„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale)

DILEMA VECHE

Anul II, nr. 51 ● 7-13 ianuarie 2005 ● 20 pagini ● 17.000 lei
Internet: www.algoritma.ro/dilema

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIȚIE
DIRECTOR FONDATOR: ANDREI PLEȘU

Andrei Pleşu
„La revedere“
pagina **3**

H.-R. Patapievici
„Anul 2004
ca sursă de emoţii“
pagina **5**

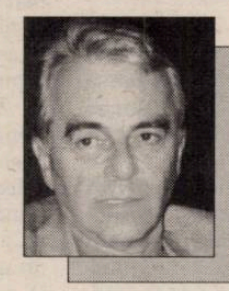

Alexandru Călinescu
„Tovarăşul K.“
pagina **13**

Un vecin și capra lui:

BULGARIA

„N-am întîlnit niciodată ceva mai gustos decît rachiul și brînza făcute în casă de vecinul nostru Ivan.“

(Angela Brook, unul dintre cei 60 de britanici care și-au cumpărat locuințe în satul Ustrem, Topolovgrad)

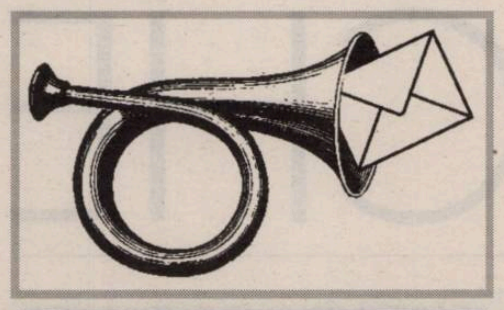

Postelectorale

Controverse

● Stînd în sala de aşteptare a unui cabinet medical, loc de predilecţie pentru a citi presa debilă occidentală gen *Elle, Annabelle, Point de vue, Blick* etc., publicaţii specifice saloanelor de coafură de obicei, am dat cu ochii de-o revistă umoristică. Răsfoind-o, mi-am spus că fusese pusă acolo pentru ca pacienţii să uite necazurile trupeşti şi costul tomografiei. Un desen mi-a atras atenţia, găsindu-l de actualitate: doi tipi încoţopeniţi mîncau faţă în faţă, la o masă lungă, monumental decorată – ca la palatul Elysée. Sfeşnice de argint, patru rînduri de pahare, tacîmuri impecabil lustruite, farfurii gravate (Rosenthal) etc. Fiecare avea în farfurie cîte un rahat mic din care ieşeau aburi: un rahat era cu ketchup, altul... natur! Desenul arăta ce oferea alegătorilor americani campania electorală. Se ştie că soţia candidatului democrat John Kerry, Teresa Heinz Kerry, este văduva unui miliardar, cel care a fondat aşa numita „Heinz-Ketchup-Dinasty". Doamna Heinz, actuala Kerry, a finanţat o bună parte a campaniei electorale democrate.

Mi-am reamintit, cu conştiinţa încărcată, că nu m-am dus să votez la primul tur expirîndu-mi paşaportul (singura mea piesă de identitate). Prelungirea lui este o „aventură" la care n-am avut curajul şi nervi să mă dedau. Mi-am reamintit cîteva scene tari la care am participat cu ocazia fostelor alegeri ('96, 2000) la Consulatul Român din Berna. Un bătrîn sprijinindu-se de-o cîrjă, însoţit de-o infirmieră, ieşind din camera de vot, a început să plîngă: „Nu credeam că voi vota vreodată cu comuniştii! Sînt veteran de război, am fost deţinut politic – şapte ani de puşcărie am făcut. Nu pot să votez cu Vadim."

O doctoriţă din Baden de vreo 30 de ani a ieşit pur şi simplu în hohote: „Am votat Vadim! Eram studentă cînd Iliescu a chemat minerii peste noi: ne-au cotonogit în faţa Universităţii, ne-au distrus laboratoarele, sălile de cursuri. Am plecat din România numai din cauza lor, umilinţa n-o s-o uităm niciodată".

Un senil pe care îl ştiam din vedere, a început să ţipe: „V-aţi dat cu comuniştii, lucraţi la Ambasadă, acuma". L-am privit siderată...

Era pe timpul cînd Alianţa Civică şi PNŢ trimiteau la centrele de votare observatori, era pe timpul iluziilor.

Se pare că Televiziunea Română nu are o traducătoare pentru surdo-muţi care să spună prin semne „o mare minciună, alegerile sînt furate", ca în Ucraina.

Azi m-am dus să votez la Berna, la turul doi: n-am crezut că voi vota vreodată la preşedinţia României un fost comunist!

Gabriela BAICU-CERKEZ
Elveţia
m.cerkez@swissonline.ch

● Sînt o cititoare fidelă a revistei dumneavoastră.

Am o bucurie imensă în suflet.

Duminică – am votat, luni – am plîns... de bucurie...

Era luni 13 decembrie. Zi cu ghinion.

După o tăcere îndelungată a BEC-ului, ca orice cetăţean interesat de alegeri, m-am întrebat: de ce tac? ce vor mai inventa acum? ce vor mai încerca? ce vor mai fura acum?

Era linişte.

Mi-am spus: e clar, Băsescu cîştigase alegerile prezidenţiale. Băsescu e preşedinte. De asta tac. Nu au curaj. Aşa au făcut patru ani de zile, au tăcut la strigătele de disperare ale unui popor întreg.

Mă întrebam dacă vor avea curajul să facă ceva ca să întoarcă rezultatul în favoarea lor.

Eram pregătită să ies în stradă, îmi spuneam că, dacă ne vor fura, trebuie să ieşim în stradă, îmi spuneam că nu mai puteam suporta încă patru ani cu ei, că trebuie să facem ceva.

Striga în mine toată acea furie acumulată în ultimii patru ani. Şi totuşi... Îmi rămăsese speranţa. După patru ani rămăsese speranţa. Se spune că „speranţa moare ultima". După patru ani, ea, speranţa, era bolnavă. Au încercat iar să mi-o ia şi pe ea – speranţa.

Nu au reuşit. Am sperat în continuare.

Şi...

Am văzut în aceste zile un popor care nu mai era dispus să suporte, să întoarcă capul, să uite. Nu am văzut de mult aşa o mobilizare la acest popor, popor care pînă acum a întors capul.

Zilele de 12 şi 13 decembrie m-au impresionat enorm. Mi-au redat încrederea în acest popor. Mi-am spus că poporul român are acest obicei – de a întoarce capul – dar el, poporul român, nu uită. Nu a uitat ultimiii patru ani, nu a uitat de ce a ieşit în stradă acum 15 ani, nu a uitat umilinţele, lipsurile... Şi românii, în ziua de 12 decembrie nu au uitat să „taxeze". Au „taxat" un partid care începuse să aibă tendinţe totalitariste, un partid care a uitat că poporul are puterea de a schimba ceva, a uitat de ce am ieşit pe străzi acum 15 ani.

Încă sînt emoţionată, încă îmi găsesc cu greu cuvintele, încă sînt sub puternica impresie lăsată de aceste zile, zile pe care nu le voi uita niciodată.

Indiferent ce va fi în continuare, în această zi de 12 decembrie 2004 am arătat ce înseamnă democraţia, am dat o lecţie nu numai PSD-ului, ci şi lumii întregi.

Am dat o lecţie de democraţie tuturor.

Bucuria mea este imensă. Cuvintele nu o pot descrie.

Valeria CHIRU
chiruvaleria@hotmail.com

● Am deschis după multă vreme paginile *Dilemei vechi*, de astă dată cele electronice. (Mă scuzaţi, dar pentru mine tot *Dilema* rămîne, atît timp cît *Dilema veche* nu mi se pare decît un nume de după căsătorie..., irelevant pentru entitatea în sine).

Ca de obicei, mi-am căutat febril autorii preferaţi, aproape toţi, afară de domnul Mîndruţă, căruia nu-i găsesc o identitate prea clară între imaginea de pe sticla TV-ului şi cea de titular de rubrică la *Dilema*. E poate o chestiune de percepţie şi, oricum, *de gustibus*... Obiceiul meu era să găsesc ceva demn de a fi lăudat sau atacat, să gîndesc puţin, furat de mesajul iniţial al articolului şi să-mi emit o judecată de valoare, simplă, cum făcea şi Maiorescu în caietul său, atunci cînd se întorcea de la (vre)o piesă de teatru – bun-rău, acceptabil-nesatisfăcător – şi să le dau acestor atribute cîte o motivaţie. Fac toate astea ca pe un exerciţiu de democraţie internă, pe de o parte şi apoi ca pe o practică liberă a opiniei, să nu mi se „ruginească rotiţele". Presupun că fiecare face asta în mod in/conştient şi e bine să realizezi uneori că eşti mai mult de o rotiţă monotonă, atît timp cît emiţi un cuvînt în apărarea ta sau a credinţelor tale. Necazul este că din ce în ce mai mulţi cunoscuţi de-ai mei se comportă ca şi cum odată cu aceste alegeri s-ar fi hotărît din nou soarta românilor, „cărţile sînt deja făcute între ei", „toţi fură, tătuţule, nu-ţi fă tu griji" ş.a.m.d. Bănuiala este că acest tipic este vizibil numai printre cunoscuţii mei.

(Şi totuşi, la fel de bine) poate că fac parte, încă, din acel grup idealist care nu a încetat să mai spere după dezamăgirea primei schimbări. Nu voi începe să politizez, nu de asta v-am scris, vreau doar să pun în discuţie o realitate cu care ne-am obişnuit atît de mult, încît am ajuns să o vedem ca pe o normalitate: bine se poate numai la ăia din Vest, stabilitatea este o utopie, iar politicianul necorupt, un personaj teoretic. În opinia mea, aceste clişee mă îndreptăţesc să cred că anumiţi români ar trebui re-boot-aţi pentru ca aceste clişee să înceteze a mai greva pe opinia unuia şi a altuia. Domnul Pleşu sublinia foarte bine că prea puţini cetăţeni au votat la modul încrederii într-o anumită formaţiune politică sau candidat, cei mai mulţi fiind mînaţi de o formă de sictir îmbibat de lehamite. Cred că a fost foarte bine că s-a votat duminică: în felul ăsta, sub pretextul plimbării de după-amiaza, foarte mulţi „au trecut şi pe la vot". Nu este admisibil să emiţi păreri despre politică la o tablă, blestemînd şi punînd anateme unde îţi trece prin cap, atîta vreme cît nu ai avut responsabilitatea minimă de a vota. Votul ar trebui să devină obligatoriu pentru ca, în ciuda absenteismului ce-l crezi vot de blam mut, să existe un interes mai mare decît al tău, cel naţional. Sau, dacă tot decizi să nu mergi la vot, fă ceva prin care să-ţi motivezi lipsa, anunţă-ţi furia, fă-o publică şi simte că trăieşti, chiar dacă vecinul te va atenţiona că te-ai ţicnit.

Se poate ca după citirea acestor rînduri să consideraţi că nu ştiu în ce ţară mă aflu sau, mai rău, că habar n-am să „am" o dilemă. Einstein spunea frumos că cel mai important lucru este să nu încetezi să-ţi pui întrebări şi iată că mă întreb şi eu: putem clinti măcar puţin prejudecăţile noastre? vrem asta? sau e mai simplu să te pregăteşti pentru rău, ca să nu te surprindă nepregătit. Căci dacă nu facem ceva în direcţia asta vom deveni suspicioşi la toate lucrurile ce ne înconjoară şi vom îngroşa dicţionarul de specialitate cu un nou termen: „demofilia", adică teama de a mai crede în ceva. Slavă Cerului că Dumnezeu este imaterial! (Altfel i-am fi găsit noi o afacere murdară în care e implicat.) Vă mulţumesc!

Cu respect şi consideraţie,

Mihai ALEXANDRESCU
Constanţa
mihai@pgs.ro

„– Adevărul nu se confundă întotdeauna cu dreptatea.
– Unde ai citit asta?
– În toate cărţile bune..."

WILLIAM FAULKNER – „LECŢIA DE CHIMIE"

Abonamente la *Dilema veche*

Vă puteţi abona:

● la sediul redacţiei, str. Constantin Daniel nr. 11, etaj 1, sector 1, Bucureşti;

● trimiţînd prin mandat poştal contravaloarea abonamentului pe adresa redacţiei, în contul RO06RNCB5010000360390001/ROL, titular Dilema veche srl, deschis la BCR, Filiala sector 1 Bucureşti, şi expediind pe adresa redacţiei o copie după documentul care atestă plata, însoţită de o scrisoare cu adresa la care doriţi să primiţi revista.

Abonamentul la *Dilema veche* costă 840.000 lei pentru 1 an, 440.000 lei pentru 6 luni, 220.000 lei pentru 3 luni.

Le mulţumim cititorilor care ne-au felicitat de Sărbători şi le dorim tuturor un An Nou cu Dileme vechi.

Propuneri de *Dileme vechi* pentru viitor:

● **11+1 ani de *Dileme***

DILEMA VECHE

REDACŢIA:
Magdalena BOIANGIU
(redactor-şef adjunct)
Adrian CIOROIANU
Radu COSAŞU
Cristian GHINEA
Andrei MANOLESCU
Matei MARTIN (secretar de redacţie)
Cezar PAUL-BĂDESCU
Iaromira POPOVICI
Simona SORA
Dan STANCIU (prezentare grafică)
Alex. Leo ŞERBAN
Mircea VASILESCU (redactor-şef)
RUBRICI:
Teodor BACONSKY
Ion BARBU
Alexandru CĂLINESCU
Mircea DINESCU
Şerban FOARŢĂ
Dan GOANŢĂ
Andrei GORZO
Eugen ISTODOR
Vintilă MIHĂILESCU
Lucian MÎNDRUŢĂ
H.-R. PATAPIEVICI
Robert TURCESCU
Sever VOINESCU
REPORTERI:
Stela GIURGEANU
Adina POPESCU
CORECTURĂ:
Ruxandra MIHĂILĂ
TEHNOREDACTARE:
Corina MÎŢĂ

Redacţia DILEMA VECHE:
str. Constantin Daniel, nr. 11, sector 1, 010631, Bucureşti.
Telefon/fax: 211.07.69.
e-mail: dilema@rdsnet.ro
Internet: www.algoritma.ro/dilema
ISSN: 1584-1669

Revistă editată de *Dilema veche srl.*
Asociaţi: Mircea Dinescu (60%)
şi membrii redacţiei (40%)

Tipărit la R-WEP SCS
Tiraj: 15.000 de exemplare

Andrei PLEȘU

nici așa, nici altminteri

„Așa e că pînă acum nu stăm nici bine, nici rău, adică nici așa, nici altminteri?“ (I.L. Caragiale)

La revedere

Pentru a treia oară în ultimii cincisprezece ani, luna decembrie are asupra mea un efect „destabilizator“. Decembrie '89 m-a mutat de la Tescani la Ministerul Culturii, decembrie '97 m-a plasat la Ministerul de Externe, iar acum, decembrie 2004 mă anexează Administrației Prezidențiale. De fiecare dată, lucrurile s-au petrecut fulgurant, de la o zi la alta. N-am anticipat nici una din demnitățile primite, n-am întreprins nimic pentru a le obține. Dacă mi se poate reproșa ceva e, probabil, o complicată incapacitate de a spune nu, atunci cînd mi se cere să fiu util. Mai cu seamă de data aceasta, pe fundalul euforic de după al doilea tur de scrutin, mi s-a părut că nu se cade să spun nu. Decizia mea a fost încurajată și salutată de unii, amendată de alții (cu bună –, dar și cu rea-credință), regretată, în sfîrșit, de cei care se încăpățînează să aștepte de la mine altceva decît trecătoare prestații instituționale, oricît de „patriotice“. Am, eu însumi, destule dubii, temeri, aprehensiuni. Oricum, știu mai bine decît oricine ce am de cîștigat și, mai ales, ce am de pierdut. Cred însă că, în unele țări și în unele vremuri, intelectualii n-au libertatea să construiască abstras, diafan, la adăpost de orice răspundere imediată. Cred, de asemenea, că nu te poți amesteca, autoritar, în destinul propriu: n-ai cum să știi cînd și în ce fel ești cu adevărat de folos. Judecata finală are, de regulă, criterii sibilinice și a le evalua negustorește, după vanitoase fantasme auctoriale e, în cel mai bun caz, o copilărie. În rest, cît spirit de sacrificiu, sau cîtă slăbiciune de caracter, cîtă abnegație, sau dimpotrivă, cîtă vanitate, cîtă nevoie de evaziune sau cîtă luciditate se ascund îndărătul opțiunii mele – ultima, probabil, de acest fel, înaintea unei necesare retrageri din ograda comunitară – nu se poate stabili farmaceutic, și, în orice caz, nu în pripa unei iritate judecăți conjuncturale. Deocamdată, rog să nu fiu clasat încă în categorii previzibile. Rog să nu fiu încă închis într-un bilanț sec, fără drept de apel. Roadele, cîte sînt, se numără la urmă.

În primul moment, am crezut că oficiul pe care l-am asumat nu mă va împiedica să-mi frecventez săptămînal, ca și pînă acum, cititorii. Mi-am dat seama, apoi, că, pentru a nu angaja în chip aventuros, prin opinii private, instituția unde lucrez, va trebui să renunț la orice comentariu politic, la orice referință de actualitate imediată. Mă aflu în situația de a nu putea critica Președinția decît prin (și după) demisie și de a nu o putea sluji decît discret, printr-o hărnicie secundă. În plus, programul meu devine imprevizibil și, *hélas*, foarte încărcat. Se impune, prin urmare, să spun, pentru un timp, „la revedere“. În orice relație, intermitențele sînt salvatoare. Eu voi ieși, igienic, din rutina, riscantă, a articolului hebdomadar, iar cititorii se vor odihni, la rîndul lor, de corvoada inevitabilei rubrici de la pagina 3. Ne vom regăsi, nu prea tîrziu, mai proaspeți și mai bucuroși de întîlnire.

Îmi păstrez, totuși, libertatea de a reapărea, din cînd în cînd, în paginile *Dilemei vechi,* atunci cînd răgazurile și subiectele o vor permite. În rest, voi trece de partea cititorilor. Țineți-mi pumnii!

ținerea de minte

„Sînt mulți aceia care și-au imaginat republici și principate pe care nimeni nu le-a văzut vreodată și nimeni nu le-a cunoscut ca existînd în realitate. Într-adevăr, deosebirea este atît de mare între felul în care oamenii trăiesc și felul în care ei ar trebui să trăiască, încît acela care lasă la o parte ceea ce este pentru ceea ce ar trebui să fie mai curînd află cum ajung oamenii la pieire decît cum pot să izbutească. Acela care va voi să-și proclame oricînd și oriunde încrederea lui în bine ar fi cu necesitate doborît de ceilalți care sînt în jurul lui și care nu sînt oameni de bine. Așadar, principele care vrea să-și păstreze puterea va trebui să învețe neapărat să poată să nu fie bun și să știe să fie sau să nu fie astfel după cum este nevoie.“

(Machiavelli, *Principele,* în traducerea Ninei Façon)

Vintilă MIHĂILESCU

socio-hai-hui

Portocala tranzitorie

După un sfîrșit de an agitat, în care nu apucai să-ți înghiți sarmaua între două știri importante pentru țară, începutul de an ne mai trezește puțin din mahmureala postelectorală și ne confruntă cu o întrebare bîjbîită în amețeala de sfîrșit de an: de fapt, cine a cîștigat în decembrie 2004, ca să știm și noi la ce ne putem aștepta în 2005?

Această întrebare și-au pus-o cîțiva sociologi și analiști politici la un mic workshop „off the record“ organizat de Facultatea de Științe Politice din SNSPA, fără presă și politicieni. Părerile au fost împărțite, dar, într-un fel, complementare.

Au cîștigat în primul rînd societatea civilă și instituțiile statului de drept – s-a grăbit să susțină Cristian Pîrvulescu. *A mai cîștigat și generația tînără* – a adăugat Sebastian Lăzăroiu. *Toate partidele au apelat la rezerva de cadre tinere și nu au mai rotit aceleași figuri politice obosite. De altfel, tinerii au răsturnat în ultimul moment situația la turul al doilea de scrutin. Au dovedit că sînt o forță.* Și, nu în ultimul rînd, *a cîștigat comunicarea virtuală* – a mai adăugat Lăzăroiu. *Noile tehnologii s-au dovedit eficiente în mobilizarea votului: e-mail, Internet, SMS. Aceasta rămîne o zonă de comunicare liberă, așa încît controlul mijloacelor „covenționale“ de comunicare nu mai reprezintă garanția puterii.*

Hmm... – a mormăit Alfred Bulai (care lansase și întrebarea). *Toată lumea încearcă să ne convingă de „consolidarea democrației în România“, de faptul că existența unui scor strîns și a unei polarități vizibile este „o dovadă de normalizare“ a vieții politice românești. Ca și cum într-o întrecere sportivă remiza ar trebui să fie normalitatea. Poate așa ar trebui, dar dacă ar fi așa, nu prea cred că s-ar mai duce prea des lumea pe stadioane. Scorul strîns, în sine, nu cred că este suficient pentru normalitatea unui sistem, fie el și politic.* Mult mai sceptic, Alfred Bulai a identificat alți cîștigători: *au cîștigat la aceste alegeri în primul rînd partidele mici, sub zece procente electorale, partidele care au învățat lecția manipulării politice. Au cîștigat oamenii versați în jocuri de culise, în negocieri de procente mici, formațiuni politice cu doctrine incerte și organizații slab structurate.* Au pierdut, în consecință, atît *stînga* pesedistă, cît și *dreapta* liberală (chiar dacă se cheamă că aceasta se află la guvernare...). *Din această perspectivă, a logicii electorale, a creșterii organice a unei structuri politice, cred că democrația și cultura politică mai au multă cale de parcurs pînă la o consolidare reală și de durată.*

A cîștigat, mai mult decît ceilalți, maestrul combinațiilor, Dan Voiculescu – ne-a mai adus aminte cineva. *Iar dacă îi reușește să-și anexeze, discret, și* Evenimentul zilei *la partidul său mediatic, vom mai auzi de el și la previzibilele anticipate!*

Și societatea, „poporul“? – m-am întrebat eu de capul meu. Cine și ce a cîștigat?

Adrian Năstase are dreptate, într-un fel, cu cele „două Românii“ ale societății noastre. În alți termeni și în alt mod, sociologii au identificat și ei un astfel de clivaj social. Dacă nu-i punem la socoteală pe maghiari, „convingerile“ (cîțiva liberali reali, niște rămășițe de țărăniști) nu prea au atîrnat greu din punct de vedere electoral. Majoritatea sînt „emoționalii“, iar ei se împart într-adevăr, *grosso modo,* în două: *România albastră* și *România portocalie*.

Un test faimos în psihologia clinică (testul culorilor al lui Max Lüscher), oferă psihologului informații prețioase despre trăsături inconștiente ale subiectului pe baza preferințelor pentru culori ale acestuia, exprimate prin ordonarea a opt cartonașe colorate. Aceste culori „pure“ au fiecare semnificația lor psiho-fiziologică general umană. Astfel, dacă deschidem un manual de utilizare a testului, aflăm că **albastrul** este culoarea integrării pasive; plasarea lui pe primul loc în topul preferințelor indică nevoia de tandrețe, un anumit grad de tradiționalism, stări de sentimentalism, autocompătimire, dependență afectivă. Pe de altă parte, **roșul-portocaliu** semnifică integrare și acțiune. Preferința lui moderată indică un nivel emoțional ridicat, forță vitală, dorința de succes, orientare spre acțiuni energice. Plasarea lui pe primul loc în ierarhia preferințelor indică o stare de ambiție exaltată, dorința de a domina cu orice preț. În sfîrșit, respingerea acestei culori, însoțită de preferința pentru albastru, indică atașament de tip masochist și dorința de liniște. Nu vă sună cunoscut?

Culorile politice nu sînt echivalente, în mod evident, cu cele saturate și pure ale testului psihologic: ele sînt simboluri. Dar nu orice fel de simboluri, iar directorii de imagine știu foarte bine că alegerea lor nu este întîmplătoare. De asemenea, este evident că nu aceste culori au adus oamenii la vot, dar ele se potrivesc cu motivațiile confuze și subconștiente ale multora dintre ei. *Albaștrii* și-au urmat astfel starea lor de dependență afectivă și nevoia de liniște, determinate de frici existențiale difuze, întreținute cu grijă de către „designerii“ politici. O mărire de pensie, o sticlă de ulei sau o porție de fasole plasate la locul și momentul potrivit au avut darul să-i liniștească și au întreținut atașamentul lor de tip masochist. Dimpotrivă, forța vitală a *portocaliilor,* adormită de blazare sau indiferență, s-a trezit mai tîrziu și mai greu – uneori chiar în ultimele ore ale alegerilor – incitată de percepția unei posibilități de activism și dominare. Speranțele lor confuze au găsit, în cele din urmă, o canalizare a orientării spre acțiune și dominare prin identificarea cu personajul de cîștigător al lui Băsescu.

În acest moment, ar fi greu de spus care dintre cele „două Românii“ a cîștigat de fapt. Psihologic vorbind, un lucru este însă cert: *speranțele difuze* se află în faza de flux, favorabilă activismului – chiar cu o anumită doză de exaltare – în detrimentul *fricilor confuze* și a tendințelor corespunzătoare de integrare pasivă, care se află în reflux. Dar aceasta doar o vreme, căci orice criză socială va alimenta din nou insecuritatea și va potența astfel din nou frica și dependența.

Jocul, de fapt, de-abia începe!

Adina POPESCU

Un Bagdad festiv

La Bomba! Mult fum sau mai degrabă un soi de smog cu nuanțe festive, sclipirile unor firave artificii, lansate de pe balcoane, vîrtej de foc în mijlocul bulevardului, trosnete, bubuieli, pîrîituri, bufnituri, adolescente cu tichii de Moș Crăciun care țopăie de la o petardă la alta, fără să le pese, chipurile băieților din gașcă deja ușor matoale, grupuri de cucoane mergînd la pas și acoperindu-și fețele cu glugile, haite de cîini vagabonzi isterizate, bătrînei năuci și... pe măsură ce te aproprii de piață e mai rău! De fapt, cele două piețe, pentru că e la alegere: revelionul TVR, cu prezența lui Băsescu la ora douăspe, drept bonus, la Universitate, și megarevelionul PRO TV, în piața Revoluției. Acolo s-a întîmplat pentru prima dată acum cinci ani cînd am preluat și noi „modelul“ occidental de a sărbători Anul Nou în stradă. Inițiativa din 2000 a fost lansată tot de PRO TV cu surle și trîmbițe, numai că nu prea au avut noroc; era un viscol de nu vedeai la doi pași, îngerul care a coborît din cer la miezul nopții pentru a blagoslovi poporul român era ud fleașcă, artificiile au explodat undeva dincolo de nori, muzica se auzea printre rafale, iar mulțimea se euforiza discret cu vodcă pentru a putea face față viforniței. Vodca urmată de șampanie s-a dovedit a fi o combinație nefastă mai ales pentru publicul tînăr și neexperimentat, așa că pe la douăspe și un sfert puteai vedea copii prăvălindu-se peste părinții cu care se întîlniseră întîmplător în piață, pensionari sprijinindu-se de garduri, printre sughițuri și rockeri sforăind pe troiene.

Deși Revelionul Mileniului s-a dovedit a fi un semi-eșec, românii s-au încăpățînat și în anii următori să iasă pe străzi, să izbească cu petarda în asfalt și să se îmbete la comun în piețe publice. Dacă echipa națională nu mai cîștigă nici un meci, iar mișcările de protest nu mai sînt la modă, măcar de Anul Nou să-și descarce surplusul de energie, să fraternizeze și să-și exprime public bucuria de a sărbători.

Piața Universității, final de an 2004. La ora 23,30, circulația nu este încă întreruptă pe bulevardul Magheru, dar jandarmii au împrejmuit zona. Pe zidurile Teatrului Național se proiectează tricolorul, culorile postului național de televiziune. Puștimea se înghesuie în fața scenei unde cîntă Voltaj. Cineva mai precaut îmi țipă în ureche: „Nu mergem acolo pentru că la douăspe toți încep să se îmbrîncească, să se pupe și se bălăcească în șampanie!“. Așadar, rămînem într-un grup nu foarte compact și destul de decent, poziționat strategic undeva în față la Inter. Scena se vede dintr-o parte, nu se aude nimic din cauza petardelor. Nehotărîții nu știu încă dacă „să rămînă aici sau să meargă dincolo!“, adică în piața Revoluției. „Stai, mă, aici, că vine și Băscosu!“, urlă o tipă, cocoțată pe umerii prietenului ei. Aproape fiecare are cîte o sticluță de tipul pet, dosită într-un buzunar din care ia cîte un gît, la răstimpuri. Cei care n-au se simt frustrați și iau cu asalt singurul butic non-stop din zonă care își face vînzare cît pentru un an. Un cuplu în vîrstă împarte o sticlă de whisky, sorbind cîte o gură din dop pe care și-l trec unul altuia. Cîțiva scot din genți pahare de cristal, pregătite pentru șampanie. E fără un sfert. Cîntă fanfara, apoi prin mulțime se dau ghionturi: a venit președintele țării. Din poziția în care sîntem, îi reperăm un sfert din chelie și un braț care se agită. Desigur, nu auzim nimic. Primele artificii au fost deja lansate. Îl lăsăm în pace pe președinte și ne uităm la ceas. Nimeni nu numără secundele rămase, probabil că s-au numărat deja ceva mai în față, deoarece cîțiva au dat startul la destupatul sticlelor. Un sfert de oră de învălmășeală și de artificii, apoi cei de la Universitate se mută în piața Revoluției și invers cu speranța că spectacolul va continua. Grupuri haotice care vin din toate sensurile, neștiind însă prea bine unde se duc, se ciocnesc, se îmbrățișează, își pun piedică. Petardele și-au atins apogeul. Te simți ca în Bagdad, la transmisiunile în direct ale lui Adelin Petrișor.

Pentru anul viitor, vă recomand Revelionul de la Sydney, pe 31, la 16,00, ora României. A se viziona în liniște, la televizor, dintr-un fotoliu confortabil, asezonat cu un pahar de vin bun.

Cristian GHINEA

cetatea de scaune

Guvernul Tăriceanu şi greşelile CDR

România are din nou un guvern de coaliţie şi se ridică întrebarea legitimă dacă se vor repeta conflictele interne care au măcinat cabinetele Ciorbea, Vasile şi, mai puţin, Isărescu. După o serie de interviuri pe care le-am luat unor foşti miniştri din acea perioadă, am dedus trei cauze instituţionale pentru aceste conflicte: relaţia cu preşedintele statului, situarea mecanismului politic de coordonare (celebrul Cocopo) în afara guvernului şi fragmentarea ministerelor prin împărţirea posturilor de secretari de stat între partide. Să vedem dacă se repetă sau nu aceste probleme în cazul noului executiv.

Relaţia preşedintelui cu guvernul rămîne o sursă de tensiune, dată fiind structura bipolară a puterii executive în România, trasată prost prin Constituţie. Chiar şi guvernul monocolor al PSD a înregistrat conflictul preşedinte-premier. Preşedintele Constantinescu a încercat să controleze guvernele sale, dar nu a avut autoritatea necesară asupra partidelor. După ce a eşuat cu Ciorbea, premierul Vasile i-a fost total ostil, iar Isărescu a încercat să guverneze doar economia, lăsînd problemele politice exclusiv în ograda liderilor de partid şi a Cotroceniului (un fost ministru mi-a spus că atunci cînd apărea o neînţelegere, Isărescu îi întreba: V-aţi hotărît? Nu? Atunci mai negociaţi, cînd vă hotărîţi să mă anunţaţi!). Preşedintele Băsescu are avantajul unui spor de legitimitate faţă de guvern. Existenţa acestui executiv se datorează doar succesului său din al doilea tur şi încăpăţînării de a nu lăsa puterea coaliţiei PSD-PUR-UDMR. Ca naş al guvernului, Băsescu poate cere recunoştinţă, dar aceasta nu va dura mult. Trebuie să îşi păstreze cu orice preţ bunele relaţii cu Tăriceanu, pentru a-l sprijini pe acesta în faţa preaversatilei aripi Patriciu din PNL. Cît priveşte UDMR şi PUR, acestea au în continuare un însemnat potenţial de şantaj. Dar şi Băsescu păstrează un as important pentru că nici în 2005, nici în 2006 sau în anii care urmează, PUR şi UDMR nu vor dori alegeri anticipate. Băsescu mai are un avantaj faţă de Constantinescu: îşi controlează propriul partid. Cine a citit memoriile lui Radu Vasile poate înţelege cît de important este acest factor. Ştiind şi firea lui Băsescu, se creionează un guvern prezidenţial, aşa cum a fost cabinetul Văcăroiu pentru Ion Iliescu. Rămîne de văzut dacă mîna forte a preşedintelui va controla conflictele din coaliţie sau le va acutiza.

În ce priveşte factorul „Cocopo", aici situaţia este ceva mai limpede. Coordonarea politică a fost adusă în interiorul guvernului prin desemnarea unei structuri de trei miniştri de stat cu rol doar politic. Practic, coaliţia se regăseşte la Palatul Victoria: PNL şi UDMR prin preşedinţii lor, PD prin Videanu, un personaj în plină ascensiune care va putea prezenta poziţia partidului ţinînd legătura cu Băsescu şi Boc, ambii reţinuţi de alte obligaţii. Singurul semn de întrebare este absenţa lui Dan Voiculescu şi înlocuirea sa la guvern prin George Copos. S-ar putea ca acesta să devină astfel numărul doi din partid, în locul inconsistentului Codruţ Şereş. Altfel, Voiculescu îşi dovedeşte încă o dată vocaţia de manevrant din umbră care ocoleşte lumina zilei. În această structură de patru se vor lua deciziile şi se vor negocia neînţelegerile. Este un mecanism mult mai potrivit decît ce exista pe vremea lui Ciorbea, cînd toţi preşedinţii de partid, Diaconescu, Roman, Ionescu-Quintus, erau în afara guvernului. Rolul celor trei miniştri nu este altul decît de a apropia susţinerea politică de echipa guvernamentală care, în sine, nu conţine oameni foarte importanţi în partidele lor. Această formulă pare a fi un compromis între nevoia de legitimitate politică şi expertiza necesară guvernării. (A nu se confunda expertiza cu experienţa, greşeală foarte frecventă în aceste zile. Expertiza se învaţă în şcolile bune, experienţa se acumulează. Într-un sistem atît de corupt cum e cel românesc, experienţa marilor demnitari este cel mai mare obstacol în faţa reformelor. De exemplu, Cozmâncă este cel mai experimentat ministru din România).

În fine, aproape toţi foştii miniştri intervievaţi s-au plîns de faptul că partidele şi-au împărţit inclusiv posturile de secretari de stat. Chiar dacă unii dintre ei spuneau că au avut relaţii umane bune cu secretarii de stat, rămînea problema dublei subordonări. Secretarul de stat, subsecretarul de stat şi chiar funcţionarii dădeau socoteală atît ministrului, cît şi partidului. Ministrul nu le putea da ordine fără nesfîrşite tîrguieli politice

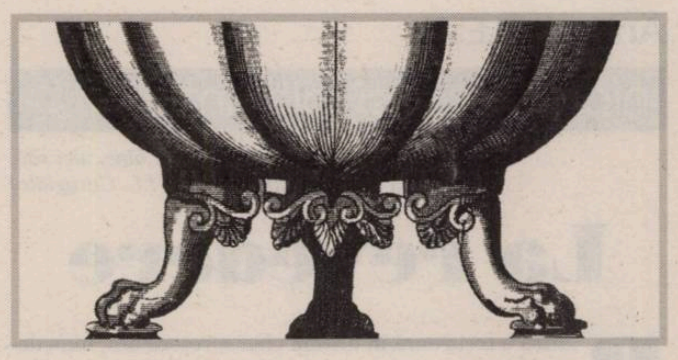

la nivel înalt. Eficienţa ministerelor era grav afectată şi se năşteau de aici enorme probleme politice. Unul dintre miniştri mi-a spus că în 1996 ţărăniştii nu prea aveau încredere în democraţi şi astfel s-a dorit ca demnitarii să se controleze reciproc. În momentul în care scriu acest articol, nu s-a luat o decizie privind secretarii de stat sau ea nu este publică. Rămîne de văzut dacă actualii parteneri vor rezista tentaţiei de a se faulta reciproc. Soluţia evidentă ar fi ca un ministru, odată numit, să fie lăsat să îşi aleagă echipa.

Al doilea ciclu de guvernare de coaliţie va arăta dacă politicienii sînt capabili să înveţe din propriile greşeli. Comparaţia cu Guvernul Năstase este inutilă pentru că a fost un cabinet monocolor şi acestea au o viaţă internă mai liniştită, mai ales cînd este vorba despre un partid mortificat ca PSD, unde dezbaterea internă este minimă. Inevitabil, viaţa Guvernului Tăriceanu va fi mai palpitantă şi presa se va plictisi mai puţin.

presa despre...

Revelion în blugi

„Generaţia mea, a celor care au acum în jur de 50 de ani, hrănită cu nonconformism, ironie şi muzică rock, este acum la putere în mai toate zonele vieţii noastre naţionale. E cazul ca asta să se vadă, şi a-nceput să se vadă. Mohorîtele şedinţe de partid pline de formalism şi de vorbe goale par acum de domeniul trecutului (...).

Şi nu e deloc o coincidenţă că prima întrunire de guvern de anul acesta a fost tot sărbătorească, tot informală şi «prezidată» de un prim-ministru tot în blugi! Am văzut acolo oameni obişnuiţi, în haine de stradă sau de munte, legînd între ei relaţii de prietenie. Sigur că nu vom judeca un ministru după cît e de simpatic sau de popular, dar stilul de lucru contează foarte mult, avem enormă nevoie de oameni umani, de oameni care să ne semene, nu de roboţi politici avizi de putere, ca pînă acum. În fine, al treilea exemplu pe care-l am de dat este incredibila «alocuţiune» de Anul Nou a proaspătului preşedinte, Traian Băsescu. În locul solemnităţii lugubre, al simbolurilor naţionale afişate cu ostentaţie, a gravităţii de tătuc al poporului, am văzut un preşedinte coborît între oameni, în piaţă, rostind 10 fraze fără prompter şi aproape fără punctuaţie, dar din tot sufletul, deschizînd o sticlă de şampanie şi alergînd apoi, ca noi toţi, la munte, ca să petreacă Revelionul cu familia şi cu prietenii. Orice s-ar zice, e altă viaţă!

Cu toţii tremurăm zilele acestea pentru noua conducere, pentru noul stil de conducere. Cum ar fi să eşuăm şi de data asta, ca-n vremea Convenţiei? Cum ar fi să se-ntoarcă ceilalţi, urcaţi iar la putere de săraci şi de analfabeţi? Cum am mai suporta dispreţul, duritatea, controlul lor absolut? Mi se pare inimaginabil să avem din nou o facultate fără serbarea de Crăciun, un guvern fără întîlniri informale şi un preşedinte citindu-şi, de la biroul lui somptuos, pe fondul tricolorului, frazele reci şi convenţionale de Anul Nou, aceleaşi de fiecare dată" (Mircea Cărtărescu, *Jurnalul naţional*). **(C. G.)**

Lucian MÎNDRUŢĂ

talon de participare

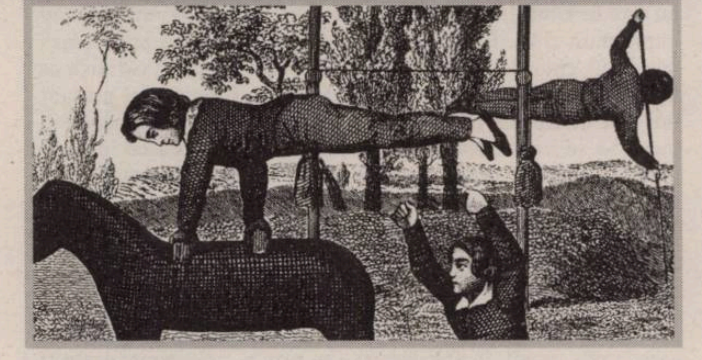

Sărbători competitive

Trebuie să vă mărturisesc de la început: am dormit tot Revelionul. M-am culcat în 2004 şi m-am trezit în 2005. N-am băut nimic, n-am mîncat nimic, n-am visat nimic. Miracolul trecerii anului s-a petrecut fără să-l marchez în vreun fel. A fost prima oară cînd tradiţia a pierdut în mine bătălia cu constituţia: probabil cel mai bun semn al bătrîneţii.

Aşa ceva nu e permis într-un mediu competitiv cum e post-revelionul, săptămîna de după, cînd lumea îţi pune cea mai grea întrebare din lume: „cum te-ai distrat?". Să admiţi că n-a fost cazul e cel mai mare semn de slăbiciune: e ca şi cum ai spune că nu te îmbraci de la magazinul cutare pentru că nu-ţi poţi permite. Aşa că mi-am pregătit cîteva minciuni.

Iată deci ce-am făcut de revelion, versiunea de lucru: a. guvernul. Versiunea de post-remaniere. Eram ultimul care nu imaginase o listă; b. un tablou, în maniera „rigidă", o versiune de post-impresionism în care îi spui altuia cum să picteze în locul tău. E mai uşor şi ai pe cine da vina în caz că nu place criticii; c. am citit mesajele din telefon şi de pe mail-uri şi le-am răspuns fiecăruia în parte.

OK, recunosc. Ultima e o minciună prea mare ca să mă creadă cineva. Nimeni un face asta. Nimeni n-are timp, chef, răbdare şi rezistenţa la kitsch suficientă, încît să treacă prin toate mesajele din cutia poştală şi să mai şi iasă la capătul celălalt respirînd normal. Dar, cu toate că e conştient că mesajul său se va pierde între cele cîteva sute ale destinatarului, nu e orăşean cu slujbă de birou care să nu încerce să imagineze un SMS patetic pe care să-l arunce în eter.

Tradiţia patetismului are rădăcini adînci – Caragiale s-a ocupat de ea pe larg, însă inutil, se pare. Nimeni n-a înţeles că maestrul rîdea de eroii săi. Aşa că scriitura şi stilul personajelor sale s-au păstrat intacte pînă astăzi, reuşind inclusiv trecerea la mediul electronic. Drept pentru care, astăzi, manualul petrecăreţului de competiţie include neapărat modelele acelea de SMS care încep cu „fie ca anul..." şi se termină cu „să se împlinească". Sau mesajele în care se petrec următoarele fenomene: stelele sclipesc, cetina miroase, neaua se cerne, dorinţele se împlinesc, anul e mai bun şi mai prosper, iar îngerii comunică ceva de sus, ceva ca lumea, dar nu-mi mai aduc aminte exact ce.

Sincer, acum: chiar nu se poate şi fără? Chiar e nevoie să ne asasinăm unii pe alţii cu dovada calpă că ne pasă într-un fel de cum îşi petrec ceilalţi sărbătorile? Stă cineva să ne creadă că ne-ar face mai fericiţi prosperitatea cunoscuţilor decît ruina lor financiară (cu mult mai interesantă şi mai suculentă de discutat)? Chiar nu se poate să evadăm din Bizanţul acesta electronic în care dăm mesaje de teamă că undeva, cineva, un şef, se uită să vadă dacă nu lipsim din INBOX?

Eu unul am terminat numărătoarea: am primit în total 233 de SMS-uri, fără să fiu şeful cuiva şi fără să am, la drept vorbind, 233 de prieteni sau rude. Aproape toate mă ameninţă cu „la mulţi ani fericiţi". Fericiţi însă sînt doar producătorii de telefoane: la anul luăm altele, cu mai multă memorie. E preţul care merită plătit pentru dragostea anonimă şi bine jucată a umanităţii faţă de ea însăşi.

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

Magdalena BOIANGIU

de jur împrejur

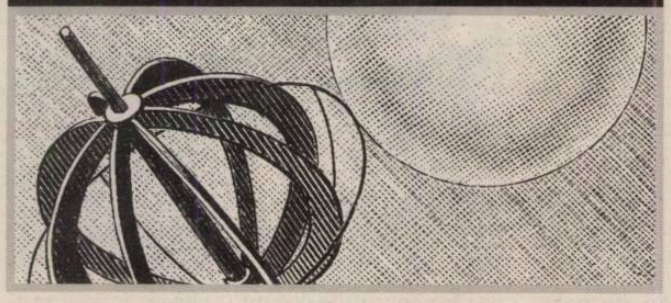

Culorile revoluţiei

Anul politic a fost dominat de analiza rezultatelor electorale şi, după ce oamenii subţiri din lumea întreagă au acceptat cu o proastă dispoziţie evidentă ideea că americanii, chiar cînd greşesc, au dreptul să-şi aleagă preşedintele care le place, aceiaşi au început să pună sub semnul întrebării evenimentele din Ucraina. După victoria incontestabilă a lui Putin în Rusia, după ce referendumul din Belarus a consfinţit dreptul preşedintelui Lukaşenko de a rămîne în fruntea statului cît timp o să poată şi cît timp o să-i placă, contestatarii rezultatului fiind îndepărtaţi din piaţă de loviturile energice ale poliţiei, Revoluţia Portocalie de la Kiev a tulburat tiparul stagnării conştiinţei politice în spaţiul post-sovietic. Opoziţia din Ucraina a izbutit răsturnarea rezultatului electoral: candidatul la preşedinţie susţinut pe faţă de fostul preşedinte (care nu a avut reputaţia unui democrat) şi de autoritatea rusă (care nu aspiră la reputaţia democratică) îşi însuşea o victorie obţinută prin fraudă.

Acuzaţiile de conspiraţie au fost formulate de ambele părţi. „Statele Unite au finanţat şi organizat Revoluţia Portocalie": demascarea a pornit din Rusia şi apoi a fost preluată de presa occidentală; s-au adus dovezi despre milioanele de dolari cheltuite de americani *(Freedom House* şi inevitabilul Soros) pentru organizarea campaniilor de comunicare. S-a afirmat că Iuşcenko este susţinut de manifestaţii antiruse şi sioniste sau de manifestaţii antiruse şi antisemite. Nici una dintre aceste acuzaţii nu s-a verificat în activitatea organizaţiilor pro-Iuşcenko, candidatul furat şi, se pare, otrăvit. Una dintre aceste organizaţii, *Pora* („E timpul"), a denunţat inegalităţile sociale din Ucraina, birocraţia şi corupţia care le generează, experienţa dovedind că dezbaterea socială şi nu cea politică îi scoate pe oameni din casă. O altă organizaţie, *Znaiu* („Ştiu"), a dus o campanie pozitivă, explicînd cum poate fi evitată frauda electorală, cum să fie verificate listele, cum să procedeze cei care se înscriu acum pe liste. Prezenţa preşedintelui georgian Saakaşvili la celebrarea victoriei lui Iuşcenko a confirmat ipotezele despre legăturile cu organizaţia *Kmara* din Georgia şi *Otpor* din Serbia. Ziarul elveţian *Le Temps* merge mai departe şi dă informaţii despre întîlnirile activiştilor din Europa de Est cu militanţii anti-apartheid din Africa de Sud şi vizionarea în comun a filmului documentar realizat de Jack Du Vall despre cum poate fi răsturnat un dictator. De-ar fi atît de simplu şi de s-ar putea rezolva printr-un film...

În timpul celor două mandate legale, Kucima a beneficiat din plin nu doar de filme, ci şi de bani occidentali: din 1995 pînă anul acesta el a primit circa 1,5 miliarde de dolari din partea USAID pentru susţinerea reformelor democratice, bani ajunşi în buzunarele guvernanţilor şi care n-au împiedicat fraudarea alegerilor anterioare, limitarea libertăţii presei, prin crimă (Gogadze) dacă a fost nevoie, şi alte manevre de lichidare a opoziţiei *(The Moscow Times).* Cei care demască acum finanţarea cu 65 de milioane de dolari a mişcării democratice nu s-au plîns de felul cum au fost irosiţi banii publici americani pentru susţinerea clientelei puterii autoritare de la Kiev.

La sfîrşitul anului, în Ucraina s-au întîlnit banii Occidentului cu activişti care ştiau cum trebuie întrebuinţaţi pentru a demonstra celor dezamăgiţi şi obosiţi că mai există o şansă şi au izbutit să adune un număr suficient de oameni pentru a-l împiedica pe Putin să-l sfătuiască pe Kucima să folosească forţa. Manifestaţiile din Piaţa Independenţei din Kiev au fost pentru democraţie şi împotriva Rusiei, pentru că liderul rus nega dreptul poporului ucrainean de a-şi alege preşedintele. Viktor Iuşcenko, numele care a colectat eroismul acestor evenimente, declarat preşedinte ales, şi-a anunţat vizita la Moscova. Ucraina nu are cum să supravieţuiască economic fără relaţii bune cu Rusia, iar alterarea lor ar da naştere unor conflicte cu final impredictibil între majoritatea de ucraineni şi marea minoritate rusofonă din partea estică a ţării. Orice înăsprire a relaţiilor dintre naţionalităţile Ucrainei va favoriza restrîngerea dialogului liber şi frînarea construcţiei democratice. Tentaţiile naţionaliste coagulează mai intens şi mai rapid decît cele democratice şi, fără îndoială, sentimentul demnităţii naţionale a alimentat şi el manifestaţiile anti-Putere. Dar dacă naţionalismul nu se va converti în democraţie, vesela culoare portocalie a revoluţiei ucrainene va fi din ce în ce mai des maculată de negrul doliului. Aşa cum a fost în Iugoslavia.

globul cubic

Imnul şi identitatea

La închiderea sesiunii de toamnă, pe 27 decembrie 2004, preşedintele Camerei superioare a Parlamentului rus le-a ordonat deputaţilor să înveţe pe dinafară cuvintele imnului de stat. Povestea are mai multe etape. Imnul sovietic, compus de Aleksandr Aleksandrov, era cîntat pe versurile lui Serghei Mihalkov, care preamăreau patria sovietică, comunismul şi pe conducătorii săi, fireşte pe Stalin. După 1953 şi mai ales după 1955, cînd la Congresul XX, Nikita Hruşciov a detronat statuia lui Stalin de pe postamentul său eroic vorbind în public despre crimele sale, textul a fost uşor redactat, eliminîndu-se referinţele la persoană. Cîntatul cuvintelor în coruri publice devenise încă de pe atunci stînjenitor, deoarece versiunea veche era ferm întipărită, în timp ce noua versiune nu intrase în memoria colectivă.

La începutul anilor '90, cînd preşedintele Rusiei era Elţîn, imnul sovietic a fost înlocuit cu „Cîntecul patriotic" compus de Mihail Glinka în secolul XIX. Cîntecul nu avea cuvinte şi s-a iniţiat un concurs rămas fără învingător. Se interpreta doar versiunea sa instrumentală.

Vladimir Putin a obţinut voturile suporterilor săi din Parlament şi a reintrodus melodia vechiului imn sovietic, cel compus de Aleksandrov. S-a lansat un concurs pentru versuri. L-a cîştigat acelaşi Serghei Mihalkov, acum în vîrstă de 91 de ani, după ce a înţeles ce vor să preia noii conducători de la cei vechi. Din fostul text au fost scoase referinţele la Partidul Comunist, la Lenin şi la statul sovietic. Cîntatul în public a devenit şi mai complicat, deoarece presiunea vechiului vechi text a rămas mai puternică decît corectitudinea versiunii îmbunătăţite.

„În timpul ultimelor Jocuri Olimpice, oficialii s-au plîns că atleţii ruşi, cîştigători, nu cîntau imnul ţării lor, în timp ce se ridica steagul pe catarg. Liberalii din Rusia se opun sau resping adoptarea vechiului imn. În Parlament, unii dintre ei nu se ridică sau se întorc cu spatele în semn de protest. Simbolurile naţionale ale Rusiei sînt o combinaţie dintre vulturul bicefal, imnul sovietic şi steagul tricolor asociat cu Revoluţia din februarie 1917. Corespondenţii relatează că adeseori steagul e pus de-a-ndoaselea, fiindcă oamenii nu ştiu ordinea culorilor" *(BBC News,* 2 ianuarie 2005).

Probabil, că haosul simbolurilor exprimă o derută mai profundă în legătură cu cine sînt ruşii şi ce faţă trebuie să arate ei lumii. Nu cred că Serghei Mihalkov va trăi destul ca să pună la punct lucrurile.

H.-R. PATAPIEVICI

breviar de prezenţă

Anul 2004 ca sursă de emoţii

Dacă mă gîndesc la anul 2004 ca la o sursă de emoţii, trei rezistă, cred, dizolvării lor treptate în corpul putativ al trecutului: emoţia provocată de rezultatul alegerilor, locale şi generale, deopotrivă; cea produsă de aflarea modului în care discută capii PSD despre ţară, oameni şi lume în Delegaţia *lor* Permanentă; în fine, emoţia prilejuită de conflictul din presă care a opus patronatul occidental unora dintre cei mai vii şi combativi jurnalişti de la ziarele *România liberă* şi *Evenimentul zilei*. Prima emoţie a fost jubilatorie; ultimele două, tenebroase. Am să încep cu acestea din urmă, pentru că, spre deosebire de promisiunile fericite, cele întunecate durează mai mult de trei zile.

Împreună cu mulţi idealişti, am crezut că soluţia la independenţa presei este privatizarea ei. Raţionamentul era următorul: la noi interesele politice sînt purtate de stat; statul este corupt ideologic de puterea celor care îl încalecă; ca urmare, marile manipulări se fac prin intermediul instituţiilor controlate de stat, care, *pentru că* sînt de stat, se află în chip discreţionar la cheremul puternicilor zilei. „Ieşi de sub stat, ieşi de sub tutelă" – cam acesta era argumentul celor care, ca mine, credeau că privatizarea este garanţia independenţei presei. M-am înşelat. Aveam dreptate să cred că eliminarea monopolului de stat este esenţială. Greşeam însă cînd îmi imaginam că privatizarea elimină tutela. Capitalul privat substituie intereselor puterii pe cele ale grupului de privatizare. Aceste interese nu sînt inocente: ele rămîn interese, chiar şi atunci cînd încetează să mai fie ale statului, rămînînd ale unor persoane strict private. Pe de altă parte, se poate întîmpla ca interesul economic al capitalistului care investeşte în mass-media să fie cel mai bine servit, privat vorbind, de aservirea politicii redacţionale a organelor sale de presă faţă de partidul care a reuşit să încalece în modul cel mai eficient statul. Astfel încît, bine deghizat în interes economic privat, interesul politic al partidului de care fugeam revine în forţă, cu aparenta legitimitate a capitalismului. Acest sofism, de care m-am lăsat dus, trebuie denunţat. Independenţa presei este o ecuaţie mai complexă decît privatizarea.

A doua emoţie negativă a anului 2004 a fost pricinuită de dezvăluirea *tonului* cu care discută capii şi activiştii PSD treburile publice. Revelaţia a fost prilejuită de publicarea stenogramelor de la şedinţele Delegaţiei Permanente a PSD. Oricine şi-a dat osteneala să citească pe Internet textul acestor stenograme nu a putut să nu fie uluit de cinismul, de brutalitatea şi de lipsa aproape infracţională de scrupule pe care capii PSD le vădesc faţă de oameni, legi şi ţară – atunci cînd pun la cale trebile guvernării. În gura acestora, treburile publice au devenit teatru al intereselor lor private; alocarea fondurilor publice, prilej de astuţioase inginerii financiare; deciziile justiţiei, reglare de conturi; administrarea ţării, culise de mare familie mafiotă. Totul, în aceste stenograme, pute: poziţia faţă de presă; atitudinea faţă de justiţie; tratamentul administraţiei publice; instrumentarea dosarelor compromiţătoare; – iar lista poate oricît continua. Cu aceste stenograme toţi cetăţenii acestei ţări au avut posibilitatea să vadă în ce termeni gîndesc despre ei şi despre interesul public oamenii care conduc cel mai important şi mai popular partid politic din ţară. Iar ceea ce au putut vedea este înspăimîntător.

În fine, anul 2004 ne-a dăruit şi o emoţie pozitivă: alegerile. Nu mă refer la rezultatul lor material, la faptul că cineva anume a cîştigat alegerile, ci la rezultatul lor formal. Ultimele alegeri ne-au reamintit cu exuberanţă că votul are forţă şi că poate dinamita cu eleganţă cele mai înţepenite structuri, ridicate de mahări anume pentru a rămîne, în dispreţul tuturor criticilor şi cu aerul că ne fac un bine chiar şi atunci cînd ne administrează pe faţă răul. Forţa de dislocare a celor înţepeniţi în fotolii, pe care ultimele alegeri au demonstrat-o, ne-a arătat că democraţia nu este cenuşie – cum cu un regret stoic-optimist ne avertiza Adam Michnik

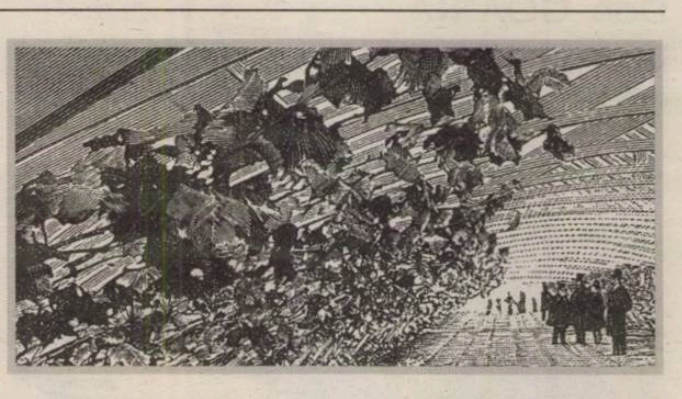

– ci discret-multicoloră şi pozitiv-imprevizibilă – iar acest fapt e unul dintre cele mai minunate lucruri care ni s-au întîmplat în ultimii ani.

ready made

„IERI MANIFESTATIE MONSTRA CAUZA ARDELEANA – PESTE PATRUZECI MII OAMENI ADUNATI CISMIGIU, DE ACI CORTEGIUL CU PESTE SUTA STINDARDE BAN/D/IERE CU INSCRIPTII PORTRETELE MARTIRILOR – TRECE IN ACLAMATIILE SIMPATICE ALE PUBLICULUI PE CALEA VICTORIEI SPLENDID PAVOASATA LA SOSEA AICI MEETING – MULTI ORATORI – SE PROPUNE UN MEMORIU IN CAUZA PENTRU A FI PRESENTAT BARBATILOR DE STAT EUROPA – PRIMIRE ACLAMATIE ENTUSIASTA – SUNT MII ISCALITURI ASEMENE MEETING IMPOSANT NEMAIPOMENIT ACI – TOATA LUMEA ENTUSIASTA BUCURIE PENTRU SPLENDIDUL SUCCES – TOATE SOCIETATILE CU DRAPELE LUASERA PARTE"

(Telegramă adresată de S. Perieţeanu-Buzău lui George Moroianu, în Şerban Polverejan, Nicolae Cordoş, *Mişcarea memorandistă în documente [1885-1897],* Editura Dacia, 1973)

Şerban FOARŢĂ

rimelări

O cale-n dar

Dac-am scri cu miez de pîine
fără vină sau prihană,
literele, pînă mîine,
păsărilor le-ar fi hrană.

Păsărilor, le-ar fi hrană
litera din miez de pîine
fără vină sau prihană, —
dac-am scri de azi pe mîine.

Dac-am scri de azi pe mîine,
fără vină sau prihană,
litera din miez de pîine
le-ar fi păsărilor hrană.

*

Dac-am scri cu pietricele
de culoare gri, ca scrumul,
n-am citi decît în ele,
care ne arată drumul.

Scrisul nostru-ar fi chiar drumul
însemnat cu pietricele
de culoare gri, ca scrumul, —
dacă n-ar fi ca, pe ele,

de culoare gri ca scrumul,
ploaia lungă să le spele,
destrămîndu-ne tot drumul
presărat cu pietricele.

Adrian CIOROIANU

poveşti suprapuse

Balamale, broaşte şi ţîţîni

(uşa, ca semn al trecerii)

În urmă cu cîţiva ani, am scris aici o scurtă poveste, fără prea mare morală la coadă, despre gardurile aflate în construcţie în România. Adevărul este – nu vi se pare? – că imediat după 1990 România a devenit o ţară de garduri. Nu pereţii au văzut mai întîi palma mistriei, nu neapărat zidurile au fost cele care ne-au înconjurat cu fiecare zi petrecută mai adînc în tranziţie, ci gardurile. Garduri au răsărit de peste tot. Mai întîi, garduri şubrede, de nuiele sau de coceni de floarea-soarelui, pentru noile proprietăţi recuperate şchiopătat şi fără acte de la primărie prin sate sau cumpărate de către cei cu simţul perspectivei, aproape pe nimic, prin locuri bine alese din mediul rural; apoi, garduri de lemn sau de sîrmă împletită pe lîngă casele clasei mijlocii în formare, ea însăşi fericită că a reuşit să coboare din bloc, făcînd astfel un pas mai aproape de civilizaţie; în fine, produsele cele mai spectaculoase şi care impresionează cel mai puternic retina (cu atît mai mult, cu cît sînt construite împotriva ei): gardurile din jurul noilor vile, ridicate cu exces de beton sau bătute în piatră, făcute mai mult să ascundă decît să apere, totdeauna mai mari de un stat de om, cît să nu vezi nimic dincolo de ele – nici cum s-a făcut primul milion, nici pe unde au intrat celelalte, nici pe unde se plimbă cîinele lup pe care-l auzi cum hămăie.

Era şi normal, cred, ca abia ieşiţi din ceţurile colectivismului bezmetic, prin care ne călcam unii pe alţii pe bombeu în numele unei egalităţi în care deja nu mai credea nimeni, gardurile să ne marcheze pornirile individualiste şi instinctele fireşti de afirmare a independenţei – cum s-ar spune – la noi acasă. Aşa cum am mai făcut de multe ori în istoria noastră, am pus vecinii în faţa faptului împlinit: tragem apă şi curent, ne racordăm la canalizare şi la gaze şi construim piscina şi garajul, cu tot cu gardul care să le ascundă. Dincolo de el, ceilalţi sînt liberi să viseze – eventual la un Logan.

Ar fi totuşi păcat ca, prinşi atît de mult în mrejele acestor garduri în continuă extindere, să pierdem din vedere uriaşa evoluţie ce se petrece, în România, la nivelul uşilor! Cu uşile e ceva teribil. Vă mai aduceţi aminte uşile din socialism? În primul rînd, că nu prea se închideau – sau, dacă o făceau, se închideau ori prost, ori pentru totdeauna. În al doilea rînd, nu erau deloc specializate: la librărie, la carmangerie, la metalo-chimice găseai, mai spre finalul epocii, aceleaşi uşi: mari, grele, fier cît cuprinde, mişcîndu-se prost în ţîţîni şi legate bleg peste un mîner cu o curea de cauciuc, cît să nu trosnească cu zgomot în spatele fiecărui ieşit. Nu se poate să fi uitat uşile de la scările de blocuri: la fel, mari şi zgomotoase, blocate în timpul zilei cu preşul de la intrare (unde mai era preş) sau cu un pietroi, ca să nu se trîntească mereu peste nervii şubreziţi ai celor de la parter. Sau uşile de la vagoanele de tren, niciodată etanşe! Sau uşile de la duşurile din căminele de nefamilişti, date în epoci primitive cu vopsea peste balamalele de pe muchie şi, de atunci, imposibil de închis cît de cît bine. Uşile comunismului au modelat şi oamenii din sistem: se ştie, bunăoară, că Petru Groza era înnebunit de curent (avusese mereu probleme cu dantura) şi înjura copios orice uşă care se închidea prost; după '52, Ana Pauker era terorizată de uşile violent deschise, într-atît încît în jurul ei, chiar şi acasă, trebuia trecut dintr-o cameră în alta în şoaptă; despre Gheorghiu-Dej se spune că după '60 mai repara el însuşi cîte-o broască pe la vreo uşă de la Snagov, cît să i se dezmorţească mîinile după o zi obositoare de stilou; cel mai ataşat de uşi era Gheorghe Apostol: ar fi dormit, dacă era cazul, pe preşul de la dormitorul Dej, numai să nu fie pus în pericol comunismul mondial; cel mai afectat în domeniu a fost Miron Constantinescu: din spatele unei uşi a apărut fiica sa – bolnavă psihic – şi şi-a omorît mama, lăsîndu-l văduv; în fine, Ceauşescu era alergic la scîrţîitul balamalelor, aşa că uşile din Primăverii nu aveau ele deschizători din aur – cum s-a spus o vreme –, dar sigur erau bine unse.

Ei bine, peste această lume de uşi mereu perfectibile în nevolnicia lor a venit termopanul capitalist! Ce schimbare! Dincolo de el, nici un susur, nici o şoaptă, nici o adiere. Doar un *clic!* – şi gata. În mintea mea, nu ştiu de ce etanşeizarea şi globalizarea (două concepte esenţiale ale zilelor noastre) merg mînă în mînă.

Şi aşa se face că pe ultima uşă deschisă a anului 2004 a apărut şi Traian Băsescu, cel care...

(urmarea, săptămîna viitoare)

Dan GOANŢĂ

medalia de abur

Axa cu cotituri

În primele sale momente de preşedinte ales, Traian Băsescu s-a grăbit să-şi precizeze concepţia despre relaţiile internaţionale ale României. Dacă e să ne luăm după ordinea enunţării, de întîietate absolută se bucură consolidarea relaţiilor cu Statele Unite, pe „axa Washington-Londra-Bucureşti". Integrarea europeană venea de-abia pe locul 3, după întărirea poziţiei noastre diplomatice în ţările din vecinătatea apropiată. Poate că această ierarhizare este niţel abuzivă din partea mea, pentru că, deocamdată, nu am la îndemînă decît unicul argument al organizării retorice a discursului prezidenţial. Este la fel de posibil ca, în entuziasmul momentului, Băsescu să nu fi respectat un protocol locuţionar, minuţios şi diplomatic. Lucru deloc surprinzător în cazul unei personalităţi debordante, capabilă şi de reci calcule politice, dar şi de emoţii intense, pe care nu se sfieşte să le expună public.

Chiar şi aşa, faptul rămîne. Noul preşedinte vede România ancorată de Statele Unite cu un odgon ombilical cel puţin la fel de rezistent ca cel ce ne leagă de UE. Este un semnal care a trezit atenţia birocraţilor de la Bruxelles şi, cu siguranţă, a răvăşit cîteva hîrtii din cancelariile de la Paris sau Berlin. Au urmat conversaţii de taină cu ambasadorul SUA (care au constituit „secrete de stat", *dixit* TB) şi declaraţiile noului ministru al Apărării Naţionale, anume că se vor face noi oferte logistice pentru aclimatizarea unui număr mare de GI în bazele militare deja rezervate NATO. Nu este prima oară cînd autorităţile de la Bucureşti manifestă un interes pentru America, dar este pentru prima oară cînd lucrurile sînt rostite cu atîta fermitate. (Apropo, ce vast deşert se întinde între formulările vagi şi ambigue ale lui Ion Iliescu şi precizia aproape agresivă a intervenţiilor publice ale fostului comandant de cursă lungă!)

Fiind noi o ţară ce se mişcă cu destulă greutate pe traseul integrării europene, un astfel de gest programatic îi poate irita pe viitorii noştri parteneri europeni. Uniunea, care a lansat programe masive de sprijinire şi finanţare a integrării, ar putea crede că, în buna tradiţie istorică, România se reorientează spre un alt mecenat economico-strategic. Mai mult, o atare derivă ar constitui o nouă piesă la dosarul neoficial al fricţiunilor care se manifestă de ceva vreme între vechea Europă şi Washington. Fricţiuni alimentate în timpul războiului rece mai ales de orgoliile Parisului şi, în ultimii 15 ani, de politica americană în Orientul Mijlociu. Numai că, pînă în prezent, în ciuda declaraţiilor, a simpozioanelor şi acordurilor, Uniunea Europeană nu a reuşit să-şi elaboreze o strategie proprie de apărare, iar visul unei structuri militare strict europene (WEU) a rămas doar o idee. Consecinţele au devenit evidente în special în cazul iugoslav. S-a brodat mult pe tema bombardamentelor americane (nu reiau această discuţie), poate că, într-adevăr, forţele Europei Unite ar fi găsit o metodă mai convenabilă de a stinge focarul, numai că aceste forţe, pur şi simplu, nu au existat!

Pe fondul acestei lacune, este mai mult decît explicabil de ce Estul european este în continuare atras de imaginea Americii, ca protector eficient şi disponibil. Pro-americanismul prezent la Praga, Ljubljana, Vilnius sau, iată, şi la Bucureşti arată că pe vasta graniţă a Uniunii teama de viscolul siberian este încă vie. Şi că portavioanele, aparatele Stealth, sateliţii şi forţa de intervenţie rapidă a dolarului sînt mai credibile decît oferta europeană. Paza bună departe ajunge! Acesta e butonul pe care Traian Băsescu l-a apăsat. Nu foarte delicat, dar, cu siguranţă, justificat.

Destinul României este clar legat de UE (iată un clişeu), dar şi Uniunea are probleme nerezolvate. Pentru a traversa jungla compromisurilor şi susceptibilităţilor, România are nevoie de o diplomaţie aptă să joace pe toate cărţile. Numirea lui Mihai Răzvan Ungureanu e deja un semn foarte bun. Urmează ca Guvernul să apuce bătrînica de mînă şi să o treacă strada, ferind-o şi de maşini, şi de poliţai!

HUMANITAS
bunul gust al libertăţii

Seria Djuvara

150 000 lei

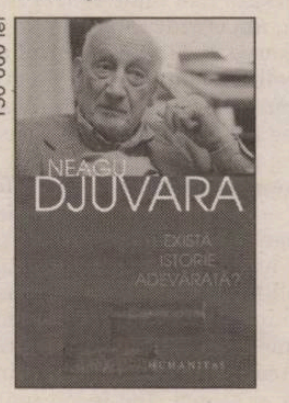

NEAGU DJUVARA
Există istorie adevărată?

Seria Noica

350 000 lei

CONSTANTIN NOICA
Moartea omului de mâine

www.humanitas.ro
www.librariilehumanitas.ro

http://autori.humanitas.ro
www.humanitasrights.ro

Texte şi opinii de: Radu CARP (conferenţiar dr., Facultatea de Ştiinţe Politice, Universitatea Bucureşti) ● Konstantin GANEVSKI (jurnalist) ● Gheorghi GOTEV (jurnalist) ● Ivan KATRANDJIEV (diplomat) ● Petio PETKOV (jurnalist) ● Constantin RUDNIŢCHI (jurnalist) ● Cristina Maria VASILESCU (jurnalist)

Românii s-au comparat mereu cu bulgarii în ultimele decenii, fie că era vorba de televiziunea de la Sofia, mai dezgheţată şi cu programe mai lungi, fie că era pomenit Jivkov, cel mai puţin dictator decît Ceauşescu al nostru, şi care avea şi o fiică, Ludmila, mai luminată decît odraslele comuniştilor de la noi. Observaţiile au fost dublate apoi de adevărate dispute între cele două state. După dezastrul de la Cernobîl, lumea şi-a adus aminte că şi bulgarii au o adevărată bombă atomică la Dunăre, şi anume Kozlodui. Ei au descoperit la rîndu-le combinatul de la Giurgiu care lansa asupra oraşului Ruse nori galbeni de clor. Cînd Bulgaria a intrat în colaps financiar, românii au început să privească peste graniţă cu milă, dar şi cu oarecare bucurie că „uite, la bulgari e mult mai rău". Meciurile au continuat cu podul de la Calafat-Vidin a cărui poziţie a fost hotărîtă acolo, în pofida intereselor părţii române, care-l dorea mai la est pentru a cuprinde şi Bucureştiul în viitorul mare coridor european de transport. Partidele cu alţi vecini şi chiar cu Ungaria au început să rămînă în umbră, faţă de „amicalurile" cu Bulgaria (noi îl aveam pe Hagi, ei pe Stoicicov). Zăcămintele de ţiţei din zona Caspică şi necesitatea transportului lor către vestul Europei, au găsit cele două ţări din nou pe poziţii concurente. La fel şi ideea amplasării unor baze americane în sud-estul Europei. Candidaturile paralele la Uniunea Europeană au dus însă disputele într-o adevărată finală. Sofia dorind ruperea tandemului pe care-l considera dezavantajos. Bulgaria a închis mai repede capitolele de negociere. Ţara era mai mică, mai uşor de administrat şi de controlat. Moneda era stabilă de mai mulţi ani, graţie instaurării unui consiliu monetar. La putere era un guvern de încredere pentru occidentali. Corupţia nu ajunsese chiar la vîrf, ca în România, deşi siguranţa pe stradă era mai scăzută în Bulgaria. Problemele Bulgariei păreau mai simplu de rezolvat, ţara fiind mai unitară şi avînd atît suprafaţa, cît şi populaţia la nici jumătate faţă de cele ale României. În schimb, ţara noastră are avantajul unei mai mari pieţe de desfacere. Şi în cele din urmă şi România a încheiat negocierile iar arbitrul european a decis că ambele ţări se pot integra simultan, deosebirile dintre ele fiind, la scara Uniunii, nesemnificative şi asimilabile. Aşadar, scorul este acum egal şi va rămîne aşa dacă nu va apărea vreun fault *pentru care să se aplice vreun penalti (adică faimoasa clauză de salvgardare). (**A. M.**)*

„Nula na nula"

***Notă.** Mulţumim Ambasadei României la Sofia pentru traducerea articolelor despre România apărute în presa bulgară.*

Petio PETKOV

Avantajele reale şi imaginare ale Bulgariei

Sofia conduce în faţa Bucureştiului nu numai după încheierea, cu şase luni mai devreme, a tratativelor de aderare. La adresa Bulgariei în ultimul an nu au fost formulate acuzaţii de neîndeplinire a criteriilor politice.

Medii private, precum ziarele cu cel mai mare tiraj *Trud, 24 de ore* şi *Monitor,* postul naţional de radio Darik sau televiziunile naţionale Nova şi BTV, se întrec în criticile lor la adresa Guvernului. De control sau de folosirea unor pîrghii financiare de presiuni din partea autorităţilor nu vorbesc nici cei mai fervenţi apărători ai drepturilor de exprimare.

În ultimii 3 ani şi jumătate, în rîndurile Mişcării naţionale „Simeon al doilea" nu au trecut primari sau consilieri aleşi pe listele opoziţiei. Dimpotrivă, unul din zece deputaţi ai partidului ţarist a devenit independent.

Criticii Guvernului constată că nu o dată închiderea rapidă a unor capitole în tratativele de aderare a generat scandaluri. S-a ajuns în situaţia paradoxală că în problema opririi reactoarelor 3 si 4 de la Kozludui negociatorii să încalce vădit voinţa majorităţii parlamentare.

Comentînd încheierea rapidă a ultimelor capitole preşedintele Partidului socialist Serghei Stanisev a avertizat că „lucrurile nu sînt în roz, aşa cum ni le prezintă Guvernul". Punctul slab al Bulgariei, după el, este neînfăptuirea reformei în justiţie şi aceasta va putea duce la amînarea cu un an a datei admiterii. Guvernul trebuie să acţioneze mult mai energic împotriva crimei organizate şi a corupţiei.

„UFD aşteaptă instituirea în cazul Bulgariei şi României a trei clauze speciale – cu privire la politica economică, la piaţa internă şi justiţie. Menţinerea tandemului cu România reprezintă un element negativ", a spus purtătorul de cuvînt al UFD, Nikolai Mladenov.

Într-un mod paradoxal, cu toate succesele sale de politică externă şi laudele Bruxelles-ului la adresa reformelor economice, cele două partide aflate la putere – Mişcarea naţională „Simeon al doilea" şi partidul etnicilor turci şi musulmanilor, nu se numără deocamdată printre favoritele sondajelor.

Nu aşa stau lucrurile în plan extern. După surprinzătoare venire la putere a ex-regelui Simeon de Saxa Coburg Gotha, opinia publică din Europa occidentală a devenit mai favorabilă Sofiei. 60 % din nemţi sprijină aderarea Bulgariei, în timp ce în favoarea României se pronunţă numai 40%, arată rezultatele unei anchete a Institutului de marketing din Leipzig. Vizitele premierului bulgar în capitalele europene sînt marcate de simpatie şi bunăvoinţă.

În ultimii ani economia bulgară marchează ritmuri de creştere record pe fundalul unei inflaţii de numai 4-5 procente. Au crescut investiţiile străine. Perioada guvernării lui Simeon de Saxa Coburg Gotha a fost foarte bună pentru turismul bulgăresc, care şi-a revenit din criza post-totalitară. Pe litoral se construieşte cu un ritm necunoscut nici în cei mai buni ani ai comunismului cînd Bulgaria a deţinut monopolul pe piaţa sovietică. O parte tot mai mare din cumpărătorii de apartamente şi vile în noile sate de vacanţă vin din ţările membre ale Uniunii Europene.

Criticii Guvernului însă constată că Sofia a fost „condamnată" la macrosuccese economice de Consiliul monetar introdus la recomandarea FMI după prăbuşirea sistemului bancar în 1996-1997 în care au pierit economiile a milioane de cetăţeni bulgari. Analiştii declară, nu fără ironie, că şi Republica Moldova se poate lăuda cu o inflaţie nesemnificativă şi un curs valutar stabil.

Comentînd creşterea rapidă a volumului investiţiilor străine, liderii opoziţiei amintesc că marile privatizări în telecomunicaţii şi industrie sînt însoţite de scandaluri şi acuzaţii de corupţie. Apropierea de Europa centrală şi piaţa internă mult mai mare au făcut ca România să devină centru regional al unui număr mare de companii internaţionale.

În privinţa corupţiei între Bulgaria şi România există o anumită deosebire. În cazul Bulgariei nu este vorba de corupţie politică, de supunerea puterii judecătoreşti şi a mediilor naţionale partidului aflat la guvernare. Justiţia bulgară este departe de standardele europene, dar nici unul din liderii opoziţiei nu a spus vreodată că ea execută ordinele prim-ministrului sau ale ministrului Justiţiei.

În Bulgaria problemele sînt generate de eficacitatea scăzută a tribunalelor. Din 4.000 de cazuri de corupţie în ultimii 7 ani, numai 300 s-au încheiat cu sentinţe. Sondajele sociologice arată că o treime din cîştigătorii licitaţiilor publice au plătit sume între 5.000 şi 10.000 de euro pentru a obţine comenzile de stat dorite. Corupţia este menţinută în viaţă de numărul foarte mare de licenţe. În ultimii 3 ani ele au fost reduse de la 670 la 500, dar şi această cifră este de 10 ori mai mare decît cea recomandată de experţii UE.

Capitolul „Justiţie şi Afaceri interne" a fost închis acum un an, dar Bulgaria continuă să fie criticată de instituţiile europene pentru problemele în aceste domenii sensibile. Raportorul Parlamentului european Geofrey van Orden a menţionat tratamentul ziariştilor care folosesc camera ascunsă, întîrzierea reformei în Justiţie şi, în primul rînd, în Procuratura Generală. „Este regretabil faptul că unii magistraţi bulgari îşi permit să-l numească în public pe un cunoscut politician american (este vorba de ex-senatorul Bruce Jackson) «un lingău puturos» şi să ameninţe un fost prim-ministru (Ivan Kostov)", a spus deputatul britanic.

Vînzarea de copii nu este străină nici orfelinatelor din Bulgaria, aflate în permanentă criză de bani. Numărul copiilor înfiaţi în Occident contra bani este însă de cîteva ori mai mic în comparaţie cu cel al orfanilor români.

După criteriul „crimă organizată", România este poate cea mai sigură din zonă. La un număr de 1.600 de atentate cu bombe în Bulgaria în ultimii 14 ani, în România, cu o populaţie de 2,5 ori mai mare, numărul exploziilor criminale este de zeci de ori mai mic. Identică este situaţia la categoria atacurilor armate la drumul mare şi a asasinatelor la comandă.

Spre deosebire de poliţia de frontieră română, care a întors din drum anul trecut fiecare al cincilea călător spre Occident, poliţia bulgară practic nu aplică astfel de restricţii.

În ciuda vocilor critice, în Bulgaria menţinerea tandemului cu România este privită şi acceptată ca o condiţie pentru intrarea în Uniunea Europeană la 1 ianuarie 2007.

Ministrul de Externe Solomon Passi a spus, în timpul ultimei sale întîlniri cu şeful diplomaţiei române, Mircea Geoană, că „înaintarea în grup a Bulgariei şi României reprezintă singura soluţie corectă. Fiecare din cele două ţări este interesată ca cealaltă să înregistreze succese în procesul de aderare".

Ministrul Integrării europene, Meglena Kuneva, a calificat într-un interviu drept falsă satisfacţia că Bulgaria ar sta mai bine decît România în procesul de aderare.

„Nu va fi bine nici pentru noi, nici pentru UE dacă România va întîrzia", a avertizat viceprim-ministrul Plamen Panaiotov.

Konstantin GANEVSKI

România arată mai rău decît noi

Cum de poate Bulgaria să fie admisă în UE? – se întreba acum mai bine de o săptămînă un ziarist olandez. În Bulgaria satele sînt distruse, oraşele sînt murdare, iar şoselele sînt într-o stare catastrofală, scria autorul în ziarul său. Presa de la noi a reacţionat uşor jignită, dar şi cu înţelegere – orice om normal, care a fost în Occident, ştie că olandezul are dreptate. Ar fi incorect să ne autosugestionăm că lucrurile n-ar sta aşa. Şi noi bulgarii sîntem puţin masochişti – ne place să stăm rău şi să o recunoaştem.

Sînt însă obligat să subliniez: olandezul nu a fost corect pînă la capăt. Traversînd Balcanii, lui i-a scăpat o ţară. Iar acolo satele sînt mai distruse, oraşele sînt mai murdare, drumurile sînt într-o stare mai catastrofală decît ale noastre. Nici mie nu îmi venea să cred că aşa ceva este posibil, dar este un fapt. Este un fapt care nu trebuie, însă, să ne bucure.

Pentru că, dacă mă uit împrejur, astăzi văd imagini foarte apropiate de acelea pe care le-am văzut în România. Este adevărat că sînt mai puţine. Şi ne-am obişnuit într-atîta cu ele, că nici nu le mai remarcăm.

Să ne înţelegem. Impresiile mele sînt superficiale şi nu am încercat să pătrund în adîncul spiritului românesc – cu siguranţa că el este gingaş şi poate fi rănit, la fel cum este propriul meu suflet. La fel ca ziaristul olandez, eu am străbătut circa 600 km într-o ţară străină şi descriu ceea ce am văzut.

România înfiorată în aşteptarea primăverii

Verdeaţa este singura care poate să ascundă, măcar o parte din praful şi mizeria de pe şosele, cîmpii, case, blocuri şi străzi, în această ţară, de care ne-au separat în drumul nostru spre UE. Sună curios cifrele din diverse statistici internaţionale, că venitul mediu al românilor este mai mare decît al nostru. Starea de bine şi aspectul exterior ar trebui să fie noţiuni legate una de cealaltă.

În România, ale cărei pămînturi sînt, încă, aproape în întregime de stat, privatizarea şi restituţia sînt mai întîrziate şi decît în Bulgaria, şi lucrul acesta se vede foarte bine.

Primul şoc, chiar şi pentru ochiul bulgar obişnuit cu privelişti de groază, se produce imediat după podul Ruse-Giurgiu. Pustietate gălbui-cenuşie, stîlpi de susţinere a reţelei electrice, *barăci ţigăneşti, cîini vagabonzi,* nişte dărăpănături – totul pe fondul blocurilor de prefabricate de la Giurgiu. Şoseaua este presărată de gropi şi noroi – noroiul vine de la numeroasele căruţe trase de cai, care, împreună cu autoturismele Dacia, constituie mijloacele principale de locomoţie în zona de provincie din România. Gropile, noroiul şi marcajul straniu (nişte linii galbene, fără o logică deosebită) continuă de-a lungul tuturor celor 60 km pînă la Bucureşti (linia aceasta este aproape identică şi pe drumul spre Braşov – este evident că şi acolo au un Ceauşescu local, care preferă ca banii destinaţi drumurilor să meargă în unele conturi bancare personale, în loc de a fi repartizaţi conform destinaţiei).

„Vecina noastră de la Nord şi colegă la NATO este mai murdară, mai neglijentă şi mai dărîmată decît Bulgaria. Trebuie oare aceasta să ne bucure?“

Pentru diversitate, cînd pe stînga, cînd pe dreapta, apare cîte o fostă clădire de CAP, roasă pînă la ciolan (beton), de către localnici. Satele, mai ales aici, în provincie, sînt mizerabile, casele au tencuiala căzută, aproape toate au acoperiş de tablă neagră şi garduri din lemn semi-putrezite. Cînd să spun cu voce tare, cît de rău e totul, îmi aduc aminte de zeci de imagini similare în Bulgaria. Şi îmi închid gura.

90% din pămînturile din România sînt nelucrate şi în paragină. Ogoare întregi sînt acoperite cu sticle şi pungi din plastic – românii au prostul obicei de a arunca gunoiul la întîmplare. Păcat că nu numai ei, nu-i aşa?

Bucureştiul este Mecca construcţiilor din prefabricate

Blocuri, blocuri şi iar blocuri – tipizate, cenuşiu-bejulii, cu faţadele scorojite şi grădiniţe săpate în faţa lor. Străzi prăfuite, noroioase şi trotuare sparte, borduri incomplete, un amestec de asfalt cu vechi amintiri de suprafeţe de iarbă. Îmi trece prin minte că primarul de aici ar trebui să poarte numele de Bucureşteanu.

În capitala României s-a construit puternic şi fără sens, aşa cum ne-am putea aştepta de la regimul comunist, cu directive şi planuri cincinale tîmpite (vă aminteşte de ceva?). Ai sentimentul, aici, că mergi prin cartierul sofiot „Hagi Dimitar“ (unul dintre cele mai neaspectuoase cartiere din Sofia – *n.n.)* şi, din cînd în cînd, treci prin „Mladost“ şi „Liulin“ (cartiere mai curate ale capitalei bulgare – *n.n.).* Aproape toate balcoanele sînt închise cu sticlă, cu rame din metal prost. Nu am văzut tocuri din PVC.

Centrul este mai îngrijit, dar tot cenuşiu. Fac o comparaţie rapidă: clădirea hotelului „Intercontinental“ este mai urîtă decît aceea a „Sheraton“-ului de la noi, iar Teatrul lor Naţional nu are nici un dram din căldura şi farmecul Naţionalului nostru. Construcţiile în Bucureşti sînt îngheţate acum. Nu ştiu din ce cauză, probabil că din cauza proprietăţii – românii locuiesc cu prioritate în apartamente de stat. Doar pe alocuri se zăreşte cîte o clădire nou începută – din acest punct de vedere peisajul este total diferit de acela din Sofia.

Mă duc la periferia Bucureştiului, lîngă fabrica de cafea a unei firme occidentale foarte cunoscute. Împrejur se văd doar clădiri distruse ale unor întreprinderi socialiste, cîţiva cîini şi o groapă de gunoaie, evident ilegală. Pe cînd mă gîndeam că şi în Sofia avem asemenea frumuseţi, din fabrică iese un lucrător cu motocarul şi varsă, cu curaj, un tomberon cu resturi la vreo 20 de metri în faţa porţii. Se înapoiază apoi cu sentimentul lucrului dus pînă la capăt. Constat că cele mai multe gunoaie sînt ale acestei firme de cafea românizată.

Din confruntarea Est-Vest nu avem cum să scăpăm.

Braşovul – cealaltă faţă a României

Braşov, oraşul care este situat în centrul ţării, pe pantele nordice ale Carpaţilor, are un centru vechi, de excepţie. Oraşul vechi seamănă mai mult cu Praga şi Salzburg, decît cu oraşele est-europene. Este explicabil – în secolele XV-XVI oraşul a aparţinut Austro-Ungariei, purta numele de Kronstadt şi era locuit mai ales de nemţi. Braşovul are şi o stradă comercială cu clădiri în stil Secession, care seamănă în mod miraculos cu strada centrală din Plovdiv.

Exact aici un ţigan obraznic se opreşte din mîncat seminţe, sare de pe bancă şi mă atacă. „Domnule, domnule...!“ – încearcă să-mi vîndă un binoclu NATO. Pleacă de la 60 „dolare“ *(sic!)* şi coboară pînă la 10. Merge pe lîngă mine şi îmi îndeasă binoclul în mîini, pînă ce zăreşte în apropiere un poliţist în uniformă. Atunci, tace şi îşi strînge lucrurile. Mă gîndesc dacă un ţigan de al nostru s-ar fi lăsat impresionat de poliţist. Presupun că nu. La o sută de metri de centrul vechi, însă, se termină idila arhitecturală – iarăşi blocuri din prefabricate de beton cenuşiu-gălbui, trotuare distruse şi tot felul de gunoaie aruncate. Se vede că obiceiul de a întreţine numai centrul oraşului nu este o invenţie a primarilor bulgari (primarul Plovdivului nu întreţine nici centrul, ce să mai spunem de periferie?).

Pe drumul de întoarcere în Bulgaria îmi amintesc că ziaristul olandez spunea că politicienilor de la Bruxelles nu le sînt clare frontierele istorice ale Europei. Conform acestuia, omul îşi dă seama imediat că a intrat pe teritoriul fostului Imperiu Otoman. Aşa e, dar România aproape că nu a fost sub „prezenţa“ turcească. Este evident că nu numai orientalismul e cauza pentru care românii îşi aruncă gunoaiele pe unde apucă, plîngîndu-se în acelaşi timp că nimeni nu face curăţenie.

Aceasta se datorează cel mai mult mentalităţii comuniste formate de-a lungul anilor.

La înapoiere se întîmplă ceva în acest sens. Este clar că în două zile m-am săturat de România, am constatat că murdăria este licenţa ei şi că mă voi salva la sud de podul peste Dunăre. De aceea, cînd văd starea proastă a şoselei de tranzit a oraşului Ruse şi gunoaiele de pe marginea acesteia, mă mir. Dar nu e loc de surpriză – grozăvia este la locul ei, nu de azi, pur şi simplu ne-am obişnuit cu ea. Exact cum s-au obişnuit românii cu a lor (murdăria – *n. n.).*

La asemenea lucruri mă gîndeam pe cînd călătoream pe şoseaua bine întreţinută către Sofia. Dintr-o dată am văzut doi bărbaţi la marginea drumului care înţepau cu băţul ceva şi îl adunau în saci. Îmi dau seama că aceşti oameni strîngeau gunoaiele şi aproape că-mi dau lacrimile de atîta înjosire.

Şi cînd, puţin mai încolo, văd un tractor modern care ară pămîntul, îmi vine să mă dau jos din maşină şi să-l aplaud.

(în ziarul *Sega* din 22 martie 2004)

Bulgarii cred că o duc mai rău decît noi

Bulgaria este pe ultimul loc din 28 de ţări UE şi candidate, în privinţa condiţiilor de viaţă. Potrivit unui studiu al Fundaţiei Europene pentru îmbunătăţirea Condiţiilor de Viaţă şi Muncă, bulgarii sînt extrem de nemulţumiţi de viaţa de zi cu zi.

Studiul, realizat în 2003 şi acoperind 28 de ţări, examinează o serie de probleme ca: rata şomajului, veniturile, educaţia, locuinţele, familia, sănătatea, ehilibrul între muncă şi timp liber, satisfacţia vieţii şi calitatea percepută a societăţii. Cele 28 de ţări sînt cele 25, care formează acum Uniunea Europeană, şi cele trei candidate – Bulgaria, România şi Turcia.

Principalele concluzii confirmă percepţia larg răspîndită a distanţei foarte mari între ţările UE-15 şi ţările care au aderat anul acesta, ca să nu mai vorbim de cele în curs de aderare. Diferenţele dintre cele 10 noi state membre şi cele trei candidate sînt, de asemenea, subliniate, mai ales la capitolele locuinţelor şi educaţiei.

Mai mult de 90% din populaţia din UE-15 nu s-a plîns de viaţă, în timp ce doar 50% din bulgari sînt multumiţi de aceasta. Peste 60% din familiile bulgare au probleme cu traiul, în timp ce în Luxemburg, Austria, Danemarca şi Irlanda această cifră este sub 5%.

Celelalte două candidate se situează ceva mai bine decît Bulgaria la acest capitol, 47% din familiile turce şi 40% din cele din România avînd dificultăţi financiare.

Există o nemulţumire larg răspîndită în privinţa sectorului public în ţările candidate, care pare să reflecte goluri calitative percepute în sistemul de prestări publice. Extinderea ar putea să contribuie şi ea la această percepţie.

(www.euractiv.ro, 17 noiembrie 2004)

Cristina Maria VASILESCU

Amintirile altora

Aproximativ nimicul pe care-l ştiu despre Bulgaria e îndeajuns încît să spun că nu mi-e antipatică. În primul rînd, fiindcă are multe dealuri, fapt ce îmi dă un soi de siguranţă, şi apoi pentru că, odată, am cunoscut un bulgar în Danemarca, care vorbea mult – în engleză. Avea părul roşu, îl chema Drăgan, era născut în aceiaşi zi cu mine şi mi-a dat să beau un fel de horincă tare bună, cînd eu i-am dat să bea din ţuica mea.

Îi povesteam cum ceilalţi se uitau la „bulgari“ cînd eu eram mai mică. Românii erau invidioşi pe vecinii cu „televiziune occidentală“. El îşi aducea aminte că mama lui îşi dorea foarte mult să ajungă pe litoralul românesc, pentru că aflase că la Techirghiol se găsesc rujuri poloneze. Ceafă lată şi castraveciori, ziceam eu! El rîdea, convins că românii sînt un fel de slavi. Eu îl contraziceam, cu argumente. Era oarecum uimit. Nu fusese niciodată în România, la fel cum nici eu nu fusesem niciodată în Bulgaria. Ne bucuram să descoperim că există bulgari şi poliţişti bulgari, români şi poliţişti români sau alte asemenea similitudini. Eu îi spuneam că ai noştri sînt mai răi. El îmi spunea că nu crede. Rîdeam ca proştii şi nimeni nu înţelegea ce e aşa de amuzant. Un neamţ, Mathias, din Berlin, a intervenit. Din punctul lui de vedere ar fi fost normal să fim preocupaţi mai mult de lucruri actuale şi mai puţin de rememorări alterate de cinism. Eu îi spuneam că nu e neapărat aşa, de vreme ce zîmbim sincer. Argumenta psihanalitic, într-un mod oarecum peiorativ, zicînd că nu facem altceva decît să ne deghizăm frustrările în aerul ăla fatalist. „României, fiind mai mare, i-a fost foarte greu să regăsească un echilibru, după evenimentele din '89, în vreme ce Bulgaria a avut de cîştigat datorită capacităţii cercurilor mai înguste de a se regrupa. Asta e realitatea!“ Mi-aduc aminte exact ce a spus pentru că m-a impresionat chestia cu cercurile. Nu ştiam dacă să fiu sau nu de acord... Drăgan avea impresia că evoluţiile ţărilor noastre nu au fost dictate de schimbări reale, ci de interese geopolitice diferite. Mathias îl găsea pe băiatu' cu păr roşu cam paranoic. Spunea că şi el cunoaşte prea bine situaţia Germaniei, unde s-a întîmplat acelaşi lucru, etcetera. Găseam aberantă comparaţia.

S-o fi gîndit că, poate, întîmplător, românca şi bulgaru', împreună şi fiecare în parte, sînt nişte ignoranţi.

Toate aceste diletantisme cu tîlc au avut loc la un workshop, unde se dezbătea viitoarea – la acea vreme – Constituţie europeană.

Mi-a plăcut! Mi s-a părut că m-am înţeles bine cu bulgarul şi că bulgarul s-a înţeles bine cu mine – în engleză. Mathias, neamţul din Berlin, avea totuşi dreptate. Nu puteam susţine împăciuirea asta de bună vecinătate, de vreme ce nu ştiam nimic unul despre celălalt. În afară de faza cu poliţiştii, nu împărtăşisem nici o realitate, doar amintiri fără carne, ale altora. Am fost amîndoi nişte ignoranţi!

Radu CARP

Bulgaria, eternul mister

Bulgaria este poate vecinul nostru despre care ştim cel mai puţin. Nu este o ţară cu mari conflicte politice, trecute sau prezente, ca Serbia sau Ucraina, care să ţină capul de afiş al presei româneşti. Nu este nici o ţară precum Ungaria, cunoscută prea bine îndeosebi locuitorilor din Ardeal nu numai ca ţară de tranzit, ci şi ca un loc în care Occidentul devine palpabil. De aici, o slabă prezenţă a Bulgariei în imaginarul cotidian al românilor. Locuitorii din apropierea graniţei cu această ţară nu sînt tentaţi şi nici nu pot să traverseze Dunărea pentru a vedea cum trăiesc confraţii lor de suferinţă în ceea ce priveşte tranziţia. Dacă, înainte de 1989, Ruse devenise cel mai frecventat loc turistic în afara graniţelor (cîţi dintre noi nu ne aducem aminte de excursiile de o zi cu vaporaşul de la Giurgiu?), astăzi Bulgaria a devenit locul cel mai puţin cunoscut din imediata noastră vecinătate.

Alăturarea României şi a Bulgariei în cadrul negocierilor de aderare la Uniunea Europeană, din motive de echivalenţă economică, nu a generat relaţii de afaceri sau schimburi intelectuale, din raţiuni evidente: nici nouă, nici vecinilor noştri nu ne place să fim incluşi în aceeaşi categorie. Chiar dacă, la nivel politic, abundă declaraţiile de bună prietenie, de susţinere reciprocă etc., cele două ţări rămîn decuplate, fără a fi neapărat în competiţie. Persistă sentimentul că o alianţă cu un vecin comparabil nu aduce beneficii decît, eventual, de imagine.

Un cunoscut politolog român propunea, în urmă cu cîţiva ani, ca soluţie pentru dezvoltarea în continuare a relaţiilor interetnice şi pentru crearea unei solidarităţi naţionale, iniţierea unor programe prin care locuitorii din Covasna să poată vizita Bucovina sau cei din Oltenia să admire în grup şi sistematic zona Maramureşului. Soluţie care ar putea fi aplicată şi în privinţa relaţiilor între cele două ţări. Astăzi e mai uşor să ajungi la Paris sau Barcelona decît, să spunem, la Plovdiv. Motivele ţin în general de obstacolele vamale. A fost mult mediatizat cazul vămii Giurgiu şi nu s-a întîmplat nimic, aşa încît presa a obosit să mai relateze despre anomaliile existente. În calitate de vizitator, din raţiuni profesionale, al Bulgariei, în ultimul timp, pot confirma cele ce s-au spus. A trece „dincolo" se dovedeşte de cele mai multe ori o aventură periculoasă şi un atentat financiar. Trebuie plătite un număr infernal de taxe: de drum, pentru municipiul Giurgiu (deşi drumul spre vamă nu trece prin acest oraş); de pod, cu toate că cel care leagă Giurgiu de Ruse datează din 1954; de dezinfecţie, taxă percepută atît de români, cît şi de bulgari, adesea însă nu într-o manieră coerentă; cartea verde pentru autovehicul (începînd de anul acesta va fi înglobată în asigurarea anuală a maşinii, ca şi cum frecvenţa părăsirii ţării pe patru roţi s-ar ridica la standarde europene). Iar dacă ai ghinionul să nu ai la tine importante sume în lei, valută sau leva, şocul cursurilor de schimb practicate la graniţă poate descuraja şi pe cel mai împătimit filobulgar. În contextul în care tendinţa este de a facilita cît mai mult deplasările în cadrul spaţiului Schengen, în condiţiile în care România şi Bulgaria doresc cetăţenilor lor să zburde nestingheriţi prin alte ţări europene, realitatea care poate fi constatată la punctele de graniţă dovedeşte că barierele pot coexista foarte bine şi în relaţiile dintre două ţări ce vor deveni în curînd membre UE. Aşa stînd lucrurile, este foarte probabil ca momentul aderării să nu fie sărbătorit la Giurgiu, ba chiar să aducă o tristeţe iremediabilă pentru primar şi locuitorii urbei. Guvernul declară că nu poate interveni, taxele fiind în competenţa autorităţilor locale, iar autorităţile susţin că stau prost cu banii, aşa că taxele respective mai atenuează într-un fel fragilitatea bugetului local. Acelaşi argument se face auzit şi de cealaltă parte a Dunării, încît nu mai poţi fi sigur cine a inspirat pe cine sau dacă este vorba de două procese absolut paralele.

Bulgaria poate fi însă o bună alternativă pentru bucureşteni (şi nu numai) la Valea Prahovei, iar litoralul lor dă mai multe semne de însănătoşire decît al nostru. Am făcut de cîteva ori drumul în Bulgaria pentru a preda la o şcoală de vară la Drianovo, în apropiere de Veliko Tîrnovo. O mică staţiune de munte cu locuri de cazare decente şi preţuri convenabile pentru buzunarul fiecăruia. Multe piscine în aer liber, ceea ce poţi vedea mai rar pe la noi. Mici restaurante unde poţi sta la o bere şi un *kebabcici* (varianta bulgărească a micului autohton). O mînăstire încîntătoare, înconjurată de un pîrîu în care poţi vedea peşti ce nu par a se simţi ameninţaţi de prezenţa umană. Totul, la doar trei ore de mers cu maşina de capitala noastră (în condiţiile în care nu ar exista nici un control vamal, desigur). Dacă toate obstacolele ce ţin de taxă şi vameşi neprietenoşi nu ar mai exista, am convingerea că mulţi români ar opta pentru petrecerea concediului în zona respectivă (după cum şi reciproca ar putea fi valabilă – se poate uşor observa că bulgara nu prea este vorbită la Sinaia).

Recunosc că imaginea de ansamblu nu este la fel ca aceea de mai sus. Cu tot respectul cuvenit vecinului de suferinţă, Bulgaria nu prea are ce să arate unui turist obişnuit ca peisajul şi băştinaşii să-l răsfeţe. Cine a călătorit prin Bulgaria, fie doar şi în tranzit spre Grecia, a remarcat fără îndoială spaţiile largi, goale, distanţele mari între aşezările umane, fabricile abandonate etc. Chiar şi spaţiile între blocurile comuniste de la periferia Sofiei sînt inexplicabil de mari. Vilele noii elite, ce pot fi remarcate atît de uşor în orice colţ al României, par a fi mai puţine în Bulgaria. Aceeaşi este situaţia în cazul maşinilor – vechea Lada îşi face încă datoria, avînd un aspect mult mai neprietenos decît familiara Dacie 1300 pe care o poţi vedea pe şoselele noastre. O simplă privire a unui trecător grăbit nu poate să nu nască întrebări incomode. Cum se poate explica faptul că, în privinţa dezvoltării economice, noi şi ei stăm cam la fel? Cum au reuşit bulgarii să încheie negocierile de aderare înaintea noastră? Nu cumva „stăm mai bine", dar nu reuşim să ne punem în valoare ceea ce avem? Explicaţia la toate aceste întrebări este una singură: sărăcia este uniform repartizată în Bulgaria, ca de altfel şi bogăţia. În România, decalajele între bogaţi şi săraci au devenit din ce în ce mai evidente. Bogăţia atrage atenţia mai mult decît sărăcia, mai ales cînd cea din urmă poate fi constatată doar atunci cînd intri pe drumuri mai lăturalnice. Personal, rămîn încrezător în statistici: orice am face, economia noastră arată şi va arăta ca şi a Bulgariei, numai că bogaţii noştri sînt mai bogaţi decît ai lor, iar săracii noştri mai săraci decît ai lor.

Constantin RUDNIŢCHI

Concurăm cu ei? Nu, cu noi înşine

În ultimii ani, între România şi Bulgaria pare a fi fost un soi de concurenţă greşit înţeleasă. Fiecare ţară a vrut parcă să ia faţa celeilalte şi, de cîte ori a avut ocazia, fiecare a mai băgat cîte o strîmbă. Au existat divergenţe de opinii spuse cu voce tare, făcute publice. Ne amintim de disputa pe tema amplasării podului peste Dunăre, de şirul nesfîrşit de acuzaţii reciproce aduse în ceea ce priveşte poluarea de o parte sau alta a Dunării, de controversele privind exportul de energie electrică pe care România dorea să-l facă spre Turcia. Ca să nu mai vorbim despre cererile insistente, repetate pînă la plictiseală, pe care Bulgaria le-a făcut pentru a separa procesul de aderare la Uniunea Europeană a celor două ţări.

Dincolo de aspectele de notorietate publică, a existat şi un soi de concurenţă într-o zonă aflată în culise. Cele două ţări se luptau discret, cu ocazia unui turneu al unui înalt oficial american sau european, pentru a ocupa locul întîi pe agenda de lucru. O miză destul de balcanică, dar, totuşi, o miză.

Cu toate acestea, dincolo de orgoliile politice şi strategice, tehnicienii români au lucrat în multe cazuri foarte bine. Unul dintre negociatorii români în relaţia cu Uniunea Europeană îmi povestea că a colaborat excelent cu omologul său bulgar cu care „complota" pentru a obţine amîndoi cît mai multe concesii de la negociatorii europeni. De fapt, cursa către Uniunea Europeană nu este o competiţie cu Bulgaria, ci cu noi înşine.

Există multe lucruri pe care România şi Bulgaria le au în comun. Cel puţin din punct de vedere economic. Ambele ţări sînt foarte aproape de finalizarea privatizării. Amîndouă au ajuns aproape în acelaşi timp într-o zonă delicată, privatizarea din domeniul energetic. Şi România, şi Bulgaria au vîndut societăţile de distribuţie a gazelor naturale şi, parţial, companiile de distribuţie a energiei electrice. În ambele ţări nu au lipsit scandalurile legate de privatizare (în România, nu are sens să le mai pomenim, în Bulgaria, dăm un singur exemplu: Bulgartabac). De asemenea, în ambele ţări a fost privatizat operatorul naţional de telefonie fixă. În România şi Bulgaria, salariul mediu este aproape egal, adică de vreo 175 de euro. Tot ca şi la noi, cel mai bine plătiţi sînt cei care lucrează în mediul bancar. Produsul intern brut pe cap de locuitor este sensibil egal: 7.000 dolari/locuitor în România, 7.600 dolari/locuitor în Bulgaria. Identic stau lucrurile şi în ceea ce priveşte închiderea dosarelor de negociere cu Uniunea Europeană (este adevărat că Bulgaria a finalizat acest proces cu cîteva luni înaintea ţării noastre).

Există şi o serie de diferenţe între cele două ţări. Mai mult ca sigur, cea mai importantă este soluţia pe care au găsit-o la criza din anii 1997-1999. Să ne aducem aminte că ambele ţări au trecut pe lîngă pericolul intrării în incapacitate de plată. Bulgaria a luat atunci o decizie dură: a introdus Consiliul Monetar, adică a legat moneda naţională, leva, de marca germană. Rezultatul? Inflaţia a fost stopată, dar bulgarii au avut o bună perioadă salarii de muritori de foame. Astăzi, situaţia pare a fi stabilă. Bulgaria a avut în anul 2004 o inflaţie de 2,3%, în comparaţie cu cele aproape zece procente din România. Mai mult, Bulgaria a făcut denominarea monedei naţionale în anul 1999, tăind trei zerouri din coada levei. Rata şomajului din Bulgaria ar îngrozi orice politician social-democrat din România: 14%, în Bulgaria, faţă de 7%, la noi. Dar această cifră ar putea să însemne că reformele bulgăreşti au ajuns pînă la poarta întreprinderii.

Dincolo de sacrificiile pe care le-a adus, Consiliul Monetar a dat şi un semnal pozitiv. Germania a devenit foarte atentă la Bulgaria. Turiştii au început să vină pe litoralul Mării Negre, iar investitorii să fie interesaţi de întreprinderile bulgăreşti. Astăzi, Germania rămîne un important partener comercial al Bulgariei. Atît de important încît importurile din Germania au ajuns să fie mai mari decît cele din Rusia, partenerul tradiţional în ceea ce priveşte materiile prime energetice.

Un lucru este clar. Oricît ar vrea România să se diferenţieze de Bulgaria, şi invers, Europa şi SUA ne văd împreună. Cifrele mari din economie şi stadiul reformelor ne fac să semănăm, păstrînd evident, diferenţele care există în valoare absolută. Ne putem hîrjoni unii cu alţii, încercînd să arătăm că ne-am devansat vecinii. Fără vreun folos. Marile blocuri economice, marii investitori judecă după cifrele mari. Iar aici semănăm al dracului de tare.

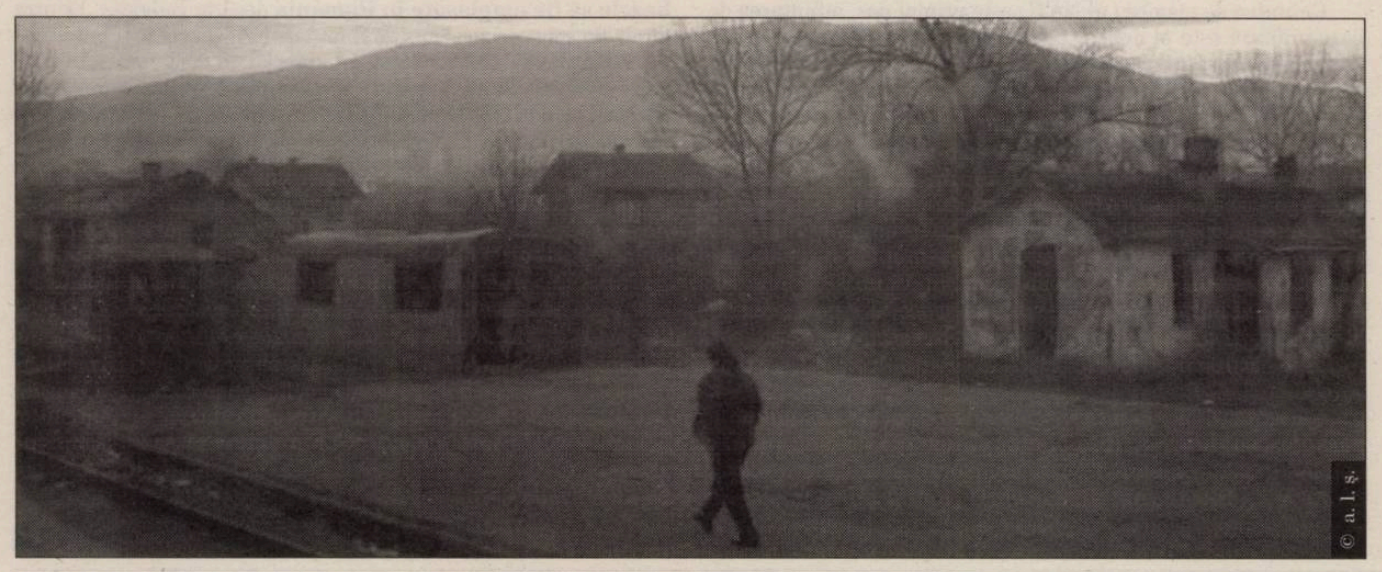

Ivan KATRANDJIEV

Fraţii siamezi. Bulgaria şi România la porţile UE

Perspectiva ca Bulgaria şi România să intre împreună în UE în anul 2007 este prezentă în mass-media bulgară ca un amestec straniu între o tristă sentinţă şi o concurenţă crucială, pe care, dacă o cîştigăm, parcă ne-ar aştepta lauri şi onoruri meritate.

Bineînţeles că instituţiile oficiale de la noi – înainte de toate preşedintele şi prim-ministrul, precum şi miniştrii care au ca obiect integrarea europeană – îşi dau seama că o astfel de abordare tabloido-folclorică a temei „România şi UE" nu poate să fie în avantajul aderării noastre la această organizaţie. Ba chiar invers, respectiva abordare vorbeşte, mai curînd, despre absenţa unei agende proprii şi despre o inerţie în acest proces.

De fapt, istoria aderării Europei postcomuniste la valorile euro-atlantice şi politica au devenit teme de rutină accentuată. Ele îşi urmează propria logică de fier, care are şi o dimensiune geo-politică. După sfîrşitul războiului rece, învingătorii au impus învinşilor o pace care i-a obligat să se democratizeze, adică să-şi schimbe instituţiile şi procedurile sociale, economice şi de stat. Cu trecerea timpului, i-au invitat să le devină parteneri şi participanţi la Comunitatea europeană în curs de integrare, care se află, întrutotul, sub controlul politic al Washingtonului şi al NATO. Alianţa Nord-Atlantică este o creaţie a ideii americane de reconstrucţie politică şi economică a Europei după cel de-al doilea război mondial, avînd ca scop să o protejeze de ofensiva ideologiei comuniste şi a sistemului politic sovietic. Pactul a anticipat ideea integrării economice europene şi a devenit garantul militaro-politic al aceleiaşi idei.

După 1989, NATO, sub conducerea SUA, a devenit, din nou, jucătorul principal în consacrarea „noii ordini" pe continentul european, inclusiv în ce priveşte stingerea conflictelor militare care au însoţit destrămarea Iugoslaviei. Toate acestea au condus, treptat, la primirea în Alianţă a majorităţii statelor foste comuniste, ba chiar şi a unor foste republici ale URSS, fără posibilitatea unor alternative, astfel încît Tratatul va număra în curînd 26 de state. În acest context, şi avînd în vedere situaţia geo-politică a Bulgariei şi a României, aderarea acestor două ţări la UE ar fi fost de neconceput fără includerea lor mai întîi în structurile NATO.

Elita politică conducătoare din cele două ţări a conştientizat treptat acest adevăr ca pe un interes propriu, pe care l-a confirmat apoi politica lor din ultimii 7-8 ani, indiferent ce partid s-a aflat la putere, la Sofia şi la Bucureşti.

Extrateritorialitate sau participare militară în Irak

Să ne oprim asupra situaţiei concrete, cînd în cursul anului 2003, dezvoltarea situaţiei internaţionale a obligat Sofia şi Bucureştiul să ia decizii în două probleme cheie pentru securitatea şi viitorul lor politic:

– cererea americană de a se acorda extrateritorialitate, pentru imunitatea cetăţenilor americani, în perspectiva planificatei redizlocări a bazelor americane în Europa;

– participarea, cu contingente militare, la coaliţia antiteroristă condusă de SUA în Irak.

Aşa cum se ştie, cele două ţări au luat decizii diferite. Bulgaria a refuzat (în această etapă, probabil) să ofere extrateritorialitate pentru imunitatea americanilor, dar şi-a trimis militarii în Irak. În felul acesta Sofia a satisfăcut doar parţial cerinţele SUA. Dar în acelaşi timp şi-a atras reacţia potrivnică a Parisului şi Berlinului. La Bucureşti s-a luat o decizie opusă. Aici s-a oferit extrateritorialitate pentru imunitatea americanilor.

„Dacă vom continua să ne lăsăm alintaţi de complimentele funcţionarilor europeni, într-o bună zi diplomaţii noştri s-ar putea să lucreze pe proiecte regionale ale vecinei noastre de la nord."

Acest fel de politică este numit de chinezi „mersul pe două picioare". În timp ce mişcările noastre diplomatice au şchiopătat, alimentate şi de speranţa că poziţia noastră în criza irakiană este o plecăciune în faţa SUA, care va avea succes şi în Europa, Bucureştiul face curte Washingtonului pentru obţinerea unui rol mai important în regiune.

Dar aceasta nu este totul. În timp ce, în Bulgaria, persoanele însărcinate cu negocierile cu UE, şi, în principal ministrul Solomon Passy, îşi freacă mîinile mulţumiţi de ritmul integrării noastre euro-atlantice, partenerii noştri români au ieşit pe piaţă cu un nou produs diplomatic, pe care l-au ambalat într-un mod actual – „ordinea de zi a politicii României în regiunea Mării Negre şi interesele americane".

Nu altcineva decît ministrul de Externe al României, Mircea Geoană, spunea în ediţia săptămînală de comentarii, care este o anexă a revistei de politică externă, considerată drept port-drapel al realismului politic în SUA, prestigioasa *The National Interest* (nr. 6 din 11.02.2004), că după atentatele de la 11 septembrie 2001, priorităţile regionale ale Occidentului s-au extins din Europa Centrală şi de Est, înspre „zona instabilităţii" care cuprinde regiunea largă a Orientului Apropiat, pînă în Caucaz şi Asia Centrală. De aceea, Bucureştiul şi-a fixat ca scop să-i convingă pe cei de la Bruxelles să recunoască importanţa geostrategică a regiunii Mării Negre, Caucazului şi Orientului Apropiat, într-un concept mai larg, în care accentul pus pe Caucazul de Sud să cadă asupra democratizării şi stabilizării lui prin introducerea instituţiilor şi valorilor occidentale, precum şi prin edificarea unei societăţi civile puternice şi dinamice, lucru care s-a întîmplat mai devreme în Europa Centrală şi de Est.

În acest proces, Bucureştiul vrea să joace rolul de „trambulină şi nu de zid de apărare". Aceasta va conduce la apropierea poziţiilor puterilor influente din comunitatea occidentală şi la sprijinirea luptei prioritare a Washingtonului împotriva diseminării armelor de distrugere în masă şi a terorismului.

Pe acest fundal, ministrul român de Externe a dezvoltat şi propunerea românească cunoscută, ca ţara să preia deservirea „coridorului de mijloc" al livrărilor de agenţi energetici prin Marea Neagră, România şi Balcani. Şi aceasta nu doar în ce priveşte transportul agenţilor energetici, dar şi cu referire la comerţul şi afacerile din orice domeniu. Bucureştiul a pledat pentru extinderea legăturilor economice ale regiunii cu pieţele occidentale şi pentru realizarea potenţialului coridoarelor Est-Vest, chiar pînă în China. Bucureştiul are în vedere şi implicarea sa activă în relaţia dintre Occident şi Rusia. Preluînd cunoscuta formulare a lui Donald Rumsfeld cu referire la „Noua Europă", Mircea Geoană a subliniat că, în calitate de ţară a „Noului Occident", România consideră că este posibil ca Rusia să fie convinsă să renunţe la prezenţa sa militară în spaţiul fost sovietic, într-un mod similar cu cel adoptat pentru enclava rusă Kaliningrad.

Trebuie să privim mai atent intenţiile Bucureştiului de a înscrie o parte din problemele planului naţional în strategia Washingtonului, iar în perspectivă şi în cea a Bruxelles-ului, de la care se aşteaptă să se angajeze în transformarea completă a regiunii extinse, amintite mai sus, pentru a vedea cît de energic vecina noastră face uz de rolul său de aliat strategic al SUA în regiune, fără ca prin aceasta să piardă, cîtuşi de puţin, din activul său de partener apreciat al mai marilor din Uniunea Europeană.

Preşedintele Pîrvanov a atras, nu de mult, atenţia puterii executive de la Sofia că nu avem strategie economică pentru perioada de după 2007. Problema constă în faptul că ne lipsesc planuri practice şi idei de politică regională, formulate de pe poziţiile interesului naţional bulgar.

În prezent, la noi se lucrează numai după proiecte europene, care urmăresc „igienizarea" şi „armonizarea" noastră în interesul celorlalţi. Putem, oare, să fim de acord, de exemplu, cu agenda politicii „fratelui nostru siamez", România, în drumul spre Europa, în ceea ce priveşte Rusia? Şi dacă nu, avem cumva o alternativă? Iar, dacă da, care poate fi aceasta, astfel încît să nu devenim captivii disputelor istorice complicate dintre cele două ţări?

Privind lucrurile în mod obiectiv, cu cît va descoperi Washingtonul mai multe puncte convenabile şi avantajoase pentru sine în poziţia Bucureştiului, cu atît mai multe dileme vor apărea, în viitor, în faţa politicii externe bulgare. Nu există nici o îndoială că realismul politic trebuie să domine gîndirea şi comportamentul nostru de politică externă, dar nu conjunctural, ci ca o sursă de fundamentare a principiilor fără de care existenţa statului nostru îşi pierde sensul.

Dacă vom continua să ne lăsăm alintaţi de complimentele făcute de diverşi funcţionari europeni şi vom neglija activitatea diplomatică serioasă, există pericolul ca, într-o bună zi, diplomaţii noştri să lucreze pe proiecte regionale româneşti şi sub supraveghere românească.

(în ziarul *Duma* din 6 martie 2004)

***Ivan Katrandjiev** este diplomat de carieră, fost ambasador al Bulgariei în Malta.*

Gheorghi GOTEV

De ce ne-au luat în NATO?

De ce SUA au alipit Bulgaria la Alianţă?

Pentru statele baltice e clar: ele sînt importante deoarece sînt cap de pod împotriva inamicului tradiţional Rusia. Absenţa Slovaciei din Pact era ca o gaură pe harta Europei Centrale, care trebuia umplută. România cu o orientare tradiţională antirusească, s-a înghesuit încă din 1997 să intre în NATO; îi sosise timpul. Slovenia este un stat mic şi minunat, pe care orice alianţă l-ar accepta cu plăcere.

Dar de ce Bulgaria?

Răspunsurile competente la această întrebare sînt întotdeauna neoficiale şi anonime. Există diverse teorii fără ca vreuna să fie confirmată, pentru că SUA încă nu şi-au făcut cunoscute intenţiile. Potrivit unei astfel de teorii, americanii sînt convinşi că sub influenţa factorului albanez şi a evenimentelor din Kosovo **Macedonia se va dizolva, curînd.**

Participarea cu drepturi depline a Bulgariei la NATO introduce o oarecare previziune asupra comportamentului Sofiei în astfel de circumstanţe.

Ca membru al NATO, Bulgaria ar urma să fie mai liniştită că interesele ei vor fi luate în considerare de „comunitatea internaţională" la împărţirea Macedoniei, care nu se va putea menţine ca stat de sine stătător. Subliniem, din nou, că aceasta este doar o ipoteză a specialiştilor occidentali, exprimată cu totul neoficial. Pentru Bulgaria, un astfel de epilog este de nedorit; nu avem nici un interes să devenim vecini cu Albania Mare.

O altă teorie se concentrează mai mult asupra bazelor militare pe care SUA doresc să le amplaseze de-a lungul viitoarei **conducte de petrol strategice,** prin care va curge ţiţei caucazian prin ţara noastră, pînă în Albania. Această ipoteză are legătură cu prima, prin aceea că Albaniei îi vor fi făcute unele „cadouri".

„Răspunsurile competente sînt întotdeauna neoficiale şi anonime."

Calitatea de membru al NATO este primul pas, înfiinţarea de baze militare este al doilea. Dar indiferent dacă bazele militare sînt destinate să păzească petrolul sau să asigure un pod aerian spre Peninsula Arabă, apare o mică problemă: pentru amplasarea lor, SUA doresc ca noi să semnăm Acordul care exonerează cetăţenii americani de răspundere în faţa Curţii Penale Internaţionale. În această etapă, Uniunea Europeană se opune unui astfel de Acord.

A treia teorie este cea mai cunoscută: SUA vor să schimbe raportul de forţe şi chiar climatul în NATO, asigurîndu-şi o majoritate solidă de state proamericane. (...)

Unde rămîn, atunci, europenii în tot acest tablou?

Cei mai nervoşi sînt germanii, dar nici ei nu îndrăznesc să ia cuvîntul. Transferarea de baze militare la Est le provoacă gelozie. În afară de aceasta, nu este clar cum vor fi aceste baze – din punct de vedere teoretic, ele ar putea să fie nişte puncte avansate de spionaj împotriva Europei.

Minţi europene discrete avertizează, cîteodată, că găzduirea de baze militare nu este întru totul avantajoasă – statul nostru şi viitoarea Uniune Europeană îşi vor pierde suveranitatea asupra unei părţi importante a propriului teritoriu şi spaţiu aerian.

Dar, luaţi ca un întreg, europenii îşi văd de treabă. Poate pentru că nu ştiu exact ce anume vor face (americanii – *n.n.)* cu Bulgaria. Varianta ca România să ratifice Acordul pe care Bucureştiul l-a semnat deja, şi prin care conferă imunitate cetăţenilor americani în faţa Curţii Penale Internaţionale, ar elibera Uniunea Europeană de răspunderea de a ajuta aderarea vecinei noastre de la Nord la Uniune. O grijă mai puţin.

Nu de mult, *Washington Post* scria că **este mai probabil ca bazele să fie amplasate în România** decît în Bulgaria. Printre altele fie spus, acolo şi sprijinul faţă de NATO este mai puternic.

Agenţiile de presă străine au apreciat în mod just că în Bulgaria aproape că nu a existat o rezistenţă organizată împotriva aderării ţării la NATO. Rusia, care are o influenţă limitată în ţara noastră, şi-a exprimat, aproape de formă, o oarecare nemulţumire.

Dacă Bulgaria nu ar fi intrat în NATO, aceasta ar fi fost un semn clar că ţara este lăsată pe orbita rusească. O atare variantă însă nu a existat, aşa că, în mare măsură, aderarea noastră era antestabilită.

Şi Bulgaria ar urma să aibă unele interese directe pe care le urmăreşte prin intrarea în NATO. Este ştiut că Sofia doreşte implicarea Alianţei în forţele internaţionale de pace din Irak, dar în Alianţă nu există consens pe această temă.

De fapt, NATO, la care tocmai am aderat, este blocat, el nu funcţionează.

***N.B.** Sublinierile din text aparţin autorului.*

(în ziarul *Sega* din 31 martie 2004)

Radu CARP

Bulgaria, eternul mister

Bulgaria este poate vecinul nostru despre care ştim cel mai puţin. Nu este o ţară cu mari conflicte politice, trecute sau prezente, ca Serbia sau Ucraina, care să ţină capul de afiş al presei româneşti. Nu este nici o ţară precum Ungaria, cunoscută prea bine îndeosebi locuitorilor din Ardeal nu numai ca ţară de tranzit, ci şi ca un loc în care Occidentul devine palpabil. De aici, o slabă prezenţă a Bulgariei în imaginarul cotidian al românilor. Locuitorii din apropierea graniţei cu această ţară nu sînt tentaţi şi nici nu pot să traverseze Dunărea pentru a vedea cum trăiesc confraţii lor de suferinţă în ceea ce priveşte tranziţia. Dacă, înainte de 1989, Ruse devenise cel mai frecventat loc turistic în afara graniţelor (cîţi dintre noi nu ne aducem aminte de excursiile de o zi cu vaporaşul de la Giurgiu?), astăzi Bulgaria a devenit locul cel mai puţin cunoscut din imediata noastră vecinătate.

Alăturarea României şi a Bulgariei în cadrul negocierilor de aderare la Uniunea Europeană, din motive de echivalenţă economică, nu a generat relaţii de afaceri sau schimburi intelectuale, din raţiuni evidente: nici nouă, nici vecinilor noştri nu ne place să fim incluşi în aceeaşi categorie. Chiar dacă, la nivel politic, abundă declaraţiile de bună prietenie, de susţinere reciprocă etc., cele două ţări rămîn decuplate, fără a fi neapărat în competiţie. Persistă sentimentul că o alianţă cu un vecin comparabil nu aduce beneficii decît, eventual, de imagine.

Un cunoscut politolog român propunea, în urmă cu cîţiva ani, ca soluţie pentru dezvoltarea în continuare a relaţiilor interetnice şi pentru crearea unei solidarităţi naţionale, iniţierea unor programe prin care locuitorii din Covasna să poată vizita Bucovina sau cei din Oltenia să admire în grup şi sistematic zona Maramureşului. Soluţie care ar putea fi aplicată şi în privinţa relaţiilor între cele două ţări. Astăzi e mai uşor să ajungi la Paris sau Barcelona decît, să spunem, la Plovdiv. Motivele ţin în general de obstacolele vamale. A fost mult mediatizat cazul vămii Giurgiu şi nu s-a întîmplat nimic, aşa încît presa a obosit să mai relateze despre anomaliile existente. În calitate de vizitator, din raţiuni profesionale, al Bulgariei, în ultimul timp, pot confirma cele ce s-au spus. A trece „dincolo" se dovedeşte de cele mai multe ori o aventură periculoasă şi un atentat financiar. Trebuie plătite un număr infernal de taxe: de drum, pentru municipiul Giurgiu (deşi drumul spre vamă nu trece prin acest oraş); de pod, cu toate că cel care leagă Giurgiu de Ruse datează din 1954; de dezinfecţie, taxă percepută atît de români, cît şi de bulgari, adesea însă nu într-o manieră coerentă; cartea verde pentru autovehicul (începînd de anul acesta va fi înglobată în asigurarea anuală a maşinii, ca şi cum frecvenţa părăsirii ţării pe patru roţi s-ar ridica la standarde europene). Iar dacă ai ghinionul să nu ai la tine importante sume în lei, valută sau leva, şocul cursurilor de schimb practicate la graniţă poate descuraja şi pe cel mai împătimit filobulgar. În contextul în care tendinţa este de a facilita cît mai mult deplasările în cadrul spaţiului Schengen, în condiţiile în care România şi Bulgaria doresc cetăţenilor lor să zburde nestingheriţi prin alte ţări europene, realitatea care poate fi constatată la punctele de graniţă dovedeşte că barierele pot coexista foarte bine şi în relaţiile dintre două ţări ce vor deveni în curînd membre UE. Aşa stînd lucrurile, este foarte probabil ca momentul aderării să nu fie sărbătorit la Giurgiu, ba chiar să aducă o tristeţe iremediabilă pentru primar şi locuitorii urbei. Guvernul declară că nu poate interveni, taxele fiind în competenţa autorităţilor locale, iar autorităţile susţin că stau prost cu banii, aşa că taxele respective mai atenuează într-un fel fragilitatea bugetului local. Acelaşi argument se face auzit şi de cealaltă parte a Dunării, încît nu mai poţi fi sigur cine a inspirat pe cine sau dacă este vorba de două procese absolut paralele.

Bulgaria poate fi însă o bună alternativă pentru bucureşteni (şi nu numai) la Valea Prahovei, iar litoralul lor dă mai multe semne de însănătoşire decît al nostru. Am făcut de cîteva ori drumul în Bulgaria pentru a preda la o şcoală de vară la Drianovo, în apropiere de Veliko Tîrnovo. O mică staţiune de munte cu locuri de cazare decente şi preţuri convenabile pentru buzunarul fiecăruia. Multe piscine în aer liber, ceea ce poţi vedea mai rar pe la noi. Mici restaurante unde poţi sta la o bere şi un *kebabcici* (varianta bulgărească a micului autohton). O mînăstire încîntătoare, înconjurată de un pîrîu în care poţi vedea peşti ce nu par a se simţi ameninţaţi de prezenţa umană. Totul, la doar trei ore de mers cu maşina de capitala noastră (în condiţiile în care nu ar exista nici un control vamal, desigur). Dacă toate obstacolele ce ţin de taxă şi vameşi neprietenoşi nu ar mai exista, am convingerea că mulţi români ar opta pentru petrecerea concediului în zona respectivă (după cum şi reciproca ar putea fi valabilă – se poate uşor observa că bulgara nu prea este vorbită la Sinaia).

Recunosc că imaginea de ansamblu nu este la fel ca aceea de mai sus. Cu tot respectul cuvenit vecinului de suferinţă, Bulgaria nu prea are ce să arate unui turist obişnuit ca peisajul şi băştinaşii să-l răsfeţe. Cine a călătorit prin Bulgaria, fie doar şi în tranzit spre Grecia, a remarcat fără îndoială spaţiile largi, goale, distanţele mari între aşezările umane, fabricile abandonate etc. Chiar şi spaţiile între blocurile comuniste de la periferia Sofiei sînt inexplicabil de mari. Vilele noii elite, ce pot fi remarcate atît de uşor în orice colţ al României, par a fi mai puţine în Bulgaria. Aceeaşi este situaţia în cazul maşinilor – vechea Lada îşi face încă datoria, avînd un aspect mult mai neprietenos decît familiara Dacie 1300 pe care o poţi vedea pe şoselele noastre. O simplă privire a unui trecător grăbit nu poate să nu nască întrebări incomode. Cum se poate explica faptul că, în privinţa dezvoltării economice, noi şi ei stăm cam la fel? Cum au reuşit bulgarii să încheie negocierile de aderare înaintea noastră? Nu cumva „stăm mai bine", dar nu reuşim să ne punem în valoare ceea ce avem? Explicaţia la toate aceste întrebări este una singură: sărăcia este uniform repartizată în Bulgaria, ca de altfel şi bogăţia. În România, decalajele între bogaţi şi săraci au devenit din ce în ce mai evidente. Bogăţia atrage atenţia mai mult decît sărăcia, mai ales cînd cea din urmă poate fi constatată doar atunci cînd intri pe drumuri mai lăturalnice. Personal, rămîn încrezător în statistici: orice am face, economia noastră arată şi va arăta ca şi a Bulgariei, numai că bogaţii noştri sînt mai bogaţi decît ai lor, iar săracii noştri mai săraci decît ai lor.

Constantin RUDNIŢCHI

Concurăm cu ei? Nu, cu noi înşine

În ultimii ani, între România şi Bulgaria pare a fi fost un soi de concurenţă greşit înţeleasă. Fiecare ţară a vrut parcă să ia faţa celeilalte şi, de cîte ori a avut ocazia, fiecare a mai băgat cîte o strîmbă. Au existat divergenţe de opinii spuse cu voce tare, făcute publice. Ne amintim de disputa pe tema amplasării podului peste Dunăre, de şirul nesfîrşit de acuzaţii reciproce aduse în ceea ce priveşte poluarea de o parte sau alta a Dunării, de controversele privind exportul de energie electrică pe care România dorea să-l facă spre Turcia. Ca să nu mai vorbim despre cererile insistente, repetate pînă la plictiseală, pe care Bulgaria le-a făcut pentru a separa procesul de aderare la Uniunea Europeană a celor două ţări.

Dincolo de aspectele de notorietate publică, a existat şi un soi de concurenţă într-o zonă aflată în culise. Cele două ţări se luptau discret, cu ocazia unui turneu al unui înalt oficial american sau european, pentru a ocupa locul întîi pe agenda de lucru. O miză destul de balcanică, dar, totuşi, o miză.

Cu toate acestea, dincolo de orgoliile politice şi strategice, tehnicienii români au lucrat în multe cazuri foarte bine. Unul dintre negociatorii români în relaţia cu Uniunea Europeană îmi povestea că a colaborat excelent cu omologul său bulgar cu care „complota" pentru a obţine amîndoi cît mai multe concesii de la negociatorii europeni. De fapt, cursa către Uniunea Europeană nu este o competiţie cu Bulgaria, ci cu noi înşine.

Există multe lucruri pe care România şi Bulgaria le au în comun. Cel puţin din punct de vedere economic. Ambele ţări sînt foarte aproape de finalizarea privatizării. Amîndouă au ajuns aproape în acelaşi timp într-o zonă delicată, privatizarea din domeniul energetic. Şi România, şi Bulgaria au vîndut societăţile de distribuţie a gazelor naturale şi, parţial, companiile de distribuţie a energiei electrice. În ambele ţări nu au lipsit scandalurile legate de privatizare (în România, nu are sens să le mai pomenim, în Bulgaria, dăm un singur exemplu: Bulgartabac). De asemenea, în ambele ţări a fost privatizat operatorul naţional de telefonie fixă. În România şi Bulgaria, salariul mediu este aproape egal, adică de vreo 175 de euro. Tot ca şi la noi, cel mai bine plătiţi sînt cei care lucrează în mediul bancar. Produsul intern brut pe cap de locuitor este sensibil egal: 7.000 dolari/locuitor în România, 7.600 dolari/locuitor în Bulgaria. Identic stau lucrurile şi în ceea ce priveşte închiderea dosarelor de negociere cu Uniunea Europeană (este adevărat că Bulgaria a finalizat acest proces cu cîteva luni înaintea ţării noastre).

Există şi o serie de diferenţe între cele două ţări. Mai mult ca sigur, cea mai importantă este soluţia pe care au găsit-o la criza din anii 1997-1999. Să ne aducem aminte că ambele ţări au trecut pe lîngă pericolul intrării în incapacitate de plată. Bulgaria a luat atunci o decizie dură: a introdus Consiliul Monetar, adică a legat moneda naţională, leva, de marca germană. Rezultatul? Inflaţia a fost stopată, dar bulgarii au avut o bună perioadă salarii de muritori de foame. Astăzi, situaţia pare a fi stabilă. Bulgaria a avut în anul 2004 o inflaţie de 2,3%, în comparaţie cu cele aproape zece procente din România. Mai mult, Bulgaria a făcut denominarea monedei naţionale în anul 1999, tăind trei zerouri din coada levei. Rata şomajului din Bulgaria ar îngrozi orice politician social-democrat din România: 14%, în Bulgaria, faţă de 7%, la noi. Dar această cifră ar putea să însemne că reformele bulgăreşti au ajuns pînă la poarta întreprinderii.

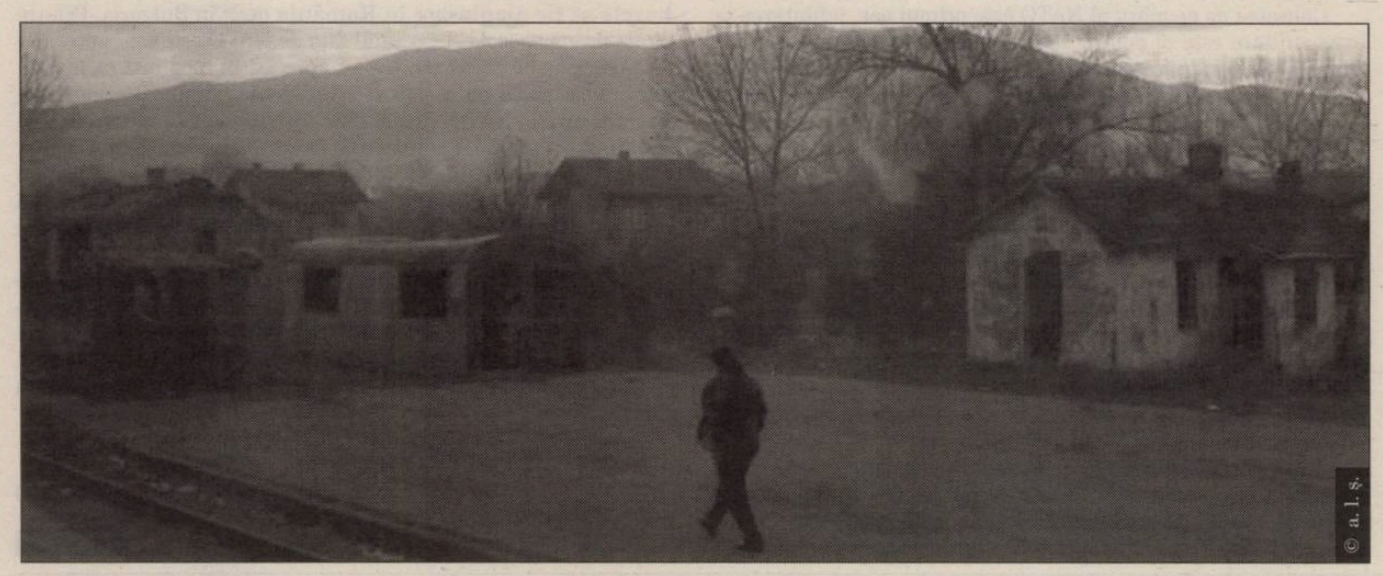
© a. l. ş.

Dincolo de sacrificiile pe care le-a adus, Consiliul Monetar a dat şi un semnal pozitiv. Germania a devenit foarte atentă la Bulgaria. Turiştii au început să vină pe litoralul Mării Negre, iar investitorii să fie interesaţi de întreprinderile bulgăreşti. Astăzi, Germania rămîne un important partener comercial al Bulgariei. Atît de important încît importurile din Germania au ajuns să fie mai mari decît cele din Rusia, partenerul tradiţional în ceea ce priveşte materiile prime energetice.

Un lucru este clar. Oricît ar vrea România să se diferenţieze de Bulgaria, şi invers, Europa şi SUA ne văd împreună. Cifrele mari din economie şi stadiul reformelor ne fac să semănăm, păstrînd evident, diferenţele care există în valoare absolută. Ne putem hîrjoni unii cu alţii, încercînd să arătăm că ne-am devansat vecinii. Fără vreun folos. Marile blocuri economice, marii investitori judecă după cifrele mari. Iar aici semănăm al dracului de tare.

Ivan KATRANDJIEV

Fraţii siamezi. Bulgaria şi România la porţile UE

Perspectiva ca Bulgaria şi România să intre împreună în UE în anul 2007 este prezentă în mass-media bulgară ca un amestec straniu între o tristă sentinţă şi o concurenţă crucială, pe care, dacă o cîştigăm, parcă ne-ar aştepta lauri şi onoruri meritate.

Bineînţeles că instituţiile oficiale de la noi – înainte de toate preşedintele şi prim-ministrul, precum şi miniştrii care au ca obiect integrarea europeană – îşi dau seama că o astfel de abordare tabloido-folclorică a temei „România şi UE" nu poate să fie în avantajul aderării noastre la această organizaţie. Ba chiar invers, respectiva abordare vorbeşte, mai curînd, despre absenţa unei agende proprii şi despre o inerţie în acest proces.

De fapt, istoria aderării Europei postcomuniste la valorile euro-atlantice şi politica au devenit teme de rutină accentuată. Ele îşi urmează propria logică de fier, care are şi o dimensiune geo-politică. După sfîrşitul războiului rece, învingătorii au impus învinşilor o pace care i-a obligat să se democratizeze, adică să-şi schimbe instituţiile şi procedurile sociale, economice şi de stat. Cu trecerea timpului, i-au invitat să le devină parteneri şi participanţi la Comunitatea europeană în curs de integrare, care se află, întrutotul, sub controlul politic al Washingtonului şi al NATO. Alianţa Nord-Atlantică este o creaţie a ideii americane de reconstrucţie politică şi economică a Europei după cel de-al doilea război mondial, avînd ca scop să o protejeze de ofensiva ideologiei comuniste şi a sistemului politic sovietic. Pactul a anticipat ideea integrării economice europene şi a devenit garantul militaro-politic al aceleiaşi idei.

După 1989, NATO, sub conducerea SUA, a devenit, din nou, jucătorul principal în consacrarea „noii ordini" pe continentul european, inclusiv în ce priveşte stingerea conflictelor militare care au însoţit destrămarea Iugoslaviei. Toate acestea au condus, treptat, la primirea în Alianţă a majorităţii statelor foste comuniste, ba chiar şi a unor foste republici ale URSS, fără posibilitatea unor alternative, astfel încît Tratatul va număra în curînd 26 de state. În acest context, şi avînd în vedere situaţia geo-politică a Bulgariei şi a României, aderarea acestor două ţări la UE ar fi fost de neconceput fără includerea lor mai întîi în structurile NATO.

Elita politică conducătoare din cele două ţări a conştientizat treptat acest adevăr ca pe un interes propriu, pe care l-a confirmat apoi politica lor din ultimii 7-8 ani, indiferent ce partid s-a aflat la putere, la Sofia şi la Bucureşti.

Extrateritorialitate sau participare militară în Irak

Să ne oprim asupra situaţiei concrete, cînd în cursul anului 2003, dezvoltarea situaţiei internaţionale a obligat Sofia şi Bucureştiul să ia decizii în două probleme cheie pentru securitatea şi viitorul lor politic:

– cererea americană de a se acorda extrateritorialitate, pentru imunitatea cetăţenilor americani, în perspectiva planificatei redislocări a bazelor americane în Europa;

– participarea, cu contingente militare, la coaliţia antiteroristă condusă de SUA în Irak.

Aşa cum se ştie, cele două ţări au luat decizii diferite. Bulgaria a refuzat (în această etapă, probabil) să ofere extrateritorialitate pentru imunitatea americanilor, dar şi-a trimis militarii în Irak. În felul acesta Sofia a satisfăcut doar parţial cerinţele SUA. Dar în acelaşi timp şi-a atras reacţia potrivnică a Parisului şi Berlinului. La Bucureşti s-a luat o decizie opusă. Aici s-a oferit extrateritorialitate pentru imunitatea americanilor.

„Dacă vom continua să ne lăsăm alintaţi de complimentele funcţionarilor europeni, într-o bună zi diplomaţii noştri s-ar putea să lucreze pe proiecte regionale ale vecinei noastre de la nord."

Acest fel de politică este numit de chinezi „mersul pe două picioare". În timp ce mişcările noastre diplomatice au şchiopătat, alimentate şi de speranţa că poziţia noastră în criza irakiană este o plecăciune în faţa SUA, care va avea succes şi în Europa, Bucureştiul face curte Washingtonului pentru obţinerea unui rol mai important în regiune.

Dar aceasta nu este totul. În timp ce, în Bulgaria, persoanele însărcinate cu negocierile cu UE, şi, în principal ministrul Solomon Passy, îşi freacă mîinile mulţumiţi de ritmul integrării noastre euro-atlantice, partenerii noştri români au ieşit pe piaţă cu un nou produs diplomatic, pe care l-au ambalat într-un mod actual – „ordinea de zi a politicii României în regiunea Mării Negre şi interesele americane".

Nu altcineva decît ministrul de Externe al României, Mircea Geoană, spunea în ediţia săptămînală de comentarii, care este o anexă a revistei de politică externă, considerată drept port-drapel al realismului politic în SUA, prestigioasa *The National Interest* (nr. 6 din 11.02.2004), că după atentatele de la 11 septembrie 2001, priorităţile regionale ale Occidentului s-au extins din Europa Centrală şi de Est, înspre „zona instabilităţii" care cuprinde regiunea largă a Orientului Apropiat, pînă în Caucaz şi Asia Centrală. De aceea, Bucureştiul şi-a fixat ca scop să-i convingă pe cei de la Bruxelles să recunoască importanţa geostrategică a regiunii Mării Negre, Caucazului şi Orientului Apropiat, într-un concept mai larg, în care accentul pus pe Caucazul de Sud să cadă asupra democratizării şi stabilizării lui prin introducerea instituţiilor şi valorilor occidentale, precum şi prin edificarea unei societăţi civile puternice şi dinamice, lucru care s-a întîmplat mai devreme în Europa Centrală şi de Est.

În acest proces, Bucureştiul vrea să joace rolul de „trambulină şi nu de zid de apărare". Aceasta va conduce la apropierea poziţiilor puterilor influente din comunitatea occidentală şi la sprijinirea luptei prioritare a Washingtonului împotriva diseminării armelor de distrugere în masă şi a terorismului.

Pe acest fundal, ministrul român de Externe a dezvoltat şi propunerea românească cunoscută, ca ţara să preia deservirea „coridorului de mijloc" al livrărilor de agenţi energetici prin Marea Neagră, România şi Balcani. Şi aceasta nu doar în ce priveşte transportul agenţilor energetici, dar şi cu referire la comerţul şi afacerile din orice domeniu. Bucureştiul a pledat pentru extinderea legăturilor economice ale regiunii cu pieţele occidentale şi pentru realizarea potenţialului coridoarelor Est-Vest, chiar pînă în China. Bucureştiul are în vedere şi implicarea sa activă în relaţia dintre Occident şi Rusia. Preluînd cunoscuta formulare a lui Donald Rumsfeld cu referire la „Noua Europă", Mircea Geoană a subliniat că, în calitate de ţară a „Noului Occident", România consideră că este posibil ca Rusia să fie convinsă să renunţe la prezenţa sa militară în spaţiul fost sovietic, într-un mod similar cu cel adoptat pentru enclava rusă Kaliningrad.

Trebuie să privim mai atent intenţiile Bucureştiului de a înscrie o parte din problemele planului naţional în strategia Washingtonului, iar în perspectivă şi în cea a Bruxelles-ului, de la care se aşteaptă să se angajeze în transformarea completă a regiunii extinse, amintite mai sus, pentru a vedea cît de energic vecina noastră face uz de rolul său de aliat strategic al SUA în regiune, fără ca prin aceasta să piardă, cîtuşi de puţin, din activul său de partener apreciat al mai marilor din Uniunea Europeană.

Preşedintele Pîrvanov a atras, nu de mult, atenţia puterii executive de la Sofia că nu avem strategie economică pentru perioada de după 2007. Problema constă în faptul că ne lipsesc planuri practice şi idei de politică regională, formulate de pe poziţiile interesului naţional bulgar.

În prezent, la noi se lucrează numai după proiecte europene, care urmăresc „igienizarea" şi „armonizarea" noastră în interesul celorlalţi. Putem, oare, să fim de acord, de exemplu, cu agenda politicii „fratelui nostru siamez", România, în drumul spre Europa, în ceea ce priveşte Rusia? Şi dacă nu, avem cumva o alternativă? Iar, dacă da, care poate fi aceasta, astfel încît să nu devenim captivii disputelor istorice complicate dintre cele două ţări?

Privind lucrurile în mod obiectiv, cu cît va descoperi Washingtonul mai multe puncte convenabile şi avantajoase pentru sine în poziţia Bucureştiului, cu atît mai multe dileme vor apărea, în viitor, în faţa politicii externe bulgare. Nu există nici o îndoială că realismul politic trebuie să domine gîndirea şi comportamentul nostru de politică externă, dar nu conjunctural, ci ca o sursă de fundamentare a principiilor fără de care existenţa statului nostru îşi pierde sensul.

Dacă vom continua să ne lăsăm alintaţi de complimentele făcute de diverşi funcţionari europeni şi vom neglija activitatea diplomatică serioasă, există pericolul ca, într-o bună zi, diplomaţii noştri să lucreze pe proiecte regionale româneşti şi sub supraveghere românească.

(în ziarul *Duma* din 6 martie 2004)

***Ivan Katrandjiev** este diplomat de carieră, fost ambasador al Bulgariei în Malta.*

Gheorghi GOTEV

De ce ne-au luat în NATO?

De ce SUA au alipit Bulgaria la Alianţă?

Pentru statele baltice e clar: ele sînt importante deoarece sînt cap de pod împotriva inamicului tradiţional Rusia. Absenţa Slovaciei din Pact era ca o gaură pe harta Europei Centrale, care trebuia umplută. România cu o orientare tradiţională antirusească, s-a înghesuit încă din 1997 să intre în NATO; îi sosise timpul. Slovenia este un stat mic şi minunat, pe care orice alianţă l-ar accepta cu plăcere.

Dar de ce Bulgaria?

Răspunsurile competente la această întrebare sînt întotdeauna neoficiale şi anonime. Există diverse teorii fără ca vreuna să fie confirmată, pentru că SUA încă nu şi-au făcut cunoscute intenţiile. Potrivit unei astfel de teorii, americanii sînt convinşi că sub influenţa factorului albanez şi a evenimentelor din Kosovo **Macedonia se va dizolva, curînd.**

Participarea cu drepturi depline a Bulgariei la NATO introduce o oarecare previziune asupra comportamentului Sofiei în astfel de circumstanţe.

Ca membru al NATO, Bulgaria ar urma să fie mai liniştită că interesele ei vor fi luate în considerare de „comunitatea internaţională" la împărţirea Macedoniei, care nu se va putea menţine ca stat de sine stătător. Subliniem, din nou, că aceasta este doar o ipoteză a specialiştilor occidentali, exprimată cu totul neoficial. Pentru Bulgaria, un astfel de epilog este de nedorit; nu avem nici un interes să devenim vecini cu Albania Mare.

O altă teorie se concentrează mai mult asupra bazelor militare pe care SUA doresc să le amplaseze de-a lungul viitoarei **conducte de petrol strategice,** prin care va curge ţiţei caucazian prin ţara noastră, pînă în Albania. Această ipoteză are legătură cu prima, prin aceea că Albaniei îi vor fi făcute unele „cadouri".

„Răspunsurile competente sînt întotdeauna neoficiale şi anonime."

Calitatea de membru al NATO este primul pas, înfiinţarea de baze militare este al doilea. Dar indiferent dacă bazele militare sînt destinate să păzească petrolul sau să asigure un pod aerian spre Peninsula Arabă, apare o mică problemă: pentru amplasarea lor, SUA doresc ca noi să semnăm Acordul care exonerează cetăţenii americani de răspundere în faţa Curţii Penale Internaţionale. În această etapă, Uniunea Europeană se opune unui astfel de Acord.

A treia teorie este cea mai cunoscută: SUA vor să schimbe raportul de forţe şi chiar climatul în NATO, asigurîndu-şi o majoritate solidă de state proamericane. (...)

Unde rămîn, atunci, europenii în tot acest tablou?

Cei mai nervoşi sînt germanii, dar nici ei nu îndrăznesc să ia cuvîntul. Transferarea de baze militare la Est le provoacă gelozie. În afară de aceasta, nu este clar cum vor fi aceste baze – din punct de vedere teoretic, ele ar putea să fie nişte puncte avansate de spionaj împotriva Europei.

Minţi europene discrete avertizează, cîteodată, că găzduirea de baze militare nu este întru totul avantajoasă – statul nostru şi viitoarea Uniune Europeană îşi vor pierde suveranitatea asupra unei părţi importante a propriului teritoriu şi spaţiu aerian.

Dar, luaţi ca un întreg, europenii îşi văd de treabă. Poate pentru că nu ştiu exact ce anume vor face (americanii – *n.n.)* cu Bulgaria. Varianta ca România să ratifice Acordul pe care Bucureştiul l-a semnat deja, şi prin care conferă imunitate cetăţenilor americani în faţa Curţii Penale Internaţionale, ar elibera Uniunea Europeană de răspunderea de a ajuta aderarea vecinei noastre de la Nord la Uniune. O grijă mai puţin.

Nu de mult, *Washington Post* scria că **este mai probabil ca bazele să fie amplasate în România** decît în Bulgaria. Printre altele fie spus, acolo şi sprijinul faţă de NATO este mai puternic.

Agenţiile de presă străine au apreciat în mod just că în Bulgaria aproape că nu a existat o rezistenţă organizată împotriva aderării ţării la NATO. Rusia, care are o influenţă limitată în ţara noastră, şi-a exprimat, aproape de formă, o oarecare nemulţumire.

Dacă Bulgaria nu ar fi intrat în NATO, aceasta ar fi fost un semn clar că ţara este lăsată pe orbita rusească. O atare variantă însă nu a existat, aşa că, în mare măsură, aderarea noastră era antestabilită.

Şi Bulgaria ar urma să aibă unele interese directe pe care le urmăreşte prin intrarea în NATO. Este ştiut că Sofia doreşte implicarea Alianţei în forţele internaţionale de pace din Irak, dar în Alianţă nu există consens pe această temă.

De fapt, NATO, la care tocmai am aderat, este blocat, el nu funcţionează.

***N.B.** Sublinierile din text aparţin autorului.*

(în ziarul *Sega* din 31 martie 2004)

Timpuri noi

– dialog cu Diana VOICU, consultant în resurse umane, om cu experienţa muncii... –

Tata se lăuda cu faptul că a lucrat 47 de ani în acelaşi loc, fără măcar o zi de absenţă. Promovările „la centru" nu se puneau, erau „în interesul serviciului". Sigur, se întîmpla aşa pe vremea cealaltă. Acum vorbim de piaţa muncii, resumé, training, head-hunting, career management (şi, în şoaptă, despre viaţă personală)... Să fie o dezvoltare cosmopolită de limbaj sau semnul diferenţei adînci dintre ce „ni se dă" şi ce ne luăm singuri?

„Eram datoare să le explorez pe toate"

Dragă Diana, ai 33 de ani şi ai schimbat mai multe locuri de muncă, în domenii diferite de activitate. Poţi să spui pe nerăsuflate cîte slujbe ai avut pînă acum?

Da' cine a stat să le numere?!

Care sînt primii bani pe care i-ai cîştigat, îţi mai aduci aminte?

Cum să nu? Meditaţii la engleză, cînd eram studentă...

Eu îmi amintesc că te-am văzut la televizor cînd erai copil. Nu te plăteau?

Aaaa, ba da... Nici nu m-am gîndit că şi acela a fost un job! Am ajuns la televiziune la 6 ani într-o emisiune pentru copii şi am rămas pînă în timpul facultăţii, cînd imediat după revoluţie am început să lucrez, printre altele, la emisiunea *Gaudeamus*, am şi prezentat-o o vreme. M-am îndrăgostit imediat de televiziune şi ajunsesem să o cunosc ca pe buzunarul meu. A doua casă, ce mai!

Vedetă de mică?

Vedetă nu m-am simţit şi nici nu m-am gîndit să mă angajez în televiziune, deşi după '90 devenise un miraj pentru multă lume. Eu mă hotărîsem să mă fac profesoară. Am avut dascăli minunaţi la Liceul „I.L. Caragiale" şi mi se părea cea mai frumoasă meserie din lume, nu mă speria nici gîndul că urma să fiu repartizată la ţară, abia aşteptam să strig „Hallo, noroi!". Aşa că am dat examen la Filologie – română-engleză. Imediat după aceea am început să colaborez şi la Radio. Sebastian Sîrcă mi-a spus „cînd intri la facultate, vino să lucrăm împreună", iar pe 15 septembrie '89 m-am şi dus la el: „Gata, sînt studentă, ne apucăm de treabă?". Radioul a însemnat pentru mine şcoală de jurnalism. Foarte repede a venit revoluţia şi lumea părea că o ia de la capăt cu viteză nebună, era foarte interesant şi *fun*.

Colegii tăi erau la fel de activi?

Mulţi păreau dezorientaţi, oportunităţile care se iviseră îi copleşeau. Eu, dimpotrivă, simţeam că se deschiseseră uşile şi parcă eram datoare să le explorez pe toate! Făceam televiziune, radio, dădeam meditaţii, am tradus vreo cinci cărţi pentru Editura Nemira... îl ajutam pe Alex Şipa la festivalurile internaţionale de jazz pe care le iniţiase în anii '92-'93... Nu mi se părea că muncesc! Am învăţat enorm de la toţi oamenii cu care am colaborat, dar primul job adevărat l-am avut în '94. Chiar în după-amiaza zilei în care mi-am susţinut licenţa, m-am prezentat pentru interviul de angajare la biroul din România al Agenţiei Associated Press.

Şi profesoratul, apostolatul dorit?

Îmi schimbasem părerea, ajunsesem la concluzia că vocaţia mea e jurnalismul. Spre sfîrşitul facultăţii am fost profesor suplinitor (uite, încă o activitate!) chiar la „Caragiale" şi am văzut cu durere cît de tare suferea învăţămîntul. Iar la Associated Press am învăţat jurnalism în stare pură, jurnalism de grad zero, de care m-am îndrăgostit! Peste un an, cînd AP şi-a restrîns activitatea din România, m-am mutat la Reuters. Alergam enorm şi munceam de dimineaţă pînă seara, mă integrasem atît de bine, încît credeam că voi rămîne acolo toată viaţa. Era casa mea.

Dar ai plecat...

În '97 mi s-a propus un interviu pentru postul de redactor-şef al revistei *ELLE* – urma să se lanseze pe piaţă ediţia românească. Am zis da, măgulită şi curioasă (ulterior am aflat că toate colegele mele de birou fuseseră invitate la interviu...). Nu ştiu de ce m-au ales pe mine, probabil mă potriveam cu *target*-ul – mă refer la vîrstă. Mi s-a părut o oportunitate uriaşă, cum să refuz să ajung redactor-şef la *ELLE*, la 26 de ani? Cred că am fost cel mai tînăr redactor-şef! Trebuie să recunosc însă că a fost o experienţă nefericită, încheiată după cinci luni. Am greşit mult şi eu, am crezut că pot să fac totul singură... Am reuşit să scot contra cronometru trei numere de revistă, pe urmă a fost desemnat alt redactor-şef şi eu am plecat. Nu am acceptat nici o critică şi am primit reproşurile foarte rău, adică am zis: „A, eu îmi rup spinarea aici şi uite cu ce mă aleg". Am administrat greu această supărare. A urmat prima perioadă neagră din viaţa mea profesională. Şase, şapte luni de incertitudini, de întrebări...

„Hai să facem biznis!"

Timp în care ai stat?

Nu, am lucrat pe proiecte, dar nu am avut un job. Am făcut primul meu Marketing Client pentru lansarea unei companii noi... Am lucrat două luni cu una din primele companii de PR în România... Am uitat să-ţi spun că tot în timpul facultăţii începusem să colaborez cu CODECS, cei care au lansat la noi în ţară conceptul de *long life learning*. Am tradus nişte cărţi pentru ei şi am putut să urmez cinci cursuri – resurse umane, marketing, management... M-am oprit în pragul MBA-ului, acum îmi pare rău, dar nu-i timpul pierdut. Aşa mi s-au deschis ochii şi spre zona de afaceri, spre economic – domeniu cu care înainte nu avusesem de-a face. Toamna am văzut un anunţ în ziar: Marketing Manager la Cosmos Trading – mare companie de distribuţie, cu vreo 700 de angajaţi în momentul acela....

Şi jurnalismul? Vocaţia ta?

Am oscilat mult dacă să mă întorc. Mi-am zis „OK, am fost redactor-şef la *ELLE*, ce vine pe urmă în carieră?". N-am văzut o continuare convenabilă. E de vină lipsa mea de viziune, nu că drumul n-ar duce nicăieri. Aşa că am zis: „Gata cu presa, hai să facem biznis". Şi am trimis un CV la anunţul din ziar. Nu ştiu nici în ziua de azi de ce m-au angajat! Credeam eu că ştiu multe, dar după ce am început să fac marketing la scară mare şi am văzut cît am de învăţat, mi-am dat seama că nu ştiu de ce m-au luat pe mine. Doar aşa, că-s eu fată deşteaptă? Sau au văzut că vreau şi pot să învăţ, pentru că am învăţat enorm de la cei din firmă. La ei am lucrat din noiembrie '98 pînă în primăvara lui 2002. Am prins o mulţime de schimbări, restructurări, preluări. Am fost promovată, salariul meu aproape s-a dublat, am primit responsabilităţi cu multe nuanţe strategice... Mi s-a părut extrem de dinamic. Eram modelul femeii de carieră: nu aveam copil, plecam dimineaţa şi mă întorceam noaptea, soţul nu comenta, chiar dacă nu-i convenea...

Crezi în acest model? Cariera este cel mai important lucru din viaţa ta?

A existat o perioadă în care cariera a fost mai presus de orice. Am lucrat în job-uri foarte *rewarding* din toate punctele de vedere. Am cîştigat bine, am fost promovată, apreciată, rezultatele le adunam snop! Vroiam să merg mai departe în acelaşi ritm. Era clar că un copil o să fie foarte important, dar nu acceptam nici să scad calitatea mea de profesionist. Între timp, am învăţat însă că nu poţi să iei ca pe un lucru de la sine înţeles faptul că cine te iubeşte trebuie să facă anumite lucruri pentru tine – şi să renunţe la anumite lucruri, numai pentru că te iubeşte. Viaţa personală are nevoie şi ea de timp şi dedicaţie. Nu deranjează atît lungimea programului, cît faptul că presupui de la sine înţeles că celălalt acceptă totul. Acum sînt mult mai atentă cu orele dedicate celor dragi, am început să apreciez un program flexibil... îmi iau de lucru acasă şi lucrez noaptea, după ce adoarme Matei, băieţelul meu....

Care a fost postul în care ai simţit că te întrebuinţezi deplin, că foloseşti tot ce ştii?

În 2002, Radu Furnică – unul dintre cei mai tari oameni în Executive Search din România – m-a recrutat pentru postul de director executiv al Fundaţiei Olimpice Române, organism neguvernamental fondat de Ţiriac, al cărui principal obiect de activitate era strîngerea de fonduri şi promovarea mărcii olimpice – în beneficiul Comitetului Olimpic Român, dar independent administrativ de acesta. Asta era teoria. Însă fundaţia nu a fost desprinsă, practic, de COR. Am fost directorul fundaţiei pe hîrtie, în fapt nu am primit niciodată drept de semnătură, nu aveam voie să semnez nici pentru 5 lei.

Şi atunci de ce spui că te-ai întrebuinţat la maximum?

Păi, în ciuda tuturor obstrucţiilor, am reuşit să aduc două contracte de sponsorizare de cîte 500.000 de dolari, am lansat o emisiune de televiziune... Am făcut şi promovarea mărcii olimpice, şi *foundraising*. Management adevărat! Dar a fost un conflict intern acolo şi după nouă luni am plecat. Am lucrat trei luni independent, pe diverse proiecte de PR, pe urmă m-am angajat la Forum Invest Romania, ca Project Manager, pe un salariu cam o treime faţă de cît avusesem înainte...

„Poţi să ai tot ce alegi să ai"

Cum de ai acceptat o poziţie inferioară, după ce ai tins mereu mai sus?

Am avut o perioadă extrem de dificilă în viaţa mea personală şi, pentru prima dată, mi-a scăzut motivaţia. Nu am mai avut energie să caut genul de poziţie pe care consideram că o merit, am renunţat la orice fel de ambiţie. Nu puteam chiar să stau acasă, dacă stau acasă, mă prăbuşesc. Forum Invest avea multe puncte interesante, am învăţat lucruri pe care nu le mai făcusem, să organizez forumuri economice internaţionale, de exemplu. De aici am plecat pentru că mi s-a propus o promovare care nu m-a interesat, iar oferta a fost de tipul *take it or leave it*. Aşa că după opt luni, m-am mutat la Response, companie de consultanţă şi servicii în domeniul resurselor umane. Sînt aici de cinci luni şi în fiecare zi mă întreb: „Sînt eu făcută să fiu consultant?". Dar îmi folosesc aproape tot background-ul, ştii? Poate mai puţin cel de ziarist...

Angajatorii cum se raportează la schimbările destul de frecvente ale serviciului, ale domeniului?

Îi îngrijorează. Mulţi angajatori exclud din start recrutarea unui om care nu este fidel organizaţiei. Alţii vor fidelitate, dar nu sînt chiar atît de dispuşi să investească în ea. Dar piaţa muncii se aşază, învaţă vrînd-nevrînd eficienţa reală. Nu în toate industriile stabilitatea este la fel de importantă.

Prietenii tăi, oamenii din aceeaşi generaţie, îşi schimbă la fel de des locurile de muncă?

Printre apropiaţi nu ştiu pe cineva chiar atît de dinamic ca mine. Dar cunosc mulţi oameni care măcar o dată şi-au schimbat domeniul – nu doar job-ul. Puţini tineri se mai rezumă la doar cîteva locuri de muncă.

Consideri acest dinamism o calitate?

Faptul că m-am putut adapta de la un mediu la altul este o calitate, rata schimbării job-urilor, nu. Însă m-a ajutat, categoric, să mă cunosc mai bine şi să lucrez asupra defectelor. Nu zic că am reuşit să le îndrept pe toate, dar lucrez cu mine. După ce te mişti de cîteva ori, începi să-ţi dai seama că, practic, cel cu care trebuie să te împaci şi să trăieşti tot restul vieţii eşti tu şi că de tine nu poţi fugi. Cînd am învăţat să nu mai dau vina pe circumstanţe şi pe ghinion, am ajuns să constat că e în mine ceva care mă duce, pînă la urmă, în acelaşi punct critic în fiecare job. De peste tot de unde am plecat repede, am fugit de mine, acum îmi este foarte clar. Lecţia cea mai tare pe care am învăţat-o în viaţa mea personală este că ai parte de afecţiune atîta timp cît alegi să o generezi. La fel şi în biznis: poţi avea tot ce vrei acolo unde eşti, atîta vreme cît generezi tu însuţi acel lucru. Înainte să înţeleg acest adevăr eram convinsă că totul ţi se întîmplă. Acum sînt convinsă că poţi să ai tot ce alegi să ai. Dacă alegi să stai într-un loc, în ciuda problemelor – sigur, nu dincolo de elemente de igienă cum sînt salariul, programul şi condiţiile de lucru decente – practic, poţi obţine orice.

Uite o întrebare care cred că ţi s-a tot pus: unde te vezi peste cinci ani?

Ha-ha... Peste zece mă văd avînd propriul meu biznis... iar peste cinci... director general într-o companie măricică, în care am pornit de la o poziţie mai puţin importantă şi am avansat pas cu pas, perseverent şi cu răbdare. Caut mai departe locul acela în care să fiu în stare să construiesc pe termen lung.

interviu realizat de Iulia ARSINTESCU

De la Colin Farrell, la Alexandru cel Mare

(via Oliver Stone)

Pe 14 ianuarie va avea loc premiera în cinematografe a deja celebrului film Alexandru, *în regia şi scenariul lui Oliver Stone (cu: Colin Farrell, Angelina Jolie, Anthony Hopkins, Val Kilmer, Jared Leto ş.a.); pe 16 ianuarie, la ora 22.00, pe Discovery Channel, se va difuza primul episod al documentarului* Cum să devii Alexandru cel Mare.

Povestea lui Alexandru cel Mare ţine de domeniul legendei. Pentru unii – fost un mare rege, un mare luptător, pentru alţii – un mare ticălos. Alexandru a cucerit 90% din lumea cunoscută a epocii sale înainte să împlinească 27 de ani. În fruntea armatelor sale, a străbătut 35.000 kilometri ţinînd-o numai în asedii şi cuceriri vreme de opt ani. A murit foarte tînăr, la numai 32 de ani, dar nu în luptă, ci răpus de malarie, după ce făurise un imperiu cum lumea nu mai văzuse niciodată pînă atunci. Filmul lui Oliver Stone demitizează pe alocuri această legendă (vorbind, de exemplu, despre aspecte mai puţin cunoscute, cum ar fi homosexualitatea lui Alexandru cel Mare), fapt care a stîrnit deja mai multe controverse. Stone se pare că a făcut o reconstituire foarte apropiată de realitate – el l-a avut consultant, pe toată durata filmărilor, pe Robin Lane Fox, istoric la Universitatea Oxford şi unul dintre cei mai importanţi specialişti în Alexandru cel Mare din lumea întreagă.

Documentarul *Cum să devii Alexandru cel Mare* de pe Discovery Channel urmăreşte paşii prin care Colin Farrell a intrat în pielea personajului său. Pentru realizarea acestui documentar, Oliver Stone şi Colin Farrell au permis accesul Discovery Channel în culisele filmului *Alexandru*.

Studiul şi pregătirile lui Farrell pentru acest rol i-au impus eforturi uriaşe. Pe lîngă pregătirea fizică riguroasă şi cursurile cu diferiţi consultanţi militari, el a studiat scrisorile şi discursurile lui Alexandru, istoria şi stilul de viaţă al Greciei antice, a stat de vorbă cu istorici şi biografi, pentru a putea pătrunde în mintea unuia dintre cei mai mari războinici ai lumii. Prin intermediul acestei experienţe unice, de urmărire a evoluţiei unui actor în procesul pregătirilor pentru rol, vom putea afla mai multe despre contextul politic, militar şi istoric în care a acţionat Alexandru, înţelegînd astfel mai bine epoca tulbure şi sîngeroasă în care a trăit. **(C.P.-B.)**

Teodor BACONSKY

turn înclinat

Cerc vicios

Un analist dilematic (la opinia căruia subscriu cel mai adesea) nota recent că BOR a „pierdut alegerile". Propoziţia d-lui Cristian Ghinea se baza pe două constatări: orientarea inerţială a Bisericii către „putere" (indiferent de titularii acesteia), precum şi faptul că dl Traian Băsescu a devenit preşedinte al României *în pofida* conflictului deschis cu Sinodul pe tema noii catedrale patriarhale. E mult adevăr în ambele observaţii, pe care-mi iau libertatea de a le comenta succint.

Biserica susţine puterea pentru a respecta tradiţia bizantină, dar şi pentru a-şi asigura preeminenţa simbolică. Deşi a trecut prin multe schimbări de regim, ea rămîne străină de ceea ce s-ar putea numi *surpriza democratică*. Una e legitimarea oricărui guvern şi cu totul alta înţelegerea faptului că electoratul poate schimba, la urne, orice guvern pe care-l consideră nedemn să conducă ţara. Întrucît nu şi-a formulat o doctrină socială, care să-i legitimeze teologic autonomia, BOR se vede iarăşi pusă în situaţia de a nu-şi exercita *funcţia profetică:* nu-i dă mîna să critice puterea, dar nici nu poate anticipa viitoarea ei configuraţie, dictată de rezultatul alegerilor. După cum se vede, Ortodoxia românească primeşte cele mai dure lovituri nu atît din partea stîngii laiciste sau a dreptei liberale, cît din partea propriei inadecvări la dinamica aleatorie a sistemului democratic.

La fel de pertinentă mi se pare susţinerea d-lui Ghinea pe marginea „catedralei". BOR a crezut că dacă Guvernul e de acord cu formula Parcului Carol, atunci partida e cîştigată. Sinodul n-a intuit că politizarea chestiunii va reflecta, o dată în plus, realitatea pluralismului: a uitat, în speţă, că mai exista şi un primar general care se putea opune proiectului, tocmai pentru că reprezenta interesele *altui* partid. BOR s-a grăbit să-l penalizeze pe „disident", aşa cum făcuse sub comunism, cînd preoţii revoltaţi – de tipul părintelui Gheorghe Calciu – erau caterisiţi la comandă. Traian Băsescu a devenit „oaia neagră" a Patriarhiei. A fost atacat public de o instituţie care se declarase – şi ar fi trebuit să rămînă – *supra partes*. Doar luciditatea integră vădită de Î.P.S. Bartolomeu Anania al Clujului a reuşit să corecteze derapajul, numai că impresia unei BOR care instrumentalizează declaraţia despre homosexuali a unui candidat prezidenţial pentru a da un lustru moral respingerii sale partizane a continuat să marcheze spiritele.

După toată tărăşenia, e de presupus că BOR va oscila între atitudinea conciliatoare („om fi greşit, că doar oameni sîntem, însă vă asigurăm de întregul nostru sprijin") şi radicalizarea întristat antiguvernamentală („pentru că ne-aţi ridiculizat, dar mai ales pentru că v-ai permis să cîştigaţi fără «binecuvîntarea» noastră, nu vom avea linişte pînă cînd nu veţi fi doborîţi"). Mulţi se vor teme că noua putere îi va „mătura", deşi e clar că asemenea abuzuri josefiniste rămîn improbabile. Alţii îşi vor aminti că BOR depinde de banii statului, afişînd un mare entuziasm faţă de „tradiţionala" împăcare dintre *imperium* şi *sacerdotium*...

Mi se pare că nici una dintre aceste opţiuni nu e de natură să scoată BOR din cercul vicios al subordonării faţă de instanţele seculare. O altă campanie de obedienţă circumstanţială sau de nesupunere puerilă ar submina deopotrivă interesul României de a finaliza integrarea europeană şi de a schimba – prin întinerire şi competenţă – substanţa clasei politice. Din acest motiv, ar fi mai corect ca Sinodul să iniţieze, măcar acum, acea dezbatere capabilă să inspire adoptarea unei doctrine sociale a Bisericii Ortodoxe. Cred în continuare că obiectivul unui asemenea demers ar trebui să fie: „o Biserică liberă, într-un Stat liber"...

Oricum. Poate că noul ciclu istoric în care tot mai numeroase categorii sociale *simt* că am intrat (de vreme ce *vor* acest lucru) le va oferi episcopilor noştri ocazia de a codifica regulile menite să ridice Biserica deasupra jocurilor terestre în atmosfera cărora nimic din vocaţia ei ultimă nu se poate cu adevărat manifesta.

Ieromonahul PATAPIOS şi Arhiepiscopul CHRYSOSTOMOS

Reflecţii critice pe marginea unei cărţi recente despre Calendarul Bisericesc

Într-un volum recent publicat, intitulat *Neînţelegerea îndreptării calendarului*, Nicolae Popescu, absolvent al Facultăţii de Teologie Ortodoxă a Universităţii „Ovidius" din Constanţa, România, susţine cu ardoare ceea ce domnia sa denumeşte „corectarea" calendarului iulian de către Biserica Ortodoxă Română, atunci cînd, în 1924, această instituţie – şi alte cîteva Biserici Ortodoxe locale – au adoptat calendarul papal sau aşa-numit „nou" sau „gregorian", pentru calcularea ciclului sărbătorilor liturgice ale Bisericii. (Statul român adoptase calendarul gregorian pentru uz laic la 1 aprilie 1919.) Interpretînd greşit chestiunea calendarului, autorul pune în mod eronat semnul egalităţii între calendarul iulian şi cel bisericesc, care, utilizînd calendarul iulian pentru calcule, realizează o dispunere inteligentă şi complexă a sărbătorilor ecleziastice de peste an în jurul diverselor evenimente solare şi lunare şi a poziţiei centrale a sărbătorii Sf. Paşti. Esenţa reformelor calendaristice din 1924 a constat în abandonarea acestui Calendar Bisericesc – utilizat în mod universal de către Biserica Ortodoxă începînd de la Primul Sinod Ecumenic de la Niceea (325), folosit încă de majoritatea creştinilor ortodocşi din întreaga lume – şi nu în corectarea calendarului iulian. Tot această ruptură cu tradiţia bisericii explică şi reacţiile răspîndite împotriva inovaţiei respective din partea multor preoţi şi credincioşi ortodocşi – „anticalendariştii" (un epitet cît se poate de lipsit de sens) şi „stiliştii" (un termen peiorativ, derivat din expresia „pe stil vechi", folosită privitor la datele din calendarul iulian), aşa cum se referă autorul la credincioşii ortodocşi care au refuzat să adopte calendarul papal, care sînt de obicei cunoscuţi drept „vechi calendarişti".

În partea întîi din primul capitol al cărţii sale, dl Popescu propune un rezumat suficient de competent asupra originilor calendarului iulian şi notează lipsurile lui, dintr-un punct de vedere astronomic. Desigur, calendarul iulian, ca orice alt calendar (şi în special cel gregorian), nu este perfect, dar nici nu prezintă defecte esenţiale, aşa cum ar vrea să ne facă să credem susţinătorii calendarului gregorian. În susţinerea acestei păreri, putem să invocăm înalta consideraţie pe care o avea renumitul matematician german Carl Friedrich Gauss pentru calendarul iulian. Gauss, care a derivat formula matematică pentru calculul datei Sf. Paşti ale ortodocşilor, era fascinat de vechimea şi gradul de sofisticare ale calendarului iulian, despre care considera că posedă o mai mare valoare ştiinţifică decît calendarul gregorian. De asemenea, eminentul astronom rus E.A. Predteşenski şi-a exprimat opinia că, în vreme ce Calendarul Bisericesc (care, repetăm, se bazează pe calendarul iulian) „a fost în aşa fel conceput, încît a rămas neegalat pînă astăzi", calendarul gregorian, prin comparaţie, este „greoi şi stîngaci într-o asemenea măsură, încît sugerează o reproducere ieftină pusă alături de o descriere artistică a aceluiaşi subiect."

Mai mult, în partea a doua a acestui capitol, cunoaşterea limitată a istoriei, de care dă dovadă dl Popescu, iese la iveală cît se poate de evident. Potrivit lui Vasile Gheorghiu, din a cărui carte despre calculul pascal dl Popescu citează, Patriarhul Ieremia II al Constantinopolului a scris o epistolă Papei Grigore XIII, în august 1583, afirmînd că era imposibil pentru Bisericile Răsăritului să accepte reforma calendaristică a Papei, care fusese introdusă fără consultarea Bisericilor Răsăritului, de vreme ce ar putea să provoace neînţelegere în rîndul credincioşilor ortodocşi. Aceasta este o interpretare mult prea simplificată. De fapt, principala preocupare a Patriarhului şi a Bisericii Ortodoxe a Răsăritului era pretenţia Papei că impunerea noului său calendar reprezenta un semn al puterii sale asupra timpului şi eternităţii. Şi realitatea este că această pretenţie a fost respinsă şi de către protestanţi, şi chiar şi de coloniile americane – populate în primă instanţă de dizidenţi protestanţi – care nu au adoptat calendarul gregorian pînă la mijlocul secolului al XVIII-lea, considerîndu-l iniţial o imposibilă recunoaştere a autorităţii papale. Astfel, avem încă un prilej de uimire că dl Popescu nu înţelege critica blîndă făcută de Patriarhul Ieremia pretenţiei Papei de autoritate asupra timpului şi eternităţii, prin propunerea sa că, pentru a stabili dacă acest calendar era „plăcut lui Dumnezeu", să fie supus atenţiei tuturor patriarhilor şi să nu fie introdus decît „în bună înţelegere cu toţi". Acest apel la consens patriarhal nu era, după cum încearcă să argumenteze dl Popescu, o susţinere a reformei din partea Patriarhului, ci mai degrabă o contestare a prerogativelor papale.

În primul alineat al celui de-al doilea capitol al cărţii, dl Popescu se referă la ceea ce domnia sa numeşte „sinodul interortodox" reunit la Constantinopol în 1923, care a aprobat „corectarea" calendarului iulian. Două pagini mai departe, cu mare acurateţe, denumeşte această întîlnire „congres", iar într-un alt loc îi spune „conferinţă" sau „consfătuire". Spre meritul său, el recunoaşte de asemenea că totuşi congresul din 1923 nu a avut autoritatea unui sinod ecumenic, nici măcar a unui conciliu panortodox, şi nici nu a avut reprezentativitate pentru toate Bisericile Ortodoxe autocefale. Cel de-al doilea capitol, prin urmare, este în general destul de obiectiv şi cu mult mai puţin marcat de polemici sarcastice împotriva vechilor calendarişti.

Cu toate acestea, ne vedem obligaţi să îl criticăm pe dl Popescu pentru două dintre comentariile sale din acest capitol. În primul rînd, ca mulţi alţi apărători ai noului calendar, susţine că Patriarhia Română nu a adoptat calendarul gregorian – „cum se spune uneori în chip simplist de către adversarii calendarului îndreptat" – ci mai degrabă „a recomandat tuturor Bisericilor Ortodoxe îndreptarea vechiul calendar printr-o nouă metodă, mult mai bună decît cea gregoriană". Acest argument specios este limpede respins de Ieromonahul Cassian în importantul său tratat, *A Scientific Examination of the Orthodox Church Calendar (O examinare ştiinţifică a calendarului bisericesc ortodox).* Patriarhul Meletie (Metaxakis) a căutat să aline neliniştile exprimate de Patriarhul Damianos al Ierusalimului, care a înţeles de îndată că aşa-numitul „calendar iulian revizuit" nu este altceva decît calendarul gregorian deghizat, cu argumente care arată absoluta lui ignoranţă în chestiunile astronomice. După cum îndreptăţit remarcă Părintele Cassian, Patriarhul Meletios a omis în mod deliberat să menţioneze că „«noul calendar iulian» [adică «revizuit»] coincide întru totul cu calendarul gregorian pînă în 2800, cînd, indiscutabil, va apărea o diferenţă de o zi în anii bisecţi". Cu toate acestea, diferenţa respectivă „va dispărea în 2900, cînd, din nou, cele două calendare vor coincide total". Altfel spus, cei care au introdus noul calendar comiteau un soi de scamatorie astronomică atunci cînd susţineau că pur şi simplu „corectaseră" calendarul iulian. În fapt, ei creaseră o adevărată corcitură, încrucişînd în calendarul de sărbători Sf. Paşti ortodoxe cu sistemul gregorian de calcul.

În al doilea rînd, în scurta lui referire la întrunirea interortodoxă a reprezentanţilor mandataţi să pregătească agenda unui nou sinod ecumenic – ţinută în iunie 1930 la Mănăstirea Vatopedi de la Muntele Athos –, dl Popescu lasă impresia că această întîlnire a avut deschidere spre reforma calendaristică. Dar nu este aşa. Sf. Nikolai (Velimirovici) de la Ohrida a avertizat că Biserica Ortodoxă Sîrbă va boicota întîlnirea „în cazul în care nu exista garanţia că instanţa interortodoxă nu va avea nimic în comun cu Congresul «panortodox» de la Constantinopol, care a adoptat rezoluţii privitoare la schimbarea calendarului. «Dacă această condiţie nu este îndeplinită, sîrbii vor condamna Patriarhia Ecumenică»". Mai mult, reprezentanţii Bisericilor poloneză şi sîrbă, participanţi la întrunire, s-au abţinut să ia parte la slujba religioasă alături de delegaţi ai acelor Biserici care adoptaseră noul calendar, pe motiv că aceştia sînt în esenţă schismatici. Putem să constatăm că toţi cei care au obiectat la schimbarea calendarului, o bună parte din secolul trecut, au fost nu numai vechii calendarişti rezistînd pe poziţia lor, dar şi personalităţi de marcă aparţinînd la ceea ce astăzi ar fi numite bisericile ortodoxe „oficiale".

În cel de-al treilea capitol al cărţii sale, dl Popescu renunţă la orice urmă de obiectivitate care ar mai fi putut să supravieţuiască erorilor şi denaturărilor lui istorice; din nefericire, în acest capitol dă frîu liber unui revizionism strident. După ce ridică în slăvi Biserica Ortodoxă ca puternică sursă de sprijin moral pentru naţiunea română şi un tezaur de cultură şi educaţie pentru popor, dl Popescu ne asigură că statul român precomunist a garantat libertatea de religie şi protecţia legală tuturor cultelor, atît timp cît practicarea lor nu a încălcat ordinea publică, bunele moravuri sau legile ţării. Astfel, el pledează *a priori* că vechii calendarişti români nu au fost persecutaţi atunci cînd mişcarea lor a început să cîştige elan, aceasta desigur în măsura în care nu au încălcat ordinea socială, nu s-au comportat imoral sau nu au nesocotit sistemul legal laic. (Trebuie remarcat că autorul nu a întreprins nici urmă de cercetare proprie pentru această secţiune, întemeindu-şi remarcele pe o carte – scrisă de un anume Constantin Vulpescu, un procuror comentînd primii cîţiva ani ai rezistenţei vechi calendariste – intitulată *Eroarea vechilor calendarişti.)* Într-o serie de izbucniri bombastice legate de presupuse crime ale vechilor calendarişti, dl Popescu pune persecutarea lor exclusiv pe seama agitatorilor lipsiţi de scrupule care, folosind libertatea de conştiinţă drept pretext, au profitat de legile slabe menite să protejeze libertatea lor religioasă pentru a provoca agitaţie, făcînd astfel de rîs Patriarhia.

(va urma)

Timpuri noi

– dialog cu Diana VOICU, consultant în resurse umane, om cu experienţa muncii... –

Tata se lăuda cu faptul că a lucrat 47 de ani în acelaşi loc, fără măcar o zi de absenţă. Promovările „la centru" nu se puneau, erau „în interesul serviciului". Sigur, se întîmpla aşa pe vremea cealaltă. Acum vorbim de piaţa muncii, resumé, training, head-hunting, career management (şi, în şoaptă, despre viaţă personală)... Să fie o dezvoltare cosmopolită de limbaj sau semnul diferenţei adînci dintre ce „ni se dă" şi ce ne luăm singuri?

„Eram datoare să le explorez pe toate"

Dragă Diana, ai 33 de ani şi ai schimbat mai multe locuri de muncă, în domenii diferite de activitate. Poţi să spui pe nerăsuflate cîte slujbe ai avut pînă acum?

Da' cine a stat să le numere?!

Care sînt primii bani pe care i-ai cîştigat, îţi mai aduci aminte?

Cum să nu? Meditaţii la engleză, cînd eram studentă...

Eu îmi amintesc că te-am văzut la televizor cînd erai copil. Nu te plăteau?

Aaaa, ba da... Nici nu m-am gîndit că şi acela a fost un job! Am ajuns la televiziune la 6 ani într-o emisiune pentru copii şi am rămas pînă în timpul facultăţii, cînd imediat după revoluţie am început să lucrez, printre altele, la emisiunea *Gaudeamus,* am şi prezentat-o o vreme. M-am îndrăgostit imediat de televiziune şi ajunsesem să o cunosc ca pe buzunarul meu. A doua casă, ce mai!

Vedetă de mică?

Vedetă nu m-am simţit şi nici nu m-am gîndit să mă angajez în televiziune, deşi după '90 devenise un miraj pentru multă lume. Eu mă hotărîsem să mă fac profesoară. Am avut dascăli minunaţi la Liceul „I.L. Caragiale" şi mi se părea cea mai frumoasă meserie din lume, nu mă speria nici gîndul că urma să fiu repartizată la ţară, abia aşteptam să strig „Hallo, noroi!". Aşa că am dat examen la Filologie – română-engleză. Imediat după aceea am început să colaborez şi la Radio. Sebastian Sîrcă mi-a spus „cînd intri la facultate, vino să lucrăm împreună", iar pe 15 septembrie '89 m-am şi dus la el: „Gata, sînt studentă, ne apucăm de treabă?". Radioul a însemnat pentru mine şcoală de jurnalism. Foarte repede a venit revoluţia şi lumea părea că o ia de la capăt cu viteză nebună, era foarte interesant şi *fun.*

Colegii tăi erau la fel de activi?

Mulţi păreau dezorientaţi, oportunităţile care se iviseră îi copleşeau. Eu, dimpotrivă, simţeam că se deschiseseră uşile şi parcă eram datoare să le explorez pe toate! Făceam televiziune, radio, dădeam meditaţii, am tradus vreo cinci cărţi pentru Editura Nemira... îl ajutam pe Alex Şipa la festivalurile internaţionale de jazz pe care le iniţiase în anii '92-'93... Nu mi se părea că muncesc! Am învăţat enorm de la toţi oamenii cu care am colaborat, dar primul job adevărat l-am avut în '94. Chiar în după-amiaza zilei în care mi-am susţinut licenţa, m-am prezentat pentru interviul de angajare la biroul din România al Agenţiei Associated Press.

Şi profesoratul, apostolatul dorit?

Îmi schimbasem părerea, ajunsesem la concluzia că vocaţia mea e jurnalismul. Spre sfîrşitul facultăţii am fost profesor suplinitor (uite, încă o activitate!) chiar la „Caragiale" şi am văzut cu durere cît de tare suferea învăţămîntul. Iar la Associated Press am învăţat jurnalism în stare pură, jurnalism de grad zero, de care m-am îndrăgostit! Peste un an, cînd AP şi-a restrîns activitatea din România, m-am mutat la Reuters. Alergam enorm şi munceam de dimineaţă pînă seara, mă integrasem atît de bine, încît credeam că voi rămîne acolo toată viaţa. Era casa mea.

Dar ai plecat...

În '97 mi s-a propus un interviu pentru postul de redactor-şef al revistei *ELLE* – urma să se lanseze pe piaţă ediţia românească. Am zis da, măgulită şi curioasă (ulterior am aflat că toate colegele mele de birou fuseseră invitate la interviu...). Nu ştiu de ce m-au ales pe mine, probabil mă potriveam cu *target*-ul – mă refer la vîrstă. Mi s-a părut o oportunitate uriaşă, cum să refuz să ajung redactor-şef la *ELLE,* la 26 de ani? Cred că am fost cel mai tînăr redactor-şef! Trebuie să recunosc însă că a fost o experienţă nefericită, încheiată după cinci luni. Am greşit mult şi eu, am crezut că pot să fac totul singură... Am reuşit să scot contra cronometru trei numere de revistă, pe urmă a fost desemnat alt redactor-şef şi eu am plecat. Nu am acceptat nici o critică şi am primit reproşurile foarte rău, adică am zis: „A, eu îmi rup spinarea aici şi uite cu ce mă aleg". Am administrat greu această supărare. A urmat prima perioadă neagră din viaţa mea profesională. Şase, şapte luni de incertitudini, de întrebări...

„Hai să facem biznis!"

Timp în care ai stat?

Nu, am lucrat pe proiecte, dar nu am avut un job. Am făcut primul meu Marketing Client pentru lansarea unei companii noi... Am lucrat două luni cu una din primele companii de PR în România... Am uitat să-ţi spun că tot în timpul facultăţii începusem să colaborez cu CODECS, cei care au lansat la noi în ţară conceptul de *long life learning.* Am tradus nişte cărţi pentru ei şi am putut să urmez cinci cursuri – resurse umane, marketing, management... M-am oprit în pragul MBA-ului, acum îmi pare rău, dar nu-i timpul pierdut. Aşa mi s-au deschis ochii şi spre zona de afaceri, spre economic – domeniu cu care înainte nu avusesem de-a face. Toamna am văzut un anunţ în ziar: Marketing Manager la Cosmos Trading – mare companie de distribuţie, cu vreo 700 de angajaţi în momentul acela....

Şi jurnalismul? Vocaţia ta?

Am oscilat mult dacă să mă întorc. Mi-am zis „OK, am fost redactor-şef la *ELLE*, ce vine pe urmă în carieră?". N-am văzut o continuare convenabilă. E de vină lipsa mea de viziune, nu că drumul n-ar duce nicăieri. Aşa că am zis: „Gata cu presa, hai să facem biznis". Şi am trimis un CV la anunţul din ziar. Nu ştiu nici în ziua de azi de ce m-au angajat! Credeam eu că ştiu multe, dar după ce am început să fac marketing la scară mare şi am văzut cît am de învăţat, mi-am dat seama că nu ştiu de ce m-au luat pe mine. Doar aşa, că-s eu fată deşteaptă? Sau au văzut că vreau şi pot să învăţ, pentru că am învăţat enorm de la cei din firmă. La ei am lucrat din noiembrie '98 pînă în primăvara lui 2002. Am prins o mulţime de schimbări, restructurări, preluări. Am fost promovată, salariul meu aproape s-a dublat, am primit responsabilităţi cu multe nuanţe strategice... Mi s-a părut extrem de dinamic. Eram modelul femeii de carieră: nu aveam copil, plecam dimineaţa şi mă întorceam noaptea, soţul nu comenta, chiar dacă nu-i convenea...

Crezi în acest model? Cariera este cel mai important lucru din viaţa ta?

A existat o perioadă în care cariera a fost mai presus de orice. Am lucrat în job-uri foarte *rewarding* din toate punctele de vedere. Am cîştigat bine, am fost promovată, apreciată, rezultatele le adunam snop! Vroiam să merg mai departe în acelaşi ritm. Era clar că un copil o să fie foarte important, dar nu acceptam nici să scad calitatea mea de profesionist. Între timp, am învăţat însă că nu poţi să iei ca pe un lucru de la sine înţeles faptul că cine te iubeşte trebuie să facă anumite lucruri pentru tine – şi să renunţe la anumite lucruri, numai pentru că te iubeşte. Viaţa personală are nevoie şi ea de timp şi dedicaţie. Nu deranjează atît lungimea programului, cît faptul că presupui de la sine înţeles că celălalt acceptă totul. Acum sînt mult mai atentă cu orele dedicate celor dragi, am început să apreciez un program flexibil... îmi iau de lucru acasă şi lucrez noaptea, după ce adoarme Matei, băieţelul meu....

Care a fost postul în care ai simţit că te întrebuinţezi deplin, că foloseşti tot ce ştii?

În 2002, Radu Furnică – unul dintre cei mai tari oameni în Executive Search din România – m-a recrutat pentru postul de director executiv al Fundaţiei Olimpice Române, organism neguvernamental fondat de Ţiriac, al cărui principal obiect de activitate era strîngerea de fonduri şi promovarea mărcii olimpice – în beneficiul Comitetului Olimpic Român, dar independent administrativ de acesta. Asta era teoria. Însă fundaţia nu a fost desprinsă, practic, de COR. Am fost directorul fundaţiei pe hîrtie, în fapt nu am primit niciodată drept de semnătură, nu aveam voie să semnez nici pentru 5 lei.

Şi atunci de ce spui că te-ai întrebuinţat la maximum?

Păi, în ciuda tuturor obstrucţiilor, am reuşit să aduc două contracte de sponsorizare de cîte 500.000 de dolari, am lansat o emisiune de televiziune... Am făcut şi promovarea mărcii olimpice, şi *foundraising.* Management adevărat! Dar a fost un conflict intern acolo şi după nouă luni am plecat. Am lucrat trei luni independent, pe diverse proiecte de PR, pe urmă m-am angajat la Forum Invest Romania, ca Project Manager, pe un salariu cam o treime faţă de cît avusesem înainte...

„Poţi să ai tot ce alegi să ai"

Cum de ai acceptat o poziţie inferioară, după ce ai tins mereu mai sus?

Am avut o perioadă extrem de dificilă în viaţa mea personală şi, pentru prima dată, mi-a scăzut motivaţia. Nu am mai avut energie să caut genul de poziţie pe care consideram că o merit, am renunţat la orice fel de ambiţie. Nu puteam chiar să stau acasă, dacă stau acasă, mă prăbuşesc. Forum Invest avea multe puncte interesante, am învăţat lucruri pe care nu le mai făcusem, să organizez forumuri economice internaţionale, de exemplu. De aici am plecat pentru că mi s-a propus o promovare care nu m-a interesat, iar oferta a fost de tipul *take it or leave it.* Aşa că după opt luni, m-am mutat la Response, companie de consultanţă şi servicii în domeniul resurselor umane. Sînt aici de cinci luni şi în fiecare zi mă întreb: „Sînt eu făcută să fiu consultant?". Dar îmi folosesc aproape tot background-ul, ştii? Poate mai puţin cel de ziarist...

Angajatorii cum se raportează la schimbările destul de frecvente ale serviciului, ale domeniului?

Îi îngrijorează. Mulţi angajatori exclud din start recrutarea unui om care nu este fidel organizaţiei. Alţii vor fidelitate, dar nu sînt chiar atît de dispuşi să investească în ea. Dar piaţa muncii se aşază, învaţă vrînd-nevrînd eficienţa reală. Nu în toate industriile stabilitatea este la fel de importantă.

Prietenii tăi, oamenii din aceeaşi generaţie, îşi schimbă la fel de des locurile de muncă?

Printre apropiaţi nu ştiu pe cineva chiar atît de dinamic ca mine. Dar cunosc mulţi oameni care măcar o dată şi-au schimbat domeniul – nu doar job-ul. Puţini tineri se mai rezumă la doar cîteva locuri de muncă.

Consideri acest dinamism o calitate?

Faptul că m-am putut adapta de la un mediu la altul este o calitate, rata schimbării job-urilor, nu. Însă m-a ajutat, categoric, să mă cunosc mai bine şi să lucrez asupra defectelor. Nu zic că am reuşit să le îndrept pe toate, dar lucrez cu mine. După ce te mişti de cîteva ori, începi să-ţi dai seama că, practic, cel cu care trebuie să te împaci şi să trăieşti tot restul vieţii eşti tu şi că de tine nu poţi fugi. Cînd am învăţat să nu mai dau vina pe circumstanţe şi pe ghinion, am ajuns să constat că e în mine ceva care mă duce, pînă la urmă, în acelaşi punct critic în fiecare job. De peste tot de unde am plecat repede, am fugit de mine, acum îmi este foarte clar. Lecţia cea mai tare pe care am învăţat-o în viaţa mea personală este că ai parte de afecţiune atîta timp cît alegi să o generezi. La fel şi în biznis: poţi avea tot ce vrei acolo unde eşti, atîta vreme cît generezi tu însuţi acel lucru. Înainte să înţeleg acest adevăr eram convinsă că totul ţi se întîmplă. Acum sînt convinsă că poţi să ai tot ce alegi să ai. Dacă alegi să stai într-un loc, în ciuda problemelor – sigur, nu dincolo de elemente de igienă cum sînt salariul, programul şi condiţiile de lucru decente – practic, poţi obţine orice.

Uite o întrebare care cred că ţi s-a tot pus: unde te vezi peste cinci ani?

Ha-ha... Peste zece mă văd avînd propriul meu biznis... iar peste cinci... director general într-o companie măricică, în care am pornit de la o poziţie mai puţin importantă şi am avansat pas cu pas, perseverent şi cu răbdare. Caut mai departe locul acela în care să fiu în stare să construiesc pe termen lung.

interviu realizat de Iulia ARSINTESCU

De la Colin Farrell, la Alexandru cel Mare

(via Oliver Stone)

Pe 14 ianuarie va avea loc premiera în cinematografe a deja celebrului film Alexandru, *în regia şi scenariul lui Oliver Stone (cu: Colin Farrell, Angelina Jolie, Anthony Hopkins, Val Kilmer, Jared Leto ş.a.); pe 16 ianuarie, la ora 22.00, pe Discovery Channel, se va difuza primul episod al documentarului* Cum să devii Alexandru cel Mare.

Povestea lui Alexandru cel Mare ţine de domeniul legendei. Pentru unii – fost un mare rege, un mare luptător, pentru alţii – un mare ticălos. Alexandru a cucerit 90% din lumea cunoscută a epocii sale înainte să împlinească 27 de ani. În fruntea armatelor sale, a străbătut 35.000 kilometri ţinînd-o numai în asedii şi cuceriri vreme de opt ani. A murit foarte tînăr, la numai 32 de ani, dar nu în luptă, ci răpus de malarie, după ce făurise un imperiu cum lumea nu mai văzuse niciodată pînă atunci. Filmul lui Oliver Stone demitizează pe alocuri această legendă (vorbind, de exemplu, despre aspecte mai puţin cunoscute, cum ar fi homosexualitatea lui Alexandru cel Mare), fapt care a stîrnit deja mai multe controverse. Stone se pare că a făcut o reconstituire foarte apropiată de realitate – el l-a avut consultant, pe toată durata filmărilor, pe Robin Lane Fox, istoric la Universitatea Oxford şi unul dintre cei mai importanţi specialişti în Alexandru cel Mare din lumea întreagă.

Documentarul *Cum să devii Alexandru cel Mare* de pe Discovery Channel urmăreşte paşii prin care Colin Farrell a intrat în pielea personajului său. Pentru realizarea acestui documentar, Oliver Stone şi Colin Farrell au permis accesul Discovery Channel în culisele filmului *Alexandru.*

Studiul şi pregătirile lui Farrell pentru acest rol i-au impus eforturi uriaşe. Pe lîngă pregătirea fizică riguroasă şi cursurile cu diferiţi consultanţi militari, el a studiat scrisorile şi discursurile lui Alexandru, istoria şi stilul de viaţă al Greciei antice, a stat de vorbă cu istorici şi biografi, pentru a putea pătrunde în mintea unuia dintre cei mai mari războinici ai lumii. Prin intermediul acestei experienţe unice, de urmărire a evoluţiei unui actor în procesul pregătirilor pentru rol, vom putea afla mai multe despre contextul politic, militar şi istoric în care a acţionat Alexandru, înţelegînd astfel mai bine epoca tulbure şi sîngeroasă în care a trăit. **(C.P.-B.)**

Teodor BACONSKY

turn înclinat

Cerc vicios

Un analist dilematic (la opinia căruia subscriu cel mai adesea) nota recent că BOR a „pierdut alegerile". Propoziţia d-lui Cristian Ghinea se baza pe două constatări: orientarea inerţială a Bisericii către „putere" (indiferent de titularii acesteia), precum şi faptul că dl Traian Băsescu a devenit preşedinte al României *în pofida* conflictului deschis cu Sinodul pe tema noii catedrale patriarhale. E mult adevăr în ambele observaţii, pe care-mi iau libertatea de a le comenta succint.

Biserica susţine puterea pentru a respecta tradiţia bizantină, dar şi pentru a-şi asigura preeminenţa simbolică. Deşi a trecut prin multe schimbări de regim, ea rămîne străină de ceea ce s-ar putea numi *surpriza democratică*. Una e legitimarea oricărui guvern şi cu totul alta înţelegerea faptului că electoratul poate schimba, la urne, orice guvern pe care-l consideră nedemn să conducă ţara. Întrucît nu şi-a formulat o doctrină socială, care să-i legitimeze teologic autonomia, BOR se vede iarăşi pusă în situaţia de a nu-şi exercita *funcţia profetică:* nu-i dă mîna să critice puterea, dar nici nu poate anticipa viitoarea ei configuraţie, dictată de rezultatul alegerilor. După cum se vede, Ortodoxia românească primeşte cele mai dure lovituri nu atît din partea stîngii laiciste sau a dreptei liberale, cît din partea propriei inadecvări la dinamica aleatorie a sistemului democratic.

La fel de pertinentă mi se pare susţinerea d-lui Ghinea pe marginea „catedralei". BOR a crezut că dacă Guvernul e de acord cu formula Parcului Carol, atunci partida e cîştigată. Sinodul n-a intuit că politizarea chestiunii va reflecta, o dată în plus, realitatea pluralismului: a uitat, în speţă, că mai exista şi un primar general care se putea opune proiectului, tocmai pentru că reprezenta interesele *altui* partid. BOR s-a grăbit să-l penalizeze pe „disident", aşa cum făcuse sub comunism, cînd preoţii revoltaţi – de tipul părintelui Gheorghe Calciu – erau caterisiţi la comandă. Traian Băsescu a devenit „oaia neagră" a Patriarhiei. A fost atacat public de o instituţie care se declarase – şi ar fi trebuit să rămînă – *supra partes*. Doar luciditatea integră vădită de Î.P.S. Bartolomeu Anania al Clujului a reuşit să corecteze derapajul, numai că impresia unei BOR care instrumentalizează declaraţia despre homosexuali a unui candidat prezidenţial pentru a da un lustru moral respingerii sale partizane a continuat să marcheze spiritele.

După toată tărăşenia, e de presupus că BOR va oscila între atitudinea conciliatoare („om fi greşit, că doar oameni sîntem, însă vă asigurăm de întregul nostru sprijin") şi radicalizarea întristat antiguvernamentală („pentru că ne-aţi ridiculizat, dar mai ales pentru că v-ai permis să cîştigaţi fără «binecuvîntarea» noastră, nu vom avea linişte pînă cînd nu veţi fi doborîţi"). Mulţi se vor teme că noua putere îi va „mătura", deşi e clar că asemenea abuzuri josefiniste rămîn improbabile. Alţii îşi vor aminti că BOR depinde de banii statului, afişînd un mare entuziasm faţă de „tradiţionala" împăcare dintre *imperium* şi *sacerdotium*...

Mi se pare că nici una dintre aceste opţiuni nu e de natură să scoată BOR din cercul vicios al subordonării faţă de instanţele seculare. O altă campanie de obedienţă circumstanţială sau de nesupunere puerilă ar submina deopotrivă interesul României de a finaliza integrarea europeană şi de a schimba – prin întinerire şi competenţă – substanţa clasei politice. Din acest motiv, ar fi mai corect ca Sinodul să iniţieze, măcar acum, acea dezbatere capabilă să inspire adoptarea unei doctrine sociale a Bisericii Ortodoxe. Cred în continuare că obiectivul unui asemenea demers ar trebui să fie: „o Biserică liberă, într-un Stat liber"...

Oricum. Poate că noul ciclu istoric în care tot mai numeroase categorii sociale *simt* că am intrat (de vreme ce *vor* acest lucru) le va oferi episcopilor noştri ocazia de a codifica regulile menite să ridice Biserica deasupra jocurilor terestre în atmosfera cărora nimic din vocaţia ei ultimă nu se poate cu adevărat manifesta.

Ieromonahul PATAPIOS şi Arhiepiscopul CHRYSOSTOMOS

Reflecţii critice pe marginea unei cărţi recente despre Calendarul Bisericesc

Într-un volum recent publicat, intitulat *Neînţelegerea îndreptării calendarului*, Nicolae Popescu, absolvent al Facultăţii de Teologie Ortodoxă a Universităţii „Ovidius" din Constanţa, România, susţine cu ardoare ceea ce domnia sa denumeşte „corectarea" calendarului iulian de către Biserica Ortodoxă Română, atunci cînd, în 1924, această instituţie – şi alte cîteva Biserici Ortodoxe locale – au adoptat calendarul papal sau aşa-numit „nou" sau „gregorian", pentru calcularea ciclului sărbătorilor liturgice ale Bisericii. (Statul român adoptase calendarul gregorian pentru uz laic la 1 aprilie 1919.) Interpretînd greşit chestiunea calendarului, autorul pune în mod eronat semnul egalităţii între calendarul iulian şi cel bisericesc, care, utilizînd calendarul iulian pentru calcule, realizează o dispunere inteligentă şi complexă a sărbătorilor ecleziastice de peste an în jurul diverselor evenimente solare şi lunare şi a poziţiei centrale a sărbătorii Sf. Paşti. Esenţa reformelor calendaristice din 1924 a constat în abandonarea acestui Calendar Bisericesc – utilizat în mod universal de către Biserica Ortodoxă începînd de la Primul Sinod Ecumenic de la Niceea (325), folosit încă de majoritatea creştinilor ortodocşi din întreaga lume – şi nu în corectarea calendarului iulian. Tot această ruptură cu tradiţia bisericii explică şi reacţiile răspîndite împotriva inovaţiei respective din partea multor preoţi şi credincioşi ortodocşi – „anticalendariştii" (un epitet cît se poate de lipsit de sens) şi „stiliştii" (un termen peiorativ, derivat din expresia „pe stil vechi", folosită privitor la datele din calendarul iulian), aşa cum se referă autorul la credincioşii ortodocşi care au refuzat să adopte calendarul papal, care sînt de obicei cunoscuţi drept „vechi calendarişti".

În partea întîi din primul capitol al cărţii sale, dl Popescu propune un rezumat suficient de competent asupra originilor calendarului iulian şi notează lipsurile lui, dintr-un punct de vedere astronomic. Desigur, calendarul iulian, ca orice alt calendar (şi în special cel gregorian), nu este perfect, dar nici nu prezintă defecte esenţiale, aşa cum ar vrea să ne facă să credem susţinătorii calendarului gregorian. În susţinerea acestei păreri, putem să invocăm înalta consideraţie pe care o avea renumitul matematician german Carl Friedrich Gauss pentru calendarul iulian. Gauss, care a derivat formula matematică pentru calculul datei Sf. Paşti ale ortodocşilor, era fascinat de vechimea şi gradul de sofisticare ale calendarului iulian, despre care considera că posedă o mai mare valoare ştiinţifică decît calendarul gregorian. De asemenea, eminentul astronom rus E.A. Predteşenski şi-a exprimat opinia că, în vreme ce Calendarul Bisericesc (care, repetăm, se bazează pe calendarul iulian) „a fost în aşa fel conceput, încît a rămas neegalat pînă astăzi", calendarul gregorian, prin comparaţie, este „greoi şi stîngaci într-o asemenea măsură, încît sugerează o reproducere ieftină pusă alături de o descriere artistică a aceluiaşi subiect."

Mai mult, în partea a doua a acestui capitol, cunoaşterea limitată a istoriei, de care dă dovadă dl Popescu, iese la iveală cît se poate de evident. Potrivit lui Vasile Gheorghiu, din a cărui carte despre calculul pascal dl Popescu citează, Patriarhul Ieremia II al Constantinopolului a scris o epistolă Papei Grigore XIII, în august 1583, afirmînd că era imposibil pentru Bisericile Răsăritului să accepte reforma calendaristică a Papei, care fusese introdusă fără consultarea Bisericilor Răsăritului, de vreme ce ar putea să provoace neînţelegere în rîndul credincioşilor ortodocşi. Aceasta este o interpretare mult prea simplificată. De fapt, principala preocupare a Patriarhului şi a Bisericii Ortodoxe a Răsăritului era pretenţia Papei că impunerea noului său calendar reprezenta un semn al puterii sale asupra timpului şi eternităţii. Şi realitatea este că această pretenţie a fost respinsă şi de către protestanţi, şi chiar şi de coloniile americane – populate în primă instanţă de dizidenţi protestanţi – care nu au adoptat calendarul gregorian pînă la mijlocul secolului al XVIII-lea, considerîndu-l iniţial o imposibilă recunoaştere a autorităţii papale. Astfel, avem încă un prilej de uimire că dl Popescu nu înţelege critica blîndă făcută de Patriarhul Ieremia pretenţiei Papei de autoritate asupra timpului şi eternităţii, prin propunerea sa că, pentru a stabili dacă acest calendar era „plăcut lui Dumnezeu", să fie supus atenţiei tuturor patriarhilor şi să nu fie introdus decît „în bună înţelegere cu toţi". Acest apel la consens patriarhal nu era, după cum încearcă să argumenteze dl Popescu, o susţinere a reformei din partea Patriarhului, ci mai degrabă o contestare a prerogativelor papale.

În primul alineat al celui de-al doilea capitol al cărţii, dl Popescu se referă la ceea ce domnia sa numeşte „sinodul interortodox" reunit la Constantinopol în 1923, care a aprobat „corectarea" calendarului iulian. Două pagini mai departe, cu mare acurateţe, denumeşte această întîlnire „congres", iar într-un alt loc îi spune „conferinţă" sau „consfătuire". Spre meritul său, el recunoaşte de asemenea că totuşi congresul din 1923 nu a avut autoritatea unui sinod ecumenic, nici măcar a unui conciliu panortodox, şi nici nu a avut reprezentativitate pentru toate Bisericile Ortodoxe autocefale. Cel de-al doilea capitol, prin urmare, este în general destul de obiectiv şi cu mult mai puţin marcat de polemici sarcastice împotriva vechilor calendarişti.

Cu toate acestea, ne vedem obligaţi să îl criticăm pe dl Popescu pentru două dintre comentariile sale din acest capitol. În primul rînd, ca mulţi alţi apărători ai noului calendar, susţine că Patriarhia Română nu a adoptat calendarul gregorian – „cum se spune uneori în chip simplist de către adversarii calendarului îndreptat" – ci mai degrabă „a recomandat tuturor Bisericilor Ortodoxe îndreptarea vechiul calendar printr-o nouă metodă, mult mai bună decît cea gregoriană". Acest argument specios este limpede respins de Ieromonahul Cassian în importantul său tratat, *A Scientific Examination of the Orthodox Church Calendar (O examinare ştiinţifică a calendarului bisericesc ortodox).* Patriarhul Meletie (Metaxakis) a căutat să aline neliniştile exprimate de Patriarhul Damianos al Ierusalimului, care a înţeles de îndată că aşa-numitul „calendar iulian revizuit" nu este altceva decît calendarul gregorian deghizat, cu argumente care arată absoluta lui ignoranţă în chestiunile astronomice. După cum îndreptăţit remarcă Părintele Cassian, Patriarhul Meletios a omis în mod deliberat să menţioneze că „«noul calendar iulian» [adică «revizuit»] coincide întru totul cu calendarul gregorian pînă în 2800, cînd, indiscutabil, va apărea o diferenţă de o zi în anii bisecţi". Cu toate acestea, diferenţa respectivă „va dispărea în 2900, cînd, din nou, cele două calendare vor coincide total". Altfel spus, cei care au introdus noul calendar comiteau un soi de scamatorie astronomică atunci cînd susţineau că pur şi simplu „corectaseră" calendarul iulian. În fapt, ei creaseră o adevărată corcitură, încrucişînd în calendarul de sărbători Sf. Paşti ortodoxe cu sistemul gregorian de calcul.

În al doilea rînd, în scurta lui referire la întrunirea interortodoxă a reprezentanţilor mandataţi să pregătească agenda unui nou sinod ecumenic – ţinută în iunie 1930 la Mănăstirea Vatopedi de la Muntele Athos –, dl Popescu lasă impresia că această întîlnire a avut deschidere spre reforma calendaristică. Dar nu este aşa. Sf. Nikolai (Velimirovici) de la Ohrida a avertizat că Biserica Ortodoxă Sîrbă va boicota întîlnirea „în cazul în care nu exista garanţia că instanţa interortodoxă nu va avea nimic în comun cu Congresul «panortodox» de la Constantinopol, care a adoptat rezoluţii privitoare la schimbarea calendarului. «Dacă această condiţie nu este îndeplinită, sîrbii vor condamna Patriarhia Ecumenică»". Mai mult, reprezentanţii Bisericilor poloneză şi sîrbă, participanţi la întrunire, s-au abţinut să ia parte la slujba religioasă alături de delegaţi ai acelor Biserici care adoptaseră noul calendar, pe motiv că aceştia sînt în esenţă schismatici. Putem să constatăm că toţi cei care au obiectat la schimbarea calendarului, o bună parte din secolul trecut, au fost nu numai vechii calendarişti rezistînd pe poziţia lor, dar şi personalităţi de marcă aparţinînd la ceea ce astăzi ar fi numite bisericile ortodoxe „oficiale".

În cel de-al treilea capitol al cărţii sale, dl Popescu renunţă la orice urmă de obiectivitate care ar mai fi putut să supravieţuiască erorilor şi denaturărilor lui istorice; din nefericire, în acest capitol dă frîu liber unui revizionism stridент. După ce ridică în slăvi Biserica Ortodoxă ca puternică sursă de sprijin moral pentru naţiunea română şi un tezaur de cultură şi educaţie pentru popor, dl Popescu ne asigură că statul român precomunist a garantat libertatea de religie şi protecţia legală tuturor cultelor, atît timp cît practicarea lor nu a încălcat ordinea publică, bunele moravuri sau legile ţării. Astfel, el pledează *a priori* că vechii calendarişti români nu au fost persecutaţi atunci cînd mişcarea lor a început să cîştige elan, aceasta desigur în măsura în care nu au încălcat ordinea socială, nu s-au comportat imoral sau nu au nesocotit sistemul legal laic. (Trebuie remarcat că autorul nu a întreprins nici urmă de cercetare proprie pentru această secţiune, întemeindu-şi remarcele pe o carte – scrisă de un anume Constantin Vulpescu, un procuror comentînd primii cîţiva ani ai rezistenţei vechi calendariste – intitulată *Eroarea vechilor calendarişti.)* Într-o serie de izbucniri bombastice legate de presupuse crime ale vechilor calendarişti, dl Popescu pune persecutarea lor exclusiv pe seama agitatorilor lipsiţi de scrupule care, folosind libertatea de conştiinţă drept pretext, au profitat de legile slabe menite să protejeze libertatea lor religioasă pentru a provoca agitaţie, făcînd astfel de rîs Patriarhia.

(va urma)

Alexandru CĂLINESCU

interstiţii

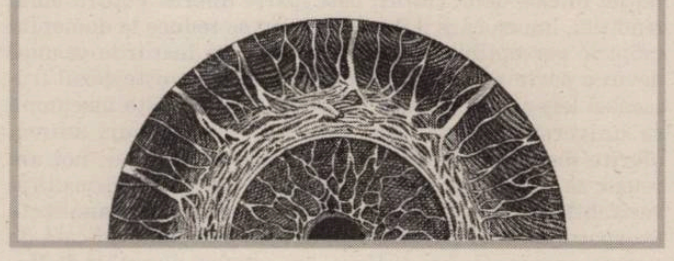

Tovarăşul K.

E foarte greu să(-mi) explic de ce m-am apucat, în zilele libere de după Crăciun, să citesc biografia lui Jean Kanapa. S-ar putea să fie ceva ce ţine de domeniul paranormalului, pentru că şi autorul cărţii, Michel Boujut, cunoscut cronicar cinematografic, s-a decis să reconstituie existenţa lui Kanapa tot într-o doară şi tot într-o zi de vacanţă. Rezultatul – o biografie scrisă alert, limpede, fără abuz de referinţe şi fără subsoluri erudite: *Le fanatique qu'il faut être. L'énigme Kanapa (Flammarion)*. Numele lui Kanapa nu spune nimic astăzi cititorului român. La fel, *La nouvelle critique*, revista teoretică a Partidului Comunist Francez, înfiinţată în 1948 şi condusă de la primul număr de un tînăr, Jean Kanapa, cu origine sănătoasă (fiu de bancher evreu) însă dispus să se dovedească inflexibil în demascarea duşmanilor din exterior ai partidului precum şi a deviaţioniştilor şi a fracţioniştilor din interiorul acestuia. Omul a dat deja dovada capacităţilor sale. Fost elev al lui Sartre, în a doua jumătate a anilor '30, la liceul „Pasteur", criticase chiar de la apariţia (1945) revistei *Les temps modernes* „pretenţiile umaniste" ale existenţialismului. Sartre va rămîne una din ţintele preferate. Teoreticianul de serviciu al PCF dovedeşte imaginaţie, deşi limba în care îşi scrie textele rămîne, fatalmente, de lemn. Astfel, Sartre e un „revoluţionar de cafenea" iar absurdul, concept cheie al existenţialismului, este „bromura ideologică a reacţiunii". Kanapa se mai domoleşte doar atunci cînd Sartre se îndrăgosteşte de Uniunea Sovietică şi declară că, orice s-ar întîmpla, în ochii lui „un anticomunist este un cîine". Asta la patru ani după Congresul intelectualilor pentru pace de la Wroclaw, unde Aleksandr Fadeev, şeful delegaţiei sovietice, îl făcuse pe Sartre „şacal" şi „hienă". Armistiţiul dintre Kanapa şi Sartre a fost de scurtă durată. Într-un articol din 1954 din *Les temps modernes*, Sartre, exasperat, îl califică pe Kanapa drept „cretin" iremediabil.

Aparenţele păreau, într-adevăr, să-i dea dreptate. Tovarăşul Kanapa nu era nici gras nici slab, nici înalt nici scund, nici frumos nici urît. Se îmbrăca sobru, costum-cravată, părul era pieptănat cu grijă, mustaţa tunsă atent, unii îşi amintesc de privirea lui rece, alţii văd în el un stalinist incoruptibil în haine de notar. Cretin? Edgar Morin, care şi-a povestit aventura comunistă într-o carte pasionantă intitulată *Autocritică*, îl socoteşte incarnarea extremă a stalinismului intelectual, acceptînd de bunăvoie să fie cretinizat, sacrificînd totul (inclusiv vocaţia de romancier) rolului de inchizitor, rol care i-a adus, ce-i drept, mari satisfacţii. Kanapa a trecut cu bine şi de raportul Hrusciov, şi de revoluţia maghiară din 1956, şi de Primăvara de la Praga. N-a revenit, cu explicaţii sau scuze, asupra atacurilor sale împotriva geneticii burgheze (căreia îi opunea fertila gîndire a lui Lisenko), nici asupra diatribelor la adresa literaturii reacţionare (era şi aici maestru în formulări nimicitoare: Camus = „scriitor al burgheziei fascistoide"). Cînd moare, în septembrie 1978, stalinistul de odinioară e cunoscut drept un aprig propagator al coexistenţei paşnice şi al eurocomunismului. Doar *Libération* titrează „Moartea celui mai celebru cretin".

Misterul rămîne, aşadar, întreg. Singura slăbiciune (dacă slăbiciune se poate numi) a lui Kanapa au fost femeile. Pe Madame Thorez o cam şocau disponibilităţile lui erotice, partidul se dovedea însă mai tolerant. Francezii cultivă, de altfel, discreţia în materie. Tot din cartea lui Boujut aflu că Sartre a avut de la „Doamna Z", căreia îi sînt dedicate *Cuvintele*, o fiică, Maşa, fruct al călătoriilor pe care filosoful le făcea la Moscova în calitate de preşedinte al Asociaţiei de prietenie Franţa-URSS.

Să rezum: Kanapa şi-a făcut din suspiciune (botezată „vigilenţă") raţiunea lui de a exista. Credea sincer că fanatismul e necesar în atingerea idealurilor comuniste. Nici vorbă la el de tentaţia unui – cum se spune astăzi – *coming out* şi de exprimarea unor regrete, fie şi tardive. Jurnalist abil, Boujut culege anecdote, istorioare şi întîmplări dintre care unele sînt atît de sinistre încît îţi dau fiori. Voi reveni, poate, asupra unora dintre ele. Reţin, deocamdată, această secvenţă al cărei protagonist e Picasso. Trupele sovietice intră în Ungaria şi încep o represiune necruţătoare. Cineva din conducerea partidului se duce la Picasso ca să „lămurească" situaţia. „De ce culoare sînt tancurile?", întreabă Picasso. „Roşie." „Atunci e în ordine", a răspuns marele pictor.

enervări 2004

Cele mai triste evenimente

Cutremurul din Oceanul Indian; atacul terorist de la Madrid; masacrul de la Beslan; moartea lui Richard Avedon, Laura Betti, Marlon Brando, Henri Cartier-Bresson, Ray Charles, Philippe de Broca, Jacques Derrida, Carlo di Palma, Sacha Distel, Sergiu Huzum, Janet Leigh, Jean-Marie Lo Duca, Nino Manfredi, Mercedes McCambridge, Lino Micciché, Ronald Reagan, Christopher Reeve, Serge Reggiani, Madeleine Robinson, Jean Rouch, Françoise Sagan, Susan Sontag, Ludmilla Tchérina, Peter Ustinov, Fay Wray...

E-mail din iad

„Sri Lanka, 29 decembrie

Astăzi a fost singura dată cînd am găsit un Internet care să meargă. Am apucat să sun a doua zi la mama să-i spun că trăiesc. Totul a fost şters aici. Nu a rămas nimic în picioare. Pot să-ţi spun că sîntem fericiţii cîştigători la loteria vieţii. Am înotat printre cadavre. Am văzut moartea cu ochii. Nu exista cale de mijloc. Nu ai unde alerga, nu ai unde să te adăposteşti. Imaginea valului este perfect ilustrată în *The day after tomorrow*. Au fost ore de coşmar în care mă rugam la Sfînta Paraschiva să murim uşor. E o poveste lungă, dar o să v-o povestesc acasă.

Cineva a dat însă de mine de la Antena. Cineva care a sunat Ambasada de aici. Nu ştiu cine a fost.

Dacă cineva vrea să dea de mine poate suna pe telefonul şoferului Aruna – (0094)777.651.653.

Am decis să ne continuăm tripul prin insulă. Te sun cînd ajung acasă.

Te rog, pentru că trebuie să-i las şi pe alţii să trimită mesaje, transmite tuturor că sînt bine sau sunaţi.

Vă pup pe toţi, Bogdan."

5 cine & ce

● Victor Ponta, care şi-a sărbătorit ziua de naştere în Salsa, dansînd pe mese, pentru că aşa i-a spus cineva că e *cool*. Bătrînicioasa discotecă latino şi-a închis porţile definitiv acum cîteva zile.

● Sasha, aflat pentru a prea multa oară în România şi părînd să mixeze în Mission mai mult pentru a-ţi face mîna pentru super-setul de a doua zi din Ibiza.

● Biletele epuizate la concertul lui Ştefan Bănică Jr. la Sala Palatului. Faptul că în 2004 românii fac sala plină la un concert rock'n'roll este ceva care, vorba lui Patapievici, bunăoară, mă deprimă.

● Corina Creţu – pozînd nefericit în purtătoare de cuvînt şi părînd să nu ştie măcar cum se poartă un taior.

● Revelionul lui Călin Popescu Tăriceanu, care n-a avut curajul să plece din ţară, cum probabil planificase, şi s-a înjosit la un hotel cu personal unsuros şi restaurant cu dizeuză, ca să pară mai aproape de oameni. La anul o să-i propun să facem schimb – sînt dispus să mă sacrific eu pentru Coasta de Azur.

Dragoş BUCURENCI

Top Horror

1. *The Passion of The Christ* – trailer-ul & secvenţele văzute (de filmul integral am fugit ca dracu' de tămîie)
2. *Orient Express* (Nicolaescu...)
3. Jessica Simpson – pentru *Newlyweds* (MTV) & *cover*-ul sinistru la *Take My Breath Away*
4. sînul dezgolit & stelat al lui Janet Jackson din deschiderea finalei Superbowl & (deopotrivă) isteria pudibondă ce i-a urmat
5. toate Oscar-urile luate de *LotR3: The Return of the King*
6. *Doggy Fizzle Televizzle* – „emisiunea" de pe MTV a lui Snoop Doggy Dogg
7. *Jumătatea mea* – Simplu feat. Cream (cel mai enervant cîntec & dezgustător clip)
8. *Raising Helen* (r. Garry Marshall) – cel mai idiot/imbecil/scabros film al anului
9. George W. Bush & Michael Moore (ca figuri/prezenţe culturale)
10. clipul *I Don't Want to Know* – Mario Winans featuring P. Diddy & Enya (!)

Carmen MEZINCESCU

Cele cinci filme de care m-a ferit Dumnezeu:

● *Pus pe jar*
● *Regele Arthur*
● *Identităţi furate*
● *Anaconda 2 – Goana după orhideea blestemată*
● *Sindromul Timişoara*

...şi cele cinci de care nu m-a ferit:

● *Patimile lui Hristos*
● *Raport despre starea naţiunii*
● *Orient Express*
● *Unde vei fi poimîine?*
● *Diabolicul*

Andrei GORZO

re: member

„Mă-ndoiesc că artiştii ar fi mai reacţionari sau mai conservatori decît ceilalţi oameni. Şi de ce n-ar fi aceştia din urmă conservatori în mod natural? Faptul că trecutul apasă asupra conştiinţei umane este poate mai des întîlnit în cazul indivizilor decît în cazul societăţii, dar cum ar putea fi altfel? Unde este scandalul? A fi scandalizat de normal este întotdeauna demagogic. Şi este normal să fim conştienţi de noi înşine ca persoane într-un continuum istoric, cu grosul nedefinit al trecutului în spatele nostru, prezentul ca o foiţă de ţigară, iar viitorul – ei bine, problematic e un cuvînt prea moale pentru el. A separa timpul în Trecut, Prezent şi Viitor indică faptul că realitatea este împărţită în trei părţi egale, dar, de fapt, trecutul este cel mai real dintre toate. Viitorul este, în mod inevitabil, acumularea unor pierderi, şi a muri este ceea ce facem toată viaţa noastră. Dacă artiştii sînt specialişti ai memoriei, curatori profesionişti ai conştiinţei, ei nu practică decît – cu bună-ştiinţă şi în chip obsesiv – un fel de devoţiune prototipă. Există ceva în simpla experienţă a trăirii care va da întotdeauna memoriei un avantaj asupra amneziei."

(Susan Sontag, într-un interviu apărut în revista trimestrială *Salmagundi*, 1975/1976)

Cătălin AVRAMESCU

bon de lectură

Înconjurarea cu poveşti

● **Andrei Oişteanu, *Ordine şi Haos. Mit şi magie în cultura tradiţională românească* (Editura Polirom, Bucureşti, 2004).**

Altfel decît ca un specialist am citit impresionanta enciclopedie a imaginaţiei populare care este cartea lui Andrei Oişteanu, *Ordine şi Haos. Mit şi magie în cultura tradiţională românească* (2004). Am citit-o altfel nu pentru că nu sînt etnolog sau antropolog, ci pentru că ea este din acele lucrări – rare într-o epocă a specializării academice – care are ceva fundamental de spus fiecăruia dintre noi.

E un loc comun deja să constatăm că timpurile moderne sînt marcate de „des-fermecarea lumii". Trăim într-o cultură unde concepţia despre lume ca tot animat de o voinţă superioară şi de legi misterioase a făcut loc unei viziuni instrumentale despre lucrurile din jurul nostru. Aceasta este viaţa pe care o cunoaştem noi, locuitorii statului modern, consumatorii de mass-media şi de produse ambalate: pragmatică, rapidă şi ironică. O perspectivă foarte diferită este aceea reconstituită de lucrarea lui Andrei Oişteanu. Mai mult decît un tablou al mitologiei tradiţionale, ea este o încercare de a regăsi sensul unei forme de existenţă.

Aceasta, aşa cum ne arată Oişteanu, oscilează între două principii fundamentale. Pe de-o parte, Haosul, dezordinea care supravieţuieşte Creaţiei şi care se răspîndeşte, interstiţial, printre fiinţe şi lucruri, ameninţînd edificiul Cosmosului. Pe de altă parte, avem Ordinea, care ascultă de un model divin şi la a cărei restaurare omul satului participă activ, cu mijloace rituale. Fiecare dintre cele nouă capitole ale cărţii este dedicat identificării uneia dintre scenele pe care se petrece această înfruntare cosmică.

Pentru mulţi, nu mă îndoiesc, aici sînt simple basme, bune doar pentru amuzament. Cu toate acestea, dacă urmărim analizele lui Oişteanu vom vedea că ele dezvăluie ceva despre societatea în care circulau aceste mituri. Există o idee-standard după care lumea celor vechi este una închisă, economic şi cultural, o percepţie gratifiantă, fără îndoială, pentru noi, modernii, care ne-am obişnuit să credem că progresul autentic e ceva ce ni se poate întîmpla numai nouă. Eram la Roma, privind amuţit la ruinele termelor lui Caracalla, care ar umili, prin comparaţie, orice *shopping mall* contemporan, cînd am simţit cum această certitudine se fisurează iremediabil. Similar, citind cartea lui Andrei Oişteanu am înţeles că lumea satului participa la un orizont de semnificaţii mult mai vast decît acela al mizerabilei noastre culturi de masă. Prin colinde, prin legende şi prin simboluri, ţăranul era conectat la surse adesea surprinzător de cosmopolite. Solomonarul basmelor româneşti este probabil şamanul culturilor siberiene, iar miturile sumeriene, panteonul celtic sau cultura înaltă a Europei Luminilor, toate au lăsat urme în folclor. Oişteanu a alcătuit dosarul acestor influenţe, mii de fire ideale care leagă împreună locuri, epoci şi motive atît de diverse. De la înmormîntarea în copaci a triburilor din Caucaz pînă la laboratorul narcoticelor infernale, este un adevărat labirint prin care sîntem conduşi de erudiţia autorului. Cartea sa ne demonstrează că universul mitologiei rurale este unul al comunicaţiei şi al memoriei.

De aici putem aprecia mai bine ce s-a petrecut cu noi înşine. Cu toată ubicuitatea mijloacelor de comunicare, oamenii de astăzi nu mai participă aproape deloc şi în nici un caz afectiv, la această ordine bogată. Priviţi ce s-a întîmplat cu promisiunea accesului universal la informaţie, semnalată de apariţia reţelelor de calculatoare personale sau a telefonului mobil, unelte al căror scop major pare să fie doar acela de a permite semenilor noştri să îşi debiteze mărunţele lor frustrări personale.

Noi am ajuns în acest punct pentru că regimul imaginaţiei în cele două culturi este foarte diferit. Pentru omul tradiţiei, lumea care îl înconjoară nu se reduce la domeniul empiric perceptibil. Atunci cînd chiar şi lucrurile casnice devin o parte a mitului despre origini, cum este cazul frumoasei legende româneşti a „masei de fier", asta înseamnă că universul devine unul care ascunde sensuri adînci, oferite descoperirii. Într-o cultură a suficienţei, noi am reuşit să excludem aproape complet pasiunea curiozităţii veritabile în beneficiul unui real adesea de o banalitate exasperantă. Aici găsesc eu problema profundă ridicată de o carte precum *Ordine şi Haos*. Noi am fost anunţaţi de Iluminism şi de spiritele care s-au revendicat de la moştenirea acestuia, că ne îndreptăm către o perioadă de expansiune a sferei vieţii, în cunoaştere, ca şi în experienţa concretă. Şi totuşi, ceea ce s-a întîmplat a fost mai degrabă o restrîngere a acesteia. Imaginaţia omului contemporan, cel puţin, s-a atrofiat dramatic, odată cu excluderea unor forme de ştiinţă din domeniul respectabilităţii. Acest lucru s-a întîmplat, spre exemplu, cu excluderea utopiei dintre speciile legitime ale discursului politic. La rîndul său, memoria omului postmodern, perfect privat de orice sentiment al seriosului istoriei, a ajuns la subţirimea unui strat superficial. Ce a rămas în loc este o ştiinţă a cotidianului, una care nu mai vehiculează altă speranţă decît aceea a zilei de mîine.

Iată de ce *Ordine şi Haos* e importantă dincolo de faptul că oferă un tablou al mitologiei româneşti. Ea ne arată că o altă atitudine în faţa vieţii a fost posibilă cîndva, una care privea lumea în ansamblul ei, una în care oamenii erau animaţi de o grijă aparte faţă de ceilalţi şi faţă de lucrurile din jurul lor. Una, mai ales, în care oamenii erau atenţi la zborul „păsării sufletului", nu doar la îmbrîncelile pe care le primesc de la obiectele din jur. Aceasta este cartea lui Andrei Oişteanu, una despre imaginaţie, un har pe care sîntem pe cale să îl pierdem în democraţia bunăstării, poate pentru că de asta se ocupă, în numele nostru, firmele de *advertising*. Ea este nu doar o colecţie de urme ale unei lumi dispărute ci, mai ales, măcar pentru clipa în care simţim prezenţa vrăjilor, o poartă către ea.

„Viaţa e, oricum, prea serioasă ca să o mai luăm şi noi în serios"

– un trialog cu Carmen POSADAS –

Carmen Posadas este una dintre cele mai cunoscute scriitoare de limbă spaniolă. Născută în Uruguay (1953), locuieşte în prezent la Madrid. A scris literatură pentru copii, proză scurtă şi două romane. Mici infamii *(Premiul Planeta, 1998), tradus în 21 de limbi, tocmai a apărut şi în româneşte, la Editura Fabulator, în traducerea lui Radu Niciporuc.* Romanul *a fost lansat la Tîrgul „Gaudeamus", unde scriitoarea a venit la invitaţia Institutului Cervantes şi unde am improvizat acest „trialog" la care a marşat şi scriitorul (& editorul) Ernesto Pérez Zúñiga, prezent la Bucureşti pentru lansarea cărţii sale* Ciubotele de şapte leghe şi alte moduri de a muri *(Editura Paralela 45, traducere de Coman Lupu). (S. S.)*

Ernesto Pérez Zúñiga: *Mărturisesc că o întîlnesc pe Carmen Posadas pentru prima dată acum, deşi locuim în acelaşi oraş şi am vorbit de cîteva ori la telefon. O ştiam din fotografii şi din minunatul ei roman* Mici infamii *care a primit Premiul Planeta. Bucureştiul, despre care am citit că este un oraş magic, a făcut să ne întîlnim. O să intru în joc şi o să-i pun şi eu cîteva întrebări despre cartea tradusă acum şi în româneşte. Carmen, ce ascunde acest titlu,* Mici infamii*?*

Carmen Posadas: Titlul acesta e în legătură cu gîndul pe care l-am avut întotdeauna, că în viaţă fiecare dintre noi comite, conştient sau nu, o mică infamie: o mică trădare, o minciunică, o mică mitocănie, iar apoi, ca să o dreagă, face marea infamie. Ideea mi-a oferit-o situaţia în care s-a aflat preşedintele american Clinton care, vrînd să mute atenţia de pe mica lui infamie adulterină cu Monica Lewinsky, a autorizat invadarea Sudanului. În romanul meu se găsesc mai multe personaje care au, fiecare în viaţa sa, o mică infamie nemărturisită. Protagonistul cunoaşte însă toate infamiile celorlalţi, de aici întreaga tramă şi dramă.

Simona Sora: *Carmen, vii dintr-o familie de cititori pasionaţi. Cine e cititorul tău ideal?*

C.P.: Tatăl meu a fost cititorul meu cel mai exigent. Era un mare cititor, iar în călătoriile noastre (era diplomat de carieră) ne citea enorm. El avea o educaţie foarte victoriană, puritană şi extrem de strictă. Îi sînt recunoscătoare în primul rînd pentru că intransigenţa lui m-a determinat să citesc enorm. Tata a învăţat ruseşte, ca să-l citească pe Dostoievski, şi greacă veche, pentru a-l citi pe Homer. Eu am scris mult timp literatură pentru copii şi atunci cînd am început să scriu literatură „serioasă" m-am gîndit, în primul rînd, cum îi va suna tatei. Aveam atunci 46 de ani, destul de mult pentru un debut în roman. Scrisesem eseuri, proză scurtă, dar niciodată roman.

E.P.Z: Mici infamii *începe cu o scenă extrem de amuzantă şi de detaliată în care un bucătar rămîne blocat în sala frigorifică. E un început ironic şi plin de umor, care te prinde. Crezi că literatura mai are funcţia pe care i-o dădeau clasicii, de a îmbina învăţarea cu amuzamentul?*

C.P.: Eu chiar asta cred, că literatura trebuie să amuze. În Spania literatura ironică şi umoristică e considerată o literatură de raftul doi, un subgen literar. În ceea ce mă priveşte, toţi scriitorii pe care îi admir, de la Cervantes la Kafka, au în comun tocmai acest simţ al umorului. Mă refer, desigur, la romanele serioase, nu la literatura prea graţioasă, dar cred, aşa cum spunea un rafinat în cele literare, că viaţa e, oricum, prea serioasă ca să o mai luăm şi noi în serios.

S.S.: *Cum a citit tatăl tău primul roman,* Cinci muşte albastre*?*

C.P.: Am trecut cu bine de acel moment. Pînă atunci nu făcuse vreodată vreun comentariu asupra cărţilor mele. I-am trimis cartea, iar faxul pe care l-am primit de la el, cu comentarii pertinente asupra acţiunii, personajelor, intrigii a fost lucrul cel mai emoţionant care mi s-a întîmplat din punct de vedere profesional. Am avut cronici excelente în toate revistele literare spaniole, dar critica tatălui meu m-a convins, interior, că pot scrie roman.

S.S.: *Şi totuşi, ai avut şi critice dure. O cronicăreasă spunea că o femeie atît de frumoasă şi de bogată nu poate scrie atît de bine cum spun ceilalţi critici...*

C.P.: În acea perioadă eram căsătorită cu o persoană importantă din punct de vedere politic. Era un mod de a spune că viaţa e pentru mine o sinecură. În plus veneam şi din America Latină, dintr-o regiune periferică în raport cu centrul. A trebuit, aşadar, să aştept recunoaşterea din afara Spaniei. Cînd *Mici infamii* s-a tradus în 21 de limbi, n-am mai avut probleme de genul acesta. Însă ele m-au marcat mai profund decît mi-aş fi dorit.

E.P.Z.: Mici infamii *se încheie cu imaginea unui gîndac care prospectează o bucătărie rămasă fără stăpîn. E vreo legătură cu Kafka, pe care tocmai l-ai pomenit?*

C.P.: Nu m-am gîndit niciodată la vreo legătură. Eu detest gîndacii. De fapt, în literatură, simbolurile de genul acesta, simple şi organice, sînt cele mai pregnante. Poate că într-un roman al cărui personaj principal e un bucătar în bucătăria lui nu puteau lipsi gîndacii.

S.S.: *S-a vorbit, în legătură cu romanele tale, de un filon gotic. Ultimul a fost chiar numit „roman negru". Eşti de acord cu eticheta?*

C.P.: Nu, n-am vrut niciodată să fac doar asta. Am vrut însă să existe, în măsura posibilului, o dublă lectură: una de primă instanţă, pentru un public sensibil la amuzament şi intrigă şi o a doua, pentru un cititor complice, care înţelege altfel literatura. Eu văd lucrurile astea în perfectă osmoză şi nu sînt conştientă de ele cînd scriu. Ca cititor însă, am şi eu părerile mele, egale cu ale oricărui alt cititor.

E.P.Z.: *De ce ai ales să scrii această carte printr-un procedeu atît de cervantin, circular şi schimbînd perspectivele într-un mod pe cît de limpede pentru cititor, pe atît de greu pentru scriitor?*

C.P.: Adevărul e că atunci cînd scriu nu ştiu deloc ce se va întîmpla în pagina următoare. Din acest motiv, atunci cînd scriu sînt extrem de neliniştită, nesigură şi, adesea, insomniacă. Romanul începe, cum ai spus, cu scena închiderii în camera frigorifică. Multă lume m-a întrebat de unde mi-a venit ideea aceasta sinistră. De fapt, am păţit-o chiar eu. Cum vedeţi, am reuşit să scap. Acum cîţiva ani eram, împreună cu fiicele mele, în casa unor prieteni, mari amatori de vînat, care aveau o cameră frigorifică. Voiam să pregătesc cina şi m-am dus să iau un pui din fundul camerei frigorifice. Am intrat acolo şi, înaintînd spre puiul dorit, am observat că lumina începe să scadă. În jur erau numai animale moarte, cerbi şi mistreţi. Tot ce mi-a trecut prin cap în secundele pînă am ţipat – o să îngheţ aici, n-o să mă descopere nimeni, e întuneric ca-n iad şi nu e nici măcar sinistru, e stupid – a trecut în primul capitol al romanului. De acolo încoace, am mers ca o echilibristă pe funie, fără să ştiu prea bine unde voi ajunge. Mă bucur însă atunci cînd mi se spune că am tehnică literară.

Simona SORA

puzzlecturi

„Societatea civilă a culturii“

● **H.-R. Patapievici, *Discernământul modernizării. 7 conferinţe despre situaţia de fapt*, Editura Humanitas, 2004.**

Un* virtuoso *tulburat

Am auzit, de mai multe ori după apariţia *Omului recent,* o întrebare legată de identitatea profesională a autorului. „*Ce* este Patapievici?“, adică din ce zonă a cunoaşterii vine, care îi sînt competenţele şi ce-i dă autoritate? E fizician, eseist, director de ziar? E profesor, filozof, cercetător? „Ce eşti de meserie?“ – iată o întrebare la care, în ciuda dispreţului pentru specializări stricte şi etichete maxi/minimalizatoare, oricine ar trebui să poată răspunde. *Ce* este, aşadar, Patapievici? În ultima sa carte (apărută simultan cu eseul despre lumea lui Dante, *Ochii Beatricei),* Patapievici dă un răspuns direct şi unul indirect. În nota bio-bibliografică, el se prezintă ca un „cercetător privat în istoria ideilor“. Istoria ideilor cuprinde mai multe discipline, de primă mînă sau de-a doua, însă disciplina matrice – spune autorul în conferinţa despre cultura generală – este filozofia: „În filozofie, toate disciplinele specializate îşi găsesc unitatea genetică şi, mult mai important, unicul domeniu de inteligibilitate esenţială“. Ce înseamnă însă a fi cercetător *privat* în România? Practic, un singur lucru: a fi independent, neafiliat la nici un sistem academic. Mai înseamnă însă, în cazul lui H.-R. Patapievici, încă ceva – şi aici e de citit un răspuns indirect, oarecum pretenţios, dar exact. Făcînd tabloul modernizării ştiinţifice în Principatele Române (în „Două tipuri de modernizare“, conferinţă susţinută – cu diverse modificări – în cîteva ocazii şi publicată în *Frankfurter Allgemeine Zeitung* şi *Vatra),* autorul deplînge absenţa cercetătorilor independenţi la noi, motiv pentru care „nu a existat o naştere autonomă, de sine stătătoare, a spiritului ştiinţific“. În Occident, în schimb, începînd cu secolul al XVII-lea – spune Patapievici într-o notă – cercetătorul privat era regula, iar el se numea *virtuoso,* adică un filozof experimental, „un savant creştin care îşi găseşte în credinţă motivarea cercetării sale ştiinţifice“. E cartea de vizită a autorului *Omului recent* şi, desigur, a vorbitorului din cele şapte conferinţe care reiau setul de interogaţii esenţiale pentru chestiunea bazelor modernităţii, dar din altă perspectivă, cea a discernămîntului. Patapievici e nu doar un „modern tulburat“ care şi-a luat libertatea morală şi epistemologică de a critica relativismul contemporan din punctul de vedere al nevoii de înţelegere, dar şi un *virtuoso* tulburat de lipsa unui sol nutritiv pentru ideile sale. În ciuda limpezimii, plasticităţii şi, în fond, a adoptării unei poziţii de critică „din interior“, incluzivă, pînă la un punct (măcar pentru că a ales să rămînă aici), Patapievici e perceput ca un ex-centric, un reacţionar şi un tradiţionalist în vremea tuturor progreselor. O fiinţă amfibie, venind dinspre ştiinţele exacte şi „căzînd“ conceptual în misticism şi inadecvare. Faptul că el lucrează, spre deosebire de Laplace, cu „ipoteza Dumnezeu“ îl descalifică din start, iar convingerea sa că tradiţia e un „ghid de discernămînt“ îl face anacronic. Faptul că nu priveşte înainte, ci „înainte vreme“ îl face inacceptabil pentru progresişti şi incomod pentru conservatorii academizanţi.

Discernămîntul – o virtute religioasă

Discernămîntul este, în orice dicţionar, facultatea de a înţelege şi de a aprecia corect lucrurile. Ca termen juridic, a avea discernămînt înseamnă a înţelege consecinţele actelor tale. A avea discernămînt în privinţa modernizării (în general) şi a modernizării României (în particular) înseamnă a înţelege şi a aprecia corect condiţiile de instituire a statului modern occidental şi „condiţiile de posibilitate“ ale remodernizării noastre tîrzii. Demonstraţia lui Patapievici din prima conferinţă, „Despre rănile nevindecate“ (cea mai personală, cu premisele unei foarte bune proze de familie), se încheie cu enunţarea idealului iluminist al modernităţii (cetăţenia egală şi existenţa societăţii civile, instituţiile reprezentative ale statului, libertatea iniţiativei şi secularizarea). Nici una dintre premisele statului modern, reintrate în discuţie abia după 1989 la noi, nu trece proba realităţii. De aici constatarea implicită că România nu e, nici în ziua de azi, un stat modern, ci unul premodern care mimează compensatoriu postmodernitatea.

Pentru Patapievici însă, discernămîntul este un comportament natural, în timp ce legea e un construct (v. *Omul recent).* Mai mult, discernămîntul (individual) este o virtute religioasă, „ceva pe care îl poţi căpăta numai *prin intermediul, în timpul* şi *la capătul* unei experienţe religioase“ (conferinţa „Despre faptul de a fi modern“, postfaţă la *Omul recent).* Întrebările deschise din *Discernămîntul modernizării* (prezente într-o formă sau alta şi în *Omul recent)* ţin de mecanismele fondatoare ale modernităţii noastre neterminate, de nevoia de a vorbi liber despre propria identitate (înţeleasă mai degrabă ca tradiţie) particulară şi ex-centrică, despre transformarea forţată sau inteligent-voluntară a unei identităţi periferice într-o identitate centrală sau măcar una asumat-periferică, despre ideile prin care „decidem să supravieţuim“ ca popoare, despre costurile (ideologice, ştiinţifice, psihologice) ale modernizării dogmatice, mimetice sau mecanice, despre ceea ce trebuie (în mod necesar) păstrat şi ce trebuie abandonat în acest proces de reconsiderare profundă. Răspunsul particular al lui Patapievici la aceste întrebări este, esenţial, unul religios, natural, nu juridic sau normativ, de unde dificultatea generalizării şi unele dintre cele mai furibunde reproşuri. El nu scrie însă un ghid de integrare la zi în modernitatea occidentală şi nici nu are în vedere, în primul rînd, *acquis*-ul comunitar.

Starea de fapt

Nu e lipsit de importanţă că aceste conferinţe (vorbite aşadar, lipsite în primă instanţă de aparat critic, note şi tabele recapitulative) au fost concepute pentru un public eclectic, în principal românesc. Este, fără îndoială, acel public cu o bună cultură generală cu care autorul împarte „spaţiul unui set de întrebări relevante pentru idealul omului civilizat“ („Despre cultura generală“), aşa-numita „societate civilă a culturii“ care, dacă nu suplineşte rolul culturii specializate, alcătuieşte publicul cultivat presupus a avea discernămînt. Poate, însă, acest tip de discernămînt să fie unul de tip religios? Şi cum se împacă această societate (totuşi) civilă a culturii cu emanciparea vieţii sociale din sfera religiosului (din definiţia clasică a modernităţii)? Altfel zis, poate constitui discernămîntul (privat, individual, revelatoriu – la Patapievici) cheia de boltă a socialului şi a politicului (căci modernitate = putere)? Starea de fapt la care se raportează breviarul interogativ din această carte este prezentul „nostru“, adică cel al postmodernităţii (filozofic inacceptabilă, după Patapievici, dar omniprezentă), o lume a imaginilor venite din afară şi distrugînd violent capacitatea proprie de a produce imagini *(phantasia),* în ultimă instanţă, de a gîndi. Cum funcţionează, atunci, discernămîntul, în postmodernitatea noastră proteică? Cînd „discernem“ şi cînd reproducem interior imagini prefabricate? N-o să mai ştim niciodată...

Cele şapte conferinţe din acest volum reordonează argumentele de fond, filozofice (sociale, politice, religioase) din *Omul recent,* le reorganizează după proba (tare) a vorbirii, a trecerii prin gîndirea vie. Şi chiar dacă *Discernămîntul...* conţine tot atît praf de puşcă, pariez că reacţia multiculturaliştilor, a progresiştilor şi liber-schimbiştilor va fi mai *cool,* măcar pentru că în conferinţe avem un Patapievici mai uman, mai apropiat de cel din primele sale două cărţi, unul care nu abjură nimic, dar care lungeşte fitilul ţinîndu-şi în frîu vocaţia construcţiei şi pretenţia sistematizării, lucruri de neiertat, la noi.

Dilema veche vă recomandă

● *Sufocare* de Chuck Palahniuk (la Polirom); după *Fight Club*, şi-n aşteptarea *Jurnalului*, această carte haios de dementă, devastator de hilară a unui scriitor vizionar – un Céline postmodern pe aceeaşi lungime de undă cu incorectitudinea politică; „Pentru că nimic nu e la fel de perfect pe cît îţi poţi imagina.“ (Alex. Leo Şerban)

● *România literară* (nr. 51-52/2004). Un număr într-adevăr de colecţie; patru pagini din noua ediţie a *Antologiei inocenţei* montată cu geniu de Iordan Chimet; scrisorile inedite ale lui Mihail Sebastian, de o tandreţe şi o pudoare irezistibile, către o adolescentă care se îndrăgostise de el în acei ani lugubri '39-'40; un interviu amplu acordat în 1998 de Geo Dumitrescu lui Mircea Iorgulescu, în care poetul dezvăluie – nicicînd mai clar şi mai ferm – ce l-a adus în Partidul acela Comunist din care a fost apoi exclus; şi o anchetă printre 34 de critici literari pentru a-i stabili pe „primii zece poeţi ai literaturii române“ care, desigur, nu trebuie privită ca „un clasament al adevărului“ în fotbal... (Radu Cosaşu)

● Ţineţi televizorul închis cel puţin 48 de ore şi aruncaţi-i, din cînd în cînd, cîte o privire condescendentă. Veţi trăi senzaţii inedite. (Mircea Vasilescu)

● Marţi, 11 ianuarie, la ora 20, şi duminică, 23 ianuarie, la ora 15,25, pe HBO, concertul *Live in Italia 2003* al lui Peter Gabriel, o performanţă (cum rar vezi) a unui şaman muzical. (Dan Stanciu)

Andrei GORZO

dilematograf

Moşul

● ***Polar Express*/ *The Polar Express* (SUA, 2004), de Robert Zemeckis.**

Evenimentul cinematografic al Sărbătorilor a fost filmul de animaţie *Polar Express,* povestea unui băieţel care, tocmai cînd e pe punctul de a-şi pierde credinţa în Moş Crăciun, e invitat să călătorească la Polul Nord într-un tren magic şi să-l cunoască pe Moşul însuşi. L-aţi văzut? Şi v-a plăcut? A reuşit să vă revigoreze relaţia cu copilul din dumneavoastră? Ce impresie v-a lăsat procesul numit „captură de interpretare“ – o chestie în care intri om (mai precis actor; mai precis Tom Hanks în şase roluri – nu doar voci, ci roluri jucate în faţa camerei) şi din care ieşi desen animat? Sînteţi de acord cu părerea unuia dintre realizatori că e „ca şi cum ai pune sufletul unei persoane într-un personaj virtual?“ Dar copilul din dumneavoastră e de acord? Motivul pentru care-i tot dau înainte cu „copilul din dumneavoastră“ este că sînt nervos; copilul *din mine*, care ar fi trebuit să mă susţină şi să mă inspire în timp ce vă vorbesc despre *Polar Express,* s-a ascuns undeva de unde refuză să iasă ca să se joace cu noi. E în starea asta de cîteva zile – de cînd ne-am dus la *Polar Express*. Ciudat. Iar ultimul lui mesaj, dacă l-am înţeles bine, consta dintr-un cuvînt foarte urît despre eroina filmului. Un golan.

Nu pot să spun că nu-l înţeleg. De cum am văzut-o pe fetiţa aceea – cea mai entuziastă membră a delegaţiei care călătoreşte la Polul Nord –, am ştiut că e de rău. Băiatul a început să se îndoiască, dar fetiţa asta *crede*. Mamă, ce-i mai scînteiază ochii de credinţă în Moş Crăciun! E genul care ar pune bombe în numele lui Moş Crăciun. Nici ea, nici conductorul de tren (Hanks), nici vagabondul misterios care călătoreşte pe acoperişul trenului (Hanks), nici Moş Crăciun (Hanks) nu ratează vreo ocazie de a-l împunge şi boscorodi pe erou pentru scepticismul lui. Scepticismul e privit aici ca o infestaţie ruşinoasă – cam ca păduchii –, ceea ce mi-a amintit, într-un mod sinistru, de amestecul de inovaţie tehnologică şi conformism agresiv dintr-un alt film de Robert Zemeckis, *Forrest Gump,* unde credinţa eroului în valorile lui simple, primite de-a gata, era folosită ca un băţ pe spinările scepticilor, ale nemulţumiţilor, ale oiţelor rătăcite. Comparaţia e, desigur, nedreaptă – *Polar Express* e un film de Crăciun, un film despre miracole. Dar chiar trebuia să fie atît de insipid? La început, băiatul se teme de „sfîrşitul magiei“, dar filmul nu găseşte loc pentru asemenea temeri (magia e în preţul biletului de călătorie, e *obligatorie)* şi problema e că dacă ele nu există nu mai există nici magie. În lipsa primejdiei, a mizei, nu mai avem o aventură, ci doar o excursie. (Zemeckis introduce cîteva situaţii de film de aventuri – la un moment dat, trenul iese de pe şine şi intră pe gheaţă –, dar astea nu sînt altceva decît o umplutură spectaculoasă.) Filmul se apropie cel mai tare de magie în momentul în care un bilet de tren, un bilet magic, e luat de vînt şi coboară uşor, într-o tăcere impresionantă, într-o pădure înzăpezită, de parcă şi-ar căuta un loc cît mai puţin ştiut pentru odihna veşnică, numai că reînvie la trecerea unei haite de lupi şi nimereşte în ciocul unui vultur, care i-l duce de mîncare puiului său, care-l scuipă – şi tot aşa pînă cînd biletul se întoarce în tren; e ca un *remake* „de acţiune“ al celebrei secvenţe cu „fulgul călător“ din *Forrest Gump,* numai că fulgul acela chiar părea să fie în voia vîntului, în timp ce principala forţă care dictează mişcările biletului de aici e, în mod clar, vanitatea realizatorilor, dorinţa lor de a-ţi arăta ce pot să facă. Şi pot să facă orice în afară de oameni. De fapt, de ce or fi ţinut morţiş ca nişte personaje de desen animat să arate ca nişte persoane reale? Şi, înainte de a se chinui atîta să „captureze“ interpretările unor actori reali, în speranţa că şi sufletele lor vor trece cu bine de la real la virtual odată cu mimica şi gesturile, nu puteau să le scrie nişte roluri ca lumea, ca să se asigure că sufletele alea au cum să se exprime? Eroii filmului *Incredibilii* n-arătau ca nişte oameni adevăraţi, ci ca nişte oameni desenaţi şi apoi animaţi, dar personalităţile lor erau credibile şi interesante, pe cînd copiii de aici nu sînt nici copii, nici desene, şi au dreptul la cel mult o trăsătură de caracter fiecare (scepticismul eroului, credinţa eroinei), deşi fiecare geană, fiecare pistrui a fost bibilit astfel încît să atragă atenţia. Realizatorii îi împrumută şi Moşului ceva din tehno-narcisismul lor: celebrările din oraşelul de la Polul Nord par atît de regizate şi intrarea Moşului în scenă e atît de asemănătoare cu a unui megastar în concert, încît aproape că mă aşteptam să aflu că de fapt el nu există, că e doar un vrăjitor din Oz. Dar există. L-am văzut. E bengos. Numai că mă aşteptam să mă bucur mai tare.

Cezar PAUL-BĂDESCU

cultura pe sticlă

Delicatese pentru copii şi pensionari

Revelionul este, de regulă, cel mai deprimant moment al anului. Presiunea care se exercită asupra noastră, a tuturor, „în noaptea de cumpănă dintre ani" (bleah, ce expresie greţoasă!) este grozavă.

Noaptea aceasta trebuie să fie *cea mai*. Trebuie să ne distrăm cel mai mult, să ne simţim cel mai bine, să mîncăm cel mai mult şi cele mai bune bucate, să fim cei mai fericiţi, să arătăm cei mai fericiţi. Trebuie! Nu se poate ca petrecerea de Revelion să semene cu celelalte petreceri de peste an. Este petrecerea petrecerilor. Trebuie să ţină cel mai mult, să fie cea mai fastuoasă, cea mai zgomotoasă. Femeile trebuie să arate cel mai bine şi, pentru asta, fac cozi la coafor şi stau ore întregi să-şi probeze viitoarea rochie de Revelion prin cabinele magazinelor. Bărbaţii stau la rînd să cumpere cît mai multă băutură şi se dau de ceasul morţii să găsească cea mai bubuitoare artificie (cu cît petarda va bubui mai tare în „noaptea de cumpănă", cu atît se vor simţi mai bărbaţi, forţa bubuiturii va spune ceva despre forţa şi virilitatea proprie). Adolescenţii fac şi ei colecţie de petarde, gîndindu-se să prefigureze printr-o explozie cît mai bărbătească noaptea de amor nebun pe care o visează, la care se gîndesc de atîta timp. Adolescentele îngroaşă rîndurile la coafor, spre disperarea doamnelor onorabile, făcîndu-se că nu ştiu ce le pregătesc prietenii lor în noaptea cea mare. Gospodinele prepară cele mai deosebite bucate din cariera lor şi îşi petrec ore întregi în bucătărie (fapt pentru care vor cădea răpuse de oboseală pe la 11 şi jumătate). Taţii de familie cu responsabilităţi mai verifică încă o dată damigeana de la finu' Neluţu de la ţară şi au grijă ca naşu şi naşa să nu uite să vină cu prăjiturile şi cu murăturile. Copiii sînt trimişi pe la bunici, iar animalele de casă lăsate în plata Domnului. Pe scurt, cu toţii se pregătesc pentru marele moment. Care mare moment nu are cum să fie cu mult diferit de alte zaiafeturi din timpul anului – şi de aici amăreala de a doua zi, sentimentul zădărniciei pe care refuzăm să-l recunoaştem, dînd vina pe mahmureală, sau starea de blegeală de după. La aşa de mari aşteptări, nu ai cum să nu rămîi la sfîrşit cu buza umflată.

Cei care nu şi-au cumpărat bilete de Revelion la restaurante sau la munte, nu au coborît în stradă sau nu au căzut răpuşi de băutură încă de la 9-10 seara au fost mai cîştigaţi. Adică, în principal, pensionarii şi copiii lăsaţi în grija lor. Aceştia nu se aşteptau la cine ştie ce şi s-au uitat la televizor fără nici o prejudecată. Şi au avut parte de ce-şi doreau: Dan Negru, manelişti şi folclorişti. În plus, femei în etate – care credeau că Beethoven „şi-a rupt măciuca" şi care povesteau cum se spală ele „la păsărică" –, burţi revărsate şi hăhăieli ştirbe, urlete şi nebunie. Şi, la trecerea dintre ani, cireaşa de pe tort: sînii lăptăresei ăleia de la *Ciao, Darwin!* revărsaţi, fără nici o oprelişte şi pictaţi cu „2005". Pe vremuri, „2005" era scris pe o panglică atîrnată de gîtul unui copil... Opulenţa de acum vrea să simbolizeze, probabil, belşugul pe care-l trăim. Ce copil?! Bidoane grele, manele şi păsărici de doamne bătrîne – ăsta-i paradisul pe care ni-l dorim! Aceasta e noua configuraţie a spaţiului mioritic. Şi asta-i formula de succes, la români, în anul de graţie 2005 (emisiunea *Ciao, Darwin!* a fost lideră de audienţă în noaptea de Revelion). După care ne delectăm cu *Folclorul contraatacă* – deci tot un fel de *Ciao, Darwin!* – şi, mai spre dimineaţă, pentru rafinaţi, cu un film indian adevărat. Dar care-i problema, din moment ce oamenii sînt fericiţi? Decît să faci nu ştiu cîte pregătiri şi să fii deprimat după aceea, nu e mai bine să stai în propriii tăi papuci şi să te bucuri de astfel de delicatese, alături de poporul tău?

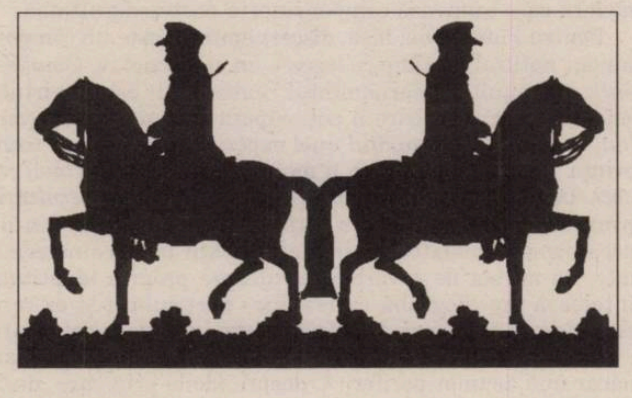

Radu COSAŞU

din viaţa unui extremist de centru...

Pentru un pragmatism emoţional şi invers

Anul trecut – şi mă grăbesc s-o dezvălui după acest Crăciun 2004 în care a fost atît de frumos afară încît îţi venea să-l răstorni încă o dată pe Ceauşescu... – m-a enervat crescînd, pînă la o indignare bine înăbuşită, clişeul din nenumărate editoriale: „gîndiţi pragmatic, nu emoţional!". O dată, de două ori, de zece ori, de o sută de ori – deloc imun la epidemie – m-am dat pragmatic cu capul de pereţi încercînd să înţeleg mai bine. Nu sînt un virgin în problemă. Ştiu ce înseamnă – de nu teoretic, măcar punctual – pragmatismul.

Taică-meu, săracu', cîndva, mi l-a definit prima oară cînd, într-o seară, m-am întors de la un cenaclu unde citisem cîteva poezii din care nu m-am ferit să reproduc una în *Logica* (Editura Fundaţiei Pro, p. 197), i-am relatat euforic succesul şi dînsul a găsit cu cale să mă sfătuiască, deşi îl necăjea o criză de inimă, să intru ucenic la un atelier de reparaţii auto. „Fii pragmatic!", mi-a formulat clar şi am ţinut cuvîntul, din clipa cînd l-am înregistrat, în derîdere şi dispreţ; nu l-am ascultat, dar asta e o altă problemă de care voi da socoteală în altă parte. Mai grav este că, tot mai adult şi cult, l-am confundat, o vreme, cu sfatul dat de dl Leuwen-tatăl, fiului său Lucien: „Fii ticălos!" şi tînărul, ascultîndu-l, se angaja secretar la Ministerul de Interne şi pleca, la Blois, să falsifice alegerile în folosul Puterii (vezi *Lucien Leuwen* de Stendhal). Nimic nu începe cu noi, dar se sfîrşeşte cu fiecare. Pragmatismul mi-a apărut mult timp ca o ticăloşie. Evident, mi-a trecut.

Am renunţat la o femeie pe care o consideram ideală, aflată mult prea sus pe scara valorilor sociale pentru a se uita la mine şi a-mi acorda importanţă; am luat-o bine între ochi şi m-am trezit benefic din pumn.

Am renunţat la ideea unei vieţi în care banii-nu-au-nici-o-valoare şi am ajuns – fără a fi zgîrcit – să-mi număr atent cele mai mici bancnote.

Pragmatic, am pus comoditatea (m)orală mai presus de orice efort complicat în căutarea unui adevăr absolut sau mediu dezvoltat, lăsîndu-i oricărui adversar plăcerea de a crede că el are dreptate şi eu sînt un prost.

Pragmatic, am făcut concesii în domenii unde toţi filosofii la care ţin ca la lumina ochilor au stabilit că nu sînt permise cedări; da, am închis ochii fără să (mă) plîng; o victorie incontestabilă a pragmatismului a fost eliminarea lacrimei în analizele mele; am fost împăciuitorist în clipe cînd s-ar fi impus să fiu (în absolut vorbind) crud; după cum au existat momente, schiţe, amintiri cînd – din aceeaşi comoditate, căci ce este mai pragmatic decît a fi comod? – m-am trezit intransigent ca în cazul vînzării de suflet sau de semen; pot scrie, de pildă, că mi s-a părut mult mai util, mai eficace şi deci mai plăcut să nu fiu turnător, preferînd să apar duplicitar, mincinos, laş sau – oroare a ororilor într-un neam de lei şi paralei! – prudent; se ignoră cîtă prudenţă intră în substanţa pragmatismului salvator.

Dar dacă toate acestea sînt mai mult sau mai puţin limpezi, un fapt *(pragma* – în greacă, de aici vine...) este, în ce mă priveşte, incontestabil: fiecare act pragmatic – corect sau nu – mi-a produs o puternică emotivitate, bună sau rea! Nu le-am putut despărţi, nicicum opune în rece şi cald, în realism sau romantism, în logică şi aiureală, conform clişeelor fără moarte. De cînd am renunţat – rece? – la femeia ideală, îmi este dor fierbinte şi stîngaci de ea; sînt mulţumit că nu mai am lacrima faci(a)lă, dar am nostalgia ei, ca după o vreme a sincerităţii, fie şi neghioabe; mă simt bine ca om *terre-à-terre*, nesimţitor la atîtea minuni ale oportunismului, dar mă încearcă simultan o remuşcare; de ce nu reacţionez vehement, preferînd ironia ineficace? Ca rana din pulpă, pragmatismul nu mă lasă să fiu patetic. „Adaptat la realităţi" – parcă aşa se spune inteligent –, mă sufocă gîtuirea patetismului echivalat azi direct cu prostia. Mă las şantajat de această „idee" şi, cum zice poeta, îmi mănînc cuvintele prea fierbinţi, nu mai dau strigăt la banalele ticăloşii şi simplele mîrşăvii, îmi interzic orice „nu se poate!". Ba se poate, „orice se poate!" în numele acestui trandafir numit pragmatism. Mi se face ruşine, mă surprind emotiv, dar nu ezit să mă supun – la – obiect; da, pot renunţa la femeia ideală, la acel semeţ „nu se poate!", dar nu la pragmatism. Brusc, de la ruşine trec la plăcere: ştiu să mă adaptez, ştiu să pun faptele şi argumentele reci mai presus de emoţiile remuşcării. Pendulez frumos într-un zbucium sănătos; în 2005, îmi propun să fac din pragmatism un sentiment patetic şi invers: din patetism, un pragmatism. E o utopie? Şi dacă venit vremea utopiştilor pragmatici?

Eugen ISTODOR

cine sînt eu?

Coşaru Ion

(zis Coşaru Alb, membru PD)

Coşaru Alb

E pseudonimul. Mi se pare mai atractiv, mai nu ştiu...

Imaculat

Absolut nimic nu am. Sînt sărac, curat. Doamne fereşte să fiu securist. La opt clase ale mele, nu am avut contact cu nici un partid, să ştiţi.

PD

Am intrat în octombrie, înainte de alegeri, poate se schimbă ceva. Am avut intuiţia că vor cîştiga alegerile. Au fost cinşpe ani de suferinţă şi nu se mai poate sta deoparte.

Intrarea în politică

Sînt lăcătuş mecanic. Opt clase. M-am hotărît să intru în politică, fiindcă vroiam să fiu simpatizant. Oricum, ce pot eu fi cu clasele mele în PD? Un simpatizant, un membru. Am intuit că se va schimba ceva.

Şedinţe

Am fost la două-trei şedinţe. Atît. Au fost nişte şedinţe informative, auzeam multe ca la televizor şi, în rest, nimic. La cincizeci de ani nu m-au pus nici la afişe, nici la nimic.

15 ani

De 15 ani încerc să public nişte catrene politice. La Păunescu, vestitul poet român, nu se putea. Am lăsat acolo un bax de poezii. Probabil nu i-au plăcut. Nu le-a publicat.

Preşedintele

Iepuraşu-i preşedinte,
Doar la Alianţa D.A.
Celelalte mari partide
Doresc a-l boicota.

Îi vor pune beţe-n roate următorului guvern
PSD-ul joac-o carte să rămînem în infern.

Preşedinte cel mai bun la Cameră e ursul brun
La senat e lupul sur ales de partid plus PUR.
Iepuraşul e prea mic între două mamifere
Cît ar fi el de voinic, între ei nu are putere.

Clopotele de la Bellu anunţă bucureştenii
C-a predat ştafeta Nelu, a părăsit Cotrocenii.
Noul ales preşedinte e Traian român Băsescu,
Om demn, care nu minte, mai „bogat" ca
Iliescu.

Prim-ministrul Tăriceanu va forma un alt
guvern
Şi va încerca de la anul să ne scape de infern.

Portar

Sînt portar şi Revelionul l-am petrecut la serviciu. Sînt la o întreprindere, numai fierul vechi de ea.

Rostul portarilor

Nu ştiu să vă spun. E o meserie care nici nu ar trebui să existe, dacă ar fi mai multă cinste. Hoţii din ţară au creat branşa noastră, a portarilor. La noi trebuie să ne păzim şi cămaşa.

Promisiuni

La Washington, la summit,
sper că mulţi v-aţi amintit,
ursul îi spunea lui Bush,
cînd ieşise de la duş:
Voi deveni preşedinte,
ghicitoarea mea nu minte,
preşedinte am fost în tur,
dar am pierdut în retur.
De-l ţinea baronii în spate,
cîştiga două mandate....

Se mai poate umbla la ele, dom'le, eu am nevoie de cineva în spate să mai umble la ele, am opt clase... am versificat de unul singur. Mie îmi place Eminescu. Eminescu este un balsam pentru mine. Dar din clasele mici nu am mai citit, am muncit degeaba, ca să supravieţuiesc.

Sever VOINESCU

scrisori de nicăieri

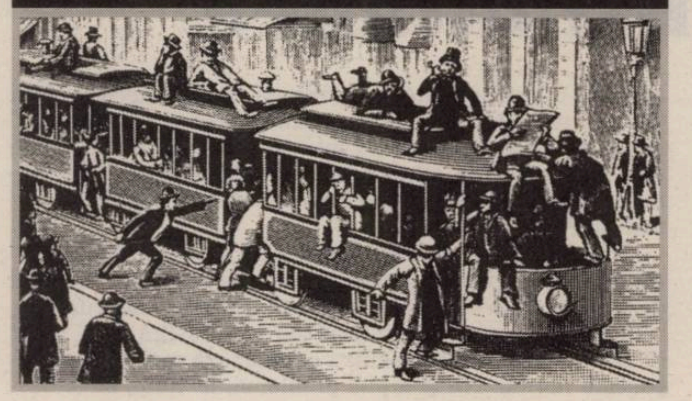

Sontag

De cîte ori moare un filozof sau un poet, ca în nici un alt caz, am impresia că iremediabilul produs e cu adevărat grav la scara umanităţii şi mă deprim pentru cîteva minute, în apartamentul meu bucureştean. Agăţată între neliniştile facerii Guvernului Tăriceanu, sărbătorile sfîrşitului de an cu tot cu sarmalele lor şi tragedia din sudul Asiei, vestea morţii lui Susan Sontag a trecut aproape neobservată la noi. Dacă îmi aduc bine aminte, a circulat, doar, pe burtiera de la Realitatea TV, o frază de genul „a murit, la 71 de ani, Susan Sontag, scriitoare americană..." şi alte cîteva detalii minore. Atît. Fraza cu vestea morţii ei s-a rotit de cîteva ori, în timp ce crainica splendidă citea, clipind irezistibil, alte ştiri. Nu numai aglomeraţia de ştiri fierbinţi a impus însă un exil nemeritat pentru vestea morţii lui Susan Sontag, ci şi faptul, banal altfel, că cei mai mulţi dintre ştiriştii noştri de pe la gazete, radiouri sau televiziuni, nu ştiu cine a fost Susan Sontag şi nu au citit vreun rînd scris de ea. Dacă trecea la cele veşnice vreun fotbalist sau vreo paţachină, clienta pe la Teo PRO TV, desigur că ştirea ar fi avut mai mult relief. Aşa, numele lui Susan Sontag nu rezonează pentru cei profesionalizaşi în a ne spune ce se întîmplă pe lume. Oricum, cu sau fără ei, Susan Sontag nu e nici pe departe o anonimă. Acolo unde chiar contează, adică în America, la Paris, la Berlin sau în altă mare capitală culturală a lumii, se ştie prea bine cine a fost Sontag şi s-a făcut reverenţa de rigoare la trecerea ei. În suburbia culturală Bucureşti, nu e cazul, pentru că nici nu prea contează.

Nu o să fac aici un elogiu în toată regula, explicînd cine a fost Sontag şi de ce merită, la moarte, o menţionare de primă pagină în orice ziar care se respectă. Eu însumi nu sînt un admirator necondiţionat al ei şi elogiul e firesc să vină, în primul rînd, de la cei care o iubesc. E drept că pot să mă declar sedus de eseistica ei, dar proza ei mă lasă rece şi stîngismul ei, cu adevărat exponenţial pentru o bună parte din elita intelectuală americană, fie că scrie din vreun penthouse cocoţat în vîrf de Manhattan, fie că se plimbă prin iarba paradisiacă de la Berkeley, mă irită. Conservatorii americani o urăsc de-a dreptul pentru formulele ei incendiare în privinţa rasei albe sau a revoluţiei cubaneze. Bîrfele privitoare la viaţa ei intimă şi la viteza cu care şi-a schimbat partenerii persistă de ani buni, iar caracterul fluctuant al preferinţelor ei sexuale (după consumarea rapidă a relaţiei cu fostul ei soţ a intrat într-o relaţie cu o femeie celebră şi mondenă a timpului şi apoi invers, şi apoi iarăşi...) a rămas un bun motiv de critică pentru cei care încă înfierează cu mînie bigotă debandada morală nu doar din viaţa ei, cît din acel timp nebun – vorbim despre anii '50 şi '60. Decenii mai tîrziu, în preajma invaziei americane din Irak, într-o conferinţă ţinută la Berlin, Sontag a atacat dur politica cabinetului Bush, spunînd că supremaţia militară ar trebui să fie pentru SUA o imensă apăsare morală şi nicidecum să dea Washingtonului largheţea de a face orice. În general, Americii ar trebui să-i fie ruşine cu puterea pe care o are. Sper că-mi aduc aminte bine vorbele ei. După această conferinţă, rămasă de referinţă în istoria dezbaterii de idei a erei „post-11 septembrie", am fost şi eu printre cei care s-au enervat şi au trîntit un articol de să-i meargă fulgii.

În orice caz, acolo unde excelează, şi anume în eseistică, Susan Sontag rămîne un nume mare. Nu se va putea scrie istoria intelectuală a celei de-a doua jumătăţi a secolului XX, cel puţin în privinţa istoriei intelectuale americane, fără un capitol dedicat ei. Între altele, şi măcar pentru asta băieţii noştri înţepeniţi în triada magică Eliade-Ionesco-Cioran ar fi trebuit să ştie cine e Sontag, ea este autoarea unuia dintre cele mai bune eseuri despre Cioran, intitulat „Thinking against Oneself", apărut în cartea ei *Styles of Radical Will*, scrisă la finele anilor '60. În timp ce îşi exprima necontentit admiraţia pentru mintea şi stilul lui Cioran, Sontag ridica o întrebare care trece, pînă la urmă, dincolo de cazul filozofului român. Astfel, după ce Sontag îi constata lipsa de originalitate, arătînd că tot ceea ce spune Cioran se găseşte, în esenţă, la Nietzsche, vine o întrebare care mă urmăreşte şi azi: „De ce o minte subtilă şi puternică acceptă să spună ceva ce, în cea mai mare parte, a fost spus înainte? Pentru ca să transforme în mod genuin acele idei în propriile sale idei? Pentru că, de vreme ce au fost adevărate atunci cînd au fost spuse prima oară, au devenit acum şi mai adevărate?". Şi Sontag lasă aceste întrebări fără răspuns, deşi ele nu sînt, deloc, simple gesticulaţii retorice.

Îmi vine în minte şi forţa fantastică a eseurilor ei despre boală, „Boala ca metaforă" şi „SIDA şi metaforele ei", în care constatările asupra fragilităţii noastre sînt zdrobitoare. Ea însăşi victimă a cancerului, dignosticat la finele anilor '70, Sontag a scris tulburător despre suferinţa provocată de boli, despre felul în care încercăm să ne salvăm metaforizînd şi psihologizînd bolile şi, mai ales, despre inutilitatea metaforei în faţa realităţii bolii.

În orice caz, cu sau fără recunoaştere de la televiziunile şi ziarele dîmboviţene, Sontag a fost unul dintre acei filozofi care şi-au exprimat strălucit epoca. Ea a fost în fiecare cuvînt pe care l-a scris, perfect sincronă cu timpul ei. Pe urmele lui Wittgenstein, a crezut că filozofia trebuie tratată ca o boală şi filozofii nu sînt nimic altceva decît medicii care trebuie să lecuiască oamenii de această boală. A făcut acest lucru cu enormă inteligenţă, cu vasta cultură şi cu mult talent. Lasă în urmă idei briliante şi un fel tipic pentru vremea noastră de a face filozofie. Şi mai lasă, firesc, multe enervări.

EDITURA POLIROM

- Marin Mincu
  Jurnalul lui Dracula
  Noutăţi:
- Nicolae Breban
  Sensul vieţii. Memorii II
- Amélie Nothomb
  Antichrista
- Mihail Bulgakov
  Scene moscovite

Suplimentul de CULTURĂ
Un săptămînal realizat
în colaborare cu *Ziarul de Iaşi*
www.polirom.ro

Iaromira POPOVICI

bazar

Petreceri de firmă

De sărbătorile astea mi-am dat mai mult seama de prezenţa unor noi obiceiuri orăşeneşti oferite de diverse instituţii. În ultimă instanţă, din motive economice.

De pildă, petrecerile de firmă. Am avantajul să lucrez la o firmă care nu se formalizează, şi unde aniversările se serbează neconvenţional. Uneori, însă, sînt invidioasă pe firmele mari, care organizează petreceri cu ştaif, în localuri somptuoase, unde se poartă rochii lungi şi costume de marcă şi se primesc cadouri în pungi frumos colorate.

Anul ăsta n-am mai fost invidioasă, pentru că am avut ocazia să particip la trei astfel de petreceri. M-am dus, deşi nu cunoşteam mai pe nimeni şi nu întruneam toate condiţiile vestimentare. Într-o atare situaţie, eşti mai mult spectator decît actant (m-am mai simţit aşa în facultate, la o nuntă unde nu se prea ştia dacă eram invitata mirelui sau a miresei, dar oamenii făceau politicos conversaţie). Cea dintîi s-a desfăşurat într-un local foarte mare, undeva la şosea, în genul rustic. Le cunoşteam doar pe gazde, patronii unei firme neaoşe, care stăteau în mijloc şi încercau să fie amabili în modul acela umoristic, uşor, potrivit situaţiei fericite. Gazdele, după ce au eşuat să ne facă lipeala cu un cuplu de avocaţi de succes, ne-au plasat la o masă cu unicul invitat mai singur decît noi: un domn evident de firmă, eventual patron, după vîrstă şi port, care a făcut lucrul cel mai înţelept de la banchetele din anii '90 încoace: a mîncat. Ce-i drept, mîncarea era foarte bună, şi imaginativă. La fel şi băutura. Momentul culminant a fost apariţia colindătorilor, originali, în costume autentice, cei care trebuia să ne amintească momentul în care eram şi să ne arunce, măcar puţin, în tradiţie. Colindătorii au fost chiar reuşiţi. La sfîrşit, am primit o pungă utilă de cadouri promoţionale, de genul calendare şi agende. De fapt, petrecerea a fost după toate regulile jocului, doar că nu mi se adresa (eram intrusul dinafara sistemului).

Următoarele două au fost şi mai cu pretenţii, ca atare şi mai departe de marginalii sistemelor. Cea dintîi era într-un obscur local de lux şi se adresa agenţiilor de publicitate, clienţi ai unei alte celebre firme. Era genul ăla de subsol de lux şi decor cu pretenţii arhitecturale snoabe-underground. La intrare ne aşteptau multe sirene, la modul propriu: fete cu coadă de peşte şi sutiene, drăguţe, dar cam dîrdîinde într-o atmosferă mai degrabă *cool*. Acolo distracţia era prezenţa unui microfon, de la care se produceau nu numai formaţia Taxi, ci şi cîţiva dintre membrii notorii ai firmei care făceau remarce spirituale pentru invitaţi. Momentul culminant a fost cînd una dintre organizatoare a interpretat un rol ce se voia sexy – umoristic pe scenă, completînd, sistematic, pentru solistul formaţiei Taxi, a doua parte a cuvîntului „manipula". La sfîrşit, în timp ce stăteam la coadă la garderobă, am primit cîte o pungă iarăşi cu obiecte promoţionale, de astă dată de îmbrăcat (măsurile nu se discută).

Cea din urmă petrecere a fost şi cea mai reuşită. Aici chiar am dansat, pentru că era adresată unui *target* de 25-30 de ani. Nebuneşte, aş putea spune, pentru că decibelii muzicii nici nu te-ar fi lăsat s-o faci altfel, fiind atît de puternici încît şi a doua zi de dimineaţă m-am trezit cu urechile ţiuinde şi capul incert. Una dintre organizatoare ne-a spus că acestea au fost dorinţele celor de la firmă: nu degeaba avea fosta formaţie Capital o melodie intitulată „Vibraţii", care îţi explica, în multe versuri la fel, cum să le simţi. O altă distracţie, aici, a fost Karaoke-le. Apreciez curajul celor care nu se tem de ridicol şi îşi asumă, în faţa unui public, calităţile sau defectele vocale. Cert este că lucrurile s-au desfăşurat ca-ntr-un *Ally McBean* neaoş. Cu amestec de hituri clasice, şlagăre autohtone şi falsete. La sfîrşit nu s-au mai dat cadouri, era mai neoficial.

Dacă am fost prea cinică şi prea cîrcotaşă, îmi cer scuze, e numai vina mea: judec, în unele domenii, ca o gospodină neumblată.

libertatea de impresie

Fenomenul Azuga

Între staţiunile de pe Valea Prahovei, Azuga era un oraş industrial anost. Turiştii nu coborau din tren niciodată acolo. Nu existau nici hoteluri, nici pîrtii de schi. Un deal împădurit bara drumeţiile spre Bucegi. Nu avea rost să începi vreo excursie trecînd un astfel de deal, dincolo de care nimereai în drumul asfaltat dintre Buşteni şi Gura Diham. Părea că însăşi natura a parafat ghinionul oraşului, prin această excrescenţă geologică. O colegă de-a mea moştenise în Azuga un teren, cu care nu prea ştia ce să facă. Lumea rîdea de aşa un „noroc". Nu în Sinaia, nu în Predeal, nu în Buşteni şi nici măcar în Poiana Ţapului, ci... în Azuga. Înainte de 1989, singura mîndrie a oraşului era berea fabricată acolo (una dintre cele mai căutate) numai că, după revoluţie, şi această faimă a pierit complet, ca de altfel... şi calitatea berii. Perspectivele locuitorilor erau şomajul sau naveta în mai pricopsitele staţiuni vecine. A fost nevoie de un primar cu o idee fixă: „Azuga are nevoie de o pîrtie de schi". Nu s-a lăsat pînă n-a făcut-o. Nu una, ci două – Sorica şi Cazacu – plus o pantă pentru începători. Mai lungi şi chiar mai bune decît bătutele pîrtii ale Predealului. Au urmat instalaţii de transport pe cablu şi utilaje de bătătorit zăpada. Cînd au apărut şi nişte tunuri de zăpadă pentru cînd nu ninge, totul a făcut bum. Localnicii aproape că au început să se bată între ei pentru a oferi cazare turiştilor. Foarte mulţi şi-au deschis centre de închiriere de schiuri şi sănii. Banii au început să curgă din aproape orice, chiar şi din taxa parcării de la baza pîrtiilor (unde în fiecare week-end se înghesuie sute de maşini). Meseria de monitor de schi a ajuns foarte la modă şi foarte bănoasă. Preţurile caselor, apartamentelor şi terenurilor (colega mea e acum cea care rîde) au explodat. Peste tot se construieşte. Deja există o mulţime de pensiuni. Cîteva hoteluri sînt aproape gata. La baza pîrtiei au apărut tot felul de localuri, unele mai clasice, altele circulare şi transparente. Oameni cu iniţiativă şi-au amintit că în oraş existau şi nişte crame de pe la o mie opt sute şi ceva şi, cu mare reclamă, le-au deschis vizitărilor şi degustărilor. Chiar acolo unde schiorii îşi încheie coborîrile, la sosire, pe o estradă, se succed mereu formaţii la modă care-şi cîntă hit-urile. Graţie unui sistem de iluminare a pîrtiilor, se schiază pînă noaptea tîrziu. În modesta şi încă neschimbata gară din Azuga, opresc trenurile Intercity.

Andrei MANOLESCU

Iaromira POPOVICI

Industria textilă neaoşă. Instantanee

Una din mîndriile româneşti, pe vremea lui Ceauşescu, cu pieţe de desfacere internaţionale, industria textilă este, acum, un domeniu cu succese şi eşecuri controversate. Diminuarea, pînă la dispariţie, a industriei primare neaoşe, face ca societăţile textile româneşti să devină tributare materiei prime străine. Iar profitul, atît pentru patron, cît şi pentru angajaţi, nu este cel scontat. De aceea, investiţiile în retehnologizare sînt minime, iar salariile rămîn mici (salariul mediu fiind în jur de 3.500.000 lei), într-o ramură industrială în care 80% din angajaţi sînt femei, multe din ele întreţinătoare de familie.

Cum stau lucrurile

Ne explică dl **Gheorghe Ştefănescu,** preşedintele Federaţiei Sindicatelor Libere din Industria Textilă, Tricotaje, Confecţii:

„Situaţia nu este deloc fericită în branşă, datorită crizei mondiale: piaţa este saturată de produse de toate calităţile şi concurenţa mare. Multe din societăţile noastre nu reuşesc să-i facă faţă, motiv pentru care patronii acceptă comenzi la preţuri foarte scăzute; de aici, manopere şi salarii foarte mici.

În România, peste 90% din societăţile în domeniu sînt privatizate. Aceasta nu este, neapărat, o situaţie fericită, din perspectiva angajaţilor: noii patroni nu prea agreează ideea unor sindicate, preferă să aibă muncitori neorganizaţi şi neinformaţi, care să accepte ceea ce li se dă: salariul minim pe economie, de 2.800.000 lei. Din cei 500.000 de angajaţi în industria textilă, cam 350.000-400.000 au salariul minim pe economie. Patronii sînt, în majoritate, străini – nemţi, arabi, italieni.

În '89, erau cam 370 de societăţi comerciale în ramura textilă, societăţi mari, proprietate de stat. Era o industrie care mergea foarte bine: avea o piaţă foarte serioasă – SUA, Canada, Europa, Asia mică (Iran, Irak, Afganistan) – îi îmbrăcam pe toţi, de la şiret pînă la bonetă. Cu timpul, aceste fabrici au început să-şi piardă clienţii, pentru că au dispărut verigile intermediare: s-au desfiinţat societăţile de import-export, de comerţ exterior, şi fiecare s-a descurcat pe cont propriu, Atunci s-a ajuns la un procent mare de şomaj. Acum, nu mai e cazul: ne apropiem cam de numărul de salariaţi care erau atunci. Atunci erau 600.000, acum sînt 450.000 de salariaţi înregistraţi, plus cei care lucrează la negru. Peste 80% sînt femei, majoritatea întreţinătoare de familie: bărbaţii lor au lucrat prin înterprinderi mecanice care s-au desfiinţat.

Problemele de aici derivă: munca este foarte grea, norma – mare, iar veniturile – extrem de mici. Ca să-şi facă norma de 8 ore, un muncitor trebuie să lucreze 10. Asta pentru că nu există un sistem de control al normării bine pus la punct, patronul stabileşte cît trebuie să cîştige şi pe urmă normează.

Munca este automatizată (pentru că în industria uşoară au fost primii roboţi industriali), sînt destule maşini moderne, dar mai puţin în sectorul primar, la filaturi, pentru că acolo ar trebui investiţii mult prea mari, de zeci de milioane de dolari.

Industria primară e buba întregii industrii textile neaoşe: după ce am distrus industria primară (filaturile, ţesătoriile, finisajele româneşti), cu ajutorul concurenţilor din piaţa externă a trebuit să găsim ceva, un surogat, ca societăţile să meargă înainte. Aceasta s-a suprapus cu faptul că, în Occident, fabricile au început să fie delocalizate, adică să migreze dinspre ţările unde costul manoperei e ridicat (Belgia, Olanda, Italia, Germania), spre Est, unde manopera e foarte mică (de la salariul minim de 1.000 de dolari spre unul de 50-60 de euro). Ei au venit cu utilajele lor, noi ne-am vîndut braţele de muncă. Aşa s-a ajuns la sistemul lohn: noi prestăm numai serviciile, iar sistemul vine cu tot restul – cu aţa lui, cu nasturii lui; noi confecţionăm produsul, el ne plăteşte manopera. Dar, în acest caz, beneficiul este foarte mic, atît pentru patron, cît şi pentru lucrători. Beneficiul ajunge la un 5%, în vreme ce, dacă am face producţie proprie, am ajunge cel puţin la 20%. La un moment dat, asta a fost singura soluţie. Pe termen lung, a fost un dezastru.

Propuneri de îmbunătăţire? Presupun o serie de eforturi financiare din partea statului, pe care acesta nu pare dispus să le facă. De pildă, noi am cerut adoptarea unui alt sistem fiscal, care să permită patronilor din industria uşoară să cheltuiască mai mult cu salariile şi cu investiţiile în tehnologie modernă şi în condiţii de muncă. Nu s-a făcut nimic, deocamdată. Dacă din 2005 se desfiinţează cotele, care erau cumva o pavăză pentru producătorii noştri, probabil că noi, aşa cum ne situăm deocamdată, din punct de vedere al calităţii şi productivităţii, nu vom face faţă produselor din Asia. Chinezii, indienii, pakistanezii sînt mari producători în industria textilă, şi au şi propriile materii prime, ceea ce le conferă posibilitatea să ofere pe piaţă produse de calitate la preţuri mult mai mici. În acest context, ideea integrării în UE, pe noi mai mult ne sperie, decît ne avantajează: vom deveni mai mult consumatori decît producători. Probabil că, în această situaţie, multe fabrici se vor închide (în momentul de faţă, la noi există circa 9.000 de societăţi mici şi mijlocii)."

Un caz: „Industria iutei"

Dna **Miţa Gogănău** este lider sindical la întreprinderea „Industria iutei", Bucureşti, înfiinţată în 1928. Aceasta produce şi comercializează ţesături groase – din fire de iută, in, cînepă –, ambalaje, confecţii textile, produse neţesute, 100% naturale şi ecologice – ne recită doamna Gogănău. Dar nu neapărat cu mîndrie, pentru că lucrurile nu stau foarte bine: sau poate nici mai bine, nici mai prost decît în alte IMM-uri din domeniu. Aici, măcar, angajaţii, în majoritate femei peste 40 de ani, nu au fost disponibilizaţi. Ba chiar sînt şi proprietari ai întreprinderii (aceasta fiind privatizată prin metoda MEBO). Rămîne problema salariilor, care sînt în jur de 2.840.000 lei pe lună. De ce stau lucrurile aşa? Pentru că, pentru un salariat, societatea plăteşte, la stat, mai mult de jumătate din salariul acestuia. Dările la stat sînt cele care îi omoară, împreună cu datoriile la bănci: materia primă o iau din Bangladesh, prin împrumuturi la bănci, pe care apoi trebuie să le restituie cu dobîndă foarte mare. Dobînzile la bănci au fost şi de 100%, completează dl **Ion Adăscăliţei,** director tehnic, iar acum sînt de 25%. Tot el ne povesteşte despre problemele cu factura mare la energie şi cu Apa Nova, care i-a obligat ca, pînă-n 2007, să-şi facă o staţie proprie de epurare a apei, ca să facă faţă cerinţelor de mediu. Dl Adăscăliţei prezice că, pentru ei, ca fabrică, intrarea în UE va fi cumplită. Doamna Gogănău adaugă că i-au mai salvat ajutoarele alimentare primite, de 2 ani, de la primarul lor de sector, dl Vanghelie. Şi bonurile de masă, care i-au ajutat pe angajaţi măcar să aibă de mîncare.

Fără perspective

Primul angajat care-mi iese în cale e unul dintre puţinii bărbaţi, ajutor de maistru la Filatură. Cu totul sînt vreo 10 bărbaţi la 60-70 de femei. Povestea lui seamănă cu poveştile celor mai mulţi dintre angajaţii fabricii: cam de o viaţă aici, nu mai are unde să se ducă, ce să schimbe sau ce să vrea. Nu se consideră bun pentru altceva, la cei 56 de ani ai lui. Nu îşi pune în nici un fel problema vreunei reprofilări sau a unei iniţiative private. Îl mai salvează doar peticul de pămînt de la ţară, la 45 km de Bucureşti, spre Bolintin, unde are chiar şi un purcel. Altfel, e nostalgic (iarăşi, asemenea multor altor voci): „Noi, ăştia de jos, am dus-o extraordinar pe vremea lui Ceauşescu. Mai făceam un CAR, mai luam prime, plecam în concediu. Acum, toţi banii se duc pe întreţinere şi lumină. Roşiile stau şi se strică în piaţă. Cine le ia la 50.000 lei? Pe vremea lui Ceauşescu, puteai lua caşcaval cu roata din alimentare".

Florina, de 47 de ani, e ţesătoare de 28 de ani. Meseria şi-a ales-o pentru că i-a plăcut, şi s-a calificat la locul de muncă, pentru că aşa era atunci. A fost şi este fruntaşă, una din cele mai bune ţesătoare. Cîştigă mai mult (3.970.000 lei pe lună) pentru că lucrează mai mult şi depăşeşte norma. Nu şi-a pus problema, la timp, să-şi deschidă o afacere pe cont propriu, şi acum e prea tîrziu.

Timpul liber e o noţiune pe care nici ea, nici colegele ei nu o prea cunosc. Acasă, fac mîncare şi curat pentru bărbat şi copii. Bărbatul e şofer şi nu o ajută în casă. Întrebată ce-i place, Florina răspunde sincer: „Îmi place să alerg". Nici de vorbit cu colegele nu are timp.

Ioana Boiceanu, ţesătoare din 1974, e şi mai pesimistă. Meseria i-a plăcut în tinereţe, acu' nu mai merge. Nu cîştigă mai mult de 3.300.000, războaiele sînt vechi, e greu să-ţi faci norma. După 31 de ani de muncă, la 47 de ani, e departe de a fi sănătoasă: suferă şi din cauza ochilor şi a urechilor, şi cu nervii.

Acasă ea îi susţine pe toţi, alături de unul dintre băieţi, care lucrează: celălalt a intrat la Facultate, la „Construcţii", iar soţul e pensionat pe caz de boală şi are 1.700.000 lei pe lună.

Cu banii nu are cum să se ajungă, pentru întreţinere şi mîncare. Ba chiar mai are datorii: 400.000 lei la bufet şi 500.000 la colege.

Părerea despre sine nu e din cele mai optimiste. „Sîntem bolnave, terminate, toate. Nici nu arătăm bine. Cine ne-ar mai angaja? Nici nu ne-ar mai duce capul să facem alte cursuri. N-am mai citit nimic, abia un ziar".

Zice că tot pe vrema lui Ceauşescu era mai bine. Atunci mai avea timp pentru citit, şi, „deşi făceam coada o dată pe săptămînă, ştiam că aveam bani să-mi mai iau şi o mobilă, ceva".

Singura care mai are timp să se mai uite, sîmbăta seara, cînd „mîncărica e gata", pe *Pădurea spînzuraţilor* sau *Poezii* de Eminescu e **Maria Niculae,** o altă colegă, cu soţul decedat şi băiatul în armată. Totuşi, la film nu se duce, pentru că nu şi-ar permite să arunce 50.000 de lei din care, a doua zi, îşi poate lua o pîine.

Perspectiva Mariei este, probabil, una comună pentru multe din colegele ei. Şi pentru mulţi din ţăranii deveniţi, peste noapte, orăşeni, şi furaţi de mirajul locurilor de muncă din întreprinderile socialiste: întoarcerea la ţară, de unde a venit, şi unde se poate trăi din pensie.

Cu ochii-n 3,14

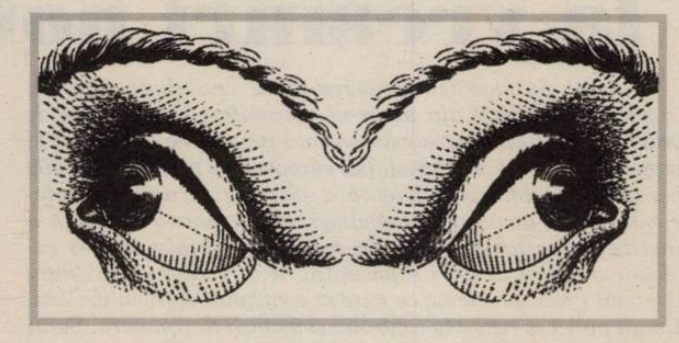

O AFIRMAŢIE 100% MATURĂ: FALIMENTUL A DEPĂŞIT CELE MAI OPTIMISTE AŞTEPTĂRI

● Luni, pe cînd focul care a dansat la Teatrul de Operetă din Bucureşti era pe cale de-a fi oprit, un ofiţer de la Brigada de Pompieri, chestionat de reporteri TV asupra cauzelor incendiului, a dat acest răspuns: „Să nu mă hazardez într-o afirmaţie de dragul de a spune că ştim noi toate". Bine zis. (**D. S.**)

● Trecerea lui Dan Puric pe la emisiunea lui Robert Turcescu a fost un 100% „După cum spune şi": Nae Ionescu; P.P. Carp (de trei ori); Vintilă Brătianu; Argetoianu; Berdiaev; Hegel; Goethe; Ţuţea; Platon; Alain de Benoist; Tudor Greceanu... Şi a culminat cu un panseu 100% Dan Puric: „Umorul e creştin, băşcălia e atee"! După cum spune şi Marx (Groucho): „Inteligenţa militară e o contradicţie în termeni". (**a. l. ş.**)

● Cu o firească mîndrie ni se anunţă că cel mai înalt *rating* în noaptea de Revelion l-a obţinut emisiunea aceea în care o femeie matură, pusă să joace rolul unei inculte, nu ştia cine a fost „surdul care a compus *Eroica*" şi era ajutată, prin urlete dezmăţate, să se gîndească „la grinda de beton de care s-ar agăţa în caz de cutremur...". De la *beton* la Beethoven nefiind – nu-i aşa? – decît un pas, stupida nu se hotăra să-l facă, stîrnind urale de rîs... Sînt de neaşternut pe hîrtie sugestiile imbecile cu care se ajungea la Johann Strauss şi la Ciprian Porumbescu... Tîmpenia şi prostul gust au şi ele valurile lor tsunami. (**R. C.**)

● Zilele trecute, în vitrina unei farmacii era o urare, ceva de genul: „Vă dorim sărbători cu final fericit". Numai că, din felul cum era scris, „sărbători" era mai puţin vizibil şi, la prima vedere, părea că prăvălia de medicamente îţi urează un „final fericit". Am mai auzit zilele acestea că, dacă un doctor sau un farmacist îţi urează sănătate, e ca şi cînd şi-ar ura lor înşişi falimentul. (**A. M.**)

● „În ultimele zile ale anului în România s-au vîndut peste 5.000 de tone de material pirotehnic", relatează ziarele din 1 ianuarie. Se pare că cifra de afaceri a „industriei" pirotehnice a depăşit cele mai optimiste aşteptări. Pe Discovery Channel am găsit şi o explicaţie a plăcerii de a folosi petardele şi artificiile: frustrarea. Oamenii frustraţi îşi găsesc defularea în pocnetul „bombelor" de Revelion. La cîtă frustrare s-a defulat pe strada mea la sfîrşit de decembrie, sper ca măcar pentru cîteva luni să văd numai oameni zîmbitori şi optimişti. (**M. M.**)

DECI, CONFORM TRADIŢIEI, MERGEM SPRE VIITORUL IMPACT VESEL

● Dan Turturică a fost dat afară de la *Evenimentul zilei*. Noul redactor-şef numit de trust îşi explică schimbările chiar în primul editorial: „Tirajul *Evenimentului zilei* trebuie să crească, astfel încît să-i permită întărirea poziţiei de lider pe piaţa ziarelor româneşti de referinţă, conform ultimelor cifre furnizate de Studiul Naţional de Audienţă". Pentru cine nu a înţeles: deci, *Evenimentul* era lider. Deci, era bine. Deci, Turturică trebuia dat afară ca să rămînă bine. Deci, e logic. Deci, dacă tot nu înţelegeţi, să vă explic altfel. Deci, e ca şi cum Mircea Vasilescu ar fi dat afară. Deci, pentru ca *Dilema veche* să poată rămîne cea mai bună şi cea mai citită revistă culturală din România. Deci, e clar? Deci, şefu', să trăiţi, era doar un exemplu. (**C. G.**)

● Diferitele expresii ale compasiunii faţă de victimele catastrofei din Oceanul Indian: la Viena, concertul de Anul Nou nu s-a mai încheiat, conform tradiţiei, cu prea triumfalul marş al lui Radetzki, ci cu „Dunărea albastră" (!?). Dimpotrivă, la Berlin, după o sublimă „Carmina Burana", sir Simon Rettle a dirijat, ca omagiu îndoliat, „Aleluia" lui Haendel. Un parizian oarecare din mulţimea

© I. Gabos

care reveiona pe Champs-Elysées a fost exemplar în a exprima concis complicaţia sentimentelor: „Le coeur n'est pas là"... (**R. C.**)

● 62 de tone de gunoi pe străzile Bucureştiului după noaptea de Revelion 2005, cu aproape 20% mai mult decît anul trecut. Deloc paradoxal, e semn că mergem spre mai bine. (**A. C.**)

● Am început să colecţionez explicaţii fantasmagorice. Piesa de rezistenţă a colecţiei mele este şi cea mai recentă: ştiaţi cine e de vină pentru catastrofa din Asia? Cine alţii decît americanii? Ei au estimat că, pe la două mii şi nu ştiu cît, un asteroid va lovi Pămîntul şi, ca să salveze omenirea, au declanşat nişte explozii nucleare în ocean pentru ca Pămîntul să se deplaseze de pe orbită şi astfel să fie evitat viitorul impact. Cei o sută cincizeci de mii de morţi reprezintă pagube colaterale, de preferat oricînd distrugerii totale a omenirii. Explicaţie auzită de la un om cu studii superioare, absolvent de curînd al unui masterat. Nu glumea deloc. (**C. P.-B.**)

● Programele de Revelion de anul acesta au fost mai slabe ca oricînd. Divertismentul – jalnic, muzica – în general, slabă, iar filmele – văzute. Singurele care au meritat să fie revăzute, în opinia mea, sînt două clasice, indiferent de gen şi vîrstă: *Mary Poppins* şi *Parisul vesel*, urmate – îndeaproape – de *E.T.* (**I. P.**)

DECI, CEVA ARE DREPT PERSONAJ PRINCIPAL UN LUCIAN ŢINÎND UN CIOCAN

● Ceva îmi spune că Ascensorul S.A. nu se numără printre destinaţiile voiajelor dvs. virtuale şi că nu aţi avut curiozitatea să-i vizitaţi site-ul (www.ascensorul.ro). Rău aţi făcut. Acolo, chiar la intrare, aţi fi dat peste acest slogan sonor, înălţător-coborîtor şi pe undeva înfiorător: „Noi îţi aducem etajul la parter!". (**D. S.**)

● La *Questions pour un champion*, Julien Lepers întreabă: „Ce roman de Marguerite Yourcenar are drept personaj principal un alchimist?". Răspunsul (fatal) al unei fătuci (elevă de liceu) este (aţi ghicit): „*Alchimistul*"... Săraca Marguerite! Norocosul de Paulo! (**a. l. ş.**)

● Două dintre perlele audiovizuale ale lunii decembrie: „Cartea anului 2004 este *Septuaginta* de Cristian Bădiliţă" şi „Asistăm la instalarea noului ministru de Interne, Lucian Blaga". (**S. S.**)

● De Crăciun s-a purtat SMS-ul cu „fulgi" şi „steluţe" presărate printre urări; am primit unul şi din, hăt, Italia, în acelaşi spirit (of ChristSMS)! Dar pe cel mai ciudat l-am primit de la o necunoscută; acesta are mai întîi un ursuleţ desenat, ţinînd un ciocan, iar apoi următorul mesaj: „Sa distrugem mesele si mesenii ca prea ne impusca de agrement – meryl. Cristal". Habar n-am *who the f*** is Meryl*, ce-i cu cristalul, dar sînt în mare parte de acord cu prima parte a mesajului... (**a. l. ş.**)

DECI, ÎN ACELAŞI SENS, ACEST „AH" N-AR FI RĂU SĂ FIE INVERS

● Un bucureştean s-a trezit în prima noapte de Crăciun cu caloriferele reci; a telefonat la punctul termic; i s-a explicat că există într-adevăr o defecţiune pe conductă şi că în două ore se repară. S-a reparat şi mai repede! Omul a telefonat şi le-a mulţumit; i s-a trîntit telefonul. El a revenit în acelaşi sens. Un domn i-a spus-o clar: „Dacă sînteţi beat, nu trebuie să vă bateţi joc de noi! E o noapte sfîntă!". (**R. C.**)

● Năucitor? Inept? Paralizant? Pe un autobuz, acest slogan publicitar: „Pablo Picasso: «Femeie la fereastră» / Bial Aluminiu: «Fereastră la femeie»". (**D. S.**)

● Din Egipt ne-a venit o ştire de-a dreptul post-feministă: 30% dintre soţiile egiptene îşi bat soţii. Ah, Cleopatra, ce urmaşe ai... (**M. V.**)

● Cine a dobîndit un aparat electric sau electronic şi speră că va învăţa să-l întrebuinţeze citind instrucţiunile se înşeală. Manualele sînt compuse şi redactate de retardaţi mintali pentru uzul geniilor. N-ar fi rău să fie invers. (**M. B.**)

DECI, UN PARIU RISCANT PE MARGINEA ŞOSELEI A AJUTAT SOCIETATEA NOASTRĂ SĂ DEVINĂ MĂREAŢĂ ÎN VAN

● La un telefon nocturn, pun un pariu riscant cu Ştefan Agopian. Eu zic că Leontina, personajul lui G. Crăciun din *Pupa russa*, a terminat Medicina. Agopian zice ca a terminat I.E.F.S. Am pierdut şi, ca să plătesc pariul, declar şi pe această cale o mai veche convingere personală: *Ştefan Agopian e genial*. N-o să vă spun ce-ar fi trebuit să facă autorul *Manualului întîmplărilor* dacă aş fi cîştigat eu. Oricum, Dan Stanciu zice că miza era prea mică. (**S. S.**)

● Pe marginea şoselei dintre Bucureşti şi Ploieşti există o terasă-restaurant care se numeşte „Amnezia". Probabil cînd ieşi de acolo nu mai ştii dacă ai intrat. (**A. M.**)

● A circulat pe mail, înainte de Crăciun, o felicitare corectă politic. V-o supunem atenţiei, fără comentarii (căci orice comentariu ar fi, nu-i aşa, incorect politic): „Cele mai bune urări, însoţite de o conştiinţă ecologică exemplară, social responsabilă, fără dependenţe, netensionată, neutră la problemele ridicate de diferenţele dintre sexe, practicînd sărbătoarea solstiţiului de iarnă în cea mai veselă tradiţie a unor convingeri religioase opţionale, respectînd în acelaşi timp convingerile religioase ale celor care practică propria lor religie, la fel ca şi pe cele ale persoanelor care au optat să nu practice vreo religie; vă urăm să faceţi faţă fiscului, prin împliniri personale şi recunoaşterea fără complicaţii medicale a calendarului 2005, general acceptat, dar nu fără a respecta şi calendarele altor opţiuni culturale a căror contribuţie a ajutat societatea noastră să devină măreaţă, indiferentă la rasa, culoarea şi religia urătorilor. (Dezminţire: această felicitare este încă analizată şi poate fi retrasă. Ea nu implică promisiunea fermă făcută de cel care urează că va sprijini într-adevăr dorinţele pe care el/ea însuşi/însăşi sau alţii le au şi nu angajează vreo responsabilitate dacă urarea declanşează stres emoţional celor care nu împărtăşesc spiritul sărbătorilor)". (**Red.**)

● Mi-a fost dat să aud, în 383, una dintre acele întrebări fundamentale la care mintea se poticneşte şi caută în van să afle răspuns. O tanti, vrînd să se asigure că va avea un drum lipsit de neprevăzut, l-a întrebat pe şofer, înainte de a sui în autobuz: „Merge pînă la prima staţie?". (**D. S.**)

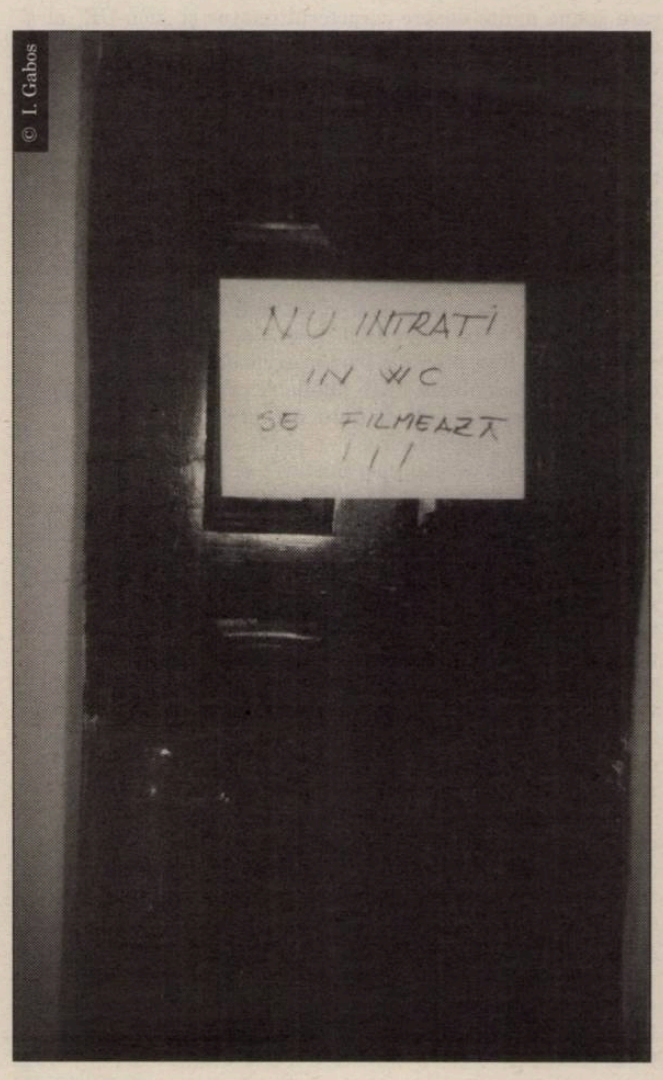

© I. Gabos

Mircea VASILESCU

Europa dumitale

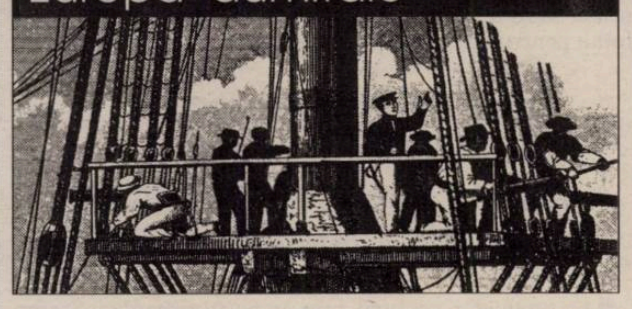

Scaunele

Între 2000 şi 2004, am avut un guvern sărac, format din oameni cu spirit de sacrificiu, care şi-au dedicat activitatea creşterii economice a ţării („cea mai mare creştere economică din Europa Centrală şi de Est", cum spunea fostul premier), într-un mod cu totul dezinteresat, punîndu-şi la bătaie chiar bunurile proprii.

De exemplu, computerele: de-aia le spune „computere personale", pentru că ai chestii personale în ele, explica plin de răbdare şi înţelepciune fostul secretar general al guvernului, Eugen Bejinariu. Cînd şi-au încheiat mandatul, foştii miniştri şi-au luat înapoi acasă lucrurile – bineînţeles, uzate între timp, dar ce mai contează, din moment ce economia a crescut şi ţara a progresat. La fel s-a întîmplat cu scaunele şi birourile: care cum a putut, a încropit un „mediu de lucru" din ce-i prisosea prin gospodărie, ori din sponsorizări; spiritul social-democrat care li s-a cuibărit în cuget şi în simţiri i-a împiedicat pe foştii miniştri să arunce banii publici pe mobilier, aşa încît şi-au pus şezuturile şi şi-au sprijinit coatele pe mobila obţinută gratis de la firmele capitaliste. Iar la plecarea din Palatul Victoria, au scos telefoanele din priză, ca nu cumva fluxul electromagnetic social-democrat să producă vreo interferenţă cu undele liberale ale noului guvern ori – Doamne fereşte – să profite cineva de schimbare şi să facă adiţionale sunîndu-i pe căpşunarii din Spania pentru a le comunica rezultatele alegerilor. Îmi închipui că, dacă între timp vor fi sunat Bush, Blair sau Berlusconi să-l felicite pe Adrian Năstase cu ocazia alegerii în funcţia de preşedinte al Camerei Deputaţilor, vor fi ascultat în van, miraţi, textele clasice ale Romtelecom-ului: „numărul solicitat este nealocat" sau „direcţia solicitată este temporar indisponibilă, vă rugăm reveniţi".

Ştirea despre plecarea de la guvernare cu mobilier cu tot are, cred, cu tot aspectul ei derizoriu de aparentă „rîcă" gratuită între adversari politici, o semnificaţie destul de gravă, care spune multe despre caracterul imatur şi „non-UE" al democraţiei româneşti. Întîi, acest ultim gest al fostei guvernări arată o mentalitate feudală despre putere, văzută nu ca o exercitare temporară a unor responsabilităţi publice, ci mai degrabă ca o formă de a *stăpîni* totul, ca o aventură personală. Apoi, se dovedeşte – a cîta oară? – fragilitatea instituţiilor: cine pleacă poate scoate din priză telefoanele, poate pustii totul în urmă, iar cine vine trebuie s-o ia de la început. În al treilea rînd, cine a avut ideea acestei stranii „tachinerii" ilustrează o calitate umană foarte proastă, un amestec între iresponsabilitatea copilărească şi mitocănia liber asumată: în dosul plecării cu scaune şi mese cu tot se aude o exclamaţie de genul „dacă le trebe, n-au decît să-şi aducă de-acasă, ia mai dă-i în...!". În fine, acest tip haiducesc de *déménagement* confirmă din nou confuzia între public şi privat şi tehnologia mişmaşului perfecţionate de fostul executiv.

Dar cel mai îngrijorător mi s-a părut tonul senin şi firesc cu care s-a vorbit despre „sponsorizări": se pare că mobilierul şi computerele proveneau din sponsorizări, s-a spus, nu erau achiziţionate din fonduri guvernamentale. E absolut de rîsul lumii a treia ca guvernul unei ţări pretendente la un loc în UE să n-aibă bani pentru scaunele miniştrilor. Şi apoi, ideea că miniştrii social-democraţi stau pe scaune căpătate de la capitalişti, dincolo de bănuielile pe care le poate trezi cu privire la presupuse „obligaţii" şi „sentimente de recunoştinţă" faţă de sponsori, mi se pare de o lejeritate mult prea mare: sponsorizăm cultura, arta, sportul, spitalele şi casele de copii, de acord; dar dacă sponsorizăm *şi* guvernul, nu ne mai rămîne decît să dăm conducerea ţării unei firme private de management – măcar ştim că am dus capitalismul pînă la capăt.

Nu-mi iese din cap cazul celebru al primei femei care a condus guvernul suedez, acum cîţiva ani, şi care a trebuit să-şi dea demisia pentru că plătise cu cardul de credit guvernamental (pe cel propriu îl uitase acasă) o cumpărătură personală, un fleac, deşi restituise imediat pînă şi ultima leţcaie. Presa şi opinia publică au luat foc din cauza chestiunii *de principiu* a folosirii banilor publici în scop personal (fie şi pentru cîteva ore, fără nici o pagubă). N-o să învăţăm niciodată pînă la capăt concepţia suedeză despre scaune, dar putem încerca, de dragul UE.

Victor Iulian TUCĂ

Justiţia şi Afacerile Interne: la vremuri noi, dileme vechi

Justiţia şi Afacerile Interne reprezintă unul dintre cele mai importante capitole din acquis-*ul comunitar. Din punctul de vedere al conţinutului, acest domeniu presupune adoptarea şi punerea în aplicare a legislaţiei europene în materii esenţiale pentru funcţionarea eficientă a statului de drept. Implementarea lui ar asigura României reglementarea modernă a instituţiei azilului, protecţia refugiaţilor, migraţia şi expulzarea, adică ar oferi capacitatea de a rezolva unele dintre cele mai grave probleme cu care se confruntă Europa de Vest. Un alt punct se referă la controlul şi traficul de frontieră. Banii proveniţi de la UE ar trebui să facă diferenţa între aspectul frontierelor statelor orientale şi o trecere a graniţelor eficientă şi civilizată. Combaterea criminalităţii organizate, de la traficul de persoane şi pînă la desfăşurarea în condiţii civilizate a meciurilor de fotbal, este reglementată detaliat în acelaşi* acquis *comunitar. Prepararea actelor normative, instituţiile nou înfiinţate, instruirea de personal şi asistenţa directă reprezintă un efort logistic şi financiar uriaş făcut de Uniunea Europeană şi România în vederea modernizării statului român.*

Două modele: nordic şi sudic

Totuşi, esenţa acestui capitol nu stă în aspectele prezentate mai sus, ci are ca obiect primordial aproximarea cît mai fidelă a unui stat de drept, bazat pe noţiunea de justiţie. Nu întîmplător, denumirea capitolului începe cu acest termen. Sugestia este evidentă, iar finalul închiderilor negocierilor ar trebui să constate îmbunătăţiri în sfera dreptului, cu precizarea că *justiţia* nu se edifică fiindcă aşa vrea Uniunea Europeană, ci pentru că bunăstarea cetăţenilor nu se poate realiza decît într-un stat de drept. El presupune un comportament adecvat, şi anume respectarea şi aplicarea legilor, elemente indispensabile pentru încrederea cetăţenilor în autoritatea oricărui stat. Cu alte cuvinte, este corect să plătesc taxe atît timp cît vecinul sau politicianul care apare la TV are acelaşi comportament, iar în caz contrar este sancţionat eficient şi prejudiciul recuperat. Respecţi polisul în care trăieşti fiindcă toţi cetăţenii sînt trataţi la fel, iar legea se aplică în mod egal şi fără părtinire tuturor. Într-o ţară ieşită din comunism, ca să ai ce aplica trebuie mai întîi să adopţi o nouă legislaţie democratică. Aceasta este prima cerinţă formulată de Uniunea Europeană. A doua cerinţă este respectarea şi aplicarea normelor edictate, condiţie fundamentală pe baza căreia se poate defini orice regim politic ca fiind democrat sau clientelar şi oligarhic. Legislaţia prezentă, şi mă refer în special la noul Cod Penal (care va intra în vigoare anul viitor), la Legea 317/2004 privind Consiliul Superior al Magistraturii, la Legea 303/2004 privind statutul magistraţilor, precum şi la Legea 204/2004 privind organizarea judiciară, reprezintă fără îndoială un pas înainte pe calea reformelor din justiţia română. Legea 317/2004 limitează rolul ministrului Justiţiei în Consiliul Superior al Magistraturii, condiţie esenţială pentru realizarea independenţei justiţiei. Anterior, ministrul Justiţiei era preşedintele CSM şi exercita toate recomandările pentru numirea, promovarea, transferul şi sancţionarea judecătorilor şi procurorilor. El putea suspenda orice magistrat din funcţie sau îl putea transfera prin ordin, exercita acţiunea disciplinară împotriva magistraţilor sau organiza şi convoca din proprie iniţiativă lucrările aceluiaşi CSM. Asemenea puteri discreţionare au făcut imposibilă respectarea principiului separaţiei puterilor în stat şi au avut ca rezultat obedienţa puterii judecătoreşti faţă de executiv.

Deşi în noua reglementare aceste atribuţii ale ministrului Justiţiei au dispărut, s-a păstrat totuşi spiritul vechiului legislator care a conceput CSM ca principală autoritate cu atribuţii în numirea, promovarea şi sancţionarea judecătorilor. În dreptul comparat, reglementarea Consiliului Superior al Magistraturii cunoaşte două modele. Cel nordic pune accentul pe descentralizarea şi managementul actului de justiţie. Ca atare, atribuţiile sale vizează supervizarea modului în care sînt cheltuiţi banii destinaţi justiţiei, informatizarea, limitarea încărcării instanţelor judecătoreşti peste limită cu judecarea unui număr ridicat de dosare, controlul calităţii hotărîrilor judecătoreşti, asigurarea instruirii magistraţilor, rezolvarea problemelor locative ale magistraţilor, într-un cuvînt sarcini preponderent administrative legate de eficienţa autorităţii judecătoreşti. Modelul nordic, adoptat de ţări ca Suedia, Olanda, Danemarca, Irlanda şi Norvegia, nu pune accentul pe controlul şi sancţionarea judecătorilor, ci se concentrează pe asigurarea instituţiilor judecătoreşti cu infrastructura necesară realizării actului de justiţie de calitate. Ministrul Justiţiei nu este prezent în această structură, iar numirea judecătorilor se face de un organism independent de CSM.

Modelul sudic, adoptat de ţări ca Portugalia, Spania, Franţa sau Italia, se concentrează pe recrutarea, numirea, instruirea, promovarea şi sancţionarea magistraţilor (vezi Wim Voermans, *Councils for the Judiciary in Europe).* Dacă în Franţa, CSM nu se bucură de un prestigiu deosebit, în Italia acest organism are un rol fundamental în asigurarea independenţei justiţiei. Este de precizat că, în toate aceste ţări, ministrul Justiţiei face parte din componenţa respectivului consiliu. În pofida experienţei negative a CSM şi a rolului nefast jucat în trecut de către ministrul Justiţiei, legiuitorul român a preluat modelul sudic. Ca atare, ministrul îşi păstrează locul în CSM, fiind înzestrat cu cîteva atribuţii considerabile (art. 29 al Legii), iar prezenţa sa rămîne un factor puternic de presiune din partea executivului asupra puterii judecătoreşti. De altfel, ultimul Raport al Comisiei Europene critică în mod explicit participarea ministrului la şedinţele Consiliului Superior al Magistraturii, pentru că „beneficiază de drept de vot şi are mare putere de a influenţa deciziile". Întrebat la Bruxelles dacă este oportună o astfel de prevedere, fostul ministru al Justiţiei, vizibil deranjat, a declarat că România urmează modelul Olandei, Franţei şi Poloniei! Este clar, pentru „profesionistul" Cristian Diaconescu, competenţa primează...

Adevărul, corupţia şi imaginea

Nici în privinţa dreptului penal lucrurile nu au fost duse pînă la capăt. Deşi infracţiunea de insultă a fost abrogată, articolul 25 din noul Cod Penal reţine calomnia drept infracţiune şi poate fi folosit în continuare pentru limitarea libertăţii presei.

În sfîrşit, este de remarcat că după o lungă perioadă de timp s-a renunţat la instituţia recursului în anulare. Promovat în trecut de către Procurorul General, în special la ordinul politic al preşedintelui Iliescu, acest recurs a costat pierderea numeroaselor procese în faţa Curţii Europene a Drepturilor Omului (vezi, în acest sens, cazurile Brumărescu *versus* România şi Nasta *versus* România, referitoare la retrocedarea unor imobile naţionalizate), cu consecinţa condamnării statului român la plata unor daune substanţiale.

În privinţa celei de-a doua cerinţe, şi anume respectarea şi aplicarea legii, Guvernul condus de Adrian Năstase a înregistrat un evident eşec. Majoritatea oraganismelor internaţionale vorbesc despre corupţia endemică din România (în raportul publicat de Transparency International, România ocupă locul 77, fiind ultima dintre ţările candidate, devansată pînă şi de Turcia care ocupă locul 67), iar noul raportor Pierre Moscovici a declarat că fenomenul corupţiei rămîne „o îngrijorare serioasă", cerînd Guvernului român, la fel ca şi Emma Nicholson, „să se concentreze pe lupta împotriva corupţiei la nivel înalt". Ministrul Justiţiei, Cristian Diaconescu, invitat să ţină o conferinţă la Bruxelles pe această temă *(Getting closer to the EU. Strengthening the Judiciary in Romania,* EPC-KBF Dialogue, 18 octombrie 2004), declara cu seninătate că România „nu a reuşit în mod complet în lupta împotriva corupţiei", dar... va continua să lupte, amintind că în ultimii ani PNA a instrumentat 3.500 de cazuri de corupţie, dintre care 2.600 au fost rezolvate! Europenii au rămas muţi de uimire cînd aceeaşi persoană a anunţat că reforma este concentrată pe trei dimensiuni (am reţinut şi varianta engleză, anume *three-pillar structure*, în fapt o imitare jalnică a limbajului comunitar): transparenţă, credibilitate şi eficienţă! În timp ce Guvernul pierdea procesul intentat de Centrul de Jurnalism Independent tocmai datorită refuzului de a furniza anumite informaţii de interes public, la Bruxelles ministrul Justiţiei îi dădea înainte cu transparenţa şi pilonii reformei. În asemenea condiţii, devine evident că, deşi a negociat Justiţia şi Afacerile Interne, Guvernul PSD nu a înţeles nici „fondul", nici „forma" şi nici miza unor asemenea reglementări. Cînd i s-a cerut să respecte şi să aplice legile, Guvernul a informat despre performanţa adoptării lor, iar cînd era vorba despre forma în care au fost promulgate, acelaşi Guvern pomenea de... credibilitatea şi eficienţa aplicării. La numeroasele critici, răspundea cu acuzaţii privind distrugerea „imaginii României la Bruxelles". În aceste condiţii, nu mai miră pe nimeni că un capitol dificil, precum cel al Justiţiei şi Afacerilor Interne, a putut fi încheiat într-o perioadă extrem de scurtă. Parlamentarul european Chris Davis observa că o astfel de abordare nu este nici în interesul României şi nici în cel al Europei. În fapt, cei care critică actuala stare de fapt sînt singurii care vor cu adevărat să schimbe faţa tristă a României contemporane. Reacţiile înveninate ale băieţilor cu sau fără epoleţi şi acuzaţiile lor pornite de la ideea că adevărul periclitează integrarea în UE aduc aminte de retorica găunoasă din vremea comunismului. Sub aerul ipocrit al pretextului distrugerii imaginii României în lume, actualii mutanţi ex-comunişti şi mai tinerii lor susţinători, pitiţi prin ambasade şi misiuni, au arătat încă o dată limitarea ideologică a instrumentarului politic pe care-l posedă: democraţia este pentru ei o problemă de imagine.

Bruxelles

„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale)

DILEMA VECHE

Anul II, nr. **53** ● 21-27 ianuarie 2005 ● 24 pagini ● 18.000 lei
Internet: www.algoritma.ro/dilema

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE
DIRECTOR FONDATOR: ANDREI PLEŞU

Adrian Cioroianu
„Călugărul şi statul“
pagina **6**

Teodor Baconsky
„Spiritualitate!“
pagina **12**

Iaromira Popovici
„Fantoma de la televizor“
pagina **22**

La încheierea negocierilor cu Uniunea Europeană

Fie integrarea cît de grea...

„Sînt întrebat de multe ori unde se află graniţa finală a Europei. Răspunsul meu este că harta Europei e în minţile europenilor.“

OLLI REHN, comisar european pentru Extindere

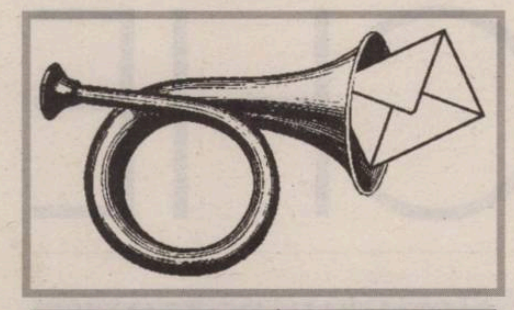

Nr. 51: *„Bulgaria“*

O anonimă din Ploieşti

Domnule redactor-şef Mircea Vasilescu,

Vă citesc revista cu mult interes încă de la începuturile ei. Uneori mi-era aşa de dragă încît nu mă înduram s-o citesc prea repede. Lăsam şi pentru mai tîrziu, ca într-o prăjitură. Alteori subliniam cu pixul roşu pasajele sau ideile care-mi plăceau şi apoi le reciteam. Sînt pensionară în oraşul lui Caragiale unde trenul întoarce, dar puţini mai ştiu acum de ce.

Ce m-a făcut oare să vă scriu tocmai acum!? N-o să vă vină să credeţi. E vorba de articolul lui Ivan Katrandjiev „Fraţii siamezi – Bulgaria şi România la porţile UE“ – (citit de mine cu pixul în mînă), unde se vede clar că politica externă a României era foarte apreciată la 6 martie 2004 de un diplomat de carieră, fost ambasador.

Cîteva adjective şi idei în contextul lor: „...pentru a vedea cît de energic vecina noastră face uz de rolul său de aliat strategic al SUA în regiune...“; „...dacă vom neglija activitatea serioasă, există pericolul ca, într-o bună zi, diplomaţii noştri să lucreze pe proiecte regionale româneşti şi sub supraveghere românească...“ m-au făcut fericită.

Numele ministrului de Externe Mircea Geoană este menţionat laudativ de cîteva ori.

Dar cum vine asta?!

În ultima vreme aţi avut din ce în ce mai puţine dileme. Prea multă certitudine duce la intoleranţă.

PSD-ul a fost demonizat, Iliescu şi Năstase la fel. Cei care i-au votat au fost din „mediul rural, pensionarii conservatori din fire şi cei cu pregătire medie“. Tinerii, intelectualii au votat schimbarea şi suflul cel nou.

Se pare că nu e chiar aşa. PSD-ul a făcut şi multe lucruri bune: de ce nu le amintiţi?

Oamenii l-au votat şi pe cel care vorbeşte cu mai multe propoziţii într-o frază, cu atributive şi complementare cărora le pierzi şirul, dacă nu eşti atent, nu numai cu propoziţii simple cu subiect şi predicat urmate eventual de *Hăă, hăă* – vezi emisiunea din seara confruntării dintre Năstase şi Băsescu de la Realitatea TV şi notele primite de cei doi – dar şi concluziile lui Alexandru Darie: *Va pierde „omul în pijama“, va cîştiga „cabotinul“!* Aşa a fost!

Ca intelectual pensionar m-am simţit şi mă simt în continuare jignită. Domnule Vasilescu, vă cunosc foarte bine, nu se poate să nu-mi daţi puţină dreptate!

Redeveniţi dilematici, vă rog!

La ora actuală am început să evit anumite rubrici şi anumiţi autori ca să nu mă mai enervez.

Vreau să rămîn „Anonima din Ploieşti“. Alegeţi cîteva idei, fie chiar pentru rubrica „Am zîmbit la...“ ca să-mi dau seama că aţi luat notă şi de astfel de idei. Sau „Cuget şi mă enervez“. Dacă nu – nu. Fără supărare.

N. red.: M-aţi pus pe gînduri. Promit să recalculez „indicele dilematic“ al tuturor rubricilor. Numai nu vă enervaţi... **(M. V.)**

La zi: după Sărbători

Scrisoare din „Provincia europeană“ Vrancea

Această scrisoare ar fi trebuit trimisă cu mult timp în urmă. Astăzi s-ar putea înscrie în categoria „după război, mulţi viteji se arată...“. Aşa că am ezitat să o trimit.

Mi-am dat seama însă că războiul nu s-a terminat şi că, cine ştie, această scrisoare ar putea avea, acolo, un mic ecou, dacă nu chiar un efect.

Mă numesc Gabriela Obodariu şi sînt profesor de istorie la Colegiul Naţional „Al. I. Cuza“ din Focşani. Am 37 de ani şi am trăit revoluţia şi primele mineriade ca studentă. Am fost pe rînd exaltată, furioasă, decepţionată în primii ani după 1989, plină de speranţă şi apoi dezamăgită după 1996. În ultimii patru ani însă, am reînceput să fiu plină de teamă şi asta m-a îngrozit.

S-au petrecut în Vrancea lucruri grave, relatate de altfel de presa centrală: subordonarea presei locale, politizarea instituţiilor, etc. S-a vorbit şi s-a scris deja mult despre „baronul“ Marian Oprişan. Dar nu s-a vorbit despre starea de spirit din „provincia europenă“, despre teamă, laşitate, oportunism, obedienţă. Asupra a ceea ce a greşit puterea în această perioadă, alţii ar trebui să se aplece şi să răspundă, eu aş vrea să amintesc despre ceea ce am greşit noi, cei care am suportat toate acestea, poate cîrtind din cînd în cînd, mai ales în prezenţa prietenilor.

Ce aţi spune dacă v-aş povesti despre un oraş în care se fac sărbători cu formaţii renumite şi artificii, aproape semestrial? Unde se aduc osanale de către prezentatori şi artişti bunului conducător? Dar dacă aţi şti că în acest oraş aproape toţi directorii de instituţii, şcoli au intrat în partidul aflat la putere? Dar cum comentaţi faptul că în campania electorală unii directori de şcoli au scos copiii la mitingul PSD? Sau faptul că aproape toate balurile bobocilor din licee au fost sponsorizate de acelaşi partid şi că s-a mulţumit din nou pe scenă conducerii, că s-au împărţit fluturaşi electorali (vezi balul Colegiului „Cuza“)? O, s-a mai şi huiduit... Tot conducerea de partid a fost huiduită de elevii de la Colegiul Naţional „Unirea“. Urmarea? Directoarea educativă a fost muştruluită de Marian Oprişan şi alte personalităţi locale, în holul Casei de Cultură unde s-a petrecut „blasfemia“. A doua zi, a decis să-şi dea demisia. Da, sîntem în 2004 într-o ţară democratică. Aici oamenii se tem deja să mai vorbească, taximetriştii închid staţia dacă vor să se plîngă de putere, la mitingul PSD inspectorii şcolari sînt „invitaţi“ pe bază de convocator, ca şi cei de la Direcţia de drumuri şi poduri, sau alte instituţii subordonate Consiliului Judeţean. Tot aici tinerii se înscriu în PSD: „am avut o problemă de rezolvat şi a trebuit să o fac“ – mi-a mărturisit o fostă elevă; „am vrut o locuinţă de la ANL“ – mi-a spus o cunoştinţă; „directorul a venit cu adeziuni la şcoală şi mi-a fost ruşine să-l refuz, se înscriseseră şi secretara şi contabila...“ – mi-a spus o prietenă...

Am coordonat observarea alegerilor din Vrancea din partea ProDemocraţia. Înaintea alegerilor mulţi observatori s-au retras: „şeful mi-a spus să stau liniştită“, sau mi-au cerut asigurări că nu li se va întîmpla nimic: „cineva m-a sfătuit să ţin capul jos, că o să pierd locuinţa de la ANL“.

Ce spuneţi de această lume? Poate n-a fost întîmplător faptul că în Focşani PSD a avut cu 10% mai puţin decît Alianţa în turul I şi cu 20% mai puţin în turul II. Dar oare este suficient? Oare schimbarea politică o să ne vindece de teamă, oportunism, laşitate, obedienţă?

Vedeţi, dară, că războiul nu s-a încheiat. Pentru că democraţia presupune ca fiecare dintre noi să cîştigăm un război personal cu laşitatea, obedienţa, oportunismul şi chiar nepăsarea. Şi, din păcate, nimeni nu poate prevedea cînd şi cum se va sfîrşi.

Gabriela OBODARIU

„– Adevărul nu se confundă întotdeauna cu dreptatea.
– Unde ai citit asta?
– În toate cărţile bune...“

WILLIAM FAULKNER – „LECŢIA DE CHIMIE“

Nowhere's Land (Tărîmul de Nicăieri)

Dacă Peter Pan ar fi făcut politică, s-ar fi distrat copios de Revelion, în Piaţa Universităţii. Şi nu pentru că i-ar fi plăcut pseudomuzica ascultată sau kitsch-urile amplasate cu atîta ostentaţie şi obrăznicie chiar sub nasul bietului Caragiale, consternat parcă de prostimea adunată dinainte-i în noaptea dintre ani, ci pentru că s-ar fi simţit acasă auzind discursul noului preşedinte, Traian Băsescu.

Personaj venit la rîndu-i dintr-un *Nowhere's Land,* preşedintele a încercat să aducă spartele clişee americane nu doar prin veselia colectivă a veşnicei Lonely Crowd (inconştientă, fireşte, de asta), adunată în faţa TNB-ului, cît mai ales printr-o retorică a discursului. Din păcate (?), România nu e America (alt clişeu prezidenţial!) şi nici Băsescu nu e Bush. Asta nu l-a oprit pe proaspătul ales să fie un american în Bucureşti, încălzit de propriile-i cuvinte exaltate (probabil de-aia renunţase la palton!) şi de stropii de şampanie împărţiţi cu generozitate mulţimii zgribulite. Cine mai poate spune că nu avem şi noi Formula 1 a noastră şi un Schumacher gata să-şi răsplătească echipa cu un duş la rece?

Dincolo de jocul de scenă populist, împrumutat de la americani, cu un preşedinte-erou gata să se înghesuie în mulţimea care îl aclama frenetic, într-un extaz colectiv ce l-ar fi uimit şi pe Unamuno, intruziunea elementului religios în discursul politic irită teribil urechile balcanice ale lui nenea Iancu.

Cîtă mîndrie ar fi resimţit puritanii plecaţi acum 400 de ani în America, dacă ar fi văzut cum u-topia lor devine realitate brută şi visul american al poporului ales contaminează şi Europa sau cel puţin suburbiile Europei, între care România îşi face loc cu coatele în faţă! Dar măcar americanii aveau o scuză a discursului religios într-o tradiţie perpetuată din generaţie în generaţie, tradiţie care, şi la noi, deşi sublimă, lipseşte cu desăvîrşire.

U-topia lui Columb a devenit foarte curînd topia. Spaţiul ce a găzduit visul său se numeşte America. Un discurs *à la manière d'Amérique* nu face însă ca spaţiul în care este rostit să şi fie America. Pertinent peste Ocean, el pare grotesc la Porţile Orientului, frizînd ridicolul unei adevărate utopia. Dar, cum calcul lingvistic este la modă, de ce nu am transplanta şi binecuvîntarea mulţimii americane, şi înghesuirea lui Dumnezeu la fiecare frîntură de frază, neuitînd că ne vorbeşte un om politic şi nu un preot? Din păcate, şi politicianul-preot e tot un calc, o copie întristător de îngroşată după eternul model american. Cel care a făcut calcul a uitat însă să copieze şi peisajul din jurul eroului. Oricum, nu ar fi putut calchia şi puternicul spirit colectiv, conştiinţa americană a unei identităţi comune, pe care românii nu au avut-o niciodată. Măcar la asta îi putem invidia pe americani liniştiţi.

„Dumnezeu să binecuvînteze România!“ – cuvinte sparte fără spaţiu autentic, *vox clamavis* în deşertul din capul turmei adunate la TNB. În veşnica Ţară de Nicăieri...

Delia UNGUREANU
delia_ungureanu@fastmail.fm

Propuneri de *Dileme vechi* pentru viitor:

- **Românііle**
- **Cazul TVR**
- **Unspce fevruarie**

Abonamente la *Dilema veche*

Vă puteţi abona:

● la sediul redacţiei, str. Constantin Daniel nr. 11, etaj 1, sector 1, Bucureşti;

● trimiţînd prin mandat poştal contravaloarea abonamentului pe adresa redacţiei, în contul RO06RNCB5010000360390001/ROL, titular Dilema veche srl, deschis la BCR, Filiala sector 1 Bucureşti, şi expediind pe adresa redacţiei o copie după documentul care atestă plata, însoţită de o scrisoare cu adresa la care doriţi să primiţi revista.

Abonamentul la *Dilema veche* costă 840.000 lei pentru 1 an, 440.000 lei pentru 6 luni, 220.000 lei pentru 3 luni.

Relaţii la tel.: 211.30.35

DILEMA VECHE

REDACŢIA:
Magdalena BOIANGIU (redactor-şef adjunct)
Adrian CIOROIANU
Radu COSAŞU
Cristian GHINEA
Andrei MANOLESCU
Matei MARTIN (secretar de redacţie)
Cezar PAUL-BĂDESCU
Iaromira POPOVICI
Simona SORA
Dan STANCIU (prezentare grafică)
Alex. Leo ŞERBAN
Mircea VASILESCU (redactor-şef)
RUBRICI:
Teodor BACONSKY
Ion BARBU
Alexandru CĂLINESCU
Mircea DINESCU
Şerban FOARŢĂ
Dan GOANŢĂ
Andrei GORZO
Eugen ISTODOR
Vintilă MIHĂILESCU
Lucian MÎNDRUŢĂ
H.-R. PATAPIEVICI
Robert TURCESCU
Sever VOINESCU
REPORTERI:
Stela GIURGEANU
Adina POPESCU
CORECTURĂ:
Ruxandra MIHĂILĂ
TEHNOREDACTARE:
Corina MÎŢĂ

Redacţia DILEMA VECHE:
str. Constantin Daniel, nr. 11, sector 1, 010631, Bucureşti.
Telefon/fax: 211.07.69.
e-mail: dilema@rdsnet.ro
Internet: www.algoritma.ro/dilema
ISSN: 1584-1669

Revistă editată de *Dilema veche srl.*
Asociaţi: Mircea Dinescu (60%) şi membrii redacţiei (40%)

Tipărit la R-WEP SCS
Tiraj: 16.800 de exemplare

Mircea VASILESCU

Europa dumitale

Euro-ideologii de supermarket

Pe deasupra politicii româneşti pluteşte imperativul momentului: „Trebuie să ne integrăm în marile familii politice europene!“. Constatînd că nu avem în Parlament un partid de tip popular sau democrat-creştin, care să ne reprezinte în Partidul Popular European, cîţiva politicieni români încearcă să-l creeze din cuţite, pahare şi fuziuni. De exemplu, dacă tot s-a pus pe agendă fuziunea PNL-PD, unii s-au gîndit ca după aceea să introducă noul partid în cristelniţa cu doctrine şi să-l scoată de acolo Popular, cu binecuvîntare europeană cu tot şi cu locurile aferente în Parlamentul de la Strasbourg. PNŢCD, deja „posesor“ al doctrinei, încearcă să adune şi el alte cîteva partide înrudite şi să reînnoade speranţa.

Pe partea cealaltă, social-democraţii fac şedinţe de 10 ore ca să-i lămurească pe liderii rebeli din teritoriu să lase deoparte falsa dilemă „Iliescu sau Năstase?“ şi să-i accepte pe amîndoi în fruntea PSD, în numele modernizării şi reformării. Tricoul cu Che Guevara pe care Victor Ponta vrea să-l ridice la rang de modă în partid, în perfect acord cu ce se poartă în stînga occidentală, mai are de aşteptat pînă se va epuiza sezonul pălăriuţei de tip Gorbaciov şi al căciulii de astrahan *old style*. Degeaba le sugerează socialiştii europeni că ar fi nevoie de o înnoire, relaţia preşedintelui fondator cu partidul e clară: eu te-am făcut, eu te-nnoiesc.

Toate acestea nu prea seamănă a comportament european. Mai toată lumea e de acord că Uniunea Europeană se bazează (sau măcar *trebuie* să se bazeze, pentru a fi un proiect viabil) pe o seamă de *valori*. Partidele politice europene s-au structurat în timp pe asemenea valori, care nu sînt doar vorbe meşteşugite puse în statut şi în program, ci sînt împărtăşite de militanţi şi de membrii de rînd. În spatele doctrinelor de stînga sau de dreapta se află o „cultură de stînga“ şi o „cultură de dreapta“ cu care oamenii se identifică în funcţie de educaţie, mod de a gîndi şi de a se comporta, interese, statut social ş.a.m.d. Sînt rare cazurile în care, peste noapte, un socialist îşi descoperă vocaţia democrat-creştină sau un om de dreapta are revelaţia că, de fapt, e de stînga. Evident, şi acolo există migraţii de la un partid la altul, dar sînt simple cazuri individuale, excepţii de la regulă, şi în orice caz au loc în interiorul aceleiaşi „tabere“ de stînga sau de dreapta. Chiar şi în situaţii ieşite din comun, cum a fost în Italia dezmembrarea Partidului Democrat-Creştin din cauza scandalurilor de corupţie, „aşchiile“ n-au sărit departe de trunchiul ideologic: au apărut, din cauza ciondănelilor între lideri, mai multe formaţiuni – Uniunea Democrat-Creştină, Partidul Popular, Centrul Creştin-Democrat – dar toate au păstrat doctrina, valorile, cultura specifică. Şi asta pentru că există un electorat care se regăseşte în aceste valori.

La noi, partidele s-au făcut şi desfăcut „de sus“, fără să asimileze anumite valori, ci urmărind doar „să prindă trenul“. Asta vor şi acum, să sară într-o barcă europeană mai frumoasă şi mai bine utilată. Apoi, vine ea şi doctrina, preluînd din mers ideile colegilor de grup parlamentar pe coridoarele de la Bruxelles şi Strasbourg. Operaţiunea PNL + PD = Partid Popular e motivată simplu: unii vin dinspre stînga, alţii dinspre dreapta, şi ne întîlnim toţi pe lîngă centru; ce mai tura-vura, sîntem democrat-creştini, bine că ne-am dat seama la timp! Şi asta pentru că „aşa ne cere Europa“, să avem şi noi popularii noştri... Imitare a Occidentului? Import de forme fără fond? E şi asta, dar e şi altceva. Formele – totuşi – chiar şi goale, creează ceva, au „valoare adăugată“ pentru o democraţie în formare, fixează nişte limite între care ne putem mişca. În cazul de faţă, intrarea pe nepusă masă în „marea familie creştin-democrată europeană“ înseamnă un export către Europa al dublului discurs, al inconturnabilei „adaptări“ la context, al schimbării senine de macaz cu care ne-au marcat deceniile de comunism.

Obişnuiţi dinainte de 1989 cu „ce se dă la Alimentara“, cetăţenii români umblă acum prin supermarket şi iau din raft, după plac şi după pungă, şi ce le trebuie, şi ce nu le trebuie, simţindu-se „ca-n Occident“ şi crezînd că, dacă îşi fac cumpărăturile ca nemţii sau francezii, sînt pe drumul cel bun, Europa e după colţ. Se lasă seduşi de marfa îmbelşugată, dar în acelaşi timp aleg, adaptează oferta la ce mănîncă şi beau ei (chit că mai încearcă, de curiozitate, şi cîte-o brînză franţuzească de la Carrefour ori cîte-un mezel nemţesc de la Metro). În schimb, în supermarket-ul cu ideologii, politicianul român vede doar trei rafturi mari – de stînga, de centru şi de dreapta – şi se repede unde i se pare înghesuiala mai mică, poate prinde vreo reducere de preţ. E treaba lui, dar riscă să se aleagă cu o indigestie politică europeană ori să fie privit pieziş de supraveghetorii rafturilor, care se vor prinde că umblă prea mult pe culoare, deşi în buzunar n-are decît ceva mărunţiş.

cu dilema la croitor

Preşedintelui Traian Băsescu i s-a reproşat că se amestecă în prea multe şi „dă indicaţii“ instituţiilor. Un comandant de navă trebuie să stea numai pe punte sau trebuie să coboare şi în sala maşinilor, să vadă cum funcţionează?

Pe axa Washington-Londra, Traian Băsescu s-a ciocnit fără să vrea cu uriaşul american Carl Sandburg,ăl de zicea că poetul e un animal marin care trăieşte pe uscat şi încearcă să zboare. Deocamdată, animalul marin de la Cotroceni stă destul de bine cu picioarele pe pămînt, în schimb văd că îi învaţă cu generozitate să zboare din funcţii pe Năstase şi Văcăroiu, în stilul planat de curcă. Sper ca în zilele următoare să se mai înscrie şi alţi pesedei de prin poliţie şi justiţie la lecţiile sale de planorism.

Mircea DINESCU

Vintilă MIHĂILESCU

socio-hai-hui

Of, presa lor!

Ce aţi prefera, o slujbă mai prost plătită, dar sigură, sau una mai bine plătită, dar nesigură? Bănuiesc că ştiţi această întrebare, pe care sociologii o pun cu aceeaşi consecvenţă cu care aproximativ trei sferturi din populaţie răspunde, de ani de zile, că preferă prima variantă.

Cum interpretaţi voi aceste date? – întreabă profesorul (adică eu). *Sînt sechele ale comunismului* – răspund copiii (adică studenţii mei), aproape la unison. Mai protocronist, unul invocă „mentalitatea conservatoare a românului“.

Iată deci că am lămurit una dintre cele mai consecvente trăsături ale societăţii româneşti în tranziţie. În fond, nici experţii mediatici – de la care au aflat studenţii mei tot ce era demn de aflat – nu au spus ceva foarte diferit, de cînd tot comentează aceste date. Elitele-vizibil-gînditoare par să fie deci de acord cu această explicaţie, devenită un clişeu public.

Opunîndu-se unei antropologii „de fotoliu“, asupra căreia planau deja multiple rezerve, dar care mai era încă practicată de mari somităţi, Malinowski, părintele metodei antropologice, declara că prima condiţie a observaţiei este ca antropologul „să se rupă de societatea albilor şi să rămînă cît mai mult posibil în contact strîns cu indigenii, ceea ce nu se poate face decît dacă reuşeşte să se instaleze în satul lor“. Doar aşa va putea el să „surprindă punctul de vedere al indigenului, raporturile sale cu viaţa“, doar aşa se poate „înţelege viziunea sa despre lume“. Aceasta era acum mai bine de un secol.

Rupt de cîteva săptămîni de societatea pe sticlă a albilor mediatici, vorbeam în urmă cu vreo cîteva luni cu indigenul nea Vasile din Tismana. *Ia zi, nea Vasile* – l-am întrebat eu – *ce ai prefera, o slujbă mai prost plătită, dar sigură, sau una mai bine plătită, dar nesigură? O slujbă mai prost plătită, dar sigură* – a răspuns nea Vasile, după ce a stat puţin pe gînduri. *Păi, de ce?* – m-am interesat eu. Şi nea Vasile mi-a explicat timp de cîteva ore. Pe scurt, povestea lui era cam următoarea. Maistru electrician, nea Vasile a preferat să fie un mic şef la un mic baraj lîngă sat, cu muncă uşoară şi de unde putea lipsi de cîte ori avea nevoie pentru a se ocupa de gospodăria sa, mai ales de stupi, de unde veneau adevăraţii bani. (A luat chiar şi o medalie de aur în Germania cu mierea sa de castani!) După 1990, nea Vasile a construit un mic bar şi un magazin sătesc, s-a apucat de agroturism, a vrut să pornească un joagăr, a proiectat o păstrăvărie şi multe altele. Toate acestea cereau însă timp, pe care nu l-ar fi avut la „o muncă mai bine plătită, dar nesigură“. Ar fi renunţat de tot la munca salarială dacă ar fi putut merge pe „butic“ – dar oamenii în sat sînt săraci şi de cîteva ori a trebuit să închidă magazinul – sau pe agroturism – dar trebuia să se extindă puţin pentru ca afacerea să fie rentabilă. A făcut deci nişte împrumuturi la bancă în urma cărora a rămas dator ani de zile. (Dacă este ceva ce urăşte mai mult decît pe politicienii de la Bucureşti, atunci astea sînt băncile.) Slujba „prost plătită, dar sigură“ la stat este, într-un fel, poliţa sa de asigurare. Nea Vasile este dispus să rişte – şi a făcut-o în repetate rînduri – dar nu să rişte prosteşte, chiar aşa, fără nici o asigurare. De aceea a rămas (şi) „maistru electrician“. Peste o jumătate din oamenii de afaceri din România au făcut la fel.

Pe vremea comunismului, Gerhard Creed a pus indigenilor din Bulgaria o întrebare asemănătoare: *Ce aţi prefera, o slujbă mai bine plătită, dar cu program mai greu şi strict, sau o slujbă mai prost plătită, dar cu program mai lejer?* Majoritatea vecinilor noştri au ales fără să clipească ultima variantă. La noi situaţia era identică. Iar explicaţia era şi ea identică: importanţa strategică a „economiei domestice“ în condiţiile unei economii falimentare. Nu implicarea deplină în economia socialistă asigura supravieţuirea, ci doar combinarea ei cu gospodăria. Acum, economia nu mai este falimentară, este doar „nefuncţională“. Din „punctul de vedere al indigenului“, lucrurile s-au schimbat, desigur, dar „economia domestică“ îşi păstrează o importanţă strategică adesea fundamentală pentru acesta. Pentru mulţi (nu pentru toţi!), opţiunea pentru o „slujbă mai prost plătită, dar sigură“ nu este o cramponare temătoare în trecut, ci o poziţionare prudentă (şi creativă!) în prezent. Un prezent în care „economia domestică“ (termenul este mai mult sugestiv decît definitoriu) reprezintă, deocamdată, o opţiune – uneori cea mai bună opţiune – strategică. Nu prezenţa „sechelelor comunismului“ îl împiedică pe nea Vasile să devină un „antreprenor rural“ complet, ci lipsa cadrului instituţional postcomunist care să-i permită această deplină angajare. Nu atît *moştenirea culturală*, cît *actualitatea instituţională* îl încurcă pe el. Iar nea Vasile nu este un caz unic, este un caz tipic – am întîlnit personal zeci şi zeci de alte persoane ca el. Ceea ce nu înseamnă cîtuşi de puţin că toţi ceilalţi 75% care răspund, în acest fel, la întrebarea sondajelor de opinie intră în această categorie, ci doar că „din punctul de vedere al indigenului“ lucrurile stau puţin mai diferit – iar uneori total opus – decît le prezintă spectacolul politico-mediatic.

Dar *who the f... is the indigene?* Din punct de vedere politic, el este doar un elector care ne încurcă socotelile o dată la patru ani. Iar ce nu intră în conul de lumină al politicului, fie nu există, fie este anecdotic, menit să distreze puţin omenirea într-o pauză de discuţii politice. Indigenul nostru este, deci, fie *stupid people*, fie primitivul exotic al credinţelor în moroi. Bine, domnilor experţi, dar *l'indigène c'est moi!...*

În această perioadă în care *politicul* este în toate, în cele ce sînt şi-n cele ce mîine vor rîde în soare, nu pot să nu mă întreb unde rămîne *societatea* şi cine se ocupă şi de ea? Şi nu pot să mă împiedic de a crede – deşi cei cîţiva amici din presă pe care îi am îmi vor flutura imediat pe sub nas argumentul ontologic al rating-ului – că ziarul şi/sau televiziunea care vor/va recupera socialul în globul său de sticlă vor/va cîştiga pariul cu media în viitorul apropiat. *Societatea* nu poate rămîne totuşi la nesfîrşit debaraua de recuzită a *politicului!*

ţinerea de minte

„Libertatea politică nu există decît în guvernările moderate. Dar ea nu se află întotdeauna în statele moderate, ci doar în cele în care nu se abuzează de putere; o experienţă eternă ne arată însă că orice om care are putere este înclinat să abuzeze de ea, pînă cînd dă în calea sa de obstacole. Oare cine ar fi crezut că virtutea însăşi are nevoie de limite?“

(Montesquieu, *Spiritul legilor*, în traducerea lui Cristian Preda)

Cristian GHINEA

cetatea de scaune

M-am săturat de Timofte

Traian Băsescu spune că CNSAS trebuie să aibă acces la arhiva Securităţii. Radu Timofte spune „Nţ, vedeţi-vă de treabă“. Am o nelămurire: de ce trebuie convins Radu Timofte? De ce nu este deja la pensie? De ce nu are dosar penal pentru că a încălcat legea „Ticu“ (articolul 20, răspunderea penală a celor care nu aplică legea)?

Oricum, soluţia acceptată de Traian Băsescu este un pas înapoi pentru CNSAS. Chiar aşa maltratată cum a ieşit din Parlament, legea „Ticu“ spune clar că arhivele trebuie predate către CNSAS. După 6 (şase) ani, Băsescu propune soluţia dublului sigiliu, şi SRI şi CNSAS să aibă acces, adică un compromis rezonabil pentru SRI, nu şi pentru CNSAS. De ce anume ar trebui făcut acest compromis după ce SRI a călcat în picioare legea „Ticu“? Este ca şi cum un hoţ îţi fură televizorul şi apoi negociezi cu el să vă uitaţi împreună la meci. Şi ca dovadă că tupeul nu are margini, hoţul spune acum că nu vrea, că televizorul odată furat este proprietatea sa legitimă.

De o săptămînă, presa şi politicienii aşteaptă cu sufletul la gură: vrea Timofte sau nu vrea? Este o dezbatere inutilă. Dacă nu vrea să predea rapid arhivele cu tot cu clădire sau măcar să accepte soluţia de compromis, Timofte trebuie eliminat din funcţie şi numit un director SRI care va preda arhiva. Întîrzierea acestei demiteri devine inexplicabilă. Singura dezbatere posibilă aici este dacă Traian Băsescu a făcut pace cu SRI peste capul celor care l-au susţinut cînd era de partea bună a baricadei. Este inacceptabil că SRI continuă să trateze CNSAS ca pe o gaşcă de neaveniţi efemeri. Consiliul este o instituţie a statului, cu o lege specială de funcţionare, aşa cum este şi SRI. Nu este subordonat serviciului, iar dintre cele două instituţii, CNSAS este cea mandată de Parlament să gestioneze trecutul. SRI are aerul, în continuare, că este stăpîn pe acest trecut, ca şi pe prezent şi viitor. Cum complicii din PSD ai SRI au pierdut puterea, nu înţeleg ce mai este de negociat. Nu vrea Timofte să predea arhiva? La revedere. Nu vrea adjunctul lui Timofte să predea arhiva? La revedere. Nu vrea adjunctul adjunctului lui Timofte să predea arhiva? Pînă la urmă se va găsi cineva care să nu facă mofturi.

Dovada de spirit democratic aici nu este purtarea cu mănuşi faţă de fragilele fiinţe care sînt foştii securişti, ci eliminarea unui întreg eşalon de generali care s-au opus controlului civil. Şi a pseudocivilului momentan director. Mi se va spune că sînt naiv, că nu ştiu cum funcţionează aceste servicii, ce mecanisme delicate şi complicate sînt acolo. Să fim serioşi, nu este nimic delicat, decît securişti care îşi ascund trecutul lor şi al complicilor. Cîţi dintre kilometrii de arhivă ai Securităţii mai pot interesa acum siguranţa naţională? Şi care siguranţă, din moment ce România a schimbat radical taberele de atunci şi pînă azi? Deşi societatea şi-a schimbat traseul, SRI are aerul că nu a aflat şi păzeşte aceleaşi secrete. Şi oricum, nu SRI trebuie să decidă singur ce mai este secret şi ce nu, există la nevoie comisii parlamentare, CSAT şi CNSAS, în acest sens.

După întîlnirile cu şefii de servicii secrete, preşedintele Băsescu făcea pe misteriosul care doar el ştie un secret de mare importanţă strategică. Tare mi-e teamă că l-au dus de nas. Personajele din fruntea serviciilor se cred permanent într-un roman de John Le Carré şi îşi iau o imperturbabilă morgă de Fouché util tuturor. Şi din păcate acest mit găunos îşi păstrează forţa sa de atracţie. Asta, deşi rapoartele serviciilor româneşti sînt compilări puerile, dar lemnoase, de bîrfe şi informaţii după ureche asamblate în colaje vag alarmiste. Este destul să analizezi ce a ieşit în public ca anchetă a SRI despre activitatea sectelor din România sau despre mereu iminentul pericol unguresc din Transilvania pentru a înţelege că bula de atotştiinţă cu care se înconjoară „băieţii“ nu face doi bani. Au însă acest talent de a le da politicienilor impresia că sînt indispensabili. A păţit-o şi Emil Constantinescu, care a arătat cît de periculos este să faci pace cu serviciile, în condiţiile lor.

Este de mirare ce emoţii s-au iscat în jurul păstrării sau nu a lui Radu Timofte la SRI. Băsescu a spus că va rămîne un şef de serviciu în funcţie şi presa atent dusă de nas a ajuns la concluzia că Radu Timofte este acela. E de mirare şi cum a ajuns acest politruc mediocru şi din topor un respectabil şef de *intelligence,* care pare-se că ar trebui regretat. Timofte s-a făcut cunoscut ca parlamentar ultranaţionalist al PDSR anunţînd iminenţa unui război civil după intrarea UDMR la guvernare în 1996. După ce a preluat SRI, s-a remarcat prin celebrul raport care, în toamna lui 2001, avertiza că zona Harghita-Covasna a scăpat de sub controlul statului român şi că ungurii duc activităţi separatiste, de exemplu, merg la biserici proprii. S-a mai remarcat apoi printr-o teză de doctorat de necitit, cu idei şi limbaj de secol XIX timpuriu. Ca şi prin încăpăţînarea cu care a refuzat să predea dosarele către CNSAS. Nu îmi rămîne decît să îmi repet uimirea: cu cine şi de ce negociază Timofte?

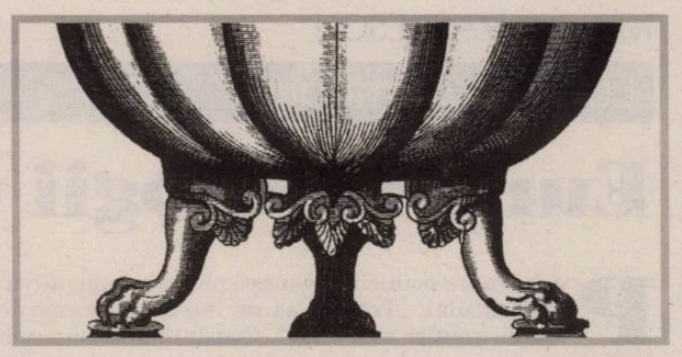

presa despre...

Schimbare, generali, Cezari

„Cuvîntul care a cîştigat alegerile – schimbarea – începe să dea bătăi de cap şi de dicţie atît învingătorilor, cît şi învinşilor. Cei de la putere au sorbit din cupa victoriei băuturi fine amestecate cu soiuri hibride – şi drept urmare unii demnitari par numiţi după chef. «Am o obligaţie de a clarifica ce s-a întîmplat la revoluţie» a declarat preşedintele Băsescu. OK! Dar ce clarificări putem aştepta de la generalul Bădălan, şeful Statului Major al Armatei, numit de dl Iliescu, şi de la generalul Degeratu, numit consilier de dl Băsescu, cîtă vreme ambii au participat la reprimarea revoluţiei? În plus, dl Degeratu a interzis, cînd era şef al Statului Major (în '97), subordonaţilor să dea «informaţii despre evenimentele din decembrie '89». Cum se vede, dl Degeratu nici măcar nu agreează cuvîntul revoluţie – darmite să-i dorească adevărul. Chiar nu se găsea un ofiţer mai dezgheţat? Nu acesta e însă motivul pentru care PSD, alergic la schimbare, poartă război cu dl Băsescu. În fond, ura împotriva preşedintelui e sentimentul care-i leagă cel mai tare pe dnii Iliescu şi Năstase. Aşa încît PSD şi-a început terapia de grup «de reacţie rapidă» atacîndu-l pe dl Băsescu periodic. Dl Năstase l-a numit deja dictator de tip Belarus, iar dl Severin îl acuză de cezarism refuzîndu-i însă Cezarului ce-i al Cezarului: dreptul la opinii şi comentarii şi obligaţia de a cere instituţiilor să-şi mărească viteza şi corectitudinea şi să-şi reducă indolenţa şi corupţia. (...)

Acum dl Iliescu reclamă «hărţuiala politică» la care e supus de dl Băsescu fiindcă acesta a cerut anularea decretului de graţiere a lui Cozma. Dl Iliescu ar trebui să fie hărţuit de propria-i vină faţă de poporul pe care l-a condamnat la retrogradare – şi care totuşi l-a graţiat.

Acum avem recursul Băsescu: vom afla dacă schimbarea e posibilă, dacă e o schimbare *in vitro* sau dacă de Crăciun ne-am luat raţia de schimbare“ (Tia Şerbănescu, *Curentul).* **(C. G.)**

Lucian MÎNDRUŢĂ

talon de participare

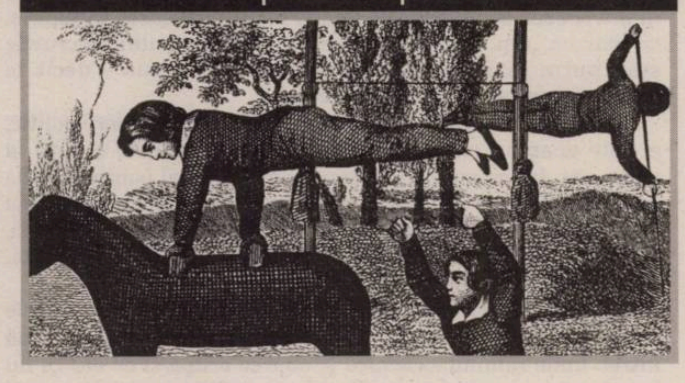

Solstiţiu de ţară

Vine un moment în viaţa unei naţiuni cînd gesturile istorice nu mai fac nici jumătate de punct de rating la televizor. Cînd marile jertfe nu mai presupun prea mult efort fizic şi dealtfel nici un fel de pericol personal. Cînd nici măcar ţara nu mai vrea de fapt să fie salvată, deşi tu încerci cu tot dinadinsul – la fel ca în povestea cu bătrînica oarbă pe care un binevoitor o trece strada, deşi ea voia să rămînă pe trotuarul de *vis-à-vis.*

Dar, chiar şi în aceste momente de lasă-mă să te las, există un gen de întîmplare care enervează lumea, fără ca lumea asta să-ţi poată explica de unde-i vine fandacsia: gimnastele care pozează goale pe drapelul României ori, mai rău, numirea de unguri în posturi guvernamentale. Împotriva căreia trebuie să luptăm, pînă la unul, sau, cel puţin, pînă cînd vom găsi motivele...

E un pic bizar, dacă stai să te gîndeşti (dar n-ai cum, cînd ţara cere ajutor de urgenţă...). Şi totuşi, pînă acum nimeni n-a încercat să ne salveze de medici maghiari. De ingineri, profesori, poeţi sau prezentatori TV maghiari. Cu toate că, practic, ei au mai multe şanse să-i omoare cu injecţia sau să-i zăpăcească din vorbe pe bieţii majoritari. În schimb, prefectul, trimis al Guvernului român în teritoriu, nu poate fi decît român, întrucît doar el înţelege perfect politica românească de la centru şi doar în el poţi avea încredere că o aplică. E un fapt dovedit: pînă acum n-am avut decît prefecţi români şi ei au implementat ferm toate programele de interes naţional: deszăpezirea, urmărirea lucrărilor de primăvară, introducerea de noi taxe şi impozite pentru propăşirea naţiei. Cu prefecţii noştri, ţara a mers bine. Doar ei înţeleg să ne apere toate tradiţiile, inclusiv aceea care cere ca funcţia să te îmbogăţească.

Serios vorbind, momentul ăsta e mai degrabă trist. Cu toată parada de vorbe despre marile succese ale democraţiei româneşti, reacţia la numirea prefectului arată mai degrabă spre Cecenia, nu spre Elveţia. Interzicerea filmului despre Trianon ne portretizează şi ea ca pe un popor incapabil să înţeleagă sensibilitatea – sau chiar existenţa legitimă a altor popoare. Nimeni n-a băgat de seamă jignirea adusă colegilor noştri de ţară, ungurii, care nu pot să privească un film fără să le dea voie părinţii. În mai toată presa românească, oricît ai căuta, nu vei găsi nici un argument raţional împotriva acestui documentar. Sînt în schimb destule naţionale – dar nu explicit formulate, odată ce abia atunci ar deveni evidentă discriminarea şi cultul majorităţii. Nu, în cazul nostru, tradiţia de a-i considera pe unguri cetăţeni de mîna a doua şi potenţial inamici s-a pus la adăpost în subînţelesuri şi nu mai are nevoie de cuvinte. Ea e conţinută însă în complicitatea dintre gazetar şi potenţialul cititor: nu e nevoie să ţi se spună de ce nu e bine să pui ungurul prefect. Toată lumea ştie de ce n-are voie să vadă cum era înainte de Trianon.

Şi cel mai bine o ştiu liberalii din Covasna. Care ne-au arătat, în premieră pe ţară, latura etnică a doctrinei *laissez-faire.* În traducere fără ocolişuri: „lăsaţi-ne pe noi să-i facem, să moară mama! N-au să se autoguverneze, şefu', doar peste cadavrul nostru!“.

Chiar şi umbrit de povestea cu Trianonul, gestul Guvernului aruncă pe piaţă precedente periculoase. După ungurii care îi conduc pe unguri ar putea urma lucruri la fel de nefireşti pentru majoritate: angajaţii plătiţi după cît muncesc sau legile făcute şi pentru alţii decît alegătorii săraci din oraşele mici şi satele mîndre ale patriei.

De fapt, protestul acesta antimaghiar e şi unul împotriva diferenţei. Împotriva modelului de ţară plată, cu indivizi la aceeaşi înălţime, cu aceleaşi gînduri şi nevoi. Ce e mai ciudat însă e că el vine tocmai din partea unora care au cîştigat alegerile – mai ales în Ardeal – cu un program simplu: „inegalitatea e bună. Ea face, dintr-o ţară liniştită (promisă acum 15 ani de un alt preşedinte...), o ţară bogată“.

E prea devreme însă pentru aşa ceva. Sîntem încă la solstiţiul de ţară. Ziua e mai lungă decît noaptea, dar promisiunile rămîn egale cu aşteptările.

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

Magdalena BOIANGIU

de jur împrejur

Merele putrede

Condamnat la 10 ani închisoare, Charles Graner a părăsit curtea în cătuşe, dar zîmbind. Anchetatorii susţin că el a instigat şi a organizat relele tratamente aplicate prizonierilor din închisoarea irakiană Abu Ghraib. Scandalul a izbucnit în luna mai, cînd au ajuns în presa americană şi britanică fotografiile trimise acasă de soldaţii de la paza deţinuţilor. În poze se vedea cum prizonieri în pielea goală sînt plasaţi în poziţii stresante, umilitoare, în timp ce paznicii lor, îmbrăcaţi în uniforma americană, mulţumiţi de ce au făcut, îşi înregistrează pe aparate digitale poziţiile victorioase. Şocul a fost considerabil, au protestat FBI, ofiţeri activi, asociaţii de avocaţi şi organizaţii ale societăţii civile. Cum observa însă William Pfaff în *International Herald Tribune*, „propunerile pentru autorizarea torturii au început să circule înainte de capturarea torturaţilor". După atacurile de la 11 septembrie 2001, oficialii americani au declarat destul de limpede că vor lepăda mănuşile în războiul împotriva terorismului. În ianuarie 2002, Alberto Gonzalez, pe atunci consilier al Casei Albe, acum ministru de Justiţie, a propus ca deţinuţii din Afganistan să nu poată fi situaţi sub protecţia convenţiilor de la Geneva, care reglementează comportamentul faţă de prizonierii de război. Argumentaţia se baza pe faptul că talibanii nu sînt combatanţi în sensul dat de actele internaţionale, că la mijloacele neconvenţionale folosite de teroriştii răspunsul nu poate fi cel stipulat de regulile de pînă acum. Pe plan practic se justifică toate procedeele prin necesitatea de a obţine, în timp util, informaţiile: „dacă aţi bănui că un grup intenţionează un atac atomic, nu aţi face orice pentru a-l face pe cel care ştie locul sau data sau îi cunoaşte pe cei implicaţi să vorbească?", îi întreabă realiştii pe idealişti. Teroriştii radicali vor profita de pe urma legalităţii sofisticate din sistemul american, continuă ei, şi e recomandabil ca ea să fie suspendată şi ei să fie bătuţi. Ei îşi bat joc de sentimentalismul din regimul carceral, aşa că severitatea e adecvată. „Ei sînt răi şi, pentru a-i învinge, noi trebuie să fim mai răi decît ei." Alţi realişti răspund că tortura nu a dat niciodată rezultate informaţionale convingătoare, omul spune ceea ce vrea torţionarul să audă, iar decizia de situare în afara convenţiilor de la Geneva „îi pune pe toţi soldaţii americani, care îşi fac serviciul în regiunile de luptă, într-o situaţie de risc", spune generalul Joseph P. Hoar, fost comandant al forţelor militare din Orientul Mijlociu.

În procesul lui Graner avocatul apărării s-a străduit să demonstreze că omul n-a făcut nimic care să depăşească limitele admise, că singurele fapte imputabile sînt zîmbetul şi fotografiile: superiorii săi i-au ordonat să-i „frăgezească" pe prizonieri înainte de interogatoriu. Acuzarea neagă existenţa ordinelor de sus şi detaliază natura vicioasă a lui Graner, umorul sexual depravat.

Ca de obicei, nu există probe materiale dovedind vina directă a superiorilor, dar multiplicarea „abuzurilor" n-ar fi fost posibilă dacă executanţii nu s-ar fi simţit ocrotiţi. Ambiguitatea declaraţiilor lui Gonzales, ale lui Tom Ridge, pe vremea cînd era responsabil cu securitatea SUA, chiar ale preşedintelui Bush, a tulburat ciclul normal al scandalului care provoacă anchetă, iar după anchetă, vinovaţii sînt pedepsiţi; nu e evident că pot fi anchetate propriile crime de război pentru a descoperi adevărul şi apoi pentru a pedepsi conform spiritului de dreptate. Sondajele efectuate de presă în bazele armatei americane arată că soldaţii obişnuiţi sînt convinşi că Graner este ţapul ispăşitor şi i s-a dat o pedeapsă exemplară tocmai pentru a-i exonera de orice vinovăţie pe ofiţerii responsabili. Mama lui Graner spune că fiul ei a fost condamnat după ce preşedintele Bush a spus că „şapte mere putrede au făcut de ruşine o ţară". Se pare că sînt mai multe mere putrede decît a numărat preşedintele. Pe rol mai sînt 18 procese şi 75 de soldaţi au fost pedepsiţi disciplinar. Dar e adevărat că ţara a fost făcută de ruşine. E greu de admis că Irakul va deveni o ţară democratică în timp ce legea este nesocotită chiar de cei care pretind că o apără. În competiţia „noi mai răi decît ei", victoria trece dintr-o tabără în alta, învinşii fiind întotdeauna amatorii de mere bune.

globul cubic

Trecut nazist, viitor neonazist

● Jean Marie Le Pen, preşedintele Frontului Naţional din Franţa, în revista *Rivarol:* „Cel puţin în Franţa, ocupaţia germană n-a fost deosebit de inumană, chiar dacă au fost excese, inevitabile într-o ţară de 550.000 de km²". După aceste declaraţii, ministrul Justiţiei a anunţat că a cerut procurorului republicii să deschidă o anchetă preliminară. „Nu trebuie trecut cu uşurinţă peste vorbele domnului Le Pen. Primejdia deformării istoriei anilor '30-'40 nu trebuie minimalizată. Dispariţia martorilor, banalizarea crimei împotriva umanităţii, manipulările istoricilor sau ale pseudoistoricilor, mai preocupaţi de ideologie decît de exactitate, ameninţă să înceţoşeze cunoaşterea epocii şi să ne împiedice să preluăm lecţia necesară prezentului. E important să ne amintim că şi în Franţa – pentru a respecta nuanţa inutilă introdusă de Le Pen – ocupaţia germană dintre anii 1940-1944, inspirată de Partidul Naţional-Socialist la putere la Berlin, a fost marcată de numeroase crime. Evident, cea mai gravă a fost deportarea la Auschwitz şi în alte lagăre a 77.000 de evrei – francezi şi străini – a zeci de mii de adversari politici din rezistenţă. Foarte puţini dintre ei s-au întors şi cei care au revenit au rămas marcaţi pentru totdeauna în trupul şi mintea lor." *(Le Monde,* 14 ianuarie 2005)

● Trei bărbaţi şi o femeie sînt judecaţi în Suedia pentru ceea ce procurorul consideră a fi apartenenţa la o celulă neonazistă. La nivelul faptelor li se impută spargerea geamurilor la o şcoală din Västeraas. Principala piesă a acuzării este însă un text lansat de cei patru pe Internet, un fel de plan de acţiune, conceput pe durată lungă. Apărarea susţine dreptul la opinie, acuzarea arată că nu e vorba de simple opinii, că în ordinator s-au găsit numerele de telefon şi amănunte privitoare la 70 de persoane, responsabili politici şi poliţişti. „Scopul lor era să-i omoare pe aceşti oameni, nu să le trimită felicitări de sărbători" – a declarat unul dintre anchetatori. În Suedia nu există partide de extremă dreaptă, dar grupusculele neonaziste atrag mii de tineri.

● Prinţul Harry, fiul prinţului moştenitor Charles din Casa Regală a Marii Britanii, a îmbrăcat uniforma de ofiţer nazist la un fel de bal mascat. Nu reiese cum a fost petrecerea, dar e cert că, după ce respectiva fotografie a apărut într-un tabloid, viaţa prinţului n-a mai fost deloc distractivă. **(M. B.)**

H.-R. PATAPIEVICI

breviar de prezenţă

Voluntarismul prezidenţial şi constituţionalismul

O îngrijorare s-a răspîndit prin mediile jurnalistice, bine chibiţată de pe margine de activiştii PSD, rămaşi mofluzi în Parlament, după pierderea instrumentului puterii: aceea că preşedintele Băsescu e cezaric, că e bonapartist, că violează Constituţia. Cum toată lumea ştie, din punctul de vedere al legalităţii, preşedintele Iliescu a fost un anti-model. El a făcut revoluţia, confiscînd-o; ne-a salvat de război civil, declanşîndu-l; a format cetăţeni, chemînd minerii; a ocrotit proprietatea, consfinţind naţionalizarea; şi a respectat Legea electorală, încălcînd Constituţia. După astfel de lecţii de constituţionalism, te-ai fi aşteptat ca spiritul civic obişnuit cu violurile fostului preşedinte să fie amuzat de instigaţiile platonice ale celui care tocmai s-a instalat. Ei bine, nu! Urechile obişnuite cu vacarmul au început să sufere la auzul îndemnului vehement; sensibilităţile deprinse cu mîrlănia nu mai pot suporta cearta; nările asfixiate de putoare, deodată se irită de împrăştierea ei – pe scurt, acolo unde preşedintele Iliescu izbea, preşedintele Băsescu admonestează. Iar asta a stîrnit îngrijorare!

Diferenţa de tratament merită explicaţii. Două sînt imediate. Prima afirmă că infracţiunea timorează, în timp ce normalitatea exacerbează. În timpuri totalitare, cînd abuzul e imens, reacţia de apărare e aproape nulă. În timpuri normale, cînd abuzul e relativ, reacţia de apărare e viguroasă. La stimul disproporţionat de mare, reacţie disproporţionat de mică. Şi reciproc: la stimul pasabil, reacţie majoră. Toată diferenţa care întemeiază prima explicaţie se trage din existenţa ori inexistenţa spaţiului public. Regimul totalitar interzice spaţiul public – anume absenţa lui face atît ca abuzul să poată fi imens, cît şi ca reacţia de apărare să fie aproape nulă, în ciuda abuzului imens. Regimul Iliescu a fost un regim al guvernării prin conspiraţie. Ca urmare, culisele au hotărît totul, spaţiul public mai nimic. De îndată ce spaţiul public este repus în drepturi prin eliminarea guvernării de conspiraţie, reacţia publică devine nu doar vizibilă – devine exagerată: îşi ia revanşa pentru ce n-a făcut, îngroşînd ce face acum.

A doua explicaţie pentru îngrijorarea stîrnită de „cezarismul" noului preşedinte ţine de o particularitate a regimului Iliescu cu care ne-am obişnuit atît de mult, încît ne-a devenit o a doua natură. Ne-am obişnuit ca Ministerul de Interne să funcţioneze obedient. Cînd i se cere răstit să nu mai fie, sîntem miraţi şi interpretăm noua situaţie ca pe-o ingerinţă – cînd, în realitate, ingerinţa era înainte, cînd MI era obedient nu *la îndemn,* ci *prin natură.* Cînd Băsescu îi somează pe magistraţi să nu se lase influenţaţi de elementul politic, el pare să comită o eroare logică: a) dacă e ascultat şi magistraţii refuză ingerinţa politică, atunci se poate spune că preşedintele, care e element politic, i-a influenţat politic; deci preşedintele a încălcat Constituţia; b) dacă nu e ascultat în numele principiului invocat, atunci magistraţii refuză somaţia de a fi independenţi în numele unor dependenţe politice care le-au intrat în natură. Aporia e limpede: întrucît justiţia noastră *prin natura ei* nu este independentă de politic, aducerea ei la independenţă nu se poate face decît printr-un act politic de separare de politic, care, în sine, este tot o formă de ingerinţă în treburile ei. Dar una de natură diferită: căci în timp ce prima formă de ingerinţă, cea inerţială şi invizibilă, specifică guvernării prin conspiraţie a regimului Iliescu, era menită să o perpetueze, aceasta din urmă, voluntară şi ostentativă, tipică voluntarismului practicat de preşedintele Băsescu, e menită să îi pună capăt. Iar ziariştii care nu remarcă această diferenţă seamănă cu nişte oameni care se supără cînd sînt aclamaţi din tribune, pe motiv că se strigă la ei.

Acesta este paradoxul noului program prezidenţial: în regimurile corupte, pentru ca politicul să nu se mai poată în genere amesteca, el trebuie mai întîi să se amestece, pentru a nu se mai amesteca. După epoca coabitării infracţiunii tăcute cu constituţionalismul de faţadă, steril în interpretări şi vid în practici demne de a rămîne, asistăm în fine la

o primă interpretare interesantă a constituţiei: interpretarea voluntaristă a separării puterilor în stat.

ready made

„Numai în două feţe erau îmbrăcate toate aste fragede creaturi: alb ca zăpada şi roşu ca focul! Briliantul şi rubinul, iasomia şi roza alcătuiau toate ghirlandele, adornau toate frunţile, decorau toate piepturile. Atlasul cel alb şi azurul de Scoţia lăsau să se vază în relief toate cărnurile cele rumene şi fără os ale picioarelor cele mici ce nu lăsau urme pe nisipul cernut al drumurilor parcului. Gaza de aer ţesut, bruma zăbranicului, blondul, dantela transparentă tremurau peste mătasea ce cuprindea aste corpuri de spumă şi fiora ca zefirii într'o trâmbă de tei. Numai boaua de fulg alb apăra aste piepturi săltânde împotriva austrului, şi un om 'nalt, plin cu fruntea lată, cu ochiul rotund şi ager, spunea fără să o zică: «Al meu e tronul ăsta!» Se dete semnalul! [...] Ar fi trebuit să vază cineva aceste fee înnotând în flori şi diamanturi, rănite de o armonie silnică, plecate pe braţele valsorilor, sclipind ca nişte meteori strălucitori. Mătasea cea lucie şi gaza cea uşoară a veşmintelor se lăsa impulsiei şi desemna ondulaţii graţioase, să fi văzut, în sfârşit, acea mulţumire extatică râzând pe feţele lor când osteneala le silea să-şi lase regiile aeriene şi să se'ntoarcă a cere pământului puteri nouă."

(Cezar Bolliac, „Mai întâi",
în *Opere alese,* Editura de Stat, 1950)

Şerban FOARŢĂ

rimelări

Candid sau optimismul

— Or, dacă n-ai fi fost surprins,
de către taică-su,-n secunda
cînd o pupai tot mai aprins
pe domnişoara Cunigunda
(care-ţi va fi căzut cu tronc),
drept care-avea să te alunge
domnul baron Thunder-ten-tronck,
altminteri neputînd ajunge
la Lisabona, ca să cazi
pe mîna Sfintei Inchiziţii
în care ai mai fi şi azi,
de n-ajungeai la iezuiţii
din Paraguay (avînd să treci
prin alte aventuri, pe urmă,
pierzînd şi ultimii berbeci
din eldoradiana turmă,
nu mai 'nainte să-ţi înfigi
spada-n cumnatul nelegitim), —
nu ai mînca, acum şi-aici,
în acest colţ de rai maritim,
fistic şi chitre dulci, la cina
cutărui turc bătrîn... Căci toate
se leagă într-un optim lanţ
de-ocazii,-n lumea cît se poate
de bună.

— Excelent bilanţ,
dar hai să ne lucrăm grădina!

Adrian CIOROIANU

poveşti suprapuse

Călugărul şi statul

(salvarea – un popă moldovean!)

Puţin efort de imaginaţie – parcă-l vedem: un călugăr tinerel şi slăbuţ, adus de spate (dar nu prea mult), îmbrăcat în ghete grele şi rasă neagră, obligatoriu cu o barbă smotocită la un lung de palmă sub fruntea plecată, cu vorba domoală şi încărcată de cuvinte puţine, simple şi cucernice pe care le repeta aşa, mai stins, cu ochii mijiţi, pe la fiecare poartă la care bătea cu o relativ antrenată sfială.

Doar că sub aceste aparenţe culese din clişeele proximităţii faţă de latura bisericoasă a pămîntescului se ascundea un şarlatan a-ntîia. Episodul s-a petrecut aievea şi recent în Moldova noastră, parcă pe lîngă Botoşani: un fals călugăr umbla prin sate şi, profitînd de ameţeala sfîrşitului de an '04 şi a alegerilor ce tocmai se storceau de rezultate, cerea bani de la ţărani în numele unei cauze preasfinte – construcţia unei biserici, cum altfel, pe undeva prin Ardeal. De ce tocmai prin Ardeal? Pentru că era evident că mascalţonele nu prea avea accent moldovenesc, nu părea de-al locului şi nici nu vroia să improvizeze – drept care şi-a şi făcut o legitimaţie ştampilată, pasămite, ca din partea Episcopiei de Alba-Iulia. De ce a ajuns impostorul taman prin Moldova? Pentru că este ştiut că oamenii de aici, cu cît locuiesc în zone mai defavorizate, cu atît sînt mai deschişi către milostivenie – drept care îşi făceau trei cruci mari şi se simţeau mai curaţi atunci cînd erzaţul de călugăr îi trecea – cu pix albastru şi cu scrisul său de absolvent de fost liceu industrial – în catastiful pe care erau înşirate victimele.

Ei bine, hoţomanul intuia el firea ţăranului localnic, pe cît de gol, pe-atît de larg la pungă, dar cunoştea prea puţin valoarea reală a unui preot moldovean autentic şi faptul că, prin tradiţie, de pe vremea lui Cantemir la cea a lui Creangă şi apoi la a noastră, clericii locului învaţă carte, mai ales istorie şi geografie. Şi aşa se face că falsul călugăr cică ardelean de care vorbeam a fost dibuit de un popă de ţară care s-a prins din prima că legitimaţia lui era falsă: Alba-Iulia nu e episcopie, ci arhiepiscopie!

Ajunşi aici, mulţi dintre dvs. veţi putea spune *şi eu am văzut astfel de călugări*. Prin gări şi autogări, pe străzi de oraşele sau pe bulevarde de Capitală, nu se poate să nu fi întîlnit, în era post-'90, asemenea creaturi negricioase la straie şi scobite-ntre umeri, cu un fel de legitimaţie prinsă-n plastice pe piept şi cu un caiet în mînă, strîngînd bani în scopuri care de care mai nobile. Sigur, n-au fost toţi hoţi; dar nici ce spuneau nu erau toţi. Chit că le-aţi dat sau nu le-aţi dat, nu se poate să nu vă fi pus problema, elementară, a autenticităţii miluitului.

Şi totuşi, oricît de ciudat v-ar suna, toţi aceşti impostori şi-au făcut treaba mai bine decît şi-o face, în situaţii similare, însuşi statul. De ani şi ani de zile, administraţia română are probleme la strînsul banilor. Aţi văzut în toţi anii: nici nu se strîng bine sticlele de şampanie goale şi artificiile arse din pieţele revelioanelor şi, în prima zi lucrătoare, armate disciplinate de pensionari cu alură de zombi financiari (la cîtă viaţă bună au în portofele!) se îndreaptă spre ghişee, în încercarea temerară de a fi la zi cu plata impozitelor. Deşi e primul interesat în colectare, statul nu mai ştie să bată la uşă; portărelul de-altădată, grăbit şi eficace, a rămas amintire, bună de populat romane, romanţe şi ameninţări fără obiect. Pierdut printr-un labirint de computere pe care, uneori, teribilul joc *Solitaire* face ravagii prin birouri, contribuabilul român trebuie să alerge bine dacă vrea să rămînă cinstit şi trebuie să se scoale de dimineaţă dacă vrea să fie bun patriot.

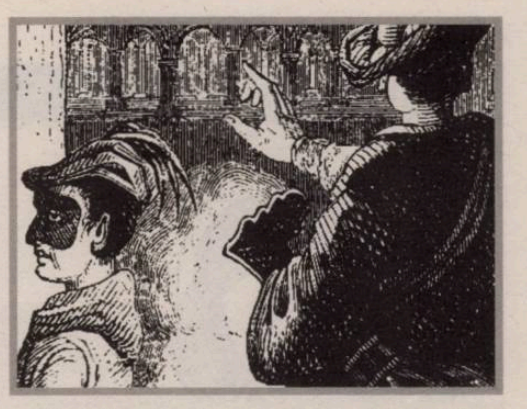

În mintea mea, între statul real şi călugărul fals există trei diferenţe mari şi tari: una, că primul crede că banii i se cuvin, în timp ce al doilea chiar transpiră pentru ei; a doua, că statul stă ascuns – nu cred că l-a văzut, pînă acum, la faţă cineva –, în timp ce călugărul doar se deghizează, în cea mai banală stofă neagră de pe piaţă; în fine, suprema diferenţă este că statul, aşa leneş şi invizibil cum e, se plînge mereu, în timp ce călugărul măcar binecuvîntează, aşa fals cum ştie el, pe orice fraier îi iese în cale.

Drept care cred că degeaba ne dăm noi cunoscători şi intransigenţi în raport cu impostorul de ocazie dacă, în faţa statului, rămînem tot moldoveni rurali şi fără ştiinţă de nimic.

Dan GOANŢĂ

medalia de abur

Uniforma şi fondul

Mai întîi a fost episodul prefectului de Bucureşti. Preşedintele ne-a dat a înţelege că Silvian Ionescu e băiat bun, că s-a opintit pentru propăşirea PD-ului, dar nu era cazul să i se dea cea mai mare prefectură a ţării. Adică la strîns voturi a fost bun, dar ne e cam ruşine cu dînsul! Bun, trecutul de securist al dlui Ionescu nu era cea mai bună recomandare pentru o funcţie publică, dar cum partidele noastre absorb membri fără a le scotoci dosarele, lucrul nu surprinde. Totuşi, de ce nu i-or fi sugerat să-şi caute succesul în lumea afacerilor, unde foştii săi colegi fac bani frumoşi? Mai ales că are şi o diplomă de comerţ exterior? În fine, disciplinatul domn Silvian a făcut pasul înapoi şi a pronunţat un emotiv discurs demisonar despre onoare, prestigiul instituţiei, integritate, etc. A avut însă grijă să lanseze şi un delicat reproş în direcţia Cotroceni *via* Modrogan. Adică: în Statele Unite, poate să fie preşedinte un fost director adjunct al CIA (vorbitorul de cinci limbi a pronunţat-o aşa cum se scrie!), dar un onest lucrător din DIE nu poate fi prefect în România? Comparaţia dintre securitatea lui Pleşiţă şi Agenţia Centrală de Informaţii îmi provocase deja crampe, noroc cu formula magică rostită de dl Ionescu – „mi-am servit ţara"!

Al doilea episod s-a petrecut la un post TV al cărui nume nu-l scriu, ca să nu-i fac reclamă (mă limitez a spune că e condus de Dan Diaconescu). Duminică, studiourile din Piaţa Romană l-au avut ca musafir pe ex-generalul Ion Coman. Condamnat la puşcărie pentru că a ordonat deschiderea focului la Timişoara (şi graţiat ulterior de sentimentalul Iliescu), generalul se străduia acum să demonstreze un seducător paradox. Recunoştea sincer că a dat ordinul respectiv (de altfel există înregistrări şi mărturii), dar constata senin că nimeni nu recunoaşte că ar fi tras în demonstranţi (de mirare, nu?). Şi astfel s-a ridicat vălul de pe misterele lui decembrie '89: la Timişoara (probabil în toată România) s-a murit din cauze necunoscute, cu aparenţă de glonţ. (Aceeaşi teorie paranormală este promovată cu sîrg şi de cel mai proaspăt membru al PSD, blagianul Ion Iliescu, cel care nu doreşte să strivească corola de minciuni a lumii.) Cînd era contrazis prea flagrant de procurorul care l-a-nfundat, Coman se scuza: au fost vremurile cum au fost, dar el „şi-a servit ţara"!

Iată o chestiune interesantă – acest leitmotiv, cel cu „servitul ţării", a devenit apanajul exclusiv al purtătorilor de uniformă! E un argument atît de terfelit în momente similare, încît am căpătat o alergie galopantă. În opinia multor militari, miliţieni sau securişti, deasupra lor se întinde o impenetrabilă umbrelă a „interesului ţării". Or fi existat şi victime, dar „cadrele şi-au făcut datoria"! (Apropo, aţi observat că absolut toţi securiştii au lucrat la Externe? Dar, vai, habar n-au de atentatele organizate la München şi nici de represiunea internă. Nici de plăţile către Şacalul & Co, nici de ascultarea telefoanelor. Ei se ocupau de chestiuni mai fine, din păcate nu pot fi descrise, căci s-ar aduce atingere interesului ţării! Interes pe care doar aceşti Cavaleri ai Mesei Rotunde îl cunoşteau şi apărau!) Dacă vreunul din ei e prins cu mîţa-n sac, sare în sus şi ţipă extrapolant: nu subminaţi INSTITUŢIA Armatei (Securităţii, Miliţiei etc.)! Avantajele uniformei, de!

Uniformă (dacă tot veni vorba) care li se decontează din banii mei de civil. Bani care le plătesc salariile, locuinţele de serviciu, suplimentul alimentar şi altele. Drept care m-aş aştepta la puţin respect din partea lor. Să mă mai scutească cu „servitul ţării"! Şi noi, cei fără uniformă, ne servim ţara şi nu facem atîta caz. Noi, cei care construim hidrocentrale, învăţăm copiii să citească, vindecăm bolnavii şi coafăm doamnele. A vinde pîine, cărţi sau pantofi înseamnă a-ţi servi ţara, la fel ca orice altă activitate (dacă e legală). Arhitecţii şi instalatorii, ţăranii şi bancherii, ziariştii şi DJ-ii îşi servesc ţara servindu-şi concetăţenii. Dar fără să se bată cu pumnul în piept.

HUMANITAS
bunul gust al libertăţii

Paşi peste graniţe

250 000 lei

OLIVER SACKS
Omul care îşi confunda soţia cu o pălărie

www.humanitas.ro
www.librariilehumanitas.ro

Cartea de pe noptieră

150 000 lei

MICHEL DE GHELDERODE
Povestiri crepusculare

http://autori.humanitas.ro
www.humanitasrights.ro

*Texte şi opinii de: Şerban ALEXANDRESCU (asociat şi creative director, Headvertising) ● Ene DINGA (ministrul Integrării Europene) ● Lucian GEORGESCU (director, gav-balkanski.proiect, agenţie de marketing cultural) ● Gabriel GIURGIU (jurnalist) ● Nicolae IDU (directorul Institutului European din România) ● Andi LĂZESCU (jurnalist) ● Mihaela ORBAN (consultant media) ● Manuela PREOTEASA (editor EurActiv.ro) ● Crenguţa ROŞU (co-managing partner, DC Communications) ● **Coordonatorul temei:** Mircea VASILESCU*

DILEMA VECHE

Fie integrarea cît de grea...

Ne descurcăm?

De o lună, România este în perioada „post-negocieri". Peste încă douăzeci şi trei de luni, ar trebui să fim în UE. Pînă atunci însă sînt de făcut atît de multe încît scepticii au şi început să anunţe posibila amînare a aderării: conform unei clauze speciale, Consiliul European poate amîna cu un an intrarea noastră în UE, cu votul a două treimi dintre ţările membre, dacă se constată întîrzieri semnificative în adoptarea măsurilor necesare. Această clauză este de fapt o sperietoare suplimentară menită să ne împingă de la spate şi să ne dea noi energii. Dacă guvernul ştie ce are de făcut şi, oricum, este supravegheat strîns de instituţiile europene, cetăţenii şi funcţionarii publici ştiu doar lucruri generale în legătură cu ce-i aşteaptă. Cea dintîi problemă este, aşadar, comunicarea: *cum poate ajunge enorma cantitate de informaţie la cei interesaţi? Multă lume are reţete, dar procesul de informare încă nu porneşte. În spirit specific românesc, mulţi politicieni, comentatori şi cetăţeni au început prin „a pune răul în faţă": încă n-a început dezbaterea despre ce mai avem de făcut, în schimb revine obsedanta întrebare „ce ne facem dacă ne amînă?".*

*De fapt, întrebarea mai gravă este „ce ne facem dacă NU ne amînă şi ne trezim, la 1 ianuarie 2007, membri în UE?". Românul e relativist: dacă se amînă, nu e o catastrofă, am trăit noi şi altele mai rele, de la Burebista încoace. Dar dacă intrăm fără să înţelegem ce ni se întîmplă, s-ar putea să nu mai ţină relativismul de tip „las' că ne descurcăm noi..." (**M. V.**)*

Gabriel GIURGIU

Integrarea încheierii negocierii

Vineri, pe 17 decembrie 2004, România închide setul de negocieri cu Uniunea Europeană. La Bruxelles avem nu una, ci trei delegaţii oficiale, venite cu trei avioane diferite (e drept că, neavînd de ales, s-au întîlnit în liftul şi în holul hotelului „Le Meridien") şi trei staff-uri diferite. În principiu, trebuie să curgă şampania, valuri-valuri. România ia foc, analiştii sar pe eveniment, toată lumea începe să îşi dea cu presupusul, să facă scenarii, să protesteze, să analizeze. Nu, nu e vorba de încheierea negocierilor. Nu ăsta e evenimentul. Joi, pe 16 decembrie, Ion Iliescu îl graţiase pe Miron Cozma. O gafă prezidentială pune în umbră un moment istoric (s-ar putea să exagerez, o fi deformaţie profesională?). Pe masa editorilor de ştiri şi a programatorilor de dezbateri au fost două evenimente, în aceeaşi zi: amnistierea unui lider sindical violent care a creat, pe parcursul anilor '90, cîteva tulburări socialmente periculoase (cred că aşa ar rezuma, azi, CNN sau Euronews). Celălalt: încheierea tehnică şi politică a negocierilor de aderare, cu impact direct asupra multor generaţii de români de acum încolo.

În acea zi, unul dintre cei mai amărîţi români de la Bruxelles era, fără îndoială, Vasile Puşcaş. El a sărbătorit încheierea negocierilor cu doi ziarişti, într-o cîrciumioară din centru. A făcut cinste cu trei rînduri de bere (bună, belgiană). Era după patru ani de muncă grea, sub tensiune. Ăstimp, crescuse o echipă de puşti (dacă au sub 30 de ani, aşa le zicem, e o convenţie), tehnicieni buni, pentru care îl invidia bulgăroaica de la Integrarea „lor" (pe asta o ştiu de la un coleg de breaslă bulgar, sursă de încredere). Reuşise, la termen, ce îşi propusese, şi asta e „mîndria maximă" pentru un ardelean. Se apuca de scris un curs şi o carte. Era amărît că gestul lui Ion Iliescu a făcut ce a făcut din societatea românească. Era amărît că, în campania electorală, negocierile au fost acuzate ca fiind prost şi netransparent conduse. Supărarea asta a trecut repede. A doua zi, într-o conferinţă de presă, Traian Băsescu oferă continuitate la Ministerul Integrării şi îi propune lui Vasile Puşcaş să îşi păstreze postul. Aproape instantaneu, aflînd vestea, la Cluj, unul dintre „puştii" care au negociat începe să ţopăie de bucurie în plină stradă, prin centru: în fine, preşedintele ales admite că au făcut treabă bună la negocieri. Nici nu mai conta dacă Puşcaş e lăsat sau nu de PSD să accepte. Declaraţia lui Băsescu a contat, oricum PSD-ul a refuzat oferta. A urmat nefericita nominalizare din „rezerva de cadre" a Primăriei Capitalei şi, în fine, un semnal de continuitate, prin indicarea lui Leonard Orban, fost adjunct al lui Vasile Puşcaş, drept succesor al acestuia.

Ce urmează? Greu de anticipat. Pe termen scurt, ar fi evitarea „clauzei de salvgardare" şi amînarea pe 2008. Asta înseamnă mult de muncă la JAI (Justiţie şi Afaceri Interne, *pour les connaisseurs)* şi Concurenţă. Tot mult de muncă este şi la Mediu. Asta înseamnă trei capitole diferite, comunicare aşijderea. În materie de JAI, atenţia publică e deja captată: reformă în justiţie, independenţă faţă de politic, condiţii omeneşti de lucru pentru magistraţi. Monica Macovei pare a şti despre ce e vorba în domeniul de care se ocupă. Temele sînt bune pentru talk-show-uri, invitaţii vorbesc bine (noroc cu Cristian Diaconescu, nu mai e nevoie să o inviţi pe Rodica Stănoiu), moderatorii cred că n-au mult de citit înainte, n-avem probleme. Mai rău e cu Mediul şi Concurenţa. Ambele sînt extrem de tehnice. Dacă la Protecţia Mediului avem subiecte relativ la îndemînă (mizeria din Munţii Patriei), abordarea sentimentală la-ndemînă (codrul e frate cu românul, nu?) şi studiul de caz (necesara Roşie Montană), la Concurenţă e jale. În primul rînd, e mult de citit. Subiectul e complicat şi pentru un ziarist de la *Financial Times* (a se înţelege că nu am încredere în pofta de documentare a ziaristului român mediu?). În al doilea rînd, e greu de tradus pe româneşte (din română în română, măcar) şi greu de „vîndut" marelui public. În al treilea rînd, avem de-a face cu o schimbare ideologică a abordării din partea autorităţilor române.

În general vorbind, PSD accentua avantajele integrării şi era fericit cu cele 78 de procente de euro-entuziasm. Tot în general vorbind, iertată fie-mi simplificarea, Alianţa reprezintă mai degrabă mediul de afaceri şi *middle class*-ul. Ei, patronii de firme, trebuie să investească pentru a respecta norme suplimentare de mediu. Tot ei sînt afectaţi în mod direct de prevederile capitolului Concurenţă care restrîng teribil amestecul ajutoarelor de stat în economie. Colac peste pupăză, Uniunea mai are şi ceva cote de producţie, pentru care şi CAER-ul ar fi fost invidios. Asta creează oarece probleme unor sectoare (deşi nu multe) industriale. De aici şi diferenţa de accent pusă pe comunicarea-încheierii-negocierilor. Înainte de alegeri, erau termene (de respectat) şi „interesul naţional" (de invocat). Acum, rămîn în discuţie termenele (asumate „de ceilalţi") şi interesul privat (afectat de termenele respective). Nu este, pînă la urmă, nici o dramă. Vom avea de-a face doar cu o deplasare de accent în ceea ce priveşte comunicarea? Asta poate fi interesant pentru un public covîrşitor euro-entuziast. Rămîne totuşi o problemă: cine sînt comunicatorii şi care le este calitatea? Nu te poţi baza la infinit pe talentul lui Jonathan Scheele. Ai de scornit strategii eficiente care să aparţină autorităţii centrale româneşti, adică Guvernului. Societatea are şansa de a ieşi din „efectul Cozma", iar euro-barometrele vor putea evolua spre un mai sănătos şi sustenabil prag de optimism de 52-55%. Comunicarea pe această temă este complicată şi scumpă: Bruxelles-ul nu are la îndemînă strategii semipreparate. Însăşi Uniunea are probleme cu propria comunicare, pentru propriii săi cetăţeni. În plus, ziariştii români se dau în vînt mai degrabă după aventurile lui Adrian Mutu, iar trusturile străine de presă de la Bucureşti se îndrăgostesc, pe rînd, de formatul tabloid. În fine, o deplasare Bucureşti-Bruxelles lasă în mare suferinţă un buget normal de redacţie.

De unde să începi? Habar n-am. D-aia e mai bine să fii ziarist. Nu trebuie să dai soluţii. Dai doar din tastatură.

Mihaela ORBAN

Accesibilitatea mesajului

Trăim într-o lume în care fiecare gest, idee, decizie, speranţă sau iluzie are viaţă prin comunicare. Nu comunicăm – nu existăm. Avem noi, românii, exerciţiul comunicării? Prea puţin – spun unii. Începem să-l avem – se entuziasmează alţii. Ştim noi, românii, că intrăm în Europa? Cu siguranţă că aşteptăm momentul. De 15 ani. Dar ştim ce ne aşteaptă dincolo de 1 ianuarie 2007? Putem privi acest moment în termeni de costuri/beneficii? Ştim ce drepturi şi obligaţii avem? De aici răspunsurile tind să devină mai complicate, iar argumentaţia poate să pară şubredă.

În general, cunoştinţele românilor despre avantajele şi dezavantajele pe care le presupune integrarea României în Uniunea Europeană sînt încă deficitare, iar foarte mulţi cetăţeni cred că integrarea reprezintă rezolvarea *in extremis* a problemelor majore cu care se confruntă. Sînt foarte puţini cei care ştiu că o ţară care a aderat la Uniunea Europeană îşi asumă anumite responsabilităţi şi exigenţe care implică atît beneficii, cît şi costuri. Necunoaşterea drepturilor şi responsabilităţilor ce decurg din aderarea României la Uniunea Europeană ar putea genera confuzie în rîndul populaţiei şi ar putea reduce sprijinul pentru îndeplinirea măsurilor de pregătire pentru aderare.

Ultimul *Eurobarometru* arată că Uniunea Europeană are o imagine pozitivă printre 76% dintre români (Eurobarometru 62, primele rezultate – publicat de Comisia Europeană în decembrie 2004, vezi http://europa.eu.int/comm/public_opinion/). Procentul este cel mai mare atît printre ţările candidate, cît şi printre ţările membre şi vorbeşte de la sine: sîntem entuziaşti; pentru noi, Europa rămîne încă un ţinut al tuturor posibilităţilor. În plus, avem un grad ridicat de speranţă faţă de ceea ce va însemna viitorul nostru european. Această speranţă se traduce la nivelul „vieţii, în general" (Eurobarometru 61 – publicat de Comisia Europeană în iulie 2004, http://europa.eu.int/comm/public_opinion) – o noţiune extrem de inconsistentă, care ne arată nouă, comunicatorilor, că o campanie de informare în jurul ideii „România în Uniunea Europeană" va fi un demers mai dificil decît pare la o primă vedere.

Scopul unei campanii de informare a cetăţenilor români despre Uniunea Europeană nu este de a convinge, ci de a oferi o imagine reală a ceea ce înseamnă UE, cu toate avantajele şi dezavantajele posibile şi cu toate schimbările la nivel economic, financiar, politic şi administrativ. Imaginea Uniunii Europene trebuie demitizată şi prezentată cetăţeanului român aşa cum este de fapt, şi nu cum credem că este sau cum am dori să fie. Pornim de la premisa că un cetăţean bine informat despre Uniunea Europeană este un cîştig nu numai pentru sine, dar şi pentru comunitatea locală, pentru România şi chiar pentru Uniunea Europeană. Astfel, românii vor înţelege mai bine care sînt exigenţele integrării, nu îşi mai vor fixa aşteptări supradimensionate faţă de acest proces şi vor decide în deplină cunoştinţă de cauză şi, nu în ultimul rînd, Uniunea Europeană va cîştiga pentru că are tot interesul ca viitorii cetăţeni europeni să înţeleagă şi să asimileze exigenţele unei identităţi europene.

O campanie de acest tip necesită, fără îndoială, o reunire a specialiştilor în negociere şi integrare din zona guvernamentală, alături de profesionişti în comunicare, lideri de opinie, analişti, strategi, asociaţii ale oamenilor de afaceri, jurnalişti, profesori şi, nu în ultimul rînd, de reprezentanţii organizaţiilor non-guvernamentale. Este nevoie ca de această dată să ne regăsim de aceeaşi parte a „baricadei" şi, pornind de la cercetările deja existente, în cel mai scurt timp trebuie să conturăm campania de informare şi comunicare privind integrarea.

Cred că sîntem cu toţii de acord că o campanie de acest tip necesită mesaje diferenţiate construite în funcţie de nevoile de informare ale fiecărui grup ţintă. Nu trebuie să omitem nici una dintre categoriile de vîrstă şi de profesie şi cu siguranţă va fi nevoie de o componentă cu caracter general: pentru toţi cetăţenii este important să ştie ce anume le va aduce statutul de „cetăţean european". Dar cheia întregii campanii va sta în accesibilitatea mesajului. Un mesaj simplu, concret, adaptat segmentelor diverse de populaţie, pentru că ştim foarte bine că marea majoritate a oamenilor nu rezonează la concepte abstracte (reconstrucţia cadrului de negociere, criteriul politic al integrării etc.). Avem nevoie de informaţii pe care să le putem transpune uşor asupra standardului nostru de viaţă.

Campania internă nu este însă suficientă, ea trebuie dublată de o campanie de promovare externă. Este foarte important să nu neglijăm modul în care românii vor fi priviţi şi receptaţi în calitatea lor de cetăţeni europeni. Avem, fără îndoială, anumite puncte forte pe care sîntem datori să le valorizăm, dar în acelaşi timp avem nevoie de responsabilitate şi de un alt tip de mentalitate, o mentalitate de învingător. Cu certitudine, campania de informare privind integrarea în UE este un efort comunicaţional considerabil pentru toţi cei implicaţi, dar în acelaşi timp este o provocare.

Important este ca, în 2007, românii care muncesc, învaţă sau călătoresc în ţările europene să conştientizeze apartenenţa lor la identitatea europeană, pentru că există mai multe lucruri care ne leagă de UE decît care ne despart.

Şansa şi neşansa de a fi împinşi de la spate

– interviu cu Nicolae IDU, directorul Institutului European din România –

Institutul European din România (www.ier.ro) se ocupă, în principal, de traducerea în limba română a acquis-*ului comunitar şi de realizarea unor studii de impact asupra aderării României la UE. Este locul unde se adună foarte multă informaţie cu privire la integrare şi, totodată, locul din care pornesc către cei interesaţi studii, analize şi subiecte de dezbatere pe teme comunitare. Avantajul unui astfel de institut este că poate cunoaşte lucrurile şi în detaliu, „la firul ierbii", şi „de sus", acordînd atenţie procesului în ansamblu.*

Aderarea – o problemă a tuturor

Domnule director, cetăţenii României sînt în continuare cei mai euro-optimişti: în toate sondajele, procentul celor care sînt de acord cu integrarea în UE este foarte mare. Este un acord în cunoştinţă de cauză?

În România, domeniul comunicării suferă foarte mult. Pe la jumătatea anilor '90, primul ambasador al Comisiei Europene la Bucureşti, doamna Karen Fogg, comenta înaltul procent favorabil integrării din sondajele de opinie în felul următor: „Săracii români, sînt euro-ignoranţi". Entuziasmul aderării este, fără îndoială, legat de lipsa de informare. Dar problema comunicării este în suferinţă şi în celelalte state recent integrate, şi chiar în statele care sînt membre vechi ale UE. Nu ar trebui însă să aruncăm vina pentru această stare de fapt exclusiv pe seama instituţiilor. De multe ori, informaţia „se transportă", dar ea nu produce efecte. Ar trebui să trezim interesul, nu pur şi simplu să „transportăm" informaţia. Am constatat acest lucru prin studiile de impact pe care le-a realizat Institutul European: ele au fost comentate în presă, dar la nivelul unor segmente informate ale publicului, ale administraţiei nu au creat efecte. Acelaşi fenomen este valabil şi în alte straturi ale societăţii, de pildă în mediul de afaceri: oamenii de afaceri, dar şi angajaţii responsabili pentru viitorul lor nu manifestă suficient interes pentru informaţiile privind integrarea, nu *cer* astfel de informaţii.

Probabil că oamenii s-au obişnuit cu ideea că de integrarea în UE se ocupă Guvernul, iar societatea nu are decît de aşteptat, pasiv, momentul cînd vom sărbători aderarea...

Oamenii trebuie să înţeleagă că problema aderării a fost a guvernului, a politicienilor şi a funcţionarilor publici, pînă s-au încheiat negocierile. Din acest moment, ea devine, în mod dramatic aş spune, o problemă a tuturor cetăţenilor, pentru că fiecare va simţi în mod direct consecinţele negocierilor. Eu nu am, ca unii lideri de opinie, o viziune pesimistă şi catastrofică în legătură cu aderarea. Dar oamenii trebuie să fie informaţi în legătură cu efectele: aderarea va genera ceva şomaj, ceva falimente, va schimba modul de funcţionare a instituţiilor. Sigur, sînt nişte costuri pe care ni le-am asumat implicit. Totuşi, în primul rînd trebuie să facem ceva pentru a creşte interesul pentru aceste probleme, mai ales în mediile de afaceri.

Ce se poate face şi cine trebuie să facă?

Cred că este necesară o acţiune conjugată a autorităţilor, a asociaţiilor patronale şi a sindicatelor, altfel vom rămîne în această zonă de semi-ignoranţă şi ne vom trezi, după aderare, că sîntem subiectul unor procese pe care nu le înţelegem. Există deja unele iniţiative ale Camerelor de Comerţ sau ale cîtorva asociaţii patronale, dar masa publicului pe care trebuie să îl informăm este foarte mare şi cu interese foarte diverse. Conferinţele de genul „aducem 100 de oameni de afaceri şi le vorbim, în general, despre consecinţele *acquis*-ului în domeniul mediului" nu sînt suficiente, pentru că fiecare trebuie să ştie concret ce se va întîmpla cu el şi cu afacerea lui. Pe de altă parte, mass-media au un rol important în acest proces de informare; problema este cum determinăm mass-media să se ocupe de asemenea subiecte...

Uneori, pentru a trezi interesul, unele subiecte au fost prezentate în presă într-o manieră dramatică sau catastrofică, în genul „va trebui să punem cipuri la vaci, nu vom mai avea voie să tăiem porcul conform tradiţiei, se vor desfiinţa cazanele de ţuică" şi altele asemenea.

Au fost informaţii denaturate, iar tema tăierii porcului a fost prezentată cu totul fals. În România însă s-a creat reflexul de a explica orice prin „aşa ne cere Uniunea Europeană". De exemplu, creşterea preţurilor la utilităţi este justificată în acest fel. Dar nu se trece mai departe de această fază. Au existat voci care au spus că e mai bine să ne modernizăm, să progresăm, şi abia după aceea să intrăm în UE, cînd vom fi mai bine pregătiţi. Or, eu nu cred că putem ţine pasul, nu ne putem dezvolta singuri. Uniunea Europeană este o ancoră care ne oferă nu doar fonduri, dar ne dă şi modelul şi ne împinge de la spate. Preţurile la utilităţi oricum trebuiau mărite, pentru a face eficient acest sector: oamenii erau furaţi, pentru că tot ce dădeau la bugetul statului mergea în sectorul energetic sub formă de subvenţii, pentru a acoperi pierderile şi ineficienţa. La fel cu şomajul: se spune că va fi şomaj pentru că „vine UE peste noi". Fals: va creşte şomajul pentru că noi n-am rezolvat la timp nişte probleme ţinînd de eficienţa economiei, n-am făcut restructurările necesare. Polonia a rezolvat această problemă din 1993-1994, sub forma unei terapii de şoc. Noi, cu gradualismul nostru, am ajuns abia acum să facem restructurarea.

Prea săraci pentru a fi eurosceptici

În anii '90, cînd Polonia făcea terapie de şoc, la noi exista un discurs antioccidental foarte abstract, de tipul „nu ne vindem ţara", care făcea apel la demnitatea naţională şi la „neamestecul Europei în treburile noastre interne". Există, acum, riscul să apară un nou tip de „discurs antioccidental" sau de reacţii anti-UE generate de consecinţele concrete ale aderării?

Noi nu putem să ne sustragem unui fenomen mai general, pe care l-am observat în statele care au aderat în 2004, unde a luat forma unor proteste publice. Agricultorii polonezi, de pildă, au ieşit în stradă acum un an şi jumătate pentru a protesta împotriva felului în care guvernul lor negocia capitolul „Agricultură". Am fost în Polonia în septembrie 2004 şi am constatat că agricultorii sînt cei mai fericiţi dintre polonezi. Vor fi şi la noi reacţii, dar după momentul aderării vor fi şi zone în care efectele pozitive se vor simţi rapid. În Polonia, asemenea efecte vizibile s-au produs chiar în agricultură, nu numai pentru că agricultorii polonezi primesc subvenţii din fonduri europene, dar şi pentru că produsele lor, fiind mai ieftine, se exportă bine pe pieţele UE. Nu văd de ce nu s-ar întîmpla ceva asemănător şi în România, deşi noi avem o problemă structurală în agricultură – cu fragmentarea excesivă a fondului funciar şi cu o mare parte a populaţiei active ocupată în agricultură. România e prea săracă pentru a fi eurosceptică sau europesimistă, aşa încît, în ansamblu, reacţia va fi preponderent pozitivă. Fenomene precum şomajul sau falimentele sînt cunoscute, ne-am mai confruntat cu ele, aşa încît nu vor genera reacţii anti-UE prea puternice.

Revenim, atunci, la problema cunoaşterii şi a informării: reacţiile adverse pot fi evitate dacă cetăţenii ştiu din timp ce-i aşteaptă. Or, conţinutul integral al negocierilor nu s-a făcut public pînă acum...

Nu s-a făcut public şi mă îndoiesc că pînă la un anumit moment se va publica integral, pentru că şi în zona Uniunii Europene aceste negocieri au fost considerate confidenţiale, ca orice negocieri în curs. Şi acolo sînt interese care reflectă poziţia statelor membre. Confidenţialitatea trebuia aşadar păstrată. Dar pe anumite segmente se pot transmite informaţii celor care sînt afectaţi. Am înţeles că există o asemenea iniţiativă, lansată de Preşedinţie şi de Ministerul Integrării, se vor organiza seminarii şi conferinţe la care oamenii interesaţi să primească informaţiile necesare. În acelaşi timp însă, cei interesaţi ar trebui să manifeste o atitudine activă, să meargă la cei care deţin informaţiile şi să le solicite.

În absenţa informaţiilor, se creează impresia că, o dată încheiate negocierile, nu mai putem face altceva decît să aplicăm, cuminţi şi ascultători, ceea ce s-a bătut în cuie. Cum stau de fapt lucrurile, ce marjă de manevră mai avem, ce anume mai putem schimba?

Lucrurile nu sînt, practic, bătute în cuie, negocierile nu s-au desfăşurat „la milimetru", ci s-au negociat strategii, perioade de tranziţie, derogări de la *acquis*-ul comunitar. Dar lucrurile pot evolua pe plaje destul de largi. De exemplu, s-au negociat nişte cote de export; or, România întotdeauna a avut probleme cu acoperirea acestor cote şi în anii trecuţi: am avut facilităţi în relaţiile comerciale cu UE şi nu am putut să le valorificăm. Apoi, marea problemă va fi crearea unor capacităţi de cofinanţare pentru fondurile europene: după cum se ştie, fondurile sînt acordate unor proiecte în care o parte a finanţărilor trebuie asigurată de autorităţile române. Este o muncă enormă nu numai să faci proiecte – pînă la urmă, pentru asta se pot angaja firme specializate care ştiu cum se fac asemenea proiecte – dar şi să asiguri, prin planificarea bugetară pe cîţiva ani înainte, finanţările necesare. Or noi, care avem în fiecare an una sau mai multe rectificări bugetare, nu avem experienţă în planificarea bugetară multianuală, nu ştim ce venituri vom avea peste doi-trei ani. Iar dacă nu vom avea fonduri pentru cofinanţare, nu vom putea folosi banii primiţi de la UE. S-a spus că România va fi un beneficiar net, din punct de vedere financiar, în relaţiile cu Uniunea Europeană. Această afirmaţie trebuie privită cu oarecare reţinere. În Polonia s-a făcut un studiu şi s-a ajuns la concluzia că în primii doi ani vor fi contributori: nu vor putea să cheltuiască toţi banii alocaţi, dar vor plăti contribuţiile la bugetul comunitar, pentru că aşa s-au angajat. Trebuie să acceptăm şi noi că poate în primii ani ni se vor aloca prea mulţi bani, pe care nu-i vom putea cheltui; la bugetul comunitar vom avea o contribuţie de 800 de milioane de euro, dar vor fi ani în care ni se vor aloca 2 miliarde de euro. Pentru aceşti bani, va trebui să găsim resurse de cofinanţare. Este o problemă foarte serioasă.

Să gîndim ca nişte europeni

Pe bună dreptate oamenii sînt preocupaţi de chestiunile concrete – cote, reglementări, taxe, costuri şi altele. Dar, văzută de la o oarecare înălţime, integrarea este mai ales o problemă „culturală", de schimbare a mentalităţilor. Cum stăm din acest punct de vedere?

Nu există, desigur, un standard după care să putem măsura această dimensiune. Dar putem aproxima o impresie generală. E clar că noi ne confruntăm cu o problemă de mentalitate. A crescut numărul celor care merg în Occident, mai ales din raţiuni economice. Ajunşi acolo, foarte mulţi se adaptează greu, în schimb „exportă" multe dintre cutumele noastre, care au multe elemente originale, dar şi unele influenţe venite din zonele vecine, din Est. Avem o problemă în a ne considera, încă de pe acum, cetăţeni ai Uniunii Europene. Iar aceasta nu se reflectă numai la nivelul omului obişnuit, ci în toate sferele societăţii, chiar şi la vîrf. Uitaţi-vă cum se desfăşoară dezbaterile privind acest proces: se canalizează exclusiv pe teme precum „sîntem sau nu pregătiţi?", „ne-o iau bulgarii înainte sau nu?", „ne-am făcut temele sau nu?". Or, un cetăţean al Uniunii Europene nu gîndeşte aşa. Un cetăţean al UE se gîndeşte la „ce trebuie să facă UE ca să-i fie lui bine", nu „ce trebuie să facă el ca român pentru a fi acceptat". Trebuie să începem să gîndim ca nişte europeni, să avem un cuvînt de spus în politicile europene.

Ce s-ar întîmpla dacă s-ar amîna integrarea cu un an?

Dacă ne uităm înapoi, observăm că România a mers cel mai bine cînd a fost împinsă de la spate: a existat un *accession partnership*, un instrument foarte puternic al Uniunii Europene, prin care ni s-a fixat, de fapt, ce avem de făcut, căci noi aveam mari probleme în a ne defini priorităţile. A fost şansa şi totodată neşansa noastră să fim împinşi de la spate. Şansa – pentru că am avut un partener care ne-a arătat ce avem de făcut; neşansa – pentru că n-am putut să facem aceste lucruri singuri şi mai devreme. Dacă se amînă aderarea cu un an, nu s-ar întîmpla mare lucru: sîntem totuşi pe scara trenului, mai avem de făcut un singur pas. N-ar fi de dorit totuşi să se întîmple acest lucru. Întîi, din motive de imagine: iar am fi arătaţi cu degetul. Apoi, pentru că în acel an am pierde nişte fonduri. În sfîrşit, pentru că s-ar amîna cu un an posibilitatea de a ne exercita drepturile de stat membru al UE, de a participa la diversele comitete şi comisii unde ne-am promova interesele. Pe de altă parte, ştiind de unde am plecat şi cum am evoluat, trebuie să privim lucrurile cu realism. În ultimii 15 ani, noi am făcut o mare greşeală: am ignorat aproape total creşterea resursei umane. Nu mă refer numai la procentul din PIB alocat învăţămîntului – care este important, dar nu suficient – ci şi la celelalte componente. Irlanda, Ungaria şi Cehia, de exemplu, au orientat o mare parte a fondurilor de preaderare către dezvoltarea resurselor umane. Fără creşterea resurselor umane şi fără o reformă a învăţămîntului superior, vom plăti un tribut important *după* momentul aderării. Dacă vom înţelege toate aceste lucruri, atunci vom putea adera la 1 ianuarie 2007. Dacă nu, atunci vom amîna şi aderarea, şi posibilitatea de a valorifica oportunităţile oferite de Uniunea Europeană.

a consemnat Mircea VASILESCU

EurActiv .ro
Ştiri comunitare, politici europene & *Actori UE* online

„Dosarul" despre integrare a fost realizat în colaborare cu EurActiv.ro.

Alte texte şi opinii la temă găsiţi pe www.euractiv.ro

COMUNICAŢI, COMUNICAŢI, TOT VA MAI RĂMÎNE CEVA

Mai toată lumea este de acord că informarea cetăţenilor despre procesul aderării la UE este deficitară. Şi nu este vorba de „marele public" în ansamblu, ci de segmente diferite, cu interese diferite – oameni de afaceri, agricultori, studenţi, funcţionari publici, pensionari, lucrători industriali ş.a.m.d. În următorii doi ani, procesul de informare trebuie să crească în viteză şi în intensitate, aşa încît i-am rugat pe cîţiva specialişti în comunicare să răspundă la două întrebări:

1. Se poate face, pînă la 1 ianuarie 2007, o campanie eficientă care să informeze publicul despre temele aderării?

2. Cum ar trebui să arate, în linii mari, o asemenea campanie şi cine ar trebui să aibă rolul cel mai important (Guvernul, comunicatorii de profesie, presa, tehnocraţii...)?

Şerban ALEXANDRESCU

1. Sînt convins că se poate face. De fapt, se *pot* face. Pentru că va fi nevoie de mai multe campanii. Totul trebuie spart în bucăţi înghiţibile care să se constituie în temele mai multor campanii de informare. Dar sînt doi ani de zile. Dacă nu o „ardem aiurea" prin comitete şi comiţii, dacă scoatem birocraţia – pînă acum inerentă acestui gen de proiecte „sociale" – din ecuaţie, avem destul timp la dispoziţie. Dacă ea va fi eficientă? Asta va depinde foarte tare de calitatea partenerilor angrenaţi în aceste proiecte. În foarte multe cazuri, acest gen de campanii sînt ridicol de ineficiente, din cauză că sînt un fel de vaci de muls pentru cei angrenaţi în ele. Efortul intelectual se concentrează în special în a găsi căi pentru mărirea comisioanelor, nu pentru mărirea eficienţei lor. Iar „statul" pînă acum a fost interesat mai mult în bifarea unor acţiuni şi mai puţin în a dezvolta campanii de comunicare care chiar să îşi atingă obiectivele. Un alt duşman al eficienţei acestui gen de comunicare este penibilul *political correctness* care sufocă din faşă expresivitatea soluţiilor creative. De aceea, cel mai mare risc este acela de a dezvolta faţă de aderare un soi de propagandă moale şi calduţă. Care însă va lăsa rece poporul.

2. Este imposibil să îmi dau cu părerea fără să am un *brief* în faţă. De asemenea, este dificil de spus cine are rolul principal în filmul ăsta. Cred că vor fi mai mulţi actori pe afiş. Însă cineva va trebui să fie *the ultimate coordinator* al acestui bucheţel de campanii, şi acolo va fi principalul pol al răspunderii. Acel cineva va trebui să ştie să armonizeze o sumedenie de medii pe care se vor desfăşura aceste campanii de informare. Şi aş spune că presa este cel puţin la fel de importantă ca orice alt canal. *Content*-ul va bate întotdeauna „publicitatea". De aceea, aceste campanii de informare vor necesita şi un uriaş efort de PR, însă mult mai abil şi mai profesionist făcut decît pînă acum. Cît despre televizor, dacă cu el am minţit poporul, înseamnă că e la fel de bun şi acum, cînd va trebui să-i spunem adevărul. Plus că, dacă am fost destul de buni, încît i-am făcut pe români să scoată din buzunar 600 de milioane de dolari de sărbătorile astea, probabil că sîntem în stare şi să le transmitem cîteva adevăruri simple despre aderare, în cei doi ani pe care îi avem la dispoziţie.

Lucian GEORGESCU

1. Doi ani de comunicare consecventă, susţinută, coerentă sînt suficienţi şi pentru a convinge poporul că e necesar să ne întoarcem la puterea Sovietelor, de exemplu. Sau că trebuie să emigrăm pe Lună. Nu sînt convins că acelaşi lucru se poate spune despre o campanie care să-i facă pe români să renunţe la eterna autocompătimire combinată cu excese protocroniste şi mărci ale orgoliului nejustificat. Cu alte cuvinte, mi se pare imposibil să reuşeşti să mai explici că nu datorită faptului că ne-am născut la Porţile Orientului, la răscrucea vînturilor şi că sîntem cu toţii poeţi şi fotbalişti etc., românul nu îşi mai mătură prispa şi nu mai văruieşte de Paşte cerdacul, iar mama e, în general, un concept-recipient bun să ne băgăm tot ce putem în el. Să nu subestimăm aşadar puterea comunicării profesioniste, dar nici să nu o exagerăm. Scurt: da, se poate, dar...

2. Aici nu pot fi scurt. Ce pot spune în cîteva vorbe este că vorbim despre o campanie integrată de comunicare, utilizînd suporţi şi strategii tradiţionale, dar şi neconvenţionale, că NU este vorba doar de publicitate, cum greşit s-a procedat în cazul altor campanii de comunicare de interes naţional şi finanţate din banii publici. Rolul cel mai important ar trebui să revină Guvernului, în cazul în care ar găsi o persoană capabilă să înţeleagă ce înseamnă comunicare pentru români, şi nu pentru alegători. Aceasta ar fi singura soluţie pentru a păstra coerenţa şi consistenţa, ca să nu spun unicitatea (deşi sub multiple forme de ambalaj) a mesajului: clar, răspicat, credibil, simplu. Această persoană/funcţie trebuie să fie o personalitate cu incontestabile cunoştinţe şi experienţe de marketing politic, social, cultural, comercial. Nu în ultimul rînd, această persoană trebuie să aibă mîinile curate, iar sufletul şi cugetul libere, plus autoritate incontestabilă în atingerea obiectivelor sale, pentru a nu fi contrazis şi subminat permanent în decizii de reprezentanţii unei naţiuni care se pricepe la toate, de la fotbal la poezie, de la politică la cinema, de la sex la religie. Altfel, bugetele se vor duce discreţionar la agenţii de publicitate care vor construi pe nisip, dînd cu lingura presei din terciul comunitar şi hrănindu-se simplist din comisioane de media, din care ar trebui să facă împărţeala şi celor care le-au dat felia de pîine sau roata de caşcaval, aşa cum s-a întîmplat pînă acum şi cum probabil se va întîmpla şi de acum înainte. România se va schimba permanent, românii niciodată. Deci, campanie – da, eficientă – nici în vecii vecilor. Oricum nu contează.

Andi LĂZESCU

1. Un răspuns tranşant e greu de dat. În primul rînd pentru că nu există o soluţie unică de conectare informaţională a României, în ansamblul ei, la tematica aderării la Uniunea Europeană. La nivelul general al populaţiei se coagulează doar cîteva percepţii majore, de regulă într-o manieră de alb-negru. E bine că se circulă fără vize. Sau că se pot obţine legal permise de muncă în ţări din UE. E rău că se măreşte accelerat preţul la energie din cauza impactului general asupra preţurilor. Acest gen de mesaje sînt importante pentru că felul în care se coagulează percepţia dominantă poate uşura sau îngreuna transmiterea mesajelor specifice şi mult mai concrete care vizează diferite segmente din societatea şi economia românească. E vorba de reglementări specifice unor categorii profesionale (medici, dentişti, profesori, jurişti etc.) sau de prevederi care se aplică societăţilor comerciale de un anumit profil. Două zone-cheie sînt administraţia centrală şi locală şi clasa politică (parlamentarii şi oamenii importanţi din activul principalelor partide, adică cei care votează legi şi desemnează titularii posturilor din structurile statului). În ambele cazuri există un deficit informaţional major chiar şi în ceea ce priveşte lucruri care ţin de cultura generală în domeniul UE. Or, capacitatea administraţiei de a gestiona onorabil obligaţiile asumate în dosarele de negociere e un factor critic în perioada următoare.

Ca observaţie generală, data de 1 ianuarie 2007 (asta dacă nu se va aplica pînă la urmă clauza de amînare cu un an!) are mai mult o importanţă simbolică. Pentru că o mulţime de reglementări fie deja se aplică, fie intră în vigoare, în funcţie de felul în care s-a negociat, în diferite etape după această dată. E drept însă că următorii doi ani vor fi foarte importanţi în ceea ce priveşte percepţia generală asupra integrării europene la nivelul populaţiei. Din acest punct de vedere, impresiile dominante vor fi cele induse de mass media. Din păcate, mass-media românească e departe de a fi capabilă să răspundă mulţumitor unei astfel de provocări. În primul rînd, din lipsă de resurse financiare (nu e tocmai o bagatelă să acoperi costurile asociate unor jurnalişti care să ţină constant legătura cu Comisia Europeană, locul unde se elaborează peste 50% din reglementările care operează în ţările din UE, sau care să facă documentări în statele care au aderat anul trecut). În al doilea rînd, pentru că e mare lipsa de gazetari capabili să trateze competent zone specifice, de la probleme de mediu la cele de sănătate sau cercetare ştiinţifică. Or, dacă ei nu sînt în stare să urmărească ce se întîmplă acum în aceste domenii, e greu de crezut că vor fi în măsură să trateze chestiunile specifice legate de procesul de integrare pe aceste direcţii.

2. Oricum, ar trebui să fie o mulţime de campanii paralele. Nu poate fi însă vorba de o campanie integrată, coordonată de la un centru de comandă unic. Aşa ceva ar putea eventual suna frumos pe hîrtie, dar are mici şanse să se şi împlinească în realitate. Dacă ar fi să formulez cîteva priorităţi, m-aş opri la următoarele:

– formarea formatorilor de opinie, adică a jurnaliştilor; pe de o parte, prin familiarizarea cu chestiunile specifice diferitelor domenii, iar pe de alta, prin oferirea unor formule de suport pentru facilitarea contactării structurilor instituţionale din UE şi cultivării unor surse la nivelul acestora;

– formule accelerate de instruire la nivelul structurilor guvernamentale, la nivel central şi local, care intră curent în contact cu populaţia; felul în care aceştia pricep ei înşişi procesul de aderare şi problematicile specifice UE ca şi felul în care ştiu să comunice subordonaţilor sau populaţiei astfel de lucruri poate conta mult;

– la nivelul guvernului strategia de comunicare trebuie să vizeze o combinare a chestiunilor delicate legate de implementarea obligaţiilor asumate prin negocierile de aderare, care nu trebuie în nici un caz ocultate, cu mesaje care să reliefeze avantajele generale, pe termen mediu şi lung, ale integrării României în UE;

– pe termen lung, aş stimula proiecte sustenabile care să se înscrie în ideea construcţiei unei infrastructuri de comunicare pe probleme UE (baze de date integrate de proiecte, programe speciale în universităţi şi în şcoli, centre informaţionale etc.).

În fine, o chestiune care nu este legată în mod direct de procesul de comunicare, dar care e esenţială nu numai pentru înţelegerea fenomenelor, ci şi pentru elaborarea unor mesaje convingătoare e iniţierea unor proiecte de cursă lungă (probabil la nivelul Guvernului în colaborare cu UE) care să stimuleze apariţia unor resurse de expertiză, chiar a unor *think tank*-uri, care să evalueze impactul aderării şi posibile scenarii de evoluţie a societăţii şi a economiei româneşti în perioada post-aderare.

Crenguţa ROŞU

1. Da, se poate. Cîteva observaţii, înainte de a răspunde la a doua întrebare:

a) Aderarea a fost mult timp în dezbaterea publică în primul rînd o miză politică. Promisiunea unei bunăstări similare celei occidentale a servit pe rînd organizaţiilor politice drept port-drapel. De aici, probabil, detaşarea cetăţeanului de efectul aderării asupra propriei vieţi. Tot de aici argumente în plus pentru atitudinea de „primitor pasiv" al informaţiei şi nu de căutător activ al acesteia. O „piatră de moară" pentru orice campanie şi pentru instalarea unei mentalităţi europene.

b) Aderarea a fost privită mult timp ca fiind o chestiune de politică externă. „Externiştii" sînt încă sursa principală de mesaje privind aderarea – ca atare, detaliile economice, legislative, sociale ale integrării au fost mai puţin tratate şi expuse. Ele devin, astfel, la ani buni de la începerea demersului de aderare, suprize; fie în privinţa producătorilor agricoli şi a standardelor necesare, fie în privinţa calităţii în diferite industrii, exemplele sînt numeroase...

c) Tema integrării este foarte vastă, afectează fiecare domeniu într-un mod specific. Cei specializaţi pe fiecare domeniu pot şi trebuie să detalieze atît normele şi standardele europene, cît şi sensul lor. Fără înţelegerea scopului fiecărei reglementări, demersul armonizării legislaţiei şi a standardelor pare unul impus, nu o cale către evoluţie. Publicul devine reactiv la „norme impuse", reglementarea fără finalitatea ei pare un moft european.

d) Campania va trebui să continue şi după 2007 – Uniunea Europeană se află într-un proces de schimbare la care va trebui să fim mereu conectaţi – ca ţară membră, de această dată.

2. Aş începe prin reevaluarea viziunii privind evoluţia României şi aş lămuri, încă o dată, de ce ne-am dorit să fim parte a Uniunii Europene şi ce urmărim, lasînd la o parte reparaţia istorică, vocaţia europeană a României şi restul temelor mult prea generale. S-ar putea, astfel, lămuri unde sîntem şi unde vrem să mergem – nu ca destinaţie geo-politică, ci ca sens de dezvoltare. Poate n-am urmărit suficient de atent, dar îmi pare că acest tip de abordare pe termen lung, oarecum vizionară, a lipsit din discursul public. În acelaşi timp am putea descifra cum arată *cetăţeanul* român cu identitate oficială de european. Apoi, s-ar putea face o segmentare a publicului în funcţie de interesele faţă de tema integrării. Adică o detaliere pe sectoare/segmente/ industrii a viziunii generale. S-ar putea prezenta temele-cheie pe fiecare segment şi aş găsi canalele potrivite să ating exact comunităţile interesate de subiectul în cauză. N-aş mai folosi generalităţi, ci teme precise din fiecare domeniu; nu „tehnicalităţi", ci exemple clare pentru fiecare segment de activitate. Aş prezenta fiecare nouă modificare necesară ca urmare a armonizării legislative, precum şi raţiunea acesteia. Aş arăta ce trebuie să facem, ce trebuie să evităm şi de ce este cea mai bună soluţia legislativă/metodologică aleasă. Aş prezenta şi ce urmează să se mai întîmple pe termen scurt, mediu şi lung. Aş ţine la curent constant, susţinut, aceste comunităţi, cu toate evoluţiile, prezentînd în acelaşi timp experienţe similare ale ţărilor din primul val şi consecinţele schimbărilor. Ar trebui, de asemenea, ca temele să fie tratate pe nivele de complexitate diferite în funcţie de nivelul de implicare şi pregătire a publicului din sectorul respectiv (probabil una dintre cele mai mari provocări ale unei astfel de campanii: limbajul simplificat). Aş avea în vedere, de asemenea, forme diferite de sesiuni deschise de întrebări şi răspunsuri – cît de personal şi de „faţă-în faţă" se poate, mai ales pentru segmentele de populaţie care au mai puţine cunoştinţe în domeniu şi o mai mică apetenţă pentru cuvîntul scris.

Guvernul ar putea fi „generalul" unei astfel de campanii, folosind ministerele de resort ca „tabere" de coordonare pe fiecare domeniu. Acestea ar colabora, la rîndul lor, cu echipe de comunicatori profesionişti, jurnalişti, tehnocraţi, asociaţii profesionale, organizaţii non-guvernamentale etc. Faţă de multitudinea de aspecte legate de integrare, specializarea devine un imperativ pentru claritate şi relevanţă. În concluzie, schema de mai sus reprezintă o sumă de campanii specializate pentru fiecare sector, care însă tratează temele integrării nu tehnic, ci din perspectiva vieţii de zi cu zi a fiecăruia.

DILEMA VECHE
Fie integrarea cît de grea...

Manuela PREOTEASA

Alo, Parisul? Aici Estul

Un occidental priveşte spaţiul european din afara UE ca Est; un Est interesant, dinamic. „La noi economia este aşezată, nu ne aşteptăm să dea un randament spectaculos. Pieţele dinamice sînt în Est", obişnuieşte să spună. În Estul nostru s-au făcut cele mai mari averi în cel mai scurt timp. Sume ca 10-15 milioane de dolari avere îl şochează pe cetăţeanul european middle-class, care n-a reuşit, Dumnezeu ştie de ce, să strîngă cine ştie cît, în vreme ce la noi topul bogaţilor începe cu aproape miliardul. Prin urmare, aşteptările vesticilor de la noi sînt mari. Ei aşteaptă să investească, să scoată banul, să îl înmulţească aici. Se pare că unii văd mai bine decît noi oportunităţile care ne stau sub nas. De ce? Pentru că au know-how, experienţă, pentru că sînt mai bine pregătiţi în a explora şi exploata domenii noi, pentru că ştiu să facă marketing.

Fermecaţi de calitatea germană, românii s-au grăbit să îşi umple cărucioarele din supermarket, au plătit cu cardul făcut la banca austriacă, s-au deplasat cu maşina fiabilă a producătorului ceh şi, ajunşi acasă, s-au relaxat în baia turcească sau în faţa programelor de *entertainment*. Ce urmează?

Urmează să ne tranformăm în roboţei fără imaginaţie şi să fim carne de tun? Dacă nu vom investi în ideile noastre, posibil.

Teren al loviturilor financiare, Estul are nevoie de experţi occidentali pentru a-şi vedea (şi valorifica) atuurile. Pînă acum, aceştia au încercat să aplice în Estul nostru scheme occidentale consacrate. Esticii s-au făcut că le aplică; descurcăreţi din fire, au lăsat portiţe salvatoare. Acum ceva ani, Parlamentul trecea o facilitate pentru întreprinderile mici şi mijlocii, despre care vorbea toată lumea, dar nimeni nu reuşea să o găsească în lege. Era sublim de întortocheată; „să nu se prindă FMI". Nu e o glumă, funcţionarii din Finanţe chiar îşi făcuseră o strategie din a încerca „să îi traducă", prin chiţibuşerii legislative, pe experţii Fondului.

În dialogul cu Bruxelles-ul, capitolele de negociere au fost tabla de şah, iar piese a avut fiecare echipă. Poate că Bruxelles-ul a jucat cu albele şi a avut prima mutare. Dar, în tabăra noastră, fiecare piesă ar fi trebuit să conteze, fiecare pion, fiecare nebun. Preocupaţi să bifăm mult şi repede, negocierile sînt acum finalizate, iar poza lor desenează identitatea noastră în următorii ani. Serviciile, cele financiare sau cele nefinanciare, vor arăta aşa cum spune capitolul 3 de negociere, deocamdată într-un limbaj puţin descifrabil chiar şi pentru iniţiaţi. Capitalurile vor circula liber, iar cetăţenii pot alege unde să lucreze. În această privinţă, cum valul de plecări masive spre Vest s-a produs deja, experţii aşteaptă mai degrabă ca oameni mai nevoiaşi ca noi să îşi caute rostul în România.

Măcar corupţie vom avea mai puţină, cel puţin în vămi, pentru că unele dispar cu totul. Buhnici, jurnalistul arestat în Bulgaria pentru că a surprins vameşi corupţi cu camera ascunsă, nu va mai avea ce filma la Ruse. Eliminată graniţa, micii traficanţi de frontieră vor trece nepăsători cu sacoşele lor de rafie. Şi turiştii vor fi scutiţi de a mai pregăti cîte un *souvenir* pentru vameş. Cozile şi obiceiurile se conservă, astfel că se vor transfera, probabil, pe frontiera de est.

În reforma taxelor, microîntreprinderile, care plătesc un impozit de 3% la venituri, se vor alinia, treptat, la clasicul impozit pe profit. Cotele reduse de TVA la medicamente, tipărituri vor dispărea şi acestea, aşa cum ne putem aştepta, odată membri ai UE, la o creştere a impozitului pe dividende. O serie de firme vor fi obligate la plata TVA, de care scapă acum în baza unei derogări. De altfel, la nivelul celor 25 de state membre, fiscalitatea blîndă este un subiect delicat, iar România, odată parte din selectul club, nu va scăpa de dispute.

Capitolul „Concurenţă", unde nu a mai fost timp pentru negociere, dă frisoane companiilor. Cineva are o mică pensiune, într-o superbă zonă montană. Dar ce te faci cînd străinul evită să vină, de teamă că, dacă se întîmplă să se îmbolnăvească, asigurarea îl va trimite într-un spital infect? Vrînd-nevrînd, lecţia capitalismului arată că avantajul competitiv nu înseamnă întodeauna preţuri şi calitate, ci şi trenuri care ajung la timp, şosele bune, spitale decente. Pe piaţa auto, în doi ani barierele vamale vor dispărea, iar doritorii îşi pot aduce din Germania ce maşini poftesc; asigurările auto se vor scumpi semnificativ, pentru că trebuie să fie valabile şi în străinătate, se vor uni cu cartea verde. Efecte de acest tip se simt deja în multe domenii, însă informaţia economică abia răzbate dinspre instituţiile datoare să o mediatizeze.

Lipsa de comunicare face ca optimismul inconştient al majorităţii românilor să fie contrabalansat, în cercurile de afaceri, de o rezervă rece. Ba chiar, discursul unilateral, încifrat al autorităţilor riscă, dacă se va menţine, să împingă subiectul integării în scepticism. De cealaltă parte, optimiştii spun că nici o ţară nu a dus-o mai rău odată intrată în Uniunea Europeană. Ei invocă miliardele de euro pe care UE le pompează în ţările care aderă şi fără de care transformările ar fi mult mai dureroase.

Pe o piaţă unică, ţările încearcă să-şi definească avantajele competitive. Bulgaria ar putea să-şi vîndă bine uleiul de trandafiri în ţările UE. Integrarea îşi are însă ghimpii săi. Uleiul de trandafir nu place funcţionarilor europeni, din cauză că industria de profil foloseşte substanţe nocive, iar lucrătorii (bulgari, de altfel) îşi riscă sănătatea.

La noi, 5.000 de mineri urmează să fie disponibilizaţi, iar ca soluţii deocamdată auzim doar ştiri despre exportul de fructe de pădure din Vale; dar vor putea trăi toţi cei 5.000 culegînd mure? Izolate, poveşti de succes apar însă şi acolo: un miner din Vale s-a apucat de IT şi acum proiectează site-uri pentru germani. Altul ţine cîrciuma satului, cu discotecă şi brizbrizuri occidentale. Dar cei mai mulţi au luat drumul pribegiei. În tren, un fost angajat la o întreprindere falimentară din zonă, slab, tras la faţă, nedormit, călătoreşte cu copilul şi soţia (care are lanţ şi multe inele din aur) spre casă. Bărbatul munceşte la negru afară, iar femeia o duce astfel bine în sat. Bărbatul nu are asigurare şi se teme, el are muncă grea, în construcţii, cablează, se urcă pe stîlpii de înaltă tensiune şi nu se ştie niciodată... măcar de-ar avea asigurare, să-şi ştie familia bine. E prima oară cînd vine acasă, după un an şi ceva. 2 miliarde de euro pe an intră astfel în ţară, bani care cresc şansele oricărei guvernări de a se lăuda cu o creştere economică spectaculoasă (8% în 2004). Şi, totuşi, ce ne aşteaptă?

Urmează să ne transformăm în roboţei fără imaginaţie şi să fim carne de tun? Dacă nu vom investi în ideile noastre, posibil. Rata nu iartă şi, măcar de dragul ei, nu prea vom avea încotro; speranţa că proprietatea intelectuală va fi respectată şi că vor fi mai mulţi bani pentru cercetare se bate cu gîndul că vor mai rămîne prea puţini oameni capabili în ţară.

Pregătiţi sau nu, urmează să fim acolo unde se iau deciziile. Inconştient de optimişti sau realist de sceptici, tot vom ajunge să ne cunoaştem atuurile şi limitele. Să privim lucrurile într-o altă perspectivă, globală. Să învăţăm ceva din propria integrare, pentru că urmează, inevitabil, să îi integrăm şi noi pe alţii.

O întrebare pentru Ene DINGA, ministrul Integrării Europene

Domnule ministru, negocierile cu Uniunea Europeană s-au încheiat cu adoptarea cîtorva clauze speciale, care permit amînarea aderării României cu un an. Ce se va întîmpla dacă nu ne integrăm în 2007? Va fi atît de grav?

Da! După părerea mea, nu ar trebui să elaborăm scenarii în care 2007 să nu fie fezabil, pentru că revine aceeaşi problemă a credibilităţii. Guvernul României, indiferent de culoarea lui politică, şi-a luat angajamentul în numele României că va îndeplini anumite cerinţe aşa încît 2007 să fie anul în care noi vom putea să luăm examenul; dacă acest lucru nu se întîmplă, apare o mare problemă de credibilitate şi de seriozitate, care poate afecta pe termen foarte lung chiar destinul României. Nu uitaţi că mai este o problemă, problema tandemului România-Bulgaria: am introduce disfuncţionalităţi în această extindere în tandem. Şi din punct de vedere moral, şi chiar din punct de vedere economic, pentru România este optim să se integreze în 2007. Din punctul de vedere al gestionării angajamentelor asumate, inclusiv a celor 11 condiţii foarte dure şi foarte sensibile, nu există nici o premisă în acest moment pe care noi să o cunoaştem şi care ar putea să creeze derapaje. Totul depinde de modul în care ne facem treaba, de modul în care Ministerul Integrării monitorizează, stimulează, semnalează ca toate celelalte ministere implicate, toate agenţiile guvernamentale şi celelalte instituţii implicate în gestionarea acestor angajamente şi condiţii să îşi facă treaba. Guvernul României şi prim-ministrul sînt foarte decişi în acest sens. Noi avem rapoarte săptămînale la Bruxelles şi la prim-ministrul, nişte *progress reports* în care arătăm cum stau lucrurile şi în care, sigur, arătăm şi anumite amînări, întîrzieri, riscuri care apar. La fiecare două săptămîni, informăm Guvernul în legătură cu asta, iar cu ministerele şi agenţiile implicate ţinem legătura permanent prin secretarii de stat care intră în Consiliul interministerial de integrare şi care se ocupă de integrare din perspectiva acelui minister sau a agenţiei. Ministerul Integrării are o mare experienţă în acest sens şi mă bazez, desigur, pe oamenii care lucrează aici. Eu abia am venit, pînă să învăţ eu ministerul, semnăm tratatul de aderare. Cei care au lucrat la negocieri, cei care duc în spate cu adevărat toată activitatea acestui minister vor continua în maniera tehnică în care eu am înţeles să creăm acest lucru. Nu sînt pericole, nu sînt riscuri dacă noi ne facem treaba. Şi noi sîntem hotărîţi să ne-o facem.

EurActiv.ro

Cum percep studenţii Uniunea Europeană

Bianca Bobîrcă şi Andra Cătălina Stoica, *studente la Facultatea de Studii Europene a Universităţii „Babeş-Bolyai" din Cluj, realizează un sondaj printre colegii lor, pentru a afla ce gîndesc studenţii despre integrarea în UE. Eşantionul nu e reprezentativ şi nu putem avea pretenţia „relevanţei statistice", dar primele rezultate – după chestionarea a 48 de studenţi – schiţează semnificativ aşteptările şi temerile tinerilor, nu cu mult diferite de ale „adulţilor". Transcriem cîteva, în aşteptarea sondajului integral.*

Ce vă atrage cel mai mult în legătură cu integrarea ţării în Uniunea Europeană?

„posibilităţile de mobilitate" ● „piaţa deschisă a locurilor de muncă" ● „faptul că ni se vor deschide mai multe uşi în ceea ce priveşte formarea unei cariere şi dobîndirea unei experienţe" ● „faptul că se vor schimba multe, mai ales în economie" ● „recunoaşterea diplomelor universitare, condiţii de trai mai bune" ● „libertatea de circulaţie a persoanelor şi bunurilor" ● „efectele" ● „dezvoltarea regională" ● „circulaţia liberă în Europa (fără viză), viitoarele locuri de muncă" ● „vizitarea ţărilor străine, pot lucra în alte ţări" ● „oferta mai largă de locuri de muncă, schimbările legislative" ● „posibilitatea de a vizita alte locuri" ● „ideea României ca stat european" ● „posibilitatea de migrare" ● „creşterea nivelului de trai" ● „situaţia financiară" ● „uşurarea accesului la piaţa forţei de muncă europeană" ● „competitivitatea economiei româneşti" ● „o mai bună funcţionare a democraţiei în România" ● „o posibilitate de reintegrare a ţării în fluxul dezvoltării europene" ● „o posibilă aliniere la standardele europene (în viitor)" ● „ne alăturăm statelor civilizate, poate ne schimbăm mentalitatea" ● „oportunităţile oferite tinerilor" ● „posibilitatea de a lucra oriunde" ● „perspective noi şi eficiente pentru societatea civilă" ● „recunoaşterea României ca stat european" ● „renunţarea la structuri anacronice" ● „mentalitatea vestică" ● „anularea unor prejudecăţi ce vin din partea statelor deja integrate în UE referitoare la situaţia României (din toate punctele de vedere)".

Ce vă îngrijorează cel mai mult cu privire la integrare?

● „incompatibilitatea multor aspecte ale situaţiei româneşti cu standardele UE" ● „pierderea individualităţii ca stat" ● „faptul că nu vom putea atinge standardele prescrise" ● „trecerea la sistemul euro, care implică eforturi susţinute pentru economie" ● „inflaţia, reducerea competitivităţii" ● „creşterea preţurilor" ● „nivelul de trai în primii ani" ● „inadaptabilitatea României" ● „faptul că integrarea pare din ce în ce mai puţin realizabilă" ● „că s-ar putea să nu se producă în 2007" ● „pierderea identităţii naţionale" ● „corupţia ce va urma" ● „migrarea" ● „preţurile" ● „globalizarea" ● „migrarea forţei de muncă" ● „se va desfiinţa o parte din firmele româneşti" ● „ne vom pierde o parte din libertate" ● „lipsa de informare a populaţiei" ● „procentul mare de locuitori din mediul rural" ● „faptul că sistemul economic nu este pregătit pentru a rezista în cadrul UE" ● „invadarea (şi mai mare) a firmelor străine în detrimentul celor româneşti" ● „preţuri europene, venituri româneşti" ● „faptul că unele mărfuri româneşti nu vor fi competitive pe piaţa UE" ● „şocul suportat de România în momentul integrării" ● „creşterea riscului politicii internaţionale" ● „riscul de a nu face faţă cerinţelor economice, politice şi juridice impuse de UE" ● „creşterea preţurilor la ţigări" ● „destabilizarea".

Victor-Iulian TUCĂ

Cu Beizadeaua la Bruxelles

Cînd spui Bruxelles, percepţia comună a politicienilor dîmboviţeni trimite imediat la Uniunea Europeană şi la obsesia raportorilor severi care te pot prinde oricînd cu temele nefăcute. Amintirea unor Arie Oostlander ori Emma Nicholson face din Bruxelles un fel de nouă Poartă unde te duci să te plîngi ori să îţi faci lobby ca să ai ceva pus deoparte pentru zilele negre din campania electorală. Din fericire, Bruxelles-ul este altceva decît acest clişeu provenit atît din rîndurile nomenclaturii pesediste, cît şi din partea unor publicişti care comentează des, însă călătoresc mai rar.

Pianul şi avocaţii

În primul rînd, aşa-zişii birocraţi europeni nu sînt toţi contabili, statisticieni ori ingineri care te verifică la cifre, accize, privatizări sau PIB pe cap de locuitor. Cei mai mulţi dintre ei au şi alte „lecturi", iar asta face diferenţa dintre abordarea parohială a funcţionarului de provincie şi deschiderea cosmopolită a celor de aici. Acest fapt, care intră în ordinea normalităţii, uimeşte şi lasă cu gura căscată pe mulţi dintre cei veniţi „cu treburi" la Bruxelles. De altfel, acest fenomen poate fi extins şi la alte categorii profesionale care au evoluat în Vest foarte diferit de ceea ce se întîlneşte în mod obişnuit în România. Exemplul unui tînăr avocat german venit la o conferinţă organizată de firma de avocaţi „Moore Stephens" şi care, într-o pauză de masă, se apucase de cîntat la pian, trezea în gîndul colegului său venit din România adevărate perplexităţi metafizice dublate de strigătul deznădăjduit: *„un avocat cîntă la pian?!..."* Chiar aşa, de ce i-ar trebui neamţului pian sau filozofie, cînd a învăţat să facă bani din avocatură...

În privinţa „birocraţilor" de la Uniune, lor le place Bruxelles-ul, în ciuda faptului că oraşul nu se ridică la rafinamentul altor citadele europene de genul Parisului, Vienei sau elegantei Copenhaga. Spaţiile sînt înguste, clădirile înghesuite, iar intersecţiile bulevardelor nu au anvergura şi nici stilul marilor capitale din alte ţări. Nici curăţenia nu este partea forte a acestui oraş, în ciuda eforturilor disperate ale autorităţilor. O explicaţie ar fi aceea a amestecului de naţionalităţi care trăiesc în capitala Belgiei şi a obiceiului unora de a arunca gunoiul la fel ca acasă, adică direct în stradă. Amenzile sînt mari, însă obiceiul pare a fi adînc înrădăcinat.

Ce impresionează la prima vedere este arhitectura clădirilor din Grand Place şi a străzilor adiacente. Înţesată de baruri unde se cîntă jazz *à la New Orleans* sau „Negro Spirituals", această zonă adună cele mai multe teatre alternative, dar şi restaurante de toate felurile şi pentru toate buzunarele, care te îmbie să deguşti vestiţii calamari udaţi din belşug cu *sauce moutarde* şi vin „Saint-Julien Grand Cru". Dacă vrei muzică bună, intri la Cuba Libre şi juri că i-ai recunoscut pe cîntăreţii de la Buena Vista Social Club. Tot aici există Théatre Royal de Toone, un teatru de marionete fondat în 1830. Sala de teatru propriu-zisă se află în podul unei clădiri flamande datînd din secolul al XVI-lea; la parter există un bar decorat în stilul epocii celor trei muşchetari.

Oraşul Art Nouveau

În apropiere, Muzeul Instrumentelor Muzicale este găzduit într-o superbă clădire *Old England*, în stil *Art Nouveau*. Ceva mai sus, în apropierea Palatului Regal, sînt organizate expoziţii permanente sau temporare la Palais de Beaux-Arts – BOZAR. O vizită la BOZAR poate fi prilejul unor exerciţii de contemplaţie autentică şi uneori un astfel de traseu devine mult mai important decît culoarele reci ale instituţiilor europene. Ca arhitectură, Bruxelles-ul este considerat oraşul *Art Nouveau*. Aici Victor Horta şi-a lăsat amprenta pe nenumărate clădiri, intrate între timp în patrimoniul cultural universal UNESCO. Ca atmosferă, oraşul este viu şi dinamic. Există lume pe străzi aproape ca în Sud, apoi, în ciuda ploilor foarte frecvente, se organizează în aer liber numeroase concerte de rock, muzică celtică sau clasică, sponsorizate de comunitatea franceză sau de cea flamandă.

Un alt aspect care impresionează puternic pe oricine trăieşte aici este toleranţa. Deşi oraşul este plin de emigranţi veniţi din toate colţurile lumii, localnicii par a nu fi deranjaţi prea mult de aspectele exotice întîlnite la tot pasul. În schimb, sînt români care strîmbă din nas la vederea multiculturalismului bruxellez. „Este plin de negri şi de arabi", l-am auzit spunînd pe un băiat fin din Ploieşti, posesor de Audi A4 şi de pantofi negri cu ciucurei. După cîteva minute, am observat că la mîna lui dreaptă atîrna un masiv lanţ de aur, obicei întîlnit în Bruxelles numai la o anumită categorie de turci, numiţi aici *village Turks*, şi la arabi. Pun pariu că locul consoartei lui este la bucătărie şi la îngrijit plozi. Hai integrare!

Bruxelles

Dan LUCA

Mega-locuri de muncă

– „avantajul aurului albastru" –

Bruxelles-ul devine pe zi ce trece un conglomerat de lobby în afaceri europene. Este „noua Romă", în care fiecare încearcă să îşi găsească locul în mozaicul multicultural şi multilingvistic european. Recent, reprezentanţii Bruxelles-ului au explicat dezvoltarea oraşului prin găzduirea majorităţii instituţiilor europene, numindu-l „avantajul aurului albastru". Şi, dacă avem în vedere statisticile care arată că Bruxelles-ul este cea mai bogată regiune din Europa, rezultă că pariul autorităţilor belgiene a fost cîştigat.

Pe lîngă jocurile reprezentării politice, există o faţă nevăzută, aceea a administraţiei europene. Apare în acest caz un paradox comparativ cu administraţia românească, ai cărei funcţionari sînt plătiţi la „limita sărăciei". Salariile din administraţia europeană încep însă de la 4.200 euro şi ajung la 10.000 euro pentru directori de Direcţii Generale. Aşa cum este normal, competiţia pentru aceste locuri este mare, căci, odată trecut concursul de intrare, eşti asigurat pe viaţă. „Cuşca de aur" – astfel este numită administraţia europeană – şi, văzînd avantajele, nu ne mirăm de ce nu prea multe persoane doresc să „evadeze".

Este interesant să analizăm şi ce instituţii sînt implicate în comunicarea europeană. Desigur, situaţia este diferită de la o instituţie la alta. În Comisia Europeană, Direcţia Generală de Presă (DG PRESS) este de departe cea mai stufoasă, cu o organigramă complexă (a se vedea organigrama DG PRESS la http://europa.eu.int/comm/dgs/press_communication/pdf/organigramme_en.pdf), structurată pe *„Units"*. În fiecare departament lucrează aproximativ 30 de persoane. Trecînd la celelalte Direcţii Generale, observăm în primul rînd purtătorii de cuvînt ai comisarilor europeni, cu asistenţii lor şi cu secretariatul aferent. Poza completă este disponibilă pe Internet (http://europa.eu.int/ comm/ dgs/press_communication/contact_en.htm). La Serviciul Audiovizual de la Comisie sînt de asemenea vreo 50 de persoane cu toţi tehnicienii şi colaboratorii.

Parlamentul European este total diferit ca structură comunicativă. Aici există un serviciu de presă pentru diferitele publicaţii, altul specific în funcţie de limbile existente: engleză, italiană, franceză etc. De asemenea, există un servicu de presă pentru fiecare grup politic (http://www. europarl.eu.int/press/index_contact_en.htm). Serviciul audiovizual este de asemenea complex. La Consiliu echipa este ceva mai redusă, în jur de 10 persoane (http://ue.eu.int/ cms3_fo/showPage.asp?id=374&lang=en&mode=g), la care se adaugă asistenţii şi secretariatul. Comitetul Regiunilor dispune de mai puţine persoane, printre care şi o româncă (http://www.cor.eu.int/en/service_tools/ contact_us_ press_ communication.htm) – însoţite de asistenţi şi de secretariat. Aceeaşi situaţie la Comitetul Economic şi Social, unde sînt vreo 10 persoane cu asistenţi şi cu secretariat cu tot (http://www.esc.eu.int/press/contact/ index_en.asp).

Bruxelles-ul devine pe zi ce trece inima europeană, chiar dacă sînt încercări disperate de a descentraliza sistemul. Ultimii ani au confirmat o coagulare în jurul Pieţei „Schuman" a principalilor factori de decizie. Pe lîngă instituţii, este vorba şi de puternicul sector privat, reprezentat de companiile europene şi internaţionale, federaţii industriale, presa europeană şi sectorul non-guvernamental.

Cine sînt cei care decid soarta Uniunii Europene?

Mecanismul complex al celor care îşi desfăşoară activitatea în instituţiile europene începe să fie vizibil şi în România. Dar poza completă a celor care influenţează sistemul european este mult mai largă. Alături de instituţiile europene (Parlamentul European, Comisia Europeană, Consiliul, Comitetul Regiunilor etc.), întîlnim reprezentanţii ţărilor şi regiunilor (ex: Misiunea României la UE, Reprezentanţa Bavariei la UE etc.), pe cei ai marilor companii (ex: Microsoft, Coca-Cola, France Télécom) şi ai federaţiilor industriale (Asociaţia Europeană a Constructorilor de Maşini, Federaţia Patronatului European), presa (aproximativ 3.000 de ziarişti acreditaţi la Comisia Europeană) şi sectorul non-guvernamental (Greenpeace, World Wide Fund for Nature-WWF, European Public Health Alliance). O estimare a numărului „actorilor europeni" ne conduce la circa 100.000 de persoane, dintre care două treimi îşi desfăşoară activitatea în Bruxelles. Dacă ne referim la sectorul privat, alături de sediile europene ale multinaţionalelor, există aproximativ 3.000-4.000 de federaţii europene reprezentate la Bruxelles.

Majoritatea regiunilor sau oraşelor au reprezentanţe la Bruxelles, iar rolul lor este deosebit de important în realizarea strategiilor de dezvoltare. După ultima statistică, există aproximativ 260 de sedii ale entităţilor regionale.

Sînt cu miile cei care doresc o infiltrare şi apoi o integrare în acest sistem. Semestrial, 700 de stagiari de la instituţiile europene îşi finalizează stagiul şi cel puţin 75% dintre aceştia doresc să rămînă la Bruxelles. Anual, 200 de absolvenţi de la Colegiul Europei Bruge „vor Bruxelles-ul". Alţi 200 de tineri vin anual din Colegiul Europei Natolin (Polonia), cu aceleaşi intenţii. Dacă cifrele vorbesc de la sine, trebuie spus însă că menţinerea în „mediul de Bruxelles" nu este uşoară.

Bruxelles

***Dan Luca** este Senior PR Manager la EurActiv.com.*

Teodor BACONSKY

turn înclinat

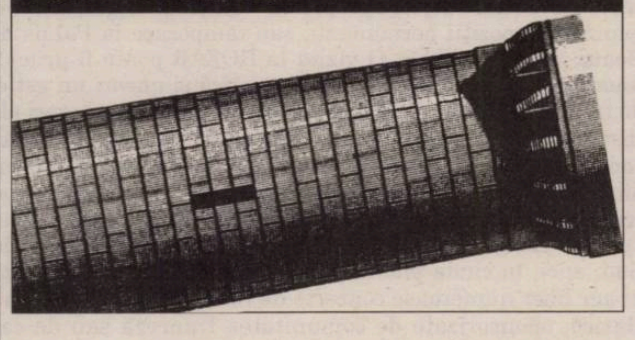

Spiritualitate!

Occidentul modern a bricolat un concept – *spiritualitatea* – menit să funcţioneze ca operator al secularizării. Pe de o parte, nimeni nu a reuşit să-i impună o definiţie unanimă. Pe de altă parte, subiectul a suscitat suficient de abundente discursuri pentru ca francezii (care, la 1666, au introdus termenul, sub pana lui Racine) să editeze un *Dictionnaire de spiritualité* în nu mai puţin de 15 volume!

Sintetic vorbind, filozofii desemnează prin „spiritualitate“ universul imaterial, iar teologii îi completează aria cu literatura ascetică & mistică. Nu întîmplător, ea este un produs al Reformei protestante, pe durata căreia teologii ies treptat de sub tutela magisteriului şi se adresează, tot mai frecvent, unui public mirean. E drept că „omul spiritual“ fusese deja portretizat de Sfîntul Pavel în *I Corinteni 2, 15*. Pascal & Co au revenit la acea figură, erijată acum în emblemă a situării antispeculative şi para-dogmatice. Ulterior, s-a produs inflaţia determinărilor: vorbim despre „spiritualitatea creştină“, „iudaică“, „musulmană“, „buddhistă“ etc. Pe timpul comunismului, „spiritualitatea“ a fost naţionalizată, devenind o trăsătură exclusivă a *poporului român* şi un pseudonim neutru al faptului religios pus, după cum ne amintim, sub carantină ideologică.

Bănuiam că ştiu cîte ceva despre traseul istoric al „spiritualităţii“, însă ignoram aplicarea termenului în aria „culturii de întreprindere“. Am deschis zilele trecute biblia acestei ştiinţe *(Organizational Behavior*, scrisă de Stephen P. Robbins, Pearson Education International/2003) şi am descoperit un capitolaş dedicat aşa-numitei „spiritualităţi la locul de muncă“/*Workplace Spirituality*. Pentru a nu isca vreo regretabilă confuzie, Robbins se grăbeşte să precizeze că WS nu are nimic de-a face cu Dumnezeu. Ea se mulţumeşte să „recunoască faptul că oamenii au o viaţă interioară care nutreşte şi este nutrită de semnificaţia muncii desfăşurate în cadrul comunităţii“. O asemenea „recunoaştere“ a devenit imperativă odată cu îmbătrînirea faimoşilor *baby-boomers,* care – stresaţi de mobilitatea geografică a joburilor şi parţial decepţionaţi de oferta religiilor instituţionalizate – tind să-şi fructifice prosperitatea pentru a conferi un plus de „sens“ vieţii lor profesionale şi personale. Pe acest fond, conducătorii de întreprinderi au început să le propună angajaţilor valori precum simţul motivaţiei, concentrarea pe dezvoltarea individuală, încrederea & deschiderea, antrenarea în decizie *(Employee Empowerment)* şi toleranţa faţă de formele în care aceştia doresc să se exprime pe ei înşişi.

Înţeleg că această paradisiacă armonie corporativă e deranjată de unele adieri critice. Bunăoară, dinspre analiştii care apreciază că nici o companie nu dispune de legitimitatea necesară pentru a le impune oamenilor „valori“ de orice natură. Respectivii se tem de „sectarizarea“ demersului, care ar putea fi subsumat unei anumite doctrine generale, dobîndind astfel valenţe manipulatorii sau represive. Ideea de principiu este că nici o legătură contractuală nu trebuie să afecteze „sufletul“, care îşi exercită dreptul la *privacy* doar atunci cînd îşi poate alege, nestingherit, orientarea axiologică. Cum, necum, tendinţa e deja conturată şi, probabil, se va extinde în anii ce vin. S-a constatat (pur şi simplu) că *Workplace Spirituality* sporeşte creativitatea salariaţilor, le oferă o satisfacţie profesională mai intensă şi ameliorează lucrul în echipă. Se pare că americanii – urmaţi pesemne de europeni – s-au cam săturat de mistica profitului, de suveranitea procedurilor birocratice şi de carcasa impersonală a tehnosferei. Ei vor să înţeleagă *de ce* muncesc (şi nu doar *pentru ce),* sînt dornici să-şi afirme diferenţa irepetabilă şi simt nevoia să rezolve, cumva, tot mai dramatica opoziţie dintre carieră şi timpul care le-a mai rămas pentru a trăi. Au dreptate.

Silviu LUPAŞCU

O călătorie în munţi

Maeştrii spirituali ai poeziei chineze şi ai poeziei japoneze clasice au utilizat imaginea muntelui ca simbol al trecerii dinspre lumea aceasta spre „cealaltă lume“. Certitudinea îndepărtării ireversibile de lume se metamorfozează în certitudine a apropierii fericite de non-lume. Călătoria devine o cale a revelaţiei, a adevărului, a redefinirii fiinţei omeneşti prin *wu-wei*[1] sau *satori*[2]. Întîlnire a adevărului, a sinelui sau a vidului teocratic, imersiunea sufletului în spaţiul strălucitor de dincolo de lume se împlineşte prin glisarea infinitesimală între realitatea montană şi misterul realităţii reale.

Han-shan (*cca.* 627-649)[3] dezvăluie existenţa armonioasă a sufletului omenesc în spaţiul pur al Muntelui Rece drept preludiu al imersiunii fiinţei contemplative în spaţiul celest al norilor albi: „Atunci cînd mă caţăr pe poteca Muntelui Rece, cărarea Muntelui Rece mă poartă mai departe şi mai departe: defileul lung, sugrumat de grohotiş şi bolovani, pîrîul lat, iarba estompată de ceaţă. Muşchiul este alunecos, deşi nu a plouat, pinul cîntă, deşi vîntul nu adie. Cine poate să facă un salt dincolo de legăturile lumii şi să stea împreună cu mine printre norii albi? (...) O fîntînă de lumină, chiar înlăuntrul minţii. (...) Acum cunosc perla naturii lui Buddha, îi cunosc sensul: o sferă desăvîrşită, nemărginită“[4].

Li Po (701-762)[5] afirmă certitudinea prezenţei sufletului în cealaltă lume, pe care nimeni nu o stăpîneşte, iar starea vidului teocratic determină dezintegrarea extatică a sinelui în proximitatea muntelui: „Mă întrebi de ce îmi fac casa în pădurea muntelui? Eu zîmbesc şi sînt tăcut, iar sufletul meu rămîne liniştit: el trăieşte în cealaltă lume, pe care nimeni nu o stăpîneşte. Piersicul înfloreşte. Apa curge. Păsările s-au făcut nevăzute în cer, iar acum ultimul nor dispare. Stăm împreună, muntele şi cu mine, pînă cînd numai muntele rămîne“[6].

Tu Fu (712-770)[7] asimilează căutarea anevoioasă şi găsirea adevărului, a fiinţei aureolate, în profunzimea spaţiului montan, cu uitarea drumului de întoarcere, cu identificarea dintre căutător şi căutat, stare de graţie exprimată prin imaginea unei ambarcaţiuni care pluteşte în voia curentului: „Este primăvară în munţi. Înaintez singur, în căutarea ta. (...) La apusul soarelui, ajung în crîngul tău, în trecătoarea stîncoasă a muntelui. Tu nu vrei nimic, cu toate că, în timpul nopţii, poţi să vezi aura de aur şi argint din jurul tău. (...) Odată drumul de întoarcere uitat, mă ascund pentru a deveni asemenea ţie, o barcă goală, care pluteşte în voia curentului[8].“

Matsuo Basho (1644-1694)[9] descrie, în *Drumul îngust spre nordul îndepărtat*, călătoria sa în regiunea munţilor Haguro, Gassan şi Yudono. În concordanţă cu principiile buddhismului Zen, căutarea adevărului, exprimarea adevărului prin arta poetică, este nu numai o ipostază a înţelegerii lumii, a identificării cu lumea, dar şi o ipostază a lepădării de sine şi de lume, prin încredinţarea propriei vieţi necunoscutului şi mobilităţii deambulatorii a căii vegheate de omniprezenţa discretă a Mîntuitorului. Ajuns pe Muntele Haguro, Basho elogiază sanctuarul în care slujesc membrii sectei Tendai[10]: „Aici, doctrina meditaţiei absolute, predicată de secta Tendai, străluceşte asemenea razelor lunii, iar legile eliberării şi iluminării spirituale iradiază asemenea lămpilor aşezate în întuneric. Aici se află sute de case în care preoţii practică riturile religioase cu severitate absolută. Cu adevărat, întregul munte este plin de inspiraţie miraculoasă şi smerenie sacră. Gloria sa nu va pieri, atît timp cît oamenii vor continua să locuiască pe pămînt“[11]. Pentru a atinge vîrful Muntelui Gassan, Basho trebuie să facă un efort istovitor, astfel încît calea sa să dobîndească virtutea misterioasă de a transcende limitele lumii materiale şi de a pătrunde în cealaltă lume: „Am mers prin ceţuri şi nori, am respirat aerul rarefiat al altitudinilor înalte, am păşit pe gheaţă alunecoasă şi pe zăpadă, pînă cînd, în cele din urmă, printr-o poartă a norilor, deschisă spre calea soarelui şi a lunii, am ajuns pe culme, cu respiraţia tăiată şi într-o stare învecinată cu moartea prin îngheţare. Soarele a apus, iar luna a urcat, strălucitoare, pe cer“[12]. Preceptele care guvernează pelerinajul îl împiedică să divulge misterele Muntelui Yudono, iar Basho exprimă esenţa experienţelor sale printr-un *haiku*: „Deoarece îmi este interzis să trădez misterele sfinte ale Muntelui Yudono, mi-am umezit mînecile cu un potop de lacrimi“[13].

Prejudecăţile de lectură, de educaţie, de credinţă ne îndeamnă să considerăm că un cititor european nu poate avea decît un acces limitat la înţelesul versurilor citate în paragrafele anterioare. Cu adevărat, în microcosmosul european aceste versuri au relevanţă numai dacă se acceptă modelul lumii şi non-lumii ca spaţii spirituale universale. Universalitatea lumii şi non-lumii implică universalitatea fiinţelor omeneşti. Înţeleasă drept cale a non-lumii, calea montană descrisă de poeţii citaţi rememorează, poate, atît precaritatea situării în lume a fiecărei fiinţe omeneşti, cît şi premoniţiile care ne absorb, de-a lungul vieţii, spre imersiunea necesară, iminentă, în non-lume.

Există, poate, un număr infinit de feluri de a trece acest prag. Traiectoria tanatologică întretaie şi este întretăiată, la rîndul ei, de traiectoria extatică. Adeseori, bucuria de a contempla frumuseţea lumii este în măsură să deschidă o poartă iraţională spre non-lume, care se vădeşte a fi o desăvîrşire a raţionalităţii. Frînturi de lume, o rază de soare, o ramură înflorită, configuraţia policromă a norilor, un val care se sparge de ţărm, se dezvăluie, în mod neaşteptat, drept simboluri inextricabile ale vieţii, ale universului, drept ultima treaptă a lumii şi prima treaptă a non-lumii, a celeilalte lumi.

Unde se află cealaltă lume? Puterea de a o reprezenta ne defineşte, cred, ca fiinţe spirituale, ca fiinţe capabile de a accede la realitate, la adevăr, prin virtutea de a imagina, a rememora sau a recunoaşte spaţii. Non-lumea poate fi, concomitent, un peisaj paradisiac, construit prin mijloace narative, un concept teologic, o abstracţie de ordin filosofic sau psihologic. Este un alt fel de a vedea, de a percepe, de a înţelege locuri, lucruri, fiinţe, texte, experienţe, evenimente. Este sfera atotcuprinzătoare, desăvîrşită, transparentă, care circumscrie şi oglindeşte lumea, pe care o atingem în mod nevăzut sau o contemplăm atunci cînd nu sîntem conştienţi că trăim nevinovăţia atingerii sau contemplării ideale, care ne atinge şi ne contemplă pe calea pierdută şi regăsită a înveşnicirii. Este stadiul suprem al fiinţei, al viului. Este ceea ce este dincolo de lipsa de sens a fiecărei clipe şi a fiecărei acţiuni, dincolo de aneantizarea noastră în caruselul halucinant al trecerii timpului, dincolo de suferinţa incurabilă provocată de înstrăinarea noastră prin iluzia sau paradoxul iubirii pămînteşti.

Continuitatea armonioasă dintre realitatea ireală a lumii şi realitatea reală a celeilalte lumi se lasă întrezărită în preschimbarea singurătăţii în nesingurătate, a suferinţei în pace lăuntrică şi a neiubirii în iubire, prin harul frumuseţii contemplative. Adevărul celeilalte lumi se oglindeşte în ceea ce este trecător, efemer, dureros în această lume. Aderenţa incertă a fiecărui suflet omenesc la ţesătura polimorfă a lumii mărturiseşte despre predeterminarea desprinderii, despre traiectoria ascensională spre non-lume. „Spiritul purtat de vînt“[14] care animă fiecare fiinţă omenească are menirea de a ne face să stăm împreună cu muntele, pînă cînd numai muntele va rămîne, asemenea unei membrane inefabile, unei suprafeţe translucide care desparte şi apropie, în acelaşi timp, lumea şi cealaltă lume.

---

1. Principiul „inacţiunii“ în taoism. *Cf.* Anne Cheng, *Histoire de la pensée chinoise*, Paris: Editions du Seuil, 1997, pp. 145-146.

2. Experienţa „iluminării“ în buddhismul Zen. *Cf.* D. T. Suzuki, *The Zen Doctrine of No Mind*, London: Rider Books / Random Century Group Ltd., 1991, pp. 52-57.

3. Poet chinez şi ermit, maestru al buddhismului *ch'an*. În traducere, numele său înseamnă „Muntele Rece“.

4. *Cf.* Stephen Mitchell (*ed.*), *The Enlightened Heart. An Anthology of Sacred Poetry*, New York: Harper Perennial, 1993, pp. 29-30.

5. Poet chinez din dinastia Tang.

6. *Cf.* Mitchell, *op. cit.*, pp. 31-32.

7. Poet chinez din dinastia Tang, supranumit „înţeleptul poeziei“. Prieten apropiat al lui Li Po.

8. *Cf.* Mitchell, *op. cit.*, p. 33.

9. Poet japonez din perioada Edo, unul dintre marii maeştrii ai *haiku*-ului. În traducere, pseudonimul său literar înseamnă „Bananierul“ şi derivă din denumirea ermitajului („ermitajul dintre bananieri“) pe care discipolul său Sampu l-a construit în Fukagawa, pe malul rîului Sumida, în anul 1680. În ultima parte a vieţii, Basho a devenit adept al buddhismului Zen.

10. În China, secta buddhistă T'ien-t'ai a fost întemeiată pe muntele cu acelaşi nume, la Chekiang, de Chih-i (531-597). Misionarismul lui Ganjin (688-763) a avut drept rezultat întemeierea sectei Tendai în Japonia. Secta buddhistă Tendai, deosebită de Şcoala Zen, s-a dezvoltat sub conducerea lui Saichyo (767-822) şi reprezintă unul dintre curentele dominante ale buddhismului japonez.

11. *Cf.* Matsuo Basho, *The Narrow Road to the Deep North. Trad.* Nobuyuki Yuasa, London: Penguin Books, 1966, p 125.

12. *Ibidem*, p. 125.

13. *Ibidem*, pp. 126-127.

14. *Ibidem*, p. 71: „În forma mea muritoare, alcătuită din o sută de oase şi nouă orificii, se află ceva, iar acest ceva este numit, în lipsa unei denumiri mai exacte, un spirit purtat de vînt, deoarece se aseamănă foarte mult cu o draperie subţire care este sfîşiată şi purtată departe la cea mai fină adiere a vîntului“.

Alexandru CĂLINESCU

interstiții

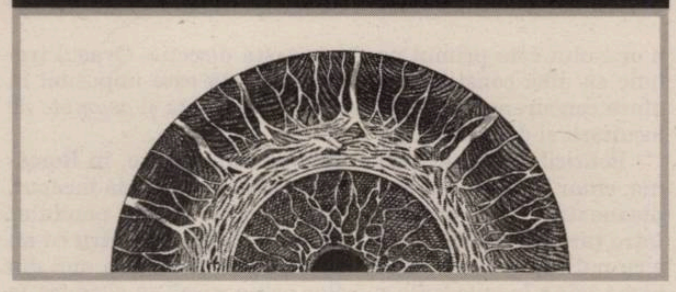

Reabilitarea ariergardei

Într-o carte de acum patru decenii, *Contrecensures,* J-F-Revel consacră cîteva articole pline de vervă avangardei, destul cît să fie taxat drept un reacţionar şi, implicit, un om de dreapta (chit că Revel era în acel moment – să citeşti şi să nu crezi – un susţinător al lui Mitterrand). Avangarda, spunea el, a devenit un gen în sine; a impus ideea că în artă contează doar gestul care „înnoieşte"; că dificultatea e consubstanţială operei înnoitoare. Şi că – iar aici Revel dădea întreaga măsură a talentului său polemic – plictiseala a devenit criteriu al valorii: publicul e condamnat la o resemnare entuziastă. În fine, imaginea creatorului revoluţionar cuprinde cîteva trăsături consacrate – multă vreme neînţeles, abordează teme noi care scandalizează publicul, are împotriva lui o critică opacă, nu se vinde (nici la propriu nici la figurat) etc.

Atît s-a vorbit despre avangardă, încît am crezut că nimeni n-ar îndrăzni să se ocupe de ariergardă. Iată că minunea s-a produs graţie lui Marx. Nu Karl, ci William, William Marx, profesor universitar, ce coordonează un volum colectiv intitulat *Ariergardele în secolul XX* (Cealaltă faţă a modernităţii estetice) Presses Universitaires de France. Ca să nu se creadă că la mijloc este o manevră a neo-conservatorilor, voi preciza imediat că printre colaboratori se află Antoine Compagnon, probabil cel mai important critic şi teoretician francez de astăzi.

Ariergarda a avut şi are, nici un dubiu în această privinţă, o conotaţie pejorativă. În sens figurat, termenul de avangardă a apărut, pare-se, încă la sfîrşitul secolului al XVI-lea, pentru a ajunge la glorie în secolul al XX-lea, inclusiv în limbajul politic (partidul comunist – avangarda clasei muncitoare). Ariergarda a avut o istorie incomparabil mai palidă, deşi – în sensul propriu – termenul nu are nici o semnificaţie negativă. Ariergarda e o parte normală a oricărei armate, rolul ei e de asigura spatele, iar istoria militară arată că la comanda ei au fost desemnaţi cei mai buni militari. William Marx observă că istoria literaturii franceze începe cu o poveste de ariergardă: Charlemagne îi încredinţează nepotului său comanda ariergardei, şi de aici se naşte *Chanson de Roland*. Abia către 1930, termenul începe să fie folosit în sens figurat, devenind monedă curentă după 1960, pentru a-i stigmatiza pe toţi cei ce se opun progresului şi ideilor înaintate. Din reflecţiile asupra ariergardei, Marx citează trei: teza de doctorat a lui Hugo Friedriech din 1935 (despre gîndirea antiromantică), lucrările lui Michel Décaudin şi cartea lui Toma Pavel *Gîndirea romanului* (2003).

Ce rol ar putea juca ariergarda în faţa „avangardismului cronic" (formula lui Thibaudet)? Ea nu trebuie opusă, mecanic, avangardei. În definitiv, dacă luăm termenii în accepţia lor militară, şi ariergarda merge în aceeaşi direcţie cu avangarda. În sens figurat, putem presupune că, la un moment dat, ariergarda se va converti, mai tîrziu, la estetica avangardei.

Mai importante sînt ideile de continuitate şi de rezistenţă faţă de discursul agresiv al avangardei. Baudelaire însuşi folosea ironic metafore militare. În zona anglo-saxonă, ariergarda ar fi reprezentată de un Ezra Pound şi de un T.S. Eliot; în zona franceză, de grupul de la NRF (cea mai importantă, totuşi, revistă interbelică) şi de un Valéry. Sînt şi alte exemple, puţin cunoscute, precum revista *Tambour* (1929), scoasă la Paris de un American, Harold J. Salemson (din program: „direcţia nouă nu poate fi concepută decît la lumina lecţiilor trecutului). În revistă stau alături Anatole France, Cocteau, Montale, Paul Bowles. E citat şi Walter Benjamin, cu viziunea sa asupra istoriei care dă o şansă tuturor actorilor. Compagnon reţine, în ce-l priveşte, trei exemple: Péguy, Paulhan şi Barthes. Da, Barthes care, în ultimul curs de la Collège de France, l-a menţionat pe Verdi: „Să ne întoarcem în trecut, va fi un progres". Avangarda se poate înşela: acestea au fost, în fapt, ultimele lui cuvinte. Cinematograful oferă şi el exemple interesante, la fel şi opera şi teatrul.

Ariergarda nu mai trebuie să fie simţită ca o insultă, conchide W. Marx. E timpul ca literatura să asimileze conceptul printre altele şi pentru a regîndi istoria literară: nu numai ca o serie de rupturi, ci şi sub unghiul continuităţilor, al întoarcerilor în trecut, al moderaţiei şi al rezistenţei faţă de ideologia dominantă.

Radu Pavel GHEO

de ce nu e *cool*...

Să fii slab (Bărbi şi kile)

Un prozator englez, J.B. Priestley, povestea undeva despre satisfacţia pe care i-o oferă statura lui impozantă, umerii laţi şi barba lungă şi stufoasă. „Ce plăcere să dau sfaturi oamenilor, mai ales cînd nu mă pricep deloc şi habar n-am despre ce vorbesc", scria el. Cu un umor tipic britanic, omul dezvăluia contrastul dintre firea lui delăsătoare şi ezitantă şi impresia pe care o crea aspectul său fizic, mărturisind cinic că nu găsea plăcere mai mare ca atunci cînd el, veşnicul încurcă-lume, era acostat de cunoscuţi şi necunoscuţi care-i cereau sfatul, bazîndu-se pe aspectul său de patriarh al tribului. „Propriile mele treburi mi le administrez cu tot atîta grijă, atenţie concentrată şi iscusinţă ca şi un tenor irlandez beţiv – să zicem... Nu sînt în stare să fac planuri şi chiar dacă aş izbuti, nu m-aş putea ţine de ele... Dar pentru că am o înfăţişare atît de greoaie, un glas profund şi pentru că fumez pipă [...], oamenii îmi cer sfatul." Atunci – spunea Priesley – venea momentul său de glorie: „Mă aşez bine în fotoliu – un trup masiv, de aproape o sută de kilograme –, adopt un ton de protagonist al unei drame şi, făcînd gesturi impresionante cu pipa, îmi dau drumul: «Mde, tot ce pot să-ţi spun este că dacă aş fi în locul dumitale...». Iar în sinea mea încîntarea ţîşneşte spumoasă ca dintr-o sticlă de şampanie"[1].

Din păcate pentru mine, eu m-am aflat întotdeauna de cealaltă parte a baricadei sau, mai precis spus, în talgerul celălalt – înălţat sus de tot – al balanţei. Am trăit de zeci de ori, însă pe invers, aceleaşi situaţii. Sînt lung (un metru optzeci şi şapte), abia trec de şaizeci de kile şi de cîte ori încerc să-mi las barbă, fie mă irit îngrozitor şi-mi umplu obrazul de coşuri de adolescent nedus la femei, fie îmi creşte o flocăială ca de ţap. Fie amîndouă. E uşor de bănuit ce şanse am într-o discuţie cu un patriarh *à la* Priestley.

Mai trist e că fie şi unul singur din atributele fizice lăudate mai sus de J.B. Priestley reprezintă pentru mine un handicap imens în orice polemică directă de idei. Cînd sînt prezente toate, efectul asupră-mi e devastator. Nu vreau să spun că aş fi un polemist redutabil sau că fizicul filiform împiedică înflorirea Socratelui din mine. Dar m-am trezit adesea în situaţii în care simţeam că ideile, explicaţiile sau argumentele mele – bune sau rele – se lovesc nu de alte idei, explicaţii ori argumente, ci de aura emanată de fizicul interlocutorului.

Imaginaţi-vă un asemenea patriarh bărbos (tînăr sau vîrstnic, n-are importanţă), lat în umeri, cu pieptul plin şi voce baritonală, aşezat confortabil într-un fotoliu şi spunînd sec „Eu zic că nu-i aşa". Iar în jurul lui se învîrteşte agitat, zumzăind ca un ţînţar anemic, un ins slab sau micuţ, care încearcă să-şi strecoare ideile cu o voce grăbită, incitată, dornic să convingă ori măcar să atragă atenţia. Patriarhul dă obosit din mînă şi alungă zumzăitul cu un simpatetic, dar indiferent „N-aş crede". Şi gata.

Am şarjat puţin, dar înţelegeţi? Înţelegeţi ce vreau să zic? Nu daţi din mînă agale, vă rog! Nu acum.

De fapt, ar trebui să fac o corecţie: există totuşi două tipuri de slăbănogi care se pot impune în faţa bărbilor şi a kilelor. Unul e tipul ascetic, gen Horia-Roman Patapievici. Erudiţia, limpezimea gîndirii şi acurateţea logicii sale sînt impresionante, dar garantez că în societatea noastră superficială ele sînt mai mult decît susţinute de alura ascetică, fiindcă, dincolo de argumentele raţionale, ea emană forţă spirituală, adică acel element necuantificabil ce se opune necuantificabilei forţe telurice a bărbii patriarhale.

Al doilea tip e cel fanatic (sau aparent fanatic), gen Cristian Tudor Popescu. Situaţia e aceeaşi ca şi în cazul lui Patapievici. Logica argumentaţiei sau talentul jurnalistic n-ar face mare lucru într-o confruntare cu „greii" priestleyeni în lipsa forţei – tot iraţionale, tot necuantificabile – pe care o emană persoana jurnalistului. Aşadar, eu zic că într-o polemică trup-la-trup, nu raţiunea, ci puterea de dominaţie primează. Ca la animale, atunci cînd se stabileşte ierarhia haitei.

Dar noi, ceilalţi, cei mai puţin serioşi, mai puţin îndîrjiţi, mai uşurei, aşa... noi ce ne facem? Putem spera că, odată cu vîrsta, vor veni şi kilogramele necesare pentru a iradia forţa iraţională de care pomeneam. Poate ne-om creşte şi bărbi. Pînă atunci însă, unica soluţie e să scriem. Că tot îmi spune odată un scriitor cunoscut, atunci cînd l-am cunoscut: „Credeam că arăţi altfel. Mai... mare şi... aşa, mai rău..."

Aşadar, să scriem. Şi să nu ieşim prea des în lume. Aici, la computerul meu, simt că am umerii laţi de un metru jumate, o sută de kile, pot îndoi vătraiul într-o mînă şi mai am şi o barbă stufoasă, de măcar douăzeci de centimetri, prin care îmi prefir degetele.

Îmi place imaginea asta a mea.

---

1. Citatele sînt preluate din *Tableta 61,* publicată în *România literară*, nr. 48/1994, care face parte dintr-un volum de eseuri al autorului britanic – *Delight* (1949) – şi a fost tradusă de Andrei Bantaş.

citit auzit

Ceartă şi antiteză la Paris

Refuzînd să expună în propria ţară de la intrarea la guvernare (în decembrie 2003) a liderului extremei drepte Christoph Blocher (actual ministru al Poliţiei şi Justiţiei), artistul elveţian Thomas Hirschhorn a produs un imens scandal prin expoziţia *Swiss-Swiss Democracy,* de la Centrul cultural elveţian din Paris. Piesa de rezistenţă a „delictului": o instalaţie în care un actor face pe cîinele şi urinează pe portretul lui Blocher... Tabloidele din ţara cantoanelor au explodat pur şi simplu, cerînd insistent căderea unor capete de la vîrful fundaţiei ProHelvetia, care a sponsorizat expoziţia.

În *Les inrockuptibles* nr. 472 (15-21 decembrie 2004), Hirschhorn răspunde unui interviu întins pe trei pagini şi explică de ce nu consideră că este vorba despre cenzură: „Nu am fost cenzurat. Nimic nu a fost cenzurat. E democraţie. În schimb, nişte politicieni îşi pot permite să voteze nişte tăieturi bugetare pentru a pedepsi ProHelvetia că m-a invitat, ceea ce revine la a le influenţa viitoarele alegeri de artişti, semnalîndu-le să aleagă nişte «gentili». *Asta* e scandalos! E şi o tîmpenie, pentru că banul nu este indispensabil unui artist. Lipsa banilor nu l-a împiedicat niciodată pe un artist să lucreze. Ce este grav este că cei care au votat reducerea de buget au făcut-o pe baza unor informaţii eronate publicate în presă, fără să fi văzut expoziţia. Asta nu e profesionist. Eu, aici, sînt profesionist. Îmi fac treaba de artist şi-mi asum responsabilităţile. Cui nu-i place ce fac nu este obligat să mă expună şi nici să-mi cumpere operele.

Nu am făcut o expoziţie critică la adresa democraţiei din Elveţia. Este o expoziţie critică la adresa democraţiei de oriunde. Ceea ce mă interesează este să creez o legătură între prea multa democraţie din Elveţia şi prea puţina democraţie din alte părţi – din Irak, să zicem. N-are nici un sens să ai democraţie într-un canton din Thurgovia dacă nu ai şi în Asia sau Africa. În Irak, dictatura a fost combătută, învinsă, iar preşedintele Bush a vrut să instaleze o democraţie. Şi ce vedem? Scene de tortură, precum cele de la închisoarea Abu Ghraib. Aşadar, este posibil să practici tortura în democraţie, în numele democraţiei. Aceste imagini ale torturii în Irak îmi permit mie să critic tocmai noţiunea de democraţie.

Cînd văd imaginile de la Abu Ghraib, nu am nevoie să mi se spună ce se întîmplă, mă uit la ele, văd suprafaţa lucrurilor şi înţeleg tot. Şi nu e vorba de nici o naivitate. Pur şi simplu mă uit la aceste imagini şi-mi place că totul rămîne la suprafaţă, fără nici o informaţie. Nu am nevoie să mi se spună ce şi cum, nu am nevoie de informaţie pentru că văd totul în imagine."

Citatele scrise mare pe pereţi, care împînzesc expoziţia? „Sînt foarte importante pentru a debloca minţile, mai spune Hirschhorn. Sînt citate din oameni politici, oameni de ştiinţă, etnologi. N-am vrut să le ierarhizez: e ca în toaletele publice, uneori poţi să citeşti nişte porcării, alteori lucruri foarte juste. E un colaj – material pe care vizitatorii sper să-l citească! Şi mai sper să citească şi celelalte texte, articolele de ziar, textele filozofice lipite peste tot în instalaţie. Nu e vorba să-i oblig în vreun fel, şi de altfel nu totul e de citit. Nu eu trebuie să le dau un răspuns, ci ei trebuie să-şi pună mintea la contribuţie."

Deasupra lui Thomas Hirschhorn, pe fotografia cît o pagină de revistă făcută în expoziţie, se poate citi acest citat: „ARTA ESTE ANTITEZA DIRECTĂ A DEMOCRAŢIEI". **(a. l. ş.)**

4SPACE

Politica urbană: un pleonasm necesar

Cîţiva cercetători – arhitecţi, filosofi, geografi, critici media – care lucrează împreună de cîţiva ani pe chestiuni relative la spaţiul public s-au constituit într-un grup de reflecţie intitulat 4SPACE, care activează din 2004 pe lîngă Colegiul Noua Europă din Bucureşti. La Cluj, oraş ce se oferă şi prea generos ca teren de studiu, au avut loc, sub patronajul NEC, dar şi al Fundaţiei Idea, mai multe întîlniri – la Departamentul de Filosofie al Universităţii „Babeş-Bolyai", la Centrul Cultural Francez şi la Facultatea de Arhitectură de la Universitatea Tehnică. La Bucureşti, întîlnirile au avut loc la Universitatea de Arhitectură şi Urbanism „Ion Mincu" şi la Colegiul Noua Europă, iar la Iaşi la Facultatea de Geografie a Universităţii „Al. I. Cuza". Următoarea întîlnire a grupului 4SPACE va avea loc pe 28 ianuarie 2005, la Cluj, în jurul temei: „Reurbanizarea politicii: de la festivism la civism".

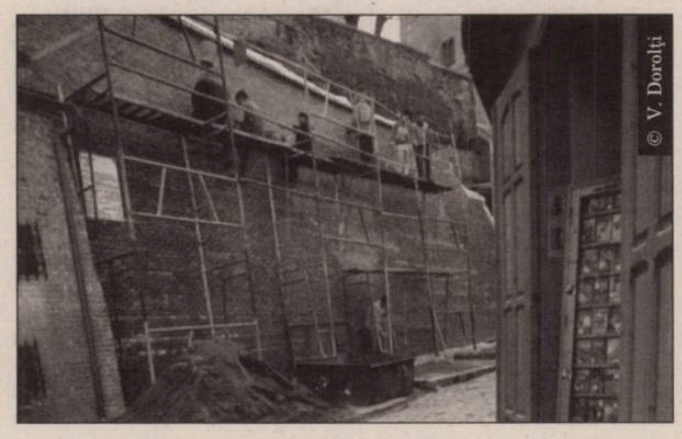
© V. Dorolţi

Vom invoca la început două lucruri din vechime.

Primul: excepţionalul manual de urbanism şi administraţie locală care este *Politica* lui Aristotel ne învaţă că sintagma „politică urbană" este, la drept vorbind, un pleonasm: politica este, în definitiv, administrarea chibzuită a *polis*-ului; mai mult, putem infera din text, acesta este nivelul optim al politicii. Faptul că aria de semnificaţie a termenului s-a extins (şi, am putea observa, nu neapărat spre lauda acestui nou cîmp semantic) este o discuţie secundară. Ceea ce este important ni se pare a fi că, bine administrată, cetatea trage după sine şi *teritoriul rural din raza ei de acţiune*, pentru ca, dincolo de *hinterland* şi de căile de comunicaţii care o leagă de alte cetăţi şi de alte aure ale acestora, să nu întîlnim decît pustiul acelor *barbaros*, cei de neînţeles.

Al doilea argument cu privire la preeminenţa urbanului asupra ruralului ar trebui să fie mereu la îndemînă celor care administrează – doar instituţional – creştinismul, pe aici: naşterea şi impunerea acestuia s-a făcut, cu mari dificultăţi, dinspre cetate către sat, ai cărui locuitori erau păgîni atît în sensul etimologic al termenului, cît şi în acela, ulterior (necredincios, sau, mai precis spus, rezistent la avansul creştinismului: un „ghiaur" mai precoce).

Aceste lucruri – arhaice în fond, adevărate încă – ne sînt readuse în memorie de rezultatele alegerilor prezidenţiale (cînd primarul capitalei a devenit preşedintele ţării), de declaraţia perdantului cu privire la cele două Românii şi, mai cu seamă, de învăţămintele care se pot trage din ambele întîmplări. Vom începe cu cîteva observaţii deja comune: aceste alegeri au fost decise de către electoratul urban, nu de cel rural şi, mai mult încă, nu de către cel de tîrg. Pentru că trebuie spus un lucru esenţial, anume acela că există un alt spaţiu şi o altă populaţie între cele două Românii despre care vorbea dl Năstase, şi aceasta este populaţia medie, mediocră, a oraşelor „agro-industriale", a tîrgurilor „farmacoane" (în sensul derridean al termenului, deci cu statut indecidabil), struţo-cămile: sate după tocmire şi populaţie, dar oraş după pretenţii[1]. Or, această Românie de interregn a reprezentat electoratul dlui Năstase şi parodiază rolul de „corp electoral ponderator" în alegeri, votînd – nu inerţial, ca sătenii, ci deliberat, potrivit unor interese individuale şi de grup – cu o stîngă atît de conservatoare încît devine vecină şi complice cu extrema dreaptă. Este lumea funcţionărimii dependente, a lumii angajate predominant în regii autonome şi instituţii publice, a firmelor „private" prin care se derulează aproape exclusiv contracte cu bugetul de stat. Fără posibilitatea unei existenţe financiar-autonome (pe baza proprietăţilor agricole, imobiliare sau a iniţiativei private), lumea tîrgului parazitează din ce în ce mai estompatul cadavru etatizat.

La o analiză mai atentă, spaţiul toxic al „interregnului" electoral este prezent în tot sistemul de locuire: în afara *„oraşelor din oraş"* (gigacartierele viselor comuniste din beton), *tîrgurile în oraş* se agită cu vioiciune, deşi difuz, prin spaţiile care se doresc urbane. Numai că antidotul, respectiv dezvoltarea dătătoare de progres, nu ajunge la massă critică decît în oraşele mari. Aici vin clienţii, aici sînt investitorii, aici este forţa de muncă. Oraşele trag după ele şi propriile „sectoare agricole" dar, mai cu seamă, modifică radical peisajul „ţării" rurale din preajmă, peri-urbanizînd-o şi angrenînd-o în economia de bunuri şi de servicii – de la constructorul pentru vila celui „retras" de la oraş pînă la paznicul următoarei, a celui ce o foloseşte ca a doua locuinţă[2].

Prin urmare, o politică înţeleaptă nu neglijează ruralul, dar privilegiază urbanitatea. O economie sănătoasă trebuie fondată în oraş sau în zonele de influenţă ale acestuia, indiferent dacă vorbim despre producţie sau servicii. Desigur, trimiterea în parcuri industriale a investiţiilor mari (infrastructuri, informaţii, bani sau materie cenuşie) este o soluţie, dar ele rămîn pe o orbită circum-urbană, care privilegiază interfaţa urban-rural în dauna oraşului în sine. Iată, în cele ce urmează, schiţele unor posibile decizii de „întărire" a centrului de oraş şi a zonei sale de proximitate din România, cu observaţia că toate sînt literă de lege deja în Occident, unele chiar de foarte multe decenii, ceea ce le verifică eficacitatea.

Mixarea funcţională şi de venituri (investiţii) este modalitatea optimă de evitare a segregării. Oraşele propriu-zise trebuie administrate astfel încît oportunităţile să fie distribuite relativ uniform – pentru evitarea ghetoizării la vîrf, prin *gated communities*, sau la bază, prin zone de *slums* sau, mai pe româneşte, de mahala.

Trebuie redeschis dosarul – îngropat vreme de circa trei decenii în România – al locuirii colective, urbane şi cel al locuirii asistate social (care nu sînt deloc acelaşi lucru). Echipele de cercetare trebuie să fie mixte – sociologi, oameni politici şi de afaceri, administratori locali şi guvernamentali, economişti, finanţişti şi, desigur, arhitecţi şi urbanişti, şi nu doar limitate la cei din urmă, aşa cum se întîmplă – din nefericire – acum.

Echipe cu o componenţă similară trebuie să redefinească PUG-urile marilor oraşe în spiritul celor spuse pînă acum şi pe baza competenţelor interdisciplinare ale coechipierilor. Deoarece încrustarea în spaţiu a evenimentelor şi întîmplărilor duce la organizări cu inerţie imensă (cartierele de blocuri sau, mai recent, cele de „vile/viloaie"), noile PUG-uri trebuie nu numai să traseze direcţii, ci să compună cu realităţi şi dinamici existente, dirijîndu-le, ordonîndu-le, corectîndu-le...

Centrul de oraş trebuie reinventat pentru că, ne aducea aminte Aristotel, apariţia şi stabilitatea sa fac cu putinţă apariţia („venirea în fiinţă") a periferiilor. Re-luarea în posesie a oraşelor de către orăşeni presupune această bună cumpănire între necesităţi imperative ale spaţiului public aflat *en meso,* în centru, şi teritoriul – edificat sau nu, însă deloc marginal şi cu atît mai puţin marginalizat – al privatului.

Spre pildă, trebuie legiferat faptul că, în zonele de centru (definite prin studii de specialitate şi impuse de către consiliile locale) să nu poată fi construite clădiri care nu permit accesul neîngrădit, continuu, al publicului, cel puţin pe parter, dacă nu şi pe unul sau două nivele adiacente.

Orice investiţie privată în centrul oraşelor şi orice investiţie publică, oriunde ar fi ea situată, trebuie să contribuie la echiparea cu mobilier urban şi cu lucrări de artă publică (fîntîni, pavimente, mozaicuri, sculpturi etc.) în valoare de minimum 2% din bugetul construcţiei. Pentru aceasta, în echipele de proiectare şi de realizare trebuie atraşi artiştii plastici, nu cei oficiali, agreaţi de o putere sau alta, partizani ai unei doctrine politice sau membri de partid, ci artiştii independenţi – toate acestea pe bază de concurs deschis şi transparent, cu proiecte accesibile consultării publice.

Orice investiţie privată (în centru) şi orice investiţie publică trebuie să se supună concursului de arhitectură (de la concursul cu minimum 5 echipe invitate pînă la concurs naţional şi internaţional, după caz), organizat după regulile acreditate internaţional de UIA.

Reevaluarea centrului reclamă, cu o urgenţă la fel de mare, o atenţie particulară faţă de articulaţiile atît de fragile dintre centru şi periferie, dintre centrul funcţional şi cartiere. Aceste spaţii intermediare sînt de obicei zone de ruptură, în care un decalaj evident din punct de vedere arhitectural şi al calităţii vieţii urbane nu face loc decît unei simple treceri grăbite, motorizate, dinspre locurile centrale, pline pînă la exces, exhibîndu-şi agresiv faţadele, şi locurile private ale locuirii, întoarse exclusiv cu faţa spre ele însele. Nici publice, nici private, aceste locuri poartă însemnele vizibile ale indeciziei şi, adeseori, ale abandonului.

Inducerea (explicită şi nu implicită) a concurenţei interurbane, prin scoaterea oraşului din coconul tradiţional de tăcere şi de sictir provincial, în care lucrurile se întîmplau doar dacă venea ceva „de sus". Pentru a învia şi pentru a trăi, oraşul şi cetăţenii săi trebuie să conştientizeze faptul tensiunii spaţiale care există între cetăţi; trebuie să conştientizeze faptul că letargia sau acţiunea *doar in situ* închid oraşul în propriul său cerc de ziduri sufocante, dincolo de care se întîmplă lucruri vitale ce riscă să rămînă necunoscute, ba chiar să lovească insidios cetatea retrasă în ea însăşi şi astfel neparticipativă. Cultivarea imaginii de marcă a oraşului este primul pas în această direcţie. Oraşul trebuie să aibă conştiinţă de sine, ori asta este imposibil în afara concurenţei inter-urbane *conştientizate* şi *asumate* de locuitorii şi de instituţiile sale.

Politicile urbane trebuie aşadar reinventate, în România, chiar dacă sintagma este, aşa cum am spus la început, pleonastică. Prea multă vreme, această ţară a pendulat între ţară şi tîrgurile unde nu s-a întîmplat – pentru că nu e cu putinţă – nimic. Apoi, explozia urbanizării în anii din urmă, pînă la sufocarea marilor oraşe, riscă să conducă la reluarea haotică a proastelor decizii care au marcat istoria modernă a metropolelor occidentale, supuse ele însele, astăzi, unui radical proces de reconstrucţie a vieţii sociale urbane. Din lecţia acestor eşecuri se poate învăţa fie şi numai cum să se evite experimentele care antrenează, de fiecare dată şi pe termen lung, cu consecinţe imprevizibile, grupurile sociale, existenţa individuală şi colectivă a cetadinilor.

Grupul 4SPACE îşi propune competenţele şi disponibilităţile de a participa la elaborarea sau dezvoltarea acestor politici urbane – şi a multor altora, cel puţin la fel de importante. Lista rămîne deschisă. Oraşul trebuie să trezească la viaţa – alta şi altfel decît forfota şi aglomeraţia cotidiană – care i-a lipsit, vai, pînă de curînd. Mutarea unui primar de capitală în funcţia de preşedinte poate declanşa, nădăjduim, această înviere din moartea clinică la care îl condamnase regimul de dinainte şi de după 1989.

---

1. Cazul comunei Voluntari, de fapt o seamă de străzi de-a lungul drumului spre Urziceni, pline acum cu depozite en-gros şi, mai spre pădure, cu vile ale osteniţilor îmbuibaţi de la capitală, ni se pare lămuritor: într-o legislatură, acest sat înşiruit a devenit oraş şi acum aspiră la statutul – ridicol, dacă e să-i lămurim descendenţa naţionalist-ceauşistă – de *municipium*.

2. Aici poate nu ar fi rău să ne amintim că Ungaria a avut o politică de stat sub Kádár cu privire la edificarea unei a doua locuinţe, rurale, ceea ce a permis depresurizarea oraşelor şi – prin mica agricultură de subzistenţă – chiar a ocolit o criză alimentară de felul celei care îl dusese pe Ceauşescu la disperata soluţie a „agriculturii urbane", cu straturile de legume în faţa blocului.

trend inţe

Telefoanele, cărţile şi femeile

Cu trei zile înainte de Crăciun, m-a sunat un prieten: „Fă-mi rost de Cărtărescu!". „De care?" „De ăsta, ultimul, cu femeile." „Păi, vezi şi tu la Humanitas", am sugerat. „Nu mai e." „Vezi la noua Humanitas, cea de pe Blaga. Ştii unde?" „Ştiu, dar nu mai au nici acolo. Şi nici la Esotera. S-a dat. Mă ajuţi? Hai, că tu ai relaţii. Şi să iei, te rog, patru, că îmi trebuie şi de cadouri", a mieunat amicul. După nici 20 de minute mi s-a mişcat din nou celularul: profesorul Stanciu. „Domnule Robert, cum e cartea asta nouă a lui Cărtărescu?" „Nu ştiu, domnule profesor, că n-am apucat s-o citesc." „O aveţi?" Am ezitat, dar sinceritatea m-a învins: „Da". „Nu mi-o împrumutaţi şi mie? În librării nu mai e şi n-am de unde s-o iau." „V-o dau, cum să nu, dar azi plec din oraş. Cînd mă întorc, după sărbători, vă caut eu..."

M-am îmbrăcat şi m-am dus glonţ la „Joc secund", noua librărie a Humanitas-ului, în Timişoara. M-am uitat pe raftul unde văzusem cu puţin timp în urmă teancul de Cărtărescu. Nimic. L-am chestionat pe unul dintre librari dacă e adevărat ce văd. Da, era adevărat, vînduseră 150 de bucăţi, iar colegii lor de la „Emil Cioran", 250. În patru zile. Şi nu mai au? Nu mai au. Nici măcar pentru mine? Nici măcar. Nici măcar una? Nici. Dar speră să mai primească mîine, poimîine...

Niţel intrigat, am continuat cu întrebările. „Cine cumpără cartea?" „Şi bărbaţii, şi femeile." „Şi, totuşi?" „Greu de spus..." „Sînt mai interesaţi de ea tinerii?" „Nu neapărat." „O răsfoiesc oamenii înainte de a o lua?" „Unii da, alţii nu." „S-a vîndut altceva mai bine zilele astea?" „Glumeşti?", m-a întrebat librarul, după care i-a şoptit unei tinere că, deocamdată, nu mai au, dar să mai treacă. Iar eu am simţit că telefonul mi se zbate printr-unul din buzunare. Doar un bip. Mă apelase dragul meu văr, student în anul II. L-am sunat, iar după schimbul de amabilităţi m-a întrebat cît costă „cartea asta nouă, a lui Cărtărescu". „150 de mii", i-am răspuns. „N-am bani s-o cumpăr. Dar dacă tot îl cunoşti, nu-i dai tu un telefon să-l întrebi de ce iubim femeile? Apoi sună-mă să-mi spui şi mie."

Robert ŞERBAN

Simona SORA

puzzlecturi

Romansuri şi fatalităţi

● **Academia Română, Institutul de Lingvistică şi Istorie Literară „Sextil Puşcariu", Cluj-Napoca, *Dicţionarul cronologic al romanului românesc de la origini pînă la 1989*, Editura Academiei Române, 2004.**

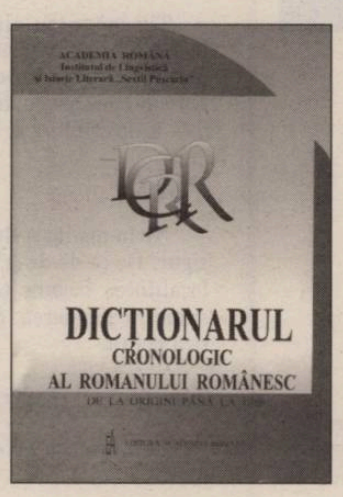

Am o slăbiciune pentru dicţionare. Dicţionare normale, lexicoane, enciclopedii, dar şi dicţionare tematice: ezoterice, mitologice, diabolice, erotice. Cum am o slăbiciune (mai degrabă quijotescă decît bovarică) şi pentru romane, apariţia *Dicţionarului cronologic al romanului românesc...* nu m-a lăsat indiferentă. Auzisem de proiect, dar cîte alte proiecte nu zac prin institute şi academii... Am aflat, aşadar, că a apărut dintr-un articol semnat de Ion Simuţ în *România literară*. Nu vă imaginaţi însă că poate fi găsit în vreo librărie din Bucureşti. Nu. Tirajul confidenţial stă bine împachetat, în subsolul Editurii Academiei (S1 pentru cunoscători), punîndu-ne la încercare determinarea. Vreţi să-l vedeţi? Trebuie să-l comandaţi prin poştă sau să luaţi drumul Mitropoliei, cum se zicea acum două secole, în chestiuni mai domestice decît cele istoric-literare. În fine, bine că a apărut.

Desigur, ca orice lucru serios, dus totuşi la liman în ultimii ani, *Dicţionarul...* îşi are epopeea lui. Elaborat într-o primă versiune (care se oprea la anul 1980) înaintată Editurii Academiei în 1986, el a fost restituit autorilor de la Institutul de Lingvistică şi Istorie Literară „Sextil Puşcariu" de la Cluj, „cu recomandarea imperativă de a se elimina scriitorii indezirabili politic". Deşi de scos se scoate mult mai uşor decît se adaugă, cei trei ani de întîrziere au salvat, pînă la urmă, dicţionarul de la o apariţie de compromis. Cea de-a doua versiune, reluată după 1989 (la care s-a adăugat, cam pe scurt ca referinţe critice, perioada 1981-1989), a fost încheiată în 1994 şi a mai zăcut 10 ani pînă să apară. N-aş putea spune de ce. Poate din nepăsare, din obtuzitate, din cine ştie ce calcul obscur şi fals, pentru că, în mod normal, dicţionarul de faţă, de 1.280 de pagini şi costînd doar 400.000 de lei, ar trebui să se vîndă ca pîinea caldă. La puţinătatea instrumentelor literare de lucru (başca ediţiile ciuntite şi istoriile literare ideologizate), *Dicţionarul...* ar trebui să intre în orice bibliotecă şcolară, publică şi privată. Ca să nu mai vorbesc de fabulosul implicit şi involuntar care rezultă din lectura lui pur şi simplu. Dincolo de consultarea de către specialişti (diagrama creşterii romanului pe care o face Ion Simuţ – de la un titlu în 1853, nici unul în 1854, pînă la 80 de romane în 1933, dar şi în 1970 – are morala ei), dicţionarul ar trebui să (mai) aibă un public avid de curiozităţi literare şi de fatalităţi epice şi istorice. Ca şi de o „expresivitate involuntară" fără legătură cu ceea ce numim azi literatură.

Cine şi-ar putea imagina, astfel, că în anul în care apăreau *Patul lui Procust, Creanga de aur* sau *Adela* (aici sînt de numărat şi „Adelinele", „Adeluţele" şi „Cîntecele în amurg") un Const. Rotariu publica (e drept, în foileton) romanul *Idiotule, ştii tu cine sunt eu?* Avem, se pare, şi noi *Idiotul* nostru. Cine mai ştie că primul *romans original* românesc, *Elvira sau amorul fără sfârşit*, e un soi de roman erotic-moralizator dedicat părinţilor care-şi fac copiii „desăvârşiţi nenorociţi cu râzgâiciunile"? Cine ştie că, din cele două romane apărute în 1865, unul e un „roman în roman" de colportaj (Radu Ionescu, *La gura sobei)*, iar la 1867 avem deja primul *soap*, semnat de Constanţa Dunca-Schiau, cu subtitlul *Iezuiţii României?* Cui i-a rămas în memorie amănuntul, semnificativ în context, că Iosif Vulcan, descoperitorul lui Eminescu, a scris un roman ardelenesc de senzaţie, publicat la Budapesta şi intitulat *Sclavul amorului?* Cine ştia că aveam, la 1874, roman-colaj *(Girosella* de Aricescu), că există un precedent al romanului picaresc, încă în manuscris, la Samson Bodnărescu (romanul *George)* şi că primul premiu românesc pentru roman (în bani) l-ar fi primit o femeie, aceeaşi Constanţa Dunca-Schiau, din partea domnitorului Alexandru Ioan Cuza? Cui i-ar trece prin cap că, printre romane criminale, naţionale şi sentimentale, avem, la 1899, primul roman ştiinţifico-fantastic (Victor Anestin, *În anul 4000 sau O călătorie pe Venus),* cu doi pămînteni (români?) care se îndrăgostesc, pe planeta Venus, de două femei-pasăre, urmat abia la 1914 de un „roman astronomic" (Henric Stahl, *Un român în lună)* sau că Traian Demetrescu scria la 1895 o „operă personalistă"? Cine a citit romanul erotic-oniric-macabru-SF *Întruchiparea macabră. Bruneta cu ochi albaştri* de Gabriel I., melodrama *Greta Garbo* de Cezar Petrescu sau primul roman feminist din literatura română, *Marşul femeilor,* de Alice Gabrielescu, apărut în prolificul an 1933? Cine a văzut măcar ciclul mixt de eseuri sexologice şi romane erotice din *Mărturisirea trupului* de D.V. Barnoschi, unde se analizează „morala cea bolnavă de tabu"? Iar, ca să venim mai aproape de canon, cîţi caragialeologi şi ...fii cunosc romanul modern *Smărăndiţa,* atribuit de Zarifopol lui Caragiale şi anunţat în *Moftul român*, la „ştiri literare", printr-o recenzie pe care nu mă pot abţine să v-o livrez ca atare: „Ce şi cine e Smărăndiţa? Smărăndiţa este o fiică din popor, care cade victimă amorului, dar care, prin nobilele ei sentimente, ştie să se ridice. Ea vrea, ca un angel tutelar, să salveze sufletul acelui care a trădat-o şi reuşeşte. Dar atunci află... ce? Dumnezeule! Ea află că acela este omorâtorul tatălui ei desonorat. Ea nu mai gândeşte, de acuma decât la răsbunare. Ea, îşi răsbună, îşi face datoria şi moare fără să plângă, fără să blesteme. Acest roman, care întruneşte toate calităţile mari ale artei moderne – studiu psihologic profund local, epizode de sensaţie din ce în ce mai crescânde şi o limbă românească de o puritate şi de o eleganţă *nec plus ultra* –, este datorit penei unuia dintre primii noştri beletrişti. El vrea să păstreze anonimatul până la apariţia volumului, când va semna cu un pseudonim lung, numele propriu fiind prea scurt".

Ca şi în alte cazuri *(Dicţionarul scriitorilor români,* plimbat de la Fundaţia Culturală Română la Albatros şi oprit tot în 1989), autorii acestui volum (Ion Istrate, Ioan Milea, Doina Modola, Augustin Pop, Mircea Popa, Aurel Sasu, Elena Stan, Valentin Taşcu, Mariana Vartic) s-au mai rărit. Cine ar avea curajul să comande continuarea după 1989 şi eventual revizuirea bibliografică la zi? Am mari speranţe, mai ales că dicţionarul de faţă a fost subvenţionat de Ministerul Culturii şi Cultelor (bilă albă!), într-o perioadă ceva mai tristă decît aceasta, în care la conducerea sa era un istoric de artă, nu o profesoară de literatură.

Dilema veche vă recomandă

● Pentru melomanii nesmintiţi: pe Mezzo, marţi, 25 ianuarie, între orele 21,50 şi 0,20, un festival de pian Beethoven, cu un tînăr polonez, Piotr Anderszweski, de un talent foarte puternic. Pentru cinefilii la fel de înrăiţi: un Visconti somptuos *(Căderea zeilor*, luni, pe TVR Cultural, la ora 23) şi un Scorsese clasic *(New York, New York*, joi, pe TVR1, la ora 20). (Radu Cosaşu)

● *Corecţii* de Jonathan Franzen: 546 de pagini de adevăr. (Alex. Leo Şerban)

„Înscrisuri duşmănoase"

Asociaţia Ziariştilor Independenţi din România, afiliată la Asociaţia Jurnaliştilor Europeni, organism internaţional cu sediul la Bruxelles, intenţionează să organizeze în luna februarie la Bucureşti, iar în lunile iulie-august, la Sighetu Marmaţiei (Memorialul Victimelor Comunismului şi al Rezistenţei) expoziţia „Înscrisuri duşmănoase".

Expoziţia va include cărţi, manuscrise de sertar, broşuri, reviste realizate manual şi alte documente de samizdat. Altfel spus, toate acele materiale scrise sau desenate pentru a căror producere sau deţinere riscai, înainte de 1989, să fii anchetat la miliţie şi Securitate, să faci închisoare ori să fi internat într-un spital psihiatric.

Sprijiniţi de personalităţi intrate în conştiinţa publicului, printre care Doina Cornea, Vasile Paraschiv, Ana Blandiana, Victor Frunză, Ion Vianu, Constantin Ticu Dumitrescu, Alexandru Paleologu şi alţii, membrii AZIR doresc să nu omită din reconstituirea oricît de sumară a acestui aspect al vieţii noastre intelectuale sub comunism, pe scriitori. De aceea le adresăm pe această cale apelul să ne pună la dispoziţie pentru un interval limitat de timp înscrisurile care pot interesa proiectul nostru.

Avem doar dorinţa de a ne aminti şi unele dintre acele fapte ale noastre de care sîntem mîndri, dacă tot am încercat degeaba să le uităm pe acelea de care nu sîntem.

Cine vrea să colaboreze la acest proiect ne poate contacta la următoarele adrese de e-mail:

Teodora Stanciu – teodorastanciu@hotmail.com
Oana Enăchescu –oanaenachescu@hotmail.com
Doina Jela – doinajela@gmail.com
Armand Goşu – armandgosu@yahoo.com

secretar AZIR
Doina Jela

Andrei GORZO

dilematograf

Frica de a incita

● ***Bridget Jones: The Edge of Reason/ Bridget Jones: La limita raţiunii* (SUA, 2004), de Beeban Kidron.**

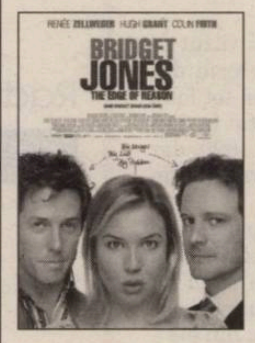

La sfîrşitul comediei romantice *Jurnalul lui Bridget Jones* (2001, regia: Sharon Maguire), Bridget Jones, interpretată de Renée Zellweger, îşi găsea bărbatul perfect în persoana domnului Darcy, interpretat chiar de domnul Darcy, sau, mă rog, de Colin Firth – tot ce găsiseră mai bun realizatorii mini-seriei BBC *Mîndrie şi prejudecată* (1995), scotocind prin stirpea bărbătească după o aproximare cît de cît onorabilă a bărbatului perfect imaginat de Jane Austen. Realizatorii *Jurnalului...* nu făcuseră decît să urmeze planul romancierei Helen Fielding, creatoarea lui Bridget, care, furînd intriga din *Mîndrie şi prejudecată,* ne dădea sentimentul reconfortant că în materie de dragoste lucrurile nu s-au schimbat prea tare din 1813: limbajul e aparent mai liber, regulile jocului sînt mai laxe, presiunile şi condiţionările externe – beţele pe care societatea le pune în roatele jucătorilor – sînt altele; dar mişcările noastre (dacă facem abstracţie de chestii cum ar fi sexul oral) sînt tot cele pe care le-a descris Austen, iar aerul de debandadă e rezultatul aceloraşi ciocniri de forţe – raţiune şi simţire, mîndrie, prejudecată şi vechea teamă de a rămîne pe dinafară. Bridget Jones a captat imaginaţia publicului pentru că mintea ei e o cutie de rezonanţă ideală pentru toată hărmălaia asta – să-i spunem eternă –, dar mai ales pentru cealaltă – modernă: de la teorii feministe la reţete de slăbire, de la indicaţiile de ultimă oră ale specialistelor în fericire din revistele de stil la bodogănelile tot mai slabe, dar încă stresante ale vechii ordini morale – mintea lui Bridget e expusă la absolut tot. Dar e o minte vie, independentă, care comentează şi combate chiar în timp ce se lasă invadată. Bridget e o eroină veritabilă. Sau mai bine zis *era.*

Încă mai poate să se înfigă în imaginaţia spectatorului: primul sfert de oră din *Bridget Jones: La limita raţiunii* promite o comedie cu adevărat incitantă, bazată pe sentimentul lui Bridget că, îndrăgostindu-se de domnul Darcy, „zeu al sexului şi avocat al drepturilor omului", a intrat „din greşeală în salonul VIP-urilor", unde antistarurile şleampete de teapa ei nici n-au timp să comită mai mult de zece gafe serioase – pentru asta ar avea nevoie de cel puţin două minute – înainte de a fi depistate şi date afară. Bridget îl numeşte pe Darcy *„happy ending*-ul meu", dar uneori se uită la el cam aşa cum ne uităm noi la oamenii din filmele hollywoodiene, ştiind că a ne uita la ei şi la *happy ending*-urile *lor* e tot ce ne putem permite. Deci ce se întîmplă atunci cînd visul ar vrea să devină realitate, dar nu-l lasă imaginea de sine a visătorului? Ei bine, filmul nu vrea să ştie. El a tranşat practic de la început în favoarea visului – a fanteziei dulci, semipreparate. Sigur că pentru asta opta şi prima serie (mult mai comodă decît cartea), dar o făcea mai spre final; şi cel puţin îi păsa de Bridget Jones, în timp ce marea dezamăgire a aventurii trăite de Bridget atunci cînd noul film o trimite la schi (nepunînd la socoteală lipsa de graţie a umorului fizic; în ziua de azi, dacă vrei comedie fizică bine coregrafiată, o găseşti mai curînd în filmele de animaţie sau de acţiune decît în comediile propriuzise) e faptul că pe schiurile alea putea să fie oricine. Se ştie că personalitatea lui Bridget atrage accidentele. Partea proastă e că accidentele de-aici ne duc tot mai departe de personalitatea ei, şi prin „departe" înţeleg *departe* – o închisoare din Thailanda (unde Bridget e arestată pentru trafic de droguri) şi ceea ce manualul meu de română numea un „personaj colectiv", iar eu numesc o falsitate – o comunitate de deţinute vesele şi inimoase de ţi se face rău. Şi apoi te întorci la Londra, care s-a dichisit cît a putut ca să fie o scenă potrivită pentru ultimul act al unei comedii romantice: şoferi de taxi cordiali, rivale în dragoste care de fapt sînt îndrăgostite *tot de tine,* adieri de şlagăre nemuritoare. Nu vreau să se înţeleagă că nu-mi plac comediile romantice. Sînt mort după ele. Cred că printre cele mai mari filme realizate vreodată în America se numără cîteva comedii din anii '30-'40, care, e adevărat, nu-şi spuneau romantice, ci sofisticate, dar care se ocupau de dragoste; o vedeau ca pe o întrecere între spirite, între bărbaţi şi femei cărora le plăcea să ducă jocul cît mai departe, pînă la limita războiului, pentru că jocul şi ameninţarea catastrofei îi excitau, pentru că aşa scoteau unul din celălalt tot ce era mai deştept şi mai sexy şi, poate, pentru că ăsta e singurul mod de a menţine dragostea la intensitatea maximă. Pe cînd *Bridget Jones* nu riscă să incite, să se înfigă pe bune în imaginaţia noastră. N-am nimic împotriva filmului şi mă bucur că majoritatea spectatorilor se bucură, dar poate că ar merita să se întrebe dacă în comedie, ca şi-n *romance,* nu se poate şi mai bine de-atît.

Cezar PAUL-BĂDESCU

cultura pe sticlă

Trei ore agreabile

Nu am avut prejudecăţi cînd am văzut anunţat filmul *Bărbierul din Siberia* duminica trecută la TVR1. Auzisem tot felul de vorbe despre el, de cînd a fost prezentat în deschiderea Festivalului de la Cannes din 1999, dar nu le-am luat în seamă. Pur şi simplu, eram virgin cînd a început filmul.

Virginitatea mea nu era numai impusă, ci şi naturală. Văzusem, în tinereţe, *Piesă neterminată pentru pianină mecanică, Cîteva zile din viaţa lui Oblomov* sau *Oci ciornie,* dar asta se întîmplase de mult şi nu-mi mai aminteam mare lucru din ele – am păstrat în minte doar o atmosferă specială, de tihnă rusească asezonată cu ceaiuri şi umbreluţe de dantelă. (Iată cum virginitatea se poate reface şi odată cu trecerea vîrstei.)

Aşa stînd lucrurile, m-am aşezat să văd filmul lui Nikita Mihalkov deschis ca o floare. Şi bine am făcut. Aşa am putut să mă bucur de trei ore plăcute.

Căci ăsta e cuvîntul: *Bărbierul din Siberia* e un film *plăcut*. Dacă aş fi fost mai tînăr, m-ar fi iritat, cu siguranţă, o groază de lucruri. M-ar fi enervat, de exemplu, povestea trasă de păr cu sergentul american care nu a auzit de Mozart, care îl obligă pe cadet să zică *I don't give a shit about Mozart,* iar tînărul se încăpăţînează să rămînă cu masca de gaze pe figură pentru că „Mozart e un mare compozitor" şi sergentul sfîrşeşte prin a recunoaşte şi el acest lucru. M-ar fi enervat şi replica demonstrativă a sergentului de la final: „E rus! Asta explică totul!" – lasă că un american care nu a auzit de Mozart e greu de crezut că ştie multe lucruri despre sufletul rus... M-ar fi enervat faptul că, în Rusia anului 1885, nefiresc de mulţi moscoviţi ştiau engleza la perfecţie, ba, mai mult, că preferau să vorbească engleză chiar şi între ei. Şi, una peste alta, m-ar fi enervat accentele melodramatice ale poveştii de dragoste trăite de americanca Jane Callaghan şi Andrei Tolstoi – cu scene în care cei doi ratează întîlnirile la mustaţă sau cu (loc comun al melodramelor) chestia cu copilul, rod al iubirii celor doi, ţinut secret.

În fine, precum spuneam, am şi eu o etate şi am învăţat să mă bucur de lucrurile care ţi se oferă şi să pun în paranteză eventualele motive de disconfort. De exemplu, m-am bucurat de cîteva scene graţioase, cum a fost cea cu vrăbiuţa care ţopăia veselă pe lîngă bocancii cadeţilor, cînd aceştia aşteptau aliniaţi venirea ţarului. M-am bucurat de gestul slujnicei Duniaşa care, ajunsă cu tava în faţa uşii şi auzind dincolo de uşă cum Jane şi Andrei făceau amor, pune încet tava jos, în dreptul fantei de lumină care venea din cameră. M-au bucurat scenele caragialeşti (aş zice) care-l au ca protagonist pe generalul Radlov – cea din tîrgul de „Ziua iertării" cînd, după ce generalul s-a îmbătat şi a dormit cu ursul, ajunge să facă baie la copcă; cea în care el se duce să o peţească pe Jane şi îl pune pe Andrei să citească o scrisoare împănată cu citate din poeţi, în timp ce el cîntă la pian; cea cu balul pe o pardoseală dată cu ceară franţuzească *Surprise* („pentru că aghiotantul meu nu ştie franţuzeşte") etc.

De fapt, cel mai mult m-a bucurat faptul că Nikita Mihalkov nu este Goran Bregovic. (Ei bine, nu sînt atît de bătrîn încît să nu mă scoată din sărite făcăturile lui Goran Bregovic!) Mediul acela slav, cvasi-burlesc, în care se amestecă lume de tot felul cu băutură multă (cum era la tîrgul de „Ziua iertării") ar fi fost unul propice pentru tîmpeniile *à la* Bregovic. Pe de altă parte, şi *Bărbierul din Siberia* îşi propune să vorbească occidentalilor despre sufletul rus, aşa cum şi Bregovic se prezintă la export cu sîrbii săi. Dar ce mare diferenţă! E diferenţa dintre un regizor talentat şi un maimuţoi (care încă îi mai distrează pe unii cu strîmbăturile lui).

Ei bine, iată cum TVR poate să-ţi ofere şi surprize plăcute. Asta cu atît mai mult cu cît la modă pe la celelalte televiziuni sînt filmele vechi, în mare parte „de acţiune", date pentru a nu ştiu cîta oară.

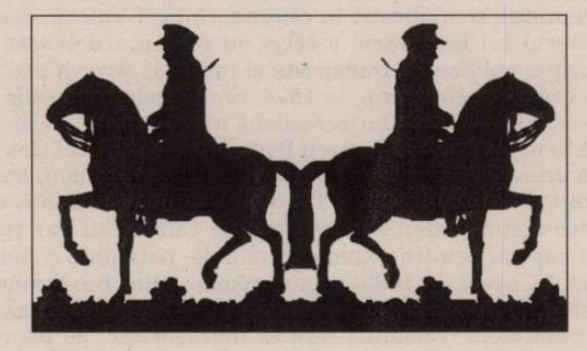

Radu COSAŞU

din viaţa unui extremist de centru...

Atunci cînd se întrupa *Dilema...* (II)

– cvasijurnal în '91, '92 –

Fraza de romancier a sfîrşitului de '92 a fost aceea a lui Mitică Dincă, revoluţionarul care a zis la televizor: „N-am minţit niciodată ca-n noaptea de 22, pe baricadă la Inter, ca să ţin oamenii acolo, le-am spus că în cîteva ore vin şi ăia din Ploieşti, din Buzău şi de la «23 August», i-am minţit de-am înnebunit!".

Piaţa aceea din Bucureşti unde se întîlneau zilnic, de dimineaţă, toţi foştii ştabi nearestaţi, un (aproape) întreg Birou Politic şi activ de partid, unde cei mai înstăriţi cumpărau andive sub privirile celor care nu-şi puteau permite mai mult de un kil de mere – şi privirea unui ţăran „cu brînză" spre paltonul din păr de cămilă al unui fost ministru de Interne, zicîndu-i apoi fetiţei care mesteca „o ciungă" lîngă el: „Săracu' nen'tu Nicu, n-a avut şi el o zi de libertate!".

„Închideţi, bă, liftul la 8!", se striga într-un bloc din Piaţa Palatului, ciuruit de gloanţe ca de vărsat negru, iar în hol unul îi citea unui orb bătrîn din *Cotidianul,* suplimentul literar, amintirile unui fost deţinut politic, zicea că erau doi evrei, doi bancheri, Campus şi Bassa, care „prin humorul lor inepuizabil ne făceau să uităm de toate mizeriile închisorii, erau formidabili, domnule!, cinste lor!" şi orbul – cu bărbia pe bastonul alb – cugeta deslușit: „Campus şi Bassa, Campus şi Bassa... o singură dată am cîştigat la loteria lor, în '36...".

„E adevărat? După ce au fost bine spălate în baia unui bloc, oasele lui Lucreţiu Pătrăşcanu de la mausoleul din Parcul Libertăţii au fost aruncate într-un sac, în lacul Snagov... e adevărat?" „Şi dacă-i adevărat, ce? Membrii de partid au fost 4 milioane, inocenţi ca un antinevralgic... Comunişti, dacă au fost 40, 400, hai, 4.000... un rahat... lasă-i să tremure ca piftiile!", îmi spunea, la telefon, un tip care le ştia pe toate şi care-mi dăduse, în mare taină, prin '88, un „Buharin" excelent, scris de un american, Stephen Cohen.

Puterea aceea de a adormi neîntors printre mitocani şi fanatici, de dreapta şi de stînga, riguros împărţiţi ca bunul-simţ.

În Piaţa Romană, sub colonade, între tarabele cu ziare, pe o tejghea cu multe suluri maronii, se întindea un afiş: „Hîrtia igienică se vinde la Florărie".

Existau pantofi Karpaten, românești, de export, 5.424 de lei, buni pentru toamnele grele, bine lucraţi, trainici, serioşi, cu şireturi groase şi lungi – i-am încercat, nu mă băteau la vîrf, am vrut să şi calc cu ei, să le pricep talpa, dar am rămas pironit pe banchetă fiindcă lîngă mine un domn bătrîn, cu limba de pantofi în mîna dreaptă, fixase un ziar care titra, pe prima pagină, cu litere mari: „Răzbunarea jidovească îl ţine închis pe Nicu Ceauşescu la Jilava?". Şi lui am simţit că-i încremeniseră degetele picioarelor în pantofi; nu am trăit asemenea clipă repede în nici un magazin de încălţăminte.

Pe Calea Victoriei, la Athénée Palace, un afiş: „Barul nostru caută PORTAR, statură atletică, ţinută importantă", doi treceau pe lîngă mine îmbrîncindu-mă nonviolent, unul spunîndu-i celuilalt: „Cristoiu e omul Mossad-ului!", iar eu mă aşezam pe bordura grădiniţei din faţa intrării la bar şi mă întrebam ca să-mi trag sufletul: „De ce n-am putut da şi eu lumii, ceara mă-sii, o Scufiţă Roşie?".

Acest oraş în care sunam la uşa unui prieten scrabblist şi el întreba imediat, sever: „Cine e?" şi eu îi răspundeam: „Bach!" sau „Enescu!" sau „Vivaldi!" sau „Cimarosa!" sau „Buxtehude!", de fiecare dată altul, şi el îmi deschidea cu plăcere, repetînd numele din acea zi – acest oraş nu l-aş fi putut explica la Nisa, Vancouver sau Rimini, tot aşa cum mi-ar fi imposibil să explic „curat vampir" sau acel medicament bucureştean: „Cimitirol tablete", inventat de Radu Albala, odată cu „ortopopină".

...Şi amurgul zilei de 24 ianuarie 1993, de Unirea Principatelor, cînd pe dealul Mitropoliei, la o Horă a Unirii, era să iasă o mare cafteală între pro- şi antiguvernamentali şi cineva a strigat, liniştindu-i pe toţi: „Hai, mă, acasă, că începe *Dallas*-ul!".

Din toate astea şi altele s-a întrupat *Dilema,* de-mi vine să strig ca pe vremea bacalaureatului meu: „Să nu uiţi, Darie!", ca în *Desculţ*-ul lui Stancu (deşi eu am avut la teză: „Chipul intelectualului inadaptabil în literatura română").

Eugen ISTODOR

cine sînt eu?

Constantinescu Ion

(primar Radovan, preşedinte PSD Radovan)

Seiful Primăriei

Ţin înăuntru nişte eşarfe, nişte becuri pe care le-am luat pentru primărie, unde să le punem? Pe masă? Le ţinem în seif. Eşarfele sînt pentru cununii. Nu am bani, pe cuvîntul meu. *(Se duce şi închide seiful).* E dulapul meu. Ţin ăsta, mobilul.

PSD

Nu m-am lăsat dus de val. M-am dus de drag. Păi, sigur. De ce de drag? Ţara trebuie condusă, comuna, localitatea trebuie condusă. Cineva trebuie să-şi asume răspunderea. Şi ca să conduci trebuie să fii o ţîră politic.

De ce şi politic?

Cu o ureche pe cap nu ai cum să ajungi la Primărie.

Independent?

Nici un independent. E, fir-ar a dracului de treabă, ce independent! Pînă la independent trebuie să ai pe cineva să te susţină.

Te vede omul pe stradă, uite, omul e de treabă, harnic, merită primar!

Uite, nu am mers pe teoria asta cu independenţa. Aţi văzut mulţi independenţi pe lumea asta? Uite, acilea, la Radovan, au fost mulţi candidaţi. Din Consiliul Local, doi sînt la PSD, restul, fiecare partid are cîte unul. Ce se întîmplă, cînd s-a făcut campania electorală, fiecare a tras la funcţia de consilier. Trăgînd la funcţia de consilier, trebuie să tragă partidul la funcţia de primar. Ştiind că nu poate să iasă decît un primar din nouă, nu poate să iasă nouă primari, iese fiecare cîte unul. Cît de puţine voturi, dau un consilier. De asta e coloratura asta politică. Contează că conduci comuna, consilierii stabilesc ce se întîmplă în comună. Dar au bani, îi tentează indemnizaţia.

Convingerea

Nu trebuie eu să-i conving. Trebuie să vedem ce dezbatem în şedinţă. Dacă ce dezbatem e în folosul comunităţii şi în felul acesta nici unul nu are motiv să spună că nu e de acord. Dacă sînt nouă şi cinci zic da, patru ba, înseamnă că eu cîştig. Sînt prieteni cu mine. Păi, ştiţi ce mi-au reproşat contracandidaţii? Că sînt bătrîn. Haidi, adică de bătrîneţe nu pot eu conduce primăria? 26 de ani am fost bun să conduc CAP Radovan şi acum. Eu am avut această stabilitate, că la alte CAP-uri s-au schimbat 10 preşedinţi. Apoi, am fost patru ani la Cooperativa de Consum şi în patru ani am făcut ce n-a făcut nimeni.

Ce am făcut?

Eu am făcut monumentul eroilor din comună, cu toţi morţii noştri din toate războaiele. Am făcut frumos pe comună de Crăciun cu „La mulţi ani", cu iluminare ca la oraş.

Corupţia la Radovan

Îmi puseserăţi o întrebare pe care o ştiţi şi dumneavoastră. E corupţie de sus şi pînă jos. Dacă vreţi să scrieţi, de jos pînă sus. S-ar putea să fie corupţie şi în sat, că sînt mentalităţi.

Luaţi şpagă, o să spuneţi nu!

Nu, dar nu numai asta, cînd vine omul la primărie, eu îl întîmpin şi-l întreb care e problema. E o chestie. Ce să-i cer omului? Noi sîntem servitorii oamenilor. Am program de opt ore şi stau cît am treabă. Acasă, i-am spus nevestei: ţi-a fost drag să fiu primar, preia gospodăria... lumea îmi spunea primar şi fără să fiu.

Cu Alimentara la plimbare

– interviu cu Petre BARBU –

În cursul acestei luni, va apărea la Editura Polirom, în Colecţia „Ego. Proză“, romanul **Blazare,** *de Petre Barbu. Petre Barbu a scris pînă acum alte trei cărţi de proză, bine primite de public şi de critică,* (Tricoul portocaliu fără număr de concurs; Dumnezeu binecuvîntează America; Ultima tresărire a submarinului legionar) *şi piese de teatru care au fost montate pe scenele din Bucureşti şi Tîrgu Mureş sau au fost nominalizate sau premiate de UNITER.*

Îţi cîştigi existenţa lucrînd în presă (la revista Capital). *De obicei, asta mănîncă foarte mult timp şi energie. Cum de mai ai timp şi dispoziţie să scrii literatură?*

Timpul sau dispoziţia contează mai puţin. Important este să am ceva de spus pentru scrisul meu: o idee, o viziune care se transformă în obsesie, o imagine care se poate dezvolta. Atunci, indiferent cîte ore stau la redacţie, cît sînt de obosit sau ce mizerii mi se întîmplă pe parcursul unei săptămîni, nu contează decît scrisul meu. „Povara“ slujbei de pe urma căreia, mulţumesc lui Dumnezeu!, îmi plătesc rata, întreţinerea şi lumina nici n-o mai simt. „Povara“ devine enervantă în perioadele în care nu scriu pentru mine, cînd, de exemplu, trebuie să scot de pe reportofon un interviu îmbîrligat pentru *Capital*, care-mi mănîncă treipatru ore din viaţă, şi atunci mă gîndesc cu furie cîte pagini aş fi citit în acest timp din Philip Roth. Totuşi, dacă nu aş avea slujba asta de scribălău la revistă, n-aş putea să trăiesc pentru scrisul meu.

Scrii şi proză, şi dramaturgie. Care dintre cele două îţi oferă cele mai mari satisfacţii?

Scrisul este o bucurie miraculoasă, indiferent că este un text de proză sau o piesă de teatru. Dar există o diferenţă netă între „ecouri“. Cînd scrii proză, nu te vede nimeni. În schimb, în dramaturgie, receptarea este mult mai directă. Am avut norocul ca vreo trei piese să-mi urce pe scenă şi pot spune că emoţiile de dinaintea premierei (emoţii de dramaturg, desigur!) sînt unice, groaznice şi minunate. Atunci, în faţa zecilor de oameni din sală (aş exagera dacă aş spune sute!) am putut să cunosc direct, crud, fără menajamente, care sînt slăbiciunile şi împlinirile textului meu. Am simţit cum zeci de ochi îmi citesc adîncul sufletului. Am fost stingher, ruşinat, parcă despuiat de haine şi mi-a venit să fug din sală, să nu care cumva să mă arate cineva cu mîna... În teatrul românesc, nu pun preţ pe aplauze.

Acţiunea romanului Blazare *se petrece după 1989. De ce crezi că literatura, dramaturgia sau filmul de la noi sînt încă deficitare în ceea ce priveşte prezentarea perioadei acesteia de tranziţie postrevoluţionară?*

Pentru că nu ştim să scriem romane, piese şi scenarii de film. Nu ştim, nu sîntem talentaţi, nu avem şcoală (de scenarişti). Pentru că autorii, în loc să se aşeze cu seninătate în proiectul lor, transformă demersul lor artistic într-o răfuială cu trecutul, cu „marile teme“, cu „mizeria tranziţiei“ şi cînd atacă în trombă stricta actualitate, din cauza superficialităţii, nu reuşesc să depăşească drama unui articol de ziar.

Punctul central al romanului tău este o fostă Alimentara de pe vremea lui Ceauşescu, dintr-un orăşel de provincie. De ce ţi-ai ales o astfel de locaţie?

Am un Complex Alimentar ajuns în ruină. Ce fac cu acest personaj fabulos? A străbătut anii de glorie ai socialismului, apoi criza din anii '80 şi, iată, de abia se mai ţine pe picioare la început de mileniu! Să-i pun dinamită? Atunci nu mai am personaj şi nici roman. Mai bine îl vînd, adică îl scot la *licitaţie publică cu strigare*. În jurul ruinei se strîng interese: să-l transformăm în supermarket, să facem un centru medical privat, să deschidem un cazinou, un patinoar, un loc de distracţie sau studiouri TV? Pînă să se hotărască oamenii, Complexul pleacă... Da, se mişcă încet, la propriu, credibil (citiţi, dacă nu credeţi!), pe bune!, cu viteza unui melc, lăsînd în urmă o fişie de pămînt ars. Străbate România de la un capăt la altul şi, după o scurtă ezitare, trece graniţa cu Ungaria. Străbate Europa cu tot cu oamenii care se cramponează de trecutul său şi se opreşte pe undeva prin Spania. Ce facem, totuşi, cu fişia de pămînt arsă lăsată în urmă de Complex? Construim autostrada care ne leagă de Europa.

Blazarea din titlul romanului este şi blazarea ta?

Încă nu-mi permit să fiu blazat. Trebuie să citesc cît mai mult şi să mai scriu ceva, puţin.

a consemnat Cezar PAUL-BĂDESCU

Alte cărţi în curs de apariţie la Editura Polirom, în ianuarie

● **Colecţia „Fiction Canon“: H. Bonciu,** ***Bagaj. Pensiunea doamnei Pipersberg*****. Prefaţă de Adriana Babeţi.**

Romanele *Bagaj* şi *Pensiunea doamnei Pipersberg*, legate între ele prin aceleaşi personaje, sînt două confesiuni cu multe elemente autobiografice, în care realul se îmbină cu oniricul şi cu absurdul. H. Bonciu (1893-1950), poet şi prozator avangardist al perioadei interbelice, a fost implicat, în 1937, alături de Geo Bogza sau Mircea Eliade, într-un proces de presă în care aceşti scriitori au fost acuzaţi de pornografie.

● **Colecţia „Biblioteca Polirom“: Ryu Murakami,** ***Albastru nemărginit, aproape transparent*****. Traducere de Florin Oprina.**

Roman de debut al lui Ryu Murakami, distins cu prestigioasele premii Gunzô şi Akutagawa, *Albastru nemărginit...* prezintă viaţa unui grup de tineri japonezi care trăiesc în apropierea unei baze militare americane. Această viaţă este asezonată cu orgii sexuale, droguri de toate felurile, supradoze şi violenţă. Romanele lui Ryu Murakami au fost comparate cu cele ale lui Charles Bukowski, iar tematica din *Albastru nemărginit...* îl apropie pe acesta de *Trainspotting*-ul lui Irvine Welsh.

● **Colecţia „Ego-grafii“: Matei Călinescu, Ion Vianu,** ***Amintiri în dialog*****. Ediţia a III-a.**

● ***Întotdeauna Orientul. Corespondenţă Mircea Eliade – Stig Wikander (1948-1977)*****. Ediţie, traducere, studiu introductiv şi note de Mihaela Timuş.**

● **Colecţia „Plural“: Monica Boşteanu,** ***Numele lui Dumnezeu în Biblie şi în Coran***

O abordare comparativă a problemelor pe care numele divine din Biblie şi Coran le pun semanticii lingvistice şi lexicologiei. Monica Broşteanu este conferenţiar la Catedra de Limbi şi Literaturi Orientale a Universităţii din Bucureşti.

● **Colecţia „Document“: Dorin Dobrincu, Constantin Iordachi (editori),** ***Ţărănimea şi puterea – Procesul de colectivizare a agriculturii în România (1949-1962)***

● **Colecţia „Construcţia Europei“: Peter Burke,** ***Renaşterea europeană*****. Traducere de Alina Radu.**

Peter Burke propune o analiză a Renaşterii, oprindu-se asupra centrelor culturale din secolele al XIV-lea şi al XV-lea, Florenţa, Avignon, Roma şi Flandra.

Nerecomandat fanilor lui Ştefan cel Mare

Pînă pe 7 februarie, poate fi vizitată la Galeria H'art (Bucureşti, str. Mihai Eminescu 105-107) expoziţia **F.A.Q. about Steve the Great** a artiştilor Alina Buga, Suzana Dan, Dumitru Gorzo, Sabina Spătariu şi Tara von Neudorf; mixaje sonore: Electric Brother. Expoziţia şi-a propus, după cum spune Dan Popescu, curatorul expoziţiei şi managerul Galeriei H'art, „să îmblînzească, prin umor, sarcasm şi multă imaginaţie, retorica patriotardă din jurul personajului Ştefan cel Mare“. Expoziţiei i s-a făcut reclamă negativă în revista *România Mare* şi de către C.V. Tudor la un post de televiziune, care a tunat şi a fulgerat împotriva ei. Ceea ce înseamnă o certă reclamă pozitivă. (**C. P.-B.**)

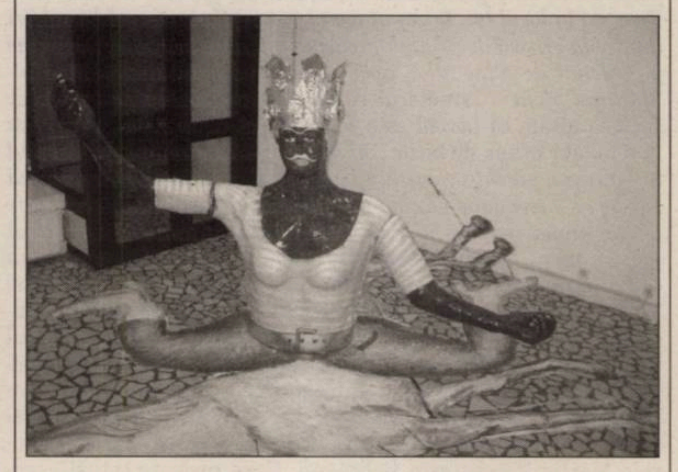

Dumitru Gorzo, ***Statuie ecvestră***

mini agendă

● Vineri 21 şi de luni 24 pînă joi 27 ianuarie, poate fi văzut la sala „Elvire Popesco“ a Institutului Francez din Bucureşti, la orele 18,00 şi 20,30, documentarul **Fahrenheit 9/11**, de Michael Moore (Palme d'Or, Cannes 2004). Filmul poate fi văzut şi sîmbătă 22, şi duminică 23 ianuarie, la orele 16,00, 18,30 şi 21,00.

● Pînă pe 11 februarie, este deschisă la Galeria Etaj 3/4 de la Teatrul Naţional din Bucureşti expoziţia **Fotografie subiectivă,** organizată de Goethe Institut. Cele 165 de fotografii originale din expoziţie prezintă contribuţia germană la curentul intitulat „fotografie subiectivă“ – care şi-a propus să descopere sensurile vizuale ale realităţii prin proiecţiile subiective ale artistului.

● Cîteva reprezentaţii teatrale ale acestei săptămîni:

La Teatrul Odeon: sîmbătă, 22 ianuarie, ora 18,30, **Chip de foc,** de Marius von Mayenburg, regia Felix Alexa, muzica Ada Milea; duminică, 23 ianuarie, ora 18,30, **Agnes, aleasa lui Dumnezeu,** de John Pielmeier, regia Marius Oltean.

La Teatrul Naţional „Radu Stanca“ din Sibiu: 21 ianuarie, ora 19,00, **Joia dulce,** adaptare de Adriana Popovici, după John Steinbeck, regia Adriana Popovici, avanpremieră; 22 ianuarie, ora 19,00, **Joia dulce,** PREMIERĂ; 23 ianuarie, ora 19,00, **Norii,** de Aristofan, regia Florin Zamfirescu.

La Teatrul Naţional din Iaşi, Sala Mare: 21 ianuarie, ora 19,00, **Apus de soare** de Barbu Ştefănescu Delavrancea, regia Eugen Todoran; 27 ianuarie, ora 19,00, **Salomeea** de Oscar Wilde, regia Alexander Hausvater.

Două piese *fresh* la Teatrul ACT

Pe 20 ianuarie, pe scena Teatrului ACT a avut loc premiera piesei ***La ţară*** *de Martin Crimp, iar la sfîrşitul lui ianuarie vom putea vedea pe aceeaşi scenă premiera piesei* ***American Buffalo*** *de David Mamet.*

Piesa *La ţară,* a cărei premieră oficială a avut loc în 2000 la Royal Court, este regizată în România de Peter Kerek (un spectacol produs de Teatrul Fără Frontiere şi Teatrul ACT). O piesă cu dialoguri tranşante, în care este vorba de peripeţiile sentimentale ale unei familii care se retrage la ţară. Nimic din ce se vede la prima vedere nu e ce pare a fi. Martin Crimp este unul dintre cei mai importanţi dramaturgi britanici contemporani, ale cărui piese definesc societatea contemporană ca loc al decăderii şi al compromisului moral. Critica vorbeşte, în cazul pieselor lui, de *Crimpland* – un spaţiu propriu clasei mijlocii britanice, unde sub preocupările banale de zi cu zi se regăsesc, acunse, dorinţe sălbatice şi emoţii vinovate.

Şi David Mamet, autorul piesei *American Buffalo* (1976), a îmbogăţit limbajul criticii teatrale cu un cuvînt legat de numele lui – *mametspeak*. Acest termen defineşte stilul aparte în care-şi scrie dialogurile, care sînt de fapt o reconstrucţie poetică a limbajului de stradă. *American Buffalo,* care a primit Best American Play Award şi New York Drama Critics' Circle Award în 1976, este o piesă a vorbăriei goale între cele trei personaje – trei rataţi, care pun la cale o lovitură. O vorbărie goală care spune foarte multe despre o lume guvernată de mirajul profitului cu orice preţ. David Mamet este un autor american de succes şi a cîştigat, printre altele, Premiul Pulitzer (pentru *Glengarry Glen Ross)* sau a fost nominalizat la Oscar şi la Golden Globe pentru Cel mai bun scenariu (filmul *Wag the Dog).* Spectacolul de la Teatrul ACT – regizat de Cristi Juncu – reprezintă premiera absolută a lui David Mamet în România. (**C. P.-B.**)

mergi pe mîna mea

Ceva de citit

N-am mai văzut un film de nu ţin minte cînd, cred că de la *Shrek 2,* de astă-vară, cel care-a schimbat ingenuitatea poetică din prima serie pe o făcătură „haioasă“ şi nulă artistic. În schimb, am citit de curînd un scenariu foarte profesionist: *Alice în ţara tovarăşilor* de Nae Caranfil. Deşi am „văzut“ filmul, cadru cu cadru, pe cînd citeam manuscrisul, aş vrea să-l văd cît mai repede şi la cinema! Dintre cărţi, două au fost pentru mine regaluri răspunzîndu-şi ciudat unul altuia (de fapt, citindu-le alternativ, le-am amestecat într-un fel de cocktail onirico-ştiinţific avînd ca alcool pur ceea ce Nabokov numeşte „camera lucidă“): *Universul într-o coajă de nucă,* feeria cuantică a lui Stephen Hawking, ilustrată bogat şi derutant în ediţia de lux de la Humanitas, şi *Ada sau ardoarea* de Nabokov (Editura Polirom) – pentru că Ada (rostit ruseşte) şi Ardor se pronunţă la fel –, maşinărie genială care te umple de bucurie tocmai prin fabuloasa ei inutilitate.

Mircea CĂRTĂRESCU

Ion VIANU

Fragmente dintr-un jurnal de lectură

Porcului, cu plecăciune

Un minunat eseu ne dăruieşte, aproape de Crăciun, Marta Petreu[1]: *„De la slănină la filosofie“*. Porneşte de la o amintire din copilărie, despre tatăl ei mîncînd la „ojină“, în înserarea de iarnă, savuroasa gustare, echivalentul ardelean al orei ceaiului englezesc: *„o tablă mare de slănină groasă, afumată, prin care cuţitul mare de bucătărie alunecă lin, pînă la şorici; o ceapă aurie; o pîine mare, abia începută. O cană albă de porţelan cu sare grunjoasă. O farfurie alb-gălbuie de ceramică. Ticu stă la locul lui, în capul mesei, şi îşi taie tacticos felii subţiri din tabla groasă de slănină proaspăt adusă de la afumat, le pune pe călcîiul de pîine albă, apoi adaugă o creastă albă de ceapă. Mănîncă tăcut“*. Caracterul ritual al gustării nu trebuie să ne facă să uităm că porcul este semnul unei anumite prosperităţi şi totodată hrana de bază: *„mi se strîngea inima de apăsare cînd îmi auzeam părinţii comentînd între ei, cu voce joasă, că vecinului cutare i s-a terminat slănina în toiul cositului sau că badea cutare a tăiat numai un porc mic; sau, de spaimă: familia cutare n-a tăiat nici un porc...* în fapt... *pentru ardeleni porcul şi preparatele din el fac parte, în mod originar, din rai“*. Constatare ce dă Martei Petreu prilejul unei incursiuni literare, începînd cu marele, delicios I. Budai-Deleanu, floarea „luminismului“ românesc. Raiul lui Budai-Deleanu este unul epicureu, ca toate paradisurile orientale (inclusiv cel islamic). Întregul decor este comestibil: *„o ce sîntă şi bună tocmeală! / mînci cît vrei şi bei făr' osteneală!“*. Mai puţin liric, mai puţin misterios – fiindcă nu tace – decît părinţele Martei Petreu este Rebreanu. Care rosteşte totuşi esenţialul scriind fratelui său Iulius: *„Mai întîi toate mulţumirile pentru porc. A fost bun şi frumos.“* Bun şi frumos!. „Bun“ poate să însemne aici „folositor“. Dar „frumos“? Sigur că porcul viu poate fi frumos! Prin forme, prin forţă, prin privirea contemplativă, cu ochii la ceruri, mulţumind pentru hrana ce i s-a dat... Dar tăiat? – desigur, dacă acceptăm să avem un moment de repaos, de contemplare, înainte de ospăţ; mulţi maeştri flamanzi pozează jumătăţi de porc, ca obiecte picturale. Şi nu trebuie marcată consumarea de o pauză preliminară, un fel de rugăciune? În asta văd înţelesul calificării lui Rebreanu, porcul „frumos“.

Cioran a lepădat româna şi slănina

„Numai Cioran, ardeleanul denaturat a lepădat, la Paris, deodată cu limba română, şi slănina“ ne aminteşte Marta Petreu. Vizita la filosoful din mansarda pariziană prilejuieşte impresii complexe unei vizitatoare-prietene, Sanda Stolojan: *„mirosurile bune, de legume fierte în aburi care înmiresmau locuinţa de sub cer a cuplului Cioran – Simone Boué“*. Să existe o relaţie între tipul de filosofie şi tipul de alimentaţie? – Orice conjectură e îngăduită, nici una nu e verificată. Cel puţin, observă Cioran, a mînca „franţuzeşte“ e un mod de-a deveni conştient de ce mănînci tot aşa cum, scriind în franceză, reflectezi la sensul cuvintelor, „toate cuvintele devin conştiente“.

Oricum, ceea ce ne spune concepţia luministă este că nu există filosofie fără mîncare; pentru a gîndi trebuie să îndeplineşti condiţia saţietăţii, a îndestulării. Şi acest adevăr este cu atît mai evident unui popor, evocat de Rebreanu, românii, care a fost (şi este) perpetuu pîndit de foame, a ţăranului, spune impresionant Marta Petreu, *„pentru care foamea este un spectru etern, zilnic şi înnebunitor“*. Şi atunci *„în pîntece stă toată / Filosofia ce lămurată“* (Budai-Deleanu).

Pentru cel ce cunoaşte relaţia complicată a Martei cu tatăl ei Augustin, *„războiul teologic“* care îi dezbina, unindu-i totodată într-o pasionată, dramatică controversă, eseul acesta clădit pe rememorarea momentului solemn al ojinei marchează coacerea unei împăcări metafizice. El era, pe de o parte, adeptul unei *„religii apocaliptice“*, pe de alta, duşmanul cărţilor care băteau pe viitoarea femeie-mamă de la destinul ei firesc. Sînt versuri ale poetei Marta Petreu care trebuie să fie citite ca expresia acestei lupte patetice cu ideologia religioasă paternă, ca în *„Apocalipsa după Marta“*[2] în care destinul metafizic al cosmosului şi al omului e obscen – promiscuu: *„deci depun mărturie / miroase a grajd. Miroase dens etern a murdărie / Miroase a abator. E o duhoare de carne crudă... Ce duhoare, Stăpîne, ce duhoare groasă / şi veche / din prima zi a împărăţiei tale“*. Sînt multe de scris depre această poezie calchiată după estetica poetică a lui Hasdeu *(„o poezie neagră, o poezie dură / o poezie de granit / mişcată de teroare şi clocotind de ură / ca vocea răguşită pe patul de tortură / cînd o durere spune / un chin nemărginit“*. Blasfematorie, poezia Martei Petreu reflectă o relaţie de o intensitate tragică cu o divinitate despre care se poate spune că e inexistentă, indiferentă nu-i e. Acestei divinităţi cumplit de materiale, lipsite de orice transcendenţă (în afară de a amintirii), care împrumută trăsăturile tatălui, i se pot adresa însă rugăciuni: *„Caută-mă / E dimineaţă pe lume / Pămîntul / şi o tristeţe grea ca pămîntul mă apasă / Tu îndepărtează te rog de pe mine cu palmele lopata cu vîsla / cei doi metri de pămînt / cei doi metri de tristeţe / cei doi metri de stambă ai rochiei mele de sărbătoare... ia-mă în braţe răsuceşte-mă ca pe o păpuşă: / e tîrziu pentru amîndoi este atît de tîrziu stăm pe muchie / deci dă-mi o a doua şansă: // poate ca Lazăr voi învia“*.

...relaţia dintre fiică şi tatăl atît de primejdios, de cumplit, de total adorat (după a cărui moarte violentă, plînsă nespus, fiica face rugăciuni *„în toate bisericile din Europa“*)[3] capătă însă în recentul eseu al poetei-filosof o altă dimensiune: în *„lumina soarelui care pătrunde în casă... Ticu mănîncă tacticos şi temeinic. Cînd ajunge la miezul cepei, firicelul verzui ca o frunză palidă de ghiocel îmi face o poftă năpraznică, aşa că-l iau de fiecare dată“*. Ritualul ce se desfăşoară ne apare ca un fel de cuminecătură în care fiicei îi revine partea cea mai fragilă, dar şi cea mai vie a vegetalului – fiindcă din acest infim fir verde se dezvoltă fructul. Ceea ce psihanalistului nu trebuie să-i scape. Împărtăşania aceea în lumina iernatică a după-amiezii tîrzii se asociază pentru mine cu sugestia împăcării, cu rezolvarea conflictului teologic şi oedipian.

Gînditorul trebuie să mănînce bine

Am simţit nevoia să recitesc capitolul al doilea din *Ecce homo* al lui Nietzsche „De ce sînt atît de şiret (klug)?“ în treacăt pomenit de Marta Petreu. Cum trebuie să te hrăneşti pentru a atinge un maximum de forţă, de *virtú*, în sensul renascentin? Iată întrebarea. Demonstraţia merită să fie urmărită în text, mă voi referi la concluzii. Care denigrează hotărîrile şi practicile ascetice. Să mănînce *bine*, iată ce se recomandă gînditorului. Bucătăria piemonteză este cea mai convenabilă, ne asigură filosoful solitar. Vegetarianismului i se neagă valoarea. Alcoolul e prohibit. Nietzsche e un băutor de apă. Pesemne că geniile au o beţie interioară care face inutili, chiar primejdioşi, excitanţii externi. Marele principiu este că trebuie să te hrăneşti bine, dar nu greu. Stomacul trebuie să fie plin – iată o convergenţă majoră cu filosofia populară, atît de bine definită de Budai-Deleanu, de Rebreanu.

Voi încheia cu o amintire. Eram pe o pajişte, la munte. O mică turmă de porci păştea pe acolo. Apăru o familie de excursionişti, cu un *setter* nebunatic. Acesta, în elanul lui cîinesc, se repezi să gonească tihnitele suine. Care, într-adevăr, începură să fugă care-ncotro, dar, după cîteva clipe, nu le mai arse de glumă: se regrupară şi, cu îndîrjirea sistematică a unor legiuni romane la asalt, se repeziră împotriva căţeluşului care nu scăpă decît prin fugă. Am văzut atunci că „prietenul omului“ e superficial. Ca şi stăpînul lui, îşi subestimează adversarul. E nebun, excitat. Porcul, dimpotrivă, e puternic, stabil, dominator, *regal*. E paşnic, dar ştie să se apere.

După ce punem porcul pe masă, de Crăciun, procedăm la ingerarea sacrificială a Regelui.

---

1. *Adevărul literar şi artistic*, 30 noiembrie 2004.
2. Folosesc antologia de autor cu acelaşi titlu apărută la „Biblioteca Apostrof“ în 1999.
3. *În lumea taţilor*, carte gîndită şi alcătuită de Marta Petreu, Biblioteca Apostrof, Cluj, 2004.

Ovidiu PECICAN

Utopia publicisticii autosuficiente

De cincisprezece ani încoace, odată cu diversificarea explozivă a revuisticii culturale de la noi, au apărut o serie de publicaţii al căror statut mă nedumereşte. Cert este că nucleul de redactori visează ca ele să se vîndă în calitate de produs preponderent vizual, o vezi şi doar comparînd cantitatea de rînduri cu cea de imagini din pagină. Totuşi, din motive care par să ţină de filosofia redacţională, de presiunea exercitată de modelul culturii scrise ori din pur veleitarism, imaginile sînt însoţite – era să zic: împănate – de articole. Cu pretenţii sau nu, cele mai multe dintre texte suferă de un păcat: sînt, prea adeseori, ilizibile ori din cale-afară de încifrate. Ca pentru a-şi asigura un alibi, textierii îşi asortează producţia proprie cu traduceri copioase, eventual emanînd dinspre nume de prestigiu (fie el şi controversabil).

Am scris şi eu o vreme la o asemenea revistă – survenită, încă din ianuarie '90, într-o ambianţă de occident românesc –, unde mariajul dintre cîţiva artişti talentaţi din sfera vizualului şi unii condeieri nu tocmai lipsiţi de expresivitate s-a soldat, în cele din urmă, cu plecarea ultimilor. Sub alt titlu, foaia cu pricina supravieţuieşte pînă astăzi, ieşind în tiraje de colecţie şi fiind distribuită cîtorva gustători de postavangardă, ca un artefact formalmente tradiţional datorat unui mic grup de pasionaţi ai posibilităţilor universului multimediatic. O urmăresc şi eu cu plăcere cînd am prilejul de a procura un exemplar, şi chiar am fost invitat la una dintre întîlnirile anuale organizate de echipă, unde – de ce nu mă mir? – calitatea discuţiilor a cedat pasul în faţa calităţii produselor artistice propriu-zise.

De curînd mi-a căzut în mînă – cu totul neîntîmplător, de vreme ce o urmăresc încă de la apariţie, sub numele de *Balkon*, a primei ei serii – un exemplar din *Idea*, nr. 18/2004; un spectacol vizual generator de interogaţii, reflecţii şi chiar delicii. Cînd am încercat să citesc însă, o dezamăgire mai veche mi s-a conturat aproape la nivelul papilelor: texte fandosite, filosofarde sau simili-militante, care nu spun prea mult şi te lasă cu un gust sălciu. Sînt acolo şi semnături care garantează o bună lectură, de la Aurel Codoban la Ciprian Mihali, Andor Horvath şi Vintilă Mihăilescu, grupate mai ales la secţiunea „Timpul liber“. Nu mă incomodează nici antologia „Verso“ – cu Bourdieu, Said, Chossudovsky ş.a. – deşi, la drept vorbind, locul pe care traducerile îl ocupă în ansamblul publicaţiei mă readuce un pic în atmosfera dominată de Heliade-Rădulescu, cu al lui „Scriţi, băieţi, numai scriţi!“ şi îmi evocă celebrul adagiu „Traducţiile nu fac o literatură“. Spaima de izolare culturală poate duce, uite, şi la practicarea masivă a adaptărilor în idiom naţional a gîndirii altora.

...texte fandosite, filosofarde sau simili-militante, care nu spun prea mult şi te lasă cu un gust sălciu.

Oricum, vreme de optsprezece numere am aplaudat – ce e drept, intermitent, nu cu stăruinţa unui fan al gazonului – strădania echipei lui Timotei Nădăşan de a crea un alt gust şi, eventual, chiar o dezbatere la întîlnirea dintre vizualul nonconformist (postmodern?), filosofie şi social, într-un mediu clujean, artistic şi intelectual, perceput mai degrabă ca fiind tradiţionalist şi de un modernism conservator, prin tradiţie. Cu cîtva timp în urmă, i-am invitat chiar pe redactori la o masă rotundă la CD Radio, unde moderam un talk-show, spre a mediatiza mai acut ceea ce părea să fie mai curînd o cină tainică pentru iniţiaţi, dar apărîndu-mi ca o şansă de pregătire inteligentă a viitorului. Astăzi însă, deschid revista *Idea* (chiar: de ce nu *Ideea*, pe româneşte? Sau *Ide*, precum idele lui Marte? Sau *Ida*, aidoma Idei grăsana, eroina lui Sven Hassel? Ori, poate, mai psihanalitic, *Id?* Numai pentru a internaţionaliza cu orice chip, aidoma celor care, de dragul jocului, au făcut *Bookarrest*, transformînd – în spaţiul simbolic în care plutim cu toţii – Bucureştiul într-un arest al cărţilor tocmai pe cînd se dorea celebrarea acestora?! De fapt, la preţurile practicate în librăriile româneşti e mai curînd vorba de: *Book? Ah! Rest... In peace, of course.)*

În orice caz, recunosc, dintre toate textele care iau în *Idea* limba română în derîdere – sau în derridare, poate –, sub pretextul criptării unor subtexte consistent filosoficeşti, *Euro-Bouillon*-ul Alinei Şerban mi-a prilejuit mari disconforturi gastrice. „Prins într-o conspiraţie perversă, în care eforturile de coagulare şi consolidare a puterii de seducţie a spaţiului public se pierd în favoarea unor sloganuri comune, limitate şi rigide, *flâneur*-ul se află în imposibilitatea de a-şi desfăşura jocul căutării.“ Aşa, care va să zică! „Politicile punctului mort reuşesc să transforme evenimentul cultural în eveniment fără consecinţe, fără istorie. Aceste evenimente nu refractă nimic şi nu mai prevestesc nimic“ (p. 73). Cum asemenea profunzimi abisale, stilistic şi metafizic vorbind, mi-au părut simptomatice pentru un întreg stil practicat de premianţii validaţi de o societate cu complexe, practicantă a dublului limbaj, am luat-o pe firul faptelor şi am apelat la curatorul evenimentelor artistice discutate – genericul lor este *shake the Limits*, iar persoana îmi este, ea însăşi, prietenă – spre a mă edifica. Nu ai oricînd prilejul de a descoperi „conspiraţia perversă“ întinsă ca o capcană în faţa *„flâneur*-ului“, şi nici să afli în ce constă „politicile punctului mort“ ce anulează totul, de la refracţie pînă la istorie. Participantă – probabil contra propriei voinţe – la proiectul pe care îl critică acerb şi oarecum încifrat, Alina Şerban îşi exersează, iată, floreta împotriva proiectului însuşi. Nimic de reproşat, într-adevăr, la acest punct, măcar că o elementară coerenţă ar fi obligat-o pe autoare să plece scîrbită dintr-un context atît de vădit condamnat. Putea, în schimb, să menajeze măcar idiomul matern.

Poate că Tim Nădăşan şi echipa lui întreprinzătoare se vor gîndi pe viitor mai mult la ceea ce pare să fie, totuşi, o evidenţă: anume că, în materie de cultură scrisă, vehiculul cel mai potrivit rămîne o limbă şi un stil care să exprime, nu să oculteze gîndirea. Atîta cîtă este ea.

Rodica BINDER

Ajutorul nu vine de la cei amabili, ci de la cei puternici

– pe marginea unui articol apărut în cotidianul Frankfurter Allgemeine Zeitung –

În presa germană a fost publicată o fulminantă şi, din păcate, în bună parte justificată critică la adresa lentorii cu care Europa acţionează şi reacţionează la imperativele momentului, fie că este vorba de un război civil – cum a fost cel din ex-Iugoslavia – fie că este chemată să dea o mînă de ajutor imediat, concret şi nu doar financiar, deocamdată, victimelor catastrofei din Asia de Sud-Est.

Cotidianul *Frankfurter Allgemeine Zeitung* face acest pas necesar şi îndrăzneţ, într-un articol de fond pe care ar trebui să-l citească şi recitească în primul rînd responsabilii politici de la Bruxelles şi şefii cancelariilor europene.

Deviza publicitară a cotidianului *Frankfurter Allgemeine Zeitung* are o variantă iconografică şi una textuală. Cea dintîi prezintă un personaj masculin şezînd picior peste picior, ţinînd în mîini, larg desfăcut, marele ziar care-i acoperă în întregime partea de sus a trupului. Dedesubtul imaginii stă scris: „în spatele foilor ziarului se ascunde o minte luminată". Formula este adresată în mod explicit şi exclusiv cititorilor, dar ea îi vizează indirect, şi pe redactori.

Că aşa stau lucrurile – m-a convins încă o dată articolul publicat la o zi după ce Germania îşi comunicase oficial decizia de a pune la dispoziţia fondului de ajutor şi reconstrucţie a Asiei de Sud-Est, în urma catastrofei de la 26 decembrie trecut, impresionanta sumă de 500 de milioane de euro. Un gest demn de tot respectul, dar un gest care nu-l împiedică totuşi pe Jochen Buchsteiner, autorul articolului, să-şi decline respectul faţă de Europa.

În echipa naţiunilor care au sărit imediat în ajutorul celor loviţi de soartă în ţările peste care s-a abătut ucigaşul şi devastatorul tsunami, Europa nu face o figură strălucită. Fără a trece sub tăcere empatia resimţită şi manifestată de locuitorii continentului nostru faţă de victimele situate la zeci de mii de kilometri distanţă, fără a ignora enorma generozitate a donatorilor publici şi particulari, ziaristul german face o constatare dureroasă: toate acestea i-au ajutat pînă acum prea puţin pe supravieţuitorii catastrofei. Primele ajutoare directe, concrete, le-au oferit aproape instantaneu India, Australia, Japonia, dar mai ales America. „Era şi firesc" se simte tentat cititorul să riposteze şi articolul îi şi concede acest drept ducînd mai departe raţionamentul: ţările amintite sînt cele mai apropiate geografic de zona calamitată, iar Statele Unite dispun de numeroase baze militare în bazinul Oceanului Indian şi al Pacificului.

Discuţia despre catastrofă

Dar la peste zece zile de la apocalipsă, acest argument păleşte. Este drept că Germania s-a grăbit să-şi evacueze turiştii scăpaţi cu viaţă din infern şi bine a făcut. A trebuit să treacă însă mai bine de o săptămînă pentru ca Guvernul de la Berlin să anunţe pornirea spre Indonezia a unui vapor de aprovizionare care va ajunge pe coastele Sumatrei în răstimp de cîteva zile. Şi în timp ce militarii americani aruncau din avioane şi elicoptere bunuri de prim-ajutor, iar medicii australieni îngrijeau răniţii, Europa se tocmea asupra datei la care ar putea fi organizată o conferinţă. Scandalizat, unul din reprezentanţii ţării cu cele mai fervente vocaţii europene, articulate retoric, cu emfază şi putere de convingere – este vorba desigur, de Franţa – se întreba după o vizită-fulger în Sri Lanka, dacă este normal ca europenilor să le trebuiască zece zile pentru a se întruni să discute despre catastrofă. În viziunea ministrului francez al Sănătăţii, Douste-Blazy – căci despre el este vorba – Europa nu a reacţionat normal.

Dar ce înseamnă „normal"? – ne putem întreba la rîndul nostru. Oricît de salutară ar fi fixaţia europenilor asupra unei politici consensuale, omogene, concertate cu cea a Naţiunilor Unite, în situaţii de criză această orientare devine inoperantă, ba chiar pernicioasă. Ne-am obişnuit ca, în momentele de cumpănă ale politicii mondiale – cum a fost războiul din Balcani sau cel din Irak – Europa să nu mai practice un discurs omogen, ci să cînte la mai multe voci – constată autorul articolului. Dar atunci cînd ea îşi demonstrează neputinţa exact pe terenul pe care se prevala de o superioritate faţă de Statele Unite – şi anume în domeniul umanitar – par a exista suficiente motive pentru a ne pune cîteva grave întrebări.

În căutarea unor răspunsuri (în paranteză fie spus, nu totdeauna edificatoare), este trecută în revistă istoria Europei postmoderne, după ce în urma a două războaie traumatizante continentul nostru a devenit o zonă a stabilităţii şi cooperării. Ambiţiile geostrategice ale Europei s-au pierdut însă pe drum – dă de înţeles Jochen Buchsteiner, care întrevede în concentrarea europenilor asupra propriului lor spaţiu simptomele unui provincialism în plină epocă a globalizării. Poate aici ar fi fost cazul ca efortul cu totul ieşit din comun, pe care procesul extinderii l-a implicat şi continuă să-l reclame din partea europenilor şi a responsabililor politici de la Bruxelles şi Strasbourg, să fie menţionat – nu sub forma unui alibi, ci a unei explicaţii... Dar Europa se mai face vinovată de o eroare: în loc să practice o politică conformă unor interese majore, ea a mizat pe virtuţile multilateralismului, renunţînd să-şi definească şi cultive şi interesele proprii, individualizate, într-o lume în vertiginoasă schimbare. Preţul acestor omisiuni este amar: Europa nu a mai putut determina decisiv orientarea politicii mondiale, transformîndu-se într-o instanţă filantropică sau într-un agent de salvare în plan umanitar.

Elicoptere şi bani

Articolul nu analizează cauzele a ceea ce s-ar putea numi un adevărat „recul european" pe scena politicii internaţionale, ci acuză doar sleirea forţelor continentului, la nevoie chiar a forţei militare. „Europei îi lipseşte puterea, prezenţa, materialul" – afirmă clar şi răspicat ziaristul german înainte de a avansa şi zdrobitoarea aserţiune: „Ajutorul eficient nu vine de la cei amabili, ci de la cei puternici; nu navele-spital, ci portavioanele". Aşa se face că startul campaniei de ajutorare a populaţiei din regiunea sinistrată a Asiei de Sud-Est l-a dat nu Bruxelles-ul, ci Washington-ul. În primele momente de după catastrofă, „nucleul forte" al operaţiunilor de ajutor şi salvare era format din America, Japonia, India şi Australia, şi nu din Uniunea Europeană şi ONU. Mai mult decît atît, dacă Organizaţia Naţiunilor Unite s-a simţit iniţial ignorată de Washington, ulterior, după ce s-a instituit o „reechilibrare" a responsabilităţilor, împuternicitul lui Kofi Anan în caz de catastrofe, norvegianul Jan Egeland, nu a contenit să aducă elogii Statelor Unite ale Americii, fără a căror logistică militară, ajutorul acordat imediat sinistraţilor ar fi fost imposibil. Secretarul american de stat Colin Powell s-a deplasat miercuri la locul catastrofei şi a promis trimiterea în regiune a încă 44 de elicoptere. Comisarul european Michel, sosit şi el tot la locul dezastrului, le-a promis victimelor ajutoare în bani, neprecizînd data furnizării *de facto* a acestora...

O primă concluzie pe care cititorul articolului ar deduce-o pînă aici, pe cont propriu, este că slăbiciunea Europei s-ar datora refuzului sau neputinţei ei de a se articula şi ca forţă militară de primă mărime. Ziaristul german omite însă un detaliu: zona Asiei de Sud-Est a încetat să mai constituie o importantă sferă de influenţă a Europei, suprasolicitată deja după prăbuşirea Cortinei de Fier de imensul proces de integrare.

Totuşi, la una din nedumeririle pe care lectura textului o poate stîrni în conştiinţa cititorului, autorul furnizează o explicaţie: restricţiile pe care Europa şi le-a impus din raţiuni istorice bine întemeiate, au degenerat într-o autosuficienţă care cauzează şi o miopie faţă de schimbările survenite dincolo de limitele propriilor ei frontiere geografice sau mentale.

Din situaţia actuală însă Europa iese cu o imagine destul de şifonată şi cu o nouă diminuare a ponderii ei pe eşichierul politic mondial, prooroceşte autorul articolului nu fără a mai face un adaos semnificativ: deşi în discursurile festiviste exemplul Europei este invocat, în viaţa de toate zilele domnesc din nou vechile legi ale forţei şi echilibrului politic. Respectul şi libertatea de a acţiona şi le cîştigă doar cei care pot lua decizii rapide şi dispun de mijloacele corespunzătoare. Asia, care azi se află într-o situaţie de urgenţă, va deveni pe termen lung campionul competiţiei globalizării, dîndu-şi seama că fostele puteri coloniale pierd teren cu fiecare zi ce trece.

Dacă cititorul mai poate trage pe cont propriu o a doua concluzie, spre finele lecturii articolului, atunci aceasta ar fi următoarea: relaţiile dintre America şi Europa, evidenţiate pe fundalul tragediei din Asia de Sud-Est, sînt percepute în planul concurenţei şi nu în cel al complementarităţii.

Concluzia explicită a articolului este o palmă usturătoare dată responsabililor politici europeni: dacă urmările celei mai mari catastrofe naturale pot fi înlăturate aproape fără ajutorul europenilor, atunci şi în alte situaţii se va putea renunţa la serviciile lor – opinează ziaristul german. Şi parcă dorind să se scuze pentru această deducţie, el adaugă: „Cei care găsesc drept îngrijorătoare această situaţie, nu pot fi acuzaţi de un şovinism deplasat...", afirmă autorul.

Articolul publicat în *Frankfurter Allgemeine Zeitung* într-un moment în care raţionamentele politice au început să se substituie empatiei generale resimţite faţă de soarta victimelor dezastrului de la 26 decembrie trecut, ar trebui să le dea totuşi serios de gîndit politicienilor care pun la cale destinele Europei, la Bruxelles şi Strasbourg.

Că minţile lor luminate vor citi acest articol sau că cineva, în cancelariile europene, va lua vreo atitudine, fie şi una polemică, faţă de ideile enunţate, pare – dată fiind urgenţa situaţiei – foarte puţin probabil...

Rodica Binder *este jurnalistă la Radio Deutsche Welle.*

Din fericire, din nenorocire...

India – Un pescar norocos. În duminica aceea, dl Kuruvilla, un bancher în vîrstă de 54 de ani, a plecat dimineaţa devreme la pescuit, într-un estuar la sud de Madras. Se anunţa o zi frumoasă. După vreo două ore, era pînă la brîu în apă şi undiţa era întinsă la maximum. Părea că va scoate un peşte mere, cînd a venit tsunami. „Peretele de apă m-a acoperit cu o viteză incredibilă, fără nici un zgomot" – îşi aminteşte el. „Instinctiv, am plonjat sperînd să ies – ca de obicei – cînd o să se spargă valul. Dar valul m-a atras cu o forţă dementială spre fundul stîncos al estuarului şi m-am lovit la cap. Din fericire, n-am leşinat. La fel de rapid, presiunea a scăzut, dar cum am ajuns la suprafaţă, ca să respir, am simţit cum sînt tras la fel de rapid în larg. M-am agăţat de un tufiş şi, în timp ce mă zgîriam în ţepii lui, vedeam alte tufişuri scoase din rădăcini şi luate de val. Chiar în momentul cînd credeam că şi tufişul meu o să cedeze, s-a prăbuşit un zid de piatră, aşa că am putut să mă caţăr pe bolovani şi să mă salvez."

Thailanda – Ultimii au scăpat. Într-un spital din Phuket, trimisul special al ziarului *Renmin Ribao,* organ al Partidului Comunist Chinez s-a întîlnit cu doi turişti originari din Hangzhou, din estul Chinei. Un cuplu tînăr venit cu un grup organizat. „Grupul nostru debarcase pe insula Phi Phi, unii turişti erau deja în hotel, noi rămăseserăm ultimii. Am auzit brusc un zgomot teribil în spatele nostru. Cînd m-am întors, am văzut un val de vreo zece metri care se apropia de noi bubuind, n-am avut timp nici măcar să o luăm la fugă, apa ne-a împins în interiorul hotelului. Disperat, m-am agăţat de un stîlp şi soţia mea s-a ţinut de trunchiul unui copac, ceea ce ne-a salvat viaţa. Am avut noroc."

Malaiezia – Străinii au scăpat. O polemică zguduie Malaiezia după catastrofa care a ucis 65 de malaiezieni în timp ce turiştii străini de la Penang, şi ei în zona calamitată, n-au păţit nimic, se arată în cotidianul *South China Morning Post din* Hong Kong. Ei au fost preveniţi de personalul hotelului, iar aceştia, la rîndul lor, au fost avertizaţi prin radio şi televiziune despre marele cutremur de pămînt în Nordul insulei Sumatra. „Am ştiut că se poate declanşa un tsunami şi am evacuat plajele" – a explicat directorul unui hotel de lux. Malaiezienilor ieşiţi la un picnic pe plajele învecinate nu li s-a spus nimic şi au fost lăsaţi în legea lor. Poliţia malaieziană a declarat că nu a fost prevenită la timp. Deputaţii din opoziţie au cerut o anchetă.

Indonezia – Moartea unui ziar. Localul cotidianului regional din Atjeh, *Serambi Indonesia,* situat în cartierul marii moschei din Banda Atjeh, a fost devastat de tsunami din 26 decembrie. Doar 90 din cei 225 de angajaţi ai ziarului au supravieţuit catastrofei. Pe 1 ianuarie, ajutaţi de confraţii de la *Kompas,* cîţiva dintre ziariştii supravieţuitori şi-au reluat activitatea într-o localitate situată la 150 de kilometri de locul catastrofei. De altfel şi corespondentul în regiune al ziarului *Kompas* a murit, casa lui, situată lîngă marea moschee, a fost pur şi simplu rasă de pe faţa pămîntului. **(M. B.)**

DESPRE ALEGERILE DIN UCRAINA

Vitalie SPRÎNCEANĂ

Răzvrătirea marionetelor

Graba cu care legiunile de comentatori şi analişti politici, demnitari de tot rangul, sau Ostapi Bender profitori de moment s-au avîntat să caracterizeze situaţia din Ucraina drept o răfuială politică sau o reglare geopolitică de conturi, a transferat întreg discursul în acest plan, iar asta a ascuns nişte faţete mai puţin atractive şi incomode ale evenimentelor de la Kiev. Întîi a fost discuţia asupra legitimităţii acţiunilor de protest ale Opoziţiei ucrainene. Unii s-au grăbit să afirme că mulţimea din stradă reprezenta aspiraţiile democratice ale ucrainenilor de rînd, şi că protestatarii reprezentau partea cea mai progresistă a naţiunii ucrainene (ciudată reabilitare a nouavorbei!). Alţii au întrevăzut mîna organizaţiilor extremiste şi au căutat să demonstreze xenofobia, radicalismul sau voluntarismul acestor mase. Scenariul georgian, sau sîrb, sau nu mai ştim care – au fost cele mai utilizate expresii, fără sens însă, precum fără sens şi gratuite erau afirmaţiile mass-media ruseşti despre implicaţiile occidentale sau despre agenţii şi spionii vestici care au stat în spatele „revoluţiei portocalii".

În goana după păpuşarii nevăzuţi şi regizorii ascunşi în culise, marii amatori de teorii conspiraţioniste au uitat un alt element important al spectacolului: păpuşile. Deşi pasive, acestea iau parte la spectacol. Mai ales că teatrul modern, cu permisivitatea sa, oferă spaţiu nelimitat de acţiune marionetelor înseşi. Lăsate de voia lor, acestea pot modela scenariul după plac, şi în acest caz ar defini singure limitele spectacolului. Mai ales că regizorii uituci le-au înzestrat cu o forţă motrice deosebită – ideea.

Păpuşile din spectacolul ucrainean (să-mi fie iertat acest cinism, dar el intră în regulile jocului) în mare parte au depăşit cu mult rolurile repartizate conform scenariului. E puţin probabil ca un Iuşcenco sau Ianukovici să fi scris naraţiunea în aşa fel încît ea să cuprindă şi un eventual moment al dezintegrării naţiunii sau dispariţia statului ucrainean. Chiar şi din cauză că astfel pierdeau alt element foarte preţios al recuzitei – spectatorul, de dragul căruia s-a făcut această înscenare a „democraţiei". Şi mai puţin probabil ca Iuşcenco sau Ianukovici să fi dorit să joace piesa în faţa unui public provincial la Donetk ori Lvov. Cît de mari n-or fi fiind aspiraţiile şi legăturile cu Vestul sau Estul ale acestor regiuni, ele sînt totuşi o parte infimă din Ucraina, şi în nici un caz, Ucraina însăşi.

Răzvrătite, la un moment dat marionetele au dictat mersul spectacolului şi distribuţia rolurilor.

Ideea care a deturnat această dramă, iniţial concepută perfect, a fost cea europeană. Şi nicidecum cea democratică, după cum se crede, ori alt mit politic, în termenii căruia „e înghesuită" de obicei realitatea. În genere, orice conotaţie politică ar trebui eliminată din start, altfel riscăm să pierdem fenomenul studiat. Politicul a fost doar o plasă de camuflaj. Catalizatorul a fost altul. Cel mai bine se înţeleg realităţile ucrainene într-un plan situat la intersecţia economicului, publicităţii şi marketing-ului.

Bătălia care s-a dat pe străzile Kievului nu a fost nicidecum una între democraţie şi autoritarism, ori între proruism şi proeuropenism (înţeles ca civilizaţie democratic-liberal-socialistă). Manifestanţii au luptat pentru un salam, crenvuşti sau hamburger înţeles dublu: ca bunăstare economică, dar şi ca rezolvare a unei probleme fundamentale pentru o mare majoritate a ucrainenilor: foamea. Asta i-a unit atît pe cei din Est, care deţineau controlul asupra rezervelor imense de bogăţii naturale şi nu doreau să-l piardă, cît şi pe cei din Vest, cărora aceste bunuri le lipsesc şi ar fi dorit să capete accesul la ele sau la unele alternative (în cazul dat, fondurile subsidiare ale UE).

Să înţelegem încă o dată că atracţia nu a fost politică. Europa politică – cea a birocraţilor, a Parlamentului European, a Comisiei europene, a Politicii Europene de Vecinătate, a celor cinci criterii de la Copenhaga – a avut o atitudine distantă faţă de evenimentele din stradă, şi nu le-a favorizat nicidecum, mai mult chiar, oficialii europeni s-au străduit cum au putut să domolească entuziasmul ucrainenilor. Declaraţiile lui Verheugen că Ucraina nu va ajunge niciodată membru al UE, sau ale altor demnitari europeni că şansele de aderare ale Ucrainei sînt egale cu cele ale Noii Zeelande fac lipsită de sens orice retorică despre amestecul Occidentului în „scandalul ucrainean". Mai ales prin prisma adoptării, săptămîna trecută, a Politicii de Vecinătate a UE. De aici şi ridicolul lamentaţiilor ruse despre un scenariu al războiului rece, sau un amestec al Occidentului în sferele de influenţă a Rusiei.

A fost un duel între două mărci comerciale (dacă putem spune aşa), două imagini, cu capacitate diferită de mobilizare. Europa a cîştigat în pofida, în ciuda Europei – dacă ne putem exprima aşa. Europa comercială, Europa ca model economic a cîştigat în pofida piedicilor Europei politice. O Europă economică care s-a învins ...pe sine însăşi, în primul rînd, apoi pe o Rusie mult prea slabă pentru a fi un concurent egal. O Europă înţeleasă ca model de bunăstare economică, tehnologie de succes economic ce s-a impus în faţa unei Europe care, deşi lichidează barierele interioare, construieşte altele în exterior (la urma urmei, PEV este un gard, după care sînt ţinuţi vecinii), în faţa unei Europe bîntuite încă de clivaje naţionaliste (camuflate cu grijă în spatele unor formule de tipul: unitate prin diversitate, ori altele asemenea). Forţa de atracţie a Europei economice a fost mai mare decît contraforţa Europei politice. Rusia a fost, la un moment, un produs prea puţin agreabil, pentru a determina mulţimile să o urmeze. Astfel că domnul Putin ar trebui să investească mai mult în promovarea democraţiei şi bunăstării economice în ţara sa, decît să facă propagandă electorală ieftină.

Prinse în mrejele de atracţie ale ideii unei Europe care face minuni (în Ungaria sau Polonia, ori chiar şi România) păpuşile ucrainene au schimbat scenariul, astfel că, la un moment, atît autorii scenariului (cei doi candidaţi), cît şi spectatorii (din cealaltă parte a Ucrainei) au fost nevoiţi să accepte piesa în varianta nouă.

Vitalie Sprînceană *este jurnalist la revista* Opinia *din Chişinău.*

Florin POENARU

Observînd (în) Ucraina

Lui Anya, pentru că merită

Transcriu mai jos o selecţie a notelor pe care mi le-am făcut cu prilejul observării alegerilor în turul doi la Vasiilevska – (Estul Ucrainei) şi la reluarea turului doi (Yalta). Mi s-a părut de prisos să dezvolt aceste note, avînd în vedere că ar fi atîtea de spus. Sper ca selecţia să fi fost relevantă; insist asupra aspectelor care nu au neapărat legătură cu procesul electoral ca atare, ci cu viaţa omenilor de acolo. E inutil, sper, să subliniez faptul că textul de mai jos reprezintă opinii personale şi nu exprimă în nici un fel punctul de vedere al organizaţiilor care m-au trimis observator la aceste alegeri.

● Ţara e într-adevăr divizată. Vestul şi Estul trăiesc în dimensiuni diferite. Prima dată, ca observator, am crezut că doar în Estul sărac şi rural Ianukovici are de fapt cîştig de cauză, iar cei care votează cu el o fac fie din frică (ameninţările sînt frecvente şi pline de substanţă), fie că intră într-o spirală a tăcerii. A doua oară am înţeles că m-am înşelat. În Crimeea, de exemplu (Simferopol, Yalta), Ianukovici este aidoma lui Iuşcenko la Kiev. Chiar şi printre tineri. Poate că Ianukovici nu a reuşit să declanşeze energiile necesare în zonele favorabile lui şi de aceea a lăsat impresia de izolare şi nesusţinere populară. (În Simferopol – de exemplu – capitala Crimeei – simpatizanţii lui Iuşcenko – extrem de puţini în acea zonă – au reuşit să se facă vizibili dormind în corturi portocalii şi împărţind materiale electorale; replica lui Ianukovici a fost: corturi militare, cîteva panglici albastre şi mulţi militari plictisiţi care dormeau în corturile respective în schimburi.)

● Prezenţa la vot (ambele dăţi aproape de 80%) seamănă mai degrabă a mobilizare de sorginte comunistă şi nu pare a reflecta o conştiinţă civică autentică. De fapt, oamenii chiar cred că momentul acesta este crucial pentru ţara lor şi vor să spună ce cred. Am fost surprins să constat că la ora deschiderii urnelor – 8,00 – era deja coadă la intrarea în secţii. Oamenii se comportau ca într-o zi de sărbătoare: veseli, volubili, discutau între ei, veneau cu toată familia la vot. În secţiile de votare existau chioşcuri cu mîncare şi băutură, iar în perimetrul secţiei, din difuzoare vechi de peste 40 de ani, răsuna muzică ucraineană (superbă; printre puţinele melodii străine pe care le-am auzit în Ucraina – fie la radio, la televizor sau în secţii – una a fost a băieţilor de la O-Zone).

● Ţara pare sub asediu continuu. La intrare, încă din avion ţi se dă o hîrtie în care trebuie să completezi de ce ai venit, cît stai, unde şi cu ce avion pleci înapoi. Pe stradă, în bareuri şi magazine sînt militari înarmaţi. În zilele de alegeri maşina noastră a fost oprită de cel puţin două ori şi ni s-au cerut acreditările. În TEC (un fel de BEJ al nostru) am numărat cel puţin 30 de poliţişti.

● Pe lîngă divizarea politică, există o şi mai pronunţată distanţă socială. O imensă masă de oameni la limita supravieţuirii şi cîţiva foarte bogaţi, afişînd cu ostentaţie luxul. Am aflat că Ucraina are de cîţiva ani o creştere economică stabilă (undeva în jur de 8-9% în medie). Problema e că această creştere nu se regăseşte în buzunarele oamenilor de rînd, ci este acaparată de mafiile locale care controlează fiecare regiune în parte. Gurile rele spun că, de fapt, înfruntarea dintre Iuşcenko şi Ianukovici e o confruntare între două marionete, în spatele cărora s-ar afla grupări mafiote rivale şi care se bat pentru putere după ieşirea din scenă a lui Kucima. În această ordine de idei: am văzut baruri, maşini şi hoteluri care ar pune în mare încurcătură pe mulţi snobi de la noi.

● Lenin e la mare preţ în toată Ucraina, mai ales în Est şi Sud. Cel mai lung bulevard din ţară şi, din cîte am înţeles, al treilea din Europa, se află în Zaporoje şi se numeşte Lenin Prospekt. În Yalta, minunata faleză începe cu o mică piaţă în care domneşte statuia lui Lenin. În Simferopol piaţa centrală este tot „Lenin". Aproape de această piaţă am văzut într-unul din panourile stradale o pagină dintr-un ziar local în mijlocul căreia se afla o poză cu Stalin, foarte vesel. Titlul articolului era „Stalin şi stalinismul". N-am putut înţelege cum era tratat subiectul.

● În Ucraina aproape nimeni nu ştie engleză sau vreo altă limbă, cu excepţia rusei (ucraineana e diferită de rusă. Traducătoarea mea din Yalta – zonă în care se vorbeşte numai rusa – a avut nevoie la un moment dat de ajutorul cuiva dintr-o comisie să-i traducă ce scrie pe acreditările noastre. Acreditările au fost eliberate la Kiev şi deci erau în ucraineană. Pe aeroportul din Kiev informaţiile sînt bilingve: în ucraineană şi în rusă). În Ucraina aproape nimeni nu are habar cum sună engleza sau vreo altă limbă pentru că a) nu există mai deloc posturi străine: la hotel aveam Euronews în engleză, dar exista şi varianta în rusă şi b) toate filmele sînt dublate, inclusiv muzica din acele filme. Am avut surpriza să constat că nimeni nu reacţionează dacă spui „OK" sau „Thank you". În aceste condiţii am învăţat alfabetul chirilic şi cîteva cuvinte strict necesare şi am apreciat la maxim prestaţia traducătoarelor care ne-au însoţit la turul doi. Mare parte din ele erau studente la limbi străine şi/sau relaţii economice internaţionale. Făceau eforturi enorme să vorbească corect şi să pronunţe pe măsură. Unele dintre ele învăţau concomitent spaniola şi italiana. Mă întreb şi acum după ce cărţi şi cu ce dicţionare. La reluarea turului doi am avut traducători profesori de limba engleză la Universitatea din Simferopol. Vorbeau mult mai prost decît studentele şi era evident că nu le făcea plăcere.

● Vodca este aşa cum se spune despre ea: bună, ieftină şi multă. La fel de adevărat este ce se spune despre frumuseţea ucrainencelor. Există din plin. În Ucraina sexul este o adevărată industrie aducătoare de profit, recunoscută de toată lumea ca atare. Se întîmplă un fenomen social foarte interesant. Multe ucrainence se căsătoresc cu bărbaţi din alte ţări şi pleacă acolo. Pe spatele formularului pe care trebuie să-l completezi la intrarea în ţară (emis de guvernul ţării) există un anunţ prin care se arată cum poţi obţine mai uşor viză „for your lady". De asemenea, se află adresa şi fotografiile sugestive ale unui bar din Kiev, unde există virtuale „ladies", în caz că nu ai deja una care să te aştepte.

● Cred că există două momente perfect sugestive care mi-au dat de gîndit mai mult timp. Cîte unul pentru fiecare deplasare acolo. La turul doi, după ce traducătoarea mea a votat, am stat 5 minute la o ţigară, timp în care, cu ochii sclipind de speranţă şi şoptit, mi-a spus de ce a votat ea cu Iuşcenko şi cum simte ea că ţara se va schimba în bine după alegeri. La reluarea turului doi, în ultima zi, microbuzul s-a stricat la intrarea într-un sat de la poalele muntelui (n-am notat care). Am coborît şi am luat cu asalt singurul magazin din zonă. Am cerut cîrnaţi, pîine feliată, banane, snickers big, pufuleţi, cola şi Marlboro roşu. La final, vînzătoarea a scos de sub tejghea un abac, a calculat şi ne-a indicat suma. Bilele albe erau pentru hrivne, cele negre indicau copeicile.

● Am în faţă un oraş în revoluţie. Kiev la două zile după rezultatele turului doi. Tot oraşul este portocaliu, aproape nimeni nu mai lucrează, sînt mii de oameni pe străzi, circulînd în grupuri între diferite locaţii, scandînd numele lui Iuşcenko. Piaţa Independenţei se umple pe măsură ce trec minutele, mai ales de cînd studenţii au declarat grevă (Iuşcenko e profesor). Cineva din mulţime ne aude vorbind în engleză cu ghidul nostru, i se spune că sîntem observatori internaţionali. Se bucură, ne felicită că ne-am făcut datoria şi că am sesizat fraudele. Ne dau steaguri şi bandane portocalii. Noi mulţumim şi facem poze.

Florin Poenaru *a fost observator la alegerile din Ucraina din partea Asociaţiei Pro Democraţia.*

Sever VOINESCU

scrisori de nicăieri

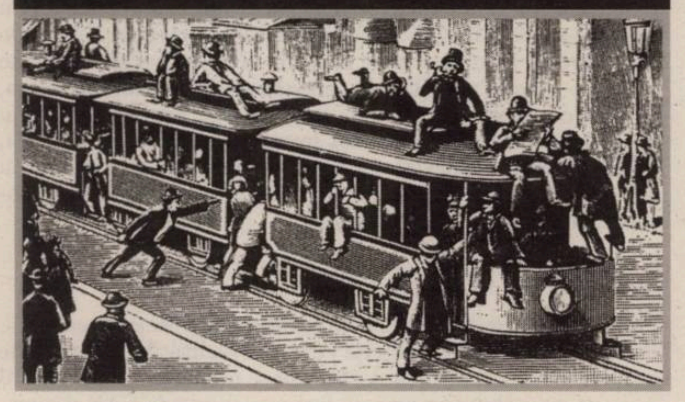

Întîrzieri

Nu e bine să întîrzii nicăieri. Să-ţi respecţi mereu condiţia supremă de trecător, să ai grijă mereu ca aerul din jurul tău să nu se împietrească, ca aripa din sufletul tău să nu anchilozeze.

În *Jurnalul* lui Gide, chiar în ziua în care diaristul împlineşte 77 de ani: „Nici măcar în tine însuţi nu e bine să întîrzii". De ce? Poţi vedea acolo fel de fel de creaturi înspăimîntătoare, adormite sau amorţite într-o latenţă ameninţătoare. Ţi se poate face frică de tine însuţi, de golul acela întunecat, populat de larve nemişcate...

Să te cunoşti de-a binelea, integral – idealul anticilor şi al psihoterapeuţilor de azi, poate fi drumul spre infern şi nicidecum drumul spre înţelepciune. Mă uit în ochii lui C. Plînge şi nu mă lasă să-i privesc de-aproape. Îmi spune: „O urăsc pe maică-mea, îl urăsc pe taică-meu... Nu ştiu ce dracu' m-au învăţat... Nu m-au învăţat nimic... Nu ştiu cum se trăieşte pe lumea asta, sînt complet dezarmată, nici maică-mea şi nici taică-meu nu mi-au dat măcar minimul de deprinderi ca să pot supravieţui acestei lumi. Sînt cea mai vulnerabilă fiinţă din lume... Nu ştiu ce să fac, nu ştiu să fac ceva, nu pricep nimic şi puţinul pe care îl intuiesc mă revoltă. Nimeni nu m-a pregătit pentru lumea asta. Părinţii mei trebuiau să o facă. N-au făcut-o..." Îi spun că o iubesc şi că o să o ajut eu. O să am grijă de ea. O să fie bine. Greşesc, bineînţeles. Nu o să fie bine. Ea întîrzie prea mult în ea şi se sperie. O cuprinde o panică imensă. Nu mai plînge. E atît de înfricoşată încît nu mai plînge. Cu cît ştie mai multe despre ea însăşi, cu atît gîndul la viitor o paralizează. Nici eu nu voi mai întîrzia mult.

Nu e bine să întîrzii nicăieri. Să-ţi respecţi mereu condiţia supremă de trecător, să ai grijă mereu ca aerul din jurul tău să nu se împietrească, ca aripa din sufletul tău să nu anchilozeze. Mentorul meu, omul pe care îl admir cel mai mult, spune că nu a putut să întîrzie într-o funcţie mai mult de doi ani. Rîd. Are dreptate. Acum e din nou „pe baricade". Nu mai mult de doi ani, îmi spun în sinea mea. De la el am primit cele mai bune sfaturi din viaţa mea adultă. Mi-a spus odată: „Nu te lua niciodată foarte în serios. Fă cu seriozitate treaba pe care te apuci să o faci, dar păstrează mereu un zîmbet interior şi miră-te mereu de locul în care ai ajuns". Zîmbetul interior – am înţeles nu mult mai tîrziu – este un fel de cale lăuntrică de a-ţi păstra libertatea. Zîmbetul interior te face să pleci mai uşor dintr-un loc în altul, te fereşte de pericolul de a întîrzia prea mult într-un loc. Zîmbetul interior te împiedică să te ataşezi de lucruri care nu-ţi aparţin, precum acest cabinet somptuos, acest Mercedes negru cu geamuri fumurii, acest telefon alb cu stemă încrustată, acest şofer care duce geanta... Zîmbetul interior te ţine în tine însuţi atunci cînd împrejurările te îndeamnă să-ţi depăşeşti conturul şi te ajută să ieşi rapid din tine însuţi cînd şi aici ai zăbovit prea mult. Zîmbetul interior prescris de mentorul meu este ca usturoiul: (re)echilibrează raporturile dintre sine şi lume, indiferent de partea în care se produce dezechilibrul. Te păzeşte de întîrzieri, îmi dau acum seama.

Am întîrziat, odată, în faţa unei cofetării. Eram mic, aveam, poate, 6 ani. Mă fascina sucul de portocale cu bule înţepătoare şi sticla lui, umflată la mijloc ca o spălătoreasă voinică. Vedeam în vitrina cofetăriei sticla de suc. Era cel mai frumos galben pe care l-am văzut în viaţa mea. Un galben vital, intens, robust, şi răcoritor, şi înţepător. Priveam galbenul acela... Am întîrziat privindu-l. Cofetarul a ieşit şi a tras cu putere grilajul. Fierul a izbit violent fierul. M-am speriat şi m-am dat doi paşi în spate. Acum grilajul coclit confiscase sticla de suc galben. Dintr-o dată, sticla de suc îşi pierduse calităţile – era umilită şi desacralizată într-un prizonierat trist. Apucată de gheara urîtă a zăbrelelor, era acoperită de o umbră mediocră. Nu m-a mai atras, nu mi-a mai plăcut. Am plecat acasă abătut. Aveam, încă, în mînă moneda de trei lei pe care mi-o dăduse mama ca să-mi cumpăr de la cofetăria din Piaţa Anton un suc. Întîrziasem în admiraţie atît de mult, încît consumul a devenit imposibil. A fost o lecţie timpurie, pe care abia acum îmi fac iluzii că o înţeleg.

Am prieteni cu puseuri de cinism care frizează nazismul. Unul dintre ei îmi spune, rîzînd sacadat şi rece ca o mitralieră, că A. „şi-a trăit traiul, şi-a mîncat mălaiul", „ar trebui să ne lase", „ce tot întîrzie pe-aici", „să plece toţi boşorogii", „dac-ar fi după mine, aş face curăţenie în doi timpi şi trei mişcări – boşorogii afară!". Acum 30 de ani, A. era un nume mare. După 1989, renumele i-a adus fotolii şi onoruri. Şi astăzi, pentru unii, e încă un nume mare. Se pare că a comis o greşeală, a întîrziat cam mult în scaunul său. Dar asta nu e nimic faţă de altă mare întîrziere a lui A. – întîrzierea într-un sine festivist, construit pe iluzia că onorurile şi statuile chiar au o realitate lăuntrică, solidă. Acum, mi-e milă de A. Nu pot să spun asta prietenului meu. Elanul său de arhanghel dezlănţuit şi credinţa sa viguroasă în juventism sînt indestructibile, iar eu aş risca să par retrograd. Prietenul meu are vîrsta mea. În 1990 vorbea la fel, convins fiind că „boşorogii" ţintuiesc România locului şi îi strică lui destinul. La fel vorbea şi în 1994 şi în 1996 şi în 2000 şi în 2002. Prietenul meu întîrzie prea mult într-o idee. Şi el e la fel de ridicol ca şi A., pe care îl vrea „Jos". Nu-i spun asta, dar, iată, o scriu aici.

Să ştii că trebuie să pleci, să ştii cînd să pleci, să ştii să ştii să pleci... Singura slăbiciune pe care ţi-o poţi permite este nostalgia de după plecare.

HUMANITAS
bunul gust al libertăţii

Paşi peste graniţe
250 000 lei

OLIVER SACKS
Omul care îşi confunda soţia cu o pălărie

Cartea de pe noptieră
150 000 lei

MICHEL DE GHELDERODE
Povestiri crepusculare

www.humanitas.ro
www.librariilehumanitas.ro
http://autori.humanitas.ro
www.humanitasrights.ro

libertatea de impresie

În grabă

La o masă, la un fast food. Mănînc o felie de pizza şi beau o bere. Lîngă mine se aşază un tip cu o şapcă. 50 de ani. Înfulecă în două minute o farfurie întreagă de spaghete şi apoi îşi comandă şi el o bere. Plescăie de două ori, se uită la mine pe sub cozoroc şi începe: „Bem bere după-masă..., în loc de coniac. Fir-ar ale dracului de obiceiuri. În loc de vinuri de două feluri la masă (cum beau francezii şi cum beam şi noi odată), bem bere d-asta proastă. Înainte de masă, nu mai ştim să bem ţuică. Ăştia la fast food nici n-au auzit de ţuică. La discuţii, la cîrciumă, nu mai bem şpriţ, bem „Săniuţa". Toate s-au dus naibii. Nu mai mîncăm trei, patru feluri, ci numai unul. Băgăm în noi ce-o fi, ca-n saci. Aveţi cuptor cu microunde?". Am senzaţia că, orice i-aş răspunde, ar fi rău. Nu apuc însă să mă decid, că individul continuă: „Cică fast food..., să mănînci repede. Scaunele nici nu mai au spătar. Uite, stai pe ele c-o juma' de bucă. Nu mai există feţe de masă, nu mai vorbesc că trebuie să-ţi iei totul singur, nu te serveşte nimeni... Masa de prînz e un lux, mîncăm în maşină – au inventat ăştia McDrive-ul". Bea berea pînă la fundul halbei. Se şterge cu dosul palmei şi se duce să-şi mai comande una. Se întoarce şi-şi reia tirada: „Vremuri tîmpite, domnule, sînteţi de acord?" (Din nou nu apuc să răspund.) „Bunicii şi chiar părinţii noştri se respectau. Trăiau altfel, domnule... Acum totul e repede. Trăim accelerat, dar nici nu ştim ce trăim. Trece timpul pe lîngă noi fără să ne dăm seama. Trece tinereţea, trece bătrîneţea, trec femeile şi copiii pe lîngă viaţa noastră, ca stîlpii de beton văzuţi din tren, vine moartea..., trece şi moartea, noi tot ne grăbim. Să ne ducem la vale. Unde o să ajungem, domnule? La fast-food, la dracu'. Îşi scoate şapca, termină şi a doua bere, se scuză şi pleacă, lăsîndu-mă să-mi tihnească ce mi-a mai rămas în farfurie. Beau şi eu din bere şi încerc să nu mă grăbesc. Numai aşa, ca să nu-l contrazic.

Andrei MANOLESCU

Iaromira POPOVICI

bazar

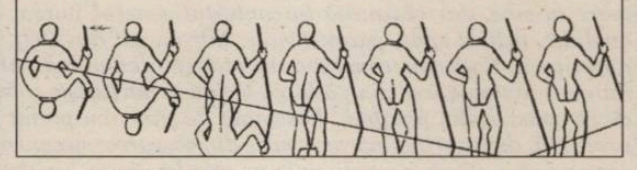

Eterna adolescenţă

Despre adolescenţă s-au spus şi scris multe, şi tocmai de aceea nu am de gînd să mă înrolez în rîndul celor mai ieftini teoreticieni ai ei. Mi-am adus doar aminte de această controversată perioadă citind un roman din seria „Humanitas junior", *Însemnările prinţesei* de Meg Cabot, 2003, traducere din engleză de Ana-Maria Datcu.

Evident, nu intram în *target*-ul acestei serii, depăşindu-l de mult, cel puţin biologic. Dar l-am savurat în primul rînd pentru că-l consider un produs reuşit adresat unei categorii greu de mulţumit: de obicei, romanele vîrstei sînt ori prea siropoase, ori prea teribiliste. Conceput ca jurnalul unei adolescente care se descoperă prinţesă peste noapte, romanul lui Meg Cabot reuşeşte să se ocupe de problemele specifice, fără a se lăsa învins de locurile comune. Căci locurile comune legate de adolescenţă există şi nu putem face abstracţie de ele, pentru că unele sînt chiar reale, atunci cînd nu sînt exagerate sau hiperstilizate: de pildă, mulţi vor fi de acord că adolescenţa e vîrsta maximelor, în care trăieşti cu intensitate atît sentimentele, şi, de ce nu, senzaţiile fericite, cît şi deprimările şi nefericirile. De asemenea, lipsa conştiinţei de sine, a propriei valori, urmată, apoi, de formarea şi conturarea acesteia, sînt etape pe care le trăieşte orice adolescent.

Adolescenţa eroinei americane a lui Meg Cabot, comparativ cu propria-mi adolescenţă, poate oferi obiectul unui pseudo-studiu asupra vîrstei. Mai ales că, din perspectiva mea, de mult ieşită din această etapă, lucrurile se văd într-o aură fericit-nostalgică. Pe cînd din unghiul Miei Thermopolis, *alias* Prinţesa Amelia de Genovia, toate sînt interpretate specific vîrstei, deci defavorabil: se ştie că adolescenţii, în mare parte, nu se privesc pe ei înşişi cu prea mare încredere. Mia din roman este o adolescentă de acest tip, nemulţumită de propriu-i corp, rămas plat în primul an de liceu, şi nici de propria-i înălţime; la care se adaugă problemele legate de lipsa performanţelor ei la algebră.

Pînă aici, nimic nou sau diferit de adolescenţa românească: dubii legate de *look* am avut cu toţii, chiar transformîndu-ne calităţile în defecte, şi, la fel, cel puţin una dintre materii ne-a oripilat, în perioada formării aptitudinilor reale. După care, începe seria de deosebiri: Mia Thermopolis, desigur, e interesată de băieţi, îndrăgostită de cel mai popular dintre ei, dar e, în acelaşi timp, şi preocupată – chiar în modul ei naiv şi lipsit de cunoaşterea integrală a realităţilor – de nedreptăţile lumii. O preocupă soarta animalelor: nu mănîncă deloc carne şi, cînd va fi mare, speră să se angajeze la Greenpeace şi să salveze balenele. Ba chiar unul din motivele principale pentru care nu rămîne cu cel mai *cool* tip din liceu este faptul că, la cina dinaintea banchetului, acesta îi comandă o friptură.

Părinţii sînt, la rîndul lor, altfel decît sîntem noi obişnuiţi: mama Miei e pictoriţă şi *single-parent*, lucru care nu pare s-o fi marcat în mod special nici pe ea, nici pe fiica ei, care este un copil cuminte şi echilibrat, nu bea alcool, nu ia droguri... De asemenea, nu sînt narate nici un fel de scene casnice în care mama Miei face curat sau găteşte: ele-şi comandă mîncare vegetariană de la diverse *catering*-uri. Nici bunica, principesă de Genovia, nu tricotează, ci organizează conferinţe de presă şi lecţii de bune maniere... Prietena cea mai bună a Miei, fată de psihanalişti, transpune totul în termeni freudieni şi face o emisiune TV în care militează exagerat împotriva unui rasism insesizabil.

Excentric, veţi spune, sau ciudat... Ficţiune, pot răspunde, sau, de ce nu, un alt nivel al lucrurilor... Dar, pînă la urmă, aceleaşi chestii esenţiale ale adolescenţei, ca o perioadă de trăiri la maxim: bucurii, îndrăgostiri, vocaţii. Apoi, după un vîrf post-adolescentin, lucrurile încep să curgă, decent, prea cuminte în matca lor conformistă. Nu degeaba mulţi se chinuie să rămînă adolescenţi: unii, ignorînd cu totul stabilitatea şi responsabilitatea. Alţii, printre care mă număr şi eu, măcar în gusturi: motiv pentru care pot, încă, savura un roman ce nu mi se adresează.

Iaromira POPOVICI

Fantoma de la televizor

Într-una din emisiunile matinale, am văzut o ştire uimitoare în sine, dar obişnuită în contextul general horror *cu tendinţe, delicat spus, paranormale: într-un sat din Dolj, pe numele său Radovan (conotaţia interetnică fiind atractivă), o mireasă-fantomă iese din pădurea locală şi hărţuieşte şoferii de pe şoseaua din preajmă. Fascinată de ştire, am pornit pe urmele ei, descoperind măcar o parte din obscurele mecanisme care ne pun ştirile senzaţionale pe micile ecrane, oricît de neadăvărate ar fi ele.*

Spiritul lui Ceauşescu la Podari

Drumul spre Radovan, dinspre Craiova, trece şi prin localitatea Podari. Acolo, o poartă deschisă şi o alee pietruită te conduc către o minunăţie cum numai la Slobozia lui Ilie Alexandru mai puteai vedea: o casă mare, să-i zicem în stil colonial, albă toată, cu coloane de jur împrejur, două etaje şi terasă, pe care scrie, mîndru: HOTEL RESTAURANT RSR. Drumul spre stabiliment e presărat cu citate din Ceauşescu. Al cărui bust, de altfel, salutînd cu o mînă-ntinsă-n faţă, avînd un leu la picioare, doi vulturi în părţi, şi stema, steagurile plus un foişor deasupra, se află plantat în curtea imensă. Bustul lui Ceauşescu nu este, nici pe departe, singurul din seria de sculpturi în aer liber: la început, treci pe lîngă Amza Pellea, după care urmează Vlad Ţepeş, cu sabia scoasă, gata de luptă, Mihai Viteazul, cu buzduganul pregătit, Brâncoveanu, Iorga, cu *Istoria românilor* la vedere, şi Antonescu, care ne ordonă să trecem Prutul. O sinteză a spiritualităţii româneşti naţionaliste, luptătoare şi reacţionare. Cuvinte mari, veţi spune, dar nu aţi văzut încă altarul lui Nicolae şi al Elenei sale, situat alături de bisericuţa kitsch într-un stil naiv, greşit *„à la* Săpînţa". Spun altar pentru că cei doi sînt zugrăviţi ca doi martiri într-o frescă, sub portretele lor se aprind lumînări, deasupra e zugrăvit Iisus Hristos la Cina cea de taină, cred. Şi poartă următoarea inscripţie: „Elena şi Nicolae Ceauşescu în faţa celor care i-au omorît – loc de rugă şi veşnică recunoştinţă – ce vine să cinstească memoria eroilor martiri ai neamului românesc cărora noi le cerem iertare pentru păcatul de osîndă nedreaptă".

Pînă aici, doar mister. Oare cine să fie creatorul acestui hidos *hapenning* de naţionalism kitsch? Autorul nu zace în anonimat şi se semnează, chiar pe biserică, în spiritul ctitorilor luminaţi: „Pentru cinstirea sufletului de bun creştin, Eu, Dinel Staicu, am căutat să slăvesc unitatea tuturor creştinilor, catolici, ortodocşi, prin ridicarea acestei modeste, dar sfinte case a D-zeului nostru Christos, menită să ne izbăvească trecutul, luminîndu-ne trecutul şi viitorul neamului românesc. Propovăduirea binelui, iubirea faţă de aproapele tău şi grija faţă de natură sînt considerate sensul existenţei noastre. Aşa să ne ajute Dumnezeu".

Misterul s-a elucidat: autorul Muzeului şi al Hotelului de la Podari, căci stabilimentul înfiinţat de mai bine de o jumătate de an le cuprinde pe amîndouă, este Dinel Staicu, patronul echipei de fotbal Universitatea Craiova. La fel ca Gigi Becali, şi el mare sponsor de biserici şi promotorul unei ideologii întrucîtva asemănătoare, recunoaştem la el profilul spiritual al magnatului din sport: filon rustic (mai încolo există şi un bordei pe care scrie că a aparţinut părinţilor lui Dinel), naţionalism, creştinism şi... ceauşism pe faţă. Chintesenţă a spiritului

© E. Istodor

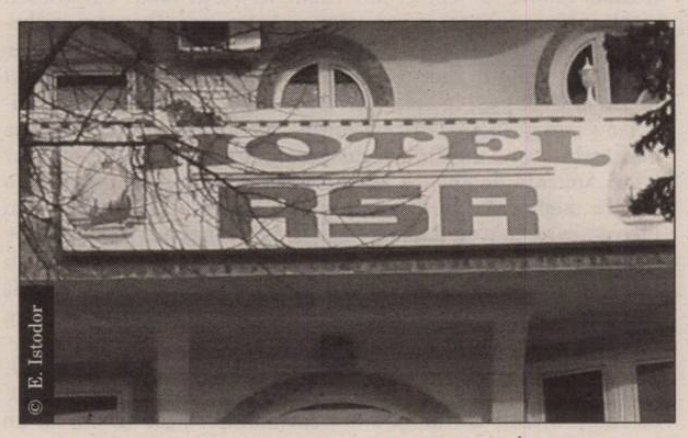

© E. Istodor

neaoş pentru o anumită parte a populaţiei cu orientări de tip România Mare.

La care se adaugă, în parcul intitulat Grădina Maicii Domnului, o colecţie a simulacrelor, evident kitsch, ale lumii înconjurătoare ce rimează cu gîndirea haotică şi lipsită de logică: copaci cu frunze false, nimfe, lei, pisici, porumbei, cîini, ciobănaşi, ţărani, muncitori, gîşte, raţe, pitici, călugăriţe. Fete în costume de baie, cavaleri, roţi de fîntînă, veveriţe – toate imitînd realitatea, într-o colecţie capabilă să depăşească orice uimire şi să învingă orice logică.

Fascinant, nu-i aşa? Acesta a fost numai exteriorul. În curînd, nu vă îngrijoraţi, se va deschide şi interiorul, atît al muzeului, cît şi al hotelului, unde veţi putea trăi, pe viu, toate senzaţiile de mai sus.

Mic horror *de pădure*

Din fericire, spiritul lui Ceauşescu nu poate fi întîlnit şi la Radovan, adevărata ţintă a călătoriei noastre, un sat aparent liniştit, întîlnit după ce treci de nişte serpentine fiţoase... E drept că nu se lăsase încă seara cînd eram pe serpentine, şi n-am întîlnit nici o fantomă, ci cînd am păşit în sat, două cumetre cu basmale, una rămîncă şi una ţigancă, ce adăstau la marginea drumului, cum le şade bine localnicelor comunitare... „Fantoma? Asta e minciună goală! Tot aşa a venit cu ziaru' de la Craiova, acuma, pe toamnă... Mireasă n-a fost, da' a fost o fată, o moldoveancă, pe vremea moldovenilor, prin '45, aicea în sat; într-un timp, fata aia s-a dus şi s-a spînzurat în pădure; au luat-o şi au îngropat-o acolo."

Acestea sînt unele fapte, aflăm, pe care se bazează o ştire mult diferită de ele. Interlocutoarele noastre mai aduc nişte precizări menite să ne arate că ele cunosc îndatoririle presei şi dreptul lor de consumatori: „Cei din sat au spus că au fost proşti: dacă dai la TV sau la radio, să dai fapte adevărate, nu minciuni".

Debusolaţi, căutăm o autoritate care să restabilească adevărul pînă-n străfundul lui. Ni se indică o Dacie, cu care părintele local tocmai pleca: îl întrebăm, dar părintele nu-şi asumă răspunderea în chestiuni paranormale şi ne trimite la tanti Stan, care se află pe cealaltă margine a drumului. Pînă să ajungem la tanti Stan, bulgărele se rostogoleşte spre poştaş, tînăr, dar umblat: „Ce mireasă, d-le? Era o fată în pielea goală, pardon, venea noaptea pe drum, şi a venit în ţinuta ei, ştiu eu ce ţinută o fi avut... şi-a plecat o vorbă...". Poştaşul cel atoateştiutor ne oferă mai multe fire narative, extinzînd pînza de păianjen: „A fost, ce-i drept, şi o femeie moartă, aruncată-n pădure de un nepot de-al ei, pe averi s-au certat, dar n-a fost nici o fantomă".

Tanti Stan ne spune că totul a pornit de la socrul secretarei primarului, pe care cei de la ştiri l-au luat cu maşina şi l-au dus în pădure şi, acolo, el a povestit de fantomă. Dar, adaugă o a treia interlocutoare, slabă şi negricioasă, sosită ad-hoc: „Nu există aici aşa ceva: poţi să stai la 12 noaptea-n pădure şi nu iese nici dracul; sînt oameni de la noi care-au fost paznici în pădure şi n-au văzut nimic".

Dar ce să vorbim în gol? E cert că-n pădure nu s-a-ntîmplat nimic, dar, totuşi, poveştile se ţin lanţ... Avem nevoie de autoritate, şi dacă cea spirituală s-a ţinut deoparte, s-o încercăm pe cea administrativă: Primăria e vizavi şi primarul, cu tradiţionala căciulă brumărie pe cap, e în drum. Lîngă el, secretara cu socrul în cauză, o doamnă fericit-planturoasă: „N-am auzit nimic, nu-i nimic adevărat, accidentele le fac oamenii, vă daţi seama, la viteza cu care merg", spune secretara. „În 2004, nişte cetăţeni de la un ziar au venit aici şi au discutat cu nişte cetăţeni mai în vîrstă, şi le-au zis că iese o mireasă" – adaugă primarul. Nici poştaşul nu se lasă mai prejos, el fiind un adevărat tabloid ambulant: „Şi-acu', au găsit unul spînzurat, s-a certat cu ta-su şi i-a găsit scheletu'".

În pădurea unde nu s-a-ntîmplat nimic sînt deja trei crime. Primarul, tot autoritatea, simte nevoia să pună punctul pe i şi să scoată adevărul la iveală: „Ştiţi cum a fost, de fapt? Cică un băiat de-aici din sat n-a avut de lucru şi s-a îmbrăcat într-o rochie de mireasă şi, acolo, la pădure, ar fi ieşit înaintea şoferilor şi-aşa au început exagerările". Dacă ştie cine e? Nu ştie, ar vrea şi el să ştie...

Tindem să ne liniştim. Deci, totul nu a fost decît o farsă. Primarul însă adaugă: „În mijlocul pădurii, este o fîntînă a morţilor. Au găsit acolo o femeie moartă, după 7 ani de zile". Secretara: „Cel care o omorîse era arestat. Şi acolo, din discuţii cu colegii lui de puşcărie, a spus că a omorît şi-o femeie şi a aruncat-o într-o fîntînă". Prinzînd curaj la poveştile *horror* ale secretarei, o întrebăm şi pe aceasta: „Dar nu socrul dvs. este cel care a spus poveştile la televiziune?". „A, dar nu astea, pe-alea cu spînzurata din '45", ne răspunde, senină, secretara.

Concluzia? Cum spunea tot secretara, „confuzie totală". Şi, de fapt, adaugă binevoitor primarul, accidentele grave nu au fost aici, ci la Pieleşti, unde a lu' Păunescu a omorît trei oameni, şi a mai fost unul mortal...

Un sat ca oricare altul

Confuzi, oripilaţi şi sătui de paranormal, încercăm să aflăm de la primarul cu cuşmă cîte ceva din realităţile normale ale satului. Dl Constantinescu, căci aşa se numeşte interlocutorul nostru, este tehnician agricol, fost preşedinte de CAP şi membru PSD. Pare un om de treabă, pentru că, în timpul convorbirilor SF, o femei prăpădită din sat vine şi-i cere împrumut: 200.000 lei. Primarul o amînă, pînă la salariul pe care nu şi l-a luat încă. Pe urmă ne explică că mai obişnuieşte să-i împrumute pe oamenii lui de suflet, care chiar au situaţii grave în familie: bărbatul femeii în cauză înnebunise şi ameninţa (tot?) cu spînzurătoarea.

Altfel, satul este unul mediu, nici foarte bogat, nici foarte sărac. Iniţial, a fost un amestec de greci, sîrbi şi bulgari. Acum sînt mai mulţi români şi rromi. Chiar şi denumirea îi vine dintr-o contaminare: din numele celor doi ciobani fondatori, Radu şi Ivan, a ieşit Radovan.

Pămînturi sînt, mai ales că, adunate la un loc, cam toate din sat au fost luate în arendă, o parte de nişte francezi, o parte de un neamţ. Oamenii din sat nu aveau, altfel, cum să muncească pămîntul. Aşa au încheiat un contract cu străinii ăştia şi, chiar dacă nu le dau chiar tot ce le-au promis, le dau ceva, ceea ce e mai bine decît nimic. Cum au ajuns străinii ăştia pe-aici? Probabil, trimişi de sus, ca să aibă nişte avantaje de la UE că au dat la oameni să muncească...

În afară de agricultură, oamenii din sat nu mai au acum unde să lucreze. Pe vremuri, lucrau mai toţi la CAP. Acum, se mai duc la baltă, mai pescuiesc. Dar şi cu balta sînt probleme: cea de la Fîntînele (unul din satele comunei) este disputată între inginerul care a luat-o primul, concesionată de la stat şi cei care au venit din partea Agenţiei Naţionale a Pisciculturii, care au devenit proprietari după stat. Cei doi exploatează balta în comun şi se tot judecă.

O mică parte din săteni au plecat în Italia şi-au făcut o treabă bună, spune primarul. Chiar din familiile de rromi, din cei care au cîştigat bani acolo pe căi cinstite, s-au întors cu ei aici şi şi-au făcut case. Un tînăr întors de acolo a devenit mic fermier local, investind în 12 vaci, pentru care speră să obţină fonduri SAPARD. Un altul a făcut o brutărie, mîndria locală, despre care s-a scris în ziare şi care livrează pîine, cornuri elevilor, colaci şi cozonaci pentru aniversări.

Comuna are şi bune, şi proaste: de pildă, are şcoală, cu apă curentă, şi un dispensar modern, de pe vremea lui Ceauşescu, dar cu un singur medic de familie. Şi-au tras recent şi cablu. Din păcate, cu apa curentă stau mai prost, adică nu au (cu excepţia şcolii, despre care am spus, şi a Primăriei). La fel şi cu gazele, care i-au ocolit, luînd-o pe alt drum spre Calafat.

Nici cu telefoanele fixe nu stau mai bine, pentru că, deşi există o centrală, Romtelecom-ul nu se omoară să o pună în funcţiune pentru numai 12 abonaţi viitori.

În schimb, continuînd seria paradoxurilor, chiar şi copiii au mobile. Primarul ne arată stîlpii din zare, şi connex, şi zapp...

Pe masa de lîngă primar tronează un radio, vechi, masiv, înduioşător. Şi o maşină de scris aşijderea. Aflăm că sînt doar de decor; de fapt, Primăria are două calculatoare adevărate. Elevii satului care învaţă la Craiova, beneficiază de computere la şcoală. Cei merituoşi intră într-un program cu ajutorul căruia le vor primi şi acasă.

În sat există şi o bibliotecă, cu 9.000 de cărţi, şi 3 cămine culturale pe cale să fie reparate. În faţa bibliotecii se va face un parc.

Pădurea spînzuraţilor şi mireasa-fantomă se pierd în ceaţa unui sat bonom, cu localnici binedispuşi.

© E. Istodor

Robert TURCESCU

alte glasuri, alte păreri

Concediu. Încă unul

Am fost două săptămîni în concediu. „Du-te, încarcă-ţi bateriile, vacanţă plăcută!“, mi-au spus, la plecare, mai toţi prietenii, zîmbind larg, dar trist. Cunosc aceste zîmbete, au în ele o urmă de invidie şi mă bîntuie de ani de zile superstiţia că, dacă mi se întîmplă ceva rău în vacanţă, atunci, cu siguranţă, zîmbetele pomenite mai sus au o mare parte din vină. N-am păţit nimic, dar...

Mi-e somn. Un concediu bun e pentru mine un concediu în care pot să dorm mult. Numai că mi se întîmplă ca în faţa tavei cu baclavale făcute de mama: nu mă mai pot opri. La baclavale, de ce mănînc, de-aia aş mai mînca, iar la somn, de ce dorm, de-aia aş mai dormi. E un fenomen bizar, pentru că somnul din concediu atrage după sine, pe lîngă vocile surprinse ale unor interlocutori incapabili să înţeleagă că te-au trezit din somn sunînd la telefon în jurul amiezii, şi alte ciudăţenii. Aşa că...

Mi-e foame. Nimic neobişnuit la prima vedere, a lua masa e un obicei normal-banal, doar că, în concediu, se întîmplă, din cauza somnului prelungit, să iau masa la cele mai neobişnuite ore. Cînd te trezeşti la amiază, mănînci de prînz seara şi iei cina după miezul nopţii. În consecinţă, micul dejun apare pe la patru dimineaţa, cînd te trezeşti ros de foame, cotrobăind prin frigider la ora la care încep să circule tramvaiele. Aşa că...

Mă îngraş. Concediul e similar cu ideea de răsfăţ, or, nu există răsfăţ fără prăjituri, ciocolată şi bomboane. Paradoxal, deşi nu sînt un împătimit al dulciurilor, nu ştiu ce naiba se întîmplă, dar, în concediu, bag zahăr în mine cît pentru tot anul! E un soi de sinucidere lentă care durează, după caz şi carnet de muncă, între două şi trei săptămîni. Ştiu că-mi fac rău, văd că încep să nu mă mai cuprindă pantalonii, dar nu renunţ nici bătut la ridicarea nivelului de glucide din sînge. Aşa că...

Mă îmbolnăvesc. După un concediu bun, urmează o perioadă rea. Analizele arată îngrijorător: colesterol mărit, glicemie crescută, kilograme în plus, imunitate scăzută. De la sedentarism încep durerile de spate, iar în lipsa obligaţiilor contractuale, apar durerile în cot. Aşa că...

Mi-e lene. În aproape fiecare concediu îmi propun să rezolv o mulţime de lucruri pe care le simt restante. Vreau să mă şi relaxez, vreau să şi redecorez. Îmi propun să citesc şi să mă văd cu prietenii. Mă mint că arunc telecomanda pe geam şi că mă duc la cinematograf. De fapt, stau ore întregi în pijamale, trîntit pe sofa, cu ochii în televizor, încercînd să renunţ la cafea. Aşa că...

Mă doare capul. Dacă nu beau cafea, umblu hăbăuc toată ziua şi, cu toate astea, în concediu, ascund ibricul în

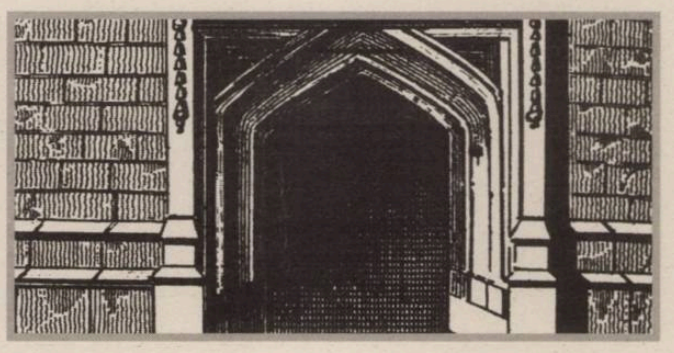

fundul dulapului din bucătărie. Stau o zi, două, trei, fără. În a patra, beau o ceaşcă dimineaţa şi încă patru pînă la prînz. Aşa că...

Mă agit. Mi-aduc aminte de toate planurile făcute înainte de concediu şi dau iama în dulapuri şi-n bibliotecă. Şterg praful, arunc hîrtii şi prostii. Cînd termin e trecut de miezul nopţii şi bat vecinii în ţeavă. Aşa că...

Mă enervez. Blestem din nou numele celui care a avut ideea de a construi primul bloc de locuinţe şi-mi fac planuri de evadare. Mă hotărăsc să plec din Bucureşti. Aşa că...

Mă enervez din nou. Orice plecare presupune bagaje şi telefoane. Multe telefoane. Toţi prietenii, fraţii şi, evident, părinţii trebuie să ştie că pleci. Şi, mai ales, unde pleci. Iar pe prieteni îi simţi zîmbind larg, dar trist. Aşa că...

Mă abţin.

A FOST AIA CU OCHIŞORII CARE SE POARTĂ PE DEDESUBT, A ZĂMISLIT-O CINEVA ÎNGROPAT

● Am fost plecat din oraş de ziua lui Eminescu. Am pierdut ceva? A fost aia cu „Luceafărul poeziei româneşti“? Bun. Dar aia cu „poetul nepereche“? Bun. Şi cea cu „omul deplin“? Bun. Sper că nu a scăpat aia cu „cel mai mare romantic“. Bun. Deci am pierdut exact ce trebuia. (**C. G.**)

● Detestabilul Le Pen a mai emis două netrebnicii: cică Gestapoul, în Franţa, n-a fost chiar atît de inuman, iar masacrul de la Oradour comis de hitlerişti n-a fost chiar nejustificat... Ministrul francez al Justiţiei a hotărît să-l trimită în judecată (vezi şi „Globul cubic“ din acest număr). Săracu' Le Pen! Dacă le spunea la OTV, nu păţea nimic, doar ochişorii lui Dan Diaconescu s-ar fi făcut micimici de plăcere, încîntat de creşterea rating-ului. (**R. C.**)

● În suplimentul TV al ziarului *Libertatea* de vineri, 14 ianuarie 2005, Roxana Ionescu (fata aia care ne arată – tot în *Libertatea,* la rubrica „Meteo“ – ce se mai poartă pe dedesubt cînd afară e vreme rea) povesteşte cum şi-a petrecut ea Revelionul la Sinaia, „în vila unor amici“. Şi zice: „...a doua zi, i-am sculat pe toţi aruncîndu-le petarde în camere“. Cred că a fost ceva de pomină, deşi (la arsenalul pe care-l are) m-aş fi aşteptat ca diva precipitaţiilor să recurgă la alte arme pentru sculare. (**D. S.**)

● „Scandalul“ cu prinţul-Harry-purtînd-o-zvastică-la-o-petrecere a stîrnit un tsunami de comentarii; faptul că toate sînt dezaprobatoare nu mă împiedică să le am pe ale mele: 1) prinţul era la o petrecere *privată;* 2) punem prea mare preţ pe simboluri; 3) dacă H.R.H. Harry ar fi purtat un tricou cu Che Guevara, pariez că ar fi fost *cool;* 4) poate că prinţul tocmai o citise pe Susan Sontag (eseul „Fascism fascinant“); 5) De vină sînt paparazzi. Sînt scandalizat, în schimb, că părerea mea coincide cu a BOR-ului în „cazul Adriana Iliescu“, profesoara de 67 de ani care a născut! Între intrarea în *Guinness Book* şi „dreptul de a fi mamă“, recunosc că mă blochez într-o dilemă fundamentală: crede A.I. (femeie foarte cucernică ea însăşi) că e în spiritul Creatorului să nască la post-menopauză, ajutată de minunile Ştiinţei Moderne? Şi crede Biserica că e în acelaşi spirit să repudieze o Viaţă şi pe credincioasa care a zămislit-o? Atunci înseamnă că sînt mai conservator decît credeam şi

Cu ochii-n 3,14

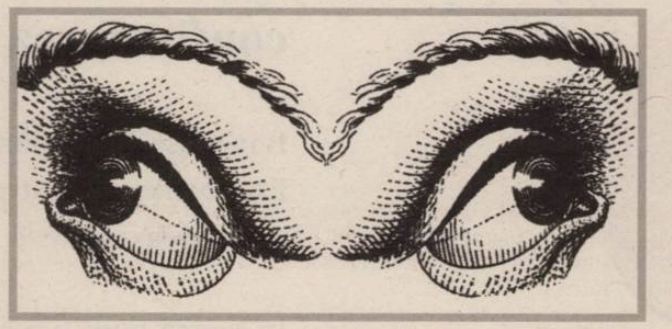

că mişmaşul medicalo-religios mă depăşeşte... (**a. l. ş.**)

● Cineva mi-a povestit cum i-a fost luat permisul de conducere. Era băut şi n-a vrut „să cedeze trecerea“. Unde era poliţia de l-a văzut? Păi, tocmai maşinii de poliţie n-a vrut să-i cedeze trecerea. Cum de n-a reuşit totuşi să „cadă la pace“ cu ei? Păi, erau doi agenţi cu grade diferite şi, pe deasupra, păreau şi certaţi între ei. Se uitau la bani, apoi se uitau unul la celălalt şi se încăpăţînau să refuze orice sumă. (**A. M.**)

● Interesantă povestea de la ştiri cu tipa care a fost declarată moartă, a fost îngropată, dar ea trăia bine mersi (au îngropat pe altcineva). În fine, povestea e una comună în literatură, dar cînd se întîmplă în realitate... Şi mai interesant e că, deşi femeia nu mai are nici un drept şi e în continuare socotită, legal, moartă, situaţia nu părea să o deranjeze prea mult. În fond, ce-a avut şi ce-a pierdut? (**C. P.-B.**)

ŞEFUL SEPARAT VA CÎŞTIGA CEVA DEPLIN ÎN SPATE

● Într-un sat din Dolj, Bistriţa Nouă (de fapt, un cartier sărac al oraşului Piatra Olt), s-a dovedit că sondajele de opinie care au catalogat populaţia rurală drept pesedistă au doar parţial dreptate: şeful bufetului e unul din întemeietorii PNL-ului local, iar fetele de la brutărie au votat, toate, cu Băsescu. (**I. P.**)

● Unul dintre băieţii de la O-Zone răspunde la nişte întrebări pe Europa FM. „O să continuaţi să cîntaţi în continuare?“, întreabă jurnalistul. „Fiecare avea un proiect aparte, separat“, se adaptează intervievatul. „Am auzit străini pronunţînd cuvinte româneşti, lucru care nu-i puţin lucru“, conchide apoteotic relaxatul *on air*. Ce să zici, repetiţia e mama interviului. (**S. S.**)

● Dan Voiculescu a spus că va da în judecată pe oricine va mai spune despre el că a fost securist. A început cu *Financial Times,* de la care vrea să ceară un milion de dolari daune. Bună idee: dacă va cîştiga procesul, va putea – în sfîrşit – să răspundă la întrebarea aceea pe care o evită toţi miliardarii, „cum aţi făcut primul milion de dolari“; simplu, dintr-un proces... (**M. V.**)

● „Schimbaţi-vă!“, le-au spus liderii Internaţionalei Socialiste celor din PSD. Dar *cum?* Cu *cine?* Şi în *ce?* Cele „Trei generaţii“ (Iliescu-Năstase-Ponta) se pot schimba, la rigoare, în „Capra cu trei iezi“, în rest n-au în comun decît faptul că au ceva în spate: în spatele lui Iliescu e PCR-ul, în spatele lui Năstase e UTC-ul, iar în spatele lui Ponta este greaua moştenire. (**a. l. ş.**)

● Ioan Rus, fostul ministru de Interne, a fost întrebat la BBC cum a decurs „discuţia dură“ pe care a avut-o cu Ion Iliescu. Răspuns: „N-a fost o discuţie dură, de fapt nici n-a fost o discuţie; dumnealui a urlat la mine“. Nu mă îndoiesc că a urlat în numele „consensului deplin“ pe care îl tot caută de 15 ani. (**M. V.**)

EU, CA ULTIMUL RECENT, AŞ FI SINCER: MAI TOATE BAZELE AU FUGIT

● Cristian Tudor Popescu, şeful Clubului Român de Presă, spune în emisiunea *Naşul:* „Dezincriminarea calomniei, eu, ca ziarist şi ca om, nu sînt de acord“. Eu, ca ziarist, mi-e ruşine că domnul Popescu conduce un club al presei, fie el şi doar o adunare de dinozauri ai presei. (**C. G.**)

● Ion Iliescu rămîne în cursă pentru conducerea partidului său, după ani şi ani în care i s-a anunţat căderea, epuizarea sau retragerea. Aşa e cu Ilieştii ăştia, (re)apar cînd nu te-aştepţi – ultimul, ştiţi deja, dintr-o mamă de 67 de ani. (**A. C.**)

● Mai toate teledoamnele şi teledomnişoarele care ne urează să avem o noapte frumoasă, liniştită, excelentă etc. ar trebui să păstreze un moment de reculegere pentru Jacqueline Joubert. Ea a fost aceea care, în 1949, în primele transmisii ale televiziunii franceze, şi-a încheiat telejurnalul cu fermecătorul îndemn: „Noapte bună şi vise frumoase!“. A făcut furori, formula a devenit clasică. O cronică a vremii consemna că „500.000 de telespectatori se culcau visători şi alte 500.000 de telespectatoare se gîndeau serios la divorţ“. Jacqueline Joubert a dispărut recent, la 83 de ani. (**R. C.**)

● Este contestată credibilitatea profesională a procurorului Picioruş, ales într-o funcţie superioară la Consiliul Superior al Magistraturii. I se reproşează participarea la instruirea dosarului Gh. Ursu, care a fost ucis, şi a procurorului Panait, care s-a sinucis. Picioruş spune că e nevinovat: „Dacă aş fi vinovat, aş sta în puşcărie, unde sînt toţi vinovaţii“, spune el (BBC, 18 ianuarie 2005). Dacă ar fi aşa, ce nevoie ar mai fi de procurori şi magistraţi? (**M. B.**)

● Sincer vă zic, m-a trecut un fior cînd am citit-o, zilele trecute, pe faţada unui bloc. Era o reclamă McDonald's, care spunea aşa: „Royal Cheese, un sandwich copleşit de carne“. (**D. S.**)

● Nu ştiu cîţi şi-au dat seama că, de vreo două săptămîni, mai toate şi mai toţi au o strînsă legătură cu Prefectura. (**R. C.**)

● După Ucraina şi România, se pregăteşte o revoluţie portocalie şi în Moldova! Aşteptăm Federaţia Rusă pentru a pune bazele unei Uniuni (Sud-Est) Europene a Statelor Portocalii. Ca să nu ne mai compare vesticii cu nişte republici bananiere. (**M. M.**)

● Fraţilor, am învins, dictatorul Buzura a fugit. Mircea, fă-te că lucrezi! (**C. G.**)

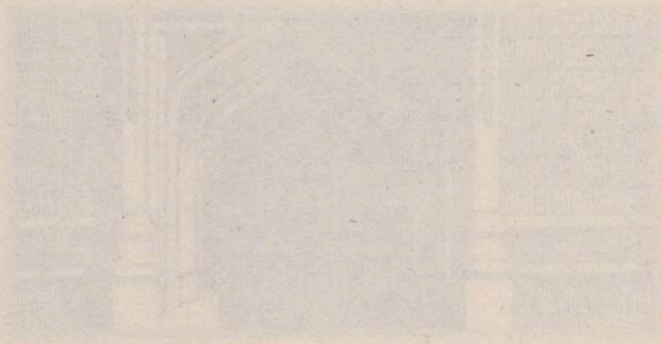

Bancpost

„Banca anului 2004“

confirmarea valorii noastre

Bancpost şi compania sa mamă din Grecia, Eurobank, au fost premiate deopotrivă de prestigioasa revistă *The Banker*.

În lumea bună a băncilor, respectul faţă de client e o trăsătură de familie.

The Banker
Bank of the Year 2004
Greece

The Banker
Bank of the Year 2004
Romania

The Banker
Publicaţie bancară a grupului Financial Times

Câştigăm împreună

Pretutindeni activitatea bancară de valoare este încununată de laurii succesului. Titlul de Banca Anului acordat de publicaţia *The Banker* este o garanţie de netăgăduit a excelenţei, care ne onorează. Dar cel mai valoros premiu îl primim zi de zi de la clienţii noştri: încrederea.

„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale)

DILEMA VECHE

Anul II, nr. **54** ● 28 ianuarie – 3 februarie 2005 ● 24 pagini ● 18.000 lei
Internet: www.algoritma.ro/dilema

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIȚIE
DIRECTOR FONDATOR: ANDREI PLEȘU

H.-R. Patapievici
„Bisericile
şi secularizarea“

pagina **5**

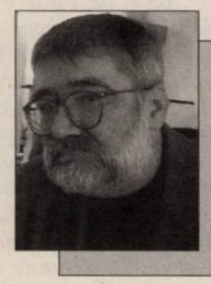

Dan Goanţă
„TVR – Replicile
preced cutremurul“

pagina **6**

Irak: alegeri sub bombe
Interviuri cu sociologii
Munqith Daghir
şi Mircea Kivu

paginile **18-19**

ROMÂNIILE

„În lume nu-s mai multe Românii
Ci una doar, și-aceea ne e vatră“

(din muzica ușoară a Epocii de Aur)

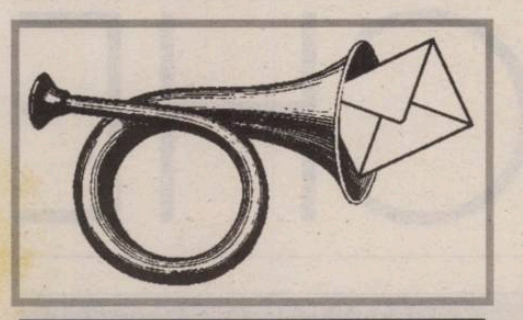

La zi

Despre modul cum este abordat Eminescu

În fiecare an, ziua de 15 ianuarie este considerată ca dată aniversară Eminescu, deoarece este ziua de naştere a poetului nostru naţional. Cu această ocazie au loc diverse manifestări cu caracter omagial consacrate marelui poet, manifestări ce pun în evidenţă valoarea estetico-artistică a creaţiilor eminesciene.

Aş remarca în acest sens Concursul Naţional „Mihai Eminescu“, organizat anual de colega mea de cancelarie, doamna profesoară Cristina Necula. Concursul mai sus amintit a conţinut momente de mare valoare artistică la unele secţiuni, cum ar fi recitare, muzică, creaţie ş.a.

Este foarte bine că au loc astfel de manifestări şi mă bucură faptul că concursul mai sus amintit tinde să devină o tradiţie. Astfel de manifestări sînt fără doar şi poate necesare, nu însă şi suficiente. Pe lîngă manifestările cu caracter omagial este necesar să aibă loc şi unele dezbateri (sub forma unor mese rotunde) despre Mihai Eminescu şi mai ales despre modul cum este perceput Mihai Eminescu. Astfel de dezbateri, pe de-o parte, ar ajuta la dezvoltarea laturii analitico-critice a culturii române şi la consolidarea ideii că nici o personalitate nu constituie un tabu, iar, pe de altă parte, ar ajuta pe elevi să facă o separaţie clară între aspectul emoţional-estetic al unei creaţii şi aspectul filosofico-analitic al aceleiaşi creaţii.

Valoarea artistică a creaţiilor unor persoane nu implică şi o valoare din punct de vedere analitic al aceloraşi creaţii. Astfel, dacă valoarea artistică a operelor lui Mihai Eminescu este cvasi-incontestabilă, ideile cu caracter politic şi/sau filosofic pe care le exprimă adeseori au un puternic caracter paseisto-conservator, inadecvat provocărilor la care trebuie să facă faţă România vremurilor noastre. De aceea, existenţa unor astfel de dezbateri ar feri pe mulţi oameni de riscul de a cădea în plasa unor cercuri politice conservatoare care fac o gravă confuzie între valoarea artistică a operelor lui Mihai Eminescu şi aspectul politico-filosofic al aceloraşi opere.

Printre problemele pe care le-ar deschide astfel de dezbateri s-ar număra şi întrebarea dacă nu cumva din punct de vedere al evoluţiei mentalului colectiv românesc şi pentru dezvoltarea spiritului analitic al românilor nu ar fi fost mai bine ca liderul literaturii române să fi fost un clasic sau un iluminist şi – ca o problemă derivată din aceasta – în ce măsură în cultura română se pune uneori accentul în mod excesiv pe metaforă în detrimentul conţinutului ideatic şi pe „vrăjire“ în detrimentul actului de convingere.

Cu speranţa că Eminescu va fi în învăţămînt în egală măsură subiect de omagiu şi subiect de dezbateri,

Bogdan STĂNOIU
profesor de matematică
la Colegiul Tehnic „Edmond Nicolau“,
Bucureşti

Am zîmbit la...

Un „document“

Cineva foarte apropiat mie şi-a recuperat de la CNSAS o parte din dosar(e). Într-unul dintre ele am dat de această „notă de supraveghere operativă“ cît se poate de autentică şi care, involuntar, e de un haz demenţial, mai ales că totul se petrece în ajunul Revelionului 1956-1957. Cine e „Costică“ nici nu mai contează. Dacă o publicaţi în *Dilema veche*, o să mai rîd o dată. Dacă nu, o să rîd de mai multe ori, însă singur. Dar ar fi păcat.

Auguri,

Andrei COVACIU-POGORILOWSKI
pogo@mailbox.ro

Ministerul Afacerilor Interne
Direcţia a VII-a
Confidenţial Personal
Nr. 717 din 1 I 1957

Către M.A.I. „Cabinet“
Notă de supraveghere operativă a obiectivului Costică din 31.XII.1956
Supravegherea a început la ora 6,00.
Supravegherea s-a terminat la 23,00.
La orele 9,30 Costică a ieşit de acasă avînd în mînă o damigeană şi a mers pe str. D. Cantemir, cal. Văcăreşti, Căuzaşi şi la orele 9,40 a intrat la nr. 1 – alimentara. Pînă la orele 10,50 Costică a stat la coadă la vin, însă nu a cumpărat deoarece s-a terminat vinul.
De aici Costică a mers pe str. Căuzaşi, cal. Văcăreşti şi a intrat la nr. 34 – debit – de unde a cumpărat ţigări, apoi a ieşit şi a mers pe cal. Văcăreşti intrînd la nr. 14 – unde se află Magazinul de vinuri şi băuturi spirtoase.
După cca. 5' Costică a ieşit fără să ia vin şi a mers pe cal. Văcăreşti, pînă în colţ cu str. Mămulari de unde s-a reîntors pe cal. Văcăreşti, intrînd din nou la nr. 14, de unde a ieşit imediat şi a mers pe cal. Văcăreşti, str. D. Cantemir şi la orele 11,15 intră la domiciliu.
La orele 11,25 Costică a ieşit din nou de acasă avînd în mînă o sacoşe cu nişte sticle în ea şi a mers pe str. D. Cantemir, Olteni, intrînd la centrul de pîine nr. 210, de unde a ieşit imediat şi a mers pe str. Bradului, cal. Văcăreşti, intrînd la centrul de pîine nr. 279.
De aici Costică a ieşit imediat şi s-a reîntors din nou pe cal. Văcăreşti, oprindu-se gînditor pe colţ cu str. Bradului, apoi a mers pe str. Bradului, Olteni şi din nou a intrat la centrul de pîine nr. 210. Erau orele 11,40.
La orele 12,20 Costică a ieşit de aici fără a cumpăra pîine şi a mers pe str. Olteni, Dtr. Cantemir, intrînd la domiciliu. Erau orele 12,25.
La orele 12,50 Costică a plecat din nou de acasă cu aceiaşi sacoşe în mînă în care avea mai multe sticle goale şi a mers pe str. Dtr. Cantemir, Olteni, Bradului, cal. Căuzaşi şi s-a aşezat la rînd la magazinul de vinuri şi băuturi spirtoase de la nr. 14.
La orele 14,55 Costică a plecat de la rînd deoarece s-a terminat vinul şi a mers pe str. Căuzaşi, intrînd la Patiseria Văcăreşti, unitatea nr. 68 – de unde a ieşit imediat şi a mers pe str. Căuzaşi, cal. Văcăreşti, str. Dtr. Cantemir, intrînd acasă. Erau orele 15,10.
La orele 15,40 Costică a ieşit de acasă avînd în mînă o sacoşe cu sticle goale şi a mers pe str. Dtr. Cantemir, Olteni, Bradului, cal. Văcăreşti, str. Căuzaşi, intrînd la nr. 14 – magazin de vinuri şi băuturi spirtoase.
De aici Costică a ieşit imediat şi a mers pe str. Căuzaşi, intrînd la nr. 1 – alimentara – (unitatea nr. 2), de unde a ieşit imediat şi a mers pe str. Căuzaşi, cal. Văcăreşti, intrînd la centrul de pîine nr. 279, de unde a cumpărat 2 pîini negre pe care le-a pus în sacoşe şi a continuat să meargă pe cal. Văcăreşti, str. Dtr. Cantemir intrînd la domiciliu. Erau orele 16,10.
La orele 17,10 Costică a ieşit de acasă avînd în mînă o sacoşe albă şi a mers pe str. Dimitrie Cantemir, Bradului, cal. Văcăreşti, str. Căuzaşi, intrînd la nr. 1 – alimentara – unitatea nr. 2, de unde a cumpărat şerbet şi portocale, apoi a ieşit şi a mers pe str. Căuzaşi, cal. Văcăreşti, intrînd la nr. 58 – chioşc cu fructe particular al numitului.
De aici Costică a ieşit imediat şi a mers pe cal. Văcăreşti, str. D. Cantemir, intrînd acasă. Erau orele 17,40.
Pînă la ridicarea postului de supraveghere operativă, Costică nu a mai părăsit domiciliul.
Supravegherea s-a terminat.
Locţiitor Şef Direcţie,
Lt. Col. –
Şeful serviciului,
Maior –

O felicitare

Dragi dilematici, s-au făcut 12 ani de cînd vă citesc.

La mulţi ani! Mi-au plăcut echilibrul vostru, polemicile, curajul intelectual, colaboratorii, Andrei Pleşu (în special), Tita Chiper (inegalabilă), şi faptul că aţi avut curajul să o rupeţi cu Institutul lui Iliescu!

De multe ori m-am regăsit în dilemele voastre, iar de informaţiile din revistă ce să mai zic, au fost mai bune ca „n“ cursuri universitare anodine de la UBB-ul nostru mult „mediatizat“! Prof. Liana Ştefan (Bucureşti, vezi nr. 52, an II) a avut o super-idee – *Dilema veche* la televizor, într-o emisiune, ar fi o rampă de creştere a tirajului...

Să fiţi sănătoşi!

Tiberiu FARCAŞ
Cluj-Napoca
tiberiufarcas@excite.com

A ne dezmaneliza

Nu trebuie să fii un geniu (mai ales că puţini sînt păscuţi de asemenea pericol) ca să înţelegi că un eventual eşec al actualei conduceri ar trînti electoratul cu pretenţii mai înalte decît cele subombilicale, într-un jemanfişism necondamnabil sută la sută, care ar face pîrtie dinozaurilor marxişti şi monstruoşilor lor copii de suflet, revigoraţi, cu toţii, de perspectiva reacaparării puterii şi deci şi de posibilitatea de a mîna, din nou, după bunul plac, bietul popor român prin mahalaua Europei.

Totuşi, îmi place să cred că lucrurile vor merge bine, că în următorii patru ani, gusturile şi atitudinile ni se vor dezmaneliza, că peste cinci ani nu vom mai avea candidaţi la Preşedinţie pentru care acordul dintre subiect şi predicat reprezintă aproape o încercare iniţiatică şi că se va înţelege, pentru totdeauna, că numai mergînd ferm pe drumul liberalismului (drum bătătorit de cei către care ne uităm cu jind) nu vom mai fi întîi curtaţi, apoi înghiţiţi de glodul mujicesc, ce ne-a asfixiat atîta vreme aspiraţiile şi posibilităţile de dezvoltare.

Cînd vom simţi pe deplin şi vom înţelege cu fiecare neuron că stilul „un pas înainte şi doi înapoi“ nu corespunde dorinţelor noastre, vom vedea, cu adevărat, luminiţa de la capătul tunelului şi aceasta nu va mai avea puterea să ne amintească de lămpaşele care-i însoţeau pe cei care, odinioară, în numele trandafirului (nici o aluzie la Umberto Eco) şi al oamenilor de bine, ne aplicau muncitoreşti şi tovărăşeşti corecţii, pe străzile Bucureştiului.

Dan IONAŞCU CARLEA
Bucureşti
paul_2005_1@yahoo.com

> *„– Adevărul nu se confundă întotdeauna cu dreptatea.*
> *– Unde ai citit asta?*
> *– În toate cărţile bune...“*
>
> *WILLIAM FAULKNER – „LECŢIA DE CHIMIE“*

Propuneri de *Dileme vechi* pentru viitor:

- **Cazul TVR**
- **Unspce fevruarie**
- **Copiii**
- **Ce mai vor socialiştii români**

DILEMA VECHE

REDACŢIA:
Magdalena BOIANGIU
(redactor-şef adjunct)
Adrian CIOROIANU
Radu COSAŞU
Cristian GHINEA
Andrei MANOLESCU
Matei MARTIN (secretar de redacţie)
Cezar PAUL-BĂDESCU
Iaromira POPOVICI
Simona SORA
Dan STANCIU (prezentare grafică)
Alex. Leo ŞERBAN
Mircea VASILESCU (redactor-şef)
RUBRICI:
Teodor BACONSKY
Ion BARBU
Alexandru CĂLINESCU
Mircea DINESCU
Şerban FOARŢĂ
Dan GOANŢĂ
Andrei GORZO
Eugen ISTODOR
Vintilă MIHĂILESCU
Lucian MÎNDRUŢĂ
H.-R. PATAPIEVICI
Robert TURCESCU
Sever VOINESCU
REPORTERI:
Stela GIURGEANU
Adina POPESCU
CORECTURĂ:
Ruxandra MIHĂILĂ
TEHNOREDACTARE:
Corina MÎŢĂ

Redacţia DILEMA VECHE:
str. Constantin Daniel, nr. 11, sector 1, 010631, Bucureşti.
Telefon/fax: 211.07.69.
e-mail: dilema@rdsnet.ro
Internet: www.algoritma.ro/dilema
ISSN: 1584-1669

Revistă editată de *Dilema veche srl.*
Asociaţi: Mircea Dinescu (60%)
şi membrii redacţiei (40%)

Tipărit la R-WEP SCS
Tiraj: 16.500 de exemplare

Abonamente la *Dilema veche*

Vă puteţi abona:

- la sediul redacţiei, str. Constantin Daniel nr. 11, etaj 1, sector 1, Bucureşti;

- trimiţînd prin mandat poştal contravaloarea abonamentului pe adresa redacţiei, în contul RO06RNCB5010000360390001/ROL, titular Dilema veche srl, deschis la BCR, Filiala sector 1 Bucureşti, şi expediind pe adresa redacţiei o copie după documentul care atestă plata, însoţită de o scrisoare cu adresa la care doriţi să primiţi revista.

Abonamentul la *Dilema veche* costă 840.000 lei pentru 1 an, 440.000 lei pentru 6 luni, 220.000 lei pentru 3 luni.

Relaţii la tel.: 211.30.35

Mircea VASILESCU

Europa dumitale

Prefecţii „etnici“

Acum vreo zece ani, tema unirii cu Basarabia era încă „pe agendă“. Măcar pe agenda aspiraţiilor, sentimentelor şi idealurilor identitare, dacă nu şi pe aceea a realităţii politice. Comentatori ale căror instrumente analitice erau nu cele oferite de politologie, ci dragostea de ţară şi mîndria de a fi român, spuneau chiar că „momentul istoric“ al reîntregirii a fost ratat la începutul anilor '90, cînd s-a dezintegrat Uniunea Sovietică: *atunci* trebuia acţionat. Să presupunem, de dragul exerciţiului, că s-ar fi întîmplat aşa: în mod sigur refacerea României Mari ar fi stîrnit la vremea aceea entuziasm. După care ar fi urmat – inevitabil – problemele, mult mai complicate decît cele pe care oricum le-am avut. De pildă, azi am fi avut o minoritate rusească foarte numeroasă, plus alte cîteva minorităţi „mici“. „Grupul minorităţilor“ din Parlament ar fi fost mai consistent şi – eventual – ar fi avut reprezentare parlamentară şi vreo organizaţie politică a rusofonilor din România (Mare), după modelul UDMR. Iar în unele judeţe „reîntregite“ de dincolo de Prut, guvernul nou instalat ar fi putut să numească, în anul de graţie 2005, prefecţi de etnie rusă. Sau găgăuză.

Geopolitica ne-a ferit de aşa ceva şi ne-a lăsat să gestionăm doar chestiunea prefecţilor maghiari, în număr de doi: unul în Mehedinţi, altul în Covasna. „Cazul“ din Mehedinţi n-a deranjat aproape pe nimeni. Cel din Covasna a stîrnit reacţii vehemente, în primul rînd din partea filialelor locale ale PNL şi PD: şefii lor au declarat că românii din judeţ „se simt abandonaţi“, că nu se ţine seamă de dorinţele şi problemele lor. Dincolo de fraze şi întorsături, e limpede că în cazul de faţă deranjează originea etnică a prefectului, iar ceea ce ar trebui să fie pe primul plan – legalitatea, competenţa, ideea că prefectura nu e o moşie condusă după plac, ci o *instituţie* a statului – trece cu totul în umbră. Deocamdată, problemele identitare sînt mai puternice decît statul de drept, teama de maghiari contează mai mult decît încrederea în instituţiile democratice. Într-o zonă precum Covasna, unde românii sînt minoritari şi nu se simt reprezentaţi în administraţia locală, astfel de percepţii sînt, pînă la un punct, explicabile.

Dar ideea că originea etnică poate conta mai mult decît orice altceva se regăseşte şi la alţii. Cel mai iubit dintre jurnaliştii anului 2004 spunea deunăzi la televizor, pe un ton calm, că „nu e în regulă“ ca Marko Bela să răspundă, ca ministru de stat, tocmai de domeniile culturii şi educaţiei. Altminteri, cunoscutul şi iubitul editorialist îi recunoştea liderului UDMR tot felul de calităţi: „este un politician distins“, „este un bun partener de dialog“, „am pentru dînsul o stimă deosebită“... Pe scurt, e un om plin de calităţi, o întruchipare a politicianului democrat, dar... nu e bun să se ocupe de „cultura naţională“. Evident, pentru că e maghiar, iar cultura e *română*. Nu mai contează că, în calitatea sa de ministru de stat, conform legii, nu are puteri absolute în materie de cultură şi educaţie: nu ne poate obliga pe toţi să învăţăm limba maghiară, să dansăm ceardaş şi să recităm poezii de Ady Endre, nici nu-i poate scoate din manuale pe Mihai Viteazu şi Avram Iancu – un ministru nu se poate ocupa cu aşa ceva, legea nu-i permite. Dar, chiar şi în sistemul de priorităţi al unui editorialist faimos, etnia bate democraţia. Într-un fel, un asemenea mod de a vedea şi de a prezenta lucrurile e mai periculos decît elucubraţiile lui Vadim Tudor, care a reluat recent refrenul „iredentismul maghiar nu ştie decît de frică şi de baioneta soldatului român“. E mai periculos pentru că se strecoară cu mai multă perfidie în mintea oamenilor, datorită aparenţei de toleranţă şi „spirit democratic“. Nu sînt prea mulţi cei care se reped să pună mîna pe baionetă cînd aud de maghiari, dar sînt destui cei care gîndesc după schema „da, dar...“: „n-avem nimic cu maghiarii, sînt concetăţenii noştri, sînt egali în drepturi, de acord, aşa e în democraţie, dar n-au ce căuta în anumite posturi şi funcţii, să-şi vadă de ale lor şi să ne lase cu ale noastre“.

E inutil ca, din numirea unui prefect şi din funcţia de „coordonator“ al culturii şi educaţiei exercitată de un maghiar, să se redeschidă întreg „dosarul etnic“. E nevoie doar de răbdare: dacă cei doi vor respecta legea, tensiunile se vor dezamorsa; dacă nu, va trebui să suporte consecinţele. Deocamdată însă, accentul pus pe identităţi etnice şi pe valori simbolice arată că avem în continuare o problemă în perceperea relaţiei dintre majoritate şi minorităţi. Încă nu am

asimilat cumsecade relaţia cu „străinii dintre noi“. După integrarea în UE, s-ar putea să ne confruntăm – aşa cum se întîmplă în toate celelalte state membre – cu fenomenul imigraţiei, adică alţi străini, tot mai vizibili şi mai amestecaţi. Ceea ce va crea alte probleme – administrative, sociale, identitare. Ca să ne pregătim mai bine să le facem faţă, ar fi util un exerciţiu care să separe administraţia publică de gîndirea simbolică: să ne închipuim, de pildă, că un prefect de etnie tătară la Timişoara n-ar afecta neapărat memoria lui Pavel Chinezu...

cu dilema la croitor

Adrian Năstase şi Ion Ţiriac au invitat la o vînătoare mai mulţi finanţişti occidentali şi au ucis 185 de mistreţi – un adevărat tsunami cinegetic. Ce părere aveţi?

Pe de o parte, sînt mîndru ca un kenyan căruia colonialiştii i-au hăcuit 185 de rinoceri din bătătură. Pe de alta, simt că poziţionarea vesticilor faţă de estici intră într-o dulce armonie: noi le culegem căpşunile în patru labe, iar ei ne împuşcă mistreţii din poziţia şezut. În sfîrşit, ceea ce nici Fane Spoitoru n-ar îndrăzni, adică să tragă cu pistolul în cerbii de pe carpeta părintească, a izbutit Năstase predîndu-ne pe viu lecţia europeană „cum se poate vîna în coteţul porcului“.

Mircea DINESCU

Vintilă MIHĂILESCU

socio-hai-hui

Lungul drum al interesului către public

Nişte prieteni şi-au făcut o casă în faimosul cartier din Băneasa. Un cartier de „clasă de mijloc“, cu vile elegante şi mari, printre care casa prietenilor mei poate părea chiar modestă. Ca să ajungi la aceste vile, există nişte drumuri, cît se poate de desfundate şi de mici. Drumul public de acces are 5 m lăţime, astfel încît două maşini 4x4 de-abia trec una pe lîngă cealaltă. Dacă mai vin şi nişte musafiri şi vor să parcheze sau să întoarcă, problemele sînt mai mari decît în cel mai amărît cartier de mahala.

Pe vremea cînd încă îşi construiau casa, prietenii mei au dus muncă de lămurire cu vecinii să se retragă cu toţii vreun metru de la stradă pentru a face drumul de acces comun practicabil. Nimeni nu a vrut să audă şi nimeni nu a cedat un centimetru din spaţiul generos al grădinilor personale pentru a putea să circule cu toţii cît de cît acceptabil.

Grija pentru spaţiul public al străzilor revenea instituţiilor publice de resort, care nu şi-au făcut însă nici o grijă. În plus, maeştrii speculaţiilor imobiliare nici nu se gîndeau să piardă bunătate de metri pătraţi doar de dragul unor necesităţi publice, pentru care nimeni nu le dădea nici un ban. Locatarii – „comunitatea locală“ – ar fi putut să se gîndească şi ei la spaţiul lor de utilitate comună, dar, afară de prietenii mei, nici aceştia nu au părut preocupaţi de o asemenea problemă. Vilele s-au ridicat astfel mîndre pe proprietăţile private ale clasei de mijloc, presărate după bunul plac într-un spaţiu public al nimănui şi ostil tuturor.

„Echilibrul dintre opţiunea individuală şi cea colectivă“, „combinaţia dintre interesele publice şi private“ constituie pretutindeni cadrul în care se dezvoltă oraşul şi îşi defineşte particularităţile sale urbanistice şi sociale – ne aminteşte Leonardo Benevolo. Desfiinţarea aproape totală a proprietăţii private şi controlul politic al spaţiului public în perioada comunistă au dezechilibrat profund această relaţie. „În ţările din estul Europei, naţionalizarea pămîntului n-a servit la ameliorarea imaginii oraşului, dimpotrivă, i-a distrus caracterul fundamental, suprimînd dialectica dintre deciziile generale şi cele particulare. Proprietatea publică asupra spaţiilor, fără confruntarea cu iniţiative private concurente, deschide calea opţiunilor arbitrare, nemotivate şi insignifiante: marile sistematizări colective, ieşite din imaginaţia arhitecţilor, fără să aibă de înfruntat presiunea traficului şi a comerţului, se degradează rapid şi nu pot rezista trecerii timpului“ – comentează acelaşi Benevolo. Iar cînd „imaginaţia arhitecţilor“ ajunge să se reducă la aceea a „primului arhitect al ţării“, ca în cazul Bucureştiului, degradarea oraşului este şi mai gravă.

Totodată, urbanismul comunist a fost integrat şi unui proiect idelogic fundamental, de construire a „omului nou“ – ceea ce revine, într-o primă instanţă, la o omogenizare socială adăpostită de o uniformitate urbanistică şi arhitecturală. Cînd am intrat prima dată cu un antropolog francez într-un bloc bucureştean, cea mai mare uimire a sa nu a fost aspectul blocului, cum aş fi crezut, ci faptul că pe aceeaşi scară locuiau un academician, un sportiv, cîţiva muncitori necalificaţi, un înalt ofiţer, doi cercetători şi un fost puşcăriaş: *aşa ceva ar fi greu de imaginat la noi* – mi-a mărturisit el. Diferenţierea, personalizarea, reacţia la această uniformizare (locativă) şi omogenizare (socială) se producea, eventual, în interiorul fiecărui apartament, începînd chiar cu uşa de la intrare. Dar atît.

Odată cu prăbuşirea comunismului, această reacţie a ieşit în stradă şi a inundat spaţiul oraşului. Cine putea îşi construia unde vroia şi cum vroia, punîndu-şi amprenta personală nu numai asupra spaţiului privat, ci şi asupra celui public din proximitatea sa. După decenii de dominare a publicului asupra privatului, acesta din urmă îşi lua frenetic revanşa, spulberînd pînă şi ideea de „interes public“ din calea sa, ca pe ceva ce ţine de amintirea sumbră a vremurilor de altădată. Administraţia publică uită şi ea interesul public prin sertare şi coperte de legi, descoperind cu o frenezie comparabilă că, în timp ce acesta costă, interesul privat aduce bani frumoşi în buzunarele primăriilor şi ale reprezentanţilor acestora. După dezechilibrul comunist în favoarea *interesului public,* monopolizat de fapt de către partid, urmează astfel dezechibrul postcomunist în favoarea *interesului privat,* gestionat de proprietari şi agenţi imobiliari. „Opţiunile colective“ nu reuşesc nici măcar să fie formulate, fiecare fiind preocupat doar de „opţiunile individuale“, considerate ca fiind singurele legitime. „Dialectica dintre deciziile generale şi cele particulare“ este suprimată astfel încă o dată, doar că în sensul opus. Rezultatul nu este neapărat mai îmbucurător: locatarii aberaţiilor comuniste nu pot ameliora nimic din blocurile sau cartierele în care locuiesc, deoarece nici măcar nu le trece prin cap să-şi formuleze opinii colective conforme intereselor lor comune pentru a încerca să schimbe ceva; cei care au ieşit din aceste spaţii schimbă tot, construind propriile lor aberaţii individuale ce compromit din start însăşi ideea de spaţii şi interese colective.

Interesul public nu este nici de stînga, nici de dreapta, iar distrugerea unui oraş nu este mai legitimă dacă se face în numele interesului privat şi nu sub pretextul interesului colectiv. Ea continuă însă, iată, sub toate regimurile şi guvernele. Eu unul mă simt în continuare bine în *casa* mea, e drept, dar nu mi-ar displace nici să mă simt bine în *oraşul* meu. Dumneavoastră ce ziceţi?

ţinerea de minte

„Echivalentul retoric al realităţii proustiene este figura lanţului de metafore. Este un stil istovitor, dar nu istoveşte spiritul. Limpezimea frazei este cumulativă şi explozivă. Oboseala cititorului este o oboseală a inimii, a sîngelui. După o oră, dominat, copleşit de culmile şi abisurile revărsării de metafore, el se trezeşte istovit şi furios: niciodată însă îndobitocit. Plîngerea că avem de-a face cu un stil încîlcit, plin de perifraze, obscur şi imposibil de urmărit nu are absolut nici un temei.“

Samuel Beckett, *Proust* (în traducerea lui Vlad Russo, Colecţia „În oglindă“, Editura Humanitas)

Cristian GHINEA

cetatea de scaune

Modernizarea PSD şi proiectul „Năstase“

Se vorbeşte insistent despre reforma din PSD. De fapt, discuţia nu este nouă. Adrian Năstase a preluat conducerea partidului spunînd că îl va reforma. Dacă acum toţi pesediştii vorbesc la unison despre reformă, înseamnă că „proiectul Năstase“ a eşuat.

Năstase nu a reuşit, deşi în 2001 prospătul şef de partid şi de guvern părea că are un proiect serios. Cel mai important succes a fost schimbarea spectaculoasă a imaginii partidului în Europa. PDSR din 2000 era văzut pe bună dreptate ca fiind partidul închistat în sine al liderului anti-democratic de la începutul tranziţiei, Ion Iliescu. Prin eforturi susţinute, Adrian Năstase a reuşit intrarea în Internaţionala Socialistă şi bune relaţii cu socialiştii europeni. Mesajele succesive de susţinere venite la alegerile din 2004 arată că familia stîngii europene a mizat exclusiv pe cartea PSD în România. Năstase a fost ajutat de fostul PSDR, dar mai ales de cîţiva transfugi din PD cum ar fi Adrian Severin şi Victor Boştinaru. Practic, Năstase i-a furat atunci lui Traian Băsescu tocmai interfaţa, legătura cu cei din Vest. Un alt ajutor important pentru Năstase a fost Cosmin Guşă, cel care a dus munca susţinută pentru bunele relaţii externe ale PSD în perioada cea mai critică a anilor 2001-2002. Dar chiar soarta acestor oameni spune multe despre felul în care a eşuat de fapt „proiectul Năstase“. Şi Boştinaru, şi Severin sînt mai degrabă marginalizaţi în partid şi fac figuri de păsări rare pe lîngă Mitrea, Iliescu sau Dan Ioan Popescu. Iar Cosmin Guşă a plecat cu totul de acolo.

Noua imagine externă a PSD nu a fost susţinută niciodată în mod serios în interiorul ţării. Aici s-a manifestat caracterul incoerent al liderului Năstase. Om care altădată apăra regimul Ceauşescu la conferinţe internaţionale, Năstase a crezut că poate umbla cu cioara vopsită prin Europa şi că doar atît este de ajuns. O reformare serioasă a PSD presupunea cel puţin trei elemente: eliminarea liderilor locali cu practici abuzive şi premoderne, susţinerea democratizării ţării şi democratizarea internă a partidului. În toate aceste trei puncte, Năstase s-a comportat fie contrar sensului reformist, fie incoerent.

A protejat cît a putut baronii locali şi a tolerat afacerile suspecte ale diverşilor lideri centrali. Corupţia nu este singurul eşec. Mîna sa dreaptă în partid, Octav Cozmîncă, a revenit la practicile comuniste în administraţie, a coordonat procesul de cumpărare a primarilor cu fonduri publice şi a pesedizat funcţiile publice. Cît priveşte democratizarea României, PSD-ul lui Năstase nu doar că nu a fost un factor al acestui proces, dar a devenit cea mai mare ameninţare pentru destinderea şi modernizarea mediului politic. Presiunile asupra presei au fost sistematice, cum se vede din stenograme. La fel cele asupra justiţiei. Jocul politic din 2000-2004 a avut scopuri aproape medievale: adversarii şi vocile critice trebuiau scoşi din joc pe principiul că învingătorul ia totul.

Democratizarea în partid a fost domeniul în care Năstase a făcut cîteva încercări timide. Dar pare a se fi inspirat din practica chineză: reformă strict controlată. Năstase a făcut doar acei paşi care nu îi puneau în pericol conducerea. Cel mai bun exemplu sînt alegerile interne din partid. Adoptînd acest procedeu modern şi democratic, Năstase a părut permanent nehotărît dacă să le dea voie supuşilor să se exprime sau să le dicteze alegerea. A ales cea mai proastă soluţie, mimînd democraţia şi răsturnînd apoi rezultatele acestor alegeri. Linguşeala miniştrilor faţă de şeful partidului şi al executivului devenise o practică curentă, ca şi promovarea unor personaje ca Şerban Mihăilescu, Gabriel Oprea sau Eugen Bejinariu, profesionişti în linguşit. Promovarea de ultim moment a unor figuri ceva mai decente, ca Victor Ponta sau Cristian Diaconescu, a fost tardivă şi aceşti oameni nu au fost susţinuţi, ei devenind tot un fel de disidenţi interni care probabil vor urma traseul lui Guşă. Deşi a adus succesiv astfel de figuri în prim plan, Năstase a reuşit aproape să îi compromită, pentru că trebuiau să apere public deciziile izvorîte din gîndirea grosolană a conducerii.

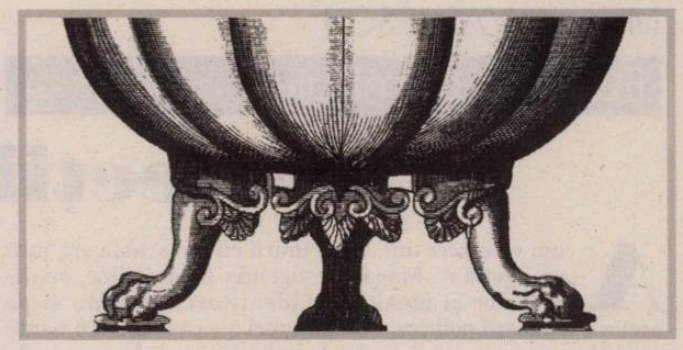

Cineva îmi reproşa recent că în aceşti ani am fost foarte critic faţă de Năstase, dar am amintit mai rar de Iliescu. Poate că este aşa, dar dacă mă gîndesc retrospectiv s-a întîmplat aşa pentru că de la Iliescu nici nu puteam avea aşteptări. Omul a fost mereu egal cu sine însuşi: un aparatcik depăşit de timpuri. Modul în care insistă ca toate dezbaterile să se ducă în spatele uşilor închise spune totul despre Iliescu. Năstase însă a pozat în reformist. Şi, din nehotărîre, din frica de a-şi pierde scaunul şi din rea-voinţă, a ratat proiectul de modernizare a PSD. Ioan Rus spune că nu se poate ca preşedintele fondator al partidului să fie şi reformatorul său. E adevărat, dar o întrebare la fel de legitimă este: cîte şanse i se pot da unui reformator închipuit care a eşuat?

presa despre...

Opoziţie

„Băsescu bea cel puţin două sticle de whisky pe zi. Pe deasupra, e şi evreu. Aşa spune revista lui Vadim Tudor. A celui mai proaspăt Vadim. Limitele gîndirii lui Vadim Tudor sînt date de limitele limbajului său. Or, limitele limbajului său sînt puse de calitatea textelor din revista *România Mare*. Conform acestora, tribunul are puţin spaţiu de manevră. Ideile lui nu sînt multe, dar sînt fixe. Că sînt aşa, s-a văzut limpede în ultimul an, cel în care şeful PRM a încercat un nou «look» politic. Deşi a probat «haine» cosmopolite, Vadim Tudor a sfîrşit prin a fi din ce în ce mai ridicol. E greu, de altfel, să te comporţi firesc atunci cînd, ştiind să mănînci numai cu mîna din farfurie şi să te ştergi cu mîneca la gură, cineva îţi pune lingura şi furculiţa în mînă şi îţi spune că e musai să le foloseşti. E drept: Vadim Tudor s-a străduit să arunce praf în ochi electoratului său. Şi-a luat consilieri din Israel, a adoptat un discurs filosemit, s-a dus să viziteze camerele morţii de la Auschwitz. Nu a fost însă chip să-şi învingă natura. *Loser* şi în alegerile prezidenţiale din toamnă, Vadim Tudor s-a reîntors la sine. Vadim filosemitul era, pentru cine nu şi-a dat seama, negaţia lui Vadim Tudor cel autentic.“ (Cristian Pătrăşconiu, *Cotidianul)*

„Ca să-l ajute pe Oprescu şi să cîştige Bucureştiul, pesediştii ar trebui să facă măcar un pas spre reformare. Deocamdată, nici un semn nu vesteşte aşa ceva. Dimpotrivă. Grupările se atacă unele pe altele, după cum se ascute şi lupta între ideile noi şi mentalităţile învechite. Una dintre aceste idei perimate este că nu eşti lider adevărat dacă nu mori în scaun. Nici unul dintre nenumăraţii şefi şi şefuleţi din partid nu concepe altceva. Ideea de schimbare e bună, cîtă vreme se aplică vecinului. O altă prejudecată este că toată lumea trebuie să primească un post ca să fie mulţumită. S-au creat peste noapte fel de fel de funcţii, care mai de care mai fanteziste şi pompoase, menite doar să ofere satisfacţii meschine unor indivizi descălecaţi în curtea partidului de prin alte părţi. Această meteahnă a sufocat ideea de competiţie internă. În fine, poate cea mai supărătoare este că toate dezbaterile trebuie să rămînă în interior, fără să fie aduse în atenţia opiniei publice (...). Deocamdată, PSD a înţepenit în formula «avem păreri bine structurate, dar nu le facem publice». În schimb, «deviaţionismul» unora e pedepsit prin repudiere publică.“ (Corina Drăgotescu, *Adevărul)* **(C. G.)**

Lucian MÎNDRUŢĂ

talon de participare

„Fapte bune“ *by* Armani

Nu ştiu dumneavoastră ce-aţi făcut, însă eu am salvat bucăţica mea de Asie săptămîna trecută. Mi-a fost aproape peste puteri: a trebuit să mă uit la o emisiune lungă cît drumul pe jos de la aeroport pînă la plaja din Phuket. N-are a face: am îndurat, ştiind că o fac pentru o cauză bună. Sau măcar la modă.

Am vorbit apoi la telefon cu soţia, fără subiect (dar cu ceva predicate, cum spunea un fost şef...), fericit că din factura la mobil e ajutat învăţămîntul. Am mers la masă la *fast-food* şi-am lăsat şi acolo ceva pentru copiii lipsiţi de părinţi, însă nu de hamburgeri. Am încercat să ajut şi o bătrînică să treacă strada, însă toate cele cu care am încercat m-au privit cu suspiciune: „Mai bine călcată de maşină decît prădată“ era, probabil, socoteala fiecăreia.

Oricum, săptămîna trecută am făcut doar fapte bune. Dacă aş fi murit, sigur aş fi ajuns în rai, trecînd prin faţa unui Sf. Petru perplex de un aşa exemplu, fără antecedente. Am supravieţuit însă – ratînd locul fruntaş în gazeta de perete a Cîmpiilor Elizee şi premiul întîi cu coroniţă de spini la Judecata de Apoi. Dar nu disper. Probabil că Cel de Sus are planuri filantropice şi mai mari cu mine.

Nu ştiu dacă aţi observat, dar anul acesta se poartă albul. Albul imaculat al conştiinţei, al contului (golit complet în interesul orfanilor), albul blăniţei de la guler, al cărei fabricant garantează că în atelierele sale din Madagascar nu foloseşte munca copiilor sub 15 ani (copiii mai mici sînt şomeri ca urmare a deciziei, dar asta e o poveste tristă pe care n-aveţi chef s-o auziţi). Se poartă albul pîrtiei din Austria, dar numai după vizita de Crăciun la căminul de bolnavi în fază terminală. Se poartă albul discursurilor corporatiste, social responsabile, care nu vînd ţigări minorilor sau băutură celor exagerat de însetaţi de dimineaţă. Albul mirării tuturor colaboraţioniştilor (ataşez la dosar şi-o *mea culpa)*: „Cum, eu? Eu n-am avut de-a face cu ăştia! Ce afaceri, dom'le, sînt om serios!“. După o pauză de 15 ani, se poartă din nou campaniile – dar de data asta nu mai strîngem maculatură, ci o scriem. Nu mai adunăm sticle şi borcane, ci fapte bune. Bile albe, ca să-l citez pe un coleg de revistă.

Dar nu e doar albul care îţi ia ochii. Afară e o lumină pură, de început de lume, care aduce aminte de primul gest al Puterii proaspăt instalate în 1990: vopsirea în alb a maşinilor bleu ale dictatorului roşu. În lumina asta evoluează cei mai proaspeţi exploratori urbani: românii cu bani care au descoperit mizeria în care trăiesc semenii lor. Cu casca colonială şi costum de protecţie luat de pe 5th Avenue, ei au început inventarierea necazurilor şi nenorocirilor naţiei. Nu le pot remedia, însă pot încerca un paliativ. Unii pun suflet şi trag tare. Alţii trag doar cu ochiul, să vadă dacă îi filmează cineva.

Se poartă deci filantropia. E şi un drog puternic, la fel ca vînătoarea. Numai că acolo unde unii se bucură cînd împuşcă, alţii sînt fericiţi să panseze. Nu ştiu care-s mai buni, însă e sigur că ăia cu glonţul nu mai sînt *trendy*. Se poartă donaţia, nu trofeul. De-aia şi vin străinii celebri să omoare în România: la ei acasă ar fi cam jenant să te lauzi cu atîtea vieţi luate. Viaţa trebuie ocrotită – chiar dacă asta e împotriva instinctelor tale de Cro-Magnon.

Şi se mai poartă ceva la acest început de an: aerul relaxat, de om care nu se pricepe, dar învaţă. Dintr-o dată, e OK să-ţi recunoşti neajunsurile. Se vede cel mai bine în politică. Foştilor guvernanţi le era teamă să nu cumva să pară neprofesionişti şi să-şi piardă astfel autoritatea – aşa că toţi alergau disperaţi după titluri academice şi exersau la oglindă morga cea mai impenetrabilă, a tancului sovietic. Actualii guvernanţi n-au frică de ieşirea în plebeu, ci doar de cea în ridicol. Au aflat că puterea se cîştigă fiind mai *cool* decît competiţia şi pariază că şi guvernarea trebuie dusă în aceeaşi direcţie. Între ei şi PSD rămîne diferenţa dintre marketingul untdelemnului de la Bunica şi cel al răcoritorului Sprite.

Dar să ne întoarcem la faptele bune: medicul prescrie două pe zi. Trebuie să ne grăbim însă: în ritmul acesta, specialiştii prevăd că lumea va fi perfectă pînă cel tîrziu în septembrie.

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

Magdalena BOIANGIU

de jur împrejur

Libertate la Kiev

La Washington, ceremonia de instalare a preşedintelui Bush a fost o mare producţie teatrală, unde divertismentul a avut un loc central şi toată lumea a putut vedea pe ce s-au cheltuit banii. Discursul, proiectele politice erau un element al spectacolului, departe de a fi partea cea mai importantă a ceremoniei. Mai curînd vedetă decît om politic, Bush şi-a jucat rolul cu îndemînare, a făcut ce i s-a spus să facă, fără surprize.

După cîteva zile, la Kiev, ceremonia de învestire a preşedintelui Iuşcenko a arătat că noţiunea de libertate, rimă impusă în discursul american, este încă o problemă de viaţă şi de moarte pentru un mare număr de cetăţeni ai lumii. După luni de luptă pentru impunerea candidatului care a cîştigat în mod real alegerile împotriva aceluia desemnat să le cîştige pentru că aşa voiau puterea locală şi vecinul obişnuit să dicteze, victoria a avut un gust dulce. În piaţa de la Kiev, pasiunea politică era prezentă cu o intensitate, departe de ritualul de la Washington, dar fără să-şi găsească încă formele adecvate de exprimare. După ceremonia din Parlament legată de semnele unui trecut medieval, întîlnirea lui Iuşcenko cu poporul ar fi trebuit să fie semnul schimbării. Or, dincolo de bucuria furată de camerele de luat de vederi, cînd se opreau la indivizi, manifestările maselor aveau sunetul sovietic al entuziasmului bine organizat. S-a terminat cu minute întregi de scandare a numelui celui ales, speranţa se concentra în puterea acestui om de a modifica realităţile sărăciei, ale corupţiei, ale consecinţelor pe plan social şi uman induse de un capitalism clientelar. Or, un om singur nu poate schimba nimic şi problema noului preşedinte este tocmai aceea a echipei. Pentru ca Parlamentul să respingă primele concluzii ale Comisiei Electorale – cele care îl dădeau cîştigător pe rivalul său Ianukovici – a fost nevoit să se alieze cu deputaţii comunişti. De preşedintele Kucima s-au desprins şi oligarhi (e numele local al baronilor), suspecţii au simţit încotro bate vîntul victoriei: analiştii se tem că ei se aşteaptă să primească imunitatea în schimbul susţinerii. La cealaltă extremitate, radicalii cer acţiuni rapide şi spectaculoase împotriva oamenilor lui Kucima şi a lui Kucima însuşi, existînd dovezile implicării lui în uciderea ziaristului Gheorghi Gongadze.

49% dintre alegători priveau cu ostilitate manifestaţiile din Piaţa Independenţei. Rusofonii – în număr mare în partea estică – se tem că înflăcăratele lozinci ale independenţei, liniile de despărţire create de prelungita campanie electorală îi vor transforma în cetăţeni de categoria a doua. Vor fi susţinuţi în cererile lor, legitime sau nu, de preşedintele Rusiei, Putin, a cărui voinţă a fost grav nesocotită de alegătorii din vestul Ucrainei. Se spune că Ianukovici, candidatul învins, a fost primit cu o zi în urmă de preşedintele Rusiei şi a obţinut promisiunea susţinerii în crearea unei opoziţii puternice. Rusia vrea să creeze un spaţiu economic comun cu Belarus, Ucraina şi Kazahstan. Iuşcenko a vorbit mult şi pasionat despre dorinţa ţării sale de a se orienta spre Uniunea Europeană. Uniunea Europeană nu a răspuns cu cine ştie ce căldură: la ceremonia instalării nu au fost prezenţi şefi de stat sau personalităţi importante din Franţa, Germania, Italia, Marea Britanie, din ţările a căror opinie contează la Bruxelles. Noul preşedinte le-a promis oamenilor din piaţă un nivel de viaţă decent, locuri de muncă, libertate. Nu va putea păşi pe drumul împlinirii acestor promisiuni fără relaţii bune cu Rusia, cel mai important partener comercial.

Ghemul de contradicţii dezvoltat de societatea ucraineană sub conducerea autoritară a lui Leonid Kucima a produs un conducător de tipul Iuşcenko, revoluţionar oarecum fără voia lui: el a avut contacte cu vechile structuri şi promite că va crea unele noi. Unii dintre aliaţii săi din clasa politică au interese apropiate de ale lui, alţii vor să-l folosească pentru a-şi rezolva propriile interese. Masele îi scandează numele cu speranţa că politicianul ajuns în frunte prin efortul lor, prin disponibilitatea lor de sacrificiu (din fericire nu a fost pusă la încercare), îi va ajuta să fie liberi în urmărirea propriilor interese. La Washington, libertatea e ceva „care este" şi politicienii vorbesc despre ea cînd vor un rol de erou dramatic. La Kiev, libertatea e încă o problemă a fiecărui figurant, fie că e costumat în portocaliu sau în albastru, şi se leagă de pîine, de pensie, de serviciu. La Moscova şi în alte oraşe ale Rusiei se desfăşoară în aceste zile „revoluţia căruntă": pensionarii cer să li se dea înapoi dreptul de a merge gratis cu mijloacele de transport în comun. Popularitatea lui Putin scade.

globul cubic

Scrisoare din închisoare

Hodorkovski, principalul acţionar al firmei Iukos, avea o avere apreciată la 15 miliarde de dolari. Grosul acţiunilor a fost preluat de stat. Mihail Hodorkovski e în puşcărie, pentru că nu şi-a plătit impozitele. De acolo el scrie: „Chiar dacă unora li se va părea ciudat, pierderea nu mi se pare insuportabilă. Ca mulţi alţi deţinuţi, celebri sau nu, trebuie să fiu recunoscător puşcăriei. Mi-a oferit luni de zile în care să mă concentrez intens, timp necesar pentru a mă gîndi la viaţa mea. Mi-am dat seama că bogăţia, mai ales cînd e mare, nu este o garanţie a libertăţii. În calitatea mea de coproprietar la Iukos dedicam o enormă energie protejării bunurilor mele. Şi trebuia să mă păzesc de ceea ce le dăuna. Aşa că adeseori tăceam, ca să nu fac declaraţii nepotrivite. Trebuia să închid ochii la multe lucruri, să accept multe altele, de dragul acestei proprietăţi, pentru ca s-o păstrez şi s-o fac să crească. Eu îmi conduceam compania, dar şi ea mă conducea pe mine. Aş vrea deci să adresez un avertisment special oamenilor tineri care în curînd vor ajunge la putere: nu îi invidiaţi pe posesorii marilor averi. Să nu vă imaginaţi că au viaţă uşoară şi comodă. Posesia deschide noi perspective, dar anihilează creativitatea şi limitează expresia personalităţii. Statutul meu s-a schimbat. Devin un om obişnuit (fac acum parte din partea superioară a clasei mijlocii) şi esenţial pentru mine este să fiu, nu să am. Nu mai lupt pentru bani, ci pentru dreptul de a fi eu însumi. În această luptă sînt singur, cu sentimentele mele, cu ideile şi capacităţile mele, cu voinţa, spiritul şi credinţa mea. Fără îndoială, este singura opţiune valabilă, opţiunea pentru libertate. (...) Persecutorii mei ştiu că dosarul meu penal nu conţine nici o dovadă a vinovăţiei mele, dar nu asta e problema, or să mă acuze de altceva, că am dat foc Moscovei sau că am pus la cale o contrarevoluţie economică. Vor să-mi dea o condamnare grea, cinci ani de puşcărie, chiar mai mult, de frică să nu mă răzbun. Aceşti oameni cu o minte simpluţă cred că toţi sînt la fel ca ei. Fiţi liniştiţi: nu am intenţia să devin un nou conte de Monte-Cristo". Urmează alte declaraţii în acelaşi stil. Dacă mai stă cinci ani acolo, nu e exclus să se călugărească... (**M. B.**)

H.-R. PATAPIEVICI

breviar de prezență

Bisericile şi secularizarea

Părintele André Scrima a murit în 19 august 2000. În decembrie 1999, Cristian Mititelu m-a rugat să fac pentru BBC o emisiune care să răspundă la întrebarea „Ce soartă va avea creştinismul în noul mileniu?". Părintele Scrima a fost unul dintre cei intervievaţi. Răspunsul său, rapid formulat, a fost următorul: pentru a redeveni autentic, creştinismul se va retrage în catacombe; va redeveni un creştinism în afara statului, în afara instituţionalizării, în redescoperirea relaţiei personale de credinţă.

Răspunsul părintelui Scrima avea prin ce nedumeri. Cum adică? – creştinismul trebuie să renunţe la achiziţiile sale istorice cele mai preţioase: la marea tradiţie instituţională a Bisericilor creştine? Nu tocmai. Părintele Scrima nu ne invita să constatăm decesul creştinismului instituţional. Ne soma însă să luăm act de faptul că secularizarea nu a însemnat numai procesul prin care statele moderne au expropriat posesiunile temporale ale bisericilor creştine. A însemnat şi procesul prin care bisericile însele s-au lăsat confiscate, pe dinăuntru, de logica puterii temporale. Altfel spus, secularizarea prin care bisericile au fost forţate să-şi cedeze posesiunile trebuie dublată de luarea în seamă a secularizării prin care bisericile s-au luptat pentru a fi identificate cu posesiunile lor. Au vrut să fie statul; cînd nu s-a mai putut, au dorit să rămînă lipite de stat; au vrut să li se recunoască o putere oficială; au concurat pentru bunurile acordate de stat; s-au bătut pe fonduri publice; au acceptat să devină biserici salariate; s-au luptat pentru ca statul să le confere o legislaţie de putere. Exilate, despuiate şi scoase în afara legii de statul iacobin modern, bisericile creştine au cerşit de la instituţiile lui firimiturile unui festin al puterii laice de la care au fost excluse cu şuturi în fund. S-au identificat cu ceea ce le-a fost refuzat. Izgonite de la masa puterii, bisericile au început să interiorizeze în special viciile de la practicarea cărora au fost excluse. Viciul cel mai periculos pentru o biserică este întrebuinţarea vocaţiei ei spirituale ca mijloc în vederea atingerii unor scopuri de dominaţie materială. Ceea ce spunea părintele Scrima cu referire la tragerea în catacombe în pragul mileniului III era că puterea care a asigurat triumful creştinismului la începutul mileniului I s-a manifestat ca putere care i-a determinat degringolada, la sfîrşitul mileniului II. Căci, dacă statul modern a exclus bisericile creştine de la exercitarea puterii, atunci anume setea de putere materială le-a pus în criză viitorul. Bisericile sînt distruse de puterea lor temporală, deoarece puterea nu poate fi exercitată decît ca un stat, iar statul este contrarul religiei: dacă o biserică nu te poate salva decît cu mijloacele unui stat şi numai în măsura în care o poate face statul, atunci nu merită să dubleze în mod imperfect statul – sau biserica sau statul, este raţionamentul; iar modernii au tranşat pe bună dreptate în favoarea statului, care oricum se achită mai bine decît orice biserică de sarcina de a stoarce şi strînge impozite.

Prin urmare, sursa secularizării interne a bisericilor creştine a fost dorinţa acestora de a fi puternice după chipul şi asemănarea statelor. Ceea ce, în ordine religioasă, a constituit o eroare categorială. Din acest motiv, pentru a supravieţui, creştinismul trebuie să înţeleagă nu atît că vremea puterii lui a trecut, cît că puterea vremurilor asupra lui trebuie să înceteze. Altfel spus, trebuie ca secularizarea internă a bisericilor creştine să fie curmată. Cum? Metaforic vorbind, ne spunea părintele Scrima, revenind în catacombe. Revenind, adică, la credinţa creştinilor din primele veacuri creştine, cînd, cum spunea Ioan Gură de Aur (deja în secolul al IV-lea!), altarele erau de lemn, iar preoţii de aur: spre deosebire de situaţia de acum, cînd altarele sînt din aur, iar preoţii de lemn. Renaşterea bisericii e cuibărită în renunţarea radicală la visul preoţilor ei de

lemn de a domina lumea prin puterea pe care o exercită statele. Trebuie regăsită *cealaltă* putere, care nu e a dominaţiei şi în numele căreia a venit *Bunavestire*.

ready made

„Sînteţi mulţi şi videţi un iepure mergînd cu sînge rece fără să gîndească la întîmplări. Îl vezi că sgîrie pămîntul şi se culcă. Luaţi seama unde s-a pus şi-l încongiuraţi pe de parte. Cînd veţi fi aproape, alergaţi toţi spre dînsul strigînd: *la frigare porc de cîine!* El va sări la zece paşi, şi negreşit îl veţi înpuşca. De eşti singur fă-te că nu l-ai văzut. Încongiură-l pe de parte cîntînd: iepuri, paseri, căprioare nu-s a mele vînătoare, sau ce-ţi va veni în gînd şi nu sta în loc pîn' vei fi aproape şi-ţi va veni îndămînă să-l dai tumba.

[...]

Cînd e cald, el se pune la umbră în vr-un ogor de cartofi sau în vrun pîrlog. Dacă a ploat mult pîn a nu răsări soarele, el nu intră la desime pentru că nu-i place să-i cadă picături de apă în urechi."

(C. Negruzzi, „Vînătorul bun sau meşteşugul de a nu-ţi fi urît", în *Documente şi manuscrise literare*, vol. I, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1967)

Şerban FOARŢĂ

rimelări

Zăloagă

Un măr amărui
prin care lucarne
deschid, ca-ntr-o carne
de melc, — cărărui

îşi fac, în amara
lui inimă, viermii
ce-adastă a iernii
venire-n cămara

aceasta, — cum carii
o-adastă-ntr-o carte
de care n-au parte
decît anticarii,

cu vechi untdelemn
pătată, — din care
se cerne, în zare,
făină de lemn.

Adrian CIOROIANU

poveşti suprapuse

Dez-ideologizarea aducerii aminte

(cum Shoah-ul şi Gulag-ul se pot susţine reciproc)

În ziua de 27 ianuarie 1945, trupe ale Armatei Roşii în înaintare *na Berlinu* intrau în aria unui complex foarte mare, despre care le ieşiseră în cale diverse legende, care de care mai lugubre. Parcelat şi îngrădit cu garduri succesive de fier, sîrmă ghimpată, stîlpi de lemn şi de ciment, *Konzentrationlager* Auschwitz-Birkenau părea de departe o fermă părăsită, foarte paşnică şi foarte gri. Totuşi, în timpul operaţiunilor de acoperire a perimetrului, aproape 230 de soldaţi sovietici şi-au pierdut viaţa, în schimburi de focuri răzleţe cu un inamic în retragere, mai curînd nevăzut. Vreo cîţiva au murit accidental, victime ale unor capcane din sistemul de securitate – bazat pe electricitate de înalt voltaj – al celor trei incinte principale ale lagărului. Erau ultimii căzuţi la capătul unei foarte lungi liste: din '40 şi pînă la începutul lui '45, în complex au murit – se estimează – circa 1,1 milioane de oameni, dintre care 960.000 de evrei aduşi din toată Europa, 75.000 polonezi, 21.000 ţigani şi 15.000 soldaţi sovietici*. Înfiinţat iniţial ca un lagăr de concentrare pentru detenţia a cel mult 10.000 de prizonieri, Auschwitz s-a extins succesiv, înghiţind localitatea proximă – *Brzezinka*, în poloneză, *Birkenau* în germană –, şi devenind apoi cea mai mare uzină de exterminare în masă cunoscută pînă în acel moment în istorie.

La 60 de ani distanţă, un val memorial fără precedent înconjoară acest reper al crimei din secolul trecut. Pentru comemorarea de ieri, 27 ianuarie a.c., la Auschwitz îşi anunţaseră participarea peste 50 de şefi de state şi de guverne şi aproape 10.000 de persoane. Duminica trecută, la Paris, pe *rue* Geoffroy-L'Asnier din arondismentul 4, a fost inaugurat un „zid al numelor" pe care sînt înscrise date despre cei 76.000 de evrei deportaţi din Franţa (şi morţi în lagăre, în majoritate) de către ocupantul german de atunci, în colaborare cu regimul de la Vichy. O şedinţă specială la sediul ONU din New York, luni, apoi o alta, ieri, la Parlamentul European, au marcat aniversarea. În Polonia, calmul pare a fi revenit în dezbatere, după cele două episoade care i-au pus pe polonezi faţă în faţă cu propria lor memorie: unul legat de ridicarea – în memoria unor compatrioţi împuşcaţi – unor cruci în incinta lagărului, altul după ce istoricul american Jan Gross a detonat, în 2000, pe baza unor probe categorice, *afacerea Jedwabne* – un sat polonez pînă atunci anonim, în care, pe 10 iulie 1941, 1.600 de evrei au fost omorîţi de propriii lor vecini.

Ceea ce mi se pare mai important în toată această suită de manifestări este nivelul comemorării, mult mai ridicat faţă de acum zece ani, cînd se împlinea o cifră *rotundă*. În ianuarie 1995, Europa încă digera ideea unei integrări ce oferea mai multe probleme decît promisiuni, cu atît mai mult cu cît războiul din fosta Iugoslavie punea chiar atunci sub semnul întrebării întregul eşafodaj, abia schiţat, al instituţiilor comunitare (şase luni mai tîrziu avea să se producă masacrul de la Srebrenica, una dintre cele mai triste pagini din toată istoria postbelică a continentului şi semnul, clar, că alunecarea în iraţional se poate produce oricînd şi aproape oriunde dacă sînt neglijate primele simptome ale crizei). Nu numai *Shoah*-ul a trecut printr-o asemenea evoluţie a comemorării; în iunie 2004, a 60-a aniversare de pe plajele debarcării aliate *(D-Day)* din Normandia a fost mai extinsă decît cea din iunie 1994 – atunci, Bill Clinton şi François Mitterrand făcuseră oficiile de gazde, în condiţiile în care nici Germania nu fusese invitată (pe motiv că fusese, în raport cu debarcarea, la celălalt capăt al armei) şi nici Rusia (pe motiv că ea debarcase, dar în altă parte).

Într-o lume mai curînd dispusă să uite (uitarea, în istorie, avînd deseori un rol terapeutic), extinderea unor astfel de comemorări, nu ca spectacol, ci ca distilare a memoriei, este îmbucurătoare. În fond, despre Holocaust sau despre D-Day se vorbea şi în deceniile trecute, în timpul *războiului rece*. Dar, mai mult decît acum un deceniu şi mai mult decît oricînd înainte, dez-ideologizarea treptată a acestor aniversări este ceea ce le face mai fireşti şi mai percutante. Nu de cifre rotunde avem nevoie, ci de separarea dezbaterii de ideologie.

Este cheia – cred – prin care trebuie să pregătim dezbaterea şi despre celălalt rău al secolului, cel care a rivalizat ura de rasă prin ura de clasă şi *Konzentrationlager*-ul prin Gulag. Dez-ideologizat, procesul comunismului nu va mai fi pus în umbră de procesul nazismului, ci va fi întărit.

* Date preluate din dosarul publicat în *Le Monde*, 24 ianuarie a.c.

Dan GOANŢĂ

medalia de abur

TVR – Replicile preced cutremurul

De cîteva zile avem parte de un schimb îngheţat de replici între premierul Tăriceanu şi şeful TVR, Valentin Nicolau. Discuţia a fost lansată de premier, care ar cam vrea să îl trimită pe dl Nicolau în mediul privat. Acesta (dramaturg familiarizat cu tehnica *qui-pro-quo*-ului) a reacţionat nervos, acuzînd alianţa D.A. că se bagă în treburile televiziunii. Un gest abil, dacă nu ne-am aminti de subţirica prestaţie a ştirilor TVR din ultimii patru ani. Perioadă în care, sigur, dl Nicolau n-a observat presiunile venite din direcţia Bunicuţei şi a Vînătorului (eroii pozitivi care umblau cu Scufiţa Roşie). Mă tem că tot Tăriceanu are dreptate.

Singurul argument al dlui Nicolau ţine de monitorizările pre-electorale ale *Academiei Caţavencu*, care a acordat TVR insigna neutralităţii. Dar dacă depăşim înşelătoarele statistici, nu e greu să descoperim cultura editorială a Televiziunii Române. O cultură a cumînteniei şi mediocrităţii, lucruri care nu au nimic în comun cu ziaristica. Mai ales cu cea publică, de la care aşteptările telespectatorilor plătitori sînt infinit mai mari decît în cazul privaţilor.

Despre mecanismul cenzurii pe faţă şi al comenzilor pe firul scurt au vorbit deja cîţiva ziarişti ai TVR, într-o izbucnire eroică. Nu insist. Derapajele sînt însă mai adînci. Telejurnalul produce ştiri construite pe principiul statistic (atît la sută puterea, atît la sută opoziţia), dar nu pe cel al relevanţei publice. Subiectele ce incriminează puterea sînt bifate de formă, dar nu sînt urmărite în dezvoltarea şi consecinţele lor. Să mai amintesc de subtila artă a epitetului şi a grimaselor chinuite, care transformă „neutralitatea" într-o glumă? Agenda faptului divers şi monden este umflată astfel încît să nu mai rămînă spaţiu pentru exploatarea periculoasei zone a politicii. Nici una din emisiunile de comentariu nu e realizată de ziarişti experimentaţi, de oameni cu atitudine sau cu prestigiu recunoscut. Invitaţii fac parte dintr-o reţea de „persoane aprobate", iar faptul că de curînd au început să apară şi „interzişii" de ieri nu poate decît să trezească zîmbete amare. Emisiunile de anchetă şi reportaj sînt cam evazioniste, cu extrem de rare străluciri. (Ele demonstrează însă că nu de profesionişti duce lipsă TVR, ci de manageri.) Dar la ce bun atîtea precauţii, cînd TVR este (din raţiuni tehnice) cel mai puternic furnizor de informaţii?

Actualitatea externă este tratată superficial, la limita materialului importat de la agenţii. Nici unul din subiectele „fierbinţi" nu a beneficiat de un documentar care să pună chestiunea în context. A fost arestat Pinochet la Londra, iată imagini. Dar, totuşi, cine este acest moşneag? Ce a făcut la viaţa lui? De ce a fost arestat la cererea unui procuror spaniol? A murit Arafat – liderul Autorităţii Palestiniene, OEP etc. Cine a fost, cum îl vede istoria? Reportajele făcute de Cristina Liberis cu eforturi stupefiante sînt salutare, dar insuficiente. În astfel de momente, o televiziune onestă ar produce un documentar de sinteză. Iar dacă nu are resurse, cumpără unul!

În schimb, în marile capitale zac corespondenţi bine renumeraţi, dar de tot rîsul. Intervenţiile lor de la Paris, Washington sau Berlin sînt preluări din depeşele Reuters sau Associated Press (la îndemîna oricărui cetăţean cu Internet), ilustrate cu imagini „de pe flux" sau cu pozele lor. Deşi dau o relatare chinuită pe săptămînă, nu au nici curiozitate ziaristică, nici unghi personal – emblemele profesionistului. Într-o economie stupidă, nu au cu ei un operator (şi nici nu pot angaja localnici) în aşa fel încît să ne prezinte şi nouă, amărîţilor, ţările unde ei se fac că muncesc. Singurele momente cînd TVR are imagini proprii (agenţiile străine fiind inutilizabile) sînt vizitele oficialilor români în ţara X. Ocazie cu care se face un comentariu minimal, slugarnic şi festivist, demn de Epoca de Aur.

Premierul are deci toate motivele să fie nemulţumit. Să sperăm că, atunci cînd va decide, se va gîndi mai puţin la păcatele fostului şi mai mult la calităţile viitorului diriguitor al TVR.

HUMANITAS
bunul gust al libertăţii

Colecţia
Înţelepciune şi credinţă

150 000 lei

SFÂNTUL AUGUSTIN
Despre îngeri şi oameni

www.humanitas.ro
www.librariilehumanitas.ro

Colecţia
Paşi peste graniţe

250 000 lei

OLIVER SACKS
Omul care îşi confundă soţia cu o pălărie

http://autori.humanitas.ro
www.humanitasrights.ro

Texte şi opinii de: *Liviu IOLU (jurnalist)* ● *Mircea KIVU (director IMAS)* ● *Sebastian LĂZĂROIU (director CURS)* ● *Alina MUNGIU-PIPPIDI (preşedintele Societăţii Academice din România)* ● *Mirela TUDORAN (director de cercetare IMAS)* ● ***Coordonatorii temei:*** *Magdalena BOIANGIU şi Cristian GHINEA*

DILEMA VECHE

ROMÂNIILE

Mihai Ralea a scris o carte care se numea Cele două Franţe, *în care descria Franţa muncitoare şi progresistă, opusă Franţei burgheze, religioase şi exploatatoare. Jacques Chirac a cîştigat alegerile prezidenţiale cu teoria „fracturii sociale": Franţa celor care au şi Franţa excluşilor, a marginalilor. El a promis că le va uni. Deocamdată nu a izbutit. După victoria lui Bush, s-a comentat mult teoria celor două Americi, cea conservatoare şi bigotă a preşedintelui ales cu o majoritate semnificativă, cea liberală şi cosmopolită care a pierdut fără drept de apel.*

Ţara modernă şi ţara conservatoare

Moda „celor două" se extinde. Donald Rumsfeld a vorbit despre cele două Europe – una prăfuită, sătulă de atîta bine şi antiamericană, cealaltă încă flămîndă, încă visînd la binefacerile prieteniei cu America.

Alina Mungiu-Pippidi a emis mai demult teoria celor două Românii postdecembriste. A găsit receptare la Adrian Năstase, care vorbea luna trecută despre două Românii, una a sa, cealaltă a lui Traian Băsescu. Într-o stare de inconfort, fiecare om se simte un pic străin în ţara lui şi se vrea parte a altei ţări şi a altui popor. După ce s-au răcit patimile electorale şi Băsescu conduce vesel cele două Românii, am vrut să verificăm dacă teoria se potriveşte cu practica şi pe unde trece graniţa între cele două ţări din România. Sigur că votul developează poziţiile faţă de principalele probleme ale populaţiei, dar există şi multe probleme secundare care fac graniţa foarte flexibilă. Cum s-o simţi, de pildă, noul consilier de la Ministerul Agriculturii, un ţăran de 72 de ani care nu a fost niciodată la plajă, în plină Românie care nu i se potriveşte? O ţară modernă presupune multiplicarea acestui tip de destin. Se poate spune cu certitudine totuşi că există şi la sate oameni doritori de modernitate şi că nu toţi orăşenii se dau în vînt după binefacerile societăţii deschise.

Ca să nu trecem lejer peste momente serioase, Dilema veche *readuce în discuţie problema fraudei electorale. Competiţia dintre cele două Românii, orice le-ar deosebi, trebuie să fie corectă şi pentru asta trebuie lămurită acuzaţia adusă între cele două tururi. Mircea Kivu descrie ce se poate deduce din datele existente: faptul că PSD a avut avantaje acolo unde voturile pe liste speciale a fost masiv. Se pare că, totuşi, cele două Românii şi-au cam furat una alteia căciula.* ***(M. B., C. G.)***

Alina MUNGIU-PIPPIDI

Contractul de coabitare

„Ceea ce face originalitatea României faţă de vecinii ei mai avansaţi pe drumul democraţiei este... ruptura cvasitotală care există între aceste două fragmente, care ne pot face să vorbim practic *despre două Românii diferite, cu conştiinţă de sine şi a restului lumii diferite.*"
Românii după '89, Editura Humanitas, 1995*

Afăcut carieră vechea idee cu cele două Românii, a devenit ceea ce se numeşte o paradigmă-sistem. Ea explică acum totul, ruptura rural-urban (care fusese ideea originară), dar şi ruptura tradiţionalism-modernism, transilvănism-valahism, şi chiar conflictul dintre grupul de la Păltiniş şi heterogenii săi contestatari. Depinde de unde te poziţionezi, sînt multe posibile „două Românii". Dar tot vechea interpretare rămîne singura cu un sens: restul sînt fantoşe intelectuale, nu realităţi.

Acum, că s-au răcit alegerile şi avem timp de analize statistice, cele două Românii se întrevăd din *blow-up* precum fotografiile: pe de o parte, o Românie *europeană*, cu oraşe şi comune dezvoltate, cu muncitori, pensionari, fermieri şi patroni, care votează divers, de la stînga la dreapta, dar mai mult la dreapta, şi pe de alta, una de *lume a treia*, a agriculturii de subzistenţă, fără bani, trăind din ce cultivă sau schimbă prin troc, care votează uniform, PSD. Acestea două nu se suprapun perfect cu urbanul şi ruralul, ruralul din Prahova sau Cluj nu e de „supravieţuire", precum cel din Teleorman sau Giurgiu. În primul avem fermieri sau întreprinzători sau meseriaşi, în al doilea găsim doar ţărani. La venit, educaţie şi vîrstă egală între urban şi rural, ţăranul este un om mai supus, care crede *că liderii trebuie ascultaţi chiar atunci cînd greşesc. E singura diferenţă psihologică semnificativă faţă de urban*. Ce diferă este *autonomia* în termeni reali a ţăranului, mult mai mică decît a fermierului sau a orăşeanului. Ţăranul este atît de lipsit de resurse, că depinde de pădurarul care îi dă bonul de lemne, primarul care îi dă ajutorul social cînd îşi aduce aminte, funcţionara de la Primărie care îi dă cupoanele pentru motorină cînd şi cum vrea ea. Mica gaşcă de pradă care ţine satul în gheare nu vrea ca lucrurile să se schimbe, pentru că, dacă cupoanele şi mandatele ar veni la dată fixă prin poştă, direct la oameni acasă, sau pădurea ar fi privată şi cu mai mulţi proprietari de la care poţi să cumperi, puterea lor asupra satului ar dispărea. Şi nu ar mai putea face ce fac azi, cînd controlează votul politic al întregului sat. De asta declaraţia lui Năstase la înfrîngere, deşi scrisă frumos, deşi rimează cu cărţile noastre vechi, nu e totuşi onestă, încă o dată. Cînd spune „mai există şi o Românie rurală, cu oameni în vîrstă şi oameni săraci, care are încă nevoie de ajutor nu doar pentru dezvoltare, ci şi pentru supravieţuire; aceşti oameni au avut încredere în mine", Năstase dă impresia că e vorba de o *alegere liberă*. Dar condiţiile de lumea a treia prezentate de mine mai sus pe scurt, mai pe larg în cartea mea *Secera şi buldozerul* (Polirom, 2002, L'Harmattan, 2004) impietează asupra libertăţii votului, la fel votează ţăranii şi în Pakistan, şi în Mexic, cu cei de care depind direct, şi nimeni nu spune că ei *aleg*.

Cifrele sînt elocvente. În ruralul de supravieţuire, doar vreo 5% dau importanţă faptului că un candidat e de dreapta sau de stînga. *Procentele celor care nu ştiu să deosebească dreapta de stînga deloc reprezintă peste trei cincimi din electoratul rural total din România*. Încrederea în Năstase, *un factor de personalitate*, explică majoritatea votului pentru PSD (peste 80%), în vreme ce în votul pentru Alianţă ponderea factorului ideologic şi a valorilor este mai mare, cu toată popularitatea lui Băsescu, care nu explică decît vreo treime. *Limitele popularităţii Alianţei sînt deci sociale, nu ideologice, şi de asta e greu de schimbat fără schimbări de structură socială, fără o scădere a clasei dependente şi o creştere a clasei autonome*, iertat fie-mi primitivismul sociologic. Cu numai patru milioane de oameni populaţie activă (a fi activ şi angajat cu contract e un determinant important al votului pentru Alianţă) e cam greu să ajungi la rîvnitul 51%. *PSD a condus ţara în tranziţie ca să conserve această structură socială premodernă*. Asta e vina sa fundamentală. CDR plus PD plus UDMR au condus-o fără a face o prioritate din această schimbare. Nu s-au prins.

Pînă nu anulăm *a doua Românie care e, de fapt, o Lume a Treia* nu ne putem permite să schimbăm sistemul de vot. Dacă, aşa cum era scris sus şi mare în programul PSD, am fi adoptat în primăvara trecută votul uninominal, fie pentru Senat (cum voia şi opoziţia) sau pentru ambele Camere (cum pretindea PSD că vrea, vezi stenogramele) una dintre Românii devenea mult mai tare decît cealaltă. Votul uninominal ne-ar fi scăpat de incertitudinile proporţionalismului care traduce direct votanţii în procente şi ar fi operat cu o altă unitate, circumscripţia (total, în propunerea PSD: pe jumătate, în propunerea colegilor de la APD). Rămînînd la Senat şi în varianta majoritar uninominală pură, susţinută de PSD, asta înseamnă, judecînd după votul din 28 noiembrie, că am fi avut 10 judeţe în care ar fi cîştigat D.A., vreo 3 în care ar fi cîştigat UDMR, şi 28 în care ar fi cîştigat PSD (mai ales cu circumscripţii făcute de *l'ancien régime*). D.A. ar mai fi luat şi Bucureştiul, care face vreo cîteva circumscripţii bune, dar raportul între PSD şi D.A. ar fi devenit cam 3 la 2, în loc de semiparitatea actuală. Şi am fi stat acum liniştiţi, fără coaliţie la guvernare, PSD forma un guvern majoritar şi Băsescu, ales direct, ajungea ca la Primărie în mandatul precedent, singur cu poporul. Şi România aservită ar fi dominat România liberă, în acordurile triumfale ale intrării noastre în Europa.

Iată de ce proporţionalismul, cu toate dezavantajele lui, e un contract de coabitare onorabil. Clivajele din societatea românească, dintre rural şi urban, dintre Bucureşti şi provincie, dintre majoritate şi minoritate etnică, dintre regiunea dezvoltată şi cea nedezvoltată, fără cablu şi asfalt, sînt pur şi simplu prea mari ca să ne jucăm de-a circumscripţiile şi să presupunem egalitate între circumscripţii. Pentru că România nu e o ţară omogenă, ci una în care straturile de dezvoltare coexistă nu doar pe perioade diferite (premodern lîngă modern), ci pe continente diferite (elemente de civilizaţie europeană lîngă elemente de lumea a treia). Tranziţia a accentuat aceste probleme în loc să le rezolve, şi migraţia masivă spre Occident, din ultimii doi ani, nu ajută la echilibrarea raportului dintre ţara nedezvoltată, majoritară, şi minoritatea activă politic şi educată.

Egalitatea voturilor, nu a circumscripţiilor, nu o fi nici ea perfectă – un vot needucat valorează cît unul educat – dar e măcar democratică. Ţine disproporţiile regionale şi de rezidenţă la minimumul posibil. Prin intermediul ei, cele două Românii pot coexista în viaţa lor aşa de înrudită, dar lipsită de înţelegere reciprocă reală, ca şi de sentimentul frăţiei. O vagă limbă comună cu aceleaşi cuvinte, dar cu concepte foarte diferite serveşte de liant temporar, ca şi televiziunea prin cablu. Cînd l-am întrebat la Nucşoara pe un ţăran, fost deţinut politic, de ce îşi cheltuieşte o treime din pensie pe cablu, mi-a spus că altfel copiii de la oraş nu ar mai veni să-l vadă. Costurile individuale, ca şi cele naţionale ale *coabitării* celor două Românii, par la fel de mari. Dar ca orice lucru imposibil, separarea costă infinit mai mult.

La un partid atît de mare ca PSD nu există probleme care să fie discutate în spatele uşilor închise. Ca să faci demonstraţia că eşti mare, trebuie să ieşi în piaţă. Sînt în total dezacord cu cei care spun să se întîlnească cei trei-patru lideri care sînt importanţi, care ei ştiu ce şi cum, discută ei şi am rezolvat problema. Să fim serioşi. Asta a fost în 1953 poate, nu mai e valabilă sub nici o formă. Discuţia dură dintre mine şi domnul Iliescu, de fapt, nu a fost o discuţie între mine şi dînsul, că au fost cîteva urlete ale dînsului la mine. Eu îl voi apăra întotdeauna pe domnul Iliescu pentru ce a făcut bun. Am spus doar că nu cred că este varianta optimă ca preşedintele fondator să fie şi întîiul reformator. Dar dacă majoritatea colegilor mei cred că asta este soluţia... Păi, cine ne pune pe noi să mergem cu automobilul cu viteza a cincea! Putem umbla şi cu a doua, cu a treia, putem sta pe loc, putem intra în marşarier... Eu visez a cincea, se poate numai a patra, bun, la limită mergem cu a treia, dar dacă propunerea este de viteza întîi sau de marşarier, atunci fără îndoială că va trebui să avem altă decizie.

Cum să nu am eu o problemă ca partid cînd nu ne votează copiii noştri?! Ceva greşim. Am pierdut marile oraşe. În Cluj, m-au votat foarte mulţi tineri, am luat mai mult decît dublul partidului şi nu mi-a folosit la nimic. În toate marile oraşe nu ne foloseşte la nimic. Noi partidul cui sîntem? Pe cine reprezentăm? Că pe tineri nu îi reprezentăm în suficientă măsură. Pe muncitori nu îi reprezentăm în suficientă măsură. Pe intelectuali nu îi reprezentăm. Cum să nu fi votat de tineret, de marile oraşe şi de intelectualitate?! Cînd constaţi acest lucru şi nu vezi că de fapt trăieşti o dramă, atunci tu ai o problemă clară de analiză.

(Ioan Rus, fost ministru de Interne, lider PSD Cluj, la BBC)

Rezultatul votului, faptul că noi am cîştigat alegerile parlamentare, iar Traian Băsescu pe cele prezidenţiale arată că, în prezent, există două Românii. În primul rînd, este vorba de o Românie urbană în creştere, cu o solidă componentă liberală, deşi, uneori, afectată de şomaj şi care aşteaptă de la stat mai degrabă şanse decît sprijin; aceasta este România care l-a votat pe Traian Băsescu. Dar mai există şi o Românie rurală, cu oameni în vîrstă şi oameni săraci, care are încă nevoie de ajutor nu doar pentru dezvoltare, ci şi pentru supravieţuire; aceşti oameni au avut încredere în mine.

Economia a început să funcţioneze, să crească, iar instituţiile au devenit tot mai eficiente. Nivelul de trai însă este zona în care va trebui să se acţioneze tot mai mult. Ambele Românii merită să trăiască mai bine, să se bucure de beneficiile integrării, ale continuării creşterii economice şi ale unei guvernări echilibrate. De asemenea, va trebui să coagulăm în jurul nostru interesele tuturor românilor şi motivele care ne unesc, iar nu cele care ne dezbină. Avem un Parlament echilibrat şi va urma, foarte probabil, o perioadă de coabitare.

(Adrian Năstase, 13 decembrie 2004, www.psd.ro)

---

* Nu există dovezi că Adrian Năstase ar fi citit vreodată această carte...

Alina Mungiu-Pippidi *este preşedintele Societăţii Academice din România (SAR).*

Sebastian LĂZĂROIU

Cîteva Românii

România intelectualilor de la sate

Nu cu mult timp în urmă, un politician în viaţă observa faptul că în România sînt două Românii. Deşi a fost premier timp de patru ani, se pare că nu a reuşit să observe această divizare, pînă cînd, perplex, s-a văzut în postura de pierzător al alegerilor prezidenţiale, basculat de la putere de electoratul urban. Sintagma „două Românii" e mai veche şi ea circulă în mediile sociologice de cîţiva ani buni. Ca întotdeauna însă, unele metafore inspirate fac carieră după ce ies din gura unui politician. Îmi este destul de greu să înţeleg la care „două Românii" s-a referit preşedintele PSD. La România rurală *versus* România urbană? La România tînără *versus* România vîrstnică? Este foarte adevărat că votul a fost polarizat atît după vîrstă, cît şi după rezidenţa votanţilor. Dar acest fapt nu a surprins pe nimeni. Toate studiile realizate de dinainte de alegeri au arătat un vot polarizat. La alegerile generale (la locale, povestea este mai nuanţată), oraşele votează D.A. (2004), PNL şi PD (2000), CDR (1996), iar sătenii se orientează majoritar spre PSD+PUR (2004), PSD (2000), PDSR (1996). Istoric deci, cele două Românii co-există de la începutul tranziţiei. Schimbările sînt mici şi de nuanţă, dar nuanţele s-ar putea să aibă un rol hotărîtor de acum înainte, şi cei care vor vedea doar două Românii sau, în orice caz, care vor conserva această gîndire dihotomică, de tipul ai lor şi ai noştri, nu vor înţelege mare lucru din ce se întîmplă. Eu aş spune că există *cîteva* Românii.

După alegerile din 2004 constatăm că ponderea PSD în rural este de 1,5 ori mai mare decît în urban, iar cea a Alianţei este de 1,7 ori mai mare în urban faţă de rural. La alegerile din 2000, PSD avea o pondere de doar 1,3 ori mai mare în urban decît în rural, iar cea a PNL de 1,8 ori mai mare în urban faţă de rural. Lucrurile nu arată cu mult diferit în 1996, e drept, cu alţi actori: PDSR şi CDR. Practic, se poate spune că electoratul rural se îndreaptă preponderent spre PSD, iar cel din urban spre D.A. (cu toate avatarurile acestor două forţe politice), fără a spune că nu există nici un orăşean care să voteze PSD şi nici un sătean care votează PNL-PD. Dar din punct de vedere statistic, dacă vreau să găsesc un votant PSD şi să am şanse mari să îl găsesc, îl caut în rural. Dacă vreau să găsesc un votant D.A., îl caut în urban. Totuşi trebuie spus că, dacă aş merge într-un sat şi aş alege o persoană cu studii superioare (un profesor, sau preotul satului, sau un inginer, sau un medic), aş putea avea surpriza să găsesc un votant al Alianţei D.A. Studiile arată că PSD are o pondere dublă faţă de Alianţa D.A. în mediul rural, dar că Alianţa D.A. are o pondere de 1,6 ori mai mare decît PSD la locuitorii din mediul rural care au studii superioare. Graficul de mai sus arată că, în mediul rural, creşterea educaţiei duce la inversarea raportului între PSD şi D.A. Ca să parafrazez un slogan de campanie, „Asta DA Românie!" – România intelectualilor din mediul rural.

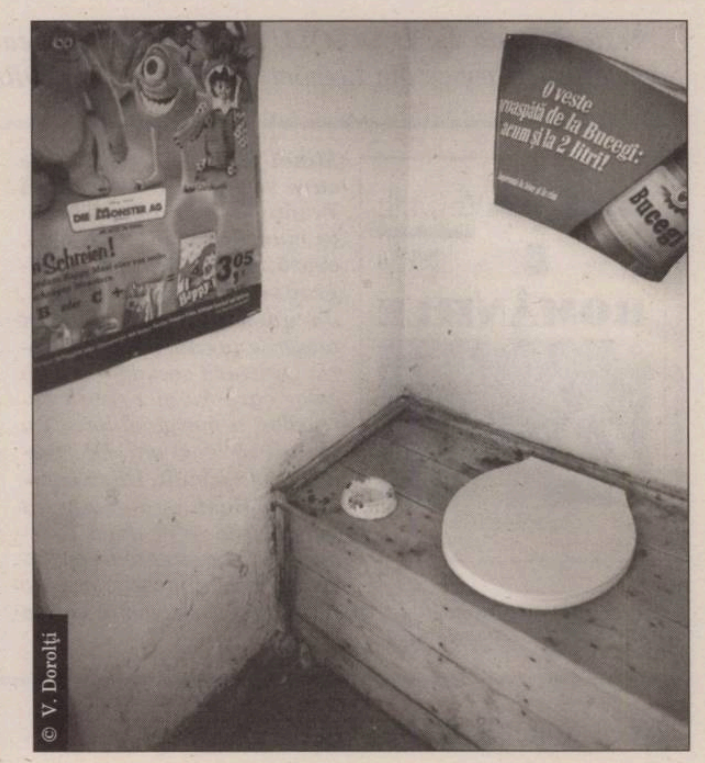

Ponderea PSD + PUR şi D.A în mediul rural după educaţie (Sursa: exit-poll, CURS, nov. 2004)

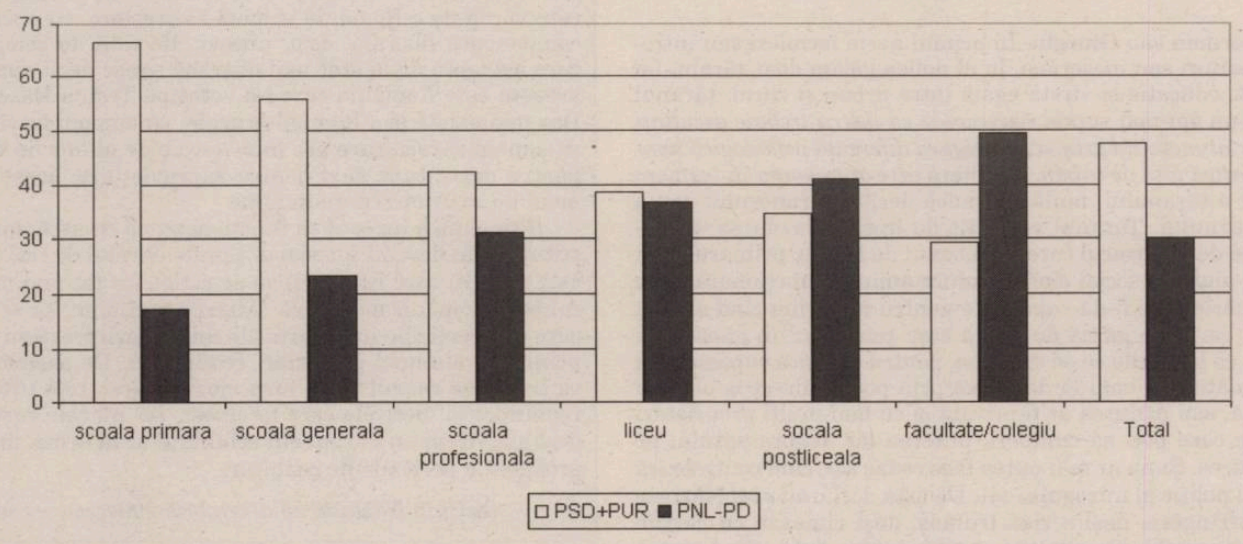

Scorul obţinut de Alianţa D.A în rural, după ponderea migraţiei

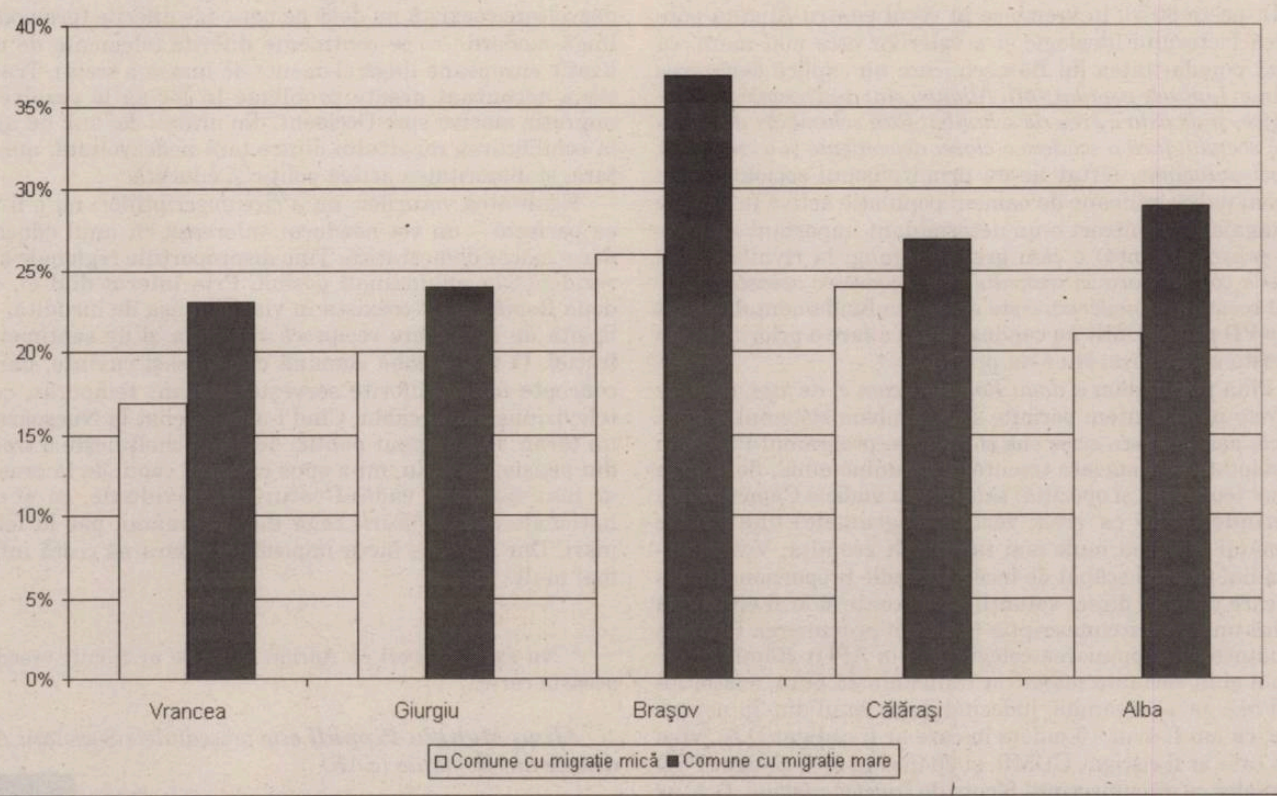

România din Italia

Mai există o Românie a comunelor cu experienţe în migraţia forţei de muncă în alte ţări, după 1990. Această Românie este mai vizibilă în acest moment în cîteva judeţe, unele dintre ele zone de electorat tradiţional PSD: Vrancea, Giurgiu, Călăraşi, Braşov şi Alba. În aceste judeţe, scorul Alianţei D.A. a fost semnificativ mai mare în comunele cu o pondere mare a migranţilor (vezi grafic). Au votat chiar ei, au votat familiile lor? Greu de spus. Există migranţi care au revenit definitiv în comuna natală, există migranţi care încă sînt plecaţi cel puţin cîteva luni pe an la muncă în Spania sau Italia. În aceste comune cu migraţie mare bate vînt de schimbare. Sînt oameni care au reuşit să găsească o strategie de a rezista declasării sociale după 1990. Studiile arată că mulţi dintre ei sînt foşti muncitori industriali (navetişti), care imediat după revoluţie s-au confruntat cu spectrul şomajului şi al decăderii pe scala socială (navetiştii de la sate înainte de 1989 o duceau sensibil mai bine decît cei care lucrau în CAP). Mobilitatea i-a salvat. E drept că nu mai mergeau 10-20 km pînă la locul de muncă, ci cîteva mii de kilometri. Şi nu se mai întorceau seara la familii, ci de sărbători. Dar şi-au cîştigat independenţa faţă de statul milostiv. Şi au văzut multe pe unde au fost. Au adus bani, dar au adus şi idei noi şi o altă filosofie a muncii.

România oraşelor mici

Nici mediul urban nu este atît de omogen pe cît îşi imaginează unii. Cei mai mulţi din mediul urban au votat Alianţa D.A., dar pe măsură ce creşte vîrsta orăşenilor raportul de forţe se inversează. Există o Românie a vîrstnicilor din oraşe care votează PSD. Există şi o Românie a persoanelor care au puţină şcoală şi locuiesc în mediul urban şi care votează în mai mare măsură cu PSD, decît cu Alianţa D.A. Nici din punct de vedere regional nu există o mare omogenitate. Există o Românie a oraşelor mici care au votat PSD, chiar şi în Banat, în Crişana-Maramureş sau în Dobrogea, acolo unde ne-am aştepta să vedem Alianţa peste tot.

Lecţia pe care trebuie să o învăţăm cu toţii este că nu doar rezidenţa în urban şi rural face diferenţa la vot. Sînt şi alte criterii – precum vîrsta, educaţia, venitul, mărimea oraşelor, migraţia externă – care dau seamă de opţiunile politice ale românilor. Şi, în realitate, nu există o Românie dinamică, şcolită, informată, prosperă, care votează pentru liberali şi o Românie tradiţionalistă, slab informată, săracă şi imobilă care votează pentru socialism. De dragul metaforelor putem să simplificăm şi astfel. Dar pierdem nuanţele. Şi nuanţele arată că avem o Românie în continuă schimbare, care îşi arată într-un moment sau altul diferitele faţete. Eu cred că schimbarea vine mai curînd din zonele de inconsistenţă, în vreme ce zonele consistente de electorat sînt conservatoare în opţiunile lor. Cred că România aceea şcolită, informată, prosperă, din mediul urban şi zonele vestice, nu s-a schimbat prea mult după 1990, cum nu s-a schimbat nici cealaltă Românie, săracă, slab informată, tradiţionalistă. Dar bogaţii din zone sărace, intelectualii din mediul rural, pensionarii din marile oraşe au trăit cu adevărat provocările tranziţiei şi au trecut prin schimbări succesive. Într-un fel sau altul, lor li s-au cerut soluţii, ei au fost presaţi să inoveze şi cred că ei au schimbat România.

Sebastian Lăzăroiu *este directorul Centrului de Sociologie Urbană şi Regională (CURS).*

Liviu IOLU

Glumă cu statisticile

Oraşul lui Năstase

Cele două Românii despre care Adrian Năstase vorbea după ce a pierdut alegerile se încăpăţînează să nu se aşeze în schemele trasate de fostul premier. Votul poporului îl contrazice pe alocuri. Reportajul care urmează nu vrea să demonstreze că fostul candidat la Preşedinţie a greşit, ci să arate doar că ţara noastră poate glumi oricînd cu statisticile. Orăşenii au votat cu Băsescu, a „decretat" Năstase. Iată povestea unui oraş care se i împotriveşte, votînd 74,1% chiar cu Năstase.

Flămînzi, Cioata, cartier în Zona II

De cînd au fost păcăliţi, în primăvara anului trecut, ţăranii din oraşul Flămînzi parcă au intrat în amorţeală. Pe 1 aprilie 2004, Guvernul a hotărît: comuna din judeţul Botoşani trecea în documentele oficiale drept oraş, cu toate privilegiile şi obligaţiile acestui nou statut. Cei din Flămînzi s-au dezmeticit abia acum, iarna, după ce şi-au purtat cu grijă timbrul de orăşeni cîteva luni, că darul e de fapt o povară în plus. Nici nu s-au obişnuit oamenii cu grava titulatură – „la noi, la ţară", încă mai spun toţi – că s-au şi săturat de ea. O fărîmă dintr-o discuţie culeasă din biroul primarului cîntăreşte cît toate exemplele căutate pentru a schiţa o imagine completă a acestui oraş. Costică: „Anul trecut am dat la impozit 300.000 de lei, şi acum mi-a venit un milion şapte sute. Cum aşa?". Primar: „Flămînzi în deal şi Cioata sînt în Zona II de oraş, Costică. Aşa e legea, nu pot eu scădea impozitul". Costică: „Da' nu se pune... adică depinde de pămînt? Pe 36 de ari plătesc atîta?". Primar: „Banii rămîn în comună...". Costică: „Şi cu ce m-ajută pe mine dacă eu pînă la jenunchi merg în glod?".

Ca şi Costică, cei 11.887 de locuitori din Flămînzi simt în noul oraş aceeaşi problemă pe care o aveau şi în fosta comună. Cînd ajung în casă după vreo ploaie, pierd la fel de mult timp pe lîngă sobă pentru a-şi usca şi scutura din turul pantalonilor uliţa care s-a lipit de ei şi pe care o cară peste prag, bulgăre cu bulgăre, de cînd se ştiu.

Două feţe, acelaşi loc

Răbdarea de a sta în uşa primăriei o zi încheiată e răsplătită cu o numărătoare rece, care poate creiona dimensiunea citadină a acestei localităţi. Peste 50 de cetăţeni sînt frămîntaţi zilnic de probleme agrare, motiv pentru care îşi pun o pălărie pe cap, sar în căruţa cu numere de Flămînzi, îşi fac puţin curaj şi nu se opresc decît în faţa Consiliului Local unde încep să întrebe despre pămînt. Cel din ogradă, despre care tocmai află că a început să coste mai mult de cînd satul lor e numit cartier, sau cel de peste dealuri, unde la 15 ani după revoluţie haturile au rămas încă strîmbe. Flămînzenii au însă mari îndoieli în privinţa statutului localităţii. Aproape halucinante. „Noi sîntem de la oraş doar cînd ne ducem să plătim impozit. La oraş ar trebui să fie cel puţin un mijloc de transport în comun în sat. Sînt bătrîni care au treabă la Primărie. La ora de, mă duc şi mă urc în maxi-taxi şi am plecat la comună." Peste toate însă, în listele oficiale întocmite la alegerile trecute ei nu figurează ca orăşeni făcuţi peste noapte, ci ca orăşeni – punct. Argumentele acestui nou statut sînt o secţie de confecţii cu 50 de angajaţi, o fabrică de produse lactate, cîteva blocuri de locuinţe (unul aproape prăbuşit), o firmă de cablu şi o societate de transport intern şi internaţional care a luat parte din caimacul transportatorilor din Moldova pe rutele spre Bucureşti, Timişoara ori pe unde se mai plimbă botoşănenii. „Mai avem un «sapard» făcut, apă şi cablu TV în reţea", adaugă viceprimarul Dan Manole.

Aşa au intrat cei din Flămînzi, împotriva adevărului care-a ieşit din urne, pe harta imaginară trasată de Adrian Năstase la capitolul „orăşenii l-au votat pe Băsescu".

Efectul cuiburilor de ciori asupra campaniei electorale

Pe Dumitru Micuţaru – fost secretar PCR la CAP, fost FSN-ist, fost PDSR-ist, actual PSD-ist şi primar – a căzut greul campaniei electorale. „Eu am făcut campanie non-stop ca doctor veterinar. Că dacă s-a îmbolnăvit animalul, i-am intrat în curte omului, şi la noi la ţară omul..." – spune primarul şi adaugă: „Aici oamenii au votat stabilitatea, că le-a fost frică de cînd se ştiu de destabilizări". Într-o comunitate mică lucrurile mărunte pot înclina decisiv în alegerea conducătorului. În Flămînzi, cuiburile de ciori par să fi făcut diferenţa între PSD şi liberali. „Copacii care s-au tăiat acum erau plini de cuiburi de ciori. Şi fostul primar, de la liberali, n-a fost în stare în opt ani de conducere (la ţară răbdarea cunoaşte limite rezonabile – *n.a.)* să dea jos cuiburile de ciori din faţa Primăriei. Primarul nou a avut şansa asta"– spune Ion, şofer de ocazie. Şansa PSD-ului a fost, de fapt, un proiect de lărgire a drumului Iaşi – Botoşani. Şoseaua europeană a cerut sacrificii, printre care şi tăierea copacilor care-o mărgineau. Aşa au căzut şi cuiburile de cioară. Dacă nu se lărgea drumul, primarul actual era pus în postura să predea cuiburile de cioară la ceilalţi.

„Anul trecut s-au vîndut cele mai multe maşini din toată istoria ţării noastre." (Libertatea, *25 ianuarie 2005)*

„Dacă era dictatură, Iliescu ieşea din prima"

Ramir, care sprijină o masă în barul „La Tei" a primit în campanie o găleată de la PNL. A fost prea puţin pentru ca să-i schimbe direcţia votului. „Dacă era dictatură, Iliescu ieşea din prima. A băgat Băsescu bani ca să ferme PDSR-ul. Mie nici nu-mi dă, nici nu-mi ia. Îmi dă mie Băsescu ceva? Ieu un salar degeaba? Dacă era Năstase, ne dădea ceva acuma, din prima lună sigur ne dădea ceva. Acuma totu-i stagnat. Nu ştie omul ce să facă. La noi s-a votat cu Năstase pentru că el ce-o promis o dat. Cînd a zis că oul e alb, alb o fost. N-a spus că face găina ouă stînjănii. L-aţi văzut pe Băsescu dăunză seară la Jurnal? Cînd l-a primit cu garda de onoare se ducea înainte ca ...şi noroc că l-a oprit. Huă, stăi, bă, aici i-a zis. Ăsta-i hal de preşedinte?"

Top

● Oraşe care au votat cu Adrian Năstase în turul doi: Vlăhiţa (Harghita) – 83%; Odorheiul Secuiesc (Harghita) – 80%; Vulcan (Hunedoara) – 76%; Miercurea Nirajului (Mureş) – 76%; Ştefăneşti – 75,9% (Botoşani); Flămînzi – 74,1% (Botoşani).

● Comune care au votat cu Băsescu (doar Muntenia): Mahmudia (Tulcea) – 73,8%; Maliu (Tulcea) – 72,6%; Căscioarele (Călăraşi) – 70,8%; Albeştii de Muscel (Argeş) – 68,8%.

(sursa: IMAS)

Satul lui Băsescu

În multe dintre satele româneşti cu vreo fermă ori cu iazuri privatizate, circulă şi vorba că „e a lui Năstase, ştim noi". În Căscioarele, judeţul Călăraşi, oamenii spun că au văzut-o pe Dana Năstase de prea multe ori trecînd prin comună, ca să nu aibă certitudinea că pămînturile din satele vecine au fost cumpărate de familia fostului prim-ministru sau de apropiaţi ai acestora. Ori, cînd pe acelaşi pămînt oamenii ar fi vrut să-şi pască vitele, apare conflictul de interese. În Căscioarele, la 10 km de Olteniţa, acest conflict de interese a fost tranşat la urne cu 70,8 % pentru Băsescu, împotriva lui Năstase.

Fotografia care face diferenţa

Se zice că ţăranii de-aici nu le fac pe toate doar după cum îi taie capul. Privesc şi la vecin, după care se hotărăsc. „Dacă unul îşi face gardul verde, toţi şi-l vopsesc la fel" – spunea un venetic nu de mult timp aşezat în comuna Căscioarele. Dacă forţăm această descriere înseamnă că, sfătuindu-se înainte de vot, sătenii l-au ales pe Băsescu. Motive s-ar mai găsi, printre care şi unul foarte practic. Vara trecută, Căscioarele era un sat în pragul revoltei din cauza celor 700 de hectare concesionate de o firmă la care patroni sînt doi libanezi. Pămîntul este revendicat de Primăria din comună pentru că le-ar fi aparţinut cîndva celor din Căscioarele, care acum n-au unde să-şi priponească vitele. Mai mult, libanezii au angajat la firma lor oameni din sat, dar îi plătesc puţin şi-i muncesc mult. Legătura cu PSD-ul şi transferul răului şi-au avut fundaţia în doar două detalii: o fotografie a lui Ion Iliescu, pe care muncitorii au văzut-o agăţată pe un perete din biroul patronilor arabi, şi faptul că Dana Năstase a trecut prin comună de cîteva ori.

„Au văzut doar pe cele rele"

„Omul cînd ajunge la urne face cum vrea el, ăsta e marele avantaj al democraţiei." O spune nu vreun analist politic, ci Alexandru Cîrligea din Căscioarele, pensionar, cel mai cunoscut membru PSD din comună. El a dus greul campaniei electorale în sat pentru că este ales de 8 ani consilier local. Pe masă are doar o ridiche albă, şuncă şi vin. Un canal de ştiri este postul de televiziune preferat. „Oamenii la un moment dat se satură. Au vrut să schimbe PSD-ul şi l-au schimbat. Au văzut doar pe cele rele şi au zis: gata, jos cu ei", e concluzia sa. Şi pentru Alexandru Cîrligea libanezii par a fi motivul pentru care în Căscioarele a ieşit Traian Băsescu preşedinte. Doar că perspectiva se schimbă cu cîteva grade. „Noi, românii, nu prea sîntem învăţaţi cu viaţa la patron. Oamenii nemulţumiţi pentru că n-au mai putut să fure au votat cu PRM-ul, care a ieşit primul partid la noi, şi cu Băsescu la turul doi."

Gheorghe Irimia a fost ţărănist de cînd se ştie, dar la ultimele alegeri a votat altfel. „L-am votat pe Băsescu, sînt om de 82 de ani şi vă spun că PSD-ul a fost bun, dar a avut probleme foarte rele pentru noi, ţărănimea muncitoare. Cînd a fost să punem grîu, a mărit tariful la motorină. De-aia a pierdut, că lumea nu mănîncă fiare" – completează bătrînul. Partidele n-au sedii în Căscioarele. „În ceea ce mă priveşte, am fost din casă în casă" – spune Gheorghe Cucută, actualul primar, de la PD. Caracterul mai capitalist al satului Căscioarele se regăseşte doar din vorbele sale. „Aici avem o salbă de iazuri care sînt ale consiliului local şi zona este plăcută. Avem o cerere destul de mare de locuinţe de la Bucureşti. Liviu Tudor Samuilă şi-a cumpărat deja pămînt, Cătălin Crişan şi Ovidiu Ioaniţoaia au în intenţie să cumpere. Pe Florin Călinescu l-a tentat o concesiune..." – spune primarul. Tabloul de comună model este completat de ultimele sale vorbe: „avem cablu de la Olteniţa".

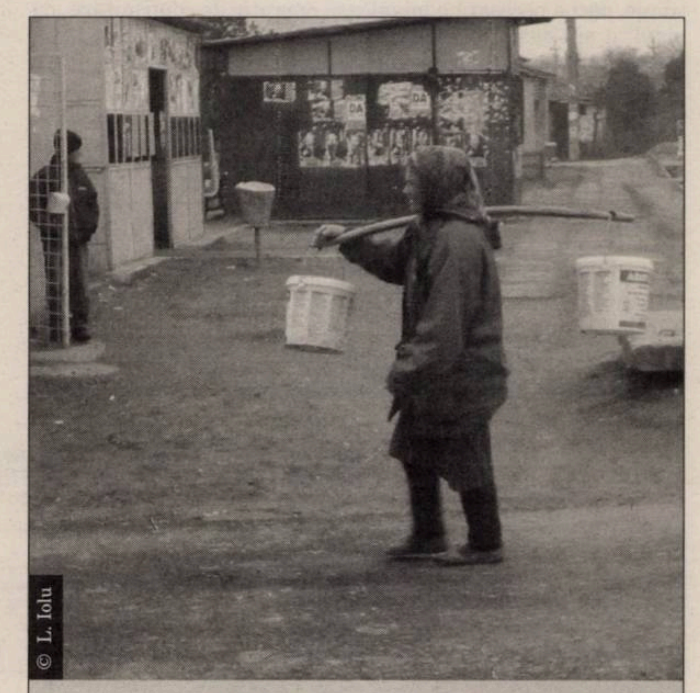

Echilibru politic la Căscioarele

Oamenii spun că în ultimul timp doar la înmormîntări se leagă şi dezleagă partidele. Nunţi sînt din ce în ce mai puţine la sat, iar clasele din şcoli s-au mai rărit şi nu-i chip să se schimbe ceva prea curînd.

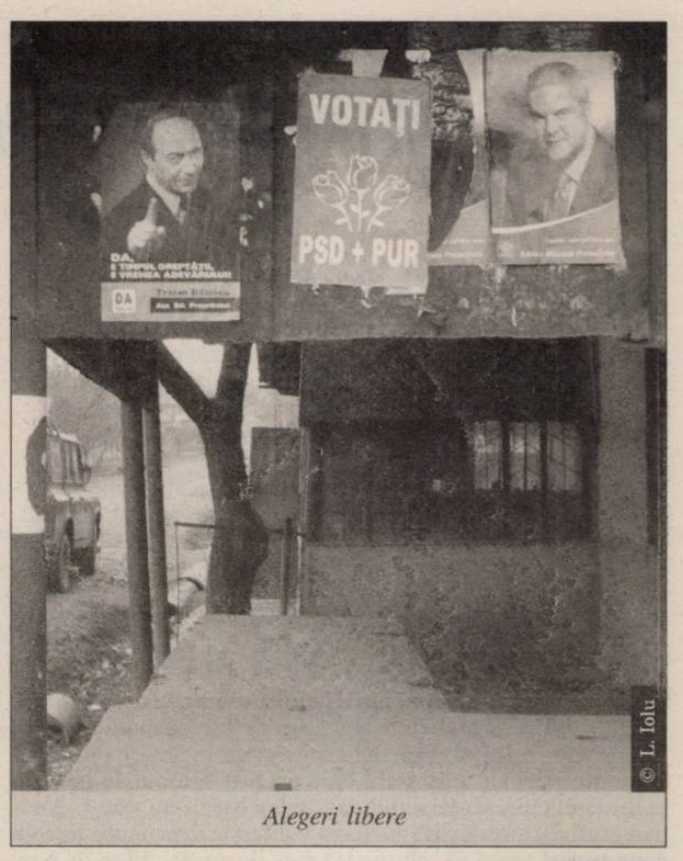

Alegeri libere

Mircea KIVU

Fraudarea alegerilor ca eveniment statistic

Alegerile s-au încheiat, atenţia generală este acum îndreptată spre felul în care structurile de conducere rezultate îşi pun în aplicare (sau nu) promisiunile electorale. Cu o lună în urmă, atenţia opiniei publice era captată de o acuză gravă – fraudarea alegerilor. Erau două elemente principale – modul în care funcţiona softul de centralizare a rezultatelor şi suspiciunea că un număr important de alegători votaseră de mai multe ori.

În ce priveşte centralizarea rezultatelor, acuza mi s-a părut de la început copilărească: la urma urmei, misteriosul „soft" nu făcea decît o banală operaţie de adunare a 17.564 procese-verbale. Operaţia e accesibilă oricărui calculator, fără alte abilităţi decît banalul *Excel*. Din moment ce rezultatele din fiecare secţie de votare erau publice, totul era, de la un cap la altul, uşor verificabil. Singura „fraudă" posibilă la acest nivel ar fi fost introducerea altor date decît cele din procesele-verbale (semnate de reprezentanţii tuturor partidelor), dar asta ar fi lăsat urme (baza de date cu toate rezultatele este publică).

În ce priveşte votul repetat, aici lucrurile se complică. Pe de o parte, dacă cineva a votat în mai multe locuri, numele său a rămas înregistrat în listele „speciale". Frauda este detectabilă, deşi nu tocmai uşor (listele „speciale" nu există în format electronic, deci e necesară o migăloasă operaţie de confruntare „cu pixul" a mii de documente). Alianţa D.A. a anunţat că a identificat cîteva sute de persoane ale căror nume (şi date de identificare) apar pe mai multe liste. În mod normal, Poliţia ar fi trebuit să se sesizeze, să verifice această informaţie şi, eventual, să înainteze Justiţiei dosarele penale. O tăcere suspectă s-a aşternut asupra acestei afaceri, deşi, în principiu, verificările n-ar fi avut de ce să dureze mai mult de cîteva zile. Sper că la un moment dat aceste verificări vor fi făcute. Din punct de vedere politic însă, problema tot nu ar fi rezolvată. Presupunînd că se va stabili că, să zicem, doamna X şi-a exercitat dreptul constituţional de cinci ori, în cinci secţii diferite, nimeni nu va putea vreodată afla pentru cine a votat dumneaei, deci care partid sau candidat a fost beneficiarul fraudei, pentru simplul motiv că buletinele de vot ştampilate de doamna X se află într-un mare sac, laolaltă cu alte cîteva sute.

Asemănătoare este situaţia voturilor nule (sau anulate). Există suspiciunea că, acolo unde vigilenţa observatorilor a fost mai scăzută, anumite buletine de vot au fost abuziv anulate. Cînd vezi că în două secţii din acelaşi judeţ (Constanţa) au fost anulate 37% din buletinele de vot, nu poţi să nu-ţi pui întrebări, dar, evident, totul se opreşte aici.

Listele speciale şi voturile PSD

Din fericire, analiza statistică ne poate răspunde la unele din aceste întrebări. Avînd la dispoziţie rezultatele oficiale de la toate secţiile de votare, vedem că la nivelul secţiilor de votare **există o asociere statistic semnificativă între procentul voturilor exprimate pe liste speciale şi al voturilor nule, pe de o parte, şi procentul voturilor obţinute de U.N. PSD+PUR şi candidatul Adrian Năstase, pe de altă parte. Cu alte cuvinte, cu cît într-o secţie s-au înregistrat mai multe voturi pe liste speciale şi mai multe voturi anulate, cu atît rezultatul votului a fost mai favorabil partidului aflat atunci la guvernare.** Pentru a face legătura între prezenţa pe listele speciale şi tendinţele votului, am utilizat analiza de regresie, procedeu care permite identificarea şi măsurarea relaţiei de dependenţă dintre un set de variabile (numite variabile independente) şi o altă variabilă (numită variabilă dependentă). În cazul nostru, variabilele „independente" au fost procentul alegători înregistraţi pe liste speciale (din totalul votanţilor din secţia respectivă), procentul voturilor nule (raportat la totalul voturilor exprimate) şi mediul de rezidenţă (urban/rural), iar variabila „dependentă" a fost procentul de voturi obţinut de U.N. PSD+PUR, respectiv de Alianţa D.A. Analiza detaliată, cu detaliile tehnice, este accesibilă la http://www.imas-inc.com/download/analize.pdf. Aici voi preciza doar că **probabilitatea ca relaţia enunţată să fie datorată hazardului este, practic, nulă.**

Pentru a face demonstraţia mai uşor de înţeles, am făcut următorul exerciţiu: am ordonat toate cele 16.824 secţii de votare normale în funcţie de procentul de voturi exprimate pe liste speciale. Am selectat două loturi „extreme", adică cele 1.000 de secţii cu cele mai mici procente de participare pe listele speciale (media participării la vot pe liste speciale: 3%) şi cele 1.000 de secţii cu cele mai mari procente de participare pe listele speciale (media participării la vot pe liste speciale: 35%). Am analizat apoi rezultatele obţinute în cele două loturi.

În secţiile cu puţini alegători pe listele speciale, Alianţa a înregistrat, în medie, cu 3% mai mult decît Uniunea; în cele cu mulţi alegători pe liste speciale, Uniunea a înregistrat cu 20% mai mult decît Alianţa. Dacă aplicăm metoda şi pentru secţiile cu multe voturi anulate, rezultatele merg în aceeaşi direcţie (analiza completă, de asemenea în studiul de pe pagina IMAS). Se observă acolo că Alianţa a obţinut scoruri de mai mult de două ori mai bune în secţiile cu puţine voturi nule, decît în cele cu multe voturi anulate. Acest efect a fost mai pregnant în mediul urban. Concluzia acestei analize confirmă rezultatele regresiei de mai sus, anume că prezenţa masivă a listelor speciale şi a voturilor nule se asociază cu mai multe voturi pentru Adrian Năstase şi PSD+PUR. Desigur, exista posibilitatea ca următorul contra-raţionament să fie valabil: au fost mai multe voturi pe liste speciale în zonele rurale (de ce?); tot aici, nivelul scăzut de instrucţie poate explica mai multe voturi „greşite"; ori, e dovedit că electoratul PSD e preponderent rural. Pentru a clarifica lucrurile, în analiza de regresie a fost introdusă şi variabila *urban*. Se constată că, într-adevăr, mediul rezidenţial influenţează semnificativ distribuţia voturilor, dar cele două variabile la care m-am referit (votul pe liste speciale şi voturile nule) au un efect propriu, separat de acesta.

Această analiză, dacă este corectă, dovedeşte fraudarea alegerilor? Nu, pentru că frauda este un concept juridic, nu unul statistic. **Analiza dovedeşte doar că un partid a fost favorizat – şi nu în mod marginal (situaţiile accccidentale nu lasă urme în statistici) – de prezenţa masivă pe listele speciale (1.057.523 de persoane, adică peste 10% din totalul votanţilor) şi de numărul mare al voturilor anulate (593.858).** Frauda, dacă a fost, trebuie lămurită de poliţie şi justiţie. Asta nu înseamnă că ar trebui invalidate alegerile, ci doar că cei care au comis fapte penale (inclusiv instigări, dacă se vor dovedi) trebuie trimişi unde (li) se cuvine.

Pentru a ieşi din zodia lui „merge şi aşa", lucrurile pot fi îndreptate cu adevărat într-un singur fel: o lege electorală clară şi care să funcţioneze permanent. Adică nu una modificată în pripă, fără dezbateri substanţiale, înaintea fiecărui scrutin (aşa s-a întîmplat din '90 încoace). Această lege ar trebui să enunţe clar condiţiile în care cineva îşi poate exercita dreptul la vot, asigurînd un echilibru între drept şi îndatorire. Adică, dreptul de vot este universal, dar trebuie să faci un efort rezonabil pentru a ţi-l exercita (de exemplu, să anunţi la secţia de care aparţii că la data alegerilor vei fi în altă localitate, să primeşti o adeverinţă cu care te prezinţi la altă secţie). Ar mai trebui un corp de funcţionari capabil să asigure o supraveghere profesională şi nu pompieristică a alegerilor (ştiu că există Autoritatea Electorală Permanentă, nu şi cum îşi justifică acesta bugetul alocat).

Scorurile medii obţinute de principalele partide în secţiile de vot cu procente extreme de votanţi pe liste speciale (Camera Deputaţilor)

	Rezultate: Total		Rural		Urban	
Procent voturi pe liste speciale	% D.A. PNL-PD	% U.N. PSD+PUR	% D.A. PNL-PD	% U.N. PSD+PUR	% D.A. PNL-PD	% U.N. PSD+PUR
1.000 secţii % foarte mic	***34.00%***	***30.63%***	*19.36%*	*34.44%*	*36.25%*	*30.04%*
1.000 secţii % foarte mare	***23.04%***	***43.12%***	*21.42%*	*44.78%*	*33.75%*	*32.15%*

***Mircea Kivu** este directorul Institutului pentru Marketing şi Sondaje (IMAS).*

Mirela TUDORAN

Mission Impossible II

– sau cum de a cîştigat Băsescu –

După alegerile din 28 noiembrie, cînd fiecare a găsit un răspuns la întrebarea „Eu cu cine votez?", a urmat o întrebare mai grea „Cine a cîştigat alegerile?". Aritmetica nu reuşea să dea un răspuns clar, toate combinaţiile fiind posibile (de exemplu, ponderea PSD + PUR + UDMR + minorităţi este mai mare de 50%, dar şi cea a alianţei D.A. + PRM + PUR depăşeşte pragul necesar). Toate acestea au ridicat miza celui de-al doilea tur al alegerilor prezidenţiale, chiar dacă în acel moment formulele Alianţei păreau mai degrabă de domeniul SF-ului. În aceste condiţii, cîştigarea turului al doilea al alegerilor de către Băsescu părea un fel de *Mission Impossible II* (prima parte a filmului am urmărit-o în 2000 la alegerile pentru Primăria Bucureştiului şi a avut un final fericit pentru Băsescu, şi mai fusese şi un *trailer* la localele din 2004).

Diferenţa dintre principalii doi candidaţi la Preşedinţie era de 7 procente (aproximativ 700.000 de alegători), voturile primite din partea alegătorilor lui Corneliu Vadim Tudor sau ai lui Marko Bela putînd să încline balanţa în orice direcţie. Cu toţii ştim care au fost semnalele pe care le-au transmis aceşti candidaţi celor care i-au votat. Analiza statistică realizată pe baza voturilor exprimate în cele două tururi arată că „sfaturile" date de cei doi lideri de partid (Vadim şi Marko Bela) nu au fost urmate întocmai.

Cei care l-au votat pe Vadim în primul tur s-au prezentat la vot şi au optat pentru Băsescu. Din 10 alegători ai lui Vadim, aproximativ 9 s-au prezentat la vot şi 7 l-au votat pe Băsescu. Extrapolînd la numărul de voturi obţinute de Vadim în primul tur, Băsescu a cîştigat în cel de-al doilea tur aproape 1.000.000 de voturi din partea alegătorilor lui Vadim.

Deşi se spune că electoratul maghiar este unul „disciplinat", 57% din cei care l-au votat pe Marko Bela în primul tur au preferat să nu se prezinte la vot. Totuşi, cei care au fost l-au votat în proporţie de 80% pe Năstase, ceea ce a reprezentat un cîştig de aproximativ 250.000 de voturi. Năstase a mai primit voturi din partea celor care au votat cu Petre Roman, iar Băsescu din partea celor care au votat cu Ciuhandu şi Becali.

Adăugînd aceste voturi obţinute din redistribuire la voturile pe care fiecare din cei doi candidaţi le obţinuseră în primul tur, rezultatele ar fi fost foarte apropiate, Năstase avînd chiar un uşor avans de aproximativ 50.000 de voturi.

Năstase ar fi cîştigat. Şi totuşi...

Cum a cîştigat totuşi Băsescu? Să ne amintim un pic atmosfera dinaintea celui de-al doilea tur. Pe de o parte, un PSD sigur pe victorie, oarecum relaxat, iar de cealaltă parte a baricadei, o campanie mediatică legată de corectitudinea alegerilor şi un slogan inspirat – „Nu pot fura ei cît puteţi vota voi!". Care au fost efectele? In ansamblu, prezenţa la vot a fost uşor mai scăzută în cel de-al doilea tur, dar o analiză detaliată a rezultatelor arată că:

- prezenţa la vot a fost mai scăzută mai ales în mediul rural (cu 8% mai puţin decît în primul tur, comparativ cu 4% în mediul urban), o parte a electoratului PSD-ist neprezentîndu-se la vot (fie că au mers pe principiul „Ce folos? Victoria e sigură!", fie că nu-l simpatizau prea tare pe Năstase). Conform estimărilor noastre, 2% din cei care l-au votat pe Năstase în primul tur (aproximativ 100.000 de alegători) nu s-au mai prezentat la vot în cel de-al doilea tur de scrutin.
- Băsescu a reuşit să mobilizeze o parte din propriul electorat care nu s-a prezentat la vot în primul tur. Estimarea realizată pe baza voturilor exprimate în fiecare secţie de votare arată că numărul acestora se ridică la cel puţin 200.000, adică numărul de voturi cu care a cîştigat Băsescu în faţa lui Năstase.

În concluzie, victoria lui Băsescu s-a bazat în principal pe voturile obţinute din partea alegătorilor lui Vadim şi pe mobilizarea propriului electorat: din cele 5.126.794 de voturi obţinute de Băsescu în cel de-al doilea tur, 77% au fost acordate de propriul electorat (inclusiv cei care nu se prezentaseră la primul tur de scrutin – aproximativ 2%), iar 19% au fost acordate de cei care au optat pentru C.V. Tudor în primul tur.

Aştept cu interes *Mission Impossible III*.

***Mirela Tudoran** este director de cercetare la IMAS.*

MEMORIA MARTORILOR

Primo Levi îşi aminteşte că în ziua aceea nimeni nu a fost fericit. Soldaţii sovietici intraţi pe teritoriul lagărului de la Auschwitz umblau de colo pînă colo şi nu înţelegeau ce vedeau. Deţinuţii au mai rămas cîteva zile bune în spatele gardurilor de sîrmă ghimpată. Nu mai erau ameninţaţi de o moarte violentă, dar nici nu sperau că ar mai exista vreo şansă ca lucrurile să se schimbe...

Ziua eliberării

„Pe 17 ianuarie, după-amiaza, s-a făcut ultimul apel. Numărul deţinuţilor era de 31.894 la Auschwitz (inclusiv Birkenau) şi de 35.118 la Monowitz, această cifră incluzînd şi lagărele satelit. În acea zi s-a decis evacuarea deţinuţilor. În timp ce ordinele se modificau din oră în oră, prizonierii consideraţi capabili să facă 50 de kilometri pe jos au fost separaţi de cei care nu puteau merge decît pînă la gara din Auschwitz şi de cei care nu puteau merge deloc. Deţinuţii spitalizaţi au încercat să afle dacă mai merita să execute ordinele şi să plece sau să rămînă, riscînd să fie ucişi de SS în ultima clipă. În următoarele două zile, 58.000 de prizonieri au părăsit lagărul, aproape toţi pe jos, pe o vreme glacială. Pe 20 ianuarie, Obergruppenführer Schumauser a ordonat lichidarea prizonierilor rămaşi în lagăr. Un detaşament SS a împuşcat 200 de evrei, apoi a aruncat în aer construcţiile ce adăpostiseră Crematoriile I şi II. (...) Pe 23 ianuarie, SS a dat foc barăcilor pline cu haine, din secţia «Canada». Pe 27, la ora 1 dimineaţa, a fost aruncat în aer cel din urmă crematoriu (nr. IV, conform numerotării) păstrat pînă în ultimul moment pentru incinerarea cadavrelor. În aceeaşi zi, pe la mijlocul după-amiezii, trupele sovietice au cucerit Auschwitz şi Birkenau. Cînd sovieticii au intrat în lagăr, 29 din cele 35 de magazii fuseseră incendiate. În ultimele şase, rămase întregi, eliberatorii au găsit o parte din ceea ce lăsase moştenire lagărul: 368.000 de cămăşi bărbăteşti, 836.255 de mantouri şi rochii, 5.525 de perechi de pantofi de damă, 13.964 de covoare, o considerabilă cantitate de îmbrăcăminte pentru copii, periuţe de dinţi, dinţi falşi, oale şi cratiţe. În vagoanele abandonate, s-au găsit sute de mii de alte articole vestimentare, iar în tăbăcărie, comisia sovietică de anchetă a găsit şapte tone de păr. Peste 7.000 de deţinuţi, încă în viaţă, i-au primit pe eliberatori; alte sute zăceau morţi acolo unde se prăbuşiseră."

(Raul Hilberg, *Exterminarea evreilor din Europa*, vol. II, Editura Hasefer)

Numărătoarea

Holocaustul evreilor români. Din mărturiile evreilor supravieţuitori, volum publicat de Institutul Român de Istorie Recentă, e o carte sobră care evită senzaţionalul: 40 de mărturii ale unor oameni născuţi în anii '20 sau la începutul anilor '30. Cînd erau foarte tineri, au trecut prin experienţele aceluiaşi proiect: exterminarea evreilor europeni. 20 dintre ei, originari din Moldova sau Bucovina, au fost deportaţi de statul român condus de generalul Antonescu în Transnistria, ceilalţi 20 au fost deportaţi de autorităţile ungare horthiste în lagărele morţii de pe teritoriul Poloniei şi al Germaniei. Colaboratorii Institutului Român de Istorie Recentă consemnează amintirile stimulîndu-le cu un set de întrebări menit să răscolească memoria, în aşa fel încît aceşti oameni acum bătrîni să poată povesti cotidianul ororii, amănuntele de pe drumul spre moarte, sfîrşit evitat de supravieţuitori prin întîmplări inexplicabile.

Întrebările sînt concrete, se referă la amănunte, încearcă să reconstituie dimensiunile unei barăci sau dacă aveau sau nu tacîmuri, cum erau closetele, şi tocmai acest efort adresat cotidianului concentraţionar dă o imagine mai percutantă a terorii decît consideraţiile savante despre caracterul ei criminal.

Cele două tipuri de experienţă au ceva în comun: şi România, şi Ungaria au procedat la deportarea în masă a evreilor, considerînd că apartenenţa la această etnie îi condamnă la dispariţie: din momentul cînd a fost luată această decizie pînă la aplicarea ei, deportaţii n-au mai fost consideraţi oameni şi n-au mai fost trataţi ca nişte oameni. Această identitate de scop se realizează prin mijloace diferite. Lagărele din Transnistria, situate în geografia unor localităţi obscure dintre Bug şi Nistru, erau nişte încropeli păzite şi se conta pe faptul că frigul, foamea şi bolile îi vor omorî oricum pe cei care nu aveau voie să părăsească perimetrul; execuţiile erau doar manifestările aleatorii ale cruzimii unuia sau altuia. Alta era situaţia în lagărele conduse de nazişti: aici se proceda în mod sistematic la o etapizare a dezumanizării şi se folosea o tehnologie a uciderii. În timp ce în Transnistria lupta – în măsura în care se poate vorbi de o luptă – se ducea cu un haos ucigaş, la Auschwitz, din momentul coborîrii din vagoanele de vite pînă la stadiul de fum ieşit de pe coşurile crematoriilor, victimele erau introduse într-un sistem de ucidere bine organizat şi implacabil.

Amintirile sînt monotone şi surprinzătoare în acelaşi timp: monotonia e asigurată de identitatea condiţiilor şi de finalul comun – moartea; fanteziste şi diferite sînt modalităţile de adaptare la destinul comun, inventivitatea în găsirea strategiilor individuale pentru a mai face faţă nesfîrşitelor apeluri, pentru a depăşi boala, pentru a ghici unde e primejdia mai mare: la muncă sau în baracă. Se dovedeşte că frica e un sentiment extrem de productiv: trăind într-o permanentă şi ultimă ameninţare, oamenii inventează variate procedee pentru încă o oră, pentru încă o noapte, pentru încă o zi. Nu a existat speranţă acolo unde peisajul era mereu populat de morţi. Morţi străini şi morţii tăi şi supravieţuitorii uită poate amănuntele, dar persistă sentimentul de mirare vinovată: cum de mai trăiesc ei dintre atîţia.

Departe de a fi omogene, mulţimile nu alcătuiau colectivităţi, suferinţa creează doar în condiţii cu totul speciale sentimentul solidarităţii. În aceste poveşti despre oamenii care cedau şi despre cei care luptau, cu situaţii irepetabile şi personaje fără nume, se ordonează şi lecţia pentru vremurile de azi. Lecţia de istorie şi de morală. Cartea supervizată şi prefaţată de istoricul Andrei Pippidi, alcătuită de colaboratorii Institutului Român de Istorie Recentă (Mihai Vakulovski, Ion Naval, Matei Petre, pentru interviuri, Armand Goşu – note) dă un răspuns fără echivoc întrebării ipocrite dacă a fost sau nu Holocaust în România. Da, în România, în urma unui sistem de legi şi de decizii adoptat de către stat, unii cetăţeni ai statului român au fost supuşi de către autorităţi unui tratament de exterminare, trimişi la moarte pentru că erau evrei şi faptul că unii – mulţi, puţini – au supravieţuit nu poate fi o compensaţie pentru cei care au murit.

Mai persistă o întrebare: cînd a început de fapt totul, cînd au fost daţi afară copiii şi profesorii evrei din şcolile româneşti şi ungureşti sau cînd unii vecini creştini au încetat să-i mai salute şi ce legătură poate fi între aceste măsuri, pînă la un punct paşnice, şi jandarmii care îi ucideau la marginea drumului pe cei răpuşi de oboseala marşurilor între nicăieri şi nicăieri? Cînd au învăţat băieţii aceia în uniformă, deoarece orice soldat nu e decît un om tînăr îmbrăcat de către stat, cînd au înţeles băieţii aceia că, deşi seamănă cu oamenii, evreii nu sînt oameni şi nici măcar animale, pentru că animalele din bătătura de acasă s-ar fi bucurat de un tratament mai bun?

În ceea ce priveşte lagărele morţii – Auschwitz şi diversele sale sucursale – persistă o imagine: cea a apelului. Ore în şir, indiferent de vreme, oamenii rău îmbrăcaţi şi aproape deloc hrăniţi, masele de schelete ambulante stăteau aliniate şi erau numărate. Uneori ai impresia că numărătoarea continuă şi astăzi.

pagină realizată de Magdalena BOIANGIU

„E adevărat pentru că eu am fost acolo"

„...Majoritatea dintre dumneavoastră ştiu ce înseamnă 100 de cadavre unul lîngă altul, ori 500 sau 1.000. Ceea ce ne-a călit a fost faptul că aţi rezistat şi, cu cîteva excepţii cauzate de slăbiciunea umană, aţi rămas oneşti. E o pagină de glorie a istoriei noastre care nu a fost scrisă şi nu va fi scrisă niciodată..."

Himmler, într-un discurs din 1943

Şef al Poliţiei şi al Gestapoului, apoi ministru de Interne, Himmler s-a înşelat: pagina de istorie a fost scrisă, e adevărat, dar nu ca una de glorie; e adevărat că, pe de o parte, multe conexiuni şi explicaţii lipsesc, iar, pe de altă parte, faptele sînt atît de monstruoase, încît par incredibile. E situaţia căreia a avut să-i facă faţă Oskar Gröning, la sfîrşitul anilor '80, pensionar, colecţionar de timbre. Acolo, la club, l-a auzit pe unul dintre filateliştii contestînd decizia Guvernului prin care se interzicea orice manifestare de negare a realităţii lagărelor morţii. „Cum să fie adevărat? E o halucinaţie. Nu pot fi arse atîtea cadavre dintr-odată" – spunea indignat contestatarul. Pe loc, Gröning a tăcut, dar apoi, după ce a citit literatura negaţionistă, a elaborat un document, răspîndit apoi pe Internet, confirmînd existenţa şi activitatea din lagărele morţii. Nu vorbea în necunoştinţă de cauză: el a lucrat la Auschwitz începînd din septembrie 1942, fiind soldat SS. A văzut cum evreii au fost coborîţi din tren pe o rampă, el făcea parte din grupul de control al bagajelor şi a văzut cum medicii SS separau bărbaţii de femei şi de copii, iar apoi îi despărţeau pe cei apţi încă pentru muncă de cei care urmau să fie gazaţi imediat. Oamenii bolnavi erau încărcaţi în camioane cu semnele Crucii Roşii: ei, cei din SS, se străduiau mereu să creeze impresia că oamenii n-au de ce să se teamă. Gröning presupune că la primul transport văzut de el, 80-90% dintre noii veniţi au fost ucişi imediat. Ceva mai tîrziu a văzut cum erau arse cadavrele, l-a chemat un coleg: «Vino cu mine, să-ţi arăt». Am fost şocat şi am rămas la o oarecare depărtare. Focul de-abia pîlpîia şi un kapo mi-a povestit pe urmă amănuntele. Era dezgustător, groaznic. El se distra pentru că atunci cînd începea arderea, ieşea aerul din plămîni şi părea că sar cadavrele, iar organele sexuale ale bărbaţilor păreau în stare de erecţie într-un mod pe care el îl găsea caraghios." Gröning a fost revoltat de ce a văzut şi s-a dus la locotenent şi a cerut să fie transferat într-o unitate de luptă. Locotenentul i-a zis: „Dragă Gröning, ce putem face? Sîntem în aceeaşi barcă. Avem obligaţia să acceptăm şi nu să ne gîndim la asta". Gröning s-a întors la treabă, în biroul său, unde nu avea un contact direct cu oroarea, pentru că număra banii luaţi de la deţinuţi. A întrebat dacă aceşti bani vor fi daţi înapoi. Colegii lui au rîs. În cele din urmă, în '44, s-a ţinut seama de cererea lui şi a fost transferat pe front. Cînd s-a predat armatei britanice, nu a pomenit nimic despre stagiul de la Auschwitz. A fost într-un lagăr de prizonieri din Marea Britanie, unde a muncit şi a avut „o viaţă confortabilă", s-a întors în Germania în 1948. Cînd socrii săi au făcut o remarcă despre Auschwitz din care ar fi putut reieşi că el e un „criminal real sau potenţial", s-a supărat şi a spus că, dacă mai zic vreodată aşa ceva, el nu le mai calcă în casă. Nu s-a ascuns, nu şi-a schimbat numele, a ajuns şef de personal la o fabrică de sticlă. Nu l-au chinuit remuşcările: el a procedat întotdeauna corect şi nu e vina lui că anumite lucruri, corecte atunci, astăzi nu mai sînt aşa. Doar întîlnirea cu filatelistul a introdus dezordinea: „Aş vrea să mă credeţi. Am văzut camerele de gazare. Am văzut crematoriile. Am văzut focul. Am fost pe rampă cînd se făcea selecţia. Vreau să credeţi că aceste atrocităţi au existat, pentru că eu am fost acolo".

(după *The Guardian*, 10 ianuarie 2005)

EDITURA POLIROM

■ Herta Müller
Regele se-nclină şi ucide

Noutăţi:

■ Mircea Eliade, Stig Wikander
Întotdeauna Orientul
Corespondenţa Mircea Eliade – Stig Wikander (1948-1977)

■ Tracy Chevalier
Doamna şi licornul

■ Nick Hornby
High Fidelity

Suplimentul DE CULTURĂ
Un săptămînal realizat în colaborare cu *Ziarul de Iaşi*
www.polirom.ro

Anca MANOLESCU

Întrebarea Graalului

Horia Bernea spunea că, dacă ai auzul destul de fin şi destulă supunere în faţa obiectelor, ele dictează omului de muzeu modul de expunere. Dacă ai o familiaritate respectuoasă cu mediul – cultural şi spiritual – care le-a produs, atunci obiectele îţi vor livra „interacţiunea lor armonică" pe care o ai de pus în spaţiu. Există şi savanţi care îşi „ascultă" în mod similar obiectul de studiu; între obiect şi metoda de cercetare se stabilesc atunci fericite concordanţe. De curînd, la invitaţia profesorului Ioan Pânzaru, a conferenţiat la Universitate şi la New Europe College Michel Zinck, titular al catedrei de literaturi ale Franţei medievale la Collège de France.

Conferinţa de la Colegiul Noua Europă, intitulată „Literatura medievală şi sentimentul religios în Evul Mediu", a avut două părţi. În prima parte, M. Zinck a reamintit cadrul de la care e potrivit să pornească studiul literaturii medievale. Produsă de un mediu impregnat şi organizat de creştinism, această literatură e bruscată în logica ei dacă i se refuză referinţa religioasă care întemeia modelul de lume unde a apărut. A studia omul medieval şi producţiile lui literare izolîndu-le de categoriile credinţei înseamnă a refuza să asculţi ceea ce au ei realmente de spus. Înseamnă să le impui tăcerea pentru a decreta, *ex cathedra,* sensul descoperit sau instituit de cercetător pe deasupra cuvintelor lor. (Deşi cercetătorul pretinde că a găsit acest sens dedesubtul cuvintelor, în ascunsul textului, ca un adevăr ignorat de autor, prea naiv pentru a-l conştientiza.) Studiul literaturii medievale a început, în secolul al XIX-lea, printr-o asemenea mişcare de „înstăpînire" asupra obiectului de studiu.

S-a încercat degajarea unei literaturi „profane", care ea singură ar fi avut originalitate şi valoare, spre deosebire de masa posomorîtă a literaturii pioase şi edificatoare. Dar a vorbi despre o literatură profană, separată de cea religioasă, a vorbi despre o creaţie cumva gratuită şi autonomă înseamnă – spunea M. Zinck – a proiecta asupra acelei civilizaţii conceptul modern de literatură. Înseamnă a-l judeca pe cel îndepărtat prin categorii care ne sînt proxime, secretate de cultura noastră, recentă. Pentru medieval, ceea ce definea lumea era *ordinea ei totală,* faptul că era un *tot bine îmbinat* de către o instanţă transcendentă. A detaşa un domeniu din ceea ce dădea sensul întregului ar fi, prin urmare – spunea M. Zinck – un scandal pentru omul medieval. Un alt anacronism fondator pentru studiile de literatură medievală (şi nu numai pentru ele) a fost, în epoca romantică, ideea naţională. Literatura veche era privită drept locul de alcătuire şi de expresie a sufletului unui popor. Ca atare, religia era de evacuat sau de minimalizat în studiul acestei literaturi, căci introducea reperul unei civilizaţii trans-naţionale.

Astăzi lecturile savante autoritare merg pe alte linii: citesc pretutindeni structuri de putere şi reprezentări ale politicului ori conflicte şi fracturi produse de violenţa diferenţelor explozive. Sîntem tentaţi să vedem *sub* ceea ce privim sau în *adîncul* lui, ceea ce face de fapt orizontul nostru imediat. Proiectăm categoriile noastre familiare în depărtarea celuilalt şi decretăm că în asta constă esenţialul mesajului său. Ca şi M. Zinck, L. Kolakowsky vorbea despre un anume demers savant care pretinde că, sub semnificaţia manifestă a unui text, există o semnificaţe latentă, imposibil de conştientizat de către producătorii textului; accesibilă doar cercetătorului exterior, ea ar fi semnificaţia adevărată, esenţială. Amîndoi consideră un asemenea demers nelegitim în măsura în care se declară singurul valabil.

„Nu trebuie să vrei să fii imediat" – spunea M. Zinck – „mai pătrunzător decît textele însele, iar autorii nu trebuie luaţi *a priori* drept imbecili ori naivi, nereflexivi, fără conştiinţa a ceea ce făceau. E o metodă proastă aceea care nu îşi impune, ca primă etapă, *să ia textul în serios*. Trebuie să priveşti întîi ceea ce textul însuşi vrea să spună, ceea ce el însuşi vrea să fie."

Aplicînd această metodă şi ilustrînd beneficiul ei, M. Zinck s-a referit în partea a doua a conferinţei sale la *Romanul Graalului* al lui Chrétien de Troyes. A expus linia directoare a romanului aşa cum este ea spusă, cu o rafinată tehnică de sinteză, în „Prolog". Luat în serios, drept poartă legitimă a textului, drept cheie de lectură, „Prologul" lui Chrétien de Troyes face din *Romanul Graalului* un roman al carităţii, în sensul ei de virtute teologală, de iubire milostivă. Nu pot, din păcate, reda fineţea demonstraţiei profesorului Zinck în ce priveşte articulaţia acestui prolog. El e realmente ţesut din referinţe scripturale. Sensurile construite prin împletirea lor comandă destinul eroului, rolul povestitorului şi al „destinatarului" căruia îi este dedicat romanul. „...Chrétien sème et fait semance d'un roman qu'il commence et il le sème dans un si bon lieu qu'il ne peut avoir du meilleur, c'est le comte Philippe de Flandre et d'Alsace." Parabola semănătorului şi a seminţei care e cuvîntul divin se îmbină aici cu tema generozităţii semănătorului (II Cor. 9, 6), dar şi cu tema celui ce „va lua însutit" dacă părăseşte „...mamă... sau ţarine sau case" (Matei 19,

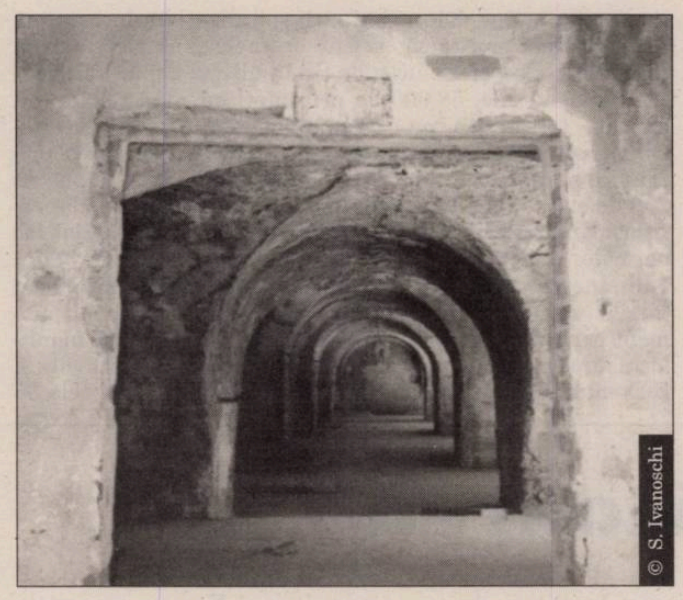
© S. Ivanoschi

29), aşa cum face Parsifal pentru a pleca pe drumul cavaleresc al Graalului. Imnul virtuţilor teologale din I Cor. 13 e pus de Chrétien în relaţie cu I Ioan 4, 16, printr-o elipsă, pe care unii cercetători au catalogat-o drept o simplă confuzie a ignorantului romancier medieval. El însă punea doar în comună vibraţie pasajele Scripturii pentru a spune concentrat şi intensificat că ţinta romanului şi a drumului lui Parsifal este caritatea desăvîrşită, adică divinul însuşi, fiindcă „Dumnezeu este iubire". În această vibraţie, care pentru medievali era perceptibilă, Chrétien inserează un alt traseu: cel de la autor către destinatar. Chrétien pune sămînţa textului său (care vorbeşte despre semănătorul divin şi despre calea spre El) într-un pămînt al carităţii: contele Philippe. Personajul, autorul şi lectorul sînt cuprinşi astfel în marele curent vital al Scripturii şi al cuvîntului divin. „Chrétien lasă să se înţeleagă că romanul este de o importanţă vitală pentru cel care îl lasă să trăiască şi să se dezvolte în el însuşi, pentru cel care nu îi lasă sămînţa să moară. Cuvîntul pe care Chrétien îl seamănă trimite la cuvîntul lui Dumnezeu şi e vital. Dar el depinde în mod vital şi de cel care îl primeşte. Destinatarul garantează că romanul va trăi" – spunea M. Zinck. „Ce povesteşte romanul Graalului citit în această cheie? E povestea unui tînăr care nu se interesează decît de el însuşi şi care învaţă să se intereseze de ceilalţi."

Însă aici, ca în orice orizont spiritual, a te interesa realmente de celălalt înseamnă a te interesa de Cel cu totul altul, a cărui imagine stă în ceilalţi şi în tine însuţi. E vorba despre un drum al cunoaşterii şi despre un drum al „convertirii" în sensul de întoarcere spre ţinta supremă. Iar acest drum cuprinde etape, rătăciri, ocoluri, învăţători, neînţelegere, pierderea ţintei atinse, uitare, ignoranţă, dorinţă, obsesie, reuşite ce se dovedesc eşecuri, clipe de stază care, de fapt, îţi arată ţinta. Peste toate acestea, romanul lui Chrétien de Troyes este un roman neterminat: poate fiindcă autorul avea o înclinaţie către neîncheiere (trei dintre cele cinci romane ale lui sînt neduse pînă la capăt); poate pentru că traseul lui Parsifal e virtual încheiat (şi narativ încheiat) prin întîlnirea cu eremitul din pădure, propriul său unchi, care îi explică secretul Graalului, deşi Parsifal nu îl înţelege încă; poate pentru că drumul, asemenea ţintei, este nesfîrşit. În romanul Graalului, „descoperirea nu se face liniar şi continuu, ci în două etape, ca un diptic. Eroul ajunge rapid, fără trudă, la ţintă. După 1.000 de versuri, abia o treime din roman, e la capăt, în castelul Graalului. Dar el nu înţelege ţinta pe care a atins-o. A atins ceva ce nu urmărea. Nu îi cunoaşte valoarea şi de aceea pierde ceea ce atinsese. Trebuie să refacă drumul parcurs, dar de astă dată cu greutate, dureros, în acea durere care e semnul conştiinţei".

În lumea corespondenţelor medievale, cele două etape structurează nu numai aventura cavalerească a carităţii. Structurează destinul omului şi al umanităţii, între paradisul unde au fost creaţi şi cel spre care trebuie să se întoarcă de-a lungul vieţii şi al istoriei lor. Structurează, de asemenea, înaintarea în contemplaţie, aşa cum apare ea în textele cisterciene, la Sf. Bernard, la Guillaume de Saint-Thierry, la Alain de Lille: „Sufletul se ridică spre Dumnezeu în mod continuu, ajunge foarte aproape de contemplaţie. Dar atunci trebuie să coboare, să regăsească cotidianul vieţii fiindcă are de integrat iubirea de aproapele în manifestările ei concrete. De aici se poate ridica pînă la contemplarea efectivă".

Pînă la urmă – spunea M. Zinck – cel care a înţeles, dintre moderni, sensul Graalului nu este un medievist, ci un filozof. Romanul lui Chrétien de Troyes este un *roman al atenţiei* în sensul pe care îl dă termenului Simone Weil. Pentru ea, atenţia este capacitatea de a face să tacă în fiinţă pulsiunile ofensive şi acaparatoare ale eului, agitaţia întreprinzătoare a facultăţilor individuale. E capacitatea de a te deschide, într-o concentrată aşteptare, către ceea ce se află în afara ta, pentru ca adevărul acelui lucru sau al acelei fiinţe să pătrundă în suflet şi să ţi se facă el însuşi cunoscut. Noi privim şi organizăm realitatea în funcţie de un singur centru de referinţă, propriul *ego*. Dar nu întîlnim astfel decît proiecţiile eului nostru în ceilalţi, în fiinţe şi lucruri pe care le acaparăm. Aventurile nesfîrşite ale lui Parsifal, încrîncenata lui căutare – demonstra Michel Zinck – se mişcă printre asemenea proiecţii şi printre aparenţe. Atenţia desfiinţează „privirea perspectivală", consimte ca fiinţele să fie ceea ce sînt şi le primeşte ca atare în conştiinţă. Iar astfel le dă realitatea pe care perspectiva eului le-o refuză. Deplinătatea iubirii aproapelui înseamnă, după S. Weil, să fii în stare să pui celuilalt întrebarea Graalului: „Care îţi este chinul?", să pui asupra celuilalt o privire atentă.

Michel Zinck îşi încheia conferinţa spunînd: „A asocia, în studiile medievale, literatura cu spiritualitatea înseamnă să descoperi cum literatura medievală în ea însăşi îşi defineşte natura şi caută să-şi justifice existenţa în ochii credinţei". El vorbea, în fond, despre atitudinea atenţiei. O atenţie mobilizată, care construieşte spaţiul intelectual de aşteptare unde obiectul de studiu îşi declară, el însuşi, logica.

Alexandru CĂLINESCU

interstiţii

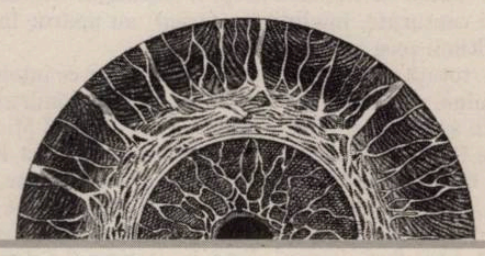

De dragoste

Întîmplarea a făcut să recitesc, printre povestirile lui Mircea Cărtărescu din *De ce iubim femeile?*, şi pagini din Anton Holban. Nimic mai distonant, ai spune la prima vedere, decît aceşti doi autori. În ciuda deosebirilor – imense – există şi cîteva puncte comune, spre exemplu portretele de personaje feminine umile, îmbrăcate sărăcăcios şi pestriţ, invitîndu-te la compasiune şi nu la iubire. Sau relaţia dintre Victor şi Ingrid („Diavolul de hîrtie“) care o aminteşte cumva pe aceea dintre Sandu şi Dania („Victor avu o strîngere de inimă citind scrisoarea. El nu schiase niciodată. Nu dansase niciodată. Nu avea bani niciodată. Nu-şi imagina nici un viitor cu Ingrid. Dar nici fără ea“). Dacă e să ne luăm după o tipologie pe care o schiţează la un moment dat Cărtărescu, Holban a făcut parte din categoria celor care au avut (prea) puţine femei: lor le-ar fi proprie „tendinţa maniacală să descrie pe zeci de pagini fiecare nuanţă a zîmbetului lor, să-ntoarcă pe toate feţele fiecare cuvînt al lor, să filosofeze despre feminitate ca arhetip, să dezvolte o mistică întreagă în jurul marii zeiţe a dragostei şi morţii. Întind, adică, de bietele două-trei femei cu care au avut de-a face, de parc-ar vrea să suplinească astfel, prin calitatea scriiturii, cantitatea deficitară de experienţă“.

Eram destul de sever, cînd scriam în urmă cu ani despre Holban, şi lăsam să se arate că mă irită excesiva despicare a firului în patru şi veşnica vocaţie a nefericirii. Exageram şi dacă n-ar fi un îngrozitor clişeu, aş spune: viaţa mi-a arătat că... Mă deranjau poate exprimările stîngace ale lui Holban, aşa cum stîngaci se exprimă unii, astăzi, în e-mail-uri (alţii – altele – în schimb, ajung la o uimitoare naturaleţe, uimitoare pînă la a-ţi produce un sentiment de uimire şi de admiraţie pentru nuditatea confesiunii). Un ins ca Anton Holban n-avea cum să fie decît nefericit şi în cazul lui – nu numai al lui – dispariţia fizică era singura soluţie de a-l scoate din impasul existenţial. La Cărtărescu, iubirea nu e numaidecît euforică, dar are ceva (în ciuda onirismului fascinant şi a imaginilor superbe) din banalizarea la care a ajuns în ziua de azi. Scena de voyeurism, spre exemplu, m-a făcut imediat să mă gîndesc la Houellebecq. Ce ne spune, în definitiv, Cărtărescu? Mai întîi că dragostea n-are sens fără cunoaşterea corpurilor; că scînteia tremurătoare a fericirii este cea care ne iluminează, fulgurant, existenţa; că avem o parte infantilă în noi, avem „nevroza“ noastră (iubim cu un creier „de copil, încrezător, dependent, dornic de a da şi a primi afecţiune“). Apoi că discursul tău e aşa cum eşti tu, „stilul“ e înscris în coloana ta vertebrală. În fine, că eul nostru a ajuns să fie vidul nostru interior, într-o lume agresivă şi hiperaglomerată, şi că, fără reflecţie despre noi înşine, ne ducem de fapt în jos, tot mai departe de nucleul nostru viu.

Ceea ce lipseşte de la Cărtărescu este ceea ce reprezintă tema obsesională la Holban: gelozia. Curios, ai zice că trecutul femeii îi este indiferent, că nu are nici o curiozitate în acest sens şi că e suficient să înţelegi că lumea există pentru a ajunge la o femeie frumoasă.

La Holban, chinul era tocmai gelozia retrospectivă şi anticipativă, cu o imaginaţie lucrînd febril pînă la demenţă. Ce faci cînd descoperi că acele proiecţii au totuşi un suport real? „Modelul“ Holban e prăbuşirea psihică, iar Cărtărescu nu ne spune mai nimic în această privinţă. Omeneşte şi subiectiv, mă simt mai aproape de Holban; detaşîndu-mă îi dau dreptate lui Cărtărescu, la care învinge iubirea sănătoasă şi nu cea maladivă. Şi totuşi... La cele spuse în textul final, *De ce iubim femeile?*, ar fi trebuit să adauge: pentru că ne spun aceleaşi vorbe pe care le-au spus şi altora şi ne fac să credem, cel puţin pentru o vreme, că ni le-au spus nouă prima oară. După care ar urma, firesc, acel: „pentru că-ţi spun «te iubesc» exact atunci cînd te iubesc mai puţin“.

Adrian MIHALACHE

e-cultura

E-şpaga

Teo: La mulţi ani, să trăieşti mai bine!

Eta: Mulţumesc, dar nu vreau doar să trăiesc mai bine. Vreau să trăiesc altfel.

Teo: Cum altfel? Mai aventuros?

Eta: Dimpotrivă, mai economicos. Să nu mă deplasez mereu, de colo-colo, după taxe şi acte, semnături şi cumpărături.

Teo: Am înţeles că, pentru acte, există semnătura electronică, iar taxele se pot plăti de acasă, *online*.

Eta: Ai crezut că ai înţeles, pentru că n-ai încercat. Legislaţia există, mijloacele, încă nu.

Teo: Ce-i drept, am încercat să achit impozitul local *online*. Am norocul să locuiesc în sectorul 2, unul de avangardă. Aveam carduri la băncile „agreate“ de primărie, totul părea în regulă, dar...

Eta: Dar, o dată ajuns la situl în cauză, ţi-au cerut parola.

Teo: Iar parola o obţii numai dacă te duci la circumscripţia financiară...

Eta: Unde poţi plăti pe loc, dacă tot te-ai deplasat.

Teo: În schimb, cînd am avut de plătit ceva în dolari, la o firmă americană, am primit parola prin e-mail şi am achitat în trei minute, cu *mastercard*. Transformarea leilor mei în dolarii lor s-a făcut automat, cu comisionul de rigoare.

Eta: Dar nu cu orice card, ci numai cu *Taifun* de la Bancpost.

Teo: De ce nu-l foloseşti şi pentru cumpărăturile curente?

Eta: Pot comanda unele lucruri prin calculator, nu pot plăti la fel de uşor.

Teo: Eu cumpăr deseori cărţi şi le achit la poştă, la primire. Care-i problema?

Eta: Problema este că trebuie să mergi la poştă şi să stai la coadă pentru a plăti.

Teo: Culmea este că umblăm peste tot şi stăm la coadă nu numai pentru a plăti, ci şi pentru a fi plătiţi.

Eta: Instituţiile cu mulţi colaboratori prost plătiţi nu vor să transfere, în fiecare cont de card, cîte o sumă mică. Preferă să pună oamenii pe drumuri, să-i cheme la ore imposibile, cînd se întîmplă să mai dea şi peste anunţul: „sînt puţin plecată“.

Teo: Curios este că nici nu poţi să te plîngi. Toată lumea îţi răspunde că trebuie să fii mulţumit, pentru că te duci să iei, nu să dai.

Eta: Asta se întîmplă pentru că lumea de aici n-a auzit încă de costul tranzacţiilor.

Teo: Adică preţul plătit cînd cumperi ceva?

Eta: Nicidecum. Costul unei tranzacţii este echivalent cu consumul de timp şi de energie necesar pentru a da sau/şi a primi.

Teo: Ţin seama economiştii de aceste costuri?

Eta: Cei luminaţi, da. De altfel, un economist le-a pus în evidenţă şi a luat, pentru asta, Premiul Nobel.

Teo: Iar pentru a-l încasa, s-a dus la Stockholm. Deranjul a însemnat costul tranzacţiei, adică al faptului că a luat Nobelul.

Eta: În cazul lui, costul nu a fost mare: Ronald Coase era suedez.

Teo: Dar cum se poate transforma în bani inconfortul legat de efectuarea unei tranzacţii, care e, totuşi, subiectiv?

Eta: Simplu, asta face piaţa liberă. Costul tranzacţiei este chiar şpaga necesară pentru a o simplifica.

Teo: Nu pot să cred că orice şpagă este costul obiectiv al unei tranzacţii.

Eta: Ba da, orice şpagă prin care nu se urmăreşte încălcarea legii, ci aplicarea ei.

Teo: Poţi plăti şpaga *online*? Dacă da, ar fi o e-şpagă.

Eta: E-economia ar trebui să micşoreze costul tranzacţiilor, deci să elimine şpaga. Dacă sistemul este însă prost aplicat, el va fi corectat tocmai prin e-şpagă. Un funcţionar binevoitor îmi va scrie ce trebuie să fac pentru uşurarea tranzacţiei şi va menţiona, *en passant*, contul lui bancar.

Teo: Deci, şpaga a murit. Trăiască e-şpaga!

A apărut numărul 52 din Lettre Internationale

Din sumar:

Dincolo de eveniment

Bronislaw Geremek, *Care sînt valorile Noii Europe?*; Anna Politkovskaia, *Asaltul asupra Teatrului din Moscova;* William Langewiesche, *Demolare şi construcţie pe pămînt american;* Loretta Napoleoni, *În pat cu duşmanul;* Linda Polman, *Dictatorul convertit la democraţie;* Paulo Moura, *Cum să pătrunzi în fortăreaţa Europa;* Anne Applebaum, *Revoltă şi evadare*

Cultură – cardiograme

Antonin J. Liehm, *Despre provincialism,* Matei Călinescu, *Debutul parizian al lui Ionesco;* Herta Müller, *Cînd tăcem, devenim dezagreabili;* Adrian Mihalache, *Prevăzători şi risipitori;* Karl Schlögel, *Olimpianul însetat de lume;* Adam Michnik, *Gîndirea eliberată: Czeslaw Milosz;* Ryu Murakami, *Albastru nemărginit, aproape transparent;* Ingeborg Bachmann, *Postume*

Biblioteca „Lettre Internationale“

Raymond Carver, *De ce nu dansaţi?*; Graham Greene, *Factorul uman;* Julian Barnes, *Cît încă nu ne cunoaştem,* Arturo Pérez-Reverte, *Harta sferică*

re: member

„Germania are o problemă cu reprezentarea corpului, ceea ce are de-a face cu trecutul nostru. E ca şi cum oamenii n-ar fi în stare să «*deal*» cu asta. Cu un corp ca al meu, aş fi fost eliminat cu siguranţă de nazişti. Este o particularitate germană, dar eu mă încăpăţînez să exist împotriva acestui sentiment de respingere a diformului, a diferitului... Şi-apoi, ca să fiu sincer, după dispariţia lui Rainer Werner Fassbinder, nu mai sînt interesat de ce se întîmplă în Germania. O să sfîrşesc precum toate acele vedete germane, care n-ar fi avut succes decît în străinătate: Marlene Dietrich, Romy Schneider, Hanna Schygulla, Ingrid Caven...“ (Raimond Hoghe, dramaturgul Pinei Bausch, în *Les inrockuptibles*, 5-11 ian. 2005)

citit auzit

Teatru şi religie la Londra

A devenit „afacerea Kaur Bhatti“, după numele tînărului actor sikh Gurpreet Kaur Bhatti: comedia în care joacă acesta, *Behzti*, a fost retrasă de pe afişul lui Birmingham Repertory Theatre după manifestaţiile violente ale unor membri ai comunităţii sikh.

Mărul discordiei: piesa conţine elemente sexuale şi religioase. Tînăra actriţă care joacă rolul principal a fost nevoită să se ascundă pentru a fi în siguranţă. Acum cîteva săptămîni, Salman Rushdie a protestat împotriva atitudinii Guvernului Marii Britanii, care a refuzat să condamne acest apel la cenzură în numele libertăţii de expresie. Mai nou, scriitorul Hanif Kureishi a reacţionat la rîndul său: „Comunitatea sikh de astăzi a luat locul comunităţii musulmane din timpul afacerii Rushdie. Se arată îngustă la minte, intolerantă şi filistină. Comunitatea musulmană a învăţat mult, cred, din afacerea Rushdie: că religiile trebuie să evolueze dacă vor să supravieţuiască, că ele trebuie să accepte să fie criticate. Ele mai trebuie să înţeleagă că scriitorii spun adeseori adevărul şi că nu strică să-i asculte. Ele trebuie să intre în lumea modernă. Problema Guvernului britanic, confruntat cu această afacere, este că el a încercat să protejeze teatrul, dar în acelaşi timp să sprijine minorităţile etnice întrucît, în anumite părţi ale Angliei, oamenii politici depind de votul acestor comunităţi. Încercarea de a împăca ambele tabere nu duce nicăieri.

În ciuda acestor evenimente, eu rămîn foarte optimist în privinţa relaţiilor dintre aceste comunităţi şi societatea occidentală. Tocmai am terminat un film despre viaţa servitorilor pakistanezi la Londra. Aceştia nu vor să trăiască într-un stat teocratic: ei înţeleg că trăiesc într-o societate modernă şi liberală şi asta îşi şi doresc. Comunitatea sikh trebuie să treacă prin acelaşi proces ca şi comunitatea musulmană şi să înţeleagă că a cenzura cuvîntul artiştilor este ceva respingător, contrar societăţii în care trăiesc.“ **(a. l. ş.)**

Alice GEORGESCU

viaţa scenei / scena vieţii

Exerciţiu de recunoaştere

O observaţie emisă de un coleg într-ale mersului obligatoriu la teatru (încerc – fără graţie – să evit titulatura „critic de teatru“, care, nu ştiu de ce, de la o vreme încoace mă scoate din sărite) mi-a deschis brusc ochii asupra unei realităţi pe care o sesizasem şi eu, despre care vorbisem, fără a o numi ca atare, şi cu alţi colegi şi de care, de altfel, se ciocneşte oricine vizitează cu anume asiduitate sălile de spectacol: actorii mari sînt din ce în ce mai puţini. Se răresc, din pricini biologice, într-un ritm pe care faptul că nu prea mai au urmaşi îl face să pară mai accelerat decît este, cumva fatidic şi de-a dreptul catastrofal. Nu e vorba aici despre „vedete“ – vedete, slavă Domnului, răsar cu zecile, de la o zi la alta, şi dispar la fel, înghiţite de aceeaşi magmă groasă de imbecilitate, mitocănie şi mercantilism care le-a înlesnit naşterea şi emergenţa la suprafaţa interesului public. E vorba despre actorii adevăraţi, aceia care te fac să iubeşti teatrul nu doar timp de două ore, cît te uiţi la scenă, ci şi mult timp după aceea, toată viaţa, pe care şi pe ea, viaţa, o iubeşti mai mult datorită lor. E vorba despre acei oameni pe care nu te mai saturi să-i vezi, o dată, de două ori, de douăzeci şi două de ori, într-un rol, în două roluri, în douăzeci şi două de roluri şi despre care le povesteşti peste trei zile, la serviciu, nenorocoşilor care s-au culcat devreme; despre care le povesteşti, peste treizeci de ani, nenorocoşilor care s-au născut tîrziu. E vorba despre acei oameni pe care îi cunoşti atît de bine şi pe care, cîteodată, îi recunoşti atît de greu, fiindcă ei încearcă, pentru tine, să fie tot timpul altcineva. E vorba, zic, despre actorii adevăraţi.

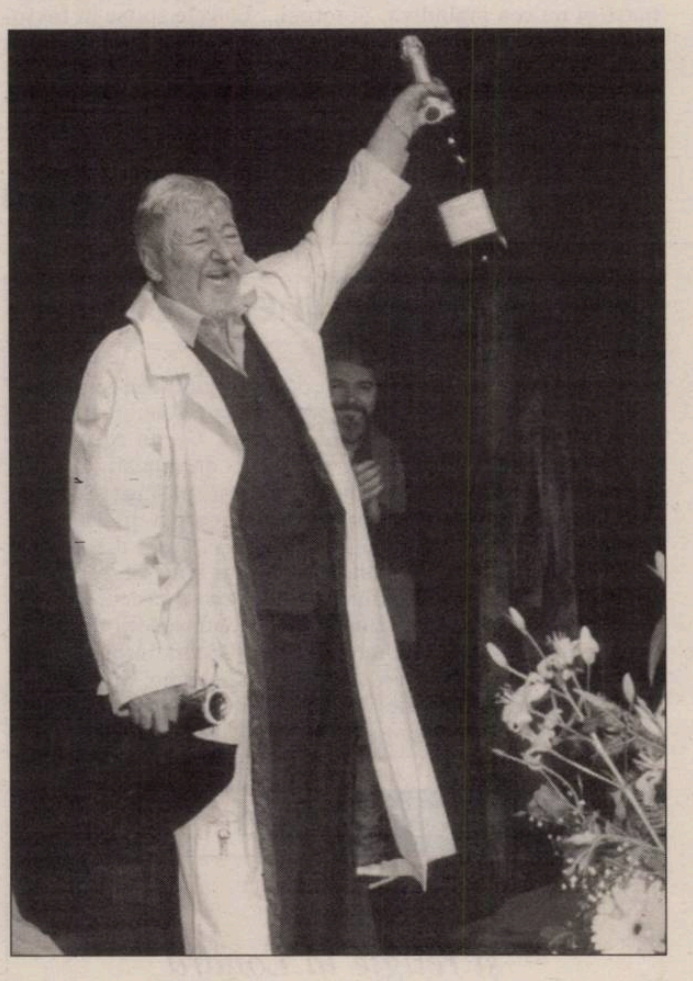

Ei bine, aceştia, actorii adevăraţi, sînt din ce în ce mai puţini. Chipurile inconfundabile, vocile inconfundabile se ivesc tot mai rar. Nu am întîlnit om care să fi văzut, acum aproape 50 de ani, la Teatrul Naţional din Bucureşti, *O scrisoare pierdută* în regia lui Sică Alexandrescu şi în „distribuţia de aur“ – Giugaru, Finteşteanu, Niky Athanasiu, Birlic, Costache Antoniu, Marcel Anghelescu, Beligan, Elvira Godeanu sau Carmen Stănescu – şi care să nu se emoţioneze şi astăzi la amintirea cutărui gest, a cutărei intonaţii sau grimase, izbucnind şi acum în rîs cu aceeaşi spontaneitate ca şi atunci, trăind atît de intens amintirea, încît eu, care nu am „apucat“ spectacolul, am impresia că l-am văzut, totuşi, cu ochii mei – pentru că mi-i mai amintesc, din alte roluri, pe aceşti uriaşi actori. Nu e aici sindromul „Pe vremea mea...“: aceiaşi oameni îşi amintesc cu aceeaşi bucurie şi de *O scrisoare pierdută* de acum aproape 30 de ani, de la „Bulandra“, în regia lui Liviu Ciulei şi cu Toma Caragiu, înlocuit, după incredibila lui moarte în cutremurul din '77, de Victor Rebengiuc, cu Octavian Cotescu, Dem Rădulescu, Petre Gheorghiu, Ştefan Bănică, cu Mircea Diaconu, Rodica Tapalagă sau Mariana Mihuţ. Asta nu mai e de pe vremea lor, e de pe vremea mea, dar ei şi-o amintesc la fel de bine ca şi mine, şi cu aceeaşi plăcere. *Scrisori* de pe toate vremurile...

Dar acum? Vremea de acum ce chipuri propune pentru eternitate?

Cu ce voci întîmpină „şcoala românească de teatru“ – expresie rostită pe un ton tot mai pompos pe măsură ce se goleşte de conţinut – generaţiile de spectatori care vor veni?

Multor teatre le lipsesc astăzi actorii din ceea ce se cheamă „grupa de vîrstă 40-50 de ani“; este rezultatul acelei politici geniale dinainte de 1989 care limitase la patru (doi băieţi, două fete) „cifra de şcolarizare la specialitatea Actorie“. După 1989, dimpotrivă, această cifră s-a umflat treptat, precum broasca din fabulă, ajungînd azi la 60 – numai la UNATC. Dacă socotim şi şcolile de stat de la Tîrgu-Mureş, Cluj şi Iaşi (cele mai cunoscute), plus nenumăratele şcoli particulare din Capitală şi din ţară (aproape că nu mai există oraş dotat cu teatru şi care să nu se fi pricopsit şi cu o şcoală de teatru), numărul actorilor care „ies“ anual devine de-a dreptul alarmant. Or, cîte individualităţi conturate, împlinite, „întregi“ au apărut în, hai să zicem, ultimii zece ani?

Cum, totuşi, am senzaţia că nu e prea clar ce înţeleg eu (şi alţii ca mine) prin actor adevărat, iată, pentru lămurire, un exemplu. În spectacolul *Alex şi Morris*, de la Teatrul Mic, Ştefan Iordache (avîndu-l ca excelent partener pe Mitică Popescu) joacă un bătrîn năbădăios care, deşi „se dă mare“, este, în fond, timid şi cumsecade; ca să-şi salveze „imaginea“, se declară fumător înrăit, dar e, în materie, ageamiu absolut. La un moment dat, i se oferă o ţigară. Este, în răstimpul a două ore de spectacol, un moment de circa treizeci de secunde. „În viaţă“, Iordache aprinde ţigară de la ţigară şi trage fumul în piept cu o voluptate care, aproape, ţi se transmite. L-am urmărit, în acele treizeci de secunde, cu o atenţie nu tocmai străină, recunosc, de un anume sadism. A apucat ţigara cu precauţie, a pufăit scurt şi stîngaci de două-trei ori şi s-a grăbit să scape de ea ca de un obiect deopotrivă înspăimîntător şi dezgustător.

Poetul mare, zice o vorbă, îl recunoşti după un singur vers. Şi pe actorul mare la fel de uşor îl recunoşti.

Matei FLORIAN

audio şi n-am cuvinte

Nivelul doi

● **Şuie Paparude, *Scandalos*, Cat Music, 2004.**

Scandalos nu e cel mai bun album Şuie Paparude. Nu că asta ar fi o problemă, atît timp cît sound-ul rămîne profesionist, ireproşabil muzical, la fel de actual, în forţă, inclasificabil, occidental pînă în măduva oaselor. Dacă există ceva de reproşat este tocmai o uşoară suficienţă în construcţia pieselor, ceva rutină şi puţină blazare, chestii care în cazul lui Mihai Cîmpineanu (Michi) nu pot fi decît consecinţa (nedorită, ce-i drept) a lejerităţii cu care a ajuns să predea muzica electro în România. Pe de altă parte, tocmai longevitatea lor artistică (se împlinesc deja zece ani de la prima lor apariţie discografică), care, pentru acest stil de muzică, presupune o permanentă înnoire şi mobilitate dacă vrei să ţii pasul cu vremurile şi să nu dai ortu' popii, face destul de riscantă şi, cu siguranţă, subiectivă orice apreciere de ordin comparativ. Ce se poate spune cu certitudine despre *Scandalos* este că urmează linia fixată de precedentul album, *Atac la persoane*, care, prin cooptarea mai mult decît inspirată a lui Junkyard (Cezar Stănciulescu), era perfect îndreptăţit să anunţe că „nivelul unu e depăşit din start, în blocstart stau numai cei ce se dedică unui nou val, digital, transiend ambiental“. Schimbarea a fost vizibilă şi din avion, piesele au devenit mai percutante, au cedat din latura introspectivă în favoarea infuziei de energie ragga, pur underground, pe care a adus-o vocea lui Junkyard. Oricum ar fi, mi se pare cel puţin inutil să cauţi nod în papură unui album ca *Scandalos*, atît timp cît doar apariţia unui videoclip cum e „Scandal“ e o curată binecuvîntare, o gură de aer, o rază de lumină (şi multe alte treb'şoare de felul ăstora) în contextul întunericului beznă cronicizat şi al vidului de mesaj cerebral de care suferă, încă, industria noastră muzicală.

La fel de urban ca întotdeauna, *Scandalos* are marele merit că încearcă să injecteze orice suflet de gospodină cu o doză enormă de adrenalină, că ridică pe bătător şi scuturã temeinic preşurile pline de praf şi plictiseală care acoperă atîtea şi atîtea minţi, că pune pe bigudiuri mentalităţi fleşcăite pentru un permanent occidental de toată frumuseţea, că propovăduieşte obligativitatea bîzdîcului continuu, că ne dezvaţă picioarele să stea încrucişate, că bubuie boxele maşinilor la stop cu riscul de a-i bulversa definitiv pe acei domni care dirijează circulaţia, că nu vrea să ţină cont de cartierele de blocuri ale patriei, că şi-a propus să le coloreze, să le dinamizeze, să le şlefuiască, să le pună într-o lumină nouă, să le descotorosească de comunism cu orice preţ, că îmblînzeşte macaralele, iar ele devin dintr-o dată nişte maşinării drăgăstoase la care te poţi zgîi cît vrei atunci cînd se înserează, că inventează o specie simpatică de fiinţe umane, „bagabonţii pe stil nou“, personajele acelea (Mihai Cîmpineanu, Cezar Stănciulescu şi Mihai Dobre) care au tupeul să te tundă zero, oricine ai fi şi orice vîrstă ai avea, care-ţi vorbesc despre un alt plan al realităţii, pe care îl numesc nivelul doi, pe care îi enervează cumplit plictiseala, tîmpenia şi oboseala ta de om obişnuit şi care îţi cer să li te alături la acel „program săptămînal de zile cu soare şi nopţi de scandal“ al lor, să-ţi dinamitezi obişnuinţele, să asculţi Şuie Paparude.

Nu ştiu cîtor dintre dumneavoastră li se va părea o idee bună. Dar numai simpla constatare că mai există unii pe aici, pe la noi, care declară sus şi tare că „facem totul din plin, nu ne întreba cînd dormim, generatori vrem să fim cu energie în plin“ mi se pare, pentru moment, îndeajuns.

trecerea prin reviste

Religia „foie gras“ şi simţul realităţii

● În cronica reacţionară şi de „rea-credinţă“ (numită chiar aşa, *Mauvaise foi)* pe care o ţine în *Lire* (decembrie-ianuarie), Frédéric Beigbeder face un elogiu de-a dreptul patetic criticului Jean-Jacques Brochier, unul dintre „ultimii mari critici“ francezi, mort luna trecută, la 67 de ani. El era, spune neconvenţionalul Beigbeder, un critic din acea specie pe cale de dispariţie, interesat de meseria lui, altruist, pasionat de literatură, ale cărui „sagacitate crudă şi atenţie generoasă“ nu pot fi înlocuite. Cu vorbele lui Brochier despre Françoise Sagan: „El a murit de moartea pe care şi-a ales-o – fumînd şi bînd, citind şi scriind. *Never explain, never complain*“.

● În acelaşi număr din *Lire,* în cronica gastronomică ţinută de Gérard Oberlé asistăm la lapidarea publică a „domnişoarei Basinger“ („cea mai puţin excitantă dintre fetele James Bond“) care a şi-a extins militantismul pentru valorile democraţiei, drepturile foetusului, apărarea femeilor spre zona sacră a ficatului de gîscă. Criticul gurmand, cu un trabuc în colţul gurii, o trimite la şcoală pe starletă, îi face istoricul milenar al delicatesei numite *foie gras* şi, adept al religiei în „ficatul, sau mai degrabă sufletul gîştii“ le dă cititorilor reţeta alsaciană, care – după el – o bate pe cea occitană şi care se încheie cu un apel la convivialitate: „A nu se degusta decît împreună cu oameni de calitate şi cu un vin din struguri culeşi la deplină maturitate“.

● Ca în fiecare an, redacţia *Lire* alege şi votează cele mai bune 20 de cărţi ale anului. Printre ele: un *Vocabular european al filozofiilor* (coord. Barbara Cassin), considerat a fi un dicţionar de termeni filozofici intraductibili şi de constelaţii semantice dificile; traducerea unui roman de Antonio Tabucchi, *Tristano mort,* o „sonată de toamnă“ despre moarte şi scris; romanul *Un secret* al psihanalistului Philippe Grimbert, apărut la Grasset, narînd o istorie de familie complicată şi bulversantă într-o limbă franceză pe cît de limpede, pe atît de codificată; o dramă identitară, subiect al romanului *Korsakov* de Eric Fotorino în care personajul principal încearcă să separe adevărul propriu de fabulaţiile provocate de o boală a memoriei; traducerea ultimului roman al lui Philip Roth, *Bestia care moare*, în care se regăsesc toate obsesiile lui Roth despre dorinţă, gelozie, îmbătrînire, eliberare sexuală şi „capcanele comediei amoroase“; *Suita franceză* de Irène Némirovsky, un manuscris inedit terminat puţin înainte ca autoarea să fie arestată şi deportată la Auschwitz, păstrat de fiica sa, Denise Epstein, timp de 60 de ani, şi care a primit postum Premiul Renaudot, în noiembrie 2004. Avem în aceste nominalizări cel puţin tot atîtea idei pentru editorii români care-şi fac planul pentru 2005.

● În ultimul *Esprit* (ianuarie 2005) e de citit neapărat articolul lui George Steiner despre *Ura pentru carte.* Printre avertismentele lucidului Steiner, cel despre pierderea simţului realităţii chiar la oamenii de carte e mai terifiant decît dementele în care pot cădea analfabeţii şi incendiatorii de biblioteci: „eruditul, adevăratul cititor şi creator de cărţi este saturat de intensitatea teribilă a ficţiunii. Prin chiar formaţia sa, el este predispus să se identifice mai intens cu realitatea textuală. Această atenuare a antenelor şi organelor empatice poate să-l handicapeze în abordarea realului“. Să nu uităm, totuşi, de pe poziţiile cui scrie Steiner, atunci cînd fraza sa ne sună cunoscut... (**S. S.**)

Simona SORA

puzzlecturi

Picanterii paseiste

● **Dominique Simonnet, *Cea mai frumoasă istorie a iubirii*, traducere de Alexandru R. Săvulescu, Colecţia „Biblioteca erotică", Editura Paralela 45, 2004.**

Nu cred că ar fi lipsit de importanţă să ne întrebăm, uneori, de ce stăm prost la capitolul „mică istorie". De ce n-a fost scrisă, cronologic şi continuu, o istorie a vieţii private româneşti, cu tot interesul pe care anumite incursiuni parţiale l-au stîrnit. De ce, în ciuda relaxării triumfalismului şi determinismului, gustul pentru istoriile evoluţiei sensibilităţii şi mentalităţilor a rămas insular, privat şi mai ales sprijinit pe studii din alte spaţii culturale şi istorice sau pe scrieri ale unor călători străini. Cînd citeşti cărţi minunate precum *Sensibilitate şi istorie...* de Ştefan Lemny, *Întoarcere în Bucureştiul interbelic* de Ioana Pârvulescu, *Bucureşti. Carte de bucăţi* de Dan C. Mihăilescu sau *În şalvari şi cu işlic* de Constanţa Ghiţulescu, guşti mai bine savoarea pe care o poate avea filtrarea trecutului prin sensibilitatea actuală.

Şi totuşi, cum ar arăta o istorie a amorului românesc? – m-am întrebat citind cartea de dialoguri, lipsită de pretenţii şi bibliografii, a redactorului-şef de la *L'Express*, autorul, între altele, al unei cărţi despre *Cea mai frumoasă istorie a lumii*. Cine ar fi la noi specialiştii şi diletanţii sentimentului amoros? Şi cam de unde ar trebui începută această istorie? De la violul istoric dintre daci şi romani, de la patetismul cronicarilor, din secolul al XVII-lea cînd catehismele şi îndreptările legilor ne spun cum se înfiripau (mai ales ilicit) lucrurile? E de văzut.

În ce-l priveşte, Dominique Simonnet n-are de ce ţinti spre mari „mici istorii". Ele au fost de mult scrise, există, în Occident, biblioteci întregi despre culpabilitate, frică, pudoare şi „evoluţia" sentimentului amoros. Cu o bibliografie subînţeleasă şi asimilată „la firul ierbii", jurnalistul încearcă să contureze, prin întrebări bine ţintite, cele trei sfere care rezumă istoria amorului: sentimentul, căsătoria şi sexualitatea. Cum s-au asociat şi s-au disociat istoric şi social „căsătoria fără dragoste sau plăcere; căsătoria din dragoste fără plăcere; plăcerile de dragoste fără căsătorie"... Rezultatul e spectaculos, dar nu pentru că s-ar spune aici nespuse sau pentru că perspectivele complementare ale interlocutorilor (istorici, sociologi, specialişti „în femei", scriitori) ar da un mozaic nemaivăzut. Mini-istoria amoroasă, scrisă jurnalistic şi redată cronologic, din această carte, e un breviar de cultură generală şi de „bune maniere" în educarea sentimentului. Cu alte cuvinte, succesiunea de interviuri cu variate personalităţi este „manevrată" spre captarea cititorului implicit, contemporanul nostru care nu face apel la Foucault, la Georges Duby sau la Jean-Louis Flandrin atunci cînd vrea să afle ceva despre cum se iubeau predecesorii săi. E vorba de cititorul de pagini roz din *Larousse*, cititorul de dosare tematice din reviste generale, lectorul de *reader's digest*-uri din ce în ce mai alambicate. Este cititorul mediu, ocupat cu altele şi căruia tomurile specializate îi dau vertij. Perspectiva lui „normală" şi nivelatoare este cea asumată de Dominique Simonnet a cărui tactică are, astfel, mai multe caracteristici. În primul rînd, dată fiind perspectiva cronologică, sentimentul amoros este forţat să intre în cadrele unei evoluţii calitative. Altfel zis, noi iubim „mai bine" nu doar decît omul de Cro-Magnon, dar şi decît omul Evului Mediu sau al Romantismului. Codificarea socială a semnelor amoroase (livreşti, mai ales) ne convinge de superioritatea noastră deplină. Există, aşadar, nu doar un progres ştiinţific, ci şi unul calitativ-amoros. La întrebarea implicită din fiecare interviu – cum iubim azi? – jurnalistul răspunde din capul locului: „Mai bine". Cînd Jean Courtin, istoric de la CNRS, specializat în preistorie, spune: „Oamenii de Cro-Magnon visau ca şi noi, aveau aceleaşi emoţii, aceleaşi sentimente şi cunoşteau şi ei dorinţa, gelozia, mila şi capriciile pasiunii. Putem chiar să ne imaginăm că aceste iubiri originale erau mai intense, mai adevărate decît ale noastre, fiindcă erau eliberate de orice contingenţe, de reguli sociale, de supuneri la o normă" – jurnalistul e curios-condescendent. Intrînd în rolul cititorului ideal, el se miră şi ripostează de la nivelul bunului-simţ comun, dar superior. Cînd Jacques Le Goff repetă întrebarea istoricului catolic Henri Marrou: „Făceau trubadurii dragoste?", jurnalistul pledează cauza realităţii şi reia distincţia de căpătîi a cărţii: între imaginar (literar, plastic, muzical) şi realitate există o ruptură de fond. Cum se poate umple această ruptură de nivel? Deplasînd încă o dată lucrurile în imaginar, dar într-un imaginar istoric, statistic şi al mentalităţilor regăsite în propriile noastre istorii personale. Astfel, evoluţia este mutată din zona calităţii, a intensităţii şi a libertăţii, în zona micilor gesturi amoroase: sărutul, de pildă. Dacă la Neapole, la începutul secolului al XVII-lea, cel care sărută în public o femeie căsătorită este condamnat la moarte, femeia fiind deportată (eventual în America) pentru „comportare incorectă" (interviul cu Jacques Solé), la începutul secolului următor, în „epoca gîsculiţelor nevinovate şi a bordelurilor" sărutul definea „sexualitatea de aşteptare", reglementată mai ceva decît codul fiscal (interviul cu Alain Corbin). Iar azi sărutul e, eventual, gestul reflex de despărţire după o noapte de amor (vezi interviul cu Pascal Bruckner).

O istorie a iubirii în bucăţi, în mici gesturi semnificativ-echivoce şi în oglinda dezordinii amoroase de azi, *Cea mai frumoasă istorie a iubirii* e cea mai picant-paseistă povestire pe care o puteţi găsi, mai nou, şi la noi în librării.

Dilema veche vă recomandă

● *Lettre Internationale*, nr. 52 (iarna 2004-2005). Dintr-o bogăţie de texte – o anchetă captivantă printre 30 de scriitori români, din vreo trei generaţii, pe o temă diafană: „Cartea tinereţii mele". De la Gabriela Adameşteanu şi Ştefan Agopian, pînă la Ion Vianu şi Joachim Wittstock, un flux al memoriei de o densitate vitală, aceea care face dintr-o carte o fiinţă. În publicistica noastră cătrănită şi oţărîtă, un curent de aer cald, curat, binefăcător prin tandreţea sa intelectuală şi vigoarea acestei pasiuni, cititul, mai tiranică decît orice dictatură şi cenzură, dincolo de politică, propagandă şi incultura de azi, cînd o mamă îi poate spune alteia: „Fata mea are 27 de ani, dar nu ştiu dacă a citit 27 de cărţi"... (Radu Cosaşu)

trend inţe

...Dar cu calul ce-aţi avut?

Acum vom zăbovi, Sancho. Mi-e sufletul mîhnit. Am ostenit. Aseară, pe cînd zappam ca de obicei, fără noimă, am nimerit peste un documentar despre cai. Se vorbea despre zilele de aur în care glorioşii conchistadori îi înspăimîntau pe băştinaşii Indiilor de Vest cu apariţiile lor ecvestre. Fabuloase arătări – jumătate om, jumătate fiară... Am mai aflat apoi cum locuitorii celor două Americi, cunoscînd calul, şi l-au apropiat, l-au îmblînzit în felul lor, l-au transformat în tovarăş de nădejde, la bine şi la greu. A durat o vreme, secole. Dar, în clipa de faţă, ştii ce cuget, Sancho? Piesa-i gata, calul a ieşit din scenă. Mii şi mii de ani, soarta acestei fiinţe fără seamăn s-a îngemănat cu tot ceea ce visaţi să fiţi voi, oamenii – a luptat împreună cu voi în toate marile bătălii care au schimbat faţa pămîntului, v-a însoţit în expediţiile care au descoperit lumi noi şi, tot alături de voi, oamenii, a rămas încremenit în piatra şi marmura statuilor din pieţele capitalelor de pretutindeni. Pînă într-o zi, cînd calul s-a retras, cu nechezat tăcut, în istorie. Era pe 1 septembrie 1939, începutul celui de-al doilea război mondial, data la care armata poloneză se năpustea asupra tancurilor germane, într-o ultimă, disperată, şarjă de cavalerie. O epocă milenară se încheia abrupt, dureros, definitiv. După o vreme, calul era izgonit şi de pe pînza cinematografelor, purtîndu-i spre nicăieri pe cei din urmă eroi ai Marelui Western. Cam tot atunci, caii din satul de munte al bunicilor mei erau mînaţi, ca oile în turmă, spre abatoare. Pe la sfîrşitul veacului trecut, un bătrîn gînditor român de pe un vîrf de munte era de părere că ei, oamenii de cultură, aidoma cailor, sînt de trei soiuri: de curse, de circ şi de povară. Asta să fie tot? Oare numai atît i-a mai rămas calului în amurgul vremurilor? Performanţa pe hipodrom, divertismentul sub cupolă şi trasul la jug în locurile uitate de lume? Mă tem că da, Sancho, nepreţuitule şi credinciosule sfetnic. Voi, oamenii, l-aţi părăsit pe acela care v-a însoţit, la trap sau în galop, atîta amar de vreme. De aceea mi-e sufletul mîhnit, am ostenit, voi zăbovi acum. Tu pune-i din nou şaua costelivului Rocinante, încalecă, dă-i pinteni, spre lumea largă! Ia calul meu şi du-te!

Viorel MOŢOC

Andrei GORZO

dilematograf

Sex, minciuni etc.

● ***Nu te mişca* / *Non ti muovere* (Italia, 2004), de Sergio Castellitto.**

Într-o noapte ploioasă, o fată de 15 ani se urcă pe motoretă fără să-şi lege casca de protecţie şi ajunge pe masa de operaţie, care este şi masa de lucru a tatălui ei. Tatăl, un chirurg reputat (Sergio Castellitto), nu se încumetă s-o opereze. Se retrage într-o cameră, îşi anunţă soţia, se plimbă de colo-colo, se uită pe fereastră. Şi aşa vede o femeie venind prin ploaie cu un scaun după ea şi aşezîndu-se în faţa spitalului, cu spatele la el, arătîndu-i numai o tunsoare băieţească, un pantof roşu şi o traistă multicoloră. Purta aceeaşi traistă (deşi avea părul lung şi alţi pantofi) în ziua în care o cunoscuse, cu 15 ani în urmă. Era cald şi Toto Cutugno cînta „Gli amori". Doctorul, care de curînd îşi înmormîntase tatăl, făcuse o pană în mijlocul dezolării suburbane – o împrăştiere de blocuri neterminate – în care trăia ea. Mersese la ea acasă ca să-şi anunţe soţia, care-l aştepta într-o casă de pe malul mării. N-o găsise la telefon şi rămăsese la o cafea. Băuse vodcă la crîşma de peste drum. Se întorsese ca să mai încerce o dată telefonul. De data asta, soţia răspunsese, dar el deja avea alte planuri: s-o ia cu forţa pe amărîta încercănată, neîngrijită, uzată (Penélope Cruz) care-l primise în casa ei. De ce? Claudia Gerini, interpreta soţiei, a fost văzută recent în *Patimile lui Hristos*, în rolul soţiei lui Pilat, şi se presupune că o femeie care satisface pretenţiile unui asemenea satrap e cît de cît OK şi pentru un simplu doctor. *Cît de cît?* Dumnezeule! Noul ei film conţine un scurt moment în care dansează, şi momentul acela, aşa scurt cum e, mi s-a părut un motiv suficient de bun pentru a înfiinţa o religie. Chiar asta pare să fie problema doctorului: filmul nu face risipă de explicaţii (tot aşa cum nu face morală) şi nici n-ar avea de ce; sînt suficiente cele două prezenţe feminine – zeiţa care, fără să-şi dea aere, nu te lasă să uiţi o clipă de perfecţiunea ei, şi pierduta care te lasă să-i faci orice. Toate astea vor să însemne că *Nu te mişca* e un film la care adulţii pot să intre fără teama aceea – adesea justificată – de a descoperi că n-au fost incluşi în socotelile realizatorilor. (Cît despre puştime, oare ar fi mai interesată de filmele europene „mature" dacă ar şti că maturitatea lor se afirmă uneori şi prin francheţea în materie de sex?)

Întrebarea e dacă filmul chiar merita un ecran mare. Castellitto, care nu e doar protagonist, ci şi regizor, se străduieşte să schimbe aerul acela de dramă TV, care intră în sala de cinema de la primele secvenţe. Vrea ceva mai tare, mai înţepător, mai murdar: prima scenă de sex – nu chiar viol, şi totuşi... – are ceva din ambiguitatea primului tango dansat de Brando cu Maria Schneider pe podeaua acelui apartament din Paris şi indică intenţia lui Castellitto de a nu face compromisuri cu violenţa emoţională a subiectului – capul în gura amantei (neintenţionat), şutul în căţelul soacrei (intenţionat), în fine, tot şarmul pe care îl poate scoate la iveală o criză severă la mijlocul unei vieţi de bărbat. Pe lîngă *flashback*-urile care povestesc ce s-a întîmplat cu doctorul, soţia şi amanta acum 15 ani, mai există un *flashback* (derutant) în trecutul recent şi fericit al doctorului, şi încă unul (inutil) în copilăria lui nefericită: filmul pare să tînjească după amplitudine. Este ecranizarea unui roman (tradus recent la Polirom) scris de Margaret Mazzantini, soţia lui Castellitto, şi dedicat cineastului; şi, secvenţă după secvenţă, simţi greutatea provenită din cunoaşterea intimă a materialului, din convieţuirea cu el. Dar, cinematograful fiind lucrul dracului, implicarea nu-i de-ajuns şi, în două ore, greutatea are tot timpul să coboare din piept în burtă. Poate că filmul ar fi avut nevoie de un pas mai puţin apăsat, de o privire mai puţin intensă (mai multe lucruri observate în treacăt, mai puţine lucruri fixate în ralanti) şi, în orice caz, de o muzică mai puţin emfatică. Şi dacă rămîi cu impresia că la un moment dat puteai să ieşi, lăsîndu-l pe doctor între soţie şi amantă (amîndouă rămîn gravide), să bei o cafea şi la întoarcere să-l găseşti tot acolo, şi tot aşa cum îl ştiai, asta înseamnă că filmul a dramatizat loial indecizia personajului sau înseamnă că pur şi simplu a stagnat? Distincţia mi s-a părut periculos de vagă. Dar dacă tot intraţi, merită să rămîneţi pentru cele două femei: pentru felul în care Cruz sare în ochi printre participanţii la o conferinţă medicală, o apariţie stridentă şi totuşi serioasă, o femeie ieftină şi totuşi un trofeu; şi pentru un gros-plan cu Gerini, atunci cînd, după o împerechere brutală (în timpul căreia a reuşit cumva să-şi păstreze superioritatea de zeiţă venită în vizită), personajul ei (care sigur ştie) întoarce spre soţ o privire extraordinară, care speră ce e mai bun, se aşteaptă la ce e mai rău şi îl damnează instantaneu pe răufăcătorul care o întîlneşte.

Cezar PAUL-BĂDESCU

cultura pe sticlă

Beţie pe banii mei

O femeie trecută stă de vorbă cu o asistentă tînără (asistenta care are grijă de ea) într-un interior elegant. Vorbesc despre chestii sexuale, mai precis despre aventurile din tinereţe ale doamnei în vîrstă, iar bătrîna este aprinsă şi slobodă la gură. O întreabă şi pe tînără dacă şi-o trage cu nu ştiu ce ofiţer de securitate. La un moment dat, îşi ia seama şi-i spune asistentei că trebuie să vină „Marea Doamnă", despre care înţelegi că trebuie să fie fiica ei. Deşi îi este fiică, în mod paradoxal nu-i zice pe nume, ci o numeşte tot timpul astfel – din titlul serialului, ştii că este vorba de „Marea Doamnă Dracula". Adică de – să zicem – Elena Ceauşescu. Care Mare Doamnă apare şi înfiripează o discuţie aberantă şi plină de vulgarităţi cu maică-sa. Din cînd în cînd, o dau amîndouă pe ţigăneşte (iată cum explică Fănuş Neagu, rasist, calitatea subumană a personajelor lui şi derapajul istoriei noastre: la putere au ajuns nişte ţigani). Maică-sa, în focul discuţiei, îşi ridică la un moment dat fusta şi-i arată fiică-sii fundul. Peste cîteva minute, cînd cele trei personaje sînt în grădina casei (o grădină superbă, ca un mic parc), femeia bătrînă întrerupe discuţia şi, sub privirile celorlalte, îşi suflecă fusta, se chirceşte la marginea aleii şi-şi face nevoile. Ei bine, o astfel de fiinţă subumană, o astfel de specie neverosimilă ieşită din mintea lui Fănuş Neagu se exprimă din cînd în cînd incredibil de poetic: „era aerul curat al merilor în floare" – spune bătrîna despre un amant din tinereţea ei. Adică este vulgară şi agramată, face dezacorduri la tot pasul, dar, prin grija lui Fănuş Neagu, se exprimă şi frumos. (În fine, termenii de „frumos" şi „poetic" trebuie înţeleşi *à la* Fănuş Neagu.) Mai adăugaţi că mama „Marii Doamne Dracula" este jucată de Margareta Pogonat şi aveţi tabloul complet. (V-o închipuiţi pe Margareta Pogonat jucînd aşa ceva? Păcat de ea!)

V-am oferit o mostră din serialul *Amantul Marii Doamne Dracula,* care a început săptămîna trecută pe TVR 1, inspirat din romanul cu acelaşi nume al lui Fănuş Neagu. Scena este semnificativă pentru întreg serialul care e de fapt o multiplicare a unor astfel de aberaţii combinate cu vulgarităţi şi poeticisme, puse în contexte diferite. Căci, atunci cînd nu emit vulgarităţi, personajele vorbesc de parcă ar recita. Poezie proastă. De fapt, şi „poezie proastă" e mult spus. E beţia de cuvinte, atît de dragă lui Fănuş Neagu. („Eu am învăţat că o revoluţie e ca o ciupercă de lemn pentru cîrpit ciorapii într-o seară posacă." – iată cum vorbesc personajele din acest serial.)

Prin urmare, orice comentariu este de prisos, pentru că oricum nu poate să cuprindă kitsch-ul, vulgaritatea şi aberaţia acestei producţii. Nu este cazul să analizăm personajele, verosimilitatea acţiunii sau modul de realizare. Nici să ne propunem să vedem ce e în capul autorului, care este „concepţia lui despre lume şi viaţă". La un astfel de produs, în faţa căruia se sparie gîndul, toate acestea nici măcar nu mai trebuie aduse în discuţie. Ai de-a face cu o excrescenţă, cu o tumoare căreia nu e cazul să-i faci nu ştiu ce analize ca să vezi cît e de malignă. Iar, pentru biopsie, nu trebuie prelevată decît o mică mostră.

Acum, e adevărat, orori sînt destule în lumea asta, iar *Amantul Marii Doamne Dracula* nu-i nici prima şi nici ultima. Numai că, la venirea acesteia pe lume, fără să vreau am pus şi eu umărul. Serialul *Amantul Marii Doamne Dracula* a avut un buget fantastic, iar Televiziunea Română este o instituţie publică, plătită deci şi de mine. În cazul de faţă, apariţia în public a unor oameni, care se dau în petec borîţi pe ei şi descheiaţi la prohab după ce şi-au băut minţile, mă afectează cu atît mai mult, cu cît oamenii au băut pe banii mei.

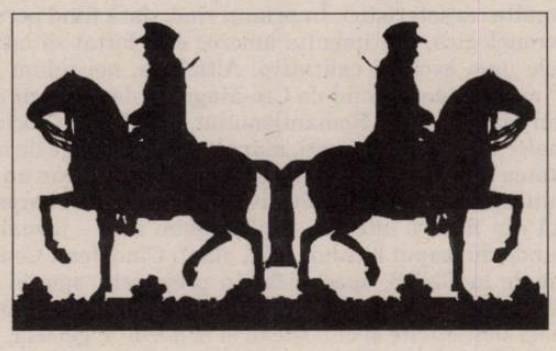

Radu COSAŞU

din viaţa unui extremist de centru...

Sonatină pe o temă de Adorno

„După Auschwitz, nu se mai poate scrie poezie"
Adorno

Trebuie să fi fost mirifică dimineaţa aceea
cînd, eliberat dintr-un lagăr nazist de exterminare,
ieşind dintre mormanele de cadavre
şi schelete vii între care fusese încolonat,
omul acesta,
la nici 24 de ore după ce i se spusese că e liber,
că poate să se ducă acasă,
şi o noapte întreagă căutase un camion,
o locomotivă, o căruţă spre Cluj,
– Clujul fiind aproape precum Parisul,
precum Roma, ca Huşii sau Baltica,
toată Europa apărîndu-i ca o singură ţară fără de hotare –
dimineaţa,
(după ce dormise bine într-un pat din Europa,
toate paturile Europei eliberate fiind în acea zi
moi şi incredibil de pufoase)
omul a început să se plimbe printre casele întregi,
cu ferestre şi balcoane, cu cearceafuri puse la aerisit,
într-un orăşel scăpat nevătămat din război,
cu străzi pe care două maşini ale salubrităţii îşi făceau datoria,
ridicînd şi deşertînd cutiile metalice pentru gunoi.
Omul nu-şi dădea seama dacă e în paradis
sau în vis, mergea ca beat
printre tramvaie şi cutii de gunoaie.
Abia acum simţea că moare. De fericire.
Cînd ajunse în centru, îi răsări în faţa ochilor
un CINEMA,
se uită la poze, nu înţelese nimic,
îl străbătu un cuvînt curios: matineu,
casieriţa îi făcu un semn,
el se apropie de ghişeu,
ea îi spuse să intre în sală, să vadă şi el un film,
el păşi în sala întunecată
– era primul întuneric de cinema, după ani trăiţi
printre reflectoare şi cîini, printre
sîrme ghimpate şi crematorii –
se aşeză pe un scaun ghicit cu multă stîngăcie,
şi văzu pe ecran un bărbat gras şi unul slab
mîncînd o pălărie.
Cel slab punea şi sare pe fetrul pălăriei,
cel gras îl invidia,
îi rupea pălăria din mînă, încerca şi el să guste,
începea chiar să mestece, era nostim, era comic,
trei cuvinte îl străbătură: „Stan şi Bran", odată cu un zvîcnet,
zvîcnetul unui hohot de rîs cu care nu ştia ce să facă,
nu era pregătit, nu-l mai încercase de o viaţă,
avea ceva din gustul acelei pălării...
Omul emise deodată un chiot vesel şi imediat
începu să plîngă, lacrimile îi atinseră buzele,
el scoase un strigăt cu care îngheţă pustiul sălii,
se ridică şi fugi ca un nebun, ieşi din cinema
la soare, liber şi îngrozit de ceea ce trăise,
de ceea ce simţise. *Fondu.*

Cînd ajunse la Cluj, află din prima zi, leşinînd, că părinţii şi sora lui dispăruseră într-un lagăr şi hotărî să se facă regizor de cinema, dar renunţă, „căci îmi lipsea simţul humorului şi altceva decît comedii nu vroiam să fac" – aşa îmi scrisese prin '60, din Islanda, singura scrisoare primită de mine, vreodată de acolo. Zilele trecute am aflat că a decedat la Rejkjavik. Era un anestezist renumit. *The end.*

Eugen ISTODOR

cine sînt eu?

Dumitru Buznosu
(PPD, PŢD, PNL)

Iubirea

Cel mai frumos sentiment din lume. Iubirea te înalţă, te face mai bun, îţi luminează orizonturile, îţi înghite micile laşităţi, minciuni, pierderi. Sentimentul se lungeşte în sex, se coace 20 de ani şi se numeşte concubinaj. Ca la Piatra Neamţ.

Şoferia ONT

a lui Dumitru Buznosu s-a concubinat cu încărcarea de brichete a Adrianei Mihai. Iubire? Buznosu a cunoscut-o pe Adriana la Vulcanizare. „Mi-a plăcut ca femeie, blondă, mai plinuţă, mai grăsuţă. Eu sfoară, şnur." Buznosu şi Adriana au început sexul. Iubirea, cel mai înălţător sentiment, şi sexul, cel mai irezistibil obiect, au adunat harnici următoarele:

- maşină, 2 cecuri de maşină în '89, frigider, aragaz, mobilă, aur 35 milioane
- 2 televizoare, radiocas, video, 2 congelatoare, o maşină de spălat, covoare
- 7 costume haine bărbăteşti, 1 palton, 2 pardesie, 3 căciuli bărbăteşti, 2 pălării bărbăteşti, 4 perechi de pantofi bărbăteşti, o scurtă îmblănită bărbătească, o haină de piele de acelaşi sex, apartament.

Slab, nu m-a ţinut cu sexul

„Toţi banii-i aduceam în casă, venea şi mă controla în buzunare. Toţi banii îi puneam pe numele ei. Dacă o zi aveam un cec pe numele meu, a doua zi îl trecea pe al ei." Viaţa lui a fost de plecat prin lume, a ei de încărcat brichete acasă. În '93, Buznosu iese la pensie. „Mă ţinea cu 10 ţigări pe zi şi îmi spunea: «Cînd te îmbolnăveşti, eu te scot afară. La cîini.»".

Dar

iubirea şi sexul concubină, concubină, dar se mai şi despart. Buznosu pleacă numai în haină şi pantalon. „Ca un bou mare, cu dantura stricată şi plin de datorii." Povestea nu se termină niciodată. Ea se clasifică într-un proces de partaj. La Tribunalul din Bacău. Iubirea i-a înălţat. Dintr-o amărîtă Vulcanizare, într-o nemaipomenită sală de tribunal.

Politica

Un prieten mi-a făcut cunoştinţă cu politica şi, de atunci, unde merge el, merg şi eu. Nu ştiu politică, dar el îmi spune unde să mergem.

Revista *Cuvântul*
şi
Fundaţia *Amfiteatru*
vă invită la
Conferinţa
Despre intolerabil

Conferenţiar
ANDREI PLEŞU
filosof, scriitor, istoric de artă

Invitaţi speciali
MIRCEA DUMITRU
Prof. univ. dr., decanul Facultăţii de Filosofie, Universitatea din Bucureşti

HORIA-ROMAN PATAPIEVICI
scriitor

Moderatorul ciclului de conferinţe
Prof. univ. dr. MIRCEA MARTIN

Marţi, 1 februarie 2005, ora 18,00,
Centrul de Presă al Societăţii Române de Radiodifuziune, str. Gen. Berthelot, nr. 60-64.

Raluca BEM NEAMU

Totul e sculptură

Pînă pe 27 februarie, poate fi vizitată la Muzeul Naţional de Artă al României expoziţia-eveniment „De la Moore la Hirst: 60 de ani de sculptură britanică", organizată de muzeu în colaborare cu British Council.

Sculptura britanică nu este ce ştiam noi că este, ci ceea ce ne propune expoziţia *De la Moore la Hirst: 60 de ani de sculptură britanică*. Aflăm astfel că filmele, desenele, fotografiile din expunere reprezintă de fapt sculptură, în ciuda prejudecăţilor noastre.

Dacă am chema laolaltă personajele-sculpturi răsfirate prin sălile de expoziţie, am avea material pentru un film absurd genial. Figurile tolănite şi idolii ancestrali din piatră ai lui Henry Moore te duc cu gîndul la *Cumînţenia* lui Brâncuşi şi la figurile tăcute ale lui Michelangelo Antonioni de la începutul lui *Blow-up*, unde tineri cuminţi aşteaptă inevitabilul. Absurdul vine din alăturarea acestor blajini la mulţimea nebună, colorată, a figurilor umane pe care le descoperim cu greu în mulţimea de obiecte nefigurative din sălile următoare. Noii idoli feminini propuşi de Eduardo Paolozzi, de exemplu, se prezintă sub forma unui mecanism fără soclu, violent colorat şi cu aură din rujuri răsfirate sau, precum *Dollus*-ul, din oţel cromat care oglindeşte figura vizitatorului. Alaiul de personaje continuă cu fragilul portret din fragmente de bare de oţel făcut de Anthony Gormley, cu cele două chipuri impasibile ale lui Gilbert & George, sculpturi pe bandă video, cum le numesc ei, şi cu omul în convalescenţă care învaţă să-şi folosească din nou picioarele din filmul în *ralenti* al lui Douglas Gordon. Neliniştiţi şi imaginativi, artiştii te provoacă să accepţi că o parte din tine este aşa cum îţi prezintă ei omul: vulnerabil, violent, tăcut, trist, exuberant, neajutorat.

Printre personaje se inserează insinuant forme diverse care par că nu au legătură cu omul. Sînt uriaşe, colorate, din materiale moi şi calde sau tari şi reci. Lucrările Barbarei Hepworth par o traducere în lemn şi bronz a gîndului, mobil şi fluctuant, răzleţ şi inconsistent. Formele ei îşi mai amintesc de figura umană, tînjind însă să se apropie de abstract, ca în lucrarea *Formă ritmică* în care rezidă încă unduirea corpului uman. Următorii artişti reuşesc în acest sens, numai titlul fiind asociat cu o temă realistă. *Bobocul de trandafir* al lui Phillip King este un con din plastic de un roz rece străpuns de verdele crud al bobocului neînflorit, *Căpiţa roz* a lui Anthony Caro este doar o impresie de echilibru între ostiile din oţel susţinînd aerul, iar *Memphis-ul* lui William Tucker propune trei forme de rinichi divers colorate, fără intenţia de a ne induce un sens anume, ci ca o joacă despre artă. Lucrările lui Richard Long sînt mai angajante. El foloseşte materiale din natură sau fotografiază mici intervenţii în peisaj pe care le consideră sculptură cu mesaj ecologic.

Henry Moore, ***Oval cu puncte,*** *1968-1969*

Sensuri profunde cheamă şi lucrările lui Tony Cragg şi Richard Deacon. *Gheorghe şi balaurul* apare drept o luptă între tradiţionalism şi modernism, prin reprezentarea unui ansamblu de ţevi de plastic care sufocă obiecte uzate din lemn şi aluminiu, teribilă metaforă a modernităţii devorante. Sculpturile lui Deacon atrag prin materialele folosite şi prin posibilitatea pe care ţi-o dă de a propune tu, ca privitor, sensuri diverse unor forme incerte.

Paul Neagu, artistul român dispărut anul trecut, a devenit nume de referinţă pentru sculptura britanică şi internaţională. Aici, în expoziţie, ne propune *obiectele tactile* pe care, într-o primă instanţă le expusese într-o cameră întunecată, pentru ca vizitatorii să le ştie prin pipăire. La noi, acestea sînt aşezate în vitrine, celebritatea şi valoarea artistului dăunînd, iată, operei. Aşa cuminţi cum se aştern, pe socluri (element dispărut din sculptura contemporană), ele dau de ghicit despre rolul lor – lemnul, metalul, golurile, plinurile fiind doar privite şi nu simţite.

În aceeaşi zonă a artiştilor britanici de altă naţionalitate se află şi Mona Hatoum, artistă născută în Liban. Lucrarea ei se prezintă ca o masă obişnuită în bucătăria unui om singur cu tacîmul şi farfuria lui, iar în farfurie, proiecţia filmată a interiorului corpului uman, tristă trimitere la statutul de exilat pe care îl trăieşte artista şi la condiţia de femeie. Toate operele ei fac apel la cele două coordonate şi, în general, la problematica identitară.

Damien Hirst este vedeta artei contemporane europene, obişnuit să şocheze cu teme îndrăzneţe şi greu digerabile, prezent aici cu o lucrare cu titlu imposibil, dar amuzantă: două cutii de sticlă în care se zbat mingi de ping-pong într-o mişcare perfect controlată şi sugestivă.

Cu mintea dezgheţată de prejudecăţi, descoperim că totul e sculptură. Asta vor artiştii, artiştii sînt liberi, conceptul le aparţine. Şi dacă toate acestea poartă acest nume, acceptăm convenţia şi ne bucurăm de cea mai importantă şi atractivă expoziţie de artă modernă şi contemporană din ultimii ani, în România.

● În perioada 19 ianuarie – 27 februarie, Muzeul Naţional de Artă al României propune publicului care vizitează expoziţia „De la Moore la Hirst, 60 de ani de sculptură britanică" parcurgerea unor trasee-concurs în galeriile muzeului. Acestea sînt destinate tinerilor vizitatori cu vîrste cuprinse între 6 şi 20 de ani, care vor fi premiaţi la sfîrşitul lunii februarie cu obiecte promoţionale şi cărţi oferite de către British Council.

● În cadrul expoziţiei „De la Moore la Hirst...", vor avea loc proiecţii de filme documentare despre: Martin Creed, Rachel Whiteread, Mona Hatoum, Gilbert& George (pe 5 februarie, ora 15,30); Barbara Hepworth, Antony Gormley, Tony Cragg (pe 6 februarie, ora 11,00)

● Tot la Muzeul Naţional de Artă al României, sînt organizate întîlniri educative cu copiii. Următoarea întîlnire va avea tema „Jocul de-a sculptura": pe 6 februarie (pentru copii între 6 şi 10 ani) şi pe 13 februarie (pentru copii între 10 şi 14 ani). Participarea numai pe bază de programare la telefon 314.81.19.

mergi pe mîna mea

Kusturica – Viaţa e un miracol

Am văzut primul Kusturica din viaţa mea acum vreo cinşpe ani, acasă, pe vremea cînd mai existau cinematografe de cartier. L-am văzut pe ultimul ieri, la Mall. Între astea două filme, Kusturica a devenit, dintr-un anonim, un consacrat. Şi nu orice fel de consacrat, ci unul dintr-ăla de-l ştiu copiii – o Coca-Cola a cinematografiei est-europene. Ce s-a întîmplat cu arta lui în ăştia cinşpe ani e greu de zis.

Pentru cinema, fiecare îşi găseşte materia din te miri ce. La Kusturica, tata a plecat de mult în călătorie de afaceri şi nu s-a mai întors. Au mai rămas ţiganii şi războiul *(à propos,* de mult suspectez că războiul în fosta Iugoslavie a început graţie unui pact secret între cineaştii locali şi administraţia americană).

În *Viaţa e un miracol*, ingredientele sînt aceleaşi: ţigani, război, taraf, cioburi, bombe, chiuieli. Şi împuşcături cu tona – dar Kusturica le dă cu tifla americanilor şi le predă prima lecţie a filmului de artă: împuşcăturile în film sînt OK, dar să fie în plan *vertical*. Şi animale: toate vietăţile cu două sau patru picioare pe care vi le puteţi închipui latră, miaună, hămăie şi storc lacrimi în filmul ăsta.

Întreagul miracol al vieţii pulsează frenetic în venele filmului în fiecare clipă – ca să zic aşa. Cu ce folos: dau naştere unui Frankenstein incoerent, kitchos şi trendy care se roagă de noi să-l plăcem. Şi într-adevăr, pe alocuri îi sclipesc în ochi nişte priviri aşa de umane de te-apucă mila.

Săracu' Emir, care-l cunoaşteţi, daţi-i un telefon. E aşa de trist cînd viaţa şi moartea au devenit copleşitor de banale şi n-a mai rămas nimic spectaculos de povestit pe lumea asta!

Cristian MUNGIU

Cezar PAUL-BĂDESCU

Pentru a iubi *Lipscania*

Pînă pe 1 februarie, este deschisă expoziţia „Lipscania – Perspective nouă" la galeria bucureşteană ArTei (str. Hanul cu Tei, zona Lipscani).

Imagini cu instantanee din zona Lipscaniului, detalii de arhitectură, graffiti, ziduri coşcovite, balcoane cu rufe puse la uscat, anunţuri comerciale, portrete ale locuitorilor, rămăşiţe ale unei frumuseţi de odinioară. „Lipscania – Perspectivă nouă" e o expoziţie vie, frumoasă şi tristă totodată. Este, în acelaşi timp, un lăudabil gest civic, menit – după cum ne spune Celia Ghyka, una dintre organizatoarele expoziţiei – să sensibilizeze şi să impulsioneze acţiunile de salvare a acestei zone: „Am vrut să punem în mişcare lucrurile în privinţa restaurării centrului istoric al Bucureştiului, pentru că de multă vreme ele stagnează. Expoziţia e doar un pretext pentru a trage un semnal de alarmă şi, în acelaşi timp, pentru a strînge laolaltă studiile despre această zonă (care există, dar sînt mai puţin cunoscute). Vrem să le dăm, astfel, o coerenţă. Prin această expoziţie, îi invităm pe cei interesaţi de acest centru istoric şi care au ceva de spus să ni se alăture". Expoziţia este deci o primă etapă a unui demers mult mai amplu. Pînă una-alta, ea constituie un eveniment complex, unde fotografiile stau alături de muzică (concerte *live)* şi dezbateri pe acestă temă (vineri, 28 ianuarie, între orele 18 şi 24, vor fi mai multe manifestări în acest sens).

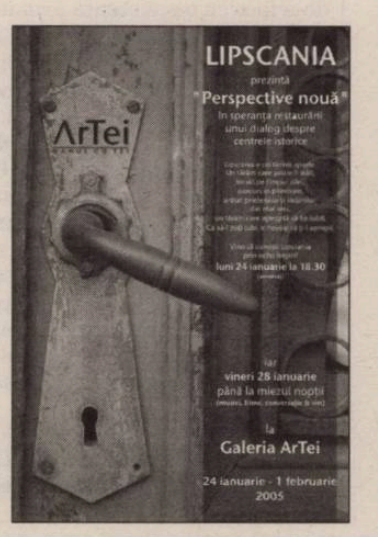

Iniţiatorii acestui proiect propun o *Lipscania*, ca un „tărîm care aşteaptă să fie redescoperit şi iubit". Văzînd lunga listă a celor care au susţinut această acţiune (de la instituţii guvernamentale, cum ar fi Ministerul Culturii, la ONG-uri, de la uniunile artiştilor plastici sau ale arhitecţilor, la firme private, cum ar fi Concept Electonics, DC Communication, Amsterdam Grand Café ş.a.), putem spune că locul acesta e deja iubit de multă lume.

mini agendă

Cîteva reprezentaţii teatrale ale acestei săptămîni:

● Teatrul „Nottara", Sala „Horia Lovinescu": 28 ian., 19,00 – **Titanic vals** de Tudor Muşatescu, regia: Dinu Cernescu; 29 ian., 19,00 şi 30 ian., 19,00 – **Pădurea** de A.N. Ostrovski (PREMIERĂ), regia: Tudor Mărăscu, în distribuţie: Ileana Stana Ionescu/Ruxandra Sireteanu, Ştefan Sileanu, Ion Grosu.

● Teatrul de Comedie Bucureşti, Sala Mare: 28 ian., 19,00 – **Marlene** de Pam Gems, regia: Cătălina Buzoianu; 29 ian., 19,00 – **Ubu înlănţuit** de Alfred Jarry, regia: Gábor Tompa, coregrafia Florin Fieroiu; 30 ian., 19,00 – **Bani din cer** de Ray Cooney, regia: Horaţiu Mălăele.

● Teatrul „Odeon": 28 ian., 18,30 – **Agnes, aleasa lui Dumnezeu** de John Pielmeier, regia: Marius Oltean; 29 ian., 18,30 – **Portretul lui Dorian Gray** după Oscar Wilde, dramatizarea şi regia: Dragoş Galgoţiu, coregrafia: Răzvan Mazilu.

● Teatrul Naţional Craiova, Sala Mare: 28 ian. 2005, 17,30, 19,00 – **Azilul de noapte** de M. Gorki, regia: Claudiu Goga; 29 ian. 2005, 18,30 – **Hotel Europa – Complet** de Matei Vişniec, regia: Şerban Puiu; 30 ian. 2005, 18,30 – **Avarul** de Molière, regia: Laszlo Bocsardi; 1 febr. 2005, 11,00 – **Amintiri din copilărie** după Ion Creangă, regia: Nicolae Poghirc; 2 febr. 2005, 19,00 – **D'ale carnavalului** de I.L. Caragiale, regia: Mircea Cornişteanu.

● Teatrul „Radu Stanca" din Sibiu: 29 ian., 19.00 – **Trei surori,** de A. P. Cehov, regia: Anca Bradu; 30 ian., 19.00 – **Idiotul,** de F.M. Dostoievski, regia Andryi Zholdak; 3 febr., 19,00 – **Comedie de modă veche** de Alexei Arbuzov, regia: Şerban Puiu.

● Teatrul Naţional Timişoara: 28 ian., 19,00 – **Sinucigaşul** de Nikolai Erdman, regia: Claudiu Goga; 29 ian., ora 19,00 – **Negustătorul din Veneţia** de W. Shakespeare, regia: Sabin Popescu.

IRAK: ALEGERI SUB BOMBE

Peste cîteva zile, sînt programate alegerile din Irak. Nu se ştie sigur cum se vor desfăşura sau dacă se vor mai desfăşura. Guvernul interimar ţine cu tot dinadinsul la termenul limită pe care şi l-a stabilit: 31 ianuarie 2005. Insurgenţii, numiţi fie teroriști, fie luptători pentru libertate, ţin cu tot dinadinsul să le împiedice, pentru că oricum nu ar putea să le cîştige. Ianuarie 2005 este o lună tare ciudată pentru lumea arabă. Alegeri palestieniene şi irakiene. Este ciudat pentru că dintre toate popoarele arabe, doar libanezii, palestinienii şi irakienii optează pentru şefii de stat prin alegeri, fie ele şi puse sub semnul întrebării. În rest, peisajul este ocupat de regi oarecum rezonabili, dar autoritari (Iordania, Maroc) sau de preşedinţi-dictatori care nu au nevoie să fie rezonabili (Egipt, Siria). Un popor care abia se reface după războiul civil, un popor ocupat şi un popor abia cucerit. Şi doar acolo sînt alegeri. Acesta pare a fi marele paradox arab.

Înainte de a şti cum vor ieşi aceste alegeri irakiene, Dilema veche *a pregătit cititorilor săi două întîlniri cu personaje care au fost sau sînt acolo* ***(C. G.)***

„Guvernul ne crede teroriști, insurgenţii ne cred agenţi americani“

– interviu cu Munqith DAGHIR, director al IIACS – „The Independent Institute for Administration & Civil Society Studies“ din Baghdad (www.iiacss.org) –

Domnule Daghir, ce aşteptaţi de la alegerile care urmează?

Nu aştept mare lucru de la aceste alegeri, pentru că vor consacra actualul mediu politic nereprezentativ. Suniţii şi multe forţe care se opun ocupaţiei nu vor participa la alegeri, asta înseamnă că celelalte grupuri principale, şiiţii şi kurzii, vor fi suprareprezentate în viitoarea adunare, ceea ce ar face-o nereprezentativă. Cred că şi americanii îşi vor da seama că au făcut o greşeală care ar trebui îndreptată. Soluţia ar fi o conferinţă de reconciliere şi o împărţire corectă a puterii.

Cum este posibilă cercetarea sociologică într-un mediu atît de turbulent? Cum vă selectaţi operatorii? Cum interacţionează cu oamenii din teren?

Este foarte dificil. Ne confruntăm cu multe probleme pentru că sondajele sînt o noutate în Irak şi oamenii nu înţeleg ce anume facem. Autorităţile guvernamentale ne iau drept teroriști care îi ameninţă pe oameni ca să nu voteze. Miliţiile partidelor cred că facem campanie pentru alţii. Insurgenţii cred că sîntem agenţi americani. Aşa că fiecare dintre ei încearcă să ne împiedice să lucrăm, şi unele partide chiar sînt interesate să nu se ştie ce îşi doresc oamenii. Mulţi dintre operatorii noştri au fost bătuţi, ameninţaţi, băgaţi la închisoare sau luaţi ostateci. Devine uşor după ce operatorul apucă să intre în casa omului cu care trebuie să vorbească. După 35 de ani de tăcere, oamenii au o poftă teribilă să vorbească.

Ne este teamă de bombe, bande înarmate, soldaţi americani şi multe alte „accidente“ care pot să apară

După ce s-a terminat războiul, noi am primit veşti doar despre atacuri şi răpiri. Care ar fi noutăţile din punctul de vedere al unui sociolog? Ce se schimbă în structurile sociale după război?

Din nefericire, nu sînt mari schimbări pozitive. Reconstrucţia merge foarte încet. Corupţia se extinde. Guvernul este foarte slab şi foarte preocupat de securitatea fragilă. Principalele poziţii din administraţie sînt alocate după afilierea religioasă, etnică şi politică, nu după calificare. Tehnocraţii şi cei mai calificaţi au fost concediaţi pentru că erau membri ai fostului partid socialist arab, partidul unic condus de Sadam Hussein. Cîteva schimbări pozitive ar fi totuşi de menţionat. Cîştigurile financiare ale celor mai mulţi irakieni au crescut, în special pentru că salariile în sectorul public au crescut, apoi mărfurile importate nu mai sînt taxate şi sînt mai ieftine. ONG-urile se dezvoltă şi oamenii sînt liberi să vorbească acum.

Cum este viaţa de toate zilele? Spitalele, şcolile funcţionează?

Viaţa de zi cu zi este riscantă. Ne este teamă de bombe, bande înarmate, soldaţi americani şi multe alte „accidente“ care pot să apară, ca răpirile. Se pot întîmpla oricui şi oricînd. Ne trimitem copiii la şcoală, dar trebuie să îi escortăm la plecare şi la întoarcere. De multe ori nu mai pleacă, pentru că drumurile sînt închise sau pentru că primim ameninţări exprese să nu îi trimitem. Serviciile din spitale au decăzut pentru că mulţi doctori buni au fugit din Irak după ce au primit ameninţări, unii au fost chiar ucişi sau răpiţi de bande de necunoscuţi. Poliţia nu a făcut nimic să îi protejeze pe intelectuali, profesori sau tehnicieni. Este o scurgere a inteligenţei din Irak, la scară mare.

Diviziunile între şiiţi, sunniţi şi kurzi sînt artificiale şi exagerate de politicieni şi de americani pentru a justifica invazia şi greşelile

Într-un sondaj recent făcut de Institutul Republican Internaţional, am văzut că 53% dintre irakieni cred că ţara se îndreaptă în general în direcţia bună. Trebuie să vă spun că românii sînt ceva mai pesimişti cînd li se pune aceeaşi întrebare. De ce par optimişti irakienii în ciuda lucrurilor oribile pe care le vedem la televizor?

Toate sondajele pe care le-am făcut arată că irakienii sînt optimişti, mai ales pe termen lung, nu scurt. Îşi dau seama că au o ţară bogată, că dispun de inteligenţă şi au relaţii sociale foarte bune. Irakienii sînt foarte mîndri de istoria lor şi de cum au depăşit situaţii critice în trecut. Cred că asta este o etapă normală, care va dura unul, doi sau chiar mai mulţi ani.

După atîta violenţă, credeţi că este posibil un Irak sigur şi democratic? Poate fi construită democraţia în asemenea condiţii?

Sînt convins că Irakul va deveni o ţară democratică în viitor, pentru că ştiu legăturile sociale de aici, care sînt foarte puternice. Diviziunile între şiiţi, sunniţi şi kurzi sînt artificiale şi toate sondajele pe care le-am făcut mi-au arătat acest lucru. Aceste diviziuni sînt exagerate de anumiţi politicieni şi de americani pentru a justifica invazia şi multele greşeli pe care le-au făcut în Irak. Americanii au început să priceapă asta. Noi am trăit aici multe secole fără să avem probleme.

Dumneavoastră aveţi probleme pentru că întreţineţi relaţii cu străinii? Cum vă descurcaţi?

Da, relaţiile cu străinii îmi fac probleme. De fapt, ascund aceste relaţii. Am probleme cu miliţiile care nu agreează munca noastră. În fiecare zi, trebuie să merg pe alt drum spre birou, trebuie să plec la ore diferite şi să urmez o mulţime de proceduri de securitate. Nu vorbesc decît cu foarte puţini oameni despre călătoriile mele. De asemenea, trebuie să mă feresc de bande, care m-ar putea răpi pentru bani sau ar putea să îmi jefuiască locuinţa, cum s-a întîmplat acum şase luni. Chiar acum sînt foarte îngrijorat pentru că în urmă cu cinci zile o echipă de operatori ai noştri a fost luată ostatică de către un grup de extremişti la Rumadi şi deocamdată nu avem nici o veste de la ei.

a consemnat Cristian GHINEA

Dilema irakiană

„S-au organizat proiecte pentru pregătirea şi informarea partidelor politice şi o serie de ONG-uri au fost pregătite pentru a monitoriza alegerile. În mod evident, irakienii tînjeau după alegeri. Dar lunile care au urmat predării autorităţii către guvernul interimar, terorismul neîncetat şi insurgenţele violente au obstrucţionat reconstrucţia, au erodat încrederea în acest guvern şi au ridicat semne de întrebare serioase asupra capacităţii de a organiza alegeri pînă la termenul limită de 31 ianuarie, alegeri care să fie suficient de cuprinzătoare, transparente, corecte şi libere de violenţă şi intimidare, cît să fie considerate «rezonabil de credibile» (...). Alegerile la momentul nepotrivit şi prost pregătite nu vor produce democraţie şi nici stabilitate politică după conflict. Ba chiar pot să întărească puterea acelor actori capabili să exercite coerciţie şi să inspire frică. În Angola în 1992, în Bosnia în 1996 şi în Liberia în 1997, alegeri grăbite au dus la regresul democratizării şi, în Angola şi Liberia, au deschis calea reizbucnirii războiului civil. Experienţa istorică şi logica arată că alegerile trebuie amînate pînă ce miliţiile vor fi demobilizate, partidele moderate vor fi pregătite, infrastructura electorală va fi creată, vor apărea presa şi ideile democratice. Dar dacă aceste condiţii sînt luate prea literal şi inflexibil, ar însemna amînarea alegerilor pentru o decadă sau chiar mai mult. Apare dilema: cum să constitui o autoritate interimară care să fie cît de cît legitimă.“

(din articolul „Building Democracy After Conflict. Lessons from Iraq“, de Larry Diamond, Journal of Democracy, *Ianuarie 2005. Larry Diamond este editor al revistei şi a lucrat în 2004 ca* senior adviser *pentru Autoritatea Provizorie a Coaliţiei din Bagdad)*

Daţi-le o şansă

„Privind transformarea remarcabilă a României sînt uimit de pesimismul în creştere faţă de viitorul democratic al Irakului. În 2003, Irakul avea multe în comun cu România din 1989. Ca şi poporul român, irakienii au scăpat de un stat poliţienesc. Familia Hussein a exploatat resursele umane şi naturale ale Irakului pentru scopurile proprii, iar cruzimea lor a fost adînc marcată în conştiinţa a două generaţii de irakieni. Astăzi, irakienii au scăpat de această brutalitate. În ciuda campaniei de intimidare, irakienii preiau controlul asupra propriei ţări. Suveranitatea a fost transferată către un guvern interimar. Irakul are o lege administrativă de tranziţie care serveşte de Constituţie interimară, cu o cartă a drepturilor ce garantează libertăţi de neconceput pentru irakieni acum 18 luni. Există o presă liberă cu peste 200 de ziare. Irakul se află din multe puncte de vedere acolo unde se găsea şi România acum cîţiva ani. Într-adevăr, România nu a avut de-a face cu o rezistenţă armată şi cu teroriști străini, însă a avut greutăţile ei. Revoluţia din 1989 a fost urmată în 1990 de mai mulţi paşi înapoi, inclusiv de infamul şi sîngerosul atac al minerilor asupra unei demonstraţii paşnice şi democratice, organizată în Bucureşti. Această răbdare a naţiunilor libere faţă de România de acum 15 ani trebuie să fie aplicată acum Irakului. Irakul s-a eliberat de sub despotul său abia acum 18 luni şi se găseşte înaintea primelor alegeri libere din istoria sa. Peste 7.000 de candidati şi 400 de liste de candidaţi concurează. Unii critici susţin că irakienii nu sînt capabili de democraţie. Mulţi au spus la fel despre români în anii '90. Dacă naţiunile libere vor arăta aceeaşi hotărîre în Irak, ca în Europa centrală acum 15 ani, oamenii de pe străzile din Bagdad vor putea avea aceeaşi şansă să-şi înceapă propriul drum.“

(din articolul „De la Bucureşti la Bagdad“ scris de J. Dyer Crouch II, ambasadorul SUA la Bucureşti, pentru Wall Street Journal Europe, *preluat de* Ziua, *ianuarie 2005)*

O campanie electorală aproape inexistentă

Unul din corespondenţii BBC la Bagdad relatează că scrutinul este umbrit sub toate aspectele. Aproape că nu constaţi vreun semn că Irakul e în prag de alegeri. Campania electorală din uşă în uşă e extrem de redusă, deoarece mai mulţi candidaţi au fost asasinaţi, iar mulţi alţii au primit ameninţări repetate. În timp ce liderul spiritual al şiiţilor, marele ayatollah Ali al Sistani, le-a cerut adepţilor săi să se prezinte la scrutin, mai multe formaţiuni sunnite au făcut un apel insistent la boicot. Asupra zilei alegerilor planează atît de multe primejdii, încît nici o organizaţie internaţională nu vrea să-şi trimită observatori. Ziariştilor străini le va fi extrem de greu să scrie despre alegeri. De altfel, autorităţile irakiene le-au comunicat jurnaliştilor că vor lucra pe propriul lor risc. *(BBC România)*

Pentru acest grupaj, am încercat realizarea unui interviu cu Ron St. John, reprezentant la Bagdad al Institutului Republican Internaţional. Cum răspunsurile întîrziau, am insistat. Domnul St. John mi-a scris pentru a se scuza şi ca să-mi comunice că rezidenţa IRI a fost aruncată în aer, iar „priorităţile s-au schimbat puţin“.

Pui la rotisor în Bagdad

– interviu cu Mircea KIVU, directorul IMAS –

Acum cîteva luni, o cunoştinţă comună mi-a spus: „Ai auzit de săracul Mircea Kivu? E în Irak". Ce-aţi căutat în Irak?

Institutul la care lucrez a avut un contract cu Institutul Republican Internaţional, acesta desfăşurînd acolo o lucrare mai amplă şi avea nevoie de făcut sondaje de opinie. S-au înfiinţat acolo institute locale, formate, evident, din oameni care nu făcuseră niciodată un sondaj adevărat, ştiau eventual din cărţi.

Aţi aflat că trebuie să mergeţi în Irak. V-a plăcut ideea?

Prima dată cînd am fost era în martie 2004. Situaţia era mult mai calmă, atentatele nu erau frecvente pe stradă. La vremea aia lucrurile păreau că merg spre stabilizare. Şi, evident, orice sociolog, pentru că de aceea e sociolog, e interesat să vadă, să cunoască culturi diferite, oameni diferiţi şi mai ales într-o situaţie atît de complexă cum era cea a Irakului, la un an după căderea lui Saddam.

Dacă azi ar mai veni un contract asemănător, aţi mai merge?

Nu, nu. De fapt, chiar am întrerupt contractul. A fost decizia mea şi a colegilor mei, pentru că nu am fost singur acolo. E prea periculos.

Prima plecare a fost în martie 2004.

În martie 2004 am plecat prin Aman. De acolo lucrurile au început să devină ciudate. Zburam cu un avion militar-utilitar, care, ca să evite eventualele atacuri cu rachete, ateriza în spirală, ca să rămînă la înălţime mare cît timp nu era deasupra aeroportului. Şi m-am trezit pe aeroportul din Bagdad, care este un aeroport mare, nu chiar ca Otopeni, dar este un aeroport mare şi era şocant pentru că era pustiu. Nu vedeai decît nişte soldaţi care se învîrt de colo-colo. Era şocant că exista tabela cu plecările şi sosirile avioanelor, care avea afişate nişte zboruri către toate colţurile lumii, dar care a îngheţat în momentul în care a început războiul.

Ce se întîmplă cu aeroportul, sînt doar soldaţi şi avioane militare?

Nu. Există şi nişte curse civile, dar care în momentul cînd ajung în aeroport sînt preluate de controale militare. Dar toată infrastructura – magazine nu mai existau.

După aeroport ce aţi făcut? Aţi luat un tanc pe post de taxi?

Nu, eram aşteptaţi de cei de la Institutul Republican. În martie încă era simplu. Ne aştepta o maşină care ne-a dus la hotel, trecînd de nişte baraje de securitate.

Mirosul de petrol în aer

Cum era atmosfera, cum pare Irakul la prima vedere, cum sînt străzile, oamenii?

Se simţea mirosul de petrol în aer. Asta m-a şocat cînd am ajuns acolo. Se vedeau urmele războiului, dar nu foarte evident. Clădiri cu maxim un etaj, tencuite în alb, fără multă ornamentaţie. În general, distincţia dintre barăci şi case e destul de labilă. Atunci părea destul de dezolant tot peisajul, dar nu părea a fi un peisaj de război, de după război. Pe ici pe colo vedeai urme unde căzuse o bombă, ţi se arăta o clădire aruncată în aer. În general, pe stradă era lume, era activitate, existau terase, ei sînt mari amatori de stat şi băut cafea. Oamenii erau vizibil peste tot, se agitau, în costumele tradiţionale. Cînd ajungi la hotel îţi dai seama că eşti oarecum în stare de război, strada e blocată de panouri care formează şicane pentru ca maşinile să nu poată trece în viteză, la intrare era un afiş mare, pe care scria că sîntem rugaţi să lăsăm armele la biroul de securitate al hotelului.

Care era procedura? Ca străini vă puteaţi mişca liber?

Ni se recomanda să nu ieşim singuri pe stradă, dar evident nu ne-am putut abţine în prima seară şi am ieşit să ne plimbăm măcar în jurul hotelului. Dificultatea principală a fost de a trece strada, pentru că acolo nimeni nu respectă regulile de circulaţie şi ne-a trebuit mult.

Cîţi eraţi?

Trei. Eu, colega mea care coordonează cercetarea calitativă şi un coleg care se ocupă pe partea de prelucrare a datelor.

Şi cum a fost plimbarea?

Destul de stresantă. Am găsit pînă la urmă zona comercială, unde am mîncat pui la rotisor. Oamenii nu păreau că se uită ciudat la noi, nici nu ne deosebeam vizibil de localnici. Ieşeam aproape în fiecare seară, conduşi de cineva cu maşina, să mîncăm la un restaurant în oraş, unde era lume, recunoşteam chiar figuri politice importante, chiar reprezentanţi ai ONU.

Hotelul era în zona verde?

Nu, era în afara zonei verzi. Era un hotel în principal locuit de oamenii canalelor de televiziune americane, erau mai mult civili, nefăcînd parte din administraţie. E chiar mai sigur să nu stai în zona verde, care e o ţintă. Deşi în principiu e zonă de maximă securitate, în acelaşi timp e şi zonă de maximă atractivitate. Eu am stat acolo două săptămîni, iar colegii mei au mai rămas o săptămînă. În ultima zi de şedere a fost o sărbătoare şiită, care fusese interzisă pe vremea lui Saddam, şi exista destul de multă emoţie. Se organiza pentru prima oară după mulţi ani. Atunci a fost primul atentat mare la o moschee. Au fost mulţi morţi civili, cîteva zeci. Cam de atunci a început să se deterioreze serios atmosfera.

Care e senzaţia cînd stai într-un oraş şi vezi la TV că a fost un măcel chiar acolo?

Cred că eşti mai liniştit decît vă închipuiţi. Eu ştiam destul de bine să localizez zona unde s-a întîmplat, destul de departe de mine. În rest, erau explozii mici, se mai auzeau schimburi de focuri. Dar probabilitatea de a mi se întîmpla mie personal ceva nu era mult mai mare decît probabilitatea de a avea un accident de maşină în ţară.

Un adevărat comando ne aştepta la aeroport

Următoarea călătorie cînd a fost? Se schimbase ceva?

În iulie. Se schimbase enorm. Încă de la aeroport, unde nu am mai fost aşteptaţi de şoferul Institutului Republican, ci de un adevărat comando, cu trei maşini. Era cea în care stăteam noi, una în faţă, una în spate – maşini obişnuite. Cele militare sînt o ţintă. Ni s-au dat veste, şeful comandoului a stat lîngă noi şi ne-a spus că dacă ne dă o comandă să nu comentăm şi să o executăm imediat. Aşa am ajuns la hotel.

Începuse să vă pară rău?

Nu, încă nu. Aveam destulă doză de aventură în mine, oarecum se compensa, era şi amuzant. Am ajuns la acelaşi hotel, păzit mai strict de data asta, erau mai mulţi oameni înarmaţi la capătul străzii şi în diverse puncte. Totul era mai precipitat. Coborau gărzile din maşină, se uitau să nu fie nimic periculos în jur, intram în fugă în hotel, unde lucrurile erau cum le lăsasem cu cîteva luni în urmă.

Cum au fost şedinţele de pregătire?

Mai proaste. Pentru ca eu să mă deplasez la sediul institutelor era o mică aventură, o mică experienţă, şi nu mai puteam face în fiecare zi treaba asta. Mai des veneau ei la birourile Institutului Republican, dar una este să lucrezi la faţa locului, alta să povesteşti. Ce făceam în biroul Institutului Republican puteam face şi la Bucureşti. M-am simţit mai puţin util în a doua parte, stresul a fost mult mai mare. De asta am renunţat.

Cum sînt aceşti oameni cu care lucraţi, această elită? Au idei proocidentale?

Unii erau foşti expatriaţi şi reveniseră, alţii lucraseră în mediul universitar, care era destul de dezvoltat în regimul lui Saddam. Au sindromul pe care-l aveam şi noi în '90, de a fi foarte mîndri de sistemul de educaţie, de a recunoaşte unele avantaje ale universităţilor din Occident, şi noi spunem că, totuşi, formaţia tinerilor noştri este adesea mai solidă, cultura generală este mai bine implementată în şcolile româneşti decît în şcolile din Occident. Erau mîndri de ei. Adeseori se simţeau oarecare tensiuni, aveam impresia că ei ştiu lucrurile mai bine decît noi, ceea ce poate era şi adevărat. Am simţit că aveau nevoie de noi şi ei au simţit că au nişte beneficii. Am rămas în corespondenţă cu cei de acolo.

Cum se fac sondajele într-un mediu atît de ostil? E nevoie de sute de operatori care să meargă pe teren. Cum i-au găsit?

Nu e foarte greu să găseşti operatori. E multă lume care nu are de lucru. Din cîte ştiu, şomajul este de peste 50%.

Avem în faţă un sondaj făcut de Institutul Republican în noiembrie-decembrie 2004 şi la întrebarea „De ce vă este cel mai frică?", surprinzător, pe primul loc este şomajul, care întrece terorismul.

Ei au sentimentul că povestea cu terorismul o să se termine la un moment dat, dar şomajul îi afectează. Ei sînt victime colaterale ale terorismului. Nu ei sînt ţinta. Sigur, morţii în atentate sînt, statistic, mai mult localnici decît străini, dar asta pentru că se află la locul nepotrivit într-un moment nepotrivit. Viaţa continuă acolo, am fost chiar la o nuntă, un şofer al nostru s-a căsătorit. Era un creştin, din importanta minoritate de acolo. Nunta s-a ţinut într-o sală, un fel de cămin cultural, oamenii erau foarte prietenoşi, am stat la o masă cu mai mulţi străini.

Şefii de trib şi sondajele

Oamenii cu care colaboraţi nu se temeau? Nu era sentimentul că ar putea fi văzuţi drept colaboraţionişti?

Ba da. Unul din conducătorii unui institut de sondaje, care la început era foarte bucuros că apare la televizor şi face comentarii, explica rezultatul sondajelor pe care le-a făcut; după o perioadă cînd l-am revăzut, mi-a spus că evită să devină o persoană publică pentru că devine o ţintă.

Deci în Irak analiştii politici nu se înghesuie să apară la TV.

Cred că nu. Unul dintre directorii de care vorbeam a emigrat din nou, era presiunea prea mare. Tot timpul avea în birou o armă.

Cum se angajau operatorii?

În general, prin fostele reţele de învăţămînt superior. Era o rată a operatorilor de interviu cu titlu universitar foarte mare. Majoritatea operatorilor de interviu erau foste sau actuale cadre universitare. Cînd mergeau pe teren, apăreau diverse situaţii. Conflicte cu un şef de trib, care refuză ca operatorii de interviu să intre în contact cu comunitatea respectivă.

Cum se negociau cazurile astea?

Există diverse reţele de comunicare. Se găsea una prin care să se comunice cu şeful de trib, uneori interveneau cei de la Institutul Republican, dacă ei erau cei care aveau relaţii cu şefii respectivi, alteori prin reţele personale.

Problema şefilor de trib este o problemă în zonele rurale sau şi în comunităţi urbane, în Bagdad?

În comunităţile urbane mai puţin. Există şi aici structuri de trib, dar nu sînt suprapuse peste o comunitate compactă, clar definită, limitată geografic. Bagdadul este un oraş foarte diferit de Bucureşti sau Paris. Este un oraş de 5 milioane de locuitori, care are un diametru de 40 km, există zone mari nelocuite, mergi pe autostradă între cartiere. Este o aglomerare de sate. Nu există un centru al oraşului. Fiecare cartier are centrul lui. Este împărţit pe zone sunnite şi şiite.

Cum este să vii dintr-o ţară ca Irak în România? Te simţi în Occident, în civilizaţie? Care este senzaţia pe care o trăieşti pe Otopeni?

Există o perioadă de acomodare. Petreci aproape 24 de ore în Aman, este ca o cameră de depresurizare. Te întorci acasă, într-un loc sigur. Mai interesantă a fost reacţia colegului meu irakian, care a venit în ajun de Crăciun şi era încîntat să fie într-un oraş în care se poate plimba pe jos. Bucureştiul era foarte frumos, el fotografia iluminatul de Crăciun. Magazine există şi acolo, dar lume pe stradă, calm, o stare de normalitate nu.

Cum a fost pentru soţia dvs.?

Ea nu a fost niciodată de acord cu plecarea. Cînd ai pe cineva acolo tresari ori de cîte ori auzi cîte ceva despre Irak. Prin telefon nu se putea comunica, doar prin Internet. Dacă nu apăream la ora stabilită era o tragedie. Pentru ea tensiunea era mult mai mare decît pentru mine.

a consemnat Cristian GHINEA

Primim la redacţie

...de la Directorul Institutului Italian de Cultură

Stimate domnule profesor,

Aşa cum vă este cunoscut, urmăresc cu regularitate şi interes apariţia revistei *Dilema veche* pe care o consider una dintre cele mai importante reviste de cultură din România.

Tocmai de aceea am fost uimit să citesc în numărul 52 al revistei din 14-20 ianuarie 2005 articolul semnat de dna Daniela Dumbravă, articol dezinformat şi care oferă informaţii eronate.

În primul rînd, doresc să precizez că, din aprilie 2001, Institutul Italian de Cultură nu mai are nici o competenţă în legalizarea actelor de studiu şi că acestea intră exclusiv în sarcina Consulatului, tot aşa cum doresc să infirm referirea la cozile lungi din faţa respectivei instituţii. Menţionez faptul că programarea se efectuează, de circa un an, numai prin Internet, iar în ziua astfel stabilită, se prezintă la Consulat doar candidaţii care depun efectiv actele. Nu vreau să comentez afirmaţia conform căreia Produsul Intern Brut italian ar fi crescut cu 4% datorită taxelor plătite de emigranţi. PIB-ul în Italia este estimat, în milioane de euro, la circa 1.444.350 (în anul 2004), iar 4% ar reprezenta suma de 57.774 de milioane de euro. În sfîrşit, în ceea ce priveşte plata contribuţiilor către Institutul Naţional pentru Protecţia Socială a Italiei, acestea se referă la furnizarea unor servicii precum asistenţa sanitară şi fondul de pensii şi nu se face nici o discriminare în privinţa cotelor ce revin angajatului, fie că acesta este străin sau italian.

V-aş fi recunoscător dacă aţi avea amabilitatea de a publica aceste precizări, scrise în spiritul informării corecte a studenţilor români.

Cu cele mai cordiale salutări,

Vito Grasso
Bucureşti,
18 ianuarie 2005

Stimate domnule director,

Regret că în articolul colaboratoarei noastre s-au strecurat cîteva erori şi vă mulţumesc pentru precizări. Mă tem însă că ideea de ansamblu a articolului rămîne, din păcate, valabilă: drumul studenţilor spre liniştea studiilor este presărat cu experienţe birocratice nu tocmai plăcute.

Cu cele mai cordiale salutări şi cu mulţumiri pentru consecvenţa cu care citiţi revista noastră,

Mircea VASILESCU

Lorena ARMULESCU

Fragmente de jurnal cubanez

23 decembrie

Ghidul ne spune că Havana are peste 2.500.000 de locuitori. Unde?! Havana veche, cel puţin, pare să aibă foarte puţine locuinţe şi într-o stare incredibilă de degradare. Gîndul că în aceste locuinţe se îngrămădeşte mai mult decît toată populaţia Bucureştiului m-a uluit. Poate o altă statistică *din acelea?* Văd Cuba la 24 de ani cu dorinţa de a vedea ce nu am avut parte (şansa?) să văd în cei 9 ani de viaţă în România comunistă. Mă aştept să fac legături, să îmi amintesc, să retrăiesc, dar şi să descopăr.

Partea veche a Havanei e colonială. Arhitectură colonială într-o piaţă cam în ruine, dar veselă. Femei în rochii colorate, purtînd coşuri cu flori de plastic, se pozează cu turiştii pestru 1 peso. Clovni pe picioroange cîntă şi dansează în grupuri. Bătrîni fumînd havane încearcă să vîndă ziare turiştilor. Bărbaţi mustăcioşi cu pălării de pai încearcă să vîndă suveniruri de lemn. Figurine giacomettiene de bambus şi mango de o mare fineţe, *maracas* din piele de capră colorate în motive mexicane, pălării de soare, tricouri, CD-uri. Este pentru prima dată pînă acum cînd mă simt *o străină* de la care se aşteaptă bacşişuri. E o senzaţie stînjenitoare. În faţa catedralei coloniale, femei purtînd bebeluşi îmi cer *lapte*. Lapte?! Da, nu vor bani, vor să intru la farmacie şi să cumpăr o pungă de lapte pentru copil. N-am ştiut ce să răspund, cel mai ciudat lucru care mi s-a cerut de multă vreme. N-am intrat, dar i-am dat banii în suma pe care mi-a cerut-o, fără să mă gîndesc. O altă turistă din grupul nostru şi-a golit poşeta de aspirine, pixuri, şerveţele, bani.

În muzeul de istorie, locul e împînzit de ghizi şi de paznici, toţi îţi zîmbesc şi îţi vorbesc despre exponate într-o engleză impecabilă şi, la sfîrşit, îţi cer pur şi simplu suveniruri pentru copii, săpunuri, şampon, parfumuri, aparatul de fotografiat... Un adolescent oferă un soi ciudat de seminţe pentru pixuri, creioane, caiete. Ghidul nostru bine îmbrăcat şi purtînd o pereche de ochelari de soare de la Estée Lauder („de la un canadian") ne spune că totul, în Cuba, se obţine potrivit unei raţii! Aha! La magazinul din colţ, ai dreptul să cumperi doar atîta orez, doar atîta zahăr, doar atîta pîine, doar atîta lapte pentru copii etc.

Salariul mediu în Cuba este de 25 de dolari pe lună, plătibil în pesos locali. Cu aceşti bani, se pot cumpăra raţiile în fiecare lună. Pentru a distruge economia dublă, dirijată doar în dolari americani, guvernul a emis o monedă alternativă (cred că e unic în lume acest sistem), pesos convertibili! Un peso convertibil, indiferent de perioadă, variaţie a burselor în lume, anotimp etc. este *întotdeauna* egal cu 1 dolar! E foarte ciudat. Salariile nu se plătesc în pesos convertibili, ci doar în pesos locali, cu care nu poţi cumpăra *nimic* în afara raţiilor! Ca, de exemplu, haine. De aceea, dacă vrei să cumperi haine, trebuie să cerşeşti pesos covertibili de la turişti sau să încerci să le vinzi lucruri sau să îi ajuţi să care bagajele pentru bacşişuri. (Băiatul de la aeroport, cel care s-a repezit la bagajele noastre şi le-a dus la unul dintre taxiuri, fără să aştepte acordul nostru, nici măcar în privinţa taxiului, a fost foarte nemulţumit că n-a primit un bacşiş de... 20 de lire, ceea ce ne-a făcut să credem că slujba lui e cea mai exclusivistă slujbă în Cuba şi cea mai de succes.) În fine, ghidul ne asigură că, deşi toată lumea lucrează pentru guvern, toţi se descurcă bine aici. „Eu cumpăr tricoul ăsta cu 10 pesos şi îl vînd cu 13 şi aşa mă descurc", încearcă el să ne explice capitalismul cît mai pe înţelesul tuturor...

Havana nouă e o parte mult mai populată. Blocuri în ruine, maşini vechi, dar mai multe decît în oraşul vechi, se vede că aici trebuie să fie centrul „financiar" al Capitalei. Ne pozăm la podiumul discursurilor lui Fidel şi sub portretul lui Che Guevara. Pe toate pancartele din Cuba e portretul lor, alături de portretele altor cinci eroi cubanezi care anul acesta au fost condamnaţi la închisoare pe viaţă (unul dintre ei, Gerardo Hernandez Nordelo, pseudonim al lui Manuel Viramontes, a fost condamnat la două încarcerări pe viaţă plus 15 ani!), alături de sloganuri ca *Viva la Revolucion!*, *Revolucion e construir!*, *Patria o Muerte!*, *Hasta la Victoria siempre!* etc. Portretul lui Fidel e absolut peste tot. Chiar şi la intrarea în hotelul nostru, deţinut 30% de o companie britanică şi 70% de statul cubanez, deşi statul cubanez nu are absolut nici o legătură cu afacerea ca atare.

Oraşul nou a fost construit de americani între 1930 şi 1959, perioada în care Cuba era Las Vegas-ul Americii, în care corupţia şi mafia americană acaparaseră totul – ne explică ghidul. Iar la 1 Ianuarie (culmea, exact acum 46 de ani), Fidel Castro, Che Guevara şi Camilo Cienfuegos au declanşat Revoluţia!

Lada – maşină de prestigiu

Misterul că maşina rusească, Lada, e peste tot în Cuba e rezolvat de ghid, din nou: Lada e maşină de prestigiu în Cuba. Stîlpii societăţii (doctorii, inginerii, oamenii care au făcut carieră în viaţa lor) au primit-o odată drept mulţumire de la guvernul cubanez. Pot s-o vîndă? Nu. De ce? Pentru că nu pot fi siguri că cei care o cumpără o merită. Nu poţi avea siguranţa că cei care o cumpără au demnitatea de a o conduce! Dar o pot lăsa moştenire fiilor lor, care sînt obligaţi s-o întreţină şi s-o lase moştenire la rîndul lor! De fapt, sînt obligaţi s-o lase moştenire în stare bună! Toată lumea din autocar a rîs, în afară de mine. Probabil eu eram singura din acel autocar plin de canadieni şi vest-europeni al cărei tată are aceeaşi maşină din 1979 şi al cărei bunic îşi pregătea Dacia din 1988 s-o facă „nou-nouţă" pentru mine, el fiind prea bătrîn s-o mai conducă...

Poţi cumpăra maşini noi? Nu. De ce? E ilegal, chiar dacă îţi permiţi. Dar poţi cumpăra maşini vechi americane, Chevrolet, Buick, Cadillac, Pontiac, Chrysler, Plymouth etc., confiscate de la foştii lor proprietari americani de la începutul secolului trecut, în stare superbă de funcţionare, cu piese confecţionate manual de noii lor proprietari.

Pianista de la „Las Nubes", piano bar-ul de la hotel, e o fetiţă de 14-15 ani care cîntă absolut orice. De la Astor Piazzolla la Beethoven, la Chris de Burgh. E drept că mai sare note, măsuri, tonuri, dar e impresionantă. Robert (logodnicul meu) se gîndeşte să-i ofere un bacşiş, dar se întreabă dacă nu o va jigni. Îmi place de el, intră repede în atmosferă, vrea să lase bacşişuri peste tot, dar încă se mai teme să nu stîrnească reacţia tipic englezească la bacşiş, cea de ofensă. Îi place să lase bacşiş, se simte generos. Îmi spune rîzînd că „trebuie să încurajăm talentele locale". Cumpărăm CD-ul oricum, o formă onorabilă de *tipping*, şi răsuflă uşurat. A doua zi, pianista e înlocuită cu un pianist. Un tip peste 50 de ani, nu ştim ce cîntă, dar sună minunat. Îmi dau seama că seamănă extraordinar cu Radu Cosaşu. Are părul gri şi ochelari fini cu ramă neagră pe creştet. Mă surprinde privindu-l şi mă fixează fără să ezite. Îi zîmbesc încurcată, dar nu primesc în schimb decît aceeaşi privire rece, fără nici o grimasă... Faptul că în ultima vreme petrec mai mult timp în Marea Britanie decît acasă m-a lipsit cumva de a găsi zîmbetele atrăgătoare? Amabilitatea funcţionărească prin care ţi se zîmbeşte întotdeauna în Marea Britanie e dezarmantă. Categoric, pianistul ăsta e cel puţin sexy. (Culmea, cineva i-a cerut mai tîrziu, să cînte *As Time goes by.)*

La restaurant, mîncăm pui cu orez, cu sos de fasole neagră şi cu legume, specific cubanez. Împart totul cu doi păuni care se plimbă prin grădină (îmi aminteşte de Frida). Trupa e extraordinară. Cîntă „Besame mucho"şi „El Comandante Che Guevara" într-un fel atît de pasional că mă dau gata. Dansez cu ei şi *shake the maracas next to theirs* la Marina, Marina, Marina şi îl îmbrăţişez cu foc pe solist. Robert e fascinat, la sfîrşit cumpără repede CD-ul şi le lasă, bineînţeles, bacşiş. E bucuros, şi eu sînt bucuroasă pentru el că, deşi bucuria latină îi e în continuare interzisă, a găsit totuşi un mod de a se bucura şi de a se simţi liber.

29 decembrie, ultima zi

La părăsirea hotelului, sînt surprinsă să văd că, pentru prima dată în viaţă, recepţionerul scrie numele meu corect şi numele lui Robert greşit (Goldsmith fără d şi fără h). Poate e în consonanţă cu o altă premieră: pentru Cuba, el a avut nevoie de viză, dar eu nu! Altă situaţie unică în lume, cred.

Funcţionarul de la casa de schimb valutar ne spune că „ah, şi aveam monede, dar le-am lăsat acasă", un gest de o ingenuitate incredibilă, ultimul din seria celor întîlnite pe acest pămînt al celor mai săraci şi mai fericiţi oameni, unul care m-a făcut să-mi fie dor de România!

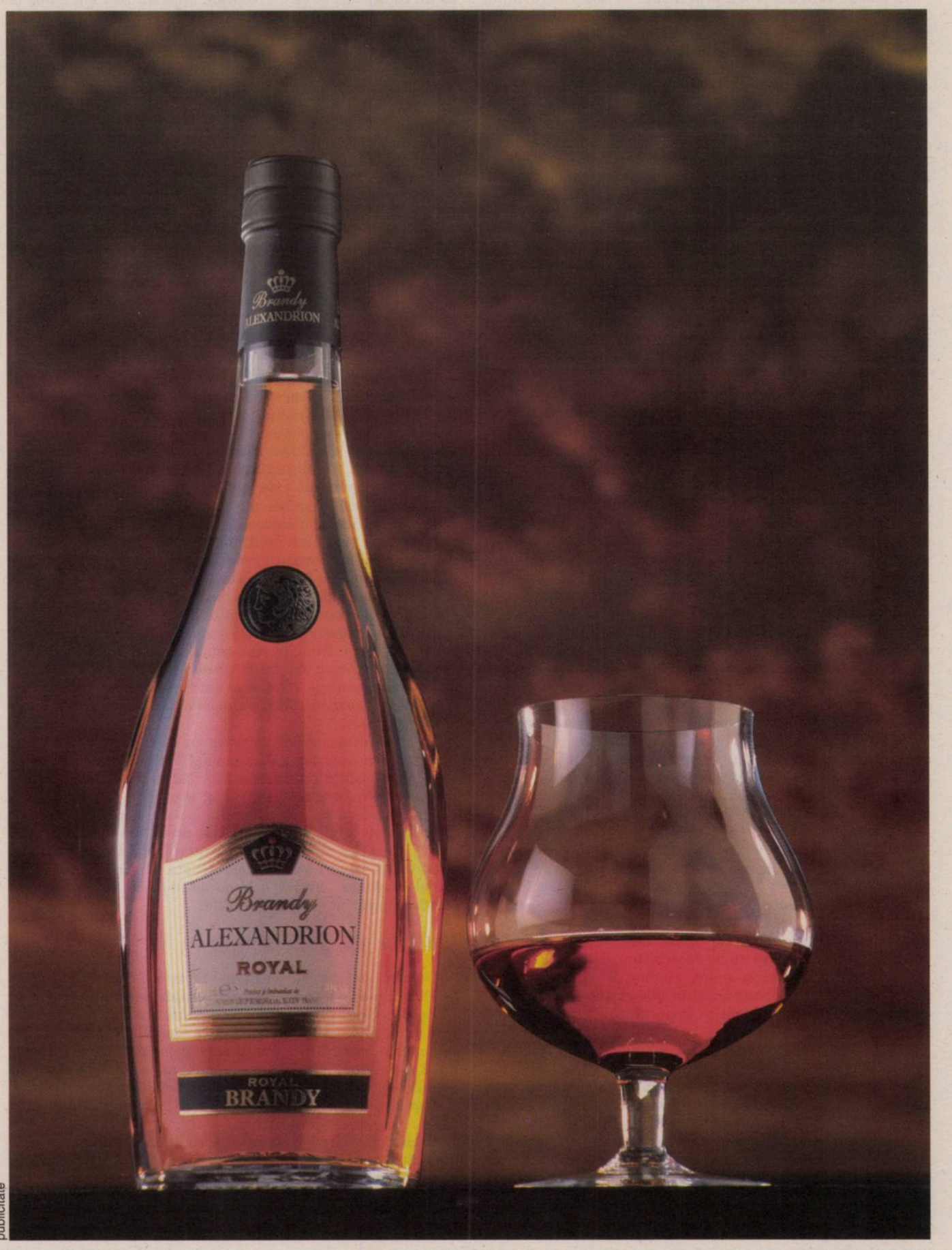

publicitate

Sever VOINESCU

scrisori de nicăieri

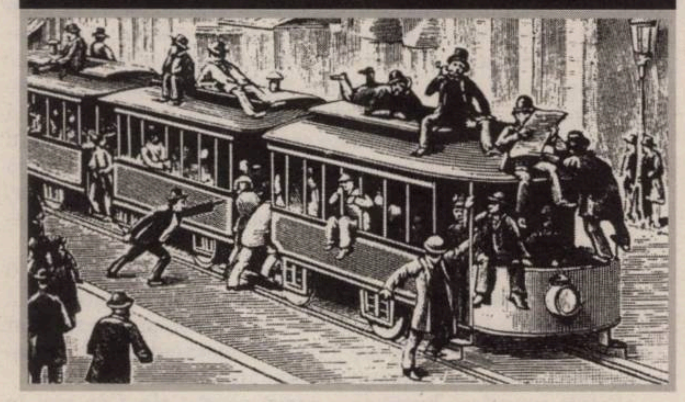

Întoarceri

Cred că nu va apune niciodată fascinaţia pe care o am, constantă şi caldă de atîţia ani, pentru Jay Gatsby. La fel şi solidaritatea adîncă pe care o simt de cîte ori îmi aduc minte de povestea lui cu Daisy, femeia care nu înţelege nimic, refuzînd să priceapă ceva cu încăpăţînarea aceea masivă de care sînt capabili cei mai vulnerabili dintre noi. Personajul Jay Gatsby mă urmăreşte încă şi mai apăsat de cînd l-am văzut personificat de Robert Redford. Ecranizarea capodoperei lui F. Scott Fitzgerald a fost, pentru mine, o ocazie rarisimă să înţeleg mai bine cartea – spun rarisimă, pentru că, de fapt, este singurul caz în care am ajuns să preţuiesc şi mai mult o carte, pe care oricum o preţuiam, după ce i-am văzut transpunerea cinematografică. În carte şi în film, momentul cel mai important este discuţia dintre Nick şi Jay (în film, are loc pe marginea piscinei din spatele castelului somptuos al lui Gatsby), cînd, între cei doi prieteni, a venit vremea explicaţiilor. În carte, discuţia are loc spre sfîrşitul capitolului 6 şi este excelent plasată de autor, după ce curiozitatea noastră în privinţa personajului Gatsby a fost, deja, bine stîrnită. Nick, uluit de stranietatea comportamentului extravagant-romantic al lui Jay, află povestea vieţii acestuia şi înţelege că e vorba despre o reîntoarcere. Jay crede că dragostea sa pentru Daisy nu dusese nicăieri cu ani înainte pentru că el suferea de un viciu profund, intolerabil pentru o femeie ca Daisy: era sărac. Acum, a revenit bogat pentru a relua iubirea vieţii sale. Între timp însă, Daisy devenise soţie şi mamă, înţepenise într-o viaţă superficială şi nefericită, dar acceptabilă, iar disponibilitatea ei pentru continuarea unei poveşti pe care, oricum, nu prea şi-o mai aminteşte, este minimă. Înţelegînd ce vrea de fapt Gatsby, Nick îl avertizează: *„But you cannot repeat the past“*. Fanatizat de cel mai pur romantism, Jay îi răspunde: *„Of course you can“*. În film, replica aceasta este spusă de Redford în prim-plan – ochii săi în acel moment spun totul şi nu mai pot cita replica scrisă de Scott Fitzgerald fără să văd imediat *acel* chip blond, *acei* ochi albaştri, privindu-l pe Nick în *acel* fel. Redford spunînd *„Of course you can“*, – cam pe la jumătatea filmului *The Great Gatsby,* este una dintre cele mai emoţionante experienţe pe care un privitor le poate avea într-o sală de cinema. Dacă toate lucrurile au un sens ascuns pe lumea asta, atunci cred că cinematograful a fost inventat şi pentru ca Redford să spună *această* replică în *acel* film. Dar nu despre extazul meu privat vreau să vorbesc acum. Vreau să vorbesc despre întoarceri şi despre credinţa pe care cei mai frumoşi dintre noi o au, că trecutul poate fi repetat într-o variantă mai fericită.

Întoarcerea e şi ea un caz de conflict între ceea ce-ţi spune mintea şi ceea ce-ţi spune sufletul. Conflictul acesta, cel mai vechi din istoria omului, atît de obişnuit încît e banal, atît de des întîmplat încît pare o dulcegărie de telenovelă pentru modernii căzuţi în postmodernism, este, totuşi, conflictul-sursă din care multe suferinţe, mai mult sau mai puţin goetheene, se nasc. Întoarcerile sînt, întotdeauna, victoria sufletului asupra raţiunii. Într-o întoarcere, nimic nu este raţional. Dimpotrivă, totul este iraţional sau, mai precis, totul este împotriva raţiunii. Dacă ai plecat de undeva după ce ai consumat experienţa aceea, dacă te-ai depărtat de ceva după ce ai văzut ceea ce era de văzut, de ce să te mai întorci? *À quoi bon?* Şi totuşi, tentaţia întoarcerii ne bîntuie precum celebra stafie a comunismului zice-se că bîntuia Europa anilor 1800 şi ceva. Şi totuşi, o forţă oarbă se aprinde în sufletul nostru cînd ne amintim de ceva anume şi ne comandă irezistibil să ne întoarcem. O fi „eterna reîntoarcere“ în variante plebee, o fi efectul total al nostalgiei, o fi angoasa visului neîmplinit? În orice caz, mai mult decît despre trecut, întoarcerile ne vorbesc despre prezent. Întoarcerile sînt forme ultime de revoltă împotriva prezentului, aşa urlam noi timpului pe care îl trăim „Nu te suport!“ şi de aceea întoarcerile au în ele, de fiecare dată, o doză de patetism care le pot lesne face să fie ridicole şi le fac, de cele mai multe ori, inoportune.

Întoarcerea este, totuşi, un gest eroic. În martie 1942, zdrobit de ofensiva japoneză, generalul MacArthur şi-a retras trupele învinse din Filipine spre Australia, avertizînd: *„I shall return!“*. Doi ani şi jumătate mai tîrziu, în fruntea unei forţe reorganizate, MacArthur şi-a îndeplinit promisiunea şi a alungat pe japonezi din Filipine. A fost o întoarcere eroică nu doar pentru că era o revanşă a „celor buni“ împotriva „celor răi“, ci pentru că simboliza întoarcerea cursului unui război devastator care ameninţa serios destinul lumii. Aceea a fost o întoarcere deplină, măreaţă, care ne încălzeşte inimile şi astăzi. Eroismul însă cade în gol dacă nu se consumă în circumstanţe tragice – cine sîntem noi să-l contrazicem pe Nietzsche în privinţa asta? Aşa se face că cele mai multe întoarceri produc încă mai multă nefericire, mai multă frustrare, mai multe umbre tocmai pentru că folosim un instrument eroic în împrejurări mici, care ţin de inimioară şi de lacrima sud-americană.

Într-un ziar central citesc reflecţia unui alpinist încercat: „Cel mai greu, în alpinism, este să renunţi şi să te întorci“. Adaug, nu doar în alpinism. Orice întoarcere se întemeiază pe o renunţare, orice întoarcere presupune un sacrificiu, orice întoarcere vibrează ca o suferinţă. O întoarcere, deşi e mereu la îndemîna oricui, înseamnă o evadare din logica vieţii, o sfidare a implacabilităţii ei – să repeţi trecutul este acelaşi tip de imposibilitate cu 2+2=5.

Sfat: întoarcerea trebuie avută în vedere cam în acelaşi fel în care Cioran ne îndemna să ne gîndim la sinucidere. Ideea sinuciderii este o soluţie cu rol terapeutic, care face viaţa suportabilă, în vreme ce actul sinuciderii nu are nici un sens. La Cioran, ideea că te poţi oricînd sinucide, că îţi stă cu totul în putere să-ţi iei viaţa, îţi dă un sentiment de stăpînire a nestăpînitului care te ajută să treci mai departe imun la disperări. A duce însă la îndeplinire gîndul sinuciderii este o prostie fără margini. La fel cu întoarcerea. A se avea mereu în vedere ca posibilitate, ca soluţie de fugă, dar a nu se practica niciodată!

EDITURA POLIROM

- Petre Barbu
  Blazare

Noutăţi:

- Ryū Murakami
  Albastru nemărginit, aproape transparent
- John Steinbeck
  La răsărit de Eden
- Tracy Chevalier
  Doamna şi licornul

Suplimentul de CULTURĂ
Un săptămînal realizat în colaborare cu *Ziarul de Iaşi*
www.polirom.ro

libertatea de impresie

Oameni şi pisici

O emisiune despre animale de la un post de radio deschide orizontul către probleme mai aparte pe care le au unii oameni. Un domn se interesa cum poate să trateze o unghie a ciobănescului său german, care creştea prea mult. I s-a răspuns că trebuie amputată întreaga lăbuţă, ceea ce l-a cam înfiorat. Un altul era nemulţumit de dresajul incomplet al cîinelui său, care totuşi ştia să meargă aliniat cu stăpînul, indiferent de pasul acestuia, ştia să atace controlat, la comandă, ştia să „aporteze“ şi de asemenea răspundea perfect la comanda „culcat“. Stăpînul dorea însă ca el să facă toate acestea „în mod serios şi nu doar în joacă“. O femeie se plîngea că papagalul ei are diaree. Întrebată de specialistul din studio cu ce l-a hrănit, a răspuns că i-a dat mei. Veterinarul a sfătuit-o să nu-i mai dea altceva în afară de mîncare „adecvată“, cumpărată de la magazinele de specialitate, care astăzi sînt peste tot. Pentru un diagnostic mai complet – spunea el – ar fi trebuit să-l consulte şi să-l „termometreze“. Femeia insista că şi-a mai tratat o dată papagalul cu antibiotice administrate „pe gură“ şi că ar putea încerca acelaşi procedeu, dar specialistul îi argumenta ferm că nu poate prescrie un tratament „fără a vedea pasărea“. La astfel de emisiuni sună şi multe persoane care se interesează cum pot trece peste necazul morţii unei pisici şi unde trebuie dusă respectiva pisică moartă. Ascultînd toate acestea, mi-am amintit de o poveste: la Londra fiind, un amic m-a invitat „la o ocazie specială“. Nu ştiam despre ce e vorba, dar odată ajuns acolo, am constatat că era un fel de parastas de trei zile al pisicii sale, recent decedate (Occidentul e la toate capitolele înaintea noastră). Am ascultat *Adagio* de Albinoni, am privit poza îndoliată a animalului şi am aflat cum a fost înmormîntarea (cu lapte turnat pe mormînt şi cu versete citite din Biblie). Am asistat şi la o trecere în revistă a lucrurilor care-i plăcuseră bietei pisicuţe în timpul vieţii, după care m-am trezit întrebînd inocent dacă nu cumva şi mîncarea care ni se servea făcuse parte dintre bucuriile răposatei...

Pînă la urmă, se pare că apropierea dintre om şi animal se face în toate sensurile.

Andrei MANOLESCU

Iaromira POPOVICI

bazar

Mîncare sîrbească

Prima dată, să fie vreo doi ani de-atunci, am văzut, prin Sinaia, săgeţile. Erau peste tot, într-o perioadă cînd revirimentul Văii Prahovei încă nu se produsese şi Sinaia era doar un orăşel de provincie cu farmec, dar neglijat. Ne-am luat după săgeţi, ca Hansel şi Gretel după pietricele sau firimituri, şi am dat de „Taverna sîrbului.“ Cînd ai avut, deja, un tată sîrb care se chinuia să reconstituie, în România, tradiţionala lor *pleskavica,* orice cu „sîrbesc“ în denumire îţi atrage atenţia. Mai ales că, în perioada respectivă, spiritul sîrbesc era destul de prezent în mentalul românesc prin războaie, Bregovici şi Kusturica. După o perioadă în care fusese sesizabil doar ca termenul superior al unei comparaţii economico-sociale (mai pe-nţeles, fusese mai bine pe vremea lui Tito decît pe-a lui Ceauşescu, ei aveau multe, inclusiv mîncare, în vremurile de restrişte, şi erau privilegiaţi cei care locuiau mai aproape de graniţă).

Lăsînd istoriile, după Bregovici, „Taverna sîrbului“ a dat lovitura în România. Se pare că spiritul sîrbesc şi-a descoperit puncte comune cu cel românesc, dacă nu la nivel curat gastronomic, măcar în ceea ce priveşte dimensiunea apetitului: şi unuia şi altuia dintre popoarele vecine şi prietene le plac felurile uriaşe şi consistente, cu multă carne şi puţină grijă pentru colesterol. Friptanele, micii, chiftelele, şniţelele şi cîrnaţii rămîn în topul preferinţelor atît româneşti, cît şi sîrbeşti. Doar că sîrbii i-au întrecut pe români în dimensiuni – micii lor sînt mult mai mari ca ai noştri, dar şi mai gustoşi (după mine), chifteaua lor e uriaşă, acoperă o întreagă farfurie şi se cheamă *pleskavica,* cîrnaţii – mai adevăraţi şi fripturile – mai împănate.

E clar că m-am lăsat dusă de valul gurmandului, dar şi al descendenţei sîrbeşti. Totuşi, sîrbii bucătari rămîn mai curajoşi în mirodenii decît românii, nedîndu-se înapoi de la ardei iute şi boia. Specialiştii în stereotipuri etnice ar asocia îndrăzneala culinară (mai ales că bucătarul „Tavernei“ se numeşte Milosevici, aşa cum am scris mai demult) cu atitudinile lor războinice şi excesele muzicale şi sentimentale: vocile comune spun că sîrbii sînt mai pasionali şi încăpăţînaţi decît mai placizii şi resemnaţii români, care nu-şi fac decît greu dreptate singuri, atît în societate cît şi-n sentimente.

Eu nu cred în stereotipuri etnice. În schimb, cu cele gastronomice sigur e ceva, pentru că abundenţa şi picanteriile sîrbeşti s-au impus fripturarilor români: „Taverna“ a devenit celebră, români de pe toată Valea Prahovei (ba chiar şi special din Bucureşti) venind acolo, să mănînce pantagruelic, ca la hanurile mitologice în care se frigea un bou întreg... Cert este că „Taverna“ din Sinaia şi-a tot extins sălile, ca să facă faţă publicului de toate felurile, ba chiar s-a mai construit una, identică, în Bucureşti.

Lucrurile astea sînt de mult ştiute, de cunoscători şi nu numai. Mi-am adus aminte de ele pentru că, trecînd recent prin Craiova, am dat de un restaurant numit... „Casa sîrbului.“ Cu multe bîrne de lemn în interior şi cu feluri asemănătoare celor de la „Taverna sîrbului“, nelipsind şliboviţa şi *cevapcici* (mititeii lor). Unul dintre patroni, un domn uriaş, în aceeaşi tradiţie gargantuescă, a venit să ne salute. Ştia de „Tavernă“, îl cunoştea şi pe patronul de acolo, dar era mîndru de locul lui, căruia îi tot găsea particularităţi. Ba chiar ne-a recomandat o specialitate, un soi de şniţel-pizza, pe care restaurantul de pe Valea Prahovei nu-l avea. Şi astfel am constatat cum fenomenul se întinde, ca să zicem aşa, în sens invers, dinspre zona turistică spre cea etnic sîrbească, evident, ca un import de „spiritualitate“ culinară de dincolo de graniţă. Mai ales că dl Chifu (astfel se numeşte asociatul craiovean) are în plan să extindă mitologia într-un alt teritoriu sîrbesc: la Moldova Nouă va deschide un han în care să-ţi poţi alege direct din ogradă pasărea pe care vrei s-o mănînci.

Iaromira POPOVICI

Călătorie în timp la Bistriţa Nouă

Pe urmele unui proiect al Fondului Român de Dezvoltare Socială – o brutărie locală – am ajuns în Bistriţa Nouă, un cartier al oraşului Piatra Olt, nu departe de Slatina. În realitate, un sat uitat de lume, în care nu toţi au curent electric, nimeni – apă curentă, gaze sau cablu şi foarte puţini – de lucru. Şi încă se mai naşte acasă.

„Era prin noiembrie. Eram acasă, cu soacră-mea şi socrumeu, soţul era la CFR, unde lucra. De dimineaţă, de la 7, m-au luat crizele, şi la 12 mi-a venit sorocul. Am sunat la Salvare, mai ales că ştiam că avusesem probleme înainte: nu putusem ţine sarcina şi am stat 7 luni în spital. Pînă să vină Salvarea, eu am şi născut. M-a ajutat soacra mea" – povesteşte **Geta Filcu** păţaniile, incredibile nu numai pentru un orăşean, dar pentru orice trăitor al secolului 21, naşterea unuia din cei trei copii ai ei. „După care a venit Salvarea, m-au dus la spital, m-au chiuretat, copilul a fost sănătos." La fel a fost şi cu al doilea copil, care a venit pe lume tot acasă. Şi la cel de-al treilea povestea s-a repetat, doar că aici n-a mai mers atît de uşor: „Am pierdut mult sînge pînă a venit Salvarea, care a trebuit să-mi bage trei pungi cu sînge ca să îmi revin".

Cu ajutorul lui Dumnezeu, şi mai puţin al serviciilor medicale, toţi cei trei copii ai tinerei mame din Bistriţa Nouă sînt sănătoşi. Căci acesta este locul în care se mai naşte încă acasă, în familie, fără ajutor de specialitate. Nici măcar nu e vorba de un sat: de fapt, Bistriţa Nouă e un cartier, sărac, al oraşului Piatra Olt. Acesta, la rîndul lui, nu e foarte departe de Slatina (să fie vreo jumătate de oră de mers).

Primarul **Tudor Udrescu,** de la PSD, chiar regretă că localitatea pe care o conduce este oraş. Comuna a devenit oraş în '89, cînd Ceauşescu dăduse-n grandomania sistematizării cu orice preţ. Atunci – spune primarul – erau ceva structuri economice care funcţionau. Acum, statutul de oraş nu se mai justifică, ba, dimpotrivă: majoritatea fondurilor din judeţul Olt se alocă pentru comune, nu pentru oraşe... Aşa că Piatra Olt rămîne mereu pe dinafară. Aşa se explică şi situaţia jalnică a oraşului: bugetul local este de 5 miliarde venituri proprii, în condiţiile în care numai salariile se ridică la 6 miliarde şi ceva. De aceea, Piatra Olt rămîne, de pildă, singurul oraş din ţară care nu are apă potabilă: pînza freatică este infestată cu motorină, fîntînile sînt abandonate. Cu 10 milioane, despre care primarul spune că le-a obţinut de la Adrian Năstase, a reuşit să aducă un fir de apă, ca să alimeteze cît de cît oraşul, dar nu la capacitatea proiectată. De asemenea, nici gaze nu pot fi, deocamdată, aduse în Piatra, pentru că nu există o conductă care să tranziteze localitatea, ar trebui adusă vreo 20 de km, dacă s-ar găsi un investitor privat.

O listă de „nu"-uri

Toate acestea se întîmplă în Piatra Olt. Noi, de fapt, ne aflăm în Bistriţa Nouă, cartierul cel mai sărac al localităţii decretate peste noapte oraş. Pe lîngă problemele centrale, acesta şi le adaugă pe ale sale: drumul de la Piatra la Bistriţa este foarte lung, de vreo 6 km. Localnicii, care nu prea au maşini, ci mai curînd căruţe, biciclete sau propriile picioare, l-ar face cam în două ore. De aceea preferă drumul celălalt, mai scurt, care dă în Şoseaua Europeană, şi din care se ajunge şi în Piatra mai repede, cu totul în vreo jumătate-trei sferturi de oră. Problema e că acela nu e asfaltat. De aceea, probabil, îl evită atît salvările, cît şi autobuzele – care nu există în Bistriţa Nouă, cu excepţia unuia care, mai nou, vine, o dată pe zi, să-i ducă pe elevi la liceu (pînă de curînd aceştia mergeau pe jos). Pentru drumul ăsta, Primăria şi Asociaţia Bistriţa Nouă, la care vom ajunge mai tîrziu, au depus un proiect la FRDS (Fondul Român de Dezvoltare Socială), care încă nu a fost soluţionat.

Majoritatea locuitorilor săi au lucrat la CFR, dar acum au mai rămas puţini: pe întregul Piatra Olt – ne spune primarul – din 3.000 de salariaţi în structurile CFR acum sînt 700. Alţi investitori privaţi în sat: un producător de vopsele, la care mai lucrează trei oameni; brutăria Asociaţiei Bistriţa Nouă, unde sînt angajate două fete şi două sînt în probă; un bufet local, la care vinde chiar patronul; şi un magazin, pe care nu l-am vizitat. În condiţiile astea, majoritatea locuitorilor sînt şomeri, sau pur şi simplu ţărani. Nici cu agricultura nu stau chiar aşa de roz. După cum ne spun fetele de la Brutărie, sistemul de irigaţii fiind desfiinţat, agricultură există cînd plouă. Cînd nu, nu se fac recoltele. Primarul adaugă statisticile: din 6.000 ha de teren agricol, 1.500 au rămas mult timp necultivate, pentru că oamenii nu au avut cu ce să se ocupe de ele; acum mai sînt doar 500 ha care şomează.

Oameni pe uliţă

Paul Dumbravă este agent de pază CFR: ajunge pe jos la serviciu, vreo 5 km. El spune că îl plătesc bine, adică 2.700.000, plus, din cînd în cînd, bonuri de masă. După părerea lui, viaţa în sat nu e chiar cum trebuie. Sînt doar cîţiva care au gospodării aşezate. E dulgher de meserie, dar nu ar pleca în străinătate cu orice preţ. De fapt, l-a mai păcălit cineva, l-a pus să-şi facă paşaport şi pe urmă nu l-a mai luat. Soţia nu lucrează, se descurcă din gospodărie: mai taie o găină... Ies numai de sărbători, de Paşti şi Sf. Mărie, la bîlci şi tîrg. N-ar pleca din sat de tot. De votat, l-a votat pe Băsescu, alături de ceilalţi 21 din sat (restul de 270 au optat pentru Năstase).

„De, dacă dumneata te naşti într-un bordei, tot acolo stai, că-ţi pare rău să pleci" – spune **Floarea Marian.** Cînd era ea tînără, „era rău, c-aveam nămolu' mai rău ca acuma. N-am avut mamă, n-am avut tată, ne duceam cu oile satului, am fost săraci". Doar pe vremea lui Ceauşescu „era mai bine, ne luase el pămîntu', da' găseam de toate ălea, şi copiii îi lua şi-i ducea la serviciuri. Acu' eu am băiatu' şi are vreo 30 şi ceva de ani de cînd nu a făcut servici. Are şi el doi copii, da' l-a dat afară". Tot de la CFR Piatra Olt, cu ordonanţa.

Băiatu' iese şi el din curte. E lăcătuş de revizie. „La vîrsta mea, la 44 de ani, cine te mai angajează. În străinătate pleacă cei care au. Ne ocupăm de agricultură şi trăim din pensia lu' mamaie. Soţia a fost frizeriţă şi nu mai e." Lumină au, apă iau de la o fîntînă din apropiere, televizor au, cu TVR 1, 2 şi PRO TV, telefon nu. Focul îl fac cu lemne: e pădurea aproape. De ieşit, tot în pădure ies: „Mă duc la Slatina, iau de la mamaie din pensie şi cumpăr o pungă de pastă de mici, şi facem un grătar acolo".

Fetele de la Brutărie

Singura întreprindere productivă din Bistriţa Nouă, pe lîngă un bufet şi un magazin local, este Brutăria. Aceasta este opera Asociaţiei Bistriţa Nouă, de care vorbeam mai înainte, o asociaţie non-profit alcătuită din tineri „cu rădăcini adînci în zonă" – după cum spune **Melania Costea,** vicepreşedinte. Melania, de profesie învăţătoare în Slatina (şi ulterior absolventă de ASE), alături de soţul ei şi de prietenul lor, Marian Filcu, singurul originar chiar din Bistriţa Nouă, au depus proiectul cu Brutăria în 2001, la FRDS: „Am ales acest tip de activitate, pentru că de pîine e întotdeauna nevoie şi aici nu se găsea întotdeauna" – explică Melania. „Plus că am vrut să fie un început pentru o zonă cu potenţial turistic: există, în apropiere, Pădurea Sarului, care poate deveni un obiectiv pentru agroturism" – adaugă interlocutoarea noastră. În 2002, proiectul a fost aprobat pentru finanţare. În 2003 au urmat cursurile de specializare, unde dna Costea a învăţat metoda de achiziţie a liniei de producţie.

Din martie 2003, a început finanţarea propriu-zisă a proiectului. Întîi a fost organizat spaţiul, care nu este altceva decît o cameră din şcoală ce zăcea fără geamuri, în stare jalnică, folosită din cînd în cînd drept discotecă. Aceasta a fost refăcută respectînd toate normele necesare unei brutării: s-a făcut un bazin vidanjabil, o fîntînă la 25 m adîncime. Apoi s-a achiziţionat linia de panificaţie... După care a fost selecţionat personalul: de fapt, e vorba de patru fete, toate din familia Filcu, care s-au „ridicat" din grupul productiv iniţial. Toate pînă-n 30 de ani, înainte fără nici o specializare, s-au trezit, brusc, cu o şansă şi o profesie. Pentru ele, cele 2.500.000 de lei pe lună, plus faptul că au un loc de muncă, adică sînt cineva, contează.

„Un domn lector ne-a învăţat tot ce trebuie pentru brutărie: cum să modelăm, lung şi împletit, temperaturile de la cuptoare, la dospitor, frămîntatul, tot ce este necesar, în trei luni. După care a urmat cursul de igienă, unde ne-a spus cum să avem o ţinută corespunzătoare, unghiile tăiate, bonetă, cum să fie o curăţenie exemplară" – ne povesteşte **Iuliana Filcu** „iniţierea" ei. Acum vine în fiecare noapte, de la 12, şi lucrează împreună cu celelalte cam 10-15 cuptoare, în funcţie de cum e comanda. Iuliana malaxează, adică face coca de pîine, în timp ce Geta, colega şi verişoara ei (cea care a născut trei copii acasă) o modelează. Îi place să modeleze, mai ales că nu fac doar pîine, ci şi colaci de grindă, împletiţi, pe care şi-i pune copilul pe cap, pînă-n 3 ani, după un obicei local; precum şi unii pentru înmormîntări, peste care se pune colivă şi se dau de pomană; şi pîini de protocol, cu model, pentru nunţi. Pînă acum le făcea o femeie bătrînă din sat, în propriul ei cuptor. Colacii şi pîinea sînt gustoşi, pentru că urmează o reţetă specială, care conţine şi zahăr.

La început – povesteşte dna Costea – au făcut doar 30-40 de pîini, să vadă cum merge, ba în sat au dat şi pe gratis. Abia de cîteva luni a început să crească numărul de pîini, care sînt livrate şi mai departe de sat. Profitul, deocamdată, abia acoperă cheltuielile, dar oamenii au răbdare...

Fetele consideră brutăria o şansă pentru ele. Cea mai în vîrstă din doamnele Filcu, care nu face pîine, dar ajută la curăţenie, povesteşte că acu' vreo 30 de ani, cînd s-a măritat ea în satul acesta, nu era nici lumină electrică... Cele aproximativ 200 de familii din sat sînt sărace, nu au bani strînşi, trăiesc din pensii sau alocaţii... Nici pe astea nu le iau întotdeauna ca lumea, poşta băgîndu-le pe gît, de multe ori, detergent sau pixuri, în loc de bani, fără să-i întrebe... E greu să fii civilizat în sat, spun fetele: de aici nici măcar o pereche de şosete nu ai cum să-ţi cumperi... Ca să te speli, foloseşti copaia şi apa încălzită pe aragaz. Aceeaşi soluţie se adoptă şi în cazul rufelor.

Fetele Filcu însă nu se lasă: în ciuda obstacolelor, se îngrijesc cît pot. Se vopsesc una pe alta, cu apă de la fîntînă, şi cumpără cosmetice „Avon" de la doamna Melania, care este distribuitor. Vor ce-i mai bine pentru copiii lor, care pînă una alta învaţă, cu toţii, de la clasa întîi pînă-ntr-a patra, într-o singură sală de clasă părăginită, cu acelaşi învăţător. Dar fac engleza, la şcoală, o dată pe săptămînă. Cu toatele l-au votat pe Băsescu.

La bufet, un liberal

Ion Drăgan administrează bufetul local din 1999, cînd l-au dat afară de la CFR cu aceeaşi ordonanţă. Cu mai multe salarii care s-au dat în compensaţie, a deschis barul din Bistriţa Nouă, el locuind în Piatra Olt. Vinde băutură şi alimente preambalate. Clienţi îi sînt mai mult tinerii, care vin cel mai des în week-end, beau Golden sau Timişoreana, ascultă manelele lui Guţă şi discută cum să plece în străinătate. Bătrînii vin mai rar, iau ţuici şi îl roagă pe dl Drăgan să dea telefon la Primărie să vadă cînd vin subvenţiile pentru agricultură.

Dl Drăgan dă, de cele mai multe ori pe datorie, pînă la data cînd vine pensia. Cea mai mare datorie la el a fost de 4.400.000 de lei, din care datornicul a plătit 1.500.000. Noroc că şi pe patron îl mai aşteaptă, cu plata, furnizorii.

Dl Drăgan este unul din fondatorii PNL din zonă, împreună cu profesorul Monete, din Piatra, care a candidat şi la Primărie. Deşi le-a ieşit numai un consilier, dl Drăgan e, totuşi, plin de speranţă: „Noi aşteptăm o schimbare: la vîrf – corupţia mare de acolo pleacă, de la ăl mare la ăl mic. Aşa era şi la CFR, unde am lucrat eu".

© E. Istodor

Robert TURCESCU

alte glasuri, alte păreri

Mormîntul autorului necunoscut

„Că nu e om să nu fi scris o poezie, măcar o dată, doar o dată-n viaţa lui...“ Deşi metamorfozată sub deruta nesfîrşitei noastre tranziţii, afirmaţia din versul de mai sus rămîne valabilă, numai că locul poeziei pare să fi fost luat, în ultimii ani, de una bucată volum pe cap de locuitor al minunatei noastre patrii. Altfel spus, cercetînd, fie şi fără o prea mare aplecare, CV-urile fruntaşilor noştri din diverse domenii, e imposibil să nu descoperi măcar o colaborare la editarea unui volum. Aşa încît, nu mai e nici o mirare să vezi cum un director de fabrică de chibrituri sau de cuie atîrnă de codiţa propriei biografii şi una-două cărţi de poveşti pentru copii, poezii sau, în cel mai rău caz, vreun volum despre unul dintre domeniile în care simte că are ceva de spus: rezistenţa materialelor, găurirea pereţilor, fabricarea catranului etc.

În România, toată lumea scoate cărţi. Cu o frecvenţă uluitoare, care m-a şi determinat să scriu acest text, primesc, săptămînal, cinci-şase volume împachetate grijuliu în plicuri cerate sau trimise sub forma unor colete voluminoase, dacă e vorba, cum se mai întîmplă cîteodată, de o cronică de familie, imposibil de redactat altfel decît sub forma unei trilogii. Să fiu bine înţeles: e vorba de autori necunoscuţi şi, evident, de edituri al căror nume nu-l cunoaşte nici dracu'. Lipsa de notorietate a autorului sau a autorilor, după caz, e dublată şi de o asamblare jalnică a scriiturii sub forma unui volum, aşa încît, cu toată bunăvoinţa, uneori nu reuşesc nici măcar să răsfoiesc respectivele tomuri dintr-un motiv cît se poate de prozaic: cleiul. Cleiul care, mă gîndesc eu, emoţionat de importanţa misiunii, n-a găsit altă soluţie decît să se scurgă printre file, lipind, în încercarea de a da unitate volumului, pagina de gardă cu erata.

Pentru a-ţi trece apariţia unui volum în biografie, nici un efort nu e prea mare. Chiar dacă asta presupune, în cele mai multe cazuri, inclusiv un efort financiar. Mi-e greu să cred că există edituri, fie ele şi de talie mijlocie, în stare să-şi asume în planul de afaceri editarea unor cărţi, pe care e cît se poate de clar că nu le va cumpăra nimeni, niciodată. Mă feresc, în încercarea de a nu jigni pe nimeni, să dau nume de autori ale unor astfel de „opere“. Dar pot să spun că, printre asemenea producţii tipografice cu pretenţie de bilet pentru eternitate, se numără unele avînd ca subiect amintirile din copilărie ale autorilor, părerile lor despre viaţă, lume, Eminescu sau Ceauşescu, jurnale din perioada comunistă despre cozi şi carne lipsă ori contribuţii, pare-se extrem de importante, la aflarea adevărului despre Revoluţie, evoluţie sau ovulaţie. De departe însă, volumele de memorii sînt cel mai des întîlnite, că tot e viaţa noastră, a fiecăruia, un roman, ce mama naibii!

Ce-o fi în mintea acestor autori? Cîte dintre aceste cărţi îşi

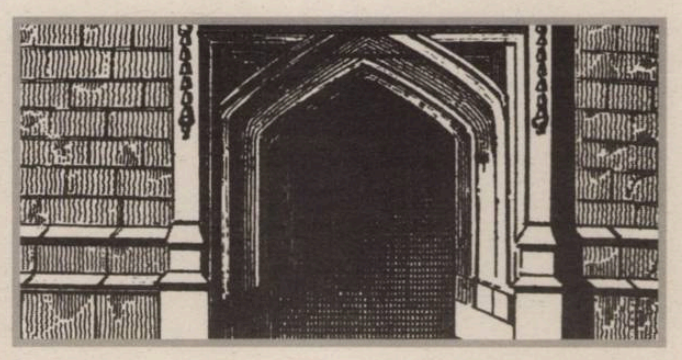

închipuie ei că vor fi citite şi de altcineva decît de propriii copii, de rude sau de cunoştinţe? Adică, una peste alta, zece-cincisprezece persoane. Şi cîte dintre aceste persoane şi-or fi luat inima în dinţi să le spună condeierilor cu pretenţii de autori că tocmai au comis una bucată maculatură, pentru care, fiindcă trăim într-o economie de piaţă şi dacă ai bani poţi să tipăreşti orice, au aruncat pe geam o parte din economiile familiei? Bănuiesc că prea puţine, de vreme ce poştaşul redacţiei cară, aproape zilnic, noi şi noi apariţii editoriale.

Asta e, trăim într-o ţară liberă şi, de cînd cu tehnica modernă, e nevoie doar de o mică supărare ca să poţi scoate volume chiar şi cu fotocopiatorul. Prin ricoşeu, nu cred să mai fie bloc în România, în care să nu existe, cel puţin, un publicist, iar cu o asemenea inflaţie de autori, celebra expresie „carte frumoasă, cinste cui te-a scris!“ anunţă, mai degrabă, o comă alcoolică în masă, decît o laudă adusă efortului de a crea.

PARE DIN CE ÎN CE MAI CLAR CĂ DEUNĂZI UN BURETE A IZBUCNIT ÎN LACRIMI PE DECOLTEUL UTIL ŢĂRII

● Dacă vă mai lipsea o problemă pe capul dvs. universal, e bine să ştiţi că dispariţia Omului din Neanderthal (să tot fie de-atunci 30.000 de ani) rămîne o enigmă. Ani de zile s-a presupus că ar fi fost eliminat prin încrucişarea sa cu acel *Homo sapiens,* o dată, şi cu *Homo sapiens sapiens,* de două ori. Studii recente, bazate pe ADN-ul matern, constată că, în 12.000 de ani, între cele două populaţii n-au avut loc mai mult de 120 de împerecheri. Doi savanţi elveţieni susţin că e o cifră extrem de scăzută, care ar dovedi „o sterilitate aproape completă la femelele neanderthaliene şi masculii *sapiens sapiens*“. Şi atunci, dacă cu *Homo sapiens* nu, dacă cu *Homo sapiens sapiens* iarăşi nu, pare din ce în ce mai clar că pînă şi femeia din Neanderthal, deşi nu era decît femeie, era (măcar genetic) altfel, nu ştiu cum. (**R. C.**)

● „În Grecia nu prea e mare lucru de văzut; dar turiştii vin în Grecia pentru libertatea de distracţie care există aici“, zicea deunăzi o duduie la Radio România Actualităţi, povestindu-şi impresiile de călătorie. Ca şi libertatea de distracţie în Grecia, libertatea de a spune prostii în România e foaaarte mare. (**M. V.**)

● Poate-mi spune şi mie cineva (că nu pricep, deşi mi-am dat silinţa) de ce un burete de vase, produs al firmei Al-Jundi din Bucureşti, se cheamă „D'acord“. Care-i ideea? (**D. S.**)

● Obsedat textual cum sînt, cu siguranţă că şi poimîine, urmărind încordat alegerile din Irak, mă va teroriza ştirea aceea, la care nu a tresărit nici un pix în jurul meu, despre terorista care a pătruns în biroul ministrului irakian al Apărării, a îndreptat revolverul spre el şi, deodată, a cedat nervos, nu a putut trage

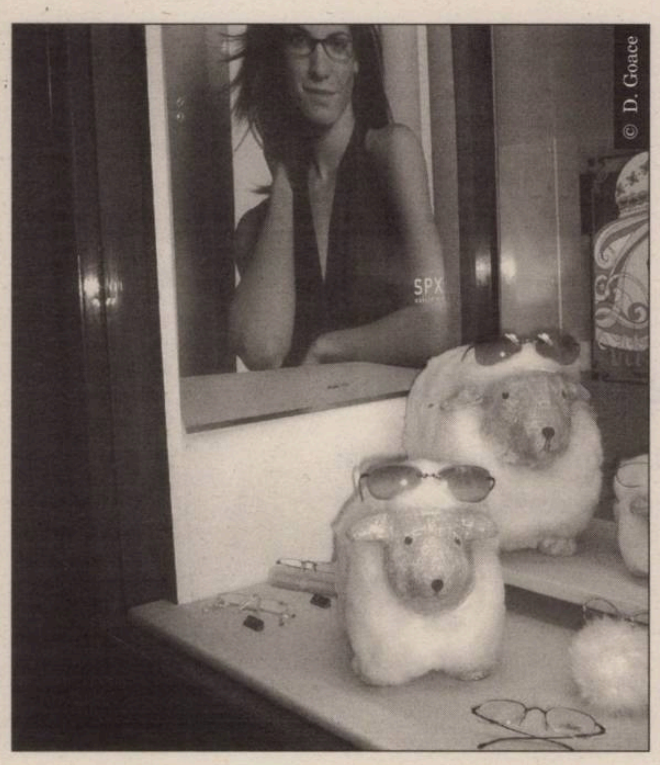

Cu ochii-n 3,14

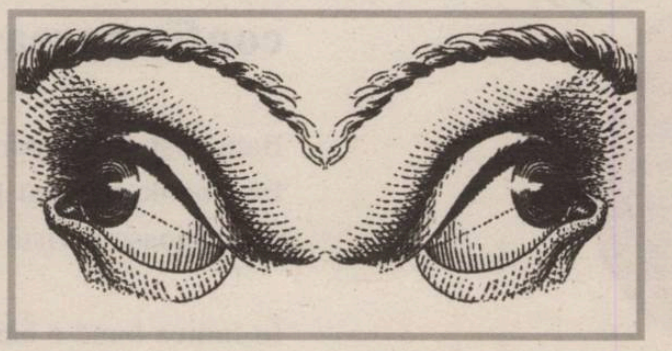

şi a izbucnit în lacrimi. Da, mai există şi asemenea teroriştii... Cinste lor, cinste, uneori, emotivilor! (**R. C.**)

● Duminică seară, la *Observatorul* de pe Antena 1, ştire despre noul prefect (se spune prefectă?) al (a) Capitalei. Cînd doamna Mantale se apleacă să semneze actul de învestire, camera insistă pe decolteul său (de altfel, decent). Telespectatorul avea impresia că sînii doamnei Mantale tocmai au preluat o nouă funcţie. Editorul ştirilor, care era într-o pasă mai libidinoasă, dă în reluare imaginea cu decolteul doamnei Mantale. După ce se termină ştirea, doamna Mantale este invitată în studio. Aici, Gabriela Vrînceanu Firea îşi ia masca smiorcăit-haioasă şi empatizează la greu cu doamna Mantale, victimă a misoginismului manifestat de români faţă de femeile-politicieni. Vai, dragă! Ce lume rea! (**C. G.**)

● Ştire: o angajată la o instituţie publică din New York a dat în judecată statul pentru că nu are nimic de făcut la serviciu. Dom'le, cred că e o problemă cu americanii ăştia: fac pe jandarmii mondiali, vor să exporte democraţia, dar nu sînt în stare să-şi înveţe funcţionarii publici cum să plimbe hîrtiile dintr-un birou în altul, dîndu-le astfel senzaţia că sînt utili ţării... Uite, de exemplu, noi, care sîntem doar o putere subregională: avem şi trupe care luptă în Afganistan, şi funcţionari care stau degeaba acasă. Păi, se compară? (**M. V.**)

CEI CARE L-AU VĂZUT PE STICLĂ LASĂ URME UNDE NU TE AŞTEPŢI ŞI AJUNG DIRECT ÎNĂUNTRU

● Corneliu Iacobov a devenit omul invizibil: luni s-a dus la partidul pe care l-a susţinut financiar, să afle sfaturi şi alinare, acum, cînd e cercetat cu privire la felurite afaceri. Nimeni nu l-a văzut, iar cei care l-au văzut n-au vrut să-l primească. Atît de priceput la ţepe şi atît de naiv la sentimente... (**M. B.**)

● Săptămîna trecută, la „Cultura pe sticlă“, am scris că „cel mai mult m-a bucurat faptul că Nikita Mihalkov nu este Goran Bregovic“ şi apoi i-am dat înainte cu Goran Bregovic (despre care ziceam că mă scoate din sărite). Desigur, mă gîndeam la Emir Kusturica. Care se pare că mă enervează atît de tare, încît mă împinge la acte ratate. (**C.P.-B.**)

● Săptămîna trecută am luat cina cu unul din marii regizori de film ai lumii. (Omul e atît de mare încît restaurantul aflat alături de cel unde am mîncat poartă numele unui film al său!) Marele regizor (o să-i spun, în continuare, „MR“) n-a vrut să se ştie că vine pentru o săptămînă în România, a păstrat vizita strict privată, s-a văzut doar cu cîţiva etc. (Din acelaşi motive, e limpede şi de ce nu-i dau numele „în clar“.) Ei bine, care credeţi că e lucrul care m-a amuzat cel mai tare – după o excelentă seară de poveşti cu filme, persoane şi întîmplări preferate, care s-a terminat spre miezul nopţii? Faptul că MR – însoţit de nepoata sa – a fost la Cinema „Studio“ să vadă *Bridget Jones: La limita raţiunii!* Dac-ar fi ştiut pe cine are în sală, dom' Neacşu i-ar fi aşternut covorul roşu, iar UCIN-ul (un etaj mai sus) s-ar fi înşirat de-a lungul pereţilor în păr, făcîndu-i temenele... (**a. l. ş.**)

● Campania electorală lasă urme unde nu te aştepţi. Un magazin din centrul Braşovului afişează un afiş mare cu: „Aşa DA reduceri“. Inventatorul găselniţei poate fi mîndru: aşa da slogan. (**C. G.**)

● Constatare melancolică: *totuşi,* Colin Powell (distins şi calm) era mai bun decît Condoleezza Rice (ţopică şi agresivă). Constatare (cata)tonică: Donald „Duck“ Rumsfeld a rămas. Concluzie dietetică: cu tufişul din fruntea bucatelor, cu rom, raţă & orez, SUA sînt salvate. Iar dacă la astea se adaugă şi pîinea de (Billy) Graham, ajung direct în *rye*. (**a. l. ş.**)

● „Alo, Radio Erevan? Da. Am găsit un portofel pe stradă. Da, şi? L-am deschis şi înăuntru erau 2.000 de dolari. Da, şi? Erau şi acte... Înţeleg, vreţi să-l înapoiaţi. Nu, vreau să-i transmit o dedicaţie muzicală proprietarului.“ (**R. C.**)

LIDERUL DIFERIT COLORAT CERE CHESTIA ŞI TOT TACÎMUL

● „În viitorul guvern irakian nu vor fi turbane“, anunţă bucuros (în *New York Times,* 25 ianuarie a.c.) Adnan Ali, liderul unuia dintre principalele partide şiite aflate în negocieri la faţa locului. Dar nici – vorba lui Cristian Ghinea (vezi mai sus) – decolteuri! (**A. C.**)

● N-am urcat de ani de zile într-un autobuz bucureştean. Forţată de împrejurări, am luat un 133 de la Timpuri Noi spre Piaţa Romană. Pe scurt, am avut parte de un scandal între studenţii de la o universitate creştină şi pensionarii de la Piaţa Galaţi, de o ciocnire de principii între două etnii diferit colorate şi, în final, de o aterizare forţată (în care eram implicată) printre ochelari călcaţi în picioare şi poşete despicate cu lama. Unii ar numi asta o baie de realitate. (**S. S.**)

● Gigi Becali, invitat la *Naşul,* sub genericul „De la cioban la rege“. Vorbeşte mult, dar e nemulţumit că nu e lăsat să vorbească cît ar vrea el. „Sînt invitat, vreau să vorbesc cel mai mult!“, zice Becali, ca de la cioban la ciobă-Naş moderator. Naşul cere o scurtă pauză publicitară. (**M. M.**)

● Dintr-un documentar difuzat vinerea trecută de TVR 1 am aflat că, în opinia lui Marx, cele trei forţe care pun în mişcare istoria ar fi capitalul, violenţa şi prostia. N-am idee dacă Marx chiar a zis chestia asta (şi în aceşti termeni), dar (dacă a zis-o) mersul istoriei pare să-i dea dreptate, cel puţin în privinţa prostiei. (**D. S.**)

● Mare incriminare asupra unor fete care au făcut poze sexy într-o şcoală. Scandal în presă, cercetări cu poliţie şi tot tacîmul. La o televiziune erau prezentate teribilele poze, dintre care una arăta decolteul unei fete. Acesta însă... era mai mic decît al prezentatoarei indignate (care, de altfel, nu excelează în decolteuri). (**A. M.**)

Bancpost

„Banca anului 2004“

confirmarea valorii noastre

Bancpost şi compania sa mamă din Grecia, Eurobank, au fost premiate deopotrivă de prestigioasa revistă *The Banker*.

În lumea bună a băncilor, respectul faţă de client e o trăsătură de familie.

The Banker Bank of the Year 2004 Greece

The Banker Bank of the Year 2004 Romania

The Banker
Publicaţie bancară a grupului Financial Times

Câştigăm împreună

Pretutindeni activitatea bancară de valoare este încununată de laurii succesului. Titlul de Banca Anului acordat de publicaţia *The Banker* este o garanţie de netăgăduit a excelenţei, care ne onorează. Dar cel mai valoros premiu îl primim zi de zi de la clienţii noştri: încrederea.

„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale)

DILEMA VECHE

Anul II, nr. **55** ● 4-10 februarie 2005 ● 24 pagini ● 18.000 lei
Internet: www.algoritma.ro/dilema

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIȚIE
DIRECTOR FONDATOR: ANDREI PLEȘU

Lucian Mîndruţă
„De ce cumpăr atentatul“
pagina **4**

Despre statistica fraudei electorale: Mircea Kivu, Sebastian Lăzăroiu, Alina Mungiu-Pippidi
pagina **18**

Wolf Lepenies
„Jurnalul de la Princeton“
pagina **20**

Cazul TVR

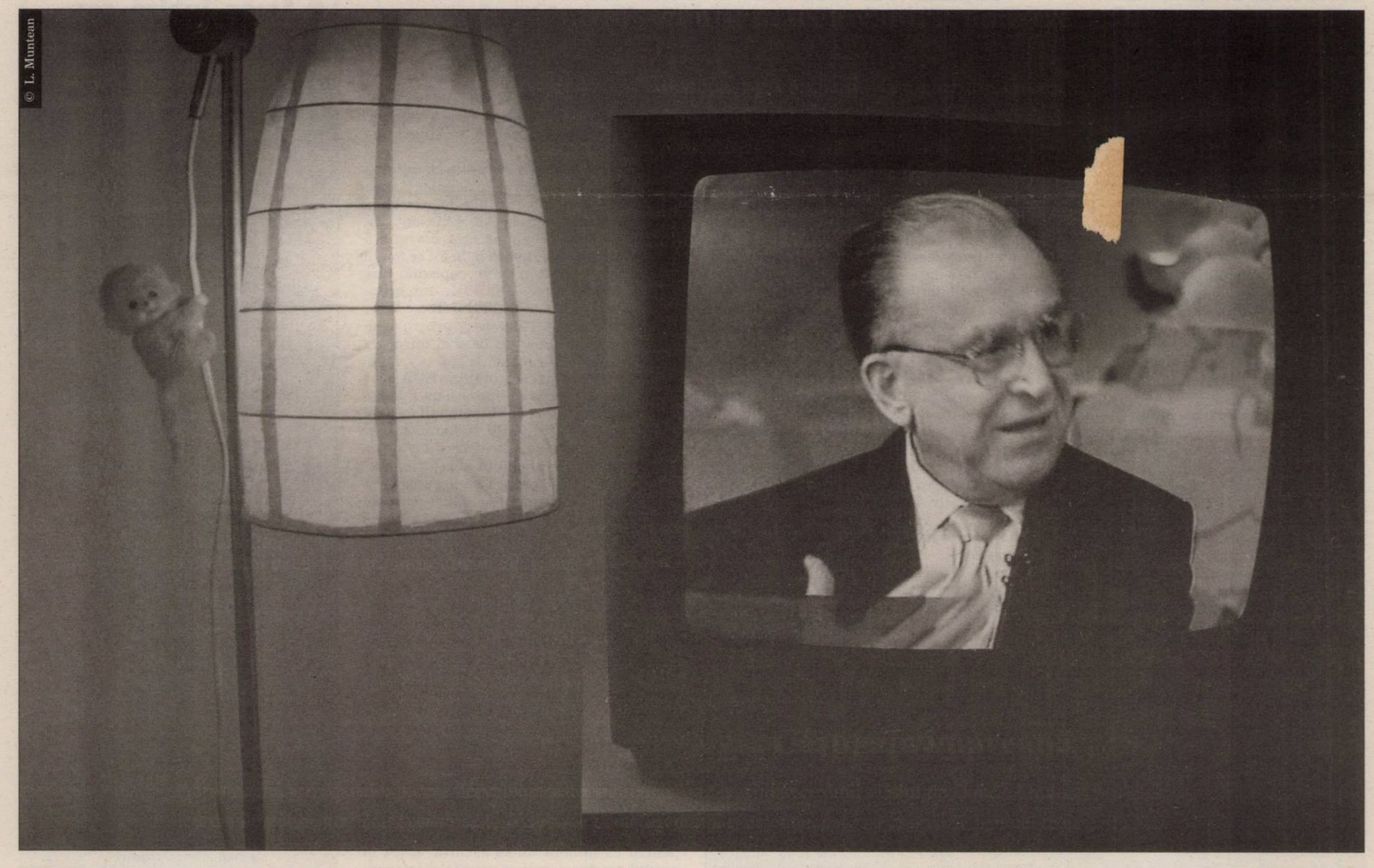

„BBC News *aspiră să fie cea mai de încredere organizație de știri din lume: independentă, imparțială și onestă. Ne propunem să fim în slujba adevărului și corecți; jurnalismul nostru explorează mai multe puncte de vedere și dă glas unui larg evantai de opinii. Căutăm să satisfacem interesul public și să rezistăm presiunii din partea partidelor politice, grupurilor de lobby sau intereselor comerciale.*“

(*din* BBC Statements of Programme Policy 2004/2005)

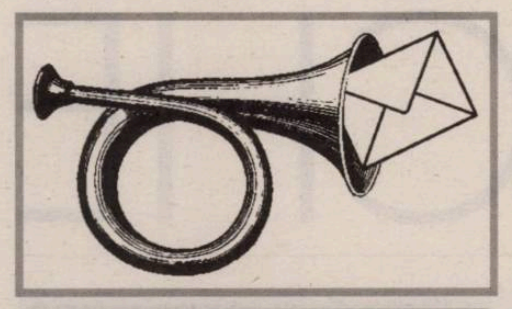

Nr. 53: *„Fie integrarea cît de grea...“*

Structura care ne anchilozează

Nu sînt pregătită pentru integrarea în UE. Oricîte mi s-ar explica, oricîte demonstraţii şi articole aş citi, aş asimila, nu mă simt europeană.

Nu ştiu cum se vede – de la Bruxelles *via* Bucureşti – România din provincie...; satele în care oamenii trăiesc înghesuiţi într-o cameră, care se încălzesc cu cărbuni sau cu viţă-de-vie uscată... Care abia aşteaptă să-şi crească porcul şi să-l taie de Crăciun în aburii de ţuică fiartă.

Oameni, parcă altfel decît europenii, care se-aşază după o sapă lungă la cîmp, pe prispă şi trăncănesc vrute şi nevrute.

Obosiţi, uşor vicleni, încremeniţi în casa lor de paiantă, cu obedienţă faţă de primar, poliţai şi învăţătorul satului.

Nici mie nu mi-e clar ce ne-aşteaptă. Ce se aşteaptă de la mine?! Ce trebuie să ofer ca să mi se dea? De unde să ofer?!

Nu vorbele ne integrează în Europa, ci faptele. Ne vom integra după standardele lor. N-are nimeni timp şi chef să se raporteze la tradiţia noastră, la tarele şi încremenirile noastre, la structura – de nezdruncinat – balcanică, care ne anchilozează orice acţiune.

Nu putem intra, pe o uşă oricum dosită, doar pentru că avem forţa de muncă cea mai ieftină. Nu putem fi doar piaţă de desfacere, rămînînd la fel de frustraţi faţă de echilibrul ce se citeşte pe feţele „fraţilor“ noştri civilizaţi.

Ce sentiment ar zgîndări în inima ţăranului care-şi creşte zece găini, un porc şi două curci, o cameră de luat vederi germană, în spatele căreia se iţeşte o figură plesnită de uimire în faţa curioasei forme de supravieţuire.

Utopia comunismului, utopia Occidentului... utopii încercate, ca nişte experienţe de laborator, pe destinul atîtor generaţii.

Care ar fi soluţiile?!

Am auzit o doamnă – mare OM de afaceri – care spunea că vrem să trăim prost, în sensul în care ne meritäm soarta.

Ştie domnia sa că, pentru orice curs, pentru ORICE, te loveşti de propriul buzunar? Că oricît te-ai strădui să fii bine dispus la un interviu, ochiul fin şi vigilent al angajatorului te deconspiră?! Că orice ezitare, vîrsta, pantofii, hainele curate şi învechite, lipsa de încredere în tine raportată la bancnotele din portofel, te descalifică?!

Un alt director al unei mari firme de asigurări: „Românul e prost dacă n-are bani“. Dar dacă are caracter? Dar dacă ar fi de încredere? Cît valorează în Europa bunulsimţ, modestia, dorinţa absurdă de a fi evaluat şi după alte criterii, nu neapărat mercantile?

Sînt convinsă că peste 80% din generaţia mea nu se va integra autentic.

Se va înghesui pentru un loc de muncă prost plătit, va sucomba la bloc, va fi degenerație tristă şi resemnată.

Puternică doar prin dorinţa firească de a-şi vedea odraslele plasate într-un loc bine plătit şi nu neapărat mai fericite.

Vă mulţumesc.

Livia DIMULESCU
Ploieşti

N.red.: Una din ideile acestei Europe atît de antipatice şi de insensibile la specificul nostru, care „ne anchilozează...“, este aceasta: nici răul nu mai este azi o certitudine.

Actualităţi

100%, între politeţe TV şi berlina Citroën-Rosalie

Am asistat zilele trecute la un reuşit *face-à-face* în „ograda“ domnului Robert Turcescu în care protagonistul, şi cred că nu greşesc dacă adaug şi de excepţie, a fost premierul Tăriceanu, un prim-ministru cu profil de efigie română, marcat de oboseala exercitării numeroaselor şi dificilelor sale atribuţii, proprii unui început de mandat.

Răspunzînd cu calm, competenţă şi fermitate, multiplelor întrebări adresate de către gazdă, uneori abile capcane, justificate acestui gen de dialog, premierul a dovedit tactul şi răbdarea proprii politicienilor autentici. Nu-mi propun să analizez fondul celor discutate, dar nu pot fi indiferent la aspecte care ţin de curtoazia şi respectul datorate prim-ministrului României, aspecte în care trebuie să ne regăsim fiecare, indiferent de opţiunea politică intimă. Consider că este o formă de impolitețe, oarecum benignă, de a te adresa unui înalt demnitar cu o formulă eliptică, constînd doar din prenume şi nume, omiţînd titlul sau funcţia deţinute şi care îi justifică prezenţa într-un anumit loc public ca invitat. Ţine de abilitatea gazdei, în asemenea dialoguri, de a găsi cele mai potrivite sinonime pentru a rămîne în limitele politeţii datorate, evitînd repetiţia neplăcută provocată de frecventa evocare a aceluiaşi apelativ.

Un aspect discutabil este şi intercalarea unor pauze publicitare, inducîndu-se astfel un caracter oarecum mercantil, unui asemenea demers. Dialogul gazdă-invitat reprezintă, în atari ocazii, un flux de idei nefracturabil, care nu suportă transferul în derizoriu prin publicitarea unei mărci de iaurt-laxativ. Este acceptabilă însă publicitatea, chiar la un asemenea nivel, dar numai cu acordul *Invitatului*. Talleyrand poate c-ar accepta-o, dar Bismarck, sigur nu!

O altă „scăpare“ a domnului Turcescu este de ordin vestimentar şi ţine de o anumită compatibilitate cu rangul invitatului, tema şi cadrul discuţiei etc. Este deplasat ca o gazdă a unui canal TV să dialogheze oficial cu un înalt demnitar, respectiva gazdă fiind în cămaşă de vară cu guler răsfrînt. Poate că în speţă era chiar în „spielhosen“, dar nu se puteau vedea!

Domnul Tăriceanu, în schimb, în bună tradiţie a unor prim-miniştri români – este cazul să-l evoc pe Alexandru Marghiloman (singurul conaţional membru al Jockey-Clubului Franţei, care se îmbracă la Londra, la „Pyle“, unde avea şi un manechin cotat) – s-a prezentat în emisiune, *„ca şi* vestimentaţie“, aproape impecabil, cu excepţia cravatei „rozalie“, probabil în amintirea modelului Citroën-Rosalie 1928, model celebru în epocă, şi care-i venea „ca o grilă de Lăstun“ în locul calandrului unui ultim model, evident de *C5*.

P.S. Prezentele rînduri, dincolo de caracterul lor cordial-corectiv, se doresc a fi şi un clopoţel de deşteptare a unor membri mai mult sau mai puţin rotofei din CNA, în ale căror obligaţii intră sau ar trebui să intre o supervizare normativă şi exhaustivă a manifestărilor TV; în acest sens mă raliez întru totul concluziilor excelentei şi recentei emisiuni a charismaticilor Mona Muscă – Gabriel Liiceanu, găzduită cu tact şi competenţă de către dl Mihai Tatulici.

Dan C. BASILIADE
Bucureşti

Oameni buni!

Vă scriu dintr-un fel de inerţie disperată. Adică, simt nevoia să mă exprim. Măcar acolo la corespondenţă cineva mă citeşte.

În Irak se întîmplă ce vedem cu toţii. La Falujah 1.200 de rebeli şi 38 de soldaţi americani ucişi, vreo 200 de răniţi. Pentru americani războiul este rentabil şi eficient. Nu uităm, desigur, cruzimea fără margini a celor care decapitează fără milă tot ce mişcă şi le-a căzut răpitorilor în capcană: dna Ibasan, tînărul coreean de 33 de ani, britanicul care a cerut ajutorul lui Tony Blair etc. E un dezavantaj îngrozitor pentru omenire pentru că nimic nu ne mai miră, nu tresărim, nu discutăm, nu ne mai este milă. Sigur, pînă la urmă, privind spre SUA, personal, ţin cu valorile promovate de Bush şi de părinţii fondatori ai SUA: familia, spiritul creştin, Constituţia etc. Homosexualii şi lesbienele se pot iubi cît doresc, dar de ce atîtea parăzi şi exuberanţă absolut inestetică? Eu le detest pentru că agresează ochiul. Sînt sumedenie de cupluri normale care s-au căsătorit fără tam-tam, rochii de milioane, multe, multe muzici, maşini de marcă etc. Poate vom vedea nu numai căsătorii între persoane de acelaşi sex.

Dar aici intrăm undeva unde unii dintre noi sîntem deranjaţi. Deranjaţi de exprimarea, clasificarea şi rînduiala stabilite de mass-media. Zicîndu-se cîte ceva despre topul celor 300 de miliardari, s-a afirmat că au apărut şi alţii care au intrat în „lumea bună“. Lumea aceea „bună“ conţine indivizi, persoane. În mod sigur, nu sînt toţi buni. Nici toţi nu sînt răi ca oameni. Dar dacă măcar unul a făcut avere încălcînd oarece legi, oarece norme sociale, atunci lumea aceea în întregime nu poate fi „bună“.

Dl Andrei Pleşu ne-a explicat de ce s-a retras din CNSAS. Dl Octavian Paler a rostit un alt adevăr. Ai libertatea să spui orice pentru că nimeni nu te ascultă. Dacă la nivelul acestor domni, a acestor elite apare neputinţa, ce să mai zicem cei mai puţin dotaţi (spiritual, intelectual şi material)?! Noi îi credem şi sîntem de partea lor, dar se schimbă ceva în ţara aceasta? Eu mă tem, îngrozitor, de recidivă. În plină campanie electorală, mergînd la Slănic Moldova, am văzut în faţa ochilor şi chiar mai sus doar PSD+PUR pe fond albastru... Am avut în faţa ochilor un spectacol retro de greţoasă amintire. În faţa unei şcoli generale din municipiul nostru (de pe Trotuş) au ieşit puzderie de şcolari cu mici seguleţe albastre pe care scria PSD+PUR. Brambureala şi înghesuiala m-au silit să cobor de pe trotuar. Şi să cobor în pîcla mizerabilă a acelor ani de care credeam că am scăpat. Cui să spui toate acestea? Unde să zici? Unde şi cum să protestezi? Iar aliniem copiii, iar îi înregimentăm, iar îi egalizăm, iar îi plafonăm?

Vor mai avea aceşti copii dileme?

Maria NICULESCU
str. General Radu Rosetti, Bl. 6, ap. 19
Oneşti

N. red: Bună întrebare finală!

„– Adevărul nu se confundă întotdeauna cu dreptatea.
– Unde ai citit asta?
– În toate cărţile bune...“

WILLIAM FAULKNER – „LECŢIA DE CHIMIE“

Propuneri de *Dileme vechi* pentru viitor:

- **Unspce fevruarie**
- **Copiii**
- **Amor, iubire, sex**
- **Rotaţia cadrelor**

DILEMA VECHE

REDACŢIA:
Magdalena BOIANGIU
(redactor-şef adjunct)
Adrian CIOROIANU
Radu COSAŞU
Cristian GHINEA
Andrei MANOLESCU
Matei MARTIN (secretar de redacţie)
Cezar PAUL-BĂDESCU
Iaromira POPOVICI
Simona SORA
Dan STANCIU (prezentare grafică)
Alex. Leo ŞERBAN
Mircea VASILESCU (redactor-şef)
RUBRICI:
Teodor BACONSKY
Ion BARBU
Alexandru CĂLINESCU
Mircea DINESCU
Şerban FOARŢĂ
Dan GOANŢĂ
Andrei GORZO
Eugen ISTODOR
Vintilă MIHĂILESCU
Lucian MÎNDRUŢĂ
H.-R. PATAPIEVICI
Robert TURCESCU
Sever VOINESCU
REPORTERI:
Stela GIURGEANU
Adina POPESCU
CORECTURĂ:
Ruxandra MIHĂILĂ
TEHNOREDACTARE:
Corina MÎŢĂ

Redacţia DILEMA VECHE:
str. Constantin Daniel, nr. 11, sector 1, 010631, Bucureşti.
Telefon/fax: 211.07.69.
e-mail: dilema@rdsnet.ro
Internet: www.algoritma.ro/dilema
ISSN: 1584-1669

Revistă editată de *Dilema veche srl.*
Asociaţi: Mircea Dinescu (60%)
şi membrii redacţiei (40%)

Tipărit la R-WEP SCS
Tiraj: 17.250 de exemplare

Abonamente la *Dilema veche*

Vă puteţi abona:

- la sediul redacţiei, str. Constantin Daniel nr. 11, etaj 1, sector 1, Bucureşti;

- trimiţînd prin mandat poştal contravaloarea abonamentului pe adresa redacţiei, în contul RO06RNCB5010000360390001/ROL, titular Dilema veche srl, deschis la BCR, Filiala sector 1 Bucureşti, şi expediind pe adresa redacţiei o copie după documentul care atestă plata, însoţită de o scrisoare cu adresa la care doriţi să primiţi revista.

Abonamentul la *Dilema veche* costă 840.000 lei pentru 1 an, 440.000 lei pentru 6 luni, 220.000 lei pentru 3 luni.

Relaţii la tel.: 211.30.35

Mircea VASILESCU

Europa dumitale

Ieşirea din scenă

În ultimele zile, ca urmare a schimbării care s-a produs la conducerea Institutului Cultural Român (succesorul Fundaţiei Culturale Române, care a editat *Dilema* din ianuarie 1993 pînă în decembrie 2003), numele revistei noastre a apărut în presă în diverse contexte: s-a vorbit despre plecarea noastră de la ICR, petrecută acum mai bine de un an, în unele ziare s-a vorbit şi despre o ipotetică reîntoarcere, infirmată chiar de noul preşedinte al Institutului, Horia-Roman Patapievici, cu ocazia instalării sale în funcţie. Într-adevăr, preferăm să ne păstrăm statutul actual, care ne asigură independenţă editorială şi autonomie financiară.

Cu aceasta, părea că nu mai este nimic de spus. Mă văd însă nevoit să scriu din nou, cu neplăcere, în legătură cu ce s-a întîmplat acum mai bine de un an: fostul preşedinte al Institutului, dl Augustin Buzura, a reluat subiectul în mai multe intervenţii publice – cea mai recentă, o lungă scrisoare publicată în *România literară*, nr. 4, din 2-8 februarie 2005. Considerîndu-se victima unui „abuz politic" şi deplîngînd lipsa de recunoştinţă a patriei faţă de meritele sale, dl Buzura insinuează că dl Andrei Pleşu şi redacţia noastră ar face parte dintr-un complicat scenariu care ar fi dus la înlocuirea sa din funcţie. Chestiunea recunoştinţei se poate regla exclusiv între dl A.B. şi patrie, dar în privinţa meritelor şi a relaţiilor pe care le-a avut cu redacţia noastră aş avea cîte ceva de spus. Întîi, fostul nostru editor are meritul de a fi înfiinţat *Dilema* şi de a fi contribuit, în primii ani, la afirmarea ei publică: nimeni nu neagă asta. Numai că dl A.B. se închipuie un soi de stăpîn care „ne-a făcut oameni" pe toţi, „ne-a dat o pîne" (erau expresii pe care mi le repeta des în ultima perioadă a şederii noastre la ICR), iar noi nu l-am slujit cu credinţă. Căci, în ultima perioadă dinaintea plecării noastre, asta ne cerea, să fim slujitori ai „intereselor instituţiei" în felul său îngust de a le vedea: să fim cuminţi, să nu mai criticăm puterea, să nu mai scriem nimic „despre Iliescu şi Năstase", „să facem cultură mare", să reflectăm „acţiunile Fundaţiei" în revistă (ceea ce am făcut de cîte ori am avut ocazia, numai că „acţiunile" deveneau tot mai puţine şi mai jalnice, simple înjghebări de protocol şi propagandă). N-o făcea niciodată deschis, bărbăteşte, într-o şedinţă de redacţie, aşa cum i se cade unui editor responsabil, ci „mă chema la raport" şi îmi dădea „indicaţii", pe un ton penibil, din care răzbătea un singur lucru: dorinţa sa de a-şi păstra funcţia cu orice preţ. Marele romancier curajos şi demn care ţinuse piept cenzurii comuniste se transformase într-un şef mediocru îndrăgostit de scaunul său: valori precum libertatea de exprimare, spiritul critic ori dialogul intelectual nu-i mai spuneau nimic. Mi-a cerut, nervos şi speriat, să renunţ la unii colaboratori, să-i „dau afară" pe Cristian Ghinea şi pe Adrian Cioroianu pentru că erau prea critici cu Puterea, a încercat să-i atragă pe unii colegi promiţîndu-le posturi în străinătate ş.a.m.d. Iar cînd, în vara anului 2003, directorul nostru fondator i-a propus o soluţie *legală* de a ne ceda denumirea revistei şi de a ne despărţi civilizat, n-a fost capabil să ia o decizie, tot de frica puterii. Acum se preface că a uitat toate acestea şi construieşte scenarii aberante, după scheme de gîndire meschine: crede că în schimbul plecării noastre de la ICR i s-a promis că „va fi scutit de înjurături". Atît mai poate percepe discernămîntul său otrăvit de coabitarea cu puterea: între „omagiul recunoscător" şi „înjurătură" nu se mai află nimic. Făcînd atîta zgomot neputincios pentru că şi-a pierdut funcţia, dl Buzura ratează tocmai ceea ce-şi doreşte mai mult, adică recunoştinţa. Pentru meritele sale culturale, atîtea cîte sînt – şi sînt! – ar fi meritat, fără îndoială, mulţumiri; dar prin gesticulaţia ridicolă cu care joacă rolul demnităţii ultragiate inspiră mai curînd milă.

Cu o ironie chinuită, dl Buzura spune că *Dilema veche* îi este „mai puţin cunoscută". E adevărat, printre obiectivele noastre, de un an încoace, nu a fost şi acela de a ne bucura de atenţia domniei sale. Dar şi fără să o fi citit, revista ar trebui să-i fie cunoscută – este exact *Dilema* pe care, în calitate de şef al instituţiei editoare, n-a mai fost în stare sau n-a mai vrut s-o publice: decît să apere independenţa unei reviste, a preferat relaţiile bune cu mai-marii zilei. Rămas fără graţiile puterii, se lamentează jenant. Tristă ieşire din scenă pentru un om care ar fi trebuit să reprezinte, cu demnitate, cultura română în lume.

cu dilema la croitor

Ion Iliescu se simte de 45 de ani. Năstase de 35. E vis? E realitate?

Curios e că, în vreme ce Victor Ponta se băbeşte pe zi ce trece, iar domnişoara Daciana împrăştie în juru-i aerul ofilit al unei mioritice Dolores Ibarruri, cei doi paci enţi ai social-democraţiei româneşti, Iliescu şi Năstase, internaţi de atîta amar de vreme în cartierul Primăverii, par a fi atinşi de un ireversibil şi galopant proces de întinerire.

Aştept cu emoţie congresul PSD din 2050, cînd „schimbare la vîrf în partid" nu va însemna altceva decît schimbarea pamperşilor şi înnoirea suzetelor din botul celor două gîgîlici pesediste.

Mircea DINESCU

Vintilă MIHĂILESCU

socio-hai-hui

Cogito ergo... am un interes

– Dar asta înseamnă că însăşi semnificaţia socială a cunoaşterii s-a schimbat fundamental! – exclamă Petya şi cade pe gînduri.

Stăm de vorbă de cîteva ore într-un bar din Sofia despre învăţămînt şi cercetarea socială, despre studenţi şi despre noi. Poveştile noastre se aseamănă ca două picături de apă. Aceleaşi comportamente ale studenţilor, aceleaşi reacţii ale noastre, aceeaşi schimbare dramatică şi vizibilă în ultimii cîţiva ani. Desigur, ştim că facem parte din altă galaxie, aceea numită a lui Gutenberg, în timp ce studenţii noştri mai recenţi s-au născut pe planeta multi-media şi vorbesc altă limbă; mai mult, informaţia lor este codificată în altă emisferă (cerebrală), aceea dreaptă, a imaginii şi nu cea stîngă, a vorbirii. Este o simplificare, bineînţeles, dar am realizat fiecare, pe cont propriu, că discursul verbal nu mai este un suport potrivit pentru a trimite mesaje. Fără *power point,* filme şi *slide*-uri care să le permită să „vadă idei", la propriu, studenţii noştri nu ne mai aud. Iar „traducerea" – care să nu fie şi o trădare – ne mănîncă zilele. Desigur, ştim şi că relaţia profesor-student nu mai este ceea ce a fost, nu în sensul prerogativelor arogante ale autorităţii *ex cathedra,* ci în cel cultural de „îndrumător de conştiinţe": de la profesor nu se mai aşteaptă să transmită ceea ce e mai bun în el şi a fost mai important în generaţiile care l-au precedat, ci să emită informaţii despre ce e mai bun în prezent pe piaţa cunoaşterii. Ne-am adaptat – dificil şi cu reticenţe – şi la asta. Dar nu este numai asta, nu este numai atît. O colegă din Slovenia, mai tînără decît noi şi şcolită integral în Statele Unite, echipată cu toate tehnicile şi trucurile recente ale predării şi relaţionării didactice, era la fel de perplexă ca şi noi cînd ne povestea, cu cîteva ore în urmă, despre studenţii săi din Slovenia.

Despre ce este vorba atunci? Ce ne face să ne simţim precum peştele în borcanul cu dulceaţă?

„Dar la ce ne foloseşte acest curs?" Această întrebare, pe care o aud tot mai des şi într-un mod tot mai frecvent sincer şi onest, dicolo de teribilismele inevitabile ale studentului isteţ, ar putea fi un indiciu. La ce *foloseşte* un curs în aşa măsură încît să provoace *interesul* meu de a-l urma? În ultimă instanţă, un curs este *interesant* doar dacă eşti *interesat* să-l asculţi. Iar formula tradiţională, onestă, la rîndul ei, cum că „îţi va folosi în viaţă", nu mai este de natură să stîrnească interesul. În care domeniu al vieţii şi în ce moment al său îmi va fi de folos? Motivaţia bazată pe interes este selectivă şi instrumentală, iar *viaţa* sau *cunoaşterea* nu corespund nici unui interes anume, ce poate fi ales, urmat şi instrumentat.

Interesul acesta nu este însă un lucru atît de meschin pe cît ar putea părea el multora dintre noi. Albert Hirschman a scris o carte întreagă (1977) pentru a ne convinge de contrariul. Ea porneşte, după cum declară autorul, de la următoarea reflecţie a lui Montesquieu: *Şi este un noroc pentru oameni să se afle în situaţia ca, în vreme ce* ***pasiunile*** *îi îndeamnă să fie răi, ei să aibă totuşi* ***interesul*** *de a nu fi astfel.* Pe la sfîrşitul secolului al XVI-lea – constată mai departe Hirschman – gînditorii europeni încep să introducă o nouă categorie a comportamentului uman, *interesele*, plasînd-o undeva între pasiuni şi raţiune, „cele două categorii care dominaseră, începînd cu Platon, analiza comportamentului uman". „O dată ce pasiunea a fost considerată distructivă, iar raţiunea lipsită de eficienţă, punctul de vedere potrivit căruia comportamentul uman putea fi descris într-o manieră exhaustivă prin apelul la una dintre cele două categorii devenea echivalentul unei viziuni extrem de sumbre asupra viitorului umanităţii. Inserarea interesului între cele două categorii tradiţionale ale motivaţiei umane a făcut posibilă renaşterea speranţei." Cu timpul, ea a căpătat şi un nume: *capitalism*.

Categoria motivaţională a interesului este o invenţie genială. Ea are ceva din caracterul banului, fiind faţă de motivaţia umană ceea ce moneda este faţă de schimb: orice imbold comportamental poate fi convertit şi „măsurat" în interes, chiar dacă – sau mai ales dacă – este inconştient; cel puţin aceasta este convingerea dominantă. Interiorizată şi instituţionalizată, această convingere a dus la o „naturalizare" a interesului, considerat de acum a ţine direct de „natura umană". Garry Becker, faimosul economist, spera, de pildă, să poată întemeia dorinţele şi preferinţele umane pe o origine genetică, oferind astfel o bază mai solidă calculului economic al interselor. Deci sîntem cu toţii fiinţe interesate de la natură. Nu este astfel de mirare că majoritatea gînditorilor sociali au încercat şi încearcă, în moduri care mai de care mai ingenioase, să reducă „altruismul" şi alte acte „gratuite" la forme indirecte sau derivate de interes. De fapt, gîndirea existenţei umane sub specia interesului este (sau tinde să fie) o clasificare fără rest: a vorbi în acest caz de comportamente dez-interesate este lipsit de sens, căci nu este decît o modalitate subversivă de a nega valabilitatea acestui principiu al interesului. Paradigma interesului nu acceptă concurenţă.

Cunoaşterea nu poate face nici ea excepţie de la această regulă. Din demers ontologic definitoriu *(cogito ergo sum),* avînd o valoare în sine, ea devine o valoare de întrebuinţare măsurată prin interesele sociale pe care le satisface. Noua „societate a cunoaşterii" nu este nimic altceva – iar studenţii despre care vorbeam s-au născut, poate fără să o ştie deocamdată, în această societate.

Rămîn însă cu o dilemă: oare ce interes am să trăiesc?

ţinerea de minte

„Marta Petreu: *Atunci ce fel de program ar trebui să aibă un partid politic pentru ca dumneavoastră să... aderaţi la el?*

Marian Papahagi: Cred că lumea noastră nu a depăşit încă un anume stadiu de infantilism politic. Maturizarea ei va coincide cu momentul în care va înţelege că spaţiul politic este prin excelenţă unul al tranzacţiei *(transigo, transigere* – în latină – înseamnă «a o scoate la capăt», «a aduce la îndeplinire», ba chiar «a împăca»); deocamdată la noi se crede că el ar putea fi unul al moralei, care e prin definiţie intransigentă (ceea ce înseamnă, în anume fel, netranzacţionistă). Eu l-am citit de mult pe Machiavelli şi cred că fundamental secretarul florentin văzuse bine esenţa însăşi a puterii politice. Politica fără tranzacţie, calcule de oportunitate, pacte ce se fac şi se desfac etc. nu se poate concepe, pentru că ea este în ultimă instanţă o tentativă de gestiune a tranzitoriului şi o artă pur pragmatică. În ce mă priveşte, nu sînt suficient de înzestrat pentru tranzacţii de orice fel; de asemenea, cred că politica este o îndeletnicire, mai mult – o profesiune – ce se cere făcută bine şi lasă prea puţin timp pentru altceva; or, mie îmi place mai mult literatura şi filologia decît politica."

(Marian Papahagi, în 1994, interviu reprodus în volumul Marta Petreu, *Conversaţii cu...*, Editura Universal Dalsi, 2004)

Cristian GHINEA

cetatea de scaune

Figurile Guvernului

La mai mult de o lună de la instalare, noul Guvern rămîne o adunare neomogenă de personalităţi foarte diferite. Cei mai mulţi dintre miniştri continuă să fie nişte necunoscuţi, pentru că nu se pricep să comunice, dar şi pentru că nu prea au ce să comunice. Ies din pluton doar Monica Macovei, Ionuţ Popescu şi Gheorghe Flutur, ca oameni care ştiu ce trebuie făcut.

Ionuţ Popescu face figură de politician serios şi onest. În acest timp, presupuşii săi şefi încă nu au ieşit din campanie. Adriean Videanu este nehotărît dacă să continue sterila dispută cu toată lumea pe tema controlului averilor, premierul Tăriceanu este generos în a ordona ba recalcularea rapidă a pensiilor, fără să ştie ce efort bugetar presupune asta, ba creşterea salariilor bugetarilor, ba menţinerea impozitului pe dividende la 5%. Deocamdată, Popescu pare că e singurul care înţelege ce presupune revoluţia fiscală pe care noua guvernare a decis-o între Crăciun şi Revelion. De parcă e singurul responsabil de echilibrul bugetar. Colegii din Cabinet, în frunte cu şeful lor, fac figură de sindicalişti revoltaţi că nu primesc mai mulţi bani. Presa l-a criticat dur pentru impozitul pe dividende de 10%. O asociaţie a patronatelor a afirmat că va sesiza Curtea Constituţională pentru că legea se aplică retroactiv. Se face o confuzie voită între firmă şi acţionar: într-adevăr, firma a făcut profit în 2004, dar acţionarul care încasează dividende în 2005 este altă persoană din punctul de vedere al legii şi al logicii. Ba chiar îndrăznesc să spun că acest impozit trebuia adus la 16%. Principiul cotei unice este tocmai acesta: că o persoană plăteşte acelaşi procent indiferent de forma în care banii îi intră în buzunar: salariu, drept de autor, dividende, premii artistice sau literare (alt prilej de indignări ilogice) ş.a. Deci, 10% este prea puţin. În plus, nu Popescu a ridicat acest impozit, ci Guvernul Năstase acum şase luni, şi nimeni nu a făcut atunci scandal. Singurul lucru care i se poate reproşa ministrului de Finanţe este că a acceptat ca în programul de guvernare să fie promisă menţinerea cotei de 5% pentru dividende. Şi, într-adevăr, trebuie să răspundă şi să explice această promisiune şi populistă, şi neconcordantă cu principiul cotei unice pe care tot ei au promis-o. Iar singura explicaţie valabilă ar fi: ne pare rău, ne-a luat valul.

Am spus mai sus că Ionuţ Popescu este un politician onest şi, pentru că sună bizar, trebuie explicat. Deşi legea nu îl obliga, a inclus în declaraţia de avere o listă detaliată a portofoliului de acţiuni pe care îl deţine pe bursă. Plecînd de la cazul lui, colegii de la *Cotidianul* duc o binevenită campanie care cere ca miniştrii să nu fie şi jucători la bursă. Din păcate, aşa cum este pusă chestiunea, reiese că Popescu este problema. Ştiu că nu asta a fost intenţia şi am văzut că Robert Turcescu, şeful ziarului, face cuvenitele precizări într-un editorial, dar impresia cu care rămîne publicul este, din păcate, cea enunţată mai sus. Un caz nefericit în care onestitatea este pedepsită.

O altă vedetă a noului Guvern este Monica Macovei. Prinsă între un Consiliu Superior al Magistraturii în care se remarcă magistraţi siniştri şi corupţi şi cerinţele mai mult decît urgente ale UE, Macovei are aerul atît de rar că ştie ce are de făcut, va face şi apoi îşi va vedea de viaţă. Este onest să adaug că am colaborat cu Monica Macovei în trecut, fiind colegi în lumea ONG-urilor şi îmi recunosc o prejudecată pozitivă. De aceea nici nu insist.

Ministrul Agriculturii, Gheorghe Flutur, merită amintit nu atît pentru găselniţa reuşită de a-şi lua un ţăran drept consilier, ci pentru planul de a axa agricultura pe ferma mijlocie. Urmînd greşit ţinta marilor exploataţii, adusă obsesiv în discuţie de Silviu Brucan, Guvernul Năstase a încurajat comasarea a mii de hectare. Acest sistem este foarte corupt într-o perioadă de acumulare sălbatică, în plus creează încet şi sigur o uriaşă bombă socială. O masă imensă de ţărani proletari va lucra pentru cîteva sute de mari proprietari, de obicei conectaţi politic. Este de mirare că un partid care se vrea social-democrat a încurajat acest eşec de politică agricolă cu efecte proaste pe termen lung, cu toată galeria făcută de analişti obsedaţi să diabolizeze din principiu gospodăria ţărănească. Flutur doreşte acum să inverseze tendinţa, încurajînd fermele de 10-15 hectare, care pot fi moderne şi eficiente, dar pot

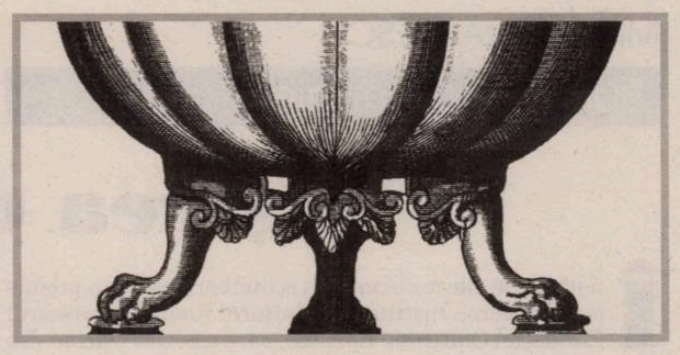

şi să susţină familii de fermieri autonomi. O mare minciună vehiculată în aceşti ani a fost că Europa vrea de la România mari exploataţii, cînd modelul UE este cel al fermelor mijlocii (spre deosebire de SUA).

Cam acestea sînt figurile care se desprind din noua garnitură de miniştri. Mona Muscă pare că nu îşi găseşte deocamdată ritmul la Cultură, un domeniu prea strîmt pentru un politician de asemenea anvergură. Intervenţia pripită în cazul filmului *Trianon* întăreşte această impresie. În rest, miniştrii au aerul că încă se mai specializează la locul de muncă şi pînă se vor fi lămurit, nici nu au ce să spună publicului.

presa despre...

Reţinerea care nu strică

„Capcanele coaliţiei încep să se vadă cu ochiul liber. Tot mai mulţi miniştri ies la rampă să spună altceva decît colegul de Cabinet. Contrazicerile, dezicerile, răzgîndeala de azi pe mîine sînt frecvente, au devenit aproape un stil. Lumea chiar începe să se obişnuiască de acum cu episoade de felul celui în care Varujan Vosganian spune una dimineaţa şi alta seara. Cu Ionuţ Popescu, care are un diferend cu prim-ministrul, apoi altul, şi tot aşa, pe chestiuni esenţiale pentru mersul economiei la români. Cine să fie secretar de stat, pe algoritm sau performanţă profesională. Urmează telenovela cu impozitul pe dividende între 5% şi 10%, dilema hamletiană. Asta după ce am asistat şi la zicerile din scandalul documentarului *Trianon*, unde preopinenţii au fost Mona Muscă şi premierul Tăriceanu. Un ping-pong scurt de declaraţii ne-a arătat că bravii noştri miniştri nu prea au fost coordonaţi şi cu temele făcute de acasă (...) Văzînd ce se întîmplă, constat un puternic *déjà-vu*. Lucrurile se repetă, chiar dacă piesa din repertoriu este alta. La CDR, aparenta concordiei a durat un an de zile. Acum, cu ADA şi aliaţii ei, nici o lună. Ar trebui făcut pe dracu' în patru să nu se întîmple asta. Un eşec ajunge (...) Impresia mea este că Alianţa D.A. şi Guvernul ei au deschis prea multe teatre de operaţii simultan. O listă restrînsă de priorităţi e o necesitate. O urgenţă este publicarea unei cărţi albe a guvernării Năstase, din care să aflăm ce s-a găsit la preluarea puterii şi care este bilanţul real. S-ar anihila polemica sterilă a «moştenirii trecutului», ca şi iluzia «momentului zero». În 2008, la alegeri, ar fi clar de unde s-a preluat guvernarea şi unde s-a ajuns. Operaţia ar aşeza Guvernul pe un teren politic mai ferm. Deocamdată, Guvernul preferă să ducă operaţii periferice. Ar vrea să dovedească repede că îşi ţine promisiunile, că rezolvă prompt ce a lansat în campanie. Dacă s-ar putea, totul dintr-o dată. Bîntuie o frenezie a actelor normative, a declaraţiilor oficiale, a apariţiilor ministeriale teve, cînd e şi, mai ales, cînd nu e cazul. Te doare capul dacă încerci să contabilizezi ce se întîmplă. Guvernul şi preşedintele Băsescu simt nevoia să dea zilnic o veste bună şi ies la rampă să «mobilizeze masele» în jurul măreţului ideal al integrării în UE. Puţină reţinere nu ar strica. Manevra de învăluire a micilor şi marilor probleme, pentru a menţine spiritul combativ al trupelor proprii, nu poate dura prea mult. Campania s-a terminat." (Stelian Tănase, *Ziua*) **(C. G.)**

Lucian MÎNDRUŢĂ

talon de participare

De ce cumpăr atentatul

Primul cadru e complet nevinovat: un bărbat iese din casă, într-o zonă rezidenţială cu aer occidental. După primii paşi observi însă la el ceva ciudat: o centură lată la brîu, care aduce cu cea purtată de atentatorii sinucigaşi. Chiar asta şi e: în următorul cadru, cînd omul se urcă în maşină, se văd clar firele şi detonatorul. Dar şi barba model „Jihad 2004", pe faţa lipsită de expresie.

Omul se urcă în maşină, merge prin oraş şi parchează în faţa unei cafenele cu mese în stradă, pline cu oameni paşnici, femei cu copii în braţe ş.a.m.d. Avem din nou un prim plan, în care omul pune mîna pe declanşator şi apasă hotărît pe buton. Dar... kazoom! Întreaga explozie, care ar fi trebuit să pulverizeze zona, rămîne complet în interiorul maşinii. Geamurile se luminează pe dinăuntru alb-portocaliu, se aude un bubuit, după care totul revine la calm. Nimeni n-a observat nimic. Atentatul a rămas cu o singură victimă. Iar eroul zilei e altul: automobilul Polo al atentatorului, care a rezistat chiar şi bombei. Ultimul cadru proclamă: „Polo. Mic, dar rezistent".

Tocmai v-am descris un spot, nedifuzat vreodată la vreun post de televiziune şi necomandat de clientul Volkswagen. E un spot trimis agenţiei de publicitate a lui VW, dar şi răspîndit copios pe Internet. Autorii, la început anonimi, acum deconspiraţi (vezi şi www.imagoo.ro) sperau probabil să pună mîna pe ceva muncă de creaţie pentru companie. Acum se vor alege cu un proces – nemţii n-au tratat cu umor povestea şi se gîndesc probabil că riscul de a pierde vînzările pe pieţele arabe e mai mare decît potenţialul efect pozitiv al campaniei în rîndul consumatorilor fără prejudecăţi.

Cazul acesta e unul extrem – multe alte spoturi „virale" răspîndite benevol pe net sînt făcute cu acordul tacit şi cu bugetele companiilor la care se referă. Destule costă la fel de mult ca unul pentru televiziune. Însă ceva e diferit fundamental între cele două medii: la televiziune plăteşti pentru difuzare. Pe net însă trebuie să placi foarte tare. Trebuie să-i mişti pe oameni într-atît încît să vrea să te împartă cu prietenii. Să-i surprinzi într-un asemenea hal, încît să vorbească despre tine la bere.

E un *challenge* nou (de fapt, redescoperit) într-o lume a publicităţii dominată de numitorul comun, clientul mediu, anonim şi cu o mulţime de susceptibilităţi potenţiale. Din cauza lui, reclamele unor multinaţionale au ajuns să nu mai spună absolut nimic nimănui, dar într-un mod atît de serafic, încît îţi vine să cumperi produsul doar din solidaritate cu lupta pentru pace şi dezarmare. În contrast cu ele, spoturile virale ofensează blondele şi politicienii, fac mişto de categorii protejate prin lege în unele ţări (graşii, proştii, bigoţii), folosesc copios violenţa fizică sau, pur şi simplu, au alte idei decît ale majorităţii. În spoturile virale, ieşirea sînului din decolteu e o glumă modestă şi fumată, în contrast cu pudibonderia televiziunilor care şi acum deplîng accidentul lui Janet Jackson. Îl ştiţi – acela în care, după ieşirea presupus accidentală a sînului în prime-time, s-a lăsat cu amenzi şi indignare publică în America (pentru mai multe detalii despre ridicolul situaţiei, vezi numărul din 12 ianuarie la www.theonion.com).

Spoturile virale mai au o mare calitate: vorbesc despre lumea în care trăim, ba chiar o şi arată. Între ele şi cele oficiale, de dat la televizor e diferenţa între revistele mondene şi cele serioase. Între *People* şi *The Economist* (ca să nu dau vreun exemplu stînjenitor de pe la noi). Ca şi în cazul revistelor, există însă şi o diferenţă de ordin de mărime la categoria public: majoritatea fumează, citesc şi vizionează versiunea „light". Un exemplu: săptămîna trecută, vestea despre sfîrşitul „pe bune" al lumii prin încălzire globală a intrat după poziţia 10 în toate jurnalele de ştiri. Chiar dacă evenimentul de care se vorbea era unul care urmează să se petreacă în timpul vieţii majorităţii telespectatorilor. Pe locurile întîi, doi şi trei trona însă o ştire care urma să ne afecteze viaţa dramatic şi imediat: demisia antrenorilor de gimnastică. Fără de care plictiseala din timpul transmisiunilor olimpice nu va mai fi niciodată aceeaşi...

BARBURISME

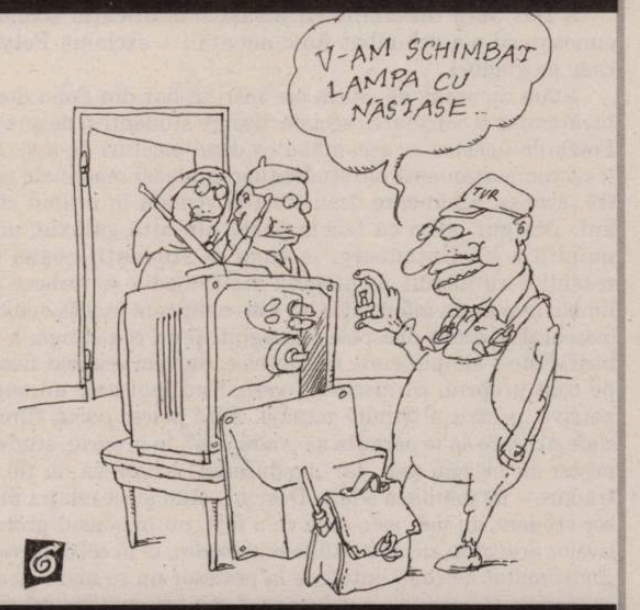

Desen de Ion BARBU

Magdalena BOIANGIU

de jur împrejur

Candidaţi fără chip

Global, prezenţa la vot în Irak a fost mai bună decît în Statele Unite ale Americii. Dar în cele trei regiuni unde locuiesc sunniţii, minoritatea din care făcea parte dictatorul Saddam Hussein, favorizată pe timpul lui, secţiile de vot au rămas pustii: oamenii au ascultat de propria frică sau au răspuns chemării la boicot. Cu mult curaj, ceilalţi alegători au sfidat atentatele teroriste şi ameninţarea – „în ziua alegerilor vom scălda străzile în sînge şi vom distruge centrele ateismului şi ale viciului“ – şi ei merită toată admiraţia. S-a dovedit că există în sînul populaţiei dorinţa de a încredinţa destinele ţării unor politicieni care să-i reprezinte. E o dorinţă nediferenţiată politic, se pare că a fost mai curînd un vot etnic şi religios, deoarece din cauza condiţiilor din campania electorală, numele candidaţilor n-au fost cunoscute pînă în ultima clipă: nu s-a votat pentru cineva, pentru unii sau pentru alţii, s-a votat pentru dreptul de a vota.

Premierul interimar, Ayad Allawi, unul dintre puţinii candidaţi cunoscuţi („un lider puternic într-o ţară sigură“) a ştiut să se folosească de avantajele puterii: a mărit pensiile şi salariile profesorilor şi funcţionarilor guvernamentali, ale poliţiei. Absenţa sunniţilor de la scrutin a pus pe umerii celor care au decis boicotul o grea răspundere: vocile lor vor lipsi din adunarea parlamentară a cărei principală misiune este alcătuirea proiectului de Constituţie. Avînd în vedere compoziţia etnică şi religioasă a Irakului, acest proiect de Constituţie trebuie să fie preocupat în mod special de legiferarea relaţiilor dintre majoritate şi minoritate şi de definirea drepturilor minorităţilor. Drepturi care nu vor putea fi obţinute prin explozii şi atentate sinucigaşe.

Cei 275 membri ai Parlamentului ales duminică vor trebui să decidă dacă legea fundamentală a statului va fi Sharia sau un complex de legi laice, ce drepturi vor fi acordate femeilor, regulile convieţuirii cu minoritatea kurdă: după primul război din Golf, ei au dobîndit ceva asemănător autonomiei şi au reuşit să se organizeze în aşa fel încît pe teritoriile lor nu se produc atentate; acolo alegerile au semănat cel mai mult cu ceea ce se înţelege prin acest proces.

Se prevede că, dacă la referendumul pentru proiectul de Constituţie trei regiuni nu-l aprobă, rezultatul va fi negativ, ceea ce înseamnă un drept de veto acordat minorităţilor sunnită şi kurdă. O altă necunoscută ascunsă în rezultatul alegerilor de duminică este cea legată de opţiunea între voinţa pentru ca viitorul politic să fie încredinţat ayatollahilor sau să fie preferate autorităţile civile. E mai probabil şi e preferabil ca viitorul Guvern să fie, asemeni celui interimar, o coaliţie a grupurilor religioase cu cele seculare, cu o puternică participare a reprezentanţilor exilului. Perspectiva unui stat islamic obţinut prin alegeri libere nu e de natură de a prevesti o viaţă democratică.

Dar toate aceste calcule trebuie să ia în consideraţie ameninţarea insurgenţei grupurilor teroriste şi prezenţa în ţară a unei puternice forţe militare multinaţionale conduse de Statele Unite. Atentatele vor continua atîta timp cît nu există o forţă irakiană capabilă să stingă ameninţarea teroristă. Cît timp bombele sînt puse pentru a goni ocupantul străin, în general, şi pe cel american, în special, o parte a populaţiei va fi alături de militanţi şi ei vor găsi susţinere logistică. Dar forţa irakiană poate fi pregătită şi antrenată doar de specialiştii coaliţiei şi retragerea ar crea un haos cu urmări catastrofale.

„Alegerile nu au făcut altceva decît să rearanjeze scaunele de pe puntea «Titanicului»“ – scrie un pesimist, Toby Dodge de la Queen Mary College, Universitatea din Londra. Prezenţa masivă la alegeri e considerată un succes al administraţiei americane. Paradoxul ar putea fi că irakienii au înfruntat primejdiile zilei electorale pentru a obţine plecarea armatelor străine de pe teritoriul lor, vrînd să arate că sînt capabili să se conducă şi singuri. Intervenţia militară în Irak, proiectată a fi o rezolvare a problemei, a devenit, de fapt, o parte a problemei. Dictatura lui Saddam asigura liniştea cimitirelor din Irak, ea a fost înlăturată, Saddam e în închisoare şi se pare că nu există o majoritate care să-l regrete. Se caută o soluţie politică pentru salvarea „Titanicului“.

globul cubic

Un deces

Înmormîntarea lui Zhao Zyang a pus destule probleme, deşi puţini, chiar din patria lui – China – ar putea spune cine a fost el. A murit pe 17 ianuarie, la vîrsta de 85 de ani.

În 1987, a devenit secretar general al Partidului Comunist Chinez, în plină campanie împotriva liberalizării. El a întors macazul, a avut multe discuţii cu intelectualii, a încercat să introducă măsuri pentru limitarea cenzurii. A susţinut chiar ideea, bizară într-o ţară comunistă, că sindicatele ar trebui să apere interesele muncitorilor şi nu pe cele ale biroului de partid şi ale directorului. Dar momentul cel mai dramatic al carierei lui a fost în mai 1989, cînd în timpul revoltelor studenţeşti în favoarea democraţiei, din piaţa Tienanmen, el s-a adresat celor în greva foamei, lăsînd să se înţeleagă că e alături de ei şi împotriva intervenţiei militare. Armata a intervenit totuşi, Zhao Zyang a fost demis din toate funcţiile şi condamnat la arest la domiciliu, unde a stat timp de 15 ani, pînă a murit. A refuzat cu îndărătnicie să-şi facă autocritica.

Conducătorii chinezi s-au temut de orice idee a democratizării văzînd la ce a dus perestroika în Uniunea Sovietică şi în Europa de Est. Au preluat însă, în felul lor, ideile lui Zhao Zyang în plan economic şi – aşa cum observă revista *The Economist* – „studentul chinez preferă să-şi întemeieze propria companie sau să-şi găsească un serviciu la Goldman Sachs decît să facă greva foamei de dragul democraţiei“. Dar oficialităţile s-au temut ca moartea fostului lider să nu ducă la manifestaţii, aşa că media audiovizuală nu a anunţat zile întregi decesul, ceea ce i-a scutit să facă imediat vreo apreciere cu privire la fostul conducător. În cele din urmă, anunţul a recunoscut contribuţia lui la reforme, dar a pomenit despre „serioasele greşeli“ ale decedatului. La înmormîntarea de sîmbătă, 29 ianuarie, modestă, din partea conducerii Partidului a venit Jia Qinglin, al patrulea în ordinea protocolului. Disidenţii şi oficialii bănuiţi a nutri simpatii faţă de persoana dispărută au fost ţinuţi cu forţa acasă: la cimitir, poliţia deţinea liste cu cei care aveau voie să-şi exprime durerea şi în oraş străjuia intrările caselor celor bănuiţi că ar vrea să meargă la cimitir. Nu s-au ţinut discursuri. Văduva, bolnavă, n-a fost prezentă. **(M. B.)**

H.-R. PATAPIEVICI

breviar de prezenţă

Adevărul despre înaltele feţe bisericeşti şi vitregia timpurilor

Faptul că în regimul comunist Departamentul Cultelor era instrumentul legal şi vizibil prin intermediul căruia Securitatea controla, intimida, constrîngea şi supraveghea funcţionarea bisericilor este deja un lucru ştiut de toată lumea. E de domeniul evidenţei că toate misiunile peste hotare ale reprezentanţilor cultelor legal constituite în *Republica Socialistă România* au trebuit să fie aprobate şi, eventual, coordonate de fosta Securitate. La fel de evident este că înaltul cler a fost constrîns să aibă nu relaţii sporadice, ci *relaţii de serviciu* cu oamenii Securităţii. Controlul asupra cultelor era cu atît mai strîns, cu cît partidul ştia bine că fidelităţile religioase nu pot fi extirpate din om cu propaganda: ca atare, ceea ce trebuia corupt şi controlat erau chiar purtătorii autorităţii bisericeşti: capii bisericii. Că a fost vorba de penticostali ori de romano-catolici, de ortodocşi ori de baptişti, partidul şi Securitatea au urmărit nu atît distrugerea instituţiei Bisericii, cît aservirea ei prin coruperea capilor.

Toate acestea se ştiu prea bine. Ce nu se ştie în amănunt este cît de implicate în activităţi cu fosta Securitate şi, deci, cît de murdărite de colaboraţionism au fost înaltele feţe bisericeşti. Această cunoaştere lipseşte pentru că accesul la arhivele Securităţii este încă îngrădit. Arhivele fostei Securităţi se află la serviciile secrete. În ce priveşte Biserica Ortodoxă Română, Consiliului Naţional pentru Studierea Arhivelor Securităţii nu i-au fost înmînate pînă acum decît dosarele de colaborare a două înalte feţe bisericeşti, prin coincidenţă exact acelea care, imediat după 1990, au recunoscut că au avut „legături de serviciu“ cu fosta Securitate şi că, acum, fiind liberi să se căiască în mod public, o pot în fine face şi că regretă enorm că şi-au înşelat credincioşii colaborînd cu Securitatea. Din tot Sinodul, au fost date doar două dosare. Restul cazurilor de colaborare au rămas pecetluite. Publice au devenit numai dosarele feţelor bisericeşti care şi-au mărturisit public faptele. Dosarele de colaborare ale celor care nici n-au mărturisit, nici nu s-au căit au rămas dosite. De ce?

Răspunsul nu este greu de dat. Există o concepţie larg împărtăşită printre oamenii care înţeleg într-un anume fel patriotismul, că ţara s-ar destabiliza şi că poporul ar părăsi în masă Biserica, dacă lumea ar afla adevărul despre colaborarea cu Securitatea a unora din înaltele feţe bisericeşti. Potrivit acestei concepţii, trebuie să ascundem adevărul dacă vrem să conservăm credinţa.

În ce mă priveşte, cred că acest tip de patriotism (i) nu este doar *dăunător,* prin faptul că întreţine o confuzie morală inacceptabilă între minciună şi credinţă; (ii) nu este doar *trufaş,* prin aceea că refuză mulţimii, ceea ce oferă cîtorva: cunoaşterea privilegiată a adevărului aflat în dosare; (iii) cred că este cu totul *ineficient,* judecat chiar în raport cu obiectivul pe care şi-l fixează.

Pentru a vă sugera cît este de ineficient, am să iau un exemplu ipotetic. Este limpede că integrarea în Uniunea Europeană va avea efecte însemnate asupra majorităţii cultelor, în special asupra Bisericii Ortodoxe Române. Presiunea instituţională care se va exercita asupra societăţii româneşti dinspre Uniunea Europeană va fi în sensul secularizării, ştiut fiind că instituţiile europene sînt militant laice şi chiar se comportă discriminatoriu faţă de aceia dintre funcţionarii săi care fac profesiune publică de valorile în care cred, în calitatea lor de creştini practicanţi (cazul Butiglione este semnificativ în acest sens). Impactul va fi enorm, iar dacă se va urma calea Europei occidentale, atunci bisericile vor începe să se golească, iar vigoarea creştinismului românesc va declina. În aceste condiţii, care va fi soarta Bisericii? Patrioţii de felul celor care cred că trebuie să ascundem adevărul dacă vrem să conservăm credinţa se vor cantona în minciună, susţinînd că dacă nu vom critica ierarhia, vom întări încrederea credincioşilor. Principiul lor va fi „Să fim strîns uniţi în jurul Partidului nostru“. Patrioţii de felul meu tind însă să replice că nici o ierarhie nu poate fi salvată prin ascunderea adevărului, iar credinţa nu poate diferi de adevăr. Unitatea este a consimţămîntului, nu a mobilizării. Ca atare, soarta bisericii e în întregime în mîinile celor care trăiesc aşa cum propovăduiesc. Cîtă sfinţenie va găsi credinciosul la capii bisericii sale, atîta încrederea va avea în ea.

Din punctul de vedere al întreţinerii *psihologice* a credinţei, „Să faci ce spune popa, nu ce face popa“ e o butadă spirituală şi atît. Căci dacă popa nu face ce spune, de ce e mai e popă?; iar dacă eu fac ce spune el, iar el nu face nici măcar ce spune, atunci la ce bun un popă şi la ce mai e bună credinţa în numele căreia vorbeşte el? Ca atare, dacă popa nu face ce spune, atunci şi noi, credincioşii, vom sfîrşi prin a face ca el. În lumea credinţei, leacul la minciună nu e numai adevărul, e şi sfinţenia. Iar fără ea, adevărul e ca nisipul: îţi fuge printre degete şi cînd îţi umple palma.

De aceea, întotdeauna de-a lungul timpurilor, rezistenţa bisericilor la atacurile vremii s-a verificat nu atît prin aurul altarelor, cît prin sfinţenia preoţilor. Iar o Biserică Ortodoxă Română avînd în fruntea ei un *om sfînt* precum Rafail Noica altfel va putea înfrunta punerea ei în discuţie de secularismul agresiv al timpurilor noastre decît avînd în fruntea ei un *om politic* precum actualul Patriarh Teoctist. – Acesta este ipoteticul meu exemplu.

ready made

„Eu la Bozovici cu bolnavii în şpital mult lucru aveam; 5 sobe – [foişoare] – mari, pline de bolnavi, înbrăcaţi, unu lîngă altul jos culcaţi, făr de aşternute, neaflînd nici pae, nici fîn de-a le aşteărne. Boala dizentrii (: cursura greă), păduchi albi negrisă; piept, faţă de păduchi nu să vedea. În toate zilele doi, trei morţi, apoi cu grosu, cîte 10 şi 12, cu caru duceam şi-i odihneam. Cerui de la oberşteru 8 mueri din Bozovici cu peăptine să-i peăptine şi-mi deăteră. Vro 10 zile peptenai, ci din ţoale iară sus eşiiau. Ce să fac? 3 cazane cerui; îmi deăteră. În 3 cuhne vatra mare eu însumi le-am spart, căzanele am aşezat, pline cu apă, foc le-am dat. Jos, în curtea casernii prăjine am pus şi începînd a-i dezbrăca, căpeneagu, reclu apoi dîndu-le acestea, altele, dintr-o sobă într-alta, îi opăream şi-i curăţam, sobele des măturam. Cerui să-mi aducă cronovet (: boabe de moleăte) de la Bogîltin. 4 cai cu sarcini aducîndu-mi, sobele afumam, că mare putoare era, cît nici feldcerii nu sta, ci fugea. Eu îngenunchind a-i ispovedi şi cumineca, macar că mă păzeam, mulţi păduchi acas duceam, în 3 săptămîni, opărind şi peptenînd bolnavi, pre morţi petrecîndu-i.“

(Nicolae Stoica de Haţeg, *Cronica Banatului,*
Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1969)

Şerban FOARŢĂ

rimelări

Albă ca Zăpada & cei 7 pisici

Albă ca Zăpada are
7 feluri de pisici, —
de alt soi e fiecare,
iar pisoii sînt pitici.

Cea dintîi între princese
e un siamez (dar n-am
să vă spun exact prin ce se
ilustrează acest neam).
Un persan albastru,-a II-a
(rasa i-o cunosc pe sfert)
are botul ud ca roua
fi'ndcă bea tot lapte fiert.
Că-i mai albă ca zăpada,
pe a III-a n-o prea rabd
(dar pe Albă ca Zăpada
nu o doare acest fapt).
Păr electric are-a IV-a
cînd o mîngîi în răspăr;
botezată Cleopatra,
e-o regină,-ntr-adevăr.
Maidaneză, cea de-a V-a
nu dansează bolero,
ci, pe seară, bate mingea
cu motanul lui Perrault.
Cu o blană ca mătasea,
dar cu sufletul stingher,
o jumate dintr-a VI-a
e-a lui Erwin Schrödinger.
(Pe cealaltă, dl Erwin
a ucis-o în secret,
căci stătuse prost cu nervii,-n
pubertate, — pe cît cred.)
Invizibilă, a VII-a
are zgardă de lamé;
trebuie să cadă noaptea
ca să vezi ce neagră e.
Mai fusese o a VIII-a,
dar s-a otrăvit c-un măr...

Cîrja Babei Cloanţa-i proptea,
azi, a crengilor de măr! *(bis)*

Adrian CIOROIANU

poveşti suprapuse

Lunga iarnă a *colaboraţionişti*lor

(Dinu Săraru şi Cartierul Latin)

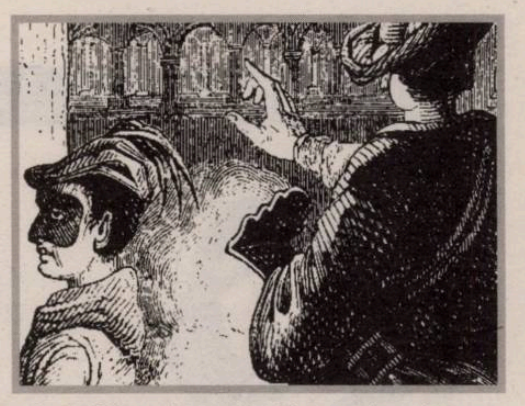

Dacă cineva le-ar fi spus parizienilor că vor prînzi cu o supă chioară, două felii de brînză şi un ersatz de cafea, fără vin şi cu pîine drămuită (din moment ce multe dintre bruţăriile din oraş aveau în geam cuvintele *Închis din cauza lipsei de făină şi a lemnelor de foc),* ar fi primit ironii crunte, chiar şi cu cîteva luni mai înainte. Dar exact aceasta era situaţia acum 60 de ani, la începutul lui 1945 – în ianuarie, Parisul traversa cea mai neagră criză şi cea mai friguroasă iarnă din trecutul său proaspăt; Sena era îngheţată din mal în mal, urcatul străzilor în pantă spre Sacré Coeur era treabă de alpinist, prin piaţa Les Halles bătea vîntul (la propriu şi la figurat), noaptea lătratul în pustiu al cîinilor de companie se auzea de la Porte de Clignancourt, din nord, pînă la sudica Porte d'Italie, iar ziua cîinii de pază ai redescoperitei democraţii mîrîiau şi ei a pagubă – din cauza lipsei de hîrtie, toate ziarele apăreau în format mic; chiar şi pe aceste foi de-o şchioapă, venirea unui transport cu lapte condensat de la americani făcea titluri mari.

În acest rece peisaj, pe 19 ianuarie, imediat după miezul zilei, în inima oraşului – pe Île de la Cité – era programată deschiderea unui foarte aşteptat proces. Nu soarta unui om era în joc, ci însuşi *l'avenir de la France!* Nu un simplu nume apărea pe afiş, ci renumele postbelic al întregii *intelocraţii* pariziene! De înţeles, atunci, că sala mare de judecată din Palais de Justice se umpluse încă de dimineaţă; bărbaţi de primă mînă, din aristocraţie, cîţiva plebei norocoşi veniţi la căldură sau doamne cu pălării noi, toţi intraseră ca la teatru – un nou act în drama destinului naţional! La loc de cinste în băncile de lemn erau ziariştii, mai toţi între douăzeci şi treizeci şi ceva de ani, reprezentînd mulţimea de gazete ce se revendicau a fi *ale Rezistenţei*. În ziua despre care vorbim, erau prezenţi Alexandre Astruc (ce acoperea subiectul pentru ziarul *Combat* al lui Albert Camus), Madeleine Jacob (de la *Franc-Tireur*) sau Francine Bonitzer, de la *L'Aurore*. Pe-aproape, unul lîngă altul, se aflau filosoful Maurice Merleau-Ponty şi Simone de Beauvoir – pentru a intra la proces, cei doi tocmai întrerupseseră o discuţie despre noua revistă pe care doreau s-o înfiinţeze (care se va chema *Les Temps Modernes* şi va fi condusă de Jean-Paul Sartre, partenerul de-o viaţă al Simonei).

Cîteva cuvinte, în fine, despre protagonistul procesului din Salle des Assises. De cîteva luni, el era într-o închisoare din Fresnes, nu departe de Paris. Purta ochelari de-o viaţă, iar mai nou căpătase ticul de a şi-i scoate des de la ochi, ştergîndu-i maşinal, ca de un abur al culpei. Ştia că pierduse partida şi romancierul din el aştepta deznodămîntul, de parcă acest rol în propria sa poveste era ultimul cadou pe care şi-l mai putea face. Singurul om care-i mai zîmbise în ultima vreme era Jacques Isorni, avocatul său – zîmbetul era tot ce-i putea da, pentru că achitarea era cu totul improbabilă. Puţine dintre liniile rechizitoriului puteau fi contrazise; campaniile inculpatului din ultimii ani, naziste în literă şi spirit, prin ziarul *Je suis partout,* erau probe grele. Acuzatul nostru avea să moară în curînd, la 35 de ani, în faţa plutonului de execuţie. După război, în Franţa eliberată, în jur de 50.000 de cetăţeni au fost judecaţi pentru colaboraţionism, dintre care cca. 1.500 au fost executaţi. Omul cu ochelarii imaginar aburiţi era cel mai cunoscut dintre scriitorii aflaţi pe băncile acuzaţilor. În sprijinul achitării sale, un grup de intelectuali avea să iniţieze o petiţie, pentru a-i fi trimisă lui De Gaulle. Camus va semna foaia – nu din stimă faţă de acuzat, ci pentru că abhora pedeapsa capitală; Sartre şi Simone de B. vor refuza să-şi pună numele, în schimb o vor face mai mulţi membri ai Academiei şi o va face şi François Mauriac – un catolic fervent, un fost *rezistent* şi unul dintre oamenii pe care acuzatul, în timpul ocupaţiei, îi atacase cel mai dur.

Furgonetul de tablă vopsit în negru ce purta inculpatul a intrat în Paris prin Porte d'Orléans, a luat-o pe lîngă Jardins de Luxembourg, urcînd pe Boulevard St-Michel. Pe fereasta mică, acuzatul vedea cerul de deasupra Cartierului Latin şi suferea groaznic. În scurt timp ajungea la destinaţie şi era băgat în Palais prin intrarea din Quai de l'Horloge; la ora 13 începea procesul*. În faţa sălii fremătînde, grefierul avea să strige *Silence! Acuzat Robert Brasillach, în picioare!*

* * *

Iată aşadar ceva de care contemporani de-ai noştri (precum Dinu Săraru, *par exemple)* n-au a se teme, şi nu pe motiv că n-ar fi parizieni.

* Alice Kaplan, *The Collaborator. The Trial and Execution of Robert Brasillach*, University of Chicago Press, 2000.

Dan GOANŢĂ

medalia de abur

TVR – Replicile preced cutremurul (2)

Televiziunea publică a raportat în ultimii ani profituri frumuşele. Măcar din acest punct de vedere, echipa dlui Nicolau s-a dovedit eficientă. Problema e însă de altă natură. S-ar cuveni, cred, să ne întrebăm dacă este corect să măsurăm valoarea acestei instituţii publice cu registrul de contabilitate. Colectînd taxe de licenţă de la telespectatori, bani de reclamă de la firme, precum şi stipendii bugetare, TVR a devenit, se pare, un fel de rentabilă unitate de producţie, asimilabilă întru totul cu o fabrică de ciorapi sau un Internet-Café. Am investit atît, am scos atît!

Am citit în revista *22* o replică a directorului general Nicolau (sau, mă rog, a Departamentului de Comunicare al TVR) faţă de observaţiile lui A. Lăzescu. Răspunsul epuizează cu celeritate chestiunea cenzurii instituţionale, în schimb insistă pe diversitatea programelor de natură publicistică. Din păcate, multe din ele (de exemplu *Ochiul magic* sau *Zona de conflict,* dacă tot au fost lăudate de dl director) sînt, ca să zic aşa, doar palide încercări. Investigaţii timide, subiecte periferice sau de „culoare", care ar merita atenţie doar în măsura în care ar completa o agendă ambiţioasă din care nu lipsesc marile anchete, marile reportaje, marile documentare despre Romînia de azi. În perfect acord cu Guvernul care s-a dus, emisiunile TVR se mulţumesc să enunţe scandalurile, dar se feresc să le denunţe. Corupţia e ilustrată prin coţcari mărunţi, degradarea mediului prin reportaje minuscule, afacerile oneroase sînt punctate doar de intervievaţi. Te-ai aştepta de la o televiziune publică să producă materiale precum „Afacerea RAFO", „Insula Mare a Brăilei", „Canalul Bîstroe", sau, de ce nu, „Vînătoarea de mistreţi", tratate amplu, în 30 de minute sau mai mult, cu filmări relevante la faţa locului, chiar cu camera ascunsă, cu interviuri percutante, ş.a.m.d.

Am auzit de nenumărate ori că TVR s-ar fi reorientat editorial şi stilistic după BBC. Îmi pare rău, dar evidenţa acestei demne preocupări e la fel de vizibilă ca urma peştelui în apă şi a păsării în văzduh! Aşa, de curiozitate, îi recomand dlui Nicolau să urmărească programe precum *Panorama, Timeline* sau *Newsnight* şi o să mă înţeleagă mai bine. Şi poate că nu i-ar strica şi o cură cu matinalul de la BBC 1, care nu practică transformarea actualităţii în derizoriu.

Am apreciat un timp abordarea oblică exersată la *D'ale lui Mitică,* numai că a început să mă cam plictisească. Dincolo de eforturile lui Marin Marian şi ale celorlalţi nu rămîn decît aceleaşi mărunte certuri rurale pentru o scîndură sau o capră, aceeaşi eternă galerie de ţărani arţăgoşi, babe speriate şi consilieri etilici. Iar subtila ironie a realizatorilor nu poate ascunde faptul că filonul a secat. Rămînînd la titlurile cu care se mîndreşte dl Nicolau, să nu uit *Omul între soft şi moft* (ăsta titlu!) – e un program prea soft, vrea să fie şi informativ, şi amuzant. Nu reuşeşte nici una nici alta. Faptul că există multe emisiuni (şi sînt destule, slavă Domnului!) nu constituie o garanţie de calitate. În acelaşi răspuns din *22,* Departamentul Comunicare şi Reprezentare (?) adaugă vexat şi bogata serie de campanii sociale, concerte şi festivaluri (uitînd spectacolele de Revelion şi 1 Decembrie). Toate bune şi frumoase, numai că, pînă una-alta, bătrîna doamnă din Dorobanţi ar trebui să-şi decidă viitorul. Să devină, eventual, cel mai important furnizor de actualitate românească, cu toate tarele ei, şi nu un oficiu de propagandă. Între un manager-contabil (cu consilieri editoriali) şi un manager-ziarist (cu consilieri economici) prefer ultima variantă.

Atîta vreme cît TVR stă cu gîndul doar la bani (necesari, desigur), e mai simplu să faci spectacole şi divertisment (aud că ne aşteaptă un nou format lazarovian). Există şi varianta demnităţii editoriale care atrage publicul spunîndu-i fără înconjur pe ce lume trăieşte şi încotro se îndreaptă. Pentru asta trebuie două calităţi – independenţă şi curaj. Pentru prima te lupţi, cu a doua vii de-acasă. În lipsa lor, te lauzi cu Andreea Marin şi cu odiosul serial despre „Doamna Dracula".

HUMANITAS
bunul gust al libertăţii

Colecţia Raftul întâi
250 000 lei

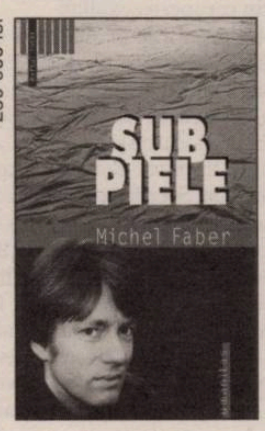

MICHEL FABER
Sub piele

Colecţia Paşi peste graniţe
250 000 lei

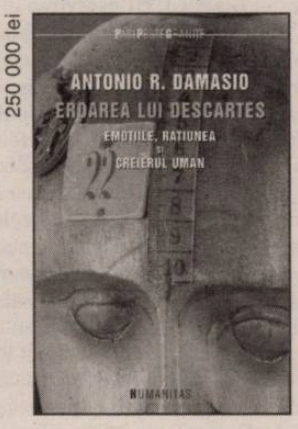

ANTONIO R. DAMASIO
Eroarea lui Descartes

www.humanitas.ro
www.librariilehumanitas.ro
http://autori.humanitas.ro
www.humanitasrights.ro

*Texte şi opinii de: Ioana AVĂDANI (director, Centrul pentru Juralism Independent) ● Dana BOBOŞ (jurnalistă, TVR) ● Alexandru LĂZESCU (jurnalist, membru în CA al TVR) ● Valentin NICOLAU (preşedinte director general al SRTV) ● Irina PĂCURARIU (jurnalistă, TVR) ● Cătălin ŞTEFĂNESCU (jurnalist, TVR) ● **Coordonatorul temei:** Cezar PAUL-BĂDESCU*

O televiziune pentru neliniştea noastră

În ultima vreme, statutul Televiziunii publice şi independenţa ei au fost puse din ce în ce mai des în discuţie. Faptele incriminate însă nu sînt deloc de dată recentă şi nici criticile la adresa TVR. Să ne amintim că la începutul anilor '90 era strigată prin pieţe lozinca „Aţi minţit poporul / cu televizorul". De atunci, lozinca a fost reluată, în diferite forme, de mai multe ori, iar acuzele de partizanat în favoarea puterii nu au încetat niciodată.

De data aceasta însă, se pare că s-a strîns laţul în jurul Televiziunii publice. Lucrurile au explodat odată cu ieşirea în presă a lui Alexandru Costache, jurnalistul de la TVR care a acuzat instituţia de cenzură şi subordonare faţă de puterea politică şi a venit şi cu exemple concrete. Ulterior, alţi şase colegi de-ai lui s-au solidarizat cu el şi au semnat o scrisoare de protest. După aflarea rezultatelor alegerilor, lucrurile s-au precipitat. Avem motive să credem că, dacă nu s-ar fi schimbat puterea, nu s-ar mai fi întîmplat mare lucru după protestul respectiv. Aşa, spre finalul anului, Comisia de Etică a TVR a analizat cazurile semnalate de protestatari şi a sfîrşit prin a le da dreptate, apoi raportul Comisiei a fost pus în discuţie în Consiliul de Administraţie, apoi preşedintele instituţiei, Valentin Nicolau, a denunţat în presă faptul că politicienii consideră Televiziunea publică o feudă proprie, apoi instituţia şi conducerea ei au fost criticate de prim-ministrul Tăriceanu, apoi Centrul pentru Jurnalism Independent a iniţiat o dezbatere pe această temă, încercînd să găsească şi soluţii, şi tot aşa...

Cert este că, în momentul de faţă, toată lumea admite că TVR are probleme – ceea ce este un lucru nou: pînă acum, doar unii clamau acest lucru. Conducerea televiziunii bate monedă pe schimbarea Legii 41/1994 de organizare şi funcţionare a SRTV şi, mai cu seamă, a articolului care dă voie Parlamentului să schimbe conducerea, dacă nu este de acord cu raportul anual al instituţiei. Unii politicieni sînt de părere că trebuie înlocuiţi oamenii din fruntea televiziunii (eventual cu alţii care le sînt devotaţi). ONG-urile opinează că schimbarea de gardă ar fi o greşeală din partea actualei puteri şi că aceasta nu ar rezolva nimic din problemele televiziunii. Alţii spun că legea nu va putea fi uşor schimbată, deoarece în Constituţie e stipulat faptul că Televiziunea publică trebuie să se afle sub controlul Parlamentului. Cei care cunosc instituţia din interior sînt de părere că schimbarea legii care consfinţeşte subordonarea televiziunii faţă de politic nu este de ajuns, pentru că mai trebuie schimbată şi mentalitatea „binevoitoare" faţă de putere a angajaţilor, adînc înrădăcinată de foarte multă vreme. (În acest sens, a fost interesantă declaraţia consilierului prezidenţial Claudiu Săftoiu de la dezbaterea organizată de CJI, care spunea că acum, cînd presiunile politice au încetat să mai fie exercitate, oamenii din TVR sînt derutaţi şi că instituţia prezidenţială încă mai primeşte telefoane de la ei, în care aceştia întreabă cum ar fi bine să facă un lucru sau altul...).

Oricum, toate discuţiile din jurul Televiziunii publice – ce relevă şi bunele şi relele instituţiei – sînt benefice şi, cu siguranţă, vor conduce pînă la urmă la o îmbunătăţire a situaţiei, dacă nu chiar la rezolvarea problemei. O problemă destul de importantă, căci este vorba de un organism cu o mare putere de influenţare a publicului, deci responsabil de sănătatea lui morală şi civică. Din păcate, nu e cazul să ne aşteptăm ca rezolvarea să vină din interiorul instituţiei, pentru că oamenii care lucrează acolo ori nu sînt capabili de aşa ceva, ori sînt „cointeresaţi" de prea marile salarii pe care le cîştigă şi nu vor să le piardă. Dar asta nu înseamnă că nu se va găsi o soluţie. ***(C. P.-B.)***

Ioana AVĂDANI

Cît de publică e Televiziunea publică?

Snoavă tematică

Cică odată un ins şi-a comandat la croitor un costum. Se potrivi ca lucrarea să aibă multe defecte. Croitorul îi recomandă ba să ridice un umăr, să îndoaie o mînă, să tragă un picior, să meargă puţin adus de spate, astfel încît costumul să-i vină numai bine. Mergînd astfel pe stradă, omul auzi în urma lui comentariile trecătorilor: Uite, săracul, ce diform e. Da, dar ce croitor măiastru are!

Chiar, cît de publică? Cum putem evalua măsura în care contăm noi, ca public, ca şi consumatori de servicii de media?

O primă dimensiune a caracterului public este cea legală. Prin legea ei de funcţionare, Societatea Română de Televiziune (ca şi cea de Radio) este declarată „serviciu public autonom". Legea, lemnoasă cum e, impune TVR oarece obligaţii: *„să prezinte, în mod obiectiv, imparţial, realităţile vieţii social-politice şi economice interne şi internaţionale, să asigure informarea corectă a cetăţenilor asupra treburilor publice, să promoveze, cu competenţă şi exigenţă, valorile limbii române, ale creaţiei autentice culturale, ştiinţifice, naţionale şi universale, ale minorităţilor naţionale, precum şi valorile democratice, civice, morale şi sportive, să militeze pentru unitatea naţională şi independenţa ţării, pentru cultivarea demnităţii umane, a adevărului şi justiţiei"* (legea 41/1994). Avem aici material pentru nu ştiu cîte încă numere de *Dilema veche:* obligaţia legală de a fi „obiectiv", de a promova „creaţiile autentice", valorile „civice, morale şi sportive"... Rămîne însă, ca principiu care ar trebui să constituie pilonul principal al serviciilor publice de media, ideea imparţialităţii, a informării corecte, a unui spectru larg de voci care trebuie să se regăsească în programele acestora. În mod paradoxal, abdicarea de la aceste prevederi este chiar acuza principală formulată împotriva Radioului şi Televiziunii publice. Ceea ce ne aduce din nou la întrebarea hamletiană din titlu.

O a doua dimensiune a caracterului public al TVR o reprezintă sistemul de finanţare. TVR are patru surse de venituri: subvenţiile bugetare (care merg numai la plata infrastructurii tehnice – relee, staţii de retransmisie, etc. – un fel de mutare a banului public dintr-un buzunar într-altul), abonamentele (obligatorii pentru toţi deţinătorii de receptoare, indiferent de serviciile pe care aleg să le privească), publicitatea şi veniturile din activităţi proprii. Teoria spune că un serviciu public este cu atît mai puternic (recte independent), cu cît depinde mai puţin de finanţarea „de stat". Aceeaşi teorie recomandă finanţarea din surse multiple a serviciilor publice de media. Observăm că „televiziunea noastră" este dublu finanţată din bani publici: o dată prin buget (care sînt banii noştri din taxe) şi a doua oară prin taxa obligatorie (care sînt banii noştri pur şi simplu). Ba aş mai spune că, pînă de curînd (înţeleg că practica s-a asistat), TVR mai primea un aflux de bani publici prin susţinerea corespondenţilor în străinătate din bani guvernamentali (din fondurile de imagine, dacă nu mă înşel?). Cum la noi distincţia dintre „stat" şi „public" nu operează încă atunci cînd vine vorba de fonduri, cînd, în general, „statul" se confunda cu „partidul de guvernămînt" (şi recentele mişcări de capi de instituţii descentralizate, numiţi „pe stil vechi" şi demişi „pe stil nou", nu fac, vai, decît să confirme această cutumă), putem spune că TVR este oarecum publică, dar e puţin şi de stat (şi de guvern).

O a treia dimensiune a caracterului public este controlul exercitat asupra mediilor publice. Prin lege, el revine Parlamentului, văzut (ca în cărţile de democraţie) drept expresia cea mai înaltă şi mai diversă a voinţei populare. Din nou trebuie să adaptăm teoria la crunta practică şi să măsurăm Parlamentul după gradul de încredere publică de care se bucură. Observăm că instituţia care ar trebui să fie, cum ziceam, expresia voinţei populare, nu reuneşte încrederea populară, iar cei care reprezintă alegătorii sînt consideraţi de aceiaşi alegători drept corupţi, leneşi şi aserviţi propriilor interese (sau a celor de partid). Discuţiile din ultimul

© S. Ivanoschi

timp din sînul comunităţii de media au pus pe tapet tema Parlamentului ca instrument de control politic asupra mediile publice – control care trebuie să înceteze, fără îndoială. Sînt voci care, pornind de la aceste consideraţii, propun scoaterea Televiziunii publice de sub controlul Parlamentului. Cred că o astfel de soluţie este nu numai insuficient cîntărită, dar ea nici nu răspunde adevăratei provocări: aceea de a face mecanismele democratice să funcţioneze corect. Nu trebuie să inventăm soluţii (mai ales legislative) care să corecteze viciile de funcţionare (sau de comportament informal) al instituţiilor actuale sau ale vremelnicilor lor ocupanţi. Altfel, ne vom afla în situaţia măiastrului croitor. Cred că, pe termen lung, miza principală este aceea de a educa Parlamentul în exercitarea cu preponderenţă a rolului său de exponent public decît a mandatului politic (în sensul îngust al acestuia).

Există şi alte unghiuri ale identităţii publice, absente, din păcate din portretul SRTV. Unul, crucial, este cel al dialogului cu societatea civilă. Timp de mulţi ani, TVR s-a constituit într-o citadelă, la care priveşti, căreia îi fluturi stindarde, în care poţi da cu bombardeaua dar care, de la înălţimea ei inexpugnabilă, te ignoră, cu mai multă sau mai puţină bunăvoinţă. Televiziunea publică s-a construit în baza unor viziuni, unor contracte de management şi a unor criterii de performanţă mai degrabă secrete şi personale. Capii televiziunii nu au considerat necesar să întrebe „publicul spectator" (sau plătitor, cum vă place) ce aşteptări strategice are de la un post public, ce zone ale vieţii sale îşi pot găsi acoperire/oglindire/împlinire în Televiziunea publică.

Trăim cu o televiziune construită pe o lege adoptată în '94, cînd „privaţii" se ocupau cu Jelibon şi gogoşerii, nu cu operaţiuni de audiovizual. Repoziţionarea mediilor publice este nu numai necesară. Este o obligatorie operaţiune de autoanaliză şi redefinire. Doar că orice astfel de redefinire va fi lipsită de validitate, dacă nu va fi rezultatul unei dezbateri publice de substanţă şi nu va avea ca scop transparentizarea şi responsabilizarea reală a instituţiilor de media. Doar aşa ele vor mai înceta să fie „de stat", „naţionale" (un eufemism tendenţios, pare-mi-se, la sănătosul „publice").

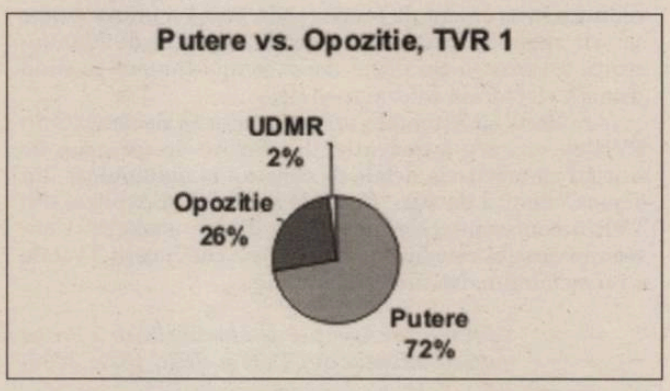

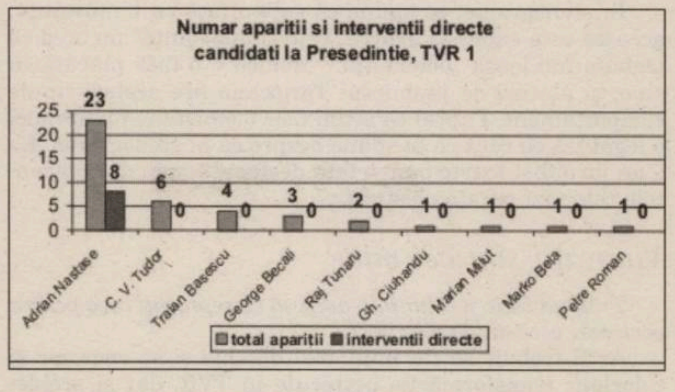

(din Raportul realizat de Agenţia de Monitorizare a Presei pentru perioada 28 oct. – 26 nov. 2004, pe ştirile din prime-time)

Televiziunea publică – o feudă politică

– interviu cu Valentin NICOLAU, preşedinte director general al SRTV –

Spuneaţi în scrisoarea deschisă publicată recent în Adevărul *că „percepţia politicienilor faţă de Televiziunea publică se manifestă, în majoritatea cazurilor, prin a vedea în TVR doar un instrument de putere, un buton pe care se poate apăsa şi imediat ecranele televizoarelor se umplu de propriile lor figuri". Au folosit în timpul mandatului dvs. politicienii acest buton?*

De nenumărate ori. În nenumărate circumstanţe şi din toate zonele politice. Mai mult, presiuni vin de oriunde există un centru de putere – că e el politc, economic sau social. Acest fapt se datorează unei mentalităţi care vine din trecut. Această televiziune a fost, în mod istoric, una supusă controlului. Prin urmare, domnii politicieni consideră şi astăzi că este dreptul lor să acţioneze astfel, că Televiziunea publică este o feudă politică pe care ei o primesc la înscăunare şi o lasă cu greu din mînă cînd au pierdut alegerile. De fapt, legea le şi permite acest lucru. Toate acestea îi fac pe politicieni să fie foarte insistenţi şi, uneori, chiar să şi reuşească. Din punctul meu de vedere, cred că nu am fost niciodată atît de slab încît să cedez sub o limită a conştiinţei mele.

Spuneţi că nu sub o limită. Prin urmare, au existat cedări?

Numai dacă ţineau de un spaţiu în care lucrurile pot fi făcute firesc. De exemplu, dacă solicitarea avea un context de normalitate, de firesc, era premisa unei ştiri – nu aveam nici o ezitare să spun „da, se va face". Dar, să intervin şi s-o fac într-un anumit fel – mai mare şi mai frumoasă – în nici un caz.

„Sînt foarte multe mecanisme prin care TVR a fost legată de condiţionarea politică"

Avînd în vedere tentaţia aceasta permanentă a politicianului de a-şi asuma Televiziunea publică, în ce măsură poate să-şi mai păstreze TVR independenţa? Mai ales că este dependentă de buget, de Parlament, care cheamă la raport anual...

Sînt foarte multe mecanisme prin care TVR a fost legată de condiţionarea politică. Aţi amintit de finanţare. Vă aduceţi aminte de scandalul cu taxele – care a fost unul justificat, avînd în vedere defecţiunile care apăruseră în sistemul de colectare. În spatele acestui subiect a existat intenţia noastră de a decupla finanţarea televiziunii de la bugetul de stat şi de a o pune în relaţie directă cu telespectatorul. Să ne plătească direct telespectatorul, să nu mai facă banii haltă la Guvern. Şi, acum un an, am obţinut acest lucru. Apoi: sînt cîteva prevederi în lege care fac ca televiziunea să fie dependentă de politic. Şi aţi dat exemplul raportului care trebuie judecat anual de Comisia de Cultură şi, ulterior, de către plenul Parlamentului – şi, dacă raportul este respins, întreg Consiliul de Administraţie al TVR este concediat. Practic, trebuie să faci frumos în faţa Parlamentului. Pentru prima dată, în septembrie trecut, un preşedinte al TVR nu a mai ţinut cont că trebuie să facă frumos şi s-a contrat cu respectivii politicieni, punînd în pericol nu numai funcţia lui, care oricum nu contează, dar şi cele ale colegilor din Consiliul de Administraţie. Dar miza e dincolo de interesul meu sau al colegilor din CA: dacă Televiziunea publică nu-şi va schimba această dependenţă, niciodată nu va deveni liberă. În 1994, cînd a fost votată Legea 41 de organizare şi funcţionare a SRTV, articolul care prevede acest raport anual a fost foarte dezbătut. Faptul că politicienii s-au bătut ca acest articol să rămînă şi niciodată vreunul nu a venit cu o iniţiativă să-l schimbe spune că – indiferent unde ar fi acel politician, la putere sau în opoziţie – fiecare gîndeşte că respectivul articol îi va fi, cîndva, folositor.

De ce n-aţi făcut publică această problemă şi pînă acum?

Am făcut-o publică, dar poate că felul în care am comunicat nu a fost suficient de pregnant, sau poate că această temă nu s-a întîlnit cu oportunitatea unui moment, cum este acum, care s-o ridice la rang de importanţă naţională.

Recompense pentru clienţii politici

Tot în textul din Adevărul, *spuneaţi că „Televiziunea publică este o sursă de posturi de conducere ce pot fi folosite ca recompensă pentru cei care au servit cauza". Aţi avut de-a face cu aşa ceva?*

Am trăit acest lucru pe pielea mea. Cînd am venit în TVR, în 2002, am avut, desigur, un proiect şi mi-am propus să fac unele schimbări. Prin urmare, am avut în vedere să schimb şi organizarea instituţiei, şi şefii. Am respectat legea şi am scos posturile la concurs. Vreau să vă spun că au fost foarte multe intervenţii să-l pun pe X sau pe Y în anumite posturi. Nici un om care este astăzi şef în TVR nu a fost pus pe baza unor presiuni. Acest lucru a creat în sine o nervozitate din partea clasei politice. Şi repet: sîntem tentaţi să ne referim mereu la clasa politică aflată la guvernare. O putere imensă o are însă şi opoziţia şi şi-o exercită la fel de pregnant, deşi nu atît de vizibil.

Dar oare nu s-ar putea spune că această chestiune, cu „recompensarea clienţilor", s-a aplicat şi în cazul dvs.?

Nu neapărat. Venirea mea la conducerea TVR este rodul unei pure întîmplări. Mi s-a propus să intru în Consiliul de Administraţie al Televiziunii şi mi-am zis că ar putea fi o chestiune interesantă şi, în sine, o formă de cunoaştere. Ulterior, am fost întrebat dacă aş accepta să fiu propus pentru a fi ales de ceilalţi ca preşedinte al TVR. În momentul acela, s-a declanşat în mine una dintre cele mai mari provocări pe care le-am avut în viaţa mea. Dacă în *business*-ul privat zic eu că am făcut una din cele mai frumoase cariere de succes din istoria postdecembristă – Editura Nemira –, mi se oferea acum ocazia să mă confrunt cu cazul clinic poate cel mai grav din media românească. Şi mi-am zis că, dacă o fac şi pe-asta, atunci chiar am realizat ceva! Cînd am văzut despre ce este vorba însă, primul impuls a fost să plec. Am zis că mai bine o radem şi construim una nouă decît să ne apucăm să o reparăm pe aceasta. Nu se putea face însă acest lucru. Şi, de atunci, a fost o luptă zi de zi de a transforma o televiziune a tranziţiei, într-una publică de model european. În această luptă, am pierdut multe bătălii, dar nu războiul cel mare. Mi-am atins foarte multe dintre ţinte (sistemul de finanţare, o altă filozofie a muncii, schimbarea de mentalităţi, schimbarea infrastructurii – gîndiţi-vă că, timp de 36 de ani, nu s-a construit nimic în TVR şi aparatura era din anii '70). Îmi mai lipseşte din suma aceasta a lucrurilor care trebuiau împlinite schimbarea legii care creează premisa dependenţei faţă de politic. Şi sînt convins că o să reuşesc, chiar cu preţul de a fi dat afară.

Revenind la întrebarea mea cu „recompensarea clienţilor", dvs., înainte să veniţi la TVR, nu eraţi consilier al lui Adian Năstase?

Ba da. În 2001, mi s-a propus să-l consiliez pe prim-ministru pe probleme de cultură. Nu mi-a fost uşor să iau decizia. O săptămînă am cerut timp de gîndire, iar apoi mi-am zis „dar de ce nu"? Şi, în calitate de consilier, am făcut destul de multe lucruri bune. Poate pentru că eram un om diferit de cei care se învîrteau pe culoarele Palatului Victoriei, unul care venea din realitate, care-şi făcuse *business*-ul lui, poate de aceea a venit şi oferta pentru conducerea TVR. Nu cred nici o clipă că opţiunea pentru Valentin Nicolau a fost una politică.

Oameni creativi, oameni curaţi (şi promovaţi)

S-a reproşat faptul că membrii Consiliului de Administraţie beneficiază de tot felul de favoruri din partea TVR. De exemplu, Tudor Gheorghe, ale cărui concerte sînt date necondiţionat pe post. Nu-i un conflict de interese?

Nu văd un conflict de interese. Sînt oameni care se află în plină creaţie. Nu cred că trebuie să priveşti un om doar ca pe un administrator şi să pui în paranteză tot ceea ce creează el. Tudor Gheorghe este un artist ale cărui concerte sînt interesante pentru orice televiziune – că se numeşte TVR, Antena 1 sau PRO TV.

Dumneavoastră sînteţi şi scriitor, dramaturg, iar la Nemira aţi editat multe cărţi foarte bune. V-aş întreba care este părerea dvs. faţă de producţia Amantul Marii Doamne Dracula.

Din păcate, părerea mea personală nu contează aici. Este un proiect pe care l-am moştenit de la domnul Hadji-Culea şi pe care l-am şi oprit la un moment dat. Dar, pentru că se cheltuise deja o sumă considerabilă de bani, acest proiect a trebuit să fie terminat.

În stenogramele care au apărut în presă, este lăudată Monica Gyurko, despre care se spune că ar fi servit partidul – PSD. Am observat apoi că a fost şi promovată, că are o emisiune proprie. E vreo legătură între cele două lucruri?

În stenograme, se spune că este o fată cu bunăvoinţă, aceasta este expresia exactă. Prin „bunăvoinţă" nu cred că trebuie înţeleasă „obedienţă". Monica e o fată plăcută în sine; şi alături de premierul Tăriceanu are acelaşi tip de comportament. Faptul că acum face o emisiune nu are nici o legătură cu ceea ce se spune despre ea în stenograme. Ea e un jurnalist foarte bun, o fată deşteaptă, una din prezenţele cele mai curate pe sticlă.

Vinovaţii sînt cei mici

Trăgînd linie şi adunînd, aveţi să vă reproşaţi ceva pentru perioada aceasta de mandat?

Ar fi trebuit să fiu mult mai deschis şi să comunic şi celorlalţi transformările petrecute în TVR, dar şi problemele existente.

În virtutea acestei deschideri, daţi cîteva exemple de presiuni politice care s-au exercitat asupra dvs., de telefoane scurte pe care le-aţi primit.

Nici nu mai răspundeam la telefoanele scurte. Telefoanele speciale sînt simplă mobilă în biroul meu. V-aş putea da multe exemple. Am o singură reţinere: dacă v-aş da cîteva, aş face o mare „nedreptate" multora pe care nu i-am invocat. Pentru că plaja e extrem de largă – de la stînga la dreapta, de jos în sus, de la şefuleţi mici, la şefi foarte mari. Nu cred că e important numele unuia sau altuia, ci că o bună parte dintre ei consideră că e firesc ceea ce fac. Politicienii n-au nici o tresărire dacă la TVR se fac emisiuni bune de cultură, dacă vorbim despre cazuri sociale sau dacă sînt filme bune. Problema lor e una singură: s-au văzut sau nu s-au văzut pe sticlă. Revenind la stenogramele de care vorbeaţi, pornind de la ipoteza că sînt adevărate, ar trebui să fie adevărat şi ce se spune despre mine acolo, şi anume că preşedintele TVR nu răspunde la comenzi şi că trebuie schimbat. Deci, în acelaşi demers logic, dacă sînt adevărate, pot fi şi o mărturie a raporturilor pe care le aveam cu PSD. Cît despre presiunile care au venit din toate părţile, s-a petrecut următorul fenomen: opacitatea mea la solicitările lor a coborît presiunea la nivelul managementului de sub mine. Cum nici managementul de sub mine nu a răspuns solicitărilor şi s-au consultat cu mine, au coborît şi mai jos – la nivelul reporterilor, al redactorilor şi al producătorilor – şi astfel au intoxicat instituţia. Au intoxocat-o şi au separat-o în cele două mari blocuri, aşa cum era şi societatea românească. Unii care, din bună-credinţă sau motivaţi de alte lucruri, au avut tăria de a fi eroi, au ieşit între cele două tururi. Bun, o trezire de conştiinţă nu cred că se produce într-un moment în care ea poate fi folosită şi ca temă în campania electorală. Eu aş fi fost primul care i-aş fi felicitat pe oamenii aceia, dacă o făceau înainte de campania electorală, după, sau acum un an.

Vă referiţi la Costache şi la grupul lui?

Da. Pentru că gestul a fost făcut într-un moment prielnic pentru bătălia electorală şi nu pentru problema TVR, am rezervele mele asupra curăţeniei lui. Revenind la intoxicarea de care vorbeam, vreau să vă mai spun ceva: eu nu sînt administratorul a 3.000 de conştiinţe, ci conducătorul a 3.000 de angajaţi. Ca şi în restul României, în interiorul TVR oamenii au tot felul de opţiuni politice. Au morală sau nu au morală. Au avut, deci, şi momente în care au cedat, în defavoarea profesiei.

Dar dvs. nu ştiaţi de această realitate?

Nu numai că nu ştiam, dar m-a şi surprins. M-a surprins, pentru că stilul meu de a conduce a lăsat loc dialogului, de la ultimul angajat, pînă la cel care e imediat sub mine în ierarhie. Faptul că acei protestatari nu au venit să vorbească mai întîi cu mine dovedeşte că a fost ceva în neregulă cu acţiunea lor. Revenind la problemele TVR, sînt optimist şi cred că această instituţie o să se aşeze, odată cu aşezarea societăţii. Pentru că Televiziunea publică este oglinda României reale şi nu poate să fie altfel decît societatea pe care o reprezintă.

a consemnat Cezar PAUL-BĂDESCU

Experienţa anului electoral a confirmat modul vicios de funcţionare a mai multor instituţii mass-media din ţară, în particular a instituţiilor publice. Pe parcursul ultimilor trei ani, programele de ştiri ale Televiziunii Române (TVR) şi ale Radio România Actualităţi (RRA) au fost constant manipulate în sensul eliminării informaţiilor critice la adresa liderilor puterii politice. Ceea ce s-a întîmplat în cadrul programelor de ştiri ale TVR în intervalul dintre cele două tururi ale alegerilor a încălcat flagrant legea 41/1994 privind funcţionarea Societăţii Române de Televiziune (SRTV) şi a Societăţii Române de Radiodifuziune (SRR). Practic, televiziunea publică a devenit un instrument de propagandă făţişă a unuia dintre actorii angajaţi în cursa electorală. Agenţia de Monitorizare a Presei a catalogat acest comportament ca fiind „fraudă electorală informaţională".

Am decis să aşteptăm ancheta internă declanşată în TVR ca urmare a dezvăluirilor făcute de un grup de ziarişti cu privire la actele de cenzură şi manipulare din departamentul de ştiri. Comisia de Etică şi Arbitraj din TVR a confirmat cele mai grave dintre acuzaţii. Consecinţa acestei concluzii a fost decizia conducerii TVR de a nu se administra nici o sancţiune.

(din poziţia Agenţiei de Monitorizare a Presei faţă de situaţia din TVR şi SRR, 13.01.2005)

Alexandru LĂZESCU

Audiovizualul public autohton pe masa de laborator

S-a vorbit mult în ultimele săptămîni despre serviciile publice de radio şi televiziune. Scandalurile izbucnite în interiorul celor două instituţii, acuzele de cenzură şi gravă imixtiune editorială, dar şi altele – care vizează maniera generală în care acestea au fost gestionate în ultimii ani – au declanşat dispute virulente şi tensionate. Brusc, după alegeri, şi CNA şi conducerile celor două servicii publice audiovizuale, dar şi alţi actori importanţi din zona politicului au descoperit că aşa cum e acum nu e bine. Instituţiile trebuie neapărat depolitizate. Concluzie de altfel corectă, cu singura observaţie că ar fi interesant de ştiut dacă dorinţa de depolitizare ar fi fost la fel de aprinsă şi dacă pe 12 decembrie 2004 am fi consemnat victoria lui Adrian Năstase şi nu pe a lui Traian Băsescu.

Şi CNA, şi unele organizaţii din societatea civilă cred că principalul vinovat pentru politizarea instituţiei este algoritmul politic utilizat la desemnarea membrilor consiliilor de administraţie din Radioul şi Televiziunea publică. În plus, posibilitatea Parlamentului de a demite cele două consilii prin respingerea rapoartelor anuale de activitate face ca ambele instituţii să fie vulnerabile la presiuni exterioare, mai ales în cazul schimbării puterii politice. Aşa că aproape toată lumea vorbeşte acum de modificarea legii privind organizarea şi funcţionarea celor două servicii publice audiovizuale. O lege care altfel sună excelent pe hîrtie stipulînd, de exemplu, că Societatea Română de Radiodifuziune şi Societatea Română de Televiziune *„sînt obligate să prezinte, în mod obiectiv, imparţial, realităţile vieţii social-politice şi economice interne şi internaţionale, să asigure informarea corectă a cetăţenilor asupra treburilor publice“* etc.

Problema e că, după ce statuează astfel de standarde demne de o mare de aplauze, legea lasă în grija consiliilor de administraţie sarcina de a impune transpunerea lor în realitate. Numai că structurile cu pricina sînt cu totul inadecvate pentru acest rol, din cel puţin două motive. Mai întîi, pentru că nu sînt stipulate prevederi care să impună respectarea unor criterii clare şi obligatorii de competenţă la desemnarea membrilor din consilii. Pe de altă parte, chiar şi în cazul fericit în care ar fi totuşi aleşi oameni, şi pricepuţi şi onești, ei ar avea oricum un rol, în mare parte decorativ, în contextul actual. Lipsite de resurse umane şi financiare şi deconectate în mod formal de structurile operaţionale din cele două servicii publice audiovizuale, consiliile sînt în fapt dominate de preşedintele-director general care, ales prin vot direct de Parlament, are la îndemînă cam toate pîrghiile de comandă reale. Pentru comparaţie, e interesant de precizat că în urma unor evaluări recente ale activităţii BBC, se recomanda ca *Board of Governors*, echivalentul CA de la noi, să dispună nu numai de resurse financiare proprii, ci şi de un întreg departament de suport, scos cu totul de sub controlul managementului instituţiei.

Deşi formal principalii actori implicaţi în procesul cu pricina folosesc cam aceleaşi cuvinte, vorbind despre necesitatea *depolitizării şi a independenţei editoriale* la Radiodifuziune şi la TVR, şi motivaţiile şi scopurile finale sînt destul de diferite. CNA s-a agăţat de subiect pentru că acesta a devenit unul „fierbinte“ din punct de vedere mediatic. Conducerea TVR ar vrea să scape, dacă se poate, de altfel în mod legitim, de prevederea legală care stipulează demiterea automată a Consiliului de Administraţie, dacă se respinge raportul anual de activitate, dar mai ales vrea să cîştige timp. Pentru că nu se ştie niciodată ce se mai întîmplă în plan politic în lunile următoare. În timp ce societatea civilă crede – probabil, pe bună dreptate – că, dacă procesul de modificare radicală a legii care reglementează audiovizualul public nu avansează substanţial în perioada imediat următoare, există riscul ca totul să se împotmolească sub presiunea altor priorităţi sau a unor inevitabile crize şi tensiuni politice.

În focul discuţiilor, există, pe de o parte, riscul de a pleca de la cîteva false premise de analiză, iar, pe de altă parte, de a ignora riscurile ascunse ale unor măsuri care par la prima vedere excelente soluţii instituţionale. Pentru a înţelege mai bine ultima afirmaţie, e instructiv să ne uităm la ce se întîmplă în prezent în Justiţie cînd, după ce am ajuns să avem o soluţie aproape ideală în vîrful ministerului de profil, constatăm că mai toată puterea reală s-a mutat, între timp, la Consiliul Suprem al Magistraturii, dominat de personaje ca Ilie Picioruş şi apropiaţii săi. Altfel spus, există riscul ca, în absenţa unei reformări substanţiale a celor două servicii publice audiovizuale, prevederi legale cît se poate de normale şi dezirabile să îngheţe şi să protejeze tocmai centrele de influenţă cele mai nocive din interiorul instituţiilor.

De fapt, nu e nevoie doar de introducerea unor mecanisme de control public, ci şi de o regîndire instituţională şi operaţională din temelii a Radioului şi a Televiziunii. În esenţă, cele trei mari obiective ale procesului de reformă ar trebui să fie: 1) plasarea celor două servicii audiovizuale sub un real control public, prin instituirea unor mecanisme de control funcţionale; 2) o restructurare operaţională substanţială şi instituirea unui sistem coerent şi eficient de alocare a resurselor; 3) o definire mai clară, mai explicită şi mai consistentă a misiunii Radioului şi a Televiziunii publice. Dacă demersul eşuează, va fi tot mai greu să explicăm de ce trebuie să susţinem prin taxe audiovizuale corporaţii publice care în mare difuzează, cu costuri substanţial mai ridicate, acelaşi tip de programe ca şi posturile de radio şi televiziune private.

Dar este cu adevărat nevoie de servicii publice de radio şi televiziune? În Europa, acestea au apărut într-o vreme cînd costurile ridicate cerute de operarea unor canale de radio şi televiziune cu acoperire naţională erau prohibitive pentru companiile private. Lucrurile s-au schimbat însă dramatic între timp. Asistăm în prezent la o adevărată explozie de reţele de radio şi televiziune, distribuite prin cablu sau direct prin satelit. Cu toate acestea, într-un context în care, în ultimii ani, s-a ajuns la o nefericită degradare a mass-media româneşti, reduse adesea la statutul de vehicule de influenţă, angrenate în tot felul de bătălii de culise cu mize financiare şi politice majore, serviciile publice audiovizuale pot aduce un echilibru benefic pentru sănătatea democraţiei româneşti. Evident, doar în condiţiile în care va fi instituit un sistem viabil de *checks and balances* (verificări reciproce) care să evite derapajele majore din trecut.

Pe de altă parte, o propunere de reformă radicală a SRR şi a TVR are toate şansele să-i piardă pe drum pe mulţi dintre susţinătorii iniţiali ai demersului. Adică imediat cum începe să se intre în detalii. E foarte posibil, de exemplu, ca nici ideea unei reorganizări interne substanţiale, nici aceea de a renunţa la desemnarea unor salariaţi în Consiliul de Administraţie şi nici formula unei Comisii de Etică alcătuită în majoritate din profesionişti din exterior nu vor stîrni ropote de aplauze. Dacă acest lucru va duce şi la o recalibrare severă a intenţiilor şi a ambiţiilor iniţiale înseamnă că bătălia pentru audiovizualul public autohton va fi din nou în mare parte pusă între paranteze.

Dana BOBOŞ

Un player stricat sau un caz de cenzură

În acest moment, în TVR lucrurile stau cam aşa: după protestul celor care au acuzat cazuri punctuale de cenzură şi după ce 22 de persoane (inclusiv subsemnata) au semnalat diverse nereguli la audierile de la Comisia de etică, preşedintele a hotărît reorganizarea Direcţiei Ştiri. Toate programele ştirilor sînt monitorizate acum de respectiva comisie. Pe de altă parte, mai mulţi redactori-şefi şi redactori din alte direcţii au scris o scrisoare prin care arătau că „incidentul“ este nereprezentativ şi declarau că în TVR nu au auzit de cenzură. Poate ar trebui totuşi să ne reamintim că pe timpul lui Ceauşescu toţi jurnaliştii practicau în mod firesc autocenzura... Oricum, totul arată acum ca şi cum ceea ce s-a întîmplat la ştiri ar fi un incident izolat, care nu are legătură cu... restul instituţiei.

Acum, ceea ce trebuie spus este că, probabil, simţind că nu va fi susţinut din interior, protestatarul de la ştiri a recurs la ziar pentru a acuza diverse nereguli, şi nu la Comisia de etică a TVR, cum ar fi fost normal. De altfel, această comisie ar fi trebuit să se autosesizeze la momentul potrivit, să semnaleze problemele respective şi nu să aştepte apariţia lor în presă. Începînd cu perioada de glorie a FSN, imixtiuni politice s-au tot făcut la televiziunea publică. Spre exemplu, şi eu am primit o săpuneală de la un şef pentru că nu am reflectat pozitiv lansarea proiectului guvernamental „Dracula Park“. În calitate de jurnalişti la Televiziunea publică, chiar trebuie să susţinem în orice condiţii orice program guvernamental? Sigur, avem datoria să reflectăm activitatea Guvernului şi a instituţiilor statului. Dar vă întreb şi mă întreb: pînă la urmă, în ce fel şi în ce măsură?

Sînt destule voci care spun că legea de organizare şi funcţionare a TVR este proastă. Poate că nu ar fi o idee rea să luăm aminte cum este rezolvată funcţionarea unor televiziuni publice cu tradiţie, cum ar fi posturile TV BBC1 şi BBC2.

Totuşi, ţin să subliniez că direcţia de ştiri este, din punct de vedere logistic, cea mai flexibilă, eficientă şi performantă direcţie din TVR. Aceasta este opinia mea, pentru că am constatat că cei de la ştiri se mişcă mult mai repede şi mai bine decît alţi redactori, care lucrează pentru alte direcţii. Spre exemplu, în 2003, ca realizator şi producător, am făcut şase emisiuni pe lună pentru TVR Cultural (despre viaţa minorităţilor naţionale şi despre arta de avangardă) cu producţia asigurată de alte redacţii..., iar problemele pe care le-am întîmpinat au fost îngrozitoare. Nu am avut alocat şef de producţie şi nici un redactor-şef nu s-a grăbit să rezolve această problemă. Iar programările filmărilor şi ale spaţiilor de montaj din TVR sînt o aiureală totală. Redactorii trebuie să ceară filmările cu două săptămîni înainte de realizarea lor efectivă. Vă las să vă imaginaţi ce s-ar putea întîmpla dacă faci o anchetă, o investigaţie şi se întîmplă să apară ceva neprevăzut şi este necesară o filmare... Te duci cu săru'mîna la şeful operatorilor de imagine, sigur... Şi dacă nu vrea să te ajute? Păi, pierzi filmarea. Care-i problema? Am fost la o bursă de două luni în Marea Britanie şi am filmat două săptămîni în SUA, iar diferenţa este incredibilă. Nu am văzut redactori aşteptînd să le vină rîndul la filmare, cît despre montaj, nici atît. Iar să stai la coadă pe coridor ca să intri la montaj – nu cred că jurnaliştii englezi au auzit de aşa ceva. A trebuit să renunţ să mai fac programele mele la TVR Cultural pentru că, pînă la urmă, nu mai cream nimic, ca realizator, ci plimbam hîrtii la semnat de colo-colo şi făceam dări de seamă despre emisiunile realizate, de parcă redactorii-şefi, deşi vizaseră şi răsvizaseră materialul difuzat, nici nu aveau idee ce program produsesem. Iar producătorii de emisiuni şi programe ştiu că sistemul acesta de lucru birocratic este defectuos şi se plîng... dar pînă la urmă îl acceptă. Mai bine aşa, decît deloc. Aşa că, într-un fel, îi dau dreptate domnului preşedinte Nicolau care a spus că, pentru domnia sa, un player stricat sau un coleg de-al nostru care acuză cenzura reprezintă probleme de management. Şi aici, sigur, nu pot să nu remac faptul că s-au făcut şi lucruri apreciate de cei care lucrează în televiziunea publică. În primul rînd, salariile au fost mărite semnificativ, au fost construite studiouri noi, iar toaletele au fost renovate.... Începem să intrăm în lumea civilizată.

Păcat însă că nu avem repeziciunea şi dinamica altora... De pildă, TVR a organizat o donaţie publică pentru victimele catastrofelor din Asia **după** ce o televiziune comercială făcuse un teledon cu o săptămînă în urmă... Asta nu înseamnă însă că TVR nu are profesionişti. Dimpotrivă. Au fost şi sînt mulţi oameni talentaţi aici care realizează emisiuni remarcabile....

Şi încă ceva. La un moment dat, cu cîţiva ani buni în urmă, am realizat o emisiune despre proprietarii care au fost deposedaţi de casele lor prin hotărîri discreţionare ale regimului comunist. Prin decizia şefului meu de atunci, materialul a fost văduvit de cîteva pasaje din interviuri. De asemenea, mi s-a spus că nu este momentul potrivit pentru astfel de chestiuni. Nu cu mult timp în urmă, am propus să realizez un reportaj despre rromii care au părăsit România şi trăiesc acum în barăci de carton la marginea Parisului – proiectul nu a fost aprobat. Sau despre românii licenţiaţi care au plecat în America şi sînt zidari... sau despre cît de bine o duc acum cei care, datorită interdicţiilor, au fost nevoiţi să se întoarcă din ţările Europei de Vest înapoi în România... Nu a fost posibil. Aceste subiecte nu au fost agreate, poate. Sau, la fel, am propus să realizez un documentar cît se poate de deschis despre viaţa homosexualilor. Mi s-a spus că nu este momentul. Cîtă legitimitate au cei care hotărăsc, la un moment dat, care programe se fac şi care nu?

Ei bine, dacă tot sîntem o televiziune publică, poate ar fi totuşi momentul să nu se mai facă chiar totul după capul unora. Poate ar fi cazul să se ceară şi părerea publicului şi a societăţii civile. Ce ar fi să se facă un sondaj de opinie la nivel naţional prin care să aflăm ce subiecte şi ce fel de emisiuni doresc să vadă oamenii? Poate că în acel moment emisiunile realizate ar primi o justificare reală. Eu cred că ar fi un mare pas înainte. Şi mai cred că, indiferent de cît de tradiţionalişti sîntem noi, românii, este datoria noastră, ca jurnalişti ai Televiziunii publice, să aducem în atenţia oamenilor cele mai controversate şi mai nonconformiste subiecte. Să dezvăluim orice. Cu seriozitate, cu toleranţă şi cu umor... într-un adevărat spirit european.

Cătălin ŞTEFĂNESCU

Părerea mea

E foarte greu să povesteşti despre Televiziunea publică... în public, cîtă vreme eşti unul dintre angajaţii ei. Şi asta, de bună seamă, lăsînd la o parte orice reguli şi regulamente interne referitoare la comunicare. Nu despre asta e vorba. E, pur şi simplu, dificil să vorbeşti normal despre un loc mai mereu supus zvonului, arătării cu degetul, permanentei cîntăriri, presiunilor de tot felul şi tuturor criteriilor de valorizare. Chestiuni fireşti, altminteri, pentru orice organizaţie sprijinită, fie şi în parte, de bani publici. E firesc să ceri socoteală, din moment ce plăteşti abonament. Dar dificultatea nu vine de aici. Pentru că cel mai simplu „capac" al unei astfel de discuţii e constatarea că nu poţi să-i mulţumeşti pe toţi, oricine ai fi şi orice ai face. Dar o asemenea explicaţie ar fi cu totul insuficientă, poate uşor ipocrită, şi nu ar acoperi decît o parte minoră din fenomenul care e Televiziunea publică în România.

În modul cel mai firesc, Televiziunea Română e un soi de Românie în mic. Un fel de chip al românilor. E spectaculos să existi în interiorul unei asemenea instituţii şi să constaţi, ani de-a rîndul, că orice transformare din societatea românească îşi găseşte oglinda, imediat, în interiorul instituţiei, în mecanismele ei profunde. La prima vedere, o afirmaţie ca asta poate stîrni rîsul produs de celebrele şi etern dominatoarele truisme caragialiene. Ba chiar ar putea candida cu mare succes la topul „Din puţul gîndirii", al academicienilor de moravuri grele. Dar cer indulgenţă în a lămuri truismul şi în a pretinde că în felul ăsta ajung la cestiune. Sau măcar la o parte a cestiunii. Acolo unde identifici în comportamentul interior, dar şi în cel exterior, public, al unei mari instituţii de presă, complexele de vinovăţie pe care le manifestă mulţi dintre compatrioţi în acţiunile lor individuale. În gesturile lor ascunse, guvernate de un tip de mentalitate supus, vrînd-nevrînd, unor forme de presiune a prezentului. Un prezent continuu al ultimilor zece, doisprezece ani, în care anomia şi teama de lege, de normă, de respectul pentru ordine şi pentru valoare s-au deghizat în chipurile cele mai perverse şi mai încîlcite în complicităţi. Aşa s-a făcut că, în nenumărate rînduri, Televiziunea publică şi-a ridicat fustele în cap în văzul mulţimii, supunînd *scandalului* public şi nu **principiului dezbaterii publice**, mulţimea ei de probleme şi de frămîntări. Consecinţa cea mai gravă şi cea mai dureroasă, pe termen lung, a fost pierderea de credibilitate. Întrebarea care se pune, în virtutea unui elementar bun-simţ, este... „Care dezbatere publică?". Ce dezbatere publică importantă am reuşit noi, românii, în ultimii ani, să ducem la bun sfîrşit? Au ieşit la scenă deschisă probleme de mare greutate. Mai toate au eşuat în scandal şi în cel mai dezarmant derizoriu. Printre ele, mai mult sau mai puţin zdrenţuită s-a aşezat şi Televiziunea publică. Iar dacă acceptăm că oamenii au nevoie de timp pentru a-şi depăşi existenţa anterevoluţionară, inerţiile, fricile, vina, de ce n-am înţelege, nu spun de ce n-am accepta, faptul că şi Televiziunea publică suferă de bolile noastre? În plus, Televiziunea ne e cumplit de la îndemînă. Brusc, uităm de propriile noastre laşităţi, de ezitări, de mustrări de conştiinţă şi găsim tumora societăţii româneşti. Televiziunea publică. Eternul propagandist al Puterii. Instituţia care ar trebui să educe, dar care face politică. Tribuna bunului-gust, care cultivă mediocritatea. Şi cu o seninătate greu de explicat, uităm de fotbalisticele noastre pasiuni politice, de ura pe care o revărsăm faţă de unele figuri publice, de unii profesori îmbătrîniţi în convingeri de beton armat, de mizeria din faţa blocului şi de duhoarea de pe casa scărilor, de lideri de opinie care-şi dau cu firma-n cap, de tineri care devin clone sinistre ale mentorilor pe lîngă care se oploşesc, şi de atîtea şi atîtea rele care ne alimentează lehamitea. În cuvintele lui Andrei Pleşu – „Cînd văd cine se declară azi patriot, îmi vine să mă declar trădător".

Însă n-aş vrea să se creadă cumva că meşteşugesc vorbe în atelierul salvării cu orice preţ al obrazului curat pe care l-ar avea Televiziunea Română. Nici vorbă. La urma urmei, nici n-aş avea dreptul să fac aşa ceva, cîtă vreme mă exprim din interiorul acestei organizaţii. La a cărei ameliorare nu pot să contribui, ca mulţi alţii, decît prin ceea ce fac, prin ceea ce cred că e bine, just, moral şi – iertată-mi fie obsesia – profesional. Cred că orice reconstrucţie a credibilităţii, a demnităţii profesionale nu se poate face cu parul. Cu măciuca. Cu şedinţe publice de demascare unde – aferim, Coane Iancule – pleacă ai noştri şi vin ai noştri. Cu atît mai puţin cu cît nu cred că poate fi vorba de o re-construcţie, ci de o **construcţie** în cel mai pur mod cu putinţă. Televiziunea, oriunde s-ar găsi ea pe lumea asta, nu va fi niciodată o instanţă absolută a obiectivităţii, un reper unic al decenţei şi al cultivării fără putinţă de greşeală a valorilor. Nu Televiziunea ne rezolvă problemele, scara valorilor şi identitatea. E adevărat, contribuie la lucrurile astea, substanţial, în felul ei, dar nu le rezolvă. Televiziunea se poate face bine, sau nu. Profesional sau idiot. Dar nu ea ne salvează de imbecilitate. Construcţia credibilităţii nu se face înlocuind verii şi nepoţii altora, cu verii şi nepoţii noştri. Televiziunea civilizată se face construind, în primul rînd, o **cultură organizaţională** sănătoasă. Normală. Iar dinamica acestei construcţii cu greu poate depăşi dinamica societăţii româneşti. Sigur că nu e imposibil. Dar un moment prielnic al istoriei nu e, în mod necesar, fericita ocazie a mazilirii. Sau, ca s-o spunem drept, pe româneşte, a belirii. De la mandatul lui Cristian Hadji-Culea, pînă la mandatul actual al lui Valentin Nicolau, în Televiziunea Română s-au întîmplat lucruri importante din punctul de vedere al culturii organizaţionale. Iar ultimii doi ani au fost cu totul remarcabili din acest punct de vedere. Şi îmi asum cu bună-ştiinţă riscul de a fi catalogat drept unul dintre „ciracii lui Nicolau", sau, în cel mai bun caz, un fraier care-şi consumă naivitatea la umbra unui retorism ieftin şi de circumstanţă. În fond, singura mărturie a bunei-credinţe, pe care mă încăpăţînez să cred că o am, sînt emisiunile pe care le fac. Şi sînt foarte departe de a-mi fi ruşine cu ele. Dar moda de a scuipa cu orice prilej pe Televiziunea publică nu e lipsită de resorturi motivaţionale serioase. Dimpotrivă. Televiziunea publică s-a dovedit a fi, nu o dată, suficient de frivolă, şleampătă şi „chicioasă" pentru a se pune de una singură în situaţia asta. Îmi dau seama că, în felul acesta, le ţin partea, fără să vreau, chiar şi unora dintre „strigoii electronici", aşa cum îi numea, cu ceva vreme în urmă, Cristian Tudor Popescu. Dar şi acesta e un risc inerent. Pentru că veleitarii noştri clasici, tinerele clone şi armata de nepoţi, veri, consăteni şi vecini abia aşteaptă să treacă glorios la mimarea reformei. Iar „curăţarea", aşa cum o înţelegem noi, românii, uneori, nu e decît un chip al continuei restauraţii a imposturii. Presiunea democratică a societăţii civile e foarte sănătoasă pentru organismul care se cheamă Televiziune publică. Şi nu numai. Am văzut, zilele astea, şi lucruri foarte bune. Dar tratarea nediferenţiată şi heirupistă e altă treabă. Şi dacă tot e să-mi spun părerea, alăturarea poveştii de la Radioul public cu cea a TVR mi se pare cel puţin nepotrivită.

M-am sucit în toate felurile atunci cînd a trebui să scriu textul ăsta. Şi, pînă la urmă, nu mi se pare deloc normal să mă ascund în bălării discursive şi s-o las în coadă de peşte. Cred că începutul de cultură organizaţională din TVR merită o şansă. Cred că e un moment în care am putea să ne demonstrăm că ne-am maturizat. După cum cred că, pe ici, pe acolo, se pot face şi mici incizii de drenare. Dar să-i dăm şansa organismului de a-şi stabili **singur** regulile. Numai aşa îşi poate consolida coloana vertebrală şi construi credibilitatea. Dacă nu-i iese, abia atunci se poate pune problema unei mari operaţii. Şi dacă timpul, de multe ori traumatizant, al ultimilor ani, n-a trecut pe lîngă noi degeaba, atunci sper că ne putem permite luxul de a face un experiment de maturitate democratică. După cum sper că nici dezbaterea publică adevărată nu e exclusă, de la bun început, din povestea asta. Părerea mea.

Irina PĂCURARIU

Uzina pavată cu bune intenţii

M-am simţit datoare mereu să justific dezertarea într-o lume care m-a educat onorabil, aceea a literaturii – din răsăritul, apusul sau chiar din plămînii Iaşilor unde m-am născut sau trăiesc, în, fie-mi iertat, deprimanta zonă în care întotdeauna plusul se întîlneşte cu minusurile circuitelor electronice. „Decît să verific elasticitatea limbii române într-o clasă cu soba îngheţată, după jumătate de mînecă împletită în trenul de navetă, mai bine inginer la oraş", mi-am zis pe ultima sută de metri a depunerii dosarelor de admitere la o facultate. Era în 1987 şi visul oricărui viitor student era o repartiţie bună. Pentru unii dintre cursanţi nici iubirile, nici o revoluţie în priză directă şi nici măcar primii ani ai clamatei tranziţii nu le-au modificat idealul. Sînt unul dintre aceştia.

Din 1992, anul în care mi-am susţinut lucrarea de licenţă, sînt, aşa cum am visat, inginer la oraş. Am dat un examen de la care nu îmi amintesc decît că solicitanţii erau mulţi, juriul „pitit" în spatele unor reflectoare şchioape, iar una dintre tinerele aspirante încerca, absentă la agitaţia din jur, să repete capitalele lumii răsfoind un atlas geografic cu aceeaşi înfrigurare cu care văd acum colegii mei de compartiment că dau paginile din *Unsprezece minute* a lui Coelho. N-am mai văzut-o decît o singură dată, micuţă, cu o figură mereu chinuită în încercarea de a nu trece pe lîngă perfecţiune – preda la Facultatea de Jurnalism.

Rezultatele s-au afişat la cîteva zile după – eram pe lista cu cei admişi, uzina: TVR.

Prima dată cînd am înţeles că logica nu are legătură cu reacţiile noilor mei colegi a fost la cinci luni de cînd colaboram la Studioul din Iaşi. Era liber un post de reporter. Directorul de atunci m-a chemat în birou şi mi-a spus sec: „Nu te putem angaja, o preferăm pe domnişoara X, are un copil de crescut şi e frumoasă!". Adevărul este că fata era spectaculoasă, dar nu o căutaţi între celebrele ieşence din topurile ediţiei de duminică din tabloide. Între timp s-a recăsătorit, a mai făcut o facultate plus două fete şi un băiat. De 6 ani stă în concediu de creştere a copilului.

Întîlnirea de atunci putea repara greşeala unei scurte căsătorii cu un divorţ în care părţile sînt de comun acord să încheie compromisul unui mariaj pus sub semnul lui „lasă-mă să te las". Dar a cîştigat principiul: „unul mai bun nu găsesc, altul mai rău nu am nevoie". La două luni după, aveam carte de muncă, deşi nici mai frumoasă nu mă făcusem, nici altele nu compensau. Am înţeles destul de repede, din fericire, că între slujbaş şi instituţie nu e un *coup de foudre,* ci mai degrabă relaţia ilegitimă, aventura pe care nu îţi doreşti să o oficializezi vreodată. Apare voluptatea luptei de a supravieţui, egal cu tine, cu ceilalţi şi cu personajele tale, învins mai întotdeauna de un terifiant sistem de aprobări şi formulare, sedus de propria semnătură.

Aţi fost vreodată cu liftul în TVR? Prima oară cînd am urcat am crezut că acolo este centrul absolut al frustrării. O mulţime obosită de povara propriei responsabilităţi de a conecta naţiunea la realitate, chiar dacă e vorba de oameni de la lumini, femei de serviciu, costumiere. Foarte rar se poate auzi o voce care se întreabă dacă a stat ploaia.

TVR m-a trimis să învăţ în cele mai importante televiziuni ale Europei, mi-a adus premii, participări la coproducţii internaţionale. O profesie, care la început era doar o evadare, a devenit, ca orice evadare, capcană. Ar trebui să-i fiu recunoscătoare acestei uzine, dar acesta nu ar fi decît primul semn că locul meu este în lift. M-am întrebat de multe ori de ce nu am fugit definitiv din această relaţie. Justificări: ba că forţa televiziunii naţionale seduce, adevărat dealtfel, ba că prietenii cei mai mulţi sînt aici, ba că celelalte oferte de slujbă, tentante financiar, sînt riscante, ba că... Răspunsul l-am găsit repede. Era în 1997 şi lucram în Televiziune de cinci ani. Pregăteam un documentar care urma să fie prezentat la o conferinţă europeană. Îl numisem *Marţi, joi, sîmbătă* şi urmărea două femei care îşi duceau vieţile în locuri diferite dar, fără alegere, se întîlneau în aceste zile ale săptămînii, condamnate la acelaşi supliciu: lungul drum dintre a fi şi a nu mai fi. O Salvare le culegea pe fiecare şi le transporta la un spital din Iaşi. Una locuia la 30 km de Bîrlad şi, indiferent de anotimp, se urca în noaptea de dinaintea deplasării într-o căruţă în care făcea două ore de hîrtoape pînă unde putea ajunge Salvarea. Nu cred că dormea vreo noapte în patul ei. O cheamă Maria, e o femeie de 60 de ani cu gospodărie şi o grădiniţă cu flori. Cînd am ajuns prima dată în curte la ea şi i-am spus să mă suporte cu echipa în preajmă o perioadă, mi-a zîmbit stins, a pus ceaunul de mămăligă, a întors faţa îmbrobodită către mine şi m-a întrebat peste umăr: „Crezi că ajută?". În lipsa unui răspuns, am mormăit: „Poate". În lungile zile şi nopţi de filmare, m-am gîndit dacă nu le chinui pe femeile devenite personaje mai mult decît pot ele suporta. Le urcam şi coboram din maşini, puneam reflectoare şi repetam secvenţe. Într-o noapte, după ce aţipisem cu toţii cu capetele pe masa camerei de gardă din spitalul unde schimbau Salvarea, am ieşit afară, era iarnă şi ger, m-am gîndit că trebuie să le pot privi în ochi pe aceste femei. M-am întors, am turnat la toţi din termosul de cafea şi mi-ar fi plăcut să le pot spune „se poate, vom schimba ceva, nu e degeaba", dar nu am reuşit decît să zic sec: „Modificăm ultima secvenţă, doamna Rodica, intraţi încă o dată pe uşă". Rodica avea 27 de ani, doi copii şi un bărbat care a părăsit-o cînd a aflat că va fi dependentă de dializă. Ambele femei sufereau de insuficienţă renală. Ştiau că nu se vor vindeca niciodată, dar sperau că naveta lor către viaţă va fi una mai scurtă. Iaşiul era singurul loc din Moldova unde se făcea, atunci, dializă, iar de la Bîrlad la Iaşi erau – şi sînt şi acum – 180 de km. De trei ori pe săptămînă, în fiecare lună, an, dintr-o viaţă.

Acceptaseră jocul crezînd că faţa pe care o ştiau de la televizor are puterea să le ajute, nu am avut curaj niciodată să le spun altceva. Dar după patru luni de la difuzarea acestui documentar, în multe oraşe din această parte a României, şi la Bîrlad, au apărut Centre de dializă. Datorită Televiziunii? Sînt sigură că nu, deşi alţii au încercat să mă complimenteze că da (foarte curînd o importantă organizaţie m-a declarat „Jurnalistul anului"), dar pentru cele două femei am fost cea mai importantă întîlnire din viaţă.

De atunci am vrut să plec din TVR de zeci de ori, prea multe meschinării, vanităţi, decizii arbitrare şi, mai ales, o elasticitate extremă a unora dintre coloanele vertebrale. Prea lungi cozile de la şefii cei noi.

Ştiu însă de ce nu am făcut-o. În uzina asta nu mi-a interzis nimeni să fac naveta de la Iaşi la Bucureşti, de la dezamăgire la succesul de o zi, de acasă în casele altora. TVR-ul este singurul loc în care poveştile oamenilor se pot spune încă într-un reportaj de televiziune şi nu în reconstituirile de la ştiri. Dacă cineva se uită la tine e doar problema ta: de talent şi onestitate.

Poate că, de fapt, tînăra aspirantă la glorie avea dreptate. Un atlas e util în oricare instituţie media din România. Poate ajuta la găsirea celei mai lungi dintre navete, fără bilet de întors, de pe Everest către Groapa Marianelor.

Oriunde.com

– interviu cu Dragoş ANA –

Un român care a investit în America ● La Bucureşti, totul funcţionează la limită, sau chiar sub... ● Patria înseamnă noi şi ai noştri, oriunde ne-am afla ● Din Statele Unite e cinci dolari, din România – mai puţin

„Oriunde în lume te-ai afla, ia-ţi un număr de telefon românesc", îndeamnă – paradoxal, la prima vedere – sloganul afacerii lui Dragoş Ana, care oferă din Statele Unite servicii de telefonie destinate special comunităţii româneşti din lumea largă. Abonamentul de bază ***Oriunde*** *include un număr virtual românesc, disponibil peste tot în lume unde este posibilă o conexiune la Internet. De la acest număr poţi suna, evident, oriunde, dar mai ales poţi suna ieftin în ţară. Şi, foarte important, poţi fi sunat de la orice telefon obişnuit din România la tarife modice, egale cu ale convorbirilor interurbane din reţeaua Romtelecom, sau chiar mai mici. În plus, toţi abonaţii pot vorbi între ei gratuit, indiferent dacă trăiesc la New York, Paris, Tokyo sau Wellington. Să vezi şi să nu crezi: satul global are perspective să devină judeţ românesc!*

Dragă Dragoş, ai lansat şi dezvolţi în Statele Unite o afacere care se adresează românilor plecaţi din ţară. Ţi-a trecut prin minte că iniţiativa ta dă la iveală şi o formă de nostalgie? Sau, poate, utopia unei comunităţi româneşti unite şi comunicative?

Orice afacere se adresează unui segment anume – şi să ştii că este un adevăr verificat, chiar dacă sună ca din carte. Dacă nu depistezi o necesitate care să trebuiască împlinită, nu există afacere, iar eu am identificat în sînul comunităţii româneşti din străinătate nevoia de a vorbi mai mult şi mai ieftin cu cei de acasă, aşa că m-am gîndit cum pot să o satisfac. Mi-am dat seama de dorinţa pieţei cu instinctul unui om de afaceri şi, ca inginer cu experienţă în telecomunicaţii, am reuşit să găsesc o soluţie şi o modalitate tehnică de a o pune în practică. Mi-am spus că pot să ofer, prin intermediul Internetului, servicii de comunicaţii de calitate la un preţ mai mic şi, în cele din urmă, să obţin şi eu profit, că doar ăsta-i rostul oricărei afaceri. O altă formă de profit este şi aceea că părinţii şi prietenii mă pot suna acum oricînd doresc, plătind ca şi cum ar vorbi de la Cîmpina la Bucureşti. Dacă mă gîndesc şi la faptul că, abonaţi fiind la serviciul ***Oriunde***, Dan din Australia poate vorbi gratuit cu Radu de la Paris, cu Bogdan din San Francisco ori cu Ana din Tokyo, da, cred că s-ar putea contura un fel de comunitate românească globală, indiferent dacă eu nutresc sau nu această dorinţă. Putem, mai ales, să rămînem mult mai mult în contact, oriunde ne-am afla. Fără grija că factura telefonică va fi uriaşă. Pentru mine, o comunitate reprezintă o asociere pe principii şi de interese, iar afacerea mea oferă posibilitatea ca interesele româneşti să se poată conjuga global. Nu mă relaţionez neapărat însă cu formele instituţionalizate ale acestei comunităţi

Unde ai clienţi?

Activitatea mea se desfăşoară exclusiv prin Internet, aşa că pot fi contactat şi pot oferi servicii peste tot în lumea civilizată. Am clienţi în aproape toate regiunile din SUA, în Canada, în aproape toate ţările Europei Occidentale, în Japonia, în Noua Zeelandă – ca să pomenesc şi locaţii mai exotice... Cam peste tot unde sînt români. Se pare că am evaluat corect realitatea şi nu numai eu apreciez avantajul de a fi sunat din ţară fără ca interlocutorul să se gîndească la fiecare secundă de convorbire ca la un pas spre faliment. Chiar dacă uneori sînt trezit din somn la 3 noaptea, din motive de socoteală greşită a diferenţei de fus orar...

Ţi-e dor de acasă?

Cred că oricărui emigrant îi e dor, indiferent dacă recunoaşte sau nu.

Optezi pentru cuvîntul emigrant? Există unele mai blînde: diaspora, român din străinătate...

Oricum am spune-o, asta sîntem cam toţi: emigranţi. Cei mai mulţi din motive economice.

Cînd ai plecat din ţară?

Am plecat în 1998, în Canada. Pentru o viaţă mai bună. De fapt, cred că asta căutăm majoritatea, cînd plecăm. În România nu puteam spera să-mi fac cu adevărat un rost. Am terminat Facultatea de Electronică din Bucureşti în 1994, am lucrat la Connex, la fel şi soţia mea, eram doi oameni cu salarii bune şi cu toate astea nici măcar nu puteam visa să ne luăm o casă! Am reuşit cu efort să ne cumpărăm maşină, dar parcă nu se aduna nimic din munca noastră, nu ieşea nimic. Totul funcţiona la limită, sau chiar sub... De-atunci parcă s-a mai schimbat ceva, aud că deja au început să fie oameni care îşi fac un rost din muncă. Dar la momentul respectiv m-am gîndit că viaţa-i scurtă şi lucrurile se schimbă mult prea lent faţă de viteza cu care îmbătrînim noi.

Şi în Canada ai găsit ce căutai?

Da. Am găsit o viaţă mult mai bună din punct de vedere material. Am găsit repede de lucru, în mai puţin de o lună, şi am avut amîndoi servicii bine plătite. După ce am stat acolo aproape cinci ani, am plecat în California, la San José.

De ce?

Asta este migraţia normală a forţei de muncă pe continentul american. Aici oamenii îşi schimbă fără probleme locul şi se duc după un serviciu mai bun, mai bine plătit şi cu perspective mai mari. Nu-i nimic extraordinar, face parte din viaţa de zi cu zi. În Canada lucram în IT şi ne-am mutat în Silicon Valley, unde este şi mai bine în IT. California ne-a oferit avantaje mai mari.

Faptul că este locul din lume cu cele mai multe afaceri de succes pornite într-un garaj te-a inspirat în vreun fel?

Dacă mă uit în urmă, cred că dintotdeauna mi-am dorit să am afacerea mea. Am încercat şi la Bucureşti, după ce am terminat facultatea, dar fără mare succes. Probabil că eram prea tineri, n-am avut nici capital de investit... O perioadă m-am gîndit că nu merită şi că e mai bine să am un serviciu bun decît să risc şi să îmi bat capul de unul singur, dar pînă la urmă tot afacerea proprie mi s-a părut cu perspective mai bune de viitor. Aşa că în California nu m-am mai angajat nicăieri şi am început un MBA – dacă totul merge bine, probabil că îl voi termina la primăvară. Afacerea am pornit-o în 2003, cam la un an după ce am ajuns în SUA. De cîteva luni am trecut pe plus şi se întrevede un potenţial uriaş.

Adică poţi să spui – soţ şi tată de fete – că reuşeşti să-ţi susţii familia din afacerea ta?

E o întrebare grea. Depinde ce înseamnă să-mi susţin familia... Activitatea are perspective foarte mari şi cred că se va dezvolta şi din punctul de vedere al profitului. Acum încă mai sînt investiţii de făcut.

Dacă ar fi să te prezint într-o vorbă, ce formulă ar trebui să folosesc? Investitor român în America?

Investitor, nu, că n-am investit cine ştie ce capital în afacere, mai mult muncă şi idei. Antreprenor, mai degrabă. Iar distincţiile geografice contează tot mai puţin, chiar încep să dispară. Adică încet-încet nu mai contează nici că sînt român, nici că stau în Statele Unite. Mai ales că îmi desfăşor afacerea prin Internet, unde barierele geografice nici nu prea există. Am colaboratori în Germania sau în Anglia, am furnizori în Japonia – care îmi trimit echipament manufacturat în China sau Malaiezia... e foarte greu de stabilit graniţe geografice.

Dacă tot se desfăşoară prin Internet, atunci înseamnă că activitatea ta ar fi fost posibilă şi din România...

Nu cred. Aici am avantaje, nişte avantaje mari, fără de care nu aş fi putut să întreprind nimic. Sau aş fi putut să o fac, dar la costuri mult mai mari. Acolo se pun o mulţime de probleme de infrastructură: transportul echipamentelor, relaţiile vamale, colectarea banilor, tehnica, relaţiile valutare. Aici infrastructura există peste tot şi îmi permite să-mi văd de treabă fără să fiu nevoit să îmi bat capul şi cu ea, fără să trebuiască să investesc şi în zona aceasta. Ideea este că aici poţi să-ţi vezi de propria afacere, nu eşti nevoit să cheltuieşti timp şi bani ca să creezi mai întîi condiţiile să o poţi face. Nu aduc vreo critică României, constat doar o stare de fapt care ţine de nivelul la care se află ţara acum. În week-end-ul trecut, de exemplu, am avut cereri de conectare de la zece clienţi noi. În condiţiile de aici am reuşit, eu şi ajutoarele mele, să-i rezolvăm pe toţi într-o oră şi jumătate – cu echipamentul necesar, cu setări şi cu tot ce înseamnă conectare, absolut tot! Acest lucru ar dura în România incomparabil mai mult, fapt care ar scădea enorm performanţa afacerii şi, în consecinţă, atractivitatea ei. Aici nu există riscul ca echipamentul să se piardă prin vamă, să se rătăcească pe drum, sau să facă două săptămîni pînă la destinaţie. Dar am înţeles că şi acolo lucrurile evoluează spre bine.

Te-ai gîndit, totuşi, că la un moment dat te-ai putea întoarce?

Avînd în vedere că am plecat din motive pur economice, normal că rămîn cu sufletul acolo. Mi-au rămas părinţii acolo, mi-au rămas prietenii, sînt locuri pe care le iubesc – toate acestea sînt motive pentru care, dacă limitările economice care m-au împins să emigrez ar dispărea, sigur că m-aş întoarce. Dacă aş putea derula această afacere din Bucureşti la acelaşi nivel de performanţă ca din SUA, da, m-aş întoarce. Însă, aşa cum spuneam, nu se poate. Semnalele care vin acum din ţară sînt destul de bune, dar va mai dura...

Ai votat la ultimele alegeri româneşti? Mă gîndesc că să votezi înseamnă să ai nişte planuri în ce priveşte ţara din care ai plecat.

Da. Am acolo o mulţime de oameni dragi şi am să votez întotdeauna cu gîndul să le fie lor mai bine. Procedural, a fost mai uşor decît la Toronto, acum patru ani, cînd a existat o singură cabină de vot şi o mulţime de lume a rămas pe dinafară... Şi am vorbit mult la telefon despre alegeri, cu o mulţime de români!

Cuvîntul patriotism ce îţi spune?

Ce întrebare tare! Uite, am familie în România, am prieteni, am rude, am cunoştinţe, am locuri în care mi-a făcut plăcere să fiu... Dar, pînă la urmă, patrie înseamnă noi şi ai noştri, oriunde ne-am afla. Şi nu-i vorba numai de cercul celor pe care îi cunosc, ci de toţi românii.

Pentru că şi discuţia noastră s-a folosit de serviciile telefonice oferite de tine, ai putea să-mi spui, cu titlu de exemplu, cam cît costă acest interviu?

Păi... am vorbit aproape o oră... Sunînd din Statele Unite, cam cinci dolari... iar din România, chiar mai puţin.

a consemnat Iulia ARSINTESCU

publicitate

FILARMONICA "GEORGE ENESCU"
în colaborare cu
INSTITUTUL POLONEZ din Bucureşti

Ateneul Român
Marţi 22 februarie 2005, ora 19

Recital
ILINCA DUMITRESCU - pian
MARIN CAZACU - violoncel

Program
FRYDERYK CHOPIN

Piese pentru pian
2 Mazurci (fa diez minor, op. 6 nr. 1; la minor, op. 67 nr. 4)
2 Impromptus (nr. 1 în la bemol major, op. 29; "Fantaisie - Impromptu", op. 66)
Nocturna în do diez minor, op. 27 nr. 1
2 Valsuri (do diez minor, op. 64 nr. 2; mi minor, op. posth.)
Balada nr. 1 în sol minor, op. 23

Sonata în sol minor pentru violoncel şi pian, op. 65

Biletele se vând la casa Ateneului Român, marţi-vineri, între orele 12-19
tel. 315 68 75

PARTENERI MEDIA:
DILEMA VECHE
SAPTESERI
RRM

Teodor BACONSKY

turn înclinat

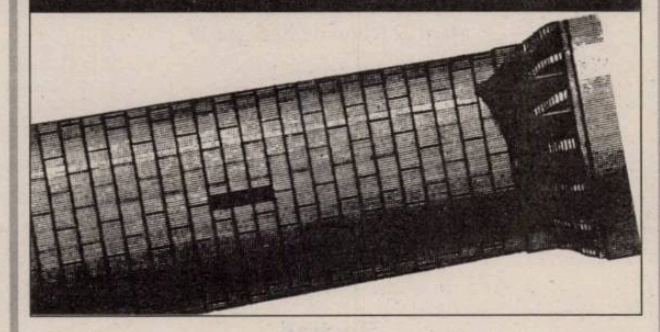

Respect

Printre sursele frustrării de a trăi în tranziţie, aş pomeni şi declinul respectului. Asistăm, de 15 ani, la erodarea unei atitudini fără de care nici o ierarhie (socială, profesională) nu reuşeşte să funcţioneze. Din perspectivă spirituală, a respecta pe cineva înseamnă mai puţin decît a-l venera – ca pe o icoană – sau a-l adora – ca pe Dumnezeu. Respectul nu este, prin urmare, o varietate a devoţiunii, ci o formă interumană de confirmare a valorii unui model. Respectul, atunci, ne apare ca nuanţă intermediară între re-cunoaşterea unei figuri şi recunoştinţa pe care apariţia ei constant binefăcătoare ne-o inspiră.

În toate cazurile, respectul este fructul libertăţii de a selecta, din rîndul semenilor, chipurile de care, fără să ne îndrăgostim neapărat, ne simţim atraşi. La chimia lui participă un element sentimental, pur afectiv, dar şi un act al discernămîntului, capabil să fixeze exemplaritatea unor persoane vecine & distante.

Termenul ne vine din latinescul *respectus* care înseamna: 1. privire în urma sa, 2. luare în seamă, considerare şi 3. (prin extensie semantică), posibilitatea de a scăpa de undeva. Verbul aferent – *respecto* – preia primele două sensuri ale substantivului, adăugîndu-le conotaţia expectativei. Ca unul care, aprins cîndva de pasiunea etimologiilor, crede neclintit în puterea dezvăluitoare a cuvintelor, socotesc fişa de dicţionar ca pe un pertinent început de analiză. Respectul îşi trage obîrşia dintr-o privire înapoi, adică din hotărîrea de a nu trece printre oameni şi lucruri cu prea mare grabă. El se bazează pe o haltă contemplativă. Presupune răgazul din care purcede şi filozofia. Nu poţi respecta în goană. E nevoie de zăbava plăcută a observaţiei pentru a extrage, din masa fugitivă a fizionomiilor, portretul omului admirabil. Prin urmare, respectul pretinde con-sideraţia, adică privirea verticală, orientată spre stele, spre zenit, spre punctele înalte ale vieţii. În fine, el te scapă din încercuirea contingentului, te eliberează de povara gravitaţiei şi te ajută să planezi, să-ţi modifici punctul de vedere, altfel zis: să *înţelegi,* cu sporită fineţe, rostul inaparent al întîlnirilor tale.

Mă bucur să evoc, scriitoriceşte, acest subiect august, dar simt cît de puţin respect mă locuieşte, atunci cînd socializez la ordinea zilei. Cu toate acestea, nu mă suspectez de ipocrizie, întrucît sînt animat de sincera nostalgie a respectului autentic. E drept, ne respectăm unii pe alţii tot mai rar, pentru că sîntem tot mai grăbiţi, mai concentraţi pe orizontala pragmatismului de supravieţuire. E de asemenea drept că răsturnarea axiologică inerentă oricărei rupturi istorice nu ne oferă mediul ideal pentru a ne aminti, printr-o elegantă privire întoarsă, că Omul nu există ca abstracţie, ci numai ca prezenţă vie, intrinsec şi generos enigmatică. Starea competiţională care ne-a cuprins – deodată cu democraţia – a încurajat abordările utilitarist-parteneriale. Celălalt nu mai are timp să-mi apară în lumina lui de bună gratuitate, ci doar sub specia folosului temporar. Prieteniile nu se mai axează pe propria energie, cît pe maximizarea profitului comun. Întîlnirile şi-au pierdut majuscula şi s-au prefăcut în „reuniuni" cu miză directă. Alergăm şi sîntem alergaţi într-o fizicitate restrînsă, încrîncenată şi deprimant circulară. E greu să mai respecţi o fiinţă în iureşul unui cotidian acaparat de strategii, standarde & proiecte prezentabile în *Power Point*.

Faceţi un simplu test: acela de a identifica, pe îndelete, persoanele pe care le respectaţi cu adevărat. Nu-i includeţi pe şefii de care vă temeţi (sau care vă sînt agreabili, atîta vreme cît nu vă nedreptăţesc) şi nici pe „idolii" niciodată cunoscuţi, care vă populează, cultural vorbind, imaginarul. Număraţi-i doar pe inşii concreţi, din anturajul zilnic, sau cel mult pe cei ce figurează în agenda telefonică. Dacă, în deplină franchete, nu veţi obţine mai mult de cinci nume, veţi accepta pesemne faptul că o asemenea cifră pune o problemă. Măcar din unghiul bănuielii că nici semenii care vă respectă pe dumneavoastră nu vor fi fiind mai numeroşi.

Augustin IOAN

Retardarea română

La ora integrării

Deunăzi am achiziţionat mobilier de birou de la o firmă expertă în mobilier. Acolo am văzut cu stupoare un produs „nou", scaunul Viktor (de fapt, fotoliu din fişii de piele şi bare de inox). Scaunul în chestiune are drept noutate apariţia lui la firma respectivă şi în România; altminteri, are o venerabilă vîrstă – şaptezeci de ani – şi a fost gîndit de arhitectul Marcel Breuer. Inutil să mai menţionez că scurtul sondaj făcut printre amploiaţii experţilor în mobilier a dovedit că nimeni nu ştia o iotă despre produsul pe care îl vînd; dimpotrivă, domnul arhitect Ion Mircea Enescu, cel care de cincisprezece ani mă onorează cu prietenia sa nesmintită şi care este un venerabil octogenar, a recunoscut imediat scaunul, l-a datat perfect şi l-a folosit cu bucurie în prima sa vizită la sediul firmei mele.

Dacă mă gîndesc cît de primitive mi se păreau, pe litoral, şirurile nesfîrşite de panouri solare de peste parcări, îmi dau seama astăzi că, dimpotrivă, ar fi trebuit să le plîng dispariţia. Ideea era, desigur, bună, deşi pervertită de regimul în interiorul căruia se aplica. Dar retardarea modului de a gîndi relaţia cu mediul în zone unde vîntul şi soarele ar îngădui, dacă nu decuplarea de la reţelele naţionale de putere, cel puţin masive economii la nivelul comunităţii trimit aceste aşezări autohtone, dimpreună cu fauna umană care le populează, în preistorie: la Sulina, spre pildă, se arde păcură greu adusă de pe „continent", cu vapoarele, spre a încălzi blocurile, şi nici măcar o singură tentativă nu a fost vreodată făcută, în ultimii cincisprezece ani, de a pune la lucru briza şi soarele dogoritor.

Continuu să spun că minţile compatrioţilor mei cu bani mulţi sînt schizoide: îşi doresc maşini de cel mai înalt rafinament şi cu design aţîţător, dar îşi comandă locuinţe cît mai retrograde vizual cu putinţă, monumente închinate colibei pe pari, dar trase în marmură de cavou şi cu ţiglă de oţel, neapărat suedeză. Cum pot arhitecţii înşişi să suspine după neoromânesc, pînă acolo încît două din cinci premii importante ale Bienalei de arhitectură Bucureşti 2004 au elogiat tocmai această întoarcere în trecut care ne aminteşte de doamnele de companie ale reginelor române, îmbrăcate în marame de borangic „naţionale" şi cîntînd *a capella* „Ciobănaşului îi place sus la munte la izvor"?... Ne pregătesc unii dintre intelectualii noştri o retragere – neapărat resentimentară – în munţii sinelui colectiv, pîrjolind fîntînile, după ce ne va lovi în moalele capului tsunami-ul integrării din 2007, pentru care nu ne pregătim în nici un chip vizibil? Şi ce altceva decît însăşi definiţia retardării vădeşte faptul că nici un post autohton nu vorbea despre tsunami în zilele lui decembrie 2004 (cînd eveniment era, aici, prezentarea Guvernului cel nou, nu modificarea axei de rotaţie a Pămîntului în urma unui cutremur mai mare decît tot ceea ce am fost învăţaţi să credem că poate exista)? Pentru ca, după aceea, din pură maimuţăreală, să dăm năvală cu teleton-uri – sau teletoane? – de cerşit pentru amărîţii din Asia; asta în condiţiile în care, în cincisprezece ani, nu s-a văzut nici sămînţă de compasiune (fie ea şi *posh*, din cea învăţată din *Cosmopolitan*-ul silabisit cu greu de noi îmbogăţiţi şi/sau noi politruci & femelele lor, adicătelea de toţi aceia care de-abia au lepădat miţoasa de la tîrla natală sau mucii de sub nasul ţinut pînă mai ieri prin tomberoane pentru, azi, limuzinele lor de cîrnăţari), dar o compasiune îndreptată genuin către amărîţii, la fel de năpăstuiţi, care sînt, barem, cetăţeni români.

Nu doar întîrzierea noastră ca naţie e gravă, ci, literalmente, înapoierea: ne retragem din bruma de modernitate pe care o parcursesem, ne repliem pe codurile tari (şi proaste) ale celor deja ştiute, sîntem conservatori (dar ne lipseşte conserva...). Sîntem astăzi mai înapoia generaţiei bunicilor noştri, cei care au prins începuturile modernităţii în România. Casele lor sînt mai moderne, mai proprii timpului lor decît sînt cele de azi – timpului nostru. Şi, aproape de necrezut, ele sînt mai moderne – în sensul stilistic – în valoare absolută, comparate – fără context – cu cele de azi. Bisericile pe care le făceau erau mai sofisticate, edificiile lor administrative – mai impresionante şi mai urbane, fără să fie cu necesitate mai mari ca masă edificată (dimpotrivă: comparaţi Şcoala de Război/Academia Militară cu Casa Republicii, sau Primăria interbelică a sectorului 1 din Banu Manta cu Primăria sectorului 2, de la Obor, nou-nouţă). Discuţiile între experţi şi polemicile interbelice în chestiunea politicilor urbane aveau două caracteristici care le despart dramatic de cele de astăzi: 1) existau şi erau făcute publice de reviste şi cotidiene şi 2) erau interesante, educate şi erau efective, fiind chiar aplicate de administraţii. Cît despre diferenţa dintre calitatea administraţiilor de dinainte de război şi absenţa oricăror calităţi (ba chiar a oricăror atribute menţionabile, pozitive sau nu) a celor de azi, ea merită o discuţie în sine.

Modernizarea – forţată, ca toate modernizările lumii – a fost neasimilată şi, de îndată ce a dispărut comandamentul ideologic care o propulsa – fie şi în formele caricate pe care le cunoaştem –, ea a fost abandonată. Cum poate o minte teafără să fie în acelaşi timp avangardistă şi retrogradă (nici măcar conservatoare)? Cum poate intelectualul român să fie postmodern în, spre pildă, literatură şi să nu fie consistent (dacă nu omogen) în relaţiile sale cu celelalte arte, fie şi în chipul obsolet în care multe – precum arhitectura – se practică la noi?

Retardarea noastră este una profundă, resentimentară. Ea dă seama de carenţe esenţiale de educaţie (care sînt ale sistemului, fireşte, dar sînt transferate pînă devin ale individului, care are datoria propriei sale formări) şi de asumare a prezentului. Mă tem că, dacă este să parcurgem pe repede înainte şi programele politice ale trecutelor alegeri, nicăieri nu vom vedea o analiză lucidă a datelor şi a datului de la care plecăm. Care sînt proiectele societale de viitor pe care ni le-au pregătit intelectualii noştri, cei aflaţi în poziţii de decizie culturală, politică şi educaţională în cincisprezece ani irosiţi din viaţa lor şi a noastră? Cu ce bilanţ de risipire, de întîrziere şi de – să îi spunem pe nume – incultură fudulă ne prezentăm la integrare, de unde paşi înapoi, de felul celor pe care îi mai fac, cu bărbile-n vînt, ierarhii ortodocşi greci, care nici acum nu pricep ce i-a lovit după intrarea în UE, nu mai sînt posibili? Trebuie să ne spună un grup de hip-hop „România, trezeşte-te!", pentru că noi, cei care datorăm adormitei Românii barem bruma de cultură generală pe care ne-a dat-o şcoala de odinioară, noi – intelectualii şi deştepţii şi culţii şi înţeleptii şi sfinţii şi experţii –, noi toţi am părăsit-o, între două cocktail-uri şi o bursă în Vest, uitînd să ne facem temele pentru examinarea finală: cea a admiterii în civilizaţia contemporană.

Întîrziată, România va fi admisă fără loc în Europa. Oricum candidase pe locuri speciale, pentru handicapaţi, fiind reuşită pe pile, repetentă din start, deoarece a venit la examen fără cei cincisprezece ani de acasă. Asta şi pentru că învăţătorii ei nu se vor fi prezentat la slujbă, în toţi aceşti ani, ocupaţi cu meditaţiile prin vecinii mai avuţi, care le-au lipit niscai parai pe frunte: micile şpăgi ale supravieţuirii individuale.

publicitate

Radio & Afaceri MIX fm 100,6

Reteaua MIX FM
27 de statii radio în România

ROMÂNIA LA RAPORT

cu Carol Sebastian

Un dialog în FM în care
întrebările nu rămîn fără răspuns

ORA 17:00 şi 20:00*

mesaje la: romanialaraport@infomix.ro

**de Luni pînă Vineri de la 17:00 la 18:00 şi de la 20: 00 la 21:00*
Sîmbătă şi Duminică de la 17:00 la 18:00

Alexandru CĂLINESCU

interstiţii

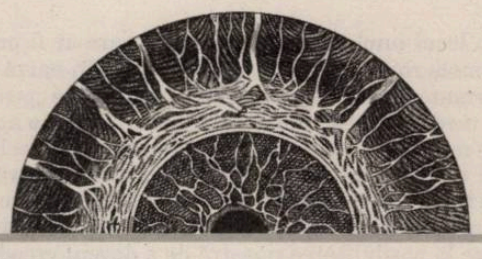

Miliardarul nebun

Eal nu ştiu cîtelea articol despre Howard Hughes pe care îl citesc şi încerc aceeaşi reacţie de stupoare în faţa extravaganţelor demente şi morbide ale personajului. Legenda a fost depăşită, în cazul său, de adevărul faptelor, pentru că ultimii săi biografi pretind că în multe privinţe nu mai există dubii, ba chiar introduc elemente noi, cum ar fi ipoteza că Hughes a murit de SIDA. Miliardarul nebun, aşadar, inventator, pilot, constructor, proprietar al companiei TWA, producător de cinema, regizor, ipohondru şi bolnav închipuit, maniaco-depresiv; omul care s-a culcat cu o mie de femei. Nu se ştie dacă într-adevăr o mie, dar au fost cu siguranţă 160 de staruri şi de actriţe de prim rang de la Hollywood. Lista e incredibilă: Ava Gardner, Rita Hayworth, Bette Davis, Joan Crawford, Yvonne de Carlo, Katherine Hepburn, Cyd Charisse, Linda Darnel, Gina Lollobrigida, Jean Harlow, Elizabeth Taylor, Jane Russell, Marilyn Monroe, Lana Turner, Ginger Rogers – cele mai lungi picioare, cei mai rotunzi şi mai calzi sîni, cele mai senzuale braţe de la Hollywood. Nu am pus la socoteală pe a doua lui soţie, actriţa Jean Peters. Asta ca să ajungă în ultimul hal de depresie, precum alt colecţionar de femei, Georges Simenon. Noul său biograf, Charles Higham, îl adaugă pe listă pe... Cary Grant, făcînd din Hughes un bisexual.

Bricoleur de geniu (reducea totul, inclusiv amorul, la o chestiune de tehnică, spune un comentator), inventează un giroscop (copiat de naziști), o rachetă sol-aer, avionul militar XF 11, plănuieşte un hidroavion gigantic, „Spruce Goose“, cu 16 motoare; acesta zboară foarte puţin, la 50 de metri înălţime, pe 2 noiembrie 1947, deasupra golfului din dreptul oraşului Los Angeles. A traversat cu avionul Statele Unite, de la Los Angeles la New York, în februarie 1937; în iulie 1938 a făcut turul globului în 3 zile, 19 ore, 4 minute şi 10 secunde. A fost victima mai multor accidente aviatice.

A produs filme – *Scarface* de Hawks şi *The Outlaw* (început de Hawks şi terminat de el însuşi).

Ar fi fost agresat sexual, în copilărie, de unchiul său. De la mamă a moştenit fobia microbilor, pe care a dus-o dincolo de patologie. Ultima lui fotografie e din 1952. E înalt cît o prăjină, are aproape doi metri şi stă mereu în apropierea unui avion. Din anii '50 nu-şi mai taie unghiile şi părul; cere să i se păstreze dejecţiile în recipiente speciale. Tot semn de demenţă: e mort de frică din cauza microbilor, dar trăieşte într-o murdărie indescriptibilă. Nu pune mîna pe clanţă, cere să i se aducă ziarul împreună cu şapte şerveţele Kleenex. La fiecare masă mănîncă nouă (alţii pretind că douăsprezece) boabe de mazăre de anumită dimensiune, împreună cu o bucată de carne friptă la o anumită temperatură; apa minerală îi e adusă dintr-o rezervă specială, desertul e întotdeauna acelaşi. Aşa cum şi cămăşile nu erau decît de un singur model. A început să îşi injecteze codeină, iar cînd a murit în 1976 (se născuse în 1905), în avionul care îl ducea din Mexic în Texas, cîntărea mai puţin de 40 de kilograme.

Toţi l-au descris ca pe un tiran, un bărbat violent, conştient că are o putere nelimitată, incapabil de sentimente omeneşti. Din adolescenţă a dovedit o lipsă totală de scrupule, în primul rînd prin modul în care a intrat în posesia moştenirii familiale. A reuşit să se sustragă tuturor anchetelor şi controalelor financiare, deşi n-a plătit niciodată impozit. Colosal de bogat, nu avea nimic care să-i aparţină cu adevărat, nici case, nici tablouri (şi, cu siguranţă, nici femeile care erau silite să-i împartă patul). Avea următoarea maximă preferată: „Să nu te întorci niciodată din drum şi să nu faci niciodată acelaşi lucru“. Îl detesta pe Lindbergh, îi detesta pe cei din clanul Kennedy, a fost la originea scandalului Watergate deoarece îi dăduse bani lui Nixon. A declarat că „nu există om pe pămînt pe care nu pot să-l cumpăr sau să-l distrug“. Singura persoană care l-a înfruntat a fost, se zice, Ava Gardner, care i-a aruncat pe fereastră bijuteriile primite şi i-a spart doi dinţi cînd el a lovit-o.

Nici nu mai contează că de averea lui era să se aleagă praful, fără tenacitatea unui nepot ce a reuşit să-i păcălească pe mormonii infiltraţi în anturajul miliardarului nebun.

Îmi vine să scriu, ca în romanele proaste: nu fac, iubiţi cititori, decît să repet ce am citit şi auzit de la alţii. Şi tot mă minunez. Teamă mi-e că nu altfel se va întîmpla şi după ce voi fi văzut filmul lui Scorsese, cu Leonardo di Caprio în rolul miliardarului aviator.

replici

Puţină salubritate!

Răspuns la un nontext

Aparent fără a se asigura că nu se lasă antrenată într-o manevră lipsită de probitate, *Dilema veche* a ales să publice în numărul 53/2005 un text-insultă semnat de istoricul clujean Ovidiu Pecican, „Utopia publicisticii autosuficiente“. Sub pretextul criticii la întîmplare a unui articol de ceva mai mult de o pagină din cele 180 ale numărului 18 al revistei *Idea. Artă + societate,* acesta mai însăilează şi ceva ca un rechizitoriu la adresa întregului proiect intelectual-critic (artistic şi nu numai) al revistei noastre. Menţionăm aici din capul locului – pentru a neutraliza orice confuzii *scontate* de tactica prin care dl Pecican pune în scenă un soi de intimitate cu redacţia *Idea* – că dînsul nu a participat la nici unul dintre proiectele noastre. Nici la revistă, nici la Editura *Idea.*

Cititorii *Dilemei vechi* familiarizaţi cu preocupările şi cu interesele noastre, recognoscibile deja în specificitatea lor de „nişă“, vor fi putut măsura singuri inadecvarea crasă în care se plasează dl Pecican atunci cînd ne „judecă“ – hlizindu-se mai ales către galerie – cu cotul grobian-şic cu care tot belferul cultural de la noi îşi dă cu părerea, numai să se afle în treabă. La urma urmei, poate că spectacolul ieftin al dlui Pecican, ieşit la atac cu lancea ruginită a... *Daciei literare,* n-ar fi decît ridicol, dacă mobilurile decelabile în acesta s-ar reduce la preferinţe divergente de stil discursiv şi intelectual.

Deşi textul nu este, în mod vădit, altceva decît o încropeală, ne vedem nevoiţi să venim cu o replică (e doar numele genului jurnalistic), nu la articolul său, ci doar în urma acestei nondiscuţii. Facem aceasta numai pentru a oferi acelor cititori ai *Dilemei vechi* care nu cunosc, poate, revista *Idea* şi nici culisele scenei artistice contemporane româneşti, o lămurire în privinţa raţiunilor care ne fac să considerăm textul dlui Pecican *sub* nivelul oricărei discuţii oneste şi în afara unei propuneri de dezbatere decente. Şi o mai facem şi pentru a da glas convingerii noastre că e în joc o condiţie esenţială de salubritate a spaţiului public-intelectual, aceea a respingerii complicităţilor imorale de dincolo de texte.

Aşadar, pe autor îl revoltă în mod special critica adusă unui anumit proiect de expoziţie, limbajul în care ea a fost articulată şi, de aici, însuşi proiectul de revistă care a găzduit acest gest. Autorul reclamă că a fost deranjat „gastric“ de limbajul abscons al criticii, dar mai ales de „lipsa unei elementare coerenţe“ care a determinat-o pe Alina Şerban să enunţe această critică, deşi a fost ea însăşi participantă la expoziţie (o informaţie nu întru totul exactă, de altfel). În alte cuvinte, mai simple, dl Pecican întreabă: de ce nu a plecat, „scîrbită“ cum era, dacă nu i-a plăcut? Iar aici, nu e nevoie să căutăm explicaţii mai rafinate, răspunsul vine repede, odată cu motivaţia reală a articolului, dezvăluită chiar de autor: „am apelat la curatorul evenimentelor artistice discutate – (...) persoana îmi este, ea însăşi, prietenă – spre a mă edifica“. Rămîne însă, pentru toţi, întreagă, o mirare: cine la cine a apelat, de fapt? Prietenul la prietenă (dna Maria Rus Bojan, pentru a risipi suspansul) sau invers?

Pe lîngă această subtilă comunicare între prieteni, dl Pecican se foloseşte de ocazie pentru a reproşa complexitatea generală a limbii din revistă, şi găseşte de cuviinţă să expedieze în neant mai ales eforturile de traducere depuse de realizatorii şi colaboratorii ei. Autorul mai insinuează şi că ne-am ghida, în selecţia textelor, după vorba lui Heliade Rădulescu: „scriţi orice...“ etc. Discuţia, aici, aşa cum sugeram deja, ar fi una mai complicată decît ne lasă s-o facem ştacheta impusă de criticul nostru; inclusiv în privinţa limbii şi, desigur, a raportului text-imagine. Vom nota de aceea numai că istoricul – preocupat, mai nou, de antropologia culturală – nu se oboseşte defel să chestioneze oportunitatea ori calitatea traducerilor, dacă acestea sînt inedite ori pertinente în România, ori măcar dacă alcătuiesc un corp coerent cu proiectul general al revistei, pe care de altfel, e limpede, nici nu-l înţelege. Pur şi simplu *ratează* să sesizeze natura lor de traduceri culturale. Tot ce poate spune e că traducerile sînt prea multe şi că textele de autor sînt prea complexe („încifrate“). Aceasta este platforma „autosuficientă“ care îi permite autorului să lanseze apoi cîteva intervenţii al căror umor de prost-gust e egalat doar de o îngustime de spirit pe măsură.

Astfel, pentru că „ideile“ contează prea puţin pentru asemenea scrieri „teleghidate“, dl Pecican opinează că numele revistei noastre ar fi un simplu englezism. Fără alte comentarii, reamintim doar că *idea* este în primul rînd un cuvînt grecesc (chiar „filosofic“, ce să-i faci) pentru „aspect“, „configuraţie vizibilă“, „formă/figură“, adică un nume sub care un dublu demers – de decriptare a artei şi de analiză critică a actualului – se poate articula de o manieră semnificativă.

În cele din urmă, un asemenea gest evidenţiază tocmai concepţia rudimentară de „critică“ pe care duzini de autori ca O. Pecican o întrebuinţează în *practica* lor scriitoricească, fără a se mai obosi să „traducă“ ori să „complice“ propriile fundamente *teoretice:* critica este, pentru Ovidiu Pecican, ceva scris împotriva cuiva, un atac sau un serviciu personal, şi nu o încercare de a gîndi împreună. Textul său plăteşte doar poliţe. Ca unic recurs împotriva a aşa ceva, doar necesitatea în sine a unei luări de poziţie în faţa a ceea ce rămîne intolerabil. Atît.

Plus, eventual, cîteva nedumeriri adresate chiar revistei-gazdă a articolului: de ce a ales *Dilema veche* să publice un text precum cel al dlui Pecican, meschin atît în intenţie, cît şi în realizare? Apoi: scoaterea în exergă de către redacţia *Dilemei vechi* a celui mai nefericit (pentru că agresiv obtuz) pasaj din articol să exprime oare şi poziţia redacţiei faţă de revista *Idea?*

Redacţia revistei *Idea. Artă + societate*

N. red.: Nu. E o practică gazetărească obişnuită, fără conotaţii ideologice. De altfel, am înţeles ce vă reproşa dl Pecican (nu înseamnă că sîntem de acord); n-am înţeles de ce oferă „un spectacol ieftin“, „meschin“ etc. Pentru atîta decriptare a artei pare cam puţin. În ceea ce ne priveşte, conflictul e încheiat. Vă dorim sănătate şi voie bună!

Dragoş BUCURENCI

pîine prăjită

Influenţe tip buletin

Oamenii care nu au legitimaţii nu-mi inspiră încredere. Ori sînt naivi, ori au spatele asigurat de vreo mafie politică, ori sînt rude pînă la gradul al treilea cu cineva din Top Capital 300. O legitimaţie nu e totuna cu un B-xx-SPP şi nici nu se compară cu un B-69-SEX pe un Hyundai Coupé, dar e, totuşi, ceva. O legitimaţie poate fi fictivă, falsificată sau dobîndită ilicit. Prin constrast, un Hyundai Coupé, chiar şi furat, va fi întotdeauna ceva autentic. În primii ani de liceu de informatică, întreprinzătorii clasei se împărţeau în două: cei care falsificau cărţi de credit pentru a face cumpărături pe *amazon.com* şi cei care falsificau legitimaţii de elev la „Dinu Lipatti“ pentru a intra gratis la concerte. Captiv aceluiaşi scenariu meloman, mi-am dobîndit mai tîrziu prima acreditare de presă la un concert al lui Radu Lupu, pe vremea cînd un abonament la Festivalul „Enescu“ costa de vreo 50 de ori cît alocaţia mea.

Majoratul a adus cu sine o înţelegere psihologică mai rafinată a vaguităţii fecunde care învăluie autoritatea emanată de o legitimaţie: efectul în timp şi spaţiu este direct proporţional cu obscuritatea informaţiei pe care o cuprinde. Găsesc exemplar cazul unui lucrător la biblioteca unui centru cultural străin care a fost asimilat diplomaţilor, întrucît s-a legitimat ca lucrînd la serviciul de *informaţii* al centrului. Dintre cei care reacţionează pavlovian la vederea unei legitimaţii, poliţiştii şi controlorii sînt cei mai savuroşi. La intrarea în săli de spectacole sau în cluburi, contează prea puţin dacă eşti *cineva,* important este să fii *de undeva*. La fel, aparatele radar uită subit înregistrările peste limita legală, iar poliţiştii refuză demn micile atenţii, dacă legitimaţia este însoţită de un mic scenariu care te plasează pe harta operaţiunilor legate de siguranţa naţională („sînt cu un expert israelian, sîntem aşteptaţi la un dineu la reşedinţa ambasadorului maltez“). Excesul de obscuritate poate friza absurdul: „Cu cine sînteţi?“ – mă întreabă un gradat arătînd spre maşină, „Îmi pare rău, dar nu pot da nume“ – răspund, „E-n ordine. Mergeţi!“...

Veţi spune că încurajez micul trafic de influenţă. Voi răspunde că nu fac decît să speculez scurgerile de materie cenuşie dintr-un sistem de pile şi şpăgi în care primele îmi lipsesc, iar pe cele din urmă nu sînt de acord să mi le permit. Într-o ţară în care poţi fi amendat pentru că ai condus fără a avea cu tine un act de identitate, altul decît permisul de conducere, prefer să-mi menajez buzunarele pantalonilor purtînd în ele o legitimaţie. În aşteptarea însănătoşirii sistemului sau a revenirii modei buzunarelor largi, ţin mai mult la calitatea stofei decît la stofa de civism care mi se impută.

Ciprian MIHALI

(In)actualitatea lui Foucault. La Bucureşti

S-a întîmplat pe 10 decembrie 2004. Adică într-un soi de vinere mare, aceea dinaintea turului doi de la prezidenţiale, cînd toată suflarea românească era cu ochii pe televizor şi pe ziare, cînd gradul de saturare politică a minţilor atingea paroxismul. Ne aflam încă sub impresia puternică a unicei confruntări directe dintre cei doi candidaţi şi era puţin loc pentru alte impresii. Mai ales pentru cele filosofice.

Ei bine, în această ambianţă, Biroul de Carte al Ambasadei Franţei şi Institutul Francez din Bucureşti, mai precis excelentele organizatoare şi gazde care sînt Judith Oriol şi Irina Boulin-Ghica, s-au încăpăţînat să organizeze o zi de lucru în jurul lui Michel Foucault, la douăzeci de ani de la moartea filosofului. Publicul, neaşteptat de numeros, studenţi şi nu numai, i-a putut audia pe Fabienne Brugère şi Guillaume le Blanc (Bordeaux), Philippe Sabot (Lille) şi Philippe Chevallier (Paris), din Franţa, pe Mihaela Irimia, Bogdan Ghiu şi Ciprian Mihali din România. Expunerile au fost urmate de două lansări de carte: prima, retraducerea *Istoriei sexualităţii* în trei volume la Editura Univers, dorind să repare ceva din catastrofa primei editări a acestei lucrări, la o editură timişoreană în urmă cu zece ani. Cea de-a doua, prezentînd primele două apariţii dintr-o serie de patru de la Editura Idea Design & Print, ce conţin o selecţie a celor mai importante studii ale lui Foucault din monumentala *Dits et écrits* (Gallimard, 1994, peste trei mii de pagini).

În ciuda acestei desfăşurări de forţe, întîlnirea de la Institutul Francez rămîne un eveniment destul de izolat în receptarea şi dezbaterea ideilor lui Foucault. După cunoştinţele mele, cu excepţia colocviului de la Cluj, din octombrie, care, sub patronajul Colegiului Noua Europă şi al Fundaţiei Idea, a adunat vreme de două zile filosofi, literaţi, arhitecţi etc. pentru a vorbi despre filosoful francez, nici o altă întîlnire n-a fost organizată în anul ce tocmai a trecut pentru a marca dispariţia cu două decenii în urmă a unuia dintre cei mai influenţi gînditori ai secolului XX. Şi spun aceasta nu dintr-o nevoie de festivism – care adeseori nu face decît să încurajeze ignoranţa ori epigonismul –, ci pentru a împărtăşi o constatare aproape surprinzătoare: în mediile culturale româneşti, Michel Foucault este un autor în cel mai rău caz ignorat, iar în cel mai bun caz prost înţeles ori de-a dreptul dispreţuit. Cu excepţia cîtorva cursuri universitare şi în ciuda tot mai numeroaselor traduceri, el rămîne un filosof absent din dialogurile intelectuale, de ce nu şi politice ori politologice, de la noi. Despre această absenţă – care-mi pare simptomatică pentru felul în care sînt trataţi un mare număr de autori contemporani, semn al unei imaturităţi tot mai păgubitoare şi al unui partizanat ideatic patent – se pot spune foarte multe. E, în fond, o temă generoasă de istoria ideilor şi cu siguranţă specialiştii acestui domeniu vor avea cu ce să se delecteze peste ani.

Aici, voi spune doar cîteva cuvinte pe marginea momentului Foucault de la Institutul Francez; nu voi face procesul-verbal al acestei întîlniri şi nici nu voi repovesti pe scurt ce-au spus invitaţii (şi au spus bine...). Gestul mi s-ar părea inutil, căci nu e vorba de a bifa încă o acţiune într-un CV sau într-un plan de lucru. Voi aminti că tema întîlnirii a fost „Modernităţile lui Foucault", un plural invitînd el însuşi la descompunerea reflecţiei pe mai multe paliere, de la cel vizînd modernitatea (actualitatea) gîndirii şi scrierilor sale, trecînd prin cel referitor la Foucault drept un teoretician al istoriei moderne, pînă la luarea în seamă a chiar multiplicităţii „modernităţilor". Căci, prin acest ultim palier, trebuie s-o spunem încă o dată şi o s-o spunem de fiecare dată cînd spiritele superficiale vor agita lozinci facile, nu e vorba de „postmodernitate" şi „postmodernism" ca de o epocă şi o teorie a ei încurajînd relativismul şi, prin asta, ruinînd posibilităţile de întemeiere discursivă şi de dialog. Foucault este foarte clar asupra acestui punct, într-un text din ultimii ani de viaţă („Ce sînt Luminile?", text tradus în volumul *Ce este un autor?* Editura Idea, Cluj, 2004), consacrat, printre alţii, unui mare filosof al modernităţii, celebrat şi el în 2004, la două secole de la moarte, Immanuel Kant: în locul unui calendar istoric în care ar fi precedată de o premodernitate, mai mult sau mai puţin naivă şi arhaică, şi urmată de o misterioasă şi neliniştitoare „postmodernitate", modernitatea trebuie citită şi trăită ca o atitudine. Ethosul modern – ne-o spun Baudelaire, Nietzsche, Benjamin şi mulţi alţii – este o lucrare asupra noastră înşine, travaliu îndelung şi răbdător al libertăţii, prin care – spera Kant – am putea să devenim majori. Foucault este sceptic cu privire la posibilitatea noastră de a deveni vreodată majori; speranţa kantiană de acum două veacuri nu s-a concretizat într-un majorat al umanităţii; am rămas încă dependenţi de tot felul de autorităţi spirituale, care gîndesc pentru noi şi ne oferă soluţii confortabile la opţiunile pe care societatea contemporană ni le propune. Ceea ce ar trebui să păstrăm şi să exersăm – crede filosoful francez – din neliniştea optimistă a lui Kant şi ca oameni moderni – este o sensibilitate faţă de prezent, ca o critică permanentă a noastră înşine şi a raportului nostru cu actualitatea.

Dintr-o asemenea perspectivă, atunci, noi ne situăm astăzi într-o rea actualitate faţă de Foucault, dar şi faţă de atîţia alţi gînditori ai modernităţii: dependenţi de prezent, noi îl trăim sub forma jurnalistică, a „actualităţilor" care compun buletinele de ştiri, seduşi prea uşor de farmecele evenimentului mediatic, incapabili să stabilim cu ceea ce ne vine din lumea înconjurătoare o inactualitate – cum ar zice Nietzsche – acea distanţă care să ne îngăduie să devenim critici faţă de spectacolul cotidian şi exigenţi faţă de noi înşine. Propunerea lui Foucault, de a lucra asupra propriilor noastre limite, n-a ajuns încă la urechile noastre. Încă ne simţim bine între aceste limite, mediocritatea şi gloria locală sînt de-ajuns pentru a umple o viaţă (intelectuală, cel puţin), iar micile satisfacţii (economice, politice, profesionale), pe care le căutăm şi le obţinem, ne ţin departe de majoratul la care, naiv poate, spera Kant.

Cristina FOARFĂ

O critică... mortală

Considerat cel mai important critic literar german al ultimelor decenii, Marcel Reich-Ranicki este, cel puţin la prima vedere, un tip relaxat, tranşant, volubil, a cărui emisiune televizată, *Literarisches Quartett*, face un *rating* uriaş şi ale cărui verdicte simple nasc nu de puţine ori controverse care dinamitează viaţa culturală din Germania.

Judecăţile sale nu rămîn niciodată fără ecou, fiind vorba de cineva care taie şi spînzură cu nonşalanţă şi polemizează pe teme literare cu naturaleţea cu care ar vorbi despre prognoza meteo. De altfel, acesta este şi scopul emisiunii, ne spune Marcel Reich-Ranicki: „Vom vorbi despre cărţi aşa cum vorbim de obicei, cu afecţiune şi natural, poate un pic maliţios, dar în orice caz clar, foarte clar. Claritatea este politeţea criticului". Abordarea elegantă, foarte sigură pe sine, care lasă cărţile acolo unde sînt ele de fapt, este marca unui discurs viu, chiar agresiv, ce a aruncat deoparte morga academică pentru a putea spune lucrurilor pe nume. Criticul se foloseşte de televiziune pentru „a exercita un efect larg asupra publicului", conştient că articolele publicate în *Die Zeit, F.A.Z, Spiegel* sau în cărţile de critică, deşi îl reprezintă mai bine, nu sînt suficiente pentru a-şi face auzită vocea care nu vrea altceva decît să „mijlocească între literatură şi viaţă". Iar *Literarisches Quartett* exact asta face, pune spontaneitatea pe primul plan şi mizează pe *show* ca modalitate de a face textele accesibile chiar şi unor oameni care altfel nu ar fi interesaţi de ele. Faptul că vorbeşte pentru cititori este reflectat de formatul emisiunii. Nu este vorba de un *one man show;* deşi criticul simte nevoia schimbului permanent de idei cu cei doi invitaţi ai săi, se adresează de fapt publicului aflat foarte aproape de el, în platou, urmărindu-i fiecare reacţie.

Marcel Reich-Ranicki nu umblă cu mănuşi în tratarea cărţilor, nu menajează pe nimeni, de aici şi numărul impresionant de sensibilităţi literare, de autor, ultragiate. Şi cum literatura naşte pasiuni puternice, cel mai cunoscut caz de acest gen, dar nu singurul, îl are ca protagonist pe scriitorul Martin Walser cu al său roman, *Moartea unui critic*. Acesta prezintă nici mai mult nici mai puţin decît presupusa ucidere a unui critic literar de succes de către un scriitor nemulţumit. Aluziile la personalitatea lui Reich-Ranicki sînt transparente: criticul face legea în literatură prin intermediul televiziunii, este evreu, de unde şi tonul profund antisemit al cărţii, care a generat nenumărate reacţii şi a adus în discuţie din nou problema delicată a legitimităţii morale a unui astfel de demers.

Ajuns la vîrsta de 84 de ani, Marcel Reich-Ranicki a traversat o istorie deloc simplă, luînd în acelaşi timp, fără încetare, pulsul literaturii germane. Toată lumea se aştepta ca să-şi scrie autobiografia după chipul şi asemănarea eului său de televiziune: tăios şi polemic. Scrisă pe parcursul a 6 ani, *Mein Leben* a apărut în 1999 în Germania şi a fost încă de la început un enorm succes editorial, datorat şi faptului că autorul a ştiut să creeze un orizont de aşteptare, făcîndu-şi cunoscută încă de la început intenţia de a-şi scrie autobiografia, ţinînd publicul la curent pe tot parcursul elaborării ei. *Viaţa mea* ne arată o cu totul altă faţă a temutului critic literar. Cartea înlocuieşte tonul pătimaş cu cel confesiv, liniştit, care lasă uneori lucrurile în suspensie, le umanizează şi le dă o inconfundabilă notă personală, susţinută prin pasaje de o tandreţe surprinzătoare. Imaginea de *tiran* se estompează, lăsînd loc unei poveşti tulburătoare care reconstituie, mai mult sau mai puţin direct, un întreg *background* istoric. Născut în Polonia într-o familie de evrei,

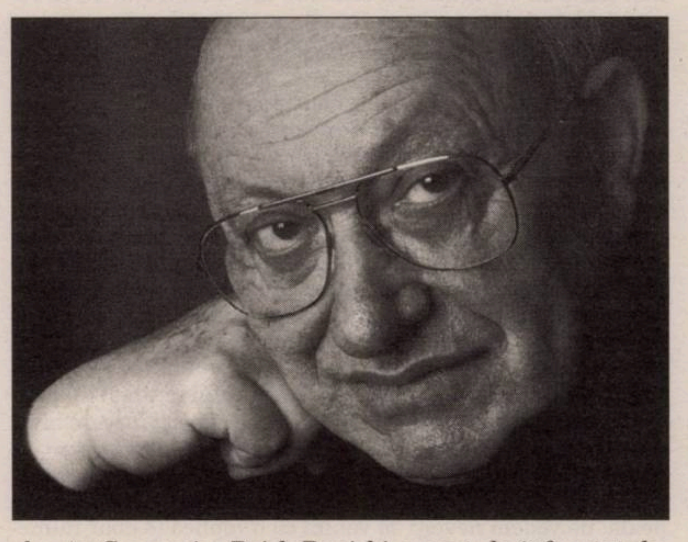

elev în Germania, Reich-Ranicki a avut de înfruntat deportările naziste şi teroarea ghetoului din Varşovia, unde îşi pierde familia, dusă într-un lagăr de exterminare. Întoarcerea în Germania, după ce o perioadă lucrează pentru serviciile secrete poloneze, este o dovadă a fidelităţii sale faţă de literatura germană. Apartenenţa la celebrul Grup 47 precum şi articolele din cele mai cunoscute publicaţii îi asigură rapid consacrarea.

Lansarea traducerii în limba română, publicate la Editura Hasefer, a avut loc pe 20 ianuarie 2004 la Institutul Goethe. Despre carte au vorbit, pe lîngă reprezentantul editurii şi cel al Comunităţii evreieşti din România, traducătorul Alexandru Şahighian şi criticul literar Dan C. Mihăilescu. Dacă Alexandru Şahighian a vorbit despre problemele traducerii unui astfel de text în limba română, precum şi despre contextul special pe care acesta îl reflectă, Dan C. Mihăilescu a pus accentul pe tipul de autoritate critică pe care Marcel Reich-Ranicki îl reprezintă, omniscient, justiţiar şi combativ, analog cu ceea ce însemnau înainte de Revoluţie verdictele lui Nicolae Manolescu sau cele ale Monicăi Lovinescu. Întîlnirea a fost completată de înregistrări video ale *Cvartetului literar,* o emisiune zgomotoasă, unde se rîde mult... dar foarte serios.

EDITURA POLIROM

■ Dorin Dobrincu, Constantin Iordachi (editori)
Ţărănimea şi puterea
Procesul de colectivizare
a agriculturii în România (1949-1962)

Noutăţi:

■ Monica Broşteanu
Numele lui Dumnezeu în Coran şi în Biblie

■ José Saramago
Eseu despre orbire

■ Dino Buzzati
Cele mai frumoase povestiri

Suplimentul de CULTURĂ
Un săptămînal realizat
în colaborare cu *Ziarul de Iaşi*
www.polirom.ro

Simona SORA

puzzlecturi

Cartea morţilor

● **Sonia Larian, *Bietele corpuri*, ediţia a II-a, prefaţă de Adriana Babeţi, Editura Polirom, 2004.**

De la prima apariţie, în 1986, romanul Soniei Larian a fost tratat ca o excepţie. O excepţie faţă de curentul dominant (era anul publicării *Tratamentului fabulatoriu* de M. Nedelciu), o excepţie de la arta (narativă) a romanului, o excepţie de la canonul prozastic. În epocă, despre *Bietele corpuri* nu a scris Manolescu (oare de ce?), dar au scris Dana Dumitriu, Valeriu Cristea, Al. Călinescu, Adriana Babeţi, N. Manea, Sorin Titel. Au scris, cu alte cuvinte, mai ales alţi prozatori şi un tip special de critici, interesaţi îndeosebi de graniţele literaturii. Iar întrebarea pe care şi-au pus-o cu toţii, inclusiv Ion Vartic redactînd articolul pentru *Dicţionarul scriitorilor români,* a fost dacă această carte *excepţională* este sau nu roman, aşa cum se recomandă. Este, pînă la urmă, un roman aparte, coagulat prin propria sa forţă interioară – din jurnale, din alte cărţi, din evenimente pe cît de evanescente, pe atît de grele existenţial şi narativ.

Jurnal al identităţilor corporale succesive, jurnal de lectură obsedat de corporalitate, roman de familie reţinînd mai ales urmele lăsate în memoria trupului propriu de către celelalte corpuri, dar mai ales un roman despre descompunerea progresivă şi moartea „bietelor corpuri", cartea Soniei Larian este o excepţie şi în prezent. În literatura care se scrie azi, la noi, corporalitate înseamnă, mai degrabă, sexualitate surprinsă de propriile posibilităţi (de exprimare), mizerabilism organic, dezinhibare şi autoexprimare pînă la un capăt care rămîne, cel mai adesea, dincoace de literatură. Există, de asemenea, acea corporalitate literară (prezentă la Mircea Cărtărescu, Gheorghe Crăciun, Simona Popescu) în care organicul se suprapune peste alt gen de urgenţă, aceea de a surprinde gîndul viu, memoria depusă în pliurile corpului care scrie. Aceasta este „filiera romanescă" actuală pe care romanul Soniei Larian din 1986 o prefigurează aproape dureros, cu o intransigenţă a „scrisului de sine" pe cît de epurată de retorica genurilor, pe atît de adevărată. La fel cum, într-un sens mai larg, *Bietele corpuri* se înrudeşte cu *Întîmplările* lui Blecher redescoperite organic, cu experimentalismul nonfictiv al lui Livius Ciocârlie din *Un Burgtheater provincial*, dar şi cu zona crepusculară a romanelor central-europene (Bruno Schulz şi Danilo Kiš, citaţi de Adriana Babeţi în prefaţă, însă şi „recenţii" Pawel Huelle sau Nikola Milosević).

Din ce e făcut, aşadar, corpul care scrie despre corp şi cum funcţionează el în enorma previzibilitate fiziologică (şi literară) a celorlalte corpuri? Corpul care scrie este, de fapt, o succesiune de corpuri, numite diferit – patetica şi exaltata Stella Penibila, Gelsomina (I, II, III), Xenia, Sonia, Ariadna (numele real al prozatoarei fiind Ariane Lewenstein) – şi reunite de incisiva „Gels Cot B, cotrobăind prin vechi manuscrise". O suprapunere de corpuri tinere şi mature, simţind diferit, citind diferit şi scriind cu toate aceste diferenţe un manuscris circular în care visele decriptează realul, senzaţiile ţin loc de judecăţi definitive, iar „gusturile şi dezgusturile" definesc caractere şi vieţi. Scriitoarea mizează pînă la capăt pe unicitatea transmisibilă a acestor visuri-senzaţii-gusturi/dezgusturi, pe o „memorie a corpului... avîndu-şi un gust al ei, un fel de imagine-gust". Corpul este însă mai ales locul în care urmele trecutului viu se păstrează într-o formă particulară. În economia cărţii, aici se duce lupta cu „Animalul Inform" despre care scrie mai ales prima Gelsomină (genuină, mai degrabă decît ridicolă, aşa cum memoria ironică vrea s-o restituie), cu informalul fără limite, cu haosul personal, diferit numai prin anvergură de „materia ca materie", de mineralul fără tresărire, numit de Sonia Larian *Marandenbòne*.

Adriana Babeţi explică, în introducere, un posibil sens al construirii substantivului (cînd comun, cînd propriu), adjectivului, adverbului *Marandenbòne,* folosind gramatica ebraică a lui Fabre d'Olivet în interpretarea visului lingvistic care deschide cartea. E un vis în care „visătoarea" caută cu disperare litera *n* pe zeci de foi risipite. Acest *n* pierdut, alături de *d,* dă naştere, spune Adriana Babeţi, preluîndu-l pe d'Olivet, rădăcinii ce stă la baza tuturor „ideilor dispersării, ale unei mişcări nesigure, agitate, o fugă, o nelinişte, un exil". Dincolo de numirea prin cuvînt, spaţiul acesta, uneori obiect, alteori stare, este locul realităţii reale şi suficiente sieşi, fără ieşire şi fără scăpare, un loc al tuturor *delasineînţelesurilor:* „partea aceea a lumii... răspunzîndu-ne cu răutate: «Păi sigur, păi sigur». Răspunzînd astfel consternării noastre. Cinic, pervers; recalcitrant. Rîzîndu-ne pur şi simplu în nas". Cuvîntul numeşte nu doar dezordinea dată, materia rea, tumorală, „ceva care nu se termină cu bine", ci şi blocajul suprem, sentimentul de inutilitate, acea „greutate" metafizică de care vorbeşte Simone Weil.

Cum să scrii însă cu această conştiinţă gravă şi inexorabilă a răutăţii ca răutate, a obscenităţii ca obscenitate, a lipsei de sens generale? *Bietele corpuri* este rezultatul unei lupte corp la corp cu opusul perfect al vieţii (faţă de care moartea e o dulce izbăvire), cu mortificarea insidioasă, cu sensul dictatorial, stabilit o dată pentru totdeauna al lucrurilor şi cuvintelor. O luptă în care corpurile fiinţelor dragi (mai ales Tatăl Urs – Lurs, Mormor, devenit într-un vis „director naboco-daltonist" –, dar şi rafinata Pisică-Mamă, Tante Lucy şi fiul ei fragil, poreclit Putregaiul, colegele de şcoală primară, Bunica, cîinele antropomorf Monco) sînt restituite miraculos. Ele trăiesc cu o intensitate de care puţine personaje literare au parte şi pe care numai „amprenta în corp" a unei mari scriitoare le-o poate reimprima. Cartea Soniei Larian este o propedeutică a paşilor necesari cînd sufletul e încă viu, în trup, o carte a morţilor „supăraţi pe noi, supăraţi pe lume, *pe toată lumea asta* din care au plecat", dar şi o carte a morţilor noastre zilnice, sub capacul dezordinii, al locului comun şi al abandonării fricoase de sine.

Dilema veche vă recomandă

● Marcel Reich-Ranicki, *Viaţa mea* (Editura Hasefer, 2004, în traducerea lui Alexandru Şahighian). Cariera – aproape documentar-romanescă – a primului critic literar care devine celebru în Germania, în Europa şi în State prin emisiunea sa TV, unde se discută cărţi, nimic altceva decît cărţi; nu s-a mai citit o asemenea poveste care, fireşte, mă duce cu gîndul la ce şansă enormă, necunoscută lui Călinescu sau Ibrăileanu, are la noi Dan C. Mihăilescu. (Radu Cosaşu)

trend inţe

Sinuciderea la modă

Ai cinşpe ani, te-ai certat cu ai tăi că nu te-au lăsat în club sîmbătă seara, dai iama în dulăpiorul cu buline al babacilor, bagi în tine trei pumni de somnifere şi... gata! Cool!...

Tocmai ai luat primul tău 9 în zece ani de şcoală. Tu, care pînă şi la olimpiada internaţională de informatică ai luat 9,59, acum, în a X-a, după atîţia ani de 10, ai luat un 9! Viaţa ta e ratată. Eşti un *loser*. Ratatule, îţi tot şopteşte cineva, ratatule, mai bine te-ai sinucide! Mergi acasă liniştit, ce noroc pe capul tău că ai tăi nu au ajuns încă şi că stai la etajul 9. Pînă jos te faci borş. Dar ce mai aştepţi, dă-i drumul, fii *cool!*

Iubitul tău e un nemernic. Acum se întîlneşte cu o fată mai mare decît tine, dintr-a douăşpea. Şi asta după ce, nu-i aşa, ţi-a promis că o să vă mutaţi împreună cînd o să intri şi tu la facultate. Şi acum, nemernicul! Dar cît de vinovat se va simţi cînd o să afle, că tot o să afle el de undeva, că tu, fosta lui prietenă, aseară, tocmai cînd începuse să ningă, ai intrat în baie, ai dat drumul la apa caldă şi ţi-ai făcut încheieturile mîinilor franjuri. Ia zi, cine mai e ca tine? Îl şi vezi muncit de durere şi mustrat de conştiinţă, plîngînd cu fruntea pe marginea sicriului unde tu îţi dormi somnul de veci îmbrăcată în rochie de mireasă. Ce *cool* va fi!

De vreo două luni, aproape zilnic aflu de pe fluxurile agenţiilor de ştiri cum s-a mai sinucis un puşti. Aproape acelaşi scenariu: un copil deosebit, fără cea mai mică problemă (susţin asta şi profii – pentru că este încă elev –, şi părinţii, şi prietenii), este găsit: spînzurat, cu un flacon de medicamente lîngă el, în cadă, cu venele desfăcute, strivit pe caldarîm, tăiat de tren etc., fără să lase vreun bilet prin care să-şi explice gestul. Ştiri seci, în care nu mi se spune decît că medicul nu a mai putut face nimic pentru copil, doar să constate decesul. Cum încă nu am văzut pe cineva să se întrebe ce se întîmplă oare de atîţia copii se hotărăsc să se sinucidă şi chiar au curajul să o facă, nu pot să mă gîndesc decît că e o modă, că dă bine să fii puţin (mai mult) rebel, că, mai pe scurt, e *trendy* şi *cool*.

Elena VLĂDĂREANU

Andrei GORZO

dilematograf

Geniu pustiu

● ***Eu, Peter Sellers* / *The Life and Death of Peter Sellers* (SUA-Marea Britanie, 2004), de Stephen Hopkins.**

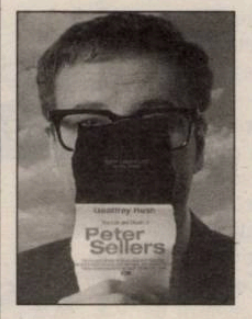

În 1962, elogiind ecranizarea lui Kubrick după *Lolita* şi jocul lui Peter Sellers în rolul lui Quilty, Pauline Kael observa că presa a acumulat o anumită condescendenţă faţă de Sellers, „care chipurile ar fi mai curînd un imitator decît un actor, un om cu multe măşti, dar fără personalitate". Aşa să fi fost? Cinefilul care-şi doreşte să pătrundă în culisele *one-man show*-ului lui Sellers merită să facă un ocol prin arta unui alt geniu preocupat de măşti şi de roluri multiple: Alec Guinness. Cu cît vezi mai mult Guinness (sau mai mulţi „Guinneşi" – în comedia *Kind Hearts and Coronets* apar vreo opt), cu atît eşti mai intrigat de personalitatea lui misterioasă – la fel de ascunsă şi, poate, la fel de tulburată ca a unui spion (nu-i de mirare că se regăsea în lumea lui John Le Carré). Misterul lui Guinness e legat de capacitatea lui de a se ridica deasupra oricărei suspiciuni de exhibiţionism, de a-şi investi cele mai prodigioase metamorfozări cu un aer de reticenţă. Sintagma „actor-cameleon" mi-a sunat întotdeauna ca o contradicţie în termeni, dar nu şi-n cazul lui Guinness, ale cărui performanţe, oricît de spectaculoase, par să aibă la bază o nevoie profundă – pe cît de răspîndită în rîndurile cameleonilor, pe atît de rară printre actori – de a *nu atrage* atenţia. Prin comparaţie, metamorfozările lui Sellers par performanţele unui exhibiţionist care, dacă ar putea, ar umple fiecare cadru cu emisari şi reprezentanţi special antrenaţi pentru a nu lăsa să scape nici o firimitură din atenţia publicului. Misterul lui e misterul destinaţiei finale a acestei atenţii: e clar că are nevoie de ea, dar poţi să rămîi cu bănuiala că Sellers (spre deosebire de Guinness, care începe acolo unde se sfîrşeşte nevoia lui de a-şi asigura intimitatea) e totuna cu nevoia lui, o gaură neagră care suge atenţie.

Însuşi Sellers a vorbit uneori despre sine ca despre un vas gol ce se umple ocazional de viaţa personajelor pe care le toarnă pe ecran; alteori a refuzat să vorbească despre sine, motivînd că nu are aşa ceva. Presupun că orice biografie de-a lui trebuia să ţină cont de teoria asta. Una dintre problemele cu care se confruntă filmul biografic *Eu, Peter Sellers* este: cum să ţină cont de teoria asta şi totodată să evite dezintegrarea – o împroşcătură de viniete colorate în jurul unui mare gol? O altă problemă e că teoria actorului ca vas gol, oricît ar fi de plauzibilă în cazul lui Sellers, e un clişeu. Şi nu e singurul: oare n-a venit vremea ca personajul mamei posesive şi distrugătoare să fie pus sub interdicţie – neadmiţîndu-se scutiri nici măcar în cazul unei lucrări biografice? Şi, la urma urmei, ce-i atît de special în faptul că un om sclipitor e sclipitor într-un singur domeniu, rasolindu-le pe celelalte? Recunosc, capacitatea lui Sellers de a da rasol pare *să fi fost* specială, ca şi capacitatea lui de a fi odios: iată-l pe marele om (Geoffrey Rush), căruia ani de-a rîndul i s-a spus că faţa lui e cuceritoare numai la radio, cucerind cinematograful cu faţa ascunsă sub o serie de măşti comice şi ajungînd sus de tot, la Sophia Loren (Sonia Aquino), în faţa căreia se comportă (şi se simte) tot ca un trepăduş – şi bineînţeles că ea îl respinge; drept care merge acasă şi le mărturiseşte copiilor că, deşi îi iubeşte, o iubeşte şi mai tare pe Sophia; după care se întoarce pe platou şi-şi face mendrele cu *dublura* Sophiei – un trepăduş poate să se mulţumească şi cu fantoma fantasmei lui; şi apoi poate să se urască. Componenta asta de autodetestare taie din hazul operaţiilor – extraordinare din punct de vedere tehnic – prin care Rush produce clone perfecte ale personajelor lui Sellers; dar tot ea îi oferă actorului ceva de care să se ţină atunci cînd realizatorii se sparg în figuri (o întîlnire felliniană între Sellers şi creaţiile sale, mai curînd spectaculoasă decît expresivă) şi personajul riscă să se încurce definitiv în jocurile biografiei postmoderne: de-a lungul filmului, Sellers intră în pielea a diferite cunoştinţe şi rude, ceea ce pare foarte în spiritul artei lui, dar nu este; arta lui n-avea nici o legătură cu disponibilitatea de a te pune în locul altuia – nici măcar în scopul de a te uita la tine însuţi. Mult mai convingător e devotamentul lui faţă de un proiect ce s-a concretizat cu mare greutate sub titlul *Being There (Un grădinar face carieră),* în care Sellers pare să fi văzut şansa unei mărturisiri personale (eroul e un nimeni), ba chiar şansa unei asceze, după atîtea exhibiţii – din ce în ce mai rutiniere – în rolul inspectorului Clouseau. De aici frumuseţea secvenţei în care Sellers trebuie să se întîlnească într-un bar cu regizorul Blake Edwards (John Lithgow), ca să pună la cale încă o tură de Clouseau, şi ajunge la întîlnire, dar rămîne afară, în ninsoare, nemişcat, ca şi cum şi-ar aştepta metamorfozarea în om de zăpadă sau – încununarea carierei marelui comic, izbăvirea marelui narcisist – metamorfozarea în nimic.

Cezar PAUL-BĂDESCU

cultura pe sticlă

La spălătoria publică

De multe ori m-am întrebat ce-i determină pe unii oameni să vină în emisiunile TV care spală rufe în public şi să se dea în stambă. La prima vedere, este vorba de o doză (mare) de exhibiţionism. Am avut vecini care – soţ şi soţie – ieşeau să se certe periodic pe scara blocului, sau alţii care făceau de fiecare dată amor „cu strigături", fiind conştienţi că-i aude toată lumea cum răcnesc de parcă ar fi înjunghiaţi. Există, e-adevărat, şi cazuri din acestea, dar nu cred că sînt atît de multe, încît să justifice mulţimea oamenilor care vin să plîngă, să se-njure sau să-şi declare iubirea la televizor. Femeia care-şi povesteşte problemele la coadă sau în compartimentul de tren tuturor celor care vor s-o asculte nu e neapărat o exhibiţionistă. Ea îşi satisface nevoia de a povesti, de a se confesa şi, pentru că nu ştie că aceste chestiuni se rezolvă în faţa psihanalistului, face şi economie de bani.

Unii apelează la astfel de emisiuni dintr-un fel de răzbunare. Mă cert cu el parte în parte, simt că nu pot să-l dovedesc (deşi eu ştiu că am dreptate) şi asta îmi produce mari frustrări – ia să-l duc eu la televizor să se facă de rîs şi să vadă toată lumea că eu sînt cea bună... Voi dovedi în faţa tuturor că el e nebunu' şi eu sînt cea normală şi, cu ocazia asta, îmi voi dovedi şi mie însămi acest lucru.

Prin urmare, televiziunea poate să compenseze frustrări şi, pînă la urmă, se poate constitui într-un surogat de psihanalist. Sau de preot. Numai că, de data aceasta, preotul nu mai mijloceşte între enoriaşul care se spovedeşte şi Dumnezeu, ci între amărîtul orbit de lumina reflectoarelor şi public. Pentru unii, rezultatul este acelaşi: la sfîrşitul emisiunii, au şansa să se simtă absolviţi de această instanţă supremă a lumii *show-biz*-ului. Lasă că foarte mulţi consideră înseşi aceste emisiuni ca fiind Dumnezeu – şi de asta şi apelează la ele. Ei sînt incapabili să-şi rezolve problemele proprii, au o perpetuă mentalitate de asistaţi şi se duc la aceste instanţe să le facă ordine în viaţă, să le-o schimbe în mod miraculos. Cum acatistele nu sînt aşa de eficiente, mergi la sigur cu o astfel de emisiune, care-i omnipotentă, un fel de *Big Brother*. Şi se cere şi ceva în schimb, că nimic nu e pe gratis în lumea asta: să faci un mic *strip-tease* sentimental spre deliciul publicului spectator. O nimica toată, avînd în vedere satisfacţiile de după! La spălătoria publică, vieţile devin mai uscate, mai curate.

Oamenii simpli care merg în astfel de emisiuni nu sînt numai exhibiţionişti, frustraţi sau slabi, ci şi nişte marionete ale sistemului creat de media „de divertisment". Un sistem care şi-a făcut o regulă din a amesteca viaţa privată cu cea publică şi a transformat totul într-un model. Cum să nu ţi se pară normal să povesteşti lumii întregi despre problemele tale amoroase, cînd presa numai asta face cu vedetele cu care jonglează? Cine cu cine s-a mai certat, cine pe cine a mai înşelat, cine a mai avut o aventură. Cînd vezi că viaţa particulară, asezonată cu tot felul de detalii intime, a lui Mutu este bun al întregului popor, cum să nu-ţi servească drept exemplu această „deschidere" totală? Privirile aruncate în dormitorul „Briliantului" (el însuşi un model) nu au cum să nu-i convingă pe mulţi că activitatea de spălare a rufelor în public este ceva absolut normal. Dacă nu chiar dezirabil: vrei să fii ca Mutu, pune-ţi viaţa personală la dispoziţia tuturor. Sînt sigur că mulţi dintre cei care apar la *Din dragoste, Iartă-mă, Surprize, surprize, Monica, 9595 – Te învaţă ce să faci* etc. consideră că au devenit şi ei, întrucîtva, vedete. I-a văzut o ţară întreagă la televizor – şi pentru asta merită să facă mici sacrificii (viaţa de vedetă cere sacrificii!...). Îi vor şti toţi vecinii, îi vor arăta în taină cu degetul, iar vînzătoarea de la *Pîine* îi va privi cu subînţeles. Asta da realizare!

P.S. Săptămîna acesta, a început pe Prima TV emisiunea *Trădaţi în dragoste*, licenţă după *Cheaters* de pe Reality TV. Desigur, varianta românească e o copie palidă a celei americane (cu un Ernest – gazda emisiunii – inadecvat şi cu rapoarte de „urmărire operativă" de tot hazul, asemenea celui oferit *Dilemei vechi* de Andrei Covaciu-Pogorilowski şi publicat în numărul trecut în pagina 2), dar cetăţenii patriei au încă un preot altoit cu Big Brother la care pot să apeleze. E el mai prostuţ, da' e bun...

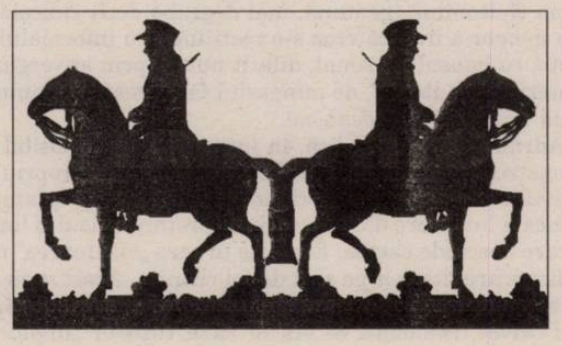

Radu COSAŞU

din viaţa unui extremist de centru...

Aceste zone asociate cu tristeţea

De luni de zile – nu zic ani, ca să nu exagerez – rabd atent, decupîndu-le şi tăcînd, crasele banalităţi ale cercetătorilor în domeniul relaţiilor dintre bărbaţi şi femei, iubiţi şi iubite, soţi şi soţii şi alte şotii mai mult sau mai puţin conjugale. Mi-am propus, dîrz, să nu le comentez. De ce? Aşa... Ce să comentezi cînd experţi, nu diletanţi ca mine şi ca dumneata, ajung la concluzia ştiinţifică, după studii şi experimente intense, că „bărbaţii nu trebuie să fie total tăcuţi în discuţiile cu femeile pe care vor să le cucerească", în timp ce alţii, la fel de specializaţi, susţin că nu: „bărbaţii care vor să fie pe placul femeilor trebuie să tacă şi să le asculte, arătînd, din cînd în cînd, că sînt atenţi şi le aprobă..."?

Ca de obicei, ceea ce mă enervează, întîi şi întîi, este pluralul articulat: bărbaţii, femeile... Este un plural atît de abuziv încît imediat mă singularizez şi ripostez, tăcut, în sinele meu: „ca bărbat nearticulat, am studiile şi concluziile mele, nu am nevoie de experţi, sînt expertul meu...". Singur, avînd ca o bibliografie de bază piesa lui Camil Petrescu cu acel titlu sublim în candoare: *Iată femeia pe care o iubesc!* (indiferent cît a fost vorbită de rău...), nu mă interesează studiile care arată că „bărbaţii au tendinţa de a-şi întrerupe consoartele cu puţin timp înainte ca ele să spună esenţialul dorinţei; acest fapt le înfurie la culme şi duce la conflicte puternice". Problema mă lasă, categoric, rece: în ştiinţa de a înfuria la culme, da, la culme, o femeie, dar şi în (ne)ştiinţa de a o împăca nu am de la cine lua lecţii şi mi se pare incorect, indecent şi meschin să primesc bani pentru un articol în care să-mi etalez cunoştinţele în asemenea intimităţi.

Dar... dar... (şi îndrăznesc să pretind un minimum de înţelegere, fără să recurg la explicaţii prea personale...), după ce am citit ce au descoperit savanţii de la Universitatea de Medicină din Carolina de Sud, nu-mi mai pot permite, ca bărbat, să tac. Tac în suficiente domenii, iritîndu-mi prieteni şi prietene convinşi că azi omul deplin al civilizaţiei româneşti este cel băgăcios în toate, în absolut toate, nimic nefiindu-i străin omeneşte şi românească, de la serviciile secrete la însămînţările artificiale, de la intravilan la teologie. (Nu ascund că de cîte ori aud această argumentare îmi apare în faţa ochilor ca model desăvîrşit totalitara doamnă Buruiană.) Dar acum sînt în situaţia aceea descrisă, pentru vecie, în doar două vorbe: „peste poate". Prin urmare, nici o ezitare: cei din Carolina de Sud au descoperit (sic!) că „emoţiile trăite de femei după destrămarea unei relaţii sentimentale sînt în măsură să le modifice creierul într-o măsură atît de mare încît schimbările sînt vizibile la tomografie... Cercetarea, prin scanări cu un aparat de imagerie bazat pe rezonanţă magnetică, a monitorizat activitatea cerebrală a 11 femei (nu-i cam puţin? – *n. mea)* cu vîrste între 18 şi 40 de ani, care fuseseră implicate într-o relaţie sentimentală timp de cel puţin 6 luni (doar atît? – *n.mea).* Modificările constau în sporirea activităţii neuronale în zonele asociate cu tristeţea şi în diminuarea simultană a activităţii regiunilor cerebrale legate de motivaţie şi atenţie"... Ştirea avea, în *Evenimentul zilei,* titlul perfect şi de mult îndreptăţit, de la Emma Bovary pînă la Anna Karenina, ca să nu merg mai departe: „Pierderea iubitului afectează creierul".

Întreb imediat, fără indignare, fără antifeminism, căci numai aşa ceva nu-mi trece prin cap, pix şi autobiografie: dar pierderea iubitei nu afectează deloc creierul a cel puţin 11 bărbaţi? Admit că pot fi acuzat de discriminare pozitivă promasculină – şi de ce nu? – dar, insist, dacă după ce i-a părăsit iubita, supunem 11 bărbaţi la scanare şi rezonanţă magnetică, nu au loc modificări în „zonele lor asociate cu tristeţea"...? Creierul lor (gata-gata să zic: al nostru!), neuronii, zonele lor nu intră şi ele în rezonanţă cu rezonul lor?

...J'ai l'air d'un con! – cum ar zice Brassens, unul din experţii incontestabili în studiul disperărilor masculine în caz de amor. Am aerul unui prost? Îmi vine în ajutor, bibliografie la zi, un francez, eroul unei ştiri care a alergat pe toate telexurile lumii, odată cu concluziile din Carolina de Sud. Raymond D. o iubea pe Lucette de prin '50, de pe vremea cînd el, muncitor la o fermă, avea 18 ani, iar ea 15; se juraseră că se vor lua; cînd el a plecat, prin '52, în armată, lovitură de trăsnet, ea îi scrie că se mărită cu un altul. „Nu a putut s-o uite niciodată...", aşa bate telexul, nu se însoară, munceşte vreo 40 de ani în metroul parizian, ajunge şi la pensie, Lucette nu-i iese din minte şi dintre neuroni; începe să-i scrie din nou, între 1991 şi 2002 îi trimite 5 scrisori de rezonanţă irezonabilă, dar ea, căsătorită cu un jandarm, le cere colegilor acestuia să „tempereze ardoarea" inflexibilului adorator. Raymond se supune şi tace 11 ani. În 2002, cînd află că soţul Lucettei a decedat, iar îl apucă scrisul, cu aceeaşi energie ţîşnită din „zonele asociate cu tristeţea", dar Lucette, cu „zonele ei neuronale", iar îl refuză. Atunci el îi trimite o scrisoare caracterizată drept „devastatoare", una din acelea cu care la noi, mai blînd vorbind, „un bărbat intră-n cremenal": „M-ai distrus... Vei duce această scrisoare în sicriu". Lucette se prezintă cu textul la tribunal. Justiţia socoteşte că Raymond D. a comis „o ameninţare cu moartea în scris" şi îl condamnă la 3 ani de închisoare cu suspendare şi cu interdicţia de a-i mai scrie iubitei sale. El face apel. Eu mă duc să apelez la studiile lui Brassens, Brel şi acelea revoluţionare ale lui Chopin.

Eugen ISTODOR

cine sînt eu?

Ion Marin Uţă

Am candidat din partea PCD la Primăria sector 4, partid micuţ, desprins din PNŢCD. Ei au încercat să revigoreze curentul, dar din '90 se stabilise să se înmormînteze această tendinţă. A fost interviul acela al lui Gajelnikov în *Lumea* unde se spunea *nu* partidelor conservatoare. Mă aflam la McMonis, cînd în '90 a fost scos Coposu cu tancheta şi, la mine, mult timp au stat nişte fişete, maşini de scris. După şase luni l-am sunat pe consilierul lui Coposu să vină să-şi ridice materialele. Eu eram în gruparea democratică de centru. Nu ştiu dacă vă mai spune ceva acel lucru... Gruparea erau acei oameni care-l băteau la cap pe Iliescu cu Vuţă, acel politician care, săracul, a murit suspect. Eu l-am avertizat pe Virgil: vezi că ţi-o coace vulpea asta de Iliescu... el era vicepreşedinte CPUN, pe atunci. Era cu Caramitru, Mezaroş şi Câmpeanu. A fost trimis în Nicaragua şi la întoarcere a început să-i cadă părul. Era de nerecunoscut. Fratele lui era student la ASE şi s-a speriat atît de tare că s-a retras din politică şi de la facultate. Noi, în '97, cu legea cea nouă, ne-am dat seama că jocurile sînt făcute şi nu are sens să ne reînscriem. Patinam în gol.

Să o iau şi mai de demult. Eu am mers la şcoala din spatele Casei Poporului şi care a fost dărîmată. Eu am fost cel care a dat anunţul în *România liberă:* veniţi cei ce sînteţi legaţi de şcoală. Nu au venit mulţi la dărîmare. Mulţi mi-au spus că o să am probleme. Din clasa mea nu au venit în '83 decît patru oameni. Nu s-a întîmplat nimic atunci, dar am fost dat afară din facultate. Eu frecventam Biblioteca Franceză, de cînd a fost De Gaulle la noi, mergeam şi la Britanică şi la Germană. Dom'le, tu frecventezi biblioteci, afară! Şi m-au trimis pe şantier. M-au reînmatriculat cînd a venit o nouă adjunctă. Am făcut anul III de trei ori... dar nimeni nu a înţeles asta.

Eu am fost primul contestatar al lui Iliescu. Zice Cristoiu că mai tîrziu, nu. Eu l-am contestat în 26 decembrie '89. Eu am vorbit la Antenne 2. E pe casetă într-un interviu cu mine... eu îmi dau doctoratul acum în Franţa şi ştiu că se poate consulta în această ţară. Ei au pus totul pe CD-uri. Nu am ieşit pe stradă ca să mă împuşte ăştia ca să-l pun pe Iliescu în frunte. Bine, înainte de mine era un profesor care a greşit un articol nehotărît. Eu am pus pe uşa CC-ului numărul meu de telefon ca să facem un partid. M-au sunat vreo 15, am făcut un grup de iniţiativă... iniţial vroiam să facem ecologic, dar a ieşit progresist. Bine, citisem istorie, dar nu ştiam că Partidul Comunist s-a numit Progresist. Culmea, primii care m-au vizitat acasă au fost ruşii, de la Ambasada Rusiei. După aceea, au venit americanii şi chiar ne-au invitat la prelegeri. Erau Cîncă, nea Nicu Cerveni, Vuţă. Eram mici... bine, ne-a dat Roman nişte xeroxuri care veneau ca ajutoare... el şi-a luat de alea bune, noi, ce-a rămas... bine, l-am nimerit şi prost, fiindcă pe cilindru erau nişte amprente şi cum xeroxai ceva, cum se imprimau buricele degetelor. L-am ţinut de mobilă.

Nu s-a putut face mare lucru, s-au certat pe şefie. Nea Cerveni – că el trebuie să fie, ca fost puşcăriaş, Leon – că el trebuie ca revoluţionar. Le-am zis: Virgil e cel mai bun. Vuţă era regizor şi vorbea două ore de la tribună de-l făcea pe Iliescu să muşte din masă. Leon era vehement şi folosea lucruri jignitoare. Vuţă era bun la modul englezesc. A fost ales Butuşină, un taximetrist, zece clase. Pînă la urmă, ne-am despărţit şi am făcut un partid cu Nicu Stăncescu, Uniunea pentru Victoria Revoluţiei. E bolnav, săracul! El era cu dosarele comunismului.

Mecanismele memoriei

– interviu cu Iosif KIRÁLY –

Pe 27 ianuarie, a avut loc la Galeria Cărturești vernisajul expoziției „Reconstrucții pe o temă de Jean Tinguely" a artistului Iosif Király. Lucrările expuse au fost realizate ca urmare a unei invitații venite din partea revistei Secolul 21 *de a face niște „interpretări fotografice" ale celebrei fîntîni a lui Jean Tinguely din Basel – imaginile urmînd să ilustreze numărul revistei cu tema „Elveția – o țară în Europa". Cu ocazia vernisajului, a fost lansat și numărul respectiv al* Secolului 21. *Expoziția va fi deschisă pînă pe 7 februarie, zi în care, la ora 16,00, va fi organizată și o masă rotundă cu tema „Arta în oraș", la care vor participa Geta Brătescu, Mariana Celac, Bogdan Ghiu, Șerban Sturdza, Cornel Todea, Ștefan Vianu ș.a.*

Cum ai reușit să realizezi legătura dintre universul fotografiilor tale din trecut (de exemplu, cîinii vagabonzi din România) și subiectul acesta impus, care are o latură mai aristocratică? Cum ai reușit să te adaptezi?

Atunci cînd te preocupă ceva, poți să descoperi acel lucru în orice situație. Am aplicat și pe acest subiect care mi-a fost propus – fîntîna de la Basel făcută de Jean Tinguely – o grilă cu care lucrez. Pe mine mă preocupă întotdeauna problema timpului, a memoriei și modul cum poți face – într-o construcție fotografică – lucruri care implică timpul și care sînt proprii filmului sau literaturii. Lucrările pe care le fac eu sînt o provocare de a vizualiza timpul și mecanismele memoriei. Multă lume consideră că amintirile sînt ca niște fotografii pe care trebuie să le păstrezi într-un album de familie; și, dacă le păstrezi astfel, de cîte ori deschizi albumul acela, poți să le ai intacte. Este fals (și asta au dovedit-o și psihologii). Amintirile sînt mai degrabă ca niște simboluri legate de o anumită situație, pe care le stocăm și pe care, cînd ne amintim, le decomprimăm și le putem umple cu starea noastră din momentul rememorării, cu lucruri întîmplate pe parcurs sau cu informații luate din altă parte. Așa și lucrările mele: sînt niște imagini poli-perspectivice, făcute din alte mici imagini, la rîndul lor.

Dar universul fotografiilor tale era pînă acum cu precădere românesc.

Am avut, la un moment dat, o expoziție la Galeria Nouă și un distins om de cultură care o vizita a fost întrebat de o reporteră de televiziune dacă vede în lucrările expuse problema timpului. El a răspuns că nu, dar vede realitățile dintr-o Românie postcomunistă. Pe mine nu mă interesează lucrurile acestea în primul rînd, ele sînt mai mult ca un *background*. Viața mea se desfășoară pe această scenă a realităților românești – din fericire nu tot timpul – și memoria mea nu poate fi ruptă de acest context.

Dar, dacă vorbești de amintire – îți amintești cu plăcere de aceste realități?

Anii '90 din România au fost niște ani fabuloși pentru un artist, ofereau multe lucruri din punct de vedere vizual și aveau o dinamică a schimbărilor foarte mare. A meritat înregistrată această perioadă. Artiștii din străinătate nu au șansa să aibă de-a face cu așa ceva. Pe de altă parte, sigur că ai nevoie și de o distanță: dacă stau cîteva luni aici, încep să nu mai văd bine toate detaliile și să devin angoasat. Am avut însă norocul să călătoresc destul și să revin – și atunci lucrurile sînt de fiecare dată proaspete.

În cazul lucrărilor expuse acum, putem spune că te-a ajutat și obiectul vizat să pui problema temporalității – avînd în vedere că fîntîna lui Jean Tinguely este o lucrare cinetică, în mișcare. În plus, tu ai extins această mișcare și la realitatea din jurul ei.

Da, nu m-a interesat să fac o reproducere a fîntînii, ci mai mult a atmosferei pe care am surprins-o pe parcursul unei zile întregi, cît am stat acolo. Faptul că fîntîna creează o stare și aduce niște oameni în jurul ei.

Și te-ai integrat și tu în această stare creată de fîntînă.

Bineînțeles că această situație va rămîne în memoria mea. Îmi place să revin, în timp, la niște lucruri pe care le-am trăit, să-mi revizitez trecutul și sînt convins că reconstrucțiile pe care le voi face peste ani cu aceleași imagini vor fi total diferite. O rememorare nu e niciodată aceeași.

a consemnat Cezar PAUL-BĂDESCU

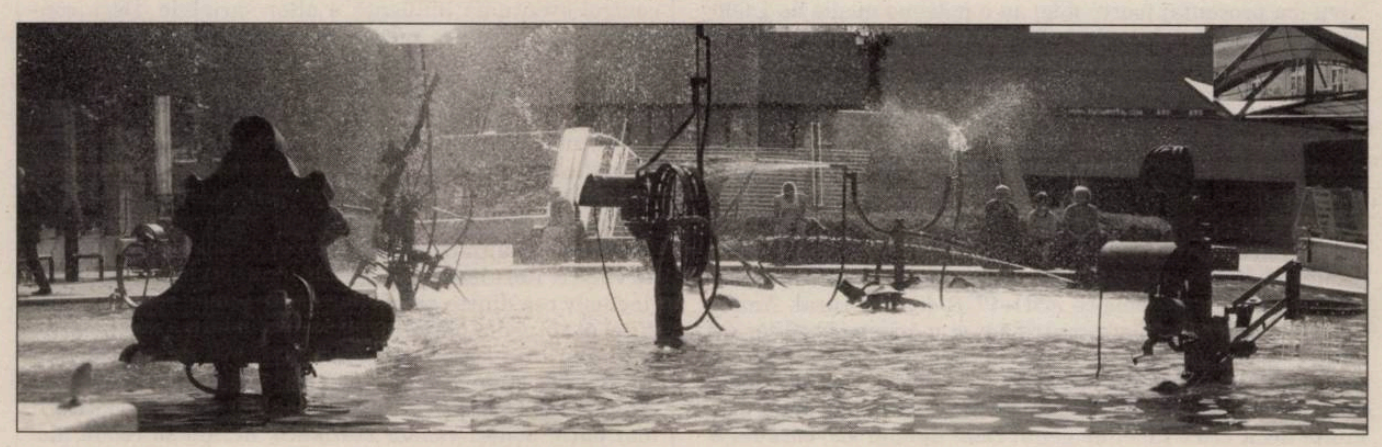

mergi pe mîna mea

Cajun și Zydeco

În ultima vreme ascult foarte des Cajun și Zydeco, două genuri muzicale înrudite, provenind din Sudul Statelor Unite, mai precis din statul Louisiana, dar care sînt cîntate în franceză sau într-un amestec de engleză și franceză care pentru noi sună extrem de haios. Aceste genuri au o proveniență foarte interesantă: în cazul genului Cajun, e vorba de folclorul muzical al coloniștilor francezi care au populat zona de Sud a statului Louisiana, instrumentele principale fiind acordeonul și vioara, iar Zydeco e, foarte pe scurt, varianta creolă a aceleiași muzici. Creolii din Sudul statului au preluat elemente din Cajun și au creat (exact ca și în cazul mult mai cunoscutului Blues) o nouă muzică, cîntată de data asta în dialectul creol (bazat tot pe franceză), dar mult mai dinamică, adăugînd puternice elemente de blues, rock sau country. Inițial, ritmul era susținut doar de un *washboard*, un instrument de percuție derivat din banala scîndură de spălat rufe, dar pe parcurs au apărut și tobele convenționale. Imaginați-vă un fel de Rock'n'Roll în franceză, în care rolul chitării electrice e preluat de acordeon și vioară, și o să aveți o imagine aproximativă a acestui gen.

Mixtura asta muzicală e extrem de fascinantă și, la mine cel puțin, a creat dependență. Iată repede și cîteva nume: BooZoo Chavis, Clifton Chenier, Zachary Richard, Wayne Toups, Beau Jocque.

Hanno HÖFER

Top 10 Cinema 2004

Și anul acesta, criticii de cinema din România au votat cele mai bune 10 filme distribuite în cinematografele noastre în 2004. Sala „Elvira Popescu" a Institutului Francez din București a programat, în perioada 4-20 februarie, o retrospectivă cu filmele care au intrat în top. Iată clasamentul și datele la care pot fi văzute filmele la Sala „Elvira Popescu".

1. **Dogville,** de Lars Von Trier, cu: Nicole Kidman, Paul Bettany (4 februarie, ora 21,00; 5 februarie, ora 15,00; 17 februarie, ora 18,00; 20 februarie, ora 18,00).

Nicole Kidman în Dogville

2. **Eternal Sunshine of the Spotless Mind,** de Michel Gondry, cu: Jim Carrey, Kate Winslet (5 februarie, ora 18,00; 11 februarie, ora 18,00; 15 februarie, ora 18,00).

3. **Lost in Translation,** de Sofia Coppola, cu: Bill Murray, Scarlett Johansson (9 februarie, ora 18,00; 10 februarie, ora 18,00; 14 februarie, ora 21,00; 18 februarie, ora 18,00).

4. **Elephant,** de Gus Van Sant, cu: Alex Frost, John Robinson, Elias McConnell (5 februarie, ora 21,00; 11 februarie, ora 21,00; 15 februarie, ora 21,00; 19 februarie, ora 21,00).

5. **Kill Bill,** de Quentin Tarantino, cu: Uma Thurman, Lucy Liu, David Carradine (6 februarie, ora 15,00 și 18,00; 13 februarie, ora 15,00 și 18,00; 19 februarie, ora 15,00 și 18,00).

6. **Reconstruction,** de Christoffer Boe, cu: Nikolaj Lie Kaas, Maria Bonnevie (6 februarie, ora 21,00; 10 februarie, ora 21,00; 17 februarie, ora 21,00; 20 februarie, ora 21,00).

7. **Mystic River,** de Clint Eastwood, cu: Sean Penn, Kevin Bacon, Tim Robbins (8 februarie, ora 18,00; 12 februarie, ora 15,00; 20 februarie, ora 15,00).

8. **Les Invasions barbares,** de Denys Arcand, cu: Rémy Girard, Stéphane Rousseau, Dorothée Berryman, Louise Portal (8 februarie, ora 21,00; 09 februarie, ora 21,00; 13 februarie, ora 21,00; 14 februarie, ora 18,00).

9. **Niki et Flo,** de Lucian Pintilie, cu: Victor Rebengiuc, Răzvan Vasilescu, Coca Bloos (7 februarie, ora 21,00; 12 februarie, ora 21,00; 16 februarie, ora 21,00; 18 februarie, ora 21,00).

10. **Big Fish,** de Tim Burton, cu: Ewan McGregor, Albert Finney, Billy Crudup, Jessica Lange (7 februarie, ora 18,00; 12 februarie, ora 18,00; 16 februarie, ora 18,00).

mini agendă

Cîteva reprezentații teatrale ale acestei săptămîni:

● Teatrul Nottara, Sala „Horia Lovinescu": 5 februarie, 19,00, **Pădurea,** de A.N. Ostrovski, regia: Tudor Mărăscu; 6 februarie, 19,00, **Război și pace,** după Lev Tolstoi, regia: Petre Bokor.

● Teatrul Odeon: 4 februarie, 18,30, **Agnes, aleasa lui Dumnezeu,** de John Pielmeier, regia: Marius Oltean; 5 februarie, 18,30, **De ce fierbe copilul în mămăligă,** după Aglaja Veteranyi, dramatizarea și regia: Radu Afrim; 6 februarie, 18,30, **Portretul lui Dorian Gray,** după Oscar Wilde, dramatizarea și regia: Dragoș Galgoțiu.

● Teatrul de Comedie, Sala Mare: 4 februarie, 19,00, **Nepotu'** de Adrian Lustig, regia: Horațiu Mălăele, PREMIERĂ; 5 februarie, 19,00, **Audiția,** de Alexandr Galin, regia: Mircea Cornișteanu; 6 februarie; 19,00, **Ubu înlănțuit,** de Alfred Jarry, regia: Gábor Tompa, coregrafia Florin Fieroiu. Sala Studio: 4 februarie, 19,30, **Lady Di,** de Tomislav Zajec, regia: Andreea Vulpe; 6 februarie, 19,30, **Ce zile frumoase!,** de Samuel Beckett, regia Gábor Tompa.

● Theatrum Mundi: 5 februarie, 19.00, **Lecția** de Eugen Ionescu, regia: Horațiu Mălăele; 6 februarie, 19,00, **Pește cu mazăre** de Ana Maria Bamberger, regia: Olga Tudorache.

● Teatrul Național „Radu Stanca" din Sibiu: 6 februarie, 19,00, **Impromania,** spectacol de improvizație, regia Alexander Hausvater, PREMIERĂ; 10 februarie, 19,00, **Experimentul Iov,** adaptare după Vechiul Testament, regia Mihai Măniuțiu.

● Teatrul Național din Timișoara: 8 februarie, 18,00, **Căsătoria** de N.V. Gogol, regia Ioan Ieremia; 10 februarie, 19,00, **Negustătorul din Veneția** de W. Shakespeare, regia Sabin Popescu *(400 de ani de la prima reprezentație a spectacolului – 10 februarie 1605).*

● Teatrul Național din Craiova, Sala Mare: 4 februarie, 19,00, **Thérèse Raquin** după Émile Zola, regia: Gisele Sallin; 5 februarie, 18,30, **Hotel Europa – Complet** de Matei Vișniec, regia: Șerban Puiu; 8 februarie, 18,30, **Casa cu țoape** de Pușa Dinulescu, regia: Mircea Cornișteanu; 9 februarie, 11,00, **Amintiri din copilărie** de Ion Creangă, regia: Nicolae Poghirc; 10 februarie, 19,00, **D'ale carnavalului** de I.L. Caragiale, regia: Mircea Cornișteanu.

DIN NOU DESPRE STATISTICA FRAUDEI

Sebastian LĂZĂROIU

Fraudarea alegerilor ca artefact statistic

– despre cum au furat ţărăniştii voturi în oraşe –

În ultimul număr al revistei *Dilema veche*, domnul Mircea Kivu avansează o ipoteză spectaculoasă: deoarece PSD+PUR are un procentaj mai mare în secţiile cu pondere mare a votanţilor pe liste speciale şi în cele cu pondere mare a voturilor anulate este posibil ca aceasta să indice o fraudă. Mai nuanţat: PSD+PUR a fost favorizat de prezenţa masivă pe listele speciale şi de numărul mare al voturilor anulate. „Probabilitatea ca relaţia enunţată să fie datorată hazardului este, practic, nulă". Nu am înţeles care parte a analizei susţine această propoziţie. Dacă e vorba de semnificaţia statistică a coeficienţilor de regresie, ea este irelevantă, întrucît analiza se face pe populaţia secţiilor de votare, nu pe un eşantion de secţii de votare. Ca să traduc mai explicit ce vrea să ne transmită colegul Mircea Kivu: 1) au fost folosite autocare cu turişti electorali care au votat pe listele speciale – în secţiile unde au ajuns probabil aceste autocare listele speciale s-au lungit şi PSD+PUR a avut o pondere mai mare; 2) au fost anulate voturile adversarilor în unele secţii, mărind astfel ponderea PSD+PUR. Să ne înţelegem: nu ţin să demonstrez că nu a existat turism electoral şi abuzul de liste speciale, e un fapt dovedit. Vreau să demonstrez doar că relaţiile statistice prezentate de colegul de la IMAS nu au nici o legătură cu frauda electorală (pe lîngă cele prezentate mai jos, cei interesaţi pot găsi detalii pe site-ul CURS – www.curs.ro).

Studenţilor mei le dau următorul exemplu clasic de corelaţie aparentă: s-a constatat, pentru mai multe incendii, că mărimea pagubelor de după incendiu este direct proporţională cu numărul de maşini de pompieri care vin să stingă incendiul. S-a presupus că prea multe maşini care sting incendiul provoacă pagube mari şi pentru a evita acest fapt trebuie trimise mai puţine maşini la intervenţie. Fals: mărimea incendiului este responsabilă de relaţia de directă proporţionalitate între numărul de maşini şi mărimea pagubelor. Cu cît incendiul este mai mare, cu atît numărul de maşini trimise este mai mare şi cu cît incendiul este mai mare, cu atît pagubele sînt mai mari.

Toată analiza domnului Kivu se bazează pe o ipoteză implicită falsă: secţiile de votare au mărimi aproximativ egale. Dacă spui că ponderea voturilor anulate într-o secţie este de 20%, te poţi referi la 20 de voturi anulate într-o secţie în care au votat valid 100 de alegători sau la 400 de voturi anulate într-o secţie în care au votat valid 2.000 de alegători. Este mărimea secţiei independentă de votul pentru un partid sau altul? Datele arată că PSD+PUR a obţinut mai multe voturi în secţiile mici, în vreme ce Alianţa D.A. a obţinut mai multe voturi în secţiile mari. Faptul că PSD+PUR a obţinut mai mult în secţiile mici nu are legătură cu mediul de rezidenţă. Corelaţia este vizibilă în mediul urban, nu în mediul rural. Cu alte cuvinte, în secţiile cu pondere mare de voturi anulate, PSD+PUR a obţinut mai multe voturi nu numai pentru că erau voturi anulate cu pondere mai mare, ci şi pentru că *secţiile erau mai mici*. Similar pentru secţiile cu pondere mare de alegători pe liste speciale. În secţiile mici cu pondere mare de alegători pe liste speciale, PSD+PUR a obţinut mai mult şi *pentru că erau secţii mici*. Alegînd primele şi ultimele 1.000 de secţii de votare după ponderea alegătorilor care au votat pe listele speciale, domnul Kivu accentuează efectul de corelaţie în favoarea PSD şi în defavoarea Alianţei D.A. Trebuie spus că primele 1.000 de secţii ale domnului Mircea Kivu (cu procentaj foarte mic) au o mărime medie de 1.600 de alegători, iar ultimele 1.000 (cu procentaj foarte mare) au o mărime medie de 350 de alegători! Corect ar fi să împărţim secţiile în două categorii după numărul de alegători pe listele speciale şi nu să alegem extremele. În cazul a două categorii, mărimea medie a primei clase de secţii este de 900, iar a celei de-a doua de 1.300, oricum mai apropiate decît în cazul domnului Kivu care a ales extremele.

Refăcînd tabelul publicat în numărul anterior, în acest sens observ că Alianţa D.A. a fost favorizată în secţiile cu număr mare de voturi pe liste suplimentare, atît în urban cît şi în rural, în vreme ce PSD+PUR doar în rural. Analizele de regresie (în care controlăm şi mărimea secţiilor de votare) arată că şi Alianţa D.A. şi PSD+PUR şi PNŢCD au fost avantajate de ponderea mare a votanţilor pe liste suplimentare. Pentru specialişti, analizele de regresie spun mai multe decît orice tabel de genul celui de mai jos, care nu e nici el lipsit de influenţa mărimii secţiei. Dar, surpriză! Dacă această diferenţă este un indicator de fraudă, atunci se pare că şi PNŢCD *a încercat ceva* prin oraşe. Se pare că nu a reuşit prea mult, dat fiind scorul final.

Aş fi fost tentat să adopt teoria lui C.V. Tudor, şi anume că „s-a furat la două mîini" pe listele suplimentare. Cu alte cuvinte, şi PSD+PUR, şi Alianţa D.A., fiind formaţiuni mari, bine organizate, capabile să coordoneze excursii electorale cu autocarul, au beneficiat de votul pe listele suplimentare. Dar cînd văd un partid de talia PNŢCD, slab organizat şi fără resurse, încă neparlamentar, aflat în aceeaşi situaţie statistică cu Alianţa D.A. şi PSD+PUR, mi-e teamă că votul pe listele suplimentare nu are nici o legătură cu frauda electorală în analizele noastre.

Scorurile medii obţinute de principalele partide în secţiile de vot cu procente extreme de votanţi pe liste speciale (Camera Deputaţilor)

	Total %			Rural %			Urban %		
Număr voturi pe liste speciale	D.A.	PSD+PUR	PNŢCD	D.A.	PSD+PUR	PNŢCD	D.A.	PSD+PUR	PNŢCD
Jumătate din secţii Mic	30,7	34,3	1,7	19,7	41,7	1,7	36,7	30,3	1,8
Jumătate din secţii Mare	*31,5*	*38,3*	*1,9*	*22,9*	*47,5*	*1,3*	*39,0*	*30,1*	*2,4*

Răspunsul domnului Mircea Kivu

Întîi, trebuie să amintesc că am precizat în articolul din *Dilema veche* faptul că nu am pretenţia de a fi dovedit, prin evidenţierea unor relaţii statistice, existenţa unei fraude. Contra-argumentul prezentat de colegul meu este plauzibil: secţiile în care s-au înregistrat multe voturi pe liste speciale sînt, în general, secţii mici. Dl Lăzăroiu avansează ipoteza că, de fapt, mărimea secţiei de votare este cea care influenţează procentul de voturi pentru U.N. PSD+PUR. Mărturisesc că nu mă gîndisem la ea şi că este perfect plauzibilă: secţiile mici sînt, de regulă, în localităţile izolate, sărace, unde electoratul este în principiu favorabil PSD.

Ipoteza poate fi testată statistic, prin ceea ce se numeşte „coeficient de corelaţie parţială". Acesta măsoară intensitatea relaţiei dintre două variabile, menţinînd sub control eventuala influenţă a altor variabile. Deci, controlînd variabilele „mediu rezidenţial" şi „mărime a secţiei de votare" (cuantificată prin numărul alegătorilor înscrişi în copia de pe lista electorală permanentă), obţinem un coeficient de corelaţie parţială între ponderile voturilor pe liste speciale şi ale U.N. de 0,06, valoare semnificativă la nivelul 0,001.*

Pentru a reveni la modalitatea de analiză iniţială, putem relua analiza de regresie, adăugînd în model o nouă variabilă independentă, şi anume mărimea secţiei de votare. Rezultatul arată că relaţiile evidenţiate iniţial (inclusiv cea dintre procentul de votanţi pe liste speciale şi cel al voturilor obţinute de U.N. PSD+PUR) se menţin, şi că mărimea secţiei de votare nu este legată în nici un fel, din punct de vedere statistic, de procentul voturilor obţinute de U.N. PSD+PUR. Pentru a nu enerva cititorii mai puţin dedaţi viciilor statistice, nu am să redau aici coeficienţii obţinuţi.

În ce priveşte variabila „voturi pentru PNŢCD", nu m-aş hazarda în analize statistice, dată fiind distribuţia sa ne-normală: peste 30% din voturile obţinute de acest partid s-au înregistrat în două judeţe (Timiş şi Bucureşti).

* Valoarea coeficientului de corelaţie este într-adevăr, după cum îmi semnalează dl Alexandru Toth, mică. Important e că este statistic semnificativă. Cu alte cuvinte, efectul „vot pe liste speciale" nu este mare, dar există (cît timp este semnificativ).

Alina MUNGIU-PIPPIDI

Statistici şi bună-credinţă

Poate statistica să ne ajute acolo unde legea ne dădea 48 de ore ca să facem o demonstraţie la care strîngerea dovezilor (compararea listelor speciale cu cele permanente) ar fi durat cel puţin zece zile pentru o armată de oameni *din momentul în care listele erau predate contestatarilor?* Răspunsul este da. Nu numai că se poate, dar s-a şi făcut. Pentru cine citeşte cu atenţie nu textul scurt, rezumat în *Dilema veche, cum a făcut Sebastian Lăzăroiu,* din analiza domnului Kivu, ci textul integral al studiului, publicat pe site-ul IMAS şi reluat de site-ul meu preferat de presă www.revistapresei.ro, pentru cine reface acele analize, demonstraţia este posibilă şi destul de clară. Lucrînd cu circumscripţia electorală ca unitate, ceea ce se întîmplă frecvent în analiza electorală, şi **cu toate cele 16.000 de circumscripţii,** dl Kivu a găsit o asociere semnificativă şi pozitivă între procentul de voturi pe listele speciale din total votanţi şi votul pentru PSD (asociere pozitivă), la fel şi pentru D.A. (asociere negativă), controlînd pentru mediul de rezidenţă. Dat fiind că vorbim de *procentul votanţilor «speciali» din total*, argumentul lui Sebastian Lăzăroiu, făcut doar pe tabelul ilustrativ din *Dilema veche*, anume că *mărimea circumscripţiei* era un control esenţial care a fost omis, devine îndoielnic.

Luînd în considerare *toate secţiile,* demonstraţia arată fără putinţă de tăgadă, că acţiunea umană a viciat distribuţia normală a voturilor în aceste situaţii. După ce am auzit trei rînduri de ipoteze alternative fraudei, toate foarte slabe, ale lui Alin Teodorescu, principalul acţionar al IMAS, institut pe care l-a băgat în zona neagră a credibilităţii prin relaţiile sale cu PSD, am găsit eu una, neconvingătoare, dar posibilă, anume că s-au creat concentrări de voturi pentru PSD prin transportul votanţilor cu autobuzul în anumite secţii. Cu alte cuvinte, din motive care îmi scapă, ca să mobilizeze votanţii, PSD ar fi adunat oameni din cinci secţii şi i-ar fi cărat cu autobuzul să voteze doar în una, alterînd astfel distribuţia, dar fără a face ceva ilegal. Explicaţia e trasă de păr, dar posibilă, aşa că *nimic nu ne poate scuti, în judeţele unde distanţa de la media de prezentare sau vot PSD este cea mai mare, să comparăm listele permanente cu cele speciale, să completăm investigarea statistică cu cea poliţienească.*

Mulţi ziarişti m-au sunat să mă întrebe dacă demonstraţia nu e o nouă strategie a IMAS de a se pune bine cu noua putere după ce a jucat aşa perdant pe mîna celeilalte. Răspunsul meu este că nu mă interesează. Dincolo de conflictul de interese care a lovit credibilitatea institutului, dincolo de sondaje pe care le-am criticat la vremea lor pentru metodologie (ultimul lansat pe piaţă pentru CNA, foarte discutabil, într-o zonă în care există multă metodologie şi modele de cercetare care puteau fi folosite), datele electorale sînt date obiective clare, iar demonstraţia colegului nostru Kivu, care se întîmplă să fie şi la IMAS, este foarte convingătoare în prima sa parte. Dacă şi în ştiinţa socială adevărul nu mai ţine de fapte verificabile, ci doar de credibilitatea celui care face enunţul, ar trebui să ne închidem institutele de cercetare şi să le transformăm în televiziuni. Credibilitatea, din păcate, e foarte scăzută pentru toată breasla sociologică la noi, din cauza unui trecut niciodată clarificat şi a unui prezent cu dovezi clare de politizare (nu doar la IMAS). A ne citi unii pe alţii *cu bună-credinţă* şi a servi doar adevărul, nu interese obscure, într-o chestiune aşa de importantă, poate deveni un început de reabilitare.

Recoltă proastă în Balcani

– acordurile de comerţ liber promovate de UE în Balcani riscă mai mult să dăuneze decît să ajute această regiune săracă a Europei –

Abia acum trei luni, Ali Berisha a realizat că nu are cum să reziste din punct de vedere economic. Fabrica sa de produse lactate din Keqekolle (estul provinciei Kosovo) tot pierde bani încă de la înfiinţare, din anul 2000. „Dacă nu se schimbă ceva, în scurt timp va trebui să închid fabrica“ – spune Berisha. „Nu va fi rău numai pentru mine, ci pentru toţi fermierii din zonă, care trăiesc din vînzările de lapte către mine. Nu ştiu ce se va întîmpla cu ei dacă eu încetez activitatea.“

În cele din urmă, la sfîrşitul anului 2004, Ali Berisha s-a recunoscut învins şi şi-a scos întreprinderea la vînzare. Nu a contat deloc faptul că putea să-şi exporte liber produsele în Uniunea Europeană.

La doi ani după ce Bruxelles-ul a ridicat toate taxele vamale la importurile de bunuri din Balcanii de Vest (zona fostei Iugoslavii), nu prea s-a înregistrat un reviriment al industriei locale. În mod evident, pentru a avea succes, producătorii balcanici au nevoie de mai mult decît acces liber pe pieţele occidentale.

„Problema nu este atît dacă Uniunea Europeană îşi deschide porţile, cît dacă noi putem să trecem prin ele“ – spune Milan Tadici, director al companiei croate Podravka, cel mai mare procesator de bunuri de consum din această ţară. „Noi nu putem să intrăm în competiţie cu firmele vestice care sînt pe piaţă de mai bine de o sută de ani. Avem nevoie de sprijin suplimentar din partea UE.“

Iar producătorii balcanici au de depăşit numeroase obstacole pînă a putea deveni competitivi pe piaţa europeană. Pînă acum, Bruxelles-ul a făcut destul de puţin pentru a ajuta la restructurarea sectorului agricol din această parte a continentului, iar, pe de altă parte, guvernele locale sînt destul de slabe şi incapabile de reformă pe cont propriu.

Cele mai serioase impedimente privind accesul pe piaţa vestică sînt legate de obţinerea certificatelor de calitate şi de control sanitar. Mai sînt, în plus, obstacole generate de atitudinea oamenilor de afaceri locali, ale căror companii – încă influenţate de mecanisme mentale sau manageriale specifice epocii comuniste – fac eforturi mari să se adapteze la regulile economiei de piaţă. Or, ei nici nu ştiu cum să procedeze şi nici nu dau dovadă de prea multă energie cînd e vorba de competiţie pe pieţele Uniunii Europene.

De aceea, businessmanii balcanici au nevoie de asistenţa directă pentru a învăţa să devină puternici, o asistenţă orientată îndeosebi către aspectele practice. Altfel, ei riscă să piardă pînă şi pieţele locale, ce pot intra sub influenţa marilor companii agricole vest-europene.

Europa: cerinţe numeroase, sprijin puţin

Uniunea Europeană a pus în practică un regim comercial întru totul deschis cu ţările din Balcanii de Vest, despre care Bruxelles-ul spune că este o dovadă clară a deciziei sale de a sprijini dezvoltarea economică a acestei regiuni. Eliminarea taxelor vamale a fost gîndită de birocraţii europeni ca o modalitate de creştere a exporturilor balcanice, dar şi ca un mijloc de a crea noi locuri de muncă şi de a sprijini creşterea economică.

Numai că în practică lucrurile nu stau chiar aşa şi astfel se explică prezenţa unui punct de vedere destul de cinic, care spune că UE poate să fie generoasă atîta timp cît exporturile din Balcani sînt neglijabile.

„Numai 0,5% din importurile anuale ale Uniunii Europene sînt reprezentate de bunuri provenite din ţările balcanice“ – declară Vanja Kaludjer, expert agricol în cadrul Camerei de Comerţ de la Zagreb. „În aceste condiţii, poţi să ai acces liber, că tot o cantitate neglijabilă reprezinţi.“

Cam aceeaşi perspectivă împărtăşeşte şi Verena Knaus, *senior analyst* la European Stability Initiative, un *think tank* berlinez. „Oferta UE pentru Balcani arată bine doar pe hîrtie, însă în realitate nu îmbunătăţeşte cu nimic situaţia. Nu poţi înlătura deficienţe structurale numai prin liberalizarea comerţului“, crede Knaus.

Şi unii experţi occidentali cred că, pentru a putea dobîndi un potenţial de export cît mai mare, ţările din Balcanii de Vest trebuiesc ajutate mai mult decît pînă acum. „Exportatorii au un principiu“ – spune Michael Karnitsching, oficial în cadrul Comisiei Europene. „Nu e suficient doar accesul liber la o piaţă. E nevoie de o restructurare a întregului sector agricol ca şi de un program de dezvoltare economică, pentru a putea face faţă astfel presiunilor pieţei.“

Numai că sprijinul Uniunii este întotdeauna limitat. Pe de altă parte, constrîngerile sînt numeroase şi încep prin impunerea unor cote de export la unele produse, printre care vin, peşte sau carne de vită.

Spre exemplu, vinul reprezintă unul dintre exporturile majore ale Macedoniei, ţară care produce circa 1,5 milioane de hectolitri anual şi care – conform experţilor locali – poate exporta în UE circa 500.000 de hectolitri. Numai că limita impusă de Uniune este de doar 300.000. Croaţia se confruntă cu o problemă similară, dar în ceea ce priveşte producţia de peşte. „Cota impusă de UE o acoperim în doar patru luni de zile“ – spune Vanja Kaludjer.

Accesul neîngrădit la pieţele europene ar permite producătorilor balcanici cîştiguri mai mari şi implicit ar stimula investiţiile şi modernizarea agriculturii.

Un alt caz interesant este legat de producţia de zahăr. După ce, în ianuarie 2002, UE a ridicat orice limită la importurile acestui produs, s-a înregistrat o creştere semnificativă a producţiei în ţările din Balcani, chiar o triplare în Croaţia şi Serbia. Numai că, recent, Comisia Europeană a recomandat reintroducerea cotelor, considerînd că orientarea sectorului producţiei de zahăr numai către pieţele vest-europene nu e un proces sustenabil pe termen lung. Sau, altfel spus, nu e bine ca exporturile din Balcani să fie orientate doar către o singură destinaţie.

Michael Karnitsching apără această politică, spunînd că este evident orientată spre interesele ţărilor balcanice. „Impunerea cotelor e un prim pas spre integrarea în UE, în sensul că acestea pot fi un impuls spre impunerea unor reforme structurale.“

Numai că în opinia experţilor balcanici drumul spre integrarea deplină în Uniune e mai curînd unul presărat cu numeroase limitări, decît cu stimulente. „Da, şi ţărilor Uniunii Europene li se impun limite la producţia agricolă, numai că ele beneficiază de asistenţă financiară considerabilă din bugetul UE; acest lucru nu se întîmplă şi în Balcani“ – spune Verena Knaus.

Toate ţările candidate au beneficiat de programe de asistenţă pentru reformarea agriculturii, înainte de a fi admise în Uniunea Europeană. Acest avantaj nu e încă accesibil statelor din fosta Iugoslavie.

Întrebat de ce se întîmplă aşa, Karnitsching a declarat că situaţia se datorează lipsei de reformă în sectorul agricol balcanic. „Dacă ţările din regiune ar fi încercat să acceadă la fondurile europene, cu certitudine nu ar fi îndeplinit criteriile minimale, asta pentru că ele au încă nevoie de reforme instituţionale.“ Şi Knaus acceptă că ar fi fost greu să se obţină fondurile SAPARD, dar consideră argumentul cu incapacitatea de a administra banii drept unul facil. „Această capacitate trebuie dezvoltată, iar acest lucru trebuie început cumva, oricum printr-o colaborare între UE şi guvernele locale.“

UE ne dă privilegii, noi vrem subvenţii

Croaţia şi Macedonia, singurele două ţări din regiune care vor să semneze Acorduri de Stabilizare şi Asociere, adică SAA, sînt îngrijorate în privinţa politicilor UE.

SAA este un contract între UE şi fiecare ţară din regiune, care reglementează relaţia dintre cele două părţi. Acesta prevede măsuri de liberalizare a comerţului şi proiecte de cooperare în diverse domenii. Acordurile obligă părţile semnatare să înlăture progresiv taxele vamale privind produsele UE, crescînd competiţia pentru producătorii locali.

Oficialii din diverse instituţii macedonene cred că ţara are de pierdut din acest acord.

Stojmirka Tasevska – şeful sectorului de agricultură al Camerei de Comerţ de la Skopje – spune că producătorii locali riscă să piardă pieţele locale şi regionale datorită competiţiei crescute a producătorilor UE.

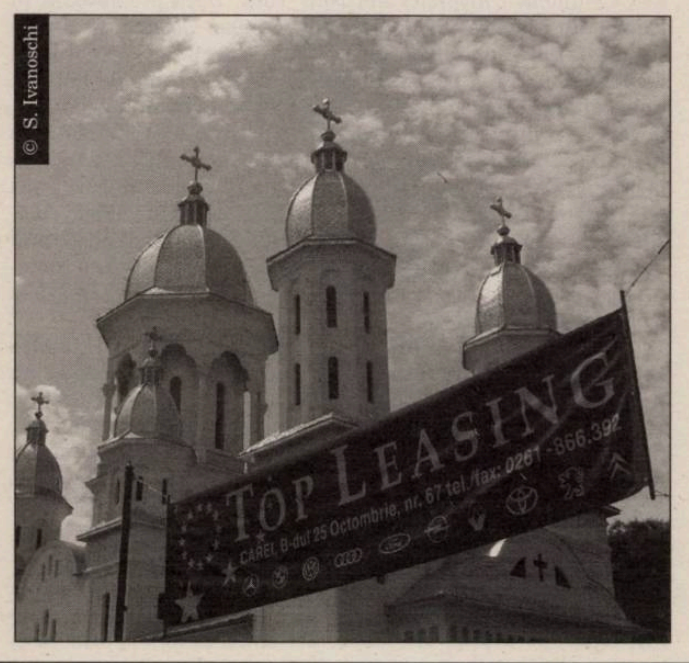

„Clienţii sînt imediat atraşi de roşii mai ieftine şi mai frumos ambalate“ – declară ea – „pe cînd producătorii noştri încearcă încă să-şi găsească direcţia“.

În Croaţia, Vanja Kaludjer subliniază acest neajuns. „Nimeni nu a realizat un profit impresionant în urma acordurilor de comerţ cu UE“ – declară ea.

Subvenţiile agricole ale UE întreţin această situaţie. De şase ori mai mari decît cele croate, subvenţiile europene fac imposibilă competiţia pentru producătorii croaţi. Firmele croate se găsesc în situaţia de a lupta pentru a-şi apăra pieţele interne existente.

„UE ne-a acordat privilegii cînd de fapt noi vrem subvenţii“, a declarat Kaludjer. „Aceasta este singura soluţie posibilă pentru sectorul agricol din Croaţia.“

UE susţine că situaţia economică din regiune ar fi şi mai rea fără privilegiile comerciale ale Uniunii. În ceea ce priveşte perdanţii, Karnitsching spune că liberalizarea comerţului „nu este pe gratis. Vor exista întodeauna victime ale comerţului“.

Cine controlează?

În noiembrie anul trecut, una dintre cele mai populare emisiuni de televiziune albaneze, *Fiks Fare (Exact asta)*, a realizat o investigaţie privind calitatea apei îmbuteliate la nivel local, care a dezvăluit faptul că firmele albaneze îmbuteliau sticle cu apă de la robinet şi o vindeau drept apă de izvor.

Autorii emisiunii au trimis mostre nemarcate dintr-o gamă diversă de ape îmbuteliate albaneze Institutului Albanez de Sănătate Publică, un organism guvernamental însărcinat să testeze şi să certifice produsele locale. Din şapte mostre, numai două erau bune de băut, iar într-una s-au găsit urme de excremente.

Contactate pentru a comenta aceste fapte, companiile au trimis certificate care confirmau faptul că apa lor era de calitate. De asemenea, s-a stabilit că acelaşi institut, care a făcut testele pentru emisiune, eliberase de fapt certificatele.

Povestea a scos la iveală două probleme care au un impact direct asupra capacităţii producătorilor balcanici de a exporta produse în EU. Una dintre acestea este nevoia reală de produse de calitate care pot îndeplini standardele UE. Cealaltă este nevoia de instituţii de stat credibile, care să emită certificate în care cumpărătorii UE pot avea încredere.

Politicile guvernamentale privind agricultura sînt deseori inadecvate şi, în unele cazuri, sînt aproape inexistente. Macedonia a simţit aceste lucruri pe propria-i piele cînd a depus cerere de integrare în UE în acest an şi a primit un chestionar de la Comisia Europeană cu peste 3.000 de întrebări. „Chestionarul a fost un fel de radiografie a ţării noastre“ – spune Finka Serafimova, director adjunct al Departamentului macedonean pentru Integrare Europeană. „Ne-a ajutat să conştientizăm faptul că nu avem încă o politică agricolă“ – declară şi Valentin Nesovki, purtătorul de cuvînt al departamentului. „Avem produse bune, dar nu avem o politică eficientă de producţie şi promovare.“

Guvernanţilor nu li se pot reproşa toate problemele întîlnite de fermierii din Balcani. Producătorii din regiune sînt şi ei responsabili de starea acestui sector. Multe companii par să se confrunte cu conceptul de competiţie de piaţă, lipsindu-le atît metodele, cît şi voinţa de a deveni mai competitive.

Karnitsching este de acord cu faptul că este nevoie de asistenţă suplimentară a UE şi că accesul la piaţă nu este suficient. El spune că Bruxelles-ul va accentua programul de dezvoltare a agriculturii pentru a ajuta fermierii să facă faţă presiunilor viitoare. „Programele ce vor fi oferite în vestul Balcanilor vor fi asemănătoare celor folosite cu noile state membre, în faza de pre-aderare“, a declarat el.

Totuşi, mulţi dintre producătorii agricoli nu îşi pot permite să aştepte. „Producătorii de fructe şi legume nu vor mai supravieţui încă cinci ani în condiţiile de piaţă curente“, spune Kaludjer.

Producătorii croaţi sînt probabil mai norocoşi decît ceilalţi. Odată cu obţinerea statutului de candidat la UE, aceştia se pot aştepta la mai mult ajutor din partea Uniunii Europene pentru restructurarea agriculturii decît vecinii lor. În ceea ce priveşte restul regiunii, o mai mare asistenţă din partea UE se va lăsa aşteptată. Pentru mulţi, ca de exemplu Ali Berisha, această asistenţă va veni poate prea tîrziu.

Anchetă realizată de reporteri IWPR (Institute For War And Peace Reporting) în Priştina, Skopje, Tirana şi Zagreb

traducere de Manuela TUDORANA
şi Marian CHIRIAC

Wolf LEPENIES

Jurnalul de la Princeton

Wolf Lepenies este o personalitate marcantă a vieţii academice din Germania. Este profesor de sociologie la Freihe Universität Berlin şi rector al Wissenschaftskolleg Berlin. A publicat numeroase cărţi de sociologia culturii, istorie şi teorie a literaturii şi politologie. Este distins cu premiul Alexander von Humboldt (1984) şi numeroase alte premii pentru merite culturale. Este membru în American Academy of Arts and Sciences, Aspen Institute Berlin, Royal Swedish Academy of Sciences. În octombrie şi noiembrie 2004 a fost invitat la Institute for Advanced Study. Reproducem în cele ce urmează jurnalul publicat de sociolog în cotidianul Die Welt.

DIE WELT

vineri, 1 octombrie 2004

Un bun musulman

Aeroportul din Newark (New Jersey) se numeşte, de doi ani, Liberty International Airport. Denumirea aminteşte de 11 septembrie 2001, atunci cînd unul dintre avioanele deturnate a decolat de aici. Avionul avea drept ţintă Casa Albă, dar s-a prăbuşit, datorită intervenţiei curajoase a pasagerilor, undeva în Pennsylvania. Oare există şi un aeroport care se cheamă „Egalitatea"? În democraţie – ne învaţă Alexis de Tocqueville – egalitatea este urmărită de majoritatea cetăţenilor cu pasiune, în timp ce libertatea e urmărită din interes. Egalitatea îţi oferă mici bucurii cotidiene, în timp ce libertatea cere mari sacrificii. La sosirea pe aeroportul din Newark sînt amprentat şi fotografiat pentru prima dată în viaţă. Operaţiunea durează doar patru minute, aşa că dreptul meu la libertate nu are prea mult de suferit.

În SUA, simpla menţionare a şoselei „New Jersey" stîrneşte hohote de rîs. Este cea mai urîtă şi mai circulată şosea americană. Cînd povesteşti cuiva că locuieşti în New Jersey, vei fi imediat întrebat: *„which exit?"*. Ieşirea nr. 9 din „New Jersey Turnpike" se deschide spre autostrada nr. 1 şi apoi, spre sud, către Princeton. Pe stînga şi pe dreapta şoseaua e mărginită de panouri publicitare strident colorate. Nu au cum să-ţi trezească interesul; dimpotrivă: monotonia lor hidoasă are mai degrabă un efect inhibant. Asta pînă spre Princeton, cînd te trezeşti în faţa unui indicator mai ciudat. După Baby Superstore, Seafood Empire şi sediul Uniunii Medicilor Stomatologi, apare un panou care arată drumul spre o moschee: reşedinţa Societăţii Islamice din Central Jersey. Motto-ul societăţii este: *„American... Muslim and Proud"*. Pe pagina de Internet a societăţii, printre vorbele de duh ale profetului Mahommed, se regăseşte şi îndemnul: „Nu fiţi extremişti!". În ziua de azi nu e tocmai uşor să fii un musulman american mîndru. În fine, după ce treci de acest panou, totul revine la normal. După moschee urmează un motel: Best Western.

Paul Wolfowitz, adjunctul secretarului de stat pentru Apărare şi arhitectul războiului din Irak, l-a studiat pe Leo Strauss la Chicago. Emigrat în America în 1937, filosoful german-evreu a devenit, după moartea sa, în 1973, mentorul neo-conservatorilor americani. Strauss trece drept părinte fondator al aşa-numitului *Contract with America* elaborat de Partidul Republican în 1994 sub conducerea lui Newt Gingrich. Strauss, liberal, era sceptic cu privire la democraţie. Istoria Republicii de la Weimar l-a învăţat că o societate trebuie să-şi definească clar principiile şi să le apere cu devotament încrîncenat – şi asta cu ajutorul unei elite puternice. Leo Strauss nu voia cu nici un chip să fie original, această pretenţie fiind chiar o formă de cochetărie în sine. Nucleul adevăratei filosofii şi al adevăratei politici se regăsea – după el – la filosofi clasici precum Socrate, Platon sau Aristotel. Originalitatea lui Strauss consta din faptul că, în transpunerea filosofiei greceşti, nu s-a raportat la autorii creştini, ci mai degrabă la Alfarabi (870-950), fondatorul teoriei politice islamice, dar şi la alţi gînditori islamici. În lumea ideilor, neo-conservatorii americani locuiesc într-un hotel numit „Best Western". Vizavi se află o moschee.

miercuri, 6 octombrie 2004

Un binefăcător pe nume Hitler

Institute for Advanced Study (IAS) începe anul academic cu un *barbecue-party*. Fondat în 1930, IAS a devenit pentru întreaga lume un model de instituţie academică, un loc în care oameni de ştiinţă fără nici o obligaţie în ceea ce priveşte domeniul de studiu sau finanţarea se pot dedica cercetărilor. Institutul a fost fondat de Abraham Flexner, marele reformator al învăţămîntului american şi un admirator al sistemului educaţional german. Flexner a studiat la Universitatea din Berlin, unde i-a cunoscut pe Friedrich Paulsen şi pe Georg Simmel. Emigranţi precum Albert Einstein sau Erwin Panofsky au fost invitaţi la Institut. IAS este o mărturie a timpului cînd Berlin era un model pentru Princeton.

Primul cunoscut care îmi iese în cale este berlinez, doctor *honoris causa* al Freihe Universität: Albert Hirschman. Hirschman s-a născut în 1915 la Berlin-Mitte şi a absolvit examenul de bacalaureat la gimnaziul francez în 1932. A fost membru al tineretului socialist şi era înscris pe listele de arestări ale naziştilor. Cu puţin înainte de majorat, în aprilie 1933, a fugit la Paris. A luptat în războiul civil spaniol de partea republicanilor, iar în 1940 s-a alăturat, la Marsilia, aşa-numitului Emergency Rescue Committee al lui Varian Fry, care a salvat de nazişti peste 2.000 de fugari. Printre aceştia se numărau Heinrich Mann, Lion Feuchtwanger, Max Ernst şi Hannah Arendt. Hirschman a emigrat apoi în SUA, s-a înrolat în armată şi a ajuns consilier la Banca Mondială. Astăzi este unul dintre cei mai importanţi economişti din lume. Este profesor emerit de multă vreme. Una dintre catedrele de la IAS îi poartă numele.

Hirschman, în vîrstă de 89 de ani, tocmai s-a întors împreună cu soţia lui, Sarah, de la Freiburg. Acolo a primit cel de-al 21-lea titlu de doctor *honoris causa*. Unul dintre colegii din Germania i-a spus, la dineul festiv, că nu ar avea de gînd să-l viziteze prea curînd. De ce? Pentru că nu are chef să fie amprentat şi fotografiat pe aeroport.

Michael Blumenthal, directorul Muzeului Evreiesc din Berlin, locuieşte la Princeton şi oferă un dineu în onoarea lui Manfred Lahnstein. Ambii se cunosc din vremea cînd Blumenthal era ministru de Finanţe (pe vremea lui Jimmy Carter), iar Lahnstein, secretar de stat la Finanţe şi apoi ministru în Cabinetul lui Helmut Schmidt. Evident, campania electorală este subiectul preferat al comesenilor. Antipatia pentru Bush este evidentă chiar şi din limbajul corporal al celor prezenţi. Unul dintre profesorii de la Princeton îl critică dur pe secretarul de stat pentru Apărare, Donald Rumsfeld. Îţi vine să te iei cu mîinile de cap cînd auzi ce povesteşte acest om despre planificările eronate ale armatei şi despre incompetenţa conducerii în ceea ce priveşte gestionarea crizei din Irak. Profesorul ştie despre ce vorbeşte: fiul său este ofiţer de marină şi luptă în apropiere de Bagdad.

Cu toate că toţi americanii prezenţi sînt democraţi cu acte în regulă, nici unul dintre ei nu e mulţumit de John F. Kerry. Nimeni nu l-ar pune în aceeaşi oală cu JFK. Cu toţii sînt mai curînd nişte alegători de tip *Anyone but Bush*. După prima dezbatere televizată dintre Bush şi Kerry, situaţia s-a îmbunătăţit simţitor. Barbara, soţia lui Blumenthal, a promis că va închiria un autobuz şi va pleca cu prietenii în Bucks County (Pennsylvania) pentru a-l susţine, mergînd din casă în casă, pe Kerry. Pennsylvania este unul dintre cele mai importante *swing-states* din America. La alegerile din 2 noiembrie, preferinţele alegătorilor se pot îndrepta către oricare dintre cei doi candidaţi. Democraţia americană se vede mai degrabă în acest tip de angajament al electoratului decît în discursurile din ce în ce mai înfierbîntate ale candidaţilor.

Michael Blumenthal s-a născut la Oranienburg. Grădina sa e „păzită" de un *buddy-bear* mare (simbolul oraşului Berlin), îmbrăcat în uniforma neagră cu galben a Universităţii Princeton. Blumenthal şi Albert Hirschman aparţin unei generaţii de imigranţi care au cultivat în SUA memoria unei Germanii mai bune şi au încercat să amelioreze relaţiile germano-americane. Atunci cînd Abraham Flexner a fost întrebat cine a contribuit cel mai mult la renumele IAS şi la gloria Universităţii Princeton, acesta a răspuns sec: „Adolf Hitler".

vineri, 15 octombrie 2004

Football first

Tigrii sînt mai mulţumiţi ca niciodată. Ultima lor pradă a fost Columbia University din New York. Dacă promovează în meciul din acest week-end împotriva echipei Colgate, va fi pentru prima dată după 1893 cînd cîştigă trei meciuri consecutive în deplasare. E vorba despre Princeton Tigers, echipa de fotbal a universităţii. Princeton nu e o mare redută a fotbalului, dar aici, la fel ca în alte centre universitare, profesorii şi studenţii se îmbulzesc sîmbătă după-amiază pe stadioane pentru a-şi încuraja echipa. Atunci cînd mari rivali precum Harvard sau Yale joacă la Princeton, întregul oraş se colorează în negru şi galben, culorile tradiţionale. Prin sport, profesori, studenţi şi foşti absolvenţi ai universităţii se identifică într-o atît de mare măsură cu comunitatea academică, încît universităţile germane nici nu visează la o asemenea solidaritate.

Un an de studiu la Princeton costă 41.380 de dolari, dintre care numai 30.000 reprezintă taxele de studiu. Anul acesta s-au înscris 14.000 de absolvenţi de liceu pe un loc la Princeton. Numai 13% au fost acceptaţi. Desigur, este o instituţie de elită, dar nicicînd nu au fost aşa de mulţi studenţi provenind din familii cu mijloace financiare reduse. 52% dintre studenţi sînt ajutaţi nu prin împrumuturi, ci prin burse. Joan Scott, istoric şi membru permanent al IAS, ţine conferinţele despre Gauss. Christian Gauss, născut în 1878, a fost fiul unor emigranţi germani din Würtemberg şi a făcut o carieră tipic americană. Gauss-tatăl, care-i ura pe prusaci, a plecat din Ann Arbor la Michigan, pe atunci un orăşel. Cu toate că ar fi putut să-şi cumpere o casă pe strada principală, familia s-a mutat într-o casă de pe Liberty Street. Tatăl se mîndrea cu faptul că îşi creştea copiii într-o casă de pe Strada Libertăţii. Atunci cînd, la 20 de ani, Gauss şi-a finalizat studiile, lucrase deja ca ucenic brutar, ca ajutor de negustor, ca agricultor, apoi a fost ucenic într-o farmacie, profesor suplinitor şi casier la o bancă. La Paris a fost corespondent de presă şi a relatat despre afacerea Dreyfus. A devenit unul dintre cei mai importanţi romanişti. Autorii săi preferaţi erau Dante şi Flaubert. A fost profesorul lui F. Scott Fitzgerald. Gauss, un om aşa de ocupat şi cu interese atît de diverse, ştia să-şi facă ordine între priorităţi; printre care se număra şi fotbalul. Atunci cînd la New York era programată premiera spectacolului *The Crime in the Whistler Room*, autorul piesei, Edmund Wilson, a vrut să-l invite la spectacol pe fostul său profesor, Gauss. Acesta i-ar fi răspuns că nu poate onora invitaţia pentru că, în sîmbăta premierei cu pricina, echipa sa favorită avea un meci important pe teren propriu şi că îi va fi imposibil să ajungă la timp la New York.

Michael Walzer şi vecinul său au ajuns tacit la următoarea înţelegere: dacă unul nu o să-şi înfigă în gazonul din faţa casei panoul cu Kerry-Edwards, celălalt o să-şi ţină pancarta cu Bush-Cheney în garaj. Mă uit, de pe una din străzile care dau în şoseaua spre New Jersey, cum un tip se pregăteşte să tundă iarba pe un teren. Un bătrîn de culoare, cam pe la 60 de ani, scoate din dubiţă maşina de tuns iarba. Înainte să înceapă lucrul, înfige în gazon, la loc vizibil, o pancartă cu Kerry şi Edwards. Cînd, peste două ore, trec din nou pe acolo, gazonul e tuns şi panoul a dispărut. Tipul ştie cu cine va vota. Probabil că diseară nu se va uita la dezbaterea televizată a candidaţilor, aşa cum fac majoritatea indecişilor, ci la meciul cu New York Yankees. Au început finalele la baseball şi yankeii trebuie să cîştige.

vineri, 22 octombrie

Nu sînt un „brioni-tip"

Aici nu ai nevoie de ceas deşteptător. În fiecare zi, la 6,15, se aude un „poc" în uşă. E tipul cu ziarele, care îţi aruncă în prag *New York Times*-ul. Ziarul e împachetat într-o pungă de plastic albastră; cînd plouă afară, poţi căpăta chiar şi două ziare: dacă reclami că ai primit un exemplar „plouat", ţi se dă unul nou-nouţ. Pe ambalajul din plastic redacţia îşi promovează produsul: *Expect the World*, scrie acolo, iar fraza asta o citeşti înainte de a deschide ziarul. Chiar dacă lumea, în cea mai mare parte a ei, înseamnă SUA, acoperirea subiectelor din restul lumii s-a mai ameliorat. Pînă şi un stat mic pe nume *Germany* apare pe la ştiri. Cu televiziunile lucrurile stau mai prost. Canalele mari ca CBS, NBC şi ABC nu vorbesc decît rar despre ce se întîmplă prin Europa şi aproape deloc despre ce e prin Germania. Televiziunea americană le face un bine europenilor: îi învaţă ce înseamnă modestia.

Studiourile de ştiri din New York sînt ca nişte celule de sticlă în faţa cărora se înghesuie în fiecare dimineaţă sute de spectatori. Sînt oameni de toate culorile, de pe toate continentele, şi toţi sînt americani. *Expect the World!* Cîteodată pare că America nici nu ar trebui să se sinchisească de restul lumii, pentru că toată lumea e deja acolo, în America. Nu poţi înţelege politica americană decît dacă te uiţi cu atenţie atît la ştiri, cît şi la mulţimea strînsă în jurul studiourilor TV. Provinciale în exterior şi cosmopolite pe dinăuntru – cam aşa sînt SUA.

Excitat, un vînzător din New York îmi povesteşte cum l-a servit, cu scurtă vreme în urmă, pe Ayad Allawi, premierul irakian. Allawi a venit cu o droaie de gărzi de corp şi şi-a cumpărat nişte costume. Vînzătorul a fost impresionat de Allawi, pe care l-ar caracteriza drept un *„tough guy"*. Nu din cauza gărzilor şi nici pentru că a plătit cu bani gheaţă, ci pentru că a reuşit să-i spună doar prin gesturi că nu îşi doreşte o marcă de lux: „Nu sînt un *brioni-tip!*". La prînz, la IAS, mare scandal: în *New York Times* a apărut, la moartea lui Derrida, un necrolog care echivalează cu execuţia sa postumă. În titlu, Derrida este menţionat ca „teoretician abscons" şi ca „părinte al *deconstrucţiei*". Autorul necrologului înţelege prin aceasta că toate textele sînt incoerente şi toate luările de poziţie – contradictorii. Oricum ai lua-o, necrologul din *Times* e o mostră a acestor caracteristici! Chiar şi colegii care nu sînt mari fani ai lui Derrida admit cît de mult a contribuit acesta la dezvoltarea hermeneuticii, a artei şi a textului.

În State, hermeneutica e o chestiune de conjunctură. Sau cel puţin asta ne învaţă lupta electorală dintre Bush şi Kerry, o luptă din ce în ce mai agresivă. Cu toate astea, ceea ce spun candidaţii este aproape lipsit de importanţă faţă de interpretările – căci acesta e obiectul hermeneuticii – la care sînt supuse atît discursurile, cît şi gesturile celor doi. Aproape că îţi vine să crezi că, pînă la urmă, nu războiul din Irak sau politica fiscală, nu chestiunea căsătoriilor între homosexuali sau problema şomajului, ci o ocheadă falsă a preşedintelui sau o mişcare hotărîtă a mîinii senatorului de Massachussetts vor decide soarta alegerilor.

New York Times îşi cere scuze publicînd un articol al unui profesor de filosofie cu titlul „Ce voia, de fapt, Derrida". În fiecare ediţie a ziarului se află o rubrică în care se aduc corecţii unor greşeli din ediţiile trecute. Mulţi americani văd în acest tip de disponibilitate la autocritică punctul forte al democraţiei americane. La o dezbatere electorală cu John Kerry, George Bush nu a fost în stare să răspundă la întrebarea referitoare la trei greşeli pe care le-a comis în trecut. Pentru intelectuali, acesta e un semn de slăbiciune.

(va urma)

traducere de Matei MARTIN

Sever VOINESCU

scrisori de nicăieri

Iarna plictisului nostru

Este un semn al vremurilor noastre şi, cred eu, un semn destul de neliniştitor faptul că ne plictisim din ce în ce mai în puţin*. Că nu ne place să ne plictisim, înţeleg. Că ne place că nu ne mai plictisim mă nelinişteşte.

Privit de mulţi ca simptom al decadenţei molatece şi ca expresie supremă a inutilului, plictisul are rolul său terapeutic, face parte din anatomia unui spirit bine dezvoltat şi nu trebuie reprimat. Plictisul are rolul său bine determinat în viaţa spiritului şi nu evocă nicidecum un spirit bleg, soporific, amorţit. Dimpotrivă, plictisul e reacţia unui spirit viguros, vital, un spirit capabil să refuze radical şi să-şi ceară imperativ dreptul la liberă existenţă. Ne plictisim cînd sîntem expuşi intemperiilor indiferentului, cînd urcă peste noi cantităţi mari de ceva de care nu ne pasă, cînd ceea ce ne livrează lumea nu ne mai pune în tensiune. Ne putem plictisi în mijlocul oamenilor, de trăncăneala lor, de feţele lor, de obiceiurile lor, sau în mijlocul odăii noastre, de pereţi şi de vederea imobilă de pe fereastră, de masa aceasta şi de uşa aceasta şi de patul acesta. Ne putem plictisi de prea mult sau de prea puţin. Dar plictisul este indicatorul înnăscut care ne spune că ne aflăm în locul nepotrivit, la momentul nepotrivit, cu oamenii nepotriviţi. Plictisul e semnalul de evacuare în caz de urgenţă, e atenţionarea că de-acum încolo începe tîmpirea. Apărîndu-se, spiritul refuză. Plictisul e cel mai bun semn de sănătate a spiritului, e sistemul său imunitar, e impulsul irezistibil spre nou, e biciuirea care reînvie imaginaţia, e începutul ireversibil al revigorării.

Cînd ceva riscă să îmbolnăvească spiritul, ceva deteriorant în ordine intelectuală – precum prostia, kitsch-ul, goliciunea de tinichea, superficialitatea, redundanţele de orice fel – se declanşează reacţia naturală de apărare: apare, ca o secreţie, plictisul. Cum plictisul e insuportabil, spiritul se pune imediat în căutare, în construcţie, în tensiune benefică.

Între multele însuşiri pe care le are orice spirit este şi aceea de a se plictisi; aşa cum biologia noastră funcţionează bine numai dacă glandele secretă la timp ceea ce trebuie, spiritul nostru lucrează sănătos numai dacă secreţiile necesare vin cînd trebuie şi în compoziţia corectă. Între aceste secreţii, plictisul are un loc important. Spiritul care nu se mai plictiseşte este ca ochiul care nu mai lăcrimează – e bolnav. Excesul de plictis, adică spiritul care prea se plictiseşte, este la fel de bolnav, aidoma ochiului care lăcrimează mereu. Ei bine, observaţiile mele empirice îmi arată că tot mai puţini oameni se plictisesc. Plictisul e pe cale de dispariţie din România aceasta. Nu ne mai plictisim în faţa plictisitorului. Multă lume ar ţopăi de bucurie dacă ar ajunge la concluzia mea, dar eu mă îngrijorez. Chiar este dezirabilă o lume fără plictis? Eu cred că o lume care nu ştie să se mai plictisească, care îşi pierde reflexul plictisului este o lume expusă prostirii, este o lume uşor de manipulat, este o lume masificată într-un *entertainment* gigantic şi fără sfîrşit. O lume ca un carusel înnebunit pe care nimeni nu-l mai poate opri. Să dau un exemplu: toată povestea aceasta a integrării noastre europene ar fi trebuit de mult să ne plictisească. Oamenii care ne vorbesc despre UE, discursul lor lemnos-abiguu, costumele lor şi figurile lor, vorbele lor şi intonaţia lor, dar mai ales persistenţa lor în acelaşi fel de generalitate seacă (Noica ar spune că e o „deschidere care se închide") transformă visul frumos al Europei unite într-un plictis iremediabil. Totuşi, pe noi nu ne plictiseşte. Sîntem încă zglobii şi euforici, chiar dacă puţin mai albiţi decît acum zece ani cînd am pornit pe drumul acesta. Poate că, dacă ne-am plictisi pentru o dată, am părăsi genul eurocrat bruxellez şi am regăsi tonul natural, originar, al construcţiei europene.

Nu fac aici un elogiu plictisului, deşi poate că ar merita, fie şi numai pentru că plictisul e astăzi un lux accesibil numai spiritelor sensibile. Vreau doar să-i constat prezenţa tot mai palidă şi să mă alarmez. Incapacitatea noastră de a ne mai plictisi semnalează că sîntem gata să primim orice. Dacă instinctul de conservare al spiritului este debil, atunci spiritul însuşi e ameninţat. Şi ce e de făcut? Cînd nu avem răspunsuri, să ne aducem aminte îndemnul antic de a ne întoarce la natură. Să privim afară şi să înţelegem.

Iarnă tîrzie, dar curată şi prospătă ca o fecioară. Mersul prin zăpezile oraşului oboseşte, aerul rece îngreunează plămînii, fulgii fini se topesc pe obrazul aprins. Dintre anotimpuri, iarna rămîne, totuşi, preferabilă. Primăvara şi toamna sînt anotimpuri nedecise, tranzitorii, fără chip stabil şi fără delimitări clare – faptul că pot fi oricum frustrează. Vara pare un anotimp imobil, apăsător, egal cu sine, strivit de exagerări solare. Dacă primăverii şi toamnei nu li se poate ierta imprevizibilitatea totală, verii nu i se poate ierta completa previzibilitate. Rămînem, totuşi, cu iarna, anotimp înalt ca o catedrală gotică, sonor şi compact, cu personalitate de regină înţelepţită de atîta domnie. Soarele e alungat în susul boltei şi agonizează între perdele argintii, nopţile vin devreme şi pleacă tîrziu, zăpada lucitoare capturează în alb contururile expresioniste ale acestui oraş cenuşiu. Nimic nu îmbrăţişează ca iarna!

Iarna întrece în melancolie orice alt anotimp. Nici ploile toamnei şi nici amurgurile primăverii nu pot egala zisele „sărbători de iarnă" în privinţa melancoliei. Crăciunul şi Anul Nou, alături de care abundă zile de sfinţi şi petreceri, fac din iarnă prilej de amintiri, recapitulări, cadouri. Adică, remuşcări, regrete, dorinţi. Adică, melancolie.

Niciodată nu am ştiut dacă iarna e un sfîrşit sau un început. Mi se poate spune că este şi una şi alta. Ce truism mai aplatizat decît „orice sfîrşit e un început" există? În general, răspunsurile solomonice de genul „e şi asta, e şi ailaltă" nu mi-au plăcut niciodată. Mi se par episoade de lene a gîndirii, neputinţe, sclifoseli somptuoase. Le evit pe cît pot, deşi înţeleg bine că cele mai multe lucruri din jurul meu sînt ele însele, dar şi contrariul lor în acelaşi timp. În orice caz, această iarnă miroase mai mult a **început** decît a altceva. Această iarnă mi se pare că este un moment refrigerant de graniţă, ca o glaciaţiune între două ere, ca o nemişcare între două mişcări. Înainte de start, alergătorul rămîne o clipă prelungă în nemişcare, ca îngheţat. Apoi, sprintează frenetic. Să nu uităm însă plictisul. Melancolia iernii ne-ar putea ajuta să-l recuperăm. Şi am putea alerga mai bine, la primăvară.

* Recunosc: parafrază după Valéry.

libertatea de impresie

Vechile obiceiuri

Agenţii ambulanţi de vînzări care tot veneau odată prin blocuri s-au mai rărit parcă în ultimul timp. Moda lor pare că apune (ca şi a programelor de teleshoping la care mai vezi doar aparate de gimnastică sau benzi care masează coapsele şi fesele unor doamne durdulii). Nu mai prea sună la uşi tinerii cu seturi de cuţite, sprayuri miraculoase, oale minune sau aparate electrice „la numai 200 de mii". Îţi recapătă însă locul (sau poate că nu şi l-au pierdut niciodată) *vînzătorii şi cumpărătorii ambulanţi* „tradiţionali". Cei care umplu sonor, în special duminica, spaţiul dintre blocuri. Ţiganca cu „sticlii goale cumpăăăăr". Sau ţiganul cu „hainiii vechi"..., strigăt însoţit uneori de sunetul copitelor calului care trage căruţa. Tot cu căruţa trece şi omul cu „păăămînt de flori". Ţin minte aceste sunete încă din copilărie şi parcă oamenii care le emit ar fi tot cei de acum treizeci de ani, cu voci neschimbate. Mă întreb dacă nu cumva ştiinţa acestor strigări se trasmite din generaţie în generaţie. De curînd am auzit şi o „ofertă" pe care o uitasem: „mătuuura..., măturica, măturea". Ce-i drept, a dispărut cel care demult zicea cu voce joasă: „ree... epar buuu... toaie". Lumea nu mai ţine probabil butoaie pe balcon. „Gea... muuuri..." normale şi nu termopan mai există şi uneori se sparg şi e nevoie de altele. Cu toate aceste zgomote duminicale, pare că lumea îşi revine la normal. Marketingul de import pare trecător pe lîngă cel etern autohton. Mai lipsesc vacile care treceau odată printre blocuri, venind dintr-un fel de sat mărginaş, şi îndreptîndu-se către un parc, unde păşteau iarba. În urma lor, un ţăran cu o găleată trăgea o dată la cîteva zeci de secunde un fel de răcnet: „smîntînaruuu"". Şi avea o smîntînă tare bună şi grasă, provenită tocmai de la vacile care păşteau zilnic în parcul public. Mai spre toamnă apărea şi o femeie cu basma care vindea: „muuree... mure de pădure...". Acum în parc iarba nu mai e păscută şi nici n-o mai coseşte nimeni, ca pe vremuri. Edilii nu se preocupă de asta, cum nu s-au preocupat niciodată, iar oamenii pentru care iarba parcului era o afacere neimpozabilă, au dispărut. Poate că vor reapărea. Modernizarea nu reuşeşte să astupe unele obiceiuri vechi. Dispar într-un loc sau într-o vreme, dar reapar în altă parte sau în altă perioadă. Şi Bucureştiul e o fiinţă încăpăţînată.

Andrei MANOLESCU

Iaromira POPOVICI

bazar

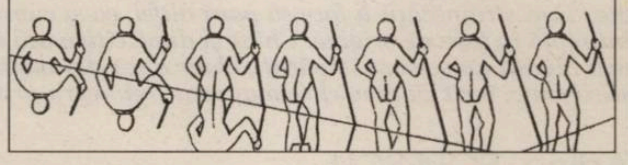

Tren de lux

Am fost dintotdeauna o fană a mersului cu trenul, eventual în detrimentul călătoriilor cu maşina. Mersul cu maşina, recunosc, are şi el mitologiile lui – şi aici mă refer în special la acele *road-movies* în care eroul sau, de preferinţă, eroina merge singur(ă) prin deşert, într-o maşină ades decapotabilă, şi i se întîmplă lucruri cel puţin neprevăzute, de genul crime, întîlniri cu extratereştri sau iniţieri. Dar, probabil, aplicarea lor la realitatea propriu-zisă a venit prea tîrziu, cînd deja preferinţele instinctuale se formaseră. Amintirile mele legate de mersul cu maşina mică, nici măcar personală, ci a cuiva din familie, apar pe la 10-12 ani. Cele cu trenul, dintotdeauna. Trenul a fost mereu mai misterios şi plin de surprize, în sensul că nu-i poţi şti niciodată pe toţi călătorii lui, şi tot atît de dinamic, putînd să-ţi schimbi poziţia cum ai chef şi nefiind veşnic legat de acelaşi monoton scaun.

E drept că pe vremea lui Ceauşescu avantajele trenului, mai ales în personale sau accelerate, se transformaseră vădit în dezavantaje. Erau mai mulţi cei care mergeau cu trenul, faţă de acum, fie ei navetişti sau vilegiaturişti. Şi unii, şi alţii erau însă la fel de agresivi, de dibaci în a ochi un loc în compartiment atunci cînd nu aveau bilet cu loc şi buni negociatori în relaţiile cu naşul. De asemenea, în calitate de călător la interminabila clasă a II-a (care, în cazul personalului, se-ntindea pe tot trenul), nu puteai fi altfel decît democrat, tolerant în lucrurile mari ale vieţii şi morţii, dar şi în cele minore ale igienei. Într-o Românie destul de sătească ce se urbaniza grăbit, era lucru obişnuit să stai proptit lîngă uşa WC-ului, alături de o familie de precupeţi ce-şi cără sacul cu cartofi din piaţă, doi schiori bine echipaţi şi o familie de romi cu mulţi puradei.

Vremurile democratice au trecut. Sau, mai bine zis, în unele trenuri: există, acum, trenuri cu o interminabilă clasă I. Vorbesc de InterCity, care, deşi, teoretic, are şi clasa I şi a II-a, amîndouă arată la fel de bine, cel puţin precum clasa I din bătrînele accelerate. InterCity-ul e un tren elitist, în sensul strict financiar al cuvîntului. E scump: un bilet pînă la Sinaia costă 300.000 de lei, cît benzina dus-întors. Şi asta numai pentru o persoană. Dar merită, spune răspicat vocea mic-burghezului din mine. N-am mai mers de mult cu trenul şi de aceea am avut o revelaţie: sînt şi trenuri curate, în care îmbrăcămintea scaunelor să nu fie ruptă, toaletele curate, cu săpun şi hîrtie igienică. Şi oamenii din tren – civilizaţi.

Desigur că nu se poate lux fără excese şi brizbrizuri care cad în kitsch: cînd trenul a pornit din Gara de Nord, în difuzoare, din care pînă atunci se auzise muzică, a izbucnit o voce neradiofonică, cu o dicţie aproximativă (nu întotdeauna înţelegeai ce spune), dar cu un farmec caragialesc: era, s-a dovedit mai tîrziu, şeful de la vagonul-restaurant, un domn caragialesc şi-n înfăţişare (mare şi cu mustăcioară). Acesta s-a jucat, preţ de două minute, de-a DJ-ul, imitîndu-i, cu farmecul *outsider*-ului, pe moderatorii posturilor de radio, şi ne-a urat bun-sosit, informîndu-ne, în acelaşi timp, unde se află vagonul-restaurant. Era un „pilot" personalizat, foarte neaoş şi sensibil hîtru.

Vocea lui ne-a făcut, de altfel, să vizităm celebrul vagon-restaurant. Aici era foarte curat şi civilizat (repet, obsesiv, cuvîntul), dar în esenţă nu se găsea mare lucru, cafeaua era ca în tren (mediocră), iar serviciile în stil românesc tradiţional: un amestec între scîrbă şi linguşeală. Totuşi, a meritat să cunoaştem personajul. Cînd l-am întrebat dacă el e autorul mesajului haios de început, a întrebat, înainte să se dea de gol, cu orgoliu profesional: „Da' v-a plăcut?".

Nici pasagerii nu mai sînt ce-au fost odată. În compartiment erau două fete de 12 ani, cu mătuşa uneia dintre ele. Dacă ar fi fost să te iei după mătuşă şi după aparenţele neostentative ale domnişoarelor, ai fi tras greşita concluzie că se duc într-o liniştită casă de munte să ia puţin aer. De fapt, ele mergeau tocmai dincolo de Braşov, spre Sf. Gheorghe, să călărească într-un loc special, numai în week-end. După ce şi-au scos amîndouă telefoanele mobile şi şi-au analizat mesajele, în paralel cu abţibildurile cu Harry Potter şi revistele *Witch*, una dintre ele ne-a povestit despre vacanţa ei în Egipt, care n-a fost suficient de reuşită. Dacă am părut invidioasă a fost numai urma unui reflex răutăcios: de fapt, fetele erau copilăroase şi directe, fără a fi lăudăroase. Doar reprezentau marca unei clase pe care n-am cunoscut-o destul pînă acum, probabil mult discutata clasă mijlocie.

ÎNTRE DOUĂ LUMI

Cei plecaţi definitiv din ţară sînt de cele mai multe ori priviţi de cei rămaşi, cu multă curiozitate, cu invidie şi inhibiţie. Chiar dacă se cunosc bine sau sînt rude apropiate, aura străinătăţii îi face să pară altfel, ca şi cum ar fi suferit nişte mutaţii genetice. La rîndul lor, cei plecaţi par să-şi fi pierdut instrumentele de înţelegere a ceea ce se întîmplă în ţara de origine. Chiar şi după cîţiva ani de absenţă, se creează o adevărată prăpastie. Comunicarea între unii şi alţii devine formală. Comparîndu-se, nici unii, nici ceilalţi nu se simt împăcaţi, chiar dacă din motive diferite. Întoarcerea, altfel decît într-o vacanţă, e o excepţie. Iar mintea şi imaginea unui întors definitiv sînt atît de schimbate, încît cu greu el se mai poate reintegra printre foştii concetăţeni.

Adina POPESCU

Gustul României

În septembrie anul trecut, la Chicago, a avut loc a-14-a ediţie a festivalului „Taste of Romania" care putea fi parţial urmărit în direct pe TVRi. Din fotoliul de acasă al unui român care nu şi-a părăsit niciodată ţara mai mult de o săptămînă, timp în care nu a avut cum să uite mirosul de Obor din tramvaiul 21, cîinii hămesiţi şi agresivi din spatele blocului şi privirea scîrbită a casierei de la supermarket, festivalul comunităţii româneşti din Chicago căpăta nuanţe de *soap-opera* de tipul *Tînăr şi neliniştit,* în care Jane şi George, să zicem, petrec zece episoade blocaţi în lift, ba ciondănindu-se, ba făcîndu-şi tainice declaraţii de amor. Atmosfera de acolo era cînd veselă, de *barbecue* cu mititei şi sarmale, unde cîţiva vecini mai intimi bîrfesc întreaga comunitate, cînd de dramoletă, cu ochi înlăcrimaţi, nasuri suflate în batiste din pricina unui patetic dor de ţară. Un amestec de rîs cu plîns din care la un moment dat nu mai pricepeai nimic. Momentele mai interesante erau cele cînd „românii de peste Ocean" (aşa îi denumea uneori prezentatoarea) stăteau la coadă pentru a intra cîteva secunde pe post şi a transmite mesaje celor de acasă: „vrem să i-l arătăm lu' bunica pe Vlăduţ pe care nu-l ştie decît din poze... Haide, Vlăduţ, fă-i cu mîna lu' bunica!", „...şi mai ales la toţi fraţii mei să le meargă bine şi îi aşteptăm în vizită...", „...la toţi concetăţenii mei din Bacău multă sănătate!" etc. În scurtele „interviuri", însoţite de mesaje, prezentatoarea transmisiei punea un accent atît de puternic pe dorul de ţară, încît acesta devenea sufocant. Dincolo de apartenenţa la naţie, subliniată la tot pasul, inclusiv de muzica populară de pe scenă, participanţii la festival erau clujeni, timişoreni, suceveni etc., căci, divizaţi fiind în grupuleţe, purtau pancarte cu numele oraşului natal pe care le agitau cu entuziasm la răstimpuri. Aşadar, nici măcar în America, ardelenii nu se amestecă cu bucureştenii, iar moldovenii îşi au gaşca lor, împărţită în alte găşculiţe din Tecuci sau din Focşani. Pentru mulţi dintre acei cetăţeni sau rezidenţi americani, patria natală era reprezentată probabil de rudele şi prietenii rămaşi acasă, de străduţele şi cafenelele oraşului în care s-au născut, dar şi de versurile unei formaţii ca Direcţia 5, pe care unii adolescenţi le ştiau pe de rost şi le cîntau în acelaşi timp cu membrii trupei de pe scenă.

O părere despre acei oameni pe care nu-i cunosc, dar pe care i-am văzut în direct la televizor: probabil că au case frumoase, îşi permit să-şi schimbe maşinile la cîţiva ani sau să-şi arunce cu adevărat televizorul pe geam, dacă li se pare că „şi-a trăit traiul...", job-uri cu venituri bune, copii apreciaţi la colegii respectabile, vacanţe unde vor ei în lume, un sentiment confortabil de siguranţă (dacă n-au căzut întîmplător în plasa gogoriţei cu terorismul), iar un festival gen „Taste of Romania" se poate constitui într-o distracţie tematică. Tema: „dorul de ţară". În week-end-ul viitor vor merge la biliard sau la pescuit.

Nu poţi face însă comentarii, dacă n-ai trăit o experienţă similară cu a lor. Poţi observa doar anumite aspecte care te diferenţiază pe tine, românul care n-a plecat niciodată din ţară mai mult de o săptămînă, de el, românul care trăieşte de zece, douăzeci de ani *acolo*. Într-o conversaţie recentă la telefon, un român plecat de aproape douăzeci de ani în State comenta ca pe o mare greşeală faptul că Băsescu vrea cu orice preţ „să se aibă pe bune" cu americanii, deoarece, în momentul de faţă, „America e un *big shit!*", din cauza administraţiei Bush. America fiind ţara care l-a „înfiat" cu multă bunăvoinţă (pe vremea cînd în România nu găseai la băcănie decît creveţi vietnamezi) şi a cărei administraţie, oricare ar fi ea, îi dă şansa să-şi petreacă în fiecare an concediul în România sau oriunde în altă parte. Aici regăseşte o atmosferă mult mai fun decît acolo, căci necazurile prietenilor români, care se plîng de sărăcie şi de interminabila tranziţie, se diluează în paharul de vin de bunvenit care e desigur „mult mai bun decît vinul de California!". Redescoperă gustul mîncării româneşti. „Ce bună pîine aveţi voi aici!" – spune, în timp ce muşcă dintr-o felie de pîine de la cuptorul turcesc, îmbibată cu amidon şi lipsită de consistenţă, dar, desigur, el nu cunoaşte aceste detalii. Călătoreşte cu metroul, poate dintr-o uşoară nostalgie. Rîde cu lacrimi, ca la cel mai bun episod din *Seinfeld,* cînd vede la televizor campania noastră electorală pentru prezidenţiale; pentru el, Vadim şi Becali sînt doar amuzanţi şi ireali, căci prezenţa lor pe scena politică de aici nu-l incomodează cu nimic. Cînd vine vorba despre ultimele alegeri din State, devine brusc foarte serios. E clar că s-au furat alegerile şi dezvoltă o întreagă teorie a conspiraţiei, demnă de Michael Moore. Punctează o conversaţie cu cîte un grav „o, da!", echivalentul lui *„oh, yeah!"* american. E interesat de taxe, impozite, costuri la întreţinere, discount-uri. E un american get-beget. Dacă nu ar vorbi românește, nimeni nu şi-ar putea închipui că ar fi avut vreodată vreo treabă cu România. Îi e dragă într-un fel care pare dacă nu superficial, atunci foarte inocent: România copilăriei şi tinereţii lui, a creveţilor vietnamezi şi a călătoriilor cu metroul spre vreun chef sau spre vreo fată iubită.

Necazul cu cei care se întorc chiar şi pentru o perioadă scurtă de timp este că nu ştii ce vor: să-i pui la curent cu ultimele noutăţi din viaţa politică, culturală etc. sau a foştilor colegi şi amici, să le povesteşti cum a fost la nunta lui Sanda sau cum a murit unchiul Sile, să-i plimbi pentru a le arăta primul mall românesc sau mizeria din Rahova, ca să nu-şi mai regrete niciodată decizia plecării, să-i îmbeţi cu ţuică „sută-n sută naturală, de prună, care nu dă dureri dă cap ca whisky-ul de la discount-uri" şi să-i dregi dup'aia, să le explici de ce îţi merge prost sau să-i lauzi pentru „realizările" lor de *acolo,* cînd ţi-arată pozele cu casa, job-ul, palmierul din fundul curţii etc., să le fierbi sarmale sau să le coci cozonaci... Şi mai e sentimentul de jenă că eşti mai sărac decît ei şi că-i laşi să achite nota de plată de la cîrciumă, dar mai ales „să nu care cumva să-şi închipuie că ţi-ai dori să vii pe capul lor ca să faci şi tu nişte bani sau să te propăşeşti pe-acolo!". „Mi-aş dori să vin şi io în Germania, da' nu ca să rămîn, doar aşa ca să vizitez, să văd locurile, să...!", a fost o sfioasă afirmaţie la un pahar, adresată unui proaspăt cetăţean german, născut în Drumul Taberei. „Vino, da' nu pe banii mei!", a sosit replica, însoţită de un hohot de rîs. Am înţeles destul de greu că era vorba de o glumă.

O scurtă notă de pe Global Romania News observa că la ediţia a-14-a a festivalului „Taste of Romania", „preşedintele Iliescu a fost aşteptat şi primit mai bine decît la Montréal". Nota mi-a amintit de Florin Oncescu, un scriitor şi inginer român care a plecat în Canada după '90, probabil odată cu valul celor dezamăgiţi de „schimbare", care ulterior l-au „atacat" pe fostul preşedinte cu produse fast-food. Două dintre cărţile lui tratează chiar tema „dezrădăcinării" celor care au plecat în Canada pentru a începe o nouă viaţă, în general oameni cu profesii tehnice, ingineri sau arhitecţi care la prima vedere par pragmatici, lipsiţi de sentimentalisme. Scurtele povestiri, dialogurile, întreaga experienţă „montrealeză" a personajului principal, dincolo de convenţiile pe care ţi le stabileşte în general ficţiunea, sînt atît de autentice, încît „după ce le citeşti nu-ţi mai vine să pleci, da' nici să rămîi aici!", după cum mi-a zis un prieten care participase pentru a treia oară la Loteria Vizelor. Marcel şi Ramona, un tînăr cuplu din „Întoarcerea" au aterizat de trei ori pe pămînt canadian, dorindu-şi să o ia de la căpat şi pînă la urmă s-au reîntors în România pentru a-şi începe cu banii strînşi o afacere, nefiind lămuriţi, în final, „unde le este bine". Ulterior l-am cunoscut pe Florin în trecere prin Bucureşti şi, pe terasa de la Casa Universitarilor, într-o atmosferă optzecistă, dar fermecătoare, în felul ei, am avut tendinţa aproape instinctivă de a-l identifica cu personajul său principal, cel care încerca să se adapteze traiului destul de rutinat şi de searbăd din Montréal, dar *safe,* cum spun americanii, visînd însă în permanenţă la o întoarcere definitivă în ţară. N-am reuşit. Florin părea bine informat despre ceea ce se întîmplă în România, neafectat emoţional de schimbarea majoră ce se petrecuse în viaţa sa, un om normal care se poate simţi bine şi aici şi acolo. N-am simţit deloc acea jenă pe care o încercasem faţă de lacrimile şi patetismul celor prezenţi la „Taste of Romania" şi nici sentimentul că ar trebui să-i povestesc noutăţile (mai bine vorbim despre un film a lui Jarmush!), să-i arăt Bucureştiul şi să-i explic de ce îmi merge cum îmi merge. Nu m-am simţit prost nici măcar în momentul în care a achitat el nota de plată. Îmi permit să citez o replică a unui personaj de-al său din „Întoarcerea": *„Ţara... ţara există aici! (Îşi ciocăneşte capul c-un deget.) Ce-i acuma acolo nu seamănă cu ce ştim noi! Dacă te-ntorci, te iau de prost! Sau, dacă nu, te vor simţi străin... Vei fi pentru ei... canadianul!".*

Adina ROSETTI

Sărmăluţe pariziene

Deşi niciodată nu mi-am dorit cu adevărat să emigrez, totuşi de cîte ori „evadez" în vacanţă în ţări mai calde, mai curate sau doar mai civilizate, mă încearcă o dorinţă subită de a rămîne acolo definitiv. Simplul fapt de a mă trezi în fiecare dimineaţă într-o mansardă din Montmartre, de unde să cobor pe una din străduţele pietruite pentru un croissant proaspăt şi o cafea fierbinte la una din cafenelele „de cartier" pline de farmec, mi se pare că merită orice efort. Perspectiva de a spăla vase într-un restaurant din Paris (deja devenită clişeu) începe să nu îmi mai pară chiar aşa de sumbră, dacă recompensa este fericirea zilnică de a mă topi în oraşul frumos, plin de stil şi chiar romantic, de care te îndrăgosteşti iremediabil la prima vedere. Dar asta rămîne, din fericire pentru mine, doar un vis „turistic"!

Românii care au plecat „dincolo", „afară", în Europa, au plecat nu pentru ambianţa culturală, nu pentru străzile cu clădiri istorice sau cafenele pitoreşti, ci pentru a „se realiza". Realizarea vine de regulă în intervalul 30-40 de ani şi se materializează prin capacitatea financiară de a plăti pe termen lung ratele pentru: apartament sau uneori o căsuţă în suburbii, maşini, asigurări, televizor, aparatură, etc. Lucruri pe care în România nu oricine şi le poate permite.

Există de obicei două tipuri de emigranţi: cei care reuşesc să-şi dizolve identitatea românească şi să se integreze perfect în peisajul local, devenind parizieni sau newyorkezi adevăraţi, perfect adaptaţi la noua lor identitate de împrumut şi există cei adaptaţi doar aparent, dar ancoraţi încă puternic în structura lor românească, legaţi de amintirile şi spiritul „de acasă".

Ei ţin mereu legătura unii cu alţii, formînd o mini-celulă românească, ce se reuneşte de sărbători şi aniversări, savurînd cu voluptate tradiţiile, păstrînd vechile obiceiuri şi perpetuînd nostalgiile. Se comentează ultimele noutăţi politice din România (ştirile fierbinţi sînt culese de pe Internet), se rememorează amintiri comune, de 1 martie se organizează petreceri tematice cu mărţişoare, iar vedetele party-ului de Revelion sînt sărmăluţele-n foi de varză murată, cumpărată de la magazinul sîrbesc (singurul unde se poate găsi asemenea „delicatesă" specific balcanică).

Românii se strîng în jurul oalei cu sărmăluţe (servite cu *crème fraîche* dietetic, fără calorii şi cu colesterol scăzut), muzica este dată mai încet în semn de respect absolut, se elogiază gustul divin al minunatelor sărmăluţe, precum şi talentul incontestabil al gospodinei „creatoare", toată lumea devine brusc mai deschisă şi prietenoasă, iar discuţiile alunecă încet-încet pe panta dulceagă a amintirilor despre casă.

Puţinii „localnici" invitaţi la petrecere privesc oarecum îngroziţi la cantităţile uriaşe de sarmale, care dispar din farfuriile românilor, şi se întorc resemnaţi la rafinamentele lor culinare: somonul, scoicile şi clasica brînză cu mucegai.

Sărmăluţele rămîn simbolul indestructibil al celulei româneşti înstrăinate, alături de mai-noul-fenomen O-Zone, mîndria naţională care a „spart" topurile europene. Părinţii europeni, grijulii în privinţa vocabularului odraslelor lor, se interesează la părinţii români dacă nu cumva printre idilicele versuri ale formaţiei s-au strecurat cuvinte româneşti obscene, pentru a şti dacă aprobă fredonarea lor de către copii. *Mon Dieu!* Or fi stupide versurile, dar măcar sînt cît se poate de decente!

Robert TURCESCU

alte glasuri, alte păreri

Spre UE

„Pe domnu' Învăţător nu l-aţi chemat?“, întreabă îngrijorat nea Ilie, în timp ce ascute pentru a nu ştiu cîta oară jungherul. „L-am chemat, uite-l că intră pe poartă!“, îi răspunde repede nevastă-sa, o femeie mică şi rotundă care se învîrte de azi-dimineaţă prin curte pregătind cele necesare. E decembrie, ninge şi, în curtea strîmtă a satului de cîmpie în care locuieşte un văr al mamei, se pregăteşte tăierea porcului. Nu durează mult. Eu mă lupt cu un picior din faţă, Învăţătorul trage cu o sfoară de pulpa din spate şi, în cîteva minute, nea Ilie înfige jungherul adînc şi precis. Se lasă liniştea peste curte şi o pată mare, roşie, peste zăpada înaltă din faţa casei. Tanti Nina aduce ţuica fiartă, Învăţătorul îşi aprinde o ţigară şi dă să plece imediat după prima înghiţitură. Îl opreşte nea Ilie şi-l roagă să mai stea pînă la spintecare, să-i dea să ducă acasă o bucată de şorici. Învăţătorul se opreşte pe vîrful piciorului şi mi se pare că rămîne aşa o veşnicie, atîrnat între porcul din zăpadă şi zăvorul porţii. În cele din urmă, se aşază pe un scaun mic, îngropat lîngă căldările cu apă caldă şi începe să prepare un amestec ciudat de mălai cu sare. „Pentru curăţire!“, şopteşte stins cînd îmi vede privirea întrebătoare. N-are patruzeci de ani. Merge pe treizeci şi opt, dar nu l-ar crede nimeni. Cînd duce mîna la gură, i se vede tremurul de alcoolic şi verigheta groasă care-i sugrumă inelarul. Are trei copii cu a doua nevastă şi o fată de liceu din prima căsătorie. E învăţător în sat de cînd a terminat Pedagogicul şi, dacă mîine şi-ar lua lumea în cap, paisprezece suflete nevinovate n-ar mai buchisi abecedarul. Dar n-are unde să plece. N-a mai ieşit din satul de cîmpie de vreo trei ani, adică din ziua în care l-au chemat la Inspectoratul de judeţ să-l pună să semneze nişte hîrtii pentru sporuri. A primit vreo patru sute de mii în plus, aşa că ia acum trei milioane jumătate bani în mînă, plus alocaţia copiilor. Un pic peste patru milioane cu totul, din care dă cîteva sute bune pentru pensia alimentară a celei mari. „Da', nu aici e problema, că eu mă descurc, problema e cu şcoala!“, suspină Învăţătorul, în timp ce toarnă apă caldă peste şoriciul încins.

Şcoala e mică. Două camere au rămas, că în celelalte două s-a mutat arhiva de la Primărie şi sediul tuturor filialelor de partid care au membri în comună. Sînt patru: ţărăniştii, ai lui Iliescu, ai lui Vadim şi liberalii. La alegeri îmi spune că a ieşit la lipit afişe cu copiii. N-a cerut nimic în schimb, doar o vorbă bună la judeţ, pentru cîteva bănci şi-o sobă nouă. Primăria n-are bani, ştie asta de cînd a intrat în şcoală, dar, dacă nu rezolvă măcar problema cu soba, nu mai vine nici un prichindel la ore şi el e neputincios, n-are ce să facă şi nici cum să-i oblige pe copii să scrie cu mănuşile în mînă. E frig în şcoală, nici nu prea sînt lemne, dar problema e cu soba. A vrut să strîngă bani din sat pentru reparaţii, dar oamenii sînt săraci şi nici nu vor să-i dea bani pe mînă, pentru că lumea îl ştie cu patima băuturii. „Ce să spun, parcă sînt singurul!“, oftează Învăţătorul, în timp ce freacă şoriciul cu amestecul de mălai şi sare, peste care tanti Nina toarnă, la răstimpuri, şuvoaie de apă fierbinte. „Da' copiii vin la şcoală?“, întreb după o vreme, aşa, mai mult ca să sparg tăcerea lungă întinsă peste curte. Învăţătorul zîmbeşte stins, apoi îşi înfige privirea verde ca iarba de martie undeva spre acoperişul casei lui nea Ilie şi rosteşte scurt, ca o înjurătură: „Vin pe dracu'...“. Sau, cine

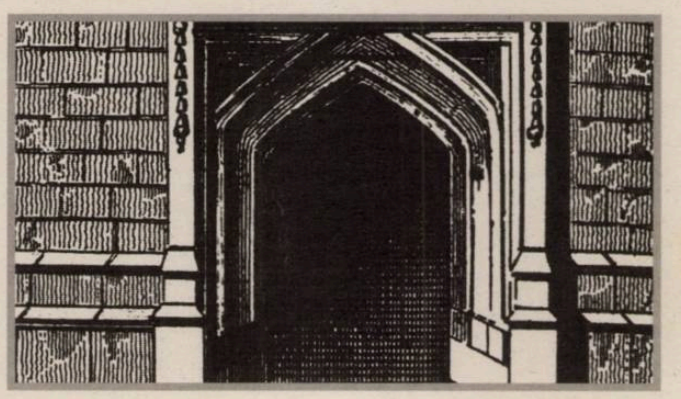

ştie, poate că ar veni, dar toamna şi primăvara e multă treabă prin curţi sau la cîmp. Iarna e frig, iar vara e vacanţă. Mă duce gîndul la Niculae al lui Moromete şi-i spun şi Învăţătorului. „Ăla vroia să înveţe carte, ăştia visează doar să se facă mari şi să plece din sat cît mai repede!“

Cînd înfige nea Ilie jungherul scoţînd pe masă prima talpă de şorici e aproape de amiază. În cîteva minute porcul e spintecat în două şi un miros greu, de maţe încinse, se ridică din zăpada înroşită. Învăţătorul mai cere o ţuică şi-şi aprinde o ţigară strîmbă, pescuită din buzunarul cămăşii. Primeşte un pachet cu două limbi de muşchi, o bucată de carne şi un sul de şorici, zice bogdaproste, apoi mai trage o ţuică şi, în timp ce el se clatină spre poartă, nea Ilie rupe liniştea curţii cu o glumă la care nu rîde nimeni: „Mai facem unu' la anu', domnu' Învăţător, şi gata, intrăm în UE, nu ne mai lasă neamţu' să tăiem porcu'...“.

ALTĂ CALE NU E DECÎT O ANUMITĂ GENERALIZARE CARE VREA SĂ DUCĂ LA EVIDENTA CREŞTERE A ILUZIEI

● Cam de multişor n-am mai dat o raită prin *Revista Jandarmeriei*. S-o dăm: în nr. 23-24, din 15 decembrie 2004, trecîndu-mi ochii peste file, mi-a ieşit în cale un „Pluguşor jandarm 2004“, semnat Nicolae Rotaru, din care extrag cu penseta, spre a vi le înfăţişa, aceste rime: „Suntem jandarmi ai vremurilor noi, / Urmaşi ai bravilor eroi, / În misiuni, mereu la posturi, / Gospodărind a tihnei rosturi, / Loiali în marşul step-by-step / Români cu faimă în F.I.E.P., / Şi-n N.A.T.O. demni, pe plaiuri dace. / Importatori de zel şi pace, / [...] / Convinşi că altă cale nu e / Decât e drumul către U.E.“. (**D. S.**)

● În topul de jazz pe care-l face canalul Mezzo în funcţie de vînzările din Franţa, pe primul loc se află de ceva vreme o americancă cu nume franţuzesc, Madeleine Peyroux, care cîntă simplu, la chitară rece, piese cunoscute (cum sînt cele ale lui Leonard Cohen, de exemplu). Tipa nu e nici drăguţă – ca Diana Krall sau Norah Jones, plasate sub ea în top –, iar vocea ei e sub orice critică – comentatorul topului spune, indulgent, că are o voce de Mickey Mouse. Aşa că te întrebi ce au găsit francezii la ea. Întotdeauna am considerat că, după o glorioasă istorie în domeniul artelor, ei au ajuns acum la o anumită perversitate a gustului. (**C. P.-B.**)

● Dinel Staicu, patronul legendarei Universităţi din

Cu ochii-n 3,14

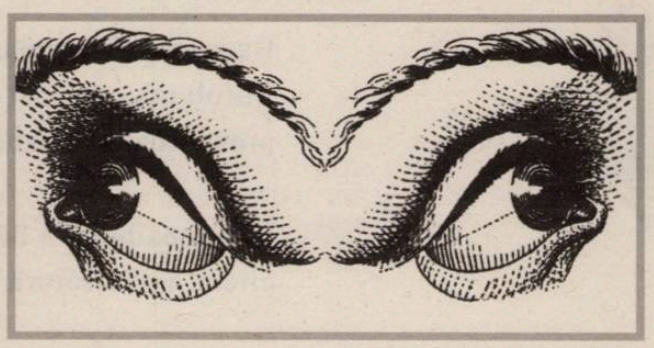

Craiova, exasperat de nu mai puţin legendara galerie de suporteri scandalagii, s-a trezit în plină generalizare: „Oltenii sînt beţivi, proşti şi dobitoci!“. În PCR-ul lu' Ceauşescu, tov. Staicu lua pentru asemenea vorbă antipatriotică şi contrarevoluţionară cel puţin un vot de blam cu avertisment. Oltenii de-atunci erau mai deştepţi, nu, nea Dinele? (**R. C.**)

● Iarnă grea la Bucureşti. Nămeţi adunaţi la marginea drumului, maşini înzăpezite, polei etc. Imposibil să te urci în autobuz – e ful! Taximetriştii nu mai preiau comenzi prin staţie, iar cei din stradă nu merg decît în direcţiile pe care le stabilesc ei. „La Hala Traian? Nu, mă retrag în Berceni.“ „Spre Tineretului? În nici un caz. Merg spre Drumul Taberei.“ Altul: „Nu iau decît curse lungi!“. În fine, nimeresc peste unul care vrea să mă ducă unde vreau eu. „Da' să ştiţi că taxez cu 30.000 lei/km.“ Nenicule, la preţul ăsta, iau o vodcă şi merg pe jos! (**M. M.**)

● La simpozionul internaţional de la Cracovia, consacrat Holocaustului, Vladimir Vladimirovici Putin a declarat că evidenta creştere a antisemitismului şi xenofobiei în Rusia îi provoacă ruşine. Lumea şi telexurile ei au clipit des. Un Putin atît de transparent în sentimente nu se întîlneşte în fiecare zi. (**R. C.**)

● Am trăit să-l aud pe Augustin Buzura răspunzînd la întrebarea hlizită a lui Ion Cristoiu (la emisiunea *Omul şi cartea,* pe Realitatea TV) „Ceauşescu a fost mai elegant decît Băsescu?!“ astfel: „Din păcate!“. Se pare că şi *Teroarea iluziei* naşte monştri. (**S. S.**)

ORICARE AR FI CÎŞTIGĂTORUL, UNII SÎNT MAI VIGUROŞI ÎN STILUL ASEPTIC

● Luni seară, în direct, dl Ion Ţiriac a făcut un nou pariu: de această dată cu Marius Tucă, pe seama antrenorilor Belu & Bitang, dacă vor părăsi sau nu lotul. Nu s-a spus care-i miza; dacă la mijloc este cumva un Mercedes, redacţia noastră pariază la rîndu-i că, oricare ar fi cîştigătorul, i se va lua maşina dlui Adrian Năstase. Nu vă e clar de ce? Ca să conducă dl Ion Iliescu, pe mai departe, partidul. (**A. C.**)

● Ion Iliescu susţine că tot PSD e alcătuit din „oamenii săi“, „şi Năstase e omul meu“, că nu există nici un conflict între grupuri, că rivalitatea dintre persoane e o invenţie din exterior. Într-o scrisoare deschisă adresată domnului Adrian Năstase *(Adevărul,* 31 ianuarie 2005), Triţă Făniţă, fost senator PSD, îl probozeşte în toate felurile pe fostul prim-ministru, cerîndu-i să părăsească la Congres conducerea partidului. Deocamdată, e cum scrie Făniţă, după Congres o să fie cum spune Iliescu. Unii sînt mai ai săi decît alţii. (**M. B.**)

● Dl Ion Iliescu a spus că se simte viguros ca un om de 45 de ani. Dl Adrian Năstase a spus că se simte viguros ca unul de 35. Apoi au zis că vor candida la şefia PSD în tandem. Din vigorile lor însumate o să iasă un reformator de 80 de ani: va fi singurul bătrîn înţelept din acest partid de tineri viguroşi şi obraznici. (**M. V.**)

● Adrian Năstase vorbea la *Naşul* despre faptul că în TVR se manifestă, acum, „un anumit oportunism la nivelul oamenilor care lucrează acolo“. Adevărul este că Năstase este un personaj dramatic în aceste zile, chiar dacă în stilul său alunecos, arogant şi nesuferit. (**C. G.**)

● Există şi lucruri mai rele decît să nu mai ai Arte: de pildă, să ai – dar să fie dublat în germană! În Elveţia cea plicticos curgătoare, în hotelul aseptic în care stau, apăs pe telecomandă şi – după şirul de posturi cu fasung-şmirghel-şniţel-ştrudel-ştecher-oberchelner-oberlicht – dau, în sfîrşit, peste Arte... Bucurie de scurtă durată: n-apucă respectivul să zică două vorbe în limba lui Molière-Voltaire-Robespierre, că o altă voce se bagă peste – şi-ncepe: fasung-şmirghel-şniţel-ştrudel... etc. Cum n-am omorît pe nimeni, zic *Nein, danke* – şi mut pe CNN. (**a. l. ş.**)

A NU SE TRAGE CONCLUZIA CĂ SINGURUL CU ADEVĂRAT FIDEL E VISUL

● Pe *Télématin,* această definiţie propusă de William Leymergie: un italian este un francez bine dispus! A nu se trage concluzia, totuşi – aş adăuga eu –, că un francez este un italian prost dispus... (**a. l. ş.**)

● Instituţia sacră a căsătoriei devine (conform *Libertatea* din 30 ianuarie a.c.), tot mai eufemistic spus, permisivă: se pare că, în străinătate, te poţi deja căsători cu cîinele, pisica sau papagalul tău fără să fii stigmatizat de opinia publică oripilată. Motivul: nu morbide implicaţii zoofile, ci faptul că animalul e singurul cu adevărat fidel şi capabil de o afecţiune de durată. (**I. P.**)

● Visul, dar şi montajul unei nopţi de iarnă, cu viscol, cu *Père Goriot* la TVR 1 şi, simultan, *Cei trei muşchetari* la Antena 1: să zappezi între Rastignac şi D'Artagnan, să zappezi între Balzac şi Dumas-tatăl, să zappezi printre zăpezi. (**R. C.**)

Bancpost

„Banca anului 2004“

confirmarea valorii noastre

Bancpost şi compania sa mamă din Grecia, Eurobank, au fost premiate deopotrivă de prestigioasa revistă *The Banker*.

În lumea bună a băncilor, respectul față de client e o trăsătură de familie.

The Banker
Bank of the Year 2004
Greece

The Banker
Bank of the Year 2004
Romania

The Banker
Publicație bancară a grupului Financial Times

Câştigăm împreună

Pretutindeni activitatea bancară de valoare este încununată de laurii succesului. Titlul de Banca Anului acordat de publicația *The Banker* este o garanție de netăgăduit a excelenței, care ne onorează. Dar cel mai valoros premiu îl primim zi de zi de la clienții noştri: încrederea.

„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale)

DILEMA VECHE

Anul II, nr. 56 ● 11-17 februarie 2005 ● 24 pagini ● 18.000 lei
Internet: www.algoritma.ro/dilema

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE
DIRECTOR FONDATOR: ANDREI PLEŞU

Radu Cosaşu
„Către fiul inexistent“
pagina **16**

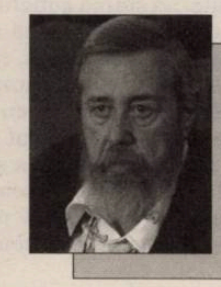

Alexandru Tocilescu
„Suprarealismul şi bazaconia sînt slăbiciunea mea“
pagina **17**

Ce ţine Europa la un loc?
Kurt Biedenkopf, Bronislaw Geremek, Krzysztof Michalski, Michel Rocard
paginile **18-19**

Unspce fevruarie

– trădări, comploturi, monstruoase coaliţii –

„Las’ că ne cunoaştem… Mă cunoaşte conul Zaharia de la 11 fevruarie…“

CETĂŢEANUL TURMENTAT

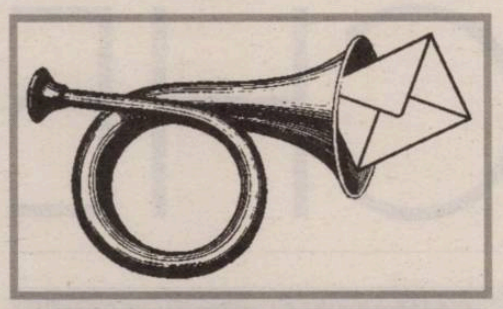

Nr. 55: *„Cazul TVR“*

O precizare

În interviul acordat de dl Valentin Nicolau, preşedinte director general al SRTV, revistei *Dilema veche,* a apărut o eroare privind intrarea în producţie a serialului TV *Amantul marii doamne Dracula.* Pentru a nu mi se atribui merite pe care nu le am, precizez că directorul executiv Liviu Pojoni a semnat în data de 18 iulie 2002 „o convenţie de producţie privind demararea prospecţiilor şi a altor lucrări din etapa de pre-producţie“ a serialului respectiv. Mandatul meu de preşedinte director general al SRTV s-a încheiat în data de 8 iulie 2002.

Cu stimă,

Cristian HADJI-CULEA

Nr. 54: *„Documentul“ din pagina 2*

Despre un „document“, cu tristeţe...

Citesc şi nu-mi vine să cred: un (tînăr) cititor al *Dilemei vechi* rîde, rîde, rîde şi nu se mai poate opri recitind (şi copiind – mulţumesc!) o „notă de supraveghere operativă“ a „Ministerului Afacerilor Interne, Direcţia a VII-a“ cu menţiunea „Confidenţial Personal Nr. 717 din 1 I 1957“ (cf. *Dilema veche,* anul II, nr. 54/28 ianuarie – 3 februarie 2005, p. 2)...

Cum „documentul“ cu pricina nu mi se pare deloc a fi citibil în cheie ludică (nici măcar hazul de necaz n-ar justifica, după opinia mea, o atare interpretare), mă văd pus într-o... dilemă: ori sînt eu depăşit de valul postmodernităţii şi, dacă în următorii ani nu se va ivi, printr-o minune, un medicament adecvat pentru carenţa mea de a recepta umorul negru, voi sfîrşi printr-o gravă depresie, în mijlocul veseliei generale; ori dl A.C.-P. greşeşte fundamental, confundînd „documentul“ (prin care avem, o dată în plus, dovada că un regim dement îşi înfometa „ştiinţific“ şi îşi supraveghea „duşmanii“ 24 de ore din 24) cu o bandă desenată sau cu o poveste (cum am auzit că se mai procedează cu privire la pogromuri).

În aşteptarea părerilor altor cititori, semnez, deocamdată:

Al dumneavoastră cititor care n-a putut nici măcar zîmbi,

Mihai FLOAREA
str. Tr. Măgurele 19
Bl. S1, sc. 1, et. 1, ap. 30
Bucureşti

P.S. Iertată-mi fie comparaţia, dar citind „nota de supraveghere operativă“ publicată graţie cititorului dvs., am avut impresia că mă aflu dinaintea unui invalid aflat într-un scaun cu rotile! Cum să rîzi, aşadar, de un handicapat? Nu ne-ar bate Dumnezeu?

Propunînd ca temă pentru un număr viitor *ce-ar fi fost dacă în 2004 ar fi cîştigat alegerile tot „eşalonul doi“,* vă urez: La mulţi şi inspiraţi ani!

N. red.: OK, aşteptăm părerile altor cititori în această dilemă: era de rîs sau de plîns la nota aceea informativă? Sau nici una, nici alta? Sau şi una, şi alta?

Nr. 53: *„Fie integrarea cît de grea...“*

Îngrijorările

Subiectul este extrem de interesant. Probabil, datorită faptului că după atîta vreme mai batem încă la porţile Europei, se explică şi atitudinea românilor faţă de subiect: e una nediferenţiată şi care încă nu reuşeşte să identifice multe din aspectele mai importante ale integrării, aşa cum uşor-uşor definiţia „Occidentului“ a început să ia forme individuale în mintea românilor – ca Franţa şi Germania sau America şi Canada. Ar fi timpul pentru mai multe întrebări. Reacţiile consemnate de Bianca Bobîrcă şi Andra Cătălina Stoica arată că lucrurile nu stau diferit în cadrul marii mase a studenţilor. M-aş fi aşteptat totuşi la o schimbare. Mai ales la categoria „îngrijorări cu privire la integrare“ care, în treacăt spus, ar fi putut să clasifice aceste îngrijorări în funcţie de natura lor: unii se îngrijorează că integrarea e cam nesigură, alţii în legătură cu ce consecinţe va avea ea (ar trebui ştiut ce anume vor oamenii de la Europa). De intrat în UE se pare că tot vom intra, am putea să începem să ne întrebăm anume în ce condiţii şi, pînă la urmă, ce este această nebuloasă care se cheamă UE, care se află, la rîndul ei, într-un proces de definire în relaţie cu alte entităţi, cum ar fi America. Nimeni nu se întreabă dacă nu cumva UE nu este doar o federaţie de ţări care vor să încropească, aşa dezbinat şi birocratic cum pot, o alternativă la modelul american. Sau o masă de birocraţi care bifează capitole pe hîrtie. O categorie extrem de interesantă de oameni, pe care mi-ar plăcea să-i aud răspunzînd la acest sondaj, este aceea a celor care s-au integrat deja individual: satele întregi de oameni plecaţi în cîte un oraş din Italia care îşi construiesc case în România. Chiar dacă singura lor îngrijorare ar fi că porcul trebuie eutanasiat.

Cu empatie,

Clara KLEIN
kclara@gmail.com

La zi

Cazul Adriana Iliescu

● Povestea a început cu Realitatea TV, cînd domnişoara Reisler a luat un interviu doamnei Iliescu (profesor universitar), pe

„– Adevărul nu se confundă întotdeauna cu dreptatea.
– Unde ai citit asta?
– În toate cărţile bune...“

WILLIAM FAULKNER – „LECŢIA DE CHIMIE“

cînd era gravidă. Privind-o la TV, m-a surprins şi impresionat profunzimea sentimentelor materne, expuse de o femeie vîrstnică, cu atîta talent şi iubire. Ziceai că are 30 de ani. Mi-am zis, poate că vîrsta nu ţi-o dă starea de uzură a vaselor (cum am învăţat în facultate), ci starea sufletului. Ştirea a ajuns imediat pe prima pagină a presei celei mai selecte de pe mapamond, ca o mare realizare medicală. Atunci am început să ne lăudăm cu doamna Iliescu şi cu medicina românească. Dar cînd a apărut pe lume fetiţa, deodată o acuzăm pe ea, ca şi pe prof. dr. Bogdan Marinescu, care a condus cu multă răspundere şi ştiinţă, acest proces, deosebit de curajos şi riscant. Şi a reuşit! A fost un succes.

Acum, de fapt, care e problema noastră? Stăm să calculăm la ce vîrstă va deveni fetiţa orfană? Cine poate şti? Ne frămîntăm întrebîndu-ne ce va gîndi cînd va afla că nu-şi cunoaşte părinţii naturali. Hai să comparăm cu adopţiile. 1) Acolo nu există, din punct de vedere al vîrstei părinţilor adoptivi, nici o limită. Sînt nenumăraţi bunici care au înfiat nepoţi, din varii motive. 2) Copiii înfiaţi află, la un moment dat, că nu-şi cunosc părinţii naturali. De obicei, trec printr-un şoc şi, în final, recunosc că îşi iubesc părinţii adoptivi, considerîndu-i ai lor.

În urmă cu mai mulţi ani, presa străină a anunţat un caz neobişnuit. O bunică a acceptat să fie însămînţată cu oul fiicei şi al ginerelui său, deoarece aceasta, din motive medicale, nu putea ţine sarcina. După nouă luni bunica a născut un copil, pe care l-a dat fiicei sale (adevărata mamă). Dar asta se întîmpla în altă ţară, mult mai la vestul Europei.

Şi cu mult mai multă discreţie!

Revenind la cazul Iliescu, riscurile medicale îi privesc pe medici şi pe pacientă. Cred că mass-media trebuie să se limiteze la succesul prof. dr. Bogdan Marinescu şi al echipei, cît şi la curajul doamnei Iliescu. Să ne bucurăm că fetiţa este sănătoasă şi se dezvoltă normal. N-ar fi mai inteligent să învăţăm să tăcem, să nu-i judecăm pe alţii, oricît de excentrici ni s-ar părea? De multe ori, istoria a dovedit că ei au avut dreptate.

Articolul domnului N.C. Munteanu cu titlul „Tinereţe fără bătrîneţe“, din revista *Formula AS,* nr. 541 (3), ar trebui să ne pună pe gînduri. Acolo povesteşte cum un biolog britanic susţine că, prin intervenţii genetice, viaţa ar putea fi prelungită de cîteva ori. Oamenii vor putea fi trataţi de bătrîneţe, ca de o boală. (Şi prof. dr. Aslan spunea acelaşi lucru.) N. C. Munteanu subliniază că nimeni n-a zis că savantul este nebun sau impostor. În continuare, voi cita un fragment din articol: „Ai vrea ca propriile tale gînduri să-ţi supravieţuiască, astfel că şi dorinţa Adrianei Iliescu, care a devenit mamă la 67 de ani, nu este un gest senzaţional, de primă pagină, nici ambiţia de a deveni punct de referinţă în *Cartea Recordurilor,* ci o modalitate de a împlini dorinţa imortalităţii. O naştere care sfidează tot ce ştiam despre viaţă. Această înfruntare a legilor naturii poate şoca, dar pare să fie materializarea afirmaţiei savantului britanic, care spunea că, dacă omul poate căpăta veşnicia înseamnă că îi este permisă.“

Plecînd de la acest caz, vreau să spun că îmi displace stilul mass-media de a insista prea mult pe un eveniment ieşit din comun, fiind furată de vraja rating-ului şi insistînd la nesfîrşit, pînă la violarea intimităţii familiale (vezi cazurile Tinu, Erbaşu, chirurgul care a secţionat din eroare un penis şi, în final, cazul Iliescu.) Mai mult, mass-media antrenează oamenii să-şi dea cu părerea, acostîndu-i pe stradă cu întrebarea: „Ce părere aveţi?“, sau lansează la radio aceeaşi întrebare, aşteptînd răspuns telefonic. Prin asta le creează iluzia că trebuie să aibă păreri în orice problemă, indiferent dacă se pricep la ea sau nu, îi priveşte sau nu. Se cultivă vorbăria fără fond, în loc să se cultive reţinerea şi necesitatea de a fi informat înainte de a exprima o opinie. De altfel, dacă îi imput ceva dnei Iliescu este faptul că a vorbit prea mult, că s-a fotografiat intens, că nu a fost sobră şi discretă, înlesnind un spectacol mediatic care nu-şi avea locul.

dr. Iudith ARDELEANU
mduma2003@yahoo.com

● Pe reprezentanţii BOR (Biserica Ortodoxă Română) nu i-a interesat cîte femei au murit şi cîţi copii au rămas orfani în urma Decretului privind natalitatea din 1967. La Cluj, ultima femeie a murit în noiembrie 1989 la 44 ani pentru că nu a vrut să mai nască al 5-lea copil. Deci reprezentanţii Bisericii nu au dreptul să se amestece în cazul dnei Adriana Iliescu.

dr. Magda PETRESCU
radu_i_petrescu@yahoo.com

Propuneri de *Dileme vechi* pentru viitor:

- **Copiii**
- **Amor, iubire, sex**
- **Rotaţia cadrelor**

DILEMA VECHE

REDACŢIA:
Magdalena BOIANGIU
(redactor-şef adjunct)
Adrian CIOROIANU
Radu COSAŞU
Cristian GHINEA
Andrei MANOLESCU
Matei MARTIN (secretar de redacţie)
Cezar PAUL-BĂDESCU
Iaromira POPOVICI
Simona SORA
Dan STANCIU (prezentare grafică)
Alex. Leo ŞERBAN
Mircea VASILESCU (redactor-şef)
RUBRICI:
Teodor BACONSKY
Ion BARBU
Alexandru CĂLINESCU
Mircea DINESCU
Şerban FOARŢĂ
Dan GOANŢĂ
Andrei GORZO
Eugen ISTODOR
Vintilă MIHĂILESCU
Lucian MÎNDRUŢĂ
H.-R. PATAPIEVICI
Robert TURCESCU
Sever VOINESCU
REPORTERI:
Stela GIURGEANU
Adina POPESCU
CORECTURĂ:
Ruxandra MIHĂILĂ
TEHNOREDACTARE:
Corina MÎŢĂ

Redacţia DILEMA VECHE:
str. Constantin Daniel, nr. 11, sector 1, 010631, Bucureşti.
Telefon/fax: 211.07.69.
e-mail: dilema@rdsnet.ro
Internet: www.algoritma.ro/dilema
ISSN: 1584-1669

Revistă editată de *Dilema veche srl.*
Asociaţi: Mircea Dinescu (60%)
şi membrii redacţiei (40%)

Tipărit la R-WEP SCS
Tiraj: 17.200 de exemplare

Abonamente la *Dilema veche*

Vă puteţi abona:

● la sediul redacţiei, str. Constantin Daniel nr. 11, etaj 1, sector 1, Bucureşti;

● trimiţînd prin mandat poştal contravaloarea abonamentului pe adresa redacţiei, în contul RO06RNCB5010000360390001/ROL, titular Dilema veche srl, deschis la BCR, Filiala sector 1 Bucureşti, şi expediind pe adresa redacţiei o copie după documentul care atestă plata, însoţită de o scrisoare cu adresa la care doriţi să primiţi revista.

Abonamentul la *Dilema veche* costă 840.000 lei pentru 1 an, 440.000 lei pentru 6 luni, 220.000 lei pentru 3 luni.

Relaţii la tel.: 211.30.35

Mircea VASILESCU

Europa dumitale

Actualităţi din trecut

Mi s-a întîmplat să particip, de curînd, la două activităţi organizate sub egida Delegaţiei Comisiei Europene la Bucureşti. Cea dintîi era legată de lansarea concursului „Europa la liceu“ (www.europa-la-liceu.ro), în cadrul noii campanii de comunicare a Delegaţiei, axată pe *valorile europene*. Participanţii erau reprezentanţi ai mai multor ONG-uri din ţară. Cealaltă, organizată de asociaţia „e-Romania Gateway“, pe tema „Jurnalist în Uniunea Europeană“, a reunit 60 de jurnalişti din presa locală, pentru a-i pregăti să „disemineze“ informaţia legată de aderarea la UE. Probabil că, atunci cînd se vor face „recapitulările“ aderării, rolul Delegaţiei Comisiei Europene în procesul de comunicare din aceşti ani va deţine un loc important: cu eficienţă şi profesionalism, echipa Delegaţiei a reuşit să facă mai mult şi mai coerent decît toate strategiile guvernamentale la un loc. Nu numai pentru că a „livrat“ publicului informaţii, dar şi pentru că a constituit, treptat, o reţea de oameni interesaţi să contribuie la acest complicat proces. La cele două activităţi, dincolo de conţinutul propriu-zis, cel mai interesant este că se respira un aer firesc şi responsabil: „oengişti“ sau jurnalişti, toţi erau convinşi că fac un lucru util. Pentru ei, ce se discuta acolo ţinea de *actualitate,* o actualitate care îi privea şi pe care voiau să o înţeleagă.

Ieşit de la aceste întîlniri, am avut impulsul să nu mai deschid televizorul şi să nu mai citesc ziarele. Atmosfera de normalitate europeană mi se părea că merită păstrată. Dar, evident, „nu te lasă reacţiunea“. În actualitatea românească intră şi alte subiecte, tratate mult mai zgomotos. De exemplu, mîndria generalului de securitate Pleşiţă de a-l fi bătut pe Paul Goma este *o temă* a actualităţii; faptul că procurorul Picioruş se laudă cu anchetarea lui Gheorghe Ursu constituie, de asemenea, *o temă*, mobilizează societatea civilă şi ocupă spaţii în ziare, în timp ce numitul procuror îşi ocupă fotoliul la Consiliul Superior al Magistraturii. În numele democraţiei şi al libertăţii de expresie, nu numai că foştii securişti şi torţionari din vremea lui Ceauşescu pot spune ce vor, dar vorbele lor otrăvite *fac* actualitatea, generează dezbateri şi reacţii, „ţin afişul“. Trecutul lăsat în ambiguitate îşi face de cap şi ne dictează prezentul. Iar uneori prezentul se construieşte după un calapod asemănător, dintr-o mare de vorbe: şefii serviciilor secrete declară în gura mare că există ameninţări la adresa preşedintelui şi, astfel, dau de ronţăit editorialiştilor pentru vreo săptămînă; anunţarea bombelor false devine un fel de hobby naţional, astfel încît ştiriştii au şi ei de alergat cîteva zile; un ziar de scandal publică nişte poze porno ale unei cîntăreţe mediocre şi o seamă de jurnalişti se apucă să dezbată, în cuvinte pretenţioase, dacă „e deontologic“; preşedintele ţării uită de etichetă şi îşi trimite o fostă colegă de partid „pe centura“ politicii, stimulînd indignări, explicaţii şi comentarii. Ş.a.m.d. Ne scufundăm tot mai mult în false teme îmbrobodite abundent în cuvinte: se vorbeşte mult, extrem de mult, se comentează fiecare virgulă şi fiecare oftat al vreunui politician, se despică firul în patru, se exprimă „stări“, se dau explicaţii sofisticate pentru cele mai banale lucruri. Sîntem ţara în care se poate orice, se spune orice, aproape fără consecinţe. Cuvintele nu mai au greutate, „comunicarea“ e o simplă flecăreală bezmetică, aşa cum în mintea celor care telefonează să anunţe bombe în şcoli un asemenea gest e „pură“ distracţie.

Ce au toate acestea – şi multe altele – cu valorile europene, cu societăţile aşezate, în rîndul cărora vrem să intrăm, cu decenţa şi spiritul civic, cu o anume responsabilitate a prezenţelor în spaţiul public? Nimic. Nu sîntem deocamdată decît o societate incapabilă să se despartă cinstit de propriul trecut. Aşa încît tinerii care vor să promoveze valorile europene şi să informeze despre aderare au a se confrunta nu doar cu complicaţiile procesului în sine, ci şi cu neaşezarea unei societăţi pentru care opiniile generalilor de securitate *încă* mai constituie un subiect de actualitate.

Ne integrăm în Europa cu bubele, mucegaiurile şi noroiurile noastre; aderăm cu iresponsabilii, cu flecarii şi cu ţîfnoşii noştri şi ni se pare că, odată ajunşi în UE, ne vom schimba brusc, vom deveni mai buni. UE nu este însă salon de înfrumuseţare. Sper, cu ajutorul tinerilor care pot comunica responsabil şi firesc despre Europa, să devină măcar o oglindă care să ne arate aşa cum sîntem.

cu dilema la croitor

Ce credeţi despre faptul că şuviţa de pe chelia preşedintelui Băsescu a devenit aproape o problemă naţională?

La popoarele mici, ca şi la cele care au trăit în semiconcubinaj cu istoria, există un cult al extremităţilor şi o obsesie a cantităţii. Sculptorul Mihai Buculei, care l-a cioplit pe Simon Bolivar în mărime naturală la comanda unei ambasade latino-americane, a fost urecheat de un distins diplomat pentru ofensa naţională echivalată cu puţinătatea marmurei pe care sculptorul zgîrcit o lăsase la umflătura prohabului marelui luptător. Cum, prin tradiţie, agora românului a fost frizeria, nu-i de mirare că pilozitatea prezidenţială tulbură naţia şi că şuviţa buclucaşă îi face concurenţă Andreei Marin la televizor.

Mircea DINESCU

Vintilă MIHĂILESCU

socio-hai-hui

Cultural hybrids şi amestecul borcanelor

– Nu vedeţi că n-am stat degeaba pînă acum? – izbucneşte, excedată, tînăra chelneriţă, alergînd pe scări cu platourile încărcate.

Cei de la masa de alături mormăie ceva, dar tac din gură. Peste cîteva minute, chelneriţa vine la ei numai miere, cu un zîmbet larg, profesional, pe buze, şi îi întreabă curtenitor ce ar dori. Brusc, este altă persoană – mai exact, şi-a intrat în rolul instituţional de chelneriţă, pe care îl cunoaşte, evident, foarte bine.

Chelneriţa noastră ne-a luat de la uşă, ca la casele mari, ne-a întrebat ce masă am dori şi ne-a adus imediat meniurile, totul cu un zîmbet impecabil de parcă toată viaţa n-ar fi aşteptat decît venirea noastră. Cînd ne simţeam şi noi mai importanţi şi i-am făcut semn, elegant, să vină să ia comanda, chelneriţa, hop, cu o poveste despre numărul de ochiuri de aragaz de la bucătărie, care sînt prea puţine pentru cîte comenzi sînt şi bucătarul, care, ce să spun, e foarte bun, dar a cam îmbătrînit şi, în orice caz, o să aibă ea grijă să nu aşteptăm prea mult, deşi, asta e, trebuie să o înţelegem şi noi că ea face ce poate... Am schimbat şi noi tonul, din clienţi *importanţi* am devenit mai *de-ai casei,* am făcut vreo două glume, ea ne-a adus bere – *alta mai rece n-am găsit, dar e bună, o să vedeţi!* – iar noi ne-am aprins cîte o ţigară şi am început să aşteptăm ca la o şuetă cu prietenii. Pînă la plecare am ajuns să ne tutuim.

O să vă întrebaţi, probabil, despre ce e vorba în povestea asta? Mai ales că am o bănuială cum că ea trebuie să vă sune destul de cunoscut. Păi, despre ce să fie vorba? Despre tranziţie, integrare europeană şi, mai ales, despre mondializare. Sîntem deci în plină actualitate şi, ca de obicei, puţine locuri sînt atît de expresive în punerea în scenă a actualităţii, precum cîrciumile.

În această actualitate a noastră, a tuturor, mondializarea este, fără doar şi poate, esenţială. După ce a adus „şocul civilizaţiilor“, în stilul inconfundabil al acelor profeţii care se autoîndeplinesc, această mondializare – mai ales de cînd a devenit globalizare – produce tot mai mult „hibridizare“: *cultural hybrids*, cum le place anglo-saxonilor să zică. Întîlnirea civilizaţiilor nu generează neapărat conflict, iar coridoarele mondializării nu răspîndesc peste tot chiar aceleaşi modele, instituţii şi comportamente. Multe dintre elementele acestei circulaţii şi comunicări accelerate se amestecă între ele, se negociază, se adaptează, se metamorfozează, dînd naştere unor realităţi sociale şi culturale *sui generis*, diferite de cele de referinţă. Şi cum un astfel de „hibrid cultural“, oricît al fi el de amestecat, este totdeauna preferabil unui război pur, lumea a început să vorbească tot mai mult despre această hibridizare. Tot un soi de profeţie din aceea, doar că într-o variantă mai paşnică.

Cele două proiecte europene de cercetare, în care sînt implicat, vizează şi ele aceste hibridizări. Întîlnirea dintre Vest şi Est nu înseamnă şi nu va însemna neapărat conflict, ci – aţi ghicit! – va produce diferite forme hibride de convieţuire. Ele s-au produs oricum dintotdeauna şi vor continua să se producă şi cu şi fără cercetările noastre, doar că acum hibridizarea devine ipoteză ştiinţifică şi, la o adică, poate fi tradusă şi în *policy papers*. Este, altfel spus, un lucru nu numai normal, ci şi dezirabil, cu condiţia să fie studiat cu grijă – şi astfel, la o adică, controlat.

Dar ce legătură are hibridizarea culturală cu chelnăriţele mele? Are, şi încă cum! În primul rînd, pentru că în acest caz nu prea s-a realizat o astfel de hibridizare. Dacă mergi în Turcia sau în Grecia, de pildă, în localurile de pe coastă, supra-turistice, vei face experienţa unui serviciu „hibrid“, care integrează practici „orientale“ şi vinde specific naţional cu un management „occidental“ fără greş. Modul în care un patron turc, de pildă, îşi supraveghează clientela şi angajaţii de la masa sa retrasă este inconfundabil „local“, dar modul de servire, gesturile şi vorbele chelnărilor sînt adaptate pentru a fi pe placul unei clientele mondiale dintre cele mai pestriţe. Dacă vei merge apoi în interiorul Turciei sau al Greciei, vei mai găsi taverne unde serviciul este profund diferit şi „tipic“, chiar dacă ar fi greu de vorbit de ceva „pur“ turcesc sau grecesc. În zonele turistice, această cultură de tavernă s-a metisat, adică a combinat în forme relativ stabile elemente locale şi elemente ale comerţului culinar mondial. Ceea ce este important în acest caz este faptul că nici unui chelner turc sau grec din aceste restaurante nu îi va trece prin cap (de regulă...) să schimbe brusc registrul de adresare şi modul de comportare în mijlocul unui dialog cu clienţii: el va rămîne „metis“ de la început şi pînă la sfîrşit (ceea ce turistul universal va lua, probabil, drept ceva pur turcesc sau grecesc, dar aceasta este o altă problemă).

Ceea ce este fascinant la chelneriţele noastre este modalitatea, superb nonşalantă, cu care trec dintr-un registru într-altul. Lucrează „la patron“, au învăţat rolul de chelner universal pentru care clientul nostru este stăpînul nostru, oricine ar fi el şi orice ar face. Au învăţat impersonalitatea îndatoritoare a funcţionarului de pe piaţa occidentală, dar, la dracu', oameni sînt şi ele! Şi în fond, clienţii nu sînt şi ei tot oameni? Aşa că, atunci cînd te aştepţi mai puţin, hop, vorbesc cu tine „ca-ntre oameni“. Dacă sînt în toane bune, poate fi chiar plăcut. Dacă nu, nu.

Cui i-ar păsa de aceste chelneriţe dacă ar fi vorba doar despre ele? Problema este că, în marea parte a cazurilor, *rolurile instituţionale* – fie că este vorba de simpli funcţionari sau de mari oameni de afaceri sau politicieni – alternează imprevizibil şi uneori impudic cu *roluri personale*. Alternează, nu se combină în vreo nouă formă relativ stabilă. Pe scurt, nu produc o hibridizare *sui generis*, mai bună sau mai rea, ci doar un amestec inconsecvent şi imprevizibil pentru oricine se aşteaptă la o stabilitate comportamentală, oricare ar fi aceasta. Ca atunci cînd încurci borcanele şi te pomeneşti cu o gogonea murată în gură, cînd erai convins că ai băgat lingura în cheseaua cu dulceaţă.

ţinerea de minte

„Thomas Mann era egocentric ca un copil, sensibil ca o primadonă şi vanitos ca un tenor. Dar el socotea că egocentrismul ar fi premisa productivităţii sale: chinul creaţiei devine productiv numai la scriitorul care-şi dă importanţă. N-a ezitat să afirme că tot ce «pare bun şi nobil, spiritul, arta, morala» se trage de la «importanţa pe care şi-o dă omul». Fiindcă scriitorii resimt totul mai puternic şi mai intens decît alţii, de aceea se şi chinuie mai mult. Necontenita lor nevoie de autoafirmare e legată de asta. Pare plauzibil, dar un lucru rămîne surprinzător: anume că succesul, ba chiar succesul mondial al unui scriitor, nu-i diminuează cu nimic această nevoie de autoafirmare.“

(Marcel Reich-Ranicki, *Viaţa mea,* în traducerea lui Alexandru Şahighian, Editura Hasefer, 2004)

Cristian GHINEA

cetatea de scaune

În numele lui Băsescu

Preşedintele s-a enervat pentru că numele său este invocat fără permisiune. Faptul că un om hăituit pînă în urmă cu două luni de presă şi de PNA reprezintă cea mai la modă sursă de legitimare publică ar trebui să ne pună pe gînduri.

Radu Timofte a căutat să se facă util vorbind despre atentate la viaţa preşedintelui. După ce Băsescu a vizitat PNA-ul, Mischie a fost arestat, Sechelariu şi Oprişan nu se simt nici ei prea bine. Dosarele anticorupţie au căpătat brusc o vitalitate uimitoare, deşi oamenii nu s-au schimbat deloc acolo şi nici probe zdrobitoare nu aveau cum să apară după alegeri. Sistemul este dezorientat. Pînă acum se ştiau oamenii lui Năstase sau ai lui Iliescu, erau temuţi şi ascultaţi. Era mare lucru să îl cunoşti pe secretarul de stat care este din Tărtăşeşti, satul lui Năstase. Asta dădea bine la carieră şi ajungeai rapid să conduci poliţia din Dîmboviţa. Era bine să fii din Tărtăşeşti, te simţeai altfel de om şi te puteai lăuda cu asta în rata de Tîrgovişte, dacă te enerva şoferul. Mare lucru şi să ai vilă la Cornu. Era bine să fii cunoscut ca omul Danei Năstase, afacerile îţi mergeau strună, nu era cazul să îţi faci probleme că ai putea fi vizitat de organele de control, ba chiar puteai să vorbeşti cu organele să îţi controleze concurenţa. Mare lucru şi să fii corespondent la Guvern, ca Monica Ghiurco. Domnului Năstase îi plac dăruirea şi pasiunea relatărilor tale, domnul Valentin Nicolau ştie ce îi place domnului Năstase şi domnişoara Ghiurco face o carieră frumoasă.

Sistemul medieval de relaţii şi ierarhii de dependenţă are nevoie de un şef suprem. Este bine să îl cunoşti pe Oprişan, îţi face bine la afaceri, carieră şi sănătate. Dar şi pentru Oprişan este bine că îl cunoaşte pe Mitrea. Iar pentru Mitrea era bine că îl cunoştea pe Năstase, iar mai nou pe Iliescu. În mic, modelul se reproduce la nesfîrşit. În politologie, teoria spune că în acest fel de societăţi, succesul este adus doar de apropierea faţă de un centru de putere. Poţi face carieră şi afaceri dacă ştii pe cine trebuie, iar statul funcţionează pentru aceste lanţuri de cunoştinţe. Dacă eşti din afară, fii mulţumit că te lasă în pace, că nu te „calcă“ vreun control şi ai grijă să nu interferezi cu domeniile lor.

În general, instabilitatea nu este sănătoasă pentru aceste ierarhii, pentru că şeful devine veriga slabă, cînd de la el ar trebui să se propage legitimitatea. De pildă, Augustin Buzura: s-a chinuit săracul om ani întregi să fie plăcut de Iliescu şi de Năstase şi tocmai cînd reuşise, s-a schimbat stăpînul. Asta este partea proastă cu democraţia: poţi să fii un stăpîn perfect, ca Năstase, să nu îţi deranjezi supuşii cînd fac prostii şi sînt corupţi, să te laşi linguşit la TV cu plăcere, să fii mărinimos şi chiar să distribui pensii de stat scriitorilor şi artiştilor, şi cu toate astea poţi să pierzi alegerile.

Poate că din afară nu se vede, dar în acest moment, sistemul este dezorientat. S-a schimbat şeful. Ce fac acum toţi oamenii de bine din administraţie, din politică, din presă, din cultură, care aveau singurul merit că se ştiau cu Iliescu sau Năstase? Cît de dezorientaţi trebuie să fie, săracii! Cum şi-au pierdut busola, şi sistemul de valori li s-a bulversat brusc! Cei mai mobili îşi descoperă un trecut comun cu Traian Băsescu. Dacă aşa a vrut poporul! Amarie îi serveşte corupţi pe tavă. Timofte îl scapă de atentatori. Afaceriştii veroşi spun prin tîrg că întotdeauna au mizat pe el. O dragoste profundă de Băsescu se naşte de unde nu te aştepţi.

Ce păţeşte acum Traian Băsescu este periculos nu doar pentru el, ci pentru ideea de schimbare în România. Reorintarea sistemului spre noul stăpîn nu ar schimba nimic. Trebuie schimbat sistemul, redusă aria celor dependenţi de stat, redusă aria abuzului de care scapă doar cei protejaţi informal. Năstase s-a mulţumit să preia sistemul şi să domnească peste el. Ieşirea lui Băsescu care a avertizat să nu îi mai fie folosit numele este un semn bun. Poate un angajat la stat, un procuror, un afacerist căruia i se cere

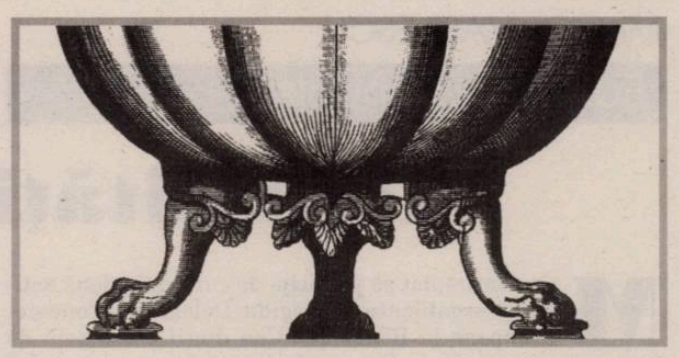

mită vor sta puţin pe gînduri înainte de a se lăsa copleşiţi de sistem: poate că totuşi omul din faţa lor nu vorbeşte în numele preşedintelui. Dominarea altora în numele preşedintelui s-ar putea să devină mai dificilă.

presa despre...

Un fel de „Ţepeş“

„Separaţia puterilor în stat nu înseamnă nimic pentru preşedintele Traian Băsescu. Şeful statului – adică autoritatea care veghează la respectarea Constituţiei – a decis, brusc, să se ocupe de puterea judecătorească. În opinia lui Băsescu, această putere nu funcţionează, fiind o „cangrenă“, aşa că – dacă nu-şi bagă minţile în cap în şase luni – o să dea cu ea de pămînt, o s-o pulverizeze în 24 de ore prin schimbarea legilor şi prin înlocuirea magistraţilor «de sus pînă jos». Un asemenea discurs – rostit în anii '50 – nu ar fi şocat pe nimeni. Rostit însă astăzi, el nu poate avea decît două explicaţii: fie preşedintele Băsescu are consilieri incompetenţi în materie de Justiţie, fie şefului statului nu-i pasă deloc de Constituţie, de legi, de integrarea în Uniunea Europeană (...). Un preşedinte normal, într-o societate democratică şi europeană, nemulţumit de activitatea Procuraturii, s-ar fi adresat Consiliului Superior al Magistraturii, care ar fi analizat profesionist munca parchetelor şi ar fi luat măsuri în consecinţă. Domnul Băsescu are însă o altă viziune asupra «separaţiei» şi «echilibrului» puterilor în stat, una incorectă şi nocivă“. (Gabriela Ştefan, *Adevărul)*

„Cu psihologia căpitanului de cursă lungă, domnul Băsescu vede România ca pe universul închis al echipajului unei nave căruia el îi este ghid şi confesor, administrator şi legiuitor, martor unic şi judecător suprem, preot şi ofiţer de stare civilă, moaşă şi cioclu, bucătar şi felcer, învăţător şi poliţist. Cîrmaci al unei corăbii bătute de vînturi, pretinde monopolul autorităţii spre a duce ambarcaţiunea în ape liniştite. Din păcate, o asemenea abordare se bucură şi de un context agravant: paradoxal, românii, cu cît sînt mai indisciplinaţi, cu atît mai mult îşi caută conducători autoritari. După cum şi elitele lor, cu cît sînt mai intelectuale, cu atît mai mult le fascinează maidanul. De aceea, în ţară, Traian Băsescu nu va beneficia, o vreme, de contraponderi eficiente.“ (Adrian Severin, *Ziua)*

„Există doar două forţe care trag astăzi ţara pe drumul progresului: Preşedinţia şi Uniunea Europeană. Dacă nu va fi atins de superbia lui Emil Constantinescu şi dacă va ţine-n limite rezonabile înclinaţia sa către un anume populism (care e forţa, dar şi slăbiciunea sa), Traian Băsescu are şansa istorică să devină reformatorul pe care-l aşteptăm cu toţii. Nimic nu arată, după «înscăunarea sa», vreo oboseală, vreo dorinţă de compromis“ (Mircea Cărtărescu, *Jurnalul naţional).*

„Din insistenţa cu care Traian Băsescu a repetat şi după 12 decembrie că marea corupţie e o problemă de siguranţă naţională, am dedus că nu-l putem bănui de demagogie, în privinţa aceasta cel puţin. Băsescu pare hotărît să-şi ţină cuvîntul. Şi, pînă la proba contrarie, îmi place să cred că doar limitele impuse de Constituţie explică faptul că anticorupţia continuă să rămînă la faza de show televizat, cu Mischie plimbat în cătuşe. De altfel, din acest motiv, manierele noului preşedinte, care lasă deseori de dorit, iar uneori alunecă direct în grosolănie, îmi pot crea perplexităţi, nu pesimism. În fond, nici Vlad Ţepeş nu s-a distins prin tact şi fineţe. Or, noi de un fel de «Ţepeş» care să joace după regulile democraţiei am avea nevoie azi. Adică, de cineva care să vrea, realmente, să spargă, în sfîrşit, abcesul enorm care infectează, la propriu, trupul României. Exagerez, evident. Băsescu n-are cum fi un «Ţepeş», chiar dacă a ameninţat cu «ţepe». Dar, deocamdată, e singurul care-mi dă sentimentul că ţine minte ce aşteptări l-au dus la Cotroceni.“ (Octavian Paler, *Cotidianul)* **(C. G.)**

Lucian MÎNDRUŢĂ

talon de participare

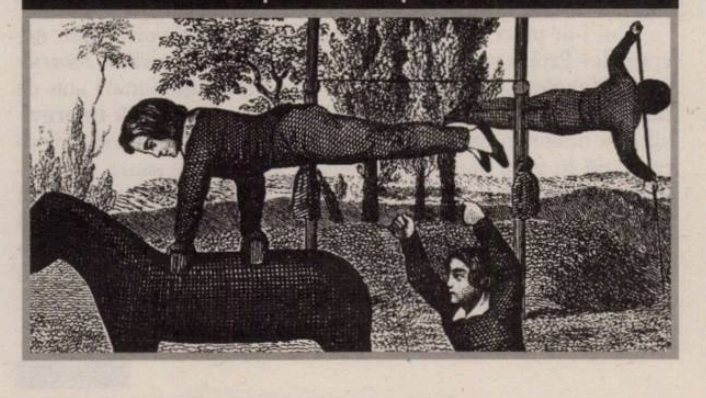

Iuda Jr.

Zîmbeşte cînd îţi bagă cuţitul în spate. Şi, la fel ca la cel mai bun dentist, nici nu simţi. Omul e un profesionist, chiar dacă n-a trecut de 30 de ani. Se respectă: cuţitul e şi el Prada. Sau Gucci. Cuţit argintiu cu prăsele albe – anul ăsta – eşti copil, ce naiba, nu ştii?! – albul se poartă în disperare. Arma lui albă e asortată la cămaşă, zîmbetul e şi el potrivit după portofel. Portofel model subţire – din acela cu cîteva carduri înăuntru, doar. Să nu umfle costumul. Să nu cumva să zică lumea – Doamne fereşte! – că Iuda e balonat. Nu-şi poate permite o astfel de imagine: el are de trădat, nu de explicat. Şi oricum, cu *cash* în ziua de azi umblă doar şoferul – bancnotele au microbi. Mici şi răi, ca şi el.

Trădătorul de succes – despre el vorbim azi la lecţia de nimicuri – e la fel ca trădătorul normal, cu deosebirea că el supravieţuieşte accidentelor de muncă. Trădătorul de lume înregistrează profit de imagine acolo unde alţii se aleg cu oprobriul public. Trădătorul de mare tiraj schimbă stăpînul între subiect şi predicat, iar fraza rămîne întreagă, perfect inteligibilă şi complet moralizatoare. Trădătorul de mare viteză trece într-un sezon prin cîteva slujbe şi doi-trei seniori, pentru ca la final, într-un interviu în revista de specialitate *(Capital 30 de arginţi)* să constate binefacerile infidelităţii profesionale: „Cred că sensul carierei e devenirea“.

Alte semne particulare: e tînăr şi grăbit să facă avere şi poziţie. E bun în domeniul lui, într-un fel superficial absolut delicios. „Am ales să lucrez la compania X pentru că aici îmi pot folosi cel mai bine cunoştinţele profesionale, expertiza şi pasiunea.“ Pentru ce le poate folosi e mai greu de explicat, dar oricum nimeni n-are să-şi dea seama decît la şase luni după ce a plecat cu baza de date a firmei.

Trădătorul n-a citit mult, dar ştie măcar că Brutus n-a lucrat singur. Dacă e *sales manager,* va dezvolta o reţea de agenţi complet supuşi, care vor pleca odată cu el. Dacă e director de creaţie, va părăsi agenţia care l-a făcut celebru cu jumătate din staff şi un sfert din clienţi. Dacă e politician – neapărat tînăr şi nervos – îşi va face un grup de susţinători în partid – numit, în ciuda aparenţelor, Grupul pentru Morală Politică (orice asemănare cu realitatea de săptămîna asta e pur şi simplu întîmplătoare).

Absolut neaşteptat, lucrul pe care îl iubeşte cel mai tare trădătorul e fidelitatea. Cînd el îşi părăseşte stăpînul, explicaţia e că a avut un caracter mai puternic decît constrîngerile relaţiei. Cine e părăsit, însă, se cheamă că e înconjurat de oameni de nimic.

Nu sînt sigur că există un specific românesc al trădării. 23 de ani am avut aceeaşi impresie despre bucătăria noastră, pînă cînd am ajuns în Macedonia şi am mîncat sarmale – fel tradiţonal macedonean, mi-au explicat gazdele. Aşa că nu mai cred că sîntem mai buni decît alţii în domeniu, cu toate că, la fel ca în aviaţie, am putea să ne mîndrim cu cîteva priorităţi – azi uitate. Cum ar fi cazul ofiţerului (mă iertaţi, i-am uitat numele) participant cu pasiune antimonarhică la Revoluţia de la Ploieşti (sfîrşit de secol XIX, abia venise Carol I) şi care ajunge, cu vremea, aghiotant al aceluiaşi rege. Sau, mai aproape de noi, exemplul înviorător al unui subprefect care a întîmpinat alegerile de anul trecut ca membru în două partide politice: unul la putere şi altul în opoziţie. N-ai cum să pierzi cu o asemenea flexibilitate.

Dar cea mai mare trădare pe care o ştiu – şi asta din proprie experienţă, din păcate – e autotrădarea. Omul care se trage pe sfoară pe sine însuşi e singurul trădător de succes nefericit. Nu de alta, dar e nevoit să trăiască pentru tot restul vieţii alături de victima sa – nu cu ea în pat, ci în minte. Deşi decedată public, fantoma asta a tinereţii pline de iluzii şi principii e capabilă să-ţi susure în urechi reproşuri de dimineaţa pînă seara, fără să răguşească şi fără să se bîlbîie. Răzbunare zilnică, pe care cu greu o acoperă clinchetul cheilor de la maşina cea nouă din faţa casei (30.000 de arginţi preţ CIP, pentru cine întreabă; opţional cu piele de drac, bej deschis.)

BARBURISME

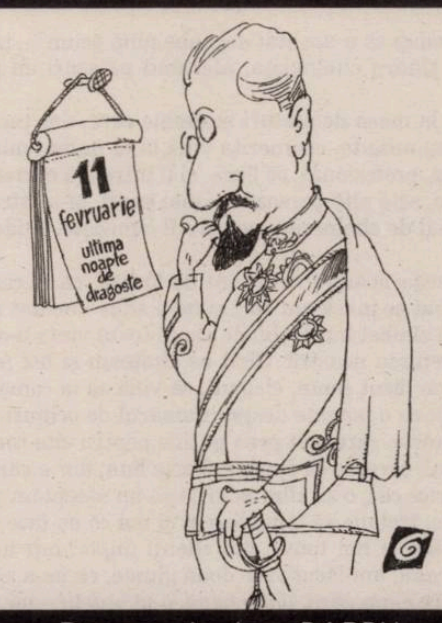

Desen de Ion BARBU

Magdalena BOIANGIU

de jur împrejur

Starea naţiunii

Admiratorii au spus că în discursul lui George Bush jr. despre starea naţiunii americanii au regăsit ideea libertăţii înscrisă în cea mai glorioasă tradiţie, accentele lui Thomas Woodrow Wilson (1856-1924) şi John Fitzgerald Kennedy (1917-1963). Detractorii actualului preşedinte au luat în derîdere tonul mesianic şi decalajul dintre vorbe şi fapte. Gazetarilor şi politologilor sceptici din Occident li se poate răspunde că acest tip de discurs a fost o sursă de inspiraţie şi curaj pentru opozanţii şi disidenţii din fosta Uniune Sovietică şi din Europa de Est, că viaţa într-o tiranie schimbă perspectiva asupra nuanţelor. Nu are atîta importanţă că Statele Unite nu pot înlătura toate dictaturile şi tiraniile din lume, cît timp te opui, într-un fel sau altul, dictatorului din Capitala ţării unde trăieşti.

În discursul cu care şi-a inaugurat cel de-al doilea mandat, Bush n-a rostit cuvîntul „terorism", nu s-a referit deloc la Irak, ci a promis că va lupta „împotriva tiraniei, pentru libertate". În audierile de la comisia Senatului, pentru a obţine confirmarea în postul de secretar de stat, doamna Condoleezza Rice a definit prima linie a frontului, ţările considerate de Departamentul de Stat a fi „avanposturi ale tiraniei": Cuba, Coreea de Nord, Belarus, Zimbabwe, Birmania şi Iran. După cum se vede, un tur de orizont pe toate continentele, apropiate sau nu de propriile graniţe, posesoare sau nu de petrol, cu derogări mai mult sau mai puţin spectaculoase de la ceea ce e considerat a fi acceptabil în materie de respectare a drepturilor omului. Nu înseamnă deloc – ni se spune – că administraţia americană va încerca să alcătuiască alianţe cu care să atace aceste ţări – aşa cum a făcut-o cu Irakul – ci doar că se va folosi de felurite mijloace pentru a-i stimula pe luptătorii pentru libertate din aceste ţări.

Clubul tiraniilor denunţat la Washington are mult mai mulţi membri şi nu e dificil de înţeles de ce nu au fost pomenite China sau Rusia printre ţările unde libertatea cetăţenilor e serios nesocotită: pentru politica SUA, stabilitatea acestor ţări, puteri nucleare, e mai importantă decît libertatea cetăţenilor săi. Tot aşa cum menţinerea alianţei cu generalul Pervez Musharaff e mai importantă pentru securitatea trupelor din Afganistan decît drepturile minorităţilor religioase din Pakistan. Arabia Saudită e un aliat important şi nesupus criticii, oricare ar fi drepturile femeilor în această ţară. Şi lista poate continua, ajungînd pînă la punctul cel mai dureros: felul cum înseşi Statele Unite nesocotesc principiile democraţiei (Guantanamo, Abu Ghraib) cînd interesele lor directe sînt ameninţate. „Bush e fericit să susţină democraţia cînd democraţia susţine America şi se lipseşte bucuros de ea, dacă nu se întîmplă aşa." (Gary Younge, *The Guardian*, 24 ianuarie 2005)

Orice demascare a ipocriziei discursului prezidenţial american nu poate ocoli locurile comune: pentru „a apăra interesele ţării", şefii de stat folosesc cuvintele mari, chiar dacă sînt la curent cu procedeele meschine sau murdare ale subordonaţilor lor.

Şi totuşi democraţia americană exercită o imensă fascinaţie asupra cetăţenilor lumii şi toate imperfecţiunile ei reale nu pot opri fluxul imens de cereri ale celor care vor să se stabilească acolo sau presiunile celor care trec graniţa fără a se mai obosi să scrie cereri. Toţi aceştia recunosc implicit că în Statele Unite e bine şi că acest bine e aproape imposibil de transferat în ţările lor de baştină. Chiar şi cu forţa: un studiu efectuat de Carnegie Endowment for International Peace *(International Herald Tribune*, 5 martie 2004) a arătat că din 18 intervenţii armate americane doar 5 au reuşit să dea naştere unor state democratice: Germania, Japonia şi Italia sînt socotite pe drept, dar acolo existau acele condiţii absente în cea mai mare parte a lumii. Celelalte două, Panama şi Grenada sînt democraţii cu dispensă. Pentru ca democraţia să funcţioneze e nevoie ca alegerile cinstite şi corecte să fie însoţite de acel nivel de educaţie şi de conştiinţă civică pregătit să accepte frustrările legate de limitele libertăţii impuse de acceptarea celuilalt. Altfel, lupta împotriva tiraniei se rezumă la înlocuirea dictatorului nesuferit tuturor cu unul simpatic majorităţii.

globul cubic

Noii săraci

La 1 ianuarie 2005, transportul gratuit pentru pensionari, veterani de război şi alte privilegii ale unor categorii defavorizate au fost anulate de către administraţia Putin. Rata de popularitate a preşedintelui a scăzut brusc şi – îngrijorător – s-au înregistrat demonstraţii de protest nu atît de puternice încît să pună în pericol regimul, dar nici atît de slabe încît să treacă neobservate. Săracii din Rusia sînt altfel decît cei din America Latină sau Africa: ei nu s-au născut aşa, în urmă cu 15 ani erau reprezentanţii clasei mijlocii sovietice. Mulţi dintre ei au grade universitare sau calificări superioare şi faptul că aceşti oameni loviţi de reformele economice au devenit ostili democraţiei va influenţa culoarea viitoarelor revoluţii din Rusia. S-ar putea ca ele să nu fie portocalii, ci chiar roşii. „Pentru a lupta cu sărăcia din Rusia guvernanţii au schimbat definiţia sărăciei. În felul acesta cifra săracilor a devenit – spectaculos – mai mică. Dar oamenii simpli, nu oficialităţile şi nu intelectualii, înţeleg foarte bine termenul şi ştiu ce spun cînd vorbesc despre sărăcie. Din aceste motive cercetarea Melissei Caldwell *(Not by Bread Alone: Social Support in the New Russia)*, bazată pe propria ei experienţă şi pe contactele ei cu locuitorii Moscovei, e foarte interesantă. Aproape doi ani – din 1997 pînă în 1999 – Caldwell a lucrat ca voluntar la organizaţia Bisericii Creştine care distribuie supa săracilor, discutînd cu cei de la coadă, cu organizatorii programului, cu alţi voluntari; s-a integrat în ritmul cotidian, în ritualuri, în politicile comunitare. Ea descrie cu entuziasm cum a intrat în contact cu din ce în ce mai mulţi oameni, cum a început să fie invitată la sărbătorile de familie, la aniversări, la înmormîntări, cum a sărbătorit împreună cu noile ei cunoştinţe, 8 Martie, Ziua Internaţională a Femeii, cum a vizitat „vilele" lor din afara oraşului. Din paginile cărţii ei respiră o viaţă variată. Beneficiarii filantropiei nu sînt izolaţi de restul societăţii. Autoarea descoperă că sărăcia creează propria ei cultură a ajutorului mutual, un sistem al schimburilor de servicii, un fel de reţea de solidaritate. Autoarea admite că o asemenea abordare arată socialist, dar, în acelaşi timp, corespunde ideii dominante acum, a unei societăţi a viitorului organizată pe reţele." (Boris Kagarlitsky – *Revolt of the Middle Masses,* Transitions Online) **(M. B.)**

H.-R. PATAPIEVICI

breviar de prezenţă

Captivitatea preşedinţilor în psihoza serviciilor

Presa a comentat amplu declaraţiile directorului SRI, Radu Timfote, privind ameninţările extrem de serioase cărora le-ar fi ţintă viaţa preşedintelui republicii, venind din partea unor cercuri interlope care se simt ameninţate de campania împotriva corupţiei declanşată de acesta. Mai puţin comentat a fost contextul acestei şocante declaraţii. Contextul era un atac fără precedent împotriva Consiliului Naţional pentru Studierea Arhivelor Securităţii, instituţie care ar trebui să preia integral de la SRI, potrivit legii, arhiva fostei Securităţi (mai puţin dosarele de siguranţă naţională). Se ştie că, printr-o adresă oficială, CNSAS i-a cerut directorului SRI să ia act de voinţa preşedintelui republicii, potrivit căreia arhiva fostei Securităţi ar trebui să fie preluată de către CNSAS cu tot cu clădirea în care aceasta se află în momentul de faţă. Răspunsul SRI a fost cel dat de directorul SRI. Elementele acestuia sînt, în sine, remarcabile.

Întîi de toate, este prima ieşire la televiziune a directorului SRI, Radu Timofte: dacă a ieşit la bătaie este pentru că miza bătăliei, în viziunea SRI, este importantisimă.

În al doilea rînd, SRI a ales să îşi exprime poziţia faţă de propunerea preşedintelui folosind *exact* acelaşi canal de presă ca şi acela întrebuinţat de preşedinte atunci cînd a lansat propunerea: emisiunea lui Stelian Tănase de la Realitatea TV. SRI a dorit să marcheze prin această simetrie că înţelege să aibă exact autoritatea media a preşedintelui republicii. O trufie în sine extraordinară, pentru un serviciu care ar trebuie să se simtă *subordonat* şefului statului.

Al treilea element remarcabil este *înverşunarea* atacului împotriva CNSAS. CNSAS nu a fost atacat de SRI cu o asemenea vigoare nici măcar în momentele cele mai tensionate ale relaţiei dintre aceste instituţii, pe vremea preşedintelui Iliescu, care, actualului director al SRI, îi asigura integral spatele. Acum, cînd sprijinul politic faţă de directorul SRI e aproape nul, acesta iese la atac cu o vehemenţă care exprimă nu tăria poziţiei sale, ci brutalitatea cu care SRI, ca instituţie, ţine să îşi precizeze public, atît faţă de societate, cît şi faţă de preşedinte, poziţia sa faţă de ceea ce pare a considera că este o imixtiune a şefului statului în afacerile sale interne. „Nu întindeţi mîna spre arhiva fostei Securităţi; ea rămîne a noastră, în forma pe care noi o decidem, pînă cînd vom hotărî *noi* ce să dăm din ea şi referitor la *cine*" – acesta pare a fi fost mesajul pe care SRI, bătînd şaua ca să priceapă iapa, l-a transmis nu atît CNSAS-ului, cît lui Traian Băsescu, omul care a îndrăznit să formuleze un punct de vedere asupra preluării arhivei fostei Securităţi, apropiat celui susţinut de unii membri ai Colegiului CNSAS de ani de zile.

Al patrulea lucru remarcabil este că dezvăluirile privind ameninţările la viaţa preşedintelui au fost livrate de SRI simultan cu desfăşurarea atacului la adresa CNSAS-ului. Dacă este adevărat că SRI a atacat CNSAS bătînd şaua ca să priceapă iapa, atunci e limpede că mesajul său subliminal a fost: „Atenţie! Orice atac la adresa dreptului SRI de a controla în mod discreţionar arhiva fostei Securităţi se poate uşor transforma într-un atac la adresa preşedintelui republicii!". Faptul că, stilistic vorbind, iminentele atentate la viaţa preşedintelui au fost dezvăluite opiniei publice ambalate într-un atac la adresa CNSAS, de tip „bate şaua ca să priceapă iapa", nu lasă nici un dubiu asupra conexiunii subliminale dintre ele. Cu o insolenţă greu de imaginat într-un stat de drept, directorul celui mai important serviciu secret i-a transmis şefului statului un mesaj de o duritate extremă, menit nu numai să îl facă captiv serviciilor secrete (ceea ce s-a întîmplat, prin întreţinerea psihozei unor ameninţări similare, cu foştii preşedinţi Iliescu şi Constantinescu), ci şi să îi notifice limitele acţiunii sale politice – ceea ce este de o gravitate extremă.

Prin acest tip de ieşire publică, SRI dovedeşte că ţine să îşi reafirme poziţia de instituţie-cheie a statului român. Poziţie care – gura păcătosului adevăr grăieşte – este legată de controlul discreţionar asupra arhivelor fostei Securităţi, pe care serviciile secrete doresc să îl menţină neştirbit. După această demonstraţie de forţă, brutalitate şi insolenţă, mingea politică se afla la fileu, în dreptul mîinii preşedintelui Băsescu. De ce va face acesta atîrnă atît soarta mandatului său de preşedinte al tuturor românilor (nu doar al celor angajaţi la SRI), cît şi răspunsul la întrebarea dacă sîntem cetăţeni liberi sau, mai degrabă, supuşi bine ţinuţi în frîu.

ready made

„Îmi închipuiesc halul înfiorător a Bucureştilor sub un metru de zapadă şi sub un număr fabulos de graduri de frig. Ferice ţară unde vara-i vară, dar şi *iarna-i iarnă!* Pe aice clima e variabilă, ca şi caracterul locuitorilor; cînd ploaie, cînd vînt, cînd ger moderat, cînd o rază de soare ruşinoasă, care lunecă pe la un colţ de casă şi dispare curînd într-un hău de negură. Însăşi elementele sînt împărţite în categorii: unele monarhice, altele republicane, altele iar comunarde... toate gata a se combate şi a produce anarhie în plămîni, precum şi în crieri, traducîndu-se prin junghiuri şi gutunariuri lung străbătătoare.

Este de sperat, însă, că noua alegere a d-lui Grévy ca president al republicei va fi urmată de un răstimp de linişte favorabil higienei publice. Steagurile roşii, albe şi tricolore vor servi deocamdată nasurilor înfundate, pănă ce iar le-a veni rîndul ca să serve de simboluri politice."

(V. Alecsandri către Dimitrie Ollănescu-Ascanio, în *Scrisori, însemnări,* Editura pentru Literatură, 1964)

Șerban FOARȚĂ

rimelări

Micul puc

Prîslea, cînd ninge,
zice că „minge";
mingea, cînd ninge,
se face puc;
pucul nu sare,
ci, doar, tresare,
căci nu prea are,-n
el, cauciuc,
ci mai mult pîslă
dusă de-o vîslă
spre-o rimă-n *îslă*
pe care n-am
a dibui-o,
pînă la zio, —
încît adio
vă spun, din geam.

Adrian CIOROIANU

povești suprapuse

Yalta – un alt 11 februarie

(și drumul spre 13)

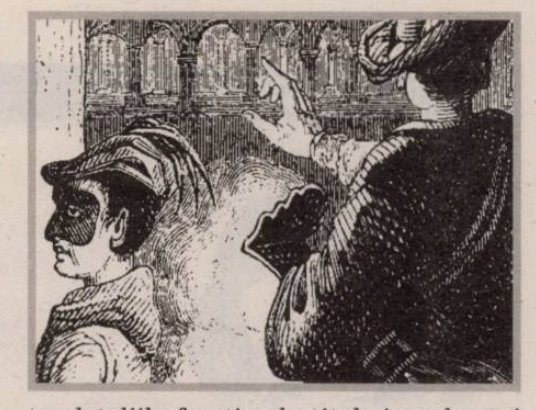

Acum 60 de ani, 11 februarie a căzut într-o duminică. De fapt, povestea începuse mai devreme cu o săptămînă, pe 4; numele de cod al operațiunii fusese *C. Argonaut*, în care *C.* venea de la *conferință,* iar *argonautul* trimitea la ideea unei căutări. Cei prinși în acest episod căutau un lucru de preț, date fiind vremurile – anume, pacea. Argonauții în discuție aveau trei căpetenii; cum îi arată o fotografie celebră (făcută de un angajat al US Navy cu cîteva minute mai înainte de ședința foto oficială), Churchill, Roosevelt și Stalin stau pe trei scaune alăturate, la picioarele lor sînt aranjate neglijent niște covoare, iar în spatele lor diverse alte personaje se mișcă în cadru, unii zîmbind, alții într-o așteptare încordată. Coloanele de marmură de pe fundal fac parte din veranda Palatului Livadia, fost palat de vară al țarilor. Livadia nu este departe de un orășel din Crimeea, de pe coasta nordică a Mării Negre, care a intrat astfel în istorie – dacă spui început al războiului rece spui, simplu, Conferința de la Yalta. Pentru că despre asta vorbim.

În ciuda unor legende care mai de care mai teribile, Yalta a fost una dintre cele mai liniștite întîlniri inter-aliate din cursul războiului – sau ar fi trebuit să fie, pentru că, în ciuda acordurilor la care s-a ajuns repede, problemele au apărut din modul în care fiecare le-a pus în practică. De fapt, reglajele erau făcute. Pe 9 octombrie '44, Churchill și Stalin se întîlniseră la Moscova și dăduseră unui șerveței cea mai eficientă utilizare din toată istoria cosmeticii geopolitice; se înțeleseseră atît de bine, încît atunci cînd, pe 3 decembrie, partidul comunist grec, destul de bine pus pe picioare, încercase să cucerească Atena, un corp expediționar britanic intrase în joc și făcuse ordine cu prețul unei imperiale duritați. Și revenim la 11 februarie al nostru: cu un Churchill obosit și cu tensiunea mărită, cu un Roosevelt livid și care avea, de altfel, să moară de congestie cerebrală exact la două luni după și, în fine, cu un Stalin aflat la apogeul formei sale politice (după cum și Armata Roșie se afla la apogeul pozițiilor sale în Europa – băieții cu mitralierele *balalaika* atinseseră Prusia Orientală, în timp ce trupele anglo-americane nu reușiseră să treacă Rinul), conferința a stabilit cîteva lucruri: 1) o dătătoare de speranțe *declarație a Europei eliberate,* potrivit căreia în oricare dintre teritoriile ieșite din război se vor organiza alegeri libere; 2) acordul tripartit pentru dezarmarea, demilitarizarea și împărțirea Germaniei în zone tutelate de aliați (la puțin timp după, Churchill a trecut peste o antipatie veche și l-a chemat și pe De Gaulle în afacere, Franța intrînd și ea în Comisia Aliată de Control); 3) URSS accepta să intre în războiul împotriva Japoniei; 4) despăgubirile de război la care era obligată Germania erau fixate la 22 miliarde de dolari, din care jumătate către URSS; 5) pentru Polonia, era agreată ideea unui guvern de *uniune națională,* în care Comitetul de la Lublin (controlat de sovietici) și Comitetul de la Londra (adică guvernul democratic în emigrație) trebuia să se aibă ca frații (dar nu s-au avut, se știe); 6) pentru Iugoslavia, acordul Tito-Șubașici (între comuniști și regaliști adică) era și el încurajat (ca și mai sus, coabitarea a fost imposibilă); și 7) s-a fixat, pentru aprilie următor, o altă conferință aliată la San Francisco – cea din care avea să se tragă Carta Națiunilor Unite. În rest, la Yalta, detaliile frontierelor italo-iugoslave și italo-austriece, precum și problemele referitoare la Iran, România sau regimul Strîmtorilor Bosfor și Dardanele au fost scoase de pe ordinea de zi, pentru o dezbatere ulterioară.

Așadar, acest 11 februarie de acum 60 de ani a căzut într-o duminică, în după-amiaza căreia, după fotografii și amabilități, delegațiile au luat-o spre casă.

Peste două zile, în seara de marți, cîteva sute de avioane britanice și americane începeau operațiunea *Thunderclap:* raiduri asupra Dresdei, capitala Saxoniei germane; timp de două zile aici au fost aruncate 3.900 tone de bombe; din cele 28.410 de clădiri din aria centrală a orașului, 24.866 au fost distruse complet; pe o arie de 15 km² totul s-a făcut scrum – inclusiv 72 de școli, 22 de spitale, 19 biserici, 5 teatre, 50 de bănci, 31 de hoteluri ș.a.m.d. Numărul morților (în cea mai mare parte civili) este estimat cu larghețe între 25 și 60 de mii – de altfel, fragmente de cadavre s-au găsit în excavații pînă tîrziu, ultimul prin 1966.

Justificarea atacului asupra Dresdei din 13-15 februarie 1945 este încă în discuție. Atîta doar că, înainte de despărțirea de la Livadia, se spune că Stalin, Churchill și Roosevelt ar mai fi schimbat între ei un bilețel – pe care l-ar fi citit repede fiecare, s-ar fi uitat unul la altul, ar fi spus fiecare *da,* iar englezul ar fi adăugat *Să nu uităm, domnilor, că și-au făcut-o cu mîna lor.*

La 60 de ani după Yalta, povestea asta cu *fiecare pe mîna lui* apare, în general, ca fiind tot mai șubredă.

Dan GOANȚĂ

medalia de abur

Axa Orbeasca-Essex-Nebraska

O știre de maximă importanță ne traversează brusc sufrageriile. Sau, mă rog, camerele unde ne-am instalat televizorul. Crainica este drăguță și bine machiată. Încă nu știe să mascheze foarte bine faptul că citește un text redactat de altcineva. Abordează știrea cu un marcat aer de îngrijorare, lucru care se învață cu temeinicie în facultățile noastre de jurnalism. (Cea mai bună practicantă a *lecturii participativ-afective* e Dana Războiu.) Așa și trebuie – e vorba de evenimente ce pot neliniști telespectatorii. În plus, e nevoie de o schimbare de registru, de-abia ce s-a vorbit despre ursul polar din Japonia care s-a înecat cu o pisică. Acel moment a fost parcurs cu un zîmbet ușor amuzat. Acum (fiind totuși vorba de o știre, repet, de maximă importanță) o ușoară încruntare e strict necesară. Decît că nu trebuie să fie excesivă. O veche lege a presei spune că doi bețivi care s-au înjunghiat în Orbeasca aduc mai mult *rating* decît sutele de victime ale foametei din Cornul și Laptele Africii. Am descris atmosfera acestei mici scenete (exersată de mai multe ori pe zi), să vedem acum și știrea care a întristat-o profesional pe delicioasa crainică.

În SUA un cetățean și-a bătut zdravăn copiii! Cei de la asistența socială au descoperit că micuții erau și subnutriți. Drept care i-au dus la spital, iar pe tată l-au dat (cum și merita) pe mîna poliției. La orizont se profilează și niscaiva pușcărie. Iată că se întîmplă și în America tragedii regretabile, slavă Domnului că sînt pedepsite drastic! Totuși, avînd America aproape 300 de milioane de locuitori, mă gîndesc că astfel de lucruri n-au cum să nu se întîmple, cînd și cînd, prin simpla acțiune a legii numerelor mari. Pe cale de consecință, probabil că se petrec și lucruri mai serioase. Poate chiar mult mai semnificative. Totuși, televiziunile nu aduc din Lumea Nouă decît faptul excesiv. Ba o criminală în serie care umblă cu drujba, ba o broască cu trei capete, ba un aparat care transformă transpirația într-un suc cu gust de kiwi. Există și latura cealaltă – amorurile enervantei J.Lo, Globurile de Aur sau, ah, noul cățel al lui George W. De două ori pe an aflăm (în urma unor foarte serioase sondaje) că elevii americani sînt inculți. (Nu ca ai noștri!) Ce mai știm despre America? Nu prea mult. Decît, poate, că are tot felul de legi din secolul XVIII. De exemplu, că n-ai voie să bați un cîine în timp ce mergi pe bicicletă (Toledo, Ohio). Iar din relatările lui Nicolae Melinescu se înțelege că viața diplomatică americană e animată doar de vizitele delegațiilor românești. Pe scurt, această enigmatică țară nu se ridică la înălțimea nemeritatului său prestigiu. N-are nici mișcări politice, nici dezbateri publice demne de interes și, pe scurt, nici oameni normali. Unde mai pui că-i chinuie pe prizonierii irakieni cu femei nerușinate. (Nu vreau să ironizez chestiunea, dar, de cînd am citit memorialistica legată de Sighet, Piteești și altele, am devenit cam imun la cazurile de hărțuiri sexuale și gimnastice de care se face atîta caz.) Așadar, cine să mai înțeleagă ce i-o fi venit lui Băsescu să arate cu degetul său vizionar către Washington?

Las' că nici Marea Britanie nu iese mai bine la socoteală din știrile TV. În linii mari, englezii au o regină cu rude cam ciudate (ca toată populația) și vînd fregate fraierilor. Încă ceva – plouă tot timpul. Le place însă știința, ca dovadă știrile săptămînale despre noi descoperiri epocale făcute la vreo universitate (presupus prestigioasă). O știți pe ultima? 80% din bărbații cu chelie cumpără cu 70% mai puțin șampon decît media națională. Surprinzător, nu?

Ar fi hazardat să susții că știrile TV fac cultura generală a unei națiii. Ar fi însă absurd să crezi că n-au și ele o contribuție. Mondenitățile frivole și senzaționalul ieftin pot fi băgate în carantina unei emisiuni speciale, cedînd locul unuĭ reportaj dens sau unui invitat care știe despre ce vorbește. Dar poate că ideea e să demonstrăm cu orice preț că toată omenirea e o apă și-un pămînt. Altminteri – vorba lui Ion Hobana – comportamentul cîinelui e grăitor.

HUMANITAS
bunul gust al libertății

Colecția Cartea de pe noptieră

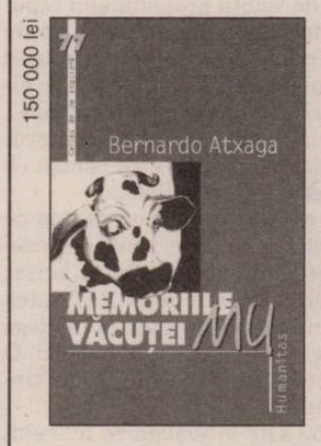

BERNARDO ATXAGA
Memoriile văcuței Mu

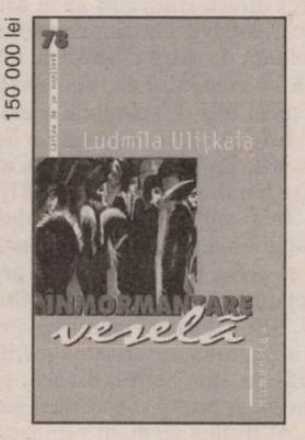

LUDMILA ULIȚAKAIA
Înmormântare veselă

www.humanitas.ro
www.librariilehumanitas.ro

http://autori.humanitas.ro
www.humanitasrights.ro

Texte şi opinii de: *Brînduşa ARMANCA (jurnalistă)* ● *Mirel BĂNICĂ (asistent de cercetare, Universitatea Laval)* ● *Emil HUREZEANU (jurnalist)* ● *Aurora LIICEANU (psiholog)* ● *Mihaela MIROIU (profesor univ., Şcoala Naţională de Studii Politice şi Administrative)* ● *Răzvan RĂDULESCU (scriitor)* ● *Robert ŞERBAN (scriitor)* ● ***Coordonatorul temei:*** *Mircea VASILESCU*

Cine pe cine?

Nu este nici aniversată, nici comemorată, deşi este amintită cînd „pozitiv", cînd „negativ": ziua de 11 februarie. Să recapitulăm: pe 11 februarie 1866, politicieni de frunte (şi liberali, şi conservatori, de unde şi expresia „monstruoasa coaliţie"), cu ajutorul unor membri ai gărzii Palatului, îl obligă pe Alexandru Ioan Cuza să renunţe la tron, în favoarea unui principe străin. A fost o trădare a domnitorului de către politicieni? A fost, au zis unii, căci s-au coalizat pentru a-l înlătura prin forţă, avînd pregătit chiar şi un plan de asasinare, în caz că s-ar fi opus. N-a fost, zic alţii, căci domnitorul însuşi acceptase de la început ideea că e doar un personaj „de tranziţie", în aşteptarea principelui străin.

Oricum, 11 februarie a rămas un fel de simbol al trădării, al complotului, al „monstruoasei coaliţii" puse la cale de politicianismul specific naţional. Tot 11 februarie este şi ziua cînd Cetăţeanul turmentat l-a cunoscut pe Conu' Zaharia Trahanache: cu alte cuvinte, ziua în care poporul care nu ştie cu cine să voteze a stat umăr la umăr cu un viitor fruntaş politic, membru în numeroase comitete şi comiţii. Ulterior, istoria va consemna, în legătură cu multe evenimente, nu doar fapte de eroism, dar şi semne de întrebare: cine pe cine a trădat, de ce şi cu ce consecinţe? În definitiv, poate că „trădare" e o vorbă grea, prea grea, care trebuie folosită cu prudenţă. Sau poate că în tranziţia de astăzi, cînd nu mai aşteptăm un principe străin, ci integrarea în UE, cînd limba română s-a îmbogăţit cu expresia „traseism politic", cînd „interesul naţional" e invocat zilnic la televizor, iar noul pragmatism politic permite aproape orice, ideea de trădare rămîne doar acolo, în trecut. Ne mai trece vreun fior cînd auzim de „monstruoase coaliţii" după ce am avut parte de coaliţii care şi-au dat cu stîngul în dreptul? Ne mai îngrozeşte ideea de complot cînd, în politica de azi, e la modă săpătura generalizată?

Nu ne propunem să discutăm, pe un ton grav, paginile de istorie pe care stă scris – cu cerneală „violentă" sau „simpatică" – acest cuvînt atît de serios. Ci doar să-i dăm ocol subiectului, să-l înconjurăm de ipoteze, să-l exemplificăm pe ici, pe colo. Cu ocazia zilei de 11 februarie. ***(M. V.)***

Aurora LIICEANU

„Dilema prizonierului"

Marele matematician Norbert Wiener, de al cărui nume se leagă domeniul ciberneticii, povesteşte, într-un interviu, momentul în care a realizat că nu poţi fi etic şi afectiv în acelaşi timp sau, cu alte cuvinte, că eticul şi afectivitatea nu pot coexista în acelaşi sistem psihic. S-a întîmplat cînd fiul său, la vîrsta adolescenţei fiind, a comis un furt destul de grav. Confruntat cu această situaţie, tatăl şi-a pus problema astfel: dacă-l dau pe mîna poliţiei, sînt etic, dar nu afectiv, iar dacă-l acopăr, sînt afectiv, dar nu etic. Dacă l-ar fi dat pe mîna poliţiei, era Norbert Wiener un trădător?

Bill Clinton şi-a înşelat nevasta, căreia i-a jurat credinţă, aşa cum se întîmplă în toate căsătoriile. Şi-a trădat el soţia?

În schimbul unei pedepse mai uşoare, un infractor sau criminal denunţă, în timpul interogatoriului, numele celor cu care a comis fapta sau cele ale altor infractori pe care poliţia nu-i cunoştea. Îşi trădează el complicii, încălcînd normele loialităţii sau *omertá* invocată de mafioţi? Este el un trădător?

Iată doar cîteva dintre situaţiile în care primul cuvînt care ne vine pe buze este trădarea. Ce este trădarea este greu de spus. Ea are atîtea nuanţe şi atîtea forme de manifestare! În dicţionare, cel mai adesea apare asocierea între trădare şi promisiune, încălcarea unei convenţii, a unui angajament sau jurămînt între două părţi. Dar este etichetată cu cuvîntul greu, cel de trădare, o promisiune încălcată?

În psihologie, nu găsim nimic despre trădare ca problemă de cercetare, concept academic sau temă de reflecţie. Găsim însă ceva despre ceea ce ar fi opusul ei, sau realităţi apropiate, noţiuni care se întîlnesc, specificate doar de contextul în care ele apar: loialitate, fidelitate, încredere, secret, confidenţialitate. Există un domeniu în care trădarea pare să intereseze într-un context mai larg: cel în care deţinuţii se toarnă între ei, unii – cu inima uşoară, alţii – după multe frămîntări, iar alţii – ca urmare a unui tratament special. Este oare cel supus torturii un trădător?

Vrînd-nevrînd, dimensiunea etică nu poate fi exclusă sau neglijată.

Există în psihologie un experiment, devenit clasic, numit „Dilema prizonierului". El a fost imaginat pentru a se studia cooperarea şi competiţia, dar ulterior s-a constatat că el poate contribui şi la cunoaşterea propensiunii unui individ către suspiciune şi oportunism. Experimentul este folosit şi în condiţiile în care două persoane joacă pentru o miză inegală, de obicei pentru bani.

Situaţia clasică a experimentului implică două persoane anchetate de poliţie pentru comiterea unui delict. Probe nu există şi de aceea mărturia fiecăruia este esenţială. Ambii învinuiţi sînt în aceeaşi situaţie: ei pot alege fie să mărturisească fapta comisă, fie să nege. Dar decizia fiecăruia depinde de alegerea celuilalt. Fiecare se află în următoarele situaţii: nici unul nu recunoaşte fapta şi, în acest caz, ei primesc o condamnare uşoară; unul mărturiseşte, iar celălalt nu, şi, în acest caz, primul este achitat pentru că a colaborat cu poliţia, iar celălalt primeşte o condamnare mare, şi, în sfîrşit, ambii mărturisesc delictul, primind o pedeapsă mare, dar nu cea maximă.

Dilema constă în faptul că ei nu pot comunica pentru a stabili împreună ce alegere să facă. Ei se confruntă deci cu luarea unei decizii oarbe. Deşi „Dilema prizonierului" a fost folosită pentru a studia de ce unii oameni aleg cooperarea, iar alţii competiţia, experimentul aduce şi date despre mecanismele psihologice ale atitudinii pe care o adoptă un individ, mecanisme în care suspiciunea, încrederea şi loialitatea sînt implicate.

Cum trădarea implică două părţi, ea este un caz particular al interacţiunii umane. Trădarea apare cînd distingem între orientările pe care le adoptă părţile. Ca atare, pot exista diferite orientări posibile ale unui individ: cea în care el urmăreşte maximizarea cîştigului propriu, indiferent de felul de cîştig, numită orientare individualistă, centrată pe sine; cea în care se urmăreşte maximizarea cîştigului celeilalte părţi, numită altruism; cea în care ţinta cîştigului priveşte ambele părţi (cooperare); şi, în sfîrşit, cea în care apare competiţia, adică un cîştig mic pentru ambele părţi.

Cei care au propus această tipologie au mers mai departe, încercînd o tipologie a personalităţii: o personalitate agresivă, egoistă, interesată doar de propriul cîştig, pe seama pierderii pe care o suportă celălalt, de obicei asociată cu lipsa de caracter, adeseori privită ca „a călca pe cadavre", o personalitate înclinată către pierderea personală. Deci către maximizarea acestei pierderi, numită personalitate masochistă, o personalitate înclinată către sacrificiul de sine, mergînd pînă la martiriu, şi o personalitate sado-masochistă, înclinată către minimizarea cîştigului ambelor părţi. Mai simplu spus, oamenii pot fi individualişti, cooperanţi sau competitivi.

Această tipologie aduce cu sine două concepte, cu propria lor complexitate de conţinut: puterea şi morala. Ataşîndu-le tipologiei de mai sus, ele o rafinează, considerîndu-se că individualiştii doresc puterea, în timp ce cooperanţii sînt înclinaţi către a include morala în strategia adoptată. Astfel, individualiştii recurg la trădare pentru că, în percepţia relaţiei cu celălalt, calitatea morală nu se regăseşte.

Stalin, Gandhi şi Hruşciov

Există şi tipologii vizînd trădarea care se axează pe strategia ca atare: strategia malevolentă (încălcarea oricărei norme a reciprocităţii, indiferent ce strategie are celălalt, nu există decît ca duşman, rival), strategia benevolentă (celălalt există, el trebuie respectat, chiar pus înaintea propriilor interese, indiferent de consecinţe) şi strategia diplomatică (fac astfel încît să ies în cîştig, fiind flexibil sau cel puţin lăsînd să se vadă şi atenţia dată celuilalt, pentru a nu-mi face duşmani). Psihologii le-au numit, în jargon profesional, strategia Stalin, strategia Gandhi şi strategia Hruşciov, după atitudinile asociate acestor personalităţi. Reiese clar că doar strategia Gandhi exclude trădarea, iar diferenţa între strategia Stalin şi strategia Hruşciov priveşte mai mult stilul şi expresia puterii şi mai puţin conţinutul ei.

Înţelegerea trădării prin ceea ce ea exclude

Loialitatea, ca opus al trădării, conţine în esenţă o dimensiune contractuală, şi anume norma de reciprocitate, consimţită de ambele părţi. Ea poate fi, în cazul trădării, consimţită, dar nerespectată, acceptată uneori iniţial, dar neglijată cu bună ştiinţă ulterior. „Dilema prizonierului", bazată pe incertitudine ca rezultat al imposibilităţii comunicării – de aceea, anchetele sînt paralele, anchetatorul putînd manipula în scopul trădării partenerului – demonstrează că trădarea este avantajoasă, pentru că asigură un cîştig sigur. O încredere totală în celălalt conţine totdeauna un risc. Singura pierdere pe care o implică trădarea este dată de răzbunare. Răzbunarea este ingredientul de risc al trădării. Dar cum universul mizelor trădării este atît de mare, el conţinînd nuanţate forme variate de trădare, putem spune că eticul pur nu există, pentru că motivaţiile unui individ nu sînt doar raţionale, ci adesea încîlcite, obscure, neconştiente şi neconştientizabile, complicate. Laxitatea morală merge mînă în mînă cu legile nescrise din viaţă.

În viaţă auzim adesea expresia „orice om are un preţ". Ea se referă la faptul că, la o miză foarte mare, moralitatea cedează. Este o afirmaţie care ne aminteşte de o altă expresie, „puterea corupe oricum". Ele vor să arate că trădarea este universal umană, doar gradele trădării sînt diferite, compunînd ceea ce numim „domeniu al diferenţelor interindividuale".

Prietenia este ceva care exclude trădarea. Se spune că individualiştii au mai rar, sau chiar deloc vocaţia prieteniei. Marile prietenii sînt foarte rare. Ar trebui să folosim rar cuvîntul prieten şi să-i numim pe mulţi prieteni, pur şi simplu, cunoştinţe.

„În mijloc vremilor acestora Cantacuzinii, carii pururi au fost ficleni domnilor şi n-au fost odihniţi de nici un domnu, şi acum la Costandin-vodă [Brâncoveanu] au început să-l ficlenească şi să-l dezrădăcineze din faţa pămîntului, neavînd altă pricină făr' de numai răutatea lor... Şi au început a scrie cărţi la împărăţie şi le-au pecetluit cu peceţile făcute la Braşov, ale tuturor boiarilor ţării, în taină, luîndu izvod de toate peceţile şi o seamă de boiari nu ştiia de aceasta nicicum, şi cu acele azumagzaruri l-au pîrît la împărăţie în multe rînduri..."

Cronicarul Radu Popescu

Mirel BĂNICĂ

O plimbare prin grădina trădării

Ambivalenţa şi ambiguitatea *trădării*. Biserica ne învaţă că Iuda a trădat pentru bani şi pentru ca Scriptura să se împlinească prin el. Există, cu toate acestea, o întreagă literatură teologică „paralelă", în care abundă întrebări tulburătoare de genul: dacă Iuda a trădat din dragoste, pentru ca Iisus să nu moară din cauza intransigenţei sale? Moartea lui Iuda devine simbolul regretului tardiv, un efect secundar al faptului că de multe ori cel care trădează nu se gîndeşte la „contrariul" efectului gestului său. De fapt, ne putem doar *imagina* ce gîndeşte trădătorul în adîncul inimii sale, exerciţiu îngreunat de dezgustul şi mila pe care le produce în ochii celuilalt. Gestul în sine, mecanismul interior al verbului *a trăda,* este mult mai greu de pătruns. Multiplicabil la infinit, nemuritor, este glorificat şi întreţinut de dorinţa secretă a fiecăruia dintre noi de a gusta, fie şi măcar o dată în viaţă, din deliciile ascunse, destructive, justiţiare ale trădării. Care să fie oare sursele atracţiei fatale ale acesteia?

●

Cu toate acestea, trădarea face parte din cotidianul nostru. Ne este atît de familiară, încît nu mai putem percepe multiplele ei forme de expresie. Trădarea se adaptează, îşi schimbă sensul în funcţie de cursul istoriei, este un „virus" al sistemului care autogenerează noi coduri-sursă în funcţie de creşterea şi decăderea naţiunilor, degradarea sistemelor politice, a conflictelor etc. Este banal să reamintim că astăzi îi venerăm ca eroi pe cei care mai ieri erau consideraţi trădători şi viceversa. Mulţi „trădători" s-au îndreptat cu un pas ferm către stîlpul de execuţie avînd această frază în minte, căci trădarea este uneori sinonimul speranţei. Dar gestul, actul în sine al trădării, nu poate fi şters din memoria colectivă; el va persista ca un joc de lumini şi umbre asupra personajului, în funcţie de importanţa acestuia şi de gravitatea faptelor sale. *La trahison, c'est une question de dates* – crede Talleyrand, la rîndul său un celebru practician al artei de a trăda.

●

Numeroşi sînt vieţuitorii din pustiul trădării. Exilatul, unul dintre cei mai interesanţi dintre ei; sau, cum spun anglo-saxonii (ce sînt mai aproape de sensul primar al ideii), *the expatriate*. Cel ce a ales să trăiască fără patrie, în ciuda faptului că posedă un paşaport de altă culoare decît cel al părinţilor şi prietenilor. A fost bănuit dintotdeauna de trădare de cei „rămaşi" acasă. Poţi învăţa să cunoşti şi să iubeşti o altă patrie. Gestul în sine nu implică în mod fatal şi necesar pierderea identităţii. Se cîştigă, în schimb, în complexitate, vederea se îmbunătăţeşte, adevărul are brusc contururi mai clare. Este chintesenţa a tot ceea ce nu poţi explica foştilor tăi compatrioţi, iar aceştia nu vor şi nu pot accepta. Este mult mai simplu să-l etichetezi drept „trădător", decît să accepţi flerul de animal sălbatic al exilatului, care trebuie să supravieţuiască cu orice preţ. De unde şi judecata sa necruţătoare, dimensiunea profetică a trădării. Curajul de a pleca l-a eliberat de ghetele de plumb pe care ceilalţi se încăpăţînează încă să le poarte.

●

Există o *dimensiune românească* a trădării? Sînt convins că cei care citesc acum aceste rînduri şi-au pus adesea această întrebare în tăcerea puţin vinovată a sufletului. Responsabil în mare parte de dificultatea răspunsului este (cine altul?) Caragiale, ce se joacă cu nervii noştri de la publicarea *Scrisorii...* pînă astăzi. Orice tentativă de a răspunde cade în derizoriu, are aerul unei replici prost interpretate. Cu toate acestea, istoria modernă a României este marcată de „trădări fundamentale", dacă ne este permisă această expresie. Poate că dificultatea de a ne accepta trecutul recent vine tocmai din lipsa dialogului public lucid şi deschis despre „memoria trădării" şi despre acceptarea faptului că este posibil să se fi şi „trădat" (ghilimele, vă rog!) la un moment dat. Confesiune: sentimentul încercat acum cîţiva ani, pe băncile uneia dintre cele mai prestigioase instituţii de relaţii internaţionale din Europa: profesorul P.M., o somitate în domeniul istoriei secolului al XX-lea, se referă în cadrul cursului său la politica de alianţe militare a României. Ton academic, sarcasm bine temperat, rîsetele tinere ale colegilor mei occidentali. Atunci l-am urît pe Caragiale.

„Sub titulatura «Partidul liberal-naţional», liberalii din opoziţie de sub şefia lui Dumitru Brătianu ţin o întrunire publică în sala hotelului Manu, astăzi hotelul High-Life din faţa Ateneului. Cu acest prilej, Mihail Kogălniceanu a rostit un mare discurs în care a spus vorbele citate de atîtea ori: «De azi înainte nu mai am nimic comun cu Ion Brătianu şi doresc ca, după moarte, nici oasele mele să nu stea alături de ale lui». Dar n-a trecut mult şi Mihail Kogălniceanu şi-a uitat jurămîntul. Împăcîndu-se cu Ion Brătianu, a rostit într-o zi la Cameră o cuvîntare plăcută acestuia. Dar o voce din rîndurile opoziţiei răsună:

– Ce facem cu oasele?

Se spune că Kogălniceanu ar fi răspuns în surdină:

– Oasele să le bagi..."

(Constantin Bacalbaşa, *Bucureştii de altădată*, vol. III, Editura Albatros, 2000, p. 24)

●

De ce trădăm? Există o dialectică a trădării? Casamayor, în *Arta de a trăda* (Gallimard, 1972), furnizează posibile elemente ale unui răspuns. Trădăm atunci cînd nu mai suportăm compromisul şi sîntem pregătiţi să acceptăm insulta ce secondează actul în sine al trădării. „Trădătorul ce a învăţat să utilizeze insulta ca o armă devine insensibil la lovituri, la rîndul său." O trădare „bine făcută" este dificil de realizat, ea cere perseverenţă şi multă voinţă. „Trădarea nu riscă decît eşecuri individuale, dar victoriile sale sînt mereu colective." Consecinţa logică a ceea ce afirmă Casamayor: în toate epocile şi în toate sistemele, s-a încercat să se şteargă urma lăsată de trădători, convertiţi, eretici, charismatici, reformatori radicali. Rezultatele au fost în cele mai multe cazuri mediocre. Există înalta trădare şi trădarea meschină, imbecilă a carieristului, precum şi profesiuni, grupuri sociale în care se „trădează" mai mult decît în altele. Se poate continua aproape la nesfîrşit.

●

Revoluţia franceză reformulează ideea de trădare. Simplificat la maxim, nu se mai trădează ideea de monarhie de drept divin, se trădează un nou concept de referinţă: suveranitatea poporului, naţiunea. Se răspunde astfel în faţa unui nou tip de opinie publică, fluctuantă, subiect al manipulărilor. Suveranul era relativ „uşor de trădat", persoana regelui şi a anturajului său fiind o „ţintă" uşor de identificat, afirmaţie parţial valabilă şi în regimurile totalitare. În statul naţional însă, nu atît *actul* de a trăda se schimbă, cît încadrarea juridică şi mijloacele de represiune ale acesteia. De acum înainte se poate trăda interesul naţional, voinţa generală, partidul. Cu cît ideea de patrie se defineşte prin termeni mai puţini concreţi, cu atît raportul trădătorului cu aceasta devine mai complex, motivele pentru care se trădează se diversifică, procesul pedepsirii trădătorului cîştigă în rafinament şi cruzime psihologică.

●

Dificultatea de a găsi un final convenabil, într-un domeniu cu frontiere extinse, mergînd de la teologie pînă la psihanaliză şi ştiinţe politice. Dificultatea de a se poziţiona faţă de trădător, precum şi aceea de a defini mobilul trădării. Dificultatea de a nu ceda tentaţiei demonice a întrebării „ce aş fi făcut dacă aş fi fost în locul său?". Iată una dintre multele opţiuni posibile: pe înalta scenă a trădării se găsesc în faţa dumneavoastră – iubiţi cititori – amestecaţi laolaltă, îngeri şi demoni, visători şi sadici, nobili şi porcari, savanţi şi sărmani cu duhul, aşteptînd cuminţi să le distribuiţi un rol în actul trădării. Repartiţia acestora se realizează în funcţie de pragmatismul şi de conştiinţa proprie. Laşitatea nu este admisă (nefăcînd casă bună cu trădarea!) şi nici jumătatea de măsură. Nu trişaţi adaptînd soluţia Dostoievski. *Muzica!*

Răzvan RĂDULESCU

Românii nu trădează

Conspiraţiile sînt tenebroase. Trădătorii – infami. Pedepsirea lor – exemplară. Chiar dacă aceste adjective sînt folosite cu mai multă măsură decît în epoca romantică, ocurenţa lor slabă sancţionează uzura, mai curînd decît schimbarea unei paradigme de gîndire. Pentru a-şi merita numele, poate fi o conspiraţie altfel decît tenebroasă, iar un trădător altfel decît infam? De îndată ce relativizăm judecata morală inclusă în aceste calificative, actul în sine devine vag şi discutabil el însuşi. Din momentul în care fuga lui Pacepa nu mai este infamă, Pacepa îşi pierde statutul de trădător, este repus în drepturi, proprietăţile confiscate se reîntorc la el, iar statul – operator cu valori morale, în cazul de faţă – se oferă să plătească, pe deasupra, despăgubiri. După cum, din momentul în care un personaj tenebros ca generalul Pleşiţă iese în lumina reflectoarelor, îmbrăcat într-un trening Adidas alb, de pe vremea în care Ţiriac juca la dublu cu Năstase (Ilie), şi ne dezvăluie resorturile de sorginte patriotică în urma cărora a fost bătută Monica Lovinescu, conspiraţia capătă, *a posteriori*, legitimitatea politicii de stat, iar societatea civilă girează, vrînd-nevrînd, perpetuarea acestei posturi.

Pentru ca lucrurile să fie şi mai relative, Pleşiţă – în paranteză fie spus – socoate că Pacepa a trădat. Şi nu numai atît, dar era un zgîrcit şi un chitros, care pretindea că n-are whisky cînd îi cereau şi băieţii să le dea şi lor o sticlă, deşi ulterior s-au găsit la el în casă (în momentul confiscării), cinci sute, cinci sute, dom'le, de sticle şi mii de cartuşe de Kent. Ştiţi de ce a trădat Pacepa? (ne întreabă tenebrosul general Pleşiţă – omul care a fost decorat de statul francez pentru a fi dejucat o conspiraţie menită să ducă la asasinarea lui De Gaulle). Pentru că îşi făcea cu alţii de teapa lui vilă la Voila şi adusese ei robineţi şi faianţă şi alte de-astea igienice cu containerele la Constanţa şi băieţii le-a interceptat trenul cu chiuvete. Ce facem, tovarăşe general (l-au întrebat subalternii cei obscuri pe Pleşiţă), raportăm? Şi Pacepa s-a speriat, dom'le, pentru că era un şobolan. Nici nu era român, de fapt, pentru că românii nu trădează. Apud generalul Pleşită.

Culmea, sînt de aceeaşi părere cu fostul şef de informaţii externe al Securităţii. Românii nu trădează. Trădarea (ca şi conspiraţia, într-o bună măsură) presupune asimilarea unei cauze, a unui ideal, sau măcar opţiunea declarată pentru o tabără. Presupune un ridicat simţ al datoriei, sau o îndoială chinuitoare legată de îndeplinirea ei. Am dubii în privinţa aptitudinilor noastre pentru oricare dintre aceste moduri asumate de a-ţi configura existenţa. Nu neg că apetenţa e mare; şi cred că insistenţa în apetenţă poate da oarecari rezultate, aşa cum ne dovedesc cele două personaje despre care am povestit mai sus. Dar, pe de altă parte, cred sincer că mijloacele reale ne lipsesc. Şi anvergura. Cred, mai degrabă, că orice conspiraţie (şi orice trădare) este exersată aici în cadrul „loc de muncă indiferent, cu ore fixe de prezenţă, pontaj şi răspunderi pasate".

Cît timp locuiam la ai mei, în garsoniera de pe palier locuia episodic un anume domn Marinescu. Cu acest nume apărea în cartea de imobil, la acest nume răspundea cînd îl salutam în lift, deşi – vă rog să mă credeţi – domnul Marinescu din '85 nu era aceeaşi persoană cu domnul Marinescu din '88. La un moment dat, a fost chiar femeie. Ocupa garsoniera vara, în general, cu puţin înainte de vizitele anuale ale surorii mele din Germania şi putea fi văzut prin bloc (sau auzit trăgînd apa la closet prin peretele sufrageriei noastre) încă vreo săptămînă după plecarea ei. Ultima apariţie a domnului Marinescu, în primăvara lui '90, a fost legată de lichidarea unei taxe de întreţinere către asociaţia de locatari – se cam adunaseră. Cu această ocazie, s-a întîmplat să cobor cu el în lift. Era un domn solid, cu un neg păros deasupra sprîncenei drepte, şi purta o şapcă cu moţ, ca acelea pe care le purtau activiştii de partid în filmele de gen. Geaca, pantalonii şi trăsăturile feţei lui erau cît se poate de oarecare, nu atît de oarecare, totuşi, ca să nu-mi dau seama că nici acest domn Marinescu nu era acelaşi cu cel pe care îl văzusem în urmă cu doi ani. „Bună ziua, domnule Marinescu" – i-am spus. „Bună ziua, domnule Rădulescu" – mi-a răspuns, şi mi-a zîmbit.

Aşa cum ştim, despre conspiraţiile reuşite nu se poate spune nimic, pentru că „non-existenţa" lor este garanţia reuşitei lor. Iar trădătorii adevăraţi sînt morţi, pentru că, tocmai, au fost pedepsiţi exemplar. Restul sînt defectori mici ai unor cauze ridicole.

„La formarea civilizaţiei române, fondul sufletesc al poporului român nu contribuie cu nimic. El este un mare necunoscut inform care stă sub pămînt. Ştim despre el numai că se formează după bătaia vîntului. Cînd bate vîntul de la răsărit este rău şi turbure în civilizaţia română; cînd bate vîntul de la apus este bine. Această fatalitate de hotare i-a fărîmiţat poporului român cu desăvîrşire orice veleitate de autodeterminare. El este o fiinţă pur pasivă şi imitatoare."

Constantin Rădulescu-Motru

Mihaela MIROIU

Marea încornorare

Nu vreau să intru în jocul „monstruoasei coaliţii“, nici să mă gîndesc la trădări de budoar politic, între partide, fiindcă pe această cale uităm că politicienii ar trebui să fie prestatori de servicii de guvernare şi că, în ultimă instanţă, cei trădaţi nu putem fi decît noi, cetăţenii, alegătorii, contribuabilii, adică angajatorii acestor oameni. Faţă de noi, pot avea loc în politică „marea înşelăciune“ sau „marea încornorare“. În comparaţie cu acestea, între partide şi în interiorul partidelor pot să se petreacă doar înşelăciuni şi încornorări mici şi mijlocii. Atunci cînd votăm, facem politic un „contract“, dar moral facem şi legămînt temporar cu aleşii. Uneori chiar se întîmplă să credem în promisiunile lor şi în capacitatea lor de a ne apăra drepturile şi a ne reprezenta interesele, căci aşa scrie în fişa postului lor.

În ani, am învăţat o lecţie: pentru cei mai mulţi politicieni nu contează vital dacă sînt la putere sau în opoziţie, ci să rămînă acolo, pe scena pe care le place încă prea multora să se simtă supracetăţeni. Nu trebuie să îi bănuim unilateral doar de interese economice, deşi tendinţa spre *capturarea statului* (forma supremă de corupţie), odată aflaţi la putere, este evidentă. PSD-ul a adus-o pe „cele mai înalte culmi“ – ca să mă exprim în limba de lemn. În paranteză fie spus, acest comportament a fost trădare supremă a încrederii cetăţenilor: un partid social-democrat, adică unul care trebuia să redistribuie echitabil banii celor cu venituri mari, a reuşit – cu vorba inspirată a lui Mircea Cărtărescu – să se transforme într-un partid pentru cei putred de bogaţi, furînd prin redistribuire, în mod legal, dar profund imoral, din banii celor care, deşi muncesc sau au muncit, devin tot mai putred de săraci. Atunci cînd eşti la putere, ai „avantajul“ fantastic să poţi practica jaful „legal“ din banii publici, adică din banii noştri, ai „încornoraţilor“. Noi simţim că e ceva putred în Danemarca, putred moral, dar bine camuflat legal. Nu avem cum să îi „legăm“ pe prăduitori, căci au lucrat sub acoperire, odată ce legea (ordonanţa, hotărîrea de guvern) şi „pohta ce-am pohtit“ sînt una. Îi putem trimite însă în opoziţie, sperînd că ceilalţi ne vor încornora mai puţin. În paranteză fie spus, în prima etapă a guvernării actuale sîntem martorii „satisfăcuţi“ ai unor *dez*văluiri, post *în*văluiri, despre raptul patronat sau tolerat de PSD. Uite că „putregaiul“ iese la suprafaţă. Iese, e drept, dar pînă unde şi cît? Guvernarea trecută ne-a aruncat într-o practică şi într-o cultură instituţională (bine pregătite de tradiţie) în care s-a consolidat deprinderea descurcatului la marginea legii, sau, dacă aveai pile, prin construirea legii sau politicii „publice“ privatizate, după calapodul intereselor tale. Dacă nu, degeaba aveai interese, că nu ţi le reprezenta mai nimeni. Cel mult mai găseai cîte un ziar nedat cu ocîrmuirea, ziar în care un jurnalist milos se văicărea degeaba că tu mori cu dreptatea de gît. Mai mult, modelul de succes a fost cel al „funcţiei fără costuri“, doar cu beneficii. Dacă justiţiarismul ar fi dus pînă în pînzele albe şi înşelăciunea scoasă la suprafaţă în toată goliciunea ei, mă tem că ar trebui să creăm o „regiune penitenciară“ înaintea unei „regiuni de dezvoltare“. Asta da, formă supremă de înşelăciune: să poţi funcţiona adesea eludînd legea sau prin complicitate cu „legiuitorul“. De obicei, eticienii occidentali vorbesc despre „politica mîinilor murdare“. Nu îndrăznesc să gîndească pînă unde poate să fie împinsă murdărirea mîinilor dincolo de politică, dar cu complicitatea politicienilor, nu se gîndesc pînă la ce nivel de propagare ajunge cultura instituţională a corupţiei. Şi cîte coarne pot să fie puse pe la spate, în propria instituţie, guvernamentală sau nu, exact celor care ar trebui să fie beneficiarii ei.

„Încrederea morală scade direct proporţional cu înşelăciunea politică şi încornorarea civică.“

În afara intereselor financiare, politicienii cu deficit de scrupule au însă şi interese identitare, pe care nu ni le spun în campanie, şi ne mai pun nişte coarne despre eficienţa şi competenţa lor spre binele nostru. Unii vin să ne ceară votul cu un discurs de tipul: „Dacă nu sînt senator, sînt nimeni, pînă şi soacră-mea mă dispreţuieşte!“. Dacă li s-ar lua funcţiile, mulţi nu ar şti să răspundă la întrebarea cine sînt şi ce sînt capabili să facă. În plus, puterea îţi conferă şi altceva: îţi dă un aer de bărbat, chiar şi cînd ţi-a trecut mălaiul prin traistă. Puterea te face vizibil public, chiar dacă eşti doar un figurant. Cine nu este pe „sticlă“, indiferent cum, nici nu există. În discursurile de campanie, candidaţii povestesc despre faptul că nu dorm noaptea de grija noastră şi a interesului public. Noi îi alegem, îi angajăm şi le plătim, pe faţă, salariile, diurnele, drumurile „europene“, benzina cu care se deplasează să ţină legătura cu „teritoriul“, telefoanele mobile, hotelurile şi, pe dos, firmele care au comenzi cu statul, licitaţiile cîştigate şmechereşte, scutirile conjuncturale de impozit pe produsele importate de firmele mătuşilor sau soacrelor octogenare, tinerele antreprenoare ale României capitaliste (le-ar pune pe numele socrilor sau unchilor, dar este riscant, fiindcă e probabil să moară cu şapte ani mai devreme).

Valoarea morală centrală în democraţie este încrederea publică. Fără perceperea ei ca „banalitate“ a comportamentului şi relaţiilor politice de către cetăţeni, democraţia este un ritual, iar politica o poveste ezoterică a unei „clase“ superpuse, cu existenţă bidimensională (la televizor), exceptînd anii electorali cînd bidimensionalii abstracţi coboară în mulţime şi devin tridimensionali concreţi.

Încrederea publică începe cu promisiuni electorale fezabile şi sincere, continuă cu transparenţa deciziei şi a bugetului public şi cu ţinerea promisiunilor, măcar a celor „hard“, odată ajuns la putere. Încrederea morală scade direct proporţional cu înşelăciunea politică şi încornorarea civică. Neavînd experienţa unei democraţii substanţiale, întrupată deopotrivă în legi, instituţii şi practici, revenim la speranţe mesianice. De data aceasta nu ne facem griji, *mon cher,* „Evropa“ stă în sfîrşit cu ochii pe noi. Dacă mai „creştem“, o să învăţăm să stăm şi singuri cu ochii pe noi. De-abia am intrat în „adolescenţa“ democraţiei.

Am plecat totuşi de departe, de foarte departe. Decizia şi resursele au aparţinut „PCR, factorul conştient al societăţii noastre“. Politica era o cabală construită ca să nu o pricepem. Activiştii acelei lumi erau dresaţi să cripteze deciziile, nu să le facă transparente. Iliescu a rămas pe piaţă fiindcă are marele talent să nu spună nimic coerent cu dresajul anterior şi cu tendinţa majoritară spre conservatorism de stînga. Nespunînd nimic inteligibil, clar şi ferm, a fost şi mai este perceput ca un om de încredere, unul care nu înşeală. Fiindcă nu a manevrat preferenţial şi direct banii publici, era greu să-i devină universal transparentă goliciunea morală.

Am ajuns în stadiul în care preşedintele şi chiar mulţi guvernanţi au început să ne spună clar ce vor să ne ia, ce vor să ne dea, după ce politici ne sprijină sau ne împiedică să trăim. Adică au început să se deschidă uşi spre transparenţă. Există o şansă să fim mult mai puţin înşelaţi şi trădaţi, mai puţin încornoraţi. Această încredere nu este necondiţionată şi „luna de miere a politicienilor“ nu ţine mai mult de 90 de zile. Poate de această dată nu o să fim atît de naivi să ne lăsăm îmbrobodiţi de acoperirea legală a capturării statului, de „marea încornorare“ (ispită mereu serioasă). Poate că, de astă dată, nu o s-o sfîrşim cotizînd încredere doar la Partidul Don Quijote.

Brîndușa ARMANCA

Baronii audiovizualului public şi trădarea

Hotărît lucru, de vreo două luni încoace şefii TVR şi SRR sînt hiperactivi. Participă la dezbateri publice pe care le-au ignorat ani de zile, aleargă la un simplu telefon, dau comunicate, se exprimă public. Ce spun ei? Ei strigă *„trădare, trădare, de trei ori trădare!“*, ridică pumnul împotriva imixtiunii politice în timp ce fac anticameră la noua Putere, îşi cheamă aliaţi ocazionali de peste Ocean sau din Europa, pe care îi plimbă pe la cabinetele miniştrilor şi pe la Preşedinţie. Întrebat pe B1 TV la *Naşul* ce zice de Televiziunea Română care l-a servit, fostul premier Năstase răspunde: *„e oportunismul acesta al dumnealor...“*. Corect.

Cine sînt însă trădătorii? Trădători sînt jurnaliştii care au avut îndrăzneala să vorbească despre cenzura din mediile publice. În traducerea şefilor: nişte agenţi care fac jocuri politice. Trădătoare este societatea civilă care cere demisia preşedinţilor TVR şi SRR. Trădător e publicul care nu-i merită.

Iată-l pe Valentin Nicolau, stăpînul TVR. Se laudă, acum mai mult în dreapta decît în stînga, că e la curent cu preţul fiecăruia după concepţia că oricine poate fi cumpărat, se făleşte că el i-a făcut oameni, publicîndu-i, pe Patapievici, pe Radu Aldulescu, pe Bogdan Ficeac... Acum, după alegeri, Valentin Nicolau produce comunicate în serial şi scapă la presă scrisori pline de venin la adresa ticăloşitei clase politice şi a presei aservite. Vituperează în *Academia Caţavencu* nr. 4/2005 împotriva trădătorilor, cheamă Poliţaiul şi Jandarmul.

Să vedem ce se reproşează:

„Cîţiva de aiurea apar ca aghiotanţi fideli pe lîngă noii comandanţi politici îmbăţoşaţi de măreţia victoriei şi inconştienţi încă de perspectiva eşecului.“ Cum nu e definit momentul acţiunii, să ne întoarcem la anul 2001 cînd apărea, de pe la Editura Nemira, un anume Valentin Nicolau, în calitate de consilier pe turism şi cultură al premierului Năstase. Curtea de Conturi tocmai săvîrşise un control la Nemira şi constatase un prejudiciu de 615 milioane lei din subvenţii obţinute de la buget pentru cărţi care fie au fost editate în tiraj mai mic, fie deloc, cheltuieli acoperite cu facturi „fictive“, cum formulează raportul Curţii. Trecut astfel cu brio la „proba managerială“, un mic salt şi consilierul devine preşedinte-director general al Televiziunii Române. „Între mine şi Adrian Năstase există afinităţi“ – declara cu tremur în glas fostul aghiotant într-un interviu din *Capital* în 2003. Cum românii nu sînt cehi, nimeni n-a ieşit în stradă pentru a protesta în faţa pesedizării televiziunii, cum făcuseră praghezii cu sutele de mii cînd premierul ceh încercase să-şi pună consilierul şef la televiziune.

„Trădători sînt jurnaliştii care au avut îndrăzneala să vorbească despre cenzura din mediile publice.“

„Politicienii proaspăt ieşiţi cîştigători... se reped să-şi numească vătafi noi.“ Ei, nici chiar aşa! De ce vătafi? E peiorativ. După luxul pe care şi-l îngăduie şefii TVR şi SRR, mai degrabă „baroni“. Birouri somptuoase, maşini de lux, călătorii pe mapamond cu translator, salarii şi facilităţi protuberante. Să se refere peiorativul „vătaf“ la obiceiul (vai!) de a verifica prin sondaj dulapurile angajaţilor şi closetele? Nu putem şti, dar de aici pînă la oficializarea indiscreţiei n-a fost decît un pas: prin regulamente la TVR s-a oficializat controlul email-urilor, al telefoanelor, securizarea cu aparatură de ascultare, camere de supraveghere. Vătafi moderni.

„Impostura pare să se instaleze comod şi începe să miroasă a conjuraţia ticăloşilor“. Ajuns din consilier al premierului direct în fotoliul de PDG la TVR, fără experienţă în jurnalism, cu atît mai puţin în televiziune, Valentin Nicolau s-a instalat ca un descălecător, a început să dea indicaţii la grile, la filmări, la ştiri etc., a transformat Consiliul de Administraţie într-o maşină de vot care, bine alimentată, devenea văzînd cu ochii o dulce conjuraţie cu sindicatele la portbagaj. Curînd PDG s-a transformat într-un dramaturg de mare calibru, astfel că singura piesă în montare proprie pe care redacţia Teatru a produs-o în doi ani, a fost *Ultima haltă în paradis* a lui Valentin Nicolau.

„Cineva spunea că sîntem un neam de cumnaţi. Cu siguranţă că sîntem şi unul de şefi. Şefi peste vremuri...“ N-ai cum să polemizezi cu aceste fraze. Diagnosticul e în continuare corect. Iată dovada: în 2002 Constantin Constantinescu devine, dintr-un angajat obscur, director al unei direcţii parcă anume inventate pentru el, IT&T. Încep să curgă contracte generoase cu firme năşite cîndva de oamenii lui Năstase. Banii se scurg în această direcţie, în vreme ce echipamentele de televiziune rămîn insuficiente. Tot în 2002, fiica numitului devine subit, dintr-o juristă fără experienţă cu studii la privat, directoarea Departamentului de Comunicare. Între timp, sute de absolvenţi de PR ies în fiecare an de pe băncile facultăţilor de profil. Departamentul devine, cum l-au poreclit oamenii din TVR, „cabinetul 2“. Fiindcă taie şi spînzură, pe bugete care cresc exponenţial: de la jumate de miliard, la două miliarde, cu tendinţa de dublare. Exemple de cumetrii sînt multe în TVR şi SRR. Dar să nu omitem cumetriile oculte ale sistemului: foştii informatori, deveniţi şefi, decidenţi, corespondenţi în străinătate cu statut de diplomaţi, sau aliaţii prompţi care se prezintă cînd sub titlul de „Comisia de Etică şi Arbitraj“, cînd sub forma unui „colegiu“ *ad-hoc,* cînd sub chipul unor simpli lucrători care îşi exprimă adeziunea faţă de „preşedintele nostru“ pe Intranet.

Poţi să polemizezi cu PDG-ul? Nu poţi. Este exact cum spune, fiindcă ştie exact cum se face. Doar că acum este foc şi pară pe trădătorii încîrdăşiţi cu Guvernul şi cu Preşedinţia. Scîrbit de monstruoase coaliţii. Ia auzi cum sună: Coaliţia pentru un audiovizual public şi curat. Dacă scrisorica domnului pe care excesiv l-am citat n-ar fi apărut în *Academia Caţavencu,* ar fi stîrnit indignare. Aşa, e doar o glumă. Ca şi demisia sa.

Emil HUREZEANU

Regele Mihai sîntem noi

Avem în acest personaj întruchiparea unei anumite rezistenţe româneşti, în cumpătul vremii, croită însă pe plasticitate şi nu pe faimoasa „Nibelungentreue“ – fidelitatea teutonă. Regele acesta este întruchiparea „soluţiei româneşti“, de adaptare şi de transformare a „trădării“, înţeleasă ca abandonare de ultimă oră a unui curs, în favoarea altuia, pentru supravieţuirea statală şi naţională. Aceasta este raţiunea care transformă „trădarea“ – dar doar în destinul popoarelor – din renunţarea la un imperativ moral, într-o categorie logică.

Acelaşi om are de-a face cu ţara al cărui suveran a fost menit să fie, de-a lungul unui întreg secol. De la momentele ei de mare înflorire şi nădejde, după Marea Unire, traversînd deşertul războaielor mondiale, civile şi reci şi trei dictaturi, pînă la limanul unei noi regăsiri.

Octogenarul Mihai este din nou acasă, nu pe tronul ţării, ci pe unul al istoriei trăite şi asumate, redevenind un simbol al unităţii şi duratei statului, un simbol, rînd pe rînd venerat, temut, respins şi, în cele din urmă, recunoscut şi respectat pînă şi de a treia republică română postbelică. Cazul l-ar fi fascinat pe filosoful şi sociologul german Kantorowich, care cu decenii în urmă, în cartea sa despre arhetipurile regalităţii, recunoştea în suveranul încoronat genericul peren al statului, deasupra persoanei sale şi a întîmplărilor tuturor.

„Regele Ferdinand continua să se arate stoic. Suferea însă mult. La durerile ţării se adăugau dureri personale, pentru el îndeosebi de dureroase. Din Germania îi veneau ştiri că familia Hohenzollern îl repudiază ca pe un trădător de neam. Împăratul Wilhelm al II-lea, cu zgomot şi forme insultătoare, îl despuiase de toate gradele, onorurile şi decoraţiile pe care le avea în patria sa de origine. Fratele său Wilhelm, în calitatea sa de şef al casei de Hohenzollern-Sigmaringen, îl ştersese pe el şi pe copiii lui din lista membrilor acestei case, îi interzicea să mai poarte numele familiei Hohenzollern, pe care îl necinstise printr-o «infamă trădare», şi să beneficieze de prerogativele legate de acest nume.“

I.G. Duca, *Memorii*

Regele Mihai a fost contemporan cu două generaţii de Brătieni, cu Maniu, regele Ferdinand, Iorga, Goga, Aristide Briand, Titulescu, Stresemann, Churchill, Stalin, Antonescu şi Ceauşescu. Le-a intersectat calea şi destinele ca rege copil, tînăr, exilat, izgonit, reîmpămîntenit, supravieţuindule nu doar fizic, ci parcă în ritmul mai profund al unei justiţii făcute sieşi şi ţării sale şi al recîştigării libertăţii cetăţenilor ei.

Biografia politică şi publică a ultimului ilustru personaj european al secolului trecut are părţi înălţătoare şi tragice. Tînărul de 26 de ani a avut în 1944 o contribuţie determinantă la salvarea ţării sale de ocupaţia sovietică şi la prevenirea dezmembrării şi colonizării permanente.

Întoarcerea armelor împotriva Germaniei şi arestarea lui Antonescu n-au fost, din acest motiv, un act de trădare, ci unul de salvare a ceea ce era mai important, în durata mare a istoriei. Prezenţa sa pe tron între 1944 şi 1947 a ţinut apoi pe loc tăvălugul comunismului, dînd românilor, chiar şi pentru puţină vreme, speranţa unui reînceput, oricît de tulbure, în Europa democraţiilor.

Sovietizarea ţării era oricum ireversibilă, indiferent de atitudinea românilor în timpul celui de-al doilea război mondial. Cazul Poloniei, cucerită şi de germani, şi de sovietici, în ciuda rezistenţei eroice, este convingător, chiar dacă se poate medita asupra curajului disperat al polonezilor, în secole de neşansă istorică, ca premisă a şanselor ei occidentale asigurate şi garantate astăzi.

După 1947, regele Mihai va reuşi să rămînă pentru diaspora românească şi pentru mulţi români neindiferenţi din ţară un păstrător al continuităţii spiritului naţional democratic occidental al României Mari, oricît de neîmplinit ar fi rămas de fapt acesta, prin voinţa zeilor şi nevolnicia oamenilor, cum se spune în eposurile antichităţii.

Simplitatea, demnitatea sa naturală, o iubire caldă şi nestinsă pentru România şi tot ce e necesar pentru împlinirile ei adevărate au fost mereu trăsăturile acestui personaj. Aşa cum s-a observat, el are mai multe în comun cu un ţăran din Cîmpia Dunării decît cu verii princiari ai marilor monarhii europene.

Revenirile sale în ţară, atît de greu şi de nedrept de înfăptuit, au făcut parte din acelaşi destin, în care acţiunea personală benefică a fost mereu întreruptă sau amînată tragic de loviturile de destin abătute asupra României. Mereu un început de speranţă şi lucru bun, în 1926, în 1944, în 1989, pentru ca lor să le urmeze, într-o măsură mai mare sau mai mică, reversul tulburat şi vitreg al epocii istorice.

Mihai I de România este, astfel, singurul rege postmodern al Europei. E rege, dar a fost, în timp, suveran de zece ori mai puţin decît supus, i se spune Majestate, chiar de către foştii tovarăşi comunişti, cinează cu capii republicii ca oaspete de stat în palatele naţionalizate ale bunicilor săi, locuieşte în edificiul în care şi-a semnat propria abdicare, şi unde biroul este de pe vremea sa, dormitorul fiind darul făcut de Suharto lui Gheorghiu-Dej, e un os princiar german înrudit cu ţarii Rusiei şi regii Angliei, dar nu se numeşte decît „de România“, în timp ce ginerele său, ieşeanul Radu Duda, e singurul membru al familiei ce poartă numele de prinţ Hohenzollern-Veringen, apare în film la televiziunea franceză conducînd singur automobilul pe străzile sistematizării ceauşiste, pe muzică de Ionel Fernic şi Cristian Vasile. Un destin al neîmplinirilor succesive care, adunate, au însemnat atîta pentru România, aşa cum este ea astăzi; o ţară perpetuu întîrziată şi grăbită pe calea cea bună, pîndită de duhuri rele, o ţară cu atîtea probleme, dar şi atîtea şanse intacte de renaştere. Prezenţa acestui rege printre noi, la vîrsta profeţilor şi a vechimii statului împlinit, este un prilej de reflecţie senină şi recunoscătoare.

Ora 16,30

Pe 23 august 1944, la ora 16,30, mareşalul Ion Antonescu era primit în audienţă la Palatul Regal şi apoi arestat din ordinul regelui Mihai. Istoriografia comunistă a considerat iniţial acest act o „insurecţie armată“, ulterior o „revoluţie antifascistă şi antiimperialistă“ realizată sub conducerea Partidului Comunist Român. Partizanii şi simpatizanţii lui Antonescu au considerat că este vorba despre trădare. Iosif Constantin Drăgan, de pildă, scrie în *Istoria românilor:* „Prin proclamarea unilaterală a armistiţiului de către regele Mihai s-a comis cea mai mare trădare din istoria României... Trădarea din 23 august a deschis calea ocupării necondiţionate a României de către armatele sovietice“.

Pe 24 august 1944, la ora 16,30, Guvernul român a declarat că „doreşte să-şi lichideze prin bună înţelegere raporturile cu Germania şi că armata română, rămînînd hotărîtă să se apere, nu va întreprinde nimic din proprie iniţiativă, nici un act ostil faţă de armata germană“, ci „va permite retragerea în ordine a trupelor germane ce vor părăsi de bunăvoie teritoriul nostru“. Această atitudine va fi considerată de istoriografia sovietică drept un act de trădare faţă de Aliaţi.

Robert ŞERBAN

Complotari, compotari şi, eventual, clopotari

Trebuie să fie groaznic de obositor să ai duşmani. Dacă tu eşti „ţintă“, e musai să găseşti fel de fel de strategii de apărare, să aplici tehnici de eschivă, să devii alunecos, să fii într-o continuă mişcare pentru a nu fi „ochit“. Dacă, dimpotrivă, ţi s-a pus pata pe careva şi vrei să „i-o tragi“ ca să te ţină minte cît o fi, toate energiile tale se cer concentrate asupra duşmanului. Bănuiesc că „personajul“ trebuie urît, dar nu din... suflet, ca să nu ţi se înnegureze raţiunea, ci aşa, cu măsură, încît să poţi elabora planurile de punere a lui la punct. Îţi iei liber de la serviciu, îţi trimiţi familia (ce factor perturbator, mai ales dacă din componenţa ei fac parte şi vreo cîţiva plozi!) la ţară (la munte, la mare sau unde vezi în zare), faci provizii de ţigări (sau de gumă, dacă n-ai subînţelesul viciu provocator de moarte lentă – abia ar aştepta duşmanul!), pui o mînă pe hîrtie, o alta pe pix (ce bine ar fi dacă ai avea trei – cu a treia să-l strîngi de gît pe individ!) şi începi să schiţezi complotul.

Pe două coloane, cu liniuţă de la capăt, scrii defectele, respectiv calităţile insului. Apoi, tot pe două coloane, înşiri numele duşmanilor (pe tine e de preferat să nu te treci, căci vîntul mai ia hîrtiile...) şi prietenilor respectivului. Apoi, dacă nu îţi vine nici o idee cum „să-l faci“, tragi cu ochiul la lumea literară şi iei un exemplu pe care îl adaptezi cazului tău.

De exemplu:

Prima mişcare este să le reaminteşti inamicilor de pe listă cît de prost scrie nenorocitu' şi să le ceri să reacţioneze... cumva. A doua mişcare este să îi conştientizezi pe prietenii săi ce lipsă de talent are (poţi citi cu intonaţie distorsionată cîteva paragrafe din ultima sa carte pe care o ai la tine „pentru a-ţi distra copilul“; i-a pufnit rîsul, ai nime- o). Dacă duşmanul participă la vreun concurs literar (e sibil să nu afli, doar ai atîtea surse şi, în plus, îi defectele), faci un grafic orar şi îi scoţi la un „drink“ mbrii juriului. Din vorbă în vorbă, vei demonstra ntre ei ce dezastru scriitoricesc este respectivu' şi le vei smulge promisiunea că volumul lui nici măcar nu va intra în competiţie, darămite să mai şi cîştige. Apoi, pui mîna pe telefon şi suni cronicarii literari de pe la reviste şi ziare. Le reaminteşti ce mari sînt şi cît de necesar este ecarisajul cultural în vremurile astea de rahat, accentuînd că, dacă ei nu-l fac (ecarisajul, nu rahatul!), se duce naibii de rîpă literatura română. Brusc, le dai un exemplu: porcăria nenorocitului, recent apărută. N-au citit-o? Nu-i nimic, chiar acum le-o trimiţi ca să vadă şi ei ce maculatură cu ISBN se publică în ţara asta. Şi înainte de a-ţi lua la revedere, le spui că aşa nu mai pot continua lucrurile, că este ruşinos ce se întîmplă şi că aştepţi o reacţie rapidă. După ce pui telefonul în furcă, scrii chiar tu o cronică în care îl razi pe individ, îl anulezi, o semnezi cu pseudonim şi o trimiţi la mai multe publicaţii. Imposibil să nu o „muşte“ careva. Răcorit fiind, dai o fugă prin librăriile din centru. Dacă zăreşti opul duşmanului pe rafturi, ai mai multe opţiuni. Prima. Ceri să vorbeşti cu şefa librăriei, pentru că nu îţi puteai imagina că astfel de mizerii pot fi lăsate la vedere. Nu uita să ameninţi cu protecţia consumatorului sau cu presa. A doua. Te faci că citeşti din cartea dobitocului şi începi să rîzi atît de zgomotos, pînă cînd o librăreasă te va ruga „mai încet, că deranjezi clienţii“. Tu îi replici că ţi-e imposibil să te abţii, fiindcă o apariţie atît de proastă n-ai mai parcurs de mult, şi că te miri cum o librărie faimoasă ca aceea pune în vînzare caricatura aia involuntară, care te face să îţi dea lacrimile. A treia. Muţi, pur şi simplu, fără să fii văzut, tomurile duşmanului în spatele rafturilor, sau pui alte cărţi peste ele, pînă le îngropi.

Dacă „ţinta“ citeşte într-un cenaclu sau vorbeşte la vreo lansare, „parfumezi“ bine vreo doi-trei camarazi, iar apoi îi conduci la locul faptei, dar nu înainte de a le explica despre ce întîlnire de gardul trei e vorba şi cît de extraterestru este „omul“. Şi taman cînd duşmanul tău se lasă în vorbă şi devine centrul atenţiei, declanşezi bruiajul (amicii pot vocifera, sughiţa, rîde, rîgîi, strănuta, tuşi, vorbi la celular în gura mare – chiar cu tine, care te-ai retras într-un colţ şi l-ai apelat pe unul dintre ei – rîde, fluieră etc.). Iar tu îţi fixezi cu privirea victima şi îi tragi un rînjet ca să ştie clar de unde i se trage.

După aceste obositoare reţete de complot, desfac un compot în onoarea *duşmanilor!*

© S. Ivanoschi

Filon MORAR

Alegerile irakiene văzute de aproape

– „am asistat la scene mişcătoare“ –

Poate recentele alegeri din Irak nu au fost perfecte şi nu au avut loc în cel mai propice mediu democratic, dar au fost cu siguranţă o manifestare pentru democraţie. Să nu uităm că Irakul a avut parte pînă acum de aceleaşi alegeri contrafăcute de care ne aducem şi noi aminte de dinainte de 1989. Totul a trebuit construit de la zero, începînd cu formulare de completat pentru înregistrarea votanţilor, cu acreditarea formaţiunilor politice sau acreditarea observatorilor, pînă la infrastructura din teritorii şi legislaţia electorală. Şi asta în doar cîteva luni.

Frica şi supravieţuirea în preajma primejdiei este cea care i-a determinat pe mulţi irakieni să nu îşi arate sentimentele înainte de alegeri. Aceasta explică şi imposibilitatea de a prezice entuziasmul lor faţă de exerciţiul electoral. Existau multe temeri înainte de alegeri privind participarea la vot, cea mai mare parte a prognozelor dovedind scepticism. De fapt, pînă în ultimul moment au existat presiuni şi încercări de anulare a alegerilor. Dar nu este vorba numai de frica de insurgenţi, istoria recentă i-a învăţat pe irakieni că trebuie să se aştepte la orice. De aceea nu investesc multe speranţe şi aşteaptă să vadă lucrurile împlinite înainte de a se bucura pentru ele.

Sub semnul Insha'Allah

Incertitudinea pare să fie a doua natură a irakienilor, şi asta nu generează duplicitate sau ambivalenţă, ci adaptabilitate şi instinct de conservare. E ca şi cum România, după ce ar fi scăpat de regimul Ceauşescu, după toate suferinţele, s-ar fi prăbuşit într-o prăpastie de tipul războiului din Iugoslavia. După ce am vorbit cu mulţi dintre ei, am convingerea că vor să spere că după alegeri se vor plimba pe stradă fără să rişte să fie opriţi de insurgenţi înarmaţi, să îşi facă piaţa fără să fie aruncaţi în aer, să nu aştepte ore întregi la coadă la benzină, să aibă curent electric mai multe ore fără întreruperi repetate. Dar vor să vadă asta cu ochii lor.

Neieşind foarte mult din zona securizată, aşa numita Zonă Verde, nu aş vrea să extrapolez, dar am impresia că cea mai mare parte a irakienilor îi privesc pe străini cu speranţă, dar şi cu sentimentul că în curînd se vor putea descurca şi singuri. La început nu înţelegeam exact de ce totul părea să stea sub regula „Insha'Allah“ („Cum o vrea Domnul“, sau „Dacă Dumnezeu îngăduie“). Îmi venea greu să înţeleg de ce chiar şi cele mai banale lucruri, precum „Ne vedem mîine“ sau „Voi traduce acest document“ erau urmate, implacabil, de formula *„Insha'Allah“*. Mă gîndeam că o fi o scuză pentru a se eschiva de la muncă. Cunoscîndu-i mai bine, mi-am dat seama că este şi o formă de scepticism: numai după ce se întîmplă ceva, poţi să fii sigur de existenţa acestui lucru. De aici şi atitudinea lor faţă de alegeri. Doar în ultimul moment, ca într-o descătuşare îndelung amînată, cea mai mare parte a irakienilor au decis să meargă spre secţiile de votare înfruntînd pericolul de a-şi pierde viaţa.

Împărăţia Verde

Bagdadul, în principal Bagdadul văzut din elicopter, după toate încercările prin care au trecut locuitorii lui, nu este aşa cum mi-l imaginam cînd citeam *1001 de nopţi*. Colegii irakieni cu care lucrăm au primit ameninţări cu moartea dacă mai lucrează cu noi. Zilnic ies din zona fortificată şi securizată, Zona Verde (înconjurată de ceea ce militarii numesc Zona Roşie, adică lumea reală, Bagdadul real), şi merg acasă. O parte dintre ei au fost omorîţi pentru că s-a aflat că lucrează cu noi pentru pregătirea alegerilor. Presa a acoperit mediatic îndeosebi evenimentul din decembrie cînd trei dintre ei au fost ucişi în drum spre birou. Şi totuşi, ceilalţi au continuat să vină la serviciu. Dacă aceasta nu ne dă speranţă şi încredere pentru viitorul acestei ţări după alegeri, atunci îmi vine greu să văd un argument mai puternic. Cei mai mulţi dintre colegii irakieni sînt tineri şi vor un alt viitor.

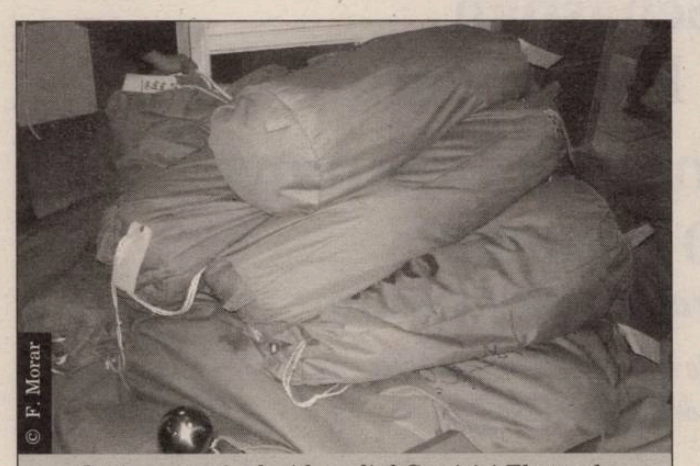

Saci cu voturi aduşi la sediul Comisiei Electorale

„În caz de atac, mergeţi spre subsol sau staţi în camera dumneavoastră“

Mîndri de cerneala lor

Trebuie admis că raţiunile de securitate au împiedicat realizarea unor operaţiuni electorale banale în alte ţări. În alegerile unde nu există constrîngeri de securitate ca cele din Irak ai posibilitatea de a cunoaşte candidaţii şi eşti expus unei campanii electorale. În Irak, cu 4 zile înaintea alegerilor, lista cu candidaţii partidelor nu a fost publicată, iar locaţiile secţiilor de votare nu au fost făcute publice de frica unor atentate teroriste. Campania de informare publică a avut şi carenţe, un sondaj din noiembrie anul trecut arăta că majoritatea irakienilor credeau că vor alege un preşedinte la scrutinul din 30 ianuarie.

Am asistat la scene mişcătoare. Irakienii erau foarte mîndri de cerneala specială, care nu s-a şters de pe degetul lor arătător nici după 3-4 zile. Îşi făceau poze şi din cînd în cînd se uitau la dovada faptului că au votat, ca şi cum ar fi vrut reconfirmări ale actului tocmai împlinit. Avem impresia că nu i-ar fi deranjat dacă cerneala nu s-ar mai fi luat. Totuşi, această operaţiune simplă în alte ţări pentru evitarea votului multiplu ar fi putut avea implicaţii deosebite în Irak. Aceasta pentru că insurgenţii ar fi putut să îi recunoască pe cei care au votat şi existau temeri că vor recurge la represalii. Acest lucru s-a petrecut de exemplu în Peru, unde Sendero Luminoso a boicotat alegerile din 1980 şi a tăiat mîinile celor care erau depistaţi cu cerneală specială. Ceea ce mie mi s-a părut un act de bravură supremă: să votezi şi să fii şi însemnat după aceasta, pentru mulţi irakieni a fost un risc asumat, o datorie şi o bucurie.

Scenarii post-alegeri

După validarea alegerilor, va veni momentul foarte dificil al formării unei coaliţii care să atragă majoritatea actorilor importanţi în noul guvern de tranziţie care va înlocui guvernul interimar actual. Adunarea Naţională de Tranziţie va alege apoi un preşedinte şi doi vice-preşedinţi. Se fac deja scenarii post-alegeri şi, în funcţie de proiecţiile post-electorale se încearcă să se determine acţiunile şi măsurile ulterioare. La 15 august, noua Adunare este aşteptată să finalizeze un proiect de Constituţie, iar după 2 luni legea fundamentală va fi supusă aprobării populare prin referendum. Pe baza noii Constituţii vor fi organizate alte alegeri în decembrie. Calendarul politic este deci plin. Există indicii că viitorul guvern va fi de uniune naţională, care să includă toate segmentele societăţii irakiene. 111 entităţi politice şi peste 7.000 de candidaţi au concurat pentru 275 de locuri în Adunarea Naţională de Tranziţie. O bună parte din aceste partide vor avea şansa să intre în forul legislativ în absenţa unui prag electoral. În plus, sistemul de vot proporţional multiplică actorii politici care vor negocia după alegeri. Aşa că sfîrşitul anului acesta este un termen optimist pentru noi alegeri şi adoptarea unei Constituţii, chiar dacă vor exista presiuni externe şi asistenţă internaţională.

Reconciliere sau modus vivendi?

Cel mai probabil un nou guvern va fi format după mijlocul lunii martie. Este de aşteptat ca primul partid plasat în cursa electorală să fie Consiliul Suprem al Revoluţiei Islamice în Irak (SCIRI), condus de Al Hakim şi sprijinit de Al Sistani. Însă acest partid şiit a optat – şi acesta este un semnal pozitiv – să formeze o alianţă pre-electorală cu formaţiuni politice moderate sunnite, kurde şi creştine. Cîteodată trebuie să cedezi puţin, ca să te poţi bucura de ceva. Sper că şiiţii, care, deşi reprezintă majoritatea populaţiei, au fost asupriţi, să nu cedeze tentaţiei de a reproduce acelaşi comportament şi să aibă înţelepciunea de a împărţi puterea. Nu e vorba de generozitate, ci de raţionalitate, păstrarea *statu quo*-ului nefiind în avantajul nici uneia dintre comunităţi, ci doar a elementelor fostului regim saddamist. Un *modus vivendi* trebuie găsit pentru a merge mai departe, şi aceasta nu poate veni decît pe calea dialogului şi compromisurilor. O bună soluţie ar fi ca, după alegeri, principalele comunităţi să îşi împartă fotoliile puterii. Am putea vedea, de pildă, un preşedinte sunnit, cu funcţii mai mult de reprezentare externă, un premier şiit, un guvern şi un parlament policolor, un preşedinte kurd al Adunării Naţionale care va adopta proiectul de Constituţie, unul dintre vicepreşedinţi creştin şi altul turcoman. Experienţa noastră ne-a arătat că integrarea la guvernare a minorităţii maghiare a avut efecte benefice prin participarea la luarea deciziilor, prin inducerea încrederii şi concentrarea pe găsirea soluţiilor la nivelul politic, prin negociere.

***Filon Morar** este diplomat la Misiunea Permanentă a României la ONU. Din octombrie 2004 s-a alăturat echipei electorale ONU de la Bagdad care a sprijinit organizarea alegerilor din Irak.*

„A fost o zi mare“

– interviu cu Farid AYAR, purtător de cuvînt al Comisiei Electorale Independente din IRAK–

Ce aştepta Comisia Electorală de la aceste alegeri? Vă aşteptaţi la o asemenea prezenţă la vot şi la acest entuziasm pe străzi?

La început nu îmi venea să cred, impactul atît de mare asupra conştiinţei oamenilor. Nu mă aşteptam la un număr atît de mare de votanţi, dar chiar înainte de amiază am fost cu toţii uimiţi de cîţi oameni veneau la secţii. A fost o zi mare şi, într-adevăr, a fost o sărbătoare a democraţiei.

Care credeţi că va fi impactul succesului de la alegerile din Irak asupra regiunii? Va fi Irakul un exemplu pentru alte ţări?

Cred că ce s-a întîmplat la 30 ianuarie va afecta ţările din jur. Irakienii şi-au arătat interesul puternic pentru democraţie şi prin cei mai mult de 3.000 de jurnalişti şi fotografi care au fost aici, toată lumea a văzut acest interes. Fără îndoială că acest succes va avea urmări în ţările din jur şi democraţia se va extinde, regimurile se vor schimba în regiune.

Care vor fi provocările pentru noua guvernare, de după alegeri?

Teroriştii nu vor înceta. Au pierdut bătălia în Irak la 30 ianuarie 2005, dar oamenii tot trebuie să le facă faţă. Avem multe de făcut pentru ca democraţia să reziste, trebuie să reconstruim această ţară distrusă, să reconstruim societatea irakiană. Avem foarte multe dificultăţi, dar încurajator este că Irakul a fost pus pe calea democraţiei, şi odată pornit acest mecanism în 30 ianuarie, nu se va opri.

Comisia Electorală Independentă se gîndeşte deja să organizeze referendumul pentru o nouă Constituţie?

Ne gîndim la un referendum pentru Constituţie. Aceasta este a doua misiune pentru noi. Am fost capabili, cu ajutorul ONU, să dăm un exemplu bun cu acest proces electoral de succes.

Cum a fost procesul de creare a acestei autorităţi electorale, independentă şi, în acelaşi timp, operaţională şi eficientă?

Nu a fost uşor să punem pe picioare această instituţie, care să şi fie capabilă să acţioneze rapid. La început au existat obstacole şi dificultăţi de natură birocratică care ne-au afectat libertatea de acţiune. Lipsa unei conştiinţe a votului printre irakieni era de asemenea o problemă şi am fost obligaţi să lucrăm cu o viteză dublă, mai ales că am avut puţin timp la dispoziţie între formarea Comisiei şi ţinerea alegerilor.

interviu de Filon MORAR

Teodor BACONSKY

turn înclinat

Un proiect util

Procesul de ratificare a noului Tratat Constituţional trece prin parlamentele statelor membre UE sau prin organizarea de consultări referendare. Nu cunoaştem rezultatele sale. Unii anticipează defecţiuni de parcurs. Alţii cred că marja de negociere este suficient de amplă pentru obţinerea unui consens final. Dacă optimiştii vor avea cîştig de cauză, vom trăi într-o Uniune cu o fizionomie politică bine profilată. Printre schimbările prevăzute: alegerea – pentru mandate de doi ani şi jumătate – a unui preşedinte al Consiliului European; preşedinţia Consiliului exercitată în echipe de trei state membre, pe o perioadă de 18 luni; crearea postului de ministru al Afacerilor Externe (care va cumula poziţia de vicepreşedinte al Comisiei Europene); extinderea semnificativă a puterilor de co-decizie acordate Parlamentului European, care va permite un început de control dinspre forumul comunitar către parlamentele naţionale. Aceste modificări devin operaţionale numai după noiembrie 2006, la un pas de momentul cînd România şi Bulgaria speră să pătrundă în club. Însă chiar dacă TC va intra în vigoare, putem fi siguri că unele prevederi ale precedentului Tratat (zis „de la Nisa") ne vor permite să aplicăm – fără pierderi – planul naţional de participare la instituţiile comunitare. Dimensiunea Executivului comunitar, bunăoară, va rămîne fixă pînă în 2014, conform principiului „o ţară – un comisar".

Şi dacă nu sînteţi practicanţi religioşi, vă amintiţi probabil dezbaterea legată de includerea sau omiterea, din preambulul TC, a unei referinţe explicite la moştenirea creştină a continentului nostru. Au avut cîştig de cauză statele mai secularizate, fără ca asta să însemne că Bisericile & confesiunile europene au ieşit din joc. Ele vin de departe, gestionează patrimonii culturale uriaşe, interacţionează cu toate societăţile statelor membre şi pot, firește, contribui la cristalizarea mult căutatei „identităţi" a viitoarei Europe Unite. Aceste Biserici & confesiuni au preluat deja două adevăruri imparabile: pe de o parte, acela că societatea paneuropeană devine tot mai „civilă", adică mai dornică să separe viaţa politică de aceea religioasă. Pe de altă parte, acela că procesul de integrare diluează proporţional identităţile naţionale „tari", moştenite din secolul al XIX-lea.

În noile condiţii, Bisericile europene se orientează atît spre o mişcare ecumenică articulată pe termen mediu, cît şi spre găsirea unei soluţii de cooperare instituţionalizată cu mediile comunitare de la Bruxelles şi Strasbourg.

Iată contextul în care am citit, recent, proiectul referitor la deschiderea unei Reprezentanţe Permanente a Bisericii Ortodoxe Române pe lîngă instituţiile europene. Din 2007, comunitatea ortodoxă din România va depăşi, numeric, orice altă asemenea grupare confesională din statele membre. Proiectata Reprezentanţă ar funcţiona ca interfaţă informaţională, dar şi ca lobby menit să ajute Comisia la exprimarea unor puncte de vedere cît mai apropiate de realităţile româneşti, înainte şi după momentul aderării. Dar nu i-ar lipsi multe alte funcţiuni pozitive: manifestări culturale cu impact asupra turismului în România, identificarea de resurse europene pentru proiecte de prezervare patrimonială, o mai corectă relaţionare între România şi CEDO (pe marginea cauzelor care implică Bisericile din ţara noastră). Sau prezentarea mai consistentă a bunelor raporturi interconfesionale existente, cu excepţii mai rare – decît se crede – în noua democraţie românească.

Pe scurt, o asemenea Reprezentanţă ar avea mult de lucru şi ar produce suficientă valoare adăugată pentru a-şi motiva – bugetar vorbind – existenţa. Am atins astfel, spre finalul prezentei pledoarii, tocmai punctul nevralgic al chestiunii. Şi alte Biserici Ortodoxe au asemenea Reprezentanţe. Problema este că respectivele structuri de lobby se decredibilizează dacă sînt finanţate direct & exclusiv de către statele membre. Chiar dacă utilitatea lui e greu contestabilă, noi nu dispunem, în diaspora, de surse private capabile să finanţeze un asemenea proiect. Prin urmare, va trebui căutată şi aici, în cel mai pur spirit european, o formulă de compromis.

Anca MANOLESCU

Teledon

De ce n-aş aprecia acţiuni TV ca zîmbetul Andreei Marin pentru Asia sau ca marea familie umanitară de la Realitatea TV? Ce e de obiectat dacă tot omul îi poate suna pe preşedintele ţării, pe doamna Mona Muscă sau pe Oana Roman ca să-şi anunţe ajutorul pentru victimele „infernului din paradis"? Ce e dacă televiziunile valorifică pe toate laturile un eveniment catastrofal, dacă oameni politici sau VIP-uri, mai mult ori mai puţin importante, îşi adaugă cîteva trăsături nobile la imagine, dacă omul de rînd poate participa la o solidaritate cu adevărat globalizată? În fond, toată lumea profită. În cele din urmă, victimele înconjurate de mîl, de ruine şi de morţi. Medicamentele, hrana, spitalele mobile, fondurile dau un ajutor de preţ, pragmatic, acolo unde orice ajutor contează, şi aduc în plus suportul psihic al unei fraternităţi fără frontiere. Orice român se poate integra în marea familie mondială, avînd grijă, alături de Bill Clinton şi de G.W. Bush, de nenorocirile Indoneziei şi Thailandei unde, aflăm, cîţiva români şi-au petrecut vacanţa.

Acţiunile umanitare şi promovarea lor sînt fără îndoială lucruri admirabile, demne de respect. Sigur că, stilistic, poate să displacă aşezarea nenorocirii şi a fraternităţii în pagină de *PRO TV Magazin*, procesarea lor omogenizantă după reguli de show-bizz cu efecte garantate. Eşti stingherit să vezi că nenorocirea şi fraternitatea pot deveni atît de banal spectaculoase, de productive, de „neproblematice", că soluţia e găsită, foarte simplu, de Andreea Marin, acolo unde tragicii greci dau din colţ în colţ.

Dar, la urma urmei, nenorocirea e umilă şi foarte populară, e democratică, e un mare prilej de fraternizare: nu face deosebire de cultură, religie, geografie, merite spirituale ori etice, poziţie socială, meserie sau ideologie. Valurile care au înghiţit ţărmul sînt metafora banală a democraţiei ei. Puţin stînjenitor e faptul că teledonul transformă în ceva aproape festiv, aproape searbăd şi *îndepărtat* – radicalitatea populară a nenorocirii şi intensitatea caldă a fraternităţii. Dar nu e puţin lucru totuşi ca oameni de tot felul să consimtă să iasă pentru o clipă din cercul intereselor particulare şi să dăruiască unui străin fără chip – chiar dacă îşi primesc întrucîtva recompensa prin participarea la un spectacol de televiziune şi la o acţiune de prestigiu internaţional. Aflăm, impresionaţi, de oameni cu venituri infime care au donat totuşi o cincime din pensia lor, asemenea văduvei din Evanghelie.

Religios vorbind, teledonul e destul de util. Te ajută să accepţi mental continuitatea dintre solidaritatea ambalată promoţional şi caritate, te împinge să cauţi deosebirea dintre ele. Marile instituţii religioase (creştine, islamice, buddhiste ori altele) pot constata încă o dată, în asemenea cazuri, că nu doar ele singure sînt cele care organizează mila şi compasiunea pentru nevoiaşi. Pot constata încă o dată că solidaritatea şi compasiunea sînt trăsături umane *naturale,* nu sînt monopol spiritual. Cu platitudinea lui fraternă, teledonul avertizează instituţiile religiei şi pe omul religios împotriva ispitei administrative a Marelui Inchizitor. Nu îi punea el în vedere lui Christos să nu mai încurce locul cu propunerile lui de mîntuire şi de libertate supranaturală pentru cei nenorociţi? Nu-l îndepărta el pe Iisus pentru ca administratorii religioşi să-şi poată face treaba: să distribuie hrană şi securitate omenirii, în schimbul supunerii faţă de religia instituţionalizată? Teledonul e mult mai candid, mai frust, nu are pretenţii metafizice: organizează şi publicitează mila comună obţinînd, şi el, un profit cinstit de imagine. Dă ajutor nevoiaşului şi rezolvă nevoia unanimă de exercitare a compasiunii prin anunţul unui cont bancar. Nu e aici nimic de obiectat. Dimpotrivă, compasiunea naturală şi pragmatică îşi dovedeşte calitatea singulară de a folosi tuturor: celui ce dă, celui ce primeşte, mediatorului.

Numai că textele sacre, alături de experienţa comună ne spun că nenorocirea şi compasiunea au şi laturi mai complicate. Prietenii lui Iov s-au străduit în zadar să îi calmeze chinul, deşi s-au aşezat împreună cu el pe maldărul de gunoi. Cu mîngîierile lor explicative n-au prea nimerit-o; erau la fel de departe de *starea* prietenului lor, pe cît sîntem noi de victimele din Thailanda. Cînd dai bani în metro, cînd dai mîncare sau haine unui cerşetor, simţi în acelaşi timp cu acuitate, că nu vrei şi că nu eşti capabil să participi la starea lui, că dai pomană sau ajutor ca să te îndepărtezi de ea. Nenorocirea îţi stîrneşte frica: îţi pune în faţă un exclus, un om căruia întîmplarea sau necesitatea i-au distrus spaţiul normal al vieţii, i-au suprimat ataşamentele firești faţă de ceilalţi, situarea în comunitate, imaginea de sine ca persoană. E aproape un *nimeni* faţă de care nu ai prea multe capacităţi reale de compasiune şi de simpatie în sensul literal al termenilor. Prietenii lui Iov, acţiunile umanitare, programele sociale de recuperare, compasiunea noastră curentă nu ajung pînă la acea stare. Îşi propun doar un lucru foarte important, realist şi demn: să-l atragă pe nenorocit afară din zona-limită unde a ajuns, să îl reintegreze în ţesătura fermă, liniştitoare, cunoscută a relaţiilor comunitare şi a condiţiei de persoană socială.

Cît despre zona misterioasă unde omul poate realiza, prin nenorocire, că este *nimic,* acolo nu poate pătrunde decît Dumnezeu în aspectul lui tare, dur şi eliberator totodată. Acolo nu pătrunde decît mila lui neînduplecată care ne smulge marginile, care ne smulge afară din adăposturile unde ne adăpostim de realitatea lui prea tare. Cînd grecii vechi îl numeau pe Zeus nu doar Zeus proteguitor al rugătorilor, ci chiar „Zeus rugător", ei spuneau ceea ce vor spune şi creştinii mai tîrziu: că Dumnezeu e la el acasă, *compătimitor,* în sufletul celui nenorocit. Excluşii, sărmanii, rătăcitorii, străinii sînt, în orice societate religioasă, un loc al Său, recunoscut, de prezenţă.

Aşa încît nu am profita îndeajuns – spiritual vorbind – de nenorocirea celuilalt, dacă i-am dărui doar ceva din solicitudinea, fraternitatea, compasiunea noastră activă şi vindecătoare. Am putea profita mai mult dacă, pe deasupra, privim nenorocirea şi pe cel nenorocit cu o uimire plină de respect, cum făceau anticii: el are o experienţă limită, poate eliberatoare, pe care o putem presimţi privindu-l.

publicitate

Radio & Afaceri MIX fm 100,6

Reteaua MIX FM
27 de statii radio în România

ROMÂNIA LA RAPORT

cu Carol Sebastian

Un dialog în FM în care
întrebările nu rămîn fără răspuns

ORA 17:00 şi 20:00*

mesaje la: romanialaraport@infomix.ro

**de Luni pînă Vineri de la 17:00 la 18:00 şi de la 20: 00 la 21:00*
Sîmbătă şi Duminică de la 17:00 la 18:00

Alexandru CĂLINESCU

interstiţii

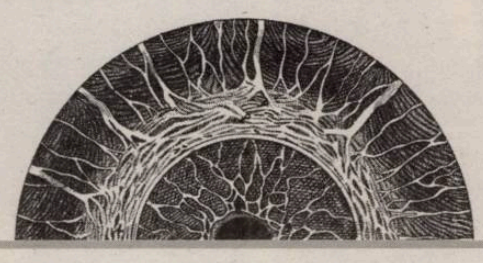

O călătorie în Avania

Printre lecturile pe care le am la îndemînă în perioadele cînd sînt prost dispus se află cîteva cărţi de parodii: printre ele două, semnate de Jean-Louis Curtis, sînt geniale *(La Chine m'inquiète şi La France m'épuise)*. Nu ezit să pun aproape la acelaşi nivel o parodie din 1977 a lui Michel-Antoine Burnier şi Patrick Rambaud după *Memoriile* Simonei de Beauvoir. Patrick Rambaud este viitorul laureat al premiului Goncourt după cum Curtis, fiindcă tot veni vorba, a ajuns la Academia Franceză. Burnier şi Rambaud imaginează un fragment din tomul IX al *Memoriilor (Farsa lucrurilor – La Farce des choses)* unde Simone relatează o vizită în Avania populară. O ţară pe care cei doi o susţinuseră, în Franţa, prin articole, mitinguri, petiţii, conferinţe de presă, pentru a o încuraja în experienţa originală a edificării unei societăţi noi. Dar să vedem cum decurge călătoria: „Aeroportul mi-a plăcut, cu hangarele şi avioanele lui; patru membri ai BGPK (Partidul Unic Ţărănesc Avanez) veniră în întîmpinarea noastră şi ajunseră apoi prietenii noştri. Paşapoarte, vize, ştampile, controlul bagajelor: totul fu reglat graţie amabilităţii lor în mai puţin de douăsprezece ore. Un ofiţer îmi confiscă doar peria de dinţi şi eşarfa: aceste obiecte, explică el, nu cadrează cu o ţară aflată într-un proces revoluţionar şi riscam să stîrnesc invidii inutile; am abandonat nonşalant aceste simboluri burgheze".

Memorialista evocă apoi viaţa pariziană din ultimele luni, lecturile, filmele, discuţiile cu Sartre şi cu ceilalţi colegi de la *Les Temps modernes*. Revine apoi în prezent: „În Avania, ce schimbare! Eram ascultaţi, ni se cerea părerea, eram plimbaţi peste tot. La hotel, ghizii noştri, foarte îndatoritori, desfăcuseră bagajele în lipsa noastră: lucrurile erau aşezate cu grijă în dulap. Îmi dispăruseră pixul şi topul de hîrtie: poate le-am uitat la Paris? m-am întrebat cu aceeaşi bună dispoziţie. Camera îmi plăcea: n-avea perdele dar cum toate luminile erau stinse în oraş la nouă seara nu ne jena nimic. Împărţeam cu Sartre un pat pliant, iar veioza era defectă: nici o importanţă!

A doua zi am vizitat întreaga Avanie: ni s-au arătat largi bulevarde pustii pe care nu circulau nici un fel de maşini. Cei patru ghizi ai noştri de la BGPK ne-au explicat că avanezii preferă să meargă pe jos, la îndemnul Partidului, şi am găsit admirabil acest popor atît de disciplinat.

La Gorgësand am vizitat uzina Mastîk care producea impermeabile pentru membrii de Partid: Sartre se arată foarte interesat de modul în care erau festonate butonierele. «Şi nasturii?» am întrebat eu. Mi s-a explicat că Revoluţia a înlocuit nasturii cu aţe variat colorate."

Cuplul mitic merge apoi să ia masa la restaurantul hotelului Kontinental, ce adăpostise odinioară orgii capitaliste. Mănîncă „sbrûdj", un fel de zeamă de tapioca, mîncare de altfel raţionalizată pentru a permite construirea marelui combinat de fier şi cărbune de la Türbin. Urmează ziua cea mare:

„Miercuri am avut privilegiul să-l întîlnim pe tovarăşul Pzardjic, conducătorul Republicii Democratice Avania, fostul comandant de partizani instalat acum în palatul imperial: detesta acest cadru, după propriile-i mărturisiri, dar trebuia să-l ocupe din cauza crizei de locuinţe. Citisem deja operele complete ale lui Hadji Oglu Pazardjik, care îmi plăcuseră mult. Cum nu întîlnisem nici un scriitor în cursul călătoriei noastre, i-am pus numeroase întrebări despre literatura avaneză: Hadji Oglu Pazardjik ne-a vorbit despre cărţile sale. «Şi ceilaţi scriitori avanezi? am insistat eu. – Erau reacţionari, a răspuns Pazardjik. I-am supus la un stagiu de reeducare populară...» Atît eu cît şi Sartre auzisem acest tip de discurs în Uniunea Sovietică şi realitatea ne făcuse prudenţi; am hotărît ca de data aceasta să merg pînă la capăt: «Au drept să scrie? am întrebat. Desigur, a răspuns Pazardjik. În timpul acestor stagii scriu cărţi noi ca să-şi corecteze lipsurile şi greşelile». Răspunsul ne-a dat deplină satisfacţie: Sartre a promis că va participa anul viitor la un colocviu despre literatura avaneză."

Cei doi îşi petrec după-amiaza în holul hotelului, deoarece nu fusese eliberată la timp, de către Ministerul de Interne, autorizaţia – obligatorie – de vizitare a oraşului. Întorşi la Paris, ei vor împărtăşi presei impresiile deosebit de favorabile pe care le aveau în urma rodnicei vizite în Republica Democratică Avania.

Întrebată de un ziarist despre această parodie, Simone de Beauvoir a refuzat să răspundă. Se pare însă că ea a stîrnit hazul redactorilor de la *Les Temps modernes*.

Cert este că, în anii '80, a fost tradusă în poloneză şi a circulat, în *samizdat*, printre militanţii sindicatului Solidaritatea, care au apreciat-o la justa ei valoare.

Adrian MIHALACHE

e-cultura

E-cumpărături

Teo: Spuneai data trecută că ai vrea să cumperi totul *online*. Nu exagerai?

Eta: Deloc. Nu văd de ce trebuie să ne mai pierdem timpul colindînd prin supermarket-uri, stînd la cozi, cărînd pachete.

Teo: Dar e distractiv să cumperi „în direct": vezi, pipăi, compari, alegi. *Shopping is fun*.

Eta: Depinde ce fel de *shopping*. E amuzant să colinzi magazinele de antichităţi, anticariatele, în fine, locurile care oferă unicate, obiecte cu „aură". Produsele de serie ar trebui însă comandate *online*.

Teo: Dar cărţile? Nici prin librării nu mai vrei să mergi?

Eta: Merg cu plăcere la tîrgurile de carte, unde există freamăt, spectacol şi, cît de cît, o logică: expunerea grupată pe edituri. În librării, nu mai calc.

Teo: Cum, nici la Cărtureşti?

Eta: Nici. Mă enervează muzica: tare, ca la Mega Image. În plus, cărţile sînt aranjate numai ca să arate bine. Cum să cauţi? Mai bine navighezi pe un sit, citeşti prezentări, cronici, răsfoieşti cartea, ca la amazon.com.

Teo: Dar nu există încă un amazon.ro. Trebuie să iei, pe rînd, siturile editurilor. Dar, spune-mi, hainele, tot *online* le-ai cumpăra? Cum le probezi?

Eta: Deocamdată, cumpăr accesorii. Sper însă să pot, curînd, să cumpăr şi hainele *online*. Îmi voi preciza măsurile, voi alege modelul, voi examina manechinul virtual, care mă reprezintă, voi plăti şi gata.

Teo: Curios este că, la noi, poţi comanda prin calculator obiecte de artă, tablouri şi bijuterii, adică tocmai ceea ce numeai „obiecte cu aură".

Eta: Dar nu poţi comanda de mîncare, cu excepţia celei gata preparate.

Teo: Ajungem la lucrurile de bază.

Eta: Tot ce e util, de bază, cum spui, ar trebui cumpărat *online*, în timp ce obiectele de fantezie merită să fie cumpărate „la vedere". Într-un banc englezesc, se întreba: ce seamănă cel mai mult cu o jumătate de funt de brînză?

Teo: Şi care era răspunsul?

Eta: Cealaltă jumătate. Vezi, alegerea între lucruri echivalente nu este decît surogatul libertăţii.

Teo: Stai să salvez fraza asta în fişierul vorbelor memorabile.

Eta: Nu rîde, că aşa e. Oamenii au ajuns să facă dintr-o corvoadă o plăcere pentru că au uitat gustul plăcerii autentice.

Teo: Să admitem că ai dreptate. Rămîne inconvenientul că trebuie să fii acasă cînd vine marfa.

Eta: Data şi ora le stabileşte clientul.

Teo: Mai rămîne în grija clientului să-şi facă lista. Tot o corvoadă.

Eta: Încă, dar nu pentru mult timp. Este perfect posibil de conceput un frigider inteligent, conectat la calculator. Produsele, clasate pe rafturi, sînt cîntărite continuu, iar cînd greutatea lor scade sub limită, se face comanda de aprovizionare automat, prin Internet.

Teo: Aşa putem să mergem şi mai departe. Gîndeşte-te la un sistem care ne-ar măsura parametrii biologici şi ar sfătui frigiderul ce produse să ne comande, în conformitate cu regulile nutriţioniste.

Eta: Ar fi super.

Teo: Atunci calculatorul ne-ar hrăni după cum vrea el. Şi libertatea noastră?

Eta: Ne rămîne libertatea de a sta de vorbă.

Andrei GORZO

de ce nu e *cool*...

Dan Chişu

„Pielea cred că mă înnebunea, pielea care îmbrăca perfecţiunea aia de trup, muncit pe panglică, cerc sau măciuci, ştiu că zîmbeşti, şi ei îi plăcea să spună că are corpul aşa de mişto de la măciuci, dar noi aici vorbim de gimnastică artistică, tătucu', de performanţă, nu de ce-ţi trece ţie prin capul ăla plin de zegras îmbîcsit de sex, motiv pentru care te şi bănuiesc că ai cumpărat cartea asta, doar-doar vei afla ce am futut sau nu din ce am declarat sau mi s-a pus în cîrcă."

„Cartea asta" este *Singur sub duş* de Dan Chişu (Editura Nemira, 2004), iar explozia asta, care mi-a zburat-o din mînă, este la pagina 118. Pentru Dumnezeu, chiar mă poţi blama că am cumpărat-o din motive nu tocmai nobile? Uită-te şi tu la copertă (semnată Dan Chişu): două coapse păroase şi trei mîini delicate, înzorzonate, străine, dar proprietăreşti, care, ca să ne tachineze, se prefac că ascund ce-i al lor de privirile noastre. Cumpărătorul poate fi iertat dacă deduce de-aici că autorul încearcă să ia legătura cu o altă latură a naturii sale decît cea căreia i se adresează, de pildă, Henry James. Şi ce e rău în asta? Latura aia e şi ea bună la ceva din moment ce le asigură o pîine atîtor oameni de ştiinţă, numiţi şi *paparazzi*, care, lucrînd în serviciul ei secret, studiază zi şi noapte comportamentul speciei numite VIP. Oricum, bună sau rea, e latura pe care VIP-ul a ales s-o abordeze în momentul în care s-a apucat să-şi scrie memoriile erotice. Dacă nu-i plăcea, trebuia să încheie cartea la pagina 41, după constatarea că „e cumplit să faci laba în frig" (urmată, eventual, de un citat din *American Beauty:* „Şi ăsta-i momentul *cel mai bun;* de-aici, totul o ia la vale"). Oricum, mie-mi place.

Cum e scrisă? Ei bine, aş spune că momentele ei cele mai bune sînt alea în care nu pare scrisă *deloc* şi, în schimb, pare vorbită – cu chef, cu încredere totală în faptul că merită ascultată, cu rîsete groase şi strigări după chelner – vorbită de cel mai şmecher tip de la masă. Şi de vreo cîteva ori mi-a părut bine că stăteam la masa lui Chişu – de exemplu, atunci cînd eroul, care trebuie să se întoarcă în Franţa după o scurtă vizită în ţară (sîntem în România anilor '80, de unde Chişu fugise printr-o căsătorie aranjată) se pomeneşte împotmolit în întuneric într-un nămete din mijlocul Bărăganului. Timp de cîteva pagini nici n-am îndrăznit să-mi duc berea la gură şi, chiar atunci cînd ţigara de care uitasem mi-a ars degetele, povestitorul a început să rîdă, amintindu-şi de pantofii înnoroiţi cu care a păşit teafăr pe pămînt francez şi de firele de paie din Bărăgan pe care le-a presărat în Place de la Concorde – paie „care acum cîteva ore aşteptau să putrezească în mijlocul nicăieriului", iar acum putrezeau „în cea mai frumoasă capitală din lume", „aduse de cine? De mine. Nu eşti mîndru că mă cunoşti?".

Da şi nu. De exemplu, atunci cînd e dat jos din barca unor francezi porniţi în jurul lumii şi rămîne în Madagascar, mă pregăteam să fiu mîndru de aventura africană pe care mi-o va împărtăşi. Mîndria mi-a mai scăzut la apariţia primului personaj african din carte, care e întîmpinat cu calificativele „smoală", „bronzatul", „ţiganul", „cioranul", „Scaraoţchi" şi „magraonul". Şi bietul om, un recepţioner, nu vrea decît să aranjeze ventilatorul distinsului oaspete şi om de lume! Şi asta nu-i nimic pe lîngă buşiturile pe care le suporta mîndria mea de cîte ori începeam să recunosc, într-un portret feminin, trăsăturile unei persoane reale. Hotărîrea de a schimba numele acestor doamne e inutilă (date fiind josnicele motive pentru care am cumpărat cartea şi numeroasele indicii prin care autorul înlătură orice risc de confuzie în capetele noastre pline de zegras), însă rămîne galantă. Sau ar fi rămas, dacă printre numele inventate nu s-ar fi numărat şi *Regu* (cum puteam să citesc asta fără să mă gîndesc la chestia de care capul meu era oricum îmbîcsit?); şi dacă, din cînd în cînd, apropiindu-se de finalul unor capitole aparent binecuvîntate şi oricum închise, din trecutul său, povestitorul n-ar fi ajuns la concluzia că, de fapt, ar mai vrea să-i spună vreo două „stimatei domnişoare" sau fostului rival.

Grimasele astea de ranchiună strică atmosfera de la masă, ca şi numeroasele reveniri la tema singurătăţii – pedeapsa pe care seducătorul trebuie s-o îndure şi care uneori i se pare prea grea. După cum demonstra recent Helmut Newton, într-un volum de memorii cel puţin la fel de sexoase, secretul e să nu regreţi nimic (sau, cum ar spune Chişu, să-ţi bagi p...). Sigur că personajul playboy-ului care meditează, în casa lui mare şi goală, la ce s-a ales din atîtea succese, nu prea merită luat în serios; dar accesele lui de melancolie, jucate sau nu, rimează neplăcut cu accesele de rîcă împotriva cititorului pentru care povestea vieţii sale nu înseamnă decît vreo cîteva ore de divertisment vulgar. Dar ce ar mai putea să însemne? Citeşti memoriile lui Newton pentru că te interesează Newton. Şi cine e Newton? Un mare fotograf, din a cărui viaţă dogoritoare ieşi cu dorinţa reîmprospătată de a reintra sub dogoarea operei. Şi cine e Chişu? Un director de festivaluri de film, un patron de restaurante, un actor şi un regizor de ocazie, dar în primul rînd un VIP, adică „cineva care e cunoscut pentru că e cunoscut" şi în viaţa căruia intri pentru că-ţi place bîrfa. Poate că de-aici vin momentele în care cartea şi-ar dori, parcă, să fie altceva decît e. Şi asta o condamnă pînă la urmă la non-*cool:* nu indiscreţiile şi poliţele plătite, ci nevoia de substanţă, visul vag, absurd, pe undeva tuşant, de a fi literatură.

Alice GEORGESCU

viaţa scenei / scena vieţii

Trupa şi trupul

După nenumărate aventuri şi numeroase avataruri, Legea Teatrelor a intrat, nu demult, în vigoare şi mulţi oameni de teatru au răsuflat uşuraţi; aproape tot atîţia cîţi au oftat, încruntaţi. Asta pentru că nimeni nu ştie, de fapt, ce consecinţe practice va avea ea. Oricum, se deschide astfel calea unei organizări mai variate, mai flexibile şi mai „occidentale" a instituţiilor de spectacol, care se numără, la ora actuală, printre enclavele conservatorismului administrativ. Pe de altă parte însă, Legea Teatrelor deschide şi calea unei dizolvări rapide şi, probabil, ireversibile a *trupei* tradiţionale. Nu cred că mă tem de drobul de sare...

Discuţia despre utilitatea şi eficienţa trupei ca unitate teatrală productivă, ca să zic aşa, se poticneşte, de regulă, atunci cînd ajunge la tipul de contract – cu durată limitată, respectiv nelimitată – care li se poate oferi actorilor sau pe care ei şi-l doresc. Aceasta este însă o falsă problemă. O trupă nu se alcătuieşte neapărat din actori angajaţi pe viaţă în instituţie, deşi siguranţa zilei de mîine (pe care, indiscutabil, contractul definitiv o promite) poate reprezenta o bună linie de start. Pentru ca un asemenea organism, în acelaşi timp simplu şi complex, transparent şi misterios, foarte solid şi extrem de fragil, să se nască şi să funcţioneze e nevoie, în primul rînd, de o persoană (o personalitate) cu vocaţie de întemeietor. De mentor. De pedagog. Această persoană (personalitate) poate fi un actor – aşa era în Italia renascentistă, unde teatrul popular ce-şi zicea *commedia dell'arte* era făcut de trupe ambulante identificate prin numele actorului principal *(capocomico)*, poate fi un dramaturg – aşa au fost, în Anglia elisabetană, Shakespeare şi în Franţa Regelui-Soare, Molière (ambii, actori la „origine"...) sau poate fi un regizor – aşa au fost, la sfîrşitul secolului al XIX-lea, Konstantin Stanislavski şi Vladimir Nemirovici-Dancenko, la Moscova, ori, pe la sfîrşitul secolului al XX-lea, Giorgio Strehler, la Milano, şi Peter Stein, la Berlin.

Ce deosebeşte o trupă de un ansamblu sau un colectiv teatral? Faptul că, în timp ce ansamblul ori colectivul reprezintă o simplă însumare de indivizi cu aceeaşi profesiune – totalitatea angajaţilor „artistici" dintr-un teatru –, trupa este un organism a cărui viaţă este întreţinută de fiecare organ în parte. Iar organele, deşi pulsează şi respiră autonom, nu trăiesc cu adevărat decît ca părţi ale acestui organism, unde fiecare îndeplineşte o funcţie mai mult sau mai puţin importantă, dar fără de care întregul nu ar putea exista. Sau ar avea o existenţă distorsionată. Trupa e un trup.

Se poate oare „construi" o asemenea alcătuire în vederea unei vieţi dinainte concepută ca efemeră, adică limitată la un anumit număr de respiraţii (reprezentaţii)? Desigur, e posibil, dar – cum spunea cîndva o anecdotă – ar fi păcat. Munca de edificare a unui trup viu este uriaşă, purtarea lui către o existenţă aflată cît mai aproape de perfecţiune cere chinuri, renunţări şi suferinţă, iar dispariţia lui aduce durere şi prăbuşiri lăuntrice. Iar miracolul naşterii nu e unul garantat prin Constituţie – şi nici prin alte legi.

În teatrul românesc trupele-trupuri nu au fost niciodată prea multe şi nu au fost mulţi nici părinţii-animatori. Vlad Mugur şi „promoţia de aur" (Amza Pellea, Silvia Popovici, Gheorghe Cozorici, Constantin Rauţchi, Sanda Toma) descinsă la Craiova prin 1956; Liviu Ciulei şi epoca (şi ea) „de aur" a Teatrului „Bulandra", prin anii 1970 – Clody Bertola, Gina Patrichi, Victor Rebengiuc, Mariana Mihuţ, Irina Petrescu, Ion Caramitru; Silviu Purcărete şi vremurile internaţional-glorioase dintre anii 1991 şi 1998 ale Teatrului Naţional din Craiova (cu Ilie Gheorghe, Valer Dellakeza, Leni Pinţea-Homeag sau Mirela Cioabă ca proeminenţe ale unui peisaj actoricesc extrem de consistent) şi, caz special, Teatrul Tineretului din Piatra Neamţ în anii directoratului „bicefal" Ion Coman/Eduard Covali (circa 1965-1975, cînd scena din mica urbe moldovenească era sursa excelenţei atîtor şi atîtor scene din toată România) sînt singurele exemple cunoscute. Şi recunoscute.

***Medeea** la Sfîntu Gheorghe (regia: Mihai Măniuţiu)*

De cîţiva ani încoace însă peisajul e aproape pustiu. Aproape – căci, din fericire, o oază pînă nu demult ignorată şi chiar şi acum, încă, prea rar vizitată păstrează vie viaţa printre dunele aride: Teatrul „Tamási Áron" din Sfîntu Gheorghe, unicul loc unde mai există, astăzi, o trupă adevărată. Fanatismul unui regizor-artist, Bocsárdi László, înţelepciunea unui director-animator, Nemes Levente, şi – cine ştie? – farmecul unui spaţiu geografic, în acelaşi timp izolat şi plin de animaţie, au născut un *trup teatral* de extraordinară vitalitate, ale cărui membre – Pálffy Tibor, Péter Hilda, Váta Lóránt, Szabó Tibor, D. Albu Annamária, Mátray László, Kicsid Gizella (şi le-am numit doar pe cele mai solicitate) – funcţionează impecabil nu doar sub comanda „capului" propriu, ci în orice alt context creator. A dovedit-o recenta premieră cu *Medeea* de Euripide, în regia lui Mihai Măniuţiu. Iar faptul că „gura" acestui trup vorbeşte altă limbă decît româna ar trebui să ne trezească, abia, dorinţa de a înţelege – totul – mai bine.

Matei FLORIAN

audio şi n-am cuvinte

Capra şi varza

● **Fatboy Slim, *Palookaville*, Astralwerks, 2004.**

Nici o problemă să dansezi pe melodiile lui Fatboy Slim. Din acest punct de vedere, lui Norman Cook (cel care se ascunde în spatele titulaturii ăsteia haioase) nu i se poate reproşa nimic: a făcut şi face în continuare parte din secta aceea rară şi simpatică a celor care ştiu să-ţi fenteze cu dibăcie încruntările posace (chestiile alea care se traduc prin lipsă de chef, lehamite, plictis), ca mai apoi să-ţi blagoslovească picioarele cu voinţă proprie, ceea ce nu poate să însemne decît că te vei trezi purtat în stînga şi în dreapta ca după o supradoză de bîzdîc sau ca un apucat de streche. Nu e nimic rău în asta. Pentru cei cu probleme acute de seriozitate, care posedă însă şi un dram de bunăvoinţă, *Palookaville* este remediul ideal. Şi asta nu numai pentru că electro funk-ul ar fi o mare găselniţă prescrisă de medicii de familie, ci pentru că Fatboy Slim are darul să transforme curentul ăsta într-o jucărioară amuzantă, minunată pentru dans, antren, haz de necaz sau bună dispoziţie. Ca să vă faceţi o mică idee despre cum stau lucrurile şi în afara apartamentelor noastre (şi presupunînd că locurile care se numesc cluburi nu s-ar fi inventat nicicînd), este destul să spun că *Palookaville* poate preschimba orice amărîtă de bodegă într-un local onorabil, tihnit şi, mai presus de toate, haios.

Adevărata problemă este că nu prea cred ca toate chestiile pomenite mai sus să fie suficiente pentru a declara cu mîna pe inimă (cum altfel?) că *Palookaville* este (şi) un album bun. Cu regret vă anunţ că, în acest punct, treburile devin puţin mai complicate. În primul rînd (sau, pentru cei care deţin o mînă, unu la mînă), se întîmplă de un timp încoace ca dance-ul să nu mai fie un curent atît de popular cum era odinioară, acum cinci sau şase ani, cînd „The Rockafeller Skank" sau „Right Here, Right Now" pulverizau pur şi simplu topurile. În al doilea rînd, sau – cu voia dumneavoastră – doi la mînă, trebuie spus că o piesă (de altfel printre cele mai bune de pe *Palookaville)* ca „Slash Dot Dash", cu tot cu pasajele ei electrizante de chitară, nu se ridică la înălţimea unei „Gangster Tripping" de pe *You've Come A Long Way, Baby* ori, mai ştiu eu, unei „Weapon of Choice" de pe *Halfway Between The Gutter And The Stars*. Partea proastă este că Fatboy Slim pare să performeze fără prea mare convingere o reţetă de succes, devine repetitiv, iar – ceea ce e şi mai rău – tinde să se mulţumească cu supa asta reîncălzită şi oarecum insipidă a gloriei de odinioară. În al treilea rînd (trei la mînă, orice aţi spune, nu e un deget care să ne facă cinste), încercările de a împăca şi capra şi varza – atîta timp cît nu există o hotărîre autentică ce presupune legături, coerenţă şi cîte şi mai cîte – sînt sortite pieirii. Şi pentru că lucrurile se cer clarificate, e cazul să precizez că respectiva capră e acel stil, deja clasic, deja clasat, dance, în care Norman Cook, şi mai ales laptop-ul său, amestecau beat-uri, sampler-uri şi scratch-uri, iar varza este acea treb'şoară, mai pe înţelesul anilor aceştia, în care instrumentele îşi regăsesc menirea lor de odinioară, melodiile se căpătuiesc cu vocali, iar domnul Cook se retrage în spatele celor patru corzi ale chitării bas. Necazul cu această varză, în ciuda unor cîntece bune – „Wonderful Night" cu Lateef – şi extraordinare – „Put it Back Together" cu Damon Albarn – este că te nedumiresc într-atît, încît ai senzaţia că Fatboy s-a pierdut undeva pe drum. *Palookaville* îţi creează pînă la urmă impresia ciudată că dance-ul moare, iar Fatboy Slim îi cîntă prohodul fără să ştie prea bine de ce. Din nefericire pentru Norman Cook, cel mai mare merit al său în ultimii ani rămîne acela de a fi colaborat cu Blur pentru fabulosul album *Think Tank*.

EDITURA POLIROM

■ Bogdan Tătaru-Cazaban (coord.)
Pluralitatea metafizicii medievale
Istorii şi structuri

Noutăţi:

■ Flannery O'Connor
Sfetnicul din sînge

■ Haruki Murakami
În căutarea oii fantastice

■ Peter Burke
Renaşterea europeană
Centre şi periferii

Suplimentul de CULTURĂ
Un săptămînal realizat
în colaborare cu *Ziarul de Iaşi*
www.polirom.ro

trecerea prin reviste

Imagoo *despre maturitate*

„A sosit momentul teoriei, al explicaţiilor şi determinărilor fenomenelor petrecute în interiorul fenomenelor publicitare. Industria, ca structură şi proces, cam are de toate, e matură" – spune Liviu Drugă despre *advertisingul* românesc, în editorialul revistei „de cultură şi atmosferă publicitară" *Imagoo* din februarie. Faptul că publicitatea de la noi a ajuns la maturitate nu este doar declarat, ci şi demonstrat în interiorul revistei – ea însăşi, de altfel, o publicaţie matură. De exemplu, în acest număr poate fi citit un foarte interesant dosar care trece în revistă etapele campaniei pentru Zapp – una dintre cele mai complexe şi inventive campanii realizate la noi (cu Clanul decoratorilor de uşi sau al manechinelor care beau doar apă plată cu lămîie, cu Gil Dobrică, cu Meşterul Manole, cu Dumnezeu care îndeplineşte rugăciunile cu Zapp Internet Express etc.). Tot aşa, putem găsi o anchetă în care directorii de creaţie ai agenţiilor româneşti sînt invitaţi să caracterizeze anul publicitar 2004. Sau excelentul articol despre publicitatea *on-line* şi lupta Internetului cu presa scrisă (în care se pare că Internetul iese învingător). Sau analiza Mihaelei Pascu despre fenomenul agenţiilor independente. Sau exemplul de campanie ingenioasă făcută pentru revista *Dilema veche* – o spunem pentru că nu e spre lauda noastră, ci a agenţiei gmp/MAP, care a realizat-o. Ba mai mult, faptul că publicitatea de la noi a ajuns la maturitate este dovedit şi de punerea în discuţie a campaniilor occidentale anti-publicitate şi anti-marcă – chestiune căreia revista îi dedică, cu obiectivitate şi fără *parti pris*-uri, un dosar.

Pe scurt, *Imagoo* ne-a convins că publicitatea românească a trecut de vîrsta majoratului. Va trebui oare să ne aşteptăm în curînd şi la peţitori? **(C. P.-B.)**

Simona SORA

puzzlecturi

Fiinţe căzute

● **Oliver Sacks, *Omul care îşi confunda soţia cu o pălărie*, traducere de Dan Rădulescu, Editura Humanitas, 2004.**

Ne raportăm, de obicei, la persoanele flagrant diferite apăsînd pe pedala ironiei sau condescendenţei. Ticurile cuiva sau agitaţia polimorfă ne umplu de veselie sau de-o „corectă" înţelegere prefabricată. Scăpările de memorie sau lapsusurile semnificative ne provoacă un zîmbet superior şi o corecţie imediată, iar excesele de tot soiul ne transformă de-a dreptul în clinicieni ai normalităţii cotidiene. Avem cu toţii teorii de almanah ilustrat despre traume şi despre limitele patologicului. Îl numim, cu un surîs complice, *autist* pe amicul care nu marşează la glumiţe deocheate sau nu socializează suficient. La polul opus acestei percepţii comune a celuilalt, perfect exterioare şi oarecum politicoase, există un mod la fel de riscant de înţelegere a diferitului: identificarea fără rest. Cînd nu te poţi abţine şi te pui (voluntar) în locul diferitului, dintr-un reflex irepresibil şi destul de nerealist, eşti, într-un fel, pierdut. Numai cine nu a văzut cu ochii săi un ipohondru de vocaţie, transpirînd în timp ce citeşte, ca pe-o poveste de destin, un tratat de cardiologie, un vademecum în psihiatrie sau un blajin manual de medicină generală – poate crede că e de glumă.

Cam în cele două feluri schiţate mai sus îmi imaginez că poate fi citită succesiunea de cazuri clinice povestite de celebrul doctor londonez Sacks în volumul său din 1985, tradus acum în româneşte. Pe de o parte, cu o euforie a înţelegerii substratului organic al neregulii, pe de alta, cu o nelinişte personală oarecum îndreptăţită. Simţul comun te împinge spre inventar *(Pierderi, Excese, Transporturi, Lumea celor săraci cu duhul)*, simţul personal te face să încerci fragila limită între normalitatea ta... normativă şi aberaţiile neurologice, cuantificabile sau măcar localizabile anatomic. Acolo unde ochiul clinic vede în primul rînd etiologia, anamneza şi prognosticul medical, ochiul comun vede mai ales bizareria detaliilor concrete: un muzician care-şi potriveşte nevasta pe cap, în loc de pălărie, şi care „îşi fredonează" bucata de tort, un marinar sexagenar care se fixează în propria-i adolescenţă, o doamnă internată pentru o intervenţie banală şi care îşi pierde cu totul simţul propriului trup, iar alta, la 89 de ani, ce devine brusc concupiscentă, un fost băcan care confabulează precum cel mai talentat ficţionar ş.a. Iar ochiul ipohondriac (în definitiv, un ochi filozofic) se vede pe sine, cu diversele sale posibilităţi. Poate că asumarea acestei triple perspective (clinică, comună, filozofică) – atît de rară la un om de ştiinţă – dă gravitatea cărţii, dar şi deschiderea ei. Pentru că, din orice parte ai lua-o, bolile neurologice, afecţiunile degenerative sau accidentele din această carte sînt boli existenţiale, „maladii ale spiritului contemporan", exagerări/deficienţe provocate, dobîndite sau moştenite ale unei situări în lume.

Urmîndu-l pe neurologul rus A.R. Luria, cu care a şi colaborat la unele cazuri, Sacks consideră afecţiunile rezultate din afectarea emisferei drepte a creierului situaţii pentru care trebuie inventată o nouă neurologie, „personalistică" sau „romantică", menită să refacă, la modul narativ, întreaga viaţă a subiectului, pentru că în aceste cazuri *„persona,* sinele îşi dezvăluie bazele fizice". Ce poate fi mai incitant decît o teorie concretă, fizică a identităţii personale? Probabil doar o teorie care să excludă cu totul fizicul, la care, din cîte ştiu, nu s-a încumetat nimeni pînă acum.

Cazurile lui Sacks vizează, astfel, nu mecanisme şi funcţii, lobi temporali şi lobi occipitali, ci reconstituirea unor destine frînte (exterior) care îşi continuă, printr-o compensaţie uneori prodigioasă, calea. Sînt fiinţe căzute, „aruncate în lume", în acelaşi fel ca oricare dintre noi. Muzicianul al cărui caz dă titlul cărţii este o „fiinţă schopenhaueriană", păstrîndu-şi lumea de odinioară doar „ca muzică şi ca voinţă". El îşi inventează muzici de reconstituire care să compenseze agnozia interioară: „cîntece de îmbrăcat, cîntece de mîncat, cîntece de baie". Un fost marinar suferind de o distrugere neuronală este, pentru Sacks, „o fiinţă humeană", un suflet pierdut şi despiritualizat de boală, „un ghem de senzaţii diferite care urmează una alteia cu o iuţeală de neînchipuit şi se află în perpetuă curgere şi mişcare" (Hume). Christine, „doamna fără trup", este o „fiinţă wittgensteiniană", lipsită de simţul propriocepţiunii, „ancora fundamentală, organică a identităţii corporale". Afazicii, sensibili la expresiile corporale, sînt „fiinţe nietzscheene" pentru care „poţi minţi cu gura, dar grimasa spune adevărul", la fel ca tourettiştii comici, plini de ticuri, a căror boală este considerată o îngrădire organică a libertăţii şi a accesului la sine. Fiinţele ataşante din „lumea celor săraci cu duhul" – idioţi dostoievskieni, inocenţi, transparenţi, integri şi demni – sînt „kierkegaardieni", căci pot ajunge la adevărul divin pe altă cale decît cea intelectuală.

Şi totuşi, nu depatologizarea filozofică a neurologiei, cu toată plasticitatea şi adecvarea ei, îţi dă fiori în cartea lui Sacks, ci povestea. Povestea unei vieţi care începe ca orice viaţă, continuă (mai mult sau mai puţin) ca alte vieţi, pînă într-o bună zi cînd...

Dilema veche vă recomandă

● În această săptămînă, doar o singură frază, mai puternică decît tot ce am citit şi am văzut. Pe Mezzo, într-un splendid documentar despre Martin Luther King, această rugăciune a pastorului: „Dă-ne, Doamne, puterea de a fi non-violenţi!". (Radu Cosaşu)

● Interviul luat Hertei Müller de George Onofrei (în *Suplimentul de cultură)*. „Cred că problema dosarelor – spune scriitoarea germană – este una ce ţine de procesul democratizării. Într-o ţară în care a fost o perioadă atît de cruntă de dictatură nu se poate să se treacă la problemele zilei fără a se discuta trecutul... Modul în care se procedează la CNSAS este scandalos. Eu am primit 33 de pagini din dosarul meu, dar am constatat că este o batjocură. În paginile acestea nici nu e vorba despre mine... Au măturat gunoiul şi mi l-au trimis." Un interviu, pînă la capăt, dur, direct şi neconvenţional. De citit în întregime. (Simona Sora)

trend inţe

Linuxu' şi Filocalia

Săptămîna trecută m-am reîntîlnit cu un semicunoscut, de pe vremea facultăţii, care plecase cu cîţiva ani în urmă să-şi perfecţioneze conştiinţa epistemologică în Vestul îndepărtat. Plecase acolo după ce terminase Fizica şi, nesătul de cunoaştere, voia să-i afle şi temeiurile filosofice. Firesc, ca să zic aşa. Plecase fără barbă şi cu un geamantan din ăla cu care mergeam în tabără cînd eram mici. Eram la un chef în apartamentul colegului lui cînd a luat drumul aeroportului. Acum, la revenirea printre ortodocşi, era bărbos, pletos şi tîra după el un super-laptop. Am vorbit puţin şi ajunsese la concluzia că Occidentul e decadent şi foarte ca dracu'. Între timp a răspuns de trei ori la mobil şi ne-am despărţit fiindcă se grăbea să ajungă undeva să se conecteze, că aştepta un mail urgent din State. L-am lăsat să se ducă şi am rămas pe trotuar să mai meditez puţin. În scurta mea experienţă existenţială, am cunoscut un număr destul de mare de persoane pe care le-aş încadra deja într-o subspecie antropologică pe cale de apariţie: misticii urbani. Sînt persoane cochete şi postmoderne, dependente de mobil şi Internet, dar disperate să ţină post miercurea şi vinerea. În restul zilelor, se îndoapă cu mcdonaldşi şi pizze, însă miercurea îi apucă damblaua curăţeniei interioare şi-i pocneşte harul gastric. Fac pe dracu-n patru să-şi procure cele mai tîmpite gadget-uri şi umblă ca termitele după site-uri de profil, dar îşi fac vacanţele în medii cu obiective turistice sacre, la mănăstiri, de exemplu. Se lamentează de absenţa apei calde, însă citesc cu îndîrjire din Sfîntul Ioan Scărarul. Sînt fani Linux şi Filocalia. Se mîndresc cu ţoale şi încălţări de firmă şi imediat după aceea se arată indignaţi în public de desacralizarea la care e supusă omenirea şi de abandonarea pe scară largă a tradiţiilor, singurele noastre legături cu transcendenţa. Locuiesc în garsoniere şic, dar se visează trăitori în chilii. Semnul că ei s-au înmulţit atît de mult e şi spotul ăla de la Zapp în care Dumnezeu răspunde mail-urilor tuturor surfenoriaşilor.

Alin IONESCU

Andrei GORZO

dilematograf

Cîntînd în întuneric

● ***Ray / Ray* (SUA, 2004), de Taylor Hackford.**

Cît de bun şi de interesant îşi poate permite să fie un film biografic hollywoodian (un *biopic)?* Viaţa unei persoane reale n-are cum să reacţioneze prea bine la tratamentul pe care-l recomandă seminariile şi manualele de scenaristică: înghesuirea în formatul aferent (constînd din trei acte: ascensiune, declin, revenire), operaţia de extragere a momentelor cruciale (care, odată extrase, par prea clare, prea uşor de decupat, prea direct interconectate), frecţiile menite să pună în circulaţie o pildă, un sens înălţător – toate astea riscă să înăbuşe viaţa aceea. (Mai ales frecţiile. Julian Barnes are dreptate să se enerveze, în *Papagalul lui Flaubert:* „Pentru Dumnezeu, doar viaţa ei nu-i o istorioară morală! Viaţa nimănui nu-i o poveste cu tîlc.".) Viaţa lui Ray Charles, aşa cum ne-o prezintă regizorul Taylor Hackford şi co-scenaristul său, James L. White, are o structură hollywoodiană exemplară: ascensiunea începe în 1950, cînd tînărul Ray, copil de dijmaşi din Florida, ajunge la Los Angeles, „acolo unde vine negrul să-şi deschidă aripile", şi după două ore şi jumătate, cînd filmul se încheie, sîntem tot într-un moment de suiş – anul este 1964 şi Ray tocmai şi-a învins dependenţa de heroină. Pentru ca efectul de înălţare să fie maxim, Hackford mai adaugă o secvenţă: momentul în care statul Georgia a făcut din „Georgia on My Mind" imnul său – o reparaţie necesară oferită artistului care-şi anulase cîndva un concert în semn de protest împotriva rasismului. Secvenţa asta vine după ce filmul propriu-zis s-a terminat şi funcţia ei de aducere-aminte putea fi preluată, cu mai multă eleganţă, de o simplă frază scrisă pe ecran; restul e frecţie hollywoodiană, bună pentru circulaţia Oscarurilor (vezi *O minte sclipitoare,* un alt *biopic* ce se încheia cu o mare festivitate – mai exact, cu o festivitate de premiere: membrii Academiei Americane de Film sînt oameni simţiţi de felul lor, dar un apropo subtil n-are cum să strice). Taylor Hackford *(Ofiţer şi gentleman, Pact cu diavolul)* nu e un cineast subtil. Într-o carieră ca a lui, dedicată în mare parte prefacerii rahatului în bici, *Ray* – un proiect personal, greu de finanţat, de care s-a ţinut timp de 17 ani – face notă aparte, dar conformismul hollywoodian, grija aceea de a ordona şi explica totul, a intrat adînc în metoda lui; se vede mai ales după emfaza cu care decupează experienţele cruciale din copilăria lui Ray – de exemplu, momentul în care eroul, rămas fără vedere la vîrsta de opt ani, începe *să asculte.* Strategiile astea pedestre nu au cum să-i aducă filmului prea mult respect din partea publicului sofisticat. Şi tocmai de aceea merită subliniată respectabilitatea sa fundamentală.

Marele public va merge să vadă cum îl imită Jamie Foxx pe Ray Charles. E ceea ce se cheamă „un rol de Oscar", dar, în principiu, asta nu înseamnă altceva decît că e portretul unui artist important (primul motiv de Oscar), negru (al doilea motiv de Oscar), orb (motivul număr trei) şi dependent de droguri (motivul numărul patru); nu înseamnă neapărat că este şi un portret *interesant.* Dar *este,* şi asta se datorează refuzului lui Hackford de a face curat în personalitatea lui Ray, de a păstra doar cele cîteva trăsături pe care Oscar le găseşte atrăgătoare. De exemplu, Foxx imită perfect zîmbetul radios al lui Charles, dar e şi meritul lui Hackford că, în cursul filmului, devine tot mai clar că zîmbetul acela are cel puţin la fel de multă legătură cu artele marţiale cîtă are cu prietenia; e ca un procedeu de dezarmare a adversarului sau ca un bliţ descărcat în ochii lumii. Hackford nu se lasă orbit; cu toată dragostea lui pentru erou, îşi ia distanţa de care are nevoie ca să constate cu cît sînge rece se desparte Ray de trecut – de firma Atlantic Records, unde a face muzică fusese pentru el totuna cu a fi între prieteni –, alegînd o mare companie unde a face muzică e totuna cu a face afaceri. E perioada marilor lui succese de public, a cîntecelor pe care le iubeşte toată lumea, dar ceva se pierde şi, cu toate că Hackford foloseşte entuziasmant piesa „Hit the Road, Jack!" (Ray nu e mai atent cu numeroasele lui amante decît e cu prietenii, şi cele trei femei din trupa lui se folosesc de textul cîntecului ca să-l trimită la dracu' în public), e aproape imposibil să nu resimţi pierderea. Asta pentru că filmul e o cronică atît de bună şi de clară a realizărilor lui Ray (ceea ce, dacă stai să te gîndeşti, e mai mult decît se poate spune despre multe portrete cinematografice de artişti). Merită văzut numai pentru secţiunea dedicată începuturilor sale – un ropot uşor de secvenţe scurte, plasate în multe baruri din multe oraşe, care ne redau atît obscuritatea din care a ieşit Ray, cît şi efervescenţa muzicală pe fondul căreia şi-a definit propria voce.

Cezar PAUL-BĂDESCU

cultura pe sticlă

La aniversară

Am ajuns, iată, cu această „ediţie" a „Culturii pe sticlă", la numărul 100. Mult a fost, puţin a rămas (nu ştiu de ce am zis asta, dar aşa mi-a venit; sau aşa se zice, în asemenea cazuri). Trebuie să recunosc că, atunci cînd am început această rubrică în februarie 2003, eram plin de optimism şi credeam că pot îndrepta cu ajutorul ei unele lucruri neplăcute de pe ecranele noastre. O recunosc cu jenă, aşa cum o fac în privinţa tuturor naivităţilor mele. Cui îi pasă, de fapt, de prostioarele pe care le înşir eu săptămînal? Credeţi că, cu săbiuţa mea de lemn (sau, dacă vreţi, de hîrtie), le trezesc vreun frison creaturilor care ne revarsă uneori valuri de pucioasă şi de prost-gust în casele noastre, prin intermediul micului ecran? Sau credeţi că pot să-i trezesc din dulcea letargie pe cei care, cu telecomanda în mînă, au devenit dependenţi de aceste miasme pe care le inspiră cu voioşie? Îi pasă lui Dan Negru şi producătorilor lui *Ciao, Darwin* că scriu că emisiunea lor e o oroare, că-şi bat joc de public şi că-i pervertesc şi ultimele urme de bun-simţ care le-au mai rămas? Sau telespectatorului că o asemenea emisiune îl trasformă într-un zombie? Aiurea! Eu greşesc că plec de la un calcul prost: că telespectatorul respectiv nu e un zombie. Că babele acelea ştirbe care fac gesturi obscene şi cretinii care se hăhăie la ele sînt nişte exemplare singulare în societatea noastră, căutate de producătorii emisiunii cu lumînarea. De fapt, ăsta ne e poporul, iar telespectatorii care fac ca emisiunea să aibă unul dintre cele mai mari *rating*-uri sînt, de fapt, còpii fidele ale personajelor de pe ecran. Le place să se uite la televizor, pentru că se văd în el ca-ntr-o oglindă. Asta e: sîntem poporul lui *Ciao, Darwin* şi al Vacanţei Mari.

Pe de altă parte, este iarăşi o naivitate să cred că mă citeşte vreun Dan Negru sau măcar vreun şefuleţ de la televiziunile respective. Mă citesc oamenii de la PR, că e meseria lor să contabilizeze tot ce se scrie despre postul lor în presă. Şi se folosesc şi ei, cum le vine mai bine, de chestiile pe care le zic. De exemplu, am aflat că cei de la TVR Cultural profită de ocazie să-i tragă de urechi pe producători şi pe cei mai mici, ori de cîte ori scriu ceva rău despre ei – şi preferă să tacă mîlc atunci cînd îi laud. De fapt, ar trebui să se tragă ei înşişi de urechi, dar e mult mai confortabil să arunci vina pe subalterni. (Bine, unii dintre aceştia din urmă îşi şi merită soarta: am primit la un moment dat un e-mail de la un pălmaş de la TVR Cultural, în care amărîtul mi se plîngea de astfel de rele tratamente; vă spun că era unul dintre cele mai agramate texte pe care le-am citit în viaţa mea.) Alţii nu au astfel de probleme şi m-au clasat: de exemplu, cei de la PRO TV sînt convinşi că „îi urăsc" (vaai, ce cuvinte mari!). Nici mai mult, nici mai puţin! Poţi să iei în consideraţie criticile unui om care te urăşte? Fireşte că nu. Ce te faci însă atunci cînd te laudă? Închizi ochii şi îţi zici că trebuie să fi fost o scăpare. Deci, oricum ai da-o, tot acolo ajungi: ori nu eşti luat în seamă, ori eşti folosit în alte scopuri.

Îmi povestea un jurnalist american că, în Statele Unite, cronicarii teatrali – de pildă – pot influenţa eşecul sau succesul de casă al unui spectacol. Că, atunci cînd scriu un articol laudativ, textul este decupat din ziar şi pus în vitrina teatrului, ca un premiu ce recomandă. Deh, America e pe o altă planetă. În România, nici să fii cronicar TV nu-i o mare scofală (deşi televiziunea reprezintă culmea interesului popular), dar să te ocupi de teatru?!... Dar ce mă plîng eu? Presa nu e luată în seamă în România nici măcar atunci cînd e vorba de lucruri mult mai serioase. Îi pasă politicianului cînd îl critică analistul politic? Îşi va schimba el comportamentul?... Ei aş, ce eş' copil?

Deci, dacă se întîmplă şi la case mai mari, e cazul să mă consolez şi să-mi văd în continuare, neştiut de oamenii mari, de joaca mea cu puţulica în nisip. Aşa, ca să-mi fac şi eu de lucru.

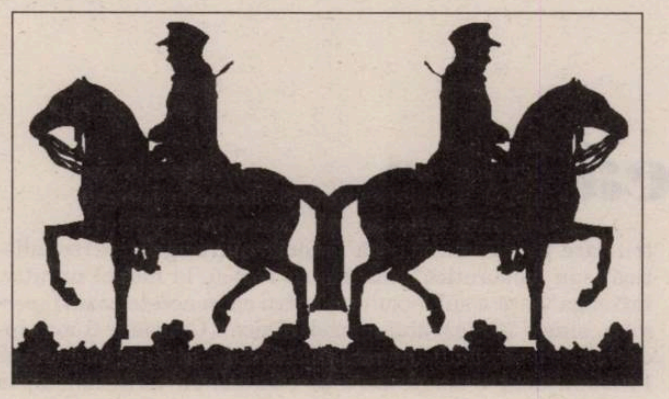

Radu COSAŞU

din viaţa unui extremist de centru...

Către fiul inexistent

Băiete!

În această lume dintre două războaie, cu atîtea sertare, cu atîtea dicţionare, cu atîtea bombardiere, şi tancuri, şi bancuri, şi baionete, şi lansete (pentru pescuit) şi necrologuri, şi ruguri, şi rujuri, şi slujuri, şi parchete, şi rachete, şi Hachette, şi Larousse, şi citate *(partie rose)*, şi armate, şi cazemate, şi atentate, şi amiralitate, şi amabilitate, şi agresivitate, şi private,

în această lume crispată, crispată, crispată,
netoată, ne-toată, căscată, căscată, căscată,
dar, totodată, totală, totală, totală,
mortală, mortală, mortală,
genială, genială, genială, şi foarte banală,

în această lume în care fiecare se vesteşte fie prin răcnete, fie prin gemete, fie prin sforăit, fie prin mormăit, fie prin cursuri, fie prin discursuri, fie prin telegrame, fie prin criptograme, fie prin drame, fie prin arii de coloratură, sau de bravură, sau de matură (chibzuinţă),

în această lume permanent interbelică, plină de ciorbe, vorbe, verbe, de proverbe, de adjective, de invective, de eşapamente, de branşamente, de complimente şi avertismente,

în această lume atît de complicată încît – cum s-ar spune nu la rubrica *partie rose* – mai totul este „rîs-plîns, baligă de mînz",

în această lume cu roze de la nervoze, de la artroze, de la tromboze, de la silicoze, tot mai puţine, ce-i drept, de la tuberculoze, dar tot mai multe de la ultima boală numită sinistroză (adică a vedea totul într-o lumină sinistră!),

în această lume aşa-şi-aşa, pe o parte şi pe altă parte, într-o ureche şi într-un picior,

în această lume care are în vedere, dar ia şi în consideraţie,

în această lume ceac-pac, dar şi cu pac-pac, şi cu dum-dum, şi cu bum-bum,

în această lume în care de atîtea ori cuvîntul *cinema* s-a dovedit doar o delicată transfigurare a imperativei şi categoricei întrebări româneşti: „cine, mă?",

în această lume mai degrabă convexă decît complexă, mai bine zis celebră decît superbă sau, şi mai bine zis, dură şi impură,

într-o asemenea lume rămîne un miracol măgulitor pentru speţa umană, straniu de măgulitor, cum de a putut să vieţuiască şi să cucerească nemurirea un om numit la început Frederic Austerlitz, născut chiar la 1900, cunoscut după aceea drept Fred Astaire, care nu a făcut altceva toată viaţa decît să danseze,

a dansat valsuri, tangouri, bolerouri, rumbe, fără să se jeneze de tumbe şi să bată step pe tulumbe, pe marfare, pe bombardiere,

printre invective, printre citate, printre pachete, printre anchete, urcîndu-se chiar şi pe perete,

capabil să farmece cît un Moromete, cît frumoasa fără corp, cît Hans Castorp, cît Jean-Sol Partre (cum zicea Vian), cît Boris Vian (care nu-l putea suferi!)

cît o idee profundă din Vianu, ca aceasta: „...eliberînd-o pe Euridice din infern, Orfeu ne învaţă că nimic nu este împietrit în lume".

Este exact ceea ce a făcut acest Fred Astaire care – pe scări fastuoase, în paşi de Ramonă, cu Ginger Rogers şi Cyd Charisse alături – coboară, pe această linie, din Orfeu, îmblînzind fiara din om, o clipă, două.

Băiete, am ţinut să-ţi comunic toate acestea ca semn că m-am delectat cu scrisoarea ta ultimă în care ai un paragraf despre noaptea de Anul Nou cînd ai prins acolo, în Groenlanda, pe Arte, *Bandwagon*-ul lui Astaire şi Minelli. Noi nu mai avem Arte şi poate şi de aceea m-a luat această vîjîială... Mi-a plăcut foarte mult cum ai descris scena trăsuricii; credeam că eşti – ca atîţia alţi bipezi – insensibil la dl Austerlitz. Ţin chiar să te întreb: cum ar fi fost dacă el nu şi-ar fi schimbat numele şi cel mai fermecător dansator al lumii s-ar fi numit Austerlitz? E o întrebare deplasată? Inutilă? Aştept răspunsul de pe blocul tău de gheaţă.

Eugen ISTODOR

cine sînt eu?

Gene Greb Bejan

(expert comunicare internaţională)

CV prezentat pentru Piaţa de Gros:

52 de ani, creştin român; torturat de Securitate, 1983-1986; opozant al regimului comunist, 1970-2004; exilat 1983-1992, Suedia; militant activ al societăţii postdecembriste împotriva neocomunismului mafiot 1992-2004; limbi străine: engleza, franceza (învăţate în 7 ani de acasă), suedeza, italiana, norvegiana, spaniola, ş.a.; expert comunicare; iniţiator al Mişcării pentru Agricultura Ecologică în România 1998-2002; 1992-2004, critici dure împotriva mismanagementului postdecembrist, fraudelor, megaescrocheriilor, deturnărilor şi economiei de tip mafioto-comunist, televiziuni, ziare, conferinţe; membru fondator Comunitatea Proprietarilor Legitimi din România.

Experienţă şi expertiză occidentală 1983-1992:

● Suedia, Spania, Cipru, Grecia, Franţa, studii şi muncă alături de ex-soţia suedeză, diplomata de carieră Lundkvist Aurore.

● 1998-2004, militant pentru Restituirea Proprietăţilor Imobiliare, uzurpate de securisto-comunişti 1945-2005.

Abilităţi şi capacităţi

● Compararea stadiului progresului şi modernizării vieţii în România faţă de grupe de ţări şi comunităţi occidentale.

● Analizarea şi depistarea erorilor de gîndire, concepţie, evaluare şi implementare a unor programe occidentale pentru România, în lipsa totală a strategiilor şi programelor guvernelor postdecembriste.

● Sesizarea uşurinţei cu care neocomuniştii păcălesc, mint şi înşală occidentalii prin statistici şi rapoarte parţial sau total falsificate.

● *4 ianuarie 1992,* Otopeni. Revin din exil. Miliţianul de Frontieră introducea chinezi fără acte! ● *Februarie '92.* Alungarea de la SOTI cu un grup de tineri creştini a propagandiştilor bolşevici, în frunte cu Radu Budeanu, Vartan Arachelian. Au mai rămas ucenicii Mîndruţă, Esca. ● *Iunie '92.* Am împiedicat falimentarea postului SOTI. ● *Februarie-august '92.* Producător-reporter asociat la SOTI: scandalul sîngelui. ● *1995.* Aducerea la Bucureşti a investitorilor suedezi SABB Scania pentru Camioane Braşov, avioane militare şi baza pe Băneasa pentru curse de afaceri. Refuz total al Guvernului Văcăroiu. ● *'97-'99.* Împiedicat să mă repatriez de grupările mafioto-comuniste, sînt informat de ridicarea cetăţeniei mele de către represiunea ceauşistă '89, mai, probabil. ● *'97.* Congresul Liberalilor europeni la Intercontinental, interpelare finală în engleză. Dintre români, doar Tăriceanu a mai vorbit fără translator. ● *'98.* Atac în presă intenţia ministrului de Finanţe Dăianu de a creşte TVA de la 22 la 25%. Total neliberal. ● *Aprilie-iunie 2000.* Interviu de o oră la Tele 7 abc împotriva hoţiilor comunisto-ţărăniştului Ioan Mureşan, rechemat la insistenţele telespectatorilor. ● *Iulie 2000.* TVR1 vine la Călăraşi şi dă 7 minute pe post afirmaţiile mele referitoare la distrugerea şanselor agriculturii româneşti în '97-2000. ● *Aprilie-mai.* Printre cele 300.000 de familii jefuite de asocierea FNI-CEC. ● *Aprilie-mai '99.* Printre cei 30 de oameni care au cerut să se permită recensămîntul animalelor de la Cornu, conform normelor UE. ● *Iunie 2004.* Printre cei 300 de oameni care pichetează CNA! Baronul comunist PSD Ralu Filip acuzat în plenul CNA de partizanat procomunist. Jos Cenzura! ● *Noiembrie 2004.* Printre cei 40 de oameni din societatea civilă care ocupă Piaţa Universităţii miercurea, joia şi vinerea. Solicit în emisiunea lui Turcescu participarea creştinilor la vot împotriva lui Năstase.

„Suprarealismul şi bazaconia sînt slăbiciunea mea“

– interviu cu Alexandru TOCILESCU –

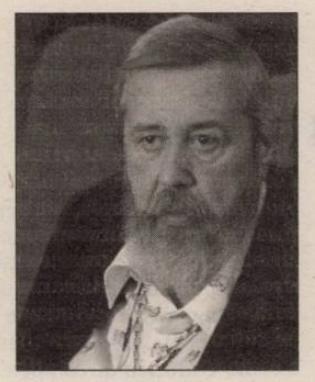

Pe 17 şi 18 februarie, la Teatrul Mic va avea loc premiera spectacolului ***O zi din viaţa lui Nicolae Ceauşescu*** *în regia lui Alexandru Tocilescu. Deşi în titlu e vorba de o zi, piesa trece în revistă întreaga viaţă a fostului nostru conducător, propunînd un inventar burlesc al celor mai importante momente. Nu ştiu cum va fi spectacolul cap-coadă, dar ce am văzut eu în cele două zile cît am asistat la repetiţii a fost cu adevărat un spectacol.*

Subiectul acesta, cu viaţa cuplului Ceauşescu, e unul dificil, trebuie să faci o foarte atentă echilibristică să nu cazi într-o parte sau în alta. E un pariu riscant, mai ales că, pînă acum, nu ştiu să fi reuşit cineva să producă ceva OK pe această temă. Aţi ales cu inimă uşoară acest subiect?

Piesa aceasta are o mică poveste. Eu m-am întors în ţară prin 1993, cînd am montat *Antigona* la Teatrul „Bulandra“. (Plecasem în 1987 să-mi fac un transplant în Germania şi, din 1993, m-am hotărît să vin să lucrez din nou aici.) La un an-doi după ce m-am restabilit în România – simţind că prezenţa lui Ceauşescu este încă prea vie, că nu ne-am eliberat de acest personaj – l-am rugat pe prietenul meu Denis Dinulescu să scrie o piesă cu acest subiect. La scurtă vreme, el a venit cu textul. Am citit piesa, mi-am zis că e foarte bună pentru momentul respectiv şi am început să umblu şi să fac lecturi artistice la direcţiunile teatrelor. Oamenii se amuzau foarte tare, dar îmi spuneau că nu e momentul. Asta s-a întîmplat şi la Teatrul de Comedie, şi la Theatrum Mundi, şi la „Bulandra“. Se pare că le era frică să stîrnească aceste fantome... Aşa stînd lucrurile, am renunţat şi apoi am uitat de piesă. Acum trei-patru luni, cînd am venit într-o zi la Teatrul Mic să le spun că renunţ să fac un spectacol la care nu găseam o distribuţie cum îmi trebuia, Florin Călinescu m-a întrebat dacă nu mă interesează piesa lui Denis Dinulescu.

Ştia de ea?

Da, din volumul lui Denis *Japonezul albastru,* unde erau doar două pagini din această piesă. Şi i-am spus: dar asta-i piesa comandată de mine, a fost născută la intervenţia mea! El s-a oferit imediat să joace rolul şi mie mi s-a părut că e o şansă şi pentru piesă, şi pentru el (să revină în teatru cu ceva interesant). Astfel am pornit la lucru, dar sînt sigur că montarea de acum este într-o altă cheie decît aş fi făcut-o în '96.

Cum ar fi fost atunci şi nu este acum?

Probabil că în '96 lucrurile ar fi fost mult mai acuzate: aş fi încercat să incriminez personajele mai mult şi să creez o imagine mai dură. Sînt sigur de asta, pentru că aşa am gîndit atunci – ca pe o poveste cu o ironie răutăcioasă, dar destul de crîncenă. Timpul a mai aplatizat lucrurile şi mi-am dat seama că eu, faţă de aceste personaje, am ajuns să nu mai am resentimente. Acum ei mi se par doar comici – iar noi, poporul, ridicoli. Prin urmare, ei sînt pe scenă doar un fel de clovni bătrîni.

Cum aţi lucrat cu actorii?

Felul de a lucra al lui Florin Călinescu este foarte tare bazat pe improvizaţie. Ca-n jazz, el are un număr de măsuri în care cîntă tema şi după aceea interpretează la liber. De aceea, spectacolul de astăzi nu o să fie identic cu cel de mîine. În textul pe care-l are, sînt trasate nişte repere, dar felul lui de *one man show* îl trimite către improvizaţie şi eu nu am vrut să-l constrîng să rămînă în cadrele textului.

Şi Coca Bloos intră în jocul improvizaţiei?

Coca e constrînsă de această situaţie să vibreze împreună cu el. În momentul unei improvizaţii, ea e un instrument care, ca-n jazz, trebuie ori să tacă, ori să ţină ritmul. Oricum, e o experienţă pe care nu am mai încercat-o şi nici nu am mai văzut aşa ceva. Nu consider însă că m-am subsumat actorului, ci că ne-am acordat libertăţi fiecare unii altora.

Un rol important în piesă îl joacă securistul (Mihai Dinvale) – Băiatul, cum e numit. El e chiar un fel de păpuşar, iar cei doi Ceauşeşti mai mult nişte fantoşe.

Da, el e păpuşarul. Mi s-a părut corect să fie aşa în spectacol. Pe el îl regăsim, după aceea, şi-n Parlament, el a fost mai tare ca toată lumea. A fost tare şi înainte, e tare şi acum. El e Băiatul – nu are nume, nu are faţă, e doar tare!

Din cîte am văzut la repetiţii, sound-ul general al spectacolului este de vodevil.

Da, e un fel de vodevil. Momentele dure sînt foarte puţine. Încercăm ca spectacolul acesta să fie un răsuflet de uşurare. Textul are valenţe suprarealiste, versurile cîntecelor sînt aiuristice... Este o zonă în care eu mă simt foarte bine: nu realismul şi concreteţea sînt slăbiciunea mea, ci suprarealismul şi bazaconia.

Avînd în vedere că sînt destui nostalgici după vremurile lui Ceauşescu, nu vă temeţi că veţi stîrni tot felul de reacţii cu acest spectacol?

Şi eu ce să le fac? De altfel, ăsta-i felul meu: îmi place să provoc. Am făcut acest lucru la *Scrisoarea pierdută,* care a fost atît de provocatoare, încît pînă la urmă mi-a fost scos spectacolul. Precis vor fi Everaci care vor scrie împotrivă! Îi aştept.

a consemnat Cezar PAUL-BĂDESCU

fotografii de Tudor Predescu

O zi din viaţa lui Nicolae Ceauşescu
de Denis Dinulescu

Regia: Alexandru Tocilescu
Cu: Florin Călinescu (Nicolae Ceauşescu), Coca Bloos (Elena Ceauşescu), Mihai Dinvale (Băiatul), Oana Albu (Zoe), Vitalie Bantaş (Nicu Ceauşescu), Bogdan Talaşman (Valentin), Petre Moraru (Generalul sovietic, Mircea cel Bătrîn), Constantin Praida (Papa de la Roma, Prozatorul), Marius Ionescu (Poetul), Avram Birău (Mihai Viteazul, Preşedinte african)
Scenografia: Puiu Antemir
Muzica originală: Nicu Alifantis
Ilustraţia muzicală: Gabi Basarabescu
Asistenţă de regie: Camelia Gavrilă
Mişcare scenică: Roxana Colceag

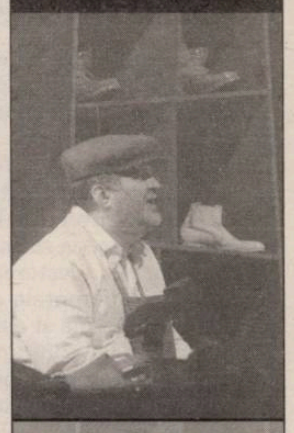

mergi pe mîna mea

Umberto Eco

Nu numai că se rîde copios, nu numai că incită la recitirea modelelor parodiate (pe care le face simpatice), nu numai că formulele memorabile nu te lasă în pace pînă nu le citezi (în vreun articol sau vreo conversaţie), nu numai că incită la împrumutarea tonului şi formulei (în special a rapoartelor de lectură realizate de un lector idiot). Pe lîngă toate acestea, miza cărţii* depăşeşte însă spuma verbală şi ideatică a suprafeţei textului. Ea constă în capacitatea de a spulbera prejudecata modernă în ceea ce priveşte parodia şi pastişa, două genuri considerate a fi parazitare, marginale şi insuficiente din punct de vedere creator. Din antipatice, ele ne devin simpatice, mai cu seamă datorită vervei şi nervului gîndirii asociative a lui Eco. Fraza-cheie a cărţii se găseşte la pagina 9: „Căci aceasta e soarta parodiei: nu trebuie niciodată să se teamă de exagerare. Dacă loveşte la ţintă, nu va face altceva decît să prefigureze ceva ce alţii vor face mai tîrziu fără să rîdă – şi fără să roşească – cu o seriozitate fermă şi bărbătească“.

Un manual al excesului şi al preciziei formulării, aromat cu o muzicalitate deosebită a scriiturii!

Dan DEDIU

* Umberto Eco, *Jurnal sumar,* Editura Humanitas, trad. Corina Anton.

mini agendă

● Pe 11 februarie, la ora 18,00, are loc vernisajul expoziţiei **Boi şi candelabre** a artistului timişorean Gheorghe Fikl, la Galeria Posibilă (str. Popa Petre nr. 6, Bucureşti; program: 14-19); pe 12 şi 13 februarie, Fikl îi aşteaptă pe cei interesaţi să schimbe o vorbă cu el, la o cană de ceai, în galerie.

● Pe 15 februarie (ora 17,00), la Muzeul Naţional al Literaturii Române, se deschide expoziţia **EuroLiteraTur** – o incursiune interactivă multimedia în lumea virtuală a literaturii europene.

● Între 15 şi 28 februarie, puteţi vizita expoziţia **Clubul Ilustratorilor Aproape Nepublicaţi** – ***Imagini care spun poveşti*** la galeria bucureşteană „Simeza“ (B-dul Magheru, nr. 20). Din acest „club“ fac parte Stela Lie şi mai mulţi studenţi şi masteranzi ai ei de la UNA Bucureşti, iar expoziţia oferă imagini care povestesc, dar care nu au fost niciodată ilustraţie de carte (deşi ar putea fi).

● Cîteva reprezentaţii teatrale ale acestei săptămîni:

– Teatrul Odeon: 11 februarie, 18,30 – **De ce fierbe copilul în mămăligă,** după Aglaja Veteranyi, dramatizarea şi regia: Radu Afrim; 12 februarie, 18,30 – **Chip de foc,** de Marius von Mayenburg, regia: Felix Alexa; 13 februarie, 18,30 – **Livada de vişini,** de A.P. Cehov, regia: Sorin Militaru.

– Teatrul Nottara, Sala „Horia Lovinescu“: 11 februarie, 19,00 – **Pădurea,** de A.N. Ostrovski, regia: Tudor Mărăscu; 12 şi 13 februarie, 19,00 – **Petrecere într-un pian cu coadă,** de Mihai Ispirescu, regia: Alexandru Repan; Sala „George Constantin“: 11 februarie, 19,30 – **Doi pe o bancă,** de Aleksandr Ghelman, regia şi scenografia: Tudor Mărăscu; 12 februarie, 19,30 – **De trei ori dragoste,** regia: Ulrike Döpfer; 13 februarie, 19,30 – **Uzina de plăceri S.A.,** de Valentin Nicolau, regia: Alexandru Berceanu.

– Theatrum Mundi: 11 februarie, 19,00 – **Cronica unui răsărit de soare avortat** de Matei Vişniec, regia artistică şi scenografia: Ovidiu Gherasim-Robu; 12 februarie, 19,00 – **Peşte cu mazăre** de Ana Maria Bamberger, regia: Olga Tudorache.

– Teatrul Naţional „Radu Stanca“ din Sibiu: 11 februarie, 19,00 – **Joia dulce,** adaptare de Adriana Popovici după John Steinbeck, regia Adriana Popovici; 12 februarie, 19,00 – **Derby**, spectacol de improvizaţie, regia Alexander Hausvater; 13 februarie, 19,00 – **Nora,** de H. Ibsen, regia Radu-Alexandru Nica; 15 februarie, 19,00 – **Conu' Leonida, faţă cu reacţiunea,** de I.L. Caragiale, regia Mc. Ranin.

– Teatrul Naţional din Craiova, Sala Mare: 11 februarie, 11,00 – **Amintiri din copilărie** de Ion Creangă, regia: Nicolae Poghirc; 18,30 – **Hotel Europa – Complet** de Matei Vişniec, regia: Şerban Puiu; 12 februarie, 18,30 – **Cum doriţi** de W. Shakespeare, regia: Silviu Purcărete; 13 februarie, 18,30 – **Avarul** de Molière, regia: Laszlo Bocsardi.

– Teatrul Naţional „Vasile Alecsandri“ din Iaşi, Sala Mare: 11 februarie, 19,00 – **Despre efectul dăunător al nostalgiei** de A.P. Cehov, regia: Ion Sapdaru; 12 februarie, 19,00 – **Poarta miresmei** după Marguerite Yourcenar; Sala Studio „Teofil Vîlcu“: 11 februarie, 18,00 – **Bolnav de noapte-i bietul arlechin** (spectacol de poezie cu Haruna Condurache şi Petru Ciubotaru); 13 februarie, 18,00 – **Viaţă furată** de Kostas Assimakopoulos, regia: Ovidiu Lazăr; 14 februarie, 18,00 – **Unchiul Vania** de A.P. Cehov.

În 2002, preşedintele Comisiei Europene, Romano Prodi, a constituit un grup de reflecţie pe tema dimensiunii spirituale şi culturale a Europei. După o serie de dezbateri organizate în cîteva capitale europene, acest grup şi-a prezentat la Roma, în octombrie 2004, raportul final. Nu este un document oficial al Uniunii, ci o sinteză care descrie „fondul comun" al culturii şi spiritualităţii europene. Întregul program a fost gestionat de prestigiosul Institut für die Wissenschaften vom Menschen (www.iwm.at). *Textul a apărut sau este în curs de apariţie în diverse publicaţii din Europa. În România, IWM l-a oferit spre publicare revistei* Dilema veche.

în exclusivitate

Kurt BIEDENKOPF, Bronislaw GEREMEK,
Krzysztof MICHALSKI şi Michel ROCARD

Ce ţine Europa la un loc?

Uniunea Europeană este probabil în faţa celei mai mari încercări din istoria ei. Prin dramatica extindere din anul acesta, peste 70 de milioane de oameni vor avea dreptul la un paşaport european. Simultan cu această expansiune, Uniunea încearcă să se transforme într-un nou tip de entitate politică, aşa acum radical se redefineşte ea în procesul de elaborare şi ratificare a Constituţiei.

Extinderea Uniunii cu zece noi ţări membre, include în Uniune oameni adesori mai săraci şi, cultural, complet diferiţi de majoritatea cetăţenilor din vechile state membre. După ce au suportat decenii de-a rîndul jugul regimurilor comuniste, cei mai mulţi dintre noii cetăţeni UE păstrează concepţii şi valori marcate decisiv de experienţe străine vechilor cetăţeni ai UE. Rezultatul e că diferenţele economice şi culturale din Uniune au devenit dintr-odată mai profunde şi mai intense. Procesul constituţional de definire a Uniunii în termeni mai ambiţioşi accentuează într-un grad foarte înalt această intensitate.

Confruntată cu *diversitatea sporită* şi cu rigorile stabilirii unor *criterii de unitate mai exigente*, ce forţe pot ţine la un loc Uniunea extinsă şi redefinită? Ce concepte morale, ce tradiţii, ce scopuri ar putea să-i aducă la un loc pe diferiţii cetăţeni ai Uniunii într-o formă de organizare democratică, creînd astfel temelia şi ancora Constituţiei europene? Pentru a examina aceste probleme, Romano Prodi, preşedintele Comisiei Europene a desemnat cîţiva oameni de ştiinţă şi politicieni din unele ţări membre, rugîndu-i să mediteze la dimensiunea intelectuală şi culturală a Uniunii în procesul de extindere insistînd, în special, asupra relevanţei dimensiunii de coeziune a Uniunii extinse şi redefinite.

Pînă acum, Uniunea a fost un succes enorm. A consolidat legăturile durabile care ar face un război civil în Europa practic imposibil. Uniunea a stabilit o zonă a păcii, întemeiată pe *libertate*, *stat de drept* şi *justiţie socială*. Uniunea statelor membre a accelerat procesul de depăşire a consecinţelor economice lăsate de cel de-al doilea război mondial, promovînd reconstrucţia şi apoi înflorirea fără precedent a Europei. Integrarea economică şi abolirea graduală a economiilor naţionale a pavat drumul acestei ordini paşnice. După primul război mondial, armata franceză a ocupat regiunea Ruhr pentru a împiedica Germania să-şi refacă industria de război. După cel de-al doilea război mondial, francezii şi germanii au decis să integreze industriile lor siderurgice şi extractive. Procedînd aşa, au pus piatra de temelie pentru o pace europeană durabilă.

Grupul de reflecţie „Dimensiunea culturală şi spirituală a Europei"

Kurt Biedenkopf, fost prim-ministru al Saxoniei, profesor de drept; **Silvio Ferrari,** profesor de drept constituţional, Universitatea din Milano; **Bronislaw Geremek,** profesor de istoria Europei, fost ministru de Externe al Poloniei; **Arpad Göncz,** scriitor, fost preşedinte al Ungariei; **John Gray,** profesor, London School of Economics, United Kingdom, **Will Hutton,** director executiv, The Work Foundation, United Kingdom, **Jutta Limbach,** preşedinta Institutului Goethe, profesoară de drept; **Krzysztof Michalski,** profesor de filozofie la Universitatea din Varşovia şi la Boston University, rector la *Institut für die Wissenschaften vom Menschen* din Viena; **Ioannis Petrou,** profesor de teologie, Universitatea „Aristotel" din Salonic; **Alberto Quadrio Curzio,** profesor de economie, Universitatea Catolică din Milano; **Michel Rocard,** preşedintele Comisiei de Cultură a Parlamentului European, fost prim-ministru al Franţei; **Simone Veil,** membră a Curţii Constituţionale din Franţa. (Alte informaţii, precum şi textele dezbaterilor, la www.iwm.at/r-reflec.htm)

Cele şase state fondatoare au dovedit o puternică voinţă politică pentru a face această evoluţie posibilă şi pentru a o susţine. Factorii care au încurajat integrarea au fost: *şocul celui de-al doilea război mondial*; *creşterea ameninţării reprezentate de Uniunea Sovietică* şi *dinamismul economic* determinat de precursorul Uniunii, Comunitatea Economică Europeană, iar integrarea economiilor naţionale a contribuit la intensificarea coeziunii.

Economia nu creează identitate

Pe măsură ce se estompa amintirea celui de-al doilea război mondial şi se îndepărta riscul unui conflict între Alianţa Atlantică şi Uniunea Sovietică, transformarea Pieţei Comune în Comunitatea Europeană şi, în cele din urmă, în Uniunea Europeană a fost confirmată importanţa obiectivelor economice. Priorităţile au fost: creşterea economică, îmbunătăţirea nivelului de viaţă, extinderea şi întărirea sistemelor de protecţie socială şi completarea Pieţii Comune.

Dar odată cu creşterea numărului de state membre s-au accentuat şi diferenţele economice şi sociale şi, în aceeaşi măsură, s-au extins şi aşteptările cetăţenilor UE. De-a lungul timpului a devenit din ce în ce mai evident că integrarea economică – oricît de importantă ar fi şi oricît de importante ar fi consecinţele ei politice – nu poate ţine locul forţelor politice, deoarece, iniţial, ele au determinat integrarea şi coeziunea europeană.

În absenţa acţiunii acestor forţe, scopurile formulate în urmă cu cîţiva ani de Consiliul de la Lisabona – pînă în 2010, Europa să devină cea mai competitivă regiune economică, să ajungă la o rată a ocupării forţei de muncă aptă să susţină creşterea, să dobîndească prosperitate şi justiţie socială – au dispărut din agenda publică. Nu numai că obiectivele de la Lisabona au fost depăşite de evenimente, dar ele n-au funcţionat în folosul sporirii coeziunii europene. Ele nu sînt şi nu pot deveni motoarele coeziunii interne necesare Uniunii Europene; forţele economice nu pot acţiona independent furnizînd coeziune şi identitate politică. Pentru a funcţiona ca o unitate politică viabilă şi vitală, Uniunea Europeană are nevoie de un fundament mai solid.

Nu e o întîmplare faptul că integrarea economică nu este suficientă pentru a asigura reforma politică. Integrarea economică nu poate, prin ea însăşi, să ducă la integrarea politică deoarece *pieţele nu pot produce o solidaritate politică suficient de flexibilă*. Solidaritatea – în sensul iniţial de comunitate civică – e vitală, deoarece piaţa dominată de competiţie dă naştere unor puternice forţe centrifuge. Pieţele pot crea baza economică a politicii şi sînt deci o condiţie indispensabilă unei structuri politice. Dar ele nu pot crea integrarea politică a Uniunii. Speranţele iniţiale, conform cărora unitatea politică a Uniunii va fi consecinţa Pieţei europene comune, s-au dovedit a fi iluzorii.

Uniunea politică europeană impune coeziune politică, o comunitate de legături politice coordonată solidar. Ambele, şi viitorul Uniunii, şi dimensiunea integrării politice, vor depinde de coeziunea forţelor politice şi de comportamentul lor adecvat în momentele de criză.

După ce au recunoscut această realitate, ţările Uniunii Europene au adoptat deliberat calea integrării politice. Procesul constituţional al Uniunii exprimă această decizie. Dar cîtă integrare politică este necesară şi cît de puternică, sub raport politic, trebuie să fie viitoarea Uniune? *În ce scop* are nevoie Uniunea de *competenţe politice pentru a acţiona*?

În primul rînd, ordinea economică nu evoluează într-un spaţiu fără valori. Ea are nevoie de o structură legală şi de protecţie, de dezvoltarea instituţiilor necesare, de stabilirea şi de aplicarea de către stat a unor standarde, a unor obligaţii făurite şi acceptate de popoare. O ordine economică efectivă şi corectă trebuie să aibă consecinţe exprimate în morală, în obiceiuri, în speranţele fiinţelor umane şi în instituţiile lor sociale. De aceea, modul cum spaţiul european economic mai larg – Piaţa Comună – se armonizează cu valorile cetăţenilor europeni – aşa variate cum sînt ele – a încetat să mai fie o problemă academică. Este o chestiune fundamentală sub raport politic. Nevoia constantă a exprimării politice a Europei reflectînd valorile cetăţenilor europeni e la fel de semnificativă ca şi funcţionarea pieţei comune înseşi.

În al doilea rînd, Uniunea Europeană, a cărei dimensiune reală a devenit evidentă odată ce Piaţa Comună şi-a stabilit regulile definitive, are nevoie de instituţii politice cu funcţii legislative, administrative şi judecătoreşti. Doar prin dezvoltarea unor asemenea instituţii (de exemplu, o structură de guvernare economică aptă să regleze evoluţia monedei comune) cu o legitimitate politică asigurată poate fi creată o entitate politică vitală şi viabilă. E de sperat că procesul constituţional al Uniunii şi adoptarea Tratatului Constituţional care decurge, vor asigura o legitimitate durabilă structurilor instituţionale ale unei Europe politic constituite. Tratatul Constituţional intenţionează definirea unităţii politice a Uniunii.

În al treilea rînd, Uniunea are nevoie de împuterniciri politice pentru a acţiona, deoarece se confruntă cu o miriadă de noi misiuni: depăşirea consecinţelor îmbătrînirii populaţiei europene; reglementarea, politică şi legală, a dorinţei oamenilor de pe tot globul de a emigra în Uniune; rezolvarea problemei inegalităţii crescînde, rezultat direct al sporirii emigraţiei, ca şi al extinderii Uniunii; menţinerea păcii într-o lume globalizată.

Factorul spiritual ca sursă a unităţii

Unde pot fi găsite forţele de coeziune ale noii ordini politice dacă interesele comune produse de integrarea economică nu mai fac faţă? Noi credem că vechile forţe, cele care au însufleţit unificarea europeană, nu mai sînt suficient de puternice pentru a asigura o adevărată coeziune politică şi e necesară *căutarea unor noi surse de energie în cultura comună europeană*.

Ceea ce nu înseamnă, desigur, că forţele utile pînă acum nu vor mai juca nici un rol în viitor. S-a schimbat doar semnificaţia relativă a forţelor de coeziune existente şi contribuţia lor relativă la viitoarea unitate a Europei. Odată ce vechile forţe ale integrării – dorinţa de pace, ameninţările externe şi creşterea economică – îşi pierd din eficienţă, vor creşte inevitabil importanţa şi rolul culturii comune europene – factorul spiritual va deveni sursă a unităţii şi coeziunii pentru integrarea europeană.

În acelaşi timp, sensul valorilor comune europene trebuie înţeles mai profund şi trebuie sporită eficienţa lui politică. Simpla enumerare a valorilor comune europene nu este suficientă ca bază a unităţii europene, deşi Carta drepturilor de bază, inclusă în Tratatul constituţional, dă indicaţii în acest sens. E firesc, deoarece orice tentativă de codificare a „valorilor europene" se confruntă inevitabil cu varietatea punctelor de vedere divergente, naţionale, regionale, etnice, sectare şi sociale. Diversitatea interpretărilor nu poate fi eliminată printr-un tratat constituţional, chiar dacă va fi susţinut de interpretări legislative şi judiciare.

Şi totuşi, în pofida acestor dificultăţi de definire, e în afara oricărei îndoieli că există un spaţiu cultural european comun: tradiţiile, idealurile, aspiraţiile sînt adesea interconectate şi în acelaşi timp în tensiune unele faţă de altele. Aceste tradiţii, idealuri şi aspiraţii ne adună împreună într-un context împărtăşit şi fac din noi cetăţeni „europeni", oameni capabili să realizeze unitatea politică şi o Constituţie trăită şi recunoscută de toţi ca „europeană".

Spaţiul comun cultural european nu poate fi ferm deli-

FILARMONICA "GEORGE ENESCU"
în colaborare cu
INSTITUTUL POLONEZ din Bucureşti

Ateneul Român
Marţi 22 februarie 2005, ora 19

Recital
ILINCA DUMITRESCU - pian
MARIN CAZACU - violoncel

Program
FRYDERYK CHOPIN

Piese pentru pian
2 Mazurci (fa diez minor, op. 6 nr. 1; la minor, op. 67 nr. 4)
2 Impromptus (nr. 1 în la bemol major, op. 29; "Fantaisie - Impromptu", op. 66)
Nocturna în do diez minor, op. 27 nr. 1
2 Valsuri (do diez minor, op. 64 nr. 2; mi minor, op. posth.)
Balada nr. 1 în sol minor, op. 23

Sonata în sol minor pentru violoncel şi pian, op. 65

Biletele se vând la casa Ateneului Român,
marţi-vineri, între orele 12-19
tel: 315 68 75

PARTENERI MEDIA:
DILEMA VECHE
SAPTESERI

publicitate

mitat şi definit; graniţele lui sînt în mod necesar deschise, nu doar din cauza ignoranţei noastre, ci în principiu, deoarece cultura europeană, Europa însăşi nu e un „fapt". *E o misiune şi un proces.*

Ce este cultura europeană? Ce este Europa? Sînt întrebări mereu pe ordinea de zi. Atît timp cît ne referim la Europa prezentă şi nu doar la cea a trecutului, nu se pot da răspunsuri definitive. Identitatea europeană trebuie permanent negociată de către popoare şi instituţii. Europenii trebuie să se adapteze – ei şi instituţiile lor – aşa încît valorile europene, tradiţiile şi concepţiile de viaţă să poată coexista eficient. În acelaşi timp, Uniunea şi cetăţenii săi trebuie să facă să dăinuie valorile lor, ca bază a identităţii comune în condiţiile unor schimbări permanente.

Europa şi identitatea ei culturală depind deci de confruntarea constantă cu ceea ce e nou, cu ceea e altfel, cu ceea ce e străin. De aceea problema identităţii europene va fi rezolvată, în parte, de legile privind imigraţia şi, tot în parte, de negocierile cu noii membrii şi de termenii acceptării lor. Nici una dintre ele – nici imigraţia, nici accesul noilor membri – nu pot fi determinate *a priori* pe baza unor definiţii fixe, statice, a unui catalog de „valori europene".

Fermierii polonezi şi cultura europeană

Dacă Europa nu este un fapt, ci o misiune, atunci nu pot fi stabilite odată pentru totdeauna nici graniţele ei, fie ele interne sau externe. Graniţele Europei trebuie mereu renegociate. Nu graniţele geografice sau naţionale mărginesc spaţiul cultural european – mai curînd acesta din urmă determină spaţiul geografic european, un spaţiu în principiu deschis.

Ceea ce de asemeni înseamnă că *spaţiul cultural european comun nu poate fi definit în opoziţie cu culturile naţionale*. Fermierii polonezi şi muncitorii englezi nu trebuie să considere „cultura europeană" ca un element străin sau ameninţător. Din acelaşi motiv cultura europeană nu poate fi definită *în opoziţie cu o anume religie* (cum ar fi Islamul). Conţinutul culturii europene nu e o problemă filozofică, posibil de rezolvat *a priori;* nu e nici măcar o problemă istorică. E o chestiune care necesită acele decizii politice apte să etaleze semnificaţia tradiţiilor în raport cu misiunile viitoare ale Uniunii Europene.

Cultura europeană, spaţiul deschis mereu supus redefinirii, nu formează nici ea de la sine unitatea europeană. Această unitate solicită o dimensiune politică şi deciziile care decurg din ea. Dar cultura comună europeană e ceea ce dă politicii posibilitatea de a transforma Europa într-o entitate politică unitară.

Totuşi, unitatea Europei *nu este o misiune politică*. Politica poate crea doar condiţiile de bază ale unificării europene. Europa însăşi este mult mai mult decît un construct politic. Este un complex – o „cultură" – instituţională, idei şi aşteptări, obiceiuri şi sentimente, stări de spirit, amintiri şi proiecte: ele sînt „cleiul" care ţine Europa la un loc – şi toate acestea alcătuiesc temelia necesară fundamentării construcţiei politice. Acest complex – am putea vorbi despre societatea civilă europeană – este în centrul identităţii politice. El defineşte condiţiile unei politici europene de succes precum şi limitele intervenţiei de stat şi a celei politice.

Pentru a construi coeziunea necesară unităţii politice, politicile europene trebuie să susţină apariţia şi dezvoltarea societăţii civile în Europa. Prin aceste instituţii ale societăţii civile cultura noastră comună europeană poate deveni o realitate. Dar asta înseamnă că şi politicienii şi instituţiile statului trebuie să fie gata să-şi recunoască limitele. Această autolimitare implică acceptarea unei culturi politice a Europei compatibile cu sensul comunitar înrădăcinat în cultura comună europeană. Ca să pretindă ca bază a identităţii politice cultura europeană comună şi istoria, instituţiile politice ale Europei trebuie să corespundă aşteptărilor născute de tradiţiile culturale europene. În particular, exerciţiul puterii politice trebuie să se bazeze pe o conducere convingătoare şi transparentă şi nu să se exprime prin acţiunile birocratice ale unei legitimităţi dubioase. Descentralizarea discuţiei publice şi a procesului de decizie este teribil de importantă. Doar descentralizarea poate face dreptate diversităţii culturale şi bogăţiei de forme a organizării sociale care întregesc societatea civilă europeană.

Dacă ţările Europei vor dezvolta împreună o uniune politică viabilă, oamenii din Europa trebuie să fie pregătiţi pentru *solidaritatea europeană*. Această solidaritate trebuie să fie mai puternică decît solidaritatea universală – legătura (presupusă reală) dintre toate fiinţele umane – şi determină ajutorul umanitar.

Solidaritatea europeană – disponibilitatea de a umbla la portofel şi de a-ţi dedica viaţa altora pentru că şi ei sînt europeni – nu poate fi impusă de sus. E necesar ceva mai mult decît *solidaritatea instituţională*. Indivizii europeni trebuie să se simtă solidari. Cînd *solidaritatea individuală* lipseşte, solidaritatea întemeiată pe instituţii nu poate transforma politicile în realitate.

Tendinţele culturale, intelectuale, economice şi politice din ultimele decenii – nu în ultimul rînd promovarea individualismului – au dus la eroziunea multor forme de solidaritate socială. Criza statului social poate fi înţeleasă ca o consecinţă a acestor evoluţii. Eroziunea poate fi resimţită şi în contextul recentei extinderi europene: ea se reflectă în dorinţa din ce în ce mai redusă – în comparaţie cu precedentele extinderi – a cetăţenilor din vechile state membre să întindă o mînă de ajutor, economic şi politic, noilor veniţi.

Întărirea solidarităţii pan-europene este una din misiunile cele mai importante pe termen lung a politicilor europene. În încercarea de a îndeplini această misiune nu trebuie să ne lăsăm legănaţi de iluzia că necesitatea solidarităţii poate fi satisfăcută doar prin măsuri instituţionale. Mai curînd ar fi necesar ca măsurile instituţionale să fie susţinute de disponibilitatea populaţiei de a da dovadă de propriul spirit de solidaritate. E important să dăm solidarităţii mai curînd un sens şi dimensiuni active şi prospective decît pasive şi retrospective: trebuie redefinită în termenii noilor misiuni cărora trebuie să le facă faţă Europa şi nu victoriilor trecute în împărţirea bogăţiei noastre cu membrii existenţi ai Uniunii.

Ce aduc noii membri la masa comună?

Extinderea Uniunii la ţările din fostul Imperiu sovietic devine o provocare specială pentru solidaritatea europeană. Modul cum vom rezolva această provocare va fi decisiv pentru viitorul Europei.

Cum va altera această extindere condiţiile solidarităţii europene? Ce aduc noii membri la masa comună? Vor fi, aşa cum mulţi se tem, cheltuitori şi, traumatizaţi de totalitarism şi în absenţa unei puternice tradiţii iluministe, vor încetini sau chiar vor opri procesul democratizării Uniunii? Din cauza apropierii istorice şi strategice cu Statele Unite vor frustra aspiraţiile europene pentru o politică externă comună? Sau poate că noii membrii ai Uniunii nu o vor expune doar unor noi pericole, ci îi vor oferi şi noi bune perspective de evoluţie?

Anul 1989 a aruncat Europa într-o epocă nouă. Nu a creat doar posibilitatea extinderii Europei spre fostul Est comunist. A îmbogăţit Europa. Iată de ce noii membrii, în pofida slăbiciunii lor economice, trebuie consideraţi parteneri egali în Uniune. Ei trebuie să dea forma noii Uniuni alături de vechii membrii. Şi noi trebuie să căutăm elementele europene din tradiţiile şi experienţele lor.

Posibilitatea istorică a renaşterii dată în 1989 Uniunii Europene s-a datorat în bună măsură răscoalelor revoluţionare ale popoarelor din Europa condusă de comunişti. Revoluţiile din Europa de Est au fost *dovada puterii solidarităţii societăţii civile*. Ele sînt cea mai bună dovadă că adevăratul realism politic trebuie să ţină seama de aceste legături – şi nu doar de interesele înscrise în cimentul şi mortarul instituţiilor politice.

În căutarea forţelor capabile să favorizeze coeziunea şi identitatea Uniunii Europene, *problema rolului public al religiilor europene* e deosebit de important.

În ultimele cîteva secole, societăţile europene democratice, învăţînd dintr-o tragică experienţă, au încercat să elimine religia din sfera politică. S-a considerat, pe bună dreptate, că religia desparte, nu împacă. S-ar putea să fie la fel şi astăzi. Dar religiile europene au şi potenţialul de a aduce popoarele europene la un loc, şi nu de a le separa.

Noi credem că prezenţa religiei în sfera publică nu poate fi redusă la rolul public al Bisericii sau la relevanţa socială a concepţiilor religioase explicite. Mult timp, religiile au fost o componentă inseparabilă a diverselor culturi europene. Ele sînt active „dedesubtul suprafeţei" instituţiilor de stat şi politice; ele au efecte asupra societăţii şi indivizilor. Rezultatul este noua bogăţie a formelor religioase întrepătrunse cu sensuri culturale.

Chiar în Europa, unde modernizarea şi secularizarea par a merge mînă în mînă, nu se poate concepe viaţa publică în afara religiei. Puterea de coeziune a comunităţilor, a credinţelor religioase europene trebuie susţinută şi dezvoltată în folosul coeziunii noii Europe. Riscurile implicite nu trebuie subestimate. Ele includ posibila invazie a sferei publice de către instituţiile religioase, tot aşa cum există şi ameninţarea ca religia să fie folosită pentru justificarea conflictelor etnice. E cazul să ne aducem aminte că multe dintre conflictele aparent religioase au avut cauze sociale sau politice şi că măsurile sociale pot contribui la stingerea lor, înainte de a primi o încărcătură religioasă.

Problemele privind rolul public al religiei în Europa au reapărut recent la suprafaţă din cauza războaielor din Balcani, a imigraţiei musulmane în Europa şi (pînă acum, mai puţin dramatic) din cauza perspectivei ca Turcia să devină un membru al UE. *Chestiunea relevanţei politice a Islamului* este partea principală a acestei legături.

Fireşte, e greu de negat că prezenţa mereu sporită a variatelor forme ale Islamului în spaţiul public european oferă şi noi ocazii, dar şi noi ameninţări pentru integrarea europeană. Se pun sub semnul întrebării ideile curente despre spaţiul public. Printre musulmanii europeni există tendinţa de a desprinde religia lor de contextul cultural şi social al patriei lor şi acest lucru are consecinţe potenţial periculoase. Dar singura cale posibilă pentru o soluţionare a problemelor puse de Islam în Europa constă în înţelegerea consecinţelor transplantării Islamului în contextul european, nu în confruntarea frontală între abstracţiile „Europei creştine" şi ale „Islamului".

Europa atribuie un sens intelectual şi cultural rolului său în lume. Are acest sens un impact? Impactul e derivat din măsura în care Europa recunoaşte că înseşi trăsăturile identităţii sale europene au valori inerente şi ele fac imposibilă negarea datoriei de solidaritate faţă de non-europeni. Această definiţie globală a solidarităţii impune Europei obligaţia de a contribui, în acord cu posibilităţile, la asigurarea unei lumi a păcii şi la lupta împotriva sărăciei. Dar în pofida acestei chemări globale, nu există justificare pentru încercarea de a impune altor popoare o listă de valori, folosind instituţiile comune europene de politică externă şi de apărare.

Dilema fundamentală a politicii externe europene provine din tensiunea dintre logica păcii şi logica unităţii. Europa se vede pe sine ca pe o zonă a păcii şi a comunităţii de valori. Această dilemă nu poate fi rezolvată *a priori*. Nu există o esenţă a Europei, o listă precisă, fixă de valori europene. Nu există o „finalitate" a procesului de integrare europeană.

Europa este un proiect al viitorului. Cu fiecare decizie, nu doar zona ei de pace, instituţiile ei, ordinea ei politică, economică şi socială, ci şi identitatea şi autodeterminarea sînt puse în chestiune şi în dezbatere. Aşa s-a întîmplat în toată istoria europeană. Capacitatea Europei de a se modifica mereu şi de a se reînnoi a fost şi rămîne cea mai importantă sursă de succes şi de unicitate. Acest izvor trebuie mereu împrospătat şi trebuie să capete o formă instituţională: prin politici europene, prin societatea civilă, prin forţa culturii europene. În cele din urmă totul se poate rezuma aşa: noi trebuie să susţinem şi să ne folosim de moştenirea noastră europeană şi să nu permitem ca ea să piară.

Octombrie 2004

traducere de Magdalena BOIANGIU

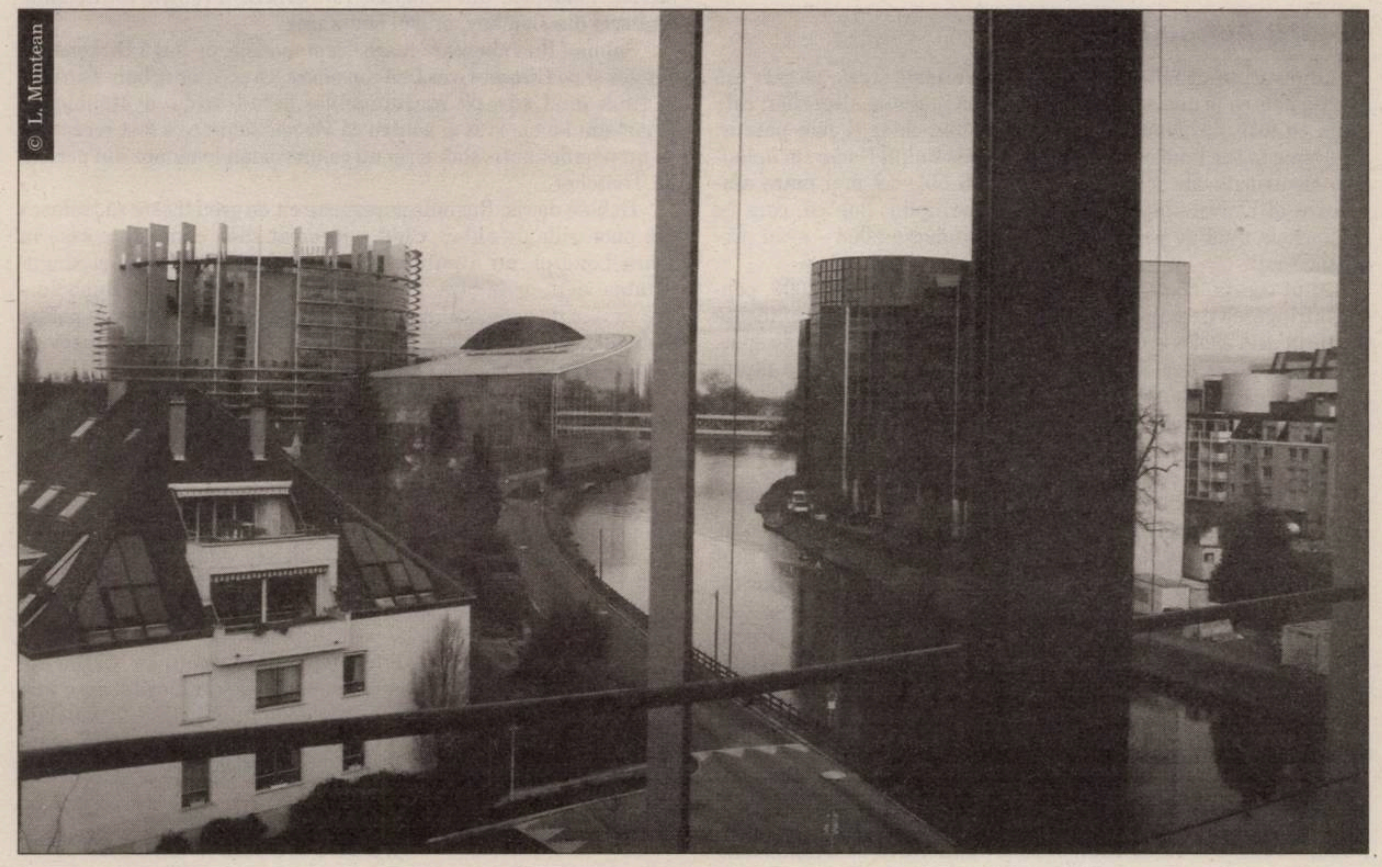
© L. Muntean

Wolf LEPENIES

Jurnalul de la Princeton (II)

Wolf Lepenies este o personalitate marcantă a vieţii academice din Germania. Este profesor de sociologie la Freihe Universität Berlin şi rector al Wissenschaftskolleg Berlin. A publicat numeroase cărţi de sociologia culturii, istorie şi teorie a literaturii şi politologie. Este distins cu premiul Alexander von Humboldt (1984) şi numeroase alte premii pentru merite culturale. Este membru în American Academy of Arts and Sciences, Aspen Institute Berlin, Royal Swedish Academy of Sciences. În octombrie şi noiembrie 2004 a fost invitat la Institute for Advanced Study. Reluăm în cele ce urmează a doua parte a jurnalului publicat de sociolog în cotidianul Die Welt.

DIE WELT

vineri, 29 octombrie

Campanie electorală în Quakertown

„L-am uitat pe John!" Autobuzul, care tocmai pleacă de la Princeton Shopping Center, se opreşte. John este o figură de carton în mărime naturală înfăţişîndu-l pe John Kerry. Barbara Blumenthal şi-a ţinut promisiunea. Îşi va sărbători ziua de naştere la *canvassing:* sîmbătă o să meargă din casă în casă pentru a-i convinge pe oameni să voteze cu Kerry.

Noi, cei din Berlin, sîntem „observatori internaţionali". Însoţim grupul de activişti, dar nu avem voie să ne băgăm în vorbă. În total, sîntem cam 20 de membri de partid, majoritatea cupluri, tineri sau mai bătrîni, studenţi, profesori, casnice sau *business people.* Unii fac asta pentru prima oară, alţii au mai făcut-o şi în alţi ani electorali. Ţinta noastră e Quakertown, la o jumătate de oră distanţă de Philadelphia. Pennsylvania este unul dintre acele *swing-states* – state în care procentele celor doi candidaţi sînt foarte apropiate – care va decide soarta alegerilor.

În autobuz ni se explică ce avem de făcut. Fiecare membru al grupului de la Princeton va pleca pe traseu alături de un localnic şi de un şofer. Quakertown a fost împărţit în zone pe care fiecare participant va trebui să le acopere. Sînt vizaţi în primul rînd alegătorii indecişi; fanii declaraţi ai lui Bush sau ai lui Kerry nu mai pot fi convinşi să-şi schimbe opinia. Reacţia fiecărui cetăţean vizitat la domiciliu trebuie consemnată cu atenţie într-o foaie de observaţie. Activiştii nu au voie sub nici un motiv să intre în casele oamenilor. Foarte important: este interzis prin lege să lase manifeste electorale în cutiile poştale. Acestea pot fi strecurate sub preş. Unii repetă pe roluri ce au de făcut: *Hi, I am Susan and on behalf of the Democratic Party...*

În Quakertown sîntem întîmpinaţi de comitetul regional nr. 154 al Partidului Democrat. Ni se distribuie broşuri electorale şi pachete cu mîncare. Plouă. Îl însoţesc pe Dirk, un profesor de istorie de la Princeton, şi încerc să-i fiu de folos ţinînd rînduiala documentelor şi păstrînd creioanele la adăpost de ploaie. În fiecare casă sîntem întîmpinaţi de figurile fantomatice, îngrozitoare, ale dovlecilor de Halloween care contrastează flagrant cu politeţea de care dau dovadă cei mai mulţi locuitori. Uneori sîntem luaţi peste picior. Intrăm într-o casă unde soţul şi soţia ne spun că vor vota cu George W. Bush. „Dar avem printre noi şi un democrat!" „Cine este el?" „Cîinele!" Dirk ştie meserie: vorbeşte calm şi convingător.

Altfel decît ne-am fi aşteptat, găsim peste tot alegători hotărîţi. La un moment dat, nimerim peste o tînără profesoară care e încă nehotărîtă. Timp de un sfert de oră, Dirk o îmbrobodeşte şi femeia pare că se lasă convinsă. Dirk îi mulţumeşte: astea sînt cele mai importante alegeri din viaţa lui, poate chiar şi din a ei, statul Pennsylvania este foarte important pentru rezultatele generale, Bucks County e important pentru Pennsylvania, în fine, Quakertown e foarte important pentru Bucks County. Moment în care duduia se sperie şi zice că nu-şi poate asuma uriaşa răspundere a bunăstării naţiunii americane. Preferă să nu meargă la vot.

Cînd ne adunăm în autobuz, constatăm cît de diferite sînt experienţele pe care le-a trăit fiecare. În total, am vizitat peste 300 de gospodării. Într-un parc de rulote locuiau aproape numai alegători ai lui Bush. Alţii au spus că nu-l iubesc pe Kerry, dar că îl vor vota din cauza războiului din Irak. Nehotărîţi n-au prea fost. Această excursie nu i-a adus lui Kerry mai mult de o duzină de voturi. Democraţii din Quakertown nu ştiu cum să mai mulţumească voluntarilor din Princeton. Astăzi au fost vizitate de activişti ai Partidului Democrat peste 100.000 de case din Pennsylvania. Pe drumul de întoarcere, atmosfera din autobuz este entuziastă. Ajungem la Princeton şi bucuria se mai domoleşte: şoferul, pe care l-am întrebat la plecare cu cine va vota, nu şi-a schimbat opinia. Va vota cu Bush.

joi, 4 noiembrie

Trebuia să mergem în Ohio

Ziua alegerilor. Deşi s-a anunţat că va ploua, la Princeton e vreme frumoasă. Să fie un semn bun? Pentru cine? La Institut nu se vorbeşte decît despre alegeri. Cuvîntul pe care îl aud cel mai des este „nervos". Toţi speră ca soarta alegerilor să nu se decidă, ca în 2000, la tribunal. Clifford Geertz spune că ar fi o catastrofă dacă unul dintre candidaţi ar cîştiga la mustaţă şi s-ar pune din nou problema legitimităţii. Americanii urăsc remizele. Ele au fost eradicate din (aproape) toate sporturile. Pentru ei, cel mai prost rezultat ar fi 269-269 din voturile marilor electori. Marile magazine oferă *Election Day Sale.* Un magazin se foloseşte de dubla semnificaţie a cuvîntului *tie* (care în engleză înseamnă şi „nehotîrît", dar şi „cravată") într-un slogan comercial: „The only tie we want to see today is your tie!". Pe prima pagină a ziarului *The New York Post* apare o poză cît toate zilele a lui George W. Bush. Mesajul e clar, cuvintele sînt de prisos. *New York Times* nu numai că îl susţine deschis pe John Kerry, dar mai oferă şi alte recomandări pentru alegerile care au loc astăzi pe tot cuprinsul statului. La pagina de opinie găsim două coloane absolut identice ca dimensiuni: o pledoarie pentru Bush şi o alta, nu mai puţin convingătoare, pentru Kerry. Şi aici se vede cît de împărţită e ţara.

În camera de zi tronează John, figura de carton a lui John Kerry pe care am luat-o cu noi în Pennsylvania. La petrecerea oferită de Blumenthal au apărut aproape toţi activiştii cu care am fost la Quakertown. *Ora 20.* Starea de spirit e excelentă. Kerry cîştigă detaşat în New Jersey, deşi aici se preconizase o luptă strînsă. La Princeton, alegerile pentru Congres sînt cîştigate de democraţi. *Ora 21,00:* Bush conduce, cum era de aşteptat, cu 156 de voturi la 112. Nu numai ţara, ci fiecare stat şi fiecare circumscripţie electorală sînt divizate. Nordul şi Sudul statului şi Ohio par să fie două state rupte din două lumi diferite. *21,35:* Bush cîştigă în Florida. Acum, totul depinde de voturile din Pennsylvania şi Ohio. *22,20:* tensiunea creşte, Kerry cîştigă detaşat în Pennsylvania. Excursia noastră electorală a dat roade. Acum, scorul e 207-199 pentru George W. Bush. Poate trebuia să mergem şi în Ohio. După miezul nopţii: în Ohio încă se mai votează. Cei mai mulţi dintre noi merg la culcare. Ora *6,30* dimineaţa: scorul e 254-252. George W. Bush va cîştiga, a căpătat cu trei milioane de voturi mai mult decît John F. Kerry, dar va dura încă mult şi bine pînă cînd se vor fi numărat toate voturile din Ohio. Republicanii, care au cîştigat alegerile pentru Congres, vorbesc despre o „alunecare de teren". Pe preşedintele Americii îl aşteaptă vremuri grele. O să aibă multe de făcut pentru unitatea acestei ţări divizate. Sînt multe de făcut în interiorul SUA pentru ca politica externă americană să se poată bucura de un sprijin internaţional mai puternic. Acum 60 de ani, George Kennan, marele diplomat american şi membru al IAS, nota în jurnalul său: „Sînt oare americanii în stare să priceapă cît de încurcată este problema apărării teritoriului patriei? Sau să înţeleagă cît de multe mai sînt de făcut pentru îmbunătăţirea condiţiilor sociale? Sau să vadă cît de înguste sînt graniţele care separă capacitatea de ripostă externă şi tipul nostru specific de democraţie? De-abia cînd vor înţelege toate acestea, americanii îşi vor putea înfrîna entuziasmul legat de posibilităţile pe care le oferă deşerturile tăcute ale Orientului Mijlociu şi, ca nişte copii dezamăgiţi, dar cu conştiinţa datoriei, se vor ocupa de aceste regretabile lacune şi de problemele propriei lor ţări".

Aceste fraze ale lui Kennan, care a sărbătorit anul trecut, la Princeton, 100 de ani, au astăzi, în ziua alegerilor, o rezonanţă profetică. Kennan a scris aceste rînduri la Bagdad.

vineri, 12 noiembrie

În ţara perdanţilor

„Bine aţi venit în ţara perdanţilor!" Această frază, pe care am auzit-o pentru prima oară cu o săptămînă înaintea alegerilor, este acum cu atît mai actuală. În engleză suna chiar şi mai patetic. „Welcome to the land of the losers!", a spus Ralph Nader, în aplauzele entuziaste ale mulţimii. „Mc Cosh 50", cel mai mare amfiteatru al Universităţii Princeton, era arhiplin. Bobocii, care îşi vor încheia studiile peste patru ani – promoţia 2008 – erau prezenţi cu toţii.

Anul acesta, Nader nu mai este responsabil, ca în 2000, pentru înfrîngerea democraţilor. Deşi candidatura sa a fost calificată drept un gest egoist şi o naivitate politică, Nader are ceva de spus. El le reproşează democraţilor şi republicanilor deopotrivă faptul că nu acordă suficientă atenţie problemelor fundamentale ale societăţii americane: creşterea sărăciei şi discriminarea.

Ralph Nader are trăsăturile ascetice ale unui tribun al poporului. Aplauzele cele mai puternice le-a stîrnit atunci cînd a spus că nu îl deranjează faptul că a pierdut: „Pierzi, pierzi şi iarăşi pierzi. Iar şi iar. Pînă cînd, într-o bună zi, vei cîştiga". Sala e în picioare. Ovaţii. Studenţii, care în viaţa cotidiană şi în mass-media sînt expuşi unei retorici a învingătorilor, aplaudă ca nişte apucaţi. Nader – ca toţi asceţii – nu prea are simţul umorului. Culmea e că reuşeşte să stîrnească hohote de rîs. A absolvit, în 1955, Universitatea Princeton. Povestea cu mîndrie despre parada anuală a Universităţii, o paradă la care participă toate promoţiile trecute. Grupa sa – cea a promoţiei '55 – a primit cele mai multe aplauze. Şi asta nu pentru că publicul l-ar fi apreciat în mod deosebit pe Nader sau politica sa. Nader a avut bafta ca printre înaintemergătorii săi – cei din promoţia '54 – să se afle un alt absolvent al Universităţii Princeton pe care lumea nu prea îl are la inimă: Donald Rumsfeld. Americanii or să-şi amintească de toamna anului 2004 mult timp după ce vor fi uitat de dezbaterile electorale dintre Bush şi Kerry. Îşi vor aminti de această toamnă pentru că ea a condus la prăbuşirea celui mai mare mit al perdanţilor din istoria sporturilor. În 1918, echipa de baseball Boston Red Sox cîştiga, pentru a cincea oară consecutiv, cupa campionilor din SUA, aşa-numita World Series. Doi ani mai tîrziu, patronul echipei, a cărui prietenă capricioasă îl costa o avere, a fost nevoit să vîndă pentru suma de 100.000 de dolari pe cel mai bun *pitcher* al său echipei rivale New York Yankees. George Hermann Ruth, supranumit „The Babe", sau „The Bambino", a fost probabil cel mai bun jucător de baseball din toate timpurile. De atunci, New York Yankees a cîştigat de 26 de ori cupa campionilor, iar Boston Red Sox niciodată. *The Curse of the Bambino,* blestemul lui Bambino, apăsa din greu pe umerii echipei din Boston. Pentru fanii celor de la Red Sox, New York ajunsese un „Imperiu al Răului", pentru că pierdeau toate meciurile decisive împotriva vreunei echipe din New York. Nici în această toamnă nu au scăpat de blestem. În primele trei meciuri, cei din Boston au pierdut în favoarea yankeilor, dar în cele din urmă, cînd nimeni nu mai spera nimic, au reuşit imposibilul: au cîştigat patru meciuri consecutive, au intrat în finală cu St. Louis Cardinals şi au cîştigat World Series. Atunci cînd Red Sox au reuşit, cu o săptămînă înaintea alegerilor, să înfrunte blestemul, democraţii şi-au spus că e semn bun: John F. Kerry e originar din Boston. Dar speranţa democraţilor s-a transformat repede în disperare: Curt Schilling, cel mai bun *pitcher* al Boston Red Sox, s-a alăturat echipei de campanie a republicanilor şi i-a îndemnat pe alegători să voteze cu George W. Bush. Democraţii nu au pierdut alegerile pe 2 noiembrie, ci încă din 27 octombrie, atunci cînd prin victoria celor de la Boston Red Sox asupra St. Louis Cardianals s-a pus capăt blestemului lui Bambino.

joi, 18 noiembrie

Rushdie vs. *vacile engleze*

Joi după-amiază au loc la Universitate cel mai interesante conferinţe. Greu de ales. De această dată vorbesc, din păcate la aceeaşi oră, fostul ministru al Apărării, Robert McNamara, despre politica nucleară americană şi Salman Rushdie despre „Oraşul şi romanul". După săptămîni întregi de campanie electorală şi dezbateri politice, aleg literatura.

Pentru conferinţa lui Rushdie trebuiau comandate din timp bilete. Deşi mă aşteptam la măsuri de securitate speciale, intru în amfiteatru fără să fiu supus vreunui control. Zeci de studenţi se îngrămădesc la podium pentru a obţine un autograf de la Rushdie. De-abia cu puţin timp înainte de începerea conferinţei intră în sală un poliţist, însă doar pentru a conduce o studentă oarbă la locul ei.

Salman Rushdie savurează normalitatea acestei ieşiri la scenă: îşi scoate haina, îşi suflecă tacticos mînecile polovărului, intră în vorbă cu studenţii, încercînd să uite că de ani de zile primeşte ameninţări cu moartea.

De multă vreme n-am mai fost martor al unei conferinţe atît de bune. Rushdie e incredibil de hazos, dar nici o glumă pe care o face nu e un scop în sine, ci de fiecare dată un mijloc prin care cimentează o teză sau ilustrează o anumită stare de fapt. Recunoaşte, cu francheţe, faptul că a „furat" de la autorii englezi – drept răzbunare că englezii au luat, pentru atîta timp, India din mîinile indienilor. De furat, a furat mai ales de la Dickens – „the guy who invented Christmas" – şi de la Jane Austen.

Nu a furat de la nişte străini: Rushdie îi descrie pe Dickens şi pe Jane Austen ca pe nişte autori „indieni". E absolut fascinant: personajele feminine din romanele lui Jane Austin, „trapped in husband-hunting" îi amintesc de femeile din India, la fel precum scenele londoneze din romanele lui Dickens îi reînvie lui Rushdie amintiri din Bombay, oraşul său natal.

Salman Rushdie, care îi are drept modele, pe lîngă Dickens, pe Borges şi pe Günter Grass, se consideră un scriitor urban. *Fatwah*-ul (îndemnul adresat musulmanilor de a-l ucide) ayatollahului Khomeini l-a enervat şi pentru că *Versete satanice* a fost receptată ca un pamflet anti-islamic, şi nu ca un roman londonez din perioada Thatcher.

Hohote de rîs: Rushdie povesteşte cît de greu îi este să trăiască din onorariile de autor. Cînd a încercat să-şi cumpere o casă în afara Londrei, nu a putut suporta liniştea, curăţenia şi singurătatea vieţii de la ţară. Pentru a adormi – povesteşte Rushdie – are nevoie de zgomotul maşinilor de gunoi, de sirenele de poliţie şi de un grad satisfăcător de poluare a aerului. „Fiecare muget mi se pare fatal. Ţara asta e pentru vaci."

După conferinţă, mergînd prin beznă spre Institut, cu gîndul la această ultimă frază a lui Rushdie, dau nas în nas cu un superb exemplar masculin al speciei *odocoileus virginianus.* E vorba despre o specie de cerbi care a divizat populaţia oraşului Princeton. Unii cred că aceşti cerbi sînt ca o ciumă şi că trebuie eliminaţi imediat; ceilalţi vor să asigure fiecărui exemplar o viaţă cît mai bună. Nici un căţel, oricît ar fi de mititel, nu are voie să iasă pe stradă fără lesă, în vreme ce turme întregi de cerbi se plimbă nestingherite prin cele mai populate cartiere ale oraşului, deposedînd sistematic toate grădinile de podoabele florale.

Berlinezii îşi amintesc, bineînţeles, de mistreţii lor. Cerbii din Princeton mai au ceva în comun cu porcinele din Berlin: nu e voie să fie ucişi în oraş. Evident, la Princeton interdicţia este valabilă doar pentru armele de foc. Vînătoarea de cerbi cu arc şi săgeată este permisă. În America nu trăiesc doar cow-boys, ci şi indieni.

(va urma)

traducere de Matei MARTIN

Sever VOINESCU

scrisori de nicăieri

Reconstruiri

Cît de misterios atîrnă stelele de cer! Ies de la film în aerul de gheaţă al nopţii şi mă domină fără rest un sentiment de grijă: înţeleg că, de fapt, totul *stă să cadă*. Senzaţie abisală că imensitatea atîrnă de un fir de păr. Blond. Toate lucrurile îmi par atît de fragile, încît mă tem pentru ele cu intensitatea unei crize de anxietate. Ceva mic, infinitezimal e de-ajuns să prăbuşească tot ceea ce are aparenţă de munte milenar. Echilibrul lumii mi se pare precar, insuportabil din cauza nesiguranţei sale. Respiraţia mea este un atentat periculos la ordinea Universului. Coaja sa subţire, spuzită cu stele, se poate crăpa oricînd, la orice gest brusc pe care îl fac. Stabilitatea e, în realitate, imponderabilitate, iar măreţiile nu sînt altceva decît timidităţi gingaşe. Cum de poate fi totul atît de fragil?

Muzica. Mă urmăreşte muzica aceea a lui Samuel Barber. Adagio pentru coarde opus 11. Cu ani în urmă, îmi exersam stilul imaginînd moartea unui balerin bolnav de SIDA ca pe un dans pe această muzică. Vroiam să descriu într-o proză o agonie coregrafică şi adagio-ul acesta trebuia să fie muzica inspiratoare. Nu am putut produce mare lucru. Ceea ce rămînea pe hîrtie în cuvinte nu era nici măcar comparabil cu emoţia copleşitoare pe care o am cînd aud acest Adagio. Tăiam cu cerneală neagră tot ce scriam. M-am oprit după cîteva încercări, convins că nu am talentul să pot pune în cuvinte experienţa mişcărilor melancolice şi deznădăjduite ale ansamblului de coarde. Cînd a scris în 1936 acest Adagio, Barber era sub impresia unor pasaje din Virgiliu în care se descrie cum un fir de apă devine rîu năvalnic. Emoţia ascultătorilor este, de bună seamă, de altă natură, din moment ce Adagio pentru coarde a servit ca muzică mortuară la catafalcul a doi preşedinţi americani: Roosevelt şi Kennedy. Un critic muzical scrie despre muzica aceasta că *„este ca un arc lung care începe încetişor, apoi se construieşte tot mai solid pînă ajunge la punctul maxim care e copleşitor şi apoi coboară calm spre un sfîrşit tăcut“*. Altul zice aşa: *„această muzică dovedeşte pe deplin două lucruri, că marile idei sînt esenţialmente simple şi că nu orice este popular este de proastă calitate“*. În altă parte, altul comentează aşa: *„această muzică rămîne neo-romantică în fraza sa, dar se pot identifica lesne şi influenţe contemporane“*. Şi altul: *„muzica lui Barber este măiastru construită pe structurile şi sensibilităţile romantice şi este, deopotrivă, lirică, complexă ritmic şi bogată armonic“*. Uite, vezi, de-aia au dreptate mulţi melomani să evite cronicile. Ce au toate formulele astea de-a face cu emoţia mea? Nimic. Prefer această notă din jurnalul unei studente îndrăgostite de muzica lui Barber. *„Am cîntat Adagio pentru coarde unui vechi prieten care mă asculta aşezat nemişcat pe duşumea. După ce am terminat a zis atît «Uau». La fel cred şi eu.“* Mă afund în fotoliu, închid ochii şi, iritat de fumul iute al ţigării, mă întreb cum o fi sunat acest Adagio cînd a fost cîntat pentru prima dată, la New York, sub bagheta marelui Toscanini. De data asta nu mă poate ajuta nimeni. Imposibil de ajutat fiind, mă simt bine.

Înfrîngerea. Cînd înşeli, ai pierdut. Pierzi totul, te pierzi pe tine însuţi în magma unor palpitaţii şi vinovăţii nedesluşite. Acolo unde fugi înşelînd, nu e nimic. Rămîi tu cu fuga ta.

Căutarea. E atît de uşor să faci să dispară totul. Nu e vorba de ţesătura de iluzii zisă *Maya* prin Orient. E vorba de căutarea îndîrjită, penibilă, vulnerabilă, fără scop şi fără vlagă. Sînt tendinţele adînci din noi, ca nişte forţe oarbe venite de prin hăuri insondabile, cu care răspundem tentaţiilor şi sînt tentaţiile pe care le născocim singuri ca să răspundă tendinţelor adînci din noi. E ceva complicat, ca un stufăriş abundent de baltă. Cînd lumea însăşi devine labirintică în faţa căutărilor simple şi cînd drumul înapoi nu mai este posibil. Asta e. Acum am nimerit-o.

Plutirea. *„Ceva pluteşte“* – notează scriitorul în manuscrisul său, după ce taie cu pastă groasă rînduri întregi. Îmi vine în minte vitrina celebrei librării pariziene de lîngă cafeneaua „Flore“. 172, Boulevard Saint-Germain. Era octombrie sumbru şi librăria făcea reclamă unei cărţi. Pe toată suprafaţa vitrinei se putea vedea o pagină de manuscris a cărţii, mărită la dimensiuni de banner publicitar. Toate rîndurile, scrise cu migală, erau tăiate de linii continue trase fără ezitare, cu cerneală neagră, de autorul nemulţumit cu lectura propriei proze. Undeva la mijlocul paginii, deasupra unui rînd tăiat, scris cu aceeaşi cerneală neagră care masacrase totul rînd cu rînd, un singur cuvînt, singurul cuvînt netăiat de pe întreaga pagină înnegrită, singura vocabulă care merita să rămînă acolo şi care respira iertată de sufocarea liniei tăietoare: *„l'ennui“*. Atît. Acum, scriitorul taie tot şi scrie *„Ceva pluteşte...“*. Atît.

Visul. Căderea visului ei pînă la stadiul jalnic al visului lui. Dimineaţă devreme, după amor, se văd pentru prima dată la lumina zilei care se naşte. Ea îi mîngîie umărul gol, atletic. El nu ştie să o mîngîie la fel, dar ştie să o privească viril. Văzînd această scenă te întrebi care dintre ei se iluzionează mai tare. Nu ştiu de ce, dar iluzia ei mă doare, în vreme ce iluzia lui mă enervează. Apoi, la ora prînzului, amîndoi dansează în parc, printre frunze căzute. Ea ţine mîna pe umărul lui într-o prelungire tandră a gestului auroral. El o priveşte cu aceiaşi ochi apucători şi o ţine pe după talie. Prin oraşul meu, lumea se întreabă *De ce iubim femeile?* Dacă vrei să ştii de ce, ia de citeşte. Tot nu ai priceput? Spre seară, totul se termină. Nu mai rămîn decît senzaţii imprecise, melancolii, remuşcări, dezamăgiri, regrete – materiale de reconstrucţie. Vivat postmodernismul!

Sfîrşit. La sfîrşitul sfîrşitului, doar poezia va fi în stare să mărturisească cît de cît veridic despre ceea ce am trăit noi pe-aici. Şi violoncelul.

Se cuvine să dedic acest text domnului Christoffer Boe, regizor de film, născut pe 1 mai 1974 în urbea daneză Rungsted Kyst, pe care nu l-am cunoscut niciodată şi care habar nu are de existenţa şi de problemele mele şi care, tocmai de aceea, a putut realiza filmul *Reconstruction*, tradus la noi, cu dorinţa tipic românească de a nu lăsa nici un prilej de îndoială, *Reconstruirea unei iubiri*. Ca să fie clar.

libertatea de impresie

Surprize

Un cauciuc spart prin Austria m-a îndreptat către un service. Nu era o vulcanizare ca la noi, ci un mic garaj dintr-o localitate de munte, unde particularul Franz repara maşinile concitadinilor. Cînd am intrat în curte, Franz tocmai pleca şi mi-a făcut semn să las roata stricată (pe care eu deja o schimbasem cu cea de rezervă) şi să revin a doua zi. Chiar m-am bucurat că nu mai trebuie să aştept pînă lipeşte el cauciucul şi că voi putea trece în ziua următoare să-l iau gata reparat. A doua zi, am găsit roata deja umflată rezemată de poarta garajului. Am vrut s-o iau şi să întreb cît mă costă. Franz a scos însă capul de sub capota unei maşini şi a zis: „moment!“. A pus un băiat să ia roata şi s-o bage undeva înăuntru, în vreme ce el s-a reîntors sub capota acelei maşini care se încăpăţîna să nu pornească. Era, după cîte mi-am dat sema, automobilul unui cunoscut. Acesta, ca şi mecanicul, se uita nedumerit la motor. Din cînd în cînd, cei doi schimbau molcom unele impresii. Franz se tot ştergea pe mîini cu o cîrpă şi părea că se gîndeşte la ce mai are de făcut. Eu... aşteptam. După minute bune, am simţit că e cazul să-i reamintesc de prezenţa mea. A dat din mînă, semn că ştie foarte bine şi a zis din nou: „moment!“, după care s-a reaplecat asupra motorului stricat. Părea că se mişcă din ce în ce mai încet, în timp ce răbdarea mea scădea vertiginos. Iritat, l-am întrebat de ce durează atît, dar n-am reuşit să scot altceva decît... un nou „moment!“. Şi aşa, din *moment* în *moment*, povestea a durat aproape o oră, în care eu, nevenindu-mi să cred ce mi se întîmplă, mi-am adus aminte de viteza băieţilor de la amărîtele vulcanizări româneşti. În sfîrşit... motorul maşinii în lucru a pornit şi Franz şi-a trimis băiatul să-mi aducă roata, iar el m-a invitat în biroul lui, să-mi ia banii. Am înţeles atunci, într-un fel, gîndirea lui... să-i zicem nemţească: nu putea să-mi taie chitanţă pînă nu-şi termina treaba de care se apucase (chiar dacă roata mea era gata, trebuia să aştept pînă se elibera el). Nu mai spun şi că am fost lăsat s-o pun singur în portbagaj, ucenicul austriac neostenindu-se cu gesturi de acest fel. Am plecat enervat şi intrigat la culme, amintindu-mi de o păţanie similară din Turcia. Acolo am mers odată la „otolastic“ (aşa se zice la vulcanizarea lor), unde pe lîngă că am constatat mulţimea cuvintelor comune (taman, cric, capac, cauciuc), am primit un ceai cald de la patron şi mi s-a reparat şi schimbat roata în cîteva minute, fără să trebuiască să mişc vreun deget. Şi preţul a fost, evident, diferit faţă de cel din Austria.

Andrei MANOLESCU

Iaromira POPOVICI

bazar

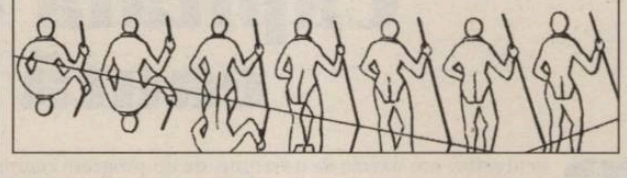

Poetul-patron din Sinaia

În Sinaia, spre piaţă, te ciocneai de un chioşc intelectual: doi bărboşi cu figuri asemenea îţi ofereau muzică progresivă şi cărţi ezoterice. Acum, bărboşii au rămas, dar chioşcul s-a transformat în trei magazine, toate cu nume neobişnuite: „Stand by“, „Flower Power“ şi „Micuţa Marie“. Cele trei lăcaşuri ale comerţului sînt mici, dar cochete. Primele două reprezintă o combinaţie între haine, cărţi, discuri şi jucării. Pînă aici, nimic neobişnuit. Doar că aproape toate obiectele de acolo sînt de bună calitate, alese cu gust şi expuse într-un mod intim, nepretenţios, şi-n acelaşi timp la îndemînă. N-ai să găseşti acolo veşminte şocante, de firmă, dar poţi avea mici descoperiri tandru-estetice, de tipul unui pulover pastel, pufos, pe care ţi l-ai dorit, sau al unui fular şmecher. De asemenea, dai de ultimele apariţii Humanitas, discuri cu muzică simfonică, cărţi în engleză pentru copii sau jocuri inteligente. E adevărat că lucrurile astea îţi sînt la îndemînă, mai ales în Bucureşti, în multe magazine. Alăturarea lor însă, mai ales în contextul sinaiot, e una armonioasă, dar şi surprinzătoare: pe scurt, buticurile în cauză au atmosferă.

Patronii sînt soţii Radi, amîndoi ingineri, şi în momentul de faţă locuiesc în Comarnic. Cel de-al doilea bărbos este asociatul dlui Radi, George Avanu, pictor şi fotograf. Familia Radi a fost întreprinzătoare şi creatoare şi înainte de revoluţie: pe vremea lui Ceauşescu, soţul şi soţia pregăteau, pentru sărbători, mărţişoare şi felicitări, din conuri, ghinde sau scoici, pe care le vindeau colegilor de serviciu şi cunoştinţelor. După revoluţie, soţii Radi au urmat tiparul clasic al micilor întreprinzători – „cetăţeni“ obişnuiţi, fără un „spate“ special: din propriile economii, plus cîteva salarii adunate, au întemeiat o cafenea la Comarnic, cu muzica şi filmele atunci la modă. Povestea continuă previzibil, dar într-un mod optimist: cei doi soţi s-au mutat la Sinaia cu serviciul (pe care şi-l păstraseră în paralel cu cafeneaua), au apărut invariabilele restructurări ale anilor de tranziţie, d-na Radi a rămas fără loc de muncă. Şi-aşa a apărut primul magazin din Sinaia, întîi un chioşc, devenit apoi „Stand By“.

Codruţ Radi, soţia şi dl Avanu nu au făcut simplu comerţ, ci şi un soi de culturalizare şi popularizare: au promovat cartea de filozofie şi genul parapsihologic, care, pe vremuri, nu se puteau citi decît tras la xerox şi prost tradus. *Best-seller*-uri au fost *Efectul de piramidă*, *Antichităţile iudaice* – a lui Flavius, cărţile lui Steiner – de filozofie ocultă, ba chiar şi Kant, Hegel şi Aristotel. Pînă acum 4-5 ani, şi sinaioţii cumpărau cărţi. Totuşi, cei mai fideli clienţi au rămas turiştii.

Ca să-şi menţină cifra de afaceri, firma a trebuit să se extindă: aşa au apărut celelalte două magazine, „Flower Power“ – mai mult o librărie, iar „Micuţa Marie“ – evident, un magazin pentru copii. Sediile sînt cu chirie, cei doi Radii nereuşind să ia, încă, un spaţiu propriu. Rentabilitate există, mai bine-zis, afacerea nu merge în pierdere. Într-un an au reuşit să-şi ia o maşină, în anul următor, o alta, cu o parte a banilor au pus bazele unei case.

Gusturile dlui Radi se explică şi altfel: micul întreprinzător sinaiot a rămas, tot timpul, şi poet. Deja este la cel de-al treilea volum de poezii, *Punţile dinspre deşert* (Editura Anima, 2004), din care vă dăm doar un exemplu: „Vînt deşertăciunii geamăn / Restului zădărnicit / Mă pîndesc un colţ tîrziu / Ascunziş cuprins de teamă / Şovăind printre hăţişuri / Căpătîi după durere / Pentru cel din urmă seamăn“.

Dacă am fost prea entuziastă, de vină a fost farmecul descoperirii. Mi-a plăcut să fiu cea care află, printre lucrurile simpatice ale unui butic, un patron – autor de poezii ce au fost asemănate cu haiku-urile de către literaţii sinaioţi.

*Cum e Bucureştiul se ştie. Că există, totuşi, încercări de a-i schimba aspectul proletar şi neîngrijit – dat de mulţimea blocurilor monotone, pe de o parte, şi de condiţiile precare ale caselor vechi, pe de alta – e un lucru mai puţin cunoscut. În ce măsură Primăria, specialiştii şi ONG-urile reuşesc să ducă la bun sfîrşit asemenea proiecte, aflăm din pagina de faţă. (**I. P.**)*

Adina ROSETTI

Capitală europeană caută viziune

Bucureştiul are nevoie de o viziune, de un program coerent şi unitar, pentru a deveni Capitala europeană la care visăm cu toţii. Autorităţile (centrale şi locale) ar trebui să fie motorul care să impulsioneze şi să direcţioneze energiile creatoare şi financiare pe drumul cel bun, iar specialiştii (arhitecţi şi urbanişti) – cei care să se implice activ, prin realizarea de proiecte.

Ce se întîmplă însă concret?

Proiectul se întoarce

Deşi aparent nu se observă nici o schimbare, totuşi cel puţin în privinţa reabilitării Centrului istoric al Capitalei, intenţiile bune au început să apară şi sînt la un pas de materializare.

Dl arhitect **Nicolae Lascu,** prorector al Facultăţii de Arhitectură şi Urbanism „Ion Mincu":

„Noi am realizat un PUZ (plan urbanistic zonal) al Centrului istoric al Capitalei, luînd în considerare posibilitatea de modernizare a sa, astfel încît să devină zona cea mai importantă a oraşului. Pentru acest proiect, care a fost aprobat de către Consiliul Municipal în decembrie 2004, există şi va începe, probabil anul acesta, o finanţare BERD (Banca Europeană de Reconstrucţie şi Dezvoltare) pentru înlocuirea infrastructurii. Toate reţelele vor fi înlocuite şi se va reface în paralel şi pavimentul. Noi am prevăzut ca zona Lipscani să fie exclusiv pietonală, ceea ce-i va creşte gradul de atracţie. După aceea, problema faţadelor este a fiecărui proprietar în parte. În mod normal, proiectul este operaţional, trecînd de ciclul lung al aprobărilor. Oricine doreşte acum să facă o intervenţie în acest perimetru, trebuie să se supună regulilor stabilite în acest proiect."

Sună frumos, chiar dacă probabilitatea de a exista mici „abateri" de la aceste reguli de urbanism – care încearcă să restabilească armonia zonei, plecînd nu de la partea estetică, cum s-a mai încercat, ci de la cea utilitară – poate fi foarte mare, dacă e să fim cîrcotaşi.

Cu ajutorul acestei finanţări BERD, de 9,5 milioane de euro, ce se vor investi în reabilitarea străzilor şi a infrastructurii Centrului istoric, se încearcă revitalizarea sa şi astfel, creşterea interesului investitorilor privaţi, care nu vor mai fi descurajaţi să investească în renovarea şi cosmetizarea construcţiilor. Pînă atunci, însă...

Drumurile duc la primărie

„Primăria nici nu poate aloca sume din bugetul public pentru repararea caselor particulare" – spune dl **Adrian Bold,** arhitect-şef, Departamentul de Urbanism şi Amenajarea Teritoriului din cadrul Primăriei capitalei.

„Pentru prima fază, însă, înainte ca mecanismul să înceapă să se deruleze singur (piaţa privată să intervină în reabilitarea unor arii de monument), Primăria trebuie să fie cea care dă tonul. Încercăm să creăm condiţiile pentru ca zona să devină interesantă."

Unele clădiri cu valoare istorică au fost deja renovate de investitori privaţi, reintrînd astfel în circuit, aflu de la proprietara unui birou de arhitectură, ai cărui clienţi – au cumpărat astfel de clădiri pe care acum le reconsolidează sau extind. E drept că unii dintre ei, străini, habar nu aveau că au achiziţionat o clădire cu valoare de patrimoniu şi au aflat cu stupoare că trebuie să păstreze faţada şi să obţină avize de la Ministerul Culturii pentru aprobarea proiectului, ceea ce probabil le-a mai scăzut nivelul entuziasmului.

Totuşi, mirarea nu cred să le fi fost atît de mare ca aceea a cetăţeanului – care a constatat că, potrivit planului de urbanism, prin casa lui trecea duios o intersecţie – cetăţean care aştepta cuminte la Primărie să i se rezolve „mica problemă"...

Revenind la Primărie, acolo unde duc toate drumurile Capitalei, am încercat să aflu un răspuns la problema, la fel de spinoasă ca şi a Centrului Istoric, a blocurilor de locuinţe...

Blocul nostru cel de toate zilele

Încotro ne îndreptăm deci?

„Aici soluţiile sînt mai reduse" – mă informează din start dl Adrian Bold. *„A face nişte operaţii de reabilitare a blocurilor, ca în Berlinul de Est, de exemplu, presupune nişte costuri foarte mari, dar şi o mobilitate a rezidenţilor din acel bloc. O soluţie ar fi să avem un stoc – de care nu dispunem în acest moment – de locuinţe sociale."*

Pe scurt, aflu că nu există nici un proiect în acest sens. Proprietarii pot face credite cu dobîndă avantajoase, pentru reconsolidare sau renovare, dar oricum există oameni care nu pot să suporte nici aceste costuri.

Viziunea e sublimă, dar...

De ce? Cine trebuie să aibă această responsabilitate? – sînt întrebările pe care le pun, obsesiv. Dl Bold îmi dă un răspuns surprinzător, în spatele căruia ghicesc o umbră de dezamăgire.

„Deocamdată nu există un proiect clar, politicile locale şi guvernamentale de pînă acum au fost mai curînd reactive, decît active. Nu există o divizie strategică a Primăriei, care să se ocupe de viitorul oraşului. Ceea ce s-a făcut în Bucureşti în ultimul deceniu e exact opusul dezvoltării durabile. Toată lumea critică Primăria pentru gropile din asfalt, dar nimeni nu o critică pentru lipsa de viziune, cu privire la adaptarea oraşului la populaţia, parcul auto şi activităţile crescînde."

Să fie de vină oare iar banii, eterna şi fascinanta problemă a lipsei de fonduri?

„Nu îmi pun problema banilor. Ceea ce nu avem de ajuns în momentul de faţă sînt proiectele! Există multe tipuri de finanţări, unele nerambursabile (fonduri Phare), care aşteaptă proiecte. Avem potenţial mai mulţi bani decît proiecte. Numai că e o lipsă de viziune! În momentul în care vom destina o parte a bugetului public spre proiecte, atunci se vor rezolva şi problemele de execuţie pe baza finanţărilor de care vorbeam. Tonul îl dau întotdeauna conducerea şi specialiştii" – încheie dl Bold.

Ies din clădirea Primăriei, în oraşul gri, dar totuşi prietenos, care mă înconjoară, convinsă că la mijloc – între specialişti şi finanţatori, între vizionari şi investitori, între proiectele fiabile şi fondurile nerambursabile – e „doar" o problemă de comunicare.

Stela GIURGEANU

Cui îi (mai) pasă de Bucureşti?

Este un oraş bîrfit de toată lumea. Este un oraş murdar. Este un oraş ridiculizat de comparaţiile-clişeu ale perioadei interbelice ai cărui locuitori sînt „mitici"-zaţi în continuu de către ştirile televizate. Nu sînt luate în serios acuzele adresate administraţiei.

Este un oraş îmbătrînit înainte de vreme, un oraş pentru care nimeni nu mai are nici o vorbă bună. Un oraş pe care nu-l mai priveşti, iar dacă totuşi o faci, o faci doar pentru a-l critica.

Proiectul Lipscani

În 2001-2002 zona Lipscani a fost scena proiectului *Un Bucureşti frumos*, un parteneriat între Guvernul României, Primăria Capitalei şi UNDP (Programul Naţiunilor Unite pentru Dezvoltare). Proiectul trebuia să dureze trei ani şi, încercînd să combine partea socială cu cea urbanistică, viza reabilitarea Centrului istoric. Latura socială privea integrarea şi ajutorarea copiilor instituţionalizaţi, cei care, împlinind vîrsta de graţie, erau nevoiţi să părăsească orfelinatele; şcolarizarea pe şantier le-ar fi adus, după trei ani, o calificare la locul de muncă şi o locuinţă. Pe latura urbanistică, timp de un an, s-au refăcut cîteva străzi şi s-au renovat cîteva faţade. S-a mers pe un principiu aplicat cu succes în străinătate, principiul „bulgărele de zăpadă": dacă administraţia arată interes într-o anumită zonă, automat apar investitorii, care ar fi tras după ei alţii şi alţii.

Însă, cum marea parte a banilor trebuia să vină de la Guvern, finanţarea nu a putut suporta decît o intervenţie mai mult... scenografică (adică doar repararea faţadelor), neputîndu-se lucra la consolidare şi la reabilitarea interioară a spaţiilor. Proiectul, care trebuia să dureze trei ani, a fost oprit după un an.

ONG-ul

Sediul este anticamera terasei Facultăţii de Arhitectură, de pe care, pentru prima oară, am văzut frontispiciul Universităţii.

„Încercăm, în primul rînd, să provocăm dialogul între specialişti, să facem conexiuni între oamenii care, deşi lucrează în aceleaşi domenii, nu se cunosc. Încercăm să punem lucrurile în mişcare, aducînd problemele oraşului pe agenda publică."

Înfiinţată în 2001, ATU (Asociaţia pentru Tranziţie Urbană) funcţionează mai mult pe bază de voluntariat. *„Ca majoritatea ONG-urilor"* – îmi specifică **Anca Ginavar,** directorul executiv, în timp ce mă serveşte cu o cafea şi mă strecoară de-a lungul unui zid, pînă spre „birou". Adică spre o măsuţă rabatabilă cu un calculator şi două scaune. „Sediul va mai fi micşorat" – mă avertizează, făcînd parcă introducerea discuţiei, *nimeni nu a zis că va fi uşor.*

Mi se spune că ONG-ul de pe terasă este alcătuit dintr-un grup de urbanişti şi profesionişti din domenii adiacente, care au toţi acelaşi scop. Redefinirea conceptului de urbanism. Facilitarea dialogului. Identificarea şi rezolvarea blocajelor din sistem. *„Unul dintre motivele principale este să fim intermediari între cetăţeni şi administraţie, pentru că, la momentul actual, aceasta este veriga lipsă. Cetăţenii încă nu îşi cunosc drepturile legale şi obligaţiile."*

Înghit găluşca şi mărturisesc. Spun că, de fapt, nu am habar despre drepturile pe care se presupune că le-aş avea şi că, în afară de a nu arunca hîrtii pe jos, nu ştiu ce obligaţii civice aş mai putea îndeplini... Aflu că oamenii pot *„şi trebuie"* să se ducă la şedinţele consiliului local, dar că *„pe lîngă faptul că nu ştiu, nici nu cred că au disponibilitatea necesară. Ca să nu mai spun că, pînă la urmă, este şi o problemă de sărăcie. Ei se zbat să plătească întreţinerea, nici nu se gîndesc să discute despre dezvoltarea urbană."*

Dar – insist – lăsînd la o parte grijile materiale, care ar fi pînă la urmă obligaţiile civice?

„Este mai mult obligaţia morală... Oamenii trebuie să participe la luarea deciziilor care privesc oraşul în care locuiesc. Într-un fel vede lucrurile utilizatorul de zi cu zi, pensionarul care se duce la policlinică, sau mama care îşi plimbă copilul cu căruciorul şi altfel urbanistul care probabil trimite doar un sociolog pe teren. Fiecare trebuie să se implice pentru ameliorarea habitatului."

Ameliorararea habitatului? Surîd amar şi îmi amintesc de vecina mea care an de an încearcă să pună temeiul unei grădiniţe de zarzavat şi flori, pe peticul de pămînt din faţa blocului. Vecina mea nu izbuteşte pentru că administraţia sparge trotuarul pentru izolarea firelor electrice, sparge strada pentru revizia conductelor de apă... etc., etc...

Căminele de familişti

O suprapunere de cutii jilave şi negre, respirînd înspre stradă doar prin nişte găuri pe post de ferestre. Sînt ostracizate la margine de Bucureşti, ca o colonie de oameni bolnavi izolaţi de societate.

Pentru reabilitarea acestor clădiri, Anca Ginavar îmi spune că trebuie luate în considerare două aspecte. Unul social *(„dacă pentru reabilitarea construcţiei se găseşte o soluţie financiară şi tehnică, ce te faci cu familiile care stau acolo? Unde le muţi?")* şi unul tehnic, arhitectural-urbanistic: *„Acum cîţiva ani, cred că la Timişoara, arhitectul Şerban Sturdza a făcut o reabilitare interesantă, care însă a fost, practic, o reciclare. Dacă se schimbă funcţiunea, transformarea căminului în clădiri de birouri, de exemplu, reabilitarea e posibilă."*

Există, bineînţeles, şi categoria *„singura soluţie e demolarea"*, în care căminele *„absolut sinistre"* de la Autogara Militari pot intra cu succes.

Cum se poate trăi mai bine la bloc?

G.A., pensionar, îmi spune că, dacă ai instinct de conservare, te poţi adapta şi traiului la bloc. Cum „ăştia nu dau căldură", o serie de improvizaţii au început să îşi facă apariţia (nu numai) în apartamentele de trei camere din Drumul Taberei. Problema cu căldura şi apa caldă şi-a găsit soluţionarea în găurirea zidului băii, cel dinspre dormitor şi a strecurării, prin gaură, a unui furtun; furtunul fiind conectat într-o parte la calorifer, în cealaltă, legat de ţeava chiuvetei, asigură căldură şi apă caldă non-stop.

Acum cîţiva ani, ATU a iniţiat o anchetă printre blocurile din Capitală. Problemele depistate nu au surprins pe nimeni. Structura. Vechimea construcţiilor şi a instalaţiilor. Lipsa izolării termice (ferestre care nu se mai închid bine, pereţi care pierd uşor căldura) duce, inevitabil, la ridicarea notei de plată la întreţinere. Pe timpul verii, supraîncălzirea apartamentelor de la ultimul etaj. Pe timpul iernii, agentul termic care se răceşte în ţevile neizolate ale instalaţiilor...

Cu toate acestea... pe de o parte, mulţi dintre locatarii intervievaţi s-au declarat mulţumiţi de condiţiile în care trăiesc, *(„pentru unii, dacă şcoala este aproape, metroul şi piaţa există şi ele în vecinătate, au apă şi lumină, totul este perfect. Se mulţumesc cu puţin.")*, iar pe de alta... lipsa banilor condiţionează neimplicarea.

Renovarea clădirilor, amenajarea spaţiilor exterioare, lucrările de izolare termică... toate costă. Şi costă mult. Cum, după revoluţie, majoritatea locatarilor şi-au cumpărat apartamentele, devenind astfel proprietari, problemele care ţineau de Stat s-au transferat asociaţiilor de bloc, acestea fiind cele care trebuie acum să îşi rezolve problemele şi să îşi găsească finanţatori. *„Proiectul nostru încerca să explice oamenilor avantajele reabilitării, ajutîndu-i totodată să identifice finanţatorii. Am pus în vedere asociaţiilor de locatari programul de reabilitare termică a Ministerului, un program prin care Ministerul finanţează 30% din lucrări, în condiţiile în care Asociaţia de locatari vine cu restul de bani."*

Da, dar pentru a face rost de restul de bani, adică 70% din costurile proiectului, oamenii ar fi fost nevoiţi să facă un credit ipotecar. Cum foarte mulţi nu au bani nici de întreţinere, au cu atît mai puţin să investească în reabilitarea termică a blocului, iar ideea creditului ipotecar, a girării cu apartamentul, a fost refuzată din start.

...Spre sfîrşitul interviului, oftez. Păi, bine... oamenii sînt săraci; autorităţile nu dau prea mare importanţă... Se mai poate face ceva?

„Lucrurile nu sînt uşor de schimbat – mi se răspunde – *dar cred că oamenii au început să îşi schimbe modul de gîndire; mizînd pe rolul de comunicator-facilitator putem spune că aici ONG- ul nostru şi-a atins obiectivele. Însă este nevoie şi de un manager inteligent la cîrma Primăriei, cu o echipă care să ştie să facă management urban, nu doar politică şi, nu în ultimul rînd, este nevoie de o societate civilă articulată care să vrea într-adevăr să participe la formularea politicilor urbane."*

Robert TURCESCU

alte glasuri, alte păreri

Copiii himerelor

„Ce vrei tu să te faci cînd o să fii mare?“ E una dintre cele mai cunoscute întrebări ale lumii şi marchează începutul dilemelor existenţiale. Cînd eşti pus încă de la 2-3 ani să răspunzi unei atît de complexe interogaţii, care implică, pe lîngă o profundă cunoaştere a realităţii înconjurătoare, şi o necesară capacitate de a anticipa mişcările de pe piaţa muncii, e de presupus că vei ajunge, la vremea semnării primului contract, să fii un individ împăcat cu alegerea făcută. Desigur, pînă pe la 5 ani, sînt de înţeles clasicele schimbări de orientare profesională care cuprind un spectru larg, de la doctor la fotbalist, *via* pilot de avioane, profesor şi retur. După această vîrstă însă, apar primele opţiuni corect argumentate şi în deplin acord cu lumea înconjurătoare. E concluzia pe care am tras-o după o discuţie avută cu doi puşti de grădiniţă al căror viitor profesional părea a fi, după propriile lor declaraţii, extrem de bine stabilit: unul dintre ei voia să se facă Patriciu, celălalt – Năstase.

Dincolo de partea amuzantă a întîlnirii cu micuţii mei parteneri de dialog, se ascunde un adevăr trist. O enormă derută privind viitorul lor profesional a luat în stăpînire tinerii români, rătăcindu-i între dorinţa de a face ceea ce-şi doresc şi a alege o meserie doar pentru avantaje financiare. Cazurile fericite în care gloria, banii şi bucuria de a face ceea ce-ţi place se întîlnesc pe acelaşi palier sînt din ce în ce mai puţine şi nu intră în discuţie decît pentru a demonstra, în ultimă instanţă, că speranţa moare ultima. În rest, pentru cei mai mulţi dintre tinerii aflaţi la vîrsta deciziilor importante legate de meseria pe care o vor avea, probabil, o viaţă întreagă, decid soarta, norocul sau întîmplarea.

Nici n-ar putea fi altfel. Şcoala românească produce, de ani mulţi, serii lungi de absolvenţi cu diplome şi specializări fără căutare. Facultăţile – de stat sau particulare – au devenit laboratoare bizare, în care se experimentează soiuri noi de şomeri de lux, cărora li se lipeşte în frunte, pe post de etichetă, o inutilă diplomă de licenţă. În fiecare bloc din România există, cel puţin, un absolvent de Drept sau Jurnalistică, un medic fără rezidenţiat sau măcar o licenţiată în Litere, pe care patru, cinci sau şase ani de cursuri şi examene nu-i ajută cu nimic. Ajutorul de şomaj e acelaşi, iar banii primiţi la negru din meditaţii sau din cine ştie ce comisioane nu ies mai mulţi dacă-i numeri în trei limbi străine.

Dinel Staicu are doctorat, Mischie – aşijderea – şi umblă vorba că şi celebrul Corneliu Iacubov s-ar fi învîrtit de o asemenea lucrare. Trei exemple, printre multe altele, care demonstrează ce mizerie cumplită s-a adunat pe treptele de sus ale unei imaginare scări a valorilor ordonate după criteriul titlurilor universitare. Adăugaţi la toate cele de mai sus succesul financiar sau mediatic al lui Gigi Becali, încercaţi să vă închipuiţi răspunzînd la întrebarea „Ce vrei să te faci cînd o să fii mare?“ şi veţi intra brusc în pielea unuia dintre sutele de mii de adolescenţi care privesc derutaţi la ceea ce se întîmplă cu România. Iar pe aceşti copii nu-i poate ajuta nimeni, nici

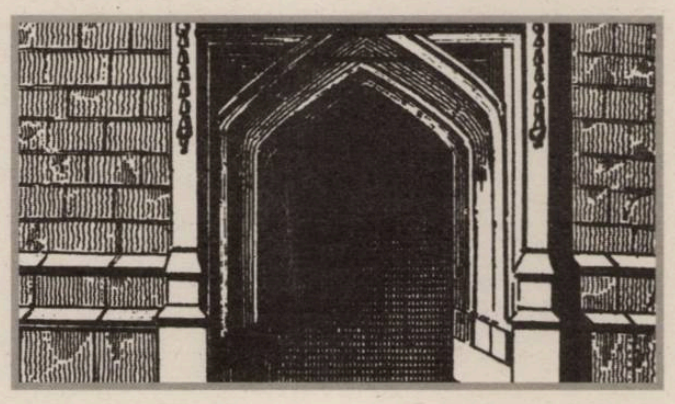

părinţii lor – şomeri cu diplomă de licenţă sau vînzători de cartofi cu titluri universitare – şi nici dascălii lor, uitaţi de Guvern prin cancelarii cu ore multe şi bani puţini. Ce să le spună? Că nu mai e nici o scofală să fii om cu carte în România anilor din urmă? Că e mai bine să fii oier decît profesor?

Lipsiţi de orice fel de îndrumare, copiii României se pregătesc să împuşte francul visîndu-se Patriciu sau Năstase. Nimic rău, pînă la urmă, dar ce meserie au domnii respectivi e greu de spus. Sînt un hibrid ciudat, rezultat din încrucişarea omului politic cu omul de afaceri, iar roadele acestei combinaţii au crescut în cincisprezece ani mari cît toată România, lăsînd în urmă un amestec ciudat de teamă şi invidie, din care se iveşte, la răstimpuri, o nouă generaţie de rătuţiţi care se închină visului de a avea bani şi putere.

ODATĂ CE NE-AU LĂMURIT CARE-I TREABA CU GAZONUL ACESTEI PLANETE, URMAŞII ABISALULUI INTRĂ ÎN ACŢIUNE

● La Clermont-Ferrand, nişte studenţi (pacifişti, ecologişti, altermondialişti – cum altfel?!) au împînzit oraşul cu afişe pe care scrie, mare, „L'OTAN FAIT LA GUERRE“ („NATO face război“)... Odată ce ne-au lămurit ce NU trebuie să facă NATO, urmaşii lui Candide ar trebui poate să ne spună şi ce ar trebui să facă acesta: să asigure securitatea mitingurilor de la Porto Allegre? Să cîrpească stratul de ozon? Să salveze balenele? Uneori, există sloganuri mai idioate chiar şi decît cei care le cumpără. (**a. l. ş.**)

● Emma Nicholson povesteşte pentru *Cotidianul:* „Mă aflam în România, cîndva pe la începutul lui 2000. Stăteam la Hotel Marriott şi am ieşit seara tîrziu, cînd era deja întuneric, îndreptîndu-mă pe jos către un alt hotel, aflat la vreo zece minute distanţă... Am remarcat faptul că sînt urmărită de trei bărbaţi care se ascundeau după stîlpii de pe marginea drumului. I-am văzut uşor, pentru că era destul de pustiu pe stradă. În mod clar nu erau infractori, pentru că m-ar fi atacat sau ar fi încercat să-mi fure ceva, nu m-ar fi filat, pur şi simplu. Şi nu erau acolo nici ca să mă păzească, pentru că nu s-ar fi ascuns aşa şi nu ar fi părut speriaţi că i-am văzut. M-am întors şi le-am spus: «De ce nu veniţi lîngă mine? Ar fi mai plăcut pentru noi toţi!». Cînd m-am întors la ei, au încercat să se pitească mai bine şi s-au făcut că plouă. Au continuat să se ţină după mine. Atunci m-am dus drept la ei şi le-am dat adresa unde mergeam, zicîndu-le: «Uite care-i treaba – ori mergeţi cu mine, ori ne întîlnim acolo, dar nu vă mai ţineţi aşa după mine!». Atunci au rupt-o la fugă. Nu mă deranjează să fiu urmărită. Sînt o persoană publică şi oricine de pe planeta asta vrea să mă urmărească n-are decît s-o facă. Singurul lucru care mă deranjează este prostia crasă a unor bărbaţi adulţi care îşi pierd timpul tupilîndu-se după stîlpi. Mi se pare infantil şi o risipă de fonduri publice“. Nici nu îmi dădeam seama, dar mi-era un dor nebun de Emma. (**C. G.**)

● Adrian Năstase: „Am fost un fraier. Din chestiunea cu gazonul Stadionului Naţional am ieşit şi bătut, şi cu banii luaţi. Parcă aşa se spune, nu?“. Nu. Se spune altfel şi cu banii luaţi. (**M. V.**)

● În sfîrşit, în sfîrşit, am citit şi răscitit de cîteva ori, într-un ziar *(Le Monde)* al acestei planete, al acestui mileniu, o concluzie clară şi zguduitoare. La capătul unui articol avînd ca supratitlu: „Suprafaţa satelitului saturnian ar putea conţine hidrocarburi lichide şi gheaţă“, iar ca titlu: „Chipul lui Titan se precizează puţin cîte puţin“, scria aşa, negru pe alb: „O certitudine se impune: Titan este orice, dar în nici un caz un astru inert“... O certitudine!? O, Doamne, de cînd nu am mai avut o certitudine... (**R. C.**)

● Oricît încerc să pătrund în ale abisalului, de unde să-mi fi trecut prin cap că la ultima tragere Loto, 5 din cele 6 cifre vor fi 29, 20, 26, 25, 24...? (**R. C.**)

● Reclamele la laptele Fulga continuă să mă dezamăgească. Ultimul videoclip începe bine, cu clasicul „De ce...?“ al Scufiţei Roşii, de astă dată adresat vacii de pe cutia de lapte, aşezată în pat. Suspansul şi imaginaţia tip basm intră în acţiune, pentru un moment, ca să se ducă de rîpă în următorul. Vaca răspunde, sec şi, iarăşi, autoincriminator: „De vacă!“. (**I. P.**)

Cu ochii-n 3,14

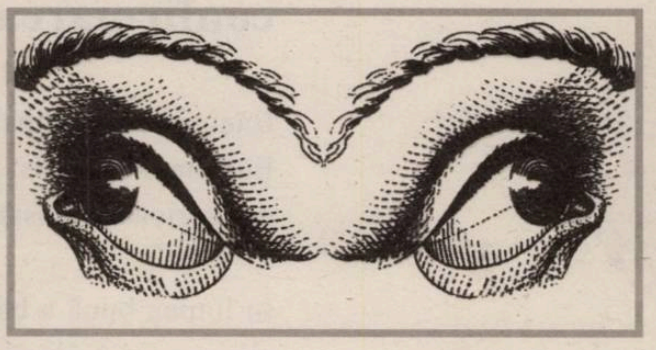

ŞTIŢI DE CE FINALUL ERA SIMBOLIC? PENTRU CĂ APARIŢIA UNOR MĂNUŞI DE CONTEMPLARE NU MAI SURPRINDE

● O nouă piesă la colecţia mea de explicaţii fantasmagorice. Am auzit-o într-un local, de la o masă alăturată, unde stăteau două cupluri de tineri în jur de 30 de ani, care aveau o discuţie foarte serioasă, cu aer aproape conspirativ. Ştiţi de ce a căzut Ceauşescu? Ce ştim noi e o poveste de adormit copiii. A fost dat jos de puterile occidentale pentru că România îşi achitase datoriile externe, nivelul de trai urma să crească rapid şi patria noastră risca să devină un competitor serios pentru respectivele ţări. Chestia asta cu ţările dezvoltate ale lumii care tremurau de frica bietei Românii (ajunsă pe-atunci la terapie intensivă, de fapt) mi se pare delicioasă. (**C. P.-B.**)

● Tot la Clermont – cam ce poţi auzi prin bistrouri, după proiecţiile scurtmetrajelor din Festival: „Mi s-a părut prea manicheist finalul...“; „Nu, finalul era simbolic!“; „Simbolic, dar în acelaşi timp prea idilic.“; „Oricum, mi s-a părut mai just decît în filmele hollywoodiene, unde femeia are un rol pur decorativ.“; „E clar, asta nici nu mai trebuie discutat: acolo funcţionează un formataj ideologic!“. Rîdeţi voi, rîdeţi – dar comentarii d-astea n-am mai auzit în Bucureştiul nostru de cînd Cinemateca era jos, la Union, iar coada ajungea pînă la CEC... (**a. l. ş.**)

● O firmă face reclamă prin e-mail la un nou produs: ochelari pentru ceaţă şi noapte. Producătorul garantează o vizibilitate mai bună şi un risc de accidente mult mai mic dacă şoferii poartă ochelarii atunci cînd conduc. Pînă aici – OK, am înţeles. Problema e că majoritatea accidentelor nu sînt cauzate de vizibilitatea redusă, ci de neîndemînare sau de prostie, de viteza excesivă, de probleme tehnice ale maşinii. Aştept, prin urmare, apariţia unor mănuşi speciale care să asigure o mai bună direcţie în timpul depăşirilor periculoase şi a pantofului care apasă singur pe frînă atunci cînd e cazul. Ca să pot ieşi, liniştit, ca pieton, pe stradă. (**M. M.**)

● Sincer şi, ca atare, imprudent, declar că în toată presa română a acestei săptămîni, nici un articol nu m-a interesat mai mult ca acela din *Cotidianul* de luni, semnat de Florin Dobre, despre snooker. După luni lungi de contemplare încordată şi semidoctă, m-am lămurit, în fine, ce înseamnă snooker, cum se punctează, cine l-a inventat, pe la 1875, pe vremea cînd ofiţerii englezi se plictiseau în India şi bătea musonul. (**R. C.**)

● Apariţia unei noi amante a lui Adrian Mutu, de profesie ziaristă, şi actriţă, şi fotomodel în timpul liber, nu mai surprinde. Dar cînd cei care o scot la lumină îşi dau cu părerea asupra moralităţii legăturii dintre Mariana Bitang şi Octavian Belu, deja e prea mult. Ca şi cum repetenţii ar angaja personalul şcolii, iar directorul ar sta de şase. (**A. C.**)

NUMELE VIZIBILE SÎNT ETERNE UNDEVA

● În America, Madonna îşi dă în judecată nişte colegi de breaslă pentru că i-ar fi plagiat un cîntec. Pe la Lipova, Madona repară maşini de spălat. Face şi vulcanizări de cauciucuri. Numele ei complet apare pe un panou portocaliu: SC Madona SRL. (**A. M.**)

● Domnul Dragoş Şeuleanu, PDG *on air,* se prezintă – picior peste picior şi (cam mult) lăsat pe spate – în emisiunea lui Bogdan Ghiu de pe Naţional TV ca fiind „*o personalitate*“ – cui îi place bine, cui nu-i place... De funcţie trebuie să fie vorba (PDG, deh!), căci altfel însuşirile vizibile, audibile şi citibile ale domnului D.Ş. nu-l recomandă decît ca fiind o *perso-nulitate* cu pretenţii. Mari. (**S. S.**)

● Pe 7 aprilie 1934, Gigel se afla la Praga, de unde a trimis celor dragi, la Bucureşti, aceste rînduri, scrise pe spatele unei fotografii: „Dragă Mama şi Angela, Costikă şi ku nepoţika. La mulţi ani şi ku norok şi sănătate, aci sunt cu Tatiku la revedere al vostru Gigel“. (**D. S.**)

● În numărul său de Crăciun, revista *The Economist* a lansat printre cititorii săi un concurs pentru desemnarea „celui mai înţelept ţicnit“ *(wisest fool)* din ultimii 50 de ani. În mod previzibil, George Bush jr. a ocupat locul unu. Dar dintre preşedinţii SUA din această perioadă nu a lipsit decît Kennedy. Au mai ocupat locuri bune în palmares Mao Zedong, Nehru, De Gaulle, Tony Blair, Robert McNamara, Henry Kissinger, Norodom Sianouk. Lista e lungă, nu lipsesc principesa Diana, Noam Chomsky, Albert Einstein şi pe un loc foarte bun stă Yogi Berra, un jucător de baseball de la echipa New York Yankees. Din nou ne încearcă regretul că „eterna şi fascinanta Românie“ nu e cunoscută decît prin ţăranii cu fluier şi ţărăncuţele cu fote. (**M. B.**)

● De ţinut minte ce a zis un copil rom din Alexandria, la *Observatorul* Antenei 1, duminica trecută: „Eu am învăţat să ne civilizăm frumos cînd mergem undeva“. (**D. S.**)

Bancpost

„Banca anului 2004“

confirmarea valorii noastre

Bancpost şi compania sa mamă din Grecia, Eurobank, au fost premiate deopotrivă de prestigioasa revistă *The Banker*.

În lumea bună a băncilor, respectul faţă de client e o trăsătură de familie.

The Banker
Bank of the Year 2004
Greece

The Banker
Bank of the Year 2004
Romania

The Banker
Publicaţie bancară a grupului Financial Times

Câştigăm împreună

Pretutindeni activitatea bancară de valoare este încununată de laurii succesului. Titlul de Banca Anului acordat de publicaţia *The Banker* este o garanţie de netăgăduit a excelenţei, care ne onorează. Dar cel mai valoros premiu îl primim zi de zi de la clienţii noştri: încrederea.

„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale)

DILEMA VECHE

Anul II, nr. 57 ● 18-24 februarie 2005 ● 24 pagini ● 18.000 lei
Internet: www.algoritma.ro/dilema

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIȚIE
DIRECTOR FONDATOR: ANDREI PLEȘU

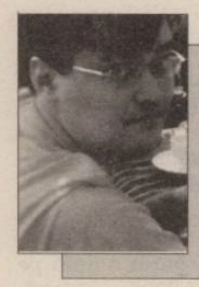

Cristian Ghinea
„Conspirația dinozaurilor“
pagina **4**

Ovidiu Dranga
„De ce Marea Neagră?“
pagina **18**

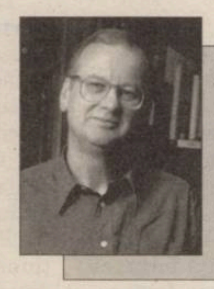

Wolf Lepenies
„Jurnalul de la Princeton“ (III)
pagina **20**

Portretul unei vîrste

COPILUL

„Un copil
merge visînd
visul lui
îl urmărește
surîzînd
Nu e un vis
de mai tîrziu
cînd
am să mă fac
mare
nu

e-un vis
de chiar acum
haios
apropiat și viu“

JACQUES PRÉVERT

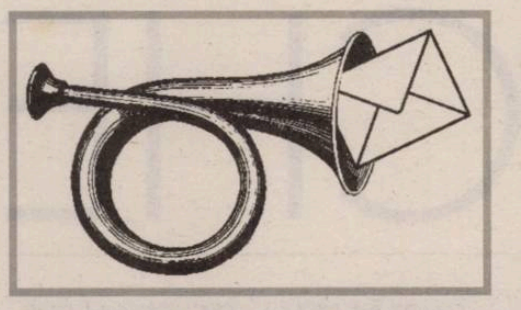

La zi

„Părerea mea“

Este sîmbătă, iar ceasul arată ora 22,00. În loc să învăţ pentru sesiune sau să mă aflu în vreun club cum probabil se întîmplă cu majoritatea tinerilor de vîrsta mea, mă găsesc în faţa computerului, fremătînd de nerăbdare să-mi dau cu părerea, să pot folosi şi eu o expresie – dacă se poate numi astfel – cît se poate de la modă: „părerea mea“. Cîtă forţă, ce muzicalitate deosebită conţin aceste două cuvinte! Nu-i aşa că şi vouă vă plac, nu-i aşa că şi voi aveţi o părere a voastră? Cum să nu, doar e *trendy şi cool, interesant şi de bun augur*. Ce mai, e practic inadmisibil ca, în ziua de azi, cineva să nu aibă o părere a lui! De fapt, dacă mă gîndesc mai bine, aş putea chiar spune că, fie că ne dăm seama sau nu, trăim din plin fenomenul „PĂREREA MEA“. În ziare, la radio, la televizor, facem ce facem şi dăm peste domnişoara Părerea Mea, o tînără cochetă şi fandosită, căci aşa se cere să fie o adevărată *vedetă* în zilele noastre. Ea poate fi admirată pe buzele politicienilor, ale artiştilor, ale vedetelor de televiziune, ale fotbaliştilor şi chiar ale oamenilor de rînd – fiindcă au cu toţii – nu-i aşa – „părerea lor“ şi e musai să şi-o exprime. Ba mai mult, zilele trecute am auzit chiar un adevărat „şlagăr“ al unei formaţii, care în mod cert are şi ea o părere a ei şi care se încheia cu formula magică, deja omniprezentă: „părerea mea“. Se întreabă însă cineva dacă vrem cu adevărat să aflăm părerile tuturor personajelor acestora mai mult sau mai puţin interesante, provenind din mediul politic, din cel artistic, sau din cel sportiv? În plus, chiar şi acceptînd formula „Fiecare are dreptul de a-şi exprima părerea“, de ce trebuie să fim expuşi părerii lor? Nu se poate face măcar o triere a părerilor, astfel încît, înainte de a fi difuzat la radio sau la televizor, domnul senator Z să fie măcar coerent atunci cînd îşi expune „preţioasa“ părere? Şi toate astea se petrec, lăsînd la o parte faptul că „decenţa“ (un cuvînt folosit demult, pe vremea bunicilor) ar trebui să-i constrîngă cît de cît, ca atunci cînd fac o afirmaţie şi îşi expun părererile faţă de un anumit subiect, să o facă în cunoştinţă de cauză. Ce s-a întîmplat oare cu părerea bazată pe argumente logice, concrete şi nu „fabricate“ pe moment? Astăzi se poartă părerea expusă doar de dragul ascultării propriei voci, cea mai devreme menţionată este demodată. Dar, nu vă speriaţi, cum moda are un obicei de a se repeta la fiecare 20-30 de ani, părerea bazată pe argumente logice se va purta din nou la un moment dat, va reveni la modă, cu siguranţă. Pînă atunci va trebui să mai aşteptăm să ne exprimăm cu toţii cîte o părere, cel puţin, doar trebuie să fim în pas cu moda. În fine, dacă este chiar necesar să avem cu toţii părerea noastră atunci vă mulţumesc pentru că aţi ascultat şi părerea unei studente de 19 ani, adică PĂREREA MEA. Mai contează dacă vreţi să o aflaţi sau nu?

Ana-Maria DIMA
anad@rdslink.ro

89.89... fierbinte după ’89 – *o piesă ce revoluţionează dramaturgia românească*

După 15 ani de la Revoluţie, după trei sferturi din cei 20 de ani pe care îi credea necesari Silviu Brucan pentru înlăturarea rădăcinilor comuniste din prezent, cinci dramaturgi tineri scriu o piesă explozivă, plină de cinism şi pasiune ce redă, din perspectiva lor, fragmente din viaţa societăţii româneşti contemporane marcate de schimbarea regimului politic.

Piesa, modernă prin structura şi interacţiunea cu publicul, cuprinde cinci poveşti independente; de cinci ori asistăm la schimbarea decorului şi a personajelor, singurul lucru pe care îl au în comun poveştile fiind cinismul cu care tratează viaţa.

Sursa de inspiraţie a autorilor, deşi destul de tineri ca să îşi amintească sau ca să înţeleagă (sau poate faptul că au trăit în copilărie şi în adolescenţă aceste lucruri i-a făcut să scrie atît de plastic), sînt umilinţa de a te călca în picioare pentru hrană, certurile în familie şi spălarea rufelor în public, drama tinerilor ce, pentru a avea un viitor, îşi abandonează trecutul, mizeria şi sărăcia materială şi spirituală de dinainte şi de după Revoluţie.

Textul viu şi plin de semnificaţii al celor cinci dramaturgi ar valora pe jumătate fără talentul actorilor. Coca Bloos, Gheorghe Visu, Maria Ploae, Cristian Iacob şi Isabela Neamţu se întrec pe ei înşişi provocîndu-te la înfrîngerea tabuurilor şi jucîndu-se cu sentimentele tale. Rîzi de ridicolul situaţiei şi din cînd în cînd ţi se face pielea de găină amintindu-ţi că acele lucruri prezentate acum cu cinism de nişte actori au făcut parte din viaţa ta, că în locul lor ai fost tu şi atunci încerci să uiţi repede, îţi spui că a trecut şi rîzi în continuare.

„Mama parcă simţea chestiile astea. Stătea pur şi simplu şi spunea deodată: «vine carne» şi eu fugeam şi primul eram, chiar primul. Mai erau vreo 17 persoane, dar nouă nu ne păsa, eram primii şi nu aveam cum să nu apucăm, apucam sigur. Eu ţineam locul lu’ tanti, mama lu’ Andrei, lu’ bunică-mea, unchiu-meu (...), cu mama eram şapte în total. Stai, dom’le, la coadă! Nu mai împingeţi! Stai, dom’le la coadă“ – este parte din monologul unui personaj „nostalgic“ – după cum apare textul proiectat pe peretele din spatele scenei. Bureţi în formă de pui zboară prin sală aruncaţi în extaz de Cristian Iacob şi Gheorghe Visu, nostalgicii ce nu se pot hotărî ce să facă cu atîta carne după ce s-au îmbulzit la coadă.

Cristian Iacob, un actor tînăr, joacă patru roluri în această piesă, de fiecare dată surprinzînd prin naturaleţe şi profunzimea pe care o dă fiecărei ipostaze. Ca fiu al unui alcoolic ratat, reprezentant al generaţiei MTV de astăzi, se înfurie convingător cînd tatăl diabetic îşi bea minţile, răspunde fin şi sarcastic la replicile idioate şi jignitoare ale invitatei şi încearcă să-şi împace părinţii cînd cei doi urlă unul la celălalt: „Lasă-l, mamă, nu vezi că e beat? Nu ştie ce spune. Hai, tată, hai, lasă...“. Cînd Iacob îl joacă pe Ştefan, un tînăr ce poate pleca la New York, dar cu preţul despărţirii de iubita sa care rămîne să îşi îngrijească bunica, el se arată cutremurător de sensibil (smulge lacrimi de la spectatori), pasional (o devorează pe iubita sa) şi totuşi puternic şi curajos (refuză să-şi sacrifice viitorul în numele trecutului şi prezentului). Deşi piesa a luat la Festivalul Dramaturgiei Româneşti de la Timişoara, prin Gheorghe Visu, premiul pentru cel mai bun actor, Cristian Iacob este adevărata surpriză plăcută a spectacolului.

Poate pentru că sînt colegă de generaţie a dramaturgilor şi a unor personaje, poate pentru că am stat în rîndul întîi în sala aceea mitică şi nu am putut evita să respir acelaşi balon de aer ca actorii sau poate pentru că subiectul Revoluţiei mă fascinează (cu siguranţă, acest context mă influenţează), spun că este una din cele mai bune piese de teatru pe care le-am văzut vreodată. Deşi neinspirat în ceea ce priveşte propria-i carieră, Florin Călinescu, directorul Teatrului Foarte Mic, a luat o decizie bună cînd a inclus acest spectacol în stagiunea 2004-2005.

Ironiile presărate în *89.89... fierbinte după ’89* („Dacă nu sînteţi cuminţi, vă trimit *vis-à-vis* la *Apus de soare*“ – spune, provocînd hohote de rîs, Cristian Iacob), maturitatea cu care redă slăbiciunile oamenilor şi tragicul unor situaţii fac din piesă un duş rece pentru consumatorul obişnuit de teatru.

Singurul lucru pe care îl poţi regreta după ce ai văzut piesa este că s-ar putea să-ţi fi scăpat anumite simboluri, semnificaţiile anumitor gesturi, atît de fin plasate pe parcursul piesei şi s-ar putea să nu fi gustat decît o parte din subtilităţile pe care le-au pregătit autorii.

Andreea RETEA
andreear@gmail.com

Marea alegere între stînga şi tot la dreapta

Alegerea a ceea ce învăţăm nu ne aparţine în nici o perioadă a vieţii noastre; sugari, instinctul de conservare alege pentru noi să ne hrănească cineva, părinţii nu ni-i alegem, aşa că venim pe lumea conştientă cu senzaţia că oricum, nu aveam altceva mai bun de făcut. Nu alegem să învăţăm să vorbim, să ne jucăm cu păpuşi, ca o exersare a instinctului matern, sau cu maşini şi pistoale, ca expresie a spiritului războinic, nu alegem grădiniţa, şcoala, manualele, colegii sau profesorii, practic, totdeauna există cineva care ne alege calea, ne învaţă de bine, cum să alegem atunci cînd e de-a dreptul necesar. Sîntem nişte Matrix-i fără borcanele de izolare, fără supraputeri, dar avem misiuni la fel de grele ca şi el: să ne vindem scump pielea şi munca, aceea pe care o facem, vrem, nu vrem – să alegem între cele mai mari rele pe cea care pe noi ne pansează la orgoliu, cu conştiinţa că sacrificiul unor valori la care am aderat odată este un eroism, şi că iată ce mari putem fi, dacă nu avem încotro. Aşa că, vorbind de alegeri, dimineaţă fiind, aleg să mă trezesc, pentru că trebuie să aleg acest lucru; aleg să beau cafea, ca să pot funcţiona; aleg să mă spăl pe dinţi şi pe faţă, pentru că se poate să mă dea lumea jos din autobuz dacă n-o fac; aleg acel autobuz, pentru că pînă la muncă sînt vreo 3 km, şi mi-e lene să merg pe jos; ajunsă acolo aleg să stau degeaba, fiindcă azi e luni după duminică după sîmbătă, zile în care am ales să chefuiesc dincolo de limitele rezonabilului, şi atunci, trebuie să mă odihnesc şi eu puţin, ca să pot să nu fac nimic săptămîna aceasta. Nu este de mirare că azi şeful a ales să mă promoveze, pentru că ştiu, mai bine decît alţii, să mimez că muncesc, atunci cînd, de fapt, vreau să aleagă alţii pentru mine. Nu e prea frumos, dar cît de comod poate să fie!

Roxana ŞERBĂNOIU
sero19652000@yahoo.com

> *„– Adevărul nu se confundă întotdeauna cu dreptatea.*
> *– Unde ai citit asta?*
> *– În toate cărţile bune...“*
>
> *WILLIAM FAULKNER – „LECŢIA DE CHIMIE“*

Cititorii cu ochii în 3,14

● O doamnă, încă nelămurită cu tsunami, vorbea despre „valurile alea ţuţu“. De la alint la dezastru – o adiere.

● Într-un refren de „hit“ românesc, o voce-ţipăt feminină: „conjug speranţa la viitor“.

Un P.S. la „Bulgaria“:

Din 2001 o tranzitez cel puţin o dată pe an. La început, dura 8 ore. În 2005 a durat 5. Chiar şi cînd mergi spre sud-est...

Alina IORDACHE
Rîşnov

Propuneri de *Dileme vechi* pentru viitor:

- **Un partid lipsă: Partidul Popular**
- **Amor, iubire, sex**
- **Pensionarii**

DILEMA VECHE

REDACŢIA:
Magdalena BOIANGIU
(redactor-şef adjunct)
Adrian CIOROIANU
Radu COSAŞU
Cristian GHINEA
Andrei MANOLESCU
Matei MARTIN (secretar de redacţie)
Cezar PAUL-BĂDESCU
Iaromira POPOVICI
Simona SORA
Dan STANCIU (prezentare grafică)
Alex. Leo ŞERBAN
Mircea VASILESCU (redactor-şef)
RUBRICI:
Teodor BACONSKY
Ion BARBU
Alexandru CĂLINESCU
Mircea DINESCU
Şerban FOARŢĂ
Dan GOANŢĂ
Andrei GORZO
Eugen ISTODOR
Vintilă MIHĂILESCU
Lucian MÎNDRUŢĂ
H.-R. PATAPIEVICI
Robert TURCESCU
Sever VOINESCU
REPORTERI:
Stela GIURGEANU
Adina POPESCU
CORECTURĂ:
Ruxandra MIHĂILĂ
TEHNOREDACTARE:
Corina MÎŢĂ

Redacţia DILEMA VECHE:
str. Constantin Daniel, nr. 11, sector 1, 010631, Bucureşti.
Telefon/fax: 211.07.69.
e-mail: dilema@rdsnet.ro
Internet: www.algoritma.ro/dilema
ISSN: 1584-1669

Revistă editată de *Dilema veche srl.*
Asociaţi: Mircea Dinescu (60%)
şi membrii redacţiei (40%)

Tipărit la R-WEP SCS
Tiraj: 17.200 de exemplare

Abonamente la *Dilema veche*

Vă puteţi abona:

● la sediul redacţiei, str. Constantin Daniel nr. 11, etaj 1, sector 1, Bucureşti;

● trimiţînd prin mandat poştal contravaloarea abonamentului pe adresa redacţiei, în contul RO06RNCB5010000360390001/ROL, titular Dilema veche srl, deschis la BCR, Filiala sector 1 Bucureşti, şi expediind pe adresa redacţiei o copie după documentul care atestă plata, însoţită de o scrisoare cu adresa la care doriţi să primiţi revista.

Abonamentul la *Dilema veche* costă 840.000 lei pentru 1 an, 440.000 lei pentru 6 luni, 220.000 lei pentru 3 luni.

Relaţii la tel.: 211.30.35

Mircea VASILESCU

Europa dumitale

Legi europene, oameni „d'ai noştri“

De la o vreme, corul naţional care cere legi, norme şi moravuri europene beneficiază de încă două voci: Valentin Nicolau şi Dragoş Şeuleanu, preşedinţii celor două mari instituţii publice de media (TVR şi SRR). După ce acuzaţiile de cenzură venite din partea unor jurnalişti au creat o întreagă dezbatere publică, cei doi preşedinţi au devenit foarte activi (comunicate, interviuri etc.), încercînd să explice cum stau lucrurile. Între altele, au ajuns la o concluzie: pentru ca societăţile publice de radio şi de televiziune să nu mai fie politizate, e nevoie de legi noi, „de tip european“. În special la Televiziunea Română, a cărei lege de organizare datează, vai, din 1994... În rest, nici vorbă de tentative de cenzură, nici pomeneală de partizanat politic: doar pe ici, pe colo, „unii oameni“ cu exces de zel şi, bineînţeles, „mentalităţile“. Şi apoi, jurnaliştii care au adus acuzaţii de cenzură erau doar cîţiva dintr-o mare şi tăcută – mai ales tăcută – majoritate de lucrători ai TVR şi SRR care, iată, nu li s-a alăturat. Pe scurt: dacă cele două instituţii ar avea nişte legi „ca-n UE“, n-ar mai fi nici o problemă, echidistanţa politică şi neutralitatea ştirilor s-ar pogorî cu hîrzobul din cerurile europene şi valuri audiovizuale de profesionalism jurnalistic s-ar revărsa către ochii şi urechile publicului.

Această bruscă revelaţie legalist-europeană a celor doi preşedinţi-directori generali trebuie salutată, atîta timp cît, înainte de alegeri, tăceau chitic pe această temă şi nu păreau să fie deranjaţi de legile proaste, româneşti, care îi împiedicau să-şi pună în practică măreţul ideal de imparţialitate politică. Sigur că au dreptate: ne trebuie legi noi, de tip european. Dar dreptatea lor e şchioapă dacă reduc problema exclusiv la schimbarea legii. Avem un exemplu recent (şi mult mai grav) în Consiliul Superior al Magistraturii: este o instituţie de tip european, ca-n Franţa şi Italia, după o lege nouă, în acord cu *acquis*-ul comunitar. Dar în conducerea CSM au ajuns (prin votul magistraţilor!) personaje cel puţin controversate, precum fostul anchetator al disidentului Gheorghe Ursu, iar acum aceste personaje sînt la adăpost *tocmai* datorită caracterului european şi modern al legii. În zadar se mobilizează societatea civilă, în zadar scriu editorialiştii: CSM este – ca-n Europa! – o instituţie autonomă, aşa încît un procuror cu trecutul pătat stă foarte bine pe locul său, nu poate fi pur şi simplu „dat afară“ (căci ar însemna o intruziune în treburile Justiţiei): veghează la reforma Justiţiei în timp ce îşi afirmă nestingherit mîndria de a fi anchetat un disident mort în închisoare. Nimeni nu poate face nimic. Morala? O lege de tip european e neputincioasă atîta timp cît e aplicată de „oameni de-ai noştri“, de „tovarăşi de încredere“ plasaţi în posturi-cheie.

Desigur, nu e cazul celor doi preşedinţi-directori generali. Ei nu au un trecut comunist de ascuns, sînt oameni ai vremurilor noi. În plus, există o diferenţă importantă între ei. Valentin Nicolau a fost un *manager* (cu rezultate care se văd în modernizarea şi dotarea tehnică a instituţiei). Să presupunem că nu se amesteca direct în structura telejurnalului. Dar nici nu-l privea? Căci nu era nevoie de cine ştie ce monitorizări savante pentru a constata orientarea politică a ştirilor TVR. Or, a asigura *credibilitatea* şi *profesionalismul* informaţiilor la o televiziune publică este un obiectiv *managerial* în acord cu prevederile europene: pe 30 martie 2000, Comitetul Economic şi Social al UE publica un document în care accentua necesitatea „de a dezvolta televiziunile şi radiourile publice ca surse de informaţii independente şi de programe culturale şi educaţionale, accesibile tuturor cetăţenilor europeni“. În ţările europene, conform studiilor şi sondajelor, ştirile de la radiourile şi televiziunile publice au cea mai mare credibilitate în rîndul publicului. Or, un asemenea obiectiv putea fi asumat şi realizat şi cu legislaţia de acum: e adevărat, alegerea Consiliului de Administraţie al TVR e influenţată politic, căci aşa prevede legea. Dar conţinutul ştirilor nu se votează în Consiliul de Administraţie, pentru aplicarea criteriilor profesionale nu e nevoie de acordul Parlamentului.

La Radio lucrurile stau puţin altfel. Dragoş Şeuleanu a vrut să fie şi jurnalist, „a ieşit pe post“: transmisiunile sale lungi şi lîncede de la tot felul de evenimente la care participau Ion Iliescu şi Adrian Năstase au lăsat în urmă aburi de tămîiere nu doar non-europeni, dar şi total non-jurnalistici. Urechile publicului puteau fi scutite de asemenea „performanţe“, indiferent ce prevede legea. Redactorii protestatari din Radio spun că dl Şeuleanu se amesteca în realizarea

ştirilor, „dădea indicaţii“. Dar chiar şi fără să fi făcut asta, a dat un exemplu personal de partizanat politic suficient de prost şi de neprofesionist. Aşa că acum s-ar cuveni să ne scutească de consideraţiunile sale la fel de lungi şi lîncede cu privire la deontologie, „mentalităţi“, profesionalism, lege „în spirit european“ etc. A dovedit, prin *practica* sa de toate zilele, că asemenea teme îi sînt cu totul străine.

Corul naţional care cere legi europene trebuie să-şi interpreteze în continuare partitura. Dar în el se strecoară şi voci răguşite, dizarmonice, care văd în integrarea europeană doar un joc de-a „urma scapă turma“.

cu dilema la croitor

Ce părere aveţi despre secţia de cadre care promovează foştii procurori şi judecători de pe vremea României socialiste în funcţiile de conducere ale Justiţiei României capitaliste?

Justiţia română stă ca barza într-un Picioruş şi clămpăne din ciocul lustruit, doar-doar o mai prinde un brotăcel în uriaşa baltă a corupţiei române care fojgăie de crocodili inamovibili. Teamă îmi e că visul de piroman al lui Mihai Eminescu nu mai e valabil pentru ţărişoara noastră, căci nu la puşcărie şi la casa de nebuni ar trebui pus focul, ci la temelia instituţiilor care le patronează.

Mircea DINESCU

Vintilă MIHĂILESCU

socio-hai-hui

Farmecul discret al nefericirii

Personajul filmului de astă-seară are toate atributele unei persoane pe care majoritatea tinerilor n-ar ezita, cred, să o considere *cool:* ţinuta, tunsoarea, privirea, dar mai ales „cheia succesului“, pe care nu se sfieşte să afirme că o posedă. Este vorba despre „o sănătoasă doză de egoism“ şi, mai presus de toate, „lipsa de îndoieli în tot ceea ce fac sau îmi propun să fac“ – explică el la un moment dat. Bineînţeles că tipul are în dotare şi o tipă *super-tare* şi este mulţumit de sine, am putea spune chiar fericit – sau în orice caz face totul ca să pară astfel. Şi aşa şi pare pentru ceilalţi trei bărbaţi din jurul său; care îl privesc admirativ. Filmul e total debil însă, nu poate fi folosit nici măcar ca somnifer, aşa că încep să zapez. Imaginea tipului *cool* mă urmăreşte însă o bună bucată de vreme. L-am mai văzut de atîtea ori, pe stradă, în panourile publicitare şi la facultate. Mă uit şi în oglindă: mă întîmpină o figură care nu pare *cool* deloc.

Să fie oare ceva în neregulă cu mine?

Din păcate ştim mult prea puţine despre această lume tot mai *cool* în care trebuie să trăim, sau credem că trăim sau visăm să trăim, după caz. Ştim prea puţine despre cîmpul semantic al acestui termen fetiş, care rezumă ca un logo bine găsit un întreg ideal de viaţă. Pentru cei care-l folosesc în cunoştinţă de cauză, el este expresia unei evidenţe şi atît; pentru cei care îl evită în necunoştinţă de cauză, el este evidenţa unei trivialităţi şi atît. Nimeni nu pare să aibă însă îndoieli – şi curiozităţi pe măsură – referitoare la acesta. Poate pentru că nu este *cool* să ai îndoieli?

Dar să vedem: de ce ai avea îndoieli? *Dacă vrei, poţi!* – ne asigură noua înţelepciune a lumii, de la panourile publicitare la anunţurile de joburi. Chiar şi Dalai Lama susţine că esenţial este să ai o „atitudine pozitivă“. Dacă ştii ce vrei, dacă îţi dai adică *scopurile* conforme nelimitatei tale raţionalităţi de alegere, tot aceasta îţi va găsi în oferta mereu crescîndă de *mijloace* pe acelea care să te ducă la reuşită. Iar „cînd ceea ce doreşti devine posibil, iată-l imediat integrat categoriei necesarului“ – constată Pascal Bruckner. Este *necesar* deci să poţi, căci depinde numai de tine, eşti singurul responsabil al mulţumirii tale. Iar dacă nu poţi, este necesar atunci să *arăţi* că poţi. *Cool* este o persoană care arată că poate şi este mulţumită că ceilalţi văd în ea pe cineva care poate. Pentru aceasta, o persoană *cool* nu are voie să se îndoiască nici o clipă, căci aceasta i-ar face şi pe ceilalţi să se îndoiască şi întregul sistem s-ar nărui. Este necesar deci ca şi cei din jur să fie *cool* pentru a-l recunoaşte pe cel *cool* dintre ei şi a fi recunoscuţi la rîndul lor. O societate *cool* este astfel un soi de înţelegere tacită asupra necesităţii fiecăruia de a putea să-şi garanteze propria mulţumire, propria fericire – sau măcar de a arăta public imaginea celui care poate. Într-o anchetă publicată de *Le Figaro* pe 10 noiembrie 1998, aproximativ 90% dintre cei întrebaţi au declarat că sînt fericiţi! *Coool!...*

Astăzi e imoral să nu fii fericit – constată acelaşi Pascal Bruckner. „Odinioară duşmani ireductibili, morala şi fericirea au fuzionat; Supraeul s-a instalat în citadela Fericirii şi o conduce cu o mînă de fier. [...] Idealul plenitudinii succede aceluia al constrîngerii pentru a deveni, la rîndul său, constrîngere a plenitudinii. Nici unul dintre noi, responsabil de propriul tonus, de propria bună dispoziţie, nu mai trebuie să renunţe, fiecare trebuie să se adapteze, conform regulilor unei perfecţionări ce respinge orice inerţie. Ordinea a încetat să ne condamne sau să ne priveze, ne arată căile realizării cu o solicitudine maternă.“

Aceste „căi ale realizării“ sînt încă încîlcite în România. **Imaginea** *cool* a realizării s-a impus însă deja cu aceeaşi forţă constrîngătoare şi se foloseşte de orice recuzită simbolică aptă să o susţină. Limbajul corpului este cel mai la îndemînă şi cel mai ieftin, aşa încît corpurile se exprimă *cool* pe stradă, de parcă ar striga păzea! Şi vai de cel care, în acest context, le stă în cale, neştiind sau nevrînd să fie *cool* la rîndul său!

Nu vreau să merg mai departe şi să emit judecăţi de valoare. Chiar ştiu prea puţine şi, oricum, nu cred că e cazul. Am dreptul să afirm însă că nu agreez constrîngerea de a fi *cool*, „necesitatea fericirii“ şi fervoarea rece a lui „dacă vrei, poţi“. Nu cer, în fond, decît dreptul meu la nefericirea imponderabilă şi imprevizibilă a vieţii.

Cineva spunea, pe de altă parte, că doar după ce moare poţi spune despre o persoană dacă a fost fericită sau nu. Aşa că mai discutăm după aceea...

ţinerea de minte

„În octombrie 1956, în Polonia s-a produs în împrejurări dramatice schimbarea la putere: Gomulka, pînă nu de mult acuzat de «titoism» şi «naţionalism» şi întemniţat cîţiva ani, se afla acum din nou la conducerea Partidului Comunist. Spre bucuria scriitorilor şi ziariştilor care contribuiseră în mod esenţial la victoria lui Gomulka, el a promis de îndată libertatea presei şi a literaturii. [...]

Mulţi cenzori au fost de părere că, dacă instituţia lor tot urma să primească lovitura de graţie, ar fi poate mai înţelept s-o ia înainte cu o «sinucidere» publică. În felul acesta sperau să se mai reabiliteze întrucîtva. La o şedinţă de partid desfăşurată la Oficiul cenzurii, membrii organizaţiei au hotărît să adreseze Comitetului Central o scrisoare în care cereau ca instituţia lor să fie desfiinţată. Scrisoarea urma să fie publicată în presă, ceea ce însă a fost împiedicat de... cenzură. Era o situaţie paradoxală, absurdă: Cenzura doreşte ea însăşi desfiinţarea ei, dar interzice publicarea ştirii că şi-a exprimat această dorinţă. A fost probabil interdicţia cea mai bizară din istoria presei poloneze.“

(Marcel Reich-Ranicki, *Viaţa mea*,în traducerea lui Alexandru Şahighian, Editura Hasefer, 2004)

Cristian GHINEA

cetatea de scaune

Conspiraţia dinozaurilor

Totuşi, de ce a fost Cosmin Guşă dat afară din partid? Nici un răspuns legitim nu a fost oferit. Se înţelege că a vrut să candideze la preşedinţia partidului. Adică ceea ce ar trebui să fie o ambiţie legitimă a fiecărui membru. Intervenţia brutală şi aiuritoare a lui Traian Băsescu care a dat semnalul excluderii „lotului" deviaţionist nu poate decît să lase un gust amar. Care este concluzia unui aspirant la statutul de membru de partid? Ce trebuie să faci şi ce nu trebuie să faci într-un partid? Ciocu' mic şi mers tiptil, altfel o păţeşti. Este singura concluzie logică.

Spectacolul pe care îl oferă PSD este la fel de deprimant. Este uimitor cît de slab a fost Adrian Năstase în faţa lui Ion Iliescu. În urmă cu un an, dădea impresia că deţine controlul şi că locatarul de la Cotroceni abia îşi poate plasa fidelii ca Rodica Stănoiu sau Ioan Solcanu în poziţii, mai degrabă onorifice, în conducerea PSD. Neavînd nici o îndoială că patria îi datorează fotoliul de la Cotroceni, şocat apoi de nerecunoştinţa poporului pe care l-a binecuvîntat, Năstase pare că nu îşi revine. Fidelii săi au încercat cîte ceva. Mihai Tănăsescu s-a pronunţat răspicat împotriva lui Iliescu, Vasile Dîncu şi Ioan Rus au spus aproape direct că nu sînt dispuşi să se întoarcă în timp sub conducerea preşedintelui fondator. Şi totuşi, gruparea Năstase nu a existat cu adevărat, pentru că Năstase însuşi şi-a dovedit lipsa de anvergură şi de substanţă. Ajuns în prima linie a politicii doar pentru că a ţinut capul la cutie, cînd alte grupări cu tendinţe reformiste au plecat de lîngă Iliescu, Năstase a dovedit că nu poate ieşi din statutul de junior al eternului Ion Iliescu. Oamenii pe care el i-a adus la partid sînt derutaţi, în vreme ce vechea gardă a preluat vigoarea tinerească umflată de steroizii puterii de care dă dovadă fostul şi viitorul preşedinte. Ca să îşi salveze scaunul, Năstase s-a mulţumit cu poziţia de preşedinte executiv. „E mulţumit că i-a luat scaunul lui Cozmâncă" – acesta e bancul cît se poate de adevărat care circulă pe culoarele partidului. Cam atît despre anvergura celui care a condus, sigur pe el, România timp de patru ani şi a făcut să tremure presa. Liderii cu imagine de reformatori tac chitic speriaţi de tiradele lui Iliescu împotriva celor fără experienţă în partid şi încearcă să treacă neobservaţi pînă se aleg apele. Cristian Diaconescu, Mircea Geoană, Mihai Tănăsescu au aerul că se mişcă tiptil pe lîngă zid cu speranţa că noul stăpîn nu îşi va aduce aminte curînd de ei. Toate aceste persoane şi multe altele au fost înşelate de imaginea de reformator a lui Năstase şi se văd acum părăsiţi pentru că liderul lor a făcut o pace ruşinoasă fără să îi întrebe. E drept că tăcerea lor atît de stînjenitoare spune multe şi despre calitatea reală a acestor oameni politici.

Singurul care vorbeşte cît de cît deschis este Victor Ponta, care se pregăteşte să urmeze soarta lui Cosmin Guşă. Într-un interviu acordat *Jurnalului naţional*, Adrian Năstase îl ameninţă făţiş cu sancţionarea. Şi asta doar pentru că Ponta a avut curajul să facă ceea ce liderul Năstase nu a putut: să-şi spună deschis opiniile, să anunţe că va candida la o funcţie în partid fără să ţină seama de aranjamentele prestabilite, pe care viitorul congres ar trebui doar să le aprobe în majorităţi covîrşitoare.

Consemnul general din PD şi PSD este: „ciocu' mic". Aşa spune Octav Cozmâncă, acuzînd „nerăbdarea de a fi originali". Este deprimantă imaginea Robertei Anastase şi a celorlalţi pedişti tineri şi presupus maturi care îşi retrag semnăturile de pe hîrtia de susţinere a lui Guşă. Frica de individualitate nu este depăşită decît de obsesia faţă de sciziuni. Oricine vorbeşte este un potenţial deviaţionist care va rupe partidul. De aceea, trebuie înăbuşit din faşă. Opinia este nu doar nerecomandată, ci chiar interzisă. „Partidul" ştie mereu ce este mai bine. Înscrierea într-un partid aduce

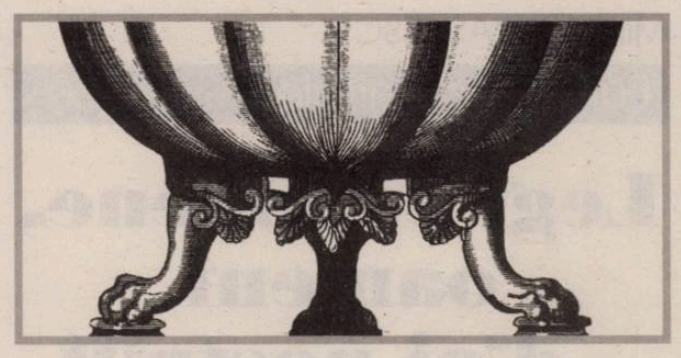

a intrare într-un univers concentraţionar. Cu singura deosebire că se face voluntar şi aduce nişte privilegii, dacă nu ai tendinţa de a fi original.

Totul trebuie discutat în interiorul partidului. Acesta este refrenul preferat de dinozauri consacraţi, ca Ion Iliescu, Octav Cozmâncă sau Radu Berceanu. Dar şi de dinozauri recenţi ca Adriean Videanu sau Emil Boc. Nu ştiu în care categorie de dinozauri ar trebui plasat Adrian Năstase. El pare a fi mereu de partea dinozaurilor cîştigători.

presa despre...

Casa lui Băsescu

„Traian Băsescu a făcut o mare eroare politică în 2002, cînd a acceptat să cumpere de la stat o casă la un preţ de tot rîsul. Sigur că avea dreptul la o locuinţă, deşi mă sfredeleşte şi aici un semn de întrebare: oare foştii mei colegi de facultate, pe care-i ştiu chinuindu-se prin garsoniere cu chirie, nu or avea dreptul la o locuinţă? Ba au, dar nu le dă nimeni! Şi ca ei mai sînt vreo cîteva sute de mii de bucureşteni. Şi cîteva milioane de români. Toţi au dreptul, dar pot să doarmă liniştiţi sub cerul liber, că nu-i bagă nimeni în seamă. Dacă vor, să-şi cumpere! Însă nu cu 19.000 de dolari ditamai apartamentul de lux în centrul Capitalei, pentru că statul e generos doar cu cine trebuie. Cu suma asta, în Bucureştii anului 2002 te puteai atinge, cel mult, de un apartament cu două camere spre periferie. Traian Băsescu se numără printre puţinii fericiţi cărora patria-mamă le-a purtat de grijă. I-a dat o casă la un preţ cu mult sub cel al pieţei. Acum, preşedintele spune că nu el a stabilit preţul, ci Administraţia Fondului Imobiliar, pe scurt AFI. Şi are dreptate. (...) AFI este una dintre nenumăratele pîrghii create de regimul Iliescu pentru ca oamenii săi de încredere să fure cu acte în regulă. Iar pe lîngă ei, să se dedulcească şi vreo cîţiva de pe baricada cealaltă, ca să nu mai poată face apoi pe sfinţii. La o adică, să li se poată spune: ciocu' mic!" (Grigore Cartianu, *Evenimentul zilei*).

„Unii comentatori din presa centrală au afirmat că, dacă se făcea public acest dosar în campanie, Băsescu nu mai ajungea preşedinte. Nu cred ca aşa trebuie pusă problema. Poate că ajungea şi cu această bubă urîtă pe chelie – casele, averea, vînătoarea, aroganţa lui Năstase călcau publicul pe nervi suficient de tare. Dar ar fi fost o diferenţă esenţială: nici un om de bun-simţ şi bună-credinţă nu l-ar mai fi votat pe Băsescu ca pe Sf. Gheorghe omorînd balaurul Năstase, ci ca pe una din măştile aceluiaşi demon (...). Băsescu ar fi fost votat ca un fel de Alimănescu, hoţul convertit, priceput să prindă hoţii." (Cristian Tudor Popescu, *Adevărul*)

Invitată la Radio Guerrilla să explice situaţia, purtătoarea de cuvînt a preşedintelui se dă exemplu pe sine, care a primit casă de la primărie, pentru că era ziaristă şi apoi a cumpărat-o. Liviu Mihaiu zice: „Da, ştiu, că şi eu am fost să cer pentru colegii de la *Caţavencu*". Se pare că există o logică anume pentru care unii ziarişti şi demnitari trebuie subvenţionaţi să trăiască mai bine decît fraierul comun. Dacă de la Năstase şi Huza te aştepţi, adevărata dilemă apare atunci cînd oameni, altfel oneşti, profită şi ei un pic de sistem, un pic doar. **(C. G.)**

Lucian MÎNDRUŢĂ

talon de participare

Maica Băsescu şi Diavolul

De la sărac, dar cinstit la bogat, dar preşedinte. În politică, la fel ca în marketing, treaba asta se numeşte *rebranding*. Traian Băsescu a reuşit-o: e primul preşedinte căruia, în mod sigur, are să i se treacă cu vederea defectul de avere imobiliară. Chiar dacă e dobîndit prin efracţie morală, cum ar spune Ilf şi Petrov.

Urmează însă rebrandingul publicului său. Care trebuie să evolueze de la „dreptate şi adevăr" la „înţelegere şi uitare". Nu e nume de alianţă politică, dar merge de-o telenovelă. Una la care poporul să se uite, ca la *Tînăr şi neliniştit*, încă cinci ani de-acum înainte. Cu sufletul la gură şi girofarul strîns la piept, cu dragoste: „uite că el totuşi o iubea, pe ea, naţiunea...!".

Pe de altă parte, simt nevoia să recunosc public: m-am bucurat puţin cînd l-au prins pe Băsescu cu vila suspectă în braţe. Băsescu semăna deja neliniştitor de mult cu o statuie. Chiar şi ea dificil de privit pentru indigeni: prea impecabil piedestalul, prea neaşteptat de curat calul, prea strălucitor sceptrul cu care lovea în corupţi şi netrebnici. Băsescu era la un pas de legendă, iar chestia asta nu făcea decît să ne demobilizeze. Într-o ţară în care toată lumea crede că averea se face prin furt şi în care toată lumea vrea să facă avere, rişti să devii nepopular cînd predici metoda furnicuţei oneste. Norocul nostru: acum putem aspira din nou să fim bogaţi, cu orice mijloace. Maica Băsescu nu ne mai poate face cu degetul – ci doar cu ochiul. E înapoi printre noi, muritorii. Suspect de înstăriţii. Micii comercianţi cu mica muscă pe căciulă, mai mică oricum decît vila dată înapoi. Cum să ne mai vorbească de morală, cînd Diavolul l-a pus să ia o casă confiscată de regimul comunist? S-o ia uşor, cu bani puţini – exact invers decît propune piaţa liberă celorlalţi români, mai puţin norocoşi. S-o ia de la serviciu, pe baza ridicolei aprobări pe care şi-a dat-o singur, în vremea unui mandat în care trebuia să ne cureţe de profitori...

Există însă în toată povestea asta cîţiva oameni care nu meritau lovitura asta: producătorii de advertising – creatorii brandului ajuns preşedinte. Un brand construit profesionist, cu nevoile şi aspiraţiile clientului în minte: autoritate, familiaritate, afinitate. Un brand politic modern, care vorbeşte în *sound-bites* (fragmente de discurs uşor de inserat într-o ştire de televiziune), unul care zîmbeşte cînd alţii rămîn scrobiţi, unul care îşi desfiinţează din copyright adversarii. Exact ca un detergent: „Preşedinţii Obişnuiţi nu pot face ce face Băsescu".

În logica asta, cei care se supără cînd constată că preşedintele Băsescu şi-a luat casă de la primarul Băsescu sînt în aceeaşi situaţie cu cei care constată că detergentul XXX nu scoate chiar toate petele din reclamă. Foarte posibil, dar trebuia să citiţi ce scrie cu litere mici în josul paginii... Sau să mergeţi pînă la Piteşti pe autostrada lăsată moştenire de regimul Băsescu de la Transporturi (pentru începători, recomand porţiunea între km 20 şi 40).

Dar, pentru că vorbim de branduri, merită reamintită experienţa Nike, un alt brand celebru, pe care presa americană l-a acuzat acum mulţi ani că foloseşte munca copiilor, în condiţii brutale, în fabricile sale din Orient. Compania, într-un gest de mare inspiraţie, n-a negat evidenţa şi a întrerupt imediat producţia acolo. După care a pornit o campanie împotriva muncii minorilor, în presă, dar şi pe teren – acolo unde putea schimba cîte ceva.

Este exact ce-ar trebui să facă Băsescu acum. A început bine dînd casa înapoi, însă a călcat cu stîngul anunţînd că va cere o locuinţă de stat, la care îl îndreptăţeşte funcţia sa. Mare greşeală: brand-ul popular Băsescu nu e îndreptăţit la vile de protocol gratis şi nici la girofare. Nu că nu le merită – pur şi simplu nu sînt consistente cu construcţia de pînă acum. E ca şi cum ai ambala Frutti Fresh în sticlă de Murano şi-ai pune o fundă semnată Armani. Poate că arată mai bine, dar la noul preţ şi look, vei găsi cu mult mai greu clienţi. Şi nu vorbim de doi-trei, ci de 22 de milioane.

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

Magdalena BOIANGIU

de jur împrejur

Dresda

În noaptea de 13 spre 14 februarie 1945, oraşul german Dresda, capitala Saxoniei, a fost bombardat în trei valuri succesive, două aparţinînd aviaţiei britanice, ultimul – celei americane, provocînd distrugerea lui, totală, 35.000 de victime oficiale şi probabil mult mai multe reale. Reconstrucţia efectuată în fosta RDG nu a izbutit să reproducă frumuseţile acestei „Florenţe de pe Elba“ şi amintirea dezastrului nu s-a stins, de fapt, niciodată, deşi s-a vorbit destul de puţin despre el. Acum, unii istorici militari sînt de părere că a fost un act de cruzime inutil, oraşul nu era un obiectiv militar şi a fost bombardat pentru a-l forţa pe Hitler să se predea, deşi era o iluzie să contezi pe compasiunea lui faţă de suferinţele populaţiei civile. Alţii, spun că, dimpotrivă, Dresda era un important nod de cale ferată, erau acolo şi alte unităţi de producţie militară dislocate şi astfel bombardamentul a fost justificat de regulile de război.

După ce, cu o săptămînă în urmă, deputaţii neonazişti au părăsit demonstrativ sala Parlamentului saxon, cînd s-a propus un minut de reculegere în memoria victimelor de la Auschwitz, ei au organizat duminică – pe lîngă aniversarea oficială – marşul NPD (Partidul Naţional Democrat, neonazist). S-au adunat aproximativ 3.000 de oameni care, cu steaguri negre – au comemorat memoria celor morţi în urmă cu 60 de ani: „Teroarea bombelor aliate atunci şi acum – Hiroshima, Nagasaki, Dresda şi azi – Bagdad. Nu – iertării, nu – uitării“. În landul Saxonia, NPD are o bună reprezentare: cele 9,2% de voturi în favoarea lui au trimis 12 deputaţi neonazişti în parlamentul local, provocînd consternare în Germania şi emoţie în Europa.

În 2003, Curtea Constituţională a respins, în numele dreptului la liberă asociere şi liberă exprimare, cererea de interzicere a acestui partid. De altfel, nici partidul nu mai seamănă cu adunătura de băieţi muşchiuloşi, cu capetele rase, amatori de simboluri naziste, care făceau furori la sfîrşitul anilor '60. Militanţii neonazişti sînt acum respectabili, poartă costum şi cravată şi ştiu să se folosească de toate prevederile legale permise de organizarea democratică a statului. „Am înţeles că trebuie să scoatem în faţă oameni cu o suprafaţă socială, competenţi, candidaţi capabili să ţină un discurs coerent despre justiţia socială“ – spune Peter Marx, unul dintre conducătorii partidului. Situaţia precară a economiei din landurile fostului Est comunist, dezamăgirea şi deruta tinerilor şomeri, devine un argument pentru atacurile virulente împotriva imperialismului american şi a aliatului israelian; ideea că o Rusie autoritară şi puternică poate deveni garantul apărării unei Europe descompuse de vicii nu li se pare noilor naţionalişti străină de idealul lor.

Saxonia nu este decît poligonul de încercare pentru o prezenţă semnificativă în Bundestag şi creştin-democraţii au de ce să fie îngrijoraţi. Pe de o parte, NPD muşcă din electoratul lor tradiţional, pe de altă parte, în Saxonia, se întîmplă adeseori, ca la votul secret deputaţii creştin-democraţi să se alăture NPD. Cu ochii spre victoriile electorale viitoare, apelul la trecut nu este decît o armă printre altele. În fond, morţii Dresdei sînt nişte necunoscuţi, la fel ca şi cei de la Auschwitz. Cunoscuţi sînt imigranţii din toate părţile lumii; pentru ei Germania este încă o ţară bogată, unde unii vor să muncească, iar alţii să fure. Mai bine ar fi să stea acasă. Militanţii NPD ştiu să convertească resentimentele create de aceştia în voturi, ei doresc puterea şi folosesc ca argument explicaţia conform căreia mizeria de azi se leagă de felul cum Germania a considerată singura răspunzătoare pentru tragedia celui de-al doilea război mondial. „Nu vom permite să fie confundate cauzele cu efectele. Avem această obligaţie faţă de toate victimele războiului şi ale terorii naziste, în special, şi de asemeni faţă de victimele de la Dresda“ – a spus cancelarul Schroeder. Pe 8 mai urmează să se marcheze cei 60 de ani scurşi de la sfîrşitul ultimului război european. Foştii învinşi au dobîndit ceva din suprafaţa politică necesară pentru a contesta justiţia învingătorilor.

globul cubic

Coeficientul de inteligenţă

În 1996, Daryl R. Atkins avea 18 ani şi, pentru că vroia să bea o bere, i-a luat sub ameninţarea pistolului unui tînăr militar (Eric Nesbitt, 21 de ani) 60 de dolari, apoi l-a obligat pe acesta să retragă de la un bancomat alţi 200 de dolari şi l-a împuşcat pe un maidan. În 1989, a fost condamnat la moarte pentru această crimă. În timpul procesului, s-a descoperit că tînărul are un coeficient de inteligenţă de 59 – conform experţilor egal cu cel al unui copil între 9 şi 12 ani – ceea ce nu-l împiedică însă să realizeze conştiinţa gravităţii actului său. Cu o decizie de 6 voturi contra 3, Curtea Supremă a decis că execuţia nu poate fi aplicată unui înapoiat mintal şi a fixat la cifra de 70 un minim de coeficient de inteligenţă, pentru ca o sentinţă să poată fi executată. În tot acest timp, Daryl R. Atkins a avut îndelungi discuţii au avocaţii, ceea ce i-a dezvoltat capacităţile de a scrie şi de a citi şi a început să înţeleagă conceptele, legile abstracte. Experţii au observat creşterea cu cîteva puncte a coeficientului său de inteligenţă şi recente măsurători au ajuns la cifra de 76. „Procuroarea Eilleen M. Addison a apreciat că nimic nu se mai opune aplicării pedepsei capitale şi a fost convocat din nou un juriu care să evalueze cu precizie nivelul intelectual al condamnatului. Şi să decidă dacă trebuie sau nu să fie trimis în anticamera morţii.“ *(Le Monde*, 10 februarie 2005)

În ultimele două săptămîni, în China s-a procedat la 200 de execuţii capitale. În cătuşe, condamnaţii au fost arătaţi opiniei publice şi apoi executaţi, dar în pofida acestui spectacol educativ (desfăşurat de ani de zile), rata criminalităţii este în creştere. Un oficial regional a declarat, în 2004, că în fiecare an sînt executate în China 10.000 de persoane, de 5 ori mai mult decît în toate celelalte ţări la un loc. Nimeni nu le măsoară coeficientul de inteligenţă, la fel cum nimeni nu măsoară acest indicator la judecătorii care îi condamnă. Şi apoi, unde am ajunge dacă acesta ar fi un criteriu nu doar pentru scaunul electric, ci şi pentru scaunele puterii? **(M. B.)**

În perioada 3 martie – 19 mai 2005, Institutul de Cercetări Politice şi Facultatea de Ştiinţe Politice (Universitatea Bucureşti) organizează o serie de conferinţe şi dezbateri-experiment cu tema **Jurnalismul politic profesionist**. Destinate în special studenţilor din anii terminali interesaţi de o carieră în jurnalism politic sau analiză mass-media, aceste prelegeri îşi propun ca, într-o atmosferă destinsă, să răspundă unor întrebări esenţiale pentru a înţelege acest domeniu aşa cum este el practicat de profesionişti, oferind celor interesaţi repere şi modele pentru a se orienta în această profesie. Conferenţiarii, ziarişti şi corespondenţi de presă din România şi străinătate, vor prezenta în special cazuri concrete şi situaţii reale din propria experienţă care să exemplifice principalele tehnici şi etape de documentare şi redactare în jurnalismul politic profesionist, aducînd în discuţie şi chestiuni legate de piaţa de presă şi publicitate cu relevanţă politică din România, precum şi problematica deontologiei profesionale.

Sesiune inaugurală
Ce înseamnă jurnalismul politic (profesionist)?
3 martie 2004
Documentarea
Tehnici de investigaţie specifice jurnalismului politic
17 martie 2004
Interviul şi reportajul în jurnalismul politic
31 martie 2004
De la sursă la difuzare
Ştiri şi editoriale politice
14 aprilie 2004
Redacţii – presă scrisă, televiziune, radio, agenţii de presă
21 aprilie 2004
Cariere
Harta instituţiilor de presă din România
5 mai 2004
Cum poţi fi un *free-lancer* de succes în România?
19 mai 2004

Toate conferinţele vor va avea loc la Institutul de Cercetări Politice, str. Spiru Haret, nr. 8, începînd cu ora 17,30.

Dialoguri europene la Dilema veche

– De ce avem nevoie de Europa? Şi la ce preţ? –

Delegaţia Comisiei Europene şi Societatea Academică din România lansează proiectul *Dialoguri Europene* finanţat prin programul Phare de micro-proiecte – „Fondul Europa“. Proiectul îşi propune să promoveze în spaţiul public dezbateri pe teme specifice procesului de integrare europeană.

În perioada februarie-iunie 2005, SAR, în parteneriat cu *Dilema veche*, organizează o serie de opt dezbateri publice la care vor fi invitaţi specialişti din România şi din ţări membre ale UE. Temele acestor dezbateri sînt:

- *Europa de lîngă noi. Relaţiile României cu vecinii după integrarea în Uniunea Europeană: Moldova şi Ucraina* (23 februarie)
- *Dezvoltarea regională – modalităţi de intervenţie şi rezultatele lor* (8 martie)
- *Cum se poate integra agricultura românească în Uniunea Europeană?* (22 martie)
- *Reforma sectorului public – eficienţă şi responsabilizare prin transparenţă* (5 aprilie)
- *Fenomenul „exodul creierelor“: strategii de implicare a tinerilor cu studii superioare în proiectele româneşti de integrare* (19 aprilie)
- *Protecţia mediului: costurile implementării* (10 mai)
- *Politici culturale europene* (24 mai)
- *Noua Constituţie europeană şi România* (7 iunie).

Dilema veche va edita o serie de suplimente unde vor fi reflectate punctele de vedere exprimate în dezbaterile respective. La fiecare supliment, va fi lansat un concurs de eseuri pentru studenţi, cele mai bune texte urmînd a fi publicate. Locul fiecărei dezbateri va fi anunţat în revistă.

Persoană de contact: Laura Simionescu.

Date de contact: tel/fax: 021-222.18.28, e-mail: laura.simionescu@sar.org.ro

---

Preluarea Institutului Cultural Român îi impune colaboratorului nostru Horia-Roman Patapievici întreruperea rubricii „Breviar de prezenţă“. Regretînd această pauză, îi dorim mult succes în administrarea instituţiei în fruntea căreia se află.

Redacţia

ready made

„Restabilirea unui adevăr. Nu intenţionăm să intrăm în polemică. Totuşi, fiindcă în «Sentinela Oltului» au apărut afirmaţiuni inexacte, *suntem* datori să restabilim adevărul.

Câţiva colegi, foarte puţini la număr, la calcularea mediei n'au scos fracţiuni zecimale nici în catalog nici în matricolă. E clar că nu poate fi vorba de neştiinţă şi că nu a fost decât o greşală de interpretare. Organele de control au găsit cu cale că, cu ocazia cercurilor regionale, între alte multe iniţiative frumoase, să atragă şi atenţiunea asupra modalităţei de calculare a mediilor. Admosfera în care s'a desfăşurat şedinţa a fost înălţătoare. Cei peste o sută de învăţători, cari au luat parte la cercul Slatina şi-au întipărit în suflete poveţele calde şi înţelepte ale omului Şcoalei, decoratul cu «Mihai Viteazul» D-l Dumitru Giuculescu, subrevizor şcolar care a spus: *«Pentru păstrarea demnităţei de învăţător vă recomand să fiţi cât mai constanţi în partidele politice în care vă găsiţi».*

[...]

Dăscălimea de la Olt, demnă şi conştientă, apreciază iniţiativele frumoase ale conducătorilor ei – pe care îi felicită –, şi detestă pe cei invidioşi, cari caută să întunece activitatea Asociaţiei şi s'o dăstrame.“

(Şcoala Noastră. Revista asociaţiei Învăţătorilor din Olt, Anul II, Nr. 1, 1933, Slatina)

Şerban FOARŢĂ

rimelări

Meci

Bulgării, cînd se bat îngeri
cu zăpadă, nu-s nivali:
n-ai putea, cu ei, să-nsîngeri
faţa nici unor rivali;

îngerii experţi în loburi
tot mai largi, se bat, calin,
doar cu paşnicele globuri
ale crengii de călin.

Eu, ce, silnic, filei scriu-i
faţa şi-o mototolesc
(cînd, de sînge, ca,-n sicriu-i
strîmt, vampirul, mă golesc),

eu mă bat cu cocoloaşe
de hîrtie şi,-mprejur,
văd omătul că se-ngroaşe,
semi-negru, semi-pur.

Adrian CIOROIANU

poveşti suprapuse

Spre Lumea Nouă, cu interjecţii şi amabilităţi

– americane (1) –

Nu credeţi că dacii au vreo legătură cu Lumea Nouă? La Bucureşti au. În consulatul american de pe străduţa din spatele „Inter"-ului se intră doar cu programare, şi – pînă se face ora – cei doritori de viză sînt invitaţi să bată puţin trotuarul din faţa restaurantului „Burebista". În această dimineaţă de joi e un ger straşnic, vreo 25 de persoane sînt deja în faţa consulatului, mă duc şi eu lîngă ei şi începem să ne schimbăm greutatea corpului de pe un picior pe altul şi să batem ritmic cu talpa relaxată în covorul de gheaţă de sub noi, de parcă asta ar putea să grăbească timpul. În poarta consulatului e un soldat român cu arma la spate şi cu bastonul în bandulieră, dar are un aer aşa de paşnic cu mănuşile în mîini şi cu căciula peste urechi, încît dintr-o dată îţi devine clar de ce terorismul înfloreşte mai curînd în ţări cu climă de la temperat în sus. Să-l văd eu pe Ossama în dimineaţa asta de 10 februarie, la ora 8h30, bătînd din sandale, lîngă noi, vreo juma' de oră, şi mai vorbim!

Adevărul e că am gafat: proaspăt posesor de paşaport diplomatic, n-am ştiut că pentru State tot e nevoie de viză, iar cînd am aflat – ieri, adică – am intrat în criză: telefoane la consulat, completat formulare pe Internet, cum-necum, iată-mă cu programare pentru ora 9. Din cînd în cînd, dinspre intrare se aude *cinci persoane, vă rugăm* şi din coloana de îngheţaţi se mai desprind cinci tremurici, cu paşi mici şi chipuri şovăielnic-bucuroase. În grup sînt multe perechi, astfel încît rareori se pot desprinde fix cinci – noroc cu mine: de trei ori îmi vine rîndul şi de trei ori las să mi-o ia înainte, nea Gabi şoferul e dus să plătească în numele meu o sumă anume la Banca „Transilvania" şi eu aştept chitanţa, obligatorie pentru viză.

Doar ce intri în consulat şi trebuie să scoţi tot metalul de pe tine, ca să nu ţiuie poarta. Un băiat vigilent ţi se uită în geantă, laşi celularul – închis – pe un raft şi primeşti bon. Ajungi, în fine, în faţa recepţiei – un cub de sticlă în care o tînără doamnă bea cafea dintr-o cană din acelea inoxidabile pe care le mai vezi prin filmele cu exploratori. Apuc să dau paşaportul, pozele şi invitaţia – şi dintr-o dată, pe un *clipboard* din faţa doamnei, văd, printre alte cîteva nume, scris (bolduit!) şi numele meu, semn că...

Ceva mă face să cred că, din anumite puncte de vedere, e mai bine în România decît în SUA, *if you know what I mean...*

După cîteva minute de aşteptare în sala de jos – prilej de-a admira două fotografii mari, una cu Constantinescu şi Clinton din profil şi alta, pe peretele opus, cu Iliescu şi Bush zîmbind amîndoi deasupra unor cravate roşii – îmi aud numele la difuzor, sînt aşteptat la ghişeul 4, într-o altă cameră. Acolo, o tînără de culoare, foarte *cool* în chinul ei de a pronunţa nume verzi româneşti, îmi zice repede *ok, all I want fro' ya* este arătătorul de la mîna stîngă, apoi îl vrea pe cel de la dreapta; le pun pe rînd pe o peliculă electronică, tînăra vede buricele pe ecran, zice *oo-key, oo-key*, mai tace, iar zice *oo-key*... Cum amprentele mele par a nu fi în banca de date la rubrica Al-Zarqawi, iau loc pe un scaun şi apoi iar sînt chemat, la ghişeul 1, de astă dată de o tînără americancă plăpînd ieşită, acum vreo 30 de ani, din părinţi japonezi. Are în faţă foile mele şi încercuieşte cu pixul acolo unde vede *senat* şi, după ce face *aha-hoaaa!,* în semn de *am priceput* – cam cum făcea în anii '70 Heidi din desenele animate japoneze, atunci cînd Peter îi spunea ceva interesant –, mă întreabă ce soi de senator sînt; *liberăl*, zic eu; *aha-hoaaa! Pi-di!* – zice ea; *nău, pi-en-el* – zic eu; *aha-hoaaa! From timici* – citeşte ea din foaie, *iea!* – zic şi eu şi chiar nu mai ştiu la ce să mă aştept, în timp ce ea tot scrie cu pixul – cu acel scris de mînă tipic americănesc, nu-i spun altfel – peste aplicaţia pe care cu atîta grijă şi nervi am completat-o aseară pe Internet.

Tăcere. Eu o privesc, ea scrie.

Aha-hoaaa! – izbucneşte ea pentru ultima dată, după care mă invită la ora trei să iau paşaportul, ba încă îmi specifică – de fapt îmi ordonă! – că pot să trimit pe cineva după el.

E joi, duminică la 6 dimineaţa am avionul, dar pe loc capăt certitudinea că nu globalizarea accelerează terorismul, ci invers: cum altfel aş fi făcut conversaţie, numai într-o jumătate de oră, cu o româno-caucaziană, o afro-americană şi o asiano-americană, restabilind echilibrul firesc între *da*, *oo-key* şi *aha-hoaaa*, lăsîndu-mi gaj amprentele, semnătura, chipul şi vocea şi, mai ales, trecînd mai departe spre Lumea Nouă?

Dan GOANŢĂ

medalia de abur

Uvertura la Coriolan D.

Pentru vreo zece zile, agenda României a fost anulată. Cota unică, dobîzile la dobînzi, recalcularea pensiilor, scumpirile subtile, diktatul FMI-ului şi blitz-diplomaţia lui Băsescu au cedat locul unui uragan de nota 10. În centrul acestei măreţe dispute s-a aflat un personaj cu o scurtă, dar intensă, carieră politică, un activist care, odată ajuns în Parlament, a înţeles că grija pentru ceilalţi începe cu grija pentru salariul tău.

Cozmin Guşă e unul din acei ardeleni aşezaţi care nu se bagă unde nu le fierbe oala, care n-au umor, preferînd lucrul bine făcut şi care gîndesc de trei ori pentru a grăi o dată. Categoria „ce-i în guşă şi-n căpuşă". (E slabă, ştiu, dar prea se potriveşte!) Fizician cu diplomă, dar şi cu nostalgia şcolii, Cozmin şi-a luat doctoratul la catedra profesorului Dan Voiculescu. În scurt timp a ajuns un ziarist prestigios, ca şi colega Laura Andreşan. Nemaiavînd cum să avanseze, a devenit (pe căi obscure) mîna dreaptă a prof. dr. Năstase. A reformat PSD-ul din rădăcini, dar, fiind foarte eficient, i-a rămas destul timp ca să se-njure marinăreşte cu Băsescu şi PD-ul. După care, de dragul echităţii, s-a hotărît să-i ajute şi pe alţii. De exemplu, PD-ul! Cu recomandările celor amintiţi, s-a strecurat uşurel în partid, după care s-a apucat de ce ştia. Să-njure. De astă dată, PSD-ul. Ion Iliescu spunea că, în fond, toţi pesediştii sînt oamenii lui. Cozmin Guşă poate spune că, în schimb, el a fost al tuturor!

Nici n-a apucat să se usuce tuşul pe certificatul BEC, că energicul Cozmin s-a şi apucat de noul său proiect politic – un PD reformat, cu el în frunte! Şi cu mulţi tineri (manipulabili)! S-a ales într-o funcţie la care n-avea dreptul, după care şi-a luat discipolii la munte. Ca să-i socializeze, vezi bine! Şi ca să regleze telecabina spre vîrful partidului pe care-l înjurase pînă nu de mult! Cadrele sînt totul – a spus Stalin. Guşă n-a uitat. Drept care şi-a numit doi locotenenţi – o jună cu temperament şi un avocat cu mustaţă. Lipsiţi însă de flexibilitatea maestrului. Carenţă ce a sărit în ochi atunci cînd PD-ul s-a trezit şi i-a dat afară. Domnişoara tragediană i-a acuzat confuz pe „liderii trecători" (?), iar dl avocat a invocat zecile (!) de simpatizanţi ai energicei „Iniţiative 2003"! E drept că nici Guşă nu mai are vigoarea *d'antan*. Întrebat de ce joacă pe ideea colaborării lui Băsescu cu Securitatea, a răspuns că ar fi apărut documente revelatoare. Asta, deşi Mugur Ciuvică (partizanul aceleiaşi idei) negase deja faptul la emisiunea lui Carol Sebastian de la Mix FM. Presa preluase informaţia, dar ce ştia fazanul, nu ştia fizicianul! Se pare că metoda evenimentelor divergente nu funcţionează fără laboratorul de partid.

La ora cînd scriu, martirii tinerismului au anunţat că toate partidele îi vor (chiar şi PNL-ul), ei însă vor cumpăni. Au proiecte mari, dar nu vor să le dezvăluie. Adevărat, nici un politician matur (mai ales cînd e tînăr) nu uită că este ales de popor (pe listă) şi că numai pentru el asudă. Totuşi, contactele au început. Mi-a ciripit o coţofană la ureche că l-ar fi văzut pe dl Guşă la World Trade Center (în Bucureşti) conferind cu dl Gigi PNG Becali. Acesta îl mustra cu glas înalt: „Ţi-am zis eu, băi Cozmine, nu ţi-am zis?". Discutau, cred, teoria relativităţii. (Propuneri: cu Şereş despre eterna reîntoarcere, cu Ciuhandu despre particulele subatomice, cu Ponta despre pontaj.)

De notat ironia comentatorilor care, discutînd speţa, începeau prin a vorbi de experienţa, calibrul şi subtilitatea politicianului Guşă, pentru a avea apoi de unde să-l împingă-n hău. Încă ceva: chestiunea tineretului în politică începe să pară limitată doar la aspectele biologic şi digestiv. Se vorbeşte mereu de „lupii tineri". De ce nu de „cerbii tineri"? Sau „iepurii tineri"?

Un mare spirit a enunţat că, după Caragiale, în limba română nu se mai poate rosti sincer nici „te iubesc", nici „te ador". L-am crezut şi chiar l-am pus în aplicare. Dar, fără falsă modestie, am descoperit şi eu ceva. După Caragiale nu mai putem vorbi de politică fără a-l invoca pe Coriolan Drăg...

HUMANITAS H
bunul gust al libertăţii

Seria Llosa

270 000 lei
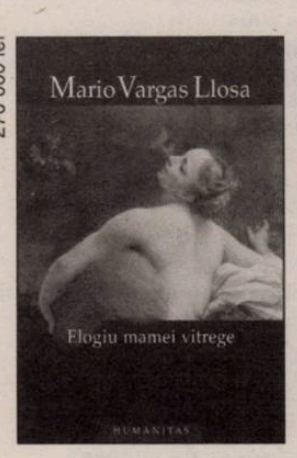

MARIO VARGAS LLOSA
Elogiu mamei vitrege

270 000 lei
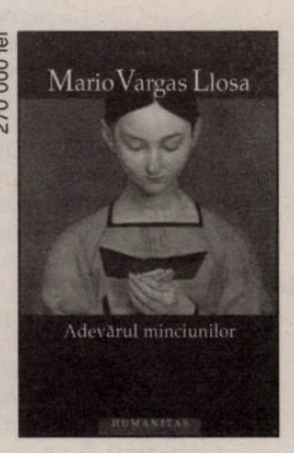

MARIO VARGA LLOSA
Adevărul minciunilor

www.humanitas.ro
www.librariilehumanitas.ro

http://autori.humanitas.ro
www.humanitasrights.ro

*Texte şi opinii de: Dan BĂRBULESCU (elev) ● Mircea BĂRBULESCU (profesor de informatică) ● Emil CĂPRARU (medic pediatru) ● Melania COSTEA (învăţătoare) ● Stela GIURGEANU ● Aurora LIICEANU (psiholog) ● Anca VELICU (sociolog) ● **Coordonatoarea temei:** Iaromira POPOVICI*

Într-o lume grăbită

Copilăria copilului naţional a mai fost subiect de dileme. Cred însă că din '90 încoace lucrurile s-au mai schimbat. Atunci eram strict în faza militantă, în care făceam ordine în indemnizaţiile mamelor, în condiţiile de creştere a plozilor şi ne luptam cu fioroşii streptococi şi stafilococi, precum şi cu dubioasele bone. Acum, lucrurile s-au mai stabilizat oarecum, fără pretenţii de ordine definitivă: există spitale mai curate, bone instituţionalizate şi concedii de maternitate plătite. Există chiar şi o lege a copilului, care îl protejează şi îi apără nişte drepturi normale, dar încă insuficient luate în seamă.

Numărul de faţă se axează mai puţin pe condiţii de viaţă şi cazuri disperate, cît pe un soi de portret al copilului mediu, de grădiniţă şi şcoală generală. Privit din perspectiva deja formatelor locuri comune în domeniu: părinţi ocupaţi şi preocupaţi de carieră, copii alienaţi care „evadează" la televizor şi computer, programa şcolară încărcată şi lunga listă de activităţi extraşcolare. Pe scurt, o schiţă de portret a preşcolarului şi a şcolarului ce cresc într-o lume grăbită, stresată şi mult mai tehnică.

*Dacă, în frazele de mai sus, conotaţiile negative au fost cele care primează, e doar o aparenţă la îndemînă. Copiii de azi nu sînt neapărat mai alienaţi sau mai fără copilărie decît cei care jucau uliul şi porumbeii, cu cheia de gît, în faţa blocului, şi erau făcuţi pionieri în prima serie. Sînt altfel, poate mai complecşi (sau în alt fel complicaţi). Numărul de faţă încearcă doar să semnaleze şi analizeze succint, din perspectivă medicală, istorică, psihologică, sociologică şi reportericească toate aceste schimbări. (**I. P.**)*

Aurora LIICEANU

Copilul modern, copilul actual

În secolul al XIX-lea, copilul era, mai mult ca oricînd, în centrul familiei, pentru că el însemna un şir de investiţii: afectivă, economică, educativă, ontologică. Grupul, familia sînt prioritare, noţiunea de interes al copilului apărînd tîrziu, astăzi fiind literă de lege. Drepturile copilului ar trebui – se spune – să fie afişate în orice şcoală sau instituţie în care adulţii se ocupă de copii.

Copilul nu aparţine doar familiei – ca grup mic –, ci şi naţiunii – ca grup larg. Odată ce se naşte, el antrenează o serie de actori ai spaţiului public – educatori, medici etc. –, astfel încît, pe bună dreptate, se poate spune că perioada copilăriei este prin excelenţă acea zonă în care publicul şi privatul se întîlnesc şi se înfruntă cu violenţă.

Politica demografică a regimului Ceauşescu o arată cu prisosinţă, iar înclinarea balanţei către interesul public a dus la drame umane de neînchipuit, consecinţă a absurdului prezent în discursul politic: fetusul era proprietate socialistă a întregului popor.

Procesul de conştientizare a copilului şi a tot ce implică el a rămas şi rămîne încă, la noi, un deziderat, atîta vreme cît, în pofida apartenenţei acestuia la grupul larg, cuplul şi familia îl au pentru că aşa se face, aşa se cuvine şi aşa se întîmplă dintotdeauna. Voluntarismul concepţional este relativ, el corelează mai totdeauna cu întîmplarea şi cu intrarea în jocul adult.

O femeie fără copii este o monstruozitate, spunea Balzac, a cărui eroină, una dintre cele multe, declara că femeia este făcută să fie mamă. Filiaţia prin sînge este încă atît de înrădăcinată în imaginarul feminin, încît este considerată ca obstacol major în calea adopţiei. La noi, astăzi, se încearcă disocierea trăirii maternităţii de această filiaţie; disocierea ar ajuta înţelegerea ideii de interes al copilului şi ar facilita de-biologizarea maternităţii.

Copilăriile nefericite de altădată

Naşterea aparţine femeii, declaraţia la Primărie, bărbatului, pentru că ea şi copilul intră, tradiţional vorbind, în familia lui. Cu numele şi, uneori, cu totul. Femeile sînt cele care se ocupă direct de bebeluşi. În istoria misiunii materne, în filme, scena aducerii bebeluşului, pentru a fi preluat de braţele iubitoare ale mamei, construieşte cu insistenţă ceea ce a devenit stereotip: mama şi copilul şi excluderea iniţială, dar cu bătaie adîncă, a tatălui. Este vorba despre o legătură organică şi o intimitate cu totul specială, care vor alimenta mereu imaginea negativă a mamei vitrege din poveşti şi vor instaura mama biologică într-o postură în care tatăl nici nu poate fi gîndit ca un competitor.

Prima copilărie, în toate mediile sociale, este treaba femeilor. Şi, dacă astăzi se încearcă antrenarea bărbatului ca participant la experienţa feminină a naşterii – bărbaţi care asistă la naştere, bărbaţi care se informează – şi la practicarea directă a gesturilor care cuprind sfera complicată a îngrijirii bebeluşilor, se face tocmai pentru a creşte empatia masculină şi a facilita intrarea bărbatului în zone altădată interzise, dar din care femeia îşi trăgea puterea şi drepturi nescrise. Se va fisura în timp oare acest mit al legăturii mamă-copil?

Oricum, copilăria mică nefericită arată cu degetul spre bărbat, tată bun şi, mai ales, adoptiv. El este autoritatea. Mama lui David Copperfield asista neputincioasă la bătăile copilului, izolată de acesta, auzindu-i ţipetele. Argumentele slăbiciunii ei, a acelei inimi miloase de mamă, afectele excesive erau reproşuri menite a o convinge că bărbatul este îndreptăţit să fie dur, pentru ca educaţia să reuşească.

Cea dintîi educaţie este cea mai puţin instituţionalizată, ea revenind mamelor. Cînd au intrat în scenă taţii şi apoi educatorii, copilăria a însemnat dresură, mai ales pentru băieţi. Colette spunea că pentru ea „copilăria a însemnat palme". Bătaia era firească, necesară, administrată cu un ochi atent. Se schimbă sau nu se schimbă în bine copilul, acea natură care trebuia să răspundă reprezentării sociale despre copilul bine crescut?

Moş Niculae aduce copiilor răi o nuia, iar celor buni, dulciuri şi jucării. Chiar dacă a dispărut nuiaua, ea ne aminteşte de alte vremuri, în care educaţia însemna pedeapsa corporală; palma, pumnul, rigla şi bătul erau instrumente ale „pedagogiei negre" – cum o numeşte Alice Miller.

Treptat, instituţiile s-au opus disciplinării copilului prin metode punitive, mai ales cînd au existat revolte ale copiilor. În sistemul său penal, Beccaria arăta că „este mai important să sensibilizezi sufletul, nu să constrîngi corpul". Acestor manifestări le corespunde reprezentarea copilului ca forţă rebelă, ca fiinţă ce trebuie îmblînzită, pentru a face faţă vieţii. Ideea de virilitate creşte din violenţa fizică. Armata, mai tîrziu, va răspunde aceleiaşi nevoi: devenirea bărbatului. Bărbatul se plămădeşte din violenţă fizică, iar copilul, care a fost bătut, îşi va bate şi el, la vremea lui, copilul. Copilăria este vîrsta care întemeiază tot restul vieţii, este cea din ale cărei experienţe se naşte viitorul adult. Aceste idei s-au structurat astăzi în găsirea cauzelor violenţei adultului, în experienţele nefericite ale copilăriei, în abuzurile suferite. Orice formă de criminalitate trimite obligatoriu la „a căuta în copilărie".

Copilăriile nefericite de astăzi

În România, statutul copilului a fost mult mediatizat. Transparenţa a făcut ca din secretele spaţiului privat, dar şi din cel instituţionalizat, să răzbată experienţe şi destine infantile de un mare tragism. Copii legaţi cu lanţuri, copii ţinuţi în coteţ, flămînzi şi înfrigurati, copii bătuţi cu cruzime patologică, nou-născuţi găsiţi la gunoi, în ghene, tomberoane sau chiar în latrină, toţi victime, adesea letale, ale unei parentalităţi imposibil de conceput, nu numai astăzi. Decăderea din drepturile părinteşti a devenit un fapt relativ cunoscut, iar părinţii încep să conştientizeze că drepturile lor biologice nu sînt ceva care justifică raportul de putere pe care îl practică. Copilul nu este proprietatea părinţilor, responsabilitatea parentală fiind atent controlată social.

Din 1999, de cînd s-au pus bazele *poliţiei de proximitate* – termen european, venit pe filieră franceză – sau *poliţiei comunitare* – termen folosit de americani – spaţiul sacru al familiei se deschide intervenţiei autorităţilor în a căror sarcină intră o nouă atribuţie foarte la modă: medierea. Se recomandă astfel ca acele conflicte între părinţi, care adesea degenerează în antrenarea copiilor în scene de violenţă – fie ca spectator, fie ca victimă –, cu consecinţe dramatice pentru ei, să fie gestionate de către instanţe extra-familiale, instruite pentru a dezamorsa situaţiile de abuz sau violenţă şi a proteja copilul. Totul este gîndit în interesul suprem al copilului. În acest sens, în statistica criminalităţii s-a introdus recent pruncuciderea, drept categorie autonomă, anterior inclusă în categoria omorurilor.

Conştientizarea complicatei vîrste a adolescenţei – adolescentul era considerat de criminologii începutului de secol XX drept un „vagabond înnăscut" – face ca astăzi tineretul să fie una dintre temele majore ale anxietăţii sociale, impunînd pedagogii specifice, modificînd conţinuturi educaţionale curriculare şi, mai ales, extra-curriculare.

Preocuparea pentru adolescenţă nu este decît continuarea preocupării pentru copil. Democratizarea relaţiilor sociale coboară pînă la democratizarea relaţiilor între adulţi – indiferent de statutul lor – şi copii, astfel încît familia nu mai este un spaţiu închis. Copilul care s-a sinucis pentru că tatăl i-a băut alocaţia sau cel care şi-a ucis sora după ce vizionase scene de violenţă la TV sînt aduse în dezbaterea socială, pentru a analiza responsabilitatea adultului şi a creşte sensibilitatea socială faţă de copil.

Şcoala nu mai este un sanctuar. Ea preia seismele sociale. Disputa între şcoală şi familie, privind responsabilitatea faţă de copil, este invocată din ce în ce mai frecvent. Recomandările europene privind parteneriatele între familie, şcoală, autorităţi locale, poliţie şi ONG-uri obligă adultul să perceapă copilul ca pe un individ cu drepturi, care trebuie protejat în virtutea vulnerabilităţii lui.

Despre tineri, doar stupoare

Există, evident, o îngrijorare a părinţilor faţă de copiii lor. Copiii se plîng că părinţii nu-i înţeleg, părinţii se plîng că nu-i pot înţelege pe copii. Ceea ce le place copiilor nu le place părinţilor, şi invers. Subcultura tinerilor îi lasă pe părinţi cu gura căscată. Valorile tinerilor nu sînt cele ale părinţilor. Libertatea – îmi spunea un părinte – a stricat raportul între părinţi şi copii. Nu-i mai poţi ţine în frîu. Şi – continua el – mi-e frică că dacă nu-i dau bani, fură, iar dacă-l pedepsesc, fuge. Cu toţii recunoaştem că a creşte un copil devine din ce în ce mai dificil. Copiii – spun adulţii – au lumea lor. Această lume pare – mai spun ei – să fie mult mai importantă decît părinţii şi familia. Apartenenţa la grupul de vîrstă este o valoare în sine, este o nevoie, pe care prea puţini copii o percep critic şi au puterea s-o relativizeze, astfel încît şi părinţii să-şi găsească un loc în preajma copiilor. Competiţia între grup şi familie capătă forme în care violenţa apare cu uşurinţă. Copii, care se închid în camera lor şi se comportă acasă „ca la hotel" disperă părinţii, pentru care independenţa nu este egală cu indiferenţa sau chiar cu ostilitatea. Adesea binele propus de părinţi nu este binele pe care-l vor copiii. Dar şi transparenţa a făcut ca părinţii să aibă uneori o imagine negativă.

Extrase din Legea privind protecţia şi promovarea drepturilor copilului, adoptată de Parlamentul României

Art. 23 (1): Copilul are dreptul la liberă exprimare.

Art. 24 (2): În orice procedură judiciară sau administrativă care îl priveşte, copilul are dreptul de a fi ascultat.

Art. 25 (1): Copilul are dreptul la libertate de gîndire, de conştiinţă şi religie.

Art. 26 (1): Copilul are dreptul la libertate de asociere, în structuri formale şi informale, precum şi dreptul la libertatea de întrunire paşnică, în limitele prevăzute de lege.

Art. 28

(1): Copilul are dreptul la respectarea personalităţii şi individualităţii sale şi nu poate fi supus pedepselor fizice sau altor tratamente umilitoare ori degradante.

(2): Măsurile de disciplinare a copilului nu pot fi stabilite decît în acord cu demnitatea copilului, nefiind permise sub nici un motiv pedepsele fizice ori acelea care se află în legătură cu dezvoltarea fizică, psihică sau care afectează starea emoţională a copilului.

Art. 48 (f) (2): În cadrul procesului instructiv-educativ, copilul are dreptul de a fi tratat cu respect de către cadrele didactice, de a fi informat asupra drepturilor sale, precum şi asupra modalităţilor de exercitare a acestora. Pedepsele corporale în cadrul procesului educativ sînt interzise.

Art. 49 (1): Copilul are dreptul la odihnă şi vacanţă.

Art. 44 (1): Copilul are dreptul de a beneficia de un nivel de trai care să permită dezvoltarea sa fizică, mentală, spirituală, morală şi socială.

Art. 85 (2): Orice persoană fizică sau juridică, precum şi copilul, pot sesiza autorităţile abilitate de lege să ia măsurile corespunzătoare pentru a-l proteja împotriva oricăror forme de violenţă, vătămare sau abuz fizic, mintal, de abandon sau neglijenţă, de rele tratamente sau de exploatare, inclusiv de violenţă sexuală.

Stela GIURGEANU

Dulcele stil clasic *versus* visul american

Şcoala din Colentina

Se află în prelungirea şerpuită dintre case a tramvaiului 21. Învecinată cu Parohia Andronache, se modelează dintr-un material galben. Şcoala Generală, nr. 40. Intru într-un hol mic, fumoarul, din care se desprind cancelaria, un pic mai mare, şi biroul administrativ. O doamnă de biologie se plînge, expirînd fum şi frig deopotrivă, că diseară este şedinţă cu părinţii, iar în clasă, un geam spart. Se roagă de doamna administrator să facă ceva că iar o să-i sară părinţii în cap. *Ce să fac, doamnă? Nu tot* ei *l-au spart?* Doamna administrator în pulover roşu ar vrea să aibă o cameră de luat vederi în fiecare clasă, să-i filmeze pe ascuns şi apoi să-i arate părinţilor. *Uite ce face odorul tău!* Este din ce în ce mai frig, aşa că intru în cancelarie şi mă lipesc de sobă. Aici, trei reprezentanţi ai Băncii reţin prezenţa profesorilor de la ore, explicînd introducerea salariului pe card. Larma de afară se intensifică direct proporţional cu metamorfoza unui profesor mic de statură care, dintr-un om paşnic, impasibil şi visător, cuibărit cuminte lîngă sobă, devine deodată un „prof", care sare brusc, împins de un resort invizibil, ajunge din doar trei paşi lîngă uşă, o izbeşte de perete şi începe să urle, cu un potenţial nebănuit, din toţi plămînii, *intraţi, mă, la clasă!*

...În clasă este mai frig ca afară (în ziua respectivă prognoza era de –13°!). Mă aşez cuminte în ultima bancă. De placaj – este asortată jumătăţii de scaun pe care încerc să îmi găsesc cu greu un echilibru. Inscripţii cu *love*. Inscripţii cu *kill*. Ora de engleză. Doamna Ţăruş predă o lecţie nouă, ajutîndu-se de singurul material disponibil. Un casetofon, cumpărat din banii ei. Copiii ascultă şi repetă, furişînd cînd şi cînd priviri către vizitatoarea ciudată, din ultima bancă. Nu şi-a scos nici căciula, nici haina, şi, colac peste pupăză, spre mijlocul orei îşi mai pune şi fularul şi mănuşile...

Pauza de cinci minute

Nici unul dintre copiii, cu care am vorbit, nu chiuleşte. Nu fumează şi nu copiază. Cu toate că la ei în şcoală se chiuleşte pe capete, se fumează în draci şi se copiază pe rupte. Dar nu ei.

Viaţa lor de şcolar este normală şi se derulează idilic, într-o dulce monotonie repetitivă. Ziua de ieri nu diferă de cea de azi decît prin uşoara rearanjare a materiilor. Altfel, în timpul liber, se uită la televizor sau se joacă pe calculator. Cei care nu au calculator acasă au un Internet Café la colţul blocului. Toţi ascultă manele, hip-hop... şi tot ce se dă. Meseriile la care visează sînt, una din două, ori arhitect, ori avocat. De ieşit din Bucureşti, nu prea au şansa să o facă. Şcoala nu prea organizează aşa ceva (pentru o ieşire, chiar la muzeu, îţi trebuie aprobări peste aprobări!), iar părinţii... părinţii sînt la serviciu. Dacă ar putea călători, ar vrea să ajungă (trei fete îmi spun toate într-un glas) la Paris.

Cum se mai joacă? Puştii de-a V-a, a VI-a răspund – invariabil – fotbal. Fetele, tenis. Dacă insişti, aluneci pe panta fără întoarcere a descrierii de *Computer games. Underground 2*. Mai aflu, cu chiu cu vai, de biliard. Sau de Monopoly. Unii mai joacă table. Remi.

Frunza? Elasticul? ...da, unii par că îşi mai amintesc. Dar asta jucau de mult. Cînd erau copii...

„Sînt prea mic ca să am vise!"

Toma: În timpul liber se joacă pe calculator (în special fotbal) sau se duce la pădure cu prietenii. Ce face în pauză? Se bate cu bulgări, aleargă... Frecaţi fetele cu zăpadă? *„Nu prea... acum există sancţiuni... Acum fetele ne freacă pe noi..."* Vise? Nu m-am gîndit. Poate arhitect. Este o meserie bănoasă.

Francesca: „Ascult tot felul de muzică. Îmi plac Shakira şi Blue. La TV mă uit de cînd vin de la şcoală. Îmi plac emisiunile de divertisment şi telenovelele. În viaţă... am mai multe variante... o să fiu ori avocat, ori arhitect... Ceva cu bani, oricum..."

Răzvan este elev în clasa a VII-a. Ascultă manele şi hip-hop. La televizor se uită cînd sînt meciuri. Filmele le urmăreşte la DVD. Îi plac filmele *horror*. Deunăzi a văzut unul tare. *13 fantome*. Sîngeros şi violent. Părinţii? Normal că îl lasă să se uite...! Şi-ar dori să fie fotbalist. După aia... nu ştie, poate arhitect. Ce ar vrea să îi rezerve viitorul? Ridică din umeri. Şi el ca orice om... ceva mai bun. Ce vise ai? *„Sînt prea mic ca să am vise!"*

Cei mari despre cei mici

„Condiţiile sînt astea pe care le vezi." Ana Cristina Ţăruş îmi deschide şi alte cîteva uşi de clasă. Copiii sînt peste tot năzdrăvani şi plini de energie. Dar cum *„nu poţi să-i stăpîneşti prin urlete sau bătaie, trebuie să ştii să îi păcăleşti..."*. Păcăleala cea mai la îndemînă a rămas cea cu scăzutul notei la purtare. Chiar dacă cei şapte ani de-acasă s-au mai împuţinat, *„majoritatea părinţilor le bagă în cap acest mit, iar la clase îi poţi disciplina foarte uşor doar ameninţînd cu scăderea notei la purtare"*. Însă lipsa de comunicare de acasă se resimte în comportamentul multora. Unii sînt ori *„răsfăţaţi excesiv"*, ori *„ignoraţi desăvîrşit"*. Anul trecut a avut o elevă de a VIII-a, o fetiţă de familie „bună", una dintre primele din clasă la învăţătură. *„Acum trei săptămîni am aflat că s-a măritat şi a renunţat la şcoală..."*

Se îndrăgostesc repede şi vorbesc foarte deschis pe tema iubirii. *„Din păcate, mulţi se grăbesc... sar nişte trepte. Încep viaţa sexuală mult mai devreme, de prin clasa a VII-a, a VIII-a... aşa dispar dulceaţa şi timiditatea din relaţii."*

...Marius nu şi-a făcut de două ori la rînd temele la engleză. Nu este însă vina lui. Explicaţia, foarte simplă: s-a îndrăgostit de Monica de la a VI-a B care nu poate să iasă decît miercuri, iar ziua de miercuri cade, ca un făcut, întotdeauna înainte de ziua de joi cînd are el engleza. Să nu fi om şi tot trebuie să-l înţelegi!

...Anul trecut, de Dragobete, la o petrecere, *„o elevă de-a VII-a îmi arată un puşti pe care nu ştia cum să-l agaţe şi mă întreba ce să facă..."*

În aceste condiţii... copiii se mai joacă?

„Nu prea mai au ei treabă cu joaca. Nu prea mai ştiu să se joace. Mai degrabă se bat decît se joacă." Au vise? *„Visează... pe etape. De aici, pînă aici. De aici pînă la capacitate. Nu au ambiţii, pentru că adevăratele ambiţii nu se pot forma la Internet Café sau la televizor."*

Şcoala americană

Se află spre capătul Bucureştilor. Mai apropiată de comuna Voluntari-Pipera, se modelează tot dintr-un material galben. O altă nuanţă decît galbenul de Colentina. O nuanţă potrivită acoperişului roşcat, Şcoala americană. Intru într-un campus enorm, din care se desprind cu generozitate patru corpuri de clădire. Pe fundal, Biblioteca, o clădire cu două turnuri care, pe lîngă cele peste 20.000 de titluri şi alte materiale media, adăposteşte şi un laborator ultradotat cu calculatoare. De ea se leagă simetric Sala de Artă (săli de muzică, sisteme computerizate de creaţie muzicală, săli de repetiţie pentru muzică sau teatru, toate izolate fonic) şi *Cafeteria*, sala de mese, o încăpere enormă, cu o capacitate de pînă la 250 de oameni.

Clădirea prelungă a Şcolii primare (clasele I-V) şi a Grădiniţei (pentru copiii de la 3 ani în sus) este despărţită de clădirea Şcolii elementare şi a Liceului (clasele VI-XII) printr-un spaţiu deschis, un parc de promenadă, denumit şi Central Park.

Passing-time

Se fumează?... Se mai fumează. Bineînţeles pe şestache, bineînţeles tot la toaletă. De asemenea se poate chiuli. Şi se mai chiuleşte. Dar dacă o faci, aici trebuie să o faci cu stil. Adică toată ziua. Altfel nu prea ai cum. Nu prea ai cum trece de portar.

Viaţa lor de şcolar este normală şi se derulează idilic, într-o continuă schimbare. În primul rînd, elevii nu adastă toată ziua în aceeaşi clasă. De la oră la oră se transferă în următoarea sală de curs, în funcţie de materie. Pauza de cinci minute, *passing-time*-ul, este rezervat exclusiv acestei treceri. Altfel, cum aproape fiecare lecţie nouă este însoţită de punerea în practică a cunoştinţelor teoretice, în fiecare zi se descoperă altceva. Dacă azi se predă la trigonometrie sinusul şi cosinusul, apoi e musai să se iasă în curte să se facă un mic experiment. Dacă la biologie se învaţă despre nu ştiu ce copac, clasa iese în curte să planteze respectivul nu ştiu ce copac. De altfel, în fiecare an, se organizează excursiile didactice, de cinci zile, în care copiii sînt învăţaţi, de exemplu, cum să îşi facă un cort, cum să recunoască urme de animal prin pădure, cum să înţeleagă practic, trecînd piciorul gol printr-un pîrîu rece, în ce fel organismul uman poate fi afectat de o schimbare bruscă de temperatură, cum să viziteze o mînăstire pentru a putea scrie mai încolo un eseu despre păstrarea tradiţiilor şi influenţa culturii asupra mentalităţii unui popor.

...Ce altceva mai au de făcut în timpul liber? Ies în oraş, socializează...

...Calculatorul? Calculatorul nu este aşa o nebunie...

„Sînt prea ocupat ca să am vise"

Alex a venit la Şcoala americană în clasa a VIII-a. Trecerea de la un sistem la altul i-a părut grea, dar doar în primele săptămîni. Era ceva nou, total diferit. Aici se punea accentul pe munca în echipă, pe dezinvoltură, pe expansiunea personalităţii. Ori, venind dintr-un sistem care tocmai asta inhiba...

Cum la mai bine te adaptezi întotdeauna, s-a acomodat destul de rapid, întîi făcîndu-şi prieteni în rîndurile colegilor (majoritatea sînt români), apoi începînd să se simtă din ce în ce mai în largul său şi cu dascălii. *„Aici profesorii sînt foarte diferiţi faţă de cei din Şcoala românească. Nu în ceea ce priveşte pregătirea. Ca oameni însă sînt mult mai apropiaţi, mai prietenoşi şi mai direcţi. Ora e oră, dar după aceea sînt foarte atenţi cu tine, te întreabă de viaţa ta..."*

O zi de şcoală începe la 8,30 şi durează pînă la 15,30. Materiile sînt în mare parte cele din sistemul de stat. Dotările însă... (calculatoarele sînt schimbate o dată la doi-trei ani).

În afara studiului propriu-zis, elevii trebuie să facă, în fiecare an, douăzeci şi cinci de ore în slujba comunităţii Adică unii merg la orfelinate, alţii la spitale. De curînd s-a înfiinţat un grup care ajută Grădina Zoologică. Alex predă cursuri de engleză unor copii internaţi la spitalul „Filantropia". Pe lîngă toate astea, în fiecare an se organizează tot felul de competiţii, între mai multe şcoli americane din Europa de Est.

La terminarea liceului, Alex va urma cursurile unei facultăţi din străinătate. Cel mai probabil caz, în Europa. Vrea să devină jurnalist sportiv.

În afara meseriei, ce altceva visezi? *Eu nu prea visez...* De ce? *Nu ştiu... nu prea am timp...*

Cei mari despre cei mici

Doamna Dobre, mama lui Alex, îmi spune, dintr-un început şi fără nici un fel de ezitare că da, *„Alex s-a schimbat foarte mult de cînd l-am mutat la Şcoala americană"*. A devenit mult mai activ şi mult mai deschis. Şcoala, sistemul american te învaţă cum să te implici. *„În primul an a trebuit să redacteze o scrisoare către Primărie, în care să propună metode de îmbunătăţire a vieţii în Bucureşti. Alex a propus un sistem mai ramificat de circulaţie subterană, motivînd neajunsurile transportului în comun de suprafaţă. Scrisoarea a primit şi răspuns!"*

Probabil şi ca o consecinţă a faptului că sistemul implică foarte mult părinţii în educaţia copiilor, *(„în fiecare dimineaţă sîntem invitaţi să bem o cafea la recepţie şi să stăm de vorbă cu diverşi profesori")* stă şi faptul că probleme cu disciplina nu prea există. Iar cînd există, se ia imediat legătura cu părinţii.

Cam ce pedepse se aplică într-o şcoală în care taxele se învîrt în jurul sumei de 17.000 de dolari pe an?

...Acum cîţiva ani s-a desfăşurat o anchetă cu privire la un seif spart. Seiful aparţinea unei fete şi fusese inscripţionat cu obscenităţi. Cei doi vinovaţi au fost găsiţi şi exmatriculaţi imediat.

Melania COSTEA

O şcoală generală

– un caz particular –

Meseria de învăţătoare implică multă răbdare, apropiere faţă de copii, puterea de a te face plăcută şi iubită de copiii pe care îi formezi, dar şi multe sacrificii spirituale, acelea de a te vedea neputincios în faţa sărăciei şi a mizeriei umane. Sînt învăţătoare de opt ani şi de şapte ani profesez la Şcoala Generală Nr. 1 din Slatina, Olt. Datorită poziţiei în oraş, şcoala (aproape de cartierul de rromi) este formată în majoritate din copii rromi (rudari, ţigani), dar şi români din zonă. Este o şcoală cu învăţători şi profesori foarte buni, dispuşi să lucreze cu aceşti copii care nu-şi permit să vină la şcoală, din cauza lipsurilor materiale sau – aşa cum îmi transmit copiii sau părinţii: „doamnă, Elena nu are ţoale să-i dea mă-sa să vină la şcoală" sau „nu are cu ce să-l încalţe". Cei mai mulţi dintre părinţi nu au servicii de unde să-şi cîştige pîinea, merg şi caută deşeuri la rampa de aluminiu a colosului industrial ALRO, deşeuri de fier sau sticle de plastic, pentru a cîştiga cîteva zeci de mii sau, poate, o sută de mii de lei. Dacă mergi în cartierul lor, vei vedea ce înseamnă lumea a treia, oameni care consideră cămin un bordei cu un acoperiş improvizat care stă să zboare la prima rafală mai puternică de vînt. Primarul anterior s-a îngrijit, în ultimul moment, să le toarne puţin asfalt, pentru că altfel nu vedeai decît o stradă plină în permanenţă de gropi imense sau noroi. Strada este locul de joacă al copiilor mai mici, unde jocurile n-au evoluat în timp, şotronul, „ascundelea", suflici, săniuşul şi gheţuşul rămînînd preferatele acestor copii, nevinovaţi că s-au născut într-o familie fără posibilitatea de a le oferi jocuri de actualitate (jocuri virtuale pe computer sau chiar jocuri pe televizor – *play-station)*. La şcoală, în timpul pauzelor, copiii sînt neastîmpăraţi, ca toţi copiii, dornici să-şi imite educatorul (se joacă de-a învăţătoarea), deoarece de multe ori, în familiile lor, părinţii nu sînt nici pe departe un model pentru ei. O parte din copiii clasei mele au părinţi/bunici care nu ştiu să scrie sau să citească, de aceea procesul de învăţămînt este îngreunat. Deşi şcoala este dotată cu o bibliotecă, puţini sînt copiii care îi răsfoiesc cărţile. În ultimul timp, presa şi televiziunea au mediatizat situaţiile neplăcute din şcolile de rromi; pentru mine nu este nimic nou atunci cînd văd aceste lucruri la televizor sau în presă, deoarece sînt obişnuită să văd copii cărora tot timpul le curge nasul pentru că nu au bani să-şi cumpere medicamente şi nici măcar şerveţele. Dar trebuie să ne gîndim că, în realitate, este foarte greu pentru un om din etnia rromă să-şi găsească un rost în viaţă pe căi legale, deşi există şi excepţii de la aceste situaţii – copii rromi excelenţi, care au absolvit facultatea sau au devenit sportivi campioni datorită faptului că au perseverat în dorinţe şi au crezut în propriile idealuri. Este o satisfacţie extraordinară pentru un învăţător/profesor să arate lumii că un rudar/ţigan poate avea aptitudini mult mai bune decît un român.

Este greu să vezi, să trăieşti şi să participi la această lume, a unor oameni săraci, în care copiii sînt nevoiţi să muncească lîngă părinţi sau poate sînt luaţi forţat pentru a avea ce mînca. Există ajutoare sociale date de stat (Primărie) şi alocaţii suplimentare/complementare, care reprezintă singurele lor venituri reale, din care unii îşi plătesc, dacă au, curentul şi apa.

Deşi există programe prin care ei pot fi mobilizaţi, plasaţi pe piaţa forţei de muncă prin calificări/recalificări din fonduri nerambursabile ale UE, nu sînt mulţi cei care se încumetă să săvîrşească acest lucru.

Anca VELICU

Pentru cine „bat“ desenele, Mitică?

– despre emisiunile pentru copii şi părinţi –

Potrivit unor cercetări[1] aproape 90% dintre copii se uită şi la programele TV destinate adulţilor. Explicaţiile sînt multiple. De multe ori, aceştia îşi închipuie că prin aceste programe au acces la o lume – dacă nu străină lor, cel puţin interzisă sub aspectul unor comportamente rezervate strict adulţilor – anume lumea oamenilor mari. Sînt nerăbdători să vadă (ceea ce, la această vîrstă poate însemna chiar să „trăiască“) şi să îşi însuşească expresii ale acestei lumi, valori ale acestei lumi, atitudini şi comportamente, care acolo, în filmele şi programele TV destinate adulţilor, par să se vadă mai bine decît în realitatea cotidiană, unde prezenţa copiilor face ca anumite limbaje şi/sau comportamente să se cenzureze. Pe de altă parte, nu trebuie uitat nici faptul că, dacă accesul la aceste programe le este restricţionat sau chiar interzis, dorinţa televizionării acestor emisiuni poate creşte considerabil. Mirarea mea nu se răsfrînge asupra legitimităţii acestei dorinţe la cei mici, căci cine nu a vrut, măcar o dată atunci cînd era mic, să crească mare şi să înveţe cît mai multe despre lumea celor mari. Mirarea mea, cea care m-a făcut să scriu acest articol, constă în faptul că nimeni nu le-a spus acestor copii că tot ceea ce caută ei se află deja în desenele animate.

Nu ştiu cîţi dintre dumneavoastră, stimaţi cititori, aţi avut curiozitatea sau interesul să urmăriţi desenele animate, dar vă pot spune că acestea s-au schimbat mult faţă de ceea ce ne amintim noi din copilăria noastră. Şi nu aş dori să fac judecăţi de valoare şi să spun că sînt mai bune, mai frumoase, mai morale sau mai ştiu eu cum acestea faţă de acelea, sau invers. Voi spune doar că sînt mai altfel şi mă voi explica. Se poate constata că, de un deceniu şi ceva, asistăm la trecerea de la desenul animat care se centra pe gaguri, la un desen animat complex, asemănător, de multe ori, în ceea ce priveşte firul narativ, intriga etc. cu filmele artistice[2] şi serialele. Astfel, o recentă cercetare[3] asupra violenţei programelor televizuale, care a cuprins un capitol special dedicat violenţei din desenele animate, a scos la iveală faptul că în grila fostului canal Fox Kids, actualmente Jetix, 56% dintre emisiuni erau gen seriale de aventură sau acţiune, 38% erau seriale gen sitcom, 3% corespundeau genului memorialistic, 2% dintre emisiuni aminteau de filmele care prezentau un drum iniţiatic şi doar sub 1% erau desenele de tipul *Tom şi Jerry,* adică desen scurt, fără fir narativ, bazat, în general, pe gaguri. Deşi pe canalul Cartoon Network acestea din urmă au o pondere mai mare (11%) în defavoarea celor de tipul sitcom, cu doar 5%, se poate vorbi totuşi despre o tendinţă evidentă de lăsare în urmă a unui tip de desen animat care are la bază gagul, gen care a făcut epocă, în favoarea unui tip nou de desen animat care prezintă întîmplări mai mult sau mai puţin fantastice, într-o lume cît se poate de corespondentă cu lumea de azi, în speţă cu societatea nord-americană. Chiar dacă acţiunea pare să fie plasată în epoca de piatră, într-un oraş al purceilor, într-o societate intergalactică sau în Grecia antică, totul în jur, de la valori la expresii uzuale, trecînd prin elemente de design interior, totul – spuneam – aminteşte de societatea nord-americană[4]. Din nou, nu spun că este bine sau rău, dar vă întreb: dacă copiii au toate aceste lucruri în desenele animate, de ce simt nevoia să se uite la filmele pentru adulţi?

Aş fi tentată să dau un răspuns la această întrebare care poate suna retoric. Aş spune că, paradoxal, copiilor nu li s-a spus că tot ceea ce caută ei se găseşte deja acolo. Şi, deşi au văzut cu siguranţă astfel de desene măcar o dată în viaţă, nu au realizat că, dincolo de pumni în cap, uneori bombe care explodează şi expresii care te fac să rîzi, acolo, în desene, este lumea pe care ei o caută. Acolo găsesc toate tipurile de personaje pe care le caută într-un sitcom *(Copiii de la 405, Lumea lui Bobby* sau *Viaţa cu Louie* sînt de cîteva ori mai bune decît echivalentul lor în sitcom-urile pentru adulţi), găsesc majoritatea evenimentelor din viaţa unei persoane, evenimente care stau la baza nenumăratelor filme şi seriale pentru adulţi (de la „calvarul“ şcolii, la entuziasmul găsirii unui loc de muncă bun şi apoi agonia pierderii lui, toate acestea se pot găsi în desene), la fel cum găsesc poveşti de dragoste „ca-n filme“ *(Prinţesa Sissi).* În acest sens merită să amintim constatarea lui E. Fassin: „Astăzi, departe de a fi ca mai înainte pretext de poveste, dragostea a devenit (în desene – *n.m.)* însuşi obiectul poveştii. *Micuţa Sirenă* şi *Frumoasa şi Bestia* ne arată iubiri care se caută tatonînd. Dragostea a devenit, în lumea magică a lui Disney, la fel de problematică cum este în societatea americană“. Dacă, întorcîndu-ne, ar fi să ne întrebăm în continuare de ce nu au văzut toate aceste lucruri, răspunsul ar fi acela că nu a fost nimeni lîngă ei care să le explice ceea ce văd în desenele animate şi să-i înveţe să „citească“ ei, mai departe, mesajul unui desen. Majoritatea părinţilor sînt pradă iluziei că desenele animate sînt „uşoare“ şi că e „normal“ ca cei mici să le urmărească singuri, în timp ce un film pentru adulţi este mai greu de înţeles, cei mici avînd în acest caz nevoie de prezenţa celor mari pentru a înţelege exact. Pentru toţi aceşti părinţi, am o veste: desenele animate nu sînt cu nimic mai prejos, în gradul de complexitate, decît filmele pentru adulţi şi, aşa cum stau alături de copii atunci cînd urmăresc împreună un film pentru adulţi şi le explică înţelesuri şi sub-înţelesuri ale filmului, ar fi bine să le stea alături şi atunci cînd vizionează desenele animate, pentru că şi acestea au nevoie de coduri de citire, fără de care ori nu mai au farmec, ori sînt citite prost sau superficial.

Şi, cine ştie, poate că o să le placă şi lor, părinţilor, ceea ce or să vadă....

1. Astfel, potrivit raportului cercetării *Expunerea copiilor la programe radio şi TV,* realizată de Gallup / MMT, 2004 (raport publicat pe site-ul CNA la adresa www.cna.ro), „87% dintre copiii de 6-11 ani se uită la emisiunile însoţite de semnul «AP», 68% dintre aceiaşi copii uitîndu-se şi cînd emisiunile sînt însoţite de semnul «12», iar 24% cînd semnul este «16». De asemenea, aproape jumătate dintre copii de 12-14 ani se uită la emisiuni însoţite de semnul «16».“

2. Vezi în acest sens articolul, Fassin, Eric, 1993, „Disneylove. La Petite sirène et la Belle et la Bête“, *Esprit,* ianuarie, 1993 în care se vorbeşte despre noua politică a lui Disney de a produce desenul animat pentru întreaga familie concomitent cu filmul artistic pentru copii.

3. Este vorba despre cercetarea „Evaluarea reprezentării violenţei în programele televizuale“, efectuată de Centrul de Studii Media şi Noi Tehnologii de Comunicare în perioada octombrie-noiembrie 2004, publicată pe site-ul CNA la adresa www.cna.ro.

4. Pe de altă parte însă, există referinţe concrete la elemente specifice respectivei culturi. Există, astfel, desene animate construite pe personalitatea unui personaj mitic, a unui eveniment istoric sau legendar, pe care copilul nu le-ar putea înţelege în măsura în care nu posedă încă respectivul capital cultural.

Tatăl, fiul şi computerul

Am stat de vorbă cu un tată şi un fiu – ambii specializaţi în informatică – despre relaţia copilului cu computerul, despre ce e indicat, pentru copiii de diferite vîrste, să înveţe pe calculator, şi despre posibilitatea ca preocupările acestora în domeniu, cu precădere jocurile şi Internetul, să devină nocive. Tatăl ne-a vorbit din experienţa sa de profesor, fiul, din experienţă proprie.

Tatăl: **Mircea Bărbulescu,** profesor la „INFORM-Centru de management şi informatică SRL“.

Diferenţa dintre adult şi copil, la ora actuală, este, în primul rînd, de acuitate şi libertate de exerciţiu. Copilul are mai mult curaj de a greşi decît adultul, care este mai timorat, fiind deja adîncit într-un sistem de reguli. Copilul este eliberat de aşa ceva, el îndrăzneşte, lucrează, greşeşte, de multe ori. Lucrînd mult şi cu străduinţă, reuşeşte, mai repede decît un adult, să înveţe. Copilul rămîne la un nivel destul de superficial, dar acoperă o arie mai largă de cunoştinţe.Vede mai puţin finalitatea, cît un mod plăcut de a-şi petrece timpul. El nu poate fi învăţat, în primii ani, doar o anumită aplicaţie, pentru că se plictiseşte.

Ce învaţă copiii, pe etape. Copilul se poate apropia de computer de la vîrste foarte fragede. În ziua de azi, un copil de 3-4 ani, care stă pe calculator, nu mai este o raritate. La aceste vîrste se urmăreşte să simtă în calculator ceva plăcut, cum e o prăjitură sau o jucărie frumoasă, şi nu ceva instructiv. În momentul în care intră la şcoală, şi are 6-7 ani, deja poate învăţa ABC-ul funcţionării calculatorului: el îşi transpune o parte din logica maşinii – exactitate, rigurozitate – asupra sa. Învaţă din modul în care funcţionează calculatorul şi începe să aibă un numitor comun cu acesta. Prin clasa a III-a, pe la 8-9 ani, poate să-l studieze mai serios: să-i înveţe principiile de funcţionare, programele, cum să devină un mic operator al acestuia, poate avea grijă de el. Programele cele mai accesibile copiilor sînt „MultiMedia operaţional“, care te învaţă să citeşti, să scrii, să compui, să interpretezi, matematică, logică. Apoi pot învăţa editare de texte, vestitul „Word“, accesul la Internet. Partea serioasă a lucrurilor, ceea ce înseamnă concepte de sisteme de operare, limbaje de programare, multe aspecte tehnice privind funcţionarea pot fi studiate nu mai devreme de 9-10 ani. La această vîrstă, încep nişte diferenţieri mari: cei cu chemare se duc în sus şi parcurg paşii în această direcţie, în timp ce alţii rămîn cu plăcerea jocului şi a bricolajului şi, pînă la facultate nu trec de acest prag.

Mai departe, deja urmează studiul organizat. Sînt părinţi care optează ca odraslele lor să facă o pregătire fie la o firmă, fie la un club, fie la unităţile şcolare axate pe aşa ceva, cum e Colegiul „Tudor Vianu“. Cei de-a V-a învaţă mai multe în paralel: operare şi utilizare calculator, unul sau mai multe limbaje de programare. De fapt, olimpiadele şcolare începînd cu a V-a sînt axate strict pe programare. Se dau, de pildă, probleme de determinare a distribuţiei optime între mai multe activităţi, de sortări şi interclasări, de determinare a drumului critic, chiar şi un rudiment de algoritm – complicate din punct de vedere al logicii, simple din perspectiva limbajului de programare. Ei fac aceste lucruri dintr-a V-a pînă-ntr-a VIII-a. Cînd termină opt clase, copilul ar trebui să fie un foarte bun operator, să funcţioneze ca un mic administrator de sistem, adică să-şi poată întreţine singur calculatorul, exceptînd anumite probleme de hard, să ştie să navigheze foarte bine pe Internet.

La liceu, din nefericire, se cam repetă ce s-a făcut la gimnaziu. Copiii vin şi de la şcoli unde nu s-a făcut deloc informatica, sînt amestecaţi, şi aceasta este cauza. Totuşi, problemele sînt mai complicate, la un nivel superior. Există şi vîrfurile, cei care merg la Olimpiade internaţionale, care reuşesc să decodifice enunţul unor probleme şi să programeze fără creion, în 10-15 minute. Unii dintre ei îşi aleg drept domeniu fundamentele tehnicii de calcul, ale structurii calculatoarelor şi ajung să dezvolte nişte teorii foarte interesante şi să facă nişte produse-program realmente inovatoare în aceste domenii. Aceştia sînt cei care chiar au talent pe computer.

Unde încep lucrurile nocive. Cred că o oră-două în faţa calculatorului, pe zi, pentru un copil, nu strică. Dacă stă mai mult de două-trei ore, deja devine periculos pentru ochi. În privinţa problemelor psihice pe care acesta le-ar putea crea, eu cred aşa: nebuni au fost şi vor fi încă; cei care au tendinţa să treacă într-o altă lume, o vor face oricum, chiar dacă vor lua contact cu calculatorul sau nu. Totuşi, există nişte lucruri care pot fi discutate: tendinţa de manipulare a copilului, fără ca măcar cel care a făcut produsul să-şi dea seama. De exemplu, la ora actuală sînt la modă jocurile de tactică şi strategie. Acestea pleacă cu nişte modele implementate de autorii lor: vestitul *Rome Total War,* care a luat locul 1 anul trecut, în care respectivul copil mînă armate romane, se bate cu cartaginezii, cu punii ş.a.m.d. Acest motor al jocului are anumite determinări: copilul trebuie să atace pe flancuri, să aibă grijă să-şi trimită cercetaşi, să nu rămînă în pană de bani, să nu se certe cu Senatul. Chiar dacă nu ştie aceste reguli, jucînd un timp, îşi dă seama că, dacă urmează această cale, cîştigă. Cînd se va vedea în faţa unei situaţii reale, desprinsă parcă din acest joc – înfruntarea unui adversar, de pildă –, el va reacţiona implicit tot aşa. În viaţa de zi cu zi, va urma această linie şi aceste precepte, pe care, liminal sau subliminal, deja le are. Dacă jocurile sînt bine făcute, de tipul Hollywood, cu binele care cîştigă întotdeauna, dacă realitatea este transpusă corespunzător în acest scenariu, el se va ancora frumos în realitate. Dacă nu, va avea mari tendinţe de deviaţie: un copil mai fragil la minte se poate arunca de la etaj pentru că a văzut, în jocuri, că o cale foarte bună de a ajunge înaintea adversarului este să pluteşti în aer.

Jocurile violente. Vestitul *Blood Rayne,* avînd drept protagonistă o tipă bine făcută, care dă cu sabia şi taie în stînga şi-n dreapta, este foarte iubit de copii. Din ce-am observat, sîngele, violenţa nu sînt luate-n serios, fiind prea ostentative. Ei ştiu că e o convenţie. Aceste jocuri de violenţă – după mine – descarcă undeva psihicul copilului, care nu mai simte nevoia să spargă geamurile cu pumnul sau să umfle ochiul colegului de bancă.

Dan Bărbulescu, elev în clasa a VI-a, Colegiul de Informatică „Tudor Vianu“.

Şcoală. Facem informatică de două ori pe săptămînă. Învăţăm programare în „Pascal“. Ni se dă un anumit tip de problemă, cu ecuaţii: de pildă, era o problemă cu nişte nume mai deştepte, şi vroiau să facă tunele de legătură între Internet Café-uri: nu trebuia să se intersecteze, puteau să fie în interiorul sau în exteriorul pămîntului. Dezvoltai un algoritm, unul cît mai eficient, ca să nu ruleze nu ştiu cît timp, care să-ţi afişeze anumiţi parametri, şi dacă funcţiona, cu atît mai bine.

Pasiuni. Îmi place să fac programare mai practică, să-mi dezvolt site-ul (www.danproduct.ro). Pe site am exemple de cod şi de jocuri în „Visual Basic“, „Pascal“, probleme rezolvate, funcţii şi proceduri. Să fac lucruri mai utile, cum ar fi jocuri sau soft educaţional în „Visual Basic“, să învăţ şi alte limbaje, să-mi fac proiecte de şcoală – de pildă, acum am un proiect despre reptile.

Jocuri. Starcraft, de pildă. De strategie, mai vechi. Un *storyline* mai dezvoltat. Urmai nişte campanii, trebuia să-ţi construieşti o armată, să ţi-o upgradezi, după care să ataci inamicul şi să-l distrugi. Sau să îndeplineşti anumite obiective, cum ar fi: strecurarea în bază inamică, eliberarea unor soldaţi. Dar totul în domeniul strategic şi într-o mai veche perspectivă izometrică. *Diablo 1* şi *2:* ai un personaj. Sînt 5 acte principale şi fiecare imită cîte ceva. Unul – o pădure, al doilea – un deşert, al treilea – o pădure tropicală, într-al patrulea, deja ajungi la poarta iadului, iar într-al cincilea – în munţi. Ideea este să omori demonii, să salvezi lumea, să faci cît mai mare nivel. Conteză, aici, să-ţi creezi cel mai tare personaj. Dacă joci *hardcore,* rişti să fii omorît şi să-ţi pierzi personajul.

Mai sînt şi jocuri distractive, ironice, cum ar fi *Worms3D:* trebuie să omori inamicul, prin arme amuzante, cum ar fi cu frigidere, banane etc.

Cele sîngeroase: sînt foarte bune pentru destindere. *Blood Rayne,* care este foarte sîngeros: cînd vii acasă supărat, mai joci juma' de oră, mai omori 100 de oameni şi gata. În general, omori naziştii şi creaţiile lor.

La toate jocurile se fac campionate pe Internet, poţi să joci liniştit de acasă.

a consemnat Iaromira POPOVICI

Copilul şi îngrijirea lui, din '38 încoace

– dialog cu dr. Emil CĂPRARU, medic pediatru –

Dr. Emil Căpraru este recunoscut ca autoritatea naţională în probleme de pediatrie (de la sugar la adolescent). Volumul său şi al soţiei sale, Mama şi copilul, *a rămas* un best-seller *reeditat la intervale regulate. Punînd cap la cap amintirile sale şi îndelungata sa experienţă profesională, interlocutorul nostru a schiţat un soi de istorie a mentalităţilor legate de creşterea şi îngrijirea copiilor, începînd cu perioada premergătoare celui de-al doilea război mondial, continuînd cu cea comunistă şi terminînd cu anii '90 şi 2000.*

Perioada dinaintea şi din timpul celui de-al doilea război mondial: '38-'44

Familia. Tată, mamă şi copil – erau cu toţii angajaţi la treburile gospodăriei. Mama nu era scutită de muncile gospodăriei pentru că era femeie şi avea copii: era pe picior de egalitate cu soţul şi era normal ca ea să aibă de-a face cu tot ce ţinea de mîncare, curăţenie, creşterea şi îngrijirea copiilor. *Naşterea* era ceva foarte banal, nu se prea auzea de accidente. Mamele erau foarte tinere: fetele se căsătoreau între 16 şi 18-19 ani. Imediat venea şi copilul. Mama mi-a povestit cum m-am născut eu: erau undeva la vie şi au apărut nişte şerpi în apă. Atunci ea s-a speriat şi s-a revărsat lichidul amniotic. A mers acasă şi m-a născut pe mine. Asistenţa era făcută de o moaşă comunală sau de o femeie mai bătrînă. Aveau la dispoziţie apă caldă, cîrpe, un foarfece pe care îl fierbeau pentru tăierea buricului. După 7 zile, femeia se întorcea la treabă. *Alăptarea* era de la sine-înţeleasă: nu-mi amintesc de vreo femeie căreia să-i fi pierit laptele. Dacă i se întîmpla ceva mamei, copilul era dus la o altă femeie care avea lapte şi-l alăpta aceea. Alăptarea continua cîteva luni şi se făcea şi zi, şi noapte, fără pauze, la cerere, cum se numeşte acuma. De asemenea, mama îl lua pe copil cu ea la cîmp, unde trebuia să muncească. Acolo sugarul rămînea lîngă un frate mai mare, ca să-l păzească de gîngănii. Mama, cînd auzea că plînge, venea şi-l alăpta. Copilul era foarte mult ţinut în braţe şi alintat. Ceea ce venea în contradicţie cu concepţiile vremii, care spuneau că, la vîrsta aceea, copilul nu e decît un tub digestiv care trebuie hrănit – o mare eroare. *Alimentaţie*. Ceea ce noi numim diversificare se făcea astfel: din momentul în care copilul primea cu linguriţa, începea să i se dea alt lapte, de vacă sau de capră îndoit cu apă; apoi, încet-încet, din alimentele adulţilor: puţină ciorbă cu zarzavat, apoi fructe, brînză de vaci făcută în casă, iaurt. Din fericire, în acea perioadă, în lumea rurală nu se ducea lipsă de lapte, familiile de ţărani înstăriţi avînd cam 2-3 vaci. În privinţa proteinelor, se tăia o dată pe săptămînă o pasăre sau, uneori, se consumau produse din porc. În schimb, se mîncau destule ouă. Apa se bea din fîntîni, care erau sleite (apa se scotea din ele şi se curăţau) din cînd în cînd, atunci cînd erau epidemii. *Igienă*. Din momentul în care li se tăia ombilicul, copiii erau scăldaţi aproape zilnic, în copăi de lemn. Exista, pentru copiii mai mari, o baie săptămînală cumplită: mama ne dezbrăca pe mine şi pe cei doi fraţi şi ne săpunea, inclusiv capul, cu săpun de ţară, care usturа foarte tare; apoi ne turna, cu un ibric, apă, de sus pînă jos. *Îmbrăcăminte*. Destul de sumară. Mai toţi purtau o cămaşă lungă, nu aveau chiloţi şi erau, în general, desculţi. De Crăciun, copiilor li se cumpărau căciulă, bocanci, palton, şal, hăinuţe. La Paşti se achiziţiona costumul de vară: haine, pantaloni scurţi, sandale romane şi şosete. Datorită acestei îmbrăcăminţi, controlul sfincterelor se realiza mult mai repede decît la oraş, şi decît acum. *Şcoala*. Părinţii nu se amestecau, lăsau totul pe seama învăţătorului, în care aveau încredere. Copiii pe care nu-i prea ducea capul nu erau obligaţi la performanţe şcolare. Se folosea încă bătaia. *Răsfăţ*. Copilul era devreme încadrat în treburile gospodăriei. La 3 ani deja putea avea grijă de un frate mai mic. La 4-5 ani pornea cu vitele, la 7 ani muncea la cîmp. La 11-12 ani se socotea că era apt să ducă orice muncă alături de adulţi, inclusiv la coasă. Copilul nu trebuia alintat. (Doar sugarul era mîngîiat.) De sărutat, doar în somn. Chiar cînd acesta pleca la oraş, nu erau efuziuni, mai ales din partea tatălui. Un rol important îl aveau bunicii, care erau camarazii celor mici.

Bolile. Nu-mi amintesc de îmbolnăviri în primul an de viaţă. Teama era, ca şi la oraşe, de diareele de vară, aşa-zisele toxicoze, din care copiii mureau la cîteva ore sau zile, şi în care, cu metodele de-atunci, nu se realiza nimic. Nu existau antibiotice, nu se puseseră la punct metodele de hidratare a copilului. În mediul rural existau epidemii de rujeolă sau pojar, rubeolă şi varicelă. Din pojar, chiar se murea. Tot o boală periculoasă atunci era tusea convulsivă. De mizerie, se făceau scabie şi păduchi. Cea mai gravă boală de atunci, care cuprindea şi satele, era tuberculoza. Fără tratament, pînă la urmă ducea la moarte: bolnavul respectiv se stingea cumplit, încet-încet, avînd un discernămînt şi o logoree în care îşi descria suferinţele. Nu erau boli ereditare, nu erau carii dentare. Vaccine erau cel antivariolic şi împotriva febrei tifoide. Internările în spital erau foarte rare. Profilaxia rahitismului nu se făcea, dar la sate nu se prea întîlnea rahitismul: copiii erau alimentaţi natural, ţinuţi la soare, îmbrăcaţi sumar.

După 1945

Mentalităţi. Instaurarea comunismului la noi corespunde, parţial, cu revoluţia industrială. Acestea se întîmplă brutal, cu zdruncinarea vieţii, în general, şi a satelor, în special. Instituţia familială din lumea satelor se sparge în ţăndări, şi odată cu ea, tradiţiile şi stabilitatea. Membrii familiei, pînă acum sudaţi, se despart brusc. Susţinătorul de familie pleacă la oraş, la „întreprinderi", unde „face naveta", mama e lăsată acasă cu copiii. Tinerele familii se trezesc singure, la bloc, printre străini, fără a mai conta pe ajutorul mamei, surorilor, vecinilor. Celula familială se izolează şi pierde orice sprijin. Activitatea mamei – cu sau fără încadrare în cîmpul muncii – devine plictisitoare, penibilă, frustrantă, fără nici un răgaz al ei. Mama îşi pierde identitatea şi nu mai poate exercita şi alte aptitudini. Nu mai are puterea de dăruire cu care îşi îngrijea copilul la ţară. Secreţia lactată se diminuează. Se apelează repede la creşă sau cămin şi copiii o ţin dintr-o infecţie într-alta. Copiii nu mai au cadrul natural în care să se desfăşoare. Şcolarii încep să aibă tulburări de comportament. Tatăl, care înainte era indiferent cu rezultatele copilului, acum este atent la orice. Frustrat de statutul său, visează ca fiul său să ajungă în situaţii economice şi sociale superioare, indiferent de înzestrarea acestuia. De multe ori, mi s-a adus în cabinet cîte un copil despre care tatăl – în general, muncitor – spunea: „E leneş, îmi aduce note proaste".

Medicina în perioada comunistă. Încă din 1938, au survenit o mulţime de descoperiri esenţiale în medicină. Au apărut sulfamidele, în '38, a apărut penicilina – în timpul războiului, streptomicina – imediat după război. Profesorii mei mi-au povestit cum era înainte. Dr. Feldioreanu era la boli contagioase, la „Colentina": atunci erau – vara – nişte infecţii cutanate, furuncule, supuraţii, încît mirosea a hoit în jurul spitalului. Vine prof. Mironescu, şeful clinicii, şi spune: „Mă, băieţi, uite, un neamţ, unul Domagk, ne-a trimis nişte prafuri portocalii. Vă dau la fiecare cîte un borcan, mergeţi cu el pe etaj şi le daţi la fiecare cîte o măsurică dintr-asta". În trei zile nu mai erau nici un furuncul, nici o supuraţie. Era prima sulfamidă, prontosilul roşu. Tot atunci, era plin de sifilis şi blenoragie: apariţia sulfamidelor a lichidat blenoragia, mai ales că aceasta se transmitea la copii şi le putea cauza orbirea. Penicilina a rezolvat sifilisul, precum şi pneumonia, care putea fi mortală la copii şi bătrîni. Apare streptomicina, apoi hidrazida acidului nicotinic, care rezolvă tuberculoza, în mare măsură. În 1952, cînd am intrat eu la prof. Rusescu, cadru didactic, era încă un etaj întreg ocupat de tuberculoză.

Medicina românească de atunci era foarte evoluată. Şcoala românească era dependentă de şcolile din Occident: cea din Bucureşti de cea franceză, cea din Ardeal de cea germană. Majoritatea cadrelor superioare făcuseră stagii mai ales în Franţa, erau la curent cu literatura la zi: atît profesorii, cît şi asistenţii, care erau extraordinari. Aceştia făcuseră războiul, dar nu se plîngeau că pierduseră ani pe front, citeau zi şi noapte şi viaţa lor era spitalul.

Ce-a adus comunismul: întîi, epurarea profesorilor şi, mai ales, a asistenţilor valoroşi. De asemenea, s-au desfiinţat concursurile, iar numirile au început să se facă după apartenenţa politică şi originea socială. S-a distrus autonomia universitară. S-au desfiinţat cabinetele medicale particulare, pe care le aveau toţi marii medici şi profesori, într-o scenă foarte agresivă, în care aceştia au fost acuzaţi că sug sîngele poporului şi sînt agenţi decadenţi ai cosmopolitismului şi capitalismului apusean. Cu toate acestea, vîrfuri ale partidului şi guvernului au păstrat, neoficial, sistemul de consultaţii private: apelau, pentru ei şi familiile lor, la medicii scoşi din învăţămînt, precum Feldioreanu (care i-a văzut, printre alţii, şi pe copiii lui Ceauşescu), Vasiliu, Valeriu Roşculeţ.

În domeniul pediatriei: s-a pus la punct o reţea foarte bine organizată de inspectori, dar avînd la bază cîteva generaţii de studenţi, care ajung în lumea satelor sau la circumscripţii orăşeneşti cu multe rezultate remarcabile. Scopul principal al activităţii pediatrice din teren era reducerea mortalităţii infantile. Şi pentru asta se făcea totul: activitate de spital, vaccinări, urmărirea copilului. Prelucrările erau atît de mari şi culpabilizările atît de grave, încît medicii ajunseseră să fie obsedaţi. Analizele mortalităţii se făceau în prezenţa unui ofiţer de miliţie, a unui activist de partid şi a şefului instituţiei respective, încît, de frică, medicii ajunseseră să interneze din orice. De asemenea, s-au înfiinţat 8 spitale noi, de sector, ceea ce a fost extraordinar. Prin strădaniile şefului pediatriei din perioada aceea, prof. Alfred Rusescu, au fost ocupate de 8 medici de mare valoare; toate cadrele didactice înlăturate din învăţămînt au fost numite la aceste spitale: dr. Gabriel Vasiliu, dr. Traian Feldioreanu, prof. Dumitru Timuş, dr. Mihail Pavelescu, dr. Titu Manicatide, dr. Belu Constantin. S-au format şi multe spitale de judeţ. S-a instituit vaccinul antipoliomielitic, împotriva scarlatinei, difteriei, tetanosului, boli de care mulţi oameni încă mureau. S-a făcut profilaxia rahitismului, cu administrarea organizată a vitaminei D. S-a dat gratuit laptele praf, ceea ce a fost un ajutor extraordinar, mai ales în lumea oraşelor, unde numărul mamelor care alăptau scăzuse rapid.

Asistenţa sugarului a fost foarte bine pusă la punct, dar a fost neglijat preşcolarul. De-abia mult mai tîrziu va fi luat în primire şi acesta. Şcolarul a fost ceva mai bine asistat, pentru că toate şcolile au fost înzestrate cu medici şcolari. Totuşi, asistenţa de acest tip, concentrată în special pe bolile cronice, a neglijat faptul că pediatrul trebuie să fie şi un educator (concepţie veche în pediatrie, încă din 1914). Abia acum se face acest lucru.

Un alt merit al lor a fost asistenţa naşterilor în maternităţi. S-a înfiinţat o reţea de case de naşteri şi maternităţi, în care activau, pe lîngă medicul de circumscripţie de adulţi şi copii, două cadre de mare valoare: moaşa comunală şi asistenta de ocrotire, pe care au desfiinţat-o acum.

După 1990

Medicii de spital şi cadrele universitare au fost mai puţin interesaţi de copilul din teritoriu. Au renunţat la Policlinică, care era intermediară şi nu şi-a mai găsit locul. Medicul de circumscripţie a fost şi el neglijat, nu a mai existat codul metodologic în spitale sau dispensare. Au dispărut controlul şi legătura între spital şi reţea. Au apărut medicul de familie, după model occidental, dar i s-au dat sarcini care îl depăşesc. Cei care au fost medici de adulţi devin pediatri, şi invers. Ei rezolvă problemele de boli acute, fac vaccinările, profilaxia rahitismului, distribuie laptele, dau medicamente – acolo unde este cazul. Dar se face foarte puţin pentru umanizarea activităţii medicilor.

Nou-născuţi. În maternităţi s-a ajuns la ceea ce se numeşte *rooming-in*: copilul este dus imediat alături de mamă şi pus imediat să sugă. Contactul ăsta are un rol extraordinar în crearea legăturii între mamă şi copil. Laptele survine în momentul în care copilul este pus imediat la sîn.

Dar din momentul în care mama vine acasă, lucrurile nu mai stau atît de bine. Medicul încă nu este format pentru această medicină de familie. În toate ţările civilizate, există un carnet de sănătate care se dă mamei şi în care medicul scrie toate constatările şi examenele periodice. Acum foarte rar mai văd un medic de familie care să scrie caietele.

Obiceiuri şi viaţă cotidiană. În timpul comunismului, copiii plecaţi de la ţară au trecut la îmbrăcămintea de oraş. Au apărut trusourile pentru nou-născuţi, care conţineau scutece, de diverse mărimi, de finet, ori pînză, plus îmbrăcăminte, de la bonete la rochiţe. După '90, cea mai mare realizare au fost pamperşii, şi mult mai multe obiecte de îmbrăcăminte pentru copii. A apărut, încă din timpul comunismului, cada de plastic. O mare, mare descoperire a fost frigiderul: închipuiţi-vă că în lumea rurală nu se păstra mîncarea mai mult de 24 de ore.

Familia actuală. Familia care domină este cea nucleu: tatăl, mama şi copilul. Aceasta e cea mai eficientă de la noi şi cea mai numeroasă, preocupată de creşterea şi educaţia copiilor. Cea de-a doua este familia mai largă, unde sînt, de cele mai multe ori, cuprinşi bunicii, plus fraţi, surori, naşi sau fini. Bunicii rămîn cea mai importantă instituţie în creşterea copiilor, pentru că ei au mai multă disponibilitate, răbdare, dăruire şi dragoste, pe care nici o altă persoană din exterior nu o oferă. Mai există ceea ce unii numesc familii haotice: pe de o parte, acele familii care nu au probleme economice, dar duc o viaţă complet neregulată, paralelă, prezenţa în viaţa de familie e aleatorie, şi mîncatul împreună – foarte rar. Masa în familie are un rol important şi în comunicare, şi în formarea bunelor maniere. Tot aici intră şi familiile fără statut social, în care copilul este nedorit şi neplanificat; dintre aceştia se recrutează viitorii copii ai străzii şi cei care cad victimă alcoolismului, drogurilor şi prostituţiei.

Bolile. Au crescut alergiile de orice fel, alimentare, de contact, apoi infecţiile interucurente, mai ales respiratorii. O altă plagă care a apărut sînt accidentele, mai ales în lumea urbană, cele mai importante, la ora actuală ca mortalitate şi sechele. Tot îmbolnăviri recente, la copiii mai mari, şcolari şi adolescenţi, sînt tulburările de comportament: fie că e copil neglijat, fie supraprotejat. Cel din urmă devine dependent, obraznic, pretenţios, cu un randament şcolar mai mic decît alţii. Cei neglijaţi trec foarte repede sub influenţa altor membri de familie, de multe ori certaţi cu legea, şi ajung să intre în grupuri care merg pînă la delincvenţă. Mai sînt copii cu părinţi foarte ocupaţi, care încearcă să suplinească absenţa din viaţa copiilor făcîndu-le orice poftă şi lăsîndu-i să intre în grupuri de tineri care ţin să fie mai altfel decît alţii

Psihologie. Copilul de la noi e suprasolicitat. Toate grădiniţele ar trebui să aibă curte, iar principala preocupare a copilului să fie jocul. De multe ori, copiii sînt ţinuţi în cîte o cameră şi se insistă doar asupra dezvoltării lor intelectuale, în detrimentul celei fizice. La fel, şcoala este extrem de solicitantă: copiii au teme prea complicate chiar din primele clase, plus cele pe vacanţă. Ca atare, ei devin mai indiferenţi la rezultatele lor şcolare.

Există boli ale televizorului şi computerului. Mai întîi, acestea îi îndeamnă la un sedentarism extraordinar, apoi la o activitate unilaterală. Timpul prelungit petrecut în faţa ecranului poate duce, pur şi simplu, la tulburări de comportament, sau chiar ale conştienţei.

Reveniri. S-a revenit la alimentaţia naturală. Se recunoaşte iar, acum, că un copil, sugar şi mai mare, nu este doar un tub digestiv, ci o personalitate şi un partener, cu care trebuie să accepţi dialogul de la început. Chiar medicul trebuie să lase problemele de sănătate la expunerea copilului.

Restricţii. Nici părinţii, nici medicii să nu fie restrictivi, începînd cu alimentaţia. Fiinţa umană, din momentul în care se naşte, şi mai tîrziu, pînă-n adolescenţă, nu trebuie să fie forţată: de la regimuri alimentare, pînă la restricţii care îi limitează jocul şi menţinerea personalităţii. Altfel, inserţia lui socială, capacitatea lui de adaptare la situaţii noi, convieţuirea lui cu discernămînt şi pe picioare proprii rămîn, de multe ori, nerezolvate.

a consemnat
Iaromira POPOVICI

Alex. Leo ȘERBAN

Compilaţii originale

– Festivalul de film de la Berlin –

Nu s-ar zice că a 55-a ediţie a Festivalului de film de la Berlin nu a vrut – ca şi a 54-a – să bifeze, conştiincioasă, secolul al XIX-lea: anul trecut, Berlinala era deschisă (cu puţină fanfară, deşi filmul ar fi meritat-o) de *Cold Mountain,* filmul cu Nicole Kidman şi Jude Law turnat în România; anul acesta, a fost deschis de *Man to Man,* un film cu Cecile Bayiha şi Lomama Boseki turnat în Africa. Filmul (regizat de unul dintre „maeştrii pompierismului contemporan, Regis Wargnier – cel care a mai bifat, pînă acum, *Indochina, Est-Vestul* şi *Rezistenţa...)* e o peltea inenarabilă din care – cu toate bunele sentimente (obligatorii, nu-i aşa? doar *Man to Man* vorbeşte despre rasism...) – e greu să rămîi cu ceva care să aibă cît de cît o legătură cu cinema-ul; sau – poate – cu un *anumit* cinema: cel pe care Truffaut *et ses copains* din Nouvelle Vague îl numeau *„le cinéma de papa":* băţos, stufos, moralizator. În plus, vorbit în engleză.

Ce povesteşte *Man to Man?* Capturarea unui cuplu de pigmei (Bayiha & Boseki), aducerea lor în Anglia victoriană şi „cercetarea" lor ştiinţifică – pentru a răspunde la întrebarea: sînt pigmeii *„the missing link"* între Om şi Maimuţă? (Nici un suspans, *evident* că nu sînt – altminteri *Man to Man* ar fi fost acuzat de rasism, probabil nici nu s-ar fi văzut, şi de fapt nici nu s-ar mai fi făcut...) Între antropologul bun (Joseph Fiennes) şi cei doi antropologi răi (Hugh Bonneville şi Iain Glen) nu există numai dispute ştiinţifice: există deosebirea mentală & fundamentală dintre un „om al secolului XX" – civilizat, luminat, tolerant – şi doi „dinozauri" de-acum un veac şi ceva, care nu mai folosesc cuvîntul „sclavie", doar o aplică. Între dr. Dodd, aşadar, jucat cu un patos caraghios de Fiennes şi cuplul de pigmei (pe de-o parte) şi (pe de alta) cei doi oameni de ştiinţă – unul clachează psihic, celălalt, fiind mai ticălos, nu – mai există farmecele (irosite: nu se va combina cu nici unul!) unei aventuriere-negustorese, interpretată – ca-ntr-un telefilm pentru adolescenţi – de Kristin Scott Thomas. Cu excepţia celor care caută, în orice film, „Mesajul" (şi care, de fapt, n-au ce căuta printre jurnaliştii de cinema), nimănui nu i-a plăcut *Man to Man* (care face orice comparaţie cu *L'enfant sauvage* al lui Truffaut sau cu *The Elephant Man* al lui Lynch să pară o glumă deplasată...); unii s-au dus, totuşi, la conferinţa de presă pentru a înghiţi aceeaşi aspirină cu moralină: (De cît rasism se făcea vinovat secolul XIX! Cîte crime în numele Progresului ştiinţific! Ce înapoiaţi erau oamenii ăia! Şi nici nu-şi dădeau seama!) Sau, poate (asta ar fi ipoteza cea mai vertiginoasă), pentru că – asemenea „victorienilor înapoiaţi" care se duceau ciopor la circ să vadă jivinele (= pigmeii) aduşi din Africa – jurnaliştii acreditaţi la Berlinală vroiau să vadă, *cu ochiul lor*, cele două „ciudăţenii" ale filmului: actorii Bayiha & Boseki... În orice caz, este simptomatic faptul că şi Scott Thomas, şi Fiennes au vorbit – la conferinţa de presă – ca nişte autentici „victorieni" updataţi: au lăudat – fiecare – jocul „natural, atît de natural" al actorilor-pigmei, s-au minunat de „spontaneitatea" lor extraordinară, de faptul că, la ei, „totul e atît de instinctiv" – ce mai, încă puţin şi, dacă nu erau atenţi, spuneau: „Şi pot chiar să şi vorbească!". Morala: puteţi goni prejudecăţile pe uşă, ele vor reveni pe geam. În timpul conferinţei, însă (de la care am tulit-o politicos după vreo juma' de oră de blabla), am remarcat un fel de – cum să-i spun: misoginism? pigmeo-grandomanism? – al lui Boseki: ori de cîte ori era o întrebare care-i privea pe amîndoi, el răspundea primul: se repezea în microfon şi, cu ochii închişi, turuia răspunsul ca pe o poezie învăţată pe dinafară, în limba lui africană care chiar aducea cu o chestie hip-hop; ea, în schimb, vorbea puţin şi încet – iar cînd a fost întrebată (de o jurnalistă moscovită) „Cum se simte gîndindu-se că Eva ar fi putut fi negresă?", microfoanele s-au blocat de tot şi nu s-a mai auzit nimic... În orice caz, am reţinut două lucruri: Unu, că „e mai uşor să joci în filme decît să munceşti pe cîmp" (Bayiha; rîsete & ropote de aplauze) şi Doi, că „uneori nu tu alegi filmul, ci filmul te alege pe tine" (Wargnier; „Ce original!", comentariu *in sotto voce* al italiencei din stînga mea).

Am luat o gură de ploaie (la Berlin, în timpul festivalului, ploua ca-n Bacovia), mi-am reîmprospătat rezerva de apă plată (la Berlinală, apa e la discreţie – ca ploaia) şi mi-am zis: ia să vedem ce au de spus membrii juriului (altă conferinţă de presă; ar trebui scris, o dată, *numai* despre conferinţele de presă!)...

Membrii juriului – conduşi de Roland *The Day After Tomorrow* Emmerich – au spus aşa:

1. Bai Ling (actriţă chineză): „Am venit cu mama şi sora mea, sînt foarte *nervous & excited,* ha-ha-ha, în plus e Anul Nou Chinezesc, ha-ha, între timp am pozat şi în *Playboy,* ha, şi eram *«nervous»* că mama o să se supere, ha-ha, dar ea a zis doar, OK, ha-ha-ha"...

2. Nico Cerruti (designer internaţional): „Eu beau toată ziua (ha-ha-ha, în sală) aşa că nu mai sînt *«nervous»* deloc, sînt relaxat şi, cum sînt mare amator de cinema, mă bucur să mă relaxez şi mai mult privind filme"...

3. Franka Potente (actriţă internaţională): „Ei bine, eu NU sînt *«nervous»* deloc, eram puţin la plecare, dar pe urmă mi-am făcut bagajul, mi-am luat cu mine geanta cu medicamente aşa că, dacă mă doare capul, am oricînd o aspirină la îndemînă, ceva să-mi treacă durerea de cap, nu, chiar sînt foarte relaxată, nu văd de ce-ar trebui să fiu nervoasă, poate să-mi spună cineva?" (totul turuit *à la* Boseki, dar cu multiple mişcări ale capului şi mîinilor ca „tuşă" personală).

4. Ingeborga Dapkunaite (actriţă lituaniană): „Eu sînt puţin *«nervous»,* dar sper să-mi treacă. Mă gîndesc că voi vedea filme – dacă or să-mi placă, voi fi *«excited»,* dacă nu, voi dormi." (rîsete)

5. Roland Emmerich (regizor internaţional): „Eu sînt *foarte «nervous & excited»* să fiu aici, ca preşedinte de juriu la Berlin (aplauze; Emmerich este german), ce poate fi mai *«exciting»* decît să vezi filme?" blabla... (Pe ultimii doi membri ai juriului – Andrei Kurkov, scriitor, şi Wouter Barendrecht, producător – i-am ratat, dar sînt convins că au spus lucruri la fel de originale).

După numai două zile, însă, Berlinala şi-a mai recăpătat o pană-două din panaş o dată cu proiecţia a două filme cu adevărat remarcabile: mai întîi *Asylum,* al treilea film al lui David Mackenzie *(Young Adam),* cu Natasha Richardson, Ian McKellen şi acelaşi Hugh Bonneville (aici, leit Adrian Năstase!) – o dramă solidă, bine regizată şi impecabil jucată, care se anunţă deja candidată la unul din „Urşi" – şi *Les temps qui changent,* ultimul film al lui André Techiné, cu Catherine Deneuve şi Gérard Depardieu – o poveste emoţionantă despre „iubirea care mişcă sori şi stele", chiar şi (ca aici) după treizeci de ani!; în orice caz, un rol de platină pentru Deneuve, a cărei strălucire ar putea, de asemenea, atrage unul dintre „Urşi"...

În secţiunea „Panorama", cel mai aplaudat film – pînă acum – s-a dovedit a fi jubilatorul *Crustacés et coquillages* al tandemului Olivier Ducastel & Jacques Martineau – fabula *à la* Rohmer & Démy despre delicioasele inconstanţe ale iubirii – în timp ce, în „Forum", coproducţia *Lost and Found* (şase scheciuri din Estonia, Ungaria, Bosnia, Serbia, Bulgaria şi România – episodul regizat de Cristian Mungiu) a ridicat în picioare sala de la Delphi Filmpalast la proiecţia din 11 februarie.

Berlin, 13 februarie

(deplasare sponsorizată de PricewaterhouseCoopers)

Teodor BACONSKY

turn înclinat

Emigranţi

Deşi confesiunile *coram populo* sînt desuete, ţin să mărturisesc faptul că m-am învrednicit cu cea mai activă prezenţă liturgică exact în anii cînd mă aflam la studii pariziene. Orice persoană depeizată (fie că strămutarea se cheamă surghiun, emigraţie economică sau stagiu doctoral) se duce mai des la biserică pentru bunul motiv că ancorarea comunitară scade presiunea mediului străin. La Jean de Beauvais, unde ne strîngeam duminica, ne simţeam acasă cu toate diferenţele dintre enoriaşi: tineri şi bătrîni, fost exil anticomunist & imigraţie academico-profesională, membri de familie sau figuri în tranzit – reuşeam să comunicăm, ne bucuram să continuăm cele sfinte prin opriri colocviale la „cafeneaua românească" din Cartierul Latin, programam întîlniri şi ne dădeam cu părerea despre ce se mai petrece la Bucureşti...

Chestia asta se consuma la începutul anilor '90. Pe atunci, comunitatea centrată eclezial a românilor din capitalele europene se număra doar cu miile. Între timp, situaţia a evoluat dramatic spre cu totul alte proporţii. Statisticile oficiale – şi evidenţele cele mai frapante – ne arată că vreo zecime dintre români trăiesc actualmente în străinătate. Aceşti compatrioţi – vorbim de peste două milioane – au plecat pentru a supravieţui şi trăiesc în condiţii precare, pentru că mulţi sînt ilegali – adică expuşi la diverse forme de abuz –, iar cei mai mulţi lucrează manual, la nivel mediu de calificare, nereuşind să o ducă prea grozav după ce şi-au achitat, prin transfer, obligaţiile de întreţinere a familiilor rămase în ţară. Sigur că expatriaţii trăiesc *de facto* mai bine decît majoritatea pauperă din România. Şi totuşi, degradarea lor civilă, deposedarea de drepturi (cu posibila alunecare în mediile interlope) sînt o problemă pe care n-o putem ocoli, din cel puţin două motive: pe de o parte, românii respectivi – pe care nu-mi vine să-i prind generic sub denumirea peiorativă de „căpşunari" – sînt făcători de imagine. Pe de altă parte, ei funcţionează ca agenţi de modernizare a societăţii româneşti.

Dacă noua imagine de marcă a României în NATO şi (curînd) în UE va fi marcată negativ şi dacă românii-plecaţi-la-muncă nu vor fi suficient protejaţi spre a contribui la ridicarea standardelor interne, atunci vom plăti toată această aventură colectivă mai scump decît merită. De partea sa, statul român a tematizat politico-instituţional problematica diasporei recente. S-au creat consulate generale pentru a le oferi noilor comunităţi o interfaţă juridică. Fostul Guvern a lansat chiar ideea ca prin ambasadele din ţările de reşedinţă să fie plantat cîte un specialist din Ministerul Muncii. Substanţiale fonduri s-au cheltuit pe acţiuni incerte (cu vădită tentă electorală), iar Institutul Cultural Român s-a străduit să producă „evenimente" cu aromă de mici. Însă cel mai neatent a reacţionat Biserica Ortodoxă Română, care a reuşit din nou să piardă un tempo. Pe scurt: e nevoie de o gîndire a fenomenului în termeni de „încadrare pastorală" a comunităţilor româneşti de ultimă dată. În absenţa unei strategii mai largi, asortate cu resurse umane şi finanţări adecvate, relaţia (totuşi esenţială) dintre apartenenţa ortodoxă şi propria legătură cu România se alterează. Neavînd parohie românească la îndemînă, milioanele de plecaţi merg la biserici ortodoxe slave – unde primesc şi indicaţii „catehetice" de sorginte mafiotă –, se lasă atraşi pe orbita unor secte sau părăsesc cu totul viaţa religioasă, cantonîndu-se între disperarea personală, apatia civică şi infracţionalitatea „compensatorie".

Din cîte ştiu, Sf. Sinod actualizează periodic „dosarul" neo-emigraţiei. Dispune totodată de structuri canonice externe: două mitropolii în Europa şi o alta peste Ocean. Desigur că BOR nu posedă suficiente fonduri pentru a plăti salarii, nu deţine lăcaşuri (care ar trebui construite ori concesionate de catolici & protestanţi) şi nici prea mulţi preoţi dispuşi să facă misionariat. Lista dificultăţilor obiective nu rezolvă însă nici o urgenţă practică. Aşteptăm de la Sf. Sinod nişte paşi mai hotărîţi, pentru a nu rămîne cu impresia (smintitoare) că, sub pretextul indigenţei, Păstorul şi-a abandonat, pur şi simplu, o parte din „turmă".

Anca MANOLESCU

Fără cheltuieli de judecată

Am stat de curînd cîteva ceasuri într-o sală de tribunal. Nu era vorba despre nimic palpitant: nici ucigaşi prizaţi de jurnalele de ştiri, nici vedete ale corupţiei descinzînd din agresive limuzine pentru a-şi declara nevinovăţia şi idealul de binefăcători ai comunităţii pe care o jefuiesc. Erau acolo doar oameni „de rînd", cu mărunte probleme care le macină viaţa, unele mărunt pragmatice, altele mărunt înfiorătoare. Unul reclama streaşina vecinului care se scurgea pe terenul casei lui; o tînără mamă cerea despărţirea de soţul beţiv, de la care încasa bătăi crunte din tot soiul de motive caraghioase: de pildă – spuneau martorii – fiindcă dădea copiilor din merele strînse de bărbat pentru ţuică. O alta cerea să-i fie încredinţat copilul după divorţ şi pensie alimentară pentru el. Cînd judecătorul a întrebat-o dacă pretinde cheltuieli de judecată, femeia a suflat ameţită că nu ştie, că vrea numai fetiţa. „Fără cheltuieli de judecată, deci" a fost concluzia.

La început, suflet prea sensibil, am fost şocată. Intestinele fierbinţi ale atîtor drame banale erau prelucrate, de fiecare dată, în constatări seci, standard, juridic clare, dictate grefierului. Se contesta sau se admitea legalitatea unor acte, se discutau adeverinţe, ştampile, semnături, excepţii, nu carnea vie a conflictelor umane. Cele mai multe cauze stăteau în faţa instanţei abia cîteva minute, urmînd să i se înfăţişeze iarăşi peste cîteva săptămîni, pentru încă un pas minuscul. Justiţia mi s-a părut un fel de „hologramă": trecerile foarte scurte, dar îndelung repetate, ale unei cauze prin faţa ei o fac să acumuleze toate (?) dovezile şi aspectele unui caz, pentru ca pe urmă să decidă.

Dar nu aveam dreptate – cred – să fiu şocată. Dacă legile sînt respectate de oamenii legii şi de împricinaţi, mecanismul acesta de expunere repetată şi impersonală realizează tocmai „egalitatea" şi „imparţialitatea" justiţiei, le pune în operă. Pasionalitatea conflictelor noastre de tot felul e ţinută la distanţă, agitaţia divergentă a intereselor particulare e întrucîtva neutralizată, justificările unui individ ori ale unui grup – incontestabile, *totale* din punctul de vedere al acelui individ ori grup – îşi recapătă condiţia de *perspectivă particulară* asupra cazului cu pricina, iar nu de adevăr global. Perspectivele particulare sînt dispuse astfel pe trama neutră a legii, în care, dacă societatea respectivă are încredere în justiţie, ne recunoaştem cu toţii. Pe deasupra, depasionalizarea administrativă a unui caz, formalizarea lui geometric juridică (vorbesc despre situaţii ideale) transformă cazul în ceva ce poate fi privit, judecat, înţeles la rece, „obiectiv".

Îmi amintesc de o conferinţă ţinută de Paul Ricœur la Bucureşti, unde el vorbea despre necesitatea de *a trece în discurs*, în discurs juridic, marile crime, marile atrocităţi. Procesul reface, „joacă" din nou, pe scena Curţii de judecată, ceva ce e prea înfiorător şi prea sensibil, prea cutremurător pentru ca actorii – direcţi ori indirecţi – ai fenomenului să îl poată privi direct în faţă şi să îl poată evalua. A trece un atare fenomen în discurs juridic înseamnă a-i elimina violenţa incomprehensibilă: nu înseamnă, evident, a o nega, a evacua violenţa din substanţa fenomenului, ci a evita ca violenţa lui incomprehensibilă să contamineze gîndirea judecătorilor, a martorilor, a asistenţei. Punerea în discurs juridic a unei atrocităţi e, în acelaşi timp, asumare raţională a fenomenului, e participare a comunităţii – prin reprezentaţie juridică – la înţelegerea lui şi, în cazurile fericite, curăţare de noxele, de consecinţele, de repetările lui (poate chiar vinovatul – se speră – are parte de acest beneficiu). Paul Ricœur vorbea desigur despre situaţia de principiu, despre beneficiul funcţional al punerii în discurs juridic. Nu vorbea despre procese nedrepte, măsluite, tergiversate, expediate, îngropate.

Şi nu e desigur cazul – în ce mă priveşte – să compar procesele, înfăptuite sau evitate, ale totalitarismelor şi ale marilor orori, cu cazurile foarte curente, cu necazurile fireşti aproape, inevitabile probabil, la a căror judecare am asistat, în trecere, cîteva ceasuri. Dar ceva din mecanismul de „impersonalizare" raţională (şi rece administrativă) prin care justiţia tratează conflictele umane răzbătea şi aici. Sala de judecată era prăfuită, mobilierul ştirb, lumina murdară, oamenii necăjiţi, dosarele ferfeniţite. Şi totuşi, o anume solemnitate impersonală răzbătea prin toate. Formulele de deschidere şi de închidere a şedinţei, sonoritatea acută, imperioasă a vocilor instanţei, modul de adresare a avocaţilor, înaintarea martorilor ca să jure pe Biblie, dreptul la cuvînt, strict regizat, aminteau de o reprezentaţie unde fiecare îşi joacă rolul, *acceptat* sau *obligat*, de participant la justiţie.

În lumea noastră de aici, de jos, prăfuită şi incoerentă, justiţia şi regia ei mai păstrează ceva dintr-un foarte palid reflex al *imparţialităţii* divine. Sigur că „transcendenţa" justiţiei faţă de cetăţeni e una simbolică, pe care membrii comunităţii trebuie să o întreţină neîncetat şi să o hrănească prin respectul de principiu al legii, prin supunerea faţă de deciziile ei. Sigur că noi nu mai avem sentimentul lui Socrate că legile sînt nişte interlocutori vii, care derivă dintr-o *normă absolută*. Dar, chiar aşa fiind, întîlnirea actorilor juridici în faţa legii ne mai aminteşte ceva, *măcar ca mecanism*, ceva din acea lumină care se răspîndeşte *egal* asupra tuturor lucrurilor, care priveşte perspectivele particulare, conflictuale, din „ochiul polului", „fără perspectivă", cu o egală capacitate de a lumina şi înţelege, cu o dreaptă in-diferenţă.

Mai există ceva, într-o scenă de judecată, care sugerează de astă dată nu reflexul, ci necesitatea transcendenţei. Magistraţii au de-a face cu o mizerie acumulată, intensificată de şirul cauzelor ce îşi aduc, fiecare, mica sau mai marea doză de nemulţumire, de necinste, durere, ostilitate, violenţă, răutate. Într-un fel sau altul, magistraţii şi justiţia pe care o reprezintă se încarcă de toate toxinele emise de cazurile ce li se perindă neîncetat prin faţă. Simone Weil spunea că, oricît de dreaptă şi de benefică în intenţiile ei, o justiţie umană e, prin natura ei, finită. Nu poate înghiţi la nesfîrşit nedreptatea, conflictul, violenţa, fără a fi contaminată de ele. Ea nu are puterea de a „procesa" toată imensa cantitate de mizerie, măruntă ori spectaculoasă, pe care o judecă; nu are puterea de a o transmuta în milă şi bunăvoinţă. Dacă nu e asistată de o instanţă transcendentă, justiţia umană riscă să trimită înapoi, asupra celor care au de-a face cu ea, mizeria intensificată pe care e silită, prin forţa lucrurilor, să o absoarbă. De aceea, prezenţa divină *cea mai fără chip* e necesar să stea, discretă şi suprem eficace, deasupra ei.

Prezenţa divină cea mai fără chip – fiindcă justiţia umană are de imitat, fie şi de la mare depărtare, imparţialitatea impersonală a lui Dumnezeu, care priveşte lumea de dincolo de orice perspectivă particulară, din punctul de vedere al dreptăţii. Prezenţa divină cea mai fără chip – fiindcă justiţia are de îmbinat in-diferenţa în aplicarea legii cu *atenţia* pentru chipul „desfigurat" al celui lezat şi al celui viciat de nedreptate. Amîndoi, victimă şi agresor, patient sau agent al nedreptăţii pot reprimi un chip de la Faţa care e dincolo de trăsături particulare, care e principiul tuturor feţelor umane.

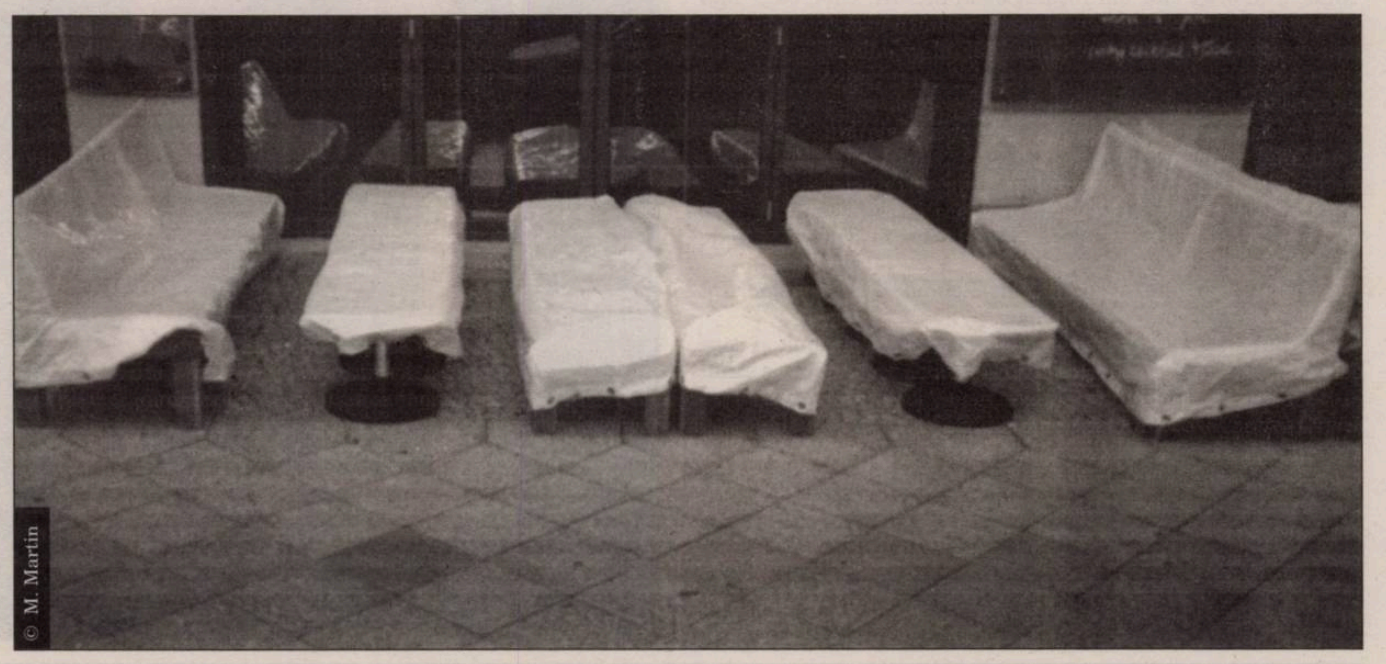

© M. Martin

Alexandru CĂLINESCU

interstiţii

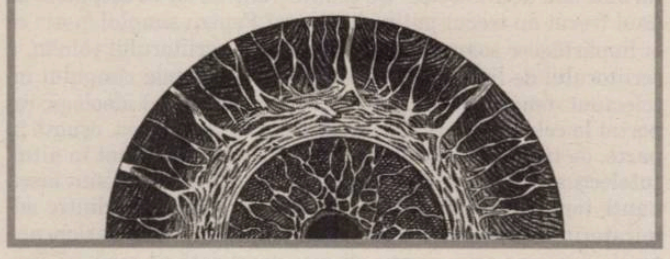

Cuvinte magice

Sînt cuvinte care, puse în circulaţie prin mass-media, capătă o forţă pe care nu o au (şi nici n-ar putea s-o aibă) în starea lor – ca să zic aşa – naturală. Unul dintre ele este cuvîntul *autorităţile*. Voiam să scriu un articol pe tema asta anul trecut cînd, fiind un an electoral, cuvîntul era omniprezent în jurnalele de ştiri. Nu e greu de ghicit din ce motive: puterea de atunci urmărea să acrediteze ideea că e singura în măsură să ţină sub control situaţia din ţară. În acelaşi timp, imaginile transmise de posturile TV prezentau pînă la saţietate aceleaşi personaje: ministrul Blănculescu, inspectorul Popescu-Piedone, prefectul (şi o vreme ministrul) Gabriel Oprea. Ei, şi încă alţi cîţiva, erau încarnările autorităţii: hotărîţi, necruţători, dînd ordine scurte, dar ferme, urmărind corupţia pînă în cîntarele femeilor de la ţară venite să vîndă roşii. La un nivel mai înalt, autoritatea era guvernul care îşi exercita prerogativele prin, fireşte, ordonanţe de guvern. Totul era menit să creeze impresia că această stare de lucruri este eternă şi că o schimbare ar produce efecte catastrofale.

Că lucrurile nu stau aşa s-a văzut în ultima lună, de cînd fosta opoziţie a ajuns la putere. Cuvîntul *autorităţi* a reapărut şi el, în legătură cu viscolul care a perturbat circulaţia în cîteva judeţe. Dacă Alianţa D.A. a crescut, după alegeri, în sondaje este, cred, şi fiindcă a dovedit că poate înlocui cu succes fostele „autorităţi". În fapt însă, cuvîntul beneficiază de o aură nemeritată. *Autorităţile* îi desemnează, în fapt, pe reprezentanţii puterii de stat. Ei există exclusiv datorită votului nostru şi, la fel ca miniştrii (etimologia cuvîntului confirmă acest lucru), sînt slujbaşi a căror sarcină e să asigure buna funcţionare a mecanismului societăţii. În Franţa, spre exemplu, un prefect este un funcţionar de carieră a cărui vizibilitate publică este foarte redusă: el este pur şi simplu reprezentantul guvernului, oricare ar fi el, în teritoriu. La noi, aşa cum s-a văzut din nou în ultimele săptămîni, prefecţii au culoare politică şi trebuie să simbolizeze, în ochii populaţiei, mitul autorităţii.

Un alt cuvînt *passe-partout* care, de data aceasta, îşi schimbă înţelesul în funcţie de unghiul de vedere este *politic*. Cînd Guvernul Năstase anunţa măriri de salarii sau diverse măsuri de protecţie socială, el le prezenta ca fiind rezultatul unei voinţe *politice:* cuvîntul însemna responsabilitate, luciditate, preocupare pentru soarta celor mulţi. Cînd opoziţia iniţia o moţiune de cenzură sau critica deciziile guvernului, demersul ei era calificat tot ca unul *politic,* dar cu semn invers: asta însemna, în fapt, că opoziţia critică doar de dragul de a critica, însemna apoi că nu se gîndeşte la bunăstarea cetăţenilor ci vrea doar să pună beţe-n roate autorităţilor şi să le discrediteze. Politic este aici sinonim cu „politicianist". Cuvîntul, se vede limpede, îşi schimbă înţelesul cu o uşurinţă extraordinară. El poate fi folosit, cu egal succes, şi în domeniul politicii externe. De la instalarea Guvernului Tăriceanu, cuvîntul a cunoscut un anume recul, explicabil şi prin faptul că PSD-ul îşi linge rănile şi bîjbîie încă în căutarea unei noi identităţi. Putem însă fi siguri că va reapare curînd şi va indica intensitatea disputelor dintre guvern şi opoziţie. Totul e ca populaţia să decodeze corect aceste cuvinte. Altfel, ea va crede că inspectorul Piedone este cu adevărat reprezentantul prin excelenţă al autorităţilor şi că orice încercare de reformă în România nu este decît un joc politic. Cuvintele riscă să se răzbune împotriva celor care le folosesc abuziv şi necontrolat.

Dragoş BUCURENCI

pîine prăjită

Zdrenţuri şi *trend*-uri

Sînt tentat să răspund la întrebarea „ce este *trend*-ul?" cu o parafrază augustiniană: „Dacă mă întrebaţi, nu ştiu ce este, dar dacă nu mă întrebaţi, ştiu". Folosesc foarte rar acest cuvînt şi aproape întotdeauna răspunzînd celor care-l introduc în conversaţie. N-aş cataloga niciodată pe cineva ca fiind *trendy,* deşi există nenumăraţi oameni care mi-au lăsat această impresie. Prefer să tratez *trend*-ul ca pe un tabu: oamenii care pomenesc *trend*-urile, fie apreciativ, fie dispreţuitor, îmi par întotdeauna, în felul cum arată şi în care vorbesc, loviţi de mînia zeilor. N-aş atrage niciodată piaza rea asupra unui prieten vorbind despre el în termeni de „cît de *trendy* e". În cele ce urmează, voi deroga de la această superstiţie, scuipînd de trei ori îndărăt şi rugîndu-mă să nu-i nimeresc pe cei despre care spuneam că sînt deja loviţi.

Celor care vor să afle „ce înseamnă să fii *trendy*" o să le răspund sincer că habar nu am şi că, dacă ar şti cineva, ar fi aflat între timp şi M. Jourdain, cu efecte greu de calculat asupra dramaturgiei contemporane. Ceea ce se poate şti cu siguranţă despre *trend* este că se află tot timpul în mişcare. O condiţie deci necesară, dar niciodată suficientă, pentru a nu rămîne în urma lui, este să nu pierzi timpul. Pierderea de timp favorită a celor care, rămaşi bine de tot în urmă, abia mai văd *trend*-ul este să încerce să fie la modă. Mai există o modalitate care va reuşi să te plaseze uneori chiar şi în spatele acestor întîrziaţi: îţi poţi pierde timpul încercînd cu obstinaţie să *nu* fii la modă. Aşezat confortabil pe ultimele locuri sau stînd în picioare în spatele lor, poţi experimenta şi alte metode de a pierde timpul cu acelaşi succes: îţi poţi alege un spectator aflat la jumătatea distanţei între tine şi estradă şi-i poţi arunca seminţe în cap pe motiv că face exces de *trend*-uri. Sau, pentru a cîştiga respectul colegilor de rînd, te poţi lua la harţă cu plasatoarea, reproşîndu-i că primele rînduri se puteau ocupa doar pe bază de invitaţii şi că biletele în lojă nu se vînd cu reducere pentru studenţi.

În tot acest timp, distanţa între tine şi *trend* se va fi lărgit considerabil, ceea ce-ţi va permite să vorbeşti în continuare destul de confortabil pe aceeaşi temă. Acestea sînt, de fapt, momentele cînd mă simt şi eu tentat să pomenesc *trend*-ul cu toate riscurile pe care acest gest magic le implică. În faţa stereotipiilor mentale care confundă moda cu *trend*-ul, mă simt dator să punctez o diferenţă colosală care acestor critici pare să le scape: dacă poţi fi întotdeauna cu un pas înaintea modei, nu poţi fi niciodată decît cel mult cu un pas pe dinafara *trend*-ului. Iar dacă încă n-aţi priceput ce este, în definitiv, *trend*-ul ăsta, e chiar posibil să fii început să înţelegeţi despre ce este, de fapt, vorba.

EDITURA POLIROM

■ Paul Goma
Culoarea curcubeului '77
Cod „Bărbosul"

Noutăţi:

■ Ted Anton
Eros, magie şi asasinarea profesorului Culianu

■ Boetius din Dacia
Despre viaţa filosofului

■ Flannery O'Connor
Sfetnicul din sînge

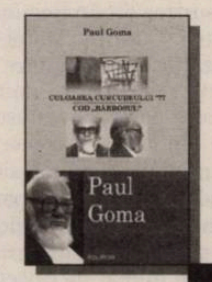

Suplimentul DE CULTURĂ
Un săptămînal realizat în colaborare cu *Ziarul de Iaşi*
www.polirom.ro

Alex. Leo ŞERBAN

mă enervez, deci exist

...Exist, deci îi enervez pe alţii.

De ce nu sînt consensual

● Pentru că un consens este o dictatură *soft,* iar eu prefer anarhiile *hard.*

● Pentru că atunci cînd sînt de acord cu mine mă simt bine, iar apoi, din fericire, mă sperii.

● Pentru că, dacă toţi ar gîndi ca mine, m-aş sinucide.

● Pentru că – invariabil – contrarietăţile mă stimulează, iar consensul mă pleoştеşte.

● Pentru că eu chiar cred că oamenii au nevoie de enervări ca să nu încremenească.

● Pentru că a încremeni în bucurie, pace şi-nţelegere este un coşmar din vată de zahăr.

● Pentru că gustul mulţimilor este o contradicţie în termeni.

● Pentru că adulaţia colectivă a Binelui mi se pare la fel de periculoasă precum cultivarea micului Rău individual.

● Pentru că o nişă e mai *cool* decît o catedrală.

● Pentru că nici noaptea nu este acelaşi lucru cu ziua – sau invers.

citit auzit

● Nemuritorul *Dallas*, serialul de televiziune al anilor '70-'80, va fi adaptat pentru marele ecran, devenind film de lungmetraj: regizorul Robert Luketic – cunoscut pentru *Blonda de la Drept 1* – se va apuca de el de îndată ce va termina comedia *Monster in Law,* în care Jennifer Lopez se confruntă cu „monstrul"-soacră Jane Fonda.

● Peter O'Toole şi Omar Sharif se vor reîntîlni, 42 de ani după ce-au jucat împreună în *Lawrence al Arabiei,* într-un film numit *One Night with the King*. Subiectul este unul biblic, povestind viaţa Estherei, regina perşilor.

● Dintr-o cronică în *Les inrockuptibles* la *Ocean's Twelve,* filmul lui Steven Soderbergh ieşit şi pe ecranele noastre *(Unsprezece plus una):* „Julia Roberts este mai bună în rolul Juliei Roberts decît în cel al lui Brett, dar treacă de la noi...".

● „Dacă îţi faci astăzi un grup, casa de discuri vrea 50% din orice *live,* 50% din orice T-shirt, 50% din primul născut, 50% din Internet etc. Cred că industria discului este industria cea mai arogantă din lume. În suprema lor insolenţă, casele de discuri au crezut că pot să-şi vîndă în continuare discurile fără să dea oamenilor şi ceva la un preţ mai ieftin. Şi asta, în timp ce şefii lor îşi umpleau buzunarele. Au crezut într-adevăr că pot controla cererea şi oferta. Cu idei ca astea ajungi unde ajungi, la situaţia actuală, cînd o întreagă generaţie e convinsă că muzica ar trebui să fie gratuită." (Brian Molko, solistul grupului Placebo, în *Les inrockuptibles)*

● „Cunoaştem titlul noului album, dar nu putem să vi-l spunem încă. Avem şi prototipul copertei de disc. Din punct de vedere vizual, una din ideile primului nostru album era să asociem în mod clar grupul şi cîteva piese unui număr de trei culori specifice. Ca-n modă, unde fiecărui sezon îi corespunde o altă culoare nouă. Aşa ne-am gîndit şi noi: cîntece noi, un album nou şi deci trei culori şi trei texturi diferite." (Alex Kapranos, solistul grupului Franz Ferdinand, în *NME)*

● În topul 20 al veniturilor anuale ale persoanelor decedate, întocmit de revista *Forbes*, conduc moştenitorii lui Elvis Presley (40 de milioane $ în 2004), urmaţi de cei ai lui Charles M. Schulz, creatorul lui Snoopy (35 mil. $), ai lui J.R.R. Tolkien (23 mil. $) şi ai lui John Lennon (21 mil. $).

● Fraţii Farrelly (Bobby şi Peter) turnează în acest moment o comedie inspirată de romanul lui Nick Hornby – *Fever Pitch* (tradus la Editura Polirom de Andrei Gorzo cu titlul *Febra stadioanelor)*, deja ecranizat în 1997 de britanicul David Evans, cu Colin Firth în rolul principal. Fraţii F. au transpus povestea unui suporter al echipei Arsenal în mediul baseball-ului american. Jimmy Fallon (actor provenit din emisiunea de televiziune *Saturday Night Live)* joacă rolul unui fan al echipei Boston Red Sox, iar Drew Barrymore, pe acela al gagicii sale. Ieşirea pe ecrane este prevăzută pentru octombrie 2005.

● În timp ce definitivează *Paint* („metaforă a poveştii lui Cain şi Abel în lumea artei plastice", cu Salma Hayek şi Glenn Close), veteranul Robert Altman îşi pregăteşte deja castingul următorului film – Meryl Streep, Tom Waits şi (poate) George Clooney. Comedia va avea ca titlu *A Prairie Home Companion* şi va fi despre înregistrările unei emisiuni de radio foarte populare în Statele Unite.

● Un remake la clasicul *Witness for the Prosecution* al lui Billy Wilder din 1957 (după Agatha Christie, cu Marlene Dietrich şi Tyrone Power) va fi încercat de Robert Benton *(Kramer contra Kramer)* pe scenariul lui David E. Kelley *(Ally McBeal)*. Al Pacino va prelua rolul avocatului interpretat iniţial de Charles Laughton.

● James Cameron *(Terminator, Titanic)* adaptează pentru marele ecran o manga de Yukito Kishiro, *Battle Angel Alita,* alias *Gunmu*. Acest proiect în 3D va combina imagini reale cu imagini de sinteză. Precedentul film al lui Cameron, *Aliens of the Deep* (realizat tot în 3D), despre căutările de viaţă submarină ale unei echipe de savanţi pe fundul oceanelor, a ieşit pe ecrane pe 25 ianuarie.

● Arhitectul Frank Gehry a fost selecţionat pentru construcţia unei noi săli de spectacol destinate dansului şi reprezentaţiilor teatrale la Ground Zero din New York. Va fi primul proiect de anvergură realizat în Manhattan de celebrul autor al Muzeului Guggenheim din Bilbao.

● Cele mai aşteptate albume: *The Secret Migration* al celor de la Mercury Rev (urmare la *All is Dream* din 2001), ieşit pe piaţă pe 24 ianuarie; noul album al norvegienilor de la Röyksopp (al doilea, după *Melody A.M.*), cu titlu încă necunoscut – pe 28 martie; în fine, cei doi de la OutKast (Andre 3000 şi Big Boi) sînt deja în studio lucrînd la un album intitulat, provizoriu, Hard Way, a cărui ieşire este prevăzută pentru 2005 (nu se cunoaşte data exactă). **(a. l. ş.)**

Alexandru MATEI

replici

Inactualitatea lui Foucault

– răspuns lui Ciprian Mihali –

În numărul 55 din *Dilema veche*, filosoful clujean Ciprian Mihali semnează un articol incitant despre *(In)actualitatea lui Foucault*, referindu-se la colocviul Foucault organizat de Biroul de Carte al Ambasadei Franţei şi de Institutul Francez din Bucureşti. O să mă întrebaţi dacă prezenţa adjectivului „incitant" nu e un gest de politeţe elementară sau un simplu artificiu retoric menit să răsfrîngă raza de acţiune a adjectivului asupra propriei mele intervenţii. Nu e aşa. Ciprian Mihali scrie: „În ciuda acestei desfăşurări de forţe, întîlnirea de la Institutul Francez rămîne un eveniment destul de izolat în receptarea şi dezvoltarea ideilor lui Foucault. [...] În mediile culturale româneşti, Michel Foucault este un autor în cel mai rău caz ignorat, iar în cel mai bun caz *prost înţeles* ori de-a dreptul dispreţuit" *(s. mea)*. Acesta ar fi, în opinia lui Ciprian Mihali, semnul unei imaturităţi – a gîndirii, a comportamentului intelectual?, nu ni se precizează – şi „al unui partizanat ideatic patent".

Ca francofon şi francofil aş îndrăzni să spun dedicat, sînt de acord cu constatarea tînărului filosof din Cluj. Foucault este un autor puţin citat în dezbaterile intelectuale de la noi, dar, cred, bine-cunoscut de studenţii din diverse centre de studiere a umanioarelor. Mă gîndesc însă că această – să-i spunem – neglijenţă – sau, într-un vocabular heideggerian, „lipsă de grijă" – ar trebui să aibă o explicaţie. Nu cred, cu alte cuvinte, în vinovăţia sau imaturitatea intelectualului român care-l ignoră pe Foucault, şi, iarăşi, nu cred că sintagma de „autor prost înţeles" are, riguros vorbind, vreo semnificaţie.

În primul rînd, este important ceea ce înţelegem prin maturitate. Ciprian Mihali invocă un text al lui Foucault, care reia titlul unui opuscul kantian: *Was ist Aufklärung?* – 1784, respectiv *Qu'est-ce que les Lumières?* – 1984. Dar Foucault scrie în 1984 că nu consideră textul kantian ca „putînd constitui o descriere adecvată a *Aufklärung*-ului". Modernitatea inaugurată de Lumini are parte, la Foucault, de alte ilustrări: Baudelaire este preferatul său, cu ale sale texte critice. „Omul modern, pentru Baudelaire, nu este cel care pleacă în căutarea lui însuşi, a secretelor lui şi a adevărului lui ascuns; este cel care caută să se se inventeze pe sine însuşi." De remarcat că tot Baudelaire este şi „omul" lui Compagnon atunci cînd în discuţie se află modernitatea. Mi se pare că această definiţie a omului modern conferă textului foucaldian, şi nu numai lui, o aură estetică pe care nici un intelectual de astăzi n-o poate ignora. Conceptul de libertate, implicat de această definiţie, îl „depăşeşte" atît pe cel kantian – pentru că lasă în plan secund distincţia dintre public şi privat, dintre *persoană* şi *persona* – cît şi, în mod evident, pe cel heideggerian, limitat – dacă pot spune aşa – la tărîmul Fiinţei (la un „însuşi" aprioric, de căutat şi de descoperit ca *Dasein)*. Mi se pare că libertatea de a te *inventa* tu însuţi nu poate şi n-a putut juca niciodată rolul unei prescripţii colective, ci numai individuale. Acest tip de libertate este, în mod clar, unul artistic. De la Lafcadio la tinerii furioşi din *Trainspotting*, sau la protagonistul din *Fight Club*, personaje de ficţiune se inventează pe sine în dispreţul societăţii asimilate unui sistem coercitiv imposibil de învins (dar relativ uşor de păcălit – îşi va da seama Michel de Certeau în anii '80). Acest concept de libertate este unul în esenţă imatur – dacă e să ne orientăm critica după acest criteriu.

Ţin să dau un exemplu flagrant de imaturitate a gîndirii lui Foucault. În 1972, el îi ia lui Gilles Deleuze un interviu pentru revista *L'Arc*. Textul reapare în primul volum de publicistică deleuziană, *L'Île Déserte et autres textes* (Minuit, 2002). Intervenţiile primului mi se par delirante: „A băga pe cineva la închisoare, a-l ţine închis, a-l priva de hrană, de căldură, a-l împiedica să iasă, să facă dragoste... etc. reprezintă manifestarea de putere cea mai delirantă care se poate închipui. Deunăzi vorbeam cu o femeie care a stat în închisoare şi care-mi spunea: «cînd te gîndeşti că eu care am patruzeci de ani am fost pedepsită o zi, în închisoare, să mănînc pîine uscată». Ceea ce frapează în această poveste nu este numai puerilitatea exerciţiului puterii, dar chiar cinismul cu care se exercită ca putere, sub forma cea mai arhaică, mai puerilă, mai infantilă. A-l ţine pe cineva cu pîine şi apă, chestia asta se învaţă cînd eşti ţînc". Ei bine, cititori români ai anului 2005, nu credeţi că tocmai puerilitatea exerciţiului puterii este o veste bună adusă de schimbarea de paradigmă mentală, de la cea cazon-modernistă la una ironic-postmodernă? A lupta însă pentru desfiinţarea închisorilor contînd pe identitatea indivizilor în capacitatea de a-şi asuma libertatea de autoinvenţie, a milita pentru anarhie în sens etimologic – absenţă de putere, alta decît una individuală de exercitat exclusiv de către individ în ceea ce-l priveşte, în dispreţul comunităţii care-l conţine şi de la care, poate, se revendică – mi se pare o dovadă de imaturitate în gîndire pe care numai un poet o poate avea.

Există în România cîţiva intelectuali francofili rafinaţi, adepţi ai *French Theory*. Ciprian Mihali, Bogdan Ghiu, apoi mulţi universitari din facultăţi de Litere – Radu Toma, Al. Călinescu, ultimul mai puţin „teoretic". Există şi mulţi prozatori, poeţi, critici formaţi la şcoala franceză. Radu Cosaşu, de pildă. De ce intelectualii români de formaţie recent-franceză nu sînt mai activi social? De ce intervenţiile lor în disputele de anul trecut au trecut puţin observate? Pentru simplul motiv că ei împărtăşesc soarta postdecembristă a scriitorului român, a scriitorului de literatură. Pentru că, în economia cîmpului intelectual românesc de azi, ei nu constituie un pol ideologic raportat la cele existente. De aceea acuză ei încercarea, eşuată în parte, de transfer al unei gîndiri dintr-un context dat în altul. Intelectualii francezi ai ultimei jumătăţi de secol XX sînt fascinanţi, iar eu – mărturisesc – am fost şi rămîn unul dintre admiratorii lui Foucault. Unul condiţionat, însă. Mă pasionează teoria franceză atîta vreme cît este practicată de maeştri scriitori precum Foucault, Derrida, Bataille, Blanchot, Lyotard, sau Sartre, înaintea lor. Mă văd însă obligat să susţin, împotriva gustului meu, că valoarea lor de filosofi ai cetăţii este mică. Literaturosofia lor va rămîne în ochii oricărui cititor pasionat o capodoperă, iar exerciţiile de gîndire la care incită un festin – o spun sincer, fără înconjur. În însuşi programul scriiturii lor însă, există exigenţa de *a nu fi înţeleşi bine sau prost*. Gîndirea care le înţelege opera nu trebuie să fie una practică – deşi ei au trăit poate şi cu această iluzie, ci o gîndire-de-dragul-gîndirii, una estetică, dacă pot spune aşa. Opera lor, la fel ca cea a lui Nietzsche de la care se revendică majoritatea lor, este una profund şi voluntar perversă. A le trece opera, din registrul estetic pe care-l proclamă, sau politic-revoluţionar pe care-l clamează unii dintre ei, într-un vademecum comunitar al Europei mileniului III mi se pare o operaţiune periculoasă. Mai puţin, chiar, inocuă. Este sigur că ultimele scrieri ale lui Derrida se ancorează mult mai adînc în realitatea socială contemporană, că ultimele cursuri ale lui Foucault nu mai au ambiţia de a regla mecanismele Cetăţii, dar e prea puţin şi prea tîrziu. Ei apar astăzi nişte eroi ai Literaturii, în epoca în care literatura şi-a regăsit vechiul statut de ornament social şi terapie individuală. Ceea ce trebuie noi să ştim este că opera lui Foucault merită citită în primul rînd pentru a ne însuşi una dintre cele mai spectaculoase interpretări ale *Weltanschauung*-ului luminist şi romantic, pentru a respira atmosfera unei epoci tumultuoase, aceea a Occidentului anilor '60-'70 şi, desigur, pentru a deprinde un stil. În lipsa lui însă, un Wittgenstein a demonstrat mult mai bine de ce e importantă filosofia. Fără stil, Rorty ne îndeamnă să rămînem artişti acasă şi să fim cetăţeni în spaţiul public. Nu tot ce zboară se mănîncă.

Alice POPESCU

imaginarul publicitar

Civilizaţia tactilă

Fie în mintea noastră jocurile se fac uneori diferit, fie, pur şi simplu, vine o vreme cînd vezi dintr-o dată ceva pînă atunci prezent, dar ignorat. Dacă lumea are o piele în care existăm, cu siguranţă pielea asta e iritată rău.

Poate aţi observat frecvenţa, în vorbirea curentă, a unor construcţii de tipul: *vezi să nu, vezi că, ne vedem, la revedere, ne auzim, auzi că, am mirosit eu ceva, nu-mi miroase-a bine, nu gust chestiile astea, mi-a lăsat un gust amar etc.*, dar foarte puţine sînt expresiile de natură tactilă: *a pus mîna pe, nu te atingi de...* şi aici şirul se cam termină.

Probabil fiindcă atingerea se poate transforma cu uşurinţă în traumă sau agresiune. Ea presupune o anume rigoare emoţională, lucru explicabil dacă avem în vedere că, în economia subtilă a omului, simţului tactil îi corespunde afectivitatea. Întîmplarea face să fi deschis de curînd o culegere de articole a lui Eugen Ionescu la cel intitulat „Ceea ce văd", publicat în *Rampa*, 1933 şi care începea exact aşa: *Nu am motive suficiente să cred că este adevărat ceea ce văd şi evidenţa*. Teza că nimic din cunoaşterea furnizată de simţuri nu este adevărat e atît de veche, încît îmi vine să cred că nu se inventase încă lumea cînd a apărut. O fi fost un *promo* publicitar de-al lui Dumnezeu. Deşi argumentaţia în privinţa irelevanţei tactilităţii pare neclară, un lucru e cert. Evidenţa, îndoielnică în opinia lui Ionescu, ne vine în primul rînd pe cale vizuală. Asta îmi aminteşte că trăim într-o lume a imaginii, uşor audio şi din cînd în cînd olfactivă. Extrem de rar şi tactilă.

Publicitatea românească este o dovadă din acest punct de vedere. Reclamele cu subiect tactil se pot număra pe degete, într-un timp foarte lung. De altfel, cînd tema a intrat cu adevărat în atenţia publicului, a făcut-o debutînd cu o gafă. Spotul la *Cappy* ne mai face şi acum să zîmbim stînjeniţi, dacă nu puţin enervaţi la panseul: *Este foarte important să ştii să faci gestul potrivit la momentul potrivit* atunci cînd mireasa apucă posteriorul mirelui aşa cum se apucă o portocală pentru a scoate din ea sucul, mai sus menţionat, în scopul de a-i smulge bărbatului un zîmbet mai puţin crispat decît al nostru pentru fotografia de nuntă. Misiune imposibilă. Absurdă chiar. Stîngăcie deloc întîmplătoare, gest ratat, dar grăitor în ceea ce priveşte imaturitatea noastră tactilă.

Există, totuşi, un crescendo imaginativ al spoturilor ulterioare în acest sens. Văcuţelor din reclamele la ciocolata „Milka" li se recomandă, în timp ce sînt masate pe spate: *Relaxează-te şi vei da cel mai bun lapte!*

Ultimul şi cel mai relevant spot este cel pentru ciocolata „Kandia". *Kandia, ciocolată cu dragoste.* Nu cred că se putea găsi o combinaţie mai rafinată între logo-ul produsului şi conceptul publicitar, mai ales că – aşa cum spuneam – calea directă de exprimare a afectivităţii este atingerea. Dar şi pentru că cele mai depline forme de exprimare a afecţiunii erotice ating esteticul. Scenariul „Kandiei" este un adevărat poem al tactilităţii realizat pe cale vizuală. Auditiv, se mulează perfect pe notele pasionale ale unei melodii cu iz de tango. Puţine sînt spoturile publicitare greu de descris şi acesta este unul dintre ele. Majoritatea se articulează pe naraţiune, aici însă vorbim de plasticitate pură, de emoţie. Este o alunecare de imagini, de atingeri *soft*, dar nervoase: atingerea întîrziată a degetelor de pielea ciocolatie a fotoliului în care s-a cuibărit femeia, atingerea întregului ei corp de mătasea vişinie cu care pare să se întîlnească într-o cădere liberă şi eliberatoare etc. şi, în final, în acelaşi fotoliu, întîlnirea tactilă, erotică dintre ea şi ciocolata cu dragoste. *Ai face orice să păstrezi senzaţia catifelată a gustului de care te-ai îndrăgostit...* Chiar şi artă. Atingerea este o artă. Nimic nou, altfel.

Cînd vom deveni o civilizaţie tactilă, era atomică se va fi făcut praf, Coreea de Nord nu ne va mai plictisi cu declaraţii despre bombe, omenirea va descoperi alte gesturi potrivite de scoatere a sucului „Cappy" din portocală, iar eu nu va mai trebui să scriu despre asta.

trecerea prin reviste

Acasă, în exil

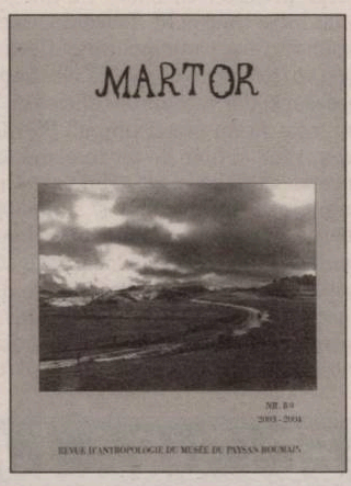

La sfîrşitul anului trecut a apărut numărul mult-aşteptat al revistei *Martor* (Revista de antropologie a Muzeului Ţăranului Român) despre exil şi emigraţie. Impecabilă grafic şi extrem de consistentă tematic, revista, de aproape 200 de pagini, reuneşte articole teoretice semnate de Sanda Golopenţia („Exile and Emigration" şi „Words of Exile"), Constantin Eretescu („Exile as Inadequacy"), Vintilă Mihăilescu („Comment peut-on être girafe?") şi Şerban Anghelescu („Les espaces de l'identité"), dar şi o dublă secţiune memorialistică, în care cîţiva români plecaţi sînt invitaţi să-şi spună povestea rupturii, iar cîţiva străini ajunşi în România să-şi amintească motivele venirii.

Dacă în eseurile teoretice se schiţează diferite modele ale exilului românesc după criteriul cronologic, al relaţiilor cu ţara de origine, dar şi după percepţia simbolică a unei „patrii imaginare" sau după formele de reconstituire a identităţii distruse de o absenţă prea îndelungată, povestirile „de graniţă" sînt fabuloase prin varietate, asumarea parţială sau totală a temei propuse, extinderea poveştii spre întreaga viaţă care a dus negreşit la plecarea/sosirea din/în România. Unele poveşti insistă pe avatarurile adaptării (Coca N., Matei Spandonide, Roxana Doxan), altele pe dificultăţile de readaptare (Monica Pepine), cele mai multe pe importanţa reconstruirii unui „acasă" (Tatiana Covor ş.a.). Străinii, pe de altă parte, povestesc o Românie diferită, pe care nu o prea vedem din cauza apropierii, un spaţiu în care te poate aduce şi empatia, şi vocaţia profesională, şi descoperirea marelui amor, ca în excelenta poveste a spaniolului Rafael Pisot.

Bine făcut, bine coordonat, alternînd interviurile cu poveştile libere şi eseurile, numărul despre exil, coordonat de Mirela Florian, e un număr de colecţie şi de bibliotecă (occidentală). **(S. S.)**

Simona SORA

puzzlecturi

Trecutul-prezent şi prezentul-trecut

● **Herta Müller, *Regele se-nclină şi ucide*, traducere şi note de Alexandru Al. Şahighian, Editura Polirom, 2005.**

Într-un fel mereu nou, Herta Müller îşi rescrie, cu fiecare carte, toate cărţile anterioare. Fraza exactă şi poetică din romane capătă însă în eseurile autobiografice din ultima sa carte un ton diferit. Diferenţa vine, întîi, din schimbarea de registru – o deficţionalizare biografică –, dar şi din tratarea biografică a propriei opere de pînă acum, văzute ca un *legato* profund, aproape organic. Căci ceea ce în romane fusese spus *ca în oglindă* se restituie în povestirile eseistice despre sine (un sine „vătămat", care se scrie terapeutic) *faţă către faţă*, pe o muchie temporală care coagulează diferitele euri ale autoarei din „trecutul-prezent într-un prezent-trecut".

Simultaneitatea aceasta temporală care se regăseşte în fiecare frază din *Regele se-nclină şi ucide* – volum apărut în Germania în 2003 şi tradus acum în româneşte, extrem de plastic, de Alexandru Al. Şahighian – nu este narativă ca în *Animalul inimii* sau *Încă de pe atunci vulpea era vînătorul*. Este mai degrabă o simultaneitate de euri şi timpuri narative provocată lingvistic şi obiectual, adică prin cuvinte (după o vorbă a lui Semprun: „nu limba e patria, ci conţinutul vorbirii") şi prin obiecte cu o istorie modificată. Procedeul nu vizează însă exorcizarea unui trecut continuu, traumatizant, care nu se lasă uitat, cît transformarea acestuia în prezent, reelaborarea lui, din ce în ce mai exactă, mai puţin înfricoşătoare, dintr-o datorie morală a scrisului autentic: „Scriu totdeauna cu gîndul ascuns că acei oameni care înseamnă mult în viaţa mea citesc şi ei ceea ce scriu, chiar dacă au murit – ba mai ales dacă au murit. Vreau s-o scot cu ei la capăt pe temeiul cuvintelor... Atunci cînd scriu, aceasta îmi este o îndatorire morală poate naivă, distribuită în hapuri mititele".

Timpurile şi locurile se suprapun în cele nouă secvenţe autobiografice din carte – copilăria anilor '50, anii '70 într-o Timişoară proletară, în care se amestecă interogatoriile la Securitate, morţile premature şi germenii lor, plecarea din ţară, Germania străină şi supravieţuirea fricii, prezentul egalizator, în care vieţile distruse şi crimele se prescriu din lipsă de dovezi. Cuvintele şi lucrurile primei copilării şi ale adolescenţei – regăsite, „traduse", comparate – provoacă această suprapunere cu un efect momentan devastator, dar care, în timp, diminuează frica acumulată. Vechile fotografii îi evocă povestitoarei nu propriul chip la diferite vîrste, ci starea mamei făcîndu-i cărarea, barometru, la rîndul ei, al alcoolismului patern. Inima Fecioarei din biserica satului – parte dintr-o vegetalitate compensatorie de mai tîrziu – îi evocă un pepene sfîrtecat, lucru despre care nu se vorbeşte, aşa cum nu se vorbeşte nici despre trădarea prietenilor (Tereza din *Animalul inimii)*. Imaginea publicitară a top-modelului Inge Wenzel în cămaşă de noapte declanşează mecanismul de reconstituire simultană a plecării din sat, a plecării din ţară, a hăituirii de către Securitate într-o noapte care părea să fie ultima. E o poveste în care timpurile şi spaţiile, obiectele şi denumirile lor arbitrare se amestecă în modul cel mai limpede cu putinţă, privirea dinăuntru a autoarei restituindu-le cu un sarcasm nemilos şi cu o minuţiozitate ultimativă: „Inge Wenzel care avea mandat din partea Căilor Ferate Germane să doarmă pe drumul ei spre Rimini, lipită în compartimente deasupra fotoliilor... nu ştia că pe lume poate exista şi mandatul să fii ridicat din somn şi să ţi se ridice şi viaţa. Şi că, în ţara din care veneam, asta era o formă uzuală de a înscena o sinucidere. E ca şi cum obiectele ar decide cînd, cum şi unde îţi revin în amintire lucruri şi oameni din trecut. Fabricate dintr-un material invulnerabil, neînsufleţit şi trainic, aşadar din cu totul alt material decît noi, aceste obiecte decid asupra revenirii lor în mintea omului... Ele împing trecutul la paroxism pe temeiul prezentului. Deşi pe Inge Wenzel o văd pentru prima dată în trenurile germane, cămaşa ei albă de noapte e grevată de antecedente...".

Dar cuvîntul-obiect terifiant a cărui istorie personală este reconstituită pînă la capăt aici este „Regele", numit în altă parte *herztier*, „animalul inimii". Regele este, în aceeaşi măsură, dictatorul sub toate formele lui, şi „lăcomia de viaţă" care i se opune. Este torţionarul care îşi face socoteala victimelor şi este victima care intră în magnetismul represiunii, printr-o „privire străină" pe care o poartă apoi mereu, printre oameni intacţi şi cuvinte neviolate de istorie. Este simultan, într-o conştiinţă scindată, răspunsul la întrebarea „Cît valorează viaţa mea?" şi diferitele forme de mortificare – prin frică, duplicitate, nebunie şi fugă. Este Regele din jocul de şah al bunicului şi chipul lui Ceauşescu de pe pereţii tuturor instituţiilor statului, „spagatul dintre spaima de moarte şi setea de viaţă", fiinţă malefică, stare interioară, semnul distinctiv al tuturor celor vătămaţi profund de lupta între puterea discreţionară şi nebunia rezistenţei interioare.

Mai mult ca oricare dintre cărţile traduse pînă acum în româneşte ale Hertei Müller, *Regele se-nclină şi ucide* este rezultatul unei priviri directe, faţă în faţă, a „trecutului-prezent într-un prezent-trecut". Stranietatea de fond nu mai este a „privirii străine", a biografiei „uitături magnetice", ci a adevărului personal despre dictatura comunistă din România, reconstituit într-o proză densă, de o frumuseţe glacială şi (tr)adus în româneşte dintr-o altă ţară şi dintr-o altă limbă.

trend inţe

Literaţi din toate părţile, uimiţi-vă!

Dragă Simona,

Aşa cum ţi-am spus şi la telefon, mă cam tem de ceea ce voi scrie aici, şi nu mă tem pentru mine, ci pentru ceilalţi, mereu aceiaşi alţii, care se privesc în oglindă şi, printre riduri, citesc tot felul de lucruri despre ei înşişi, cum ar fi, de exemplu, că ei sînt literaţi şi ce mare lucru este acesta! Mie nu mi se pare, nu mi se MAI pare a fi mare lucru. Cred sincer că, de cele mai multe ori, e mult mai bine să dormi decît să faci literatură. N-aş vrea să merg atît de departe, deşi poate ar trebui, totuşi, să o fac, şi să îl citez pe Antonin Artaud care spunea că „toţi literaţii sînt nişte porci şi mai ales cei din zilele noastre", adică din zilele lui, cu nimic mai proaste sau mai bune decît zilele noastre. După cum vezi, dragă Simona, aveam ceva motive să mă tem de ceea ce – se pare că deja – scriu eu aici. Am ajuns să cred că tentaţia de a face literatură ar trebui extirpată din faşă! Că literaţii care fac schimb de teorii şi priviri teoretice, care cultivă pericole pe care nici măcar nu le înţeleg, ar trebui prinşi cu arcanul. N-aş vrea să se înţeleagă de aici că am devenit literatofob, însă pur şi simplu nu mă mai interesează această minoritate – literaţii – din ce în ce mai majoritară, în ultima vreme, pe plaiurile noastre mici şi orgolioase. Prin urmare, nici vorbă să pot scrie vreun cuvînt despre femeile din literatura română actuală, aşa cum mi-ai recomandat, căci, oricît ar fi ele de femei (şi bine-ar fi să fie, în continuare, femei!), tot literate sînt şi – după cum spuneam – nu vreau să mai am de-a face cu literaţii, nici măcar de sexul feminin. Acum cîtva timp, am asistat la o prelegere a lui Nicolae Manolescu despre avangardă şi suprarealism. Domnul Manolescu făcea ce făcea şi vorbea despre Goga, Coşbuc şi Eminescu. Nu l-am stimat foarte mult pentru acea prelegere. Acum cîteva luni, Asociaţia Scriitorilor din Bucureşti i-a acordat lui Ion Cocora Premiul de Excelenţă pentru Poezie, ceea ce mi s-a părut total inadecvat, ca să nu zic penibil. Şi apoi, în ultima vreme tot aud discuţii despre generaţia douămiistă de scriitori, care nici măcar nu este o generaţie, ci nişte persoane care empatizează, în scris, cu tot felul de lucruri aflate la modă: sex, sex, droguri, sex, alcool, sex şi, nu în ultimul rînd, sex. În aceste condiţii, am toate motivele să nu empatizez cu *trendinţele* actuale, ci, împreună cu prietenii mei Dan Stanciu şi Sasha Vlad, să ne vedem de poezia noastră şi de supra(ne)realismul nostru, pe care domnul Manolescu îl consideră ceva datat, depăşit. Îmi pare rău, dragă Simona, că singura *trendinţă* despre care am putut scrie este aceea că refuz orice tendinţă care se manifestă, cu nervozitate, pe meleagurile noastre mult prea literare.

Iulian TĂNASE

Dilema veche vă recomandă

● Pentru cei cărora le place literatura în cinema: *Shakespeare in love* (duminică la TVR1, ora 20) şi Proust *(Timpul regăsit,* miercuri, la TVR2, ora 22,15). Pentru cinefilii incoruptibili: *În spatele ferestrei* (Antena 1, sîmbătă, la 14,15), celebrul *Vertigo* al lui Hitchcock, minunea aceea analizată voluptuos de Alex. Leo Şerban în numerele 2 şi 3 ale *Ideilor în dialog*. (Radu Cosaşu)

Andrei GORZO

dilematograf

Iluminare

● ***In vino veritas* / *Sideways* (SUA, 2004), de Alexander Payne.**

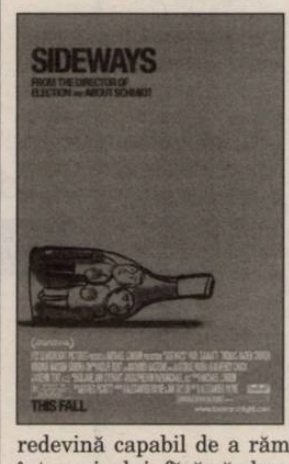

Doi prieteni, un scriitor şi un actor, se hotărăsc să petreacă săptămîna dinaintea nunţii unuia dintre ei călătorind cu maşina prin California şi participînd la degustări de vinuri. Pînă una-alta – pînă găseşte o editură dispusă să-i publice romanul de 751 de pagini –, scriitorul e, în mod oficial, profesor de engleză la un gimnaziu; şi s-ar putea ca asta să rămînă multă vreme de-acum înainte. Nu el e cel care în viitorul apropiat va fi bărbat căsătorit. Oh, nu, nu el. Nu în viitorul apropiat. La un moment dat dă semne că i-ar lua ceva timp – *mult* timp – numai ca să redevină capabil de a rămîne singur cu o femeie, după lăsarea întunericului, fără să cheme salvarea. *A fost* căsătorit – cu posesoarea unui gust inegalabil în materie de vinuri. După doi ani de la divorţ, încă-l mai pot încerca sentimente puternice – exprimate prin ceea ce se cheamă „telefonul beţivului" – la vestea că fosta soţie s-a recăsătorit. E chel, bondoc, frustrat: e un mare rol pentru Paul Giamatti. Ce-i drept, n-ajunge niciodată atît de departe ca un alt mare erou de-al lui Giamatti, cel din *Splendoare americană*, care nu putea să se prezinte unei femei fără să modifice radical topul celor mai nefericite formule de agăţat din istoria omenirii: „Ar fi bine să ştii din capul locului că mi-am făcut vasectomie". Dar *ajunge* să spună despre el însuşi: „Sînt atît de insignifiant că nici măcar nu pot să mă sinucid". În acest context, primul lucru pe care-l remarci la prietenul lui, actorul (Thomas Haden Church), este că el e altfel. Foarte altfel. Nu e *tot* ceea ce înţelegem noi, criticii, prin cuvîntul „actor", dar e *cool* – într-un stil nu foarte diferit de al sublimului personaj titular din *Marele Lebowski* (filmul fraţilor Coen), cu precizarea că el n-are nevoie de droguri ca să fie aşa. E blond, fălcos, cu ochii mici şi cu genul de surîs care ori reuşeşte să aducă întreaga lume în poziţia culcat-pe-spate-ia-mă-sînt-a-ta, ori n-are nici o noimă. Pentru moment, lumea largă nu pare dispusă să dea atenţie comenzii blînde din surîsul lui: a trecut ceva timp de la cele cîteva seriale TV ce constituie piesele de rezistenţă ale CV-ului său şi, în ultima vreme, exceptînd cîte o reclamă pe ici, pe colo, n-a mai prins mare lucru. Dar hocus-pocusul lui continuă să prindă la femei şi el e hotărît să exerseze toată săptămîna. Nunta anunţată e, desigur, a lui – lucru care merită amintit, dat fiind faptul că el tinde să-l uite. E ca un copil pe care nu-l lasă inima să iasă din magazin cu jucăria aleasă – *trebuie* să mai încerce cîteva. E atît de simpatic şi de netulburat (energiile fermentate, potopitoare, ale scriitorului se sparg în el ca într-un zid), încît poţi să ai un mic şoc spre final, cînd abia ieşit, nu chiar neşifonat, dintr-o aventură, el plonjează în alta, şi în graba aceea se întrevede ceva ce aduce a disperare – necesitatea de a umple urgent orice insterstiţiu din căptuşeala lui sexuală, căci cine ştie ce bau-bau ar putea să intre pe-acolo?

Sigur, un astfel de moment era de aşteptat. Am mai însoţit şi alte personaje de *road-movie* pe traseul ăsta; le cunoaştem obiceiul de a lăsa în urmă, la fiecare popas, cîte o fişie din pielea falsă care i-a protejat o viaţă întreagă, ajungînd la destinaţie goi, conştienţi de ceea ce sînt şi, în cazurile fericite, împăcaţi cu asta. Dar ce personaje ştie să creeze regizorul-scenarist Alexander Payne! Cunosc pe cineva care a văzut *Election*, filmul lui din 1999, de trei ori la rînd, comportament ce mi se pare mai mult decît rezonabil. *Election* era plin de observaţii deranjante despre tot felul de minuni ale naturii umane ce contribuie fie la succesul, fie la eşecul unei persoane (rămînînd la fel de puţin lăudabile şi într-un caz, şi-n celălalt), despre prăpastia, uneori fatală, dintre posibilităţi mediocre şi ambiţii scăpate din lesă. Dar atît de mare (şi nealterată de mizantropie) era plăcerea autorului de a-şi descrie personajele, încît ciocnirile lor de pragul de sus, faulturile reciproce şi căzăturile reuşeau să transmită ceva apropiat de – ei bine – de optimism. Cam asta se întîmplă şi cu *In vino veritas*. Sigur, nu e ceea ce înţelege Hollywoodul printr-un film „optimist": multe din aventurile prin care trec cele două personaje principale ţin de farsă (chiar de ABC-ul farsei: portofelul ce trebuie recuperat din dormitorul unei doamne, unde a fost abandonat la apariţia domnului), dar personajele suferă cu adevărat. Mediocritatea, semi-eşecul, plafonarea în aşa-şi-aşa – teme cu care cinematograful american *mainstream* nu mai ştie de mult ce să facă – sînt însăşi starea naturală a lumii lui Payne, oxigenul din plămînii personajelor. Excepţională e arta lui de a aplica metodele farsei pentru a-şi testa şi purifica personajele, pregătindu-le pentru un fel de iluminare – pentru mulţi dintre noi, maximumul de iluminare pe care ni-l putem permite: OK, sîntem mai puţin decît ne-am fi dorit să fim, dar hai să ridicăm paharul pentru puţinul ăla şi apoi hai să-l lăsăm să-şi vadă de rostul lui – o fi avînd el unul.

Cezar PAUL-BĂDESCU

cultura pe sticlă

O oază de normalitate

Am mai scris despre Iuliana Ciugulea la această rubrică. Observam cîndva că, după ce şi-a făcut stagiul la PRO TV – unde apărea în cadrul ştirilor cu materiale cam jenante despre premiere teatrale în care totul era roz şi extraordinar, iar intervievaţii erau periaţi fără menajamente –, femeia a ajuns la TVR 1, unde a început să se mişte ceva mai firesc. Să fi fost de vină sistemul PRO, unde clienţii şi amicii „noştri" trebuie să fie lăudaţi pînă-n pînzele albe? Unde nu apari decît dacă eşti de-al casei sau au şefii vreun interes la tine? În fine, să lăsăm trecutul şi cumetriile lui... Cert este că, după ce a venit la TVR 1, Iuliana Ciugulea a devenit, dintr-o rotiţă eficientă a sistemului PRO, un om normal. A început să facă o emisiune cu discuţii libere în culisele teatrelor, care era OK. Nu era ceva care să te dea pe spate, dar mergea.

Acum însă face într-adevăr ceva remarcabil – *Travelling circular* – o emisiune în care ea e şi scenarist şi realizator, iar regia este semnată de Ducu Darie. E adevărat, formula nu e originală şi realizatorii ei s-au inspirat la greu de la *Profesioniştii* Eugeniei Vodă (de la care au luat stilul de abordare a invitatului) şi de la *România mea* (de la care au luat restul). Dar, pînă la urmă, ce mai contează? În lipsa celor două, să ne mulţumim că acum avem o emisiune în care putem vedea cîte ceva din fiecare. Şi e şi bine făcută şi alertă – spre deosebire de clona emisiunii lui Hurezeanu de pe Realitatea TV, *Proiect: România,* care e destul de plictisitoare şi unde prezentatorul nu are nervul Iulianei Ciugulea.

Duminica trecută, invitata *Travellingului circular* a fost Dana Dogaru. Aşa cum se întîmpla cînd mă uitam la *Profesioniştii,* am descoperit şi de data aceasta un om deosebit, inteligent şi sincer, care vorbea despre el însuşi firesc şi fără inconsistenţele şi aerele de vedetă cu care ne-au obişnuit personajele care apar îndeobşte la televizor. Dana Dogaru a vorbit despre teatru, despre prietenii pe care i-a avut şi nu-i mai are („Acum sînt un arici"), despre soţul ei, Mihai Dogaru, care a murit cînd ea avea numai 21 de ani (şi la amintirea căruia au podidit-o lacrimile), despre sentimentul de vinovăţie pe care-l resimte din pricina pasivităţii din vremea dictaturii („Am conştiinţa încărcată că nu am fost în stare de jertfă, ca cei dinaintea generaţiei noastre. Noi am tăcut şi am făcut bancuri. La dărîmarea primei biserici, lumea trebuia să iasă în stradă. Nu am făcut-o.") etc.

A fost o emisiune cu atît mai valoroasă, cu cît a avut un invitat pe care nu-l vezi prea des la televizor. De fapt, nu-l vezi deloc – din păcate. Televizoarele noastre sînt umplute de vedetele de doi bani care nu au nimic de spus şi care, atunci cînd bălmăjesc ceva în faţa microfonului, sînt false şi ridicole de la un capăt la altul. În general, televiziunea de la noi a ajuns un spaţiu unde oamenii talentaţi au intrare doar dacă sînt dispuşi să se prostitueze lamentabil – vezi cazul actorilor Florin Călinescu, Constantin Cotimanis (pe care l-am văzut tot duminică prezentînd în ring emisiunea aceea cu vedete care se bat, *Stele verzi)* sau Cristina Stamate, care-şi ridică poalele în cap la *Ce vor fetele?* de pe Prima.

De altfel, şi Dana Dogaru observa cu tristeţe inflaţia de „funduri de domnişoare", pe care operatorii televiziunilor le filmează cu nesaţ, şi calitatea îndoielnică a „99,99% din producţiile TV" – motiv pentru care ea a refuzat în repetate rînduri invitaţia de a participa la asemenea chestii descalificante. Iată că, din fericire, există şi emisiuni în care o putem vedea pe Dana Dogaru – şi, după cum spuneam, Iuliana Ciugulea trebuie felicitată o dată în plus pentru acest lucru.

Dana Dogaru – mi-am dat seama văzînd *Travelling circular* – este un om frumos, pe care îţi face plăcere oricînd să-l asculţi. Din nefericire, apariţia ei sau a altora de calitatea ei pe micile noastre ecrane pare mai mult rezultatul unei erori a sistemului, o floare apărută de te miri unde şi cu care oricum nu se face primăvară. Şi asta chiar şi la TVR, care ar trebui – ca o televiziune publică ce se respectă – să mai lase prostiile deoparte!...

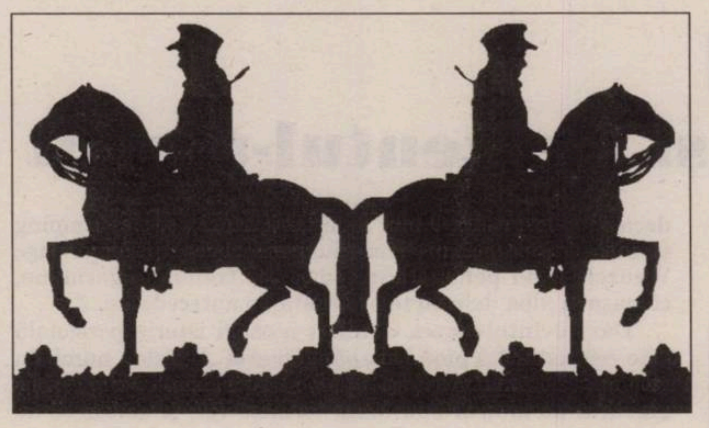

Radu COSAŞU

din viaţa unui extremist de centru...

Între două viscole

Glorie veşnică şi nici o zi în plus japonezului care – gîndindu-se la toţi bărbaţii timizi – a inventat bobul de fasole implementat într-un vas cu apă şi pămînt unde creşte, creşte, creşte, pînă plesneşte peste 5 zile, dînd la lumină mesajul gravat înlăuntrul său: „Te iubesc"!

Glorie, glorie, fără o zi mai puţin, florentinului care, cu peste 430 de ani în urmă, a inventat – pentru a înlesni denunţarea celor aflaţi în legătură cu diavolul şi ereticii – acele cutii plasate pe zidul primăriei din Florenţa care, de-a lungul timpului, totdeauna, cică, înţelept, aveau să devină cutiile noastre, mai mult sau mai puţin dragi, de scrisori.

Glorie, glorie, glorie cît se poate de eternă nemţilor care au brevetat de curînd covorul inteligent la nivelul basmelor, acela capabil să verifice temperatura unei camere, să detecteze urmele de picior şi să cheme poliţia dacă „simte" că cineva a umblat prin casă în absenţa stăpînilor.

Glorie, glorie, glorie dincolo de eternitate, celor doi italieni, inventatorii unei valize care se poate ţine ca un cîine credincios după proprietarul ei, capabilă să-l recunoască şi la 450 de metri distanţă, să-i distingă timbrul vocii, mulţumită unui sistem special de control vocal, încît dacă ajunge la „obiecte pierdute" şi e strigată pe nume vine singură la stăpîn, ba chiar în cazul că un hoţ ar încerca s-o fure, începe să-l latre şi, peste toate, mai dă şi din coadă cînd e mulţumită, căci valiza posedă şi blăniţă, şi codiţă, ca să aibă aspect de cîine în înţelesul deplin al cuvîntului.

Glorie, glorie, glorie incomensurabilă nu numai lui Franz Karlovici Sangalli, dar şi celor care au purces la ridicarea unui monument acolo, la Samara, pe Volga, în memoria acestui inginer ruso-italian, inventatorul, în urmă cu 150 de ani, al caloriferului nostru obsedant, sculptorul local chiar aşa proiectînd monumentul: ca un imens radiator dotat cu „elementi" moderni.

...Şi dacă toate aceste imnuri şi strigăte de slavă pot să pară prea generale, prea depersonalizate şi îndepărtate de gerurile, viscolele, gările, zările şi ziarele noastre, nu mă sfiesc să clamez un „Aleluia" pentru cîţiva necunoscuţi care mi-au modificat decisiv gîndurile, paşii şi iernile – viaţa, într-un cuvînt.

Aleluia, aleluia (se poate ritma şi pe acordurile lui Haendel – în asemenea cazuri, nu mă tem de patetism!) pentru cel care a croit întîia oară, nu se ştie cînd, buzunarele exterioare de la pieptul hainelor de iarnă, „o idee" mai sus, cu cîţiva centimetri, de cele obişnuite, din dreptul şoldurilor... A fost un norveg, un eschimos, un siberian? Nimeni nu-l consemnează în istoria croitoriei pe acela care ne-a dat un nou mers pe străzile crăpate de ger, o nouă perspectivă, poate un alt *Weltanschauung* asupra iernii; „o idee" care îmi îngăduie să-mi controlez altfel coastele şi să-mi simt şi mai aproape cămaşa de sufletul împietrit şi înrăit de natura fără de sentiment la minus 14 grade.

Aleluia, aleluia pentru cel care a inventat şoşonii (de care pe vecie voi lega amintirea traumatizantă a lui Zigu Ornea, cînd, pe la 7-8 ani, a auzit pe o stradă centrală din Botoşani răcnetele unei manifestaţii legionare: „Jos jidanii şi şoşonii!", el întrebîndu-şi tatăl: „...de ce şoşonii?" şi acela explicîndu-i: „...adică masonii!").

Aleluia, aleluia, în onoarea celui care, mai spre primăvară probabil, cînd gerul crapă, pietrele rămîn şi începe fleşcăraia zăpezii topite, a găsit cu cale că trebuie să existe galoşii – galoşii cărora bunică-mea le acorda o înaltă apreciere, ca un semn de distincţie a bărbatului fin care cunoaşte nuanţa dintre un galoş şi un şoşon.

Aleluia, aleluia, pentru cel care a inventat colantul de lînă, dintr-o bucată, interpus între chilotul cu crac scurt şi pantalon, avînd ceva din ceea ce mai modern, în teatru, se cheamă „hamleţi" şi nu e deloc greşit căci, de cîte ori îi îmbrac mă gîndesc la „a fi sau a nu fi...", auzind clar cum afară viscolul spulberă nu numai zăpada, dar şi orice metafizică.

Aleluia, aleluia, aleluia pentru cei care au conceput şi au realizat talpa antiderapantă, mănuşa cu un singur deget, agăţătoarea (altă obsesie a exigentei mele bunici), fermoarul şi – dacă tot a încetat viscolul – osana pentru Baruch Spinoza, cel care ne-a clarificat o dată pentru totdeauna că natura, aceea de-i mai zicem şi mamă, e total indiferentă la ceea ce ne trece prin cap şi pix sub viscole şi caniculă.

Eugen ISTODOR

cine sînt eu?

Florinel Moraru

(fost membru PD, acum membru PSD)

Funcţia
Directorul şcolii „Constantin Parfene" din Vaslui.

Fapta
Am denumit laboratorul de informatică „Traian Băsescu".

De ce?
Am toată admiraţia pentru domnul preşedinte.

El nu este informatician.
Este adevărat, dar ne-a ajutat în dobîndirea acestui laborator, pe vremea cînd era parlamentar.

De ce nu l-aţi numit atunci?
Atunci erau mai mulţi oameni care ne-au ajutat.

Şi acum a rămas numai Băsescu?
Da, adică numai dumnealui a rămas în demnitate acum, cînd noi am vrut să-i punem laboratorului un nume.

De ce nu l-aţi denumit „Oprişan"?

Fiindcă dumnealui nu era atunci, nu a făcut nimic pentru laboratorul nostru.

Nu e linguşirea preşedintelui?
Nu, cum îl linguşesc, îi spun eu „dragă Traiane, eşti genial"? Nu, numesc laboratorul de informatică „Traian Băsescu".

Ce este linguşirea?
Este un act afectiv în virtutea unor avantaje.

La dumneavoastră nu este act afectiv?
Este, fiindcă ţin mult la preşedinte, dar nu vreau avantaje... dumnealui la Cotroceni, eu la Vaslui.

Ridicol sînteţi?
Cum să fiu ridicol? Eu am măsură.

Aţi fost la PD.
Nu din cauza dumnealui am ieşit. Am ieşit cînd era domnul Roman, care era doar un fotomodel fiindcă nu făcea cu adevărat nimic, să vezi că face, nu făcea. Am trecut la PSD.

Astfel aţi ajuns directorul şcolii?
Coincidenţă. Nu din cauza PSD. Ci din cauza meritelor mele. A faptului că oamenii m-au vrut.

Dar de ce director?
Director al unei şcoli e o corvoadă, e o luptă de sine fiindcă nu e plata cum trebuie, nu e salariu mare lucru. Munceşti cît patru şi satisfacţiile materiale nu sînt, dar sînt cele spirituale.

Care sînt cele spirituale?
Simţi că laşi ceva în urma ta.

Cum simţi asta?
Păi, simt fiindcă fac un lucru bun şi acest lucru e folosit de mai mulţi oameni, copii, mai multe generaţii.

Doctrina PSD
E pentru om, pentru puterea lui de supravieţuire.

De ce aţi vrut să reintraţi în PD, anul acesta?
Fiindcă am simţit că pot să ajut, ca om, reconstruirea ţării.

PSD-ul a dărîmat-o?
Nu, e vorba de cei 50 de ani de comunism din secolul trecut.

Lumea văzută de Fikl

– interviu cu pictorul Gheorghe FIKL –

Pînă pe 13 martie, puteţi vizita la Galeria Posibilă (Bucureşti, str. Popa Petre, nr. 6) expoziţia de pictură ***„Boi şi candelabre“*** *a artistului timişorean Gheorghe Fikl. Expoziţia a fost în ianuarie în Timişoara, iar după 13 martie va pleca la Arad. Dacă îi veţi călca pragul, veţi descoperi o lume stranie, suprarealistă – ai spune –, lumea lui Fikl, populată cu tot felul de animale (boi, cai, cîini sau oi) asistate de îngeraşi şi puse în contexte „elegante“, cu draperii şi candelabre. Unele tablouri sînt pictate direct pe blănuri de animale. Fikl este el însuşi un personaj interesant, care, în afară de pictură, a făcut printre altele şi muzică (a cîntat la pian în trupa de jazz a lui Liviu Butoi). Aşa cum am anunţat în numărul trecut, sîmbătă şi duminică Gheorghe Fikl şi-a aşteptat publicul în galerie la o cană cu ceai. Am profitat şi eu de ocazie să schimb două vorbe cu el.*

Din cîte observ, eşti un iubitor de animale.

Animalele m-au găsit pe mine, nu eu pe ele. Şi puteau să fie orice altceva – flori, dulapuri sau scaune. De ce sînt animale şi ce simboluri adînci se află în spatele lor? – asta nu trebuie descifrat de mine, ci de medicii psihiatri. Ia uite ce mă faci să zic!

Adică tablourile tale se află într-o zonă suprarealistă?

Aici e o lume pe care o creez eu. Dacă tinde înspre suprarealism, e treaba ei. Treaba mea e să creez o lume şi asta fac. O lume care încă nu e finalizată.

Cum arată lumea Fikl? Ce legi o guvernează?

Nu ştiu ce legi, eu de-abia o descopăr acum. O creez încontinuu, de mult timp. Am creat-o şi prin intermediul muzicii, şi prin scenografie, şi prin pictură. Ceea ce fac acum e o etapă în descoperirea acestei lumi. Înainte, de exemplu, lipeam cuie şi vopseam fiare. În viitor, o să-ncerc să înglobez tot, să îmbin şi muzica, şi scenografia, şi pictura.

Deci te gîndeşti la o formulă fusion?

Da, mă atrage tot ce e *live* şi vreau să adun toate abordările acestea la un loc. Mă gîndesc la o lucrare mare, care să fie un fel de *performance*. Aş vrea, de exemplu, să închiriez o biserică, să pun lucrări pe pereţi, să se cînte ceva la orgă. Dar nu aşa simplu, trebuie să mă gîndesc la o formulă care să mă satisfacă... Am deja ceva în sensul acesta, o lucrare care se află *in progress:* atelierul meu. Este ceva cu lucrări turnate în bronz şi chiuveta acoperită în exterior cu blană de capră nu ştiu de care, mongoleză – e frumoasă; în plus, atelierul meu e plin de blănuri de tot felul care aşteaptă întinse pe şasiuri să le pictez. M-am gîndit odată chiar să expun atelierul... În schimb, lucrările acestea din expoziţia mea de acum nu-mi dau îndeajuns sentimentul de *live* (deşi nu apar pe sticlă şi poţi vedea şi pipăi materialele din care sînt făcute). Chestia asta nu mă mulţumeşte. Nu e ca în teatru unde – orice piesă s-ar juca, oricît de banală – se întîmplă ceva extraordinar prin jocul acela *live*. M-am gîndit că ar trebui să ajung şi eu, prin plastică, la nivelul acesta de impact şi de comunicare cu celălalt. Lucrurile pe care le-am făcut pînă acum anunţă ceva – fără să ştiu eu ce. Trebuie să le urmăresc, să le descopăr. Dacă eşti sincer şi ai o motivaţie curată, îţi găseşti cu siguranţă drumul.

Care e motivaţia ta?

În nici un caz nu fac asta ca să vînd sau pentru glorie.

Taur cu cortină

De exemplu, nu m-am gîndit nici o secundă cînd am făcut lucrările din expoziţia de acum că le voi vinde. Ăsta e modul meu de viaţă şi nimic mai mult. Nu am altă treabă (norocul meu!). Pictez pentru că acesta este modul meu de a comunica cu ceilalţi.

Păi, dacă nu ai altă treabă şi nici nu pictezi pentru a vinde, cum rezişti?

Modest, aşa... Din cînd în cînd, mai vînd cîte o lucrare. Dar, drept să-ţi spun, mie-mi pare teribil de rău cînd vînd tablouri, pentru că mă ataşez de ele. De pildă, din expoziţia asta de acum, cel mai rău mi-ar părea dacă s-ar vinde lucrarea cu calul (lucrarea a fost deja achiziţionată de un colecţionar, *n.m. – C. P.-B.).* Atmosfera cînd am făcut acest tablou a fost deosebită, una de multă bucurie amestecată cu multe alte lucruri pe care nu pot să le descriu... Oricum, ceva foarte important pentru mine, şi de aceea nu-mi vine să o vînd pe bani. Mie-mi place să pictez pentru plăcerea mea. De exemplu, mi-am luat (pe bani puţini) o casă într-un sat aproape părăsit din Ardeal şi, cînd mă duc acolo, fac picturi ca acelea ruseşti, *plein air*. Pentru mine, nu le arăt la nimeni.

De ce nu le arăţi?

Pentru că sînt chestiuni intime. Pentru că nu intră în proiectul meu, prin care vreau să comunic cu ceilalţi. Pe acelea le pictez de plăcere, aşa cum aş mînca ceva bun. Am un contact cu natura mult mai fain decît turistul care face poze. E plăcerea mea personală şi nimic mai mult.

Văd că ai plăceri pe care le aveau pictorii şi acum vreo sută şi ceva de ani.

Să ştii că asta e o problemă. Unii mi-au zis că ce pictez eu acum putea fi făcut şi prin anii '40-'50, că nu fac artă contemporană. A venit la mine şi profesorul meu de facultate şi mi-a zis: „Îmbracă, dom'le, cîinele ăsta (unul din cîinii pictaţi de Fikl, *n.m. – C. P.-B.*) în staniol, să fie mai *contemporan*“. Aici m-a spart! Pe de altă parte, nu aş fi putut să fac lucrurile ăstea prin anii '50, pentru că atunci nu puteam să lucrez pe calculator în „Photoshop“ – eu, înainte să mă apuc să pictez un tablou, îl construiesc din colaje, montări şi prelucrări succesive în calculator.

Dar staniolul sau televizoarele fac arta contemporană?

Uite că unii aşa gîndesc. Dacă te duci acum la facultate, vezi că aproape toţi studenţii gîndesc la fel. Nimeni nu mai are curajul să înceapă ceva din pictură, se tem să nu fie acuzaţi că nu fac artă contemporană.

Deci tu nu ai complexe din ăstea.

Păi, nu am, că dacă aş fi avut, ai fi văzut cîinele îmbrăcat în staniol.

a consemnat Cezar PAUL-BĂDESCU

Femeie cu curcan

Teatru contemporan britanic la MNAR

British Council în parteneriat cu Muzeul Naţional de Artă al României va prezenta spectacolul de teatru ***My Arm*** *(Braţul meu) în zilele de 18 şi 19 februarie, ora 18,00, la Muzeul Naţional de Artă al României, Corpul Central.*

My Arm este piesa de debut a scriitorului şi actorului britanic Tim Crouch şi este produsă de compania News from Nowhere. Premiera a avut loc în 2003 în cadrul Festivalului de la Edinburgh, şi de atunci au urmat turnee în Europa şi America şi cronici elogioase. „Piesa lui Tim Crouch este un solo plin de farmec... o meditaţie fals contradictorie plină de căldură şi tandreţe despre ce înseamnă să fii normal într-o lume necruţătoare“ – se scria în *The Herald*.

„Crouch este un actor care are darul să-şi captiveze publicul: pe scenă el explorează însăşi natura artei şi a punerii în scenă, asumîndu-şi toate riscurile ce decurg de aici“ – scria Lyn Gardner în *The Guardian*.

Spectacolul din 18 februarie va fi urmat de o discuţie pe tema teatrului contemporan, iar cel din 19 februarie de o dezbatere despre arta vizuală contemporană şi reflectarea ei în mass-media. Intrarea este liberă, în limita locurilor disponibile.

mergi pe mîna mea

Film-sculptură şi concepte cu desene

Dacă vreţi să înţelegeţi de ce un film video este numit sculptură, mergeţi să vedeţi expoziţia „De la Moore la Hirst. 50 de ani de sculptură britanică“ deschisă la Muzeul Naţional de Artă al României (pînă pe 28 februarie), iar dacă vreţi să aflaţi ce concepte şi teorii se învîrt în jurul artei contemporane, citiţi noul număr al revistei *Idea. Artă + societate*. Aia albă cu desene pe copertă.

Dan PERJOVSCHI

mini agendă

● Goethe-Institut şi New Europe College organizează la Bucureşti, pe 21 şi 22 februarie, simpozionul **„Viitorul statului naţional şi al democraţiei“,** la care vor participa renumiţi experţi din străinătate.

● British Council şi Muzeul Naţional de Artă al României au reluat la cererea publicului proiecţiile de filme documentare în cadrul expoziţiei „De la Moore la Hirst – 60 de ani de sculptură britanică“. Proiecţiile au loc la Muzeul Naţional de Artă al României, Corpul Central, conform următorului program: 19 februarie, 12,00 – Barbara Hepworth, Antony Gormley, Tony Cragg; 20 februarie, 15,30 – Martin Creed, Rachel Whiteread, Mona Hatoum, Gilbert&George; 26 februarie, 12,00 – Martin Creed, Rachel Whiteread, Mona Hatoum, Gilbert&George; 27 februarie, 15,30 – Henry Moore, Antony Gormley, Tony Cragg.

● Pe 18 februarie, la ora 18,00, are loc la Sibiu – la Kulturcafé SIGI / Casa Luxemburg (Piaţa Mică nr.16) – vernisajul expoziţiei de fotografie **„Cracovia“** organizată de Institutul Polonez.

● Pe 22 februarie, la Ateneul Român, la ora 19,00 puteţi participa la **Seara aniversară Chopin.** Recitalul va fi susţinut de pianista Ilinca Dumitrescu şi de invitatul său, violoncelistul Marin Cazacu.

● Pînă pe 27 februarie, puteţi vizita la „Galeria nouă“ din Bucureşti o nouă expoziţie din ciclul Portfolios Review **(Portfolios Review 4 – Atitudini);** curator: Aurora Kiraly. Selecţia acestei ediţii prezintă lucrările a opt tineri artişti (majoritatea debutanţi) care abordează fotografia din perspective diferite.

● Cîteva reprezentaţii teatrale ale acestei săptămîni:

– Teatrul de Comedie. Sala Mare: 18 februarie, 19,00, **Poker** de Adrian Lustig, regia Alexandru Tocilescu; 19 februarie, 19,00, **Marlene** de Pam Gems, regia Cătălina Buzoianu. Sala Studio: 18 februarie, 19,30, **Poiana Boilor** după *Cerere în căsătorie / Ursul* de A.P. Cehov, regia Horaţiu Mălăele; 19 februarie, 19,30, **Lady Di** de Tomislav Zajec regia Andreea Vulpe; 20 februarie, 19,30, **Ce zile frumoase!** de Samuel Beckett, regia Gábor Tompa.

– Teatrul Naţional „Radu Stanca“ din Sibiu: 19 februarie, 19,00, **Othello?!,** de W. Shakespeare, regia Andriy Zholdak; 20 februarie, 19,00, **Derby,** spectacol de improvizaţie, regia Alexander Hausvater; 22 februarie, 19,00, **Am angajat un ucigaş profesionist,** de Aki Kaurismaki, regia Radu Alexandru Nica.

– Teatrul Naţional „I.L. Caragiale“, Sala Atelier: 18 februarie, 19,00 – spectacolul de dans teatru **Visul din vis (Fragmentarium)** susţinut de Compania Orion Balet, în regia şi coregrafia lui Sergiu Anghel. (PREMIERĂ)

– Teatrul „Nottara“. Sala „Horia Lovinescu“: 19 februarie, 19,00, **Petrecere într-un pian cu coadă,** de Mihai Ispirescu, regia: Alexandru Repan; 20 februarie, 19,00, **Pădurea,** de A.N. Ostrovski, regia: Tudor Mărăscu. Sala „George Constantin“: 18 februarie, 19,30, **Hangiţa,** de Carlo Goldoni (PREMIERĂ), un spectacol de Tino Geirun. Distribuţia: Constantin Cotimanis, Alexandru Jitea, Valeriu Preda, Crenguţa Hariton/Daniela Minoiu, Anca Bejenaru, Anda Caropol, Adrian Văncică; 19 februarie, 19,30, **De trei ori dragoste,** regia: Ulrike Döpfer; 20 februarie, ora 11,00, **Bădăranii,** de Carlo Goldoni (spectacol al Studioului Casandra), regia: Adrian Pintea.

Constantin Cotimanis şi Crenguţa Hariton în ***Hangiţa***

Ovidiu DRANGA

De ce Marea Neagră?

– o verigă-cheie în relaţia Est-Vest –

Istoric

Ideea întăririi cooperării în regiunea Mării Negre a apărut imediat după încheierea războiului rece. Pe fondul schimbărilor determinate de prăbuşirea comunismului şi reconfigurarea spaţiului geopolitic euro-atlantic, s-a conturat necesitatea apropierii şi dialogului la nivelul fostelor regiuni-tampon. Zona extinsă a Mării Negre, cu toată suita de tensiuni generate de dezgheţul postsovietic, a intrat prin urmare în logica general-europeană a reconcilierii şi destinderii. La începutul anilor '90 apar primele semnale că statele din regiune înţeleg avantajele unor formule de cooperare regională autonome, separabile, dar nu separate de procesele integraţioniste europene şi euroatlantice în curs de consolidare. Se naşte astfel percepţia că statele riverane au de cîştigat instituţionalizînd dialogul şi cooperarea regională într-un domeniu necontroversat, cel economic.

Iniţiativa Cooperării Economice a Mării Negre (CEMN) a fost oficial lansată prin semnarea Declaraţiei de la Istanbul (25 iunie 1992) de către şefii de stat sau de guvern din 11 ţări riverane sau situate în bazinul Mării Negre. Transformată în organizaţie în aprilie 1999, OCEMN* îşi propune ca obiective accelerarea dezvoltării economice şi sociale a statelor membre în perspectiva integrării lor în Uniunea Europeană, prin intensificarea cooperării multilaterale şi, mai ales, prin bogatul potenţial de resurse naturale şi umane (piaţă de peste 350 milioane de consumatori). Resorturile intime ale procesului care a dus în final la apariţia acestei organizaţii nu au ţinut aşadar în mod necesar şi explicit de întărirea securităţii regionale, aceasta fiind mai degrabă o consecinţă colaterală *(side effect)*. Spre deosebire de iniţiativele conturate la începutul şi spre mijlocul deceniului trecut în Europa Centrală şi, ulterior, în Europa de Sud-Est, unde derapaje necontrolate puteau avea şi chiar au avut consecinţe serioase în planul securităţii europene, iar dialogul regional era o măsură preventivă, în regiunea Mării Negre s-a manifestat mai degrabă tendinţa emancipării de sindromul periferiei. State cu aspiraţii de lider subregional au iniţiat formule multilaterale de cooperare între riverani şi cu scopul de a introduce Marea Neagră în atenţia comunităţii internaţionale. A fost sesizată corect şi speculată corespunzător realitatea că, în contextul schimbării priorităţilor de ordin politic, economic şi militar din Europa, zonele de interes strategic sînt cele în care se „întîmplă ceva".

Marea Neagră – un punct nodal

La început, promotorii ideii doreau să-şi sporească greutatea specifică şi erau înclinaţi să utilizeze cooperarea în Marea Neagră ca mijloc de creştere a propriei influenţe, în perspectiva extinderii NATO şi UE. Treptat, importanţa strategică a Mării Negre se schimbă fundamental. O regiune aflată în luptă cu propria marginalizare şi într-o competiţie tacită cu zone care beneficiaseră deja de masive investiţii politice, de securitate şi, parţial, economice din partea Occidentului (în special Balcanii) devine o verigă-cheie într-o ecuaţie cu implicaţii globale.

Căutarea şi exploatarea în siguranţă de noi resurse energetice favorizează redescoperirea semnificaţiei Mării Negre în noua paradigmă de securitate şi determină intrarea sa în circuitul superior al dezbaterii politice şi al analizei ştiinţifice. Într-o progresie de intensitate şi potrivit logicii potenţării reciproce *(mutual reinforcement)*, petrolul caspic şi „conflictele îngheţate" din Caucaz şi Moldova propulsează Marea Neagră ca o prioritate în devenire, pe agenda factorilor de putere internaţionali.

Apariţia BLACKSEAFOR (o formaţiune navală multinaţională nepermanentă, compusă din nave ale ţărilor riverane Mării Negre, care desfăşoară misiuni de căutare, salvare, asistenţă umanitară etc., cu scopul întăririi încrederii şi cooperării între forţele navale) a confirmat că, pentru a-şi demonstra viabilitatea şi a fi atractivă pentru potenţialii participanţi, orice formulă de cooperare regională trebuie completată cu o dimensiune de securitate, fără de care construirea încrederii devine un exerciţiu incert şi incomplet. Atacurile de la 11 septembrie 2001 au consolidat o tendinţă creionată deja la nivel academic şi politic. În iunie 2001, Universitatea Harvard lansează „Black Sea Security Program (BSSP)", iar preşedintele George W. Bush lansează, la Varşovia, ideea extinderii NATO de la Marea Baltică la Marea Neagră. Aşadar, zona extinsă a Mării Negre se impune ca un element esenţial în evaluarea şi combaterea noilor riscuri la adresa securităţii (criminalitatea transfrontalieră, imigraţia ilegală etc.). În contextul deschiderii noilor trasee ale campaniei antiteroriste spre Asia Centrală, cînd devenea evident că Marea Neagră nu mai poate fi abordată de Occident în termenii relaţiei centru-periferie, regiunea îşi recapătă importanţa ca entitate geopolitică din trei motive: strategic, politic şi instituţional.

În primul rînd, se reliefează importanţa Mării Negre ca zonă de contact între perimetre cu un potenţial ridicat de instabilitate: Europa de Sud-Est, Caucazul şi Orientul Mijlociu sau, mai nou, Orientul Mijlociu Extins („Greater Middle East"). Noi consideraţii strategice fac ca regiunea să fie cel puţin la fel de importantă ca Europa Centrală în timpul războiului rece, dar dintr-o altă perspectivă.

În al doilea rînd, Marea Neagră are şanse reale de a deveni un punct nodal necontroversat al reconectării strategice Est-Vest, precum şi o platformă de lansare pentru proiecte ce promovează securitatea şi stabilitatea în perimetrul caspic şi Asia Centrală. Nu este nici un secret că, în pofida unor realizări notabile, cooperarea regională în zona Mării Negre nu are şi nu poate avea o perspectivă clară în afara contextului european. Dar nu este însă mai puţin adevărat că apariţia unui cadru cuprinzător şi flexibil de dialog şi cooperare regională, bazat pe percepţii şi obiective comune de securitate, ar fi un instrument pentru ancorarea rapidă şi ireversibilă a regiunii în curentul general euro-atlantic.

În al treilea rînd, statele din regiune au capacitatea instituţională de a dezvolta şi asimila noi modele de cooperare multilaterală, avînd în vedere că toate dezvoltă legături cu, participă în grade diferite la sau sînt membre ale organizaţiilor şi iniţiativelor de securitate ce pot juca un rol în zonă (NATO, UE, ONU, OSCE, Parteneriatul pentru Pace etc.). Mai mult, există deja un anumit nivel de înţelegere comună a problemelor de securitate regională, precum şi a beneficiilor pe care cooperarea în domeniu le poate aduce. Rămîne de văzut dacă regiunea este suficient de matură pentru a se ajuta singură, astfel încît ajutorul din exterior să poată produce efecte durabile şi valoare adăugată.

De ce acum?

În mod paradoxal, efervescenţa politică stîrnită de subiectul Mării Negre pare nejustificată în momentul de faţă. Problema fundamentală pare a fi absenţa imperativului acţiunii imediate şi decisive în direcţia stabilizării regiunii. Spre deosebire de Balcanii anilor '90, cînd abia după 8 ani de conflicte interetnice şi în urma intervenţiei NATO în Iugoslavia s-a creat masa critică pentru lansarea de acţiuni multidirecţionale de stabilizare, precum Pactul de Stabilitate propus de Uniunea Europeană şi Iniţiativa NATO pentru Sud-Estul Europei (NATO SEEI), în regiunea Mării Negre nu există presiuni interne similare şi nici evenimente care să atragă atenţia opiniei publice. Există voci care susţin că, în acest context, s-ar naşte pericolul ca orice demers în direcţia cooperării regionale de securitate să creeze mai multe probleme decît ar încerca să rezolve.

Cu alte cuvinte, trebuie stabilit în ce condiţii construirea oarecum artificială a urgenţei *(sense of urgency)* este acceptabilă şi care sînt limitele posibil de tolerat ale acestui proces? Aceasta pentru că, înainte de a se angaja într-un efort de negociere a unor aranjamente de securitate, statele din regiune trebuie să fie convinse că beneficiile cooperării sînt mult mai mari decît riscurile apariţiei de noi controverse.

Experienţa ultimilor ani în multe zone ale lumii arată că ieşirea din izolarea (auto)impusă şi gestionarea interacţiunii intra-regionale sînt procese dureroase, dar inevitabile. Conceput ca un exerciţiu gradual, cu obiective realiste, transparent şi inclusiv, dialogul lărgit pe teme necontroversate de securitate (planificarea urgenţelor civile, securitatea transportului maritim şi aerian, avertizarea timpurie în caz de dezastre ecologice sau reforma apărării etc.) ar reduce tensiunile prin simpla sa existenţă. Negocierile de constituire a BLACKSEAFOR au durat mai bine de trei ani, dar au oferit posibilitatea cunoaşterii şi apropierii între experţi şi lideri politici pe palierele corespunzătoare, facilitînd identificarea zonelor generatoare de consens. Altfel spus, uneori este oportun şi necesar ca dialogul să înceapă sau să fie extins fără multe şi sofisticate precondiţii, înainte ca oportunităţile şi disponibilitatea de a dialoga să se diminueze, cu atît mai mult cu cît există o experienţă a cooperării ce poate fi capitalizată.

De ce România?

România poate juca un rol activ în exerciţiul de *leadership* pe care îl presupune mutarea cooperării regionale în Marea Neagră pe un palier superior. Faptul că Bucureştiul este cotat ca un jucător-cheie al ecuaţiei pontice de securitate nu este întîmplător, aşa după cum plasarea problematicii Mării Negre ca o prioritate de politică externă nu este conjuncturală. Se cuvine subliniată importanţa României la derivă doar într-o mică măsură din avantajul proximităţii geografice.

Plasarea sa în poziţia de actor regional indispensabil în zona Mării Negre reprezintă, în primul rînd, o confirmare a reputaţiei cîştigate în gestionarea şi rezolvarea conflictelor din Sud-Estul Europei. Pe lîngă solidaritatea politică cu NATO şi UE în intervenţiile din spaţiul fostei Iugoslavii şi prezenţa cu trupe în toate teatrele de operaţii din Balcani, România a demonstrat profesionalism, moderaţie şi responsabilitate în acţiunile de stabilizare politică post-conflict în Europa de Sud-Est, inclusiv cele de diplomaţie preventivă şi/sau diplomaţie a apărării.

La acestea se adaugă atuul găzduirii de facilităţi (regionale) de instruire în domeniul securităţii şi apărării, în cadrul cărora se pregătesc experţi din Balcani şi zona Mării Negre. (România găzduieşte Centrul regional de pregătire PfP, Centrul de management al resurselor pentru apărare – Braşov, Centrul de studii NATO – Bucureşti, în cadrul cărora, începînd cu 1999, s-au pregătit, alături de experţi români, peste 100 de ofiţeri şi civili din Albania, Georgia, Macedonia, Bulgaria, Ucraina, Bosnia, Azerbaidjan etc.) Din beneficiar, România a devenit şi exportator de educaţie în domeniul securităţii. În acest fel, România contribuie deja la formarea unei noi generaţii de lideri în statele vecine, devenind o poartă prin care asistenţa şi investiţiile educaţionale occidentale pătrund mai profund în regiune, îşi găsesc mai uşor destinaţiile, potrivit aşteptărilor şi nevoilor beneficiarilor.

Premisa fundamentală este ce vor şi ce pot face ţările din regiune. A construi şi, ulterior, propune modele de cooperare regională în regiunea Mării Negre fără consultarea şi implicarea încă din faza de tatonări conceptuale a celor cărora li se adresează este un exerciţiu sortit eşecului. Principiul esenţial ce trebuie respectat mai ales într-o zonă în care există discrepanţe semnificative între statura internaţională, percepţiile şi capacităţile de persuasiune ale actorilor este *regional ownership*.

Rolul comunităţii internaţionale este determinant, însă el trebuie calibrat şi adaptat specificului regional. Actorii externi trebuie să joace preponderent rolul de facilitatori ai dialogului, de creatori de context şi furnizori de stimulente pentru ajungerea la consens. Este o reţetă care a funcţionat cu succes în Balcani. Dacă Europa de Sud-Est este mai stabilă acum şi are şanse mai mari de ancorare în Occident, acest fapt se datorează în bună măsura nu atît prezenţei (care de cele mai multe ori sfîrşeşte prin a irita), cît influenţei internaţionale, ca factor de moderare şi descurajare a exceselor naţionaliste, a xenofobiei şi intoleranţei etnice. Modelul sud-est european trebuie aplicat însă cu discernămînt în zona Mării Negre, unde diversitatea intereselor şi miza oricărei încercări de reechilibrare strategică sînt incomparabil mai mari.

---

* Statele membre ale OCEMN sînt Albania, Armenia, Azerbaidjan, Bulgaria, Georgia, Grecia, Republica Moldova, România, Federaţia Rusă, Turcia şi Ucraina; Austria, Egipt, Israel, Italia, Polonia, Slovacia, Tunisia, Franţa, Germania şi Conferinţa Cartei Energiei au statut de observator.

Ovidiu Dranga *este absolvent al Universităţii Harvard, Master in Public Administration. În perioada 2001-2003 a exercitat preşedinţia procesului SEDM şi a coordonat Grupul Interministerial pe Problematica Mării Negre, aflat sub autoritatea Consiliului Suprem de Apărare a Ţării. Dl Dranga îndeplineşte în prezent funcţia de referent la Direcţia de Analiză şi Planificare Politică din Ministerul Afacerilor Externe. Opiniile şi aprecierile conţinute în acest articol sînt exprimate de autor în nume personal, nu angajează şi nu reflectă poziţii ale Ministerului Afacerilor Externe, ale Guvernului României sau ale altor instituţii publice din ţară ori străinătate.*

FILARMONICA "GEORGE ENESCU"
în colaborare cu
INSTITUTUL POLONEZ din Bucureşti
Ateneul Român
Marţi 22 februarie 2005, ora 19

Recital
ILINCA DUMITRESCU - pian
MARIN CAZACU - violoncel

Program
FRYDERYK CHOPIN

Piese pentru pian
2 Mazurci (fa diez minor, op. 6 nr. 1; la minor, op. 67 nr. 4)
2 Impromptus (nr. 1 în la bemol major, op. 29; "Fantaisie - Impromptu", op. 66)
Nocturna în do diez minor, op. 27 nr. 1
2 Valsuri (do diez minor, op. 64 nr. 2; mi minor, op. posth.)
Balada nr. 1 în sol minor, op. 23

Sonata în sol minor pentru violoncel şi pian, op. 65

Biletele se vând la casa Ateneului Român, marţi-vineri, între orele 12-19
tel. 315 68 75

PARTENERI MEDIA:
DILEMA VECHE
SAPTESERI

publicitate

Ioana POPESCU

Prelegeri filmate

Motto:
Pierdut identitate naţională.
Recompensă aducătorului.

Cuvînt înainte

În fond, cum se construieşte o identitate, fie ea individuală, de grup (de familie, profesională, etnică) sau naţională? Nu ar avea nici un rost să ne uităm în oglindă pentru a constata cît sîntem de buni, de deştepţi şi de frumoşi, dacă nu ne-am raporta la cel de alături. Numai în relaţie cu acesta şi prin comparaţii autovalorizante merită să ne exaltăm darurile, calităţile şi potenţialul de viitor. Discursul identitar nu poate fi unul autist, ci dimpotrivă, el este rezultatul unei ideologii care mizează pe diferenţă şi pe dialog, chiar dacă exprimarea devine uneori, prin forţa lucrului, prea afirmativă şi declamatorie.

Naţionalismul romantic, chiar şi în variantele sale patetice, a fost un fenomen explicabil, firesc şi răspîndit la începutul secolului al XX-lea în toate ţările din Europa Centrală şi de Est. În perioada în care în Occident conceptul de **stat-naţiune** constituia criteriul fundamental al identităţii politice, ţările din (r)estul Europei începeau şi ele să folosească discursul ruralist ca argument al identităţii naţionale. Era firec aşadar ca istoriografia, poemele eroice sau muzica patriotică, plastica monumentală şi fotografiile epocii să transmită un mesaj emoţional şi simbolic care să influenţeze mentalitatea colectivă şi să mobilizeze conştiinţele către un elan romantic naţional.

Cu ocazia participării la o expoziţie internaţională despre începuturile fotografiei documentare din Ungaria şi România (1997), am avut cu toţii (inclusiv gazdele germane) surpriza să constatăm „pe viu" asemănarea frapantă a perspectivei de abordare, centrată pe valorile tradiţionale ale lumii rurale, ca emblemă a identităţii naţionale în cele două ţări. Constatarea era cu atît mai stupefiantă cu cît fenomenul se născuse într-o perioadă în care Ungaria, ca parte a Imperiului austro-ungar, promova un discurs axat pe cucerire, victorii şi eroism, în timp ce ideologia românească utiliza preponderent argumente creştine – păstrarea şi apărarea darurilor lui Dumnezeu – pămîntul cu bogăţiile lui, valorile morale şi spirituale moştenite din cele mai vechi timpuri – într-un cuvînt, conservarea în ciuda vicisitudinilor, a unităţii şi continuităţii de vieţuire pe un teritoriu comun. Cu toate acestea, asemănarea evidentă între imagini a culminat atunci cu descoperirea că, la comandă, un acelaşi fotograf de origine germană realizase prin retuş pe negativul de sticlă, două versiuni ale unei imagini care reprezenta un ritual creştin legat de prunc. Varianta românească prezenta un grup de ţărani îngenuncheaţi în faţa intrării unei biserici, grupaţi în jurul unei femei cu pruncul în braţe, iar în cadrul uşii – un preot ortodox (cu barbă albă şi patrafir), care îi binecuvînta. Legenda fotografiei româneşti era *molitva de curăţire a lăuzei*. Fotografia din Ungaria, identică cu o singură excepţie – preotul imberb şi lipsa patrafirului – era identificată ca *slujbă de botez*. Nu intru în detaliile retuşului sau ale faptului că botezul se desfăşoară îndeobşte în biserică, în timp ce lăuza nu poate intra în lăcaşul Domnului fără să fie curăţită ritual, pentru că în acest caz mi se pare nesemnificativă problema succesiunii comenzilor; mult mai important, în schimb, este faptul că o aceeaşi imagine a putut funcţiona concomitent ca suport al mesajului identitar românesc şi maghiar. De altfel, sintagme ca *pămînt înroşit de sîngele eroilor* sau *pămînt albit de oasele strămoşilor* sînt la fel de prezente în literatura epocii din ambele ţări. Şi nicăieri nu se afirmă că oasele strămoşilor noştri sînt mai albe sau sîngele eroilor lor – mai roşu (albastru?).

Aşadar, nimic nou, nimic nefiresc, nimic periculos. Cu condiţia să vorbim despre începutul secolului al XX-lea. Dacă discursul rămîne neschimbat şi se reafirmă la începutul secolului XXI, cei care îl susţin au o problemă serioasă. Dacă, după 50 de ani de propagandă deşănţată naţional comunistă – în România la fel ca în Ungaria – perioadă în care s-a pedalat pe moştenirea unui sistem de valori şi tradiţii naţionale (ciuntite şi respectiv contrafăcute), numai din nevoia de a legitima o putere de sorginte străină ca avînd rădăcini în mentalitatea şi istoria autohtonă, dacă – spuneam – discursul rămîne acelaşi, faptul devine halucinant.

Cuvînt

Am vizionat în sfîrşit aseară controversatul şi interzisul film *Trianon*. Eram pregătită să mă apăr de eventuale manipulări subtile, dar şi de sentimentul de frustrare ivit din admiraţia/invidia neputincioasă că EI fac mai bine ca NOI, aşadar, din perspectiva unui arbitru îndepărtat, afirmaţiile lor devin permanent mai credibile. Cum ar zice antropologul *up to date,* eram marcată de *pre-concepţii contra-productive*.

Nu ştiu nici acum prea bine cui se adresează filmul. Pentru că dacă într-adevăr realizatorii au dorit să trezească din adormire şi din uitare conştiinţa omului de pe stradă, nu şi-au atins ţelul. Filmul este lung şi plicticos. În plus, foarte des provoacă un sentiment de *déjà-vu, déjà-connu*. Şi asta pentru că, repet, timp de cincizeci de ani documentarele şi superproducţiile istorice, mai bune sau mai proaste, pe care eram obligaţi să le vizionăm din lipsă de altceva, au creat efectul de saturaţie.

În mine însă, filmul şi-a găsit un spectator privilegiat. Mie îmi plac fotografiile vechi, imaginile virate în nuanţe sepia, mă emoţionez în faţa secvenţelor filmate cu regi şi regine (nu mai spun de împăraţi!), bat din picior în ritmul mobilizator de marş al corului patriotic. Sincer vorbind, chiar aş fi putut deveni un fan al acestui documentar, dacă nu m-ar fi plictisit atît de tare. Pentru că imaginea nu face decît să ilustreze un comentariu continuu, desfăşurat egal, pe un ton sobru, dar durut, în aşa fel încît să interzică orice efort de interpretare sau de gîndire personală al spectatorului. Nici măcar nu m-am simţit manipulată, urmăream o prelegere ilustrată care, ca orice prelegere, este un punct de vedere cu care pot să nu fiu de acord. Doar că în cazul acestui film *ex-cathedra*, în care nu prea înţelegeam cine se adresează cui, nu simţeam că autorii ar fi interesaţi de opiniile celorlalţi.

Cuvînt după

Să fim serioşi...

Trăim în secolul XXI. Ne străduim să înţelegem şi să adoptăm noile valori ale unei Europe unite. E şi aşa destul de greu să negociem între patriotism şi europeanism. Şansa de reuşită stă în cunoaştere, în înţelegere şi în încredere. Şi din păcate, în această configuraţie, filmul nu le (ne) este de folos. Nici măcar ca produs cultural de valoare. Din păcate.

P.S. Mulţumesc autorilor pentru eleganţa cu care m-au salvat de frustrarea că EI... mai bine ca NOI...

Demény PÉTER

Singurătatea maturităţii

Cortina de Fier a căzut din nou. După 15 ani, între Ungaria şi România s-a ridicat iarăşi o graniţă nemiloasă, care marchează şi *hotărăşte* o deosebire net favorabilă ţării vecine. Pînă la 1989 am putut trece frontiera doar din doi în doi ani, firește, dacă ni se aproba cererea. Acum putem trece oricînd, cu o singură condiţie: să avem banii ceruţi de grăniceri. Cel puţin 500 de euro pentru o „şedere" de cinci zile.

În definitiv, nimic nu s-a schimbat. Sîntem aceiaşi sărăntoci – ajungem la Borş întrebîndu-ne dacă următoarea noastră staţie va fi Biharkeresztes sau Oradea. Unde mergem? – ne întreabă ofiţerul, iar noi nu ştim ce să răspundem, şi mai ales nu ştim de ce ni se pun întrebări stupide.

O să fii maghiar cînd o să ai paşaport ca mine – s-a răstit la unul dintre noi un soldat maghiar „pursînge" în decembrie 1993. Nu eram la Borş, eram la Curtici, unde am stat toată noaptea în ninsoare, tremurînd de frig. N-am crezut că ar fi putut avea dreptate – n-am auzit rînjetul istoriei.

Desigur, mă consider maghiar, dar cîteodată rămîn singur cu „consideraţia" mea. Sînt (cum am fost şi pînă acum) „minoritate naţională", bună să voteze din patru în patru ani. Un om care nu totdeauna se simte acasă acolo unde s-a născut. Şi sînt (cum am fost şi pînă acum) „ceva" interesant şi/sau enervant, care „vorbeşte ungureşte!" şi „ne ia locul de muncă!". Un subiect demagogic perfect pentru politicienii de la Budapesta.

Este una din versiunile posibile de comentariu la „momentul 1 mai 2004". A doua, mai cerebrală, sună cam aşa: e totuşi bine că Ungaria a intrat. Decepţia e de înţeles, dar poate fi transformată în leac. Poate că vom uita în sfîrşit de complexul Trianon. Poate că nu vom aştepta totul de la Budapesta, ca nişte invalizi. Poate o să înţelegem că unele lucruri nu le pot face alţii în locul nostru. Poate n-o să ne amăgim cu legea statutului sau cu cetăţenia dublă – toate, concepute, cel puţin în principiu, pentru a ne ajuta. Poate că odată şi odată vom înţelege totuşi că pentru ministerele, birourile, fundaţiile şi instituţiile publice din Ungaria, nu problema noastră, a „maghiarilor din Ardeal" este primordială şi că nu avem (de mult n-ar mai fi trebuit să avem) argumente pentru a susţine contrariul. Poate vom realiza că sîntem într-un alt tren decît Ungaria, şi că trenul ei se îndepărtează pe zi ce trece. Poate ne dăm seama că de-acum înainte trebuie să dormim aşa cum ne-am aşternut. Aşa cum *noi* ne-am aşternut. Nu sîntem „trădaţi", sîntem pur şi simplu singuri. Nu ne-ar fi stricat să rămînem singuri mai devreme.

Vom deveni adulţi în toată puterea cuvîntului atunci cînd vom înţelege că Ungaria nu ne-a trădat şi că trebuie să clădim o societate a noastră, care nu poate fi trădată decît de noi.

Radio & Afaceri MIX fm 100,6

Reteaua MIX FM
27 de statii radio în România

ROMÂNIA LA RAPORT
cu Carol Sebastian
Un dialog în FM în care
întrebãrile nu rãmîn fãrã rãspuns
ORA 17:00 şi 20:00*
mesaje la: romanialaraport@infomix.ro
*de Luni pînã Vineri de la 17:00 la 18:00 şi de la 20: 00 la 21:00
Sîmbătă şi Duminică de la 17:00 la 18:00

Wolf LEPENIES

Jurnalul de la Princeton (III)

Wolf Lepenies este o personalitate marcantă a vieţii academice din Germania. Este profesor de sociologie la Freihe Universität Berlin şi rector al Wissenschaftskolleg Berlin. A publicat numeroase cărţi de sociologia culturii, istorie şi teorie a literaturii şi politologie. Este distins cu premiul Alexander von Humboldt (1984) şi cu numeroase alte premii pentru merite culturale. Este membru în American Academy of Arts and Sciences, Aspen Institute Berlin, Royal Swedish Academy of Sciences. În octombrie şi noiembrie 2004 a fost invitat la Institute for Advanced Study. Aceasta este ultima parte a jurnalului publicat de sociolog în cotidianul Die Welt.

DIE WELT

vineri, 26 noiembrie

Pastorul Randolph e o forţă a naturii

La cîteva mile spre sud de Princeton se află Trenton, capitala statului New Jersey. Duminică merg într-acolo, la o slujbă de la Macedonia Baptist Church. M-a invitat Garry Alvin, un tip care a fost multă vreme angajat ca şofer la IAS. Garry este foarte implicat în viaţa comunităţii, cîntă şi dirijează corul de copii al bisericii.

Cu aproape o oră înaintea începerii slujbei, biserica este deja aproape plină. Sînt întîmpinat cu prietenie, mai ales că le spun enoriaşilor că m-a invitat Garry. Îmi schimb locul de trei ori, căci e din ce în ce mai aglomerat: o comunitate de enoriaşi din Flint in Michigan a fost invitată, iar pastorul lor va ţine predica de astăzi. Se pare că voi fi singurul alb. Pînă şi culoarea hainelor pe care le poartă aceşti oameni este predominant negrul; femeile au pălării colorate, adesea imense, de toate formele. Unele doamne sînt atît de împopoţonate, încît nici nu îţi vine să te uiţi la ele.

Acolo unde ar trebui să fie locul altarului e o scenă. Lîngă orgă e o baterie. Slujba începe cu un *„warm-up“* al diaconilor, printre care se numără şi Garry: e un *spiritual* formidabil.

Keith A. Marshall, *„senior pastor“* la Macedonia Baptist Church, sărbătoreşte astăzi cel de-al 15-lea an de preoţie. Comunitatea din Michigan, păstorită de reverendul Lewis Randolph, preot cu renumită vocaţie de predicator, a fost invitată în onoarea sa. Un membru al sfatului bisericii anunţă intrarea în scenă a lui Randolph: „Oameni buni, legaţi-vă centurile de siguranţă, acu-i acu'!“. Şi iată-l: pastorul Randolph, o adevărată forţă a naturii.

Pentru început, mulţumeşte comunităţii din Trenton şi „fratelui“ său, Marshall; apoi, o prezintă pe soră-sa. Pe soţia sa, care a murit în urmă cu doi ani, nu o poate prezenta: „sînt *single*, oameni buni, cred că ştiţi ce înseamnă acest lucru“. Pastorul Randolph are cam 70 de ani, iar enoriaşele îl aplaudă frenetic şi îndelung. Predica sa durează peste o jumătate de oră; de fapt, nu prea e o predică, ci mai degrabă o cascadă de citate biblice şi îndemnuri către enoriaşi, care se transformă – prin repetiţii, creşterea intensităţii şi a volumului sonor – într-un *spiritual* în care se contopesc vocile îngînînde ale celor două coruri şi ale enoriaşilor. Vorbele şi cîntecele pastorului sînt acompaniate de baterie; predica sa, deşi întreruptă de aplauze sacadate, cîştigă tempo şi intensitate datorită strigătelor de încurajare din sală: *„Yeah, yeah, Sir!... That's alright!... Go on, go on!... Trust Jesus, trust him!... Amen. Amen“*.

Prima colectă e pentru săraci: nu se aude nici un clinchet atunci cînd coşurile trec printre rînduri; nu se oferă monezi, ci numai bancnote. Apoi se face o colectă pentru finanţarea sărbătorii jubiliare a pastorului Marshall: toţi enoriaşii se ridică, fac cîte o donaţie şi merg pe rînd la pastorul lor, care îi îmbrăţişează, pe fiecare în parte.

Slujba a durat trei ore: a fost o adevărată aventură. Finalul este impresionant. Cu toţii formează un cerc, se ţin de mînă şi se roagă. Pentru prima oară, în biserică domneşte liniştea desăvîrşită. Garry mi-a confirmat bănuiala: această comunitate este solidară. La nevoie, oamenii se pot bizui unul pe celălalt. Walt Whitman, poetul republicii americane, a vorbit odată despre *„democratic ease“*. O uşurătate voioasă marchează slujba de la Macedonia Baptist Church din Trenton, împodobită, bineînţeles, cu steagul american. Oricum ai judeca politica mare de la Washington, în viaţa cotidiană a comunităţilor religioase democraţia americană e admirabilă.

vineri, 3 decembrie

În slujba naţiunii

La sfîrşit de săptămînă merg la New York. Noua clădire care adăposteşte Museum of Modern Art nu este impozantă, dar e impresionantă; e o capodoperă a arhitectului nipon Yohio Taniguchi. La prima vedere, cozile de pe Strada 53 par să fie la fel de lungi ca acelea de la MoMA din Berlin, dar aici nu durează mai mult de un sfert de oră pînă să ajungi la casă şi să plăteşti biletul de intrare în valoare de 20 de dolari. Dimensiunile sălilor sînt copleşitoare şi nici un tablou nu îţi abate atenţia de la pictura învecinată. Cu o singură excepţie: tablourile cu naturi moarte ale lui Edward Hopper se află într-o cămăruţă unde se simt vizibil stînjenite.

MoMA este compus din multe muzee şi galerii care poartă numele fondatorilor lor, în mare parte cupluri. Şi tablourile sînt în mare parte donaţii – adesea în memoria membrilor de familie ai fondatorilor, care sînt înscrişi cu toţii pe plăcuţe comemorative. MoMA nu este numai un mare muzeu, ci şi un mare dicţionar de nume proprii.

„Name-Dropping“ este o specialitate americană şi o necesitate. SUA sînt în continuare o comunitate înstrăinată de treburile statului, care se bazează în primul rînd pe iniţiative private şi pe angajamentul comunitar al unor indivizi. Nicăieri acest tip decisiv de individualism nu e mai vizibil decît în cultură şi ştiinţă. Cel mai înalt grad academic pe care îl poţi obţine în Germania e cel de C4-Professor. În America e *„Name and Chair“*.

Americanii donează cu plăcere dacă ştiu încotro merg banii lor. În ultima vreme însă, s-a ajuns la conflicte. Mulţi donatori nu mai sînt mulţumiţi doar cu faptul că primesc o chitanţă, o scrisoare de mulţumire şi – în cazul sumelor mari – o plăcuţă inscripţionată cu numele pe clădire. Acum 40 de ani, Charles şi Marie D. Robertson au donat Universităţii Princeton 35 de milioane de dolari: bani pentru bursele studenţilor care urmau să se angajeze în slujba statului. Soţii Robertson nu au găsit o altă universitate care să accepte această direcţionare a banilor. Woodrow Wilson a fost preşedinte al Universităţii Princeton pînă să ajungă preşedinte al SUA. În 1896, la 150 de ani la la înfiinţarea Universităţii, a ţinut un discurs cu titlul *„Princeton in the Nations's Service“*. Sintagma a devenit *motto*-ul Universităţii.

Absolvenţilor Universităţii Princeton li se cere să se simtă foarte responsabili faţă de ţara lor. Acum, urmaşii soţilor Robertson vor să dea în judecată universitatea pentru că dorinţa părinţilor lor nu a fost respectată: banii respectivi au fost folosiţi şi de către studenţi care nu au intrat în serviciul statului. Universitatea contrează: toţi absolvenţii, fără excepţie, se simt *„in the Nation's Service“*. Demararea procesului este aşteptată cu încordare.

Disputa aceasta arată faptul că multe universităţi americane sînt adevărate întreprinderi: prin plasamente isteţe, cele 35 de milioane ale soţilor Robertson au devenit, între timp, 600 de milioane.

Clădirea principală a IAS se numeşte Fuld Hall. Denumirea provine de la Mrs. Felix Fuld. Mrs. Fuld şi fratele ei, Louis Bamberg, au finanţat construcţia institutului în 1930. Abraham Flexner, fondatorul institutului, povestea în memoriile sale cum le explica celor doi fraţi despre planurile sale de a fonda o instituţie în care oamenii de ştiinţă să se poată dedica exclusiv cercetărilor. Mrs. Fuld şi Mr. Bamberger l-au ascultat cu interes şi au plecat în vacanţă, în Arizona. Apoi, cînd s-au întors, Louis Bamberger i-a pus întrebarea decisivă: *„How much?“*. „Cinci milioane“, a răspuns Abraham Flexner. Iar Louis Bamberger a spus: *„Very well, you may have it“*. Aşa a luat naştere IAS. Nici una dintre clădirile principale ale IAS nu e fără nume. Se numesc Wolfesohn Hall, Charles F. Simonyi Hall şi Bloomberg Hall, după numele preşedintelui Băncii Mondiale, care conduce *board*-ul Institutului, după cel al unui inginer-şef de la Microsoft şi după cel al primarului oraşului New York. Ei au donat din averea lor personală. Cu toţii s-au simţit datori – fiind *„in the Nation's Service“* – să pună acea întrebare care a contribuit la excelenţa ştiinţifică americană: *„How much?“*.

vineri, 10 decembrie

Răzbunarea urbanului mic

Bîrfa zilei în oraş: *Town Topics* se mută. De 54 de ani e în acelaşi loc, iar acum, Universitatea, care deţine clădirea, a luat hotărîrea să pună capăt acestei şederi. *Town Topics* e ziarul local din Princeton. Apare în fiecare miercuri şi are 40-60 de pagini. Mai mult de jumătate sînt dedicate anunţurilor, dar *Town Topics* este mai mult decît un ziar de anunţuri: este vocea urbanului mic.

La Institut, *Town Topics* se dă pe gratis; la chioşc, preţul este de 50 de cenţi. Un loc în care ziarul este citit cu plăcere e salonul maşinilor de spălat. În aşteptarea rufelor, poţi răsfoi în linişte ziarul local din Princeton: la intersecţia de la Johnson Park School nu se mai montează semafor; la librăria orăşenească are loc o conferinţă despre mistreţul american, cu titlul: *„Old Pig, New Pig, Happy Pig, Blue Pig“*; o zi mai tîrziu, porcii vor face loc celei mai iubite trupe pop-rock din oraş, Sleeping Dogs; începînd cu ianuarie 2005, clubul de scrabble din Princeton se va reuni în fiecare a doua zi de marţi; căminul de bătrîni „Buckingham Palace“ anunţă că, în sfîrşit, lucrările de renovare s-au încheiat.

Încă din 1950, redacţia şi tipografia ziarului *Town Topics* îşi aveau sediul pe Mercer Street nr. 4. La nr. 112 a locuit Albert Einstein, care a venit la IAS în 1933. Princeton e un oraş mic, dar în acest oraş mic e cuprinsă lumea întreagă. Lumea – căci asta reprezintă, pentru Princeton, Universitatea şi IAS. Nu am auzit cuvîntul „elită“ niciodată în cele trei luni petrecute la Princeton. Nici la Universitate, nici în afara ei. Nu se vorbeşte aici despre lucruri de la sine înţelese. Cine a pierdut cursul de *creative writing* al lui Toni Morrison, cea care a primit, în 1993, premiul Nobel pentru literatură, poate să meargă la cel susţinut de Joyce Carol Oates, care va fi probabil şi ea laureată a acestui premiu. Ambele sînt profesoare la facultatea de ştiinţe umane. Princeton un *boomtown*. E valabil pentru ştiinţă şi economie, pentru spirit şi pentru bani. În micul oraş Princeton şi în împrejurimi s-au stabilit peste o sută de firme mondiale, printre care Dow Jones, Merill Lynch, Johnson & Johnson şi întreprinderea farmaceutică Bristol Myers Squibb, al cărei purtător de imagine e Lance Armstrong, multiplu învingător al Turului Franţei. Ultimele zece pagini ale ziarului *Town Topics* sînt pentru afaceri imobiliare. Inima Statelor Unite bate în oraşele mici. Romanul lui Sinclair Lewis, *Main Street*, apărut în 1920, este încă pe rafturile librăriilor, piesa *Micul nostru oraş* a lui Thornton Wilder se joacă peste tot, de micile companii de teatru, şi nici un sociolog din zilele noastre nu îşi poate permite să nu fi citit cartea *Middletown*, publicată de soţii Lynd în 1929. Subtitlul cărţii era *A Study in Modern American Culture*. Democraţii au pierdut ultimele alegeri prezidenţiale şi pentru că au crezut că *Smalltown America* nu ar mai fi modern. Cîştigarea alegerilor de către Bush a însemnat răzbunarea micilor oraşe împotriva aroganţei metropolitane. „Mîndria“ e o vorbă mare care se foloseşte adesea în SUA. Dar, ca observator din afară, mă impresionează, mai mult decît poate să o facă mîndria naţională, mîndria cotidiană, cea a oamenilor simpli. Această mîndrie se vede într-un sondaj de opinie realizat săptămînal de *Town Topics*. De data asta, locuitorii au fost întrebaţi pe cine ar dori să asculte într-o mare conferinţă publică. Un tînăr voia o conferinţă susţinută de Susan Sontag, un altul dorea să-l asculte pe preşedintele Bush. „Nu sînt un mare fan al lui, dar admir capacitatea sa de conducător. Aş vrea să aflu de la el care sînt adevăratele motive ale războiului din Irak.“ Au fost multe alte dorinţe. Însă întreaga mîndrie mic-urbană a exprimat-o doamna J.B. de pe Ewing Street, cu care *Town Topics* a încheiat pagina dedicată sondajului: „Cred că ar trebui invitat fiul meu, Robert. A călătorit mult, ştie o mulţime de lucruri şi a învăţat la şcoala din Princeton“.

vineri, 17 decembrie

Antrenori de fotbal bogaţi

Cartea e scrisă. Bagajele sînt făcute. Sejurul meu la Princeton se încheie aici. Magazinul de dulciuri din Nassau Street scoate la concurs un post de *„chocolate advisor“*. Nu am cum să candidez pentru acest post. O să ratez una dintre atracţiile de sărbători: îndrăgitul concurs „Înotaţi cu Moş Crăciun“ de la piscina seminarului teologic.

Cu atît mai mult mă pot bucura de punctul culminant al şederii mele: meciul de baschet dintre Princeton şi Rutgers. În 1917, „tigrii“ locali i-au întîlnit pentru prima oară pe „călăreţii roşii“ ai Universităţii Rutgers. Cele două echipe au jucat de atunci 110 meciuri; Princeton conduce cu 71 de victorii la 39, dar în meciul de astăzi, cele mai mari şanse le are Rutgers. E un *derby* local: rivalitatea e acerbă. Rutgers, echipa universităţii de stat din New Jersey, are o reputaţie bună, dar nu a intrat în marea elită a Ligii Ivy. La Rutgers joacă aproape numai jucători de culoare, la Princeton – curios lucru pentru o echipă americană de baschet – aproape numai albi.

Cu o oră înaintea fluierului de începere a meciului, sînt în sală. Cel mai mult mi-aş fi dorit un loc în „junglă“ – aşa se cheamă în jargonul „tigrilor“ locurile de la marginea terenului de joc, dar în „junglă“ nu au voie decît studenţii. Aşa că mă duc în zona B3, în periculoasa vecinătate a galeriei Rutgers. Tipii ăştia nu trebuie subestimaţi.

În seara asta, semnele nu sînt încurajatoare. Pentru al doilea hot-dog nu mai e ketchup. Şi totuşi, Princeton cîştigă cu 53-40.

Sportul profesionist american e într-o criză profundă. Meciuri de hochei pe gheaţă nu se joacă pentru moment: patronatul şi jucătorii nu s-au înţeles asupra cotelor de salarizare. În campionatul american de baschet – a se citi „World Champions“ –, meciul dintre Detroit Pistons şi Indiana Pacers s-a încheiat nu doar cu un caft între jucători, ci cu unul şi mai aprig, între jucători şi galerii. Jocul de baschet, cîndva aproape decorporalizat, aproape că nu se mai deosebeşte de fotbal. Joe Paterno, antrenorul în vîrstă de 77 de ani al echipei de fotbal de la Pennsylvania State University, are probleme. A cîştigat atît de mulţi bani, încît îşi permite să sprijine, la universitatea sa, facultatea de limbi clasice. La origini, facultatea avea doar trei profesori; acum, mulţumită donaţiilor lui Paterno, are doisprezece. Paterno e omagiat. Şi, cu toate astea, are probleme. După 39 de ani glorioşi, echipa sa rătăceşte pe drumul perdanţilor. Scăderea numărului de suporteri e alarmantă. În ultimul sezon, Penn State a avut la fiecare joc de acasă o medie de 105.629 de spectatori. Anul acesta n-au mai fost decît 103.435. În sportul profesionist american se cîştigă bine. Jucătorul Jason Giambi de la New York Yankees primeşte anual un salariu de 17 milioane de dolari, plus prime. Dar nu numai Giambi a căzut în patima folosirii steroizilor. Şi Barry Bonds s-a dopat. Întreaga ligă se drogheză. Mulţi bănuiau deja chestia asta. Acum, toţi o ştiu. În SUA e rumoare: nu baronii cocainei din Columbia şi nici cultivatorii de mac din Afganistan sînt responsabili pentru înfloritoarea cultură a drogurilor din ţară. Ci vedetele dopate ale sportului profesionist, pe care milioane de tineri le urmează. Preşedintele Bush s-a sesizat. L-a pus pe senatorul republican John McCain să se ocupe de reglementări antidoping severe. Americanii iubesc statisticile, mai ales pe acelea care înregistrează performanţe remarcabile. Acum însă, în dreptul recordurilor obţinute de Giambi, Bonds & co. au fost trecute nişte semne de întrebare. Sportul profesionist este mai degrabă o imagine înşelătoare decît o oglindă a SUA. Acesta e şi sentimentul cu care mă întorc de aici: America – ce ţară minunată! *Stars and Stripes Forever*. Şi apoi, nişte semne de întrebare.

traducere de Matei MARTIN

Sever VOINESCU

scrisori de nicăieri

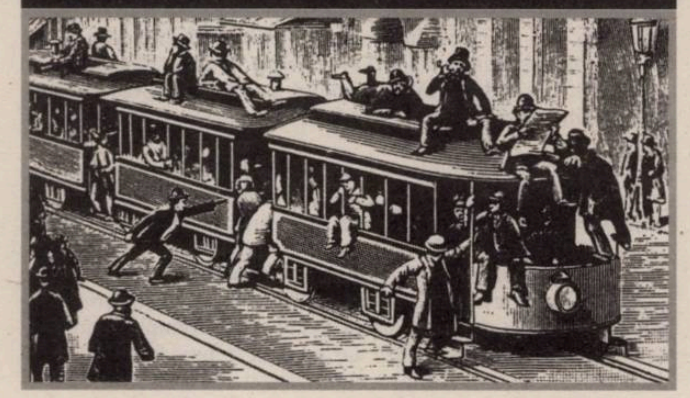

Din jurnale

Imediat după 1990, a început în România voga jurnalelor şi a memorialisticii. Pe de o parte, era nevoia de mărturisire. Oamenii care trăiseră comunismul (de la început perceput drept un timp extraordinar) într-un fel pe care îl credeau exemplar, vroiau, acum, să povestească. Oamenii care credeau că viaţa lor poate avea valoarea unei mărturii cu greutate, mărturiseau şi ei. Vinovaţii şi victimele, implicaţii şi izolaţii, eroii şi laşii scriau despre ei înşişi. Se mărturiseau. Pe de altă parte, era nevoia de cunoaştere. Trebuia să cunoaştem oamenii de dinainte de noi, acei oameni către care comunismul ne blocase accesul. Jurnalele lor, fie ei interbelici sau mai vechi, au explodat pur şi simplu în conştiinţele noastre. Apoi, cînd vremea mărturisirilor a trecut, jurnalul şi-a pierdut din atractivitate. În timp, însăşi specia literară a jurnalului pare a fi decăzut. Scriitorul român de azi care dă un jurnal la publicat, o face fie pentru a-şi ridica statuie, fie pentru a regla conturi, iluzionîndu-se că judecata jurnalului său e chiar Judecata de Apoi. Jurnalul nu mai este martorul unor vremi, nu mai e nici măcar cronica gîndurilor intime, miscelaneea unei vieţi, şi cu atît mai puţin perspectiva trăitorului asupra trăitului. Sînt pline jurnalele tipărite acum de: „cutare mi-a spus despre cutare că...". Cutare 1 trăieşte. La fel şi cutare 2. Nu îmi dau seama de ce unii văd în jurnal o literatură în care indiscreţia e obligatorie. Jurnalul a ajuns să decadă moral, să ia din apucăturile tabloidului şi a devenit tot mai mult purtătorul ipocrit al unor intrigi scuzate – chipurile – de puterea principiului bovaric al sincerităţii care doare.

Am fost dintotdeauna un avid cititor de jurnale. Pentru mine, puţine plăceri o egalează pe aceea a răsfoitului marilor jurnale. Găsesc acolo puţină bîrfă, dar multă literatură şi reflecţie filozofică de cea mai bună calitate. Vă invit la o plimbare prin cîteva jurnale de pe rafturile bibliotecii mele. Dar, înainte de orice, să ne oprim la acest pasaj din jurnalul lui Amiel, ca să simţim tipul de relaţie dintre diarist şi propriu-i jurnal, căci jurnalul nu e altceva decît forma *încuvîntată* a vieţii înseşi: „Bietul meu jurnal intim! De şase luni tot aştepţi şi abia acum, în decembrie, încep să-mi aduc la îndeplinire o hotărîre pe care am luat-o în luna mai. Sau, mai degrabă, bietul de mine!". Şi acum, să mergem!

Unamuno: „Aspirînd la Dumnezeu, omul merită ca Dumnezeu să coboare la om. Ce învăţături poetice! Şi e oare cu putinţă ca o poezie atît de înaltă şi de sublimă să nu fie adevărul?" Şi tot el: „Ideea morţii şi a lumii de dincolo şi a nimicului m-a trezit din somn; a fost o chemare a egoismului etern. Aşa însă, şi fără a mă raporta numai la mine, ci avîndu-i din milă prezenţi în minte pe ceilalţi, am început să mă gîndesc că faptul de a fi sau nu destinaţi unei vieţi veşnice reprezintă axul vieţii şi al comportamentului. Un egoism care se universalizează nu mai este acelaşi egoism".

Julien Green: „Ce bine mă simt în această bibliotecă, într-o frumoasă dimineaţă de vară... Cînd ridic ochii, văd copacii cărora soarele le-atinge frunzele, ici şi colo; ai crede că le alege dinadins pentru a-mi stîrni admiraţia – dar nu pot scrie. Aştept să mă apuce pofta de scris şi aşteptarea asta e chinuitoare. Uneori durează luni, uneori un an întreg. Am atunci impresia că nu fac nimic; zadarnic îmi amintesc versul acesta din Milton: *Those also serve who only stand and wait* (Şi cei care stau şi aşteaptă sînt de folos). Asta nu mă împiedică să sufăr." În altă parte: „Să rămîi absolut neclintit într-o încăpere în care nu răzbate absolut nici un zgomot de afară, să încerci să faci gol în creier este o experienţă ciudată care îţi dă mai bine decît orice sentimentul aproape fizic al neantului. Nimic, nu există nimic. Ceea ce ne atrage, ceea ce ne fascinează uneori nu e nimic, dar, în schimb, acest nimic despre care vorbesc eu există în felul său ca un soi de obsesie. Este aluatul din care se plămădeşte obsesia. Nimic distruge lumea. Nimic este lumea. Nimic este ceva. Se spune că lumea nu-i nimic. Ceea ce mă supără în această frază este negaţia."

Gide: „Să-i socotesc pe pesimişti drept duşmanii mei personali. Şi tocmai ei, întunecătorii vieţii, sînt cei ce se agaţă cel mai tare de viaţă. Căci unul dintre cele mai admirabile excese ale dragostei de viaţă e să-l aduci pe îndrăgostit gata să riste această viaţă, să şi-o dea din exuberanţă. Şi ce rușinoasă e preferarea visului faţă de realitate, din neputinţă, şi renunţarea de a face realitatea mai frumoasă. Ruşine să le fie, îndeosebi, delicaţilor! Să lupt împotriva molipsirii de tristeţe." Mai tîrziu, mulţi ani după aceea: „Nu mă pregătisem să trăiesc atît de mult. De la o anumită vîrstă mi s-a părut că îmi ies din rol. Optimismul meu devenea o poză sau bătea în retragere. Trebuia să recunosc că înfăţişarea lumii nu-l justifica deloc şi că izbuteam să mi-l păstrez doar privind în altă parte decît în mine însumi."

Pavese: „Niciodată nu sîntem cu totul singuri pe lume. În cel mai rău caz avem tovărăşia unui copil, a unui adolescent şi cu timpul chiar a unui bărbat în putere – a aceluia care fusesem chiar noi." Şi: „Organizat în mod practic, zbuciumul activ ar fi trebuit să fi ieşit pînă acum din haos. Va urma o viaţă de înţeleaptă detaşare şi toată energia va fi folosită în creaţie. De ţinut minte că siguranţa din 30 decembrie '37 era iluzorie şi că am mai delirat apoi şase luni. De ţinut minte." Mai spre sfîrşit: „Vine o zi în care nu mai simţim pentru cel care ne-a persecutat decît indiferenţă, iar prostia lui ne oboseşte. Atunci îl iertăm." Şi apoi: „Un om singur, într-o colibă, care mănîncă grăsime şi zeamă dintr-o oală. În unele zile rîcîie cu un cuţit vechi, în altele cu unghiile: cu mult timp în urmă, oala era plină de bunătăţi, acum s-a acrit şi, ca să-i simtă gustul, omul îşi mănîncă unghiile rupte. Şi tot aşa va face şi mîine şi întotdeauna. Seamănă cu mine, care-mi caut de lucru în suflet".

Katherine Mansfield: „ Fără îndoială că ştiu mai multe decît alţi oameni: am suferit mai mult, am îndurat mai mult. Ştiu cum rîvnesc toţi la fericire, ştiu cît de preţioasă e o atmosferă caldă, învăluitoare, un climat care nu te sperie. De ce nu încerc să-mi fixez toate acestea în minte, de ce nu încerc să-mi cultiv grădina? Acum cobor într-un loc străin printre oameni străini. N-aş putea oare să mă relev ca o reală personalitate? Dar de ce să te relevi astfel? Ah, pentru că aşa ar trebui. Eu am acumulat o experienţă de viaţă care lor le e necunoscută."

libertatea de impresie

Coada fără sfîrşit

Ca şi în urmă cu cîţiva ani, cînd e vorba de radierea sau cumpărarea unei maşini, birocraţia te copleşeşte. Cozile de la poliţia rutieră din Bucureşti, de *la Udrişte,* sînt chiar parcă mai mari decît oricînd, deşi ghişeele clasice, rotunde au fost înlocuite cu altele pătrate, de termopan. Chiar şi fostul ministru Săniuţă, care s-a aşezat la o asemenea coadă ca să vadă cum e, a rămas doar cu impresia, fiindcă n-a reuşit să schimbe nimic. De *la Udrişte* eşti trimis la CEC (altă mare instituţie românească), să achiţi o mulţime de taxe. Pe urmă, trebuie să treci pe la administraţia financiară. Se duce dimineaţa, trece prînzul, se face seară. De la bărbaţii care stau la coada de la poliţie şi vorbesc despre tipuri de cauciucuri, nimereşti între vîrstnicii care stau la fisc şi trăncănesc molcom despre diabet, tensiune şi pisoii aduşi în cuşti speciale de către ginerele din America. Chiar dacă e iarnă, e foarte cald. Eşti întors înapoi de cîteva ori pentru că n-ai toate actele. Iei cozile de la capăt. Te simţi ghinionist şi persecutat. Ceilalţi te consolează: şi ei au păţit la fel. Fiecare pare să fie, pentru funcţionari, un caz excepţional, deşi problemele tuturor sînt aceleaşi, cît se poate de previzibile şi banale. Dacă încerci o şmecherie şi intri direct la un inspector care e liber, în loc să stai la cozile comune, afli că mai ai de plătit nu ştiu ce amendă veche de cîţiva ani. Intri pe circuite paralele, devii chiar o excepţie, urci şi cobori scări între casierie şi birouri, pînă cînd inspectorii se lămuresc că totul a fost doar o greşeală. Ajungi iar la capătul cozilor obişnuite.

E deja o nouă zi, o nouă dimineaţă care trece. În ziua precedentă n-ai reuşit să ajungi la ghişeu, înainte de închidere. Te afli în sfîrşit în faţa unui om cu un calculator, instrument care se strică fix în dreptul tău. Iar te simţi ghinionist. Afli însă de la ceilalţi că s-a mai stricat de vreo patru ori în aceeaşi zi. Îşi revine. Degetele funcţionarei se mişcă andante. Ţi-ai dori o *Eroica* dirijată de Băsescu. E însă doar un blues lent. Tastele ţăcăne cu pauze îndelung gîndite, deşi în creierul tău încep să bubuie mitraliere. Trece pînzul. Trebuie să te mai duci şi pe la Registrul Auto, pe Calea Griviţei. Alţi bani, altă distracţie. Se face din nou seară.

O nouă zi, cu toate actele gata, *la Udrişte.* Lume multă, tuse multă, guturaie multe. „Să vă ia dracu' pe toţi!", se aude în faţa unui ghişeu. O criză de isterie. Persoana e scoasă pe braţe, tremurînd. Atmosferă în care îţi mai trece o dimineaţă. Visezi la momentul final al corvezilor. Crezi că se apropie. Coada însă trenează. Visezi din nou mitraliere şi grenade. Ba chiar le vezi... pe ecranul computerului unui funcţionar. Se joacă pe timpul tău, pe banii tăi.... în spatele ghişeului lui pătrat de termopan. Trece ora prînzului. Cum s-o fi ajuns aici? Se mai scapă vreodată din asta?

Andrei MANOLESCU

Iaromira POPOVICI

bazar

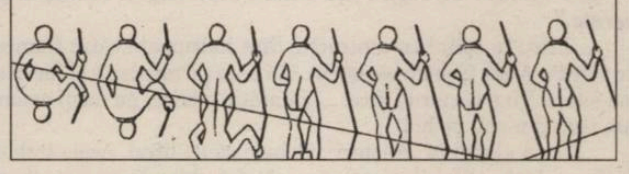

La patinoar

E adevărat, am mai scris, să fie vreo doi ani, încă un articol despre patinoar: era vorba însă de un alt patinoar, fostul „23 August", Stadionul naţional „Lia Manoliu", astăzi. Mai pe scurt, cel cu acoperişul care cade, şi care nu a mai fost reparat, pe seama căruia s-au ţesut tot soiul de scenarii, ce nici măcar nu merită amintite, fiind în binecunoscutul stil speculativ neaoş. Cert este că, nefiind sigur, şi neplăcîndu-ne prea mult profesorii de acolo (despre care deja am scris că erau cam neglijenţi), ne-am mutat la „Floreasca", patinoarul în aer liber.

Să fie, poate, şi datorită amintirilor mele nu chiar din copilărie, dar din liceu, cînd, într-una din puţinele perioade voluntare din existenţa mea, am învăţat singură să patinez, la acelaşi „Floreasca"? Şi cînd veneam zilnic şi mă învîrteam, plină de entuziasm, în ritmul muzicii pe atunci preaiubitului, azi preaacuzatului Michael Jackson, cunoscînd şi admirînd tot soiul de băieţi care se spărgeau în figuri doar de departe asemănătoare celor din concursurile de patinaj artistic, pe atunci mult difuzate la televizor?

Destul cu amestecul siropos de flux al conştiinţei şi evocare ratată *à la* Creangă. Cert e că, ajunşi, pe urmele uneia dintre puţinele profesoare eficiente, şi totodată calme (doamna Diana), iată-mă reîntoarsă, în binecunoscuta postură de mamă care stă la gard şi priveşte, la „Floreasca". Culmea e că, deşi, de obicei, cîrcotaşă, acum nu mă pot declara nemulţumită (sigur, mai sînt imperfecţiuni...), pentru că nu doar ceva din atmosfera benefică de altădată s-a păstrat, ci patinoarul acesta pare un loc normal. Aşa cum mi-am dorit întotdeauna să fie locurile în care mă duc cu copilul. Nu perfecte, ci în limitele unei iritări şi nemulţumiri minime. Mai sînt multe de făcut, dar, totuşi, nu ştiu cum, e unul din locurile civilizate, la limita de jos a scalei ideale, dar care nu te mai face să-ţi pui atîtea întrebări existenţiale macabre în legătură cu supravieţuirea în România.

Probabil, o potriveală. Care poate avea legătură cu zona, în care vin părinţi şi copii mai civilizaţi. Dincolo, la „23 August", părinţii-mahalagii de pe margini nu mai conteneau să-şi apostrofeze/încurajeze copiii, ca pe nişte cai de curse pe care au pariat şi nu vor să piardă. Aici, fie părinţi, fie bunici stau mai liniştiţi şi ştiu, în general, să tacă, şi, de multe ori, chiar să citească. O doamnă blondă răsfoieşte mereu *România literară.* O alta, care m-a văzut pe mine citind cartea Sophiei Kinsella despre cumpărături, apărută la Polirom, mi-a spus că e volumul ei de căpătîi, pe care-l reia de cîte ori e în depresie. (Şi pe băiatul ei îl cheamă tot Luca.)

Sau, dacă nu citesc, spectatorii beau ciocolată caldă. O tradiţie plăcută (pentru că produsul nu e rău la gust) rămasă tot din vremurile de glorie Michael Jackson-iste. Domnişoara de la unul din bufetele cu cacao e tînără, dar cu un aer uşor fanat, prăfuit şi visător, indiferentă, aparent, la grozăviile lumii ăsteia. Doamna de la celălalt bufet, mai ancorată în realităţi, face lecţii cu băiatul, care e-ntr-o clasă proastă, unde învăţătoarea se schimbă-n fiecare an. Şi o primeşte fără discuţii pe căţeluşa Mickey înăuntru, pentru că e de-a casei şi binecrescută (deschide şi singură uşa, etc). Cei mai impresionanţi sînt cuplul de bătrînei de la bufet, eleganţi ca pe vremuri, cu pălării şi el, şi ea, care lucrează aici de mult, de peste 10 ani. Cu domnul, preferatul meu, am stat de vorbă, vrînd să-i iau un interviu (de fapt, de aici a pornit totul): MI-A SPUS CĂ NU-I ÎNŢELEGE PE PENSIONARII care stau toată ziua acasă, se plîng şi joacă table, deşi – precum se vede – mai există modalităţi de a cîştiga bani peste pensie. Pînă la urmă s-au sfătuit între ei şi au ajuns la concluzia că, dacă mi-ar da interviu, ar avea probleme cu conducerea. România tot România, chiar în oazele ei întîmplătoare. Şi aşa am ajuns la articolul ăsta, sentimentalo-empiric.

Stela GIURGEANU

Născut în România?

„La lumina de veghe din salon, ceva negru se mişca pe perete."

...Intru în spital cu contracţii. Sînt îndrumată către Camera de Gardă. Acolo trebuie să aştept. Mă aşez pe un scaun şi încep să mă jelesc. Vine doctorul. Zice: „...dilataţia e mică, nu naşti acum". Am ieşit din nou pe hol.

...Ca să ajungi la „Naşteri", trebuie să iei liftul. Acolo trebuie să fii pe fază, altfel îl pierzi. Aşa că stai chiar lîngă uşă, în picioare, cu contracţii, în nişte dureri înfiorătoare, cel puţin un sfert de oră.

...În sala de naşteri, două mese. Pe masa din faţă o fată tocmai născuse. După ce asistenta a terminat de cusut, sînt pusă să mă dau jos de pe masa din spate şi să mă urc pe cea din faţă. Ajunsesem la dilataţie 9, iar eu umblam pe picioare. Masa nu fusese curăţată.

...A venit asistenta-şefă. Mi-a turnat ceva (cred că betadină), după care am simţit că mă arde, ca şi cum luam foc. Nu mai simţeam contracţiile, atît de puternică era usturimea. Aud, cu stupoare: „V-am spus să diluaţi asta înainte să o puneţi în flacon!".

...După naştere sînt dusă în acelaşi pat în care mi se rupsese apa, cu aceleaşi aşternuturi. Noroc că era cald afară şi se mai uscaseră.

...Noaptea, asistentele deschideau uşile saloanelor să se facă curent, că era prea cald. Şuiera curentul ca la el acasă, între uşile şi geamurile deschise. Mi-am luat copilul lîngă mine. La lumina de veghe din salon, ceva negru se mişca pe perete. Un gîndăcel. Era normal. Era în mediul lui. *(din povestea Lianei, www. desprecopii. com)*

„Şefa mi-a zis că a mai avut probleme cu ziariştii..."

Dacă o iei spre maternităţi pe drumul oficial, rişti să declanşezi, la fel de oficial, virusul spaimei de jurnalişti. La Maternitatea „Filantropia" intenţia făţişă de a scrie un articol provoacă un iureş uluitor de transferuri de apel, de pe urma căruia rămîn doar cu prenumele domnişoarei Alexandra, secretara domnului director, şi un număr de telefon, foarte convins în a nu mă lăsa să trec de bariera „sună, da' nu răspunde".

La Maternitatea „Bucur" sînt trimisă din start, cu intenţie cu tot, la Spitalul „Sfîntul Ioan", a cărui secţie este maternitatea. Fără drept de apel secretariatul spitalului mă întoarce la secretariatul maternităţii. Să întreb *acolo* de domnul profesor Crişan. Scuzîndu-mi meseria, sun din nou la „Bucur". „Domnul profesor Crişan?" „Luni, marţi, miercuri, în nici un caz. Reveniţi, poate pe joi..."

Maternitatea „Giuleşti". De la centrală sînt transferată la secretariat de unde sînt trimisă din nou la centrală care îmi face legătura, din nou, cu secretariatul etc., etc...

Stabilesc o întîlnire la Maternitatea „Cantacuzino". Întîlnire anulată însă a doua zi, pe fugă, cu o oră înainte. Pentru că o şefă „a mai avut şi altădată probleme cu ziariştii".

„Renunţ la un considerent de estetică, pentru a-mi asigura funcţionalitatea"

...În cele din urmă, ajung la „Polizu". Intru neoficial, evitînd însă oficial şi cu deferenţă, în curte, un cuţu negru. Cum pînă la întîlnirea cu doctorul Sorin Eşanu mai este, mă pierd niţel pe coridoarele lungi şi întortocheate. Tablou tipic de spital românesc. Lumină gălbuie de semiîntuneric în halat flauşat. Doctori şi pacienţi, deopotrivă. Ajung într-un hol. Mă opresc sub avertismentul „intrarea persoanelor străine strict interzisă". Întreb o doamnă care, printre altele, vinde şi *Dileme vechi*. Unde e secretariatul? Mă îndrumă pe coridorul de sub interdicţie, a cincea uşă pe dreapta. Păi... scrie „intrarea interzisă". Mi se zîmbeşte cu bunătate. Şi ce dacă?

În faţa secretariatului, o doamnă de la Constanţa aşteaptă, palidă şi într-un halat roşu, doctorul. Condiţiile de aici? Ridică din umeri. Aici e încă bine în comparaţie cu ce găseşti la Constanţa. Intrăm împreună în secretariat. Eu cu legitimaţia, doamna cu 50 de mii. Pe care îi strecoară cu o abilitate îndelung exersată în buzunarul unui halat alb.

„Cauza primordială a ceea ce se întîmplă în sistemul sanitar este, în primul rînd, lipsa banilor." În timp ce doctorul Eşanu se îndreaptă cu paşi grăbiţi către o consultaţie, îmi pornesc, cu aceeaşi grabă, reportofonul. „Trebuie să înţelegeţi, condiţiile din maternităţi nu pot fi mai bune, atîta vreme cît sistemul sanitar nu se îmbunătăţeşte." Iese de la examinare şi ne îndreptăm către sala de conferinţe.

„Aţi văzut cum arată holul de la intrare. Dacă mă apuc să îl frec mai tare, îmi cade vopseaua în cap. Prefer să pun termopane şi să renovez salonul pentru copiii născuţi prematur."

Salonul este, într-adevăr, renovat. Arată aproape ca în filmele americane. Aici nu poate intra oricine. Aici trebuie să fii steril. Doar din prag poţi simţi căldura, iar, printr-un geam, poţi vedea incubatoarele pentru copii şi curăţenia impecabilă. Ca şi la salonul de terapie intensivă.

„Dacă avem fonduri, investim în condiţiile sanitare, nu în văruirea faţadei."

Un tur rapid printre saloane unde stau mamele de o zi. Unele au două, altele patru paturi. „Cearceafurile? E drept. Unele sînt vechi şi pătate. Asta pentru că, în primul rînd nu ne permitem să cumpărăm cearceafuri noi la fiecare două săptămîni, iar în al doilea rînd... spălătoria e pusă pe planul de restructurare de cel puţin patru ani."

Conform standardelor de funcţionare, „Polizu" se poate încadra, „cu chiu cu vai", la nivelul zero. Adică la cel mai bun. „La nivelul zero nu este nici una." Pentru că nu există linii de gardă suficiente. Cel mai simplu exemplu: imposibilitatea de a face o operaţie de cezariană noaptea. „Pentru asta ai nevoie de un anestezist. Ori spitalul nu are fonduri suficiente pentru a-şi permite să ţină un anestezist de gardă, care face o operaţie la trei luni."

Mortalitatea? „Nivelul mortalităţii materne, a femeilor care au complicaţii în timpul sarcinii sau la naştere, rămîne foarte ridicat. Complicaţiile pot apărea oricînd, chiar după naştere." Dar şi aici intervine lipsa banilor. „De exemplu... o problemă de coagulare duce inevitabil la o sîngerare masivă. Ce poţi face atunci? Ar fi simplu, dacă aş avea la dispoziţie 12 litri de sînge şi preparate speciale. Acestea sînt însă foarte scumpe. De exemplu, unul dintre ele costă 7 milioane o doză, iar mie îmi trebuie 3 sau 4... dacă ai un caz din ăsta, să zicem că mai reuşeşti să-l scoţi. Dai un telefon la spitalul X, dai un telefon la spitalul Y... faci pînă la urmă rost de medicamente, salvezi pacientul. Dar peste 6 ore îţi vine şi al doilea. Atunci ce mai faci?"

Cum procedaţi cu mamele seropozitive?

„Eu nu am cum să ştiu dacă o pacientă este seropozitivă, dacă ea nu îşi face testul. Pe cînd o persoană cu sifilis este obligată prin lege să se trateze, testul HIV nu-l poţi face fără acordul pacientului. Aşa că trebuie să ne comportăm cu toţi pacienţii ca şi cum toţi ar fi seropozitivi."

...Ajungem la spălătorie. La ora două după-amiaza este însă prea tîrziu şi prea închis. Fetele au plecat mai demult, aşa că ratez imaginile care au trezit acum ceva vreme, pasiunea unor fotografi străini pentru rarităţi. „La un moment dat, s-a pus problema externalizării serviciilor, însă noi nu avem bani nici să cumpărăm detergenţi speciali. Folosim sodă obişnuită." Dar, cu toate că cearceafurile sînt „rupte şi pătate", cu toate că „le folosim pînă se deşiră complet", important e că sînt curate şi nu au germeni în ele. *„În loc de cearceafuri noi, prefer să cumpăr tifon. Renunţ la un considerent de estetică, pentru a-mi asigura funcţionalitatea."*

„O mamă seropozitivă poate naşte un copil sănătos!"

O mamă seropozitivă, depistată la timp, care urmează un tratament şi e de acord cu anumite proceduri medicale standard (naşterea prin cezariană, interzicerea alăptării) poate naşte un copil sănătos. Proiectul Romanian Angel Appeal, *„Educaţie şi Prevenire în Transmiterea Infecţiei HIV de la Mamă la Copil"* are ca scop sensibilizarea femeilor gravide la această problemă şi formarea unei reţele medicale care să le ajute în această direcţie.

Pînă acum au fost testate 11.423 de femei gravide. Din 20 de persoane seropozitive,13 au dus pînă la final sarcina.10 dintre copiii născuţi au fost, datorită tratamentului, seronegativi. Ceilalţi trei sînt infectaţi, din cauză că două mame au fost depistate prea tîrziu, iar una nu a renunţat la alăptarea la sîn.

Claudia Cătană *(RAA): „În România riscul de a depista prea tîrziu o mamă seropozitivă este mai ridicat, pentru că femeia merge la doctor numai cînd naşte"*. Testul trebuie făcut în primele luni de sarcină pentru a face tratamentul la timp. *„Naşterea se face în maternitate. Noi punem la dispoziţia personalului tot echipamentul necesar. Care este unul de astronaut. De la mănuşi la mască pe faţă."*

Monica TĂNASE

Maternitatea, între cronica morţii şi cea a abandonului

Materialele de presă despre maternităţi par lungi cronici ale morţii. La începutul anului, la Maternitatea din Ploieşti, doi copii au fost declaraţi morţi, deşi erau „foarte" vii. Şase mame au fost chemate să-şi ia copiii acasă, cu toate că la externare li se spusese că au născut copii morţi. În decembrie 2003, patru bebeluşi au murit în mizerie. Maternitatea şi-a cîştigat astfel un trist renume, acela de „maternitatea morţii". În Reşiţa, patru copii născuţi prematur au fost declaraţi morţi în decurs de două luni. În două zile, patru copii au murit în Maternitatea „Cuza-Vodă" din Iaşi. În Timişoara, maternitatea a fost dotată cu un ecograf, la intervenţia ministrului Sănătăţii, după ce o fetiţă a murit strangulată cu propriul cordon ombilical. Medicii au declarat că nu aveau dotarea necesară pentru a constata malformaţia înainte de naştere. În aceste cazuri părinţii acuză, procuratura se sesizează, Colegiul Medicilor anchetează. Nimic nu pare să se schimbe însă, Maternitatea are o problemă a morţii. Justificări există, specialiştii au explicaţii dar cauza morţii acestor copii rămîne un „mister", cum spunea directorul Maternităţii din Ploieşti. Şi dacă aceasta ar fi singura problemă semnalată de presă! Maternitatea „Buna Vestire" din Galaţi a ajuns să se numească „pavilionul abandonaţilor" din cauza numărului mare de copii părăsiţi după naştere. La Spitalul TBC din Baia Mare, la secţia de pediatrie, sînt abandonaţi 40 de copii cu vîrsta pînă la 3 ani. O mamă din acelaşi judeţ a lăsat în îngrijirea personalului Spitalului Judeţean toate cele trei fetiţe: una de 3, una de 7 şi una de 9 ani. Este un caz ca multe altele: mama şomeră, tatăl bolnav, nu are cine să le îngrijească. O fac mai bine cei din spital. Problema abandonului a fost cercetată şi pusă în cifre statistice în cel mai recent raport al UNICEF România. Numărul copiilor abandonaţi acum este aproape acelaşi ca al copiilor abandonaţi în urmă cu 30 de ani, adică atunci cînd s-au făcut simţite efectele decretului demografic. Din 2001 pînă acum, în fiecare an aproape 4.000 de copii sînt părăsiţi de mame în spitale şi maternităţi. Dintre aceştia, numai un sfert sînt integraţi în familii sau în instituţii. Restul sînt găzduiţi în spital. Vina pentru acest fenomen: „eşecul sistemului", spune Pierre Poupard, reprezentantul UNICEF România. Mentalitatea în unităţile sanitare este, în continuare, una conservatoare şi îi sancţionează pe cei săraci. Majoritatea femeilor care îşi părăsesc copiii în maternitate provin din familii sărace. 42% dintre ele sînt analfabete, 27% au frecventat sporadic învăţămîntul obligatoriu, iar 85% au o stare materială precară. Sărăciei i se adaugă atitudinea descurajantă a familiei (părinţii, partenerul de viaţă), pe de o parte, şi a personalului din spital, de cealaltă parte. Femeia hotărîtă să părăsească nou-născutul în spital este de cele mai multe ori sprijinită de personalul angajat să-l lase în speranţa unei vieţi mai bune...

Adina POPESCU

La sarcină, şpaga e pozitivă

Adunînd materiale pentru *Manualul de şpagă*, am primit cîteva mesaje pe net care ne semnalau care sînt „tarifele" în maternităţile din România. Centralizînd datele, am ajuns la concluzia că „şpaga pentru o naştere normală pleacă de la 1.500.000 de lei într-un oraş mic şi ajunge la cel puţin 100 de euro în oraşele mari". În cazul unei operaţii de cezariană, „se cotizează" şi pînă la 500 de euro sau de dolari, dacă spitalul este cu pretenţii. „Mai grav este faptul că, de multe ori, medicii refuză să facă cezariană doar pe ochi frumoşi, dar chiar şi în cazurile cînd aceasta se impune, din motive medicale", scria un colaborator anonim.

Aşadar, dacă te hotărăşti să devii părinte în România, nu-ţi rămîne decît să-ţi lichidezi contul din bancă, pentru a-i mulţumi pe doctori şi să spargi puşculiţa, pentru asistente. Se spune că există medici ginecologi care „ajută" o sarcină care, într-o primă fază, nu pare tocmai OK, prin tratamente hormonale, deoarece o gravidă reprezintă o vacă bună de muls timp de nouă luni, fără a mai pune la socoteală fericitul moment final. Un medic îşi aminteşte că, în urmă cu doi ani, pe cînd era rezident la o maternitate din Bucureşti, cîteva asistente mai „experimentate" de acolo declanşau naşterile unor viitoare mămici care păreau „bazate" pentru ca acestea să nască în tura lor. Mai exact, în momentul în care începea travaliul – ce poate dura şi mai bine de zece ore – le invitau pe paciente la un „control de rutină", le urcau pe mesele ginecologice şi „apa se rupea" ca prin farmec! Apoi le comunicau sec: „Vezi că acuma naşti!" şi apoi alergau după medic. Odată, rezidentul chiar a surprins o discuţie între două asistente pe holurile maternităţii. „E una mai fraieră de la ţară, care sare cu banu', la salonul 9! Hai s-o rezolvăm repede!', i-ar fi zis una dintre asistente celeilalte. Respectiva pacientă era atît de încîntată de faptul că naşte la un spital din Bucureşti, încît nu se mai uita la bani, doar ca toată lumea să fie mulţumită şi copilul sănătos.

Printre mesajele primite pe net care blestemau buzunarele prea încăpătoare ale halatelor albe, am primit însă şi unul laudativ din partea lui Nini, care se poate considera un tătic fericit. „Naşterea sub apă este posibilă în oraşelul Victoria, din judeţul Braşov. Nu se acceptă şpagă în bani, ci numai cadouri tip recompensă: un parfum scump, o băutură fină. La etajul al patrulea al spitalului orăşenesc, totul este diferit: condiţiile decente, şi personalul. Sînt oameni care te privesc altfel decît la alte maternităţi, deşi nu primesc bani în plus pentru asta. Tăticul aşteaptă pe coridor pînă la finalul naşterii, dar este chemat la expulzare pentru a tăia cordonul ombilical. Mămica stă cu bebeluşul în aceeaşi cameră şi e învăţată să alăpteze", ne povesteşte Nini. El mai precizează că medicii de acolo s-ar simţi jigniţi dacă ai încerca să le dai şpagă şi că „atenţiile" pe care, totuşi, le oferi se stabilesc în funcţie de sexul copilului: dacă e băieţel – o sticlă de băutură scumpă, dacă e fetiţă – un parfum sau un coş cu delicatese. „Asistentele au o cutie a lor pentru bani pe care-i dai dacă consideri că nu au mîncat suficientă pizza sau destule prăjituri, în timpul serviciului. Astfel, spitalul nu mai trebuie să se îngrijească de mîncarea asistentelor care, pe de altă parte, nu mai sînt nevoite să fure mîncarea de la bolnavi", ne mai spune Nini. Aşadar, le putem da un sfat viitoarelor mămici: încercaţi o naştere „victorioasă" (şi mai puţin păguboasă) la Victoria!

Robert TURCESCU

alte glasuri, alte păreri

Pickhammer

Cu unele mici excepţii, dar nerelevante raportîndu-le la aglomeraţia din branşă, o grămadă de actori trecuţi de vîrsta primei tinereţi sau ajunşi la vîrsta senectuţii revendică, în mod aproape ostentativ şi imperativ, admiraţia publicului, chiar dacă n-au jucat niciodată decît roluri chinuite, de mîna a paişpea, în piese de teatru sau film. „Maestre!“, strigă, la răstimpuri, cîte un reporter obedient, mimînd, greţos, admiraţia în faţa unui neica nimeni al scenelor româneşti, după care recidivează, tratînd-o ca pe o „mare doamnă a teatrului şi filmului“ pe te miri ce actriţă prăfuită şi îngropată în uitare. E o inflaţie de „maeştri“ şi de „mari doamne“, ceva de speriat! Iar ca să fie comedia completă, respectivii au grijă să interpreteze, în faţa camerelor de luat vederi, roluri de apostoli ai scenelor, arătîndu-se îngrijoraţi peste poate de tot ceea ce li se propune a fi subiect de conversaţie. Morga lor e asemenea celei a oamenilor care fac favoruri maxime luînd parte la emisiuni de televiziune în care se vorbeşte despre tot şi toate, de la ciorba de varză la orgasm sau politică. De fapt, ar veni în studiouri şi dacă li s-ar spune că sînt filmaţi fie şi numai o secundă, cît durează scena unei traversări accidentale prin faţa obiectivului. Sînt înnebuniţi după orice apariţie publică, aşa că nu refuză nimic: joacă în şuşe, fac reclame la detergenţi, cîntă manele, strigă de groază prin show-uri televizate, participă la talk-show-uri povestind beţii ordinare de prin turnee sau merg la emisiuni despre ce vor fetele depănînd amintiri vulgare legate de tinereţea lor sexuală. Între timp – cum spuneam – se vor recunoscuţi ca fiind piloni de rezistenţă ai culturii naţionale şi aruncă-n stînga şi-n dreapta consideraţii lacrimogene despre soarta artistului în mult prea dura economie de piaţă. Din cînd în cînd, cîte un politician de sezon, pe care se grăbesc să-l numească mareşal al culturii naţionale doar pentru că le oferă o pomană generoasă, îi urcă într-un autobuz şi-i plimbă, ca pe sfintele moaşte, pe la mănăstirile din nordul Moldovei, făcîndu-i, încă o dată, să se simtă buricul pămîntului. La întoarcere, în dulcea tradiţie a linguşelii fără limite, deprinsă pe vremea anilor de dinainte de '89, cînd făceau frumos pe lîngă secretarii din judeţele în care aveau turneu pentru a lua acasă un sac de cartofi sau un salam de Sibiu, slăvesc numele binefăcătorului şi-i dau acatiste pe oriunde apucă o cameră de luat vederi. Însă, dacă-i pui să joace teatru sau – Doamne fereşte! – film, se alege praful: li se umple gura de cîlţi şi nu sînt capabili, decît arareori, să scape de automatismele penibile căpătate în lungile şuşe în care s-au prostituat de-a lungul anilor. Dar anii trec, lor le cade părul sau albesc şi, brusc, devin maeştri.

În confuzia generală pe care o tolerăm lîngă noi de atîta vreme, am ajuns să credem că tot ce zboară se mănîncă şi că, pe baza unui astfel de raţionament, tot ce apare sub lumina reflectoarelor merită aprecierea noastră fără o judecată critică. Ce dacă unii dintre „maeştri“ sau dintre „marile doamne“ recită de, zeci de ani, aceleaşi scheciuri răsuflate, doar puţin aduse din condei pentru a nu intra într-un flagrant contrast cu realitatea zilelor noastre? Ce mai contează faptul

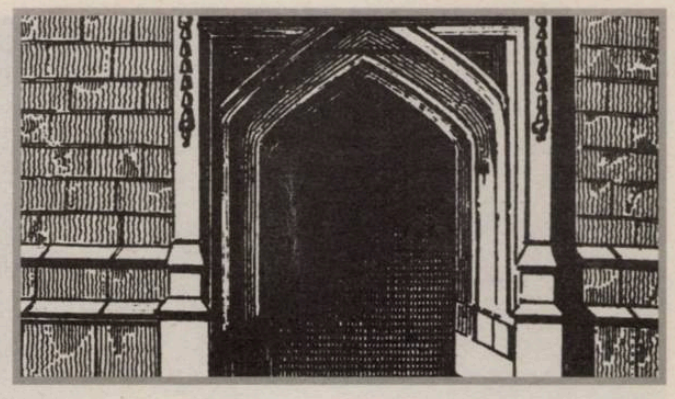

că trăiesc şi acum, la zeci de ani distanţă, din succesul unor filme de mai mare rîsul, dar care aveau enormul avantaj de a nu fi lansate pe o piaţă concurenţială la vremea turnării lor? Dacă se găsesc cîţiva reporteri ameţiţi şi cîteva mii de nostalgici în stare să-i mai privească la televizor, prin turneele prăpădite făcute în Israel ori prin cîrciumile romanilor emigraţi în SUA, le-a ieşit pasienţa: se cer în cartea de istorie a artei dramatice româneşti, trecîndu-şi, repejor, în palmares „sute de reprezentaţii de succes în roluri memorabile“.

Nu-i uşor să punem ciocanul pe statui, dar, dacă vom continua să urcăm pe soclul nemuririi tot felul de cabotini, al căror singur merit este că au îmbătrînit pe scene şi prin studiouri de televiziune, riscăm să facem un film mut din întreaga noastră existenţă şi să ne trezim rîzînd, ca proştii, la final.

VOI NU V-AŢI SĂTURAT DE CHIPUL TIMPULUI DISTRIBUIT CA O FATALITATE?

● Voi nu v-aţi săturat de inflaţia asta de săruturi demonstrative cu care se afişează oamenii la televizor de Valentine's Day? De toată făcătura asta care ni se bagă pe gît? (**C. P.-B.**)

● Se susţine dîrz de către specialişti în materie (şi încă ce materie!) că Sfinxul egiptean nu are chipul fiului lui Keops, ci al lui Keops tatăl însuşi; mi-am investigat amici, vecini, inclusiv doamnele din farmacia cartierului nostru: nimeni nu a avut o părere decisă. Au tăcut mîlc. Caz rar la români. E ceea ce ar explica de ce nu la noi a fost inventat Sfinxul. (**R. C.**)

● Concepţiile neaoşe despre cinste m-au şocat din nou; un şofer de la Cristaxi, într-un acces de sinceritate, sau ca să se dea mare, mi-a relatat, la o cursă de 100.000 de lei, poveşti horror cu mobile: din 23 de mobile, cîte a găsit, de-a lungul timpului, în maşina lui, a dat înapoi 10, iar 13 le-a păstrat. De ce? Pentru că ultimii uituci au oferit recompense prea mici (între 20-50.000 de lei) pentru preţiosul obiect regăsit. De atunci le vinde cu cel puţin 3.000.000 de lei sau le face cadou familiei: de altfel, mi-a oferit şi mie un încărcător. (**I. P.**)

● „Salam Dacia, 29.300 – preţ vechi, 25.390 lei/100 g; muştar 300 g diverse sortimente, 19.000 – preţ vechi, 16.900 lei/buc.; gogoşari în oţet 650 g, 48.500 – preţ vechi, 42.900 lei/buc.; castraveciori în oţet 680 g, 51.500 – preţ vechi, 44.900 lei/buc.“. Acestea ar fi cîteva dintre informaţiile care apar pe prima pagină a publicaţiei *Ofertă specială* (nr. 2/2005), un pliant distribuit în reţeaua magazinelor Angst. Şi, ca bonus, în partea de jos a paginii, un gînd al lui Aristotel adresat clienţilor Angst: „Toţi oamenii prin natura lor îşi doresc cunoaşterea“. (**D. S.**)

● De la o vreme, primesc mesaje *spam* în care mi se propune să cumpăr ceasuri Rolex cu 200 de dolari. Am început să nu mă mai enervez că mi se umple inbox-ul de *spam* – o iau ca pe o fatalitate. În schimb, începe să mă irite tot mai mult gîndul că, prin băncile de date ale ălora de trimit *spam,* sînt trecut probabil la categoria „fraieri“: adică eu nu ştiu că un Rolex cu 200 de dolari e o făcătură?... (**M. V.**)

NU ŢI SE PARE CĂ EŞTI PREA COLOR PENTRU CUVINTELE DE TRISTĂ AMINTIRE?

● Surîsul superior arborat de cei trei disidenţi, victime şi martiri din PSD – Guşă, Pavelescu şi Şandor –, prezumţia permanent zîmbitoare de inocenţă şi inteligenţă care li se citeşte pe chip mă duc din nou cu gîndul la replica nemuritoare a lui Marin Preda către orice interlocutor prea dezinvolt, prea volubil şi prea bine dispus: „Nu ţi se pare că eşti prea vesel pentru situaţia în care ne găsim?“. (**R. C.**)

Cu ochii-n 3,14

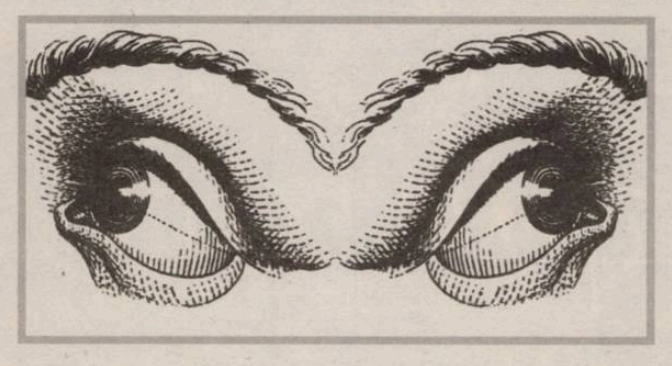

● La librăria Gibert Jeune de vizavi de Saint-Michel, la Paris, pe un stand de la primul etaj, fără nici o coadă, peste ce dau? Peste o carte grăsulie – apărută la Editions du Rocher –, cu poza color a unui (prea) cunoscut personaj pe copertă (haină gri, cămaşă albă fără cravată, descheiată la gît) şi, peste poză, autorul şi titlul: Ion Iliescu, *Le grand choc d'une fin de siècle trop court. Communisme post-communisme et démocratie. Entretiens avec Vladimir Tismaneanaou* (sic!)... Există şi o prefaţă (semnată de un anume Thierry de Montbrial), iar cartea se poate cumpăra la preţ redus („occasion“): de la 22, a ajuns la 13,50 euro. Aviz amatorilor. (**a. l. ş.**)

© H. D.

● Pe stradă, o tipă – genul punky, tatuată şi cu creastă colorată – vorbeşte la telefon. Mai mult ca sigur, cu iuby al ei: „Băăăă, hepi velăntains! Ţi-am luat cadou, bă iuby, o pereche de cătuşe şi un bici!“. Ce suav, cîtă tandreţe *punky!* După alte cîteva replici telefonice, urmează cuvintele de despărţire: „Hai, te pup pe bot HOT, iuby!“. (**M. M.**)

● La FNAC-ul din Clermont-Ferrand, 4 cozi uriaşe; mă dau pe lîngă un tînăr şi-l întreb – ca-n vremurile de tristă amintire: „Ce se dă?“. Îmi spune: „Bilete la concertul U2“. „Ah“ – zic eu – „cînd vin?“ El: „Pe 9 iulie“. Aviz amatorilor. Nu de alta, dar pînă să vină U2-ul la „Cerbul de Aur“ (Clermont-Ferrand-ul seamănă cu Braşovul), cred că vor ieşi cei patru la pensie... (**a. l. ş.**)

PARCĂ AUD DEODATĂ O VIITOARE MAŞINĂ CARE ÎNCĂ SCRIE

● Parcă, anul ăsta, Sfîntul Valentin a fost mai enervant decît de obicei. De exemplu, voiam şi eu să văd ştiri şi găseam inimi şi pupici. Bleah, scîrbos! De ce s-or înghesui să se iubească fix pe 14 februarie? Dar 12 iulie ce are? Sau 2 septembrie? Propun să fie mai mulţi Sfinţi Valentin, să ajungă la toată lumea, pînă se plictisesc, iar noi, ştiromanii, să ne întoarcem la violuri şi accidente, cum e normal. (**C. G.**)

● Îl aud într-o seară pe Lucian Mîndruţă citind de pe prompter: „Într-un spital de pediatrie, copiii sînt lăsaţi la *îndemîna* sorţii...“ şi mă întreb, aşa, colegial, de ce nu zîmbeşte măcar cînd ştirile de pe Antena 1 scîrţîie, inclusiv lexical. Noi l-am înţelege, e şi el la *învoiala*... sorţii. (**S. S.**)

● Zappînd intens între Mezzo şi PAX, între TV5 şi TVR Cultural, străbătînd telelumea în lung şi-n lat, cad deodată (la TVR1 sau la TVR2, oricum, într-un scheci cu Draga Olteanu) peste o replică de-o luminozitate extraordinară: „Omul fin e un dobitoc“. Mă urmăreşte zi şi noapte, nu mă lasă, precum rana din pulpa lui Peneş Curcanul. (**R. C.**)

● Camilla Parker Bowles, viitoarea soţie a prinţului Charles, viitoare ducesă de Cornwall, în nici un caz viitoare regină, 57 de ani, divorţată, doi copii, va dispune în noua ei calitate de un birou, de un şofer, de două secretare şi de doi bodyguarzi neînarmaţi pentru „a face faţă treburilor care rezultă din legătura ei cu prinţul de Wales“. (**M. B.**)

● Mica publicitate din *Evenimentul zilei* de luni, 7 februarie 2005, mi-a oferit, la rubrica „Vînzări“: „predospitor“, „maşină franzelat“, „şeminee pe lemne italiene“, „fîn munte“, iar la „Citaţii“ – două nume: Decebal Balaur şi Elisabeta Mustang. (**D. S.**)

● Am primit un e-mail cum că „în sfîrşit, a apărut numărul 6 al revistei *Lolocur*“. Curios, am deschis site-ul şi am aflat că revista este a „scriitorilor din Republica Moldova care încă scriu“. Printre titlurile „mult aşteptatului“ număr 6, am descoperit „Premiile revistei *Lolocur* pentru anul 2004“ sau „Mai bine să mori decît să gîndeşti ca o vacă“. Perfect de acord. (**A. M.**)

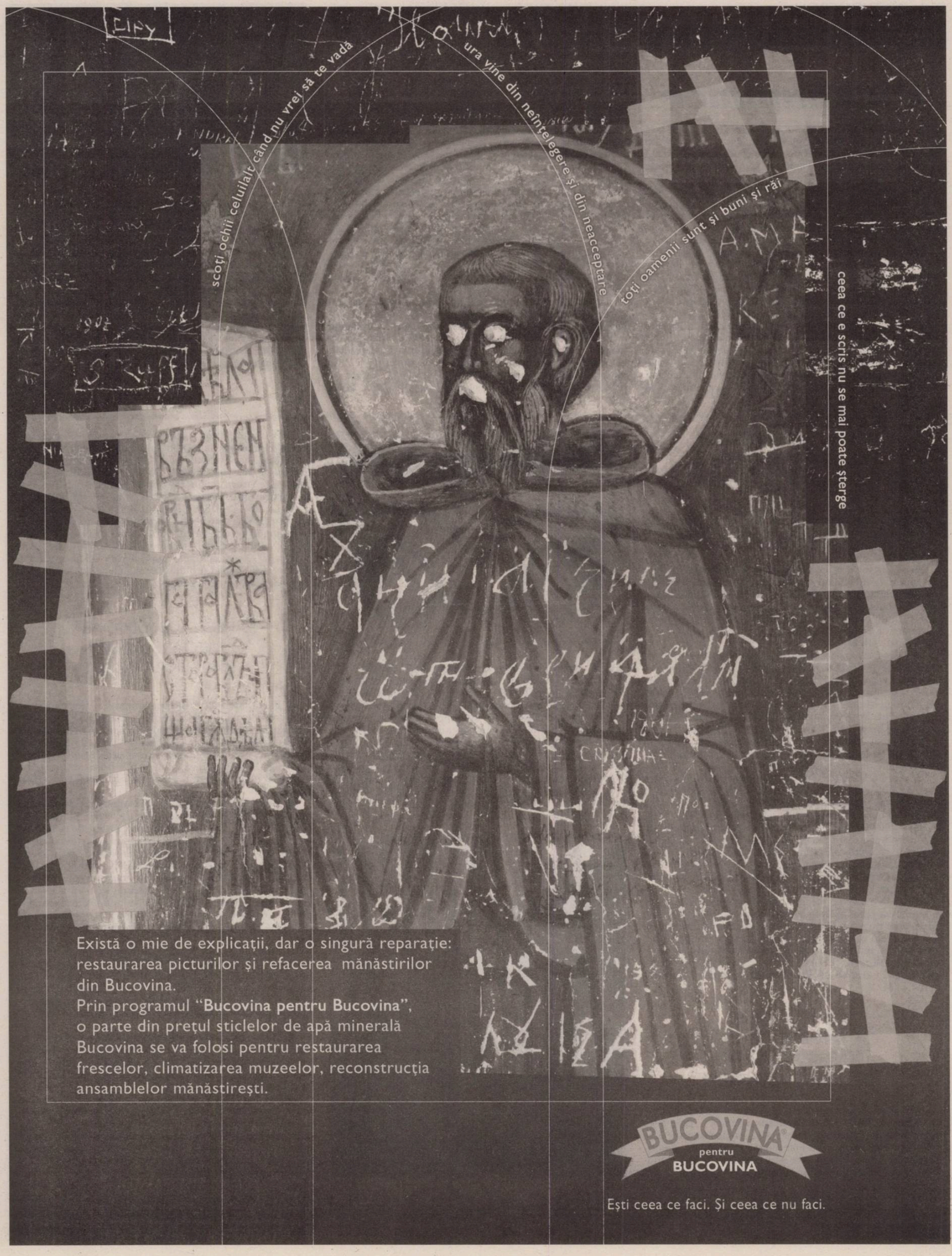

Există o mie de explicații, dar o singură reparație: restaurarea picturilor și refacerea mănăstirilor din Bucovina.
Prin programul "**Bucovina pentru Bucovina**", o parte din prețul sticlelor de apă minerală Bucovina se va folosi pentru restaurarea frescelor, climatizarea muzeelor, reconstrucția ansamblelor mănăstirești.

BUCOVINA® pentru BUCOVINA

Ești ceea ce faci. Și ceea ce nu faci.

„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale)

DILEMA VECHE

Anul II, nr. **58** ● 25 februarie – 3 martie 2005 ● 24 pagini ● 18.000 lei
Internet: www.algoritma.ro/dilema

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE
DIRECTOR FONDATOR: ANDREI PLEŞU

Adrian Cioroianu
la Casa Albă
pagina **6**

Ion Vianu
„Sarah Kane,
Maia Morgenstern
şi conştiinţa tragică“
pagina **11**

Matei Florian
Paraziţii,
Primii 10 ani
pagina **14**

Un partid lipsă:

PARTIDUL POPULAR

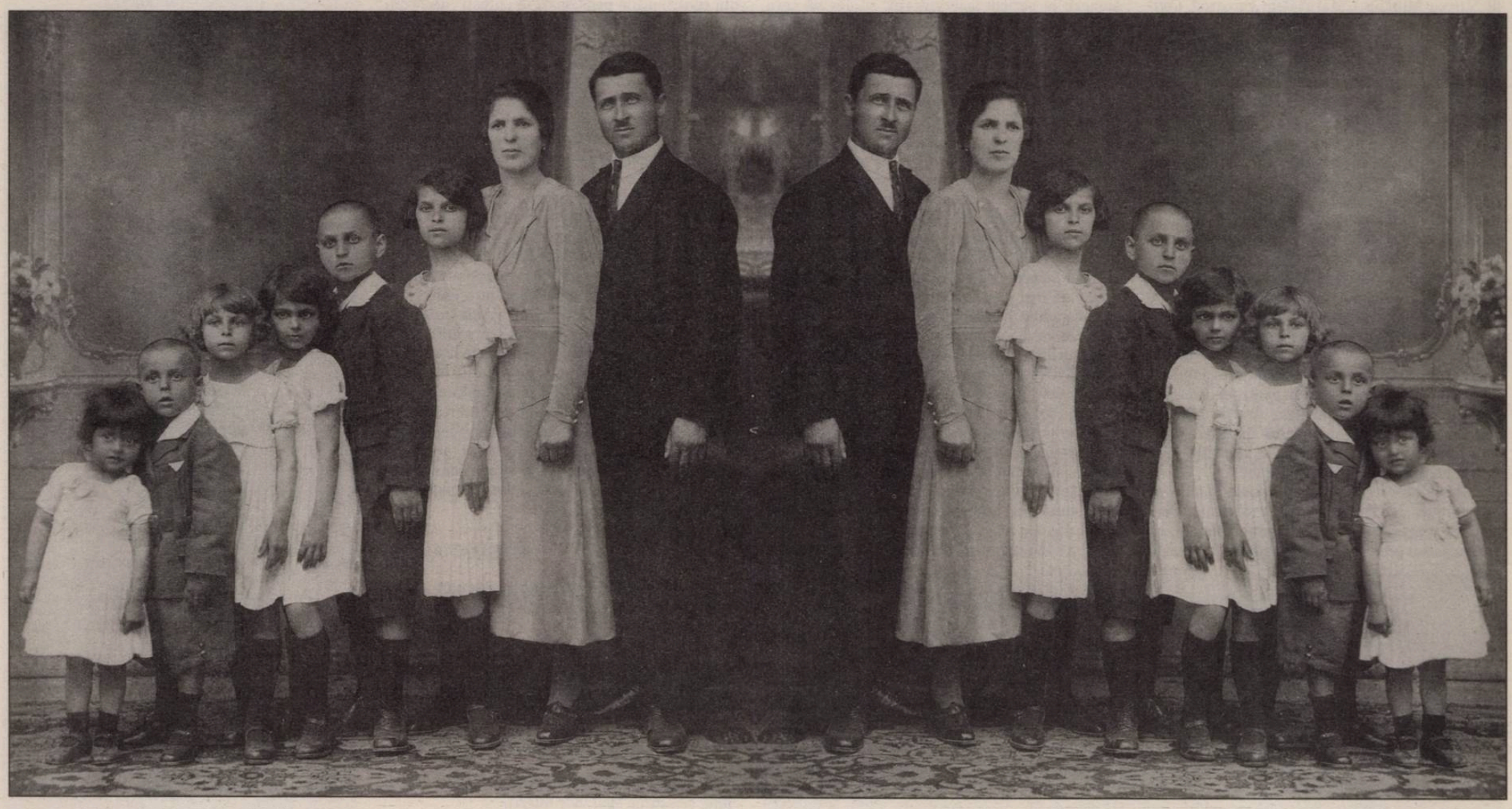

„Cum e anevoie ca mai multe persoane să poată avea aceleaşi interese, este necesar, pentru armonia societăţii, ca măcar să nu aibă interese contrare.“

LA ROCHEFOUCAULD – „DESPRE SOCIETATE“

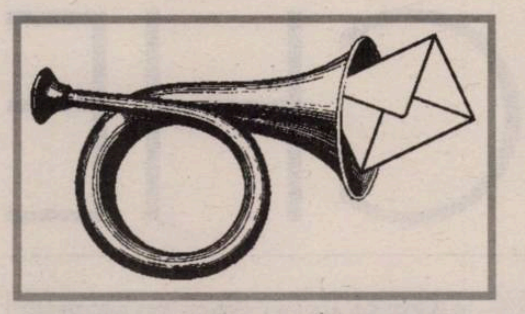

La zi

„Sînt prea mulţi pensionari? Probabil că da“

România a avut şi are o mare dilemă: de ce tranziţia durează atît de mult şi cine este vinovat pentru acest lucru. O armată de specialişti, analişti, experţi, economişti sau finanţişti, procurori, observatori federali şi băgători de seamă locali au analizat, estimat, evaluat, expertizat en-gros ori în detaliu aspectele dilemei naţionale menţionate şi s-au pronunţat. De lungimea tranziţiei au fost sau sînt vinovaţi, pe rînd sau simultan: Ion Raţiu, ungurii, occidentalii, Doina Cornea, ţiganii, intelectualii, proştii, neocomuniştii ori criptocomuniştii, Coposu şi ţărăniştii, barba lui Emil, Alianţa Civică, Iliescu, regele Mihai, americanii care au bombardat Iugoslavia prietenă şi au intrat fără ONU în Irak, împiedicîndu-l pe Saddam să ne restituie datoriile, deja istorice. O categorie specială a făcut însă carieră în reprezentarea vinovatului de lungile şi nesfîrşitele noastre neplăceri ale încă neterminatei tranziţii (deşi noul prim-ministru ne-a anunţat că tranziţia s-a terminat odată cu instalarea guvernului său, primul guvern post-tranziţie), pe care, în pas leneş, de voie, o parcurgem: pensionarii români. Da, ei sînt vinovaţi. Sînt mulţi, prea mulţi. Şi proşti, cum spun nepoţii şi strănepoţii vornicului Moţoc. Bîrfesc pe băncile din faţa blocului, mănîncă mult şi votează prost, vor recalcularea pensiilor, medicamente compensate şi transport gratuit. Aşa au stabilit sociologii, experţii, economiştii ori procurorii de serviciu sau de ocazie. Ultimul procuror care a pronunţat un discurs inclemet împotriva pensionarilor a fost dl Mircea Mihăieş („Matusalem votează“, *Cotidianul*, 14 dec. 2004, „Matusalem se întoarce“, acelaşi ziar, 4 ian. 2005). Noul avatar al profesorului Universităţii din Timişoara, analist politic al *României literare*, al *Aspirinei săracului*, al *Cotidianului* şi, probabil, al altor ziare sau reviste, cel de procuror de serviciu, din oficiu sau doar de ocazie, ar putea să surprindă. Dar ceea ce a făcut şi face farmecul acestei neterminate tranziţii româneşti este faptul că s-a putut spune, cu graţie sau fără, cele mai teribile gogomănii, cele mai gogonate minciuni, cele mai imposibile prostii debitate de oameni inteligenţi sau care se consideră inteligenţi. Pentru a parafraza titlul unei emisiuni TV, putem spune şi noi că deştepţii României spun lucruri trăsnite. Pe seama pensionarilor s-au spus de-a lungul timpului multe prostii şi cîteva mici adevăruri. În contul lor s-au făcut multe exerciţii de demagogie, atît de cei care se aflau la putere la un moment dat, cît şi de cei aflaţi în opoziţie. Încercînd să fiu avocat din oficiu sau doar unul de ocazie al pensionarilor, voi încropi o mică apărare a acestora împotriva atacurilor la care sînt fără prea multă justificare – cred eu – supuşi.

Cîteva observaţii empirice, unele banale, ar putea ajuta la circumscrierea problemei. Pensionarii reprezintă atît o categorie biologică, cît şi una social-economică. Apartenenţa la această categorie, cu puţine excepţii, nu este voluntară. Au devenit pensionari din considerente impuse de biologie sau de societate. Pensionarii există şi se înmulţesc nu numai în România, ci şi aiurea, inclusiv în UE spre care am luat-o nu pe drumul cel mai scurt („tinerii“ analişti vor deveni şi ei la un moment dat, probabil, pensionari).

Pensionarii ar reprezenta un pericol pentru viitorul luminos al României prin votul „prost“ pe care-l prestează, zic analiştii. Dar nu toţi pensionarii votează prost – sondajele au arătat că grupa mare, a pensionarilor, nu votează *in corpore* cu o anumită tabără şi în lipsa unui test infailibil de departajare a taberelor pentru care, periodic, votăm, nu putem şti, în absolut, care parte a pensionarilor – cea mai numeroasă sau cealaltă, a mai puţin numeroşilor – a votat bine, adică cu noi şi ai noştri, şi care prost, adică cu ei şi ai lor. În plus, democraţia, după o părere proastă, le-ar da dreptul pensionarilor să voteze în conformitate cu propriile convingeri. Şi dacă nu toţi pensionarii votează la fel, condamnarea în bloc a întregii categorii sociale pe care aceştia o formează parcă n-ar fi o dovadă de prea mult spirit democratic. Cu nu prea mult timp în urmă condamnările erau, la fel, rostite tot împotriva unor categorii sociale sau grupuri etnice: burghezo-moşierimea, chiaburii, evreii, ţiganii, maghiarii etc.

Nu toţi tinerii dlui Mihăieş votează bine, sondajele arată că grupa mică, a tinerilor, îşi împarte votul, la fel ca şi pensionarii, spre toate taberele. Nu cred că dl Mihăieş şi tînărul Titulescu votează pentru aceleaşi valori, aceeaşi persoană şi acelaşi partid. Lui Vadim, în anul 2000 nu pensionarii i-au adus un scor electoral eclatant. Iar dacă procentele de voturi date de cele două grupe diferitelor tabere politice nu coincid, acest lucru nu înseamnă, neapărat, că pensionarii au votat, sigur, prost. Dacă cumva generaţia PRO a votat şi ea prost sau s-a dus la discotecă şi nu a mai trecut pe la cabina de vot? Din ce ne-au arătat recent televiziunile, manifestaţia pro-Năstase, organizată în oraşul dlui profesor Mihăieş, ca răspuns la manifestaţia bucureştenilor pro-Băsescu din P-ţa Universităţii, nu a fost făcută de pensionari. La fel, activiştii bucureşteni ai PSD, albaştri, din timpul campaniei electorale, nu păreau a fi pensionari. Decît să fie acuzaţi pensionarii de obtuzitate politico-patriotică, n-ar fi mai bine ca tinerii, care cred că pensionarii le periclitează viitorul, să devină ceva mai responsabili civic, să meargă la vot şi să voteze bine, contrabalansînd votul prost al părinţilor ori bunicilor mai puţin luminaţi?

Drepturile pensionarilor – atîtea cîte sînt, şi nu sînt, totuşi, prea multe – au fost primite, legal, printr-o lege oarecare şi nu impuse abuziv de această categorie socială, în definitiv neputincioasă şi economic, şi social-politic, categorie care a trebuit şi trebuie să suporte periodic exerciţiile de demagogie ale clasei politice din România. Politicienii români de toate nuanţele plîng periodic de mila babelor pensionare şi se hotărăsc brusc să le ajute să traverseze strada. Dar chiar şi legal pensionarii reprezintă, probabil, grupul social cel mai discriminat, dacă privim cu oarecare îngăduinţă realitatea.

Ştiu că dl Mihăieş nu este nici profesor de logică şi nici de sociologie, dar puţină coerenţă chiar şi a analizelor bazate doar pe frustrare sau resentiment n-ar strica. Atîta timp cît foarte eficientul Parlament al României nu a legiferat eutanasierea reprezentanţilor României „proaste“, din care fac parte, după unele analize (im)pertinente, şi pensionarii, chemările periodice la luptă împotriva acestora, atunci cînd nu sînt o diversiune, sînt aproape o nescuzabilă nesimţire şi prostie. De existenţa unei Românii „proaste“ nu sînt vinovaţi numai Iliescu&Co., ci şi mulţi-

„– Adevărul nu se confundă întotdeauna cu dreptatea.
– Unde ai citit asta?
– În toate cărţile bune...“

WILLIAM FAULKNER – „LECŢIA DE CHIMIE“

mea care se consideră a forma cealaltă Românie, cea deşteaptă.

România nu este un stat liberal, contractualist, în care să poţi cere ca toţi pensionarii de calificări profesionale asemănătoare şi cu durate de lucru similare să fie trataţi la fel. După ce ai plătit vreo 40 de ani contribuţia fixată de stat pentru sistemul de pensii, parcă ar fi drept să primeşti pensia cuvenită, fără să ţi se amintească periodic că ar trebui să te grăbeşti să treci în lumea strămoşilor. România nu este nici un stat social-democrat, al solidarităţii sociale, cei mai cunoscuţi social-democraţi români Mischie, Sechelariu, Cozmîncă, Năstase, Bebe Ivanovici ş.a., care au guvernat ţara vreo 11 ani din cei 15 cîţi s-au scurs pînă acum din tranziţia noastră, avînd tot atîta legătură cu social-democraţia cîtă au şi cu democraţia sau cu statul de drept, de grija cărora tremură şi plîng, acum, în opoziţie.

Sînt prea mulţi pensionarii? Probabil că da. Dar statisticile prezentate, referitoare la pensionari, par a fi alcătuite de un discipol involuntar al înţeleptului rabin din Buhuşi. Au fost îngrămădiţi în acelaşi coş pensionarii legali ai sistemului de pensii de stat, cu pensionarii preluaţi din sistemul cooperatist sau cel agricol, cu pensionarii medicali sau cu cei trimişi înainte de vreme la pensie de statul reformator şi tot acest amalgam este comparat cu populaţia activă, care lucrează în cele cîteva SRL-uri care mai plătesc contribuţiile la sistemul de pensii. Dacă cei care acuză cu atîta stridenţă balastul, care ar fi reprezentat de pensionari, ar urmări cu mai multă bunăvoinţă felul în care cetăţenii României îşi achită taxele şi impozitele la fiecare început de an, dacă ar fi publicate statisticile privind colectarea veniturilor statului, s-ar vedea că micii contribuabili, care sînt pensionarii, participă, probabil, la acumulările bugetare proporţional mai mult decît juna şi activa clasă de mijloc a dlui prof. Dan Voiculescu. S-ar putea ca învăţămîntul dlui Mihăieş să fie finanţat mai mult din contribuţiile pensionarilor „proşti“ decît din taxele şi impozitele plătite de patronii de la RAFO Oneşti. Nu de mila dlui prof. Mihăieş au nevoie pensionarii. Ca cetăţeni ai României, s-ar cuveni să li se recunoască aceleaşi drepturi şi să li se respecte demnitatea ca şi celorlalţi.

„Analizele“ menţionate mai sus ne spun că pensionarii sînt blatiştii tranziţiei, că fără ei am fi fost hăt departe, poate chiar la poarta paradisului. Atunci cînd pensionarii nu servesc drept cobai exerciţiilor de demagogie ale politicienilor, ei sînt folosiţi drept mijloc de diversiune, voluntară sau nu, a analiştilor de tot felul ai tranziţiei noastre, inclusiv a neodarwiniştilor, care revendică doar pentru ei o parte cît mai importantă a slabului ciolan mioritic, mîrîind la ceilalţi competitori. Din păcate, alţii sînt blatiştii tranziţiei, iar printre principalele probleme care întîrzie reformarea statului român, cea a pensionarilor, deşi importantă, nu este pe primul loc, cum crede dl prof. Mihăieş. Mai importantă ar putea fi, printre altele, întîrziata reformă a învăţămîntului, care afectează într-un grad mult mai mare destinul generaţiilor viitoare, decît prezenţa temporară a actualului grup de pensionari nostalgici, conservatori şi care o dată la patru ani votează prost. Părerea mea!

Un pensionar,

D. SMARANDA

N.red.: Am înţeles! Tema numărului nostru din 11 martie va fi consacrată acestor „blatişti ai tranziţiei“...

Am zîmbit la...

Dilema veche, Doamna Vineri

Pentru toţi şi pentru fiecare în parte, săptămîna se scurge egal, dar diferit.

Zilele par a fi oameni cu care viaţa te pune în faţă în faţă ritmic, obositor, incitant. E uimitor că aţi ales ziua de apariţie vineri. Vinerea dupăamiază e preferata mea. Ziua prieten. O iubesc. E jumătatea mea de zi de libertate. Nici sîmbătă care este mai întreagă, dar anostă, nici duminică, atît de bolnăvicios învecinată cu luni, nu mă bucură ca această zi în care, cutia mea poştală se umple cu scrisori de la oameni care nu mă cunosc. Aşa mi se par mie articolele din revista dumneavoastră.

Îi ştiam pe unii dintre cei care-mi scriu, dar am început să-i cunosc abia citindu-i.

Ciudat şi provocator trebuie să fie să scrii unor necunoscuţi.

Ciudat şi trist să nu ţi se răspundă niciodată.

Oricît de egal şi diferit ne trăim săptămînile, în fiecare vineri există un moment magic cînd sîntem vecini de tîmplă cu cei care ne scriu cu cei care vă citim.

Şi iată că merită să faci faţă celorlalte zile, celorlalţi oameni, ca să ajungi la acest liman de intelectualitate, să poţi retrăi unicitatea întîlnirii cu *Dilema veche, Doamna Vineri*.

Cu deosebită consideraţie,

dr. Delia Cristina CHIRIAC
drdcchiriac@yahoo.com

Propuneri de *Dileme vechi* pentru viitor:

- **Amor, iubire, sex**
- **Pensionarii**

DILEMA VECHE

REDACŢIA:
Magdalena BOIANGIU
(redactor-şef adjunct)
Adrian CIOROIANU
Radu COSAŞU
Cristian GHINEA
Andrei MANOLESCU
Matei MARTIN (secretar de redacţie)
Cezar PAUL-BĂDESCU
Iaromira POPOVICI
Simona SORA
Dan STANCIU (prezentare grafică)
Alex. Leo ŞERBAN
Mircea VASILESCU (redactor-şef)
RUBRICI:
Teodor BACONSKY
Ion BARBU
Alexandru CĂLINESCU
Mircea DINESCU
Şerban FOARŢĂ
Dan GOANŢĂ
Andrei GORZO
Eugen ISTODOR
Vintilă MIHĂILESCU
Lucian MÎNDRUŢĂ
H.-R. PATAPIEVICI
Robert TURCESCU
Sever VOINESCU
REPORTERI:
Stela GIURGEANU
Adina POPESCU
CORECTURĂ:
Ruxandra MIHĂILĂ
TEHNOREDACTARE:
Corina MÎŢĂ

Redacţia DILEMA VECHE:
str. Constantin Daniel, nr. 11, sector 1, 010631, Bucureşti.
Telefon/fax: 211.07.69.
e-mail: dilema@rdsnet.ro
Internet: www.algoritma.ro/dilema
ISSN: 1584-1669

Revistă editată de *Dilema veche srl.*
Asociaţi: Mircea Dinescu (60%)
şi membrii redacţiei (40%)

Tipărit la R-WEP SCS
Tiraj: 17.100 de exemplare

Abonamente la *Dilema veche*

Vă puteţi abona:
- la sediul redacţiei, str. Constantin Daniel nr. 11, etaj 1, sector 1, Bucureşti;

- trimiţînd prin mandat poştal contravaloarea abonamentului pe adresa redacţiei, în contul RO06RNCB5010000360390001/ROL, titular Dilema veche srl, deschis la BCR, Filiala sector 1 Bucureşti, şi expediind pe adresa redacţiei o copie după documentul care atestă plata, însoţită de o scrisoare cu adresa la care doriţi să primiţi revista.

Abonamentul la *Dilema veche* costă 840.000 lei pentru 1 an, 440.000 lei pentru 6 luni, 220.000 lei pentru 3 luni.
Relaţii la tel.: 211.30.35

Mircea VASILESCU

Europa dumitale

Principele străin și euro-optimismul

Aparent, stăm prost. Se duce dracului euro-rapiţa! Auziţi ce spune Eurobarometrul 62: „Numai 27% dintre persoanele intervievate în România ştiu că «membrii Parlamentului European sînt aleşi în mod direct de către cetăţenii Uniunii Europene». Cifra reprezintă aproximativ jumătate din media de referinţă pentru UE". Care va să zică, sîntem – iar! iar? – coada Europei, numărul concetăţenilor noştri care ştiu cum se aleg parlamentarii europeni este doar jumătate din cel al europenilor „adevăraţi". În plus, poporul nu ştie nici cînd îi vine rîndul să voteze „la europene": „cunoaşterea precisă a datei ultimelor alegeri din UE este la un nivel foarte coborît, de aproape 5%". Şi – ce să mai vorbim, vai de păcatele noastre – „numai aproximativ o cincime din populaţie putea preciza numărul de state membre ale UE". Adică vrem în UE, vrem liberă circulaţie, vrem o graniţă la Marea Neagră şi cealaltă la Atlantic, dar nu binevoim să ştim cine mai intră între aceste graniţe. Bine ne şade: am pus deja la rece şampania pe care o vom deschide pe 1 ianuarie 2007, cînd vom intra în UE, şi nu catadicsim să punem mîna pe o carte ori pe o broşură ca să aflăm cine vor fi concetăţenii noştri din „Europa Mare"!

În fapt, nu stăm chiar aşa de prost, iar rapiţa noastră naţională nu-i nici mai brează, nici mai proastă decît altele, ba chiar am spune că, fără să-l fi citit pe Caragiale, destui europeni exclamă şi ei, fiecare pe limba sa, „se duce dracului rapiţa!". De exemplu, numai 18% dintre români au încredere în partidele politice, ca şi cetăţenii din cele 15 state „vechi" din UE, dar dublu faţă de cetăţenii din noile state membre, unde partidele se „bucură" de un ruşinos 9%.

Eurobarometrele sînt realizate la cererea Comisiei Europene de ani întregi, pentru a le livra decidenţilor măsurători ale opiniei publice. Avantajul lor este tocmai posibilitatea comparaţiei: cel din care am citat exemplele de mai sus *(Eurobarometru 62)* a fost realizat în toamna 2004 în toate ţările membre ale UE şi în ţările candidate (Bulgaria, Croaţia, România, Turcia), iar rezultatele au fost grupate pe categorii: UE 15 (adică ţările „vechi"), noile state membre (cele 10 intrate anul trecut), ţările candidate şi UE 25. Pentru cine are răbdare să parcurgă tabelele şi graficele, chiar fără să se priceapă la analize sociologice, comparaţia devine un spectacol destul de interesant: la unele întrebări opinia publică din România e mai aproape de cele 10 noi membre, la altele se încadrează în media UE 25, la altele „seamănă" mai mult cu cetăţenii din vechile state membre. (Rezultatele Eurobarometrului 62 şi raportul pentru România, realizat de profesorul Dumitru Sandu, pot fi găsite pe www.euractiv.ro şi www.infoeuropa.ro).

Altminteri, cetăţenii români par încrezători şi optimişti. UE este pe locul doi la capitolul „încrederea în instituţii", cu 74%, după Biserică (82%), dar înaintea armatei (72%), televiziunii şi radioului (71%). Şi nici presa nu mai e ce-a fost, cu 57% încredere; i-a luat-o înainte ONU, cu 67%. Încrederea în UE se manifestă nu doar la modul general şi abstract, dar şi prin aşteptări destul de clare: „Aproape două treimi dintre români (faţă de 47% dintre persoanele intervievate din UE) se aşteaptă ca rolul UE în viaţa de zi cu zi a populaţiei româneşti să sporească faţă de momentul actual". Mai mult decît atît, majoritatea consideră că în anumite domenii deciziile ar trebui luate de Guvernul României *în colaborare* cu structurile instituţionale ale Uniunii: sîntem departe, foarte departe de vremea sloganului „nu ne vindem ţara!" şi a „neamestecului în treburile interne". Dezamăgirea produsă de clasa politică şi bîlbîielile tranziţiei au avut, desigur, un rol important în crearea sentimentului că „numai Europa" ne mai poate scoate din blocaj, că numai „împinşi de la spate" de Comisia de la Bruxelles ne vom mişca mai repede. Într-un fel, UE joacă rolul „principelui străin" de la 1866 – poate pune capăt ciorovăielilor şi neputinţelor interne şi ne poate da direcţia de dezvoltare şi modernizare. Iar perspectiva integrării nu ne (mai) creează sentimentul că ne vom pierde identitatea naţională: numai 19% dintre români au această temere, adică o pondere de două ori mai mică decît în ţările UE. Sîntem – iarăşi – departe de discursul de acum vreo 10 ani, cînd Occidentul ne provoca mai degrabă teama de deznaţionalizare decît fascinaţia bunăstării şi democraţiei.

Dar cel mai bine stăm la capitolul „optimism": 78% dintre tinerii români cred că în următorii 5 ani vor trăi mai bine, la fel ca danezii, suedezii şi spaniolii; doar britanicii (81%) şi irlandezii (80%) sînt mai încrezători în viitor decît „ai noştri tineri"; cei mai pesimişti sînt germanii (47%) şi cehii (41%). Bulgarii, cu 51%, sînt departe de noi. S-ar părea că opinia publică românească a înţeles încotro se îndreaptă şi aşteaptă multe (prea multe?) de la UE. Dacă vom înţelege la timp şi ce aşteptări trebuie să avem de la noi înşine, merită să fim optimişti.

cu dilema la croitor

Credeţi că legalizarea bacşişului va avea efectul devastator al unei revoluţii culturale în România?

Dimpotrivă. Scoaterea la lumină a acestui venerabil mijloc de comunicare interumană, care a haiducit atîtea sute de ani în spaţiul mioritic, va impulsiona capitalismul de frizerie românesc ce şi-a descoperit, iacătă, drumul spre Europa. Aşa că să nu vă mire dacă anul acesta, de 1 Mai, clasa muncitoare va cînta cu entuziasm, sub ferestrele Guvernului Tăriceanu, lozinca mobilizatoare: „Bacşişurile mici şi dese – cheia marilor succese!".

Mircea DINESCU

Vintilă MIHĂILESCU

socio-hai-hui

Exegetul dogmatic

Solicitarea colegului meu de la Bordeaux m-a pus de data aceasta într-o poziţie delicată: cum să vorbesc despre „situaţia ştiinţelor sociale în ţările postcomuniste"? De abia dacă ştiu cîte ceva despre situaţia lor în ţara noastră – şi aceasta din proprie experienţă, nu ca specialist în domeniu. *Nu este vorba despre asta* – m-a asigurat colegul meu. *Studenţii noştri în doctorat nu ştiu mai nimic despre situaţia şi particularităţile ştiinţelor sociale în Europa de Est, aşa că le prinde bine să afle cîte ceva de la cineva de acolo.* Am convenit şi le-am prezentat cîteva informaţii generale şi unele consideraţii personale. Nu am putut evita însă cu desăvîrşire un anumit sentiment de impostură...

Cineva de acolo... Nu mai avusesem acest statut din prima jumătate a anilor '90, cînd, în euforia (re)descoperirii europene, am fost invitat să ţin zeci şi zeci de conferinţe şi am participat la zeci şi zeci de colocvii în calitate de „nativ", de românolog, estolog sau balcanolog de serviciu, învestit cu expertiză doar pentru că „veneam de acolo" şi ştiam să vorbesc frumos.

De fapt, cam toţi conaţionalii noştri de pe listele de experţi estici din acea vreme ar trebui să recunoască – dacă ar putea să treacă peste vanitatea de a considera că doar calităţile lor intrinseci se află la originea succesului repurtat – că am îndeplinit cu toţii un rol, probabil necesar la acea vreme, cel de „exeget naţional", mult mai mult decît cel de expert profesional. Războiul Rece aruncase „cealaltă Europă" într-o zonă de lipsă de transparenţă şi de inteligibilitate, sovietologia se cam înşelase în previziunile sale, totul era de descoperit şi de înţeles. Sub îndrumarea şi controlul Occidentului, am devenit astfel – mai mult sau mai puţin, de la caz la caz – persoane publice, purtate în onor prin tot felul de foruri internaţionale nu în calitatea noastră de *specialişti* (suspectată din principiu conform raţionamentului că o societate care a trăit 50 de ani în întunericul comunist nu avea cum să producă specialişti luminaţi), ci în aceea de *mărturisitori* cît de cît oneşti ai trecutului comunist, de indivizi capabili să *povestească* cît de cît inteligibil ce s-a întîmplat – şi astfel de posibili *interlocutori* în viitorul capitalist. În această calitate ne-am făcut intrarea în „lumea civilizată" şi din aceste exegeze introspective expuse pe scena publică internaţională ne-am cîştigat iniţial legitimitatea profesională – sau ceea ce am considerat ca atare.

Privită retrospectiv, această situaţie poate să arunce o oarecare lumină asupra statutului actual al „intelectualului public", care îl reproduce în mare măsură pe cel inaugural de exeget. De fapt, de cele mai multe ori, este vorba cam despre aceleaşi persoane. Confortaţi de o legitimitate cîştigată acolo şi atunci, ei continuă să *povestească ţara,* de data aceasta pentru uzul celor de aici şi acum.

Confortaţi de reuşita – eventuală – a acestui demers solicitat în lumea largă, mulţi nu s-au sfiit să escaladeze acest statut şi să treacă de la a povesti despre ţara lor lumii întregi la a povesti lumea ţării întregi. Au continuat să o facă aşa cum făceau cu comunismul imediat după căderea sa: din proprie experienţă, de data aceasta nu de „nativ", ci de „cetăţean al planetei". Ideea de specialist – în speţă în ştiinţele sociale – a ieşit astfel anemiată din acest proces: ca să povesteşti lumea e nevoie mai degrabă de convingeri teoretice decît de analize empirice, de clarviziune ideologică, nu de ancorare în realităţile sociale imediate, de geopolitică mai degrabă decît de sociologie. Şi trebuie să recunosc că nu de convingeri clarvăzătoare duc lipsă exegeţii noştri mediatici, care reuşesc să despartă fără să clipească binele de rău în toate problemele care ne înconjoară şi în egală măsură, de la războiul din Irak la manele şi de la Bush la Adriana Iliescu.

Pentru a povesti însă cu convingere atît ţara, cît şi lumea, exegetul mediatic are nevoie să se considere în continuare interlocutorul privilegiat al „Occidentului". Cîte unul nu se sfieşte chiar să afirme public că nu există în România un public real pentru exegezele sale. Dincolo de astfel de naivităţi arogante, „lumea civilizată" a Occidentului rămîne o referinţă permanentă. Exegetul român trăieşte cu convingerea că interesul Occidentului pentru propria sa persoană în primii ani de după căderea comunismului – continuat, eventual, într-o anumită măsură, pînă în prezent – este dovada că el gîndeşte ca acest Occident, este spirit din spiritul acestuia şi poate fi astfel evanghelizatorul „celeilalte Europe", chiar cu riscul de a predica în deşert unor compatrioţi încă prea nedeprinşi cu adevărata gîndire. Cînd îşi începe exegeza, oricare ar fi aceasta, acest credicios va recita astfel mai întîi cu pioşenie o frază din ceea ce consideră el a fi Cartea Sfîntă a Occidentului, de la neo-liberalism la Vechiul Testament. Problema este că „lumea civilizată" este civilizată – sau, în orice caz, este aşa cum este – tocmai pentru că nu mai are o astfel de „carte sfîntă"! Nu spun nici că e bine, nici că e rău, dar asta este! Exegetul român nu acceptă însă o asemenea erezie, pe care o taxează imediat, de-a valma, drept relativism (dacă nu mai rău) şi devine dogmatic, eventual chiar habotnic. El are nevoie să creadă în existenţa unui text sfînt al lumii civilizate pentru a-şi putea continua exegeza mediatică a lumii cu convingerea că este un misionar al acestei lumi civilizate. Fără credinţa într-un astfel de text sacrosanct, el ar rămîne fără obiectul exegezei, văzîndu-şi subminată în consecinţă postura de mare preot mediatic. Fantasmarea *textului* originar şi unic şi credinţa într-un public de *fideli* ai acestuia (adevăratul public, cel care contează) devin astfel principalele – dacă nu chiar singurele – mijloace critice de raportare la realitatea prezentă.

Dacă exegeza de bună-credinţă a unora a fost o cerere publică explicabilă imediat după căderea comunismului, corespunzînd unor nevoi reale ale societăţii, exegeza habotnică a fiecăruia devine în prezent o ofertă greu de justificat, explicabilă public mai degrabă prin principiul plăcerii decît prin cel al realităţii. Or, această exegeză, cu cît este mai habotnică, cu atît încearcă mai mult să ne convingă că descrie indubitabil realitatea! *Adevărata* realitate...

ţinerea de minte

„Unii autori au confundat în aşa măsură societatea cu guvernarea încît n-au făcut deloc sau aproape deloc deosebire între ele; în timp ce ele nu numai că sînt diferite, dar au şi origini diferite. Societatea este produsul nevoilor noastre, iar guvernarea, al răutăţii noastre; prima promovează fericirea noastră în mod pozitiv, prin unificarea sentimentelor noastre, a doua în mod negativ, prin limitarea viciilor noastre. Una încurajează comunicarea, cealaltă creează deosebiri. Prima reprezintă un protector, a doua un răzbunător.

În orice stat, societatea este o binecuvîntare, pe cînd guvernarea, chiar în forma ei cea mai bună, este doar un rău necesar, iar în forma cea mai negativă – un rău de netolerat; pentru că atunci cînd suferim sau sîntem supuşi *de către o guvernare* aceloraşi nenorociri ca şi cele la care ne-am putea aştepta într-o ţară *fără guvernare,* nefericirea ne este sporită de gîndul că noi înşine oferim mijloacele prin care ajungem să suferim."

(Thomas Paine la 1776, în „Simţul comun", traducere de Florin Popa, citat în *Liberalismul* – antologie de Cristian Preda, Editura Nemira, 2000)

Cristian GHINEA

cetatea de scaune

Lampa cu Băsescu

Ion Barbu a avut o caricatură excelentă în *Dilema veche:* după alegeri, depanatorul meşterea ceva în spatele televizorului şi spunea: „V-am schimbat lampa cu Năstase". Traian Băsescu începe să se simtă prea bine la televizor şi ar fi tragic să înlocuim lampa cu Năstase cu lampa lui Băsescu.

Adrian Năstase a apărut mult prea mult la televizor. Erau zile cînd se înşirau ştirile cu prim-ministrul în cadrul aceluiaşi buletin. Nu mai este cazul să insistăm asupra cauzelor acestui fenomen. Pe lîngă dependenţa televiziunilor faţă de PSD, este vorba şi despre un mecanism defectuos de gîndire a comunicării cu publicul. Politicienii români şi cei care îi sfătuiesc îşi măsoară performanţele în număr de apariţii. Consilierul pe comunicare este mîndru că a crescut rata de apariţii săptămînale a şefului de la 90 la 105. Este o performanţă extraordinară. Studiile de impact nu există, adică nu se ştie exact la ce public a ajuns mesajul, ce a înţeles publicul de acolo şi cu ce a rămas. Dacă ai apărut în *Independent* şi în *Evenimentul zilei*, graficul cu apariţii îţi spune că ai apărut de două ori. Am fost şocat să aflu că liderii PSD primeau transcrieri ale talk-show-urilor, chiar şi de la radiouri. O pierdere imensă de energie şi de timp din care rezultau însă strategii elaborate de „liniştire" a recalcitranţilor. Ideea că simpla prezenţă permanentă pe sticlă, în ipostaze presupus favorabile, ar face publicul să te voteze este un barbarism din punctul de vedere al teoriei comunicării. Şi totuşi această idee funcţionează în România. Explicaţia simplă ar fi că în faţa unor lideri nesiguri pe ei ca Adrian Năstase, consilieri mediocri ca Dan Andronic sau Dorina Mihăilescu îşi pot proba uşor presupusa eficienţă, pe principiul: uite, şefu', ce grafic frumos avem săptămîna asta, ai 77 de apariţii.

În final, Adrian Năstase a plictisit publicul cu persoana sa. Apărea atît de des pentru a spune nimicuri, încît oamenii erau deja plictisiţi atunci cînd chiar avea ceva de spus. Realizările importante şi reale ale mandatului său – NATO, finalizarea acordului cu FMI ş.a. – s-au înecat în mareea de ştiri-mizilic cu şi despre Năstase.

Traian Băsescu riscă să repete scenariul. Şi el are consilieri care gîndesc în grafice. Sînt cîteva deosebiri faţă de Năstase. În primul rînd, nu deţine controlul televiziunilor şi joacă mai degrabă în deplasare, pe un teren incofortabil. Totuşi, este capabil să genereze ştiri. Face tururi de forţă pe la talk-show-uri, părînd că nu refuză nici o invitaţie.

Cînd era în opoziţie, era hăituit de presa controlată şi coruptă de PSD. Am văzut anul trecut un grafic de monitorizare care arăta că la Prima TV, Băsescu apăruse doar ca să fie atacat. În aceeaşi situaţie erau multe ziare, iar Băsescu putea să apară la un talk-show serios doar în contextul înscenării cu dosarul „Flota". În timp ce Năstase apărea ca să se laude, liderul opoziţiei trebuia să se apere, aşa funcţiona atunci presa liberă şi democraţia. Paradoxal, nu a fost chiar rău pentru Băsescu: apărea rar şi hăituit la televizor, încît publicul era interesat. Apariţia lui Băsescu era chiar un eveniment, mai ales că presupunea şi un act de curaj din partea televiziunii respective. Acum, Băsescu este vedeta principală şi parcă nu se poate abţine, nu poate refuza invitaţiile şi parcă îi place prea mult în faţa camerei.

Deocamdată, apariţiile sale interesează. Dar dacă va continua să fie vedeta preferată a moderatorilor de la televiziuni, acelaşi public s-ar putea să obosească, mai ales că preşedintele se repetă. Populismul său moderat, care l-a ajutat atît de mult în campanie, s-ar putea să fi ridicat pragul aşteptărilor prea mult. Popularitatea care ajunge pînă la 70% arată gradul de speranţă investită în el personal. Pentru că au fost învăţaţi să aştepte de la conducător marea cu sarea, românii aşteaptă totul de la Băsescu. Problema unui lider constrîns de Constituţie este că nu are mecanismele de a răspunde acestor aşteptări maximaliste.

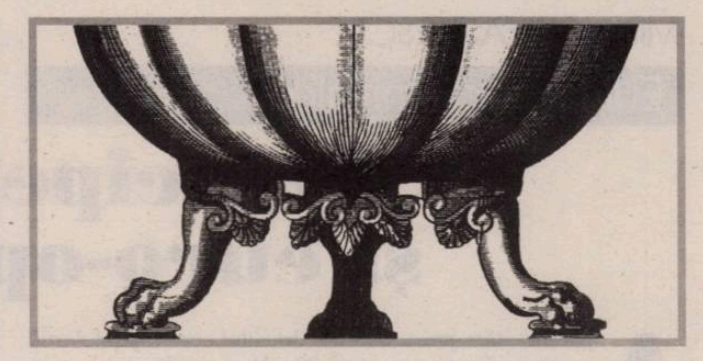

Însă, prin apariţii foarte dese la televizor, clamînd mereu aceleaşi două-trei teme radicale, Băsescu nu face decît să menţină aşteptările la un nivel nerealist. Dacă tot dai semnale privind lupta cu corupţia de la televizor, s-ar putea ca oamenii să creadă la un moment dat că nu prea mai ai timp să şi munceşti.

presa despre...

Noua putere şi presa

„Există, indiscutabil, o presă pro-Băsescu. Afacerea Apartamentul a trădat-o din plin. Va rămîne în istoria oportunismului românesc spectacolul scamatoriilor intelectuale pentru a îmblînzi impactul negativ asupra opiniei publice al dezvăluirilor despre felul în care Traian Băsescu s-a pricopsit cu un apartament de multimiliardar: de la formula „Mare lucru, o casă, cînd alţii au furat fabrici!" pînă la elogierea drept unică în anii postdecembrişti a declaraţiei iniţiale de renunţare la casă. E suficient să parcurgi argumentele invocate în apărarea lui Traian Băsescu pentru a înţelege cum a fost posibil, după 23 august 1944, ca presa română să-i preamărească pe ocupanţii ruşi ai ţării. Noii stăpîni beneficiază automat de clauza linguşirii fără ruşine." (Ion Cristoiu, *Jurnalul naţional)*

„Pentru mass-media schimbarea puterii de la sfîrşitul anului trecut a însemnat un balon de oxigen. Jurnaliştii se sufocau de cîţiva ani (...). Lucrurile se discutau la nivelul cel mai înalt. Pe masa prim-ministrului poposeau rapoarte minuţioase cu «cine, ce a zis, unde» (...). Care este relaţia cu mass-media a actualului regim? Aş spune că nici una. Dacă PSD-ul avea o strategie de imagine, de data asta nu se vede nimic. Totul este o improvizaţie. Explicaţia nu constă doar în neglijenţă şi lipsa de experienţă. Dacă înainte exista un unic centru de putere, chiar dacă bicefală, Năstase&Iliescu, acum ele s-au înmulţit. Efectele se văd întîi de toate chiar în mass-media. Tirajele au crescut, subiectele abundă, scandalurile se ţin lanţ. Liderii puterii sînt luaţi la refec continuu (...). Omul cel mai vizibil, Băsescu, s-a trezit în toiul unei canonade de artilerie. Cel mai iubit personaj al presei, pe cînd reprezenta aproape singur Opoziţia, acum este atacat zilnic. Sigur, presa care a dus-o greu patru ani, şi, odată eliberată prin victoria lui Băsescu, tinde să recupereze anii de intimidare şi de tăceri vinovate. E «nevorbită», cum se spune. Odată ce a deschis ochii, trage în tot ce mişcă, se repede asupra puterii dirijate de însuşi eroul preferat pînă ieri. Ea tinde să recupereze un anumit decalaj şi să îşi repare imaginea şifonată." (Stelian Tănase, *Ziua).*

„Un sondaj printre miniştrii din guvernele de tranziţie, realizat anul trecut de SAR şi comparat cu alte ţări aplicante la UE, arăta că guvernele noastre, faţă de toate celelalte, vorbesc cel mai mult despre ce se scrie în presă în şedinţele de cabinet şi petrec cel mai puţin timp cîntărind cum şi în ce fel se împachetează pentru opinia publică politicile guvernamentale. Cabinetul Năstase, obsedat de controlul presei, găsise o soluţie şi angajase pe dl Dîncu să controleze agenda mass-media. Spre final se ajunsese, cu ajutorul televiziunilor, la cvasiperfecţiune (dl Hrebenciuc o spune în stenograme, «Luni, toate talk-showurile sînt puse pe acest subiect»)... Acum, că avem un cabinet democratic, obsesia controlului s-a dus, miniştrii stau cuminţi să îi ia moderatorii la trei-păzeşte cînd sînt cu chef, se fac multe lucruri noi, majoritatea oportune, deşi insuficient pregătite, dar maniera de comunicare te lasă cu gura căscată." (Alina Mungiu-Pippidi, *România liberă).*

Ce înţelegem de aici este că Ion Cristoiu e singurul ziarist independent din România, singurul imaginabil, singurul posibil. Cu mici excepţii, de exemplu cînd este Adrian Năstase la putere. (**C. G.**)

Lucian MÎNDRUŢĂ

talon de participare

Sfîrşitul lumii

(din cauza vremii nefavorabile se va desfăşura la sală)

Îmi place la sfîrşitul lumii. Lumea e nervoasă. Cumpără mult. Se distrează. Bate Dubaiul la şase luni, cînd se schimbă colecţia la Calvin Klein. Schimbă gresia. Face planuri. Plimbă cîinele în fiecare dimineaţă două ore, să nu se îngraşe şi să fie nevoit să-i dea statine. Orişicît, sînt scumpe. Mai scumpe decît plimbătorul de cîini specializat.

Dar spuneam că-mi place la sfîrşitul lumii. Îmi place că a mai găsit resurse să ne suprindă. Să-i facă de rîs pe profetul Iezechiel, pe Enoh şi pe tipul acela din secolul XIX care a inventat Martorii lui Iehova. Să ne ţină în suspans pînă în ultima clipă. Şi după aceea, ca un serial bun. Ca o rată la casă. Ca un roman-foileton. Nu ştiţi despre ce vorbesc – nu mai există romane-foileton.

Sfîrşitul lumii, doamnelor şi domnilor, a venit. Şi a plecat. S-a întors, că uitase ceva. Ne-a părăsit din nou. A dat un mail, că suna. N-a apărut în week-end-ul promis, însă a trecut luni, cînd nu eram acasă. Ne-a lăsat ceva – DVD-ul cu trailerul la *Apocalipsa Pe Bune* – dar l-am încercat şi nu merge. Nu e, se vede treaba, pentru regiunea noastră.

Vorbesc de încălzirea globală, în caz că v-am pierdut pe drum. De vreo cîteva săptămîni, un raport de cercetare pesimist a aruncat pe piaţă cîteva predicţii: mai avem între 20 şi 100 de ani pînă ce lumea noastră dă în fiert. De vină sînt distracţiile generaţiilor anterioare: locomotiva dlui Stephenson, furnalul, motorul Otto, pizza *al forno* de la restaurantul italian şi drumurile la mare (cu maşina cu motor de 4 litri) fără nici un motiv serios. Să ne înţelegem: predicţiile acestea sînt foarte serioase. Şansele ca ele să se împlinească-s mari de tot, mulţumită şi dlui Bush, care n-are de gînd să-şi strice frumuseţe de economie doar pentru a salva planeta. Acordurile de limitare a fumului sînt cu mult mai puţin importante decît alianţele pentru a mai intra peste o ţară producătoare de petrol (recunoaşteţi stereotipiile liberale, sper).

Ce e interesant în toate veştile acestea e completa lipsă de interes a publicului. Cel puţin un post de televiziune a făcut o ştire mare din asta, cu *coverage* exclusiv din momentul finalului global (deocamdată animat pe calculator, în lipsă de ceva mai spectaculos). Două-trei ziare serioase s-au ocupat decent de chestia asta, au mai întrebat şi-un meteorolog, au citat un politician şi-au trecut mai departe. Alte publicaţii de scandal s-au inflamat teatral, au invocat astrologi şi-au ascultat futurologi (cu speranţa că publicul are să creadă altceva cînd are să le vadă titulatura pe prima pagină). Ce mai, şi-au pregătit cititorii cu pasiune şi profesionalism pentru Dezastrul Planetar. A doua zi el a fost înlocuit de Micul Dezastru Local, mai precis dosarul Ion Ion Ţiriac.

Informat pînă la perfecţie, publicul n-a simţit nici un fior. N-am auzit pe nimeni să discute subiectul la cafea, în Piaţa Dorobanţi. N-am văzut pe nimeni să cumpere apa minerală cu portbagajul şi să întrebe de loţiune de plajă cu factor de protecţie 1.000. Deşi e clar că vine, sfîrşitul lumii nu mai e ce-a fost.

Poate şi pentru că vom fi singuri cu ocazia asta – ca la un Revelion în care toţi invitaţii îţi trag clapa. Nici Iisus şi nici Mahomed ori Buda nu sînt trecuţi în programul de inundaţii, efect de seră, deşertificare şi conflict pe sursele de apă. Judecata de Apoi va fi un proces simplu, în care ultimii supravieţuitori vor descoperi că generaţiile anterioare n-au judecat deloc. Nici evaziunea fiscală şi nici cea matrimonială nu vor fi pedepsite de vreo instanţă divină. Iar păcatele de care vorbeşte un raft întreg de cărţi sfinte se vor prescrie, ruşinate de cîtă importanţă li s-a dat.

Dar mai e un motiv pe care îl bănuiesc în spatele indiferenţei generale: obişnuită cu dezastrele care li se întîmplă altora, s-ar putea ca lumea să creadă că Sfîrşitul Lumii se va petrece doar la televizor. La ora 5, în direct, cu reluare la ora 7 şi comentariu din *off* de Adelin Petrişor...

BARBURISME

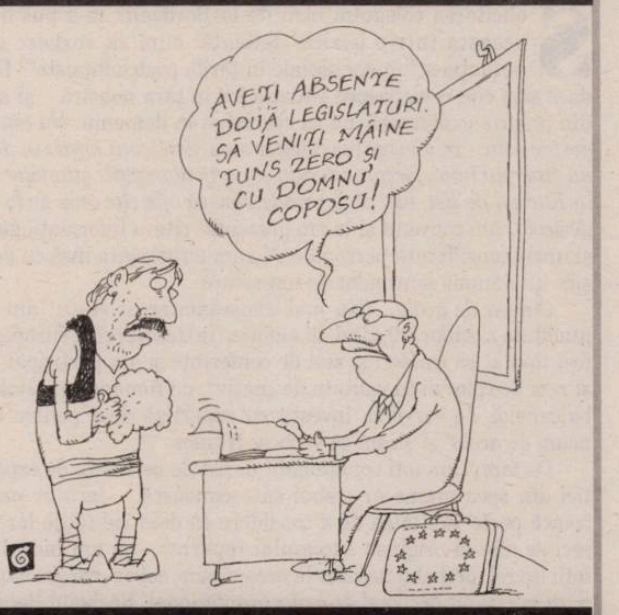

Desen de Ion BARBU

Magdalena BOIANGIU

de jur împrejur

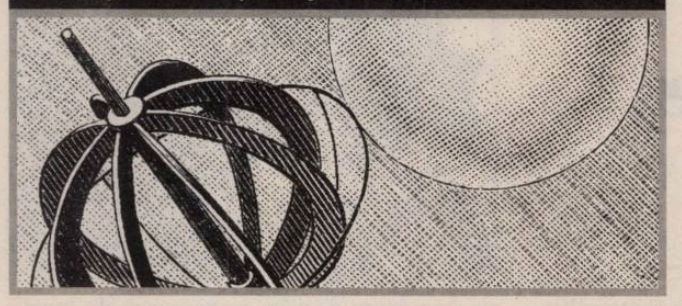

Retragerea de la vară

Dacă nu punem la socoteală catastrofele naturale şi nenorocirile create de uragane şi cutremure, luni a început una din acele săptămîni aparent faste: preşedintele american, Bush, zîmbeşte la Bruxelles, preşedintele francez rîde, la Beirut masele manifestează pentru încetarea ocupaţiei siriene, ceea ce le-ar plăcea şi americanilor, în Irak se discută despre noul guvern, iar premierul israelian Sharon a obţinut aprobarea cabinetului său pentru retragerea din Gaza. Votul a fost confortabil, 17-5, opozanţii au fost din propriul său partid, cîteva personalităţi din Likud, printre care Benjamin Netanyahu, ministru de Finanţe şi rival la funcţia supremă din stat, şi Natan Sharanski, ministru pentru Ierusalim, fost disident sovietic, din principiu împotriva oricărui compromis: „E un pas dramatic şi cu efecte de lungă durată, luat pe bază unilaterală, fără a fi legat de vreo concesie a celeilalte părţi".

Dar prin acest compromis, pare că începe să se desfacă unul din nodurile care blochează de ani de zile situaţia din Orientul Mijlociu, relaţiile dintre ţările occidentale şi lumea musulmană şi arabă. Un prim gest de bunăvoinţă din partea israelienilor a fost eliberarea a 500 de deţinuţi din închisori. Au coborît din autobuze făcînd din degete V-ul victoriei: s-a tras în aer, au fost fluturate steagurile Autorităţii palestiniene, lacrimi de bucurie au însoţit reunirea familiilor şi prietenilor. „Nu-mi vine să cred că simt în nări aerul libertăţii, că o să-mi revăd familia", spunea Abu Madala, unul dintre prizonierii eliberaţi, citat de *Associated Press*. 50 de foşti deţinuţi s-au îndreptat apoi spre Ramallah pentru a se întîlni cu Mahmoud Abbas, liderul recent ales în locul lui Yasser Arafat. Este evident că gestul israelian i-a întărit poziţia, deşi nu sînt puţini cei care ţin alte socoteli: în închisorile israeliene mai sînt 7.500 de deţinuţi palestinieni. Dintre cei eliberaţi, majoritatea executaseră deja două treimi din sentinţă şi nici unul dintre ei nu fusese implicat în vreunul dintre atacurile ucigaşe îndreptate împotriva cetăţenilor israelieni, civili sau militari. Este evident că a fost un prim pas: trebuie judecat prin el însuşi; următorii implică alte aranjamente şi concesii.

Planul lui Sharon de evacuare a regiunii Gaza este exact acela împotriva căruia el s-a opus viguros în trecut. Însă Statele Unite îl presează să facă un gest prin care să arate că pacea e posibilă, dacă palestinienii vor renunţa la violenţă, prim-ministrul (probabil unul dintre puţinii politicieni cu autoritatea necesară pentru o astfel de soluţie, în faţa unei opinii publice divizate) e decis să-i retragă, în această vară, pe cei aproximativ 8.500 de colonişti evrei din Gaza. Ei trăiesc înconjuraţi de 1,3 milioane de palestinieni, păziţi de armată în enclave fortificate, şi în decizia generalului Sharon, pe lîngă considerentele politice, e şi o bună doză de pragmatism. Cîţiva dintre cei vizaţi direct de această decizie se pregătesc de strămutare (legea le acordă între 200.000-400.000 de dolari pentru a-şi cumpăra o nouă casă şi pentru a-şi reface standardul de viaţă), alţii sînt hotărîţi să se opună. Unii dintre ei au ajuns aici în urmă cu 20 de ani, după retrocedarea către Egipt a Peninsulei Sinai şi acum se văd puşi în situaţia de a juca rolul „evreului rătăcitor" în Ţara Promisă, alţii consideră că planul lui Sharon este o trădare care va întări pretenţiile taberei palestiniene: organizaţiile teroriste vor considera că această cedare e consecinţa acţiunilor lor şi cu cît vor fi mai activi în viitor, cu atît îi vor obliga pe evrei să se retragă, eventual „pînă în mare", aşa cum suna un vechi obiectiv al Organizaţiei pentru Eliberarea Palestinei. I-am auzit la un post de radio şi pe unii coloni aşteptînd o compensaţie materială mai substanţială.

Ca să fie linişte, e necesar ca premierul Abbas să reuşească, într-un fel sau altul, să controleze organizaţia Hamas şi să împiedice cu ajutorul poliţiei palestiniene producerea de atentate. Ca şi Sharon, el trebuie să aibă mai mult curaj faţă de propriii compatrioţi decît faţă de adversari. Atunci, retragerea va avea loc şi va fi urmată şi de ceilalţi paşi presupuşi de planul de pace numit „foaia de parcurs". Şi dacă statul palestinian va izbuti să evolueze pe lîngă cel israelian într-o relaţie de normală vecinătate, s-ar putea ca visele americane despre democratizarea Orientului Mijlociu să nu mai pară chiar aberaţii electorale.

Idei de luni pînă marţi: pînă la vară o să apară ceva, cineva care să readucă în actualitate petele de sînge de pe asfalt.

globul cubic

Războiul dosarelor

Deşi ni se tot spune de către persoane bine informate că în toate ţările foste comuniste problema securiştilor şi a colaboratorilor lor a fost de mult rezolvată, cei în cauză fiind demascaţi şi, după caz, pedepsiţi, scandalurile periodice contrazic această convingere fără fapte verificabile la bază.

Recent, în Polonia, un ziarist, Bronislaw Wilstein, a publicat pe Internet o listă de colaboratori ai poliţiei politice. În febra căutărilor au fost recunoscute numele unor persoane active acum în viaţa publică. Acţiunea lui Wilstein e considerată „barbară" de redactorul-şef adjunct de la *Gazeta Wyborcza*, „dezgustătoare" de vicepreşedintele Dietei, „salutară" de reprezentantul unui canal de televiziune catolic: „În Polonia de azi, rădăcinile numeroaselor structuri politico-financiare sînt în serviciile secrete şi în armată. Ele sînt alcătuite din foşti funcţionari ai serviciilor speciale comuniste şi din informatorii recrutaţi de ei. Aceste structuri joacă un rol activ în viaţa economică, financiară şi politică, iar foştii informatori participă activ la acest joc. (...) Pe termen lung, acest sistem este periculos pentru Polonia".

Teresa Bogucka de la *Gazeta Wyborcza* nu se ocupă de sistem, ci de oameni: „În anii '60, am fost în opoziţie. Eram un cerc restrîns de persoane decise să acţioneze la lumina zilei, dînd un posibil exemplu, împrumutînd cărţi, invitîndu-i pe oameni să discute caracterul distructiv şi opresiv al sistemului. Ştiu din experienţă cît de numeroşi au fost cei care ne-au refuzat: astăzi, ei dorm liniştiţi. În schimb, au fost imediat reperaţi de poliţie cei care au răspuns chemării noastre. S-au declanşat convocările, presiunile. Nu toţi au rezistat. Să devină publice numele informatorilor zeloşi, bine retribuiţi, ei distrugeau vieţi. Nu am nimic împotrivă! Dar mă opun ideii ca oricine să-i poată umili pe aceia care au încercat să reziste şi s-au dovedit prea slabi. Pe atunci, era important să-i ajuţi să facă faţă unei puteri nemiloase. Astăzi ei trebuie protejaţi de gloata atît de zgomotoasă de pe Net. Aceştia nu erau pe atunci de partea celor oprimaţi, ci de partea torţionarilor şi a ucigaşilor. Înainte de a-i acuza pe cei prea slabi pentru că le era frică, ar fi mai bine să reglăm conturile torţionarilor angajaţi pentru apărarea sistemului. Altfel spus, n-am nimic împotrivă: să fie publicat numele portarului meu de la blocul meu; m-a denunţat ani de zile. Să-l arate lumea cu degetul la piaţă! Dar să nu se atingă nimeni de vecinul meu care îmi păstra cărţile: într-o zi, m-a rugat cu lacrimi în ochi să nu le mai ţin la el". **(M. B.)**

Sever VOINESCU

axa dus-întors

Bush, cartea şi disidentul

Ştirea că preşedintele american George W. Bush se află în admiraţia totală a unei cărţi, alta decît Biblia, a sunat unora ca o glumă bună şi altora ca o ironie tare. Totuşi, preşedintele american, chiar la cumpăna dintre primul şi al doilea său mandat, a intrat într-o aventură intelectuală: a fost sedus de o carte. O cheamă *The Case for Democracy: The Power of Freedom to Overcome Tyranny and Terror*. Autor: Natan Sharansky.

Astăzi în vîrstă de 57 de ani, Sharansky este o legendă a disidenţei ruse. De foarte tînăr s-a implicat în mişcarea pentru drepturile omului, a fost apropiat de Saharov (Sharansky este, şi el, matematician) şi, mai apoi, a continuat activitatea anticomunistă cu fervoare de-a dreptul eroică. Amestecul dintre credinţa sa în democraţie şi idealurile sale sioniste a produs o substanţă ideatică indestructibilă, imposibil de spulberat chiar şi de monstruoasa maşinărie sovietică de spălat creiere şi frînt coloane vertebrale. Condamnat la 13 ani de închisoare, a executat ceva mai mult de 8, dintre care 5 în deplină izolare. Este primul deţinut politic eliberat de Gorbaciov în 1986 şi livrat Occidentului ca în filmele de spionaj, în toiul nopţii, undeva la graniţa dintre cele două Germanii, într-un schimb de prizonieri. Sharansky ajunge în Israel unde este primit cu entuziasm naţional. În anii '90, întemeiază o mişcare politică, devine membru în Knesset şi intră în cabinetul de coaliţie condus de Ariel Sharon ca ministru fără portofoliu, însărcinat cu problemele Ierusalimului şi ale Diasporei.

Cînd a vizitat Washingtonul la începutul lui ianuarie, Natan Sharansky a fost surprins să o găsească pe doamna Rice, pe atunci consilier pentru securitate al preşedintelui, cu cartea sa în mînă. „O citesc pentru că o citeşte preşedintele şi eu sînt plătită să ştiu exact ce e în mintea preşedintelui" – i-a spus doamna Rice. Întîlnirea cu preşedintele Bush a fost de neuitat pentru fostul disident. Bush i-a spus lui Sharansky că este cel mai mare *fan* al cărţii, iar Sharansky i-a spus lui Bush că este un adevărat disident, pentru că disidenţa înseamnă puterea de a-ţi urma convingerile democratice chiar şi atunci cînd par imposibile, chiar şi atunci cînd cei din jur te îndeamnă să renunţi, chiar şi atunci cînd rămîi singur împotriva tuturor. Încă înaintea întîlnirii cu autorul, Bush a fost atît de entuziasmat de carte, încît a cumpărat încă două exemplare, unul pentru Condoleezza Rice şi altul pentru Tony Blair. Apoi, preşedintele a spus în repetate interviuri (la CNN, în *Washington Post*, în *Time* etc.) că se regăseşte total în cartea lui Sharansky, că aceasta este viziunea sa asupra lumii, că oricine citeşte această carte înţelege politica sa externă, iar ultimul discurs despre starea naţiunii a cuprins paragrafe întregi din carte.

Doamna Rice merge chiar mai departe. La audierile senatoriale care aveau să se termine cu aprobarea numirii sale în fruntea Departamentului de Stat, fostul consilier pentru securitate naţională a spus că e decisă să aplice „testul pieţei publice" *(town square test)*, aşa cum este el descris de fostul disident. Dacă o persoană se duce în piaţa centrală a oraşului unde locuieşte ca să îşi exprime opiniile în mod public, fără să se teamă că ar putea fi arestat, agresat fizic sau că exprimarea sa va avea urmări neplăcute asupra sa şi a familiei sale, atunci acea ţară este liberă. Dacă există însă cea mai mică teamă cu privire la repercusiunile exprimării opiniei în piaţa centrală a oraşului, atunci acea ţară este o ţară a fricii. Sharansky şi-a forjat o *Weltanschauung* în anii săi de disidenţă şi de Gulag. El povesteşte emoţionant despre dezamăgirea disidenţilor ruşi în faţa politicii prudente şi împăciuitoriste a SUA faţă de URSS şi povesteşte cu haz amar cum ei, disidenţii aflaţi în ghearele KGB, erau absolut siguri că URSS se va prăbuşi pentru că imensele probleme ale sistemului erau evidente, iar marii analişti de la Washington susţineau argumentat, în anii '80, soliditatea URSS, considerîndu-i pe disidenţi nişte bieţi naivi orbiţi de *wishful thinking*. De altfel, cartea lui Sharansky ne anunţă falimentul lui *realpolitik*. Astăzi – crede Sharansky – confruntarea dintre „realişti" (al căror scop major este menţinerea păcii şi a stabilităţii) şi „moralişti" (al căror scop ultim este promovarea libertăţii şi a democraţiei) nu mai are sens. „A promova pacea şi securitatea este fundamental legat de promovarea libertăţii şi a democraţiei" – scrie, cu iz kantian, Sharansky. Fac pariu pe orice că, din toată cartea, aceasta este una dintre frazele preferate ale preşedintelui Bush, care în noul mandat va aborda dialogul cu înstrăinaţii europeni sub seducţia conceptului de *„claritate morală"*, dominant în carte. „Claritatea morală se dobîndeşte prin reînţelegerea ideii că diferenţa dintre lumea fricii şi lumea libertăţii e mult mai importantă decît diferenţele din interiorul lumii libere." Iar *claritatea morală* te face să vezi că „o democraţie care te urăşte e mult mai puţin periculoasă decît o dictatură care te iubeşte".

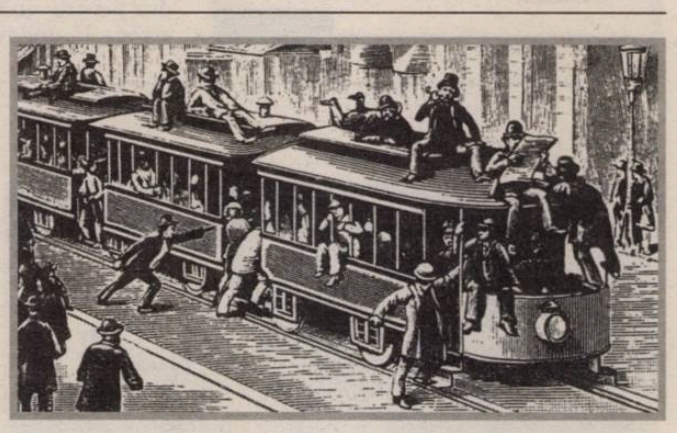

Multora nu le place cartea pe motiv că e maniheistă, iar autorul are partea lui de critici pentru că îi apără pătimaş pe coloniştii evrei aşezaţi în teritoriile palestiniene. Dar această carte va influenţa politica externă americană încă mulţi ani de-acum înainte. În plus, simt şi o fărîmă de justiţie istorică. Spiritul disidenţei anticomuniste din Estul Europei a învins, pentru o dată, inerţiile sofisticate ale birocraţiei washingtoniene.

ready made

Reţetă sufletească. Să ia pătimaşul de la spiţăria atottţiitorului: credinţă, răbdare, frică şi nădejde şi să le piseze pe toate acestea în pioa supunerii, să le cearnă cu sita conştiinţei, să le fiarbă în vasul uitării, să le mestece cu lingura chibzuirii, să le strecoare prin pînza rezonului, să le soarbă cu paharul mulţumirii. Pe urmă să-şi aştearnă salteaua virtuţii cu cearşaful moralului şi să se acopere cu plapoma zmereniei, avînd perina prevăzului; şi după ce va scoate năduşala răului prin nevoinţe, să se şteargă cu şervetul liniştirii şi apoi să se îmbrace cu hainele bunei vieţuiri, şi va fi sănătos."

(din *Calendarul* pe anul 1850 al lui Anton Pann,
în M. Gaster, *Literatura populară română*,
Editura Minerva, 1983)

Şerban FOARŢĂ

rimelări

Replay

Pe-un picior de play,
pe-o gură de Ray
Charles, —
Mioara (cum îi spun
toţi) ar face un
vals
molcom ca un blues,
într-un microbuz
vid:
toţi au coborît
lîngă un urît
zid;
fuste şi helănci
au plecat; pe bănci
nu-s
decît genţi şi pungi;
norii se văd, lungi,
sus,
pe un fond gris-fer;
nu e nici şofer, —
stau
lîngă ea; ea e
în mouton doré
sau
altă pielicea,
pe sub care ea
nu-i
decît în furou;
cere-i, prin vitrou,
cui,
să te-ajute (?!), cînd
Mioarii-i dă prin gînd
să
faci cu ea un rock,
cît maşina,-n loc,
stă, —
rock'n'roll sau blues
pentru un auz
fals,
pe-un picior de play,
pe-o gură de Ray
Charles.

Adrian CIOROIANU

poveşti suprapuse

Întrebări cu fuste, la Casa Albă

– americane (2) –

Întrebarea primelor ore petrecute în America (pînă în momentul despre care voi vorbi mai încolo) a fost cum de poate arăta Bill Clinton atît de tras la faţă. Altfel, vreme frumoasă la New York, apoi zborul de 90 de minute spre Washington nici nu ştiu cum a trecut, iar cele 288 de pagini ale ediţiei *The NY Times* din acea duminică de 13 februarie (fără programul TV, suplimentul *Book Review* sau revista *NYT Magazine*, toate la pachet) erau pline cu lucruri plăcute ochiului de călător dat peste cap cu fusul orar – cum ar fi *comics*-urile sau ultima ispravă a artistului Christo şi a irepetabilei sale soţii Jean-Claude, care au plantat pe aleile din Central Park 7.500 de porţi din lemn cu pînză de culoarea şofranului, în valoare de 21 de milioane de dolari (cît a costat proiectul, sprijinit chiar de către primarul Bloomberg). Şi, cum spuneam: seara, la ştiri, Clinton, aflat el însuşi în ajunul unei plecări spre Asia sinistrată – el şi Bush senior, dar bătrînul pare mai agil. Opt ani se vor face în vara asta de cînd un tînăr, zîmbitor şi mîzgălitor de rochiţe preşedinte al Statelor ateriza la Bucureşti – dar parcă au trecut şapte mandate şi trei tsunami peste el. Acum e ridat şi – cum să spun? – uzat (mai uzat chiar decît Michael Jackson, dacă aşa ceva poate fi imaginat).

În aceeaşi seară de duminică, în Washington, a doua întrebare! Gazda – director de programe al ONG-ului *Law-Related Education Centre*, voi mai vorbi despre el – ne-a dus pentru cină într-un bistro pe-aproape de strada P, undeva în N-E capitalei. Pe *menu*, pretenţia că localul are bere din toate colţurile lumii! Minune mare: două beri din România, anume sortimentele *Drax* şi *Madonna!* Ce trişorii or mai fi şi astea? – m-am întrebat; cînd colo, ce să vezi: *Drax*, medie la preţ şi tot pe-acolo la gust, cu o etichetă roşie purtînd un Dracula desenat cu colţi lungi şi guler înalt, chiar zice că e făcută la Galaţi!

Luni dimineaţa începuse să plouă peste oraş cînd intrăm pe rînd în *building*-urile Dirksen şi Hart – două din clădirile din centru pline numai cu birouri de senatori (prima, legată de Capitoliu printr-un coridor subteran). Batem la uşile a trei dintre senatori – cei de Mississippi, de Florida şi de Texas. Staff-ul unui senator american ajunge lejer la 25 de oameni, aşa că să tot vezi mişcare. O mişcare cam lată-n şolduri, trebuie să spun – şi tocmai mă întrebam ceva legat de asta pe cînd, la ora prînzului, am fost conduşi în bufetul de la Dirksen şi am văzut aici cum faci ca să pui pe tine masiv: plăteşti 11,95 USD şi mai departe *all you can eat*.

A patra întrebare americană a venit a doua zi, marţi: *Pe unde este strada 23, segmentul de N-V, aproape de Sheridan Circle?* Nu-s fanul vizitelor la ambasada cu tricolor ori de cîte ori ajungi într-o capitală străină, dar voi spune că Sorin Ducaru a făcut o impresie excelentă asupra celor doi americani şi trei maghiari pe care i-am invitat acolo – maghiari încă puţin supăraţi că în localul cu beri multe nu găsisem nimic unguresc, dar consolaţi în parte că figura de pe *Drax* aducea – evident – cu Bela Lugoszi.

Aşa eram deci în seara aceea de marţi: plăcut surprins de berea din ajun, impresionat de Senatul lor şi de ambasadorul nostru, înălţat moralicește de cei 5 dolari pe care, în faţa Memorialului Lincoln, i-am dat pentru trupele din Irak şi coborît pe teren ferm de o cină la „Al Tiramisu" – un local italian al cărui *chef* are fotografii ba la braţ cu Donald Rumsfeld, ba umăr la umăr cu Placido Domingo etc.; şi, cum mîna sa apărea într-o poză şi pe lîngă mijlocul Catherinei Zeta-Jones, sînt sigur, cititorule, că şi tu i-ai fi strîns-o puternic la plecare, ca-ntre latini.

Ei bine, am ieşit aşadar din localul italianului şi – ceasul rău – iau din drum o revistă, *Washington City Paper*, ediţia din 11 februarie. Dau să citesc puţin înainte de culcare şi... (redau în original, fericiţi cei ce nu vor pricepe): *Sandu Florenta, 18, a Romanian, was arrested for shoplifting at a Tesco store in Wrexham, Wales, (...) after being caught with „four packs of frozen lamb, three fresh chickens, three packs of stock cubes, finger chillies, a packet of burgers, garlic, pepper, socks and underwear, plus almost five pounds of orange and apples" in a special sack under her robes. She told police that not many stores in Romania have carts, and that is how people shop.*

Nu cred c-ar fi relevant, desigur, să vă mai spun întrebarea pe care i-am transmis-o, din Washington DC, în gînd, acestei fenomenale, cu fuste multe, Florenţa S.

Dan GOANŢĂ

medalia de abur

Vanghelie reformează PSD-ul

Organizaţia bucureşteană a temutului PSD a decis – candidatul fostului partid de guvernămînt la Primăria Capitalei este Daniel Marian Vanghelie. Lung prilej de vorbe şi de ipoteze. Doctorul Oprescu a făcut pasul la ofsaid, Dan Ioan Popescu a binecuvîntat, iar primarul de la 5 a ajuns într-o poziţie care, deocamdată, provoacă ameţeli. Organizaţia PSD Bucureşti pare să fi acţionat de capul ei (în alte părţi, asta se numeşte democraţie) şi nu a mai aşteptat să obţină aprobările centrului pentru a-i pune numele pe lista de pe care *(apud* Năstase) s-ar putea alege şi un viitor preşedinte!

Daniel Marian Vanghelie este, ca să nu zic mai mult, un personaj controversat – afaceri umbroase, economate, revelioane, conflicte cu Primăria generală, etc. Fapt e că nici una din acuzaţiile ce planează deasupra făpturii sale îndesate nu a fost dusă pînă la cap. De la alegerile locale n-am auzit ca ele să fi fost continuate, necum confirmate. D.M. Vanghelie mai are un păcat originar – stîlceşte limba română cu o naivitate perversă şi (după cum l-a iscodit Mihai Tatulici) nu se prea descurcă nici cu limbile străine. Pe acestea din urmă a promis, cu jumătate de gură, că le va învăţa (cine să-l verifice?). În ce priveşte chestiunea fagurelui naţional de miere, lucrurile pot fi văzute în feţ şi chip. O atitudine ar fi că omul nu prea are şcoală şi deci e cam necioplit. E drept, îşi „satisface" studiile cu multă celeritate, ieri avea 10 clase, azi e student, dar cine poate să creadă că învaţă pentru cunoştinţe şi nu pentru patalama? Cu alte cuvinte, nu-şi bate capul cu acordul dintre subiectiv şi predicator şi nici cu elaborarea unor memorabile construcţii stilistice. Altă viziune ar fi că toată povestea asta cu gramatica n-are nici o relevanţă, avem nevoie de primari, nu de filozofi, avem nevoie de şefi care să-i îmboldească pe ceilalţi la muncă, care să nu arunce cu banii pe fereastră şi să cugete uneori la binele obştii. Poate o veni şi vremea cînd filozofii vor fi chemaţi să guverneze cetatea, deocamdată lucrurile sînt grotesc de simple – primarul trebuie să „bage" curent şi apă, să împartă christic săracilor pîine şi vin, etc. Daniel Marian Vanghelie susţine, evident, această din urmă ideologie.

Să observăm însă că, în ciuda precarităţii verbale, primarul „care este" s-a dovedit un luptător versat, apt de o retorică devastatoare. În doi timpi şi trei mişcări l-a pus la punct pe poliglotul M. Geoană (cu argumentul corect că n-a fost în stare!), apoi pe clujenii I. Rus şi C. Dâncu (pe care i-a poftit să-şi vadă de judeţul pe care l-au pierdut la vot). Altă săgeată otrăvită s-a-ndreptat spre A. Năstase (care de la alegeri încoace e discret ca masoneria şi se-mbracă, preventiv şi studenţeşte, doar cu pulovere pe gît). Perfidul Vanghelie s-a oferit să-i cedeze candidatura, poate că, măcar aşa, va ajunge vînătorul cel iscusit în sfîrşit acolo unde tînjeşte. Adică în fruntea statului. „Aşa cum ne dorim cu toţii", a insinuat biblic sumbrul Daniel. Groaznică ironie, venită la doar cîteva ore după ce cumintele Năstase se cuibărise deja sub patrafirul noului (?) său şef, Ion Iliescu, printr-o declaraţie umilă! Apropo de Iliescu, se spune că nu mai are somn de cînd a auzit că nobilul fotoliu al lui Băsescu ar putea fi întinat de Vanghelie, omul fără sintaxă şi evanghelie. Cam ciudat, în fond luptătorul din Rahovei a învins în toate competiţiile la care l-a trimis clubul! Drept care dl Marian beneficiază de un atu imparabil – a cîştigat de două ori sectorul 5, mai mare decît orice altă circumscripţie din ţară (exceptînd alte sectoare). Iar dacă Iliescu îl bănuieşte de malversaţiuni financiare, de ce nu l-o fi dat pe mîna PNA-ului, pe vremea cînd tăia din vorbe şi spînzura din priviri?

Pe scurt, Daniel Marian Vanghelie mi-a devenit simpatic. Nu chiar atît încît să-i doresc victoria (dacă l-or lăsa). Suficient însă cît să-l felicit pentru vigoarea cu care le dă peste nas mandarinilor pesedişti. M-aţi putea întreba cum de are atîta îndrăzneală. Simplu, D.M.V. e un animal de pradă şi i-a simţit pe cei din haită că sînt ştirbi, anemici şi năpîrliţi!

HUMANITAS
bunul gust al libertăţii

Colecţia Eseu

390 000 lei

RUDOLF KASSNER
Zeul şi himera

În afara colecţiilor

250 000 lei

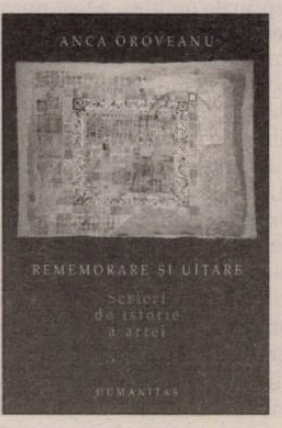

ANCA OROVEANU
Rememorare şi uitare
Scrieri de istorie a artei

www.humanitas.ro
www.librariilehumanitas.ro
http://autori.humanitas.ro
www.humanitasrights.ro

Texte şi opinii de: Cătălin AVRAMESCU *(eseist)* ● Sabina FATI *(jurnalistă)* ● Liviu IOLU *(jurnalist)* ● Ioana LUPEA *(jurnalistă)* ● Şerban MADGEARU *(jurnalist)* ● Victor-Iulian TUCĂ *(corespondent al* Dilemei vechi *la Bruxelles)* ● ***Coordonatoarea temei:*** *Magdalena BOIANGIU*

DILEMA VECHE

Un partid lipsă:

PARTIDUL POPULAR

Rufe de schimb

Ideologia partidelor politice – a celor parlamentare, ca şi a celor mărginaşe – face parte dintre cele mai bine păstrate secrete din România. Cu excepţia partidului România Mare, unde doctrina naţionalistă este exprimată fără teamă de exagerări şi derapaje, şi a UDMR, hotărîtă să impună drepturile minorităţii pe care o reprezintă, celelalte partide lansează în programele lor fraze confuze despre valorile şi cultura care le-ar putea identifica în bogatul peisaj politic iscat de dispariţia mîinii de fier a acelei părţi a Securităţii, unde se menţineau coeziunea şi unanimitatea partidului comunist.

În mai toate ţările fostului lagăr socialist revenirea în legalitate a partidelor desfiinţate după cel de-al doilea război mondial s-a făcut pe baze pragmatice, în încercări grăbite de a adecva vechile principii la noile realităţi. Comuniştii doritori să-şi continue activitatea politică s-au refugiat în socialism sau în social-democraţie, considerînd că acesta ar fi pseudonimul necesar pentru a fi acceptaţi în lupta pentru putere. Partidele noi îşi caută în mod patetic electoratul, ezitînd între reprezentarea unor clase sau pături sociale şi formularea unor principii generale, tinzînd spre un orizont politic orientat tematic. Faptul că fiecare dintre partidele mari adaugă vocabula „centru" atunci cînd se defineşte a fi de dreapta sau de stînga dovedeşte nu atît teama de extreme cît sentimentul general că nici dreapta, nici stînga nu mai pot oferi soluţii valabile ţărilor în tranziţie. După dezastrele create de o economie etatistă şi centralizată erau necesare reforme liberale, de dreapta, şi cei care au înţeles cel mai repede această necesitate au făcut şi paşii cei mai vizibili spre o economie de piaţă funcţională. Practicate hotărît, aceste reforme au creat largi categorii de perdanţi, cărora statul trebuia să le asigure supravieţuirea prin măsuri de stînga, paternaliste, cu un puternic iz egalitarist. Măsuri oricum insuficiente, deoarece puţinătatea mijloacelor disponibile pentru redistribuire repartiza cîte ceva tuturor, fără a da suficient nimănui. Aceste realităţi au creat discrepanţele între discursul ideologic – atîta cît a fost – şi acţiunile puterii, oricare ar fi fost culoarea vopselei din timpul campaniilor electorale.

Domnul Valeriu Stoica revine la o idee mai veche: unificarea Partidului Liberal (centru-dreapta, membru al Internaţionalei Liberale) cu Partidul Democrat (centru-stînga, membru al Internaţionalei Socialiste) şi înscrierea produsului astfel rezultat în PPE, grupul popular la Parlamentului European. Realizarea acestei idei nu ar face decît să încerce instituţionalizarea unei realităţi care oricum respiră. Perspectiva includerii într-un puternic grup european ar da noii formaţiuni nu doar o mai mare coerenţă în exercitarea puterii, ci şi un mai mare sprijin internaţional, o mai puternică racordare la politicile europene. Pe de altă parte însă, această propunere aruncă la coşul de rufe murdare rudimentele ideologice din sistemul de funcţionare al acestor partide, înlăturînd din ecuaţie singura formaţiune politică – PNŢCD – al cărei trecut ar putea formula cu deplină îndreptăţire pretenţii de participare la grupul popular al Parlamentului European; dar PNŢCD n-a ajuns în Parlamentul naţional şi deci nu are cum să pătrundă în cel european.

În acest moment al vieţii politice româneşti – dacă iau în serios propunerea lui Valeriu Stoica – partidele sînt în faţa unei alternative: fie îşi definesc profilul ideologic în funcţie de normele unei vieţi democratice normale, fie se unesc cu toţi, parlamentari prezenţi şi viitori, într-o singură formaţiune cu module variabile şi ideologii de schimb, în funcţie de ceea ce se întîmplă la Strasbourg. Acum PPE e majoritar, nimeni nu poate promite că aşa va fi tot timpul şi nici acolo preocuparea pentru coerenţă nu este mai puternică decît dorinţa de a-i depăşi la număr pe „ceilalţi". Ar fi un triumf al cinismului oportunist căruia îi lipseşte doar o nouă ideologie radical-conservatoare care să stimuleze progresul de centru. ***(M. B.)***

Victor-Iulian TUCĂ

Partidul Popular: retorică şi excelenţă europeană

În comparaţie cu scena politică europeană, situaţia partidelor româneşti este original de atipică. Constatarea nu trebuie să mire pe nimeni, dacă se observă clivajele politice diferite care separă partide din Vestul Europei şi, pe de altă parte, din Europa Centrală şi de Est*. Dacă în Vest, distincţia ideologică dreapta-stînga s-a atenuat considerabil, pe de-o parte, din motivul unei protecţii sociale reuşite, iar pe de altă parte, datorită faptului că ultimul cuvînt în privinţa măsurilor economice rămîne în seama specialiştilor şi mai puţin un atribut al politicienilor, în Estul Europei clivajul rămîne destul de pronunţat, mai ales în condiţiile în care partide ca PSD-ul nu au reprezentat cu adevărat interesele celor defavorizaţi. O altă falie inexistentă în România şi totodată extrem de acută în Vestul Europei este poziţia diferită a partidelor în privinţa politicii externe a Statelor Unite, cu privire la semnarea Protocolului de la Kyoto (limitarea poluării) şi la doctrina militară a guvernului republican. O discuţie cu Emma Nicholson pe aceste teme ar putea însemna mult pentru politicienii români. În sfîrşit, dacă despărţirea statului de Biserică a dus, în Vestul Europei, la apariţia creştin-democraţiei, în România, pe fondul tradiţionalei ocrotiri a Bisericii ortodoxe de către statul naţional, religia (ortodoxă) a devenit un element de identitate şi nu de credinţă**. Ca atare, majoritatea politicienilor, de la foşti marxişti, la vag legionari sau la ex-comunişti, invocă latura creştină, aşa încît există un „consens" general pe această temă. Nu există însă şi un puternic partid creştin-democrat, iar toate încercările de resuscitare a Partidului Naţional Ţărănesc-Creştin şi Democrat (devenit de curînd Partidul Popular Creştin-Democrat) au eşuat lamentabil. Pe de altă parte, sînt voci în Partidul Democrat care discută despre o reorientare către acelaşi Partid Popular European, cu asumarea unei schimbări ideologice. Soluţia care s-a desprins din cooperarea PD cu PNL, reiterată constant de Valeriu Stoica, fuzionarea celor două partide şi formarea unui nou pol de centru-dreapta afiliat la Partidul Popular European ar avea cîteva aspecte defavorabile. În primul rînd, transformarea Alianţei D.A. într-un partid politic de dreapta şi, în consecinţă, dispariţia Partidului Democrat ar presupune ca PSD-ul să rămînă singurul partid de stînga din România. În condiţiile lipsei unei transfigurări a Partidului Social-Democrat în sensul recomandat de socialiştii europeni, stînga românească va rămîne o simplă „formă fără fond". Partidul Socialist European va fi pus din nou în situaţia de a sprijini un adevărat „Jurassic Parc", cu tot felul de ingrediente picante: „onorabili" baroni locali, avocaţi intitulaţi „părinţi ai Constituţiei" şi taţi ocrotitori ai tîlharilor la drumul mare sau bătrîni unşi cu toate alifiile staliniste... Într-o situaţie indezirabilă va fi pusă şi Alianţa Liberal-Democrată (ELDR) din Parlamentul European, membrii acestui grup fiind printre puţinii care au evaluat critic regimul din România anilor 2004. Părăsirea Internaţionalei Liberale de către PNL ar părea „o soluţie imorală" din punctul de vedere al liberal-democraţilor europeni, deşi nu ar reprezenta un caz inedit: în 1986, de exemplu, Partidul Social Democrat din Portugalia, principalul partid de centru-dreapta din Parlamentul portughez, părăsea grupul liberal-democrat pentru a se afilia la Partidul Popular European.

Majoritatea politicienilor, de la foşti marxişti la vag legionari sau la ex-comunişti, invocă latura creştină, aşa încît există un „consens" general pe această temă.

Dar cine este vestitul Partid Popular European? În primul rînd, este de remarcat forţa politică a mişcării de centru-dreapta din Parlamentul European. Astfel, Consiliul European, cea mai puternică instituţie a Uniunii Europene pînă la acest moment, conţine nu mai puţin de 12 prim-miniştri din PPE. La ultimele alegeri din 2004, grupul EEP-ED a obţinut în Parlamentul European 268 de locuri, clasîndu-se pe locul întîi şi ca atare, desemnîndu-l pe Jose Manuel Barroso pentru funcţia de preşedinte al Comisiei Europene. 9 din cei 25 de Comisari ai Comisiei Europene aparţin familiei popularilor europeni. Pe de altă parte, trebuie observat că Partidul Popular European, condus de preşedintele Wilfried Martens, se distinge net de grupul politic din Parlamentul European, al cărui preşedinte este Hans-Gert Poettering şi care se compune din două segmente: Partidul Popular European (creştin-democraţii) şi europenii-democraţi *(torries* britanici). Ar fi interesant de observat comportamentul votului exprimat de EPP-ED *(European Popular Party and European Democrats)* pe ansamblul Parlamentului European: statistic, socialiştii (membrii ai Partidului Socialist European) şi creştin-democraţii europeni au votat în ultimii doi ani, similar într-o proporţie mai mare decît au făcut-o, de exemplu, creştin-democraţii şi conservatorii britanici (europeni-democraţi), în ciuda faptului că ultimele două grupări aparţin aceluiaşi EPP-ED. De altfel, după cum observa creştin-democratul german Erik Brok, preşedintele Comitetului de Politică Externă al Parlamentului European, membrii segmentului *torry* nu fac parte din Partidul Popular European şi nici nu sînt membrii cu drepturi depline în cadrul grupului EPP-ED. Mai mult, dacă Partidul Popular European militează activ pentru o unificare a Europei, fiind un promotor tradiţional al proiectului comunitar, segmentul europenilor democraţi *(torries)* este mult mai rezervat în aceste privinţe. Un exemplu poate fi edificator: conservatorii sînt împotriva adoptării Constituţiei Europene, în timp ce partidele populare susţin în unanimitate votarea acestui act juridic fundamental pentru viitorul Uniunii Europene. Dacă laburiştii lui Tony Blair doresc votarea Constituţiei datorită eficienţei îmbunătăţite a mecanismului decizional european, preşedintele Partidului Conservator, Michael Howard, consideră tratatul constituţional european, ca şi pe imigranţii aflaţi în Marea Britanie ca fiind ameninţări la... suveranitatea naţională. Lui Michael Howard, alintat de colegii săi mai hîtri „Dracula", deoarece are un bunic imigrant provenit din România (Maramureş), i s-a sugerat ca, în cazul în care va cîştiga alegerile şi va fi desemnat ministru de Interne, prima lui măsură să fie autoexpulzarea. Ar fi un minunat motiv pentru calmarea partidelor populare europene...

Bruxelles

* Vezi Sorina Soare, „L'archéologie du paysage identitaire des partis politiques roumains après 1989", *Revue Transitions*, no 3.

** Vezi Daniel Barbu, *Republica absentă*, Editura Nemira 1999.

Partidul Popular European

Reprezentare în Parlamentul European – 268 de membri care alcătuiesc împreună Grupul EPP-ED (Partidul Popular European şi Europenii Democraţi)

Principalele partide naţionale care alcătuiesc grupul parlamentar european:

Germania – 49 de parlamentari proveniţi de la Uniunea CDU-CSU (creştin-democraţii şi creştin-socialii bavarezi)

Marea Britanie – 28 (în marea majoritate din partea Partidul Conservator Britanic, la care se adaugă 2 membri ai Partidului Unionist din Ulster, partid protestant care susţine uniunea dintre Irlanda de Nord şi Marea Britanie)

Italia – 24 (majoritatea provin din Partidul Forza Italia)

Spania – 24 (Partidul Popular)

Polonia – 19 (Platforma Civică în alianţă cu Partidul Popular Polonez)

Franţa – 17 (Uniunea pentru Mişcarea Populară, UMP)

Cehia – 14 (Uniunea Creştin-Democrată)

Ungaria – 13 (FIDESZ)

Portugalia – 9 (Alianţa între Partidul Social-Democrat şi Partidul Popular)

Suedia – 5 (Partidul Moderat şi Partidul Creştin-Democrat)

Danemarca – 1 (Partidul Conservator)

Şerban MADGEARU

România e încă atipică

Pentru Europa de azi – iar Europa de azi înseamnă Uniunea Europeană, cu Parlamentul ei cu tot – scena politică românească este evident atipică. Din Parlamentul României lipseşte tocmai partidul cu cel mai mare număr de mandate în Parlamentul de la Strasbourg, cel popular (creştin-democrat). Sau – mai exact – el este reprezentat exclusiv de UDMR, un partid doar... parţial românesc. Sigur, a fi atipic nu este neapărat un handicap. Dar, politic vorbind, nu este în nici un caz un avantaj. În acest context putem aminti, spre exemplificare, faptul că, fără lobby-ul ţărănist la creştin-democraţii europeni, data de începere a negocierilor cu UE ar fi fost incertă. Tot aşa cum, dacă PSD-ul n-ar fi fost admis, după fuziunea cu fostul PSDR (Cunescu, apoi Athanasiu), în rîndurile social-democraţilor europeni şi n-ar fi beneficiat de sprijinul acestora, data aderării ar fi fost la fel de incertă. (Nu de alta, dar România e încă atipică pentru Europa şi din alte puncte de vedere decît acela al partidelor parlamentare.) Sau mai putem aminti că lobby-ul liberal a determinat liberalii europeni să protesteze cu efect vizibil, cînd Verheugen a dorit să încheie negocierile de aderare cu Guvernul român, înaintea primului tur al alegerilor de la noi. Dacă, pe de altă parte, privim spre luminosul nostru viitor european, este un truism să spunem că interesele României vor fi mai bine servite de politicieni bine integraţi în familiile politice europene importante. Şi precum ştim, primele trei ca anvergură sînt Partidul Popular European (creştin-democrat) – cu 268 de membri în actualul Parlament, Partidul Socialist European (202 de parlamentari) şi Alianţa Liberalilor şi Democraţilor pentru Europa (ALDE) – cu 88 de membri. Ideologic, PPE înseamnă centru-dreapta, PSE centru-stînga, iar ALDE se situează între cele două, la centru, „puţin" stînga (de regulă votează în Parlamentul European alături de socialişti, mai rar alături de creştin-democraţi).

Perspectiva extrem de apropiată a aderării la UE, ba chiar şi cea puţin mai îndepărtată a integrării noastre în UE, au adus chestiunea familiilor politice europene – şi, respectiv, a absenţei unui partid românesc puternic afiliat la PPE – la ordinea zilei. Pe de o parte, actuala structură parlamentară din România nu e de natură să dea satisfacţie Partidului Popular European. Pe de altă parte, posibilitatea politicienilor din România de a accede la funcţii europene sau de a influenţa decizii europene, va fi diminuată în absenţa unui grup popular. Acesta este contextul în care a fost propus proiectul de fuziune al lui Valeriu Stoica, care se rezumă în cinci cuvinte: „liberal plus democrat egal popular". Realizarea proiectului pare din ce în ce mai puţin fezabilă din patru motive: 1) amînarea în sine a fuziunii o face tot mai improbabilă, din motivele pe care chiar dl Stoica le-a numit; 2) există o vizibilă reţinere în ambele partide, legată de schimbarea identităţii; 3) Partidul Popular European este el însuşi reticent faţă de eventuala metamorfoză, în condiţiile în care şi-a promis susţinerea în continuare pentru PNŢCD sau partidul care va rezulta prin fuziunea acestuia cu alte grupări; 4) liberalii europeni, care au încercat să ajute liberalii români, pot deveni ostili guvernului liberal-democrat, într-o perioadă în care pentru România e important să nu-şi atragă adversităţi la Bruxelles sau în Parlamentul de la Strasbourg.

Tentativa PRM-ului de afiliere la PPE poate fi privită prin prisma celor de mai sus. Dar creştin-democraţii europeni au privit-o doar ca pe o încercare fantezistă de căutare a respectabilităţii şi, în nici un caz, drept urmare a unei similitudini de sensibilitate politică.

Singurul partid românesc agreat deocamdată rămîne PNŢCD, membru deja vechi al Partidului Popular, căruia PPE i-a cerut să facă toate eforturile pentru a aduce alături de el grupările de orientare apropiată. Prin fuziunea cu URR şi schimbarea numelui, despre partidul condus de Gheorghe Ciuhandu se poate spune la fel de bine că face o ultimă încercare de revenire în prim-planul politic românesc – cum se poate crede – şi că încearcă să devină chiar altceva decît a fost. Conjunctura românească de după 1989, dar şi afilierea anterioară la creştin-democraţie aduseseră deja PNŢCD-ul spre dreapta eşichierului politic. În această situaţie, compatibilitatea din ultimii 15 ani cu PNŢ-ul interbelic a fost mai degrabă una sentimentală, girată de un om de stat, Corneliu Coposu, care n-a vrut sau n-a putut să admită că în PNŢCD naţional-ţărănismul aparţine istoriei, iar creştin-democraţia prezentului. (Argumentul că partidele creştin-democrate nu pot fi la ele acasă decît în spaţiul catolic sau protestant, pare a fi la fel de solid şi bine motivat cum era celebra – şi detestabila – graniţă imaginară a Europei – democratice – pe care o stabilea Huntington între ţările protestante şi romano-catolice şi cele ortodoxe. A cantona democraţia şi valorile creştine exclusiv în spaţiul catolic-protestant poate fi o atitudine discriminatorie de înţeles la un neortodox, dar surprinzătoare prin superficialitate la unii comentatori români.)

Pentru alegătorul autohton, politica europeană contează însă prea puţin. Şansa Partidului Popular Creştin-Democrat (PNŢCD) de a reuşi este dată exclusiv de capacitatea de a convinge românii că reprezintă o alternativă viabilă diferită atît de PSD, cît şi de polul liberal-democrat. Şi în ciuda tezei privind nevoia de bipolaritate politică susţinută de Valeriu Stoica, PPCD-ul ar putea avea succes tocmai pentru că este de aşteptat ca, pînă la viitoarele alegeri, neîncrederea în oricare dintre cele două forţe politice principale să fie egală. Este posibil ca în viitor sloganul „nu risipiţi voturile" să nu-i mai afecteze pe creştin-democraţi, ci pe alţi competitori politici, cum sînt PUR sau PRM.

Ioana LUPEA

Polul popular ca oportunitate

Partide, grupuri şi personalităţi politice s-au angajat în ultimele luni într-o dezbatere publică privind viitorul creştin-democraţiei şi constituirea unui partid popular. În condiţiile în care fuziunea PD cu PNL a fost amînată, iar orientarea ideologică a partidului Alianţei pare a fi un factor de divizare, principalii actori politici implicaţi în formarea polului popular, care şi-au asumat această misiune şi poartă negocieri, sînt de o parte PNŢCD, URR, Acţiunea Populară, iar de cealaltă noii veniţi pe valul popular, Iniţiativa 2003, Valeriu Stoica, Grupul de Iniţiativă pentru un Partid Popular al lui Virgil Măgureanu, falanga sindical-parlamentară a PRM şi Cartel Alfa, condus de Bogdan Hossu. Aglomerarea de personaje şi grupuri care flutură steagul popular nu pleacă însă de la aşteptările cetăţenilor – clase, grupuri sociale, comunităţi – dintr-o nevoie cuantificabilă a societăţii, ci dintr-un calcul. Oportunitatea polului popular este explicată prin echilibrarea balanţei politice autohtone şi prin interesul PPE de a avea un partid parlamentar în România. Dacă experimentul coagulării polului popular va reuşi – cu sau fără actorii mai sus enumeraţi – vom avea un partid întemeiat la vîrful piramidei instituţionale, care răspunde pragmatic unor necesităţi europene şi celor ale clasei politice româneşti, dar cu o aderenţă electorală discutabilă, inclusiv din perspectiva ultimelor alegeri; un proiect de planşetă.

Oportunitatea este creată în cea mai mare măsură de interesul Partidului Popular European de a-şi întări influenţa în Europa Central Răsăriteană şi de a-şi spori numărul de voturi în Parlamentul rezultat după alegerile europene din 2008, la care va participa, în principiu, şi România. UDMR, membră a PPE, dar cu un bazin electoral limitat la comunitatea maghiară, nu poate cîştiga multe din locurile ce vor reveni ţării noastre. Pentru a construi un partid popular puternic, PPE va oferi în următorii patru ani politicienilor români, care-şi asumă proiectul, sprijin public, aşa cum a făcut-o în trecut în favoarea ţărăniştilor – o tribună influentă pentru orice politician. Un prim pas va fi realizat prin unificarea PNŢCD cu URR şi Acţiunea Populară, formaţiuni slab cotate electoral, dar cu potenţial local, simpatizate în cercurile intelectualilor cu vederi conservatoare. Susţinerea popularilor este pentru cele trei partide neparlamentare o şansă, ultima, de a juca un rol important în viaţa politică românească. Pentru ceilalţi însă – cei mai semnificativi dintre grupurile pomenite anterior – Partidul Popular şi, implicit, captarea atenţiei PPE par a fi un mijloc pentru satisfacerea unor interese de putere. Social-democratul Cozmin Guşă şi liberalul Valeriu Stoica – primul exclus din PD, cel de-al doilea marginalizat în PNL de cîţiva ani, susţinători ai transformării Alianţei D.A. în partid – s-au întîlnit pe platforma creştin-democrată – un covor fermecat care ar fi urmat să-i poarte direct la vîrful formaţiunilor din care au făcut/fac parte. În ceea ce-l priveşte pe Virgil Măgureanu, trecutul acestuia din timpul comunismului şi multe din acţiunile sale ca şef al SRI îl fac din start incompatibil cu valorile popularilor europeni, chiar dacă în ultimii ani a încercat să se prezinte, prin înfiinţarea Partidului Naţional Român, ca un susţinător convins şi onest al ideilor conservatoare. Polul popular este prin urmare pentru toţi actorii implicaţi – politicieni şi instituţii – o oportunitate, o bază de negociere. Strîngînd mîna oportuniştilor, Gheorghe Ciuhandu – iniţiatorul legitim şi personajul-cheie al întregii construcţii – ar cîştiga pentru viitorul partid popular reprezentare parlamentară, dar probabil îi va îndepărta pe vechii ţărănişti, plecînd la un nou drum cu un handicap moral.

În ecuaţie mai există o mare necunoscută, reacţia electoratului la patforma conservatoare. Susţinerea PPE nu este suficientă unui partid ca să cîştige voturi, iar după 1989 creştin-democraţia – de extracţie catolică, fără susţinere în ţările ortodoxe – şi conservatorismul nu au trecut cu bine testul electoral. Victoria PNŢCD în alegerile din 1996 nu poate fi interpretată ca una a creştin-democraţiei, ci a forţelor anticomuniste reunite în CDR, alianţă din care făceau parte liberali, social-democraţi, conservatori ortodocşi, organizaţii non-guvernamentale. Nici partidele conservatoare ortodoxe – UFD-ul lui Varujan Vosganian sau Noua Generaţie cumpărată de Gigi Becali – nu au avut priză la electorat, deşi România avea o tradiţie conservatoare intelectuală şi politică. Într-o societate în care alegătorii români nu au depăşit votul negativ şi fascinaţia pentru personalităţile charismatice, iar graniţele doctrinare sînt difuze, impunerea unui nou partid în numai patru ani pare a fi o misiune imposibilă. Teoretic, teren politic pentru construcţia populară ar mai fi, iar ideile conservatoare – valori creştine, restabilirea demnităţii umane, comunitate – ar putea avea ecou într-o Românie traumatizată de comunism şi de viciile postcomunismului. Pentru a conta în 2008, atît la alegerile europene, cît şi la cele generale din România, viitorul Partid Popular trebuie să identifice, în timp foarte scurt, purtătorii cei mai potriviţi ai mesajului conservator, puţini dintre cei care se înghesuie astăzi la masa popularilor europeni îndeplinind această condiţie. Chiar dacă e o oportunitate politică, proiectul Partidului Popular riscă astfel să rămînă pe planşetă.

Fuziunea

...Succesul guvernării actuale depinde de unitatea şi soliditatea bazei sale de putere politică. Această soliditate şi evitarea repetării experienţei CDR depind de realizarea fuziunii PNL-PD. Această concluzie este înţeleasă şi împărtăşită de un număr tot mai mare de români. În numai cîteva luni, susţinerea acestui proiect a crescut de la circa 30%, în septembrie 2004, la 40% dintre cei intervievaţi, în ianuarie 2005. Mai mult, în prezent, majoritatea simpatizanţilor Alianţei se pronunţă în favoarea proiectului fuziunii PNL-PD. Cu toate acestea, semnalele pe care le primesc dinspre unii dintre liderii PNL arată că aceştia înclină să meargă într-o direcţie opusă. Este o atitudine greşită, care ignoră semnalele date de electorat la ultimele alegeri locale, parlamentare şi prezidenţiale, precum şi sondajele de opinie. Din toate acestea rezultă fără dubiu că electoratul doreşte o mare forţă politică de centru-dreapta.

Dacă PNL şi PD nu îşi asumă o strategie clară şi un calendar bine etapizat pentru realizarea fuziunii, Alianţa va deveni, treptat, nefuncţională pînă la destrămare. Este o concluzie teoretic incontestabilă şi practic inevitabilă.

Identitatea politică a noii formaţiuni nu se poate stabili înainte de clarificarea poziţiei celor două partide în legătură cu proiectul fuziunii. Nu numai Congresul PNL, ci şi Congresul PD trebuie să dezbată tema fuziunii. Numai după ce se va forma voinţa politică a celor două partide în direcţia fuziunii, se poate discuta în mod serios chestiunea identităţii politice a partidului rezultat din fuziune. În acest moment, opinia publică nu este încă informată în legătură cu acest subiect. Din sondajul efectuat rezultă că 62% dintre cei intervievaţi nu cunosc această problemă. Chiar şi în absenţa unei strategii de comunicare pe acest subiect, 38% dintre cei intervievaţi s-au pronunţat pe această temă, iar dintre ei, 17% au optat în favoarea Partidului Popular European, deja un număr egal cu numărul celor care au optat în favoarea Partidului Liberal, Democrat şi Reformist European. Numai 4%, puţin peste marja de eroare, s-au pronunţat în favoarea Partidului Socialiştilor Europeni. Iată de ce o hotărîre privind identitatea politică a partidului rezultat din fuziune nu poate fi luată decît după ce opinia publică şi mai ales simpatizanţii celor două partide vor fi în cunoştinţă de cauză.

Pentru a reprezenta întregul electorat al Alianţei, partidul care rezultă din fuziunea PNL-PD trebuie să instituţionalizeze curentele politice, astfel încît să fie în măsură să federeze pe toţi alegătorii din spaţiul politic de centru-dreapta: liberali clasici, liberali sociali, liberali conservatori şi neoconservatori, libertarieni şi democraţi creştini...

Valeriu STOICA

„Moţiune pentru crearea polului politic de centru-dreapta. Scrisoare către liberali"
(Adevărul, 1 februarie 2005)

Sabina FATI

Ambiţii, interese, jocuri subterane

Reprezentanţii Partidului Popular domină Parlamentul European, deţinînd aproape 40% din locuri, urmat de socialişti cu circa 30 de procente şi, la mare distanţă, de liberali cu 8%. Această distribuire de forţe devine tot mai interesantă pentru politicienii autohtoni, pe măsură ce se apropie momentul aderării României la Uniunea Europeană. Regrupările de culise şi proiectele la vedere care vizează formarea unui Partid Popular românesc au în spate resorturi diferite: interese doctrinare (PNŢCD), strategii pe termen lung (exponenţii Alianţei PNL-PD), oportunism (PRM), jocuri subterane (traseişti politici). Partidul Popular European poate fi pentru România un vector important atît înainte de primirea ei în UE, cît mai ales după aceea, dar majoritatea politicienilor care şi-au descoperit brusc apetenţa pentru creştin-democraţie se gîndesc mai mult la autopropulsarea lor şi a unor grupuri de interese obscure, decît la sprijinul pe care mişcarea populară l-ar putea oferi Bucureştiului.

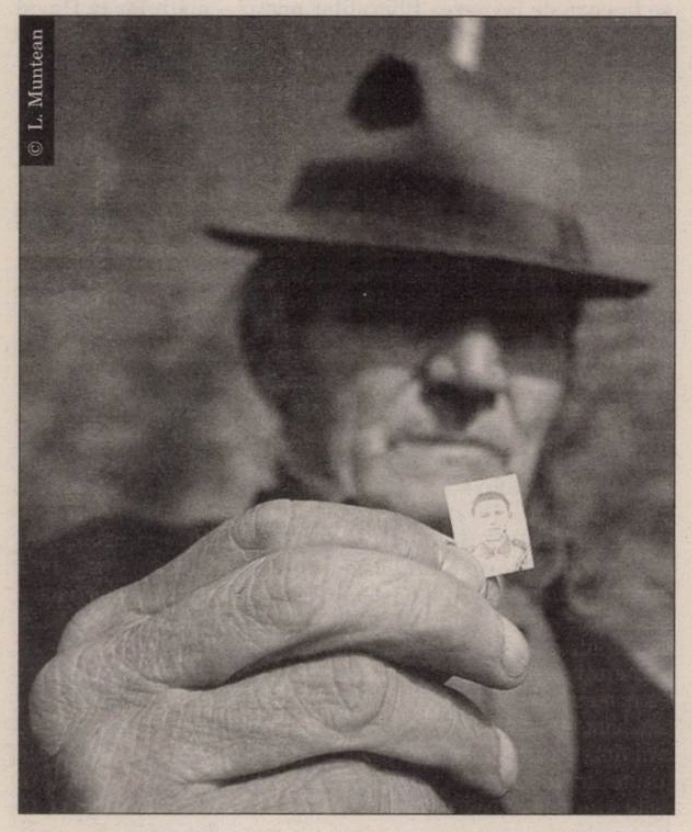
© L. Muntean

PNŢCD – ieşirea din inerţie

PNŢCD a devenit membru asociat al Partidului Popular European în 1996, cînd era o forţă importantă pe scena românească. Între timp, ţărăniştii au suferit un proces constant de descompunere, care a culminat cu rezultatul obţinut la alegerile generale din noiembrie 2004, unde PNŢCD a strîns sub 200.000 de voturi. Încercările de refacere a partidului au început prea tîrziu şi au fost blocate chiar de Emil Constantinescu, un aliat natural al ţărăniştilor, pe spezele cărora a şi ajuns în fruntea statului. Unificarea partidelor creştin-democrate sub bagheta lui Gheorghe Ciuhandu, în afara Parlamentului, este un răspuns la provocarea lansată de Traian Băsescu la începutul anului. Preşedintele Băsescu le-a cerut liberalilor şi democraţilor să grăbească fuziunea şi să o plaseze sub umbrela unui partid popular. Gheorghe Ciuhandu a sesizat ameninţarea şi a lansat imediat Manifestul Popular, semnat deja de Uniunea pentru Reconstrucţia României. Noua formaţiune politică are însă în spate o istorie de multiplicări şi rupturi greu de convertit în simpatie electorală, fără sprijin parlamentar.

Fuziunea PNL-PD, misiune imposibilă

Strategia de unificare a democraţilor şi liberalilor, proiectată încă de acum doi ani de Valeriu Stoica, prin abandonarea, de către PD, a Internaţionalei Socialiste şi, de către PNL, a celei Liberale şi asocierea noii formaţiuni politice la Partidul Popular European a fost blocată, pentru început, de Congresul PNL. Membrii celor două partide care au cîştigat alegerile nu vor fuziunea şi refuză să-şi abandoneze doctrina, deşi coabitarea lor la putere propune îmbinarea liberalismului cu social-democraţia modernă, pregătind într-un fel electoratul pentru o nouă forţă politică. Unificarea PNL cu PD ar structura scena politică autohtonă, dar asocierea cu Partidul Popular European (PPE) nu s-ar putea face în afara PNŢCD. Wilfried Martens, preşedintele PPE, a spus răspicat că orice construcţie populară trebuie să aibă ca nucleu partidul condus de Gheorghe Ciuhandu, inclusiv eventuala fuziune dintre PNL şi PD. Înainte de alegeri, preşedintele PNŢCD a cerut Alianţei cîteva locuri pe listele parlamentare ale liberalilor şi democraţilor pentru partidul său, sugerînd în acest fel disponibilitatea ţărăniştilor de a participa la formarea unui partid popular puternic. Liderii Alianţei au refuzat propunerea, deşi ideea unificării liberalilor cu democraţii într-o formulă care să adere la cel mai puternic partid european, era luată în calcul de strategii celor două partide. Coagularea forţelor de dreapta sub drapelul Partidului Popular European ar aduce Guvernului, pe plan extern, un sprijin important în dezbaterile europene, iar pe plan intern, o imagine de coeziune necesară impunerii reformelor, fără pierderi foarte mari de imagine. Fuziunea liberalilor cu democraţii este însă o misiune imposibilă pe termen scurt, cîtă vreme nu există voinţă politică la vîrful celor două partide.

Ariviştii populari

Extremişti din PRM, politicieni eşuaţi şi artizani ai jocurilor ascunse par tot mai grăbiţi să-şi găsească adăpost credibil la umbra unui partid popular. Culoarul lăsat liber de ţărăniştii, blocaţi de inerţie, şi de liderii democraţi şi liberali, blocaţi de orgolii, este asaltat de arivişti şi politicieni dubioşi, dornici să-şi spele imaginea şi să se camufleze sub doctrina creştin-democrată. Cosmin Guşă – profesionist al oportunismului, Victor Ponta – băiat de mingi al PSD-ului, Mihai Lupoi – extremist de sorginte revoluţionară, Radu Vasile – politician eşuat, Virgil Măgureanu – expert al combinaţiilor subterane, sindicalişti intraţi pe mîna PRM-ului în Parlament se preocupă tot mai mult de mişcarea populară. Intenţia lor este să fure startul şi să-i pună în ofsaid pe ţărănişti, care se definesc doctrinar creştin-democraţi, provocînd la nevoie chiar o ruptură în interiorul PNŢCD. Întoarcerea în forţă a vechiului dispozitiv ideologic sub masca tinerilor politicieni neînţeleşi, ar putea fi o strategie de compromitere a culoarului popular autohton.

Liviu IOLU

Unde primarul e partidul

„Dacă necesităţile o cer, indiferent ce nume ia partidul, trebuie să facă ceva pentru ţară."
Valerică Zamfirescu, primar PNL

Patru ani de zile, în Vrancea s-a făcut mai mult decît opoziţie. Unii vorbesc de parc-ar fi făcut războiul. Marian Oprişan îi speriase atît de tare pe membrii de partid, din alte părţi decît PSD, încît şi azi unii se simt şi trăiesc ca în ilegalitate, strîngîndu-se în „bisericuţe" prin colţuri de birt.

Jan Vraciu, acum senator PD, descrie plastic cum s-a aliat partidul său cu PNL-ul la nivel de judeţ împingîndu-se cu umerii în colegii care-l însoţeau. „Ne-am strîns unii în alţii, ca sardelele, şi aşteptam să nu se tragă nici dintr-o parte nici din cealaltă. Nici nu mai conta aşa de tare de unde eram şi aşa ne-am adunat". Despre fuziune, acum, de la putere, spune „să mai vedem, nu mai sînt vremurile alea".

Despre Valerică Zamfirescu, primar PNL în Slobozia Bradului, oamenii spun că şi-a apărat afişele cu bîta, la alegerile locale.

© L. Muntean

„Nu cu bîta. La noi, chiar dacă sîntem la ţară, există un grad de inteligenţă şi credem că-i mai ridicat decît al lui Oprişan", spune primarul – doar doi mai sînt în judeţ – care a rezistat la încercările PSD-ului de a-l cumpăra.

Cît despre PD... „La mine, la Slobozia Bradului, comuna e liberală. Ceauşescu era salutat de copii, dar impus se făcea aşa. Eu sînt salutat de bunăvoie pentru ce-am făcut aici. E şi o stradă la care sătenii au dat numele meu. Nu ştiu ce ar putea să facă PD-ul să ia voturi cîte-am luat eu. Ei au un preşedinte de organizaţie şi cîţiva membri. Eu am unspe consilieri liberali şi opt sute de membri. La mine este nesemnificativă fuziunea", decretează Zamfirescu. Acesta şi-ar dori ca să mai rămînă o perioadă de timp Alianţa D.A. Măcar vreo cinci şase luni de zile, să vedem dacă nu vor fi alegeri anticipate, dar tare îi este teamă că în aprilie se vor întîmpla aceste alegeri. Apoi, cum o vrea Dumnezeu, chiar şi unire poate fi. Dar nu oricum. „Începe să apară aroganţa faţă de punctaj. Datorită faptului că PNL-ul a luat mai mult la locale şi dorinţa PD-ului de a avea şi portofolii."

Şi dacă ar fi să se unească, „va trebui să facem o întîlnire. Nu ştiu cam ce denumire ar trebui să aibă? Teama noastră e că se pierde identitatea. Or PNL-ul este partid foarte vechi. Nu putem să dispărem de pe portativul politic al României. Dar, dacă necesităţile o cer, indiferent ce nume ia partidul, trebuie să facă ceva pentru ţară. Dacă popular fiind, vine cu măsuri care afectează populaţia, va ajunge ca ţărăniştii. Poporului trebuie să-i şi ceri, dar să-i şi dai".

Valerică Zamfirescu are o vorbă pe care cred că am auzit-o din gura tuturor aleşilor locali. „În judeţe, unde se prinde doar TVR 1, lumea vede prin primar partidul. La oraş poate că schimbarea numelui contează. Aici la ţară poate lua orice denumire. Dacă-i zice popular votează cu Partidul Popular, că-i popular."

Sfaturi publice, demersuri secrete

„SAR recomandă ca subiectul fuziunii celor două partide să nu fie discutat decît anul viitor. Chiar şi aşa, acest proiect ar trebui să fie «rezultatul unei necesităţi interne şi nu al scopului iluzoriu de a intra în Parlamentul European ca membru al PPE». De fapt, Alina Mungiu-Pippidi recomandă PD să-şi întărească rolul în cadrul Internaţionalei Socialiste «pentru a nu lăsa PSD-ului terenul complet liber». Pentru buna funcţionare a Alianţei, se recomandă crearea unor organe unice de coordonare la toate nivelurile, dar cu menţinerea celor două partide ca «două personalităţi juridice distincte, cu afilieri internaţionale diferite»."

Cotidianul, 4 februarie 2005

„Frunzăverde începe discuţii de afiliere a PD la Popularii Europeni. Vicepreşedintele PD, Sorin Frunzăverde, a propus, ieri, Biroul Permanent Naţional (BPN) al partidului să înceapă o dezbatere în interiorul PD, precum şi tatonări externe, în vederea afilierii la Partidul Popular European (PPE). Potrivit unor surse din PD, Frunzăverde, care gestionează relaţiile internaţionale ale partidului, urmează ca, în perioada următoare, să discute şi cu reprezentanţii unor partide europene care au o doctrină populară şi care şi-au exprimat deja dorinţa de a sprijini un astfel de demers al PD. Conducerea Partidului Democrat a decis însă să nu facă public acest demers, pentru a nu afecta, eventual, campania electorală pentru Primăria Capitalei. PD a hotărît însă să demareze aceste tatonări, considerînd că doctrina şi programul său social se apropie mai mult de cel al partidelor populare. În plus, potrivit unui lider al PD, în prezent, această formaţiune politică «se calcă pe picioare» în Internaţionala Socialistă cu PSD, în timp ce nici un partid din România nu a obţinut, pînă acum, statutul de membru cu drepturi depline al PPE."

(M. Marian, *Adevărul,* joi, 17 februarie 2005)

Cătălin AVRAMESCU

Un partid fără ideologie

Propunerea de fuzionare a Partidului Naţional-Liberal şi a Partidului Democrat, avansată de unul din liderii liberalilor şi susţinută apoi de actualul preşedinte al României, viza formarea unui partid care să adere apoi la Partidul Popular European. Cum ar fi cu putinţă acest lucru, presupunînd că avem de-a face cu partide şi cu oameni responsabili?

Răspunsul simplu şi evident este: în nici un fel. Din punct de vedere doctrinar – şi ce altceva ar trebui să fie un partid politic decît un grup care să reprezinte pe adepţii unei platforme ideologice – această idee e perfect lipsită de sens. Ea presupune că nu doar unul, ci ambele partide ar renunţa la identitatea lor doctrinară. Mai întîi – trebuie să presupunem –, Partidul Democrat, de extracţie social-democrată, ar fi absorbit de un partid liberal. Mai apoi, acest partid liberal ar adera la un bloc creştin-democrat.

Sînt greu de înţeles avantajele imediate ale unei asemenea mişcări, dar asta nu înseamnă că ele nu ar putea exista. Problema fundamentală este însă alta.

Pentru ca o asemenea fuziune-aderare să fie posibilă, ar trebui ca ideologiile celor două partide şi ale electoratului fiecăruia dintre acestea să conteze prea puţin. Ar trebui ca social-democratul să devină brusc un adept al neintervenţionismului în economie şi un sceptic cu privire la programele sociale, iar liberalul – adept al ideii de neutralitate a statului – ar trebui să aibă o revelaţie pentru a-şi însuşi ceva de genul unei „doctrine sociale a Bisericii".

Pînă la un punct, nu e deloc de mirare că liberalii noştri nu se simt constrînşi de ideologia liberalismului. Partidul Naţional-Liberal s-a format aproape independent de existenţa filozofiei politice a liberalismului. Îmi este cu neputinţă să îmi amintesc un gînditor liberal de anvergură reală în istoria ideilor politice româneşti. Influenţa teoriilor politice occidentale a fost, la rîndul ei, neglijabilă. Nici în prezent, Partidul Naţional Liberal nu pare să fi asimilat un fond al filozofiei politice liberale, occidentale sau româneşti.

Acest lucru are o semnificaţie dublă. Mai întîi, el dovedeşte un anume deficit intelectual al actualilor reprezentanţi politici ai dreptei româneşti. Pe de altă parte însă, această situaţie este întrucîtva logică, pentru că nici dintr-o perspectivă mai aşezată – aceea a mişcărilor liberale occidentale – nu e clar ce anume este doctrina „liberalismului".

Există un anume viciu nativ al liberalismului care a făcut ca acesta să ajungă să însemne lucruri foarte diferite în perioade diferite. Să îi considerăm pe unii dintre cei mai reprezentativi gînditori politici liberali. John Locke, de pildă, este cunoscut pentru faptul că ar fi fost avocatul toleranţei şi pentru că a legitimat proprietatea privată. Privit de la acest nivel al generalităţilor, este simplu să îl considerăm pe Locke un „liberal". Dar dacă ne uităm mai atent la sensul acestor noţiuni – anume „toleranţă" sau „proprietate" – descoperim ceva care este foarte îndepărtat de sensul care ne este astăzi familiar. Pentru Locke, „toleranţa" apare în cadrul unei discuţii, în bună parte teologică, şi care presupune, printre altele, represiunea catolicilor şi a ateilor. Conceptul său de proprietate privată, de asemenea, priveşte în primul rînd o realitate din starea de natură şi nu una specifică unei economii „liberale", ceva care i-ar fi fost complet străin lui Locke.

Interesant este şi cazul lui Adam Smith, a cărui *Avuţie a naţiunilor* (1776) este văzută de mulţi drept lucrarea de căpătîi a „economiei de piaţă". E adevărat că Smith a susţinut existenţa unei „mîini invizibile" care, în condiţiile unor politici gen *laisser-faire,* operează un fel de redistribuire spontană. Dar această expresie apare foarte rar la Smith, profesor de filozofie morală cu simpatii republicane. Doctrina sa este mai degrabă o reinterpretare a stoicismului antic, decît ceva de genul platformei economice a „Şcolii de la Chicago".

Al treilea caz, pe care aş vrea să îl menţionez, este acela al lui John Stuart Mill. La prima vedere, acesta este liberalul prin excelenţă. Autor al unei apologii a sferei libertăţii individuale şi campion al multor cauze progresiste, el mai susţine ideea neamestecului statului în domenii cum ar fi educaţia. Numai că acest liberalism al lui Mill ar fi, cu siguranţă, inacceptabil pentru majoritatea liberalilor actuali. Adept al pedepsei capitale, interesat de socialism şi cunoscut mai degrabă ca un democrat radical, Mill este de fapt exponentul unei versiuni a utilitarismului, pentru care discuţia despre „drepturi fundamentale" este suspectă sau chiar incoerentă.

Înseamnă toate acestea că nu există un „liberalism", ci doar „liberalisme"?

Nici măcar atît. Dacă ne uităm la cazul altor ideologii, vedem că, dincolo de disputele interne, există o anume unitate. Socialismul, pentru a aminti marele concurent al liberalismului, presupune un set de idei care, cu unele variaţii, au rămas destul de bine delimitate: suspiciunea faţă de proprietatea privată, nevoia unui stat sau a unei mişcări care să opereze un gen de expropriere în beneficiul celor care muncesc, credinţa că proprietatea privată generează exploatare. Fie că e vorba de Marx, de Bakunin, de Stalin sau de Mitterand, există un acord cu privire la cîteva teze generale.

Cazul liberalismului însă este destul de diferit. Trec peste faptul că „liberalism" înseamnă în Statele Unite altceva decît în Europa. Problema este că liberalismul a ajuns un fel de termen-umbrelă care acoperă aproape orice, chiar şi pe bătrînul continent. „Liberal" se cheamă şi adeptul politicilor monetariste, „liberal" îşi zice şi un partid sîrbesc cu înclinaţii fasciste, „liberali" sînt şi unii care profesează necesitatea unei „a treia căi", între capitalism şi comunism. Toate acestea se petrec tocmai pentru că nu există nici măcar „liberalisme", anume o constelaţie de teorii coagulînd un set restrîns de principii politice şi morale.

De fapt, dacă ne gîndim bine, ceea ce este considerat acum a fi gîndire „liberală" ar trebui numită mai curînd „republicană". Asta nu înseamnă că e vorba de ceva care susţine necesitatea unui regim republican ca opus unuia monarhic. „Republicanism" aici desemnează ceva foarte diferit, anume o doctrină a libertăţii politice care îşi are originile în Antichitate şi în Italia oraşelor-stat, şi este transmisă apoi mai ales pe filieră anglo-saxonă. Acest republicanism este o reflecţie asupra condiţiilor în care un stat decade în tiranie şi asupra mijloacelor necesare pentru ca acest lucru să fie evitat sau măcar întîrziat. Aşa se explică prezenţa unor teme cum ar fi libertatea presei sau aceea a separaţiei puterilor. Aceasta este ideologia din care liberalii contemporani au preluat elemente pentru construcţiile lor de circumstanţă.

Problema e acum dacă ar trebui ca un partid contemporan cum este Partidul Naţional-Liberal să se mai preocupe de o clarificare doctrinară şi dacă nu cumva ar trebui să aleagă calea „pragmatismului"?

Pragmatismul era o doctrină foarte diferită de ceea ce au înţeles din ea apologeţii săi de carton, una dedicată atingerii adevărului. Şi ar fi foarte simplu să susţinem acum că este necesar pentru orice partid politic, dedicat binelui public, să aibă o viziune asupra acestui bine.

Mă îndoiesc însă că ideea unei politici bazate pe valori le va spune mare lucru actualilor oameni politici. Aşa încît am să avansez un argument „pragmatic" în favoarea unei întemeieri a guvernării din perspectiva unei filozofii politice a libertăţii.

Pentru a vorbi ca unul dintre acei autori clasici care nu se bucură de favoarea liberalilor noştri – mă refer la David Hume – oamenii se asociază fie din interes, fie din convingere. Or, dacă un partid politic a devenit o adunare a unor indivizi pe care îi ţine împreună numai interesul, atunci să nu ne mirăm că de acolo nu se vor putea ridica aceia care să asigure o guvernare în beneficiul binelui public. Oricîţi oportunişti ar strînge în jurul său, un partid fără ideologie va fi mereu unul care „nu are oameni".

© L. Munteanu

Grupul 1,89%

Comitetul Naţional de Conducere al PNŢCD a aprobat, sîmbătă, schimbarea numelui partidului în Partidul Popular Creştin-Democrat (PPCD), scopul fiind realizarea proiectului de unificare a forţelor creştin-democrate şi populare într-o singură formaţiune cu această denumire. Delegaţii au adoptat această decizie cu 194 voturi „pentru", 6 „împotrivă", şi 5 abţineri. Preşedintele PNŢCD, Gheorghe Ciuhandu, consideră că bipolarizarea eşichierului politic nu este „una reală, ci una conjuncturală", iar evoluţia firească este ca PNŢCD să se adapteze vremurilor actuale şi să devină elementul central în jurul căruia să se coaguleze toate grupările care se revendică „onest" ca fiind populare şi creştin-democrate. (...)

Pentru crearea şi consolidarea polului creştin-democrat, Ciuhandu s-a gîndit să ceară ajutorul unor personalităţi care şi-au declarat public convingerea că România are nevoie de creştin-democraţie. Preşedintele PNŢCD a avut ideea de a-i aduna într-un grup denumit „Grupul 1,89%" (cît au obţinut ţărăniştii la ultimele alegeri) care să facă lobby şi să acorde consultanţă partidului. În acest grup ar putea să se afle laolaltă Gabriel Liiceanu, Mircea Mihăieş, Traian Ungureanu, Mircea Cărtărescu, Petru Romoşan, Stelian Tănase, Andrei Pleşu, Cristian Tudor Popescu, Iosif Boda, Mihai Tatulici.

Cotidianul, 7 februarie 2005

„Eu am cedat cel mai greu, dar ce să fac, aşa susţin toţi ăştia tineri, că trebuie să ne schimbăm. Bine, sînt de acord că pe plan internaţional, acolo, s-a creat un puternic pol popular. Dacă tot avem pecetea asta pusă, de înfrînţi, am zis că pînă la urmă n-o fi rău, ne mai sprijină şi oamenii ăia... Eu nu renunţ pentru nimic în lume la tradiţie, le-am spus-o... Eu tot ţărănist o să mă chem. Cum o să uit eu istoria, cum să uit eu ce-am pătimit în puşcării... Eu zic că uşile trebuie să rămînă deschise oricui. Să vină înapoi Vasile Lupu, care văd că a început să mişte, să apară. Să vină înapoi şi ăia care şi-au încercat norocul în altă parte, că n-au avut răbdare să ridice partidul după ce am pierdut alegerile. Să vină înapoi şi ăştia care stau pe bară. Eu ştiu că aşa e cînd eşti jos, nu-ţi deschide nimeni uşa. Bine, dar nici cu orgolii d-astea mari nu-i bine... La vîrsta mea, nu mă mai vor, nici opinii nu mai acceptă. Parcă-i aud: «Iar a venit boşorogul ăsta să ne înveţe?»."

(Ion Diaconescu, preşedinte de onoare al PNŢCD,
într-un interviu acordat lui Victor Bratu,
în *Evenimentul zilei,* 7 februarie 2005)

În alocuţiunea ţinută în faţa membrilor liberali prezenţi la Congresul PNL, preşedintele grupului parlamentar al liberal-democraţilor din Parlamentul European, Graham Watson, le-a atras atenţia celor care vor să renunţe la familia liberală pentru a se reorienta către popular-creştini că aceasta este o opţiune greşită. „Lăsaţi-mă să vă ofer un sfat. Cred că v-ar ajuta să fiţi mai uniţi dacă rămîneţi în sînul liberalilor europeni, a declarat liderul liberalilor din Parlamentul European. El i-a întrebat pe cei prezenţi dacă sînt siguri că l-ar vrea lider pe Giurandi sau dacă ar vrea să adere la o «familie care este într-un imens război intern»".

Cotidianul, 5-6 februarie 2005

O instituţie de cursă lungă

– interviu cu Carmen MUŞAT –

Recent, la o masă rotundă despre presa culturală, Observator cultural *a fost invocat în legătură cu o întrebare legitimă: În ce măsură o revistă culturală se identifică fără rest cu directorul sau redactorul ei şef? O revistă e în primul rînd echipa care o face sau „operă de autor"?*

Nu cred că se poate nega rolul decisiv pe care directorul sau redactorul-şef îl are în configurarea profilului unei publicaţii, în imprimarea unei direcţii culturale, în stabilirea politicii editoriale şi chiar în selectarea colaboratorilor. Pentru ca o revistă să aibă o identitate inconfundabilă este nevoie, desigur, de un proiect coerent şi de cineva care să-şi asume responsabilitatea deciziilor editoriale. Asta nu înseamnă însă că directorul sau redactorul-şef al revistei se identifică pînă într-atît cu publicaţia pe care o conduce, încît nu mai ţine cont de opinia nici unui membru al echipei sale. Cînd cel care conduce o publicaţie ajunge să creadă că el este singurul în măsură să decidă, fără nuanţe, ce e bine şi ce e rău în cultură, cînd respinge din start orice idee de diversificare şi de dinamizare a proiectului iniţial, considerînd că mai bine de atît nu se poate, cînd totul trece prin filtrul unui singur om, daţi-mi voie să cred că ceva nu e în regulă. Mă îndoiesc că cineva, oricît de valoros ar fi din punct de vedere profesional, se poate erija în instanţă supremă în materie de cultură. Cu atît mai riscantă pentru statutul unei reviste îmi pare a fi ideea potrivit căreia existenţa ei depinde în totalitate de o singură persoană. Dacă în perioada interbelică au existat publicaţii meteorice, de foarte bună factură intelectuală, care, deşi şi-au încetat apariţia după doar cîteva numere, au rămas totuşi în istoria literaturii, cred că peisajul cultural contemporan s-a schimbat fundamental. Părerea mea este că o revistă trebuie privită ca o instituţie „de cursă lungă" şi nu ca un simplu capriciu cultural, costisitor şi efemer, legat ombilical de cel care o conduce.

În ce măsură se va schimba Observator *(rubrici, actualitate culturală, semnatari) la reluarea sa în martie?*

Observator cultural îşi va diversifica oferta, prin introducerea unor rubrici noi, ca şi prin reorganizarea celor 32 de pagini. Vom acorda prioritate informaţiilor şi analizelor pe marginea fenomenului cultural contemporan, vom găzdui dezbateri, polemici, anchete. Împreună cu Ovidiu Şimonca – noul redactor-şef adjunct – am alcătuit echipa redacţională şi am stabilit priorităţile revistei. Nu vreau să spun prea multe despre cum va fi *Observator cultural* de acum încolo, vă invit ca, începînd din 3 martie, cînd revista va fi relansată la Cărtureşti, să o citiţi şi să trageţi singuri concluziile.

Unde se va situa revista – ca orientare, direcţie, eventual „spirit de generaţie"?

S-au făcut diverse speculaţii în ultimele săptămîni, referitoare la „convertirea" revistei la discursul reprezentanţilor Şcolii de la Păltiniş. Aş vrea să spun foarte apăsat că revista nu va fi confiscată de nici un grup, oricît de prestigios ar fi acesta, de nici o „şcoală" şi de nici un partid politic. Eu cred că nu putem lansa la nesfîrşit scenarii fanteziste în care vinovaţii pentru eşecul unor relaţii personale şi profesionale trebuie căutaţi mereu în afara noastră şi, mai ales, nu putem parcela cultura română şi nici nu-i putem împărţi pe reprezentanţii ei în „buni" şi „răi", în funcţie de simpatii şi antipatii personale. Am mai spus-o şi o repet: revista va promova, în mod constant, spiritul critic, polemica de idei, va fi deschisă către fenomenul cultural contemporan, în toată complexitatea lui, va pleda pentru diversitate şi multiculturalism, va da drept la cuvînt tuturor celor care au ceva substanţial de spus, fără excese, fără atacuri la persoană, fără idiosincrazii şi resentimente. Chiar dacă în revistă vor predomina semnăturile reprezentanţilor generaţiei 80 sau ale tinerilor scriitori, nu ne vom complace în ideea că s-ar putea reduce cultura română la un singur grup – al redactorilor şi colaboratorilor revistei.

a consemnat Simona SORA

Ion VIANU

Fragmente dintr-un jurnal de lectură

Sarah Kane, Maia Morgenstern şi conştiinţa tragică

Sarah Kane s-a născut în Anglia în 1971, din părinţi evanghelici fundamentalişti, „renăscuţi", *born again*. A început o carieră de actriţă şi a continuat ca director de scenă şi dramaturg. În 1995 *Blasted (Nimiciţi)* a produs un asemenea scandal, încît s-a vorbit despre necesitatea reintroducerii cenzurii. Au urmat alte trei producţii dramatice, printre ele *Crave (Carenţa)*. Cade pradă unei depresii tenace. E client repetat al clinicilor psihiatrice. Se sinucide la Londra în 20 februarie 1999, lăsînd în urma ei un manuscris: *4.48 Psychosis*. S-a putut crede la început că textul găsit era echivalentul unei scrisori de adio. Substanţa dramatică a acestei „stenograme" a apărut prin analogie cu piesele pe care le scrisese. Premiera de la „Royal Court Theatre", în vara anului 2000, folosea trei actori: pacienta, doctoriţa, un martor.

Este monologul unei femei care a hotărît să moară, fixînd un termen inexorabil actului fatal, ora 4,48, în zori. Sînt intercalate: scurte dialoguri între pacientă şi medicul ei (o femeie), notaţii desprinse din foaia de observaţie clinică. Personajul nenumit care e portretizat în textul – patetic şi lipsit de emfază – al Sarei Kane poate fi asemuit cu Antigona lui Sofocle: un caracter neîmblînzit, aspiraţia sălbatică spre absolut; o androginie încăpăţînată. Disperarea, iremisibilă, ireversibilă, a personajului e lipsită de suportul comunitar al eroinei tragice sofocleene. Antigona suferă în faţa cetăţii – ostile, compătimitoare – cheamă asupra ei distrugerea pentru că rămîne credincioasă unei morale care vine în contradicţie cu împrejurarea istorică. Conflictul lui Sarah (să ne fie îngăduit să o numim aşa pe protagonistă) e implicit, nu constituie obiectul dramei. Sarah iubeşte *o femeie,* dispariţie, insesizabilă... ne putem chiar îndoi de existenţa ei... este cea dintîi cauză a suferinţei. Dincolo, dincoace de ea, există o copilărie zdrobită. Din adîncurile ei vine o religie persecutoare, violentă, răzbunătoare, religia unui tată detestat. Vocaţia disperării o împinge către singurul azil unde depresia este acceptată: azilul psihiatric. Aici intervine lumea ambiguă, perversă a medicamentului, aducător al uşurării, dar şi purtător de moarte, de vreme ce e una din armele sinuciderii, nesigură de altfel: pacienta doreşte să se otrăvească, să-şi taie venele, să se spînzure, toate în acelaşi timp! În această cumplită singurătate se întrezăreşte totuşi posibilitatea unei relaţii: doctoriţa care o îngrijeşte. Obligată să consoleze, presupusă să întărească moralul deficitar, psihiatra trebuie să recurgă la o logică care ţine de sofism. Şi cum ar putea fi altfel? – disperarea nu are contraargument. Totuşi, Sarah simte că ar putea să o iubească pe doctoriţă, aşa cum e, cu uşoara ei ironie, lipsită de perversitate. Poate că este chiar ea femeia aceea iubită, dispariţie... – Imposibil, relaţia trebuie să rămînă profesională. Nu numai din motive tehnice, etice, ci şi pentru că doctoriţa nu suportă povara enormă, distrugătoare a persoanei ce-i stă în faţă. Dacă nici ea nu e capabilă de această întîlnire, atunci înseamnă că nimeni... cercul se închide. Ca şi în tragedia greacă, planul omenesc se intersectează cu divinul. În afara miraculosului, în lipsa disperată a transcendenţei. Personajul este un *„copil al negaţiei, de la o cameră de tortură la alta, o succesiune de greşeli, neiertate"*. Fiinţa devine transparentă, deci publică, limitele dintre eu şi lume se şterg. Astfel de stări mintale îngăduie revelaţia: a naturii ei/lui de *„hermafrodit frînt"*. Sarah va avea *„viziunea lui Dumnezeu"*, apocaliptică, un ecou al cruntei religii paterne cu denunţarea indecentului misticism: *„Cristos a murit, călugării sînt în extaz"*. Nevoia de iubire cheamă sfîşierea – *„Tăiaţi-mi limba, smulgeţi-mi părul, scoateţi-mi măruntaiele, dar lăsaţi-mi dragostea"*. Am fost obişnuiţi să punem la zid nebunia, în timp ce spiritul Antichităţii greceşti o recupera. *4.48 Psychosis* e o tentativă radicală de-a reaşeza nebunia pe tronul sacru al tragediei. O înfăţişare a conştiinţei tragice sfîşiate, în deplină contradicţie cu ea însăşi. Tragedia nu se mai petrece în faţa comunităţii oamenilor care a devenit distantă, indiferentă, ci în intimitatea sfîşiată a eului. Ca şi eroul dostoievskian Kirilov, alegerea între viaţă şi moarte devine singura opţiune serioasă. În acest sens mi se pare că Sarah Kane redescoperă conştiinţa tragică pură, desprinsă de contingenţele sociale. Această căutare, rezultatul ei, readuce în primul plan tragedia, îi dă o justificare în lumea înstrăinată din care facem parte.

La teatrul „Act" (regia: Tudor Ţepeneag), Maia Morgenstern este unica interpretă a celor două roluri – pacienta şi doctoriţa – trecînd stupefiant de la o voce la alta. Nu cred să existe în arta teatrală o misiune mai grea decît a interpreta tragedia şi nu-mi pot imagina că acest lucru se poate face mai bine decît o face Maia, cu precizie şi, în acelaşi timp, cu patos. Dăruirea este totală, energia maximă, pînă la limita epuizării. Frumuseţea plastică a performanţei tragedienei este izbitoare, graţia violentă a mişcării palpitantă. Priveşti, asculţi, cu răsuflarea tăiată. La urmă, ţi se oferă ceva la care nu te aşteptai, o privire discretă, furată, în lumea de dincolo:

„...priviţi-mă, priviţi, sînt chiar eu, cea pe care n-am întîlnit-o niciodată, cu faţa lipită pe verso-ul sufletului meu.

Vă rog, daţi la o parte perdeaua."

Radio & Afaceri MIX fm 100,6

Reteaua MIX FM
27 de statii radio în România

ROMÂNIA LA RAPORT
cu Carol Sebastian
Un dialog în FM în care
întrebările nu rămîn fără răspuns
ORA 17:00 şi 20:00*
mesaje la: romanialaraport@infomix.ro
*de Luni pînă Vineri de la 17:00 la 18:00 şi de la 20: 00 la 21:00
Sîmbătă şi Duminică de la 17:00 la 18:00

Teodor BACONSKY

turn înclinat

Fracturi

În Europa, veacul naţionalismului s-a petrecut. Bilanţul său include eşafodarea identităţilor naţionale moderne şi conflictul lor succesiv, soldat cu două războaie mondiale. Astăzi, toată lumea descurajează (cu o relativă ipocrizie) asumarea propriei identităţi. Pomenesc de ipocrizie pentru că, deşi participăm, tot mai intim, la construcţia europeană, rămînem competitori simbolici pe piaţa patrimoniilor specifice. Altfel spus, venim în UE cu România, ca imagine de marcă a românilor. Cu istoria noastră – rescrisă –, cu figurile panteonului nostru, cu „gloriile" de care ne-am învrednicit atunci cînd am dialogat cu popoarele vecine sau din alte zări. Pe scurt, cu tot ce ne reprezintă mai bine, de la marii creatori şi interpreţi, pînă la darul unei geografii transformate, odată cu infrastructurile, în ofertă turistică.

Operaţiunea de „branding" naţional a demarat de numai cîţiva ani şi n-a fost dusă la capăt. Se cuvine să ne întrebăm din ce motive. Înainte de orice, aş spune că ratarea s-a produs din pricina clivajului rural-urban, dar şi pentru că societatea civilă (laică & pro-occidentală) nu a comunicat realmente cu guvernele, orientate electoral spre majoritatea tăcută. Am vorbit pe mai multe voci şi am urmărit ţinte contradictorii. ONG-urile s-au abonat la proiecte agreate de sponsorii externi (integrarea ţiganilor, SIDA, planificarea familială sau egalitatea şanselor), în vreme ce agenţiile guvernamentale au produs pe bandă „eterne şi fascinante Românii" pseudoathonite şi idilic-retrograde. Din păcate, problema nu acuză divergenţa programelor şi eterogenitatea surselor de finanţare, cît persistenţa fracturii efective de care suferă societatea românească. E fractura dintre ţărani, proletarii suburbani sau muncitorii emigraţi temporar şi lumea liberală care îngroaşă treptat clasa de mijloc orăşenească. Dar şi fractura dintre agenda politică europeană şi subculturile care adună laolaltă – într-o dinamică de recul şi contestaţie – maneaua, grafica de gang, drogurile, apatia civică sau orgia interlopă.

Curios este că şi viaţa religioasă din România suportă această sfîşiere. Laicatul urban mai tînăr se recunoaşte tot mai greu în discursul filetist promovat prin anumite medii monahale. Avem ierarhi din generaţia mai nouă care frecventează adunările ecumenice din Apus şi deplîng – alături de Vatican ori de mediile conservatoare – absenţa referinţei creştine din preambulul Tratatului Constituţional. Dar avem şi episcopi care diabolizează contactul interconfesional şi lansează mesaje agresiv etnocentrice. Oastea Domnului şi ASCOR nu se intersectează cu SAR, APADOR-CH sau Pro Democraţia. Clerul pauperizat de la ţară e mult mai insistent preocupat de contractul cu elitele de pradă (care fac legea & banul la nivel local) decît de momentul în care BOR îşi va deschide oficiul de observaţie pe lîngă instituţiile comunitare de la Bruxelles. Această condiţie răvăşită, care ne opreşte de la desenarea unui proiect naţional coerent, nu va putea fi surmontată decît prin combinaţia dezirabilă dintre o nouă politică şi o nouă strategie pastorală a Bisericii majoritare.

O nouă politică ar avea toate şansele dacă limpezirile doctrinare din interiorul partidelor şi coagularea unui pol popular ar fi corect finalizate. Dacă dreapta va fi puternică şi dacă stînga va reuşi să-şi elimine corupţii deodată cu mentalitatea lor stalinist-faraonică. Cît despre o nouă „linie" în BOR, ea depinde fireşte de probabilele schimbări la vîrf. Vreau să spun că pe umerii următorului Patriarh stă deja urgenţa de a recalibra – cu întregul vizionarism necesar – aşezarea ortodoxiei româneşti în mozaicul Uniunii Europene. Acel lider spiritual va trebui să menţină nuanţa răsăriteană în portretul proaspătului stat-membru, dar va fi obligat să şi transmită, pînă în amvonul ultimului preot de ţară, tiparul unui stil misionar euro-conform. Nimeni nu se poate plînge că viitorul se apropie de noi în veşminte plicticoase.

Augustin IOAN

„Căţelu" *reloaded*

– un cartier cu arhitectură umană –

Arhitectura stalinistă, ca şi fenomenul politic, social şi economic care a produs-o, a aruncat în penumbră, cel puţin în ţările fostului „lagăr socialist", atît perioadele de intrare în stalinism (1945-1948, în cazul României), respectiv de ieşire din „stalinism" (violent, în 1956, în cazul Ungariei, sau treptat, începînd cu 1953, în cazul URSS şi al altor ţări). Or, există în ceea ce priveşte arhitectura şi urbanismul o seamă de fenomene de „graniţă" pe care aplicarea grilelor de lectură – nu rareori reductive – importate din alte domenii, nu le explică riguros. Investigaţia masivă în arhitectura vernaculară din anii '50 şi chiar tentativele de a iniţia legături de „ţesere" a rupturii produse de stalinism prin referinţe mai mult sau mai puţin explicite la arhitectura autohtonă antebelică sînt două astfel de fenomene din cabinetul de curiozităţi ale istoriei arhitecturii est-europene şi, singur, sloganul „artă naţională în formă, dar socialistă în conţinut" nu le explică.

Imediat după momentul stalinist românesc, din reflexul politicii de distanţare faţă de Moscova a comuniştilor români, arhitectura vernaculară a început încă o dată să fie curtată de arhitecţi, ca o posibilă sursă de inspiraţie „uitată" sau, mai precis, ideologizată în exces. Din informaţiile pe care arhitecţi ai perioadei amintite mi le-au furnizat în interviurile luate pe parcursul unei cercetări, arhitectura populară românească era privită ca arhitectură „de stînga". Între arhitectura bizantină şi cea vernaculară ţărănească, a învins cea de-a doua, mai degrabă din considerente ideologice. În timp ce prima sursă era privită cu suspiciune, fiind arhitectura „claselor exploatatoare" şi alogene (să ne amintim că viaţa politică după Stalin va avea şi o conotaţie naţional(ist)/şovină), arhitectura populară (a „claselor exploatate") era pozitivată prin înseşi datele sale genetice.

Vernacularul devine o posibilă sursă de „raţionalitate" (de *modernitate* din perspectiva discursului hruşciovist: eficienţă a folosirii materialelor, reţinere în decoraţie) şi deci poate fi capabil să irige încă o dată discursul arhitectural „urban", care îşi uitase pentru o vreme rădăcinile firești. El, vernacularul, va putea explica propensiunea către raţionalitate a noii arhitecturi socialiste, fără a fi necesar aportul teoretic „cosmopolit". Într-un spirit deopotrivă modern şi arhaizant, pentru că arhaicul este redescoperit ca o posibilă sursă a modernului, s-au ridicat, de pildă, locuinţele minimale din cartierul Căţelu (Şoseaua Mihai Bravu, Bucureşti, arh. T. Niga şi colectiv) între 1955-1957. Pledoaria acestui text pentru conservarea micii lotizări de locuinţe sociale, aşa-zicînd „de urgenţă", denumită „Căţelu", vine din mirarea pe care ne-o produce astăzi descoperirea, peste decenii, a reliefului mai puţin plat al arhitecturii româneşti decît am fost tentaţi să credem înainte şi imediat după 1989. Literatura memorialistică produsă de distinşi arhitecţi care au crescut în asemenea cartiere (v. Florin Biciuşcă, *Experimentul Căţelu*, Bucureşti, Liternet/Paideia, *e-book* şi carte tipărită, Colecţia „Poverism" sponsorizată de Fundaţia „Habitat şi Artă în România", 2005), marginale atît la propriu (în raport geografic faţă de centrul oraşului), cît şi la figurat (în raport cu fenomenul *mainstream* al epocii), dar şi redescoperirea pluralităţii modernismelor ne îndeamnă la rediscutarea valorii – azi, incontestabile – a acestor eboşe de arhitectură de cea mai bună calitate. Stranii în epocă, ele îşi vădesc astăzi, dimpotrivă, „normalitatea" trans-ideologică. Conservarea, astăzi, a corpusului de arhitectură stalinistă trebuie să aibă drept corolar şi păstrarea, pentru nuanţare, dacă nu şi pentru calitatea lor trans-ideologică, a „abaterilor" de la dogmă (fie ele şi relative). Or, dacă asupra arhitecturii staliniste se abat fie binecuvîntarea corectitudinii politice (de pildă, restaurarea *Stalin-Karl Marx Alee* din Berlin, făcută pe alocuri cu materiale superioare celor originale), fie furia desfigurantă *a posteriori* (cazul „Casei Scînteii" din Bucureşti, ale cărei decoraţii „comuniste" au fost violent înlăturate la finele anilor '90), asupra exemplelor de felul celui comentat aici nu se abate nimic altceva decît uitarea nedreaptă.

Tiberiu Niga, un distins arhitect al epocii interbelice, aduce cu sine în proiectul Căţelu un interes niciodată dezminţit pentru arhitectura „populară" românească, redevenită palatabilă în epocă datorită, spuneam, invocării caracterului „de stînga" al vernacularului, care îl scotea, cel puţin pentru o vreme, de sub stigma orientărilor naţionaliste, considerate – încă – de dreapta, dacă nu de-a dreptul „fasciste". Justificarea lotizării Căţelu/Mihai Bravu este dublă: pe de o parte, apartamentele de o cameră şi de două camere ar avea originea „în locuinţa noastră tradiţională" (arh. T. Niga „Un cartier de locuinţe minimale în Bucureşti", în *Arhitectura RPR*, nr. 2/1957, p. 3), pe de alta, ar relua teme comune arhitecturilor cu experienţă în domeniu, nu se precizează care, dar – se înţelege din context – nu este vorba despre cele ale lagărului socialist. Tratarea plastică vorbeşte despre obţinerea, prin proiectare, a unei „arhitecturi umane", cu toate trăsăturile pe care le recunoaştem ale canonului modern: „simplitatea formelor, exprimarea sinceră a funcţiunilor", dar care sînt de asemenea de identificat ca fiind proprii şi „arhitecturii noastre tradiţionale" *(ibidem*, p. 5). Concluzia către care pare să conveargă întreaga argumentaţie a şefului de proiect, autor al ansamblului Căţelu, este aceea că modernitatea este consubstanţială cu „caracterul propriu al arhitecturii noastre". Este o idee care, gonflată peste poate de contribuţia politicului,

desen de arh. Tiberiu Niga

va ajunge, peste doar două decenii, să fie teoretizată de Constantin Joja drept atribut al „specificului naţional românesc": acela de a fi inventat arhitectura modernă. Pînă atunci însă, mai e drum de parcurs. Destul să consemnăm aici comentariul lui Grigore Ionescu la adresa ansamblului, căruia îi găseşte un „pronunţat caracter autohton", deşi s-ar putea face observaţia că în arhitectura vernaculară locală cu greu pot fi găsite „portice, loggii, galerii şi scări exterioare acoperite" care să poată fi invocate drept precedent (v. Grigore Ionescu, *Arhitectura pe teritoriul României de-a lungul veacurilor*, Bucureşti, Editura Academiei, 1980, p. 643). Această observaţie este de făcut pentru blocurile regulare din ansamblu, care, de fapt, fac referinţe la arhitectura urbană a oraşelor sud-transilvănene, dacă trebuie cu necesitate găsită o referinţă din patrimoniul local. Cu toate acestea, casele de colţ trimit într-adevăr la casele valahe de deal sau la culele olteneşti, cu pridvoare ample, dar şi cu acoperişuri mai plate decît „originalele" citate. Proporţii apropiate de cele ale vechii arhitecturi româneşti sînt, într-adevăr, de evidenţiat, dacă e să comparăm numai acest mic cartier cu proiectele care deja se ridicau în centrul oraşului, unde, pe Bulevardul Magheru, blocurile post-staliniste se ridicau deja la proporţii antebelice, de opt şi zece etaje. Şi, de altfel, arhitectura ulterioară, care a închis – ca într-o fortăreaţă sau ca într-o rezervaţie – cartierul Căţelu, este tot de gabarite enorme, dîndu-i acestuia din urmă o scară mignonă prin comparaţie, scară pe care aerul pitoresc al întregului o subliniază şi mai mult.

Din nefericire, starea contemporană a cartierului nu mai este aceea a începuturilor sale. Proprietatea privată a luat în posesie porţiuni masive din spaţiul comunitar al ansamblurilor, a închis traseele intra-ansamblu, parcurse furtiv de armatele de copii ale primilor locuitori – imigranţii basarabeni – şi, mai cu seamă, a alterat arhitectura originală. Clasificarea cartierului Căţelu în patrimoniul arhitectural al Bucureştilor şi, prin urmare, conservarea acestuia, ar fi nu numai un gest de noblețe pentru calitatea sa indiscutabilă, deopotrivă urbană şi arhitecturală, ci şi un prilej de a stopa degradarea lui în continuare.

EDITURA POLIROM

■ Carmen Firan
Caloriferistul şi nevasta hermeneutului

Noutăţi:

■ Radu Ioanid
Răscumpărarea evreilor
Istoria acordurilor secrete dintre România şi Israel

■ Andreï Makine
Femeia care aştepta

■ David Lodge
Afară din adăpost

Suplimentul de CULTURĂ
Un săptămînal realizat în colaborare cu *Ziarul de Iaşi*
www.polirom.ro

Alexandru CĂLINESCU

interstiții

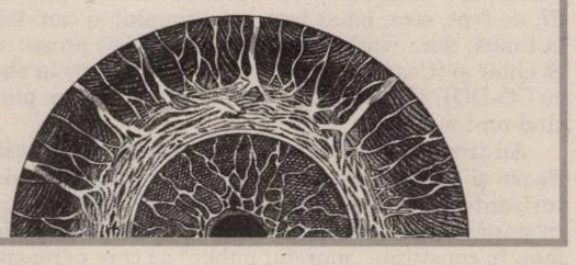

Probleme de cuplu

Centenarul naşterii lui Sartre va fi marcat, cu siguranţă, de numeroase „dosare" şi numere speciale de revistă. Primul, după ştiinţa mea, este cel propus de *L'Histoire* şi mizează, fapt iarăşi previzibil, pe prezentarea unui „Sartre sans tabou". Intră în atenţie, în primul rînd, erorile de gîndire politică ale filosofului, analizate – cu măsură, dar fără concesii – de Michel Winock. În categoria subiectelor „delicate" mai intră atitudinea lui în timpul războiului, antiamericanismul, tratarea cu superficialitate a antisemitismului vehement al lui Jean Genet, relaţiile cu Uniunea Sovietică, precum şi viaţa intimă a lui Sartre, mai brutal spus sexualitatea lui. Acest din urmă aspect e tratat de o universitară germană, Ingrid Galster, şi merită să ne oprim puţin asupra lui.

Nu e, desigur, un aspect necunoscut. Avem, înainte de toate, chiar mărturiile Simonei de Beauvoir din scrierile memorialistice, apoi corespondenţa publicată (parţial, totuşi) în ultimele două decenii, în fine povestirile victimelor fanteziilor erotice ale celor doi, povestiri dintre care se detaşează net curajoasa confesiune a Biancăi (Bienenfeld) Lamblin, *Mémoires d'une jeune fille dérangée* (1993). Ştim, aşadar, că Sartre şi Simone de Beauvoir încheiaseră un fel de contract ce trebuia reînnoit la fiecare doi ani: relaţia lor nu excludea alte legături erotice, singura condiţie fiind obligativitatea de a nu-şi ascunde nimic. Ştim care au fost cele mai importante legături ale Simonei: Jacques-Laurent Bost, ajuns membru al comitetului de redacţie la *Temps Modernes,* scriitorul american Nelson Algren (scrisorile către Algren, foarte frumoase, au fost tipărite abia în 1997), Claude Lanzmann, cel care a preluat în fapt conducerea revistei după moartea celor doi, plus cîteva aventuri cu totul efemere (Fernando Gerassi, Arthur Koestler, René Maheu). În ceea ce priveşte aventurile feminine, Ingrid Galster e de părere că Simone de Beauvoir cedează, de regulă, avansurilor fostelor ei eleve şi urmăreşte (este ceea ce arată mărturia Biancăi Lamblin) să le strecoare în patul lui Sartre.

În ceea ce-l priveşte, Sartre se remarcă printr-o sexualitate frenetică, dar consumată – o spune el însuşi – „fără prea mare plăcere". Prima aventură notabilă este, la 21 de ani, cu o verişoară, Simone Jollivet, care va deveni tovarăşa de viaţă a regizorului Charles Dullin. Relaţia cu Simone de Beauvoir nu este, în plan strict fizic, o reuşită; cel puţin aşa afirmă scriitoarea în una din misivele către Nelson Algren. Urmează experimentele în trei, cu rezultate inegale. Cel cu Olga Kosakiewicz, fosta elevă a Simonei, a fost un eşec total: Olga a rezistat avansurilor lui Sartre, Simone, la rîndu-i, era torturată de o gelozie cruntă etc. Sartre s-a consolat cu sora Olgăi, Wanda, iar scrisorile către Simone, încă netipărite, conţin – pretinde Ingrid Galster – detalii brutale despre noaptea în care Sartre o dezvirgilează pe noua lui cucerire. O altă femeie care a avut la un moment dat un rol important în viaţa lui Sartre a fost americanca Dolores Vanetti, întîlnită în 1945 şi care l-a determinat pe Sartre să facă un sejur de două luni şi jumătate la New York (era, firește, înaintea perioadei antiamericanismului virulent). Mai departe, lista devine ceţoasă, probabil şi fiindcă include prea multe nume. Ingrid Galster nu spune nimic despre Lena Zonina, interpreta lui Sartre în călătoriile lui în URSS, despre care ziaristul Michel Boujut pretinde că ar fi avut cu Sartre o fată, informaţie neconfirmată de sursele pe care le cunosc. Ar mai fi Michelle Vian, Evelyne Rey, Liliane Siegel, Arlette Elkaïm etc., plus tinerele exaltate care stau în preajma lui Sartre în ultimii săi ani de viaţă cînd scriitorul, atins de cecitate, nu mai poate consemna în scris experienţele sale.

Dincolo de orice consideraţii savante despre non-conformismul şi forţa liberatoare a acestui mod de a concepe un cuplu, ceea ce sare în ochi este incongruenţa dintre omul Sartre şi personajul pe care reuşeşte să-l joace: omul e de o urîţenie frapantă, ilustrînd butada celebră despre bărbatul care poate să fie puţin mai frumos decît dracul, dar care prea abuzează de acest drept. E greu de înţeles cum femei de o frumuseţe remarcabilă, precum Wanda Kosakiewicz şi Dolores Vanetti, au eşuat în braţele lui Sartre, mai ales că acesta era – faptul pare înafară de orice dubii – un amant mediocru. Şi nici nu mai pun la socoteală imaginea lui Sartre din ultimii ani de viaţă – neîngrijit, murdar, orb, alcoolic, o epavă umană în jurul căreia roiesc admiratoare excitate. Sîntem, orice s-ar spune, în afara logicii bunului-simţ. În al doilea rînd, cred că Simone de Beauvoir a avut, şi în această privinţă, ultimul cuvînt. Ultimele ei cărţi arată că şi-a devorat, cu perseverenţă, partenerul, servindu-se, în această lentă şi metodică operaţiune de masticaţie, şi de intermediari.

Andrei GORZO

de ce e *cool*...

P. G. Wodehouse

Din tot atîtea motive cîte cărţi a scris, adică 95. Din acestea, cea mai recent apărută în librăriile noastre este *Codul de onoare al Wooster-ilor* (1938), în româneşte de Carmen Toader. N-o cunosc pe doamna sau domnişoara Toader, dar ştiu un lucru despre ea: e o femeie fericită. După capul meu, *job*-ul pe care-l face ea, traducîndu-l pe Wodehouse, ocupă locul doi în topul celor mai mişto *job*-uri din lume. (Pe locul unu e *job*-ul meu: acela de a citi tot ce a scris Wodehouse.) Nu subestimez efortul pe care trebuie să-l depună ca să aducă la îndemîna cititorului român, în toată efervescenţa sa iniţială, glorioasa mixtură wodehousiană de limbaj formal şi limbaj argotic, din care se ridică necontenit bule – fiecare din ele un miracol – ce gîdilă nasul cititorului cu exploziile lor vesele. Îmi închipui că în unele momente, la unele pasaje, trebuie să-i fie foarte greu. Sînt momentele în care ar trebui să se relaxeze total şi să-şi spună că, dacă Editura Polirom duce pînă la capăt proiectul traducerii lui Wodehouse (şi unii dintre noi considerăm că nu e doar un proiect editorial, ci o iniţiativă *umanitară)* şi dacă ea însăşi îşi menţine ritmul de trei cărţi pe an, o să ajungă la ultima carte peste vreo 32 de ani. 32 de ani de intimitate cu Wodehouse! De asemenea fericire nu mai au parte decît eroinele comediilor cu Cary Grant, şi ele abia la sfîrşit, cînd le devine clar că vor rămîne cu eroul. Dar ce m-a apucat să-i dau sfaturi? Eu sînt doar un suflet oarecare (adică expus la toate intemperiile) care, la fiecare patru-cinci luni, aşteaptă ca ea să-i aducă pe tavă cîte un nou Wodehouse, tot aşa cum Bertie Wooster, mahmur, aşteaptă ca Jeeves să-i aducă una din băuturile lui remontante. (Am renunţat să-l mai citesc în engleză; îmi plac versiunile româneşti şi îmi plac lunile de aşteptare.)

© L. Muntean

Dar ce-a scris Wodehouse? Ei bine, ca să luăm un exemplu, *Codul de onoare al Wooster-ilor* e povestea unei căni pentru smîntînă – „un soi de vacă din argint cu un fel de expresie cherchelită pe faţă" – rîvnită atît de unchiul lui Bertie Wooster, Tom, cît şi de terifiantul sir Watkyn Bassett, care ajunge primul la ea şi nu vrea să-i mai dea drumul decît în schimbul serviciilor lui Anatole, „maestrul cel neîntrecut", bucătarul unchiului Tom şi al mătuşii Dahlia. Cu ajutorul genialului său servitor, Jeeves, Bertie trebuie să recupereze cana de la reşedinţa lui sir Watkyn. De asemenea, el trebuie să ocrotească iubirea dintre Gussie Fink-Nottle, un prieten pasionat de studiul salamandrelor, şi Madeline, fiica lui sir Watkyn, „un exponat sentimental, nebulos şi vestejit", care crede că iepurii sînt gnomi în serviciul Reginei Zînelor („Nu sînt deloc aşa ceva.") şi, mult mai groaznic, e convinsă că Bertie e îndrăgostit de ea, fiind gata să sară pe el dacă logodna ei cu Gussie se rupe. Soarta acestei logodne depinde de recuperarea unui anumit carnet ajuns în posesia nepoatei lui sir Watkyn, Stephanie, care în schimb îi cere lui Bertie să fure vaca *pentru ea*. Ca să ajungă la carnet, Bertie şi Jeeves trebuie să treacă de cîinele lui Stephanie, Bartholomew, care îi întîmpină privindu-i „pe sub sprîncene ca un moşneag scoţian care beşteleşte pastorii predicatori păcătoşi". Hai să rămînem aici, cu Bertie (cocoţat pe scrin) interesîndu-se de părerea lui Jeeves (cocoţat pe dulap) despre Bartholomew: „Ce zici de cîinele ăsta?" „Da, domnule." „Cum adică «Da, domnule»?" „Încercam să vă comunic că apreciez subiectul pe care l-aţi adus în discuţie." N-are rost să mergem mai departe cu povestea. Poveştile lui Wodehouse sînt vise ce se retrag – construcţia ultraelaborată se dematerializează, muzica vocii lui Jeeves se îndepărtează, cîteva metafore şi comparaţii din puzderia aceea de sclipiri continuă să licărească în semn de rămas-bun – o dată ce şi-au făcut datoria şi tu te-ai trezit fericit.

Nu demult am aflat din *Observator cultural* că, dacă scrierile lui Wodehouse ar fi doar atît – farse, divertismente –, ar însemna că sînt *proaste*; dar nu sînt proaste pentru că au fost scrise cu un scop mai *important* – acela de a satiriza aristocraţia britanică. Pentru persoana care scrisese articolul, existenţa unui asemenea scop era de la sine înţeleasă, altfel n-ar mai fi avut rost să-şi bată capul cu Wodehouse – n-ar fi fost un scriitor *onorabil;* de parcă a-ţi dedica toată viaţa înveselirii celorlalţi – fără vreo altă ambiţie – şi a-ţi îndeplini îndatoririle cu graţie, cu un milion de fineţuri şi cu o frază superantrenată, dispusă şi capabilă să facă tot ce vrei tu – n-ar fi în sine o meserie onorabilă. E ca şi cum i-ai spune lui Jeeves că-şi iroseşte viaţa slujindu-l pe Wooster. Dar el nu şi-o iroseşte. Şi nici Wodehouse nu şi-a irosit-o pe-a lui, deşi n-a avut nimic de împărţit cu aristocraţia britanică şi nimic important de comunicat omenirii. (Şi nici eu nu cred că mi-o irosesc pe-a mea, dacă prin ce scriu reuşesc să conving vreo doi-trei oameni să-l citească pe el.) A fost un făcător de plăcere, un ridicător de moral – o meserie foarte onorabilă, poate chiar (ţinînd cont în ce secol demoralizant a practicat-o) una dintre cele mai nobile. Dar comparaţiile nu-şi au rostul. El însuşi a spus: „Shakespeare a scris chestii diferite de-ale mele, dar asta nu înseamnă că ale lui sînt inferioare".

citit auzit

● Meryl Streep se pregăteşte s-o interpreteze pe legendara „doamnă de fier" a Marii Britanii, Margaret Thatcher, în filmul biografic pe care Oliver Stone îl face despre fostul prim-ministru.

● Şapte ani după *Glamorama*, al şaselea roman al lui Brett Easton Ellis va apărea în octombrie anul acesta la Editura Picador. Intitulat *Lunar Park*, romanul îl are ca narator pe un anume „Bret" şi este în parte autobiografic.

● Michael Moore a declanşat, se pare, o epidemie de anxietate printre farmaciştii americani: realizatorul lui *Fahrenheit 9/11* – care e pe cale să înceapă turnajul unui documentar despre sistemul de sănătate – a fost „dat în consemn" de reprezentantul uneia dintre firmele de medicamente în *Los Angeles Times*; farmaciştii sînt avertizaţi să fie prudenţi la întîlnirea cu „un individ neras cu o cască de baseball", care pune prea multe întrebări...

● După ce a apărut în filmele lui Jim Jarmusch, Tom Waits va reveni în cinema în următorii doi ani. Mai întîi în *Domino* al lui Tony Scott (alături de Keira Knightley, Mickey Rourke şi Christopher Walken), poveste adevărată despre fiica actorului Laurence Harvey, care a renunţat la cariera de manechin; apoi, în 2006, el ar urma să interpreteze unul din rolurile principale în comedia lui Robert Altman *A Prairie Companion*. **(a. l. ş.)**

re: member

„Face-à-face-ul grec integra o serie întreagă de judecăţi de valoare. Faţă-n faţă, asta vrea să spună că, din clipa în care cineva este în faţa mea, eu îi ofer vederii *(prosopode,* acest cuvînt grecesc înseamnă şi chip, şi persoană) în acelaşi timp trecutul, prezentul şi viitorul meu. Fiinţa mea, ceea ce sînt – cu gesturile mele, cu hainele mele, cu felul meu de a vorbi, cu atitudinea pe care-o adopt faţă de cel care-mi poate fi fie un egal, fie un celălalt. Această prezenţă în prezent implică o serie de coordonate sociale şi de judecăţi de valoare care conferă forţă prezentului. Astăzi nu se mai întîmplă aşa, acest prezent care înglobează tot este instabil. Moda, apariţiile la televizor, toate aceste lucruri înseamnă prezent, un prezent încă de tip faţă-n faţă uneori, dar în acelaşi timp este ceva de doi bani, ceva care nu ţine, n-are greutate. Nu mai există conţinutul pe care-l găseai în *face-à-face* pe vremea grecilor, este un prezent atotputernic şi evanescent, un prezent fabricat, teatralizat, pus în scenă..."

(Jean-Pierre Vernant, într-un interviu din *Les inrockuptibles*, 10-16 noiembrie 2004)

Alice GEORGESCU

viaţa scenei / scena vieţii

Rîsul – izvor de sănătate

„O menirea se desparte de trecutul ei rîzînd"... Butada lui Marx a făcut o carieră nesperat (inclusiv, probabil, de autorul ei) şi nemeritat de glorioasă. Zic „nemeritat" pentru că, dacă ne gîndim bine, adevărul pe care-l conţine ea nu e prea lesne demonstrabil; ba, chiar, am impresia că e foarte greu demonstrabil; ba, chiar, mă îndoiesc că e vorba despre un adevăr. În fine... Oricum ar fi, în ceea ce ne priveşte pe noi, românii mai mult sau mai puţin onești, se ştie că nu pofta de rîs ne lipseşte; mai degrabă, ocaziile – dar nu ne facem noi cine ştie ce probleme din asta: rîdem şi cu ocazie, şi fără, şi cînd ne despărţim de trecut, şi cînd ne pregătim de întîlnire cu viitorul. Rîsul dă sănătate, se mai spune.

Dacă ar fi adevărată povestea cu efectul sanitar şi salutar al rîsului, atunci simt că aş avea nevoie de o porţie zdravănă de medicament. Motivul? Acum două zile am văzut un spectacol (de teatru) de la care am plecat cu o acută stare de rău. Nu am fost singura în această situaţie, dar nu am de gînd să vorbesc în numele vreunui grup mai mare sau mai mic. Nu vorbesc nici măcar ca un „critic de teatru". E o chestiune particulară.

Spectacolul se numeşte *O zi din viaţa lui Nicolae Ceauşescu*, se joacă la Teatrul Mic din Bucureşti, este regizat de Alexandru Tocilescu şi îi are în distribuţie, printre (mulţi) alţii, pe Florin Călinescu, Coca Bloos, Mihai Dinvale, Oana Albu, Vitalie Bantaş, Bogdan Talaşman. Aşadar, regizor talentat, vedete, actori carismatici sau actori buni (sau toate la un loc), plus muzica lui Nicu Alifantis. Piesa – mă rog, vorbele care se rostesc pe scenă – îl are/au ca autor pe Th. Denis Dinulescu, autor despre care nu ştiu aproape nimic. Nu am citit şi nici nu am mai văzut montată vreo scriere de-a sa. Din zvon public ştiu că o piesă intitulată *Dacă dă Dumnezeu şi plouă,* pusă în scenă acum vreo zecedoisprezece ani, tot la Teatrul Mic, a avut parte de o cădere atît de glorioasă, încît şi în ziua de astăzi cei care au văzut spectacolul şi aud pomenindu-i-se titlul exclamă prompt: „Aoleu! Lasă-mă!". Pe aceeaşi cale am aflat că *O zi din...*, care a avut premiera absolută acum vreo doi ani la teatrul din Arad, a obţinut acolo, ca să zic aşa, acelaşi scor. Ceea ce, la urma urmei, poate fi un motiv de mîndrie. Interesantul caiet-program care însoţeşte spectacolul bucureştean nu conţine, nici el, vreo referire la autorul piesei. Doar fotografia sa şi un text care, presupun, îi aparţine, se intitulează „Burebista şi Băieţii" şi este „ocazionat", după toate aparenţele, de existenţa în spectacol a unui personaj numit Băiatul, aluzie la acele entităţi în acelaşi timp misterioase şi familiare, hazlii şi ameninţătoare care ne-au mîncat o bună parte din viaţa trăită (scursă) înainte de 22 decembrie 1989. Şi, pare evident, încă n-au terminat să se scobească în dinţi. Acest personaj este, de altfel, singurul din text avînd un anumit grad de generalitate, de – hai să zicem – abstractizare. În rest, personajele cu nume (există peste 40 de figuranţi, plus alţi cîţiva actori care joacă mici roluri) sînt Nicolae Ceauşescu, Elena Ceauşescu, Nicu Ceauşescu, Zoe Ceauşescu, Valentin Ceauşescu. Ce fac aceste personaje? Încearcă să imite „originalele". Rostesc replici – evident agramate – din care noi aflăm că: ei erau proşti, ei erau lacomi (de putere), ei erau caraghioşi, ei erau inculţi, ei dispreţuiau „poporul", ei se credeau nemuritori. Aceste replici şi, cum ar zice un savant, conţinutul lor cognitiv ne sînt aduse la cunoştinţă prin scurte „întîmplări" scenice (altfel, investite regizoral cu un haz, uneori, irezistibil) de tipul şi în stilul bancurilor care se spuneau pe vremuri între prieteni – sau, chiar, pe la cozi, cu sentimentul teribil şi ciudat de îmbătător că debitarea lor te-ar putea costa libertatea sau, cine ştie?, viaţa. Cehii, polonezii, ruşii tipăreau cărţi şi reviste *samizdat,* înfiinţau sindicate libere, îşi dădeau foc în pieţe, făceau greve şi manifestaţii uriaşe. Noi spuneam bancuri. Rîsul dă sănătate.

Iar oamenii noştri, pe scenă – ca şi în viaţă, nu? –, parcă nici nu sînt chiar aşa de antipatici cum ni se păreau atunci. *El,* de fapt, e(ra) băiat bun, cam simpluţ şi cam împiedicat la limbă, dar... vorba aia: „E el prost, da-i prostu' nostru!". Şi chiar şi (Coana) Leana – să nu mori de rîs la chestia aia cu CO-DOI? Ei, de fapt, erau amuzanţi. Ne cam plictisim de cînd nu-i mai avem.

Au trecut 15 ani. Studiile – sau măcar dezbaterile – serioase şi temeinice, nu umorale şi exclamative, nici literaturizante şi resentimentare, despre perioada ceauşistă sînt ca şi inexistente; cele puţine care au apărut nu au intrat, de fapt, în conştiinţa „marelui public" de care persoanelor fine şi spirituale de acum le pasă la fel de puţin pe cît le păsa persoanelor grobiene şi necultivate de atunci. În lipsă, merge şi un spectacol de teatru care să desfunde mahalalele – sau, mai exact, acele cartiere de blocuri unde, vai!, nu e deloc *fashionable* (adică *trendy)* să locuieşti –, să vină lumea să vadă cum îl imită, băi, pă Ceauşescu, te c... pe tine de rîs, e super, băi!

Ce poate fi mai sănătos?

O zi din viaţa lui Nicolae Ceauşescu *în regia lui Alexandru Tocilescu*

Matei FLORIAN

audio şi n-am cuvinte

Misiune încheiată

● Paraziţii, *Primii 10 ani*, Rebel Music, 2004.

Lucrul cel mai important, de departe, care s-a întîmplat cu trupa Paraziţii în aceşti zece ani care au trecut de la acel infantil, amuzant, glorios, penibil album *Poezii pentru pereţi* din 1994 este că au devenit respectabili. Dacă celebritatea este o jucărioară fragilă care se poate dobîndi în ţărişoara noastră cît ai bate din palme (bunăoară să desţeleneşti cu tot felul de cuvinte ce nu-şi au locul în dicţionare un cîmp semantic pustiit de comunism), chestiunea cu respectul este, hai să zicem, uşor mai sensibilă în acest caz, pentru că presupune o doză zdravănă din acel concept sănătos, solid şi mai ales burghez de onorabilitate. Şi cum onorabilitatea şi respectul fraternizează şi cu alte noţiuni sfinte de tipul seriozitate, deferenţă, stimă, este greu să nu tresari sau să nu te freci la ochi atunci cînd le găseşti într-o cîrdăşie cel puţin suspectă, dacă nu dubioasă, cu sentimente periferice şi nu tocmai de încredere ca sictirul, dispreţul sau durerea în cot. Cu îngăduinţa dumneavoastră, trebuie să spun că aceasta este una dintre cele mai haioase şi binevenite poveşti de care a avut parte România muzicală de la asfixierea prin revoluţie a muzicii uşoare încoace. Este mai mult decît evident că, dacă mentalităţile învechite ar avea corp, demersul liric al Paraziţilor (luaţi-l ca pe un şut) ar lovi exact în acel loc filozofic despre care se spune că, odată atins, garantează pasul înainte. Este protest, mesaj, atitudine, hip-hop. Este ceva întru totul respectabil.

Dacă sfîrşitul anilor '90, cu piese ca „Bagabontzi '99" sau „Omul din liftul tău", a impus o imagine şi un stil în conştiinţa cetăţenilor avizi de caterincă şi alte fenomene de cartier mai puţin cunoscute publicului larg şi ostil, anchilozat în romantisme desuete, pe de-o parte, sau fenomene paranormale cum ar fi André, pe de altă parte, anii ce-au urmat le-au consolidat celebritatea şi, mînaţi în luptă de cutremurătorul vid de mesaj care bîntuia muzichia din spaţiul carpato-dunăreano-pontic, au reuşit să atingă zone mai intime din conştiinţa populară, astfel încît s-au transformat, bag mîna-n foc că fără a prinde chiar de veste, în purtătorii stindardului nonconformist al unei muzici ce se cerea eliberată de sub jugul proletariatului degustător de playback şi manele. De aici încolo, Paraziţii au depăşit graniţa hip-hop-ului şi au devenit un fenomen creditat, pe bună dreptate, cu respect, şi de persoane pentru care Cypress Hill n-a însemnat şi nu va însemna niciodată nimic. Fără să facă rabat la umor şi fără să distrugă echilibristica de acrobaţi pe sîrmă prin care jonglau cu zonele corozive ale vocabularului pentru a le transforma în poezii ireproşabile, Cheloo şi Ombladon şi-au luat rolul în serios. Prin piese-manifest ca „Shoot Yourself", „Jos cenzura", „Instigare la cultură" sau „Fuck You Romania" s-au erijat în justiţiari care ţintesc verbal în capetele de lemn pe care patria noastră le păstoreşte cu atîta gingăşie. În acest punct, mi se pare că meritele lor iau sfîrşit. Exceptînd primele două albume, *Poezii pentru pereţi* şi *Nimic Normal*, inevitabil stîngace numai şi dacă ne gîndim că cei doi erau în primele clase de liceu, *sound*-ul lor, chiar şi îmbunătăţit de *scratch*-urile şi *sample*-urile de vioară, acordeon sau teme Looney Tunes ale lui Freakadadisk, n-a mai îmbunătăţit cu absolut nimic acel *east-coast funk,* iremediabil datat, pe care îl promova albumul *Suta* din 1997. Cu toată admiraţia pentru imaginea pe care şi-au cîştigat-o, este imposibil să nu-ţi dai seama că tot ce a urmat ca linie melodică şi *flow* este una şi aceeaşi piesă, şi aceea tributară celor de la Cypress Hill, e drept, cu variaţiile de rigoare. Nu sună rău, dar pentru zece ani e deja cam mult.

Dilema veche vă recomandă

● Gelu Ionescu, *Orizontul traducerii* (Editura Institutului Cultural Român, 2004). Sobru erudite, de un gust sever, cronicile unui vianist la clasicii şi modernii traduşi în acei ani foarte grei pentru spirit, în care se stătea la coadă, din zori, pentru un *Faust,* pentru un Thomas Mann, pentru un Strindberg în româneşte. Puţini au avut harul şi tenacitatea lui Gelu Ionescu în a susţine „cartea străină", cum i se zicea rece literaturii universale, care iradia mai mult decît caloriferul. O carte din '81 care sună la fel, de nu chiar mai bine, în exigenţele ei, acum, după 25 de ani, cînd fiecare filă îmi aduce aminte de ilustratele trimise de el din exil şi semnate „Tonio Kroger". (Radu Cosaşu)

Simona SORA

puzzlecturi

Ecuaţia exilului

● **Ion Vianu, *Paramnezii*, Editura Trei, 2005.**

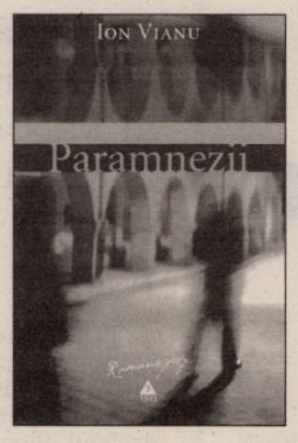

Din punct de vedere genetic, „romanul psy", publicat acum de Ion Vianu, îşi găsea mai bine locul între *Memoriile în dialog* cu Matei Călinescu şi *Memoriile lui Ozias*, primul volum din anunţata „arhivă a mîniei şi răzbunării". Legat de primele memorii prin zeci de fire biografice uşor de reconstituit – profesiunea comună protagoniştilor, exilul helvet, dar mai ales „linia vieţii frîntă" în acelaşi fel –, noul roman are în comun cu primul act al arhivei o memorie reelaborată etic, mai mult eseistică decît narativă, un ton memorabil-apoftegmatic şi un soi de răceală patetică ce constituie, indiscutabil, marca prozatorului-psihiatru. Noua carte este una de memorii mascate, dar atît de formal mascate, încît ea nu poate fi discutată în regim memorialistic. La fel de formal este şi registrul romanesc care ni se impune, prin subtitlu. Căci nu putem să nu ne întrebăm dacă ceea ce alcătuiesc confabulaţiile personajului principal, paramneziile sale – amestecul unor fragmente de realitate cu pure invenţii – este într-adevăr un roman, o poveste ce se desfăşoară în timpul narativ şi în spaţiul cărţii, cu personaje autonome faţă de polimorfia vieţii. La limită doar, am putea spune, dar o limită pe care joacă multe dintre romanele modernităţii tîrzii, în care speciile sînt relativizate pînă la disoluţie, iar suprapunerea dintre autor şi narator e refuzată ca un alt paradox al identităţii pulverizate. Dintre romanele recente, *Ignoranţa* lui Kundera ar fi, probabil, primul exemplu pe care l-am putea da.

La Kundera, nostalgia era durerea ignorării, a desprinderii de ţara natală, de oamenii lăsaţi acolo şi de propria fiinţă posibilă în spaţiul părăsit. Etimologia cuvîntului spaniol *añoranza* – din catalanul *enyorar*, derivat, la rîndul său, din verbul latin *ignorare* – ar sta la baza acestei interpretări. Poveşti ale revenirii nostalgice, *Paramneziile* lui Ion Vianu – termen venit, prin franceză, din alăturarea între *para* (alături) şi *mnesis* (memorie) – numesc mai degrabă remediul decît boala. Nostalgia-ignoranţă a lui Kundera şi rezolvarea ei printr-o iubire tîrzie este înlocuită la Ion Vianu printr-o recuperare de sine livrescă şi onirică, în marginea memoriei. „Alături de memorie" înseamnă, aici, nu doar lipsa constrîngerii biografice, ci şi posibilitatea de reelaborare, de reinterpretare de sine printr-o cultură a exilului, cînd mitul lui Ulise, dar şi toate „paramneziile biblice" ale pribegiei devin cea mai acută şi mai organică actualitate.

Nu întîmplător cadrul plecărilor şi întoarcerilor succesive (reale, imaginare, dar mai ales „paramnezice", amestecînd cele două dimensiuni) fixează o trinitate, un triptic al nostalgiei ce se vindecă prin povestire. Primul *flash* al cărţii adună laolaltă, într-un prezent minat de uitare, cuplul El-Ea, fiul nou-născut, dormind pentru prima dată în casa părinţilor, şi prezenţa tatălui (mort de patru ani) sub forma misterioasă a „cîtorva paşi" simţiţi de cei vii. Ultima secvenţă închide într-un prezent etern, suspendat în liniştea alpină a ţării în care şi moartea e plină de cumpătare şi bună-cuviinţă, ciclul nostalgicei şi imposibilei întoarceri. Între misterul împărtăşit prin iubire, din deschiderea cărţii, şi lucida închidere în sine a morţilor proprii, rememoraţi printr-o litanie *(Cutremur de umbre)*, se desfăşoară memoria reelaborată etic din intervalul exilului.

Această memorie este alcătuită dintr-o succesiune de povestiri legate prin personajul principal, dar disparate prin circumstanţele exterioare cărora el li se supune: cabinetul-batiscaf şi mişcările interioare ale psihiatrului – de la respingerea unei paciente obsedate de impozite pînă la un nemărturisit contratransfer faţă de un personaj, Djanil, „acoperit de mîzga durerii morale" –, călătoriile spre Sud, întoarcerea onirică din „ţara graţiei şi perfecţiunii" printre „vestigiile unui bîlci părăsit". Ceea ce au însă în comun toate aceste povestiri, liantul profund care dă unitate cărţii – în ciuda unei împrăştieri onirice şi paramnezice puţin frecventate în literatura care se scrie azi – este redefinirea obsesivă a ecuaţiei exilului: Moarte = Apus. Dacă romanul lui Ion Vianu conţine două mişcări simultane şi concomitent definite – fuga de umilinţă în timpul comunismului şi nevoia profundă de revenire după aceea –, ecuaţia mitică şi livrescă potrivit căreia Apusul înseamnă dispariţia, extincţia, plecarea definitivă reprezintă greutatea simbolică a cărţii.

Asemenea lui Tolstoi descriind, în *Război şi pace*, „fuga istorică a mulţimilor spre azimutul morţii", Ion Vianu contrapune fatalităţii româneşti „traiectoria sacrei nebunii de a fugi", de a fugi către moarte pentru a se salva: „Fuga nu se face oricum, oriunde. Are legi imprescriptibile. Istoricii, scriitorii de epopei au observat de mult că migraţia, deplasarea maselor, ca a furnicilor, se face în urmărirea Soarelui. În direcţia şi sensul în care se deplasează astrul înaintează şi mulţimile posedate de setea de-a supravieţui, pionierii speciei, în vana căutare a lumii *de dincolo*. Aşa cum lumea morţilor e, cu certitudine, undeva la Apus – şi lumea migraţiei se află tot dincolo de linia unde soarele îşi face culcuşul, triumfal învăluit în aşternuturile de purpură".

Ce este, în aceste condiţii, întoarcerea, chiar onirică şi paramnezică, pe care o încearcă personajul care se identifica, pînă aici, destul de fidel, cu autorul său? Întoarcerea nu e calea mistică a Orientului, deşi eroul aventurii din această carte nu ilustrează doar paradoxul unui „psihiatru-creştin", ci şi pe acela al pribegiei ca practică religioasă. Întoarcerea nu e nici viaţa, reluarea sau continuarea vieţii întrerupte cîndva. Întoarcerea e, fatalmente, un nou exil, care repetă, ca o busolă stricată, ecuaţia Moarte = Apus. Un alt exil însă, care coagulează toate nostalgiile şi ignoranţele primei rupturi şi care lasă, ca o alinare, timpul unei reconstituiri.

■

trend inţe

Cartea din mînecă

Pîinea redactorului de carte este una intermediară. Graham. Puţin *green(e)*, mult gri. El e un pic scriitor, un pic corector, un pic „vrei să fii miliardar", un strop bibliotecar, puţin lingvist, critic de taină, adnotor politicos, stilist din pudoare. Bine intenţionat îndeobşte şi altruist prin fişa postului, el este machioza trecută mărunţel în lunga listă de nume de la sfîrşitul filmului. Tocmai de aceea el poate părea uneori un mare tupeist. Cu ce drept intervine într-un text al unui autor, traducător etc., oricum mai cunoscuţi decît el? De unde ştie că e mai bună varianta lui? Nu cumva modificările propuse de el sînt fleacuri? Nu se putea şi fără ele? Ce urmăreşte, de fapt?

Într-adevăr, cît de în serios poţi lua un asemenea om, care cară cu el pixuri colorate, creion, gumă şi ascuţitoare, şi ale cărui însemnări pe manuscrise sînt inclusiv sub formă de beţişoare sau bastonaşe?

Cred că mai simplu e să ne întrebăm ce s-ar povesti dacă n-ar fi.

Dacă e vorba de traduceri, vă pot spune că puţin a lipsit să nu găsiţi într-o carte sau alta lucruri de genul: „un flirt la cincizeci de centimetri" (în loc de „un flirt de doi bani"), „copaci înfipţi în pirostriile cerului" (năuca obsesie a neaoşismelor, pentru că de fapt era vorba de „copaci acoperiţi de chiciură"), „contacte de limbă în jurnalul intim al lui..." sau „a luat-o în susul tubului". S-ar fi putut şi aşa, dar parcă n-ar fi fost tocmai cinstit pentru cititori.

Ce-i drept, în cadrul facultăţilor de Litere nu există o secţie sau măcar un curs pentru redactori de carte (pentru bibliotecari există). Ei se (auto)construiesc din mers, prin confruntare directă cu mai multe genuri de text şi cu diferite reguli ale casei (ale caselor de editură). Asta face ca munca lor să fie mai degrabă o meserie, decît o profesie. Un meseriaş profesionist e însă deja un pleonasm.

Claudiu CONSTANTINESCU

Înscrieri pentru participarea doctoranzilor, tinerilor cercetători şi studenţilor din ani terminali la lucrările simpozionului internaţional

***„Premisele spirituale ale unei culturi a recunoaşterii"*, 18-21.03.2005, Sibiu**, sala de conferinţe a Evangelische Akademie Siebenbürgen, str. Livezii nr. 55.

Proiectul este susţinut financiar de către Pactul de Stabilitate pentru Europa de sud-est, promovat de către Ministerul Afacerilor Externe al Republicii Federale Germania,

Parteneri: Institutul Cultural-Ştiinţific Essen, New Europe College, Bucureşti, Evangelische Akademie Siebenbürgen, Universitatea „Lucian Blaga", Sibiu.

Consultanţi de specialitate: prof. Hans-Klaus Keul, Universitatea Ulm, prof. dr. Adrian-Paul Iliescu, Universitatea Bucureşti.

Invitaţi sînt docenţi din Europa de sud-est, Germania şi România aparţinînd unor domenii diferite, cu intervenţii de cca. 30 de minute.

Vor fi **selecţionaţi** 15 doctoranzi/ tineri cercetători/ masteranzi/ studenţi din ani terminali, care să prezinte referate de cca. 15 minute.

Se asigură traducerea simultană în germană, engleză şi română.

Înscrierile pentru participare, însoţite de un CV şi un rezumat al lucrării, vor fi transmise în format electronic, pînă la data de 1 martie 2005 la Goethe-Institut, Bucureşti, doamnei Cristina Borţun, Coordonator proiecte, e-mail programm@bukarest.goethe.org sau spo3@bukarest.goethe.org, Telefon: 210.41.18, 210.40.47, 0721.230.166.

Andrei GORZO

dilematograf

Clovnii

● ***Doi cuscri de coşmar/ Meet the Fockers* (SUA, 2004), de Jay Roach.**

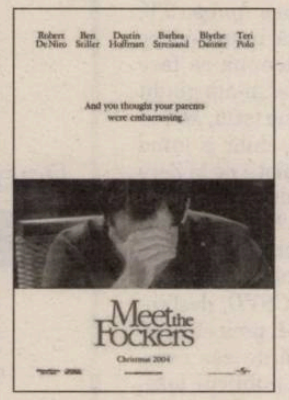

Simpla veste că se face un *sequel* la *Un socru de coşmar* (2000), şi că-i are în distribuţie pe Dustin Hoffman şi Barbra Streisand, m-a făcut fericit o săptămînă întreagă. (Oare n-ar fi trebuit să mă ruşinez un pic, dîndu-mi seama cît de puţin îmi trebuie?) În prima serie, tînărul Gaylord Focker (Ben Stiller) deschidea larg uşile vieţii sale în calea Iubirii Adevărate şi constata cu oroare că respectiva n-o să intre singură, ci numai însoţită de tatăl ei. Tatăl, fost agent CIA (Robert De Niro), îşi privea eventualul ginere ca pe o posibilă conspiraţie teroristă a cărei dejucare cerea tot flerul, toată vigilenţa şi cele mai sofisticate tehnologii pe care le putea mobiliza. În ochii lui, băiatul ăla evreu, sensibil, educat într-un evident spirit liberal, era capabil de toate ticăloşiile, mergînd pînă la graniţa inimaginabilului – pînă la sex premarital. Inutil de precizat, monstrul sfîrşea prin a-l accepta pe Gaylord – temporar, desigur: încă nu-i cunoscuse părinţii. Îi cunoaşte acum şi e şocat.

Într-un fel, are motive să fie. Hoffman cu Streisand! Două dintre personalităţile hollywoodiene cele mai dificile, mai pretenţioase, mai preocupate de ele însele (după cum mărturisesc atît operele lor, cît şi personalităţile mai modeste care de-a lungul timpului au intrat în coliziune cu ei şi au supravieţuit). Cum am aflat vestea, am încercat să-mi imaginez cununia lor; din persoana ofiţerului de stare civilă sau a rabinului care le unea destinele, nu reuşeam să vizualizez decît o coadă şi o pereche de coarne. Pe bune, viitorul unei asemenea uniuni nu putea să fie decît una din două: infernal; sau aşa cum este prezentat în *Doi cuscri de coşmar* – al dracului de fericit. Focker senior e un fost avocat care la naşterea fiului său s-a făcut „casnic" (ceea ce-l descalifică automat în ochii viitorului cuscru), bucurîndu-se de frumoasa carieră a soţiei – de profesie terapeut sexual. Cum dracului să nu se bucure? El şi soţia abia se abţin să nu se bucure împreună, la maxim, chiar sub ochii celeilalte perechi (care bineînţeles că nu-şi permite bucuria decît o dată pe an). În cursul filmului, Hoffman poartă cămăşi multicolore, stă pe WC cu o pălărie de pai pe cap şi-i face conversaţie oaspetelui său (care e sub duş şi se simte agresat), stă în cap, practică o artă marţială braziliană şi îl plachează dur pe De Niro în timpul unei partide de fotbal american. De Niro face mult mai puţin, dar nici n-are nevoie; grimasa lui specială – aia în care gura pare să reflecte un conflict interior între dorinţa de a plînge şi dorinţa de a borî – e tot ce trebuie. El şi Hoffman sînt ca doi foşti campioni care s-au întîlnit să mai schimbe cîteva lovituri. Hai să ne uităm puţin la ei, că tot n-avem altceva mai bun de făcut. Spuneam că am fost fericit la vestea că se va face acest film, cu această distribuţie. Problema e că, după ce afli vestea, e totuna dacă vezi filmul sau nu – majoritatea poantelor se prezintă de la sine; ba chiar, dat fiind faptul că realizatorii s-au limitat la cele mai evidente, aş spune că cel mai sigur mod de a te bucura de film este să nu-l vezi, ci să ţi-l imaginezi – ai toate şansele să vii cu lucruri mai bune. Pe de altă parte, tocmai datorită faptului că nu merită văzut, *Doi cuscri de coşmar* va fi văzut de toată lumea. Marele public bifează, unul după altul, momentele pe care le anticipase, şi la sfîrşit e mulţumit: nu lipseşte nimic, deci filmul n-a trişat, a meritat fiecare bănuţ. Aşa funcţionează şi nimănui nu i se pare ciudat. (Cum ar trebui să funcţioneze critica? Poate ar trebui să luăm aminte la cuvintele omului de litere Sydney Smith: „Niciodată n-am citit o carte înainte de a-i scrie recenzia. Cititul îţi dă atîtea prejudecăţi!".) Materialul nu conţine nimic care să-i provoace pe actori. Trebuie să se provoace ei înşişi dacă au poftă. De Niro nu prea mai are poftă. Oare ce-ar fi zis un cinefil din anii '70 – o eră din istoria Hollywoodului, care acum pare la fel de îndepărtată ca Renaşterea, o eră în care De Niro aproape că uitase ce înseamnă un film bun, fiind ocupat să scoată filme *mari* pe bandă rulantă – dacă ar fi făcut un brusc salt în timp şi ar fi gustat din roadele toamnei lui De Niro? Ar fi zis că nu e el, ci un om de afaceri impenetrabil care a ajuns să deţină drepturile de exploatare a *brand*-ului De Niro. (El e şi producător aici.) Dar Hoffman şi-a păstrat pofta de joc. Inferioritatea materialului nu pare să fi fost o constrîngere pentru el; dimpotrivă, pare să fi fost o eliberare. Hoffman are o reputaţie de actor hiperexigent, de-a dreptul chichiricios, şi o anumită dificultate de a se relaxa transpare în unele din interpretările lui. Dar aici e relaxat aşa cum nu l-am mai văzut de la *Tootsie* încoace: un om pentru care căutarea perfecţiunii a ajuns să conteze mai puţin decît căutarea fericirii. Atunci cînd se prosteşte, spectacolul e neaşteptat de însufleţitor.

■

Cezar PAUL-BĂDESCU

cultura pe sticlă

Avînt tovărăşesc

Am aşteptat cu interes emisiunea *Apropo TV,* de cum am văzut prima dată promo-ul pe PRO TV. Mi-a plăcut întotdeauna ce face Andi Moisescu la *Marcă înregistrată* şi m-am gîndit că aşa va trebui să fie şi noua emisiune (ştiu, *Marca înregistrată* este de fapt copiată, dar, chiar şi luînd în calcul acest asterisc, consider că băieţii de la Zero – firma producătoare – îşi fac treaba destul de bine). Pe de altă parte, revista *Apropo TV* este, fără îndoială, cel mai bun ghid TV de la ora actuală şi o interesantă revistă de media. Trustul Mediapro a mai avut cîndva o astfel de revistă, *CSVD,* desfiinţată la un moment dat pe motiv că ar fi prea elitistă. *Apropo TV* nu mai poate fi acuzată de aşa ceva, rămînînd însă o publicaţie pentru publicul larg, destul de decent făcută. Singurul lucru care i s-ar putea reproşa ar fi partizanatul – ca orice produs al PRO-ului, nu este nici pe departe o revistă echidistantă şi promovează interesele şi vedetele trustului. Dar o face cu o oarecare discreţie şi măsură (atît cît se poate în trustul PRO).

Nu acelaşi lucru se poate spune însă despre emisiunea *Apropo TV*. Aşa cum scriam şi altă dată, PRO TV a avut întotdeauna cea mai eficientă strategie de a-şi crea propria imagine şi de a fabrica vedete. PRO TV a fost primul post de la noi care a făcut televiziune de tip occidental, dinamică şi eficientă. Există totuşi un prag peste care, dacă se trece, „graficul de vînzări" nu mai arată aşa de promiţător. Se ajunge la saţietate şi apoi la refuz din partea publicului. Unii publicitari au teoria că şi reclama care enervează are eficienţa ei. Aşa o fi, dar nu poate fi mai eficientă decît reclama care place. Iar dacă enervarea se datorează saţietăţii, lucrurile stau încă şi mai rău. Cînd ţi se bagă neîncetat cozonac pe gît, ajungi să ţi se întoarcă stomacul pe dos doar cînd îl vezi.

Aşa se întîmplă şi cu PRO TV, care a abuzat de autopromovare, astfel încît am întîlnit mulţi oameni de-a dreptul scîrbiţi de lucrurile cu care sînt îndopaţi de televiziunea lui Sîrbu. Oameni care, de exemplu, preferă să se uite la *Observătorul* Antenei 1 (deşi sînt conştienţi că au de-a face cu o emisiune de ştiri care-i face jocurile lui Voiculescu), decît să vadă tot felul de „ştiri" despre ce a mai făcut Nicoleta Luciu, despre ce ne pregătesc inegalabilii băieţi de la Vacanţa Mare sau despre ce petreceri a mai organizat PRO FM. Bineînţeles că toate posturile fac acelaşi lucru – îşi promovează propriile vedete şi produsele trusturilor din care fac parte. Numai că pe cei de la PRO TV se pare că nu-i mai interesează altceva – să facă, de exemplu, şi jurnalism propriuzis. Astfel, PRO TV a ajuns să nu mai aibă imaginea unei instituţii de presă, ci din ce în ce mai mult a unei instituţii sectare, care vorbeşte numai despre „ei şi ai lor".

Emisiunea *Apropo TV* nu face excepţie de la linia produselor postului, ba chiar reprezintă o încununare a autopromovării deşănţate. În prima ediţie a ei, majoritatea covîrşitoare a materialelor era de bla-bla-uri publicitare marca PRO. Despre succesul extraordinar al trupei A.S.I.A., succes care nu ţine cont de componenţa formaţiei (în realitate, trupa – care are contract cu Mediapro Music – e de ceva vreme în cădere liberă); despre *boom*-ul de audienţă realizat de emisiunile PRO TV *Local Kombat;* despre extraordinarul eveniment „PRO FM pe pîrtie la Predeal"; despre părţile anatomice care fac carieră în televiziune (credeţi că acest subiect nu are legătură cu PRO-ul? vă înşelaţi: despre buzele Angelinei Jolie, dar şi despre cele ale Oanei Zăvoranu – care „au ajuns să facă parte din conştiinţa românului"; despre sînii Pamelei Anderson, dar şi despre cei ai Nicoletei Luciu; despre cele mai lungi picioare ale unui model internaţional, dar şi despre cele ale Roxanei Ciuhulescu; despre fundul lui Kylie Minogue, dar şi despre cel al lui Vlad Craioveanu).

Comentariile aduceau aminte de emisiunile din vremea comunismului, care raportau tovărăşeşte depăşirea de nu ştiu cîte ori a planului la hectar... Asta sub eticheta de emisiune de analiză media. Cum să nu te deranjeze, ca telespectator, cînd vezi că eşti prostit într-un mod aşa de grosolan? Dacă aţi face-o mai finuţ, băieţi, aţi avea mai mult de cîştigat.

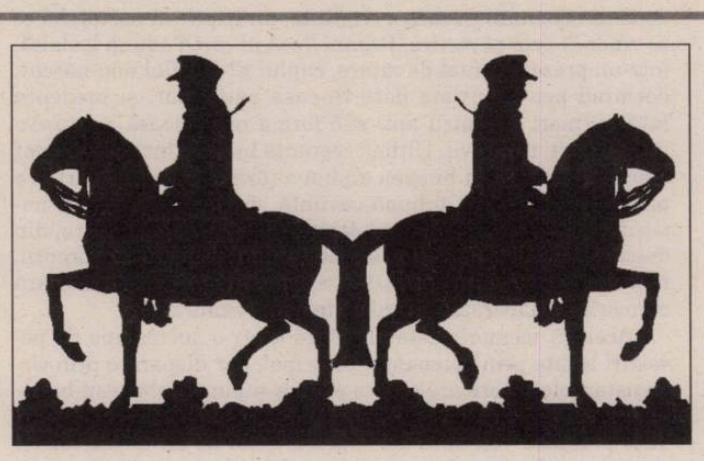

Radu COSAŞU

din viaţa unui extremist de centru...

Despre lacrimi în cinema

Am constatat – nu fără mirare – că în noaptea de 5 spre 6 februarie a.c., în plin viscol, cîteva persoane s-au uitat la *Moscova nu crede în lacrimi.* De la anticomunişti rigizi pînă la unii convinşi de ideea poloneză: „comunismul nu, nostalgia – da!". Egolatru, nu credeam că vor exista alţi telespectatori în afară de mine şi, poate, încă cineva... Luni, 7 a doua, un domn tînăr şi talentat, pe care nu-l cunosc, scria totuşi aşa în *Cotidianul:* „Am văzut acest film la o vîrstă fragedă şi pe atunci nu m-a impresionat. De fapt, nu am priceput mai nimic... La urma urmei, sînt un reprezentant tipic al generaţiei «Leka noşt, deţa...». Acum, după 20 de ani, *Moscova nu crede în lacrimi* mi s-a părut un film adevărat". Dl Alin Ionescu mă îmboldeşte să mă întorc şi eu cu 25 de ani în urmă, în 1980, cînd *Moscova* asta a avut premiera mondială în Bucureşti (înainte de a cuceri „Oscarul" american...) şi Andrei Batalov personal ne-a vizitat la revista *Cinema* unde ne-am strîns în jurul lui într-un elan indiscutabil.

Eram la un braţ distanţă de fotoliul lui; într-o jachetă pestriţă şi simpatică, cu un „col roulé" – nu avea nimic de star şi nu cuprindea nici o importanţă. Pleoapele – grele – nu mai deţineau lumina adolescenţei, ele exprimau mai degrabă vîrsta la care bărbaţii îşi pun problema apăsată a „formei de fiecare zi". Cunoşteam şi asta, intrarea în defileul stîncos al „cincizecilor" unde aerul rarefiat te cheamă spre *Cadavrul viu,* „jivoi trup", cu acele contradicţii pe care „noi, pictorii, le numim *valeur", „valior",* cum se pronunţa în versiunea cu Konstantin Simonov în rolul principal, pe care el, Batalov, nu-l putuse întrece...

Îl ştiam fără să mă cunoască şi, la rîndul lui, el contase pe mine, o dată, fără să mă întrebe; aveam o pe cît de puerilă, pe atît de balzaciană încredere în chipul lui; ca atare, colaborasem, cîndva, într-unul din acele comploturi universale al căror secret rămîne greu de divulgat din pricina fricii de a ne dezvălui imaturi: el mă emoţionase pînă la lacrimi. Dintotdeauna, la cinema am crezut în lacrimă şi am avut neobrăzarea să mă folosesc de întuneric pentru a plînge pe săturate, abuzînd de faptul că nu mă vede nimeni. Însă, pînă la el, nu mă dădusem-în-spectacol pe stradă, în văzul lumii. În „cinema-ul de stradă", unde nu am produs prea mult, am debutat cu Batalov, în *Zboară cocorii.* M-am hotărît să nu i-o spun, să tac cît va vorbi, conştient că intru astfel în scenariul unui puşti care îşi alege o atitudine matură, al unui tinerel care caută o stradă dosnică – Pitar Moş, în spatele „Scalei"! – să plîngă demn şi liniştit după ce a ieşit de la *Zboară cocorii.*

Punînd asupra noastră acea apăsare catifelată a pleoapelor sale, l-am auzit foarte clar într-un „discurs" deloc trufaş, de amiciţie intelectuală care nu impunea nici legi, nici gusturi, sobru fără a fi glacial, expresiv fără a apela la intimităţi cu destin de fursecuri; nu am simţit nevoia de a le însemna pe hîrtie. Parolele lui erau următoarele:

pericolul prostiei, al degradării omului prin prostie, tocmai acum cînd inteligenţa se dezvoltă mai puternic ca niciodată – el nu venise pe lume ca să se prostească, de aceea a jucat puţin, însă nu orişice;

forţa cinematografului de a extinde prostia şi vulgaritatea;

refuzul lui de a contemporaneiza *Faust,* de a-l trivializa printre rachete cosmice;

plăcerea de a povesti Tolstoi şi Dostoievski la radio şi de a-şi recita singur versuri; refuzul de a ne recita, pe loc, versuri;

Gérard Philipe, actorul lui preferat, artist de geniu, care n-avea ce căuta în rolul „Jucătorului" lui Dostoievski, căci acela era un tînăr urît şi îngrozitor de rău;

întrebarea: de unde atîta răutate într-un singur om?

explicaţia dostoievskiană: „Jucătorul" e atît de rău şi urît fiindcă e gelos şi iubeşte; plăcerea de a ni-l juca şi descrie prin cîteva gesturi: mic, nervos, febril, complexat de femei...

plăcerea de a ni-l juca pe Brando din *Apocalipsul* lui Coppola, arătîndu-ne cum îşi îmbrăca acesta vestonul de general;

refuzul de a crede în viziunea americană că omul întors din război e gata să tragă tot timpul cu mitraliera;

şi vorba aceasta, care nu mă părăseşte de cînd am auzit-o din gura lui: „În finalul *Apocalipsului,* se cunoaşte că regizorul nu l-a citit, de mic, pe Dostoievski".

Se încălzise, cum ar fi spus Brel acordeonistului său, „chauffe, Marcel, chauffe!", cînd îi cerea să taie şi să precipite melodia.

Noi, pictorii, numim aceste parole de trecere de pe un mal pe altul, aceste solidarităţi de vîslă, *valior.* Şi mă gîndesc la cum ar arăta seara aceea cînd un reprezentant tipic al generaţiei „Leka noşt deţa" ar vedea pentru prima oară *Zboară cocorii.*

Eugen ISTODOR

cine sînt eu?

Ioan Curtean de Hondol

(consul al statului Belize în România, secretar general al Partidului Unităţii Naţiunii Române)

PUNR

PUNR este o organizaţie puternică, profund patriotică ce promovează bunul-simţ, demnitatea individului solidar cu comunitatea din care face parte. Din acest motiv respingem desfrîul oligarhic, hoţia instituţionalizată şi, mai ales, injustiţiile sociale conştient produse. Lansăm un nou mod de gîndire politică şi civică ca răspuns la nevoia realizării coeziunii, protecţiei, conservării şi promovării active a valorilor şi intereselor fundamentale ale naţiunii române.

Soluţii

Finalizarea rapidă a procesului de tranziţie, care, din nefericire, a devenit sursă de corupţie generalizată şi metodă de exfoliere oficializată. Nu acceptăm infractorii şi nu facem concesii!

PUNR, iar

Am spus-o şi o repet: PUNR, fiind un partid de inspiraţie republican-americană, nu are ca idee vreun atac îndreptat împotriva adversarilor politici. Respingem luptele între partide, pentru că un partid este o organizaţie politică, nu un SRL. De asemenea, cred că scena politică românească trebuie să includă una, două, maxim trei organizaţii politice. Ţin să menţionez că actuala formulă a partidului nostru este cea purificată în urma excluderii celor ce nu aveau o biografie prea curată. Nu acceptăm infractorii şi nu facem concesii. Nu ne abatem de la principiile noastre. Vrem ca acest partid să lucreze pentru ţară, nu ţara pentru el.

Atuuri

Enorm de multe. Programul nostru politic este radical diferit de cel al PSD. PUNR este partidul care cheamă valorile reale din ţară şi din afară. Am ajuns la concluzia că sfidarea diasporei este o concluzie a celor 14 ani scurşi de la Revoluţie. În plus, politica noastră este de tipul hai să ne curăţăm grădina şi apoi să dăm sfaturi altora. PUNR exclude manifestările autocrate sau discreţionale din actul decizional. Un alt avantaj este oferit de practica diplomaţiei preventive – abţinerea de la crearea de disensiuni pentru a nu se iniţia noi surse de riscuri. În relaţiile externe ale ţării, PUNR va aborda filosofia atitudinii non-provocative. A venit momentul să facem şi altceva decît să ruinăm viitorul copiilor noştri.

Noi

Nu vom promite, dar vom face tot ce ne stă în putinţă ca să creăm o justiţie adevărată pentru tot omul din ţară. Degeaba avem imnul „Deşteaptă-te române", dacă nu-l ascultăm. A venit momentul să facem şi altceva decît să ruinăm viitorul copiilor noştri. Noi detestăm cuvîntul opoziţie, pentru că nu poţi fi doar majoritar sau minoritar. Astăzi eşti minoritar, mîine vei învinge şi vei ajunge la guvernare.

Pentru o memorie a persoanei

– interviu cu Eugen CIOCAN –

Dacă treci pe strada George Enescu, nu ai cum să nu remarci, la numărul 3 (lîngă Biserica Albă de pe Calea Victoriei), o „prăvălie“ ciudată, parcă naufragiată inexplicabil în vremurile noastre din alt veac, cu un aparat de fotografiat cu burduf în vitrină şi cu o suprebă pisică albă care toarce deseori lîngă el. Este „Foto Cabinet“, iar înăuntru te aşteaptă maître photographe *Eugen Ciocan, să îţi facă o fotografie ca acum o sută de ani, din aceea alb-negru sau sepia şi colorată apoi manual. De curînd, acolo s-a deschis expoziţia* ***„Afecte, atitudini, apoplexii“*** *(care poate fi vizitată pînă pe 20 martie), cu fotografii de studio de acum o sută de ani.*

De ce „Afecte, atitudini, apoplexii“?

Cele trei cuvinte din titlul expoziţiei încep toate cu „A“, literă care, pe afiş, este desenată mai mare. Am încercat să induc ideea că ar fi vorba de un abecedar, de un alfabet al fotografiei de cabinet – care, desigur, trebuie să înceapă cu litera „A“. Noi, la „Foto Cabinet“, ne raportăm la modelul cultural pe care-l reprezintă fotografia tradiţională, la rădăcinile fotografiei – mai ales la cea de cabinet, de interior. Această epocă este foarte importantă în istoria fotografiei, pînă la ieşirea ei în *plein air*. La început, fotografia s-a dedicat portretului, înfăţişării individului. Din colecţia pe care o avem, pentru expoziţie am făcut o selecţie care acoperă o anumită tipologie de abordări. (Fotografiile din această expoziţie sînt făcute la Paris, în perioada 1901-1905, şi aparţin mai multor autori – există şi o piesă a celebrului Nadar, acest fotograf mare simpatizant al impresioniştilor, care face legătura între artele plastice şi fotografie). După cum se vede, portretul feminin domină masiv expoziţia. Nu e un lucru de mirare: şi în ziua de astăzi îmi intră pe uşă mai mult doamne. De fapt, aşa s-a şi afirmat portretul ca gen – principalul comanditar al primelor portrete este dama cu anumite posibilităţi, care-şi comandă un portret pentru a-l oferi alesului inimii.

Bun, am înţeles de ce „afecte“ şi „atitudini“. Dar „apoplexii“?

E o ironie legată de teatralitatea pe care o regăsim în aceste fotografii.

Ce particularitate ar caracteriza fotografiile din perioada aceasta, 1901-1905?

Avem de-a face aici cu o dezinvoltură a retoricii gestuale care vizează – cum spuneam – teatralul. Aceasta nu se întîlneşte nici în fotografiile de dinainte de 1900, nici în cele de după această perioadă. Înainte, de exemplu, poziţiile erau mult mai rigide, încă nu se dezinhibaseră tendoanele în faţa aparatului cel negru. După aceea, lucrurile intră pe filiera *glamour*-ului, a portretului fascinant, şi mai puţin pe compoziţia atitudinii. Aici avem de-a face cu o iconografie mult mai bogată la nivelul variaţiunii gestului, de aceea această expoziţie (aşa cum precizez şi în subtitlul ei) este dedicată retoricii gestuale. E un manual de gesturi. Despre *cam cum ar sta omul*. Nu e vorba însă de gest instantaneic, aşa cum se întîmplă în pozele de astăzi, ci de unul asumat, de o compoziţie gestuală prelungită în atitudine. Dacă gestul este conştient, el devine atitudine.

Ce părere ai despre ceea ce se întîmplă astăzi cu portretul?

Astăzi trăim o foarte gravă criză a genului portret, acesta fiind singurul gen dedicat exclusiv reprezentării omului. Este ceva paradoxal, pentru că în lumea de astăzi omul e mai mult ca oricînd în centrul lucrurilor, trăim într-o lume a individualismului. Am văzut cu toţii la televizor, de exemplu, cum au fost fotografiaţi pe bandă, în faţa unei cîrpe albastre, parlamentarii în ziua învestirii. Ei bine, acest lucru afectează profund reprezentările acelor oameni care urmează să aibă o activitate cu implicaţii foarte serioase. Expoziţia aceasta este un

fapt polemic faţă de criza portretului din zilele noastre. Astăzi, portretul este ori ceva sec, care ţine de actele de evidenţă a populaţiei (în care trebuie doar să recunoşti trăsăturile), ori ceva ce ţine de anecdotic, făcut în vacanţă, care vizează stocarea de amintiri ale împrejurărilor ocazionale în care s-a aflat persoana respectivă şi nu să menţină o memorie a persoanei.

Dar, în vremurile în care trăim, mai avem ceva în plus: imaginea în mişcare.

Imaginea în mişcare realizează o evocare pe orizontală, nu o evocare în adîncimea omului. Avem tot setul acesta de aparenţe convingător realiste: mişcare, vorbă, sunet etc. Dar nu atitudinea omului, staza lui. Pe mine multă lume mă întreabă cum să stea la poză. Şi mie-mi vine să răspund „într-o astfel de poză, se stă ca la Judecata de Apoi“.

Problema e că nu prea ştim cum se stă la Judecata de Apoi.

Nu, dar este vorba de importanţa gestului la întîlnirea cu eternitatea. Într-o fotografie, chipul întîlneşte eternitatea. Nenorocirea lumii de acum este că ea e năclăită de reprezentări fără semnificaţie.

Dar nu e şi multă ipocrizie în fotografiile din trecut? În poza pe care o făceau oamenii în faţa aparatului?

Multă ipocrizie este şi acum, cînd ţinem cu tot dinadinsul să rîdem cu gura pînă la urechi în faţa aparatului. Cînd trebuie să salvăm orice aparenţe şi să arătăm că sîntem fericiţi.

Acum, că s-au schimbat percepţiile, vedem în toate aceste fotografii şi un soi de umor involuntar. Ţie nu-ţi stîrnesc zîmbete?

Mie nu, mie-mi stîrnesc admiraţie. Dar înţeleg perfect despre ce vorbeşti. Umorul acesta involuntar nu cred că s-ar deosebi cu nimic de imaginea caraghioasă pe care am avea-o noi în ochii celor de atunci. Cum umblăm fără nici o atenţie pentru înfăţişare, într-o dedramatizare totală a fiinţei... Este trist că, după doar 100 de ani, lumile au ajuns să nu se mai recunoască între ele, să nu se mai înţeleagă, să le vină să rîdă una de cealaltă.

a consemnat Cezar PAUL-BĂDESCU

mergi pe mîna mea

Rock symphonia

O sinteză „rock-simfonică“ monumentală, în contra facilităţii la modă*. Cea mai avizată enciclopedie *critică* autohtonă a personalităţilor şi stilurilor muzicale din *stardom*-ul culturii pop a Occidentului postbelic (rock, blues, heavy-metal, prog, new-wave, fusion, grunge, pop, psychedelic, new-age, country, punk, soul, folk, glam, industrial, jazz, electronic, funk, world music, rap, hard-rock, dance) de la ABBA la Zappa şi de la origini pînă în prezent. 620 de pagini despre aproape 500 de interpreţi şi formaţii (plus mii de menţiuni). Biografii (micromonografii) artistice fascinante, explorate din album în album. Axiologie, informaţie şi creaţie. Autorul — un G. Călinescu al criticii rock: enciclopedist, subiectiv, polemic, incomod, exigent, elitist, exploziv, expresiv, inventiv, poet, sintetic pînă la vizionarism şi analitic pînă la pedanterie — este expert în muzica progresivă, din care-şi face standard, formulă stilistică personală şi busolă estetică. O istorie-puzzle, simili-romanescă, despre lupta dialectică între arta fără compromisuri şi comercialismul apter. O apariţie de colecţie.

* Costin Grigoraş, *Faţa văzută şi nevăzută a muzicii. Stardom-ul*, Editura Editrex.

Paul CERNAT

mini agendă

Cîteva reprezentaţii teatrale ale acestei săptămîni:

– Teatrul „Nottara“. Sala „Horia Lovinescu“: 26 februarie, 19,00, **Petrecere într-un pian cu coadă** de Mihai Ispirescu, regia: Alexandru Repan. Sala „George Constantin“: 25 februarie, 19,30, **Hangiţa** de Carlo Goldoni, un spectacol de Tino Geirun; 26 februarie, 19,30, **Bădăranii** de Carlo Goldoni (spectacol al studioului Casandra), regia: Adrian Pintea; 27 februarie, 19,30, **De trei ori dragoste,** regia: Ulrike Döpfer.

– Theatrum Mundi: 25 februarie, 19,00, **Cronica unui răsărit de soare avortat** de Matei Vişniec, regia şi scenografia: Ovidiu Gherasim-Robu; 27 februarie, 19,00, **Rîul de bîlci** de Ioana Crăciun, regia: Mircea Marin (PREMIERĂ). (*Biletele se găsesc la Theatrum Mundi, Teatrul „Nottara“ şi Teatrul de Comedie.*)

– Teatrul Naţional din Craiova. Sala Mare: 25 februarie, 19,00, **Iona** de M. Sorescu; 26 februarie, 18,00, **La lilieci** de M. Sorescu (Teatrul Naţional din Timişoara).

– Teatrul Naţional „Radu Stanca“ din Sibiu: 26 februarie, 19,00, **Trei surori** după A.P. Cehov, regia Anca Bradu; 27 februarie, 19,00, **Joia dulce,** adaptare de Adriana Popovici după John Steinbeck, regia Adriana Popovici; 1 martie, 19,00, **Am angajat un ucigaş profesionist** de Aki Kaurismaki, regia Radu-Alexandru Nica (spectacol al secţiei germane); 2 martie, 19,00, **Nora** de Ibsen, regia Radu-Alexandru Nica; 3 martie, 19,00, **Perşii** de Eschil, regia Mihai Măniuţiu.

– Teatrul Naţional „Vasile Alecsandri“ din Iaşi. Sala Mare: 25 februarie, 19,00**, Apus de soare** de B. Şt. Delavrancea, regia: Eugen Todoran; 26 februarie, 19,00, **Poarta miresmei** după Marguerite Yourcenar. Sala Studio „Teofil Vâlcu“: 27 februarie, 18,00, **Viaţă furată** de Kostas Assimakopoulos, regia: Ovidiu Lazăr; 28 februarie, 18,00, **Unchiul Vania** de A.P. Cehov (Universitatea de Arte „George Enescu“ din Iaşi, clasa Cornelia Gheorghiu – Ovidiu Lazăr).

– Teatrul Naţional din Cluj. Sala Mare: 26 februarie, ora 19,00, **Pescăruşul** de A.P. Cehov, regia: Mona Chirilă şi Miriam Cuibus. Studio „Euphorion“: 27 februarie, 19,00, **Bigudiuri** de Mimi Brănescu şi **Între 5 şi 7** de Emanuel Ciocu (PREMIERĂ).

Aburul teatrului

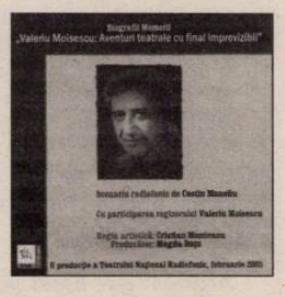

Condiţia necesară şi adeseori suficientă a emisiunii dedicate unor personalităţi este lauda. Produc laude redactorul, invitaţii, colaboratorii – apropiaţi sau nu – laudă cei care ştiu şi cei care nu ştiu, se laudă chiar împricinatul. E o bucurie pentru cel din centrul atenţiei, dar nu-i rămîn prea multe de spus ascultătorului neutru. În ceea ce mă priveşte, sînt departe de a fi un observator neutru: în anii '80, l-am urmărit pe regizorul Valeriu Moisescu în timp ce lucra sau cînd discuta despre ceea ce vrea sau nu vrea să facă, cînd avea succes sau cînd aştepta succesul. Îl ascult acum povestind situaţii la care am fost prezentă şi îi admir respectul pentru adevăr: istoriseşte aşa cum a fost, fără să-şi atribuie atitudini eroice şi rezistenţe doar de el ştiute. Îşi evocă prietenii-colaboratori – Toma Caragiu, Octavian Cottescu, Gina Patrichi şi atîţia alţii – cu o infinită atenţie faţă de lumina adusă de ei în spectacolele la care au lucrat împreună.

Valeriu Moisescu a lucrat în teatrul românesc, în „deceniul obsedant“ şi în cele următoare, la fel de obsedante, în provincie şi în Bucureşti, a făcut spectacole cu piese bune şi piese proaste, a luptat cu cenzura, atît cît era posibil, s-a ţinut departe de porcării şi a fost cinstit cu arta lui. E şi un bun scenograf, e un subtil cunoscător al muzicii, în spectacolele sale, amănuntele, cele care dau senzaţia perfecţiunii, nu sînt lăsate la voia întîmplării. Din toate acestea s-a adunat un destin creator profund implicat în evoluţia modernă a teatrului românesc, în desăvîrşirea artei unor actori importanţi, în îndrumarea elevilor regizori pe drumul căutării propriei personalităţi. A montat comedii şi drame, melodrame şi farse, dar mereu fantezia a fost cenzurată de bunul-gust şi intelectualul a fost prezent acolo unde mitocanul, autor sau actor, vroia să iasă la lumină.

E interesant că toţi cei care-l laudă în această emisiune simt nevoia să explice de ce. Pentru că de cîte ori au colaborat, Valeriu nu a cerut nimic nimănui, fără să explice de ce. Trebuie să ne exprimăm recunoştinţa faţă de iniţiativa Teatrului Naţional Radiofonic: în ciclul *Biografii, memorii* i-a dedicat regizorului de teatru Valeriu Moisescu un ciclu de emisiuni (scenariu radiofonic de Costin Manoliu), rezumat apoi într-un disc, păstrînd ceva din farmecul unui om, din talentul unui artist, din spiritul unei epoci, din aburul atît de greu de definit al talentului. (**M. B.**)

o perspectivă transatlantică

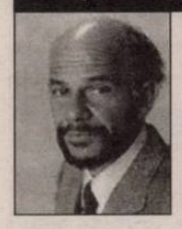

Melvyn KRAUSS

Greenspan se hipnotizează pe sine

În ajunul întîlnirii de la Londra a grupului celor şapte ţări industrializate (G7), preşedintele trezoreriei SUA, Alan Greenspan, a avut o surprinzătoare schimbare de direcţie prin moderarea tonului referitor la deficitul comercial al Americii. El a spus că „presiunile pieţei par că se stabilizează şi, pînă la urmă, deficitul SUA va scădea, ca şi constrîngerile financiare care decurg din el". Dar, cu doar două lumi în urmă, la Frankfurt, domnul Greespan s-a arătat îngrijorat pentru că deficitul SUA nu poate continua la nesfîrşit fără ca dolarul să se deprecieze. De unde schimbarea?

Scăderea dolarului îmbunătăţeşte exportul şi creşte veniturile reale ale europenilor.

Statisticile privind comerţul Americii s-au ameliorat cît de cît. Evaluarea deficitului comercial pentru decembrie este de 57 miliarde dolari – o îmbunătăţire faţă de gaura-record de 60,3 miliarde din noiembrie. Şi chiar această cifră privitoare la noiembrie va fi micşorată pentru că autorităţile canadiene tocmai au descoperit o eroare statistică. Dar nu economia, ci politica poate explica de ce preşedintele trezoreriei şi-a schimbat tonul. Declaraţia lui Greespan din noiembrie, la Frankfurt, i-a pus pe jar pe înalţii oficiali ai Băncii Centrale Europe, considerînd-o o „provocare" – şi a dus la o promptă şi nedorită depreciere a dolarului. Ultimul lucru de care avea nevoie artistul trezoreriei era repetarea performanţei în pragul întîlnirii G7 – o întîlnire care se vrea un exemplu de cooperare internaţională. Aşa că domnul Greenspan a hotărît să facă o ofertă de pace europenilor.

Tot politica ar putea să explice comentariul aceluiaşi domn Greenspan de dinaintea summit-ului: „Vocile care susţin controlul deficitului, care abia se auzeau acum un an, şi-au recăpătat parţial volumul". Preşedintele trezoreriei „aude voci" pentru că este un jucător de echipă şi vrea să încurajeze reducerea deficitului SUA. Ce semnal ar fi dat dacă şi-ar fi exprimat deschis scepticismul privitor la planul lui Bush de a reduce la jumătate deficitul bugetar pînă în 2009? Şi asta cu doar cîteva zile înainte ca planul să fie prezentat public?

Oricum, domnul Greenspan a ales să ignore faptul că majoritatea experţilor tratează cu îndreptăţit scepticism planul Bush, care lasă deoparte anumite puncte-cheie, cum ar fi costul războiului din Irak, şi foloseşte un punct de referinţă nerealist de la care vor fi măsurate presupusele reduceri de 50%. Programînd prezentarea bugetului abia după întîlnirea G7, s-a dorit ca meetingul de la Londra să fie unul armonios, unde atît americanii, cît şi europenii puteau pretinde că SUA are grijă atît de deficitul fiscal, cît şi de cel de cont curent. Europenii au acceptat bucuroşi această şaradă pentru că acum se tem de deprecierea dolarului, mai mult decît de dezechilibrul global. Pînă acum, fragila creştere economică a Europei s-a bazat în mare măsură pe exporturi. Aprecierea rapidă a euro împotriva dolarului ameninţă să submineze această creştere.

Este nevoie de deprecierea dolarului.

Dar studii interne ale UE arată că exporturile europene depind în mai mare măsură de schimbarea cererii externe decît de rata de schimb euro-dolar. Cîtă vreme cererea externă se menţine – şi cifrele de creştere din China şi SUA arată că aşa se întîmplă – exporturile europene ar trebui să continue tendinţa pozitivă. În orice caz, protejarea exporturilor prin împiedicarea aprecierii euro – sau, ca să fim mai exacţi, a deprecierii dolarului – nu este o metodă strălucită de a însufleţi creşterea economică. O monedă puternică menţine inflaţia joasă şi are efecte bune asupra dobînzilor, încurajînd consumul şi investiţiile. Mai mult, pentru că preţul petrolului este exprimat în dolari, creşterea euro duce la scăderea costurilor pentru energie. Încă un stimulent pentru creşterea economică a Europei. Pe termen lung, o monedă puternică încurajează eficienţa industriilor exportatoare şi protejează competitivitatea economiei de efectele ratei de schimb. Scăderea dolarului îmbunătăţeşte exportul şi creşte veniturile reale ale europenilor.

Deficitul fiscal şi extern al Americii nu va dispare doar pentru că magicianul-şef de la trezorerie îşi flutură bagheta şi spune „abracadabra". Din contră, cu cît Greenspan continuă să bagatelizeze prin glume periculosul dezechilibru macroeconomic al Americii, cu atît mai mult rău va cauza acesta economiei globale, pînă la urmă. Lumea are nevoie acum de Greenspan cel realist de la Frankfurt, nu de Greenspan-majoreta de la Londra. Simplu spus, *este nevoie* de deprecierea dolarului pentru a ţine sub control dezechilibrele globale. În loc să încurajeze temerile şi prejudecăţile europenilor despre rata de schimb, preşedintele trezoreriei ar trebui să lase politica deoparte şi să rămînă la economie.

***Melvyn Krauss** este Senior Fellow la Hoover Institution, Stanford University.*

Copyright: Project Syndicate, www.project-syndicate.org, 2005

traducere de Cristian GHINEA

Project Syndicate este o asociaţie de 229 de publicaţii din 107 de ţări, între care cele mai importante ziare din Franţa, Italia, Anglia, Ungaria, Polonia etc. Mari personalităţi politice şi analişti de prestigiu scriu în regim sindicalizat pentru aceste publicaţii (www.project-syndicate.org). Dilema veche *a intrat recent în clubul* Project Syndicate *şi va oferi cititorilor, cel puţin lunar, un editorial din seria „O perspectivă transatlantică". Scrise de analişti europeni şi americani, articolele din această serie analizează relaţiile celor două mari puteri ale lumii occidentale: SUA şi UE. Problemele asemănătoare, unde se despart şi ce pot prelua una de la cealaltă. Ocazional, vom publica şi articole referitoare la alte subiecte. Începem prin editorialul lui Melvyn Krauss, cu o perspectivă novatoare asupra modului în care cele două economii de pe malurile Atlanticului se concurează şi se ajută reciproc.* ***(C. G.)***

Marian CHIRIAC

Trecutul ca o rană deschisă

„Cum a fost posibil?" este cu certitudine cea mai des folosită întrebare în legătură cu tragicele evenimente din fosta Iugoslavie. Punctul de vedere al sîrbilor a fost exprimat de Bilijana Plavsici, deja condamnată: „Teama oarbă, prefăcută în obsesie de a nu deveni iarăşi victimele unor confruntări cum au fost, în timpul celui de-al doilea război mondial, cele cu croaţii. Din pricina acestei idei fixe – să nu mai fim victime niciodată – ne-am transformat în călăi".

Nici la aproape zece ani de la încheierea războaielor interetnice din fosta Iugoslavie nu este linişte deplină în această parte a Europei. Recunoaşterea dramelor trecutului reprezintă un proces dificil, asumat, în general, doar de o parte a elitei politice sau intelectuale din aceste ţări.

Pe 17 martie, Croaţia urmează să înceapă oficial negocierile de aderare la Uniunea Europeană. Liderii de la Zagreb sînt optimişti în ce priveşte îndeplinirea standardelor economice, lăsînd loc speranţei de aderare în 2009. În schimb, criteriile politice şi, mai exact, problema predării criminalilor de război către Haga constituie un handicap semnificativ. Sondajele de opinie arată că mai bine de jumătate din populaţia ţării sprijină integrarea în UE, însă există şi un foarte puternic curent extremist care spune că aderarea nu trebuie făcută necondiţionat, prin negarea trecutului ţării sau prin condamnarea adevăraţilor eroi naţionali. De la începutul acestui an, numărul incidentelor în care au fost implicate elemente ale mişcărilor extremiste de dreapta a crescut îngrijorător în această ţară. Pe 9 ianuarie, un grup neidentificat de persoane a ridicat în satul Solin, lîngă Split, un monument în memoria lui Jure Francetic şi Mile Budak, foşti lideri ai mişcării fasciste ustaşe, care a obţinut puterea în 1941. Cei doi au fost implicaţi în acele vremuri în uciderea a zeci de mii de sîrbi, evrei şi romi. Doar cîteva zile mai devreme, un poster imens al generalului Ante Gotovina (suspectat de crime de război în timpul conflictului iugoslav din anii '90) a fost afişat în Kastel Stari, un mic port pe coasta dalmată.

Tribunalul Internaţional pentru Crime de Război (ICTY) în fosta Iugoslavie a deschis pînă acum circa 90 de dosare de inculpare a unor persoane sau grupuri de persoane pentru crime în Bosnia, Serbia, Krajna (regiune din Croaţia), Republica Srpska, Kosovo, Croaţia. Au fost deja pronunţate cîteva sentinţe definitive, cel mai cunoscut condamnat fiind Bilijana Plavsici, fostă preşedintă a sîrbilor bosniaci, condamnată la 11 ani de închisoare.

La 15 noiembrie 2004 a început primul proces vizînd etnici albanezi, pentru crime comise în Kosovo. Cei trei, Fatmir Limaj, Haradin Bala şi Isak Musliu, sînt acuzaţi de comiterea unor acte de tortură şi de crime împotriva unor prizonieri sîrbi şi civili albanezi în închisoarea Lapusnik, condusă de fosta Armată de Eliberare din Kosovo (AEK), în 1998. Limaj este un fost comandant AEK, apoi cofondator al Partidului Democratic din Kosovo, al lui Hashim Thaci. A ajuns ulterior membru al Parlamentului provinciei şi şeful departamentului *public relations* al partidului. Toţi trei au fost arestaţi de forţele ONU din Kosovo şi predaţi tribunalului de la Haga în 2003. Există informaţii credibile că printre posibilii viitori inculpaţi ICTY se află şi Ramush Haradinaj, actualul premier al kosovarilor albanezi.

Guvernul de la Zagreb este prins la mijloc între cerinţele Uniunii şi presiunea internă, venită din partea elementelor naţionaliste, dar şi a publicului larg, ce vede în inculpaţi doar „eroii unui război legitim", purtat pentru apărarea fiinţei naţionale. Analistul politic Davor Gjenero crede că recentele manifestări ale extremei drepte arată gradul de nemulţumire a acestei mişcări faţă de politica premierului Sanader de a condamna excesele ustaşilor, dar şi de a coopera cu Tribunalul de la Haga. „Pe de altă parte, mesajul lor este unul direcţionat şi spre Bruxelles" – spune Gjenero. Totuşi, în ciuda publicităţii de care au avut parte în ultima vreme, mişcările de extremă dreapta încă nu sînt capabile să atragă un electorat numeros. La alegerile prezidenţiale desfăşurate în ianuarie, doi candidaţi cu un mesaj antieuropean şi împotriva Tribunalului de la Haga nu au obţinut mai mult de două procente fiecare.

Serbia – acelaşi cerc vicios

Şi în Serbia vecină, odinioară chiar prietenă, problemele sînt asemănătoare. Chiar dacă aici s-a reuşit predarea către ICTY a fostului preşedinte Slobodan Miloşevici, numărul celor căutaţi de Tribunalul de la Haga este în continuare mare. În capul listei se află celebrii Radovan Karadzici şi Ratko Mladici, dispăruţi fără urmă încă din 1995, deşi probabil se află în Bosnia, aflată *de facto* sub administrare internaţională. Guvernul sîrb a suferit o puternică lovitură la mijlocul lunii trecute, cînd Statele Unite au anunţat că suspendă un ajutor economic în valoare de 10 milioane de dolari din cauza lipsei de cooperare cu Haga. Belgradul a decis să-şi sporească totuşi eforturile în acest sens, iar primele măsuri nu au întîrziat să apară. Generalul de armată Vladimir Lazarevici, inculpat în urmă cu 15 luni pentru presupuse crime comise de soldaţii săi împotriva civililor albanezi kosovari în 1999, şi unul dintre cei patru generali sîrbi de armată şi poliţie urmăriţi de ICTY, a decis să se predea Tribunalului de la Haga. Anunţul predării a fost făcut de Guvernul de la Belgrad la o zi după vizita unei delegaţii a Uniunii Europene, ultima de acest fel înainte ca UE să publice rezultatele unui studiu despre nivelul de pregătire a ţării pentru lansarea procesului de aderare. Oficialii de la Bruxelles au atras, în dese rînduri, atenţia că o cooperare deplină şi necondiţionată cu Haga – inclusiv predarea inculpaţilor – este condiţie obligatorie pentru îmbunătăţirea relaţiilor. „Aceşti inculpaţi nu sînt eroi naţionali. Ei sînt criminali de război. Extrădarea celor acuzaţi de crime de război este o obligaţie reglementată de legile internaţionale şi conformă cu interesele pe care Serbia le are în Europa", declara reprezentantul UE pentru Securitate şi Politică Externă, Javier Solana. Numai că situaţia politică de la Belgrad rămîne extrem de delicată, partidul premierului sîrb Vojislav Koştuniţa reuşind să rămînă la putere numai datorită sprijinului partidelor care se opun predării criminalilor de război. „Dacă Partidul Democratic Sîrb, DSS, va începe să coopereze necondiţionat cu Tribunalul de la Haga, coaliţia de guvernămînt se va prăbuşi imediat deoarece se bazează inclusiv pe sprijinul socialiştilor, al căror lider este tocmai Slobodan Miloşevici", spune Dana Popovici, profesor de ştiinţe economice la Universitatea din Belgrad.

Articolul este bazat pe informaţii furnizate de Institute for War and Peace Reporting – www.iwpr.net. ***Marian Chiriac** este reprezentant în România al acestei organizaţii.*

Ilinca-Ioana DUMITRU

Referendum Plus – energie pentru Europa

În februarie 2002, sub preşedinţia spaniolă a Uniunii Europene, a fost făcut primul pas spre adoptarea viitoarei Constituţii comune. Atunci s-au pus bazele forumului prezidat de fostul preşedinte francez Valéry Giscard D'Estaing, care a formulat textul negociat ulterior de liderii politici. Peste trei ani, în februarie 2005, tot Spania a organizat primul referendum de ratificare. Pe 4 februarie s-a dat startul campaniei electorale pentru acest referendum. Partidul socialist de guvernămînt, PSOE, a organizat pe parcursul celor 15 zile ale campaniei 750 de activităţi sub deviza „Împreună cu Europa", iar Partidul Popular, de opoziţie, 500 de acţiuni similare, ambele formaţiuni fiind favorabile adoptării.

Premierul José Luis Rodríguez Zapatero a iniţiat campania în Casa de Campo din Madrid, amintind participanţilor de generaţiile anterioare ce vedeau în Europa o soluţie pentru problemele Spaniei. Pe parcursul întregii campanii, Zapatero a declarat că acest Tratat European reprezintă progresul şi dezvoltarea Spaniei, susţinînd că Europa îi uneşte pe toţi spaniolii. În opinia liderului Guvernului, această Constituţie este un proiect de referinţă pentru umanitate şi o prelungire naturală a Constituţiei spaniole din 1978. Pe data de 7 februarie, în cadrul întîlnirii cu preşedintele Comisiei Europene, José Manuel Durao Barroso, desfăşurată în incinta Universităţii din Alcalá de Henares, Zapatero a pledat pentru un „da" hotărît în ziua referendumului. Tot atunci, Barroso a declarat că referendumul din 20 februarie este de o importanţă deosebită pentru Spania, dar şi pentru Europa, avînd în vedere că rezultatul va influenţa procesul de ratificare a acestei Carta Magna europene în restul ţărilor comunitare. În acelaşi timp, PSOE avertizează că un rezultat negativ în cadrul referendumului ar putea bloca procesul european şi ar însemna slăbirea influenţei Spaniei în cadrul Uniunii. Chiar în ultima sa apariţie din cadrul campaniei, în oraşul Cornellá din provincia Barcelona, Zapatero declara că miza acestui referendum este atît rolul Spaniei de a fi prima ce marchează procesul de formare a Europei, cît şi puterea acesteia în noua configuraţie.

În 11 februarie, şeful Guvernului spaniol, de stînga, şi preşedintele francez Jacques Chirac, de dreapta, s-au reunit la Barcelona pentru a cere împreună spaniolilor un „da" pentru Constituţie, subliniind că acest vot este mai mult decît o decizie de partid. În acelaşi timp, Chirac declara că referendumul spaniol va fi un exemplu pentru Europa, Spania deschizînd drumul celorlalte ţări, printr-un sprijin concludent în favoarea ratificării.

Au existat temeri pentru o eventuală contrareacţie dinspre catolicismul spaniolilor, dat fiind refuzul de a prevedea caracterul creştin al Europei în Tratat. Eurodeputatul socialist Iñigo Méndez de Vigo consideră că afirmaţia potrivit căreia Tratatul promovează ateismul este o aberaţie, dat fiind că în nici un tratat al UE nu s-au inclus referinţe religioase, iar în acesta se recunoaşte totuşi instituţia Bisericii. În acelaşi timp, declară că Uniunea Europeană sprijină individul, independent de naţionalitatea lui, fie aceasta bască, bretonă sau bavareză.

Campania partidului principal din opoziţie, Partidul Popular, a început în oraşul Barakaldo din Ţara Bascilor, în prezenţa liderului, Mariano Rajoy, însoţit de o mulţime de tineri. Acesta a subliniat că, în timp ce Constituţia Europeană mizează pe uniunea celor 25 de ţări membre, în Euskadi (Ţara Bascilor) un grup terorist caută separarea unei comunităţi autonome de Spania. În cadrul unui miting în Álava, Rajoy îi reproşa lui Rodríguez Zapatero eşecul acestuia în a-şi convinge aliaţii – Ezquerra Repúblicana de Catalunya (ERC – Partidul de Stînga Republican din Catalunia – partid naţionalist catalan de importanţă regională) şi Izquierda Unida (IU – Stînga Unită) – să susţină campania în favoarea Tratatului Constituţional. În opinia sa, referendumul este legitim doar în cazul unei prezenţe la vot de cel puţin 50%. În acelaşi timp, se declara nemulţumit pentru că în noua configuraţie, Spania pierde din influenţa sa, consfinţită de Tratatul de la Nisa. Totuşi, sub deviza „Constituţie Europeană şi solidaritate", Rajoy şi partidul său au susţinut adoptarea, subliniind că unul din obiectivele noului Tratat este coeziunea economică şi socială, iar UE este un club din care nimeni nu vrea să iasă şi sînt din ce în ce mai mulţi cei care doresc să intre. Spania a fost favorizată de intrarea în UE acum 19 ani şi aprobarea Constituţiei este o datorie de onoare a cetăţenilor spanioli.

© M. Martin

Continuînd însă linia critică la adresa lui Zapatero, Rajoy declara că este responsabilitatea acestuia să garanteze o participare masivă la vot, pentru că el a convocat referendumul. La rîndul său, Guvernul se temea de un grad redus de participare şi învinuia Partidul Popular de un efort scăzut de mobilizare a aderenţilor săi.

Dacă cele două mari partide votează „da", cu nuanţe, există şi oponenţi fermi. Coordonatorul general al Izquierda Unida, Gaspar Llamazares, cere vot negativ, declarînd că Tratatul impune politici de dreapta. În acelaşi timp, consideră că dictatura pieţei neoliberale creează dezechilibre care nu au în vedere aspectele sociale şi ecologice. Llamazares vede în acest Tratat pericolul americanizării Europei. Poziţii similare exprimă şi Ezquerra Republicana de Catalunya, Bloque Nacionalista Galego (BNG – Blocul Naţionalist din Galicia) şi gruparea teroristă ETA, care caracterizează acest Tratat drept o închisoare a naţiunilor fără stat.

Biserica Catolică a considerat că a nu vota este o opţiune legitimă, dat fiind că, în opinia sa, Tratatul include atît puncte pozitive, cît şi negative, ca avortul, eutanasia, căsătoriile între homosexuali şi omiterea creştinismului ca una din rădăcinile civilizaţiei Europei. Pe ultima sută de metri, preşedintele Parlamentului European, Josep Borrell, asigura însă că Tratatul este ADN-ul europenismului şi că respingerea sa ar putea genera o criză puternică. Javier Solana, reprezentantul internaţional al UE şi viitorul ministru de Externe european, cerea sprijinul cetăţenilor pentru că aceştia pot consolida europenismul. În acelaşi timp, declara că UE nu este un instrument al războiului, ci al menţinerii păcii, Constituţia Europeană împiedicînd participarea Organizaţiei în conflicte militare, prevăzînd doar acţiuni umanitare.

Ultima acţiune de propagandă în vederea sprijinirii Tratatului European a fost iniţiată de Consiliul Tineretului din Spania (el Consejo de la Juventud de España), ce a lansat pe piaţă o băutură energizantă pentru a încuraja votul tineretului, sub numele: *Referendum Plus – Energie pentru a decide viitorul tău* (Referéndum Plus – Energía para decidir tu futuro). Distribuirea s-a făcut în universităţi, centre de informare a tineretului, cinematografe şi spaţii publice de agrement.

După atîta agitaţie, cetăţenii spanioli au acordat un vot de încredere majoritar Constituţiei, în cel de-al patrulea referendum organizat în perioada democratică. S-a înregistrat totuşi o participare de 42,34%. Un procentaj ridicat, de 76,7%, a fost „pentru", faţă de 17,2% „contra". Astfel, Spania este prima ţară ce ratifică la urne viitoarea bază a Uniunii. Guvernul a ţinut să felicite cetăţenii şi a subliniat că rezultatul dă un mesaj optimist. „A cîştigat Europa. Începînd de azi, Spania şi Europa sînt mai puternice", a declarat şeful Guvernului spaniol. În tabăra opoziţiei, liderul Partidului Popular, Mariano Rajoy, a învinuit Guvernul pentru absenteism (57,66%). Cu toate acestea, preşedintele Comisiei Europene şi preşedintele Parlamentului European, în calitate de reprezentanţi ai Uniunii, au ţinut să-l felicite pe liderul socialist.

La nivelul Comunităţilor Autonome, Ţara Bascilor, cu un procentaj de 33,6% de voturi negative, Navarra cu 29% şi Cataluña cu un 28% au înregistrat cele mai ridicate nivele de voturi negative. Aceste rezultate se datorează efectului campaniei „contra" realizată de stînga *abertzale* (radicală, în limba euskera) şi de Ezquerra Republicana de Catalunya, orientări cu un important caracter naţionalist. În acelaşi timp, în Madrid votul contra se ridică la 30% în principalele districte cunoscute ca fiind ale Partidului Popular. O mare surpriză a produs-o Galicia, unde, în ciuda mobilizarii contra Tratatului European a Bloque Nacionalista Galego, s-a obţinut un nesperat 80% de voturi „pentru".

Ilinca-Ioana Dumitru *este studentă la Facultatea de Ştiinţe Politice şi Sociologie a Universităţii Granada, Spania.*

Lungul drum al ratificărilor naţionale

Franţa pierde susţinători

Procedura de vot: referendum; data probabilă: 8 mai 2005; ultimul sondaj: da – 57%; nu – 43%; antecedente: extinderea UE (1972) – da – 68%; Tratatul de la Maastricht (1994) – da – 51%.

Atît UMP, partidul de centru-dreapta aflat la putere, cît şi partidul socialist sînt în favoarea Constituţiei, deşi admiterea Turciei în UE pare să dinamiteze frontul susţinătorilor tratatului constituţional. În consecinţă, Jacques Chirac a propus separarea celor două chestiuni, urmînd a avea loc un alt referendum special pentru admiterea Turciei în Uniunea Europeană. În septembrie 2004, aproape două treimi dintre francezi ar fi votat în favoarea Constituţiei Europene, însă la cîteva luni distanţă, în decembrie anul trecut, numărul susţinătorilor a scăzut alarmant la 57%, în principal din cauza deschiderii negocierilor de aderare cu Turcia. Şi, în ciuda acordului politic general, există o opoziţie la Constituţia Europeană atît la dreapta, cît şi la stînga clasei politice franceze. La dreapta, fostul ministru de Interne şi al Apărării, Jean-Pierre Chevènement, consideră că tratatul constituţional european pune capăt suveranităţii naţionale franceze. La stînga, în schimb, fostul premier socialist francez, Laurent Fabius, crede că textul Constituţiei este insuficient pentru a crea o „Europă socială". Oricum, în cazul acestuia din urmă, partidul său a ţinut un referendum intern la sfîrşitul anului trecut, ale cărui rezultate au dat cîştig de cauză cu 58% dintre voturi susţinătorilor socialişti francezi pentru Constituţia Europeană.

Marea Britanie – marea încercare

Procedura de vot: referendum; data probabilă: 2006; ultimul sondaj: da – 24%; nu – 69%; antecedente: aderarea la CE (1975) – da – 67,23%

În 2003, în repetate rînduri, Tony Blair a insistat că nu este nevoie de un referendum pentru ratificarea tratatului constituţional. Însă nu a reuşit în încercarea sa de a evita votul popular britanic, mai ales că insistenţa sa ar fi putut dăuna imaginii partidului la viitoarele alegeri, din luna mai a acestui an. Sondajele de opinie arată că britanicii sînt puternic împotriva Constituţiei Europene.

Germania – încă nesigură

Procedură de vot: nedecisă; data probabilă: mai-iunie 2005; ultimul sondaj: da – 81%.

Gerhard Schroeder a fost la început puternic împotriva unui referendum pentru ratificarea Constituţiei. După cum declara cancelarul german, „chiar dacă am vrea, un plebiscit nu ar fi posibil juridic". Potrivit Constituţiei actuale a Germaniei, referendumul este interzis în urma folosirii abuzive a acestuia de către regimul nazist. Însă, „în prezent – consideră liberalul Guido Westerwelle – nemţii sînt la fel de maturi democratic ca şi francezii sau britanicii". În consecinţă, la Berlin încă se mai discută dacă trebuie sau nu modificată Constituţia germană pentru a permite organizarea unui referendum.

Italia – oportunitate pierdută

Procedură de vot: adoptarea în Parlament; data probabilă: februarie 2005; ultimul sondaj: da – 94%; antecedente: federalizare CE (1989) – da – 88%

Procedura parlamentară de ratificare a Constituţiei Europene a fost declanşată din noiembrie anul trecut şi se speră într-un rezultat pozitiv în perioada imediat următoare. Însă liderii politici italieni nu au exclus în totalitate nici posibilitatea organizării unui referendum. În principal, Liga Nordului face presiuni asupra coaliţiei aflate la guvernare pentru supunerea la vot a textului constituţional european. Pentru susţinătorii acestei formaţiuni politice, Constituţia Europeană reprezintă o erodare a suveranităţii naţionale.

Polonia din noua Europă

Procedura de vot: referendum; data probabilă: octombrie-noiembrie 2005; ultimul sondaj: da – 71%; antecedente: aderarea la UE (2003) – da – 77%

Polonia este privită ca una dintre cele mai eurosceptice ţări în privinţa Constituţiei Europene. Principala chestiune o reprezintă pierderea avantajelor obţinute prin Tratatul de la Nisa şi impresia generală că Polonia a negociat prost condiţiile de aderare la Uniunea Europeană. Totodată, nerecunoaşterea explicită în textul tratatului a originilor creştine ale culturii europene reprezintă un alt motiv de nemulţumire pentru o mare parte a polonezilor. Liderul opoziţiei poloneze de centru-dreapta, Jan Rokita, a promis că partidul său va face tot ce este posibil pentru a opri ratificarea Constituţiei Europene. Însă pentru a nu fi consideraţi „scandalagiii" Uniunii, în opinia politicianului polonez, ţara sa ar trebui să aştepte votul din Marea Britanie.

(preluat după Euro Lider)
2 februarie 2005

Mălina VOICU
Bogdan VOICU

România religioasă: pe valul european sau în urma lui?

Faptele: cei mai religioşi europeni

Un sondaj recent (vezi *Naţional*, 29 ianuarie) semnala un fapt care pe mulţi dintre noi îi uimeşte: românii sînt cei mai religioşi europeni. În fapt, era vorba de ponderea celor care îşi declarau apartenenţa la o denominaţie sau alta: în jurul a 97% în România, cu mult mai mult decît, spre exemplu, în Cehia, unde aproape două treimi din populaţie se declară atee sau liber-cugetătoare. Cîrcotaşii vor spune că românii tind să mintă în sondajele de opinie. Fără a intra în detalii, menţionăm doar că analize statistice complexe, realizate pe varii seturi de date, dovedesc contrariul. Datele sînt, de altfel, consonante cu cele provenite din alte cercetări. Dincolo de declararea reală sau nu a apartenenţei religioase, românii chiar sînt europenii care creditează religia cu cea mai mare putere explicativă a problemelor de orice fel. Cercetarea European Values Survey/World Values Survey (EVS/WVS), realizată în 1999-2001 în 45 de ţări europene, indică faptul că în România, urmată de Polonia şi Malta, nivelul religiozităţii este semnificativ mai ridicat în comparaţie cu restul continentului.

Autoritatea explicaţiei religioase este deosebit de puternică în România: peste 70% din populaţie crede că Biserica oferă răspunsuri potrivite la problemele vieţii de familie, 78% cred acelaşi lucru despre competenţele Bisericii în a satisface nevoile spirituale ale oamenilor, iar 71% văd Biserica ca fiind un bun sfetnic în ce priveşte problemele morale şi nevoile individului. Peste jumătate din cei care au o opinie cred că Biserica oferă răspunsuri potrivite în ce priveşte problemele sociale din ţară. În Europa de Vest, nivelul de creditare a explicaţiei religioase se plasează în medie cam la jumătatea procentelor din România. Ţările ex-comuniste nu diferă mult de media vest-europeană, deşi prezintă în general nivele uşor mai ridicate. România este de departe campionul credinţei în explicaţia religioasă, aşa cum este, de altfel, şi în ce priveşte credinţa în existenţa Raiului, a Iadului, în păcat, în talismane, în existenţa şi importanţa lui Dumnezeu etc., toate înregistrînd scoruri aproape duble faţă de media europeană, fie că e vorba de Est sau de Vest.

Factorii: dincolo de cifre

Componenta economică nu joacă un rol direct în influenţarea credinţei religioase, aşa cum s-ar aştepta unii. Este adevărat că un nivel crescut al bunăstării într-o societate îi face pe membrii acesteia să se gîndească mai puţin la valori tradiţionale, precum cele religioase, şi să devină mai interesaţi de ceea ce în sociologie poartă ba numele de postmodernitate, ba pe cel de modernitate tîrzie, însă nu în toate cazurile bogăţia înseamnă renunţarea la religiozitatea tradiţională. Un bun exemplu îl reprezintă cazul statelor islamice din Orientul Apropiat, Arabia Saudită de exemplu, în care bogăţia coexistă cu fundamentalismul religios.

Alţii vor căuta explicaţia în *trecutul imediat, totalitar*. Credem însă că este mai degrabă vorba despre tradiţie decît despre încercarea de a compensa lipsa credinţei în dogma comunistă. Deşi regimul comunist a încercat să elimine religia atît din viaţa privată, cît şi din cea publică, nu a avut prea mare succes, exceptînd parteа vizibilă: practica religioasă. „Stocul" de credinţă religioasă de astăzi există, foarte probabil, din vremea comunismului şi, cu siguranţă, dinaintea acestuia. Chiar dacă nu există studii în acest sens, simplul fapt că în anii '90 românii erau printre cei mai religioşi europeni indică existenţa unui „rezervor" de credinţă religioasă acumulat anterior. Religiozitatea este o componentă a personalităţii foarte rezistentă la schimbare, greu de modificat. Nu ne referim la cazurile individuale în care o persoană trece printr-o anumită experienţă de viaţă şi îşi schimbă radical convingerile religioase. La nivel macro, în ansamblul societăţii, schimbările nu se fac peste noapte: nu putem să avem azi de-a face cu un popor de atei, iar mîine cu unul de oameni evlavioşi. Din acest motiv, este foarte probabil ca nivelul de religiozitate să fi fost unul crescut încă din perioada comunistă. Însă religia nu a reprezentat în România o formă de rezistenţă în faţa comunismului ateu ca în Polonia, ci a făcut parte dintr-un „set" de valori şi norme pe care familiile au continuat să îl transmită copiilor, indiferent de propaganda oficială.

Comunismul a încercat să elimine pe cît de mult posibil religia din viaţa publică şi privată. În unele ţări acest lucru a reuşit (mai ales la nivelul practicii religioase şi al influenţei în sfera politică), în altele nu. Datele EVS/WVS indică fosta RDG printre societăţile cele mai secularizate din Europa. La fel şi Bulgaria. Poziţia diferită a României şi Poloniei se leagă mai degrabă de *un context cultural* decît de unul politic sau economic. O apropiere între profilul valoric împărtăşit de către români şi polonezi se manifestă nu numai în ceea ce priveşte religia, ci şi alte aspecte ale vieţii, cum ar fi relaţiile de familie, încrederea în instituţii sau valorizarea muncii. Există însă şi multe deosebiri între religiozitatea românilor şi cea a polonezilor, date în primul rînd de diferenţele doctrinare dintre catolicism şi ortodoxie. Biserica catolică din Polonia a jucat un rol activ în lupta politică împotriva comunismului, în timp ce atitudinea Bisericii ortodoxe din România a fost mai degrabă una de supunere faţă de puterea politică pe tot parcursul istoriei. Toate acestea se răsfrîng şi asupra credinţei şi practicii religioase a populaţiei.

Explicaţia nu rezidă neapărat nici la *nivelul denominaţiei majoritare*, deşi catolicii tind să fie mai religioşi decît protestanţii, iar ortodocşii mai religioşi decît catolicii. Unii vor fi tentaţi să creadă că ortodoxia promovează habotnicia religioasă. Mai ales protestantismul, dar şi catolicismul au făcut concesii modernităţii, încercînd să se adapteze parţial la transformările care au avut loc în societatea europeană în ultimele sute de ani. Ortodoxia a rămas fidelă dogmei şi ritualului tradiţional, căutînd să păstreze moştenirea Bisericii creştine primare. Cu toate acestea, deşi românii acordă un rol important religiei în viaţa lor, sînt puţine cei care urmează întocmai normele de comportament trasate de Biserică. În consecinţă, chiar dacă normele Bisericii spun că o femeie care poartă fustă scurtă păcătuieşte pentru că îi îndeamnă pe bărbaţi la păcat, sînt puţine cele care refuză să poarte fuste mini din acest motiv, deşi se consideră a fi nişte persoane cu frica lui Dumnezeu. Nu întotdeauna valorile religioase interiorizate se transpun în comportament prin respectarea *ad litteram* a prescripţiilor Bisericii. O persoană poate să se considere profund religioasă şi să acorde o mare importanţă religiei fără să se poarte în toate cazurile ca un credincios habotnic. Există şi persoane care transpun explicit în viaţă normele comportamentale promovate de către Biserică. Într-o societate secularizată, aceste persoane devin mai vizibile pentru că diferă de cei din jur şi pot crea uneori impresia de habotnicie.

Este adevărat însă că, la nivelul *practicii religioase* (mers la Biserică, rugăciune etc.), românii nu mai sînt campionii, avînd nivele mai scăzute decît Italia, Irlanda, Croaţia, dar se menţin între primii, cu scoruri (mult) mai ridicate decît Franţa, Anglia, Olanda, Spania. Nu există nici o contradicţie între faptul că românii afirmă că împărtăşesc valorile religioase, dar nu sînt neapărat ortodocşi practicanţi cu toţii. Este vorba despre interiorizarea unor valori religioase, dar nu şi a tuturor normelor de comportament impuse de Biserică. Diferenţa între credinţa împărtăşită şi practica religioasă există pretutindeni, nu este un fenomen specific românesc. În general, în lume, numărul practicanţilor a început să scadă vertiginos în epoca modernă, odată cu urbanizarea şi cu scăderea controlului comunitar asupra comportamentului individual. Dacă într-un sat tradiţional a nu participa duminica la liturghie reprezenta o gravă abatere de la normele comunităţii, într-un oraş nimeni nu mai controlează comportamentul religios efectiv al persoanei. Pe de altă parte, regimul comunist a jucat un rol important în scăderea practicii religioase în România, descurajînd-o şi chiar sancţionînd-o uneori.

În plus, educaţia religioasă a românilor lasă în multe cazuri de dorit şi oamenii cred în ceea ce ei consideră a fi creştinism, nu în ceea ce propovăduieşte Biserica. Nici aceasta nu este un fenomen specific românesc, ci mai degrabă specific epocii moderne. Cum, în majoritatea societăţilor europene, Biserica tradiţională a pierdut tot mai mult controlul asupra vieţii credincioşilor, aceştia au început să creadă în ceea ce vor ei, nu în ceea ce consideră Biserica a fi credinţă religioasă, combinînd, în multe cazuri, elemente de creştinism cu elemente care provin din alte religii mai „exotice", cum ar fi cele asiatice. Probabil că tocmai încălcarea normei tradiţionale a mersului la Biserică îi face pe români să se plaseze abia pe locul 4 în Europa în ce priveşte ponderea celor ce se consideră religioşi: „doar" 85%, mai puţini decît în Polonia (95%), Moldova (91%), Portugalia (88%) şi la fel ca în Lituania, Croaţia şi Italia.

De ce sînt totuşi românii atît de religioşi în ce priveşte credinţa în explicaţia religioasă? Toţi factorii amintiţi contribuie la aceasta. Explicaţia spre care tindem este însă mai mult legată de întreaga *istorie a evoluţiei culturale* a acestei părţi de lume numite Europa. Trecerea la industrializare şi apoi post-industrializare s-a săvîrşit prin acceptarea supremaţiei ştiinţei în majoritatea domeniilor vieţii. Explicaţia de natură religioasă a constituit, cronologic, primul mod structurat de a reduce incertitudinea vieţii. Modernitatea, prin secularizare, a tins să înlocuiască autoritatea religiei cu cea a ştiinţei, a cunoaşterii raţionale. Traiul în oraşe a contribuit nu numai la reducerea simbolismului practicii religioase, dar şi la diminuarea frecvenţei acesteia. Creşterea tehnologică şi a bunăstării a fost şi este însoţită de o orientare spre diversitate, spre înfăptuirea propriului stil de viaţă, spre o relativă descătuşare din normativitatea valorică tradiţională, incluzînd aici credinţa religioasă. România are o întîrziere în acest proces, la care se adaugă specificul non-raţional al regimului comunist, care a descurajat – paradoxal – explicaţia ştiinţifică.

Consecinţele: încotro?

Este religiozitatea ridicată a românilor un lucru bun sau rău? Sîntem pe val sau mult în urma lui? Uniunea Europeană se clădeşte astăzi în jurul unui set de valori preluate din morala creştină. Dezbaterea actuală despre posibila aderare a Turciei la clubul UE subliniază adesea acest fapt, aducînd însă în prim plan şi faptul că, deşi se întrepătrund, morala nu are neapărat legătură cu religiozitatea (Turcia se apropie, de altfel, de România din punct de vedere al credinţei în explicaţia religioasă!). Pe de altă parte, pe măsură ce s-au tehnologizat, dezvoltat şi globalizat, vesticii au renunţat uşor-uşor – chiar mai uşor decît supuşii regimurilor comuniste – la o bună parte din credinţa în omnipotenţa religiei şi a Bisericii. (Să notăm şi excepţionalismul american, cu o credinţă religioasă mai scăzută decît la noi, dar mult mai ridicată în comparaţie cu gradul de modernizare tehnologică.)

E bine, e rău? O dilemă greu de rezolvat pentru români, mai credincioşi, dar şi mai săraci decît restul europenilor. Răspunsul nostru este unul simplu, sociologic şi totodată „postmodern": ca orice orientare de valoare, religiozitatea nu e nici bună, nici rea. Problema este cum şi la ce o foloseşti...

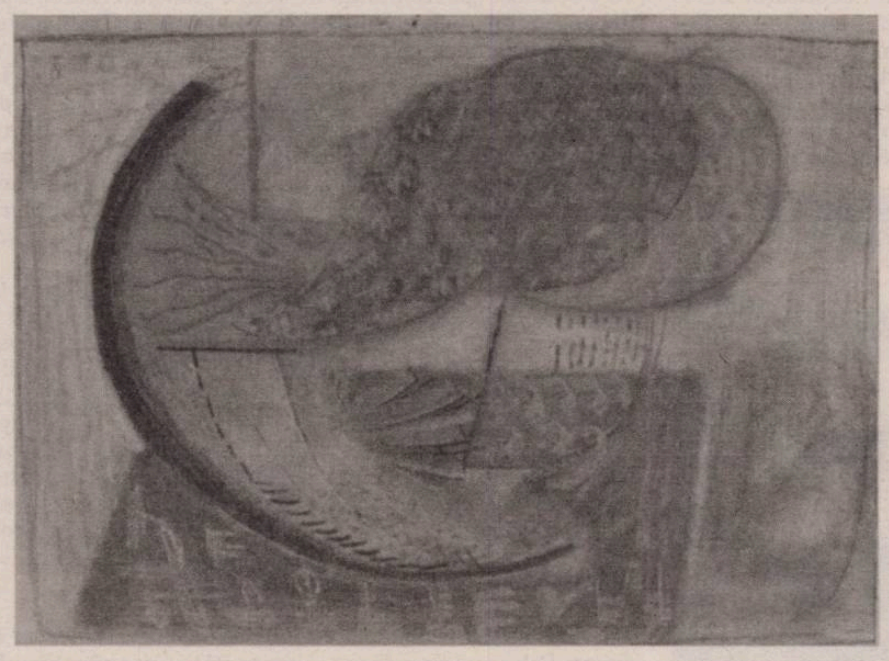

drept la replică

Domnule redactor-şef,

Ca urmare a articolului publicat în numărul 56 al revistei *Dilema veche,* în pagina 9, sub semnătura doamnei Brîndușa Armanca, intitulat „Baronii audiovizualului public şi trădarea“, vă solicităm să publicaţi următoarea scrisoare precum şi dreptul la replică ataşat, în temeiul art. 69 şi 70 din Legea presei nr. 3/1974 şi al Codului deontologic al ziaristului:

1. Referitor la citatul „Între mine şi Adrian Năstase există afinităţi – declara cu tremur în glas fostul aghiotant într-un interviu din *Capital* în 2003“, precizăm că declaraţia este ruptă din context şi vă prezentăm integral paragraful în cauză: „Există, evident, afinităţi pentru că altfel nu poţi lucra cu un om. Între mine şi Adrian Năstase au existat şi există afinităţi, dar orice alt tip de prelungire, dacă nu este argumentat, e un demers riscant. Eu rămîn un om cu părerile mele, cu opţiunile mele în plan politic şi nu am încercat şi sper să nu fiu niciodată tentat să fac din ele practică şi execuţie politică“.

2. Afirmaţia „în 2002, Constantin Constantinescu devine, dintr-un angajat obscur, director al unei direcţii parcă anume inventate pentru el, IT&T“ este falsă.

Constantin Constantinescu este director IT&C din martie 2003, cînd a fost înfiinţată direcţia, prin reorganizarea SRTV. Constantin Constantinescu nu este un „angajat obscur“. El a venit prin concurs în TVR, în iulie 1990, pe postul de şef Serviciu Calcul. În mai 1993, a devenit şef al Centrului Informatic, în 1998, şef Serviciu în cadrul Direcţiei Informatice, în 1999, şef Serviciu al Centrului de Tehnologie Informatică.

3. Afirmaţia „tot în 2002, fiica numitului devine, subit, dintr-o juristă fără experienţă, cu studii la privat, directoarea Departamentului de Comunicare“ este neadevărată.

Cristina Constantinescu este directorul Departamentului Comunicare şi Reprezentare din martie 2003, cînd a fost înfiinţată această structură, prin reorganizarea TVR. Pe diploma de licenţă a Cristinei Constantinescu scrie: Universitatea din Bucureşti – Facultatea de Drept, media 9,62. De asemenea, este doctorand în ştiinţele comunicării în cadrul aceleiaşi universităţi.

4. Un alt paragraf ce conţine informaţii neadevărate şi care dezinformează este următorul: „Curînd, PDG s-a transformat într-un dramaturg de mare calibru, astfel că singura piesă în montare proprie pe care Redacţia Teatru a produs-o, în doi ani, a fost *Ultima haltă în paradis* a lui Valentin Nicolau“.

O informăm pe autoare că Redacţia Teatru Film a TVR a preluat, în 2004, *10 piese de la Festivalul de Teatru de la Sibiu* (din care jumătate difuzate), *Electra* (preluare a Teatrului de la Oradea), *În direct din Amsterdam, Anne Frank!* (preluare Teatrul Evreiesc de Stat), *Regele moare* (preluare Teatrum Mundi – nedifuzată), *Vînzătorii de... Haloimes* (montare în studiourile TVR împreună cu Teatrul Evreiesc de Stat). Redacţia şi-a pus semnătura pe producţiile de ficţiune *Călătorie de vis* (regie Vali Hotea), *Bani de dus, bani de întors* (regie Alexandru Tocilescu, nedifuzat), *Nota zero la purtare* (Ion Lucian, nedifuzat). În 2003, aceeaşi redacţie a preluat: *Puricele, Trei surori* (Festivalul de Teatru de la Sibiu), *Hamlet* (Teatrul Naţional Craiova), *Sonata Kreutzer* (Teatrul Evreiesc de Stat) şi a produs şi montat spectacolul *Ultimul stinge lumina.*

5. O altă informaţie ce dezinformează este următoarea: „Încep să curgă contracte generoase cu firme năşite cîndva de oamenii lui Năstase. Banii se scurg în această direcţie, în vreme ce echipamentele de televiziune rămîn insuficiente“.

Îi informăm pe cititorii revistei *Dilema veche* că, în 2002, din totalul investiţiilor realizate în TVR, în valoare de 123.088.725 mii lei, echipamentele solicitate de Direcţia Tehnică au reprezentat 85.281.566 mii lei (69,28% din total investiţii), restul fiind reprezentate de investiţiile pentru IT&C (inclusiv echipamente care sînt utilizate tot pentru partea de producţie de televiziune): 9.777.479 mii lei (7,94%), autoturisme: 2.758.759 mii lei (2,24%), construcţii-montaj: 25.270.921 mii lei (20,54%).

În 2003, din totalul investiţiilor care au însumat 150.409.896 mii lei, echipamente-tele tehnice au reprezentat 72.371.185 mii lei (48,10%), IT&C 15.025.000 mii lei (10%), autoturismele: 7.283.000 mii lei (4,90%), construcţii-montaj: 55.730.711 mii lei (37%).

Curtea de Conturi, care efectuează controale anuale în TVR, nu a relevat în nici unul dintre rapoartele sale aspecte precum cele semnalate de Brîndușa Armanca. În acest sens, îi recomandăm autoarei să lectureze Rapoartele de activitate şi conturile de execuţie bugetară din anii 2002 şi 2003.

De asemenea, reamintim că atribuirea contractelor se realizează cu respectarea regimului achiziţiilor publice conform Ordonanţei de urgenţă nr. 60/2001.

6. „Nu putem şti, dar de aici pînă la oficializarea indiscreţiei nu a fost decît un pas: prin regulamente, la TVR s-a oficializat controlul e-mail-urilor, al telefoanelor, securizarea cu aparatură de ascultare, cu camere de supraveghere“ este un alt neadevăr publicat în articol.

Conform Legii de funcţionare şi organizare a SRTV şi SRR, televiziunea publică este o instituţie de interes naţional, din acest considerent recurgîndu-se atît la paza militară, cît şi la sistemul de supraveghere video care nu are ca scop urmărirea activităţii angajaţilor. Acesta acoperă doar intrările în cele două instituţii, iar nu spaţiile alocate birourilor sau producţiei. O informăm pe autoare că, numai în ultimul an, TVR a făcut obiectul unor alarme privind posibile atentate cu bombă (13 mai 2004, 5 februarie 2005 şi 9 februarie 2005).

7. O altă informaţie falsă este cea cu privire la controlul e-mail-urilor sau al telefoanelor. Vă prezentăm conţinutul art. 11 din Regulamentul Intern:

„(1) Server-ele de e-mail şi comunicaţiile vor fi folosite de către salariaţi numai în interes de serviciu. (2) Reclamaţiile primite din partea destinatarilor mesajelor electronice transmise prin e-mail se verifică, din punct de vedere tehnic, de Direcţia IT&C. (3) Dacă se confirmă că salariatul nu a respectat prevederile aliniatului (1), fapta constituie abatere disciplinară, fiind sancţionată conform prezentului regulament.“

Preşedinte director general al SRTV
Valentin NICOLAU

N. red.: *Scrisoarea relua povestea relaţiei dintre TVR şi dna Brîndușa Armanca, nefiind de interes public. Am reprodus doar dreptul la replică.*

libertatea de impresie

Pianul de sus

Un acordor mi-a povestit cîte ceva din experienţa lui. Pianele şi pianinele bune din Bucureşti sînt, fără excepţie, vechi. Trebuie să aibă peste şaizeci sau chiar o sută de ani, ca să merite numele de pian, să aibă placă de bronz sau măcar de lemn, să fie cu mecanică nemţească sau englezească şi să îndeplinească o serie de alte criterii. Unele nu mai funcţionează, dar au rămas obiecte de artă în sine, cu intarsii şi sculpturi, decorînd pur şi simplu casa. În comunism şi chiar după aceea, oamenii s-au purtat în diverse feluri cu aceste obiecte. Unii, de exemplu, n-au mai avut puterea sau interesul de a opri şoarecii şi chiar şobolanii să intre în pian şi să roadă tot ce se poate roade, să lase urme de toate felurile, constatate cînd proprietarii s-au hotărît să vîndă obiectul, care lor nu le mai folosea la nimic. A fost o perioadă a mizeriei. Şoarecii au făcut uneori bună echipă cu igrasia. Alţi proprietari, mai grijulii, şi-au pus pe pianină sfeşnice pentru lumînări. Nu oricum, ci prin găurire... ca să fie mai stabile. O fază ulterioară a fost aceea a lumînărilor electrice care aveau nevoie, în plus, de fire şi întrerupătoare, montate tot în diverse locaşuri improvizate, create prin sfredelire sau găurire. Epoca ingineriilor şi a practicismului. Apoi, altora nu le-a convenit culoarea pianinei. Era prea neagră pentru mobila din pal care imita culoarea stejarului, aflată în restul apartamentului de bloc. După Revoluţie, soluţia a devenit cît se poate de simplă: oamenii au pus pe pian un tapet de culoarea stejarului. Mai estetic (şi mai puţin zgomotos). Tot din dorinţa de frumos, cică s-au mai născut şi alte idei. Unii au scos placa de lemn din faţă, a pianinei, înlocuind-o cu o mare oglindă. „O oglindă de bună calitate, aşa încît fiica noastră să poată să se şi privească în timp ce cîntă.“ Pentru că voiau să vîndă acel pian, specialistul a bănuit că exista un alt motiv al înlocuirii plăcii. După cum, motive ascunse a bănuit şi în cazurile în care proprietarii şi-au fixat diversele plăci şi feţe exterioare ale pianinei. Acestea sînt detaşabile din construcţie, pentru acordare şi alte intervenţii de întreţinere, sau pur şi simplu pentru a vedea interiorul pianului. Cu cîteva cuie bine ţintite, ele pot fi însă imobilizate. Mai departe, fiindcă acum tot sîntem într-o epocă de mare fervoare comercială, cică se vînd ieftin şi piane noi, aduse din Ucraina sau Republica Moldova. Se organizează „vizionări“ prin camioane, firmele respective neavînd sedii în regulă. Se pare că e vorba de nişte mari falsuri. În sfîrşit, pentru cei care vor să cumpere sau să se mute cu pian cu tot, există o mare problemă. O simplă pianină cîntăreşte sute de kilograme. În Bucureşti sînt doar cîţiva oameni (poate nu mai mult de doi) care ştiu să coboare sau să urce cu pianul pe scări. „Etajul“ costă un milion de lei. Dacă vrei să cumperi pianul cuiva care stă la etajul zece, te costă cu zece milioane mai mult decît dacă iei un pian de la parter. Pianul de sus costă mai mult şi e mai greu de vîndut.

Andrei MANOLESCU

Iaromira POPOVICI

bazar

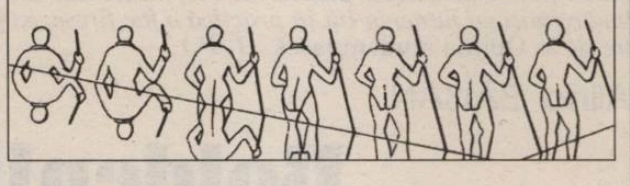

Cinste, şofer, mobil

Poveştile cu şoferi de taxi au fost cîndva fascinante, iar acum nu mai pot fi catalogate decît – vulgar spus – drept „fumate“. Am tot vorbit despre şoferii filozofi, care emit locuri comune asupra vieţii şi morţii; de cei familiari, care se trag de şireturi cu clientul şi sfîrşesc prin a-i da sfaturi practice; de cei politici, care critică şi fac pronosticuri; de cei obraznici, care aleg traseul şi zic că n-au rest; şi, în fine, de cei tăcuţi, care-şi fac treaba, la locul lor, şi care sînt rari; dar niciodată, deschis, de şoferii-hoţi. Şi aici nu mă refer la cei care fură, mai mult sau mai puţin voalat, cu aparatul, ci la o categorie mai nou-întîlnită, care, deşi deocamdată are un singur exponent, merită din plin comentată, prin imoralul ei: şoferii care fură lucrurile clienţilor uitate în maşină şi apoi se laudă cu asta.

Uimitoare şi, în acelaşi timp, specifică unui anumit spirit neaoş răspîndit, este asocierea celor două acţiuni: furtul şi lauda. Şoferul în cauză, de la Cristaxi (firma la care, în ultimul timp, rişti să ai tot mai multe surprize neplăcute), fost la Glucoza (indicativul nu i l-am luat fiind prinsă în focul discuţiei, uşor speriată şi, evident, laşă) a găsit, de-a lungul vieţii lui, 23 de telefoane mobile în maşină, uitate de clienţii neglijenţi. Sigur că în taxi e pus un anunţ mare şi nepoliticos: „Nu răspundem de obiectele uitate!“. Asta nu înseamnă totuşi că, dacă găseşti un obiect preţios al unui client (şi telefoanele mobile intră în această categorie), nu eşti dator (ca orice cetăţean, de altfel, care găseşte ceva pe stradă) să-l duci dacă nu la Poliţie, la firmă, de unde păgubaşul îl poate solicita. Respectivul şofer (îmi pare rău că sună a turnătorie, dar n-am încotro) nu făcea aşa: la început, cu primele 10 telefoane mobile, îi căuta direct pe păgubaşi, pe care se descurca să-i repereze, şi le restituia telefoanele. Dar nu pe gratis, ci în urma unei recompense. Aici, iarăşi, lucrurile erau contorsionate şi parşive: taximetristul nu se cobora la a preciza o anumită sumă, ci lăsa la latitudinea victimei. Dacă păgubaşul nu-i ghicea aşteptările (care, mi-am dat seama din discuţie, mergeau de la 200.000 lei în sus), şoferul era nemulţumit.

Nemulţumirile adunîndu-se, ce s-a gîndit eroul nostru? Că nu mai are rost să dea telefoanele mobile înapoi, mai ales că penultimul cetăţean i-a dat recompensă 20.000 lei şi un pachet de ţigări, iar ultimul – 50.000 lei. Ca atare, românul nostru s-a simţit lezat în demnitatea lui de cetăţean cinstit, dar care nu face nimic pe degeaba, deci nu e fraier, şi nu a mai dat următoarele 13 telefoane mobile înapoi, deşi a găsit şi unele cam de 400 de euro. A început să le comercializeze, chiar cu 3.000.000 de lei – tot era mai bine decît nimic. După care a mai făcut cadou în familie, unul fiicei, şi îl aşteaptă pe următorul pentru nevastă. Şoferul nostru face asta frecvent, adică e un bişniţar de telefoane mobile la mîna a doua, pentru că toată discuţia a pornit în urma faptului că m-a văzut scoţîndu-mi mobilul, şi-a dat seama, dintr-o ochire, ce marcă e, şi mi-a oferit un încărcător potrivit.

Să nu vă imaginaţi că eroul nostru e un tip prăpădit, care suferă de foame. Începînd cu înfăţişarea, e un specimen masiv, care se respectă: mănîncă pe alese, nu de oriunde, luîndu-şi micii numai de la Mircea Măcelaru, din Piaţa Domenii, carnea – numai de la Angst-ul din Drumul Taberei, unde îl ştiu fetele, şi legumele – din Piaţa Progresu, unde se tocmeşte cu ţăranii numai din plăcerea negocierii, pentru ca, în final, să le lase tot cît vor ei. De asemenea, fata lui, de 14 ani, are o pasiune: să-şi facă, singură, cumpărăturile, în fiecare week-end, la Carrefour, unde, după ce-şi ia tot ce-i trebuie, procedează astfel: pe mobilul propriu, calculează înainte cît costă ce a luat, şi le corectează pe fetele de la casă dacă greşesc.

NUNŢI ŞI ÎNMORMÎNTĂRI

Momentele esenţiale din ciclul vieţii se vor celebra întotdeauna, indiferent de vremi. Se schimbă doar obiceiurile concrete, fie ele de nuntă sau înmormîntare: azi sînt la modă florile artificiale pentru mirese, mîine nu; azi se poartă coşciugele de 1.700.000 de lei, mîine – de 100.000.000 de lei. Semnificaţia ritualului rămîne aceeaşi, şi cei însărcinaţi cu punerea lui în practică o fac firesc, ca pe oricare alt job *cotidian. Despre ultimele* trend*-uri ale nunţii şi morţii, din partea Iaşilor, ne povestesc colegele noastre de la* Opinia studenţească. ***(I. P.)***

Alina BĂISAN

Boldenii, oamenii care nasc flori

O dată în viaţă se întîmplă să le treci pragul şi tocmai atunci se nimereşte a fi şi cel mai fericit moment pentru tine: în pragul nunţii. Poate de aceea boldenii, oamenii care croiesc florile de nuntă, se numără printre cei mai veseli şi mai amabili comercianţi. Asta chiar dacă lumea lor, tapetată cu flori, sclipici, panglici şi voal, e pe sfîrşite. Noile utilaje moderne, pe care numai fabricile de confecţii şi le permit, scot pe piaţă mii de modele. Vechile matriţe din care înainte ieşeau petale de pînză, stau acum aruncate prin colţuri de magazie. În Iaşi numeri pe degete boldenii: tanti Viorica de la Gară (nu mai lucrează flori), Florica Iacob din Siraj şi doamna Rita din Tîrgul Cucului (cu magazinul în renovare).

Un necaz are şi Florica Iacob pe români, că prea sînt creştini. Păi cum să nu aibă, cînd patru posturi religioase importante se lăţesc pe tot anul şi „nu e voie de la preot să se facă nunţi". Dar de cînd lucrează în domeniu (cam de cînd se ştie pe lume), s-a obişnuit cu orînduiala locului. Aşa că s-a reprofilat şi acum, cînd piaţa stagnează, pe lîngă flori de nuntă şi rochii de mireasă, vinde haine sau încălţăminte în „Siraj", un fel de bazar „Europa" al Iaşiului.

„Cam pe după Paşti începe vînzarea, că atunci e sezon de nunţi", ne explică femeia. Pînă una-alta, se mulţumeşte să îşi prezinte marfa bine îndesată prin cutiile din fundul dughenei.

Pînza albă şi cartoful

Face flori de nuntă de cînd era copil. Povestea pleacă de la o bunică, croitoreasă de lux, cu mare talent la desen, ca „mama şi ca mine". La bunica aceasta, înainte veneau de îşi comandau haine „oameni cu cultură: doctori, profesori. Erau din mediile astea ceva mai înalte". Pentru că Iaşiul a fost mereu un oraş cosmopolit, afacerile mergeau bine. Aşa că părinţii Floricăi s-au apucat să lucreze flori de nuntă. Matriţele, ştanţele, aparatul de făcut letoane, pe toate le găseşti acum în atelierul femeii, improvizat în una din camerele apartamentului.

Femeia îşi aminteşte metodele primitive prin care lucra înainte. Materialul din care se făceau florile nu era altceva decît pînză albă, apretată cu amidon de cartof. Era apoi întinsă pe un suport de lemn, peste care se aşezau matriţele sau ştanţele, cum le mai numeau meşterii. „Nu erau atîtea modele de flori, ca acuma. Şi nici materiale. Ce era, pînza şi tiulul," constată femeia. Acum numără peste o sută de modele de flori, iar dintre materiale, foloseşte satenul, sergul, organza, atlasul şi voalul. Iar sîrma cu care se prind florile în mănunchi e învelită cu hîrtie creponată albă, cu ajutorul unui aparat de letonat. Operaţiunea nu-i prea grea nici manual, după cum demonstrează pe loc Florica, luînd o bucată de hîrtie igienică („se comportă la fel ca aia creponată") şi înfăşurînd-o cît ai clipi pe sîrmă.

Pînă şi marginea îndoită a petalelor presupunea o tehnică anume: „Era un mănunchi de fier, iar la capăt avea biluţe de diferite mărimi. Se aşeza petala pe un sac cu nisip şi bila era încălzită la foc, după care o lipeai de material".

Familia duce greul tradiţiei

Afacerile merg prost. De vină nu este numai postul Crăciunului, cînd vînzările se apropie de zero. După 1989 a venit puternic concurenţa basarabenilor, care au dat peste cap comenzile manufacturierilor. Iar acum, industrializarea le dă mari bătăi de cap. Majoritatea magazinelor de mariaj lucrează cu firme de confecţii sau cu case de modă. Puţini mai apelează la serviciile unui boldean. Şi în plus, gustul omului s-a schimbat, mai ales că avem de-a face cu un domeniu care are tangenţe cu lumea modei: „Oamenii cer acum flori naturale. Numai cei de pe la ţară mai caută flori de nuntă artificiale". Femeia îi ştie pe cumpărători, de cum intră la ea în stand. „Vin cu toată familia, cu socrii, cu părinţii, cu naşii." E nevoie de părerea fiecăruia, pentru că şi confecţionarea florilor urmează un anume ceremonial, pe care Florica îl respectă cu sfinţenie: „Ca mărime, vine mai întîi la aceeaşi dimensiune floarea naşilor şi a mirelui, apoi a socrilor. Mai mici îs florile rudelor, fraţi şi surori, iar abia la urmă ale mesenilor". Florile la Florica nu au preţ fix. Pentru meseni, ele variază între două şi cinci mii de lei, iar pentru mire sau naş ajung şi la treizeci, patruzeci de mii. „Eu las preţul la om dacă face comandă cu tot tacîmul, adică ia de la mine şi flori, şi lumînări, şi rochia miresei". În atelierul de apartament, Florica lucrează panglici pentru împodobit maşina, buchetul şi poşeta miresei şi chiar lumînări, de a căror producţie se ocupă soţul ei.

Aşa cum înainte, la comenzi mai mari, toate rudele dădeau o mînă de ajutor, şi astăzi afacerea a rămas tot o întreprindere de familie. Una din fetele Floricăi studiază design de doi ani la Arte în Iaşi, cu gînd să continue tradiţia familiei. De fapt, Florica are planuri mari. „Cealaltă fată, mai mică, vrea să se facă doctor din ăsta de faţă, dermatolog. Păi, vă daţi seama că deschid un salon cu tot ce trebuie, vine mireasa la noi, o facem frumoasă, o îmbrăcăm, mai mare dragul.

„Să ştiţi că la meseria asta, nu merge cu industrializare, trebuie mînă, talent şi design", conchide Florica, chemată afară de nişte clienţi: „Da, poftiţi! Opt sute sînt ghetele. Doriţi să probaţi?".

Roxana LUPU

La „Anca şi Daniel". Ultimul popas

„Anca şi Daniel" e o firmă ca oricare alta, însă una de succes. Sediul acesteia corespunde cu locuinţa patronilor, oameni tineri şi întreprinzători, care te uimesc cu pofta lor de viaţă, învăţată parcă din ceea ce fac zi de zi: pregătesc oameni pentru ultimul drum în viaţa pe pămînt: cel înspre ţinţirim.

Îmi recunosc fiorii reci de pe şira spinării cînd am călcat prima dată într-un magazin de pompe funebre şi mi s-a răspuns în modul cel mai firesc: „Nu pot s-o trezesc. E obosită doamna Anca, doarme adînc..." Asta în condiţiile în care dormitorul se învecinează cu camera înţesată cu tot ce-ţi trebuie de moarte: sicrie, pînză de picioare, respete (voal de faţă), toiag de ceară. Şi toate acestea se găsesc lîngă intrarea în cimitirul „Eternitatea". La „Anca şi Daniel", telefonul aduce veste de moarte la fiecare oră din zi şi din noapte.

„Nu-ţi permiţi să scapi mortul pe scări"

Astăzi stau în staţie şi nu aştept maxi-taxi. Să mă întrebe cineva de aştept „Copoul", cum îi voi răspunde că vine să mă ia dricul? Am stabilit cu domnul Daniel să ne întîlnim în fundaţie. Eu o să am o geacă indigo, iar dumnealui, un dric mare, negru. Poate iau totuşi un maxi-taxi, tot nu vine... Cînd să mă răzgîndesc, domnul Daniel claxonează. Îmi deschide şi portiera. Să fug? „Bună ziua, da, eu sînt." Normal că nu m-am răzgîndit. Bineînţeles că urc. Doamne, urc în dric.

Domnul Daniel e foarte alarmat, are o mulţime de treburi pe cap, pe care trebuie să le rezolve simultan. Trebuie să ajungă acasă la familia unui mort (în spatele nostru e spaţiul plat pentru sicriu), se întîlneşte acolo cu autopsierul (poartă oare după el o cutie de metal zgomotoasă, ca la dentist?), după care trebuie să ajungă la o înmormîntare (alta?).

Vorbeşte repede, însă incredibil de coerent: „În momentele astea dificile, trebuie să ştii cum să vorbeşti cu rudele. Mulţi sînt atît de tulburaţi, încît nici nu te aud cînd vorbeşti. Tu trebuie să le explici ce este de făcut şi să le iei măcar greutatea asta de pe umeri, a pregătirilor". Firma lor se ocupă de absolut tot: de la batiste şi colaci, pînă la scoaterea sicriului din casă, depunerea la capelă şi drumul pînă la groapă: „Ne asumăm o responsabilitate foarte mare, sînt sicrie care, de exemplu, nu ies pe uşă şi aici intervenim noi, profesioniştii. Nu-ţi permiţi să scapi mortul pe scări". În timpul ăsta dricul goneşte pe Copou şi încep să conştientizez unde mergem. Dacă n-ar fi fost domnul Daniel cu vorba lui blîndă, măsurată, eram jos de mult. Şi care este secretul reuşitei în afacerea asta? „Seriozitatea. Omul îşi pune bază în tine, dacă i-ai zis că vii la o oră, apoi te ţii de cuvînt, dacă nu eşti lîngă el cînd are nevoie de tine degeaba te duci mai tîrziu". Reclamă nu ai cum să-ţi faci în domeniul ăsta: „Cum să zic în ziar? Vă oferim sicrie la preţuri avantajoase, veniţi la noi?". Aşa că vestea li s-a dus din om în om şi, în regim de non-stop, abia fac faţă morţii.

Ciorba de burtă şi serviciile funerare

În firmă intră Titus. Are în jur de 40 de ani, ochelari mari negri, palton negru pînă-n pămînt, caschetă neagră şi ţine cu semeţie, lîngă piept, un bucheţel de flori sălbatice. Titus vrea două batiste, pentru parastasul bunicului său, care a murit acum 30 de ani. „De care aţi dori, avem pe sortimente", îl întreabă Anca amabilă. „Nu are importanţă, nu o să fie mare deştrăbălare", şi îmi zîmbeşte ca un intelectual pus pe şotii. „Astea sînt bune?" „Da, perrrrfecte", şi zîmbeşte galant. Anca i le leagă de lumînări şi i le înmînează. „Nu ştiu cum să procedez cu ochelarii. O să intru aşa impunător, o să creadă popa că-s mafiot. Numai că eu nu sînt." Şi zîmbeşte pe sub mustăţi, insinuant. Şi începe să povestească, vîjîind lumînările şi florile în toate părţile, ca la tribună: „Eu sînt în campanie. S-ar putea să mă cunoaşteţi, poate m-aţi recunoscut deja. A, nu? Da, candidez din partea Crucii Roşii, la postul de senator. Am fost medic veterinar, de asta. Bine, eu sînt PRM-ist, de fapt şi de drept". Se plimbă prin magazin, ca în inspecţie şi dă de coroane. „Uite, eu înţeleg afacerea astea. Cum ar veni, eu dacă vreau o ciorbă de burtă, nu mi-o fac acasă, că s-ar putea să nu-mi iasă. Aşa că merg la restaurant şi mi-o aduce gata preparată, caldă. Aşa e şi cu serviciile funerare"; *(pauză de reacţie)* „Nu?". Şi rîde rezervat, elitist.

„Mă cam grăbesc, să ştiţi. Acuşi vine popa. Mă emoţionează chestiile astea"; îşi dă ochelarii jos şi-şi şterge o lacrimă închipuită. „A, uite, aveţi pălării. Ia să mă probez", şi-şi întinde feminin mîinile. „Da' n-aveţi oglindă?" Exasperată, Anca îi sugerează să-şi aducă de acasă. „Da'ce, eu îs homo ca Adrian Năstase, să umblu cu oglinda în buzunar?" Pune pălăria la loc şi se pregăteşte de plecare la parastas. Răsuflăm uşurate. Se întoarce ca în punctul culminant al unei drame: „Cînd mă gîndesc că îmi spunea «cocoşelu' lu' bunicu'»..."

„Alo, te fac o îmbălsămare?"

Doamna Anca e îngrozitor de obosită. Abia a prins trei ore de somn. „Azi-noapte a sunat cineva la ora 3 că vrea coroană. Ne-am trezit frumos şi i-am dus omului ce mai avea nevoie. În fiecare noapte intervine cîte o urgenţă." Spre deosebire de alte firme, „Anca şi Daniel" funcţionează în regim non-stop. Au început acum zece ani într-un atelier obscur şi confecţionau singuri sicriile. Acum au ajuns la stadiul de intermediari. Cel mai ieftin sicriu la ei costă 1.700.000, iar cel mai scump poate ajunge pînă la „100 de milioane; am dat comandă acum cîteva luni". Cel care l-a cumpărat este un bărbat cu stare din Iaşi a cărui soţie a murit de leucemie. „A dus-o şi în America la tratament. Cu toţi banii din lume, n-a putut s-o salveze."

Anca nu are timp de nimic altceva şi toată energia ei şi a soţului se canalizează pe asta: „Dacă nu ne-am iubi afacerea, nu ne-ar merge atît de bine. Ştiu că oamenii privesc ciudat domeniul ăsta, nouă ni se pare totul foarte firesc, ne-am obişnuit de mult". O întreb dacă îi e teamă de moarte. Pe uşa din spate intră un ţînc, fugărind o căţeluşă zulufată, printre sicrie. Lola se ascunde printre coroane, ăla mic după ea, bolborosind ceva. „În nici un caz. Vreau doar să am cea mai mişto înmormîntare, că nu degeaba m-am ocupat o viaţă, şi cel mai scump sicriu", şi rîde larg, cu poftă, cu privirea vie. Sînt curioasă dacă îi fereşte pe copilaşi de magazin sau dacă le vorbeşte despre asta. Începe să rîdă zgomotos: „Păi, copiii mei ştii cum se joacă afară? Fac comenzi prin telefon; îi auzi prin curte: «Alo, hai la o îmbălsămare!»".

Am întrebat-o pe Anca dacă afacerea asta o face să preţuiască mai mult ceea ce are. „Nu, de fapt, cînd dai nas în nas cu moartea în fiecare zi, îţi dai seama ce iei cu tine dincolo." Şi arată cu mîinile în jur coroanele cu flori, lumînările şi podoabele. „Numai că noi, oamenii, facem în ciudă şi tot ne adunăm cît mai mult pe pămînt".

Robert TURCESCU

alte glasuri, alte păreri

O poveste cu şefi

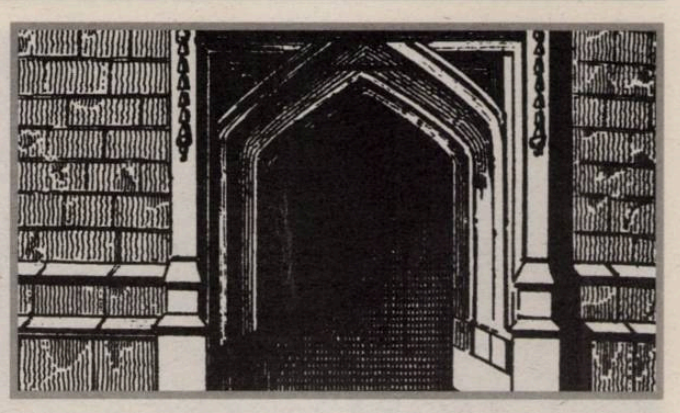

„O redacţie este o structură birocratică bazată pe o ierarhie de funcţii“, stătea scris, cu litere de-o şchioapă, pe unul dintre manualele de jurnalism cuprinse în bibliografia obligatorie din anii mei de facultate. Şi, probabil, are prea puţină importanţă dacă e vorba de facultatea de jurnalism, pe care am absolvit-o eu, sau de cine ştie ce altă specializare. Principiul ierarhiei funcţiilor guvernează orice structură birocratică, fie că vorbim de redacţii, uzine, ministere sau spitale. În teorie, birocraţia ajută: responsabilităţile sînt distribuite cu grijă, pe diverse paliere, evitîndu-se, astfel, riscul lipsei de autoritate sau al acumulărilor periculoase de putere decizională în mîinile unui singur om. În plus, aceeaşi teorie a structurilor birocratice eficiente vorbeşte despre randamentul sporit al muncii atunci cînd există structuri ierarhic superioare, în stare să controleze prestaţia angajaţilor. Cu alte cuvinte, teoria, bat-o vina, zice că împărţirea în şefi şi subordonaţi ar trebui să fie o binecuvîntare. Nu zic nu, dar inventatorul acestei teorii sînt convins că n-a călcat prin România. Altminteri, bănuind că vorbim de un om de bun-simţ, ar fi fost nevoit să regîndească teoria binefacerilor pe care le aduc în viaţa unei societăţi structurile birocratice.

N-am să cad în păcatul de a traversa locuri comune. Aşa-numita birocraţie din instituţiile publice româneşti e arhicunoscută. Ceea ce e surprinzător şi relativ nou în această poveste se leagă de felul în care a fost pusă în practică teoria structurilor birocratice în întreprinderile private din România.

Firmele româneşti sînt pline de şefi. Fiecare, cu felia lui de responsabilităţi. S-a ajuns pînă într-acolo încît – nu e glumă! –, la una dintre companiile cu care colaborez, în urma unor restructurări pentru „eficientizarea activităţii“, au fost angajaţi la departamentul administrativ trei şefi în locul unuia singur. Sarcinile au fost şi ele redistribuite: primului şef i s-a dat în grijă aprovizionarea, celui de-al doilea i-au revenit în sarcină maşinile, iar pe cel de-al treilea l-au numit responsabil peste femeile de serviciu şi garderobiere. Biroul în care, pe vremuri, exista un singur şef a fost împărţit în trei. Adică s-au mai adus două măsuţe şi două scaune. Dar, pentru că nimeni n-a stat să-şi bată capul cu responsabilităţile fiecărui şefuleţ în parte, în scurtă vreme, s-a ajuns la situaţia previzibilă în care de aprovizionare, maşini, garderobiere şi femei de serviciu au început să se ocupe toţi trei. În rîndul personalului din subordine au început să apară nemulţumiri şi semne de întrebare, iar la nivel ierarhic superior a fost repede înregistrată o stare de neîncredere în capacitatea celor trei de a-şi îndeplini obligaţiile de serviciu. Prin urmare, după cîteva avertismente, toţi trei au fost înlocuiţi. Pe posturile lor, o comisie de evaluare, creată pentru a preîntîmpina un nou eşec, a adus alţi trei şefi. Scenariul s-a repetat: imediat, atribuţiile specifice au fost uitate, ba, mai mult, cei trei au ajuns la concluzia că treaba pe care o aveau de făcut putea fi foarte bine gestionată de un singur şef. Aşa că au început să se acopere unul pe altul, chiulind de la serviciu, cu rîndul. Povestea n-a ţinut mult. Înştiinţată, conducerea companiei a decis să ia măsuri: deasupra celor trei şefuleţi a fost instalat un şef mai mare, care să controleze activitatea departamentului. Biroul însă a rămas acelaşi. Aşa că, în loc de trei măsuţe, sînt patru acum, iar solicitările de orice natură, adresate departamentului administrativ nou-înfiinţat, urmează un ritual aparte. Să presupunem că ai nevoie de un pix: baţi la uşă, intri, te îndreptţi spre masa şefului mare, căruia îi înmînezi o cerere scrisă, pe care şeful cel mare scrie „Se aprobă!“ şi, cu gesturi largi, îţi indică unul dintre cele trei birouri ale şefilor mai mici, aflaţi în aceeaşi încăpere. Şefii cei mici preiau cererile şi le transmit, mai departe, angajaţilor din subordine. La finalul fiecărei zile, şeful cel mare i-a obligat pe şefii cei mici să redacteze un raport de activitate, din care să rezulte, cu punct şi virgulă, toată munca depusă de ei de-a lungul orelor de lucru. Pentru că, uneori, se întîmplă să n-aibă nimeni nevoie de pixuri noi sau de hîrtie igienică, sînt zile în care şefii mici trec pe foaia de raport către şeful mare o propoziţie care-mi aminteşte de raportul gărzilor către comandanţi: „În timpul serviciului meu, nu s-au înregistrat nici un fel de solicitări!“. Punct.

Aşa arată „birocraţia eficientă“ în varianta autohtonă. Ierarhia funcţiilor există, dar, de nenumărate ori, ea nu foloseşte decît pentru a aduce în poziţii fruntaşe prostia ridicată la rang de virtute şi management eficient.

DACĂ SITUAŢIA COMPLICATĂ ÎN CARE SE GĂSEŞTE GLOBUL DEVINE EXASPERANTĂ, ÎMPREUNĂ PUTEM RESTAURA MONUMENTELE RETORICE

● Dacă ai vrea să oferi cuiva un buchet de flori, l-ai cumpăra de la „Florăria ŢYŢY“? Poate da, poate ba. (**D. S.**)

● Erată deloc veselă: în numărul trecut al *Dilemei vechi*, i-am imputat Laviniei Şandru că rîde şi surîde excesiv la situaţia complicată în care se găseşte. Dar, purtat de imputare, nu am fost atent la transcrierea numelui ei. Scuze. Fără surîs. (**R. C.**)

● În foaierul presei, în Hotelul Hyatt din Berlin: un tip, cu un mobil minuscul pe un trepied, filmează globul pămîntesc care se roteşte încet, la cinci paşi de el, într-un cilindru vertical de sticlă. Prin dreptul mobilului trec oameni grăbiţi. La un moment dat, tipul se plictiseşte să mai aibă în cadru toată tevatura umană & se apropie cu mobilul de glob. Apoi aduce – nu se ştie de unde – o scară metalică, o aşază la doi paşi de glob & continuă să filmeze. Apoi pune scara la loc & continuă să filmeze de aproape. & globul continuă să se învîrtească... Rezist tentaţiei de a-l întreba pentru ce filmează ce filmează; anumite imagini sînt mai frumoase privite de la distanţă. (**a. l. ş.**)

● Un tapas-bar din Berlin se cheamă „Atame“ (ca filmul lui Almodovar)... Această über-dependenţă de cinema devine totuşi exasperantă! (**a. l. ş.**)

● „Împreună putem restaura monumentele româneşti“ – ne spune o reclamă (la Connex), în timp ce un bărbat îşi aranjează în faţa oglinzii peruca. Se pare că, de cînd cu

Cu ochii-n 3,14

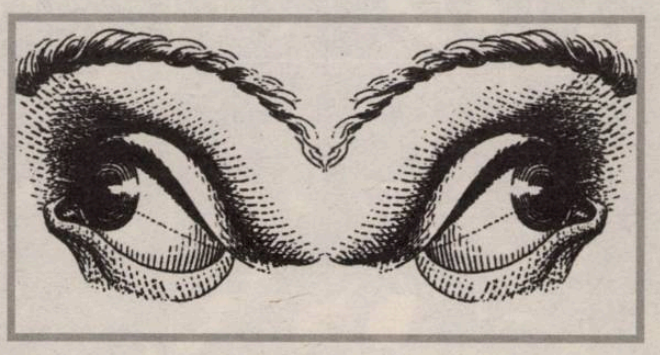

problema preşedintelui, chelia a devenit monument naţional. (**C. P.-B.**)

● Am făcut un sondaj de opinie printre mai vechi amici, genul care nu răspund evaziv la întrebări directe. I-am întrebat dacă, în locul lui Băsescu fiind, la Primărie, ar fi luat casa cu bucluc. Răspunsurile au fost afirmative, deşi cu nuanţe retorice: chin, necaz, nevoi, durere. La întrebarea numărul doi („Ca preşedinte, aţi lăsa decizia de trafic de influenţă pe mîna unei Justiţii al cărei consiliu suprem tocmai vă gîndeaţi să-l schimbaţi?“) am primit numai delimitări consternate. De unde se vede (printre altele) cît de consecvenţi sînt oamenii... (**S. S.**)

DACĂ ÎNGĂDUINŢA FAŢĂ DE SEMENI PRIMEŞTE SPRIJIN DE LA CÎINI, APARE ÎN MOD EXPLICIT CIRCUL RESPECTIV

● După studii îndelungate, un profesor olandez de la Universitatea „Erasmus“ din Rotterdam a ajuns la concluzia că cei mai fericiţi oameni de pe planetă sînt danezii, elveţienii şi maltezii. În afară de binele asigurat de stat, ei au o personalitate în care „domină optimismul, autoironia şi îngăduinţa faţă de semeni, ceea ce le permite să-şi susţină un echilibru interior sănătos şi să se bucure de orice zi de viaţă...“. Cum, cum? Adică de ce, mă rog, un popor, deloc autoironic, dar de o mare sensibilitate emotivă, răscolit un întreg week-end de lacrimile unui fotbalist de-al său vîndut samavolnic în străinătate, nu s-ar înscrie printre cei fericiţi măcar cu duhul? Adică bogăţia sufletească nu este un criteriu al sănătăţii mintale? Cînd vor ajunge savanţii de la „Erasmus“ la ceea ce s-a numit, pe şase coloane, „drama lui Rică Neaga“, mai stăm de vorbă. (**R. C.**)

● În emisiunea lui Mircea Dinescu, Marian Vanghelie a spus şi a repetat că a primit mesaje de sprijin din partea mai multor „oameni intelectuali“. Urmează sprijin de la cîini intelectuali, pisici intelectuale şi, de ce nu, chiar şi pesedişti intelectuali. (**C. G.**)

● PRM şi-a desemnat candidatul pentru Primăria Capitalei: Anca Petrescu. Sînt gata să o votez. Cu o condiţie: dacă în programul ei electoral apare în mod explicit un proiect în care este contestată Casa Poporului şi în care se propune demolarea ei imediată şi reconstrucţia fostului cartier rezidenţial. (**M. M.**)

● În sfîrşit, zilele bune ale circului de altădată, gen „Fram, ursul polar“, cu palpitaţii şi cruzimi, au revenit. La Galele Circului, organizate de Circul Globus, am revăzut, după mulţi ani, cu aceeaşi plăcere primitivă, o dresură de lei şi tigri a unor dresori ruşi. Catharsis-ul la prima mînă s-a produs cu atît mai mult cu cît unul din dresori părea gata să fie mîncat de un leu agresiv şi rebel. (**I. P.**)

● Ion Iliescu a recunoscut că Ion Ţiriac l-a sunat în legătură cu dosarul fiului. Ion Ţiriac se dădea de ceasul morţii la *Tucă Show* că fiecare simplu cetăţean trebuie să se simtă ameninţat, că dacă s-a făcut abuz cu fiul său, o poate păţi oricine. Păi, eu zic că nu e nici o problemă: cetăţeanul simplu respectiv îl sună pe preşedinte. Şi preşedintele îl asigură de un proces corect. Corect? (**C. G.**)

E O GREŞEALĂ PERIFERICĂ SAU O PUNGUŢĂ IDEOLOGICĂ?

● Într-un promo pentru show-ul dedicat lui Florin Piersic pe Antena 1, vocea din off zice „Genialii“, iar pe ecran scrie „Geniali“. Mă întreb: a) e o greşeală de tipar sau de pronunţie? b) în limba română se citeşte cum se scrie, se scrie cum se citeşte sau se negociază? (**M. V.**)

● În sudul Italiei, la San Giorgio del Sannio, primăria vinde numele străzilor: 15.000 de euro – o stradă din centru, 10.000 de euro – una mai periferică, dar recent asfaltată. O bună metodă pentru sporirea veniturilor municipale şi pentru stimularea patriotismului local. Nu sînt luate în consideraţie decît persoanele decedate, fii ai regiunii. Au fost refuzate numele *via Mussolini* şi *via Berlusconi*. Nu e inutil de reţinut, pentru cei dispuşi să le urmeze exemplul, că înainte de a vinde, s-a asfaltat. (**M. B.**)

● Lîngă poarta unui cimitir din Bucureşti, un mare panou pe care scrie „Flori şi servicii funerare non-stop. La Boboc“. Înăuntru, în capelă, lîngă masa pe care stătea întins... aţi ghicit, un mort, era o punguţă de cadouri pe care scria „Beauty Shop“. (**A. M.**)

● Ultima sinteză ideologică a lui Gigi Becali, la fel de incomensurabilă ca soarele sfînt de pe cer: „Eu nu ştiu ce este masoneria. Pentru mine, masoneria este România şi poporul român“. (**R. C.**)

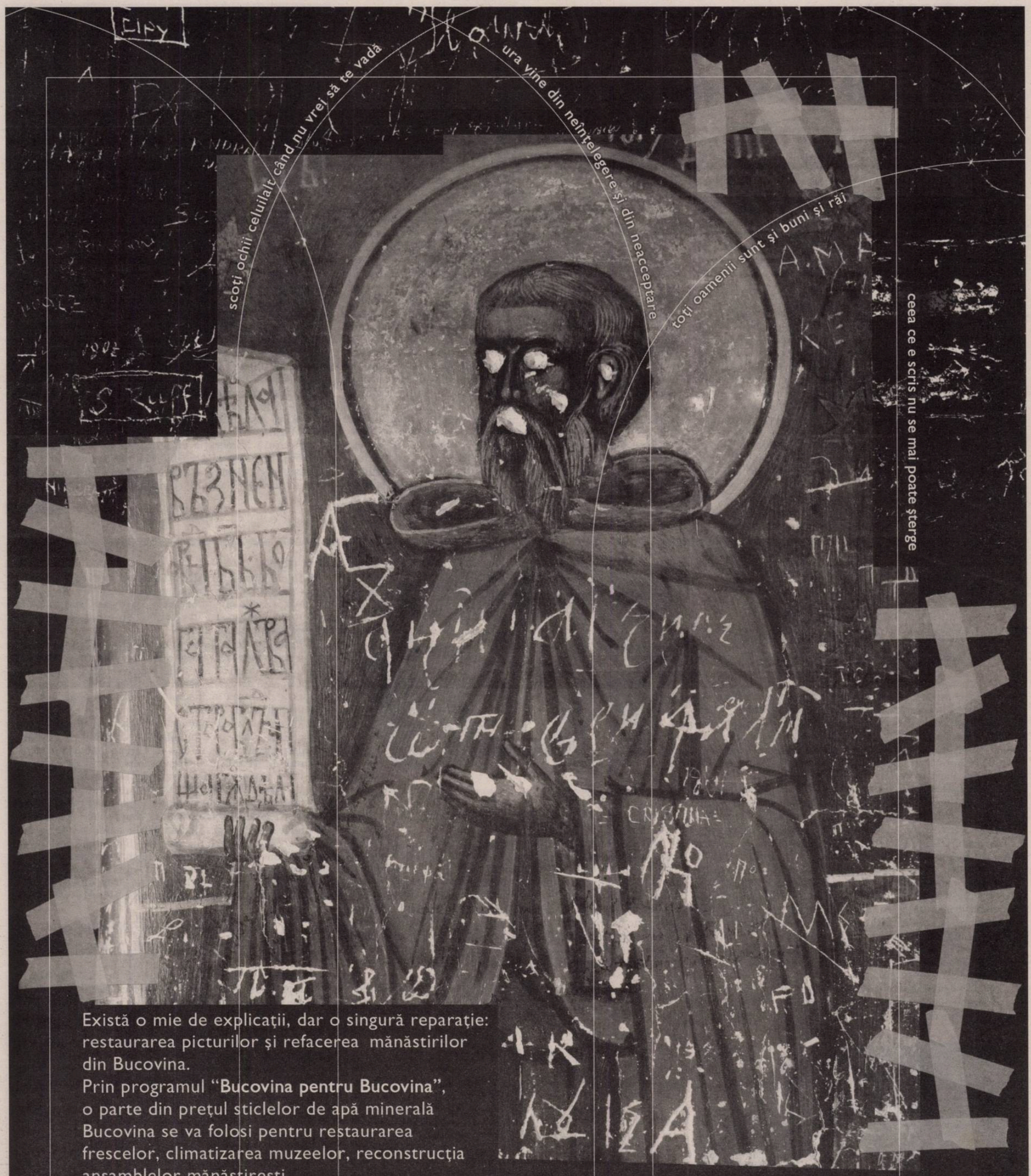
scoți ochii celuilalt când nu vrei să te vadă
ura vine din neînțelegere și din neacceptare
toți oamenii sunt și buni și răi
ceea ce e scris nu se mai poate șterge
Există o mie de explicații, dar o singură reparație: restaurarea picturilor și refacerea mănăstirilor din Bucovina.
Prin programul "Bucovina pentru Bucovina", o parte din prețul sticlelor de apă minerală Bucovina se va folosi pentru restaurarea frescelor, climatizarea muzeelor, reconstrucția ansamblelor mănăstirești.
BUCOVINA pentru BUCOVINA
Ești ceea ce faci. Și ceea ce nu faci.

„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale)

DILEMA VECHE

Anul II, nr. 59 ● 4-10 martie 2005 ● 24 pagini ● 18.000 lei / 1,80 lei noi
Internet: www.algoritma.ro/dilema

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE
DIRECTOR FONDATOR: ANDREI PLEŞU

Interviu cu **Mihai-Răzvan Ungureanu**, ministrul Afacerilor Externe

pagina **11**

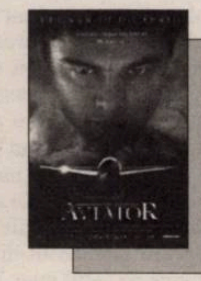

Andrei Gorzo despre *Aviatorul* de Martin Scorsese

pagina **15**

Igor Munteanu „Alegeri prin ricoşeu în Republica Moldova“

pagina **19**

Amorul literar românesc

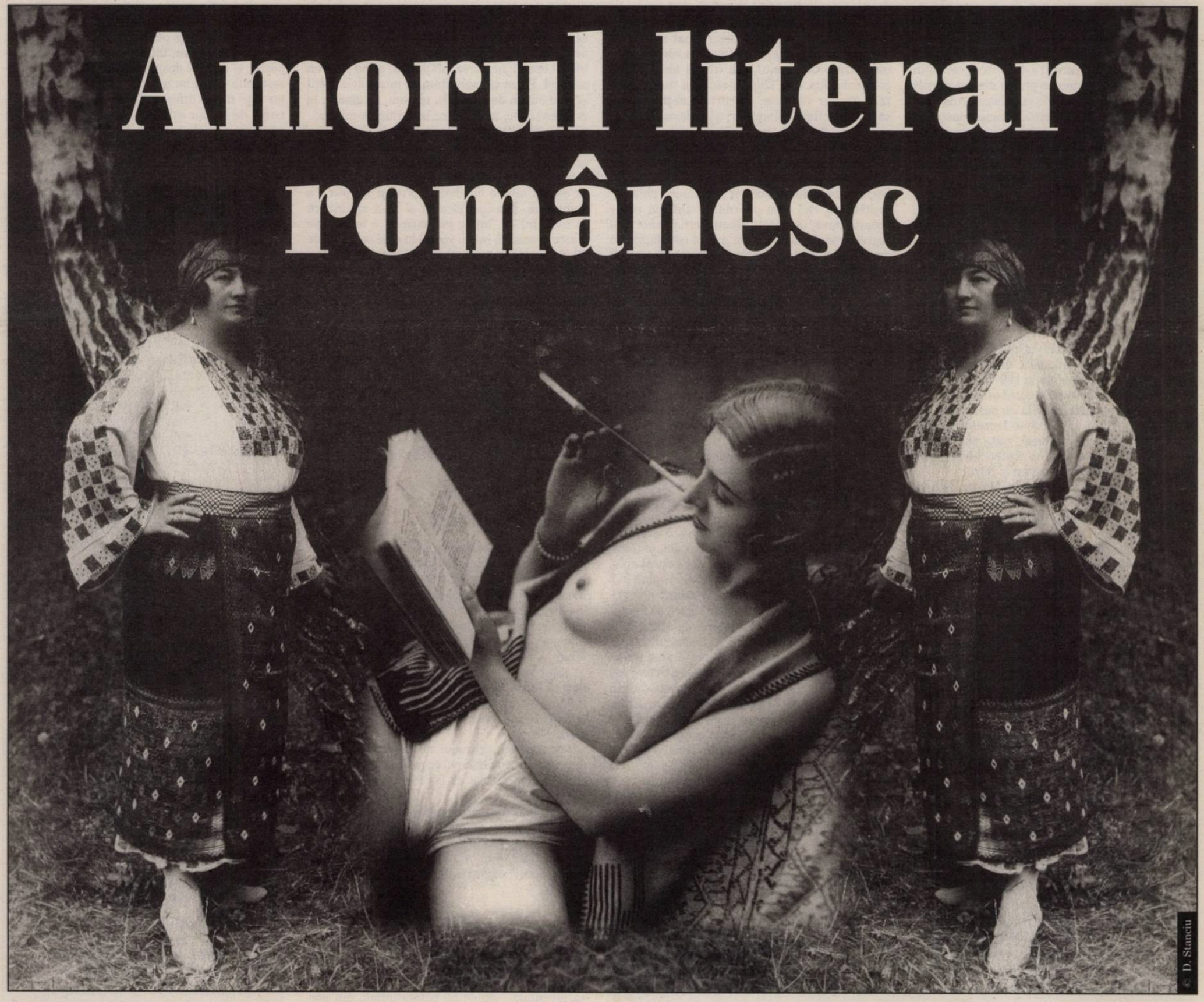

© D. Stanciu

„Dar, spune mie, Alexandru meu, amantul meu, regele meu, spune, vei păstra oare o suvenire plăcută despre mine? vei scuza amorul meu?…“

DIMITRIE BOLINTINEANU – „ELENA“

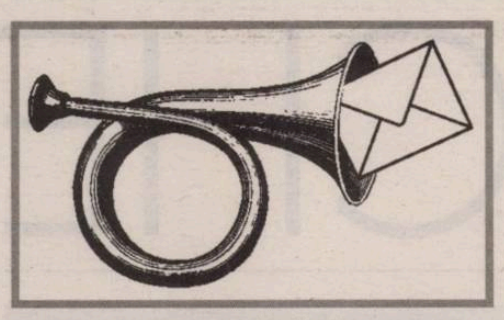

Nr. 57: *„Portretul unei vîrste: Copilul“*

Doamnelor Stela Giurgeanu, Adina Popescu şi Monica Tănase

În numărul 57 al *Dilemei vechi* publicaţi trei articole privind asistenţa de specialitate în maternităţile din România din care potenţialii pacienţi pot trage concluzia „Nu mergeţi la spital să naşteţi, dacă nu aveţi pregătită pentru medic o şpagă de cel puţin 100 euro“. Pot să vă asigur că, lucrînd timp de cinci ani în Maternitatea „Filantropia“ din Bucureşti ca medic rezident obstetrică-ginecologie şi asistînd cel puţin 350 de naşteri, nu am avut încă *norocul* să primesc o şpagă de 100 euro. Cred că ar fi fost de ajuns să intraţi în cîteva dintre saloanele oricărei maternităţi din România pentru a observa că cel puţin 80% dintre tinerele mame provin din categoriile sociale cele mai sărace ale populaţiei. Adevărul este că aşteptăm de la revista dumneavoastră să prezinte *cauzele* şi nu *efectele* asistenţei medicale deficitare din România. Ar trebui să ştiţi că atît medicii, cît şi pacienţii sînt în aceeaşi măsură victime ale unui sistem social foarte bolnav.

De ce spun acest lucru?

Pentru a ajunge medic, un(o) tînăr(ă) trebuie să studieze timp de şase ani. Apoi urmează un examen extrem de dificil în urma căruia se filtrează aproximativ 20% dintre absolvenţi pentru a ajunge medici specialişti. Pentru a alege specialitatea obstetrică-ginecologie trebuie să fii plasat între primii din cei care reuşesc la acest examen. Urmează alţi cinci ani de muncă şi studiu, timp în care salariul variază între 3,5 şi 5,5 milioane lei pe lună. În plus, se investesc bani în pregătirea academică: un tratat de specialitate costă începînd de la 100 USD; un curs, cel puţin 200 USD. După această pregătire, timp în care, pentru medic, familia nu poate să reprezinte o prioritate, medicul se trezeşte în faţa unei responsabilităţi imense: viaţa pacientului în mîinile lui – în special în obstetrică-ginecologie, viaţa a doi pacienţi: mama şi fătul.

Cîţi dintre medici credeţi că îşi vor risca viitorul profesional, jucînd la cacealma, „naştere naturală sau cezariană“ pentru acea şpagă, fie ea şi de 500 euro?

Ar trebui să înţelegeţi, atît dumneavoastră cît şi cititorii, că operaţia cezariană *nu se face la cerere,* ci este o intervenţie chirurgicală care se face în prezenţa unor indicaţii precise (indicaţii numai de ordin medical!). Cezariana presupune riscuri pentru mamă superioare unei naşteri naturale. Din acest motiv, nu toate naşterile se desfăşoară prin operaţia cezariană. În ţările occidentale presa face o adevărată campanie *pentru* naşterea pe cale naturală, iar viitorii părinţi sînt instruiţi pentru perioada dificilă a travaliului.

În ceea ce priveşte asemănarea unei gravide cu o „vacă bună de muls de către ginecolog timp de nouă luni“, cred că faceţi o greşeală imensă. Ar trebui să încercaţi să educaţi viitorii părinţi că vizita regulată la medicul obstetrician pe parcursul sarcinii este esenţială şi poate preveni o multitudine de posibile complicaţii. Mai ales că în România cele mai multe gravide sînt văzute de ginecolog doar cu cîteva ore înainte de naştere.

Vă asigur, de asemenea, că sistemul şpăgii este la fel de dezavantajos şi pentru medici, munca medicului fiind astfel cu mult subestimată. În ce priveşte calităţile hoteliere ale spitalelor, medicii le împart în egală măsură cu pacienţii. În timpul celor 6-7 gărzi lunare, medicii sînt „cazaţi“ în aceleaşi camere friguroase şi servesc aceeaşi mîncare proastă, fără să beneficieze de nici un fel de tratament preferenţial.

În concluzie, vreau să subliniez că articolele dumneavoastră într-o revistă de ţinută intelectuală nu fac decît să submineze încrederea, şi aşa ştirbită, pe care populaţia o are în medici. Aţi face mai bine să căutaţi *cauzele* acestei situaţii şi să propuneţi *soluţii,* decît să vă înscrieţi în linia generală de a arăta cu degetul neregularităţile din sistemul medical şi educaţional.

dr. Cătălin Petru HAIDUC

„Ce interes am să trăiesc?“

Mă numesc Anamaria Gheorghiu şi vă scriu de pe meleagurile Moldovei, deşi pînă acum doi ani am trăit în Transilvania. Nostalgia după anii studenţiei din Sibiu m-a determinat să evadez din „moldovenismul rural“ (de care vorbea domnul Adrian Cioroianu) prin citirea unei reviste culturale. Am ales *Dilema veche* şi nu-mi pare rău. Aşadar vă citesc de curînd, deşi îmi mai cădea în mîini întîmplător şi *Dilema,* pe vremurile studenţeşti.

Ceea ce m-a determinat să vă scriu a fost una dintre propunerile de *Dileme vechi,* şi anume „Copilul“. M-am mirat şi, în acelaşi timp, m-am bucurat la vederea acestei propuneri, abia aşteptînd să văd cum abordează *Dilema veche* această temă. Dacă este vreun lucru pe care nu-l regret în viaţa mea, atunci acesta este faptul că am dat naştere fetiţei mele Anastasia. Şi astfel îi voi răspunde dilemei domnului Vintilă Mihăilescu: „oare ce interes am să trăiesc?“ (din punctul meu de vedere, desigur). Eu, ca femeie, am interesul de a trăi pentru a da naştere copiilor. Sentimentele, prin care trece o femeie gravidă în cele 9 luni în care în fiinţa sa se dezvoltă o nouă fiinţă, şi apoi la naştere şi după, nu pot fi descrise. Doar o femeie, care a trecut prin toate acestea, simte că nu a trăit degeaba. Am interesul de a trăi pentru a-mi vedea fiica cum descoperă lumea. Este fermecător să te uiţi la un pui de om ce descoperă viaţa pe zi ce trece. Am interesul de a trăi pentru a iubi şi a fi iubită. L-am întrebat pe soţul meu ce interes are el să trăiască. Mi-a răspuns imediat fără să stea pe gînduri: „Pentru iubire“. Interesul de a trăi mi-a amintit şi de fericirea, mulţumirea din sufletul meu cînd am văzut doi bătrînei (un domn şi o doamnă) plimbîndu-se prin parc, dar nu oricum, ci ţinîndu-se de mînă. Pentru mine acest gest simplu, care s-a păstrat între cei doi parteneri pînă la o vîrstă înaintată, e un simbol al iubirii nemuritoare ce le leagă sufletele. Sînt sigură că fiecare dintre noi avem măcar un interes de a trăi, dacă nu mai multe. Şi dacă ar fi să trăiesc într-o poveste şi să vină un spiriduş sau o zînă să-mi ofere posibilitatea de a alege dacă să primesc sau nu acest dar care se numeşte viaţa, n-aş sta nici o clipă pe gînduri şi aş alege să trăiesc. Chiar şi-n România. Ştiţi versurile melodiei „Folclor“ a formaţiei Luna amară: „Sînt masochist / Trăiesc în România / Nu ştiu cum de mai rezist / În toată nebunia!“. La cîte se întîmplă şi nu se întîmplă în ţara noastră, chiar că parcă sîntem nişte masochişti care nu ştiu cum de mai rezistă aici. Şi totuşi dacă încă nu am luat-o la goană din ţara asta înseamnă că o iubim într-un fel sau altul, cu toate că nu sîntem noi mari patrioţi (influenţa comunismului).

„Gligo, gligo“ – aşa vorbeşte Nasti a mea. Să vă spun cum de m-am hotărît să nu amîn momentul de a avea copii. Liceeancă fiind, îmi făcusem planuri: în caz că-mi întîlneam jumătatea „hotărîsem“ să mă căsătoresc după facultate, iar copiii urma să-i fac după ce eram sigură de o slujbă şi de o casă a noastră. Cînd colo m-am căsătorit în anul III şi am rămas însărcinată la sfîrşitul anului IV. În anul IV am avut în cămin acces la Internet. Site-ul meu preferat a devenit www.desprecopii.com. Graţie femeilor care-şi povesteau viaţa, încercările de a face copii după ce amînaseră momentul din motive financiare, l-am convins pe soţul meu, fără prea mare greutate, să nu amînăm momentul, de teamă să nu ni se întîmple şi nouă ceva (cum era cazul multora care-şi istoriseau necazurile). Întregul proces de pre-, naştere şi post- (iubirea dintre doi oameni, crearea fătului, evoluţia acestuia în uterul femeii, naşterea, alăptarea) mi se pare un miracol. Păcat că mai uităm de miracolele vieţii şi cînd auzim de miracole, minuni, ne gîndim la ceva fantastic, în loc să ne bucurăm de minunăţiile vieţii. Uităm mereu de ceea ce avem şi nu sîntem mulţumiţi niciodată. Mi-a rămas în minte o fetiţă de vreo 10 ani din Africa (am văzut-o într-un documentar) a cărei cea mai mare dorinţă era să aibă o bomboană. Pur şi simplu – o bomboană. M-a impresionat şi mi-a amintit că în mileniul III, într-o perioadă cu o tehnologie foarte avansată, într-o vreme în care se fac fel de fel de topuri cu cei mai bogaţi oameni, într-un timp în care există oameni care dau mii de dolari pe o haină – în tot acest timp există copii înfometaţi. Parcă nu-mi mai vine să scriu nimic.

Cu respect, a dvs. cititoare

Anamaria GHEORGHIU

Prăjeni

P.S.1. Acum, că vă ştiu revista şi abia o aştept în fiecare săptămînă, sper să aveţi parte de mulţi alţi 12 ani, să ajungeţi la 120 de ani şi la mai mulţi!

P.S.2. Mă uit la fetiţa mea şi-mi revin zîmbetul şi pofta de viaţă.

Un adevărat copil

Copiii... am vîrsta la care mi-i doresc, dar gîndindu-mă la asta, mi se strînge un pic inima. Voi fi oare în stare să cresc un copil în lumea aceasta în care Raiul pare să fie la o apăsare de mouse, în care trebuie să fii mereu cu un pas înaintea celorlalţi, lumea lui „a avea“, a lui „a învinge“, lumea cuceririlor şi a ispitelor de tot felul?

Sînt un pic naivă, uşor demodată, conştientă însă că lumea se schimbă şi că e firesc să fie aşa, fără a avea pretenţia de a da drept exemplu lucrurile de „pe vremea mea“ (nesuferită expresie!).

Nu ştiu cui ar trebui să-i mulţumesc (dar o fac cu toată convingerea) că m-am născut într-un timp care m-a lăsat să fiu copil. Să fiu cu adevărat copil.

Şi-mi doresc măcar atît: să vă pot scrie peste vreo 7-8 ani, că am cui să citesc poveşti, că e nevoie să cumpăr jucării şi cărţi nu doar CD-uri cu jocuri din ce în ce mai complicate, că nu sînt (chiar de tot) copleşită de dilemele statutului de părinte.

Nicoleta DAVID
Moon_nicole@yahoo.com

P.S. Căci nu ştiu, în limba română, cărţi pentru copii/adolescenţi mai expresive decît cele ale lui Ionel Teodoreanu. Poate de aceea „nu vreau să uit nimic... dîndu-mi bătaia inimii, din nou, copilăriei, tinereţii... e ceasul întoarcerii în timp... umbre am şi eu, umbre ai şi tu, cititorule, frate al trecerii mele“.

„– Adevărul nu se confundă întotdeauna cu dreptatea.
– Unde ai citit asta?
– În toate cărţile bune...“

WILLIAM FAULKNER – „LECŢIA DE CHIMIE“

Actualităţi

N-ar mai exista şi alţi români?

Am văzut pe TV5 o emisiune despre ţiganii români din Franţa care pun serioase probleme: fură, cerşesc, fac ce făceau şi-n România. Telespectatorii puteau să trimită sms-uri cu întrebările lor. Şi chiar au avut întrebări. De ce fură românii? Se respectă drepturile omului în România? Sînt tot românii implicaţi şi-n spargerea maşinilor? Etc. Vă întreb şi eu: oare responsabilii cu imaginea României în lume au delimitat problema? Au început să facă o contra-reclamă, să vadă lumea că mai sînt şi altfel de români în Franţa şi în alte ţări din Europa? De ce trebuie să ne simţim toţi ca nişte hoţi pentru că indivizii ăia spală parbrize, cerşesc şi-ţi vînd un ziar pe care pînă la urmă nu ţi-l dau. De ce trebuie să ajungem pînă acolo încît să simt că în ochii occidentalilor, între mine, care plătesc impozite, şi ei, care doar comit infracţiuni sau trezesc mila – deşi nu mila ar trebui să trezească – nu este nici o diferenţă? Aştept cu nerăbdare trupe de teatru care să vină să pună piese în scenă în capitale europene, de exemplu. Eu una îmi pun speranţă în domnul Patapievici.

Alice PIROTEALĂ

Propuneri de *Dileme vechi* pentru viitor:

- **Pensionarii**

DILEMA VECHE

REDACŢIA:
Magdalena BOIANGIU
(redactor-şef adjunct)
Adrian CIOROIANU
Radu COSAŞU
Cristian GHINEA
Andrei MANOLESCU
Matei MARTIN (secretar de redacţie)
Cezar PAUL-BĂDESCU
Iaromira POPOVICI
Simona SORA
Dan STANCIU (prezentare grafică)
Alex. Leo ŞERBAN
Mircea VASILESCU (redactor-şef)
RUBRICI:
Teodor BACONSKY
Ion BARBU
Alexandru CĂLINESCU
Mircea DINESCU
Şerban FOARŢĂ
Dan GOANŢĂ
Andrei GORZO
Eugen ISTODOR
Vintilă MIHĂILESCU
Lucian MÎNDRUŢĂ
Robert TURCESCU
Sever VOINESCU
REPORTERI:
Stela GIURGEANU
Adina POPESCU
CORECTURĂ:
Ruxandra MIHĂILĂ
TEHNOREDACTARE:
Corina MÎŢĂ

Redacţia DILEMA VECHE:
str. Constantin Daniel, nr. 11, sector 1, 010631, Bucureşti.
Telefon/fax: 211.07.69.
e-mail: dilema@rdsnet.ro
Internet: www.algoritma.ro/dilema
ISSN: 1584-1669

Revistă editată de *Dilema veche srl.*
Asociaţi: Mircea Dinescu (60%)
şi membrii redacţiei (40%)

Tipărit la R-WEP SCS
Tiraj: 15.900 de exemplare

Abonamente la *Dilema veche*

Vă puteţi abona:

- la sediul redacţiei, str. Constantin Daniel nr. 11, etaj 1, sector 1, Bucureşti;

- trimiţînd prin mandat poştal contravaloarea abonamentului pe adresa redacţiei, în contul RO06RNCB5010000360390001/ROL, titular Dilema veche srl, deschis la BCR, Filiala sector 1 Bucureşti, şi expediind pe adresa redacţiei o copie după documentul care atestă plata, însoţită de o scrisoare cu adresa la care doriţi să primiţi revista.

Abonamentul la *Dilema veche* costă 840.000 lei (84 lei noi) pentru 1 an, 440.000 lei (44 lei noi) pentru 6 luni, 220.000 lei (22 lei noi) pentru 3 luni.

Relaţii la tel./fax: 211.37.36.

Mircea VASILESCU

Europa dumitale

Descurcăreţi, demni, necorupţi

Acum vreo zece ani, eram profesor la Roma. În Occident, care va să zică. Şi, pe deasupra, la prima ieşire de mai lungă durată în „lumea liberă“. Inutil să spun că, de la „faza Dinicu Golescu“, trecînd prin „etapa Ion Codru Drăguşanu“ şi ajungînd la momentul „Din lumea capitalului“ (cum se numea o rubrică din presa comunistă în care Occidentul putred era înfierat, anunţîndu-i-se implacabilul sfîrşit), am parcurs toate procesele mentale ale *şocului cultural*. Am căscat gura la te miri ce, am intrat în ritmul *lor* de viaţă, am făcut turism cultural şi turism pur şi simplu, le-am citit ziarele, le-am băut cafeaua italieneşte (adică dintr-o sorbitură, precum ruşii vodca), am suferit cînd a căzut lira la bursă, le-am studiat politica & societatea, am participat şi la mitingurile stîngii, şi la ale dreptei, m-am mirat & enervat de cîte ori i-am auzit lamentîndu-se că n-au autostrăzi ca-n Germania şi securitate socială ca-n Austria („ehe, nu ştiţi voi ce e-n România...“), în fine, pînă la urmă m-am simţit ca acasă. Am trăit vreo patru ani printre „ei“, „în stil occidental“, cum ar zice presa română de tranziţie.

Pe atunci, Italia era zguduită de scandalul „mîinilor curate“, ale cărui efecte se mai văd şi astăzi: finanţări ilegale ale partidelor, spălare de bani, comisioane enorme pentru a favoriza anumite contracte, relaţii cu Mafia şi alte asemenea delicte, de care au fost acuzaţi mai mulţi politicieni de vază, au dus la dispariţia Partidului Creştin-Democrat (principala forţă politică a Italiei postbelice), la punerea sub acuzare a doi foşti premieri şi a mai multor parlamentari, la transformarea radicală a scenei politice. „Bulgărele de zăpadă“ al anchetelor a ajuns şi la partidele de opoziţie: Partidul Comunist, deja serios zdruncinat ca urmare a căderii „comunismului real“, a avut de înfruntat şi acuzaţiile privind unele manevre dubioase nu doar cu banii primiţi din URSS, dar şi cu un lanţ de supermagazine „roşii“ întins în toată Italia. Pe scurt, cuvîntul „corupţie“ a fost, ani întregi, pe buzele tuturor, iar concluzia „clasa noastră politică e profund coruptă“ era nu doar îndreptăţită, dar şi dovedită cu fapte, procese şi condamnări. Prin urmare, sentimentul de „oaie neagră a Europei“ era exprimat zilnic, în diverse forme, în Parlament, în ziare, la televizor ori în discuţiile dintre amici, la un pahar de vin. Bineînţeles, presa internaţională era plină de relatări despre cazurile de corupţie, iar Comisia Europeană trimitea periodic „semnale negative“. O adevărată ruşine naţională părea că se abătuse asupra Italiei, membră în G7 şi una dintre cele cinci fondatoare ale Comunităţii Economice Europene, ale cărei Tratate constitutive se semnaseră chiar la Roma, în 1957. La un moment dat, cineva mi-a spus, cu amărăciune: „*Professore*, la noi nu politicienii sînt corupţi, la noi corupt e poporul“. Şi mi-a explicat cum păcălirea fiscului e un sport naţional: pentru că Statul tot pune impozite, cetăţeanul – care nu prea are încredere în capacitatea statului de a administra corect banii – se simte îndemnat să-şi folosească întreaga creativitate nu pentru a fura, ci pentru a „salva“ cît mai mulţi bani de la impozitare, în ideea că el, cetăţeanul, îi va folosi mult mai eficient. „E o chestiune culturală – îmi spunea amicul – la noi predomină încă tradiţia lui *arrangiarsi*“. *Arrangiarsi* e totuna cu românescul „a se descurca“.

În România anului 2005, care aspiră să devină membră în UE-27, preşedintele ţării a declarat (după ton, mai degrabă „a decretat“) că nu mai putem accepta calificativul de „ţară coruptă“ şi i-a invitat pe politicienii (occidentali, se-nţelege) care se mai referă la acest subiect să indice şi numele celor corupţi. Adică, de exemplu, Emma Nicholson sau Olli Rehn ar trebui să ne arate cu degetul lor european cine ne sînt corupţii, astfel încît restul populaţiei, pînă la 22 de milioane, să nu se mai simtă cu musca pe căciulă, să nu-şi mai frîngă mîinile, să-şi vadă liniştită şi demnă de treabă. Altminteri, „corupţia generalizată“ pe care preşedintele o vedea pe cînd se afla în opoziţie a căpătat, văzută dinspre Cotroceni, alt contur. Sînt doar cîteva cazuri la vîrf, iar străinii să facă bine să nu mai generalizeze, căci vrem să intrăm în UE demni. Nu Traian Băsescu a spus asta, a spus-o Adrian Năstase acum patru ani, dar „sursa de inspiraţie“ e comună: am vrea ca „lumea“ să ne vadă mai buni decît sîntem, în timp ce noi ne descurcăm pe plan local. Şi, după ce terminăm cu „descurcatul“, poate ne găsim ceva timp şi pentru corupţi. Cei cîţiva, desigur.

Între timp, în Italia clasa politică s-a înnoit, au fost cîteva

mari procese, altele s-au pierdut pe drum, dar, una peste alta, opinia publică a trecut printr-o „criză de conştiinţă“ benefică. Noi n-avem timp de crize de conştiinţă: stăm cu ochii pe 1 ianuarie 2007 şi ni se pare că integrarea în UE e, dincolo de toate, o problemă de orgoliu naţional.

cu dilema la croitor

Ce părere aveţi, ca membru al Colegiului CNSAS, despre generozitatea cu care SRI vă oferă 12 kilometri de arhivă?

Povestea asta l-ar putea bucura pe P.S. Pimen al Sucevei, care de atîta amar de vreme aşteaptă să i se dea pădurile înapoi. Pe de altă parte, am sentimentul că dl Timofte crede probabil că noi lucrăm la secţia Drumuri şi Poduri din Ministerul Transporturilor, aşa că mă conformez şi vă asigur că pe respectivii kilometri, vreme de 15 ani, au tropăit şi subordonaţii lui Măgureanu, şi ai lui Costin Georgescu, şi ai lui Radu Timofte, asfaltînd ce era de asfaltat, băgînd pickhamerul unde a vrut muşchiul lor şi tăind arborii de pe margine ca să ne invite astăzi pe noi să adunăm, ca fraierii, surcelele.

Pe mine personal m-ar interesa cei 28 de metri cubi de dosare stivuite sub fundul directorului SRI şi abia pe urmă aş face jogging cu plăcere pe kilometrii cu pricina.

Mircea DINESCU

Vintilă MIHĂILESCU

socio-hai-hui

Critica socială şi critica culturală

În Franţa, liceenii sînt din nou în stradă. După Devaquet în 1986, Balladur în 1994 şi Ferry în 2003, Fillon, actualul ministru al Educaţiei şi Cercetării, se află la rîndul său în situaţia de a bloca, cel puţin pentru moment, reforma învăţămîntului. În Franţa, nici un guvern nu se joacă cu elevii şi studenţii, aşa că negocierile continuă cu mare prudenţă. Nu ştiu – şi nu intenţionez să-mi dau cu părerea – cine are dreptate sau cîtă îndreptăţire au revendicările elevilor; cert este că ele sînt elaborate şi detaliate şi au provocat îndelungi dezbateri de societate. Prin comparaţie, mi-ar plăcea ca studenţii noştri să pună sistematic în discuţie, de pildă, „procesul Bologna“, în care ţara noastră s-a angajat integral, înaintea altor ţări sau universităţi europene şi despre care ştim, în fond, atît de puţine lucruri. La noi însă, nu numai studenţii nu par să-şi pună această problemă, ci chiar şi profesorii sînt la fel de pasivi, doar unii responsabili din învăţămînt fiind preocupaţi de unele aspecte tehnice, precum refacerea planului de învăţămînt sau mecanismul creditelor transferabile. Din nou, nu ştiu – şi nu intenţionez să-mi dau cu părerea – dacă, dincolo de necesitatea evidentă a unei convergenţe europene şi în domeniul educaţiei, schimbările concrete pe care le implică „procesul Bologna“ sînt mai mult sau mai puţin pertinente, dar o implicare publică în dezbaterea procesului social, pe care îl va declanşa această schimbare, mi s-ar părea cel puţin binevenită. Intelectualii români nu par să fie însă doritori să se implice nici într-o astfel de discuţie de societate care îi vizează totuşi direct. În cel mai bun caz, avem de-a face cu declaraţii de principiu, vizînd alinierea cu valorile şi cultura europeană. Adică?

„A sprijinit vreodată tabăra democraţilor români revendicările salariale ale unui-indiferent-care-grup de muncitori?“ – se întreba G.M. Tamas în faimoasa sa scrisoare către prietenii lui români. Întrebarea – retorică – viza lipsa unei gîndiri de stînga în România, iar reacţiile au fost emoţional ancorate în atitudinile curente faţă de ideea însăşi de „stînga“. Întrebarea ar putea fi reformulată însă: „a sprijinit vreodată tabăra democraţilor români revendicările unui-indiferent-care-grup de studenţi?“. În afara „Pieţei Universităţii“, cînd nu era vorba, de fapt, de vreun grup anumit de studenţi cu revendicările sale particulare, întrebarea rămîne retorică şi în acest caz, fără să mai vizeze însă, de data aceasta, (neapărat) vreo poziţie explicită de stînga. Pot fi înregistrate doar, eventual, îngrijorări mai mult sau mai puţin sistematice referitoare la „ce cultură le oferim studenţilor noştri?“. Întrebare legitimă, fără doar şi poate, dar care riscă să rămînă doar o viziune eterică, dacă este sustrasă contextului său social *hic et nunc* şi practicilor sociale prin care această „cultură“ poate fi păstrată, schimbată, etc. Ceea ce este impresionant la revendicările elevilor şi studenţilor francezi este faptul că ele abordează problema învăţămîntului – a „culturii“ lor academice deci – ca fenomen social, în şi prin societatea din care fac parte şi ei şi această cultură pe care urmează să le-o ofere învăţămîntul. Poate unele dintre revendicările lor sînt nefondate, poate unele dintre soluţii sînt eronate, nu ştiu şi nu mă pot pronunţa. Mă refer aici doar la modul de abordare a problemei şi nu la soluţiile oferite.

Din acest punct de vedere, cred că preocuparea aproape obsesivă pentru *cultură* în detrimentul *societăţii* este, în mare măsură, definitorie pentru intelectualitatea română şi constituie premisa mai largă a inapetitului acesteia pentru abordările „de stînga“. Mai constatam şi cu alte ocazii măsura în care preocuparea pentru „sistemul de idei“ pare să fie o lungă preferinţă a gîndirii sociale româneşti, mult mai puţin interesată de „sistemul de acţiuni“ sau practici/interacţiuni sociale. Comunismul a vrut să însemne o răsturnare şi din acest punct de vedere, aşezînd, în filieră marxistă, „baza economică“ în postură determinantă în raport cu „suprastructura“. Nu a reuşit, în final, decît să genereze o suspiciune şi mai mare faţă de „practică“ şi o adeziune reactivă, de data aceasta, la „suprastructura“ ideilor. S-a format astfel, se pare, o anumită percepţie a „criticii sociale“ în termeni de practici şi interacţiuni empirice ca fiind implicit sau explicit „de stînga“ – şi ca atare ca fiind implicit sau explicit dubioasă.

Dar critica socială nu este (neapărat) de stînga şi cu atît mai puţin „stîngistă“ prin definiţie: este un exerciţiu civic de fiecare zi – ca să-l parafrazăm pe Renan! Este adevărat că a aborda lumea în care trăim în termeni de *practici sociale* face greu de evitat raportarea la Marx filosoful, dar aceasta nu neapărat pentru a fi de acord cu el. Cînd a interpretat *Moriţa*, de pildă, din perspectiva *practicilor sociale* (în speţă a riturilor funerare) şi nu în termeni de *spiritualitate* mioritică, Henri Stahl nu a fost neapărat „marxist“ – chiar dacă în alte lucrări transpar anumite filiaţii marxiste. Mai mult decît atît, antropologia britanică, de pildă, a dezvoltat cu predilecţie o abordare în termeni de *societate*, preferînd-o explicit *culturii*, dar fără a avea din acest motiv cine ştie ce filiaţie marxistă sau adeziune de „stînga“.

Reticenţa tradiţională faţă de „sistemele de acţiune“ în favoarea „sistemelor de idei“, amplificată ideologic prin reacţia la comunismo-marxism, pare să fie în mare măsură responsabilă de inapetenţa elitelor noastre intelectuale faţă de *critica socială* în general, acestea preferînd, explicit sau implicit, o *critică culturală*. Ca de obicei, problema în astfel de opţiuni polare, mai mult sau mai puţin îngroşate, este una de măsură. În cazul de faţă, nu critica culturală ca atare este problema, ci hegemonia sa, considerată adesea ca fiind singura de *bon ton*.

ţinerea de minte

„Există un paradox în stabilitatea şi prosperitatea europeană de după cele două conflagraţii mondiale. La începutul anilor '80, la treizeci şi ceva de ani de la sfîrşitul războiului, securitatea Europei democratice, în pofida faptului că devenea tot mai bogată, era dependentă nu doar de garanţiile transatlantice ale americanilor, ci şi de continuitatea prezenţei fizice a forţelor americane. A fost o anomalie. Istoria Americii din anii '60 şi '70 sugerează că a fost şi primejdios pentru ea.“

(Paul Johnson, *Modern Times*, Harper Collins Publishers, 1983)

Cristian GHINEA

cetatea de scaune

Social-democrat = fan Iliescu?

Dacă Partidul Democrat menţine relaţiile reci cu Internaţionala Socialistă şi se îndreaptă spre popularii europeni, un PSD autoritarist şi nereformat condus de Ion Iliescu va rămîne singura expresie legitimă a stîngii în România. Ceea ce ar fi tragic pentru o mulţime de oameni onești şi cu sentimente de stînga, care nu se regăsesc în figurile sinistre din fruntea PSD.

De cînd Valeriu Stoica se zbate să ducă PD la dreapta, acest partid a căzut în capcană şi riscă să intre într-o gravă criză de identitate. Discuţia pleacă de la premisa falsă că, dacă avem un PSD mare la stînga, atunci trebuie creat un pol la fel de mare la dreapta. Totuşi, se va putea vorbi despre stînga şi dreapta în sens occidental abia după ce toţi actorii majori îşi vor dovedi aderenţa la valorile democraţiei occidentale. Or, tocmai asta nu s-a întîmplat cu PSD. Nu orientarea doctrinară a fost problema PSD, ci practicile sale care nu cadrau cu democraţia, adică nu erau nici de stînga, nici de dreapta.

În mod ciudat, teoria lui Stoica se întîlneşte cu faptele lui Victor Boştinariu. Fost pedist de frunte, acesta a fost folosit de Adrian Năstase în proiectul reuşit de a reşapa imaginea externă a PSD. În aceste zile, presa din România a dezvăluit că Boştinariu a reclamat – acesta este halucinantul cuvînt – PD la „forurile superioare“, pentru că s-a deplasat la dreapta şi a propus, nici mai mult nici mai puţin, decît excluderea sa din organizaţie.

Ideea că PD s-a dus spre dreapta prin alianţa cu PNL şi trebuie pedepsit pentru asta ar fi oarecum logică, dacă România ar fi un fel de Suedie, unde lucrurile sînt aşezate şi partidele îşi ştiu locul. Dar România nu este Suedia şi nici PSD din România nu seamănă decît de departe şi pe hîrtie cu PSD din Suedia. Deşi Valeriu Stoica şi alţi liberali fanatici s-au împopoţonat cu asta, Alianţa D.A. nu a avut nici premise şi nici program de dreapta. Înainte de alegerile din 2004 era nevoie de o mare alianţă a opoziţiei democratice nu pentru că PSD era de stînga, ci pentru că PSD guverna corupt şi autoritar. Iar acţiunile anticorupţie şi antiautoritarism nu sînt nici de stînga, nici de dreapta. Nici votul pentru D.A. şi pentru Băsescu nu a fost ideologic. De fapt, ruptura s-a produs între practicile premoderne ale PSD la guvernare şi populaţia urbană şi bine informată care s-a săturat de aceste practici. Aceasta este realitatea, fie că le place sau nu unor oameni umblaţi, ca Boştinariu şi Adrian Severin. Cînd se simt bine în discuţii teoretice cu colegii suedezi, ei reprezintă un partid corupt şi postcomunist, nu un partid de stînga modern.

Lipsa de relevanţă a clivajului stînga-dreapta se vede şi la nivelul guvernării, în măsurile luate de Cabinetul, presupus de dreapta, condus de Tăriceanu. Pentru a recupera deficitul bugetar, a umblat la impozite în zona speculaţiilor – o idee care ar trebui să fie de stînga. Cele două mari măsuri cu care se poate lăuda acest Guvern, cota unică şi recalcularea pensiilor, nu au conotaţii ideologice. Recalcularea pensiilor s-ar presupune că e de stînga din moment ce principiul justiţiei sociale stă la baza sa. Dar cel mai fervent avocat al acestei măsuri a fost Mona Muscă. Şi asta nu înseamnă că liberala Muscă vrea să adere la Internaţionala Socialistă, ci pur şi simplu că tranziţia cere anumite politici şi pînă nu se termină această tranziţie, ideologizarea politicilor de guvernare reprezintă doar jocuri de cuvinte. În logica stîngiştilor fanatici, cota unică este de dreapta şi nejustă pentru populaţia săracă. Ideea că ar trebui să îi ajuţi pe săraci prin scădere de impozite este pur şi simplu stupidă şi nu merită discutată. S-ar spune că Rusia, Slovacia, Estonia şi celelate ţări foste comuniste, care au adoptat sau vor adopta această măsură, au luat-o brusc spre dreapta. Această explicaţie nu ţine. Aceste state au adoptat cota unică în primul rînd pentru că s-au dovedit incapabile să gestioneze sistemul de impozite în trepte, adică nu adunau banii pe care se presupunea că trebuie să îi adune. A cataloga această măsură ca fiind de dreapta presupune să nu vezi realitatea tranziţiei de dragul ideologiei eterne. De altfel, am demonstrat într-un editorial precedent, citînd din adevăraţii fii ai social-democraţiei Adrian Năstase şi Mihai Tănăsescu, că cei doi au promovat această măsură. Doar că susţineau o cotă ceva mai mare, la 22-23%. Nu era nici o diferenţă ideologică la mijloc, ci doar ceva mai mult scepticism bugetar decît la actuala guvernare. Boştinariu ar fi trebuit să îşi reclame în primul rînd şeful de partid la Internaţională.

În ciuda meschinăriilor şi a pîrei colegiale, PD trebuie să rămînă la stînga. Altfel, PSD rămîne singur pe culoarul social-democrat şi nu mai există nici un interes să se reformeze. Doar printr-o presiune constantă, acest partid mamut va trăi cu senzaţia că trebuie să se schimbe, atît pe sine, cît şi modul în care vede guvernarea României. Nu este de ocolit în viitor o alianţă între actualul PD şi aripa anti-Iliescu din PSD, care să pună bazele unui adevărat partid de stînga modern în România. Cu Băsescu la Cotroceni şi prin eliminarea reformistului închipuit Năstase, aceasta ar trebui să fie traiectoria logică. Cuplul Berceanu-Boc trebuie să renunţe la aerele de domnişoare jignite care se gîndesc să dea cu tifla Internaţionalei. Altfel, o întreagă generaţie de oameni de stînga vor trăi sub dictatura Iliescu-Cozmîncă, cei mai social-democraţi dintre români. Şi a fi de stînga va continua să reprezinte o ruşine în România, lucru pe care un suedez nu l-ar putea înţelege în ruptul capului.

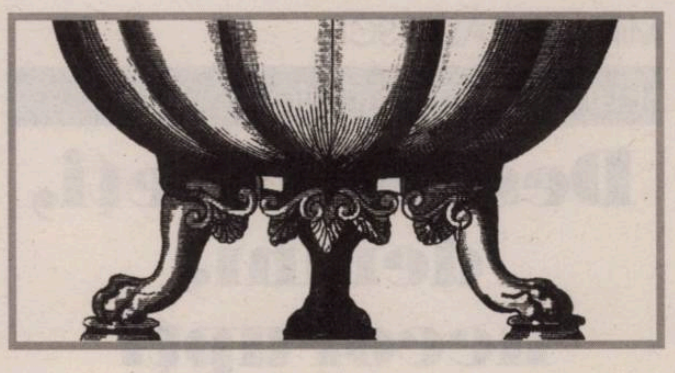

presa despre...

Ţiriac versus *Macovei*

„La începutul lunii ianuarie, mult timp înaintea declanşării scandalului Ţiriac jr., Monica Macovei a fost primul membru al echipei Tăriceanu atacat la intimidare. Monica Macovei deranjează. Nu este din Sistem. Zilele acestea, noua putere joacă o carte importantă, independenţa justiţiei. Un dosar cît se poate de clar de influenţare a justiţiei, bine documentat, ajuns în atenţia opiniei publice. Demersurile Monicăi Macovei pentru eliberarea justiţiei din rolul de slujitoare a foştilor comunişti şi tovarăşilor lor din Securitate par izolate. Asta pentru că Sistemul nu dă semne de pocăinţă. Ca să-şi «repereze» onoarea pătată, vezi Doamne, de declaraţiile Monicăi Macovei, Botoş şi procurorii de «elită» de la Direcţia de Investigare a Infracţiunilor de Criminalitate Organizată şi Terorism au luat drumul Cotrocenilor. Speriaţi de Monica, bărbaţii sus enumeraţi cer ajutorul preşedintelui Băsescu. Oameni sensibili, suflete delicate, aceşti procurori ar fi ajuns «în pragul demisiei». Pariem că nu-l vor trece?“ (Gelu Trandafir, *România liberă*).

„Ieşirile la rampă ale lui Ţiriac senior au fost complet neinspirate. Tentativa de a poza în victimă a unei răfuieli politice nu prea avea cum să convingă. Cine, în România PSD-istă, i-ar fi putut înscena aşa ceva influentului om de afaceri? Partenerii săi de vînătoare? Prost inspirată a fost şi reacţia lui Ion Ţiriac la anunţul că ministrul Justiţiei a dispus demararea unei anchete la Parchet. Omul de afaceri a denunţat «imixtiunea» unui membru al executivului într-un proces aflat pe rol şi a anunţat că-i va da în judecată pe cei doi procurori care s-au ocupat, în prima fază, de caz. O reacţie absolut contradictorie. Dacă procurorii au săvîrşit într-adevăr abuzuri împotriva fiului său, Ţiriac ar fi trebuit să salute cu entuziasm iniţiativa Monicăi Macovei“. (Miruna Munteanu, *Ziua*)

„Dacă va continua aşa, atunci să nu se mire cînd gonacii din Balc îi vor spune înainte de asaltul final împotriva mistreţilor: bre, nea Ţiriac, ai fost şi mata prin străinătăţuri, te-ai umplut de bani, da' tot ca pe vremea lui Maurer şi Ceauşescu te porţi cu ţara asta!“. (Laurenţiu Ciocăzanu, *Evenimentul zilei*)

Într-un interviu la BBC, Ion Ţiriac spunea că plăteşte anual 55 milioane euro impozite. Rămîne de văzut cît face onoarea justiţiei. **(C. G.)**

Lucian MÎNDRUŢĂ

talon de participare

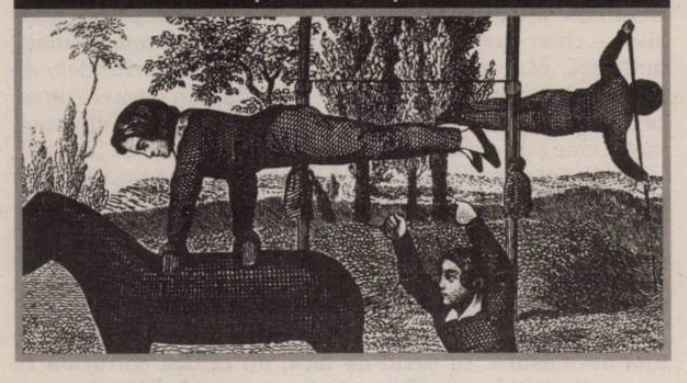

Happy New Mărţişor!

Cîntarea României s-a închis de mult. Frontul Democraţiei şi Unităţii Populare e oale, ulcele şi insigne de colecţie. Pînă şi colectarea de sticle şi borcane în şcoli a dispărut – deşi planeta are acum, mai mult ca oricînd, nevoie de reciclare. Un lucru a rămas din tinereţea noastră – sărbătoarea Mărţişorului.

N-am studiat atent originea ei, însă, după toate aparenţele, Mărţişorul a devenit cu adevărat o instituţie în anii '70 şi '80. Din două motive importante, ambele legate de comunism: era o sărbătoare non-ideologizată şi era o ocazie rară să faci o afacere. Pentru studenţi, mai ales, era mană cerească – ştiu cazuri în care profitul total (ce cuvînt frumos pe vremea aceea...) ajungea la cinci mii de lei. Asta era dublul salariului mediu, echivalentul a două biciclete sau a 50 de sticle de Havana Club, care îţi ajungeau pînă în primăvara următoare, dacă trăgeai la măsea cu economie.

Nu ştiu sigur din ce motive Mărţişorul a rămas legal în vremea comunismului, dar pe unul îl pot bănui – era doar sărbătoarea noastră. Cum s-ar zice, în jargonul vremii, o prioritate românească pe plan mondial. Nu ne aducea aminte de nimic din afara lumii noastre închise, claustrofobic, de zidurile identităţii naţionale. Nu ne putea lega de nimic din afară, nu putea genera nici o solidaritate, nu putea fi tradusă şi nici înţeleasă de alţii. Crăciunul, interzis lexical pînă la sfîrşit, n-a avut parte de statut oficial tocmai din acest motiv: era sărbătoarea lumii întregi. O sărbătoare care risca să ne integreze într-o lume de care România trebuia să se ţină departe. În plus, de Crăciun se născuse fondatorul Bisericii creştine, un tip suspect, fără stagiu în ilegalitate la Doftana.

Cumva, tocmai avantajul dezideologizării a salvat Mărţişorul. În martie 1990 nimeni n-a văzut nici un motiv să nu mai dea mărţişoare, iar creatorii s-au bucurat şi ei de un ban care, dintr-o dată, putea să fie risipit pe o mulţime de chestii occidentale. Oferta s-a adaptat şi ea cererii: în Piaţa Universităţii erau la modă mărţişoarele cu „fire din barba lui Gelu Voican-Voiculescu“, proaspăt jumulit de demonstranţi la 28 februarie.

Totuşi, pe termen lung, într-o lume care se deschide şi se (scuzaţi, n-am găsit alt cuvînt mai puţin plicticos) *globalizează*, specificul local e mai degrabă un defect decît un avantaj. E greu să demonstrezi că exişti cînd nu se vorbeşte despre tine niciodată pe CNN. E aproape imposibil să supravieţuieşti cînd Versace sau Zara nu scot niciodată colecţii de mărţişoare. Şi e complet exclus să reziști cînd vedetele nu mai poartă la televizor aşa ceva de 1 Martie. Nu există obicei *uncool*. Întrebaţi-l pe Moş Crăciun, cel de pe camioanele de Coca-Cola.

Tradiţia asta e de altfel în retragere spre straturile mai conservatoare – şi de multe ori mai sărace ale societăţii. Mergeţi de 1 Martie prin „Apaca“ şi-o să vedeţi femeile de la maşinile de cusut cu zeci de mărţişoare în piept, ca generalii ruşi la parada de 9 Mai. Faceţi doi kilometri spre centrul Bucureştiului, să zicem la clădirea de birouri Opera, şi nu veţi mai găsi nici o femeie care să-şi strice *deux-pièce*-ul cu acul de la micuţa tinichea. Pe care oricum n-o mai primeşte. Soţul, *sales manager* şi el la o multinaţională, a preferat să-i cumpere un week-end la Paris. Romantic şi scump: asta e reţeta Noului Mărţişor.

Ironic, nu? Să reziști sub comunism şi să te doboare capitalismul şi piaţa liberă... Şi totuşi, aşa se întîmplă: mărţişorul care a dat de bani a evoluat într-un cadou costisitor, tot mai rar legat cu şnurul alb-roşu – *trend-setter*-ii nu fac cumpărături la tarabe. Lipsa de ideologie a sfîrşit prin a se transforma în lipsă de identitate: ce vrea să spună, de fapt, figurina aceea mică? Că a venit primăvara? Ei, na, pe bune?

Bine, recunosc: primăvara e un pretext. Mărţişorul e în primul rînd un „token“ sexual. Un apropo, un avans, o rămăşiţă a riturilor fertilităţii. Dar şi aici are o problemă: apropourile sînt perimate azi. Se poartă explicitul. Iar mesajul erotic a o mie de mărţişoare poate fi regăsit în doar zece minute dintr-un show TV de seară. Şi nici măcar n-am zis sîmbătă seară...

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

Aurel CODOBAN

Finalul dezordinii amoroase?

Zilele trecute unul din bunii mei prieteni mi-a reamintit felul în care noi „făceam curte". Sublinia astfel cu ce lentoare evoluau lucrurile de la întîlnirile foarte protocolare spre primele atingeri sau strîngeri de mînă şi spre sărutul, care se petrecea, de obicei, pe întuneric, şi care încununa aceste întîlniri. Pe cînd acum, îmi spunea el, tinerii parteneri ai unui cuplu de îndrăgostiţi par să se situeze de la început dincolo de acel prim sărut, într-un fel de dezabuzată coabitare. Cine a citit *Jurnalul* Ioanei Em. Petrescu (Editura Paralela 45, 2004) va înţelege mai bine ce voia să spună prietenul şi colegul meu de generaţie. Prima replică ce mi-a venit atunci în minte a fost: de vreme ce vechea gnoză a civilizaţiei occidentale care spunea că sufletul e bun şi corpul e rău s-a inversat, ceea ce era pentru noi „curtea" este pentru ei, acum, preludiul.

Am ezitat însă să o folosesc pentru că situaţia este un pic mai complexă. Perioada imediat post-totalitară, a tranziţiei, a afectat cel mai mult, în afara structurilor politice şi de putere, reprezentarea sexualităţii, a erotismului şi în general a iubirii. Într-adevăr, orice revoltă este o revoltă împotriva autorităţii şi orice autoritate, în sensul deplin socio-politic al termenului, este şi o autoritate în normarea sexualităţii. Şi într-adevăr, dintre toate libertăţile revendicate, singura – cu adevărat şi fără limite – obţinută a fost cea din domeniul sentimental-erotic-apetitiv, probabil pentru că era şi calea cea mai simplă şi necostisitoare social de reducere a frustrării generale. Literatura, filmele şi imaginile considerate de către vechile regimuri comuniste licenţioase sau pornografice au fost între primele produse care au inundat piaţa ţărilor din centrul şi estul Europei. Marius Babias povesteşte cazul unui militant politic care a fost şocat în 1989, cînd prima întrebare pe care i-a adresat-o un şofer de Trabant, proaspăt intrat în Berlin, odată cu căderea Zidului, a fost: care e cel mai scurt drum spre sex-shop? Mijloacele de comunicare în masă au ilustrat din plin curiozitatea populaţiei, insolitul aspectelor erotismului de sfîrşit de mileniu şi generala evoluţie a mentalităţilor. În moderna noastră postmodernitate românească, consecinţele schimbării de mentalitate în domeniul sentimental-erotic-apetitiv sînt deja evidente. Imaginea iubirii, a erotismului şi sexualităţii a devenit o reprezentare fără limite: de la iubirea romantică, tip Werther, comercializată de *Valentine's day*, prin cele mai imaginative, fantasmatice şi elucubrante forme de erotism heterosexual, ilustrate de revistele pentru adulţi, pînă la homosexualitate şi pedofilie, despre care ne mai informează jurnalele de ştiri. Oricum, pare că, peste tot, consumul sufocă darul, adică gratuitatea sentimentală a iubirii.

Odată cu difuzarea extinsă a contraceptivelor s-a instalat o desacralizare a sexualităţii ca instanţă a vieţii, vizibilă sub aspectul detabuizării, permisivităţilor. În plus, odată cu trecerea de la modernitate la postmodernitate în societăţile occidentale cu care încercăm să ne sincronizăm, producţia a încetat să fie o problemă, în schimb consumul a devenit una. Sexualitatea a încetat în acest context să aibă o finalitate productivă, adică de reproducere, pentru a se orienta spre erotism, spre plăcerea care ne consumă şi, mai ales, consumă comercial. De aceea, felul în care se vorbeşte şi se scrie despre erotism ori sexualitate a părăsit de mult tabuizarea şi sacralitatea, pentru a face din ele doar probleme de comunicare care, cel mult, implică alteritatea sau diferenţa. Desigur, desacralizarea şi detabuizarea iubirii în aspectul sexualităţii şi erotismului au stîrnit proteste şi rezistenţe la nivel politic şi religios. Eu cred că, în mod paradoxal, chiar şi opţiunea homosexuală poate fi interpretată, cel puţin parţial, ca un astfel de protest împotriva desacralizării iubirii: dispariţia interdicţiilor, faptul că sexualitatea a devenit, odată cu prezenţa contraceptivelor, un simplu „aerobic", scade mult erotismul lipsit de interdicţii şi de tabuizare al iubirii heterosexuale. Or, homosexualitatea reface erotismul legat de plăcerea transgresării interdicţiilor.

Dar, în noul context de permisivitate instalat, nici măcar homosexualitatea nu scapă de toleranţa care şterge interdicţiile şi îi scade tensiunea emoţională a transgresării. Cred că „noua dezordine amoroasă" este atît de definitiv şi ireversibil instalată, încît a devenit mai degrabă o nouă diferenţiere amoroasă: poţi să ai gusturi erotice diferite, tot aşa cum ai gusturi culinare diferite. Tot atît de ireversibil, sacralizarea s-a deplasat asupra unui alt aspect pe care noi, în România, încă prea uimiţi de dezordinea amoroasă nu l-am perceput destul de clar. Într-adevăr, următorul pas al postmodernităţii după detaşarea, totuşi modernă, a sexualităţii de reproducere, care ne îngăduie să ne bucurăm de plăcere fără consecinţe demografice, este detaşarea reproducerii de sexualitate: putem „produce" copii fără contact sexual. Şi pentru că sacralitatea aparţine vieţii şi instanţelor ei, problema care rămîne sacră este aceea a „producerii" oamenilor. Anticipez că, pe măsură ce vom accepta cu tot mai mare indiferenţă individualizarea comportamentelor sentimental-erotic-apetitive, vom fi tot mai critici social şi tot mai scandalizaţi de aceste probleme, cum deja, în premieră la noi, a şi început să se întîmple în legătură cu traficul de ovule şi limita de vîrstă a conceperii asistate medical. Întrevăd o vreme viitoare în care perversiunile erotice vor înceta să trezească interes sau să producă scandal, mai ales unul cu efect comercial. De altfel, comentariile celor de pe VH1 ne spun că deja homosexualitatea, care e şi ea un *trend* pe piaţă, începe să nu se mai vîndă aşa de bine. Prevăd că actuala discuţie despre dezordinea amoroasă va fi înlocuită curînd de discuţiile despre ilegalităţile/imoralităţile/perversiunile" legate de modurile de „producere" sau „obţinere" a copiilor. Individualizarea comportamentelor erotice va ridica problema universalizării juridico-morale a comportamentului reproductiv.

Ion VIANU

Cursa înarmărilor erotice

Un tînăr care află că *Florile răului* au fost condamnate, pentru obscenitate, în timpul pudicei perioade Napoleon III, nu poate, dacă a citit cumva pe Baudelaire, decît să rămînă perplex. Evocarea, pentru generaţia de azi, a deliciilor lesbice de către marele poet, apare un fel de exerciţiu de grădiniţă. Violul boieroaicei Nadia de către ţăranul Petre Petre în *Răscoala* lui Rebreanu este, fără doar şi poate, o scenă extrem de brutală. Valoarea ei erotică însă, aceea de-a stimula imaginaţia sexuală, e dintre cele mai limitate.

Acelaşi tînăr nu mai ştie mare lucru despre pudibonderia ceauşistă. În timp ce în Occident se desfăşura o adevărată cursă a înarmărilor erotice, scrierile cu conţinut sexual fiind din ce în ce mai puţin supuse tabuurilor de orice fel, urechile, ochii, mintea românului erau protejate cu străşnicie. Purificarea textelor mergea atît de departe, încît chiar conţinuturi ce nu aveau legătură cu erotismul, ci doar cu biologia sexuală, erau cenzurate. (La un moment dat se interzisese folosirea în *Magazin ştiinţific* a cuvîntului *spermă*, înlocuit cu *sămînţa vieţii*. Paza bună trece primejdia rea!)

Aşa că, după 1990, ne-am trezit într-o situaţie comparabilă cu a domnului Waldemar. Mort, dar sustras putrezirii, trupul eroului poesc se descompune brusc cînd e sustras acţiunii magice. Literele şi artele româneşti au devenit peste noapte hipersexuale, după ce fuseseră supuse unei nemaipomenite cure de austeritate, presupuse a păstra castitatea.

În timpul acesta Occidentul devine din ce în ce mai liber. O libertate calitativă: spectrul „arătabilului" e tot mai larg. Şi cantitativă: reprezentările cu conţinut sexual invadează din ce în ce mai mult scena publică. Asistăm la instalarea unei cvasi-obligativităţi a sexului în manifestările mai înalte şi mai joase ale culturii. Preocuparea estetică – unde începe vulgaritatea? – nu mai există.

Baudelaire, un dandy care avea totdeauna dreptate, a spus: *„Lucrul cel mai îmbătător în vulgaritate e plăcerea aristocratică de-a displace"*.

Fac un scurt comentariu la acest citat: a) vulgaritatea e preţuită numai dacă e „îmbătătoare"; b) vulgaritatea *aceasta* presupune o plăcere „aristocratică". E limpede că nu e vorba de *orice* vulgaritate. E vorba despre transgresiuni ale canoanelor bunului-gust care *scandalizează şi inovează totodată*. Beethoven, Picasso au putut să pară – cînd au apărut – vulgari. Evident că nu de această erezie estetică inovatoare e vorba în vulgaritatea contemporană.

Arătarea sexului pentru sex (şi pentru că face să se vîndă produsul!) dă curs unei vulgarităţi puţin „îmbătătoare". Acesta nu e decît unul din aspectele morţii artei.

Fenomenul la care vrem cu deosebire să ne referim e altul. Psihologia umană are proprietatea de-a cere mereu mai mult decît i se dă: tentaţia supralicitării. Dorinţa satisfăcută cere satisfacerea unei nevoi mai intense. S-a spus, de către teologi, că Iadul este o dorinţă exasperată, o neostoită nevoie de mai mult. Această mişcare cunoaşte o accelerare firească. Evoluţia reprezentărilor erotice ascultă de legea supralicitării dorinţei (e şi cazul violenţei!). Ceea ce ni se părea ieri provocator şi excitant e azi banal. De unde nevoia de mai mult. E un fel de *stoarcere* a imaginaţiei, epuizantă. Sîntem în Infern?

Cu cît mai *economic* apare erotismul practicat în Orient, unde trebuie să surprinzi în cîrlionţul subversiv ieşit de sub văl sau în glezna clandestină, făgăduinţa unui minut de fericire!

Metafora care mi-a venit în minte este cursa înarmărilor: cu cît unul din statele duşmane va fabrica mai multe arme, cu atît celălalt se va strădui să-l depăşească. Cu cît se va confecţiona mai mult erotism, cu atît nevoia de erotism va creşte. Statele pot încheia tratate de „neproliferare". Erotismul e privat: un mecanism conştient de frînare nu există. Putem să ne închipuim că, fiind mărginite, reprezentările posibile vor ajunge la o limită.

Nu sînt sigur că imaginaţia are limite.

Cursa înarmărilor erotice ne poate duce acolo unde multe fire ale evoluţiei omenescului duc: la precumpănirea virtualului asupra realului. Sînt multe semne că pornografia, de pildă, e supraapreciată, în raport cu sexualitatea naturală. Sociologii (şi poliţiştii!) au constatat că prostituţia reală, „de carne", scade într-un raport invers cu creşterea cantităţii de pornografie virtuală (filme etc.). Nu e corect să spunem că virtualul e un substitut. *Ce se substituie cui?* Este, pur şi simplu, o mutaţie în mentalitatea colectivă, nu se ştie cît de reversibilă. Omul de azi ponegreşte realitatea, preamăreşte virtualul.

Precizia imaginii pornografice (aproape acelaşi lucru se poate spune şi despre literă!) o deosebeşte radical de fantasmă, aceasta din urmă lăsînd o mare libertate divagaţiei. Nimic mai deosebit de teribilul realism al unui film *porno* decît visul, indescriptibil, imposibil. Cel dintîi poate fi mai curînd asimilat cu o demonstraţie de fiziologie, a cărui impecabilă acurateţă o are.

Nu cred în revoluţiile conservatoare – decît ca manifestări trecătoare; mă întreb dacă pornografia, dură şi generalizată, din prezent, nu e altceva decît o manifestare a migrării umanului spre alte suporturi decît trupul. Prefer să cred că un astfel de scenariu SF e un coşmar şi că generaţiile viitoare vor trăi din nou extrema plăcere de-a fi stimulate de un centimetru de gleznă (dar nu sînt sigur că femeile vor fi de acord).

Gheorghe CRĂCIUN

Ofensiva scriiturii feminine

Faptul că această problemă a relaţiei dintre eros şi literatură e pusă în discuţie acum, după consumarea unui an literar cu o ofertă narativă deosebit de bogată, mi se pare cum nu se poate mai potrivit. Iniţiativa *Dilemei vechi* nu reprezintă însă o premieră. Astfel de discuţii au mai avut loc în ultimii cinci-şase ani şi ele n-au făcut decît să exprime o stare de fapt: în literatura noastră, tema erotică revine în forţă, în forme simptomatice, spectaculoase, mai mult decît atractive, nu o dată provocatoare. Această revenire marchează o metamorfoză a mentalului nostru socio-moral, este semnul unei dezinhibiţii generalizate în raport cu unele teme fierbinţi ale vieţii private şi, implicit, ale literaturii.

Indiferent de autor, în proza de astăzi erosul a încetat să mai fie o entitate în stare pură. După decenii întregi de cenzură şi autocenzură, tema şi-a dezvăluit brusc, şi la noi, toată reţeaua de implicaţii, condiţionări, resorturi subterane, prelungiri rizomatice. Prinsă într-o bogată plasă de virtualităţi cu deschideri spre erotism, sex, pornografie, tema şi-a pierdut idealitatea şi, în mod paradoxal, s-a umanizat. E, cu alte cuvinte, mai aproape de omul real şi de presupusa lui autenticitate cotidiană. Nimeni nu mai poate scrie astăzi despre iubire prefăcîndu-se că n-a auzit de *sex-shop*-uri, banalizatele deja linii erotice, pornografia în direct pe Internet, tehnicile tantrice ale amorului fizic etc. În acelaşi timp, nici un scriitor adevărat nu poate scrie doar despre aceste lucruri, decît cu riscul de a rămîne un prizonier al literaturii comerciale şi periferice. Constatînd „umanizarea" temei, am avut însă în vedere şi faptul că ea începe să ni se impună cu toată densitatea ei problematică, pe orizontala unor subiecte şi motive dintre cele mai diverse, echipotente, egale ierarhic, trecînd peste vechi tabuuri, complexe morale şi chiar şi peste o reală insuficienţă şi elementaritate a limbajului narativ de gen.

Cred că acesta e punctul în care proza românească a ultimilor ani – şi cu precădere cărţile de proză ale lui 2004 – suscită observaţii deosebit de interesante. Cea mai la îndemînă e aceea că, de o vreme încoace, erosul încetează să mai fie o temă tratată falocratic şi preponderent din perspectivă masculină. Lumea autorilor s-a diversificat spectaculos prin apariţia unor prozatoare tinere (Cecilia Ştefănescu, Alina Nelega, Ioana Bradea, Felicia Mihali, Ioana Baetica, Ştefania Mihalache, Claudia Golea, Adriana Bărbat, Veronica A. Cara, Ina Crudu) şi mai puţin tinere (unele dintre acestea fiind la origine poete, ca Nora Iuga, Ruxandra Cesereanu, Simona Popescu, Gabriela Melinescu şi, de ce nu, Herta Müller, a cărei substanţă narativă e românească, în ciuda limbii în care scrie) care, prin problematica şi mărcile stilistice ale scrisul lor, ne obligă să avem în vedere şi o paradigmă a scriiturii feminine.

Ce se întîmplă, de fapt? Părerea mea e că această ofensivă a femininului (atît ca semnătură de autor, cît şi ca preocupare tematică) e nu doar firească şi de dorit, ci şi salutară. Ea oferă şansa unei redimensionări a spaţiului epic autohton, prin aportul unui tip de sensibilitate multă vreme ocultat de tradiţionalul caracter discriminatoriu al relaţiilor dintre sexe. Încercarea de a suspenda raportul de prevalenţă al masculinului asupra femininului a mai existat la noi în perioada dintre cele două războaie mondiale (Ticu Arhip, Anişoara Odeanu, Lucia Demetrius ş.a.), dar atunci în forme timide, ezitante, cenzurate de pudoare. Acum se întîmplă altceva. Adevărata problemă nu mai e feminitatea şi iubirea ca problemă psiho-morală, ci erosul feminin privit în formele sale intime, dezidealizate, concrete, impudice, cîteodată scandaloase. N-aş lega în nici un fel această nouă stare de lucruri de ideologiile feministe astăzi la modă. Lucrurile stau taman pe dos. Prozatoarele par preocupate de ieşirea din ideologie în mai mare măsură decît bărbaţii. Ţin minte, de plidă, că încă în vechiul regim comunist, într-o memorabilă intervenţie teoretică, Maria Luiza Cristescu acuza romanul românesc de o intolerabilă ideologizare a materiei epice. Faptul că această deosebit de interesantă prozatoare, dispărută dintre noi mult prea devreme, avea dreptate se poate vedea astăzi fără nici o dificultate. Tocmai aceste construcţii impunătoare, uniforme, placide, de o consistenţă monolitică, bazate pe mecanisme conceptuale, politice sau nu, nu mai interesează astăzi pe nimeni.

Ce interesează atunci? Aş spune că intermitentul, aleatoriul, absenţa formelor preconstituite, ceea ce este spontan şi neierarhizat, tot ceea ce contrazice ideea de sistem. Tendinţa cvasigenerală a scriiturii feminine autohtone pare a fi aceea a regăsirii unor spaţii informale ale sensibilităţii aduse anterior la lumină de suprarealismul şi existenţialismul european, dar şi de unii autenticişti români ca Max Blecher, Constantin Fântâneru şi Gib I. Mihăescu, sau de explorările Hortensiei Papadat-Bengescu în zona patologicului şi a somaticului. Sigur că nu e nevoie ca aceste repere să fie şi conştientizate. E vorba aici de nişte tropisme reiterate mai degrabă la modul inocent. Apoi e de observat şi că tendinţa evidenţiată mai sus se înscrie între nişte coordonate specifice. Erosul devine o cheie interpretativă nu doar a actelor umane în general, ci şi a genului anatomo-fiziologic, a diferenţelor sexuale şi afective, a modurilor diferite de exercitare a funcţiilor intelectului. Acum mai mult decît oricînd, femeile vor să se cunoască şi, în acelaşi timp, şi să testeze în ce măsură gnoseologicul însuşi poartă amprente masculine sau feminine.

Vreau să precizez imediat că observaţiile mele nu iau deloc în consideraţie valoarea estetică a cărţilor la care mă gîndesc pentru a face aceste generalizări. Mă interesează fenomenul în sine şi asta cu atît mai mult, cu cît dezbaterea noastră publică nu i-a acordat pînă acum atenţia cuvenită. Nu cred că avem dreptul să privim dezinhibiţiile prezente la tot pasul în proza noastră feminină nici cu condescendenţă, nici cu iritare. Această lume cu susul în jos e tocmai lumea postmodernă în care trăim. De aceea, şi o prea mare exigenţă estetică în raport cu volumele unor autoare ca Ioana Bradea, Claudia Golea, Adriana Bărbat, Ioana Baetica ar putea fi suspectată de fariseism machist. Şi asta cu atît mai mult, cu cît este evident că autoarele nu încearcă deloc să-i copieze pe autori, ci că ele pun pe tapet propria lor problematică a fiinţei profunde, cu toate convulsiile, frustrările, fantasmele şi aspiraţiile ei.

Încă două-trei observaţii mi se par în continuare necesare. Marca subiectivă este un element esenţial al scrisului tinerelor autoare. Cărţile lor sînt mai aproape de jurnal şi autoficţiune decît de ficţiune. Neîncrederea în poezie ca spaţiu propriu exprimării sensibilului nu e substituită de încrederea în imaginar, ci de voinţa explorării eului fizic. Această nouă orientare e în măsură să explice impetuozitatea, nonşalanţa, agresivitatea stilistică a unor cărţi ca *Fişă de întregistrare, Băgău, Talk-show, Vară în Siam*. Pe de altă parte, scriitura feminină promovează şi o poetică a corporalului şi a vîrstelor mult mai discretă şi mai asumată individual decît aceea din cărţile bărbaţilor. Cu puţine excepţii (printre care Ştefan Agopian, Alexandru Vlad şi Mircea Cărtărescu), aici eul carnal apare în forme mai degrabă exterioare, triumfaliste sau resemnate, conotate, după caz, de principiul forţei sau al precarităţii fizice, cu slabă acoperire senzitivă şi cerebralizate în exces. S-a spus deja că postmodernismul se constituie într-un model cultural de tip feminin, şi aceasta pentru că el e descentrat, relativizant, plurigeneric, matern ca atitudine (inclusiv prin patosul său recuperator), favorabil afirmării entităţilor minoritare, de orice natură ar fi acestea. Prin urmare, postmodernismul e non-masculin şi non-raţionalist. Încercînd să găsească un termen care să marcheze ieşirea de sub autarhia intelectului, Linda Hutcheon propunea conceptul de „dedoxificare". Complementar, ar trebui să vorbim şi despre procesul invers, de „resomatizare" a discursului literar. Din acest punct de vedere, scriitoarele sînt în avangardă prin cărţile semnate de Simona Popescu *(Exuvii)*, Nora Iuga *(Sexagenara şi tînărul, Lebăda cu două intrări)*, Ruxandra Cesereanu *(Tricephalos)*, Cecilia Ştefănescu *(Legături bolnăvicioase)*, Alina Nelega *(ultim@vrăjitoare)* ş.a. Interesul pentru aspectele somatice ale scrisului se face însă simţit în proza românească încă de la Sonia Larian, în urmă cu mai bine de două decenii, prin *Bietele corpuri*, carte „recuperată" de curînd printr-o a doua ediţie. N-ar trebui să scăpăm din vedere nici un anume tip de eseistică feminină, de o adîncă senzitivitate, cu deschideri spre proză, în cazul unor autoare ca Diana Adamek, Irina Petraş, Magda Cârneci sau Aurelia Mocanu.

În sfîrşit, ar mai fi poate de spus că scriitura feminină şi tema erotică par să se constituie deja în nişte garanţii că literatura se întoarce la ontologic şi existenţial, încercînd să surmonteze falia care separă spaţiul public de spaţiul privat şi punînd în contact persoana cu fiinţa. Ideologicul însuşi poate fi atacat printr-o scriitură dezideologizată, poziţionată pe componenta sensibilă. Exemplele româneşti sînt la acest nivel foarte puţine. Cred însă că o autoare redutabilă, de la care toată proza românească marcată de culpa comunismului are multe de învăţat, e Herta Müller. N-am citit decît un fragment publicat în *Lettre internationale* din *Regele se-nclină şi ucide* – ultimul ei volum tradus în româneşte – dar şi acesta mi-a fost de ajuns pentru a înţelege încă o dată că în proză, ca şi în viaţă, totul trece prin trup. Simţurile sînt mai creditabile decît sensurile (prin definiţie prestabilite), morala corpului e mult mai aproape de adevăr decît morala minţii, persoana socială e doar un reflex extern desprins din *persona* intimă, iată ce ne învaţă proza acestei autoare plecate definitiv din România, dar purtînd ca pe o povară insurmontabilă în sîngele propriului scris toate trăsăturile maligne şi benigne ale acestui spaţiu. Ceva din acest mod de a gîndi am întîlnit în romanul de debut al Ştefaniei Mihalache, *Est-falia*, care încearcă să exploreze, chiar dacă doar în forma unor prime tatonări, relaţia dintre eros, originea etnică şi apartenenţa cultural-geografică. Erosul, sexul şi exotismul sînt puse în ecuaţie de cărţile Claudiei Golea.

Nu vreau însă să intru în amănunte şi nu cred că am deocamdată ceva serios de spus despre prezenţa pornografiei în literatura română de azi. Nici nu e cazul, după modesta-mi părere. Literaturii noastre îi lipseşte o tradiţie a literaturii erotice, dovadă fie şi numai precauţia idealizantă cu care e tratat, de-a lungul timpului, erosul cu perdea. Cît despre cel fără perdea, aici ne aflăm abia în stadiul deprinderii primelor litere ale alfabetului. N-am nici un motiv să pledez pentru o astfel de orientare, mai ales că eu însumi sînt un prozator destul de pudic şi exigent cu limitele erosului. Nu pot însă să-mi reţin constatarea că o literatură indiferentă la sexualitate şi erotism n-are cum să iasă din provincialism şi sărăcie epică. Să fim, prin urmare, optimişti!

O artă bărbătească

„Săvîrşit în condiţii normale şi, am zice, corecte, adică între două fiinţe al căror dinamism sexual nu este alterat, care se iubesc – *condiţie esenţială* – şi care dau actului sexual caracterul lui adevărat, de frumuseţe biologică, actul iubirii este urmat de o stare de nespusă împăcare sufletească şi satisfacţie organică. Tensiunea nervoasă pregătită, am spune, în mod savant, printr-o artă a bărbatului, ajungînd la momentul de freamăt interior şi înfăptuind contopirea a două fiinţe, a orgasmului, ajunge la o destindere totală a personalităţii, la echilibru şi calm. (...)

Cred că – în locul literaturii superficiale, ajungînd adesea la pornografie, prin lipsa de artă şi delicateţe a sentimentului – un examen amănunţit şi decent, arătînd implicaţiile morale şi sociale ale faptelor, are un caracter de obligaţie morală pentru un om care a cunoscut, prin profesie şi activitate personală de viaţă, urmările grave ale dereglărilor sexuale."

(Ion Biberi, *Eros*, Editura Albatros, 1974)

„Adevărul e cel mai bun *lobby*“

– interviu cu Mihai-Răzvan UNGUREANU, ministru de Externe –

Grupul pentru reflecţie asupra dimensiunii spirituale şi culturale a Europei, înfiinţat în 2002 la iniţiativa fostului preşedinte al Comisiei Europene, Romano Prodi, observa că, pentru a asigura o adevărată coeziune politică, este necesară „căutarea unor noi surse de energie în cultura comună europeană“. Ce aveţi de gînd să faceţi pentru a promova prezenţa culturală a României în spaţiul Uniunii Europene?

Îmi cereţi să vă dau un răspuns mare la o întrebare mare. În primul rînd, nici nu se pune în discuţie faptul că există o bună intenţie structurală şi a Ministerului de Externe, şi a Institutului Cultural Român, ultimul avînd la conducere unul dintre cele mai indicate nume pentru promovarea culturii româneşti în afară. Pe de altă parte, formulele instituţionale practicate pînă acum au construit aşteptări, însă au generat mai curînd frustrări. Este o problemă delicată care ţine de trei factori: dificultatea construcţiei logistice a reprezentării româneşti în lume, în al doilea rînd, insuficienţa financiară cronică a proiectelor de gen şi, în sfîrşit, supra-oferta de personal. Să începem cu ultimul factor. Vreau să fiu foarte sincer şi să vă spun că nu am întîlnit aproape nici un intelectual român care să nu se simtă îndreptăţit să reprezinte cultura română în exterior... ceea ce este pînă la urmă un produs al generozităţii personale, intrinseci, a fiecărui tip de expresie intelectuală românească. Sînt însă destul de numeroşi cei care solicită un suport instituţional pentru propria intenţie. În opinia acestora, simpla prezenţă individuală în exteriorul României nu ajunge, şi atunci înregimentarea lor într-un peisaj administrativ apare ca firească. Numărul acestor oferte este mai mare decît numărul posturilor din centrele culturale sau al celor de ataşaţi culturali pe care Ministerul de Externe şi Institutul Cultural Român le pot oferi. Invariabil, şi o spun cu mare regret, unul dintre factorii moderatori ai supra-ofertei a fost cel politic... Şi atunci te întrebi pe bună dreptate dacă, în alegerea reprezentării nominale a culturii în exterior, a primat un argument de competenţă culturală, un argument de adecvare culturală la un context dat (ceea ce înseamnă să ştii să trăieşti ca un francez cînd eşti în Franţa, ca un italian cînd eşti în Italia, să poţi rima britanic cînd eşti în Marea Britanie ş.a.m.d.) sau un argument de adecvare, de oportunitate politică, şi care urmează o expresie cunoscută: „este de-al nostru“... Din păcate, acest ultim argument a primat.

În al doilea rînd, în privinţa insuficienţei financiare nu a existat vreodată un surplus de atenţie bugetară pentru expresia culturală în străinătate. Eu nu ţin minte să se fi plîns cineva vreodată că are prea mulţi bani şi nu poate să-i cheltuiască, nici în institutele culturale, nici la Accademia di Romania din Roma sau în altă parte. Foarte puţini bani şi prea multă generozitate fac ca proiectele culturale să fie realizate cu intermitenţă, cu superficialitate şi fără consistenţă. Apare o expoziţie şi trece neobservată, cu toate că în spatele organizării ei se află uneori un desen alcătuit cu multă logică şi care poate ţine cont de aşteptarea culturală a respectivei ţări. Iniţiativa, în asemenea caz, se topeşte în neant şi nu lasă memorie. Or, efectul fundamental al reprezentării culturale în exterior trebuie să genereze memorie culturală, să adauge o tuşă de amintire asupra prezenţei româneşti. Nu doar exotismul şi nu doar referinţe penale, hoţi şi prostituate. Ca atare, în situaţia cînd personalul este selectat pe criterii politice, ori în situaţia cînd personalul este bine selectat, dar nu are bani, sau în situaţia cînd nu există consistenţă logistică (în multe cazuri, computerele, faxurile, telefoanele sînt raritäţi care se împart cu alţii) nu trebuie să mai mire pe nimeni că expresia noastră culturală este de multe ori întîmplătoare şi dă mai curînd probe de eroism decît de logică reprezentativă, în sensul în care au fost construite British Council sau Institutul „Goethe“.

„Efectul fundamental al reprezentării culturale în exterior trebuie să genereze memorie culturală, să adauge o tuşă de amintire asupra prezenţei româneşti.“

Veţi continua metodele de lobby *ale fostului Guvern sau aveţi în vedere un alt mod de abordare a relaţiilor cu Statele UE?*

Eu cred că *lobby*-ul cel mai bun este expunerea fără complicaţie şi fără detalii agravante a adevărului. Este singurul mod în care poţi să-ţi faci *lobby*. Modul eficace de a fi prezent în lume ţine în primul rînd de *onestitatea* cu care eşti eficace. A-ţi expune propriile eşecuri, desigur, într-o combinaţie fericită cu eventualele succese, oferă un cîmp moral necesar imaginii noastre exterioare. Va fi nevoie să învăţăm să fim corecţi, să fim actori de *lobby*, bunăoară în Parlamentul European, unde din 2007 reprezentarea României va fi cu 35 de posturi şi va trebui să fie o reprezentare activă, mai ales atunci cînd se vor discuta bugete sau linii generale de politică externă. A învăţa să acţionezi alături de ceilalţi colegi de parlament va fi mai mult decît necesar, va reprezenta o conduită salvatoare.

Este nevoie de o reformă a Ministerului Afacerilor Externe sau doar de mici retuşuri?

Reforma Ministerului Afacerilor Externe este o melodie pe care o aud de 15 ani încoace.... Fiecare încearcă să facă cîteva lucruri bune. De la ce s-a început în 1990 şi la ce s-a ajuns în 2004 s-au adăugat şi sedimentat o sumedenie de intenţii, unele dintre ele duse la bun sfîrşit. Ministerul de Externe va trece inevitabil, în următorii doi ani, într-un alt tip de maturitate, va avea o altă reprezentabilitate fie şi pentru faptul că va fi Ministerul de Externe al unei ţări membre a Uniunii Europene, va avea un alt profil uman şi va trebui să absoarbă foarte mulţi cetăţeni români apţi să dezvolte relaţia bilaterală cu Bruxelles-ul. Ministerul de Externe va trebui să-şi descopere reflexe de vitalitate pe care astăzi poate nu le are. Unele au fost amorţite datorită anului electoral, altele s-au legat de proiecte care, odată aduse la bun sfîrşit, nu au mai întreţinut atmosfera. Aşadar, vă pot spune că reforma propriu-zisă există, însă n-a existat un program pe care fiecare ministru să-l fi dus, din aproape în aproape, la bun sfîrşit. Intenţii bune a avut fiecare ministru. Ministerul de Externe arată cu totul altfel decît era în 1998, în 2000 sau în 2003. El are un metabolism care selectează destul de bine valoarea de non-valoare, pînă în momentul în care intră în joc factorul politic. Aici se află problema şi zic să nu ne ascundem după degete, fiindcă ne facem rău. De fiecare dată cînd MAE este supus unei intruziuni brutale din partea factorului politic, el reacţionează identic: devine generos şi primitor. Faptul că vin oameni tineri nu este o garanţie a dispariţiei acestui reflex. Dacă MAE va reuşi să se individualizeze şi să se plaseze în afara influenţei politice, transformarea lui în sensul bun, în sensul cîştigului unei moralităţi interioare, este foarte plauzibilă. Ce şi-a propus orice ministru pînă acum şi, bineînţeles, îmi propun şi eu este ca MAE să justifice banii contribuabilului, ca MAE să nu cauţioneze comportamente nepoliticoase la ghişeele consulare, să nu ofere libertăţi de reprezentare incredibile unor oameni care cu greu se pot reprezenta pe ei înşişi. Asta a încercat să facă orice ministru şi s-a putut face pînă acum. Apoi, mai trebuie să ştiţi un lucru: MAE este un minister sub-bugetat, este un minister care are îndeajuns de mulţi oameni buni ale căror destine intră în disjuncţie cu MAE în momentul în care, plictisiţi de sărăcie, trebuie să-şi găsească un loc de muncă altundeva... Este un minister în care diplomaţii de carieră rezistă şi datorită structurii sufleteşti speciale şi care înţeleg că o carieră diplomatică trebuie dusă pînă la capăt, chiar dacă ea presupune sacrificii. Pe de altă parte, MAE a fost văzut de multe ori ca un minister prestator de servicii personale. Or, el nu este nici agenţie de turism, nici agenţie de plasament şi nici o instituţie menită să ofere locuri de muncă unor genealogii. Această instituţie pătimeşte mult în urma acestei înţelegeri abnorme, pe care o parte din societatea românească o are faţă de reprezentarea diplomatică. Am spus, la un moment dat, că personalul MAE este un corp de elită şi nu-mi iau cuvintele înapoi, numai că, pentru a înţelege ce se întîmplă în minister, trebuie să fii de acord că aşa şi trebuie văzut, ca un corp de elită şi nu ca o comunitate de indivizi puşi pe căpătuială. Ceea ce cred eu că sînt îndreptăţit să cer comunităţii româneşti este să aibă înţelegere faţă de ministerul care o reprezintă, oferindu-i acestui minister motive suficiente pentru ca reprezentarea să fie optimă.

Mulţi observatori susţin ideea că noii oficiali instalaţi la putere după alegerile din 2004 se află prinşi în menghina vechiului sistem. Mai exact, s-au schimbat figuri şi mentalităţi ale primului eşalon, însă la nivelul instituţional al administraţiei, al diverselor servicii publice sau în justiţie, situaţia rămîne marcată de reflexele şi de spiritul vechi. Vă gîndiţi la alegeri anticipate după 26 aprilie?

Îmi cereţi un răspuns politic. Există o preocupare pentru alegerile anticipate, însă nu aş putea să vă dau nici termene, nici linii precise de acţiune.

Care ar fi principalele priorităţi ale României pe plan extern?

Într-un desen sumar, lucrurile stau în felul următor: integrare europeană cu toată capacitatea noastră, bazîndu-ne pe rezultatele de acasă; securitate construită pe relaţia transatlantică; sensibilitate faţă de tot ce înseamnă proximitate estică – Moldova, Ucraina, Federaţia Rusă şi Transnistria; prezenţă activă şi implicantă în stabilizarea regiunii pontice; finalmente, o politică tenace în urmărirea intereselor în spaţiul sud-estului european. Aş adăuga la toate aceste direcţii de acţiune un element de ordin economic: avem deja posibilitatea ca în anumite domenii şi spaţii geografice să putem participa investiţional. Ca atare, politica externă se construieşte pe sine ca un vector al acestor interese. În acest mod vom fi prezenţi în Asia Centrală, în Caucaz sau în sud-estul european.

Din punctul de vedere al gînditorului Mihai-Răzvan Ungureanu, cum se văd relaţiile Uniunii Europene cu Statele Unite?

Vă spun ceea ce percep de la Bucureşti. Poziţia fericită a României, de egal interes, deşi din perspective diferite, şi pentru Europa şi pentru Washington, ca stat-limită în graniţa de est a extinderii acestor două cluburi politice. Altfel spus, la Bucureşti se întîlnesc două interese. Noi nu ne punem problema interpretărilor diferite, ci cum putem contribui la realizarea intereselor României. A fi la limită presupune a fi sensibil la tot ceea ce se întîmplă dincolo de graniţă şi totodată înseamnă a fi îndeajuns de puternic pentru a opri orice pericol la adresa stabilităţii regionale.

a consemnat Victor-Iulian TUCĂ
Bruxelles, 9 februarie

Radio & Afaceri MIX fm 100,6
Reteaua MIX FM
27 de statii radio în România
ROMÂNIA LA RAPORT
cu Carol Sebastian
Un dialog în FM în care
întrebãrile nu rãmîn fãrã rãspuns
ORA 17:00 şi 20:00*
mesaje la: romanialaraport@infomix.ro
*de Luni pînã Vineri de la 17:00 la 18:00 şi de la 20: 00 la 21:00
Sîmbătă şi Duminică de la 17:00 la 18:00

Teodor BACONSKY

turn înclinat

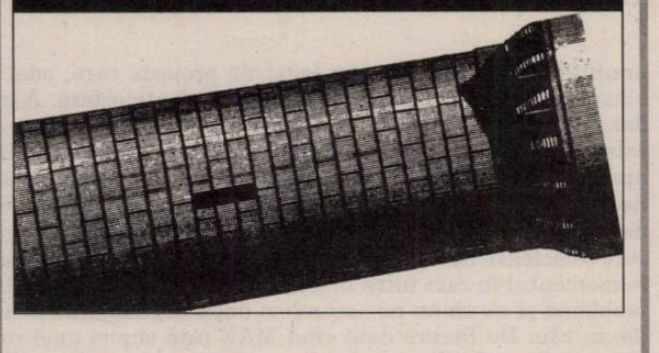

Predicatori

Creştinismul se prezintă în lume ca religie a Cuvîntului, cu urmarea că liturghia & retorica sacră subîntind cele două milenii numărate după Hristos. Arta oratorică şi-a atins culmea în perioada patristică, din care s-au inspirat succesiv geniile omiletice ale Reformei, campionii elocinţei tridentine şi romanticii catolicismului neogotic. Zeci de generaţii au primit impresia sonoră a credinţei pornite în căutarea expresiei optime. S-au lăsat influenţate de imagini şi metafore. Au ierarhizat simboluri şi au deprins minime reflexe hermeneutice menite să le organizeze alegerile morale.

Catehismul, adresat copiilor, dar folosit adesea şi de către adulţi, a preluat convenţia dialogului bazat pe întrebări şi răspunsuri pe marginea dogmelor. *Predica* (în latineşte: *sermo)* a însumat orice discurs livrat în biserică, dinaintea comunităţii. Formulată tot sub cupola sfintelor lăcaşuri, *omilia* interpreta, pentru uzul familiilor, cutare pasaj evanghelic recitat în timpul slujbelor parohiale. Lor li s-au asociat alte genuri, precum *elogiul funebru* (sortit să exalte virtuţile defuncţilor iluştri), discursurile ocazionate de botez, logodnă, căsătorie sau depunerea voturilor monahale – şi *panegiricele* adresate sfinţilor în chiar ziua pomenirii lor. E uşor de imaginat funcţia respectivelor iscusinţe în epoca vrăjită care a precedat explozia tehnicilor media. Aruncat într-o natură preponderent ostilă, ameninţat de pandemii şi războaie, aglutinat în rigidul comunitarism medieval, torturat de pariul incert al redempţiunii, dar mai ales lipsit de orice informaţie alternativă, omul premodern a trăit exclusiv sub imperiul puterii ecleziastice. Şi a trăit, paradoxal, destul de bine, dată fiind valoarea securizantă a oricărui cod totalitar.

Istoricii predicaţiei creştine au depistat trei factori vinovaţi de lentul declin al acesteia, începînd cu secolul al XVI-lea. Mai întîi, tiparul: colecţiile de predici imprimate au sfîrşit prin a privatiza audienţa. Apoi, polemicile dintre catolici şi protestanţi, care au degenerat într-o pamfletistică discreditantă. În fine, redescoperirea Antichităţii, care a declasat condiţia predicii în tabloul academic al genurilor literare: Renaşterea l-a preferat Sfîntului Ambrozie pe Cicero.

Bossuet îi numea pe predicatori „ambasadori ai lui Dumnezeu". Din păcate, nu mai avem nici mari predicatori, nici urechi de auzit, deşi ţinem încă minte raportul dintre „buna ascultare" şi propria mîntuire. O parte de responsabilitate îi revine Bisericii înseşi, prin ierarhia ei, care nu mai pune la dispoziţia clerului un inventar tematic adecvat. Preoţii noştri fotocopiază predici apărute în revistele teologice interbelice, improvizează infantil şi anacronic, recurg la scurtătura *Cazaniei* sau o cotesc, într-o formală aducere la zi, către subiecte aşazicînd „sociale". În cele mai multe dintre bisericile româneşti, enoriaşii nu aşteaptă nici o predică sau au parte de o prestaţie dezlînată, soporific interminabilă şi vădit demodată. Există preoţi care vorbesc ca în secolul al XVIII-lea, aşa cum există alţii care seminarizează politica internă, sperînd să-şi rezolve complexele de inactualitate prin hotărîta părăsire a filonului spiritual. Aici, te poţi alege cu Antim Ivireanu, dincolo, cu menuetul salonard al înţelepciunii lumeşti, din care nu lipsesc, spre snoabă legitimare, aluziile la ştiinţa geneticii, promisiunile neonorate ale primarului sau justa orientare a electoratului. Mi-a fost dat să ascult predici focalizate pe certitudinea infernului ca destinaţie obştească şi predici evoluţioniste, glose de tip *Magazin istoric* şi diatribe împotriva cercelului masculin... Am auzit ofensive antipapistaşe în biserici, oferite diasporei noastre de către episcopul catolic al locului... Dacă te învredniceşti cu receptarea critică a ofertei, pleci acasă cu sentimentul amestecat al unui soi de euforie resemnată. Ce se întîmplă însă cu majoritatea pasivă, care preia literal cuprinsul acestor sermonări parazite?

Andreea MIHALACHE

În drum spre casă

Virtuţile virtualului

Probabil că spaţiul cel mai nimerit pentru a găzdui ultima „carte" a arhitectului Augustin Ioan este tocmai acela în care volumul ne este prezentat: spaţiul virtual. „Pentru reîncreştinarea zidirii" vorbeşte despre „extreme housing", „hiper-locuire", „traiectorii locuite", „lemn, pămînturi, piatră" şi aşază, dacă nu sub semnul întrebării, în orice caz sub cel al unei mirări savant ingenue, cîteva dintre acele teme ale arhitecturii pe care ne-am obişnuit a le accepta ca pe un dat. Ca organizare, structură, text, informaţie şi chiar formă, este fără îndoială vorba de o carte. Ca materialitate, este o colecţie de pagini virtuale, care nu pot fi, din păcate, răsfoite, adnotate, mirosite. (Volumul în format electronic a apărut la Editura LiterNet.ro şi se poate descărca gratuit de la adresa http://editura.liternet.ro).

Nu recomand utilizarea imprimantei pentru că, repet: cred că acestei „cărţi" îi şade bine în spaţiul virtual. În primul rînd, pentru că ideile vehiculate promovează ceea ce aş numi „o fragilitate creştină", în sensul acelei „gîndiri slabe" în care se găseşte loc pentru slăbiciune, înţelegere, conciliere, compasiune („Ideea limitării, a slăbiciunii trimite aşadar la *conciliere*, la cunoaştere, în funcţie de o prezenţă nedistrugătoare a mediului înonjurător. Trimite mai cu seamă la delicatul joc de învăluire-dezvăluire în care omul îşi proiectează prezenţa sa istorică în cosmos." Alessandro Dal Lago, „Etica slăbiciunii", în Gianni Vattimo, Pier Aldo Rovattti, *Gîndirea slabă*, Constanţa, Editura Pontica, 1998, p. 99). Iar *cyberspace*-ul pare predestinat pentru a găzdui cu egală ospitalitate aceste mai mult decît gînduri. În al doilea rînd pentru că între gînd şi efectiva lui zidire se interpun, pentru un arhitect, nenumărate straturi (de cele mai multe ori din hîrtie), în vreme ce aici descoperim, împreună cu idei care încă dospesc, tot un strat intermediar, dar în alt fel – ideea aşternută nu pe hîrtie, ci pe un suport „de probă", în aşteptare, ca şi cum ideea însăşi încă se află în lucru, fiind deja lucrătoare.

Arhitectura non-violenţei

Cartea propune în deschidere un excepţional „manifest poverist", continuat prin definirea arhitecturii poveriste care nu este nici „minimalism" (definit ca „abstinenţă mîndră şi costisitoare"), nici *„architettura povera"* (ca „pauperitate *deliberată* a expresiei"), ci o practică declarat creştină de a face arhitectură uzînd de multă inteligenţă şi de materialele de multe ori paupere, aflate la îndemînă, de locurile şi locuinţele abandonate sau depăşite, de spaţiile nonconformiste sau ieşite din uz, în sfîrşit, de nenumăratele forme ale arhitecturii, al căror potenţial timpul şi oamenii par să le fi uitat sau ignorat cu bună-ştiinţă.

Un astfel de exemplu sînt conversiile (schimbări radicale de funcţiuni şi implicit intervenţii asupra obiectelor existente) – o temă apropiată autorului, promovată şi aici ca formă non-violentă şi recuperatoare de a face arhitectură. Mă întreb însă dacă orice obiect de arhitectură poate fi supus conversiei sau dacă, dimpotrivă, trebuie să existe un potenţial, anume calităţi (sau, de ce nu, defecte) care să lubrifieze trecerile dintr-o stare în alta a zidirii. Odată ce există biserici transformate în locuinţe, s-ar zice că – de vreme ce putem interveni chiar asupra materiei aflate în cel mai de sus registru – cu atît mai mult o putem face cînd dispunem de obiecte pe care cu greu le-am putea numi case. Şi totuşi, sînt mai mult de douăzeci de ani de cînd vesticii dinamitează blocurile moderniste care, pur şi simplu, nu mai pot servi la nimic – aceleaşi blocuri a căror cîrpire se tot încearcă la noi, din raţiuni care ţin – să recunoaştem – în primul rînd de sărăcie.

Folosirea materialelor naturale, a resurselor din apropiere este una dintre trăsăturile unei zidiri care colaborează şi conlucrează în chip creştin cu locul. Lemnul – materialul celebrat şi în Biblie – oferă posibilităţi de investigare dintre cele mai fertile. Celor propuse de autor le-aş adăuga exemplul cimitirului de la Igualada, Spania (arh. Enric Miralles), în care se mizează pe efectul a două stări diferite ale lemnului: materia vie (copacii plantaţi aparent în dezordine) şi materia îngheţată (scînduri de lemn inserate în pavaj). Tot ca o reverenţă în faţa acestei inepuizabile şi generoase forme a materiei, aş aminti că sculptorii de astăzi – cei care întreprind o atît de mare varietate de intervenţii asupra feluritelor forme ale materiei – erau, la origine, cei care prelucrau exclusiv lemnul. Pînă spre sfîrşitul secolului al XV-lea, numele artizanilor depindeau de materia prelucrată: *statuarii* (piatră), *caelatores* (metale), *fictores* (argilă), *encausti* (ceară) şi *sculptores* (lemn). Dacă una dintre problemele artelor frumoase a fost unificarea lor şi găsirea unor termeni adecvaţi noilor noţiuni, poate că astăzi ne-ar fi de folos tocmai o întoarcere la specializările atît de particulare ale acelor meşteşuguri uitate şi la acel tip de relaţie intimă cu materia în interiorul căreia nu putea fi concepută confuzia dintre lucrătorul lemnului şi cel al metalului.

„Acasa"

Exemplele contemporane de utilizare neconvenţională a materialelor pe care le prezintă autorul nu sînt puţine, de la case din hîrtie la locuinţe din resturi de mochete, dar ceea ce mi se pare a fi una dintre problemele fundamentale pe care le ridică volumul este următoarea: ce mai înseamnă locuirea astăzi, cînd cataclisme de toate felurile se abat asupra unor comunităţi care asistă neputincioase la pieirea propriilor case, sau cînd, din pricini felurite, alergăm din loc în loc, din ţară în ţară, de pe continent pe continent, purtînd asupra noastră urme ale atîtor case şi „acase"?

Ceea ce Augustin Ioan defineşte ca „locuire pe traiectorie" – în camere de hotel, în locuinţe „de servici", în locurile aflate „pe drumuri" – ar avea două consecinţe. Pe de o parte, locuirea – aşa cum a fost ea definită de Heidegger – „încetează să mai fie unica formă în care muritorii sînt pe pămînt", iar pe de altă parte, „desprinsă de localitate prin însăşi definiţia ei, utopia este, în fine, realizabilă în interiorul conceptului de «locuire pe traiectorie», al «stării de cîmp»". Mai mult, se avansează ipoteza că termenii „locuire" şi „housing" au devenit improprii, „primul pentru că pleacă de la ipoteza că avem nevoie de un loc identificabil pentru a putea vorbi, mai departe, despre locuire, iar cel de-al doilea, încă şi mai încărcat de presupoziţii, pleacă de la prezenţa unei case". (În ceea ce priveşte al doilea termen, să nu uităm că *to house* înseamnă în acelaşi timp şi *a găzdui,* ceea ce – chiar dacă are la origine ipoteza casei – serveşte, de fapt, argumentului „locuirii pe traiectorie", pentru că aceasta invocă implicit ospitalitatea unui loc care este altul decît casa.)

Printre argumentele tari aduse în sprijinul acestor seducătoare interpretări asupra locuirii, autorul propune textele biblice prin care se confirmă efemerul şi inutilitatea oricăror proprietăţi pămînteşti, în consecinţă, şi ale casei. Şi totuşi... Chiar dacă orice bun material este trecător şi fără de folos în Împărăţia Cerurilor, în Biblie casa se recomandă a fi făcută pe piatră şi nu pe nisip, tocmai pentru a rezista furiei timpului şi timpurilor. Iar apoi, oricît de mult şi oricît de des ne-am afla „pe o traiectorie", mai devreme sau mai tîrziu tot ne întoarcem la o „acasă" sau ne încropim una, fie şi din cioburi ale unor realităţi trecute. Personal, sînt convinsă că „locuirea este chipul în care muritorii sînt pe pămînt" (M. Heidegger, „Construire, locuire, gîndire", în *Originea operei de artă*, Bucureşti, Editura Humanitas, 1995, p. 179), însă – aşa cum observa şi autorul – într-un alt palier decît cel definit de Heidegger. Dar ce înseamnă de fapt „acasă"? În orice caz, altceva decît aceleaşi camere de hotel în orice colţ al lumii sau hamburgeri identici în orice McDonald's. Toate acestea sînt, fără îndoială, lucruri familiare, recognoscibile şi identificabile şi care tocmai prin aceasta micşorează distanţele. Ele ascund necunoscutul sub aparenţe cunoscute. Dar nu cred că evocă neapărat ceea ce numim „acasă". Iar locul numit „acasă" poate primi tot atîtea forme (şi nu neapărat construite) cîţi locuitori există.

În ultimul său roman (Umberto Eco, *Misterioasa flacără a reginei Loana*, Iaşi, Constanţa, Polirom – Pontica, 2004), Umberto Eco spune povestea unui personaj a cărui memorie asupra propriei persoane se pierde în urma unui accident cerebral şi căruia îi rămîne doar amintirea – impecabilă, perfectă – a lecturilor avute. Întors la casa natală pe care nu o mai recunoaşte, Yambo îşi reconstituie propria existenţă redescoperind lecturile şi obiectele diferitelor sale vîrste biologice. Dar ceea ce îi marcase întreaga viaţă era – avea să descopere – amintirea primei, de fapt unicei şi platonicei iubiri adolescentine pe care încercase în zadar să o regăsească de-a lungul anilor. Reacţia de respingere pe care i se spunea că, matur fiind, o avusese faţă de casa natală nu era străină de neîmplinirea acelei iubiri, acea „acasă" originară fiind definitiv marcată şi de prezenţa acelei irecuperabile absenţe.

Se spunea undeva (iar acum citez dintr-o memorie care nu-mi este întotdeauna fidelă) că Eliade, plecat fiind din ţară de zeci de ani, căutînd febril un manuscris sau poate o carte, ajunge la concluzia că îl uitase „acasă" – adică în locuinţa din Bucureştiul lăsat de mult în urmă. Mai recent, o cunoştinţă din provincie, dar căsătorită şi „la casa ei" în Capitală, spune întotdeauna de sărbători că pleacă „acasă" – la casa unde s-a născut. În cea mai lungă perioadă de timp în care am fost plecată de la „acasa" mea obişnuită, ajunsesem să mă simt suficient de confortabil şi să-mi construiesc o lume suficient de plauzibilă pentru a putea numi locul în care mă aflam, fără nici un efort, „acasă". Cunosc oameni cărora pentru a fi „acasă" le este de ajuns perna cu care s-au obişnuit, sau un anume obiect de îmbrăcăminte, sau o carte, sau un tabiet, sau o obişnuinţă, sau chiar un loc în memorie care le permite să adaste o clipă.

Să fie, oare, „acasă" locul în care ne permitem un răgaz – acel răgaz fără de care Aristotel nu putea concepe o bună guvernare a cetăţii şi viaţa autarhică a locuitorilor săi? Ar putea fi acest răgaz găzduit nu doar de un teritoriu determinat fizic, ci şi de felurite alte ipostaze ale locului? Ţesînd mai departe urzeala începută prin „re-încreştinarea zidirii", îndrăznesc să propun un epilog al acestei cyber-cărţi: „Locuri ale răgazului".

Magdalena BOIANGIU

de jur împrejur

Revoluţii postcomuniste

Întîlnirea lui Bush cu Putin ar fi trebuit să fie un test real asupra deciziei Statelor Unite de a-şi ordona politica externă în raport cu funcţionarea democraţiei în ţările cu care întreţin relaţii bune. E adevărat, Rusia nu a figurat pe lista „avanposturilor tiraniei" alcătuită de Departamentul de Stat, ceea ce nu înseamnă că nu are un loc bun în pluton. În ultimul timp, ziarele occidentale, ba chiar unii diplomaţi, începuseră să observe că la Moscova presa nu este întru totul liberă, că procesele de corupţie nu-i au ca acuzaţi decît pe adversarii preşedintelui, că opoziţia este stînjenită în acţiunile ei, că lupta împotriva terorismului cecen se duce cu mijloace inacceptabile.

Cu cîteva zile înainte de întîlnirea de la Bratislava, Bush le-a spus liderilor europeni, la Bruxelles, că va plasa discuţia despre reformele democratice în centrul dialogului său cu Rusia şi că-i va cere preşedintelui Putin „să-şi dovedească devotamentul faţă de democraţie şi de statul de drept". Toţi se aşteptau la avertismente severe şi la replici dure. Dar întîlnirea s-a desfăşurat sub semnul candorii şi al bunăvoinţei. Ofensiv a fost preşedintele Putin, cînd a spus că ţara sa a optat pentru democraţie în urmă cu 14 ani şi că nu se va întoarce din acest drum, dar „democraţia nu înseamnă anarhie, construcţia democratică nu înseamnă prăbuşirea statului, jefuirea şi sărăcirea populaţiei". Rusia va fi democratică respectînd specificul şi tradiţiile ei, a explicat fostul KGB-ist devenit locatar al Kremlinului. Şi în cea mai bună tradiţie a instituţiei de unde provine, i-a reproşat preşedintelui Bush derivele antidemocratice din Statele Unite (în legătură cu care era foarte bine informat), cum ar fi concedierea gazetarilor de la CBS după ce au difuzat informaţii false despre preşedinte.

Înainte de întîlnire, doi senatori americani propuneau ca Rusia să nu mai facă parte din Grupul G-8 al ţărilor celor mai industrializate, dar Bush a continuat în timpul convorbirilor punerea la punct a aranjamentelor necesare pentru acceptarea Rusiei în Organizaţia Mondială a Comerţului. Toate acestea sugerează că diplomaţia americană, fără a fi împăcată cu derivele autoritare ale conducerii ruseşti, nu vede alternativă şi e dispusă, ca pe vremea războiului rece, să trateze şi să obţină concesii de la actualii stăpîni, chiar dacă acţiunile lor, învăluite în mister, dau o imagine mai curînd negativă a tradiţiilor şi specificului rusesc în materie de democraţie.

Evenimentele din Georgia şi Ucraina au fost percepute de oficialii ruşi ca o ameninţare la adresa ordinii ai cărei purtători sînt: ei apreciază tradiţiile şi specificul conform cărora alegerile desfăşurate în fostele republici sovietice din Asia Centrală dau procentaje copleşitoare în favoarea conducătorilor care le organizează şi sînt mulţumiţi de mitingurile unde propunerea de instalare pe viaţă a conducătorilor este întîmpinată cu uralele unanimităţii.

Protestatarii de la Kiev sau Tbilisi, „plătiţi" să se îmbrace în culori ciudate, nu au cum să placă şi dacă deocamdată Putin îi acceptă pe Saakaşvili şi pe Iuşcenko nu înseamnă că ar fi de acord cu asemenea evoluţii în Moldova sau în alte părţi. Într-un interviu acordat ziarului *Le Monde* (24 februarie 2005), fostul preşedinte al Cehiei, Vaclav Havel, afirma despre evenimentele recente din Ucraina şi cele de anul trecut din Georgia: „«Revoluţia portocalie» nu este o revoluţie împotriva comunismului, ci împotriva postcomunismului. După revoluţia din Georgia «revoluţia portocalie» este un nou exemplu de purificare în calea spre democraţie". Eliminarea dictaturii comuniste a creat în unele ţări realităţi departe de cele democratice, dar nici identice cu tipurile cunoscute de dictatură: reforma promisă de noii conducători după ce i-au eliminat pe comunişti presupune multe măsuri nepopulare. Pentru a putea rămîne la putere chiar cînd alegătorii nu-i mai susţin, ei nu mai pun nici un preţ pe idei sau programe politice şi au nevoie de bani pentru a-şi asigura clientela, care, la rîndul ei, îi angajează pe falsificatorii de alegeri şi pe formatorii de opinie. Combinînd lăcomia de avere cu dependenţa faţă de avantajele puterii, ei se aliază cu cercurile oamenilor de afaceri, ceea ce în condiţiile realităţilor postcomuniste înseamnă imunitatea securiştilor cu acces la informaţii şi fonduri şi protecţia celor iuţi de mînă şi neglijenţi cu morala. E puţin probabil că Bush înţelege acest specific apărat de Putin.

globul cubic

Mitterrand

Fostul preşedinte al Franţei, mort în urmă cu aproape un deceniu, nu părăseşte scena. „E o Françoisomanie" se amuză *Time*. „Franţa suferă de o criză de necrofilie acută", scrîşneşte *ABC*. „Un spectru bîntuie prin Paris: spectrul unui om care a părăsit puterea în urmă cu zece ani, mort în urmă cu nouă ani, exercitînd mereu o stranie fascinaţie asupra spiritului francez" constată *The Independent*. La acest început de an, François Mitterrand „e peste tot: în reviste, în librării, la cinema şi chiar la tribunal" observă *Newsweek*. De la filmul lui Robert Guédiguian, *Le Promeneneur du Champ-de-Mars*, pînă la procesul ascultărilor telefonice (în urmă cu 20 de ani administraţia prezidenţială a organizat o celulă de ascultare telefonică a ziariştilor critici şi a altor indezirabili; deşi probele erau concludente, procesul se judecă abia acum), fostul preşedinte a revenit în inima actualităţii. Dar „politica sa este arareori în centrul atenţiei" observă hebdomadarul american. „Francezii sînt mai curînd captivaţi de aspectele regale şi de derivele puterii din timpul preşedinţiei sale." „Probabil că acest bărbat avea o relaţie epidermică (carnală) cu Franţa, dacă mai dă naştere încă atîtor pasiuni!" se miră belgianul *Le Soir*. Din străinătate, explicaţiile sînt multiple. „Omul rămîne un mit. Atîtea speranţe şi atîtea dezamăgiri. Parcursul lui în politică a dat naştere legendei..." e de părere cotidianul din Bruxelles. „A ajuns în rai pentru că a dus stînga la putere? Sau a ajuns în iad pentru că a distrus rădăcinile morale ale acestei stîngi?" se întreabă *ABC*. „Spre deosebire de Charles de Gaulle, pe care francezii îl consideră cel mai mare om politic din secolul XX, în legătură cu Mitterrand nu s-a formulat o apreciere definitivă", explică din punctul său de vedere germanul *Die Welt*, în timp ce *The Independent* remarcă că el era „arhetipul bătrînei şi monstruoasei specii de oameni politici pe cale de dispariţie din viaţa franceză. Jacques Chirac nu este decît umbra maestrului". E oare o întîmplare că cea mai bună imagine despre preşedintele socialist al celei de a V-a Republici e răspîndită doar în rîndul tinerilor?, se întreabă spaniolul *El País*. „Ei descoperă gravitatea care le lipseşte politicienilor din noul mileniu". (După *Courrier International)*

Fascinaţia pentru Mitterrand e motivată probabil şi de durata carierei sale politice, dar nu în ultimul rînd de proporţiile defectelor sale: ipocrizia, versatilitatea, manipularea sentimentelor, practicate în stil mare, i-au atras respectul celor care ar fi trebuit să-l deteste. În politică, doar defectele minore sînt neproductive. **(M. B.)**

Sever VOINESCU

axa dus-întors

O întîlnire

Recent, într-o împrejurare care nu anunţa nimic spectaculos, l-am cunoscut într-un fel ciudat, pe care am să-l povestesc mai jos, pe Ivan Klima. Marele scriitor ceh, romancier, dramaturg şi eseist, are acum 74 de ani. Era invitat, ca şi mine, la o conferinţă dedicată democratizării estului Europei, organizată la Bratislava cu ocazia recentului summit Bush-Putin. Conferinţa a fost interesantă, cu vorbitori vii şi bine informaţi, cu oficiali slovaci de cel mai înalt nivel (au fost acolo preşedintele Parlamentului slovac, premierul Dzurinda şi ministrul de Externe Kukan), cu tineri scînteietori angajaţi în prima linie a luptei pentru libertate în ţări cu foste şi actuale mari carenţe în domeniu (Georgia, Belarus, Ucraina, Serbia, Rusia etc.), cu specialişti în relaţii internaţionale, precum Bruce Jackson, Vladimir Socor şi preferatul meu, strălucitorul Jacques Rupnik, cu diplomaţi, funcţionari internaţionali şi jurnalişti, în fine, ce să zic, lume multă şi bună. Pe lista participanţilor, am zărit numele lui Ivan Klima şi am început să întreb de el în dreapta şi-n stînga. Unul dintre organizatori mi-a şoptit în fugă că trebuie să asigure marelui scriitor o canapea tare, pe care acesta să se întindă din oră în oră, pentru că are probleme cu spatele. L-am căutat din ochi, dar nu l-am putut repera în aglomeraţia de participanţi, camere de luat vederi şi politeţuri.

Într-una din pauze, printre picioarele domnilor şi doamnelor care ieşeau, intrau sau se îndreptau unii spre ceilalţi, am zărit, întins pe podiumul scund, destinat camerelor de luat vederi din spatele sălii de conferinţe, un domn care, folosind o geantă de umăr drept pernă, se relaxa. Lumea trecea pe lîngă el în sus şi-n jos şi nu-i dădea prea multă atenţie. Era Ivan Klima. Am luat o cafea, m-am apropiat de el, m-am aşezat turceşte alături şi am început una dintre cele mai încîntătoare discuţii pe care le-am avut de ani mulţi încoace.

Ivan Klima este un nume greu al disidenţei antitotalitare europene. Este unul dintre acei intelectuali de a căror lipsă ne plîngem cînd întrebăm, în retorism patetic, „noi de ce nu am avut un Havel?". În copilărie, a cunoscut persecuţia nazistă („habar nu am avut că sînt evreu pînă cînd Praga a fost invadată de Hitler şi am fost deportat cu toată familia mea") şi la maturitate a fost persecutat de regimul comunist. În prima tinereţe, cînd mulţi antifascişti din jurul său alunecau spre comunism, a respins instinctiv marxismul şi, nu mult după aceea, cînd tatăl său a căzut victimă unui proces stalinist la începutul anilor '50, a înţeles totul.

Între 1963 şi 1967 a fost redactorul celebrei *Literarni Noviny*, revista literară a Uniunii Scriitorilor cehi în jurul căreia s-a sedimentat opoziţia intelectuală a vremii. La Congresul Scriitorilor cehi din 1967, a fost printre acei curajoşi care au cerut deschis eliminarea cenzurii. Cînd tancurile sovietice intrau în Praga în 1968, Klima se afla la Londra şi se pregătea să plece în America ca profesor invitat al Universităţii Michigan. După ce şi-a onorat contractul universitar, împreună cu soţia şi cei doi copii, s-a întors acasă. A fost, în istoria disidenţei cehe, un gest unic. A fost, alături de soţia sa, unul dintre primii semnatari ai Cartei 77 şi rămîne în anecdotica comunismului ceh eroul unei întîmplări propagandistice singulare şi de tot bizare. Micul său apartament praghez devenise, în anii '70, loc obişnuit de întîlniri nocturne al intelectualităţii protestatare. Veneau acolo, cu regularitate, Havel, Kohut, Kliment, Eda Kristeova şi mulţi alţii. Nu după mult timp, grupul a fost infiltrat de poliţia politică şi, cu o cameră ascunsă, au fost filmate lungile lor întîlniri, în care, la un pahar de vin, se discuta literatură, politică, se cînta şi, evident, se critica virulent puterea comunistă. Klima povesteşte cu haz cum, într-o seară, a văzut, stupefiat, la televiziunea Cehoslovaciei comuniste „contrarevoluţia din sufrageria mea". Aparatul de propagandă făcuse un montaj cu imagini filmate pe ascuns la aceste petreceri găzduite de Klima şi le prezenta într-o emisiune demascatoare la televiziunea cehoslovacă, cu comentariul de rigoare: aşa-zişi scriitori, în fapt personaje decadente, uneltesc împotriva luminosului stat socialist şi a moralei proletare, ruşine! În acei ani, Ivan Klima a trecut prin multe anchete, pe care şi le aminteşte că au fost „mai degrabă umilitoare decît violente". Klima a editat o revistă samizdat, şi-a împrăştiat textele clandestin şi a contribuit la răspîndirea pieselor lui Havel. Cînd Cehoslovacia a scăpat de comunism, Klima a refuzat orice funcţie oficială. A vrut mereu să rămînă scriitor, a privit cu

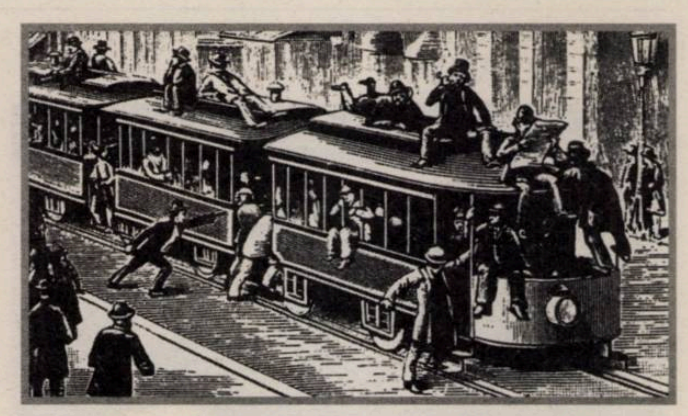

suspiciune administraţia şi cu milă pe cei care se bat pentru funcţii. Singurul post pe care l-a acceptat din 1990 încoace a fost în conducerea PEN Clubului ceh. Se socoteşte un norocos. În cele cîteva luni în care cenzura a fost abolită în Cehoslovacia comunistă şi, mai tîrziu, în primii ani de după 1989, cărţile lui s-au vîndut în sute de mii de exemplare şi cozile la lansările lui erau interminabile. Acum, un roman de-al său se vinde cam în 3.000 de exemplare în Cehia. Klima crede că asta e normal – preferinţa oamenilor pentru distracţii facile şi evitarea literaturii care pune probleme serioase sînt un simptom al firescului. „Cenzorii transformaseră cărţile noastre în simboluri, numele noastre, auzite de oameni la BBC sau Europa Liberă, erau venerate. Acum nu mai e aşa. Totul e firesc." – comentează Klima.

ready made

*„(**Cabinet firesc**).* Cabinet firesc, unde au dobitoace, metaluri, împietriri, mărgeanuri, pocituri ale firii, 5 mumii, felurimi de haine vechi de 100 şi 1.000 de ani, dupre la alte neamuri şi de oameni numiţi, şi alte multe lucruri asemenea, precum s-au mai zis pentru cabinetul firesc al Vienii."

(Dinicu Golescu, *Însemnare a călătoriii mele*, Editura Minerva, 1977)

Şerban FOARŢĂ

rimelări

Dolce

Ronţăind alune, lunea,
marţi, lingînd un marţipan
(care are moliciunea
unei catifele *panne),*
uiţi de vineri şi de izul
ei de vinete *pané*...

Dacă ţi s-ar cere-avizul
despre ziua care-ţi e
cea mai dragă, ai răspunde
că nu-i vorba de o zi,
ci de cîteva secunde
cînd se poate-ntrauzi
geamătul reginei-nopţii
care năduşeşte-n cercuri
de parfum, la miezul nopţii
dintre joimîine şi iericuri.

Adrian CIOROIANU

poveşti suprapuse

O ţară din vise, lege şi pumni

– americane (3) –

Washington DC este plin de monumente. Mai întîi, într-o axă în jurul căreia oraşul pare a se închega, Memorialul Lincoln (inaugurat în mai 1922 de preşedintele Warren G. Harding şi dedicat cu mult mai ilustrului său înaintaş), apoi coloana de piatră a Monumentului Washington (finisată în decembrie 1884 prin strădania preşedintelui Ulysses S. Grant, cea mai înaltă construcţie a Capitalei şi care va rămîne aşa de-a pururi, pentru că este stabilit în legile oraşului că nimic făcut de mîna omului nu poate fi mai sus aici decît simbolul dedicat primului preşedinte) şi, la cealaltă extremitate, colina Capitoliului. Memorialul Jefferson, cu coloanele sale greceşti, nu-i foarte departe, iar în arie se află şi monumentele dedicate veteranilor – celor din al II-lea război mondial, din Coreea sau din Vietnam. În S-V oraşului, în două staţii succesive de pe linia albastră a metroului, găseşti cimitirul Arlington – cu piatra tombală a lui JFK şi cu monumentul puşcaşilor marini – şi Pentagonul. În fine, să mai spun că într-una din zile – era spre prînz –, ieşind de la o neprotocolară întîlnire din Departamentul Federal al Educaţiei şi luînd-o în sus, pe *Independence Avenue*, spre poalele Capitoliului, numai ce văd, la numărul 330, o firmă în stare să-mi deştepte nostalgia anilor în care veteranii noştri aşteptau de-aici ceva ştiri despre criza finală a comunismului, iar generaţia de *ceauşei* pîndea hituri din *Top Billboard*: în perete, lîngă o uşă masivă turnată poate prin anii '30, pe o tablă scrie simplu şi clar *Voice of America*.

Monumente sînt la tot pasul – spuneam – în acest oraş şi în toată această *naţiune de naţiuni* care este America. Şi totuşi, există unul mai presus de toate, la care politicianul de la vîrf sau truditorul de la bază se referă cu respect cvasireligios, la amintirea căruia vezi pălind orgolii personale şi vezi mai ales înflorind orgolii colective, cît încape. Căci cel mai măreţ, mai invocat, mai păstrat, mai datat şi mai actual monument al acestei naţii este Constituţia sa – scrisă în 1787, ratificată în anul următor şi deplin operaţională din 1789 – ale cărei prime cuvinte, *We the People*, deschid cea mai longevivă cartă scrisă a guvernării din istoria modernă a civilizaţiei.

Printre miile de poveşti legate de această Constituţie care a clădit o putere şi a făcut-o mondială există una mai *colorată*, pe care cineva mi-a spus-o într-o seară pe marginea bazinului de apă în buza căruia se adunau în mitinguri protestatarii Vietnamului şi în care, la sfîrşitul unui film, sare Forrest Gump.

Se face că sîntem pe 4 iulie 1910, în orăşelul Reno din Nevada – *cel mai mare oraş mic din America*, altfel adormit, dar spre care se îndreptau atunci oameni cu miile într-o frenezie de nedescris. Ce-i mîna pe ei încoace era un meci de box – *meciul meciurilor*, *meciul secolului* sau, mai direct spus, un *meci al raselor* ce avea să pună bornă în istoria Americii. Ce se întîmplase: cu cîteva luni mai devreme, americanul John Arthur „Jack" Johnson – un colos de abanos de 32 de ani şi de peste 100 de kilograme – îl bătuse măr în Australia, la Sydney, pe boxerul alb Tommy Burns şi devenise astfel primul de culoare campion al greilor de peste mări şi ţări! Mîndria rănită a albilor a trecut oceanul – în State, unde un boxer veteran, alb, înalt şi lat în spate, pe nume James „Jim" Jeffries, tocmai se retrăsese în plină glorie. În faţa succesului negrului, pumnul lui Jeffries părea a fi, pentru o Americă a marilor arhipelaguri de conservatorism, ultima şansă. „Jeff, ridică-te şi smulge zîmbetul de pe faţa lui Johnson" – avea să scrie, pentru *New York Herald*, unul dintre *promoter*-ii principali ai meciului, pe nume Jack London.

Şi iată-i pe Jack cel negru şi Jim cel alb, pe o arenă în aer liber din Reno, în acea zi, în faţa a 20 de mii de perechi de ochi – mulţi injectaţi. Jeffries e favorit, intrarea sa în arenă, pe acordurile melodiei „Dixie", ridică ropote la cer; apariţia lui Johnson se petrece pe „All Coons look alike to me", unul dintre cele mai notorii hituri rasiste ale vremii. Şi mai era puţin pînă la prima bătaie de gong cînd...

Cînd, altfel de neexplicat pentru oameni ca noi, dintr-o ţară în care constituţiile se schimbă precum şoşonii cu care înaintăm prin istorie, în acel 4 iulie 1910, înaintea partidei, cineva a urcat pe ring şi a citit pasaje din Constituţia Americii, iar arbitrii au jurat să fie corecţi.

Meciul, pe scurt: în runda a 15-a, după ce şi-a făcut adversarul să sufere îndelung, într-o tăcere de gheaţă, Johnson a dat pumnul de graţie unui Jeffries care nu s-a mai putut ridica. La 50 de ani distanţă, în pledoariile sale pentru egalitate, JFK avea să spună că atunci, pe acea arenă, America a cîştigat meciul său cu secolul al XX-lea.

(Iar povestitorul a încălecat pe-o şa şi-a plecat spre Tallahasse, Florida.)

Dan GOANŢĂ

medalia de abur

Realitatea mănîncă planete

Acum două săptămîni, ecranul Realităţii TV a fost ocupat cîteva secunde de unul din acele anunţuri care însoţesc sancţiunile CNA. Postul era silit să recunoască public că într-o rubricuţă apăruse o eroare. Realizatorii încurcaseră, din grabă şi/sau neştiinţă, paternitatea *Nunţii lui Figaro*. Gafa fusese difuzată de zeci de ori în ziua respectivă, dar a fost corectată printr-o unică apariţie a „penalizării". Mă rog, într-un fel s-a făcut dreptate, mi-am zis. Am meditat apoi, cu profunzimea şi idealismul care mă caracterizează, asupra nobilului curaj cu care, iată, CNA-ul începe să amendeze valul de aiureli, legende urbane, greşeli de traducere, manipulări şi prostii azvîrlite zilnic asupra telespectatorului credul. De la mai toate televiziunile, nu doar de la Realitatea. Începusem chiar să-mi imaginez un grup multidisciplinar de specialişti care analizează profesionist din birourile CNA rigoarea informaţiilor difuzate, fie ele din lumea politicii, a biologiei, chimiei, artelor sau istoriei. „Vast program", mi-am zis admirativ, reluînd, în pană de inspiraţie, replica lui De Gaulle.

Dar vai, scurtă-mi fuse bucuria, amară deşteptarea! După doar două zile, rubrica recent sancţionată călca din nou pe bec. E drept, în alt cîmp al cunoaşterii. Marcînd subtil o aniversare astronomică, realizatorii ne-au vorbit despre Pluton, „a şaptea şi ultima planetă a sistemului solar". Pentru o clipă am încremenit. Ce mult a avansat ştiinţa din anii cînd învăţam la liceu despre Univers! Două planete au dispărut în neant! Sau, cine ştie, poate că legenda celor nouă planete ce gravitează în jurul Soarelui o fi fost încă una din perversele manipulări ale regimului comunist! Am aşteptat o nouă atenţionare din partea CNA, care să invoce iar obligaţia televiziunilor de a difuza informaţii corecte. În zadar!

Probabil că adevărul e mai simplu. Bănuiesc că maestrul Dan Grigore, autentic şi complet muzician, a văzut prostia cu Mozart şi Beaumarchais şi a reacţionat din proprie iniţiativă. În schimb, prostia cu planetele a scăpat neobservată. Sau a fost lăsată în pace. În fond, cultura generală înseamnă arte, nu ştiinţe. Horoscop, nu astronomie! (Şi chiar este utilă această cultură generală? Să luăm exemplul fraţilor şi verilor Becali! Sau al fotomodelelor şi cîntăreţelor care conduc limuzine „primite cadou de la un prieten"! Las la o parte că, în România de azi, calificarea intelectuală exclude categoric zona nonumanistă. Modelul de PR este Venturiano, niciodată Saligny!)

Sancţiunea aplicată de CNA e salutară, dar nu poate funcţiona ca excepţie, ci doar ca parte a unui program de eradicare a semidoctismului. (Ori îi arzi pe toţi, ori pe nimeni!) Dar precedentul nu este prea încurajator – campania de-acum doi ani pentru utilizarea corectă a limbii române a rămas în aer. (Poate şi din pricină că însuşi site-ul Consiliului conţinea cîteva inexactităţi gramaticale.) Să fim înţeleşi, nu vreau să demonizez micuţa rubrică a Realităţii. E bine că evocă diverse evenimente, mai mult sau mai puţin minore *(trivia,* cum le zic englezii). Şi că ne scuteşte de infinita reluare a puţinelor reclame şi a lungilor promo-uri ale postului. Dar, totuşi: Coué, Brynner şi Koonig nu se pronunţă Cuiou, Brainer şi Köning, puterea centralei Porţile de Fier I nu este 270 Mw, H. Berry nu e prima negresă cu Oscar, John Glenn nu e primul astronaut care a înconjurat Pămîntul etc. De-acord, mint şi deputaţii! Dar măcar au o miză mai mare!

P.S. Săptămîna trecută scriam cu oarecare scepticism despre menţinerea candidaturii lui Vanghelie. Se apropiau norii unei şedinţe PSD „la nivel central", iar aversiunea unora faţă de primarul „care să fie" reuşise să anime şi să concerteze cîteva din vocile amorţite ale liderilor mici şi mari. Convocată de îngrijoratul Adrian Năstase, reuniunea nu l-a scos pe Vanghelie din cursă, dar nu în urma unei dezbateri sau evaluări, ci, pur şi simplu, pentru că problema nu s-a mai discutat. Participanţii au refuzat să-şi urmeze şeful, confirmînd, încă o dată, distihul bardului de la Cotroceni: „Adriane, nici nu ştii cît de mic începi să fii". De urmărit!

HUMANITAS
bunul gust al libertăţii

Colecţia Raftul întâi

170 000 lei

VLADIMIR NABOKOV
Pnin

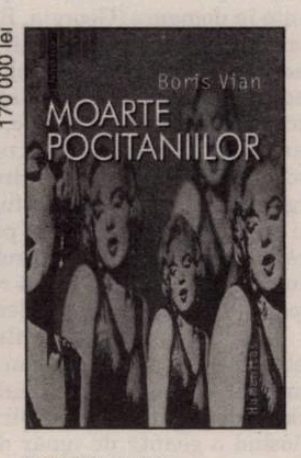

170 000 lei

BORIS VIAN
Moarte pocitaniilor

www.humanitas.ro
www.librariilehumanitas.ro

http://autori.humanitas.ro
www.humanitasrights.ro

*Texte şi opinii de: Aurel CODOBAN (profesor de filozofie, Universitatea „Babeş-Bolyai", Cluj) ● Gheorghe CRĂCIUN (scriitor) ● Constanţa GHIŢULESCU (asistent de cercetare la Institutul de Istorie „Nicolae Iorga" al Academiei Române) ● Andrei OIŞTEANU (eseist) ● Ion VIANU (psihiatru, scriitor) ● Mihai ZAMFIR (profesor univ., Universitatea Bucureşti, scriitor) ● **Coordonatoarea temei:** Simona SORA*

Acest număr ar fi trebuit să fie mai degrabă o schiţă de istoria mentalităţilor erotice româneşti, decît o antologie a erosului literar autohton. Şi asta din două motive: o dată, pentru că există perioade, precum cea pe care tocmai o trăim, în care istoria şi sociologia vieţii private sînt mai interesante decît literatura; în al doilea rînd, literatura are o relaţie destul de paradoxală cu problematica erotico-sexuală care ne preocupă aici. Altfel zis, în loc să dilematizăm schimbarea de cod (şi de percepţie) a sexualităţii care s-a petrecut la noi, în mod real, după 1989, ne-am mulţumit să schiţăm cîteva succesive rupturi de cod erotic, mai ales în literatură.

Cea mai estică istorie a erosului european

Povestea nu e lipsită de importanţă. Dacă veţi răsfoi recent apărutul Dicţionar al romanului românesc, *veţi constata cum s-a rupt nu doar filmul literaturii erotice româneşti, ci chiar tradiţia romanelor de dragoste. Din sutele de romane, romănaşe, romănele şi foiletoane apărute în perioada interbelică n-a mai rămas nimic după 1947. Stalinismul, dejismul şi naţionalismul ceauşist îngăduiau doar literaturizarea amorului de partid şi stat. Cînd nu se practicau „autosugestia şi sodomizarea", cum frumos scrie Eugen Negrici, se apela la castrarea sentimentaloidă sau la problematizarea amorului* interruptus...

N-ar trebui să ne mirăm, în aceste condiţii, că „regăsirea intimităţii" în literatura de după 1989 a fost întîmpinată violent. Nu-i vorbă, şi ea (intimitatea) a fost mai degrabă o exhibare isterică de organe şi acuplări contra... literaturii. E, probabil, nevoie de cîteva generaţii pentru ca lucrurile să se aşeze, iar din naivităţi, priapisme puberale şi nimfomanie curriculară să se treacă la literatură. Acesta este însă un subiect mai vast decît numărul de faţă, care îşi propune pur şi simplu să traseze cîteva legături ipotetice între diferitele feluri de emancipare / dezinhibare sexuală localizabile în literatura română, pornind în primul rînd de la limbajul specific (eventual lipsa lui), dar şi de la redefinirea constantă a conţinutului vorbirii despre sex.

*Nenumăratele scrisori pe care le-am primit din partea cititorilor şi colaboratorilor (cărora le mulţumesc) m-au făcut să mă gîndesc la o continuare (ceva mai dilematică) a subiectului. Luaţi, aşadar, numărul de faţă ca pe un preludiu! (**S. S.**)*

Andrei OIŞTEANU

Spitalul şi spiţeria amorului

Primii noştri poeţi (Văcăreştii, Milu, Conachi ş.cl.) erau specialişti în patologie erotică, în maladiile provocate de dragoste. Dar adevăratul medic erotolog pare să fi fost Anton Pann. *Spitalul amorului* tocmai astfel de boli încerca să vindece. Îndrăgostiţii – spune Pann în prefaţa culegerii – sînt ca „ostaşii loviţi în bătae şi răniţi de tot felul de arme, care-şi arăt ranele şi îşi spun durerile, cerînd ajutorul doctorilor". Metaforele marţiale sînt la îndemînă. Le folosea şi Conachi: „Amoriul, ca şi ostaşii,/ Să-narmează". În aceeaşi ecuaţie intră Marte, Venus şi, evident, „Chipidon – pruncul fără minte". Fiind „copil nebun, fiu al Venerii", zeul Amor „săgetează pepturile, le înflăcărează sîngele, şi atît îi aruncă în călduri grozave, încît mulţi îşi smintesc simţirile şi se pomenesc ca cei lunatici în somn, şi chiar deştepţi, vorbind aiurea, neştiind cum şi către cine" (Pann). Tulburările psiho-erotice pot avea urmări ireversibile: „Ba încă unii rămîn zmintiţi pentru totdeauna, fără a-şi mai putea găsi leacul, şi din spitalul amorului ajung în spitalul nebunilor (la Balamuc)". Nu este întîmplător faptul că prima broşură a antologiei *Spitalul amorului* (1850) se deschide cu poemul „Doftoriţa şi bolnavul". Broşura a doua începe şi ea cu o variantă a acestui poem cu scenariu previzibil. Junele amorezat se plînge de boala psihică şi fizică de care este răpus, cerînd doftoroaiei „oleacă de buruiană" tămăduitoare: „Vai! Aoleo! Măicuţă dragă; / Îmi răpui juneţa fragă, / Trupul îmi e'n pară-ntreagă, / Dorul în pămînt mă bagă". Contra unui colac ritual, ca plată simbolică, vrăjitoarea îl descîntă pe tînăr „de dragoste", alungînd duhurile rele şi chemîndu-le pe cele bune: „Veniţi voi cugete bune / Şi intraţi în acest june, / Nu'l lăsaţi că se răpune / De al dorului cărbune / Făceţi-vă alifie, / La rana lui doctorie".

Spunînd că „amorul este un copil răsfăţat de poeţi", Samuel Butler a avut dreptate. Dragostea n-a fost percepută doar ca o stare de beatitudine, ca la anticul Anacreon, ci şi ca o boală incurabilă. Pentru poeţii arabi din secolele X-XII (Ibn Hazm al-'Andalusi, Al-Mas'udi ş.a.) simptomele dragostei sînt adesea cele ale unei boli nemiloase: anemie, anorexie mintală, durere („spadă penetrînd corpul"), melancolie, nebunie, alienare mentală, otrăvire, semne ale morţii etc. Nu întîmplător, în tratatul său de medicină, *Taqasim al-'ilal (Clasificarea bolilor),* savantul arab Ar-Razi dedică dragostei un capitol special. Metafore medicale similare vor folosi, în lirica lor erotică, Petrarca (în pofida „anti-arabismului" său), Ronsard, poeţii romantici ş.a.m.d. Dar modelele tematice cele mai la îndemînă pentru Anton Pann & Co se află în lirica populară. Îndrăgostitul suferă de friguri şi de călduri, de insomnie şi de anorexie, fiind la un pas de moarte: „Azi cu dor, mîine cu dor / Nici nu poci să mai adorm" sau „Vai de cel care iubeşte! / Ce mănîncă nu-i tihneşte, / Nici ce bea nu-i foloseşte" sau „Rele sînt frigurile, / Mai rele dragostile. / De friguri zaci şi te scoli, / De dragoste zaci şi mori!".

În fine, alţi bolnavi de liubov sînt slujnicarul Mitică Rîmătorian al lui Filimon şi „poetul liric" Rică Venturiano al lui Caragiale. Primul, fiind „amant fidel", cerşeşte „pietate" unui „angel de candoare": „Tu, care, prin fizionomia ta mai albă decît hîrtia ministerială, ai ştiut să înfigi în nenorocita mea inimă toate frigările amorului". Cel de-al doilea, fiind „nebun de amor", compune o manea unui „angel radios": „Fruntea mea îmi arde, / tîmplele-mi se bat, / sufer peste poate, / parcă sînt turbat".

De pe la sfîrşitul secolului al XVIII-lea par să răsară unele firave semne de modificare a paradigmei. În lirica sentimentală şi artificioasă, plină de văicăreli şi leşinuri, apar uneori elemente de un sexualism frust. Sadicul Matei Milu, de pildă, recomandă biciuirea femeii cu năbădăi erotice: „În vreme cînd năbădaica vine / Să aibă bărbatul un biciu bun la sine / Şi la cur să-i deie una sută bine". Mai timid, Alecu Văcărescu îndrăzneşte să descrie contacte senzuale: „Mîinilor! nu vă-nlemniţi, / Ci vedeţi să pipăiţi / Şi să strîngeţi binişor / Acel minunat trupşor". La rîndul său, Conachi nu este doar un poet depresiv, predispus la sinucidere („daţi-mi un cuţit să mă omor!"), ci şi un „vestit amorez" (cum se autodefineşte), „un Petrarca ras în cap, cu chip de faun oriental" (cum îl defineşte Călinescu). Lui Ibrăileanu i se par „cam multe" domnişoarele (vreo douăsprezece) care-l îmbolnăvesc de „libov" pe afemeiatul Conachi. El îşi descrie pornirile erotice în forme lubrice, triviale pentru coordonatele etico-estetice ale epocii. Poetul işlicar îşi trimite înainte gîndul ca să pregătească trupul iubitei: „Gîndule, mergi şi-i vesteşte / Că iubitul ei sosăşte / (...) Sînul, peptul dezveleşte, / Ţiţişoare rumeneşte, / Rădică di pi picioare / Orice feli de-nvălitoare / Şi spune cu îndrăzneală / C-oi să fac mare năvală". Pann n-a îndrăznit să includă acest text în *Spitalul amorului,* dar el a devenit popular datorită lăutarilor. Nici Filimon nu s-a încumetat să publice astfel de „conchiste amoroase" cu „dezmierdări simţuale", descrise cu amănunte picante în vreo „cantilenă de'amor": „expresiunile obscene ce se coprind într-însa – se scuza el pudic – ne opresc de a o publica".

Astfel de impetuozităţi erotice apar în epocă şi la poeţii greci (de genul lui Christopoulos), care – cum crede Victor Ivanovici – „au exercitat o intensă înrîurire asupra primilor poeţi români". Aţîţat erotic, poetul din Fanar blestemă pe croitorul care a cusut rochia menită să ascundă trupul iubitei, dar şi pe fetele care se duc la culcare neînsoţite de bărbaţi: „Blestem celui ce rochie cusutu-ţi-a pe trup, / De nu încape mîna mea, de ţîţe să te-apuc, / Blestem vouă, frumoaselor, rea ziua să vă fie, / Şi cîte-s singure-n culcuş, ducă-se pe pustie".

Priapicul Conachi este afectat nu numai de maladiile psihice provocate de dragoste, ci şi de cele fizice. Empatic, poetul îi deplînge pe „tinerii bolnavi de amori", care suferă de boli venerice: „Galbeni, uscaţi, slabi la faţă, plini de şancăr şi boboane, / Toate-s răsplătiri şi daruri de la voi, de la cucoane. / Sculament, şancăr, boboane, frenţă, sgîrcituri, cangrină / Sînt florile ce adună dintr-a dragostei grădină". Dacă pentru amor nu sînt doftorii, pentru bolile lumeşti – slavă Domnului! – se găsesc leacuri prin apoteci: „Pulvis negru şi canata şi cu alte doftorii, / Răvent hapuri şi decocturi, lucruri de prin spiţării".

„Unii [îndrăgostiţi] – scrie Anton Pann – rămîn zmintiţi pentru totdeauna, fără a-şi mai putea găsi leacul. Alţii cad în melancolie şi încet, încet se topesc şi-şi sfîrşesc viaţa; alţii iar, ca muierile care se bocesc la morminte, prin cîntece îşi uşurează durerile, ca prin nişte reţete, potrivit după chipul şi asemănarea patimii drept ierburi şi alifii: pentru că în Spitalul amorului numai astfel de doftorii alină durerile". Pentru Pann, doar cîntecul şi descîntecul pot domoli patimile dragostei. Cert este că pentru acest tip de boală nu prea există remedii. În *Spitalul amorului* nu există o spiţerie a amorului: „Dorul meu nu are leac" sau „La durerea'mi leac / Nu se poate'n veac".

Maladia amorului este nu doar incurabilă, ci şi letală. Moartea şi dragostea se însoţesc nu numai în trupul poetului, dar şi în cel al poemului. De aici şi abuzul de rimă: mor / amor: „Hotărît sînt, or să mor, / Or ca să te am amor; / Că din ceas ce te-am zărit / Minţile mi s'a zmintit, / Umblu tot uimit, alerg, / Fără să ştiu unde merg, / Să mă duc la spiţerii / Nu sînt d'amor doftorii, / Leacul meu eşti Dumneata, / N'am alt unde a'l căta". Răspunsul iubitei este fără speranţă: „Leacul ţi-e la Balamuc,

/ Cei zmintiţi unde se duc". Pentru dragostea neîmpărtăşită nu există leac. Motivul liric pare a fi de origine folclorică. De altfel, Anton Pann include printre „cîntece populare" unul dintre textele cu acest subiect: „Cînd o văd jucînd la horă / Dragostea ei mă omoară; / Ah căci nu ştiu vr'o buruiană! / Să iau foi să-mi pun la rană". Doine cu acest subiect publică Alecsandri şi G.Dem. Teodorescu în culegerile lor de *Poezii populare.* Alecsandri consideră că e vorba de o „doină din Ţara Românească", dar cel mai cunoscut cîntec cu această temă este transilvănean: „Săracă inima me / Fost-am la doftor cu ie, / La doftor şi la potică / Şi mi-o zis că n-am nemică. / Poticarăşu mi-o spus / Că leacuri la inimă nu-s, / La inimă-i numa un leac / Cetera şi omul drag". Concluzia lui Anton Pann este aceiaşi.

De altfel, „dragostea ca boală incurabilă" este o temă universală. Indiferent de spaţiu şi timp, poeţii lumii au exprimat-o în forme identice. Paradigma erotică s-a schimbat de multe ori, dar acest motiv a supravieţuit pînă azi. Leonard Cohen, de pildă, are un cîntec intitulat „There ain't no cure for love": „The doctors working day and night / But they'll never ever find that cure for love / There ain't no drink, no drug / (...) There's nothing pure enough to be a cure for love".

Acest eseu este un fragment dintr-o cercetare inedită, realizată în cadrul Muzeului Literaturii Române şi intitulată *Mentalităţi, Mode şi Moravuri. Societatea românească în tranziţie (1774-1866).*

Aventura lui Eros

„Aventura cuplului a marcat inevitabil şi aventura lui Eros din secolul al XVIII-lea. O erotică – atîta cîtă a existat în epocă – s-a izbit de constrîngerile căsniciei timpurii şi a trăit pulsurile unei senzualităţi întreţinute şi de ambianţa unei «revoluţii» sexuale destul de timide. Străbătînd grilajul vechilor habitudini şi al moralităţii, sentimentul erotic părea să înceapă a se elibera. (...)

Născută în afara convenţiilor tradiţionale, a căsătoriei cu deosebire, aventura lui Eros nu s-a terminat doar prin cîştigarea unui alt loc în viaţa societăţii. Ea a sfîrşit prin a înviora însăşi viaţa familiei, aducîndu-i un suflu nou, un mai profund suport afectiv, o dată cu un început al afirmării demnităţii feminine. D'Hauterive observase că femeile au păstrat faţă de bărbat «acel respect patriarhal care nu se mai întîlneşte nicăieri în Europa»..."

(Ştefan Lemny,
Sensibilitate şi istorie în secolul XVIII românesc)

Constanţa GHIŢULESCU

„Ce taină este amorul...“

La 1820, Barbu Paris Mumulean încheie astfel una din poeziile sale: „Nu voi să mor jindos, / De amor să n-am folos / Voi să trăiesc răsfăţat / Şi să moriu amurezat“. În fapt, aceste versuri exprimă idealul unei generaţii ce, la cumpăna dintre cele două secole, se aventurează în inventarea şi asumarea unei noi etici a iubirii. Războaiele bulversează vechile sisteme de gîndire, deschid noi orizonturi, creează noi posibilităţi. De pe la 1780 şi pînă pe la 1850, se derulează o „perioadă de tranziţie“ în care totul este de descoperit, de savurat, de împărtăşit, de trăit, în care societatea încearcă să se reaşeze, dar fără să cunoască drumul. Acest „val de sminteală“ a cuprins întîi boierimea, pe urmă orăşenimea şi o parte din ţărănime. Dragostea este unul din aceste experimente care se regăseşte în toţi şi în toate: literatură, dans, muzică, lux, călătorii, la ofiţerii şi soldaţii francezi, ruşi sau austrieci, în saloane, în bordeluri sau în „fînăria din spatele poştei“. O întreagă recuzită erotică este pusă să lucreze pentru a atinge scopul suprem: plăcerea simţurilor. Procesul este însă inegal: spectaculos în sînul boierimii, unde erotismul devine componentă de bază a galanteriei, mai puţin spectaculos în rîndul norodului, unde seducţia se rezumă, de cele mai multe ori, la actul sexual.

Elita aristocratică trăieşte un mod de a iubi sofisticat, „teatral“ şi pune în scenă un întreg decor: flori şi bomboane, oftaturi sub ferestre şi tarafuri de lăutari, bijuterii şi şaluri de Persia, versuri şi scrisori parfumate, voaluri şi transparenţa corpurilor. „Spune, inimioară, spune / Ce durere te răpune?“ – declamă marele ban Ienăchiţă Văcărescu, un adevărat maestru în arta iubirii, care seduce datorită prestigiului, bogăţiei pe care ştia s-o etaleze cu mîndrie, prin măreţia petrecerilor oferite, dar mai ales prin senzualitatea poeziilor sale dedicate femeilor iubite. Beizadeaua Caragea, fiul domnului Ioan Caragea (1812-1818), însoţit de un grup de „crai“ şi de taraful de lăutari, cîntă sub balcoanele tuturor femeilor frumoase ai căror soţi erau expediaţi, în prealabil, cu slujbe, în colţurile cele mai îndepărtate ale Valahiei. Chiar Grigore Ghica (1822-1828) umblă „cu plimbări de lăutari“ prin mahalaua Colentinei „ca să dăzmierde pă nevasta lui Pavel“, ce se zice că-i era posadnică. În timp ce Costache Creţulescu şi Elena Bălăceanu îşi potolesc focul inimilor cu scrisori incendiare de amor, cu întîlniri secrete în voluptatea misterioasă a nopţii. Cei doi amanţi se ascund de ochii gelosului soţ, aga Matei Cantacuzino, în spaţiul inconfortabil al trăsurii şi în promiscuitatea mahalalelor unde rămîn împreună „pînă la patru ceasuri din noapte“, şi chiar „pînă la cinci ceasuri din noapte“. Cînd frigul nu le-a mai îngăduit să-şi trăiască amorul sub dulcele cer al verii, cucoana se decide să ia casă cu chirie, şi necazurile încep. Cuibuşorul lor din mahalaua Tîrgului de Afară e abandonat după numai trei întîlniri, „din pricina unui şanţ“ pe care vizitiul nu-l putea trece, iar cucoana şi dumnealui, obligaţi să meargă pe jos, ajung în patul iubirii înnămoliţi pînă în gît şi fără prea mare chef de poezie. De aici trec la dumneaei cucoana Duduca, dar acelaşi noroi le vine de hac, după care primăvara îi regăseşte sărutîndu-se cînd „pe maidan“, cînd „în dosul grădinii“, cînd „la deal“. Amorul se încheie prozaic cu un răsunător proces de divorţ, la 12 februarie 1828.

Eufrosin Poteca reuşeşte, ca nimeni altul, să sesizeze nuanţele dintre dragostea platonică, dragostea pasiune şi dragostea carnală. Fiecare oferă muritorului senzaţii plăcute care îi pun în mişcare simţurile şi îl trezesc din amorţeala impusă de sutană. Ştiindu-se bolnav de „dragostea fetelor“, recunoscînd şi dîndu-şi seama că nu se poate opune acestei patimi, Eufrosin Poteca este un etern îndrăgostit, gata oricînd să guste din „focul amorului“, să „se aprindă“ în faţa unei femei, să cunoască văpaia iubirii, să sufere dulcele-amar al aşteptărilor, să transforme orele în minute şi minutele în ore, să se întristeze de dor, iar femeia iubită să devină „dumnezoaea“ visurilor sale. În lumea sa, realitatea se amestecă cu iluzia, cu minciuna, cu dorinţa de a iubi iubirea. Astfel, o partidă de sex cu o prostituată oarecare de pe străzile Pestei se transformă pentru călugăr în cea mai frumoasă poveste de dragoste. Deşi „practicos“ în „păcatele trupeşti“, singură Kati îi oferă ocazia de a cunoaşte plăcerea „de a face dragoste“, senzaţie pe care actul sexual pur şi simplu nu reuşeşte să i-o reveleze. Pe pagini întregi îşi „cîntă“ fericirea: „acuma, eu nu mai ştiam ce să fac de bucurie. Ce plăcere! Ce dulceaţă! Aceasta fu pentru mine cea mai mare plăcere şi dulceaţă trupească din toată viaţa mea pînă în vremea aceia“. Dragostea îi aduce bucurie şi „duh“, poftă de citit şi de scris, îi alungă boala şi durerea, îl îmbogăţeşte sufleteşte. Experienţa sa amoroasă din anii 1826-1827 îi aduce însă şi multă „întristare“, astfel încît îi sfătuieşte pe cei ce nu-şi pot potoli patima inimii fie să se însoare (o soluţie mai ales pentru asigurarea nevoilor sexuale), fie să nu se prindă „în cursa dragostei cei moralicești a sufletului“, pentru că aceasta nu se rezumă la simpla dorinţă, ci înseamnă „evlavie“, „respect“ şi ancorarea întregii fiinţe în sufletul celuilalt. Trăirile lui Eufrosin Poteca ne apropie de ceea ce gîndim a fi iubirea secolului al XX-lea.

Dar nu toţi oamenii din epocă sînt atît de sensibili ca Eufrosin Poteca. Ţăranii şi orăşenii îşi cîntăresc bine cuvintele şi sentimentele. Familia şi averea vor continua să primeze în construirea noului cuplu, în timp ce „dragostea“ se va refugia în spaţiul restrîns al universului extraconjugal. Actul sexual este dorinţă, este plăcere, este uneori dragoste. Dar el este mai întîi de toate o mare curiozitate, o dorinţă de nestăvilit de a privi la ceilalţi, de a supraveghea, de a iscodi, de a povesti, de a vorbi despre, o excitare a minţii şi a trupului. Judecători, spătărei, armaşi, zapcii, vecini, vecine, soţi, soţii narează istoria sexualităţii, implicîndu-se activ în decriptarea fiecărei scene, al fiecărui gest. Solitudinea amanţilor, uşa încuiată, lumînarea stinsă, cămaşa descheiată, înlănţuirea trupurilor, ritmul respiraţiei, roşul obrajilor, „pupăturile cu vînătăi“ trădează amorul blamabil, amorul ilegitim, păcatul trupesc.

Dragostea preotului Zamfir pentru văduva Merica, din uliţa Herestrăului, este explicată de Maria preoteasa din mahalaua Precupeţilor prin puterea farmecelor diavoleşti. „Cursele“ şi „drăciile“ acestei vrăjitoare i-au „izmenit“ bărbatul, l-au scos „din fiinţa minţilor sale cele întregi“, „l-au băgat în iad, pierzîndu-şi sufletul său“. O „nefericită victimă“ a amorului, preotul Zamfir trece în planul doi al conflictului pentru că actorii principali sînt cele două femei ce se urmăresc şi se ameninţă reciproc; se ceartă, se ocărăsc şi se păruiesc pe uliţele mahalalelor şi-n auzul vecinilor. Şi iată că, „marţi la 27 ale aceştii <luni> (martie 1815) zioa“, după „spionlîc“, Maria aude că popa se află iarăşi în patul amantei. Lasă totul „jos“, îşi pune basmaua pe cap şi pleacă spre uliţa Herăstrăului. Pe măsură ce se apropie, revolta interioară creşte şi explodează în momentul în care găseşte „poarta curţii încuiată“. Strigă în gura mare: „ca să nu poată intra nimeni la dînşii“. Urletele ei adună mahalaua care o urmăreşte cum sare peste gard, se apropie odată cu ea de uşa casei, „năvăleşte“ în cămară, unde bieţii amanţi îşi ascund goliciunea trupurilor în spatele unui fes prea mic pentru o ruşine atît de mare.

Toate aceste mici scenete aparţin unei „lumi pierdute“, dar iubirea creată şi trăită atunci hrăneşte încă sufletele noastre azi. Ea nu s-a impus decît treptat, cucerind fiecare categorie socială şi producînd crize profunde la nivelul mentalităţilor, vizibile prin creşterea divorţurilor, pierderea virginităţii înaintea căsătoriei, revolta copiilor în faţa autorităţii paterne, o mai mare libertate sexuală etc.

Şi totuşi, „ce taină este amorul, eu nu poci spune...“, şi te las pe tine, cititorule, să călătoreşti prin labirintul inimii şi să găseşti răspunsul căutat de Eufrosin Poteca.

Mihai ZAMFIR

O lacună

Dacă am spune că limbajul erotic, constituit ca scriitură independentă, lipseşte deocamdată literaturii române, am comite, poate, o exagerare, dar n-am spune o minciună: pare curios, însă această literatură europeană ce priveşte astăzi de la egal la egal literaturile continentului, literatura română, poartă în fiinţa ei ultimă (adică în limbaj) o carenţă perceptibilă. Nu e o carenţă gravă, atîtea literaturi există fără ea! Consecinţele perpetuării carenţei sînt multiple.

Cea mai supărătoare: aproape întotdeauna cînd limba noastră literară, mai ales în proză, se vede obligată să descrie o scenă intens-erotică, scriitorul român are la dispoziţie doar două variante posibile – edulcorarea aluzivă sau grobianismul fără perdea. Între ele – nici un teritoriu vizibil. De un secol şi jumătate, atunci cînd autorul înfăţişează o scenă de iubire, concreteţea textului dispare brusc în favoarea unor aluzii poetico-filozofice (complet deplasate, în ocurenţă), cu ajutorul cărora cititorul este politicos invitat să-şi închipuie singur ce se petrece în continuare cu eroii. Aşa s-a întîmplat un secol întreg de roman românesc, de la Filimon, Bolintineanu şi Vlahuţă la Ionel Teodoreanu, Cezar Petrescu, Hortensia Papadat-Bengescu ori chiar Liviu Rebreanu, cel mai „crud“ dintre prozatori, dar oprit şi el la pragul „indicibilului“. Generaţia trăiristă a lui Mircea Eliade, M. Blecher şi Anton Holban, ridicată în numele renunţării la tabú-uri, n-a inovat nici ea la nivelul hotărîtor al limbajului.

Dacă aşa stau lucrurile cu proza, e uşor de imaginat situaţia poeziei: aici, limbajul de percepţie erotică este ca şi inexistent. Doar Eminescu, în secolul trecut, a încercat să-l intuiască sub forme incipiente (într-un *Ghazel* ori în *Antropomorfism),* dar n-a fost urmat, în această direcţie, de nimeni.

În ecou naiv şi întîrziat, acestei situaţii îi răspunde o parte a prozei tinere contemporane, care a optat hotărît pentru celălalt versant al limbajului, pentru vulgaritatea fără mască. Din nefericire, înzestrarea literară modestă a acestor autori (majoritatea – adolescenţi întîrziaţi care, în afară de excesul hormonal, nu posedă nimic semnificativ) face ca mostrele de vulgaritate intenţionată să nu depăşească nivelul experimentului. Nici un limbaj nu va fi, stilistic, omologat, pînă nu se întrupează într-o operă excepţională.

Explicaţia acestei situaţii specifice literaturii române rămîne de natură istorică: literatura noastră s-a modernizat odată cu romantismul. Prima sincronizare dintre literatura română şi literaturile europene devine perceptibilă pe la 1820-1830. Or, romantismul, bazat pe convenţia „purităţii“, a prohibit instinctiv orice exprimare ce nu intra în percepţia vizual-auditivă a unei tinere fecioare, adică a cititorului romantic model. Pudibonderia oficială s-a instalat în romantism şi s-a perpetuat mai mult de un secol prin forţa unei inerţii scripturale.

E inutil să precizăm că literatura română a preluat doar latura superficial-suavă a romantismului, în special pe a celui francez, fără să coboare ceva mai adînc la „infernul erotic“ pe care acelaşi romantism îl constituise, paralel şi ascuns. Niciodată versurile violent-senzuale, scrise de Béranger, Victor Hugo, Théophile Gautier sau romanul de pornografie fremătătoare scris de Alfred de Musset *(Gamiani)* n-au fost cunoscute românilor.

La acest capitol, romantismul englez ori cel francez continuau o tradiţie subreptice, tradiţia marii literaturi erotice din secolul al XVIII-lea; înainte de a traversa, oarecum subteran, romantismul, pentru a ajunge la noua permisivitate *Belle Époque,* limbile engleză, franceză, dar şi italiană ori portugheză îşi construiseră un instrument lingvistic apropriat pentru figurarea erosului; calitatea slujitorilor literari ai acestei zone nu s-a situat mereu la aceeaşi înălţime, dar instrumentul primordial pentru realizarea performanţelor exista la îndemîna scriitorilor. Cînd modernismul vine la putere în literatura franceză, odată închisă complet lunga paranteză romantică, galeria formată din nume sonore ale literaturii contemporane preia tradiţia secolului al XVIII-lea. Galeria se întinde de la Apollinaire şi Pierre Loüys la suprarealişti, Georges Bataille, A.P. de Mandiargues ori Jean Genêt. Literatura franceză posedă aici un *continuum* impresionant care porneşte din Renaştere (Clément Marot, Ronsard, Rémy Belleau, Etienne Jodelle) şi ajunge pînă în zilele noastre.

Şi atunci? Nici o speranţă pentru biata limbă literară românească? Marile reforme nu se împlinesc într-o zi – nici măcar într-un deceniu! Va trebui să aşteptăm cu răbdare ca imensul teritoriu cuprins între pudibonderie şi scabros să fie ocupat, treptat, de talente autentice (să ne gîndim la Emil Brumaru ori Şerban Foarţă), pe care, de acum încolo, nici o cenzură nu le mai poate opri sau... castra.

Cupluri

– de la piesă la film –

Pe 4 martie, va avea loc premiera în România a filmului ***Closer-Ispita*** *în regia lui Mike Nichols (în rolurile principale: Natalie Portman, Julia Roberts, Jude Law şi Clive Owen), film care a obţinut mai multe nominalizări şi premii Globul de Aur, BAFTA sau Oscar.*

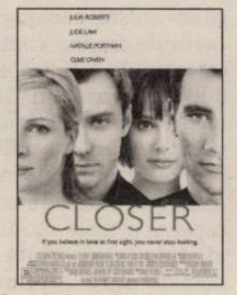

Piesa

Filmul transpune pe ecran piesa lui Patrick Marber, *Closer,* care a avut premiera în 1997 şi care, de atunci, a cîştigat şi ea o mulţime de premii (Premiul Laurence Olivier, Premiul BBC pentru cea mai bună piesă nouă, Premiul Criticilor din Londra ş.a.). Acţiunea piesei se petrece în Londra de astăzi şi tratează, cu subtilitate şi ironie, problema relaţiilor de cuplu. În această ecuaţie intră patru personaje care la început nu se cunosc, se întîlnesc la un moment dat întîmplător, sînt atrase unul de altul şi încep un joc al iubirii – care presupune, ca întotdeauna, fidelităţi şi trădări. Patrick Marber, vorbind despre piesa sa, spune că este „o poveste de dragoste care abordează însă şi alte probleme – gelozia, minciunile pe care ni le spunem nouă şi celor cu care sîntem foarte apropiaţi sau căile prin care oamenii se regăsesc pe ei înşişi folosindu-se de alţii. Dar, pînă la urmă, este vorba de o poveste de dragoste agreabilă şi simplă. Una în care, ca în toate poveştile de dragoste, lucrurile nu merg întotdeauna bine". Marber însă se fereşte să emită judecăţi morale despre comportamentul personajelor sale: „Nu mă preocupă noţiunile de «bine» sau «rău» aici şi nici să judec personajele. Asta au spus. Asta au făcut. Modul în care s-au comportat nu mă priveşte pe mine. Publicul îi va vedea aşa cum va dori şi probabil nu vor fi de acord unii cu ceilalţi, dar sper că vor recunoaşte adevărul. Şi vor rîde la cîteva glume pe parcurs".

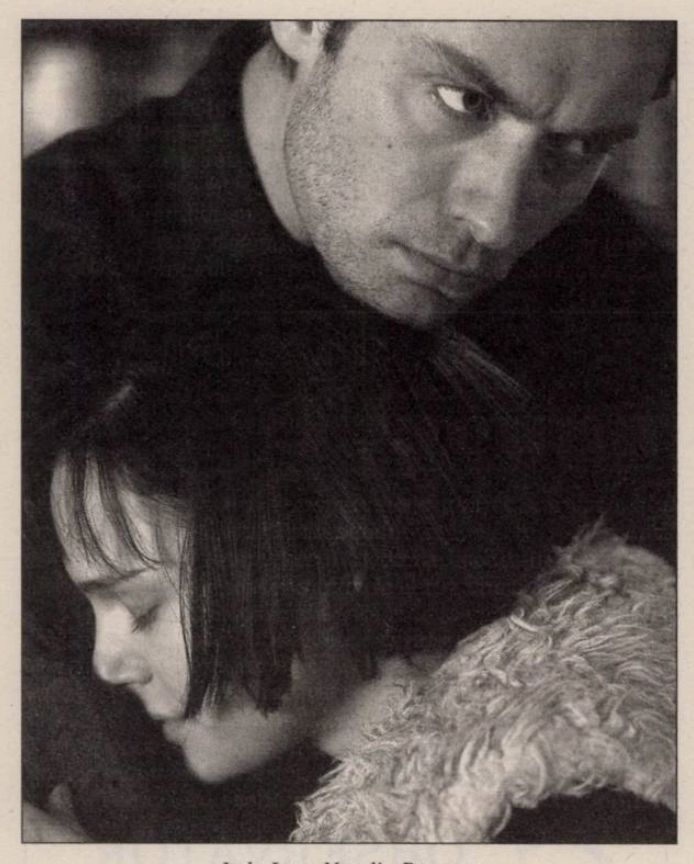

Jude Law, Natalie Portman

Natalie Portman, Clive Owen

...şi filmul

Regizorul Mike Nichols şi-a făcut un renume din adaptările după piese de mare succes – aşa cum sînt recentele sale pelicule *Wit* şi miniseria *Angels in America* sau mai vechiul său film *Who's Afraid of Virginia Woolf?*. Pe de altă parte, Nichols este interesat în filmele sale de abordarea complexităţii problemelor de cuplu şi şi-a demonstrat capacitatea extraordinară de a le suprinde, cu umor, mecanismele intime (am mai adăuga, la cele pomenite mai sus, şi filmele *The Graduate* şi *Carnal Knowledge),* aşa că nu se putea un regizor mai potrivit care să transpună pe ecran o piesă cum este *Closer*.

Mike Nichols este de părere că nu orice piesă de teatru poate fi transpusă în film: „Sînt unele piese care parcă sînt făcute pentru a deveni filme, aşa cum sînt altele care nu pot fi transformate. Îmi place să transform o piesă într-un film (atunci cînd se poate acest lucru), pentru că piesele şi filmele sînt două lucruri foarte diferite". În cazul lui *Closer,* Nichols a considerat că piesa se pretează unei adaptări, fiindcă structura ei este de tip cinematografic şi pentru că are patru personaje interesante şi complexe, a căror personalitate se schimbă şi evoluează pe parcursul poveştii. Povestea din *Closer* are un caracter cinematografic pentru că „este spusă în modul în care oamenii îşi amintesc lucrurile – într-un fel telescopic", este de părere Nichols.

Regizorul consideră că, prin trecerea de la scenă la marele ecran, povestea din *Closer* are numai de cîştigat: „Sînt multe lucruri care pot să existe într-un film şi care nu s-ar putea face pe scenă. În film poţi să arăţi, de exemplu, printr-un flash scurt, cum se uită el la ea şi cum se uită ea la el, fără să fie nevoie de cuvinte suplimentare care să vorbească despre asta. În piesă sînt multe cuvinte de care în film nu mai avem nevoie. Aici camera te ajută foarte mult şi te face să fii mult mai eficient decît pe scenă". Pe de altă parte, Nichols e de părere că şi subiectul din *Closer* se pretează mult mai bine abordării filmice: „Intimitatea dintre personaje este dificil de prezentat de la înălţimea scenei în faţa unei colectivităţi, în timp ce la cinema spectatorul se află singur cu personajele în întuneric – un cadru mult mai propice pentru a urmări gesturi intime, sex şi dragoste".

Aceeaşi părere o are şi Clive Owen, care, din perspectiva actorului, consideră că „experienţa personajului de film este mult mai intimă decît cea de pe scenă şi de aceea are un efect mult mai puternic". Cît despre regizorul filmului, toţi actorii au numai cuvinte de laudă. Jude Law: „Mike Nichols este un om care a acumulat o imensă cantitate de experienţă şi înţelegere a lumii. El este regele umorului neastîmpărat în ceea ce priveşte perspectiva asupra vieţii. Şi are, în acelaşi timp, un fel profund şi sensibil de a înţelege viaţa. Este nostim şi inspirat – iată un amestec extraordinar." Clive Owen: „Cînd lucrezi cu cineva aşa de inteligent şi simpatic ca Mike Nichols, te simţi pe mîini bune, orice ai face". Şi, într-adevăr, Clive Owen a făcut foarte bine că s-a lăsat pe mîinile lui Mike Nichols, pentru că aceasta i-a adus, ca şi lui Natalie Portman, o mulţime de premii. (**C. P.-B.**)

mergi pe mîna mea

Maestrul de ceai

Netradus în româneşte, după ştiinţa mea, *Maestrul de ceai* al marelui scriitor japonez Yasushi Inoué face parte din cărţile care pot determina un destin. A apărut în anul morţii autorului, 1991. Este romanul unui umil discipol al marelui Rikyu, maestrul cel mai reputat al preparării ceaiului, mort la sfîrşitul secolului al XVI-lea (prepararea şi servirea ceaiului era o ceremonie laică, de inspiraţie Zen, care ţintea, prin respectarea unui ritual riguros – rigoare care nu excludea totuşi inovaţia – să creeze un climat propice meditaţiei şi unei anumite sociabilităţi). Honkakubo nu încetează, în zecile de ani care urmează scurtei perioade în care i-a fost dat să urmeze instruirea, să se întrebe: de ce a poruncit şogunul Hideyoshi lui Rikyu să se sinucidă; de ce n-a încercat acesta să se sustragă morţii? De ce au avut aceiaşi soartă urmaşii maestrului? – Nu voi avea perversitatea să reproduc răspunsul, numai sugerat în final, de Inoué. Cititorul trebuie să descopere singur misterul. Un singur lucru voi dezvălui: am avut impresia că lectura prelungită, reluată, a *Maestrului de ceai* ar fi un exerciţiu tot atît de folositor disciplinei mele interioare ca practica îndelungată, meticuloasă, a unui ritual religios.

Ion VIANU

mini agendă

● Sala Palatului: 8 aprilie, 19,00, **Joe Zawinul – Live Jazz „Fusion" Event**.

● Clubul „Prometheus" (Piaţa Naţiunilor Unite nr. 3-5, Bucureşti): 6 martie, 21,00, **Seară de jazz** cu Mircea Tiberian şi cvartetul său; 9 martie, 19,00, **Dialoguri politice cu Cristian Pîrvulescu,** tema: „Republica Moldova între Rusia şi Europa".

● Art Jazz Club (la subsolul Galeriilor „Orizont", Bucureşti): 4 martie, 22,00, **Concert Domnişoara Pogany;** 5 martie, 22,00, **Concert Cristian Soleanu / Sorin Romanescu / Vlad Popescu Trio.**

● Clubul Big Mamou (Splaiul Independenţei 2B, Bucureşti): 5 martie, 22,00, **Concert Lone Star** (Texas Blues).

● Cîteva reprezentaţii teatrale ale acestei săptămîni:

– Teatrul „Odeon": 4 martie, 18,30, **Livada de vişini** de A.P. Cehov, regia: Sorin Militaru; 5 martie, 18,30, **Agnes, aleasa lui Dumnezeu** de John Pielmeier, regia: Marius Oltean; 6 martie, 18,30, **Stele în lumina dimineţii** de Alexandr Galin, regia: Gelu Colceag.

– Teatrul „Nottara". „Sala Horia Lovinescu": 4 martie, 19,00, **Petrecere într-un pian cu coadă** de Mihai Ispirescu, regia: Alexandru Repan; 5 martie, 19,00, **Capul de răţoi** de George Ciprian, regia: Răzvan Dincă; 6 martie, 19,00, **Titanic vals** de Tudor Muşatescu, regia: Dinu Cernescu. „Sala George Constantin": 5 şi 6 martie, 19,30, **Nu se ştie cum** de L. Pirandello, traducere: Adina Teodorescu, adaptare: Alice Georgescu, regia: Lászlo Bocsárdi. În distribuţie: Marius Stănescu, Catrinel Dumitrescu, Claudiu Bleonţ, Ada Navrot, Constantin Cotimanis (AVANPREMIERĂ); 8 martie, 19,30, **Bigudiuri** de Cornel Mimi Brănescu, regia: Radu Nechifor.

– Theatrum Mundi: 4 martie, 19,00, **Însinguratul** după Eugen Ionescu, Cabaret – One Man Show „Vasile Toma", direcţia de scenă: Vasile Toma; 5 martie, 19,00, **Peşte cu mazăre** de Ana Maria Bamberger, regia: Olga Tudorache; 6 martie, 19,00, **Cronica unui răsărit de soare avortat** de Matei Vişniec, regia şi scenografia: Ovidiu Gherasim-Robu. *Biletele se găsesc la Theatrum Mundi, Teatrul „Nottara" şi Teatrul de Comedie.*

– Teatrul Naţional „Radu Stanca" din Sibiu: 4 martie, 19,00, **Othello?!** după Shakespeare, regia Andriy Zholdak; 5 martie, 19,00, **Idiotul** după Dostoievski, regia Andriy Zholdak: 6 martie, 19,00, **Eu, Rodin** de Patrick Roegiers, regia Mihai Măniuţiu; 7 martie, 19,00, **Derby,** spectacol de improvizaţie, regia Alexander Hausvater; 8 martie, 19,00, Concert extraordinar Monica Anghel cu ocazia zilei de 8 Martie.

– Teatrul Naţional din Cluj. „Sala Mare": 5 martie, 19,00, **Pescăruşul** de A.P. Cehov, regia: Mona Chirilă şi Miriam Cuibus; 10 martie, 19,00, **Solo on-line,** poem coregrafic de Vava Ştefănescu, regia: Vava Ştefănescu. „Studio Euphorion": 4 martie, 19,00, **Declaraţie** de Tudor Muşatescu, one-woman show comic cu Elena Ivanca.

Pictură mexicană

Pînă pe 27 martie, la Muzeul Naţional de Artă al României (Corp Kretzulescu) poate fi vizitată expoziţia pictorului mexican Fernando Garcia Ponce.

Fernando Garcia Ponce (1933-1987) este considerat unul dintre cei mai reprezentativi artişti al grupului „Generation de la Ruptura". Acesta a luat amploare în anii '60, reprezentînd o mişcare artistică alternativă la arta naţionalistă şi realistă a Şcolii de Pictură Murală mexicană. Lucrările lui Fernando Garcia Ponce se caracterizează prin abstractizarea formelor, precum şi prin folosirea unor contraste puternice rezultate din alăturarea culorilor primare. De asemenea, pictorul integrează în tablourile sale elemente plastice preluate din tehnica colajului: carton, pagini din ziare, caractere grafice sau tipografice.

Pe parcursul celor patru săptămîni, expoziţia va fi însoţită de activităţi alternative, cum sînt programele educative pentru

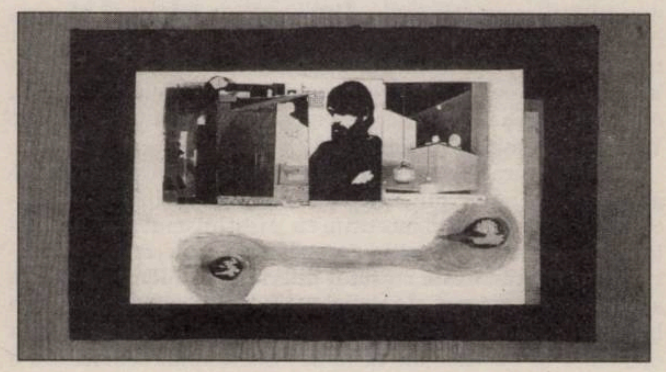

familii. În prima duminică (pe 6 martie) sînt aşteptaţi copiii între 6 şi 10 ani, iar în a doua (pe 13 martie) cei cu vîrste cuprinse între 10 şi 14 ani. Pentru participarea la aceste activităţi, trebuie făcută o programare la numărul de telefon 314.81.19.

Albert ROHAN

lumea în cuvinte

Va învăţa Europa să-l iubească pe Bush?

Foarte curînd preşedintele George W. Bush va merge în Europa, iar preşedintele Jacques Chirac va face o vizită la Washington. Javier Solana, „ministrul de Externe" al UE, a fost deja acolo şi s-a întors îndopat de optimism în ceea ce priveşte viitorul cooperării transatlantice. Într-adevăr, atmosfera s-a îmbunătăţit după alegerile americane şi ambele părţi şi-au arătat bunăvoinţa. Şi totuşi, sînt puţine motive pentru un optimism real.

Intenţia declarată a lui Bush de „a explica mai bine motivele deciziilor sale" aliaţilor Americii nu va aduce rezultate. Europenii nu vor explicaţii; ei vor să fie *consultaţi* – să aibă o contribuţie la luarea deciziilor de către americani şi să-şi vadă preocupările reflectate în politica externă a SUA. Nimic din toate acestea nu are şanse să se întîmple. Din contră, SUA continuă să descurajeze eforturile europene de a stabili treptat o ordine internaţională bazată pe reguli. Nu sînt semne că administraţia Bush şi-ar schimba opinia în ceea ce priveşte, spre exemplu, ONU, Protocolul de la Kyoto, Tribunalul Internaţional, interzicerea minelor de teren sau Tratatul Rachetelor Anti-Balistice.

Europenii nu vor explicaţii, ei vor să fie consultaţi

În Irak, europenii împărtăşesc întru-totul obiectivele americane de a păstra unitatea ţării şi de a obţine măcar un nivel limitat de democratizare. În acelaşi timp, consideră că este datoria americanilor să înlăture haosul pe care ei l-au creat şi nu sînt dispuşi să contribuie substanţial la această misiune. Atitudinea europenilor poate părea americanilor limitată, dar e nevoie de multă muncă de convingere pentru a o schimba.

Există un acord general privind obiectivele de atins în conflictul israeliano-palestinian: încetarea violenţelor şi o soluţie de pace bazată pe existenţa a două state suverane. Cu toate acestea, europenii consideră că opinia exprimată recent de Bush – că miezul problemei este democraţia palestiniană şi nu ocupaţia israeliană – e greşită.

Aceeaşi percepţie există şi în legătură cu poziţia preşedintelui, conform căreia prezenţa permanentă a Israelului în teritoriile palestiniene şi neacceptarea întoarcerii refugiaţilor palestinieni la casele lor din Israel trebuie luate ca stări de fapt. S-ar putea ca aceste deviaţii dureroase de la principii deja admise să fie cuprinse într-o eventuală înţelegere de pace, dar dacă aceste chestiuni par rezolvate înainte de începerea negocierilor, palestinienii vor fi lipsiţi de unele dintre cele mai importante atuuri.

În problema armelor nucleare iraniene, americanii şi europenii sînt în principiu de acord: trebuie prevenită deţinerea acestor arme. În timp ce SUA încearcă să-şi atingă obiectivele prin forţă, schimbări de regim, sancţiuni şi ameninţări cu intervenţia militară preventivă, Europa foloseşte argumentele, diplomaţia, incluziunea şi parteneriatul. Din nefericire, acest joc de-a „poliţistul bun, poliţistul rău" nu funcţionează în politica internaţională. Eforturile europene de a convinge Teheranul să renunţe la planurile nucleare, prin căutarea de soluţii la preocupările Iranului în legătură cu securitatea sa şi oferirea de oportunităţi pentru îmbunătăţirea climatului economic şi social, nu pot avea succes fără implicarea activă a SUA. Cu alte cuvinte, zăhărelul Europei nu e suficient; pentru un final fericit este nevoie şi de zăhărelul american. Stînd deoparte şi ignorînd de la bun început abordarea europeană, America nu face decît să autoîmplinească profeţia. Ar fi mult mai productiv pentru SUA să participe şi, în acelaşi timp, să se pună de acord cu europenii asupra măsurilor necesare dacă eforturile lor comune ar eşua.

Relaţiile cu China s-au îmbunătăţit în ultimii ani pe ambele maluri ale Atlanticului. China a devenit cel mai mare partener comercial al Europei, iar uriaşele sale rezerve de dolari au făcut din ea cel mai mare creditor al Americii. În ciuda acestui tablou roz, China ar putea deveni cauza unei importante dispute transatlantice, dacă europenii pun în aplicare intenţia de a ridica embargoul pe exportul de arme, instituit după masacrul din Tienanmen, în 1989. Administraţia Bush se opune vehement ridicării embargoului, subliniind că, în eventualitatea unui conflict deschis pentru Taiwan, trupele SUA s-ar confrunta cu arme furnizate Chinei chiar de către aliaţii Americii. Într-adevăr, sînt neconvingătoare asigurările Europei că armele vîndute Chinei pot fi controlate şi ameninţarea aliatului său evitată. Pe de altă parte, interdependenţa economică între Taiwan şi China continentală a crescut la un nivel la care un conflict militar este puţin probabil. Desigur, această situaţie s-ar putea schimba, dacă Taiwan va insista pe tema declarării independenţei, dar este puţin probabil să facă acest lucru fără un semnal de la Washington.

Vasali gălăgioşi sau parteneri reali

Pe scurt, în multe dintre cele mai importante probleme internaţionale, americanii şi europenii împărtăşesc aceleaşi obiective. Ceea ce îi separă adesea sînt metodele de a atinge aceste obiective. Înţelepciunea politică cere ca ambele părţi să-şi pună la un loc importantele resurse şi să meargă împreună de fiecare dată cînd este posibil. Dar pentru asta este nevoie de o schimbare de atitudine atît din partea Europei, cît şi din partea Americii. Bush va trebui să-i accepte pe europeni ca parteneri reali şi să înceteze să-i trateze ca pe nişte vasali gălăgioşi. Liderii europeni trebuie să-şi depăşească antiamericanismul latent şi să fie pregătiţi să contribuie la acţiunile comune în asemenea măsură încît să aibă dreptul la un parteneriat egal cu SUA.

17 februarie 2005

***Albert Rohan** a fost director general în Ministerul Afacerilor Externe al Austriei*

Copyright: Project Syndicate, 2005.www.project-syndicate.org

traducere de Cristian GHINEA

Dragoste cu năbădăi

Evident că în relaţiile dintre Europa şi Statele Unite urmează un lung drum al clarificărilor. Acţiunile preşedintelui Bush jr., declaraţiile consilierilor săi au creat unor lideri de pe bătrînul continent sentimente de reţinere, iar printre analişti, necesitatea de a face inventarul: ce au în comun şi cît de diferiţi sînt cei doi aliaţi, pe cale de a deveni rivali. Într-un articol publicat recent în *The New York Review of Books* (10 februarie 2005), Tony Judt (da, cel cu „România de la fundul grămezii") observa că, pe ambele maluri ale Atlanticului, diferenţele dintre America şi Europa sînt enumerate acum cu o frecvenţă crescută şi cu o acreală corespunzătoare. „Criticarea mutuală e curentă. Pentru comentatorii americani, Europa «stagnează». Nici muncitorii, nici funcţionarii, nici reglementările nu au flexibilitatea şi aptitudinea de adaptare a celor americane. Costurile sociale şi serviciile publice europene nu sînt «susţenabile». Populaţia îmbătrînită şi «răsfăţată» a Europei produce prea puţin şi e prea mulţumită de sine. Într-o lume globalizată, «modelul social european» e un miraj sortit pieririi. Această concluzie apare şi la observatorii «liberali» din America, care se deosebesc de criticii conservatori (şi neoconservatori) prin faptul că o formulează cu mai puţină plăcere.

Dar pentru un număr din ce în ce mai mare de europeni, America este cea care are o problemă şi «modul american de viaţă» este cel care nu se poate susţine. Felul cum americanii aleargă după bogăţie, după dimensiunile mari şi abundenţă – ca surogate materiale ale fericirii – este hidos sub raport estetic şi catastrofal sub raport ecologic. Economia americană e construită pe nisip (mai exact spus, pe banii altora). Pentru mulţi americani promisiunea unui viitor mai bun va fi o speranţă neîmplinită. Cultura de masă contemporană din Statele Unite este mizeră şi falsă. Nu e de mirare că atît de mulţi americani se îndreaptă spre Biserică pentru consolare."

Dincolo de locurile comune, s-ar putea să fie diferenţe mai profunde, stavilă în calea dragostei europene pentru George Bush jr. Pierre Rosanvallon scria în ziarul *Le Monde*, 22 februarie 2005:

„Sigur, cu toţii sîntem democraţi. Şi mai sigur e că toţi dorim ca aceste idealuri să se propage şi să guverneze cît mai multă lume. Şi la fel de sigur e că sîntem cel puţin exasperaţi cînd aceste afirmaţii sînt scandate în discursurile lui George Bush. Căutaţi eroarea! Cum să explicăm acest sentiment de distanţă între europeni şi americani, în timp ce stăruie senzaţia că împărtăşim aceleaşi valori? Aceasta e marea problemă a momentului. Şi nu se poate limita doar la relaţiile transatlantice. De răspunsul la ea depind, în primul rînd, pacea şi stabilitatea lumii. În general, sînt enumerate trei elemente care explică această distanţă. Problema stilului este esenţială. Se spune că tonul triumfalist, misionar şi moralizator al preşedintelui american este insuportabil. De asemenea, intră în discuţie temeiurile şi metodele folosite de americani. E de discutat despre legitimitatea promovării democraţiei prin război; şi, în acelaşi timp, ar trebui făcută o analiză reală a costurilor şi avantajelor acţiunilor cu acest obiectiv. Ar mai fi în cauză şi absenţa coerenţei morale şi politice a Americii. America solicită celorlalţi să facă dovada unor virtuţi care ei îi lipsesc (printre alte exemple, problema statutului prizonierilor din Guantanamo). De asemenea, indignarea şi curajul ei sînt selective (e fără milă cînd e vorba de Afganistan, timidă cu Coreea de Nord sau Rusia)".

Pierre Rosanvallon nu zăboveşte prea mult asupra problemelor de stil, deşi pentru majoritatea oamenilor ele sînt cele care sar în ochi. Autorul articolului din *Le Monde* distinge două concepţii diferite despre democraţie: „Un universalism «dogmatic» *versus* universalismul «experimental». Universalismul dogmatic descrie un raport simplu şi linear. Este un universalism al echivalenţelor, în această viziune progresul constă într-un proces de omogenizare, în perspectiva răspîndirii aceloraşi valori. El se sprijină pe o premisă esenţială: cunoaşterea şi stăpînirea binelui. El nu exclude pluralismul, dar îl situează într-un orizont metapolitic şi moral superior. Astfel, în acest cadru, democraţia este concepută ca un regim foarte special, absolut unic, ce conciliază prezenţa unui anume fundamentalism global cu acceptarea diversităţii societăţii civile. Democraţia e înţeleasă ca o religie şi ca un ansamblu de proceduri şi instituţii. E un dat intangibil, un bun intrinsec şi nu rămîne decît să fie propagat în lume. Această viziune difuzionistă e de mult timp cea a Americii. Bush nu face decît să meargă pe drumul deschis de Wilson, Roosevelt sau Kennedy".

După ce arată că această concepţie s-a afirmat prin negarea unei anume dinamici sociale, prin disimularea dificultăţilor, asimilînd democraţia cu „creştinismul practic", autorul se referă la concepţia europeană a democraţiei: „Experienţa europeană este cu totul diferită. Aici democraţia n-a apărut ca un surogat al religiei politice. În mod prozaic, ea a hrănit activităţile pămîntene, a suscitat conflicte aprige, a dus chiar la perversiuni extreme. Tot timpul, democraţia a fost înţeleasă şi trăită ca o experienţă legînd în permanenţă dificultăţile cu promisiunile. Astfel s-a şi născut această viziune mai modestă şi, în acelaşi timp, mai realistă, pentru că reflectă în mai mare măsură oscilaţiile vieţii. Pe de o parte, democraţia ca religie, pe de altă parte, democraţia ca experienţă a celuilalt sînt două concepţii absolut diferite despre caracterul universal. Universalismul dogmatic însoţit de perceptia democraţiei ca religie politică e purtătorul unei aroganţe insuportabile, accentuată de naivitatea sa spontană. Dimpotrivă, democraţia concepută ca o experienţă deschide într-adevăr poarta spre un adevărat universalism; un universalism experimental. Dacă recunoaştem că toţi sîntem ucenicii democraţiei, această concepţie ne permite să instaurăm un dialog politic mult mai egalitar între naţiuni. Democraţia este un obiectiv care urmează a fi realizat – sîntem departe de instaurarea unei societăţi a egalilor şi de stăpînirea colectivă a binelui, democraţia nu este un capital aflat în posesia noastră. Europa a fost adeseori foarte departe de o asemenea modestie constructivă. Însă numai dacă va deveni purtătoarea acestei filozofii va putea să-şi facă auzită vocea, ajutînd America să conştientizeze izvorul dezacordului ei profund cu lumea".

Procesul democratizării în societăţi cu tradiţii şi obiective diferite depăşeşte problema iubirii faţă de preşedintele american. De altfel, e mai uşor să iubeşti sau să urăşti un om, decît să respecţi un sistem de reguli, care nu avantajează pe toată lumea în acelaşi timp. (**M. B.**)

Din 3 martie reapare

OBSERVATOR CULTURAL

O nouă formulă editorială şi grafică ▯ Texte mai incitante ▯ Polemici ▯ Anchete ▯ Interviuri ▯ Actualitatea culturală „la zi" ▯

OBSERVATOR CULTURAL
Spiritul critic în acţiune

Igor MUNTEANU

Alegeri prin ricoşeu în Republica Moldova

La 6 martie 2005, în Republica Moldova se va vota pentru cel de-al patrulea Parlament. Mulţi susţin că aceste alegeri ar putea fi un moment de cotitură în istoria politică a ţinutului, dar nu pentru că actualul partid de guvernămînt (Partidul Comunist din Moldova) ar avea, în sfîrşit, un adversar de temut în persoana opoziţiei politice de la Chişinău, ci mai ales datorită efectului în lanţ al schimbărilor de putere (soft-power) *din regiune.*

Meritul deosebit al revoluţiilor de „castane" şi „trandafiri" este că acestea au produs, prin ricoşeu, puternice ecouri printre vecini, determinate de voinţa şi necesitatea de a continua cursa schimbărilor; iar pe de altă parte, închegarea unei largi alianţe de opoziţie, „tricotate" cu sprijin extern, a fost percepută şi ca un semnal occidental de nemulţumire faţă de stilul de guvernare al PCM, condus de lideri ursuzi, voluntarişti şi în stare de conflict cu societatea. La Tbilisi sau la Kiev, aceste schimbări au însemnat o investiţie serioasă în susţinerea pluralismului politic, şi puţini se îndoiesc de necesitatea consolidării statului de drept şi a pluralismului în actualul regim politic din Republica Moldova.

Revoluţia florii-soarelui

În vara anului 2004, Agenţia oficială de ştiri a Guvernului, Moldpres, lansa ipoteza că, la Chişinău, s-ar coace planul unei lovituri de stat, intitulată „revoluţia florii-soarelui", ca o replică a proceselor din Ucraina şi Georgia. Dacă prima reacţie a oficialităţilor a fost să denunţe vehement orice posibilitate de a reproduce o revoluţie de tip georgian la Chişinău, pe motive expuse şi în alte părţi, după care „mămăliga nu explodează", sau că „puterea stă bine în ratinguri", mai tîrziu totuşi aceleaşi autorităţi au părut să ia lucrurile mult mai în serios, realizînd că predicţiile se pot împlini de îndată ce ajung un subiect public, şi că nimeni nu ar trebui să subestimeze forţele opoziţiei. Astfel, în ciuda unei rate confortabile de popularitate în sondaje, liderii comunişti de la Chişinău s-au trezit expuşi unor presiuni greu de neglijat în ultimul timp.

Pe de o parte, Occidentul şi-ar dori alt gen de politici interne, dar probabil şi alţi interlocutori la Chişinău, mai credibili, mai puţin corupţi şi mai puţin marcaţi de recidivele vechiului regim totalitar. Pe de altă parte, şi Rusia, profund indignată de eşecul Planului Kozac, nu a ezitat să declare deschis presei că, de acum înainte, Moscova va miza pe alţi parteneri la Chişinău, eventual mai docili şi mai predictibili în raport cu interesele sale în regiune. Prins între ciocan şi nicovală, preşedintele Voronin a trebuit să-şi calce pe orgoliul său de general sovietic de miliţie pentru a anunţa vehement un curs proeuropean, în mare parte străin de opţiunile celor mai mulţi dintre simpatizanţii săi electorali. Cu patru ani în urmă, PCM a cîştigat alegerile pedalînd pe un populism filo-rus debordant, care includea şi asocierea Moldovei la Uniunea Rusia-Belarus. În 2005, aceiaşi comunişti cred că ar putea fi realeşi pe contul unei orientări stridente proeuropene, incluzînd şi integrarea în UE, dar şi suspendarea vizelor pentru moldoveni după 2007.

În baza unui acut sentiment de supravieţuire, putem presupune că nici măcar liderii PCM nu au mai putut înghiţi ambiţia Rusiei de a miza concomitent pe o fidelitate oarbă la Chişinău şi Tiraspol. Liderul PCM cere astăzi evacuarea imediată a trupelor ruse din regiune şi extinderea formatului de negocieri prin implicarea actorilor occidentali. În interviurile pentru presă, preşedintele Voronin admite şi eventualitatea includerii României într-un format lărgit, ceea ce sporeşte ostilitatea relaţiilor sale cu Moscova şi Tiraspol. Tot el, dar deja în dubla sa calitate de preşedinte şi secretar general al partidului de guvernămînt, a iniţiat o serie de primeniri interne ale PCM, prin care a reuşit, mai ales în ultimii doi ani, să-şi placheze principalii rivali din partid, printr-o disciplină rigidă şi o monitorizare atentă a sondajelor de opinie. Mai mult, liderii PCM au reuşit să „şterpelească" mai multe sloganuri electorale de la opoziţie pentru a-şi extinde aria de influenţă asupra unui segment de alegători mai favorabili opţiunii proeuropene decît în urmă cu cîţiva ani, păstrînd în acelaşi timp suficiente instrumente de influenţă asupra justiţiei şi economiei, astfel încît să controleze un eventual răspuns organizat din partea opoziţiei. Faptul că aceste primeniri ale PCM derivă nu atît din dorinţa fierbinte de reformă din partea principalului său lider, cît mai ales din sentimentul că, în acest fel, este evitat un scenariu care l-ar instala pe Voronin, alături de Lukaşenko, în „Clubul VIP al dictatorilor" cu toate actele în regulă, ceea ce ar însemna o sinucidere politică iminentă pentru sexagenarul Vladimir Voronin şi anturajul său cosmopolit, avid de putere.

Cum s-a întîmplat şi în Rusia după alegerile din 2001, Voronin a depus eforturi considerabile să-şi consolideze centuri de siguranţă în jurul propriei sale puteri, întărind structurile securităţii naţionale (SIS), militarizînd pînă la refuz poliţia şi trupele de carabinieri, paralizînd funcţionarea sistemului judiciar prin expulzarea elementelor neloiale puterii, şi mizînd pe reflexul înfricoşării, care ar trebui să cultive dacă nu respect, atunci cel puţin frica de a nu fi eliminat din competiţie (economică, administrativă sau ştiinţifică). Ca şi în Rusia, Voronin a aplicat cu rîvnă modelul „democraţiei dirijate", vizînd limitarea dreptului de expresie, limitarea iniţiativei locale. La ultimele alegeri locale din mai 2003, liderii incomozi pe plan regional au fost suprimaţi, principalele afaceri locale au fost monopolizate de rudele deţinătorilor puterii. Este uimitor, dar pînă şi într-un ţinut în care 50% din populaţie locuieşte în mediul rural, ideea de schimbare politică a devenit suficient de populară în ultimul timp, persoanele de vîrstă mijlocie, cele din micul business şi tineretul studios s-au numărat, deloc întîmplător, printre categoriile cel mult afectate de politicile clientelare ale PCM şi de revenirea la practici de control total.

Liderii opoziţiei se ceartă între ei

Ultimul sondaj al IRIS/Gallup (din decembrie 2004) ilustra o distanţă considerabilă între principalii rivali ai competiţiei electorale din 2005: partidul de guvernămînt (PCM) – 39% şi Blocul Electoral Moldova Democratică (BMD) – cu doar 13%, alături de PPCD (Partidul Popular Creştin-Democrat) – 15% şi PSD – cu 8%.

Liderii partidelor care s-au asociat BMD au părut să fie surprinşi de rezultatele relevate de sondaj şi asta pentru că, doar cu mai puţin de jumătate de an în urmă, popularitatea BMD era mult mai mare, iar aşteptările mult mai impresionante. Din păcate însă, coaliţia de centru BMD a slăbit în popularitate şi a rămas aproape necunoscută pentru public, ceea ce a sporit rata neîncrederii chiar şi printre susţinătorii săi iniţiali. Potrivit unei tradiţii fatidice, BMD a pierdut ultima jumătate de an într-un duel devastator cu PPCD, care nu şi-a trădat misiunea de a-i demasca pe „falşii democraţi" moldoveni. Aparent, războiul de uzură între creştin-democraţi şi centrişti a permis liderilor PCM să-şi întărească poziţiile pe cîteva teme cu priză la populaţie (vizele Schengen, pensiile şi ordinea publică), călcîndu-le pe urme creştin-democraţilor în ceea ce priveşte politica de „întinerire a partidului".

Un atu suplimentar al comuniştilor ţine şi de vizibilitatea necontenită a liderului lor, Vladimir Voronin, care este în continuare mediatizat zi şi noapte, în ciuda prevederilor Codului Electoral, şi a nenumăratelor sesizări adresate Comisiei Electorale. Trebuie să remarcăm că, deşi, formal, Republica Moldova trăieşte după regulile unui regim parlamentar, alegătorii îşi doresc în continuare un preşedinte puternic, iar Vladimir Voronin exploatează din plin imaginea unui „părinte al naţiunii", graţie controlului exercitat asupra posturile de TV şi a radioului de stat. Aceste circumstanţe au făcut ca distanţa dintre el şi cel mai important lider al opoziţiei (Serafim Urecheanu) să fie de circa 26 procente stabile, conform unui sondaj Gallup (IRI and Baltic Surveys/ The Gallup Organisation, Moldova National Voters Study, noiembrie 2004), ceilalţi lideri din opoziţie rămînînd cu totul în afara competiţiei (Braghiş – 4%, Serebrian – 3%, Nantoi – 3%). Deşi Iurie Roşca, liderul PPCD, pare o excepţie pozitivă de popularitate, potenţialul său negativ atinge un record de atitudini negative (41%), urmat de Voronin cu 15%, Braghiş – cu 5% şi ex-şefii de stat, Lucinschi şi Snegur.

Instrumente statistice de predicţie şi/sau de manipulare, sondajele de opinie nu spun mai nimic însă despre presiunile enorme care au vizat opoziţia în ultimii ani. Şi aceste alegeri generale au loc în condiţiile unui adevărat război de guerilă între opoziţie şi partidul aflat la guvernare. Cele mai grave aspecte sînt legate, în linii mari, de cenzura practicată de liderii comunişti asupra justiţiei şi presei plătite din buget. Chiar şi stabilirea datei alegerilor a trezit numeroase contestări, inclusiv în justiţie. Şi asta pentru că Parlamentul a stabilit data alegerilor parlamentare în cadrul unei şedinţe ne-publice, într-o zi de vineri, iar autoritatea responsabilă de organizarea alegerilor – CEC – a iniţiat imediat procedura de înregistrare a candidaţilor pentru cursa electorală printr-o decizie luată duminica, ceea ce a făcut imposibilă contestarea ambelor decizii la Curtea Constituţională, şi oferind în acest fel, partidului de guvernămînt, avantajul de a se înregistra primul pe lista de concurenţi electorali. Mulţi observatori au apreciat aceste decizii ca fiind ilegale, violînd legislaţia care prevede intrarea în vigoare a legilor numai după publicarea lor în *Monitorul Oficial*. Nici Curtea Constituţională şi nici Curtea Supremă de Justiţie nu au acceptat spre examinare contestaţiile înaintate de PPCD şi PSD, în ciuda faptului că aceste acţiuni cădeau exact sub jurisdicţia curţilor sesizate, demonstrînd pe viu, pentru cine mai avea nevoie, că justiţia independentă şi rămînerea la putere a PCM în Republica Moldova sînt lucruri antitetice, şi că, în ciuda promisiunilor tandre adresate raportorilor internaţionali, Vladimir Voronin nu va ezita să folosească tot ce-i stă la dispoziţie pentru a nu pierde alegerile. Totuşi, în condiţiile unei eventuale crize în relaţiile cu instituţiile internaţionale, varianta schimbării retoricii proeuropene cu una proestică (la fel ca în cazurile Lukaşenko şi Kucima) nu pare a fi recomandabilă. Direcţia proestică ar putea aduce avantaje doar principalului oponent politic al lui Voronin, liderul separatist de la Tiraspol, Igor Smirnov

Anunţarea în felul acesta a datei scrutinului dovedeşte că nici opoziţia nu şi-a utilizat suficient de bine avantajele sale strategice, pomenindu-se în ajunul acestui scrutin cu puţine şanse de a ajunge la guvernare prin mijloace electorale. Energiile emanate din Tbilisi şi Kiev au reprezentat o investiţie importantă în trezirea opoziţiei din Moldova, şi nu doar prin forţa exemplului pozitiv pentru liderii de centru şi de dreapta, dar şi prin soluţiile practice, legate de conflictele tradiţionale şi disputele de frontieră din vecinătatea Transnistriei. Spre deosebire de Ucraina, care a izbutit să gestioneze în mod eficient crizele legate de secesionismul din Crimea, Moldova a rămas puternic dominată de conflictul transnistrean. Spre deosebire de Ucraina, fragmentată de diferenţele impresionante între Est şi Vest, sciziunile din Moldova nu sînt atît de polarizate ideologic, şi nici atît de determinate de existenţa unor grupuri oligarhice cu o puternică influenţă asupra deciziile politice.

Final optimist

Sondajele atestă faptul că în Moldova, comuniştii nu vor deţine din nou o majoritate constituţională în Parlament (71 mandate din 101, la precedentele alegeri), astfel încît cel mai probabil trei grupuri distincte vor popula viitorul organ legislativ (PPCD, PCM şi MD) şi tot ele vor negocia o coaliţie de guvernare, în timp ce numeroasele partide-mutant, apărute chiar în ajunul scrutinului, vor creşte şansele primului pe liste. Politicile viitorului Guvern vor fi, în linii mari, previzibile şi configurate de nevoile sociale, dar şi de implementarea Planului de acţiuni UE-Moldova, iniţiat de PCM. Cele mai spectaculoase schimbări vor ţine de ansamblul de acţiuni, agreat de Occident, pentru reglementarea finală a conflictului transnistrean. Alături de UE şi Ucraina, care vor juca un rol important în stoparea exporturilor ilegale ale industriaşilor transnistreni, a traficului de arme şi droguri, ceea ce reprezintă secretul viabilităţii acestui regim separatist. Se pare că orice ar întreprinde viitorul guvern, nu va mai putea evita democratizarea de substanţă a societăţii moldoveneşti şi cristalizarea cursului proeuropean proiectat pentru următorul ciclu electoral.

Igor Munteanu *este publicist şi director al* think-tank-*ului* IDIS Viitorul.

Rodica BINDER

Sinti, Roma sau Ţigani?

– dilemele Memorialului de la Berlin –

Dacă întîmplarea nu ar fi legată de o tragedie istorică, s-ar putea crede că totul nu este decît ceea ce francezii numesc *une querelle allemande,* adică o gîlceavă nemţească, o ceartă lipsită de temeiuri serioase, impresie întreţinută de caracterul lexical al controverselor izbucnite în jurul unei inscripţii.

Construcţia Memorialului de la Berlin, închinat celor care, pentru că erau „ţigani", au fost prigoniţi, deportaţi, ucişi în timpul nazismului în Germania şi în Europa, ar fi trebuit deja să se apropie de faza finală, pentru a putea fi inaugurat în luna mai a acestui an, cînd se împlinesc 6 decenii de la înfrîngerea Germaniei hitleriste. Cel puţin în stadiul actual al litigiului, este puţin probabil că monumentul (al cărui proiect este realizat de Dani Karavan) va putea fi dezvelit la termenul stabilit, deşi fondurile puse la dispoziţie de Guvern (două milioane de euro) există, la fel ca şi arealul (pe Simsonweg în Tiergarten)...

Un alt dicton – de astă dată german – pare a conota veridic disputa: se afirmă că „diavolul se ascunde în detalii"... Inscripţia Memorialului nu ar avea voie să conţină, conform opiniei categorice a lui Romani Rose, preşedintele Consiliului Central al Sintilor şi Romilor germani, termenul de „ţigani".

În schimb, Natascha Winter, preşedinta Alianţei Sinti din Germania, optează tocmai pentru acest termen generic, propus şi de istoricul Eberhard Jäckel.

Purtătorii de cuvînt în materie de cultură ai tuturor facţiunilor parlamentare din Bundestag au convenit la unison (situaţie rară în Parlamentul german) ca inscripţia Memorialului închinat victimelor prigoanei şi genocidului nazist să conţină termenul de ţigani, un cuvînt de care Romani Rose nu vrea nicidecum să audă, interpretîndu-l ca expresie a tentativei de „relativizare" a istoriei. Or, pe terenul minat al terminologiei menite să denoteze ororile comise de nazişti, „relativizarea" este, pe bună dreptate, una din cele mai explozive învinuiri. O justificată sensibilitate istorică obligă utilizatorii unor anumite cuvinte la maximă precauţie. Cu toate acestea, contextul este cel care, în cele din urmă, fundamentează semantica fiecărui termen în parte şi a enunţului, în ansamblul său. Soluţia propusă de parlamentarii germani pare observatorilor cu atît mai corectă, cu cît ea corespunde şi adevărului. Pe de-o parte, în demenţa lor, naziştii nu i-au prigonit şi ucis doar pe „sinti" şi pe „romi", ci pe toţi cei consideraţi „ţigani". Genocidul nu a fost comis însă din stricte criterii de rasă. Deşi ideologii nazişti au încercat să definească ţiganii şi pe baza unor criterii „rasiale", ei i-au luat în „vizor", transformîndu-i în ţintă a politicii de exterminare, datorită particularităţilor lor socio-culturale. Denumirea generică a acestui grup etnic datează în spaţiul european din secolul al XIV-lea (în greacă *atsinganoi* însemnînd „intuşabili") – precizează istoricul Eberhard Jäckel, într-un articol recent publicat în presa scrisă din Germania. Termenul grec trimite indirect şi la originea indo-europeană a „ţiganilor" *(Zigeuner* în germană, *tsiganes* în franceză, *zingari* în italiană etc.).

Există însă, tot în spaţiul european, şi o altă denumire dată acestei populaţii nomade, pornind de la ideea că ea ar fi de origine egipteană *(gypsies* în engleză, *gitanos* în spaniolă şi, uneori, în română, livresc şi arhaic, *egipţian, egipţiancă).*

Independent de rădăcinile etimologice diferite ale termenilor, inscripţia de pe Memorialul de la Berlin ar fi falsă dacă ea ar evoca doar genocidul sintilor şi a romilor. Lăsînd deoparte faptul că însuşi cuvîntul „Roma" trece drept termen generic pentru „om", alte grupuri de ţigani, precum Lalerii sau Litautikkerii, care şi ele au fost victime ale prigoanei naziste, ar fi realmente uitate, deci „discriminate", la fel ca ţiganii „Manuschi" din Franţa sau cei din neamul „Kale" din Peninsula Iberică, opinează istoricul german citat, menţionînd că majoritatea ţiganilor resping termenii exclusivişti de sinti şi romi...

Dar, ca şi cum situaţia creată de întreaga dispută în jurul inscripţiei nu ar fi deja destul de complicată, deşi Consiliul Central al Sintilor şi Romilor germani este cea mai cunoscută şi performantă reprezentanţă a ţiganilor din Republica Federală, ea nu este singura. Întîietatea îi este disputată de alte organizaţii cum ar fi Alianţa Sinti din Köln, care îşi revendică meritul de a reprezenta ea interesele majorităţii ţiganilor germani. Nici una dintre aceste organizaţii însă nu deţine o listă fixă a membrilor săi, astfel încît rivalităţile numerice sînt lipsite de temei.

Şi atunci ce-i de făcut?

Soluţia de compromis propusă de Guvernul german pare cea mai conformă realităţii, veridică istoric şi înţeleaptă.

Un vizitator străin al Berlinului, oprit în faţa Memorialului, nu ar pricepe mare lucru citind o inscripţie închinată doar sintilor şi romilor. Dacă disputa va continua la nesfîrşit, s-ar putea să nu se mai construiască monumentul. Ar fi cu atît mai regretabil, cu cît Memorialul ar putea fi inclus sub egida unei preconizate fundaţii care să concerteze activităţile colaboratorilor tuturor Memorialelor naţionale închinate victimelor prigoanei şi genocidului nazist şi totalitarist (Topografia terorii, Vila Wansee, Memorialul rezistenţei germane antinaziste şi, firește, Memorialul Holocaustului, a cărui construcţie se apropie de sfîrşit).

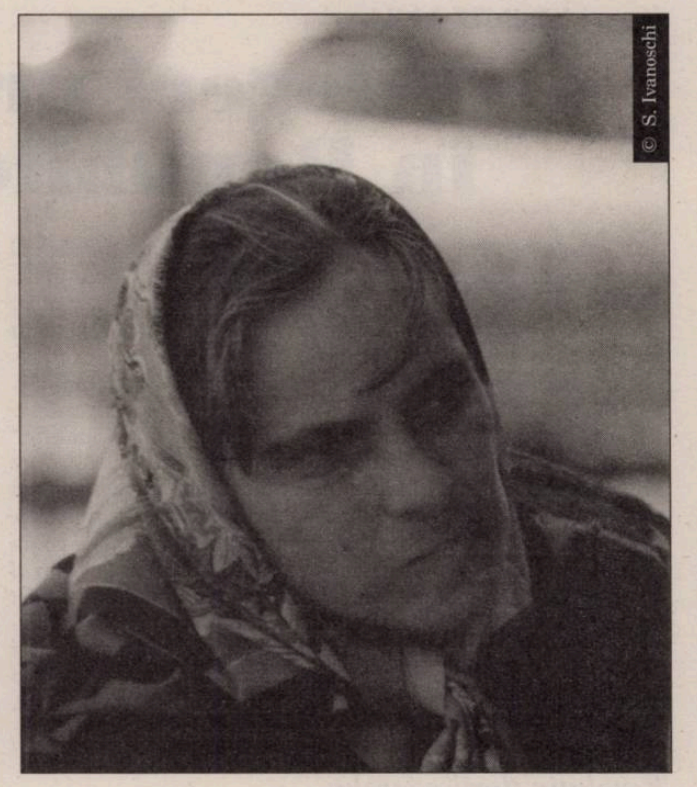
© S. Ivanoschi

Evaluată dintr-o perspectivă ceva mai optimistă, conformă convingerii că uneori „tot răul poate fi şi spre bine", dilema „sinti, romi sau ţigani" are, cel puţin pînă în momentul de faţă, meritul de a fi adus în atenţia opiniei publice destinul unei comunităţi umane cu care europenii conviețuiesc de secole, dar şi de a fi relevat disensiunile şi îndoielile interne ale ţiganilor, legate de procesul unei de mult scadente emancipări şi cîştigări a conştiinţei de sine. Coagularea ei a fost zădărnicită şi de discriminările la care ţiganii au fost supuşi de-a lungul istoriei lor. Şi, nu în ultimă instanţă, oricît de ciudate şi contraproductive ar părea în situaţia dată „sensibilităţile" terminologice legate de conţinutul inscripţiei de pe Memorialul din Berlin sau disputele care pun într-o situaţie delicată şi Guvernul german, la originea lor se află persistenţa sentimentului unei discriminări, aidoma „durerilor-fantomă", ce rămîn fixate pe scoarţa cerebrală şi dăinuie şi după ce cauza lor a fost înlăturată.

Deutsche Welle, Bonn
Februarie 2005

Rasismul de azi şi de mîine

Oraşul se numeşte Krasnoarmeisk şi nu este un mare centru citadin. Bătaia din seara aceea semăna cu toate cafturile din barurile din lumea întreagă: după ce au băut prea mult, nişte bărbaţi s-au luat la pumni din cauza unei femei. Apoi situaţia a scăpat de sub control. În mîna unuia dintre ei, a apărut un cuţit şi Igor Samoluk a căzut rănit la pămînt, plin de sînge. A doua zi, o bandă de bărbaţi etnici ruşi, vrînd să se răzbune pe armeanul care l-a înjunghiat pe Samoluk, a început să bîntuie pe străzi, să pătrundă în apartamente şi să-i bată pe toţi armenii ieşiţi în cale. O duzină de armeni au ajuns la spital cu feţele smotocite şi oasele rupte. „Vă daţi seama cît sînge era pe aici", îşi aminteşte asistenta de la recepţie. Dar aceste evenimente n-au făcut decît să inflameze pasiunile declanşate de bătaia de la bar. Timp de o săptămînă, sute de ruşi s-au dus la Primărie cerînd să fie eliberaţi cei doi bărbaţi arestaţi pentru că i-au bătut pe armeni, iar imigranţii ilegali să fie goniţi. Pogromul de la Krasnoarmeisk, un episod dintr-un oraş mic la nord de Moscova, s-a adăugat numărului de incidente violente din Rusia cu temeiuri etnice şi religioase. Tensiunile ţinute mult timp sub capac într-o ţară construită ca un imperiu multietnic au o frecvenţă destul de regulată pentru a alarma Kremlinul. Tineri bine clădiţi care se intitulează *skinheads* bîntuie pe străzi, îi caută şi îi atacă pe armeni, ceceni, azeri şi alte persoane mai negricioase. Într-o piaţă, o gloată furibundă i-a ciomăgit pe trei străini pînă i-a ucis – un indian, un tadjic şi un azer. Iar însemnele antisemite plasate de-a lungul şoselelor au fost dotate cu dispozitive explozive, în aşa fel, încît dacă ar vrea cineva să le înlăture, să o păţească.

„Situaţia e foarte rea, e foarte rea pentru noi", declară Benjamin Legnogo-Ndumba, ambasadorul statului Gabon, care alături de alţi diplomaţi africani s-a întîlnit cu ministrul de Externe ca să i se plîngă. „I-am spus că ne e frică să mergem la restaurant, la teatru, într-un parc – de fiecare dată unul dintre noi e atacat. Viaţa noastră de aici e pîndită de primejdii." Printre victimele recente a fost şi un adolescent evreu american de origine rusă. Yakov Shmuel Vershubsky a venit la Moscova din ceea ce e acum casa lui, din Muncie, N.Y., ca să înveţe în ţara tatălui său. Într-o zi de mai, chiar înainte de a împlini 16 ani, în timp ce mergea la sinagogă, un cuplu de *skinheads* l-a ajuns din urmă. „M-am întors să văd cine e şi mi-au dat un pumn în nas", îşi aminteşte Vershubsky. Cînd l-au lovit, i-au spus „jid", în limba rusă, un epitet jignitor pentru evrei. Cu nasul spart, Vershubsky s-a dus la spital şi a decis să se mute într-un loc mai sigur: „Poliţia nu i-a căutat. Mi-au luat o declaraţie şi au băgat-o la dosar".

În faţa acestor realităţi, a numărului crescînd de *skinheads*, a organizaţiilor fasciste înregistrate legal, a declaraţiilor unor lideri politici care militează pentru o Rusie puternică datorită „unităţii de sînge, aşa ca poporul rus să fie stăpîn în ţara sa", preşedintele Putin a iniţiat o lege împotriva extremismului şi a promis că le va da victimelor antisemitismului contemporan o medalie pentru curaj. Decretul a fost lăudat, dar şi criticat pentru că acordă puteri excesive Guvernului: autorităţile pot oricînd desfiinţa organizaţii neconvenabile, cum ar fi Greenpeace sau alte grupuri care luptă pentru un mediu curat.

Reportajul, din care am rezumat un fragment, a apărut mai demult în ziarul american *The Washington Post*. Dar asemenea veşti împînzesc presa occidentală, apar chiar şi în cea din Rusia. Descompunerea imperiului nu s-a încheiat şi ceea ce părea că s-a rezolvat la nivelul oficialităţilor a devenit o problemă a relaţiilor umane. Războiul din Cecenia nu face decît să ofere argumente acţiunilor violente: oroarea actelor teroriste şi reportajele despre dimensiunea represiunii împotriva populaţiei civile sînt tot atîtea baraje în calea găsirii unei soluţii.

Autorităţile din ţările occidentale se fac că nu aud avertismentele lansate de organizaţiile pentru apărarea drepturilor omului: ca şi pe vremuri, relaţiile – economice, politice – cu Rusia sînt prea importante pentru a fi tulburate de fleacuri. Numai că se ascunde în esenţa intimă a unor fleacuri potenţialitatea de a se transforma în probleme importante. În ajunul vizitei la Auschwitz a preşedintelui Putin, un grup de parlamentari din Duma de Stat au propus un proiect de rezoluţie cerînd anchetarea şi interzicerea organizaţiilor evreieşti pentru presupuse crime, a căror listă începea cu instigarea la ură etnică şi se încheia, ca pe vremuri, cu omorul ritual. Intitulată „Moralitatea fascismului evreiesc", religia iudaică era considerată o formă de satanism, acuzată de prăbuşirea Uniunii Sovietice şi de controlul capitalului internaţional. 14 dintre cei 50 de semnatari aparţineau partidului „Rodina" („Patria"), o facţiune naţionalistă considerată o creaţie a Kremlinului. Principalul promotor al scrisorii a fost Alexandr Krutov, fost comentator sportiv la televiziunea sovietică şi noutatea faţă de alte documente asemănătoare este că îi consideră pe evrei vinovaţi de acţiunile antisemite: „În lume, multe acţiuni antievreieşti sînt constant organizate chiar de evrei pentru a provoca pedepsirea patrioţilor". Într-o dezbatere televizată, organizată pe marginea acestei propuneri legislative, Albert Makaşov, fost militar, deputat în Duma, semnatar al scrisorii, a primit mai multe telefoane de susţinere decît opozantul său.

În discursul de la Auschwitz, Vladimir Putin a recunoscut că există antisemitism în Rusia, iar Duma a respins cu o largă majoritate propunerea textului de lege. Dar întîmplările de pe străzi rimează cu iniţiativele ratate ale legiuitorilor. În Rusia, lupta împotriva corupţiei se desfăşoară adesea pe un substrat antisemit rău mascat de autorităţi şi bine exploatat la nivelul presei populare. Popoarele din ţările baltice sînt considerate opresoare ale ruşilor, iar cele din Caucaz sînt definitiv căzute în plasa delincvenţei. Nu există străini buni, sentiment care implică îndemnul la încetarea oricăror legături cu ei şi, dacă ei nu se retrag de bunăvoie, să fie goniţi. Nostalgicii comunismului ar trebui să se întrebe unde a dispărut „iubirea dintre popoare" inventată de ei. Iar victimele, după ce citesc dezbaterea în legătură cu Memorialul de la Berlin, să se decidă de pe acum sub ce nume doresc să fie pomeniţi. **(M. B.)**

Alexandru CĂLINESCU

interstiții

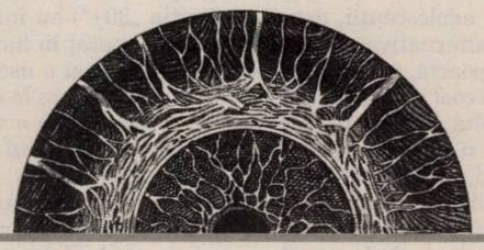

Legături imprevizibile

Domnişoara de Scudéry a fost o scriitoare din secolul al XVII-lea care a compus romane interminabile. Într-unul din ele, *Clélie,* a avut ideea unei hărţi a pasiunilor amoroase pe care a botezat-o Carte du Tendre. Era, de fapt, o reprezentare simbolică a practicilor şi a evoluţiei sentimentului erotic. Trei itinerarii se deschideau în faţa cuplului: unul, scurt, ducea la eşecul legăturii; celelalte două, mai complicate şi mai lungi, asigurau soliditatea relaţiei. Harta pe care a imaginat-o Domnişoara de Scudéry avea repere ale căror denumiri reflectau limbajul preţios al saloanelor vremii: ajungeai la Marea Inimiciţiei şi la Ţinuturile Necunoscute, eşuai în Lacul Indiferenţei, mergeai de-a lungul Rîului Recunoştinţei, dar riscai să ajungi la Marea Periculoasă, traversai oraşele Sinceritate, Generozitate, Probitate şi Respect etc. Harta a devenit un joc de societate: urmăreai evoluţia cutărui cuplu de la curte, încercai să ghiceşti în ce punct au ajuns cei doi, ce şanse au, ce pericole îi pîndesc, pe ce drum ar fi mai bine să o apuce. Jocul erotic implica o strategie, dar şi o cunoaştere a resorturilor profunde ale pasiunii. Nu trebuie neglijate nici intenţiile pedagogice ale hărţii: dacă ştiai să alegi itinerariul convenabil, îţi dovedeai calităţile sufleteşti şi capacitatea de a te investi în iubire.

Celebră atunci, căzută ulterior în desuetudine, Carte du Tendre a devenit un clişeu. L-am întîlnit ca atare într-o revistă plină de clişee, *Paris Match*. Sub titlul „La Carte du Tendre de la jet-sex" revista ne previne că „la Hollywood partenerii se schimbă la fel de repede ca rolurile". Noua Carte du Tendre schiţează o geografie galantă a Hollywoodului, înlocuind simbolurile Domnişoarei de Scudéry cu personaje în carne şi oase. O putem privi ca un joc de societate, în cazul în speţă pe tema: ce legătură este între Angelina Jolie şi Penélope Cruz? Ia să vedem.

Angelina Jolie şi Oliver Martinez s-au „colat" în august 2003. Cu cîteva luni înainte, Oliver Martinez era cu Kylie Minogue, iar în 1998 cu Mira Sorvino, care tocmai îi dăduse papucii lui Quentin Tarantino. Care Tarantino e, de aproape un an, în mare amor cu Sofia Coppola. Care Sofia Coppola a divorţat în 2003, după trei ani de căsătorie cu Spike Jonze. Să revenim însă la Angelina Jolie. Se căsătoreşte în 2000 cu Billy Bob Thornton, îşi jură credinţă pe viaţă, poartă fiecare o picătură de sînge a celuilalt într-o bijuterie. Divorţează în 2002. Dar Angelina are un an fast în 2003, pentru că trăieşte două poveşti de amor cu Colin Farrel (în timpul turnărilor la *Alexandru)* şi Nicolas Cage. Iar acum gura lumii dă ca sigură o relaţie cu Brad Pitt. Cum? Brad Pitt? A fost împreună cu Gwyneth Paltrow, fără să fi trecut prin faţa altarului, între 1995 şi 1997 (care Gwyneth Paltrow îi are la activ pe Chris Martin şi pe Ben Affleck). Brad a mai fost cu Juliette Lewis şi cu Jennifer Aniston, cu care s-a căsătorit în 2000, dar cu care se zice că nu întreţine, din această iarnă, decît relaţii de amiciţie.

Ei bine, şi care e legătura dintre Angelina Jolie şi Penélope Cruz? Simplu: legătura se numeşte Nicolas Cage. Penélope a avut cu Nicolas prima ei mare aventură la Hollywood, ce a fost fatală căsătoriei dintre Cage şi Patricia Arquette (1995-2000). O căsătorie incomparabil mai lungă decît aceea dintre Cage şi Lise Marie Presley care, în 2002, n-a durat trei luni (Lise Marie Presley mai avea la activ o căsătorie, despre care nu putem şti dacă a fost consumată sau nu, cu Michael Jackson). Aşadar, Penélope s-a consolat mai întîi cu Matt Damon (pe care îl ia de la Wynona Rider) şi apoi cu Tom Cruise, proaspăt divorţat de Nicole Kidman. După doi ani de viaţă comună, Tom şi Penélope s-au despărţit, în viaţa actriţei intrînd Matthew McConaughey (cunoscut pe platoul de filmare la *Sahara,* o producţie – cu certitudine – fierbinte).

Iată, dar, cum se poate ajunge (gîfiind, e drept) de la Angelina la Penélope trecînd obligatoriu prin Nicolas Cage. Noua Carte du Tendre de la Hollywood mai cuprinde o serie întreagă de combinaţii secundare, cum ar fi: Jennifer Lopez şi Marc Anthony, Marc Anthony şi Dayana Torres, Nicole Kidman şi Lenny Kravitz, Lenny Kravitz şi Vanessa Paradis, Vanessa Paradis şi Johnny Depp, Johnny Depp şi Wynona Rider etc., etc.

„Pasiunile dau plăceri infinite celor care încearcă să le satisfacă şi nu fac rău decît celor care vor să le distrugă" – scria într-un loc Domnişoara de Scudéry. Am uitat un detaliu: Madeleine de Scudéry a murit nonagenară, dar a murit domnişoară bătrînă.

Adrian MIHALACHE

e-cultura

Maşinării care te fac să visezi

Orăşeanul din secolul al XVI-lea vedea, peste tot, orologii. Din turnul primăriei sau de pe faţadele bisericilor, orologiul îi spunea nu numai ora exactă, ci şi timpul prezent. Imaginaţia, stîrnită de mecanism, compunea o altă viziune despre lume. Aceasta din urmă înceta să mai fie spaţiul supus arbitrariului, în care Divinitatea trebuia mereu chemată să intervină. Aidoma orologiului, universul funcţiona autonom, Marele Ceasornicar nu făcuse decît să-l regleze şi să-l pună în mişcare. Mişcarea era ordonată şi previzibilă, precum cea a acelor de pe cadran, regularitatea fiind asigurată de echilibrul forţelor opuse. Stabilitatea în mişcare sugera eterna reîntoarcere: timpul nu se mai scurgea, ca în clepsidră, ci se rotea, în *corsi e ricorsi.* Orologiul era emblema inteligibilităţii lumii, prin forţa raţiunii.

Două sute de ani mai tîrziu, spaţiul a fost invadat de locomotive. Maşina cu abur, izvor de energie, era la vedere şi fascina precum tigrul lui Blake, „arzînd strălucitor în pădurile nopţii". Pentru prima dată în istoria dominată de forţă, omul avea acces la sursa acesteia, energia. Contemplînd „monstrul de foc", imaginaţia dobîndea accesul la două concepte opuse: pe de o parte, echivalenţa, deoarece energia se conservă în cantitate; pe de altă parte, degradarea, căci energia decade în calitate. Timpul nu mai este ciclic, el are acum o direcţie, un sens, care, fără intervenţia umană conştientă, se îndreaptă inexorabil de la complexitatea activă la stagnarea în uniformitate. Marile teorii evoluţioniste – a lui Darwin, în biologie, a lui Marx, în socio-economie – nu sînt lipsite de legătura cu maşinăria termică, de care par a fi chiar inspirate. Locomotiva este emblema convingerii că lumea a fost îndestul explicată şi a venit momentul cînd ea poate fi schimbată.

Cîtă vreme calculatorul era izolat ca un zeu, în templul numit, odinioară, „centru de calcul", el nu stîrnea imaginaţia. Odată ajuns pe orice birou, maşinăria electronică fascinează prin dublul ei statut: pe de o parte, instrument de prelucrare, pe de alta, mediu de comunicare. În prima sa ipostază, el sugerează că orice se poate rezolva, cu condiţia ca problema să fie bine formulată. În a doua, el atrage imaginaţia să deschidă poarta – „portalul" – către o altă lume: o lume care este spectrală, dar feerică; o lume care este imaterială, dar obiectivă. Chiar cei care îi cunosc bine structurile, se lasă atraşi de halucinaţia reprezentată de spaţiul virtual. Halucinaţia este însă consensuală, deci obiectivă, deoarece traiectoriile şi experienţele pe care le prilejuieşte sînt repetabile, aceleaşi pentru toţi.

William Gibson a numit, cu un cuvînt bine găsit – ciberspaţiu – mediul simbolic emergent din infrastructura Internet-ului. Aici imaginaţia se află la putere, creînd noi forme şi posedînd toate formele vechi. Lumea virtuală poate fi nu doar înţeleasă, ci explorată, experimentată, iar părţi ale ei pot fi transferate *(download*-ate) şi stocate în propria colecţie de curiozităţi *(wunderkammer).* Mai mult, ea poate fi creată din fragmente de cunoaştere, deoarece imaginaţia posedă acum instrumentele necesare pentru a le asambla. În lumea tangibilă, nesigură şi ameninţătoare, raţiunea a încercat să aducă ordinea. Nemulţumită de lumea pe care raţiunea a numit-o „cea mai bună dintre cele posibile", imaginaţia a ales, multă vreme, evaziunea. Acum are o şansă nouă, aceea de a crea nu o lume mai bună pentru toţi, ci, pentru fiecare, lumea care i se potriveşte mai bine.

Alex. Leo ŞERBAN

de ce e *cool*...

Nicolas Sarkozy

● Pentru că, la 50 de ani, preşedintele UMP se-ndreaptă în linie directă spre Elysées.

● Pentru că l-a enervat de cîteva (atîtea) ori pe (viitorul ex-) preşedintele Chirac.

● Pentru că l-a băgat în corzi, la o emisiune TV în direct, pe Jean-Marie Le Pen.

● Pentru că, la întrebarea „Este Franţa reformabilă?", răspunde fără ezitare, „Da!" Şi continuă: „Nu doar că poate să se reformeze, dar o aşteaptă de mult..."

● Pentru că este pragmatic într-o ţară de panglicari şi spune lucrurilor pe nume într-o cultură a litotei.

● Pentru că nu crede în ideologii: „Rigidităţile ideologiilor îţi limitează alegerile atunci cînd cele mai bune soluţii impun un amestec: mai mult liberalism acolo unde e cazul, intervenţie acolo unde este nevoie".

● Pentru că nu se fereşte să recunoască: „Sînt conservator, liberal în gîndire şi cred în economia de piaţă. Dar cînd am pe birou o problemă de rezolvat, nu-mi pierd vremea gîndindu-mă ce-ar fi făcut în locul meu Ricardo, Adam Smith sau Hayek. Ideologiile au fost înlocuite de principii de realism şi pragmatism".

● Pentru că a sprijinit înfiinţarea Consiliului francez al religiei musulmane (organism oficial care grupează totalitatea celor 6 milioane de musulmani trăitori pe teritoriul Franţei).

● Pentru că a doborît un tabu naţional susţinînd discriminarea pozitivă, pentru a „ambreia un model de integrare care căzuse în pană".

● Pentru că are decenţa şi tăria să susţină că „aceia care muncesc mai mult trebuie să cîştige mai mult. Sînt pentru echitate mai curînd decît pentru egalitate. Dacă asta se numeşte ideologie, atunci puteţi să mi-o atîrnaţi de gît".

● Pentru că, atunci cînd este comparat cu arhi-rivalul său (Jacques Chirac), are decenţa şi umorul să recunoască: „Să fii comparat cu un om care a fost de două ori prim-ministru şi ales de două ori preşedinte – am auzit şi chestii mai rele!".

● Pentru că, la-ntrebarea care e un mai bun candidat la preşedinţie – el sau Chirac –, nu se dă în lături să răspundă, neruşinat-populist, „Poporul francez".

● Pentru că are tupeul să declare: „Nu sînt riscuri să nu mai auziţi de mine..."

Ciprian MIHALI

bon de lectură

Subiectivitatea? Marfă!

● **Marius Babias, *Subiectivitatea-marfă. O povestire teoretică*, trad. rom. de Aurel Codoban, Editura Idea Design & Print, 2004.**

Odată ajunşi în noul mileniu, ne bem mai întîi cappuccino-ul, studiem programul TV de seară şi între pauzele publicitare sortăm ce a mai rămas din noi. Ne ocupăm cu sortarea gunoiului intelectual. Ce păstrăm?... Ce aruncăm la gunoi? Ce reluăm din nou în biografie? Mileniul este un sinonim pentru permanenta reinventare a subiectului. Nu este o acţiune, ci o stare care precede actul dispensării. Nu există încă nimic pe care să-l putem pune în spaţiile psihosociale devenite libere şi în sertarele subiectului care au fost curăţate de politică. (Marius Babias, *Subiectivitatea-marfă)*

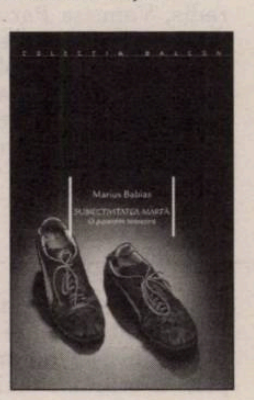

Cartea lui Marius Babias – jurnalist, curator, critic de artă – are toate şansele să treacă neobservată, aşa cum se întîmplă cu, din păcate, prea multe din lucrările autorilor români sau străini care nu se integrează într-un *trend* cuminte, de confirmare a certitudinilor liniştitoare, pe care le avem, şi de satisfacere a micilor noastre plăceri intelectual-elitiste. Desigur, nu e o carte scandaloasă, nu dezvăluie secrete din viaţa vedetelor şi a oamenilor politici, nu atacă valorile sacre ale societăţii noastre. Nu e nici o carte de o originalitate surprinzătoare, cu neputinţă – pentru minţile noastre ordonate – de situat: citind-o, vedem *de unde* scrie Babias – din spaţiul unei gîndiri critice pe care am putea-o numi de stînga, dacă am mai şti ce poate să însemne astăzi, mai ales în gîndire, stînga şi dreapta. De altfel, bună parte din reflecţiile autorului pleacă tocmai de la această constatare: că asistăm după 1989 la o diluare a graniţelor care mai puteau să opună două politici, două ideologii, încît, cel puţin în Germania, mişcări dorindu-se de stînga sînt infiltrare de limbaj şi atitudini de dreapta, domenii de acţiune tradiţional ale stîngii fiind luate tot mai mult în posesie de mişcările de dreapta, chiar de extrema dreaptă.

Demersul lui Marius Babias – născut acum 43 de ani la Suceava şi trăind din 1974 în Germania – este unul alimentat de o multiplă inspiraţie (artistică şi politică în primul rînd), dar reunind apoi resursele astfel mobilizate înspre o analiză a societăţii contemporane. Dar nu e în intenţia mea să produc o recenzie a acestei cărţi; mă voi limita la a utiliza textul lui ca un pretext, aşa cum ar trebui, poate, să procedăm cu multe din cărţile ce ne cad în mînă: pretext pentru o analiză a ceea ce sîntem noi astăzi, aici, ca subiecţi individuali şi ca membri ai unei societăţi a cărei dinamică accelerată scapă înţelegerii noastre.

Teza cărţii e, în fond, simplă, dar bogată în consecinţe: în lumea contemporană, lume post-materială, marfa cea mai preţioasă este subiectivitatea. La succesul acestei mărfi pe piaţa mondială de valori au contribuit deopotrivă politica, economia, cultura: *politica şi economia,* prin globalizarea în forma neoliberală a unei pieţe ştergînd graniţele geografice şi integrînd identităţile şi diferenţele, valorile deopotrivă materiale şi simbolice; *cultura,* prin colonizarea vieţii cotidiene a oamenilor de pretutindeni cu ajutorul tipologiilor şi a modurilor de a vedea, de a simţi – transmise prin canalele mediatice. Babias vorbeşte de o „estetizare a lumii vieţii", chiar de o „ordonare ornamentală a realităţii", criteriul estetic părăsind sfera artelor vizuale şi cuprinzînd astfel celelalte domenii ale vieţii trăite. Pluralismul estetic vine să compenseze deficitul de legitimitate politică şi să deturneze sensibilitatea, mai ales a tinerelor generaţii, dinspre contestarea ori rezistenţa politică înspre fabricarea unui stil de viaţă hedonist şi înspre stilizarea existenţelor în forma designului subiectivităţii. Altfel spus, dispariţia graniţei dintre artă şi viaţă, prin invadarea celei din urmă de către prima, înseamnă, pe de o parte, dificultatea de a defini statutul operei de artă, iar, pe de altă parte, o impunere în ordinea vieţii cotidiene a esteticului drept criteriu al autenticităţii vieţii trăite.

Desigur – aşa cum spuneam – aceste idei nu sînt noi, ele au fost propuse şi dezbătute în ultimele decenii de o seamă de autori, generos ignoraţi în cultura română. Ceea ce aduce nou însă Babias – iar această idee ni se oferă azi ca una din marile provocări în înţelegerea societăţii româneşti – este că noua cultură a tinerilor, cultură pe cale să devină dominantă, abandonînd aproape complet revendicările politice şi sociale, se orientează după ceea ce autorul numeşte *„psihodesign"*, adică elaborarea de sine într-o estetică individualistă a existenţei. Dacă anii '70 au fost anii eliberării corpului, prin revoluţia sexuală, astăzi această eliberare, obţinută şi banalizată, scoate corpul din centrul atenţiei, lăsînd locul subiectivităţii, sinelui, intimităţii. Nu e vorba de o întoarcere la spiritual, după o epocă dominată de material şi corporal: e vorba de ceea ce unii analişti numesc o „imaterializare" a existenţelor individuale şi colective, ceea ce vrea să însemne că tot mai mult din producţia şi din consumul bărbaţilor şi femeilor de astăzi se realizează într-un plan imaterial. Mai concret, şi în termenii lui Babias: programul estetic ce cuprinde moda, artele plastice, designul şi marketingul se adresează nu – sau nu în primul rînd – înfrumuseţării corpului, formei şi sănătăţii lui, ci efectelor pe care această „sculptare" sau „desenare" sau „reparare" a corpului o au asupra psihicului: autenticitate, plăcere, juisare, împlinire etc. „Hainele, mobilele, operele de artă şi obiectele de design, ce se află într-o relaţie complicată a producţiei de sens şi a producţiei de *lifestyle*, se împletesc într-un concept al trăirii vieţii sub dictatul stilului de viaţă." Putem exemplifica această afirmaţie cu două situaţii dintre numeroasele care pot fi găsite în viaţa cotidiană a românilor şi românceor de astăzi.

Prima situaţie se referă la părăsirea aproape completă a spaţiului public de către tineri, mai ales de către studenţi. Forţă politică deloc de neglijat în timp (să amintim momentele 1968 în Occident şi 1990, Piaţa Universităţii, la noi), studenţii au renunţat voios la ambiţii şi revendicări social-politice, chiar culturale, pentru a lua cu asalt spaţiile „consumului de libido", după expresia lui Babias: cluburi, magazine de modă, accesorii *trendy* (telefon, maşină, piercing, tatuaje etc.). Producători şi consumatori de cultură *underground* – aceea care produce stilurile şi modele – tinerii (dar nu numai studenţii, ci, împingînd limitele în ambele sensuri, adolescenţii, dar şi generaţia „30+") au instituţionalizat alternativa, marginalul şi le-au mutat în hainele pe care le poartă, în muzica pe care o produc şi o ascultă, în limbajul *cool* pe care îl impun, în mediile pe care le domină. Nu revoltă, nu nesupunere civică, ci plăcere de a trăi, dorinţa de a trăi bine, de a se simţi bine, în mijlocul tuturor celorlalţi, dar la distanţă tot mai mare de ceilalţi.

Al doilea exemplu ne este şi mai la îndemînă: înmulţirea emisiunilor televizate tratînd despre sufletul suferind, dorind sau bucurîndu-se, al omului de rînd. E fascinant să vedem şiruri-şiruri de anonimi exhibîndu-şi proastele întocmiri ale intimităţii şi plăcerea pur egoistă a rezolvării lor în public graţie unor specialişti-bufoni de ocazie. E la fel de fascinant, dar mult mai neliniştitor să urmărim felul în care o industrie întreagă a consumului de imagini şi simboluri, a consumului pur şi simplu, defineşte patologiile subiectivităţii şi propune remedii prin comunicare publică, după standarde pur comerciale. Pentru că nu e nicidecum în grija realizatorilor de emisiuni televizate să rezolve problemele de armonie a cuplului, ori de depresie ale vreunei tinere abuzate fizic; dacă nimicnicia umană aduce *rating* şi dacă ea e greu de găsit, uneori tocmai pentru că mai sînt oameni care rezistă publicizării ei, atunci ea este produsă cinic şi exploatată pînă la greaţă, aşa cum fac „Ernest" şi „Monica", triste figuri ale traficului ilicit de intimitate.

Babias vorbeşte despre intimitate ca ultimul obstacol în faţă nivelării diferenţei dintre subiect şi obiect şi ca materia cea mai generoasă de lucru pentru design. Numai că intimitatea e o materie extrem de fragilă, mai fragilă decît corpul şi decît orice altă materie, tehnologiile care o tratează nefăcînd cel mai adesea decît să o distrugă modelînd-o după criterii cu totul exterioare nevoii proprii a individului şi creînd neaşteptate efecte perverse: „obsesia canalizată spre interiorul subiecţilor de a purta pantoful sport ce tocmai e la modă poate împinge o întreagă generaţie într-o criză existenţială". O criză care e în egală măsură una reală şi una artificială: e reală, pentru că, bunăoară, auzim aproape în fiecare zi despre adolescenţi care se sinucid. Dar e artificială, deoarece, pentru a fi rentabilă, intimitatea trebuie să fie nu doar bolnavă, ci şi tot mai bolnavă, adică zone tot mai întinse ale ei să intre în sfera patologicului. Este evident şi aproape inutil de adăugat că diagnosticienii acestor patologii sînt ei înşişi mutanţi creaţi de imperativele profitului financiar şi simbolic.

Această devenire recentă a societăţilor postcomuniste n-a devenit încă suficient de demnă pentru a fi tratată altfel decît jurnalistic ori superior-ironic. Cred însă că ea dă seama de o evoluţie socială care invalidează pronosticurile analiştilor de orice fel şi care garantează producătorilor de *lifestyle* un viitor îmbelşugat. În locul oricărei concluzii, o invitaţie de a medita responsabil la această evoluţie şi o ultimă citare a lui Babias:

„Iar în supa aceasta primordială a inutilului care se numeşte mileniu, plutim noi cu sloganurile şi simbolurile noastre, cu logouri ţipătoare şi corpuri tatuate cu promisiuni false... Spaţiul nostru de viaţă apare comercializat pînă în cel mai mic detaliu, pînă în ultimul colţ al sferei private. În faţa omniprezentei transformări a tot ce e viu într-o marfă, Gregor Samsa, eroul tragic al lui Kafka, nu s-ar mai transforma într-un gîndac, ci într-un *snowboard* marca Shorty's".

Cristina FOARFĂ

Forumul nostru cotidian

– sau despre cum se pot aprinde spiritele, avatarii şi nickname-*urile –*

Forumurile de pe Internet sînt o adevărată sursă de... de toate, în mod sigur. Butonul Post Reply *bagă oamenii la idei, pe care se simt datori să le împărtăşească şi altora. De la păreri pertinente, iniţiative interesante (vă mai amintiţi de* flash-mob-*urile pentru libertatea presei sau implicînd bombonele, baloane albastre, corturi PSD?) pînă la ceea ce ar intra simplu sub dictonul* Aberare humanum est. *Cele două situaţii de mai jos au încins forumul ziarului* Cotidianul *pentru ceva timp. Dar să lăsăm lucrurile să vorbească de la sine.*

1) Patapievici a fost numit la conducerea ICR, spre bucuria unora şi spre enervarea altora. Din a doua categorie face parte şi **aglomerărispontane,** pe numele său de scenă, care a redactat o petiţie online, mai întîi pe forum, care pune la îndoială legitimitatea respectivei numiri. AVP este (era) un personaj mai mult decît pitoresc al forumului, celebru prin post-urile în versuri, acide, care fie ţi-l făceau simpatic prin aiuristica lor, fie te enervau la culme. AVP, aka Viorel Padina, poet aparţinînd Generaţiei '80, s-a apucat să discute în stilul său inconfundabil de colorat, un articol al lui Mircea Mihăieş din *România literară*, care comenta şi ironiza petiţia cu pricina. *la IRCu de mare cultura, recte la Institutu' Rasadului de Calitate al culturii de floarea soare-lui & sere-iului din strainatate, frate (caci doar nu te gandeai la modestu' IRC al lu Pata, cognate?), iar daca mataputza, Marin Mihaiesh din Maramuresh sau de unde dreak esti, ii balacaresti la Romlita pe acesti ceahlai ai culturii de floarea soare-lui & Co romanesti inseamna ca, bineinteles, incompetent ca drea' esti, caci in definitiv ce hulla mea (adica a lu Alcibiade, fugi drea'!) esti, decat un scartza-scartza pe hartie la o gazeta cetita de 3-4 sute de cartari corturarest.* Ş.a.m.d., ceea ce l-a făcut pe Ioan T. Morar să îi spună Byebye şi să îi dea *ban* pe forum (adică interdicţia de a mai scrie). Disputa care a urmat, dacă a fost bine sau nu, există cenzură, *ITM a sancţionat limbajul, nu părerile*, libertate *versus* decenţă în exprimare, *ne-a disparut trubadurul, Bufonul care spune adevarul. Nu e vorba de cenzura, e vorba de respectarea unor cutume* **(Ioan T. Morar),** *detest stilul AVP-ului, mi-a venit de nu stiu cite ori sa-l impusc cu mina mea, dar cred cu tarie ca ar trebui sa fie lasat sa posteze in continuare aici. macar pentru contrast cu restul* **(cracanel),** a împărţit forumul: unii au plecat, alţii au protestat, unii au rămas, alţii s-au bucurat. Vorba lui **Bikila,** *ce mai tevatura!*

2) Un topic generator de multe controverse este acela numit, subversiv, *Despre blonde*. Unde, aşa cum NU îi spune numele, este vorba despre homosexuali şi discriminare. **aglomerări spontane:** *procineva, tu iti dai seama cat de obosita si de adanc implantata in inconstientul colectiv e metafora aia cu „ogorul" si „semanatorul"? imi citezi din* legendele Olimpului, *din* Ghilgames *si din Biblie ca sa-mi vorbesti de o emancipare care a pornit ca lumea de-abia de jumatate de secol?*

Tzushky: *si cand ma gandesc cum mai plangea ghilgames dupa enkidu si ce-l mai jelea... si ce prietenie suspecta era intre ei...*

Mars (sintetizînd opinia lui **procineva,** care este de fapt **anticeva.** *Antihomosexualitate* adică.) *Un barbat homosexual nu e nici barbat, nici femeie, si atunci in nici o perioada istorica nu e de preferat sa fie presedinte...* Mă gîndeam eu că undeva, postelectoral, aşteaptă cuminte o explicaţie...

Simona SORA

puzzlecturi

Despre fericire

● **Marta Petreu, *Conversaţii cu...*, Editura Universal Dalsi, 2004.**

Am citit cu toţii, în ultimii ani, interviuri, convorbiri, conversaţii înregistrate, consemnate, e-mailate, unele interesante, altele conformist-stîngace, unele de anvergură, altele de simplu depanaj jurnalistic. Sînt foarte rare, în acest context pestriţ, veritabilele dialoguri, convorbirile de la egal la egal, în care întrebătorul ştie să-şi asume rolul ingrat, iar personajul ce răspunde se lasă descoperit, conturat şi (parţial) supus de francheţea, mirarea (filozofică) şi liniştea înţelegerii celuilalt. Conversaţiile scriitoarei Marta Petreu cu personaje culturale celebre sînt, în acest sens, operă de autor. Apărute în revista clujeană *Apostrof*, convorbirile adunate acum în volum sînt mai ales „lecţii de vivisecţie în oglindă", cum ar spune poeta Marta Petreu. Interviuri-portret, cele 28 de convorbiri (uneori, repetat, cu acelaşi personaj neelucidat) sînt simultan literatură, istorie literară sau istorie a mentalităţilor. Dincolo de această performanţă, se conturează însă alt personaj, uneori teatral, alteori (asumat) ingenuu, care pune cele mai neaşteptate întrebări. Percepţia celor interogaţi, reacţiile lor variate în faţa unor aparente indiscreţii şi (adesea) predarea lor necondiţionată spun ceva despre mobilul interior al dialogurilor – participarea. Pe de altă parte, atît de retoric invocata prietenie literară este aici expusă într-un spaţiu riscant, cel al curiozităţii cititorului. Este vorba despre cititorul avizat, care nu are nevoie de *chapeau*-uri explicative, de cititorul participativ care şi-a pus, la lectura cărţilor amintite, întrebări inevitabile, dar şi de cititorul ipocrit care zace, intermitent, în fiecare dintre noi.

Marta Petreu pune întrebări „incomode", indiscrete, niciodată retorice. Rolul pe care poeta, eseista, editoarea şi jurnalista îl joacă aici, cu greu şi-ar găsi dublura. Aceleaşi întrebări, repetate de altcineva, s-ar vedea, adesea, fără răspuns sau, mai rău, cu răspunsuri-tip. Cînd Marta Petreu îl întreabă pe Norman Manea: „faptul că scrii te face fericit?", romancierul evită cu graţie răspunsul tranşant („Scrisul conţine fericirea şi nefericirea... boala şi terapia"), atrăgîndu-i atenţia, pe bună dreptate, interlocutoarei asupra recurenţei chestiunii în întrebările sale. Într-adevăr, fericirea, bucuria, momentele faste revin aproape terapeutic în întrebările Martei Petreu. Iar felurile în care i se răspunde personalizează extrem de tonic cele mai plutonice personaje. „Ce înseamnă dragostea – ca sentiment şi act – pentru dumneavoastră?", îl întreabă Marta Petreu pe Ion Negoiţescu în vara lui 1991. Iar frumuseţea răspunsului trebuie să se fi datorat, pe undeva, şi francheţii, şi delicateţii întrebării: „La 23 de ani eram încă virgin, dar obsedat sexual. În tinereţe încercam să provoc iubirea prin nesfîrşite discursuri în care Platon se amesteca cu misticii creştini, căci mă chinuia o insuportabilă sete de absolut, care mi-a împovărat viaţa. Am avut întotdeauna faţă de actul fizic o repulsie de neînţeles, deşi dorinţa mă teroriza... Nu cred ca cineva să fi plîns mai mult ca mine". Sobrului profesor Mircea Zaciu i se face, înainte de debutul convorbirii, cerul astral, plus simbolistica generică, iar mai încolo, elogiul conservelor geniale (bulion, gem, zacuscă) pe care profesorul clujean le făcea înainte de plecările la Bonn, în loc să scrie o istorie a literaturii transilvănene în interacţiune cu cea maghiară. Pe Andrei Pleşu, Marta Petreu îl întreabă direct: „Aţi fost vreodată fericit?", după o rafală intimistă („Ce înseamnă Femeia pentru dumneavoastră?"; „Vă place să vă fotografiaţi?"; „Care este plăcerea dumneavoastră supremă?"). Răspunsul e unul indirect: „Ca şi revelaţia, fericirea autentică e o surpriză şi un dar. Fericirea elaborată, construită, grădinărită e o înscenare plicticoasă, un fel de paradis schimonosit pentru uzul unui eu hipertrofic, halucinat de propriile lui apetituri".

Tot despre fericire e vorba şi în cea de-a doua – amplă – convorbire cu Gabriela Melinescu despre „darul de a comunica din interior... primul alfabet al lumii", în premonitoriul interviu cu Zigu Ornea, care se încheie cu vorbele lui Cioran: „singura izbăvire e în moarte", sau în provocarea pe care poeta Marta Petreu i-o adresează „celui mai mare poet din cea de-a doua jumătate a secolului nostru", Ileana Mălăncioiu.

Convorbirile asumate total de Marta Petreu în acest volum (plus unele necuprinse aici, cum e cea cu Alexandru Vona) sînt rezultatul unei ingenuităţi de fond şi al unei intransigenţe de formă. Autenticitatea e prima lor calitate, iar succintul portret de care poeta are parte, la cald, din partea lui Cornel Regman, este doar una dintre nenumăratele forme de autooglindire nepremeditată pe care aceasta le provoacă: „Cine o cunoaşte pe Marta Petreu din versurile sale, amare, sarcastice, necruţătoare cu lumea şi cu ea însăşi, obsesiv aliniate la un comportament de insomniacă şi în acelaşi timp pe entuziasta, ataşanta, calina, curajoasa, puternica – psihic şi moral – persoană care a întemeiat *Apostrof*... va putea oare să reziste ispitei de-a crede în ambivalenţe şi dedublare?". Trebuie să recunosc, n-ai cum rezista.

Dilema veche vă recomandă

● Dacă reuşiţi să treceţi peste prejudecata de a nu citi un *best-seller* şi peste primele 50 de pagini (din 476!) de „stil" corespunzător, nu veţi mai lăsa din mînă *Codul lui Da Vinci:* Dan Brown a scris, pur şi simplu, unul din cele mai pasionante romane populare din toate timpurile – o carte care-şi merită succesul şi care-şi poartă controversa ca pe un blazon. (Alex. Leo Şerban)

● Miron Bergmann, *Tinereţea unui comisar politic* (roman, Editura Albatros, 2004). Tribulaţiile pline de remuşcări, obsedate de un adevăr integral, ale unui ficţionar (alt parizian) care a trăit ca dublu securist şi simplu kaghebist cu misiuni oximoronice în lumea literară şi ideologică a Bucureştilor cincizecişti. Pe un ton congestionat etic şi estetic, cu o viziune nu chiar inedită, dar sumară – comunismul a fost o porcărie în care toţi şi toate se turnau şi şi-o „trăgeau", cînd invenţie, cînd convenţie –, cartea are cîteva episoade bune care duc cu gîndul la Rocambole printre nişte „demoni" români. Nu e puţin lucru şi merită încercat. (Radu Cosaşu)

trend inţe

Poetica obiectului umil

Identitatea est-central europeană este întotdeauna problematică. Pentru că, într-o zonă în care se schimbă neîncetat graniţele, limbile, loialităţile, drapelele, ea se cere în mod constant revizuită – ori, mai bine zis, reînşirată, ca un şirag de mărgele risipit în toate direcţiile.

Uneori, acest efort ia forma unei poetici a obiectului umil. Nici o altă literatură nu acordă o mai mare atenţie vieţii interioare a lucrurilor, obiectualităţii lor, reliefului, texturii, culorii. Pentru scriitorul central- şi est-european, obiectele sînt înzestrate cu o viaţă proprie: au – şi evocă – o istorie. Metaforă sau metonimie a istoriei personajelor? Şi una, şi alta. Purtate cu sine sau lăsate în urmă, ele reprezintă cu mult mai mult decît nişte simple detalii ale cotidianului. Funcţia lor este aceea – pentru a-l parafraza pe Pierre Nora – de „obiecte ale memoriei", frînturi însufleţite de viaţă în jurul cărora se încheagă trecutul real, viitorul posibil.

Cel mai adesea, este vorba despre lucruri recuperate, salvate de la declin sau de la uitare, repuse în drepturi prin povestire. Indiferent de natura lor – iar inventarul este pe cît de eterogen, pe atît de cuprinzător, căci nimic nu este prea masiv pentru a fi exclus (nici măcar neverosimila locomotivă a lui Hrabal), nimic nu este prea neînsemnat pentru a fi trecut cu vederea (nici măcar porţelanurile ciobite sau bibelourile ieftine – „kitsch-ul tămăduitor", după vorba unei colege) –, le uneşte aceeaşi forţă de coagulare. Tîrgul de vechituri, imagine recurentă în romanul central- şi est-european, este o lume în sine, un cor de voci dominat de o apăsătoare nostalgie. Căci acest tip de muzeificare este radical diferit de acela criticat de antropologia contemporană pentru păcatul de a suspenda istoria. Piesele muzeului domestic nu sînt numai depozite de amintiri sau figuri ale destinelor individuale şi colective; ele mai au şi capacitatea miraculoasă de a-şi recrea contextul, în şi pentru istorie.

Anca BĂICOIANU

Andrei GORZO

dilematograf

La înălţime

● ***Aviatorul* / *The Aviator* (SUA, 2004), de Martin Scorsese.**

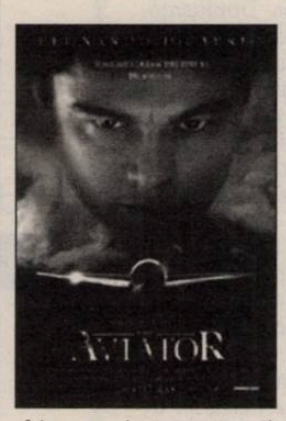

Chiar s-o fi culcat cu 160 de vedete hollywoodiene? 160 cu sau fără Cary Grant? Includerea lui Grant e, probabil, o enormitate de-a biografului Charles Higham, dar vorbim despre lista lui Howard Hughes, iar legenda lui Hughes (rezumată recent, în aceste pagini, de Alexandru Călinescu) e deja enormă – ar putea să înghită fără probleme, cu ghiorăieli de satisfacţie, descoperiri mult mai gogonate. Jocuri sado-masochiste cu Hitler? De ce nu? Hîrjoneli în trei cu doamna Roosevelt şi Elvis Presley? Poate, nu se ştie. Ceea ce se ştie este că Hughes chiar a proiectat toate avioanele alea (şi unele dintre ele chiar au zburat), băşca (şi asta e o contribuţie unică la teoria şi practica filmului de autor) modelul de sutien purtat de Jane Russell în *Proscrisul* (film preluat de Howard Hughes din mîinile lui Howard Hawks, în urma unei dispute artistice pe care mi-o imaginez delicioasă). Chiar a produs *Scarface*-ul lui Hawks şi chiar a salvat-o pe Katharine Hepburn, care pe la mijlocul anilor '30 era, în jargon hollywoodian, „otravă pentru *box-office*", plătind din propriul buzunar pentru revenirea ei. Şi chiar a cîştigat războiul pe care, ca proprietar al companiei aeriene TWA, îl declarase companiei Pan Am. Şi, chiar dacă n-a murit în aer (după unele surse, era deja mort atunci cînd a fost urcat în avionul care urma să-l transporte de la Acapulco la Houston, în aprilie 1976), aşa ar fi fost frumos.

Martin Scorsese ştie ce e frumos: în anii '20, un băiat bogat şi sclipitor a pus mîna pe două industrii americane tinere – Hollywoodul şi aeronautica – şi le-a smotocit de parcă ar fi fost jucăriile lui, tot aşa cum, în 1941, un alt copil teribil, Charles Foster Kane, avea să-şi plimbe privirea prin formidabila cofetărie cunoscută lui sub numele de America, alegînd o prăjitură („M-ar amuza să conduc un ziar"), şi încă una (politica), şi încă una – pînă cînd va ajunge un bătrîn burtos şi tot înfometat, dar prea obosit ca să mai întindă mîna. Cetăţeanul Kane şi cetăţeanul Hughes sînt două imagini gemene ale intrepidităţii americane, şi ambele se întunecă gradat: Hughes şi-a pierdut minţile şi şi-a petrecut ultimii 10 ani din viaţă în apartamente de hotel, la adăpost de lumea care, în ochii lui, dintotdeauna ameninţase să se transforme într-un gigantic focar de infecţie. Unora dintre fanii lui (criticului de film David Thomson, de pildă) li s-a părut întotdeauna că în întunericul acela se poate desluşi un mesaj alarmant despre America – despre cum încurajează un om să-şi dorească totul, pentru ca apoi să-i confişte pînă şi capacitatea de a-şi dori ceva. Alţii (precum scriitoarea Joan Didion) au ales să vadă partea luminoasă: „Faptul că am făcut un erou din Howard Hughes ne spune ceva interesant despre noi înşine (...), ne spune că sensul secret al banilor şi al puterii, în America, nu-l constituie nici lucrurile ce pot fi cumpărate cu bani, nici puterea de dragul puterii (...), ci libertatea personală absolută, mobilitatea, intimitatea". Asta a fost şi alegerea lui Scorsese. În *Aviatorul*, Hughes (Leonardo DiCaprio) e un Icar. O să ardă la un moment dat, e inevitabil (Scorsese extrage toată tensiunea posibilă din confruntările lui cu diverse surse de microbi – un peşte fript, un pahar cu apă, o familie ca a lui Katharine Hepburn; şi criza severă dinspre final e o prefigurare puternică a căderii care nu-i departe); dar n-o să ardă chiar *acum* (povestea e oprită la sfîrşitul anilor '40) şi, oricum, această inevitabilitate îi sporeşte frumuseţea. DiCaprio are frumuseţea necesară. Poate să proiecteze năstruşnicia şi ţîfna copilului-minune la fel de convingător ca tînărul Orson Welles şi, fiindcă şi-a păstrat şi silueta fragilă de copil, nu ne lasă să uităm că pe un teren de joacă se întîmplă şi accidente. Atunci cînd, din lipsă de nori, trebuie să întrerupă filmările la superproducţia sa de război, *Îngerii infernului* (1930), cere să i se aducă nori. Atunci cînd îi capătă e fericit – sus în carlingă, filmînd din inima unui viespar de avioane. E o imagine fabuloasă, dar Scorsese taie imediat – dacă vorbeşti despre Hughes trebuie să vorbeşti repede. Trebuie să vorbeşti ca Hepburn (Cate Blanchett). Interpretarea lui Blanchett îi deconcertează pe unii spectatori, dar asta e, probabil, din cauză că se gîndesc mai degrabă la doamna cea demnă din *Ghici cine vine la cină?* şi *Pe lacul auriu,* decît la făptura senzaţională de la sfîrşitul anilor '30 – prinţesa pretenţioasă din *The Philadelphia Story,* zîna zănatecă din *Bringing Up Baby. Această* Katharine Hepburn e chemată de Blanchett (performanţa ei e în primul rînd una vocală) în avionul lui Hughes; sau putem să închidem ochii şi să ne închipuim că DiCaprio a intrat într-unul din vechile ei filme. E magie şi e în stilul lui Hughes, care, în cuvintele lui Thomson, „a făcut ceea ce fiecare cinefil singuratic şi timid îşi doreşte să facă": a intrat într-un film de tip hollywoodian şi l-a trăit la înălţimi la care nici Hollywoodul nu putea să se menţină. Pînă cînd filmul s-a rupt.

Cezar PAUL-BĂDESCU

cultura pe sticlă

Clipuri

Canalul de televiziune pe care mă uit cel mai mult, în fiecare zi, este Mezzo. Dimineaţa, primul lucru pe care-l fac cînd mă scol este să aprind televizorul. Pe Mezzo, desigur – care pe telecomanda mea e programat pe butonul 0. Emisiunea mea preferată este *mezzo séquences* (fosta *mezzo émotion* şi apoi *clip émotion)*. Nu beau cafea, dar să-mi încep ziua cu cîteva mostre de muzică bună ţine locul oricărui energizant. Apoi seara, cînd ajung acasă, schimb la ora 8 iar pe *mezzo séquences* şi mă curăţ astfel de toată zgura pe care am adunat-o în timpul zilei sau de imaginile indigeste pe care le-am dat pe gît la jurnalele de la ora 19. La 1 noaptea, sînt din nou pe *mezzo séquences* – şi astfel ziua mi se încheie rotund.

Probabil, puriştii strîmbă din nas în privinţa unei asemenea emisiuni. Muzica serioasă să fie dată într-o emisiune de clipuri, ca la MTV? Să asculţi (şi să vezi) într-o emisiune, laolaltă, şi „Impromptu nr. 2 în fa minor" al lui Chopin cîntat de Laure Favre-Kahn, dar şi piesa „I've Got You Under My Skin" cu Frank Sinatra & Bono, şi cantata lui Bach „Wachet auf, ruft uns die Stimme" transcrisă pentru pian de Vahan Mardirossian, dar şi adaptarea lui Marcus Miller după „Lonnie's Lament" a lui John Coltrane, şi pe Angela Gheorghiu cîntînd din Puccini, dar şi pe Madeleine Peyroux cîntînd din Leonard Cohen sau din Bob Dylan – nu e prea mult? Nu-i un amestec cam kitsch?

Eu zic că nu e prea mult, iar dacă-mi plac, deopotrivă, şi calmul şi siguranţa cu care cîntă Daniel Barenboim din Schubert, dar şi pasiunea lui Ray Charles cu „Georgia On My Mind" sau vitalitatea lui Peter Cincotti cu „St. Louis Blues" nu cred că sînt neapărat un om kitsch. (Sau oi fi?... – nu contează, principalul e că eu mă simt bine aşa cum sînt.)

De altfel, asta e şi ideea emisiunii: diversitatea (sloganul ei este „Quand la musique se conjugue au pluriel"). E un fel de democraţie. Nobilii cu perucile pudrate stau alături de tipi de culoare din cartierele sărace ale New Orleans-ului şi nimeni nu mai e deranjat de asemenea vecinătăţi. Valoarea nu are nici rang, nu e dictată nici de vîrstă, nu ţine nici de rasă. Nu există nici epocă mai valoroasă aprioric decît alta. Asta poate suna stîngist, marxist, postmodernist, corect politic etc. Nu este deloc aşa, din moment ce nimeni nu vorbeşte aici de egalitate şi nici de discriminare pozitivă. Ci de valoare – care-i o chestie elitistă, deci opusă oricărui egalitarism.

Revenind la *mezzo séquences,* emisiunea are şi avantajul că oferă nişte mostre din care tu, ca telespectator, poţi alege. Nu trebuie să-ţi placă tot – nici nu are cum să-ţi placă tot. Mie, de exemplu, nu-mi place deloc opera italiană şi, cu părere de rău pentru conaţionala noastră, cînd apare Angela Gheorghiu, îmi fac de lucru prin casă. Dar mă-nnebunesc după muzica restitutivă barocă şi, pe lîngă William Christie & Les Arts Florissants, Jordi Savall sau Nikolaus Harnoncourt, al căror fan eram şi înainte, am descoperit la *mezzo séquences* un tînăr contratenor remarcabil: Philippe Jaroussky. Nu mă împac cu transcripţia pentru pian a lui Vahan Mardirossian după Bach, dar îmi place enorm adaptarea basistului Marcus Miller după John Coltrane (chiar mai mult decît piesa de la care s-a pornit). Mă enervează Madeleine Peyroux, cu vocea ei de puştoaică răsfăţată şi cam cretină, dar sînt foarte fericit cînd le aud pe Diana Krall sau pe Molly Johnson. Mi s-a cam luat de Norah Jones, care s-a manierizat, dar am descoperit-o pe Elisabeth Kontomanou. Mi se strepezesc dinţii cînd îl văd pe James Brown, veşnic asudat, cu coafura lui de mamaie şi costumele mulate cu „peptul dezgolit" aferent, dar fac abstracţie de cum arată şi îi ascult muzica.

Ce să mai zic? Îmi place foarte mult, de exemplu, clipul alb-negru, simplu, al piesei „Corazon Loco" cîntată de pianistul cubanez Bebo Valdes şi de interpretul madrilen de flamenco Cigala, dar şi clipul desen animat al canadiencei Molly Johnson la piesa „Melody".

Iată o diversitate care nu cred că păcătuieşte cu nimic şi care, oricum, pe mine mă face să-i iert televizorului meu multe păcate grele.

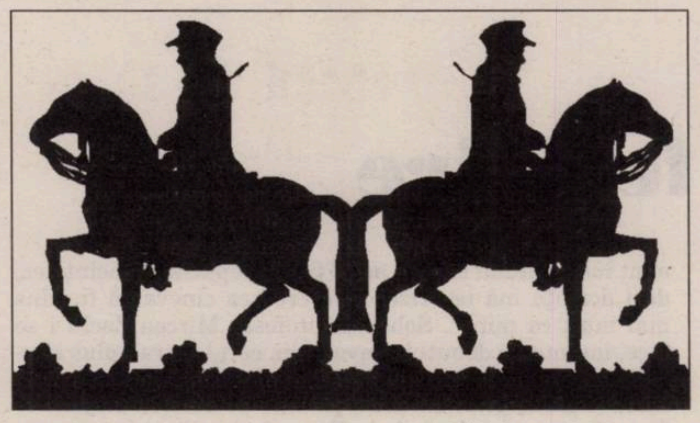

Radu COSAŞU

din viaţa unui extremist de centru...

Un imperativ categoric

S-a împlinit deja o lună de cînd a murit Consuela Velásquez. Consuelito. Avea 88 de ani, o deficienţă respiratorie, căzuse în casă, s-a prăpădit, dar nu se poate spune că a dispărut dintre noi. Cum să dispară? Nu are cum. Mai degrabă în timpul vieţii dispăruse, dispăruse oarecum din cauza cîntecului inventat de ea. Cîţi oameni, în ultimii 60 de ani, ştiu cine a compus „Besame mucho"? „Îmbrăţişează-mă tare, cît mai strîns, ca pentru ultima oară."

Nu merg prea departe, mă rezum la paşii mei de foarte prost dansator, la fetele, tovarăşele şi doamnele strînse în braţe, cu timiditatea incompetentului, în timpul unui „Besame mucho". Nici una nu m-a întrebat „Cine a scris melodia asta?". O viaţă întreagă – pînă după '89 – nu am ştiut-o nici eu; maică-mea, în puseurile ei cosmopolite, se ducea la pianul din hol şi monta melodia asta într-un potpuriu cu „Adios muchachos" şi „Clavelitos"... ca să sintetizeze totul în „Parlez-moi d'amour". „Besame, besame mucho" e, la drept vorbind şi îngînînd, fără de autor, ea face parte din folclorul eternelor popoare de îndrăgostiţi, trece ca baladele din sărut în sărut, din tremur în tremur, din gînd în gînd. Era, este şi va fi un imn internaţional, de adevăr muzical şi mondial acceptat: *besame, besame mucho...* Mai contează cine a pus întîia oară verbul lîngă adverb, cine a găsit melodia, cele cîteva note la fel de definitive în muzica noastră intimă, strict personală, precum acel „solsolsol mi bemol" al Titanului? Consuelito ne-a auzit pe mine, pe „dumneata sau tu" (cum zice şlagărul dîmboviţean, şi el memorabil!), pe amîndoi, ne-a priceput şi a găsit – ca Mozart, ca Schubert, ca Brel, ca Ravel...

„Pardon, vreţi să repetaţi?", îi aud pe cei prea riguroşi – care ştiu cum e cu muzica grea şi uşoară, care e diferenţa dintre un bolero şi o simfonie – „e o enormitate! E o aberaţie!". Nu mă congestionez, nu mă jenez, repet: pentru mine, strict pentru mine, nu e o aberaţie să îngîn „Besame mucho" ca pe un lied de Schubert în secolul meu, după care să trec la aria Cherubinului („non so più cosa son, cosa faccio..." – „nu mai ştiu cine sînt, ce fac") şi să ajung, în recitalul meu al unei dimineţi de marţi, înainte de a pleca spre redacţie, la *Bolero*-ul lui Ravel, cea mai sintetică melodie despre viaţa mea în 2005, 2004, 2003 şi eţetera. Iar dacă Stanley Kubrick a putut deschide *Odiseea spaţială 2001* cu „Dunărea albastră", nu aş ezita să-mi încep odiseea spaţiului meu (locativ!) cu „Besame, besame mucho".

Nu aş comite nici un sacrilegiu, fiţi pe pace: de la Tino Rossi al maică-mii pînă la Beatles-ii noştri, de la Dalida pînă la Placido Domingo şi Bernstein, nici unul dintre aceşti oameni serioşi – nu? – care ne-au educat muzical şi carnal, asigurîndu-ne stagiunile lirice personale, nu a considerat boleroul Consuelitei anacronic, demodat, desuet, trecător. Nu poate fi trecătoare această idee muzicală: „Strînge-mă în braţe, ca pentru ultima oară"... Cînd domnişoara Velásquez a stabilit – la 25 de ani! – acest imperativ categoric, în acel '941, acolo, în Mexicul ei, la Ciudad Guzmán, în statul Jalisco, se pleca la război şi exista conjunctura – despărţirea, poate ultima, de bărbatul iubit; fără o conjunctură nu se poate compune şi nici scrie. Aceea care a produs *Hamlet* sau *Don Quijote* ţine de 400 de ani şi o să mai ţină, încît e perfect plauzibil, conform boleroului din telexurile care bat monoton şi ravelian, ca „Besame mucho" să fie valabil încă 60 de ani şi alţi 60, pînă la anunţata răcire a Pămîntului (în nici un caz a cordului şi a acordurilor lui, aceasta fiind şi drama...).

Deocamdată însă, n-o vom găsi în *Larousse:* am telefonat unei bune prietene din copilărie, care tocmai îl cumpărase pe cel din 2004, s-o caute pe Consuelito acolo, la V, în şirul Velásquez – nu a dat peste ea, dar a început să-mi fredoneze la telefon „Besame mucho"! Nici pe Google-ul supermodern nu sînt mai multe date decît cele de mai sus, doar aceea – mai mult decît nostimă – că melodia intrase şi în repertoriul corului Armatei Roşii! Regret că nu am auzit-o în acea interpretare... Să dansezi „Besame" cîntat de corul dirijat de Alexandrov ar fi fost o globalizare *avant la lettre et le néant.* Dar poate că mai de preţ decît să fii în *Larousse* este stocarea Consuelitei în computerul memoriei mele. Acolo, înainte de Velea (Nicolae, prozator român din secolul XX, cel care a impus, în plin idilism socialist, tema oamenilor suciţi „cu copilăria frustrată"), e fixată Velásquez Conchita, cu această precizare: „autoarea melodiei «Besame mucho»; am văzut-o prima oară la faţă după '89, la televizor, într-un interviu în care declara că nici un bărbat nu a îmbrăţişat-o vreodată strîns, cît mai strîns, pentru ultima oară".

Eugen ISTODOR

cine sînt eu?

Gheorghe Hurduc

(membru FSN, PD, PRM, PSD, PUNR, Bucureşti)

Ţara

Aşa este ca mine, ea a umblat să găsească politicianul ideal, omul ideal pe care să-l voteze şi ce a găsit? Nimic, ca mine. Am umblat după toate modele posibile. Nu m-am ales cu nimic, fiindcă fiecare a ţinut un discurs şi eu l-am auzit şi eu l-am îndrăgit şi am crezut că aşa stau lucrurile, dar nu stăteau aşa, fiindcă cum ajungeau la zarea de putere, cum nu făceau nimic.

Politica

E un abur, o beţie, o crimă. Noi ne omorîm pe noi ca să trăim pentru ţeava de la BMW a politicienilor. Nu se mai poate. Eu m-am hotărît să nu mai fac politică. Mi se pare o prostie. O cretinătate. Se spune că să te implici. Nu se poate implica nimeni în nimic. O hoardă de bastarzi se pun în frunte şi nu mai vezi nimic din pricina lor. Nu mai ai cum să te vezi ca personalitate, ca om. Am fost la PSD, am vrut să ajut la ceva. Nu, că nu. Şi cine se băga? Ăla cu bani, ăla care o avea pe mă-sa la partid în poziţie mai mare. M-am dus la PD. Era seara şi m-am înscris. Da, e bine, vă anunţăm noi cînd este nevoie... la şedinţe. Dar cînd să mă sune la şedinţe? Nu, că dumneavoastră de ce nu vă interesaţi de şedinţe? Păi, eu aşteptam. Dar ce sînteţi cucoană, sînteţi Berceanu? Nu sînt, zic. Mă duc la PUNR. Acolo nu avea cine să mă înscrie. De ce vreţi să vă înscrieţi? Ce ştiţi despre partidul nostru? Şi uite aşa, din partid în partid, de nu ştiam ce să fac cu energia mea. Eu cred că energia trebuie folosită, dar şi pentru naivitatea mea trebuie să plătesc.

Personalitatea politică

Eu ştiu: istorie, cunoştinţe pînă la nivel de *Tratatul* lui Daicoviciu, geografie, după Leahu, întrebări şi răspunsuri, matematică pînă la nivel de culegere Olivotto şi pot şi Gheba, dar e ceva mai dificil. Doctrine de politică, după *Dicţionarul de politică* scos în '84, '85. Imagine şi PR ce citesc prin presă, tai din ziare diverse campanii şi urmăresc campanii la detergenţi şi mobile pe televizor. Mediu ştiu pînă la cartea de Anatomie de clasa a VIII-a, cum se învăţa pe vechi. Mă pricep la computere şi sînt la nivel de jocuri la *Need for Speed Underground 2.* Permis de şofat nu am. Am maleabilitate în comunicare şi fac jogging în fiecare lună în Parcul Tonola. Îmi place romanul poliţist şi am descoperit o enigmă în 2000, privind felul cum am fost furat în 1972. Am haine normale, prefer blugii, dar mi-aş pune cravată dacă ar fi cazul. Nu fumez, nu beau, nu alerg după femei, cum am văzut în *Senatorul melcilor.*

Noutăţi la Editura Curtea Veche

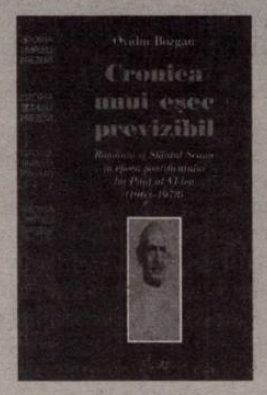

Ovidiu Bozgan, Cronica unui eşec previzibil. România şi Sfântul Scaun în epoca pontificatului lui Paul al VI-lea (1963-1978)

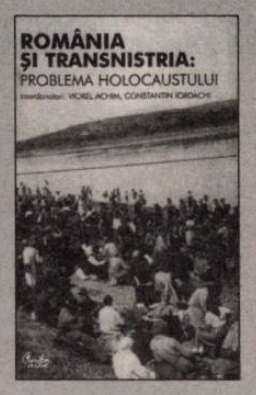

România şi Transnistria: problema Holocaustului

GRUPUL POLITICIENILOR PASIONAȚI DE S.F.
SALUTĂ ZAPP SHARE FREE!

-190 *USD 4 luni
*Pentru Zapp Share Free 3000 cu 20 de telefoane

Pentru proiectele vizionare, politicienii au nevoie de o comunicare pe măsură. Nimic nu e imposibil cu minutele gratuite în grup și cu până la 3000 de minute naționale în fiecare lună incluse în abonament.

Zapp Share Free. Vorbești gratis în grupul tău, oricare ar fi el!

Ia-ți Zapp Share Free până la 7 aprilie și, timp de 4 luni, însumezi reduceri la abonament de până la 190 USD.

Zapp
THE NEXT GENERATION NETWORK

Zapp Info: 021 402 4444 | www.zapp.ro

libertatea de impresie

Pentru cumpărătorii cîrcotași

Spectaculoasă a fost evoluția comerțului după Revoluție: de la așa-numitele consignații, pînă la buticuri, magazine specializate, hipermarket-uri și chiar incipientul comerț electronic. În urma dezvoltării rapide, par a fi rămas însă ceva goluri, pînă la niște servicii ireproșabile mai fiind ceva drum. Oamenii și organizarea mai au mult pînă la perfecțiune. Cineva care a cumpărat parchet de la un magazin, a fost asigurat că transportul este gratuit. Un serviciu pe cît de neașteptat, pe atît de util. Numai că..., neașteptat a fost și momentul în care i-a fost făcut acest serviciu. Parchetul i-a fost livrat la domiciliu după două zile și cînd nimeni nu era acasă. Nu mai vorbim că, la asemenea magazine, obții foarte greu o informație, băieții care ar trebui să te ajute și să te sfătuiască sînt mai tot timpul ocupați, avînd mereu interminabile discuții cu alți clienți cu care, culmea, mereu par a se cunoaște dinainte. Discuțiile particulare în care se angajează vînzătorii sînt însă boală veche. Există cazuri în care, în loc să acorde prioritate cumpărătorilor, adică în loc să vîndă, vînzătorii cumpără ei înșiși cîte ceva... de la vînzătorii ambulanți veniți în magazinul lor. Chiar acum cîteva zile, pînă să primesc o pîine, a trebuit să asist la cum proba vînzătoarea niște cercei: „Îmi vin bine, faaată? Ia-ți-i, faată, că-s finuți". În sfîrșit... se mai întîmplă. Dar ce ne facem cu veșnica problemă a restului și a casierelor care nu găsesc altă rezolvare decît să-și trimită clienții după mărunțiș? Recent am descoperit că procedeul se practică și prin Occident, așa că nu știu ce să mai zic...

Mai merită făcută următoare experiență: să-ți pui în minte un obiect precis, o pereche de pantofi (dau un exemplu absolut la întîmplare) maro roșcat, de primăvară, de piele, cu șiret și talpă moale, nici prea sport, nici prea eleganți, simpli și nu de prost gust, numărul 43 și care să aibă un preț acceptabil. Ceva mai banal nu se poate. Cîte magazine din București vor trebui colindate pentru a-i găsi? Cu această ocazie poți trece pe lîngă destule prăvălii în vitrinele cărora vezi exact ceea ce îți doreai. Intri înăuntru plin de speranță, însă bucuria ți-e rapid curmată de răspunsul: nu avem numărul sau avem, dar altă culoare. Niciodată nu e prea clar dacă vor mai primi aceleași produse cu alte numere sau culori și oricum nu merită să te încrezi în promisiunile vînzătorilor (după cum nu merită nici să ieî în seamă ce-ți propun ei pe loc, în schimb). S-ar zice că, în continuare, vitrina sau reclama nu sînt niciodată susținute pe deplin de interior.

Andrei MANOLESCU

Iaromira POPOVICI

bazar

Fermecătorii rataţi

În adolescență, și încă mult timp după, în postura puțin complicată de cititor și privitor implicat, nu ezitam să mă identific cu personajele feminine în căutarea iubirii și a fericirii. Treptat, odată cu înaintarea în vîrstă și, vorba vine, în înțelepciunile vieții, am constatat că mi-am schimbat identificările. Probabil că mai indicat ar fi fost să renunț, definitiv, la un mod de receptare adolescentin în sine, dar asta nu s-a putut: detașările intelectuale pur și simplu nu-mi stau în fire. A urmat o perioadă, scurtă, în care m-am identificat cu femeile mature, de carieră. Dar, îngrijorător, a trecut destul de repede. Acum constat cu stupoare că mă identific, mai cu ușurință, cu personaje masculine, de vîrstă medie, care au multe atribute fascinante, dar, printre ele, unul mai proeminent: ratarea.

Nu trebuie să deduceți de aici vreo notă de autolamentare, căci n-a fost în intenția mea. Ratarea unor personaje bine realizate nu are, neapărat, conotații negative, ci unele boeme, cu trimitere către eliberări și profunzimi spirituale. Atît Miles, personajul din *In vino veritas* (regia Alexander Payne, cu Paul Giamatti, Thomas Haden, Virginia Madsen, Sandra Oh), cît și Will din romanul *Totul despre băieți*, de Nick Hornby (Humanitas, 2004, traducere de Andrei Gorzo) sînt niște rataţi cu profunzimi. Ceea ce-i poate uni sînt doar aparențele: vîrsta și sentimentul ratării. Altfel, cele două personaje sînt foarte diferite: Miles își simte trăirile la un cu totul alt nivel decît Will, mult mai subtil, mai intelectual și mai profund.

Will, personajul lui Hornby, s-a resemnat confortabil cu o ratare să-i zicem pozitivă, pe care i-a adus-o un destin preafericit (într-un drăgălaș stil kitsch): tatăl lui a compus una din melodiile de succes de Crăciun, „Santa's Supersleigh", și el are un venit sigur, pe viață, din drepturile de autor. Desigur că Will ar fi putut face orice, pe lîngă sau cu banii respectivi: nu a simțit însă nevoia decît să dea telefoane, din cînd în cînd, la anunțurile din ziare pentru niște slujbe pe care nu le-a primit niciodată, dar pe care, de fapt, nici nu și le-ar fi dorit.

Dacă Will e ratatul antipatic, Miles e ratatul pozitiv, care încearcă, în felul lui, să facă ceva, dar pur și simplu nu-i stă în fire să fie un om de succes. Încercările lui nu ies din tipicul propriei personalități, cu tabieturile, ritmurile și ezitările ei. Miles nu renunță la comoditățile intelectuale și plăcerile lui rafinate pentru a deveni un cetățean integrat al unei lumi în mișcare și competiție. El a scris un roman, dar editurile i-l resping, pentru că, deși e interesant, nu se încadrează în *trend*-ul unui *best-seller*. Este profesor și, evident, cîștigă puțin, dar nu ar fi dispus să mai facă și altceva pe lîngă această slujbă minimală: degustarea de vinuri, în care Miles e un adevărat specialist, rămîne doar un hobby rafinat, din care nu e dispus să facă o meserie. În felul lui, Miles e moral, conform cu el însuși și nedispus la compromisuri. Pînă aici, raționamentul e prea liniar pentru a nu fi contrazis: ne șochează scena în care fură banii ascunși de mama sa între paginile unei cărți. Totuși, e cumva salvat de replica celei prădate, ce urmează scenei: aceasta îl întreabă dacă nu are nevoie de bani.

Dacă la Miles ratarea se manifestă social și material, în cazul lui Will este una afectivă: el reprezintă personajul tipic inapt să interacționeze cu semenii lui, incapabil de trăiri profunde. Will trăiește singur, într-o izolare aparent deliberată, dar de fapt impusă de deficitul său afectiv. Un pre-adolescent de 12 ani, cu problemele și ciudățeniile sale, este singurul capabil să-l scoată pe Will din carapace și să-i arate că are și el ceva al lui, în afară de propria-i singurătate. Relația cu Marcus îi permite, într-un soi de invizibil sistem al vaselor comunicante, să se implice de-adevăratelea într-o altă legătură, de astă dată amoroasă și de durată. De altfel, și Miles își găsește echilibrul raportîndu-se la prietenul lui, actoraşul, care – dacă se poate spune așa – este mai ratat decît el, deși cu roluri în *soap*-uri și reclame și gata să se căsătorească. Și, evident, printr-o nouă relație cu o persoană de sex feminin, o chelneriță studentă la horticultură, care-i împărtășește pasiunea pentru vinuri.

Multe poveşti și puține concluzii. Ce reiese de aici – cred eu – este faptul că, în sfîrșit, rataţii și ratarea nu mai sînt, chiar și în filmele americane (în romanele englezești s-a mai văzut că se poate, mai ales începînd cu tinerii furioși), neapărat simple ciudățenii ale inadaptaților, ci probleme care pot apărea, la un moment dat, în viața oricui.

NEPOŢI ŞI NETOŢI

Stela GIURGEANU

Unchii despre nepoţi

„Dacă angajez un cunoscut, asta nu înseamnă că mă fac, automat, vinovat de nepotism." Directorul unei firme de publicitate îmi spune că preferă banii, actelor caritabile. Aşa că angajează oameni... „cel puţin recomandaţi de prieteni, dacă nu ştiuţi direct", pentru care „se garantează, oarecum, intern". Decît să-i vină pe post un Popescu de pe stradă, pe care îl cunoaşte doar dintr-o bucată de hîrtie şi o jumătate de oră de conversaţie la interviu, dar care în jumătate de an îl face să se ia cu mîinile de cap, preferă să aducă pe cineva cunoscut de altcineva care ştie pe unul, care...

...Iar asta nu este o prejudecată – îmi spune – asta este o concluzie învăţată pe propria piele, după primele angajări făcute „pe bune". Adică, la început, a dat anunţ la ziar, a aranjat zilele de interviu, a născocit întrebări meşteşugite pentru a dibui, dincolo de faţadă, calităţile reale ale angajatului... Însă tot acest tacîm etic i-a pricinuit, departe de satisfacţia morală a celui care dă o şansă de afirmare, doar zile pierdute, nervi tociţi şi, implicit, organizări de alte şi alte angajări.

Dacă e să o iei pe drumul drept... „rişti ca la interviu să îţi vină, pe bandă, tot felul de incompetenţi care îţi flutură cu diploma şi studiile pe la nas, dar care habar n-au să vorbească". Dintre toţi aceştia, la un moment dat, cînd deja intri într-o criză de timp şi de disperare, trebuie să îi alegi pe cei care îţi par mai puţin incompetenţi. Dar cum la interviu oamenii tind să îşi cosmetizeze cît pot calităţile, directorul îmi spune, zdruncinîndu-mi serios credinţa în valorile umanităţii, că „CV-ul nu mai este o garanţie". Aşa ajungi să angajezi aproape la nimereală şi să speri într-un miracol. Miracolele însă nu se mai întîmplă sau au rol revers. De exemplu, la interviu unul avea „master" în franceză... la locul de muncă s-a dovedit incapabil să lege două cuvinte în faţa unor clienţi francezi... Altul, care îşi ridica în slăvi cunoştinţele de engleză, compunea o scrisoare oficială cu dicţionarul pe genunchi... Fără exagerare, pe toţi cei angajaţi... „pe bune" a trebuit să îi dea afară după primele luni de probă.

Cum el e om de afaceri, iar compania sa, fabrică de făcut bani şi nu acte caritabile, va prefera oricînd angajarea unuia cît de cît cunoscut, etica şi valorile umane lăsîndu-le pentru conştiinţa altora.

„Eu aş prefera oricînd un Popescu de pe stradă, unui cunoscut!"

Dacă vrei să-l îndepărtezi, trebuie să aduci vorba de cunoştinţa ta. Oarecum în afara contextului, ca să se prindă mai repede, începi să vorbeşti deschis de calităţile cunoştinţei, subliniind, în acelaşi ton, ce achiziţie ar putea fi cunoştinţa ta, pentru firma lui.

Va fi brusc străbătut de un fior rece pe şira spinării, iar trăsăturile lui bonome se vor transforma instantaneu, şifonîndu-i fruntea şi frîngînd aproape de nerecunoscut linia buzelor. Apoi, din două, una. Ori va părăsi brusc încăperea, invocînd un motiv oarecare, ori se va aşterne la un povestit amar.

Acum doi ani şi-a deschis o firmă (de calculatoare), mergînd, la angajări, pe principiul *un prieten la nevoie se cunoaşte*, adică lucrurile merg mai bine cînd te ajuţi cu prietenii. A avut în vedere două lucruri: dacă el va avea vreodată vreo problemă – imposibilitatea de a plăti salariul, de exemplu – angajatul va fi întîi amic şi de abia apoi angajat; va înţelege şi va accepta; reversul: dacă prietenul va avea o problemă... el va fi în primul rînd prieten, de abia după aceea, patron...

Utopia acestei idei a durat însă doar cîteva săptămîni. După care contabilul-cumnat a găsit de cuviinţă să se învîrtească de ceva afaceri din banii firmei; secretara, cea mai bună prietenă a soţiei, să vină la orice oră vroia, să adoarmă cu capul pe birou cu orele sau să dovedească o incapacitate patologică de a înţelege. (Soţia îl liniştea în fiecare seară, povestindu-i despre depresiile amoroase prin care trece aceasta.) Ca să nu mai vorbim de imposibilitatea de a taxa escapadele frăţiorului său mai mic, însărcinat, la insistenţele mamei, cu diverse comisioane, frăţior care, în loc să-şi facă treaba, îşi aducea prietenii la firmă, să dea telefoane sau petreceri.

Cum *sîngele e mai gros decît apa*... a răbdat. A răbdat aproape un an de zile, sperînd şi lucrînd în locul „nepoţeilor", cărora trebuia să le dea o şansă, că deh, erau rude sau rude ale prietenilor; îşi zicea că, dacă pînă luna viitoare nu se îndreaptă, o să mai aştepte încă o lună, după care doar cîteva săptămîni, etc., etc.

În cele din urmă i-a concediat pe toţi. A dat anunţ la ziar şi a angajat „pe bune" nişte Popeşti adevăraţi de pe stradă, revigorîndu-şi afacerea şi sănătatea mentală, devenind însă un „trădător" şi o „oaie neagră" care a preferat banii, prietenilor şi rudelor.

Adina POPESCU

Fortăreaţa

O tînără absolventă de regie de film se urcă într-un microbuz care o va duce undeva, în afara oraşului, la studiouri. E veselă şi plină de încredere. În urmă cu mai puţin de 24 de ore, devenise nepoata dentistei. Dentista care de ani de zile meşterește la dinţii unei script supervisor. Script supervisor care se are bine cu domnul X. Domnul X care... nu cred că ar fi cazul să dăm mai multe amănunte!

La porţile studiourilor lasă un act de identitate şi este întrebată unde merge. La biroul domnului X, desigur! Portarul îi zîmbeşte prietenos. Încrederea absolventei atinge cote maxime. Încearcă să se familiarizeze cu studiourile care în curînd vor deveni, mai mult ca sigur, o a doua ei casă. Se rătăceşte puţin printre zidurile de carton ale unui castel medieval, încearcă să intre pe două porţi false, dar, pînă la urmă, găseşte drumul cel bun. Aproape că dă nas în nas cu un fost coleg de facultate care se preface că n-o recunoaşte. Renunţă să-l mai salute. Stînjenitorul moment nu-i strică însă buna dispoziţie. Colegul nu are statut de „nepot", ci de „fiu" şi, de regulă, fiii şi nepoţii nu schimbă cîteva vorbe, de complezenţă, decît la nunţi şi la înmormîntări. Constată doar că s-a îngrăşat, dar poziţia sa, cu mîinile în şolduri şi mersul apăsat, îi maschează burta. Se învîrte cu un aer preocupat, la baza unui zid cu creneluri şi, uneori, le mai ţipă cîte ceva muncitorilor cocoţaţi pe o schelă. Aici toată lumea îţi dă senzaţia că de munca lor depinde întregul univers.

Absolventa se întîlneşte cu clienta dentistei care tocmai îşi ia *lunch*-ul şi sporovăieşte în engleză cu cîţiva actoraşi de mîna a şasea, blonzi cu ochi albaştri, *for the first time in Romania*. Îşi întrerupe conversaţia pentru a o întîmpina. „Ce mai face mătuşa ta?" „Bine, a avut mult de lucru în ultima perioadă!" (Habar n-are ce mai face „mătuşa", de fapt mama unei foste colege din şcoala generală cu care s-a întîlnit întîmplător pe stradă în urmă cu două săptămîni, i-a spus ce facultate a terminat, i s-a plîns etc. etc.). „Trebuie să mă programez şi eu neapărat săptămîna viitoare, dar stau foarte prost cu timpul!" Cele două fete se îndreaptă spre biroul domnului X. „I-am povestit deja despre tine; sper să fie OK!" Absolventa o salută pe secretară, drăguţă, amabilă, se simte aşteptată, dar impresia este la fel de falsă ca porţile care nu duceau nicăieri. Script-supervisor-ul o introduce la domnul X care îi pare distins, dar apropiat în acelaşi timp, de parcă s-ar cunoaşte de-o viaţă. Dialog constructiv. Ce poţi face pentru noi? De toate, ar fi răspunsul, totuşi mi-ar plăcea să lucrez în marea echipă, să învăţ cu adevărat cum se face un film bla, bla, bla. Altceva mai ştii să faci? Scriu în timpul liber. Uite, tu ai fi bună de scenarist, ducem lipsă de scenarişti... Încearcă să mă paseze? Totuşi, mi-ar plăcea să lucrez în marea echipă, să... Să mai zic ceva că o admir pe nevastă-sa care tocmai a declarat presei că-i place să facă cumpărături la Roma şi la New York? Nu, e deplasat. Să învăţ cum se face un film... „Vino vineri la ora 10 şi adu-mi ceva din ce-ai scris tu, scenarii, articole, orice...".

Absolventa iese uşor ameţită din biroul domnului X. Încearcă să-şi impună că deja primul pas a fost făcut. În fond, cîţi alţii care vor să lucreze au avut o conversaţie atît de plăcută cu domnul X? Lasă un număr de telefon secretarei, apoi, din nou, în curtea castelului, fostul coleg a terminat de urlat şi-şi înfulecă masa de prînz.

Poate că în aceeaşi zi, un alt absolvent de regie de film îl caută pe un alt fost coleg de facultate. Nu este nepotul nimănui, aşa că nu are prea multe pretenţii. Vrea să lucreze „la figuraţie specială" unde se cîştigă totuşi 300.000 pe zi şi, în plus, ai ocazia să-ţi faci ceva relaţii. Se învîrte printre domniţe de ultimul plan, care se plîng că li s-a scurs machiajul, şi printre paji care, în timpul liber, sînt studenţi la ASE. În sfîrşit, apare şi colegul care îl invită la o plimbare cu maşina prin studiouri. Conduce plin de importanţă pe aleile goale, ia curbele cu detaşare, îi e prea lene să meargă pe jos de la o locaţie la alta. Parcă şi el s-a îngrăşat ceva, ceva. Îi povesteşte despre ultimele filme pe care le-a văzut, îi spune plictisit că totul aici e un mare rahat, că s-a săturat, „dar ce nu face omul pentru bani, nu-i aşa?". Absolventul îl ascultă apatic, nu îndrăzneşte să abordeze „subiectul". „Tu de fapt de ce ai venit? Figuraţie specială?! Aha... Cred că o cunosc pe tanti aia de la... Dar tu mai eşti în stare să alergi?! Nu-ţi dai sufletul la cît fumezi? Păi, să ştii că aici se aleargă şi cîte o zi întreagă pe cîmpurile alea... nu-i o joacă!" Opreşte brusc maşina. „Ia să văd mai eşti în stare să alergi măcar o sută de metri?" Ha, ha, ha. Era o glumă. Probabil că nu va vorbi „cu tanti de la...". E jenant. Şi nici n-are chef să-l „înfieze". „Hai că trebe să mă duc la masă! Vorbim!"

Şi poate că în următoarea zi un al treilea absolvent, care nu cunoaşte pe nimeni şi care n-a avut nici măcar bani de microbuz, a venit pe jos din Bucureşti, îşi încearcă norocul, cu CV-ul în buzunar. Birouri, telefoane care ţîrîie, îmbulzeală. „Tu eşti băiatul pe care l-a trimis domnul Florian, nu-i aşa?" Putea să spună „da", dar dacă apare adevăratul băiat al domnului Florian? „Nu. Am venit să las un CV." „Bine. Lasă-l aici!"

Între timp, absolventa cu o mapă subraţ a venit la întîlnire, la ora fixată. Secretara a recunoscut-o şi i-a vorbit sec. „Domnul X este într-o întîlnire importantă. Mai staţi pe aici. Vă sun eu cînd se eliberează!" În curtea castelului ploua cu clăbuci. Absolventa s-a adăpostit lîngă un turn şi a băut trei cafele. L-a văzut pe colegul nr.1 care înjura că şi-a stropit blugii. Colegul nr.2 claxona nervos. Nu se filma nimic. A treia oară, domnul X trebuia să apară din clipă în clipă. A căutat-o pe script-supervisor-ul care era la cadru. Au vorbit cîteva minute, pe şoptite. „Mai insistă şi tu, ştii cum e! O să încerc să mai vorbesc şi eu cu el... Te rog, ai putea să-i spui mătuşii tale că nu mai pot să ajung în seara asta? Nu cred că scap înainte de unspe!"

La studiouri, afirmaţia „sîntem ca într-o mare familie" e pe bune. Abundă nepoţii, finii şi verii, chiar dacă n-au avut în viaţa lor nici o treabă cu filmul sau cu vreo şcoală de film. Cred că le e uşor să înveţe, „ce mare lucru să urli într-o portavoce, să bălmăjeşti ceva într-o staţie şi să spui «pe aici nu se trece»?". Cei cu adevărat incompetenţi, adică tîmpiţi, sînt daţi afară. Ceilalţi dau din coate pentru a-şi face relaţii şi a lucra şi la următorul proiect. Tot o coproducţie, desigur. Uneori merge şi cu şpaga, o parte din ce cîştigi „reinvesteşti". Se cîştigă minimum 100-150 pe săptămînă, adică mai mult decît salariul unui buticar pe lună. Se mănîncă bine. Un regizor străin comenta pe un forum: „Dacă vrei să faci un film în România pentru că-i mai ieftin, poţi dup'aia să-l arunci la coş!". Sesizează lipsa de profesionalism, dar nu cunoaşte unul dintre motive: „nepoţii".

În momentul de faţă, absolventa nr. 1 continuă să lucreze în mass-media, absolventul nr. 2, extenuat de atîtea curse de o sută de metri, s-a reprofilat, alegîndu-şi o muncă de birou, absolventul nr. 3 s-a cărat prin alte părţi ale lumii. Speră că acolo să reuşească în scurt timp măcar să împingă un *travelling*, căci fortăreţele de mucava din România sînt deja cucerite. Şi, în fond, cine are nevoie de atîţia regizori de film?

De la meritocraţie la corupţie

Nepotismul nu este invenţia socităţii moderne. Ca practică, s-a născut din nevoia înalţilor prelaţi de la Roma de a promova pe anumite poziţii importante rudele lor de sînge. Papa Calixtus al III-lea, din familia Borgia, i-a învestit cardinali pe doi dintre nepoţii săi. Unul dintre ei, Rodolfo, a devenit mai tîrziu Papa Alexandru al VI-lea. Alexandru a continuat obiceiul. L-a învestit cardinal pe fratele amantei sale, Alessandro Carnese. Acesta, devenit Papa Paul al III-lea, a uns cardinali pe doi dintre nepoţii săi. Tradiţia a fost întreruptă prin bula Papei Inocenţiu al XII-lea. Actul, apărut în 1692, interzicea papilor să acorde ţinuturi, funcţii sau venituri rudelor lor.

Recordul pentru nepotism aparţine preşedintelui statului Maldive, Maumoon Abdul Gayoom, care a adunat în Cabinetul său cel puţin 11 rude de sînge şi rude prin alianţă, cărora li se adaugă numeroase rude apropiate şi prieteni în cele mai înalte funcţii din instituţiile statului.

În SUA nepotismul a născut îndelungi dezbateri. Adam Bellow, fiul scriitorului Saul Bellow, la rîndu-i scriitor şi jurnalist, este autorul unei cărţi de mare succes, *În cinstea nepotismului,* în care încearcă să găsească argumente pentru o viziune pozitivă asupra înfieratei practici. În esenţă, totul se raportează la o doctrină a meritocraţiei care ar exclude natural nepotismul. Atenţia asupra nepotismului se măreşte în funcţie de zona în care se practică: în afaceri sau în zona publică. În zona afacerilor, a promova membrii familiei duce la construirea unei dinastii. Ideea că banii se adună în cîteva buzunare este neplăcută pentru cei mulţi. Dar nu este singurul aspect demn de luat în seamă. Exemplul unei afaceri de familie este Pritzkers. Derulată pe mai multe generaţii, fondată de evrei imigranţi în urmă cu 40-50 de ani, afacerea hotelieră a fost unul dintre pilonii comunităţii din Chicago, prin contribuţii în artă, sănătate, premii pentru arhitectură etc. În urmă cu cîţiva ani holdingul s-a divizat. Mulţi au fost fericiţi pentru că uneori e plăcut gîndul că banii nu se mai adună în cîteva buzunare şi că familiile bogate nu mai deţin controlul. Din altă perspectivă însă, oraşul Chicago a pierdut unul dintre cei mai mari finanţatori. „De la mai multe familii mai puţin bogate vin, evident, mai puţini bani", argumentează Bellow.

Aşa stînd lucrurile, în dezbaterile americane problema rezidă în tendinţa cea mai la modă la ora actuală: meritocratismul, egalitatea de şanse, mobilitatea socială, preocupări pentru democratizarea accesului la marele succes.

Monica TĂNASE

Robert TURCESCU

alte glasuri, alte păreri

Despre rău ca necesar

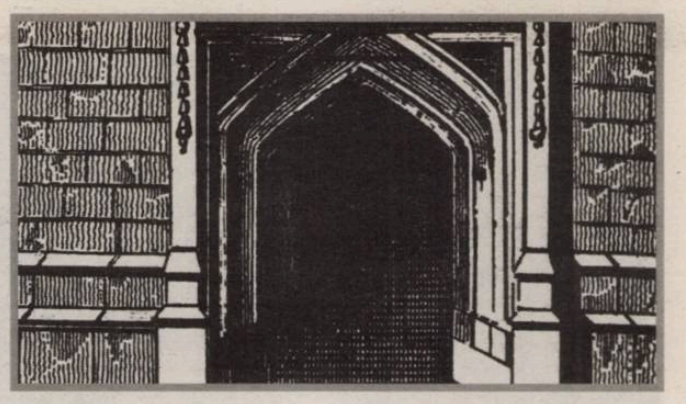

Totul a început acum doi ani cînd am fost invitat să predau un curs de radiojurnalism pentru elevi de liceu. După o scurtă prezentare generală a peisajului media autohton, m-am refugiat comod şi inconştient într-o comparaţie pe care o credeam relevantă pentru a marca progresele înregistrate în domeniu: am pus în balanţă presa de dinainte cu cea de după 1989. Minute bune am vorbit despre *Flacăra* şi *Scînteia,* despre programul de două ore al Televiziunii Române, despre celebrele voci de la Europa Liberă, fără să conştientizez, decît relativ tîrziu, că pentru cei mai mulţi dintre tinerii mei auditori vorbeam despre fantome ale trecutului: în 1989 nu împliniseră încă 5 ani, prin urmare, singura lor amintire despre comunism era legată, în cel mai bun caz, doar de caraghiosul costum de pionier. Nimic altceva. Despre Ceauşescu, cozi, raţii, Securitate sau Revoluţie ştiau din cărţi sau din povestirile părinţilor. Iar nefericitul de mine încercase minute bune să le explice progresul presei româneşti, recurgînd la o comparaţie lipsită de relevanţă, în care unul dintre termeni le era aproape necunocut! Respectiva întîmplare m-a dus cu gîndul la nenumăratele situaţii, în care am fost pus să relatez diverşilor amici veniţi din Occident, povestea sinistră a anilor de teroare sub care a stat România comunistă. Mulţi dintre ei ar fi vrut să ştie şi să vadă mai multe despre acea perioadă, aşa că mi-au cerut să le indic un loc în care să poată merge pentru a cunoaşte istoria comunismului. „Adică un fel de muzeu, cum este cel al Holocaustului.“ În ochi le-am văzut de fiecare dată licărind speranţa şi tot de fiecare dată i-am auzit întrebînd: „Există?“ Nu există. La 15 ani de la căderea comunismului, în capitala României, la Bucureşti, nu există nici măcar un singur loc în care să poată fi privită şi înţeleasă istoria neagră a ciumei roşii. Pentru adolescenţii anilor din urmă, dar şi pentru străinii care ajung în România, comunismul şi nenorocirile lui sînt consemnate doar de paginile unor cărţi de istorie recentă şi de oroarea arhitectonică numită „Casa Poporului“. Din motive care ţin, probabil, de firea sau de prostia noastră, nu sîntem în stare să adunăm sub acelaşi acoperiş sutele de mii de dovezi ale suferinţei noastre întinsă de-a lungul a cîtorva zeci de ani. Închipuiţi-vă totuşi cum ar putea arăta un astfel de loc: cu mii de fotografii din perioada instaurării comunismului, cu filme documentare despre Petru Groza, Ana Pauker, Gheorghiu-Dej sau Ion Gheorghe Maurer, cu săli de cinema în care să poată fi vizionate filme celebre, de epocă, avînd în rolurile principale muncitori şi ţărani învingători în lupta împotriva capitalismului. Imaginaţi-vă săli în care să poată fi vizionate şi chiar studiate, programele omagiale realizate de Televiziunea Română pentru conducătorul mult iubit Nicolae Ceauşescu sau cîteva telejurnale din odioşii ani '80. În paralel, în alte săli ar putea fi difuzate ediţii celebre ale *Actualităţii româneşti* de la Europa Liberă sau filme despre adevărata Românie comunistă. Un spaţiu mare din acest muzeu ar putea fi rezervat Securităţii şi Miliţiei, iar un altul ar putea fi al disidenţilor şi martirilor pe care comunismul nu i-a putut învinge decît trimiţîndu-i în moarte. (Ştiu, există o parte a acestei istorii consemnată în Memorialul de la Sighet, dar aici vorbim despre realizarea unui muzeu în Bucureşti, la nivelul standardelor occcidentale.) Sînt doar cîteva idei. Lista obiectelor care ar putea fi expuse într-un astfel de spaţiu este, din nefericire, dar şi din fericire totodată, foarte lungă. Adolescenţii de azi ar putea vedea cum arată o cartelă de pîine, străinii s-ar putea minuna în faţa cravatelor de pionier. Mai presus de toate însă, pentru români un astfel de loc ar putea însemna punctul de început al unor clarificări necesare şi al evadării din confuzia că „înainte era mai bine“.

UN FOARTE ATENT CITITOR, DACĂ ÎŞI DĂ SILINŢA, VA PRIMI PATRU GOGOŞI CREDIBILE

● Dl Mirel Bănică – un foarte atent cititor al rubricii noastre – mă înştiinţează că „Thierry de Montbrial“ (cel care semna prefaţa volumului de *entretiens* cu Ion Iliescu făcute de Vladimir Tismăneanu) este un „celebru geopolitolog“... Mulţumindu-i pentru informaţie, nu pot spune decît: *Cu atît mai mult!* Adică Montbrial, Tismăneanu – şi, scuzaţi, Iliescu!? Dar ce caută primii doi în această galeră?... (**a. l. ş.**)

● Preşedintele Republicii Belarus a mai găsit un nou duşman pe drumul afirmării mondiale a ţării sale: moda care favorizează „manechinele jegoase din Franţa“, punînd piedici în calea frumuseţilor locale, neglijate chiar de compatrioţii săi. Au urmat controale severe la agenţiile de manechine şi distrugerea afişelor cu figuri străine de geniul naţional. Şi, cum nu există nici o prostie pe lumea asta care să nu-şi găsească o autoritate care s-o susţină, Saşa Varlamov, unul din „liderii“ modei în Belarus, e fericit: „De ce să punem afişe cu Claudia Schiffer cînd avem tot ce ne trebuie aici? Graţie măsurilor luate de preşedinte, în cinci ani vom putea concura cu Parisul“. Dacă îşi dă silinţa, poate izbuteşte în patru ani şi jumătate, cum a fost cu celebrul cincinal al lui Ceauşescu. (**M. B.**)

● CNSAS va primi 12 km de documente din arhiva Securităţii. O emisiune se numeşte *Un metru cub de cultură*. Aud materia rîzînd, în saltul ei de la cantitate la calitate. (**R. C.**)

● În faţa mea, pe două scaune, două cumetre fără inimă. Se uită pe geamul autobuzului şi văd doi inşi cărînd două coroane mortuare. „Ia uite“ – spune una – „coroane... Ăştia e colegi de servici cu mortu'. Io lu' Petre nu i-aş lua nici două garoafe, dă-l dracu'!“ „Acu', c-a murit, îl drăcui?“ – rîde cealaltă. „Şi ce dac-a murit? Cu douăj' de mii îmi iau patru gogoşi. Păi nu?“ Păi da. (**D. S.**)

● „Un băcăuan s-a dat pe mîna procurorilor, mărturisind că a dat mită deputatului liberal Ionel Palar. La solicitarea parlamentarului, Marius Rotaru susţine că a «cotizat» cu 2.500 de euro pentru funcţia de şef la Romsilva Bacău. «Mi-au fost ceruţi aceşti bani. Am împrumutat de la două bănci, apoi i-am dat. Nu am primit însă funcţia»“ *(Jurnalul naţional).* În restul articolului, povestea picantă şi credibilă a bietului păgubit. Se pare că suma era totuşi prea mică, altcineva a oferit mult mai mult. Dinspre PNL nici o reacţie, în timp ce

Cu ochii-n 3,14

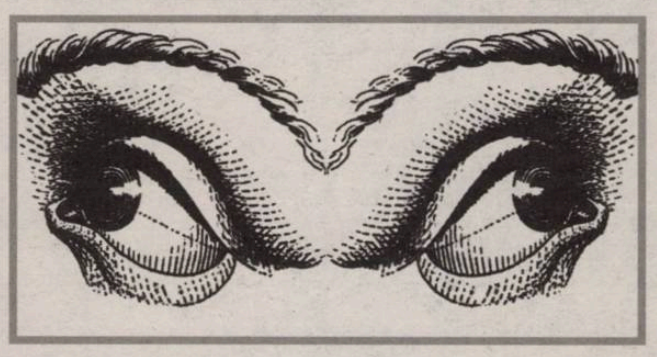

baronii PSD trebuie că savurează momentul, îngînînd către ONG-urile din Coaliţia pentru un Parlament Curat: „V-am spus noi? Vedeţi că nu se poate altfel? Vedeţi ce proşti aţi fost?!“. Oricum, am o idee pentru băncile din România: creditul pentru şpagă. Este cerere mare, tocmai se înlocuiesc corupţii ălora cu corupţii ăstora. O afacere bună pentru bănci: dat fiind că oamenii au nevoie rapidă de lichidităţi, dar în mod cert îşi vor scoate rapid banii din corupţie, banca poate pune dobînzi foarte mari. (**C. G.**)

ÎN ACEST FEL, SIMBOLUL PARADIT ÎI FACE PE PATRIOŢI SĂ FACĂ FRAZE LUNGI

● Am primit la redacţie un comunicat din partea dlui deputat Ioan Oltean (PD), prin care domnia-sa îşi face publică următoarea idee: „În colaborare cu mai mulţi colegi din Partidul Democrat, vom propune Parlamentului României un Proiect de Lege privind transformarea actualului Muzeu Naţional de Artă Contemporană într-un Muzeu al ororilor comunismului. (...) În acest fel cele cîteva sute de miliarde de lei cheltuite pentru construcţia Muzeului vor dobîndi o incontestabilă utilitate pentru societatea românească, acum şi în viitor“. În ce mă priveşte, susţin măreaţa iniţiativă, cu o condiţie: o parte din actualul Parlament să fie transformată într-o Mare Adunare Naţională şi expusă, ca „oroare vie“, cu deputaţi cu tot, în „viitorul muzeu“. În acest fel, cele cîteva sute de miliarde cu care sînt plătiţi unii parlamentari pentru a avea idei proaste vor fi economisite şi, eventual, cheltuite pentru a susţine arta contemporană. (**M. V.**)

● Luni, o femeie simplă vindea într-o staţie de metrou, la adăpost de viscolul de afară, nici mai mult, nici mai puţin decît nişte simboluri: „simbolul primăverii“ – după cum îşi recomanda ea însăşi marfa. Şi tot ea oferea şi explicaţia figurilor de stil comercializate: „Ghiocei de Babadag, maică, ghiocei de Babadag!“. (**C. P.-B.**)

● Duminică, spre amiază, 25.000 de brăileni, pe viscol şi în ger, s-au înghesuit pe stadionul oraşului, complet paradit, ca să o vadă pe Steaua cea mitică într-un amical cu echipa locală. 25.000! Într-adevăr, sînt unele situaţii în România cu care nu se poate glumi! (**R. C.**)

● Am văzut la ştiri că parlamentarii se plîng că nu mai au de lucru, că Guvernul nu le trimite ordonanţe sau proiecte de legi. „Mai avem treabă o săptămînă-două şi le terminăm şi probabil că intrăm în şomaj“, spune Octav Cozmîncă. Oamenii ăştia s-au obişnuit atît de mult să fie anexa Guvernului, încît atunci cînd Guvernul nu le mai dă de lucru se simt singuri şi părăsiţi. Este ca sindromul acela care îi face pe ostatici să se simtă apropiaţi şi să empatizeze cu răpitorii. Ideea că ar trebui să existe dezbatere şi idei proprii, să existe comisii de control cu rapoarte adevărate nu le trece prin cap. Oare cum s-or descurca parlamentarii britanici, care de cîteva sute de ani nu primesc ordonanţe de la Guvern? (**C. G.**)

● Steaua învinge Valencia şi se califică în optimile Cupei UEFA. La *Naşul* sînt invitaţi Vadim şi Păunescu. Iau legătura prin telefon cu Becali. Îl felicită pentru victorie şi îl invită în studio. „Nu pot, i-am promis deja lui Dan Diaconescu, merg la emisiunea lui, că el e cel mai mare patriot român!“ Dan Diaconescu, cel mai mare patriot român... *Tiens, tiens!* Păcat că regia nu a arătat atunci, pe loc, imaginea cu ceilalţi doi mari patrioţi români, Păunescu & Vadim. (**M. M.**)

● Într-un interviu recent, Ariel Sharon a avut o replică de nota zece apropo de George W. Bush. „Credeţi – a fost întrebat premierul – că-i este greu să facă fraze lungi?“ „Nu, nu cred“ – a răspuns el. „Şi-n fond, cine are nevoie de fraze lungi?...“ Răspunsul ar putea fi: Adrian Năstase – dar nici lui nu i-au folosit. (**a. l. ş.**)

TRECÎND PESTE EXPLICAŢII, AM OBSERVAT CĂ SÎNT ŞI EU UN OM

● Răsfoind *DEX*-ul nostru cel de toate zilele, dau peste frumosul şi folositul franţuzism *clu,* scris aşa cum vedeţi, cu pluralul *cluuri*. Trecînd peste explicaţii, cum credeţi că ne indică moştenitorul plin de greşeli al tuturor dicţionarelor proaste că s-ar mai scrie *clou*-ul nostru? *Clonu*. Şi, ca să nu avem dubii, se adaugă bolduit: „din fr. **Clonu**“. La aşa instrument, aşa folosire. (**S. S.**)

● Am scris, în numărul trecut, despre o dresură de tigri şi lei, la Circul Globus, în care unul dintre lei părea gata să-l mănînce pe dresor (ucraineanul Vladimir Sevcenko). Revăzînd respectiva dresură, cu ocazia premierei Galelor circului (Liudmila şi Vladimir Sevcenko au luat chiar premiul I), am observat că poanta cu leul fioros, care-l atacă pe dresor, se repetă. De fapt, făcea parte din show, pentru a fi mai palpitant. Chiar şi în relaţie cu animalele, manipularea umană a devenit mai subtilă şi mai perfidă. (**I. P.**)

● În *Ziarul financiar* de luni, pe pagina întîi, se anunţă cotele stabilite de o casă irlandeză pentru pariuri, în legătură cu succesorul Papei. Primii trei favoriţi: arhiepiscopul de Milano (5/2), un cardinal nigerian (3/1) şi un cardinal cubanez (11/2). Aş miza pe cardinalul nigerian. De ce? Eh, de ce? Sînt şi eu un om alb, corect politiceşte, capabil să visez ca pastorul Martin Luther King. (**R. C.**)

NEPUTINȚA LUI E NEPUTINȚA NOASTRĂ.
SPRIJINĂ REFACEREA MĂNĂSTIRILOR DIN BUCOVINA
BUCOVINA
APĂ MINERALĂ NATURALĂ PLATĂ
CUMPĂRĂ APELE MINERALE BUCOVINA ȘI CONTRIBUIE LA RESTAURAREA FRESCELOR, CLIMATIZAREA MUZEELOR ȘI REFACEREA ANSAMBLELOR MĂNĂSTIREȘTI DIN BUCOVINA.
BUCOVINA pentru BUCOVINA
Ești ceea ce faci. Și ceea ce nu faci.

„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale)

DILEMA VECHE

Anul II, nr. 60 ● 11-17 martie 2005 ● 24 pagini ● 18.000 lei / 1,80 lei noi
Internet: www.algoritma.ro/dilema

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIȚIE
DIRECTOR FONDATOR: ANDREI PLEȘU

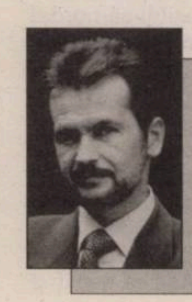

Mircea Vasilescu
„Cîteva tipuri de tutuială“
pagina **3**

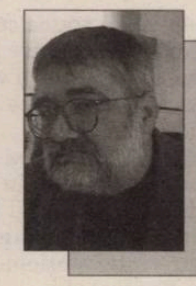

Dan Goanță
„Viața și opera lui Cornel Chiriac“
pagina **6**

Alex. Leo Șerban
despre Berlinala 2005
pagina **20**

CE NE PUN ĂȘTIA ÎN PENSIE?

„În secolul XXI, oamenii trăiesc mai mult datorită igienei mai bune, condițiilor de locuire și hranei îmbunătățite, progreselor din medicină. De aceea, îmbătrînirea este unul dintre cele mai mari triumfuri ale societății moderne.“

ROBERT HOLZMANN,
expert al Băncii Mondiale
în domeniul pensiilor

© V. Doroliți

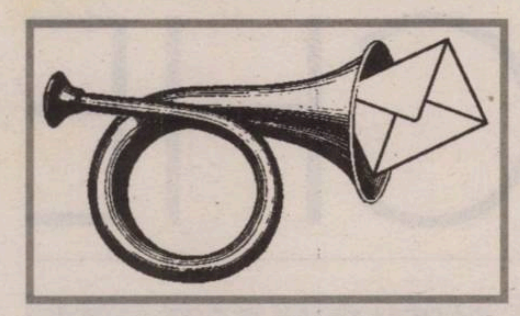

Nr. 57: *„Portretul unei vîrste: copilul“*

Copiii și cocoșatul

Aveam o amică într-o tabără de jurnalism. Să-i spunem Amica-din-tabăra-de-jurnalism, pentru că i-am uitat numele. I-am ţinut minte însă teoria. Amica-din-tabăra-de-jurnalism asocia numele unei persoane cu un fel de mîncare. În felul ăsta – zicea ea – nu uita (pre)numele nimănui! Pentru noi, în tabără, a fost o curiozitate. Am început prin a o privi cu plictiseală (într-o tabără de jurnalism toţi o fac pe interesanţii), am continuat spunîndu-i nume dintre cele mai curioase *(Mercedes, Scarlett, Bumbalurina)* şi am sfîrşit luînd-o de la cap cu aceleaşi nume, ca să-i testăm teoria şi fidelitatea răspunsurilor. Ironia este că eu *ei* i-am uitat numele. De cîteva ori pînă acum am încercat să-i folosesc teoria, pentru că am vrut să ţin minte numele copiilor interesanţi pe care i-am întîlnit. Iarăşi ca o ironie, pe copii nu i-am uitat, dar nici nu i-am asociat cu vreun fel de mîncare.

Uneori cred că m-am făcut profesor ca să întîlnesc şi copii interesanţi. Atunci cînd am avut şansa să le fiu profesor, ei erau, de fiecare dată, perfecţi. Nepervertiţi de sistem. Curioşi. Inteligenţi. Rebeli. Acum fac un album cu figurile şi tipurile lor, în speranţa egoistă că acesta îmi va rămîne peste ani ca martor al normalităţii mele şi al excentricităţii lor. Îmi plac foarte mult aceşti copii pentru că de la ei am învăţat întotdeauna mai mult decît din toate manualele. E şi un paradox la mijloc. Îmi plac tocmai pentru faptul că erau altfel, chiar dacă eu, prin forţa lucrurilor, trebuia să fiu un sistem, să îi determin să se adapteze sistemului (de predare-învăţare, de evaluare, de examinare, de control etc). Vreau să cred că astăzi sînt la fel de interesanţi şi de inteligenţi. I-am ţinut minte: pe Lulu, pentru că a refuzat *să mai intre în rol* într-o piesă de teatru din cauză că un coleg nu şi-a respectat promisiunea faţă de el; pe Teodor, care a făcut o demonstraţie impresionantă *pro* Sadoveanu la o vîrstă la care Sadoveanu încă nu place; pe Rux, pentru că o iubea pe Hortensia Papadat-Bengescu, cînd toată clasa căsca de plictiseală; pe Smaranda, căreia îi predam avînd senzaţia că înţelege toată generaţia; pe Adrian, care era de neconvins că şcoala e bună la ceva, dar scria poezii (îmi mai amintesc chiar şi un vers de-al lui: *Şi-atunci i-am dat vieţii* Delete.), picta, mergea cu skateboard-ul şi mi-a dat să citesc *Trainspotting* în original; pe Valentin, care a făcut într-a IX-a o compunere ameţitoare despre viaţa în cartierele bucureştene şi într-a XI-a, cea mai lungă şi complicată nuvelă SF din toate sîmbetele de cenaclu; pe Dragoş, care citea filosofie, vorbea baroc şi cuvînta antinomic; pe Eugen, care propunea şedinţe de *brainstorming* şi sesiuni de creaţie; pe Tavi, care mi-a mîncat zilele, dar m-a învăţat să ascult hip-hop; pe Doina, care interpreta original poeziile, asculta muzică irlandeză şi avea un păr neverosimil; pe Oriana, care vorbea poematic, mergea baletînd şi citea plutind... şi aş vrea să mi-i amintesc: pe Traian, pentru care cuvintele au corporalitate; pe Iuliana, pentru inteligenţa interpretărilor şi fragilitatea afectivă; pe Ana, care se ceartă pe sine prea des, are mintea brici şi o încăpăţînare pe măsură; pe Bogdan, care înghite cărţi şi coace un ou de aur... Toţi au intrat în clasa în care am predat cu capul sus şi cu mintea întreagă, şi vreau să cred că au ieşit neregretînd, că au luat din şcoală, în ciuda multor enormităţi, ceea ce li s-a potrivit. Şi-au croit aici un costum la două rînduri, dintr-o stofă bună, pe care să îl poată purta încheiat la toţi nasturii, cu manşete albe şi cu cravată de mătase fină, ori de cîte ori vor avea nevoie de asta în viaţă. Şi sînt mîndră de ei.

...Din păcate, văd şi altfel de copii. Copii care iau din jur, din şcoală sau de altundeva, haine care nu le vin bine. Sau copii cărora le sînt croite haine strîmbe. Uneori chiar de către noi, în şcoli. Ştiţi bancul ăla? Un om se duce la croitor şi vede că acesta îi făcuse o mînecă prea scurtă. *Ţine şi mata mîna mai sus, să nu se vadă!* –, zice croitorul. Şi pentru că poalele erau asimetrice, *Apleacă-te* – zice meşterul – *şi o să-ţi vină foarte bine!* În sfîrşit, iese omul nostru de la croitor şi cocoşat, şi cu mîinele trase sub mîneci, ca să i se potrivească costumul. Pe stradă, oamenii se miră: *Măi să fie, ce costum fain are cocoşatu'!*

Ohara DONOVETSKY

profesor, Colegiul Naţional de Informatică „Tudor Vianu“

Un 4 la matematică

Pentru că, oricît de clişeistic ar suna, sînt vulnerabili. Pentru că nu ştiu, nu au de unde şti că viaţa nu se opreşte în momentul acela limită, care precede gestul definitiv.

Pentru că sînt intransigenţi şi nu vor să trăiască ce le este dat, au inconştienţa de a pretinde că lucrurile trebuie să fie aşa cum vor ei, nu cum sînt de fapt.

Au sentimentul că le este rezervat un viitor excepţional, ei nu sînt ca toţi ceilalţi, destinul lor nu poate fi decît unul ieşit din comun. Şi se întîmplă ca aşteptările lor să fie infirmate.

Un 4 în teză la matematică poate deveni pentru un copil o catastrofă. Îi e imposibil să înţeleagă că nota aceea nu e neapărat expresia valorii sale. Şi decît să accepte să trăiască cu pecetea ratării asupră-i, mai bine alege... nimicul.

Sigur că e posibil ca tocmai naivitatea să-l salveze. Nu ştie, de exemplu, că nu e suficient să înghiţi vreo cîteva zeci de tablete de Extraveral ca *să nu mai fii.* Extraveralul e unul din medicamentele pe care mama nu le lasă niciodată *la îndemîna copiilor,* fiind teribil de periculoase... Totuşi, uneori nu îndeajuns de...

Departe de ei ideea de a fi *trendy.*

S-ar putea chiar să întrebe... cum adică?

Şi ar trebui să vedem la întrebarea asta un semn de vitalitate.

Anita CRISTEA

Abonamente la *Dilema veche*

Vă puteţi abona:

● la sediul redacţiei, str. Constantin Daniel nr. 11, etaj 1, sector 1, Bucureşti;

● trimiţînd prin mandat poştal contravaloarea abonamentului pe adresa redacţiei, în contul RO06RNCB5010000360390001/ROL, titular Dilema veche srl, deschis la BCR, Filiala sector 1 Bucureşti, şi expediind pe adresa redacţiei o copie după documentul care atestă plata, însoţită de o scrisoare cu adresa la care doriţi să primiţi revista.

Abonamentul la *Dilema veche* costă 840.000 lei (84 lei noi) pentru 1 an, 440.000 lei (44 lei noi) pentru 6 luni, 220.000 lei (22 lei noi) pentru 3 luni.

Relaţii la tel./fax: 211.37.36.

„– Adevărul nu se confundă întotdeauna cu dreptatea.
– Unde ai citit asta?
– În toate cărţile bune...“

WILLIAM FAULKNER – „LECŢIA DE CHIMIE“

Actualităţi

Dilemă: unde e postmodernitatea?

Putem poate spune că, lăsînd la o parte eterna confruntare între israelieni şi palestinieni sau mai recentul val ucigaş, cele mai importante evenimente din ultimii 15-16 ani ar fi:

– căderea/reformarea comunismului din Germania de Est pînă în China;

– extinderea Uniunii Europene;

– extremismul islamic şi cvasi-simetricul său – intervenţionismul american (inclusiv în Kosovo) şi

– „revoluţiile portocalii“ (inclusiv preistoria din Serbia).

Căderea comunismului este interpretată unanim ca o victorie a *democraţiei liberale*. Ea a fost acompaniată şi, probabil, parţial cauzată de *revoluţia conservatoare* din Vestul Europei şi America, exemplificată prin conducători ca Thatcher şi Reagan.

Extinderea UE se face, pe cît posibil, prin *standardizarea* unor forme şi reguli de guvernare, ceea ce presupune *clarificarea* (Aufklärung) moştenirii şi proiectelor comune. Pentru a avea o *interpretare unică şi obligatorie a regulilor* există o teribilă *birocraţie* care pare a încarna atît virtuţile teoretizate de Max Weber, cît şi tarele identificate de atunci încoace.

Uniunea însăşi a fost (cel puţin pînă la Convenţia Constituţională) un proiect cumva *conservator* şi *organic,* care pornea de la detalii şi negocieri înspre principii.

Extremismul islamic este – evident – *fundamentalist*. Intervenţia Statelor Unite este – iarăşi, evident – *voluntaristă*. Mai mult, justificarea ei manifestă prea puţin interes pentru inefabila incomunicabilitate a culturilor, fiind deci *universalistă*.

În sfîrşit, „revoluţiile portocalii“ sînt (şi aici e poate cea mai mare surpriză) *naţionaliste*. Totuşi, naţionalismul lor nu este antimodern sau antiliberal ci, dimpotrivă, este folosit pentru a moderniza şi liberaliza ţările respective. Astfel, dacă aceste revoluţii vor avea succesul scontat pe termen lung, atunci istoricii viitorului vor vorbi poate de un nou *naţionalism liberal*, asemănător celui din 1848 (celebra primăvară a popoarelor).

Ce este interesant e că acele concepte subliniate în text ţin în mod destul de evident de modernitate. Ar trebui poate să excludem fundamentalismul, însă cu siguranţă (deşi nu insist aici asupra motivelor) putem include conservatorismul. Deci, dacă trăim „în plin postodernism“ (mai corect: postmodernitate) putem formula întrebarea: „Unde locuieşte realitatea postmodernă?“. Postmodernismul poate fi găsit, desigur, în cărţile, articolele şi capetele postmoderniştilor. Dar postmodernitatea, unde e ea? Care sînt faptele care documentează fără putinţă de îndoială ruptura (nu simpla discontinuitate) a „omului postmodern“ cu trecutul?

Andrei TIUT

andt@yahoo.com

„Un moment de mare revoltă“

Stimată redacţie,

Mă văd nevoită să vă scriu într-un moment de mare revoltă.

Spre marea mea vină, seară de seară insist cu telecomanda în mînă în faţa televizorului poate, poate voi da peste o emisiune mai de-a firea la o oră normală. Fără excepţie, seară de seară, mă întîlnesc cu aceleaşi figuri ale muzicii manelo-lăutăreşti care fac naveta de la o emisiune la alta, de la un post la altul, pînă la epuizarea psihică a telespectatorilor – sau a unora dintre ei. Nume precum Cornelia Catanga, Viorica şi Ioniţă de la Clejani, Adrian Copilul Minune, Ileana Ciuculete, Maria Cârneci îmi provoacă stări vecine cu isteria. La ore biologic normale – pentru un om după o zi de muncă de cel puţin 8 ore – este imposibil să nu dai de aceste personaje care ne oferă reţete de viaţă, ecuaţia fericirii. Îmi doresc şi eu, măcar o dată pe săptămînă, un concert simfonic difuzat la Televiziunea Naţională la o oră decentă, care să rivalizeze cu orele de difuzare pentru *De 3 x femeie, Din dragoste* şi alte ororri de genul acesta. Mă refer la TVR pentru că la această instituţie, atît de dragă sufletului nostru, măcar o mufă este cumpărată şi din banii mei. Aşa că merit şi eu un pic de linişte.

Cu respect şi cu dileme,

Alexandra APOSTOLEANU

N.red.: Un simfonic la concurenţă cu *Din dragoste...!?* Ce, eş' copil?

Propuneri de *Dileme vechi* pentru viitor:

● **(In)corectitudinea politică**

DILEMA VECHE

REDACŢIA:
Magdalena BOIANGIU (redactor-şef adjunct)
Adrian CIOROIANU
Radu COSAŞU
Cristian GHINEA
Andrei MANOLESCU
Matei MARTIN (secretar de redacţie)
Cezar PAUL-BĂDESCU
Iaromira POPOVICI
Simona SORA
Dan STANCIU (prezentare grafică)
Alex. Leo ŞERBAN
Mircea VASILESCU (redactor-şef)
RUBRICI:
Teodor BACONSKY
Ion BARBU
Alexandru CĂLINESCU
Mircea DINESCU
Şerban FOARŢĂ
Dan GOANŢĂ
Andrei GORZO
Eugen ISTODOR
Vintilă MIHĂILESCU
Lucian MÎNDRUŢĂ
Robert TURCESCU
Sever VOINESCU
REPORTERI:
Stela GIURGEANU
Adina POPESCU
CORECTURĂ:
Ruxandra MIHĂILĂ
TEHNOREDACTARE:
Corina MÎŢĂ

Redacţia DILEMA VECHE:
str. Constantin Daniel, nr. 11, sector 1, 010631, Bucureşti.
Telefon/fax: 211.07.69.
e-mail: dilema@rdsnet.ro
Internet: www.algoritma.ro/dilema
ISSN: 1584-1669

Revistă editată de *Dilema veche srl.*
Asociaţi: Mircea Dinescu (60%) şi membrii redacţiei (40%)

Tipărit la R-WEP SCS
Tiraj: 15.900 de exemplare

Mircea VASILESCU

Europa dumitale

Cîteva tipuri de tutuială

Ne tutuim. Între prieteni, amici, colegi. Între tineri, e o regulă generală: nici un student, de pildă, nu-şi pune problema că ar putea să i se adreseze vreunui coleg altfel decît cu „tu". Dacă citim romane interbelice, constatăm că studenţii acelei vremi îşi vorbeau cu „dumneata", formulă pe care astăzi o mai folosesc doar oamenii educaţi „în stil vechi". Pentru ceilalţi este doar o vorbă bună de plasat în vreo ceartă de tramvai ori de piaţă, pentru a marca „punerea în inferioritate" a interlocutorului („da' dumneata ce te bagi?"). Moravurile s-au schimbat, normele de comportament asemenea: printre tineri, asistăm la triumful lui „tu".

Aceasta este doar varianta *simplă* a tutuielii. Dar în anul de graţie 2005, fenomenul e complex, cu implicaţii asupra procesului de integrare în UE. Se spune că nu mai putem vorbi despre „cultură", ci despre „culturi"; tot aşa, nu mai avem de-a face cu tutuială, ci cu *tutuieli*. Prin urmare, e nevoie de o scurtă tipologie, din perspectiva tradiţiei, a inovaţiei şi a improvizaţiei.

Tradiţional vorbind (sau, mă rog, aproape), există o „tutuială socială", expresie a rangului şi/sau a statutului profesional. Cel mai bine este reprezentată de preoţi şi doctori: „mărturiseşte, fiule...", zice preotul, pentru care adresarea cu „tu" vine direct din Biblie; „ia spune, ce te doare?", te ia doctorul din scurt, indiferent de vîrstă, diplomă, sex, naţionalitate şi maladie. Preotul şi doctorul vorbesc însă cu enoriaşul, respectiv pacientul, nu ca persoane, ci ca instanţe oarecum depersonalizate: primul e vocea Domnului, al doilea e glasul Ştiinţei vindecătoare. Care va să zică, li se poate ierta aparenta trecere peste pragul politeţii – irelevant şi în relaţia cu cele sfinte, şi în caz de beteşug. În rest, în aceeaşi categorie intră şefii de şantier care vorbesc cu muncitorii (variante: bre, nea, bă), directorii (dar şi alţi şefi mai mici) care vorbesc cu femeia de serviciu („Florico, dă fuga şi ia-mi un pachet de ţigări, că m-au enervat ăştia la şedinţă...") etc. De discutat de la caz la caz, căci la mijloc se află experienţe de secole: vorbitul lui Vodă cu supuşii, al boierilor cu servitorii etc. Nu te joci cu tradiţia.

Epoca noastră subtilă şi pluralistă a generat însă şi tutuiala *in absentia* – o tutuială (post)modernă, intelectuală şi conotativă. Se întîlneşte mai ales la intelectuali subţiri care vor să dea impresia de intimitate cu elita, aşa încît, în vreo discuţie mondenă, nu-ţi spun „am citit ultima carte a lui Andrei Pleşu" sau „a domnului Pleşu", ci „dragă, ultima carte a lui Andrei mi-a plăcut, dar...". (De prisos să spun că respectivii nu sînt în relaţie de tutuială cu autorul...) Expresia deplină a acestei atitudini a fost sintetizată, mai an, în „Jurnalul lui Tetelu" din *Academia Caţavencu;* Tetelu (mă rog, dl Tetelu) nota, în stilu-i inconfundabil, o aspiraţie: „Vreau să mă tutuesc cu Andrei (Pleşu)". Pînă la urmă, acest tip de tutuială e unul marginal, deci încă benign. O subcategorie înrudită, cu extensie în proporţii de masă, e reprezentată de tendinţa de a vorbi şi de a scrie în ziare „cu diminutiv" atunci cînd e vorba despre demnitari: „Adi" pentru Adrian Năstase, „Nelu"/„nea Nelu" pentru Ion Iliescu etc. Chestiunea necesită unele consideraţiuni istorico-filologice şi antropologice pe care le amînăm pînă după 2007.

Cea mai enervantă şi pernicioasă formă de tutuială este însă cea considerată „de tip occidental". Suni, de pildă, la o firmă, în interes de serviciu, şi îţi răspunde o voce „profi" dîndu-şi doar numele mic: „Roxana". În prima clipă, te gîndeşti că, „pe vremuri", singurele profesioniste care n-aveau (nevoie de) nume de familie şi erau (re)cunoscute numai după diminutiv lucrau în „firmele" cu felinar roşu – Mimi, Lili, Mitzi etc. Imediat însă, „vocea" plusează şi te ia „la *per tu*", deşi nu v-aţi văzut niciodată: „da, Mircea, OK"; iar cînd, la sfîrşitul convorbirii, îţi plasează şi un „pa, o zi bună", aproape că începi să fantazezi... Tot aşa la televizor, în emisiunile de divertisment: vedetele cu caş la gură vor să fie „la *per tu*", în direct, cu venerabili actori sau universitari. De ce? „Aşa e-n Occident".

Regret, dar „în Occident" nu e aşa. Nemţii nu ies cu una, cu două, din *Herr* şi *Frau*, pentru italieni rangul sau gradul sînt în continuare importante în adresare *(professore, avvocato, dottore...)*, iar francezii – vorba unei colege – şi după ce fac amor îşi vorbesc tot cu *vous*. Ideea că tutuiala e „ca-n Occident" a pătruns în unele minţi care îşi închipuie că, în engleză, *you* înseamnă *tu*. Nu înseamnă nici *tu,* nici *dumneavoastră* (sau înseamnă şi una, şi alta), nu marchează „nivelul" de politeţe şi, în orice caz, în filmele americane putem vedea cum funcţionează regula stabilirii convenţiei: *„call me Bill", „OK, Bill"*.

Nu sînt scorţos din fire, nu mă deranjează „abordarea directă", ci motivaţia ei. Vrem să semănăm cu ceea ce ne închipuim noi că este Occidentul şi, neputînd deocamdată să

„ne comparăm cu ei" în chestiunile majore, imităm pueril fleacurile, cu aerul că ne-am vopsit europeneşte. Cu preţul sacrificării regulilor, cuviinţei şi normalităţii. Dar, într-o ţară în care un fost preşedinte îl face pe un fost ministru de Externe „prostănac", nu e cazul să ne mai mirăm de nimic. Cred că am scris articolul degeaba.

cu dilema la croitor

Ce părere aveţi despre păţania acordeonistului din Focşani care are interdicţie de a mai cînta la nunţi şi botezuri după ce a lansat la emisiunea dumneavoastră melodia „Portofele, portofele", cu aluzii la biografia romanţată a baronului local?

În perioada stalinistă, o întreagă clasă de liceeni a fost trimisă în lanţuri la Canal fiindcă, în seara cînd îşi serbau bacalaureatul, au îndrăznit să cînte „Trăiască regele în pace şi onor". Văd că secolul XXI nu se lasă mai prejos şi ne oferă pe tavă, după 50 de ani, un martir al subversiunii muzicale pe măsura vremurilor pe care le trăim: guristul din Focşani, condamnat la moarte prin inaniţie fiindcă a avut curajul să înfrunte trupele de ocupaţie pesediste.

După porţia de libertate servită în 1989 în văzul întregii lumi, ne reîntoarcem, care va să zică, în mahalalele istoriei, să liorpăim meritata porţie de derizoriu.

Mircea DINESCU

Vintilă MIHĂILESCU

socio-hai-hui

Galaxia SMS

– Unde eşti?

Acestea sînt, de cele mai multe ori, primele cuvinte pe care le spune cineva cînd îi sună mobilul. Este parola de identificare a interlocutorului, care se defineşte, efemer, prin *poziţia* sa de moment într-o *mobilitate spaţială* ce se visează absolută. Pe vremuri, la ţară, se întreba *al cui eşti?...*

Tehnologiile mobilităţii... Raymond Williams vorbea deja acum 30 de ani despre „privatizarea prin mobilitate". De-localizarea, înainte de a lua formele pe care le cunoaştem astăzi, a început prin distanţarea serviciului de casă, a casei de acasă, a indivizilor de teritorii: *move or die!* Sedentarismul, aşezarea în *loc* – şi dependenţa de acesta – oscilează între ghetou şi parohialism, forme de excludere socială şi una, şi alta. Oraşele noastre şi, mai larg, societăţile noastre avansate – şi în măsura în care sînt avansate – s-au dezvoltat după chipul şi asemănarea acestei mobilităţi, sursă a unui sentiment de libertate aproape fără precedent. Publicitatea a desăvîrşit această imagine a eliberării individului de constrîngerile „lumii vechi", ancorate nu numai în teritoriu, ci şi în normele şi formele de control legate de comunităţile locale relativ stabile.

Dar dacă *locul* reuşea tot mai puţin să apropie şi să lege aceşti indivizi de-localizaţi între ei, cum mai puteau ei comunica între ei, cum puteau fi cît de cît „stabilizate" relaţiile sociale? Aici intră în acţiune „tehnologiile mobilităţii". Începînd, de pildă, cu televiziunea, care federează aceşti indivizi de oriunde s-ar afla într-un public virtual comun, care se întîlneşte în faţa ecranelor dispersate în spaţiu şi se regăseşte în aceleaşi imagini şi informaţii atunci cînd se intersectează într-un loc sau altul. Şi încheind, bineînţeles, cu Internetul.

În acest peisaj mult mai larg, „mobilul" ocupă însă un loc aparte. Cîteva cifre ne lasă visători: la sfîrşitul anului trecut, de pildă, peste 600 de milioane de telefoane portabile fuseseră vîndute în lume, europenii au trimis, în decursul anului 2004, 113 miliarde de SMS-uri, depăşiţi de China cu 220 de miliarde. Din acest punct de vedere, nici noi nu stăm prost, fiind relativ bine integraţi, la acest capitol, în satul planetar. Şi, desigur, piaţa mobilelor nu poate fi decît foarte mobilă, schimbîndu-se într-un ritm dintre cele mai alerte. Chiar şi în SUA, care, aparent paradoxal, stă mai prost la acest capitol, aproximativ 50 milioane de portabile sînt aruncate în fiecare an pentru a fi înlocuite cu altele, mai performante.

Mirajul mobilului vine în primul rînd din faptul că, într-o lume în plină mobilitate, îţi permite să fii în „contact permanent" cu restul lumii (James Katz şi Mark Aakhus). Un contact de-localizat. Unde, cînd şi dacă vrei tu. Ce desfrîu al libertăţii! Portabilul împuşcă astfel doi iepuri dintr-un foc.

Pe de o parte, îţi creează iluzia totalei independenţe: copiii nu mai sînt sub controlul părinţilor cînd vor să vorbească între ei fără să fie ascultaţi, angajaţii pot să-şi bîrfească şefii la doi paşi de aceştia, elevii îşi pot duce de nas profesorii tricotînd SMS-uri pe sub bancă, iar puşcăriaşii îşi pot organiza afacerile, eventual şi evadările, prin acelaşi mobil, pescarii din Deltă se pot anunţa între ei cînd apare poliţia prin zonă, ba chiar şi electoratul tînăr al alianţei D.A. se poate mobiliza eludînd controlul politic al celorlalte mijloace de comunicare în masă. S-ar zice – constată Dan Schiller – că mobilul ajută individul să transgreseze normele şi practicile dominante. Mai mult – aş adăuga eu – mobilul îţi poate oferi şi nebănuite plăceri perverse: cînd, după o zi de muncă, ajung acasă şi îmi închid telefonul mobil, am impresia că i-am păcălit pe toţi, că am devenit invizibil şi de necontrolat într-o sferă voluptuoasă de intimitate regăsită.

Pe de altă parte, acelaşi portabil îţi permite să rămîi „branşat", în „contact permanent" cu oricine vrei. Galaxia SMS-urilor a înlocuit-o pe aceea a lui Gutemberg, inventînd o formă de *oralitate digitală* care a schimbat nu numai formele lingvistice de exprimare, ci şi pe acelea, mai profunde, de gîndire. Mai mult chiar: trimit SMS-uri, deci exist. Exist într-o reţea socială, al cărei mediu de comunicare şi relaţionare socială este SMS-ul. (Vremea cînd era suficient să porţi la vedere mobilul pentru a crea imaginea de „branşat" şi un statut de persoană în rînd cu lumea a trecut deja!)

Şi aici intervine reversul medaliei: instrument de eliberare a individului, aşa cum se prezintă el publicitar, mobilul leagă, pe de altă parte, individul de reţelele de comunicare, generînd o dependenţă de acestea. A nu-l folosi revine la o formă de excludere socială. Cu atît mai mult cu cît „libertatea" de a face ce cumpărături vrei tu şi de oriunde te-ai afla – acestea regăsindu-se apoi în viitoarea ta factură de telefon – se răspîndeşte tot mai mult în lumea civilizată. Şi, nu în ultimul rînd, prin folosirea aceluiaşi mobil eliberator, serviciile interesate pot şti oricînd unde eşti şi ce faci... Ce lume!

Dacă ar fi după mine, aş comanda Institutului de filosofie şi celui de lingvistică cîte o temă de cercetare pe zece ani de zile, aş înfiinţa un întreg departament de sociologie care să se ocupe de această problemă, aş finanţa din plin cercetări experimentale de psihologie socială şi psihofiziologie, aş înfiinţa un ONG care să militeze pentru libertatea individului prin creativitatea portabilului şi un altul care să conteste această iluzie de libertate. Deocamdată însă nu cunosc decît o studentă care se gîndeşte la o astfel de temă de doctorat...

ţinerea de minte

„Din ziua intrării în vigoare a acestei legi (a presei, *n.n.)* funcţionarii vor putea comite orice samavolnicie, orice act de tiranie, orice ilegalitate, fără teama de a fi pedepsiţi, ei vor putea să bată nestingheriţi şi să ordone altora să bată, să aresteze, să ţină oamenii închişi, fără să-i interogheze. Singurul control eficace, presa, devine ineficace. În ziua cînd va intra în vigoare această lege, birocraţia va putea să benchetuiască de bucurie, căci ea devine mai puternică şi mai autoritară decît a fost pînă în martie şi va avea mîna mai liberă decît pînă atunci.

Într-adevăr, ce mai rămîne din libertatea presei dacă nu poţi expune oprobriului public ceea ce *merită* acest oprobriu?

Potrivit legilor de pînă acum, presa putea cel puţin să citeze fapte menite să servească drept dovezi pentru afirmaţiile şi acuzaţiile ei în general. De acum încolo ea nu va mai putea face acest lucru, nu va mai *prezenta fapte, se va mărgini* doar la faze generale, pentru ca toţi binevoitorii (...) să aibă dreptul de a spune că presa nu face decît *să insulte* şi nu *dovedeşte* nimic. Tocmai de aceea i se interzice să dovedească. (Proiectul de lege prusac cu privire la presă – 19 iulie 1848)"

(din *Karl Marx în 1234 fragmente* alese şi adnotate de Ion Ianoşi, Editura Fundaţiei Culturale Ideea Europeană)

Cristian GHINEA

cetatea de scaune

Onoarea mahalalei mele

Oricine a copilărit în marginea Bucureştiului recunoaşte specia: şmenarul, bişniţarul, şmecherul. Indivizi de care oamenii oneşti din mahala se fereau, pînă cînd aveau nevoie de ceva, de un Kent pentru că trebuiau să meargă la doctor, de o butelie pentru că nu se mai găseau, de o pilă la secţie să înregistreze maşina, de o pilă la bandele de cartier pentru că li s-au furat retrovizoarea şi ştergătoarele. Acum au ajuns să fie invitaţi la preşedinte şi să candideze pentru Primăria generală.

A spune că Marian Vanghelie aduce mahalaua în spaţiul public reprezintă o mare nedreptate. Nu mahalaua, ci scursurile ei. Acel tip de individ care într-o societate aşezată ar rămîne mereu la uşă şi ar fi privit cu neîncredere. Mahalaua a fost şi este o lume aşezată, populată de oameni cinstiţi şi de golani, între care diferenţa e clară. În mahala trăiesc instalatorul, strungarul, buticarul, şoferul, frizerul, învăţătorul, preotul. Şi pe lîngă ei, indivizi care nu fac ceva anume, trăiesc, se învîrt, se descurcă. Criteriul de diferenţiere este la nivel de bun-simţ. L-ai primi pe Becali în casă să îţi repare chiuveta? L-ai lăsa pe Vanghelie să te tundă, să îţi umble cu foarfeca pe lîngă tîmplă? Poţi să rămîi crucit în faţa tupeului lor, pot să te uimească prin vivacitate şi boscorodeli, dar nu i-ai primi în casă.

Marginali în marginea Bucureştiului, au triumfat în tranziţie şi au ajuns în centru. Burghezia veche şi aşezată îi priveşte cu teamă: de unde au ieşit ăştia!? Oamenii cumsecade din mahala spun cu amărăciune: uite, al dracu' golan, unde a ajuns!? Golanii rataţi îşi văd, cu ochii împăienjeniţi de alcool şi droguri, visul la care nu vor ajunge: tot respectu', şefu'! Respectul, de altfel, este cuvîntul care apare obsesiv la ei, aşa cum apare obsesiv în textele maneliştilor. Părinţii lor, ţărani, ciobani sau muncitori crescuţi cu frica lui Dumnezeu, probabil că s-au ţinut de capul lor să înveţe carte, dar nu s-a prins nimic de golani. Inteligenţa lor nativă a fost deturnată undeva. Respectul calm datorat omului care face ce trebuie nu a ajuns la ei. Aşa că simt o nevoie patologică de respect, fie el şi trivial. Acum, cînd cred că au învins, trebuie să îl aibă. Gigi Becali care urlă la ziarişti seamănă cu personajul unui film de pe Discovery: fiecare individ de acolo trebuia să plece capul în faţa şefului, altfel era fugărit de acesta. Era un film despre relaţiile sociale la cimpanzei.

Un soi de relativism de prost augur bîntuie în faţa invaziei lor: dacă s-au descurcat, asta este. Se spune că dacă au făcut bani trebuie acceptaţi, au fost întreprinzători, i-a dus capul. Un fel de *American dream* adus pe Dîmboviţa. Doar că nu seamănă deloc cu originalul. Dacă le cercetezi afacerile, invariabil dai tot de învîrteli, doar că la un nivel mai mare. Au profitat de devălmăşia tranziţiei pentru a trece de la specula cu blugi şi gumă Turbo la specula cu terenurile statului şi spaţii comerciale. Au cunoscut pe cine trebuie, mereu au cunoscut pe cine trebuie. Iar „cine trebuie" s-a lăsat corupt cu plăcere. Ei nu sînt antreprenori. Antreprenoriatul presupune muncă şi inovaţie. Eu şi-au prelungit sistemul de relaţii corupte pentru a intra în marile afaceri. Au schimbat pila la Alimentara şi la centrul de butelii cu pila la Ministerul Apărării şi la PSD. Înainte îţi rîdeau în faţă cînd ieşeau prin spate cu cartonul de ouă, ignorînd coada. Sau cînd îţi ofereau o butelie cu 100 de lei faţă de 25 preţul oficial, plătit dacă te înghesuiai două ore la coadă. Acum îţi rîd în faţă din televizor. Nu s-au schimbat deloc, vorbesc la fel, se poartă la fel. Şi nici nu au de ce să se schimbe, sînt spectaculoşi, fac *rating*.

Se va spune că sînt elitist. Că resping oamenii fără a-i cunoaşte, din snobism. Ei, bine, nu. Am copilărit în mahalaua de blocuri a Sălăjeanului şi îi resping pentru că îi cunosc. Sînt repetenţii mai mari care îmi terorizau profesorii, ţinuţi obligatoriu în şcoală pentru că în România lui Ceauşescu toţi trebuiau să fie la şcoală. Ei nu reprezintă cealaltă alegere în clasica alternativă şcoală-muncă, ci doar eşecurile dilemei cinste-necinste. Şi comunismul de penurie, şi tranziţia de supravieţuire i-au avantajat, iar democraţia le-a dat o tribună. În faţa lor, şi cei care au muncit de tineri şi cei care au învăţat pînă tîrziu reprezintă „fraierii" care nu s-au învîrtit. Un „fraier" este ministrul Ionuţ Popescu, cînd le cere indivizilor cu jeepuri care aruncă cu bani în fotbalişti să îşi plătească datoriile la stat.

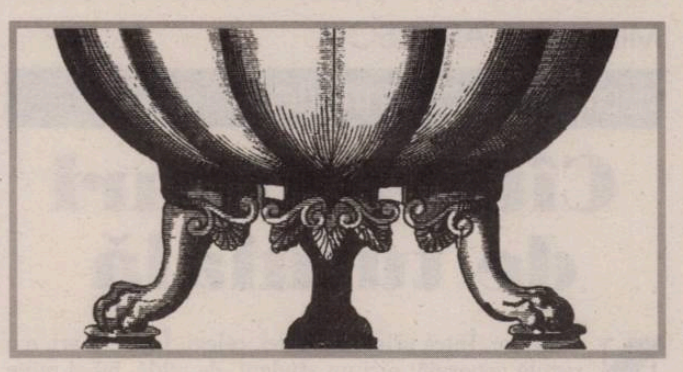

Fostul bişniţar Mitică Dragomir urlă că fotbalul este pus în pericol. Va fi scandal în zilele care vin. Refuzaţii mahalalelor se vor întîlni la OTV să clameze interesul naţional fotbalistic.

Timorarea intelectualilor fini în faţa acestor indivizi nu îşi are rostul. Nu Vanghelie şi Becali reprezintă lumea de jos, poporul, pentru că oamenii simpli au un potenţial de bun-simţ care lor le lipseşte. Oamenii cinstiţi din mahala, care au muncit şi şi-au trimis copiii la şcoală, se simt la fel de ruşinaţi de ei ca şi doamnele fine de pe Calea Victoriei. În spatele fiecărui repetent cu *rating* stau o mulţime de mame umilite, cu frica modelului Gigi, cel care dă mîna cu preşedintele la Cotroceni.

presa despre...

Săracii exportatori bogaţi

„Succesul exporturilor se bazează pe dumping. Mărfurile sînt competitive numai pentru că sînt subvenţionate indirect – uneori prin cursul de schimb, în alte cazuri prin preţul energiei şi aproape întotdeauna prin micimea salariilor. Săptămîna trecută conflictul dintre exportatori şi Banca Centrală s-a acutizat pînă în punctul în care cei dintîi au pichetat sediul BNR. Importatorii n-au reclamat nimic. S-au rezumat să-şi numere banii cîştigaţi. Ei n-au redus preţurile, ci au mărit marjele de profit. Exportatorii n-au însă cum să fi uitat deja anii în care au beneficiat de impozit pe profit de 5%, de preţ la energie în creştere graduală ori de sacrificiul general al populaţiei, în buzunarele căreia nu s-a simtit creşterea economică. Totuşi, acum, aceiaşi patroni avertizează asupra pericolului şomajului, ca nişte lideri sindicali autentici. În anii în care au primit facilităţi, exportatorii trebuiau să se capitalizeze, să se restructureze, să-şi optimizeze costurile. Dacă însă au rămas la fel de fragili, încît un vînt mai puternic, o ninsoare mai deasă ori o mişcare mai abruptă a cursului îi pot trece de pe profit pe pierdere înseamnă că, într-adevăr, subvenţiile nu sînt bune (...). Exportatorii, în loc să înţeleagă că achiziţiile de valută le erau adresate, fac grevă. Procedează precum sindicatele cînd li se taie nişte subvenţii care n-ar fi trebuit să le fie acordate vreodată. Şi ştiţi de ce demonstrează ei în faţa BNR şi nu a Executivului? Fiindcă Banca Centrală a gestionat economia în ultimul deceniu şi jumătate, în locul guvernelor. Macrostabilitatea nu s-a obţinut prin modul de administrare a economiei, ci prin sacrificarea stabilităţii monedei naţionale şi punerea în loc a reperelor economiilor stabile: euro şi dolarul. Iar cînd Banca Naţională ajunge, după 15 ani în care s-a ocupat cu altceva, la funcţia sa de bază, reflexul pavlovian îi îndreaptă pe exportatori tot spre cel care a ţinut locul administratorului de drept. Poate că la poarta băncii ar trebui pus un afiş mare: «Noi, acum, ne ocupăm cu stabilitatea monedei naţionale, în termeni de putere de cumpărare. Pentru subvenţii, încercaţi la Guvern».“ (Ionuţ Bălan, *Jurnalul naţional)*

Guvernatorul Mugur Isărescu constata într-un interviu că în 14 ani de devalorizare a leului nu au existat atîtea proteste cît într-o lună de întărire. Dacă ar fi să-l parafrazăm pe Stalin, am spune că e normal: cînd pierd foarte mulţi se numeşte statistică, cînd pierd cîţiva se numeşte tragedie (**C. G.**).

Lucian MÎNDRUŢĂ

talon de participare

Loser

Ai încercat. O dată şi încă o dată. Şi n-ai reuşit. Nu te-ai resemnat şi ai continuat să lupţi. O zi, o lună, un deceniu. De dimineaţă pînă seară, în somn şi la beţie, treaz sau în vis. Degeaba. Dar într-o zi...

În filmele americane, aşa începe *voice-over*-ul pe filmele optimiste, despre lupta paralizaţilor cu scaunul cu rotile sau a cetăţenilor de culoare cu segregarea rasială. Invariabil, filmele astea dau în *happy-end:* eroul merge din nou pe picioarele lui, în vreme ce african-americanii au voie în faţă în autobuz, la universitate şi-n slujbe bine plătite. Pe genericul final lumea plînge în sală. După care se scoală şi merge acasă, unde se reîntîlneşte cu realitatea. Aceea în care fiecare zi demonstrează un mare adevăr, pe care Hollywood-ul se străduie de atîta vreme să-l ascundă: *cînd ai încercat deja mai mult de trei zile şi n-a mers, e semn că trebuie să te laşi.*

Unii ar numi asta lipsă de curaj, de forţă vitală, de pasiune şi de orizont. Eu aş zice că e cea mai mare dovadă de inteligenţă, mai mare oricum decît perseverarea stupidă în proiecte care reuşesc mult după ce nu mai au nici o valoare. Să renunţi mi se pare mult mai *cool,* mai *trendy* şi mai *exciting* decît să învingi. În fond, şi Steaua a învins. Şi Gigi Becali e un cîştigător. Mutu a bătut cocaina. Echipa de tenis s-a calificat. Vedeta cutare s-a măritat. A născut şi-a fost fericită. Şi-a luat maşină. Primăria i-a deszăpezit calea. Adrian Minune a făcut repede un cîntec vesel despre toate astea. Iar producătorii de casete pirat au zîmbit fericiţi spre camera ascunsă.

Zău dacă nu-i complet naşpa să cîştigi. Să dai exemplul dăruirii tale pentru cauză, idee, steag pe cel mai înalt catarg. Zău dacă nu-i plicticos să te întorci la lotul de gimnastică după ce-ai cîştigat bătălia cu parchetul. Sau să te întorci acasă la şaptezeci şi-un milion de ani cu copilul-mărturie a progreselor medicinei. E definitiv trist să fii cîştigător la Loto, învingător în afaceri, de neatins în lumina reflectoarelor. Nu doar pentru că orice podium e un loc de pe care pînă la urmă trebuie să cobori. Ci şi pentru că noi, *loser*-ii, am decis aşa. E mica noastră răzbunare pe succesul nesimţit al ideii de succes.

N-ar trebui să ne oprim aici. În fond, reponsabilă de nefericirea celor care pierd nu e înfrîngerea propriu-zisă, ci părerea celorlalţi despre asta. Societatea se uită urît la *loser*-i. Face mişto de ei. Îi oprimă – lucru inacceptabil şi care trebuie stîrpit prin educaţie. Manualele şcolare trebuie în primul rînd rescrise. Acum, în ele găseşti doar oameni de ştiinţă de succes, domni învingători în războaie, scriitori plini de glorie postumă. Cărţile astea vorbesc de dl Marconi, de exemplu, inventatorul radio-ului, însă nu spun nimic despre dl Cercelescu, cercetător principal la un institut de chimie, dat afară anul trecut la restructurare, după o carieră de 35 de ani în care n-a descoperit absolut nimic. La baza educaţiei copiilor noştri stau exemple precum Ştefan cel Mare, posesor al Centurii WBA la apărat creştinătatea sau Mihai Viteazul, cunoscut şi ca liceu umanist, cu adresă în B-dul Pache Protopopescu – alt învingător local. Nimic despre milioanele de *loser*-i pe care aceşti oameni i-au trezit din pat, i-au pus la treabă (la ora 6 dimineaţa, reţineţi) şi apoi i-au trimis în mormînt – sau acasă, fără primă de periculozitate sau salariu.

Schimbarea poate începe încă de azi. La fel ca şi islamul, cu cîteva cuvinte doar, spuse însă de trei ori: *loser*-ii merită respectul nostru mai mult decît învingătorii (repetaţi, vă rog, cu voce tare – un înfrînt din apropiere va aprecia, chiar dacă nu lasă să se vadă). Viaţa lor e mai grea, mai urîtă şi mai plicticoasă. Votează mereu cu tipii naşpa. Se însoară cu femeile pe care le iubesc, tocmai pentru ca amorul ăsta să se ducă dracului, ca fiecare lucru bun din viaţa lor. Beau cafea solubilă (OK, şi învingătorii beau tot de-aia, dar ei n-au timp să-i simtă gustul înfiorător!). Şi nu în ultimul rînd, tocmai au terminat de citit articolul meu.

Puteau fi şi lucruri mai rele, dar acum, după ce l-am scris, nu mă pot gîndi la nici unul. De fapt am încercat, dar am renunţat imediat. O, da, e mai bine aşa...

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

Magdalena BOIANGIU

de jur împrejur

Asasinatul din Liban

Dacă alegerile din Irak şi cele din teritoriile palestiniene mai lăsau încă destule semne de întrebare în legătură cu evoluţia ulterioară a evenimentelor din zonă, manifestaţiile prelungite ale opoziţiei din Liban sînt semnul sigur al schimbărilor din Orientul Mijlociu. Mii de oameni se adună de trei săptămîni pentru a cere libertate, democraţie şi retragerea trupelor siriene din Liban, adevărul despre uciderea fostului prim-ministru Rafik Hariri. Sub presiunea străzii, Guvernul a demisionat. Şi parcă într-un ecou îndepărtat de prudenţă, preşedintele Egiptului, Mubarak, care conduce ţara lui de 24 de ani, netulburat de legi, spune ceva despre schimbările constituţionale permiţînd unor candidaţi rivali să concureze cu el.

Asasinarea lui Hariri este pusă pe seama serviciilor secrete siriene, care au vrut să elimine astfel un adversar. Un adversar recent, pentru că pînă nu de mult Hariri fusese unul dintre cei mai eficienţi mijlocitori între Franţa şi Siria şi doar presiunile exagerate din ultimul timp ale Damascului au provocat ruptura. Oricum, asasinatul a creat o situaţie politică imprevizibilă pentru planificatorii şi comanditarii din umbră ai actului. Serviciile secrete, care excelează în manipularea slăbiciunilor individului, sînt neputincioase, dacă nu de-a dreptul stupide, cînd încearcă să prevadă reacţiile maselor.

În 1989 s-a încheiat acordul ce reglementa prezenţa trupelor siriene în Liban, punînd capăt sîngerosului război civil libanez în care s-au luptat creştinii maroniţi cu musulmanii şi musulmanii între ei. De atunci, Siria a dominat sistemul politic şi judiciar din Liban şi ea este acuzată de ruinarea economiei ţării. Hariri a fost o personalitate politică populară: el a ştiut să-şi folosească prestigiul punîndu-şi la bătaie şi propria avere pentru a reconstrui ţara din ruine. Reuşita miraculoasă a acestei operaţii a contribuit, fără îndoială, la redimensionarea climatului politic. Mult timp, Libanul a fost un model de convieţuire între colectivităţi cu credinţe şi rituri diferite, model brutal compromis în anii războiului civil; după moartea lui Hariri, opoziţia din Liban a izbutit să treacă peste conflictele sectare şi să mobilizeze un număr important de oameni pentru a determina demisia Guvernului şi o declaraţie a Siriei, prin care să ia în considerare o eventuală retragere. Pentru prima oară după mult timp, America şi Franţa sînt de acord într-o problemă de politică externă şi cer împreună Siriei retragerea imediată a trupelor din Liban.

Declaraţia preşedintelui sirian e destul de ambiguă şi pare că ţine seama de ce i se cere, fără a renunţa la ceea ce vrea. Pe teren, libanezii înregistrează cu bucurie replierea convoaielor de camioane siriene spre Valea Bekaa. S-ar putea ca declaraţia preşedintelui Siriei, Bachar El-Assad, să conţină şi o dorinţă sinceră. Dar marile adunări populare din Piaţa Martirilor din Beirut nu trebuie să mascheze realitatea susţinătorilor Siriei, partidul şiit şi organizaţia Hezbollah, refugiaţii palestinieni înarmaţi depinzînd de sprijinul logistic sirian: manifestaţia de marţi a fost o demonstraţie nu doar de devotament faţă de ocupant, cît o expresie a temerii că retragerea îi va plasa într-o poziţie de subordonare.

În felul acesta (dar nu numai), situaţia din Liban se leagă de problema palestiniană şi de acordul de pace cu Israelul: „Întreaga regiune se clatină", spunea la BBC Rosemary Hollis, directoarea programului pentru Orientul Mijlociu de la Institutul Regal pentru Probleme Internaţionale de la Londra. Dar cauzele mişcării sînt obiect de dispută şi efectele sînt imprevizibile. Preşedintele american Bush îşi asumă meritele: războiul din Irak, răsturnarea regimului Saddam Hussein şi alegerile sînt premisele democratizării regiunii. „La New York, am participat la două marşuri de protest împotriva războiului din Irak, care nu a fost declanşat în numele democraţiei şi al schimbării. Mă îngrozesc violenţa, pierderile de vieţi omeneşti şi am scris despre dreptul irakienilor de a trăi liber, de a nu fi ocupaţi de americani, dar nici terorizaţi de insurgenţi. Mă îndoiesc însă că s-ar vorbi atît de mult despre schimbare în lumea arabă dacă America nu ar fi azi în Irak" (Mona Eltahawy în *International Herald Tribune*, 5 martie 2005).

Sînt greu de prevăzut efectele colaterale ale tulburărilor de acum, tot aşa cum, în vara lui 1989, kremlinologii nu prea se gîndeau la reunificarea Germaniei, tot aşa cum, la începutul lui 1979, specialiştii Marelui Joc n-au prevăzut revoluţia imamului Khomeini.

globul cubic

Interese şi dezamăgiri

Reporterii ziarului *Financial Times* au observat cît de dificil a devenit, la Kiev, să obţii o cameră la un hotel bun: după victoria „revoluţiei portocalii" care l-a adus pe Iuşcenco la putere, oameni de afaceri din toată lumea se grăbesc să profite de pe urma deschiderii promise de noul regim. Majoritatea oamenilor de afaceri vin de la Moscova, doritori să fie la faţa locului cînd noua putere va controla sau va revizui contractele de privatizare şi privilegiile acordate firmelor ruseşti legate de interesele fostului preşedinte. Fidelităţile oamenilor de afaceri nu sînt sentimente temeinice, de durată, şi avînd în vedere imensul potenţial al Ucrainei – industria chimică şi metalurgică, agricultura, toate necesită modernizare, sectorul bancar trebuie extins, se va dezvolta comerţul cu amănuntul – este de presupus că sînt dispuşi să facă afaceri cu oamenii lui Iuşcenko, fără să plîngă după cei ai lui Kucima. Investitorii străini nu cedează fără luptă, aşa că şi ei au luat cu asalt hotelurile.

Dacă Iuşcenko va liberaliza într-adevăr economia aşa cum a promis, oamenii de afaceri ruşi vor să profite de pe urma avantajelor concurenţiale: legături istorice, sociale şi comerciale. (Anul trecut exportul Ucrainei către Rusia a fost de 18% din total, iar importul de 41%, inclusiv petrolul şi gazele.) Este de presupus că politicile pro-occidentale nu vor intra în contradicţii antagonice cu relaţiile comerciale.

De altfel, pînă a deveni o realitate accesibilă fiecărui cetăţean şi politicile pro-occidentale rămîn deocamdată la nivelul declaraţiilor: pe strada Slatustyvska, din Kiev, unde se află consulatul german, cozile se organizează de cu noapte. Tipi solizi, cu umeri laţi – se pare în legătură cu mediile germane ale proxeneţilor – fac ordine, împart „carnete de turist" printre amatorii de muncă în străinătate. Procedurile restrictive introduse recent de autorităţile germane (nu fără legătură cu scandalul intern din Germania, declanşat împotriva ministrului de Externe Joschka Fischer, acuzat de reglementări permisive) lovesc tocmai în cetăţenii obişnuiţi, doritori să afle de dragul cărei Europe au îngheţat în piaţa centrală din Kiev în zilele cînd au luptat pentru victoria lui Iuşcenko: „De ce am stat noi în stradă în decembrie? Dacă luăm în serios ideea Europei comune, poate că ar trebui să se găsească soluţii mai rezonabile" îi spune, amărîtă, Olga Kochechka, 22 de ani, studentă la universitatea din Kiev, reporterului de la *Frankfurter Rundschau*. (**M. B.**)

Sever VOINESCU

axa dus-întors

Idealiştii

Zilele trecute am avut ocazia să vizitez, la Praga, Muzeul Comunismului. Muzeul este situat în plin centru, pe cunoscuta arteră pietonală Na Prikope (la nr. 10, în caz că treceţi pe acolo) şi are intrarea comună cu un cazino. Ironie căutată sau simplă coincidenţă locativă – nu ştiu. Am văzut acolo, în nu prea multe încăperi, obiecte, fotografii, texte explicative legate într-un fel sau altul de comunismul cehoslovac. Ceea ce a rămas însă memorabil pentru mine a fost un film documentar despre rezistenţa anticomunistă pragheză, proiectat într-o încăpere îngustă a muzeului. Imagini *cinévérité*, montate cu rigoare documentaristică şi comentate cu decenţă, ale marilor manifestaţii antiguvernamentale din 1989, dar şi de mai dinainte, dau clar imaginea unui popor ieşit pe stradă cu determinarea de a opri un coşmar naţional. Nu o să reiau povestea acelor mişcări, cu „Primăvara de la Praga", gestul eroic al lui Jan Palach, Charta 77 şi celelalte – cititorii *Dilemei vechi* o ştiu prea bine. Vreau numai să împărtăşesc impresii şi emoţii. La un moment dat, filmul arată ceva ce seamănă cu o descindere a miliţiei într-un club cam înghesuit, aflat la subsolul unei clădiri vechi. Camera se mişcă dezordonat, frînt, vedem imagini grăbite, e limpede că se filmează cu dificultate. Vedem un spate viguros în uniformă de miliţian, capete acoperite cu chipie, bastoane de cauciuc, ghete cazone, vreo doi civili agitaţi care zbiară ordine. În stradă, la intrare, cîini de poliţie, dube, cer înnourat. Braţe puternice aruncă afară din club patru persoane: trei bărbaţi şi o femeie. Sînt tineri, longilini, au priviri speriate. Unul dintre ei ţipă ceva în limba germană. E cetăţean vest-german şi strigă că e liber să se întîlnească cu cine vrea. Evident împotriva voinţei lui e îmbrîncit într-o maşină care demarează. Ceilalţi rămîn în faţa clubului. Sînt îmbrăcaţi în hainele inconfundabile ale Estului anilor '80 – un surogat de blugi, o geacă din imitaţie de ceva, o geantă atîrnată de umăr. Cu brutalitate, miliţienii şi civilii laolaltă îi aliniază, le cer actele, strigă la ei. În grupul acela îl recunosc pe Havel, celălalt bărbat aduce cu Ivan Klima. Havel fumează neliniştit. Toţi trei sînt fragili, vulnerabili, neverosimil de firavi între mîinile noduroase care îi percheziţionează şi îi bruschează. Mă impresionează aparenţa lor delicată, înduioşătoare, în contrast cu forţa dezlănţuită împotriva lor. Aceşti oameni – îmi spun – pot fi zdrobiţi dintr-o singură smucitură a acestui aparat represiv care îi ţine în gheare acum. Par victime sigure. Ce sînt ei în faţa celui mai rece dintre monştrii reci? Miliţienii au de partea lor tot: forţa fizică, legea şi ordinele superiorilor, frica celor din jur, numărul lor covîrşitor, cîinii. Cei doi bărbaţi şi femeia nu au nimic. Nu au cum să reziste. Apoi, imediat, îmi amintesc istoria, îmi amintesc cum s-a terminat, de fapt, totul, cum cei fără de putere au răsturnat puterea tiraniei absolute. Cîteva minute mai tîrziu, văd pe ecran mulţimea din piaţa Wenceslas aclamîndu-l pe Havel, imediat după ce Guvernul comunist a părăsit puterea. Diferenţa între acel Havel, hăituit de miliţie, şi acest Havel, ajuns erou naţional, e puternică. Totuşi, Havel e la fel – aceeaşi figură, aceiaşi ochi, acelaşi păr gălbui-roşcat, aceeaşi mustaţă. Ies emoţionat din muzeu. Nu mai sînt capabil să gust ironia de a vedea crupieri şi fete cu fuste tulburător de scurte la intrare.

De fapt, ceea ce e de învăţat din toată această istorie recentă, trăită pe viu de mulţi dintre noi, este că idealiştii învinge. Ştiu, e o formulă care face pe mulţi să zîmbească în România de azi. Totuşi, să reflectăm asupra marilor momente ale istoriei lumii şi vom vedea că, de fiecare dată, fără excepţie, cînd ceasul unei clipe mari a bătut, soarta lumii s-a schimbat după cum au vrut idealiştii şi nu după cum au calculat realiştii. Aş spune că idealiştii schimbă lumea, iar realiştii se adaptează. În termenii disputei evoluţionism *vs.* creaţionism, realiştii sînt naturi darwiniene, secretul supravieţuirii lor este adaptarea, ştiu să-şi dezvolte organe oportune şi să ia culori *trendy*, gata să meargă pînă la transfigurarea totală, doar pentru a nu pieri. Idealiştii sînt naturi inspirate, create şi purtate de o forţă supranaturală, au o esenţă suprasensibilă şi, de aceea, inşanjabilă. Marele idealist, idealistul fără de compromis este, în cadrul culturii mele, Iisus Christos – cine a putut schimba lumea mai profund şi cu mai multă dreptate decît El? Realiştii, numiţi în vremea noastră „pragmatici", se adaptează şi îşi calculează maximum de confort în lumea forjată de idealişti. Idealiştii merg mai departe, spre idealul lor, ei cunosc miracolul credinţei şi simt lumea vibrînd sub puterea ideilor; realiştii, deşi par mobili şi dinamici, stau pe loc, ei se mişcă numai în cadrul vizibil, inevitabil îngust al realităţii de primă mînă şi, în ultimă instanţă, zeul lor nu e decît un contabil bun cu înclinaţii hedonice.

Plasîndu-ne acum în interiorul acestei arhitecturi de fantastică atractivitate care este Uniunea Europeană, nu trebuie să uităm nici o clipă că ea însăşi, la începuturile ei, a fost plăsmuită de mari idealişti. Faptul că e acum gestionată de realişti dove-

deşte două lucruri. Primul, că idealiştii care vorbeau imediat după război de „Statele Unite ale Europei" şi visau, atunci şi imediat după aceea, un spaţiu comun al valorilor europene, au avut dreptate – dacă realiştii, care domină astăzi Uniunea, i s-au adaptat într-o asemenea mare măsură înseamnă că primii idealişti au visat bine. Şi al doilea, că dacă astăzi realiştii domină Europa înseamnă că idealiştii au plecat, deja, în altă parte, visînd la ceea ce realiştii se vor adapta peste decenii.

ready made

„Nepreţuitul meu Grigoraş,
A sosit drăguţa primăvară!
Ieri la Băneasa am văzut trei muguri şi un cuib.
Aceasta m-a mişcat de tot. De! Nu sunt născută degeaba la ţară.
Ţara! Sunt trei ani de cînd n-am văzut vîrful nasului ei şi am nostalgie.
Simţ că mă voi bolnăvi dacă nu mă voi duce să respir în vreun loc unde lampele cu gaz sunt necunoscute.
Acel loc dar, trebuie să-l găseşti tu. Am mare nevoie de o cură de aer curat.
Caută-mi dar un loc unde să pot fi ca la mine acasă, şi totodată şi o casă în care să încapă rochiile mele cu coadă fără să las uşa deschisă."

(Catastihul amorului, Editura Dacia, 1986)

Şerban FOARŢĂ

rimelări

Chassé croisé

Peste blana
ei, bălana
oaie-şi puse
o pufoaică
(de lupoaică)
şi se duse,

foarte bravă,-n
cea dumbravă-n
care lupul,
tenebrosul,
este bosul
fără scrupul,

cel pe care
oaia n-are
să-l cunoască
după piele,
fi'ncă el e-n
lînă bască, —

lîna bască
fi'nd o mască
pentru-acesta
ce, de-o vreme,-şi
dă, din vreme,
la-ntors vesta...

Rîsu-plînsu-i
că nici dînsu
nu-şi cunoaşte
noua soră
ce, de-o oră,-n
codru, paşte.

Adrian CIOROIANU

poveşti suprapuse

Eu Tarzan – voi trei culori!

– americane (4) –

Şi, cum spuneam, cu părere de rău am plecat din Washington DC, spre sud. N-or şti toţi studenţii americani diferenţa dintre Bucureşti şi Budapesta, iar eu voi recunoaşte că pînă de curînd nu ştiam care-i capitala statului Florida! Ca tot românul, aş fi zis *Miami*, *Tampa*, *Orlando...*; ei nu, capitala este Tallahassee – una dintre cele mai plăcute aşezări umane prin care mi s-au luminat ochii. O căldură umedă, tocmai potrivită – puţin peste 20° Celsius, vreo 70 Fahrenheit – la fine de februar; stewardese negrese şi decis zîmbitoare în cursele aero interne; greieri prin boschetii înverziţi din faţa hotelului „Cabot Lodge“, după-amiaza; palmieri mişcaţi de un vînticel plăcut, dimineaţa; *bourbon whiskey* cît cuprinde şi la un preţ rezonabil, toată ziua; *ice tea* la discreţie în fiece restaurant, plăteşti o dată şi-ţi umple paharul ori de cîte ori trece pe lîngă tine; platouri monumentale în fiecare seară (nu cred că undeva pe lume se mănîncă mai bine şi mai mult decît în Sudul american – reperul sejurului fiind farfuroiul jumbo-combo cu fructe de mare de la „Chez Pierre“, sau *Şapieer* în limba locului); şi, peste toate, ciudatul parazit ce atîrnă din toţi copacii – numit *Spanish moss* –, un fel de spumă vegetală atîrnînd în plase care, nefiind dăunătoare, nu deranjează pe nimeni şi se leagănă, se leagănă, pe unde întorci ochii – ei bine, ce-ţi poţi dori omeneşte mai mult, venind spre acest Sud călduţ dintr-un Washington DC hiperpolitizat şi ploios?

Unul dintre cei mai celebri cetăţeni ai Floridei este guvernatorul Jeb Bush – frate mai mic al lui George W., un prîslea pe care l-am ratat la mustaţă, dar care mi-a fost amintit de toţi *decision-makers*-ii locului, ca unul care a sporit, în ultimii ani, mîndria de a fi sudist. *Nota bene*, dacă aceşti oameni poartă ceva cu ei nu e atît sentimentul că-s de-ai locului cu William Faulkner sau cu autorul de *best-seller*-uri contemporane John Grisham, cît e mîndria, pură şi simplă, de a fi sudişti! În Florida, pe plăcuţele de înmatriculare ale maşinilor se vede mai mic numărul şi mai mare o portocală sub care scrie *Sunshine State* – ca şi cum soarele s-ar naşte zi de zi numai în patria lui Jeb. Figură mare, fratele Jeb, republicanul: fiindcă visează ca tot floridianul să înveţe la şcoală bunele moravuri, el a spus aşa: *lectura în şcoli este esenţială şi eu o voi încuraja prin orice mijloace!* Ca urmare, pe faţada celei mai mari biblioteci a statului scrie mare *Just read, Florida!* – spre bucuria apolitică a tuturor profesorilor care ne-au ieşit în cale.

După cîteva zile de întîlniri mai mult sau mai puţin simandicoase, sîntem duşi într-o sîmbătă la Wallakula Springs, un parc-rezervaţie, nu departe de capitală, în care demult a mai ajuns un soi de român... – dar să nu anticipăm. Imaginaţi-vă un lac cu o apă incredibil de limpede deasupra fundului nisipos, cu roiuri de peşti unduindu-se de colocolo şi cu tot felul de păsări, cu vaporaşe plimbînd turiştii de jur-împrejurul perimetrului şi, mai ales, cu aligatori căscînd sastisiţi sub soare, la îndemîna foto-aparatelor. Cu riscul de a vă spulbera un straşnic mit al copilăriei hrănite cu un *o!-ououo!-ououooo!* în alb-negru, veţi afla că aici, pe un modest braţ de apă paralel cu lacul, au fost filmate cele mai celebre două dintre filmele cu Johnny Weissmüller, *alias* Tarzan. Legenda faptelor sale nepereche mai pluteşte încă peste ape – cam pînă la trambulina de lîngă debarcader, unde, imediat cum se apropie vaporaşul cu turişti, unul dintre cei doi copii negrişori, care se prăjesc sub soare, sare în apă; şi nu sare o dată, ci de două ori, ca toate *flash*-urile să-l prindă. O molcomă bănuială m-a fulgerat la un moment dat – cum că cei doi copilaşi de ciocolată puteau fi înrudiţi cu pilotul bărcuţei noastre, negru şi el –, dar n-am dovada.

Şi-ajung astfel la episodul care m-a stînjenit cel mai mult: să fi fost cu două zile mai 'nainte de vizita la lacul lui Tarzan şi numai ce sîntem invitaţi la unul dintre liceele locale, Tallahassee Community College. Întocmai ca în filme: adunare mare pe o peluză dintre clădirile de cărămidă roşie ale instituţiei, elevi şi profesori, ba încă şi o ex-ambasadoare, invitată să le spună copiilor cum e cu lumea de azi. În spatele vorbitorilor, un mănunchi de steaguri. Mă uit mai ales la un drapel, cel din extrema stîngă cum se vede de la noi – să fie?... să nu fie? Bate vîntul, pînza se umflă, culori frumoase se unduie pe băţ: un albastru curat, un roşu aprins, un galben aprins. Şi totuşi, e ceva ce nu se leagă...

(Urmarea săptămîna viitoare, de pe drumul spre Starkville, Mississippi.)

Dan GOANŢĂ

medalia de abur

Viaţa şi opera lui Cornel Chiriac

Jimi Hendrix a murit sîmbătă, 18 septembrie 1970. Luni am scris revoltat pe tabla din clasă „A murit Jimi Hendrix“. Intrînd la oră, profesorul de fizică ne-a cerut să ştergem tabla, retezîndu-mi scurtul moment de glorie. (Eram într-a IX-a, şcoala începuse de doar trei zile, iar noii colegi trebuiau să mă cunoască!) Despre discurile lui Jimi şi despre moartea lui ştiam de la Chiriac. Adică de la *Metronom*-ul „Europei libere“, pe care-l ascultam cu sfinţenie chiar de la a doua ediţie. Peste cîteva luni, în vara lui '71, avea să erupă „revoluţia culturală Ceauşescu“. În cele 43 de cinematografe bucureştene rulau 7 filme: 1 sovietic şi 6 autohtone (istorice). Revistele culturale şi televiziunea au devenit gazete de perete. Muzica pop-rock, românească sau ba, a fost înfierată viguros, mărturie sînt paginile proletcultiste semnate de Jana Gheorghiu în *Săptămîna* lui Eugen Barbu. Nu era chiar o surpriză, genul fusese privit chiorîş şi înainte. Grimasa de sub masca liberalizării anilor '60 l-a făcut pe Cornel Chiriac să aleagă libertatea fără paranteze.

Îl ascultam de prin '68, cînd descoperisem că la Radio Bucureşti el deţinea monopolul muzicii bune. „Fugise“ apoi în Germania, iar *Metronom*-ul a dus generaţia mea de mînă, pe valuri de rock şi jazz, către vîrtejul ameţitor al Occidentului. Atunci bănuiam, dar acum ştiu – Chiriac era un *workaholic*. Pe lîngă *Metronom*-ul zilnic, realiza programul nocturn „All Together Now“, a susţinut vaste seriale despre Beatles sau blues, colabora cu redactorii muzicali de la celelalte secţii ale „Europei libere“. Programul său de seară, „Jazz à la carte“, era fără egal. Cornel era fascinant nu doar prin sinceritatea cu care vorbea, dar mai ales prin gust şi competenţă. Părea că ştie tot şi că are acces în toate ungherele culturii pop, a cărei efervescenţă plutea pe frecvenţele hîrîite şi, nu rareori, bruiate ale undelor scurte emise din München.

Cîţiva ani, reluarea *Metronom*-ului s-a difuzat la 6 dimineaţa. A fost singura perioadă cînd am fost matinal cu plăcere. Printre altele şi pentru că încercam să-l înregistrez pe un magnetofon arhaic. Am şi acum benzile, nu mai am magnetofon. Din păcate, nu îl înregistram pe el, vocea care ne sucea minţile, ci doar muzica, de negăsit în altă parte. În fond, el era acolo, pe post, în fiecare zi, ce nevoie ai fi avut să-i arhivezi vocea? Nu peste mult timp aveam să-mi dau seama cît de mult greşisem. Cunoscusem alţi pasionaţi, colecţionari cu rude „afară“ sau aşa-zişi traficanţi de LP-uri, cu care făceam schimburi complicate, în reţea. Pătrunsesem, adică, într-o zonă minoritară unde muzica nu mai părea chiar atît de inaccesibilă. Numai că filmul radio s-a rupt în noaptea de 4 spre 5 martie 1975. Cornel Chiriac a fost înjunghiat de un detracat. Şi noi crezusem că vom îmbătrîni ascultînd intonaţiile sale ironic-amicale! S-a spus că îl lovise braţul lung al Securităţii, însă lucrurile au rămas confuze. Ipoteza nu e chiar naivă, Cornel primea tone de scrisori din ţară, cu pseudonime fanteziste şi expediate în cele mai ciudate moduri – profitînd de turiştii străini sau de neatenţia „organelor“. Toţi îl înjurau pe Ceauşescu şi cereau dedicaţii muzicale. I-am scris şi eu în vara lui 1974 (semnînd *Black Jimmy Page!)*, iar el mi-a făcut pe plac, difuzînd „Butterfly Bleu“ cu grupul Iron Butterfly, o piesă de 14 minute!

S-au împlinit trei decenii de la dispariţia lui Cornel Chiriac. N-am făcut o scanare completă a mass-mediei de acum o săptămînă, dar în parohiile vizitate nu l-a invocat nimeni. E păcat. E relevant. Ar fi trist să-l reducem pe Cornel doar la o simplă competenţă muzicală. Vocea lui complice ştia, în acelaşi timp, să provoace meditaţii interogative. Şi asta nu e puţin deloc! În toamna lui 2004, lumea rock-ului a pierdut un alt guru radiofonic, englezul John Peel, pionier şi el al sonorităţilor incitante. Presa britanică nu s-a sfiit să-l proclame „personalitatea cea mai influentă“ a genului. Dar el s-a bucurat de longevitate şi libertate şi s-a limitat la rock. Cornel – nu! Drept care presa mea britanică îl preferă.

HUMANITAS H
bunul gust al libertăţii

În afara colecţiilor

330 000 lei

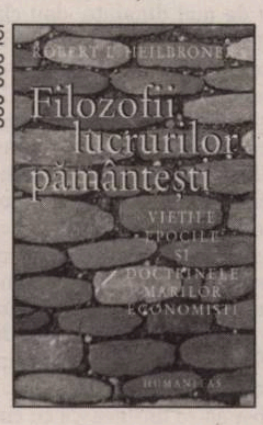

ROBERT L. HEILBRONER
Filozofii lucrurilor pământești
Viețile, epocile și doctrinele marilor economiști

www.humanitas.ro
www.librariilehumanitas.ro

Colecţia Cartea de pe noptieră

140 000 lei

DAVID FOENKINOS
Potenţialul erotic al soţiei mele

http://autori.humanitas.ro
www.humanitasrights.ro

Texte şi opinii de: *Bogdan CHIRIŢOIU (analist de politici sociale)* ● *Stela GIURGEANU* ● *Adina POPESCU* ● *Marian PREDA (sociolog)* ● *Mihai ŞEITAN (preşedinte al Casei Naţionale de Pensii)* ● ***Coordonatorul temei:*** *Cristian GHINEA*

DILEMA VECHE

CE NE PUN ĂȘTIA ÎN PENSIE?

Cînd vedem banii altfel

Dacă ar fi o firmă, sistemul de pensii ar fi trebuit declarat falimentar şi închis. Dacă te uiţi pe bilanţuri economice, ar fi singura soluţie logică: pierde imens de mulţi bani în mod cronic. Cum un sistem de pensii public nu poate fi declarat falimentar şi închis, el se tîrîie şi efectele sînt resimţite de fiecare pensionar.

Iar pensionarii acestui peisaj post-faliment şi-au format un sistem de referinţă propriu faţă de tranziţie. Pensia medie a foştilor lucrători în CAP este undeva la nivelul a trei pizze consumate de noua clasă de mijloc a marilor oraşe. Aceşti bani sînt bine chibzuiţi: pensia pe trei luni face aratul la cele două pogoane, pensia pe o lună face discuitul, un sac de „azot" (grăunţe albe de îngrăşămînt chimic aruncate cu mîna goală la rădăcina porumbului) face juma' de pensie. Le mai trebuie pîine şi săpun tot anul, ulei cînd se termină untura porcului, butelie o dată la cîteva luni şi „Dero", în rest viaţa nu costă la ţară. Doar dacă nu se îmbolnăvesc, atunci ordinea asta simplă este dată peste cap, şpaga pentru o operaţie banală este undeva la minim trei pensii, ştie asistenta mai bine şi îi informează din timp.

La oraş pensiile sînt considerabil mai mari, cam cît o noapte de cazare la un hotel banal de trei stele, cu televizor, duş cu apă caldă şi mic dejun inclus. Dacă omul a lucrat mult şi într-un domeniu cu greutate, atunci face cît două nopţi. Dar şi costurile la oraş sînt mult mai mari, întreţinerea îţi taie mult din bucuria primirii pensiei. Cel mai bine este să fi muncit la oraş şi să trăieşti ca pensionar la ţară, aceştia sînt privilegiaţi.

Nu e bine să facem comparaţia între pensionarii de la second-hand şi clasa mijlocie de la Bricostore. Pentru că sînt două Românii diferite, care se intersectează doar individual. Unii îşi trăiesc viaţa şi nu pot fi învinuiţi pentru suferinţa celorlalţi. Ceilalţi îşi trăiesc viaţa şi...? Pot fi învinovăţiţi pentru ceva? Există senzaţia că generaţiile tinere îi duc pe bătrîni în cîrcă. De cealaltă parte a dilemei, aceşti bătrîni au muncit pe vremuri. Munca lor a fost consumată în industrii proaste, în investiţii inutile. Dar nu a depins de ei. De fapt, aceşti bătrîni sînt victimele comunismului. Procesul comunismului nu a avut loc, în schimb condamnaţii sînt mulţi şi pe nedrept chemaţi la bară (**C. G.**)

Marian PREDA

Cine achită nota de plată pentru pensionari?

Sistemele de pensii traversează în întreaga lume o perioadă de criză acută. Multe dintre ţările Uniunii Europene, dar nu numai, au costuri impresionante – în general peste 15-20% din bugetul de stat – doar pentru a menţine pe linia de plutire componenta publică a sistemului de asigurări de pensie. Situaţia este chiar mai complexă în perspectivă. Pentru că populaţia îmbătrîneşte şi ponderea celor activi se reduce, peste 40-50 de ani ponderea pensiilor în PIB se va dubla. Majoritatea ţărilor au demarat deja procese de reformă sau cel puţin îşi proiectează astfel de schimbări pentru perioadele imediat următoare.

România nu face excepţie de la acest model socio-demografic cu consecinţe economice majore. Pe termen lung se prefigurează o scădere a populaţiei României de pînă la 16 milioane de locuitori în anul 2050, cu o creştere majoră a procentului celor în vîrstă. Îmbătrînirea populaţiei, pensionările anticipate şi frauduloase, scăderea numărului de salariaţi, toate acestea afectează viabilitatea sistemului de pensii şi efectele sînt evidente: scăderea valorii contribuţiilor ca urmare a reducerii numărului de contributori, creşterea cheltuielilor cu pensiile din cauza amplificării numărului de beneficiari.

Îmbătrînirea demografică este determinată de declinul ratei fertilităţii şi de creşterea speranţei de viaţă. Ratele fertilităţii au suferit o scădere rapidă la sfîrşitul anilor '60, şi s-au menţinut în jurul a 2 copii/femeie în deceniile următoare. Apoi, acest indicator a suferit o scădere puternică imediat după Revoluţie: de la 2,2 copii/femeie în 1989 la 1,3 în 1995, şi la 1,2 în prezent. Tranziţia din România s-a suprapus peste un fenomen general: reducerea numărului de copii s-a datorat, în ţările dezvoltate, proceselor de urbanizare care au schimbat stilul de viaţă al familiei şi au transformat copilul din sursă de venituri pentru familie (în mediul rural unde lucra în folosul gospodăriei) în sursă de costuri, de sărăcie, pentru familiile urbane. Ponderea copiilor de pînă la 16 ani din întreaga populaţie este de doar 14-17% în anumite judeţe (Călăraşi, Teleorman, Cluj).

Bătrînii dintre judeţe

În acelaşi timp, ponderea persoanelor vîrstnice creşte şi este foarte mare în unele judeţe, în special în cele cu populaţie rurală numeroasă din sudul ţării. Dacă privim populaţia vîrstnică pe localităţi, vom observa că sînt localităţi în care ea depăşeşte chiar 50% şi aceste zone sînt mai frecvent prezente în sudul ţării şi în centrul Transilvaniei, cu observaţia că avem o concentrare foarte mare de fiecare dată la graniţele dintre judeţe. Acolo condiţiile de viaţă sînt foarte proaste, accesul la servicii şi locuri de muncă e limitat datorită distanţelor mari pînă la oraş şi, ca urmare, populaţia tînără a migrat spre marile oraşe şi spre Europa Occidentală şi au rămas vîrstnicii care se confruntă cu probleme extrem de grave şi sînt lipsiţi de suportul generaţiilor tinere.

Deşi femeile trăiesc mai mult cu 7 ani decît bărbaţii, ies la pensie cu 5 ani mai devreme.

Speranţa medie de viaţă a crescut în ultimii ani de la 69,9 de ani în 1999 la circa 72 de ani în 2004, dar diferenţa medie dintre femei şi bărbaţi este de aproximativ 7 ani. Cu toate acestea, Legea 19/2000 (noua lege care reglementează reforma sistemului de pensii) menţine vîrsta de pensionare pentru femei cu 5 ani mai mică decît pentru bărbaţi, creînd inechităţi grave din punctul de vedere al legislaţiei europene care prevede obligativitatea egalizării vîrstei de pensionare între bărbaţi şi femei la cel puţin 65 de ani pînă în 2020. Cum, potrivit acestei legi, în România anului 2013 vîrsta de pensionare va fi de 65 ani pentru bărbaţi şi 60 pentru femei, rezultă că în următorii 7 ani (2013-2020) vîrsta de pensionare pentru femei ar urma să crească cu 5 ani, adică 9 luni anual, un ritm greu de atins.

Sînt prea mulţi pensionari în România pentru că mulţi se pensionează anticipat şi fraudulos.

Ponderea populaţiei vîrstnice este doar un indicator semnificativ, dar nu suficient. Un indicator care ne arată cît de mulţi pensionari avem raportat la populaţia de peste 60 de ani relevă o realitate şocantă: în 9 judeţe din România există între 110 şi 130 de pensionari la 100 de persoane de peste 60 de ani. Dovada clară că vîrsta medie reală de pensionare este mult mai mică, de aproximativ 52 de ani. La acelaşi număr de vîrstnici, în unele judeţe avem de două ori mai mulţi pensionari decît în altele. Un alt adevăr care subliniază că diferenţele dintre condiţiile de trai în zone şi judeţe diferite din România sînt enorme; pe de-o parte, Transilvania, Banatul, cîteva judeţe din subcarpaţi, Ilfov, Bucureşti şi Constanţa, pe de altă parte, Moldova, Bărăganul şi Oltenia care au de două ori mai puţini pensionari (şi salariaţi!) la aceeaşi populaţie.

Cum „am scăpat" de bătrînii activi

Unele state aflate în tranziţie au avut o politică de a elimina de pe piaţa muncii o parte din populaţia activă. Recesiunea de la sfîrşitul anilor '80 şi schimbările sociale profunde au făcut ca ţările foste comuniste să pensioneze persoane vîrstnice apte de muncă pentru a angaja tineri, considerînd că astfel vor scădea şomajul. Însă efectul principal a fost acutizarea crizei sistemului de pensii. Pensionarea anticipată a reprezentat o sarcină dublă pentru sistemul de pensii: a coborît numărul de contributori şi simultan a crescut numărul de pensionari. Creşterea alarmantă a numărului de pensionari în România de la 3,5 milioane în 1990 la 6,11 milioane în ianuarie 2004 a pus sub mare presiune bugetul fondului de pensii. Numărul de pensionari a crescut constant, singura tendinţă de scădere după 2001 fiind la pensionarii din agricultură care de la 1,7 milioane au ajuns acum la 1,5 milioane şi vor continua să scadă, întrucît nu mai există intrări semnificative în această categorie.

În prezent, 805.000 de persoane (13% din total pensionari) sînt pensionate pentru invaliditate, faţă de aproximativ 200.000 în 1990. Cum nu se poate crede că populaţia României s-a îmbolnăvit brusc şi masiv, rezultă că sistemul de pensii a fost transformat în sistem de ajutor social, adică s-a dat o pensie unor oameni care nu aveau alte posibilităţi. Se vede asta şi din faptul că atunci cînd s-au îmbunătăţit condiţiile de pensionare pentru gradul III de invaliditate, au existat o mulţime de treceri de la gradul II la gradul III.

Numărul pensionarilor de invaliditate a crescut de 4 ori în 14 ani.

Lipsa de servicii sociale

Ca urmare a acestor presiuni, valoarea pensiilor s-a degradat mai rapid decît cea a salariilor, iar sfera serviciilor sociale pentru vîrstnici a fost sever neglijată. Sărăcia şi izolarea multora dintre pensionari, la care s-a adăugat mult timp lipsa serviciilor comunitare, a făcut ca procesul de marginalizare să capete de-a lungul timpului o amploare considerabilă. În ciuda promovării legii 17/2000 privind dezvoltarea serviciilor comunitare pentru persoanele vîrstnice, serviciile pentru această categorie sînt încă subdezvoltate. De exemplu, în judeţul Sibiu, în anul 2000 doar 1443 (2%) dintre vîrstnici beneficiau de servicii de îngrijire comunitară. Pînă în anul 2002 numărul beneficiarilor a crescut foarte puţin, ajungînd la 1927 (2,7%) din totalul vîrstnicilor.

Datele de la nivelul anului 2001 (Comisia Anti-sărăcie) arată că 25,4% din persoanele de 65 de ani şi peste, care trăiesc singure, se află în sărăcie. Sărăcia unora dintre ei se datorează şi inechităţilor în stabilirea cuantumului pensiei (în aceleaşi condiţii de vechime şi contribuţie) în funcţie de perioada ieşirii la pensie. Astfel, generaţiile care au ieşit la pensie pînă în 1998 au fost dezavantajate, pensiile calculate fiind mai mici decît cele ale generaţiilor retrase din muncă după 1998.

Există aici şi un efect pervers. Erodarea veniturilor pensionarilor a condus la creşterea incapacităţii de acoperire a cheltuielilor de hrană şi îngrijire medicală, la deteriorarea stării lor de sănătate, fapt ce a determinat creşterea dependenţei de serviciile sociale şi medicale. Nu au fost încă dezvoltate programe care să vizeze pregătirea pentru pensionare şi identificarea posibilităţilor menţinerii unei vieţi active şi unei participări sociale semnificative a persoanelor vîrstnice. O mare parte a vîrstnicilor nu dispune de resurse suficiente pentru o viaţă decentă, pentru a participa activ la viaţa publică socială şi culturală, pentru a avea libertatea de decizie asupra propriei vieţi. Cheltuielile de locuire, de sănătate şi cele pentru alimente sînt dominantele cheltuielilor vîrstnicilor din urban, în timp ce alte cheltuieli – precum cele de consum cultural, sînt minore.

Va fi bine după 2050

Chiar dacă îmbătrînirea a fost considerată o problemă doar a ţărilor bogate, şi în Europa de răsărit problema îmbătrînirii populaţiei se va acutiza puternic în anii care urmează. Pe de-o parte, generaţiile numeroase născute după 1967 înaintează în vîrstă, pe de alta, se nasc generaţii mult mai puţin numeroase, dintre care unii vor pleca în Europa Occidentală pentru slujbe mai bine plătite. Piaţa muncii se va confrunta cu mari probleme în România după 2010 şi va trebui să apeleze treptat la forţă de muncă din străinătate. În special după 2032, cînd vor intra la pensie masiv generaţiile foarte numeroase „de decreţei", pe piaţa forţei de muncă vor fi în majoritate generaţii cu puţini membri, născute după 1990. Deabia după 2050 sistemul de pensii din România se va echilibra în mod natural.

Marian Preda *este doctor în sociologie şi director executiv al Centrului de Studii Europene.*

Bogdan CHIRIȚOIU

De ce nu e bine. Şi ce se poate face?

România are aproximativ 6 milioane de pensionari, incluzînd aici şi sistemul public de pensii şi pensionarii de la fostele CAP. Dacă vom compara cu cei 4,5 milioane de contributori la fondul de pensii, înţelegem de ce avem cea mai gravă situaţie, din punct de vedere al ratei de dependenţă, din Europa. Pe scurt, avem cei mai mulţi pensionari în raport cu numărul salariaţilor. Cum s-a ajuns la această situaţie? Sînt două cauze principale: masive pensionări anticipate sau pe caz de boală şi înjumătăţirea, în ultimii 15 ani, a persoanelor care lucrează legal (prin emigraţie, migraţie internă spre zonele rurale, dar mai ales prin economie subterană). Sînt deci cauze naturale, dar şi cauze care ţin de proasta gestionare a sistemului. De pildă, abuzul de pensionări anticipate şi pe motive de boală a fost o modalitate de a masca şomajul pentru persoanele trecute de tinereţe. E drept că aceştia îşi găsesc greu locuri de muncă şi totul poate fi înţeles, dar această politică se decontează acum în sistemul de pensii. Altfel, tendinţa demografică de îmbătrînire a populaţiei este îngrijorătoare, dar nu mai gravă decît în alte ţări europene.

În mod ciudat, creşterea economică din ultimii 5 ani nu a dus şi la o creştere a numărului de locuri de muncă şi fondul public de pensii continuă să înregistreze un deficit cronic de aproximativ 1% din PIB. Noul Guvern a decis recalcularea pensiilor pentru a implementa principiul „la muncă egală, pensie egală“, iar impactul bugetar estimat este de aproximativ 7.000 de miliarde în 2005 şi 30.000 de miliarde în 2006. Deficitul fondului public de pensii va ajunge astfel la aproximativ 2% din PIB.

Echilibrul sistemului de pensii

	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Rata dependenţei (contribuabili / pensionari)	3,43	2,69	2,17	2,10	1,91	1, 75	1,63	1,48	1,32	1,16	1,05	0,98

sursa: Raport de prevenire a crizelor, SAR-UNDP

Ce se poate face?

Sistemul de pensii trebuie să devină sustenabil. De aceea, trebuie îmbunătăţit raportul pensionari/angajaţi. Este important ca oamenii să fie convinşi să rămînă contribuitori în sistem şi să nu se pensioneze prea devreme. Reforma din anul 2000 a făcut un pas înainte, pentru că a legat valoarea pensiei de volumul contribuţiilor depuse de-a lungul anilor, stimulînd astfel rămînerea în activitate pentru a beneficia de o pensie mai mare. De asemenea, este foarte important să reducem economia subterană, iar la aceasta contribuie modificarea codului muncii pentru flexibilizarea pieţei muncii (stimulînd deci angajările), reducerea fiscalităţii (momentan a celei directe – cota unică, în viitor şi a contribuţiei pe asigurări sociale – CAS), combaterea evaziunii fiscale. Soluţii minune nu există, trebuie doar aplicate serios cele clasice.

Subiectele la zi în reforma sistemului

Reforma pensiilor în România este condusă după modelul cu trei piloni recomandat de Banca Mondială. Închipuiţi-vă totul ca pe o casă care stă pe trei piloni. Primul este sistemul public de pensii, în care actualii pensionari sînt plătiţi din contribuţiile actualilor angajaţi. Cum spuneam mai sus, acest sistem este într-un deficit cronic şi trebuie echilibrat. Teoretic, asta înseamnă mai mulţi bani care să intre şi mai puţini bani care să iasă. Dar creşterea contribuţiilor la asigurările sociale nu este posibilă – România are deja unele dintre cele mai ridicate rate ale contribuţiilor din întreaga Europă. De fapt, Guvernul şi-a propus reducerea cu 2% a CAS în 2006 şi cu 10% pînă la sfîrşitul mandatului. De asemenea, diminuarea pensiilor nu este nici ea posibilă – nivelul lor este foarte scăzut, atît în termeni absoluţi, cît şi relativi (comparat cu salariul mediu). Se încearcă eliminarea unor cheltuieli ale fondului de pensii: pensiile CAP sînt plătite acum din bugetul de stat; se urmăreşte acoperirea concediilor de boală din bugetul asigurărilor de sănătate. Aceste mişcări nu reprezintă însă decît false soluţii, deoarece mută povara dintr-un buzunar al statului (fondul de pensii) în altul (bugetul de stat sau fondul asigurărilor sociale de sănătate) care nu este nici el mai plin.

Aşa că ne întoarcem la soluţiile de mai sus: creşterea încasărilor ca urmare a creşterii economice şi a mai bunei colectări (lupta împotriva evaziunii, disciplina mai bună a contribuabililor odată cu scăderea ratei contribuţiilor – caz dovedit de evoluţiile din ultimii doi ani, cînd rata CAS a fost scăzută şi reacţia plătitorilor a fost pozitivă); prevenirea fraudelor în sistemul pensionării anticipate pe caz de boală/handicap. O altă soluţie pe termen lung este deja pusă în aplicare, chiar dacă poate fi nepopulară: vîrsta legală de pensionare este în creştere progresivă. O soluţie posibilă este accelerarea creşterii vîrstei de pensionare şi egalizarea acestei vîrste la femei şi bărbaţi (posibil la 65 de ani), ţinînd cont de speranţa de viaţă mai mare a femeilor.

Pensiile private obligatorii

Dacă pentru actualii pensionari doar primul pilon este important, viitorii pensionari se vor baza mai puţin pe sistemul public. Al doilea pilon al reformei este reprezentat de pensii cu capitalizare, administrate privat şi obligatorii. Practic, o parte din CAS plătită de angajat, care pînă acum intra integral în fondul public de pensii, va fi alocată unui fond privat, ales de beneficiar. Aceasta este cea mai importantă reformă, deoarece numărul persoanelor implicate va fi destul de mare, datorită obligativităţii. Poate reprezenta un stimulent pentru rămînerea în cîmpul muncii pentru o perioadă mai lungă de timp şi poate oferi pensii mai mari datorită managementului mai eficient al fondurilor private. De asemenea, creşte rata de economisire, majoritatea activelor vor fi investite pe piaţa de capital, cu efecte benefice asupra eficienţei economiei.

Din păcate, Guvernul PSD a amînat cît a putut de mult această reformă – de fapt pilonul II a fost introdus de Guvernul Isărescu în 2000, dar Guvernul Năstase a anulat măsura şi a aşteptat patru ani, pînă în octombrie 2004, aprobarea propriei legi. De ce s-a întîmplat asta? Greu de spus. Probabil se temeau de fraude, dar este ilogic să omori de tot reforma, în loc să controlezi şi să limitezi posibilitatea de fraudare. Oricum, legea adoptată de PSD are o serie de puncte controversate, ce trebuie urgent rezolvate. De pildă, este foarte restrictivă privind numărul de persoane ce pot contribui la un fond privat de pensii – sînt obligaţi doar cei sub 35 de ani care se angajează pentru prima dată, iar toţi ceilalţi, care au sub 35 de ani, au dreptul să opteze pentru o astfel de schemă (o variantă este să se extindă obligativitatea asupra tuturor celor care au sub 35 de ani şi să se acorde celor de vîrstă mai avansată dreptul să opteze pentru sistemul privat). Supervizarea fondurilor de pensii este încredinţată unei comisii speciale, care se va desprinde, după o perioadă, din actuala Comisie de Supraveghere a Asigurărilor. Există voci care contestă capacitatea CSA de a acredita societăţile de administrare a fondurilor de pensii şi sugerează crearea imediată a noii Comisii de Supraveghere a Pensiilor. Sistemul pensiilor private va începe să funcţioneze doar din 2008 şi există voci care solicită grăbirea acestui proces şi intrarea în funcţiune din 2006.

Românii sînt încă marcaţi de scandaluri gen Caritas, SAFI şi FNI şi tind să nu aibă încredere că banii lor pot fi administraţi onest. Dată fiind această experienţă tristă, statul trebuie să asigure oamenii că fondurile de pensii nu au nimic în comun cu astfel de fraude. Aşa că trebuie mers pe variante prudente de supervizare: capital minim, condiţii de acreditare, raportarea către organismul de supervizare, tipul de publicitate permisă, informarea clienţilor asupra performanţelor, tipul de instrumente în care se investeşte. Interesele deponenţilor trebuie protejate şi prin garantarea unui randament minim al investiţiei pe termen lung şi plafonarea costurilor de administrare; poate fi luată în considerare dirijarea banilor spre investiţii mai puţin riscante şi mai ieftine, de tipul obligaţiunilor şi a *index funds*.

Partea proastă este că alocarea unui anumit procent din CAS către noile fonduri private va agrava deficitul fondului public. O nouă problemă pentru Guvern, care trebuie deci să reducă deficitul sistemic al pilonului I şi să identifice surse de finanţare a deficitului ocazionat de introducerea pilonului II. Variantele includ folosirea fondurilor rezultate din privatizare sau/şi împrumuturi speciale pe termen lung (externe sau interne)

Pensiile private opţionale

Al doilea pilon era reprezentat de pensii private obligatorii. În al treilea pilon intră pensiile private opţionale. Adică cei care nu sînt mulţumiţi de primele două pensii, de care vor beneficia, pot contribui voluntar pentru o a treia. Asta teoretic, dar cum întotdeauna viaţa o ia înaintea legii, în vreme ce statul român s-a chinuit să amîne pensiile private obligatorii, cele voluntare există deja. Pilonul III a apărut deci înaintea pilonului II şi pensiile voluntare există sub forma nereglementată a asigurărilor de viaţă cu capitalizare. Marile companii de asigurări au deja acest mecanism funcţional şi unii români care cîştigă bine şi-au asigurat deja bătrîneţile fără să mai aştepte acordul politicienilor. Trebuie însă realizată o lege-cadru a pensiilor private opţionale, care să includă deduceri fiscale stimulative. Ar fi cel mai bun sprijin pe care statul l-ar putea da acelor viitori pensionari care s-au învăţat că nu e bine să depindă de el.

O variantă intermediară sînt pensiile ocupaţionale. Fondurile de pensii ocupaţionale sînt organizate la nivelul unei companii (mari) prin contribuţia comună a angajaţilor (care optează pentru această variantă) şi a angajatorului, iar administrarea fondului revine unei companii specializate (care are însă de multe ori legătură cu managementul sau sindicatul întreprinderii). Guvernul PSD a aprobat legea pensiilor ocupaţionale, prin care, la nivelul unui agent economic mare, pot fi încheiate planuri de pensii, la care angajatul şi angajatorul pot contribui (neimpozitaţi) cîte 200 euro anual. Dar un argument serios împotriva acestei legi este faptul că, prin ea, piaţa muncii devine mai puţin mobilă. Dacă eşti legat de firmă prin pensia viitoare, devii un fel de şerb şi nu mai cauţi un alt loc de muncă, chiar mai bine plătit fiind.

Oricum, este important ca Guvernul să legifereze toate pensiile voluntare, nu numai schema destul de restrictivă a pensiilor ocupaţionale. În ansamblul economiei, numărul participanţilor la aceste scheme voluntare este şi va rămîne mic, deoarece pensiile obligatorii (CAS) solicită oricum contribuţii mari. Foarte puţini rămîn cu un surplus semnificativ după ce plătesc aceste contribuţii şi mulţi dintre cei care o fac preferă să îşi investească singuri banii sau să îi pună la bancă.

Dacă cititorii aşteptau soluţii minune cu aplicare imediată, vor fi dezamăgiţi de acest articol. Important este să înţelegem de ce pensionarii au ajuns la pensiile de acum şi să luăm măsuri serioase, dincolo de populisme şi lamentări.

© V. Dorolţi

Bogdan Chiriţoiu *este consilier de stat la Departamentul de Analiză şi Strategii Economice şi Sociale al Administraţiei Prezidenţiale. A lucrat ca analist de politici sociale pentru Programul Naţiunilor Unite pentru Dezvoltare şi Societatea Academică din România.*

Stela GIURGEANU

Nu are timp de timp liber

O statistică

Acum cîţiva ani Institutul de Cercetare a Calităţii Vieţii a desfăşurat o anchetă asupra condiţiilor de trai şi a calităţii vieţii populaţiei de peste 60 de ani din România; rezultatele, la capitolul „petrecerea timpului liber“, condamnau, cu o majoritate de voturi, ziua unui pensionar la „statul în casă“. Televizorul era votat pe primul loc, de departe, cu 60% dintre preferinţe. Pe locul doi, veneau treburile casnice, apoi statul în pat şi ascultatul radioului. Pe ultimul loc se clasa lectura unor publicaţii, ziare sau reviste, plimbările în oraş. Cărţile erau pasiunile a aproape 13% din totalul familiilor investigate.

Întrebarea *„ce ar vrea să facă la pensie?“* a dat un răspuns categoric, resemnat şi majoritar. *„Nu ştiu.“*

Un moft

Se află pe un colţ de amintiri. „Clubul seniorilor“ din Calea Griviţei, 119. Puţin mai sus, odinioară era cinematograful „Marconi“. Acum, o clădire părăsită, cu două uşi mari, oarecum albe şi categoric zăvorîte. Cînd era copil găurea uşile alea două mari şi albe cu un cui. Ca să vadă filmele pe gratis. *Vis-à-vis* era alt cinematograf. „Marna“. Acolo nu prea mergea să te strecori, iar uşile nu erau găuribile. Acolo l-a văzut pentru prima oară pe Vasilache. Apoi pe Stroe (la „Marna“ filmele erau precedate întotdeauna de momente de revistă şi ce de filme bune a văzut el pe atunci!). Acum însă, din cinematograf a mai rămas doar coaja. Dacă te uiţi înăuntru, prin ferestre, vezi tot afară. Delușoare de moloz şi spectrele unor foste scări, pe care nu era lăsat să alerge. Iar el nu mai are 10 ani.

Are 64. Dar decît să stea acasă şi să omoare muşte pe pereţi, preferă să vină aici. Clubul (e mult spus club) este doar o încăpere simplă, cu o bibliotecă ştearsă pe un fundal oficial, cu o iederă de plastic roşiatic învîrtoşată deasupra unei icoane, cu un panou mare cu regulamentul intern scris mărunt, negru pe galben şi cu opt mese. O încăpere şi atît.

De obicei se adună trei sau patru la cîte o masă. Citesc ziarele, joacă table, joacă şah, remy, cărţi... Mai schimbă şi ei atmosfera de acasă cu două vorbe cu un străin. Cu toate că majoritatea nu mai sînt străini. În zilele astea, cînd dă cu ninsoare şi cu frig, iar clubul este supraaglomerat, intră în funcţiune una dintre regulile afişate chiar la intrare: „la masă nu se stă mai mult de două ore“.

Bune şi alea, îmi ridică din umeri un alt domn, de la altă masă, pe după un ziar. Se încinge o discuţie despre Iliescu, care l-a făcut pe Geoană „prostănac“. Nu Iliescu l-a făcut, replică hîtru un alt domn, în timp ce zăngăne zarurile şi le împrăştie pe tablă în faţa vecinului de masă. Se rîde separat. Doi domni care joacă „pietre“, adică rummy, se cunosc de o viaţă, nu de aici. Aici îţi faci cel mult amici – mi se spune – pentru că la vîrsta asta nu-ţi mai permiţi luxul de a-ţi face prieteni. După 60, prietenii sînt ăia cu care ai rămas.

Clubul?

E... Uite aşa, e un loc unde „ieşi în lume“ fără să dai bani.

E... aşa... unde îţi iei cafeluţa... de-acasă-la-termos-înoraş. Ca majoritatea pensionarilor, nici ei nu îşi permit să meargă la Cafenea. Odată s-au dat şi ei domni şi au ieşit cu soţiile la Mall-ul cel nou. Bine că înainte să comande, o domnişoară chelnăriţă i-a avertizat că o cafea... una, adică una singură, adică o ceaşcă de cafea, ei bine, dacă îmi vine să cred o ceşcuţă de cafea era 65 de mii de lei! Aşa că preferă să şi-o prepare de acasă şi să vină s-o bea aici.

Clubul?... Un moft, mi se mai ridică din umeri.

Pensionarii de bani... gata!

De la pensie la pensie, aşa îşi petrec alţii „timpul liber“. Făcînd rost de bani, ca să supravieţuiască pînă le sună poştaşul la uşă. Şi sînt bătrîni, şanse de a face bani nu prea au. Dacă ar avea posibilitatea să viseze, cum ar vrea să îşi petreacă bătrîneţile?

Tanti Mimi

Nu ştie, pentru că, dacă n-a mîncat niciodată caviar, nu are de unde să ştie ce gust poate avea.

O cheamă Steliana, dar i se spune Mimi. Toţi vecinii o ştiu de Mimi. Are 75 de ani. O doare rău piciorul drept, genunchiul, este văduvă şi are pensie de urmaş. Adică nici două milioane. Şi asta nu pentru că nu ar fi muncit. A muncit toată viaţa ei, dar cînd era tînără bărbatu-său n-a lăsat-o să îşi ia serviciu la stat... cînd era tînără, nu se făcea, iar acum n-o mai angajează nimeni... Dintr-un milion jumate trebuie să plătească abonamentul la telefon, cablul, lumina, întreţinerea, medicamentele... Nu are ea timp de timp liber... O apucă dracii cînd aude cum se plîng unii care au pensie de patru milioane!

Acum cîteva luni şi-a găsit de lucru. Baby-siter, bun serviciu, un milion pe lună, de dimineaţa pînă seara, uneori şi în week-end, făcea de mîncare, spăla, făcea curat... dar nu a ţinut, mama copilului, care era plecată în străinătate s-a întors... şi ea a rămas în stand-by... cu veşnica teamă în suflet.

Deunăzi m-a întrebat dacă nu ştiu pe cineva... poate dintre prietenii mei cu bani... dacă nu au cumva nevoie de o femeie de serviciu? Nu ar lua mult şi ar munci, da, ar munci! Ridic din umeri... nu, nu am cum să o ajut...

Doamna cu ardei iuţi murați

Cum vii dinspre metrou înspre Constructorilor. Stă, sprijinită de un gărduleţ. Toată ziua, de dimineaţa pînă seara, în fiecare zi. La picioare are întotdeauna cîteva borcănele pline cu ardei iuţi muraţi. 25 borcanul mic, 45 cel mare. Are să dea întotdeauna restul de cinci mii. Ea nu cerşeşte! Ea îi pregăteşte, cu mîna ei. Anul trecut a mai avut cîteva borcănele cu gogoşari şi conopidă. I-a adus un vecin de la ţară. Anul ăsta nu i-a mai adus, aşa că acum are doar ardei. Ardeii îi sădeşte ea, în cîteva lădiţe pe balcon. A avut şi cîteva răsaduri de verdeaţă, dar nu i-au prins. Ar fi fost mai bine cu verdeaţa, nu mai căra atît.

Nu îi ajunge pensia şi, dacă ar mai ajuta-o ochii, ar împleti şi nişte ciorapi sau ciupicele din alea de poartă tinerele. Se fac repede şi nici nu înghit multă lînă. Adică ar cîştiga serios. Dar aşa se limitează la borcanele cu ardei.

Uneori se întîmplă să nu vîndă nimic toată ziua, alteori face chiar şi o sută de mii pe zi!

„Reduceri pensionari“

În vitrina unei agenţii de voiaj, un Sfinx deşertic, cu un apus viu proiectat direct pe labele din faţă şi o steluţă galbenă lipită de partea dreaptă a creştetului, îmbie cu roşu: „Reduceri pensionari“.

... Însă pînă să îşi permită să vadă Sfinxul cu apusul pe labe, adică să îşi dea pensia pe trei luni, chiar cu 5% reducere, domnul Munteanu rămîne un împătimit al pelerinajelor religioase. Să nu înţeleg cumva că ar fi atît de ortodox... Dar excursiile astea de o zi, cu autocarul, la mînăstirile din România (a văzut în regimul ăsta mînăstirile de la Curtea de Argeş, Bistriţa, Horezu, Predeal, Buşteni) chiar dacă nu sînt ieftine (între 200 şi 350 de mii) şi le mai poate permite.

Sînt organizate de diverşi. Nici nu ştie. Casa de Ajutor Reciproc, sau diferite ONG-uri, sau chiar secte creştine. La o adică îi pasă de organizatori, în aceeaşi măsură în care toţi pensionarii din autocare sînt mînaţi de duhul sfînt. Pelerinajele astea nu le face pentru biserică; să fie clar; sînt însă singurele soluţii ale pensionarilor de a ieşi din rutină.

Adică băutul cafelei la 6. Piaţa. Micul dejun. Treburi prin casă, ca să nu anchilozeze de tot. Prînzul. Siesta. Sporadica tablă jucată cu un vecin. Televizorul. Cina. Somnul. Aşteptarea.

Singurele variaţiuni pe temă sînt excursiile şi zilele de pensie. Sînt mai multe, pentru că poştaşul vine după 20, dar niciodată nu are o zi fixă. Aşa că după 20 stă în casă, în sufragerie, să audă soneria şi se uită la televizor, aşteptînd combustibil pentru luna următoare.

Adina POPESCU

Între bucurie şi inutilitate

Pensionarea Paulei e o poveste tristă. De altfel, în Bucureşti, unde agitaţia şi ritmul vieţii par să se intensifice de la an la an, iar goana după un al doilea sau chiar un al treilea job a ajuns să fie privită drept o necesitate, lipsa de activitate e echivalentă cu un handicap. Boala se numeşte uneori, în termeni oficiali, „depresie“. Paula a ieşit la pensie cu doi ani mai devreme. Avea o funcţie de conducere cu care întotdeauna se descurcase onorabil. Îi plăcea să muncească, dar de cînd „au venit străinii“ care, în ciuda tuturor *team-building*-urilor de pe la Sinaia sau de pe la Paris, nu au reuşit niciodată să-i înţeleagă pe români, nu a mai putut face faţă. Vorbeau limbi diferite. Cînd şi-a dat demisia din funcţie, singura dorinţă a Paulei era să rămînă în companie ca un simplu inginer care nu încurca pe nimeni, respectînd programul de opt ore, pînă la vîrsta pensionării. N-a fost posibil; după cîteva luni a fost „invitată“ amabil să se treacă pe lista cu disponibilizaţi. „M-au dat afară ca pe o măsea stricată!“, spune Paula care şi acum, după mai bine de un an, noaptea se visează la biroul ei de la slujbă. Acesta a fost primul şoc. Al doilea a zguduit-o în momentul în care a realizat diferenţa dintre salariul ei de douăzeci de milioane şi pensia de şapte. „Vai ce pensie bună aveţi!“, i-ar fi zis pensionarii „cu vechime“ din bloc, fără să-şi ascundă invidia. Totuşi, Paula a început să ocolească hipermarket-urile. „În fiecare zi, am, n-am treabă, la doişpe trecute fix sînt în Obor“, mai spune, zîmbind amar. Salariile compensatorii sînt destinate unei iluzorii călătorii la Paris, de data această de plăcere.

Paula găteşte fără chef o mîncare care i se pare că n-are nici un gust, compensînd acum orele pe care nu le-a petrecut în bucătărie în ultimii ani de muncă. Acelea erau vremurile clasicei fripturi cu cartofi prăjiţi. „În România, decît să ajungi la pensie, mai bine te spînzuri!“, conchide în timp ce împătureşte sarmale. Al treilea şoc şi cel mai puternic l-a resimţit abia după cîteva luni „de pensie“. Inutilitatea. La început era convinsă că-şi va găsi uşor ceva de lucru, chiar şi la negru. Acum a renunţat să mai caute. Îşi propune lungi plimbări pe jos, prin Bucureşti, dar cu greu se îndeamnă să iasă din casă. I se pare că amicii, de aceeaşi vîrstă, care încă lucrează, o privesc chiorîş cînd le spune că e pensionară. „Mi-aş dori să lucrez ca voluntar undeva, nu ştiu însă unde se mai primesc voluntari. Chiar şi o muncă de voluntariat mi-ar da un nou sens vieţii.“ Nu ştiu ce sfat să-i dau. În jurul meu, oamenii aleargă după un al doilea sau un al treilea job, n-au nici un chef să muncească pe gratis.

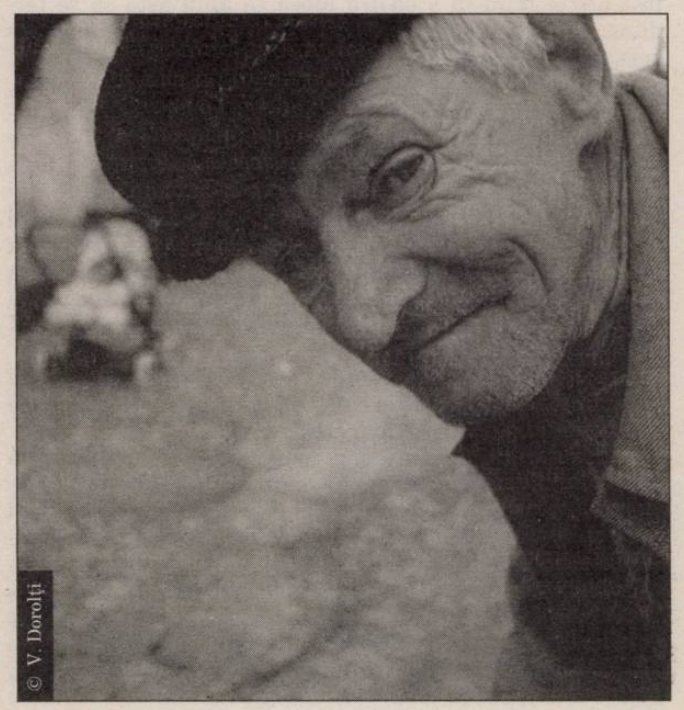
© V. Dorolţi

Mai mult noroc

Monica însă a avut mai mult noroc. Era profesoară. Se întîlneşte prin cartier cu foştii elevi, acum oameni în toată firea care o salută cu acelaşi respectuos „'nă ziuaaa“ de pe băncile şcolii primare. În urmă cu un an o întrebasem pe fiica sa, în timp ce ne plimbam cîinii, ce-i mai face mama. „Prost!“, mi-a răspuns. „Iese la pensie şi e total bulversată. Nu poate trăi fără activitate. Se simte bătrînă.“ În cîteva luni însă, Monica şi-a găsit „activitate“: lucrează la o grădiniţă particulară. Educatoarele de acolo şi patroana au îndrăgit-o atît de tare, încît vor s-o numească directoare.

La Cluj, unde ritmul vieţii e mai molcom decît în Capitală, pensionarea Silviei s-a transformat într-o a doua ei nuntă. Masă la restaurant cu meniuri fixe, toate rudele invitate şi, desigur, colegele de serviciu. N-au lipsit nici şefii. Multe buchete de flori, pălincă şi pupături. Dulcea nostalgie a anilor petrecuţi la birou, cu ţuica de dimineaţă de la ora opt şi jumătate „care scade tensiunea“, interminabile cafele, teancuri de dosare clasate, discuţii vesele despre vedetele teve, apoi drumul pe jos pînă acasă, trecerile de pietoni din Cluj unde semaforul clipeşte leneş, o dată la două minute, şi unde veşnic te întîlneşti cu cîte cineva cunoscut. Pensionarea Silviei a fost, într-adevăr, o sărbătoare: „încununarea celor treizeci şi ceva de ani de activitate“ şi „trecerea într-o altă etapă a vieţii destinată odihnei şi creşterii nepoţilor“. Vorba lui Mişu, tot ardelean, dar stabilit în Bucureşti, care, în fiecare zi, după muncă, se opreşte la terasa „Olari“ şi bea tihnit cîte o bere, discutînd cu ceilalţi muşterii despre sezonul de pescuit: „Toată viaţă mi-am dorit să ies la pensie!“.

Recalcularea pe înţelesul tuturor

– interviu cu Mihai ŞEITAN, preşedinte al Casei Naţionale de Pensii –

S-a creat un întreg complex de aşteptări în legătură cu recalcularea pensiilor. La ce ar trebui să se aştepte oamenii, cresc pensiile?

Aveţi totală dreptate, este creat un astfel de complex, toată lumea se aşteaptă să aibă o majorare de pensii. Este o speranţă care nu o să se regăsească la toţi cei vizaţi, adică persoanele care au ieşit la pensie pînă în aprilie 2001. E vorba de circa 4.200.000 de persoane. De ce spun asta? Operaţiunea aceasta de recalculare nu este o operaţiune de majorare a pensiilor. Încercăm să punem pe aceeaşi bază orice pensionar, indiferent cînd a ieşit la pensie, creînd astfel o echitate în întreg sistemul de pensii, indiferent cînd a fost el conceput. Ca atare, în urma acestor operaţiuni apar două situaţii: o să fie o categorie de oameni care, datorită participării lor cu sume mai mari în decursul timpului, de cînd au început ei să lucreze pînă în momentul cînd au ieşit la pensie, şi-au creat dreptul de a primi o pensie mai mare şi atunci o să aibă un cîştig la pensie şi sînt oameni care datorită modalităţii vechi de calcul, deci nu ilegal, au obţinut nişte pensii care nu sînt corelate cu ceea ce au contribuit în decursul timpului....

Au obţinut mai mult.

Au obţinut mai mult, sigur. Dar, pensia fiind un drept cîştigat, nu se poate scădea şi nici nu trebuie scăzută, nu sînt pensii foarte mari ca să fie necesară scăderea. O parte din oameni cîştigă, de la sume foarte mici pînă la sume foarte importante, iar cei care nu cîştigă oricum nu o să piardă.

Ce înseamnă muncă egală?

Vorbim acum despre principiul la „muncă egală, pensie egală". Dar cum a funcţionat sistemul pînă acum?

Să definim ce înseamnă „muncă egală". Înseamnă să ai două persoane cu o aceeaşi evoluţie a salariilor, sau mai bine spus o evoluţie a contribuţiilor care au fost percepute din salariile lor, din prima lor zi de muncă pînă în ultima zi, cînd se pensionează. Vorbim deci despre salariul primit, puteau să fie funcţii asemănătoare, dar cu salarii diferite, în funcţie de întreprindere. Baza la un sistem de pensii este contribuţia pe care ai avut-o. Există într-adevăr celebrul caz cu profesorul universitar care ia pensie mai mică decît o femeie de serviciu de la RENEL. Este foarte posibil să se întîmple, pentru că de-a lungul carierei lor, profesorii sînt plătiţi mai prost şi au fost plătiţi tot timpul mai prost. Şi atunci o femeie de serviciu bine plătită ar putea să obţină o pensie mai mare, pentru că banii pe care i-a depus în sistem îndreptăţesc acest lucru. Ce se poate critica este sistemul de salarizare, că profesorii sînt mai prost plătiţi, că medicii sînt mai prost plătiţi ş.a.m.d. Dar din punct de vedere al pensiilor, nu poţi să le egalizezi şi atunci „muncă egală" înseamnă contribuţie egală la sistem. Aşa lucrează acest sistem, aşa o să lucreze în continuare.

Şi atunci „recalculare" ce înseamnă?

Este un proces foarte complicat. În primul rînd, nu vorbim despre cei pensionaţi după legea 19 din 2000 pentru că ea are deja sutele ei de mii de pensionari, care sînt calculaţi corect, în acest sistem. Pentru cei ieşiţi la pensie înainte, se face următorul lucru: se preiau cărţile de muncă sau dosarele de pensionare. În cărţile de muncă există din prima zi din care te-ai angajat, pe fiecare lună, salariile pe care le-ai primit şi care au stat la baza plăţii contribuţiilor pentru pensii. Acele date se preiau în calculator – o muncă foarte grea – şi se calculează raportat la salariul mediu al perioadei respective, un punctaj pentru fiecare nume, pentru fiecare an, şi o medie a întregii perioade de contribuţie. Să luăm un exemplu: unei persoane care a lucrat 40 de ani, i se calculează pentru fiecare an un punctaj, prin raportarea salariului avut la salariul mediu pe economie. Se ţine cont de numărul de ani şi de toate amănuntele şi fiecare pensionar va şti că are – să spunem – 2 puncte. Acele 2 puncte – din momentul în care s-a stabilit, nu se mai schimbă niciodată. Ce se schimbă e însă valoarea punctului care se modifică în fiecare an prin legea bugetului în funcţie de resurse, de creşteri economice. Şi atunci, creşterea acestor pensii nu se mai datorează unor schimbări în diverse categorii sau presiuni, ci pur şi simplu singura presiune trebuie să fie valoarea punctului, să faci tot efortul să o creşti.

Puncte, calcule

Ca să înţelegem mai clar. Dacă un inginer, de exemplu, avea un salariu de 4.000 de lei, iar salariul mediu pe economie în acea perioadă era 2.000 de lei, înseamnă că are 2 puncte?

Două puncte, exact. Dacă o persoană, teoretic, a avut nivelul salariului mediu şi a lucrat numai perioada normală, de 30 de ani, ea are 1 punct. A avut salariu mediu tot timpul şi a lucrat exact 30 de ani, are 1 punct. Valoarea punctului în vigoare e 2.955.000 de lei, să zicem 3.000.000, deci pensia omului acesta e de trei milioane.

Acest sistem cu puncte a fost introdus după 2001.

A fost introdus după 2001 şi el este un sistem echitabil, se practică şi în alte ţări şi are o logică de fier. Nu creează discrepanţe între persoane care au ieşit la pensie în perioade diferite şi, în al doilea rînd, foarte important, evită corodarea pensiilor prin inflaţie. Se calculează nişte puncte, iar punctul este ceva adimensional sub aspect valoric, care devine o sumă de bani, anual.

Şi practic ce se întîmplă acum, se recalculează...

Se recalculează pensiile care nu au fost calculate aşa, după sistemul din 2001, adică pentru cei ieşiţi la pensie înainte.

Am înţeles. Dar de unde au apărut pînă acum aceste diferenţe? Sînt celebre diferenţele între un inginer, care a ieşit în anii '80 la pensie şi unul care a ieşit în 2000, vorbind chiar de venituri comparabile...

După '90 s-au tot aplicat indexările, care încercau să păstreze puterea de cumpărare a pensiilor, în fiecare an, în funcţie de inflaţie. Au fost ani cu inflaţie foarte mare. Niciodată aceste indexări nu au fost făcute egal, adică un singur procent de indexare pentru toată lumea. S-a considerat că sînt pensii mai mici şi atunci s-a mers pe indexare diferenţiată. Au fost cazuri în care pensii mai mici au fost indexate mai mult, pensiile mai mari, mai puţin. S-au aplicat formule diferite, au fost zeci de indexări în decursul timpului. Asta a distorsionat complet relaţia între pensia obţinută şi baza ei legală. În al doilea rînd, nu uitaţi că pensia pînă în 2001 se calcula luîndu-se ca bază de calcul venitul mediu realizat într-o perioadă de cinci ani, aleasă din ultimii zece ani, cea mai bună perioadă care îţi ieşea. În situaţia asta se întîmplau nişte lucruri de genul următor: erau oameni care reuşeau să-şi negocieze în ultimii ani de activitate salarii mult mai mari. Să vă dau un exemplu: în sistemul bancar, oamenii au avut salarii foarte mari, la nivel occidental, 5.000-6.000 de dolari. La 6.000 $ raportînd un procent de 60% cum se considera atunci, însemna 3.600 $ pensie. Deci, legal, oamenii au ieşit cu această pensie, deşi înainte de această perioadă ei nu au contribuit mai mult decît ceilalţi sau poate au contribuit chiar mai puţin, nu se ştie, pentru că nu se lua în consideraţie treaba asta. Unii în ultima perioadă de activitate nu au reuşit să-şi negocieze salariile, ba din contră, au fost obligaţi să accepte salarii mai mici ca să nu fie daţi afară şi, ca atare, au ieşit cu pensii mai mici. Era un sistem oarecum pervers care crea astfel de posibilităţi de negociere.

Nu vom aduce prejudicii persoanelor care au beneficiat de acest sistem, pentru că e un drept cîştigat, n-a fost ilegal şi ca atare se păstrează. Numai că persoanele care, după acest calcul, ar avea un punctaj mai mic decît pensia actuală, o să îşi ţină pensia, dar pensia lor n-o să crească decît atunci cînd valoarea punctului înmulţit cu punctajul ăsta, care rămîne fix, o să o depăşească.

Deci practic, celor cu pensii mari li se blochează mărirea.

Este un fel de îngheţare pînă cînd sînt ajunşi din urmă de ceilalţi.

Ce efort bugetar presupune?

Sînt unele calcule făcute de diverşi, dar nu sînt certe. FMI n-a fost de acord să facem acum această operaţiune. Sau să o facem şi să nu plătim anul ăsta, dar Guvernul a fost foarte ferm în a păstra ideea ca anul ăsta să se termine. Ca atare estimările pe care le-am făcut ne-au dus spre 7.054 de miliarde, costul acestei operaţii în acest an, avînd în vedere că nu toţi intră în acelaşi moment în plată. Se mai adaugă circa 500 de miliarde cheltuieli de administrare. Imaginaţi-vă ce înseamnă să introduci în calculatoare toate informaţiile din cartea de muncă, şi cu cît te apropii de anii de după '90, cartea de muncă devine din ce în ce mai voluminoasă, cu schimbări multe de salariu, indexări ş.a.m.d. Dar asta nu-i suficient, trebuie să şi verifici ce s-a introdus. Se face şi verificarea aceasta, după aceea există un sistem care face calculele. O ordonanţă de guvern ne-a aprobat un surplus de personal de 3.000 de oameni. Sînt deja angajaţi 1.670.

Dar de unde-i luaţi? Mă gîndesc că sînt nişte oameni care trebuie să ştie să lucreze la calculator, să facă şi calcule şi pe care îi veţi ţine angajaţi doar cîteva luni.

Sînt tineri, debutanţi, sînt şomeri, sînt oameni ieşiţi la pensie care au capacitatea să lucreze. Îi angajăm prin concurs, nu e foarte complicat, nu-i nevoie să fii numai cu studii superioare, poţi să fii şi cu studii medii. Trebuie să ştii să lucrezi pe calculator, nu trebuie să fii softist, minime cunoştinţe. Şi timp de două săptămîni să fii instruit puţin şi supervizat ca să poţi să faci această introducere. Mai complicat este că e nevoie de verificatori, ei trebuie să ştie mai mult. Dar în general verificarea se face de personalul nostru, fiecare dosar, bob cu bob, ca să fim siguri că lucrurile ies bine.

Întrebarea-cheie: vor fi plătite primele pensii recalculate pe 14 martie, cum s-a spus?

Ordonanţa de Urgenţă stipulează clar: începînd cu luna martie se plăteşte prima tranşă din această recalculare, pensionarii ieşiţi la pensie pînă în 1980. Este vorba de cei mai bătrîni dintre pensionari. Începînd cu momentul acela, ei primesc o nouă decizie de pensionare indiferent de suma ce rezultă din calcule. Primesc deci punctajul nou şi, în plus, o listă, pe spatele hîrtiei, o listă cu toate tipurile de sporuri, indemnizaţii, majorări ş.a.m.d. primite în decursul timpului. Şi aceste persoane, cu această listă orientativă, trebuie să se ducă fie la instituţiile unde au lucrat, fie la arhive, să primească un document care să ateste legal că în perioada respectivă au primit sporurile cutare. Asta într-o perioadă de maximum trei ani, din momentul în care primesc această decizie.

Nu-i foarte complicat? De ce nu se iau aceste sporuri în considerare automat?

Pentru că sînt foarte diferenţiate. De exemplu, am avut sporuri de condiţii speciale, nu oricine le-a avut, am avut sporuri de transport naval, sporuri de minerit. Sînt foarte multe, să ştiţi, şi datorită acelei legislaţii nu era necesar să fie trecute în cartea de muncă, dar ele erau luate în considerare la calculul contribuţiilor.

Dar dacă apar în cartea de muncă nu se presupune că au fost plătite? De ce trebuie pensionarul să mai demonstreze?

În cartea de muncă nu apare nimic. Apare numai salariul.

Dar dumneavoastră de unde le luaţi?

Noi am luat legislaţia din decursul timpului şi am stabilit ce fel de sporuri ar fi putut primi. Este o listă orientativă. Sînt mulţi care nu au beneficiat de astfel de sporuri şi atunci nu au nevoie de aşa ceva. E adevărat că este vorba de o acţiune grea, pentru că totuşi sînt oameni în vîrstă.

Iar vom vedea la televizor pensionarii stînd la cozi.

Ştiţi de ce stau foarte mult la cozi? Pentru că a fost o perioadă în care se dăduse un termen: în 10 zile să aduceţi cutare. Nu poţi să ceri asta unor oameni în vîrstă, mai ales în cazul în care nu găsesc arhiva. Am zis aşa: îţi vine această decizie acasă, poţi să te duci cu această listă, de care spuneam, acolo unde ai lucrat sau acolo unde e arhiva, cu ajutorul familiei, şi ai trei ani la dispoziţie să poţi să obţii astfel de elemente. Dacă le obţii, le aduci la mine şi eu calculez din nou şi îţi dau din urmă diferenţa care a fost creată de acest spor. Deci au trei ani la dispoziţie.

Două exemple

Puteţi să îmi daţi vreo cîteva exemple de recalculare?

Întîi să vă dau nişte date generale. Avem date exacte doar pentru această primă categorie deja prelucrată. La cei 204.000 de pensionari care au intrat în această primă etapă la recalculare, 40% au creştere la pensie. Adică dintre cei ieşiţi pînă în 1980, vreo 80 şi ceva de mii de oameni au această creştere de pensii. Creşterea este diversificată, ea poate să fie de la 100.000 şi merge pînă la 2 milioane, depinde foarte mult de situaţia dosarului respectiv. Pentru cei care primesc o mărire, creşterea medie este de 30%. Pot să vă dau şi exemple, le am la mine. Uitaţi această decizie: persoana respectivă a avut înainte de recalculare un punctaj de 0,5, care ducea la o pensie de 1,5 milioane, conform valorii punctului din momentul acesta. După recalculare ies 0,7 puncte, care cu aceeaşi valoare a punctului înseamnă puţin peste 2 milioane pensie, deci creşterea este de 500.000. Această persoană a fost dezavantajată, a ieşit la pensie de mult, înainte de '80. Deci ea are o perioadă lungă de timp în care a pierdut. Nu am cum să revin, nu am cum să fac aşa o reparaţie lungă, dar măcar de acum încolo. Uitaţi un alt exemplu, care e invers. Omul a avut 1,2 milioane. Dacă raportăm la valoarea punctului, ar veni 0,43 puncte. Dar după calculul corect iese cu 0,29 puncte, deci mai puţin. Păstrez deci pensia de acum.

Ce se întîmplă cu pensiile de la CAP?

De anul trecut pensiile agricultorilor nu mai fac parte din sistemul asigurărilor sociale de stat, au fost duse la bugetul statului. Acolo avem 1 milion şi ceva de beneficiari, care primesc pensia nebazată pe o contribuţie. Anul trecut s-a produs o dublare a acestor pensii, pensiile sînt în general mici în agricultură, dublarea asta a făcut să ajungă pensia medie acolo cam la vreo 40% din pensia de stat, dar e o creştere.

Oricum, nu sînt prinse în această recalculare.

Nu sînt prinse în recalculare, pentru că nu au nici o bază de recalculare, nefiind bazate pe contribuţii.

a consemnat Cristian GHINEA

Un luso-român

– interviu cu Daniel PERDIGAO –

Daniel Perdigao întrupează valoroasa perspectivă (nu ficţiune!) a străinului familiar. Străin, *pentru că este – originar şi cultural – portughez.* Familiar, *din mai multe motive: fiindcă a trăit 13 ani printre români, şi-a făcut studiile şi s-a căsătorit în România, dar mai ales fiindcă toate aceste etape de viaţă s-au desfăşurat pe fondul unor afinităţi profunde, a unui interes real şi elevat pentru spaţiul românesc. Astfel, străinul (ultra-competent, de altfel, în vastul domeniu al „portugalităţii" natale) a devenit (şi a rămas!) un preţios cunoscător, observator, analist, chiar critic al culturii noastre în sens larg: istorie, artă, mentalitate, societate. În aceste condiţii, e limpede că întîlnirea dintre un român (în persoana jurnalistului) şi un asemenea* străin *nu poate avea decît premise avantajoase, cu atît mai mult cu cît România şi Portugalia, ca respective extremităţi ale Europei, au de împărţit interesante analogii.*

Sosit la Bucureşti (via *Praga) în 1961, împreună cu părinţii săi (reprezentanţi ai elitei comuniste opuse dictaturii lui Salazar, veniţi pentru a înfiinţa aici postul de propagandă „Radio Portugalia Liberă", al mişcării comuniste internaţionale), Daniel Perdigao rămîne în ţara noastră mai mult timp decît mama şi tatăl său – plecaţi, în 1968, la Paris. După terminarea Liceului „I. L. Caragiale", devine student al Facultăţii de Filosofie, pe care o absolvă în 1974, cînd se înscrie la un doctorat în Franţa. Pînă în 1986, Daniel Perdigao nu se desprinde însă de România, chiar dacă prezenţa lui devine intermitentă; este vîrsta (biologică, afectivă şi intelectuală) cînd legăturile cu România, umane şi culturale, mai degrabă îl leagă decît îl dezleagă. Iar perfecta (sic!) cunoaştere a limbii române nu face decît să confirme şi să consolideze „românitatea" definitiv instalată, a acestui străin... de-al casei.*

Domnule Perdigao, aţi trăit pe viu, deşi la o vîrstă foarte tînără, tranziţia Gheorghiu-Dej – Ceauşescu. Eraţi un observator... exterior, dar nu indiferent.

Am prins ani interesanţi în România, anii de declin al lui Gheorghiu-Dej, începutul unei sciziuni cu Moscova (din cauza non-aderenţei la un proiect al Comecon-ului, alocînd România exclusiv producţiei agricole) care a creat o ambianţă *părînd* a merge în sensul celei de la Praga, de democratizare internă a Partidului, de încetare a represiunii sociale... 1964, îmi amintesc, a fost un an cu o atmosferă deosebită, generată în societate de „marea amnistie" prin care au fost eliberaţi toţi deţinuţii politici de atunci. Iar în '65, mă aflu internat la „Elias", în urma unui accident, cînd este numit prim-secretar un... individ puţin cunoscut de activiştii bătrîni care se aflau acolo în spital şi care se întrebau: „da' cine-i ăsta, de unde a ieşit?". Era vorba de Ceauşescu. Toată lumea se întreba de ce oare Maurer sau Chivu Stoica, figurile mai proeminente, n-au pus piciorul în prag. Toţi se aşteptau mai ales la figura lui Maurer... sau la o eventuală conducere colectivă.

Aţi învăţat la „Caragiale".

Era unul din cele 3-4 excelente licee ale Bucureştiului, cu un corp didactic foarte bun, profesori cu o personalitate deosebită care mi-au rămas imprimaţi în memorie şi în suflet. Prof. Drăgan, la literatură română, prof. Lizeanu, la istorie. Am avut profesori de muzică sau desen care ne ofereau noţiuni de istoria artei şi a muzicii, depăşind cadrul strict al „dexterităţii". Istoria literaturii universale, de asemenea... Lucruri care contribuiau la crearea unei culturi generale solide.

Apoi, la Facultatea de Filosofie..., un aliaj similar, paradoxal poate, între noul regim şi urmele unui trecut încă reperabil...

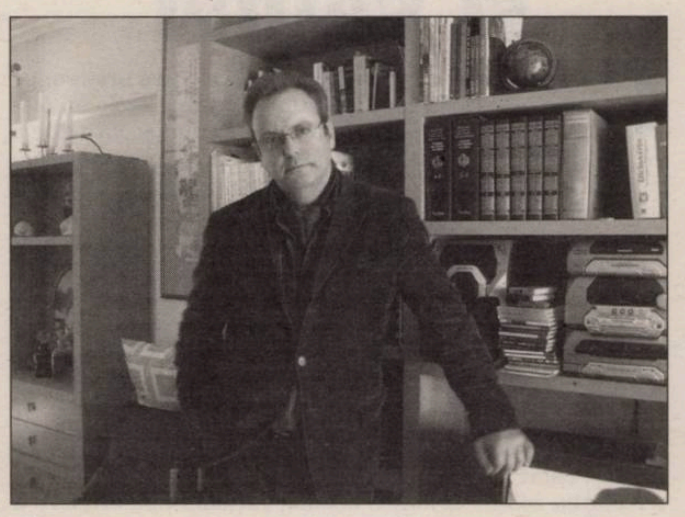

Da, am studiat în clădirea vechii Facultăţi de Drept, unde persista umbra generaţiei formate de Nae Ionescu, P.P. Negulescu, C. Rădulescu-Motru, se simţeau aceste umbre tutelare ale marilor profesori, deşi filosofia predată pretindea să formeze de acum „cadre" în domeniul propagandei şi deşi apăruseră discipline care erau de-a dreptul o „bufonadă", precum „economia politică a socialismului", unde simţeai că profesorii se chinuiau să inventeze teorii asupra unor „realităţi inexistente", sau să inventeze o realitate bazată pe o teorie total utopică.

Ideologizarea învăţămîntului de filosofie nu era deci încheiată...

Nu încă: îmi amintesc că la secţia de sociologie fusese chemat acad. Stahl să restructureze acest domeniu, împreună cu Mircea Maliţa, ca mediator. Profesorul Moisil a contribuit la introducerea matematicilor în învăţămîntul de sociologie şi filosofie, pentru că am făcut şi matematică teoretică – deşi acest experiment nu a durat. Pe scurt, a fost o perioadă în care, deşi politic se aplicau tezele din '70, faptul nu prezenta efecte imediate în învăţămîntul superior – ieşit din perioada de relativă liberalizare de la sfîrşitul anilor '60 oarecum dinamizat şi cu proiecte care, deşi n-au fost de durată, au influenţat foarte mult generaţia mea.

În perioada studiilor făceaţi dese incursiuni în Franţa, unde se instalase familia dumneavoastră. Cum ar arăta retroactiv o comparaţie?

Franţa se afla într-o perioadă de spectaculoasă modernizare şi evoluţie, mai ales la nivel urbanistic şi economic. Dar adevărul este că, la nivelul învăţămîntului, mişcarea din mai '68 avusese un efect dizolvant. Mai ales domeniul umanistic, al filosofiei în special, avusese de suferit enorm de pe urma „reformelor" care se implantau în mod cu totul anarhic. Învăţămîntul de filosofie în Franţa, în acel moment, nu avea nimic de-a face cu clasicismul, temeinicia, soliditatea celui din România. Eu am înţeles asta foarte rapid şi ispita de a mă „strămuta" a fost oprită de realul avantaj pe care am înţeles că-l am, făcîndu-mi licenţa la Bucureşti. Ulterior, în '74, am venit la Sorbona şi, cu mari temeri, m-am prezentat profesorului Vladimir Jankélevitch, spunîndu-i că soseam din România, pentru a face un doctorat „III-e cycle" la Paris, dar el m-a încurajat, spunînd: „nu, nu, ai făcut o şcoală excelentă, eu ştiu precis că acolo se face filosofie temeinic!". Am început atunci o teză de doctorat pe tema Torturii.

Dar în Portugalia cum se prezenta în aceeaşi perioadă învăţămîntul superior filosofic?

În Portugalia, Revoluţia din '74 a însemnat un alt fel de... Mai '68, cu efecte similare: diluarea învăţămîntului tradiţional, solid (care existase şi la noi înainte) şi „democratizarea" – cu tot ce presupune ea: un salt cantitativ, cu pierderea calităţii. Astfel încît, în 1976, cînd am fost invitat ca asistent la secţia de istorie a Facultăţii de Litere din Lisabona, pregătirea pe care o aveam mă punea într-o situaţie vizibil privilegiată faţă de ceilalţi colegi. Şcoala românească mi-a adus importante beneficii în relaţia cu studenţii şi un anumit prestigiu în domeniile pe care le-am predat: epistemologia ştiinţelor sociale şi antropologia culturală.

Domnule Perdigao, este firesc ca atunci cînd o persoană trăieşte ani îndelungaţi într-o ţară (străină) să se producă o apropiere. Cred însă că „gradul" de familiarizare poate diferi, aşa cum pot exista deosebiri calitative între felul cum o persoană sau alta integrează un spaţiu nou, respectiv cum se integrează în el. În cazul dumneavoastră, impactul cu... „universul lingvistic şi cultural românesc" a fost deosebit de puternic, de substanţial. Puteţi descrie cum a avut el loc?... A fost o progresie naturală, o obişnuire, pur şi simplu, sau a existat şi un „declic", o revelaţie...?

Au existat amîndouă aspectele. Eu mă consider azi un bilingv şi un bicultural, dar am ajuns aici în urma unor procese combinate. Am pătruns în limba română, aşa cum spun lingviştii – „prin scufundare", m-am trezit – efectiv în mijlocul unei societăţi pe care nu o cunoşteam deloc şi unde a trebuit să mă descurc, iar după trei luni puteam susţine o conversaţie îndelungă în limba română... Totodată, aflîndu-mă într-o fază „nevertebrată" din punct de vedere cultural, o parte esenţială a „vertebralizării" culturii mele ţine de achiziţiile făcute *prin* limba română şi *în* mediul românesc, care mi se părea a fi, într-adevăr, un mediu de „mare clasicitate", unde oamenii aderă temeinic la cultură, nu în mod superficial sau după modă.

E adevărat, ştacheta „culturii generale" era, la noi, înainte vreme, destul de ridicată...

Oamenii din clasa medie aveau un fel de „nevroză" de a-şi forma copiii la nivel superior, pentru că, în fond, nu existau alternative de ieşire din „egalitarismul" obsedant al societăţii. Pe de altă parte, regimul comunist democratizase, cumva, „vehiculele" culturale.

Aşadar, aţi făcut lecturi fundamentale (şi) în română.

Am citit foarte mult literatură română. Marin Preda a avut asupra mea o mare influenţă, l-am urmărit îndeaproape, roman cu roman, ani de-a rîndul. Apoi intervine un al doilea aspect al bilingvismului şi biculturalismului meu – care ţine de o altă împrejurare biografică. Mă aflu, de astă dată, la 4.000 de km distanţă de România – păstrînd însă, pe lîngă legătura, prin căsătorie, cu familia de acolo şi un complex de *dor* (care ne e caracteristic deopotrivă portughezilor şi românilor). Momentul concret este acela cînd, în 1985, lectoratul de română din Lisabona, înfiinţat în 1943 la Facultatea de Litere, a rămas fără lectori. Am acceptat atunci un interimat de predare a limbii şi culturii române (deşi nu aveam pregătire filologică). Prelungit însă pînă în 1993, interimatul acesta m-a obligat să reiau temeinic cunoştinţele mele asupra literaturii, civilizaţiei româneşti şi chiar să aprofundez specificul limbii române, deopotrivă din punct de vedere lingvistic şi gramatical. Acest fapt a cristalizat cunoştinţele deja existente, iar meditaţia asupra valorilor culturale dobîndite în România (făcută, acum, cu un *background* mai amplu) m-a împins inevitabil către comparaţii... permanente. Aici se poate spune că a avut loc un... „declic" particular şi cu efect pe termen lung. Părinţii mei, pe unde au umblat, au dus efectiv în „spinare" cultura portugheză. În România am fost deci înconjurat de o bibliotecă esenţială portugheză, iar compararea celor două culturi este un demers intelectual care a început, de fapt, în adolescenţă. Comparatismul a fost modalitatea prin care am devenit bilingv şi bicultural.

Se spune că Portugalia şi România, ca extremităţi geografice ale continentului, ar avea multe elemente în comun. În ce măsură se verifică această afirmaţie?

Cred că există nişte punţi şi simetrii, întîmplătoare dar reale, contactele concrete apărînd foarte tîrziu. O primă coincidenţă istorică: ambele popoare s-au definit prin lupta împotriva islamului. Portugalia – prin *Reconquista* creştină (anti-arabă) care stă la originea fiinţei ei (secolul XII). Cam la două, trei sute de ani după aceea, Principatele din zona carpato-danubiană şi un alt vechi creştinism se confruntă şi ele cu islamul (otoman, de astă dată). Epoci, contexte diferite, dar şocuri culturale cu efecte asemănătoare, legate de conştiinţa unei populaţii şi a unei identităţi străvechi, latine şi creştine.

În altă ordine de idei, contextul „periferic" al celor două spaţii explică – zic eu – şi paralelismul a două stări de spirit: DORUL şi SAUDADE. Conceptualizate de filosofiile noastre naţionale. Cum nici cultura portugheză, nici cea română nu excelează în domeniul filosofiei (forma de expresie dominantă fiind lirismul, de unde şi căutarea de simboluri naţionale printre poeţi – Eminescu la români, Camões, la portughezi), ele au creat în schimb „filosofii naţionale". Avem aici un contrasens, deoarece filosofia ţine de general, dar e un fapt că atît intelectualii portughezi, cît şi cei români au manifestat tendinţa oarecum utopică de a filosofa asupra unei... esenţe a „portugalităţii", respectiv a „românităţii" – în care *dorul* (ca un veritabil complex psihologic, sentimental, comportamental şi teoretic) primeşte un loc central. La portughezi, există o serie întreagă de filosofi ai acestei „esenţe naţionale", între care Almeida Garett, în secolul al XIX-lea, şi Antonio Sergio (un intelectual de dimensiunea lui Iorga), în secolul al XX-lea. La români, ne referim desigur la un Blaga, un Noica sau un Mircea Vulcănescu. Interesant e că şi românii şi portughezii, fiecare de partea sa, şi-au închipuit multă vreme că *dorul* respectiv este unic. Prima menţiune referitoare la faptul că *saudade* (cu rădăcini în galiţianul *soledad)* ar putea avea un echivalent într-o altă cultură, am găsit-o la portughezul Antonio Sergio, care descoperise că în română există un concept similar. Curios este însă că Blaga, trăind în Portugalia între 1939-'40 şi defintivîndu-şi aici *Trilogia* în vederea concursului pentru catedra de filosofie a culturii de la Cluj, nu şi-a dat seama, teoretizînd *dorul*, că se află într-o ţară şi o cultură unde *saudade* reprezintă un analog perfect al acestuia. Abia cîţiva ani mai tîrziu, Mircea Eliade, mai atent sau receptiv probabil faţă de specificul culturii portugheze, a perceput respectiva echivalenţă, despre care a scris mai multe articole.

a consemnat Marina DUMITRESCU

www.polirom.ro

10 ani ne veţi citi şi mîine

■ Adrian Marino
Pentru Europa
Ediţia a II-a

■ Matei Călinescu
Ion Vianu
Amintiri în dialog
Memorii

■ Sorin Stoica
O limbă comună

■ Amy Tan
Clubul norocoaselor

Suplimentul CULTURA
Un săptămînal realizat în colaborare cu *Ziarul de Iaşi*

Teodor BACONSKY

turn înclinat

O lege fără noroc

În perioada comunistă, statul folosea în relaţia sa cu diferitele Culte un Departament. După, s-a reinventat vremelnic Ministerul Cultelor. În fine, s-a ajuns la formula unui Secretariat de Stat care, între 2000-2004, a fost incorporat în Ministerul Culturii. Nimic n-ar fi surprins în geometria variabilă a pomenitei instituţii dacă ea şi-ar fi atins, indiferent sub ce denumire, vocaţia de a situa raportul dintre statul român şi confesiunile religioase pe o temelie legală de cuprins echidistant şi, pe cît posibil, complet. Acest deziderat nu a fost atins. S-au plătit salarii, titularii respectivului portofoliu s-au perindat într-un stil mai curînd anonim, elegantul sediu amplasat pe strada Snagov a beneficiat de reparaţii capitale şi ameliorări de gust îndoielnic, dar o *Lege privind libertatea religioasă şi regimul Cultelor în România* tot n-a putut fi adoptată în cinstitul nostru forum legislativ.

Domnii secretari de stat au împărţit bani – pînă în clipa, castratoare, cînd această prerogativă a fost însuşită de Secretariatul General al Guvernului. În răstimp, domniile lor s-au mişcat pe la conferinţe ecumenice, unde – potrivit anumitor mărturii – obişnuiau să le povestească gazdelor cît de paradisiacă poate fi armonia interconfesională din intens credincioasa Românie renăscută. Pe scurt, în 15 ani, Secretariatul de Stat pentru Culte a funcţionat, hai să nu spunem, calamburistic, „fără-de-lege“, cît formal, adică neavînd ce supraveghea. Rostul său – dacă e să ne imaginăm vreunul – nu poate fi decît acela de a păzi neutralitatea statului în raport cu Bisericile şi de a arbitra eventualele litigii dintre comunităţile religioase oficial recunoscute. Schimbînd ce-i de schimbat, Secretariatul de Stat pentru Culte ar trebui comparat cu ştiutul nostru Consiliu Naţional al Audiovizualului. El nu-şi mai justifică existenţa dacă Legea de care aminteam nu va fi, rapid, promulgată.

Se poate întreba cititorul de ce n-a reuşit nimeni să redacteze un text de lege care să treacă în Parlament. Foarte mulţi sînt de părere că „piatra de poticnire“ a fost Biserica Ortodoxă Română, care n-a vrut să „blagoslovească“ decît un proiect dispus să-i garanteze pretinsul caracter naţional. În faţa majorităţii ortodoxe, politicienii ar fi fost gata să recunoască BOR în această postură dominantă. Aşa cum oricine se putea aştepta, restul Bisericilor şi confesiunilor legal constituite s-au simţit discriminate şi au refuzat să apară, implicit, în poziţia de xenografe spirituale pe trupul pravoslavnic al poporului român. După mine, adevărata cauză a ratării trimite la deficitul democratic din România tranziţiei. Mai pe şleau spus, ca să adopte Legea Cultelor, administraţia publică centrală ar fi trebuit să-şi asume inexistenţa unei religii de stat, principiul democratic al separaţiei dintre secular şi spiritual şi mai ales capacitatea de a legifera în deplină autonomie, fără „avizul conform“ al majorităţii confesionale.

O Lege a Cultelor de substanţă democratică are două scopuri: acela de a codifica *libertatea religioasă* ca expresie a drepturilor omului şi acela de a stabili condiţiile în care statul *recunoaşte* statutul de Cult şi/sau Asociaţie religioasă. Textul ei ar mai trebui să reglementeze de asemenea gestiunea patrimoniilor sacre, a surselor de autofinanţare, a învăţămîntului teologic şi, respectiv, a personalului clerical.

Am reluat tema pentru că tocmai am citit un proiect de lege circulat deocamdată oficios. Un proiect echilibrat şi modern care va fi în curînd discutat cu şefii de Culte şi societatea civilă.

Mi se pare că tînărul domn Adrian Lemeni, proaspăt numit ca secretar de stat pentru Culte, are ca principal pariu profesional abrogarea Decretului nr. 177/1948 (1948!) privind regimul general al Cultelor religioase şi adoptarea grabnică a noii Legi. Am certitudinea că, graţie ajutorului venit din partea dnei ministru Mona Muscă, va reuşi să realizeze ceea ce predecesorii săi n-au izbutit. Oricum, îi urez succes şi îi stau alături, măcar cu sfatul.

Anca MANOLESCU

Nume şi văluri

Cînd Augustin se retrage, în 386, cu cîţiva prieteni pe domeniul de la Cassiciacum, el petrece acolo un moment de reflecţie profesorală, de calm spiritual: e o haltă senină pe drumul, deja declanşat, al convertirii pasionate la un creştinism pasionat. Se aruncase deja sub smochin, în grădina de la Milano, ajuns pe culmea exasperată a căutării sale şi, odată cu torentul lacrimilor eliberatoare, percepuse vocea fluidă de copil rostind *tolle lege*. Dar, la Cassiciacum, şi-a luat, împreună cu prietenii care mergeau alături de el – ei stîngaci, el tumultuos – pe drumul unui creştinism sprijinit de doctrina neoplatoniciană, răgazul de a se pregăti pentru botez. După încleştările interioare teribil de dramatice (scenic dramatice, cum apar în *Confesiuni)* de la Milano, dialogurile de la Cassiciacum, pe teme de filozofie religioasă, par aproape fade. Aproape didactice, chiar voit didactice (o spune H.I. Marrou), ele sînt cercetarea sobră, minuţios senină, raţional binevoitoare a unor chestiuni care interesau filozofia, cu lunga ei tradiţie elenă şi elenistică, în aceeaşi măsură ca şi creştinismul.

Dialogurile de pe pajiştile de la Cassiciacum frapează, observă Hans von Campenhausen, prin faptul că tematica propriu-zis creştină, vocabularul creştin sînt neaşteptat de discret prezente. Nu există declaraţii explicite, apăsate, autoritare ale creştinismului, nu există febra afirmativă a neofitului. Nu există siguranţa sonoră a unei încadrări confesionale care *deţine* deja, numai ea, adevărul. Este o cercetare ce îşi păstrează distanţa – respectuoasă, sobră, „şcolară“ chiar – faţă de obiectul ei teribil. E o cercetare care nu se repede să îl rezolve, să îl deţină, să îl formuleze, să îl facă inofensiv spiritual şi neinteresant intelectual printr-o grăbită soluţionare. Această elegantă discreţie, această binefăcătoare distanţă faţă de o temă care îi angajase deja pe cei retraşi la Cassiciacum se datorează, spune Campenhausen, stilului *clasic*, disciplinei sale.

Un secol şi ceva mai tîrziu, Boethius, la fel de dedicat adevărului, dar poate şi mai clasic, mai rafinat, deja scolastic, va păstra *pasionata* distanţă clasică faţă de obiectul său de studiu. A cerceta cît mai riguros întrebările şi temele adevărului, avînd conştiinţa că el e dincolo de administrarea conceptuală şi de formulare, dar şi dincolo de posesiunea confesională: iată o convingere, destul de comună, a filozofiei contemplative. Dar sub soarele Mediteranei, de la un ţărm al ei la altul, de la filozofii cetăţilor greceşti la cîţiva dintre ultimii gînditori ai Antichităţii tîrzii, de la Antichitatea precreştină la cea creştină, această temă capătă un stil, se întrupează într-o atitudine: disciplina sobră a cercetării, studiul atent la date şi valori obiective, urmărite cu rigoare, răbdător, minuţios, în toate nuanţele şi legăturile lor. Urmărite cu rigoare, răbdător, minuţios tocmai fiindcă obiectul studiului e capital pentru cercetător.

O asemenea atitudine „clasică“ nu e doar apanajul unor mari gînditori religioşi; e un model care poate lucra la orice nivel de cercetare. Cînd o temă spirituală e, prin sine, pasionantă, e foarte benefic şi confortabil intelectual să ai în faţă studiul aplicat, metodic, „clasic“ al unui cercetător care, cu mijloacele disciplinei lui, a investigat metabolismul acelei teme, i-a făcut o minuţioasă radiografie.

Asta am gîndit, recunoscătoare, în faţa volumului publicat de Monica Broşteanu, *Numele lui Dumnezeu în Coran şi în Biblie* (Editura Polirom, 2004). Pentru gîndirea şi practica religioasă, „numele divine“ sînt o temă uriaşă. Prin numele şi atributele divine se desfăşoară întregul curcubeu al teofaniilor; prin radiaţia lor, se dezvoltă creaţia însăşi. Dialogul omului cu teribilul, foarte îndepărtatul şi intimul său interlocutor nu ar putea avea loc fără ele. Infinita bogăţie internă a lui Dumnezeu poate fi presimţită şi celebrată prin incantaţia numelor sale, cele care îi desenează misteriosul chip. Teologia lucrează din plin cu ele, dat fiind că ele sînt perspective de cunoaştere asupra divinului. Chiar misterul lui, absolut de nenumit, poate fi cumva spus şi aproximat prin mulţimea numelor care se rotesc în jurul abisului fără nume din care izvorăsc. „Dumnezeu are nouăzeci şi nouă de nume – o sută fără unu – şi oricine le cunoaşte va intra în paradis“: e sentinţa unui înţelept arab, amintită de autoare. Toate aceste aspecte ale temei numelor divine sînt admirabile. Dar tema lor devine şi mai captivantă atunci cînd avem în faţă, graţie unei analize solide, chiar mulţimea concretă a acestor nume, aşa cum au fost ele fixate în limbile textelor sacre, împreună cu vibraţia de sens a fiecăruia din ele. Tema devine şi mai captivantă cînd asistăm la compararea acestor nume în tradiţiile monoteiste, cînd asistăm la modulaţiile lor în limbi învecinate, de tip semitic, precum ebraica, aramaica, araba, sau cînd constatăm cum au fost ele regîndite şi reformulate în limba greacă şi, mai apoi, în latină. Atunci cînd limbajul încearcă să rostească aceste nume, să le redea în bogăţia lor, cînd încearcă să le traducă de la o limbă, o *forma mentis*, o tradiţie la alta, el îşi împlineşte una dintre cele mai nobile şi mai dificile misiuni.

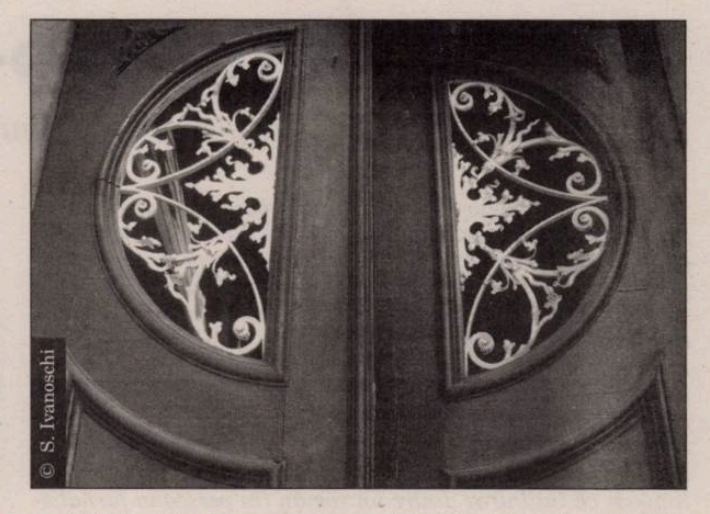

Monica Broşteanu este specialist în filologie orientală (arabă şi persană), are o formaţie teologică, e atentă la tema actuală a unui ecumenism solid documentat. Se numără printre coordonatorii ediţiei ştiinţifice a *Septuagintei,* în curs de publicare la Editura Polirom, sub egida New Europe College. Volumul publicat acum e rezultatul unei teze de doctorat şi are tehnicitatea şi rigoarea unei lucrări de specialitate. Alături de abordarea comparativă a numelor divine în Biblie şi Coran, ea urmăreşte felul cum aceste nume au fost traduse în ediţiile româneşti ale celor două Cărţi: avem astfel, adus pînă în vremea de faţă, destinul numelor în spaţiul propriei noastre limbi şi modul în care limba noastră a izbutit să se confrunte cu ele. „Pentru a acoperi cum se cuvine această problematică interdisciplinară, studiul necesită cunoştinţe de arabă, ebraică şi aramaică, de limbi moderne, de lexicologie, de semantică şi de traductologie, de teologie creştină şi islamică, de Biblie şi Coran... Monica Broşteanu este – dintre specialiştii români – cea mai bine pregătită să abordeze o asemenea temă“, spunea profesoara Nadia Anghelescu în prefaţa cărţii.

Alături de capitolele dedicate problemelor de principiu (exegeza numelor divine, avînd o puternică tradiţie în islam, analiză semantică, traductologie), cu interesul lor ştiinţific specific, există trei capitole mai larg îmbogăţitoare: atît pentru cercetătorii din domeniul ştiinţelor religiei, cît şi pentru omul cultivat interesat de tema „spunerii lui Dumnezeu“, de raporturile dintre tradiţiile monoteiste, de propria tradiţie. Autoarea dedică cîte un capitol listei numelor divine în Biblie şi Coran. Fiecare nume e analizat în ţesătura lui de semnificaţii, cu sugestiile pe care geniul limbii respective a ştiut să le asocieze şi să le întărească prin rădăcina temenului, prin construcţia lui gramaticală. Analiza se referă, de asemenea, la „geografia“ numelui respectiv în textul sacru: contextele în care el apare, cu legăturile, diferenţele, specificul lor, sporesc vibraţia de sensuri a numelui în cauză. În sfîrşit, există pentru fiecare nume o „istorie“: de la versiunile lui în limbile vechi, cu conotaţiile termenului în acele medii tradiţionale, la versiunile în limbile moderne. Fiecare nume apare în faţa noastră cu soluţiile lingvistice pe care le-a primit, între conceptualizare şi imagine simbolică puternică, între precizie tehnică din punct de vedere spiritual şi, cîteodată, o generalitate plană, mai puţin expresivă. Un ultim capitol, valoros, priveşte „paralelismele posibile“ în cele trei tradiţii monoteiste: concordanţe, apariţii specifice, abandonări, remodelări ale numelor spun ceva important despre o hermeneutică a numelor divine în spaţiul, deschis, comunicant, colegial, al tradiţiilor monoteiste. E atitudinea, din ce în ce mai vie şi benefică, a unui ecumenism practicat pe litera şi spiritul textelor sacre, pe rostirea lor esenţială.

Două dintre numele divine merită, poate, amintite aici: numele care spune atotprezenţa lui Dumnezeu şi numele care spune extrema lui subtilitate. Primul nume, avînd în islam şi o variantă conceptuală, e redat de Biblie, dar şi de Coran prin *imagini* ale vastităţii, ale unei amplori care îmbrăţişează totul, de la direcţiile cardinale ale lumii, la destinul tuturor fiinţelor. El are conotaţiile unei ştiinţe perfecte şi ale unei mile infinite. Dumnezeu e un interlocutor care te vede şi te urmăreşte pretutindeni pentru a te copleşi cu ştiinţa sa, cu rigoarea şi cu harul său. Mari teme teologice şi contemplative: tema libertăţii umane şi a predestinării, a providenţei şi a divinului care „existenţiază“ lumea prin privirea lui atotdirecţionată, tema cunoaşterii lui Dumnezeu (cu dublul sens al genitivului) sînt cuprinse, *in nuce*, în acest nume. Al doilea nume coranic, „Cel ager/pătrunzător“ este atribuit de cărţile biblice duhului sau Înţelepciunii care, dată fiind puritatea, „subţirimea“, subtilitatea ei, e capabilă să pătrundă „la încheietura tuturor lucrurilor“, în adîncul lor cel mai secret. Iată două nume prin care Dumnezeu îmbrăţişează lumea „din afara“ şi „dinăuntrul“ ei, de la o infinită distanţă şi din intimitatea ei cea mai strictă.

Cei care practică o tradiţie sau îi cercetează exegezele ştiu că numele divine sînt în acelaşi timp revelare şi ascundere a lui Dumnezeu în ele, sînt manifestare şi văl pentru realitatea ultimă. Ceva din materia concretă a acestei duble mişcări e livrat de cercetarea riguroasă, competentă, aplicată pe text, a Monicăi Broşteanu.

Dragoş BUCURENCI

pîine prăjită

Mărţişor. Nţţţ...

E primul an în care am făcut grevă de Mărţişor. Şi a fost, de fapt, grevă de flori – mărţişoare nu mai ofer de cînd nu mai port cămăşi pepit. Destul însă cu această discriminare. 2005 m-a eliberat şi de flori, şi de mărţişoare. Sper eu, pentru totdeauna. Din perspectiva neangajantă a terţului care nici nu oferă, nici nu primeşte, am putut observa cîteva lucruri interesante legate de acest obicei. Iar la sfîrşitul zilei, m-am trezit lecuit de jocul de-a 1 martie.

Nu am o amintire certă despre *prima dată* cînd am oferit mărţişoare. Ceea ce înseamnă că am avut de-a face cu un joc primit de-a gata. Pentru că n-am înţeles niciodată *de ce* se oferă mărţişoare sau *ce* este ceea ce subconştientul meu a fost învăţat să sărbătorească de 1 martie, n-am îndrăznit niciodată să zic *piua* (dicţionar pentru hiperadulţi: *piua* = nu mă mai joc). Între timp am crescut, mi-am făcut puţin curaj şi am stat o tură. De pe margine, am văzut privirile speriate *(drace, unde le-am pus?),* nedumerite *(o pup sau n-o pup? poate mă pupă ea...),* hăituite *(am luat prea puţine!)* sau pur şi simplu agasate *(mai sînteţi multe?)* ale jucătorilor transformaţi pentru o zi în băieţi cu şnurul, altfel masculi feroce tot restul anului. Pe mutra unui coleg venit, ca şi mine, cu mîna goală, plutea o linişte tîmpă pe care nu ştiai de unde s-o iei. A! Ba ştiai, dacă te chinuiai un pic: de pe pungile Humanitas, cele cu „bunul gust al libertăţii"...

O explicaţie, prin urmare, este că obiceiul vine dintr-o etapă de creştere care repetă, la scara individului, ceea ce a însemnat matriarhatul la scara umanităţii. 1 martie e ziua cînd ne jucăm de-a neanderthalii de comitet cu şefele de peşteră, *for old times sake*. Pe de altă parte, aducîndu-mi aminte ritualul din anii de şcoală primară, îndrăznesc să merg mai departe şi să formulez şi o a doua erezie. La şcoală, băieţii ofereau numai în rare cazuri mărţişoare tuturor fetelor. Ceea ce mă duce cu gîndul la un subconştient ritual de împerechere pe care nu mă pot opri să nu-l asimilez cu obiceiul binecunoscut al patrupedelor de a-ţi marca teritoriul. În fond, e vorba de nevoi şi proceduri la fel de simple: *Eu Tarzan, tu Jane, poftim un mărţişor!*, respectiv *Eu Tarzan, tu Cheeta, îmi pare rău, nu mai am mărţişoare!* Evident, cu trecerea anilor obiceiul tribal a căpătat patina bunelor maniere şi Cheeta primeşte şi ea mărţişorul, care vine la pachet cu privirea nedumerită *(o pup sau n-o pup? poate mă pupă ea...).*

Pasul făcut pentru un an în afara ritualului m-a îndepărtat definitiv de semantismul pe care-l primisem de-a gata. 1 martie nu mi se mai pare o sărbătoare a femeilor, ci una a femelelor, şi nici una a primăverii, ci în cel mai bun caz a unei perioade de rut. Întrebarea este dacă, procedînd astfel, am comis un exces de corectitudine politică sau o corecţie politicoasă a unui exces?

Alex. Leo ŞERBAN

de ce nu e *cool*...

Oscarul

Pentru că:

„Strălucirea *show business*-ului s-a dus – s-a dus de mult. Iar asta s-a văzut din clipa în care frustul de Chris Rock s-a urcat pe scenă pentru a găzdui a 77-a ediţie a premiilor Academiei, primind o *standing ovation* doar pentru că era acolo. Prin contrast, unul din cei mai stilaţi comperi ai spectacolului, regretatul Johnny Carson, a primit doar cîteva aplauze politicoase. 30 de ani de showuri de înaltă clasă – nici o ovaţie. Un minut cu un actoraş cu gură mare şi porcoasă – ovaţii instantanee. Să ne mirăm că tot mai puţini oameni se uită?

Elita Hollywoodului e prea ocupată să-şi umfle propria importanţă printre cei care încă se mai duc (şi multe staruri – Hanks, Cuise, Gibson – nu se mai duc). Premiile au fost dominate de o adunătură de ţuţeri stridenţi, de ţoale & bijuterii făcute să-ţi ia ochii şi de noile reguli idioate ale Academiei. Prezentatorii au fost traşi pe margine în timp ce nominalizaţii au fost aduşi cu arcanul pe scenă – ca şi cum ar fi trebuit să înfrunte un pluton de execuţie, nu premiile Academiei. Pe alocuri, showul a reflectat deriva de la Hollywoodul regizorului Martin Scorsese – în care abilitatea ţine de cît de mult îţi pasă să faci filme – la cel al actorului-regizor Clint Eastwood, în care eşti băgat în seamă cu un simplu repertoriu de trucuri în filme care sînt, nu-i aşa, *tipic de tragice* şi, de fapt, despre nimic anume.

Jamie Foxx a fost încă unul dintre cei care ne-au amintit că, în noul Hollywood, valoarea se bazează pe rasă, nu pe abilitatea de a juca. Ca şi Halle Berry înaintea lui, Foxx a transformat un premiu atribuit pentru o performanţă individuală într-o declaraţie de mîndrie pentru apartenenţa la o rasă. Asta se numeşte rasism. Această atitudine este exacerbată de oameni ca Oprah Winfrey, salutată de public ca pe vremea Panterelor Negre şi-n care se poate citi temeneaua faţă de o miliardară cu mai multă putere decît oricine de la Hollywood. Ce impostură! A ovaţiona un cîştigător pentru o caracteristică ce nu ţine de talentul lui – rasă, sex, naţionalitate – este una din cele mai stupide tradiţii ale Academiei şi o insultă faţă de orice actor.

Corolarul rasismului, multiculturalismul – ideea că toate culturile sînt egale – s-a bucurat la rîndul lui de momentul de glorie atunci cînd Salma Hayek, Penelope Cruz şi Antonio Banderas au celebrat Oscarul pentru Cel mai bun cîntec, printr-un cîntecel folcloric cîntat în spaniolă – deşi Andrew Lloyd Webber şi Glen Ballard erau mult mai îndreptăţiţi să-l primească. Dinţoasa de Hilary Swank, protagonista lui *Million Dollar Baby,* a profitat de ocazie ca să ridice un imn propriei subculturi *(trash*-ul de rulotă) cînd a primit Oscarul pentru Cea mai bună actriţă. Într-o zi, cîndva, un actor singuratic va avea tăria să se ridice şi să spună, simplu, „Mulţumesc", şi-apoi să plece.

Bineînţeles, mai sînt şi filmele. *Aviatorul* dlui Scorsese, în ciuda defectelor sale, este Cinema somptuos şi măreţ despre un personaj măreţ şi somptuos. Se pare că asta i-a fost fatal. Prea puţină moarte, prea puţină fatalitate şi prea puţină obscuritate – noul Hollywood priveşte aspiraţiile înalte ale dlui Scorsese ca o aroganţă. Nu mai e loc pentru exaltare, bogăţie, fantezie şi stil – numai pentru chin, sărăcie, monotonie şi mediocritate.

Ca toţi conservatorii, dl Eastwood părea mulţumit că a primit votul celorlalţi, în special al liberalilor. Filmul său, *Million Dollar Baby,* este produs de Albert S. Ruddy – care a mai produs *Naşul* şi care intenţiona să ecranizeze *Atlas Shrugged* al lui Ayn Rand; ei bine, ceea ce dna Rand numea „cultul cenuşiului moral" e o descriere perfectă a filmelor dlui Eastwood, care înfăţişează o lume ternă, lipsită de culoare, dorinţă şi viaţă.

Ne uităm la Oscaruri pentru a vedea Hollywoodul în cea mai bună lumină a sa. Şi, deşi această lumină a fost tot mai chioară în ultima vreme, continuăm să ne uităm cu speranţa de a vedea strălucirea cuiva care a realizat într-adevăr ceva – ceva bun. Ne uităm la vedetele noastre preferate, ne uităm să vedem dacă cîştigă filmele noastre preferate, aşteptăm să fim mişcaţi, tulburaţi, amuzaţi – şi, uneori, înălţaţi. Dar, an după an, speranţele noastre se năruie. Hollywoodul îşi pierde strălucirea, ratingurile la televiziune, publicul şi banii. Lumina Vîrstei de Aur a Hollywoodului venea din splendoarea de pe ecrane, iar ea a fost înlocuită de un asalt continuu asupra raţiunii şi sensibilităţii noastre. Adevăratul *glamour* s-a dus, odată cu publicul care îl aştepta. Un motiv în plus pentru ca Hollywoodul să se gîndească serios să-l readucă."

(după Scott Holleran, „Oscar Without Glamour", pe www.boxofficemojo.com, 1 martie 2005)

Alexandru Călinescu îşi va relua rubrica săptămînală începînd cu 15 aprilie.

pour les connaisseurs:

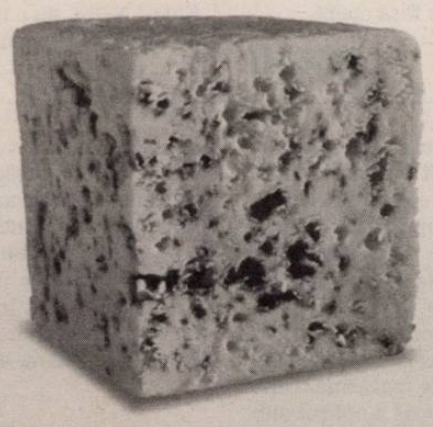

Lansarea primei traduceri româneşti
la "Cele o sută douăzeci de zile ale Sodomei"
de Marchizul de Sade, urmată de
Premiera spectacolului "Marchizul de Sade"
de Doug Wright

23 martie 2005
orele 17:30, Teatrul Odeon

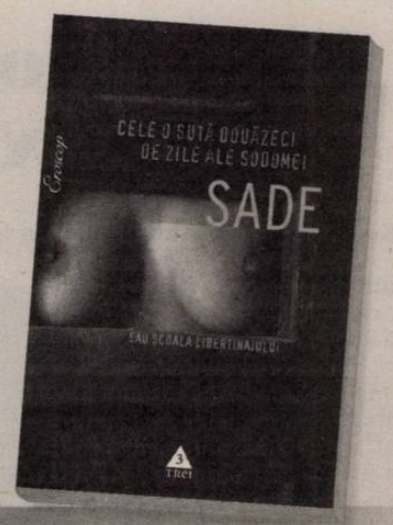

Unele lucruri trebuie să fie
degrada(n)te pentru a fi înnobilate

Organizatori: Public Share, Irina De H
Parteneri: Teatrul Odeon, 3 TREI
Sponsor principal: AG Alexandrion Group
Sponsori: CODECS Puterea Cunoaşterii, Motrix SC Motrix Asistent SRL, Europlus, B-24-FUN, DBM, Online Solutions SC Online Solutions Media SRL, AFP-MKT
Parteneri media: tabu, DILEMA VECHE

Alice GEORGESCU

viaţa scenei / scena vieţii

Critica, criticii = critica criticii

Dacă oamenii se întreabă destul de rar ce este teatrul şi, cînd se întreabă, îşi şi răspund pe loc (o modalitate plăcută de a-ţi petrece timpul liber, un loc unde se dezbat chestiunile esenţiale ale cetăţii şi/sau ale fiinţei umane, o maimuţăreală de doi bani – problema are soluţii multiple), ei nu sînt absolut deloc curioşi să afle ce este un critic de teatru. Pentru cei mai mulţi – vorba bancului cu ardeleanul şi girafa – aşa ceva nici nu există; a fost pentru mine o tristă experienţă să descopăr acest lucru atunci cînd, imediat după ce terminasem facultatea, abia aşteptam să mă întrebe cineva cu ce mă ocup. Pentru restul „civililor" este un birou de informaţii de la care ar trebui să poţi afla cu cine trăieşte actorul X şi cîte lifting-uri şi-a făcut actriţa Y (sau viceversa). Pentru majoritatea oamenilor scenei, este un fel de lighioană imprevizibilă care toarce blînd sau rage fioros în funcţie de toane; nu e prea clar cum s-o ţii liniştită: să-i dai de mîncare? de băut? să-i faci complimente? s-o ameninţi cu băţul? să mimezi nepăsarea? Pentru foarte puţini dintre ei este un partener de discuţie cu care uneori te şi contrazici, dar cu care, înainte de orice, comunici; împărtăşeşti necazuri şi bucurii, iritări şi exaltări, dezilzii şi speranţe – mereu, mereu şi mereu pentru, despre, din cauza, de dragul acelui ceva pe care îl iubiţi, fără gelozie, împreună: teatrul.

Ce este însă criticul pentru sine însuşi? Cine se crede el în raport cu „obiectul muncii sale"? Dar în raport cu „tovarăşii de muncă"? Iată, privite dinăuntru, cîteva tipuri (neavînd, fireşte, nici o legătură cu persoane reale), care sugerează – fără însă a o epuiza – complexitatea acestui personaj aparent secundar al romanului teatral.

Amicul. Este, de regulă, tinerel şi fraged, dar poate ajunge şi la vîrste venerabile, pentru că deţine o bună reţetă de supravieţuire. A fost, eventual, coleg cu unii dintre actorii şi regizorii despre care a ajuns să scrie, oricum, merge pe la petreceri cu ei. Din cauza asta, nu se prea simte la largul lui cînd trebuie să „critice". Totuşi, ştie că un cronicar nu-şi face numele doar prin gentileţe. A descoperit însă o tactică infailibilă: oral, de preferinţă prin grimase, ocheade şi monosilabe, mereu atent la apariţia inopinată a vreunei victime, e dur şi intransigent; nimic nu-i place, tinerii sînt neformaţi, bătrînii sînt răsuflaţi. În scris, o scaldă: bate cîmpii, umblă la neologisme – nu vor lipsi din recenziile sale vorbe ca hermeneutic, semantic, fenomenologic –, iar cînd emite vreun reproş îl înfăşoară în atîtea cuvinte încît destinatarul poate să-l ia şi drept laudă. În felul acesta, e bine cu toată lumea.

Brigandul. Este neapărat nou-venit în peisaj – sau are o mică istorie de rateuri succesive şi e hotărît ca „acum" să nu se mai lase. Ştie că, în critică, reţeta cea mai rapidă pentru a parveni la oarece notorietate e să fii Ghiţă-contra: zice toată lumea că spectacolul cutare e bun, tu zici că-i o porcărie; şi invers. Nu cunoaşte nuanţa, e inflexibil şi apodictic, dar are mare grijă ca, la răstimpuri, să te surprindă: cedează brusc. Cultivă colocviul suculent la un pahar şi-i provoacă pe interlocutori să se dezvăluie – e bine să cunoşti poziţiile adversarului. Profesează entuziasmul gongoric şi depresia nauseabondă şi, cum nu-i deloc lipsit de inteligenţă şi/sau talent, convinge; dacă rîcîi un pic, dai peste mizere interese materiale şi tînjiri concrete. Tot trăind la marginea scenei, îi e tare poftă să ajungă şi el sub reflectoare.

Estetul. E, de obicei, filolog „la bază", dar se întîmplă să fi dat şi (pe) la Teatrologie. Dintr-un omenesc neajuns, stînd mai mult prin biblioteci şi birouri, n-a prea mers la teatru. Se descurcă binişor cu literatura, poate analiza pasabil textul, dar nu „s-a prins" cum e cu spectacolul, unde se termină opera autorului şi unde începe munca regizorului, iar actorii îl cam sperie. Cînd spectacolul e mort, lui i se pare profund – şi îl laudă; cînd e viu, i se pare „neartistic", nerafinat, primitiv – şi-l critică. Mai mereu tăcut şi, nu ştiu de ce, palid, preferă să treacă neobservat şi pare inofensiv, dar, dacă te întorci brusc, îi simţi privirea ascuţită înfiptă drept în vena ta jugulară. Ştie că nu ştie şi se teme să n-o afle şi alţii.

Integr(at)ul. Este, cu arta teatrală, nu doar familiar, ci aproape familial. Spune Victor cînd vorbeşte despre Rebengiuc şi Liviu cînd vorbeşte despre Ciulei. Ştie cîte linguriţe de zahăr îşi pune Z în cafea şi ce rezultat a primit la analize. Pentru el, teatrul e o chestie personală şi sentimentală: plînge la eşecuri şi se îmbată la victorii, prietenii sînt geniali, rivalii prietenilor sînt imbecili, iar indiferenţii sînt dubioşi. Dacă îi cunoşti alianţele şi antipatiile, nu mai trebuie să-i citeşti cronicile: ştii dinainte ce-i va plăcea şi ce nu. În funcţie de temperament, reacţionează public la căderea (prea) evidentă a favoritului fie cu tăceri grele de înţelesuri, fie cu trîmbiţări asurzitoare de adevăruri: „Dragă, ţi-o spun de la obraz: ai făcut o tîmpenie!". Pe colegi îi priveşte cu mefienţă: ce dracu' mai caută şi ăştia în ograda lui?

Savantul. Pe el, de fapt, nu-l (mai) interesează (de mult) existenţa vie a teatrului: e fluctuantă şi impură. Condescinde să scrie despre spectacole, cînd şi cînd – şi numai în publicaţii „de ţinută" –, doar aşa, ca să se menţină în formă şi să dea exemplu bun „copiilor" (i.e. studenţii, el fiind, obligatoriu, universitar), care, altfel, n-ar afla niciodată cum trebuie să fie abordat „fenomenul teatral". Are în lucru (mereu) o carte, fiindcă numai asta rămîne; ziarele, cum se ştie, se aruncă ori sînt folosite în scopuri vulgare. Vorbeşte în citate: steaua fixă e Bachelard, dar trec meteoric prin cadru şi Heidegger sau Eco ori Tzvetan Todorov şi Julia Kristeva; dă bine – „ecumenic" – şi ca sonoritate. Cînd îi ceri părerea despre un spectacol, te ia pe ocolite şi nu spune, de fapt, nimic. La o adică, descoperi cu stupoare nesiguranţă în criterii şi trivialitate în gust. Pe artişti îi priveşte cu afabilitate superioară (băieţi drăguţi, săracii), pe colegi, cu dispreţ abia mascat – nişte fleoarţe fără operă.

Dezamăgitul. Eu.

trecerea prin reviste

Celălalt Observator *şi* Celălalt Noica

A reapărut *Observatorul cultural,* cu alt *look,* cu altă casetă redacţională, cu un consiliu consultativ „greu", cu mai multe rubrici şi cu doi poli de interes: un dosar tematic despre demitizarea istoriei şi un supliment dublu – pe de o parte, despre „Experimentul Boal", metoda teatru-forum de implicare futuristă a spectatorului în acţiunea dramatică, pe de alta, despre lansarea romanului *Recviem pentru un cui* de Olga Lossky, la Bucureşti. *Observatorul* nou păstrează rubricile de politică internă, teatru, arte vizuale, muzică, multimedia, dedică o pagină instituţiilor culturale (în numărul 1, Doru Mareş se ocupă de „politicile anglo-saxone" adoptate de Ministerul Culturii; aşteptăm alte instituţii neclintite de decenii...) şi inaugurează cîteva rubrici noi, dintre care cel mai mult mi-a plăcut „Cronica TV" a lui Radu Paraschivescu şi cel mai mult m-a incitat propunerea lui Michael Finkenthal de a discuta, la rubrica „Intersecţii", posibilitatea unui dialog între cultura umanistă şi cea ştiinţifică.

Revista e mai alertă, opţiunea „pentru radicalitate şi nuanţe" schiţată, pe un ton echilibrat, ca de obicei, de Carmen Muşat este din capul locului confirmată. Brefurile politice şi culturale sînt binevenite, printre articole variate, mai scurte decît în vechea formulă. Excelente cele două interviuri – primul, luat de Ovidiu Şimonca lui Nicolae Manolescu (şi care trebuie citit musai printre rînduri), cel de-al doilea, al Doinei Jela cu Olga Lossky, unde inspirate sînt inclusiv dispunerea, asezonarea, dosarul franţuzesc ce însoţeşte dialogul cu scriitoarea franceză.

Ce nu mi-a plăcut la noul *Obs*? Păi, nu mi-a plăcut deloc, da' deloc, că, la pagina 2, se spune că Herta Müller ar fi emigrat din România în 1997; şi nu mi-a mai plăcut că fostul nostru colaborator Bogdan Suceavă se trezeşte, într-un dosar despre demitizarea istoriei, să pomenească – răuvoitor, inexact şi ca nuca în perete – un articol publicat de H.-R. Patapievici în *Dilema veche*. Nu voi relua retorismele – lipsite de nuanţe, logică şi minimă cultură comparatistică – de care uzează Suceavă, pentru a demonstra cum se exagerează importanţa generaţiei de la 1927 în cultura română. Despre argumente (în afara caragialescului „ne vede Europa") nici nu poate fi vorba. Ar fi poate instructiv (şi onorabil) să aflăm cine e „cutare eminenţă cenuşie care pozează în Nae Ionescu *redivivus*" şi în ce relaţie se află justiţiarul Suceavă cu el. Şi-ar mai trebui spus că acel Noica pe care Patapievici îl vede înfruntînd „secularismul agresiv al timpurilor noastre" – într-un „ipotetic exemplu", ca multe alte ipoteze intelectuale de care matematicianul Suceavă trebuie să fi auzit – este Rafail Noica, un călugăr fără altă legătură, în afara celei genetice, cu generaţia în cauză sau cu Şcoala de la Păltiniş. Cum nu cred că Bogdan Suceavă e adeptul plătirii păcatelor pînă la a şaptea spiţă, îi recomand minunata carte de mărturii ale monahului Rafail Noica, *Celălalt Noica*. Cît despre *ipoteza* înlocuirii Patriarhului Teoctist cu Rafail Noica, nu e nici un pericol. Sînt, amîndoi, oameni care au ales o dată pentru totdeauna. (**S. S.**)

Matei FLORIAN

audio şi n-am cuvinte

Un import de lux

● **Kumm, *Angels & Clowns*, Macondo, 2005.**

Pentru degustătorii rafinaţi, pentru care muzica a încetat de mult să fie un simplu tra la la sau hi hi hi, s-a inventat un nou album: *Angels and Clowns*. Oricît de impropriu ar suna acest „s-a inventat", cînd vine vorba despre Kumm am senzaţia (ce aduce binişor a certitudine) că este verbul potrivit. N-am să bat prea mult apa în piuă despre art-fusion rock sau *For Your Pleasure* ori *Stranded* (albume de referinţă din prima perioadă a celor de la Roxy Music), dar, dacă cineva mi-ar fi spus vreodată că pe întinderile patriei noastre va exista o trupă care să aibă tupeul şi, mai ales, ştiinţa să treacă această muzică inteligentă şi rasată prin filtrul exploziv al curentului alternativ, aş fi zis (aici certitudinea nu mai lasă loc de dubii) că am în faţă un nebun. Dintr-un anumit punct de vedere nu m-aş fi înşelat prea tare (raţionamentul următor seamănă a poantă de la radio Erevan): e adevărat că într-un oraş numit Cluj (aflat, pe cît se pare, pe teritoriul României) a luat fiinţă în 1997 formaţia ce se va numi Kumm, e adevărat că ea a scos în 2000 şi 2002 la casa de discuri Soft Records albumele *Moonsweat March* şi *Confuzz*, este la fel de adevărat că au concertat (şi încă o mai fac) cu succes nebun prin tot felul de cluburi din Bucureşti (şi nu numai), dar, pînă una, alta, Byron, Eugen Nuţescu, Iordache, Keresztes Levente şi Csergö Dominic au semnat acum vreo doi ani cu Cramps Records Europe un contract care îi provoacă să devină una dintre cele mai bune trupe de rock (şi) din Italia. Faptul că *Angels & Clowns* a apărut sub licenţă în România la Macondo (dincolo de gestul de bună-cuviinţă pe care o casă de discuri ce se respectă îl face pentru fani) este o realitate în faţa căreia deprinderile noastre suferă un uşor acces de buimăceală: cum este posibil ca o trupă născută aici (cu renume, concerte, videoclipuri şi tot dichisul) să ajungă să fie importată din Italia? (Cu tot respectul, nu-mi pot reprima plăcerea de a preciza că această întrebare este genul ideal de temă pe care un profesor sever o dă şcolarilor îngroziţi pentru a fi rezolvată acasă.)

În restul privinţelor, trebuie să mărturisesc spăsit că acel cineva nebun, ori nu era nebun defel, ori era un soi de nebun mai special din tagma acelora pe care ne-am obişnuit să-i numim vizionari. Oricum aş întoarce-o, în cazul acelui personaj fictiv, prezumţia de normalitate nu are cum să funcţioneze. Acel stil, să-i spunem intelectual, de a gîndi şi a cînta muzica, s-a propăşit şi pe la noi, iar *Angels & Clowns* este oglinda lui perfectă. Albumul, pentru cei care ştiu deja Kumm pe dinafară, se apropie oarecum de un „best of": se regăsesc toate cele patru melodii percutante de pe E.P.-ul *Yellow Fever* („Hear Myself", „Butterflies", „Find a Way to Please You" şi piesa eponimă) plus altele mai vechi în variante noi ca „Million Faces", „Red Coffee" sau „Dictionary". Pe lîngă coloratura exotică pe care o aduce acordeonul, obligînd grunge-ul să capete nuanţe exotic-balcanice, dincolo de compoziţiile cerebrale pigmentate de saxofon despre care aceiaşi fani împătimiţi au privilegiul să declare că le cunosc, *Angels & Clowns* are meritul că nu se mulţumeşte cu parada suficient de strălucitoare a unor ani (nu mulţi) trecuţi, ci încearcă, cu riscul asumat de a se îndepărta de un public mai larg, să aducă ceva nou prin instrumentaţia de orchestră ce se întrepătrunde cu un discret sound electro într-o complicată, introspectivă şi, totuşi, perfect melodioasă îngemănare. Rezultatul este încărcat de acea nostalgie pentru care uneori, seara, e bine să asculţi, pur şi simplu, muzică.

Dilema veche vă recomandă

● O sărbătoare a nabokovienilor pe care – sfidînd dogma gusturilor care nu se discută – nu ezit s-o propun, spre a fi larg împărtăşită, tuturor popoarelor de cititori: la Editura Humanitas, în traducerea Monei Antohi, a apărut *Pnin*. (Radu Cosaşu)

● Cel mai faimos film al Margueritei Duras *(India Song*, 1975, cu Delphine Seyrig, Michael Lonsdale şi muzica obsedantă a lui Carlos D'Alessio), vineri, 11 martie, ora 20, respectiv duminică, 13 martie, ora 15,30, la Sala „Elvira Popescu", în cadrul Festivalului „Portraits de femmes". Nu trebuie ratat nici *Malina* lui Werner Schroeter (1991, cu Isabelle Huppert şi Mathieu Carrière; scenariu de Elfriede Jelinek după Ingeborg Bachmann) – sîmbătă, 12 martie, ora 20, şi luni, 14 martie, ora 20. (Alex. Leo Şerban)

● Simion Ivanoschi, fotoreporterul nostru timişorean, şi-a mutat casa virtuală la www.sivanoschi.ro. Vizitaţi această colecţie de imagini şi vorbe; program: nonstop. (Matei Martin)

Simona SORA

puzzlecturi

Degetul lui Mercur

● **Filip Florian, *Degete mici*, Editura Polirom, 2005.**

Îmi este imposibil să scriu despre romanul lui Filip Florian ca despre un debut, cu toată acea retorică a precauţiei, cu mirarea reuşitei din prima, cu predicţii ticăite despre evoluţia sa probabilă. Sînt aproape convinsă că *Degete mici* e cartea pe care Filip Florian a ales-o, dintre cele pe care le-a scris pînă acum, ca s-o dea spre publicare. Altfel, de unde construcţia impecabilă, tonul sigur, personajele rotunde şi mai ales o limbă românească pe cît de firească, pe atît de ironic sedimentată? Toate acestea pentru cristalizarea unei frumoase poveşti despre vină şi greşeală, despre umbrele înşelătoare ale trecutului (personal şi istoric) – o poveste despre destin şi amor lumesc sau ceresc. Recunosc, sînt entuziasmată cum n-am mai fost de la romanul de debut al lui Răzvan Rădulescu, *Viaţa şi faptele lui Ilie Cazane*. Voi încerca, totuşi, să mă obiectivez.

Tipologic, romanul *Degete mici* e mai apropiat de micile romane nocturne central-europene – ironice, realist-magice, intertextuale şi relativizante – decît de literatura care se scrie astăzi la noi. Ca la Hrabal, la Pavič sau la György Konrád (ori, poate, mai degrabă ca la Richard Wagner, Herta Müller sau Dora Pavel), incredibilul devine realitate, lumea se răstoarnă programatic şi „se scrie" pe sine aproape cronicăreşte, cu toate sensurile la vedere, dar fără nici un Sens imediat. Adevărul e înlocuit de o puzderie de adevăruri mai mici, dar la fel de îndreptăţite, Dreptatea devine dreptul fiecăruia, Libertatea tuturor capătă aerul unei permanente eliberări. Singura coerenţă de ansamblu, în aceste romane, extrem de diferite, o dă povestea, o poveste bine spusă, ironic asumată şi pe cît de teribilă, pe atît de tandră.

Povestea care se spune în romanul lui Filip Florian este simultan spectaculoasă şi banală, gravă şi plină de un umor organic, dizolvantă şi coagulantă. Într-o mică staţiune balneoclimaterică de provincie, un copil descoperă o groapă comună în mijlocul unui castru roman. În confuzia de la începutul anilor '90, toată lumea îşi revendică dreptul de a elucida drama, crima, misterul morţilor aruncaţi la grămadă: poliţia şi serviciile secrete, presa şi opinia publică locală, societatea civilă şi comunitatea ştiinţifică. Nu întîmplător naratorul *necreditabil* al poveştii aparţine acesteia din urmă, deşi într-un registru slab, ingenuu, bezmetic. Petruş e un tînăr arheolog în cămaşă cadrilată, veşnic pîndit de o criză de ulcer, fără relief sau convingeri tari, dar cu o încăpăţînare instinctivă şi cu un respect organic pentru diversitatea vieţii. El face cronica unui tipic orăşel de provincie de la marginea imperiilor, dintr-o provincie a provinciei. Poate şi din acest motiv el nu rezistă tentaţiei spectaculosului, nerezumîndu-se la a colaţiona cele şase monografii din biblioteca oraşului sau la a verifica date şi fapte. Deasupra arheologului cu vocaţia scrisului se află însă naratorul *creditabil*, păpuşarul ironic şi rece care ştie cu precizie de ceasornic ce-i fac personajele – din cea mai strictă actualitate a povestirii – la ora trei fără douăzeci noaptea, care se amestecă autoritar în gîndurile bietului Petruş, prins între reverii amoroase şi dileme auctoriale. Petruş ascultă şi transmite, asezonîndu-le intertextual şi fabulatoriu, amintirile interbelice ale tantei Paulina, gazda sa, sau trecutul englezesc al unei fete de pension din mica burghezie locală, ajunsă *Lady* Embury; ochiul celuilalt narator vede tot, intră în perspectivele tuturor, dar ne spune numai ce contează în economia poveştii.

Dincolo însă de narativismele la care autorul ne incită ironic în finalul romanului, adevăratul arheolog al poveştii este călugărul Onufrie, Omul-Raţă, înrudit cu miraculoşii idioţi care populează literaturile central-europene şi le irizează spectral.

„Să învăţăm de la idioţi" este nu doar lecţia Europei Centrale, ci şi lecţia scripturilor. Idiotul dostoievskian, omul simplu, lipsit de organul îndoielii, are întotdeauna rolul de a numi univoc lucrurile, de a le fixa definitiv în materia problematică a realităţii. Omul unei singure idei – în cazul de faţă, credinţa –, o idee cît toate celelalte, Onufrie străbate ca în vis cei cincizeci de ani de istorie românească sub comunism, un coşmar mai degrabă răscumpărat prin revelaţie.

Viaţa şi faptele lui Onufrie-Moţatul, botezat Gherghe, reprezintă contrabalansul ironic-autohton al altui personaj (de astă dată cvintuplu): grupul de tineri argentinieni antropologi veniţi să facă expertiza oaselor din groapa comună. Groapa e locul *însemnat*, unde se adună – cu poveştile ei – lumea pestriţ-provincială: călugărul şi şeful poliţiei, maiorul Maxim şi recurentul soldat rus Andrei Butîlchin, colonelul magistrat care colecţiona degetele mici ale cadavrelor, frageda Jojo şi arheologul ulceros, pînă şi fotograful oraşului însoţit de dromaderul Aladin, cumpărat din Iordania. Peste ei se suprapune – ca o mînă cu cinci degete – acest grup al argentinienilor, moştenitori ai altei drame: „boala cronică naţională «los desaparecidos»." Colaj de relatare jurnalistică / eseu politic / cronică fotbalistică, paginile despre „la ruta de los argentinos hacía Rumanía" sînt o mostră de virtuozitate a limbajelor şi registrelor. Argentinienii, meseriaşi ai gropilor comune presărate în pampas, dar mai ales în ocean, spun un adevăr pe care nimeni nu vrea să-l audă, poate nici chiar cititorii acestui roman. Un adevăr ştiinţific, care va să zică, ceva anost, măsurabil cu şublerul şi cuantificabil cu balanţa. Iar ca bonus, dezleagă enigma degetelor mici furate din mormîntul comun – specialitatea lor.

Nu ştiu dacă Filip Florian a vrut să ne facă să ne gîndim – manevrînd tot felul de fiinţe mici, obiecte mici, mize mici – la semnificaţia ezoterică a degetului mic. Deget al forţei vitale, conţinînd *nyama*, puterea mîinii, şi simbolizînd persoana în totalitatea ei, dar şi măştile acesteia, degetul mic este, în acelaşi timp, şi degetul dorinţelor ascunse, al puterii oculte şi al divinaţiei. Într-un roman în care lucrurile se leagă în mod miraculos, în care se descoperă comori chiar şi în peretele din bucătărie, în care visele şi ghicitul (ironic) în cărţi ritmează o realitate cenuşie, bolnavă şi vag promiscuă, semnificaţia nu poate fi întîmplătoare. Aşa cum arătătorul (degetul pe care Onufrie îşi cresta anii dintre „pogorîrile" Preacuratei) e degetul lui Jupiter, degetul mic este degetul lui Mercur, simbolul tranzacţiilor diurne (comerciale) sau nocturne (călăuza morţilor spre Infern). Deloc întîmplător, colecţionarul de degete mici este colonelul-magistrat, simultan omul puterii şi al legii, purtătorul unei amulete confecţionate din propriul deget amputat. Piază-rea şi spectru al trecutului neelucidat, securistul de lîngă noi e deconspirat, pînă la urmă, de antropologii din altă emisferă, de memoria lor bolnavă şi de simţurile pe care boala memoriei le-a ascuţit. Bătălia simbolică pe buza gropii între magicul Onufrie şi maleficul colonel-magistrat e decisă (tot) ironic prin palma argentiniană: între binele care nu cunoaşte rău şi rău care ştie cum se confiscă instrumentele binelui trebuie să medieze păstrarea, cu orice preţ, a memoriei.

Probabil că genul acesta de bună literatură atingînd profunzimile ficţionale ale memoriei, de care literatura central-europeană este îmbibată, se va impune, cu timpul, şi la noi. Altminteri, uitaţi de interpretări, semnificaţii şi simboluri, încadrări şi filiaţii. *Degete mici* de Filip Florian este cel mai bun debut pe care l-am citit de vreo cinci ani încoace.

(fragment din prefaţa romanului, în curs de apariţie)

trend | inţe

Hai să (şi) vedem ce (mai) auzim...

De fapt, noi nu vedem mai mult decît ne oferă propria noastră imaginaţie... De cînd a apărut, teatrul radiofonic s-a definit prin capacitatea de a aparţine, într-o oarecare măsură, ascultătorului, adaptîndu-se cumva posibilităţilor fiecăruia (imaginaţie, sensibilitate, cultură). Am putea spune şi noi că sîntem ceea ce auzim, sîntem ceea ce ascultăm. Şi, de ce nu, ne-am putea defini şi prin „cum" ascultăm... De aici, poate, s-a înfiripat gîndul că *o audiţie de teatru radiofonic* poate căpăta mai multe dimensiuni, valori sau conotaţii. Sigur că, de fapt, audiţia este destinată liniştii apartamentului propriu; sigur că nu prezenţa *celorlalţi* face mai agreabil fluxul de energie pe care-l emite concertul vocilor actoriceşti; dar... am presupus (şi am şi constatat) că se poate asculta teatru radiofonic şi la... MAJESTIC. Într-un bar. Select. Cu atmosferă distinsă (şi, pînă acum, şi destinsă). Senzaţie clară de „bine".

Pe Calea Victoriei, în barul Hotelului Majestic, în fiecare zi de luni, între orele 11,00 şi 13,00, se audiază cîte o premieră a Teatrului Naţional radiofonic.

Aşa ar suna, sec, anunţul plecat prin toate formele moderne de comunicare spre cei interesaţi... În spatele lui se (mai) află şi dorinţa iniţiatorilor de a reface (cumva) o stare normală de comunicare, o atmosferă (neconvenţională) de participare la un eveniment cultural (încă inedit), o reală sinceritate în exerciţiul opiniei critice... Un spaţiu elegant şi primitor, o foarte bună acustică, gazde mereu atente cu cafegii care sîntem, 120 de minute de atmosferă mondenă (cu surpriza artiştilor implicaţi-invitaţi) şi un dialog relaxat despre teatru, artă, cultură...

O lansare de produs artistic semănînd, cumva, cu un vernisaj, unde fiecare priveşte (ascultă) ce (cît) vrea, înţelege ce (cum) poate, se bucură cît (cît?!) simte şi îşi adaugă o deslușire despre misterele teatrului radiofonic... În plus, fiecare participant primeşte CD-ul înregistrat cu spectacolul audiat. (Pentru acasă.) E ceva, nu?!... *Deci...* să NE AUZIM LA MAJESTIC!

Mihai LUNGEANU

Andrei GORZO

dilematograf

Într-un război

● ***Ispita/ Closer* (SUA, 2004), de Mike Nichols.**

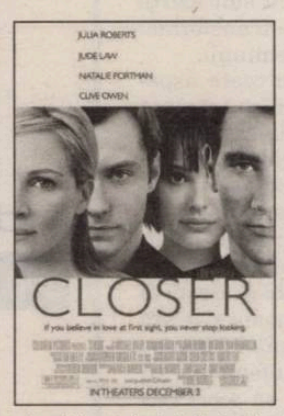

Ispita începe cu un cîntec şi un schimb de priviri. Schimbul, între Natalie Portman şi Jude Law, are loc pe o stradă din Londra. Cîntecul, „The Blower's Daughter", e o alegere bună, ceea ce era de aşteptat de la Mike Nichols, autorul *Absolventului:* cu tot *sex-appeal-ul* lui Anne Bancroft, Mrs. Robinson n-ar fi devenit una dintre cele mai mari eroine din cinematograful american dacă n-ar fi avut un Simon şi un Garfunkel care să cînte despre ea. „Nu pot să-mi iau ochii de pe tine", cîntă Damien Rice în *Ispita,* „nu pot să-mi iau gîndul de la tine". Cu alte cuvinte, o stare de maximă expunere la accidente de tot soiul. Atunci cînd femeia e lovită de o maşină, bărbatul o conduce la spital. Ea e o stripteuză abia venită de la New York. El scrie – deocamdată, la rubrica de necrologuri a unui ziar, dar, cînd îl revedem, se pregăteşte să-şi lanseze un roman (bazat pe relaţia lui cu stripteuza) şi îi pozează fudul unei fotografe de succes (Julia Roberts). A trecut un an, dar asta deducem din dialog, pentru că n-am fost anunţaţi – şi era normal să nu fim: nici scînteia care, într-o bună zi, nimiceşte podeaua de sub picioarele tale, nu obişnuieşte să anunţe înainte de a sări, şi în ziua aceea, între scriitor şi fotografă sar cîteva scîntei. Scriitorul cunoaşte apoi un medic (Clive Owen). Îl cunoaşte pe Internet, într-o cameră de sex-*chat:* „Tu la ce te gîndeşti cînd faci laba?". Dialogul care urmează e una dintre cele mai năvalnice şarje ale unui autor (dramaturgul Patrick Marber, adaptîndu-şi propria piesă) care tăvăleşte cuvintele prin toate secreţiile noastre intime pînă cînd se îmbibă – atît cît se pot îmbiba nişte cuvinte – de concreteţea brutală a sexului: un duet virtual ce urcă, în împroşcături de obscenităţi pe monitor şi într-o gîfîială de primplanuri cu cei doi bărbaţi, spre înălţimi ce sînt asociate, de obicei, întîlnirilor providenţiale între spirite-pereche. Poanta e că scriitorul minte: se prezintă cu numele fotografei şi îi dă întîlnire doctorului într-unul din locurile ei preferate. Doctorul se duce la întîlnire. Cînd îl revedem, la o expoziţie de-a fotografei, a devenit partenerul ei. El intră în vorbă cu fosta stripteuză, pătratul se închide şi în curînd avem o problemă.

Atunci cînd o pierde pe fotografă (care între timp a devenit soţia lui), doctorul dă drumul la furie fără nici o consideraţie pentru convenţii de tipul civilizaţiei, al urbanităţii. Civilizaţia e doar un halat alb, iar el e un rege barbar uzurpat. Nu e urban, e suburban. Toţi actorii sînt fotografiaţi de aşa manieră încît, în anumite momente, toate impurităţile din aerul londonez par să se fi depus în jurul ochilor şi pe obrajii lor (doar frumuseţea lui Natalie Portman rămîne imună la tratamentul ăsta), dar Clive Owen e singurul care chiar are o faţă „de stradă", o prezenţă bine pătrunsă de aerul tare al cartierului şi al barului; are ce avea Jack Nicholson la vremea cînd juca în *Cunoaştere carnală* de Nichols (1971) sau, ca să nu ne îndepărtăm atît de tare de Londra, are rugozitatea şi inflamabilitatea tînărului şi încă neîmburghezitului Richard Burton. Suferă fără pudoare, foloseşte fără reţinere limbajul suferinţei, care pentru el (ca pentru mulţi dintre noi) e unul şi acelaşi cu limbajul obscen. Pare a fi, într-o asemenea măsură, la cheremul pasiunilor sale – un sălbatic gol, însîngerat şi răzbunător, incapabil să poarte o mască –, încît, atunci cînd îi propune soţiei să se mai culce o dată cu el, ca s-o lase în pace, nu te gîndeşti că s-ar putea să aibă un plan de contraatac. Dar el n-a rîs degeaba atunci cînd i s-a spus că nu e într-un război; ştie că *este* şi ştie cum să-l cîştige. Oare distribuitorul român a făcut o glumă cinică atunci cînd a prezentat *Ispita* în avanpremieră extraordinară de Ziua Îndrăgostiţilor? Cum l-or fi încasat cuplurile acelea de adolescenţi? Mi-i imaginez pe unii dintre ei stînd la o cafea şi privindu-se peste masă ca peste un cîmp de bătălie, după ce-au ieşit învinetiţi din sală. Dar filmul nu e *chiar* atît de bun. Cu acest rol, Julia Roberts a făcut o alegere curajoasă, dar n-a oferit şi o *interpretare* curajoasă. „Nu sînt o hoaţă", spune ea la un moment dat. Sigur că nu: e o fată cu principii şi cu simţul datoriei; e Julia Roberts, o credem. Dar nu credem că acest simţ bolnăvicios, masochist, al datoriei e dezlocuit la un moment dat de pasiunea erotică. Pur şi simplu nu e mare lucru între ea şi Jude Law – în orice caz, nu destul cît să-l solicite la maximum pe formidabilul războinic sexual Clive Owen. (Personajul lui Law trebuia să pară, prin comparaţie, infantil şi răzgîiat, dar nici atît de infantil şi de răzgîiat cum pare.) Excelentul cunoscător al capcanelor şi al chimismelor cărnii, Mike Nichols, n-a ştiut să-şi calculeze muniţia astfel încît să producă pagube maxime. Sau poate că pur şi simplu a devenit mai tolerant şi mai vulnerabil la farmecul Juliei Roberts – o ispită, desigur, dar una neprimejdioasă, ispita păcii şi nu a războiului.

Cezar PAUL-BĂDESCU

cultura pe sticlă

Nostalgii

Se pare că hormonii masculini sînt foarte perisabili. Nu dispar, dar se transformă. Se transformă în hormoni feminini.

Altfel nu pot să-mi explic cum toate asperităţile şi incisivităţile devin, odată cu trecerea timpului, moliciuni. Toate lucrurile care ne-au enervat cîndva, care ne-au făcut viaţa friptă şi cărora eram dispuşi să le răspundem pe măsură, care ne făceau să ne crească adrenalina şi spiritul combativ, se preschimbă, încet-încet, prin colţurile umede ale memoriei noastre, în umbre ce trezesc nostalgii. Ţepii bărbăteşti ai obrazului neras se subţiază, se înmoaie şi devin puf de piersică. Adicătelea cu femeia începe totul şi totul sfîrşeşte prin a deveni femeie – aţi văzut ce chestie adîncă am ajuns să scot? (Vă scutesc, totuşi, de „animus/anima“ şi alte chestii deştepte de tipul ăsta.)

Păi bine, *mă:* frumos îţi şade ţie să suspini cu duioşie şi să laşi să cadă o lacrimă din colţul ochiului cînd auzi vreo melodie de-a formaţiei ABBA? Tu, care cîndva bravai adăugînd un „L“ în momentul în care vorbeai despre ea? Sau să laşi deoparte andrelele şi flaneaua cînd în urechi îţi răsună vreun refren de-al stupizilor ălora de BoneyM? Sau să ţi se pară simpatici, maică, fătălăii ăia de Depeche Mode – cînd pe vremuri să fii *depeşar* era cuvînt de ocară? Sau să te bucuri – ca zilele trecute – că ai descoperit în laptop-ul lui Cristi Ghinea „Magistrala albastră“ a lui Dan Spătaru & Mirabela Dauer, să-ţi aminteşti de „clipul“ lor de pe pod, pe care nu puteai să-l suporţi, şi să le dai să asculte şi colegilor de redacţie, cu un *clin d'oeil* melancolic?

Să devii visător cînd, împreună cu amicii, îţi aminteşti de *Cireşarii?* Să-i evoci cu nostalgie pe Tic şi pe Ursu şi să uiţi cît de subliminal-propagandistice erau romanele copilăriei tale? Să uiţi tu că în „Cavalerii florii de cireş“ omul cel rău era un spion vîndut Occidentului, iar în „Aripi de zăpadă“ Buboiu şi Negrupop erau două elemente duşmănoase moştenite din perioada regimului burghezo-moşieresc?

Aşa gîndeam în momentul în care m-am aşezat la televizor sîmbăta trecută, pentru a mă lăsa legănat de melodia „Ani de liceu“ ce se auzea de pe genericul filmului *Liceenii.* În treacăt fie spus, apariţia Stelei Enache la televizor aproape că-mi întorcea stomacul pe dos în adolescenţă. Acum, melodia mi se părea chiar simpatică – chiar şi cu acel „cînd la mate dai de greu“ (ce rimează cu „Prometeu“) care din gura doamnei Enache suna ca dracu'.

Ei bine, or fi făcute asperităţile să se niveleze pînă la urmă, dar, din fericire, există şi nişte limite. Nu sînt deloc macho, prin urmare nu consider că să fii femeie înseamnă să fii şi idiot (femeile nu e proaste, aşa cum nici bărbaţii nu e porci). Iar filmul lui Corjos rămîne un film pentru idioţi chiar şi după trecerea timpului... Cu juniorul Bănică alergînd cu încetinitorul după Oana Sîrbu (ba coborînd scările, ba urcînd scările), cu elevi cu o înaltă conştiinţă revoluţionară şi tovărăşească, cu „probleme puse în discuţia colectivului“... Bleah! Parcă mai OK era *Declaraţie de dragoste,* cu tot cu personajul care se duce să muncească pe şantierele patriei. Sau şi-n cazul ăsta oi fi victima nostalgiilor? Vorba e că, în momentul în care vezi ce-ţi oferă prezentul (sau, mă rog, trecutul apropiat), mai că-ţi vine să fii de bunăvoie o astfel de victimă. Întîmplarea a făcut ca, la cîteva ore după filmul lui Corjos de pe PRO TV să fie dat pe Antena 1 *Sexy Harem Ada Kaleh,* făcut prin '95 de Mircea Mureşan. Tot cu Ştefan Bănică jr. Un film pe care un ghid TV îl recomandă începînd cu fraza următoare: „Universul imagistic propus de Mircea Mureşan reuşeşte să ofere o paletă largă de exprimare a concepţiei artistice prin costum“. De fapt, un film care e făcut să arate ţîţe la greu, pe ritmuri orientale – cum să nu-i placă românului aşa ceva? Şi chiloţii Stelei Popescu.

Ehei, taică, s-au stricat vremurile de tot! Iar *Cireşarii* – să ştii – e un roman chiar reuşit...

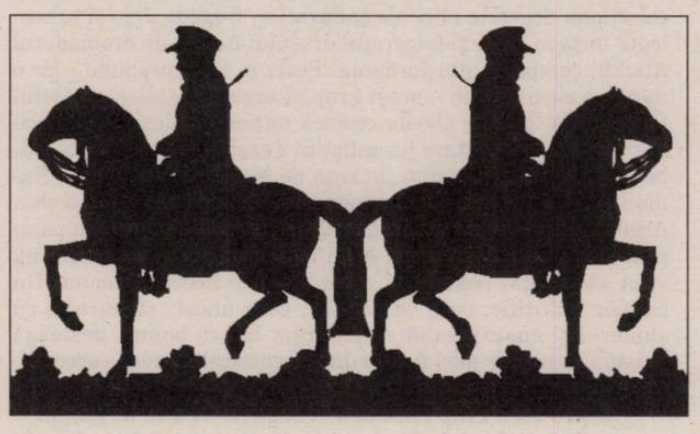

Radu COSAŞU

din viaţa unui extremist de centru...

La o coadă, într-un supermarket, aşteptînd să plătesc la casă...

Toată ziua de ieri – chiar şi în foiala unui supermarket, aşezîndu-mă la coadă să plătesc la casă – m-a hărţuit textual următoarea socoteală:

Cervantes nu a cunoscut trenul.
Shakespeare nu a văzut niciodată o cameră-video.
Eminescu nu a văzut o debarcare pe Lună.
Tacit nu a deschis nicicînd vreun ziar.
Kant nu a mers cu metroul.
Dumas nu a ştiut ce este un cosmonaut.
Balzac nu s-a aşezat în faţa unui bancomat.
Sei Şonagon nu a citit nici un text postmodernist.
Proust nu a trimis şi nu a primit vreun e-mail.
Rembrandt nu a intrat niciodată într-un cinema.
Dante nu a văzut în viaţa lui un aeroport.
Jules Verne nu a urcat cu liftul pînă la etajul 10.
Beethoven nu a atins cu mîna lui un calorifer.
Gogol nu a lucrat în vreo cameră cu aer condiţionat.
Bach nu a dat vreodată, cuiva, un telefon.
Dostoievski habar n-a avut ce este un televizor.
Goethe nu a avut în casă fax.
Voltaire nu a văzut vreodată un elicopter.
Mozart nu a auzit niciodată de un bypass.
Cehov nu a descris în nici o nuvelă un geam termopan.
Bruegel bătrînul nu a ţinut niciodată în mînă o telecomandă.
Walt Whitman n-a trăit în satul planetar.
Tolstoi, cu ochii lui, nu a urmărit zborul unei rachete sol-aer.
Flaubert, recitîndu-şi frazele perfecte, nu a avut lîngă el, pe masă, un magnetofon.
Socrate n-a intrat într-un hotel de 5 stele.
Stendhal nu a vorbit niciodată la un interfon.
Creangă nu s-a întins pe nici un divan psihanalitic.
Hugo, *hélas,* nu a cunoscut ce e un computer.
Goya, în atelierul său, nu a aprins un bec electric.
Marx nu a trăit nici o zi sub o dictatură a proletariatului.
Swift nu a contemplat niciodată o Statuie a Libertăţii mai înaltă decît Gulliver.
Caragiale nu a văzut la faţă ce va să zică un penalti.

În fond, toţi s-au descurcat foarte frumos, conformîndu-se legii nescrise: „on ne peut pas empêcher le progrès“. Toţi sînt în progres de la o zi la alta, cum ne anunţa, pe vremuri, Eugen Schileru, la „o coadă“ – lîngă „Cărtureştii“ de azi – pentru un *Le Monde* legal, la zi: „Turgheniev scrie din ce în ce mai bine...“.

Exact aşa i-am articulat şi casieriţei, odată ajuns în faţa ei: „On ne peut pas empêcher le progrès“. Ea a bătut intens din gene şi m-am simţit obligat să-i traduc. Ea mi-a răspuns foarte amabil:

– Am înţeles, domnule... şi eu am făcut franceza în liceu.

Pe bulevard, mi-am extins investigaţia pînă în secolul trecut şi am constatat – fulgerător – că Sebastian şi Camil nu s-au sunat niciodată pe mobil...

Eugen ISTODOR

cine sînt eu?

Traian Bădulescu Şuţeanu

(preşedintele Asociaţiei Renaşterea Neamului Românesc)

„Venit pe lume în anul de bună aşezare a vieţii economice şi spirituale – celebrul an 1930 – Traian, al patrulea băiat – ultimul – al lui Andronache şi Elena Badiu (Bădulescu) s-a dovedit deosebit. În ziua de 5 martie la Şuţu (Şuţeşti) – comună mare din nordul Bărăganului – în casa ei ţărănească, «ţaţa Lina» aduce pe lume încă un copil şi trăieşte iarăşi o dezamăgire, că şi al patrulea n-a fost să fie fată. (Dar s-a recompensat, fiindcă pînă la 5 ani pe Traian l-a purtat în rochiţă şi cu mărţişor la mînă şi-i zicea fata mamii.) Cei mari au zburat repede la oraş, de unde au fost traşi pe cărările desfundate ale Rusiei în război, la sfîrşitul căruia bărbatul i se mută definitiv în dosul morii (în cimitir), ţaţa Lina rămînînd cu ultimul băiat, o casă, o coajă de vacă. Dar îi face şi lui Traian pantaloni de oraş (dintr-o fustă a sa) şi-l trimite la Ploieşti la liceu, unde i se stabiliseră fraţii mai mari. Aici se află în clasa paralelă cu Eugen Simion şi Nichita Stănescu. Începe a scrie versuri. Nu termină liceul, fiindcă fratele tutore pleacă la Ineu ca ofiţer unde îl ia să-l introducă în Şcoala Militară. Neavînd vîrsta, este nevoit să plece la Bucureşti, la un alt frate, unde nimereşte în Congresul tinerilor scriitori, de unde este angajat corector la Editura Tineretului. De aici este recrutat în armată, la MAI, unde devine ofiţer şi redactor la mai multe ziare ale acestui minister. Neputîndu-se adapta la viaţa cazonă, cere trecerea în viaţa civilă şi ajunge muncitor la forja uzinelor «23 August». Fiind ameţit de mirajul marxismului ca cea mai teribilă poezie socială, devine secretar UTC pe forjă, membru în comitetul UTC pe uzină cînd îl cunoaşte pe Ion Iliescu, pe atunci prim-secretar al Comitetului Municipal UTC Bucureşti. În timpul evenimentelor din Ungaria, înţelege ce este, de fapt, comunismul şi se dezice de el, refuzînd să iasă în stradă cu tinerii utecişti cu răngi în mîini, pentru a trăsni studenţii care se mişcaseră. Este exclus din UTC şi din rîndul candidaţilor de partid şi dat afară din uzină. Reuşeşte însă să termine liceul şi Facultatea de Filologie, colaborează la *Viaţa uzinei,* scoate o pagină literară cu lucrările membrilor cenaclului «Topîrceanu», din uzină, pe care l-a condus. Primeşte premiul întîi la reportajul literar de la ziarul *Scînteia,* premiul I la concursul de proză scurtă la Festivalul Tineretului, publică schiţe în *Luminiţa, Cutezătorii,* introduce manuscrise în editurile vremii. După excludere, «îi dispare talentul» şi nu mai publică nicăieri. Trăieşte 41 de ani ca tehnician prin diverse fabrici din Capitală. În '89 este scos din fabrică, ca periculos pentru influenţarea clasei muncitoare, şi este trimis profesor de lucru la Liceul 21. Participă la evenimentele din decembrie, elevii şi profesorii îl propun director, dar venind vremea pensionării se retrage într-un cătun din ţară, unde scrie şi sapă pămîntul. În 2001 s-a hotărît să devină responsabil pe scara unde locuieşte, în blocul Potcoava din Titanul bucureştean. Conduce fundaţia culturală «Satul românesc». A terminat volumul întîi din romanul *Căderea pisicii,* a reuşit să scoată un număr din revista *Creatorul* şi două din *Hora mare,* seara se roagă lui Dumnezeu să-şi vadă ţăranii săi redeveniţi cojanii înstăriţi de altădată, harnici şi glumeţi. Este autorul nemuritoarelor versuri: «Urc uneori pe Caraiman / Topit de atîta aer şi atît soare. / Trec printre lanuri jos în Bărăgan / Şi nu ştiu ce îmi umblă la picioare».“

Aurora KIRÁLY

Pentru cei mulţi şi obidiţi

La Galeria Nouă, pe strada Academiei 15, este deschisă pînă pe 27 martie expoziţia lui ***Matei Bejenaru – Strawberry Fields Forever****.*

Cunoscut nu doar pentru activitatea sa artistică, ci şi pentru evenimentele pe care le-a organizat la Iaşi – din 1997, festivalul de performance „Periferic" devenit în 2003 Bienala internaţională de artă contemporană cu acelaşi nume – Matei Bejenaru a reuşit să transforme un context apatic şi ostil acestor tipuri de manifestări într-un loc cu o anumită rezonanţă în zona artei contemporane.

O caracteristică a proiectelor sale din ultimii ani este interacţiunea cu diverse comunităţi de oameni, nu doar din sfera artistică. Temele sale de investigaţie artistică urmăresc analiza circulaţiei internaţionale a forţei de muncă după liberalizarea regimului vizelor, noile tipuri de economie urbană şi rurală şi, nu în ultimul rînd, felul în care oamenii simpli încearcă să se adapteze la aceste noi situaţii.

Din 2004, Asociaţia Vector, pe care o conduce, dezvoltă la Iaşi proiectul cARTier susţinut de Programul Cultural Elveţian, un proiect de intervenţii artistice şi interactive cu locuitorii cartierului Tătăraşi.

La vernisaj – lume multă. Matei – un pic îngrijorat că bucureştenii nu vin la expoziţiile artiştilor din provincie. Apoi relaxat, pentru că sala a început încet-încet să se umple. Dacă primii vizitatori erau mai rezervaţi, cînd s-au adunat mai mulţi s-a spart gheaţa.

Cea mai de succes lucrare din expoziţie, datorită interactivităţii, este instalaţia *Mehr Chancen Für Unsere Jugend! (Mai multe şanse pentru tinerii noştri!)*. În faţa unui perete vopsit în orange se află o masă de tenis, unde vizitatorii sînt invitaţi să joace şi să-şi noteze scorul. Cei mai mulţi sînt încîntaţi, se formează echipe, se joacă la simplu sau la dublu.

Realizată prima oară la Viena în 2002, lucrarea este inspirată de sloganul electoral din acel moment al cancelarului Schussel. Proiectul a fost realizat pe durata rezidenţei sale la Viena, cînd a ales să folosească bugetul bursei sale KulturKontakt ca să invite cinci tineri artişti din Iaşi pentru o săptămînă în capitala Austriei. *Mehr Chancen Für Unsere Jugend!* are ca punct de pornire datele statistice conform cărora 60-65% dintre studenţii români vor să părăsească România.

În partea opusă a galeriei, restul vizitatorilor veniţi la vernisaj se plimbă ameţiţi prin instalaţia *Lohn*, un fel de pădure compusă din haine uriaşe. Tricouri, pantaloni de trening, hanorace supradimensionate suspendate de umeraşe pe măsura hainelor, şi printre ele oameni care discută; Matei dă interviuri, pune la cale proiecte. Obiectele de îmbrăcăminte sînt supradimensionate proporţional cu rata profitului partenerului occidental care asigură distribuţia produselor pe piaţa vestică.

Am avut cu toţii un sentiment de frustrare atunci cînd ne-am cumpărat haine din Vest, apoi am descoperit acasă eticheta *Made in Romania*. Producţia în regim de *lohn* este emblematică pentru situaţia economiei româneşti, al cărei singur indice de competitivitate este preţul foarte redus al mîinii de lucru. În acest moment *lohn*-ul reprezintă peste 50% din exporturile româneşti către piaţa vestică.

Strawberry Fields Forever prezintă o instalaţie fotografică cu portrete ale muncitoarelor de pe plantaţiile de căpşuni din Lleida-Catalunia, realizate în cadrul unui festival de performance în octombrie-decembrie 2002. În final, artistul a preparat, în centrul Barcelonei, un gem din 10 kg de căpşuni şi l-a vîndut publicului. Pe etichete a inscripţionat salariul orar al muncitorilor români. Banii cîştigaţi au fost trimişi celor care munceau pe plantaţie.

Ultima lucrare din selecţia de la Galeria Nouă – *Looking for Caslav* – prezintă un video care documentează întîlnirea cu Caslav Milosevic în oraşul Cacak din Serbia, în cadrul unei expoziţii despre memorie. Prima lor întîlnire a avut loc cu 20 de ani în urmă, cînd Matei Bejenaru l-a întîlnit pe Caslav în talciocul din Turnu Severin şi a cumpărat de la el o pereche de blugi, un tricou marinăresc şi un LP cu Pink Floyd. Proiectul a constat în încercarea de a-l regăsi pe Caslav cu ajutorul Poliţiei sîrbe. După 2 luni de căutari, l-a găsit în oraşul Zajecar.

În galerie, pe lîngă filmul video, este expus desenul făcut din memorie înainte de a se reîntîlni cu Caslav, precum şi copia unei pagini din agenda acestuia, în care el scrisese adresa de-atunci a lui Matei Bejenaru.

Cele patru proiecte prezentate la Galeria Nouă sînt doar cîteva dintre cele realizate de Matei Bejenaru în ultimii ani, ce vor contribui cu siguranţă la actualizarea percepţiei publicul român despre arta contemporană.

Interesat de contextul în care îşi realizează proiectele şi de problemele specifice comunităţilor de oameni pe care îi implică în lucrările sale – fie că sînt muncitoarele române din Spania, tinerii artişti din Iaşi pe care i-a invitat la Viena sau muncitoarele care produc confecţii în regim de *lohn* – Matei Bejenaru aduce în prim-plan o serie de aspecte social-politice de care – iată – artiştii contemporani sînt tot mai preocupaţi.

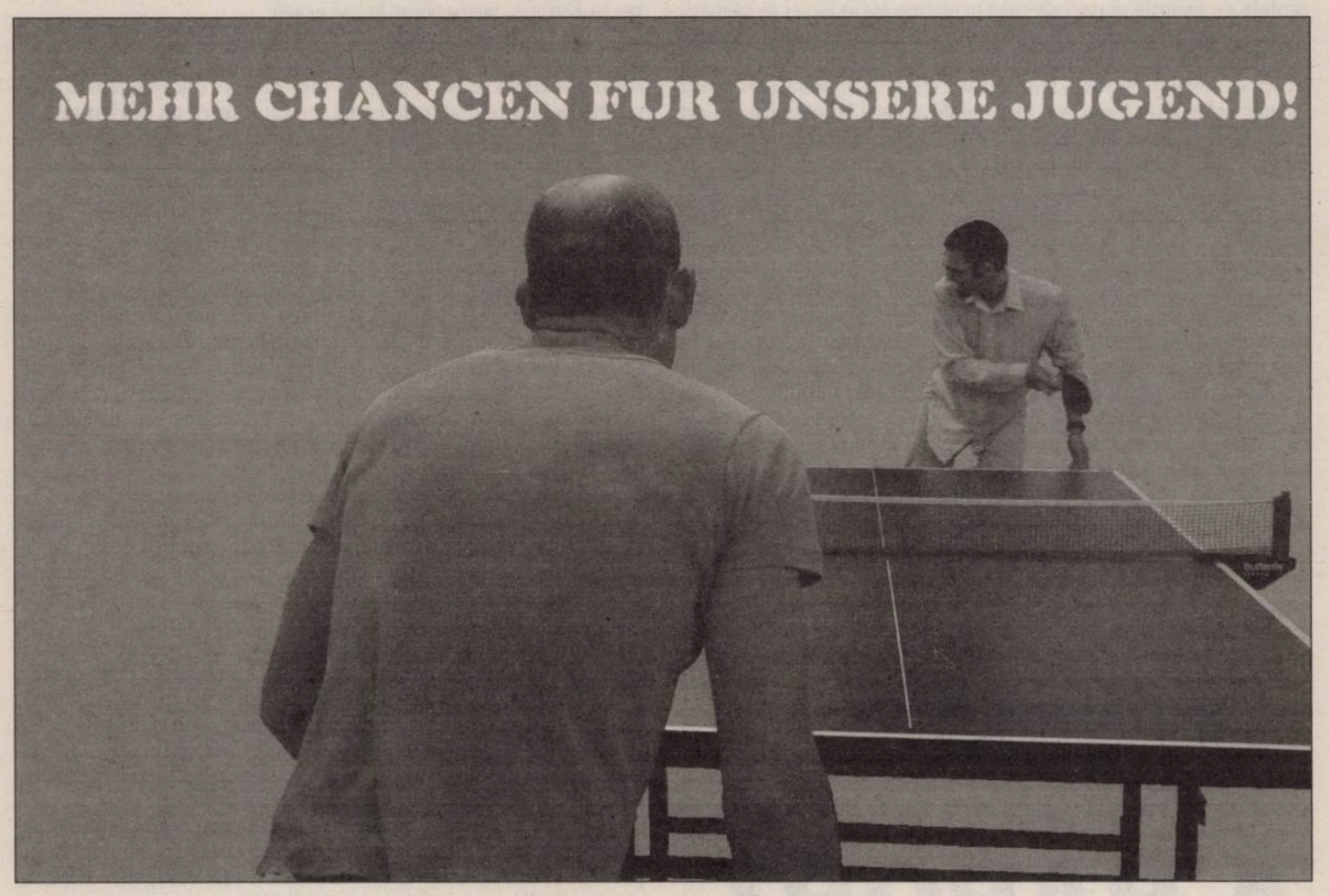

mergi pe mîna mea

„De ce iubim femeile"

Cartea de povestiri a lui Mircea Cărtărescu, *De ce iubim femeile,* apărută la Editura Humanitas, are un mare defect. E prea scurtă. Altfel, mi se pare de o frumuseţe cuceritoare. Apărute iniţial în revista *Elle,* aceste povestiri erotice au o puritate artistică în care poetul Cărtărescu, cel din *Poeme de amor,* îi conduce impecabil naraţiunile prozatorului. Cartea a avut succes aproape instantaneu şi cred că acesta e un indiciu de luat în seamă. Nu face parte din categoria celor de care să te jenezi, dacă le citeşti de faţă cu alţii. Cărtărescu nu se sfieşte să dea şi amănunte de cearşaf în aceste povestiri, dar nu asta e miza. Un bărbat fragil, fără orgolii şi complexe de macho, se povesteşte, încercînd să găsească răspuns întrebării „de ce iubim femeile?". Într-o perioadă în care apar, la noi, cărţi care mizează obsesiv/vulgar sau comercial pe erotism, volumul lui Mircea Cărtărescu desparte apele. Şi asta fără a pierde vremea cu polemici de subtext cu autorii care descalifică genul. Povestitorul îşi vede de treabă cu o simplitate după care se recunosc marii prozatori.

Cristian TEODORESCU

mini agendă

● Sala Palatului: 12 martie, 20,00 – **Concert Omara Portuondo – Flor de Amor Tour.**

● Clubul Prometheus (Piaţa Naţiunilor Unite nr. 3-5, Bucureşti): 11 martie, 21,00 – **Concert trupa KUMM;** 13 martie, 21,00 – **Chivas Life Night Jazz „Les annes folles de Bucharest"** (Mircea Tiberian – pian; Cristian Soleanu – sax; George Dumitru – vioară; Vlad Popescu – baterie; Arthur Balogh – contrabas); 17 martie, 20,30, seară de teatru – **Zaruri şi Cărţi,** după Tommy McWeeney, regia: Florin Piersic jr., cu Florin Piersic jr. şi Petre Fumuru.

● Club Baza Militară (str. Lînăriei nr. 90, Bucureşti): 11 martie, 22,00 – **Concert extraordinar Vama Veche.**

● Art Jazz Club (Bd. N. Bălcescu nr. 23A, Bucureşti): 12 martie, 22,00 – **Once again „The music of John Coltrane" cu Garbis Dedeian.**

● Clubul Big Mamou (Spl. Independenţei nr. 2B, Bucureşti): 13 martie, 22,00 – **Qualia Blues Project.**

● Centrul Cultural al Republicii Ungare (Bucureşti): 16 martie, 18,00 – **Mediawave,** filme experimentale.

Lovitura de teatru

Institutul Francez din Bucureşti şi Ambasada Franţei organizează în perioada 7–20 martie a doua ediţie a Festivalului de teatru franco-român ***„Coup de Théâtre / Lovitura de teatru"****. Iată spectacolele acestei săptămîni:*

● **Arta** de Yasmina Reza, 11 şi 12 martie, 19,00, La Scena (spectacol în limba română) – pe 14 martie este jucat şi la Iaşi.

● **Farsa Jupînului Pathelin** regia: Cornel Todea, 11 martie, Teatrul „Ion Creangă" (la ora 10,00 – spectacol în limba română; la ora 18,30 spectacol în limba franceză).

● **Exercices de style** de Raymond Queneau, regia: Valeria Sitaru, 12 martie, 18,30, Teatrul „Bulandra", Sala „Toma Caragiu" (spectacol în limba franceză).

● **Paparazzi sau Cronica unui răsărit de soare avortat** de Matei Vişniec, regia: Mihai Lungeanu, 12 martie, 19,00, Teatrul Foarte Mic (spectacol în limba română).

● **Romanţioşii**, 13 martie, 11,00, Teatrul „Nottara" (spectacol în limba română).

● **Le Mariage Forcé** de Molière, regia: Balthazar Voronkoff, 14 martie, 18,30, Teatrul „Bulandra", Sala „Toma Caragiu", (spectacol în limba franceză) – pe 11 martie se joacă la Alexandria şi pe 15 martie la Ploieşti.

● **Iubiri inaccesibile / Inaccessibles Amours** de Paul Emond, regia: Răzvan Popa, 14 martie, 20,30, Holul Institutului Francez din Bucureşti (spectacol în limba română/franceză)

● **Sous les draps / Sub cearşafuri** de Pascal Coulan, cu: Angela Petrean şi Bogdan Costea, 15 martie, 18,30, Holul Institutului Francez din Bucureşti (spectacol în limba franceză/română)

● **La nuit des aveux** după Robert Thomas, Şcoala Centrală din Bucureşti, 16 martie, 18,30, Sala „Elvira Popescu" (spectacol în limba franceză)

● **Ludor Citrik – Je ne suis pas un numéro** de Cédric Paga, 16 martie, 20,30, Teatrul Bulandra, Sala „Toma Caragiu" (spectacol în limba franceză)

● **Trei versiuni ale vieţii** de Yasmina Reza, regia: M nica Teodorescu, 16 martie, 19,00, Teatrul Foarte Mic (s tacol în limba română)

● **Lecţia** de Eugène Ionesco, regia: Anca Maria Col 17 martie, 20,30, Sala „Elvira Popescu" (spectacol î română)

● **Hommage à la poésie francophone** cu Ganty, 17 martie, 18,30, Holul Institutului Franc cureşti (spectacol în limba franceză)

● **Sărbători fericite** de Jean Poiret, regia: cu, 17 martie, 19,00, Teatrul „Nottara" (spe română)

Radu-Ioan GAFTA

Ghici cu cine mă căsătoresc... şi cu cîţi!?

Paul Martin, premierul liberal al Canadei, a convocat alegeri anticipate. De fapt, ar fi vorba despre un test al sprijinului politic pentru o schimbare a legislaţiei intens dezbătută în societatea canadiană. Nu e vorba despre sistemul sanitar, economie şi impozite, corupţie sau mediul înconjurător, deşi ultimul sondaj de opinie arată că publicul consideră că Guvernul şi Parlamentul ar trebui să se preocupe mai degrabă de acestea. Chestiunea la ordinea zilei este dreptul homosexualilor de a se căsători legal.

Guvernul Paul Martin n-ar fi primul care schimbă legea unei ţări pentru a permite căsătoriile homosexuale. Acestea se practică deja în ţări ca Germania şi Olanda, iar subiectul a fost discutat şi între cei doi candidaţi la preşedinţia Statelor Unite. Nou este argumentul adus de opoziţia canadiană şi anume că legalizarea mariajului între parteneri de acelaşi sex ar fi urmată, în mod firesc, de legalizarea poligamiei.

Domnul Martin, heterosexual tolerant, dar monogam convins, nu vede ce are una cu alta. Pentru Sayd Mumtax Ali, preşedintele Societăţii musulmanilor canadieni, legătura este însă foarte clară: într-o societate care permite unui bărbat să se însoare cu un bărbat, sau unei femei să se mărite cu o femeie, de ce să nu se poată căsători un bărbat cu mai multe femei, sau o femeie cu mai mulţi bărbaţi? Deja procurorul general al provinciei Columbia Britanică a recunoscut că legea care interzice poligamia ar putea fi declarată neconstituţională pe motiv că limitează libertatea religioasă, iar în provincia Ontario este recunoscut dreptul egal al soţiilor din familiile poligame, formate în afara Canadei, la moştenirea soţului decedat.

Pentru milioane de oameni de pe glob este, de altfel, mai firesc să ai mai multe soţii sau soţi decît unul singur de acelaşi sex. Poligamia şi poliandria se practică din cele mai vechi timpuri, în timp ce ideea căsătoriilor homosexuale datează doar de cîteva zeci de ani, de cînd democraţiile occidentale au admis că există minorităţi sexuale şi că acestea, ca orice alte minorităţi, trebuie să aibă drepturi egale cu majoritatea. Mai mult, susţinătorii poligamiei îşi pot găsi un neaşteptat aliat în cel mai puternic adversar al căsătoriei homosexuale: religia.

Puţine sînt lăcaşurile de cult în care un bărbat se poate căsători cu un alt bărbat. Biserica Anglicană, Unitarienii din SUA şi Canada, precum şi unele Biserici protestante din Europa, cu vederi mai liberale, sînt excepţii care mai curînd confirmă regula. Principalul argument religios împotriva unei astfel de uniuni este că din ea nu poate rezulta procrearea, propagarea speciei. Copiii sînt, de altfel, pentru unele culte singura scuză pentru relaţiile sexuale, păcătoase prin definiţie. Scuza e suficient de bună şi pentru poligamie. Margaret Gallagher, o specialistă americană pe probleme de familie, cunoscută pentru vederile ei conservatoare şi pentru opoziţia faţă de căsătoriile homosexuale, ar fi gata să accepte poligamia care, „cu toate defectele ei urîte, reprezintă o încercare de a asigura pentru copii o relaţie stabilă între mamă şi tată". Comentatoarea americană ar găsi aprobare în 850 din cele 1.170 de societăţi omeneşti clasificate. Nu e vorba doar despre musulmani sau despre triburi aflate încă în stadii primitive de dezvoltare. Faptul că hinduismul este tolerant în această privinţă poate să nu vină ca o mare surpriză. În anumite provincii din India, şi poliandria este practicată frecvent. Surprizele apar atunci cînd luăm în considerare societăţi în care poligamia se practica pînă de curînd şi nu a fost interzisă niciodată explicit. Japonezii sînt un exemplu relativ cunoscut, chiar dacă numai una dintre femeile samurailor purta oficial titlul de soţie. Puţini ştiu însă că religia mozaică permite căsătoriile multiple, chiar dacă nu le încurajează, o atitudine surprinzător de asemănătoare cu cea a lui Martin Luther, întemeietorul protestantismului, care l-a sfătuit pe principele de Hessa să îşi păstreze cea de-a doua soţie, dar să ascundă existenţa ei din motive de imagine publică. Supuşii, probabil, riscau să-i urmeze exemplul, iar poligamia, din cele mai vechi timpuri şi în toate societăţile, nu e pentru oricine.

Cu ani în urmă, cînd lucram la BBC, secţia română din Londra, o colegă de la secţia egipteană – căreia i-am luat un interviu pentru o emisiune despre condiţia femeii în Islam – mi-a explicat că nu orice bărbat poate avea mai multe soţii. El trebuie să poată – mi-a spus ea – să aibă grijă de ele, din toate punctele de vedere, în aşa fel încît să le facă pe deplin fericite. Nu e chiar atît de uşor pe cît pare. În toate societăţile care permit poligamia, beneficiază de ea doar între 10 şi 25% dintre bărbaţi. Pentru restul, o singură soţie e mai mult decît suficient. De altfel, musulmanii îi acuză pe occidentali de ipocrizie pentru că, deşi jură fidelitate unei singure femei, fie o părăsesc pentru o alta, fie dezvoltă legături extraconjugale mai mult sau mai puţin stabile. Poligamia, dimpotrivă – spun slujitorii lui Allah – responsabilizează bărbatul faţă de impulsurile sale instinctive. Ai mai multe femei, dacă ţi le poţi permite. Te şi miri de ce a mai trebuit să cadă Turnurile Gemene cînd cele mai noi cercetări în genetică şi psihologie din coruptul Occident dau dreptate întru totul în această privinţă fundamentaliştilor islamici.

În cartea sa apărută în 1979, *Evoluţia sexualităţii umane,* psihologul Donald Symons îşi argumenta părerea că tendinţa naturală a bărbaţilor este către poligamie şi nu către a schimba o soţie cu alta prin divorţ. Symons crede că, în societatea modernă occidentală, tentaţiile masculine sînt amplificate de abundenţa de imagini cu femei mai mult sau mai puţin dezbrăcate şi de diferenţele de situaţie materială încă existente între femei şi bărbaţi. Totul se explică genetic. Spre deosebire de femei, care nu pot naşte mai mult de o dată pe an şi pentru care un singur bărbat poate fi suficient, pentru bărbaţi mai multe relaţii înseamnă mai mulţi urmaşi potenţiali. De aceea, dacă poate şi dacă îşi permite, un soţ simte că mai poate întreţine şi o altă femeie în afară de soţia sa, pe care însă nu are nici un interes să o părăsească. Aşadar, se poate înţelege de la Symons, femeile divorţează pentru că bărbatul nu e bun (aici intră şi infidelitatea pentru că femeia nu poate accepta ca resursele necesare copiilor ei să ajungă prin alte părţi), în timp ce bărbaţii sînt nevoiţi să îşi lase nevasta pentru o altă femeie pentru că societatea nu le permite să le păstreze pe amîndouă. Paradoxal, pentru soţii pericolul infidelităţii creşte odată cu succesul soţului. Studiile arată că, la toate primatele, nu doar la om, triumful social al masculilor duce la creşterea nivelului de testosteron. Ei devin astfel nu doar mai dispuşi la infidelitate, ci şi mai atrăgători. Miliardarul american J. Paul Getty, căsătorit de patru ori, susţinea că „o relaţie durabilă cu o femeie e posibilă doar dacă eşti un dezastru în afaceri".

Pînă aici, poligamia pare a fi o idee foarte bună. Asta, dacă nu le întrebi pe femei şi, din păcate, nimeni nu le cere părerea în societăţile care practică poligamia. Canada este prima ţară în care se dezbate legalizarea poligamiei pentru că aici sînt întrunite condiţiile ideale: spre deosebire de ţările islamice sau de societăţile tribale din Africa, Asia şi America Centrală, în Canada e democraţie, deci se poate vorbi liber şi documentat despre orice şi există oameni interesaţi de poligamie. Nu e vorba despre imigranţii musulmani, aproape toţi monogami, ci despre imigranţi mai vechi, care aparţin de sute de ani societăţii canadiene: mormonii. La fel ca şi cei din Statele Unite, mormonii canadieni practică poligamia în mod curent şi nimeni nu pare să aibă nimic împotrivă pînă cînd izbucneşte cîte un scandal... conjugal. Atunci, lumea din afara izolatelor comunităţi mormone află despre ele lucruri nu tocmai plăcute. Fetiţe de 13 ani oferite drept soţii unor bărbaţi trecuţi cu mult de prima tinereţe, femei bătute, violate, supuse unor presiuni psihice greu de suportat, private de educaţie, în cel mai bun caz, sau de hrană, în cel mai rău. Singurul mod în care femeile pot scăpa de o astfel de căsnicie este fuga. Există organizaţii şi programe speciale care oferă adăpost şi consultanţă şi cîte un soţ abuziv mai ajunge pe la tribunal, unde primeşte o pedeapsă cu suspendare. Condamnări mai aspre sînt greu de obţinut pentru că, oficial, nu este înregistrată decît o singură căsătorie.

Paradoxal însă, soarta femeilor implicate în astfel de relaţii poate deveni cel mai puternic argument în favoarea legalizării poligamiei. Sancţionată oficial, o astfel de căsătorie aduce pentru mirese drepturi asemănătoare celor pe care le are orice femeie: poate să divorţeze, luîndu-şi cu ea copiii şi o parte din bunurile dobîndite în comun, să primească pensie alimentară şi o parte din moştenire, să fie protejată în faţa abuzurilor conjugale.

Dacă presupunem că o femeie are suficiente posibilităţi de a intra şi de a ieşi dintr-o căsătorie poligamă sau poliandră prin liber consimţămînt, singurul argument împotriva legalizării unei astfel de relaţii rămîne acelaşi ca şi în cazul căsătoriilor homosexuale: morala religioasă. Ca să înţelegem mai bine problema e momentul să părăsim Canada, o societate în care nici un cult nu poate pretinde dominaţia asupra celorlalte, şi să venim mai aproape, în Europa, poate chiar la noi acasă.

Într-o ţară ca România sau Polonia, unde ortodoxia, respectiv catolicismul, sînt practicate de marea majoritate a populaţiei, căsătoria civilă poate fi cu greu disociată de cea religioasă. Dacă religia defineşte căsătoria ca pe o relaţie între un bărbat şi o femeie, e aproape imposibil, în acest moment, ca statul român sau cel polonez să accepte o altă definiţie a căsătoriei laice, chiar dacă se pune întrebarea ce drept au practicanţii unui anumit cult să impună regulile proprii celor care practică alt cult sau nici unul. Pe de altă parte, practicile religioase sînt rezervate celor care adoptă valorile cultului, aşadar este la fel de absurdă cererea partenerilor angajaţi într-o relaţie homosexuală sau poligamă de a fi căsătoriţi într-o biserică pentru care homosexualitatea şi poligamia sînt păcate capitale. Imaginea unui preot care oficiază în faţa a doi miri sau a două mirese ţinîndu-se de mînă şi sărutîndu-se la sfîrşit este de natură să scoată din minţi chiar şi pe cei mai toleranţi credincioşi, dacă sînt credincioşi cu adevărat. În Europa, cu cît religia este mai puţin importantă pentru locuitorii unei ţări, cu atît Biserica este mai clar separată de stat şi cu atît toleranţa faţă de căsătoriile homosexuale este mai mare.

O cale de mijloc ar fi un contract cu valoare juridică similară cu cea a căsătoriei, care să se numească tot aşa sau altfel. Societatea poate juca şi ea un rol. Mai întîi, prin promovarea toleranţei de către elitele culturale şi societatea civilă. În ce priveşte homosexualitatea, o astfel de campanie a început de mult, dar apar primele semne şi în ce priveşte poligamia. Filmul american *Bandits,* din 2001, îi aduce pe cei trei eroi interpretaţi de Bruce Willis, Billy Bob Thornton şi Cate Blanchett într-o relaţie de poliandrie care nu-i face mai puţin simpatici. Doamna, pur şi simplu, nu se poate decide între cei doi pentru că – mărturiseşte ea – „împreună sînt bărbatul perfect". După ce se bat între ei, ca toţi bărbaţii normali, cei doi ajung să accepte situaţia. Ca în filme.

Coborînd însă din lumea virtuală în lumea reală, relaţiile, indiferent cîţi şi cum sînt cei care participă la ele, înseamnă împărţirea de bunuri şi bani. Băncile, în unele ţări europene, oferă cuplurilor, indiferent de orientare, posibilitatea de a-şi cumula veniturile pentru deschiderea de conturi şi obţinerea de credite fără să existe un act de căsătorie explicit. Cînd vine vorba însă despre partaj sau moştenire, lucrurile devin mult mai complicate şi un astfel de act nu mai poate lipsi.

Dacă societatea este de acord să tolereze relaţiile homosexuale sau, mai departe, pe cele poligame, contractualizarea lor trebuie să urmeze în mod firesc. Problema care se pune însă este una de discernămînt. Sînt oamenii suficient de conştienţi de avantajele şi dezavantajele implicării în astfel de relaţii? Ştiu ei cu adevărat ce vor? Ce efecte are asupra unui copil maturizarea într-o familie homosexuală sau poligamă? Are societatea mijloacele necesare pentru a preveni alunecarea, din prea multă toleranţă, către încălcări mult mai grave ale drepturilor omului?

Aceste dileme, care par pentru noi, cel puţin deocamdată, pur teoretice, sînt suficient de importante în Canada pentru a face obiectul unui referendum sau pentru a fi cauza unor alegeri anticipate. În ceea ce-l priveşte, autorul articolului ţine să îşi ceară iertare tuturor celor pe care i-a supărat, ajutînd ideea să treacă Oceanul, inclusiv soţiei, pe care o asigură că, în ciuda tendinţelor sale naturale, rămîne pe mai departe monogam convins.

Radio & Afaceri MIX fm 100,6

Reteaua MIX FM
27 de statii radio în România

OMÂNIA LA RAPORT
cu Carol Sebastian
Un dialog în FM în care
întrebãrile nu rãmîn fãrã rãspuns
ORA 17:00 şi 20:00*
mesaje la: romanialaraport@infomix.ro
*de Luni pînã Vineri de la 17:00 la 18:00 şi de la 20: 00 la 21:00
Sîmbătă şi Duminică de la 17:00 la 18:00

Postcomunismul tinde să devină o durată politică de sine stătătoare cu etape şi transformări specifice. Aproximativ egale la punctul de plecare, ţările din Europa centrală şi de Est, pe de o parte, fostele republici sovietice, pe de altă parte, evoluează în ritmuri diferite şi trec prin peripeţii uneori surprinzătoare. Moldova şi România, două state independente acum, unite prin mii de fire – istorice, sentimentale –, îşi urmăresc cu deosebită atenţie opţiunile: modificările de concepţie în politica externă, propuse de preşedintele Băsescu, alături de discursul european atipic al comuniştilor din Moldova creează perspectivele unei noi realităţi, analizate în articolele pe care vi le propunem spre reflecţie.

Igor MUNTEANU

Chişinău – revoluţia oranj se amînă

Alegerile parlamentare din 6 martie au spulberat numeroase mituri şi au descoperit şi mai multe răni pe trupul societăţii româneşti de peste Prut. Printre miturile răsturnate de socotelile electorale se numără, în ordinea preferinţelor cromatice ale opoziţiei, acelea că: „Moscova este atotputernică în Moldova de peste Prut", „criptocomunismul PCRM ne este sortit" şi „schimbarea politică va avea loc printr-o nouă revoluţie". Cei care au aşteptat însă revoluţii cromatice la Chişinău au trebuit să-şi caute de drum şi să evite, de acum încolo, orice tentaţie de a reproduce mecanic modele „de import" (ucrainene sau georgiene) în peisajul politic moldovenesc. În Republica Moldova sorţii au decis în favoarea unui curs diferit, aparent evoluţionist. Este însă această reţetă o soluţie de stagnare, ori de schimbare graduală? Au existat voci care au afirmat că, de fapt, revoluţia „oranj" deja a avut loc la Chişinău şi că Voronin este cel care a reuşit să profite cel mai mult de contextul regional. Alţii au înclinat să trateze cu mai multă prudenţă amînarea unei revoluţii „portocalii", afirmînd că de vină ar fi „opoziţiile" (nu opoziţia!) pseudodemocratice, care s-au zdrobit reciproc într-un devastator război de gherilă, uitînd cel mai adesea de comunişti.

În acest sens, înclin să cred că acest scrutin a fost ca un focos care n-a explodat, lăsîndu-l pe artificier să ghicească dacă explozia va avea totuşi loc sau dacă trebuie să înlocuiască grenada cu alta nouă. Dacă alegerile din 2001 au fost, înainte de toate, un vot de protest al celor nemulţumiţi de fosta putere, atunci scrutinul din acest an are meritul de a dezgoli clasa politică de la Chişinău în faţa unui electorat în schimbare. Liderul comunist a izbutit să şi-i facă aliaţi, pe ultimii metri ai cursei electorale, pe Iuşcenko şi Saakaşvili, liderii revoluţionari din Ucraina şi Georgia. Această manevră a confirmat o anumită superioritate tactică, calificată chiar de unii dintre tradiţionalii critici ai comuniştilor drept o „schimbare oranj". Reacţia tipică a politicienilor a fost mai degrabă una de angajament elastic. Preocuparea majoră a comuniştilor moldoveni a fost nu atît creşterea ratei de popularitate, cît mai degrabă obţinerea unui permis de intrare în clubul „democraţiilor" tolerate. Au reuşit să-şi ancoreze la fregata lor electorală tocmai trei preşedinţi de stat care au absorbit (la timp!?) energia gata-gata să ia forma unei revolte greu de înfrînat pe străzile Chişinăului.

Opoziţia a trebuit să-şi regîndească urgent toate planurile concepute după modelul ucrainean sau georgian, şi asta pentru că nimeni nu este dispus „să scoată castanele din foc pentru alţii" (Iurie Roşca). La rîndul său, electoratul despre care s-a vorbit de atîtea ori că este needucat, incult, agramat şi inconştient, a ales să repudieze partidele mici, agresiv-proruseşti (un triumvirat, format din Blocul electoral Patria – Rodina, Mişcarea Ravnopravie şi Uniunea Muncii Patria – Rodina), în favoarea celor trei partide şi blocuri electorale creditate cu cele mai mari şanse în sondajele de opinie din 2004 şi 2005 şi care optează toate pentru aderarea la UE (Partidul Comuniştilor, Blocul Moldova Democratică şi Partidul Popular Creştin Democrat). Alte partide, chiar şi foarte bine intenţionate, ca Partidul Social Democrat, nu au reuşit să convingă suficient că reprezintă o opţiune viabilă şi mulţi alegători s-au temut că votul lor va fi irosit.

Inutilele coaliţii

Duminică la ora 18,00 exit-poll-ul iniţiat de IPP pentru prima dată în Republica Moldova arăta circa 40% din preferinţe acordate PCRM, 29% pentru BMD şi 14,5% pentru PPCD. Chiar dacă rezultatele acestui exit-poll au fost vehement contestate, pînă la închiderea secţiilor electorale (21,00), cele mai importante studiouri de TV şi Radio discutau cu multă vervă posibilităţile de coalizare de după confirmarea noului Parlament. Dimineaţă, la ora 7,00, datele oficiale parţiale arătau: PCRM – 46,09% (aprox. 56 de mandate), BMD – 28,28% (aprox. 34 de mandate), şi PPCD – 9,16% (aprox. 11 mandate). La limita depăşirii pragului electoral se găsea unul din partidele minuscule susţinute puternic de Moscova, Blocul electoral Patria – Rodina (5,21%), care depăşise social-democraţii (PSDM – 2,93%). Rata înaltă de participare în alegeri (63,7%) a fost asigurată de o mobilizare mai mare a electoratului urban în acest scrutin (circa 53% la Chişinău faţă de 40% la alegerile din mai, 2003), o participare intensă a populaţiei din zona de centru a Republicii Moldova (70% faţă de 55% în mai 2003), pe fondul unei diminuări constante a interesului pentru participarea politică în zonele cu populaţie ne-titulară, cum este cazul Găgăuziei (58% faţă de 80% în alegerile anterioare).

Evident, cei care citesc aceste rînduri trebuie să ia în considerare şi faptul că, potrivit sistemului electoral utilizat în Republica Moldova, aşa-zisul „proporţional absolut", partidele care depăşesc pragul electoral de 6% mai primesc ulterior un bonus suplimentar, rezultînd din suma voturilor partidelor care nu au trecut acest prag. Acest bonus ar însemna circa 24,47% şi cel puţin 12 mandate în plus pentru PCRM, 8 pentru BMD şi 5 pentru PPCD. Astfel, comuniştii se apropie de majoritatea constituţională şi discuţiile privitoare la posibilităţile de coalizare se dovedesc inutile. Surprizele majore nu pot să apară, dat fiind că aceste procente iau în calcul 97,6% din buletinele de vot.

***Igor Munteanu** este publicist şi director al think-tank-ului* IDIS Viitorul, *din Republica Moldova.*

Petre IANCU

Istoria e de partea libertăţii

Acuzele la adresa preşedintelui României Traian Băsescu au luat amploare în contextul vizitei la Bucureşti de la începutul săptămînii a terţetului european compus din Olli Rehn, Josep Borrel şi Pierre Moscovici şi, mai cu seamă, al includerii principiului operaţiunilor militare preventive în noua strategie defensivă a ţării.

Abjecţia grosolăniilor proferate în ritm alert la adresa lui Traian Băsescu nu încetează să ia proporţii. Demascat zilele trecute de un editorialist, devenit peste noapte şi judecător şi procuror la un loc, preşedintele s-a trezit calificat în fosta *Scînteie,* într-un stil tipic organului de odinioară al PCR, ca fiind „tupeist" şi „corupt". Simultan, şeful statului român se confruntă şi cu diverse critici mai insidios formulate, dar nu mai puţin virulente, care-i reproşează o prezumtivă compromitere a şanselor de integrare a României în UE din pricina apropierii excesive a Bucureştilor de SUA. În fine, chiar unii dintre susţinătorii săi se îndoiesc, mai nou, că Băsescu poate sau vrea să transpună ce-a făgăduit. Suspiciunea dindărătul reluării tirurilor ţintind în Cotroceni merită o analiză atentă.

La prima vedere iritările cu sau fără accente de mîrlănie pot părea justificate de excesiva nervozitate manifestată de Traian Băsescu în reacţia la aprecierile unui europarlamentar conservator.

Ieşirea aparent necontrolată a preşedintelui, în fapt expresia unui populism criticabil, izvorît însă din bunele instincte politice ale lui Băsescu, ilustrează problema crucială. Nu e doar a Preşedinţiei. Cu aceeaşi problemă esenţială se confruntă şi acea parte a României care l-a propulsat la timona ţării pe fostul căpitan, în speranţa că va cîrmi nava naţională spre ape mai limpezi decît cele murdărite de mafia securisto-nomenclaturistă proţăpită de atîta amar de vremi postcomuniste în fruntea bucatelor capitaliste. Ceea ce nu înseamnă că preşedintele n-ar trebui să-şi măsoare vorbele.

Tendinţa lui Băsescu de a sări calul, de a-şi defula frustrările politice interne într-un exces de zel extern pare a fi determinată de incapacitatea lui de a face rapid marea curăţenie promisă. Tocmai de poliţişti şi detectivi necoruptţi ar avea nevoie acum România. După o victorie electorală netă, preşedintele icneşte sub povara praxisului conducerii unei ţări greu guvernabile. Băsescu s-a regăsit în braţe cu fata morgana a unei puteri pe care a cîştigat-o nominal, fără s-o posede real. S-a trezit nas în nas cu o opoziţie care, departe de a preda frîiele de bunăvoie, conduce în continuare din umbră, de la vîrful şi din interiorul unor instituţii strategice precum SRI, din rîndul doi al birocraţiei şi mai ales prin grupuri de presiune extrem de prospere şi influente, amplu articulate în mass-media pe care o controlează. Pe scurt, Băsescu se confruntă cu sindromul „Constantinescu".

Izolarea instituţională a Preşedinţiei este principala lui cauză. Dar sursele acestui sindrom se hrănesc şi din ostilitatea funciară faţă de reformă a unei bune părţi a funcţionărimii şi tagmei parveniţilor din sînul fostei Securităţi şi administraţii. Organizat mafiot, acest grup antireformist, cocoloşit, protejat şi promovat sistematic de fostul partid-stat profită şi de absenţa unor resurse umane alternative, care să suplinească lipsa de mînă de lucru realmente calificată să-l ajute pe Băsescu să conducă România spre edificarea unui stat de drept.

Cetăţenii ţării l-au însărcinat să ducă la bun sfîrşit, moral şi politic, revoluţia „furată" din decembrie '89. A face însă revoluţie cu mijloace legale, nonviolente, în condiţiile în care segmente ample din justiţie, serviciile secrete, poliţie, Parlament, sînt controlate de forţe contrarevoluţionare, echivalează aparent cu rezolvarea cvadraturii cercului.

Şi totuşi soluţia există. Ieşirea din impas reclamă o majoritate guvernamentală clară şi conformă orientării noului context internaţional. Graţie energicului activism american, şi nu în ultimul rînd războiului preventiv din Irak, libertatea şi democraţia fac, iată, progrese irepresibile nu numai în zonele oranj din triunghiul situat între Kiev, Bucureşti şi Chişinău, ci chiar şi în fieful tiraniilor şi fundamentalismelor din lumea arabă. Toate acestea alimentează nervozitatea adversarilor oricărei expansiuni a democraţiei.

Istoria e însă de partea lui Băsescu şi a alianţei sale, nu a foştilor comunişti. Istoria e de partea actualei administraţii americane şi nu a acelor europeni care i s-au opus, dar n-o mai (prea) fac. Uniunea Europeană nu este un bloc compact, în sînul ei părerile fiind foarte împărţite. Băsescu e desigur obligat să ţină cont de curentele de opinie care se formează în vestul continentului în favoarea amînării aderării, dar conducerea actuală a României dispune de argumente solide şi de prieteni puternici la Strasbourg şi

Bruxelles, Pierre Moscovici fiind doar unul dintre ei. Preşedintele trebuie să-şi vadă în continuare de treabă, să pregătească anticipatele, iar în răstimp să sprijine din răsputeri eforturile Monicăi Macovei de asanare a justiţiei, evitînd simultan să se mai lase „tras de urechi" sau înşelat de un Radu Timofte, ostil imperativului predării necondiţionate a întregii arhive a securităţii. În această luptă, conservatorii europeni sînt aliaţii naturali ai preşedintelui. Bătălia se dă prin televiziuni şi radiouri. Schimbarea conducerilor prea puţin competente ale celor publice este recomandabilă. Şi mai necesară este însă adoptarea unei legi a lustraţiei, aptă să elimine din domenii-cheie persoanele compromise.

Ca preşedinte, Băsescu nu poate şi nu trebuie să intervină direct într-o sumă de sfere. Dar autoritatea vocii sale nu trebuie subestimată. Şi nici folosită aiurea. Dincolo de prerogativele executive ale şefului statului, vocea prezidenţială dezvoltă, ca şi opiniile articulate de George Bush, o realitate proprie şi ea se cere ferm şi univoc orientată pentru a obţine eficienţă maximă. La Bucureşti e nevoie deopotrivă de vorbe clare şi de fapte pe măsură.

Bonn, 1 martie 2005

Alex. Leo ȘERBAN

Blana Ursului din Berlin

– Berlinala 55 –

La Berlinală se întîmplă un fenomen ciudat: pe cît de ordonat se intră în săli la Cannes – unde jurnaliştii acreditaţi fac coadă, doi cîte doi, intrînd în ordinea culorii badge*-urilor –, pe atît de tare se-mbrîncesc aceiaşi jurnalişti pentru a intra la proiecţiile berlineze... „Coada" nu e coadă – e o mare de oameni agitaţi, speriaţi că nu vor ajunge să vadă filmul, şi care dau din coate pentru a pătrunde în săli. Unde e faimoasa disciplină nemţească?*

Şi parcă numai disciplina?

Mulţi dintre cei care au participat la ediţia a 55-a a Festivalului de film de la Berlin (unul din cele „trei mari": Cannes, Veneţia, Berlin) se vor fi întrebat, în sine sau între amici: unde sînt *filmele!?* Filmele mari, să ne-nţelegem; altminteri, filme au fost – cîteva bune, multe mediocre şi şi mai multe proaste – în competiţia oficială, în „Panoramă" şi în „Forum"; dar filmele cu adevărat mari au fost doar în secţiunea „Retrospective": *Crucişătorul Potemkin* (în copie restaurată), *Mon oncle* (idem), *Sala de muzică, L'Eclisse, 2001: A Space Odyssey, Medea, E la nave va...* Fapt îmbucurător: la filmul lui Pasolini se epuizaseră biletele încă de la 10 dimineaţa, iar pentru „Integrala Kubrick" era mai înţelept să te îndrepţi spre Martin Gropius-Bau, unde expoziţia dedicată acestuia putea fi vizitată chiar la orele la care se proiectau filmele-la-care-nu-mai-erau-bilete.

E inutil (deşi inevitabil) să se încerce comentarea palmaresului; acesta a fost digestia dureroasă a unor „personalităţi" (i-am amintit deja în corespondenţa anterioară) care, dacă au avut o viziune, aceea a fost cu totul neclară, iar dacă au avut o agendă, a fost de-a dreptul şcolară. Premiul de interpretare masculină, puştiului-care-şi-suge-degetul în *Thumbsucker* – un film care, la drept vorbind, nici n-ar fi trebuit prezentat în competiţie? Dar unde le-au fost minţile!? Ţineţi minte acest nume – Lou Taylor Pucci: sînt convins că nu vom mai auzi de el. Membrii juriului au fost probabil cuprinşi de o cecitate subită pentru a trece cu vederea performanţa copleşitoare a veteranului Michel Bouquet în chip de François Mitterrand (lucrul cel mai bun din filmul lui Robert Guédiguian *Le promeneur du Champ de Mars)* sau interpretarea electrizantă a lui Romain Duris în chip de rechin imobiliar & pianist în *De battre mon coeur s'est arrêté*, inteligentul *remake* semnat Jacques Audiard după *Fingers* al lui James Toback! (Sau poate că au fost cuprinşi de un premeditat acces de francofobie? OK, dar atunci ar fi trebuit să fie sensibili măcar la extraordinarul actor danez Troels Lyby care face un rol formidabil în *Accused* de Jacob Thuesen – un film mult mai intens şi mai tulburător decît cel care a luat premiul de regie, germanul *Sophie Scholl – Die Letzten Tage...*) „Agenda" – hilar de transparentă – a juriului condus de germano-americanul Roland Emmerich a acordat, însă, acestui film (regizat de Marc Rothemund) 2 (două!) premii: nu doar cel de regie, aşadar, ci şi cel pentru interpretare feminină – pentru Julia Jentsch. Ce-i drept, nu aveau de unde alege *alt* titlu nemţesc din oferta berlineză – *Gespenster* al lui Christian Petzold se dovedise o calamitate... Dar supraevaluarea meritelor singurului film german din competiţie e cusută cu aţă roşie-galbenă-neagră de grosimea unei sfori. Pe scurt: un palmares, ca de obicei, „controversat" – da, numai că palmaresul din 2004 reuşise să scape, prin inteligenţa deciziilor, de acest epitet clişeizat! –, în care surprizele bune (Marele premiu al juriului pentru minunatul *Peacock*, al chinezului Gu Changwei, şi Premiul pentru cea mai bună muzică lui Alexandre Desplat, pentru *De battre mon coeur s'est arrêté*) stau cot la cot cu cele proaste (cea mai proastă fiind, cu siguranţă, Premiul pentru cea mai bună contribuţie artistică coreo-pornograficului *The Wayward Cloud;* în paranteză fie spus, filmul taiwanezului Tsai Ming-Liang a primit şi premiul FIPRESCI!)...

Ce n-a văzut juriul lui R. Emmerich? Frumuseţea unui film ca *Les temps qui changent* – unul din cele mai bune ale lui André Téchiné –, nici interpretarea perfectă a Catherinei Deneuve; n-a văzut nimic bun în *Asylum* al britanicului David Mackenzie – deşi totul (de la interpretări la regie şi celelalte compartimente) ar fi meritat un premiu; n-a văzut un debut la fel de entuziasmant ca acela al lui Gu Changwei – cel al danezului Thuesen, care reuşeşte (în *Accused)* o dramă compactă, impecabil de minimalistă, pe un subiect pe muchie de cuţit: pedofilia; o poveste construită cu un simţ al nuanţelor şi al economiei care impun admiraţia. Şi (deşi nu sînt un fan al regizorului rus) n-a văzut splendoarea vizuală unică a unui film precum *Solnze* al lui Aleksandr Sokurov – al treilea episod (despre Hirohito) din ciclul istoric care ne-a familiarizat cu figuri precum Hitler sau Lenin. În aceste condiţii, ar fi fost chiar un miracol ca juriul să vibreze la umorul poetic al lui Wes Anderson din *The Life Aquatic with Steve Zissou* (un cronicar a scris despre Anderson că este singurul reprezentant al unui gen – „filmul Wes Anderson"): prea „decalat", prea frivol, prea inteligent pentru palmaresul de la Berlin 2005!

Sînt nevoit să repet: nici unul dintre filmele enumerate ca avînd calităţi – trecute cu vederea de juriul Berlinalei – nu este un „film mare", un film care să facă dată în istoria Cinematografului. Dar sînt filme mai bune (unele) decît majoritatea celor care au fost premiate. Juriul a ratat o şansă: aceea de a premia – pe de o parte – nou-veniţii în regia de film (Gu Changwei, directorul de imagine al unor pelicule precum *Sorgul roşu* şi *Adio, concubina mea*, la paritate cu Jacob Thuesen, monteurul cîtorva filme ale lui Lars von Trier; l-a premiat numai pe primul...) şi – pe de altă parte – calitatea indiscutabilă a unor maeştri care, deşi nu „revoluţionează" propriul sistem de gîndire în imagini (Téchiné, Sokurov...), au fost prezenţi la Berlin cu filme vădind certe calităţi. Dacă a 55-a ediţie a Berlinalei a fost slabă, palmaresul ei a fost catastrofal...

Au fost, însă, cîteva „teme" care, revenind simptomatic în trama unor filme foarte diferite, pot constitui repere pentru o posibilă discuţie. În primul rînd, Istoria (mare), intrînd ca musca-n lapte în istoria (mică) fără de care nu există Film (în *Sophie Scholl, Fateless, Sometimes in April, Solnze, Peacock);* problema copiilor (abuzaţi, abandonaţi sau pur şi simplu izolaţi – în *Thumbsucker*, *Asylum, Provincia Meccanica, Gespenster*, *Les mots bleus),* combinată (sau nu) cu chestiunea sexualităţii *(Accused, Kinsey* – în afara competiţiei); dispariţia/regăsirea Tatălui (chiar şi în *The Life Aquatic)*... La un mod simbolic, nu despre altceva este vorba şi în *Le promeneur du Champ de Mars:* Mitterrand este văzut în postura de Tătuc al stîngii franceze, a cărui agendă ascunsă (cu secrete/schelete în dulap) face să se năruie toată şandramaua. Este (cum spuneam) meritul marelui Michel Bouquet că dă carne unui personaj ce riscă să treacă drept ficţiune – (încă) o umbră chinezească în marele balet istoric al figurilor machiavelice; dar Bouquet este fenomenal: Mitterrand al său (siluetă nu doar de umbre, ci – mai ales – de retorică densă) reuşeşte să-şi păstreze misterul chiar şi atunci cînd pare că se dezvăluie şi să pară intrigant chiar şi atunci cînd discută frivolităţi! Mitterrand-Talleyrand? Poate mai mult decît o „rimă"...

Interesant – şi neaşteptat de *„entertaining"* – s-a dovedit şi *Tickets*, filmul în trei scheciuri realizat de Ermanno Olmi, Abbas Kiarostami şi Ken Loach şi prezentat în afara competiţiei: acelaşi tren – coborînd din Nord înspre Roma – şi trei poveşti diferite care, uneori, se intersectează, ducînd cu el/ele „destinul" (cum se zice) unor oameni obişnuiţi: un renumit profesor (la Olmi; episodul cel mai uscat), o văduvă de general (la Kiarostami; episodul cel mai surprinzător), un grup de tineri scoţieni, microbişti (la Loach; episodul cel mai „popular"). În spatele tuturor acestor mici istorii personale se bănuiesc conflicte globale – politice, etnice...; filmul are decenţa să nu stăruie asupra lor, folosindu-le mai mult ca fundal şi oprindu-se asupra oamenilor care, ocupaţi cu „agenda" lor zilnică, poate că nici nu le observă.

Greu să nu observi, în schimb, „prroblehmele grrahve" descrise în *Yes* al lui Sally Potter – prezentat în „Panorama": britanica are eleganţa de a ţi le băga, *yes*, în ochi! Se ia o nevastă de capitalist veros (Joan Allen, respectiv Sam Neill), se dezolează cît să-nţelegi că i-ar prinde bine o aventurică extraconj'; apoi se întîlneşte cu un bucătar libian (figură de telenovelă kusturiciană) & se demarează Amor & Pasiune; se împănează cu discursuri anti-război, anti-consumism, anti-capitalism; *totul, în Versuri!!!* Cînd budinca se umflă bine, se mai pune o dată pe foc – trimiţînd perechea în Cuba (!) unde, se presupune, cuplul va trăi fericit pînă la adînci bătrîneţi (cocteilul Castro) într-un decor de reclamă la săpun & de *soap* pastelat... Cea mai „bună" cronică la *Yes* e un categoric *NO* – dar, sincer, şi deşi aveam ceva bănuieli, nu credeam că dra Potter va ajunge atît de departe în direcţia kitsch-ului cu pretenţii ideologice; filmul său însă – cel mai cumplit film văzut la Berlinală! – dovedeşte că, iată, niciodată nu trebuie subestimat un regizor.

Din fericire, a existat – la această a 55-a ediţie – *Peacock*, un film de aproape 3 ore care nu plictiseşte o clipă, deşi nu povesteşte nici amoruri exotice, nici masacre sălbatice şi nici nu pune pe tapet figuri istorice. E un film simplu, cu imagini somptuoase, dar niciodată căutate, despre o familie modestă dintr-un colţ uitat de Chină: viaţa lor cotidiană, sacrificiile făcute de părinţi, pocinoagele făcute de copii şi-apoi viaţa acestora (doi băieţi şi o fată) din perspectiva fiecăruia dintre ei – filmul revenind la acelaşi cadru (familia strînsă în jurul mesei) de cîte ori povestea o ia de la capăt. *Peacock*, fiind Cinema adevărat, nu poate fi povestit – trebuie văzut: are ritmul lui, tonul lui, micile sale surprize vizuale şi marea sa emoţie, niciodată lăsată să invadeze ecranul, ci ţinută, cu pudoare, în suspans – precum coada păunului din titlu şi din final, căruia-i trebuie *un timp* pînă să şi-o desfăşoare... şi atunci e prea tîrziu: familia deja a trecut, ratînd splendoarea!

Uneori, îmi spun că merită să vezi şi zeci de rahaturi pentru un film ca lumea.

(deplasare sponsorizată de PricewaterhouseCoopers)

***Peacock** de Gu Changwei*

Contra-palmares

- „Ursul de Aur": ***Peacock*** de Gu Changwei
- Marele premiu: ***Asylum*** de David MacKenzie
- Cea mai bună regie: ***Accused*** de Jacob Thuesen
- Cea mai bună actriţă: **Catherine Deneuve** (în *Les temps qui changent)*
- Cel mai bun actor: **Romain Duris** (în *De battre mon coeur s'est arrêté)*
- Cea mai bună contribuţie artistică: ***Solnze*** de Aleksandr Sokurov
- Cea mai bună muzică: ***The Life Aquatic with Steve Zissou*** de Wes Anderson

Cu prilejul împlinirii a 10 ani de activitate, Editura Polirom lansează concursul anual „Ioan Petru Culianu"

Concursul este adresat debutanţilor, autori de studii şi eseuri în domeniul ştiinţelor socio-umane

Editura Polirom anunţă instituirea unui concurs anual de debut pentru cărţi de studii şi eseuri. Concursul va purta numele „Ioan Petru Culianu". Lucrările prezentate trebuie să se înscrie în domeniile: istoria religiilor, studii culturale, mentalităţi, antropologie. Pot participa şi manuscrise din domeniul altor ştiinţe socio-umane (psihologie, sociologie, ştiinţă politică, studii de gen, asistenţă socială), comunicare, relaţii publice, studii media.

Valoarea premiului este de 1.000 de euro, iar lucrările premiate vor fi publicate. Sînt acceptate în concurs şi manuscrise ale autorilor care au participat cu materiale în volume colective deja publicate.

Manuscrisele vor fi expediate în plic, fără semnătură şi prefaţate de un motto, pe adresa editurii din Iaşi, B-dul Carol nr. 4, C.P. 266, în format electronic şi print (ambele obligatorii). În plic separat, concurenţii sînt rugaţi să introducă acelaşi motto, precum şi un CV al autorului. Ambele plicuri vor purta menţiunea „Pentru concursul Ioan Petru Culianu". Manuscrisele nu se înapoiază.

În anul 2005 vor fi luate în consideraţie manuscrisele primite în perioada 1 aprilie – 31 septembrie a.c. Este de preferat ca manuscrisele să conţină între 200 şi 300 de pagini a cîte 2.000 de semne. Manuscrisele sosite pe adresa editurii vor fi examinate de un juriu a cărui componenţă va fi comunicată la data anunţării premiului.

Informaţii suplimentare pot fi obţinute prin e-mail la adresa concurs@polirom.ro.

Victor RUSU

scrisoare din Israel

Şabat

Şabat. Ca o lupă uriaş-măritoare, ziua a şaptea a săptămînii pune în relief contrastele şi contradicţiile vieţii din Israel. Un stat modern, democrat şi legi restrictive care îngrădesc libertatea cetăţeanului. O societate dinamică, modernă, echipată din belşug cu tehnologie de ultimul tip – computere, Internet, telefoane celulare, sisteme automate bancare, sateliţi artificiali – şi structuri arhaice, depăşite. Israel 2004...

Soarele se apropie de asfinţit. Sunetul unei sirene dinspre cartierul ultrareligios al adepţilor rabinului din Bobov vesteşte ivirea Şabatului. După calendarul ebraic, ziua se sfîrşeşte la apusul soarelui, nu la miezul nopţii. O clipă după apus începe o nouă zi. Şabat. Bariera de acces către acest cartier e coborîtă. Circulaţia suspendată. Timp de 24 de ore nimic nu mişcă, nimic nu intră, nimeni nu iese.

Autobuzele urbane şi interurbane se retrag în depouri. Transportul public încetează. Timp de 24 de ore cetăţenii sînt consemnaţi la domiciliu. Le place sau nu, aceasta e situaţia. Cine n-are maşină personală să stea acasă. Legea Şabatului.

Dar şi celor cu maşină, Şabatul le impune prudenţă şi restricţii. Să fie cu băgare de seamă, nu cumva să treacă printr-o localitate sau cartier religios. Atenţie, nu toate dispun de barieră la intrare. Imprudenţa se plăteşte deseori cu geamuri sparte sau, mai rău, cu rănirea celor din maşină.

„Dar de ce ne atacă cu pietre?“, se miră noii veniţi. „De ce religioşii îi împiedică pe ceilalţi să se comporte cum le e voia şi cum cred ei de cuviinţă?“

Nedumeriri de nou venit sau de străin. Ceilalţi au învăţat să cunoască substratul violenţei. Logica ei ilogică. „Toţi fiii lui Israel sînt răspunzători (garanţi, în traducere literală) unii faţă de alţii“ afirmă un text talmudic. Principiu generos, umanist, care a dat naştere – alături de un destin istoric – sentimentului solidarităţii, atît de răspîndit la evrei.

În virtutea acestui principiu, în urmă cu peste o sută de ani, la Paris, a luat fiinţă asociaţia „Alliance israélite universelle“, care a desfăşurat o rodnică acţiune de ajutorare a evreilor în nevoie, în Levant, în răsăritul Europei, în nordul Africii. Din acelaşi îndemn a fost creat, după primul război mondial, în America, „Joint“-ul. Căci poporul evreu este ca o sîrmă întinsă – atingi într-un loc şi vibrează pe toată lungimea. Metaforă talmudică.

Printr-un bizar fenomen dialectic, acest principiu generos al solidarităţii s-a transformat în Israel, pentru prea mulţi, în contrariul său. Ceea ce faci sau nu faci – susţin aici ultra-religioşii – nu e numai treaba ta, ci mă priveşte şi pe mine. Căci, fie că vreau, fie că nu, sînt solidar cu tine, păcatul tău e deci şi păcatul meu. De aceea ei caută să împiedice prin acte de violenţă încălcarea legilor Şabatului. Fără să ţină seama de primejdia la care îi expun pe cei care comit imprudenţa de a traversa la volan cartierul lor, al religioşilor. După antica lege iudaică, cel care încalcă în public sfinţenia Şabatului merită pedepsit pe loc, fără vreun procedeu judiciar. De aceea se

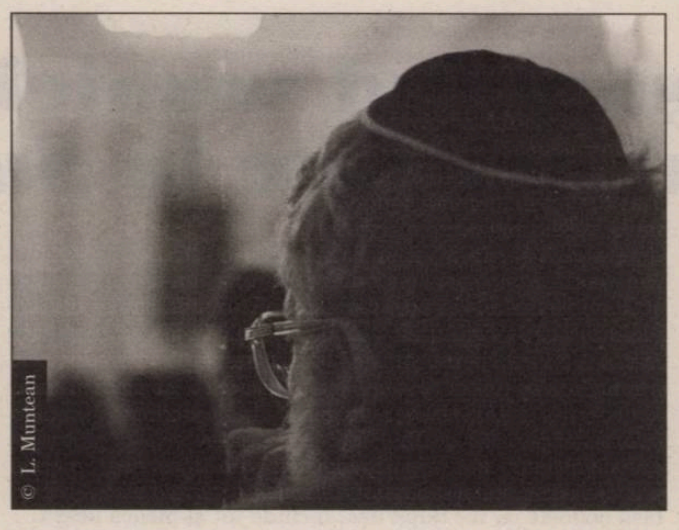

aruncă în el cu pietre, lapidarea fiind una din cele patru metode punitive în antichitatea iudaică. (Crucificarea nefăcînd parte din ele.)

Acum e limpede, acum cel puţin ştim care e logica din comportamentul ilogic, violent, al celor ce cu atîta înverşunare vor să impună societăţii moderne legi din antichitate.

Peisajul de Şabat al Israelului e diferit de al celorlalte zile ale săptămînii. De regulă, în această zi predomină calmul, liniştea, tihna. În afară de cazurile ieşite din comun – un act terorist sau degradarea subită a situaţiei la frontiere.

Evreilor din afară, veniţi în vizită, le place atmosfera Şabatului. Celor mai în vîrstă le evocă viaţa tîrgului tradiţional. Le răscoleşte sufletul, declanşează melancolii, reînvie chipurile bunicilor. Da, se află în Israel şi numai aici au parte de asemenea trăiri. La încheierea sejurului se urcă în avion şi zboară cu melancoliile şi cu aducerile-aminte. Iar noi, cei de aici, rămînem să trăim mai departe realitatea.

Viaţa e mai puternică decît toate dogmele şi fanatismele, ea scapă şi va scăpa mereu din chingile constrîngerii.

Lucrul acesta devine evident în a doua jumătate a zilei, cînd începe vuietul şi freamătul stadioanelor de fotbal. E ora pasiunilor dezlănţuite, e un alt soi de fanatism, dar nu mai puţin ardent şi mistuitor. Zeul colectiv al celor din nordul ţării e echipa Macabi-Haifa. Zeul celor din Tel Aviv e echipa Hapoel. Dumnezeul absolut şi aproape invincibil al Ierusalimului e echipa Bethar. Pentru această divinitate de stadion trăiesc şi respiră mii şi mii de fanatici din Oraşul sfînt. Pentru victoria echipei se roagă înaintea fiecărei partide. În acest scop, unii strecoară cîte un bilet între pietrele Zidului de apus, în atenţia Celui de sus. Bethar iese pe teren; dă, Doamne, ca victoria să fie de partea Betharului. Amen.

Soarele şi-a încheiat periplul diurn, el circulă nestingherit şi în ziua a şaptea. Cu ochiul liber se văd pe cer trei stele. E semnul că Şabatul a luat sfîrşit. Se aprind luminile şi în casele religioşilor, deschid şi ei acum aparatul de radio. Telefonul – mut din ajun – sună. Un buletin de ştiri recapitulează evenimentele din ultimele 24 de ore, în folosul celor care pînă acum s-au sustras realităţii.

Viaţa îşi reia cursul normal. Pînă la următorul Şabat.

libertatea de impresie

La muncă

Elevii au vacanţe de vară de cîte trei luni (vă mai amintiţi vacanţele de vară?). Studenţii mai au ceva sesiuni de examene în timpul verii. Dar, ca şi elevii, au vacanţă de Crăciun şi de Paşti. Pe lîngă ele, concediul de 20 de zile cu care se trezeşte absolventul proaspăt angajat, pare o meschinărie. Mai ales că nici acela nu se obţine chiar uşor şi nu e totdeauna în perioadele „bune“ ale anului. Reflexul de a pleca vara în vacanţă se poate transforma în frustrare cînd în august, de exemplu, trebuie să stai la serviciu. Pe de altă parte, trebuie bine înţeles că ritmurile vieţii se schimbă oricum. Omul nu se mai duce ca pe vremuri, de îndată ce se încălzeşte afară, cu toată familia, în vizită la conacul unui prieten boier, la care poate să stea şase luni. Şi să se întoarcă înainte de a da noroaiele şi zăpezile care să blocheze drumurile. Acum nu mai sînt trăsurile şi nici noroaiele de altădată. Sînt avioane şi autostrăzi. Omul se poate duce pentru cîteva zile şi la capătul lumii. Unii mai cu bani (de regulă cei cu bani nu prea au timp, iar cei cu timp nu prea au bani) au descoperit că pentru a le prii scurtul concediu, trebuie să meargă cît mai departe. Distanţa mare poate compensa, într-un fel, scurtimea timpului. Cu cît te duci mai departe, cu atît ţi se pare că ai plecat de mai mult timp de acasă, chiar dacă parcurgi miile de kilometri în doar cîteva ore. Două zile în Honolulu... perfect. Parcurgerea distanţei funcţionează ca un filtru, ca o cameră de depresurizare a unui submarin. Grijile şi stresul se scutură în urma ta ca apa. Cu viteza unui avion le depăşeşti aproape la propriu (necazul e că ele te mai pot ajunge acum din urmă prin telefonul mobil, care-ţi sună şi-n gaură de şarpe). E adevărat, cînd pui piciorul pe aeroport la întoarcere, grijile îţi sar din nou, cu toatele, în spinare. Dar în sfîrşit, să zicem că eşti, chipurile, refăcut şi le poţi duce mai bine. Eventual, cît ai stat acolo, departe, ai văzut totul prin lentila camerei de filmat, iar seara tîrziu după serviciu îţi poţi privi concediul la televizor. Îl mai trăieşti o dată. Italienii au descoperit şi cum poţi să scapi de depresia din septembrie, cînd ţi s-a terminat concediul: începi să faci planuri pentru concediul viitor.

Alţii, mai fără bani, au descoperit că un concediu reuşit poate fi şi la numai cîţiva kilometri distanţă de casă. Ai nevoie de un pom verde şi o căsuţă cît de mică. Te poţi duce şi în week-end. Două zile ajung să te deconectezi. Ba chiar şi cîteva ore, dacă n-ai un week-end complet. (Unii chiar au ajuns să creadă că un concediu nu se mai poate face decît la loc cu verdeaţă.) Iar acum, pe cinstite, dacă ai mai avea o vacanţă de trei luni, ai mai ştii ce să faci cu ea? Ar fi mare plictiseală. Pînă la urmă, chiar şi cele 20 de zile încep să pară prea multe. Să te rupi pentru atîta vreme de agitaţia cotidiană care ţi-a intrat în sînge? E mai bine să le iei pe bucăţi. Iar dacă şi aşa ţi se par zile de prisos, n-ai decît să speri că noul Cod al Muncii te va scăpa de ele. Şi dacă nici asta nu se va întîmpla nu-ţi rămîne decît, ca în concediu... să-ţi găseşti ceva de lucru. Mai strîngi un ban, eventual pentru concediul următor, cînd poate o să îţi mai repari cîte ceva prin gospodărie. Ar fi bine însă dacă şi copiilor li s-ar mai scurta vacanţele, să le fie mai uşoară trecerea către concediul scurt şi către ideea concediului lucrător.

Andrei MANOLESCU

Iaromira POPOVICI

bazar

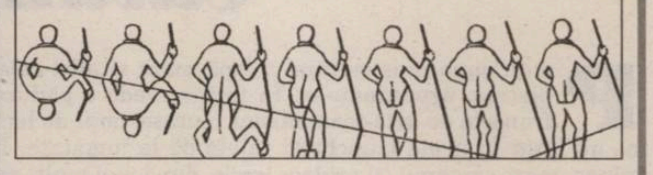

La circ

În copilărie, circul era una din ocupaţiile obişnuite de week-end. Nu se întîmpla cu regularitatea săptămînală a teatrului de păpuşi, dar – să zicem – o dată pe lună, tot puteai vedea un spectacol de circ. Circul, pe vremea aceea, era ceea ce numim acum clasic: cuprindea numere de magie, comice, de acrobaţie şi dresuri cu mai multe feluri de animale. Din cîte îmi amintesc, clownii erau protagoniştii unor scenete cu instrumente, simple, dar la care copiii rîdeau întotdeauna; magicienii făceau binecunoscutele numere cu scosul iepurilor şi al eşarfelor din joben, la care se adăuga cel de maxim suspans, cu femeia în cutie căreia întîi i se tăiau picioarele cu ferăstrăul, apoi i se puneau la loc; acrobaţii se balansau la trapez. În ceea ce priveşte dresurile, existau cîini, cai, maimuţe, elefanţi, lei, tigri. Nu ţin minte să fi fost ceva spectaculos, dar numerele erau pe măsura aşteptărilor obişnuite şi intrau în firescul circului.

După '89, Circul de Stat a devenit obiect de scandal. S-au perindat directori care se pare că au făcut afaceri dezastruoase în defavoarea circului, ale căror prime victime au fost animalele. Acestea – iarăşi se pare – au fost vîndute, în străinătate, de către dresorii lor, care rămăseseră pe acolo fără bani, în urma unor contracte dezastruoase. De fapt, în perioada tulbure, dar şi plină de speranţe efervescente a anilor '90, majoritatea artiştilor de circ erau plecaţi în străinătate, iar aici veneau doar din cînd în cînd, pentru a ne oferi nişte performanţe mediocre.

Nu mai ştiu cînd, pe la mijlocul anilor '90, a fost numită directoare Brîndușa Novac. Nu îmi amintesc de unde venea, ştiu doar că era foarte tînără şi contestată. Încet-încet, ea a reuşit însă să repună circul pe picioare, să-l reîntoarcă la fericitele vremuri de glorie, din hala pustie în care se transformase. E drept că nu a fost uşor, au fost multe spectacole produse şi regizate de directoarea însăşi, care numai de circ nu erau, ci mai curînd de varietăţi şi cu cîteva numere de acrobaţie. Totuşi, ultimele două spectacole au început să aducă tot mai mult cu clasicele vremuri de altădată. Culminînd cu cel din urmă, „Galele Circului“, în care au fost chiar numere de circ adevărate şi foarte performante, cu artişti cu adevărat buni din Rusia, Ucraina, Germania şi România. Sigur că, în lumea postmodernă de azi, numerele, nici măcar cele de circ, nu mai pot rezista pur şi simplu în sine, ci trebuie să aibă un scenariu, o poantă, o surpriză. Numărul cuplului de dresori ucraineni Liudmila şi Vladimir Sevcenko, care au cîştigat, de altfel, şi premiul I al Galelor, este un foarte bun exemplu al acestei concepţii: pe lîngă obişnuitele sărituri şi defilări ale animalelor, dresorii au pus la cale o scenetă în care era implicat unul dintre lei. Acesta – aşa cum am scris deja la *3,14* – se prefăcea supărat pe dresor, şi gata să-l atace. Dresorul-bărbat îl tot incita, leul devenea tot mai agresiv. Situaţia revenea la normal doar atunci cînd intervenea dresoarea, care îl liniştea mîngîindu-l pe soţul înfuriat şi restabilea echilibrul oamenilor şi al fiarelor. Un alt număr care ilustrează acest nou tip de concepţie circărească este cel de balet acrobatic al soţilor Turkeev: cei doi, îmbrăcaţi ca nişte clovni trişti, reuşesc să performeze acrobaţii periculoase, la mare înălţime, dar nu la întîmplare, ci închegate într-un show unitar, în buna tradiţie (fără să spun vorbe mari) a baletului clasic adaptat la particularităţile circului. Toate acestea sînt semne bune pentru lumea veşnicului Fram, ursul polar, care a reuşit să-şi combine, echilibrat, caracteristicile sale dintotdeauna – inocenţa unei directe depăşiri a limitelor umane cu ingeniozitatea postmodernă.

Ana-Maria FLOREA

Aşteptînd veşnicia, cătunul priveşte la *Surprize*

Pe-un cîmp nins subţire, o iapă mare şi albă calcă pietros, zguduindu-se. În faţă se vede o pădure, frunzele de astă-toamnă sînt murate, hoţii de lemne au lăsat în urmă trunchiuri tăiate de la jumătate. În stînga apare cantonul cu pridvor verde, după mai mulţi ani un pădurar şi-a călcat pe suflet şi s-a stabilit, în sfîrşit, aici. Căruţa intră pînă la plăsele într-o groapă cu noroi – bănuiesc, un obstacol pentru hoţi –, iapa, cu aceeaşi solicitudine, se cabrează. În stînga se ivesc ogoare de pămînt galben, sărac, în dreapta pădure. Înainte, un sat banal, întins cu totul pe orizontală, fără o turlă de biserică, un copac mai înalt, o casă mai răsărită. Bărbăteşti, sat sortit strămutării în alte condiţii istorice, se află la numai 3 kilometri de Cucuteni, vestita staţiune eneolitică. În cătunul tăiat de o rîpă abisală, pămîntul descoperă din cînd în cînd numai ciolane de soldaţi – ultima dată au fost opt. Creştinii îi numesc pe toţi ruşi, îi adună în saci şi-i îngroapă după rînduială. Alte întîmplări nu prea sînt.

Relu adoră cureaua Corinei, albastră

Intrarea şi centrul satului Bărbăteşti este medeanul. Duminicile, vara, băieţii din împrejurimi se adună aici să joace fotbal. Bătrînii îi privesc, se bucură, apoi se îmbată la crîşma lui Damian, fiu al satului stabilit la Tîrgu Frumos. La Damian se dau şi pensiile. În fiecare lună, poştăriţa e adusă cu maşina de un inginer păcălit, care încearcă să-şi recupereze de anul trecut banii pe arăturile făcute sărăntocilor.

Crîşma se înghesuie într-o cămăruţă a casei bătrîneşti. Pe pereţi sînt postere cu Christina Aguilera, o planşă şcolărească: „Agricultori, Guvernul României şi Uniunea Europeană...“, afişe electorale cu Năstase, Băsescu, Becali. Lîngă perete stă o bancă lungă, o femeie cu privirea spălăcită şi bolnavă mănîncă covrigei la suta de grame, sub braţ ţine o sticlă de oţet. Bărbatul ei poartă geacă de motociclist, cizme lungi, de pîslă, blugi mulaţi.

E duminică seara şi bruneta Corina, cu o curea de lac albastru, rimelări azurii, sutien push-up şi puf negru, des, deasupra buzelor pline, primeşte în văzul lumii vizita amoroasă a unui bărbat cu cel puţin zece ani mai mare. Relu e din alt sat, a urcat ditamai dealul prin pădure pînă la Bărbăteşti şi e însoţit de un tovarăş blond, cu mină de alcoolic. Mîine întîmplarea se va discuta în tot satul, de aceea hîrjonelile nu întrec o discuţie fină, pe care amorezul asortat cu ochelari şi fular chinezesc o presară cu exotisme de tipul „utopie“, „reciproc“, „logic“. Relu, strălucitor de elocinţă, poate nu va fi aflat că bruneta a fost deja dezonorată în păpuşoaie, cînd se întorcea de la discotecă, ori poate de aceea îşi dă tot interesul.

La tejghea serveşte Mihaela. Spală pahare ciobite, cu unghiile lungi şi ţepene, la un rezervor de tablă prins în perete. Toarnă în pahare suc Sprinter, rom Jamaica, lichior

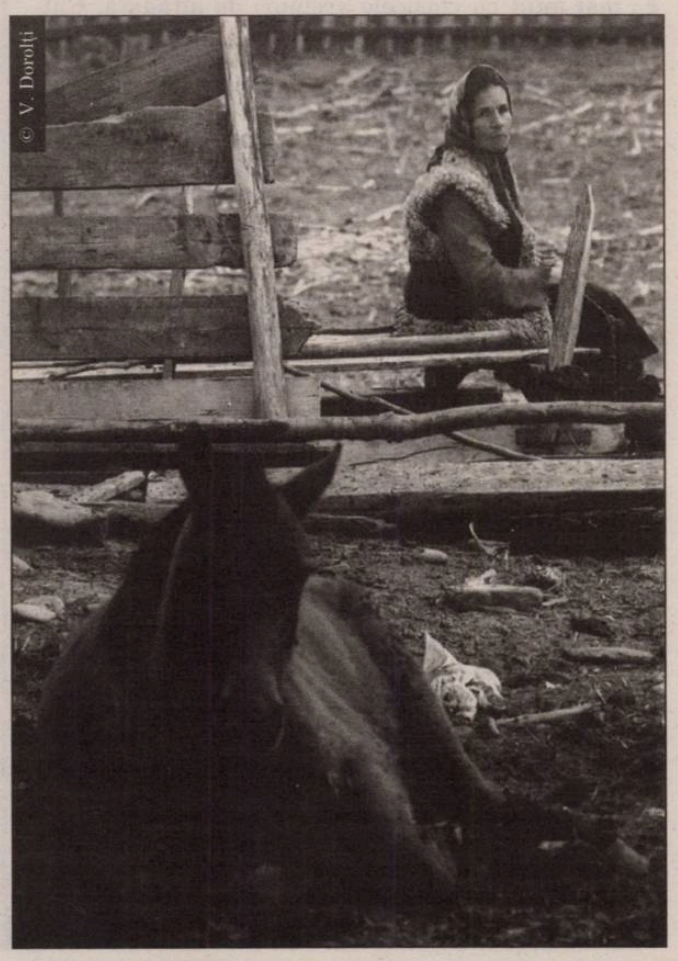

Tanita. Udă pardoseala şi mătură în fiecare seară glodul adunat peste zi. Îşi descîlceşte părul rar şi galben fatal cu un pieptene pe care-l ţine sub tejghea. E ţîfnoasă cu bărbaţii, dar cu fiecare cuvînt repezit îi momeşte pervers, căci ştie lucruri pe care le-a văzut la televizor.

„Mihai, cumpără un ceas!“ – se trezeşte femeia de pe bancă. Motociclistul probează îndelung deşteptătorul la cinşpe mii, îl pune să ţiuie, îl cîntăreşte să se convingă că face o afacere. Corina a dispărut pe undeva cu Relu. La 7 seara, Mihaela îşi încheie toţi nasturii flaneluţei mulate, îşi lasă cizmele cu toc după uşă, închide tot şi pleacă acasă.

În bezna de nepătruns care e noaptea la Bărbăteşti, un zgomot omenesc devine înfricoşător. Numai cîini lătrînd pe toate glasurile, ce se aud. În geamurile întunecate devreme bate numai haloul albăstriu al televizoarelor, noile candele ale bunicilor. În cătunul acesta, aflat la aproximativ 60 de kilometri depărtare de Iaşi, civilizaţia îi cotropeşte pe oameni cu *Ciao, Darwin!, Monica, Surprize, surprize.* Cine nu prinde Antena 1 şi Prima TV chiar este nefericit.

Visele trec o rîpă şi se înfundă într-o pădure tăiată

Cine ar putea înţelege drama lui Valentin, singurul flăcău din Bărbăteşti? Simte că i-a venit ceasul să intre în rîndul lumii, să se însoare şi el, căci împlineşte la primăvară 25 de ani, dar în satul din care nu vrea să plece are de ales numai între două fete: una care-i place lui şi alta care-i place maică-sii. Pentru Mihaela, vînzătoarea, s-a şi bătut cu un băiat din sat şi se poate spune că a cîştigat-o. Celălalt şi-a adus de peste deal o ţigancă de 15 ani, „da' robustă, harnică, merge cu căruţa la cîmp“. Dilema lui Valentin nu e uşor de rezolvat şi nu-i nici prima. Într-o vreme a avut de ales între a fi hoţ de lemne, ca mai toţi tinerii care au curaj şi o căruţă, sau om la locul lui, ca bunicii şi străbunicii, oameni chiaburi, cu grajduri de piatră şi hambare, şi butoaie, şi beciuri. S-a gîndit că mai mult face să poţi sta cu fruntea sus şi să te bucuri în văzul lumii de avutul tău, decît să umbli noaptea prin hîrtoape, cu frica în sîn. Nu şi-ar închipui în ruptul capului să lucreze la patron, cum l-au îmbiat fraţii mai mari, plecaţi puşcă din Bărbăteşti. Să fie oropsit pentru patru milioane pe lună? Are zece hectare de pămînt, trei vaci cu lapte, patru viţei, o iapă, porci, un tractor, orătănii cu duiumul. Visează să-şi cumpere o Dacia-papuc sau chiar o drujbă, lucruri pe care le cîntăreşte îndelung, sfătuindu-se cu mai multă lume.

În Bărbăteşti, a fi gospodar continuă să fie cea mai mare mîndrie, sentiment cu origini în vremurile cînd satul era cel mai înfipt din toată comuna Cucuteni. Aici întîlneai cei mai buni meseriaşi, familii dintre cele mai vechi.

Moş Dumitru Chingălată, la 90 de ani, este cel mai bătrîn om din sat. Are ochi de o limpezime verde-albăstrie uluitoare, spatele drept, auzul destul de bun. La alegeri a mers în căruţă pînă la comună şi s-a bucurat de ocazie pentru că a mai văzut satul, ogoarele, a întîlnit cunoscuţi. La televizor urmăreşte numai *Teleenciclopedia* şi ştirile, în special cele despre confruntările din Irak, care îi servesc reflecţiile despre arta războiului: „Noi eram mai hotărîţi, nu ne ataca aşa permanent, cum prindeam o localitate o luam şi o curăţam, pe cînd acum, cu bomba...“ Însă durerea bătrîneţilor lui este modul de retrocedare a pădurilor. S-au dat unor moşnegi neputincioşi orî lipovenilor ocupaţi la Tîrgu Frumos numai cu ceapa şi roşiile. Pe seama lor, cu aprobarea tacită, iar alteori activă, a pădurarilor şi a poliţiştilor, hoţii au defrişat complet unele zone, într-altele mai întîlneşti cîte un copac în picioare la treizeci doborîţi.

Valentin şi moş Chingălată stau faţă în faţă. Primul îl întreabă de drujbă, de sănătate, al doilea de gospodărie, de pămînt, de ce s-a mai furat prin sat.

Eroii necunoscuţi ai aşezării B

Să spunem că o rugaţi pe tanti Florica din Bărbăteşti să vă povestească cîte ceva despre fiecare sătean. Cu unele omisiuni, iată ce poate ieşi:

Adela D., măritată cu unul din Ruginoasa, de-a lu' Vîrtosu', l-a fugărit, că n-avea... înţelegi tu. Da' pe urmă el a făcut patru fete.

Ghiţă C. a lucrat în miliţie. La colectiv prindea în păpuşoi hîrtii pe care scria: „Cine fură un păpuşoi, un an de puşcărie“. Şi lumea se ştergea la c... cu ele. Nevasta lui a lucrat în învăţămînt şi nu s-o acomodat în Bărbăteşti. Ea nu ieşea deloc, numai la prăşit, nu-i ştia nimeni casa. Odată a primit o vedere de la o soră, de la mare. Şi Ghiţă: „N-au putut să-ţi trimită o scrisoare, ţi-au trimis vedere, să vezi cum e la oraş, să nu uiţi!“. El o murit, da' ea şi azi merge la biserică, tot cu nasu-n pămînt. Are pămînt mult.

Dumitru C., de la medean, a trăit ani mulţi, mulţi, se făcuse de 150 de kile. Îi scotea femeia un scăunel la poartă, el se tîrîia în beţe şi acolo şedea toată ziua.

Ghiţă I. e mort, Mariţa trăieşte. Iarna stă la copii, seara în crîşmă. Bea şi fumează la 70 de ani: „Că asta-i a omului, să bea, să mănînce“.

Alexandru R., prieten mare cu Mariţa. Pleacă în izmene la ea cînd îl apucă dorul. Mă întreabă: „Ce să fac, cumătră, să scap? Mă trezesc noaptea lîngă ea, zi-mi un farmec, o slujbă, să scap!“.

Ştrulache trăieşte în aceeaşi casă cu femeia, da' de tineri au camere separate.

Dafina P. a fost o fată cuminte, surdă din născare şi cam prostuţă, da' aşa cuminte că nu se auzea nimica de dînsa. Stătea cu mamă-sa, o văduvă de război, lucrau la CAP, furau ca toţi. Dafina a stat pînă la 30 şi ceva de ani. Mamă-sa, ce i-o venit în cap? S-o mărite şi i-o adus unul de pe la Balş, un băiet de 17 ani şi-au făcut trei copii. O fată oarbă din naştere, a trăit o lună, înc-o fată şi-un băiet. Bărbatu-su venea, pleca. A făcut şi el armata, apoi a deschis ochii şi-o plecat în lumea largă.

Femeia lu' P., borţoasă la al şaselea, un' se duce el, şi ea. Bate-n ea cum dai în păpuşoii din leasă.

Irina o rămas gravidă în clasa a opta cu unu' de-a lu' M. Pe ea o creştea bunică-sa şi baba nu şi-a dat seama. Da' ea umbla îmbrăcată numai cu un trening, se culca tot cu acela, să nu se cunoască. Cînd să nască, era cu bunică-sa la prăşit: „Babă, mă dor şalele!“. „Du-te-acasă, hodineşte-te!“ Da' cînd a venit baba acasă, ea era cu dureri, să nască. Într-un tîrziu, îşi dă seama: „Nu cumva ăi fi gravidă?“, şi ea numai a dat din cap că da. „Tu ai băut ceva şi-acum ai să mori!“ Da' n-o murit, l-o scăpat în pantaloni. Am chemat după aceea Salvarea şi s-o luat cu a lu' M. N-o mai terminat şcoala.

În ultimul vis incredibil pe care l-a avut tanti Florica se făcea că o înfuriase pe Andreea Marin numind-o numai cu numele mic. Şi Florica, săraca, se dezvinovăţea: „Dar nu vă supăraţi pe mine, eu v-am spus *doamna Andreea Marin*“. Şi a apăsat pe „doamna“.

Ana-Maria Florea *este reporter la* Opinia studenţească *din Iaşi.*

Satul aproximativ statistic

- În Bărbăteşti sînt 74 de case, dintre care 12 părăsite ori locuite sezonier – urmaşii de la Bucureşti, de exemplu, vin numai pe perioada verii, să crească un purcel şi cîteva orătănii. Unui sătean de 70 de ani îi ia două minute să-ţi facă numărătoarea caselor.
- Se mai găsesc 12 fîntîni, 2 maşini, 4 tractoare.
- În sat sînt două crîşme, una în deal, „Izvoraşul“, a bătrînilor, şi una a tinerilor, la medean, care e mai şic, căci aici se ascultă manele şi Hi-Q.
- Biserica micuţă a fost construită pe vremea lui Ceauşescu, din raţiuni de cimitir, care se pare că numără astăzi cei mai mulţi săteni. Altfel, morţii erau plimbaţi în car trei kilometri, pînă la Cucuteni.
- La clasele I-IV învaţă simultan 16 copii. Numărul mare de preşcolari a determinat reînfiinţarea grădiniţei, după foarte mulţi ani.
- Butelia se schimbă la 16 kilometri de dealuri prăpăstioase, tocmai la Tîrgu Frumos.
- Cei care folosesc furculiţa la masă afirmă că bătrînii continuă să mănînce cu mîna, făcînd mămăliga cocoloş. Se mai întîmplă că masa se ia la comun, din oala care se pune la mijloc. Se începe cu ce este mai puţin bun, carnea se lasă la urmă. Tot bătrînii mănîncă în plapumă, ghemuiţi.
- Ocupaţia atotcuprinzătoare este agricultura. Comparînd însă avantajele ţăranului care aşteaptă şi astăzi banii pe mia de litri de lapte colectaţi astă-vară, de o firmă din Hîrlău, şi rapiditatea cu care hoţii de lemne vînd un car plin pe două milioane, se înţelege uşurinţa cu care se fac opţiunile. Deşi oamenii se cunosc unul pe altul ca pe propria mănuşă, în vara trecută s-au furat de pe islaz şi cai, şi oi. Singurul cazan de ţuică din Bărbăteşti urmează să fie închis cît de curînd, căci nu respectă normele de mediu.
- Metoda cea mai des întîlnită de sinucidere este spînzurarea; în cel puţin trei situaţii, soluţia a fost aleasă de băieţi care se simţeau tiranizaţi de taţi prea autoritari.
- În Bărbăteşti oamenii se numesc Mocanu, Pislaru, Perju, Rusu, Turcu, Bîrzu, Lupu, dar se întîlneşte şi un Ion Ionescu.

Cum ne vindem ţara?

– concurs pentru cititori: cel mai bun slogan pentru România –

Tema numărului din 1 aprilie (nu e păcăleală, sîntem o revistă serioasă) este **„Cum ne vindem ţara?“**. Concret, este vorba despre „branding-ul de ţară“, despre ce trebuie făcut pentru ca „produsul România“ şi imaginea sa să fie mai bine ambalate, promovate şi „vîndute“ în exterior.

Orice campanie de promovare are nevoie de un slogan şi de un simbol care să fie folosit în reprezentările grafice. Aşteptăm de la cititorii dilematici:

- un slogan pentru România;
- sugestii pentru un simbol care să poată fi folosit în „logo-ul“ campaniei.

Pînă acum, astfel de campanii au folosit mînăstirile din Bucovina, sculpturile lui Brâncuşi, figura lui Vlad Ţepeş etc. Sloganul din spoturile transmise recent pe Discovery era „România – mereu surprinzătoare“. Oare n-avem ceva mai bun?

Aşteptăm răspunsurile dumneavoastră pe adresa redacţiei (str. Constantin Daniel nr. 11, 010631 Bucureşti) sau prin e-mail (dilema@rdsnet.ro) pînă la data de 25 martie.

Sloganurile vor fi publicate în revistă, iar cele mai bune vor fi premiate:

- Premiul I – un abonament pe un an la *Dilema veche* şi cărţi cu autografe de la Andrei Pleşu, Gabriel Liiceanu, Horia-Roman Patapievici şi Mircea Dinescu.
- Premiul II – un abonament pe un an la *Dilema veche*.
- Premiul III – un abonament pe 6 luni la *Dilema veche*.

Juriul va fi format din Felix Tătaru, general manager al Agenţiei GMP-MAP Romania, Iulian Traşă, director al revistei *Imagoo,* şi din membrii redacţiei *Dilema veche*.

Nu staţi pe gînduri, treceţi la vorbe!

VĂ PARE CUNOSCUT IUREŞUL SENIL DIN ANUMITE INSTITUŢII PUBLICE? A VENIT VREMEA SĂ-L IGNORĂM

● S-a topit zăpada, au reapărut gropile pe străzi. Încep asfaltările. Vă pare cunoscut? (**M. V.**)

● 8 Martie a intrat, eficient, în circuitul industriei neaoşe de consum: „fetele“ au diverse reduceri la cumpărături, cu această ocazie, ba chiar îşi pot spăla maşina gratuit (vedem la ştiri). Aşteptăm cu interes momentul cînd şi 23 Februarie, Ziua Bărbatului la moldoveni (aflăm miraţi de la cîţiva locuitori ai „surorii noastre mai mici“), va fi integrată în iureşul consumist. Poate că atunci bărbaţii români care deja se simt discriminaţi îşi vor reveni. (**I. P.**)

● Ex-preşedintele Iliescu l-a făcut pe ex-ministrul de Externe „prostănac“, iar acesta a dat de-nţeles că ex-prezidentul ar fi cam senil... Mai devreme sau mai tîrziu, tot ce-aţi gîndit despre membrii PSD va fi declarat în public de înşişi membrii PSD! (**a. l. ş.**)

● Conferinţa organizaţiei PSD Bucureşti s-a desfăşurat la Palatul Copiilor. După cum şi-au luat jucăriile cînd au plecat din anumite instituţii publice, după limbajul colorat-retardat din ultima vreme al membrilor săi din primul stal, după copilăriile lui Vanghelie „Inimă de copil“ – locaţia aleasă li se potriveşte mănuşă. Iar de cînd sînt în opoziţie şi se tot îmbrîncesc pe la colţuri să nu-i vadă tatamare, sînt chiar drăguţi, domnule! (**S. S.**)

● Din montajul unei zile: dimineaţa, aflu că doi cercetători americani, după ce au condus trei analize pe tema „iubirilor ilegale“, subiecţii fiind tineri de ambele sexe cu studii superioare, au ajuns la această concluzie: „iubirile secrete sînt plicticoase, obositoare“. Seara, după un *Roşu*

© S. Ivanoschi

Cu ochii-n 3,14

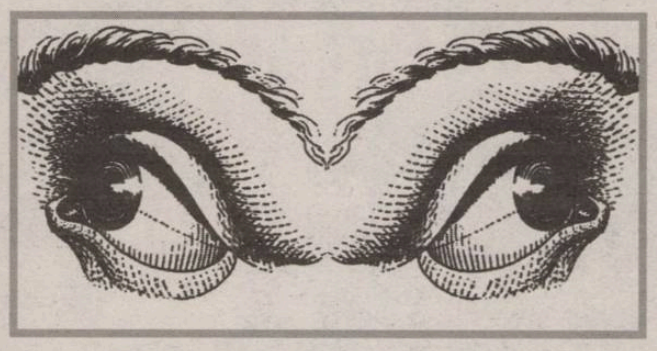

şi negru pentru care am renunţat la Zidane şi Ronaldinho, reieşea că lui Stendhal această concluzie nu i-ar fi fost atît de clară. Nu cred că a venit vremea să-l ignorăm pe Stendhal. (**R. C.**)

E UN FEL DE A ADMITE CĂ TENSIUNILE MOMENTULUI SUNĂ CA UN SUPERLATIV IRELEVANT

● Ion Iliescu nu a fost mulţumit de politica de cadre a partidului părăsit temporar de el: au fost aduşi „străinaşi“ cărora li s-a permis şi accesul la funcţii de răspundere, reproşează el. E un fel de a admite că acest partid e o reţea de complicităţi, unde neofiţii n-au acces, cel mai înaintat detaşament al clasei profitorilor nu poate fi maculat de persoane din afara cercului de iniţiaţi. Cum o fi traducînd veşnic tînărul preşedinte cuvîntul „străinaş“ camarazilor (ca să nu zic tovarăşilor) din Internaţionala Socialistă? (**M. B.**)

● Caius Dobrescu scrie în primul număr al „seriei noi“ a *Observatorului cultural:* „Nu în ultimul rînd, am acceptat să fac parte din Consiliul consultativ fiind convins că, tensiunile momentului odată depăşite, evoluţia revistei va putea fi de aşa natură încît, în numele şi în beneficiul principiilor şi ideilor după care s-a condus întotdeauna, Ion Bogdan Lefter să fie de acord să se numere printre colaboratorii *regulari* ai publicaţiei de care şi-a legat numele, regăsind astfel, în mod firesc, o comunitate care-l preţuieşte şi din care, *la modul virtual,* oricum nu va înceta niciodată să facă parte“ (subl. m.). Patru lucruri sînt de natură să ne reţină atenţia în această frază finală: 1) lungimea ei, rimînd – sau nu – cu lungimea nasului unui anumit personaj; 2) umorul (voluntar sau nu); 3) folosirea cuvîntului – neobişnuit – „regulari“ în loc de „regulaţi“; 4) sintagma „la modul virtual“... *À bon entendeur, salut!* (**a. l. ş.**)

● Un produs de curăţat garantează, în spoturile de reclamă, o „curăţenie igienică“. După „inamicul grăsimii“, „omoară toate bacteriile“, „albul ideal“, acest slogan sună ca un superlativ absolut al curăţeniei. Aştept să văd, odată cu dezvoltarea tehnologiei în materie, ce-or să mai inventeze publicitarii ca să vîndă detergentul. (**M. M.**)

● Substantive *en hausse* la bursa cuvintelor: „hahaleră“, „jigodie“. Adjective *en baisse:* „irelevant“, „tulburător“, „emoţionant“. Necotat: „duios“. (**R. C.**)

PROBLEMĂ DE GUST? ÎN EUROPA, CINEVA A PLOUAT POPULAR

● Un cititor observă în *Le Monde:* „Preşedintele republicii s-a despărţit de secretarul de stat american (Condoleezza Rice – n.m.) sărutîndu-i discret mîna. Delegata generală a Palestinei a avut dreptul la o acoladă punctată de două sărutări pe obraji. Problemă de gust? Nuanţă diplomatică?“. Salut, aici, un om cu ochii în 4. (**R. C.**)

● S-a mai uitat cineva, pe Acasă TV, la *Fetele Gilmore?* Şi are idee cînd va continua? (**C. G.**)

● „Eu nu mă duc în Europa ca ultimul ţigan din România“ – a spus, în faţa camerelor de luat vederi, fostul ministru ţărănist Mureşan, cu ocazia congresului în care partidul lui a devenit Partidul Popular Creştin-Democrat. Adică vrem să devenim europeni, dar cu tot cu rasismele noastre. (**C. P.-B.**)

● Pe o veche carte poştală, aceste amintiri dintr-o copilărie a cuiva, cu un alt Nică la scăldat: „Dragă Mama. Am sosit bine la ora 11 în gara Monteoru am dat 2 lei la trăsură până în sărata căci e departe ne a dat 2 camere la 4 băieţi nea dat abonament la 30 băi în privinţa mâncări 7 lei pe săptămână mâncarea este scumpă 40 bani porţia noi o să ne facem cartel că ne costă mai eftin cum am ajuns la 4 ore am făcut 1 baie caldă minerală în fie care zi facem baie la 4 ore ieri a plouat pe aci acum timpu e frumos. Vă sărut, Nică“. (**D. S.**)

● Într-un promo la *Folclorul contraatacă* (Antena 1) au fost selectate secvenţele în care cele două protagoniste în costum (simili)popular ziceau „să moară mama...“, „să mor io...“. Dacă „folclorul“ contraatacă în halul ăsta, partida e pierdută. (**M. V.**)

© S. Ivanoschi

NEPUTINȚA LUI E NEPUTINȚA NOASTRĂ.
SPRIJINĂ REFACEREA MĂNĂSTIRILOR DIN BUCOVINA
BUCOVINA
pentru
BUCOVINA
Eşti ceea ce faci. Şi ceea ce nu faci.
CUMPĂRĂ APELE MINERALE BUCOVINA ŞI CONTRIBUIE LA RESTAURAREA FRESCELOR, CLIMATIZAREA MUZEELOR ŞI REFACEREA ANSAMBLELOR MĂNĂSTIREŞTI DIN BUCOVINA.
BUCOVINA
APĂ MINERALĂ NATURALĂ PLATĂ

„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale)

DILEMA VECHE

Anul II, nr. 61 ● 18-24 martie 2005 ● 20+4 pagini ● 18.000 lei / 1,80 lei noi
Internet: www.algoritma.ro/dilema

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIȚIE
DIRECTOR FONDATOR: ANDREI PLEȘU

Sever Voinescu
„Spre Vest
prin Est“

pagina **5**

Nora Iuga
despre regii
Hertei Müller

pagina **14**

Europa de după noi
un supliment
editat
în colaborare
cu SAR

(In)corectitudinea politică

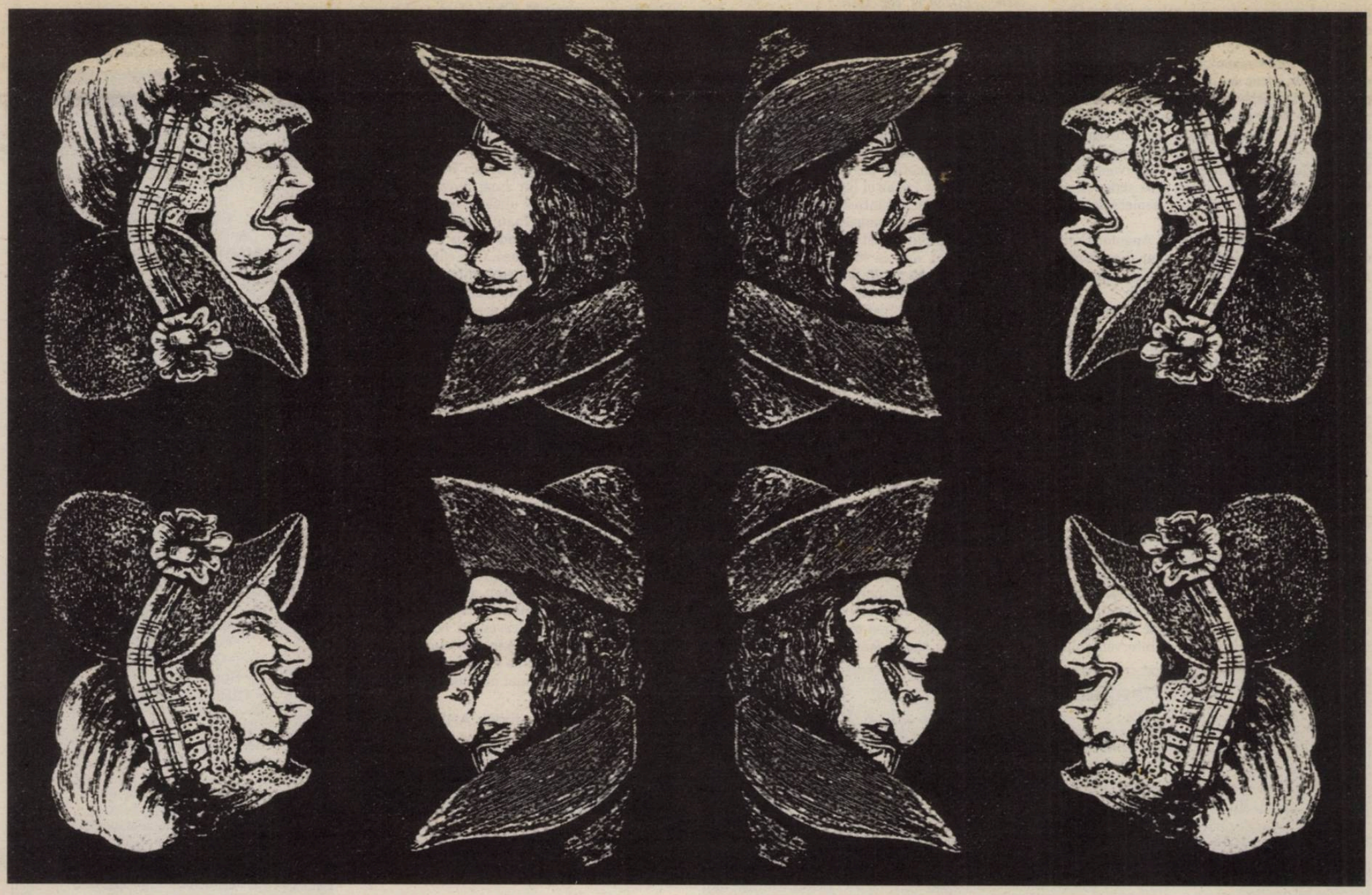

„Amice, ești idiot!“
I.L. CARAGIALE

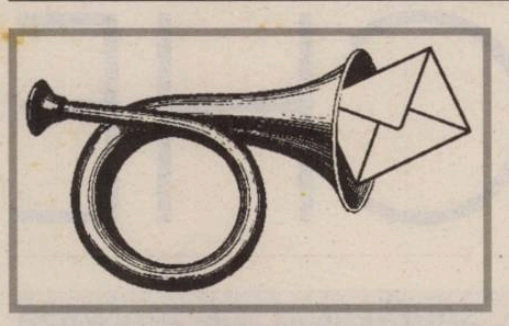

Actualităţi

Despre intervenţii şi interese

Stimată doamnă Boiangiu,

Ultimele dvs. două „contribuţii" din *Dilema veche* îmi provocară o reacţie de intervenţie de tip american :-). Şi anume intervenţie pentru a compensa aparenta dvs. lipsă de dileme în ceea ce îi priveşte pe americani, în frunte cu al lor Bush jr...

Dvs. păreţi a susţine neintervenţia, scoţînd în evidenţă numai relele acţiunii coaliţiei. Păreţi a uita lipsa de dileme a lui Saddam şi a fi deranjată de mulţimea dilemelor pe care le înfruntă alegătorii şi guvernanţii post-intervenţie. Citaţi un englez care numără pe degete democraţiile – unele palide – instaurate de intervenţiile americane.

Mai mult, expuneţi lipsa de principii a americanilor, care şi-ar urma doar interesul propriu, neintervenind acolo unde propriile principii le-ar cădea rău (vezi cazul Musharaf).

Ei bine, aveţi mare dreptate, îşi urmăresc întîi interesul propriu, dar...

Eu răspund celor care pun problema ca Dvs. că uită termenii de comparaţie, care sînt azi mai mulţi: Europa, Rusia, China ş.a. Pentru mine, toate intervenţiile din istorie au fost nişte reaşezări ale echilibrelor vremelnice care au costat scump toate popoarele invadate. Ceea ce a contat a fost rezultatul în timp, *trend*-ul, de...

Intervenţiile saxone au avut ca rezultat în secole nişte miracole, dînd naştere unor state durabile şi prospere şi lăsînd urme clare de civilizaţie. Intervenţiile ruseşti au fost nişte dezastre, nu au adus nici măcar îmbogăţirea metropolei, lăsînd în urmă zeci de ani de război şi de sărăcie cu lustru. Intervenţiile latine fură eficiente economic, însă slabe ca sistem, şi lăsară pe loc rezultate efemere, loc pentru alte desfăşurări.

Mă aştept să acceptaţi că Angola, Cuba, Coreea de Nord, România etc. ar fi avut mult mai mult de profitat dacă ar fi fost teatre ale intervenţiei americane, iar nu ruse.

Cît despre România, mulţumesc în faţa lui Dumnezeu americanilor, în frunte cu Reagan şi Bush-i, pentru intervenţia lor permanentă, timp de 50 de ani, pe toate căile posibile, pînă la eliberarea noastră. Le mulţumesc că nu ne-au lăsat să ne rezolvăm singuri şi ortodox problemele interne, şi că ne-au aruncat în permanenţă chiftele otrăvite cu spiritul democraţiei peste (şi prin toate găurile din) Zidul rece. Le mulţumesc că au intervenit, la sîrbi, şi că nu i-au lăsat să-şi rezolve singuri treburile lor interne, cu preţul vieţii a sute de mii de creştini şi musulmani.

Îmi doresc pe strada mea vecini americani, care să aibe curajul să dea cu pumnul acolo unde comunitatea nu ştie să-şi pună la punct propriile haimanale. Sînt convins că, pe termen lung, vecinii ăştia mă vor costa mai puţin decît o guvernare slabă sau/şi coruptă. Îi doresc României/Europei spiritul acesta intervenţionist, tranşant, ca să nu mai avem vreodată parte nici de un nou Ceauşescu/Hitler, nici nevoie de ajutor american...

Cu adînc respect,

Virgil VÎLCEANU

Răspunsul Magdalenei Boiangiu

Vă mulţumesc pentru atenţia cu care urmăriţi contribuţiile mele, cu sau fără ghilimele. Probabil că n-am reuşit să fiu destul de explicită: nu consider că interesele sînt ceva rău, iar principiile ceva bun. Principiile sînt respectabile cînd apără interese corecte şi, atîta timp cît SUA vor să răspîndească democraţia şi să înlăture tirania, interesele juste coincid cu principiile stimabile. Nu se întîmplă întotdeauna aşa, chiar dacă pe termen lung lucrurile se văd altfel. Apropo, intervenţiile otomane ce trend au avut? Puteţi să le mulţumiţi lui Reagan şi Bush, dar trebuie să recunoaşteţi că 50 de ani este un termen extrem de lung pentru o intervenţie (două generaţii au dispărut fără s-o vadă) şi că atunci cînd i-a strîns mîna lui Ceauşescu, Nixon nu a răspîndit „chiftelele otrăvite ale democraţiei printre găurile Zidului rece". Nu cred că trebuie să contăm pe vecini străini (americani sau alţii) ca să pedepsească haimanalele autohtone. Ar trebui să învăţăm întîi să deosebim haimanalele de restul lumii şi apoi să ne învrednicim să le punem la punct prin propria „civilizaţie a spiritului".

Nr. 57: *„Portretul unei vîrste: copilul"*

Aspecte de viaţă din „Epoca de aur"

Cui îi este teamă de realităţile grave şi triste din perioada Ceauşescu să nu citească această scrisoare.

Vă mai amintiţi sau aţi auzit de Decretul nr. 77 din 01.10.1966? El a devenit Legea nr. 36/1966, al cărei prim articol suna astfel: *Întreruperea cursului sarcinii este interzisă.* Excepţiile erau foarte rare: a) cazuri de boli grave ale gravidei; b) femei de peste 45 de ani; c) femei care au născut 4 copii şi îi au în îngrijire; d) urmare a unui viol sau incest. Aprobarea întreruperii era dată de o comisie de medici, stabilită de Sfatul Popular. Acest decret a apărut pentru că Ceauşescu voia ca în anul 2000 populaţia României să atingă 25 de milioane. Urmările au fost catastrofale, atît pentru sănătatea şi viaţa copiilor, cît şi pentru ale femeilor.

În calitate de medic specialist şi cercetător ştiinţific bacteriolog la Institutul „Cantacuzino", m-am ocupat, în perioada 1971-1988, în mod special de infecţiile *post partum* (după naştere) şi *post abortum*. Am colaborat cu şefa laboratorului Maternităţii din Ploieşti şi cu cîţiva ginecologi din spitalele bucureştene. Am participat la dramatica lor luptă pentru salvarea vieţii a sute şi sute de femei ce se prezentau în stare de şoc toxico-septic şi septicemii foarte grave. Aveau între 17 şi 45 de ani, proveneau din toate mediile sociale: muncitoare, ţărănci, intelectuale (chiar doctoriţe), studente, nemăritate, dar şi multe măritate, cu 2-3 copii acasă. Poate cuprinde cineva cu mintea imensitatea spaimei, a disperării unei femei care a încercat o manevră abortivă, empirică, a aşteptat efectul (eliminarea oului) şi care, după cîteva zile, s-a simţit foarte rău, realizînd că a făcut o infecţie, că boala o dărîmă şi nu se poate sfătui cu nimeni? Cît de greu şi de tîrziu se prezenta la ginecologie, acceptînd riscul unei anchete judiciare, nemaivorbind de emoţiile legate de intervenţia chirurgicală? În anii 1982-1983, asistam la chiuretajele bolnavelor cu avort toxico-septic, recoltam probe din uter şi sînge, pentru a decela microbul cauzator. (Cercetarea a fost realizată cu colaborarea unui colectiv larg de medici, mai ales din Institutul „Cantacuzino".) Se efectuau aproximativ 10 chiuretaje pe zi. Aspectul acestor femei era dezolant. La capătul puterilor, palide, tremurînd de teamă şi febră, multe intrau sprijinite de o infirmieră. În ultimul timp, observasem că fiecare ţinea în mînă o punguţă de nailon, cu ceva maroniu înăuntru. Arătau punguţa medicului şi procurorului, apoi o predau infirmierei. „Ce arată?" – am întrebat – „Oul expulzat", mi-a răspuns ginecologul. Apoi am văzut că miraculoasa „punguţă salvatoare" dispărea din sală, se întorcea în salon, unde intra în posesia altei paciente, care la rîndul ei o prezenta în sala de întreruperi. Deci, lupta surdă a femeilor, la care personalul medical era părtaş, continua. În primii ani ai decretului, adesea se ajungea la o înţelegere tacită între gravide şi ginecologi. Ele nu trebuiau decît să-şi provoace o mică hemoragie uterină, chemau Salvarea şi medicul ginecolog de gardă avea dreptul să le chiureteze. Totul decurgea fără complicaţii. Dar în statistici se semnalau prea multe avorturi spontane. Şi au apărut alte măsuri, mult mai drastice. Sloganul spunea: „Trebuie să salvăm orice sarcină". Chiar dacă embrionul era mort sau mutilat, ginecologul era obligat să amîne intervenţia chirurgicală, încercînd tratamente medicamentoase, inclusiv antibiotice. În cazul hemoragiilor, statul stabilise limita anemiei la care se permite operaţia (1 milion de globule roşii/ml). Normal, o femeie are 3,5-4 milioane. În acest moment, multe nu mai rezistau la intervenţia chirurgicală. În cel mai bun caz, dacă febra scădea şi/sau hemoragia se oprea, se externau. Dar după cîteva zile starea lor se agrava, şi atunci unele reveneau la ginecologie; altele se internau la spitale de medicină internă, ascunzînd că au încercat un avort, multe mureau acasă. Cele care reveneau nu voiau să declare ginecologului cînd şi cum au făcut întreruperea şi ce tratament au urmat acasă. Adesea, mureau cu aceste secrete. Sigur că Ministerul Sănătăţii mai are statisticile privind avorturile septice, mortalitatea mamei şi a copilului, numărul nou-născuţilor handicapaţi şi cu malformaţii congenitale (din perioada respectivă), dar acestea sînt sub cele reale, din motivele arătate mai sus.

Sigur că, de-a lungul acestor 23 de ani, au murit în România mii şi mii de femei, mai ales tinere, prin avort toxico-septic, multe lăsînd în urmă copii orfani. Mare este şi numărul celor care au rămas cu sechele: infecţii genitale cronice, operaţii mutilante ca histerectomia (scoaterea uterului), sterilitate.

Persistenţa acestei legi mai bine de două decenii, în condiţii de înăsprire a măsurilor de aplicare (deşi efectele erau evident catastrofale), tergiversarea, planificată şi comandată de nespecialişti, a intervenţiei chirurgicale, consider că se încadrează în capitolul „crimă cu premeditare", de care se face vinovată conducerea de stat a României din perioada respectivă.

dr. Iudith ARDELEANU

mduma2003@yahoo.com

„– Adevărul nu se confundă întotdeauna cu dreptatea.
– Unde ai citit asta?
– În toate cărţile bune..."

WILLIAM FAULKNER – „LECŢIA DE CHIMIE"

Cititorii cu ochii în 3,14

Scrisoarea lui C.P. Haiduc (nr. 59)

Stimată redacţie,

E *adorabil* doctorul Cătălin Petru Haiduc în scrisoarea sa din p. 2 din nr. 59. Atîta densitate de ipocrizie pe cm² îl face invidios şi pe cel mai versat politician. I se trage, poate, de la mîncarea din cazanul bolnavilor şi de la camera de gardă friguroasă. Mă *podidesc lacrimile:* cît de candid susţine că gravida nu-i o „vacă de muls", că ea nu vine la timp la medic, că el se pregăteşte academic, că pacienţii sînt victimele sistemului social (nu ale hulpavităţii monstruoase a medicilor). Pentru fraza: „vă asigur, de asemenea, că sistemul şpăgii este la fel de dezavantajos şi pentru medici, munca medicului fiind astfel mult subestimată" merită o medalie. Ce *ingenuă* abjecţie să ne considere, pe noi, cititorii, naivi iremediabili, cînd toată lumea ştie că în spitale şpaga e GENERALIZATĂ! Ce tupeist emerit să le „tragă de urechi" pe autoarele articolelor despre situaţia tragică din maternităţi, chiar dacă pe Haiduc îl doare-n fund...ul cotului de această situaţie. Desigur, de vină e *Dilema veche* care subminează încrederea (ştirbită) a populaţiei în medici.

Ferească sfîntul, DILEMO, să rămîi... gravidă!

Cu respect

Ion ALDEA

str. Muşeţelului 50, Bl. J 54, ap.14, Călăraşi

Propuneri de *Dileme vechi* pentru viitor:

- **Românul şi automobilul**
- **Brand-ul de ţară**

DILEMA VECHE

REDACŢIA:
Magdalena BOIANGIU
(redactor-şef adjunct)
Adrian CIOROIANU
Radu COSAŞU
Cristian GHINEA
Andrei MANOLESCU
Matei MARTIN (secretar de redacţie)
Cezar PAUL-BĂDESCU
Iaromira POPOVICI
Simona SORA
Dan STANCIU (prezentare grafică)
Alex. Leo ŞERBAN
Mircea VASILESCU (redactor-şef)
RUBRICI:
Teodor BACONSKY
Ion BARBU
Alexandru CĂLINESCU
Mircea DINESCU
Şerban FOARŢĂ
Dan GOANŢĂ
Andrei GORZO
Eugen ISTODOR
Vintilă MIHĂILESCU
Lucian MÎNDRUŢĂ
Robert TURCESCU
Sever VOINESCU
REPORTERI:
Stela GIURGEANU
Adina POPESCU
CORECTURĂ:
Ruxandra MIHĂILĂ
TEHNOREDACTARE:
Corina MÎŢĂ

Redacţia DILEMA VECHE:
str. Constantin Daniel, nr. 11, sector 1, 010631, Bucureşti.
Telefon/fax: 211.07.69.
e-mail: dilema@rdsnet.ro
Internet: www.algoritma.ro/dilema
ISSN: 1584-1669

Revistă editată de *Dilema veche srl.*
Asociaţi: Mircea Dinescu (60%)
şi membrii redacţiei (40%)

Tipărit la R-WEP SCS
Tiraj: 15.900 de exemplare

Abonamente la *Dilema veche*

Vă puteţi abona:

- la sediul redacţiei, str. Constantin Daniel nr. 11, etaj 1, sector 1, Bucureşti;

- trimiţînd prin mandat poştal contravaloarea abonamentului pe adresa redacţiei, în contul RO06RNCB5010000360390001/ROL, titular Dilema veche srl, deschis la BCR, Filiala sector 1 Bucureşti, şi expediind pe adresa redacţiei o copie după documentul care atestă plata, însoţită de o scrisoare cu adresa la care doriţi să primiţi revista.

Abonamentul la *Dilema veche* costă 840.000 lei (84 lei noi) pentru 1 an, 440.000 lei (44 lei noi) pentru 6 luni, 220.000 lei (22 lei noi) pentru 3 luni.

Relaţii la tel./fax: 211.37.36.

Mircea VASILESCU

Europa dumitale

Un vis european

Se făcea că eram în 2009, după alegerile pentru Parlamentul European. Poporul român, european nu doar prin vocaţia sa multimilenară, dar şi datorită Tratatului de aderare semnat pe 25 aprilie 2005, îşi alesese cei 35 de parlamentari europeni, prevăzuţi de Tratatul de la Nisa din deja îndepărtatul an 2002. Prezenţa la vot nu fusese foarte mare (doar 46%), în ciuda eforturilor organizatorice depuse, cu energia-i binecunoscută, de dl Octav Cozmâncă, ministru însărcinat cu Organizarea Referendumurilor şi Scrutinurilor (funcţie nou creată după alegerile anticipate din octombrie 2006, cîştigate în mod surprinzător de alianţa PSD-PPRM-PUR-UDMR-Partidul „Gigi Becali pentru ţară"). Dar, oricum, alegerile fuseseră validate, iar observatorii din Republica Moldova, Ucraina şi Belarus declaraseră oficial că ele corespundeau întru totul Normelor şi Standardelor Oranj stabilite de Federaţia celor trei state (care mai cuprindea şi Rusia în calitate de observator fără drept de vot, dar cu drept de veto). Una peste alta, românii se obişnuiseră cu ideea că au 35 de parlamentari europeni, iar ziarele epuizaseră dezvăluirile despre privilegiile europarlamentarilor: dreptul de a avea şef(ă) de cabinet şi asistent(ă) personal(ă), călătorii la *business class* şi cazare la hoteluri de 4 stele, transport gratuit pe TGV-ul din Franţa (TGV-ul românesc Giurgiu-Sighet, *via* Cornu, era încă în proiect, dar ministrul Transporturilor Miron Mitrea se angajase că va fi terminat în trei ani), o bere gratis zilnic în orice berărie din Strasbourg, *des frites* la discreţie în cîteva restaurante din Bruxelles ş.a.

Eram jurnalist acreditat la Parlamentul European din partea ediţiei în limba engleză a săptămînalului *Dilema veche* din Bucureşti (căruia *Der Spiegel, Newsweek* şi *L'Express* îi făcuseră insistente oferte de cumpărare, dar renunţaseră după ce sediul redacţiei se mutase în municipiul Cetate, jud. Dolj, pentru că nu era gata autostrada pînă acolo). În calitatea mea, aveam acces, desigur, la dezbateri, dar şi în aripa care găzduia cabinetele parlamentarilor. Nu o frecventam prea des (ultima dată fusesem acolo pentru a-l însoţi pe Radu Cosaşu, trimis special al *Gazetei sporturilor* pentru a face un interviu cu Gigi Becali în legătură cu apropiata finală a Cupei UEFA dintre Steaua şi Partizan Belgrad). În ziua aceea însă avea loc un eveniment important pentru România: aniversarea a douăzeci de ani de la Revoluţia din decembrie 1989, căreia Parlamentul European îi dedica o şedinţă solemnă specială. Aşa încît m-am dus să iau cîteva declaraţii de la membrii marcanţi ai Înaltului For. Am trecut pe lîngă biroul dlui Arie Oostlander (din grupul Popular), l-am salutat politicos pe dl Wilfried Martens (preşedintele aceluiaşi grup) care tocmai trecea pe coridor, explicîndu-i dlui Mircea Geoană (vicepreşedintele grupului Socialist) conceptul de „subsidiaritate", şi am bătut la uşa următoare, unde era cabinetului dlui Corneliu Vadim Tudor, membru al aceluiaşi grup Popular (PPRM fusese acceptat în Partidul Popular European încă din toamna lui 2005). Şeful de cabinet (un tînăr care avea pe rever o insignă cu sabia lui Ştefan cel Mare) mi-a spus că euro-parlamentarul Vadim nu era la birou, ci lua prînzul cu Jorg Haider, aşa că m-a invitat – într-o engleză impecabilă – să revin mai tîrziu. Am pornit pe culoarul perpendicular, care găzduia birourile socialiştilor şi ecologiştilor, spre sala de şedinţe nr. 1. Acolo tocmai avea loc un *workshop* pe tema „Penser les Révolutions", avîndu-i drept invitaţi speciali pe dl Ion Iliescu, întemeietorul şi reformatorul Partidului Social-Democrat din România, şi *Monsieur* Daniel Cohn-Bendit, liderul istoric al Revoltei studenţilor francezi din 1968. Cînd am intrat, dl Adrian Năstase, şeful de cabinet al euro-parlamentarului Ion Iliescu, mi-a făcut discret un semn cu degetul la buze: tocmai vorbea Reformatorul partidului, explicîndu-i lui *musiu* Cohn-Bendit diferenţa dintre o „simplă revoltă" studenţească şi o Revoluţie la care au participat, în consens deplin, masele largi populare. I-am făcut un semn euro-parlamentarului socialist Marian Vanghelie (cunoscut pentru amabilitatea sa faţă de jurnalişti), care a ieşit cu mine pe hol şi mi-a spus cîteva cuvinte despre semnificaţia europeană care este a Revoluţiei de la '89. În timp ce înregistram declaraţia, am observat că ne urmărea atent un domn cu costum negru şi ochi albaştri, care semăna perfect cu un tip care se prelingea, cu urechile ciulite, pe lîngă pereţii Facultăţii de Litere pe cînd eram student şi spuneam bancuri cu Ceauşescu în pauzele cursurilor. (Am aflat ulterior că era angajat la Direcţia Logistică a Parlamentului European.) Mulţumit că am obţinut măcar o declaraţie pe care s-o pot trimite, prin Zapp Mobile (1 GB pe secundă), la Cetate, m-am dus la bufetul Parlamentului să beau o cafea (ca jurnalist, aveam dreptul la o cafea gratis pe zi; zahărul mi-l plăteam din diurnă). La o masă, dna Mona Muscă vorbea cu baroneasa Emma Nicholson (ambele din grupul Liberal-Democrat) despre fascinaţia exercitată asupra parlamentarilor europeni de dl Ion Iliescu (care iniţiase deja o reformă a tuturor partidelor socialiste şi social-democrate europene) şi despre şansele reale ale dlui Vadim Tudor de a fi ales preşedinte de onoare al Partidului Popular European. Am ieşit din bufet (după ce am achitat zahărul în lei grei, căci nu aveam eurocenţi la mine) prinzînd din zbor cuvintele baronesei Nicholson: „am crezut întotdeauna în capacitatea reformatoare şi în viitorul european al României, iar Istoria m-a confirmat".

M-am trezit cu o imagine de coşmar: se făcea că 27 dintre cei 35 de parlamentari români fuseseră întorşi în ţară, într-un autocar, sub escorta poliţiei. Aşa ceva nu se mai întîmplase din martie 2005, cînd şase autocare cu români fuseseră escortate din Spania pînă la Nădlac: pasagerii nu aveau actele în regulă şi nu era clar ce caută ei în Europa.

cu dilema la croitor

Corneliu Vadim Tudor a devenit preşedinte de onoare al partidului său. Ce legătură există între cuvintele „Vadim", „preşedinte" şi „onoare"?

Oricîtă onoare s-ar abate peste scăfîrlia lui Corneliu Vadim Tudor, nimeni nu mă poate convinge că o muscă de căcat ce se tăvăleşte în frişcă se poate transforma în bomboană fondantă.

Mircea DINESCU

Vintilă MIHĂILESCU

socio-hai-hui

Stand-by Basarabia

– Ai cumva din întîmplare un dolar?
– Nu.
– Nişte roşii?
– Nu.
– Un castravete?...
– Nu!
– Atunci unde dracu' vrei să mergi?

Povestirile lui A. despre *Elektrichka* – precum dialogul de mai sus – îmi aduc aminte puţin de personalul Giurgiu-Russe din primii ani de post-comunism. Doar puţin însă, căci *Elektrichka* este mult mai mult decît atît. Trenul de clasa IV, care face cei aproximativ 180 de kilometri dintre Odesa şi Chişinău în cinci ore, a devenit dintr-o cursă locală un tren internaţional. Menirea lui, în principiu aceeaşi, a luat amploare, bună parte a populaţiei Moldovei depinzînd de mărfurile transportate zilnic cu bazarul sau mobil.

Acest comert trans-frontalier este, într-un fel, imaginea unei ţări întregi. Mai întîi, a frontierelor sale. Cînd te duci de la Odesa la Chişinău, vei fi controlat la graniţa ucraineană... şi atît, căci Transnistria se consideră încă pămînt sovietic, deci nu recunoaşte nici o discontinuitate frontalieră cu Ucraina. Cînd mergi de la Chişinău la Odesa, vei trece însă prin două vămi. Iar dacă mergi cu maşina, prin trei... Mai sînt apoi posturile fixe şi cele mobile de control, din interiorul ţării. Cînd ai zice că micii traficanţi au scăpat de grija vameşilor şi pot dormi liniştiţi pînă la Chişinau, numai ce-i vezi că încep să arunce bagaje pe fereastră şi să coboare precipitat în te miri ce haltă aparent pustie. Cu cît coboara mai repede, cu atît mai bine.

Vameşii au şi ei treburile lor: se uită prin bagaje şi îşi primesc partea. Cînd relaţiile între Chişinău şi Tiraspol sînt mai tensionate decît de obicei, vameşii devin şi ei mai duri decît de obicei. Le trece însă repede. Paşapoartele îi interesează mai puţin: A. a trebuit să alerge după unul dintre ei să-i pună viza de intrare în Moldova, dar, după o privire blazată în paşaportul său european, s-a ales doar cu un *Bine, bine, haide...* – şi a trebuit să intre fără viză. Deci ilegal?

Situaţia convine însă, în mare, tuturor: şi statului, care nu are cum să ofere cetăţenilor săi cele necesare vieţii, şi populaţiei, care reuşeşte astfel să se descurce de azi pe mîine, şi vameşilor, care îşi rotunjesc „onest" salariul de mizerie, şi oligarhiei, interesată în anumite traficuri mai speciale. Corupţia transparentă face ca *Elektrichka* să-şi îndeplinească zi de zi rolurile sale economice, sociale şi politice.

Ce fel de *stat* este atunci acesta şi ce fel de *cetăţeni* are el?

Mă aflu la un colocviu care discută exact aceste probleme, cu date şi teorii complexe. *Elektrichka* îmi ajunge însă, deocamdată, ca metaforă socială. Începutul unui film completează, tot alegoric, imaginea:

– Voi ce limbă vorbiţi? – întreabă realizatorul filmului două fetiţe care se joacă pe uliţa unui sat.
– Română.
– Şi la şcoală ce limbă învăţaţi?
– Română.
– Păi, nu spuneai că voi vorbiţi româneşte?
– Vorbim română şi la şcoală învăţăm moldovenească – intervine cealaltă fetiţă.
– Nu, tu, noi vorbim moldoveneşte şi la şcoală ne învaţă să vorbim româneşte! – se revoltă prima fetiţă.

E greu să înţelegi toate acestea fără o reamintire a succesiunii de proiecte, mai mult sau mai puţin eşuate, de construcţie naţională şi identitară, de la aceea rusească a ţaristă la aceea românească (mult mai puţin desăvîrşită decît ne place să ne imaginăm, căci, dacă a reuşit să creeze o anumită elită naţională „românească", a lăsat în părăsire masivă populaţie rurală – fapt deplîns şi de Gusti la vremea lui), apoi sovietica (care a mizat, într-o anumită măsură, exact pe această populaţie rurală) şi acum moldovenească. E greu să înţelegem şi dacă ne facem că uităm că atunci cînd urmaşii acestor elite intelectuale românesc-naţionale ni s-au adresat cu „fraţi români", nouă nu ne-au trebuit prea mulţi ani pentru a le răspunde cu „basarabeni", adică un soi de români de rangul doi: *basarabenii sînt belgienii românilor, doar că în mai rău* – comenta o prietenă din Franţa. E greu să înţelegem dacă facem abstracţie de toate aceste forme de identitate reactivă, care se construiesc nu atît *împreună* cu cineva cît *împotriva* altcuiva: unii dintre cei anchetaţi de participanţii la colocviu îşi exprimau astfel un soi de identitate română, dar anti-românească (adică împotriva României).

De asemenea, este greu de înţeles şi în afara contextului geo-politic mult mai larg. Politologii ne explică, în acest sens, cum şi de ce este Moldova un „stat slab", *failed state*. Spontan, formularea care îmi trece prin minte este însă aceea de *stand-by state:* un stat în stare de *stand by,* cu cetăţeni aşteptînd un tren transfrontalier într-o gară...

Într-o pauză, una dintre organizatoarele colocviului îmi povesteşte că a primit o solicitare de participare la acest colocviu de la un profesor într-un War College american, care a cerut să vină cu zece soldaţi „foarte interesaţi de problema moldovenească". Ca să vezi!

ţinerea de minte

„Potrivit unei minţi omeneşti *obişnuite,* un om se consideră *calomniat* atunci cînd este învinuit de fapte închipuite, în timp ce, după aprecierea *neobişnuită* a Codului penal, el se consideră calomniat atunci cînd i se atribuie fapte *autentice,* care pot fi *dovedite,* numai că nu prin *singurul mijloc recunoscut* – printr-o *sentinţă* judecătorească sau printr-un *document oficial.* Miraculoasă putere mai au sentinţele judecătoreşti şi documentele oficiale! Numai faptele *consemnate în documentele oficiale* sînt considerate *adevărate, reale.* A existat vreodată un cod de legi care *să ponegrească* în aşa măsură mintea cea mai obişnuită omenească? A ridicat oare vreodată birocraţia un asemenea zid chinezesc între ea şi opinia publică?" (*Urmărirea judiciară împotriva „Noii gazete renane"* – 10 iulie 1848)

(Din *Karl Marx în 1234 fragmente,*
alese şi comentate de Ion Ianoşi,
Editura Fundaţiei Culturale Ideea Europeană)

Cristian GHINEA

cetatea de scaune

Cine reprezintă clasa de mijloc?

Adrian Năstase avea dreptate: economia duduie. Explozia creditului pentru populaţie în ultimii ani, stabilizarea şi creşterea economică măresc ponderea clasei de mijloc. Uriaşe schimbări de mentalitate au deja loc şi acestea vor afecta şi mediul politic. Pe termen lung, vor avea de cîştigat partidele politice care profită de acest val.

Pe feţele crispate ale economiştilor se simte o îngrijorare care pare bizară după 15 ani de inflaţie galopantă, curs de schimb bezmetic şi sărăcire masivă: e criză de creştere. Ei bine, sună incredibil: românii dau în patima consumului. Profită de asta noua clasă de mijloc care se extinde cu o viteză fantastică, pe mai multe paliere. Cel mai bun indicator – la nivel de pregătire similiar, salariile din firmele româneşti tind să egalizeze salariile din multinaţionale. Cine ştie ce însemna pînă acum să lucrezi la multinaţională înţelege dimensiunea acestei schimbări. Salariile cresc, iar cota unică aduce alte noutăţi. Puţini români îşi negociau pînă acum salariul brut. Se vorbea despre „bani în mînă". În logica de tranziţie, nu conta ce se plăteşte la stat, ci doar ce rămîne, cum înşela patronul fiscul era treaba lui. De foarte multe ori, se plătea salariul minim pe cartea de muncă şi restul se primea în plic. Cota unică a provocat un şoc acestei logici: doar cei puţini care negociaseră brut s-au trezit automat cu mai mulţi bani în buzunar. Restul au stat cu emoţii, patronii puteau să crească sau nu salariul „în mînă". Aveau tot dreptul să nu o facă, din moment ce ei asta negociaseră la angajare. Şocul cotei unice s-a suprapus peste un alt fenomen care presează de vreo doi ani pentru responsabilitate fiscală: creditul. Mentalitatea de tranziţie era indiferentă la credit: atît am în mînă, cu atît mă descurc. De cînd a explodat creditul, românii au înţeles că o sumă pe cartea de muncă înseamnă venit real mai mare decît aceiaşi bani în plic, pentru că permite împrumutul. Cînd alţii îşi iau maşină, mobilă, chiar casă cu credit, apar întrebările dacă mai merită să stai la actualul loc de muncă sau cauţi altceva.

La un palier mai jos, transformarea are loc prin alte metode, în primul rînd prin munca în străinătate. Chiar şi în oraşe mici, unde preţurile la apartamente se prăbuşiseră în urmă cu cîţiva ani, se simte un *boom*. Românii veniţi rar în ţară plătesc mult pentru a avea o casă, nici nu au timp să se tîrguiască pentru că trebuie să plece repede înapoi. Dar cei mai mulţi îşi construiesc case pe pămînt, numărul de autorizaţii a crescut în fiecare an. Această generaţie de migranţi va schimba satul. Un studiu de caz din 2003 făcea un calcul banal pe o comună din Vrancea: 100 euro/lună, pe gospodărie, trimişi acasă de cei care lucrau în Italia, însemna în total de patru ori bugetul comunei, cu tot cu fonduri europene atrase. Bani gestionaţi direct de indivizi, care nu se pierd în circuite de corupţie, cea mai bună formă de ajutor dinspre UE. O clasă de indivizi autonomi de stat, cei mai mulţi dintre ei investind în case, mobilă şi maşini, dar unii deschizînd deja mici afaceri (construcţii, transporturi internaţionale pentru ceilalţi – exista atunci o linie de microbuze regulată între acea comună din Vrancea şi Roma). De atunci lucrurile au luat amploare, reţelele de migraţie s-au complicat, au cuprins firme private şi autorităţi – cum se vede din ultimul scandal al opririi autobuzelor în Spania.

Paradigma politologică de tranziţie spunea că slăbiciunea patologică a partidelor de dreapta din România se datora lipsei unei baze sociale. Fără o clasă de mijloc, nu ai un bazin de votanţi. De unde dependenţa sistemului politic de personalitatea lui Ion Iliescu, omul care a personificat frica de schimbare. Paradigma trebuie ajustată. Acest nou popor care împrumută într-un ritm nebun şi se înghesuie în hipermarketuri va schimba curînd echilibrul de forţe. Investiţiile străine din ultima generaţie se vor extinde spre zone, pînă acum uitate pentru că Bucureştiul şi centrele tradiţionale de bogăţie din Vest vor da semne de saturare şi concurenţa va deveni foarte dură. Brăila tocmai a deschis primul hipermarket, pentru ca oamenii care cîştigă bine să nu mai meargă la Galaţi. Zestrea de voturi cu care s-a obişnuit PSD, din astfel de zone, se va subţia şi acest partid va trebui să îşi modernizeze şi electoratul, nu doar numele. Paradoxal este că se întoarce acum în timp, la Ion Iliescu. Dacă noua epocă „Iliescu" va fi foarte lungă, PSD va deveni din partid cu vocaţie guvernamentală, partid aflat în opoziţie cu istoria. Fostul PRM bîjbîie

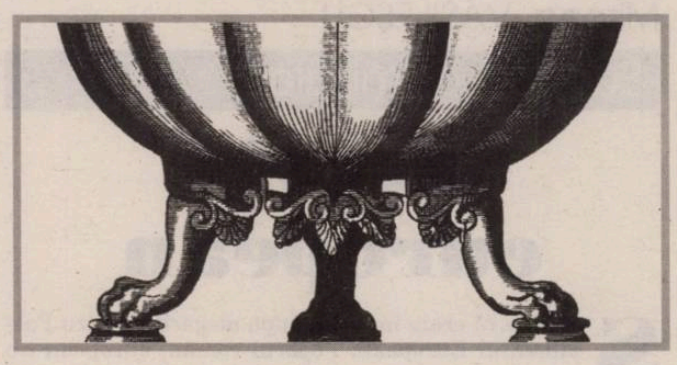

sub dictatura capricioasă a preşedintelui său de onoare. Pentru el va exista un bazin sigur, dar limitat, de nostalgici, frustraţi şi pierzători ai tranziţiei. Cum căutarea unei alte identităţi tinde să devină o permanenţă, aceştia s-ar putea împărţi între PPRM şi alte centre ale extremismului în formare (PNG, de exemplu). PNL şi PD trăiesc cu fantoma CDR şi se tem de eşec. Greşeala CDR a fost că nu a ştiut pe cine să se bazeze. A încercat să împace pe toată lumea şi i-a nemulţumit pe toţi. Traian Băsescu şi guvernul(ele) sale vor cîştiga pe termen lung dacă se vor baza pe românii care într-adevăr trăiesc mai bine. De exemplu, se poate pune întrebarea cîţi dintre ei au timp şi chef să iasă în stradă să protesteze la schimbarea Codului Muncii. Care cod, oricum ar suna el, este ignorat cu brio de firmele din economia reală şi nesindicalizată şi de cultivatorii de căpşuni din Spania.

presa despre...

PPRM

„Începută în urmă cu un an cînd, din antisemit, Vadim Tudor devenea ctitor al statuii fostului premier israelian, Yitzhak Rabin, dezvelită propagandistic la Braşov în ianuarie 2004, farsa transfigurării naţionalismului extremist continuă. Retragerea lui Vadim Tudor din funcţia de preşedinte în cea nestatutară de preşedinte de onoare este doar o etapă în această strategie de manipulare mediatică. Cum însă PRM nu are alternativă la conducerea lui Vadim Tudor, acesta rămînînd sigurul vector important de imagine, o despărţire definitivă şi irevocabilă nu este posibilă. Partid puternic personalizat, PRM depinde de liderul său. O criză de succesiune ar dezechilibra partidul şi l-ar marginaliza încă şi mai mult pe scena politică românească.

Înlocuirea etichetei, şi aceasta doar parţială – căci formaţiunea a fost rebotezată Partidul Popular România Mare – nu presupune şi schimbarea calităţilor produsului. Neconvingătoare şi improvizată, transfigurarea PRM în partid popular este simptomul unei crize structurale pe care majoritatea partidelor româneşti o trec după alegerile din 2004. Calendarul european şi transformarea electoratului activ obligă însă la o restructurare reală şi profundă a vieţii politice româneşti." (Cristian Pîrvulescu, *Bursa)*

„Problema cardinală a acestui partid este că autobotezarea sa în «popular» nu este suficientă. Este necesară o schimbare a doctrinei. Acceptată ca atare de membrii de rînd. Dar şi practicarea noii doctrine, printr-o punere în operă a principiilor conservator-populare. E oare posibil? Şi dacă da, ce ne facem cu oficioasele de partid, *România Mare*, *Tricolorul* şi, în curînd, televiziunea *Cosmos*, care vor utiliza acelaşi tip de limbaj ca şi pînă acum şi vor lansa aceleaşi tipuri de mesaje? Care numai «populare» nu sînt. Şi ce ne facem chiar cu discursul «preşedintelui de onoare», care continuă să fie xenofob? Tribunul este gol, cît timp continuă să creadă că împotriva lui există o conspiraţie nu numai naţională, ci mondială. Gol, şmecher şi nebun." (Sorin Roşca Stănescu, *Ziua)* **(C. G.)**

Lucian MÎNDRUŢĂ

talon de participare

Cititori în *trend*-uri

Anul ăsta se poartă cititul. N-am citit încă nicăieri despre asta, însă trendul pluteşte în aer. În revistele mondene, vedetele vorbesc despre hectarul de bibliotecă pe care l-au devorat în adolescenţă (umitor, fără ca asta să lase sechele...). Oamenii de afaceri fac aluzii la autorii de business care le-au schimbat destinul (Marx la felul unu, Kotler la desert, c-aşa au fost vremurile). Iar politicienii îşi trimit şoferii la Cărtureşti, să ia un teanc de Cărtărescu, cu care să arunce (la figurat, fireşte) în capul adversarilor.

Ce mai, ţara întreagă e un cabinet de lectură. Simulată, e adevărat, dar nu mai puţin respectabilă. Nu e puţin lucru să te prefaci că i-ai citit pe Pleşu sau Patapievici – cîteva citate tot trebuie să-ţi scoată asistenta personală, în caz că te întreabă cineva în vreun talk-show. Şi oricum, trebuie să cumperi cartea – ceea ce contribuie la păstrarea în viaţă a editurilor şi librăriilor. Pe de altă parte, admiraţia simulată nu e mai puţin valoroasă decît cea sinceră. Cine stă să refuze gloria lumească, chiar dacă lumea asta e complet stupidă, analfabetă şi grobiană? Poate dl Cărtărescu, dar lucrăm să-l dăm pe brazdă şi pe dumnealui.

De altfel, reabilitarea publică a condiţiei de scriitor e importantă nu doar pentru moralul cîtorva vedete ale condeiului, ci şi pentru întreaga comunitate literară. E puţin ironic că treaba asta vine din partea unora care nu pot lega fără durere subiectul de predicat, dar au fost pe lume surprize şi mai mari şi n-a făcut nimeni atac de cord. Aşa că merită să recunoaştem cu bărbăţie: dacă e să salveze cineva cultura, moftangiii o vor face. Stupizii. Idioţii. Conduşii şi conducătorii – auto sau de stat. Nu consumatorii ei tipici, dăscălimea şi adolescenţii, ci publicul larg – cum se mai numeşte – devoratorii de Vacanţe Mari, reviste de paparazzi şi reclame cu muncitori electrocutaţi. Ăştia sînt o piaţă potenţială de cinci sute de mii de cărţi pe an – şi e chiar păcat să o lăsăm ne-exploatată. De ce-ar avea scrupule editorii, cînd toţi producătorii de detergent le-au abandonat?

Pe de altă parte, la fel ca şi consumul de peşte, cititul simulat dezvoltă inteligenţa aproape la fel ca cel adevărat. Oamenii care pretind că citesc fac eforturi uriaşe de cizelare şi chiar de rescriere, în mintea lor, a operei pe care pretind c-o cunosc. Ăsta e un exerciţiu de imaginaţie şi, cum creierul e şi el un muşchi, chiar nu contează prea tare dacă ridică haltere la sala de fitness sau bolovani de pe drum. Totul e să-l exersezi.

Toată chestia în cititul imaginar e să ştii să-ţi alegi autorii. La fel ca botul pantofilor (cînd ascuţit, cînd rotund), şi aici sînt mode şi sezoane, revelaţii ale verii şi autori clasici, care se poartă oricînd. Acum cîţiva ani mergea Liiceanu, în sezonul trecut era de bon ton să pretinzi că l-ai citit pe Patapievici, în primăvara asta eşti depăşit dacă nu ştii numele Ioanei Baetica. Cărtărescu e însă ca şi cravata: se schimbă doar textura şi culoarea – numele rămîne un accesoriu de nelipsit în orice ţinută elegantă, de seară (simulat) culturală. Şi la autori străini funcţionează analogia. Coelho e ca blugii: la trei luni mai iese un model, dar nădragii sînt de fapt aceiaşi. Revelaţia anului e de aşteptat însă să fie Dan Brown, un fel de alternativă raiată, cu manşete fantasy, care te convinge în 300 de pagini că înţelegi totul din marea cultură. Un fel de McDonald's al Renaşterii: ieftin, bun şi rapid. Asta ca să nu ne mai facem iluzii că dincolo e altfel.

De fapt, Dan Brown e un exemplu paradoxal, pentru că lumea chiar îl citeşte cu adevărat. Volumul lui *(Codul Da Vinci)* e destinat exact acestui tip de public căruia îi place să pretindă că devorează chestii „grele". E de fapt o imitaţie de carte pentru imitaţii de cititori. Autorii noştri ar trebui să ia seama la *trend*-ul ăsta: mîine, din asta se vor face banii. Şi gloria – care, în premieră pe ţară şi în ciuda împotrivirii literaţilor de modă veche – se pregăteşte pentru lansarea modelului ante-postum. Un clasic în viaţă – iată o expresie pe care o vom auzi tot mai des la coafor.

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

Magdalena BOIANGIU

de jur împrejur

Filme vechi

Imaginile cu autobuzele firmelor românești, cărînd prin Pirinei călători înfometați și însetați, în căutarea unui punct de frontieră cu grăniceri mai puțin vigilenți, fac parte dintr-un film cu multe locații, cu durată nedeterminată și cu distribuție internațională. S-au putut vedea, plecînd de la Paris, curse de avion charter cu pasageri în cătușe (imigranți ilegali expulzați) bine păziți, ambarcațiuni cu puntea ticsită de oameni înecîndu-se lîngă coastele italiene și altele, mai mult sau mai puțin dramatice. „Nu putem să adăpostim toată sărăcia lumii", a spus la un moment dat Michel Rocard, prim-ministru francez socialist. Alți prim-miniștri l-au înțeles, oamenilor de stînga fără funcții în stat li s-a părut o politică destul de cinică.

De-a lungul anilor, diverse reglementări din țările bogate au încercat să facă față presiunii exercitate de oamenii veniți din țările sărace, dornici să evadeze din lumea care îi condamna la mizerie. Distincția între imigranții economici și cei politici era cîteodată greu de marcat: mizeria îi împinge pe oameni la reacții de răzvrătire, urmează represiunea îndreptățindu-i pe mulți dintre ei la solicitarea de azil politic. Succesele revoluțiilor democratice din Europa centrală și de Est au anulat pentru cetățenii acestor țări dreptul de a cere azil politic. Pentru cei care, dintr-un motiv sau altul, nu se simt bine în țara lor a rămas, legal, soluția contractului de muncă și, ilegal, opțiunea pentru rețelele de traficanți: la un capăt – o călăuză și la celălalt capăt – persoane gata să folosească orice mijloc pentru a obține returnarea datoriei astfel contractate, cu prețul participării la diverse acte infracționale. Trafic de carne vie, de droguri, de arme, condiții bune pentru manevrele rețelelor teroriste.

Dar și în țările bogate relația cu imigranții nu e și, mai ales, nu a fost lipsită de ambiguitate. În anii de creștere economică, nevoia de forță de muncă slab calificată, nesindicalizată și deci nepretențioasă în materie de drepturi i-a făcut pe patroni permeabili la cererile celor fără acte în regulă. Aceștia au adunat puținul la puțin și cu ceea ce au cîștigat și-au cumpărat case, și-au adus familiile și slujitorii de cult din țările de origine, au alcătuit comunități, adeseori cu alte obiceiuri și cu altă religie decît cea a majoritarilor. Deosebiri brusc ieșite în evidență în perioadele de recesiune: cînd cresc șomajul și delincvența, începe să se simtă mirosul de străin. Emigrația e aproape peste tot un subiect electoral important, dă amploare unor partide politice marginale și profil național unor lideri slobozi la gură.

Amenințarea teroristă, pe de o parte, și extinderea Uniunii Europene, pe de altă parte, impun adoptarea unor noi reglementări nu atît în ceea ce-i privește pe imigranții ilegali (aceștia tot ilegali au rămas), cît în ceea ce privește libera circulație a forței de muncă dinspre noii veniți spre cei cu un PIB situat în media Uniunii Europene sau chiar sub. În parlamentele din Marea Britanie și Germania se discută cuvînt cu cuvînt legile cu privire la viitorul acces al străinilor în țară și, pentru a înlătura pericolul ascensiunii extremismului, partidele „onorabile" țin să facă dovada intransigenței lor. În acest context, reglementarea adoptată de socialiștii spanioli dînd permise de ședere tuturor celor care pot dovedi că se află din august 2004 în țară este o lege generoasă.

În Statele Unite, președintele Bush a făcut o propunere asemănătoare, pentru legalizarea situației celor aflați deja în țară. Propunerea este extrem de nepopulară și o seamă de politicieni republicani – mai aproape de alegători decît de președinte – și-au exprimat deschis dezacordul. Istoricii spun că așa a fost mereu: emigrația a fost privită cu suspiciune și în secolul al XIX-lea, cînd au venit valurile de nemți și irlandezi, și în secolul al XX-lea, cînd au venit italienii, polonezii, grecii, evreii. Acum, 70% dintre imigranții ilegali sînt mexicani și, în deșertul de la granița statului Arizona cu Mexic, grupuri de strajă, alcătuite din civili înarmați, „protejează țara noastră de invazia mexicană care durează de 40 de ani". Și filmul ăsta e vechi.

globul cubic

Aniversarea unui eșec?

În urmă cu 20 de ani, pe 11 martie, agențiile de știri anunțau decesul lui Konstantin Cernenko, secretar general al PCUS, 73 de ani, consecință a unei boli grave. Posturile de radio și televiziune transmiteau muzică de doliu, eliminînd programele obișnuite. Viteza cu care a fost numit succesorul – un „tînăr" de 54 de ani, Mihail Gorbaciov – i-a surprins nu doar pe cetățenii sovietici, ci și pe corespondenții străini. Era, de fapt, rezultatul unor tranzacții de culise, candidatul reușind să-și asigure sprijinul lui Gromîko și al grupului său. Știind acest lucru, contracandidații și-au dat seama că nu au șanse. Gorbaciov a fost votat în unanimitate și, după ani de gerontocrație (Brejnev, Andropov, Cernenko), la Kremlin se instala un lider tînăr cu intenții necunoscute.

După o ridicolă (sub raportul rezultatelor) campanie antialcoolică, Gorbaciov și-a dat seama că nu luciditatea le lipsește în primul rînd sovieticilor. Discursul noului lider a început să fie împănat de cuvinte bizare, multe dintre ele au trecut în limbajul internațional – *perestroika*, *glasnost* – deși înțelesul lor nu era prea clar. Efectele reformelor lui Gorbaciov s-au dovedit a fi catastrofale pentru Partidul Comunist și pentru țara condusă de el. Uniunea Sovietică a fost înlăturată din sfera ei de influență europeană, iar – în cele din urmă – chiar statul sovietic s-a descompus. „Ceea ce el nu știa și ceea ce avea să înțeleagă mult mai tîrziu a fost faptul că sistemul sovietic nu era reformabil. *Perestroika* a mers mult mai departe decît toate tentativele precedente eșuate. Ea a mers atît de departe încît a provocat distrugerea sistemului și chiar dispariția Uniunii Sovietice. În acest sens, eșecul ineluctabil al gorbaciovismului este cel mai mare succes al său. La fel ca jucătorii de șah care refac tot timpul partidele pierdute, «veteranii perestroikăi» – expresia îi aparține unui membru al Comitetului Central de pe vremea lui Gorbaciov – se întreabă dacă lucrurile ar fi putut decurge altfel. Întrebare zadarnică." *(Le Monde*, 9 martie 2005)

Ceea ce nu înseamnă că problema nu stăruie în mințile unora. Eric Hobswam: „Am o durabilă admirație pentru Mihail Gorbaciov. E o admirație împărtășită de către toți cei care știu că, fără inițiativele lui, lumea ar mai trăi încă în umbra catastrofei războiului nuclear și că tranziția de la comunism la post-comunism în Europa de Est și în țările necaucaziene din fosta Uniune Sovietică nu s-ar fi desfășurat fără vărsări de sînge semnificative. Locul lui în istorie e asigurat. Dar a fost perestroika o a doua revoluție rusă? Nu. Ea a provocat colapsul sistemului instaurat de revoluția din 1917, urmată de o perioadă de ruină socială, economică și culturală, de care popoarele din Rusia n-au scăpat cu totul. Reconstrucția după această catastrofă durează mai mult decît i-a fost necesar Rusiei pentru a se reface după războaiele mondiale." *(The Guardian*, 9 martie 2005) **(M. B.)**

Sever VOINESCU

axa dus-întors

Spre Vest prin Est

Marea Neagră este, orice s-ar spune, *mantra* noului nostru președinte și preocuparea națională a momentului. În chestiunea Mării Negre, ca și în chestiunea rapiței dintr-un text caragialian genial, nu ai cum să nu fii prins. Lumea se împarte în două: unii, din ce în ce mai mulți, care se pricep, și alții, din ce în ce mai puțini, care încep să priceapă. *Tertium non datur*. Se pricep: toți jurnaliștii, toți salariații Ministerului de Externe, Bruce Jackson și Ronald Asmus, toți foștii și viitorii miniștri de Externe, tot mai mulți oengiști, dăscălimea, doctorimea și, parțial, popimea. Par a fi pe cale să priceapă: moderatorii de talk-show, prietenii mei boemi, George W. Bush sub influența Condoleezzei Rice, mai toți parlamentarii noștri, poporul, inclusiv portarul de la blocul meu care mi-a mărturisit, de sub puterea unei revelații tîrzii, că a mers douăzecișișase de ani neîntrerupt la mare, vară de vară, și habar nu a avut în ce semnificații geostrategice se scaldă. La noi, acum, e aproape o datorie patriotică să ai opinii ferme despre Marea Neagră. Dacă n-ai opinii, trebuie să te alături opiniilor altora. La modă este truismul transatlantic al democratizării regiunii mari a Mării Negre *(wider Black Sea region)*, dar faci față și cu mici inepții neaoșe de genul „cine controlează gurile Dunării controlează Europa". Infatuarea noastră geostrategică nu are limite și – ceea ce o face ridicolă – nici temei. Provoc istoricii să facă inventarul celor care, în ultimul mileniu, au controlat gurile Dunării și să vadă dacă aceiași au controlat și Europa. Rezultatul va fi dezamăgitor. Marea Neagră are istorie, dar Marea Neagră nu are, astăzi, profil geostrategic și nici măcar profil geopolitic bine conturat. În lumea de azi, spațiile geografice devin geostrategice, în funcție de: a) gradul de periculozitate pe care îl au în privința stabilității unei regiuni întinse; b) încărcătura lor simbolică; c) locația confruntării marilor puteri la un anumit moment, inclusiv competiția pentru resurse energetice.

Zona Mării Neagre nu pune, acum, pericole de maximă urgență pentru stabilitatea unui spațiu întins. Conflictele din jurul ei sînt înghețate (strategia rusă – zisă a „instabilității controlate" – este, pînă acum, pe cît de perversă, pe atît de eficace) și, de aceea, nu sînt percepute ca fiind periculoase pe scară mare. Periculoase sînt conflictele imposibil de înghețat, conflictele deschise, care se scurg cu ușurință în spații adiacente și generează reacții belicoase în lanț *(melting conflicts)*, așa cum sînt conflictul din Orientul Apropiat, războiul din Irak ș.a. Se mai citează, de asemenea, traficul de arme, droguri și carne vie din acest spațiu, drept un pericol serios la stabilitatea graniței estice a Europei. Nivelul acestui tip de trafic nu este însă mai ridicat decît în alte regiuni fierbinți și, în orice caz, controlul european la frontiera estică a bătrînului continent este tot mai susținut și eficace. Nu vreau în nici un fel să minimalizez potențialul periculos al regiunii, vreau doar să-l pun în perspectivă și să spun că, în comparație cu alte regiuni ale lumii, instabilitatea din spațiul Mării Negre este mai ușor de gestionat, paradoxal, și pentru că are rădăcini complicate pînă la incomprehensiune.

Marea Neagră nu are nici o vigoare simbolică capabilă să miște oamenii în războaie, precum Kosovo sau, la scară mai înaltă, Ierusalimul. Teritoriile din jurul Mării Negre au rezonanțe simbolice locale, tribale și credințele colective din acest spațiu nu sînt de tip fundamentalist.

Însă Marea Neagră poate căpăta profil geostrategic dacă devine unul dintre teatrele noului tip de confruntare americano-rusă. De aceea, este crucial pentru noi ca, înainte de orice, SUA să articuleze o strategie cu privire la Marea Neagră.* În plus, Marea Neagră poate deveni interesantă dacă dobîndește importanță pentru transportul energetic spre Vest (deși soluția Baku-Ceihan a făcut ca Marea Neagră să rămînă, pe mai departe, o variantă teoretică) sau dacă ea însăși rezervă surpriza unui zăcămînt important de hidrocarburi – lucru despre care se tot vorbește, discret, prin multe medii, de ani buni.

În fine, printre trăsăturile acestei regiuni merită enumerată și aceea a incapacității țărilor din regiune de a lucra în format multilateral (în acest spațiu, diplomația bilaterală are, în continuare, ponderea cea mai ridicată) la care se adaugă diferențele majore de priorități, interne și externe, ale țărilor din regiune.

În orice caz, președintele Băsescu a simțit ceva. Merită să urmăm instinctul său în această privință. E limpede că România poate căpăta greutate în NATO și în UE numai dacă privește spre Est. La Est însă se află un teritoriu precum cele acoperite cu dragoni în hărțile medievale. Cum ne vom descurca acolo, depinde de diplomații noștri și de președintele nostru. În orice caz, trăim vremea în care România se va integra Vestului, mai ales prin politicile sale în Est.

* Sînt dintre cei care cred că SUA nu au, în acest moment, o strategie articulată pentru Marea Neagră. Cîteva declarații de politică generală, un articol în *Foreign Policy*, un seminar alăturat summitului NATO de la Istanbul și ceva audieri de experți în Senatul american nu sînt decît semne că Washingtonul **începe** să se gîndească la Marea Neagră. Pînă la strategie și parteneriate în această strategie mai e.

ready made

***„Lecția a XXVIII-a.** Exercițiul nr. 28*

Urmați indicațiile introductive date în lecțiile precedente.

Executați exercițiul de acomodare și apoi cuvinte cu *litera «t»:*

[...]
trage cu tunul tare de tot din turn
tata are un tablou cu subiect turcesc
tata taie tutun
un atare tarif pe tonaj trebuie studiat atent
balta are stuf mult fata a plecat cu trenul
tineretul a venit la festival
satelitul a pornit"

(N. Manarovici, *Manual de dactilografie*,
Editura Științifică, 1960)

Șerban FOARȚĂ

rimelări

Calendarul republican

(Versiunea Fabre d'Églantine)

Dragi membri şi membre,
încep cu ideea
prelegerii mele:
două rime cu-a treia
sînt rime-ntre ele;
exemplu: *septembre*,
novembre, *decembre*.
Dar, cu asta, adio,
oricărui alt trio
(sau doar rimei perechi
ianuarie-februarie)
în jalnica arie
a lunilor vechi
dintr-un vechi,
vechi şi calp,
calendar în vers alb.
Or, rima e prima
ce impune,-n dezordinea
lunilor, ordinea
şi disciplina…
Dragi membri şi membre,
lunile anului
republican
(ce-ncepe în 22
ex-septembre)
se termină-n *-or*,
-aire, *-al* şi *-oz*,
rimînd, deci, de patru
ori cîte trei,
dar nu din instinct,
ci conform planului
clar şi distinct
al unui virtuoz
al acestei idei
cît se poate de noi,
căreia el i-a fost faur, —
deținător
al Măceşei de Aur,
actor, autor reputat
de piese de teatru,
fost deputat,
decapitat prin verdictul
din noaptea de 14-15
germinal, Anul II,
altfel zis *(horribile dictu!)*
3-4 apri1ie 1794.

Adrian CIOROIANU

poveşti suprapuse

De ce această ţară e mereu tînără

– americane (5) –

Aşadar, într-o vineri dimineaţa, pe la 9 fără ceva, delegaţia română ajunge la *Tallahassee Community College,* în capitala Floridei. Pe scaune, pe-o peluză, zeci de elevi; pe podium, profesori şi invitaţi. În spatele lor, steaguri din toată lumea – şi-atunci am zărit, printre ele, unul teribil de cunoscut şi totuşi străin; unul ce era pe cînd nu l-am văzut, acum îl văd şi nu e! Se termină festivitatea, mă dau aproape, mă conving, chem colegii, ne tragem în poze cu el: o mîndreţe de tricolor pe a cărui stemă, în mijloc, scrie cu litere de aur *RPR!* Gazdele, curioase – ce Dumnezeu au românii de se fotografiază lîngă steag!? –, drept care le facem o amuzată prezentare a erei în care Gheorghiu-Dej schimba cu JFK mesaje despre criza cubană (pentru că de pe-atunci e steagul), iar directorul colegiului ne povesteşte relaxat cum, aflînd că vor avea oaspeţi români, au cerut de la biblioteca oraşului steagul României. *What you get is what you see,* oricum e ceva că pentru prima dată în 40 de ani acest steag filfîie sub cerul capitalei floridiene, culorile-s aceleaşi şi nu e vina nimănui că România a schimbat cinci drapele numai în secolul trecut!

Dar revelaţia avea să se petreacă nu pe peluza colegiului, ci în interior. În cadrul proiectului *Tallahassee Southern Model U.N. Conference,* liceeni din Sudul american pun aici în scenă, în cîteva săli simultan, cu seriozitate maximă, şedinţe ale ONU! „Prezidaţi" de profesori, aceşti tineri de 13-17 ani simulează că sînt delegaţi şi – pe baza unei pregătiri prealabile – se implică în dezbateri, după toate regulile, ca reprezentînd interesele statelor ale căror nume le au pe bancă. Vedem *delegaţi* din China, Rusia, Franţa, Japonia, Sudan ş.a. Într-un loc, doi băieţi reprezintă România (în spatele lor, două fete sînt *delegate* de Ungaria, iar lîngă ele două americano-asiatice de porţelan reprezintă Grecia; *ambasadori* ai României găsim cam în fiecare sală), discutînd despre accesul planetar la apă sau despre detenţia şi tortura prizonierilor de război (!). Echipa care va cîştiga această sesiune a TSM-UNC va merge, la începutul verii, la New York, pentru finala naţională. Nu am nici o îndoială că 99% dintre aceşti tineri vor ajunge avocaţi, ingineri, *free-lancer*-i, şomeri etc.; dar dacă fie şi unul singur chiar va ajunge ambasador la ONU pentru mine e semn sigur că această lume nu e încă damnată. Voi uita multe din această vizită în SUA, dar n-aş putea uita bucuria acestor presupuşi *ambasadori români* – Terry, Daniel, Jessica ş.cl. –, atunci cînd, la pauză, profesorii le-au făcut cunoştinţă cu parlamentari *pe bune* din ţara căreia, după ce au citit pe Internet şi în enciclopedii, ei îi dau chip, aici. Ca român, am fost onorat ca ţara mea să fie reprezentată – fie şi în joacă – de astfel de tineri americani; m-aş bucura să existe în Parlamentul României bunul-simţ pe care l-am văzut în aceste săli de liceu din Florida.

Nu voi idiliza şcoala americană; la Florida State University şi în toate Departamentele de Educaţie în care am intrat ne-au fost redate franc problemele – delicvenţă juvenilă, excesul burselor sportive, decalaj între şcoli din diferite zone sau decalaj între elevi proveniţi din diferite medii sociale sau etnice –, cele care au dat naştere, în 2001, programului federal *No Child Left Behind,* de care se leagă multe speranţe.

Şi astfel am intrat, peste cîteva zile şi peste mile bune, într-o şcoală absolut ordinară: *Armstrong Middle School* din Starkville, Mississippi. Directorul, om tînăr de puţin peste 40, ne duce la o clasă de-a VII-a. Imediat, elevii au sărit pe noi cu întrebări; dintre toţi, o fetiţă de ciocolată a fost cea mai curioasă: ce temperaturi sînt în România?; cum se îmbracă elevii pe-acolo?; există acolo pedeapsa capitală?; ce mai face Dorin Tudoran?*. Pînă cînd, în final, ne-a întrebat direct: *do you have* bi-i-ti?

(Teribila continuare a poveştii, săptămîna viitoare)

---

* Glumesc, desigur. După ani în care am fost constant acuzat c-aş ţine, cu anasîna, partea americanilor, vine dl Tudoran să reechilibreze balanţa: într-o ignobilă cronică pe care-o dedică, săptămîna trecută, unei poveşti *americane*, d-sa mă descrie ca pe un dinozaur bolşevic, ajuns să ofenseze SUA şi chiar – aluzie la numele meu – acvila de pe steagul lor! I-aş putea opune un mesaj – elegant şi simpatetic – primit din consulatul american de la Bucureşti, după aceeaşi poveste. N-o fac – pentru că 1) – e un mesaj privat; şi 2) – pentru că *acel* Dorin Tudoran care, în anii '80, a avut curajul de a vorbi despre *frigul, foamea şi frica* românilor are încă stima mea. Nu cunosc proiectele post-2000 ale *acestui* domn Tudoran (cu excepţia unei scurte şi ne-vioaie cariere de consilier politic al liderului PUR), drept care nu pot şi nu vreau să-i dau vreo replică. Morala, una singură – trec anii, cu toţii îmbătrînim, dar doar unii dintre noi îşi pierd cumpătul şi umorul.

Dan GOANȚĂ

medalia de abur

O mişcare populară

Istoria politică a României a fost tăiată în două. Nu vom mai putea vorbi decît de evenimente petrecute înainte sau după 13 martie 2005, ora 14. Esta momentul secant la care CVT a decis să lase din mîini timona, coarnele, volanul şi gulerul Partidului România Mare. Ocazie cu care partidul s-a dat peste cap, regăsindu-se sub exigenţele unei noi titulaturi – Partidul Popular România Mare.

Gestul tribunului face parte (pentru prima oară în istoria formaţiunii) dintr-o logică plauzibilă. La ultimele alegeri, PRM-ul a obţinut un scor amărît, iar liderul său s-a situat sub această ştachetă. Pentru un partid foarte vizibil încă din 1990, ratarea constantă a coridoarelor puterii era frustrantă şi nucleul dur a început să murmure. În al doilea rînd, Vadim devenise sinonim cu xenofobia, calomnia şi gesticulaţia populistă, detalii jenante în contextul unionismului pan-european. În fine, preşedintele PRM ajunsese la limita retoricii sale, edificată pe insulte strategice şi divagaţii cioclopedice. Strivit între eşecuri externe şi presiuni interne, Vadim Tudor a cedat, lăsînd partidul să plutească fără lestul personalităţii sale colţuroase.

Rămîne însă de văzut în ce măsură noua formaţiune, Partidul Popular România Mare, chiar are veleităţi diferite de predecesorul său. Printr-o procedură declarat nedemocratică, în fruntea sa a fost pus Corneliu Ciontu, reprezentant (în aparenţă) al liniei moderate şi (cu siguranţă) al discursului mediocru. Situat la antipodul energetic al predecesorului său, dl Ciontu nu este capabil să asigure mai mult decît un interimat pînă la adevărata reconfigurare a partidului. Eveniment care s-ar putea produce la congresul din toamnă. De-abia atunci se va vedea în ce măsură PRM-ul a fost animat de o figură pretins mesianică sau de o atitudine ideologică fermă. Cred că scurgerea de voturi din toamna lui 2004 (şi nu pretinsa fraudare a alegerilor, aşa cum susţine Vadim) înclină balanţa spre prima variantă. De altfel, performanţa PRM a constat tocmai în incapacitatea de a se situa la acelaşi nivel cu pretenţiile sale.

Timp de aproape 15 ani, organizaţia lui Vadim s-a limitat la prestaţii retorice fără acoperire şi în gesturi de PR politic. Acapararea de personalităţi cu nume sonore (Dolănescu, Loghin, Ilaşcu, Dragomir, Arghezi etc.) sau cu domiciliul la frontiera legii (Nati Meir sau Valentin Vasilescu) a mascat înşelător lipsa programelor economice sau chiar a iniţiativelor cultural-unioniste faţă de Basarabia şi celelalte componente ale României Mari de altădată. S-a adăugat totala inapetenţă pentru problematica aderării la UE. Specializat în atacuri de guerillă – moţiuni parlamentare eşuate, anti-maghiarisme exagerate sau candidaturi blegoase – PRM s-a transformat în cîrcotaşul de serviciu al vieţii politice româneşti. Incapabil de construcţie, distribuitor de toxine.

Toate astea ar fi fost argumente perfecte pentru implozia structurii de partid sub povara propriilor sale idealuri declarative. Numai că PRM-ul a trebuit să reziste (şi a fost susţinut să stea în picioare) pentru că el a reprezentat ultima redută a ofiţerilor Securităţii şi armatei. Chiar dacă a fost umilit în repetate rînduri de verbul nestăpînit al lui Vadim, PSD-ul a făcut toate eforturile să-l menajeze, pentru că doar prin contrast îşi putea argumenta vocaţia europeană: la noi sînt progresiştii, la ei retrogrizii! PRM-ul a fost, de fapt, cultura de laborator a lui Ion Iliescu – o creaţie care subliniază contrastiv meritele pesedismului.

Fostul poet de curte a făcut pasul la ofsaid, Partidul Popular România Mare ar putea evolua acum către o altă nişă politică. Emasculat de umbra corozivă a lui Vadim, el ar putea deveni un partener de alianţă pentru aproape orice construcţie politică dornică de consolidare electorală. Cu condiţia ca ofertanţii să aibă memoria scurtă, căci – de ce să ne ascundem – cine a stat atîţia ani lîngă Vadim nu poate fi făcut din alt material. Viitoarele oscilaţii ale PPRM-ului – un PRM cu altă pălărie – vor măsura, într-un fel, onestitatea vieţii politice româneşti.

HUMANITAS
citim de 15 ani împreună

Colecţia
Raftul întâi

260 000 lei

YANN MARTEL
Viaţa lui Pi

Pi Patel trăieşte într-o grădină zoologică şi ştie o mulţime de poveşti despre hinduism, islam şi creştinism. La şaisprezece ani, când vasul pe care se afla naufragiază, Pi se caţără într-o barcă de salvare, la un loc cu un urangutan, o zebră rănită şi un tigru bengalez. Ceea ce promitea să devină o robinsoniadă modernă se transformă într-o aventură transpacifică a la Kon Tiki, cu ingrediente de roman fantastic. Mai mult, Pi împrumută de la Şeherezada arta povestirii pentru supravieţuire şi i se face util tigrului, după ce acesta îi înfulecă pe ceilalţi pasageri din barcă.

www.humanitas.ro
www.librariilehumanitas.ro
http://autori.humanitas.ro
www.humanitasrights.ro

Texte şi opinii de: Magdalena BOIANGIU ● Radu COSAŞU ● Aurora LIICEANU (psiholog) ● Gabriel MARIAN (doctorand, Paris) ● Adrian MIHALACHE (profesor univ., Universitatea Politehnică) ● Mihaela MIROIU (profesor univ., Şcoala Naţională de Studii Politice şi Administrative) ● H.-R. PATAPIEVICI (eseist) ● Adina POPESCU ● Iaromira POPOVICI ● **Coordonatorul temei:** Alex. Leo ŞERBAN

Amendări şi amenzi

În The Closing of the American Mind *(1987), Allan Bloom descrie, la un moment dat, un efect pervers şi neaşteptat al discriminării pozitive a studenţilor negri (= africani-americani) în campusurile universitare de peste Ocean: pradă unor complexe amestecate, aceştia tind să se replieze – comunitar – asupra propriei etnii, refăcînd segregarea rasială (cu semn schimbat) în lumea ultrapermisivă şi „evoluată" a* corectitudinii politice. *Concluzia lui Bloom este că, pornită din bune intenţii pentru a „corecta" discriminarea negativă, discriminarea pozitivă duce la acest efect de bumerang: lumea este mai complicată decît încearcă s-o „inginerească" apostolii* political correctness*-ului; noile „evanghelii" – care au fost preluate & transportate peste Ocean – se izbesc de un duşman redutabil: natura umană. Poţi corecta natura umană prin edicte? – aceasta-i întrebarea...*

Rareori o temă, discutată în „plenul" redacţiei Dilema *(şi veche, şi* veche*), a stîrnit atîtea discuţii contradictorii; şi este, cred, pentru prima dată cînd membrii redacţiei au dorit – liberi şi nesiliţi de responsabilul de număr – să participe la dezbaterea despre (in)corectitudine politică demarată de acest număr. Din raţiuni de spaţiu şi de – să-i zicem – actualitate, am păstrat acele puncte de vedere care configurează zonele mai sensibile ale acestui peisaj în mişcare; dar discuţia este abia la început şi – ţinînd cont de evoluţiile, uneori deconcertante, ale fenomenului – mai mult ca sigur că vom reveni asupra lui. Căci România se deschide, iată, importului de normare (uneori, excesivă) venit pe linie UE/SUA. Instituţiile sînt nevoite să ţină cont de faptul că discriminarea negativă (la noi – mai ales în privinţa romilor, dar şi a gay-lor) este inacceptabilă şi să acţioneze în consecinţă; pe de altă parte, există – deja – încercări de a „implementa" discriminarea pozitivă, cu rezultatele amestecate la care se referă Adina Popescu în reportajul ei. Cîtă vreme aceste încercări se rezumă la sfera instituţională, este OK. Problemele încep să apară atunci cînd „corecţia" se aplică indivizilor: „cazul Mircea Mihăieş" – pe care-l pun sub lupă paginile 8-9 – constituie un semnal de alarmă pentru libertatea presei şi dreptul la opinie. Un organism înfiinţat încă din 2001, dar care, pînă acum, a avut o activitate puţin vizibilă – Consiliul Naţional pentru Combaterea Discriminării –, l-a amendat pe eseistul timişorean pentru „delictul" de a fi scris un articol publicat în ziarul* Cotidianul. *Articolul – reprodus în pagina 8 – este un* cri de cœur *izvorît din faptul că, la alegerile din noiembrie, alegătorii de vîrsta a treia au votat – în majoritate – PSD-ul. Mihăieş nu a scos această informaţie din burtă: este o realitate dovedită de statistici şi confirmată de sociologi. Dar statisticile nu au fost amendate, şi nici sociologii; Mihăieş, da! În aceste condiţii, este greu de înţeles ce a sancţionat Consiliul: tonul contondent al articolului? Dar presa scrisă din România este plină de articole mult mai contondente şi mai violente, de „pamflete" la greu şi de „dări" la gioale... Dacă măcar unul dintre membrii CNCD-ului ar fi citit eseul lui Mihăieş „Bătrîneţea – mod de întrebuinţare" (reprodus şi el, fragmentar, în pag. 8) ar fi realizat, poate, că „furia" autorului este contrabalansată de o reflecţie matură şi empatică asupra acestui fenomen; că există nervi, dar că există şi înţelegere – umană şi intelectuală –, că cele două sînt legate şi că ele ţin de acelaşi individ. Dar CNCD-ul (organism-tampon care scurtcircuitează drumul de la denunţ la amendă, „autosesizîndu-se" din oficiu) s-a comportat asemeni vameşilor americani puşi în faţa sculpturilor lui Brâncuşi: n-au văzut în ele decît nişte „pietroaie". Poate că ar trebui întrebaţi, aceşti indivizi, ce înţeleg din textul unui scriitor şi dacă ştiu să facă distincţia între opinie şi fapt... A „discriminat", în* text*, Mircea Mihăieş? Da. Are vreo putere Mircea Mihăieş de a discrimina în* fapt*? Nu. Faptul că se simte sufocat de votul masiv al vîrstei a treia pentru un partid în care vede principalul vinovat de stagnarea României este la fel de fără consecinţe ca şi concluziile sociologilor.*

Trebuie să precizez că cei de la Dilema (veche) *sînt împărţiţi în privinţa acestui „caz". În bună tradiţie dilematică, nu veţi găsi multe nume din Constantin Daniel 11 pe lista de susţinere a eseistului timişorean care a apărut în presă; este dreptul fiecăruia de a cîntări faptele şi de a decide. În ce mă priveşte, nu fac nici un secret: îl susţin pe Mihăieş pentru că susţin libertatea de opinie. Cred că este mai importantă decît orice. Şi tocmai de aceea, recunosc, sînt îngrijorat de avansul corectitudinii politice pe pagina ziaristului şi a scriitorului: în momentul în care a scrie că „performanţa" Adrianei Iliescu este de prost gust devine un delict, drumul spre neutralizarea (şi în sens medical!) a opiniei este larg deschis.*

În grupajul care urmează, colegul Cosaşu (pentru care umorul este o formă de muzică) „discriminează" pozitiv/negativ printr-o parabolă zîmbitoare intitulată „Un vis". Parabola mea (de minoritar lovit, adesea, în articole-pumni sub centură) s-ar putea numi „Un coşmar": mîine-poimîine, m-aş trezi amendat de „Asociaţia regizorilor şi scenariştilor proşti" pentru că am scris o cronică demolatoare la filmele lor, colegul Ghinea ar păţi la fel din partea „Asociaţiei politicienilor corupţi", iar Simona Sora ar renunţa la cronica de carte, împovărată de amenzile pe care ar trebui să le plătească „Asociaţiei scriitorilor fără talent". Replica „Patronului" (aleasă cu schepsis ca motto al numărului, vezi pag. 1) ar deveni scandaloasă într-o lume a corectitudinii politice generalizate – şi expurgată din textul originar. O să spuneţi că exagerez; ei bine, şi Mircea Mihăieş se poate spune că a exagerat... Şi CNCD-ul... Şi corectitudinea politică, a cărei emanaţie este... Exagerăm, deci existăm: toţi sîntem oameni, mai mult sau mai puţin exageraţi. Numai că unii sînt mai exageraţi decît alţii. **(a. l. ş.)**

Radu COSAŞU

Un vis

...Am avut un vis: se făcea că în Statele Unite veniseră la putere – pe cale democratică şi demografică – negrii! La Casa Albă, la Hollywood, la Bursă... Într-o bună dimineaţă, trei potentaţi negri ieşeau din hotel şi se aşezau în faţa a trei lustragii. Albi! În timp ce lucrau, cei trei fredonau intens *Marseieza*. După ce plăteau şi plecau mulţumiţi, unul dintre boşi comenta: „Au albii ăştia un ritm formidabil!".

Magdalena BOIANGIU

La ei nu se mai linşează negrii

Corectitudinea politică are o reputaţie foarte proastă în România. Înainte de a afla într-adevăr despre ce e vorba, cititorului român i s-a spus de către vizitatori în SUA, grăbiţi sau jigniţi, că acolo se pune la cale o nouă formă de comunism, un comunism american, eliminînd din cultură realizările majore ale omului alb, de dragul culturii minorităţilor, persecutîndu-l pe majoritarul merituos pentru a face loc minoritarului handicapat. Se combină în această descriere exagerată măsurile guvernamentale impuse universităţilor şi instituţiilor de stat (obligate să angajeze conform proporţiei minoritarilor din totalul populaţiei), deciziile universităţilor de modificare a programei în folosul unor culturi mult timp neglijate şi regulile nescrise ale unor grupuri de intelectuali gata oricînd să transforme ideologia în reflex comportamental. Dacă agenda corectitudinii politice s-a impus deja în Statele Unite şi ea nu este decît un alt nume dat socialismului de stat care distruge competiţia liberală, e greu de explicat de ce şi cum au obţinut victoria electorală adversarii juraţi ai acestor concepţii, neoconservatorii, reprezentaţi de Bush jr. Ciudat şi liberal comunism!

Desigur, în lunga listă a nedreptăţilor existente în orice societate, cele produse de protecţia legală a unor persoane doar pe baza apartenenţei la o categorie etnică au de ce să irite. Din punctul de vedere al regulilor democratice, discriminarea pozitivă este la fel de rea ca şi cea negativă, ambele falsifică regulile competiţiei: cei protejaţi pot să fie oricum, ceilalţi trebuie să depună eforturi suplimentare pentru a ocupa un loc la care aveau dreptul; în acest sens, aceste politici sînt primejdioase. Dar oricine e cît de cît familiarizat cu viaţa învăţămîntului superior din America ştie că acest tip de politici nu sînt o noutate, ele funcţionau pentru performerii sportivi sau pentru alţi purtători de imagine. S-a reglementat o nedreptate în plus, de dragul unui obiectiv pozitiv pe termen lung: dacă se va favoriza accesul grupurilor defavorizate (în special al afro-americanilor*, cum li se spunea în mod „corect" negrilor) la educaţie, e posibil să fie diminuat procentul lor din populaţia carcerală şi să fie stimulat accesul lor în clasa mijlocie, în rîndul oamenilor care se bucură de binefacerile societăţii de consum. Pe termen mediu, aceste previziuni nu s-au dovedit a fi cu totul utopice, deşi statisticile nu sînt concludente şi nu se poate vorbi despre succese spectaculoase. Într-o ţară unde regula jocului e competiţia, s-a produs o selecţie şi în rîndul protejaţilor: la nivelul performanţei, există afro-americani în cercurile de decizie, printre avocaţii şi medicii cel mai bine plătiţi, iar în mod obişnuit aspectul bălţat al societăţii nu mai miră pe nimeni. Probabil, acesta este marele cîştig produs de aceste măsuri injuste şi exagerate: integrarea negrilor în societate, la cîteva decenii după ce discriminarea negativă era una dintre cele mai hidoase excrescenţe de pe obrazul societăţii americane.

Personajul principal din *Pata umană* de Philip Roth preferă să fie considerat evreu, deşi e negru, ceea ce nu i se vede pe piele. O colegă refuzată erotic declanşează un proces de corectitudine politică, reproşîndu-i nişte remarci considerate insultătoare la adresa a doi studenţi negri. Omul îşi pierde postul şi toată existenţa lui decade. Nu există coduri – liberale sau socialiste – care să-l ferească pe individul cu succese de expresia invidiei şi de acţiunea răutăţii celorlalţi.

În rest, nimeni nu e obligat să studieze cultura pigmeilor dacă vrea să-l citească pe Flaubert. I se dă posibilitatea să facă şi una şi alta, una sau alta, în cel mai liberal spirit cu putinţă.

„A insista pe apartenenţa etnică mai degrabă decît pe realizările personale, contribuind astfel la dezvoltarea orgoliului etnic, înseamnă a merge împotriva valorilor democratice fundamentale. Formula «*black is beautiful*» e tolerabilă întrucît nu priveşte decît estetica; «negrul e just» e rasism pur şi simplu. A reduce indivizii la grupa lor biologică originară îi sărăceşte şi îi împuţinează, şi ca atare sărăceşte moştenirea comună a umanităţii. E dezolant să constaţi că, la o sută de ani după afacerea Dreyfus, tot antidreyfusarzii cîştigă: cei care cred că identitatea individului este în întregime determinată de grupul etnic sau biologic căruia îi aparţin. Sexismul şi rasismul rămîn condamnabile chiar şi atunci cînd sînt asumate de cei sau cele care le-au căzut victimă în trecut. (Tzvetan Todorov, „Du culte de la différence à la sacralisation de la victime", în *Esprit* nr. 6, iunie 1995)

* Mai nou, s-a impus sintagma – „şi mai corectă" – de *„african-american"... (n. red.)*

Iaromira POPOVICI

Instincte primare

Corectitudinea politică românească o fi în scripte, dar nu se vede în viaţa de toate zilele. Aştept cu deja prăfuită nerăbdare vremurile cînd vocea străzii va fi una politic corectă în limitele bunului-simţ. De pildă, în mijloacele de transport în comun sau la magazinele mai mici, de cartier, oamenilor mai în vîrstă românul mediu încă li se adresează cu „mamaie" şi „tataie", în special dacă sînt mai prost îmbrăcaţi (dacă sînt mai eleganţi, nu li se spune în faţă, dar în spate tot aşa se vorbeşte despre ei). Femeile, mai ales cele prezentabile, sînt în continuare tratate drept „bucăţele bune". Chiar dacă, pe faţă, li se spune doar „păpuşă", atitudinea faţă de ele, fie la volan sau la locul de muncă, este, în multe cazuri, una vădit, şi de multe ori jignitor, pofticioasă. Veţi spune că e o dovadă de apreciere: am prefera una mai rece, neutră. La polul opus, şi altfel de colocvial neplăcut sînt apelativele adresate persoanelor supraponderale de genul „grasule", sau cele de „biciclişti" destinate ochelariştilor... Nu e cazul să ajungem la categorii cu adevărat în afara limitelor normalului acceptat, precum, de pildă, handicapaţii de diverse feluri: aceştia nici măcar nu sînt apelaţi. Ci, pur şi simplu, ignoraţi...

Veţi spune că cele de mai sus nu ţin de reguli, ci de instinctele primare umane şi de rămăşiţele de cruzime ale speciei... Cred totuşi că prezenţa unor reglementări va avea drept urmare indirectă şi schimbarea acestor mentalităţi nepoliticoase, ca să nu le spun neanderthaliene. Sau ofensive.

În toamna lui 1990, expresia *Politically Correct (PC)* îşi face intrarea în vocabularul curent al americanilor, în urma unui articol al lui Richard Bernstein apărut în *New York Times*: a fi „politic corect" însemna a adera la o „nouă ortodoxie în vogă în campusurile" universitare, la un conformism impus de minorităţile pe cale de a exercita o hegemonie culturală. Expresia *PC* se răspîndeşte şi capătă un caracter ironic şi derizoriu, după deturnarea sensului său originar marxist-leninist (a acţiona în conformitate cu linia oficială a partidului). Pentru bibliografia obligatorie, vezi şi Thomas Pavel, „Lettre d'Amérique. La liberté de parole en question" (în *Commentaire,* toamna 1995).

Mircea MIHĂIEŞ

Bătrîneţea Matusalem votează

„Bătrîneţea – doar o copilărie din care s-au evaporat treptat însuşirile? O zbîrcire dizgraţioasă a ceea ce cîndva fusese «chipul strălucitor al dimineţii», «cuptorul încins» sau «vorba înţeleaptă»? O pierdere a calităţilor, o descreştere a strălucirii, bucuriei, energiei, demnităţii, hotărîrii, creaţiei, vitalităţii, aroganţei – totul? Şi asta. Dar nu numai asta. (...) bătrîneţea este, adeseori, ceva care s-a pierdut ori s-a transformat în opusul său. O golire de conţinut a viselor, speranţelor şi iluziilor acumulate şi pierdute de-a lungul existenţei. (...)

Bătrîneţea se opune unei alte etape a vieţii, şi anume maturităţii. Mai degrabă, în opinia mea, maturităţii *tinere,* descrisă ca fiind caracterizată de *genialitate, intimitate, cult al prieteniei, sex, competiţie, cooperare, dragoste, refuzul exclusivismului, dorinţa de afiliere şi elitism.* (...)

Dacă privim bătrîneţea dinspre celălalt versant, al psihologiei, putem spune că pierderea încrederii în sine precede îmbătrînirea, iar timpul nu joacă decît un rol conjunctural: timpul devine o anexă a unui proces obscur de autoanihilare. (...)

Ca nici o altă vîrstă, bătrîneţea e dependentă de lumină, de lumina violentă a dimineţii. N-a scăpat nimănui neliniştea plină de speranţe cu care bătrînul urmăreşte ivirea zorilor, iradierea puternică a soarelui nou. E ceva misterios în acea speranţă neliniştită, o promisiune a unei revelaţii secrete, a unei lumi neştiute ce se va fi aflînd dincolo de timp, în străfulgerarea de-o clipă, în confruntarea cosmică în care noaptea cedează în faţa zilei. Aici trebuie căutat scenariul neştiut al bătrîneţii, în scurta înfruntare între ceea ce, metaforic, reprezintă fiinţa umană ajunsă să semnifice întunericul, şi forţa, încordarea, încercarea ei patetică de a mai cuceri, prin lumină, încă o zi. (...)

Avansăm cu o frenezie poticnită spre oaza întrezărită în depărtare, însă picioarele ni se înfundă tot mai adînc în nisipul fierbinte al deşertului în mijlocul căruia ne-am trezit pe nebăgate de seamă. E vinovat bătrînul pentru că îmbătrîneşte? Prea mulţi oameni ajunşi la senectute confirmă această ipoteză. Falnicii bărbaţi ai Antichităţii, aflaţi la vîrste matusalemice, mereu solarul Goethe sau cine ştie ce obscur păstor din Caucaz, ale cărui forţe vitale au rămas intacte chiar dincolo de «stagiul al nouălea», probează că vina îmbătrînirii o purtăm chiar noi. Dacă e posibil ca un bătrîn să-şi păstreze intacte forţele fizice şi psihice înseamnă că acest lucru stă la îndemîna oricărui alt bătrîn! (...)

La bătrîneţe, atingi, simultan, pragul de sus şi pragul de jos: generaţia finalului de alfabet existenţial, cînd nu te mai poţi baza, în gîndirea proiectelor, decît pe tine însuţi. Dar tot atunci constaţi că nu mai eşti capabil, nici fizic şi nici psihic, să le pui în practică. (...)

Într-un anumit sens, bătrîneţea echivalează cu o decădere din drepturi. Ea semnifică sosirea într-un punct în care nu ţi-ai propus să ajungi niciodată. E un refugiu pe care nu ţi l-ai dorit, o aparentă mare calmă, o lagună ce-ţi promite linişte, calm şi bucurie, dar care sfîrşeşte prin a-ţi lua totul. Bătrîneţea-eşec nu poate fi ocolită, pentru că reprezintă suma (sau diferenţa) pierderilor tragic stivuite în memorie. Pierdere a ocaziilor, a iluziilor, a oamenilor apropiaţi şi, mai ales, pierdere a obişnuinţelor de-o viaţă. (...)

Bătrîneţea – o «minoritate primejduită»? Fără îndoială, măcar pentru că ea a epuizat toate apelurile la care avea dreptul. Bătrîneţea e tragică pentru că se află în anticamera morţii, dar şi pentru că nu se mai poate reinventa. Poartă după sine prea multe identităţi, a întrebuinţat prea multe «strategii ale supravieţuirii» pentru a mai găsi clemenţă."

(„Bătrîneţea – mod de întrebuinţare", în *Idei în dialog* nr. 1, octombrie 2004)

„Nu mai sînt chiar june, aşa că-mi pot permite să fiu vehement: m-am săturat de votul bătrînilor înfricoşaţi! M-am săturat ca destinul meu de om activ să fie pecetluit de spaimele, frustrările, hachiţele nevrotice ale unei armate în derivă, ale celor care s-au adaptat de minune la situaţia de cerşetor, după ce o viaţă întreagă au fost simple dispozitive de ventilare a idioţeniilor comuniste. Ca şi acum cincisprezece ani, ca acum zece ani, ca acum patru ani, pesedeii, cu Năstase şi Iliescu ai lor, sînt votaţi masiv de indivizii incapabili să-şi aducă vreo contribuţie la viaţa socială a ţării.

Luaţi la bani mărunţi, ei sînt tocmai generaţia care prin indiferenţă, supuşenie, laşitate şi oportunism la scară naţională au adus ţara la starea de faliment din 1989. Ei sînt aplaudacii din fabrici şi uzine, ei au patentat feluritele tehnici ale furtului de la locul de muncă, ei au adus la perfecţiune dublul limbaj. Ei ne îndemnau şi pe noi să le urmăm exemplul. I-am avut profesori, ne sînt rude şi vecini. Ei ne-au vrut schizofreni, învăţîndu-ne de mici „să nu spunem din casă", ei ne-au învăţat ce e lenea, neruşinarea şi minciuna.

Ei sînt generaţia salvată de la înec de Ion Iliescu în 1990, cînd au fost trecuţi masiv la pensie. Deşi încă în puterea vîrstei, s-au retras rînjînd pe canapele, frecînd pînă la dementializare remote-ul televizorului şi bîrfind pînă la strepezirea dinţilor pe banca din faţa blocului. Deşi ne-au lăsat o ţară în ruină, au pretenţii la pensii mari şi la gratuităţi masive: la autobuz, la încălzire, la tratament, la spitale, la medicamente. N-au produs şi nu produc nimic, dar continuă să fie stăpînii noştri din umbră. Putem noi să ne dăm de ceasul morţii că vrem în Europa, cu toate riscurile presupuse de această opţiune. Nu, ei vor undeva la mijloc: bunăstarea de „acolo" şi atmosfera de „aici".

Am ajuns la paradoxul că, deşi vreau din tot sufletul să-i ajut, ei nu mă lasă. Plătesc impozite împovărătoare, dar şansele mele de a cîştiga mai bine descresc dramatic datorită lor. Ţara arată ca după război şi pentru că toate guvernele au fost puse la zid de obligaţia de-a hrăni milioanele de guri înfricoşate şi derutate ale înaintaşilor noştri direcţi. Nu tu autostrăzi pe care să circule camioanele cu marfă ale Europei, nu tu industrie a turismului, nu tu bani pentru convertirea forţei de muncă. Miliarde de dolari au fost virate — legal sau ilegal — spre plata pensiilor, pentru că de acolo venea votul cel gras: votul neputinţei şi-al înapoierii programate.

La 12 decembrie, peste şaizeci şi cinci la sută dintre sexa- şi septagenarii României (onoare minorităţii care contrazice furia acestui articol!) au încercat iarăşi să ne dea pe mîna hingherimii pesediste. Aproape trei sferturi din oamenii care în societăţile normale sînt rezerva de înţelepciune a naţiei se dovedesc, în România, pietroiul de la gîtul sinucigaşului. Cinici şi resentimentari, sînt interesaţi de-un singur lucru: de sosirea la timp a cuponului de pensie şi de libertatea de-a abuza de munca celorlalţi. Pe cît de opaci şi derutaţi cînd le propui un dialog raţional, pe atît de disciplinaţi sînt cînd se încolonează şi votează cu hoţii dovediţi şi răsdovediţi.

Să nu-mi spuneţi că aşa se comportă omul bătrîn în oricare punct al planetei, pentru că n-am să vă cred. Nicăieri ca la noi vîrsta a treia nu decide soarta restului societăţii. Indecenţa şi aerul sfidător pe care l-am văzut şi duminică la mulţi din «matusalemii» care-au ştampilat cu un aer triumfalist căsuţa cu numele propriu Năstase n-are nimic de-a face cu înţelepciunea bătrîneţii. Ei sînt, de fapt, omul nou comunist, robotul decerebrat ajuns în debaraua istoriei. Prin exhibarea aproape fizică a forţei de şoc a ştampilei, ei ne transmit un mesaj virulent: că braţul de oţel al lui Big Brother e la fel de puternic, chiar dacă, aparent, el are muşchii braţelor fleşcăiţi şi degetele nu mai sînt decît crengile uscate ale unui copac care-a fost smuls de mult."

(din *Cotidianul*, 14 decembrie 2004)

Dispreţul

– 3 întrebări pentru Mihaela MIROIU –

Socotiţi că este îndreptăţită amenda cu care a fost sancţionat eseistul Mircea Mihăieş pentru publicarea articolului „Matusalem votează" şi consideraţi că astfel poate fi înlăturată discriminarea – reală sau presupusă?

Discriminarea de care a fost acuzat Mircea Mihăieş este una de vîrstă. Dacă se rezuma să spună, oricît de colorat, că politica de pensionare prematură a fost greşită, a generat armate de asistaţi şi că acest lucru ne-a dus în situaţia ca numărul pensionarilor să fie o dată şi jumătate mai mare decît al salariaţilor, că politica de caritate a devenit o regulă şi cea a meritului – o excepţie, nu cred că era vreo problemă. Este o opinie personală îndreptăţită (pe care, între alţii, o împărtăşesc şi eu). Discriminarea în sens juridic se referă la situaţiile în care oamenii sînt trataţi cu dispreţ, ca inferiori în virtutea apartenenţei la o categorie: în cazul acesta persoanele vîrstnice (sau aproape vîrstnice – vezi pensionările premature). De altfel, el se referă explicit şi abuziv chiar la cei de vîrsta a treia. Mai clar: ar vrea ca ei să nu aibă drept de vot.

Este însă greu de acceptat – moral şi politic – dispreţul faţă de o categorie întreagă, implicit faţă de indivizii care o compun. Pensionarii, maturi sau prematuri, nu au nici o vină că au trăit în comunism şi s-au adaptat la „veşnicia" acestuia. Pentru ei comunismul nu avea *deadline* şi trebuiau să trăiască. Sigur, existenţialist vorbind, mai aveau alternative: să emigreze, să devină disidenţi, să protesteze sau să se sinucidă!? Responsabilitatea însă este direct proporţională cu informaţia şi accesul la decizie. Cei despre care vorbeşte Mircea Mihăieş aveau informaţiile livrate de statul totalitar (cu mici excepţii), iar la decizie, de fapt, nu luau parte nici măcar prin vot.

Un principiu moral fundamental ne cere să ne punem în situaţia celuilalt. Să presupunem că un jurnalist occidental se prevalează de libertatea de exprimare şi scrie un articol în care susţine că românii, „jegoşii ăia din Est cărora le pute pămîntul sub ei", oameni care nu au făcut mai nimic în istorie, cultură, ştiinţă (dacă deschideţi manualele de istorie universală, cam aşa se vede), pe deasupra mai sînt şi tare înapoiaţi economic şi politic, nu trebuie să fie acceptaţi în „clubul select" occidental. Este o imensă prostie ca banii contribuabililor occidentali harnici, inteligenţi şi eficienţi să se ducă pe apa sîmbetei la „ţiganii" de români, care stau cu mîna întinsă şi cu burta la soare, aşteptînd pomeni din Vest. O persoană ca Mircea Mihăieş ar deveni, implicit, victima unei asemenea perspective. Ca să nu mai pomenesc de cazul în care o asemenea opinie ar prevala. Aruncarea noastră peste bordul european ar deveni inevitabilă. Probabil ne este prea greu să ne amintim imperativul categoric kantian: acţionează astfel încît maxima acţiunii tale să poată deveni oricînd lege universală. Poate este un principiu prea „rigorist". Dar nici eludarea lui nu face lumea mai bună, dimpotrivă. Subiectiv vorbind, presupun că părinţii lui Mircea Mihăieş mai trăiesc, sînt sănătoşi şi că nu se bucură deloc de judecăţile de valoare ale fiului lor. Dimpotrivă, se simt adînc umiliţi, cum umilit se va simţi şi el peste 15-20 de ani, dacă altul mai tînăr, împovărat de impozite, ar cere – talentat şi imperativ – ca el, bătrînul, să fie exclus politic.

Cum pe mulţi oameni talentaţi şi în genere democraţi, dar nu pînă în pînzele albe, îi cam fură metaforele şi uneori confundă spaţiul public cu terapia de grup, în lumea democrată s-au creat instituţii anti-discriminare. Rolul lor este acela de a păzi spaţiul public de opinii antidemocratice, care lezează demnitatea persoanelor aflate într-o categorie defavorizată. Aşa se mai pune stavilă: sexismului, rasismului, antisemitismului, şovinismului, discriminării de vîrstă, de orientare sexuală. Nimeni nu e personal responsabil că nu s-a născut bărbat, alb, neevreu, creştin, român, nimeni nu e responsabil că nu rămîne veşnic adult sau că are înclinaţii erotice pentru persoane de acelaşi sex.

Este dreptul unui autor să îşi exprime opiniile şi este dreptul societăţii să se păzească de cele care aduc prejudicii şi discriminează evident. În concluzie, democraţia este tărîmul drepturilor. Dreptul lui Mircea Mihăieş, intelectual public de marcă, de a se exprima liber se întinde pînă la dreptul la demnitate personală al celor vîrstnici.

Ce se poate face în privinţa vocabularului curent al limbii române, în care cuvinte precum „bătrînicios" sau „tineresc" au un sens peiorativ, respectiv pozitiv?

Problema de vocabular îmi pare, faţă de primul caz, uşor frivolă. „Bătrînicios" este un termen peiorativ care nu duce automat la discriminări, aşa cum misoginismul nu duce automat la sexism (discriminare de gen), deşi îl hrăneşte. De exemplu, este caraghios să dăm amenzi pentru expresia: „poale lungi şi minte scurtă", referitor la femei. Nu îl interzicem pe Eminescu fiindcă este un misogin de geniu. Dar o afirmaţie de tipul: „ar trebui interzis accesul femeilor la profesii şi poziţii de putere", făcută actual în spaţiul public, face parte din categoria discriminărilor şi trebuie sancţionată. Misoginismul rămîne o problemă morală. Sexismul este însă o problemă legală. „Bătrînicios" şi „tineresc" sînt metafore cu conotaţii negative sau pozitive. Nu sînt inocente, căci ne formează gîndirea, dar e stupid să le sancţionăm legal.

În societatea românească, lupta împotriva discriminărilor este o prioritate? Dacă da, este ea percepută ca atare de lumea politică? Dacă nu, cine credeţi că o desconsideră?

Lupta împotriva discriminărilor este perfect coerentă cu stadiul actual al democraţiei în România. Fără ea democraţia este doar o vorbă calpă. Lumea politică în genere ia democraţia drept ritual electoral şi drept *copy-paste* din legile anti-discriminare cuprinse în *Acquis-ul comunitar.* Avem o democraţie „room-service", vîrîtă sub nas ca legislaţie. Societatea civilă nu a avut niciodată succesul „Tatălui" european în a impune non-discriminarea, nici măcar presa nu o aude, decît cu referire la cazuri de scandal. Dacă mă gîndesc bine, în tradiţia noastră nu liberalismul, social-democraţia, necum feminismul sau ecologia au fost mişcări populare. Populare au fost, mult mai degrabă, poporanismul, legionarismul, naţionalismul. Lupta pentru drepturi individuale şi nediscriminare nu a atins niciodată cotele de popularitate ale bătăliei pentru entităţi abstracte: naţia, poporul, românismul. Cea dintîi luptă este desconsiderată de prea mulţi. Nici mass-media nu poate ascunde cu graţie faptul că lipsa unei aşezări consistente a nediscriminării pe agenda publică i se datorează în bună parte. Politicienii sînt reactivi. „Copilul care nu plînge, moare flămînd." Mass-media nu prea plînge pe această temă sau doar scînceşte timid. Atît de timid, încît politicienii aproape nici nu aud.

H.-R. PATAPIEVICI

Legalizarea criminalizării diferenţelor de opinie

În 27 ianuarie 2005, scriitorul Mircea Mihăieş a fost amendat de către o agenţie guvernamentală cu patruzeci de milioane lei. Motivul? A scris un articol despre felul în care votează bătrînii, care a fost judecat de către respectiva agenţie ca fiind discriminatoriu. Articolul se numea „Matusalem votează", a apărut în *Cotidianul* din 14 decembrie 2004, iar agenţia guvernamentală care se ocupă cu sancţionarea opiniilor se numeşte „Consiliul Naţional pentru Combaterea Discriminării" şi a fost înfiinţată prin Hotărîrea de Guvern nr. 1194/2001. Mircea Mihăieş spunea că s-a săturat ca datele politice ale vieţii sale şi ale părţii active a populaţiei României să mai fie hotărîte prin votul unor oameni care, în loc să voteze cu datele prezentului, votează cu nostalgiile şi resentimentele trecutului. „Matusalem votează" era strigătul indignat al cuiva care înţelegea că, prin ponderea lor electorală masivă, oamenii care nu s-ar fi smuls, de fapt, niciodată din comunism au încă puterea să-l perpetueze, în condiţiile în care, la 25 aprilie 2005, România este invitată să semneze Tratatul de aderare la Uniunea Europeană. Ideea articolului era că România este o ţară care, deşi din punct de vedere *spaţial* se integrează, din punct de vedere *temporal* rătăceşte încă în cotloanele unui trecut care o ţine captivă. Cu corpul, Matusalem e la vîrsta prezentului; cu sufletul însă rătăceşte fără scăpare în trecut.

Ce exprimă, deci, acest articol? Exprimă o opinie, formulată cu talent – şi tranşant – printr-o judecată de valoare. Soarta judecăţilor de valoare este să nu fie unanim împărtăşite. Ne deosebim între noi nu numai prin datele fizice ale înfăţişării noastre, ci şi prin judecăţile prin care punem în valoare opiniile noastre privitoare la lumea în care trăim. Diferenţa dintre noi se traduce şi prin judecăţile de valoare pe care le emitem. Judecăţile de valoare se bazează întotdeauna pe discriminări, adică pe deosebirile pe care mintea noastră e în stare să le facă. A emite o judecată de valoare înseamnă a deosebi între ceva şi altceva – înseamnă a *discrimina* între ceva judecat bun şi altceva, considerat mai puţin bun. *Discernămîntul* este facultatea sufletească ce ne permite să *discriminăm* între lucrurile pe care le preţuim şi cele pe care nu le preţuim. A vota un partid, de pildă, înseamnă a le discrimina pe toate celelalte, pe care nu le-ai votat. Votul, ca şi opinia, se bazează pe formularea liberă a judecăţilor de valoare. Democraţia, ca şi libertatea cuvîntului, stă sau cade împreună cu garanţia că statul nu va criminaliza judecăţile de valoare, adică diferenţele de opinii. Indiferent că aceste opinii sînt justificate ori nu, că sînt false ori adevărate, bune ori proaste, judecate de unii nocive ori ba, statul nu trebuie *în principiu* să aibă dreptul de a suprima anumite opinii în favoarea altora. Acest lucru e esenţial: nu statului trebuie să i se permită să se pronunţe cu privire la adevărul ori falsitatea opiniilor profesate de cetăţeni, ci numai cetăţenilor înşişi. *Aceasta* este libertatea de expresie, iar contrarul reprezintă suprimarea ei, oricît de justificate ar fi argumentele invocate pentru a o îngrădi.

Ei bine, pentru a sancţiona judecăţile de valoare considerate nocive, Guvernul a pus pe picioare un „Consiliu Naţional pentru Combaterea Discriminării". E poate semnificativ că anume guvernul unui partid care a avut constant probleme cu opiniile cetăţenilor a fost acela care a legalizat posibilitatea de a criminaliza diferenţa de opinie. Însă vina, aş spune, nu este a tipului uman care reacţionează la critică prin strigătul „măi, animalule!" – în definitiv, fiecare dintre noi are dreptul să înjure atitudinile pe care le consideră injurioase, însă numai atîta timp cît înjură ca persoană privată şi nu mobilizează forţa statului împotriva celui pe care fie îl dezaprobă, fie îl detestă. Aceasta este diferenţa dintre reacţia „măi, animalule!", de înţeles, deşi dezagreabilă, şi organizarea unei mineriade, faptă, oricum am lua-o, intolerabilă: injuria încă mai este o opinie, deoarece este privată; în timp ce mineriada nu mai este o opinie, este o mobilizare colectivă a violenţei, care cheamă forţele loiale puterii pentru a combate diferenţa de opinie. Şi, aşa cum mineriada cu mineri este o formă inacceptabilă de a combate opoziţia politică la guvernare, mineriada care se face cu înfiinţarea unui „Consiliu Naţional pentru Combaterea Discriminării" este o formă la fel de inacceptabilă de a suprima diferenţa de opinie. Ambele – şi mineriada, şi „Consiliul Naţional pentru Combaterea Discriminării" – mobilizează forţele publice împotriva opiniilor individuale: mineriada suprimă opiniile individuale prin violenţă ilegală; „Consiliul Naţional pentru Combaterea Discriminării" suprimă opiniile individuale prin violenţă legală. Ambele sînt detestabile, pentru că victima este neputincioasă. De bîta minerilor şi de puterea legilor nedrepte nu se poate feri nimeni.

Problema de fond, prin urmare, nu este justeţea opiniilor formulate de Mircea Mihăieş, ci dreptul acordat în mod abuziv unei instituţii a statului de a judeca justeţea opiniilor exprimate liber de către un cetăţean şi, după caz, de a le criminaliza în mod legal. Aici este scandalul. Iar acest scandal nu este în mod specific al partidului lui Ion Iliescu (a lui este doar înclinaţia pentru violenţă în suprimarea opiniilor diferite), este al unei ideologii care ne vine din mediile de stînga ale Statelor Unite ale Americii, care a devenit atotputernică în anii '90 ai secolului trecut, şi care poartă numele antipatic de „corectitudine politică".

Ce este corectitudinea politică? Murray Rothbard a definit-o ca fiind o formă de stîngism, preluată militant în convingerile morale bigote ale unui neo-puritanism care nu mai este religios, ci ideologic. Afirmaţia de bază a corectitudinii politice, care este o formă de colectivism, este aceea că grupurile ştiu mai bine decît indivizii ce trebuie gîndit, cum trebuie acţionat şi ce trebuie simţit. Pentru a face mai bună societatea şi în scopul eliminării conflictelor care fac viaţa socială complicată (inegalitatea, xenofobia, discriminarea etc.), soluţia corectitudinii politice este reeducarea criticilor, pe plan individual, şi discriminarea pozitivă a adepţilor, pe plan instituţional. Pe de o parte, individul liberal tradiţional – egoist, anarhic şi suveran – trebuie reeducat în scopul de a interioriza o gîndire şi un comportament social şi cultural politic corecte. Pe de altă parte, toate inegalităţile fiind pentru sensibilitatea corectă politic pur şi simplu discriminări, concurenţa de tip liberal tinde să fie considerată ca fiind un delict. Soluţia corectitudinii politice este discriminarea inversă. Ea îşi propune să elimine conflictele din societate reeducîndu-ne pe fiecare în parte în spiritul *ideologiei juste* şi cerînd statului să abandoneze pretinsa lui neutralitate liberală şi să intervină deschis în favoarea principiilor progresiste (adică în sprijinul ideologiei corectitudinii politice). Corectitudinea politică nu încearcă să ne convingă, ci caută să ne constrîngă. Şi nu prin argumente, ci cu ajutorul puterii instituţionalizate. De aceea este odioasă. Şi de aceea toată lupta ei publică constă în încercarea de a cîştiga forţa statului de partea sa, obligîndu-l să adopte acele măsuri publice care să conducă la criminalizarea opiniilor care se opun ideologiei pe care o promovează. Anii '90, în SUA, documentează copios acest proces de erodare a libertăţii de expresie, în care diferitele tipuri de autorităţi au cedat grupurilor de presiune ale corecţilor politic (camuflaţi abuziv în organizaţii de drepturile omului), adoptînd măsuri legislative de îngrădire a libertăţii individuale de expresie. În acelaşi mod, şi la noi, iniţiativa legislativă care a condus la înfiinţarea „Consiliului Naţional pentru Combaterea Discriminării" a fost urmarea lobby-ului făcut asupra Guvernului de către organizaţiile care promovează agenda corectitudinii politice.

Condamnarea lui Mircea Mihăieş la plata unei amenzi usturătoare (redusă mai apoi de opt ori) nu este un episod izolat din istoria aberaţiilor unei guvernări stîngace. Este un capitol din lupta pentru libertatea cuvîntului, cîştigat cu ajutorul statului de către cei al căror scop este criminalizarea opiniilor care nu sînt corecte politic. Mircea Mihăieş este prima victimă *legală* de mare vizibilitate culturală a corectitudinii politice, în România.

Aurora LIICEANU

Existenţa asistată

Textul lui Mircea Mihăieş este un mesaj expulzat, dintr-o furie extremă, cu totul imună la orice cenzură personală. Este o revoltă atît de disperat adîncă, încît s-ar găsi oameni care să spună că instigă la ură. Deşi este generat de evenimentul alegerilor şi are ca ţintă categoria vîrstnică – în cea mai mare măsură pensionari –, textul aduce cu sine incapacitatea naţională de a reacţiona la existenţa asistată. Mircea Mihăieş şi-a ieşit din fire pentru că ipocrizia şi nepăsarea produc un corp social cronic bolnav, căruia nu i se poate spune că e bolnav – pentru că cine o spune este taxat de nepatriot. Chiar dacă am fi prudenţi la generalizări, oricine este onest trebuie să recunoască că graba de a nu face nimic, de a te retrage în inactivitate este o dorinţă mărturisită public fără rezerve. Mircea Mihăieş te duce cu gîndul la un proces făcut nu comunismului, ci întregii naţiuni, care a muncit puţin sau prost, sau ambele, dar susţine că „a muncit o viaţă". Cine-i obliga pe muncitorii români să facă uşi strîmbe la bloc, clanţe care nu se închideau, bomboane care se lipeau etc.? Am uitat oare că lipsa de mîndrie începea cu a consuma propriile produse, pe care alţii le refuzau? Au uitat oare pensionarele cît se tricota la birouri? Sînt de acord că fibra naţională este molatică, că preferinţa pentru călduţ, pentru o supravieţuire nedemnă – o societate care aleargă după chilipir –, pentru economisirea eu-lui sînt transmise de la o generaţie la alta. Categoria vîrstnică este cea care le deţine cu străşnicie şi le predă ca învăţăminte de viaţă, iar dispariţia ei biologică nu va rezolva nimic. Genetic, corpul social va avea încă sechele. Am fost în Slovenia şi acolo numai oamenii bolnavi nu muncesc. În rest, nimeni nu stă acasă să primească un ajutor financiar, indiferent de ce ajutor este vorba (şomaj etc.). Eşti obligat ca pentru bani să faci ceva. Este de neconceput să stai şi să aştepţi bani.

Adina POPESCU

Discriminare de culoare

Redacţia ziarului *Cotidianul* e amenajată într-o „hală", aşa cum vedeţi prin filmele americane. Mese de lucru identice, computere la fel, telefoane cu acelaşi ţîrîit. Toate acestea îţi dau o senzaţie neplăcută de uniformitate. Aproape că nu reţii nici un chip aplecat deasupra tastaturii.

Toni şi Marius au absolvit „Programul de pregătire jurnalistică pentru tinerii romi", coordonat de Centrul pentru Jurnalism Independent, şi lucrează de cîteva luni în redacţie. Discuţia începe timid. Toni e dornică să vorbească despre program, iar eu mă feresc de întrebări directe. Mă intrigă numele ei – Etveş –, dar Toni mă lămureşte cu nonşalanţă că „noi sîntem ţigani unguri!". E de undeva din judeţul Alba. A aflat despre program de la fratele şi de la prietenul ei care absolviseră cu un an înainte. Pe vremea aceea era studentă la Geografie şi lucra ca vînzătoare ca să-şi plătească facultatea. Visul ei era să devină corespondent internaţional al unui ziar. Programul i-a oferit şi o bursă de o sută de euro pe lună, dar – mai ales – o „intrare" în presă. Georgiana Ilie de la CJI ne povesteşte că, prin anul 2000, înainte de a demara programul şi în România, „au testat piaţa", discutînd cu directorii de ziare: îi primiţi sau nu pe romii şcoliţi de noi să lucreze la voi în redacţie? „Singurul care s-a împotrivit a fost Bogdan Ficeac, care a zis că el nu crede că în România există discriminare faţă de romi, aşa că programul i se pare inutil."

După ce Toni laudă programul şi vorbeşte despre şansa pe care i-a oferit-o, o întreb ce părere are despre discriminările pozitive la adresa romilor. Îmi spune că nu e de acord. Marius zîmbeşte sceptic, dar nu intervine. Toni lansează o adevărată pledoarie împotriva „favorurilor" care le sînt acordate romilor. „Eu pot să mă cert cu oricine pe tema asta şi îmi menţin punctul de vedere! Măsurile pozitive îi fac leneşi pe romi. Şi eu, şi tu sîntem la fel, trebuie să muncim la fel! Nu mi se pare normal ca, la admitere la o facultate, tu care eşti romîncă să iei 8 şi să pici, iar eu să intru cu 5 pe locurile destinate romilor!". Toni nu s-a simţit niciodată discriminată. „Ştiu că românii îi judecă pe romi, dar dacă eu comunic cu tine, tu începi să-ţi construieşti adevărata imagine despre mine şi problemele dispar!", îmi spune Toni cu multă convingere, şi abia acum Marius simte nevoia să o contrazică. „Tu îţi permiţi să vorbeşti aşa, pentru că eşti mai deschisă la culoare, eşti OK! Dar mie mi s-a întîmplat să mă urc în troleu şi să se facă gol în jurul meu. Sau să mă ofer să schimb nişte bani cuiva şi să se uite chiorîş!" Toni însă o ţine pe a ei: „De ce te simţi marginalizat, Marius? Noi singuri ne marginalizăm!". „Toni, nu uita că străbunii noştri au suferit şi încă mai suferim şi noi!", vine replica lui Marius. Îmi spune că el este un ins mai flegmatic şi îi place să profite de tot ceea ce i se oferă. Nu are nimic împotriva discriminărilor pozitive, i se par nişte binemeritate compensaţii pentru „umilinţele" despre care povestea. Marius e din Brăila şi a mai participat la un program asemănător, la o agenţie de presă cu ştiri despre minorităţi. Aşa a aflat despre programul de la CJI. Şi el consideră că „programul a schimbat multe vieţi". Unul dintre foştii lui colegi vindea seminţe. „Îţi dai seama ce a însemnat pentru el? După două luni era la conferinţă de presă la Guvern şi-l vedea pe prim-ministru în care şi oase!"

Am întrebat-o pe Georgiana Ilie cum s-a simţit la început, cînd a aflat că va coordona un program destinat romilor. „În nici un fel! Mi-a plăcut atît de mult programul încît nici nu m-am gîndit la acest aspect", spune ea. Apoi am înţeles şi de ce i-a plăcut atît de tare. „Ei ar trebui să devină nişte poveşti de succes, iar eu să mă asigur că muncesc cu adevărat pentru asta!" Poveştile de succes încep să prindă din ce în ce mai bine într-o societate fără repere în care şi discriminarea, de altfel, a devenit un *trend*.

„Programul de pregătire jurnalistică pentru tinerii romi" a fost finanţat pe rînd de USAID, Open Society Institute şi, mai nou, de Ministerul de Externe German. Unul dintre foştii participanţi bănuieşte că interesul brusc al nemţilor pentru astfel de finanţări se datorează unor remuşcări faţă de fapte petrecute în urmă cu mai bine de 50 de ani. „Noi exportăm modelul pe care l-am preluat de la unguri. Există deja un program identic în Bulgaria şi va mai fi unul şi în Macedonia", mai spune Georgiana.

Mă interesez dacă au existat probleme de adaptare printre participanţii la program. „În general nu, pentru că ei provin din familii asimilate. La cei din comunităţile închise nu ajung informaţii despre program", aflu de la Georgiana. Totuşi, unul dintre cursanţi a fost dat afară pe motivul absenţelor, căci vroia să-şi păstreze o altă slujbă. S-a enervat şi a acuzat-o pe Georgiana de rasism, după care a plecat.

Adrian MIHALACHE

Cum am fost acuzat de agresiune sexuală

Linda O'Meara nu era chiar atît de urîtă, dar puţină lume îşi dădea seama de acest lucru, atît de bine reuşea să-l ascundă. Părul des şi blond îi cădea inform peste faţă, lăsînd să se vadă doar ochelarii oribili, cu rame groase, de sub care clipeau des nişte ochi albaştri, mereu somnoroşi. Pantalonii de trening şi cele trei tricouri lălîi, puse unul peste altul, reuşeau să ascundă cu totul forma sveltă a trupului, iar mersul încovoiat, cu braţele încrucişate, strîngînd la piept cîteva cărţi, nu te lăsa să bănuieşti măcar ce sîni frumoşi avea. Era însă caldă, prietenoasă şi mă privea cu bunăvoinţa sceptică pe care o ai faţă de cineva care trăieşte cu capul în nori, departe de realităţile vieţii. Ca profesor invitat la Universitatea din Michigan, eram, într-adevăr, în măsură să ignor realitatea. Suspendat între două lumi, lăsat de capul meu, aveam un an întreg în care să mă dedic mie însumi. Predam de plăcere, scriam cu entuziasm, observam cu interes şi mă amuzam copios. Linda mă asculta cu atenţie, iar tot ce-i spuneam i se părea interesant, dar extravagant şi cam frivol. Umorul nu este însuşirea cea mai egal răspîndită în Midwest. Uneori, în loc de orice altă replică, murmura „eidriăn, eidriăn...", accentuînd puternic prima silabă şi lăsîndu-le pe celelalte să se stingă lin. Era un fel de a spune „ce ştii tu, care crezi că tot ce zboară se mănîncă şi că oricine-ţi zîmbeşte te iubeşte". Ce-i drept, de zîmbit se zîmbea mult pe acolo, era ceva care ţinea de cultura lor. Ori de cîte ori te încrucişai cu cineva pe culoare, regula nescrisă cerea să desfaci larg fermoarul de la gură şi să spui cel puţin un *hi*. Impresia era de camaraderie fără frontiere. Deşi foarte tînără, Linda era mai sceptică decît mine. Terminase prima fază a studiilor universitare şi lucra ca profesor asistent, pregătindu-şi o vagă teză de doctorat. Avea un proiect de mariaj la fel de vag ca şi teza. Logodnicul de departe, despre care-mi vorbea cu plăcere, părea că aparţine mai curînd realităţii virtuale decît celei tangibile. Deocamdată, asista la cursuri, citea, corecta lucrările studenţilor şi pierdea timpul în şuete cu colegele de vîrsta ei. La sfîrşit de săptămînă, lucra într-un magazin pentru a mai cîştiga nişte dolari.

Timpul trecea, iar eu aveam impresia că eram bine integrat. Participam la colocvii, vizitam şi alte universităţi, publicam intens, mergeam la teatru, la expoziţii, dar şi la bazin *(pool)*, iar ca împlinirea să fie totală, legasem o relaţie tandră cu o frumoasă balerină. Totul mergea cum nu se poate mai bine, în cea mai bună dintre lumi.

În primăvară, fiica mea, de vîrsta Lindei, pianistă la Toronto, a venit să mă viziteze şi, cu această ocazie, a susţinut un recital în Auditoriul Universităţii. I-am invitat pe toţi colegii, care au răspuns cu amabilitatea obişnuită. Linda a reacţionat însă disproporţionat, cu un entuziasm care nu-i stătea deloc în fire, sărind în sus de bucurie şi bătînd din palme. Emoţionat, i-am prins mîinile şi am tras-o spre mine, ca pentru a o îmbrăţişa. Totul s-a petrecut pe culoar, în văzul tuturor. A doua zi am fost convocat la Martin, şeful de catedră.

Martin era un tip vioi, de aproape cincizeci de ani, care vorbea aşa cum toarce un motan. Interesul său se îndrepta mai mult spre administrare decît spre cercetare. Nu-l pasionau reuniunile ştiinţifice, ci discuţiile de la om la om, despre „care pe care" şi „cine cu cine". Mi-a arătat o plîngere colectivă, semnată de grupul asistentelor, prin care acestea se solidarizau cu colega lor, Linda, profund jignită de „agresiunea" mea, şi cereau imperios măsuri represive. Siguranţa, „onorul" le erau primejduite de prezenţa „satirului" din România. I-am explicat situaţia cu detaşare, invocînd şi faptul că nu sufeream de foame sexuală. Mi-a răspuns că nici preşedintele lor (Clinton, la vremea aceea) nu suferea, dar că asta nu l-a împiedicat să se dedea la jocuri nepotrivite cu asistenta. Mi-a interzis să apar în facultate după ora 5 p.m. La remarca mea că agresiunea sexuală poate fi exercitată la orice oră din zi, mi-a spus că, fiind chiar asistenta Lui în cauză, nu poate să nu-i dea satisfacţie. Am încercat să-i explic că incidentul s-a datorat diferenţelor de cultură. La noi se obişnuieşte, între colegi, să ne atingem, să ne îmbrăţişăm, să ne pupăm, chiar. A împietrit: în Michigan, aşa ceva este de neînchipuit. Tradiţia puritană, combinată cu cea adventistă, respinge contactul fizic, oricît de nevinovat. Eşti aici, te adaptezi culturii locale. Există totuşi – i-am replicat – ceva care se numeşte globalizare, un concept pe care nu noi, românii, l-am inventat. Or, globalizarea lucrează în ambele sensuri. Nu numai moravurile din Michigan se exportă la Bucureşti, ci şi „viţăvercea". (N-am găsit un echivalent mai bun decît *the other way round,* pentru caragialism, îmi tot promit să mai caut prin Mark Twain.) Încearcă tu numai *(keep trying)* şi vezi să nu ajungi la Bucureşti înainte de vreme, mi-a răspuns el. Deodată, am înţeles: nu tradiţia puritană era la mijloc, ci jocul de-a puterea. Şi fetele, şi el au vrut doar „să-şi arate muşchii", iar acuza de hărţuire era un bun pretext. Pretext îndelung aşteptat – se pare – căci atitudinea mea degajată, lipsa de subordonare, stilul auto-afirmativ jigniseră pe mulţi, mai ales pe aceia a căror afirmare nu se baza decît pe *office politics* (intriga la serviciu). Martin realizase ultima lui „operă" în urmă cu douăzeci de ani, cînd îşi luase doctoratul şi nu agrea preocupările ştiinţifice. Nu, nu eram un pericol pentru nimeni, aş fi fost pedepsit mai grav, dar era cazul să mi se arate pisica, să fiu pus „la locul meu".

Scandalul n-a izbucnit, dar mirosul lui s-a răspîndit nu numai în Universitate, ci şi în comunitate. În tot restul şederii mele, unii mi-au întors spatele, alţii mi-au dat semne făţişe de solidaritate. Se pare că adusesem, în Michigan, dezbinarea, nu pacea. Reîntors acasă, am primit multă vreme scrisori în care mi se spunea că, de la plecarea mea, viaţa e mai anostă.

Un profesor universitar din New Hampshire a fost acuzat nu de a fi abuzat sexual de studentele sale, nici de faptul că ar fi un profesor prost, ci de a fi creat, prin remarce de prost-gust, o atmosferă de disconfort în care anumite femei s-au simţit lezate. Indiferent de rezultatul anchetei – rezilierea contractului, obligaţia de a urma un curs de *sensitivity training* sau reintegrarea –, viaţa acestui om va fi marcată definitiv de acest episod. Ne imaginăm cu uşurinţă ce climat nesănătos de vînătoare de vrăjitoare, de apel la delaţiune şi de încurajare a fantasmelor celor «ofensaţi» este întreţinut prin astfel de situaţii.

Sancţiunea administrativă nu mi se pare potrivită. Mai întîi, pentru că ea confundă societatea civilă cu Statul. A pretinde ca Statul să ne asigure confortul interior, urmărind şi pedepsind «indicele de disconfort», mi se pare excesiv şi chiar periculos; pasul următor în acest totalitarism liber-consimţit ar fi de a controla calitatea tuturor relaţiilor noastre prin agenţi de stat, cerîndu-le să fie omniprezenţi. Statul şi instituţiile sale n-au de ce să se amestece în astfel de chestiuni.

Ideea că o fostă victimă ar merita să fie tratată nu la fel ca ceilalţi, ci mai bine, nu ar trebui să fie de la sine înţeleasă. Istoria ne-a învăţat de mii de ori: faptul de-a fi fost victimă în trecut nu te împiedică să devii călău în prezent." (Tzvetan Todorov, „Du culte de la différence à la sacralisation de la victime", în *Esprit* nr. 6, iunie 1995)

Gabriel MARIAN

Femeia eliberată, bărbatul pasteurizat*

Cînd a ajuns în Franţa, „le politiquement correct" avea proasta reputaţie a oricărui nou produs american: o invazie ideologică a imperialismului yankeu, un pericol pentru tradiţiile culturale şi politice franceze. Mai tîrziu, conceptul a sfîrşit prin a fi adoptat de unii, însă adesea pe dos: nu e clar ce anume e corect, însă a fi incorect poate fi un semn de „liberté de penser". În final, guvernările de stînga au reuşit să-l impună, mai ales prin calul troian al jargonului administrativ. Să vorbim însă de unul din efectele secundare ale corectitudinii politice – aripa feministă, o consecinţă perversă care trece dincolo de vocabular sau de logica grupurilor (etnice, sociale, sexuale) şi nu se mulţumeşte să desemneze tabuuri de limbaj sau de gîndire, ci prescrie comportamente şi atitudini. O înţelegere limitată a feminismului a dus la inovaţii lexicale îndoielnice, despre care se vorbeşte mai mult în Franţa, unde ortografia e rigidă şi limba face obiectul unei atenţii mai mari. În română, „profesoară" a apărut cam de cînd există şi „profesor". La Paris, despre forme ca „auteure" sau „professeure" se dezbate doar de cîţiva ani. Dar problema nu e aici, acestea rămîn nişte anecdote amuzante. Fundamentalismul feminist a reuşit să răspîndească ideea că acum bărbaţii ar trebui să facă eforturi să intre în contact cu „partea lor de feminitate": să-şi regăsească şi exprime sentimentele „feminine", să înveţe să plîngă şi să comunice cu femeile în modul lor de predilecţie. Toate acestea, pentru a-şi ispăşi păcatul „primordial" – dominaţia patriarhală – şi, printre altele, pentru a reuşi să convieţuiască uman cu reprezentantele noului matriarhat. Ca şi cum sentimentele „adevărate" nu ar putea fi decît feminine, iar singurul mod adecvat de a le exprima ar fi discursul pletoric şi lacrimile. Între timp, filmele americane ne-au şi arătat că e suficient să afli ce e în mintea unei femei pentru ca totul să fie OK. De parcă unicul remediu împotriva machismului ar fi feminizarea. E adevărat că şi în ziua de azi, în Occidentul egalitar, care proclamă sus şi tare principiul parităţii, femeile muncesc mai mult şi sînt plătite mai puţin decît bărbaţii. Dar soluţia propusă riscă să devină mai devastatoare decît problema însăşi. Ideea că nu există nici o diferenţă între bărbaţi şi femei e de fapt o metaforă împrumutată din actualele teorii antropologice despre inexistenţa raselor. Pe scurt: s-a stabilit că toate fiinţele umane reprezintă descendenţa unei singure varietăţi de hominide, diferenţele de culoare fiind simple variaţii locale datorate expunerii inegale la ultraviolete. Într-o lume feminist-corectă ca la carte, bărbaţii şi femeile sînt doar varietăţi de *Homo sapiens,* datorate expunerii inegale la hormoni (în timpul sarcinii) sau la educaţie (în timpul copilăriei). Recente observaţii neurologice, din care se inspiră cărţi ca *Femeile vin de pe Venus, Bărbaţii de pe Marte,* sînt deja contestate: diferenţele în structura creierului s-ar datora exclusiv educaţiei şi tradiţiilor. Dovada ar fi că există deja femei dominatoare şi bărbaţi docili. Însă – coincidenţă sau ghinion stupid – copiii acestora dezvoltă sistematic o agresivitate incontrolabilă, de la cele mai fragede vîrste. Iar ştergerea forţată a diferenţelor nu se face decît cu preţul unui viol simbolic, după cum reiese mai nou din mărturiile bărbaţilor care ajung la psihanalist. A obliga un bărbat să-şi exprime pe larg „latura feminină" e echivalent cu a cere unei „feţe-palide" să-şi schimbe culoarea pielii şi metabolismul, pentru a fi iertat că semenii lui au masacrat aborigeni şi au deportat africani. Confuzia deliberată între sexe şi rase, obsesiile despre dominare şi supunere nu fac decît să mascheze realitatea că sexele sînt, pur şi simplu, complementare. Fără bărbaţi, dispare şi sensul cuvîntului „femeie". Din fericire (sau nefericire?), în România lupta dintre sexe pare mai puţin violentă, iar bărbatului român nu i se cere cu destulă insistenţă să-şi dea drumul lacrimilor. Din fericire, femeile mai cunosc şi alte metode, alternative, pentru a-şi dovedi importanţa. Cum ar spune orice instructor de kung-fu, dacă tot sîntem la capitolul „lupte": a riposta cu armele inamicului nu e întotdeauna o idee bună, la urma urmei.

Paris, 8 martie 2005

* termen sugerat de Hélène Vecchiali, autoarea cărţii *Ainsi soient-ils. Sans de vrais hommes, point de vraies femmes,* Editura Calmann-Lévy, 2005.

De ce simpatizez bărbaţii

Pentru că nu fac cură de slăbire atunci cînd fac burtă după 30 de ani; pentru că încep să ceară drepturi egale cu femeile: pentru că se fistîcesc cînd cineva gafează şi îi întreabă, de faţă cu consoarta, ce mai face vreo iubită pasageră prin viaţa lor; pentru că urăsc să meargă la medic; pentru că suportă mofturile şi umilinţele servite de femei în pragul unor crize de nervi; pentru că se simt abandonaţi dacă pleci din pat noaptea fiindcă nu poţi să dormi; pentru că se sperie de femeile care plîng, dar se însoară cu ele; pentru că urăsc supermarket-urile; pentru că se aprind după colegele sau subalternele cu picioare lungi izvorîte din fuste scurte; pentru că din nobile simţăminte de vină mărturisesc nevestei că au fost în „cartierul roşu"; pentru că se tem să ne spună că ne iubesc; pentru că îşi învăluie slăbiciunile în cuvinte, birouri ori maşini pompoase; pentru că sînt în stare să fure, să ucidă, să conducă pentru a se simţi puternici în faţa unei femei; pentru că ştiu să tacă mai pasionant decît orice femeie; pentru că le vine greu să meargă să-şi cumpere haine singuri; pentru că nu ştiu să spună nici nu, nici da; pentru că se însoară cu prinţese legendare, care apoi se transformă în scorpii reale; pentru că ştiu să citească o hartă; pentru că pot să schimbe neoane în case cu tavan înalt; pentru că ştiu poveşti şi citate din clasici; pentru că ştiu că şi eu le sînt simpatică lor.

Georgiana ALEXANDRU
georgiana77alexandru@yahoo.com

EUROPA DE DUPĂ NOI

UN VIITOR PENTRU MOLDOVA ŞI UCRAINA

supliment editat de **Dilema veche** în colaborare cu **Societatea Academică din România**

Societatea Academică din România derulează proiectul „Dialoguri Europene", finanţat de programul Phare, prin care îşi propune să promoveze în spaţiul public dezbateri pe teme specifice procesului de integrare europeană. Prima conferinţă din această serie a fost organizată în data de 23 februarie la sediul Şcolii Naţionale de Studii Politice şi Administrative (SNSPA), cu tema: „Europa de după noi. Relaţiile României cu vecinii după integrarea în Uniunea Europeană: Moldova şi Ucraina". Asociaţia Studenţilor de Ştiinţe Politice din SNSPA a fost co-organizator. Acest supliment special rezumă ideile exprimate în cadrul conferinţei.

Alina MUNGIU-PIPPIDI

Europa la Marea Neagră

O amenilor politici români le place grozav un anumit citat din Iorga, cum că Marea Neagră s-ar fi dovedit, de-a lungul istoriei, cel mai bun vecin al României. Se întîmplă să ştiu din surse autorizate că Iorga nu a spus, scris sau gîndit niciodată una ca asta. Oricum, vorba asta, cu alte mări sau fluvii în loc, circulă în mai multe ţări din regiune. Cu toţii, mai mult sau mai puţin, ne detestăm sau dispreţuim vecinii, şi politica noastră externă este una a unei insule (în Marea Neagră) care îşi caută o metropolă doar a ei (pe ţărmuri mai la Vest) şi vrem ca între noi şi metropola noastră să existe o relaţie directă, privilegiată, rezervată doar nouă (şi nu altor insule la fel de autoimaginate ca şi noi).

Ca atare, în relaţia cu Europa, ca şi în cea cu americanii, sîntem competitivi, prăpăstioşi, geloşi, apucaţi, cu accese de entuziasm şi căderi în pasivitate, alternînd imprevizibil. Cum noi nu avem altă agendă decît aceea de a fi înconjuraţi de vecini care să se poarte ca Marea Neagră, şi ştim puţin despre agenda americană sau cea europeană (din indiferenţă, care se trage la noi dintr-un egoism profund cu un sofisticat discurs cultural de justificare), reiese că politica noastră externă, cam indiferent cine o face – Titulescu sau Adrian Năstase, Gafencu sau Petre Roman – e în linii mari cam tot aceeaşi. Excepţiile există şi se întemeiază fie pe amatorism bine intenţionat (şi atunci nu durează), fie pe megalomanie, care în forme diferite năpădeşte periodic mica şi autista noastră politică externă, fie că e vorba de Nicolae Ceauşescu, fie că e vorba de Emil Constantinescu. Chiar cînd se întîmplă să avem la Externe un om conştient de cele de mai sus şi de necesitatea de a face altfel, el e supt de curentul subteran care trage spre acel Ţarigrad imaginar unde s-ar decide soarta noastră.

În acest peisaj previzibil, a apărut o persoană cu un discurs anti-Ţarigrad, Traian Băsescu. Discurs care face o impresie bună în Occident, mai ales în America, şi impune respect, dacă nu simpatie, în Europa. Şi asta în timpuri complicate, cînd ţinta unei politici externe europene comune prinde contur, în detrimentul fiecărui stat membru.

Politică externă comună, deci. Însă comună cu cine? Cu europenii, a căror agendă are ca priorităţi o integrare politică mai profundă, nişte graniţe mai greu penetrabile şi nişte comunităţi musulmane mai asimilate? Nimic din toate astea nu prea ne atrage. Agenda noastră nou-europeană ar spune, mai curînd, să facem din NATO ceva semnificativ şi să nu fim ţară de frontieră, ocupaţi să apărăm Europa de invazia tătarilor. Iar agenda americană vrea ca europenii să contribuie cu mai multe resurse şi *endorsement* în Orientul Mijlociu, şi să stabilizeze Estul extinzînd Europa cît de mult se poate şi cu orice risc. Cum circulă vorba mai nou la Belgrad, hai să intrăm repede în Europa pînă nu se destramă. Trei liste de priorităţi foarte diferite.

Sîntem vinovaţi că vrem să ne plasăm mica noastră agendă undeva în marele tablou? Nu: numai că nu vom reuşi să o facem dacă nu convertim obsesiile noastre meschine de vecinătate în competenţe regionale. Cîţiva paşi – foarte mici – au fost făcuţi de către Societatea Academică din România şi de către alte instituţii partenere în ultimii ani. Reţeta e simplă. Sînt puţine lucruri pe care le facem bine şi care la noi au mers, cîteva chei instituţionale cu mare potenţial de transformare. Pe acestea le-am dus, demonstrat şi remontat la Belgrad, la Priştina, la Tirana, la Zagreb, la Kiev. Dacă România trebuie să fie un colaborator adaptat la politica externă europeană şi să promoveze şi agenda americană, acesta e drumul, nu o autostradă, ci doar o cale. Bani de asistenţă străină nu avem şi, cîţi avem, îi dăm în Moldova. Idei geniale cum să făurim un sistem de apărare european care să fie şi transatlanticist, iarăşi nu prea avem de unde. Militar, nu ne putem compara cu ruşii sau turcii, ceilalţi riverani cu pretenţii la Marea Neagră. Rămîn doar resursele de expertiză în domeniul transformării.

Putem, pe baza acestora, pentru vecinii noştri de la Est şi din Balcani, să devenim chiar noi Europa, lăsînd în urmă mentalitatea de insulă şi ideea că odată intraţi o să tragem uşa după noi? Programul „Dialoguri Europene" – desfăşurat de SAR în paginile acestor suplimente ale *Dilemei vechi* – e un exerciţiu de dezinsularizare. Încercăm să devenim europeni jucînd pe europenii, cumva cum fac copiii cînd pretind. Încetînd să fim o insulă, dar fără să devenim un avanpost către deşertul tătarilor. Încercăm.

***Alina Mungiu-Pippidi** este preşedintele Societăţii Academice din România.*

Mihai-Răzvan UNGUREANU

O cu totul altă stilistică

Probabil că aţi putut sesiza şi, dacă nu, o spun eu, există o politică externă care are o cu totul altă stilistică. Are mai multă vigoare, motoarele sînt altele, e mai puţin crispată, întrucîtva mai sinceră cu interesul naţional şi, nu în ultimul rînd, mai aplicată pe propriile sensibilităţi. Cred că pentru prima oară accentuăm ideea că avem o piele foarte sensibilă, o epidermă sensibilă a prezenţei noastre politice în această regiune. Acceptăm că, dacă se întîmplă ceva în Transnistria, tuşim la Bucureşti, dacă se strănută în Kosovo, avem febră la Bucureşti, că avem interes ca Moldova să reprezinte un exemplu de democraţie funcţională unde vor fi alegeri libere, voinţa populară va prevala oricărui alt desen politic, că ne interesează ca tot ceea ce înseamnă comunitate românească în preajma graniţelor să primească un tratament european autentic. Mai avem şi nişte kilometri de litoral care ne dau dreptul la o prezenţă serioasă în Marea Neagră. Ce înseamnă Marea Neagră? O participare reală democratică la construirea unui spaţiu de securitate în Marea Neagră, altfel spus, recunoaştem prezenţa României, a Bulgariei, a Georgiei, a Federaţiei Ruse, a Turciei, a Ucrainei la construirea unui bazin pontic solid care să nu aibă fisuri şi crispări. În momentul în care distribui problemele în mod democratic către toate statele riverane şi participarea la rezolvarea aşa-numitelor conflicte îngheţate este de ordin democratic, nu rămîne doar un hegemon care ar putea fi Federaţia Rusă sau doi termeni – Federaţia Rusă şi Turcia – interesaţi în a „rezolva", printr-o tăcere consensuală, situaţia de securitate.

Moldova: o tăcere grea şi suspectă din partea statului român; şase ani la rînd nu a existat vizită prezidenţială la Chişinău. Cînd te gîndeşti că între Bucureşti şi Chişinău nu e o distanţă foarte mare, începi să-ţi pui problema dacă nu cumva distanţa dintre România şi Moldova are, simbolic, proporţii astronomice. Pe ce temei s-a făcut dialogul eficace între cele două state? Doar mici telefoane date între miniştrii de Externe şi, din cînd în cînd, cîte o crispare bruscă, o supărare scoasă ba la presă, ba prin nişte scrisori între cele două state, fără pic de interes pentru rezolvare amiabilă a unui diferend. Mă bucur că după ianuarie 2005 începe să se spună clar: două state, o naţiune. Mergeţi la un alt exemplu european şi veţi înţelege care este sensul acestei expresii.

În momentul în care am recunoscut administraţia independentă a statului vecin, respectăm absolut tot ce înseamnă voinţa politică în plan intern, acolo. Ne interesează să existe o democraţie funcţională, alegeri libere, oneste, monitorizate. În momentul în care în Moldova există o democraţie funcţională sau elemente care ne conduc la această concluzie, putem discuta şi structura posibilă a unui stat moldovenesc care să-şi rezolve problema din propria graniţă, Transnistria. Totul treptat, piesă cu piesă, premisă cu premisă, înainte de a ajunge la concluzia: gata, rezolvăm! Şi cu o diminuare remarcabilă (al cărei avocat sînt) a enormei cantităţi de aroganţă pe care a avut-o România faţă de Republica Moldova aproape întotdeauna.

Mă bucur că după ianuarie 2005 începe să se spună clar: două state, o naţiune. Mergeţi la un alt exemplu european şi veţi înţelege care este sensul acestei expresii.

Planul pe termen lung: România poate oferi sprijin pentru parcursul european al Republicii Moldova. 1) ce puteţi să faceţi pentru a împlini criteriile Copenhaga *(criteriile politice de aderare – n.red.)*. 2) ce puteţi să faceţi pentru a îndeplini criteriile unei economii de piaţă funcţionale. 3) care este parcursul dumneavoastră în termeni reali. Atît pînă la raport de asociere, dacă o să existe vreodată, atît pînă să fiţi candidaţi, şi atît pînă să deveniţi membri. Dacă vor, bineînţeles. Tot în acest plan intră şi NATO. Moldova este unul dintre membrii cei mai pasivi ai Parteneriatului pentru pace. Şi e păcat pentru că şi aceasta este o copertă a paşaportului european, Moldova îşi poate expune problemele într-un conclav de oameni cu sensibilitate.

Ucraina: Surprinzător e felul în care o fantastică schimbare de regim poate fi transformată în avantaj european pentru Ucraina. Acolo aşteptăm noi un răspuns. Pînă în momentul în care tot echivocul politic se dizolvă şi avem meniul de priorităţi în politica externă şi internă a executivului de la Kiev, pînă în momentul acela atitudinea noastră este următoarea: încurajarea oricărui parcurs pro-european şi o retorică susţinută de consensul de la Bruxelles atît în NATO, cît şi în UE, o retorică pentru Ucraina. Vom spune întotdeauna: locul Ucrainei este în Europa, pentru că o credem. Vom spune: Kievul este o capitală în Europa, nu este o capitală pierdută undeva în marginea Federaţei Ruse. Media din Ucraina trebuie să-şi încheie conturile cu o administraţie care a fost şi agresivă, şi criminală. Acestea sînt gesturi interne şi lucrurile pe care le aşteptăm.

Nu facem gesturi de colaborare politică înainte de a şti că toată această ceaţă se risipeşte. Sîntem prudenţi, îi lăsăm întîi să-şi decanteze priorităţile, să-şi facă lista de priorităţi. Nu sîntem puşi în situaţia de a ieşi în faţă şi a spune „ce bine! de acum sîntem portocalii cu toţii". Sîntem prudenţi; politica externă înseamnă în primul rînd moderaţie, înţelepciune, tact şi exact acesta e şi limbajul care se aude la Kiev. Preşedintele Iuşcenko a fost la Bruxelles, a avut întîlniri şi cu americanii, a ţinut un *speech* în Consiliul NATO. Linia este aceeaşi: veniţi, există un loc pentru voi. Aşteptăm un comportament european cu soluţii europene pentru probleme europene. Care sînt problemele europene pentru noi? Comunităţile româneşti. Vrem să ştim că ele sînt tratate aşa cum ne tratăm şi noi minorităţile, cu amiciţie, cu foarte multă relaxare.

Ce face Europa pentru Moldova acum?

Ce oferă Bruxelles-ul? Există o enormă doză de încredere. În ce s-a valorificat ea? În includerea Moldovei în Pactul de Stabilitate, o haină europeană în plus, care contează, te mai apără de o problemă. Pentru prima dată Republica Moldova se aşază în 2001, în jurul aceleiaşi mese cu Macedonia, Albania. Regiunea capătă desen, contează mult mai mult decît poate cineva să vadă cu superficialitate. Veţi observa pe hartă că, dacă n-ar exista acest potenţial de ospitalitate politică, Moldova ar sfîrşi insulară pentru că e blocată între Ucraina, care nu poate intra în desenele regionale, nu aparţine acestora, şi România, al cărei traseu european şi euro-atlantic e precis. Al doilea lucru: este observator în procesul de cooperare sud-est europeană, centrat pe Balcani. Greutatea este în Balcani, nu în Marea Neagră, cum nu este nici pe Nistru, dar asimilează Republica Moldova, inventarul de probleme ale Moldovei (în momentul în care avem interes pentru Kosovo facem o bună practică de creativitate pentru Transnistria; de la distanţă, aceste probleme îşi confundă detaliile). Al treilea rezultat: foarte curînd va exista un reprezentant special al UE la Chişinău, care va deveni o misiune a UE. Va avea un mandat cel puţin redus la chestiunea transnistreană, cu şanse ca acest mandat să fie mai larg, să privească reprezentarea UE la Chişinău. Acesta e răspunsul Bruxelles-ului şi dacă există cineva care nu e mulţumit, să compare situaţia Belarusului cu situaţia Moldovei. Mie îmi sună bine şi arată cîtă grijă există faţă de Republica Moldova.

(fragmente din intervenţia la conferinţa „Europa de după noi. Relaţiile României cu vecinii după integrarea în Uniunea Europeană: Moldova şi Ucraina", 23 februarie)

„Ne temem de un zid de beton“

– interviu cu Nicolae CHIRTOACĂ –

Nicolae Chirtoacă a fost între 1992–1994 consilier al preşedintelui Republicii Moldova, după ce fusese autorul legilor de înfiinţare a forţelor armate ale noului stat. Din motive politice, renunţă la funcţii în 1994 şi devine unul dintre fondatorii Partidului Liberal din Moldova, vicepreşedinte. În 1999 ocupă funcţia de consilier al prim-ministrului. În 1994 a înfiinţat think-tank-ul Euro-Atlantic Center of Moldova, *specializat în relaţii internaţionale. A fost invitat de Societatea Academică din România la conferinţa care a prilejuit apariţia acestui supliment, moment în care am realizat interviul.*

Traian Băsescu a devenit preşedinte şi abordează altfel problemele Republicii Moldova. Cum se vede noua poziţie a României dinspre Moldova?

Schimbările nu sînt bătătoare la ochi, este clar că vizita domnului preşedinte Băsescu a fost începutul unei normalizări destul de pragmatice dintre noi. Faptul că preşedintele Băsescu a menţionat disponibilitatea României de a acorda asistenţă în asigurarea securităţii energetice, tocmai acum cînd Moldova are relaţii destul de complicate şi cu Federaţia Rusă, şi cu separatiştii din estul Republicii, care mai controlează cam 30 de procente din livrările de energie electrică, acest angajament – şi prietenesc, şi plin de responsabilitate din partea României – este binevenit. Pe de altă parte, preşedintele român a declarat disponibilitatea de a acorda asistenţă în relaţia cu Uniunea Europeană. Aceste mesaje au fost interpretate foarte pozitiv. Pentru Partidul Comunist, un element tactic a fost preluarea foarte multor lozinci şi aspecte ale politicii externe de la partidele de orientare democratică şi centristă, inclusiv în relaţiile cu România.

Zigzagul comuniştilor cu Rusia

Cînd anume? Eu am pierdut ritmul cu schimbările comuniştilor din Republica Moldova. Ştiam că Partidul Comuniştilor este un partid pro-est, chiar anti-occidental, acum se vorbeşte de un consens la nivelul clasei politice de la Chişinău pentru integrarea în UE. Cînd s-a produs schimbarea asta?

S-a produs o schimbare spectaculoasă din februarie 2001, de la ultimele alegeri. Un partid care a venit la putere cu lozinci pro-ruseşti, cu ideea aderării la Uniunea Rusia-Belarus, a fost doar unul din elementele-cheie ale mesajului acestui partid în campania electorală precedentă, a ajuns pînă la degradarea totală a relaţiilor cu Federaţia Rusă. Chiar nu de mult secretarul general al acestui partid şi liderul fracţiunii comuniştilor din Parlament a declarat că ruşii sînt duşmanii noştri şi ocupă o parte considerabilă a teritoriului nostru, iar trupele ruseşti, care se mai află pe malul stîng al Nistrului, sînt o armată de ocupaţie. După încercările Rusiei de a propune o soluţionare a diferendului din Transnistria în baza federalizării Republicii Moldova, care de fapt însemna anularea suveranităţii şi a independenţei, comuniştii şi-au schimbat categoric optica. Puterea disciplinează, cred că acest fenomen s-a produs şi cu guvernarea comunistă, care pe parcursul acestor ani a îmbrăţişat de fapt ideologia unui naţionalism moldovenesc. Cu uşurinţă se transformă comuniştii în naţionalişti.

În materialul pe care l-am primit înainte de conferinţă, amintiţi de rădăcinile latine şi creştine ale Moldovei. Dar în timpul conferinţei aţi vorbit de o populaţie sovietizată, rusificată. De fapt, cine sînt pro-europenii din Republica Moldova?

Aceste tendinţe pro-europene se manifestă la nivel de gîndire civică, de societate civilă organizată. Problema identitară rămîne într-adevăr una foarte complicată şi, anume, aici m-am referit la trecutul sovieto-moldovenesc în care de fapt s-a încercat distrugerea rădăcinilor româneşti, pur şi simplu prin falsificarea istoriei şi prin cultivarea unei identităţi sovietice cu anumite elemente moldoveneşti golite de sens. Pe parcusul acestor 15 ani de existenţă independentă, nu s-a produs un salt calitativ sau cel puţin procesul nu este omogen, marea majoritate a oamenilor de rînd sînt preocupaţi mai mult de problemele existenţei, supravieţuiesc în condiţiile unei crize economice, nu operează cu noţiuni de identitate, istorie, trecut, acceptă realitatea. Intelectualitatea, încercînd acest salt de la trecutul sovieto-moldovenesc la identitatea românească, s-a desprins categoric de majoritatea moldovenilor care au fost o pradă uşoară a acestui naţionalism – eu îl numesc fundamentalism moldovenesc – care s-a înrădăcinat destul de repede, fiindcă nu a cerut o schimbare radicală a modului de viaţă, a viziunilor. Nu s-a produs dezrădăcinarea din spaţiul cultural, chiar informaţional, rusesc. Este o problemă capitală, dar o problemă care nu este percepută ca fiind prioritară în Republica Moldova. Vectorul european nu s-a profilat ca element de identitate, este o opţiune mai mult civică, o aşteptare a unei schimbări în bine.

UE şi alegerile de la Chişinău

Ce se întîmplă în campania electorală (în curs, cînd avem această discuţie), este orientarea europeană o temă de dezbatere între partide?

Există acest consens paradoxal pentru orientarea spre Europa. Criticile la adresa comuniştilor se referă la lipsa de strategie, comuniştii nu au o strategie de apropiere de Uniunea Europeană. Partidul Creştin-Democrat are aceeaşi lozincă pro-europeană şi pro-NATO, cu mult mai clar, mai răspicat formulată. Chiar dacă şi-au schimbat orientarea, comuniştii nu inspiră încredere. În fond, ar putea să ducă de rîpă această politică din simplul motiv că nu au nici oameni, nici resursele necesare şi nici idei clare cum să orienteze ţara în această direcţie. Europenizarea vine în contradicţie cu modul lor de a vedea lucrurile şi chiar de a acţiona. Au apărut şi trei formaţiuni cu lozinci pro-ruseşti, chiar formulate într-un mod primitiv şi agresiv, care clar şi răspicat spun că direcţia înspre Europa este una falsă. Ei vor parteneriat cu ţările slave – Belarus, Ucraina, Rusia – fără a-şi da seama că Ucraina deja s-a mişcat în altă direcţie.

Oamenii simpli percep Uniunea Europeană ca pe ceva real, palpabil?

Ei o percep prin posibila rezolvare a mai multor lucruri, în primul rînd bani care vor veni din Occident şi vor schimba starea de lucruri. Clasa mijlocie, care acum este în formare, mizează spre o deschidere mai mare. Şi avem oameni care lucrează în Occident şi trimit bani mulţi acasă, au mari probleme cu vizele, văd în UE libera circulaţie. După unele statistici oficiale, fiecare al patrulea moldovean apt de muncă este în afara Moldovei. Ultimul barometru de opinie publică, un sondaj care mai rămîne credibil în Republica Moldova: 70 de procente s-au pronunţat în favoarea integrării europene a Republicii Moldova. Este un procent permanent în creştere în ultimii ani, din simplul motiv că toată lumea vorbeşte de bine, comuniştii vorbesc de integrarea europeană, toţi centriştii, de asemenea.

România ocupă treptat rolul de mare vecin din Vest.

România ca viitor membru al Uniunii Europene capătă un plus de atractivitate? Are un avantaj faţă de Rusia?

România de mult este atractivă pentru omul de rînd, concediile la munte, la mare se fac aici, tînăra generaţie învaţă în limba română. Deci România ocupă treptat rolul de mare vecin din Vest. Deschiderea aceasta la nivel de cetăţeni este extraordinară. Eu cred că păstrarea, menţinerea acestei frontiere deschise, chiar după aderarea la Uniunea Europeană, este foarte importantă. Desigur, unele restricţii şi controale, dar nu sîrmă ghimpată. Aici ar trebui nişte politici foarte flexibile pentru a nu curma aceste procese de apropiere.

Există sentimentul unui zid chinezesc care lasă moldovenii pe dinafară?

Exact. Deşi am fost acolo şi zidul chinezesc e cam şubred, există doar pe porţiuni. Ne temem de un zid de beton aici. Am publicat un articol cu titlul ăsta: „De la podul de flori la zidul de beton“.

a consemnat
Cristian GHINEA

„Am discutat despre ţările vecine României şi mi-a dat sfaturi foarte bune în legătură cu Moldova. Am discutat despre Marea Neagră. Preşedintele are o viziune foarte clară asupra modului în care trebuie să ne asigurăm de un climat mai paşnic în lume. Am discutat despre faptul că libertatea se răspîndeşte în Orientul Mijlociu (...). Privesc România ca un aliat special, pentru că România împărtăşeşte aceleaşi valori cu ale noastre: drepturile omului, demnitatea umană, supremaţia legii, transparenţa Guvernului, lupta anticorupţie. Iar acest preşedinte cred că este un conducător special. Este dedicat acestor valori. Vrem să lucrăm cu prietenii noştri în regiune pentru a aduce pace şi stabilitate. Preţuiesc judecata şi sfatul său. Nu există cineva mai potrivit pe care să-l asculţi vorbind despre Moldova decît un vecin al Moldovei. Astfel, a venit în Biroul Oval. Eu am întrebat ce putem face să ajutăm pentru a extinde democraţia, pentru că preşedintele înţelege că o vecinătate democratică va fi o vecinătate paşnică.“

(preşedintele SUA, George W. Bush, la conferinţa comună de presă după întîlnirea cu preşedintele Traian Băsescu, 9 martie)

Nicolae Chirtoacă, Mihai-Răzan Ungureanu, Alina Mungiu-Pippidi

Nicolae CHIRTOACĂ

Un stat tutore

Nu de mult, cu aproximativ o lună în urmă, am avut onoarea de a participa la întîlnirea cu domnul preşedinte Băsescu, care a trecut Prutul, cum a spus domnia-sa, înainte de a pleca la Kiev, pentru a rupe gheaţa care s-a format în relaţiile dintre Republica Moldova şi România şi a lansat o nouă formulă: „O singură naţiune, două state“. La începutul anilor ’90 eram consilier de stat, iar şeful meu Mircea Snegur a rostit pentru prima dată o cuvîntare în Parlamentul României care s-a terminat cu fraza reluată apoi de mijloacele de informare în masă din Moldova: „Să ne ţinem de neam“. Noi ne ţinem de neam, dar relaţiile bilaterale au fost marcate de multe contradicţii şi de multe probleme care nu au fost rezolvate şi care nici acum nu sînt rezolvate. Preşedintele Iliescu a lansat ideea a două state româneşti, făcînd paralelă cu existenţa a două state nemţeşti. În fond, încercarea de a relua această formulă în relaţiile cu guvernarea comunistă din 2001 a condus la o criză profundă în relaţiile cu România şi a fost un cadou extraordinar oferit lui Voronin şi majorităţii comuniste, pe care românofobia şi retorica antiromânească i-au adus la putere în februarie 2001. Acum apare o nouă formulă: „O naţiune, două state româneşti“. Ceva similar cu Germania şi Austria. În perspectivă – considerăm noi nu foarte îndepărtată – aceste două state se vor regăsi în Europa, în spaţiul euro-atlantic.

Există un mesaj pro-european şi un consens în societatea din Republica Moldova referitor la vocaţia europeană. Problema este în ce măsură Moldova este capabilă, are energia de a realiza o astfel de vocaţie. Probabil că Moldova ar avea nevoie de un stat tutore. Cum a fost cazul balticilor cu ţări ca Damenarca, Finlanda, Norvegia, care au oferit ajutor şi au reintegrat ţările baltice în aceeaşi poziţie de start la finele anilor ’80, iar acum, membre ale UE şi NATO. Or, impresia pe care eu mi-am făcut-o pe la mijlocul anilor ’90, cînd România şi-a formulat foarte clar opţiunea stategică spre UE, în mişcarea categorică către Vest în căutarea acestor măsuri de securitate pe care le oferă NATO şi UE, România, ca o şopîrlă, şi-a lăsat coada în spaţiul acesta inter-fluvial, între Prut şi Nistru. Întrebarea care se pune este dacă ar exista o posibilitate ca României să îi crească din nou această coadă şi, pe măsură ce Moldova merge pe calea consolidării independenţei, cu atît procesul este mai contradictoriu. Prietenii din România nu şi-au dat seama că există o extraordinară problemă de identitate, că moldovenii au fost sovietizaţi. Există paradigma aceasta a românilor-basarabeni, foarte populară în România. Dar schimbarea a fost mult mai profundă decît se crede. În momentul rupturii, aproape un milion de români, dintre cei mai buni, adică toată elita intelectuală, administraţia locală, toţi au plecat în 1944. Bunica mea îmi spunea cum bunelul meu din Oltenia, care venise în Basarabia în 1918 ca şef de post, a plecat pentru că veneau bolşevicii, toţi care îşi dădeau seama de pericolul bolşevismului au plecat peste Prut împreună cu armata. Au rămas doar ţăranii, în oraşe au rămas minorităţile naţionale, ruşii au deportat după aceea mulţi oameni, a avut loc o colonizare rapidă, paralel cu rusificarea. S-a creat în mod artificial, în baza acestor practici de cucerire, o nouă identitate sovieto-moldovenească. Tranziţia firească spre identitatea culturală românească se poate produce doar prin desovietizare. Este imposibil să faci saltul de la o identitate moldovenească-sovietică, în care oamenii vorbesc o română aproximativă şi înţeleg mai bine şi gîndesc rusеşte, la o revoluţie culturală care nici nu a fost sprijinită în mod eficient.

(fragment din conferinţă)

Iulian FOTA

Schimbarea vecinătăţilor

Moldova şi Ucraina nu mai reprezintă „străinătatea apropiată“, termen folosit de Rusia pentru a defini acea zonă a Europei de Est în care avea pretenţia că are interese legitime de securitate şi Occidentul nu avea dreptul să se amestece. Occidentul nu mai poate ignora ce se întîmplă la Chişinău şi Kiev, pentru că Moldova şi Ucraina reprezintă astăzi „vecinătatea imediată a Occidentului în extindere“. Cei 500 de km de graniţă între România şi Moldova sînt, de fapt, 500 de km de graniţă ai Occidentului. Mai mult decît atît, societatea civilă din Ucraina şi Moldova, datorită accesului din ce în ce mai liber la informaţii, a constatat o continuă antiteză între ceea ce se întîmplă în Occident şi ceea ce trăiesc ei. Nu mă refer neapărat la vechiul Occident, ci chiar la noul Occident care înseamnă Polonia, Ungaria, Cehia, într-o anumită măsură şi România, toate aceste state care după '90 au declanşat reforme democratice. Această antiteză continuă între un anumit nivel de trai şi un alt nivel de trai a generat – după părerea mea – ceea ce s-a întîmplat în Ucraina. Surpriza mare este că în Ucraina avem o societate civilă care începe să înveţe să ştie ce vrea şi începe să ceară un alt fel de guvernare şi un alt fel de trai, un alt fel de viaţă. Acest sentiment face ca, în această fostă străinătate apropiată, Rusiei să-i fie negată vehement capacitatea de a transforma actualele societăţi mizere şi corupte în societăţi prospere şi democratice precum cele din Vest.

Din ce în ce mai multe voci spun că Rusia se află între democraţie şi fascism. Această Rusie nu va accepta democraţia în Ucraina.

Din ce în ce mai multe voci spun că Rusia se află la jumătatea căii între democraţie şi fascism şi direcţia nu este înspre democraţie, ci este înspre fascism. Sînt voci foarte pertinente, americane, care l-au comparat pe Putin cu Mussolini sau l-au acuzat direct de fascism. O listă de peste 100 de personalităţi europene au semnalat derapajele democratice şi au cerut UE să se implice pentru consolidarea democraţiei în Rusia. În Ucraina, aşteptările opiniei publice, ale populaţiei coexistă cu interesele oligarhiei, combinate cu birocraţia creată în ultimii ani. Este foarte interesant aici cum se va plasa Iuşkenco pe acest binom, populaţie-oligarhie, pentru că în funcţie de plasarea lui pe acest binom vom şti dacă Ucraina merge spre democraţie sau toată această poveste a fost doar un val de aşteptări zadarnice. Părerea mea e că Rusia nu va accepta o evoluţie a Ucrainei către democraţie, pentru că o Ucrainã democratică este o Ucrainã occidentală – nu poţi să faci o distincţie între democraţie şi occidentalizare. De aceea, cea mai bună strategie a Rusiei ca Ucraina să nu meargă spre Vest ar fi ca Rusia să devină democratică şi occidentală înaintea Ucrainei. Din păcate, elita de la Moscova nu va avea atîta înţelepciune, nici experienţa istorică neajutîndu-i în acest sens.

Cît despre Moldova, este un stat european, dar stat european sub ocupaţie militară. Moldova are nevoie de o susţinere financiară considerabilă, nu e vorba doar de cîteva investiţii pe care le putem face noi, este vorba că noi va trebui să mobilizăm Occidentul să investească în Moldova. Uniunea Europeană încearcă să joace un rol care va deveni din ce în ce mai important, există un plan de acţiune faţă de Moldova, dar nu este un pas prea mare înainte, pentru că nu pune absolut deloc problema integrării Moldovei şi nu include nimic referitor la conflictul transnistrean.

Dacă Moldova este importantă pentru România va trebui să alocăm resursele financiare şi umane necesare. Eu am învăţat ceva în Occident, ceva care în România nu este valabil: dacă e prioritate, în primul rînd trebuie să văd un răspuns instituţional, şi asta înseamnă bani, structuri şi oameni. Direcţia Moldova din MAE a fost în trecut o direcţie generală, dar în acest moment mi se pare că are un rang mai mic şi de Moldova se ocupă un număr foarte mic de oameni. De asemenea, ambasada de la Chişinău este sub-încadrată şi, mai ales, subfinanţată. Să pleci la post la Chişinău trebuie să fie la fel de atractiv ca la post în Belgia. Din '90 încoace a fost o problemă constantă la noi: nu întotdeauna o direcţie declarată prioritară se răsfrîngea într-un răspuns instituţional pe măsură.

Concret, ce se poate face? În primul rînd, trebuie semnat tratatul cu Moldova. Şi nu văd nici un fel de motiv contra. Moldova este un stat independent şi trebuie să recunoaştem această independenţă şi printr-un astfel de document. Preşedintele Băsescu vorbea despre eliberarea de complexul faţă de Rusia. Cea mai bună manifestare a lipsei de complexe faţă de Moscova este să semnăm tratatul cu Moldova.

***Iulian Fota** este membru al Team Europe, consilier în cadrul MApN şi lector asociat la Catedra de Relaţii Internaţionale din SNSPA.*

Iulian Fota, Nicolae Chirtoacă, Alina Mungiu-Pippidi, Iulian Chifu

Iulian CHIFU

Noi actori în zonă

Iulian Fota este avocatul ideii semnării tratatului cu Moldova. Părerea mea este că nu atît gestul e relevant, cît conţinutul său. Tratatul nu are nici un fel de relevanţă, e o bucată de hîrtie, atîta timp cît în spatele lui nu există şi o coparticipare, o susţinere în planul relaţiilor reale. Temperatura relaţiilor bilaterale cu Moldova s-a judecat întotdeauna pe o temă esenţială a divergenţelor, pe care noi am numit-o moldovenism, în subsidiar antiromânism sau românofobie, şi au fost multe momente de tensiune pe acest subiect.

Trebuie analizate două dintre problemele relaţiilor bilaterale care apar la orice fel de discuţie, fie la nivel de experţi, fie la nivel de reprezentanţi. O primă problemă este acordarea cetăţeniei române. Dincolo de ceea ce ştie orice cetăţean al Moldovei care vrea să-şi ia cetăţenie – anume că procesul de acordare e blocat de doi ani şi jumătate –, există date foarte certe care ne arată că măsura în care România dobîndeşte noi cetăţeni este mult inferioară ratelor similare ale tuturor ţărilor europene. Sîntem încă sub nivelul ţărilor respective, adică primim mai puţini emigranţi decît vestul Europei. Pînă în 2001 existau doar 10.000 de noi cetăţeni, din anul 2001 presiunea a fost enormă, singurul lucru care a intervenit în ecuaţia respectivă au fost restricţiile care ţin de negocierile dintre noi şi UE privind capitolul 24 – Justiţie şi Afaceri Interne. Aici apare o chestiune extrem de delicată în raport cu cetăţenii din Moldova, care susţin că sînt în continuare cetăţeni români, nu au făcut nici un act pentru a abandona acea cetăţenie, ei sau strămoşii lor. Şi revenim la aceeaşi discuţie: deschideţi, că vrem şi noi în UE. Al doilea subiect este libera circulaţie a cetăţenilor moldoveni în contextul aderării României la UE. Capitolul respectiv e deja negociat, prevederile de acolo limitează în mod drastic tipul de transport folosit peste frontieră. Bucureştiul a elaborat un set de programe compatibile cu angajamentele luate, care asigură un tip de facilităţi normale de circulaţie atît celor care vin la studii, cît şi rudelor lor, misiunilor economice etc. Dacă în ceea ce priveşte libera circulaţie a persoanelor, acordurile şi angajamentele luate faţă de UE arată ceva mai bine, în ceea ce priveşte circulaţia mărfurilor (nu neapărat trafic, ci şi părintele care vine la copilul student), lucrurile sînt atît de strict negociate cu controlul la frontieră şi controlul sanitar-veterinar, în special, încît intrarea cu sacoşa cu trei ouă este imposibilă în contextul regulilor actuale.

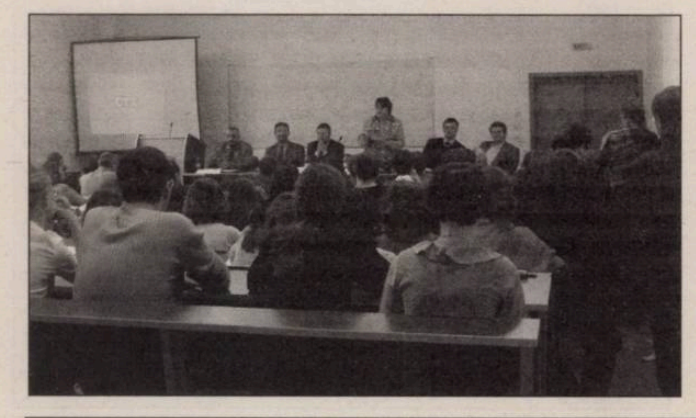

Revenind la macro-politică, Marea Neagră este punctul nodal al chestiunii deschiderii şi faţă de Moldova, şi faţă de Ucraina. La ora actuală, Marea Neagră este o mare închisă, ea e negociată între Rusia şi Turcia. Dar şi Marea Baltică are acelaşi tip de conformaţie, conţine Rusia ca ţară riverană, şi totuşi navele NATO participă împreună cu cele ruseşti, în cadrul operaţiunii *Active Endeavour,* la rezolvarea chestiunii de securitate în zona respectivă. Dacă facem o analiză succintă a zonei la momentul actual, avem trei state membre NATO (România, Turcia şi Bulgaria), Ucraina şi Georgia sînt aspirante către NATO şi Rusia. Pe cealaltă linie, avem România şi Bulgaria – pe drumul clar spre UE, Turcia – cu negocierile începute, iar Georgia şi Ucraina – aspirante. Războiul rece s-a terminat, dar nu şi pe Marea Neagră. Nu mai este nevoie de politica de confruntare, de îndiguire. **UE şi NATO au devenit actori la Marea Neagră.** Noi vom deveni credibili şi importanţi pentru NATO, în măsura în care vom susţine ca Marea Neagră să fie mare deschisă, iar la securitatea sa să participe şi nave SUA, şi ale Marii Britanii, ale Germaniei sau ale Franţei, nu numai ale riveranilor. Toate instituţiile alcătuite din riverani sînt dezechilibrate de prezenţa Rusiei. Doar deschiderea problematicii Mării Negre spre actorii regionali poate schimba conţinutul acestor realităţi.

***Iulian Chifu** este director al Centrului de Prevenire a Conflictelor şi lector la Departamentul de Relaţii Internaţionale şi Integrare Europeană din cadrul SNSPA.*

Andrei MIROIU

Eu nu vreau Ucraina în UE

Voi fi foarte scurt. Eu nu vreau Ucraina nici în NATO, nici în UE şi am trei argumente în acest sens, sper foarte convingătoare. Primul argument ţine de Ucraina, al doilea ţine de securitatea internaţională şi un al treilea ţine de România. Argumentul care ţine de Ucraina este simplu: nu ştiu deocamdată ce este Ucraina, pesonal mă îndoiesc că ucrainenii ştiu ce este Ucraina. Pentru mine, Ucraina este un stat care nu are identitate naţională, care nu este un stat democratic şi care mai are cel puţin 6-7 ani pînă ne poate demonstra că poate candida la statutul de stat democratic. Eu nu cred că Ucraina este în poziţia noastră de acum 7 ani, din punctul de vedere al valorilor democratice, şi nici nu cred că o să fie prea curînd, iar pînă nu vom avea o succesiune paşnică la putere, în care partea învinsă va pleca de bunăvoie de la putere, nu cred că putem vorbi de democraţie. În al doilea rînd, eu nu cred că Ucraina poate candida prea curînd la statutul de membru în Uniunea Europeană sau în NATO, pentru că nu îndeplineşte nici criteriile politice, nici pe cele economice de aderare şi nu o s-o facă prea curînd. Apoi, nu îndeplineşte nici criteriile bunelor relaţii cu vecinii şi nu cred că este o chestiune care se va rezolva peste noapte. În al treilea rînd, nu sînt foarte sigur că statalitatea, mai ales graniţele Ucrainei pot rămîne pe termen mediu şi lung neschimbate. S-a văzut chiar în campania electorală, cînd unele partide politice şi facţiuni pro-Ianukovici au proclamat mici republici independente.

Şi astfel trec la al doilea argument, care ţine de securitatea internaţională. Mi se pare că întreaga politică vestică faţă de Ucraina este extrem de periculoasă, provoacă Rusia exact în cîmpul său de maxim interes şi de suficientă influenţă, la care Rusia a reacţionat extrem de periculos şi a dat semnale periculoase întărindu-şi cooperarea nucleară cu Iranul. Personal, nu aş vrea să văd Ucraina mergînd mai departe. Iar al treilea motiv ţine de România. Cred că intrarea Ucrainei în NATO sau în UE în viitorii 20 de ani este împotriva interesului naţional al României, pentru că România nu are decît de pierdut atît din punct de vedere al semnificaţiei sale strategice, cît şi economice. Aici sînt împotriva multor păreri, eu cred că România are de cîştigat de pe urma faptului că este ultima ţară a Occidentului. Este o ţară occidentală şi este ultima, pe graniţă. Nici nu realizăm cît de mult am profitat de aceste caracteristici, în ultimii patru ani noi am fost băiatul de aur al Occidentului. Noi am primit cadouri – unele chiar nemeritate – şi din partea taberei anglo-saxone, şi acest cadou s-a numit integrarea în Alianţa Nord-Atlantică, şi am primit un mare cadou şi din partea zonei franco-germane, intrarea în UE în 2007, deşi nici noi nu îndeplinim o bună parte a criteriilor de integrare. Mi-e frică de scenariul în care Ucraina se mişcă spre Vest şi Vestul se mişcă spre Ucraina şi atunci o să se întîmple ceva foarte periculos pentru România. Ea îşi va pierde statutul de copil privilegiat al Occidentului, interesul – şi politic, şi economic – se va muta la Est.

***Andrei Miroiu** este doctor în Ştiinţe politice şi asistent universitar la Catedra de Relaţii Internaţionale din SNSPA.*

Textele din această pagină reproduc fragmente din intervenţiile participanţilor la conferinţă.

În fiecare supliment din seria „Dialoguri europene", ultima pagină va fi deschisă studenţilor (toate nivelurile). Publicăm astăzi trei texte dintre cele primite. Le mulţumim tuturor celor care au dorit să-şi exprime ideile şi îi invităm la viitoarele conferinţe şi la viitoare colaborări.

Mihnea ANASTASIU

Europa după Băsescu

Dacă ar fi să credem afirmaţiile artizanilor politicii externe româneşti, după integrarea României în UE, relaţiile dintre ţara noastră, Ucraina şi Moldova vor fi cele dintre doi candidaţi la integrarea în structurile euro-atlantice, pe de o parte, şi cel mai fervent susţinător al acestora în acest demers, pe de alta. Preşedintele Băsescu afirma, în ceea ce priveşte Moldova, că a observat la faţa locului entuziasmul pro-european al populaţiei, susţinerea de către întreaga clasă politică din Republică a necesităţii integrării europene şi – cel mai important dintre toate argumentele – Republica Moldova va avea un avocat înfocat în România. Aşa să stea lucrurile cu adevărat?

Scena politică moldovenească se prezintă în felul următor. Partidul Comunist, aflat momentan la guvernare, a cîştigat alegerile în 2001 mizînd pe cartea relaţiilor speciale cu Moscova. După ce Kremlinul şi-a făcut cunoscute intenţiile de federalizare a Republicii Moldova, preşedintele Voronin şi-a descoperit subite accese democratice. Jocul oportunist al lui Voronin nu este decît un şantaj la adresa Moscovei, pentru a ceda în chestiunea transnistreană. De partea cealaltă, principalul partid de opoziţie – Blocul Moldova Democrată – pare să fie cartea pe care mizează Moscova. Cît despre entuziasmul pro-european al populaţiei, acesta este cel puţin suspect; cum altfel s-ar explica masivul sprijin electoral de care s-au bucurat în alegerile trecute comuniştii, promovînd tocmai o platformă rusofilă?!

Însă argumentul suprem al preşedintelui Băsescu este sprijinul puternic pe care România este dispusă şi capabilă să-l ofere Chişinăului în demersul de integrare europeană. În fapt, preşedintele este aşa de hotărît în această privinţă, încît i-a cerut lui Tony Blair, în cadrul vizitei de la Londra, sprijinul acestuia pentru desemnarea unui comisar european (sic!) pentru Republica Moldova. Mai mult, domnul Băsescu consideră depăşit „Planul de Acţiune" al UE privind Republica Moldova, care include acest stat în cadrul Politicii de Vecinătate a Uniunii, alături de state precum Belarus, Israel şi Autoritatea Palestiniană, deci nu identifică nici un orizont de timp – fie el cît de îndepărtat – în care Moldova ar putea deveni membră a Uniunii. Preşedintele afirmă că acest act ar fi depăşit pentru că nu ia în calcul noile evoluţii survenite în zonă, îndeosebi victoria domniei-sale în alegerile din decembrie 2004.

Însă cît de capabilă este, în momentul de faţă, România să promoveze un subiect pe agenda internaţională şi cea europeană? Vizita preşedintelui Băsescu la Moscova şi participarea ministrului de Externe, dl Ungureanu, la reuniunea miniştrilor de Externe ai NATO de la Bruxelles, sînt exemple concludente ale capacităţii de convingere a diplomaţiei româneşti. În timp ce domnul Băsescu, care îşi fixase ca obiectiv obţinerea acceptului Rusiei pentru introducerea României în negocierile pentagonale cu privire la problema transnistreană, s-a lovit de refuzul Kremlinului, dl Ungureanu a recunoscut că problema Republicii Moldova şi a Transnistriei nu se află pe agenda NATO la ora actuală.

Prin urmare, România ea însăşi cu restanţe serioase în îndeplinirea criteriilor de admitere în Uniune, este incapabilă, în momentul de faţă, să susţină cauza integrării euro-atlantice a altor state. Ceea ce România ar putea face ar fi să colaboreze mai strîns cu celelalte ţări interesate de soarta fostelor state sovietice, întîi de toate Polonia şi, desigur, ţările baltice. Polonia, deja membră a Uniunii, este capabilă să acţioneze ca avocat al integrării europene a statelor din Est, mult mai eficient şi mai credibil decît o poate face Bucureştiul. În al doilea rînd, în loc să insiste pe integrarea euro-atlantică a Ucrainei, România ar putea încerca să-şi soluţioneze vechile diferende cu aceasta, pe calea negocierilor bilaterale şi nu prin recurgerea la Curtea Internaţională de Justiţie, aşa cum a făcut, din raţiuni mai degrabă electorale, Guvernul anterior. În al treilea rînd, trebuie abandonată retorica Axei, pentru că această sintagmă are o conotaţie profund negativă în sensibilitatea politică occidentală. De asemenea, România nu-şi poate permite să aleagă între occidentali. Aşa cum spunea actualul consilier prezidenţial pe probleme de politică externă, dl Andrei Pleşu, cu ceva timp în urmă, a pune România să aleagă între Europa şi Statele Unite este la fel ca şi cum ai întreba un copil pe cine iubeşte mai tare, pe mama sau pe tata.

***Mihnea Anastasiu** este student în anul IV al Facultăţii de Istorie, Universitatea Bucureşti.*

Nicolae TODERAŞ

Iraţionalitatea raţionalităţii

De la o vreme încoace discutăm despre „grădina revoluţiilor": revoluţia trandafirilor, cea a portocalelor. Iar la Chişinău, Bucureşti, Moscova, Kiev şi în alte capitale europene, se vorbea că, imediat după alegerile parlamentare din Republica Moldova, se va petrece o revoluţie a strugurilor necopţi sau a florii-soarelui neînflorite şi, pe ici, pe colo, a mărţişoarelor. Am constatat că ne-am înşelat. Încerc să găsesc o explicaţie potrivită stării de fapt dintre Prut şi Nistru, mai ales în contextul creat după recentele alegeri din Republica Moldova.

Parlament – staţia terminus. Acum este evidentă următoarea situaţie: cîştigătorul obţine 56 de fotolii roşii – culoarea fotoliilor din Parlamentul Republicii Moldova –, dar cu 5 fotolii mai puţin pentru a-şi asigura alegerea preşedintelui Republicii Moldova. În acest context, ceilalţi concurenţi cu reprezentare parlamentară, pentru a-şi demonstra eficienţa, sînt puşi în situaţia de unificare a aspiraţiilor şi eforturilor în cadrul unei alianţe parlamentare. Nu este o noutate pentru Republica Moldova. Dimpotrivă, este o tristă experienţă care a favorizat ascensiunea actorului care deţine pînă în prezent puterea politică. Pe de altă parte, faţă de precedentul Parlament, de această dată, ponderea deputaţilor de opoziţie va fi mai mare cu aproape 15%, ceea ce va oferi posibilitatea de acţiune pentru o opoziţie care va avea de hotărît cine va fi viitorul preşedinte şi care va fi orientarea politicilor interne şi a celor externe. Prin urmare, situaţia se va schimba în favoarea actualilor concurenţi electorali de opoziţie, dacă aceştia vor învăţa să coopereze astfel ca să-şi maximizeze cîştigurile electorale şi să-şi fidelizeze votantul, fără a crea o alianţă post-electorală şi fără a favoriza declanşarea alegerilor anticipate. Aşadar, personal, nu sînt de acord şi nu susţin crearea unei alianţe post-electorale de oricare culoare ar fi ea. Ar fi o acţiune iraţională şi fatală.

Cîştigătorul să ia tot! De ce gîndesc aşa? În primul rînd, raţionalitatea fiecărui cîştigător electoral – conform criteriului reprezentării parlamentare – este să-şi expună de unul singur interesele şi să nu aibă de a face şi, mai ales, să depindă de interesele şi disponibilităţile altui concurent electoral. În cazul Republicii Moldova, interesele partidelor politice constau în obţinerea poziţiilor care le vor permite repartiţia resurselor şi nu la direcţionarea lor spre (re)construcţia statului. Deci o potenţială alianţă va complica realizarea unui asemenea deziderat politic. De aici vor apărea dispute referitoare la accesul la resurse. În loc să asistăm la o revigorare economică şi socială a statului, vom avea parte de dispute acuzatorii care, în final, vor duce la ruinarea oricărui efort de conlucrare în posibila alianţă, dar şi în Parlament. Dacă pînă în ziua alegerilor fiecare concurent cu reprezentare legislativă l-a „huiduit" pe celălalt, atunci nu cred că în viitorul Parlament toţi actorii vor da dovadă de ataşament şi stimă reciprocă.

În al doilea rînd, este optimă acceptarea situaţiei în care cîştigătorul ia tot: alege preşedintele, formează Guvernul, iar opoziţia cooperează, acţionînd astfel ca politicile propuse de cîştigător să fie în concordanţă cu cele ale opoziţiei. Deoarece vorbim despre un viitor de integrare în structurile europene, interesul naţional are o finalitate clar definită: stat şi economie compatibile cu orice alt stat şi economie occidentale. Acest rezultat nu este un *brand* al cuiva şi se poate obţine dispunînd de maturitate, logică şi cooperare politică.

Chişinăul are nevoie de un suflu nou dinspre Prut. Republica Moldova nu a pierdut patru ani de „comunism", ci şapte ani de ipocrizie politică, în care cei care s-au considerat a fi de opoziţie nu au învăţat mai nimic. Sprijiniţi de Occident, pe de o parte, şi de factorii de decizie din Est, pe de altă parte, nu au înţeles că succesul se obţine prin recunoaşterea propriilor greşeli şi prin concurenţă cooperatoare. Astfel, în Republica Moldova nu se va schimba nimic dacă nu va veni la Chişinău un suflu nou dinspre Prut. Aici mă refer cu precădere la miile de tineri plecaţi la studii şi la diverse munci prin tot Occidentul. Încrederea şi speranţa se află în ei. Ei deţin formula democratizării şi europenizării acestui spaţiu, iar votul lor este un alt vot. Este votul neînţeles şi încă nevalorificat nici de puterea, nici de opoziţia de la Chişinău.

***Nicolae Toderaş** este originar din Republica Moldova şi doctorand la SNSPA – Facultatea de Ştiinţe Politice.*

Ana DINESCU

Sfîrşit de revoluţii

La Bucureşti. La 15 ani de la căderea comunismului în România, schimbarea politică dobîndeşte un sens ce merge dincolo de o simplă consecinţă a exercitării unuia dintre drepturile fundamentale ale democraţiei: cel de a vota în mod liber. Înseamnă mai mult decît a alege între partidele înscrise în cursa electorală. După cum s-a văzut la scrutinul din decembrie anul trecut, schimbarea puterii este însoţită de adevărate ritualuri electorale şi de predare a ştafetei. Procesul electoral a fost marcat – ca de fiecare dată după '89 – de suspiciuni privind corectitudinea rezultatelor, venite din partea opoziţiei de atunci, iar rezultatul final a fost interpretat de către cîştigători ca început al unei (alte) revoluţii a mentalităţilor, instituţiilor, a relaţiilor cu cetăţeanul/alegătorul şi sfîrşit al unei perioade de tranziţie ce a durat nepermis de mult.

La Kiev. La Kiev, un comportament similar, dar cu o miză mult mai mare. În cazul Ucrainei, era vorba de a încerca o construire a unei credibilităţi în Occident – încercare ratată de nenumărate ori în ultimii ani – pentru a putea deveni – într-un orizont de timp greu de prevăzut – un partener în procesul euro-atlantic. (Pentru că, în ciuda mult mediatizatelor conflicte între UE şi NATO, reverberaţii ale discursurilor diferite ale unor ţări europene faţă de cel al SUA în conflictul din Irak, setul de valori al celor două organizaţii este acelaşi.) „Revoluţia portocalie" a lui Iuşcenko a învins mai ales prin semnalul dat de cei ieşiţi în stradă, acest *vox populi* învingînd rezultatele contestate ale scrutinului (pretins democratic) organizat de regimul Kucima.

Spre Bruxelles. Din punct de vedere al construcţiei instituţionale şi al istoriei relaţiilor cu Uniunea Europeană, Bucureştiul este mai aproape de Bruxelles decît Kievul. Cu toate ezitările de a face reformă cu adevărat din ultimii ani, UE ne-a dat asigurări că am putea deveni membri cu drepturi depline în 2007. (Ce înseamnă pentru cele „două" sau „mai multe" Românii acest proces reprezintă însă, de cele mai multe ori, o necunoscută, dată fiind preocuparea ultimilor ani spre un discurs axat mai mult pe sublinierea meritelor politice ale unui partid sau altul, în acest proces, şi mai puţin pe un demers explicativ, adresat celor care în mod direct vor avea de suportat costurile integrării propriuzise.) Presupune aceasta o responsabilitate a noastră faţă de vecinii noştri de la Nord? Aceeaşi întrebare este valabilă şi faţă de Republica Moldova, al cărei viitor politic rămîne în acest moment o nebuloasă. O responsabilitate care să se fundamenteze pe proiecte clare, dincolo de declaraţii goale, declamatorii, despre rolul nostru strategic?

Un răspuns la aceste întrebări presupune o atitudine diferită a puterii din România. Dai sfaturi cînd experienţa ta de viaţă poate deveni un model pentru alţii. Numai astfel succesul tău personal – ca individ –, naţional – ca ţară –, se poate converti într-un model pentru ceilalţi, aflaţi în căutarea unor „bune practici". Şi nu numai. Într-un proces de împărţire a responsabilităţilor în noua UE, România va trebui, în mod inevitabil, să susţină la Bruxelles o politică serioasă legată de vecinătatea sa imediată, la care are un acces mult mai direct decît birocraţii europeni. După cum s-a văzut şi în cazul nostru, exportul de democraţie nu se poate petrece peste noapte, astfel că la Bucureşti va trebui să existe o politică elaborată, coerentă şi care să depăşească vremelnicele schimbări ale puterii. Acesta ar putea fi unul din testele noii democraţii româneşti, un semn de depăşire a stării de permanentă revoluţie.

***Ana Dinescu** a absolvit Facultatea de Ştiinţe Politice din Universitatea Bucureşti. În prezent, este doctorand în cadrul Facultăţii de Istorie, sub conducerea lui Lucian Boia.*

Europa de după noi,
supliment al revistei *Dilema veche* nr. 61,
18-24 martie 2005
Realizat în colaborare cu SAR
Opiniile exprimate aparţin autorilor şi nu implică poziţia oficială a UE
Coordonatori: Cristian GHINEA *(Dilema veche)* şi Laura SIMIONESCU *(SAR)*

SAR Romanian Academic Society

UNIUNEA EUROPEANĂ
Proiect finanţat prin Phare

„Românii au un plus de vitalitate existenţială“

– interviu cu Daniel PERDIGAO –

*În numărul trecut, dl Daniel Perdigao („un luso-român“) şi-a povestit experienţele legate de România şi s-a definit drept „bilingv şi bicultural“. Publicăm acum partea a doua a interviului (**n. red.**)*

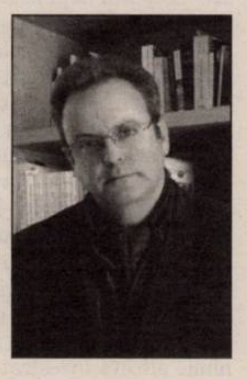

În speranţa că vom putea dezvolta paralela saudade/dor, *într-o discuţie viitoare, notăm o altă comparaţie care se impune, între România şi Portugalia. Revoluţiile. 1974, respectiv, 1989. Asemănări, deosebiri. O comparaţie plauzibilă?*

Da. Ambele, revoluţii antidictatoriale: cea portugheză, împotriva unei îndelungate dictaturi de dreapta (începută în anii '30), cea din România, împotriva unui regim totalitar comunist. Prima – paşnică. Cea de-a doua – sîngeroasă.

O primă diferenţă: revolta din Portugalia se îndrepta împotriva unui sistem politic (Salazar însuşi murise cu cîţiva ani înainte). În România, opresiunea bolşevică era dublată de un dezaxat cult al personalităţii. Cum ar arăta un portret contrastiv: Antonio Salazar – Nicolae Ceauşescu?

Din acest punct de vedere, dictatorul Salazar era opusul lui Ceauşescu. Era o personalitate reticentă, potrivnică manifestărilor publice zgomotoase. Uneori „se ştergea“ în mod strategic aproape, pentru a-şi face remarcată... absenţa. Deşi ambii lideri aveau origini rurale, Salazar era produsul Bisericii Catolice, un militant catolic, conservator şi tradiţionalist. Ceauşescu, în schimb, un ins cu educaţie profund deficitară, dar... marxistă – care îi oferă dimensiunea utopică a „evoluţiei“ din clasa de origine către alte nivele sociale. Ambii au mediat cumva „modernizarea“ societăţilor lor – cu toate dificultăţile unui asemenea proces, la periferii. Dar unul a făcut-o sub influenţa unui conservatorism prudent în faţa modernităţii, iar celălalt din perspectiva unei utopii cu totul imprudente – distrugînd un mod de viaţă, fără a fi capabil să-l înlocuiască cu altul. Din punct de vedere psihologic, Salazar este, contrar lui Ceauşescu, un dictator reţinut (le-a dat „sfaturi“ privind „păstrarea măsurii“ atît mareşalului Antonescu, cît şi generalului Franco) şi tocmai această trăsătură i-a asigurat o viaţă politică atît de lungă, inclusiv după încheirea războiului.

Dar tranziţiile post-revoluţionare, domnule Perdigao, cum se descriu?

Şi aici există nişte diferenţe în asemănare, deosebit de interesante. O primă deosebire este că, în Portugalia, perioada haotică tipic post-revoluţionară, a fost „subvenţionată“, timp de 8 ani (!), din rezervele de aur pe care Salazar le făcuse, la umbra neutralităţii din timpul celui de-al doilea război mondial şi din convingerea că tezaurizarea în aur e preferabilă investiţiilor în modernizarea industrială. Adevărul este că aceste rezerve de aur au permis Portugaliei să-şi menţină echilibrul pînă prin '83-'85. Şi tocmai cînd falimentul bătea la uşă, apare la orizont perspectiva integrării în Uniunea Europeană (realizată în 1986), care va redresa din nou situaţia. În România s-a întîmplat un fenomen invers: dificila perioadă post-revoluţionară apare pe fondul epuizantelor datorii externe plătite de Ceauşescu şi care goliseră visteria naţională. Deci fără nici un mijloc de a „subvenţiona“ atmosfera incendiară, catarctică, pentru a putea fi trăită în mod creator. Fapt cu urmări inclusiv pe plan politic, unde situaţia s-a pretat revenirii unor forme de putere de tip dictatorial, cu manifestări extreme – cum au fost mineriadele, care, evident, au lăsat perplexă lumea occidentală.

Dar societatea civilă? Cum se prezenta ea în Portugalia de după Revoluţie? Noi deplîngem, din '89 încoace, absenţa unei veritabile societăţi civile.

În Portugalia, revoluţia a fost de origine militară, dar a generat imediat adeziunea generală. De aceea nu s-a soldat cu vărsare de sînge. Pe de altă parte, dictatura a menţinut tot timpul o ficţiune a democraţiei electorale. Corporatismul lui Salazar păstrase sindicatele ca o componentă a acestuia. Toate aceste „ficţiuni“ din timpul dictaturii au putut deveni „realităţi“ în perioada tranziţiei. Societatea civilă nu era neutralizată total. Şi, deşi existase o puternică reţea de delatori în serviciul poliţiei politice, ea s-a dizolvat destul de repede, fără a lăsa urme adînci sau dorinţă de răzbunare.

...tagma colaboraţioniştilor fiind, probabil, mai puţin ideologizată...

Pe de altă parte, societatea civilă era captată şi în direcţia unui alt efort: Portugalia ieşea dintr-un istovitor război colonial şi trebuia să rezolve urgent problema socio-demografică a integrării jumătăţii de milion de returnaţi din vechile colonii. Iar acest imperativ naţional a fost extrem de mobilizator. Familiile s-au regăsit, s-a regăsit o solidaritate familială care a permis societăţii civile să se restructureze. În România – după cum ştim – societatea profund traumatizată n-a putut să uite şi să ierte reţeaua enormă de complicităţi cu regimul ceauşist, iar acest lucru a divizat-o profund, cu atît mai mult cu cît totul se petrecea pe fondul unei stări generalizate de sărăcie a întregii populaţii – potenţate de fenomenul îmbogăţirii peste noapte a unei mici pături de privilegiaţi, mai mult sau mai puţin legaţi de vechiul regim.

În asemenea dificile contexte, emigraţia este un fenomen important. În cele două variante: cu retur şi fără retur.

În secolele de după Marile Descoperiri, Portugalia a fost o ţară de masivă emigraţie (către teritoriile de peste mări, în speţă). Dar după decolonizare, ea s-a dirijat către ţări europene. De asemenea, una din modalităţile găsite de societatea civilă pentru a sabota, în anii '60, războiul colonial susţinut de regimul salazarist a fost „fuga“ masivă înspre ţările democratice vecine. În ultimele două decenii însă, o bună parte a fostei emigraţii a revenit în patrie. Deseori cu un capital care a fost investit aici şi care a contribuit la redresarea economică – mai cu seamă a zonelor rurale care s-au dezvoltat vizibil. Iar în ultimii cîţiva ani, Portugalia a devenit dintr-o ţară de emigraţie una de... imigraţie. Ucrainenii, moldovenii şi românii sînt pe primele locuri.

Vedeţi plauzibilă raportarea la un „model“ portughez al emigraţiei, în România?

Comparaţia ne obligă şi aici să constatăm diferenţe importante. Portughezii au o experienţă multiseculară a emigraţiei şi a „revenirilor“ aferente. Pentru români, în schimb, este vorba de un fenomen total nou. Poporul român este, în fond, „sedentar“. După cum remarcă Mircea Eliade, doar bejenia şi transhumanţa au constituit forme de dislocare. Păstorul fiind un fel de marinar... pe dealuri. Dar acest tip de *migraţie* este limitat. Nefiind emigrant prin fire, românul reacţionează diferit faţă de portughez. Poate pierde legătura cu ţara. De aceea este de făcut un efort în privinţa noii diaspore (deopotrivă intelectuale şi economice), prin deschiderea unui orizont favorabil revenirii în ţară a celor plecaţi. Emigraţia poate fi exploatată ca motor de reactivare economico-socială. Este însă necesară o strategie – atît la nivel educativ, cît şi politic.

E vorba – aş spune – de un întreg comportament de asumat, la nivel individual şi (mai ales) colectiv. Diasporele româneşti se cam remarcă prin lipsă de solidaritate, iar elitele din ţară privesc uneori „cîş“ spre cei plecaţi...

În opinia mea, „modelul“ ar consta într-un anumit tip de comportament: portughezul, atunci cînd a întîlnit culturi pe care le-a considerat inferioare, s-a deschis către ele, le-a lăsat să pătrundă în universul său, iar aceasta a fost întotdeauna caracteristic legăturilor noastre cu Africa neagră, de pildă. În schimb, atunci cînd este pus în confruntare cu mari culturi, resimţite ca superioare, el se închide într-un fel de nucleu identitar care nu se lasă dizolvat. Şi acest „identitarism“ de bază a făcut ca emigraţia portugheză să fie... cu întoarcere. O emigraţie care nu a vrut să se lase total dizolvată în mediile străine şi care a văzut totdeauna, în posibilitatea revenirii, o modalitate de recuperare a surselor culturii sale (uneori – e drept – cu riscul de a limita asimilarea influenţelor culturale). Bănuiesc că studierea acestei atitudini ar fi utilă şi pentru emigraţia română, pentru cei care au responsabilitatea de a ţese legăturile cu diasporele româneşti, de-acum globalizate.

În pofida numeroaselor puncte de analogie, a asemănărilor şi afinităţilor, românii şi portughezii se cunosc reciproc (prea) puţin.

S-au „întîlnit“, într-adevăr, tîrziu... În *Lusiadele* lui Camões, apare o referire (destul de vagă şi mitizantă) la teritoriul creştin din zona carpato-dunăreană, iar N. Iorga semnalează, la un moment dat, într-o cronică veneţiană, întîlnirea unui prinţ portughez, Dom Pedro, conte de Barcelos, cu domnitorul Valahiei, Dan al II-lea, într-o cruciadă anti-otomană. Dar referirile sînt vagi. Fapt este că prima întîlnire efectivă între români şi portughezi are loc în primul război mondial, ambele ţări intrînd în război în acelaşi timp şi la aceeaşi invitaţie: a Franţei, în 1916. Ambele au avut de cîştigat de pe urma Tratatului de la Versailles şi au stabilit imediat relaţii diplomatice. Tînăra Republică portugheză, înfiinţată în 1910, trimitea la Bucureşti un diplomat monarhist de carieră, tolerat de noul sistem: Dom Martinho de Brederode. Sosit la curtea lui Ferdinand pentru a-l decora pe regele-erou şi pentru a coagula eventuala comunitate portugheză, Dom Martinho era o figură de mare aristocrat, care s-a împrietenit cu Iorga şi l-a convins să călătorească în Portugalia, în 1928: prima incursiune de înalt nivel cultural, dinspre România spre Portugalia... (soldată cu patru conferinţe, reunite în volumul *Portugalia, ţara latină cea mai îndepărtată din Europa,* care îi va fi utilă şi lui Blaga, la plecarea ca ministru plenipotenţiar, în '39).

„Străinul familiar“ care sînteţi în raport cu ţara şi cultura noastră, domnule Perdigao, a făcut o incitantă conexiune, demnă de un detectiv literar. Începe în ea – cred – şi un sîmbure metaforic, oportun la încheierea conversaţiei noastre pe teme luso-româneşti.

Dom Martinho de Brederode se împrietenise, la sosirea în România, şi cu... Mateiu Caragiale. Impresia extrem de puternică pe care portughezul i-o face acestuia reverberează clar în portretul unuia din personajele centrale ale *Crailor de Curtea-Veche:* Pantazi. Pe de altă parte, la o privire atentă, romanul matein este în mod clar influenţat, mai ales la nivelul construcţiei, de romanul (altminteri obscur) al lui Brederode *Morte do Amor*. Evident, nu se poate vorbi de un plagiat, ci de o inspiraţie narativă (evidentă) care merită semnalată, într-un context comparatist. Aş mai adăuga ceva: la încheierea misiunii diplomatice în România, în 1937, Dom Martinho de Brederode refuză să se întoarcă în Portugalia salazaristă şi... alege să rămînă în România pînă la sfîrşitul vieţii. Moare la Braşov, în 1952. Avem aici o mărturie că, pentru un mare om de cultură, un mare boier portughez, România era o ţară demnă de a fi trăită... pînă la capăt. Există cu siguranţă în România nişte valenţe care ne sînt extrem de familiare nouă, portughezilor. Pe lîngă dimensiunea „apolinică“ a *dorului* (pe aceeaşi lungime de undă cu *saudade)* poporul român are însă, în plus, ceva ce portughezii (însinguraţi, cumva, la graniţa cu Oceanul) nu au: o dimensiune „ dionisiacă“ a trăirii, un plus de vitalitate existenţială. O alteritate compensatorie, care ne atrage şi ne apropie.

Domnule Daniel Perdigao, *foi un prazer. Muito obrigada!*

Lisabona, ianuarie 2005

a consemnat Marina DUMITRESCU

Radio & Afaceri MIX fm 100,6

Reteaua MIX FM
27 de statii radio în România

ROMÂNIA LA RAPORT

cu Carol Sebastian

Un dialog în FM în care
întrebãrile nu rãmîn fãrã rãspuns

ORA 17:00 şi 20:00*

mesaje la: romanialaraport@infomix.ro

*de Luni pînã Vineri de la 17:00 la 18:00 şi de la 20: 00 la 21:00
Sîmbătă şi Duminică de la 17:00 la 18:00

Teodor BACONSKY

turn înclinat

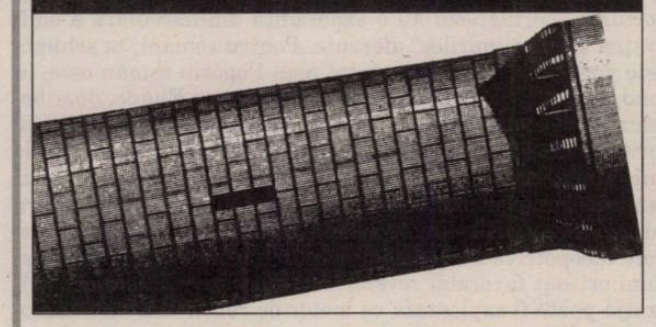

Discuţii

În Franţa de astăzi, filozofia religiei angajează reflecţia pe seama laicităţii. Nu pentru a o reafirma, în linia biseculară pe care s-au desfăşurat Revoluţia din 1789, supraumanismul nietzscheean sau flora utopică a marxismului, cît pentru a-l chestiona, în sfîrşit. Două nume sonore se pretează la un asemenea exerciţiu critic: Luc Ferry, gînditorul nu de mult învrednicit cu funcţia de ministru al Educaţiei Naţionale, şi Marcel Gauchet, celebru printre antropologi datorită lucrării sale despre „desvrăjirea lumii", precum şi autor al mai recentelor *La démocratie contre elle-même* (Gallimard, 1998) sau *La condition historique* (Stock, 2004). Dialogul lor, iniţial înregistrat şi ulterior pregătit pentru tipar, s-a transformat în volumul *Le religieux après la religion* (Grasset, 2004), pe care – cu toată cruzimea rezumatului sărăcitor – mi-am propus să-l recenzez aici.

Interlocutorii concordă într-o privinţă: ei cred împreună că alternativa „moartea lui Dumnezeu"/„întoarcerea sacrului" blochează gîndirea într-un unghi mort. De peste trei decenii se duce o luptă pentru tranşarea ei, cu rezultate polemice, dar fără progrese concrete pe planul cunoaşterii. Clişeul sociologic al dispariţiei religiilor instituţionalizate – care ar fi fost înlocuite printr-o pietate *à la carte* – se opune clişeului profetic al „revanşei" pe care Dumnezeu şi-ar lua-o pe fondul decăderii ideologiilor menite să înlocuiască funcţia structurantă a revelaţiei creştine. Ferry şi Gauchet acceptă „privatizarea" sentimentului religios şi vivacitatea resurgenţelor sincretiste, care traduc în practici de supermarket spiritual „eterna" aspiraţie a omului către absolut. Ei spun însă că semnificaţia acestei tectonici depăşeşte ciclicitatea istorică: ne aflăm, în fond, la începutul unei etape complet noi, care se cere analizată cu alte instrumente.

Deşi agnostic declarat, Luc Ferry vede lumea contemporană dintr-o perspectivă simili-calcedoniană: el susţine că asistăm la „umanizarea divinului" şi, simetric, la „divinizarea umanului". Primul fenomen converteşte religia în umanism, iar al doilea orizontalizează, la nivel interuman, transcendenţa „verticală" a religiilor tradiţionale. Dialectica în cauză generează „umanismul omului-Dumnezeu", care nu se mai raportează (heteronom) la o Lege „de sus" şi „din trecut", ci în avalul metafizic al viitorului sută-la-sută umanizat. Prin urmare, gîndirea primeşte drept unică sarcină „elaborarea" acestui nou orizont sau – dacă vreţi – pregătirea conceptuală a finalităţii noastre apoteotice. Programul lui Ferry denotă – aş spune – o specie de gioachimism imanentist, adică non-eshatologic. El pare să reia construcţia unui Teilhard de Chardin, numai că privată de reperul aşa-numitului *Punct Omega*. Ni se propune, cu alte cuvinte, o hristologie fără Hristos.

De partea sa, Marcel Gauchet – care nu pare lipsit de apetitul experienţei religioase – îmbrăţişează o viziune mult mai sumbră. În ochii lui, epoca noastră nu este nici pe departe aceea a „omului-Dumnezeu" (după două milenii consacrate „Dumnezeului-făcut-om"), cît epoca omului irevocabil şi definitiv separat de Dumnezeu. Hierofaniile vor fi ca atare substituite prin manifestarea unui „absolut terestru", care va dinamita, odată cu simţul sacrificiului, ultima motivaţie (oricît de nebuloasă) a transcendenţei etice de tip kantian.

Curios este că ambii cugetători postulează „ieşirea din religie" (unul, din religia „clasic-monoteistă", altul, din „religia-pur-şi-simplu") afirmînd, în contrapartidă, permanenţa religiosului. În opinia lor, trei argumente asigură indestructibilitatea acestui dat: nucleul antropologic potrivit căruia omul *poate fi* religios; incapacitatea omului de a se defini fără a recurge la cel puţin un termen *din afara* lui însuşi, dar mai ales capacitatea sa de a *iubi dezinteresat*, adică de a jubila faţă de *simpla existenţă* a celuilalt.

Pe scurt, cei doi reinstituie problema valorilor, inclusiv estetice. Sau, pentru a-l cita pe Luc Ferry: *„Franchement, l'Evangile de Jean c'est plus beau que la Déclaration de droits de l'homme"*.

Silviu LUPAŞCU

O rememorare a începutului

Se pare că a fost, în cele din urmă, un început... Memoria familiei omeneşti, alcătuită din comunitatea efemeră a celor vii şi din comunitatea nevăzută a celor morţi, tezaurizează o cunoaştere incertă despre acest început. Cunoaşterea incertă a începutului se revelează drept certitudine a tradiţiilor religioase, a tradiţiilor cosmologice, în fine, a teoriilor din fizica teoretică einsteiniană şi post-einsteiniană. În universul bibliotecilor, există un număr necunoscut de începuturi textuale care păstrează urma adevărului pierdut al începutului. Fascinante sînt, poate, punctele de convergenţă dintre diferitele limbaje care exprimă cunoaşterea omenească despre acest început.

Primul verset din *Cartea Facerii* ne reaminteşte că „La început a făcut Dumnezeu cerul şi pămîntul", *bereshit boro elohiim et-hashamaim vet-haarets*. Înţelepciunea rabbinică instituie o interdicţie absolută cu privire la investigarea tainelor începutului, de către mintea omenească. *Mishnah* statuează că ar fi fost mai bine ca fiinţele omeneşti care încearcă să afle „ceea ce este înainte" să nu se fi născut: „Legile cu privire la relaţiile prohibite *(cf. Leviticul*, 18) nu trebuie să fie expuse dinaintea a trei persoane, nici lucrările creaţiei *(ma'aseh bereshit*; *cf. Facerea*, 1) dinaintea a două persoane, nici lucrările Carului Divin *(ma'aseh merkabah*; *cf. Iezechiel*, 1) dinaintea unei singure persoane, cu excepţia cazului în care această persoană este un înţelept şi înţelege cu propria sa cunoaştere. Cel care gîndeşte cu privire la patru lucruri, mai bine ar fi fost pentru el să nu se fi născut: ceea ce este sus, ceea ce este jos, ceea ce este înainte, ceea ce este dincolo. Iar cel care nu ia în seamă gloria Creatorului său, mai bine ar fi fost pentru el să nu se fi născut."[1]

În cadrul Şcolii kabbalistice din Safed[2], Isaac Luria (1534-1572)[3] a construit, pe temeiuri midrashice, doctrina despre *tsimtsum*, „concentrare", „contracţie", „retragere". Începutul universului a fost precedat de starea de echilibru desăvîrşit al omniprezenţei şi omnipotenţei divine. Pentru a crea universul, pentru a face loc universului, Dumnezeu S-a „retras" în Sine, *tsimtsum*, a vidat un punct, un spaţiu mistic primordial, în care S-a întors ulterior prin acţiunile creaţiei şi revelaţiei. În calitate de manifestare a „Fiinţei Infinite" sau *En-Sof*, creaţia nu este o manifestare în afară, ci o manifestare înăuntru, o „contracţie" a Fiinţei Divine în Fiinţa Divină[4]. În conformitate cu gîndirea teologică a conducătorului Şcolii din Safed, Dumnezeu este mai puternic decît propria Sa omnipotenţă, mai nemărginit decît propria Sa omniprezenţă, mai desăvîrşit decît propria Sa desăvîrşire, El are puterea de a înlocui echilibrul de dinaintea creaţiei cu un echilibru nou, întemeiat pe *tsimtsum* şi creaţie. Echilibrul de dinaintea începutului şi echilibrul de după început sînt, în egală măsură, ipostaze ale existenţei Fiinţei Divine, configuraţii ale aşezării Viului Divin în spaţiul veşnic, infinit, al Sinelui Dumnezeirii.

Taittiriya Upanishad, III, 2-3 păstrează o altă versiune despre început: „Iar acum, în ceea ce priveşte lumea: Pămîntul este prima formă. Cerul este ultima formă. *Akasa* (eterul) este uniunea. *Vayu* (aerul) este mediul acelei uniuni. (...) Iar acum, în ceea ce priveşte luminătorii sau lumina cerească: Focul este prima formă. Soarele este ultima formă. Apa este uniunea. Fulgerul este mediul acelei uniuni."[5] În spaţiul religios hinduist, venirea universului în fiinţă este ritmată lingvistic, prin pronunţarea Cuvintelor Divine: *„Bhuh, Bhuvah, Suvah* – aceste trei cuvinte sînt cele trei interjecţii sau rostiri sacre *(Vyahritis)*. Mahachamasya a împărtăşit învăţătura despre cel de-al patrulea cuvînt, *Mahah*, care este *Brahman*, care este *Atman*. Ceilalţi zei *(Devatas)* sînt mădularele sale. *Bhuh* este această lume. *Bhuvah* este cerul. *Suvah* este lumea care va veni. *Mahah* este soarele. Soarele hrăneşte toate lumile. *Bhuh* este foc. *Bhuvah* este aer. *Suvah* este soarele. *Mahah* este luna. Datorită lunii, toţi luminătorii au belşug de lumină."[6]

Stephen W. Hawking (n. 1942) utilizează limbajul fizicii teoretice einsteiniene şi post-einsteiniene pentru a descrie originea universului prin modelul unei singularităţi matematice, denumită Big Bang. În concordanţă cu teoria relativităţii generalizate, Hawking a demonstrat că, în momentul Big Bang, universul avea dimensiunea zero şi era infinit de fierbinte. Pe măsură ce universul s-a extins, temperatura radiaţiei a scăzut. Începutul timpului reprezintă un punct de densitate infinită şi curbură infinită a spaţiu-timpului, un punct în care nici una dintre legile cunoscute ale ştiinţei nu mai funcţionează. Curgerea înainte a timpului coincide cu mişcarea de expansiune a universului, cu mărirea distanţei dintre galaxii. Hawking acceptă ipoteza existenţei unui univers care se extinde spre infinit sau ipoteza existenţei unui număr infinit de universuri[7].

Ritmată de retorica divină, venirea universului în fiinţă este sub-tinsă de *davar elohiim* sau *vyahritis*. Suprapunerea sau întrepătrunderea dintre rostirea înlăuntru şi rostirea în afară manifestă ceea ce se comunică în afară, prin acţiunile creaţiei, drept ipostază a profunzimii infinite a interiorităţii Fiinţei Divine. Vălurile de praf astral, curbiliniarităţile haotice care devin şi se desăvîrşesc prin formele sferice, forme finite, dar fără margini, care reverberează în microuniversul atomului, hazardul legilor fizicii, matematicii, care îngemănează ordinea şi dezordinea, ascund şi mărturisesc Prezenţa nevăzută, ubicuă, a divinităţii creatoare, izvor al viului infinit într-un spaţiu al radiaţiilor, undelor şi substanţelor, care alcătuiesc ceea ce inteligenţa omenească desemnează drept realitate a non-viului.

Perplexitatea în faţa începutului se regăseşte în neputinţa de a înţelege pe deplin faptul de a fi viu. Firescul vieţuirii omeneşti, ca şi firescul respiraţiei, pare o ipostază a coexistenţei armonioase dintre pămînt şi cer, dintre lumină şi întuneric. Viaţa de după moarte a fiecărei fiinţe omeneşti va fi, oare, o aşezare contemplativă în faţa împărăţiei lui Dumnezeu, aşa cum viaţa de dinainte de moarte este o aşezare contemplativă în faţa lumii create?

Acţiunile săvîrşite şi cuvintele rostite de oameni se resemnifică în mod spectaculos, dacă sînt percepute pe fundalul clocotului de miliarde de ani al universului întru fiinţă. Un om care merge sau vorbeşte devine cu totul altceva, cu totul altcineva, dacă este privit ca un detaliu necesar din mişcarea magmatică a galaxiilor, din manifestarea creatoare a voinţei divine. În universul care îşi are începutul în punctul incognoscibil al retragerii şi rostirii Fiinţei Divine, urmat de o mişcare spaţială-temporală de extindere spre infinit sau spre colaps, nimic nu este ne-necesar sau insignifiant, totul este realitate, o realitate constituită din mulţimi nesfîrşite de semne, încărcate cu un număr infinit de semnificaţii, o realitate în care viaţa şi moartea se îngemănează misterios, se iluminează prin proximitate, prin reciprocitate.

Timpul biblic se revelează drept *olam ha-ze* („lumea de aici") şi *olam ha-ba* („cealaltă lume", „lumea ce va să vină")[8]. Spectrul polisemantic al cuvîntului *olam*[9], în ebraica biblică, exprimă simbioza misterioasă dintre timp şi eternitate, spaţiu şi timp, lumea terestră şi cealaltă lume, lumea ce va să vină[10]. *Aitareya Upanishad*, I, 1-2 conţine versiunea hinduistă despre început: „La început nu exista, cu adevărat, decît *Atman* singur. Nu exista nimic altceva înzestrat cu viaţă. El a gîndit: Acum, cu adevărat, voi crea lumile. El a creat aceste lumi: *Ambhas*, *Marichi*, *Maram* şi *Apah*. *Ambhas* se află deasupra cerurilor, care o susţin. *Marichayah* (razele) izvorăsc din cer. *Maram* este pămîntul, iar ceea ce se află sub pămînt constituie *Apah* (apele)."[11] Fiecare naştere şi moarte a fiinţelor omeneşti este, poate, o rememorare a începutului, o imersiune în ipostazele infinite ale necunoscutului despre început, o traiectorie necesară, deşi virtual incomprehensibilă, printre lumi.

---

1. *Cf. Hagigah*, 2: 1, A-E, in Jacob Neusner (*ed.*), *The Mishnah / Mishnah*, New Haven & London: Yale University Press, 1988, p. 330.
2. Localitate din Galilea. Printre marile personalităţi ale Şcolii kabbalistice din Safed s-au numărat Moise Cordovero (1522-1570), Hayyim Ben Yosef Vital (1542-1620), Yosef Karo (1488-1575), Abraham Ben Eliezer Ha-Levi Berukhim (*ca.* 1515-1593), Abraham Ben Mordecai Galante (*ca.* 1550-1600), Solomon Ben Mosheh Ha-Levi Alkabez (*ca.* 1505-1584), Elyahu de Vidas (m. *ca.* 1593).
3. *Cf.* Geoffrey Wigoder, Sylvie-Anne Goldberg *(ed.), Dictionnaire encyclopédique du judaïsme*, Paris, Cerf, pp. 667-671.
4. *Cf.* Gershom Scholem, *Major Trends in Jewish Mysticism*, New York, Schocken Books, 1974, pp. 260-264.
5. *Cf.* Sri Swami Sivananda, *The Principal Upanishads*, *Taittiriya Upanished*, III, 2-3, Shivanandanagar, Tehri-Garhwal: The Divine Life Society, 1983, pp. 294-295.
6. *Cf.* Sivananda, *The Principal Upanishads*, *Taittiriya Upanishad*, V, 1-3, pp. 300-301.
7. *Cf.* Stephen W. Hawking, *A Brief History of Time*, New York, Bantam Books, 1988, pp. 62-95.
8. *Cf.* Sylvie-Anne Goldberg, *La Clepsydre. Essai sur la pluralité des temps dans le judaïsme*, Paris, Albin Michel, 2000, p. 33, pp. 124-126, pp. 305-306.
9. *Cf.* Wilhelm Gesenius, *The New Brown – Driver – Briggs – Gesenius Hebrew and English Lexicon*, Francis Brown, S.R. Driver, Charles A. Briggs, Peabody, Massachusetts, Hendrickson Publishers, 1979, pp. 761-763.
10. Cf. Goldberg, La Clepsydre, p. 70: „Un singur cuvînt (olam) acoperă ansamblul tuturor abordărilor posibile ale timpului: eternitatea şi durata limitată a vieţii omeneşti, lumea terestră şi lumea ce va să vină; timpul limitat şi infinitul, măsura şi incomensurabilul, ceea ce este ascuns sau necunoscut."
11. Cf. Sivananda, *The Principal Upanishads, Aitareya Upanishad*, I, 1-2, pp. 411-413.

www.polirom.ro

10 ani ne veţi citi şi mîine

Eugen Istodor
Vieţaşii de pe Rahova
Din mărturiile unor condamnaţi pe viaţă

Ruxandra Cesereanu
Gulagul în conştiinţa românească

Jorge Luis Borges
Poezii

Ken Kesey
Zbor deasupra unui cuib de cuci

Suplimentul CULTURA
Un săptămînal realizat în colaborare cu *Ziarul de Iaşi*

Ştefan COSMA

cosmapolitane

Eu, cu mine & Morandi

Eu deja sînt doi. Aflat în permanent dialog cu Supraeul, Superman-ul (www.supermansupersite.com), Mad Manul şi Omul Invizibil din mine, am fost nevoit să constat că de ceva vreme trebuie, în anumite situaţii, să consult şi o terţă persoană.

În noiembrie anul trecut primeam un telefon şi o invitaţie, în acelaşi timp, de a juca într-un videoclip. N-ar fi fost o premieră, dar cunoscînd producţia autohtonă în materie de scenarii copiate, locaţii triste, stil inexistent şi efecte de lumini în culori care te obosesc mai rău decît auzul unor versuri patetice, am ezitat o clipă pînă cînd vocea de EURO-vision (www.eurovision.tv) de la celălalt capăt m-a convins definitiv.

Am avut noroc. Scenariul nu e extrem de original, un etern *love-story* dramatic *„à la Vanilla Sky"*, cum îmi sugera regizorul la începutul filmărilor. Dacă Tom Cruise alergă disperat printr-un Times Square (www.timessquarenyc.org) gol de mulţime, eu am avut parte de un tronson din Calea Victoriei, care cu siguranţă arată la fel în fiecare duminică la 6 dimineaţa. Adică pustiu.

Cercul s-a închis perfect, cîndva spre 2 noaptea cînd am scos victorios capul din *underground*, după o cursă inedită printre şinele de metrou, încălţat fiind cu pantofii regizorului spaniol.

Martie 2005. MORANDIMANIA. (www.morandimania.it) Între timp melodia „Love me", pe care nici măcar nu apucasem s-o ascult la filmări, a ajuns în poziţii fruntaşe în toate topurile posibile. Pe lîngă o piesă dance cîntată în engleză şi un videoclip cu mult peste media ne k lumea de la TV, generaţia MTV s-a văzut pusă în faţa unor nelămuriri care pînă la elucidarea lor oficială au generat o grămadă de discuţii contradictorii.

Problema era că de MORANDI auziseră pînă atunci doar fanii lui Gianni şi Giorgio, şi asta în nici un caz pe MTV. Dar cine stă în spatele acestui proiect de muzică club&chill? De ce nu apar interpreţii? Tipu' din videoclip e Morandi?

Aflat în mijlocul enigmei în calitate de „tipu' din videoclip", m-am aventurat pe diverse forumuri de muzică pe Internet ca să spionez păreri expuse-n spaţiul virtual.

Pe www.fanclub.ro Dia ne spune că: iniţialele numelor lor dau numele proiectului! e destul de simplu:) al cui nume începe cu Mo şi e mare compozitor la noi în ţară? Iar al doilea... am aflat ulterior... un R de la Ropcea şi Andi de la Andrei! Moga şi Ropcea Andrei! Haunted zice că: beatăul, versurile... nu mi-aş fi imaginat k e vb d un proiect românesc... *i'm still shocked!!!* BuBBLeS concluzionează: super marfă melodia... cînd mi-a zis sora că de fapt morandi e român... nu am crezut-o... apoi am aflat că era moga şi încă unu... tot nu-mi venea să cred, şi sînt uimită că mai scot românii PIESE d'astea! e tare rău melodia... iar MIG29 e anti: deci ie în stilu clasic a lu moga... versuri de doi lei, linie melodică simplutză şi cam atît. a şi multe multe efecte peste voce. păcat că efectele astea nu pot şterge şi accentul!

Între timp în viaţa mea se petreceau tot felul de situaţii amuzant-stresante. După aceste apariţii sacadate, băgat în playlisturile posturilor de muzică între U2 şi Madonna, Snopp Dogg şi Beastie Boys, m-am transformat dintr-un vierme anonim *via* cocon într-un fluture public. O primă problemă a apărut cînd am fost pus în situaţia de a semna autografe (www.autographcollector.com), neştiind dacă să semnez cu propriul nume sau Morandi, am ales varianta unei mîzgăliturii indescifrabile, care să consemneze o nouă identitate. Această nouă postură m-a amuzat o vreme, după care a început să devină obositoare...

Pînă la urmă, frustrarea cea mare este că am devenit mai cunoscut public cu o apariţie într-un videoclip, decît cu toate expoziţiile avute ca artist în ultimii ani.

citit auzit

Vase comunicante

Din Paris ne vine nr. 63 (decembrie 2004) al revistei *La nouvelle Alternative – Politique et société à l'Est*. Este o revistă trimestrială „specializată în Europa postcomunistă centrală şi de sud-est", a fost fondată în 1986 de Karel Bartosek (†), costă 18 euro (noi am primit-o, din fericire, pe gratis) şi este cu mult roşu – la propriu şi la figurat. Numărul trimis are drept temă România („Roumanie nouveau départ?" pe copertă) şi în el este vorba şi de noi – cei de la *Dilema veche*. De ce? Pentru că printre membrii comitetului redacţional se află şi colaboratorul nostru Claude Karnoouh. Cum? La pagina 39 este reprodusă (în traducere franceză, *bien sûr*, şi chiar a lui Claude Karnoouh) polemica noastră cu fostul nostru coleg Bogdan Ghiu, legată de filmul lui Michael Moore *Fahrenheit 9/11*. Mai ţineţi minte? „Scrisoarea deschisă" a lui Ghiu (care a circulat pe site-ul Liternet & care nu ne-a parvenit decît după ce apăruse acolo) este lungă, ne acuză de „Cenzură (delicată) de dreapta" şi este reprodusă integral. Între timp, documentarul „discriminat" a făcut pleoşc la Oscaruri (unde nici măcar n-a fost nominalizat), dar sîntem de acord că Oscarurile nu sînt un criteriu fiabil al valorii. Mai semnificativ este altceva: „documentele *Fahrenheit*" sînt publicate – ce bizar! ce coincidenţă! – în acelaşi grupaj în care este semnalată „cenzurarea" cărţii Alexandrei Laignel-Lavastine despre Cioran, Eliade, Ionesco în librăriile Humanitas (cu titlul-*clin d'oeil* „Bunul gust al cenzurii"). Acuma, poate că am rămas noi în urmă faţă de colegii de la Paris, dar cenzura însemna – parcă – altceva decît a nu face reclamă gratis la orice produs? (Cum am „cenzurat" noi, cică, refuzînd să publicăm – gratuit – macheta promoţională la filmul lui Michael Moore...) Să nu fim însă chichirici0şi & să trecem... Să trecem la textul lui Aurel Codoban „Après la polémique. À propos des «groupes de prestige» et du «marché culturel roumain»" (preluat din revista *IDEA* nr. 19/2004), la cel al lui Adrian T. Sîrbu „Les séductions du post-humanisme ou la post-modernité comme vérité de la modérnisation roumaine" sau la cel al Sorin Adam Matei „Sinécure et individualisme: un nouvel ethos roumain" (o reciclare a tezelor deja ştiute & susţinute); din toate răzbate un „aer de familie". *Et pour cause*: dl Codoban a fost, dacă nu mă-nşel, profesorul lui A.T. Sîrbu, amîndoi scriu sau sînt redactori la *IDEA* – unde nu mă-ndoiesc că va scrie, cît de curînd, şi S.A. Matei. Căci – deşi printre colaboratorii acestui număr figurează şi Magda Cârneci, Mirel Bănică sau Florin Ţurcanu –, *La nouvelle Alternative* este o publicaţie cu clare simpatii de stînga (atenţie: n-am spus „partipriuri"!), iar *IDEA* clujeană, aşijderea. Există chiar şi simetrii (atenţie: n-am spus „cumetrii"!) de sumar: în revista franceză – un text semnat Radu A. Pirca despre istoriografia comunismului românesc (intitulat „Ira et studio" şi reproşînd respectivei istoriografii că nu este obiectivă), în cea clujeană – unul semnat Slavoj Zizek despre „actualitatea" lui Lenin (intitulat „Între două revoluţii" & fiind un fragment din cartea *Repetîndu-l pe Lenin*, în curs de apariţie la Editura Idea). Acuma, sigur că este mai avantajos să-l citeşti pe Zizek decît pe Pirca – dar, totuşi, perspectiva de a-l relua (chiar şi-ntr-o carte) pe Lenin este destul de deprimantă... *IDEA* combate cu G.M. Tamas, Marius Babias şi Alec Bălăşescu, *La nouvelle Alternative* – cu Irina Livezeanu, Raluca Ursachi şi Raluca Grosescu. Deşi nr. 19 din *IDEA* nu beneficiază de un eveniment precum ciclul de eseuri despre avangardă ale lui Clement Greenberg şi nici de „roboţeii" lui Daniel Knorr (în sumar & pe coperta numărului 18), revista clujeană face impresie, în continuare, prin calitatea designului & numele unor colaboratori; *La nouvelle Alternative*, pe de altă parte, nu se poate lăuda decît cu fotografia Laurei Hinckel de pe copertă & cu cîteva crochiuri cam triste în interior (pe lîngă, firește, numele deja amintite)... Este poate prea devreme ca să ne facem o impresie („sine ira et studio"), aşa că mai aşteptăm şi alte numere – convinşi fiind că vom regăsi cam aceleaşi nume ca şi-n *IDEA*. (**a. l. ş.**)

Nora IUGA

O mutaţie fantomatică

– despre regii Hertei Müller –

Pe 9 martie, la Institutul Cultural Român, Editura Polirom, care tocmai a împlinit 10 ani de existenţă, a lansat volumul Regele se-nclină şi ucide *de Herta Müller, în prezenţa autoarei. După lectura publică bilingvă (a autoarei şi a traducătorului, Al. Şahighian) cartea a fost prezentată de Nora Iuga, Catrinel Pleşu, Rodica Binder, T.O. Bobe, Denisa Comănescu şi Ovidiu Şimonca. Reluăm, aici, intervenţia scriitoarei Nora Iuga, traducătoarea celorlalte cărţi ale Hertei Müller în româneşte.*

Insistenţa aproape obsesivă a unui autor asupra aceleiaşi teme influenţează adeseori defavorabil percepţia cititorului şi – ce-i mai trist – chiar şi pe cea a criticului literar, limitînd îngrijorător universul de aşteptare. Simplificînd lucrurile, ceea ce vreau să demonstrez se poate traduce metaforic în „a nu vedea pădurea din cauza copacilor". Prinşi în roata infernală a evenimentelor care ne trag mereu spre exterior ca într-o mişcare centrifugă, asaltaţi de inflaţia de informaţii cărora capacitatea noastră receptivă le face faţă cu greu, sîntem tot mai mult constrînşi să rămînem la suprafaţa lucrurilor de care ne lovim. Devenim uşuratici, pentru că timpul nostru interior se reduce pînă la dispariţie. Superficialitatea devine o formă de autoapărare. Dezinteresul – o promisiune de supravieţuire. Vedem la repezeală, auzim la repezeală. Citim la repezeală. Ne mulţumim cu *ce* se spune, rareori auzul nostru secret interceptează şi *cum* se spune. Avem tot mai puţină disponibilitate pentru forma cuvîntului, pentru timbrul vocii. Puţini mai au răgazul, curiozitatea, ambiţia să cuprindă întreg contextul care motivează o temă, nuanţele subtile, detaliile complementare menite s-o scoată din carcera categoriei generale. Uşurinţa cu care se pun etichete devine neliniştitoare: pui mîna pe un roman de Thomas Bernhard şi auzi în spatele tău: iar tuberculoza! Pui mîna pe un roman de Norman Manea şi auzi: iar problema evreilor! Pui mîna pe o carte de Elfriede Jelinek şi auzi: iar sexul! Pui mîna pe o carte de Herta Müller şi auzi: iar Securitatea! Dar să rămînem la Herta Müller. Cine e această scriitoare care rămîne captivă în obsesia ei în tot ce gîndeşte, în tot ce rosteşte, în tot ce scrie? Şi unde s-a produs impactul profund şi definitiv între acea instituţie a torturii, reprezentînd instrumentul real al morţii palpabile care lovea de jur împrejur cu o precizie matematică, şi cealaltă moarte mică, germinînd în însăşi frica ei, şi transformînd ca un lichid ce trece printr-un sistem de vase comunicante în lumea plantelor, a animalelor, a tuturor obiectelor din preajma ei, într-un spaţiu ameninţător şi salvator deopotrivă?

Cine e *regele care se înclină şi ucide,* cel care se prezintă printr-o reverenţă malefică în chiar titlul cărţii ei de eseuri, apărută recent la Editura Polirom, în excelenta traducere a lui Alexandru Al. Şahighian? Ne aflăm în faţa unei table de şah – şi tabla de şah e o obsesie, ţîşnind mereu din copilăria unei fetiţe care urmărea mutarea pionilor în după-amiezile de vară, într-un sat din Banat, numit Nitzkidorf. Tabla de şah e viaţa guvernată de doi regi. Unul negru, unul alb. În carte, Herta Müller mărturiseşte textual: „Regii nu-şi păraseau obiectele, se cunoşteau între ei, se întîlneau la mine în cap... inevitabil depindeam de puterea cînd bună, cînd rea a regelui". În prezenţa anchetatorului de la Securitate, memoria autoarei scoate mereu la lumină acel rege de pe tabla de şah: „Cum la şah există un rege care se înclină, în anchetator exista un rege care ucide!". „Cît valorează viaţa mea?" – îi revenea, din nou, un gînd obsedant din copilărie. În faţa regelui care ucide „chiar şi numai din încăpăţînare începi să-ţi iubeşti viaţa. Fiecare gînd dobîndeşte preţ, înveţi să trăieşti cu plăcere... Această lăcomie de viaţă crescînd înăuntrul tău, în ciuda tuturor circumstanţelor exterioare, este şi ea un rege." O forţă duală amplifică acest sentiment. Un principiu care guvernează tot ce există în noi şi în afara noastră, o gură infernală care mestecă şi mestecă totul de-a valma, aruncîndu-te într-o confuzie greu de limpezit. Urăşti sau iubeşti regele? Care rege? Şi Herta Müller ne bănuieşte deruta şi încearcă să ne explice, în felul ei, acest sentiment, derutant şi pentru ea, prin neprevăzutul lui: „Şpagatul dintre spaima de moarte şi setea de viaţă provoacă regele".

Ce mi se impune mie ca element definitoriu, fascinant şi irepetabil în toată creaţia Hertei Müller este secretul ei, vrăjitoria ei, prin care dialoghează cu vocea ascunsă a lumii, acea voce care se sustrage auzului comun. Ai senzaţia că e dominată de o forţă ocultă care îi vine dintr-un spaţiu din care ea nu va putea să emigreze niciodată. Este acea vecinătate a morţii permanent prezentă în textele ei, *fascinantă ca o dezamăgire,* ca să preiau sintagma, rostită în alt context, a unui cunoscut critic literar de la noi. Toate textele ei sînt parcă impulsionate de o gîndire magică – e ca şi cînd ar fi făcut un pariu cu moartea: eu n-am să uit nici o clipă şi tu ai să mă ocroteşti. Lumea obiectuală a Hertei Müller e formată din fiinţe, toate lucrurile sînt însufleţite: daliile, dudele, pietrele, pamblica din jurul gîtului, *părul.* Frizerul din satul copilăriei ei spunea că numărul anilor pe care clientul îi mai are de trăit se măsoară cu părul tuns care umple un sac. Observaţi acum saltul neaşteptat în acest tip de logică: la interogatoriu anchetatorul îi culege un fir de *păr* de pe umăr. Şi Herta, cea anchetată, îi porunceşte prompt: „Puneţi-l imediat la loc!". Regele rău se supune. Cîştigă regele bun! În cărţile Hertei Müller obiectele, prin faptul că li se conferă suflet şi gînd, devin semne. Se poate vorbi aici de un animism superior. În acest secret numai al ei, *născut, iară nu făcut,* constă unicitatea acestei scriitoare. Iată un text din care transpare, dincolo de vocea inspirată a poetului – totdeauna am spus că Herta Müller este POET, deşi scrie proză –, vizionarul, cel care vede cu ochii de sub ochi, lumea de sub lume: „În închipuire am văzut însă dîra neagră-albăstruie din jurul gîtului său – de un albastru indigo ca dudele în pomul de afară. Aidoma crestei unei găini, dîra de la gît devenise acum coroana lui. Mortul rupsese tovărăşia cu propria-i carne, trecuse într-un alt material, într-unul tăcut, schimbase tabăra intrînd în carnea fructelor. Cu dîra aceea întunecată la gît şi vîrît în costumul lui cel bun, făcuse din el însuşi cea mai mare dudă ce crescuse vreodată într-un pom. Şi a intrat în pămînt ca rege al dudelor".

Fiecare scriitor adevărat are o voce inconfundabilă. Cînd citesc frazele Hertei Müller am în urechi vocea ei reală, culmea, chiar şi în româneşte! Să fie acesta meritul traducătorului? Cînd a luat Elfriede Jelinek premiul Nobel, am fost întrebată dacă nu cumva marea distincţie îi fusese acordată pentru gălăgia comunisto-feministă; întotdeauna conjuncturile dictează locurile pe podium. Fără îndoială că în opţiunile juriilor nu există judecăţi neatinse de contingent. Cea mai mare performanţă a Elfriedei Jelinkek este însă limbajul ei care devansează cu mult puterea de receptare a cititorului actual. Eu m-am lăsat provocată şi am tradus pagini întregi din scrierile ei mai recente, chiar şi discursul ei la acordarea premiului Nobel. Am făcut un pariu cu mine. Niciodată nu am fost supusă la o asemenea acrobaţie lingvistică. Şi am ajuns la concluzia că limbajul acesta extrem de complicat este rezultatul unei gîndiri foarte complexe care nu se poate exprima altfel. Mai avem nişte trepte de parcurs ca să ajungem acolo. Am făcut această paranteză ca să revin la Herta Müller, care a fost şi ea nominalizată pentru acelaşi premiu. Nu cred că i s-a făcut onoarea să intre în această competiţie doar pentru demascarea metodelor inumane practicate de Securitate, ci, în primul rînd, pentru felul inconfundabil în care ştie să demonteze, prin limbajul abordat, mecanismele ascunse ale unei lumi care ar putea purta eticheta cărţilor ei. Scriitura şi limbajul ocupă un loc privilegiat în cartea de eseuri *Regele se înclină şi ucide.* Scriu din nou cuvîntul „eseuri" şi simt că aici ceva nu e în regulă. Ce scrie Herta Müller nu se lasă încorsetat niciodată într-o categorie precisă. Opera Hertei Müller este o unitate specifică şi cu neputinţă de comparat, în care proza, poezia, eseul interacţionează într-o coeziune perfectă. Iată confesiunea ei despre scris: „Văzut dinafară, scrisul seamănă poate cu vorbirea. Dar dinăuntru, el este ceva ce ţine de singurătate. Propoziţiile scrise se raportează la faptele trăite mai degrabă în felul în care se raportează tăcerea la vorbire. Cînd pun în propoziţii lucruri trăite, începe o mutaţie fantomatică. Măruntaiele faptelor sînt ambalate în cuvinte, învaţă să meargă şi se mută într-un loc la început necunoscut. Pentru a rămîne la imaginea schimbării de domiciliu, voi spune că atunci cînd scriu e ca şi cum patul s-ar muta într-o pădure, scaunul într-un măr sau strada ar duce într-un deget. Dar şi invers: poşeta devine mai mare ca oraşul, albul ochiului mai mare ca peretele, ceasul de la mînă mai mare ca luna". Iată aşadar o hartă sumară a nenumăratelor galerii subterane clandestine care rod şi rod în continuare edificiul acela monstruos care se numea Securitate. Şi regii?... regii îşi văd în continuare de treabă.

Alice POPESCU

bon de lectură

Se face public pentru a se şti

● Marian Petcu, *O istorie ilustrată a publicităţii româneşti,* Editura Tritonic, 2002.

O dată la trei ani şi jumătate mă enervez. Fiindcă tocmai am ascultat hitul celor de la U2: „Sometimes you can't make it on your own", adică uneori nu te poţi descurca singur, am lăsat-o pe data viitoare. Formidabil videoclip cu muzică, text şi U2 cu tot. Apoi ar mai fi o descoperire: cartea lui Marian Petcu, *O istorie ilustrată a publicităţii româneşti.*

Autorul este conferenţiar la Catedra de Antropologie Culturală şi Comunicare a Universităţii din Bucureşti şi acest lucru se vede. Mi se pare că avem de-a face cu cea mai documentată şi, în acelaşi timp, interesantă carte autohtonă despre publicitate apărută în România ultimilor ani, unul dintre puţinele studii serioase care pot stîrni şi entuziasmul.

Pentru pasionaţi, are şi „poze". Cu toptanul (adică *en gros,* de unde şi denumirea de *toptangiu*, recomandabilă, astăzi, proprietarilor de *Selgros, Metro* şi alţi supermarketi din branşă).

Aventura începe, cronologic, odată cu primele semne de publicitate scrisă din „comerciul" românesc de prin deceniul al treilea al secolului al XIX-lea, adică „anunciurile", „înştiinţările", „inserţiile" şi „reclamele". Iată două exemple de la paşopt, din *Gazeta de Transilvania*:

„O femeie solidă germană, cari mai cunoaşte şi limbile română şi franceză, cum şi lucrurile fine femeieşti, voieşte a intra ca guvernantă la o casă bună în Moldo-România." sau

„Dr. Berpfeld medic local îşi mută cvartirul în uliţa românească în casele lui Gheorghe Ioan junior". Ceva mai înainte, la 1830, se putea citi în *Curierul Românesc* următoarea înştiinţare: „Cucoana Manda din mahalaua Lucaci ce are-se în curtea bisericii dă cu chirie două odăi şi loc pentru lemne numai la becher. Doritorii de a le închiria, se îndreptează la susnumita."

Deşi am putea fi cu greu suspectaţi de scrupulozitate precoce, se pare că matrimonialele româneşti au fost dintotdeauna extrem de documentate. Încă de pe la 1872, „anunţiurile de maritagiu" erau însoţite de cereri de fotografii şi sunau cam aşa: „Un june cu fisionomie plăcută, în etate de 27 ani, doreşte a se căsători cu o domnişoară cu creştere bună, să fie plăcută şi să posede un venit de cel puţin 300 de galbeni; sau şi cu o văduvă tînără fără copii şi care să aibă un venit de 500 de galbeni. Doritoarele sunt rugate a se adresa la administraţia ziarului, sub iniţialele T.I.E., trimiţînd şi fotografiile Dlor, care vor fi înapoiate. Despre discreţiune garantează cu caracter probat." Ne întrebăm cum.

Despre felul în care arătau reclamele de la 1886 şi 1895 ne dau o idee Paul, Coaforul M.M.L.L. Reginei României şi Reginei Serbiei din Strada Nouă 6 şi, respectiv, Vladimir, Croitorul Curţii Regale de pe strada Regală no. 4.

Poate nu ştiaţi, dar în 1924, Regina Maria accepta să apară într-o reclamă – la invitaţia agenţiei americane J.W. Thompson – după cum ne spune autorul, pentru crema *Ponce'Cold,* o dublă premieră în istoria publicităţii, fiind vorba de întîiul cap încoronat „care accepta un asemenea gest", dar şi pentru că se inaugura „testimonialul" cu o celebritate, utilizat apoi la nivel mondial. Aşteptăm şi de la publicitarii români contemporani o inaugurare asemenea, fiindcă în România s-au inventat lucruri mai grele, ca, de exemplu, *Institutul contra moliilor* şi asta încă de la 1925. Iată cum suna textul informativ şi persuasiv în acelaşi timp, al domnului Dominic F. Kassay, blănar şi autor cu drepturi depline al celebrului institut: „Avis. On. clientele şi publicul interesat, am onoarea a-i atragea atenţiunea asupra Institutului contra moliilor unde, pe lîngă asigurare contra spargerii, primesc spre păstrare, pe sezonul de vară, blănuri, haine de iarnă, covoare persiene ş.a. contra moliilor. Considerînd că, în oraşul nostru, nu a fost pînă acum, astfel de institut şi că s-au cauzat mari pierderi, On. Public a avut ocazia să se convingă despre această necesitate. Rog deci, în interesul său, binevoitorul sprijin! Să nu întîrzie nimeni, a-şi depozita blănurile spre păstrare la acest institut". În aceeaşi ordine de idei recomand naţiei înfiinţarea unui institut contra ploşniţelor politice, unde să fie depozitate toate exemplarele active ale speciei. În ceea ce priveşte pericolul spargerii, nu se pune problema, cît despre marile pierderi care s-au cauzat pînă acum, ne-am convins despre necesitate. Rog deci să nu întîrzie nimeni!

Avem înaintaşi chiar şi în etica de afaceri, la Coaforul Beer, cu tarif de 25 lei, „bacşişul suprimat", încă de la sfîrşitul anilor '30. Păcat de tradiţie, şi ea suprimată...

Fără îndoială, atunci ca şi acum, produsele de înfrumuseţare pentru femei (dar şi pentru bărbaţi) făceau cu precădere obiectul publicităţii. Iată ce se putea găsi în domeniu pe la 1800 şi ceva: „săpun cosmetic ce albeşte pielea, minunata compoziţie spre a întări părul şi a-l face să crească de iznoavă, mijloc, prin care se pierde roşaţa şi bubuşoarele depe faţă, compoziţie minunată prin care dinţii să albesc, pomadă de musteţe, castanie, negre şi bălane sau alifie, prin care părul cade în 10 minute fără a vătăma pielea". Ultima este înlocuită, la 1928, cu depilatorul *Radical,* care distruge părul de pe obraz şi în orice alte părţi fără efect vătămător.

Ciorapii, ţesăturile şi lenjeria intimă devin, după 1930, motiv de etalare a corpului feminin, pînă la nuditatea cu uşoare conotaţii erotice. Iată cîteva reclame la ciorapii *ADY 75,* ţesăturile *Rose-France* şi „albiturile" celebrei prăvălii a lui Theodor Atanasiu, *La Vulturul de mare cu peştele în gheare.*

Nu în ultimul rînd trebuie amintită existenţa, încă de la 1880 a agenţiilor de publicitate. Prima aparţinea unui negustor evreu: *Agenţia de publicitate D. Adania* (Bucureşti). Între anii 1880 şi 1886 au mai apărut: *Emil Melber, Carol Schulder* şi *Isidor A. Stern,* iar în 1886 *Oficiul de Publicitate „România"*, fondat de George Albert Tacid. În 1924 se deschideau deja, la Bucureşti, filiale ale unor agenţii internaţionale: *Rudolf Mosse* (Berlin), *J. W. Thompson* (New York) şi *Siegfried Wagner.*

Pentru cei interesaţi de evoluţia *advertising*-ului românesc de la origini pînă în prezent, nu am decît două cuvinte şi o abreviere:

Avis Onor. Public.

Simona SORA

puzzlecturi

Facturile fracturismului

● **Dan Sociu, *Fratele păduche*, Editura Vinea, 2004.**

Se pare că nu am pierdut nimic necitind volumul de debut al lui Dan Sociu – poet douămiist, fracturist, coautor în mai multe antologii ale Clubului 8 de la Iaşi – de vreme ce al doilea volum al său reia şi prima carte, *borcane bine legate, bani pentru încă o săptămînă*. Bizara procedură realizează un contrapunct ce ar trebui să ne restituie, poate cam devreme, „portretul întreg al unui poet aflat la ieşirea din adolescenţă" şi pe care „facturile şi fracturile îl obligă, din păcate, ca de acum înainte să scrie altfel". Avertismentul, plin de-o ironică responsabilitate, împarte cartea în două, sfidînd cronologia, căci Sociu cel bătrîn, la 25 de ani, deschide cartea, iar Sociu cel tînăr o continuă cu toată inconştienţa începutului. Unii ar zice că cei doi Sociu nu aveau „marfă" de-o nouă plachetă şi că ar fi trebuit să mai aibă răbdare. Alţii chiar zic că şi un singur poem poate modifica... lumea. Eu cred că Sociu a făcut bine reeditîndu-şi volumul de debut, chiar schiţînd în introducere o posibilă evoluţie a sa, deprimantă şi epatantă simultan, detaşată şi colată (încă) pe rupturile schizoide ale fracturiştilor. Cel mai bun motiv de republicare e circulaţia aproape folclorică (în mediile *cool)* a unui poem al său, pe care-l credeam ba din Planeta Moldova, ba din unul dintre fraţii Vakulovski: „dragostea mea dragostea noastră / e prea frumoasă / eu zic să n-o stricăm / pe noi eu zic / s-o păstrăm / pentru vreun doctor / ceva". Ei bine, e de Dan Sociu, din noul său volum, *Fratele păduche*.

Cum era Sociu tînăr (acum vreo patru ani, adică), pe vremea cînd ridica sălile critice în picioare la Sighişoara şi era taxat, la o lectură publică la Viena, ca „fucking good", cum ne spune în postfaţa repetată la cele două volume, O. Nimigean? Era prozaic şi minimalist, oniric-biografic şi nostalgic al unui trecut „naşpa" şi „greţos". Un orfan, fără trecut poetic şi fără viitor asumat, un masochist încîntat de propria-i, deviată, publicare mortuară: „prima oară cînd miam văzut numele tipărit / a fost în nouăzecişiunu în ziarul local la / decese chiar a doua zi după moartea tatei / plesneam de mîndrie şi stupoare şi încîntare / bineînţeles că am citit anunţul de vreo / douăzeci de ori îmi silabiseam numele / puneam degetul limba urechea şi brusc / îmi aminteam / de mortul din casă de oglinzile acoperite / cu cearceafuri de statutul meu de proaspăt orfan..." Sociu cel tînăr din „foişorul rockerilor" şi „supt, lins, mîngîiat şi bătut la fund cu tandreţe" scrie o poezie a senzaţiilor (inter)mediate, o proză în versuri, dură şi şlefuită, un fel de ritual de trecere dintr-o vîrstă în alta. Numai că personajul-autor-narator este un regresiv, el trece dintr-o prelungită adolescenţă (vag-intertextuală) într-o pubertate copilăroasă, şi apoi, direct, într-o (obsesivă) stare foetală.

Nu întîmplător, copilăria e sărită în regresia terapeutic-poetică din volumul de debut al lui Dan Sociu. Subiect de coşmar, şters din memoria prezentă, pauză în „discuţiile amicale", copilăria douămiiştilor se suprapune peste ultima perioadă comunistă. Regresiunea este, de fapt, o disecţie în memoria vieţii mici, private, cu atît mai „greţoase" din vremurile de tristă amintire: „şi eu întreb ce ai făcut ieri la legală / şi el spune că a văzut cîteva din / minţile generaţiei ălora / ale celor ce-au copilărit şi s-au masturbat / prima oară sub dej / care-au avortat sub ceauşescu în case / conspirative prin mahalale ajutaţi / de moaşe beţive mustăcioase cu / stagii de pregătire maieutică la / fermele zootehnice /... / care jurau să-şi apere partidul şi conducătorul / şi-şi lipeau pe uşi plăcuţe cu domnul director / sau domnul profesor sau domnul inginer / şi ne agăţau la gît cravatele lor roşii / de căcat şi se turnau între ei la securitate / la miliţie la biserică şi dormeau iarna-n paltoane...".

Sociu cel bătrîn şi responsabil, din cele 15 poeme „adăugate", trece de la fracturism la facturism, adică de la „război cu toată lumea" la plătirea poliţelor proprii. Biografismul ludic şi mascat devine sumbru şi ironic. La ce bun încă o carte (cea de-a doua, cea mai importantă, nu?), cînd debutul poate fi etern? Sociu cel bătrîn scrie cît de-o intrare în Uniunea Scriitorilor, adică de-o înmormîntare: „mi-am amintit / că uniunea plăteşte / înmormîntările / membrilor / şi cum eu / nu am decît o carte / m-am ridicat vitejeşte / de pe bancă / şi m-am dus în parc / şi am scris". Sociu cel bătrîn e naşpa, greţos şi mizerabilist cu program, e poetul tranziţiei interioare şi exterioare, e teribilistul talentat care, „de frică", nu se hotărăşte să plătească şi facturile datorate adevăratei poezii, pe care o tatonează organic, proaspăt şi sinucigaş: „mă cac pe mine / de trist ce sînt / dinţii stricaţi / poeziile tot mai scurte / şi rare / unspe mii de ploi / peste spinare / într-o singură săptămînă / trăiesc / ca şi cum m-aş antrena / pentru următoarea dictatură".

Aştept cu nerăbdare volumul doi spre trei al lui Dan Sociu, autorul semi-haiku-ului cult: „am 25 de ani şi mă simt terminat / iliescu are 75 / şi zîmbieşte".

Poezia lui Borges în românește

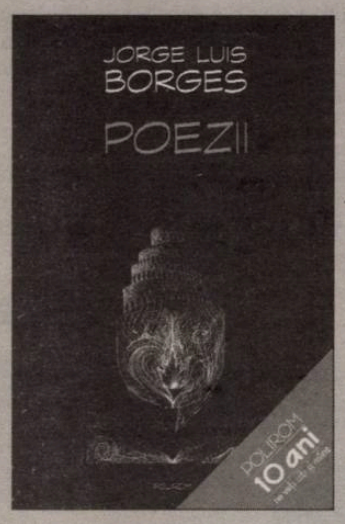

A apărut, după mai mulţi ani de la încheierea seriei *Opere* de J.L. Borges, volumul mult-aşteptat de poezie, în traducerea şi cu prefaţa profesorului Andrei Ionescu. Antologia publicată în Colecţia „Biblioteca Polirom", coordonată de poeta Denisa Comănescu, cuprinde poeme din toate volumele borgesiene, chiar şi din cele eteroclite – prozo-poetice şi eseistice – respectînd astfel pe lîngă criteriul cronologic şi pe cel „poematic". Vom regăsi, în această primă traducere *in extenso* a poeziei borgesiene, tonuri ultraiste şi creole (volumele *Fervoarea Buenos Aires-ului,* 1923; *Luna de pe cer,* 1925, *Caietul San Martín,* 1929), reflexe autoreflexive, analitice şi metafizice (volumele *Făuritorul,* 1960; *Celălalt, Acelaşi,* 1964, *Elogiul umbrei,* 1969), în final, o revenire clasică la puritatea formelor poetice (volumele *Aurul tigrilor,* 1972; *Roza profundă,* 1975, *Povestea nopţii,* 1977). Minipoemele în proză, dispuse sub formă de *Inscripţii* şi *Prologuri,* ne rezervă nu puţine surprize înalt-literare, dar şi politice. Iată, de pildă, ultima frază din prologul la volumul *Moneda de fier:* „Ştiu că sînt complet nepriceput să mă pronunţ în chestiuni de politică, dar poate că mi se va ierta un mic adaos, şi anume faptul că nu cred în democraţie, acest ciudat abuz al statisticii." **(S. S.)**

Dilema veche vă recomandă

● După ce HBO a difuzat *Punch-Drunk Love,* Pro Cinema programează, vineri, *Magnolia* – un film lung, coral, copleşitor, semnat de acelaşi Paul Thomas Anderson. De la cîntecele lui Aimee Mann, ce plouă peste poveste pătrunzînd-o pînă la os, şi pînă la ploaia din final (uluitor moment de bravură & antologie cinematografică), Anderson a realizat cel mai altmanian film pe care Altman nu l-a realizat! Cel mai bun rol al lui Tom Cruise, ultimul mare rol al lui Jason Robards, interpretări perfecte *all around*... Răsfăţ cinefil. (Alex. Leo Şerban)

● Cu o zi înaintea echinoxului de primăvară, o teleduminică pe sufletul nostru doritor de viaţă şi de vechiturile ei: la ora 17, pe Discovery, un documentar – *Fenomenul Beatles;* la ora 18, pe Pro Cinema, *Doamna din Shanghai* al lui Orson Welles; la ora 21,30, pe Acasă TV, *Blonda Marilyn,* o biografie a se înţelege cui. Toate astea, desigur, dacă returul meciului Steaua-Villareal (la 21,55, pe TVR 1) nu vă zbuciumă de cînd v-aţi trezit. (Radu Cosaşu)

Andrei GORZO

dilematograf

Preaiubitul

● ***Alfie* (SUA, 2004), de Charles Shyer.**

În discursul său de la ceremonia Oscar din anul 2000, Michael Caine (care cîştigase – la categoria cel mai bun rol secundar – pentru *Legea pămîntului)* i-a prezis lui Jude Law (care pierduse pentru *Talentatul domn Ripley)* că, orice s-ar întîmpla, va ajunge un mare star. Se prea poate să nu fi fost decît mărinimia învingătorului, dar pe mine m-a făcut să mă uit cu atenţie la amîndoi şi să mă gîndesc că omul de pe podium ar fi putut foarte bine să fie tatăl sau chiar bunicul omului din sală: dacă l-ai fi luat pe Caine cel de acum 40 de ani – *cockney*-ul ambiţios, abia ajuns la vîrf – şi ai fi încercat să-ţi imaginezi descendenţa lui pe linie masculină, poate că, după o generaţie sau două de confort şi rafinare, ai fi ajuns la ceva nu foarte diferit de portretul lui Law. Ceea ce nu înseamnă că apariţia lui Law într-o versiune actualizată a rolului care i-a adus lui Caine celebritatea internaţională va face minuni pentru cariera lui.

E drept, Law e un star adevărat în *Alfie* – îşi impune prezenţa aşa cum nu prea a mai făcut-o de la *Ripley* încoace. N-a făcut-o, de exemplu, în *Ispita,* recenta şi usturătoarea antiromanţă a lui Mike Nichols: în rolul unui tînăr insuficient testat, prost echipat pentru a depăşi cu bine un eventual „moment al adevărului" în faţa unei iubite (asta şi din cauză că evitase orice moment al adevărului în faţa oglinzii), Law evolua ca un luptător de categoria pană – era el însuşi inconsistent în interpretarea inconsistenţei. Dar dacă *Ispita* funcţiona şi aşa, *Alfie* ar fi fost de neconceput fără capacitatea starului de a ne scoate din noi înşine, convingîndu-ne de intensitatea superioară a unei vieţi trăite în pielea lui, sau, după cum m-ar corecta multă lume, *în contact cu* pielea lui. În rolul lui Alfie, care e de părere că un bărbat nu poate avea prea multe prietene, Law e ca un echilibrist ultrarelaxat care îşi permite să fumeze în timp ce evoluează. Chiar *îşi permite* să fumeze, iar faptul că realizatorii îl lasă să facă una ca asta într-un film hollywoodian de azi ne arată cît sînt de conştienţi de incorectitudinea politică a personajului – ce mai contează o deprindere urîtă peste toate celelalte? Ceea ce spune multe despre distanţa dintre Hollywoodul de azi şi viaţa reală. Alfie al lui Michael Caine era un Casanova proletar, hotărît să profite de recenta liberalizare şi diversificare a ofertei erotice în oraşul care de cîţiva ani îşi spunea *Swinging London.* Privit azi, personajul pare la fel de credibil ca un paragraf de istorie socială. Noul Alfie e mai degrabă un paragraf de fantezie erotică dintr-o revistă *glossy:* operează la New York (evident; cine mai ciuleşte urechea spre Londra atunci cînd vrea *swing?),* e şofer de limuzină şi e *drăgălaş* – un portret al prădătorului sexual ca animăluţ de lux, fără o ţandără din gheaţa ce lucea în ochii lui Caine. Dar nu asta-i problema; atîta timp cît trece de la una la alta – de la femeia măritată (Jane Krakowski), pe care are de gînd s-o lase (prea insistentă), la femeia singură cu copil (Marisa Tomei), pe care iarăşi are de gînd s-o lase (insuficient de frivolă), şi de-acolo, evitînd o femeie pe care a lăsat-o mai demult (prea mult păr pe braţe), direct la femeia celui mai bun prieten (Nia Long), pe care o lasă gravidă –, atîta timp cît Alfie e Alfie, filmul e un divertisment destul de bine împachetat, iar Law e exuberant. Problema e că distracţia n-are cum să dureze. Nu ne ia mult ca să ne dăm seama că ultima jumătate de oră a fost alocată pedepsirii lui Alfie – pentru infracţiunile de sexism, promiscuitate şi calomnie la adresa femeilor cu păr pe braţe – şi pedepsirii publicului (majoritar feminin) pentru infracţiunea de a se fi simţit bine cu el. La sfîrşit, Alfie rămîne singur şi se întreabă: „Care-i poanta?". Asta se întreba şi în versiunea din 1966 (realizată de Lewis Gilbert), dar acolo era clar că habar n-are – e genul de om care nu învaţă nimic din propria experienţă. Dar asta mergea în Anglia de atunci; în Hollywoodul de acum, unde corectitudinea politică înlocuieşte cu succes vechiul Cod Hays, un Alfie nu numai că poate, ci *trebuie* să înveţe, să se schimbe, să se autoresponsabilizeze – sau care o fi cuvîntul ăla stupid. Ironia e că noul *Alfie,* cu toată grija lui de a nu ofensa, vădeşte mai puţin respect pentru femei decît *Alfie* cel vechi, cu personajele lui feminine mult mai bine individualizate – fiecare din ele un argument suficient împotriva misoginismului practicat de erou. Şi tot vechiul *Alfie* era cel care, fără a sări în capul personajului ca să-l reformeze, îi ducea egoismul pînă la consecinţele cele mai sordide – un avort filmat şi jucat cu atîta nerv încît e deranjant şi azi. Diferenţa ţine de chestiile alea două care dacă n-ar fi, nici nu s-ar povesti despre afemeiaţi. Şi e ghinionul lui Law că a încercat să reinventeze rolul lui Alfie într-un timp şi într-un loc în care sînt preferaţi afemeiaţii fără coaie.

Cezar PAUL-BĂDESCU

cultura pe sticlă

Televizorul coborît de pe soclu

Apărut de curînd o foarte interesantă carte, intitulată *Televizorul în „micul infern“*. Volumul, coordonat de Zoltán Rostás şi de Sorin Stoica, se constituie într-un document antropologic şi e compus din texte în care 20 de studenţi de la Facultatea de Jurnalism scriu despre locul şi rolul televizorului în propriile lor familii. Studenţilor le-a fost dată această „temă pentru acasă“ în două perioade diferite: în 1993-1994 şi, cu zece ani mai tîrziu, în 2003-2004. Prilej excelent pentru a vedea cum s-au modificat percepţiile şi habitudinile oamenilor faţă de televizor.

În primul rînd, este de notat – aşa cum observă şi Sorin Stoica în postfaţa volumului – că în anii '93 televizorul avea o mult mai mare greutate în economia familiei. Oamenii se aflau încă în prelungirea vremurilor cînd un televizor (mai ales unul color – celebrele *Telecolor*, pe care şi le permiteau numai cei înstăriţi) era o investiţie serioasă, cînd se trăia euforia trecerii de la două ore de program, aşa cum era înainte de '89, la mult mai multe, cînd românii au descoperit telenovelele, cînd viaţa politică reflectată pe micul ecran era privită aproape cu religiozitate. Şi, oricum, televiziunea era cu atît mai adulată, cu cît oferta era foarte săracă – în afară de televiziunea publică, mai existau SOTI şi Canal 31. (Cînd posturile s-au înmulţit, televiziunea şi-a pierdut caracterul excepţional.) Era vremea cînd toată suflarea feminină din România îşi întrerupea orice altă activitate la apariţia genericului de la *Şi bogaţii plîng*, iar tinerii îşi făceau programul în funcţie de *Beverly Hills*. Apoi au urmat alte seriale care au ţinut telespectatorii lipiţi de ecranul televizoarelor: *Twin Peaks, Dosarele X, Melrose Place, Ally McBeal, Seinfeld, Familia Bundy* ş.a. Acum, serialele nu mai ordonează viaţa oamenilor. Pe de o parte, odată depăşită vremea pionieratului şi diversificîndu-se oferta, serialul a devenit ceva banal, pe de alta, lumea are mai puţin timp liber decît acum zece ani şi, nu în ultimul rînd, televiziunile dau foarte rar seriale cu totul noi şi se mulţumesc să facă economii, difuzîndu-le la nesfîrşit tot pe cele vechi.

Astăzi, oamenii se pare că nu mai au răbdare şi timp să mai privească o emisiune sau un film de la un capăt la altul. Zappează. Văd de aici o bucată, din altă parte altceva. La această presiune a alegerii continue îi împinge şi numărul mare de canale. În urmă cu zece ani, puţini aveau antene parabolice şi puteau să vadă programe prin satelit. Acum, televiziunea prin cablu a ajuns în orice cătun şi, în plus, există foarte multe posturi în limba română sau subtitrate. De multe ori, oamenii nu mai dau drumul la televizor să vadă ceva anume, ci dintr-un fel de automatism. Cînd ajung seara acasă, televizorul este aprins pentru ştiri şi rămîne apoi aşa pînă noaptea tîrziu, indiferent dacă se mai uită sau nu cineva la el.

Mai mult, televizorul începe să fie detronat, încet-încet, de calculator. La începutul anilor '90, televizorul a subminat cinematograful, acum el este subminat la rîndul lui de Internet, de *chat* sau de filmele văzute pe calculator – de pe discuri piratate sau preluate de pe reţelele de cartier. Din ce în ce mai mulţi tineri preferă să-şi petreacă timpul în faţa monitorului, decît să se uite la televizor.

Dacă înainte ecranul televizorului socializa şi oamenii se strîngeau să vadă seriale împreună, astăzi există tot mai multe case în care fiecare membru al familiei are televizorul lui propriu. Acum, cel mult, oamenii socializează de la distanţă, prin telefon, cînd se anunţă unul pe altul că „se dă“ nu ştiu ce. Cum numărul aparatelor a crescut şi, pe de altă parte, interesul pentru *anumite* seriale şi emisiuni a scăzut, şi telecomanda a încetat să mai joace rolul de sceptru, de obiect al puterii (care, în mod surprinzător, stătea înainte mai mult în mîna femeii şi nu la „bărbatul casei“). Şi, oricum, televizorul încetează să mai fie un motiv de dispută în familie.

Desigur, televizorul nu şi-a pierdut încă aura lui şi este în continuare un pol important în geografia unei familii, dar sînt semne că el începe să fie din ce în ce mai mult perceput ca un banal obiect casnic. Ceea ce şi este.

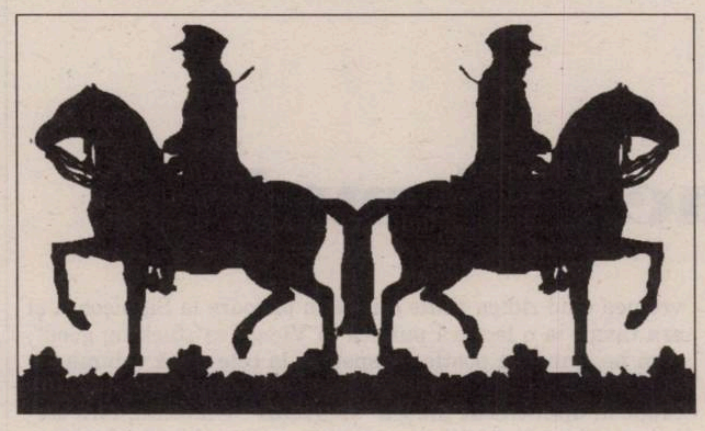

Radu COSAŞU

din viaţa unui extremist de centru...

Noi, la 1984...

Pentru a înţelege cel mai straniu necrolog apărut în presa română a acestei ierni

trebuie să iubeşti aceşti Bucureşti nu ca pe un buletin de identitate, ci ca pe o fetiţă cu care te-ai jucat în aleea Corneliei de lîngă Parcul Carol,

ca pe un maidan al Poteraşilor unde ai bătut mingea, incapabil să fereşti ferestrele din jur,

ca pe un bulevard cu filme şi Tic Tac,

ca pe un parc unde noaptea păşteau cai şi lîngă ei te sărutai cu o femeie matură ca, după aceea, acolo, să apară schelele Televiziunii,

ca pe un cinema de cartier cu trupă de revistă,

ca pe un cimitir în care sînt îngropaţi cei mai dragi, de la un tată pînă la Labiş,

trebuie să mai fii copil pe la Podul Mărăşeşti, licean la noi, la „Matei Basarab“,

tînăr progresist, mesianic, revoluţionar şi contrarevoluţionar,

consumator de halviţă, bere şi milfe,

celibatar, dansator la reuniuni tovărăşeşti,

colindător pe la revelioane, adormind prin tramvaie care te duceau, beat cum erai, de Ziua Femeii, de la bufet în Vitan şi de acolo direct la stomatolog, căci frigul de martie îţi umflase o falcă uite aşa,

trebuie să mai ştii ce însemna a fi şomer pe vremea aceea, „om în aer şi în pom“, pieton, călător cu troleul, chiriaş, vecin de bloc, cetăţean turmentat, taxicoman,

trebuie să mai ştii ce era pe atunci o furgonetă cînd aveai de dus un divan de la Operă la Foişor, străbătînd bulevardul, în aer liber, doar cu cerul înstelat deasupra capului,

ce erau o demolare şi o savarină la „Nestor“,

cenzura, o salcie pe malul Dîmboviţei,

un miros de abator şi un parfum la „coada calului“,

un drum cu „magul“ din Titan ca să imprimi un Elvis la „Tricodava“,

un alt drum, în Titulescu, să vezi pe o casetă *All that jazz,* la un amic bine cultivat,

un alt drum pînă în Episcopiei, să vezi, în traducere avizată, cu o vodcă bună în apartamentul rece, *Căinţa, Micuţa Vera* (sovieticii subversivi),

plus librăria Cărţii Româneşti, cu Nedelciu şi Stanciu, plus magazia de la subsol, cu Iaru, plus toate poturile pierdute fiindcă nu se pot plăti toate cacealmalele.

...Le mai ştii? Le mai poţi duce? Atunci acest necrolog intră într-o poveste de bătut din gene. A apărut în *Gazeta Sporturilor* la 21 februarie, pe largul celei de-a doua pagini; e semnat de dl Radu Călin Cristea în memoria lui Constantin Mincea, zis „Geamgiu“, cel care a condus cîndva galeria Rapidului, în anii cînd dl Cristea – azi unul din cei mai competenţi analişti ai „Europei libere“, impecabil în echilibrul opţiunilor – era secretarul literar al clubului, făcea programele pentru fiecare meci şi lucra la cartea sa cu care a debutat în critica literară, despre Emil Botta, lansată într-o sală a Ministerului Căilor Ferate, plină ochi cu microbişti de fotbal... Îmi aduc aminte că în 1984 – dacă acest an mai contează – a venit la noi, la revista *Cinema,* să-mi dea cartea şi ne-am întins la vorbă lungă, de la poezie la Rică Răducanu, eu fixînd fascinat subtitlul ei: „Despre frontierele inocenţei“. Cam într-acolo tindeam, fără să ne deconspirăm (t)eroarea naivităţii, el la Rapid („galeria lu' Rapid n-a fost membru de partid!“ se va scanda făţiş după '89), eu la *Cinema.* Necrologul din 2005 – dintre acelea care „spun“ cît o viaţă... – nu mai face nici un secret: „Mi-l amintesc pe nea Mincea de pe vremea cînd lucram la Rapid, unde scoteam nişte reviste suprarealiste, şi *trăiam, fără să ştiu, cei mai frumoşi ani din viaţă*“. Sublinierea îmi aparţine – împreună cu telefonul pe care i l-am dat, noaptea, rugîndu-l să deschidă *Educaţia sentimentală* a lui Flaubert la exact ultimele rînduri, unde se ajunge la aceeaşi scandaloasă idee, pentru vremea asta, a unei scîrbe tot mai totalitare.

Eugen ISTODOR

cine sînt eu?

Ralu Filip

Mandatul

Mandatul de primar general pus în joc la alegerile din 3 aprilie este scurt. Durează mai puţin de trei ani şi jumătate. Orice promisiune care implică o durată de timp mai mare este hazardată. Mai pe şleau spus, mincinoasă.

Afară cu politica din Primărie

Deşi plătim anual sute de milioane de euro primăriilor Bucureştilor, trăim într-un oraş în care aerul otrăveşte, apa este periculoasă, mizeria ne pîndeşte de peste tot, traficul ne sufocă, drumurile sînt proaste, peste 50% nefiind nici măcar asfaltate. Şi ceea ce este cel mai rău, nu există perspectivă. Cu excepţia politicii! Punem capăt acestei situaţii gonind politica din administraţie.

Copiii

Copiii sînt cei mai importanţi. Siguranţa vieţii, siguranţa sănătăţii şi a educaţiei lor, eradicarea cerşetoriei, protecţie pentru copiii străzii. Mă ocup de aceste probleme de cîţiva ani. Nu sînt specialist, ci doar un părinte căruia îi pasă. De copiii lui, de ceilalţi copii. Pentru că mi-a păsat, în calitate de ziarist, am introdus problema copiilor ca temă în alegerile parlamentare şi prezidenţiale din 2000. Pentru că mi-a păsat, am fost unul dintre cei patru autori ai raportului către Consiliul Europei şi Comisia Europeană, din anul 2001, raport lăudat public de Excelenţa sa, baroana Nicholson. Pentru că mi-a păsat, am acceptat să devin, pentru o perioadă scurtă de timp, consultant pe problemele copiilor al preşedintelui Ion Iliescu. Am refuzat un alt statut, am refuzat să fiu plătit, am refuzat să fiu şef al grupului de lucru care prin munca sa a schimbat, în România, atitudinea politicului faţă de drepturile fundamentale ale copiilor.

Copiii

Consolidarea urgentă a şcolilor cu risc seismic. Protecţie împotriva accidentelor de circulaţie şi domestice. Amenajarea în unele parcuri a unor poligoane decorate cu semne de circulaţie pe înţelesul copiilor. Proiect-pilot de transport al copiilor din clasele 1-4 la şcoală şi la domiciliu. Construcţia în parcuri de patinoare şi mini-terenuri de baschet şi fotbal cu acces liber. Mărirea amenzilor pentru proprietarii de cîini care nu curăţă mizeria în parcuri şi pe străzi. Acces gratuit la Grădina Botanică, Grădina Zoologică, muzee. Amplasarea de chioşcuri cu cărţi şi reviste pentru copii, în parcuri. Revizuirea condiţiilor în care s-a aprobat deschiderea de *sex-shop*-uri lîngă magazine de copii şi pe principalele bulevarde. Refacerea orăşelului copiilor prin licitaţie internaţională.

Trasee culturale

Voi pune lîngă orice clădire, monument sau parc, tăbliţe cu istoria acestora sau a autorilor lor. Refacerea cimitirului Bellu, astfel încît să devină un loc de pelerinaj cultural al românilor.

Mandat de lectură

Aceasta este o carte a lui Istodor. Scoasă la Editura Polirom. Istodor a stat doi ani în Penitenciarul Rahova. A stat de vorbă cu puşcăriaşii pe viaţă. *Vieţaşii de pe Rahova* este despre puşcăria pe care o fac criminalii. Lectură pe viaţă!

Lansarea cărţii

Marţi, 22 martie, ora 12, Penitenciarul de maximă siguranţă Rahova.

Intrarea conform normelor de detenţie. Eliberarea la cerere.

GRUPUL POLITICIENILOR PASIONAȚI DE S.F.
SALUTĂ ZAPP SHARE FREE!

-190 *USD 4 luni
*Pentru Zapp Share Free 3000 cu 20 de telefoane

Pentru proiectele vizionare, politicienii au nevoie de o comunicare pe măsură. Nimic nu e imposibil cu minutele gratuite în grup și cu până la 3000 de minute naționale în fiecare lună incluse în abonament.

Zapp Share Free. Vorbești gratis în grupul tău, oricare ar fi el!

Ia-ți Zapp Share Free până la 7 aprilie și, timp de 4 luni, însumezi reduceri la abonament de până la 190 USD.

Zapp
THE NEXT GENERATION NETWORK

Zapp Info: 021 402 4444 | www.zapp.ro

Iaromira POPOVICI

bazar

Consumatori mici, exigenţe mari

Din timp în timp, e nostim (cuvîntul e, de fapt, fără consistenţă şi lipsit de acoperire reală, trecerea timpului fiind oricum altfel decît nostimă) să vezi cum tabieturile zilnice se schimbă dacă nu în punctele esenţiale, măcar în aparenţele lor. „Punctele esenţiale“ înseamnă felul de lucruri pe care-ţi place să le faci, mai ales în timpul liber: preferinţele rămîn, în principiu, aceleaşi (situaţie valabilă în cazul celor conservatori), cadrul concret se schimbă.

Ies, de pildă, cu mama şi copilul meu, în oraş, din cînd în cînd, după-amiezele. Definiţia unei ieşiri a evoluat din copilăria mea pînă în cea a copilului meu. În anii ’70, pe vremea lui Ceauşescu, pentru un copil, ba chiar şi pentru un adolescent cuminte, lucrurile erau simple şi opţiunile sărăcăcioase (atunci ni se păreau suficiente): mergeai la Teatrul de păpuşi, la cinematograful „Doina“ şi la cofetărie.

Teatrul de păpuşi a rămas pe poziţii şi pare să aibă acelaşi succes de odinioară (e greu să găseşti un bilet în rîndul 1, dacă nu rezervi cu o săptămînă înainte). Cinematograful „Doina“ – se ştie – nu mai e de mult şi nu a fost înlocuit cu un altul special amenajat pentru copii (la „Lira“ sînt mai multe filme pentru copii, dar atît). Cei mai mulţi copii văd filme acasă, pe DVD, sau la Mall (acum, deja, Mall-uri). Problema e că nu sînt destule astfel de filme, apare cîte unul nou cam o dată pe lună. Efectul: părinţii (unii) îşi duc copiii şi la filme care nu sînt potrivite pentru vîrsta odraslelor şi, chiar dacă au marca „Audienţă generală“ (adică nu conţin scene explicite de crime şi sex) nu sînt neapărat de vreun interes pentru cei mici. Aceştia, dacă ar fi lăsaţi într-ale lor, ar prefera tot bunele şi clasicele aventuri în stil Disney. Filmele peste vîrsta lor le imprimă gînduri, idei şi un tip de imaginaţie devansată cu cîţiva ani buni, care încurcă adolescenţa cu copilăria.

Cofetăriile încă există, dar – dacă e să fim realişti – şi-au pierdut farmecul de odinioară. Joffre-le, mascotele, amandinele, cataifele, diplomatele, cartofii, ba chiar şi, evident, artificioasele violete de altădată se mai găsesc şi pe la noile cofetării particulare, dar parcă nu mai are nimeni nevoie de ele. Ele sînt concurate de „mai sănătoasele“ (indiferent de numărul de prafuri băgate în ele) prăjituri cu fructe, sau chiar de salate sau „fresh“-uri. Vremea dulciurilor a cam trecut, probabil se ţine cont de numărul de calorii, iar expresia „hai la o prăjitură“ e cam ieşită din uz. E drept că, în locul acestora, a rămas hipercalorica *junkfood,* căreia copiii încă îi cad victime la McDonald’s, KFC sau Pizza Hut. Dar acestea din urmă păstrează încă mirajul visului american pătruns la noi pe cele mai directe căi digestive.

Există însă şi *fast food*-uri mai şmechere, care, pe de o parte, ştiu să-şi mascheze statutul, mimîndu-l pe cel de restaurant, şi, pe de alta, au grijă la calorii. În această categorie se încadrează Ruby Tuesday, un restaurant care a ştiut să îmbine clasicii hamburgeri şi pui pane cu garnituri dietetice, precum piure-ul de conopidă şi cu feluri mai rafinate, ca peştele alb şi creveţii.

Copilul meu preferă deja, la 8 ani, genul ăsta de local. La Mama i se pare, în comparaţie cu acesta, lipsit de imaginaţie, pentru că nu are sosuri şi salate „fantezie“. Abia deserturile de aici mai pot fi acceptate, pentru că nu sînt pur şi simplu dulciuri, ci au şi ele un concept: de pildă, una din prăjituri este caldă şi are deasupra îngheţată, creînd un anumit efect..:

Cert este că puradeii din ziua de azi, datorită mulţimii opţiunilor, şi-au dezvoltat, mult mai devreme decît noi, alte exigenţe – să le zicem mai profesioniste, de consumator. Ei nu mai acceptă nici orice condiţii, nici orice marcă. Distracţiile ca atare nu-şi au rost fără forma adecvată.

libertatea de impresie

Spoiala şi muşcata

Cineva care s-a întors în Bucureşti după 50 de ani de absenţă din România, n-a mai recunoscut străzile. Era într-o derută absolută pe care cei din jur nu ştiau cum s-o interpreteze. Pînă la urmă, persoana a explicat că, pe vremea cînd locuia în Bucureşti, casele şi blocurile erau colorate. Unele erau galbene, alte roz sau bleu, unele vernil, altele maro sau bej ş.a.m.d. Pentru cei care s-au născut într-un Bucureşti cenuşiu de la un capăt la celălalt şi care n-aveau cum să vadă nici în pozele sau filmele mai vechi alte culori decît tot alb şi negru, descoperirea că oraşul a avut o istorie colorată, a fost o adevărată revelaţie. Dar cu un minim efort, chestiunea s-ar putea repara. Nu numai casele şi blocurile vechi, dar şi cele noi – construite din start în culoarea betonului – ar putea fi vopsite. Şi nu numai în Bucureşti, ci şi în alte oraşe, care în prezent sînt la fel de cenuşii. La doi ani după Revoluţie, cei dintîi primari aleşi democratic descopereau că pot lumina marile oraşe, fără bani mulţi şi cu efecte electorale maxime. După încă 13 ani, primarii n-au descoperit că oraşele pot fi şi colorate, cu aceleaşi fonduri relativ mici, în schimbul unor efecte electorale considerabile. Interesant e că ideea le-a venit totuşi unor primari care par a fi cunoscut din plin avantajele de a umbla cu cioara vopsită: Sechelariu şi Vanghelie. Unul a vopsit centrul Bacăului, celălalt – sectorul 5. Prea multa fantezie şi culoare din mintea celor două personaje însă, nu a dat naştere numai unor blocuri colorate, ci şi unor întrebări de la PNA. Iar cu două asemenea flori, oricum, nu se face primăvară. Dar dacă... la fiecare balcon şi fereastră de bloc cenuşiu s-ar pune flori, chiar înainte ca primarii să se gîndească la vopsea? Ţine de fiecare locuitor şi nu numai. Pînă nu de mult se făceau reduceri de impozite pentru cei care-şi montau geamuri termopan. Adică pentru izolarea locuinţelor. Reflex rămas de pe vremea în care caloriferele erau la fel de reci ca şi regimul care construia blocurile cenuşii. Dar de ce nu s-ar reduce acum impozitele, în schimbul florilor de la ferestre... sau pentru vopsirea caselor şi blocurilor? Poate că oraşele ar înflori astfel, la propriu. Însă ar fi nevoie, poate, de o administraţie mai puţin cenuşie. Constatăm de altfel, că instituţiile de stat au început să aibă termopane, nu însă şi flori. Ar trebui să nu uităm că în Germania, Austria sau Franţa (adică în Uniunea Europeană – ca să folosim cele două cuvinte cheie pentru administraţia noastră actuală) nu e casă fără flori la ferestre.

Andrei MANOLESCU

Adina POPESCU

„Ţap ţarap“ la frontieră

Domnul inginer Ionescu îşi petrece concediul pe litoral, împreună cu soţia sa şi cu pechinezul Junior. După două zile „de sejur“, sătul pînă-n gît de berea acră şi călduţă „la plastic“ de la tonetele de pe plajă şi de vinul scump de pe la birturi, hotărăşte să facă o excursie pînă la un *free shop,* la Vama Veche, pentru a achiziţiona niscaiva băuturi fine, la preţuri modice, destinate serilor liniştite, petrecute pe balconul camerei de la hotel.

Într-o după-amiază caniculară, inginerul îşi parchează Dacia în apropierea punctului de control vamal, abandonînd pechinezul pe bancheta din spate, cu geamul uşor întredeschis, căci preconiza că se va întoarce în cel mult o jumătate de oră. Apoi, împreună cu soţia, descinde *per pedes* într-o scurtă călătorie în *no man's land.* Li se cer paşapoartele. „Noi nu vrem să mergem decît pînă la *free shop*... nu ne daţi voie?“ – bombăne inginerul deja transpirat şi arţăgos. Sigur că li se dă voie, dar li se vor pune, totuşi, „ştampile de ieşire din ţară“ pe paşapoarte. Poliţistul de frontieră român cască plictisit şi bîzîit de o muscă, în timp ce ştampilează cu sîrg. În vamă nu e aproape nimeni.

Cei doi soţi intră în *free shop* şi îşi aşteaptă rîndul, în spatele a două ţigănci clasice, grase, cu trei rînduri de fuste, apoi fac modeste investiţii „de vacanţă“: o sticlă de whisky, două de Martini şi un cartuş de ţigări. Pe nesimţite, s-a scurs jumătatea de oră, iar cîinele deja îşi dă duhul în maşină. Inginerul vrea să se întoarcă cît mai repede şi cere „ştampile de intrare în ţară“. Acelaşi poliţist se scarpină în cap. „Nu se poate... Voi de ieşit aţi ieşit, da' de intrat n-aţi intrat nicăieri! Trebe să treceţi în Bulgaria, să vă pună ei ştampile de ieşit şi de intrat, că dup'aia vă scoatem noi!“. Inginerul începe să se lamenteze, „dom'le, moare cîinele în maşină!“, dar n-are ce face, e musai să pună piciorul pe pămîntul ţării vecine şi prietene.

Întrebare nr. 1: Unde a greşit inginerul Ionescu?

Răspuns: Dacă îl cinstea pe poliţistul român, măcar cu o bere la cutie sau cu un nes, achizionate de la *free shop,* nu-i mai punea nimeni nici o ştampilă!

Aşa că inginerul & soţia sînt nevoiţi să treacă la bulgari. Poliţistul de acolo, bîzîit de-o muscă de-a lor, le pune zîmbind ştampila „de ieşire“. De aici începe adevărata aventură! Pe „malul“ bulgăresc, cîteva persoane decente de cetăţenie română, încărcate cu sacoşe de la *free shop,* zac toropite pe o bordură. Vremea e numai bună de plajă şi de baie, dar în vamă miroase a asfalt încins. La punctul de control vamal nu este, în continuare, nimeni. Un vameş bulgar, cum altfel decît cu ceafă groasă, le face cu ochiul şi le spune să mai aştepte „pînă cînd vor trece autocarele cu turişti“. Nici un autocar nu se vede la orizont. Într-un tufiş, ţigăncile îşi ridică fustele pentru a se baricada cu cartuşe de ţigări, vîrîte în dresurile zdrenţuite de nylon. Peste doar cîteva minute, ele vor trece fără probleme şi fără paşaport, cunoscîndu-se cu vameşii şi vîrîndu-le prin buzunare bancnote mototolite.

Inginerul Ionescu este din ce în ce mai nervos. Încearcă să-i comunice ceva vameşului, dar acesta se preface că nu ştie româneşte. În engleză, nu-i răspunde decît: *„Wait, please! Thank you!“*. Exasperat, inginerul deschide una dintre sticlele de Martini şi trage o duşcă, apoi vrea să se socializeze, invitîndu-i şi pe ceilalţi tovarăşi de suferinţă să bea. O damă se văicăreşte, informîndu-i pe toţi că şi-a lăsat cei doi copii – de 3 şi de 2 ani – în maşină, pe „malul“ românesc, crezînd că va lipsi cel mult o jumătate de oră. Soţia inginerului îşi aminteşte de pechinez care „nu are suficientă apă!“ şi astfel se naşte o plăcută conversaţie despre victimele caniculei, deshidratare etc. Marea e la doi paşi, se aude uneori zbuciumîndu-se.

După încă o jumătate de oră, apare primul autocar cu turişti şi vreo trei maşini, printre care un Opel vişiniu. Turiştii coboară şi îşi aprind ţigări. Nici soarta lor nu va fi mai blîndă. Unul dintre vameşi negociază deja cu şoferul, iar inginerul Ionescu habar n-are că va începe colectarea banilor, „cîte 5 euro de căciulă“, operaţiune care va dura mai bine de o oră. Deocamdată, autocarul e tras pe dreapta şi probabil că va fi demontat, pentru descoperirea „acelor droguri“ – căci aşa li s-a comunicat vameşilor prin staţie. Cel cu ceafa groasă se ocupă de maşini şi, din cînd în cînd, le face semne celor de la *free shop* să mai aştepte.

Întrebare nr. 2: Unde a greşit din nou inginerul Ionescu?

Răspuns: Dacă îi plătea vameşului cu ticuri profesionale o sumă modestă, echivalentă cu preţul unei sticle de whisky la *free shop,* era de mult pe plaja de la Neptun, în compania ţigăncilor care îşi plasau „marfa“.

Sticla de Martini e pe jumătate golită, iar autocarul cu turişti o ia din loc. La punctul de control a rămas numai Opel-ul care „e cu probleme“, cel puţin aşa a aflat unul dintre cetăţenii români decenţi, plecat în recunoaştere. Au trecut deja două ore, iar vameşul bulgar se îndură de *free-shop*-eri şi îi lasă să treacă, „unul cîte unul“. Pe inginerul Ionescu, care făcuse cel mai mare scandal, îl bate prietenește pe umăr şi-i destăinuie un mare secret, arătînd cu mîna spre Opel. „Văzut maşina de la Bulgaria? Ţap-ţarap!“. Adică, furată. Acum ştie binişor românește şi încearcă ironic să justifice orele de aşteptare. Aici se încheie aventura. După sauna din Dacie, pechinezul a slăbit vreo două kile, dar e încă în viaţă.

Conform unor informaţii primite de un poliţist de frontieră care, desigur, nu îşi dezvăluie identitatea, „un poliţist poate obţine, din şpagă, cam 100 de euro vara şi 50 de euro iarna, iar un vameş, indiferent de anotimp, scoate aproximativ 200 de euro zilnic“. Aceste sume sînt, de regulă, împărţite cu superiorii. Se zvoneşte că un vameş de rînd trebuie „să cotizeze“ mai sus în jur de 2.000 de euro pe lună, pentru a-şi păstra postul. De altfel, metehnele societăţii româneşti sînt molipsitoare, căci de la vameşii români au învăţat cum să ia şpagă ungurii şi austriecii. Aşadar, nu treceţi prin vamă, nici măcar pînă la *free shop,* fără să aveţi la îndemînă ceva „mărunţiş“! Există şi „categoria vameşilor disperaţi“. În zilele cu ghinion, în care nu au reuşit să scoată nimic, îţi cer „o ciocolată, o cafea, ceva acolo!“ ca să te lase să treci.

Societatea Academică din România şi Revista *Dilema veche* vă invită la dezbaterea cu tema

„Cum integrăm agricultura românească în Uniunea Europeană?“

din cadrul proiectului „Dialoguri europene“.

Vor conferenţia **Lucian Luca – Institutul de Economie Agrară; Mihai Dumitru – Delegaţia Comisiei Europene; Doina Petrescu – Banca Mondială.**

Dezbaterea se va desfăşura în data de **28 martie 2005** la sediul **Şcolii Naţionale de Ştiinţe Politice şi Administrative** (str. Povernei nr. 6-8), **sala 111, la ora 12,00.**

Revista *Dilema veche* va publica un supliment pe marginea acestei dezbateri şi lansează un concurs de eseuri pentru studenţi (toate nivelurile) şi tinerii funcţionari/experţi interesaţi de acest subiect. Articolul trebuie să aibă maximum 3.500 de semne. Materialele selectate vor fi publicate în suplimentul revistei *Dilema veche*.

Cum ne vindem ţara?

– concurs pentru cititori: cel mai bun slogan pentru România –

Tema numărului din 1 aprilie (nu e păcăleală, sîntem o revistă serioasă) este **„Cum ne vindem ţara?“**. Concret, este vorba despre „branding-ul de ţară“, despre ce trebuie făcut pentru ca „produsul România“ şi imaginea sa să fie mai bine ambalate, promovate şi „vîndute“ în exterior.

Orice campanie de promovare are nevoie de un slogan şi de un simbol care să fie folosit în reprezentările grafice. Aşteptăm de la cititorii dilematici:

- un slogan pentru România;
- sugestii pentru un simbol care să poată fi folosit în „logo-ul“ campaniei.

Pînă acum, astfel de campanii au folosit mînăstirile din Bucovina, sculpturile lui Brâncuşi, figura lui Vlad Ţepeş etc. Sloganul din spoturile transmise recent pe Discovery era „România – mereu surprinzătoare“. Oare n-avem ceva mai bun?

Sloganurile vor fi publicate în revistă, iar cele mai bune vor fi premiate:

- Premiul I – un abonament pe un an la *Dilema veche* şi cărţi cu autografe de la Andrei Pleşu, Gabriel Liiceanu, Horia-Roman Patapievici şi Mircea Dinescu.
- Premiul II – un abonament pe un an la *Dilema veche*.
- Premiul III – un abonament pe 6 luni la *Dilema veche*.

Juriul va fi format din Felix Tătaru, general manager al Agenţiei GMP-MAP Romania, Iulian Traşă, director al revistei *Imagoo,* şi din membrii redacţiei *Dilema veche.*

Nu staţi pe gînduri, treceţi la vorbe! Concursul nostru a creat deja o mare efervescenţă printre cititori.

Aşteptăm răspunsurile dumneavoastră pe adresa redacţiei (str. Constantin Daniel nr. 11, 010631 Bucureşti) sau prin e-mail (dilema@rdsnet.ro) pînă la data de 25 martie.

Cu ochii-n 3,14

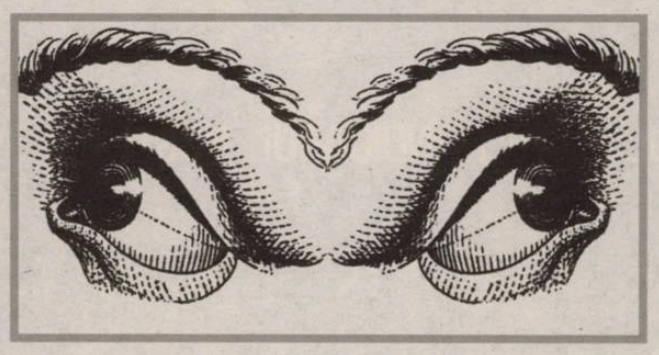

SPRE DEOSEBIRE DE MORALA ELEMENTARĂ, UN PITIC E O LECŢIE DE VIAŢĂ

● Aşa nu se mai poate: nici de data asta n-am aflat care-i treaba cu mişcările naturale, eliptice ale piciorului! Frustrarea mea e mare şi e întreţinută, săptămînal, de suplimentul TV al ziarului *Libertatea.* Care publică de la o vreme, pe ultima sa pagină, o reclamă a SC TV Direct SRL, cu sediul în Oradea, pe str. Ogorului nr. 3. Printre produsele de *teleshopping* oferite privirilor însetate de reclame se numără şi Orbitrack, „o invenţie revoluţionară pentru antrenarea întregului trup“. Una dintre calităţile aparatului ar fi aceea că „spre deosebire de alergare, mişcările naturale, eliptice ale piciorului nu“. Şi atît. Cu acest *nu* textul se încheie şi urmează neantul. Stimaţi TV Direcţi, risipiţi misterul: ce nu fac mişcările naturale, eliptice ale piciorului? Nu aduc atingere siguranţei naţionale? Nu conţin substanţe alergene? Nu pătează? Nu citesc *Dilema veche?* (**D. S.**)

● În atenţia dlui ministru al Finanţelor, această idee din adîncul înţelepciunii indiene: autorităţile statului Andra Pradesh au hotărît să trimită la porţile tuturor firmelor răuplatnice grupuri de toboşari care să bată tare toba, încontinuu, pînă cînd datornicii îşi achită datoriile. Atenţie, într-o singură săptămînă s-au colectat 18% din impozitele restante. Morala elementară şi ancestrală: decît să batem capul, mai bine să batem toba. (**R. C.**)

● Vadim ne ameninţă cu un post de televiziune personal: Cosmos TV. Şi că va avea zilnic o emisiune, prezentată de un pitic. Omul are mulţi pitici, aşa că are de unde să dea. (**C. P.-B.**)

● Săptămîna trecută, pe OTV, în timp ce Alex Mihai Stoenescu (într-un pulover anchior cu logo Lacoste neblurat) dădea din mîini şi le explica lui Vartan Arachelian şi unui istoric pe prenume „Marian“ cum & de ce *niciodată,* în România, n-a existat democraţie (nu, nici măcar în perioada interbelică), cum a fost cu Cuza, Carol (I & II), Iorga, Tătărăscu, reformele agrare, „funciara“ ş.cl., pe burtiera de dedesubtul acestor importantissime discuţiuni a curs următorul panseu: „Nu mai vorbi de eşec. Nu e eşec, e o lecţie de viaţă“. Semnat: Oprah Winfrey. Marile spirite, nu-i aşa, se întîlnesc. Pe OTV. (**a. l. ş.**)

SPRE DEOSEBIRE DE ŢARA EGALILOR, ŢĂRILE „CU PROBLEME“ NU SÎNT VIZIBILE LA NIVELUL ÎNTREGII NAŢIUNI

● Plecînd de la o povestire din *Dilema veche* a lui Adrian Cioroianu despre cum şi-a luat viza la Ambasada SUA, Dorin Tudoran scrie un întreg editorial în *Jurnalul naţional* despre cum este cu coada şi demnitarul, despre cum e America ţara egalilor în faţa cozilor, ştiţi genul de poliloghie obişnuită a emigrantului sfătos faţă de cei neieşiţi din grotă. Şi luptă, şi dă-i, neicuşorule, cu demnitarul român care nu iubeşte coada. Eu, unul, nu înţelesesem că senatorul-coleg era scandalizat că trebuie să stea la coadă, dar o fi ceva cu mine. Pentru că Adrian Cioroianu vorbeşte despre originea japoneză a unei funcţionare de acolo, Dorin Tudoran îi ia apărarea fetei, şi iar dă-i, şi iar luptă, neicuşorule. Eu, unul, iar nu mă prinsesem că fusese un atac rasist. Şi, în focul luptei, Tudoran ajunge la originile numelui Cioroianu, despre care are bănuieli. Şi iar luptă, şi iar dă-i, dar ceva mai ocolit, să priceapă doar iniţiaţii care se dedau la înjurături cu surdină. Eu, unul, îi mulţumesc lui Dorin Tudoran pentru că ne citeşte revista, chiar dacă o face într-o manieră ceva mai maniacală. (**C. G.**)

● Se apropie referendumurile pentru adoptarea Constituţiei Europene. În unele ţări există temeri că proiectul de Constituţie nu va fi votat. Aşa încît am o propunere constructivă, care ar reconfirma vocaţia europeană a României: în ţările „cu probleme“ să fie angajat, pe post de consultant pentru referendum, dl Octav Cozmâncă. Dată fiind experienţa sa de la referendumul pentru adoptarea Constituţiei României, n-am nici un dubiu că ar dispărea orice emoţie cu privire la succesul plebiscitului. Chiar şi în Marea Britanie. (**M. V.**)

● Meciul Steaua-Villareal este amînat din cauza ninsorii abundente. Conform regulamentelor FIFA, meciul se poate amîna în următoarele condiţii: a) lipsa vizibilităţii; 2) mingea nu sare; 3) marcajele terenului nu sînt vizibile. Ce se poate face? Un tip îl invocă, în direct, pe Allah. La doi metri de el, Gigi Becali se roagă la Dumnezeu. La tribuna oficială, meciul rugilor e mai tare ca îngheţul din teren. (**M. M.**)

● Unde se mai ascund ideile grave? Duminică, în miez de noapte, la *Recursul etapei,* discutîndu-se sfişietoarea situaţie a legendarei U. Craiova, aflată azi la retrogradare, unul din foştii ei manageri a spus-o ca în Drăghicescu: „Noi, la Craiova, ca şi la nivelul întregii naţiuni, căutăm victime şi nu vinovaţi“. (**R. C.**)

SPRE DEOSEBIRE DE BUNII CREŞTINI, GEAMURILE DESCHISE NU EXCLUD TOAMNA DE CARTIER

● De cîteva luni, inbox-ul redacţiei este inundat de spam de la un grup de discuţii al nu ştiu cărei biserici a românilor din America (ROCHoly Trinity). Tehnologic, bunii creştini sînt tari: nu poţi să dai *reply* (că tot îţi vine înapoi), degeaba încerci să te *unsubscribe,* în fine, vor să ne convertească picătură cu picătură. Da' nici noi nu ne lăsăm: trimitem mesajele cu pricina direct în *Deleted items.* Numai că, *pour une fois,* a meritat să ne lăsăm spămuiţi. Iată ce anunţ am primit de la Holy Trinity: „Renumitul comic Jean Constantin «Frumosul dela Marea Neagră» va concerta în Los Angeles, California, la 26 Martie, 2005“. (**M. V.**)

● A venit primăvara. Într-o maşină cu geamurile deschise, o tînără cucoană, cu un sacou în carouri decoltat la maximum, asculta muzică dată tot la maximum, fredonînd în extaz. O altă maşină i-a ieşit brusc în faţă dintr-o parcare, moment în care cucoana, frînînd violent, a scos capul pe geam şi i-a zis celuilalt şofer: „Să-mi bag maşina în tine, idiotule!“. Cine mai zice că femeile n-au aceleaşi drepturi cu bărbaţii? (**A. M.**)

● Savanţii au ajuns la concluzia că „lenea prelungeşte viaţa“. Dar, desigur, asta noi o ştiam de mult – dovadă şi unul din primele numere ale *Dilemei* pe această temă. După cum, la fel de sigur, lenea-prelungitoare-de-viaţă nu exclude un accident fatal, o sincopă, un subit... Vorba unui critic interbelic, care se-ntîlnise pe stradă cu un amic, vesel nevoie mare că analizele sale medicale ieşiseră „perfecte“: „Da' de subit ţi-ai făcut?“ (**a. l. ş.**)

● O nouă modalitate plăcut-nostalgică de a-ţi petrece week-end-urile: vizionarea multor filme româneşti, obişnuite şi repetate în copilăria unora dintre noi. În primele săptămîni ale lui martie am putut spicui frînturi de Amza, Besoiu sau Moraru din *Haiducii, Masca de argint, Toamna bobocilor,* printre altele. Ba chiar am reuşit să fredonăm, peste ani, „Maria Mirabela“ cîntată de Mihai Constantinescu în filmul lui Gopo. (**I. P.**)

● N-am înţeles niciodată ce e cu Salonul de Carte de la Muzeul de Istorie. O înghesuială prăfuită, lume mai plictisită ca în orice librărie de cartier. Dar ca anul ăsta, parcă n-a fost nicicînd. Singurul stand care se ţinea pe picioare (şi avea noutăţi) era cel al Editurii (de carte ezoterică) Herald. Toată lumea din tîrg se înghesuia la Humanitas şi Polirom să ia cărţi cu reducere. În rest, o jale. Am căutat două cărţi, pe care le-am găsit, după Salon, la un anticariat de la Universitate. Şi-atunci, n-ar fi mai simplu să se facă sîmbăta, o dată pe lună, reduceri anunţate în anumite librării? (**S. S.**)

SPRE DEOSEBIRE DE 87% DINTRE CEI ÎN VÎRSTĂ, NOE E MAI LUNG

● Într-un recent sondaj din Franţa, 87% dintre cei întrebaţi ar fi de acord ca preşedintele Franţei să fie o femeie. Lipseşte doar femeia care trebuie, pentru că Arlette Laguiler a candidat la vreo trei scrutine. Dar acest procentaj extrem de ridicat pare a spune şi că francezii nu sînt mulţumiţi nici de bărbatul de la Elysée. (**M. B.**)

● Ion Iliescu a spus, la *Tucă Show,* că au mai fost lideri de partid în vîrstă. De exemplu, Corneliu Coposu. Dacă ţin minte bine, imeghebiştii şi feseniştii domnului Iliescu îl cam trimiteau pe Corneliu Coposu la groapă în 1990, tocmai pentru că era bătrîn. (**C. G.**)

● Poveste: avea 324 de ani, era înalt de 35 de metri, începuse să crească din 1681, de pe vremea lui Ludovic al XIV-lea; scăpase cu viaţă şi în 1776, la reîmpădurirea domeniului, şi în furtuna de la 1999; a sucombat în 2003, sub canicula aceea distrugătoare, şi l-au doborît acum, în 2005. Se numea „Stejarul Mariei-Antoaneta“ şi era decanul de vîrstă al arborilor din grădina Versailles. Mai avea puţin şi ajungea la vîrsta lui Noe. Fie-i ţărîna uşoară! (**R. C.**)

● Săptămîna trecută v-am dat spre citit o veche carte poştală. Astăzi vin cu o alta, al cărei text (pentru că e mai lung) am să-l împart în două episoade: „Dragă Meluţă. Să ştii că sunt supărat pe tine. Întâi îmi spune mama că te-ai făcut o haimana şi jumătate şi să ştii că dacă nu te astâmperi nici n'am să-ţi mai scriu. Apoi ai plecat la dat pe ghiaţă în loc să-mi scrii şi tu. Ai ajuns să-mi scrii când îmi scrie şi Lucica. – Ce mai faci tu cu cartea? Pe mama o mai baţi aşa câte odată, când umbli prea târziu haimana? Mă frate! Team rugat când ţiam scris întâia dată, să-mi cureţi puşca, că am uitato la plecare murdară şi o să rugineasc㠔. Dar tu nu mi-ai răspuns. Dece? Dă-o lui Ali şi spune că am spus eu s'o cureţe cum a învăţat la cazarmă. So facă ca luna şi apoi so ungă cu vasilină. Nu uita, că poate ai să tragi şi tu vre odată cu puşca şi no să fie bine dacă va fi murdară“. *(urmarea în numărul viitor)* (**D. S.**)

HANDICAPUL LUI E HANDICAPUL NOSTRU
BUCOVINA
APĂ MINERALĂ NATURALĂ PLATĂ
CUMPĂRĂ APELE MINERALE BUCOVINA ȘI CONTRIBUIE LA RESTAURAREA FRESCELOR, CLIMATIZAREA MUZEELOR ȘI REFACEREA ANSAMBLELOR MĂNĂSTIREȘTI DIN BUCOVINA.
BUCOVINA
pentru
BUCOVINA
Ești ceea ce faci. Și ceea ce nu faci.

„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale)

DILEMA VECHE

Anul II, nr. **62** ● 25-31 martie 2005 ● 24 pagini ● 18.000 lei / 1,80 lei noi
Internet: www.algoritma.ro/dilema

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIȚIE
DIRECTOR FONDATOR: ANDREI PLEȘU

Magdalena Boiangiu
„Vedete în actualitate“
pagina **5**

Ion Vianu
„Marchizul de Sade, versiune românească“
pagina **11**

Stela Giurgeanu
„Pantofii rupți ai intelectualului evazionist“
pagina **22**

ROMANUL ȘI AUTOMOBILUL

„Într-o dimineață cu soare ne-am urcat în mașină, după un protocol bine studiat: bunicul în față, lîngă șofer, arbora o caschetă albă cu cozoroc de lac, iar ochelarii de praf erau fixați cu un elastic deasupra cozorocului. În spate, la dreapta, stătea bunica, eu, la mijloc, iar mama, la stînga. Pe urmă, s-a repezit Inovici cu un pled, pe care ni l-a întins pe genunchi. Solemn, înmănușat, Alecu, șoferul, a coborît pentru a învîrti manivela de pornire.“

GH. JURGEA-NEGRILEȘTI – „TROICA AMINTIRILOR“

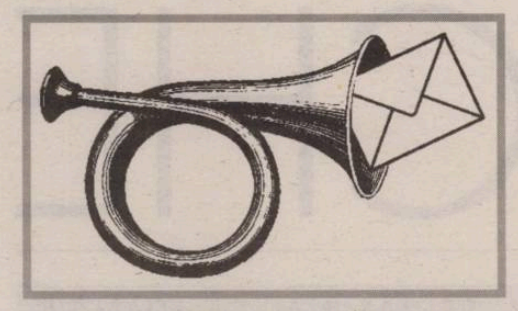

Nr. 60: *„Ce ne pun ăştia în pensie?“*

Tanti Mimi şi nenea Ionel

Stimaţi dilematici,

Am citit cu mult interes materialele referitoare la pensionari din ultimul vostru număr şi am fost dezamăgită din multe puncte de vedere. Am descoperit că, indiferent de autor, apar aceleaşi statistici şi cifre pe care le ştim de ani de zile în argumentele oricărei guvernări, atunci cînd e vorba de pensionari. Iar în materialele personalizate, am găsit acelaşi ton înduioşător şi fatalist, povestindu-ne despre tanti Mimi şi nenea Ionel, care fie că nu au o pensie suficientă pentru nevoile lor, fie că nu ştiu să-şi gestioneze timpul pe care acum îl au în deplină proprietate. Nu cred că aşa trebuie pusă problema pensionarilor. De aceea îmi permit să punctez cîteva lucruri care ar merita discutate, pentru a mişca puţin percepţia pensionarului, din punctul mort în care se află:

1) Pensionarul nu este o persoană asistată, ci un cetăţean onest, calificat, responsabil, care timp de 35-40 de ani a desfăşurat o activitate retribuită şi a plătit impozite de tot felul, inclusiv pentru a-şi asigura bătrîneţea. El şi-a respectat contractul cu instituţiile statului. Cel care nu respectă este statul, care-şi ascunde reaua-voinţă în spatele veşnicei scuze – epoca de tranziţie, Revoluţia etc.

2) Pensionarii români nu sînt nişte pauperi care necesită milă şi pomană.

În proporţie de 80-90% ei locuiesc în case proprietate personală a căror valoare de piaţă urcă acum de la 20 de mii de euro o garsonieră sau o casă de ţară, pînă la 50-60 de mii de euro un apartament de 4 camere sau o casă mai bună la oraş. Cel puţin 40% dintre ei au şi proprietăţi în mediul rural – pămînt, casă – care-şi au şi ele valoarea lor. În aceste condiţii, o societate care se proclamă cu economie de piaţă funcţională ar trebui să-i ajute, prin consiliere juridică şi financiară, pe aceşti oameni în vîrstă, ca să-şi valorifice aceste proprietăţi pentru a trăi onorabil la vîrsta pe care o au.

3) Pensionarii sînt persoane care nu se bucură de posibilitatea de a-şi valorifica proprietăţile decît prin deposedare de proprietate pentru că sînt discriminaţi din cauza vîrstei. O persoană peste 65 de ani nu poate contracta un împrumut, nu-şi poate ipoteca proprietatea, nu poate cumpăra în rate, indiferent de ce venit sau de ce avere are. Consider acest lucru imoral şi de neconceput într-o societate cu adevărat democratică.

4) Încă din 1990 aştept cu nerăbdare modificarea legii moştenirii ca pe un act de bunsimţ. Prin păstrarea legii comuniste a moştenirii, care prevede că, indiferent de comportamentul copiilor, aceştia sînt moştenitori rezervatari, bătrînii nu pot dispune cum doresc de proprietăţile lor, decît dacă le vînd, ceea ce înseamnă un act de deposedare forţată. Un bătrîn singur, neglijat de copii, nu poate să-şi atragă un ajutor de la o altă persoană decît prin act de vînzare-cumpărare cu clauză de întreţinere, care de cele mai multe ori deschide calea – după cum s-a văzut nu o dată – la abuzuri şi chiar crime. Prin schimbarea legii moştenirii, proprietarul îşi poate lăsa prin testament averea celui care-l va sprijini, indiferent dacă este rudă, persoană străină sau instituţie, testamentul nefiind atacabil decît în condiţii foarte grele.

5) Nu sînt de acord cu ideea că acum vîrsta de pensionare ar trebui să fie egală pentru bărbaţi şi femei. Ne referim la femeile care au muncit în condiţii extrem de grele, sub incidenţa legilor care interziceau avorturile, deci avînd foarte mulţi copii, în condiţiile de frig, foame şi penurie de tot felul din anii '80, cînd nu exista nici legea concediului paternal şi nici pamperşii de astăzi. Dacă femeile care au avut o tinereţe şi o maturitate atît de dificile reuşesc să trăiască cu 7 ani mai mult decît bărbaţii, nu trebuie să le facem din asta o vină, aşa cum nu mi s-a părut elegant să-i învinuim pe foştii deţinuţi politici pentru longevitatea lor, în ciuda faptului că tinereţea şi-au petrecut-o în închisori. O lege care să egalizeze vîrsta de pensie poate fi valabilă doar pentru generaţiile care au intrat în cîmpul muncii abia după 1995.

Cu stimă,

Dana Mihaela BURDA

dana47@k.ro

Articolul lui Lucian Mîndruţă „Loser“

Să ai 57 de ani, să te trezeşti cu alarma ceasului în fiecare dimineaţă la 6,30, să te duci la baie şi să te priveşti în oglindă, să devii brusc nefericit de imaginea ta stinsă, să faci zilnic aceleaşi gesturi, să scoţi cîinele pe orice vreme şi de multe ori, sărăcuţul, să-l înjuri pentru gerul pătrunzător sau ploaia torenţială (mişcă dracului, ridică mai repede piciorul, hai lasă alţi cîini), să gemi de frig pînă la gura de metrou, să te înghesui în staţia Obor pentru a pătrunde în scîrnăvia puturoasă în care cei de pe scaune citesc cu nesaţ doar *Libertatea, Atac* sau *Ziarul,* să cobori la Basarab, după ce în prealabil te-ai bucurat că „burdihanul“ s-a uşurat la Piaţa Victoriei şi la Gara de Nord, să urci şi să cobori pasarela peste calea ferată, cu atenţie în zilele de după ninsori, să te ţii de bară pentru a nu aluneca, să mai mergi o staţie, dacă nu vine tramvaiul, pînă la Calea Plevnei, să intri în nenorocita aia de Primărie, după ce ai făcut la viaţa ta două facultăţi, una tehnică şi o filologie (ce combinaţie idioată, da ce te-a apucat?, ce, nu-ţi ajungea Energetica sau nici aia?), să saluţi respectuos marea de colege şi apoi să te scufuzi în relaţiile cu petenţii cei mai normali (îmi cuge apa-n cap, vecinul mă inundă sistematic, n-am apă caldă, n-am lumină, am dat administratoru-n judecată pentru injurii şi furt, am centrală proprie şi tot plătesc mult la întreţinere), să pleci „pe teren“ la constatări cu riscul de a primi acelaşi tip de injurii cu care mai devreme „desmierdai“ cîinele sau, şi mai rău, să fii ameninţat fizic şi moral de diverşi administratori sau preşedinţi de Asociaţii, uneori chiar cu moartea, sau şi mai rău, cu reclamarea ta la primar, care poate să te dea afară şi să rămîi şi fără nenorocitul ăla de salariu, la cîţiva ani pînă la pensie (cine naiba te mai angajează pe tine la vîrsta asta matusalemică?). În schimb, ai sîmbetele, duminicile, concediul, televizorul, rebusul, perpectiva unei pensionări apropiate (de cărţi şi de muzică nu mai vorbesc, căci pot fi clasat drept snob de către funcţionarii publici, colegii mei). Cum e, domnule Mîndruţă? Mă încadrez în categoria de *loser?* Chiar dacă da, nu mă las: fac toate astea în continuare şi mă bucur cînd pe pasarelă nu e zăpadă, să nu alunec, să nu cad, să nu-mi rup – Doamne, fereşte – vreun picior, să nu pot să mă mai duc la Primărie, la petenţi sau să fiu compătimit de oceanul de femei al căror subiect, oricum, sînt de mult.

Anton POPESCU

popescuanton@yahoo.com

„– Adevărul nu se confundă întotdeauna cu dreptatea.
– Unde ai citit asta?
– În toate cărţile bune...“

WILLIAM FAULKNER – „LECŢIA DE CHIMIE“

Nr. 58

Articolul lui Radu Cosaşu „Despre lacrimi la cinema“

În p. 16, extremistul de centru pomeneşte sunete încîntătoare şi care ar trebui să rămînă veşnice: Alexei Batalov, *Zboară cocorii* şi Gérard Philip. Veşnice, veşnice, dar în memoria cui? A celor care, la vremea cînd cele pomenite mai sus se vedeau pe ecrane (mari), aveau pieptul inundat de candoare. De candoare, de neinvidie şi de o dulce plăcere de a trăi clipa. Oricîte efecte tehnice s-au născocit, oricît de lungi sînt actualele capodopere, povestea, povestea simplă a rămas singura răscolitoare. Din tot ce se vede acum, m-a încîntat *Titanic.* N-aş fi crezut şi am rămas într-o doară, împreună cu nefericitul pachebot. Iarăşi, poveste de iubire. De neuitat, desigur. Mărturisesc că am încercat să văd şi alte capodopere, dar lungimea lor m-a descurajat. Revenind la Alexei Batalov, Tatiana Samoilova şi Gérard Philip, consider că sînt eroi iubiţi. Nu monştri sacri, nu vedete. Sînt eroi, eroi ai lumii filmului. Şi noi, receptorii, am fost f.f.f. diferiţi de receptorii actuali de 15, 16 ani. Ca să nu lungesc vorba, farmecul lor este pentru mine INEGALABIL... Şi cînd te gîndeşti că acestea se petreceau doar în Europa. Nu cred ca aceste fermecătoare şi binecuvîntate filme să fi trecut Oceanul Atlantic. Acum, povestea parcă e prea superficială. Efecte tehnice, veşnice şi insuportabile hohote de rîs şi spectatori sau telespectatori cu gura burduşită de ciungă.

M-au întrebat uneori elevii dacă nu regret că n-am chiulit în liceu, deci că nu mi-am trăit tinereţea. Am trăit-o fără chiul şi nu regret. Nici nu mi-e ruşine că aveam note mărişoare. În schimb, am avut iar prilejul să mă reîntîlnesc cu şcoala pentru foarte scurt timp! (4 zile). Am constatat că, degeaba dai bună ziua elevilor, intrînd în clasă. Unii nu vor răspunde, nu se vor ridica în picioare. Alţii vor avea la ei cărţi de joc. Pe bancă. Alţii vor repeta la nesfîrşit că nu dau bac la fizică şi nici teză. Iar alţii, vicleni, parşivi şi zîmbitori îţi vor atrage atenţia că semeni cu bunica. Şi asta într-o şcoală cu săli luminoase şi călduroase, cu mobilier nou-nouţ, cu plante şi tablouri plăcut aranjate. Nici o grijă, există şi calculatoare. Dar ele nu pot induce un minimum de bun-simţ, ceva acolo care să permită oarece comunicare. S-au dus dimineţile de vară, cînd oraşul era inundat de liceeni şi profesori profund emoţionaţi după banchet. Acum, de multe ori, o nesimţire şi o grosolănie fără istov au luat locul emoţiei. Societatea împrejmuitoare acestor tineri cultivă cele menţionate mai sus. Aud că un coleg i-a sfătuit pe copii să nu fie politicoşi, chestia asta cu politeţea ţinînd cumva de vechiul regim. După părerea unora. Nu şi a mea. Încă o dată, domnule Radu Cosaşu pentru magicele denumiri menţionate după mult, mult timp, vă mulţumesc. Profund emoţionată,

Maria NICULESCU

str. General Radu Rosetti, bl. 6, ap. 19

Oneşti

Precizare

În ziarul *Ziua* din 11 martie 2005, Eugen Mihăescu, senator PPRM, vicepreşedintele Comisiei de Afaceri Externe şi fost ambasador al României la UNESCO, îşi expune propriul plan de reorganizare a MAE. Planul este alcătuit dintr-o listă de „necesare“ concedieri. Primul nume, Magda Mihaela Botez, soţia ambasadorului Mihai Botez, în legătură cu care afirmă, printre altele: „Legat de această numire, membrii fondatori ai revistei *Dilema* au scris: Nu vom fi ştiut noi, prietenii din exil, ce hram poartă, pînă cînd s-a dovedit a fi ambasadorul lor – însă Pleşu, Buzura, Măgureanu îşi cunoşteau foarte bine colegul“. Această frază nu a apărut niciodată în *Dilema* şi nu ştim să aparţină vreunui „membru fondator“ al revistei. În plus, revista *Dilema (veche)* nu are membrii fondatori, iar „citatul“ dlui senator pendulează între confuz şi stupid. ***(Redacţia)***

Propuneri de *Dileme vechi* pentru viitor:

- **Cum ne vindem ţara?**
- **Viitorul statului naţional**

DILEMA VECHE

REDACŢIA:
Magdalena BOIANGIU
(redactor-şef adjunct)
Adrian CIOROIANU
Radu COSAŞU
Cristian GHINEA
Andrei MANOLESCU
Matei MARTIN (secretar de redacţie)
Cezar PAUL-BĂDESCU
Iaromira POPOVICI
Simona SORA
Dan STANCIU (prezentare grafică)
Alex. Leo ŞERBAN
Mircea VASILESCU (redactor-şef)
RUBRICI:
Teodor BACONSKY
Ion BARBU
Alexandru CĂLINESCU
Mircea DINESCU
Şerban FOARŢĂ
Dan GOANŢĂ
Andrei GORZO
Eugen ISTODOR
Vintilă MIHĂILESCU
Lucian MÎNDRUŢĂ
Robert TURCESCU
Sever VOINESCU
REPORTERI:
Stela GIURGEANU
Adina POPESCU
CORECTURĂ:
Ruxandra MIHĂILĂ
TEHNOREDACTARE:
Corina MÎŢĂ
PUBLICITATE:
Iulian TRAŞĂ
Tel.: 0788.214.846
e-mail: iuliantrasa@imagoo.ro
Redacţia DILEMA VECHE:
str. Constantin Daniel, nr. 11, sector 1, 010631, Bucureşti.
Telefon/fax: 211.07.69.
e-mail: dilema@rdsnet.ro
Internet: www.algoritma.ro/dilema
ISSN: 1584-1669

Revistă editată de *Dilema veche srl.*
Asociaţi: Mircea Dinescu (60%)
şi membrii redacţiei (40%)

Tipărit la R-WEP SCS
Tiraj: 15.900 de exemplare

Abonamente la *Dilema veche*

Vă puteţi abona:

- la sediul redacţiei, str. Constantin Daniel nr. 11, etaj 1, sector 1, Bucureşti;

- trimiţînd prin mandat poştal contravaloarea abonamentului pe adresa redacţiei, în contul RO06RNCB5010000360390001/ROL, titular Dilema veche srl, deschis la BCR, Filiala sector 1 Bucureşti, şi expediind pe adresa redacţiei o copie după documentul care atestă plata, însoţită de o scrisoare cu adresa la care doriţi să primiţi revista.

Abonamentul la *Dilema veche* costă 840.000 lei (84 lei noi) pentru 1 an, 440.000 lei (44 lei noi) pentru 6 luni, 220.000 lei (22 lei noi) pentru 3 luni.

Relaţii la tel./fax: 211.37.36.

Mircea VASILESCU

Europa dumitale

Pătrunjel cu cod de bare

Să recapitulăm: fostul Guvern a încheiat negocierile de aderare la Uniunea Europeană. Comisia Europeană a considerat că România încă mai are multe de făcut, aşa încît şi-a rezervat o „clauză de salvgardare“, care poate fi activată oricînd şi poate amîna aderarea cu un an. La vremea respectivă, presa n-a apucat să se bucure prea mult de – totuşi – încheierea formală a negocierilor, căci ideea unei clauze, care ne poate întîrzia aderarea, avea un potenţial mai mare de punere în mişcare a adrenalinei. Iar presa română – care trăieşte din, pentru şi întru mişcarea adrenalinei – a scris pe tema cu variaţiuni „ne integrăm cu clauza deasupra capului“.

Guvernul actual nu are altceva de făcut decît să respecte angajamentele celui anterior: „ei, europenii“ n-au negociat cu Năstase ori Tăriceanu, nu-i integrează în UE pe Iliescu sau pe Băsescu, pe care îi consideră „doar“ reprezentanţi legitimi ai României. Aşa încît „cursa contracronometru“ (altă formulă preferată a jurnaliştilor) continuă, oficialii români merg din cînd în cînd la Bruxelles – cum e şi normal – să spună cum mai stăm cu progresele, oficialii europeni vin din cînd în cînd la Bucureşti să vadă cum mai stăm cu întîrzierile ş.a.m.d. Presa are în continuare ce ronţăi, iar „clauza de deasupra capului“ a devenit între timp nodul chestiunii, firul epic conducător, sursa de *suspense*, ce mai tura-vura, mişcătoarea principală de adrenalină a neamului. Scoşi din „zona gri“ a sentimentelor confuze postcomuniste şi precapitaliste, mînaţi în luptă de „orizontul 2007“, avem o ocupaţiune mintală pe care presa ne-o ţine zilnic vie: „aderăm au ba la 1 ianuarie 2007?“, cu varianta „ne amînă sau nu ne amînă?“. Oleacă de fatalism străvechi, o oarecare atmosferă de concurs TV cu premii şi morga obşnuită a cîtorva analişti politici contribuie la instituirea unui climat de aşteptare întrebătoare şi la răspîndirea în mase a senzaţiei că „ei, europenii“ trebuie să „ne dea undă verde“ la integrare. Ce şi cît depinde de noi se discută mai puţin (şi, oricum, e treaba Guvernului), ideea că aderarea la UE este de-acum o *chestiune internă* a României încă nu ni s-a fixat limpede pe creierul mic. Iar faptul că agenda externă a noului Executiv şi a preşedintelui Băsescu este foarte încărcată nu face decît să dea şi mai multă apă la moară poftei naţionale de a comenta, în vorbă şi în scris, relaţiile noastre cu „ăştia“ (europenii, americanii, occidentalii etc.), pentru a ne lămuri dacă „ne primesc sau nu“, dacă lumea bună are de gînd să ne ia, în sfîrşit, în seamă.

Problema este că nu ne luam în seamă noi înşine. Vizita lui Traian Băsescu la Washington a fost discutată, de pildă, în termeni uneori derizorii: faptul că George Bush jr. a folosit expresia *my friend* vorbind despre *the president of Romania* a fost tratat, pe la unele televiziuni, în acelaşi „stil“ în care se prezintă ştirea despre noua iubită a cîntăreţului cutare. Ideea că discursul preşedintelui american este extrem de codificat şi că nici o vorbă a sa nu este rostită întîmplător nu a apărut la timp în minţile ştiriştilor noştri, aşa încît publicul putea rămîne cu impresia că *my friend* a fost o simplă amabilitate gratuită, o bătaie pe umăr după o bere băută împreună. Adevărata semnificaţie a vizitei trecea astfel în umbră şi rămînea necomentată. Singura transmisie TV profesionistă de la Washington a fost aceea a lui Emil Hurezeanu – un jurnalist adevărat, care ştie despre ce vorbeşte şi *pentru cine* vorbeşte.

Dar există şi „performanţe“ jurnalistice mai mari: indiferent pe unde merge preşedintele şi cu ce rezultate, jurnaliştii sînt preocupaţi, mai cu seamă, de aventurile „şuviţei lui Băsescu“. Şi după Londra, şi după Washington, şi după Berlin, şuviţa s-a dovedit o referinţă oricînd utilă jurnaliştilor care – nu-i aşa? – vor să dea un pic de culoare relatărilor aride despre politica internaţională şi parteneriatul strategic româno-occidental. Altfel înţelege poporul cum devine cazul cu strategia cînd i se serveşte şi cîte o glumiţă cu şuviţă. (Mai nou, văd că detaliul capilar al preşedintelui a ajuns şi „personaj“ în spotul publicitar al revistei *Săptămîna financiară*. Îi urez succes noii reviste, dar spotul e, pur şi simplu, de prost gust.)

Fără şuviţă, dar cu aceeaşi abordare provincial-fatalistă şi parţial panicardă ni se prezintă atitudinile unor euro-parlamentari: „Parlamentarii europeni vor o integrare condiţionată a României“, titrează ziarele, iar unele comentarii sînt în acelaşi „stil“ conversaţional, pogorît din locul în care nu s-a întîmplat nimic: popularii nu ne vor, liberal-democraţii sînt de-ai lui Tăriceanu, dar cheia se află la socialişti, noroc că a vorbit Băsescu cu Raffarin care a zis că îl susţine. Din nou, nu se pune problema că *nu* europenii ar trebui să ne pună condiţii, ci *noi înşine* ar trebui să ne fixăm obiective clare şi să le respectăm. Iar dacă ne făceam temele la timp, euro-parlamentarii

n-ar mai fi avut altceva de făcut decît să voteze, cuminţi, triumfala noastră intrare pe porţile Occidentului.

Am impresia tot mai mult că, pe măsură ce se apropie momentul aderării, începem să vedem tot mai mulţi copaci, în dauna pădurii. Aşteptăm în continuare „ceva“ de la Occident şi mai nimic de la noi înşine, convinşi că, dacă îi punem cod de bare şi etichetă de provenienţă, pătrunjelul nostru naţional va drege de la sine ciorba europeană. Între timp, ciorba dă în fiert, iar noi sîntem preocupaţi de şuviţa lui *my friend*.

cu dilema la croitor

În 1990, Ion Iliescu ne propunea, cu entuziasm, modelul suedez. Săptămîna asta un manager suedez a recunoscut că a dat şpagă oficialilor români. Ce părere aveţi?

Talentul înnăscut al românilor de a face din rahat bici, bine aplicat, poate transforma, iacătă, pînă şi oţelul suedez în cocă de patiserie. Prim-procurorul Ilie Botoş lansase acum cîteva zile ipoteza că toată presa românească ar putea fi adjudecată cu 500 de milioane de euro. Frigida şpagă suedeză ne reaminteşte totuşi faptul întristător că sîntem o ţară de bacşişuri mici, de vreme ce o întreagă clasă politică poate fi cumpărată cu ţoale, cu burse şi cu ciungă.

Mircea DINESCU

Vintilă MIHĂILESCU

socio-hai-hui

România, ocupaţia mea!

De data aceasta, cînd dădeam din nou în colţ în faţa întrebării inevitabile: *cu ce te ocupi acum?*, salvarea a venit de unde nu mă aşteptam. Un italian simpatic, care lucrează în Ucraina şi trece adesea prin Moldova, a explicat zîmbind întregii asistenţe: *trăieşte în România şi asta îl ţine ocupat tot timpul*. Îmi venea să-l pup: asta voiam şi eu să spun, de fapt, dar n-aş fi ştiut să o spun aşa de frumos (dacă m-aş fi uitat mai mult la televizor, aş fi aflat deja mai de mult această frază memorabilă – care italianului i-a fost prezentată ca un „banc românesc“).

De atunci însă, după ce a trecut mica bucurie conjuncturală, mă tot gîndesc la acest „banc românesc“. Are asta de a face cu faptul de a fi român? Nu, doar cu acela de a trăi în România, *hic et nunc*, ca să zic aşa. Adică – cum ar veni – faptul în sine de a trăi în România îmi conferă deci o „ocupaţie“ – şi încă una *full time?* Sau doar „mă ţine ocupat“, adică, aşa, un fel de a mă afla în treabă? Oricum, este vorba despre „tot timpul“.

Nu am însă timp să mă gîndesc prea mult la această problemă pentru că aici lucrez – şi chiar că lucrez *full time*. Nu pot să mai spun nimic altceva deoarece nu mai fac nimic altceva decît lucrez. Dar exact acest lucru îmi dă conştiinţa deplină a faptului că nu sînt în România: aici lucrez. Da, asta este, aici pot spune că mă ocup cu ceva!

Dar în România ce naiba fac? – mă revolt tot eu. Că doar nu tai frunze la cîini! Nu, bineînţeles, dar sentimentul este foarte clar că ceea ce fac *aici* şi ce fac *acolo* sînt două lucruri fundamental şi subtil diferite şi comparaţia nu face decît să potenţeze deosebirea. Dar care? Nu înţeleg şi am impresia că mă învîrt în cerc.

Trăiesc în România şi asta mă ţine ocupat tot timpul... Probabil că e ceva în legătură cu *timpul*, îmi trece mie prin minte. Chiar aşa: din ce o fi alcătuit oare timpul acestei ocupaţii de trăitor în România?

Prima impresie: este un *timp nenumit* – căci „tranziţia“ nu poate fi considerată un nume (ce aberaţie, de fapt, să vrei să numeşti *Timpul* „tranziţie“!). Fiind nenumit, nu ştii nici al cui e, nici la ce foloseşte.

Pornesc pe firul acestei impresii.

De la Durkheim încoace, sociologii au acceptat ideea că timpul este şi el o construcţie socială. Nu toţi au fost însă de acord cu aceasta şi nu întru totul: există mai multe temporalităţi – au susţinut ei – şi nu toate sînt „construcţii sociale“ sau nu sînt în aceeaşi măsură. O distincţie minimală ar fi aceea între ceea ce Bloch numeşte *timpul practic* şi *timpul ideologic*. Primul are serioase rădăcini biologice în scheme cognitive înnăscute şi necesare pentru a învăţa să vorbim şi să acţionăm: este timpul succesiunii sunetelor într-un cuvînt şi al cuvintelor într-o frază, timpul culcării şi al sculării, al muncii şi al odihnei, al începuturilor şi sfîrşiturilor şi al atîtor alte succesiuni care nu pot fi decît în ordinea aceasta. Cealaltă dimensiune este mai arbitrară, în sensul că este construită cultural şi mai mult sau mai puţin diferit de la caz la caz. Este timpul începutului lumii şi al sfîrşitului modernităţii, al începutului anului şi al începutului vieţii mature, al succesiunii celor opt ore de muncă, opt ore de distracţie şi opt ore de somn – şi este, bineînţeles, şi timpul tranziţiei. Este, adică, timpul reprezentărilor despre timp, care ordonează, dîndu-le anumite sensuri, succesiunile temporale, care îţi spune la ce foloseşte timpul şi cum să-l foloseşti. Desigur, nu totdeauna este uşor să faci distincţia între un timp şi altul şi prea puţini dintre noi îşi pun această problemă. Este suficient să ne înscriem însă ritmurile vieţii în acest timp ideologic ordonat, lăsîndu-ne astfel ordonaţi – în nişte limite rezonabile – de către acesta. Cînd singura ordine este însă convingerea că această ordine va veni mai tîrziu – ca în cazul timpului tranziţiei – nu ştii prea bine cum să foloseşti timpul care îţi mai rămîne pînă atunci...

Pe de altă parte, fiind nenumit (sau prost numit), nu numai că nu prea ştii la ce foloseşte dar – după cum spuneam – nu prea ştii nici al cui este. „Fiecare lucru la timpul lui“ – se spune. Adică al cui, mai exact? Timpul ideologic este un *timp public*, un timp al nostru – desigur, al nostru, nu şi al lor sau al nostru împotriva lor, dar oricum, un timp împărtăşit, în care cu toţii facem anumite lucruri un anumit timp şi nu facem alte lucruri în acelaşi timp. Acest timp nenumit al tranziţiei este însă timpul fiecăruia şi fiecare face ce are de făcut atunci cînd crede el de cuviinţă. Personal, ştiu foarte bine că dacă – de pildă – am treabă jumătate de oră la facultate, asta înseamnă că voi sta cel puţin cinci ore deoarece, de la studenţi la colegi, fiecare are un lucru de făcut, dar nimeni nu ştie prea bine care ar fi timpul potrivit pentru fiecare dintre aceste lucruri. Poate şi pentru că nimeni dintre noi nu s-a gîndit să definească un timp instituţional – adică public – şi modul cum ar trebui să ne ocupăm fiecare timpul în acest cadru comun. Timpul public, nenumit ca atare, rămîne astfel o încălcare permanentă şi reciprocă a timpurilor private, pe care fiecare le numeşte după placul şi imaginaţia sa.

S-ar părea deci că şi cu timpul lucrurile se petrec ca şi cu spaţiul, cel public: fiecare ocupă timpul celuilalt pentru că nu s-a stabilit încă prea clar care este timpul nostru comun şi care al fiecăruia. Cîtă vreme nu vom construi (şi) un timp *public*, vom fi foarte ocupaţi, în consecinţă, să ne amenajăm şi să ne păzim fiecare timpul nostru *privat!*

ţinerea de minte

„Iar acum, la 11 ani după ce eraţi o fantomă pe meleaguri româneşti, ce vă mai şochează?

Acum mă simt bine aici. Urmăresc viaţa culturală din România, citesc reviste româneşti, capăt cărţi. Însă mă deranjează un anumit provincialism, această veche obsesie identitară a intelectualului român. Cred că trebuie să încetăm să ne căutăm specificul. Noi trebuie să *fim* pur şi simplu, să existăm, fără această apăsare a definirii unei identităţi. Prea mult vorbim despre «dimensiunea românească a existenţei», despre «ontologia românească», despre «logica românească». Identitatea ideală românească este o ficţiune. Nimeni nu contestă sensul identitar al realităţii geografice, sociale, religioase ori confesionale. Dar dacă le punem pe toate la un loc, nu rezultă că trebuie să căutăm să exprimăm şi o dimensiune ontologică românească. «A fi român e o fatalitate, nu un deziderat» – spunea Lucian Blaga.“

(Matei Călinescu, într-un interviu acordat lui Ovidiu Şimonca, în *Observator cultural*, 10 martie 2005)

Cristian GHINEA

cetatea de scaune

Ipocrizia publică

Raportul Freedom House privind politicile anti-corupţie ale României a fost mai dregrabă comentat decît citit. După reacţiile PSD şi ale PNA, aş fi crezut că este vorba acolo despre atacuri murdare la adresa copiilor lui Ioan Amarie. Raportul nu face decît să documenteze constatările făcute anterior de presă, de ONG-uri interne şi de Comisia Europeană în raportul de ţară.

Ideea de bază este că s-a lucrat masiv asupra cadrului legislativ, s-au bifat conştiincios paşii recomandaţi de programele de asistenţă: instituţie specială cu atribuţii şi resurse extraordinare (PNA), organism colectiv, profesional, de conducere (CSM), legislaţie preventivă (declararea averilor, accesul la informaţii publice), reglementarea conflictelor de interese, legea achiziţiilor publice etc. Problema este că rezultatele nu se văd. Se ajunge la un moment dat în care fantezia reformistă în materie legislativă se epuizează. PSD şi-a exersat patru ani această fantezie şi aici s-a şi blocat lupta anti-corupţie. Nu există lege care să îi facă pe magistraţi să fie eroi, dacă ei sînt convinşi că le este mai bine slugi.

Probabil că şi PSD, şi domnii Amarie şi Botoş, care joacă drama neînţeleşilor, se cred sabotaţi. Dar raportul nu le trece cu vederea meritele: „În perioada 2000-2004, România a creat un impresionant arsenal de instrumente legale pentru transparenţă, responsabilitate şi anti-corupţie.“ Şi este descrisă fantezia cu puseuri de legiferare de care vorbeam mai sus. Apoi vin constatările de bun-simţ. Oamenii de la Freedom House au constatat că jurnaliştii nu prea au încredere în PNA. Că, de exemplu, Sergiu Sechelariu nu a fost anchetat decît după ce s-a schimbat puterea. Că Şerban Mihăilescu nu a fost deranjat cu întrebări, deşi doi angajaţi ai săi au luat mită în schimbul unor promisiuni pe care doar ministrul le putea îndeplini. Că dosarul Flota a fost redeschis suspect şi, dintre cei care puteau fi implicaţi, cei din PSD au fost lăsaţi pace.

Sînt acestea acuzaţii incredibile, dirijate politic? Pur şi simplu, circulă în spaţiul public, prin presă, chiar la această rubrică au apărut cele mai multe dintre ele. Întrebări legitime la care autorităţile ar fi trebuit să răspundă de mult. Cei de la Freedom House au venit şi au stat de vorbă cu oameni de aici. Apoi i-au întrebat pe cei de la PNA şi de la parchet şi nu au obţinut decît bălmăjeli ilogice, cum obţin şi ziariştii români în interviuri.

Nu este prima oară cînd Ministerul Justiţiei comandă un raport de evaluare a sistemului. Ministerul a beneficiat, în ultimii ani, de o mulţime de programe de asistenţă şi, de obicei, aceste programe se încheie printr-o evaluare a impactului. De obicei, aceste evaluări rămîneau la sertar. De această dată, rezultatele au fost făcute publice şi ce a ieşit i-a bulversat pe oamenii din sistem: un document asumat de o instituţie a statului român spune lucrurilor pe nume şi nu se pierde în nesfîrşitul limbaj de lemn.

Raportul a deranjat pentru că vine în contradicţie cu o seculară ipocrizie publică: noi ştim că nu e bine, dar aşa e viaţa, urîtă, trebuie să ţinem capul la cutie. Pur şi simplu, acest gen de lucruri nu se spun în cadru oficial. Raportul a intrat în coliziune cu o tradiţie a dublului limbaj: una credem, alta spunem. Şi asta ar fi trebuit să facă şi Freedom House. Asta ar trebui să facă şi ministrul Justiţiei actual. În logica lui Ioan Amarie, dacă iei un oengist rău de gură şi îl pui în fruntea unei instituţii, el ar trebui să „înţeleagă“, să se adapteze, să înveţe tehnica ţinerii capului la cutie.

Ieşirea din această logică stîrneşte reacţii primitive. Ion Iliescu are aerul că vorbeşte în dodii şi spune că raportul a fost făcut de o organizaţie „neprofesionistă şi neeuropeană“. Procurorul-şef Ilie Botoş reuşeşte să fie şi simpatic, şi sinistru în acelaşi timp. Este citat spunînd că întreaga presă din România poate fi cumpărată cu 500 de milioane de dolari. Neagă vehement şi spune că înregistrarea arată că nu a zis aşa. Înregistrarea arată că exact aşa a zis. Şi pentru că tot a avut chef să audă înregistrări, publicul află că Botoş a acuzat *România liberă* şi Antena 1 că iau bani de la RAFO. Domnul Botoş spune că nu ştia că ce spune el va fi folosit în evaluarea din raport. Aici vine şi partea simpatică: omul vorbea ca la bere, vorbea cum probabil sporovăieşte cu cunoscuţii, cînd recunoaşte că tot ce apare în raportul FH este adevărat. El funcţiona după logica schizoidă a sistemului: vorbim între noi liber, în public spunem prostii pretenţioase. Rîdem, glumim, dar nu părăsim incinta, cum îşi spun două schelete din cimitir, într-un banc negru.

Săptămîna trecută, Adrian Năstase a publicat un editorial în *Jurnalul naţional*. Fostul prim-ministru imaginează un dialog între Machiavelli şi Montesquieu despre situaţia din România. Primul este cinic şi spune că românii au nevoie de un lider puternic, care să îi conducă cu mînă forte. Al doilea, care devine un fel de *alter ego* al fostului premier, spune că e nevoie de legi şi de instituţii, nu de lideri care pot deveni dictatori. Mă tot gîndesc cum este posibil ca omul care l-a arestat pe Ciuvică pentru Armaghedon, care a violat presa şi justiţia, care apărea sufocant şi aberant la TV, care se complăcea să fie linguşit de Micky Şpagă şi Marian Oprişan, care a acceptat ca alţii să scrie cărţi în locul lui, care etc., etc., să facă fandări intelectuale cu săracul Montesquieu. Năstase întruchipează natura profund schizoidă a omului din sistem: să trăieşti machiavelic şi să pozezi în Montesquieu.

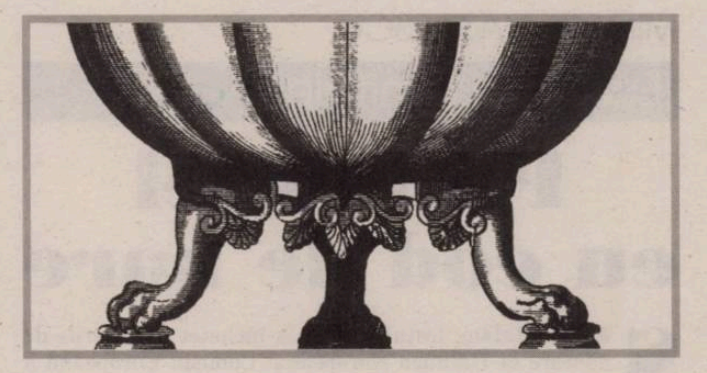

presa despre...

Adevărul

„Răspunde la un nume de fiinţă umană, Viorel, numele de familie fiind cunoscut ca substantiv comun: hrebenciucul. De-a lungul anilor, ne-am întîlnit cu el sporadic, prin natura meseriei. În primul an de după moartea lui Dumitru Tinu, nu pot să zic că ne-a deranjat cine ştie ce. Însă odată cu apropierea alegerilor locale, a început să dea telefoane agitate, mie şi Consiliului Director al ziarului. Problema lui: în tot PSD-ul se ştia că *Adevărul* este într-un fel sau altul «al lui Hrebenciuc». Prin urmare, de cîte ori apăreau articole «de rău» despre PSD sau lideri ai partidului, «dom' Hrebe», lua pumni în cap pe tema «păi, nu controlezi tu ce-i la *Adevărul*?». Cum nu avea curajul să zică limpede nu, dădea telefoane la noi, rîzînd nervos: măi, dar chiar trebuia să daţi chestia aia cu Năstase? Iar v-aţi luat de Iliescu. Chiar trebuie să daţi tot ce zice Băsescu? Îi răspundeam tot rîzînd, dar sec, că aşa e viaţa, dom'le, complexă şi ne vedeam de treabă. (...) Întrebarea este: ce influenţă poate avea domnul Hrebenciuc asupra ziarului *Adevărul*? Nu ştiu ce şi cum moşteneşte Hrebenciuc de la Dumitru Tinu, prietenul său, în amintirea căruia probabil face ce face acum cu *Adevărul*. Dar faptul că Hrebenciuc are o influenţă asupra urmaşilor lui Dumitru Tinu şi prin ei asupra *Adevărului* – asta e o certitudine (Cristian Tudor Popescu, *Adevărul*, 21 martie)

„În faţa faptului că noi nu mai putem garanta pentru marca *Adevărului* din acest moment, în noua poziţie, în care Consiliul Director al ziarului poate fi destituit în orice moment de Consiliul de Administraţie, şi deci schimba politica editorială a ziarului aşa cum se crede de cuviinţă, noi nu mai putem continua cu siguranţa că *Adevărul* va avea conţinutul pe care l-a avut.“ *(Adevărul*, 22 martie)

„Închei tot cu un citat din CTP de acum şase luni, dintr-o emisiune TV: «Că linia politică o fac redactorii de la *Evenimentul zilei* este, după părerea mea, o reminiscenţă comunistă. În nici o fabrică liniile tehnologice şi politica de producţie a fabricii nu le hotărăsc muncitorii, din cîte ştiu eu! Dacă renunţăm la modelul comunist, o hotărăşte patronatul împreună cu marketingul şi cine mai e pe acolo. Deci, dacă acceptăm asta la fabrici, de ce nu acceptăm asta la un ziar?». Evenimentele din aceste zile de la *Adevărul* par să-i dea dreptate lui Cristian Tudor Popescu.“ (Radu Buşneag, *România liberă)* **(C. G.)**

Lucian MÎNDRUŢĂ

talon de participare

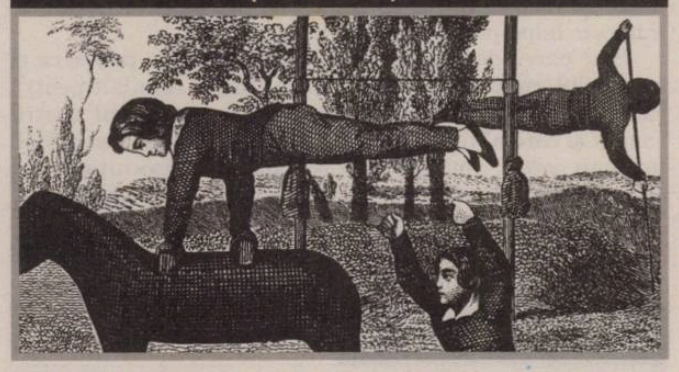

Gomora Daily

(Publicaţie de luptă pînă la capăt împotriva sărăciei proprietarului)

Doctorii nu vorbesc despre colegii lor care îşi ucid pacienţii. Poliţiştii nu suflă o vorbă despre colegii care fac *fifty-fifty* cu hoţii. Şi nici jurnaliştilor nu le place să deschidă gura cînd vine vorba de colegii lor de la periodicul de mare succes *ISS (Investigaţii – Şantaje – Şpăgi).*

E firesc: ne e un pic ruşine cu ei. Dar asta cînd nu-i invidiem pentru maşinile, casele, vacanţele şi yacht-urile lor. Pentru gagicile şi pentru felul în care fac mişto, *la per tu,* de premierul în funcţie, la serate la care noi, ăştia mai tineri, ţuţărim pe margine. În mulţimea de jurnalişti pîrliţi, parfumul lor de la Paris e o promisiune mincinoasă, totuşi promisiune: aceea că se poate trăi bine din scris. Ne-ar plăcea să fie adevărat, ne-ar plăcea ca unii dintre noi, ajunşi un pic dincolo de maturitatea profesională, să fie răsplătiţi de acest popor la fel de bine ca fotbaliştii sau dealerii de droguri.

De fapt, oamenii ăştia şi-au făcut averile din industrializarea ameninţării tacite pe care o reprezintă presa. Şi-au făcut vilele din echipe de comando, care dau năvală în departamentul de marketing al clienţilor graşi şi smulg de acolo, cu ziarul făcut ţeavă de mitralieră, milionul de dolari în publicitate inutilă. Şi-au construit nu cîte un etaj pentru fiecare şantaj, ci cîte un domeniu feudal, în cîte-o publicaţie de provincie cu aceleaşi năravuri. Şi-au pregătit în sertar cea mai jalnică demagogie, pentru cazul în care sînt prinşi. Citez din imaginaţie: „În anul în care integrarea României atîrnă de un fir de păr, cineva îşi permite să ne ancheteze“.

Am lucrat vreme de trei ani la o publicaţie financiară, aşa că vorbesc direct de la sursă. Zeci de oameni de afaceri cu care am ajuns la confidenţe mi-au povestit acelaşi lucru: pentru ei, presa înseamnă piraţii cu pixuri şi laptop-uri care îi atacă o dată pe săptămînă, cum altădată dacii treceau Dunărea să fure din provincia romană, mai bogată de la Sud. Mereu mai înfometaţi şi mereu mai nerușinaţi în poveştile de groază cu care îi ameninţă: hamburgerul otrăvit, frîna stricată din fabrică, geaca descusută după prima ploaie, ori pur şi simplu josnicia cea mai simplă: „dă-ne sau te distrugem!“. În ultima fază, specialiştii în şantaj nici măcar nu se mai omoară cu investigaţia – sau, mai bine zis, imaginaţia – cei mai mulţi ştiu că nu vrei să afli ce-ar putea scrie despre tine. Că preferi să plăteşti, pentru că ăsta e gestul care îţi eliberează timp, oricum mai valoros. Şi mai ştiu un lucru foarte bine: că ţi-e scîrbă să lupţi.

Nu doar victimelor le e frică, ci şi colegilor de meserie. Nimeni nu vorbeşte deschis despre asta – şi nu de teama de avocaţi, ci de miciunile la care colegii lor mînjiţi sînt oricum mai buni. Cei mai mulţi preferă să înfrunte dispreţul în creştere, cu care e privită meseria noastră, decît să-i arate cu degetul în public pe cei care au adus-o aici. Preferă să intre pe uşă, la un interviu, cinci minute după seniorul de la publicaţia cutare, şi să se prefacă că nu simt scîrba cu care gazda se uită la încă un potenţial şantajist.

E adevărat, aceeaşi lipsă de solidaritate se simte şi între cei jefuiţi. Oamenii de afaceri preferă să plătească tăcerea şi cîteodată, mai rar e drept, să cumpere vorbele. Vorbele grele la adresa concurenţei, ce poate fi mai plăcut? Chiar şi cei care se gîndesc serios la reclamaţie ştiu că o campanie de presă le poate strica un business, pe care nici o sentinţă pronunţată de azi în doi ani nu îl poate aduce înapoi.

Şi totuşi, lucrurile au început să se schimbe în primăvara asta. Ici-colo, plîngerile oamenilor de afaceri duc la anchete serioase. Presa însă pare să asiste placidă la operaţiunea asta şi să caute orice scuză pentru a nu se pronunţa în chestiune. Chiar dacă în alte probleme, cu mult mai serioase, verdictul mediatic e gata încă de la arestare. Miroase cumva a mică înţelegere, în pregătirea unei puţin mai mari scîrbe. Scîrba de a fi în continuare coleg cu haiducii – ăia care doar scriu emoţionant despre săraci, fără să le dea nimic din pradă.

BARBURISME

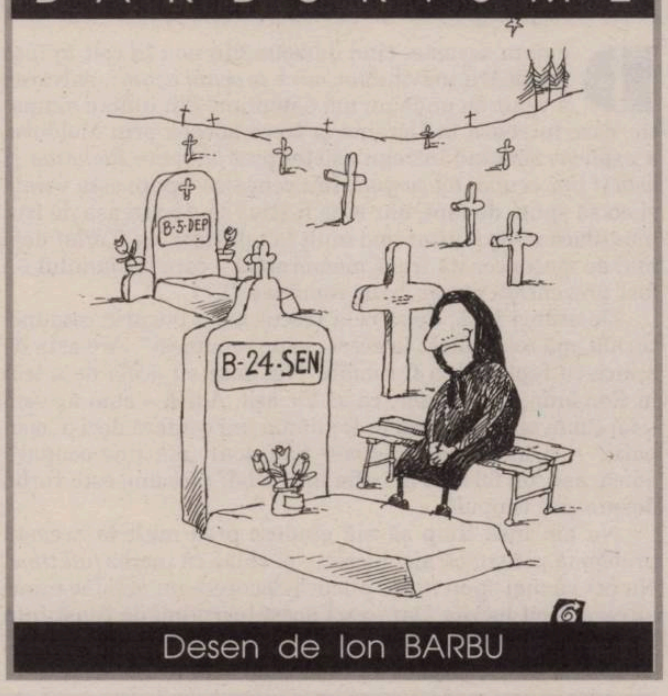

Desen de Ion BARBU

Magdalena BOIANGIU

de jur împrejur

Vedete în actualitate

În Europa, reprezentanţii celor 25 de membri ai Comunităţii Europene se tîrguiesc asupra Pactului de stabilitate, încercînd să legifereze ceea ce s-a întîmplat deja: Germania, Franţa, Italia, actori economici dintre cei mai importanţi, nu au respectat şi nici nu au de gînd să respecte limitele stabilite de Pactul adoptat în comun, impus ţărilor mai mici. Germania se justifică prin cheltuielile legate de reunificare, Franţa are nevoie de mai mulţi bani pentru cercetare, Italia a produs statistici cu privire la ritmul de stingere a datoriei publice departe de adevăr: se pare că şi Roma a depăşit deficitul de 3% prevăzut de agenda de la Lisabona în anul 2000.

Măsurile de austeritate economică, dar şi cele de liberalizare sînt aprig contestate pe stradă, la Bruxelles, de sindicatele tuturor ţărilor membre, ba chiar şi de cele ale ţărilor deocamdată în aşteptare, ele furnizînd forţă de muncă ieftină amatorilor de creştere economică, fără să renunţe la atît de invidiatul model social european. Oricît de criptice ar fi discuţiile ce se duc între specialişti, este de înţeles pentru toată lumea că, treptat, viaţa impune o structură diferenţiată şi linia de despărţire din Europa celor două viteze nu trece doar între cei vechi şi cei noi, ci şi între cei vechi risipitori şi cei vechi strîngători, dispuşi sau nu să cedeze pretenţiilor elaborate de comisiile birocratice ale Uniunii. Pentru prima oară de cînd întrebarea apare în sondaje, 51% dintre francezi ar răspunde „nu“ la referendumul cu privire la Constituţia europeană. *(Le Parisien*, 17 martie 2005)

Preţul petrolului este altă vedetă misterioasă a actualităţii: s-a depăşit 57 de dolari barilul, dublu faţă de cît costa în 2002. E un preţ cu importante consecinţe politice: China (în calitate de consumator major), Rusia şi Venezuela (în calitate de producători) îşi întăresc în toate domeniile poziţiile de pe care negociază. Toate evoluţiile din Orientul Mijlociu ar trebui analizate şi din perspectiva acestui preţ, iar faptul că între Israel şi palestinieni durează „acalmia“ (ceea ce nu e acelaşi lucru cu un armistiţiu) e un semnal pozitiv şi pentru situaţia din Irak şi pentru complicatele tratative cu Iranul. Dispreţuind avertismentele manifestanţilor ecologişti, preşedintele Bush a dat semnalul de începere a forajului în Alaska, pentru a ajunge la importantele, dar greu accesibilele zăcăminte de petrol de acolo. În Rusia, statul controlează principalele resurse de gaz şi de petrol din care asigură Uniunii Europene 49% din gazul necesar. Două treimi din nevoile de petrol şi de gaz ale Germaniei sînt acoperite de Moscova. Nu este o situaţie care să permită cine ştie ce poziţii intransigente faţă de felul cum respectă administraţia preşedintelui Putin drepturile omului şi libertatea presei. După întîlnirea la înalt nivel de la Paris – între Franţa, Germania, Spania şi Rusia – Putin are toate motivele să fie mulţumit: în public, nimeni n-a spus nimic despre democraţia din Rusia sau despre Cecenia. Scriitori ruşi, chiar şi cei consideraţi ostili actualei puteri, au fost invitaţi la o întîlnire la Elysée, unde, desigur, s-au simţit flataţi, în timp ce cortegiul manifestanţilor împotriva politicilor Kremlinului a fost ţinut departe de ochii oficialilor, la Beaubourg, unde a protestat sub ochii vigilenţi ai poliţiei franceze.

Departe de Paris, în sudul Kirghizstanului, în valea rîului Fergana, 1.000 de protestatari au luat cu asalt clădirea sediului regional al Guvernului şi sediul poliţiei din Oş (al doilea oraş ca importanţă din ţară), contestînd rezultatele oficiale ale alegerilor parlamentare, care dau din nou cîştigător partidul lui Aslan Akaev, preşedinte al ţării din 1990. S-au înregistrat morţi şi răniţi. În pofida longevităţii la putere a conducătorului, Kirghizstanul e considerat cea mai democratică ţară din Asia Centrală; pe teritoriul său, situat pe drumul traficanţilor de droguri şi arme, venind şi plecînd din Afganistan, sînt staţionaţi 1.000 de soldaţi din trupele SUA şi 800 soldaţi NATO. S-ar putea să nu se găsească în curcubeul democraţiei nici o culoare liberă pentru revoltaţii din această ţară, de care se simt străini nu doar mai marii acestei lumi, dar şi sindicaliştii din Bruxelles, ecologiştii din Washington şi refugiaţii ceceni de la Paris.

globul cubic

Ce căuta americanu' în Bulgaria?

La început au fost sovieticii. La Novo Selo, sat de 500 de locuitori, o mie de oi, case unde trăiau oameni cu speranţe şi ambiţii, s-a construit în 1962 un „site top secret“, un poligon militar, folosit de Armata Roşie. În numele interesului de stat, satul a fost dizlocat, locuitorii s-au mutat în vecini, la Mokren, la distanţă de 1 kilometru. În urmă cu trei ani, poligonul a început să fie folosit de francezi. Babele din sat îi urmăreau în timp ce făceau jogging dimineaţa şi se plimbau seara.

Acum, se spune că vor veni americanii. „Se pare că vor dormi chiar pe poligon, în corturi, deci comerţul local nu va profita de pe urma prezenţei lor. Dar la Mokren domneşte un fel de optimism temperat. Sigur, nimeni nu se aşteaptă ca yankeii să se însoare cu fetele din sat, dar destui oameni cred că vor găsi ceva de făcut contra plată la poligon. În afară de interpreţi, de informaticieni şi de alte cadre, americanii vor avea nevoie de tîmplari, de cosaşi şi de simpli muncitori. Locuitorii din Mokren nu cer prea mult. Ei n-au aflat din ziare că «un batalion american de 1.500 de oameni va veni la Novo Selo şi va cheltui 100.000 de dolari pe zi» şi nu visează la banii ăştia şi nu cred că va fi cineva doritor să li-i dea. Ei speră la cîteva firimituri, în cel mai bun caz la o bucată de pîine. În sat, statistica numără 160 de şomeri. Nu sînt înregistraţi cei care nu au acte de identitate, pentru că nu au bani ca să le plătească. Reiese că oameni foarte săraci sînt mult mai mulţi, e ceea ce se numeşte şomajul ascuns. Şi pentru că în ultimii doi-trei ani au început lucrări la poligon, au apărut şi locurile de muncă. Dar primarul, Emil Encev, nu-şi explică de ce sînt angajaţi ca hamali oameni de la 20-30 de kilometri distanţă, deşi la Mokren sînt destui amatori. S-ar fi putut economisi banii de transport, crede primarul. El speră că lucrurile se vor aranja şi citează o circulară care îi obligă pe militari să caute mîna de lucru la faţa locului. «Anul trecut, pentru că n-au găsit de lucru la poligon, 70 de persoane au plecat să muncească în Grecia şi Spania», spune primarul. El a protestat şi a trimis scrisori peste tot, chiar şi ambasadorului Statelor Unite la Sofia, dl Pardew. Politicos, ambasadorul i-a răspuns primarului şi i-a dat dreptate. Encev e tînăr, nu ţine minte manevrele ruseşti. N-are nimic cu americanii, dar vrea dreptate pentru oamenii din satul lui“. (I. Gozes, ziarul *Standard*, Sofia)

Cînd au venit ruşii, bulgarii de la Novo Selo au plecat la Mokren, cînd vin americanii, bulgarii pleacă în Grecia şi Spania. Pentru bulgari e bine, chiar dacă primarul e nefericit. **(M. B.)**

Sever VOINESCU

axa dus-întors

Scepticism

Cînd o gîndire e cuprinsă de euforie, se înconjoară pe sine cu încîntare şi entuziasm, se umple de fericire jubilatorie în faţa propriilor sale realizări, atunci acea gîndire tocmai a intrat în criză. De aceea, cred că gîndirea strategică euro-atlantică trece printr-o criză. Ar trebui, poate, să-mi precizez termenii. „Gîndire strategică euro-atlantică“ înseamnă, pentru aceste rînduri, efortul mental de înţelegere şi de conceptualizare, mai ales, dar şi de imaginaţie şi de judecată, în urma căruia civilizaţia euro-atlantică, prin structurile sale politice (state, alianţe, uniuni), îşi promovează, apără şi impune interesele politice, economice şi militare în lume. „Criza“ se referă la blocajul intervenit în acest proces al gîndirii, la incapacitatea de a conceptualiza coerent, la inaderenţa acestei gîndiri la realitatea culturală şi politică a celorlalte secvenţe ale lumii cu care secvenţa euro-atlantică se află în contact. „Criza“ despre care vorbesc echivalează cu absenţa tensiunii sceptice, caracteristică a oricărei gîndiri sănătoase.

NATO şi UE au multe trăsături comune. Nu doar că cele două organizaţii au cam aceiaşi membri şi împărtăşesc programatic aceleaşi valori, dar au şi sediile în aceeaşi capitală şi steagurile dominate de acelaşi albastru pur. În plus, Alianţa şi Uniunea trăiesc, acum, aceeaşi stare de spirit pe care aş numi-o *euforia extinderilor*. Din 1990 încoace, NATO s-a extins spre Estul Europei înglobînd încă opt ţări, iar UE mai mult de zece. Alte două ţări vor intra în UE în mai puţin de doi ani şi altele, multe, au luat opţiunea aderării şi fac ceea ce trebuie pentru a fi admise. La fel şi în cazul NATO – pe măsură ce numărul noilor admişi a crescut, lista candidaţilor a crescut şi ea. NATO şi UE, formule de existenţă politică, economică şi militară cu atractivitate maximă, se simt, astăzi, mai viguroase ca niciodată. Atît de viguroase, încît se declară gata să admită alţi şi alţi noi membri, care, după obiceiul primelor extinderi, vin în valuri. Ameţiţi de romantismul revoluţiilor portocalii, la Bruxelles sînt oameni care văd NATO înglobînd Ucraina şi mergînd pînă la Est de Caspica. În fond, Rusia, Georgia şi Azerbaidjan sînt membri în Consiliul Europei arătînd, parcă, versatilitatea identităţii europene. A fi european, astăzi, nu mai înseamnă a împărtăşi o istorie, o geografie şi un spirit, ci a împărtăşi valori. În context, merită subliniat, de pildă, că, de ani buni, unul dintre cei mai fideli şi eficienţi actori „transatlantici“ este Australia, mai util în situaţii de criză decît mulţi membri NATO cu vechime şi greutate. Acest proces de lărgire pînă la orizont este sugestiv caracterizat de dl Andrei Pleşu ca o „extindere pe orizontală“ cu ignorarea totală a „verticalei“.

Evoluţiile din Europa ultimului deceniu au dovedit că extinderea poate fi folosită nu atît ca o politică de întărire a Alianţei/Uniunii, cît ca o politică de promovare a stabilităţii, democraţiei şi dezvoltării. Viitorii membri, atraşi de bunăstarea europeană, sînt gata să se cuminţească de dragul ei. Dar, a pacifica şi a securiza folosind extinderea ca pe o momeală strategică, este o politică riscantă. S-ar putea să ne amăgim crezînd că victoria democraţiei în spaţii ne-europene este definitivă. Democraţia însăşi se alterează prin extindere nu doar pentru că lărgirile devin scop în sine şi duc la diluarea criteriilor (se vede limpede că avansul Alianţei/Uniunii spre Est aduce cu sine relativizarea criteriilor de admitere), ci şi pentru că – aşa cum arăta Fareed Zacharia într-o carte excelentă, acum cîţiva ani – democraţia se şubrezeşte în chiar *fieful* ei, prin răspîndirea substanţei sale şi prin aculturaţia inevitabilă oricărei lărgiri.

Acum, România este în NATO şi este la doi paşi de UE, cu care a finalizat negocierile de aderare. În această calitate, cred că România ar trebui să aducă acestor organizaţii un plus de scepticism – căci asta e, nu-i aşa, specialitatea naţională. Un strop de interogaţie sceptică este ceea ce trebuie pentru a debloca gîndirea strategică a spaţiului transatlantic, blocată, acum, în euforia extinderii. De pildă, merită să examinăm în cheie sceptică dacă NATO şi UE sînt organizaţii de succes pentru că se extind sau dacă NATO şi UE se extind pentru că sînt organizaţii de succes. Atitudinea juvenil inginerească, după care lărgirea NATO trebuie să meargă glorios mai departe şi noi să fim purtătorii de torţă ai extinderii pînă în centrul Asiei, mi se pare serios criticabilă. Un NATO întins pe mai multe continente nu poate fi imaginat decît dacă UE va deveni un singur membru, prin succesul integrării politicilor externe şi de securitate în cadrul Uniunii. Atunci vom putea gîndi un NATO în formula SUA, UE, Canada, Australia, poate Ucraina, poate alte cîteva state caucaziene. Altminteri, un NATO cu 30 de membri – cum simt că ne paşte – va fi un NATO nefuncţional şi greoi, ceea ce pentru o alianţă militară poate fi fatal.

O idee se poate compromite prin extinderea euforică a

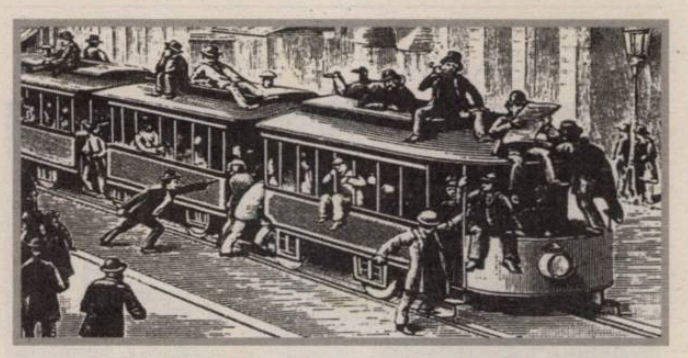

aplicării ei. Nu există o formulă de securitate cu aplicaţie universală. Dacă, de pildă, pentru Vest, paradigma de stabilitate este dată de ecuaţia *economie de piaţă + democraţie + stat de drept*, e posibil ca pentru Est ecuaţia să fie alta. Iar dacă privim în Sud, lucrurile se complică şi mai mult. Cred că, odată cu admiterea României, pentru NATO şi UE a venit vremea scepticismului. Mai departe, las filozofii să speculeze.

ready made

„Un alt artist tînăr pe care demonul picturei îl chinuie şi-l fericeşte adînc e Serafim. [...]

L-am văzut lucrînd acum, îndată după sosirea-i la Paris, la un cap de femeie, pe care, împreună cu artistul, în suvenirea «Femeii cu garoafă» de Henner, o botezarăm «Femeia cu tufănică» – un tip de brună, liniştită în frumuseţea-i ideală, cu o pădure de păr negru, licăritor de negru ce este, cu o privire dulce şi senină, întocmai ca şi tonalitatea chipului. Gîtul bine aşezat, unindu-se în linie minunate cu bustul în care numai se ghiceşte bogăţia sînului, deoarece o stofă roşie ca focul acoperă umerii şi cade la vale, drapîndu-se admirabil în jocul de lumină al roşului de diferite nuanţe. O singură tufănică galbenă, prinsă în îmbucătura draperiei, rupe continuitatea roşului şi dă un farmec mai mult acestui minunat studiu, în care din fugă Serafim a grămădit pe rînd toate calităţile sale [...].“

(G.I. Ionnescu-Gion,
Portrete şi evocări istorice, Editura Minerva, 1986)

Şerban FOARŢĂ

rimelări

Dolce

Ronţăind alune, lunea,
marţi, lingînd un marţipan
(care are moliciunea
unei catifele *panne),*
uiţi de vineri şi de izul
ei de vinete *pané*...

Dacă ţi s-ar cere-avizul
despre ziua care-ţi e
cea mai dragă, ai răspunde
că nu-i vorba de o zi,
ci de cîteva secunde
cînd se poate-ntrauzi
geamătul reginei-nopţii
care năduşeşte-n cercuri
de parfum, la miezul nopţii
dintre joimîine şi iericuri.

Adrian CIOROIANU

poveşti suprapuse

Ce e această ţară, de fapt?

– americane (a 6-a, ultima) –

Şi – cum spuneam – iată-ne ajunşi la *Armstrong Middle School* din Starkville, Mississippi, după ce zborul dinspre Tallahassee, capitala Floridei, ne purtase vreme de-o escală lungă prin Atlanta, Georgia – oraşul ce arde în *Pe aripile vîntului* şi prin care Scarlet O'Hara îşi plimba rochia din draperie verde – moda de-aici nemaifăcînd între timp prea mulţi paşi înainte. Intrăm în cabinetul de istorie al unei profesoare îndeajuns de avizate în privinţa venirii noastre încît să fi pus pe perete, proiectată, o hartă a României şi a vecinilor săi. Copiii din clasa a VII-a, curioşi peste poate. Cel mai mult îi atrage bancnota de lei trasă în plastic, ei spun că li se pare mai frumoasă decît dolarul – dar au un recul vizibil atunci cînd află că, deşi pe ea scrie *1.000.000,* face doar vreo *30*.

Ei bine, şi atunci – privindu-mă concentrată şi abia întărîtată de cele cîteva răspunsuri pe care i le dădusem deja –, o copilă de culoare m-a întrebat direct: *Do you have* bi-i-ti?

N-am priceput nimic; am privit, aşteptînd salvarea, către directorul şcolii, aflat într-un colţ. L-am văzut dînd din mîna dreaptă, ca şi cum m-ar fi sfătuit să trec peste. *Ce zice?* – l-am întrebat, şoptit. *Întreabă dacă aveţi* Black Entertainment Television, *un canal pentru cei de culoare*. Şi atunci i-am spus fetei adevărul: că nu avem BET, dar că avem o minusculă minoritate de tineri ieşiţi din taţi africani şi din mame române (n-am mai intrat în detalii, prea musteau a ideologie de ani '70 – '80) şi că unii dintre ei chiar au propriile lor show-uri la TV! N-am cuvinte să vă descriu bucuria copilei la auzul acestei veşti despre ţara îndepărtată al cărei contur se vedea pe perete!

Şi atunci am avut o revelaţie: *aceasta e America*.

America nu este numai ţara în care, în două săptămîni, o singură persoană mi-a cerut 50 de cenţi, undeva aproape de cimitirul Arlington – perimetru atît de sobru, încît am minţit fără tremur şi am spus că nu am 50 de cenţi la mine; America nu este numai industria popularităţii (în politică, afaceri, sport sau *showbiz),* nici numai industria *lobby*-ştilor (pe care i-am văzut umplînd holurile pe colina Capitoliului) şi nici numai industria cuburilor de gheaţă pe care le vei găsi, din belşug, în orice pahar – de apă, de Cola sau de *ice tea* – de pe masa oricărui restaurant şi de pe urma cărora singurii care au de cîştigat sînt, bănuiesc, dentiştii; America nu este numai păţania tîmpă a rectorului Universităţii Harvard, Lawrence Summers, care a spus prin ianuarie a.c. că *„Femeile par a avea o mai mică aplecare naturală spre matematici şi ştiinţe decît bărbaţii"* şi de atunci este hărţuit de tot felul de asociaţii etc., iar el, numai cît am stat noi acolo şi-a cerut scuze de vreo trei ori şi tot mai rămăseseră cîteva milioane de persoane ofensate, *de la o coastă la alta* – trecînd, evident, şi prin coasta lui Adam; America nu este numai imaginea *implicărilor* civice de tot felul – precum gazdele noastre, profesorii Tom Wallace şi Susie Borrough, care vorbeau despre Ucraina sau Moldova cu o pasiune pe care eu sau dvs. nu o simţim nici măcar în raport cu – să zicem – Tulcea sau Calafatul; America nu înseamnă numai excelentele emisiuni TV matinale – pe Fox News, ABC sau CNN – care, datorită fusului orar, îţi dau impresia că tot ce e important în lume s-a petrecut pînă a te trezi tu şi acum vezi esenţialul; această ţară nu este numai respectul cvasi-religios faţă de Constituţie, despre care am mai scris, nici bricheta *Zippo*, nici sticla de *bourbon* de 1,14 litri şi nici imensul aparat de securitate desfăşurat în orice clădire publică, care te pipăie, te descalţă, te scanează şi apoi îţi zîmbeşte că eşti *clean*.

Există o Americă dincolo de cifrele din Dow Jones şi dincolo de procesul lui Michael Jackson, una a luminilor naturale şi a lipsei de *glamour,* una animată de o eficienţă şi de o fermitate productivă impresionante. O Americă mai inteligentă decît pare, mai curată decît pare şi mai umană decît ne încăpăţînăm, noi, europenii, să ni se pară. Una capabilă de reuşite istorice şi de greşeli epocale, una de un altruism juvenil şi de o delicateţe de bunicuţă dintr-un orăşel puritan de pe coasta de Vest.

America înseamnă – mi-a dat de înţeles puştoaica de ciocolată de care vorbeam –, mai ales, o mare curiozitate: curajul de-a pune întrebări (chiar şi dintre cele mai trăsnite), nerăbdarea de-a primi răspunsuri, capacitatea de-a te bucura la unele dintre ele. Drept care cred că, în veacul XXI, competiţia dintre această nici măcar triseculară, copilăroasă, entuziastă Americă şi multimilenara, înţeleapta, prin-toate-trecuta Chină s-ar putea să ne cam ţină, cum s-ar spune, pe toţi ocupaţi.

Dan GOANŢĂ

medalia de abur

Eşecuri cu multă frişcă

„A zis ceva la întîmplare, c-aşa e viaţa, că se mai întîmplă, că nu-s probleme, că o să găsim noi o soluţie. După asta şi-a sunat secretara, i-a spus că e deja tîrziu şi că poate să plece, el o să mai rămînă, mai are de rezolvat ceva cu tovărăşica, adică cu mine. Secretara a plecat imediat, cred că era obişnuită cu chestiile astea, am auzit uşile şi am rămas singuri în toată clădirea. Era vreo 7 seara, eram în mijlocul oraşului, dar totuşi foarte singuri, cine oare ar fi îndrăznit să-l deranjeze pe tovarăşul prim-secretar? Băieţii de la poartă vegheau două etaje mai jos, la capătul acelor nesfîrşite culoare, luminate acum doar de neonul de veghe. După care şi-a slăbit nodul de la cravată."

Îmi vine să-i spun că scenariul e de-a dreptul banal, dar mă abţin. Femeia din faţa mea e convinsă că povestea ei e unică. Şi extraordinară. O cunosc de mult. În vremea aceea ne vedeam rar, doar cînd venea la mătuşa ei din Bucureşti. Sau atunci cînd venise să dea admitere la facultate. Prima oară picase. Se-ntorsese în oraşul ei, reşedinţă de judeţ cu orgolii naţionale şi ierarhii locale. Era silită să-şi amîne speranţele pentru încă un an. Familia îi căutase un loc comod. Ceva unde să nu se omoare cu munca. Nu era esenţial să cîştige, ci doar să aibă timp de-nvăţat pentru următoarea sesiune. De exemplu, referentă la comitetul judeţean de partid. Au trimis-o în audienţă.

„A spus că mă ştie de mult, că m-a văzut la spectacolele cu elevii-poeţi, că sînt o fată drăguţă, chiar frumoasă. Că facultatea e importantă, dar că n-ajunge. În Bucureşti n-o scoţi la capăt, aşa, oricum, trebuie să ai puţină experienţă de viaţă. Părea obosit, dar îmi strîngea mîna cu putere. Mi-am smuls-o şi m-am ridicat brusc de pe scaun." Numele primului secretar îmi era cunoscut. Făcea parte din înşiruirea ce însoţea şedinţele Comitetului Central al PCR, unde era membru din oficiu. Evident, nu îl văzusem niciodată. *„Era foarte slab şi fuma mult. Unii se-ngraşă la bătrîneţe, el se ascuţise, dar se ţinea bine, deşi avea vreo cincizeci de ani, cît avem noi acum. Şi-a stins ţigara, s-a sculat din fotoliu şi a trecut de partea cealaltă a biroului, către mine."* Mă gîndesc s-o-ntreb dacă a fugit pe uşă sau dacă a ţipat. Pînă să mă hotărăsc, îşi trage o şuviţă blondă pe după ureche şi-ncepe să chicotească. *„Am fugit pe după masa de consiliu, o masă mare cu vreo 20 de scaune. El pe-o parte, eu pe alta. Ne-am împiedicat pe rînd de scaunele alea, dar nu m-a prins. La un moment dat s-a cam enervat şi mi-a zis că, uite, n-are burtă deloc şi că, dacă vreau, pot să-i pipăi muşchii. M-am ferit, îmi era frică, dar îmi venea şi să rîd. A fost haios. Cînd am ieşit pe poartă, securiştii de la pază s-au uitat cam lung la mine, mă aşteptam să se hlizească sau să-mi zică ceva, dar nimic. Erau bine instruiţi. M-am dus la cofetărie, e una chiar lîngă teatru, şi am luat două profiteroluri cu multă frişcă."*

Acum pare mulţumită. A reuşit la facultate (de-abia după alte două încercări), a şi terminat-o, se-mbracă cochet, dar nu-şi ascunde cele cîteva riduri. Nu s-a măritat, dar are un băiat de vreo 30 de ani. (Foarte slab, fizician, burlac.) După diverse avataruri, şi-a făcut o firmă de consultanţă pentru finanţări externe. Îşi continuă oarecum prima ocupaţie – referent financiar la fostul comitet judeţean. La Revoluţie i-a convins pe insurgenţi să nu incendieze vilele nomenclaturii. (În timp, a ajuns să locuiască într-una din ele.) Fostul prim-secretar a părăsit oraşul noaptea tîrziu, cu trei valize înjghebate neglijent. *„Ultimul lucru pe care l-a făcut a fost să-mi dea telefon din gară ca să-şi ia rămas bun."* De ce? *„Nu ştiu, era speriat, îşi pierduse energia cu care mă fugărise pe vremuri în jurul mesei de consiliu."* Dar fusese un om rău, corupt, incompetent? *„Cîte puţin din toate. Era oricum un individ puternic."* Disting în neaşteptata confesiune o inflexiune nostalgică, la fel de nestăpînită ca şuviţa blondă. Apare şi fiul, vor merge la cofetărie, ca în fiecare an pe 12 august. *„Un tabiet de-al mamei"*, zice el, parcă scuzîndu-se.

HUMANITAS
citim de 15 ani împreună

Colecţia Râsul lumii

250 000 lei

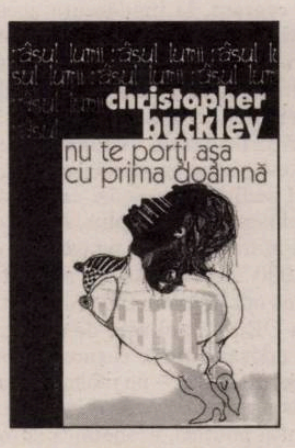

CHRISTOPHER BUCKLEY
Nu te porţi aşa cu prima doamnă

230 000 lei

DES MACHALE
Vorbe de duh

www.humanitas.ro
www.librariilehumanitas.ro
http://autori.humanitas.ro
www.humanitasrights.ro

Texte şi opinii de: Laurenţiu CIORNEI (jurnalist) ● Stela GIURGEANU ● Mircea KIVU (sociolog) ● Ioan MĂRGĂRIT (jurnalist) ● Ruxandra MIHĂILĂ ● Adina POPESCU ● Adina ROSETTI ● Monica TĂNASE (jurnalistă)

DILEMA VECHE

ROMÂNUL ŞI AUTOMOBILUL

Depăşirea Daciei

Pînă nu demult eram o ţară ciudată în care, aşa cum remarca uimit un copil australian, nu exista decît un singur fel de maşină: Dacia 1300. Un partid unic şi un automobil unic. Românii săraci nu aveau maşină, cei medii aveau o Dacie, iar cei bogaţi (cazuri rare) aveau două Dacii, una pentru soţ alta pentru soţie. Lada şi Skoda erau idealuri de fericire. Uniformitatea s-a transformat pe nesimţite într-un fel de balamuc automobilistic de tip (mai degrabă oriental decît occidental). Întîi a apărut Daewoo cu diversele lui variante, ca un fel de automobil de tranziţie. Proprietarului de Dacie cu ştergare cu model popular sub geamul din spate şi cu mîner stil bibelou la schimbătorul de viteze i-a luat locul, încetişor, şoferul maşinii de teren sau de Mercedes la mîna a doua. Şoselele s-au umplut de automobile de toate categoriile, culorile şi dimensiunile, iar traficul din Bucureşti e blocat de dimineaţă pînă seara de sute de mii de maşini. Deşi nu se mai fabrică, Daciile 1300 sînt încă destule, ca o amintire de neşters a vremurilor uniforme de altădată. Ofertele şi reclamele de maşini franţuzeşti, germane, italiene, sud-coreene sau japoneze sînt pe toate drumurile. Există oameni cu mai multe feluri de automobile, cîte unul pentru fiecare sezon sau pentru fiecare ocazie. Dintr-o raritate snoabă, aerul condiţionat în maşină a devenit un lucru aproape obişnuit (poate că din cauza încălzirii globale). BMW-urile cu bordul proiectat holografic undeva în faţa parbrizului, o noutate pe plan mondial, au intrat repede şi în garajul unora dintre români. Mai nou, cei cu mulţi bani au început să prindă şi gustul „maşinilor adevărate", înţelegînd prin asta Jaguar, Bentley, Maseratti sau Maybach (vezi şi ultima achiziţie a lui Gigi Becali). Mai e încă loc de Ferrari sau Rolls Royce. Poate peste încă vreo cîţiva ani, la viitorul număr al Dilemei vechi *despre automobile (al treilea), vom scrie şi despre asta. Şi poate vom vorbi atunci şi despre nişte sute de kilometri de autostradă în plus (cu sau fără comision).* ***(A. M.)***

Ruxandra MIHĂILĂ

Epoca de aur şi automobilul

Eram la mare, în acei ani..., cînd totul se închidea fix la ora 10 seara fix, cînd restaurantele, cofetăriile (termenul „cafenele" devenise fără încărcătură semantică – e drept, nu-i luase loc un altul, derivat eventual de la celebrul „nechezol") etc. îşi invitau clientela – mai elegant, mai răstit – să grăbească consumaţia (care se reducea la o ofertă minimală şi etern aceeaşi – zi de zi şi sezon de sezon, unul mai estival decît altul).

Ne aflam pe o terasă, la lumina obscură a tuburilor de neon, veşnic pîlpîindă, în faţa unor mese pătrate, de fix patru locuri (aceleaşi în toate „locantele" de acest fel), gata să ne ridicăm... Cînd atmosfera cenuşie a fost momentan disipată de întrebările retorice, pe un ton continuu ascendent – de la nedumerire, confuzie, pînă la iritare şi indignare: „Why close?!", „It's only ten!", „What about you?!", „I want some more beer!", „Somemore!", „Waiter!!", „What's this?!!".

În acelaşi timp, ca o reacţie în lanţ, la o masă alăturată, un alt grup de vorbitori de engleză – una extrem de ciudată, pentru urechile mele de trăitor exclusiv pe pămîntul autohton (aveam să mă dumiresc însă destul de repede că erau australieni, poposiţi, dintr-o profundă eroare, pe ţărmul Pontului Euxin) – încercau cu greu să facă faţă avalanşei de întrebări – tot retorice – ale unui puşti de aproximativ 12 ani care, pe aceeaşi tonalitate – de la nedumerire, pînă la iritare şi indignare – nu-şi putea stăpîni uluiala că de jur împrejur nu vedea alt tip de maşină... decît Dacia: *„What kind of a country is this? Look around: there are only Dacia, and no other kind of a car! Only Dacia! You see!?..."*

Tot în acei faimoşi ani de glorie ceauşistă, am reuşit performanţa absolută a unei excursii în R.D.G. Echipajul din care făceam parte călătorea într-o Ladă portocalie (marcă de invidiat în acele vremuri, în care – după cum s-a putut constata din relatarea anterioară – nu zăreai la orizont decît automobilul autohton de fabricaţie piteşteană). Excursia era una de excepţie (ieşeam din beznă şi începeam să zărim vitrine cu lumină şi mîncare), iar maşina ne servea – cu pioşenie – şi de credincios prieten de drum, dar şi de adăpost de noapte prin vreo parcare mai periferică sau de micro-restaurant la popasurile de hrană frugală, îndelung şi economicos chibzuită.

Pe măsură ce rulam, deveneam tot mai încrezători în performanţele automobilului nostru multifuncţional care părea să treacă – cu succes – barierele de pretenţii şi gusturi automobilistice ale esticilor.

Totul s-a schimbat brusc pe autostrada comună Est-Vest din Berlin, preţ de cîţiva zeci de kilometri, cînd – aiuriţi de peisajul neverosimil: maşini colorate, luminoase, strălucitoare, decapotabile sau ne-, feţe zîmbitoare, pălării enorme *(latest fashion* sau retro), lume destinsă, atmosferă cu adevărat estivală – ne-am dat seama că deveniserăm, prin lovitură de teatru, un fel de *paria* a traficului, de vreme ce luxoasele automobile ne depăşeau vîjîind, unul după altul, nu însă fără ca şoferii şi ceilalţi coechipieri să întoarcă, sistematic, capul, spre a privi, cu o curiozitate compătimitoare, spre marca estico-sovietică a maşinii noastre portocalii, de care, în ascuns, eram atît de mîndri. Deveniserăm, în această fantastică ofertă concurenţială, „o piesă rară"!

P.S. Avantajul e că astăzi o poţi parca liniştit în faţa blocului sau oriunde altundeva, chiar lăsînd portiera deschisă, fără a avea nici o undă de teamă că vreun hoţ de maşini ar putea avea minima curiozitate să vadă dacă această maşină retro mai poate fi pornită. Ei bine, poate!

Mic dicţionar de termeni şofereşti

a avea picior = a putea să frînezi foarte tare (se vorbeşte despre „picior" la maşinile cu motoare puternice, care merg cu viteză)

a ciupi frîna = a apăsa pe frînă o fracţiune de secundă

a da şprituri = a apăsa pe accelerator în timp ce porneşti motorul

a îneca motorul = a uda bujiile cu benzină (de obicei în urma prea multor „şprituri")

a porni la jumătate sau la sfert de cheie = cînd motorul porneşte rapid, chiar şi pe ger

a da în nas = cînd maşina merge împiedicat

a sufla în jigleur = a sufla în jigleur

a o călca = a accelera foarte tare, a călca puternic pedala de acceleraţie

la blană = a apăsa pedala de acceleraţie pînă la capăt (pînă la blană)

a o forja = a conduce maşina cu acceleraţii bruşte şi cu viteze mari

a trage şocul = a trage de o pîrghie pentru ca motorul să meargă în regim turat pînă cînd se încălzeşte

a toarce frumos = zgomotul unui motor bine reglat

a merge în trei = cînd funcţionează doar trei pistoane din cele patru ale unui motor obişnuit

a ajunge la Fred şi Barney = cînd rugineşte podeaua maşinii şi se găureşte, aşa încît să poţi scoate picioarele afară

are aer = maşina are instalaţie de aer condiţionat

clima = sistem electronic prin care se reglează automat temperatura în maşină

junghi = maşină proastă

frîna de gură = cînd şoferul frînează de gura nevestei aflate în dreapta

lămîie = cercul galben cu semnul exclamării, pe care-l poartă începători, pe parbriz

semnul prostului = idem

pana prostului = cînd maşina se opreşte pentru că nu mai are benzină

şofer de duminică = şofer prost (care nu merge cu maşina decît duminica)

gabor = poliţist

borcan = construcţie rotundă pe şosea, unde stau agenţii de circulaţie

colac = volan

făcăleţ = maneta schimbătorului de viteze

plinul = cînd rezervorul de benzină e umplut

saxofon = galeria de evacuare a gazelor din motor (înainte de ţeava de eşapament)

oală = piesă ce intră în componenţa planetarelor

planetară = sistem de bare şi rulmenţi care transmit mişcarea la roţile motoare (cîrîie la curbe cînd se strică)

lunetă = geamul din spate

carburator = ceva depăşit

injecţie = sistemul care a depăşit carburatorul

bucşe + pivoţi = piese care se strică (în special la Dacia) din cauza gropilor

delcou = ceva complicat

tacheţi = şi mai complicat

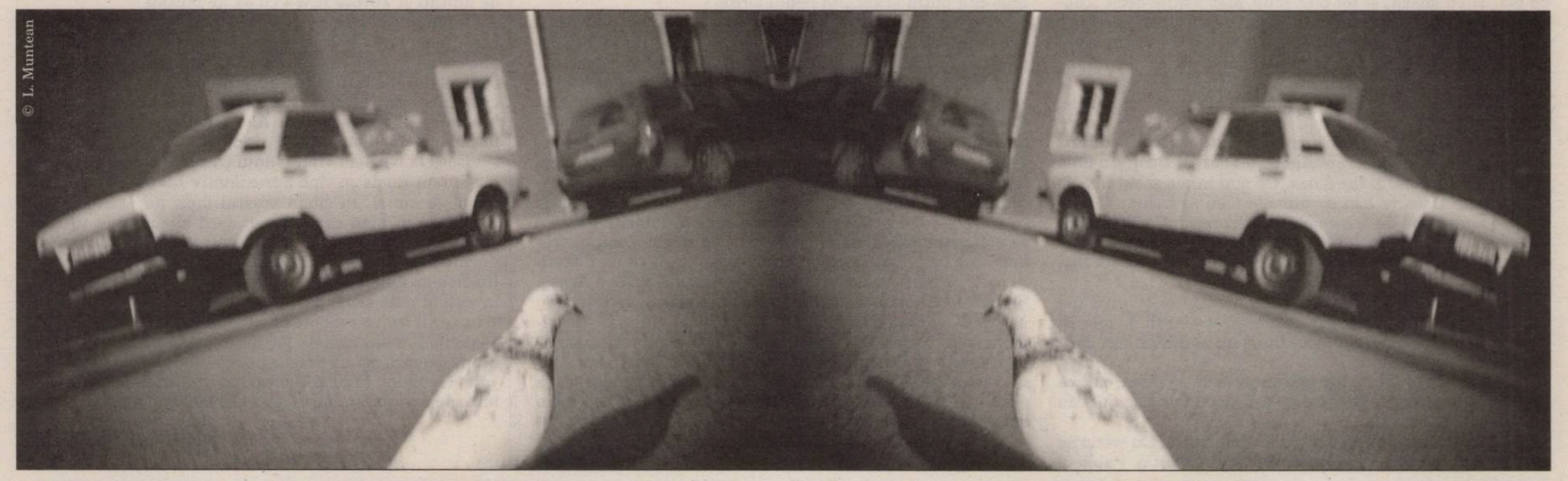
© L. Muntean

Mircea KIVU

Faire-part pentru Dacia Noastră Cea de Toate Zilele

Cu discreţie, aşa cum se arătase în cei 35 de ani în care ne fusese alături, la bine şi la rău, de curînd a plecat întru veşnicie de pe liniile de montaj Dacia 1300 (n. 20 august 1969). Spre deosebire de concurentul ei est-european, răsfăţatul Trabant, căruia cu 10 ani în urmă i se organizaseră funeraliile naţionale (cu participare internaţională la înalt nivel), ea n-a avut parte decît de seci şi parcă jenate anunţuri de despărţire, ca la dispariţia unei rude declasate.

De la bun început a fost maşina celor doar puţin mai înstăriţi decît ceilalţi. La sfîrşitul anilor '60, românii cu mai multă dare de mînă îşi cumpărau Fiat, Renault 16 sau impunătoarele Volgi. Mai tîrziu, statutul de vis tangibil fusese preluat de Lada şi Skoda. Dar pentru marea majoritate a românilor, visul de parvenire începea de la banala Dacia (costa cam cît un apartament cu două camere).

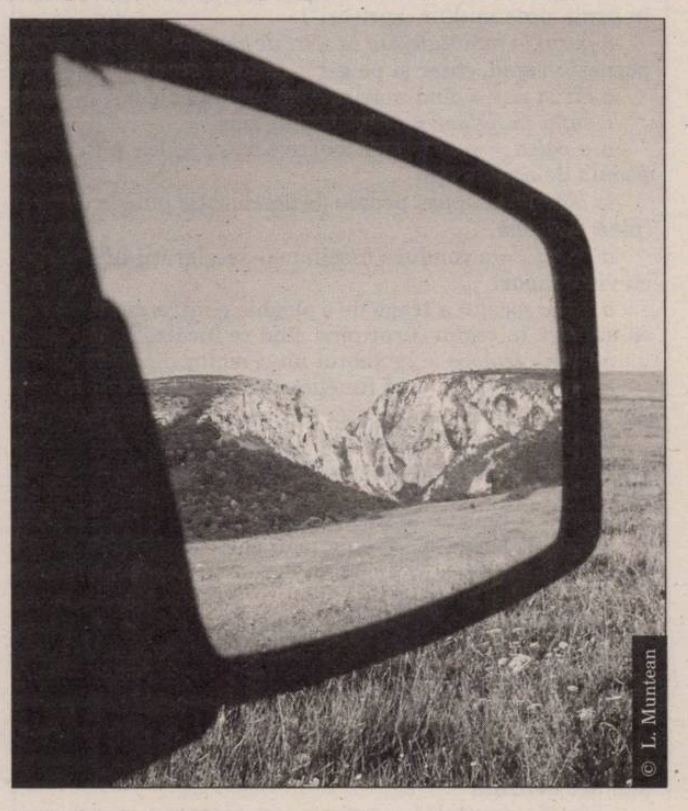
© L. Munteanu

Era maşina bună la toate. În vacanţă înghesuiai în ea aragazul de voiaj, lada frigorifică (plină cu carnea congelată economisită de-a lungul întregului an), bagajele întregii familii, scutecele de bumbac ale copilului (natalitatea era atunci mult mai ridicată decît acum). În ajunul Crăciunului aduceai de la părinţii rămaşi la ţară porcul şi damigenele cu vin (curat, de buturugă) pe care aveai să le împarţi cu familia fratelui. Dacă erai ţăran, aduceai la piaţă lădiţele cu căpşuni (pe care aveai să le vinzi după mercurial sau, dacă te descurcai, în spatele blocurilor, la preţul adevărat). La rigoare, era bună şi la adusul cocenilor de la cîmp (orice Dacie care se respecta avea un portbagaj suplimentar, pe acoperiş, care la rigoare suporta şi canapeaua Oana achiziţionată de la oraş).

De fapt, era mult mai mult decît o maşină. Era un membru al familiei, uneori tratată mai bine decît soţia (dar asta, în sine, nu înseamnă mare lucru, despre tratamentul soţiei la români vorbim altădată). Dacă în Europa occidentală o maşină îşi petrece, în medie, la acelaşi stăpîn, cam 3 ani, la noi făcea obiectul zestrei sau al moştenirii. Între timp, era investită cu valenţe afective. De cele mai multe ori căpăta un nume: Lucica, Florica, Maricica (niciodată bărbătesc, neapărat neaoş). Era, întotdeauna, înnobilată astfel încît să reflecte personalitatea stăpînului: tetiere îmbrăcate în macramé, ştergare de artizanat aşternute pe bord, volan îmbrăcat într-un fel de arici din cauciuc (pentru masochişti) dacă nu chiar în piele (mă rog, plastic, dar ca şi cum), iconiţă, fotografia soţiei (sau a Margaretei Pîslaru, după posibilităţi). Asta pentru tradiţionalişti. Futuriştii îi confecţionau aripi sau spoilere ca pentru Formula 1, îi ataşau claxoane răsunătoare sau, dimpotrivă, cîntătoare, cît mai mulţi ochi-de-pisică, jante cu spiţe, uneori însemnele altor mărci (aici remarcîndu-se o tentă postmodernistă). Şi schimbătorul de viteză! el era chintesenţa stăpînului Daciei – cu măciulia din bronz sau lemn sculptat sau plastic transparent, sub care se ascundeau imagini mirifice. Toate eforturile astea, pentru a fi „Dacia mea", unica.

Nu ştiu dacă ai remarcat relaţia care se stabileşte pe şosea între o Dacie şi celelalte tovarăşe de trafic. Întotdeauna, Dacia stă cuminte pe banda din dreapta, nu îndrăzneşte niciodată să depăşească o „străină", oricît de leneşă ar fi aceasta. Şi dacă vreodată îndrăzneşte să o facă, este de-îndată apostrofată, claxonată, somată cu furie să-şi reia locul predestinat. Cu toate astea, o recentă iniţiativă preventivă a poliţiei a aşezat pe marginea şoselelor cîteva maşini căzute victimă maniei vitezei (evident, tot Dacii).

A cunoscut vremuri de glorie, cînd Ceauşescu a ridicat-o la gradul de semn al apartenenţei la nomenclatură (dacă era neagră şi purta un număr din trei cifre) – era un mod original de a marca desprinderea de tutela sovieticei Volgi ministeriale. Uneori a avut şi aventuri galante – simple flirturi – în lumea starurilor mondiale (jur, prin anii '80 am văzut circulînd în probe un model „limuzină" cu trei rînduri de geamuri laterale). Ne-a însoţit în toate momentele importante ale vieţii: a fost furgoneta care aducea îngheţata care ne încînta copilăria, taxiul cu care ne întorceam de la ceaiuri, „papucul" în care ne-am încărcat zestrea cînd am plecat de-acasă, maşina miliţiei care ne soma să dispărem din calea coloanei oficiale, chiar şi maşina banală parcată în faţa blocului, în care acelaşi bărbat citea mereu acelaşi ziar, „Salvarea" chemată în miez de noapte cînd febra fiului nostru creştea ameninţător.

Credeţi-mă, maşină ca Dacia 1300 nu vom mai avea. Va rămîne alături de noi, pururi neconsolaţi, în suflete şi pe şoselele patriei.

Andrei MANOLESCU

Discuţie în parcare

Logan: Eu sînt modelul final, complet, o încununare a unei întregi evoluţii. Sînt Dacia modernizată, de la injecţie, pînă la ABS şi airbag-uri.

Solenza: Ba, eşti un cazan pe roţi, aşa cum spun şi taximetriştii, care mă preferă pe mine. Sînt mai suplă, consum mai puţin şi, în general, sînt mai de oraş. Nu eşti mai sofisticat decît mine, aşa cum te crezi.

Logan: Eşti scoasă din fabricaţie şi o să ajungi să fi scoasă şi din circulaţie. Crezi că degeaba ţi s-au întîmplat toate astea? Ai fost un simplu experiment, o fază intermediară spre concepţia definitivă, care sînt eu.

Solenza: Şi atunci, de ce dă şpagă lumea ca să le cumpere pe suratele mele care au mai rămas în stoc? E bătaie pe ele. Şi cu şpagă, şi tot sînt mult mai ieftine decît „concepţia definitivă", cum îi zici tu. Crezi c-o să rămîi neschimbat zeci de ani, ca bătrîna berlină? O să-ţi facă întîi nişte *face-lift*-uri, pe urmă o să-ţi mai adauge, poate (deşi m-aş mira), nişte variante cu motoare mai performante şi la urmă o să te schimbe, ca şi pe mine, cu alt model, chipurile, complet diferit.

Logan: Chiar dacă între mine şi tine ar fi fost diferit doar numele, şi tot ar fi meritat schimbarea. Doar ştii bine cum îţi ziceau şoferii: *insolenza*. Ce mai nume şi ăsta...

Solenza: Dacă te legi de numele meu eşti chiar *Golan*, adică o anagramă de la numele tău „frumos". Ca să nu mai vorbesc că toată povestea asta cu marea realizare a francezilor în fabrica de la Mioveni nu e decît o reclamă, un *Slogan*.

Logan: Insolenză în toată regula. Ai uitat că-ţi intră apă în portbagaj? Care portbagaj – e adevărat – e atît de mic, că oricum nu poate fi folosit, aşa că nici nu mai contează dacă are sau nu apă în el.

Solenza: Tu ai uitat cum te-au retras de pe piaţă, că cică ţi se rupeau cricurile de gras ce eşti şi cu portbagajul tău grosolan.

Logan: Abia aia a fost o acţiune publicitară. Cu cricurile era un moft, dar schimbarea lor a fost un avantaj. Publicul trebuie să ştie că producătorul se gîndeşte la binele lui.

Solenza: Tot aşa de bine s-a gîndit şi atunci cînd, la burdihanul tău, a pus un motor de 1.400 cmc. Nu poţi să depăşeşti nici o trotinetă. Să nu mai spun şi că atunci cînd bate vîntul te clatină în toate felurile. Şi dacă trece vreun TIR pe lîngă tine, te poate da cu roţile în sus. Eşti instabil..., asta eşti.

Logan: Lucrurile sînt relative. Sînt mai greu şi mai confortabil. Sînt deja în lumea medie a automobilelor. Nu sînt o piticanie din clasa mică. Chiar nemţii au început să se intereseze de mine.

Solenza: Pînă ţi-or vedea mersul...

(Lîngă cele două parchează, icnind, o veche Dacie berlină. Stă puţin şi ascultă nedumerită.)

Berlina: Băi, tineret! Frumos vă şade să vă ciondăniţi aşa. Bine că nu vă şi ciocniţi. Faceţi atîta zarvă pentru nimic, zău aşa. Amîndouă sînteţi la fel. Pe vremea mea, cînd m-au lansat pe piaţă în 1968, eram o maşină foarte reuşită. Am fost una din cele mai vîndute modele. Numai în România am ajuns la aproape 2 milioane de exemplare. Spre deosebire de voi, aveam surori în Franţa, în Grecia, Turcia şi chiar în Africa. Sîntem peste tot şi, după treizeci şi şapte de ani, iată că încă rezistăm. Dacă nu venea Revoluţia, nu ne scoteau ăştia din fabricaţie. Ceauşescu a ştiut ce afacere a făcut. Voi sînteţi nişte epigoni rătăciţi. Poate o să ajungeţi bune la un moment dat – nu zic nu –, dar vă trebuie îmbunătăţiri, să se mai ocupe de voi ăia de la Piteşti. Şi cred că pînă atunci o să mai curgă multă apă pe Argeş. Şi apoi, aveţi un mare defect, ca tot ce e aşa-zis modern. Pe voi, dacă vă stricaţi – şi o să vă stricaţi –, nu mai ştie nimeni să vă repare pe stradă, numai la Service. Să meargă omul acolo şi să-şi dea şi pielea de pe el. Pentru români, nu-i o treabă. Eu asta am avut a vă zice, nu vă supăraţi pe mine şi... kilometri cît mai mulţi vă doresc, aşa, ca între rude. Rulaj plăcut!

Din ciclul „Cheltuielile românilor"

Paradoxul sărăciei

Piaţa automobilelor în România se dovedeşte a fi una paradoxală. Într-un an cu majorări semnificative ale preţului carburanţilor, românii au cumpărat maşini de două miliarde de euro (4% din PIB).

Conform datelor statistice ale Asociaţiei Producătorilor şi Importatorilor de Automobile, românii sînt mari cumpărători de automobile. Cea mai vîndută marcă a rămas în continuare Dacia, cu 14.000 de maşini vîndute. La o distanţă semnificativă însă, faţă de celelalte mărci foarte bine vîndute.

Daewoo a vîndut în 2004 cu puţin peste 3.000 de maşini, iar Renault, Volkswagen, Peugeot şi Skoda aproape 1.000. Mai mult decît atît, ultimele două se află pe o pantă descendentă a vînzărilor, faţă de anul anterior.

În prima parte a anului trecut, cota de vînzare a automobilelor a crescut cu aproape 30 de procente faţă de aceeaşi perioadă din anul anterior. În realitate, faptul că românii cumpără în fiecare an, din 1999 pînă acum, mai multe maşini decît în anul anterior, nu se datorează creşterii puterii de cumpărare, cît facilităţilor oferite de dealer-i la cumpărare: rate, leasing. Automobilele autohtone se vînd în rate, iar cele de import sînt vîndute în leasing. Operatorii de leasing consideră piaţa auto principala ţintă a activităţii lor.

Mai mult, între maşinile medii şi cele scumpe rămîne o diferenţă previzibilă, cu toate că şi în acest caz curba vînzărilor este ascendentă. Dacă în ianuarie 2004, se vindeau 253 de jeepuri, în prima lună a lui 2005 s-a vîndut dublu. Clasa este dominată de Toyota Land Cruiser, care a vîndut 87 de unităţi, urmată de Hyundai Tucson cu 46 de unităţi şi Toyota RAV4 cu 31 de unităţi.

Limuzinele au marcat o scădere a vînzărilor în 2004. Însă în ianuarie 2005, tendinţa s-a inversat. Vînzările de maşini de lux au crescut cu 46%, faţă de perioada corespunzătoare a anului trecut. Maseratti Quatroporte domină această clasă cu trei maşini vîndute, urmată de Mercedes S Klasse, Audi A8 şi Volkswagen Phaeton, fiecare cu cîte două unităţi vîndute.

Dacă la noi s-au vîndut anul trecut aproape 81.000 de maşini, în Rusia se vînd aproximativ 1,5 milioane de automobile anual. În ciuda acestui fapt, nu există încă o marcă de maşină care să satisfacă buzunarele tuturor clienţilor şi care astfel să deţină monopolul vînzărilor. Pornind de la modelul Daciei româneşti, dealer-ii din Rusia s-au gîndit să spargă piaţa cu noul Renault Logan, investind pînă acum peste 230 de milioane de euro. Constructorul francez a hotărît ca în fabrica moscovită să fie asamblate noile modele Logan, maşina cu care Renault intenţionează să acapareze poziţia de lider de piaţă. Toyota, Hyundai, Ford şi Daewoo au vîndut în primele şase luni ale acestui an puţin peste 150.000 de maşini.

Monica TĂNASE

Ioan MĂRGĂRIT

Vînătoare în Bucureşti

Pentru un băiat de băiat, a avea o maşină cît juma' de carosabil, dacă se poate un Hummer, este cheia respectului şi a admiraţiei cartierului. Dacă monstrul cu geamuri fumurii, întredeschise cît să se vadă o chelie rasă şi un păr blond, distribuie amărăştenilor pedestraşi frămîntările existenţiale ale lui Adi De Vito, respectul cartierului frizează veneraţia.

Un pensionar este spulberat de un Merţan pe o trecere de pietoni. După saluturi reverenţioase la adresa şoferului cu bube de 18 karate pe degete, poliţiştii scriu pe genunchi procesul-verbal de constatare: „După ce a desfăcut în grabă roţile unui autoturism oprit regulamentar la stop, un hoţ a fost strivit de maşina prăbuşită peste el. Şoferul a încercat să-l salveze montînd roţile la loc. Din păcate, dată fiind vîrsta înaintată a infractorului, acesta a decedat". Aşa suna o glumiţă de pe Internet, mai aproape de realitate decît Codul penal.

Cu priviri de animale hăituite, pietonul şi fratele său de suferinţă, cîinele comunitar, se strecoară pe trecerile marcate, printre motoarele ambalate la intimidare zvîcnind în *poll position*, claxonaţi de şoferii cu nervii întinşi pînă-n celularul atîrnat de ureche, uneori zburătăciţi de şmecherii care stopează scurt în mijlocul zebrei. Mistreţii vînaţi în ţarcul de la Balc aveau cam aceleaşi şanse de supravieţuire ca ale unui pieton în Capitală. Statistic, anual, aproape 400 de pietoni sînt omoriţi sau grav răniţi în Bucureşti. Cei cu răni uşoare, nespitalizaţi, bruscaţi sau înjuraţi nu se pun în bilanţul poliţiei rutiere.

Potrivit Direcţiei Poliţiei Rutiere din Ministerul de Interne, în Bucureşti, numărul autovehiculelor înregistrate depăşeşte 700.000, la care se adaugă cele aflate în tranzit prin Capitală. Adică, la fiecare maşină sînt 3 pietoni. Şi ce maşini!

Seara şi noaptea, merţane şi gipane cu boxe la maximum, ziua, camioane şi utilitare învăluite în perdele de fum. Mai an, Primăria a încercat să limiteze traficul maşinilor grele pe timp de zi. Măsura a fost luată cu huoo de societăţile de transport şi distribuţie, de patronii marilor magazine şi de buticari.

Primăria s-a mai gîndit că nu le-ar sta rău Bucureştilor să aibă o pistă de biciclete, taman în centrul urbei. Să ajungă omul la serviciu pedalînd voios şi nu cu nervii zdrenţe. Zis şi făcut. De la Universitate pînă-n Operă, cale de 1 km, bulevardul a fost spoit cu două dungi galbene şi pe-un trotuar şi pe celălalt, între care s-a turnat asfalt. Super, turbo, cool!

Numai că, imediat după încheierea lucrării, pista a fost ocupată de maşinile parcate de-a valma în faţa instituţiilor, firmelor sau cîrciumilor de pe traseu. De pe geamurile PMG, funcţionarii îşi pot admira opera europeană pe care au bifat-o la capitolul investiţii.

Printre documentele care au stat la baza acestei iniţiative avortate, am găsit şi un proiect al Primăriei din Helsinki, care şi-a propus să reducă traficul motorizat cu 6% în cinci ani (2001-2005) prin încurajarea bicicliştilor. Numai că acolo, potrivit proiectului, s-au creat piste adevărate pentru bikeri, cu indicatoare şi stopuri, au creat parcări speciale pentru ei, s-au mărit taxele pentru maşinile bengoase, au editat hărţi cu traseele pentru biciclişti şi – ceva de neconceput pe malurile Dîmboviţei – primăria a cumpărat 600 de biciclete pentru funcţionarii săi!

E greu de crezut că, în viitorul apropiat, românul care a dat de bani mulţi va renunţa la plăcerea de a-şi etala caii putere pe bulevardele Capitalei. Aşa cum nici visul pietonului de rînd nu este o pereche de pedale la care să asude printre zîmbete condescendente şi „fuck you" din toţi rărunchii. Şi pentru majoritatea acestora, tot jeepul supărat este măsura puterii şi a valorii pe asfaltul desfundat al marelui oraş. Cît despre autorităţi – municipale sau poliţieneşti – vor continua să se lamenteze, după un scenariu consacrat, fie de lipsa de fonduri bugetare, fie de abundenţa problemelor cu care se confruntă.

Lupta pentru supravieţuire pe trotuar, carosabil şi în parcări rămîne să se dea între noi, cei două milioane jumate' de mistreţi şi vînători metropolitani.

Stela GIURGEANU

Colecţionarul de modă nouă

Are cinci maşini şi o Dacie. Un Renault, un Saab decapotabil, un Volkswagen şi două Audi. Sînt maşini normale – zice – nu le-ar socoti de colecţie. Iar pe sine nu s-ar socoti un colecţionar. Doar un cineva care îşi asortează ieşirile, nu numai cu îmbrăcămintea, ci şi cu maşina. De exemplu, Renault-ul şi Volskwagen-ul sînt maşinile utilitare. Stau în faţa blocului, folosesc la cumpărături şi se mai deplasează pe mîinile amicilor. Acestea sînt cele „împrumutabile". Un Audi (cel A4) este folosit pentru deplasările frecvente prin oraş, celălalt (A 8-ul) este destinat întîlnirilor de afaceri. Saab-ul, decapotabila, verii şi bineînţeles, întîiului de mai muncitoresc la Vama Veche.

Primele iubiri

...Prima amintire este mioritică. A început şi el, ca toată lumea, cu una la îndemînă. Adică o Dacie. Neaoşă, care avea – ce e drept – un oarecare parfum de special. Era din cele făcute pentru export, pentru canadieni. Nu ştie ce avea atît de special, probabil era mai atent lucrată, şuruburile mai bine strînse. Probabil pentru că, ieşind din fabrică, nu a făcut proverbialul drum către cel mai apropiat Service. Ţine la ea, mai mult ca la o amintire, păstrînd sub prelata din spatele blocului parfumul nostalgicelor călătorii prin ţară. Pe de o parte, şi-a făcut pe ea mîna, pe de alta însă...

...Cînd a luat în mîini volanul celeilalte – prima lui maşină adevărată, un Renault la mîna a doua – a simţit, pentru o clipă – că îi fuge pămîntul de sub picioare. Nu tu icneli cînd schimbi viteza, nu tu încordări ale muşchilor gambei (şi nu numai) cît apeşi frîna. În primele zile, aproape că îi era frică să o conducă, din cauză că totul era şi funcţiona prea uşor. Volanul nu întîmpina nici un fel de greutate, ambreiajul mergea de minune şi – că tot venii vorba de frînă – dacă o apăsa cu acelaşi simţ de răspundere ca la Dacie, risca să iasă prin parbriz. Trecînd însă de testul Renault-ului, a ajuns la examenul Audi.

...Audi A 4 a fost prima maşină nouă. Cum a luat-o din fabrică, de la mama ei, cum s-a simţit „regele şoselelor". Din Germania, pînă aproape de Bucureşti, totul a mers „ca pe roate". La intrarea în oraş însă, o domniţă de la o benzinărie i-a pus benzină în loc de motorină, i-a înecat motorul, a trebuit să o ducă într-un loc prin spatele benzinăriei, unde nişte băieţi l-au ajutat să scoată toată benzina din motor, etc., etc...

...A urmat prima decapotabilă. Un Saab verde închis, capitonat cu piele gri. L-a găsit pe undeva pe un site de maşini la mîna a doua. Era a unui belgian şi corespundea întru totul visului său de a conduce o decapotabilă. Este maşina de Vamă.

...Prima „limuzină". Audi A 8. Este de altfel şi prima maşină la care a pus piciorul în prag. Înăuntrul, capitonat tot cu piele albă (maşina este vişiniu închis), este strict interzis fumătorilor practicanţi, mîncărurilor sau băuturilor. Este maşina de „stil".

De ce garajul?

Cînd avea Dacie, o rezolva cu o prelată. Îi plăcea să aibă grijă de ea, aşa că o bibilea cît putea. Dar nu se gîndea să meargă pînă într-acolo încît să îi asigure un acoperiş princiar, adică un garaj, deasupra capului. Nu avea sens, de vreme ce Daciile nu erau preţuite de spărgători. Nici pentru Renaul-ul gri sau Volkswagen-ul alb nu s-a agitat cine ştie ce.

Problemele au apărut odată cu prima lui iubire nouă. Adică Audi-ul A4. Pe care îl parcase, la venirea din Germania, regulamentar, în faţa blocului, pe locul rezervat. Însă chiar din prima săptămînă şi apoi timp de cîteva luni a tot cumpărat oglinzi retrovizoare. Iar orice punea seara dispărea dimineaţa. Pînă la urmă, exasperat, a pus bileţele în geam: *„Sînt asigurat, nu mai furaţi oglinzile, oricum nu le cumpăr de la voi"*. Şi a mers cu bileţelul în parbriz cîteva luni bune, timp în care hoţii păreau a-l fi iertat. Simţea că încet intră în normalitate şi se depărtează de stresul găsirii unui garaj, cînd...

...Era o seară de primăvară. Se afla la birou cînd parfumul de iasomie copleşea încăperea blajin şi dulceag, laolaltă cu scîrţîitul de greieri şi deodată cu bufnitura seacă, urmată de zgomotul sardonic de tablă scrijelită, rîsete, alergături, etc... În chiar prima secundă după ce aerul i-a revenit în plămîni, s-a avîntat către fereastra prin care, cu doar cîteva clipe înainte, năvălise doar primăvara şi ideea că viaţa este, pînă la urmă, frumoasă.

Cineva sărise de la etaj direct pe capota Audi-ului său grizonat.

O autorizaţie

„Decît să îţi faci garaj mai bine mergi cu autobuzul." Ştia ce îl aşteaptă. Se înarmase cu voinţă şi Rudotel pe drumul spre Primărie. Era determinat să facă scandal. Mai ales că momentul coincidea anti-buticariadei fostului primar Băsescu, aflat pe atunci la primul său mandat. A găsit cu uşurinţă biroul, a bătut şi a intrat. (Niciodată nu crezuse în vorba „cere şi ţi se va da".) Înăuntru – ţine minte – era o atmosferă prăfuită. Ţine minte mai ales imaginea prafului dansator în fasciculele de lumină strecurate printre jaluzele. Totul, feţele oamenilor, coatele lor, pînă şi birourile lor păreau o pictură de Dali, în care totul se scurge molcom. I s-a replicat pe acelaşi ton. „...Nu se mai eliberează, domnule, nici o autorizaţie..." Era prins de aceeaşi melasă de plictiseală, cînd a susurat calin: „...Păi bine, domnule, şi eu ce fac, îmi sar oameni pe capotă..."

A fost luat de braţ, condus încet pînă într-un colţ mai întunecat, privit cu toată seriozitatea. „Ar mai fi încă o soluţie..." (nici pînă azi nu şi-a dat seama de ce „încă" una!)

O chichiţă a sistemului judiciar românesc prevede că o infracţiune nedescoperită timp de nouă ani de zile se prescrie. Adică nu mai are nimeni dreptul să te atace. „...Aşadar, domnule, dacă ţineţi cu tot dinadinsul la garajul ăla, vă tăiem o chitanţă pe care o datăm cu 9 ani în urmă..."

A încuviinţat, uşor ridicînd din umeri, docil şi „semnezi, domnule, ce Doamne iartă-mă să mai faci?".

Adina POPESCU

Prin hîrtoape şi porumbi

Loganu-i maşină pentru ţărani sau fermieri! Aşa au zis ăştia la ştiri! Solenza e frumuşică, nu te faci de rîs cu ea. Nu degeaba a zis patroana să ia numai Solenza şi ea e femeie, iar dacă o maşină ca asta îi place unei femei înseamnă că e ceva de capu' ei, nu-i aşa? Eu, sincer, eram învăţat pe «berlină», îi ştiam toate hibele, da' m-am obişnuit repede cu Solenza..."

O conduce fără milă pe hîrtoapele de pe străduţe, undeva prin spatele bulevardului Magheru, apoi încalecă linia de tramvai şi ne pomenim în piaţa Galaţi. „Ce aveţi acasă?". „O «berlină» din '92. Toată ziua meşteresc la ea! Da' e bună de dus la ţară... Nevastă-mea vrea un Tico, da io să n-aud de Tico! Să-şi ia ea Tico să meargă cu ea la Cora, că numa' de asta-i bună! I-am zis: ce vrei, să ne sufle vîntul de pe şosea, la mama dracului în porumbi?! Cu trotineta aia n-ajungi departe!". „N-aţi vrea o Solenza?" „Sigur că aş vrea, da' n-am bani!"

Cu Solenza firmei are o relaţie strict profesională. N-o cruţă, n-o iubeşte, dar nici indiferentă nu-i e. Are grijă de ea, la limita bunului-simţ, dar maşina e depersonalizată. I-a lipit o iconiţă pe bord şi cam atît. „Io cînd m-am apucat de taximetrie, m-am apucat cu maşina mea. Asta era prin '96! Tot cu o «berlină», dar nu cu asta pe care o am acuma. Era Dacia lu' socrămiu. Roşie. Bună maşină! Pot să zic că mi-a părut rău de ea cînd am dat-o! Era plină de hibe şi la motor şi la schimbătoru' de viteze, dar io i le ştiam pe de rost! Credeţi, dom'şoară, că dacă eram noi doi pe atunci, io cu maşina mea, vă mai duceam pe unde ziceaţi dumneavoastră? Eram liber profesionist, io mi-alegeam drumu'! Mă feream ca de dracu' de anumite străzi, mi-aduc şi acuma aminte că ocoleam Calea Plevnei, că nu mergeam pe Prelungirea Ghencea încolo... Nu mergeam şi gata, coboram clientu' din maşină, dacă se apuca să comenteze. Păi, doar nu era să-mi distrug io maşina, că dup'aia ce făceam? Rămîneam fără pîine!".

Amintindu-şi de Dacia lui cea roşie devine uşor nostalgic şi, brusc, mult mai tandru. Încetineşte viteza, ocoleşte cu delicateţe gropile, aşteaptă cuminte la semafor. E ca şi cum ţi-ai aminti de o femeie pe care ai iubit-o odată şi brusc începi s-o mîngîi şi s-o alinţi pe tîrfa care acum e în pat cu tine.

La Sibiu, am luat un taxi, un Matiz. Personal, nu prea am încredere în Matiz-uri. Nu ştiu de ce îmi par un pic cam parşive. Şoferul de taxi avea însă o cu totul altă părere. La primul semafor, am văzut încă trei Matiz-uri, toate taxiuri. „Ce se întîmplă cu oraşul vostru? V-au cucerit Matiz-urile?", am întrebat. „Nu, dar cu ele e cel mai uşor să te strecori! Ştiţi cum sînt străduţele la noi...". Avea dreptate. „Aţi văzut filmu' ăla cu jaful în stil italian? Păi, dacă nu le-ar fi venit ideea cu maşinuţele alea, MINI, nu le-ar fi ieşit faza! Maşinile fac tot filmul!". Şoferul are multă consideraţie şi faţă de Matiz-ul său. Îmi vorbeşte despre el ca despre „colegul său de serviciu" cu care nu a avut niciodată probleme. „Nu prea iau pe nimeni de la gară, pentru că mi-l încarcă prea tare! Asta nu-i maşină de încărcat, e mai mult aşa, maşină de plimbat prin oraş... Uneori mai ies cu ea şi duc turişti la Păltiniş, dar nu mă apuc să o surmenez chiar dacă nu-i a mea!".

George face taximetrie pe cont propriu. Are un „Merţan", model mai vechi care consumă mult, dar arată bine: gri metalizat, mult spaţiu în interior, scaune îmbrăcate în piele. „N-aş ieşi cu ea la produs, dar n-am ce face! Da' să ştii că nu-mi bat joc, d'aia am şi tarif mai mare, pen'că nu iau pe oricine. Asta-i maşină de ocazie, nu de alergat dintr-o parte într-alta... cui nu-i convine, îmi pare rău şi la revedere!". George se posteză noaptea în faţa cazinourilor şi a restaurantelor de lux; are o înţelegere cu un recepţioner de la un hotel să-i paseze străinii, ca „să le facă turul oraşului". „Mai sînt cîte unii cu bani care mă ocupă ca să le impresioneze pe gagicile pe care le-au scos în oraş. Sau ca să coboare din Merţan la vreo întîlnire unde trebe să dea bine. Uneori în cîteva ore scot mai mulţi bani decît, într-o zi, amărîţii ăştia cu Daciile pe care le aleargă prin tot oraşul şi le bagă prin toate gropile!". Poţi agăţa femei, pe stradă, cu un Mercedes de modă veche? „Ai să rîzi, dar tipele mereu întorc capul după maşinile mari. Pe astea mici chiar dacă arată bine, nici nu le bagă în seamă! Cred că au şi ele o deformaţie, hai să-i zicem profesională!". Rîde. Apoi, mi se laudă că de vreo cinci ani n-a mai urcat în nici un mijloc de transport în comun. Urăşte autobuzele şi tramvaiele unde simte că se sufocă. În afară de Mercedes, mai are un Opel, tot model mai vechi cu care pleacă în concediu, cu familia. „Soţiei nu-i place Merţ-ul. Zice că asta-i maşină de mers la hotel de cinci stele, iar noi mergem la gazdă la Mangalia...".

Laurenţiu CIORNEI

Provocări tehnologice

Industria auto a evoluat enorm în ultimii ani. Maşina nu mai este un simplu mijloc de locomoţie, ci mult mai mult. Tinde să devină un adevărat birou, dar şi un spaţiu de relaxare. Sub capotă se ascund acum milioane de circuite, cip-uri şi sisteme ultrasofisticate care „stîrnesc" caii putere şi dau tot mai multă forţă, siguranţă şi manevrabilitate. Mai mult, telematica (mulţimea serviciilor informatice furnizate printr-o reţea de telecomunicaţii) ajuta proprietarii de limuzine, de ultimă generaţie, să fie la curent cu aproape tot ceea ce se întîmplă în lume. Modelele care dispun de astfel de „utilităţi" fac parte din clasa mărcilor de lux, printre care Maybach, Rolls Royce, Bentley, Cadillac, Lincoln, Chrysler, Mercedes, BWM sau Audi, produse care în prezent se comercializează la preţuri care depăşesc 100.000 de euro. Noile modele premium dispun deja de un sistem telematic strîns legat de navigaţia auto. Noua tehnologie oferă, prin intermediul informaţiilor transmise de sateliţi la receptorii existenţi în bordul maşinii, cele mai necesare informaţii: despre vreme, bursă, locul unde se află soţia sau amanta, angajaţii.

De la începutul anilor '80, cînd au fost introduse primele componente electronice sofisticate şi pînă în prezent, maşinile au fost, practic, robotizate. Automobilul mileniului trei pare desprins din filmele science-fiction: sisteme inteligente de protecţie şi navigaţie, senzori de mediu care declanşează automat comenzi de reglare a suspensiilor, a vitezei sau a luminozităţii, legături la satelit ce asigură comunicarea în orice colţ al lumii. Motorul noilor bolizi va deveni, în viitorul apropiat, sută la sută digitalizat. Tehnologia existentă permite dezvoltarea rapidă, la o scară largă, a acestor noi tendinţe. Singura provocare este diminuarea costurilor pentru ca automobilul viitorului să devină tot mai accesibil.

Dispozitive pentru viaţă uşoară

În această industrie, cel mai familiar standard este Controller Area Network, care serveşte nu numai la buna funcţionare a motorului, ci şi a altor componente. Cel mai important aspect este cel al sistemului integrat de securitate. În acest sens, există o mulţime de senzori care detectează tipul şi forţa unui impact, în funcţie de care regleză automat pretensionarea centurilor de siguranţă sau gradul de umflare al airbag-urilor. Există astfel de senzori care constată ce locuri din maşină sînt ocupate şi, în consecinţă, ce airbag-uri trebuie acţionate la impact. De altfel, reţeaua digitală este, deocamdată, soluţia optimă pentru a aduna şi prelucra într-un singur loc, în timp real, toate informaţiile, pentru a comanda o acţiune corectă, în cîteva fracţiuni de secundă. Sistemul de monitorizare a traficului este o componentă foarte necesară pentru reducerea întîrzierilor, în condiţiile actuale de aglomerări urbane. Această componentă transmite conducătorului auto informaţii despre condiţiile de trafic, avertizîndu-l asupra eventualelor ambuteiaje şi oferindu-i imediat alternative posibile pentru destinaţia finală. Acest sistem va cunoaşte o dezvoltare spectaculoasă, în condiţiile în care tot mai multe autoturisme vor fi echipate cu astfel de senzori. Fiecare maşină transmite informaţii către o bază fixă (centru de comandă), unde sînt procesate, ajungîndu-se la concluzii în ceea ce priveşte condiţiile de trafic, inclusiv la starea carosabilului, viteza medie sau condiţiile meteorologice din zona respectivă. De asemenea, se pot afla date importante despre cea mai apropiată parcare, benzinărie, staţie service sau hotel.

Sistemul de control al perimetrului este extrem de folositor pentru efectuarea parcărilor, dar şi în trafic. Principiul după care funcţionează este următorul: senzorii transmit distanţele faţă de obstacolele din jurul maşinii (inclusiv faţă de automobilele în mişcare), avertizîndu-l sonor pe şofer şi chiar reducînd viteza de deplasare. Se încearcă implementarea unor senzori ultrasonici care să fie mai performanţi în acest sens. Sistemul pare să fie începutul unei noi ere auto: maşină fără şofer, care să fie ghidată automat pe rute prestabilite.

În acest moment, sînt deja funcţionale sistemele de detectare a luminozităţii sau a ploii, care declanşează automat reglarea puterii şi a direcţiei farurilor sau ritmicitatea ştergătoarelor de parbriz. De asemenea, presiunea din pneuri se poate regla automat, la fel ca şi rigiditatea suspensiilor. Pasagerii pot avea o călătorie foarte plăcută, existînd posibilitatea de a urmări pe monitoare ceea ce se întîmplă în exterior, prin intermediul unor camere video montate în locul oglinzilor. Sistemul Mobil Multimedia include apartura audio-video de ultimă generaţie, computere, Internet, jocuri video sau telefonie prin satelit, care poate face orice deplasare foarte relaxantă.

Maşinuţa cu baterii

Matsushita Electric Industrial Co. Ltd a dezvoltat şi testat recent un automobil electric, propulsat de doar două baterii Oxyride AA. Testul, desfăşurat la Tokyo, a fost un mare succes – au anunţat specialişti niponi. Noile baterii, care eliberează o putere de 1,5 ori mai mare decît obişnuiţii acumulatori alkalini, ar putea reprezenta în viitor o bună alternativă pentru înlocuirea carburanţilor tradiţionali. Maşinuţele care merg cu Oxyride AA vor fi puse în vînzare în SUA şi Europa, începînd cu aprilie 2005, dar ele se comercializează deja cu succes în Japonia.

Primul pas, motorul hibrid

Pe lîngă autovehicule sofisticate, cu forme din ce în ce mai stranii şi dotate cu motoare foarte puternice, din acest an încep să fie la modă autovehiculele care dispun de tehnologie-hibrid, de ultimă generaţie, cu ajutorul căreia se ilustrează viitorul auto. Chiar dacă au fost pionieri în cercetarea acestor noi produse auto, americanii de la GM au fost întrecuţi rapid de japonezii de la Toyota Motor. În prezent, cel mai puternic constructor din Asia produce în SUA, la capacitate maximă, hibridul Toyota Prius. Numai în noiembrie au ieşit de pe banda de fabricaţie peste 120.000 de automobile. Prius a fost desemnată maşina anului atît în SUA, cît şi în Europa. Experţii apreciază că, în mai puţin de cinci ani, Toyota va deveni lider în topul celor mai puternici constructori de automobile din lume.

Ford aleargă pe patru piste. Întărîtaţi de succesul obţinut de rivalii de la Toyota – cu Prius –, cei de la Ford au expus la Detroit masivul Escape Hybrid. Acest bolid, care foloseşte aceeaşi tehnologie curent electric-benzină, a primit şi premiul „Truck of the Year 2005", motiv de mare satisfacţie pentru Bill Ford, strănepotul celui care, acum mai bine de un veac, a pus America pe roţi. Acelaşi Ford a anunţat pompos că marea lui companie este singura din lume care dezvoltă cu succes proiecte în toate cele patru tehnologii alternative: motorizare diesel cu poluare aproape de zero, combinaţia dintre electric şi motorul clasic, propulsia cu hidrogen şi aşa-numitele celule de combustibil (foto). Mai mult, Ford va introduce curînd în Florida primele autobuze care vor fi alimentate cu hidrogen!

Adina ROSETTI

Din confesiunile unei femei la volan

Cine mi-a pus volanul în mînă?

De pus mi l-a pus instructorul auto, evident, dar această situaţie (catastrofală, zic unii răuvoitori) a fost legalizată definitiv de un anume colonel de poliţie, care, începînd cu acea neinspirată clipă, era destul de des pomenit, şi nu în cele mai duioase moduri, de către ceilalţi participanţi la trafic. Orice s-ar spune, mîndria mea rămîne totuşi faptul incontestabil că am luat permisul „pe bune", adică fără şpagă, în ciuda faptului că parcarea laterală – spaima femeilor – s-a finalizat cu o poziţie dubios de oblică a maşinii faţă de trotuar.

Mai închizînd un ochi, mai oftînd resemnat a pagubă, mai punînd ceva întrebări total indiscrete referitoare la situaţia mea sentimentală, domnul poliţist a încuviinţat, în cele din urmă, că merit să fiu fericita posesoare a multvisatei licenţe de condus şi astfel în viaţa mea s-a încheiat epoca metroului şi a tramvaiului.

Bătrîna regină a şoselelor

Să fii în ziua de azi posesoare de Dacie nu-i lucru uşor. Şi cînd spun Dacie, nu mă refer la Loganul cu design şi dotări occidentale, ci la Dacia noastră cea de toate zilele, cu care am crescut, supranumită „regina şoselelor".

Dacă anumite doamne şi domnişoare, ceva mai norocoase, au privilegiul de a se urca în diverse bijuterii automate, unde se joacă delicat cu computerul de bord, care este atît de drăguţ încît le preia o parte din grijile condusului, în schimb, o tînără posesoare de Dacie este nevoită să-şi însuşească o grămadă de noţiuni şi trucuri „tehnice". Trebuie să ştii să tragi şocul la timpul potrivit, nici prea-prea, nici foarte-foarte, uneori pîn' la capăt, alteori doar pîn' la jumate (cunoscătorii ştiu de ce), să-i dai „şprituri" în dimineţile geroase de iarnă, înainte de a o porni, să nu te sfieşti să te dai jos din maşină şi să sufli cu hotărîre în jigleur, atunci cînd e înfundat (lucru care se întîmplă, de regulă, cînd pleci la vreo petrecere), şi cîte şi mai cîte alte năzbîtii...

La fel ca şi unei femei îndărătnice, Daciei trebuie să-i vorbeşti, să o înţelegi cînd are toane, să ai răbdare cînd nu „o ia la prima cheie", să o aştepţi să se încălzească înainte de a intra în acţiune. E drept că uneori Dacia are prostul obicei de a se întrece cu gluma exact cînd te grăbeşti mai tare şi, oricît ai fi tu de calmă şi de doamnă, îţi descoperi resursele nebănuite din vocabular, demne de a concura cu cele ale unui şofer de TIR sau ale unui taximetrist.

Trebuie să te obişnuieşti şi cu gîndul că posibilităţile de a flirta la volanul unei Dacii sînt, de asemenea, destul de reduse. Rareori băieţii din „jipane" sau „merţane" îşi vor scoborî privirile „aristocratice" către domnişoarele din Dacii, preferînd cu certitudine să se întreacă pe şosele cu tipele „marfă" din decapotabile, sau să schimbe zîmbete la stopuri cu cele care au minim un Daewoo. Eventual, cu Dacia poţi spera să intri în graţiile unui şofer de „papuc" sau să ai parte de o urmărire ca-n filme cu o dubiţă de cărat marfă...

Pentru efecte speciale însă, recomand cu încredere „broscuţa" (Volkswagen Beetle prima generaţie), o maşină mică, dar teribil de drăguţă şi prietenoasă, în ciuda vîrstei înaintate, o maşină care înmoaie orice inimi, chiar şi pe cele necruţătoare ale poliţiştilor de circulaţie.

Ce cred bărbaţii despre conceptul de „femeie la volan"?

Catastrofă, dezastru ecologic, nenorocire generală ... iată un scurt rezumat! În ochii atotştiutori ai bărbaţilor, importante sînt: abilitatea de a porni primul de la semafor (în momentul exact şi infinitezimal cînd culoarea roşie se preschimbă în cea verde), de a face slalom cu viteză printre maşini în oraş, la orele de trafic intens, de a executa o parcare corectă, din cît mai puţine mişcări şi ocupînd un spaţiu minim, capacitatea de a negocia „la sînge" cu mecanicii auto sau de a claxona şi înjura din mers cu capul scos pe geam. Evident, femeile nu excelează în toate aceste lucruri (deşi în privinţa ultimului se pare ca au început să facă reale progrese), de unde concluzia de mai sus: catastrofă, dezastru etc.

Fraze suave, precum: „Cine ţi-a dat, fă, carnetu'?", „Cin' te-a învăţat să parchezi pe două locuri?", „Unde dracu' ai învăţat să te bagi fără semnalizare?" sînt numai cîteva exemple din cele care mi-au încîntat auzul în decursul anilor în care mi-am exercitat talentul de şoferiţă. Celelalte nu se pot reproduce, din motive obiective.

Şi totuşi, există şi avantaje...

Bineînţeles, arma noastră incontestabilă rămîne zîmbetul inocent (sau şantajul sentimental?).

Însoţit de cîteva priviri irezistibile cu clipiri repetate din gene, poate convinge aproape orice bărbat că nu se cade să lase baltă o domnişoară care tocmai a făcut pană de cauciuc, drept care, respectivul îşi suflecă mînecile şi se apucă voinicește de treabă. Folosind acelaşi principiu, taţii, fraţii şi, în final, soţii pot fi convinşi cu uşurinţă că dusul maşinii la Service, revizii & reparaţii nu este treabă „de femeie", ci o chestie exclusiv masculină.

Aproape orice cetăţean cu un dram de bărbăţie în el se va oferi să-ţi împrumute cîţiva litri de benzină atunci cînd ai rămas în „pana prostului", taman în mijlocul Pieţei Universităţii, să încerce să-ţi deschidă maşina cînd tocmai ţi-ai încuiat cheile înăuntru (valabil *for Dacie only,* la care – după cum se ştie – toate cheile se potrivesc) sau să te ajute iarna la deszăpezitul maşinii, atunci cînd măturica din dotare nu mai face faţă troienelor.

Ajungînd la subiectul delicat al agenţilor de circulaţie, cei mai mulţi au micul şi înduioşătorul secret că nu rezistă la... lacrimi. Uneori, efectul unui astfel de torent este că se opresc brusc din procedura procesului-verbal, cu un rugător „Haideţi, domnişoară, zău aşa!". Atunci este momentul pentru lovitura de graţie: ridici capul cu ochii plini de lacrimi, exclamînd incoerent printre suspine: „Vai, nici nu ştiţi... fără carnet mă vor da afară de la serviciu... şi ce-o să zică tata?... şi amenda asta e chiar aşa de mare?... O, Doamne, nu puteţi să-mi faceţi ASTA!!!" Cei mai mulţi dintre ei – suflete miloase – nu rezistă şi te „eliberează" cu permis cu tot, mulţumindu-se cu promisiunea că nu o să mai încalci niciodată regulile de circulaţie şi, pe viitor, o să „reduci viteza pînă la limita evitării oricărui pericol". Un sfat înţelept pe care nu poţi decît să-l urmezi... pînă data viitoare.

Cornel BAN

Lupta continuă

● **Samuel P. Huntington, *Who Are We: The Challenges to America's National Identity*, Simon&Schuster, 2004.**

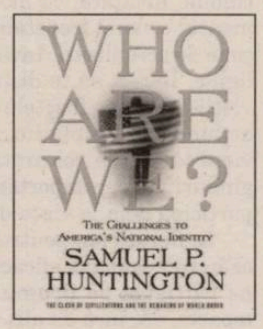

Samuel P. Huntington este un nume greu de ignorat. Fondator al influentei *Foreign Affairs* şi un „greu" al Universităţii Harvard, Samuel Huntington a produs texte clasice pentru ştiinţa politică. Se mai poate spune că în anii postbelici, dintre universitarii de carieră, doar Henry Kissinger s-a bucurat de o influenţă politică mai mare în cercurile „politicii înalte" washingtoniene. Aceasta cu toate că, după 1968 – an în care publica monumentala *Ordine politică a societăţilor în schimbare*, o lucrare clasică despre modernizare şi traumele ei politice –, cărţile lui Huntington au fost în general întîmpinate de recenzii acide în revistele elitei culturale şi universitare (culminînd cu laminarea best-seller-ului *Ciocnirea civilizaţiilor)*.

În 2004, Huntington revine cu o teză la fel de vandabilă precum cea a inevitabilei confruntări între civilizaţii: patria America e în pericol de a emula naraţiunea decadentă a Spartei şi a Romei. Pericolul nu ar mai veni din instabilitatea sistemului inter-civilizaţional, ci din interiorul Americii înseşi, sub forma imigraţiei hispanice (a se citi mexicane) şi a instituţionalizării în universităţi, birocraţie şi corporaţii a normelor multiculturale (deci antiasimilaţioniste) ţesute de şaizecismul cultural american. Coşmarul lui Huntington e o Americă binaţională, în care s-a rupt ceea ce el numeşte „consensul cultural anglo-protestant" fixat la momentul fondării republicii, *id est* limba engleză, respect faţă de lege, drepturi individuale, individualism, etica protestantă, optimism, simţ al excepţionalismului american şi religiozitate. Consecinţa este apariţia în America a două popoare („poporul anglo" şi „poporul hispanic"), fiecare cu „cultura" lui, o Americă în care secesiunea culturală prin „hispanizare" a unor teritorii din sud-vest (aşa numita *MexAmerica)* şi Florida (zona Miami) nu ar fi decît o chestiune de timp. Soluţia lui Huntington este articulată fără ezitare: „re-americanizarea" culturii prin marginalizarea susţinătorilor multiculturalismului şi oprirea imigraţiei din Mexic.

Chiar trecînd peste patetismul populist al apelurilor la retragere în buncăr sau peste lunga serie de reducţionisme identitare şi de orori stilistice, stridenţele analitice şi descriptive şochează. Astfel, Huntington susţine explicit natura etno-culturală a identităţii – poziţie despre care se spune, de o vreme, că e specifică naţionalismului neliberal („negrul" Balcan constituia exemplul cel mai popular) – şi combate una din componentele elementare ale naţionalismului civic, adică ancorarea identităţii naţionale în forme ale politicului (Constituţie, principii politice abstracte). Mă întreb în ce măsură largul consens academic şi politic occidental asupra preferinţei pentru naţionalismul civic va rămîne neschimbat după această foarte huntingtoniană spargere a gheţii. Nu mi-e clar apoi de ce „cultura anglo-protestantă" americană de secol XVII şi XVIII este considerat a fi fixat definitiv paradigma culturală anglo-protestantă „naţională" schiţată de Huntington, şi nu paradigma pluralistă de secol XIX sau XX, cu marile ei redesenări identitare alimentate de industrializare, imigraţie masivă (oare în timp ce se asimilau, imigranţii nu schimbau cultura ţării care îi primea?) şi intrarea Statelor Unite în sistemul politico-economic global ca mare putere. Apoi, conceptul de „cultură anglo-protestantă" însuşi este problematic prin caracterul coerent şi unitar postulat de Huntington. Căci dată fiind diversitatea tradiţiilor protestante în coloniile fondatoare ale Statelor Unite, devine imposibil să susţii o unică lectură anglo-protestantă asupra conceptului de cultură naţională. Cu privire la jumătatea „anglo" a conceptului central al cărţii, unele dintre coloniile de la 1776 au fost fie fondate, fie populate în proporţie semnificativă de „elemente alogene": suedezi în Delaware, germani în Pennsylvania, olandezi în New York şi New Jersey etc. S-ar mai putea adăuga filiaţia predominant franceză (prin ipoteza continentală şi secularizantă) a ideilor iluministe a unora dintre părinţii fondatori ai Statelor Unite.

Nu în ultimul rînd, trebuie reliefate erorile masive de documentare semnalate de Alan Wolfe în *Foreign Affairs* (Alan Wolfe, „Native Son. Samuel Huntington Defends the Homeland", *Foreign Affairs*, May-June 2004), erori care subminează radical argumentul central al cărţii, conform căruia hispanicii ar practica o cultură a rezistenţei la integrare. Aflăm de la Wolfe că departe de a cere secesiune în Santa Fe şi Miami, hispanicii învaţă engleza într-un ritm similar cu al altor comunităţi de imigranţi, se convertesc la religii (neo)protestante într-un ritm alert, se declară gata să moară pentru ţară într-o masură apropiată de a celorlalte grupuri etnice şi se înrolează în armata americană într-o proporţie considerabilă în raport cu ponderea lor generală în populaţie.

Multiculturalismul ultimelor trei decenii îşi datorează ascensiunea unei dureroase perioade de autodevorare identitară dusă în societatea civilă, politică şi ştiinţifică americană cu vechea ideologie a *melting pot*-ului, amendată de necesitatea revizuirii constante a conceptului de identitate americană, după ce valuri succesive de imigranţi recodau diverse aspecte ale culturii ţării adoptive. La rîndul ei, naraţiunea *melting pot*-ului s-a inscripţionat treptat în structurile de putere socială în anii postbelici după o lungă confruntare cu naraţiunile (regresive) ale asimilării în „tipul cultural" anglo-saxon şi, respectiv, ale cultivării identităţii „rasiale" nord-vest europene a Americii (în dauna imigraţiei de „inferiori" din Italia, Austro-Ungaria, Rusia, Polonia, România etc). (A se vedea, în acest sens, raportele din 1909-1911 ale Comisiei senatoriale Dillingham asupra scării raselor şi a rolului acesteia în politica de imigraţie a Statelor Unite şi folosirea lor pentru legitimarea cotelor rasiale din legile imigraţiei de la începutul anilor '20: http://library.stanford.edu/depts/dlp/ebrary/dillingham/body.shtml#browse şi http://chipmunk.uvm.edu:6336/dynaweb/histrev/hrvol6/@Generic__BookTextView/1197;cs=default;ts=default).

Pe acest fond, celor care credeau că multiculturalismul este sfîrşitul istoriei, profesorul Huntington le transmite că lupta continuă.

Ion VIANU

Fragmente dintr-un jurnal de lectură

Marchizul de Sade, versiune românească

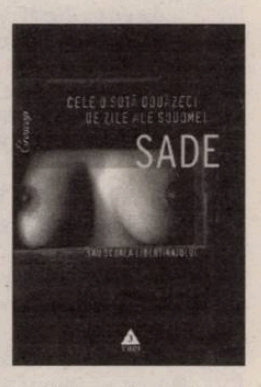

Apariţia în româneşte a uneia din operele marchizului de Sade* nu se va produce fără întrebări şi perplexităţi. Cu atît mai bine! Subiect al unui neîncetat scandal în timpul vieţii autorului, care coincide cu sfîrşitul vechiului Regim, Revoluţia Franceză, Consulatul şi Imperiul (1740-1814), Sade nu a mai fost publicat în Franţa în tot timpul secolului al XIX-lea, prezent totuşi în epocă în mintea unor literaţi de elită ca Flaubert şi fraţii Goncourt. Interesul pentru Sade reînvie după 1900 prin antologia publicată de Apollinaire. Studiile sadiene ale lui Maurice Blanchot, P. Klossowski, Barthes, Deleuze mărturisesc, pe la jumătatea veacului, interesul produs de această operă enigmatică şi violentă. Intrarea lui Sade în prestigioasa Colecţie a Pleiadei (Gallimard), în anii '80, e semnul unei „instituţionalizări" pînă de curînd aproape de necrezut, de vreme ce un editor parizian, J.-J. Pauvert, mai era, în anii '50, condamnat pentru publicarea unei opere socotite insuportabile.

Cele o sută douăzeci de zile ale Sodomei a fost scrisă de Sade în detenţie (după ce regele îi comutase pedeapsa capitală), în fortăreaţa Vincennes, apoi la Bastilia (de unde va fi el eliberat de Revoluţie, în 1789, dar nu e cu adevărat liber decît după un moment, transferat fiind mai întîi la mănăstirea Charenton). Manuscrisul, descoperit chiar în celula unde a fost deţinut Sade, va fi publicat abia în 1904 de sexologul german Iwan Bloch. Trebuie să ne imaginăm scrierea ca pe o întreprindere larg masturbatorie a unui prizonier obligat să trăiască prin fantasmă. Dar nu o putem reduce la asta, atît de riguroasă îi e construcţia, atît de uimitoare, în oroarea pe care o exprimă, elocinţa.

Despre opera lui Sade s-a spus totul. Şi totul a fost infirmat. Revoluţionarii l-au văzut ca pe un aristocrat impenitent. Reacţionarii l-au dat ca exemplu al criminalului cinism la care luminismul împins la extremă putea duce. Viaţa lui a fost o succesiune de scandaluri sexuale şi de acuzaţii care depăşeau chiar oroarea faptelor lui reale, de lungi şederi în închisoare (sub vechiul Regim) sau în azil (după Revoluţie). A fost considerat un caz patologic şi/sau un filosof. Scrierile lui au putut fi văzute ca documente elocvente ale unei patologii mintale. Opera lui este o piatră de încercare în orice speculaţie asupra perversiunii. Un subiect gras pentru psihanaliză. Pentru unii, Sade este un precursor al ororii torturilor în masă (Pasolini a extras din opera citată un film cu acelaşi titlu, în care închipuie personajele sadiene ca pe nişte fruntaşi ai efemerei republici fasciste dela Saló). Putem povesti, rezuma scrierile lui Sade, dar orice interpretare rămîne aleatorie. Personajele lui pun la cale orgii monstruoase, recrutînd mulţimi de tineri, fete şi băieţi, şi codoaşe-Şeherazade, supunîndu-le poftelor lor perverse, într-o punere în scenă minuţioasă, obsesională şi cu osebire *teatrală*. Plăcerea poate fi amînată, retenţia este tot atît de importantă ca descărcarea – şi o condiţionează. Orgasmul nu este numai rezultatul împreunărilor înfierbîntate, ci şi al imaginaţiei, actele fizice îmbinîndu-se cu evocarea prin povestirea, de către acele Şeherazade, a unor uimitoare aventuri erotice. O ideologie precisă este subiacentă, care presupune, alături de necredinţa în Dumnezeu, magnifierea naturii. O Natură fundamental agresivă, aşa cum e şi juisorul sadian care întregeşte opera naturii, o prelungeşte.

Există în povestire un *crescendo* care duce de la extazuri pur erotice la crimă, trecînd prin actele cele mai degradante, mai contrare naturii umane, cum ar fi ritualurile coprofagice. I-a fost reproşată lui Sade monotonia, dar e un proces nedrept: monotonia e căutată, reflectă imensa şi trista monotonie a plăcerii. Sade pune, într-un fel, o problemă teologică: aceea a unei conştiinţe care face abstracţie cu totul de ipoteza divină şi, sub acest aspect, constituie un experiment unic, aşa cum îi place să spună unui tînăr teolog care se numără printre amicii mei.

Revin la întrebarea pe care am pus-o iniţial: cum va fi resimţită intrarea lui Sade în cultura şi limba română? Să răspundem la o întrebare mai uşoară: cum n-ar trebui să fie? În nici un caz ca o continuare sau ca ridicarea la puterea *n* a literaturii licenţioase autohtone, destul de bine reprezentată. Nici atît ca o operă pornografică. Literatura cultă, ca şi cea trivială, cînd exprimă conţinuturi erotice, transportă sau fac posibilă o anumită cantitate de plăcere. Scrierile „divinului marchiz" au ceva covîrşitor. Nu numai violenţa reprezentărilor, dar şi masivitatea construcţiei literare, care se poate asemăna cu aceea a castelului inaccesibil în care se petrece acţiunea celor *O sută douăzeci de zile* (un „Castel" nu cu totul diferit de al lui Kafka) introduc o dimensiune pe care literatura noastră n-o cunoaşte. Aş spune: n-o bănuieşte. Pot să-mi imaginez că ar putea să genereze noi inspiraţii, noi vocaţii scriitoriceşti: nu neapărat sadice prin sexualitatea lor, dar cu acelaşi apetit înspăimîntător pentru monumentalitate şi sistemă, cu o lipsă totală de complexe faţă de repetare.

Trebuie vorbit şi de performanţa lingvistică a Tristanei Ir. A transpus o expresie verbală ne-filtrată, brutală care cu adevărat spune lucrurilor *pe nume*. Pe de altă parte, traducătoarea a trebuit să recurgă la toată varietatea expresiilor de argou, redescoperind cîteva comori. A duce la capăt o astfel de lucrare e nu numai o probă de stăpînire a limbii române, dar şi de stăpînire, pur şi simplu. Într-un anume fel, aparent paradoxal, cu toată violenţa, din pricina violenţei, versiunea românească a operei lui Sade conferă un neaşteptat brevet de noblete limbajului fără reţineri. Aşteptăm urmările acestui adevărat eveniment literar şi de moravuri.

* Sade, *Cele o sută douăzeci de zile ale Sodomei sau şcoala libertinajului,* trad. Tristana Ir, Editura Trei, Colecţia „Eroscop", 2005.

Teodor BACONSKY

turn înclinat

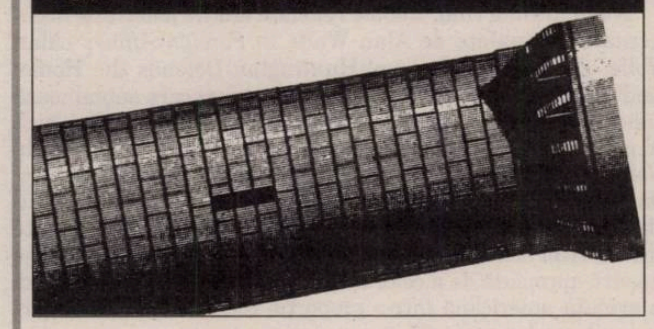

Şantier

Primită în NATO şi la doi paşi de UE, societatea românească începe să realizeze ce semnifică, pentru fiecare dintre membrii săi, schimbarea de statut geopolitic. Poate că într-o manieră deocamdată difuză, oamenii pricep că adevăratele mutaţii nu sînt cele trecute în contul agitatei „tranziţii" din ultimii 15 ani, ci mai curînd cele care vor veni în următorii 15. Pînă acum, chinurile ţineau de sabotarea capitalismului. Sau de prostul aranjament intern, rezultat din lipsa unei direcţii strategice. De acum înainte, România va trebui să livreze reforme reale şi contribuţii practice menite să o aşeze, cu adevărat, alături de partenerii săi euro-atlantici. Ne-am dorit maximum. Am vrut să beneficiem de cea mai avantajoasă companie mondială. E deci cazul să ne facem temele, pentru a putea rezista la nivelul de care, fără glorie şi cu cronice retarduri, ne-am agăţat.

În tot acest răstimp de amînări şi aproximaţii, am dat vina pe factorii externi sau de conjunctură. Este perfect recognoscibilă, aici, tactica ratatului, care se disculpă retoric. Din păcate, „Occidentul", în care ne-am trezit încapsulaţi, nu trece prin cea mai bună dintre vîrstele sale. Relaţia euro-americană e convalescentă. Reforma ONU – un test intelectual pentru genii – e complicată de stringenţa reformării tuturor celorlalte organizaţii multilaterale, de la OSCE şi Consiliul Europei, pînă la OECD şi... Liga Arabă. Dacă totul s-ar putea reduce la căutarea unui nou contract între G7 şi puterile asiatice emergente, am avea încă motive de optimism. Dacă pacea din Orientul Apropiat şi stabilizarea noilor vecini ai UE ar fi obţinute, am avea încă de ce să sperăm. Dacă Nordul post-industrial ar cîştiga pariul de solidaritate cu Sudul, am primi, de asemenea, argumente pentru ne redobîndi încrederea că lumea e guvernabilă. Problema majoră e însă iscată de un alt element îngrijorător. Un element de profunzime şi anume erodarea democraţiei de tip reprezentativ. Pomenitul sistem – emblemă a modernităţii – nu mai poate funcţiona ca transcendenţă politică preluată (cu forţa) din depozitul sacru al valorilor tradiţionale. A obosit şi, mai ales, a reuşit să scoată societatea civilă *în afara* Statului. Reprezentarea – în sens metafizic – este cheia coeziunii comunitare. În crepusculul nostru post-ideologic, ea este ireversibil confiscată de mass-media, care au decorporalizat puterea. Politica-spectacol, cu fugitivele sale apariţii sticloase, este liturghia catodică la care individul – captiv în sfera privată – nu are, de fapt, cum să participe. Timp de două secole, democraţia a încercat să scoată individul din condiţia sa *minoritară*. Am ajuns însă la un majorat (şi la o majoritate) fără corp sau – dacă vrem – la o maturitate fantasmatică, separată de noi înşine ca subiecţi ai convieţuirii.

Teologia laică a Statului normativ s-a golit de orice mister. Acum, Statul cerşeşte *egalitatea* cu societatea civilă pe care a segregat-o printr-o excesivă tentaţie a reprezentării. Statul postmodern a intrat în etapa sa *kenotică*. Se deşartă de „slava republicană" pe care şi-a asumat-o în deplină autonomie, după ce a stabilit, pripit, că Biserica trebuie să părăsească arena publică.

Biserica poate media, simbolic, pentru reapropierea dintre Stat şi societatea civilă. Are expertiza necesară şi nu mă refer la cea tehnică sau exterior-doctrinară, ci mai curînd la cea strict spirituală. E drept că, spre deosebire de popoarele apusene, românii n-au trecut prin ciclul revoluţionar al secularizării programate. Noi am suportat doar varianta sa *hard,* pusă în scenă de comunism. Acest „curs scurt de agnosticism" va fi continuat prin saturnaliile consumismului, dar tot ne va lăsa, din inerţie, pe un traseu care permite încă modelarea valorilor publice în duh creştin. Eu unul (cel puţin ca locatar al „turnului înclinat") voi susţine în continuare această direcţie. Cred cu tărie că o atare intersecţie (între morala evanghelică şi noua – clasă – politică, între crezul democratic naiv şi poziţionarea internaţională a României „integrate") ne-ar ajuta, ca naţiune, să parăm, cu inventivitatea necesară, provocările „şantierului global" pe care l-am descris la începutul prezentului articol.

Anca MANOLESCU

Ex-premierul şi moartea

Aflam de curînd de la domnul Adrian Năstase (seara, la *Observatorul* Antenei 1) că moartea e un lucru care ni se poate întîmpla, practic, tuturor şi un motiv „paranormal" (singurul motiv din punctul de vedere al domniei sale!) de renunţare la preşedinţia Camerei. Să conchidem oare de aici că „teoretic" moartea nu are aceeaşi generalitate pe care o posedă „practic"? Că murim printr-un accident globalizat, iar nu prin necesitate de natură? Să conchidem că, în mecanismul parlamentar, se pot insinua factori alături de firea curentă, mai aburoşi, mai neliniştitori, mai SF, mai incredibili decît manevrele politice?

Lipsită de puterea guvernării bleu-clientelar, aroganţa, mai şifonată acum, a domnului Adrian Năstase rătăceşte ţanţoş printre abisale generalităţi. Iată, domnia sa invocă (derizoriu) moartea într-un discurs politic, într-un discurs public. Iar lucrul acesta apare, într-adevăr, de o derizorie ciudăţenie într-o societate ca a noastră.

În societatea noastră, ca de altfel în orice societate modernă, moartea individului nu mai este încadrată şi gestionată comunitar, nu mai este „chestionată" comunitar. E o treabă personală. Dacă nu ai murit în urma unui accident, a unei crime, a unui atentat, a unui genocid, societatea nu se interesează de moartea individului. Oricum, ea nu are strategii şi mecanisme pentru a-l asista în drumul care îl aşteaptă dincolo de moarte. Îşi ia rămas bun de la el prin certificatul de deces. Asta era una dintre hibele sistemului comunist, pe care s-au bazat tinerii care, în Piaţa Universităţii, au scandat „Vom muri şi vom fi liberi!". Asta e una dintre puţinele funcţii sociale care au mai rămas morţii – spun filozofii şi antropologii: moartea dă individului posibilitatea libertăţii, a eliberării totale faţă de societate.

Învaţă să produci gînduri, acte, comportamente care pot trece prin moarte, care participă deja la viaţa de dincolo de ea.

Se constată că moartea e, în societăţile noastre, marginalizată, „desocializată", lăsată în seama discursului medical, a observaţiei ştiinţifice şi, pînă la urmă, a resurselor fiecăruia. Sigur că lucrurile arată totuşi mai nuanţat. Între incompetenţa societăţii în ce priveşte tematizarea morţii şi obligaţia individului de a o îndura există un interval populat, totuşi, de instanţe ajutătoare. Există, evident, instanţa informală, dar direct benefică, a celor apropiaţi, care te însoţesc cu grija şi cu puterea lor de a te aminti după ce ai trecut. Există pe urmă asociaţii caritabile, dedicate asistenţei muribunzilor. Într-un frumos text, din *Secolul XXI*, Ion Vianu vorbea despre un astfel de grup de doamne elveţiene, urmaşe ale celor ce, în societăţile pre-moderne, veghează în preajma morţii şi îi îndeplinesc rînduielile. Dar, evocîndu-le mărturiile, Ion Vianu lasă să se înţeleagă că ele nu mai ştiau decît drumul răbdării şi al compasiunii sobre care îl însoţesc pe „pacient" pînă pe prag. Nu mai ştiau să spună (şi nici nu le trecea prin gînd că ar fi treaba lor să menţioneze) treptele celuilalt drum, care urmează. Drumul acela pe care îl descriu amănunţit şi îl deschid întrucîtva bocitoarele comunităţilor tradiţionale, asigurînd, alături de ceilalţi profesionişti ai funerariilor şi de rude, trecerea omului în geografia de dincolo şi instalarea lui, cît mai în bună stare, în acea lume alta. Drumul sufletului prin peisajul rememorativ al propriei vieţi, prin peisajele încercării şi ale judecăţii, prin vămi unde – la fiecare – e disputat de îngeri şi de demoni pentru a ajunge să fie „cazat" într-una din regiunile de dincolo, în aşteptarea marii confruntări finale.

Doamnele elveţiene, ca şi noi ceilalţi, în imensa noastră majoritate, nu mai ştim nimic (în afara unui imaginar cultural) despre geografia şi staţiunile lumii de dincolo, despre destinul şi nevoile sufletului stabilit acolo, despre vertiginoasele lui transformări. Nu mai ştim nimic despre asta în mod comunitar, împărtăşit, cu o ştiinţă care să fie bun comun, recunoscut şi practicat de toţi membrii societăţii. Nu mai avem cu moartea un raport care să ne modeleze viaţa personală şi comunitară. Nu mai avem ideea că, în clipa morţii, toată materia vieţii noastre (acte, atitudini, decizii şi cel mai ascuns dintre surîsuri) se vor aduna într-o foarte precisă sinteză, care ne va da un chip definitiv, cu care vom porni mai departe.

Cu toate astea nici chiar neajutoraţi nu sîntem. Marea noastră majoritate păstrează cu religia o relaţie destul de solidă funcţional, pentru ca moartea să fie, pentru noi, o *trecere,* iar nu o totală desfiinţare. Chiar dacă nu o mai concepem ca pe o trecere activă, la care colaborăm din tot timpul vieţii noastre, moartea rămîne pentru noi măcar un *rit de trecere*. Ne încredinţăm credinţei şi instituţiilor ei, cu uriaşa lor experienţă, pentru ca ele să ne treacă dincolo cu bine. Ne asistăm ritual – atunci cînd memoria nu slăbeşte – rudele şi prietenii în viaţa lor de dincolo, iar ei ne asistă cu prezenţa lor intensificată de îndepărtare.

Orice religie tematizează moartea ca pe un prag sever, ca pe o suită de praguri, dar nu ca pe un sfîrşit. Trecînd prin ele, fiinţa începe aventura celeilalte vieţi, în care nu mai stă sub limita finitudinii sensibile. Dar religiile mai susţin că moartea trebuie învăţată, că moartea „cu trupul" nu este decît evenimentul concret irepetabil care – spiritual vorbind – are o mulţime de actualizări. Învaţă „să mori înainte de a muri" spun religiile. Învaţă să te distanţezi de ceea ce e muritor în traseul vieţii tale, de „fructele" acţiunilor, dar nu şi de necesitatea acţiunii bine împlinite. Învaţă să discerni, în actele şi traseul vieţii tale, cum vor arăta ele în clipa morţii. Învaţă să produci gînduri, acte, comportamente care pot trece prin moarte, care participă deja la viaţa de dincolo de ea.

În fiecare an, pentru creştini, postul pascal e un asemenea exerciţiu al morţii eficace. În fiecare an, creştinul îl poate însoţi pe Christos pe drumul morţii asumate care, trecînd prin moarte, dă, încă de aici şi de acum, participare la viaţa *împreună* cu Dumnezeu, *în* El. Aşa este (aşa poate fi) pentru orice om credincios, pentru orice om angajat într-o religie, ca şi pentru comunitatea de credinţă căreia îi aparţine.

Cum rămîne însă cu moartea în spaţiul societăţii mari? Faptul că, în acest spaţiu, moartea apare drept un sfîrşit ireductibil e oare cu totul inexpresiv din punct de vedere spiritual? Chipul morţii alcătuit, pentru societatea modernă, dintr-o nimicire, despre care evităm să vorbim, nu slujeşte la nimic? Totala noastră ignoranţă în ce priveşte un posibil *dincolo experimentat* nu este ea de fructificat spiritual? Poate că, în fond, lecţia totalei ignoranţe e cea mai tare dintre lecţii. Ne-am învăţat prea mult să cunoaştem prin închipuire, prin reprezentarea obiectului cunoaşterii – pentru a-l cuprinde şi a-l stăpîni întrucîtva. În cazul acesta, obiectul se refuză totalmente cunoaşterii prin reprezentare, deşi ştim cu certitudine că vom avea, la un moment dat, experienţa lui nemijlocită. Astfel că moartea stă, pentru fiecare, ca o analogie sau o promisiune a trans-figurării, a unei cunoaşteri pe care nu o putem anticipa, care ne depăşeşte. Peisajele tradiţionale ale lumii de dincolo, împărţite în infern, eventual purgatoriu şi paradis, ne vorbesc despre necesitatea discernămîntului, despre judecata pe care fiecare dintre noi trebuie să o aplice propriei vieţi din perspectiva finalului. Ne vorbesc despre o cunoaştere discriminatorie. Opacitatea morţii, curentă în modernitate, ne dă sugestia unui mister ce ne este rezervat, a limitei de care vom fi eliberaţi.

Agence universitaire de la Francophonie
Université de Bucarest

ECOLE DOCTORALE
FRANCOPHONE EN SCIENCES SOCIALES,
EUROPE CENTRALE ET ORIENTALE

CONCOURS D'ADMISSION AU MASTER INTERDISCIPLINAIRE EN SCIENCES SOCIALES

Diplôme obtenu: Diplôme de MASTER *de l'Université de Bucarest, reconnu par les Universités partenaires*

Candidats admissibles:
● tout étudiant ayant obtenu ou sur le point d'obtenir la maîtrise (IVe année) ou le master (Ve année) de Roumanie, Moldova, Bulgarie, Macédoine, Pologne, Hongrie
● jeunes enseignants-chercheurs jusqu'à l'âge de 30 ans.

Disciplines concernées: ***sociologie, histoire, anthropologie/ethnologie, lettres, sciences politiques***
Organisation:
● 25 places (bourse 150 euros par mois)
● 10 bourses doctorales de 3 ans à la fin du master (France, Belgique, Suisse, Canada)

Le dossier de candidature, en version électronique et 4 exemplaires en version imprimée, doit comporter: ● *un projet de recherche de 5-10 pages (problématique, argumentaire, sources, bibliographie);* ● *une lettre de motivation;* ● une lettre de recommandation; ● un curriculum vitae

Voir thématique conseillée sur le site *www.europe-centrale-orientale.auf.org*

Le dossier doit être déposé ou envoyé avant le 20 mai 2005 le cachet de la poste faisant foi. L'examen oral aura lieu du 1er au 3 juillet 2005.

Les candidatures doivent être déposées ou envoyées à l'adresse suivante: georgiana.paraschivoiu@auf.org

Pour tout renseignement complémentaire:

Secrétariat de l'Ecole doctorale en Sciences sociales, Europe centrale et orientale

36- 46 Bd. M. Kogălniceanu, bât. C1, 2ème étage, salle 203, Bucarest, Téléphone: +40-21-312.42.22

du lundi au jeudi, 9h00-14h00

Dragoş BUCURENCI

pîine prăjită

Detergentul de mase

Spre deosebire de oamenii obişnuiţi, noul om nou este mult mai bine spălat pe creier şi împrospătează. Vechiul om nou avea gîndurile suficient de albe, dar împrăştia în jur o senzaţie de prăfuială. Sistemul inventat de specialiştii noştri s-a dovedit mult mai eficient în îndepărtarea striaţiilor, iar creierul noului om nou luceşte imaculat. Simţi cu adevărat că i s-au curăţat ridurile! (Nu încercaţi cu scotch la domiciliul dvs.!)

Vechiul om nou a ajuns destul de ieftin, deşi e pe cale de dispariţie. În noua formulă Mini Prix, noul om nou are un ambalaj mult mai atractiv şi un preţ pe măsură. Nu foarte scump totuşi, dacă socoteşti în euro (cam o zecime dintr-un ajutor de şomaj în Germania). Pe vechiul om nou nu ştiai niciodată cum îl cheamă, dar noul om nou iubeşte etichetele. Le schimbă – e drept – foarte des, dar preţul rămîne, dacă socoteşti inflaţia, cam acelaşi. La tot atîţia bani îţi iei ori Account, ori Officer, ori Assistant, ori Clerk, ori Coordinator, ori Hostess, ori Manager. Senior sau Junior, Second sau First – nu contează cifra, ca la E-urile alimentare. De fapt, ar putea să le spună chiar aşa: „Oana, G476-3-ul de la producţie“ sau „Cristi, F322-ul de la recepţie“. Poate că la început s-ar supăra, dar după un timp s-ar obişnui. Cu noul sistem de curăţare a creierului, noul om nou are o capacitate de adaptare extraordinară.

Spre deosebire de vechiul om nou care nu prea ştia să lucreze cu computerele, noul om nou lucrează ca un computer. Pînă cînd specialiştii lor vor crea primul model de inteligenţă artificială, specialiştii noştri au creat primul model de programare naturală. Procesorul noului om nou poate compila şi executa pînă la de 1.000 de ori pe zi orice fel de instrucţiune simplă de genul „Un pic mai pe target!“ (totuna cu „Mai mult focus pe segmentare!“). Chestie care pe omul obişnuit s-ar putea să-l plictisească sau să-l scoată din sărite. Noul om nou nu poate fi însă scos din sărite. Poate fi cel mult scos din siguranţe. O metodă foarte simplă este, ca şi în cazul computerului, să-i transmiţi instrucţiuni formulate greşit. Dacă-l rogi să priceapă ce-i spui, de exemplu, va intra într-o ciclare infinită (ce pricep? ce-mi spui. ce-mi spui? să pricep ce-mi spui. ce pricep? etc.). Nu se va bloca, dar îi va scădea randamentul pentru că se va gîndi la asta toată ziua. Pînă la *Shutdown*-ul de noapte.

Cum poţi s-o faci pe *hacker*-ul cu noul om nou? Cel mai simplu este să-i dai instrucţiuni care pentru el nu înseamnă nimic. Aruncă la întîmplare, în mijlocul unei discuţii: „Nu ştii bancul cu La Fontaine?“. Şi continuă imperturbabil fraza. Întîi o să-ţi ceară să-i defineşti variabilele: „Care banc?“. „Cu greierele... care pleca la Paris...“. „A!“ (Dacă nu zice „A!“ poţi să-i spui tot bancul.) După care va continua să vorbească, dar în timpul ăsta procesorul lui are s-o ia razna încercînd să se prindă ce-are el de făcut şi căutînd „fonten“ în baza de date. Spre final o să afişeze ecranul albastru şi-o să repete enervant: „Un pic mai pe target! Un pic mai pe target! Un pic mai pe target!“. Atunci poţi să-i chemi pe băieţii de la *service* să-l ia. Nu trebuie să-ţi faci griji. După o săptămînă de Prozac ţi-l aduc ca nou. Cu şi mai multă putere de curăţare!

Adrian MIHALACHE

e-cultura

Cubul Knorr

În ceasul al doisprezecelea, participarea României la Bienala de la Veneţia a fost decisă: ne va reprezenta Daniel Knorr, artist internaţional, originar din România şi stabilit, ca şi Caragiale, la Berlin. Exponatul este chiar pavilionul României, gol, dar purtînd – pudoarea obligă – drept frunză de viţă, pe un perete, posterul care precizează tema artistului: *Gripa europeană (European Influenza)*. Este vorba, desigur, de artă conceptuală, iar mesajul este lesne de interpretat: extinderea europeană deschide calea tuturor „influenţelor“, dintre care unele s-ar putea dovedi, de-a dreptul, nişte „epidemii“.

Cochetul pavilion românesc devine astfel un „cub Knorr“ cu eticheta încorporată, ambalaj inutil al unei idei uzate.

Conceptul Knorr este uzat deoarece a făcut, cu mult timp în urmă, subiectul unui banc pe care, unii poate şi-l mai amintesc: la o expoziţie, un artist prezintă o pînză albă, înrămată, cu titlul „Exodul“. Chestionat, artistul răspunde senin: „apele Mării Roşii s-au retras, evreii au trecut, egiptenii n-au ajuns încă“. Daniel Knorr şi-a mai prezentat demersul şi la Galeria „The Project“ din New York, astfel încît el face figura celui care spune acelaşi banc, în saloane diferite. Este adevărat că acolo, ţinînd seama de specificul publicului american, gardienii erau instruiţi să-i avertizeze pe vizitatori că n-au nimic de văzut, ceea ce dădea poantei mai multă savoare. Cu o altă ocazie, Knorr a instalat, într-un compartiment al unei galerii, un individ care locuia acolo ca la el acasă, arătîndu-se excedat de vizitele inopinate ale amatorilor de artă. În sfîrşit, Knorr calcă şi pe urmele tizului său, Daniel Buren, care, în loc să-şi aducă operele pentru a le expune, a transformat însuşi Centrul „Pompidou“ în operă de artă. De aceea, nu se poate spune nici măcar că Daniel Knorr ar arăta Veneţiei ce „n-a văzut Parisul“.

Daniel Buren a creat o formă insolită de expunere: „muzeul care nu există“. El a creat un „muzeu“ efemer, dar ideal, care să submineze şi să transfigureze spaţiul existent. A făcut-o cu discreţie şi rafinament, producînd o operă care mai mult arată decît se arată. Distincţia dintre ceea ce se expune şi spaţiul în care se expune era imposibilă. Obiectul făcea una cu peretele, formele luminoase se proiectau pe panouri sau pe porţiuni de podea, arta se infiltra pînă şi în instalaţiile tehnice auxiliare. Incinta nu mai punea opera „în perspectivă“, ci accepta să fie, ea însăşi, inclusă în operă.

În cazul lui Daniel Knorr, pentru ca pavilionul să funcţioneze ca „operă“ conceptuală, acesta ar trebui, negreşit, proaspăt zugrăvit. Operaţia ar mări considerabil bugetul de cca. 600 de euro, foarte atractiv pentru finanţatori. Altminteri însă, efectul artistic ar fi imprevizibil. Într-o sală goală de expoziţie, fiecare imperfecţiune – pată, zgîrietură, deteriorare – devine, fără voia curatorului, expresivă. Este ceea ce se întîmplă în piesa *Arta* de Yasmina Reza, unde posesorul unui tablou vede pe pînza goală, divers iluminată, o mulţime de nuanţe, de detalii, de accidente de textură. De aceea, instalaţiile conceptuale ale lui Beuys, constînd în cîteva obiecte însoţite de un comentariu textual, sînt expuse în săli al căror finisaj atinge perfecţiunea impersonală.

Este interesant de urmărit evoluţia propunerilor româneşti de la Bienala de la Veneţia. În 1997, s-a mizat pe obiect: cărţile artificiale şi paparudele lui Ion Bitzan au atras prin pitoresc; în 1999, desenele Liei şi ale lui Dan Perjovschi acopereau pereţii şi duşumeaua; în 2001, Gheorghe Rasovszky a expus artă foto; în 2003, arta digitală a grupului Kinema Ikon a stîrnit comentarii răuvoitoare: „ia, acolo, cîteva monitoare şi proiectoare“. Extrapolînd în mod coerent, ne-am fi aşteptat să vedem, anul acesta, ciber-arta mediului virtual. În loc de asta, gustăm din nou o conceptuală „knorrbiţă“. Ce-i drept, revine mai ieftin, ajunge şi pentru tocăniţă.

Oricum, bine că cel puţin un membru al juriului, Dan Perjovschi, a avut un criteriu de selecţie clar şi obiectiv: „Sper ca aceia care au participat sub o formă sau alta – directori, preşedinţi de pavilion, artişti, mai artişti decît restul, curatori, curatori principali, portari etc. să se abţină, altfel devenim ridicoli“.

citit auzit

● Britanicul J.G. Ballard trăieşte de mai bine de 30 de ani la Shepperton, într-o periferie a Londrei. Acest domn elegant şi jovial a scris mai bine de treizeci de cărţi, din categoria celor considerate drept „vizionare“, dintre care cele mai celebre sînt *Crash* („primul roman pornografic bazat pe tehnologie“) şi autobiografia *Imperiul soarelui*, deja ecranizate (prima de David Cronenberg, a doua de Steven Spielberg); în 2003 a publicat *Millennium People*, farsă politică de o ironie feroce, critică acerbă a lumii occidentale şi a modului său de viaţă: în carte, un *alter ego* narator, David, îşi pierde soţia într-un atentat la aeroportul Heathrow şi încearcă să infiltreze un grup terorist.

Cu ocazia apariţiei ediţiei franceze a romanului, Ballard a dat un interviu săptămînalului *Les inrockuptibles*. „Paranoic sau realist?“ – se întreabă revista în legătură cu acest contestatar de 74 de ani, înainte de a-i da cuvîntul: „Noi, toţi, am ajuns la un impas. Indivizii se alătură unor mişcări contestatare, dar nu merg niciodată pînă la capăt. Orice schimbare reală a devenit imposibilă. (...) BBC-ul înseamnă bunul-gust şi bunele sentimente, un mod de a ne controla, de a ne face ascultători. Rafturile de la Waterstone (lanţ de librării, *n.m.)* sînt pline de scriitori convenţionali, care ne adorm în loc să ne facă să gîndim. Ei încurajează *statu quo*-ul în care am fost imersaţi pentru a fi mai bine controlaţi. În plus, cultura este comisionată de stat... El ştie că noi, clasa de mijloc, sîntem periculoşi: dacă am începe să ne grupăm, să facem grevă, să nu ne mai plătim impozitele, toată societatea s-ar nărui. (...) Trăim într-o dictatură soft. Libertatea noastră e o iluzie. Dumnezeu a murit. Nu mai avem mari războaie europene. Democraţia a devenit o glumă. Oamenii politici nu sînt decît nişte tehnocraţi corupţi care guvernează ţările noastre ca şi cum ar fi nişte companii. Singurul lucru care ne-a rămas: consumismul. Pericolul ar fi să ne săturăm şi de ăsta, căci dincolo de consumism nu mai există nimic“.

● Invitat al emisiunii *Culture et dépendances,* George Steiner a fost pesimist în legătură cu viitorul culturii umaniste: spre deosebire de ştiinţe – „Unde, în orice moment, pot apărea un nou Newton, Darwin sau Einstein...“ –, în literatură sau artă marile nume (un Shakespeare, un Goethe, un Tolstoi...) sînt în trecut – *şi nimic nu ne îndreptăţeşte să credem că vor apărea altele noi!*“. Altfel spus: progresul este un lucru care are sens numai dacă vorbim despre ştiinţe. Steiner a mărturisit că se simte „umilit“ de excelenţa savanţilor din marile universităţi şi că ar fi preferat, oricînd, să fie un mare matematician sau fizician decît ceea ce este în prezent (= un mare erudit umanist, profesor la Oxford). „De ce n-am urmat ştiinţele? Pentru că nu m-a dus capul!“, a recunoscut Steiner, spre stupoarea asistenţei... Însă ceea ce i-a şocat cel mai mult pe cei prezenţi la emisiune a fost această profesiune de credinţă, rostită sus şi tare – şi repetată, atunci cînd una dintre moderatoare a crezut că nu aude bine: „Democraţia n-are nici o legătură cu marea cultură!“. Şi nici – ar fi trebuit să adauge el – corectitudinea politică, numai că simpla prezenţă a lui Steiner (apostol şi apărător al Marii Culturi) într-o emisiune „populară“, „democratică“, *„grand public“* era, în sine, o declaraţie politic-incorectă.

● „Nu e logic să ceri particularilor să finanţeze reconstrucţia unor părţi din Asia, asta ţine de responsabilitatea publică.“ Cuvintele aparţin preşedintelui Asociaţiei Médecins sans frontières, Jean-Hervé Bradol. În ce-l priveşte pe fostul preşedinte al aceleiaşi asociaţii – Rony Brauman – acesta este şi mai categoric: „În calitate de cititor de ziare şi telespectator, nu accept să mi se arate cu degetul momentele în care trebuie să mă indignez sau să fiu de acord cu sentimentele şi ideile enunţate de mass-media. Aştept din partea ziarelor să mă informeze, nu să mă mobilizeze. A mobiliza este rolul presei totalitare. E propagandă. Nu contează că această propagandă este făcută în scopuri nobile: nu-mi pasă de bunele intenţii ale propagandei, o urăsc şi nu accept ca ziarele democratice să se ocupe cu aşa ceva sub pretextul că este o situaţie particulară. Nu e rolul televiziunilor să facă apel pentru donaţii ONG-urilor. În fiecare lună, în Africa, se produce echivalentul unui tsunami – SIDA“. **(a. l. ş.)**

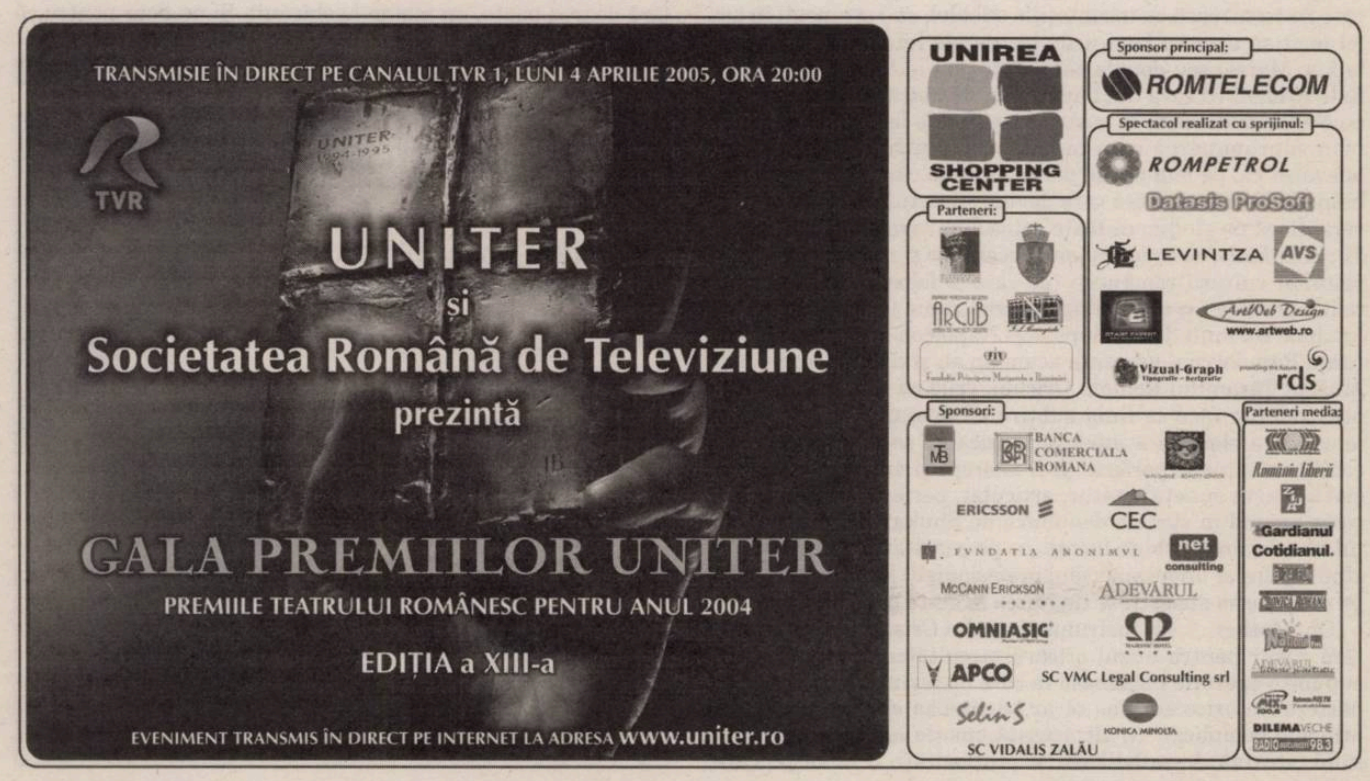

Alice GEORGESCU

viaţa scenei / scena vieţii

Iar critic(a) criticii

Pentru că tipologia criticului de teatru pe care am propus-o în articolul de acum două săptămîni *(Critica, criticii = critica criticii)* a suscitat – aşa cum, de altfel, mă aşteptam – oarece iritare „în breaslă" şi oarece nelămurire în afara ei, revin acum cu o abordare mai amănunţită a unui subiect ce poate părea marginal: comentatorul specializat şi relaţia lui cu obiectul/subiectul pe care îl comentează. Desigur, în „cîmpul" teatrului, căci la asta (zic eu că) mă pricep – şi la asta mi se permite să mă pricep, în virtutea studiilor şi a locului de muncă. Într-adevăr, dacă toată lumea găseşte cît se poate de firesc ca un critic literar să se pronunţe despre teatru (care este – nu-i aşa? – *şi* literatură), nimeni nici nu visează măcar să-i îngăduie unui critic teatral să-şi dea cu părerea şi despre altceva decît regie, actorie şi (hai, treacă de la noi!) dramaturgie.

Este, presupun, una dintre explicaţiile dispoziţiei cvasipermanent oscilante între vexaţiune şi aroganţă, proprie celor mai mulţi dintre criticii de teatru provenind din zona filologică: pregătirea (serioasă, îndeobşte) dobîndită la Litere i-ar îndreptăţi la un loc superior în stima Cetăţii, dar contactul cotidian cu „saltimbancii" şi cu prestaţiile „minore" ale acestora îi condamnă la o poziţie socio-profesională marginală. Ba, chiar, în rîndul absolvenţilor de Filologie cu preocupări exegetice „de profil" există opinia că teatrul e un fel de leprozerie unde eşuează aceia dintre ei mai... cum să mă exprim?... mai sărăcuţ înzestraţi. Mi s-a întîmplat (şi nu o dată) să întîlnesc cronicari literari care, auzind de respectul speriat ce i se acordă cutărui cronicar dramatic din partea artiştilor şi, uneori, a colegilor, să pufnească amuzaţi: „Cine, ăla? Îl ştiu din facultate – era un tîmpit. Mă şi mir că-l lasă cineva să scrie!". Desigur, nu e frumos din partea lor. Şi, uneori, nu e nici drept. Drept este însă că, aruncaţi din rigoarea (rigiditatea) catedratică specifică – am impresia – instrucţiei universitare tradiţionale direct în mişcarea vie a lumii teatrale, pestriţă, surprinzătoare, versatilă, nerespectuoasă faţă de alte legi în afara cutumelor propriei istorii, criticii-filologi se „apără" teoretizînd excesiv (şi excesiv de pretenţios, ca limbaj) pe marginea produselor scenice oferite de regizori şi actori. Şi – ceea ce e mult mai grav – tratează cu mefienţă şi, cîteodată, cu brutalitate acest ţesut uman extrem de fragil *(which dreams are made of,* din care sînt făcute visele, cum spune Shakespeare), pe care, ca să-l înţelegi cu adevărat, trebuie să-l iubeşti cu adevărat.

Chiar dacă nu e întotdeauna uşor...

Pe de altă parte, victime (nu foarte inocente) ale religiei pragmatismului, „autenticităţii" şi „instinctului", religie care bîntuie prin toate secţiile Universităţii Naţionale de Artă Teatrală şi Cinematografică (UNATC) încă de pe vremea cînd aceasta se chema Institutul de... etc. (IATC), cei mai mulţi dintre criticii de formaţie teatrologică intră în arena dezbaterii culturale înarmaţi doar cu lancea subţirică a „participării la instruirea practică a actorilor şi regizorilor" şi cu scutul crăpat al „cunoaşterii laboratorului de creaţie scenică", ceea ce, dacă le dă oarecare familiaritate cu lumea culiselor, nu le dă şi anvergura teoretică necesară unei evaluări temeinice, substanţiale şi de perspectivă a actului teatral. De aici, coborîrea lor la factologie măruntă, de aici, eşuarea comentariului critic în compuneri naive şi superficiale, de aici, „bătaia pe burtă", trivială şi reciproc-dăunătoare, cu artiştii scenei.

În fine, trebuie menţionat că mai sus-delimitatele categorii nu se găsesc în natură în stare pură (ca să rimez elegant), ci se amestecă şi se intersectează; prin urmare, există şi cronicari-teatrologi care scriu atît de chisnovat încît articolele lor rămîn obscure nu doar pentru practicienii neexersaţi în adîncimile gîndirii, ci, în genere, pentru orice om normal, şi există cronicari-filologi care îşi transformă recenziile în suite de povestioare şi de anecdote din care nici artiştii „criticaţi", nici cititorii interesaţi nu pot extrage vreo concluzie cît de cît pertinentă în legătură cu spectacolul supus „analizei".

Dacă însă în mod obişnuit, şi persoana, şi activitatea criticului de teatru rămîn în afara interesului real al „breslei" (căci, cu excepţii rarisime, domnii artişti nu citesc decît cronicile în care este vorba despre ei şi, uneori, cronicile în care le sînt înjuraţi duşmanii), o dată pe an această persoană şi această activitate intră din plin în luminile rampei. Este momentul premiilor anuale pe care le decernează Uniunea Teatrală din România (UNITER) şi Secţia română a Asociaţiei Internaţionale a Criticilor de Teatru (AICT) în cadrul Galei ce are loc în fiecare primăvară. În aceste împrejurări, criticul devine, din figurant, vedetă absolută. Nu e vorba numai despre aşa-numitul Premiu al Criticii, stabilit prin votul membrilor biroului Secţiei române a AICT, ci şi despre lista de nominalizări pentru performanţe actoriceşti, regizorale, scenografice etc., listă a cărei întocmire cade în sarcina unui „juriu" alcătuit exclusiv din critici (de regulă, în număr de trei). Aici criticul are ocazia de a-şi arăta, în văzul tuturor, priceperea, amploarea cunoştinţelor, sensibilitatea, acuitatea şi – de ce nu? – flerul. Şi încă ceva, esenţial: corectitudinea. Aici trebuie să demonstreze criticul că, dincolo de simpatii şi antipatii personale, de preferinţe şi de idiosincrasii intelectuale, de alinieri şi delimitări conjuncturale, este atent la valoarea adevărată şi la realizarea durabilă. Aici e pragul ultim unde el trebuie să-şi abandoneze prejudecăţile şi afinităţile pentru a judeca fără părtinire. Aici e teritoriul la graniţa căruia trebuie să se oprească reaua-credinţă şi trufia, snobismul şi mitocănia – dacă, vai, au supravieţuit pînă acum. Aici e proba care, în ultimă instanţă, relevă onestitatea profesională şi onestitatea umană – sau lipsa lor.

Aici e explicaţia articolului de acum două săptămîni şi a articolului de faţă.

bon de lectură

Scrisul după reţeta altuia

● **Adriana Bărbat, *Talk-show* (roman), Editura Paralela 45, Colecţia „Debut", 2004.**

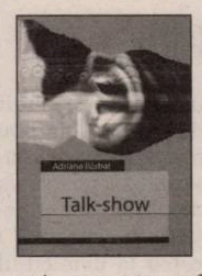

„Am început să scriu aceste rînduri cu gîndul de a mă opri mai mult asupra romanului *Talk-show*. Cred totuşi că nu e cazul", scrie Gheorghe Crăciun în prefaţa romanului mai sus-pomenit, semnat de Adriana Bărbat. Judecînd la rece, nici nu prea ar fi multe de spus despre acest roman, care – înţeleg din aceeaşi prefaţă – a constituit disertaţia de masterat a autoarei (a urmat cursuri de scriere creatoare la Facultatea de Litere din Braşov). Previzibil pînă la enervare, romanul de debut al Adrianei Bărbat epuizează unica idee literară inovatoare a autoarei: imaginarea unui spaţiu retoric virtual. Personajele, trei la număr, se întîlnesc în fiecare seară pe un *chat* şi bat cîmpii. Ar vrea să scrie despre experienţe sexuale, dar nu reuşesc decît să emită serii de banalităţi.

Fiecăruia îi vine rîndul să-şi tragă o faţă interesantă, de narator. Problema e că toate feţele, adică vocile narative, sînt la fel. Cele trei prietene (Alma, Crina şi Miruna) care se întîlnesc cîteva seri la rînd la o petrecere în pijama *online* vorbesc la fel, gîndesc la fel, folosesc acelaşi tip de discurs, aceeaşi frazare. Pentru Adriana Bărbat, a-şi sonda personajul se rezumă la a-i scoate din cap o amestecătură de cuvinte, de obsesii erotice convertite în imagini frumoase, pitoreşti şi kitsch (de genul „frunzele uscate pe care le striveşti rămîn printre zimţii bocancilor"), reuşind să-l transforme ori într-o nesfîrşită listă de cuvinte, ori într-o paiaţă rizibilă, care scrie cam aşa: „Crina: Eu am învăţat cu tine, Miruna, cu Alma nu (na!), să tac, să mă bucur de tăcere. Cînd eram împreună, simţeam că nu mai au nici un rost cuvintele, că noi comunicăm altfel – prin pori haine zîmbete priviri îndreptate în aceeaşi direcţie...". Seriozitatea cu care autoarea se implică în gîndirea adolescentină, de oracol, a personajelor sale duce la imposibilitatea creării unui efect comic, care ar fi fost bine venit. Cînd se detaşează, o face la modul *dăştept*, prin note *inteligente* de subsol: „Poate unii dintre surferi se întreabă de unde are sau n-are bani Crina, ce învîrte, de vîrstă v-aţi prins – 25, studentă la colegiul economic, uneori lucrează la firma unchiului ei, Aron, îi mai face ordine prin acte. Printre picăţele cică mai face cursuri de artă culinară, foto, grădinărit, masaj, coafură ş.a.m.d. Viitorul ei soţ are bani, dar ea trebuie să fie pregătită pentru viaţă! S-o susţinem deci!".

Tot în prefaţă, Gheorghe Crăciun recunoaşte (nu ştiu dacă cu încîntare, mîndrie sau spaimă) că „nu mă aşteptasem ca preceptele mele de examinator să fie urmate cu atîta rigoare şi seriozitate. «Lucrarea» Adrianei îmi depăşea aşteptările". Ce înseamnă să rişti scriind pe gustul cuiva...

Elena VLĂDĂREANU

Matei FLORIAN

audio şi n-am cuvinte

Greu de strunit 1

● **Shukar Collective, *Taves Bahtalo!*, Era Business, 2004.**

Avem de-a face cu un album cu totul şi cu totul neobişnuit. O dată pentru că a apărut în România. Iar ca să împleteşti muzica de dincolo de timp a ţiganilor ursari cu rafinamentul ultimelor tendinţe electro, pe lîngă faptul că îţi cere un profesionalism şi o atenţie desăvîrşite, este o extravaganţă pe care n-am avut prilejul să o experimentăm. Pînă acum.

Probabil că e nevoie de o doză mare de curaj ca să te înhami la un proiect ca cel pe care l-au pornit Cristian Stanciu, Dan Handrabur, Vlaicu Golcea, Lucian Stan şi Mitoş Micleuşanu. Că au trecut deja cîţiva ani de cînd ritmurile exotice importate din Indii făceau furori, în cele mai tari cluburi londoneze, nu schimbă prea mult datele problemei. Ursarii noştri – Napoleon, Tamango, Clasic – nu au nimic în comun cu „Mundian to bach ke" a celor de la Panjabi MC, de pildă. Vocile lor grunjoase, guturale, pline de asperităţi sînt vii, netrucate, imposibil de imitat, atît timp cît nici un cîntăreţ şcolit nu a avut de unde să înveţe prin ce vicleşug tainic pot păstra corzile vocale mirosul greu şi aspru al fumului şi al pămîntului bătătorit. Este greu să-ţi imaginezi prin ce tertipuri au fost ademenite astfel de arome prea puţin concrete să-şi păstreze o savoare, care n-are nici în clin nici în mînecă cu un studio de înregistrări. Şi mai dificil este însă să te confrunţi cu ritmul interior al lui Napoleon (luaţi-l ca pe un bîzdîc care fraternizează cu incantaţiile tribale), să-l struneşti în aşa fel încît să urmeze beat-urile bizare ale lui Cristian Stanciu (a.k.a. Matze) sau double bass-ul de jazz al lui Vlaicu Golcea. Este evident că ceva din bucuria lui de îndrăgostit care o face pe Nadia să danseze în curtea casei lor de la Gratia se pierde prin suprapunerea cu o muzică 100% urbană. Este iarăşi adevărat că, pe mai multe piese, din cele cincisprezece ale albumului, vocea este cea care devine suportul muzicii şi nu invers. Dacă ne gîndim că toate astea sînt normale, atît timp cît *Taves Bahtalo!* se ocupă cu muzica electro şi nu cu prezervarea valorilor culturii româneşti (pe care le foloseşte însă ca pretext), poate că n-o să plîngem prea mult (eu am să vărs o lacrimă, cel mult două) după acel Napoleon liber pe care Speranţa Rădulescu îl prezenta acum un an şi ceva pe scena de la Muzeul Ţăranului Român. Oricum, grija cu care s-a lucrat la acest album face ca linia subţire de demarcaţie între două feluri de a simţi şi a înţelege muzica să se păstreze într-un echilibru aproape perfect. Ar fi nedrept şi extrem de superficial să luăm sunetul matur, articulat, perfect rotund al celor ce se ascund în spatele denumirii de Shukar Collective ca pe un simplu produs bine lucrat, ca pe rezultatul banal şi de la sine înţeles al unor muzicieni profesionişti. Faptul că Tamango reuşeşte să-şi păstreze tînguirea în stare pură pe – să zicem – „Oh, Mother...", iar instrumentaţia lui Cristian Stanciu sună fără cusur pentru auzul oricărui ascultător pretenţios, presupune o operaţie migăloasă în care bisturiul trebuie să îndepărteze fin orice surplus ce ar bagateliza emoţia. Şi este cu atît mai complicat, cu cît această emoţie aparţine unei alte lumi, străină de sofisticării şi preţiozităţi, o lume pe care, numai prin atenţie şi respect, o poţi scoate cu adevărat la iveală.

Taves Bahtalo! se află la întretăierea unor astfel de lumi, aparent opuse. Ceea ce ne propune este o aventură riscantă, pe muchie de cuţit, aproape magică în măsura în care, la sfîrşit, graniţele se întrepătrund, ca să dispară apoi cu totul. Este, fără doar şi poate, un album neobişnuit. Şi nu doar pentru că a apărut în România.

www.polirom.ro

10 ani
ne veţi citi şi mîine

■ Cătălin Dorian Florescu
Vremea minunilor

■ Filip Florian
Degete mici

■ Gail Kligman
Nunta mortului
Ediţia a II-a

■ Kazuo Ishiguro
Un artist al lumii trecătoare

Suplimentul CULTURA
Un săptămînal realizat în colaborare cu *Ziarul de Iaşi*

Simona SORA

puzzlecturi

Elogiul terapeutului

● **Jeffrey A. Kottler, Jon Carlson, *Mumia de la masa din sufragerie. Cele mai neobişnuite 32 de cazuri de psihoterapie*, traducere de Adina Avramescu, Editura Trei, 2004.**

Din decembrie trecut, cînd am coordonat un dosar dilematic despre psihanaliză, m-am trezit nu doar cu o sumedenie de reproşuri, dar şi cu o avalanşă de noutăţi editoriale în domeniul neuropsihoterapiei. Subiectul, incitant în sine şi de-o actualitate sîngeroasă (conform unei statistici recente, 80% din populaţia României ar avea nevoie dacă nu de tratament psihiatric, măcar de consiliere comportamentală) pare să intereseze nu doar editurile specializate – Editura Trei şi Editura „Fundaţiei Generaţia“ – dar şi pe cele „generale“, ca Humanitas, Polirom, Gramar, Curtea Veche ş.a. Am citit cu mare interes o serie de romane *psy* (de la *Paramneziile* lui Ion Vianu, la *Trauma* de Hélène Duffau sau *O întîmplare ciudată cu un cîine la miezul nopţii* de Mark Haddon), iar despre unele am şi scris, deşi cred că, aşa cum nu există roman istoric, nu există nici roman *psy*. Am răsfoit, ca orice profan, cartea profesorului Radu Olinescu, *Despre emoţii şi stres*, şi mi-am făcut testul practic „Cît de vulnerabili sînteţi la stres?“. Am bifat, ca un cititor de profesie, volumul de *Terapii cognitive* de Jean Cottraux. Şi-am pus deoparte, pentru zile mai liniştite, cîteva tomuri prea serioase, şi altele prea opimist-jucăuşe. Recunosc, m-au interesat, în toate aceste volume, mai degrabă poveştile, limbajele de graniţă şi genul acela de diversitate/diversiune epică pe care o căuta Dostoievski în faptele diverse din ziare.

Mumia de la masa din sufragerie, la fel ca antologia doctorului Sacks, *Omul care îşi confunda soţia cu o pălărie*, apărută recent la Humanitas, satisface toate aceste trei condiţii de care literatura care se scrie azi, la noi, se fereşte ca dracu' de... postmodernism. Dar asta e altă poveste. În ancheta mai degrabă jurnalistică, pe care cei doi autori ai *Mumiei...* o fac printre cei mai renumiţi terapeuţi americani ai momentului, povestirile sînt dementţial-insolite, duse mult dincolo de limita normalităţii acceptate, limbajele sînt adaptate relaţiei pacient-terapeut, iar diversitatea merge pînă la unicitatea fiecărui caz. Şi totuşi nu cazuistica clinică, explozivă, aberantă este interesantă în primul rînd, deşi puţini dintre noi cunosc o panoplie atît de eteroclită ca cea descrisă aici: teste afective precum cel al femeii „care s-a spînzurat pentru a vedea de cît timp are nevoie soţul ei pentru a reacţiona“; „atacuri de panică provocate de grătarele canalelor, parcurile de distracţie şi partidele de sex cu miniştri“; mumii păstrate la masă şi în pat de o familie – tată şi trei copii – declaraţi ulterior perfect normali; cazuri de bestialitate şi nevoia compulsivă a pacientului de a-şi tăia nasul din pricina mirosului „partenerei“ bovine; cazuri de autoapărare moral-organică pînă la primirea anulării religioase a căsătoriei anterioare; prostituate de 82 de ani, la care nepoţii refuză să se ducă în vizită din pricina „clienţilor“ din sala de aşteptare.

Cred, cu riscul de a cădea în capcana retorică *pro domo* a celor doi autori – Kottler, cunoscut terapeut infantil, autorul celebrei cărţi *Limbajul lacrimilor*, Carlson, profesor de psihologie şi terapeut specializat în problema relaţiilor de cuplu – că centrul de interes al volumului este elogiul terapeutului. Avem, în *Mumia de la masa din sufragerie* (volumul original a fost publicat în 2003), cel mai divers, mai realist şi mai empatic elogiu al vindecătorului de suflete. Se ştie, psihanaliza e în declin radical în SUA, locul acesteia fiind ocupat de terapiile scurte, eficiente, centrate pe problemă. Cu toate acestea, terapeuţii intervievaţi în această carte sînt, în majoritatea lor, oameni deschişi atît la experienţe noi, la provocări neaşteptate, la contratransferuri experimentale, cît şi la analizele clasice. Intervenţionişti sau umanişti, după caz, behaviorişti sau plurimodali, centraţi pe soluţie sau pe crearea de sens, aceşti terapeuţi sînt adesea mai bizari decît pacienţii lor. Arnold Lazarus, cunoscut behaviorist, povesteşte cum a deculpabilizat-o pe pacienta sa, care şi-a regăsit tatăl după 50 de ani (el avea 70 şi era la a patra căsătorie) pentru a intra cu acesta într-o relaţie incestuoasă; Frank Pittman, una dintre autorităţile morale ale psihoterapeuticii americane, obsedat de problema devotamentului, crede că „fiinţele umane nu sînt numai bisexuale, ci şi omnisexuale“ şi că, în general, cele mai mari probleme psihice ale oamenilor vin din faptul că sînt greşit informaţi; William Glasser, poate cel mai influent terapeut american, crede că „singura suferinţă psihică este nefericirea“ şi, cînd analiza nu merge, hotărăşte să-şi adopte pacientul şi să-l ducă acasă; psihologul Bradford Keeney, astăzi antropolog, specialist în metodele de vindecare şamanice ajută un vraci indian să aibă o viziune, iar cînd începe să aibă viziuni proprii nu le analizează psihiatric, ci le transmite celor vizaţi; Pat Love este una dintre cele mai creative şi provocatoare terapeute, autoarea *best-seller*-ului *Cum să ruinezi o relaţie perfectă* induce hipnoze de urgenţă şi scurte călătorii astrale cu pacienţii.

Felul în care aceşti doctori de suflete reuşesc să interacţioneze cu pacienţii-personaje, să le spună povestea, respectîndu-le limbajul, drama şi mai ales biografiile devastatoare ar putea să ne spună ceva despre evoluţia neobişnuită a psihoterapiei, chiar în cazuri clinic intratabile. *Mumia...* e o carte de referinţă pentru întreaga comunitate *psy* (în cele două sensuri) de la noi şi pentru anumiţi tineri prozatori, care ar putea învăţa de aici nu doar cum se spune o poveste, dar şi cum se empatizează constructiv cu personajele.

Dilema veche vă recomandă

● După ce s-a tot auzit/vorbit de filmul care a luat Premiul publicului & Premiul „Cinemagia“ la ultima ediţie a TIFF, după ce cîţiva cinefili frenetici au dat fuga să-l vadă la „Elvira Popescu“ la „aperiTIFF“-ul de după, dărîmătorul *Aaltra* revine în aceeaşi sală – vineri, la ora 18 (în prezenţa regizorilor/interpreţi) şi sîmbătă, la ora 16; ar mai fi de văzut, marţi, la ora 20, *Maïs im Bundeshuus / Le génie helvétique* – pasionant documentar despre OMG-uri (= organisme modificate genetic) şi polemica asupra lor în Parlamentul elveţian – şi, se pare, *Voyage dans l'irréalité immédiate*, miercuri, la ora 18. Toate, în cadrul „Festivalului filmului francofon“. (Alex. Leo Şerban)

● Kyra Stronberg, *Zelda & F. Scott Fitzgerald* (Editura Paralela 45, Colecţia „Perechi celebre“, în traducerea Iuniei Martin). ...Şi ce dacă se ştie mai totul despre „cei doi oameni imposibil de unit, a căror legătură nu s-a desfăcut niciodată“? Nu mai avem ce afla nou în materie de scandal, bîrfă şi dezastru creator, dar, printre rîndurile acestui cvasi-roman sec şi bine informat, putem revedea şi reciti *Gatsby, Blîndeţea nopţii, Crăpătura* – nuvela aceea care-l entuziasmase pe Cioran... *For the happy few*. (Radu Cosaşu)

trend inţe

O pată

Primesc o invitaţie la lansarea cărţii unui profesor occidental. Somptuoasă, imprimată pe un carton colorat şi cretat, decorată cu imagini şi desene, invitaţia îmi oferă informaţii, repere şi aforisme despre viaţă, mă ademeneşte cu prezenţa autorului şi a personalităţilor (deloc puţine şi cu adevărat însemnate) care vor vorbi la lansare. Un singur lucru nu aflu de pe cartonul din faţa mea: cine e traducătorul cărţii?

Din păcate, nu e singura pagină în care, neglijent, traducătorul este trecut sub tăcere. Am citit, în anii din urmă, cărţi şi studii serioase, scrise de psihologi, antropologi, filosofi, lingvişti şi critici literari, apărute la case editoriale de notorietate şi în reviste de prestigiu, care nu reţineau, în notele de subsol sau în doctele bibliografii finale, numele celui care asigurase traducerea (adesea) mult citată. Conform acestor autori, Kant, Hegel, Derrida, Dostoievski, Lacan, Proust, Descartes, Rorty (enumerarea este, de fapt, mult mai bogată) sînt toţi contemporanii noştri, scriu în română şi publică cărţi la Univers, Humanitas şi Polirom. Desigur, se poate replica şi astăzi, ca şi altădată, că traducerile nu fac o literatură; însă este, de asemenea, un lucru sigur şi vizibil (dintr-o simplă privire aruncată circulaţiei ideatice actuale) că acestea precipită (cînd nu modelează) cristalizarea unor idei autohtone. Din acest punct de vedere, traducătorii sînt, cel puţin, cei care aşază schelele (uneori produc matriţele) pentru destule edificii – fie ele artistice, fie ideatice – naţionale.

De fapt, nu mă interesează să fac aici (şi nici nu cred că e cazul) o pledoarie în favoarea traducerilor. Vreau să spun ceva mult mai simplu: a reţine în paginile noastre numele traducătorului care a făcut posibilă lectura unei cărţi în limba română este o regulă minimă a profesiilor intelectuale care utilizează analiza şi comentariul de text. Cînd este respectată, această regulă e invizibilă, cînd e încălcată, ea produce o distonanţă asemenea unei pete de sos pe o haină de gală.

Sanda CORDOŞ

Andrei GORZO

dilematograf

O democraţie fermecătoare

● ***Bîlciul deşertăciunilor / Vanity Fair* (SUA, 2004), de Mira Nair.**

Bîlciul deşertăciunilor are o carnaţie mai bogat pigmentată şi un sînge mai fierbinte decît era de aşteptat în cazul unui film „în costume“. Asta e şi din cauză că aşteptările noastre, cînd vine vorba de ecranizări după clasicii literaturii engleze, au fost modelate (dacă nu deformate), în ultimii 20 de ani, de tandemul Ismail Merchant-James Ivory. Cei doi (unul producător, celălalt regizor) nu s-au ocupat exclusiv de clasici (au ecranizat, de exemplu, romanul din 1989 al lui Kazuo Ishiguro, *Rămăşiţele zilei)* şi nici de englezi (s-au dat şi la *Bostonienii*, poate cel mai american dintre romanele lui Henry James), dar au reuşit cumva să impună impresia că tot ceea ce este bine îmbrăcat şi distins şi de epocă – tot ceea ce, pentru multă lume, se înţelege prin „clasic“ şi „englezesc“ – trebuie să ajungă la ei ca să fie tratat aşa cum trebuie. Nu sînt un fan: mi se pare că detectez undeva în formula lor prezumţia nocivă că gusturile lor impecabile, în materie de literatură şi scenografie, asigură automat calitatea cinema-ului pe care ni-l oferă. În orice caz, nu s-ar lansa în vecii vecilor în ceva atît de picant şi de năucitor ca secvenţa aceea din *Bîlciul deşertăciunilor*, cînd eroina lui Thackeray, Becky Sharp (Reese Witherspoon), se transformă brusc într-un fel de stea bollywoodiană *avant la lettre* (nu hollywoodiană, ci bollywoodiană: nu L.A., ci Bombay) – vedeta trupei de dansuri indiene create de marchizul de Steyne pentru desfătarea invitaţilor săi. Realizatoarea filmului, Mira Nair, *este* din India, şi asta nu e singura manifestare a identităţii ei culturale. Există o secvenţă – picnicul în cursul căruia ambiţioasa guvernantă Becky ajunge foarte aproape de inima şi de averea „grăsunului conaş„ Jos Sedley – în care, de la atîtea tuşe orientale (acrobaţi, acoperişuri în stil pagodă, o pasăre exotică), aproape uităm că ar trebui să fim pe o pajişte englezească, în vremea cînd – spune Thackeray – „secolul nostru abia trecuse de vîrsta copilăriei“. Indianismele erau la modă pe vremea aceea, în lumea lui Sedley şi a lui Steyne, dar ele sînt etalate cu atîta satisfacţie, încît începi s-o bănuieşti pe Nair că indianizînd cu tupeu capodopera unui mare victorian (publicată în 1848), le-o trage celor care s-au îndîrjit atîta să anglicizeze poporul ei.

Dacă-i aşa, cu atît mai bine; nu-i exclus ca însuşi Thackeray să fi binecuvîntat o asemenea iniţiativă. În India s-a născut şi el (a avut şi o soră metisă); acolo şi-a petrecut primii ani din viaţă, înainte de a descoperi vremea englezească, sistemul educativ englezesc – nefericirea. La un moment dat, filmul chiar ne transportă în India, şi e un şoc – un vis de evadare din locul acela unde a fost îngropată, sub multe straturi minuţios dispuse şi păstrate, orice speranţă privind o comunitate umană respirabilă. Atunci ne izbeşte lipsa de sens a ambiţiei lui Becky: ea urcă în societate cu speranţa că, odată ajunsă la stratul cel mai înalt, va putea să respire, nu se va mai simţi strivită, or întreaga construcţie e închisă, e un mormînt. Asta pentru ea. Pentru noi, lumea unui mare scriitor englez din secolul al XIX-lea e „o democraţie cu adevărat fermecătoare“ – cum a spus Nabokov despre lumea lui Dickens –, în care „chiar şi cele mai insignifiante personaje (...) au dreptul să trăiască şi să se manifeste“. Nici un film nu putea să găsească loc pentru toată această viaţă, dar e *multă* viaţă în filmul Mirei Nair. De exemplu, e multă viaţă – de tip colcăitor şi păduchios – la reşedinţa lui sir Pitt Crawley (Bob Hoskins cu grobianismul dat tare), pe care Becky îl confundă, în primul moment, cu un servitor neţesălat şi pe care mai tîrziu îşi permite să-l refuze, atunci cînd el îi propune postul (abia eliberat) de lady Crawley („Nu vrei să fii păpuşica unui om bătrîn?“). E multă viaţă – de tip vampiric – în marchizul de Steyne (Gabriel Byrne), care pare s-o pîndească pe Becky încă din copilăria ei – din momentul în care se tîrguiesc pentru portretul mamei ei moarte, pictat de talentatul, dar nevoiaşul ei tată. „Şi ai fi fericită să te desparţi de el pentru zece guinee?“, o întreabă el, savurînd neajutorarea copilului – perspectiva compromisurilor, a corupţiei ce o aşteaptă – ca un cunoscător ce este. Şi, cum era de aşteptat, e senzaţional de multă viaţă în Reese Witherspoon, pe care de acum înainte îmi propun s-o invoc mental 1) numai sub numele de Becky Sharp; 2) cît de des pot. Cel puţin în prima parte, nu există moment în care mintea ei să nu lucreze, să nu cîntărească, să nu evalueze ceva. Depinzînd de oameni care, chiar adunaţi laolaltă, nu au nici măcar o părticică din spiritul şi din talentul ei, e silită să calculeze la fiecare moment cît să sacrifice şi cît să păstreze din adevărata Becky. Acest mod de a trăi e prezentat firesc, fără patetism – ăsta-i lotul ei şi nu e loc pentru melodramă; dar pe cît de antrenantă e interpretarea lui Witherspoon cînd se desfăşoară sub ochii tăi, pe atît de emoţionantă devine în amintire.

Cezar PAUL-BĂDESCU

cultura pe sticlă

Incredibil!

Aşa îmi ziceam cînd am văzut pe Mezzo extraordinarul spectacol *Les Paladins* de Jean-Philippe Rameau de la Théâtre du Châtelet, cu Les Arts Florissants sub bagheta lui William Christie şi Compania de dans Montalvo-Hervieu. In-cre-di-bil!

Bun, să las deoparte entuziasmele şi să spun despre ce este vorba. După un generic vesel, cu imagini cu feţe zîmbitoare şi cu animale sau pui ieşiţi din ou, începe spectacolul. Primul impact: pe uvertură, apare un tip care dansează cu mişcări de break-dance; pe fundal sînt proiectate imagini cu un grup de capre care fug şi apoi cu nişte oameni îmbrăcaţi de epocă, care sar voioşi pe nişte norişori. Te întrebi ce legătură are muzica barocă (interpretată chiar restitutiv, deci cît mai aproape de spiritul epocii în care a fost creată) cu break-dance-ul, dar observi imediat că apropierea nu e deloc forţată şi că lucrurile merg foarte bine împreună.

Apoi încep să cînte soliştii. Sînt tineri, plini de viaţă şi susţin foarte bine partitura muzicală. Te gîndeşti la toate Violetele grase pe care le-ai văzut, care-şi cîntă iubirea ofticoasă pentru Alfrezii la fel de trupeşi. Nu, de data aceasta cei doi amorezi, Argie şi Atis – interpretaţi de Stéphanie d'Oustrac şi Topi Lehtipuu –, sînt chiar tineri şi frumoşi, se mişcă natural pe scenă, nu ca doi hipopotami, ba chiar uneori au şi pasaje coregrafice (în urma cărora cîntă fără nici o problemă, fără să gîfîie deloc). Dar nu povestea frumoasei Argie, care-l iubeşte pe tînărul Atis – spre disperarea tiranicului Anselme – e importantă aici. Important e spectacolul. Muzica lui Rameau, adusă la urechile noastre de William Christie, un maestru al muzicii restitutive, este dublată încontinuu de prestaţia dansatorilor din Compania Montalvo-Hervieu. Dublată şi completată – aş adăuga –, deşi repertoriul lor este din dansul modern, ba chiar – precum spuneam – din hip-hop sau break-dance. Partiturile soliştilor sînt transpuse în limbaj coregrafic modern (fiecare cîntăreţ are un dansator lîngă el care oferă o „traducere" gestuală), iar acest lucru nu face decît să îmbogăţească muzica lui Rameau şi spectacolul în general.

În timp ce pe scenă evoluează interpreţii şi dansatorii, pe canavaua de fundal sînt proiectate imagini şocante, suprarealiste: un metrou care opreşte în staţie şi deschide uşile, pe plafonul căruia aleargă un cîine, apoi trece un elefant urmat de nişte muzicanţi, o cămilă, doi stîrci, un om care pluteşte, ţinut de un picior de un altul care merge în urma lui; un leu care se tăvăleşte pe spate şi nişte oameni sar pe burta lui ca pe o trambulină; un grup de flamingo cu picioare de om etc. Şi, desigur, ca-n orice spectacol baroc ce se respectă, mulţi păuni care-şi desfăşoară coada. De multe ori, oamenii reali de pe scenă intră în interacţiune cu imaginile (uneori cu propriile lor imagini), personajele de pe scenă apar în acelaşi timp şi proiectate pe pînză, pînza are fante din care ies cîntăreţii sau dansatorii, dar apoi în aceleaşi locuri sînt proiectate imagini cu fante de aceeaşi mărime din care ies aceleaşi personaje... – iluzia este perfectă, încît uneori nu mai ştii ce personaj e real şi care e imagine. Din cînd în cînd, capetele unor personaje se transformă în capete de şerpi.

Spectacolul este deci complet şi se constituie într-o excelentă operă de artă – vizuală, multimedia, muzicală şi coregrafică totodată. Şi, în plus, e unul restitutiv, şi asta în ciuda personajelor care sînt îmbrăcate ca în zilele noastre, a coregrafiei moderne şi a efectelor multimedia. Este un spectacol care restituie spiritul baroc, cu tot ce înseamnă el, de la apetenţa pentru iluzie, ingeniozitate şi *trompe l'oeil*, pînă la caracterul şocant al întregii reprezentaţii. Este un spectacol in-cre-di-bil!

P.S. Puteţi să vă convingeţi de acest lucru dacă vă uitaţi, pe 27 martie, la ora 14,45, sau pe 29 martie, la ora 3,25, cînd Mezzo îl va difuza din nou.

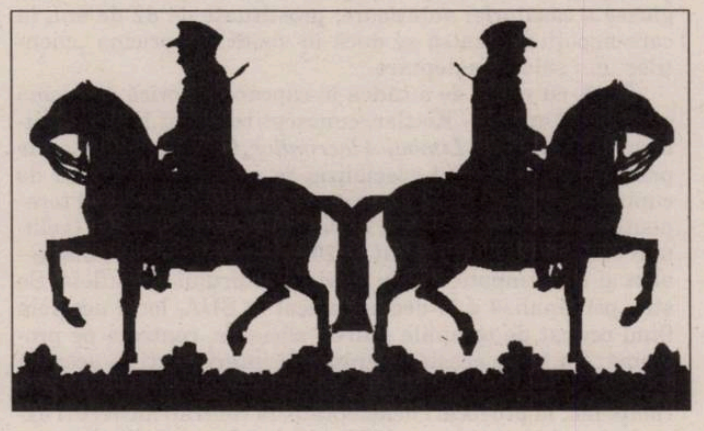

Radu COSAŞU

din viaţa unui extremist de centru...

Octombrie în februarie 2005

El nu a făcut filme, adică nu a intrat în acea industrie care trage în serie – după cîteva prototipuri inconturnabile – poveşti nemuritoare cu vedete nemuritoare. El nu a împerecheat amante cu detectivi şi cu spionii detectivilor. El nu a montat o intrigă captivantă într-un cadru fermecător. El nu a legat nici un *qui-pro-quo* amuzant, el nu s-a gîndit niciodată doar să amuze, să facă din cinema un *passe-temps*, „o seară agreabilă"; în schimb, a fost obsedat – vai, lui! – de funcţia estetică şi etică a acestei, totuşi, arte.

El a fost printre primii în lume care au făcut din cinema o artă coerentă, perfect structurată, cu legi sudate, folosind doar trei elemente care aveau să o impună ca independentă, nesupusă literaturii tot mai dictatoriale: primplanul (şi nu „povestea"), cadrul (şi nu „vedeta"), montajul (şi nu „caracterul complex al eroilor"). Cu aceste trei „dogme" el a montat cerul şi pămîntul, a legat conceptul filosofic şi ideea politică de căruciorul unui copil (în *Crucişătorul Potemkin)*. El a descoperit, cu forţă baudelairiană, în viermii unei bucăţi de carne putrezită, sensul cel mai tenace al istoriei – şi anume: revolta (tot în *Potemkin)*. El a fotografiat ca nimeni altul adîncul unui gîtlej de popă, dînd deodată unei tiranii o dimensiune de nebunie shakespeareană. El nu a lansat „vedete": „vedeta" lui a fost fizionomia omului – chipul unui om în timp ce se apropie de el scîrţîitul unor cizme. El nu a avut „story", anecdotă, sujet – „love-story"-ul lui a fost istoria, adică destinul unui strop de sînge scurs pe fruntea unui om, învins sau nu, niciodată distrus, precum statua Faulkner. El a avut o singură poveste nemuritoare – revoluţia cu ale ei contrarevoluţii. Singurul cinema nesupus, revoluţionar, nedemodat, alergic la teză şi viclean politic, necontestat de critică sau de confraţi, rezistent la orice furtuni de nisip ale timpului devastator – a fost acela al lui. De aceea el nu a fost niciodată „o vedetă", un star, un idol al fiecăruia. Nu am intrat în epoca în care Eisenstein, Serghei Mihailovici, S.M. (Sa Majesté!) să fie poster.

În schimb, sîntem într-o vreme cînd, la Bucureşti, Ioan Lăcustă, un scriitor român – care a stat odată, memorabil, la „uşa domnului Caragiale" – vede *Oktiabr* al lui S.M. „într-o sală pustie a Cinematecii, doar eu, un prozator pornit spre bătrîneţe, şi două puştoaice, îmi place să cred cinefile... Filmul se vrusese atunci, în 1927, un fel de poem cinematografic omagial, spre slava celor care, în 1917, instauraseră dictatura bolşevică în Rusia... Nu ştiu cît de omagial a fost considerat *Oktiabr* în urmă cu 80 de ani (nu prea – *n.mea)*. Pelicula lui Eisenstein, privită azi, mi se pare de o relevanţă istorică mai profundă decît multe pagini de demascare sau incriminare scrise de atunci pînă acum. Salvat de prăbuşirea timpului, *Oktiabr* rămîne martorul mut al neputinţei de a schimba istoria... Din omagiu, *Oktiabr* s-a transformat în sumbru mesager al terorii, al dezastrelor... O istorie sîngeroasă ţîşnind din tăcerea unui film spre a se închide, revărsată acum, în muţenia unui timp nepăsător, indiferent".

...De ce indiferent? Timpul îşi permite montajul lui eisensteinian. Exact în zilele cînd, la finalul lui *Oktiabr* în sala aceea pustie a Cinematecii bucureştene, dl Ioan Lăcustă se ridica „greoi, gata s-o întreb pe puştoaica din spatele meu ce a înţeles din film", exact în acest februarie 2005, la Festivalul de la Berlin, mulţimea de cinefili ovaţiona noua versiune, definitiv reconstituită a *Crucişătorului Potemkin*. La 80 de ani de la realizarea lui – în vara şi toamna anului 1925 – *Crucişătorul...* nu a pierdut nimic din forţa sa de capodoperă – după cum aprecia trimisul special al lui *Le Monde,* reamintind de referendumul din 1958, organizat de Cinemateca regală din Bruxelles, care încoronase *Potemkin*-ul cu titlul de „cel mai bun film din istoria cinematografului"; ar mai trebui spus că sovieticii nu i-au făcut niciodată viaţa uşoară; citatul din Troţki – cu care se deschidea filmul – privitor la importanţa acelei răscoale de la 1905 pentru conştiinţa revoluţionară a fost înlocuit cu un citat din Lenin. Se zice că Stalin însuşi ar fi vegheat, în sala de montaj, la această „modificare"... Negativul versiunii sovietice – lipsit de „planuri" prea violente sau subversive – nu corespundea cu versiunea de la premiera din 1926... „Nu am putut colabora cu cei de la Moscova în restaurarea negativului", a declarat Enno Patalas, cel care a condus echipa de specialişti în montaj, ovaţionată cît S.M., în sala aceea din Piaţa Roza Luxemburg.

De mult nu-mi mai plac ovaţiile, omagiile. În singurătatea mesei mele de montaj (nu se poate scrie fără foarfeca unui monteur lîngă creion...), mă simt bine, impur şi complicat la gîndul că măcar un confrate de-al meu se duce la Cinematecă să vadă un film de Eisenstein, iar *România literară* îi montează articolul „Caii şi revoluţia" pe pagina a treia, în faţă...

Eugen ISTODOR

cine sînt eu?

Nicolae Ionescu

(PNL – Aripa tînără, PRM, PD, PL '93, PSD de Slobozia)

Politică

Îmi place politica în cel mai înalt grad. Fiindcă simt că exist. Într-un oraş mort şi pus beton peste el, ce să faci? Cum să-ţi păstrezi demnitatea altfel decît intrînd în politică?

Demnitatea

Păi, devii imun la vorbe, eşti activ şi nu-ţi pasă de ce-ţi spune unul sau altul. Sînt invidioşi, stau toată ziua şi freacă tablele. Pur şi simplu, te duci la un partid, te înscrii, devine un eveniment ieşirea din casă, discuţia cu nişte oameni ca tine.

Cum e

Sînt un om pensionar, cu o pensie mică, fiindcă am fost tehnician la irigaţii. Mi-a murit domeniul, am murit şi eu, dar vitalitatea aerului liber, puterea aceea de a te lupta cu vîntul spre a înfrunta totul ca să pui tuburile de irigaţii, nu mi-o poate lua nimeni. Eu nu abordez, de aceea, lucrurile dintr-o perspectivă macroeconomică, macronuştiucum, ci din perspectiva mea. Vedeţi, chestie de imagine. Odată vine unul şi te întreabă o chestie. E ADEVĂRAT, NIMENI NU MI-A LUAT INTERVIU NICIODATĂ. Uite, atunci vorbesc despre vînt în politică, despre canalizarea eforturilor în politică, despre conservarea pe timp de iarnă, despre nivelul apei, adică al politicii. Există discurs în orice om, nu e mare lucru, important este să-l activezi la timp, cînd pune camera de filmat pe tine.

Atîtea partide

Uite, o să vă spun că munca asta în anonimat nu e bună. Şi atunci, te apucă amocul şi te enervezi. Adică, lipesc afişe şi lipesc afişe, dar stai, dom'le, eu nu pot avea o funcţie? Nu, fiindcă nu aveţi pregătire. Ce pregătire? Uite, o şcoală de vară. Bun, merg la şcoală de vară... ce văd acolo, excursie cu clasa. Discursuri ore întregi, nici o concluzie trasă, ne ducem boi, ne întoarcem vaci. Acum, pot candida? Poţi, dar, vezi, ai bază în mase? Cine te alege? Şi, de atunci, candidez ca prostul, numai să se enerveze şefii. Vă daţi seama, nu mă alege nimeni, nici măcar eu nu mă votez.

Totuşi, partidele

Politica este să mergi la Bucureşti, să fii acolo bine văzut, să ai un salariu mare, iar pensia şi ea să fie măricică. Partidele nu pot dori lucruri diferite. De ce? Nu sînt în stare. Poporul e ăla inertul.

CONCURS NAŢIONAL DE CONCEPŢIE GRAFICĂ

Asociaţia pentru Protejarea şi Promovarea Libertăţii de Exprimare (APPLE) organizează concursul naţional de concepţie grafică **„Libertatea de exprimare în imagini"**.

Vrei să cîştigi premii beton? Vrei ca ideile tale să se transforme în afişe, fluturaşi şi cărţi poştale? Vrei să poţi fi subiectul principal într-o expoziţie, în Bucureşti?

Nu trebuie decît să cauţi răspunsul la următoarea întrebare:

CUM ARATĂ PENTRU TINE LIBERTATEA DE EXPRIMARE ÎN IMAGINI?

Şi apoi înscrie-te la concurs. Nu contează vîrsta, profesia, etnia sau orientarea... Grăbeşte-te să trimiţi machete.

Toate lucrările vor fi prezentate într-o expoziţie, în cadrul „Săptămînii libertăţii de exprimare", la Bucureşti.

Înscrierile se fac pînă la 1 aprilie 2005.

Locaţie: Bd. I.C. Brătianu nr. 34, et. 4, ap. 19, Bucureşti, sector 3. Informaţii suplimentare: Cristina Hurdubaia, 0727.722.634; apple_romania@yahoo.com

Săru' mîna pentru masă

– interviu cu Ana BĂNICĂ și Dan POPESCU –

După celebra „FAQ about Steve the Great", Galeria H'art (Bucureşti, str. Mihai Eminescu 105-107) găzduieşte acum o altă expoziţie extrem de interesantă: „Săru' mîna pentru masă". Este vorba de pictură pe muşama, realizată de tînara artistă Ana Bănică. Expoziţia surpinde nu numai prin ineditul materialului folosit drept suport pentru pictură, ci şi prin forţa, sinceritatea şi candoarea lucrărilor (calităţi cu care pe mine m-a cucerit de-a dreptul – dacă tot vorbim de sinceritate...). Şi astfel cucerit, am purtat o discuţie prietenească cu Ana Bănică şi cu Dan Popescu, curatorul expoziţiei şi managerul Galeriei H'art. (**C. P.-B**)

De ce ţi-ai ales să pictezi pe muşama?

Ana Bănică: Pentru că am fost încîntată de frumuseţea ei şi m-a inspirat. De fapt, am început să pictez pe muşama dintr-o întîmplare. Într-o vară, eram acasă la părinţi, la ţară, şi am rămas în pană de pînze. Atunci am observat muşamaua de pe masă – era o frumuseţe: argintie şi cu flori în relief. Am cerut aprobarea de la părinţi, am luat-o de pe masă, am întins-o şi am pictat pe ea lucrarea „Aura".

Dan Popescu: E clar că Ana are o istorie care vine din copilărie, de la scrijelirea infantilă a muşamalei. Dar muşamaua e chiar prototipul anonimului levantin. E acolo un design de o opulenţă extraordinară, foarte recompensator vizual. Pe de altă parte, e un material ce ne aduce aminte de bunătăţile culinare ale bunicii şi de reveriile de după-masă în jurul unui imprimeu cu floarea-soarelui. Expoziţia este povestea vizuală a unei Românii personale, România Anei Bănică şi a muşamalei pătate cu multă atenţie şi afectivitate juvenilă.

Ana, spui că muşamalele îţi plac, că sînt foarte frumoase. Eşti ironică sau chiar îţi plac?

Ana Bănică: Chiar îmi plac. Cînd le privesc, îmi tresaltă ochiul. Eu le găsesc chiar rafinate.

Dan Popescu: Kitsch-ul e deja o categorie a esteticii postmoderne. Mulţi teoreticieni vorbesc despre el numindu-l *pop icon*. Kitsch-ul, în măsura în care nu este salvat de artă, rămîne simplu kitsch. În momentul în care el se întîlneşte cu un ochi de artist, cu o privire interesată, deschisă şi care-l recontextualizează – în cazul Anei Bănică, găsind frumuseţea vizuală a obiectului şi punînd-o în ecuaţia propriei creaţii – avem parte de artă.

Dacă muşamaua îţi place atît, de ce ai simţit nevoia s-o violentezi cu tot felul de chestii hard, cum ar fi cunnilingus sau naşterea văzută din perspectiva ginecologului?

Ana Bănică: Am încercat să transpun pe frumuseţea muşamalei toate informaţiile pe care le-am primit eu din exterior – de la ştiri, de la televiziune, de la societatea în care trăiesc. Expoziţia e un fel de jurnal, de jurnal interior. De exemplu, naşterea am văzut-o într-un documentar – şi am avut un şoc fantastic. Sînt ştiri care m-au impresionat, e un videoclip al lui George Michael care mi-a plăcut, sînt persoane din viaţa mea, oamenii pe care-i iubesc (pe care i-am pictat în stilul icoanelor), anumite amintiri din copilărie...

Dan Popescu: Muşamaua e încărcată de afectivitate şi de istoria unei generaţii. Noi am copilărit mîncînd pe muşama. Şi poate că primul gest artistic pe care l-am făcut a fost pe muşamaua respectivă.

Ana Bănică: Pentru mine, în copilărie, muşamaua era un adevărat subiect de meditaţie. Urmăream cu atenţie fiecare liniuţă de pe ea şi cream un labirint fantastic. Muşamaua mă ajuta să evadez.

Pe multe lucrări în expoziţie apare ideea de sex – homosexual sau heterosexual. Sînt tot chestiuni cu care te bombardează societatea?

Ana Bănică: Sînt, de exemplu, multe lucrări despre *gay*. Eu sînt *gay friendly*, m-am implicat în lumea *gay*, am colaborat cu organizaţia ACCEPT, am făcut în cadrul ei un fel de terapie prin artă (cu tinerii adolescenţi care nu pot să-şi facă *coming out*-ul şi care au găsit în artă un spaţiu de exprimare propriu lor)... Iar lucrarea mea de masterat a fost despre arta *gay* din România.

Există aşa ceva?

Ana Bănică: Eu zic că da. Universul artei lor (de la cromatică, pînă la teme) este total diferit de al celorlalţi artişti.

Arta ta cum este – gay *sau* straight?

Ana Bănică: Arta mea e heterosexuală şi *gay friendly*.

Revenind la alte teme din expoziţie, ai şi cîteva lucrări în care apare tricolorul.

Ana Bănică: Da, e ceea ce văd eu în societatea în care trăiesc, cu tricolor cu tot. Sub culorile acestea frumoase ale tricolorului, sînt multe lucruri care mă dor.

Dan Popescu: Pe unele lucrări scrii *I love Romania*.

Ana Bănică: Da, dar ideea e *I love Romania and Romania fucks me*. Cam aşa mă simt eu. E foarte complicat să fii artist tînăr în România.

Dan Popescu: Eu vin în contact cu mulţi artişti şi consider că e intolerabil că talentele se pierd din cauza problemelor materiale. Nu au pe ce să picteze şi folosesc materiale improprii. De exemplu, Dumitru Gorzo, în timpul studenţiei, pentru că nu avea bani de materiale, ajunsese să picteze pe pungi de nylon. O mare parte din lucrările acelea sînt astăzi compromise. Problema e absenţa instituţiilor private sau de stat care să se ocupe de artă. De fapt, la cele de stat e vorba de proasta funcţionare. Artiştii trebuie să găsească tot felul de soluţii poveriste de a se exprima, expun în locuri improprii, nu sînt reprezentaţi. E nevoie aici de un soi de apostolat.

Bun, situaţia e cum este – proastă. Ce ar trebui făcut?

Dan Popescu: Ar trebui să existe cît mai multe instituţii private care să se ocupe de artă. Instituţiile de stat funcţionează dezastruos. Fără program curatorial, fără strategie pe termen lung, fără interes pentru artişti. Ministerul Culturii finanţează numai prostii şi se mişcă greoi...

De ce nu apar mai multe iniţiative private?

Dan Popescu: Pentru că business-ul acesta nu-ţi oferă profit imediat. Ai nevoie să poţi să plăteşti o chirie, să te pricepi să faci o selecţie, să ai o relaţie bună cu artiştii tineri, să fii cumva din generaţia lor, să-ţi asumi pierderi pe vreo trei-patru ani, pînă cînd se văd cît de cît roadele. Sînt deci o serie de factori şi, din cauza lor, acesta va fi ultimul domeniu în care iniţiativele private se vor coagula şi vor forma o piaţă puternică.

La tine acum se văd roadele? Au trecut acei trei-patru ani?

Dan Popescu: Sîntem în al treilea an de existenţă şi încă ne aflăm în zona pierderii asumate. Însă încep să se vadă şi orizonturi mai bune.

a consemnat Cezar PAUL-BĂDESCU

mergi pe mîna mea

Recviem pentru un cui

Merită să citiţi romanul de debut al tinerei Olga Lossky, *Recviem pentru un cui*, apărut anul trecut la Gallimard şi tradus acum de Doina Jela-Despois la Editura Curtea Veche. E uimitor cum reuşeşte fata asta născută în 1981 la Paris, dintr-o familie rusească stabilită de trei generaţii în Occident, să-şi imagineze atît de veridic viaţa dintr-un apartament moscovit „în comun", sub regimul sovietic. Ieşită de sub mantaua lui Gogol, combinaţie de Bulgakov cu Ilf şi Petrov plus filosofii ortodoxismului, povestea bătrînului Fiodor Vasilievici şi a colocatarilor din „cuibul de caţe" promiscuu, obsedaţi de sărăcie, suspiciuni şi corupţie, are culoare şi mişcare cinematografică, umor absurd şi patetisme tipic slave. Şi mai are acea intuiţie a tragicomediei emoţionante, echilibristică pe coarda dintre rîs şi plîns, deasupra unor abisuri sufleteşti, pe care probabil artiştii ruşi o poartă în genă.

Adriana BITTEL

mini agendă

Programul festivalului filmului francofon

– Sala „Elvira Popescu" –

● 25 martie – 18,00, *Aaltra* (în prezenţa realizatorilor); 20,00, *Domnul Ibrahim şi florile Coranului*

● 26 martie – 16,00, *Aaltra*; 18,00, *Fuga domnului Monde;* 20,00, *Neha / Tandreţea*

● 27 martie – 14,00, *Neha / Tandreţea;* 16,00, *Fuga domnului Monde;* 18,00, *Mambo italiano;* 20,00, *Băiat prost*

● 28 martie – 18,00, *Café olé;* 20,00, *Mambo italiano*

● 29 martie – 18,00, *Café Olé;* 20,00, *Parlamentul elveţian şi ingineria genetică*

● 30 martie – 18,00, *Călătorie în irealitatea imediată;* 20,00, *Mama ta*

● 31 martie – 18,00, *Iran – sub vălul aparenţelor;* 20,00, *Bye Bye Africa*

● *Aaltra* – Belgia-Franţa, 2003. Regia: Benoît Delépine şi Gustave Kervern *(franceză, subtitrat în română).* Despre doi vecini care se urăsc şi ajung să aibă amîndoi aceeaşi soartă: paralizia. *Selecţionat în competiţia oficială, Rotterdam 2004. Premiul FIPRESCI, Londra 2004.*

● *Domnul Ibrahim şi florile Coranului* – Franţa, 2003. Regia: François Dupeyron. Cu: Omar Sharif, Pierre Boulanger *(franceză, subtitrat în română).* La Paris, în anii '60, Momo, un băiat de 13 ani, are un singur prieten – domnul Ibrahim, băcanul arab, care îl va ajuta să descopere lumea, femeile, dragostea. *Premiul César 2004 pentru cel mai bun actor (Omar Sharif). Premiul publicului pentru cel mai bun actor (Omar Sharif), Veneţia 2004.*

● *Fuga domnului Monde* – Elveţia-Franţa, 2003. Regia: Claude Goretta *(franceză, netradus).* Domnul Monde duce o viaţă austeră, liniştită. Iată însă că, fără să anunţe pe nimeni, în ziua în care împlineşte 48 de ani, lasă totul baltă, ia primul tren care trece prin gară şi fuge...

● *Neha / Tandreţea* – Cehoslovacia, 1991. Regia: Martin Sulík *(slovacă, subtitrat în franceză).* Film de debut al unuia din cei mai apreciaţi regizori slovaci ai generaţiei '90, care vorbeşte despre maturizarea unui tînăr, pe fundalul transformărilor din ţara sa.

● *Mambo italiano* – Canada, 2003. Regia: Emile Gaudreault. Cu: Luke Kirby, Ginette Reno, Paul Sorvino *(franceză – québécois; netradus).* Familia lui Maria şi Gino s-a mutat de cîţiva zeci de ani la Montréal, dar nu şi-a pierdut deloc rădăcinile italiene. Îi aşteaptă însă o mare surpriză...

● *Băiat prost* – Elveţia, 2004. Regia: Lionel Baier. Cu: Marilou Berry, Agnès Jaoui *(franceză, subtitrat în germană).* Băiatul prost e Loïc. Loïc, cel care confundă dorinţa cu plăcerea, prietenia cu sexul, admiraţia cu reuşita.

● *Café olé* – Canada, 2000. Regia: Richard Roy *(franceză – québécois; netradus).* Viaţa lui Malcolm se scurge liniştit, pînă cînd o întîlneşte pe Alicia şi îşi dă seama că ea e cea pe care o aştepta.

● *Parlamentul elveţian şi ingineria genetică* – Elveţia, 2003. Regia: Jean-Stéphane Bron. Film documentar *(franceză, germană elveţiană şi germană, subtitrat în franceză şi germană).* La Palatul Federal, o comisie parlamentară e însărcinată cu elaborarea unei legi asupra identităţii şi modificărilor genetice. *Premiul pentru cel mai bun documentar elveţian, 2003.*

● *Călătorie în irealitatea imediată* – Franţa, 2004. Regia: Jean Lefaux şi Anca Hirte. Film documentar *(română, subtitrat în franceză).* Oana e studentă, Nicu tehnician, Lucian ziarist, iar Horia-Roman filozof şi scriitor. Ei vorbesc despre ţara lor, România, şi despre miturile ei.

● *Mama ta* – Franţa-România, 2004. Regia: Dominique Maestrati. Film documentar *(franceză, română, subtitrat în franceză).* Legăturile, apropierile şi diferenţele între Corsica şi România.

● *Iran – sub vălul aparenţelor* – Belgia-Franţa, 2002. Regia: Thierry Michel. Film documentar *(farsi, subtitrat în franceză).* Portretul societăţii iraniene, fracturate din punct de vedere social şi cultural.

● *Bye Bye Africa* – Ciad-Franţa, 1999. Regia: Mahamat-Saleh Haroun. Film documentar *(arabă, franceză, subtitrat în franceză).* O reflecţie asupra statutului celei de-a şaptea arte în Ciad şi în toată Africa. *Premiul pentru film de debut şi menţiune specială, Veneţia 1999.*

FORME CU FOND

Probleme şi soluţii

La începutul acestui an, Guvernul a adoptat, prin ordonanţă de urgenţă, o serie de modificări prin care noua echipă a Ministerului Culturii vrea mai multă transparenţă şi corectitudine în acordarea banilor publici. Şi – poate acesta a fost primul argument care a stat la baza hotărîrii – Ministerul nu mai vrea să fie operator cultural.

La sfîrşitul lunii februarie, Asociaţia culturală ECUMEST a organizat o dezbatere despre „De ce şi cum finanţăm cultura în România". Cosmin Manolescu, coregraf şi manager cultural independent, a salutat iniţiativa Ministerului Culturii şi Cultelor de a externaliza Fondul Cultural Naţional, apreciind în special această disponibilitate spre descentralizare. În schimb, el a criticat modul în care a fost luată această decizie: „cred că acest lucru ar fi trebuit să se facă numai în urma unei analize serioase a sectorului cultural independent". El a cerut Ministerului Culturii să acorde o şansă mai mare sectorului neguvernamental şi să găsească nişte pîrghii de dezvoltare. O altă solicitare este legată de crearea unui fond de mobilitate sau a unor structuri care să susţină mobilitatea artistică.

Responsabilii din Minister, prezenţi la întîlnirea organizată de ECUMEST, şi-au asumat primul reproş – cel legat de graba cu care s-a adoptat ordonanţa 10: dacă nu s-ar fi adoptat în regim de urgenţă, legea nu ar fi putut intra în vigoare anul acesta. În ceea ce priveşte celelalte obiecţii, Ministerul le-a supus unei analize. O serie de amendamente sînt deja în curs de a fi adoptate:

- introducerea persoanelor fizice în categoriile eligibile pentru finanţare de la Fondul Cultural Naţional;
- introducerea cheltuielilor funcţionale, aferente proiectului, între cele eligibile pentru finanţare;
- modul de desemnare a Consiliului Fondului Cultural Naţional: Consiliul va cuprinde 11 membri, din care 7 vor fi desemnaţi de către ministru pe baza propunerilor făcute de operatorii culturali şi asigurînd reprezentarea tuturor domeniilor culturale.
- atribuţiile principale ale Consiliului au fost precizate: stabilirea strategiei şi a priorităţilor de finanţare ale FCN, precum şi numirea membrilor comisiilor de evaluare şi selecţie (ambele prin consultare periodică cu operatorii culturali).

Ministerul Culturii şi Cultelor îşi propune constituirea unui fond pentru mobilitate culturală, aflat direct în administrarea sa, prin care sprijinul pentru călătorii să fie acordat pe baza unor sesiuni periodice.

„Un echilibru între tradiţie şi modernitate"

– interviu cu Delia MUCICĂ, secretar general al Ministerului Culturii şi Cultelor –

Care sînt priorităţile Ministerului Culturii în relaţia cu organizaţiile neguvernamentale din domeniul cultural?

Relaţia cu aceste organizaţii este ea însăşi o prioritate a Ministerului Culturii. Noi nu vrem ca Ministerul Culturii să mai fie un operator cultural. Ca organ de specialitate al administraţiei publice centrale, Ministerul are alte roluri decît acela de organizator de acţiuni şi evenimente: trebuie să dezvolte politici, să iniţieze reglementări, să asigure un cadru de desfăşurare a activităţilor culturale şi de dezvoltare a culturii etc. Ministerul mai are ca sarcină să susţină, prin subvenţii, instituţiile publice şi să controleze modul în care sînt cheltuite aceste fonduri. Neavînd rol de operator cultural, trebuie să ne îndreptăm spre operatorii culturali existenţi şi să susţinem proiectele şi programele lor. Dar pentru asta trebuia să schimbăm întreg sistemul de finanţare existent, care era birocratic, închis, cu trasee de finanţare diferite în funcţie de regimul juridic al solicitanţilor. O prioritate e să deschidem accesul organizaţiilor neguvernamentale din domeniul cultural către fondurile publice, într-un sistem competitiv şi transparent, şi să ajutăm aceste organizaţii să se dezvolte. Ar fi însă o greşeală ca această susţinere să se transforme într-o îndrumare paternalistă a activităţii lor. Nu aşa concepem ajutorul financiar acordat organizaţiilor. Ministerul trebuie să rămînă mereu neutru.

În ceea ce priveşte tipul de proiecte care vor fi finanţate prin Fondul Cultural Naţional, trebuie găsit un echilibru între tradiţie şi modernitate, pentru că vrem să susţinem deopotrivă creaţia contemporană şi patrimoniul cultural naţional. Organizaţiile neguvernamentale sînt un partener pentru noi. Sectorul non-profit nu e unicul partener, dar e unul foarte important, pentru că este, în prezent, cel mai mobil şi mai activ segment. Trebuie să recunoaştem, majoritatea instituţiilor publice au mari deficienţe în ceea ce priveşte managementul proiectelor culturale şi, prin urmare, nu sînt prea vizibile nici pe piaţa internă, nici pe cea europeană.

Unul dintre cele mai mari reproşuri ale artiştilor independenţi se referă la acel Consiliu al Fondului Cultural Naţional.

Marea noutate este că acest consiliu nu jurizează. Consiliul e un fel de zonă-tampon între Minister şi activitatea fondului, care trebuie să fie independentă politic. Consiliul Fondului Cultural Naţional – constituit dintr-un reprezentant al Ministerului Culturii, un reprezentant al Ministerului Finanţelor, unul de la Consiliul minorităţilor şi 6 reprezentanţi ai asociaţiilor de creatori cu cel mai mare număr de membri – ajută directorul fondului la stabilirea priorităţilor de finanţare. De exemplu, dansul contemporan – un domeniu în care nu s-a făcut, din partea Ministerului, mare lucru – ar putea constitui o prioritate. Odată ce aceste priorităţi au fost stabilite, rolul consiliului încetează. Jurizarea se face de către comisii de experţi independenţi pe fiecare domeniu.

Multe proiecte culturale sînt la graniţa dintre arte. Cum poate fi evaluat un proiect interdisciplinar? Care sînt criteriile?

Noi nu inventăm roata. Dacă ne uităm la ce se întîmplă în instituţii similare din Europa, constatăm că tocmai aceasta este una din principalele probleme. Cum se evaluează asemenea proiecte, în sarcina cărei comisii intră jurizarea proiectelor interdisciplinare? Important e să identificăm persoane suficient de bine pregătite pentru a judeca asemenea proiecte.

Unii dintre artiştii independenţi reproşează faptul că instituţiile publice şi organizaţiile neguvernamentale nu au aceeaşi şansă de a cîştiga o licitaţie de proiecte. Cum o condiţie este ca o parte din banii pentru proiect să existe în conturile celui care cere finanţarea, instituţiile publice au deja un avantaj, căci sînt deja subvenţionate.

Condiţia nu este ca „banii să existe" în mod fizic, ci ca solicitantul să facă dovada că are şi alte surse de finanţare, alţi finanţatori, care îi vor acorda acea finanţare, dacă proiectul va fi selecţionat. Pe de altă parte, trebuie să ne referim la ordonanţa Guvernului nr. 9/1996. Acest sistem funcţionează din 1996. A fost una dintre luptele pe care le-am cîştigat la momentul acela şi eu am fost implicată în formularea acelei ordonanţe, care a făcut prima deschidere importantă: aceea de a acorda posibilitatea unor ordonatori principali de credite să finanţeze proiecte ale altor instituţii decît cele din subordine, precum şi ale organizaţiilor neguvernamentale. Am stabilit că există programe, criterii şi condiţii minimale ale unei instituţii publice – stabilite prin contractul de management – pentru realizarea cărora ordonatorul de credite acordă subvenţii. Subvenţia este acordată doar pentru aceste obligaţii şi programe minimale. Pentru orice alt proiect – pe care instituţiile vor să-l facă – au nevoie de o finanţare suplimentară. De unde? Din surse proprii, de la alţi finanţatori sau sponsori, precum şi de la Fondul Cultural Naţional, dacă cîştigă o licitaţie de proiecte. Ei nu vor putea să vină la Fondul Cultural şi să explice că propria contribuţie la realizarea proiectelor provine din subvenţie. Dacă toată lumea ar citi cu bună-credinţă legislaţia, nu ar mai fi nevoie de alte explicaţii. Criticile legate de inegalitatea şanselor mi se par nefondate.

Care sînt sumele prevăzute pentru anul acesta?

21 de miliarde au fost alocate în bugetul Ministerului pe anul 2005, buget aprobat în 2004, pentru proiectele organizaţiilor neguvernamentale. E mai mult decît s-a dat anul trecut, dar e extrem de puţin în comparaţie cu nevoile. Dar fonduri suplimentare mai pot fi atrase de către organizaţii şi de la alţi finanţatori: autorităţile locale, mediul de afaceri, programe externe de finanţare. Coregrafii independenţi au supravieţuit în mediul din România, în primul rînd datorită finanţărilor externe. Ei au fost susţinuţi de Pro Helvetia, Institutul „Goethe", British Council etc. La acestea se adaugă sumele colectate de Fondul Cultural Naţional, estimate la 4 miliarde, precum şi sumele pe care Ministerul le va transfera, pe bază de contract, din bugetul propriu către Administraţia Fondului Cultural Naţional.

a consemnat Matei MARTIN

„Sună frumos, dar..."

Am senzaţia că Fondul Cultural Naţional tinde să devină unica soluţie a MCC pentru scena independentă. Funcţionarii MCC lasă impresia – atunci cînd ne vorbesc despre acest fond – că problemele scenei independente vor fi soluţionate de această nouă/veche sursă de finanţare. În ceea ce mă priveşte, ca artist independent, cred că acest fond şi funcţia pe care urmează să o îndeplinească în cultura din România, sînt supralicitate, iar FCN nu este deloc soluţia mult aşteptată. Ce vreau să spun. Fondul ne va permite – după cum se prefigurează – să le supunem proiectele noastre şi, în cazul în care proiectul este considerat valoros, să obţinem banii necesari acestui proiect. Pînă aici sună frumos, dar... Va trebui să concurăm cu instituţiile statului deja subvenţionate masiv, care vor avea şi ele dreptul să candideze cu proiectele lor la acest fond. Adică instituţiile deja subvenţionate cu miliarde de lei, vor mai putea cere bani şi de la FCN (care are un buget nu foarte mare), iar cei care nu au absolut nici o subvenţie, vor trebui să se mulţumească să împartă şi acest nou fond cu cei care au deja foarte mulţi bani. O concurenţă inegală, în care primii vor porni în cursă cu spaţiile lor subvenţionate, cu personalul lor subvenţionat, cu telefoanele fixe şi mobile subvenţionate, cu un întreg arsenal administrativ subvenţionat, iar ceilalţi – ONG-uri şi artişti independenţi – vor pleca cu multă dorinţă de reuşită şi cam atît. Asta ca să vorbim de „condiţiile egale cu care porniţi în cursă". Frumos echilibru! Să fie acesta echilibrul pe care doamna ministru Muscă spunea că şi-l doreşte? Despre ce echilibru vorbeşte, oare, doamna ministru, pentru că şi noi ne dorim tot un echilibru, dar se pare că vorbim de două lucruri diferite. Deocamdată nu există subvenţii structurale decît pentru instituţiile de stat, aşa că nu putem discuta decît despre un mare dezechilibru în cultura română. Un dezechilibru în care ONG-urile şi artiştii independenţi nici nu contează pentru finănţare. Aşa cum este prezentat FCN acum, nu cred că poate rezolva problemele majore ale sectorului independent. Dar tare mi-e teamă că de-acum încolo nu va mai fi luată în considerare nici o altă formă de finanţare pentru independenţi şi ni se va spune, pentru orice cerinţă, că va trebui să ne adresăm acestui fond.

Ni s-a vorbit despre iminenta intrare în UE, dar acolo scena independentă este foarte bine subvenţionată, existînd un buget destinat acesteia, atît pentru proiecte punctuale, cît şi pentru finanţări pe termen lung, inclusiv fonduri pentru cheltuieli structurale. FCN amestecă toate domeniile artistice într-o oală mare şi – după părerea mea – foarte tulbure, în timp ce în mult pomenita UE, se fac distincţii clare între diferitele arte.

Personal, cred că ar trebui să existe un fond numai pentru scena independentă, care să nu amestece toate artele la un loc şi care să ofere tipuri diverse de finanţări: pe proiect punctual, pe termen lung şi finanţări structurale pentru ONG-urile culturale.

Manuel PELMUŞ
coregraf şi dansator independent

„E doar un prim pas"

Sînt un partizan al acestei schimbări de regim a Fondului Cultural Naţional în primul rînd pentru că noile prevederi externalizează deciziile cu privire la finanţare, transferînd această responsabilitate unor comisii de jurizare la care participă şi uniunile de creaţie. E doar un prim pas. Puterea de decizie a acestor asociaţii profesionale ar trebui să fie mult mai mare. Un alt lucru bun e că s-a lăsat loc alimentării surselor de finanţare ale Fondului. Iar controlul şi urmărirea încasărilor sînt acum mult mai stricte. O lege fără pedeapsă e o lege fără rost – şi noua lege prevede sancţiuni pentru neplata datoriilor.

Rămîne însă nerezolvată o problemă: cum se decide care sînt asociaţiile de creatori care hotărăsc ce şi cum se finanţează? Conform ordonanţei, uniunile de creaţie cu cel mai mare număr de membri iau această decizie. În această formulă nu cred că se exclude posibilitatea formării de „grupuri" care hotărăsc şi beneficiază de pe urma banilor publici.

O altă problemă este că legea stipulează foarte clar numărul acestor asociaţii: ele sînt şase. Este posibil ca acestea să nu fie reprezentative pentru toate sectoarele artistice. De exemplu, nu există încă o uniune a dansatorilor şi coregrafilor. Cosmin Manolescu are dreptate să fie nemulţumit de aceste prevederi. Apoi trebuie lămurit cum se alcătuieşte comisia de jurizare astfel încît deciziile finale să fie inatacabile.

Propunerea mea este să se adopte sistemul curţilor cu juraţi: pentru literatură, ar putea fi stabilită o grilă (romancier, dramaturg şi toate subdomeniile) şi un computer să scoată pentru fiecare sesiune, aleatoriu, nişte juraţi. Frustrările vor fi mai mari decît bucuria. Dar riscul suspiciunii va fi mai mic. Şi asta e cel mai important.

Doru MAREŞ
fost director de teatru

Corina ȘUTEU

Pentru o politică publică în favoarea culturii

E important să observăm de la bun început că noțiunea de politici publice în domeniul cultural (adică asumarea și punerea în practică prin intermediul finanțării directe a unui ansamblu de priorități și de mecanisme vizînd activitățile culturale în sens larg) nu este, în Europa, atît de veche și de legitimă pe cît am putea avea impresia, în lumina dezbaterilor recente la care asistăm în România de azi.

Așadar, un demers istoric simplificator ar fi urgent și necesar. El ne-ar arăta că, apărută după cel de-al doilea război mondial, noțiunea de politică publică în domeniul cultural în Europa a fost dominată, pînă în anii '80, de modelul francez. Jaques Rigaud *(L'exception culturelle,* Editions Grasset, Paris, 1995) – unul dintre teoreticienii acestui model – explică în ce măsură „excepția culturală franceză" se bazează pe o concepție despre guvernare în care locul culturii pe agenda politică este primordial, iar susținerea publică acordată ei va fi, în consecință, substanțială. Activitatea culturală va răspunde unor imperative republicane de educare civică și politică, asigurînd, înainte de toate, *accesul* la cultură și *democratizarea* formelor ei. Părintele acestei instituționalizări a „excepției culturale franceze" este André Malraux, în anii '60-'70.

Acestei viziuni a „statului providență", în favoarea producției culturale, îi răspunde însă, din anii '80 încoace, o concepție mult mai pragmatică, a cărei formă extremă e rezultatul guvernării thatcheriene din Marea Britanie. Cultura susținută din fonduri publice trebuie să fie economic viabilă și necesară comunității (această necesitate măsurîndu-se în indicatorii concepuți de un teoretician ca John Myerscough în 1987, într-o binecunoscută carte de economie a artelor – *The Economic Importance of The Arts in Britain,* Policy Studies Institute, London, 1988). Este momentul – între anii 1980-2000 – pragmatismului economic și liberalizării noțiunilor de „cultură asistată". Modelul britanic „își ia revanșa". Statul nu mai este un părinte providențial și protector, ci unul incitativ și încurajator pentru cei gata să își găsească propriile resurse.

Ceea ce ne atrage atenția este că resortul deciziei de a subvenționa activitatea culturală este dirijat fie de convingerea că valoarea identitară și unificatoare a faptului cultural e o justificare politică suficientă pentru ca ea să fie susținută din bani publici (argumentul francez), fie de argumentul că ea este economic utilă *(useful)* și – prin urmare – poate face dovada acestei calități în fața comunității *(accountable to community* – argumentul britanic).

Bineînțeles că – descrisă astfel – problematica sacrifică anumite chestiuni de mare complexitate, ca de exemplu: cîmpul în interiorul căruia delimităm activitatea culturală „subvenționabilă", întrebarea dacă includem în cultura susținută din fonduri publice doar artele și patrimoniul sau avem o optică antropologică, una societală, alta interdisciplinară despre „domeniul cultural", în sensul cel mai larg. Acestea însă ar fi subiectele unor analize la fel de necesare, dar separate.

Ceea ce remarcăm este că, de la căderea comunismului încoace, în paralel cu globalizarea, internaționalizarea pieților, explozia comunicațiilor și a noilor tehnologii și a diverselor forme de *loisir* cultural, atît argumentul susținerii culturii tradiționale din banii publici ca formă identitară și democratică, cît și cel al susținerii ei pentru valoarea sa economică au cunoscut o adevărată reorganizare de argumente. Argumente care ar necesita, la rîndul lor, o analiză critică detaliată din perspectiva procesului de integrare în Uniunea Europeană și a consecințelor culturale ale acestui proces – prezentat într-o lumină politică și tehnocrată în ochii cetățenilor care îl vor suporta, de fapt, „cultural".

Așadar, de ce ar trebui susținută cultura din bani publici în România de azi? De ce societatea românească ar trebui să fie gata să își redistribuie o parte din bogăția națională în activitatea culturală?

Îmi permit să avansez trei argumente.

În primul rînd, pentru că, precum în cazul multor altor țări din fostul bloc comunist, capitalul social al postcomunismului se reconstituie în jurul unor valori legate exclusiv de piața liberă și de consum. Or, valorile sociale au nevoie de construcție intelectuală, de „bine spiritual", de un tip de libertate mult mai subtilă și, de aceea, mult mai profund umană decît cea a puterii de cumpărare.

Îmi vin în minte, în acest sens, două dintre desenele lui Dan Perjovschi. Primul, cu un omuleț care se bucură, cu mîinile în sus și strigă: *FREE!* (liber); graficianul pune o cruce peste R și rămîne cuvîntul *FEE* (onorariu). Al doilea desen, cu trei omuleți pe marginea unei gropi uriașe. Unul dintre ei, arătînd fundul gropii, exclamă: *„and now let's build democracy here"* (și acum hai să construim aici democrația).

Dacă Franța sau Olanda sau Marea Britanie își pot permite să se întrebe astăzi, după 50 de ani de investiție direcționată spre democratizarea culturală și spre cooperare internațională, cum să reorganizeze prioritățile susținerii publice, într-o țară ca România, unde instituția culturală publică se dezintoxică cu greu de ideologie și scapă (atunci cînd reușește) de foștii ideologi, drumul unei susțineri publice în spirit democratic, a culturii, abia începe. Tocmai de aceea, prioritățile acestei investiții trebuie studiate și reformulate, iar modalitățile, pîrghiile, instrumentele sprijinului public post-totalitare readaptate realităților. Fiindcă dacă dorim să depășim momentul Cîntării României trebuie să acordăm mijloace financiare suficiente atît formelor clasice, cît și celor alternative, pentru ca, într-un autentic climat democratic, România să își poată consolida „excepția culturală", adică să afirme valorile sociale ireductibile care o vor reprezenta în Europa.

Al doilea argument – direct legat de primul – este că, așa cum în perioada comunistă instrumentul principal al propagandei de partid îl constituia instituția culturală de prestigiu, în perioada postcomunistă instituția culturală poate deveni o adevărată platformă de învățare a valorilor democrației și de promovare a comportamentelor civice prin artă.

Este – de aceea – cu atît mai important ca printr-o investiție publică importantă, programele și proiectele culturale, dar și stabilizarea spațiului cultural instituțional să ofere condițiile unei dezvoltări durabile și confortabile a creativității, sub toate formele ei. Inspirată de Milan Kundera, aș spune că timpul creației și timpul birocrației neavînd aceeași cadență, e momentul, în România, să ne acordăm după ritmul creației, fiindcă – așa cum am văzut în ultimii 15 ani – birocrațiile se succed, dar nu dau roade.

În fine, un al treilea argument pentru o investiție în cultură ar fi faptul că activitatea culturală din tranziția postcomunistă a format o adevărată școală de lideri ai schimbării. Exemplul lor, amplificat prin mijloacele care le-ar fi puse la dispoziție, ar determina în timp reforme instituționale radicale, pe care ultimii 15 ani le-au anunțat, dar le-au și abandonat.

„A produce schimbare – spune John P. Cotter, profesor în *leadership* la Harvard University – înseamnă 80% *leadership:* stabilirea direcției, urmărirea ei, motivarea oamenilor, vizionarism și 20% management: planificare, bugetare, rezolvare a crizelor imediate" („Winning at change", în *Leader to Leader Magazine,* no. 10, New York, 1998). Din nefericire, în majoritatea eforturilor de a provoca o schimbare instituțională pe care le-am studiat, aceste procentaje sînt inversate. Ar trebui – pentru lumea de azi – să producem, pe lîngă buni manageri, și buni lideri.

***Corina Șuteu** este președinte al Asociației ECUMEST.*

Oana RADU

Finanțarea culturii

– cine plătește, cine decide și cine beneficiază? –

Mark Schuster, un binecunoscut expert american în domeniul politicilor culturale, a sintetizat principalele întrebări ale căror răspunsuri (corelate) conturează un sistem de finanțare publică a artei și a culturii, oriunde în lume: *cine ar trebui să plătească?;* și *cine ar trebui să decidă?.* Cum s-ar traduce ele în contextul românesc? În primul rînd, prin adăugarea unei a treia întrebări, care se pune într-un mod specific contextului european și, mai ales, est-european: *cine ar trebui să beneficieze?*

Cine plătește?

Sursele sprijinului public au fost, tradițional, cele din bugetul de stat, deci din taxele plătite de toți cetățenii și redistribuite parțial în cultură. Presiunea în creștere asupra bugetului a dus însă, în toate țările, la încercarea de a găsi surse alternative care să le suplimenteze și nu să le înlocuiască. În țările din estul Europei, spre exemplu, aceste eforturi au dus la apariția frecventă a unor asemenea mecanisme, care suplimentau fondurile destinate culturii prin taxe sau accize aplicate asupra alcoolului și jocurilor de noroc, sau din profitul loteriei (Estonia), prin taxe asupra prețului echipamentelor electronice ce pot înregistra sau reda conținut cultural (Fondul Cultural Național din Ungaria).

Și România a făcut asemenea eforturi; astfel, în 1997 s-a creat Fondul Cinematografic, prin aplicarea unor taxe asupra prețului minutelor de publicitate la televiziune, a închirierii casetelor video și a exploatării filmelor străine în cinematografe (administrat de actualul Centru Național al Cinematografiei și reprezentînd principala sursă de susținere a proiectelor cinematografice). În 1998 a luat ființă Fondul Cultural Național, prin aplicarea unor taxe la prețul unui mare număr de produse și servicii. Acestea nu s-au dovedit însă purtătoare ale unor sume importante, fapt care, alături de lipsa unei administrații autonome, a făcut din Fondul Cultural Național o resursă minoră de finanțare publică a culturii.

Mai trebuie remarcată aici o trăsătură specifică a spațiului postcomunist, și anume sprijinul important acordat de finanțatorii străini, deopotrivă publici și privați, de la institutele culturale străine, pînă la fundații precum Fundația Soros. Acest sprijin a fost direcționat, dincolo de colaborarea cu țara finanțatoare, spre o democratizare și diversificare a spațiului cultural, spre susținerea unor noi actori culturali și, în special, a sectorului neguvernamental, spre susținerea unor propuneri alternative, atît artistice cît și manageriale. În ultimii ani, acești finanțatori au început să se retragă treptat, apreciind că multe din aceste țări (actuale sau viitoare membre ale UE) sînt destul de mature pentru a putea și trebui să preia ștafeta și să își susțină propriii actori culturali, și să creeze un cadru favorabil creației artistice.

Cine decide?

În strînsă legătură cu prima întrebare este cea a felului în care fondurile publice sînt alocate – cine anume decide, pe baza căror criterii și pentru atingerea căror obiective.

Cînd vorbim de finanțare directă, se poate aprecia că există două opțiuni fundamentale cu privire la cine are legitimitatea de a decide alocarea banilor publici. Prima, specifică țărilor latine, este cea a funcționarilor/experților (asociați de regulă Ministerelor Culturii) în care legitimitatea deciziilor lor se bazează pe presupusa expertiză a funcționarilor. Cea de-a doua, specifică sistemului anglo-saxon și celui nordic, este aceea a consiliilor/comisiilor cu profesioniști din domeniu (așa-numitul *peer panel review)* care – se estimează – sînt cei mai în măsură să evalueze calitatea proiectelor. Aceste două modele principale duc în practică la numeroase variante (cum ar fi decizia administrativă pe baza propunerilor făcute de comisii de profesioniști), fiind deopotrivă criticate (primul – pentru o îndepărtare de criteriile de calitate în evaluarea proiectelor și o alegere prea „administrativă", cel de-al doilea – pentru pericolul căderii în clientelism).

În țările din estul Europei, în care aparatul propagandistic comunist a „delegitimat" prima opțiune și în condițiile unei reforme încete (cu variații importante de la țară la țară) a administrației publice, foarte multe voci, venind în special din partea sectorului neguvernamental, au cerut cu tărie adoptarea unui mecanism decizional care să se bazeze pe cel de-al doilea model, văzut ca singura opțiune pentru decizii mai transparente, corecte și eficiente. În multe țări, asemenea comisii au fost create pe lîngă Ministerele Culturii sau mecanismele alternative menționate mai sus, fie pentru a propune, fie pentru a decide cum sînt distribuiți banii publici pentru proiecte. Acest tip de mecanisme se lovesc însă uneori de „specificul locului"; în România, spre exemplu, recent adoptata ordonanță prevede constituirea unui Consiliu al Fondului Cultural Național, în care cinci membri sînt numiți de asociațiile de creatori cu cel mai mare număr de membri. Această prevedere a suscitat numeroase comentarii, pe motiv că legea nu face decît să reconfirme susținerea „dinozaurilor" culturii române prezenți în uniunile de creatori și care nu vor promova propunerile „creatorilor independenți". Problema trebuie însă nuanțată – un asemenea mecanism poate să prevadă fie ca diverse organizații culturale să propună, dar ca numirea să fie făcută de ministru sau de alte persoane; fie ca Ministerul să nu se implice în această numire, lăsînd decizia în seama unor organizații recunoscute. Problema, în România, este că, dincolo de cele șase mari uniuni de creatori (continuatoare, cu puține sau radicale reformări, ale uniunilor create în anii '50 de regimul comunist) și de alte cîteva Asociații profesionale recunoscute, precum ASPRO sau AER, există foarte puține alte platforme de cooperare sau măcar de dialog ale sectorului cultural, care să fie considerate legitime.

Cine beneficiază?

Această întrebare apare ca relevantă și critică în țările din estul Europei în care ultimii 15 ani au dus la o trecere de la (cvasi)monopolul de stat la o diversificare și multiplicare a actorilor culturali, alături de o reconsiderare sau chiar dispariție a multora din actorii perioadei comuniste. „Instituțiile de stat" s-au transformat treptat (sau încearcă încă să o facă) în „instituții publice", transformare ce presupune o reconsiderare a misiunii lor publice și a modului lor de funcționare; multe din acestea au dispărut în febra privatizării, care la începutul anilor '90 a fost considerată a rezolva lipsa banilor în noul context al economiei de piață. Au apărut, totodată, o sumedenie de inițiative private, instituționalizate fie sub formă de asociații sau fundații (în domeniile neprofitabile, precum teatrul sau artele vizuale), fie de societăți comerciale (în domeniul editorial, muzical sau cinematografic), care au încercat să răspundă la multele nevoi neacoperite și să creeze un spațiu de manifestare celor care nu doreau sau nu puteau să „intre" în sectorul public. Locul și rolul artistului în noul context creat a suferit și el schimbări și interogări, de la nevoia de schimbare a statutului „artistului-funcționar" (angajat în instituțiile publice), la felul în care un artist liber profesionist poate să creeze, trăind din meseria sa, în România.

Această diversificare a peisajului cultural din punctul de vedere al actorilor care îl populează și, pînă la urmă, îl definesc, a fost mai mult sau mai puțin reflectată în prioritățile și mecanismele de finanțare publică, fie ele pe plan național, fie local. O anumită inerție administrativă sau teamă de reformare a exclus sau marginalizat, în multe cazuri, accesul noilor actori la fonduri publice, care au continuat să susțină în principal instituțiile publice.

Acestea fiind întrebările și o parte din posibilele răspunsuri, nu ne rămîne acum decît să le reașezăm în contextul românesc și să căutăm, cu inteligență și curaj, variantele de răspuns. Iar decidenților nu le rămîne decît să facă, cu o voință politică pe măsura discursului ce declară cultura ca fiind importantă, alegerile care se impun. Căci politicile publice nu sînt, pînă la urmă, decît – pentru a-l cita din nou pe Mark Schuster – *arta de a opta.*

***Oana Radu** este director de programe al Asociației ECUMEST*

economie și dreptate

Jeffrey D. SACHS

Africa, schimbarea climatică şi summit-ul G8

Premierul britanic Tony Blair a declarat că două probleme principale vor fi în centrul atenţiei la summit-ul G8 *(n.tr.: G7 + Rusia)* din iulie: sărăcia din Africa şi schimbarea climei globale. Par a fi două probleme distincte. De fapt, între ele există o legătură. Mi-am dat seama de asta în timpul unei călătorii în regiunea Tigre, din nordul Etiopiei.

Am mers într-o dimineaţă la albia unui rîu secat de la marginea satului. Fermierii săpau o groapă în albia rîului, pînă dădeau de apă, la aproximativ doi metri sub pămînt. Mi-au explicat că, pînă de curînd, acela era un rîu care curgea permanent, dar acum seacă în timpul sezonului secetos. Albia rîului se umple cu apă doar vara, cînd începe sezonul ploios. În afara acestei perioade, comunităţile lipsite de apă sapă în căutarea ei. Asta în situaţia în care îşi permit să o pompeze.

În nordul Etiopiei, ca în toată Africa, ciclul ploilor s-a schimbat vizibil în ultimii ani. Viaţa satului etiopian a depins multă vreme de cele două culturi agricole: una în timpul sezonului ploios scurt, martie-aprilie, şi cultura principală în timpul sezonului ploios lung, în lunile de vară. În ultimii ani, sezonul ploios scurt a dispărut complet, iar cel lung a devenit tot mai neregulat. Foametea pîndeşte la tot pasul. Probabil că jumătate din copii sînt subdezvoltaţi.

Mare parte din zona secetoasă sub-sahariană, în special Sahel (regiunea situată imediat în sudul deşertului Sahara) a trecut printr-o scădere pronunţată a precipitaţiilor în ultimii 25 de ani. Acest declin coincide cu creşterea temperaturii la suprafaţă în Oceanul Indian, învecinat. Un indiciu că scăderea precipitaţiilor este doar o parte dintr-o problemă mai mare: încălzirea globală.

Lipsa ploilor determină nu doar foamete şi subnutriţie cronică, dar provoacă violenţe între oameni înfometaţi ce se luptă pentru sursele limitate de apă şi mîncare. Atunci cînd izbucnesc violenţe în regiuni lipsite de apă precum Darfur, în Sudan, liderii politici tind să analizeze totul în termeni politici destul de limitaţi. Dacă pînă la urmă acţionează în vreun fel, atunci mobilizează trupe de menţinere a păcii, aplică sancţiuni internaţionale şi acordă ajutor umanitar. Dar Darfur, ca şi Tigre, are nevoie de o strategie de dezvoltare pentru a combate foametea şi seceta, într-o măsură mai mare decît de trupe de menţinere a păcii. Soldaţii nu pot să menţină pacea între oameni disperaţi şi înfometaţi.

Soldaţii nu pot să menţină pacea între oameni disperaţi şi înfometaţi.

Este necesar ca regiunile africane sărace să fie ajutate să se adapteze schimbării climei şi să scape de sărăcie. Regiunile în care apa reprezintă o problemă – precum Etiopia şi Sudan – se pot adapta, cel puţin parţial, prin tehnologii mai eficiente, sisteme de irigaţii care nu risipesc apa, echipamente mai bune de depozitare a celei existente, fîntîni adînci şi tehnici agro-forestiere care duc la o mai bună utilizare a precipitaţiilor reduse. Practici mai bune de administrare a pămîntului (de exemplu, replantarea pădurilor degradate) pot reface apele freatice.

Statele sărace nu-şi pot permite accesul la aceste tehnologii. Şi nici nu ar trebui să facă asta. Ajutorul acordat statelor sărace din Africa, pentru a se adapta la schimbările climei, nu ar trebui văzut ca un act de caritate, ci mai degrabă ca o compensare pentru daunele cauzate celor mai săraci oameni de pe Pămînt. De zeci de ani li se promite acestor ţări mai mult ajutor pentru a scăpa de sărăcia extremă, dar nu l-au primit.

Este necesară adaptarea la modificările climei – ea are loc deja – dar nu este suficient. Dacă omenirea nu reuşeşte să controleze schimbările viitoare ale climei, atunci creşterea temperaturii, răspîndirea secetei, furtunile tropicale tot mai numeroase, creşterea nivelului mărilor, creşterea incidenţei bolilor tropicale vor constitui o mare ameninţare pentru întreaga planetă. Foametea din Etiopia şi violenţele din Darfur sugerează ce ne poate aştepta.

Pentru a încetini schimbarea climatică, este necesară reducerea emisiilor de carbon. Există cel puţin trei opţiuni:

– folosirea surselor de energie non-carbonică, cum ar fi cea solară sau nucleară;

– captarea şi depozitarea dioxidului de carbon emis de fabricile care utilizează energie convenţională;

– economie în utilizarea energiei, de exemplu prin folosirea automobilelor şi a camioanelor hibrid.

Cel mai probabil, toate cele trei metode vor avea rolul lor. Efortul de reducere a emisiilor de gaze va necesita zeci de ani de acţiune, dar trebuie început acum. Şi doar ţările bogate pot conduce acest proces. Are haz faptul că dintre ţările bogate, SUA se autocaracterizează prietena democraţiei şi a ţărilor sărace, dar oferă cel mai mic procent din PIB ca ajutor şi refuză să participe la eforturile globale de reducere a emisiilor de gaze. Cu atît mai mult, cu cît ţări africane, precum Etiopia, sînt aliate loiale şi curajoase ale SUA în lupta pentru libertate şi împotriva terorismului, deşi se luptă cu foametea. Aceste ţări fac eforturi serioase, de-a dreptul remarcabile, pentru a-şi depăşi problemele, în lipsa ajutorului adecvat şi promis de foarte multă vreme din partea ţărilor bogate.

Africanii care suferă de foame şi secetă, şi oamenii săraci din alte părţi au dreptul să ceară mult mai mult de la SUA şi de la celelalte ţări bogate. Tony Blair are tot dreptul să solicite colegilor din ţările bogate să-şi respecte promisiunile neîndeplinite.

Jeffrey D. Sachs *este profesor de economie şi director al Earth Institute de la Columbia University.*

Copyright: Project Syndicate, 2005
www.project-syndicate.org

înţelepciunea economică dincolo de convenţii

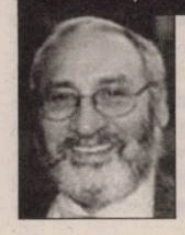

Joseph E. STIGLITZ

Democraţia în inacţiune la Banca Mondială

James Wolfensohn, preşedintele Băncii Mondiale, şi-a anunţat intenţia de a-şi părăsi funcţia, aşa că se caută un conducător pentru cea mai importantă organizaţie internaţională care promovează dezvoltarea. Alegerea acestuia este cu atît mai importantă acum, cînd sărăcia din lumea a treia a fost în sfîrşit recunoscută drept cea mai mare problemă şi provocare cu care ne confruntăm.

Denumirea de „bancă“ atribuită Băncii Mondiale, minimalizează importanţa, precum şi rolurile sale multiple. Într-adevăr, instituţia împrumută bani unor ţări pentru a aplica diverse proiecte şi pentru a traversa perioade de criză (de exemplu, cele 10 miliarde de dolari pentru Corea de Sud în 1997-1998). A avut şi are un rol vital în reconstrucţia ţărilor devastate de conflicte. Acordă finanţări şi împrumuturi cu dobîndă redusă ţărilor celor mai sărace, în special pentru învăţămînt şi sănătate, şi le acordă asistenţă pe strategii de dezvoltare. S-a asociat deseori cu FMI pentru a convinge ţările respective să-i accepte indicaţiile: dacă nu acceptă aceste sfaturi, nu vor mai primi asistenţă financiară de la FMI şi Banca Mondială, dar nici de la alţi donatori, iar pieţele de capital vor fi descurajate să vină cu fonduri.

Cîteodată – criticii lor spun că deseori – sfaturile oferite de FMI şi Banca Mondială sînt eronate. Acest lucru a fost adevărat în anii '80 şi la începutul anilor '90, cînd ideologia de dreapta a produs o reţetă bună la toate, pretinzînd privatizare, liberalizare şi stabilitate macro-economică (adică stabilitatea preţurilor), acordînd puţină atenţie locurilor de muncă, echităţii sau mediului.

Termenul de „bancă“ este impropriu şi dintr-un alt punct de vedere: deşi Banca Mondială se referă la membrii săi ca la „acţionari“, este departe de a fi o bancă privată. Din contră, Banca Mondială este o instituţie *publică* globală. Dar, în timp ce toate ţările membre G7, care domină votul la Banca Mondială, îşi declară angajamentul faţă de democraţie şi bună guvernare – şi le promovează ca unele din obiectivele lor principale – există o diferenţă mare între ceea ce predică aceste ţări şi ceea ce practică. Procesul de alegere a şefilor acestor instituţii internaţionale este un anacronism istoric ce subminează eficienţa lor şi ridiculizează angajamentul G-7 faţă de democraţie. Înţelegerea stabilită la începuturi, acum 60 de ani, spune că un american va conduce Banca Mondială şi un european va conduce FMI. Preşedintele american îl va alege pe conducătorul Băncii Mondiale, iar Europa va alege liderul FMI, cu menţiunea că cealaltă parte va exercita dreptul de veto doar dacă un candidat ar fi total inacceptabil.

În politica internă a SUA, toate numirile importante făcute de preşedinte trebuie ratificate de Senat. Chiar dacă se întîmplă rar ca o propunere să fie respinsă, procedura de veto este importantă pentru că preşedintele ştie că se mişcă în anumite limite. Dar preşedinţia Băncii Mondiale este un bonus cu totul deosebit: o numire pe care preşedintele SUA nu trebuie nici măcar să o supună audierilor Congresului. Cum poate fi luată în serios asistenţa pentru democratizare cînd instituţiile multinaţionale, care o oferă, nu aderă la standardele de deschidere, transparenţă şi participare pe care le susţin? De ce trebuie ca alegerea unui succesor al lui Wolfensohn să se facă doar dintre americani (şi, mai ales, dintre americanii loiali unui anumit partid politic)? De ce acest proces se desfăşoară cu uşile închise? Nu ar trebui ca aceste instituţii publice internaţionale să caute cea mai calificată persoană, indiferent de rasă, religie, sex sau naţionalitate?

Cele două candidaturi americane, secretarul adjunct al Apărării, Paul Wolfowitz, sau fostul şef de la Hewlett-Packard, Carleton Fiorina, au stîrnit controverse în toată lumea. Chiar dacă numirea şefului Băncii depinde de preşedintele american, succesul instituţiei depinde de susţinerea celorlalţi. Atît Wolfowitz, cît şi Fiorina nu au experienţă în dezvoltare economică sau pieţe financiare. Desigur, unii dintre foştii candidaţi s-au dovedit a fi o alegere mai bună decît se anticipa. S-au ridicat la nivelul situaţiei în ciuda calificării lor, din cauza căreia, într-o selecţie deschisă şi obiectivă, nu ar fi ajuns nici măcar pe lista scurtă a candidaţilor dezirabili. Au dovedit însă că există întotdeauna posibilitatea supraperformanţei. Dar asta nu elimină riscul subperformanţei, de aceea cea mai bună politică este căutarea celui mai bun candidat, încă de la început.

Există oameni de primă mînă care ar putea prelua postul, persoane care şi-au demonstrat aptitudinile de conducere, cunoştinţele în domeniul dezvoltării economice, integritatea personală şi intelectuală, aptitudinile politice şi personale. Între aceşti potenţiali candidaţi i-am putea include pe fostul preşedinte mexican Ernesto Zedillo, care are doctoratul la Yale şi predă în prezent acolo, susţinut puternic într-un editorial din *Financial Time;* pe Arminio Fraga, cu doctorat la Princeton şi fost şef al Băncii Naţionale a Braziliei sau pe Kemal Devis, fost vice-preşedinte al Băncii Mondiale care a predat la Princeton şi care, în calitate de ministru de Finanţe, a depăşit cu succes una din crizele financiare ale Turciei. De ce ar trebui ca lumea să se mulţumească cu ceva mai puţin decît oamenii de un asemenea calibru?

Cele două candidaturi americane, Paul Wolfowitz şi Carleton Fiorina, au stîrnit controverse.

Este timpul ca ţările G7 să-şi susţină retorica prin acţiune. Mulţi s-au împotrivit Statelor Unite privind necesitatea războiului din Irak. Aveau dreptate să fie sceptici faţă de afirmaţiile americane, privind armele de distrugere în masă. Miza în acest caz nu este mai puţin importantă: vieţile şi bunăstarea a miliarde de oameni din lumea a treia depind de războiul global împotriva sărăciei. Alegerea unui general bun nu asigură victoria în acest război, dar alegerea unuia rău va mări cu siguranţă şansele de eşec.

Joseph E. Stiglitz *este laureat al premiului Nobel pentru economie şi profesor la Columbia University. A fost preşedinte al* Council of Economic Advisers *pentru preşedintele Clinton şi vicepreşedinte al Băncii Mondiale.*

Copyright: Project Syndicate, 2005.
www.project-syndicate.org

traduceri de Cristian GHINEA

N. red.: *Poate că, stimulat de acest articol, preşedintele Bush l-a numit pe Paul Wolfowitz preşedinte al Băncii Mondiale.*

Petre IANCU

scrisoare de la Bonn

Românii şi valorile occidentale

Amînarea negocierilor de aderare cu Croaţia şi condiţionatul „cec în alb“ acordat de Parlamentul European conducerii de la Bucureşti semnalizează modificări semnificative, deopotrivă în orientarea valorică şi articularea cursului politic al principalelor state ale UE. Impactul lor asupra programului Executivului român presupune eforturi majore din partea Preşedinţiei şi a Cabinetului, dar promite concomitent să fie cît se poate de benefic. Înţelegerea corectă a acestor schimbări este esenţială atît pentru alianţa guvernamentală, cît şi pentru români.

Pradă, pînă în ultima clipă, iluziei că-i va convinge pe europeni să ignore obiecţiile Curţii Penale de la Haga, care denunţase insuficienta cooperare a autorităţilor de la Zagreb din pricina neextrădării prezumtivului criminal de război Ante Gotovina, premierul croat Sanader a păţit ruşinea vieţii sale. Sanader se înşelase, mizînd pe sprijinul ţărilor vecine şi a himerei că va regăsi, la Bruxelles şi Strasbourg, vechea configuraţie birocratică de stînga, indiferentă, în mare măsură, la progresele ţărilor candidate în materie de respectare a drepturilor omului. Rezultatul acestei erori de calcul s-a soldat, pentru el şi pentru croaţi, cu un eşec de proporţii, pe care România are toate motivele să-l analizeze.

În fapt, agresiunea islamistă care a însîngerat America la 11 septembrie 2001, a revoluţionat gîndirea strategică la Washington, a schimbat doctrina militară şi politică a SUA, repercutîndu-se iniţial într-un chip atenuat asupra Europei, dar apoi a început să reconfigureze şi harta valorică a bătrînului continent. Deşi stăruitor negat de guvernele de stînga europene, substratul identitar al conflictului global cu islamismul a declanşat, în interiorul naţiunilor apusene, un profund proces de reconsiderare a propriilor tradiţii culturale şi religioase, cuplat cu o reapreciere, tot mai accentuată, a rădăcinilor lor iudeo-creştine.

Triumful lui George Bush în scrutinul prezidenţial, datorat în bună parte segmentului religios al electoratului american, pare să fi accelerat acest proces, în ciuda dezgustului manifestat atunci de stînga europeană. În reacţie la alegerile din SUA, în mediile vest-europene se vehiculase insistent ipoteza eronată, potrivit căreia succesul politic al „fundamentalismului creştin“ de peste Ocean ar fi pecetluit clivajul transatlantic. Or, succesele evidente înregistrate în Orientul Mijlociu şi în estul Europei de activa politică de democratizare, promovată de neoconservatorii americani, au intensificat notabil, tocmai în rîndul stîngii vest-europene, tendinţa demarării unui proces de autoreflecţie, care n-a întîrziat să-şi producă roadele. Încît, pe lîngă punerea în chestiune din ce în ce mai hotărîtă a relativismului cultural postmodern, dominant în ultimele decenii în vestul bătrînului continent, se anunţă în vestul Europei şi o incipientă „recreştinare“. Concomitent, asistăm mai nou şi la o regrupare atît a socialiştilor, cît şi a conservatorilor apuseni în jurul numitorului lor comun iluminist, materializat în ideea universalităţii conceptului de drepturi ale omului, idee abandonată de promotorii postmodernismului politic.

Aşa se lămureşte schimbarea de atitudine a puterilor europene (inclusiv a Germaniei, aliata tradiţională a Croaţiei) şi faţă de Guvernul de la Zagreb. La fel se explică şi modificarea, de pildă, a poziţiei unei părţi a stîngii faţă de embargoul militar impus Chinei, ori a grupului ecologist din Parlamentul European, faţă de integrarea României în UE. Respingerea aderării la termen a Bucureştilor – după ce românii s-au mobilizat exemplar, în ciuda jugulării presei independente de către partidul-stat, şi au propulsat la putere o nouă conducere – ar fi fost, desigur, greu de înţeles. Dar avertismentul lansat la Bruxelles prin condiţionarea integrării României e clar.

Se afirmă că o naţiune îşi merită liderii. Chestiunea, în România, se va pune, la un moment dat, invers. În mod remarcabil, şeful statului a dovedit că e în măsură să-i convingă şi pe americani. Dar îl vor merita oare alegătorii pe Băsescu? Va izbuti el să dezmembreze mafia care sugrumă ţara de 15 ani, după ce a asasinat-o lent în deceniile comuniste? Greu de crezut, dacă la Bucureşti nu se va înţelege că ţara are nevoie de o schimbare de sistem, mai mult decît de una de Guvern. Or, doar o continuare autentică (dar paşnică, fireşte) a Revoluţiei din 1989, iniţiată printr-o lustraţie demnă de acest nume, va putea redresa durabil ţara, eliminînd de sus în jos persoanele şi grupurile compromise, aflate la pîrghiile puterii reale.

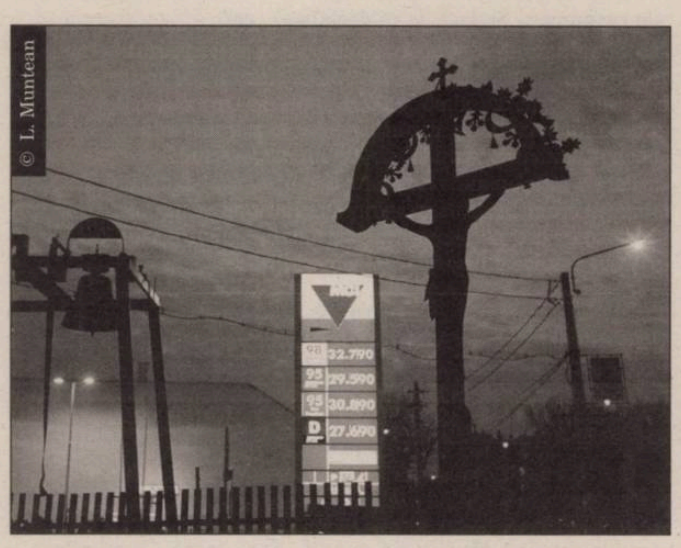

***Petre Iancu** este jurnalist la Deutsche Welle, Bonn.*

Iaromira POPOVICI

bazar

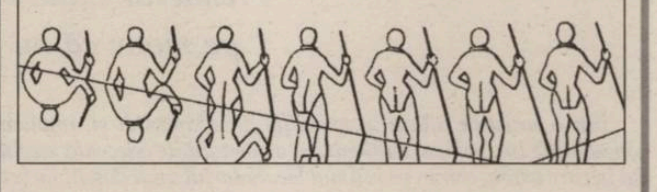

Dispariţii şi rememorări

În numărul trecut, scriam despre schimbarea tabieturilor cotidiene. Modificarea acestor repetitive acţiuni se datorează vremurilor, diferite, şi trecerii timpului, în general. Dar – adaug acum – şi diverselor dispariţii. Desigur, asta e partea cea mai dureroasă şi mereu la fel de greu de acceptat: ai senzaţia că anumite lucruri sînt definitive – ca să nu mai spun anumite persoane –, că ritualul lor e veşnic şi îl vei urma o viaţă întreagă.

De fapt, o atare rutină este mereu întreruptă de cîte o dispariţie. Poate fi vorba de o persoană, foarte apropiată, care era chiar inima respectivei rutine, şi fără de care toată savoarea tabieturilor devine o simplă aparenţă. Sau, pe altă scală, de un animal ori chiar de un obiect. Despre dispariţia persoanelor nu e cazul să vorbesc în rubrica de faţă. Animalele se pot integra, undeva, la limită. De pildă, parcă viaţa nu mai e aceeaşi în blocul nostru de cînd cîinele alb cu negru, bătrîn, sobru şi mare, botezat, previzibil, Albu, a dispărut. A fost una dintre victimele acţiunilor, altfel binevenite, ale lui Băsescu. Am fost chiar la hingheri, să încercăm să-l scoatem, dar, ca de obicei, am ajuns cu o zi prea tîrziu. Dna Jeni, femeia care stă cu copilul, a găsit cum să-i motiveze absenţa: varianta comun acceptată a fost că Albu a plecat în Spania, unde s-a „realizat“. Versiunea ei s-a dovedit profetică: dna Jeni însăşi – aşa cum am scris într-un număr mai vechi – a plecat, pentru o perioadă, în Elveţia. Spania (înainte de atacul terorist) era pentru dna Jeni cea mai plauzibilă imagine paradisiacă.

După Albu, a urmat Roşu, cîinele de la Sinaia. Şi despre el am mai scris, pentru că, în alt fel decît Albu, nu era un cîine obişnuit: era foarte independent, nu se înhăita cu alţi cîini şi ştia să rînjească-zîmbească într-un fel al lui, foarte personal. Venea în vizită la noi în curte, mînca, se odihnea, socializa demn, fără efuziuni, şi pleca. Într-o zi, pur şi simplu a dispărut. Viaţa la Sinaia n-a mai fost aceeaşi fără el.

După animale, urmează obiectele. Eu fac parte din complicata categorie a celor care se ataşează de orice fel de obiecte şi care nu suportă perimarea lor. Tatăl meu spunea că în spatele fiecărui obiect, indiferent cum ni se pare nouă, kitsch sau lipsit de orice estetică, stă munca unor oameni. Şi – adaug eu – stau sentimentele şi gîndurile lor. Dar să nu devenim patetici, veţi spune. Mergînd să fac un reportaj, la Feteşti, la un Centru de zi pentru persoane cu handicap, i-am văzut pe asistaţii centrului cît de greu fac un mărţişor. Tot acolo am văzut un muzeu trist, dar altfel apreciabil, ca iniţiativă: în sediul unei foste bănci – poze, obiecte şi documente de pe vremea bunicilor noştri. Obiectele vechi pe care, de obicei, ori le depozităm într-o cămară sau într-un pod, ori ne debarasăm de ele. Am apreciat iniţiativa şefului Casei de Cultură locale, dl Preda, care a făcut muzeul. Obiectele bunicilor noştri şi ale copilăriei noastre sînt o realitate, devenită istorie. Sau atracţie turistică ori comercială: la Sinaia, în fostul cinema, am descoperit un magazin, „Inedit“, care, printre altele, vinde lucruri din categoria anterior amintită: un telefon vechi, cîteva fiare (ăsta să fie pluralul?) de călcat, din cele care se încălzeau pe aragaz, o rîşniţă manuală, un sifon cu plasă pe deasupra, cum aveau şi bunicii mei... Irinei Nicolau i-ar fi plăcut – cred – colţul (altfel, nu cine ştie cît de valoros) de magazin... Cîţi dintre noi, cu trufia omului deja postmodern, confortabil instalat în clişeul „grăbit şi stresat“, nu am aruncat obiecte de acest fel... Poate ar trebui să ne gîndim altfel la ele, mai implicat, şi să facem o selecţie...

libertatea de impresie

Natura românească

Iar se încălzeşte vremea, se topesc zăpezile, vin ploile şi se revarsă rîurile. Iar se plîng oamenii că le-a inundat apa ogoarele sau că le-a luat „agoniseala de-o viaţă“. În fiecare primăvară acelaşi necaz. Ba, uneori el vine chiar de două ori în acelaşi loc. Mi-aduc aminte de un caz în care un rîu ieşit din matcă a inundat o margine de sat. Hidrologii au avertizat că inundaţia s-ar putea repeta. Au venit soldaţii şi au îndiguit rîul cu saci de pămînt. Ţăranii se uitau la ei şi se tînguiau de nenorocirea pe care le-a dat-o Dumnezeu. Noaptea însă, unii dintre ei s-au dus la rîu şi au scos pămîntul din saci fiindcă aveau nevoie de el. Digul s-a slăbit. A venit apa mare şi a luat tot satul pe sus. Cu sacii furaţi cu tot...

Atunci cînd satul nu e lîngă o apă rebelă, există destule alte necazuri pe care natura în sine şi natura lor proprie, le face ţăranilor. Prin sudul ţării, de exemplu, mulţi au viţă de vie, aşa numitele soiuri hibride. Într-un an plouă prea mult, strugurii nu se coc destul şi vinul iese acru. În alt an, e destul soare, dar vin graurii şi fac pagubă. Cînd nu sînt graurii, vine cîte o mană cu efecte şi mai rele. Apoi, de fiecare dată, strugurii se culeg de pe tarlale mai repede decît ar fi cazul pentru că, îndată ce unul începe culesul, toţi ceilalţi se reped şi ei să-şi strîngă recolta. Cine o lasă mai mult riscă să-i fie culeasă de vecini. Vinul iese, bineînţeles, tot acru. Şi roşiile sînt cu probleme. Dacă vine grindina le strică. Şi cam în fiecare an vine cîte o grindină...Exemplele sînt nesfîrşite. Le poţi afla şi din piaţă. Necazurile ţăranilor, ca şi reclama, fac parte din comerţ.

Aflu însă că în regiunea Timişoarei nu sînt niciodată inundaţii, deşi zona ar fi prielnică unui asemenea fenomen. În urmă cu vreo două sute de ani, un inginer olandez, trimis de administraţia imperială de la Viena, a făcut un proiect şi a reglementat cursurile de apă, în special Bega. Debitele din regiune sînt de atunci ţinute sub control şi nu mai apar probleme. Mai aflu de la un ţăran din nordul Italiei că viţa lui de vie (care stă pe araci şi nu pe pămînt) e acoperită cu o plasă prin care nu pot să intre graurii. Fiindcă şi la ei sînt grauri. Şi la ei e grindină. Dar roşiile lui sînt protejate tot cu o plasă deasă. O simplă plasă de sîrmă, care nu costă mai nimic, în ciuda impresiei ţăranilor noştri. Oricum, e mai ieftină decît pagubele care pot apărea din lipsa ei. Şi peste toate astea, întreaga recoltă a italianului era asigurată. La noi ţăranii nici nu se gîndesc la asigurări şi nici nu li se oferă vreo şansă. Agenţiile din domeniu nu se încurcă cu ţăranii, vînează deocamdată doar crema societăţii cu „produse“ pe măsură. Iar statul nu face de obicei decît să trimită armata şi cîte un ministru, însoţit de televiziuni, după ce se întîmplă dezastrul.

Andrei MANOLESCU

Stela GIURGEANU

Pantofii rupţi ai intelectualului evazionist

Premierul Călin Popescu Tăriceanu i-a catalogat pe profesori drept evazionişti fiscali, pe motiv că nu îşi declară veniturile din meditaţii şi că nu plătesc impozit la stat

Într-o societate aflată în tranziţie, învăţământul şi, implicit, consecinţele lui, oameni cultivaţi, cu o mentalitate adecvată secolului în care trăim, rămîn pe ultimul loc. Salariul unui dascăl nu este stimulativ pentru cei care determină nu doar educaţia, ci şi formaţia generaţiilor „capitaliste" şi, chiar dacă la ora predării articolului, controversata indexare de 12% a salariului a fost acceptată, acceptarea a venit după multe tergiversări şi a fost „oferită" cu „mari" greutăţi din partea Guvernului, cu toate că banii fuseseră prevăzuţi în bugetul aprobat de anul trecut.

De ce ai parte, cînd ai carte?

Peste o mentalitate comunistă, încă straşnic înrădăcinată în toate guvernările de după Revoluţie, o mentalitate care, venită de sus în jos, a împins clasa intelectuală (cea care nu produce „nimic", fiind deci inutilă) undeva la nivelul traiului de pe o zi pe alta, s-a suprapus o mentalitate nouă, venită de jos în sus. Aceea că succesul nu este legat neapărat de carte, ci mai mult de o şcoală a vieţii pe care nu o deprinzi stînd şi buchisind terfeloagele; aceea că volanele maşinilor luxoase şi telefoanele mobile de zeci de milioane se învîrt mai mult pe degete înnobilate de ghiuluri şi mai puţin pe cele deformate de scris; aceea că, dacă tot e aşa de deştept amărîtul de la catedră şi tot le ştie el pe toate, de la euglena verde la cosinus şi declinări, atunci cum de a ajuns să îşi lipească pantofii cu superglu?

„...Sînt lucruri care mă afectează şi care mă ating în esenţa mea de intelectual. Este imposibil să trec pe lîngă ele şi să mă prefac că nu văd." Doamna **Luminiţa Popa** este profesoară de limba franceză la liceul „Marin Preda" din Capitală. Predă de 28 de ani.

...În anii „uceniciei" – îmi spune – pe cînd era încă studentă şi începuse practica la Liceul „Sava", profesorul era încă un reper. În cancelarie doamnele profesoare erau doamne, atît prin statutul lor social, cît şi printr-un soi de respect pe care îl primeau necondiţionat din partea celorlalţi. (Ca studentă, ea nici măcar nu îndrăznea să intre pe uşa profesorului!)

„Îmi propuneam ca, făcînd această meserie, să fiu cea care modelează sufletul şi mintea unui om, să fiu cea pentru care vei păstra un respect adînc toată viaţa... În schimb, dintr-o dată, după o viaţă petrecută la catedră, dintr-o dată mă văd pusă la perete ca evazionist fiscal!"

Ameninţările la adresa profesorilor care fac meditaţii şi nu declară veniturile nu sînt însă invenţii noi. Printre iniţiatorii acestei idei de intimidare este fostul ministru de Finanţe, domnul Decebal Traian Remeş. Apoi, de la guvern la guvern, ideea este preluată şi lansată prin mass-media, de fiecare dată cînd liderii de sindicat ridică problema măririi salariilor. Fiind mai mult un şantaj mediatic, „evaziunea" este, de cele mai multe ori, asezonată şi cu ideea normei „mici" pe care dascălul din România o are.

„Este o prejudecată să spui că profesorul stă la catedră doar patru ore şi în rest are timp liber berechet. Opinia publică a fost influenţată în ideea că profesorii sînt nişte «evazionişti» care nu ştiu decît să se plîngă, care stau la şcoală doar trei sau patru ore, care au un concediu enorm şi mai vor şi bani pe deasupra!" Care este însă realitatea?

Realitatea este aceeaşi ca pentru toţi. Realitatea este că există un Cod al Muncii care prevede o normă de 40 de ore pe săptămînă. Normă care se împarte, pe de o parte, în acţiunea de predare (16 ore pe săptămînă pentru cadrele didactice de peste 25 de ani, cu grad I, şi 18 ore la modul general) şi cea de pregătire a actului de predare. Care, pe lîngă planificările lecţiilor pe semestre şi pe clase, include multe alte îndatoriri. Doamna Popa îmi arată „dosarul dirigintelui", un catastif enorm în care sînt rînduite, pe categorii, diverse procese-verbale, regulamente, activităţi, justificări, diferite acte, *„pentru că profesorul se ocupă şi de anunţurile privind burse sociale, medicale etc., etc., de cecurile de alocaţii..."* Se întîmplă, de asemenea, ca profesorul să se transforme şi în căutător de sponsori, pentru că, dacă doreşte renovarea unei săli de clasă sau a unui laborator, nu are surse de finanţare de la bugetul de stat.

Mi se spune că, de multe ori, cele 40 de ore de activitate prevăzute în Codul Muncii sînt depăşite de... *„sutele de fişe de caiete, carnete de cec, acţiuni extraşcolare ţinute la nivel de municipiu, la nivel de catedră, şedinţe cu părinţii, consultaţii cu părinţii, planificări, date... uneori am senzaţia că ni se cer atîtea hîrtii doar ca să nu mai avem timp să protestăm"*.

Pentru că este o muncă enormă, care presupune o responsabilitate enormă, *„profesorii trebuie să fie pe primele locuri în atenţia unor guvernanţi care (ar) ţine la ţara pe care o conduc"*.

Cum arată viitorul unei instituţii în care salariile se învîrt (şi o s-o tot facă) în jurul sumei de 4-5 milioane, în care meditaţia este dată doar pentru a cîrpi existenţa, fiind însă o infracţiune, iar profesorul-meditator, pasibil de închisoare?

„În învăţămînt nu mai există idealuri; pentru că acestei meserii nu i se mai acordă nici o şansă, iar ignoranţa guvernanţilor aduce ignoranţă şi în rîndurile tinerilor care vin în învăţămînt."

Mulţi dintre cei bine pregătiţi pleacă la prima ocazie. Dintre cei care rămîn, foarte puţini o fac pentru că au har, restul adăpostindu-se la căldura „siguranţei" locului de muncă.

„Tinerii care intră acum în învăţămînt îmi dau sentimentul de provizorat. Ei aşteaptă să apară ocazia potrivită, după care pleacă. Ceea ce este absolut corect. Pentru că, pînă la urmă, ce le oferă meseria asta? Trei milioane pe lună, o existenţă la limită şi un tratament jignitor."

Mi se spune că, oricum, un profesor bun se face în zece-cincisprezece ani. Nu contează numai bagajul de cunoştinţe cu care vine din facultate, ci şi experienţa. Iar aceasta se obţine după ani de „dospit" în spatele catedrei, pe lîngă profesorii bătrîni, de la care „meseria trebuie furată".

Dar dacă vrei un asemenea profesor trebuie să îl motivezi. Iar motivarea, la ora actuală, se va sustrage cu foarte greu din *„lehamitea resemnării"* în care a intrat învăţămîntul românesc. *„Cînd se pune problema unei acţiuni, toată lumea ar vrea şi toată lumea ştie ce bine ar fi să o ducă la bun sfîrşit. Dar de fiecare dată cînd s-a încercat, nu a ieşit nimic, aşa că acum ne-am cufundat într-o apatie egală cu lehamitea. Pentru că am devenit conştienţi că nimeni, niciodată, nu ne va acorda statutul pe care îl meritäm."*

„Pentru unii mumă, pentru alţii ciumă?"

Despre moşteniri. „De vină sînt cei dinainte!" a devenit sloganul-scuză clasic. După '89, greaua moştenire comunistă a apăsat umerii conducerii pesediste, obligînd-o să lase, la rîndul ei, o moştenire înzecit mai grea CDR-ului, care a îngreunat însutit misiunea următoarei guvernări pesediste care, iată, din nou a lăsat urme prea greu de dus actualei guvernări. *„Am ajuns în situaţia în care noi trăim numai din moşteniri."*

Domnul profesor **Marius Nistor,** preşedintele executiv al Federaţiei Sindicatelor din Învăţămînt – „Spiru Haret" – îmi infirmă zvonul despre corectitudinea politică.

Cum în programul de guvernare al Alianţei se vorbea, printre altele, de o dublare a salariilor profesorilor în termenul cel mai scurt, de echivalarea lor în euro şi de acordarea unui buget de minimum 6% din PIB, toate cu aplicabilitate din 2005, în prezent, după doar cîteva luni de la promisiuni, s-a ajuns nu numai la refuzarea negocierilor, ci şi la ameninţări de tip şantaj mediatic.

„Realitatea de azi... era oarecum previzibilă." *„Deocamdată* – îmi spune – *politicienii încă pot promite orice, de la creşteri salariale la îmbunătăţirea condiţiilor de trai; promit orice, pentru a determina anumite categorii socio-profesionale să le acorde votul de rigoare; la fel de bine, după ce îşi ating obiectivele, îşi pot cere scuze şi pot da explicaţii."*

Aşteptările. Guvernul a fost constituit. Ministrul Educaţiei a fost numit. Secretarii de stat au fost numiţi. Secretarul de stat pentru învăţămîntul preuniversitar a fost numit. Întreaga structură a fost creată.

Cu toate acestea, din partea Executivului nu a venit nici un semn de reluare a negocierilor. *„Aşa că am început singuri demersul. Urmăream, în primul rînd, finalizările angajamentelor fostului Guvern."* A urmat un dialog lung, pe cale epistolară, cu primministrul, care a răspuns prin intermediul doamnei secretar de stat Oana Marinescu, *„răspunsul venind, de regulă, pe lîngă..."*

...Era perioada în care începuseră acuzele de evaziune fiscală şi se spunea că dascălii au o normă didactică prea lejeră...

În aceste condiţii, Sindicatul a solicitat, printr-o scrisoare, o întîlnire cu domnul preşedinte Traian Băsescu. După trei săptămîni, aceasta a avut loc, dar, din păcate, fără preşedinte. *„Am fost primiţi de consilierii domnului Stolojan, care, în urma prezentării doleanţelor noastre, ne-au spus că Preşedinţia se ocupă mai ales de siguranţa naţională, iar problemele legate de angajamentele electorale sau creşterile salariale ţin strict de competenţa Guvernului."*

Întîlnirea cu premierul şi indexarea de 12%. După lungi tergiversări, întîlnirea cu premierul a avut loc. Prim-ministrul a prezentat situaţia economică, deosebit de grea, din cauza căreia nu pot fi acordate creşteri salariale pentru personalul din învăţămînt, în cursul anului 2005. După care pisica a fost azvîrlită, din nou, în curtea guvernării anterioare. Cei dinainte au păcălit liderii promiţînd indexarea de 12%, pentru că nu au prevăzut bani la buget.

„Reacţia noastră a fost normală. L-am întrebat pe domnul prim-ministru dacă în bugetul anului 2005 au fost prinse creşterile salariale pentru funcţionarii publici. Pentru salariaţii din Ministerul Administraţiei şi Internelor şi demnitari. La care am primit răspuns pozitiv."

...Cum bugetul anului 2005 a fost conceput în luna august 2004, fiind de asemenea finalizat, aprobat şi transformat în lege, în octombrie 2004, iar primele negocieri cu federaţiile sindicale purtate de Guvernul Năstase s-au încheiat în 14 septembrie 2004, *„banii erau prevăzuţi la buget"*.

Pe de altă parte, concepţia Ministerului de Finanţe în 2004 vizavi de modul în care se acordă indexarea de 12% era următoarea: *„Banii vor fi împărţiţi proporţional cu numărul de salariaţi din fiecare domeniu bugetar şi importanţa domeniului în cauză. Cu alte cuvinte, începi cu învăţămîntul care are cel mai mare număr de salariaţi, şi continui cu celelalte domenii. Domnul Tăriceanu a cam inversat priorităţile. A crescut, în primul rînd, salariile demnitarilor, conform HG-urilor promovate în luna ianuarie. Aşa că, pînă la urmă, punem întrebarea firească: pentru unii mumă, pentru alţii ciumă?"*.

Grevele profesorilor

Un mic istoric al grevelor pune pe primul loc, ca durată şi eficienţă, greva din anul 2000, sub guvernarea CDR, o grevă care a durat 5 săptămîni şi prin care s-au obţinut măriri salariale substanţiale. Din păcate însă, cum la vremea aceea inflaţia creştea într-un ritm ameţitor, în acelaşi ritm ameţitor s-au topit şi rezultatele obţinute. Au urmat apoi alte şi alte greve. Nici una însă nu a mai avut nici aceeaşi întindere, nici acelaşi rezultat. S-au mai „ciupit" doar mici creşteri salariale, dar niciodată ceva serios. Greva generală din 2002 a condus la o creştere salarială de 5%, creştere care însă a creat un disconfort tot în sînul profesorilor, diferenţele fiind luate din sporul de izolare al celor care predau la ţară, spor micşorat cu aproape 50%.

De ce greva profesorului a devenit un fel de „Petrică şi lupul"?

Mi se răspunde că *„pe de o parte, o grevă de lungă durată este greu de susţinut de cadrele didactice care, din punct de vedere material, nu au posibilităţi financiare să supravieţuiască. Pe de altă parte, sindicatele nu sînt capabile să asigure fondul de grevă necesar pentru acoperirea unei părţi din cheltuielile salariale pe perioada grevei"*. Dar nu este musai o grevă de lungă durată. Mi se vorbeşte, într-adevăr, la final de interviu, de greva declanşabilă în momentul-cheie, care ar duce ori la blocarea sfîrşitului de an şcolar, ori la blocarea examenelor naţionale. Mi se mai spune că *„dascălii au răbdat pînă acum, dar acum s-au săturat"* şi că *„reacţia lor va fi pe măsură"*, că cei entuziasmaţi după venirea Alianţei la putere *„sînt acum trişti, nemulţumiţi şi întreabă cînd se va declanşa greva generală"*.

Plec cu promisiune de grevă şi cu o întrebare la care nu mi s-a răspuns: ...Şi dacă se va declanşa... ce?

Portretul unui evazionst cu pantofii rupţi

Împing cît pot plata facturilor.

Pentru întîrzierea la întreţinere, cam în fiecare lună, administratorul îmi încercuieşte numele cu roşu.

Din aceeaşi cauză, cam la trei-patru luni, îmi este oprit telefonul. Fix, pentru că mobil am văzut doar la televizor şi la elevi.

Caut monezi pe sub bibliotecă. Ţin coada în loc, încercînd să desprind de fundul buzunarului moneda de cinci sute pe care ştiu sigur că încă o mai am.

Îmi lipesc pantofii cu superglu. Îndreptîndu-mă spre sala de curs, mă gîndesc intens dacă o să mai ţină sau dacă, la un moment dat, va trebui să culeg talpa de sub catedră.

Dacă mi se duce un fir la ciorap e o tragedie; şi nu pentru că mi-aş permite să fiu cochetă.

Mişun, în zi de salariu, prin magazinele de second-hand. Dacă sînt reduceri.

Am trudit o dimineaţă întreagă pe băncile unei facultăţi. Am încercat, o zi întreagă, să-mi ţin spatele drept, ascunzînd în spatele catedrei găurile din pantofi. Spre seară – e adevărat, a trebuit să-mi ofer serviciile contra cost. Pentru că nu mai aveam bani de tramvai.

Radio & Afaceri MIX fm 100,6
Reteaua MIX FM
27 de statii radio în România
ROMÂNIA LA RAPORT
cu Carol Sebastian
Un dialog în FM
în care întrebările
nu rămîn fără răspuns
ORA 17:00 şi 20:00*
mesaje la: romanialaraport@infomix.ro
* de luni pînă vineri de la 17:00 şi de la 20:00 la 21:00
sîmbătă şi duminică de la 17:00 la 18:00

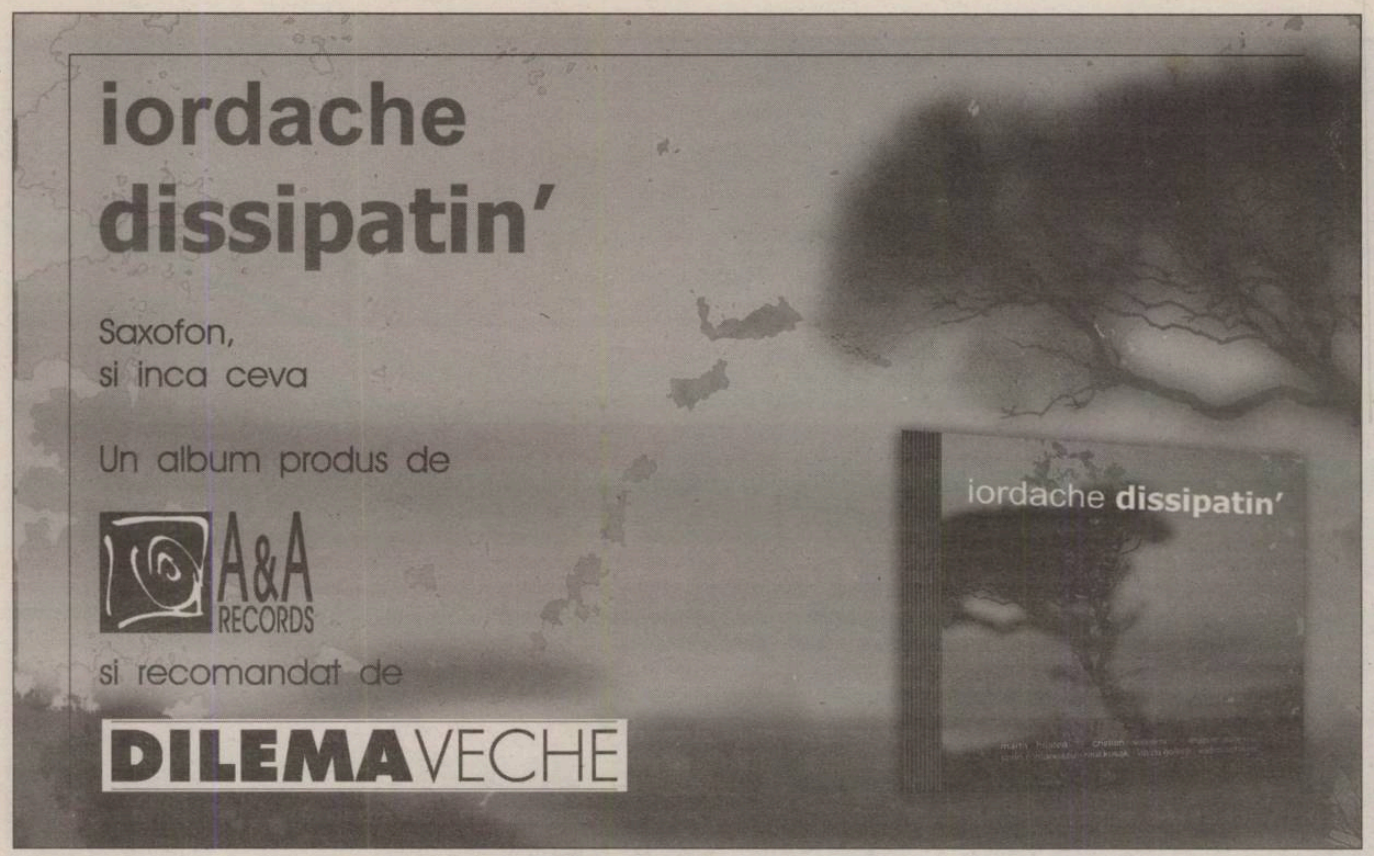

O nouă apariţie la Editura Curtea Veche

Toader Paleologu,
De la Karl Marx la stenograme.
Cronica anului politic 2004

FĂRĂ SĂ ŞTIE CE ÎL AŞTEAPTĂ, UN PORUMBEL STĂ SĂ CADĂ ÎN STUDIU

● *(urmare din numărul trecut)* „Dragă Coca. Îţi mulţumesc că mi-ai scris. Îţi mulţumesc că nu m'ai uitat ca fratele Melu şi surioara mea Lucica. Îmi pare bine că tu o duci bine cu şcoala. La fel şi cu mine. Tu te dai pe ghiaţă ca Melu? Să nu-l laşi cumva pe Dl Melu se ducă la ghiol la patinat că să înece, dacă cade în vreo copcă. Când eram în clasa V la liceu încă nu mă duceam, căci s'au înecat alţi băeţi şi mi-au făcut frică. El e prost, se duce fără să ştie ce îl aşteaptă. Îl mănâncă acolo peştii şi racii, de nu se mai cunoaşte apoi. Vă sărută şi pe tine pe Melu al vostru frate care vă iubeşte Panait." (**D. S.**)

● Autoproclamîndu-se preşedinte de onoare al partidului său, Corneliu Vadim Tudor a mai emanat un porumbel: „Natura umană e mai abisală decît credea Dostoievski". Am trăit s-o aud şi pe-asta – Fiodor Mihailovici a devenit insuficient în România Mare. (**R. C.**)

● Conform unei statistici a Institutului de Medicină Legală din Iaşi, sinuciderile feminine în Moldova au următoarele particularităţi: femeile de la oraş se spînzură, cele de la ţară beau clor, iar majoritatea încheierilor de conturi cu viaţa se produc duminică şi luni. Cu momentul e clar, orice cură de slăbire începe de luni, dar de ce să te spînzuri într-un apartament de bloc, unde lustra stă să cadă, cuierele abia ţin un halat, iar galeriile pentru draperii sînt, fatalmente, dintr-un perete într-altul? (**S. S.**)

● Grupul de bănci elveţiene UBS a sponsorizat un studiu: cît trebuie să muncească un om dintr-o ţară europeană pentru a-şi permite un hamburger. Cel mai puţin – luxemburghezul (14 minute); urmează neamţul şi englezul (16), francezul şi suedezul (19), italianul (26) şi, în fine,

Cu ochii-n 3,14

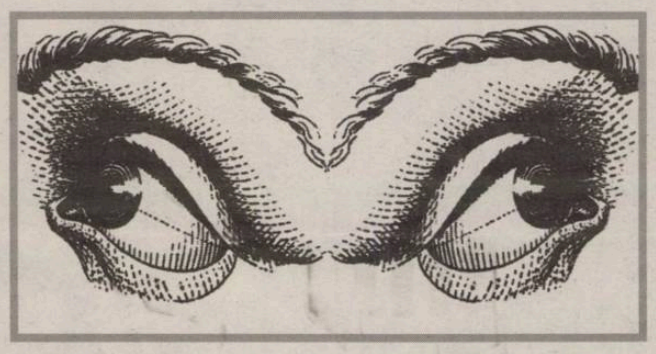

polonezul (42). Românul „copleşit de carne", ca-n reclama la hamburgerul Royal Cheese, nu este inclus în studiu; dacă ne uităm la reclamă, înţelegem şi de ce. (**a. l. ş.**)

PRIN DIVERSE VIZIUNI, ABSENŢA COPILĂRIEI CONTINUĂ TRADIŢIA

● La partida de şah dintre Anatoli Karpov şi Andrei Istrăţescu, preşedintele Traian Băsescu a mutat primul pion. Aşteptăm cu interes mutările sale următoare, adică nebunii, turele şi caii de prin diverse instituţii ale statului... – ăăă, cum îi zice? – de drept. (**M. V.**)

● Aproape că-mi vine să inaugurez o rubrică nouă, de genul „citatul săptămînii". Deocamdată, propun zisa unui membru PSD Galaţi, citită în *România liberă* de luni, 21 martie: „Domnul Iliescu ne tot spune că are de trei ori 25 de ani. Mai încolo ne va spune că are de patru ori 20 de ani. Pînă la urmă, vom ajunge să-l hrănim cu suzeta!". Recunoaşteţi că există şi în PSD oameni cu viziuni reformatoare autentice. (**M. V.**)

● În plină prosperitate economică, cu un prestigiu intelectual indiscutabil, *The Economist,* săptămînalul londonez republican, are ca una din caracteristici pe aceea că articolele sale nu sînt semnate. Bill Emmott, directorul publicaţiei, explică: „Acest jurnal e făcut pentru ziarişti, nu pentru editori... Absenţa semnăturilor asigură coerenţă, constanţă stilistică şi evită asocierea la punctele de vedere partizane ale unor cronicari particulari". Aici, pe Dîmboviţa, rămîn visător. (**R. C.**)

● De cînd au plecat într-o misiune comună în Asia de Sud-Est, pe urmele catastrofei provocate de valul ucigaş, foştii preşedinţi George Bush şi Bill Clinton s-au împrietenit, „devenind inseparabili", după cum susţine *The Daily Telegraph* din Londra. „Poate că eu sînt părintele pe care el nu l-a avut niciodată", crede tatăl preşedintelui în funcţie, referindu-se la trista poveste a copilăriei lui Bill. În felul acesta, foştii şi actualii preşedinţi devin o singură şi mare familie americană. (**M. B.**)

● Cum s-a văzut din ultimele meciuri, Steaua nu se prea descurcă fără noroi. Continuă tradiţia lui Mircea, Ştefan şi Mihai. (**A. M.**)

AŢI GHICIT, ERA VORBA DESPRE ENORMITĂŢILE PERSONALE

● Ce bea amatorul de manele? Aţi ghicit. „Băutura alcoolică" *Manele* (se precizează pe etichetă că e vorba de o „băutură alcoolică", mai mult nu ştim despre ea). Poate fi găsită şi în supermarket-uri. (**C. P.-B.**)

● „Îndrăgostită de ciocan", aşa era titrată o ştire la PRO TV. Era vorba despre o atletă română, îndrăgostită de sportul pe care îl practica, nu despre vreo vedetă porno sau PRO. Ştirile *hard* vînd. Şi compromit. (**M. M.**)

● Dintre enormităţile debitate cu ocazia meciului Steaua-Villareal, una mi se pare sută la sută stupidă. La TVR 1, într-o reclamă care ţinea să fixeze în mintea omului ziua şi ora transmisiei, cu un glas mai degrabă alarmat decît glumeţ, se clama: „Steaua-Villareal, un meci mai aşteptat decît debarcarea în Normandia...". O clipă m-a străbătut o idee şi mai sumbră: la atîta proaspătă prostie promoţională, mai bine nu se debarca în Normandia. (**R. C.**)

● OK, recunosc, n-am fost cuminte, şi există *acele* poze pe care aş fi făcut mai bine să le ţin în fişierele laptop-ului de acasă decît în cele ale Internetului... Dar, în tot *acel* „scandal" care a făcut înconjurul Bucureştiului, lucrul la care m-am gîndit cel mai mult nu a fost răspunsul la întrebarea: „Cum se face că un popor atît de pudibond e atît de avid de nuditate?" (sînt destul de frivol ca să desluşesc paradoxul), cît o ştire mai veche care a curs, ca dintr-un alt film, pe burtiera unei emisiuni & a unui post – am şi uitat cînd & care. Ştirea era: „Cameron Diaz a ajuns la spital, după ce a căzut de pe un dulap şi s-a lovit la cap". Mi-am bătut capul (lovit) în fel şi chip, încercînd să mă dumiresc ce căuta Cameron pe un dulap. Dacă ştiţi răspunsul, vă rog, nu mi-l spuneţi – e mai *cool* să construiesc scenarii absurde conţinînd elementele „Diaz", „dulap", „cap"... Ah, şi un sfat: *Nu lăsaţi chestii personale pe Internet; se pot întoarce oricînd împotriva voastră!* (**a. l. ş.**)

NEPUTINȚA LUI E NEPUTINȚA NOASTRĂ.
SPRIJINĂ REFACEREA MĂNĂSTIRILOR DIN BUCOVINA
BUCOVINA
APĂ MINERALĂ NATURALĂ PLATĂ
CUMPĂRĂ APELE MINERALE BUCOVINA ȘI CONTRIBUIE LA RESTAURAREA FRESCELOR, CLIMATIZAREA MUZEELOR ȘI REFACEREA ANSAMBLELOR MĂNĂSTIREȘTI DIN BUCOVINA.
BUCOVINA pentru BUCOVINA
Ești ceea ce faci. Și ceea ce nu faci.